

SANCTI
THOMAE AQUINATIS

DOCTORIS ANGELICI

OPERA OMNIA

IUSSU IMPENSAQUE

LEONIS XIII P. M.

EDITA

TOMUS UNDECIMUS

TERTIA PARS SUMMAE THEOLOGIAE

A QUAESTIONE I AD QUAESTIONEM LIX

AD CODICES MANUSCRIPTOS VATICANOS EXACTA

CUM COMMENTARIIS

THOMAE DE YIO CAIETANI ORDINIS PRAEDICATORUM

S. R. E. CARDINALIS

CURA ET STUDIO

FRATRUM EIUSDEM ORDINIS

ROMAE

EX TYPOGRAPHY POLYGLOTTA

S. C. DE PROPAGANDA FIDE

MCMIII

ditioni nostrae Ierliac Partis Summae sequentes novem codices pergameni et tres editiones antiquae inservierunt.

A) Parisinus bibl. Nationals i5800 saec. xm, foliorum 187, quorum 1, 2 et 183-187 11011 habent quod ad Thomam pertineret. Codex non solum diversis manibus scriptus sed etiam ex pluribus libris compaginatus est. Una manus fol. 3-26 scripsit. Alia ternionem 27-32. Folium 32 absolvit quaestionis xvi articulum 5 totum, dum folium 33 a tertia manu incipit *divinis readier est idem persona*, quae sunt eiusdem articuli *Ad primum*; ad ceteras fragmentorum compages textus continuus est; haec tertia manus usque ad folium 92 perdurare mihi videtur. Cetera folia, 93-182, utrum quarta manus scripserit an eadem quae ternionem, non audeo determinare. — Post *venialium*, ultimum operis verbum, duabus lineis scriptura vacuis rubricatori ut credo relictis, librarius scribit Indicem; post quem, scilicet fol. 182 verso 2 coi., addit nigro punctis rubris ornato *Explicitait capitula tertie partis fratris thome de aquino*. — Corrector librum non tetigit. Correctionum tamen occasiones tantum abest ut deficerent, ut prae ceteris codicibus hic monstruosis lectionibus abundet. Ex hac parte eiusdem indolis est ac illi codices antiqui Secundae Secundae, quos tunc temporis a potiori mendositate tertiae classi adseripsimus; sed in tota Tertiae Partis traditione manuscripta mihi nota similem sibi non habet. — Codex super folium internum tegumenti moderna manu saeculo xiv adiudicatur. Sed, quamvis arduum est, ubi agitur de opere labente saeculo nato, ex solis scripturae formis saeculum determinare; et quamvis ab auctoritate, quam nota ligaturae secum fert, non libenter recedimus: tamen, quia nullum signum saeculum xiv persuadens invenimus et tota codicis difficilis scriptura ita potius se habere mihi videtur ut, a scripturae specie, aut nullus alius codex Tertiae Partis aut etiam ille saeculo xm adseribendus sit; ob hoc etiam quod textus eius ob particulares librarii (vel potius librariorum) errores peculiarem quandam vetustatem sapit, idque prae ceteris Parisinis saeculo decimo tertio addictis, ideo nostrum eiusdem saeculi esse sereno animo affirmare audemus. Nostra non multum interest codicem valde antiquum credi; textum eius, solitariis librarii erroribus expunctis, ad summam antiquitatem accedere, mox, quin annum scriptionis codicis ad duo vel tria decennia determinemus, claris ni fallor signis cognoscemus.

B) Vaticanus 748 saec. xm, foliorum 289, quo numero ultimum album non comprehenditur. Fol. 1 margine superiori litteris rubris semirccisis (*Incipit lib' tertie fris?*) *thome de aquino. qo. prima de convenie...* Fol. 256 recto 1 coi. post textum altera linea a librario *Explicit secundum exemplar*. Fol. 257-259 in alia pergamina ab alia suppari tamen manu Index; rubro, in principio *Incipiunt capitula tertie partis summe fratris thome de aquino ordinis fratrum predicatorum*; in fine *Explicitait capitula tertie partis fratris thome de aquino*. Praeter multas rescriptiones in ipso textu per librarium se corrigentem, et duas secundas manus in spatiis a scriptore relictis, de quibus infra n° 21, et 23, valde paucas correctiones subiit.

C) Vaticanus 700 saec. xiv iunioris, foliorum 214 (nota 161 bis occurrit; post 181 unum folium nota caret; ideo nota 182 apte cadit). Foil. 1-4 a librario Index, in cuius fine *ExpHtiunt tituli tercie partis fratris (home de aquino. ordinis fratrum predicatorum. Deo gracias. Fol. 2 14 recto 2 col. venialium. Deo gracias.* Correctiones paucae sunt; ut plurimum homoteleuta omitta restituunt. Dorsum ultimi folii posterior manus implevit tribus locis S Thomae ex QQ. Dispp. qu. π de Caritate art. 11 ad 2, 6 et 8, quorum rubricas describo: *Nota... quomodo omnia quaejiunt debent in gloriam dei referri... quomodo secundum veram caritatem debet quandoque dimitti contemplatio propter salutem proximi... quomodo secundum veram caritatem oportet velle dissolvi et esse cum Christo.*

D) Vaticanus 1015/ saec. xiv iunioris vel medii; ultima foliorum nota est 178, sed notator unum folium post 100 praeterivit. Nomen auctoris a manu librarii non occurrit, quia extra textum spatia rubrae scripturae destinata alia manus eaque recentior nigro implevit. Ab hac manu post *venialium* fol. 168 imo *Explicit tercia pars summe fratris (home de aquino quam perficere non potuit morte prevenlus. de convenienda Incarnationis Christi questio prima.* Sequuntur tituli Articulorum in manu scriptoris textus, dum titulos Quaestionum illa recens manus addit; ab eadem fol. 172 recto 1 coi. *Explicitait capitula tercie partis summe fratris thome de aquino.* Textum praecedit folium sine nota; quod verso margine superiori a manu adhuc rccentiori habet rubro *liber sancti iacobi in insula leodii. ct est tercia pars summe sancti thome de aquino. gloriosi doctoris. de ordine predicatorum.* Fol. 168 verso margine inferiori eadem manu rubro *hanc tertiam partem summe sancti thome de ahino. gloriosi doctoris. de ordine fratrum predicatorum emit nonnus philippus. monachus ct sacerdos monasterii sancti iacobi apostoli, fratris domini, in insula leodii. orate pro eo. fratres deum.* Codex non ita paucas correctiones habet, a manu librarii; quibus corrector (quem alium a librario fuisse non dico; inter scripturas potius quam inter homines distinguo) parvis litteris praeivisse aliquibus locis cernitur. Plura tamen loca emendanda solum margine puncto sub lineola indicantur. t

E) Vaticanus Ottob. 207 saec. xm; ultimum folium notatur 188, sed inter 73 et 76 unum folium non notatur. In textu duae sunt lacunae: qu. 1xii art. 2 ad 2, post verba *ctpermanent reatu*, sequitur *hoc ipso quod movetur ab agente principali* etc., quae pertinent ad art. 4 ad 2; quae articulo 2 desunt antiquus corrector margine superiori folii addidit; reliquam lacunae partem notat margine laterali: *hic deficiunt dite questiones.* Qu. 1xvii art. 7, post solutionem secundi argumenti sequitur solutio tertii argumenti articuli sequentis; corrector margine posuit crucem solito maiorem. Quae his locis deficiunt scripta fuisse super margines laterales penitus recisos foliorum 186-188 suspicari fortasse licet. Librarius fol. 1 margine superiori rubro *liber tertius summe fratris* (ex *fris* rasuris factum est j) *thome de aquino ordinis fratrum predicatorum.* Post *venialium* nihil addit; Indicem non habet. Frequenter correctus est, antiqua manu; huius scripturam ubi primum occurrit (fol. 1 recto marg. dextro corrector addit *convenit sibi iiii quantiini est rationalis secundum suam*, quae in principio corporis primi Articuli omitta erant), librarius margine inferiori rescribit. Ex hoc sufficienter patet, etsi ceterae correctiones non repetitae sunt in scriptura textus, librum dum adhuc apud librarium versabatur correctum esse.

F) Vaticanus 747 saec. xiv incipientis; ultimum folium notatur 402, sed post i7oct 235 folium notator praeteriit. Index QQ. i-ijx occupat foil. 1-6, ceterarum QQ. foil. 274-277. Fol. 1 rubro *Incipiunt tituli tercie partis fratris thome de aquino. Et primo de convenientia incarnationis Christi. Rubrica.* Fol. 7 rubro *Incipit liber tercie partis fratris thome de aquino. Et primo de convenientia incarnationis Christi. R(ubrica).* Post *venialium* nihil. — Pro *fris*, fol. 7, corrector codicis substituit *b'fi*, idest *beati*. Ex eo quod librarius correctoris lectiones maximam partem sua scriptura repetiit, aetas correctionum patet: natae sunt cum libro. In prima littera textus *Q* frater Dominicanus pictus aureolam habet; item fol. 278 in prima littera *C*odex ergo circa tempus Canonizationis auctoris scriptus esse videtur. — Pertinet ad seriem codicum Vaticanorum grandioris formae

pergameni et litterarum quae pene Opera Omnia S. Doctoris continet. Codices eiusdem serici, Vat. 784 (D Perihenn.) et 732 (K I*^c II⁴) tunc temporis diximus saeculi xiv esse; 738 et 745 (K II² II²) saeculo XIII adscripsimus, quia ex aliquorum marginalium scriptura certissima signa et eos et totam munificam seriem ad tempus antiquius referre videbantur. Sed nunc ad priorem sententiam revertimur.

G) Vaticanus 749 saec. xiv exeuntis, foliorum 186. Fol. 183 verso post *venialium* (a scriptore textus ni fallor; si vero ab alio, nomen auctoris in manu librarii non occurrit; quod fol. 96 verso e regione solutionis primi argumenti art. 5 qu. Lit legitur: *Idm facis Thoma verbis xlugustini*, scriptoris vel correctoris non est) nigro Deo gratias amen; rubro *Explicit fercta pars summe fratris thomc dc agnitio de ordine fratrum predicatorum. Incipiunt tituli super terciam partem summe fratris thonc* (sic) *dc agnino ordinis predicatorum De convenientia incarnationis Questio prima.* Post Indicem rubro *Explicitait tituli tcrsic partis summe venerabilis fratris* (rasuris fit *sa fi*) *thomc de agnino ordinis fratrum predicatorum.* Corrector librum laboriose emendavit; librarius eius lectiones saepe rescripsit. De correctionibus huius codicis iam nunc animadvertimus, eas saepissime non desumptas esse a textu exemplaris quo librarius utebatur. Cuius signum est quod librarius his locis antiquorum lectionem scripserat, in quam etiam recedendo ab exemplari librariorum modo, toties cadere non potuit. Corrector cum nostro I legere solet; ergo aut similem codicem adhibuit, aut ex scriptoris exemplari correctiones, quas hic neglexerat, dentio apposuit. Interdum ipse librarius in textu, scripta et expuncta lectione ABC, lectionem I assumpsit: ex quo colligo marginem exemplaris correctiones habuisse. Librarius ab orthographia interdum occurrenti videtur hispanus fuisse; inveni *anbo scnper voluntas potentia guoadiutores giointelligittr guohcredes cfccfus cfudit absitrdisimum posimns.* Praeterea invenimus *discreptio* (*discretio*) *absscrit* (*asserit*) *sttcepfio* (*successio* an *susceptio* nescio) *externus* (*hesternus*) *profexio xllesandrinum obnossius synasis* (*synaxis*) *optanto gezabel zexabel signum* (*sinum*), quae tamen hispanum distinguere non credo. Lapsus *piubicani* bis occurrit; *edips-* pro *cclips-* qu. xi,rv art. 4 ad 2 octies scriptum fuit, nam post primum *cdipsis*, quod non correctum est, septies *c/* super rasuram scriptum est. (Noster E ibi prima et secunda vice scripsit *cdipsis*, sed inde a se resipuit; I ubique habet *cnclips-*).

H) Neapolitanus bibi. Nationalis VII. B. 7. saeculi xiv exeuntis vel saeculi xv. Folia notantur 117, sed libro integro 127 vel 129 fuissent: nam tertia foliorum compages, quinio vel quinione maior, avulsus est. Desiderantur quae inter *ut Boethius* qu. xvi art. 12 arg. 1 et *legantur sanctificati in utero* qu. xxvn art. 6 arg. 2 intersunt. Post *venialium* linea vacua; dein fol. ii5 recto 2 coi. rubro *Incipiunt titulù* (lit credo pro *ll. J*, lecto *lm*) *partis Summe fratris thomc de agnino. Dc convenientia incarnationis. Questio I.* In fine Indicis post *subiectivas* addit rubro *De partibus pocnitentic in spali* (sic) *et primo dc contritione, ani.* Multas correctiones habet a manu librarii et diversorum.

I) Neapolitanus bibi. Nationalis VII. B. 15, saeculi xiv exeuntis; foliorum 224. Foil. 1-4 recto ab alia manu ac textus Index, incipiens rubro *Incipiunt tituli super terciam partem summe fratris* (corrigitur in *sancti*) *thomc dc agnino, o. f. p.* Post *venialium*, cum tribus aliis ex tota traditione nobis cognita, addit textui *Deinde considerandum est dc singulis partibus penitentic, ct primo de contritione, secundo de confessione, tercio de satisfactione.* Dein *Scriptor giti scripsit cum Christo vivere possit amen amen n.* Auctoris nomen in manu librarii a libro abest. Folium 5o (continens *Xec enim indiguit sacrificio* qu. xxn art. 4 arg. *Sed contra* — *quamvis autem generare in divinis sit* qu. xxm art. 2 corp, mcd.) insertum et a scriptore Indicis impletum est. — Correctiones valde paucas habet.

Praeter hos codices tres alios, recentes, ex bibliothecis Vaticanis continue nobiscum habuimus et contulimus, scilicet Vat. 746 P. I (P. II Supplementum continet), Urb. i32 et Pal. 358 chartaceum; quibus Parisinum ob fragmentorum e quibus coaluit eximiam vetustatem, et Neapolitanos propter textum typis traditum substitui debere duximus.

Ex antiquis editionibus adhibitae sunt sequentes :

-a»

a. Editio Princeps est. Ilain recenset sub n°. 1468. Post *venialium* habet *etc.*; linea inferiori *Et sic est finis etc.* E nostro exemplari (cuius usum Patribus nostris S. M. Rotundae Vindobonae acceptum referimus) folia Indicis avulsa sunt; super marginem multae correctiones scriptae sunt, quarum unam tantum citavimus ; cf. qu. 1. art. 3 not. ζ.

b. Apud Hain inter n'*. 1468 et 1469 duae editiones inserendae forent. Prima est haec nostra *b*, quam, secundum nostrorum typorum capacitatem, describo : (Fol. 1 abscissum). Fol. 2 1 coi. incipit opus: () *I/A S A L f valor ilr diis / iesiis xps teste I angelo poplm / siiuz suivit faci / ens etc.* Terminatur fol. 214 recto 2 coi. *Finit feliciter terci pars summe sacti / Thomc de aquino : impressa Taruisy / per magistra michaclem mansolo de / Parma Anuo etc M. CCCC. L xxvi.* Folia 215-219 Index occupat. In cuius principio *Incipiunt tituli tcrchie p(ar)tis summe sancti / Thomc de Mquino.* In fine *Explicit tabula sancti Thomc de slq(ui)no / sup(er) eius terciam partem.* Folia sunt 220 (in nostro exemplari primum et ultimum desiderantur; nescio an alba fuerint) ; decem compages quiniones sunt et notantur imis foliis: *acegilmnpqr*; duodecim quaterniones : *b d f h k m o t x z aa bb* ; quatuor terniones *s u y* et fasciculus ultimus Indicem continens. Paginae binis columnis 52 versuum dividuntur. Est in folio minoris formae, caractere gothico.

Alteram editionem ab Ilain omissam descripsit Serrano Morales (Resefia Historica en forma de Diccionario de las Imprentas que han existido en Valencia... por José Enrique Serrano y Morales, Valencia 1898-1899, pagg. 440-443). In fine operis fol signato zm *Finit feliciter fcia p(ar)s sume sci thomc de aq(ui)no / impssa Faictic P(er) magistra Laberia palmart / rllemaiiu. Anno. .1/. CCCC. Lxxvii. die / v(er)o. xviii. mensis Augusti.* Ante et post Indicem, folia zni-zvm occupantem, habet quod *b*. Qua de causa non adhibuerimus editionem Valentianam, infra n°. 3o dicemus.

c. Hain describit eam sub n. 1469. Fol. 224 recto 2 col. *Explicit illud quod habetur de tertia parte summe sancti Thomc de aquino ordinis fratrum prcdicatorum qui proventus morte eam perficere non potuit*; inferius *Laus Deo.* Ante et post Indicem, foil. 220-229 ut *b* nisi quod in fine addit *Laus Deo.* Fol. 23o recto « Registruni cartarum ». Sequitur eisdem typis et charta Supplementum, in cuius fine fol. 396 *Expliciunt additiones tertie partis Summe sancti Thomc de Aquino : de ordine fratrum prcdicatorum. Impresse ductu ac impendio providorum virorum Io. de Colonia. Io. que Mathen de Ghcretzcm sociorum anno salutis dominice. M. CCCC. Lxxvii. F. pridie idus madii. Laus Deo.*

Inter ea quae de Tertiae Partis traditione manu et typis exarata nobis dicenda sunt, lector velim animum attendat ad notam sub textu in codicibus Brixienti et Ambrosiano, quam suo loco exscribemus (cf. infra n°" 16-28). Rem gravem tractat, vel quae gravis alicui videri posset. Notator narrat in autographo huius Tertiae Partis solutionem unius argumenti omissam esse ; quatuor spatia scriptura vacua relictas esse ; et, quod omnium peius est, tribus authenticis lectionibus deletis tres alias in ipso autographo, sed non per S. Thomam, appositas esse. Quae si vera sunt, parum abest ut ex universa traditione manuscripta noster I unus autographi testis relictus sit, nam octo loca simul sumpta in nullo alio codice quadrant cum eo quod autographi fuisse narrator asseverat. Nos ei non credimus, quin eum odiosa voce mendacem nominemus. Quid ei accidisse nobis videatur, suo loco nec sine probabilibus credo argumentis explicabimus. — Omnia de traditione in generali dicenda ad octo summa capita reduci possunt. Primo damus Elenchum codicum qui ad nostram notitiam pervenerunt. Secundo relationes originis textuum codicum unius seriei. Tertio easdem in duabus aliis scriebus consideramus. Quarto agimus de aliquibus antiquis lectionibus speciatim. Quinto de nota codicum Brixicnsis et Ambrosiani. Sexto de relationibus editionum inter se et cum codicibus. Septimo de methodo quam secuti textum instauravimus. Octavo de codicum et editionum variantibus tacitis. Quae excipiet Elenchus veterum lectionum tacite correctarum.

§ I. ELENCHUS CODICUM

Postquam codices Vaticanos cum editione Piana contuleramus, ceterorum sacculi decimi tertii et decimi quarti in bibliothecis experimentum fecimus, conferendo quadraginta septem Articulos septem Quaestionum non contiguarum Codices saeculi decimi tertii insuper trecentis circiter locis ex toto opere selectis collnti sunt. Recentes codices non tam longe nos occuparunt ; satis tamen large consultati esse mihi videntur, ut relationes suas cum textu Piano patefacere potuerint. Collationis exitus demonstrabat, tribus Vaticanis recentibus magna cum utilitate codices A H I signatos substitui posse: A scilicet ad roborandum ct moderandum textum B C D. 11 vero et I propter editiones. Hos ergo, cum Romae cos esse humanitas Guberniorum Italiae et Reipublicae Gallicae permiserit» totos comparavimus. Ceterorum collatio inter dictos terminos stetit. Quid extra portiones collntas legant, de visu affirmare non possumus. Confidimus tamen cos ubique tales esse quales ex locis collaris se ostenderunt; non secus scilicet ac A 111, quam relationem ad reliquam traditionem partialis collatio iam patefecerat, eandem prorsus post intégraient collationem monstrarunt.

Codicum elenchum texentes, in tres series vel classes cos dividemus. Ad tres enim classes reduci possunt, quamvis, ut postea patebit, alio respectu codices primae serici, alio ceteri codices rationem unitatis quam nomen classis importat obtinuerunt. Ut omnia simul stent, codices cditionesque supra recensitos per sigla introducemus. Distinctio aetatis per *ant. med. rec.* ex Praef. Vol. VIII intclligetur. *medii* quinquaginta annos ad minus, *recentes* etiam centum annos distant α felici transitu auctoris Tertiae Partis.

Ad primam classem pertinent:

A. B. C. D. d.

Florentiae bibi. Laurvntinnac Plut, xxix dext. vu ; ant.

Bononiae bibi. Universitatis 1655(3); ant.

Cesenac bibi. Civitatis Plut. xvi. 1 ; ant.

Neapoli .Vehiti i Status IV ; ant.

• bibi. Nationalis VU. B. 27 ; nnU

Parisiis bibi. Nationalis fonds Latin quatuor codices: 3098, 15768, i5801. i5802; antt.

» bibi. Mazarineac 828 (antea 383); mcd.

Troyes 449 tomus alter; ant

» 624 ; med.

» 629; med. vel rec.

Escorial F. 1. 15; ant.

Cordubae bibi. Capituli Cathcdr. 444 ; ant.

Toleti bibi. Capituli Cathcdr. 19. 13; ant.

Burgo de Oama bibi. Capituli sine signatura ; ant.

Clm (Monachii) 16093; med.

Claustroncoburgi bibi. Canon. Regul. cclxxxvi ; med.

Ex grege recentium, partim super chartam exaratorum vel mixtorum, primae classi adseribendi sunt:

\ at. Pal. 358 et Urb. 132.

Parisiis bibi. Nationalis 3099 ; in principio mutilus : in fine rubro *Finitus est liber presens per me Wilhelmum fl egidii parisius Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo 11° anni ctatis mee quinti decimi quo gradum magisterii in artibus accepi pontificatus pape pii secundi.* Magister Wilhelmus non scribit textum continuum, sed eum contrahit : in proprium usum, fortasse pro instanti Theologiae studio, scripsisse videtur.

ibid, alii duo: i5803 anni 1473, 15804.

Bruxellis bibi. Regiae 3425; anni 1467,

Basileae bibi. Universitatis A. 1. </; anni 1462.

• A. 1. 11, utrinque mutilus :

incipit qu. 1 art 2 *Praeterea. ad salutem hominis* ; ultima verba sunt *quantus fuit reatus* qu. lxxxviii art. 3 corp, prine.

Berolini bibi. Regine Ms. Thcol. Lai. Fol. 43; anni 1444.

Lipsiac bibi. Universitatis 464. In primis articulis videtur ad tertiam classem pertinere, sed deinceps adhaeret primae.

Treviris bibi. Civitatis tres codices: io 52, io55 anni >436, io5q.

Herbipoli bibi. Universitatis M. t. ch. f. 29.

Vindobonae bibi. C. R. Palatinae tres; 3728, 481.3, 4877 excerpta solum habens.

His accedunt, quamvis minus stricte, recentes:

Vaticanus 746 P. I.

Parisiis bibi. Mazarineac duo: 829 (antea 1023) anni 1460; 834 (antea 409).

Lipsiac bibi. Universitatis 474.

Trcviris bibi. Civitatis io53; desinit qu. i.tx; in fine *sufficient qui est benedictus in secula etc.*

Norimbcrgae bibi. Civitatis Cent. 11. 35.

» Cent. m. 26 anni 1489;

utrinque mutilus : incipit *habere ad hypostasim hominis corpus* (qu. vi art. 1 arg. 2 medio); fol. 152 finit per *mortificari ad similitudinem animalium* (qu. t.xxvnc art. 5 arg. 2 prine.). Cetera folia Supplementum habent a *deut enim poenitentiae virtus exteriorem poenam* (qu. 1 art. 2 nd 1).

Clm (Monachii) 2752.

Vindobonae bibi. C. R. Palatinae duo: 4594. 4598; (5094 foil. 63-73 duas primas QQ. habet).

Codices secundae classis:

E. F.

Patavii bibb S. Antonii 3ot ; ant. vel mcd.

Cantabrigiac Pembroke 18; med.

» Petcrhouse o. 4. 7 ; mcd.

Lipsiac bibi. Universitatis 462 ; ant.

Cordubae bibi. Capituli Cathcdr. 445 ; mcd.

Codices tertiae classis;

G. H. 1. b. c. P.

Brixiae Archivi Capituli Cathcdr. sine signatura; mcd.

Mediolani bibi. Ambrosianac G. 292. Inf. ; mcd.

Oxoniac New College cxxiv ; med.

Norimbergac bibi. Civitatis Cent. 11. 29 ; med.

Matriti bibi. Nationalis B. 5t ; mcd.

bibi. priv. Regis 2. c. 2. (Signatura quatuor volumina Summae Thcol. et unum Summae C. G. complectitur ; volumen Tertiae Partis habet S dorso ligaturae) ; med.

Toleti bibi. Capituli Cathedr. 19. 14; chartaceus.

Escorial T. 1. 18; mcd.

Clm (Monachii) quatuor: 233. 6497, 7446 qui et Primam continet, 14103 anni 1459; chartacei.

Sequentes codices non vidimus, sed tantum in catalogis impressis et manuscriptis notatos invenimus, et sicut notantur signamus.

Valentiae bibi. Universitatis saec. xtv. (Vestigari non potuit).

Caesaraugustac bibi. Capituli 1229 saec. xv.

1 Uliipinnrum codicum conferendorum R. P. Benedicius .M. Reichert Ord. Pracd., qu* es! diligentia ct accuratione, laborem suscepit taediosum quidem sed non infructuosum. Eius gratia novimus veteres hhpanos cum antiquis gallis ct iulis in unum textum conspirare, cosque locis

collatis tantum non omnibus Apprehendi ct quasi legi per signaturam « ABCD », qua factum est ut unio confidendus textum sacculo dedmo tertio diffusissimum nostrum fecerimus.

Taurini bibl. Nationals 1. Hi 2. sace, xiv. (Ex aliquot locis amice noMtcum communicatis concludi posset, hunc non perlinere ad primam classem; sed nec ad tertiam in forma Brixiani vel Ambrosian! accedit).

Cantabrigiac Gonvilc* and Caius 687 written. 278 erased.

• Pcterhousc 1. 5. 2. Summa ».

Modenac bibi. Estensis. Iste et omnes sequentes sunt sacculi xv.

Coloniae bibi. Gvmnasii i5s.

Bonn bibi. Universitatis 298 (t 58 a), tertium volumen. Hesychiae Carolinae Grossh. Hofbibl. 266 4” cxxiv.

Erlangen bibi. Universitatis 635.

Erfurt bibi. Amploninnae 101 fol.; anni 1416.

Clm 6988-6990 ; unus codex est, foliorum 1265, anni 147?. Continet Primam, Primam Secundae et Tertiam Partem.

Stuitgardiac bibi. priv. Regis ; quatuor codices dognitici ; 15 18 19 20, annorum tq55 1444 1462 1470.

Namur 72.

Avignon 261 ; QQ. wih-lix.

St. Orner 223.

Schlettstadt 38, anni 1467.

Douai duo: 415, 416.

Rouen 587 (A. 203), anni 1478.

Chartres 425 Lpi).

Dôlc 77.

§ II. – DE ORIGINE TEXTUS CODICUM PRIMAE CLASSIS

1. Solidis ni fallor argumentis probari potest, textum codicum primae classis, cui maiorem partem et antiquam tère totam attribuimus, ex uno solo exemplari apographo transcriptum esse. Ea scilicet est in illis libris et differentiae lectionum et unitatis carum conditio, ut differentia pluralitatem exemplarium non implied. unitas vero simul singularitatem exemplaris manifestet autographumque excludat. Quod non ita intelligendum est ac si longam illam codicum seriem, quibus meliores ne desiderari quidem possent, cum autographo laxam tantum et remotam relationem habere putaremus: strictam cum autographo adhaesionem textus primae classis ipse attestatur. Ncc profecto sic intelligi volumus, quasi nostra sententia scriptores illorum codicum omnes et singuli unum idemque exemplar ante oculos positum habuissent. Quotnam enim transcriptiones inter autographum et singulos nostros codices intervenerint nescimus, sed nec nostra refert. Pauciores si vis inter autographum intercesserint et Bcrolinensem librum anni 1444, quam inter illud et nostrum E, scriptum ante Canonizationem auctoris. Consideratio nostra has quaestiones nunquam forte solvendas excedit. Quotcumque enim mediis exemplaribus codices primae classis ab autographo distent, hoc tamen evidenter verum esse apparet, quidquid autographi in istos libros solii et pura transcriptione descenderit, per unum et idem apographum tanqum e supremo exemplari in illos pervenisse.

2. Inter limites primae classis lectionum differentia pro parte omni proportionem maiori ad duas variantium species constringitur. Multam variationem Invenimus in verborum positione et in aliis talibus lectionibus, quas scriptores facile submutant. Haec utique variatio origini codicum ex uno supremo exemplari non obest. quia invenitur etiam a criticis in libris, quorum exemplar certe notum est. Alia variatio surgit ex lectionibus *singularibus*. idest unius codicis a ceterorum concentu dissonantia ; quae variatio omnium frequentissima quo sensu unitatem textus non tollat, mox dicam. Demptis his variationibus, lectiones vere variantes in orbe primae classis valde exiguae sunt. Ncc scio an unquam gravi momento aestimandae sint : nam ubi variantes quae graves videri possent occurrunt, ibi paucissimi legunt contra plurimos, et a parte lectionis

plurimorum apparet quae variatae lectionis ratio fuerit ; crisis scilicet, quae data opera lectionem exemplaris mutavit. – Accedit quod varietatis signatura, idest siglorum variantes ad suos libros referentium combinntio, sibi omnino non constat, sed quasi perpetuo ex aliis et aliis elementis conrescit. Ceteris praevalet ni fallor signatura AC ex una parte BD ex altera, utrinque cum suis Vaticanis et exteris; inter signaturas tamen aliter combinatas tam parum praevalet, ut diversae originis index haberi non possit. Nulla siglorum permanens et constans associatio rupturam unionis usque ad primam codicum originem comitatur, ideoque omnis textus differentia infra commune exemplar contracta est.

Lectiones singulares frequentissime occurrunt. Sed hoc utique expcctandum erat. Quae enim unquam transcriptiones ex exemplaribus 1er centena millia verborum continentibus fieri potuissent, quin sub librariorum calamo frequens et multicolor oriretur disparitas inter exemplaria et exemplata, et consequenter etiam inter exemplata invicem ? Qualibet transcriptione augetur variatio, quae ab artis scriptoriae conditione et indole pendet. Sed non plurimi facienda est. Ibi enim talis lectio, defectivo vulgo sensu, saepe etiam monstruosa, occurrit, augemur tantum scientia experimental! : videmus scilicet quo determinato loco libarius aliquis erraverit, quem ad scribendum se accigntem saepe mukisque modis ab exemplari erraturum esse a priore um probe noveramus. Non tamen dico, lectiones singulares a scriptoribus codicum in quibus occurrunt primum creatas esse ; fieri potuit ut libarius aliquid a ceterorum lectione diversum scribens, lectionem exemplaris nobis ignoti expresserit. Sed non opus est ut hoc accurate determinetur. In tanta enim codicum sociorum multitudine conferenda gncratim nullo negotio et evidenter lectio supremi exemplaris elucescit : erat scilicet ea in quam omnes codices praeter unum consentiunt-Eam discordans quoque codex habuisset, nisi in serie transcriptionum a communi exemplari descendentium aliquis libi irius (quotus in serie fuerit nihil differt) ab immediato suo exemplari recessisset. Apud medium librarium sistit quae is lectio singularis, quia quid supremum omnium exemplar legerit, ceterorum consensus manifestat Hoc consensu moderante et regente, varietas ab uno librario introducta in unitatem et indifferentiam textus ceterorum resolvitur.

3. (Aim vero nullus codex non frequenter solus sit, et lectiones singulares quoad sensum et significationem raro tantum non erroneae sint, ideo cis remotis textui primae classis gratior concinnitas et maius decus accrescunt quam quibus in uno codice nitere posset. Nec mirum : remotus scilicet est scriptorum multus et illegitimus influxus in textum autographi ; propius accessum est ad ipsum Thomam, cuius textum scriptorcs inconscii et inviti deteriorare potuerunt, at nec volentes meliorare potuissent.

Multum tamen abest ut reciproca collatione codicum omnes malae lectiones c textu primae classis evanescerent. Unus est frequenter in lectionibus falsis, incongruis, vel a nota S. DoctOris dictione in peiorem partem difierentibus. Hic non apud singulos librariorum vel intermedia exemplaria standum est, quia eodem iure quo utuntur bonae textus lectiones, communi scilicet codicum attestatione, ad integritatem indifferentis textus inseparabiliter pertinent. Re et natura istac lectiones non differunt ab eis, quas modo parvi faciendas esse dixi. Essentialiter non sunt nisi varietates textui auctoris accidentes dum per oculum et calamum scriptoris ex exemplari in exemplatum transfunditur. Sed differunt per diversam positionem in traditione. Ibi agebatur de lectionibus erroneis singularibus, idest uno siglo signatis, cui lectio omnibus sighs ceterorum librorum signata opponebatur. Lectiones vero erroneae, cl a falsa quidem transcriptione erroneae, de quibus nunc agitur, siglis omnium vel paene omnium librorum signantur. Ista signaturae differentia maximam et mximopere attendendam secum fert differentiam inter errores singulares et communes. Nam quid legerit supremum exemplar codicis in quo lectio singularis obtinet.

ct quae lectio huius codicis aliquo librario non errante fuisset, traditio ipsa munifera: quo fit ut lingularis error transcriptionis ab oppositu lectione quasi resorbeatur et a traditione virtualiter dispereat. Traditio vero a se et per se lectiones authenticas communes non distinguit ab erroribus non minus communibus, sed potius bonae et malae parti textus eandem authenticitatem attribuit, inquantum concors et perpetua exemplorum attestatio communis exemplans textum manifestat. Quotquot ergo lectiones abortivae communi codicum testimonio signantur, totidem Joca communis exemplaris quam distincti Mine se offerunt.

q. Ut quae hucusque tractata sunt exemplis datis clarescant, rem quatuor lectionibus erroneis illustrabo.

Exspectet lucem... et non videat., nec ortum sue gentis auctore. xxvn. 2. ad 2.

apud bransim in Trinitatis nomine baptizantur, l.xvin. 8. S. C. Sed quia non res est in omnino vel eum aliud secundum rem suppositum et natura, n. 2. corp. med.

ne fervor fidei temporis prolixitate tepesceret caritas multorum. 1. 5. corp. fin.

In primo exemplo *sue gentis auctore* scriptum est pro *singentis aurore*. In secundo *bransim* pro *heresim*. Pro tertio legendum est *Si qua vero res est in qua omnino nihil est aliud praeter rationem speciei vel naturae, sicut est in Deo, ibi enim (enim abundat) non est aliud* secundum rem suppositum et natura ». Pro quarto legatur « ne fervor fidei temporis prolixitate tepesceret, quia circa finem mundi refrigescet caritas multorum ». Quis rei criticae tam imperitus est, ut de erroribus transcriptionis hic agi neget? Versamur profecto in re libraria; explicatio horum lectionum non in Aula quaerenda est, sed in Scriptorio. Malae lectiones *sue gentis auctore* et *bransim* ortae sunt ex male visi scripturi *surgentis aurore* et *heresim*, compendio vel plene scripti*. In tertio exemplo, inter alia mirabilia, habemus lectionem sensu deditutam per omissionem homotcleuti *praeter rationem... est aliud*. Quarta lectio trunca est ab omissione homotcleuti *quia... refrigescet*. Ex multiformi ergo genere errorum quibus librarii fataliter subiacent. duo hic species habemus: uno vocatur falsa interpretatio litterarum vel compendii, altera omissio homotcleuti.

Prima lectio ergo eiusdem naturae est ac secunda, tertia non differt essentialiter a quarta. Sed secundae in traditione alia positio est quam primae, et quartae alia quam tertiae: prima scilicet uno solo siglo signatur, D; similiter tertia, A; secunda et quarta signantur prima, idest siglis omnium codicum primae classis. Sub diversa signatura D et prima, lectiones a falsa interpretatione litterarum erroneae speciem non mutant. Neque lectiones A et prima ab omissione homotcleuti truncae, specie differunt. Sub quacunque signatura puri puti errores transcriptionis essent. Sed ubi ultimum et supremum exemplar codicum primae classis quaeritur, pro re critica, *sue gentis auctore* et *bransim*, eo ipso quod in traditione aliter collocantur, differunt essentialiter. In supremo exemplari non fuit lectio D, *sue gentis auctore*, sed fuit lectio « prima praeter 1) », idest *surgentis aurore*. Neque fuit in supremo exemplari lectio erronea cuius solus A testis est, sed lectio opposita, per viginti novem testes comprobata. Ad reconstructionem ergo supremi exemplaris, autographum fuerit aut apographum non differt, lectiones I), A, et omnes quaecumque lectiones singulares, tanquam inutilis materies abigendae sunt. Sub opprimenti attestatione prima praeter unum evanescunt. Sed error *bransim* per testium concordiam rationem exemplaritatis induit. Typum transcribendum factum esse ipsa traditio docet. In nostris codicibus monstrum scripturae non est error, sed fidelis exemplarium interpretatio. Eodem modo dimidiata lectio *ne fervor fidei temporum prolixitate tepesceret caritas multorum*, dum a librario natam esse se prodit, tamen omnes librarios codicum primae classis a vitio transcriptionis liberat. Ii phrasim sensu carentem scripserunt, quia verba sensum complementia in suis exemplaribus iam

deficiebant. Eos errones auctore non fuisse, sed tantum errorem semel tactum propagasse, traditio per se venificat.

Si ergo ad quaestionem; Cuius exemplari scripturam quatuor istae lectiones corruerunt? respondeo: autographi. verum dixero, traditionis tamen testimonium non exhausero. Procul dubio *turgentis aurore* et *heresim* in autographo erant, et *sue gentis auctore* et *bransim* infra autographum orta sunt. Sed traditio distinguit inter ea. Nam docet *sue gentis auctore* corruptio lectionem istius exemplaris quod habebat non solum *surgentis aurore*, sed etiam *bransim* et *ne fervor fidei temporum prolixitate tepesceret caritas multorum*, et istud exemplar non erat autographum. Eadem consideratio valet pro lectione erronea signata A et pro toto enormi acervo lectionum singularium. Per lectiones commune erroneas, et a falsa quidem transcriptione erroneas, codices primae classis, utut anguli differunt, ad unum solum supremum exemplar ex autographo exemplatum vinculantur. Universus quoque textus bonus communi, prae parte defectiva in immensum extensior, eidem conditioni subiiciitur, Excellentiam quidem Thorni-ticac dictionis quam nullus unquam imitatione consecutus est, placidam eius et quietam pulchritudinem prae se fert, et per illam etiam suam cum autographo strictissimam cognationem convincit, sed tamen traditione attestante a distorti et mutilis reproductionibus scripturae autographi inseparabilis est. Transcriptio ergo opere, id est per apographum, descendit, et non nisi per illud cum autographo cohaeret.

5. Quam antiquum fuisse debuerit illud apographum, facile dici potest. Antiquius scilicet est omnibus codicibus primae classis, quae omnium antiquissimos traditionis testes continet. Textus ergo primae classis maiori antiquitate insignitus quam cuiusvis textui cuiusvis superstitis codicis, ad quamvis classem pertineat, in parte traditionis attribui potest. Dico a parte traditionis, quia ex gr. codices qui *heresim* legunt, antiquiorem utique lectionem habent ac qui *bransim*; illud autographi est, istud apographi. Sed in documentis traditionis *bransim* prius apparet quam *heresim*. id est codex apographus quovis alio codice apographo antiquior legebat portentum *bransim*.

Quae cum ille sint, textum primae classis, qui ex sepositione lectionum Angularium illico resultat, prout in bonis et malis lectionibus unus et indifferens meet, abhinc, nomine suo, textum antiquum vocabimus.

§ III. DE URIGINE TEXTI UM CODICUM SECT ND AE ET TERTIAE CLASSIS

6. Iam quisque per se iam intellexerit, libri secundae et tertiae cl. i. us ideo extra ordinem primae positi sunt, quia carum textus a textu antiquo multis locis discrepant. Nomen tamen classis inaequaliter tribus competit. Nam dum codices primae per ipsam textus unitatem originem communem ex uno supremo exemplari attestantur et per se in classem coeunt, e contra inter orbem secundae et tertiae unitatem lectionum non invenimus. Si nihilominus libri n, qui varietatem ab antiquo textu continent, classis nomine donati et in duas classes divisi sunt, hoc ipsis extrinsecus et non sine artificio quodam nostro contigit. Dum scilicet variantes traditionis invicem conterebamus, amplam partem varietati inter textum antiquum et textum typis traditum, et etiam inter editiones invicem, in diversis codicibus primum apparere observavimus, tanquam in eum primam lucem aspexerint et editores ibi lectione mutuaverint, Qui ergo codices ad formationem textus typis editi contribuisse videntur, horum qui minus contulerunt et simul antiquiores sunt, in secundam classem uniti sunt: ex ceteris (et ex ipsis editionibus excepta Principe) concrevit tertia. Ergo non a se ipsi, non ab aliqua communi origine, sed quia post eos ex eis aliquid unum factum est, in classem coalescunt.

Nemo non videt duarum classium limites neque ex parte aetatis codicum neque ex parte lectionum contributarum distincte praecidi posse. Quis enim aetatem codicum in paucos annos determinabit? \ gradu etiam

contributionis praccaria est distinctio. Omnes enim codices etiam D, C, quinimmo A, qui a P ut polus u polo distat, aliquid editoribus attulerunt; lectiones editionum multo frequentius incipiunt apud I' quam apud quemcumque alium secundae classis. \e tamen tota traditio extra primam classem prorsus indistincta maneret, inter antiquum et recentem textum codices secundae classis medio? posuimus, quin variantibus Pinnae maiorem antiquitatem adsciscunt quam ex iuniori testimonio tertiae obtinere possunt, et quia lectionum editionum copiosior fons fuerunt quam codices primae et rarior quam codices tertiae.

7. Quas relationes secunda et tertia classis cum textu antiquo habeant, hisce propositionibus exprimi licet.

Primo; differentia duarum classium ab antiquo textu non se extendit ad omnes errores transcriptionis, qui in antiquo textu obtinent. In singulis libris sine ulla exceptione aliquot errores apparent. In aliis alii, et plures xel pauciores supersunt, ied nullus punis est. Antiqui errores multo magis secundam classem alliciunt quam tertiam, sed etiam in tertia inveniuntur plures quam sufficerent ut textus antiquus totam traditionem penetrasse et in omnibus codicibus superstes esse dicatur.

Secundo; saepissime uno et eodem loco multae variantes, tres, quatuor, usque ad decem, occurrunt. Quas si n sensu et ab attestatione consideras, invenis eminere inter nmnes errtmeam scriptionem vel falsam vel peregrinam et insolitam lectionem. siglis plurimorum et antiquiorum codicum signatam. Multiplicitas autem lectionum infallibile correctorum indicium est; quia, cum unica esset auctoris lectio, omnes unius loci variante» praeter unum necessario in textum auctoris de foris importata luisse debent. Frgo omnibus his locis correctores arripimus, sicut modo scriptorem primi apographi per communes errores comprehendebamus.

Tertio; variantium signaturae in ambabus classibus continuo mutant. Siglis omnibus secundae classis tam paucae variantes notantur, ut non credam unam paginam editionis nostrae lectionibus secunda signandis integram impleri posse. Tantum non semper plura sigla secundae ad textum antiquum ponendae sunt, ceteris variantem vel numerum variantium signantibus. Saepe unum siglum secundae variantem notat, quae non simpliciter ad lectiones *singulares* pertinet, quia cum textu ceterae traditionis collate deliberato et volita lectio esse cernitur. Libri tertiae invicem aliquanto minus societatis impatientes sunt, sed ca lectionis communitas, quam constans signatura indicaret et qua unus continuus textus formari posset, prorsus deficit. Frustra conati sumus ex libris secundae vel tertiae unum exemplar eruere. Codices continuo sibi contradicunt; singulatim potius quam gregatim textui antiquo se opponunt. Ut idem aliis verbis dicam: corpus lectionum ab antiquo textu variantium in nulla determinabili parte traditionis fixam sedem habet. Non tres, non duos textus parallelos et coordinatos traditio suppeditat, sed unum textum continuum, antiquum scilicet, et praeterea fascies variantium, ex aliis et aliis libris inter se valde diversis congestarum.

Quarto; variantes ab antiquo textu, consideratae a parte sensus verborum sive fonnalitcr ut lectiones, diversi valoris sunt. Aliae, eaeque non paucae, in antiquam lectionem erroneam tam apte cadunt, ut quantum ad dictionem Thomam audire putares, quantum ad scripturam litterae et signa autographi innovari videantur. Harum magna pars secundae classi debetur, sed etiam tertia non paucas praebuit, nescio an non plures quam secunda. – Aliae sunt, quae quare antiquo textui aequae bono substi-

tutae sint non apparet, quibus tamen ut ad autographum pertinerent nihil deest, quam quod nullo traditionis documento vere antiquae fieri possunt. Hae lectiones ab antiquioribus secundae codicibus Ei Lipsicnsi ct Antoniano, totaliter fere absunt; in iunioribus cius, ct in tertia adhuc magis, abundant. F.x his duabus lectionum speciebus (quibus addendae sunt varietates antiquae quae inter limites primae classis inveniuntur) apparet, variationem ab antiquo textu saeculo decimo tertio apud correctionem antiquorum errorum stetisse. – Maxime tamen conspicuae et abundante*. sunt infelices coniecturne in iunioribus secundae et in tertia. Correctorem sentiunt longe latequc. Harum meliores, successive in textum typis editum transfusae, sensum non laedunt, sed correctoris sigillum profunde impressum monstrant quando cum antiquo textu comparantur aut quando extra traditionem Tertiae Partis collationem variantium protrahere vd in ipso opere locos parallelos componere licet. Comparatio locorum S. Scripturae, SS. Patrum ct Iuris Canonici cum Vulgata ct cius variantibus, cum vetere textu Corporis Iuris, cum Catena Aurea, quae, simul cum ceteris S. Thomae operibus, auctori Summae Theologicae omnium uberrimo fonti fuit, variantes correctorum praepostere ct inconsulte intrusas omni desiderabili cvidentia ' patefacit. – An auctoris textui pepercisse credendi sunt qui locos ab auctore citatos attenterunt?

8. Quae cum ita sint, summa conclusionis necessario est haec: v l r i 4 n t e 5 ab antiquo t extu, ut in traditione i cent, l n antiquum textum importatae sunt. Omnes codices superstites habuissent unum textum unius et eiusdem cxemploris-opogniphi, si scriptores et correctores textum non mutassent. Nam codices invicem non possent convenire quo modo conveniunt, nisi in principio traditionis unum scriptorem supponas, cuius scriptura, certis locis evidenter erronea sed partem excessive maximam fidelis ct authentica, succedenti traditioni exemplar ct typus facta est. Inde lectionum erronearum participatio, qua singuli codices plurimis vel multis erroribus antiqui textus calculum dant; inde interdum absoluta erroris communitas, qua totum corpus traditionis testis fit primi cxcmpl.iris-npographi. Nec possent codices invicem differre eo peculiari modo quo differunt, nisi ad latus scriptorum succedentium correctores ponas, melioribus » lectionibus studentes, sagaces saepe, sciolos plurimum, quorum scriptura*. librarii textui exemplarium suorum supposuerunt. Inde variatio abundans ct accumulata, arbitrio nara, saepe inepta et nbiectu. semper vero. praesertim qua optima est ct auctorem Summae decet, errabunda ct insociabilis. Inde est quod quamcumque codicum combinationcm extra terminos primae classis tentaseris, durabilem lectionum cohaerentiam non obtines. Inde tota traditio sigillo antiqui textus obsignata ct cius supremo exemplari subordinate est.

Non est prorsus novum, neque Tertiam Partem edentibus primum nobis accidit, ut, dum per nam remotio- nis differentium lectionum ad originem traditionis operis S. Thomae regrediebamur, apud librum per transcriptionem natum gradus nobis sistendus esset. Propagationem enim Secundae Secundae ab una sola ex autographo exemplata descriptione incoepisse, in Praefationibus Voluminum VIII et X abunde nos probasse putamus. Quid in Prima et Prima Secundae Partibus tradendis factum sit. utrum codices superstites ab origine omnes eadem peccata an .ilii alia contraxerint, non erat datum investigare. Fieri potest ut ct ibi et alibi aquam ex ipso fonte per unum tantum rivulum scatunisse diligens phaenomenorum examen manifestet.

1 Unum exemplum clük>, ck sexcenti» locis, qu. xlviji ari. i, ad 1. Primum argumentum audiebat: < Passionum principia non *uni In nobli. Nullus autem meretur rei laudatur nlni per id cuius principium est »n ip*o. Ergo pas»io Christi nihil est operatu per modum meriti >.

Solutio antiqua erat: < Ad primum dicendum quod passio inquit- tum huiusmodi habet principium ab exteriori. Sed secundum quod cam aliquis voluntarie nuitinct habet principium ab interiori >.

Iur.'or solutioni» reJacrio est: ■ AJ primum dicendum quod pastio Inquantum huiutmodi non est meritorie, quia e*t ab exteriori pnnepio.

Sed inquantum c*t acceptata per voluntatem \ic est ib inter.cm pnacipio ct hoc modo e*I meritoria >. Si cui videtur hic, «eluta traditioni» attestatione, inter Thomam ct correctoretn non pone distingui, illi quod dicem non habeo.

• Sequentes additione* textui antiquo, ct omistip quam ultimo pono, nonne evidenter praecipitatae correcturae aunt* Venisti (anu tetupux) perdere nos»; < et a furo (venientes) nisi baptisenlur non commcdunt ; « ct restitutus csl (ei vlsut) -.,* « suscitavit Dominus spiritum (sanctum om.) pueri (unioris ».

§ IV. – DE VLIQVIBI S ANTIQIJS
LECTIONIRCS SPECIATIM

9. Scriptor apographi, quod omnibus codicibus capiti supremo fuit, uno satis frequenti errore a scriptoribus eorum quos hucusque edidimus operum S. Thomae multum distinguitur. Error in hoc consistit quod ubi exemplar unum tantum verbum habebat (idest: ubi ex contextu evidenter patet exemplar unum verbum habuisse), scriptor duo verba similis scripturae posuit. In quo has differentias observavimus: scribit prius male postea bene (11. 2. n *particulariter partitur* pro *partitur*; vu. 7. et *divinae divisim* pro *divisim* ; xir. 2. x *sensus* suscipientem pro suscipientem. ibidem η *sibi sil'* pro *sii* ; xxxv. 8. ζ *ortam orto* pro *orto*); prius bene et nihilominus adhuc male (1. 6. ζ *quando quaeri* pro *quando* ; ui. 6. γ *scilicet sicut* pro *scilicet*); bis male (xxxix. (ς. γ *quod quidem* pro *quid* ; xwn. 2. x *ergo ignorantur* pro *ignoratur*)»

Agitume hic simpliciter de errore quem critici dittographiam nommant: An potius propterea unum autographi verbum bis in npographo resumebatur, quia transcriptor se errasse xideiu vel credens. secunda vice, priori sua scriptura non deleta, idem verbum exemplaris descripsit? Duplicem scriptionem hoc modo accidisse eo promptius credo, primo, quin in decem nostris voluminibus hucusque editis paucissimos eius erroris casu* notandos habuimus. Secundo, quia alia loca non desunt ubi lectionem ex non expunctis erroribus transcriptionis erroneam evasisse indubie patet.

10. Scriptor enim primi apogmphi non ita pauca homotelcutd oculo transiit. Plus quam triginta loca ab hoc communissimo librariorum errore vitiosa esse videntur; si vero rcentissimis textibus fidiciq habes, ultra centum homoteleuta in antiquo textu desunt. Sed de hoc J; VII agemus. Ille lectoris attentionem provoco ad aliqua loca quae scriptorii se corrigentis influxum prodere credo.

Primo loco lectionem ponam autographi, secundo scriptoris, tertio antiqui textus lectionem quam scriptoris semifactam correctionem esse praesumo.

.xxiv. 2. L

Aliquid potest convenire alicui homini ratione humanae naturae *dupliciter*. *Uno modo sic quod humana natura sit causa illius, sicut esse risibile convenit Socrati ratione humanae naturae* ex cuius principiis causatur.

Aliquid potest convenire alicui homini ratione humanat naturae ex cuius principiis causatur.

Aliquid potest convenire alicui homini ratione humanae naturae r.v *cuius principiis causatur dupliciter*. *Uno modo* (cetera ut prima lectio).

IJX. 4.

Nullus habet iudicium nisi super ea quae sunt Bibi uibiccta. *Sed Christo nondum videmus omnia esse subiecta* ut dicitur Hebr. II.

Nullus habet indicium nisi super ea quae sunt sibi subiecta ut dicitur Illebr. II.

Nullus habet iudicium nisi super ea quae sunt sibi subiecta *ut dicitur Hebr. II Sed Christo non vidimus omnia esse subiecta* ut dicitur Hebr. II.

Apertum est quod, omisso homoteleuto *Sed Christo... subiecta*, scriptor, antequam resiperet, iam scripser.it *ut dicitur Illebr. //*; haec verba punctis delere debuisset, ut *Sed Christo* immediate post *sibi subiecta* sequi posset. Ideo *ut dicitur Hebr. II*, quod in textu antiquo ante et post homotcleuton occurrit, reliquia falsae transcriptionis est primo loco. Non secus in primo exemplo dato ex *cuius principiis causatur dupliciter*, et xx. 1. 0 *Patris usque ad mortem*, et xxxt. 8. α *sicut dictum est*. et ut. 2. S *damnatorium*, et (nostro iudicto, quamvis lectionem traditam non mutavimus) xxxt. 3. ad 4. *et Isabel* primo loco, praeterquam quod supremi exemplaris nativitatem per transcriptionem ostentant, industriam simul scriptoris manifestant.

11. Alia scriptoris se corrigentis indicia sunt lectiones similes huic xi.iv. 2.1: « Naturalis eclipsis solis per interpo-

Summab Tuirol- D. TluMAM T. VIII.

tionem lunae nunquam accidit nisi tempore coniunctionh solis et lunae. Tunc autem (dic scilicet passionis ChriMi) erat luna in oppositione nd solem... I ndc dicit (Dionyslib)i Non enim erat *conventus vel conveniens* tempus . In hoc loco *vel* introducit lectionem scriptoris, qui, quid *conventus sil nesciens*, propriis oculis non credit, et variantem scripturam *conveniens* addidit. — Alibi talis duarum lectionum coniunctio per *vel* occurrit, ubi prior lectio cum exemplari non conveniebat, sicut ex. gr. xxvii 3. 9 . perfectionem fecit *vel* purgationem ».

12. Ad apographi characterem etiam pertinent lectiones falsae, de quarum fallitote non scriptor eoius accusandus esse videtur sed etiam conector, vel scriptor ipse correctoris officio functus. litae lectiones errorum ordinarie occurrentium limites excedunt, certo se extendunt mullum ultra quod scriptores codicum hucusque a nobis adhibitorum observandum praebuerunt. Quid intendam, per unum exemplum clarescat.

Iam in principio Tertiae Partit, (1. 2. 1.) adducitur pulcherrimus locus S. Leonis: « (Salva igitur utriusque proprietate substantiae et in unam cocunte personam) suscipitur a *maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas* ; ut, quod nostris remediis congruebat, unus atque idem Dei et hominum mediator et mori ex uno et resurgere posset ex altero ». Textus antiquus, quinimmo universa fere traditio, mc legit: « Suscipitur a virtute infirmitas *animarum et aliarum rerum*, ut quod nostris etc. Dubitari non potest miserandam lectionem fuisse in primo exemplari -npographo, nisi id quod tot testes oculati astruunt mentitum esse potot. Quam vero impossibile mi eam in autographo iam fuisse, facile evincere posse mihi videor. Hic locus enim pertinet ad ritum Ordinis Fratrum Praedicatorum, ab anno ad minus 1260. Quod cum ila sit. prorsus incredibile est ut S. Thomas textum Leonis, tam robustum et concinnum, qui iterum vel tertio lectus in memoriam se infigit, quem per annos in choro cum fratribus Deo Nato psallens recitatum audierat vel ipse recitaverat, sub Miae termino tam enervem et lentum reddiderit.

Sed unde illa lectio explicanda est, si nec in autographo affuit nec apud librarium tota eius ratio manere videtur: Mihi arridet opinio, hic ngi de lectione plus uno patre nata. In *anima*- habemus ni fallor errorem transcriptionis pro *a maiestaie*. vel *animarum et a-* pro *amaiestaie* ; reliqua absurdae lectionis elementa *-rum et altarum rerum* vel *Harum rerum* ex deliberata voluntate processerint correctoris. qui errori aliquem contextum accommodaverit, ut sententia aliquo saltem modo curreret. Ita, duobus quasi gradibus, *animarum et aliarum rerum* factum esse potest ex *a maiestate humilitas* (cui an in autographo iunctum esset tertium loci citati membrum *ab aeternitate mortalitas* quis enucleabit?).

Erroneam correctionem erroneae scriptionis nomen talibus, lectionibus proprium esse autumo. Aliquoties tamen correctio inadaequata apud ipsum scriptorem e vitali actione mentis originan potuit, voluntate quasi scmideliberala. Alibi res ita constituta est, ut lectio, ex inusitata dicendi ratione, error accommodatus esse videatur, et tamen, cum in se non omnino falsa dici possit, deficiente traditionis non minus quam aperti sensus testimonio, non distingui possit utrum autographi lectionem nn errorem sensui aptatum teneas. Ad has dubii characteris lectiones tres ultimae earum quas exscripturus sum pertinent.

Praesumptam lectionem scriptoris mediam iterum ponam inter lectionem autographi et textum antiquum, et lector indicet an elavem huius invenerim.

3. <.
in homine Chris/o
in nomine Christo
in nomine Christi.

xxxii. 2, 0.
comparant semini Spiritwm Sanction
comparant semen Spiritual Sanctum
comparant semen Spiritui Sancto.

.....peniteniia mortalium ct venialium.
Deinde considerandum est de partibus penitntic.
primo de contritione.
secundo de confessione.
tertio de satisfactione.
Explicit totum illud quod habetur de tertia pane summe venerabilis fratris thome de equino ordinis fratrum prdicatorum qui preventu» morte eam perficere non potuiL
Nota quod qôc ·XXII· articulo ·η· deficit solutio ·-iij· argu-
menti · in originali istius tertie partis fratris thome ct in omnibus aliis quia ab illa originem sumpserunt, g Item q ·-lvij· arti-
culo ·-iiij· (uit deletum · ·[†] de originali ·-ij· argumentum hic appositum cum »un solutione, ct loco cius fuit additum argu-
mentum cum sua solutione quod hic[†] tenet tertium locum⁴ nec est fratri» thome. § Item q ·-1xη· ar ·-vi· in solutione tertii ar. (-*gwnenti*) penultima Responsio hic* apposita que incipit
·ct ideo melius dicendum · est fratris thome que deleta fuit dc ð originali, ct loco ciu> apposita ultima que non est fratris thome ct incipit · vel dicendum · g item q ·-lxviii· ar «·iiij· frater thomas facti» argumentis dicit sed contra est quod dicit augusti-
nus · et non fuit prosecutus auctoritatem sed dimisit spatium in · originali ubi posset apponi, sed hic · est apposita vel illa vel alia eiusdem ag[†] sufficiens ad arguendum[†] propositum ut in loco suo patet, g Item q eadem · or ·-xii· frater thomas pro-
positis argumentis dicit sed contra est quod dicit augustinus· ct non prosequitur auctoritatem »ed dimittit spatium in originali ubi possit apponi, sed hic[†] csr apposita eadem vel consimilis assumpta de ·-iiij· * ciusd[†] f ·-iiij· q «·vii· · ar ·-iij·[†] g Item q ·-1ix· ar «·iiij· in corpore · ubi frater thomas dicit · inquantum est instrumentum passionis xpi iam perfecte · fuit deletum * de originali quod hic · sequitur scilicet · in circumcissione autem con-
ferebatur gratia non «· virtute circumcisionis sed cx virtute fidei passionis xpi cuius signum erat circumcisio · ct quod ibi · additur usque ad locum illum ubi dicitur · iu scilicet etc · non est fratri thome. § hem qô ·-lxxii· ar ·-v· in corpore · frater thomas in originali ad confirmationem «ccunde rationis dicit · unde leo papa dicit · et non prosequitur auctoritatem »cd dimittit spatium ubi erat scribenda, sed hic[†] est apposita eadem vel consimilis eiusdem lconis pape, g hem q ·-lxxxij· ar ·-vii· argumento ·-j· frater thomas adducit auctoritatem canonis loco minoris propo-
sitionis · ct non assignat in qua causa questione vel capitulo sit sed dimittit spatium ubi hic· scribi possint, hic[†] autem omnia hec sunt apposita.
Incipiunt tituli tertie panis summe venerabilis [ft fratris thome dc aquino ordinis fratrum predicatorum. questio prima est[†] dc convenientia incarnationis filii dei. R. u (-ubrica).

* fuit deletum — fundelctum p. m. · luit de— faduz. · in — ct in. ·[†] ag[†] *ambo*. * argucniTQ, ircucndi R. · eius<f (fef *iace*l iff eiusdem) — ctaxd' (idn/ ciu», distinctione; Aoe, Won eiusdem, *in via ordinaria [egendum est]*. · r *Nostro modo* IV Sent., Jut. iv, qu. ni, <h. i, ðu 3. · pfro) ðo/al p(cn) pn R. · hk *ambo*-hec *legendum videtur*. · venerabili· om. · ðrdini est om. ” R. — questio prims.

* Cf. ixn. · î. · s *deletum, deleta*, non rasurs. sed punctis vel per *vacat*, quia secundum notatorem post deletionem scriptura ·umcrsplii lecta fuit. Per *hic, ibi, suo luco* ad corpus libri «ui nos refert notator. · *Ci*. i.vn. 4. 0.

17. Prima quaestio surgit, an altera utra scriptura alteri exemplari fuerit? Cum pro certo affirmandum sit textum S. Thomae quem R exhibet non scriptum esse ex Q, nec textum Q ex R. probabile fit ut etiam in textu notae neu-
ter ab altero dependeat. Praeterea variantibus simul consi-
deratis credibilius est ambos scriptores ex communi exem-
plari transumpsisse: inde transcriptionis errores R t. 2. 8. qui cx alia scriptura potius quam ex littera Q occasio-
nem habuisse videntur, R vel Q 3. 5, Q 6. QR 4. 9 expli-
cationem haberent. – Per *agf* cclcri idiotismi ad hominem luium designandum determinari videntur, nisi iam tunc temporis Hispani Agustin dixerint. – Commendabilis aeta-
tis opinionem ei largae diffusionis speciem nota α codi-
cibus non accipit. Λ voce « articulus >, qua antiqui non utuntur, vix libris antiquior esse videtur.

• Noxdo en huc pertineat lectio R 3. « <cd dimisit fpatlum *et in* cnginali », Illud *et in* porcet duplex ccripũo osc pro «olo *ct*; xcd atam explicationem eJmittit, nbl lector earn nimi» eubulcni ludicat.

18. Aha quaestio est, utrum notator reapse viderit Ter-
tiae Partis autographum? Nam dum locutio: · *frater* f/10-
mos... non prosequitur auctoritem sed dimittit spatium in originali », alterius sermo esse non potest quam hominis qui dc autographo narrare intendit, ideo inutilis redditur quaestio an intendat narrare dc aliquo codice apographo, cx quo ipse certos alios transcriptos esse sciebat, respectu quorum apographuin originale vocaret; « frater lhom.iv... dimittit » hanc explicationem excludit. Non urgeo verba < sed hic apposita est *illa vel alia, eadem vel consimilis* ». Stricte intellecta supponunt S. Thomam secundum nota-
torem definitos locos SS. Augustini ct Leonis mente ges-
sisse ; quod qui scit, scire debuisset quorc non stattm scri-
pserit vel dictaverit. Benignius tamen intelligi possunt hoc sensu, quod notator crediderit se tales auctoritates ad rem confacientes apposuisse, quibus auctor si praesto fuissent usus esset, vel quae saltem similes sint cuicumque aucto-
ritati ci adhibendae, si murs eum operi perficiendo non praeipuisset. Quidquid sit de autographo fratris Thomae loquitur notator, ac si suis oculis illud cerneret. In ipso spatia vacua, ðpunctione legitimarum lectionum et sup-
positiones falsarum adfuisse dicit.

Fieri tamen potuit ut notator erraret, autographum em-
credens quod nihil erat quam vulgari codex plus minusvc antiquus. Certo non fuit postremus, ii fuit forte primus, qui communem codicem pro autographo S. Thomae sumpsit.

Fieri etiam potuit, ut originale in mente tantum notatu-
ri'. exstiterit, isto scilicet moJo: Pluribus codicibus com-
parata, intellectu ct per viam argumenti cx apographis ad autographum pervenerit, deinde, argumento inverso, cx au-
tographo crisi reconstruct-» ad npogripha descenderit. Sic forte arguit : Solutio tertii argumenti hoc loco deficit in omnibus codicibus; ergo tam deerat in originali. Deinde, propositionibus mutatis : *.solutio tertii argumenti dejcit in originali* littera vel scriptura *fratris thome*; ergo deficit *et in omnibus aliis* codicibus; ct probo consequentiam: *quia ab illa originem sumpserunt*. Certum est cum hic argu-
mentari; cctcroquin simplici affirmatione utitur¹.

Sed ct utraque simul via notator fortasse sibi se auto-
graphum tenere persuasit. Textum alicuius codicis com-
parando cum textu alterius, vel, ut propius ad rem acce-
dam. textum tertiae classis cum textu antiquo in pluribus vel paucioribus codicibus certis locis comparando, eo sci-
licet fine ut haberet quod ip>e in suo libro scriberet, an-
tiquum toties erroneum reccntiori facile posthabuerit. Ne petas nb eo, ut tn erroribus scnpuntm α lectione distin-
guens, ad lectionem authenticam sub faha transcriptione latentem pertingat. Lectionem lectioni comparaverit, ct iure quodam suo textum rationabilem ct legibilem falso ct ab-
surdo textui praetulerit. Qui codex magis et purius Tho-
nam sapere ei videbatur, illum autographi nomine prom-
ptus ct Jubens auxerit.

Parum probabile est summam infrequentiam attestatio-
nis lectionum, quarum nuthcnticitatem ndstruit, assertori innotuisse. Si cognovisset quam supcroxcdens testimo-
nium lectionibus quas falsitatis arguit faveat, forsitan no-
tam non scripsisset, vel saltem dubitative locutus esset.

19. Ut pateat quid dc notatoris asseverationibus creden-
dum sit, interrogemus traditionem. Traditionem appello, quia dum eum ut fidem sibi conciliaret mentitum esse non dico, ab altera tamen parte cur notae auctori potius quam totius primi saeculi testimonio caeca fide crederetur, omni-
no non inveuio. X idcamus an traditio documenta, quae cius asserta moderare ct temperare valeant, vaque salis luminosa, suppeditet. Non tantum loca quae allegat consi-
derabimus. sed ct alia quae, quamvis ei, veri autographi potito, opportunam notandi occasionem praebuissent, si-
lentio premit.

Credo probari posse notatorcin pro autographo vidisse

Λη notator, 4 pottcri<»ri «rguendo, cundudil »xcuto, c/t.im In or>g kpatium «dfuitwftl litiut mentah» upcraikni» < *et in* origmd» · ·-on-
eium rit.

codicem apogr.iplunn, patrem, fratrem, uno verbo valde proximum nostri Neapolitani I. I no loco exceptu (ei. n 27), huius codicis lectiones defendit, modo contra totam reliquam traditionem, modo contra textum antiquum.

Causam codicis I cum causa notatoris non vellem confusam. Recenser textus i. idest corrector ille cui lectiones I ab antiquo textu variantes debentur, non arguatur falsificationis, ubi apud notae auctorem falsittcationis vestigia quaero. Recensor bona fide recensuit, ut correctores optima tide agunt : nem intendunt lectiones authenticas falsis obruere, sed - melioribus - lectionibus α se inventis vicinius ad autographum perveniri credunt. Notaturis vero alia causa est, quia lectiones antiquas suppositionis accusat. Ideo nos in nota eius ea quae fabitatis speciem habere possent iure mento quaerimus, quin recenserem textus I implicemus.

20. Solutio 3 argumenti qu. xxn art. 2 in tota mihi nota traditione revera decst. (Quod a legit *Et per hoc patet responsio ad tertium*, vulgare refugium est. Quod modernae editiones exhibent *Ad tertium dicendum quod sanctitas humanitatis* etc., in editionibus post 1486 primum apparuit. comite nota marginali * Responsio suppleta : hanc notam monitoriam Piana adhuc retinuit ; in qua editione primum suppressa sit nescio).

Animadverto primo, solutionis defectum significari in aliquibus codicibus (non in I); in tribus Vaticani* margo lectorem monet ; omnium urgentius margo G : - Nota quod hic deficit solutio tertii argumenti quam nusquam potui invenire -. Simile ergo monitum natatoris huic loco considerando attentionem figere potuit.

Animadverto secundo, notatorum tacere de aliis huiusmodi communibus vel fure communibus defectibus :

sii. 9. 0. solutio ad 3. in nullo antiquo obtinet; (est tamen in IQR) ;

xix. 2. ζ. solutio ad 3. ubique deficit, etiam in IQR ; (xxn. 5. 0. 1. quid I habuerit non scimu*, quia lolium in quo locus occurrit codici assutum est ; II etiam deficit ; QR habent lectionem signatam « editiones >).

Insuper i.v. <>. fJ. ubique, etiam in IQR, argumentum decst cui solutio *Ad quintum* referenda esset ,

txx.xiv. 7. in antiquo textu, (non in IQR), argumentum decst quod *Ad quartum* solvitur.

Animadverto tertio, sicut in aliis Summae partibus ita in Tertia ordinem solutionum interdum non convenire cum ordine quo argumenta se sequebantur, ex. gr. : Ad *secundum* inscribitur solutio argumenti quod tertio loco oblidebatur, dum *Ad tertium* argumentum secundo obtectum respicit. Mutatio in Tertia quinquies ni fallor occurrit : cf. xviu. 2. γ, xi.vi. 4. λ, r.i. 4. c; (Ad *secundum* i.xi. 1. solvit tertium argumentum. *Ad quartum* lxxx. io. solvit quintum; in tota scilicet traditione ante saeculum decimum sextum).

Ordo etiam articulorum interdum alius est ab ordine quaesitorum in quaestionis Introductione : hoc ter ni fallor locum habet :

Qu. Liv articulus *secundus*, etiam in IQR. respondet *tertio* quaesito, *tertius secundo*, Cf. 2. a.

Qu. i.xxxn articulus *decimus* pertinet ad quod *quinto* quaerebatur, quo factum est ut post *quarto utrum* et *Ad quartum sic proceditur*, ordinalia quaesitorum et articulorum secum pugnant. Ita in textu antiquo. Tardior traditio. etiam IQR, senem quaerendorum secundum articulorum successionem reformavit, sed apud omnes in Indicibus antiquus ordo reviviscit. Adverto tamen Titulos in I non a scriptore textus exaratos esse.

Praesertim vero notandus est tertius locus : Qu. i.xxv *primus* articulus materiam inter quaerenda non annuntiatam tractat ; c contra ei quod *septimo* quaerendum esse dicitur, nullus articulus respondet. Ita lota traditio, praeter IQR et editiones a c inde ad sacculum decimum sextum ; posteriores versionem I interpolationibus praegravarunt. **I**t vero adhuc evidentius eluceat, hunc saltem locum notatori attendendum fuisse, si scilicet autographum ipsum vidisset, totam Introductionem in antiqua et in lectione I exscribo.

TextTs antiquus :

Deinde... quaeruntur octo.

Primo, utrum substantia panis et vini remaneat in hoc sacramento post consecrationem.

Secundo, utrum annihiletur.

Tertio, utrum convertatur in corpus ct sanguinem Christi.

Quarto, utrum remaneant ibi accidentia post conversionem,

Quinto, utrum remaneat ibi forma substantialis.

Sexto, utrum conversio ista liat subito.

Septimo, utrum sit miraculosior omni alia mutatione.

Octavo, quibus verbis convenienter exprimi possit.

I.F.crio IQR:

Deinde... quaeruntur octo.

Primo, utrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

Secundo, utrum in hoc sacramento remaneat substantia pani» post consecrationem.

Tertio, utrum substantia panis post con ecratioijcm huius sacramenti annihiletur aut in pristinam materiam resolvatur.

Quarto, utrum panis pOuit converti in corpus Chnsti.

Quinto, utrum in hoc sacramento remaneant accidentia panis et vini.

Sexto, utrum remaneat forma substantialis panis.

Septimo, utrum fiat in instanti ista conversio.

Octavo, utrum haec iit veras Ex pane fit corpus Christi.

Quaerendorum dispensatio ut in textu antiquo legitur, fere consonat cum I\ *Sent.*, dist. xit qu. I In I cijiuon.il cum initiis articulorum. (In Indice I habet lectionem antiquam, QR recentem.) Re iudicata secundum ea quae communiter contingunt, recensor textus I antiquum texturo suppressisse ct initia articulorum unie cos ut Introductionem rescripsisse dicendus esset. Sed re iudicata secundum systema notatoris. dicendum esset, hoc loco aliquid autographo accidisse : - deletum fuit dc originali ▶ lectio I ; * et loco eius fuit additum * quod antiquus textus habet, - nec est fratris thome *.

Non ergo verisimile est ut nutator scientiam absentiae solutionis tertii argumenti ex autographo hauserit. Multo probabilius est ut a margine alicuius exemplaris doctus sit, vel ex codicibus comparatis ad absentiam solutionis in autographo arguerit. Ideo, correctorum vulgarissimo modo, in eisdem similibusve circumstantiis irregularitatem vel inaequalitatem semel vidit ct novies non vidit.

21. De spatiis scriptura vacuis, quae notator in originali fratris Thomae quatuor locis adfuisse dicit, in traditione inveni quae sequuntur.

Lxvm. 4. post *Sed contra est quod dicit Augustinus* in aliquibus codicibus, inter quus 1, immediate sequitur *Respondeo dicendum* etc. In multis aliis, inter quos A B C E et antiqui Escurialis ct Cordubensis, sequitur spatium duarum linearum vel unius et dimidiae; margo A habet « h' e cnrrigeda idest *hec littera est corrigenda*. In his igitur libris non solum deficit auctoritas, sed etiam deductio qua S. Thomas uti solet ut auctoritates id materiam applicet. In aliquibus codicibus ct in editionibus duae diversae reconstructiones argumenti existant : Gl *labe*. secunda manu satis antiqua B, ct praeterea aliqui pauci antiqui, redactionem habent, quae in omni editione qua lector uti potest aut sola est aut primum locum occupat. Lego cum sB:

Sed contra est quod Augustinus dicit : Qui creavit tc sine tc, non iustificabit te sine tc. Sed peccator cum habeat voluntatem non dispositam, non cooperatur Deo. Ergo frustra adhibetur sibi baptismus ad iushficationcm.

Argumentum totum mutuatum est ex I\ *Sent.*, dist. iv, qu. in, art. 2, qu \ 1, S. C. Alia est redactio QR, et. in quacumque editione invenitur, aut iuxta priorein in margine aut in textu secundo loco obunci:

Sed contra est quod Augustinus dicit ad Bonifacium quod m baptismo aliquis membrum Christi efficitur. Sed nullus peccator persistens in voluntate peccandi potest fieri membrum Christi, quod est incorporari Christo. Ergo huiusmodi peccator non est baptixandus, quia frustra baptuarctur.

Tota argumenti substantia assumpta est ex IV *Sent.*, dist. iv. qu. h. art. a. qu. 5. S. C.

Animadverto notntorc Je origine auctoritatis et argumentationi* a »e appositis mutum esse. Per ipsum tamen locum citatum Commentarii in Magistrum cum fragmentum lectione I contibulatam eswc, arguo ex eo quod hanc argumenti *Sed Contra* formam non inveni foris QR. Quo pro vero supposito, non mirum est quod - illa * auctoritas notatori < sufficiens ad arguendum propositum - visa sit: fratri Thomae et · illa · auctoritas et totum argumentum sufficientia iam visa erant ! Sed miror, vel potius intelligere non audeo modum, quo lectionem suam defendit. Quare dicit ut in suo loco patet : Quare, si cordatus vir erat, deliberate et expresse modestae fiduciae ostendendae simulatam occasionem quaesivit r Nonne suffecisset sincere veritatem dixisse, et fontem allegasse unde lacunae implendae materiam hauserat I

22. Ibidem, an. 12. post *Sed contra est quod dicit* ,Ih-gustinux solus I spatium habet, duabus lineis aequivalens. Sequitur *Respondeo dicendum*; ergo etiam hic spatium non ad auctoritatem solam, sed ad totum argumentum pertinet. Cetera mihi nota traditio legit argumentum ut in editionibus prostat ;

Sed contra c>t quod Augustinum dicit IV Confectionum de amico suo, qui cum desperatelur bapnralu» est addum PGHAQ, ct Umeo m ip>n baptiimiM cllicacuni habuit. 1'nde ct carentibus usu rationi» aliquando baptiamu» dari debex.

Liri credendum sit: spatio unius codici», an unanimi attestationi reliquae traditionis, non quaero: nam quam ob causam in I spatium album adsit, assignate posse mihi videor. In tine scilicet articuli S. Thomas eundem omnino locum S. Augustini citat ;

AJ tenium dicendum... sieur Augustinas narrai in IV libro Confessionum de amico suo, qui Uapiizntu» est nesciens propter periculum mortis.

Hoc adverterit recenser cui textus I debetur; ille, prae aliis correctoribus qui textus codicum tertiae classis curabant, locorum citatorum curam egit, ut centies experti sumus. Ideo recursum argumenti *Sed contra* in corpore articuli percepit (qu. kxxvin art. 6 argumentum *Sed contra* in corpore repeti non percepit ; non est citatio). Non magna credo correctorum experientia opu< est. ut quis sibi persuadeat. correctorem hic non vidisse differentiam intentionis S. Thomae : in argumento *Sed contra* amicus S Augustini efficaciter, quamvis nesciens, baptizatuui esse dicitur; *Ad tertium* vero assignatur causa baptismi hominis sui impotis: propter periculum mortis. Praecipitanter indicaverit corrector, argumentum *Sed contra* dubium esse, et * meliorem · lectionem admittere. Nonne nimia corrigendi promptitudo, qua correctores innotescunt, nimis promptum indicium arca lectionum corruptionem supponit ? Recenser textus I spatio dubium suum significat ; non alio scilicet modo quam scriptores codicum, ut frequenter vidimus et notavimus, spatia alba ponunt ubi quid scribant nesciunt; cf. Vol. \ 111. Praei. x quae diximus de codice F.

At quaero, qua de causa hoc >olo loco per notatorem ad Commentarium in Libros Sententiarum (IV, diet iv, qu. 111, art. 1, qu ·. 3) referimur ? An ut codicis sui prae-dilecti spatio authenticitatem vindicet, insinuando scilicet lectionem aliorum librorum completionem tantum esse pro spatio quod « frater thomas dimittit in originali » ? Nescio an Commentarius hoc loco ct vicinis facultatem praestet eligendi inter plura argumenta ad rem coniacientia et a *dicit Augustinus* incoeptura. Ideo quaero an notator diversam ab aliis libris auctoritatem ideo non dat, quia alia praesto non erat ?

Lector ipse ex complexu eorum quae notator dicit ct quae tacet, utrum hoc loco veritatem celet an sincerus sit. iudicet, ct, quod magis ad rem pertinet, an ratio spatii in I nimis procul petita sit

23. i.xxm ori. 5 corp, a me l. post *unde Leo papa dicit* spatium «equitur in nullis libris antiquis ct aliis ; inter hos sunt BC, duo Treccnccs, veteres Escurialis ct (k>rdubtnúj, Biisilecnsis A. 1 q■ Plure» tamen, inter quos I, nec auctoritatem habent nec spatium. G et secunda manu I, pro *unde* legentes *ut*. cum necessitatem auctoritatis secuturæ tum opportunitatem spatii auterunt. sed auctoritatem praecessisse supponunt, hoc modo : « Et ideo conveniens fuit *ut imminente passione celebrato priori sacramento novum sacramentum institueret*, ut Leo papa dicit Fd et tarda manus secunda in spatio codicis B. legunt : - Unde Leo papa dicit *in sermone de Coena Domini : ut umbrae cederent corpori, antiqua observantia* · etc. Propter locutionem indicis · in sermone *de Coena Domini* » pru usitato *de Passione*, puto auctoritatem ex Officio eius diei huc asportatam esse. QR legunt: « Inde Leo papa dicit *quod ubi umbrae* ■ etc. Notatur ergo, ex lectionis fragmento quod I et multi alii habent, ct ex spatiis vacuis aliorum conscius factus lacunae, habere potuit unde auctoritatem UMumeret et sermonem S. Leonis, et breviarium suum ct aliquem codicem ; quod autem nec sermonem nec breviarium adhibuerit sed codicem, probabile fit ex eo quod QR, sicut codices qui locum S. Leonis habent, ex textu originali ct breviiarii pamcukun *ergo*, et incisum *ct cessarent imagines sub praesentia veritatis* omittunt.

24. 1xxYii an. 8. arg. i. citationi canonis 1 tres parte» lineae scriptura xacuas reliquit; eccunda manus eam addidit, cd super marginem; in textum typis editum per e intravit. Cetera traditio tota quanta (praeter QH, ut lector per se intellexerit) legit *ut dicit canon*, nihil addito.

Animadverto. ex solutione cerni posse quam bene S. Ihcina* canonem noverit: * *dicendum quod canon ille non loquitur assertive sed inquisitive; sicut ex circumstantia litterae haberi potest* ». Ex quo colligendum est S. Thomain in obicctione citationum apponere potuisse, si scilicet voluisset. (Cf. II* U**, qu. x, art. 12.org. 1). Eum haesitasse ct spatium reliquisse, profecto non credibile fu ex solitarii scriptoris dubitatione.

25. Circa duo spatia vacua m codicibus antiqui textus occurrentia generaliter animadverto, ea explicari posse ex autographo. Non quod S. Thomam ibi spatia alba auctoritatibus postea addendis destinasse putarem, quasi scribenti vel dictanti ipsa Patrum verba in memoriam non venirent, ct scriptumern vel dicumen per recursum ad Patrum opera, vel ad fontes ex quihu» auctoritates sumere solet, interrompere nollet. (Si tamen hoc ei accidit, non credu recte suppletas esse auctoritates *Qui creavit te sine te* etc. S. Augustini. et *ut umbrae cederent corpori* etc. S. Leonis, nimis ei notas quam ut memoriae excidissent). Sed aliquo scriptioni» vel dictammis casu factum fuerit ut in autographo auctoritates non scriberentur; casu dica, quia talia causam non habent. Plus quam credibile est tam longa ct tam supe interrupta scriptione durante interdum aliquid praeter regulam scriptori evenisse, quod, M auctore vivo revisum fuisset, disparuisset. Et hoc sufficit ut auctoritatum absentiam ab autographo congrue explicare possimu*. Spatia scriptori primi apographi debita sint, qui lacunam dictionis adverterit ct eam per spatia innotescere voluerit. Si auctor vixisset, tronsumptor cum adiisset.

Secundo .mimadverto, qu. xlvu. 2. β post *secundum illud I Reg. xv* nonnisi in tardissima tiaditione inveniri textum citatum (unice possibilem) *Melior est abcdtentia quam victimae*, ct nullum codicem, ne 1QR quidem, spatium admisisse. Hunc defectum nec scriptor apographi nec roccnsor textus I advertit. Notatons scientiam pci spatia aut in I aut in aliis libris inventa determinari, hic locus denuo probat.

26. Veniamus ad tres lectiones antiqui textus et totius terme traditionis miinuscripUc, quae notatori» ignoti fide non sunt fratris Thomae, sed authenticis lectionibus, quarum testis I solus relictus» est. et authenticitatem notator asserit, substitutae sunt.

Qu. i.vti art. 4 Aigumcntum secundum antiqui textus iam legebatur in Commentario in Magistrum (III *Sent.*, dist. xxii. qu. nt. art. 3. qu* i, org. 2.), non secus scilicet

ac centena Summae Theologicae argumenta ibi inveniuntur. Utrumque locum exscribam. Summae a Commentario variantes parenthesi distinguendo.

Praeterea, duo corpora non possunt cuse in eodem loco. Cum igitur non *ponit Jieri motus (non sit transitus)* de extremo in extremum nisi per medium, videtur quod *supra omnes caelas ascendere non patuit (Christus non patuisset ascendere super omnes caelos)* nisi caelum divideretur: quod est impossibile.

Solutio huic argumento respondens ex duobus clementis consurgit : primum sumptum est ex Commentario, ibidem. ad j m ; alterum ex *Quodlibet* i, art. 22. corp. Priorem locum totum, alterius quantum sufficit dabo.

Commbxtarics : Ad secundum diccaJum quod, quamvis de natura corporis non sit quod possit esse in eodem loco cum alio corpore, tamen potest hoc Deus facere per miraculum : sicut etiam fecit corpus Chriiti de clauso virginali utero exire, ut dicit Gregorius.

QÜODİJBtT (*Vtrum aliquo modo corpus gloriosum possit esse simul in eodem loco cum alio corpore* quae*itum erat): .Miraculose ergo fleri potest quod duo corpora int in eodem loco. Unde coqtori Christi attribuitur a Sancti», quod exivit per clausum Virginis uterum et quod intravit lanui* clausu per virtutem divinam. Et similiter dico quod corpu» gloriosum... poterit esse cum alio corpore in eodem loco, non propter aliquam virtutem creatam inditam, sed sola divina virtute «usisterne et hoc operante.

His praemissis, solutionem exscribo in versione textus antiqui :

Ad secundum dicendum quod quamvis de natura corporis non sit quod possit esse in eodem loco cum alio corpore, tamen potest hoc Deus facere per miraculum quod in eodem loco possint esse : sicut et fecit corpus Chriiti ut de clnu^o utero Beatae Virginis exiret et quod intravit innuis clausis, sicut dicit Beatus Gregorius. Corpori ergo Christi convenire potest es»e cum alio corpore in eodem loco, non ex proprietate corporis, sed per virtutem divinam assistentem et hoc operantem.

Equidem nihil hic video auctorem Summae minus decens. Aliqui codices tertiae (inter quos R, non Q), ut solent fastidiosi esse, variarunt (cf. <) dictiones *Jecit corpus Christi ut... exiret*, et (ζ) *Corpori ergo Christi convenire potest*. Et locum autographo abnegem argumenta his debilibus fortiora non invenio. – Transeamus ad argumentum et solutionem notaturis.

Argumentum codicis 1. per ootatorem autographo vindicatum. ex eodem Commentarii loco (1. arg.) assumptum esse videtur, sed bonae fidei causa exscribam etiam *Quodlibet* VI, art. 3, arg. 2.

COMMENTARIUS : Corpus enim Christi necessario est in loco. Sed extra omnes cado* non est locus, secundum Philosophum I. Caeli et Mundi. Ergo supra omne* caelos ascendere non potuit.

QuouubET (Quaesitum est *utrum angelus vel corpus gloriosum possint esse in convexo caeli empyrei*) : Omne enim corpus necssc est in loco esse. Sed extra caelum empyreum non est aliquis locus. Ergo non potest esse corpus gloriosum extra caelum empyreum.

ArgumkxtUM I : Praeterea, super omne* caelos non est aliquis locus, ut probatur in I. de Caelo. Sed omne corpus oportet esse in loco. Ergo corpus Christi non ascendit super omnes cados.

Tria argumenta substantialiter eadem sunt: differunt ut universale (*omne corpus*,) et particulare (*corpus Christi*); medium argumentum habet *extra caelum empyreum*, pro quo duo extrema legunt *super omnes caelos* ; eadem inducunt auctoritatem Philosophi. In tertio argumento, utrobi assumpto, propositiones praemissae loco mutatae sunt.

Solutio argumenti I ex Commentario non sumpta est. quinimmo Commentarii solutioni parum abest ut contradicat. Hoc tamen recenseri textus I vitio non verto. S. Thomas enim *Sententias* commentons opinatus est. caelum empyreum non institutum esse ad naturales effectus, sed ad

hoc quod sit locus Beatorum (cf. II *Sent.*, dist. 11. art. 3; dist. mu, art. 1). Sed postea retractavit: - Et hoc quidem aliquando mihi visum est. sed diligentius considerans * etc. VI *Quodlibet*, art. 19. Habitudo solutionis in Commentario opinioni Thomae limioris non disconvenit, ut lectori patebit. Ideo recenser textus I materiam suae solutionis alibi quaesivit ; tibinam vero quaesiverit. exscriptis trium argumentorum solutionibus dicemus.

CoMNEVrAluvs : (Ad primum ergo) dicendum, quod non dicitur ascendisse super caelo* quin extra caelum empyreum sit, »cd quia in altissimam partem caeli empyrei ascendit.

Qf.OftUDCT (Ad secundum) dicendum quod ratio ista procedi! de corpore dependente α primo continente.

Notatur in lectione Q: (Ad secundum) dicendum quod locus habet rationem continentis. Unde primum continens habet rationem primi locantis, quod est primum caelum» Intantum igitur corpora indigent esse in loco per se, inquantum indigent contineri α corpore caelesti. Corpora igitur gloriosa, et maxime corpus Christi, non indigent continentia tali, quia nihil recipit .1 corporibus caelestibus (sed a Deo mediante anima *addit* 1), Unde nihil prohibet corpus Christi esse extra totam continentiam caelorum corporeorum et non esse in loco continente.

Nec tamen oportet quod extra caelum sit vacuum, quia non est in loco (ibi locus *legit* I). nec est ibi aliqua potentia susceptive alicuius corpori*; sed potentia perveniendi illuc est in Christo.

Quod autem Aristoteles probat, II. de Caelo, quod extra caelum non est corpus, intelligendum est de corporibus in tolis naturalibus constituti*, ut per probationes apparet.

Solutio I tripartita est. ut exscribent innui. Initium primae partis, vel directae ad argumentum responsionis, ex multis S Thomae inspiratum esse potest ; speditim credo respici IV'. *Physic.* iv. i5: < tota ratio loci in omnibus continentibus est ex primo continente et locante, sdlicet caelo -. Quae sequuntur, *intantum* etc., in mentem revocant articulum *Quodlibet* citati; ibi legitur: « Necessitas cMStendi in loco convenit corpori ex hoc quod dependet a primo continente... Angelus autem non dependet a primo continente, nec etiam corpus gloriosum, quod perficitur per animam ex divina fruitione buatificatam. Et ideo nulli necessitas est quod corpus gloriticatum aut angelus ah aliquo locali corpore ambiatur -. – Aliae solutionis partes duas obiectiones tacite petitos a vacuo et ab auctoritate Aristotelis aspiciunt. Ibi dicitur *potentia perveniendi illuc est in Christo* audire mihi videor echo verborum argumenti *Sed contra* eiusdem articuli : Si non potest esse ibi... corpus gloriosum, aut hoc est quia non potest ibi ascendere, aut quia non potest penetrare profunditatem caeli empyrei... Sed haec omnia sunt remota a perfectione corporis gloriosi . Modus quo opinioni Aristotelis satisfit. congruit explicationi S. Thomae I de Caelo lect. xxr. 3 tin. Unde si esset aliquod corpus quod non dependeret a corpore caelesti sicut n continente, illud nihil prohiberet esse extra caelum -.

Nihil ergo quod contra substantiam doctrinalem solutionis obiiciam habeo. Sed formam et methodum difficulter S. Thomae vindicare possem. Primo, unius argumenti occasione I tres obiectiones refutat ; nullus non facile tria argumenta formare potest, quibus materia solutionis I tripartita responderet. Sed ista non est consueta Summae methodus. Et si quando S. Thomas in solutionibus obieclioni incidenti satisfacit, prorsus incredibile est quod praecise in loco quem notator in autographo expunctum esse dicit. duas improvisas difficultate* quasi per transennam aspexisset.

Deinde, si leve est quod pro *Philosophus* dicatur -*ristolcs*. grave est quod orationis stylus colore thomistico destitutus est, quinimo nigricantis maculae specie a candida carta dignoscitur. Nuda et subita sunt *quod est primum caelum, esse in loco per se, continentia tali, nihil recipit*, Nec tamen oportet (ex hoc sequi, vel. ut corpus Christi ibi possit esse) *quod extra caelum sit* l'ucwuin. Quam confusus insuper, quam tumultuosus est argumentationis ordo!

Si lectio I ordinariam solutionum facturam et solitam dictionis luciditatem ostenderet, inter eam et antiquum textum haesitari vix liceret. At prout iacet, et in se et traditioni.* testimonio comparata, nec tantisper haesitandi causam praebet. Argumentum et solutio a recensore textu» I noviter adinventum sunt. Inter objectiones argumentum a controversia de corpore eximiente in concilio caeli empyrei petitum adesse voluit, vel forte scapiorum tantum vitio non adesse credidit; lacunae implendae gratia argumentum ex *Commentario* vel ex *Quodlibet* variata dictione mutuavit; solutionem tamen ipse composuit, vel potius a se componere coactus est. Ex una enim parte, in *Commentario* solutio argumenti opinionem per S. Thomam postea retractatam supponit, ex altera sero solutio in *Quodlibet* et brevior est quam ut variata dictione lini senire posset, et ipsa sua indole cum ad corpus articuli reficiebat. Recenser ergo suis viribus relictum» erat. Ne argumentorum numerus nec solutionis iusta longitudo cresceret, extensam objectionis et adiunctorum materiam inter pocorum verberum terminos arcare compulsus est, sed operi non fuit aequalis: solutionum oeconomiam non servavit, genuinam Thomae praecisionem et spontaneum argumentationi» ordinem imitando non aequavit, sed e contra talem solutionem composuit, cuius similem in Iota Summa non si» inventurus.

Clarum est quod quacumque ratione auctor antiqui locum adduci potuisset ut lectionem autographi corrumpere, eadem duci potuit auctor lectionum quas notator patrocinatur. Ex hac parte uterque auctor eodem ture utitur. Et si insuper traditionis testimonium neutri parti magis favere gratis admittimus, et indicium circa authenticitatem ad sola intrinseca lectionum merita deductum tingimus, me indice aut lectio I aut utraque suppositicia erit.

27. Duo loca ad sequens Volumen nostrum pertinentia pro essentiali parte exscribimus, ut lector locorum descriptionem a notario adhibitam intelligat. Primo loco pono lectiones antiqua», vel melius totius fere traditionis, deinde lectiones I, ultimo lectiones QR, quarum uni I non consentit. Praenoto primo, etiam hic agi de doctrina qua S. Thomas dicit se ab anteriori opinione sua recedere: *quod aliquando mihi visum est. Sed diligentius consideranti* etc. dicit utroque loco. Secundo, loca parallela esse et iota comparanda, praesertim : *iustitia erat ex fide signficata» non ex circumcissione significante»*

Qu. LXU, art. 6 ad 1).

Textus I» ANTIQUUS : Et ideo melius dicendum videtur quod circumcisio erat signum fidei iustificantis. Unde Apostolus dicit Rom. 4 quod Abraham accepit signum circumcissioni», signaculum iustitiae fidei. Et ideo in circumcissione conferebatur gratia in quantum erat signum passioni» Christi futurae, ut infra patebit.

Lectio I (sG et Pte): Et ideo melius dicendum videtur quod circumcisio *sicut et alia sacramenta veteris legis erat salum* signum fidei iustificanti» (*cetera ut textus antiquus, sed* futurae om. I; sicut... legis *addit etiam* E).

I.P.C110 QR. Et ideo melius dicendum videtur quod circumcisio *sicut et alia sacramenta veteris legis erat solum* signum fidei iustificanti». Unde Apostolus dicit Rom. 4 quod Abraham accepit signum circumcissionis, signaculum iustitiae fidei. Et ideo *non habet in se virtutem nec conferendi gratiam nec auferendi peccatum; sed hoc fiebat per virtutem passionis Christi quam (quod Q) circumcisio designabat. Vel* dicendum quod circumcisio sicut et alia sacramenta erat «ignum fidei iustificantis. Unde Apostolus dicit Rom. 4 quod Abraham accepit signum circumcissionis etc. Et ideo in circumcissione conferebatur gratia in quantum erat signum passionis Christi futurae, ut infra patebit.

Qu. LXX. art. 4 corp, post med.

Textus antiquus: Circumcisio autem conferebat gratiam in quantum erat signum fidei passionis Christi futurae; igitur scilicet quod homo *etc.*

Lectio 1: In circumcissione autem conferebatur gratia, non ex virtute circumcissionis, sed ex virtute tunc pasunni Christi, cuius» signum erat circumcisio, ira scilicet quod homo r/c.

Lectio QRc: In circumcissione autem conferebatur gratia, non ex virtute circumcissionis, sed ex virtute passionis Christi, cuius signum erat circumcisio. Circumcisio (Vel sic: Circumcisio

Qc) autem conferebat gratiam in quantum erat signum tunc passionis Christi futurae, ita scilicet quod (quod Ktlicet r) homo *etc*

I' in textu habet lectionem I, margine per *Alias* lectionem antiquam.

Differentia sensus inter lectiones antiquas et fide authenticas conferentem locos integros praeterit: certo non inveniet ullam talem cuius causa mutatio lectioni» autographi provocari potuerit. Quod I. primo loco, addit textui antiquo *sicut.*,» *legis*, quod iam saeculo decimo tertio addiderat E. innocue appositum aut omissum est; *solum signum* urgentius quidem dictum est quam *signum*, sed nihil fallor *solum* iacet in contextu lectionis antiquae. Illa etiam quae QR ex altero loco hic anticipant (et quae in nulla editione hucusque obtinent) deductione* sunt et explanationes, sed legitimae; excepto quod locutio *hoc fiebat* S. Thomae dictionem parum exprimit. Ratio differentiae lectionum alterius loci in hoc consistere videtur quod pro *Circumcisio autem conferebat gratiam*, quo, vi grammaticae. circumcissionem dici aliquid active in collatione gratiae egisse auctori textu» I visum fuerit, passive dicatur *In circumcissione autem conferebatur gratia*. Lectionem antiquam *in quantum erat signum fidei passionis Christi futurae* I amplificat et dilatat, re non mural, sicut primo loco QR amplificabant lectionem I, nihil addendo ex quo »equatur ut quidquam. quoad sensum et doctrinam, inter omnia quinque lectione» intersit. Per variantes I et QR activus influxus in gratiae collationem a circumcissione longius removetur, ut ita dicam, et excellentia baptismi prae circumcissione magi» urgetur; verbis scilicet, non re. Ex antiquo textu logice deductae sunt, et ad expromendas consequentia* ex ratione *signi*, auctor lectionum I et R et si vis ipse auctor bumnac, plura potuissent addere quin per hoc distantia circumcissionis a privilegiis sacramenti Novae Legis reapse cresceret. Quantum igitur ad doctrinalem variantium substantiam, nihil interest quoniam lectionem quo loco autographum habuerit.

Lectionum tamen differentia, ad criseos trutinam examinata, et proprietate codicum attestantium iudicio sumpta, oculos percutere mihi videtur.

Praenotandum duco, in primo trium locorum in quibus de authenticis lectionibus deletis sermo est, lectiones antiquas et I nec in argumento nec in solutione. ulla relatione coniungi, quoniam una ex altera orta esse diceretur. Aliquid omnino novum auctor antiqui textus aut auctor textus I autographo substituit. Ibi ergo nobis casus invicem unquam lectionem et variantem comparandi non erat occasio. Sed in his duobus locis antiquus textus et lectio I se ab origine contingunt. Alterutra aperte ex altera orta est; aut I extendit lectionem antiquam aut auctor textus antiqui brevior fecit lectionem L. Virum acciderit quaestio est nihil fallor, quaeque facile solvenda.

Textus antiquus semper et ubique, a *Quia Salvator* usque ad *venialium* sincerus, spontaneus et ingenuus, brevis et densus est. Quoties minus aut plus habet quam autographum habuit, monemur lectionis incipitiludine, et rei rationem vestigantes librum errantem apprehendimus. Praeterea, quid lucris his specialibus locis captum est ex autographi falsificatione? E contra textus L in quantum differt ab antiquo, longior eo esse solet: cf. i. t. 9, iv. 3. vtu. t. j, x. 3. a, 4. Nec soli I hoc accidit: lectiones ab antiquo bono textu variantes in quocumque libro magnam partem in dilatationibus et additionibus consistunt: ex decem primis quaestionibus pene centum additiones abegimus. Et naturae consentaneum est ut correctores dilarent: supposita enim brevitate thomistica. iam aliunde nota et manifesta, difficile fuisset vel prudentissimo innovatori aequae bene et simul breviter dicere, tanto vero fadlius pluribus verbis uti. Styli S. Thomae proprietas eos coegit ut, quin data opera extensionem textus intenderent, nihilominus dilarent. Hoc tantopere verum est et tam late patet, ut si textu» antiquus totus, extra testificationem antiquissimae et latissimae traditionis, contra textum Pianuin, felicioris partis tentaminum criti-

eorum receptorem, defendendus esset, ratione convincentes a tam apta et tam decora brevitate peti possent. Ideo his duobus locis si lectio antiqua brevis est quin rei aliquid deficiat, brevitate ergo S. Thomae brevis est, non condensatione correctorum. E converso. si lectio plenior esse videtur, ea plenitudine tamen qua rei nihil accrescit, et quam correctoribus attingere concessum est. Ilane ipsam plenitudinem recenser textus lucrari intendens, verba exemplaris sui magistrorum modo ampliavit, ut sensum firmaret. Sed si ille lectionis variandae causam habuit, ductor vero antiqui textus causam assignabilcm non habuit, authenticitatis praesumptio non stnt a lectione sed ab antiqua.

ŪS. Alii correctore aliis locis attigerunt eandem orationis plenitudinem, quamvis inteliciores esse solent quam I. Hic codex inter tertiam classem et prudentiores correctiones ostendit et pretiosior antiquarum lectionum testis est (praesertim contra singularem illam notntoris lectionem, quippe cui fidelis originalis fratris thorite * interpret etiam contradicit). At suis ipse locis per alios libros tertiae classis ab hñthenticitati opinione repellitur. Alternis vicibus codices fecundae et tertiae classis socios creditbilitate spoliant. Si vero hoc inaestimabile officium milites critico praestant, quare ergo hac tres lectione.» I ad ea quae communiter contingunt non numerandae sñt ? Qu.i ratione cetera tertia classis his tribus locis traditionale antiqui textus testimonium non roborare diceretur? Propter sermonem scilicet notetoris ? Si tamen vel lute tres magis et melius quam lectiones antiquae his tribus locis speciem authenticitatis prae se terrent ! Sed suppositae non minus, non aequaliter, sed magis conveniunt Thomae, authenticae e contra methodum correctorum manifestant si scilicet suppositionis et authenticae iudicem notae auctorem accipis. Si eum quae asserit non suis oculis vidisse, sed erronee et specie veri deceptum ex opinione asseruisse supponis, res ad naturalem suam conditionem redeunt : a qua profecto per nudam unius hominis incogniti affirmationem non decidunt. Ad naturalem autem rerum conditionem etiam pertinet ut, ceteris paribus paucorum limiorum codicum auctoritas a largissima et antiquissima traditione regatur.

§. VI. – DE RELATIONIBUS EDITIONUM INTER SE ET CUM CODICIBUS

29. Editionem principem *a* ex codice antiqui textus typis excusam esse, collatio lectionum eius cum traditione manuscripts luculenter attestata est. Corruptionum maiorem partem summa fide reproducit ; novas propria culpa addidit, pauciores tamen quam in typographicae artis infantia inveniendas fuisse experientia docti crederent. Antiquum textum ubi deserit, aliquoties cum nostro E facit, sed vulgo sola est et perplexi correctoris crisim prodit. Nunquam recusa esse sed sine prole mansisse videtur : nostra tamen editio, quin hoc egerimus, eius textus altera editio evasit. Editionem principem, quia cum reliqua traditione typographie. contactum non habuit, in seriem primae classis recepimus, et a reliquis editionibus prorsus separavimus, ita ut sub signatura nostra editiones editio *a* nunquam comprehendenda sit.

30. Ab editione *b* longa series, vel potius tota series editionum post principem, initium sumit. Valentinna et *c* et plurimis intermediis P. et a P inceptae omnes modernae et modernissimae nulla excepta super textu *b* structae sunt. Editionibus sibi succedentibus textus *b* paulatim errores typographicos perdidit, antiqui textus errores in ca superstites pauciores fiebant, sed et bonae lectiones codicibus eique communes liberrime mutabantur, donec eo ventum est ut loci S. Scripturae secundum Vulgatam typis

• Non dico typography librum antiquum ob oculo» positum fubte. Fortace \Ujc recens erat. Nam quam grandia vol rvcnftsicorum codicum multitudo anuquiasimi cuiusque codici» textum fideliter rcl m via fccrvdiur accuu nit, pes inulto» anno» experti wmu» dum opens S. Tbnmac recudebam». In praesenti ca*u codice» Haxilccnse», Hero-

impressum et loci iuris Canonici secundum Editionem Romanam reformarentur. Textus reformationem hoc modo progressam esse competimus: Valentinna editio simpliciter, usque ad apertissimos errores typographicos, textum *b* reprodixit; nullus locus collatus editoris influxum subiisse cernebatur. Typothclis ergo magistri Lnmberti liber editionis Tanisinae exemplar datus est; nihil quod scirem mutaverunt praeter interpunctionem. Iden hanc editionem siglo non distinximus, sed missam fecimus. Editio c non simpliciter imitata est Tarvisinam, sed plurimum et egregie castigavit: dignus erat editor cui melior quam quo usus est codex manuscriptus auxilium tulisset. Textus c in omnibus editionibus saeculi decimi quinti aut nullas aut paucas immutationes expertus est. Primis decenniis sequentis saeculi aliquis editor (nescio quem nomen nisi editorem qui anno 1523 primus Commentaria Caietani in lucem edidit : » id. p.ig. xuti) textus c recensione operam dedit, qua textus P ortus est: n.im hic ab illa parum differt.

Sub mutationum accumulatione textus *b* faciem suam et colorem vel in ultimis editionibus ostendit. Editorum industria non eo penenit ut relationem inter *b* et manuscriptam traditionem notabiliter mutaverit. Pianto ipsa, quite per *c* et ceteras intermedias editiones omnium praecedentium mutationum receptaculum facta est. vix aliter quam *b* ad codices se habet. Sicut ergo manuscript. traditio per unum dñum apographum cum autographo continua est, ita, editione principe excepta, tota traditio typographica per solam *b* a manuscripta dependet.

II. I ditor *b* aliquas lectione n se creasse sidetur; nos -altem cas ne m codicibus quidem textui *b* cognatoribus invenimus. Inter codices *b* socium fidelissimum habet Neapolitanum recentem bibi Nationalis VII. B. 7. idest nostrum II. Sigl.i HA tam frequenter et tam constanter uniuntur, ut nullum dubium ose possit quin operis Tarvisinis liber Neapolitano quantum od textum simillimus typis imitandus erat. Ab II pene omnis lectionum societas editioni *b* contigit. Prae ceteris autem ad H. idenque ad HA, vergunt Xmbrosianus (R in 'Chedulis nostris), Oxonicnsis (\V). Norimburgensis 29 (s), Matritenses (4. 5), iuniores Tole-tanus (7) et Escurulis (9), Brixiensis (Q), G, et I. Ne tamen lector credat signaturam

(iIHQRWcq. 5.7. p.fr

aeque frequentem esse quam variationem inter antiquum textum et lib, animadverto quod quo plura sigla cum Hñ nobis dum conferebamus notanda veniebant, eo paucioribus locis signaturam correspondere vidimus. Nullius loci, ubi duodecim sigla omnia unam variantem signarent, memoriam invenio, nisi qu. xxvii, art. 2, ad 3 (x) *ignoratur*. quod tamen non sola tertia classis legit. Ereqcentior associatio siglis H R \V c *b* exprimitur. Omnium libentissime a consortio IIA absunt G, I cum textu antiquo aut etiam proprio stipendio militans et Q. qui amat solus esse, sed interdum, etiam ubi minimum expctarcs, antiquo textui associatur.

Variantes HA et sociorum tertiae classis versus antiquitatem prosequentibus, interdum obviam nobis venit unus vel alter codex primae classis, sed locis tam paucis ut pro nihilo reputanda sint. In decem primis Quaestionibus casus sunt n. 3. 0, ni. 5. a, vu. 7. I, 12. ζ. ix. 4. ζ. Libri secundae classis, non omnes sed alternis vicibus rccensori textus II, ideoque editori *b* plures variantes praebuerunt. Tota secundae cum *b* facientis signatura (E. F. O Patavini, X V Cantahrigensium, η Lipsiensis, 3. Cordubensis) posset esse:

EFOX Ytj S.A.

Additis sociis teniae posset esse:

E F G I I I O Q R W X V t η 3.5. 7. o. b :

Neutra vel semel occurrit, ni fallor, nisi forte ubi antiquus textus tam absurdus est ut in multis plures codices primae clas-

linenfcls, Vaticani Palatinui et trbinas, quantum ex loci collat.» concludi fievt. strictiui primogenitae autographi trantoriplHufi adhaerent quam n<Mter l' et Lipaiensi vetus, illi» per sacculum et dimidium natu inIK>rc>. Ideo inter librum antiquum et librum antiqui textu» diitinctio valet.

i Re-
nodo
citer,
b rc-
biitte
cdi-
ircm
>ncm
non
egre-
quo
us *c*
ulla*
nnia
nisi
ni in
-ram
fieri.

lectiones correctorins praebeant. Locum proxime cita-
tum, xxvtt. . z *ergo ignoranter*, plus una ratione notabi-
lem. dimidia pars primae iam *ignoratur* legit, idem tota
tertia, sed ex secunda desunt E, qui antiquum textum * ha-
bet et X Y qui *ergo ignorant*. Hunc credo consonantiae
secundae et tertiae classis extremum casum esse. Ceteris
lock m fallor semper magis discordant. Exemplum sumo
ex qu. l» art 3, nd ı(Ç)

cognoscenda prima, F, HQ 4. 5. 7. 9. (pR ?)
cognita c iW (pR?)
cogitata p\V
cognoscenda et agenda EXYη 3, G16, >R 9.
cognoscendo a l)co cl agenda O.

Ex hoc exemplo patet additionem (correctoribus valde ac-
ceptabilem; vide contextum) postquam iam m magnam
paitem secundae classi» penctrasset, m minori tantum parte
tertiaae assumptam esse.

Aliud exemplum sumo qu. 1, art. t , ad ı (deficiunt
hlspani)

in quo ab aeterno *non fuit* prima, η, llQRWesl et *b*
in quo ni» aeterno *fuit* EFOXV, Gpl.

Hic iterum patet correctionem, quamvis opportunam cor-
rectorum methodo, in antiquitate iam frequentem fuisse
et tamen α tertia pene tota abesse posse. – Patet etiam
vel ipsum E. per quem omnium maxime tertia secun-
dam tangere solet, fidum H6 socium non esse.

32. Relatio generalis inter *b* tib antiquo textu (ABC)
differentem et alios codice* in decqm primis Quaestio-
nibus. quantum e\ notis sub aniculis cantici poteM, idest
pro GUI EF D u, sequenti intelligatur tabula 3.

Sigla primae columnae intelligantur signaturae comple-
tae esse, ita ut omnia alia sigla codicum excludant. Nu-
meri secundae columnae comprehendunt casus convenicn-
tine inter H ct 6; numeri alterius casu» disconvenientiae
inter H ct 6. – ' –r ı' –

	<i>b</i>	i5
	<i>ab</i>	o
	<i>Db</i>	ı
	E6	ı
	F6	ı
	Ela6	T
	G6	0
. k S	116	18
	ı6	3
	E», FH, DFH cum 6 3	
	GH6	9
	1116	i?
	Gl6	2
	Gl116	133
	EGHı6	ı3
	EGHU6	2
	DEGHU6	ı
	Eııı6	2
	EGı6	3
	FGHı6	30

' Primum apographum habuisse . Sed quia quo tempore sanctincata
fuerit ergo ignoranter celebratur fcMum aanciticationis cius potius
quam conceptionis in dic conceptioni* ipsius » docent octodecim codices
primae da*-<<», E, ct undecim insuffidenter substituentes *ignoranter*,
ignoratur ergo, *ergo ignoratur* (Eскур. valde antiquus), *erga ignorant*,
ignorant, *ignoratur ergo ignoranter*. Ultima haec infausto lectio signa-
tur TiÇ, ideal Trevircnsıls io53 ct secunda manu Clm itioçî. Scriptori
codicis T concedi potest beneficium artis librariae ; idest. scriptor male
intellexerit intentionem correctoris, qui non addere sed substituere vo-
lebat. Secunda manus codicis .Mnnaccnri», quantum cx scriptura liquet,
addere Intendebat. – Huc facit quod O in esdem solutione (0) pro *tata-
liter* solus legit *rationabiliter*, errore scilicet scriptoris; cf. infra n" 43.
Has lectiones T*Ç cl O si quia unquam directe volita* habere vult.

Summas Thsoı . H. Thomas T. Vili.

		XXI
DFGııı6	t	
EGHD6	2	
EHı6	9	
EGH6	t	
FGı6		t
EEGııı6	4	
EFGHU6	ı	
EFGıı6	ı	
	249	27

Disconvenit ergo *b* ab H locis 27, inter quae t5 connu-
merantur quibus *b* cum nullo nostro codice legit. Si quo
modo 11 eodem singula sigla singulariter ponuntur, inveni-
mus inter ı et *b* disconvenientiae casus 5o, inter G ct
b 66, inter F ut *b* 316, inter E ct *b* 247, inter *b* et *a* 271,
inter D ct *b* 272 (inter E et F. ut hoc transeunter adver-
tam. disconvenientiae 89, conspiracyonis vero eorum con-
tra textum antiquum 6).

Consideranti casus convenientiae *Gb* o, H6 18,16 2,
G16 2, non potest credo non evidens esse, apud jignatu-
ras GH6 (9 casus) et 1116 (ı3 casus) *b* propterca legere
cum (i et l. quia H cum eis legit. Porro signaturam G
1116, quae centies tricies 1er occurrit, editio pari modo ex
11 contraxit. Denique ex signaturis E6 et F6, quae semel
tantum occurrunt, clare patet concentum editionis cum EL
apud lignaturas EGHı6 etc., cum E apud signaturas E'G
Hı6 etc., non a codice E vel F occasionem coepisse, sed
ab intermedio codice H. Per totam Tertiam Partem co-
gnatio ıı et *b* eodem modo vivide sc exprimit.

33. In textu c duo elementa distinguenda sunt. Pri-
mum consistit lectionibus signatis *bc*, cum versipelli so-
cietate quam codcx-excmplar Tarvt&ınac editioni attulit.
Alterum elementum, priore in immensum minus, consistit
in lectionibus differentibus a 6. In hoc elemento interdum
textus antiquus reviviscit, sed multo magis textus l et Q
se manifestat. Ob specialissimas lectiones Q omnino pro-
prias nullus dubito quin qui editionem utriusque Ioannis
curavit illo indisiduo libro nd corrigendum textum 6 usus
sit. Nam quamvis signatura Qc (contra 6 cum suis) saepe
plura sigla tertiae et secundae includat, per Q tamen ad *c*
perlinere videntur ex locis ubi Qc lota signatura est. Ex.gr.

- t. x.
sicut creatura cum prius non esset *in esse producta est*
prima ct 0X3 (<Y, E), (Gl)
sicut creatura *est a Deo producta* cum prius non esset *in
esse producta* HRW<6
acui creatura cum prius non esset *incocpil esse* Qr,c.
5. x.
perierunt in diversis *saeculis* *b* ct codices praeter Q ct Herb.
perierunt in diversis *sceleribus* Qc
perierunt in diversis *celeribus* Herbip.

His locis lectio c ex alio fonte quam ex Q venire
potuit. Si vero attendas lectiones sequentes :

1. p.
utrum si non fuisset *peccatum* *b* ct codice* praeter Q
utrum si non fuisset *peccatum seu homo peccator* Qc,

risque, es oppositis causis, textui S. Tbonuc consulto ct cogitate in-
iuriam factam esse credit, no* ei dicimus, in lou huiu» celebri»
articuli traditione nullo loco praeter duobu» dicti» in ullo codice prae-
ter dictis tribus, vel levissimum indicium deliberatae *en*u» corruptio-
nis inventum c»*c.

• Non exhaurit omnes casu* notatos, quia dua» variantium catego-
rias non includit, «cilicct PUnac contra hc legentis, ct teniae in plure»
lectione» laceratae. Potest tamen scrvme tini quem intendimus, quia
convenientiam inter 6 et H non integre ctpnmcn», in meliorem partem
deficit. Editio Tarrisina multo plus dependet ab H quam his numeri*
exprimitur, multo etiam plus quam generaliter sola casuum enumera-
tione exprimi posset : *jualiàm*» conveniant lectionibus lectori pensan-
dum erit.

i. 5. ScJ contra.
bilium suum *factum ex muliere dicit* Glossa codices
profiler HQ (*ubi* vel *et* ante *dicit* diversi)
Filiu suu *dicit* Glossa II
Filiu suu *etc. dicit* Glossa *b*
Filiu *uum *factum ex muliere factum sub lege. l.'bi dicit*
Glossa Qc.

et id genus plures, probabile videbitur omnes differentias inter *b* et *e*, Q cum *e* faciente, ex illo ipso codice venisse. Quam raro tamen *b* et *e* extra operarum lapsus correctos differant, ex hoc cerni potest quod in decem primis Quaestionibus differentiae loca pauciora sunt quam 20.

34. Textus e antequam forma editionis Pianae induebatur, per integri sacculi spatium editorum correctionibus patebat. Multo Limen minus quam quis il longo temporum intervallo argueret, P a e differt: non inultum pluries credo quam *centies* in decem primis Quaestionibus. Quum parum hoc sit, patet consideranti et numerum et indolem convenientiae. In tabula n° 32 descripta sunt loca simul sumpta 276; omnibus his *e* et P faciunt cum *b*. et vicissitudines «iglorum eius sequuntur. Ideo habemus

PIIhc	loci»	349
Pâê vine II		27
Pf>		
Pâc «inc !		
PGAr		210
PAc line G	>	66
	•	29
PFâc		60
FEITc		G

Post relationem in *b* natam et in *e* vir auctam vel minutam convenientia textus editi cum IIGIEFDα in P crevit et decrevit secundum sequentem tabulam, quae 91 loca varia respicit. Convenientia P cum I separata ponitur.

I^AJEGHI	I	
PD		
PDF		ĩ
PDGHI	t	
Pa		I
PGH		l
PFGH		l
PF»		4
PG		4
PGĪ	6	
PFGI	3	
PEFG		r
PI	8	
PEI	l	
PE		l
PF		7
PEF		l
P sola		5i
		II II
	20	71

Respectus ergo P ad codices penes convenientiam attentus fere ts mansit qui inter *b* et codices iam obtinebat. Hoc est quod diximus, *b* scilicet faciem suam in omnibus editionibus ostendere.

§. VII. – DE TEXTUS INSTAURANDI METHODO

35. In hoc Undecimo editionis nostrae Volumine ab editione Pinna locis circiter 4600 differimus, quorum duas partes notando praeterivimus; i500 circiter sub articulis exscripti sunt. Sed etiam ab antiquo textu non ita parum discessimus: QQ I-X, dum loca varia notata sunt (salvis crronbus computationis) 494, et Plana antiquum textum locis notatis 456 mutatum exhibet, nos cum locis notatis 134 non recepimus; computatis locis non notatis Pianam relinquimus locis t126, textum antiquum locis 241. Qua via ad hanc relationem inter textum antiquum, Pianum et nostrum pervenerimus, nobis enarrandum est.

Textus antiquus, idesl textus e traditione fere integra .sacculi decimi tertii per remotionem lectionum singularium elicitus, solidam recensioni basim praebuit. Et dico recensioni: nam ille textus, in erroribus legendis indifferens et unus, nullis locis autographum non repraesentat, et tanquam textus S. Thomae acceptari non potuit. Sed tamen eius defectibus mederi maluimus quam extra primam classem fundamentum textus nostri petere. Inter alios enim nec ullus codex totus nec ulla codicum combinatio textum autographo propiorem suppeditat, quia in quovis codice et quavis codicum combinatione pro erroribus antiqui textus evitatis sexcentae lectiones correctorum, aequae aperte ac errores antiqui textus cis autographum ortae, subinrant. Ergo si textu antiquo propter primae transcriptionis errores neglecto, secundum alius classis codicem textum recensuissemus, pro parvo lucro faciendo multarum optimarum et antiquiorum lectionum iacturam passi essemus. Nec scio an contra antiquum ullus altus textus praeter textum Pianae consequenti ratione opponi possit. Hic enim, quantum ab antiquo differens, ex lectionibus melioribus, E, F, O. Q, R etc. signatis, consutus est, quae omnes eodem ture utuntur aut in eadem damnatione sunt: illarum nexus cum autographo in traditione non invenitur; in istis codicibus ne ad sunt quidem nbi quia aut ab olim aut serius antiquae lectiones ex eorum exemplari electae sunt; omne ius suum ib antiqui textus defectibus et a correctorum acumine deducunt- Si ergo lectiones bonas E in textum antiquum importatas recipio, nescio qua rationali* methodi consequentia non reciperem lectiones F, O, etc., idcoque etiam quire non acquit cerem lectionibus PE, PF, PU, omnibus denique lectionibus P in se ipsis acccptabilibus, quin quaeram utrum in nnttacta traditione maiori an minori frequentia legerentur. Equidem non video quis textus continuus inter extremos, antiquum et Pianum, medius recensioni sub[iei posset. Prae omnibus enim antiquus certissima vetustate eminet sed malis lectionibus defoedatur; prae omnibus Planus bonitate lectionis eminet, sed traditioni-» testimonio non gaudet; omnes medii textus ab antiquo vetustate, .l Piano bunitate prorsus deliciuntur.

Inter utrumque cum seligendum esset, textui antiquo calculum dedimus. Ipse esset textus noster, quousque bonus et 'Thoma dignus mansisset. Sed etiam errores primae transcriptioni* maximum influxum in considerationes criticas iure merito habuerunt. Quando scilicet sensus absentia aut lectionis incongruentia errorem transcriptionis nunciabanl. errons sedem et occasionem vestigamus. et erroris loco talem lectionem acceptavimus ex qua, si in autographo adfuisse supponitur, falsius transcriptionis explicari posset.

Iu Lictum est, ut textus antiquus semper et ubique, etiam ubi cum non damus, fundamentum sit nostrae recensioneis.

36. Raro accidit ut autographi lectio, quae errori occasionem praebuisse videbatur, a tota traditione abesset: modo in pluribus codicibus modo in paucioribus vel in uno *olo, modo denique in aliqua editione, alicubi tamen fere semper inveniebatur. Universitatem correctionum α nobis profectarum, computando loca ubi praeexistenti correctioni aliquale auxilium tulimus, hac serie ni fallor complectimur: 11. 6. ζ bis, 7. ζ, lo. x; vi. 6. β; win. 6. u; xxi. 4. 3; xxiii. 2. >; xxiv. l. r., 3. β; xxv. i.γ; xxvi. 1, 1; xxvii 1. <; xxxix. . β, 6. z. S. ζ; xt. 2. 1; xuv. 2. p; xi.v. 3. i; xt.vi. 6. σ, q. a; Iu. 6. γ; i.nt. 1. o; Iv. 6. *; i.vi. 1. β. Praeterea aliqua pauca loca, ubi soli legimus, in Elencho errorum antiquorum tacite correctorum continentur.

Vix opus est ut dicamus correctiones quas aut ipsi invenimus aut aliunde assumpsimus, ab antiquo textu et arte critica regi debere. Reliqua traditio materiam quidem correctionum subministrare potest, sed lidum authenticitatis critérium non praebet. Cum enim textus plures ab origine per solum autographum se tangentes a traditione absint, antiquis erroribus non potest mederi ex sola traditione ad secundam vel tertiam classem perlinente. Si

codicc* tertiae, praesertim si codice» secundae, haberent id quod profecto non habent. unum scilicet continuum textum, qui ad unum exemplar, totius secundae vel totius tertiae supremum caput, ipso facto pertingeret, bonae huius exemplaris lectiones locum errorum antiqui nostri textui illico occupare potuissent, quia, librariis vadibus et sponsoribus, legitime ex autographo propagatae essent. Sed frustra tres vel duos »nltem textui quaesivimus: traditio unum textum et variantes plus vel minus diffusas praebuit. Ideo ut pro errore .aliquo antiqui textus lectio EF signata accipiat, non sufficit eam esse in EF, quia ab EF nihil authentidtatri recipit. Accedat oportet aliqua convenientia vel, si fas est dicere, aliqualis identitas lectionis El.* cum errore antiquo, qui. cum error transcriptionis sit, aliquam cum authographi scriptum similitudinem conservavit, et propterca non omni authenticitate exutus est. Quae lectiones huic criteria non resistunt, illas non recepimus.

37. Loca erronea vulgo quidem a sensus imperfectione vel absoluto significationis defectu innotescebant, sed non raro difficile erat existentiam errori* certificate. Adsunt enim non pauca loca ubi lectio melior esse potuit quam in antiquo textu legitur, et tamen in se non potest dici mala. Exemplum pono ex principio operis.

n. i. arg. 2 (t),
TKxrirs antiquus: Praeterea, Athanasius dicit: sicut anima rationalis et caro conveniunt in constitutione humanae naturae, sic Deus et homo conveniunt in constitutione alicuius uniu* initurae, Ergo facta esi unio in natura.
Multi secundae et tertiae; Praeterea, Athanasius dicit: sicut anima rationali* et caro i/riu* er/ λοιμο» ι/a *Deus et hemti unu> esf Christus. 5c./ anima rationalis et un>* conveniunt in constitutione humanae naturae. Sic erga l>cus et homo conveniunt in constitutione alicuius unius natuiac. Ergo facta est unio in natura.

(Jasum oblidentis plenius in altera quam in prion lectione exprimi nullus est credo qui neget. Potuit Umtn oblidens pro verbis S. Athanasii aliunde notissimi» urgeotiora et causae suae utiliora adhibere, ad quae etiam solutio S. Thomae respondet. Praeterea, lectio antiqua non potest explicari per solam omissionem homotcleuti *unus est.,, et caro*, nam etiam ergo a transcripture omissum aut a correctore (cf. num. 10) deletum cs>c debet. Ego nihilominus affirmare non nuderem alteram lectionem non fuisse in autographo. Et tamen ab antiquo textu stare maluimus, quia in dubiis cum antiquo textu facere decretum urat.

38. !homotcleutorum omissione graviter peccavit scriptor primi apographi, si quis testimonio codicum extra primam classem uti crediderit. Nos ei non credimus nec alia homoteleuta recepimus quam quae veram lectionis antiquae lacunam complerent. Traditio enim extra primam classem plena est additionibus singulorum vel plurium verborum; integra incisa interdum textui antiquo immissa sunt. Si omnia addita, ex hoc solo quod in contextu bene stant, autographi fuisse crederentur, primus tnmscriptor infinitis locis scripturam autographi oculis praeterivit. Sed quia maior pars additionum prorsus inutilis est. magna pars lectioni nocet, nulla insuper porlio earum a fido et constanti testimonio suffragatur, apud correctores maneant. Homoteleuta quidem, praesertim ubi argumentationi plenio rem formam dare videntur, vel sensui non offendunt, speciem nuthcnticitatis prae se ferunt. At eorum sors ab aliis additionibus non videtur separabilis, quin immo per istarum nimiam abundantiam crescit etiam homoteleutis illegitimae nativitatis opinio, quam ob suam positionem inconstantem cl errabundam iam contraxerant. – Accedit quod si additiones sine delectu et enterio ulteriori admittuntur, aliqua homoteleuta nunquam in textum tx pis editum inserta admitti debuissent. Ex. gr.

vi. 6. 5. Sed humana natura redditur congrua ad assumptionem per (animam, ut dictum est; ergo et anima redditur congrua ad assumptionem per *addit* E) gratiam;

vu. K. 7. non potc>t dici aliquis propheta ci hoc quod cognoscit et annuntiat ca quae sunt alii» procul cum quibus ipse non est (sed solum quando cognoscit cl annuntiat ca quae sunt aliis procul cum quibus ip>e est *addunt* DF).

Quo iurc ht> duabus additionibus textus noster privari potuisset, μ cum ceteris auctum voluissemus?

¶liquot tamen loca homoteleutis insertis ndiuvarc necessc erat propter lacunae evidentiam, quae n pluribus partibus innotescere potest. Ex. gr. i.xxxin. 4. corp, a prine, (de ritu S. Missae) textus antiquus et fere tota traditio legunt:

Pom quam lectionem (Apostoli vel Prophetae) cantatur α choro Graduate quod significat spiritua lem exsultationem, vel Tractus in officii» luctuosi* qui significat »piritualem gemitum. Haec enim consequi debent m populo cx praedicta doctrina (Prophetarum et Apostolorum).

Autographum si sic legit, auctor primo omisit explicationem *Alleluia*, secundo contra omnem mvsticarum suarum explicationum legem *Graduait* subtrahit significationem progrejxux spirituali*, tertio deficit explicando ea quae consequi debent ex luctura doctrinae sacrae: prn>gressum vitae, exsultationem et gemitum, cf *IV Sent.*, dl<. vui, qu. 11. /f.vgo.i. *Textu**. Aperte ergo, post *significat* primo loco, inserendum est homotcleuton: *progressum vitae et Alleluia quod significat*, vel huic simile. Cf. etiam t.v. 6. , ubi, contra auctoritatem totius traditionis et Catenae Aureae (editae; an et manu scriptae?), ex S. Augustino citato et Pinnae margine inseruimus quae ad substantiam rei postulari videntur.

<>. Frequenter tamen ea quae in textu Tertiae Partis dubia videbantur, tollatis nilis operibus S. Doctoris plenam solutionem inveniebant, camque ut plurimum textui antiquo faventem. Nescio an non pluries quam ausi simus antiqui textus fidem nobis servandum luisset, si cetera S. Thomae opera ad codicum lectionem reducta et a correctorum superstitione purgata prae manu fuissent. Non citius erroris existentiae credendum esse cx rei adiunctis interdum clarum fit. Ex. gr. quod vm. 1. corp. (3) locus S. Scripturae *Ad omne caput viae* etc. attribuat^r *lercmiac tt*, mirum non videbitur quando illud lercmiac capitulum comparatur cum Ezechiclis capitulo xvr. ad quod pertinent citata verba: idem enim argumentum habent, malitiam ludaeorum. λ tide mirum potius esset quod scriptor ab autographo errans in illud nomen *lcremiae* et in illum numerum *tt* incidisset. Talia non raro contingunt; inter alia evenit ut post citationem *Luc*. tali capitulo sequatur textus parallelus Matthaei capitulo tali. Haec tangere noluimus, quia si casu et loriuna apud auctorem Summae reguntur, certo non apud librarium. Huc etiam pertinet xxvn. 4. ad 2 (0) quem exscribo totum nppertinentibus praemissis.

Ilebr. iv, 12: Vivus enim est crmo l>ci et efficax et penetrabilior omni gladio *incipiri*.

S. Ambr. Er ideo prudentiam Manae haud ignaram mysterii caelestis ostendit. Vivum enim verbum Dei et validum et acutum (al. acutius) omni gladio *acutissimo*.

Thxtus Axriot LS 1. c Ambrosius autem per gladium (Cf Luc. n. 35) dicit significari prudentiam Mariae, non ignaram mysterii caelestis. Vivum enim est verbum Dei et validum et acutius omni gladio *incipiti*.

Lectio antiqua modum S. Thomae redolet: citando Ambrosium cx Apostolo afferentem in verbum Apostoli re incidit. Nemo non videt Thomam. non librarium, pro *acutissimo* scripsisse *incipitt*, ideoque *acutissimo* in O. GIQRW, Pàc, correctoris commentum esse (H abest; *acutissimo et incipiti* sO). Talia etiam serena conscientia abegimus.

40. Inter errores per nos castigatos aliqui iam in autographo adesse potuerunt, nostra saltem sententia et profecto praeter intentionem auctoris scribentis vel dictantis Ex. gr. r. (». 0 . cum adhuc reverentia *senior* esset > (pro

quo *seniorum* valde antiqua correctio 1 est, et *segnior*, vera lectio, tarde ct raro in traditione reapparuii) errorem auditus potius quam oculorum esse credimus. Item curiosa sed antiquitus valde diffusa lectio xxxi. 3. ad 3 ante tin. (/) *septies* enim septem sunt quadraginta duo pro *sexies*, et vm. 7. 3. *assequendum* pro *ad sequendum* Italo pronuntiante occasionem habere potuerunt. Alius generis est lectio xi.iv. 2. ad 3 (p) quam nunc exscribo.

Tkxtl1 aniroues: tunc praecipue oportebat ut in Christo per miracula divinitatem Christi ostendere quando in eo maxime apparebat infirmitas secundum humanam naturam. TnriA praeter L tunc praecipue oportebat in Christo divinitatem per miracula ostendere, quando etc. LtcTio nostra: tunc praecipue oportebat per miracula divinitatem Christi ostendere quando etc. Aliae correctiones sunt: *ut* om. DFla; pro *ostendere, obtenderetur* E

Nobis constructio propterca incongrue evasisse videbatur. quia auctor ipse inter scribendum vel dictandum sententiae reductionem inconseic mutaverit; idcirco alteram quasi redactionem assumentes verba *ut in Christo* amovimus. Librarius an forte culpandus sit nescio, sed haec ct similia (cf. xxxi. 3. «, τ) non pertinent ad lectiones a transcriptione erroneas, quas tn autographo non affuisse diximus.

Non omnes laxas constructiones correximus. Ex. gr. vu. 9. i. sicut *sol qui* (*sui* 1², *si* mi/ GIII/h) est universalis causa generationi», ut didi Dionysius iv cap. de Div. Nom., *cius* virtus se extendit ad omnia quae sub generatione cadunt un. 3. arg 3. mcd. Ergo videtur quod *Christi resurrectio* non debuerit differri usque ad tertiam diem, ted statim eodem dic *resurgere*: praecipue cum glossa (resurgere praecipue debuit, cum glossa *legit* F, *non intelligent correctionem exemplaris*) <

Non vexavimus etiam vi. 4. z *primo... quam*, nec xi. 1. e *primum agens qui*, repetitiones particularum *quod, ideo*,

S VIII. – DE CODICI \I ET EDITIONUM VAKIAN i ilii S TACITIS

41. Cum in Tertia Parte multo magis quam in aliis operibus S. Thomae hucusque editis varietas lectionum ipsam textus redactionem tangat, ideo in notis nostris plures adhuc minutas variantes, quam quae m Praefatione Vol. X pag. vi. enumeratae sunt, in hoc et sequenti volumine silentio premimus. I btcumque tamen notam fecimus, semper totam loci varietatem damus. Saepissime igitur occurrit ut, ubi nihil notamus, variantes in traditione adsint; ubi vero aliquam variantem notare volumus, ibi omnia sigla nostra: ABCDEFGH1 *abc* P. aut ipsa adsunt, aut comprehenduntur sub · prima » ■ tertia > el « ceteri ». aut ex ipso silentio nostro arguendum est, sigla tacita textum nostrum signare.

Cum vero variantes, praesertim quae redactionem respiciunt, nullis certis libris propriae sini, ideoque etiam lectiones per nos contra antiquum textum adoptatae non minus per traditionem oberrant, occasionem ex variantium notis sumpsimus inconstantiam testimonii pro lectionibus ab antiquo textu variis in omni fere nota expresse manifestandi. Hoc effecimus, notarum factura ordinaria tantisper mutata. Ad quas notas textus noster ab antiquo non differt, variantium conditionem ut ita dicam localem ex

siglis directe palet. Sed ubi in textu nostro nb antiquo recedimus, in hoc ct sequenti Volumine expresse notamus sigla textus nostri, quae in praecedentibus decem Voluminibus non expresse scribebantur, sed a signatura variantium quasi abstrahi debebant. E converso, ad lectiones binarias signaturam variantis suppressimus. Ex. gr:

1. 3. γ *Si*. – GHI6; *Sed si* pruna el E, Si *ergo* F, *Ergo si* Pe. ξ *nubis*. – DF ct tertia; *in nobis*. *i et iustitiae rectitudine*. - Teriia; *iustiliae et rectitudine* prima, *iustitia ct rectitudine* F, *iustitiae et rectitudinis* E.

In his tribus notis post portiunculam textus nostri rescriptam sequitur signatura nostrae lectionis ab antiquo textu differentis: γ legimus cum GHIfr. 3 cum PDFGHIhc, « cum PGHIâc. Ad 3 varians *in nobis* sine siglis est. sed ex silentio notatur ABCEd. Novam methodum usum harum rerum habentibus non intricatam esse credimus; quando una nota plura loca varia attingit, aliqua utique sed non nimia attentione opus est 42. Quod in notando ct supprimendo consilium inierimus paucis explicemus oportet.

Notandi necessitatem et opportunitatem n duobus extremis textu scilicet antiquo et Piano, omnem deduximus. Exiles v iriantulns antiqui textus: *proprium Christo-Christi, gentiles-gentes. tumere-assumere, per-propter, non solum sed-sed etiam, Mar.-Matth. (mr- m’)*, et similia praeterivimus. Qu. xsl art. 2 inter *oratio* ct *ratio*, Qu. xxv inter *honorare, venerare. adorare, Qvl*. xxxi inter (*genealogiam*) *pcrducere-producere, Mathan-Nathan, quaterdenarius-quaternartus-quadi agenarius-quadrenaritts*, non levis confusio codices afficit sed, ubique maiorem panem Vaticanorum aut rei evidentiam secuti, variationem non notavimus. – Ad omnia loca antiqui textus quae dubia quoad lectionem viderentur, omnem variationem, si qun erat, protulimus. Erroneae lectiones antiquae, *communes* tamen, non *singulares*, omnes annotationem requirere videbantur, ut non solum lectori de cis per se iudicandi ius salvum esset, sed etiam ut paternitatem carum apud librarium quaerendam esse apertius illucesceret. Minuta tamen transcriptionis menda non sub articuli*, sed sub uno aspectu in fine huius Praefationis notantur.

I nam tantum lectionem singularem, eaxnque nec ad codices continuo adhibitos pertinentem, specialiter notavimus. Qu. xxvn art. 2 ad 3 in inciso 4 Unde talis celebritas (Conceptionis B. M. V.) non est *totaliter* reprobanda · codex S. Antonii Patavii (O) solus in universa traditione legit *rolr* (cum linea undulata super ro), idest *rationabiliter*. Nobis iudicibus haec lectio non est lectio deliberate volita, sed purus putus error transcriptionis. Scriptor enim Patavini pluries in eundem errarem cadit. Legit qu. eadem nrt. 3, corp, a prine. « in ipsa autem conceptione Filii Dei (fomes) fuit *roabilt’* sublatus -, quo loco *r* corrigitur in *t* et *b* expungitur. Ibidem corp, med « Posset tamen intclligi quod *roablit’* fuerit sublatus fomes ■, Eadem rursus quaestione art. 5 ad 2 post med. < secundo, in conceptione Filii Dei fuit *robi’r* mundata a fomite - (ro cum signo ut primo loco). Adverte, quaestionem tractari utrum fomes fuerit ligatus tantum an *totaliter* sublatus. Ideo *rationabiliter* ut lectio falsum est, ct ut scriptura error ccteroquin frequens *r* pro *t*. Quo non obstante, dum aliis locis neque Patavinum neque alios codices notamus (qu. eadem art. 3 corp. fin. pro • *totaliter* a fomite subtractio · B et Pal. habent *corpora-*

¹ Propterca lignaturae huius lectioni* AHF locum num. 3a non dedimus; Hb ibi cum bona parte primae legunt. • Cf. etiam nr. 3. γ: « Sed *caro Christi (Christus* P) ex Virgine osumpait naturam abaque culpa ». El xxi. a. corp, prine. « quii *eius* sctuolitas eiusdem naturae ct speciei luit 11; *Christo* ct in nobb » quod nullus corrector tetigit, aicut ncc I u.i. 3. corp, prine. · *multipl-citer* (multi* modis)... *inter quos* », ncc txni. 6. arg. 2. · *unum agent* agat... *pluret agentes* agunt ».

¹ Signatura « occanda > a nnti* abeat- (^n*ilium nempe nobis a principio erat codicum Potasini cf antiquiori* lupricoalf usum faciendi qualem de E et F fceluius, cosquo quiunr, ubi condnisacnt, per

« secunda » designandi. Sed quum compositione iam incoepta itinerare vix congruum erat, praesertim tamen ne ninua materi tliuin rerum acervatione res suprema, ttxtu\ antiqui curam dico, detriluantum patcictur. concilium mutuvimu*. Ideo signatura compendio*« « secunda » c»«cnd« rationem non hal'd. – Po*t viginu drdtcr Quacntionca algoatura < prima > etiam t noti» disparet, quia per *»gnaluram « ceteri » apprehenditur. Nou 1. 3. γ potuisset »lc scribi : γ *St*. (iillh; *Si ergo* F, *Ergo* ri Pe, *Sed si* ceteri. Ille « cctcn » idem est quod ibi « prima el E, · ideal « AOCŪEa, » quae ex signatura PABCbEFGIilIdbc deducti» tiillà, Γ, Pe rcnuneal.

43. Quoties textus Piani ab antiquo differentiae sensum vel leviter attingebant, e Piani notandi necessitatem pro-

o si Pc. nini valentes. Pro exemplo sit Quaestio pinnae arti-
culus quinius, ad cuius calcem quinque loca varia notata
litudine sunt, dum Pinnae vicies quinquies contradictum est.
E. Praeter verborum positionem, *ad Cor.*, et alia ne hic

reseri- arg. t. mcd. eum essemus - «-/ cum P.
textu S. C. facium ex muliere - /actum sub lege addunt Pe.
Ilbc, t corp, prine, *medicus* - *medico* P.
sed CX Sed *non* etiam - *nec* sGH et editiones.
harum Magno *consilio* - *consilio Dei* Gl, *Dei consilio* editiones.
juancfr corp, port mcd. dignitatem *ipsius* Verbi - om. Pe.
d non Gal. iv : *Ubi* venit - .Ai *ubi* editiones.
corp, fin. *El* Luc. xviit - *Unde* H et editiones.

incri-	<i>super terram - in terra tertia.</i>
us ex-	ad 2. a prine, <i>ruscifatis mortui» - suscitans ab eo tertia</i>
timus.	praeter II.
'hristi,	mcd <i>Dominus cis atlestetur - cis Dominus antestetur G,</i>
solum	<i>Dominus attestetur I, Deus attcstclur liée. Deus attestetur</i>
îterivi-	<i>eis P.</i>
' inter	ad 3. init, <i>perfectum est - quod esi pII, quidem esi *11 ct</i>
	editiones.
	ult. <i>consummata perfectio - cius addunt PGle.</i>

s-qua-
nfusio
iorum
IUS. –
ionem
limus.
singu-
it non
esset,
aeren-
riptio-
n fine

ELENCHUS ERRORUM ANTIQUI

QimcTtn 1.

art. 3. corp, ante raeJ. quam ut *dcmantlrarctur* nobis – *demouslre**
tur ABCDFHpG ct *bc*.

art. 3. ire. 1. Manente *enim* cau«j – om. AHCDpH et *bc*, *autem* G.
arg. 3. ῥη. Eῖ o «i homo non peccaua – addunt etc. AÜCD, *etiam*
F, *adhuc* ed. a.

arg. 5. ut pane *Ephes.* Γ – // *Ephts.* BCDE.t, Λ om. *ct ecclesia...*
ifd huma.

ad 3. Nih«l *aulcm* pmhlort – «m. AltDpC. *ergo* »C, *enthi* Ea.

art. 4. ad 3. princ. ccd ut *pro ommbu** – *prac* BCDEFa, *qui prae* G,

ice ad
nota-
cele-
repro-
uversa
», idest
lectio
»tionis.
cadit,
autem
s quo
. mod.
iblatus
t mcd.
undata
quae-
um an
im est.
f. Quo
neque
n. pro
rpora-

corp. init, habitudinem *hypostasis* ad naturam – *apostasim* A, *hypostasim* CpB, *hypostasis* E
itinerare
um acer-
IAtere iur.
» Cscnd»
lignatura
ceteri »
corp, a prine. Non enim *adiectionem* pcr»on*c – *abiectionem* omne*,
corp, versu* fin. Ephesino *sub* hi* verbi – *super* BCDEtf, *super*
(hia *versibus*) A.
Evangelicis – *angelicis* ABCDa.
impartitur – *impartit* (vel *impertit*) BCDEI6; pro *impartitur*
vocet aut Λ lqcit *impertinentes* >kuf.

CDEa. »
unent.

XXV

Ilis similes sunt quaecumque variantes P locum in
nolis non obtinuerunt.

Variantes codicum ct editionum. P cum antiquo textu sonante, parce notavimus (cf. II. 8. γ, II. τ). Quo factum est primo ut editorum recursus ad antiquum textum multo infrequentias visibiles sint, quam reapse acciderint. Secundo, ut variantes E, F, G, H. I. a concordia P ct antiqui textus discordes, α noti* obsint (art. cit. arg. 1. *Vade ct revertere, cras dabo tibi* – *Vade, revertere cras ct cras dabo tibi* F; ad 1. mcd. *magis* – *potius* G I et Q). Non alia enim de causa adhibebantur quam ut textus antiqui restaurandi adminicula essent ct textus typh editi habitudinem, fontes ct quamcutnq; antiquitatem ct auctoritatem aperirent.

Editionis Pianac margines multas habent lectiones variantes, propagatas ut videtur ex illa critica sacculi decimi sexti incipientis editione, in qua textus Pinnae ultimam suam formam accepit (cf. n. 3o). Has omnes in notis respeximus, et nostrorum codicum ugl» quantum licuit munivimus. Qua ergo mensura auctoritas harum marginalium lectionum aestimanda sit. α signatura apparet.

Maximam auctoritatem lectiones marginales Pianac, ct omni* ct lotus textus Tertiae Partis, ab expressa vel lacii» signatura ABC mutuantur. Textus ita signatus omnium fere codicum antiquorum est, cl totius variationis in traditione repertae causa ct occasio, idcoque et crítérium est.

ELENCHUS ERRORUM ANTIQUI TEXTUS TACITE CORRECTORUM

art. 4. »J. 3. rxtmne *numer* sicut — *nostra C, unius* ikt. *uni b. modi*
H*G cl E

art 5. S. C. pnne. *niti* ex anyone — *et A. om.* CDpB.

art 0. corp, post mcd. qui dicit unam *perbonam* «ccundum digni-
tatem — *perumarum* ABCDF.

corp, ante fin et F.utychct* sefuantwr — *sequitur* étalée* et a.
quae convenerunt colenta ~ *qui contravenirent tollentes* anti-
qua lectio eat; *quae aolu*» Patavinu». a correctore, habet; conrcMo-
runt A ct tertis, »ed A post expunctum *gv'te* ; tandem *colentes* pH
ct cd»Ocn*.

Tneodori autem — *Tntodorii* ABCDF, *Theodorioai* I.

ad ». rncJ. quintum ud *accidentalem* unionem — *actuatenx* ABCDa

art. 8. irg. 3. ad *quid* autem — *quem* PGHo, *quam* ceteri.
id *quem* — primo loco *quam* ABpH; altero *quam* AQE *quid* F

art. n. are. 3. po* t mcd. ex corporalibus *educti* in sinum — *eductum*
ABCD, *editum* F.

ari. 4. arg. 3. in uns tuarum *hypastasi*m – *hyposUsim* ABCDEF
 IllpG ct Ec, *hyportati* cd. 4.
 art. ū. arg. 1. ult. *duae* vel rrc* poraoiaac – *duo* BCDE.
 art. 7. *arp.* 1. prine. ***umpta in myrteria – *mysterium* ABCDEF*.
 Art. 8, arg. I. ult. penum* Patris *incarnaretur-mcametur* ABCDF*.
 irg. 3. ipse *enim saluum* faciet –*est taira, h.ctt saluator b, est sol*
 CD, *autem sal.* E; *est sa/tum* B »c cumgens qoo facto *fa.ni fa*
ciens legendum eat.
 remittentur *eis* – *ei* ABCdA.

art. 1. tJ 3. ante mcd. creatura *irrationali*/ h qua – *rat.onalis*
 ABCDFIpE.
 iri. 3 ad 3. init. assumptae hom *deest* – itondam *est* ABC
 art. fi. arg. 3. Nos au/Mra ludaci – *ut* ABC, vero D. (Pro toa,
 non *ut* A).

an. 3. S. C init. *Dominus* dicit – *Dtemytius* ABCD.
nrt 3. corp. versu» hn. vitio dicit *despectam* – om. A, *desperatam*
C(»HL *esse despectam* P.
ad 1. prine, caro factum c*I caro ponitur – reriirm ACDpBE.
(Mox pro *inducta* A scribit mnnwcfit).
art. 4. corp. pnne. tatimoaiis oanççlia» *rikti* – *dicti* BCDu, *dicfii*
Λ, *dicti victi* D, *J victi* II; abrasa pG.
po*t mcd. intellectualem *et* rationalem – ocu. ACDEpG et a; F om
et ratiofiale.

art 1. corp. mcd. de *Cael. Hier.* – Zα·. A_{on}· omne*.
ad I. prine, secundum *quod* creaturae – *quam* Λ, *quei*u BCDE»F,
quid pF.
dependent – *dependet* ABCDF.

an. 3. arg. 1. prine. Sad *spiritui* »lvc men* — *spiritus sanctus* ABCEF.
arg. 3. princ. Sed *anima* nominal — *animam* ABCpl).
art. 3. ad a. med. gratiae et *veritatis* — *virtutis* ABCEFGla.
ad 3. mcd. *virtutem* iUMificandi — *veritatem* ABCDEJa,
art. 4. ad 1. ult. et *materiam* disposuit — *naturam* ABCerf.
art. 5. arg. j. Invisibili» et *incommutabilis incommunicabilis* BCD
EFar, *incommu*^ U.
totius *hominis* — *corporis* ABCD*.
S. Q *componuntur* — *opponuntur* ABCDEFa.
idrst deitatem et humanitatem scilicet humanitate ct deitate
ve! divinitati ABCDEd.
eorp prine, *in Verbo. Pesignatur autem* ibi ordo — *et Verbo de-*
signatur quod (pro quod, autem E, ante l-j ABCDEF, *et ideo de-*
signatur quod (ibi *sit* ordo) ed. a,
ad 3. ult. *partium perlinet* ACpDE, *personae* B.

QOAFiTtO VU.

fatrod. Duodecimo, utrum *potuerit -poterat* ABCDF Fu, *possit* II.
poterit be.
art. 1. Corp. tin. inquantum homo *est* mediator — om. ABDEpC, poll
hominum ptnit 4.
nd 1. ull. *Unde* oportet — *Unde non* \BI FpCl).
Art. 2. Sed contra c'r quod *super* — *dicitur super* ABCDEF.
corp. Inlt. *in Secunda Parte* — *in Parte Secunda* \BC.
ad 3. med. l'nde *cum* Domina- dixit — om. ABCDI'a.
art. 4. Praeterea, unusquisque potc»t *sperare* — *separare* ABCDI.
art. 5. ad 1. med. homo quantumeumque *perfectui* — *perfectius* AC
DEpF.
art. Cl. Pr · <«. dono timori» *timet* rth'qub — *timet ei* A. *timet enim*
BCD.
S. Q *Replebit* - *Replevit* omne prieur PE.
*d 1. tin. habebat *perfectum* bcitiludinU - *perfectionem* ABU».
art. 7. arg. 2. prine. Sed *debitum* erat — *datum* ABCDFa.
sermone aapicntinc — *sermonem* ABDElpCG.
art. 8. Praetereo, *propheta* — *prophetia* ABCDEpGH ct *be.*
ad 1. med. Poteat tamen dic» *quod etsi* — *quod si* A, *ct quod ri*
BC. *et si* D.
art. 9. corp. pnne. Alin modo secundum *ri rtutem* — *veritatem* AB
DpC.
ad 3. med. Anima *Christi* lgitur — om. BCDpE.
art. 13. Praetere», augmentum gruiac *fit* — *fuit* ABCDa
art. «3. arg. 1 Quorum *duorum* primum — *duo* ACD, *duo*. BE.

QtUKRno viu.

art. 1. init. accundum quod eat *homo* non — om, ApBCD.
ensu autem *et* motus — om. ABCDa.
ad 1. poet med. negat Cliriitum *secundum* quo.! homo — *scilicet*
ABpCD.
ad 3. ult. *visibilem* naturam — *risibileium* BFpD, *invisibilem* A.
art. 3. corp. ult. vivificabit *ct* mortalia — *ad* ABODE, om. cd. a.
art. 3. arg. 3. multi aunt *etiam ttlelea-infidèle*» ABCD./dHn FpH ct a.
ad 3. motu» in *imaginem* — *imagine* IICD.l, *imaginibus* A.
et in *rem* — *re* ABCDa.
art. 6. arg. 2. ab ore vestro non *procedat* — *procedit* ABCD
arg. 3. secundum illud *I* Pel. v. — om. ABCDEa, *I.* // F.
ad 3. past med. ostium *est* per quod — om. ABDpC ct a.
art. 8. Sed contra est *quod* — *quod dicitur* ABCDEFa.
Dum de — *de* BBCFa.
corp. ult. *iniquitatis* — *iniquitas* ABCEa.
ad 1. tin. *menti* illabitur — *mente* ABC, *mentem* D.

Quaestio rx.

art. 4 arg. 1. Quidquid enim *Christo* convenions — *de Christo* AB
CDa.

Quakrto x.

art. i. S. C. in infinitum *cam* excedat — *eum* ABCD.
art. 3. ad 3. ante med. *parificetur* «dentiae vbloh — *perficietur* AC,
proficientur B.

Qu&kvtio xt.

art. 1. arg. 1. fin. non cognovit *ea* — *cam* ACpBDE.
art. a. arg. 1. hn. anima ciu* intellectiva *potuit* — *potuerit* ABCD,
(Ergo etiam videtur quod...) non *potuerit* cd. a.
corp. med. sed *totaliter* ei dominetur — *corporaliter* ACpBL.
art. 5. arg. 3. *Si* igitur in nnima — *Sic* ABCpl),
S. C. *univoca* fuit — *unita* ABCa.
ad 3. mod. non quia *ipsum* habeat — *ipsam* ABC, *ipsa* ed. a.
art. ù. ad 2. Et ideo Christus *est* — om. ABCpD.

Quaestio xit.

Art. 3. ad 3. post med. scientiae gradum *attigisse* — *attingissc* ACD
III, *attingere* B.
art. 4. arg. 2. *supersubstantialis* substantia — *supersubstantiali* AB,
super substantiali CDEFa.

Quakutio xm.

art. 1. arg. 1. *llytcntiam* quam — *Potentia* ABCDElfafi.
S. C. et glorificabo *eum* — om. ABCDEa.
on. 3. ad 3. med. miracula *fiant* — *fiunt* ABCD

QuAemo xiv.

Art. 1. S. C. prine, poten» *est ct cis* — *et* ABDpC.
corp. tin. hominum factus *ct* habitu — *est et* ABCDEa.
art. 2. ad 3. sicut *clavus* — *clarius* ABpC, *davis* F.
art. 4. corp, u prine, nec tamen *repugnant* — *repugnat* ABDEpC.
post med. quia caro ciua dc *Spiritu Sancto* — *Sancto Spiritu* A
BCDE.

Quaestio xy.

art. 1. ad 1. pnne. pro nobia pansu* *est* — om. ABCDE.
art. 3. arg. 1. prine. Ab eodem *enim* — om. BCDEa; A om. *Ab...*
peccati.
corp, post mcd. patet quod *quanto* — *quando* ABC.
art. 3. ad 3. tin. *Udem* ipsi erant — *idem* omnes.
ari. 5. ar.. 3. fin. contemphtionc Dei *quem* - *quae* ABCD, *quam* FII.
art. b. trg. 2. init. Provcrl». xn *dicitur* — om. ABCDEFGHf.
ad 3. ult. morbida- aut *vitiosas* — *vinosas* A, *umosas* BC, *umosa*
D, *TthTisaf (intentiofas)* I.
ad 4. prine, ratione lini- ad *quem* — *quam* ABCDEG.
irt. 9. Praeterea *Gregorius* — *sicut Gregorius* ABCDEFn (*quod* om. n).
mt. 10. corp, prine, i «m *beatitudinem* obtinet-*ad* bcatitudinem ABCE.
et Philip. III — // *Tht.* ABCDF, *et* *Π Thi.* Eu.

Quautio x>3.

ari. 7. corp. init, *supposita* veritate — *superposita* ABpCD.
ad 3. ult oportet dicere *eos* qui — eo ABCEpD.
ari. 3. trg. 1. init, dominicus *denominatae* — *demonstrative* ABCpE.
ad t. med. dnhsc me *nollem* - *nolle* ABCDF3.
art. 4. «rg. 3. prine, videtur *derogare* — *derogari* ABCDEa.
ari. ô. »rg. 1. Cum enim homo *significet* — *significat* ABCDEj ,
S C. */7'icfetum* - *Fpitectum* omne* ; qu. tJB. art. 3. arg. 3.
Epictetum aolua P.
quod *dixit* — *dicere* ABCDEm.
ad 2 mcd. oportet *omne* qu«»d dicitur — *esse* ABCDFHpE ct *b.*

f/UAESTTO xm.

art. 1. «.l 3. post mcd. quia *ly* aliud cum ait — *si* ABCDE.
art. a. rd 4. prine, ipsum *actu* tninutum — *actum* ABCDpEG.

QC-tCvTli» xvni.

*rt. 1. corp. · prine, voluntatem *posuit* unun xuluniatom — om. BCD.
ari. 5. corp, ante mcd. Manifestum eat *autem* quod voluntaa — om.
AHCDpG ct *bc.*
art. ô. ult. Damascenus in *tertio* libro — *secundo* ABCDEGfa-

Quaestio xix.

art. 3. corp, ante mcd. agena inferius «git *per propriam formam* —
pro (per BC) *propria forma* ABCD.
anu fin. — *Sic* lgilur in quolibet — *Sicut* ABCDEFI.
art. 4. arg. 3. mcd. ai *fuering* In civiutc — *fuering* ABCDEF'a.

Quaestio xx.

arr. 1. arg. 3. Filim» subiectua *erit-esset* ABCD; *tunc*^ *omnia* om. L
art. 2 primum arg. S. C. *etiam* -te lp»o minorem — *et etiam* ABCDEj ,
et in F, *in* I. *et* P.
corp. mcd. dicere p<»*umus «cundum unam *earum* — *eorum* ABCD.

Quaestio xxi.

irt. 1. corp. lin. inde c*t quod *Christo* — *Christus* ABCDEFpG.
art. 3. S. C. alii homine» non *orant* — *erant* ABCpDFG.
art. 3. nd 3. Resurrexit *propter* — *post* ABCD.
art. 4. org. i. credituri... *m ipsum* — *ipsum* ABCD, *in ipsa* ed. a.

Quaestio xx».

ari. 3. erg. 3. prine, quam *sacerdotio* gentilium — *sacerdotium* ABD
EpC ct a.
arg. 3. prine. Deo *sanctificatur* — *sacrificatur* ABFpC et a (*sacri-*
ficata moi a).
corp. mcd. Lent. *III. Tertio* ad hoc — *///* aut *Tertio* om. ABCDF;
corrector C 111 4 *Ixvit.* separat.
ari. 4. arg. 1 anU mcd. dum *consummaretur*sacrificium — *confirma-*
retur ABDpC.
lin. Ergo *sacerdotium* Christi — *sacrificium* ABCDEFa.
S. C. nec enim indiguit *sacrificio* — *sacrificium* ABCDa.
ad 1 ante mcd. per hoc *quod* ApoatoIüa — *quod dicit* ABCDEF«x.
mcd. *qut* in diebua — *quod* ABCDEFa.
ult. *qui* possit — *quod* ABCDEF.
ad 3. prine. I ndc s-iCcrdos *figurait** - *figuras* ABCEF.
art. 5. ad i. Sed *ecepiati* iam *expiari* ABDEpC ct *be.* (*consum-*
mari om. *e*).
a quo gloria *eorum* — *eius* ABCDpG ct a.
tin. articuli vempitemam *virtutem* — *veritatem* ABCDEFa.
art. 6. arg. 3. prine, *initium* dierum — *numerus* omne-» ui videretur,
praeter F.FsG ct a.
ad 3. prine, scilicet ipea *oblatio* Qirirti — *oratio* ADpBC.

Qt Aeetio xxui

art. 3. corp, prine. Filiua *autem* Dei naturaliter — om. ABCDGS.;
totum om. I.
pote»! *aliquid assimilari* — *assimilari aliquis* ABCDEa.
art. j. ad 3, ante mcd. ut til *Christianus* — *sanut* ACpB et a; D
om. *ut sit,, homo.*

QvAr*īio wv.

- arc. i. arg. i. in *adoptionem* hlturum – *adoptione* ABGDEFL
ScJ Christo non *convenit* – *conveniat* ABCDE,
3. erg. poM mcd. Filiu» Del scd e.v *itahira* *»f *uatuia* BD, *est naturae* AC.
art. 2. corp. mcd. est collatum ut *īiho* Del – *Kilius* ABCDE.
art. 4. arg. 3. med. */raedestiuati* «ccundurn – J>*aedeitinan* ABCD EFpC.

QvAKrno xxv,

- art. 1. iirg. 3. ult. vt *alio* cm* divinitas – *alia* ABCDElpG ct *abc*.
corp, a princ. hoc non dicitur ca puions quod – rase BD*.
art. 3. ad >. fin. quae *communiter* exhibetur – *convenienter* ABCD EGIFe.
fin, articuli exhibetur *humanitati* Christi – *humanitatis* ACpBD.
art. 4. corp, ante mcd. eadem *veneratione* qua – *lationc* *veneratione* ABCpD.
ad 3, priai, *contactu* «ancti corporis – *contactum* ABCE. *contactu*/D, *tactu* GI ct editiones.
cliva», indumenta, *lanceam* - *lancea* ABC*.
art. <5. corp, princ. est maior *affectus* – *effectus* ACL1 pBD.
ad 1. princ. *Prope* ritum – *Proprir* ABCD*.
introducunt – *introducedum* ABCE*.

Qcakntto »vr.

- art, 1. are. 2. angeli* *bonis* {secundo loco) – *bonis ct mali*/ nun *potest dici eut* BD ct acnptor C margine, bomotulcuton repeti coeptum erat.

Qrai.rno XCvil.

- art. 1. corp, prine. Sed cut *Augustinus* *autem Augustinus* ABC, *dicit Augustinus* cd a.
art. 6. Respondeo dicendum *quod* Augustinus *quod dicit* ABCD pE ct a.
corp, prine, *videmus* autem exsultationem – *vidimus* ABOL.
inusitata *exstitit* – *existit* ABCDLpF ct a.
Quamquam ctūim *si* – obi. ABCDEF*.
CTpccUiri ut *pcjiut* et hoc – *postit* ABCDEF, *ponet* cd. a.

QcAwrto xxvut,

- art. 1. ad 1. post med. Nequa enim proptereu *non* – om. ABDpC ct a.
ad 3. fin. virili *texui* utique – *sexu* ABCDḡ.Gu.
ad 5. fin. *tramutare* potuit materiam – *transmutari* ABCE*.
art. 3. S. C. mcd. Et quid est *homo* – *quod homo* ABCDEF*.
cognoscet – *cognosceret* ABCf Fa.
Et quid est *Dominus* – *quod Domina*» ABCDEFuà.
impraegnabit – *impraegnarent* ADI FGIlIuAc, *impraegna/it* BC. |
nascetur – *nasceretur* ABCDFpl ct a, *nascitm* F.
ad ?. poH mcd. donec *veniret* saepem – *venit* ACDpB *et a*, *ve-niât* E.
fin. de quibus *ponet* dubitari – *possit* ACE.
derelinquuntur – *derelinquentur* ABCGHpD et c, *delinquentur Eb*, *derelinquantur* FUD.
art. 4. corp. fin. secundum *quod* moret – om. ABpC.

Quamtio XXIX.

- art. 1 corp, ante med. Secundo ut per hoc ab *infamia* – *infantia* A BpCD.
ad 3. post mcd. impotentem ct *in nullo... gencralitatc* – *nullam... gncralitalcm* ABpC, *nulla... generalitate* D, *nullam... generali-tate* EsC ct a, Cf. qu. xxxttt art. 3. arg. 2.

Qiakstio XXX.

- art. t. arg. 3. princ. *ita quaelibet* sancta – in *qualibet* ABpC; *ita... concepit* om. D.
corp, anta med. *percipiendo* fidem Christ) – *concipiendo* ABCEG, *considerando percipiendo* f>.
art. 2. ad 3. mcd. utrum angeli *cognoverint* – *cognoverunt* ABCDE Fu, *noverant* GHfrc, *noverunt* I, *noverint* P. (ufrum oro. PGIj.
art. 4. arg. 3. princ, aut *praemitti* in his – *praetermitti* PABDpC
corp, ante mcd. tali* salutatio *terruisset* – *corruisset* ABEpCI ct a.
ad 2. fin. magis est *admirationis* – *administration!*» AFpBCE ;
abrasa pG.

Qvafatio xxxj.

- art. 1. ad 3. non est concepta ex *virili* acmnc – *materiali* ABCDu, et η
art. 3. ad 3. ante med. Sic *ergo* potuit fieri – *primo* ABCD*.
art. 3. arg. 4. Ergo *videtur* inconvenienter.. deseribere – *videtur quod* ABCE*. |*describit* cd. a).
art. 4. corp. tilt, quasi Christo *proprium* – *populum* ABC.
od 1. ult. vos *lpsas* contemnere feminae – vos *ipsos* ABCDEFpl.

QcaksTlo XXXII.

- art. t. corp, post mcd. homo illa qui *concipiebatur* – *excipiebatur* ABCD*.

Quaksttio xxxvt.

- art. 1. corp, ante mcd. meritum fidci per *quant* – *quern* BCEpDG, om. A.
fin. *ullo* modo – *nullo* omne· praeter sD et *be*.

- art. 2. ad 3. prine, quia ad ena *pertinebat* – *pertinebant* ABC.
art. 3. Init, quod non sunt *convenienter* – *inconvenienter* ABGpCD II et *bc*.
art. 5. corp, prine. .Manifestum est *autem* – om. ABCDE.
nd princ. apocnphia legitur *quod* – om. ABDEGIpC et a.
art. 6. ad 3. ult. ne puer *cut* sidera – om, ApBCD.
an. 7. nr«. 1. *Dum pendet* – *Dependet* ABDpC et a
corp, post prine, iacet ludaca ad *l*ersidem* – *per tidii* A, *persidam* BCpD. *per jldem* pE,
mcd. usquo *dum veniens* staret – *devenien*/ ABCDa
art. b. ad 3. post med. similes *facti* aunt labrb. *facte* BCpD (et pG ut videtur)
a fin. sensu *irent* in Icrusalcm – *iverunt* ABCEFGHafr, *venerunt* Dc, *inierunt* I.
ad 4. ult. otIcritnux *si* carnis vitia – *sed* ABDpC.

QcrAfemo XXXVII.

- an. i. init, veniente *enim* veritate – om. AUGDGHubc, *quia* ante *veniente* I.
ad 5. *ab/que* hoc quod haberet – *ad* ADpBC, *ad (hoc quod abo-leretj* «-J. <*.
ult, ut scilicet *suscipiendo* figuram – *suscitando* ABpC, *suscido* DE.
art. 2. arg. 1. prine, *praenuntiationi* – *pronuntiationi* ABCDEla.
praenuntiarcrunt – *pronuntiaverunt* ABCDE*.
irt. 3. ad 4. ante fin, -anrtnrum *luctus* designat – *victui* ABpCD.

QcAwvno xxxviit.

- art 4 trg. 2. conferre poterat *nisi* Christus – *nec* ABCpD, *ut* I*.
5. ora. mcd. bftptbmus loanrs *conferretur* – *confertur* ABCD.
ad 1. */ed* etiam propter alias – *nent* ABC
art. 6. arg. a quod *Icsus* non b.ptixabet – *loannts* ABCDHlb.

QcAt.mo χτχα

- io. 3. corp anto med. Per fidem autem *inspicimus* – *inspicimur* Λ BCDI.F, *inspiciuntur* cd. 0.
. («Mt mcd. iugn oratio *ad* hoc – *et ad* ABCD.
an. f> ad 4. mcd. 'i ero»,., peccatorum *et* rcconcilisiio – oro. ABCD*.
pont moJ. anncohUc *ct gregale* – *el grcgabilc* ABCD, utn. E.
art. 7. corp, anu mcd. formavit in qua *appareret* – *apparet* BCEH lpG ct Fc.
mcd. Sic *etiam* non oportebat ut – post *ut* ponunt ACDEF, nm. a: GH om. *homines*,^ *ut*,
art. H. corp. ult. *declararetur* in voco – *declaretur* ABCDEF.
d 3. mcd. Neque vocem am *idest* Patrū – om. ABCDa, *scilicet* E.

QvAliSrtO xu

- art. 1. corp. ult. *non desperant* xalutcm – *nondum /perant* ABCpD.
ari. x ad 3. prine, non *lasciviae* ΛΛ ic.unio– *lascivio* ABCEpD, *ku-scivit** F, *lascive* G.
fin. praeceptum *declinares* – *declinaret* omne*.
art. 3 corp. pnnc. Oportet *autem* praedicatores – om. ABCpD, *sed* ante *oportet* cd. a.
art- 4. ad 1. post mcd. *sabbatis* sacerdma- *sabbati* ABCDEFG, om. I.

QrAtrrto xi f.

- art t. irg. 3. secundum illud *I* loan. – om. oιηησ praeter >11 et a.
arx. 3. arg. 2. uIL tcoAtAtionum *occationes* – occasioar ABCD, *occasio-nem* cd. a.
art. 4. Ad tertium dicendum quod *divitia./* – *divitiae* ABCE.

QVALATIO XLV.

- art. i. corp, into mc<L scilicet ex iudae·. *ad* gentes – *scilicet ad* Λ BCDpG ct a.
art. 3. arg. \ non *loquebatur* ei» – *loquebar* ABCE.
id 3. pnnc- quam discipuli» *exponebat* – *exponebant* BC.
art. 4. arg. L mcd. non audent *tique* tribuunt – *ft cui* ABCDF. *ei qui* cd- a.
corp mcd. sed capacitate *legentium* – *legem tantum* ABCpD.
fin. si *a pingentibus* fingentes – u *pungentibus* ABC, om. D.

QcAO-no XUIL

- art. 2. ad ?. fin. quia nultb *convenientia* – *inconvenientia* ABG
art. 4. »J 1. priru. *Nulla* inqiiünt – *Xuīlam* ABCF.
pool mcd. *quod* *rimua etiam-*quos* ABCEFHlpG et *be*, *quorum* cd. a. *fecisse* (primo loco) – *fuisse* ABCpE.
vexationesque – *venationesque* ABCDlpG ct *bc*. *conversationt/que* sG ct a, *conversations quoque* F.
lubendo – *in bibendo* AC (ct Pal).
Sic enim intclbccndum – *Sicut* ABCDEpH, Si G.

QVAKATIO IU V,

- art. t. arg. t. tin. *aliqua* miracula fecisse – *alia* ABCE, <uuj. a.
art. 3. org. 3. med. *perceptum* ab astrologis – *praeceptum* ABCFG pEH ct *bc*.
art. 3, arg. 3. post mcd. paralyticum *Matth.* IX – *et Matth.* CD, *ct Matth. (1.X legitur praesertim)* B, *(palancum)* *idest Matth. A.*
Art. 4. ad ». prine, brutorum animalium *altqua* miracula – *alia* AB CDE*.

QtUtmo xlv.

- art. 1. ad 1. Init, quod *sicut* Hieronymus om. ABCDEFGHeK
art. 3. corp, princ. *Diosenrum* – *Diascorum* ABCDE hoc solo loco

XXVTI

ente mcd. *adempta* est potestas - *adepta* ABCi pG ct e, *accepta* I).
po*t med- ad Gaiutn: super *hominem* - /oannem ABClu.
suriinens — *sustinet* ABCFi; I sc correx.it.
ad 1. init. cx illr» verbo *non* ostenditur - otn, ABC.
zrt. 3. aJ J. med. Luca» dicit: /*liquebantur* - *Loquebatur* ABCEHI.
ult. *cue praedicatum* - *esse praedicatur* ABC. om. D.
art. 4. ad 2 pane, per hoc quod fuit *ibi Ullius* incamatua - *illius ibi* ABC.

Quaestio U-VI.

art. i. ad 3. *peine*, *Misericordiae* vero quia - *Misericordia* ABCDE II; *humani*. . peccato om. 1.
art. 4. arg. 3. Maledictu* a Deo est - *autem a* ABC.
corp, post mcd. *Nam* latitudo est in eo ligno - *Non* ABCEpD.
ut. 5. corp. med. In lima *per* bla«phema» - nm. ABCE, a D. (Pro *in fama*, *infamia* CpEFHI, *per infamiam* sF>.
per hoc *quo*,! etiam vestibus - *quidem* ABCDF, *quia* I .
en. ô. ad 3. post mcd. satisfaceret *pro peccatit* omnium - *proprie-tatis* ABpC, *proprietates* I).
ad q. mcd. praecipue propter *divinitatem* unitam *dignitatem* A BpC ct a.
art. 7. corp, a tin. quod *erat causa* dolori» - *erant* ABCD,
art. g. ad 3. ult. aati> aunt *propinquae* - *propinqui* ABCE, *propin-qua* GHfrc (hi nempe legunt *figura*, sed nihilominus *quibus* ct *sunt*).
art. ><. »J 1. prine, *iccuidium* illud Bpfiga. - *sicut* ACPIEHpB.
ad 3. post med. ibi *erigentur* yexilia - *eligerentur* ABCDGpl.
an. 12. arg. 1. Dicitur enim I Cor. *tl* - «par. \BpC, / cd. a, om. D.

Quaestio xlvh.

art. t. arc. 2. mcd. *ligno* «uapenai - *longo* ABC, *-» D.
art. 2. arg. 2. init, *aliquit* - *aliquid* ABCDEGHhr,
corp, ante tin. de morte et *auctore* morti* - *actione* ABCrf, *occône* D.
art. 4. cnrp. mcd. praedicanribu* *effectus* passioni» *effectum* ABC DEFa
.trt. 5. corp. med. Si *opera* non feci»*em - *operam* ACDpB.

Quaestio xlviii.

art. 3. corp, prine, *maius* aliquid Deo - *magis* omnes praeter I a.
an. 3. arg. I. post mcd. *Effuderunt* - *Effutiderunt* ABCDpGJ.
arg. 2. init, *invisibilis* aacriliçii *uramcntum - *invisibile* ABCpD, om. E.
ad 1. a tine sine *contagione* eam ih* - *cogitatione* \UCEd.
suscipi *posset* - *possit* omne*.
ait. 5. ad 2. *pretium* - *peccatum* ABC.
an. 0. S. C. fiunt esi virtu* /\i.- om. ABCFu; *Dei sed virtus* vel *Sed virtus Dei* om. EpD.
ad 3. prine, *agit* per modum efficientiae - *agitur* ABCpD.
comparatur ad voluntatem - *operatur* ABCD

Quaestio xrrx.

art. 3. ad 3. tin. *perducimur* secundum illud - *perducitur* ABCD.
irt. 4- corp, prine. *Similiter* odio sunt - *Simul* omnex praeter P.
irt. 5. corp. mcd. Aliud autem est peccatum - *cuius* ABDpC.
ad 1. tned. Non tamen *alicuius* fide» - *alii cuius* ADFpBC.
art. 6. arg. 1. ante mcd. super omne* gente* *Dominus* - om. ACD,
*Dcu*l ante *super* B.
gloria *eius* - nm. AC.
corp, a prine, sibi cx *iusta* voluntate subtrahit - *intuita* ABpCD.
paulo mf. humiliavit *infra* «tum dignitatem - *ita* ABC.
post mcd. Tertio quantum ad *consessum* - *consensum* ABDFI,
concessum CE, *consessionem* super ras. G et a, *conscensum* Hbe.
confessum P err. hpogr. Cf. infra qu. ivn.
fin, *Ut* in nomine lcsu - *Et* ABCEG, om. DF Hla.
recipies - *recipiens* ABDEFIpCG. Cf. infra qu. lix. art. 3. S. C.

Quaestio L.

art. I. ad 2. prine, mortem cx morbo *provenientem* - *proveniente* ABCDEGHbc.
art. 3. ad 2. fm. *redintegrata* - *redintegra* ABCDac.
art. 5. S. Q prine, manducante et *laborante* - *laboranti* omnex prae-ter PF.

Quaestio ii.

art. 2. ad 4. a prine. Per hoc etiam *considerari potest* - *consensu potest* ABC, *significari potest* D, *in consensu patet* cd. a,
a fin. Hilarius dicit *quod* - *quia* omnes praeter PII.
in pectus - *impetus* ABCDGu, *inspectui* H.
timori (timoris Hit.) *Dei pervium* - *timore Dei per vim* ABCDEGa, *t'iare Dei per vim* H, *timore Dei pervium lbc*.
an. 4. corp. init. Dictum c*I *enim* supra - *autem* omne».

Quaestio tu.

art. 1. corp. mcd. *vinctos* eiuf eriperet - *victos* ABCDa.
vinctos tuos cmliisti - *victos* ABCDE.
nd a. tin. eduxit *vinctos* - *victos* ABCpE.
art. a. «rg. 4. init. *Si* in illum - *Sive* ABCpD, *Si non cd. a*.
corp. med. lumen aeternae gloriae *infudit* - *infundit* ABCFlpD, om. E.
ad 3. post mcd. *viventes* scilicet In corpore - *veniens* ABCDFa, *vivens* II, *unientes* I.
art. 4. Praeterea, *Lue.* - /*attk.* ABCDj .
art. 5. id 2. ante mcd. eoluto *pretio* redemptioni* - *peccato* ABpCDI .
ad .i. ult. *cumulum* - *tumulum* ABC ct ut videtur DG, *timulum* E.
an. 7. arg. 1. per *descensum* Christi - *decessum* BCD.
art. 8. .Id a. tin. applicui ad *unumquemque* - *unumquodque* ABCD FlttfFr.
ad 3. prine, ad *unumquemque* pertinente* - *unumquodque* ABCE HpD ct a.

Quaestio i.iiu

art. 3. arg. 3. corpora Sanctorum *qui* dormierant - *quae* ABCD.
ad 2. p>»t mcd. ct *ic illna non *convincebat* - *convicebat* ABDpCE.

Quakstjo LIX'.

art. 2. (3.) corp, ante med. ct cxcmpbr *earcmplato* multo - *exemplato est* ABCD.
ad 2. prim, calidum *et* fr.gijum - om. ARCE.
art. 3. (3.) corp, mcd. *Constantinopolitanae* urbia - *Constantinopo-iitani* ABCH.
ad 3. med. S»J *quodlibet* quisque - *quod licet* RCDEa, *quod* A. \.V AA' AH i *Sfatth*. D, *Sfatth*, *ult*. Hbc. om. G.

Quavatio It.

«rt. ». arg. 2. ult *debuit* manifeturi - *debet* ABCDEGHfc.
ut. 2. arg. 1. prine. \d Ji»cipulh *enim* - *autem* ABCDE.
art. 5. corp, prine, *quaccumque* ratio rei - *quocumque* ABpCD, *m quocumque* pG, *tn quocumque est* Hbe.
anu mcd, ritionem humanam *excedit* - *excedunt* ACDfPb, *tran-scendunt* cd. a.
n. 6. corp, prine. Lt utr-que *manifestatio* - *tin* E) *manifestatione* ABCDE.

Qualsuo lvi.

ut. t. arg. 3. ante mcd. Deu» *autem* non indiget - om. ABCD, *etiam* G, *sed* anu *Deus* F.
corp. po>t mcd. calefacit corpora *distantia* - *distincta* ABCDx .td 2. inte mcd. nd hoc instrumentum *determinate* - *determiufumte* ACDfPb.
art. 3. PmeicrCA, *quia* resurrectio - *quod* ABCD, om. et post *omnium* nddit *enim* cd. a.

Quatstio i,vii.

art. 1. arg. 4. tin. Ergo *videtur* quod nee - om. ABCpDE, *ridetur quod* omisso^*. debuit* cd. a.
ad 2. ult. in eoii.cejju tuo - *consensu* ACDFIkB ct *be*, *rf* E, *concessu* IpB, *conscensu* G.
d 3. ante fin. Spiritu» Sanctus *est amor* - *est amor est* ABDpC *amor est* cd. a.
ad 4. mcd. *Ubi* dicit gloiM - *Ut* ABCDEFpH, *quia ut* cd. a.
art. 2. arg. 3. mcd. /Cr Ephes, iv - om. ABCDEF.
ad 3. .Incendit ad *consessum* - *consensum* 'ABFpDG, eonOmsam EI.

QuAsrno Iviti.

art. i. corp. med. dicit in *libro* de Symbolo - om. ABCDEGHhr.
Sermone de cd. a. Cf. art. 4. arg. 2.
art. 3. .Id 3. mcd. Sed Spiritu* *Sanctus* proprie - om. ABCDE.
art. 3. arg. 3. mcd. Sed c>*c *aequalem* - *aequale* ACD, *aequalis* B.

Quaestio lix.

art. j. corp, poal mcd. qui non pu*»it *compati* - *comparari* ABFpC *compari* E.
nd 3. prine, per sc *quidem* pertinet - *quod* ABC, om. EGHohe.
art. 3. S. C. *recipies* - *recipiens* ABCDEG.
art. 4. ad I. fm. nee iudex dtgnalur - *ut* ABCDHpG et êc.
art. 5. corp. init, aliqua re *mutabili perfecte* - *immutabili perfectione* ABCD, *immutabili perfecte* EpGH ct êc.
mcd. similem enim *reliquit* sibi - *relinquit* ABCE.
ari. 6. cor,', prine. *Nuignam* angelos - *Nunquam* ABCDEFGI. Ct. qu. vnt. art. 4. arg. 1.
ante mcd. *stabant* in circuitu thn»nl - *stabunt* ABCDEF.
ad 3. post mcd. subiectum *ei* de quo loquimur - *eidem* ABCD, *eidem de* E, *eidem (quae)* F.

ERRATA IN TEXTU ET IN NOTIS CORRIGE

- ltn. 1. trg. 3, fin. pro *introitum* lege *introitu* (Ite enim hic textu» «nuquu»).
- livi. 3. «rg 3. fin. pro *rffarari* lege *pati* (Iu S. Hilarius, textu» antiquu* cl Catena Matlh. xxvt / vertu» fin. Apud Mignc pag. 8u3 notetur : « S. Thome» HI p., q. 46. ad 3, haec verba »ic aliter commemorat : *quia rtpararl niti* c.r *tlut /atuone nott poatumut* : minus nd rem ». Nihilomini;» even t ut textu» Pianu» immutatu» cum variantium notatione ad eum pertinente, typotheti» traderetur).
- ». 1. ? P – Pc.
γ *fuiutt* – *fuerit c, fututi* ceteri.
η PEaCG – PEvC.
⋄ adde : *bonifaltj* pG.
» PEFGil – PtFGpl.
x erir/ *a Deo* – *tuti in me*.
3. {x PG»H – PGbH.
γ tolle ; ct *ab*,
y. £ tolle: et *abc*.
5. 1 P – Pc.
6. ζ et »11 – ct pEvII.
(η utrum pro GI – GH, an pro J-H legendum nt netcio).
0 E – G.
- π. 1. 7 *rx-xi*.
c GHFc – EGHfc.
0 PHàc – H ct editione».
η prima – pnma ct pE.
H. p *autem*, – *dutem*
9. δ pE – pG.
10. £ b – *b*.
- HI. 6. r, lege: *quoJ uttlcrt,. naturam.* – GIdI; *quod Killed tr# personae* «*ascut unus homo propter ijterionae ofumerent* E)
imam etc.
(*tic* Ft – (tic F»E).
prima et F – prima at EF.
- conlhnt EII – conflant II.
dele: G.~ *nunc*
- vi. 3. ; *b*; – E
- vn. 13. praeter G – praeter G;
γ *b*;... F; – I),«. F,
- vtn. 5. a DE – E.
pott * ed. a » insere; *Oportet.., actu* om. D.
6. ζ *te uemo nottrum dedit* BCDE. – *te nemo (nemo tt cd. a) noïtrum dédit* BCDEd,
- xii. 3. *p* addit prima et E – addunt ABCDE.
- un. 1. † cum – chm.
4. ζ *qui* – *quae*.
- rn. 1. ç *poenat* – *poenam*.
3. 'j terci* – F et terci*.
- XVT 7. 3, ?, Z E – G.
» et *bc*; – ct *b*,
ante variantem P Insère: *est scilicet c*,
- XXVII. 3. †1 F – I e.
- xxvni. 3. δ PF. – PF;
3. 0 adde : po*t *habent* ponunt ACE.
x *sororis Variae* (IDE – *sororis .Variae materterae* BbE.
- XXXI. 3. r, DIdI ct editiones, – DtHa ct editione* ;
3, τ primi – *per b, primi* ceteri.
- xxv. 6. ζ HUC ct editione» – «C ct tertia.
H. γ P4 – PGHLj.
- xxxvin. 3. notam ,§ lege: *oripinaiu peccati lulnut.* – F et tertia;
originale ruinut peccati,
- mix ú. t DEF – DEFa.
- XL. 3. T AI – AH.
- XLIV. 3. t *praestanda* P; *proritanda* PFHI;
praetetnanda – *praesentanda*.
- un. 2. lege notam p: *pati.* – *liberari* F, *reparari* tertia praeter pl.
A t E – F.
it. t F. – G
- uv. j. 0. « wa. ceteri * pertinet ad liacun aupedorem.

DE CITATIONIBUS

Cum circa quasdam citationes dubia lectori occurrere possint, ad quae elucidanda in margine non suppetebat locus, hic, ad supplendum quod deest, nobis incumbit de illis aliquantulum disserere. De duobus tamen fontibus, unde S. Thomas testimonia Doctorum hauserat, quaedam praemittere oportet.

Catena Aurea a S. Thoma compilata tota versatur in Evangelio exponendo, *in quo praecipue*, teste eodem S. Doctore in Epistola Dedicatoria ad Urbanum *W,forma fidet Catholicae traditur, et lotius vitae regula Christianae*, Non mirum igitur quod in iis quae ad moralia spectant quaestionibus, et omnium maxime ad mysteria vitae Iesu Christi in terris degentis pertinentibus, *Summae Theologiae* largissime servire fecerit *Catenam*, in Tertia praecipue Parte, ubi dc Incarnatione Filii Dei et mysteriis eius vitae tractatur. Revera Patrum sententias non ut in eorum operibus habentur, sed forma mutata vel abbreviate, prout in *Catena* traduntur, in *Summa* citatas invenies.

S. i hornas in praefata Epistola Dedicatoria, *Pauca quidem*, inquit, *certorum auctorum verbis, ut plurimum ex Glossis adiiciens, quae ut ab eorum dictis possent discerni, sub Glossae titulo praenotavi. Sed ct in Sanctorum Doctorum dictis hoc adhibui studium, ut singulorum auctorum nomina, nccnon in quibus habeantur libris assumpta testimonia, describantur: hoc excepto, quod et expositionem supra loca quae exponebantur, non oportebat specialiter designari.,,. In assumendis autem Sanctorum testimoniis plerumque oportuit rescindi de medio ad prolixitatem vitandam, necnon ad manifestiorem sensum, vel secundum congruentiam expositionis, litterae ordinem commutari. Interdum etiam sensum posui, verba dimisi, praecipue in Ilomiliario Chrysostomi, propter hoc quod est translatio vitiosa.*

Et in Epistola Dedicatoria ad Hannibaldum Cardinalem, *Catena* in Marcum praefixa, dicit : *Cum multo labore, diligens adhibui studium ut quatuor Idvangcliorum expositionem complerem, eadem in omnibus forma servata in ponendis Sanctorum aueto-ritatibus, ct eorum nominibus praescribendis,*

Cum autem neque aliqua *Catenae* satis accurata editio hucusque prodierit, neque ea, quae in ipsa habentur, cum textibus primigeniis ad verbum concordent, lectorem sententias in *Summa* indicatas cum originalibus conferre volentem ad *Catenam* remittere noluimus ubi opera ipsa designare possibile erat. Quandoque tamen aliam praeter *Catenam* auctoritatem proferre non potuimus. Vide notas infra positas ad qu. xxxvi, art. 7, ad i; qu. XL, art. i; qu. xlvii, art. 2; qu. LI, art. 2, ad 2, 4.

Glossam in Psalmos et in Epistolas S. Pauli fere semper intelligi vult S. Thomas eam quae in Lombardi *Commentario in Psalmos* et *Collectaneis in D. Pauli Epistolas* habetur: Lombardus vero glossas Ordinarias et Interlineares suis propriis immiscet, verbis tamen ut plurimum aliquantulum immutatis.

Thomam ex Lombardo glossas praefatas vulgo desumpsisse in tota *Summa Theologiae*, etsi aliunde quandoque acceperit, facili negotio probatur. Exempla quaedam in hac Tertia Parte praebemus. J

Qu. vn, art. 2, arg. *Sed contra*.
Glossa: *Hic plenus omni bono in se.* S
Lomb. : *Hic ostenditur Christus plenas omni bono in se.*
S. Thom. : *dicit Glossa : Hic ostenditur Christus plenus omni bono.*

Qu. xxv, art. 2, arg. 1. J
Glossa: *Haec (terra) sine impietate a Herbo Dei assumpta adoratur; et quia nemo carnem eius digne manducat nisi prius adoret.* H
Lomb. : *In Christo terra est, id est caro.... haec sine impietate a Herbo Dei assumpta adoratur a nobis, quia nemo spirituahter carnem eius manducat nisi prius adoret; non illa dico adoratione quae latria est, quae soli Creatori debetur.*
S. I hom. : *dicit Glossa : Caro a Herbo Dei assumpta sine impietate adoratur a nobis ; quia nemo spiriualiter carnem eius manducat nisi prius adoret; 1,0,1 illa dico adoratione quae latria est, quae soli Creatori debetur.*

Ibid., in fine corp. art. fl
Glossa: *Domine per potentiam : Deus meus per creationem.* -nh
Lomb. : *Domine omnium per potentiam : cui debetur ditia. Qui est omnium per recreationem Deus : cui debetur latria.* I
S. Thom. : *dicit Glossa : Domine omnium per potentiam : cui debetur ditia. Deus omnium per creationem : cui debetur latria.*

Qu. xxvi, art. 1, ad 3. Vide notam infra positam ad istum articulum.

Qu. xlv, art. 2, ad 1.
August. : *Deus, Creator et Conditor omnium naturarum, nihil contra naturam facit : id enim erit cuique rei naturale quod fecerit.*
Glossa : *Deus tamen nihil contra naturam facit, quia id est natura quod facit.*
Lomb. : *Deus, Creator et Conditor omnium naturarum, nihil contra naturam facit ; quia id est cuique rei naturae vel naturale quod facit.*
S. I hom. : *shtgitstinus dicit... et habetur in Glossa : Deus, Creator et Conditor omnium naturarum, nihil contra naturam facit ; quia id est cuique rei natura quod facit.*

Ubi S. Thomas promittit se quaestionem tractaturum, quam tamen morte praeventus prosecui nequivit, Supplementum Tertiae Partis, ubi materia illa discussa fuerit, citare curavimus.

Quia Magistri Alexandri Halensis *Summam Theologicam* saepe in medium afferre contingit, observandum est nos semper ea editione, quae Venetiis anno 1575 prodiit, usos esse.

Restat ut ad propositum exequendum transeamus, et de singulis quae explicatione indigent vel circa quas aliquid dicendum occurrit, citationibus tractemus.

Qu. n, art. 6, in corpore articuli : < Quidem enim eorum (Magistrorum) concesserunt unam Christi personam sed posuerunt duas hypostases, sive duo supposita, dicentes hominem quendam compositum ex corpore et anima a principio suae conceptionis esse assumptum a Dei Verbo. Et haec est prima opinio quam Magister ponit in vi dist. libri III *Seni.* »

Gulielmus Autissiodorensis, in *Summa*, part. III, tract. I, cap. I, qu. vii, dicit hanc opinionem esse *quam principaliter asserit Archiepiscopus Scunensis et sequaces eius.*

Ibid. : « Alii vero volentes servare unitatem personae, posuerunt Christi animam non esse corpori unitam, sed haec duo separata ab invicem esse unita Verbo accidentaliter, ut sic non cresceret numerus personarum. Et haec est tertia opinio quam Magister ibidem ponit ».

Autissiodorensis, loco citato, hanc sententiam recitans, ait : < Magistrorum opinio fuit quod Christus sub hoc sensu dicitur homo, id est habens humanam naturam sibi unitam, scilicet animam et carnem; ex quibus asserebant nihil esse constitutum nihilque dictum quod substantialis proprietas quae est humanitas sit substantialis Filio Dei ; quia non concedunt quod Christus secundum quod homo sit aliquid, ita quod proprie accipiat haec dictio *aliquid*: sed sub hoc sensu concedunt eam, *Est aliquid, id est alicuius modi* ».

Rolandus Bandinelli, Magister Bononiensis, in suis *Sententiis* (quas ex codice Norimbergensi, bibl. Civit. Cent. III. 77. edidit Gietl, *Die Senteuzcn Rolands*. Freiburg i. B. 1891. Cf. *Archiv ftr Litt, und Kirchengesch.* I. B. pp. 484 sqq. Vide etiam Decretal. Alexand. III. citat, in arg. *Sed con.* huius articuli), dicit: « Christum tertiam personam esse in Trinitate, sed secundum quod Deus, nec secundum quod homo, praesertim cum secundum quod homo non sit persona, et ut verius loquamur nec mentiamur, nec aliquid (Codex *ut verius loquamur nec aliquid mentiamur*) ; non enim ex eo quod Christus homo est, *aliquid*, sed potius, si fas est, dici potest *alicuius modi* ».

Qu. ii, art. 6, Comment, vii : < Quod facit in corporibus situs, hoc facit in spiritualibus ordo, secundum Augustinum ». S. Thomas, *Quodl.* III, qu. m, art. 2, idem asserit, nullo indicato nomine.

D. Augustinus, lib. IV *de Gen. ad lift.*, cap. xviii : < Dum ipse » inquit « manet in se, quidquid ex illo est retorquet ad se, ut omnis creatura in se habeat naturae suae terminum, quo non sit quod ipse est ; in illo autem quietis locum, quo servet quod ipse est. Scio quod non proprie dixerim *locum*: nam proprie dicitur in spatiis, quae corporibus occupantur ; sed quia et ipsa corpora non manent in loco, nisi quo sui ponderis tanquam appetitu perveniunt, ut eo comperto requiescant; ideo non incongruenter a corporalibus ad spiritalia verbum transfertur, ut dicatur *locus*, cum res plurimum distet ».

Qu. n, art. 11, arg. 1 : < Super illud Psalmi. *Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te*, dicit Glossa: *Hic insinuatur desiderium Prophetarum de incarnatione, et meritum impletionis* ». Iisdem fere verbis utitur S. Thomas in III *Sent.*, dist. iv, qu. m, art. 1, arg. 2.

Glossa Ordinaria : *Incarnationem compleri desiderat, ut perfectus possit esse.*

Lombardus, in *Psalm.* .X.XX/l : « Christi incarnationem impleri desiderat Propheta, ut perfectus possit esse. Quo merito? *Quemadmodum*, quasi ita fiat, et per hoc fiat, quia *speravimus* non in alio, sed *in te* ».

Haiensis ; *Sum. Theol.* part. III, qu. vm, nicmb. 3. art. 2: < Contra. Psal. xxxn, *Fiat misericordia tua. Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te* Secundum Glossam, hic insinuat desiderium Prophetæ de incarnatione, et meritum adimplentionis. Primum, cum dicit, *Fiat misericordia tua, Domine, super nos*; unde Glossa: *Incarnationem desiderat impleri Propheta*. Secundum ibi, *Quemadmodum speravimus in te*; unde Glossa: *Quemadmodum, id est. Quo merito? quasi ita fiat, et propter hoc fiat, quia speravimus in te, non in alio* ».

Ex quibus concludendum videtur S. Thomam verba adoptasse Ilalcensis, qui Lombardi glossam refert.

Qu. in, art. 6, arg. 3 : « Damascenus dicit in III libro, et Augustinus in I *de Trinitate*, quod ex incarnatione Filii Dei consequitur, quod quidquid dicitur de Filio Dei, dicitur de Filio hominis, et e converso ». S. Thomas Damasceno idem iam adseripserat, III *Sent.*, dist. vn, qu. 11, art. 2, arg. 3.

Non istis verbis expressum invenitur apud Damascenum et Augustinum, sed ad sensum tantum. Gualterus de Mauritania hoc dictum Ambrosio attribuit, ut videre est apud D' Argentrée, *de Novis Erroribus*, p. 29, ad an. 1140. — Cf. infra, notam ad qu. x, art. 1, arg. 3. iI

Qu. iv, art. 2, arg. 3 : « Innocentius III dicit in quadam Decretali, quod *persona Dei consumpsit personam hominis* ».

I ivj

S. Th. III *Sent.*, dist. v, qu. in, art. 3, arg. 4 ; *dicit Innocentius III* (Piana II·') *in Decret.* *cadi*

Innocentius V pariter in III *Sent.*, dist. v, qu. 11, art. 2, arg. 4, citat Innocentium III.

B. Albertus Magnus, III *Sent.*, dist. v, art. 12, arg. 1 : *Dicebant quidam antiqui, quod persona non assumpsit personam, sed consumpsit eam.*

Gulielmus Autissiodorensis, *Summae* lib. III, tract. I, cap. 1, qu. vm : *In Nicaeno Concilio dicitur, quod in Incarnatione Filii persona consumpsit personam, non natura naturam.* '«n··

Haiensis, *Summae* part. III, qu. vi, art. 4, in argumentis : *In Nicaeno Concilio, inquit, dicitur quod in Incarnatione persona consumpsit personam.*

Ioannes Cornubius, *De Verbo incarnato*, qu. vn (Migne t. CXCIX, coi. 3o2), iam antea dixerat : « Unde scriptum est : *Natura naturam non consumit, sed persona personam*, quia nomen iuris est ».

Concilium Francfordiense, an. 794, in Epistola Synodica ad Episcopos Galliae et Germaniae (Labbaei tom. VII, 1040) citat Paschasium Diaconum ; apud quem invenitur, Lib. II *de Spiritu Sancto*, cap. iv: *Persona, dicit, personam consumere potest, substantia vero substantiam consumere non potest*. Loquitur de unitate personae in Christo.

Nec in Actis Concilii Nicaeni, sive Primi, sive Secundi, sicut nec in Innocentii III nec Innocentii IV Decretalibus litteris invenitur.

Qu. vn, art. 11, ad 1 : « Alio modo potest referri (illud Ioan. ni, *Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum*) ad donum quod datum est humanae naturae ut uniatur divinae personae; quod etiam est donum infinitum; unde Glossa dicit ibidem: *Sicut Pater plenum et perfectum genuit Verbum, sic plenum et perfectum est unitum humanae naturae* ».

(

i

J

I

Non iisdem omnino verbis Glossa Ordinaria, quae sic exponit : « Sicut totum ex seipso toto genuit Filium suum, ita incarnato Filio suo totum Spiritum suum dedit ».

Paulus Burgensis, ad marginem a nobis citatus, in additione ni ad Lyrantum, eandem glossam, immo et ipsa D. Thomae verba quae praecedunt, paucis mutatis affert. Unde conficere licet ipsum a S. Doctorc interpretationem ibi allatam mutuatum esse.

Qu. vm, art. 3, Comment, num. m : < Scriptum est enim, quod *in inferno nulla esi redemptio* », jI

Filio praedixisset, nunquam ei angelos praeposuisset; sic enim ait: *Neque angeli caelorum, neque filius*; ostendens non de Unigenito, sed de adoptivo populo hoc dixisse ».

Beda tamen neque in *Expositione in Matthaeum*, neque in *Expositione in Marcum* quidquam simile dicit.

In editis *Catenae Aureae* S. Thomae, in locum citatum, praefata Rabani interpretatio sub nomine *Basilii* invenitur. Glossa Ordinaria Strabi in hunc Matthaei locum eandem expositionem tradit; et, ut ex contextu patet, a Rabano mutuata.

Qu. xiii, art. i, arg. i: ♦ Dicit enim Ambrosius, *super Lue.: Potentiam quam Dei Filius naturaliter habet, homo erat ex tempore accepturus* ».

Apud Ambrosium non habetur, quamvis Magister, III *Sent.*, dist. xtv, ipsum citet. Gloss. Ord. *Bed. Ambros.* super Luc. i, vers. 32, idem exhibet. Sumitur ex Beda in homilia Annuntiationis, verbis aliquantulum mutatis.

Qu. XIV, art. 3: « Ut Augustinus dicit, exponens illud Ioan, in, *Qui de sursum venit, super omnes est*, de sursum venit Christus, idest de altitudine humanae naturae, quam habuit ante peccatum primi hominis ».

Magister, III *Sent.*, dist. xvi, cap. *Est hic notandum*: < Unde Augustinus illud Ioannis Evangelistae exponens, *Qui de sursum venit, super omnes est*, dicit Christum venisse de sursum, idest de altitudine humanae naturae ante peccatum ».

Halensis, *Sum Theol.* part. III, qu. win, memb. 3, art. i, idem citat tanquam glossam Augustini. Albertus Magnus etiam, III *Sciit.*, dist. xvi, et auctor *Allegoriarum in Nov. Test.*, inter Opera Hugonis a S. Victore (Migne t. »75), lib. V, cap. π, idem Augustino adseribunt: apud quem tamen non reperitur.

Glossa Ordinaria, Ioan m, ad verba. *Qui de sursum venit* etc.: « *Alcuinus*. Idest de altitudine humanae naturae ob peccatum primi parentis: quia de illa altitudine assumpsit Verbum Dei humanam naturam .. de ipsa prius quam peccaret venit ».

Haec tamen non in Alcuini scriptis, sed in Scoti Erigenae *Comment, in Evang. Ioannis* habentur: *ut in eo*, inquit, *quod dixit*, desursum venit, *intelligamus altitudinem humanae naturae ante primi hominis delictum; de qua altitudine hominem venisse Christum non dubitamus* ».

Qu. xvi, art. ii, ad 2 < Unde Chrysostomus *super Maith.*, hoc exponens, dicit: *Signanter dixit*, in terra dimittendi peccata, *ut ostenderet quod humanae naturae potestatem divinitatis univit indivisibili unione. Quia, etsi factus est homo, tamen Dei Ferbum permansit* ».

Catena Aurea, Marc. cap. n, a, idem habet sub nomine *Chrysostomi*.

Victor Antiochenus, *Comment, in Marci Evang.* cap. n: < At quorsum Servator signum patraturus praemittit: *Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata*? Haud alia de causa istud facit, quam ut planum hinc fiat divinitatis vim, propter indivulsam unionem, in humanam quoque naturam sese diffundere. Quod ergo dicit, eiusmodi est: *Quamvis, homo iam factus, cum Deus alioqui essem, propter carnis oeconomiam in ferris degam, nihilominus ut Deus signa edo, peccatorum vincula relaxo* ».

Quae verba in Glossa Ord. in Marc, cap n, paucis variatis, habentur sub nomine *Fictoris Antiocheni*.

Qu. xix, art. i, arg. 3: < Unde et secundum Philosophum, *actus sunt singularium* ».

Aristoteles, I *Metaphys.*, cap. 1, n. 6: *ai Si πράξη καὶ αἱ γενέσει πάσαι πρὶ τὰ χαβ' ἰχαστιν iww.* Quod interpretans S. Thomas, I *Metaphys.* led. i, dicit. *Actiones sunt circa singularia et singularium et omnes generationes*. Sic legitur iuxta codicem antiquissimum. Piana pro *et omnes: sunt omnes*. Item, lib. V, lect. m, S. Doctor *Actus singulares sunt, ut in Primo huius habitum est* ubi Piana pro *singulares: singularium*.

Qu. xxn, art. 4, ad 1 : * Et ideo oportet dicere, quod alii sacerdotes effectum sacerdotii sui participant, non inquantum sacerdotes, sed inquantum peccatores, ut infra dicitur ».

Piana et Nicolai nullam hic citationem apponunt. Patavina et De Rubeis : *ari sei/*, *arg. /*. Sed male ; ibi enim ad articulum istum quartum remittunt. In *Tabula Murea* Petri de Bergamo, ad verbum *Sacerdos*, num. 3γ, pro sententia illa D. Thomae nullus praeter istum citatur locus. Ad marginem scripsimus : *Cf. resp. ad J* : ibi namque ex indigentia sacerdotis legalis ostenditur derivari necessitas sacrificii pro ipso sacerdote offerente : et quamvis haec responsio non plene correspondeat explicationi in responsione ad primum promissae, illam indicandam duximus, defectu melioris.

Censendum est D. Thomam, qui de Ordine sibi proposuerat scribere, lectorem ad tractatum illum remisisse.

, . JU*

Ibid., art. 5, arg. i : « Peccatorum autem infirmitas inextinguibilis erit, quia *in inferno nulla est redemptio* ». *Cf.* quae scripsimus supra in nota ad qu. vm, art. 3, Comm. num. ni.

Qu. xxvi, art. 1, in capite articuli, ubi loca parallela exhibentur, pro *dist. xi.viii...* lege : // < *dist. xlviii...*

Ibid., ad 3 : « Unde super illud *Galat. III, Christus est Mediator*, dicit Glossa : *Non Pater vel Spiritus Sanctus* ».

Lombardus, *Collectai*, in *D. Pauli Epist*, exponens vers. 20, « Mediator autem unius non est. Deus autem unus est », ait. * *Deus autem*, quasi dicat, *Christus est Mediator, non Pater vel Spiritus Sanctus* ».

Qu. xxvii, art. 4, arg. 1 : « *Motus autem fomitis, etiam si rationem praeveniat, est peccatum veniale, licet levissimum*, ut Augustinus dicit, in libro *de Trinitate* ».

In isto libro non reperitur ; et quamvis in XIX *de Civit, Dei*, cap. iv, num. 3, Augustinus dicat : * *Non enim nullum est vitium, cum caro concupiscit adversus spiritum* », non videtur ad hunc S. Patris locum respicere D. Thomas. *Pitium* dicit S. Augustinus, non *peccatum*.

ugi ;

Lombardus, II *Sent.*, dist. xxiv, postquam ex XII *de Trinitate* quaedam retulerit de spirituali coniugio inter rationem superiorem et inferiorem, et de sensuali animae motu, prosequitur ostendendo quomodo per haec tria in nobis consummetur peccatum, et concludit : < *Si ergo in motu sensuali tantum peccati illecebra teneatur, veniale ac levissimum est peccatum* ». Non Augustini ergo, sed Lombardi est ista sententia.

Qu. xxvm, art. 1, Comment, num iv : « *Metus activorum fieri oportet in patiente disposito* ». Pro loco in margine notato, lege : *Mrisfot. de Mnima, lib. II, cap. //. n. 12.* — *S. Th. lect. iv* : quamvis etiam ex loco ibi citato eadem doctrina elici possit.

Ibid., art. 2, ad 3 : < Quidam dixerunt Christum in sua nativitate dotem subtilitatis assumpsisse, quando exivit de clauso Virginis utero ; et quando ambulavit siccis pedibus super mare, dicunt cum assumpsisse dotem agilitatis ».

Infra, qu. xlv, art. 2, S. Thomas scribit : < Unde non est dicendum, sicut Hugo de S. Victore dixit, quod Christus assumpserit dotes *claritatis* in transfiguratione, *agilitatis* ambulando super mare, et *subtilitatis* egrediendo de clauso utero Virginis ».

Item, qu. lxxxix, art. 3 : « Dicendum quod Hugo a S. Victore posuit quod Christus ante passionem diversis temporibus quatuor dotes corporis glorificari assumpserit » etc.

In III *Seni.*, dist. xvi, qu. 11, art. 2, et IV, dist. xi, qu. ni, art. 3, idem a S. Thoma Hugoni adseribitur. Item, IV, dist. xxx, qu. n, art. 3, ad 5, eadem opinio, quantum ad dotem *subtilitatis*, refertur, nulla de assertore facta mentione.

Hugo a S. Victore de *impossibilitatis* tantum dote loquitur, *De Sacrament*, lib. II, part, vm, cap. in. Quomodo igitur a D. Thoma affertur pro assertionem praefata ?

Alexander Halensis, *Sinn. Theol.* part. IV, qu. xi, memb. 2, art. 1, qu'. 3, in responsione ad quaestionem, *Quale corpus dedit Christus discipulis?* praemissis opinionibus Magistri Sententiarum, Hugonis et aliorum, « Dicendum est ergo », inquit, « quod, sicut vult Hugo et Glossa Matth. xvn, Christus dedit corpus suum discipulis non mortale, non passibile; quod Hugo determinat sic: dicit enim, quod Christus in caena tenebat se in manibus, inquantum erat sub forma panis; et quod ipse, inquantum tenens, erat passibilis et mortalis; inquantum tenebatur, fuit impassibilis et immortalis. Nec est inconueniens quod tunc fuerit simul mortalis et immortalis, ut dicit: cum enim sint quatuor dotes corporis glorificati, ipse manens adhuc passibilis, quandoque unam dotem sumpsit, quandoque aliam, ut voluit: Luc. iv, legitur quod ludaci voluerunt ipsum praecipitare, et tunc ut ostenderet se passibilem, permisit se teneri, idest trahi ab eis: ubi simul et dotem impassibilitatis assumens transiit liber per medium illorum; quia enim caro sua nunquam fuit obnoxia culpae, ideo non fuit debitor poenae vel mortis, sed tantum voluntarie fuit passibilis; ideo quando voluit, dotem impassibilitatis potuit sibi assumere pro aliqua utilitate. In nativitate ipse manens passibilis, assumpsit sibi dotem corporis glorificati quae est subtilitas; transivit enim per uterum Virginis clausum sine illius apertione. Similiter, Matth. xvn, in monte ubi transfiguratus fuit, passibilis manens assumpsit claritatem: agilitatem vero, Mare, vi, quando ambulavit super mare, nec immergebatur ». Hucusque Halensis. 5

Innocentius III, *Dc Sacro Altaris Mysterio* lib. IV, cap. xn, eandem quaestionem tractans, ait: < Fuerunt alii qui dixerunt, quod Christus mortalis utique fuit, sed voluntate non necessitate... Ut ergo probaret quod mortalis erat non necessitate sed voluntate, quando voluit mortalitatem deposuit, et immortalitatem recepit. Legitur enim in Evangelio, quod cum ludaci duxissent Iesum *usque ad supercilium montis ut cum praecipitarent, ipse transiens per medium ibat* (Luc. iv). Cum esset ducendus, teneri se sicut passibilem tolerabat, sed cum esset praecipitandus, sicut impassibilis per medium transibat. Quatuor enim sunt glorificati corporis propriae qualitates, videlicet claritas, subtilitas, agilitas et impassibilitas... Singula sibi Christus singulatim accepit antequam resurgens a mortuis naturam glorificati corporis induisset: subtilitatem cum nasceretur ex Virgine; claritatem cum transfiguraretur in monte; agilitatem cum incederet super mare; impassibilitatem cum manducaretur in caena ». o

Ex quibus bene perspectis concludere possumus S. Thomam, non ex Hugone hanc sententiam deprompsisse, cum iste nonnisi de *impossibilitate* tractet, sed ex Halensi, qui et ipse ab Innocentio III quod de dotibus claritatis, subtilitatis et agilitatis scripsit, mutuatum habere videtur, et Hugonis doctrinam ampliat.

Qu. xxviii, art. 3, ad 3: « Quidam vero hoc referunt ad notitiam visus. Sicut enim Moysi cum Deo colloquentis glorificata est facies *ut non possent intendere in eum filii Israel*; sic Maria claritate virtutis Altissimi obumbrata, cognosci non poterat a Ioseph, donec pareret. Post parium autem a Ioseph agnita invenitur, specie faciei, non tactu libidinis ».

Haec in *Catena Aurea*, Matth. cap. 1, o, adseribuntur *Hilaria in hom.* In eius tamen operibus diligenter inspectis nihil huiusmodi reperire potuimus. Cf. S. Thomae *Comment, in Matthaeum*, ubi paulo aliter refertur idem, auctoris nomine tacito.

Gloss. Ord. *Strabi*: < Dicitur quod Ioseph Mariam facie ad faciem videre non poterat, quam Spiritus Sanctus a conceptione impleverat penitus ».

Hugo de S. Charo, *in Evang. Matth.*, cap. 1, *Et non cognoscebat eam*: < In Evangelio Nazaraeorum legitur, ut dicit Chrysostomus, quod Ioseph Mariam videre facie ad faciem non poterat, quoniam Spiritus Sanctus eam a conceptione penitus impleverat, ita quod non cognoscebat eam propter splendorem vultus eius. Sicut legitur, quod discipuli non poterant videre faciem Domini propter splendorem. Infra xvn ».

Qu. xxix, art. 2, ad 3: « Licet alii dicant, quod nondum erat in domum inducta, sed solum desponsata ».

II
H
1.1
1

I
I
9

I
n
II
■
■
9

I

■
1

I
i
1
1
11

I
I

11
H
)
S

fl

I
I

I

(Loss. Ord. *Origenis*, Matth. cap. i, vers. 18, sic dicit: « Desponsatio fiebat per aliquot dies ante assiduam cohabitationem, et interim erat uxor sub custodia viri ».

D. Thomas, *Comment. in Matth.* ibid., posita D. Hieronymi interpretatione eiusdem versiculi, subiungit: « Remigius aliter exponit, ut intelligatur de solemni celebratione nuptiarum. Ante enim erat et fiebat per aliquos dies desponsatio, et interim sponsa non erat sub custodia viri; postea autem fiebat sollemnis celebratio nuptiarum, et tunc traducebatur ad domum viri ».

Qu. xxx, art. 4, ad 3: < Sicut Ambrosius dicit, in *Hexaemeron*, ob hoc multae steriles praevenierunt, ut partus credatur Virginis ».

Ambrosius quidem, *Hcxaem.* lib. V, cap. xx, dicit: < Impossibile putatur in Dei matre, quod in vulturibus possibile non negatur? Avis sine masculo parit et nullus refellit; et quia desponsata viro Maria Virgo peperit, pudori eius faciunt quaestionem. Nonne advertimus quod Deus ex ipsa natura plurima exempla ante praemisit quibus susceptae Incarnationis decorem probaret, et astrueret veritatem? »

Chrysostomus tamen adhuc clarius refert quod a D. Thoma Ambrosio attribuitur. Nam homil. XLLX in *Genes*, ita habet: « Unum hoc in primis operae pretium ut quaeramus, quare cum et ipsa (Rebecca) et vir eius vitae fuerint eximiae... sterilis fuit? .. Et ut discas rem miram, non solum ipsa sterilis fuit, sed et mater iusti Sara: neque mater eius sola, sed et nurus, Rachel uxor Iacobi. Quid sibi vult ille sterilium chorus?... Ut scias propter hoc steriles prius fuisse, ut credatur virginitatis partus. Audi verba Gabrielis » etc. Et infra, « Verum, ut dixi, propter hoc steriles fuerunt istae, ut crederetur virginitatis parius ».

Qu. XXXI, ari. 2, ad 2: < Gregorius Nazianzenus respondet dicens, quod hoc nutu superno contigit, ut regium genus sacerdotali stirpi iungeretur, ut Christus, qui rex est et sacerdos, ab utrisque nasceretur secundum carnem. Unde et Aaron, qui fuit primus sacerdos secundum legem, duxit ex tribu Iudae coniugem Elisabeth filiam Aminadab ».

Catena Aurea, Luc. cap. 1, l, idem sub *Nasianseni* nomine citat. Ipse, *Carmin.* lib. I, sect. 1, carm. vin, sic habet: ***

« Ex Maria porro Levides: namque ab Arone
Qui Levi de stirpe fuit, genus ipsa irahabat ».
Et infra: « Nil porro commune tribus regalis habebat
Cum sacra inter se thalami nec iure coibant.
Falsum. Nam quamvis distincta erat utraque classis,
Utraque iure tamen thalami saepe coivit.
Namque prius natam thalamo sibi iunxit Aronis
Nasson ab illustri qui sextus fluxit Iuda.
Sic ille ex Maria regali est sanguine cretus »....

Beda, *Exposit. in Luc.* lib. I, ad cap. 1, vers. 36, quae a S. Thoma hic et in *Cat. Aur.* referuntur, his verbis exprimit: « Si quam vero movet quomodo B. Mariae cognatam dicat Elisabeth, cum haec de domo David, illa de filiabus Aaron originem duxerit, animadvertat proavos earum liberis invicem nuptum traditis utramque tribum potuisse coniungere. Cui si haec expositio forte non suffecerit .. legat *Exodum*, ubi scriptum est: *Accepit autem Aaron uxorem Elisabeth filiam Aminadab ...* Videatque ante edictum legis, superna provisione sacerdotalem regali iunctam iam fuisse progeniem. Ut videlicet Dominus Iesus Christus, qui secundum carnem verus rex et sacerdos erat futurus, ipsam quoque carnem de utraque, David scilicet et Aaron stirpe susciperet ».

Qu. xxxi, art. 3, ad 2: « Quidam enim, ut Gregorius Nazianzenus dicit, dicunt eosdem esse quos uterque Evangelista enumerat, sed sub diversis nominibus, quasi binomios ».

Catena Aurea, Luc. cap. ni, h: « *Gregorius Nasian'semis*. Dicunt autem quidam, quod unica est successio a David usque ad Ioseph, licet diversis nominibus ab utroque Evangelista narratur ».

Nazianzenus, *Poem. Dogmat.* sect. I, xvm, *De Christi Genealogia*, alio prorsus modo difficultatem solvit.

Augustinus, *Quaest. Evang.* lib. II, cap. v, expositionem illam indicat, minime vero eius auctorem.

Ibid. : < Unde alii dixerunt, quod Matthaeus veram genealogiam Christi tradidit, Lucas autem putativam. Alii vero dixerunt quod Matthaeus posuit patres carnales, Lucas vero posuit patres spirituales ».

In *Catena*, Luc. cap. ni, h, sub nomine *Eusebii Emiseni* idem invenies. Tamen in eius quae extant scriptis non habetur. Le Rubeis in *Catena* citat *Lib. J Eccl. Hist.* eap. iv,- sed perperam, nam Eusebius Caesaraeensis alio prorsus modo Christi genealogiam explicat, ut in hoc eodem articulo patet.

Qu. xxxvi, art. 3, ad 3: < Sicut Romae fluxit oleum; et in Hispania apparuerunt tres soles paulatim in unum coeuntes ».

Eusebius, *Chronie*, lib. II, Olymp. ci.xxxv, de olei fluxu testatur De trium solum apparitione, ibid. Olymp. ci.xxxiv, ita scribit: < Romae tres soles simul exorti paulatim in eundem orbem coierunt ».

Baronius, *Apparat. ad .Innal. Ecclcsiastr., De Adventu Filii Dei*: < Ipso primo anno Triumviratus, Lepido et Planco Conss., tres soles esse visos, post Plinium, idem Dio testatur. Anno vero tertio, ut testis est Eusebius, Romae e taberna meritoria trans Tiberim oleum terra erupit; fluxitque toto die sine intermissione ».

Plinius quidem, *Nat. Hist.* lib. II, cap. xxxi; < Trinos soles », inquit, « antiqui saepius videre: sicut Sp. Postumio, Q. Mucio; et Q. Marcio, M. Porcio; et M. Antonio, P. Dolabella; et M. Lepido, L. Planco Coss. »

Iulius Obsequens, *Prodigiorum Lib.* cap. 68. M. Lepido, Munatio Planco Coss. « Soles tres circiter hora tertia diei visi, mox in unum orbem contracti ».

Dio Cassius, *Hist. Hom.* lib. XIATI, A. U. C. 712, Lepido II. et Planco Coss. « Romae enim sol aliquando diminutus et minimus visu apparuit; aliquando maximus, imo triplex conspectus est ».

Anno A. U. C. 711, Consules erant Hirtius et Pansa; an forte *Hispania* ortum est ex nota marginali in aliquo codice Eusebii, *Hirtio Pansa Coss.?*

Paulus Orosius, *Hisforiar.* lib. VII, cap. xvni, xx, de fluxu olei mentionem facit; de tribus solibus in unum coeuntibus nihil prorsus dicit; licet cap. xx, de alio prodigio simili testetur: < Cum primum Caio Caesare avunculo suo interfecto, ex Apollonia rediens (Augustus) urbem ingrederetur, hora circiter tertia, repente liquido ac puro serenoque die circulus ad speciem caelestis arcus orbem solis ambiit ».

Ou. xxxvi, art. 3, ad 4: « Sicut Chrysostoinus dicit, Angelus manifestans Christi nativitatem non ivit Ierosolymam, non requisivit Scribas et Phariseos; erant enim corrupti, et prae invidia cruciabantur; sed pastores erant sinceri, antiquam conversationem Patriarcharum et Moysi colentes ». Haec et in *Cat. Aurea*, Luc. cap. II, c, sub nomine *Chrysostomi* reperiuntur: apud quem non occurrunt.

Origenes quidem (*Schol. in Luc.* Migne tom. XVII) fere iisdem utitur verbis: < Non », inquit, < ad Iudaeorum synagogam, in Ierusalem ad Sacerdotes et Scribas et Phariseos venit Angelus: sed pastores reperit..... hisce enim evangelizat Salvatoris nativitatem. Illi namque simplices erant, veterem vivendi rationem quaerentes Patriarcharum: pastores siquidem erant et hi. Qui etiam currentes aliis annuntiaverunt. Illi namque, quippe invidia tabescentes, occultaturi fuissent mundi salutis mysterium ».

Et Theophylactus, *In Evang. Lue. Enarrat.*: ¶ Quibus (pastoribus) apparet angelus, propter simplicitatem et innocentiam morum, et quod iustorum vitam imitari videantur. Etenim prisci Patriarchae pastores erant ut Iacob, Moyses, David. Neque in Ierusalem apparuit Pharisaeis vel Scribis, qui omnis malitiae receptacula erant ».

Titus Bostrensis vero, qui etiam in Glossa citatur: « Quin id quoque, prae ceteris, pastoribus beneficium hoc obtigit, quia prae ceteris simplices dolique exsortes erant· sectabantur enim adhuc veterum consuetudinem. Nam ut Patriarchae, et ipse etiam Moyses, pascendis gregibus quondam intenti erant, ita nunc ipsi quoque ».

Qu. xxxvi, art. 7, arg. i: « Dicit enim Augustinus in quodam Sermone Epiphaniae: Dum pendet ad ubera et vilium patitur Deus involumenta pannorum, repente novum de caelo sidus effulsit ».

Idem in *Catena Murca*, Matth. cap. π, a, sub *Tlugusfini* nomine: sed non invenitur.

Qu. xxxix, art. 6, ad 4: < Sicut Chrysostomus dicit, cum oportebat delictis ignoscere, quod fit in baptismo, mansuetudo necessaria erat: quae demonstratur in columba. Sed ubi adepti sumus gratiam, restat indicii tempus: quod significatur per ignem ».

Catena in Luc. cap. in, g.: « *Chrysostomus*. Vel nunc ut mansuetudinem magistri declaret, in specie columbina apparet; in Pentecoste autem quemadmodum ignis, ut ostendat poenam. Cum enim oportebat delictis ignoscere, mansuetudo necessaria erat; sed ut adepti sumus gratiam, restat examinis et indicii tempus ». K*

Non apud Chrysostomum, sed apud Gregorium Magnum homil. XXX in *Euang.*, ut in margine notatur, haec sententia, licet aliis verbis expressa, invenitur.

Qu. xi., art. 1, arg. 3: « Unde Remigius *super Matth.*: Tria refugia legitur Dominus habuisse, navim, montem, et desertum; ad quorum alterum, quotiescumque a turbis comprimebatur, conscendebat ». Ita etiam in *Catena Murea*, Matth. cap. v, a, sub nomine *Remigii*. Cl. Comment. S. Thomae in Matth., cap. vin, c; ubi tamen de Remigio nihil dicit. f

In bibliotheca Palatina Vindobonensi extat codex manuscriptus signatus n. 715 (Theol. 107). m. xn. 188 f. continens Commentarium in Evangelium Matthaei qui Remigio Autissiodorensi adseribitur. Fol. 73 verso, ubi glossatur illud cap. vin, vers. 18, *it/ssit ire trans fretum*, sic legimus: « Quo tria legitur habuisse refugia compressus a turbis, navis, montis, et deserti ». Aliquem tamen Remigio antiquiorem huius annotationis auctorem fuisse apparet. Nam

Pseudo-Ilieronymus, *Exfosit. Quatuor Evangel.*, Matth. cap. v, vers. 1: « Christus tria refugia habuit, ut fugeret turbas, in monte, in deserto, in nave super mare ».

Isidorus quoque, *De Pet. et Nov. Test. Qnacst.*, qu. xxxvi, num. 5o: « Tria refugia Domini habebant (*sic*), id est, in monte, in deserto, et in mare ».

Ibid., in corpore: « Et ideo, ut Chrysostomus dicit, licet in eodem loco manendo posset Christus » etc. Idem in *Catena .-lurca*, Luc. cap. iv, k, nomine *Chrysostomi*.

Qu. xu, art. 2. ad 3: < Quidam dicunt omnes tentationes factas fuisse in deserto ».

In *Comment, in Matth.*, cap. iv, a, super vers. 8, *in montem*, S. Thomas scribit: « Rabanus dicit, quod iste mons erat in deserto, quia secundum eum omnes tentationes in deserto fuerunt ». Cf. Raban. *Comment, in Matth.* lib. I, cap. IV.

Qu. xu, art. 4: < Respondeo dicendum, quod tentatio, quae est ab hoste, fit per modum suggestionis, ut Gregorius dicit ».

Gregorius, homil. XVI in *Evang.*: < Tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione et consensu. Et nos cum tentamur plerumque in delectationem, aut etiam in consensum labimur, quia de carnis peccato propagati, in nobis ipsis etiam gerimus unde certamina toleremus ».

Magister, II *Sent.*, dist. xxi, cap. *Porro sciendum*, ex Hugone a S. Viet. sequentia habet: < Exterior tentatio est, quando nobis extrinsecus malum visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo, ut ille cui lit, ad consensum peccati declinet: et talis tentatio

tantum fit ab adversario. Interior vero tentatio est quando invisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur; et haec tentatio aliquando fit ab hoste, aliquando a carne ».

Qu. xi.v, art. 2, arg. i : < Dicit enim quaedam glossa Bedae super illud Matth. xvn, *Transfigurahis est coram eis: /n corpore inquit, mortali ostendit non immortalitatem, sed claritatem similem faturae immortalitati* ». Idem, III *Seat.*, dist. xvi, qu. 11, art. 2, arg. 1.

Haiensis quoque, *Sum. Theol.* p. III, qu. xxi, memb. 1. objiciendo, et memb. iv, « glossam Bedae », in Matth. xvn, citat. Apud Bedam non invenitur; nec sub eius nomine in Glossa habetur.

Innocentius III, Serm. XIV *de Temp.*, 1 < Sicut », inquit, < post resurrectionem... etiam in corpore immortalis signa mortalitatis exhibuit... sic ante resurrectionem immortalitatis signa in corpore mortali monstravit ». Et infra: < In mortali corpore Christus ostendit claritatem, quando transfigurabatur in monte ».

Ibid., arg. 2 : « Super illud Luc. ix, *Non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei*, dicit Glossa Bedae : *idest, glorificationem corporis in imaginaria repraesentatione futurae bcatitudinis* ».

S. Thomas, III *Sent.*, dist. xvi, qu. 11, art. 1, arg. 2, citat glossam Bedae in Marc. ix (lege vm).

Halens. *Sum. Theol.*, p. III, qu. xxi, memb. 2 : « Luc. ix, *Non gustabunt mortem donec videant regnum Dei*. Glossa Bedae *Glorificationem corporis in transfiguratione, idest, imaginariam repraesentationem futurae bcatitudinis* ».

Habetur, ut ad textus marginem notavimus, in Gloss. Interlin. Luc. ix.

Ibid., in corp.: < Unde non est dicendum, sicut Hugo de S. Victore dicit, quod Christus assumpsit quatuor dotes » etc. Cf. quae adnotavimus supra, pro qu. xxvin, art. 2, ad 3.

Qu. xlv, art. 3, arg. 2 : « Dicit enim quaedam glossa super illud Lucae ix, *Erant autem Moyses et Elias* etc.: *Sciendum est, inquit, non corpora vel animas Moysi vel Eliae ibi apparuisse : sed in subiecta creatura illa corpora fuisse formata. Potest etiam credi ut angelico ministerio hoc factum esset, ut angeli eorum personas assumerent* ».

S. Thomas, III *Sent.*, dist. xvi, qu. 11, art. 1, arg. 3: < Super illud Luc. ix, *Apparuerunt Moyses et Elias*, dicit Glossa : *Sciendum est* » etc.

Haiensis, *Sum. Theol.* p. III, qu. xxi, memb. 8 : < Luc. ix, *Apparuerunt Moyses et Elias* etc. Glossa : *Sciendum non corpora vel animas* > etc. ut supra. Qui inferius, in eodem membro, Bedae hanc glossam assignat.

Pro eodem Hugo de S. Charo, in *Evattg. sec. Luc.*, citat *Ambr. Gloss.*

Invenitur in Gloss. Ord. *Strabi*, Luc. ix, nulla Ambrosii facta mentione.

Ibid., ad 4 : < Vel etiam ne totaliter impediretur a populo ». In *Catena* editis, Matth. cap. xvn, *Remigii* nomen praemittitur.

In codice Vindobonensi Commentarii Remigii in Matth., de quo supra (cf. not. ad qu. xlv, art. 1, arg. 3), fol. i32 verso ita habetur: < sive quia si maiestas eius divulgaretur in populo, tempus differretur passionis, resistente plebe principibus sacerdotum ».

Beda, quem in margine citavimus, sic habet : « ne, si palam vulgaretur in populos, aut dispensationem passionis illius iidem populi principibus repugnando impedirent », etc.

Qu. xlvii, art. 4, in corp.: < Ut enim Augustinus dicit, in Sermone *de Passione*, de diluvio aquarum humanum genus arca lignea liberavit » etc.

Similiter in *Catena Aurea*, Matth. cap. χ.χvπ, g, Augustino in Senn, *de Pass.* adscribitur.

In Appendice Opp. Aug. Senn. XXXII, al. *de Temp.* Cl, quatuor ex his mysteriis enumerantur: nihil vero de diluvio et arca Noe, nec de arca Testamenti dicitur.

S. Ioannes Damascenus, lib. IV *de Fide Orth.*, cap. xi, inter alias crucis figuras, has quatuor exhibet quae in Sermone Pseudo-Augustini habentur.

Qu. xlv i, art. i i, in corp.: « *Duos latrones utrinque crucifixerunt*, sicut dicit Chrysostomus, ut eorum suspicionis fieret particeps. Sed non ita evenit. Nam de illis nil dicitur: huius autem ubique crux honoratur. Reges diademata deponentes, assumunt crucem. In purpuris, in diadematibus, in armis, in mensa sacrata, ubique terrarum crux emicat ». Idem omnino in *Cat. Aurea in Lucani*, cap. xxm, c.

Prima pars huius citationis desumitur ex homil. LXXXVII, al. LXXXVIII Chrysostomi in *Matthaeum*: altera pars, nempe, *Nani de illis... honoratur*, ex eiusdem homil. LXXXV, al. LXXXIV, in *Ioannem*, contracte tamen: tertia pars ex opere Chrysostomi intitulo, *Quod Christus sit Deus*.

Qu. XLVII, art. 5, arg. i « Ubi dicit Hieronymus » etc. — In margine, inopinato casu, *Ilabaui* nomen excidii: in cuius *Comment, in Matth.* lib. VI, verba a S. Thoma allata inveniuntur; minime vero apud Hieronymum; quamvis et in *Catena Aurea*, Matth. cap. xxi, *℟* Hieronymo adseribantur, sed in D. Thomae *Comment, in I Cor.*, cap. ii, Ict. ii, Chrysostomo. In Glossa Ordinaria, Matth. cap. xxi, verbis paululum immutatis, a Strabo eadem sententia allegatur, nullo nomine praefixo.

Qu. XLVIII, art. 6, arg. 2: « Unde etiam et Christus tangendo inundavit leprosum, *ut ostenderet carnem suam salutiferam virtutem habere*, sicut Chrysostomus dicit ».

Nec Chrysostomus, nec auctor *Operis Imperfecti in Matthaeum*, quod sub Chrysostomi nomine circumfertur, hoc refert.

Cyrillus quidem, *Comment, in Matth.*, cap. vm, vers. 3, sic ait: < Dominus autem per contactum manus leprosi huius mundationem operatus est, ostendens sanctam carnem suam utilem esse ad sanctificationem ». Cf. quae dicit ibid., ad vers. i5, de sanatione socrus Petri: « Sanitatem utpote Deus contulit, propriae manus contactum iacenti gratificans. Quamobrem? Ut propriae naturae, divinae inquam, pares habere vires corpus suum ostenderet, quantum attinet ad sanandorum aegrorum efficaciam. Et iterum, ut demonstret, corpus etiam quod pro nobis assumpsit, per se esse efficax propter inhabitans Verbum ».

Theophylactus, in *Lite. Evang. Enarrat.*, cap. V, commentando verba, *tetigit cum*, dicit: < Hoc indicans, quod sancta eius caro divinam habeat virtutem, et purificet ac vivificet, utpote quae sit caro Verbi Dei ». Quae verba, in *Catena Aurea*, Luc. cap. v, d, sub *Theophylacti* nomine habentur.

Qu. XLIX, art. 3, arg. 1: < In inferno nulla est redemptio ». — Vide quae scripsimus supra, ad qu. vm, art. 3, *Comment*, num. in.

Qu. LI, art. 2, ad 4: < Si etiam sepultus fuisset in terra, dicere poterant: Suffoderunt terram, et furati sunt cum, sicut Augustinus dicit ».

Catena Aurea, Matth. cap. xxvn, l, idem, iisdem fere verbis, refert sub nomine Augustini in *Scrm. de Sabbato Sancto*. Non occurrit apud Augustinum.

Qu. LIV, art. 1, ad 1: < Dicendum, quod corpus Christi post resurrectionem, non ex miraculo, sed ex conditione gloriae, sicut quidam dicunt, clausis ianuis ad discipulos introivit, simul cum alio corpore in eodem loco existens ». Idem, aliis tamen verbis, dicit S. Thomas, *Comment, in Ioan.*, cap. xx, Ict. iv.

Autissiodorensis, *Summae* lib. IV, *De dotibus resurgentium*, qu. II, asserit, corpus glorificatum posse penetrare corpus non glorificatum, sed non posse ab eo penetrari; et hoc ex subtilitatis dote.

Ibid., ad 2. « Quicumque habet corpus glorificatum, in potestate sua habet videri quando vult, et quando non vult non videri ». Idem, licet aliis verbis, S. Thomas, IV' *Sent.*, dist. xliiv, qu. 11, art. 4, qu*. 2, ad 3.

Alexander Halensis, *Sum. Thcol.*, p. III, qu xxn, memb. 2, hanc opinionem Praepositini esse testatur. Item Gulielmus Autissiodorensis, *Summae* lib. IV, *de Resurrectione Christi*, cap.

Ibid., ad 3 : « Dicendum quod, sicut Severianus dicit in Sermone Paschali : *Nemo putet Christum sita resurrectione sui vultus effigiem commutasse... Sed mutatur* *efficitur* r.v *mortali immortalis, ut hoc sit acqtisrvisse vultus gloriam, non vultus substantiam perdidisse* ».

Idem, in *Catena*, Marc, cap xvi, b. sub *Severitati* nomine. Sed, ut in margine videbis indicatum, est Petri Chrysologi, apud quem pro *substantiam*, leges *notitiam*.

Ibid., art. 2, ad 2 : < Habuit autem (Christus) aliquid aliud quod ipsum incorruptibile reddidit, non quidem naturam caelestis corporis, ut quidam dicunt ».

Halensis, *Summae Thcol.* part. III, qu χκπ, memb. n, art. 2, hanc opinionem tenere

Qu. Lvn, art. 2, corp. « Unde Augustinus dicit in Sermone de Ascensione: *De nostro fuit, quod Filius Dei pendit in cruce ; sed de sito quod ascendit* ».

In Sermone isto, qui est inter OperaAugustini, sic legitur: *De nostro est quod apprehendit* (al. *appendit*), *de suo est quod donavit*.

Halensis, *Summae Thcol.* part. III, qu. xxin, memb. iv : < Item, Augustinus in Sermone de Ascensione: *De nostro fuitquod apprehendit ; de suo quod ascendit*. Secundum ergo humanitatem pendit in cruce, et secundum divinitatem ascendit ».

COMMENTARIA CARDINALIS CAIETANI

Expleto die 26 Feb. 1017 commentario in Secundam Secundae, statim Caietanus ad Tertiam Partem manum admovit, et iam ad decimum articulum quaestionis septimae pervenerat quando, die 1 Iulii eiusdem anni, a Leone X ad Cardinalatum evectus est. Nova dignitate a scribendo aliquantulum desistere coactus, post paucos dies opus resumpsit. « Divinae », inquit, < ut non desim gratiae, par est ut coeptum opus prosequamur : et quanto amplius Dei, sanctissimique Domini nostri Leonis Decimi Pontificis Maximi gratia, Cardinea me dignitate attollens, abundavit, tanto magis debeo Iesu Christi mysteria, Ecclesiaeque sacramenta, scrutari in lucemque proferre. Hoc igitur eodem anno, salutis quidem millesimo quingentesimo decimoseptimo, aetatis autem propriae nono supra quadragesimum, inchoatum opus die duodecima Cardinalatus simul et mensis Iulii proseguendo, titulum huius undecimi articuli quaestionis septimae intelligendum ut sonat dicimus (Qu. vu, art. 1, n. 1) ». Legatus in Germaniam missus et gravissimis negotiis occupatus, commentationi nihilominus incumbebat: prout ipsum testem habemus, in quaestionis quadragesimaeoctavae articulo quinto: * Ad hoc dicitur quod sententia huius litterae non est contra doctrinam de efficacia indulgentiarum ex thesauro meritorum Christi et Sanctorum. Quam esse Romanae Ecclesiae doctrinam, et ab omnibus amplectendam, nuperrime sanctissimus Dominus noster Leo Decimus, per suam decretalem ad me, nunc in Germania legatum, significavit ». Commentario proprie dicto finem imponens, non notat diem et annum, siquidem ulteriorem tractatum ad complementum operis meditabatur: « Et haec tam de hac quaestione quam de toto hoc opere ab Auctore edito dicta sufficiant. Hic enim, felici transitu ad caelestem patriam praeventus, divus Thomas scribendi finem fecit. Unde residua alio modo tractanda sunt (Qu. xc, art. 3) ». Nec mora, illa residua tractare coepit, servato ordine sacramentorum quaestiones opportunas adiungens, ut ex his, una cum commentariis, integrum opus absolveretur. In quarum prologo intentionem suam ita demonstrat: < Intentio mea in

videri	xi.tii
'onias,	subsequentibus, quae ab Auctore tractanda erant ad perfectionem operis, est, non aggredi ordinem per quaestiones et articulos sigillatim decidendo, quasi complere vellem Tertiam Partem (imparem enim me tanto negotio et cognosco et fateor): sed dubia aliqua utilia, necnon discussione digna, tractare, et, iuxta ingenii vires, divina aspirante gratia, determinare. Servaboque ordinem sacramentorum supra positum ». Quaestiones quae tractantur, de Contritione sunt, Confessione, Satisfactione, Ministro sacramenti Poenitentiae, de Indulgentiis, sacramento Ordinis, et sacramento usu et actu Matrimonii. Quibus omnibus tractatis, finem toti operi his verbis imponit: « Et haec sufficiant pro hoc libro super Tertia Parte divi Thomae, ac per hoc, pro commentariis integris super tota Summa eiusdem : ad gloriam in primis omnipotentis Dei, deinde ipsius divi Thomae, utilitatem autem Ecclesiae; sub correctione Sanctae Sedis Apostolicae, in qua nunc sedet Leo Decimus Pontifex Maximus, cui et scripta et scribenda omnia submissa semper esse volo. Romae, die xix Decembris, anno Christianae salutis millesimo quingentesimo vigesimo, aetatis autem meae quinquagesimosecundo. Arnen ».
Prae- "ctione	In lucem prodiit opus Caietani anno 1023, impressione terminata sexto idus Ianuarias. Interim mortuus erat Leo Decimus, Adrianusque Sextus in eius locum suffectus die 9 Ian. 1522 : cui Cardinalis commentaria sua dedicavit, epistola scripta die 10 Martii proxime sequente, « disponente suaviter Spiritu Sancto ut haec nostra in Tertiam Partem Divi Thomae Commentaria, licet superiori anno absoluta fuissent, usque in praesens tamen in publicum non exirent, quo sic Tibi nominatin'» illa dedicaremus (Ad Adrianum VI Praefat.) ». Praeter quaestiones adiunctas de quibus supra, commentariis in sanctum Thomam aliae Caietani lucubrationes coniungebantur. Huius editionis exemplaria valde rara sunt. In bibliothecis publicis Italiae unum solum invenimus, quod ex urbanitate nobilis viri praepositi Bibliothecae Marucellianae Florentinae penes nos habuimus. Frons libri deest. Post tabulas, in fol. i recto, ante Prologum divi Thomae et Commentariorum, haec habentur: « Revemi in Christo patris et domini do. Thomae de Vio Caietani S. Ro. ec. ti. s. Xysti praesbyteri Cardinalis dignissimi necnon artium et sacrae theologiae doctoris absolutissimi in 3' divi Tho. Aquinatis partem commentaria praeclarissima ». Fol. 191 verso: « Explicit id quod de tertia parte summe sancti Tho. Aquinatis habetur qui morte praeventus eam perficere nequivit ». Fol. 192 recto, incipiunt < Eiusdem Reverendissimi Dfii tho. de vio Caietani cardinalis sancti Xisti insignes quaestiones seu dubia: ubi ad finem eius quod de tertia divi tho. aquinatis parte habetur perventum est, oportune adiuncte. Et sunt de contritione confessione satisfactione ministro sacramenti poenitentiae de indulgentiis sacramento ordinis et sacramento usu et actu matrimonii ». Terminantur quaestiones additae fol. 202 verso cum verbis supra citatis, et sequitur immediate tabula paucarum linearum cum hoc titulo: < Ex emendatioribus codicibus post impressionem castigata ». Deinde habetur tractatus Caietani <i>de Auctoritate Papae et Concilii</i> . Sequuntur eiusdem varia opuscula, post quae, fol. 248 verso, iterum occurrunt in paucis lineis : « Post impressionem castigata ». Quibus immediate succedit terminatio voluminis : « Theologorum principis divi tho. Aquinatis 3' pars, praeclarissimis Rih i domini tho. de vio caietani cardinalis s. xysti commentationibus insignita : necnon eo quo fieri potuit studio plurimorum antiquorum exemplarium collatione, cunctis (quibus undique redundabat) mendis depurgata, restitutis locis suis quae in integrum deficiebant quam plurimis sententiis: ceu (ut vel duo ex mille inducantur) q. 22 ar. 2. de responsione ad 3m, et q. 55 ar. 6 de arg'o 5 patet, quandoquidem in omnibus quos viderim codicibus, totaliter deficiebant. Adiectis quoque in fine eius quod de 3a parte divi tho. habetur, corpori quidem tertie partis multis eiusdem cardinalis utilissimis quaestionibus seu dubiis: extra corpus autem ipsius septem tractatibus 10 responsionibus duobus quolibetis et sex orationibus praeclarissimis. Feliciter explicit. Que omnia studiossime revisa ac emendata in alma venetiarum urbe nullis parcendo impensis, summa cura per nobilem virum dominum lucamanthonium de giunta florentinum. Anno salutis 1523. sexto idus Ianuarias ad dei gloriam impressa fuere ». Post registrum foliorum, adhuc adjungitur: < Ad lectorem. Quum Huic parti quaedam quae antea consueverant subdititia coniungi (quae additiones vocant) non addiderimus: ne forte
ichali : <i>utatur</i> <i>u, non</i>	
argine <i>'itiam.</i>	
rupti-	
ienere	
: : <i>De</i>	
<i>quod</i>	
us in <i>endit.</i> dit ».	
tanus septi- ectus opus i pro- Pon- lebeo Hoc is au- alatus timae nissus ipsum dicitur im ex *inam, cimus, ntario latum e toto atriam a sunt itorum opus nea in	

ea aut ncgligentia omissa aut parce brevitatis studio relictas esse reprehendamus id nos lector et consulto et legitime (*Hle*) fecisse cognosce. Angelicus Doctor divus Thomas nondum extrema manu huic tertie et ultime parti sue summe imposita importuna morte sublatus, eam imperfectam et mutilam reliquit. Petrus vero quidam (ut fertur) de Alverniam, eius imperfectionem miserans, eam hoc pacto absolvere adnixus est. ut ex eodem authore in quartum sen. omnia, ordine tantum mutata, huic loco accomodanda sit mutuatus. Nos igitur sapientum iudicio admoniti, ea omnia, ut hoc in loco supervacanea (quippe quae quamvis ab aliquo forsitan legantur, a doctissimis tamen quibusque semper ex quarto sen. allegentur), primevo loco non movenda putavimus, idque eo libentius quod ne rev quidem dominus tho. cardinalis s. xisti (qui in hanc tertiam partem luculentissimos edidit commentarios) sibi aliquid in ea scribendum putavit: utpote quae quanquam divi tho. sunt, tamen ut supposititia huic libro sint annexa. Quamobrem si quis ea desideraverit, quartum adeat sen. et suis sedibus composita relegat: huius tamen nostrae liberalitatis non ignarus, nos si is contenderit ut contra doctissimorum quorumque sententiam eadem ex suis subselliis in hoc tribunal intrudantur, eius desiderio (modo id a nobis petere non gravetur) libentissime satisfacturos. Vale ». Hanc primam editionem per litteram A indicamus.

Commentaria iterum prodierunt Bononiae anno 1528, simul cum textu sancti Thomae, absque quaestionibus adiunctis. Huius editionis prima pagina (in exemplari quod nobis inserviebat, aliud frontispitium non habetur) titulum portat: « Sancti Thomae Tertia Pars, Cum commentariis Cardinalis Caietani, ac Indice locupletissimo accuratissime recognita et castigata, ac nuperrime impressa ». Fol. i recto, ad Prologum: « Revm' in Christo patris et domini 1) Thomae de Vio Caietani Sacri Ordinis Praedicatorum S. Ro. Ec. », cetera ut in prima editione. Volumen sic concluditur: « Explicit id quod de Tertia parte summe sancti Thomae Aquinatis habetur: qui morte praeventus eam perficere nequivit. Bonon. excussa a Iustiniano Ruberien. filio quondam Leonardi de Alemania. Jussu et expensis Nobilis viri Octaviani Scoti Civis Modetiensis, et cum summa diligentia noviter revisa. Divo Clemente. Pont. Max. Christiane religionis Habenas moderante: anno eius quinto. m d x x v i i i, mensis Novembris ». Huic editioni litteram B assignavimus.

Tertia editio prodiit Venetiis anno immediate praecedente mortem ipsius Caietani. Sic intitulatur: « Tertia pars s. tho. cum comment, car. caietani. Angelici Doctoris divi tho. aquinatis tertia pars luculentissimis R'ni domini thomae de vio caietani car*' s. xisti, commentationibus illustrata. Adiectis multarum questionum seu dubiorum acutissimis enucleationibus. In margine vero quibusnam aliis locis propositam materiam divus thomas pertractet, clarissime demonstratur. At in fronte celerem suppeditans omnium inventionem quae thomas uterque scitu dignissima complexus sit index locupletissimus. Quae omnia iterum ab authore accuratius recognita et castigata fuere. Ne quis haec commentaria chalcographus, typis edere praesumat Veneti senatus severiore decreto cautum est ». In illis verbis, *Adiectis multarum questionum* etc., ne intelligas illas quaestiones adiunctas de quibus supra: quippe quae in hac editione non habentur. Ad Prologum, fol. i recto, sic legitur: « Thomae de vio Caietani, Cardinalis sancti Xisti: in tertiam partem divi Thomae aquinatis commentarii ». Volumen ita terminatur: * Venetiis in edibus Luceantonii Iunte Florentini Anno domini m b x x x i i i. Mense Januario ». Cum in omnibus sequatur editionem primam, eodem proelo impressam, accuratorem eius collationem faciendam non iudicavimus: sicut nec aliarum editionum quae inter mortem Caietani (quae incidit in diem 9 Augusti 1534) et recensionem Pianam viderunt lucem. Nihil enim utilitatis talis collatio haberet.

De ratione qua usi sumus in textu commentariorum constituendo, legenda sunt quae in Praefatione nostra ad Secundam Secundae habentur, pag. xxxm sqq., ubi etiam plura inveniuntur quae ad vicissitudinem textus Caietani spectant. Inde, mutatis mutandis, desumpta sunt quae sequuntur.

Primam editionem, per litteram A indicatam, collabi Bononiensi anni 1528, per B notata, correximus. In istis duabus editionibus textus genuinus habetur. Licet enim in

S
f
I
I
I'
I
I
I
I
1 ,|

;
■
4
S
j
I
I
j
I
I
II

I

ipsis mendae inveniantur, longe tamen sunt a depravatione editionum quae post mortem Caictani prodierunt. Illa loca corrigenda erant quae curatorem editionis B effugerunt, cum horum emendationem non nisi raro in aliqua posteriori editione datum sit invenire. Sensu vero auctoris rite percepto, opus magnae difficultatis non erat, cum fere non de alio agatur quam de litteris erratis aut de particulis accidentahter omissis vel adiunctis. Correctionem nostram lector semper inveniet indicatam vel in margine paginarum, vel uncinis additis, vel in elencho quem subiicimus variantium : qua admissa, ex editione A una cum emendationibus editionis B efficitur textus integer et purus, qui mirum in modum praestat illi qui pro textu Caictani vulgo recipitur. Nec illa loca corrigenda erant in quibus, licet aliquid minus accurati quod ad dictionem attinet habeatur, tamen de sensu auctoris locus dubitandi non relinquitur. Quisquis enim Caictani volumina volverit, scit ipsum, de maioribus sollicitum, non infrequenter de dictione ad amussim exacta minus curare. Pronuntiationis modus explicat illud *a*, loco *ab*, ante *Hieronymo*. qu. Lin, art. 3, η. n.

Prout supra diximus, in prima editione bis invenitur elenchus post impressionem castigatorum. Quae tamen castigatio aliquantulum leviter videtur facta fuisse. Loca sic castigata quatuor sunt. < Item in commen. q. 4. ar. 4. fol. 21 co. 1 li. 46 (nobis n. vni, l. ii, 10 a fin.) ibi et quoniam ex huiusmodi actiones imaginatas aut intellectas terminari ad res. lege ex huiusmodi actionibus imaginatis aut intellectis etc. — Item in co. q. 35 ar. 5 fo. 80 co. 3 li 21 (nobis n. xiv, l. 3) lege pater hac paternitate respicit hunc filium etc. (omisso sc. verbo *primo*), — Rursus in comment, q. 5φ ar. 5 fol. i 19 co. 3 li. 41 (nobis n. 1, l. 16) loco li effectibus lege fructibus. — Quone 52 ar. 2 fo. 109 co 3 li. xi in com. (nobis n. ni, l. 14, i5) ad li sanctis adde patribus et lege glorie in sanctis patribus etc.». — Ut contextum intuenti apparebit, tres priores mutationes non sunt dicendae correctiones: nec eas editio B et Piana receperunt. In secundo elencho occurrit hoc de textu sancti Thomae: < Quone 04 est in omnibus mihi visis codicibus secundus arti. tex. transpositus qui .n. in processu est tertius deberet esse secundus et e converso ut in quaestionis intronc clare patet >: cf. ibi art. 2, not. art. 3, not. a.

Pian le editionis recensores, in Monito ad Pium Lectorem, testantur se nonnulla amovisse a Commentariis Caictani: < Curavimus itaque >, inquiunt, < ut quam emendatissime imprimerentur omnia amotis etiam, ex eisdem commentariis, atque expunctis omnibus locis, iuxta nostri ordinis sanctiones, qui post decreta TridentiSae Synodi, lectorem poterant detinere dubium, vel suspensum; quos videlicet, vel ipsemet Commentator vivens emendaverat, et si viveret, emendasset: vel, uti diximus, falsariorum et impiorum perfidia temeraverat. Et quibusdam aliis de mandato Sanctissimi I). N D. Pii divina providentia Papae Quinti sublatis ». Curatores nullum indicium dant eorum quae sustulerunt. Loca quae invenimus in Piana omissa, asterisco signavimus, et sunt: Qu. xxxi. art. 5, num. iv; Qu. xxxix, art. 7, num. n; Qu. xlv i, art. 5, num. iv, *In cuius . . . deificaret*; Qu. l iv, art. 3, num v.

De editionibus Patavina anni 1698 et Romana anni 1770 diximus in citata Praefatione pag. XKXVi. Cum haec illam ad amussim sequatur, idem est de utraque indicium. Textum nempe Pianae exhibent, aliquibus correctis, pluribusisque e notabilioribus erratis sine emendatione conservatis. Quod si Patavinam saepe contulerimus, non ideo erat quia aliquid utilitatis inde derivare putabamus, sed ut possemus in lucem ponere ultimum statum Caictani textus. Quod enim sciamus, nulla commentariorum editio post Romanam anni 1773 facta est. Patavinae litteram D assignamus.

Ex subiecta tabula variantium lectionum editio princeps et Piana integrae cognosci possunt ; editio Bononiensis anni i528 notatur quoad ea loca in quibus A et P differunt vel ambae errant; editio Patavina anni 1698 signatur, vel ex omissione notationis cognoscitur, in singulis locis ubi lectio Piana reiicitur.

VARIAE LECTIONES COMMENTARIORUM CARDINALIS CAIETANI

\ editio Veneta i5z3; ь editio Bononiensis r5u3; P editio Piana, Romae /5po; » Patavina r,6g8.

Praefatio.

Praefationem omittit d (saltem in exemplari nostro).
Lin g, pro *monstravit. ostendit* P.
» 18, post *agitur* duplex punctum in virgulam mu-
tetur.
• 36. *spiritualibus* P.

Prologus.

Lin. 6. pro *ac dicturus, adducturus* Pn.

QUAKSTIO I.

Art. t, num. i, lin. 22, *perspexerit* P.
• η. π, l. i> *tituli* P.
• > l. 9, *inchoati* P. *inchoaverit* d.
» n. vn, l. 12 a fin. col., *ordine* Pd.
» · · pag. 9. col. i, l. nil., pro *quae, quo* P.
> ▶ ▶ » col, a, l. i, pro *quain. quae* P.
Αλτ. a. n. m. l. penult., *in lib. /5 dist. 4* P. *in 4 Sent, dist. /5* D.
» n. tv. l. penult., *hoc* om. P.
» n. v, *Deo et parentibus* Pd.
> η. vn, l. 5 a fm.. *deducitur* om. Pad.
• n. vin. 1.lt a fin., *ex infinitate* om. P.
> n. s, l. 9, *secundum* P.
» n. xii, 1.8 a fin. col., pro *sicut, sic* Pabd.

Art. 3, n. v, l. t, *est tertio* Pd.
> » col. 2. l. 3, pro *fam, tantum* P.
> » · l. tō, pro *quam, quum* P.
» n. vi, l. 16, *praescientiam* Pd.
• ▶ l. 26, pro *per, contra* Pd.
» · p. 16, l. 7, 8, *vel... vel* om. P.
» · l. 13. *tertius praesupponit* Pd.
» n. vn, 1. t, *dubia* om. Pn.
• n. lx, l. 3, pro *aliquid, illud* Pd.
» » l. 6, *bonum* om. P.
• · l. 7, post *magis, bonum* add. P.
■ l. 13, *secunda est* Pu.
» » col. 2, l. 2. pro *disponens, dispositiones* Pd
• * ▶ l. 7, *sic* om. Pd.
• » * l. 10. *et* om. Pd.

Αλτ. 4. η. n, coi. 2. l. 5. *possent* Pd.
» n. vi. l. 2, post *ut. qui* add. Pad.

Αλτ. 5. η. i. l. 6, ei om. Pn.
• * l. 7, *negativa* Pd.
• n. n, l. 8, *Ergo etc.* Pd.
» > l. 9, *confirmatur* Pd.
» · col. 2, l. 4, pro *tepore, tempore* Pud.
> » » l. 5. *quintum* Pd.

Quaestio 11.

Αλτ. i, η. i, p. 24. l. 8, *integrandam* Pd.
Art. 2, n. n, l. 14, *nil* Pd.
n. m, col. 2, l. 2, *Ergo etc.* Pd.
> > » l. 4 a fin. num., pro *cum... confi-
teamur, quam... confitemur* P, *quia...
confitemur* d.
» η. IV, 1. 7. *in* om. Pn.
> » l. 20, pro *ex, et* Pd.
• » l. 25, *significatam* Pd.
• n. v, l. 9, *qu. it* Pd (*art. 3* d).
• n. ix, L 11 a fin., pro *generis, ordinis* P.
• » l. penult., *separetur* a.
n. xv, coi. 3, l. 16, *incompleta* corrige in *incom-
plete* (cum Pad; u om. *sed... incom-
plete*).

Art. 3, n. 1, coi. ·. l. 3, *praedicantur* Pd.
• * p. 31, l. 1 l, *tractatum* Pd.
» » > coi. 2, l. 1, alterum *in* om. Pa.
Art. 4. n. n, p. 3a, l. 2. *concidunt* P.
» » » l. 8, an pro *prima* (Pabd) legendum
illa ?
, · l. 9, *aut contra suam personalita-
tem* altero loco om. Pd.
• > - l. 17. *contractae... determinatae* Pd'
• · » l. antepen. *inferunt* a.
» n. ni, l. 15. pro *tertiaae, secundae* Padi».
> n. v, l. 33, primum *est* om. Pd.
, n. rx, p. 34, l. 7, *ct* om. Pd.
Art. 6, n. m. l. 4, *tamen* om. P, (*cum*) *autem* d.
. n. iv, l. 10, pro *subsistentiam, substantiam* Pd.
• n. v, l. 3, *uniri et* Pd.
» n. vi. l. o, post *aberrant, isti* add. Pad.
» » l. antepen., *est* om. Pd.
» n. vu, l. 10. Λ7/ Paud.
> · p. 3o, l. 16, *positam esse* Pd.
, n. vin, coi. 2, l. 2, *transit* Pd.
, n. lx. l. 35, *humana* altero loco om. Pd.
r ▶ l. 38, post *hoc, est* udd. a.
» η. X. P» 40, l. 4, *et non* Pd.
> l. 16. pro *instrumenti talis, instrumentdlis* P.
Art. 7 η. ul» l. ·, 2· IFer) <Mη· Pabd.
> n. vi, l. 4, pro wxe, *est* Pa».
Art. 8, ũ. it i- *H. fit* Pu.
, · col. 2. l. 4, 5, *Secunda Par; Tertia* ai».
, n. vin. col. 3, l. 7, *intel/igcndum* a.
n. x, l. 2, alterum *ab* om. P.
• · l. 19, *qui est* Pn.
> n. xii, l. 8, pro *anima, materia* Pabd.
r * l. penult., *Et* ante e.v om. Pd.
n. xiv, l 7, *remanere* P; ct L 12. *remaneret;*
quod cliiin lin. entepen. num. pro
remanere.
, η. xv, l. penulL, *pcrspiciamus* P.
ÀtiT o π. f' l' l' *articulo nono* Pd.
> l. 7· 8, pro *est hoc, hoc est* Pn.
9 n. iv, l. 3Q, *qu. i,* Padd.
n. vi, l. ii, post *sic, Hoc... est* om. Pd.
» p. 48. l. 2. *praeservandam* Pd.
Art. i°» n· k L Penult· ct om· P1'
n. v, l. 7. *istius* Pd.
\\rr. *11. π. l* col. 2. l. 5, prb *ex, et* Pu.
\\ ./> n. L l· to. ante *naturale, secundum* add. Pad.
• l. 27, pro *mndum, membruin* Paud.

Quakstio 111.

Art. i. n' v' p. *17' itnPossiifiis Po-*
» ▶ l. 10 a fin. num., *infinito* abd.
n, vi, col. 2. l. 10, *quae* Paud.
Art t °· *T *· '6 a ^η» Pabd.
• l. 15 a fin., *sed e contra* Pd.
n. vi, l· 5, post *très, res* ndd. Pad.
▶ col. 2, l. 7, pro *Pater, patet* Pd.
» » l. 11, post *Filius, et* add. Pd.
n. vn, l. i, *me putet* Pd.
n, ml, l. antepen.. *ex ipsa* P.
p. ix» l. 11. pro *est, et* Pd.
col. 2, l. 5, [ui] om. Pabd.
Art 3 π· v' Pro Qwowram· Pp·
p. vi, l. 28, pro *in continens, incontinenens* P.
n. vu. l. 8, *Prima Parte* Pd.
p. vni, l. 1, *fonnaIitcr est* Pd.
η. χ· l· 6» 7 a Λ°· col., *complete* Pabd.

AMT. 3. π. x. col. α. 1. 3I. pro clia=It et iain
etiam d. ' Ci

- n. xi, k penult., pro sit, si p.

Art. 4, n. 1, k |3, pro yū, p

- η. π. l. 9, pro hfpothirt, hjpu,lasi ph

Art. 5, n. 11, l. 5 a fin.. xit οπκ pu>

Art. fi, η. v, l. 15,<7 sine causalitate om. P; cj pro
sic, si, ' '

- p. 66, l. 14. pro propoiitioncn, proportio-
nem P. r

- . n. vi. l. 18 a lin., ad ilialn P; personaliter etiam
pr^enit... ad illam propriam perso-
nahtatem n.

- > n. vu, k 20 a fin., pro personari, personam Pu.
- n. vin, J. 10, constituendam Pu.
- . n. ix, J. 8, pro Dur.indusmct, Durandus ipse Po
- . l. 5 a lin., dist. 1-7 pAW>.
- . η. x, l. 4, po>l tutus, homo add. pAD. ct stalim ,J()

om, aut... simpliciter.

Art. 7, n. i, col. 2, l. 4 Quid P.

- n. n, p. 69. l. 1, scilicet hiquantum Pd
- * l. 11, sit om. Pd.

n. iv, l. 1, in om. Pd.

col. 2. l. 3, accipit Pu.

- η. v, l. i, deitas uniatum om. P, primum unia-
tum om. n.

Art. K. l. fi, secundum quam P.

l. 12, pro inde convenientiam, inconvenientiam P.

QI'AEsrio iv.

Art. i, n. m. k 4, *assumptibilis* Pd.

- > * k 10, pro *creatae, creaturae* Pn.
- » n. iv, p. 73, k 22, *et* om. a.

Aut. 2, η. π, k 1, pro *Quid, quod* P.

- * n. in, k 8, pro *simul, simpliciter* Pn.
- > » **1.4** a lin., *aut* (Pd) corrige in *autem* (ad). – *supra additum* Pn.
- » n. vu, l. 7, *per* om. P.
- » n. vili, k 4, *Rationale* Pd.
- » l. antepen., *si et* P.
- » n. x, l. 2, pro *ac, et* Pd.
- > k 11 a fin., *explanandam* P.
- n. xi. p. 77, k 15, *in* om. P.
- > n. xv, p. 78, 1, *it, est* om. λ. – k i5, *primum est* om. Pn.
- n. xvii, k 4, *reahtas* om. P. Lin. 5, *habetur* Pn.
- » n. xix. k penult., *eius* om. P.
- » n. xxi, k 19 a fin., *terminati* P. – Statim [non] om. Padd.
- > > k 17 a fin., loco *sic est* P ponit *batio*, partem vocis *probatio*, quae post tres lineas occurrit.
- » n. xxiii. k 9, *violenter* Pd.
- » η. XXIV, l. 3, pro *quatuor mediis, quatuor a, quadupliciter* Pd.
- » n. xxvi, k 20 a fin., *generalem* Pd.
- » n. xxvn, k 6, pro Nam, *natura* P.
- » » k 14, *tale* Pn.
- n. xxxiii, p. 81, k 2, pro *personatione, persona igne* P; lin. penult., pro *quoniam, enim*; lin. ult., loco *sui termini, tui ex nini*.

Art. 4, n. iv, cok 2, k 4, *dicit* Pn.

- » n. vu, p. 84, k 8, XYΛ17/ Paud.
- » n. vin, k 10, *ut* om. Pd. – Lin. 10 a tin., *actionibus imaginatis aut intellectis* castigator a; vide supra pag. xlv.
- * η. IX, l. 6, pro *facie, facile* P.

Art. 5, k 6, *significet* a.

- » 1. ô a fin., *et* om. P.

QrAESiio v.

Art. 1, l. 5, *affirmativa* Paud.

Art. , n. n, k 20, *et om.* Pr>.

* n. iv, l. 3, *sunt om.* a.

Art. i, n. iv, l. -3. pro *quad, quae* P.
 n. vt, l. hñ' c°l.* *ta"ien* om. P.
 n. vu. i. *3, *dictum* Pu.
 ' p. 96, l. 3, *fīec humana* om. P,
 n ... i *- 1 4 a *līn- terminata* Pn.
 Art. 3. η· n· ». f, pro *jīt, sīt* p.
 Art. 4, η· 's 1. '7. pro *materiis, naturis* PΛηη.
 M
 ' Pcnult., *est* om. a.
 fr
 n ? 'h 5' Pr? pe ^ icies. *species* P.
 Art. 5, vO. . penult., *secundum excaitionem*
est prtus om. P.
 n' IV, l. antepen., *meritum* a.
 " ■ 2; J''' iuor? ?"«m *; < lin. Kq_,
telhgatur. f
 l' 11' ProA./?ini/ Pn (*parietes* u).
 ' - a fiiv, *veluti* Pn.
 n· viu.l. « fi,,. x.cundum a om pn _ L.n
 penult., *desit* P.
 n· 'x. l. 5 a lin coi., pro *sīt, fīt* p (n
 - sed paulo ante *personabili mill41*
in personali).
 «l x. k penult., *ut sunt ut unum* Pn.
 Art. 6. 'L > k 7. *nullus* Pn; ct ljn> \$V<J *naturae hu-*
 n- n. coi 2, l. 3, *dicit* Pn.
 P. io5, l. 3, *septimae quaestionis* Pn.
 k 4 a tin., *tenet* Pn.

Quaestio mi.

Ani. i. init., k 2, *tripliciter* Pd,
 n. 1. k 3, *dicetur* Pu.
 n. m, k 7 a fin., pro *constituentem, construen-*
tem P.

* * k penult., *divisio* Pn.

Art. 2. n. 1, k 5 a fin. cok, *aliquid* P.
 k 3 a fin. cok, *explicandum* Pd.
 > cok 2, l. 1, *nec* Pd.

Anr. 4, n. iv, k 8. *formaliter* Pn.
 » k 5 a fin., *formale obiectum* Pd.

Art. 5. k penult., *propriae* P.

Art. 6. η. π, k 3, pro *habuit, habitu* P.
 n. ni, cok 2. k 3, *effectum* Po.
 > n. iv, k penult., *solum* P.

Art. 7, n. n, cok j, k 8, *et indivisione* om. Pn.

Art. 9, n. l. l. 14, *intensivae* P.
 k 19, *causa* P.
 n. m, p. 118, k 8, pro *secundo, vel* Pad.
 » n. iv, k to, *gratiae* om. P.

Art. 10, n. n. k 2, *intensivae... extensivae* P
 > n. in, l. 6, pro *haec, hic* Pd. – Post pauca, *pie-*
tatis spe λ.

Art. 11, n. 11, k 4, *Christo* Pa.
 » » cok 2, k 2. pro *Quod, quia* Pd.
 » n. iv. k 11, an pro *virtus* (Pabd). *virtutis* legen-
 dum?
 > η. v. p. 122, k 14, pro *aliud, aliquid* P.
 » » » k 5 a fin.. *Ilcguinarum* Pd. – Post
 lin., *possit* Pd.

Art. 12, n. 5, k 4 a lin., pro *cum formis, conformis* Pd.

Art. 13, n. m, k to, pro *secundae, tertiae* Paid.

> . l. i5, *apparet* om. ab.

QvABSTIO VÎII.

Art. i, n. 11. k antepen. cok. post *formalis, simpliciter*

add. Pd.

Art. 2, n. 1, k 1, *secundi articuli* Pd.

. n. n, cok 2, k 7, *corpus* om. P. – bin. scq.,

j£v iis au.

Art. 3. n. n. k 4. *homines* om. P.

w ▶ k 21, *etiam* om. Pn.

. n. in, † 4 « ‘u»n. PrO de *1

XLVIT

Art. 4» π. I. l. i3. *enim* om. P.
» » col. 2. l. ult.. *ad Philipp.* Pd.
» n. n, l. 7, *oporteret* P.
Akt. 5, n. v. l. 7, *corruptit* Pd.
Art. 7, l. »0. *adducuntur* P!».
Amt. 8» n. n. l. ió» post *Christo, est* add. Pd.
, η. in. l. antcpn.1 *Lucifer* P.

QüAR5T!0 IX.

Art. i. n. *U.* l. 18, *debent* P.
l. 27, *IV de Trin,* Pahd.
n. m, col. 2, l. 5- 7, *Christi... humanae* om. P
> n. iv, J. 4, *sit* om. Pd.
n. vi, l. 5, *istae* Pd.
l. penult, col., pro *Item. Idem* Pd; el statim add. *dum* post *redit.*
Art. 2, n. 1, l. 19, *truncatae* Pd.
n. iv, p. 142, l. 6, *ad* om. Pd.
Am. 3. n. 11, l. 14, *conclusionem* Pl!».
Art. 4. n. i, l. >4 a lin., ex* *II Caeli* Pd.
» η. η, l. 5. *in* om. a.
n. in. l. 3, *propria* om. P.
* n. vn, l. 6. *contrarium* Pbd.
> » l. 8 a lin., *sic* om. P.
> n. vm. l. uh., *infusio* Pad.
n. x, l. 3. *vera* Pd.
» - L penult, col., pro *citra, circa* Pd; ct lin.
»eq., *beatus.*
> n. xir, l. 4, pro *quidem, quoniam* a.
n. xiir, l. 4, *carere* Pd.
» n. xiv, l. 11 a fin., pro *esset, esse* Pd. – Post quatuor lin., *absolutae* P.

Quabstio x.

Art. 2, η. v, l. **ti**, pro *seu, ceu in* P, *seu in* d.
» n. vn, l. 9, *secundum* Pd.
Art. 3, n. 1. l. 17, *secundum* P.
Art. 4. η. in. l. 4, *stat* Pd.

Quaestio xi.

Art. i. n. 1, l. 2, *unica* Pd.
» n. n. l. i3, *potentiae* P.
» n. v. L 7, *ea* P.
* n. vi. l. 4, *speciem* P.
Art. 2, η. n. l. 12, *eum* om. ab.
Art. 3, l. 4, *est* om. P.
Art. 4. η. n, l. 12 a fm., *collationes* Pd.
* n. ni, p. i63, l. 3, *est* om. P.
* » » l. antepen., *ex* om. Pd.
Art. 5. n. i, l. **n**, *in* om. Pd.
* D. 11, coi. 2, l. 1. *in* om. Pd.
n. ni, l. i , *primo.* Ita Pabd , licet *secundo* non sequatur.
* > l. 9 a fin., *indeterminata* P.
Art, 6. n. ni, L 2, [occ:/rn7] om. Pab, d habet.
n. iv, L ult., *repraesentantur* Pd.

Quaestio xii.

•Art. t, η. π. l. penult.. *Metaphysicae I* P.
*,<T 2, l. om. pAB
' kr 4. n. n, j, <b pro *unicuique, quicumque* P.

Quaestio xm.

l^Rr 1» n. it j. penult, col., *esse* om. Pd.
T' 2» n. m, l. antepen., *ponit* P.
n. iv. l. 5. *et* om. Pd. – Lin. scq., *Durandi* P (*Durand*, d).
* l. 8, *est* om. a.
l. 24, *suam* om. Pd; ct statim pro *subiit, subiicit*; n om. *deitatem... testificandam.*

Akt. 2. η. V. p. 175, l. 4. *wra* Pabd.
» » l. 10. pro *motum, modum* Pu.
» » l. 14. primum *et* om. Pd.
η. vi. l. 12, pro *in esse*, primo loco *inesse* Pd, altero loco P.
» » col. 2, l. 8, pro *ego, ergo* Pd.
» » * l. 4 a tin., *utetur* P.
» n. vu, l. 7 a tin., pro *sit, Jit* P.
Aλτ. 4, η. v, l. 3, *praeceptum* Pd(a?).

Quabstio xiv.

Art. 2, n. 1, l. 5, *actionis* a.
Aia 3, n. r, coi. 2, l. 3, pro *consequentia, conclusio* Pbd(a?).
Art. 4, n. ir. p. 184, l. 1» pro *ut, et* Pd; ct lin. scq., om. *in.*
n. 111. coi. 2, l. 1, pro *complexio, copulatio* Pd.

Quaestio xv.

.Art. i, l. 1, *unica* Pd.
Art. 2, n. 1, l. 7, *rationalem* Pabd.
» η. ii, coi. 2, l. 2, *perfectae* Pd.
> l. 12 , *vulneratus est* Pd î ct post duas lin., *perfectae.*
Ari i. 3, n. n, coi. 2, l. *b*, pro *quam, et* a.
Art. 5, n. ni. coi. 2, l. 1, pro *singulares, singulos* P.
* » l. 6, *sit* Pbd.
l. 14, *causandam* Pd.
Aia. 6. n. 11. l. ulL, *spectant* P.
Art. 7, n. i, l. 1, *clarus est* Pbd.
n. iv, J. is, *intellectae* P.
Art. 9, p. 196, l. 6, *haec* P.

Quaestio xvi.

Art. 1, n. v, p. 200, l. 1, pro *est et, et est* Pd.
* » > l. I3, *uniones* Pd.
* n. vn. l. 12, *supponitur* Pn.
Art. 4. n. m, l. 2, *in* om. P.
Ara. 5. n. m, l. 9, post *sed, etiam* add. Pad.
* » l. ult., pro *concretis, contractis* P.
Art. 6, n. 1. l. 1, *clarus est* Pd.
» n. m. J. 2, *est quia* om. Pd.
Art. 7, n. v, l. 33, *impcersonalem* Pb.
* n. vin, coi. 2, l. 19, *et proprietatem* om. P.
» » > l. 8 a fin., pro *ea, eo* Pd.
» n. ix, l. 3. pro *quí, quia* Pabd.
» » L 13, *relative* P.
Art. 8, n. in. l. 12, *expositae* Pd.
* n. v, l. 9, *praedicarentur* Pd.
Art. 9, n. 1, L 7, *Neque* Pd.
* n. n, l. t8, *habeat* P.
» n. v, l. 4, pro *Quoniam, Quia* Pd.
* n. vi, l. i.» a fin., *tamen* om. a.
Art. 10. n. it, l. 10, *quod* om. a; et lin. scq.. om. *est.*

Quaestio xvn.

Art. t, n.iv. l. t. *duplex* om. a; cl post lin.. om. *quia.*
» n.vi, l. 6 a fin., *redit ad* om. P; et post *respondendum* add. *est.*
Art. 2, n.n, l. 7 n fin., exxe primo loco om. Pd.
* n. m, coi. 2, l. 7, post *autem, et* add. P.
* n. vi, l. 9, *inventa*, cx margine ad, om. Padd.
* l. coi. , l. i3. *efficaciorem* Pd; post lin., *responsione*; ct lin. ult., om. *et.*
» n. vu, l. t3, *In his* Pd.
* * l. 25, *unum* om. Pd.
* D. vm, l. 10, *Et primo etiam arguit* P.
» n. ix, l. 1, *Christum* Pd.
» » l. 4, *illam* om. a.
* n. x, l. 6 « fin. col., *conservatur* Pd.

I.

Qcaestio xxxrv.

- Abt. I, n. », l. 5, *gratiae* Pun.
Aftj. 3, n. J, l. antcpen., pro *risus, usus* Pd.
Art. 4. η. I, l. 7, post *gratiam, ct* add. Pbd.
• l. 5 a fin., pro *maioram, maior est* Pd.
n. n. p. 35o. l. 4, *subdit* Pd.
* » » l. 4 a fin., *tanta* om. a.

Quaestio XXXV.

- Aw. I, n. j, l. penult., *a* om. Pd.
» n. 11, l. antcpen., *aclu* a.
n. iv, col. 2, l. 4, pro *exclusio, çonclusio* Pbd.
• > l. 8 a fin., pro *semper, super* Pud.
n. v, l. 8 â fin., pro altero *generat, significat* P.
Art. 5. η. II, l. 4' pro *aequalitatis, qualitatis* Pn.
» l. 8, pro *filius, filiatio* Pabd; statim tamen legunt *quem*.
9 n. m, l. 1, pro *Quoad. Ad* Pd.
9 9 l. 6, *nec* Pd. Lin. ult., P om. *realis*.
• n. iv, l. 1, iterum pro *Quoad, Ad* Pd.
> n. vm, l. 6, *ut... ut*. Ita marg. Pad; *unde relatio aut undeVluu*. Statim *relationes* marg. Pd.
» l. 10, *Ergo etc.* Pd.
n. x, l. 5, 6, pro *ad dubium secundum, ad dubium trigesimumtertium* Pad. *ad dubium tertium* b.
» > l. 10, *radicabitis* Pd.
» n. xiv, l. 1, *secundum* Pabd. – Lin. 3, *primo* om. castigat a; vid. xupra pag. xiv.
» · l. I3, *indicaretur* Pn.
» 9 l. ió, *rationis* Pd.
» η. XV. l. 12, pro *medium, membrum* Pd.
» » l. tffi, *fundamentali* Pd.
9 η. XVII, l. 10, pro *numero, modo* Pd. – Lin. scq., *consequente ad* P; b om. *relatione*. .. *propriam* (ct pro *actionem, actione*).

- Art. 6, η. 1, J. I, *clarus est* Pd.
Art. 7, n. 1, l. 2. [cDwe/r/ewierJ om. Pabd.

Quaestio xxxvi.

- Art. 1, n. tu, l. 6 a fin., *manifestata* Pd.
• n. iv, l. 1, *etc.* om. Pd.
Art. 5, n. u, coL 2, l. 1, 2, *Manifestatio debet fieri signa per (per signa n) familiaria* Pd.
Art. 6, η. 11, l. 2, *non* om. Pd.
» » l. antcpen., post *itinere, provenisse* add. Pbd.

Quaestio xxxvd.

- Art. i. n. iv, l. 19, *in Indiae* (P. *in India* d). – Lin. scq., post *qui*, add. *ct* Pbd.
9 9 l. 6 a fin., *toleraretur* a.
Art. 2, L 1. *clarus est* Pd.
Art. 3, n. 1, l. 1, *clarus est* Pd.
9 n. hi, l. ult., *offerebatur* Pd.
· n. nr, l. ult., *mandatur* Pd.

Quaestio xxxvm.

- Art. 3, n. 1, l. 1, *clarus est* Pd. Item art. 4 ct 5.
Art. 6, n. 1, l. 10, pro *insupplibilis, inseparabilis* Pad (d corrigit).

Quaestio xxxix.

- Art, i, L 1, *clarus est* Pd. Item art. 2 ct 4.
Art. 5, l. 4, pro *primo, quia* Pabd.
Art. 7, num. 11, quem P om., etiam in d omittitur.
Art. 8, l. penult., *descendit* om. a.

Quaestio xl.

- Art. 1, l. 7, *in illa* Pd.
• l. 20, pro *vagasse, vacasse* Pd.

Quaestio xu.

- Art. 1, n. t, l. 2, (conrc/r/e/HerJ om. Pabd.
Art. 3, l. ult., *prosequentibus* Padi».
Art. 4, n. 1, coi. 2, l. 1, *declaratur* a.
» n. ni, l. 28, *scilicet* om. a.
» n. vi, l. 7, *explicet* a.
* » l. penult., *et iacobum et* P.

Quaestio xlii.

- Art. 1, l. 11. *Excellentiam* Pbd.
Art. 3, n. 1. l. 10, *ct Pharisaei et* P.
Art. 4, n. in, l. 8 a fin., /er. XΛΑΓ Pabd.
9 n. iv, l. 3, pro *oppositionibus, opinionibus* Pabd.

Quakstio xltv.

- Art. i. n. 111, l. antcpen., *ct noluisset* om. Pd. '
Art. 2, n. 1, l. antcpen., *ct* om. Pi>.
η. π, l. 9 a fin., pio *inferioris, interioris* Pn.
Art. 4,1. 1, *clarus est* Pd.

Quaestio xlv.

- Ar i. 1, L penult., *Act. IV* Pabd.
Art. 2, η. II, l. i3, pro *qualitatis, quantitatis*.
» η. rv, coi. 3, l. 7, *animae* Pad. – Post tres lin., *actualiter* Pd; et lin. \$cq. om. *Et*.
» > > l. 23, *tufficit* Pd.
Art. 3, l. 1, *clarus est* Pn; ct Jin. ulu, om. *etc*.
Art. 4, l. i, *Titulus clarus* om. Pd.

Quaestio xlvii.

- Art. i, n. 1, l. 5, *ex* om. Pd.
9 η. π, l. ult., *sunt clara* Pd.
Art. 2. n. i, coi. 2, l. 3. *potest* P.
Art. 4. η. II, l. penult., *ct* om. Pd.
Art. 5, n. 1, l. penult., *spintali* P.
* n. iv, l. to-13. *In cuius... deifcaret*, quae P om., in d habentur.
Art. 7, n. 11. coi. 2, l. 7, *dist.* Γ Pabd.
• n. in. l. 4, *passio* om. P.
» n. iv, l. 2, (-V/ÎQ om. Pabd.
» n. v, coi. 2, l. 12, pro *divinae, dicitur* Pd.
9 n. vi, L 8, *statum* om. Pd.
Art. 8, l. 7 a fin., *est* om. P (*capax est* d).
Art. 9, n. ni. l. 5 a fin., *parascevc* Pd.
» n. iv, l. 10, *maximae* P.
Art. II, l. 6, pro *etiam, esse* Pd.

Quaestio xdvii.

- Art. 1, n. vm. l. 5 a fin.» *patientiae* Pd.
Art. 5, n. 11. l. 17, [non prop/er) om. Pabd.
* n. m, l. 5 a fin., *audire* P. – Lin. seq., *et* om. Pd.
» n. iv, l. 4, *Matth.* Λ/ P, quod d corrigit in *Matth.* 18.
9 n. v, l. 10 a lin. coL, *dubitanda* P(a ?)b, *dubia* d.
Art. 6, n. r, l. 4 a fin., pro primo *est, et* Pd.
• η. π, l. 8, exrc om. Pn.

Quaestio xlvui.

- Art. 2, n, m, coi. 3, L 4. *infert* Pd.
Art. 3, n. 1, l. 11, pro *reliqua, aliqua* Pd.
Art. 5, η. 11, l. 4 a fin., *personale* Pd.
» n. ni, p. 409, l. 28, pro ne, *et* P.

Q' AE5Γ10 ALIX.

Art. 5, n. n. col. 2, l. β, ev Om. P
Art. 6, n. i, L 9. debito Pd.
η- π, l. 5, ut om. P.

Quarstio I.

Art. 2, n. u, l. 1, quia add. Pad.
l. 4, assistentiae Pd.
Art. 4, l. 4, ad invicem P.
Art. 6, η. π, loco pro per, propter Pd.
n. nr, J. penult., contrarium pD.

Qoakstio It.

Art. 1, l. I, clarus est Pd.
Art. 2, l. 4, sunt clara Po.
Art. 4, n. i, J. i, Vitulus clarus om Pd.
» n. nr, l. 4, pro Ul cfarù incluso die Pd, in circulo die n.

Q'-AKSTiO LU.

Art. 2, n. n, col. 2, l. t. unusquisque Pd.
n. tit, p. 495, l. 6, sanctis Patribus Pd ct casti-
gntor λ; vid. supra pag. xlv.
* n. vi, l. 9, nec Pd.
* l. 33, valde om. Pd.
* » l. 11 a fm. col., horas Pd.
l. 4 a tm. col., pro Patribus, partibus P
P. 49β> Pro Praetereo, Praeterea Pd
» n. vu, coi. 2, l. i- pro Et sic, etc. Pd.
* * l. 3, ratione Pd.

Qüarstio Iiv.

Art. 3, n. n, l. 5, nova om. P.
» num. v, quem P om., omittitur etiam in o (ubi hic articulus secundus numeratur; ct. art. 2, not. α).

Art. 3. l. 3* pro Co' i 5 3 ,ln' C°I” aeSri(uJinis
Ain. 4. ' Pr° C^niens fuit, Convenit Pd. Pd.

Q« AE5ΠO LV.

Ain. 3, l / ri!Ha Pl,; ,in. sc9» secundae P.
Art. 4, col V T Λ ' '. Pr° opinion/ Po.
Art. 5, b -.1. I, argumenta p.
Art. 6, ' »o, potest P.

Quaestio Ivt.

Art. i, n. >. 1- 3, pro Primo ratione Primum, Primo ra
tiune principii Pd.
Art. 2, coL 2, l. 2, pro ut ibi, ubi Pd.
1- 4- at om. Pd.

Quabstco Ivil

Λ| T' η. ηl l. 8 a fin., incorporalem P.

QVAESHO LVIII.

Art. b n. u. col. 3, j 3, surrexit Pd.
Art. - . >, clarus est pu; cl ,in.7 „ fin.tC0nc/(u;o idM
Art. 4» « I, clarus est P.

QvaESTiO Lix.

Art. 3, l. i. clarus est p. _ Tria Pado; licet infra ha-
beatur Quarto.
• l. ulL, patet Pd.
Art. 3. l. 1, clarus est Pd.
Art. 5, n. 1, l. t, est post una om. P. – Lin. 16, pro
effectibus, fructibus castigato a; vid.
Pracf. pag. xlv.
n. n, L 8, parte om. Pd.
• n. ni. 1. (5, pro praemiatum, praemium P. – Post
lin. Elcch. XXVIII Padd.

Siglorum interpretatio.

A Cod. Par. Nat. fonds Latin 15800.
B > Vat. 748,
C • 750.
D , , . * . *10 15j*.
E • * Ottob. 207.
F • » 747.
G * » 749.
H • Neapol. Nat. VIL B. 7.
I » . » . t5.
P Ed. Piana.
a , princeps.
b , * Tarvisii anni 1476.
c s. l. anni 1478.
prima ABCDa.
tertia PGHIàc.
editiones Pàc.
ceteri sigli omnium codicum, manuum
et editionum ex deductione omnium m nota prac-
cedentium siglorum remanentia repraesentat.

Edd. Comment. Card. Caiet.

P Editio Piona. 1370.
A » Vcnet. 1523.
b » Bonon. t5a8.
D » Patav. 1698.

TERTIA PARS

SUMMAE THEOLOGIAE

SANCTI THOMAE AQUINATIS

CUM COMMENTARIIS

CARDINALIS CAIETANI

AD

ADRIANUM SEXTUM PONT. MAX.

THOMAE DE VIO CAIETANI

CARDINALIS S. SIXTI

IN TERTIAE PARTIS DIVI THOMAE AQUINATIS COMMENTARIOS

PRAEFATIO

^P^A^PIENTIA ATTINGIT A I IXE USQUE AD I IXI M FORTITER AC DISPONIT OMNIA SUAVITER. Sii/>ic)i/iac *II*// Etsi divinam hanc sententiam, Beatissime Pater, in mundi administrations' Deus Optimus Maximus omni tempore verissimam esse ostendit, dum sua praepotente vi hacc omnia pulcherrima opera effecit quae videmus, atque, pro sui incomprehensibilis consilii prudentia et benignitate, cum magno usu et commoditate generis humani, in debitos fines dirigit universa: superioribus tamen diebus singulari quadam ratione altitudinem illam divitiarum sapientiae et scientiae suae, qua fortiter et suaviter agit, sese ad nos inclinasse clarioribus omni luce signis monstravit. Nam cum pro deligendo Pontifice Maximo in conclavi essemus, undaque illae comitiorum quodam quasi aestu effervescerent tantoque impetu studiorum huc illuc incertae ferrentur, ita ut nulla deinde iam spes, in tanta Patrum dissensione, creandi Pontificis haberetur, ecce repente Aeterna Sapientia, emisso in nos Spiritu Sancto, qui quondam super aquas ferebatur, fluctus varios motusque petentium sedavit, atque humanos conatus devicit fortiter Ad unius namque vocem, ut de Ambrosio legitur, qua Cardinalis Dertusensis Pontificatu Maximo dignus ostendebatur, ita, Deo agente, omnes commoti sunt ut sine mora omnium suffragiis in Summum Pontificem deligereris. Quis vero digitum Dei hunc fuisse non videat? Nam cum hominum consilio et favoribus ea res agitur: petitorum praesentia, quae urgeat Principum gratia et favor, ceteraque id genus quam plurimum valere solent. Tantum vero abest ut ciusmodi Tu rationibus fretus, quibus homines niti consuevere, hanc celsissimam Apostolicae dignitatis Sedem conscenderis, ut, cum Hispaniam provinciam Caesaris nomine gubernares Patribus fere omnibus ignotus, Principumque favores ad alios accederent, a Te uno unus Spiritus Sanctus non recesserit, sed omnes vicerit fortiter, ut, nulla habita ratione absentiae tuae, quae non parum detrimenti Christianae Reipublicae afferre posse videbatur, nulla quod nunquam Romae fuisses, id quod periclitanti Ecclesiae ac praesentaneo remedio indigenti obesse non nihil suspicari poteramus, nulla quod Caesaris Doctor et Pater extilisses, quae res factiosorum mentes quam maxime perturbare potuisset, suffragantibus omnibus ad tanti honoris culmen evectus sis. Praeferebat certe nostris oculis Spiritus ille sapientiae et fortitudinis lumen quoddam immensum religionis, pietatis, prudentiae, liberalitatis, integritatis et eruditionis tuae, quibus excellentissimis virtutibus, in tanti muneris functione adhibitis, et absentiae tuae, et nunquam visae a Te Romae damna, si qua forent, cumulatissime sarcires, Tcque non Caesari singularem, sed ceteris etiam Principibus, omnibusque aliis Christianis populis, Pastorem, Doctorem et Patrem communem exhiberes. Fortiter igitur nobiscum egit Deus fortis, ut sic itidem suaviter cuncta disponderet. Quid enim suavius Ecclesiae evenire poterat, hoc tempore quo, turpissimis moribus foedata, bonis spiritalibus destituta, ignorantiae tenebris obsessa,

novis haeresuni tempestatibus agitata, bellorum tumultibus inter Christianos Principes concussa, Turearum impietate labefactata ac diminuta existit: quid, inquam, suavius Sponsae isti Ecclesiae, tot ac tantis malis afflictae, evenire poterat, quam Te Sponsum datum divinitus intueri, qui innocentia et vitae integritate veterem illam Ecclesiae sanctimoniam in nostram aetatem revocaturus sis, (pii summo studio ac diligentia nihil non instauratum relinques, qui sanae doctrinae splendore illo qui in tot libris quos edidisti lucet omnem ignorantiae caliginem dissipabis, qui clarissima tua auctoritate, divino iudicio nunc tantum amplificata, et nationem Germanam, apud quam semper valuisti quam plurimum, omnibus haeresum maculis, quae nunc in illa funduntur, expurgabis, et, inter Christianos Principes compositis rebus, ferocem Tuream, magnis copiis Italiae minitantem, retardabis exterminabisque? Credo equidem, nec vana erit fides, Optimum Deum, qui suis manibus Te in hac Petri Sede collocavit, istam etiam tibi adversus Tureas felicem victoriam reservasse, ut, prius reformatis per Te Christianorum, et sacerdotum praecipue moribus, barbarae illae nationes tum demum credere incipiant in Christi Ecclesia veram esse religionem et pietatem, quod ob multorum vitae turpitudinem hactenus illis incredibile visum est. Quemadmodum igitur Divina Sapientia in Te deligendo attigit a fine usque ad finem fortiter ac suaviter universa disposuit, ita et Tu, cum primis religione, tum illa etiam, qua maxime fulges, sapientia et consilio, in gubernanda Republica Christiana fines totius orbis attinges fortiter, suaviterque profana et sacra dispones. Ita enim Christianorum omnium vota exposcunt, qui prope voce una in Te spem illam sesc habere clamant, ut cuncta instaures ac reformes. Ita virtus tua et integritas requirunt, quibus res omnes, quantaecumque sint et quamtumvis difficiles, Te iampridem gerere et conficere posse probavisti. Ita demum mirabilis haec Tui electio, quae ab illo qui facit mirabilia magna solus profecta est, merito et optimo suo iure postulat, ut iuste indices in nationibus, ruinas Ecclesiae impleas, avaritiaeque tanquam hydrae capita renascentia igne caritatis extirpes. Mihi vero in hoc communi Christianorum gaudio, quo maxime itidem meae laetitiae signum aliquod et indicium exhiberem oblata est occasio ista, disponente suaviter Spiritu Sancto ut haec nostra in Tertiam Partem Divi Thomae Commentaria, licet superiori anno absoluta fuissent, usque in praesens tamen in publicum non exirent, quo sic Tibi nominatim illa dedicemus. Cui enim alii potius? Pulchre siquidem congruit ut has nostras de Christo elucubrationes Tibi, Christi À'icario, consecremus, iudexque illarum sis et censor, qui eruditissimus et ovium Christi Pastor existis, ut, cum de tuo nutu Christianarum rerum summa pendeat, nihil eorum quae ad doctrinam pietatis pertinent absque tua censura et comprobatione pervulgetur. Illum igitur cui laboravi, quique non in furore, sed in benignitate sua Te Principem nobis dedit, precor ut Sanctitatem Tuam quam maxime longaevam esse velit, quo felici successu, de tot malis sublevata, Ecclesia in dignitatem pristinam restituatur. Vale, Pater Beatissime.

Romae, die X Martii, anno Salutis MDXXII.

• 's H i 07 |
»zru Ji.

• Cf. Pert. I,
it. Urrod.

• Cl. Conseri
tn ('Yo'. IM P«n.

α
• VMè PΠHii ; ft
mtxr
Ca t« .I. I ση».I x|
Tnut. iv
Λ -Ofi. <tl<. fl.

TERTIA PARS SUMMAE THEOLOGIAE

ANGELICI DOCTORIS

SANCTI THOMAE AQUINATIS

ORDINIS PR.UDICATORUM

CUM COMMENTARIIS

THOMAE DE VIO CAIETANI

1740 EMORI. XU

S. R. E. CARDINALIS

— M³⁶ —

PROLOGUS

Tertia Salvator noster Dominus Iesus Christus, teste Angelo, *populum suum salm/m faciens a peccatis eorum* viam veritatis nobis in seipso demonstravit per quum ad bcutitudinem immortalis xitae resurgendo pervenire possumus, nccesse est ut, ad consummationem totius theologici negotii, post considerationem ultimi finis humanae vitae et virtutum ac \iliorum, de ipso omnium Salvatore ac beneficiis eius humano generi praestitis nostra consideratio subsequatur

(area quam, primo considerandum occurrit de ipso Sahatore; secundo, de sacramentis eius, quibus salutem consequimur *: tcnio.de fine immortalis \itae, ad quem per ipsum resurgendo pencniinus *.

Cinea primum duplex consideratio occurrit: prima est de ipso incarnationis mysterio, secundum quod Deus pro nostra salute factus est homo; secunda de his quae per ipsum Salvatorem nostrum, iJest Deum incarnatum, sunt acta ct passa *.

Commentaria Cardinalia Caictani

Quia Salvator xosikh rto. Debitum divo Thomae famulatum persolvere cupiens, expeditis Commentationibus trium Librorum suae Summae, ad ultimum me confero, expositurus textum multarum stionum secundum modum in Commentariis Primi Libri

Dividitur igitur praesens Liber, ui m illius apparet principio, in partes tres principales: quarum prima de Domino nostro Icsu Christo, usque ad quaestionem sexagesimam protenditur; secunda vero, de sacramentis, indu inchoans, imperfecta relictæ est ob immaturam Doctoris mortem; tertia autem, de immortalis vita resurgentium, omnino deficit. Nos auleni»s* e'u* ope Deus dederit. quasJum ndiungemus quue-Tn À 'iv-xiv ***oncs ^rca utilia ad animarum salutem, quae npportu-nae apparebunt, ne repetere aliorum dicta contingat '.

Prima autem pars, dc le.-u Christo, in sex panes distinguitur. Prima de unione Filii Dei et humanae naturae, usque ad quintamdccimam quaestionem inclusive; secunda quae consequuntur unionem, a textndecinu usque ad vigcsimxtmscxuin; tertia dc ingressu Salvatoris in mundum. a uge-imascptima usque ad Irigesnn.unnonarn; quarta de progressu S ihatoris in hoc mundo, a quadragesima usque ad quadragesimamquintam; quinta de exitu Salvatoris ex hoc mundo, a quadragesimasexta usque ad quinquagesimamsecundam; sexta demum dc exaltatione Salvatoris post hanc ntarn, a quinquagoimatcrtin usque ad quinquagesiinamnon.im, tractat.

Secunda deinde principalis pars, dc sacramentis, in octo distinguitur partes: quarum prima de sacramentis in comuni, reliquae septem de singulis septem sacramentis rignillatim tractant.

• WxSib. op. l. ta», ol.

•Ct rirt.Lqu. Ū. IftttoX

• Q. · *-».

• CX .S*rplo3. *ju. uik.

• Qb. X*TB

QUAESTIO PRIMA

DE CONVENIENTIA INCARNATIONIS

IN SEX ARTICULOS DIVISA

•<xpr' 'Cir''' / ^ lhi ' primum ; tria considerata occurrunt:
• primo quidem, de convenientia incarnationis
• ipsius ; secundo, de modo unionis Verbi incar-
• Qu. n. nati ' ; tertio, de his quae consequuntur ad hanc
• Q« unionem ♦
Circa primum quaeruntur sex.
Primo: utrum conveniens fuerit Deum incar-
nari.
Secundo: utrum fuerit necessarium ad repa-
rationem humani generis.

Tertio: utrum, si non fuisset peccatum Deus
incarnatus fuisset.
Quarto: utrum principalius sit * incarnatus
ad tollendum originale peccatum quam a-
ctuale.
Quinto: utrum conveniens fuerit Deum incar-
nari a principio mundi. H
Sexto: utrum eius incarnatio differri debuerit
usque in finem mundi.

ARTICULUS PRIMUS

(TRIM Ft ERIT CONVEMEXS DEI M INCARNARI

III Sent., Ji*t î, qu. ., an. 3; IV Cont Gent., u , XIJI, UII, i.iv. i.v; Cohi: td Tied., op. r.c, ca.

m sic proceditur. \ idetur quod
rrit conveniens Deum incarnari,
nim Deus ab aeterno sii ipsa
bonitatis, sic optimum esi ipsum
esse sicut ab aeterno fuit. Sed Deus ab aeterno
fuit absque omni came. Ergo convenientissimum
est ipsum non esse carni unitum. Non ergo fuit
conveniens Deum incarnari.

2. Praeterea, quae sunt in infinitum distantia,
inconvenienter iunguntur: sicut inconveniens es-
set iunctura si quis pingeret imaginem in qua
Λζ/wano capiti cervix iinigeretur equina *. Sed
Deus et caro in infinitum distant: cum Deussit
simplicissimus, caro autem composita \ et prae-
cipue humana. Ergo inconveniens fuit quod Deus
cami uniretur humanae.

3. Praeterea, sic distat corpus a summo spi-
ritu sicut ' malitia a summa bonitate. Sed omnino
esset inconveniens quod Deus, qui est sumina
bonitas, malitiam assumeret. Ergo non est con-
veniens quod summus spiritus increatus corpus
assumeret.

4. Praeterea, inconveniens est ut qui excedit
magna, contineatur in minimo; et cui imminet
cura magnorum, ad parva se transferat. Sed
Deum, qui totius mundi curam gerit, tota uni-
versitas capere non sufficit. Ergo videtur incon-
veniens quod intra corpusculum vagientis infan-
tiae lateat cui parum : putatur universitas; et tan-

diu a sedibus suis absit ille Regnator, atque ad
unum corpusculum totius mundi cura transfera-
tur; ut Volusianus scribit ad Augustinum*.
Sed contra, illud videtur esse convenientissi-
mum III per visibilia monstrentur invisibilia Dei:
ad hoc enim totus mundus est factus, ut patet
per illud Apostoli. Rmn. i Invisibilia Dei per
ea quae Jacta sunt, intellecta, conspiciuntur. Sed
sicut Damascenus dicit, in principio III libri *
per incarnationis mysterium monstratur simul bo-
nilus et sapientia et iustitia et potentia Dei. vel
virtus: bonitas quidem, quoniam non despexit pro-
prit plasmatis infirmitatem ; iustitia vero, quoniam
non alium jacet vincere tyrannum r, neque vi eri-
pit ex morte hominem; sapientia vero, quoniam
invenit difficillimi decentissimam solutionem; po-
tentia vero, si\ e vinus, m/inita, quia nihil est maius
quam Deum jieri hominem. Ergo conveniens fuit
Deum incarnari.

Respondeo dicendum quod unicuique rei con-
veniens est illud quod competit sibi secundum
racionem propriae naturae: sicut homini conve-
niens est ratiocinari quia hoc convenit sibi in-
quantum est rationalis secundum suam naturam.
Ipsa autem natura Dei est bonitas ; ut patet per
Dionysium, i cap. de Div. Xom.* Unde quidquid
pertinet ad rationem boni, conveniens est Deo.

Pertinet autem ad rationem boni ut se aliis
communicet: ut patet per Dionysium, tv cap. de

a) iptiui. – Chriiti editione».
3) peccatum. – ecu homo peccator addit P.
T) Ht – PRj Hī/litet
compotita. – tit (flm. P) maxime compotita PGI.
r) tic^ . ticut. – PEhCG; start... tic.

ζ) parum. – par vix II, parva G, parva vii bc – Infr» cwrj E <1
tertia praeter H; om,
r.i quoniam... tyrannum, quoniam homine victo nan alio qujm
homine fecit vinci tyrannum P; mox eripuit PF; po*r Jiffiillimi
itdJunt prehī PE»CG.
0) bonltat. – essentia bonitatis PhG.

. K. T. .¹ » Dii. Nom. ² Unde ad rationem summi boni pertinet quod summo modo se creaturae communicet. Quod quidem maxime iit per hoc quod *naturam creatam sic sibi coniungit ut una persona fiat ex tribus, Verbo, anima et carne*: sicut dicit Augustinus, XIII *de 7^{rin}*. Inde manifestum est quod conveniens fuit Deum incarnari.

i An PRIMUM ergo dicendum quod incarnationis
mysterium non est impletum per hoc quod Deus
sit aliquo modo a suo statu immutatus in quo
ab aeterno non fuit: sed per hoc quod novo
modo creaturae se univit, vel potius eam sibi.
Est autem conveniens ut creatura, quae secun-
dum rationem sui mutabilis est. non semper eo-
dem modo se habeat. El ideo, sicut creatura,
cum prius non esset, in esse producta est, con-
venienter, cum prius non esset unita Deo, post-
modum fuit ei unita *.

An SECT xdi μ dici NDt m quod uniri Deo in unitate personae non luit conveniens carni humanae secundum conditionem suae naturae: quia hoc erat supra dignitatem ipsius. Convenient tamen luit Deo, secundum infinitum excellentiam bonitatis eius, ut sibi eam uniret pro salute humana.

Ad tertium dicendum quod quaelibet alia conditio secundum quam quaecumque creatura differt

a Creatore, a Dei sapientia est instituta, et ad Dei bonitatem ordinata: Deus enim propter suam bonitatem, cum sit increatus, immobilis, incorporeus \ produxit creaturas mobiles et corporeas; et similiter malum poenae a Dei iustitia est introductum propter gloriam Dei. Malum vero cul-
pae a committitur per recessum ab arte divinae sapientiae et ab ordine divinae bonitatis. Et ideo
conveniens * esse potuit assumere naturam creatam, mutabilem, corpoream et pūcnaitati subiectam: non autem luit conveniens ei assumere malum cul-
pae.

Ad q̄i v̄rit̄m dicendū quod, sicut Augustinus respondet, in Epistola ad Volusiammi l. *, non habet hoc Christiana doctrina, quod ita sit Deus infusus carni humanae ut curam gubernandae universitatis vel deseruerit vel amiserit, vel ad illud corpusculum quasi contractam transtulerit: hominum est iste sensus nihil nisi corpus valentium cogitare. Deus autem non mole, sed virtute magnus est: unde magnitudo virtutis eius nullas in angusto sentit angustias. Non est ergo incredibile*, ut verbum hominis transiens simul auditur a multis et a singulis totum, quod Verbum Dei permanens simul ubique sit totum. Unde nullum inconueniens sequitur, Deo incarnato.

t) *Et ideu... tiul.i. 11 ideo i'mt erratura tit a Deo pruduchi eum prihi.t tout ett't a Dru producta, ita conuenienter c_{mju} prius non ruet unita fka ptulmdum /uit Deo (Deo om b) unita llb; Et l_{ieu} ficut creatura i_{iiwyit} tue cum prtut nnn eitet, ita conueuienter cum priui non enet unita Deo hi pcrwta, pmtmodum c_{ifuit} unita Pc; in tue producta... easel om. pGI; Deo in pertona ctiem EG1: pr» co»n»e-
•lienter, conuenienter sic E, conuenienter ira etiam D, conuenienter ita conuenienter E.*

A) *iucxupûrcui* - *tl incorporât*» Ivr̥tii,
p) *culpae* - EFd̥iC ct lenia; otn.
/l *cnnvemciu* - /l-o *convenient PGI*
;l <ju<ld, *tient Votuilanum*. l'FGitll; *jucd (tftnd autem A) Au-*
puttumu rcipandet ad Vo/utianum in rpittola.
incredible - f iC ct terti- (trgo ont. editione)», *credible*; pro
ut, uf ei b, il tenu.

Commentaria Cardinalis Caietani

1 x titulo primi articuli primae quaestionis, nota duos ter-
minos: scilicet lv *incarnari*, et lv *conveniens*. Nam h-
1 *incarnari* plus significat quam exprimat. Explicat siquidem
nihil aliud quam *carnem assumere*, vel *carnem Jieri*: si-
gnificat autem *hominem jieri etiam secundum carnem*. Na
quod *caro*, ut infimus terminus, quidquid nobilius est in
homine concludit: et. ut sic, denominat naturam humanam
inlcnc«nn. Nam si Deus usque adeo *semetipsum exinanivit* '
ut convenienter caro fieret humana, multo magis conve-
niens est quod sit factus homo secundum animam et hu-
manitatem integram. Mento autem theologi hanc divinam
exinanitionem vocabulo *incarnationis* significant: quia Jo-
annes Evangelista, propter dictam rationem, eodem docuit
-4.. otp. i vocabulo, dicens: *Et Verbum caro factum est**.

Ly *conveniens*. cum se habeat ad *possibile* ut minus commune ad magis commune, claudit in se *possibile* et addit super illud: omne siquidem *conveniens* est *possibile*, sed non c contra, ut patet de monstris; est enim monstrum *possibile*, sed non est *conveniens*. Cum conclusum igitur fuerit quod Deum incarnari est *conveniens*, monstratum erit simul quod est *possibile*.

Rursus, si perspexeris quod *ly conveniens* absque quacumque determinatione in hoc titulo ponitur, dum non apponitur aliqua limitatio, puta, *ad hoc vel illud, secundum hanc vel illam rationem*, aut aliquid hujusmodi; videbis quod quaestio praesens de convenientia incarnationis, non ad hunc vel illum finem aut effectum, sed absolute est. Et propterea ex propriis Dei et incarnationis absolute decidenda est quaestio ista. Cuius sensus est : *In Deum Jieri hominem, etiam secundum carnem, fuerit conveniens.*

11. In eodem titulo primi articuli dubium occurrit, quia Auctor videtur mcoepissc saltando. Nam ante istum articulum debebat inquiri up Deum incarnari sit pos-sibde. Tum quia ista quaestio non debet indiscuua relinqui, sed in proprio loco tractari. Constat autem *possibile* esse naturaliter prius qujrn *conveniens* : cum sit communius, et *innata sit nobis via ex communioribus procedendi*, ut dicitur in I *Phvsic.* ' - Tum qiii.v Auctor ipse, non solus, in principio Hl *Seni.* inchoat a possibilitate. Cur ergo non nde meoepit m hoc opere?

Ad hoc dicitur quod, quia nulla *cienlia proliui suum subiectum, sed supponit illud, ut palet in *Poster.* -; et huius Libri subiectum proprium est Iesus Christus, hoc *_{<«»} est. Deus incarnatus: ideo ars ipsa exegit ut non quaeretur hic an possibile sit Deum incarnari; hoc enim esset Liberum istum non praesupponere Deum incarnatum. Nec tamen omnino indiscussa dubitatio haec relicta est: sed. tracundo convenientiam incarnationis ex naturis extremorum, scilicet Dei et humanae naturae, ut in hac littera nt. excluditur impossibilitas incarnationis, et manifestatur simul. ut dictum est *, convenientia eiusdem; ita quod sub titulo convenientiae satisfactum est et materiae de possibilitate incarnationis, et arti procedendi.

Quod autem in III *Sent.* Auctor inchoaverit α possibilitate, non obstat proposito. Quia in illo opere nc-n erat pose ordinator doctrinae, >ed, ut commentator, quaestione* emergentes movebat: hic autem ipse auctor est ordinis doctrinae, ct ideo, artificiose procedens, supponit Deum incarnatum, et quaerit dc illius convenientia.

III. In corpore eiusdem primi articuli unica est conclusio responsiva quaesito: *Conueniens fuit Deum incarnari.*

Probatur. I nicuique rei conveniens est quidquid competit illi secundum rationem suae naturae. Ergo Deo conveniens est quidquid pertinet ad rationem boni. Ergo Deo conveniens est sunirno modo se communicare creaturae. Ergo conveniens fuit Deum incarnari.

.Antecedens manifestatur ex hoc quod ratiocinari convenit homini quia secundum rationem suae rationalis naturae competit. – Prima vero consequentia probatur: quia ipsa natura Dei est essentia bonitati?, ut Dionysius dicit. Secunda autem consequentia probatur: quia ad rationem summi boni spectat summo modo se communicare creaturae. Quod probatur: quia ad rationem boni spectat se communicare aliis, – Tertia denique consequentia probatur: quia hoc quod est summum bonum, seu Deum, summo modo se communicare creaturae, maxime lit per hoc quod *naturam creatam sic sibi coniungit ut ex Verbo, anima et carne una fiat persona*, ut .Augustinus dicit.

Hic est planus processus litterae.

IV. In antecedente huius processus hoc solum notandum occurrit, quod, propter sui claritatem, in littera manifestatur in una sola natura, cum potuisset inductive manifestari in omnibus: sat enim fuit inchoasse inductionem in re tam manifesta.

In primo consequente scilicet, /)<« *conveniens est quidquid pertinet ad rationem boni*, memento distinguere quod aliud est loqui de ratione boni: et aliud de ratione talis boni, puta angelici, caelestis, humani, leonini, et aliorum specialium bonorum. Multa namque sunt quae spectant ad rationem talis boni quae non spectant ad rationem boni absolute: latrare siquidem ad bonitatem canis, ratiocinari ad bonitatem hominis, moveri ad bonitatem caeli, et sic de alii proprii bonis creaturarum, spectant; et tamen nihil horum spectat ad rationem boni simpliciter. Et propterea nihil horum convenit Deo. Sed quidquid pertinet ad rationem boni, non limitati ad hanc vel illam naturam creatam, sed absolute considerati, totum conveniens est attribuere Deo: quia natura Dei est ipsa bonitas.

V. Circa secundae consequentiae,, scilicet, *Ergo Deo conveniens est summo modo se communicare creaturae*, probationem, scilicet, *quia ad rationem boni pertinet ut se aliis communicet*, etc. \ dubium primo occurrit, quii communicare se aliis nullam perfectionem importat: alioquin Deo ab aeterno, dum se non communicavit aliis, defuisset aliqua perfectio, quod est impossibile. Quod autem nullam perfectionem importat, non spectat ad rationem boni, cui nihil praeter aut extra boni latitudinem convenire fa< est. Non recte igitur assumitur quod communicare se aliis pertinet ad rationem boni.

Circa eiusdem sequelae probationem eandem dubium secundo occurrit, quia inetneax invenitur: quoniam trans- itur ex naturali conditione boni ad voluntariam boni conditionem. Quod non licere patet ex eo quod voluntaria libere a bono procedunt: non enim inferuntur ex naturalibus, utpote necessariis et alterius ordini*. Non ergo ex quacumque Dei naturali conditione potest efficaciter inferri aliquod opus ipsius liberum, ut patet. – Manifestatur autem hunc errorem in hoc passu intervenire: quia ex spectantibus ad rationem boni infertur summum bonum, ac per hoc Deum, communicare scipsum creaturae. Constat enim quod pertinentia ad rationem boni conveniunt ipsi bono et Deo naturaliter: et quod communicare scipsum convenit Deo. summo bono, libere. Non recte igitur processum est in littera.

\ 1. Ad primum dubium dicitur quod, licet posset distinguere *communicare se aliis*, secundum quod importat actionem, quae est perfectio agentis in actu, quae in Deo est sua substantia, et secundum quod importat illationem effectus ad extra, ut in Primo Libro \ patuit: quia tamen non oportet in proposito ad haec recurrere, scito quod falsum simpliciter est quod communicare se ahis non importat perfectionem. Et probatio eius non valet, ex eo quod non ponit perfectionem in communicante, inferens. *Ergo non importat perfectionem*: stat enim quod importet perfectionem, et non in communicante, sed in illis quibus communicatur. Et vere sic est: nam bonum com-

unicare scipsum aliis, dato quod nullam addat perfectionem bono communicanti scipsum, necessario tamen perfectionem ponit in illis aliis quibus scipsum communicat.

Et ad naturam boni spectat communicare scipsum aliis, non ut ipsum communicans sit melius, sed ut alio bonificentur per ipsum, Et propterea ratio litterae verum assumit, et optime procedit ad intentum.

Ad secundum dubium dicitur quod, cum bonum sit unum transcendentium, et comprehendat sub se non solum bonum secundum esse naturae, sed etiam bonam voluntatem: ac per hoc. abstrahat ab utroque essendi et causae modo. scilicet per modum naturae vel voluntatis: consequens est quod id quod pertinere dicitur ad rationem boni, non minus quam ipsum bonum et illius ratio, abstrahat a modo naturae vel libertatis. Ac per hoc, communicare scipsum pertinere ad boni rationem intelligendum est non determinate per modum naturae aut libere,

et communiter et indeterminate, ut in unoquoque verificetur secundum illius modum. Unde et in littera non concluditur aliqui, dictorum modorum communicandi scilicet absolute quod communicare scipsum creaturae supremo modo. sive hoc taliter naturaliter sive libere non exprimendo, spectat ad summum bonum; ea ratione quia, si bono convenit communicare scilicet. consequens est quod magis bono convenit magis communicare scilicet, et consequenter summo bono convenit summe communicare scilicet. Inde patet quod in infertur voluntarium ex naturali: sed commune est communi.

II. In tertia consequentia *, memento, primo, formaliter intelligere termino*: distinguendo de creatura; vel de creatura taliter. puta homine, angelo, vel caelo, etc. Nam non est hic sermo de creatura tali, sed de creatura absolute, cum assumitur quod summo bono convenit summo modo se communicare creaturae.

Xotate, secundo, verba, et signate mysteria *. Ex summo modo communicare se creaturae infertur incarnationis convenientia. In bonis namque modis, plus quam genere diversis, Deus, qui est ipsum summum bonum, intelligi potest communicare scipsum creaturae. Primo, quasi naturaliter communicando scipsum. Et sic communicavit scipsum universo creando et conservando libere universum. – Secundo, supernaturaliter communicando scipsum. Et sic communicavit scipsum universo elevando omnes intellectuales et rationales substantias in consortium divinae naturae * per gratiam: cuius non solum capace? gratuita benignitate fecit. sed etiam actualiter participes ab initio, ut in Primo Libro Auctor ex Augustini auctoritate deduxit.

Est autem inter hos duos modos tanta distantia quod iuxta primum modum distributae sunt participationes, imitationes atque similitudines Dei sic ut constituerentur illis substantiae rerum, quas naturas entium dicimus, cum suis conditionibus naturalibus: Deus autem ipse extra et supra totum universum in sibi soli propria excellentissima natura remanet solus, in sui ipsius fruitione beatus. – Iuxta secundum autem modum naturae suae propria Deus communicavit creaturae: scilicet videre Deum. Inii Deo viso per consequentiam, esse consortem divinae naturae per gratiam inchoative et per gloriam consummate. Quae quia non possunt sic communicari ut naturalia aut connaturalia sint creaturae, ideo supernaturaliter ac ex superabundantiore gratia Deus quod sibi soli ex naturali ordine remanserat proprium. commune fecit creaturae, ut consequeretur cum illo beata in illius quoque visione et fruitione. Ita quod Dei communio, quae impossibilis est naturali ordini, concessa est secundum supernaturalem ordinem gratiae.

Tam excellentissimus autem est amor Summi Boni erga creaturam ut non sat fuerit illi communicare se secundum naturalem ordinem creaturae, et caetero universum; nec etiam sat fuerit eidem communicare se creaturae secundum ordinem gratiae, elevando ipsam ad consortium divinae naturae: sed ad id unum quod reliquum erat, et inexcogitabile, elevavit creaturam, ad personalitatem scilicet divinam, quod ad tertium et supremum modum communicandi scilicet spectat. Secundum siquidem hunc tertium modum communicat se Deus creaturae, non tribuendo illi

• Num in

*Quia in Commento, ubi dicitur, hi.

simflimdincm am donurn aliquod creatum naturalis vel *u-
pcmaturalis ordinis: sed propriam personam, secundum
*uam propriam subsistentiam quam in semetipsa habet,
communient creaturae, sicquc sibi Deo ct creatae naturae
communem personam facit ut creatura, hoc est homo, sit
secundum rem Verbum **Det**, quod est Deus. Hic procul
dubio est summus modus quo summum bonum commu-
nicare se potest creaturae: non est enim mtelligibilis maior
modus quo possit communicari Deus creaturae.

Hoc autem modo Deum communicasse se creaturae,
et non solum creaturae tali, ex hoc quod incarnatus est,
ex eo patet quod incarnatio est elevatio totius universi
in divinam personam. Nam m pure spiritualis natura, ut
est angelica, assumpta fuisset, creatura corporea elevata
non fuisset. Et similiter, si caelestis natura fuisset assumpta,
sensitiva vegetativaque creatura non fuisset huius elevatio-
nis particeps. Et similiter, si solam corpoream quamcuin-
que naturam, aut vogetativnm. aut sensitivam assumpsisset,
intellectualis natura elevata non luisset. Assumendo autem
naturam humanam. quod significatur per incarnationem,
totius universi natura elevata est ad divinam personam.
Ita quod Deus vere creaturae absolute se summo modo
communicavit, quia toti universo se summo modo com-
municavit, dum incarnatus est: quia, ut in littera ex Au-
gustino dicitur, sic omnia coeunt in unam personam, caro,
anima intellectiva et Verbum Dei. Haec enim ideo \uctor
attulit ad probandam ultimam sequelam, quia per haec
significatur totum universum, ne per hoc communio Dei
ad creaturam absolutu. Habes ergo hinc potissimam ratio-
nem incarnationis ex bonitate divina erga universum, m po-
tissima ratio est quae ex communissimo bono, uîpûte nw-

xime divmot sumitur: quam Dominus docuit, Ioan, m .. *Sic ' Vjâ' ''
l)cux dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret.*

VIII. in responsione ad primum eiusdem articuli pruni,
nota duplicem modum loquendi de incarnatione: sci di-
cendo, *Deux univit se creaturae*: vel dicendo, *lieux uni-
vit creaturam sibi*. 1'terquc sinu* ct Catholicus, et Ideo
uterque in littera ponitur: sed secundus melior, quia for-
mali*. Et ideo in littera primus corrigitur quodammodo
per secundum. Et ratio est quia secundus modus dicendi
mutabilitatem significat in creatura, lanquum rem allatam
ad Deum, ct Deum significat ut terminum, ac per hoc
Deus significatur ut immutatus, terminus enim nhtque <ui
mutatione terminare potest: in primo nutem modo signi-
ficatur c contra, quantum est ex modo dicendi (non quo-
ad rem dictam), Melius eft ergo uti secundo modo lo-
quendi. ut dicere: *Deus u/iivit creaturam sibi*.

IX. In responsione ad secundum eiusdem articuli, nota
m littera haben negativam. »cilicct. *(miri Deo in persona
non fuit conveniens carni humanae secundum conditionem
suae naturae*, et non habetur affirmativa *inconvenientis*.
Et merito. Quia sere negatur de quacumque creatura con-
venientia, et quaecurnque naturalis potentia ad unionem
personalem cum Deo: falso tamen affirmaretur repugnantia
aut inconvenientia ad huiinmudi unionem. Quoniam neu-
tram partem sibi creatura s indicat. Creatura enim, secun-
dum naturae sitae conditionem, non habet unde sibi vin-
dicet convenientiam ad talem unionem, nec habet unde
sibi vindicet inconvenientiam ad eandem : sed totus ordo
creaturae ad huiusmodi unionem ad excellentiam bomtatts
ct potestati* divinae spectat; sola logica ct obedienciae po-
tentia m creatura bibatur.

ARTICULUS SECUNDUS

TTRI M IT [.PIT NECESSARIUM AD REPARATIONEM JITMANI GENERIS VERBI M DEI INCARNARI

III *Sent*, dat. ir, ju. ui, n i, ...l 3; IV, diu. x, nrt i, rd 3, IV *Cont. Gent.*, r.ip. ur, Lt; *Cant. Grate. Armen*, etc., «up. v;
Compend. F< ail., cap. r. , f. i; *tn P.adjm.* XLV,

S D SECUNDUM SIC PROCEDITUR. VidetUf quod
non fuerit necessarium ad reparationem
humani generis Verbum Dei incarnari.

Verbn enim Dei, cum sit Deus perfe-
ctus ul *n Primo habitum est, nihil virtutis per
carnem assumptam accrevit. Si ergo Verbum Dei
incarnatum naturam ' reparavit, etiam absque
camis assumptione eam potuit reparare.

2. Praeterea, ad reparationem humanae na-
turae, quae per peccatum collapsa erat, nihil aliud
requiri videbatur quam quod homo satisfaceret
pro peccato ?. Non enim Deus ab homine re-
quirere plus debet quam possit : et, cum pronior
sit ad miserendum quam ad puniendum, sicut T
homini imputat actum peccati, ita etiam videtur
quod ei imputet ad deletionem peccati actum
contrarium. Non ergo fuit necessarium ad repa-
rationem humanae naturae Verbum Dei incarnari.

3. Praeterea, ad salutem hominis praecipue
pertinet ut Deum reveareatur: unde dicitur Ma-
lach. 1 *; *Si ego Dominus, ubi limor metis? Si
Pater, ubi honor meus?* Sed ex hoc ipso ho-

mines Deum magis reverentur quod cum con-
sideram super omnia elevatum, ct ab hominum
sensibus remotum: unde in Psalmo * dicitur: '™
*Excelsus super omnes gentes Dominus, et super
caelos gloria eius*; et postea * subditur; *Quis si-
cui Dominus Deus noster?* quod ad reverentiam
pertinet. Ergo videtur non convenire humanae
saluti quod Deus nobis similis fieret pef cami\$
assumptionem.

Sed contra, illud per quod humanum genus
liberatur a perditione, est necessarium ad huma-
nam salutem. Sed mvsterium divinae incantatio-
nis est huiusmodi: secundum illud Ioan, m *: '™
*Sic Deus dilexit mundum ut Filium suum unige-
nitum daret, ut omnis qui credit iit ipsum non
pereat, sed habeat ritam aeternam*. Ergo necssc
tuit aci humanam salutem Deum incarnari.

Respondeo dicendi,m quod ad finem aliquem
dicitur aliquid esse necessarium dupliciter: uno
modo, sine quo aliquid esse non potest* sicut
cibus est necessarius ad consonationem huma-
nae \itae; alio modo, per quod melius e: con-

a» *naturam*. – *humanam naturam* PEGliH; a Λ dcâJt i.
iθ *peccato*. – *Sed humo ut videtur iath/accre potuit pro precata*
addunt PG«H.

y) *ct, cum...* *n'eut*. – PpGall; *cum...* *ird lient* D*G, *cum*.^ *iicut autem*
hC, *cum...* *licui ergo* E. *cum tamen*.~ *s'cut* E, *cum...* *fient* ceteri ei *ah*. –

ïÿτχηλκ Tutor . D. TumiiF T. VUI,

Pro *imputat.. CMtrjrium, imputat a.ipoenam actum p,.cati ita impU'*
tare debet a.i meritum actum cantradum P; ad poettam
etiam GHll ei &.

è) *M*. – PGd, *unde*.

	<p>io</p> <p>venicntius pervenitur ad finem, sicut equus neces- sarius est ad iter. Primo modo Deum incarnari non fuit necessarium ad reparationem humanae naturae: Deus enim per suam omnipotentem virtutem poterat humanam naturam multis aliis modis reparare. Secundo autem modo necessa- rium fuit Deum incarnari ad humanae naturae reparationem. Unde dicit Augustinus, XIII <i>de</i> • c*?. » <i>Trin.</i> *: <i>Ostendamus non alium modum possibilem</i> <i>Deo defuisse, cuius potestati omnia aequaliter sub-</i> <i>iacent: sed sanandae miseriae nostrae convenien-</i> <i>tiorum alium modum non fuisse.</i></p> <p>Et hoc quidem considerari potest quantum ad promotionem hominis in bono. Primo quidem, quantum ad fidem. quae magis certificatur ex hoc quod ipsi Deo loquenti credit. Unde Augu- stinus dicit, XI <i>de Cir.</i> <i>Dei</i>*: <i>Ct homo fidentius</i> • c»p. n. <i>ambulare ad veritatem. ipsa Veritas. Dei Filius,</i> <i>homine assumpto, constituit atque fundarit fidem.</i> Secundo, quantum ad spem, quae per hoc ma- xime erigitur. Inde Augustinus dicit. XIII <i>de</i> • Loc. c.r. <i>I'rin.</i> v: <i>Xihil tam necessarium fuit ad erigendam</i> <i>spem nostram quam ut demonstraretur nobis quan-</i> <i>tum diligeret nos Deus. Quid vero huius rei isto</i> <i>indicio manifestius. quam ut Dei Filius naturae</i> <i>nostrae dignatus est inire consortium?</i> - Tertio, quantum ad caritatem, quae maxime per hoc excitatur. Inde Augustinus dicit, in libro <i>de Ca-</i> • op. ir. <i>techi</i>^andis <i>Rudibus</i> *: <i>Quae maior causa est ad-</i> <i>ventus Domini, nisi ut ostenderet Deus dilectionem</i> <i>suam m nobis?</i> Et postea subdit: <i>¶ amare pi-</i> <i>gebat. saltem reamarc non pigeat.</i> - Quarto, quan- tum ad rectam operationem, in qua nobis exem- plum se praebuit. Unde Augustinus dicit, in quo- Jam Sermone <i>de Xatiritate Domini</i> ; <i>Homo se-</i> • Ser.ccciaXt &fx" <r.cxx"ai' ^us eral> <i>4iiCn</i>*us ,l()H erat, qui rideri poterat: <i>Deus sequen-</i> <i>retur homini et qui ab homine videretur, et quem</i> <i>homo sequeretur, Deus factus est homo.</i> - Quinto, quantum ad plenam participationem dix in itatis, quae vere est humiuis beatitudo, et finis huma- nae vitae. Et hoc collatum est nobis per Christi humanitatem: dicit enim Augustinus, in quodam -jaxeropp. Sermone <i>de Sativ. Domini</i> <i>Factus est Deus</i> <i>homo, ut homo Jieret Deus.</i></p> <p>Similiter etiam hoc utile fuit ad remotionem mali. Primo enim per hoc homo instruitur ne sibi diabolus praeierat, et eum veneretur, qui est auctor peccati. Lnde dicit Augustinus, XIII • c p. <i>de 7nn.</i> -: <i>Quando sic Deo coniungi potuit hu-</i> <i>mana natura ut Jieret una persona, superbi illi</i> <i>maligni spiritus non ideo se audeant homini prae-</i> <i>ponere quia non habent carnem.</i> - Secundo, quia per hoc instruimur quanta sit dignitas humanae naturae, ne eam inquinemus peccando. Unde di- • q p xu. cjt Augustinus, in libro <i>de Vera Religione</i>*: <i>De-</i></p>	<p><i>monstravit nobis Deus quam excelsum locum inter</i> <i>creaturas habeat humana natura, in hoc quod ho-</i> <i>minibus m vero homine apparuit.</i> Et Leo Papa dicit, m Sermone <i>de Xatiritate</i> *: ykniosce, O • μ π η XXI.». <i>Christiane, dignitatem tuam: et, divinae consors</i> s,uiK <i>factus naturae, noli m veterem vilitatem degeneri</i> <i>conversatione redire.</i> - Tertio quia, ad praesum- ptionem hominis tollendam, <i>gratia Dei, nullis me-</i> H <i>ritis praecedentibus, in homine Christo nobis com-</i> ◁ <i>mundatur:</i> ut dicitur XIII <i>de Trinitate</i>*. - Quarto, 'Car.^ <i>quia superbia hominis, quae maximum impedimen-</i> <i>tum · est ne inhaereatur Deo, per tantam Dei hu-</i> <i>mitatem redargui potest atque sanari:</i> ut Au- gustinus dicit ibidem. - Quinto, ad liberandum hominem a servitute \ Quod quidem, ut Augu- stinus dicit, XIII <i>de Trin.</i> *, <i>Jieri debuit sic ut dia-</i> · op. «» »· <i>bolus iustitia hominis /esu Christi superaretur:</i> quod factum est Christo satisfaciente pro nobis. l lorno autem purus \ satisfacere non poterat pro * toto humano genere: Deus autem satisfacere non debebat; unde oportebat Deum et hominem esse lesum Christum. Unde et Leo Papa dicit, in Ser- mone <i>de Xativ,</i> <i>Suscipitur a virtute infirmitas,</i> <i>a maiestate humilitas</i>*: <i>ut. quod nostris remediis</i> <i>congruebat, unus atque idem Dei et hominum me-</i> d <i>diator c! mori ex uno, cl resurgere posset ex al-</i> J <i>tero. Xisi enim esset verus Deus, non afferret</i> <i>remedium: nisi esset homo verus, non praeberet</i> <i>exemplum.</i></p> <p>Sunt autem et aliae plurimae utilitates quae consecutae sunt, supra comprehensionem sensus humani. W</p> <p>An pRiMi M ergo dicendum quod ratio illa pro- cedit secundum primum modum necessarii, sine quo ad finem perveniri non potest. J </p> <p>Ad secundum dicendum quod aliqua satisfactio potest dici sufficiens dupliciter. Uno modo, per- fecte: quia est condigna per quandam adaequa- tionem ad recompensationem commissae culpae. Et sic hominis puri satisfactio sufficiens esse non putuit *: quia tota natura humana erat per pcc- * catum corrupta; nec bonum alicuius personae, xel etiam plurium, poterat per aequiparantiam totius naturae detrimentum recompensare. Tum etiam quia peccatum contra Deum commissum quandam infinitatem habet ex infinitate divinae maiestatis. tanto enim oticnsa est gravior, quanto maior est ille in quem delinquitur. Unde oport- tuit. ad condignam satisfactionem, ut actio } x satisfacientis haberet efficaciam infinitam, ut puta Dei et hominis existens. /I</p> <p>Alio modo potest dici satisfactio p sufficiens imperfecte: scilicet secundum acceptionem eius qui est ea contentus, quamvis non sit condigna. Et hoc modo satisfactio puri hominis est suffi- ciens. Et quia omne imperfectum praesupponit fl</p>
--	---	--

t| homine Chrhtù. - Tertia prneter pGJ nomine Chriflj,
maximum bnpcJimenttim. - m.txiinr impeJlnifnto PG.
- peccàti eddr̃t tertia praeier pH.
6) rGHa ct editione-; Frius ADCDE. rrbnut 1.

II 4 humllilcu. - Editiones; JHitv.truin et rrr*®t
prima et I F. om. GUI.
potuit - pro peccato tum addit tertie. i.Idunt E>C
λ) actio. - actu» editione*. - Pro ut puta, htfote P.
p) Mtiefactio. - hominii c,ie n<Muot H ct editione*.

aliquid perfectum, a quo sustentetur, inde est quod omnis puri hominis satisfactio efficaciam habet a satisfactione Christi.

An TERTii'M tiicLNDt'M quod Deus, assumendo carnem, suam maiestatem non minuit: et per

consequens non minuitur ratio reverentiae ad ipsum. Quae augetur per augmentum cognitionis ipsius. Ex hoc autem quod nobis appropinquare \oluit per carnis assumptionem, magis nos ad se cognoscendum attraxit.

Commentaria Cardinali» Caietani

s titulo articuli secundi, nota quod tn hoc articulo non quaeritur absolute, an Deum incarnari fuerit necessarium. ut in primo articulo fuit quaestio dc incarnationi*» convenientia absolute *: -ed quaeritur hic Je necessario ad certum finem, scilicet reparationem humanam. Supponitur enim hic genus humanum lapsum perdidisse salutem suam: ct quaeritur an ad reparationem ipsius necessarium fuerit Deum incarnari. Et «cito quod quaestio ista tractatur a Magistro Sententiarum in ili *Sent.*, dist. xx. respectu tamen passionis Christi.

11. In corpore articuli quatuor hunt. Primo, ponitur distinctio bimcmbns de necessario ad aliquem finem.

Secundo. iuxt.i primum membrum, ponitur prima conclusio negativi. Et probatur ex ratione divmae potentiae.

Tertio, iuxta secundum membrum, ponitur secunda conclusio affirmatixa. Et probatur, simul cum prima, auctoritate Augustini.

Quarto. probatur sola secunda conclusio tripliciter. Primo, de utilitate ad promotionem ad bonum quintuplex : scilicet lidei, spei, cnritatiu. operis recti, et divini consortii.

Secundo, dc utilitate rcmotiva mali etiam quintuplici*; servitutis diabolicae, ductionis propriae, praesumptionis, superbiae, servituti» peccati. Tertio, quia sunt .plurimae aliae incomprehensibiles homini utilitates.

Et contextus litterae clarus est valde.

III. In responsione ad secundum eiusdem secundi articuli, dubia mulia occurrunt circa multa ibt dicta .-. Dicuntur siquidem ibi quatuor. Primo, quod *purus homo non potuit sufficienter, adaequando culpam commissam, satisfacere pro peccato*. – becundo, quod una huius ratio est quia *peccatum contra iJemn commissum habet quondam infinitatem ex offensa divinae maiestatis*. – Tertio, quod *satisfactio Christi est perfecta secundum adaequationem ad culpam commissam*. – Quarto, quod *omnis puri hominis satisfactio efficaciam habet a satisfactione Christi*. – Et horum singula suas habent objectiones.

Contra primum siquidem arguit Scotus .-. in IV *Sent.* dist. XV, qu. r. Satisfactio est redditio aequivalentis pro nequivalenti. Sed quantum malum fuit aversio a Deo per peccatum, tantum bonum est conversio ad Deum per caritatem. Ergo purus homo putuit aequisalens reddere.

Praeterea, quantum bonum natum fuit inesse actui meo. tantum bonum, et non plus, abstulit peccatum meum, Et tantum bonum potest inesse actui secundo. Ergo per illum actum omnino aequivalens redditur.

Tertio. Deu*, de potentia absoluta, potuisset dare peccatori. post attritionem tanquam dispositionem ct meritum de congruo, gratiam per quam motus cius lieret contritio. Et sic per satisfactionem acqunalentem delevisset peccatum: quia per illum actum redderetur Deo aequivalens illi bono quod abstulit peccatum.

Affert quoque Capreolus, in xv distinctione .- Quarti, argumentum Aureoli: sed in idem redit cum dictis.

IV. Contra secundum dictum \ scilicet quod *infinitas offensae causât impossibilitatem satisfaciendi puro homini*, arguit Scorus ibidem. Si infinitas in peccatu prohiberet satisfactionem possibilem, etiam prohiberet eam positam in passione Christi. Quia passio Christi, etiam accepta secundum totam rationem meriti in ea. fuit bonum finitum: quia non erat bonum increatum. Nec per consequens acceptatur a Deo infinite ex parte obiecti : quia non fuit Deus beatus amando illam passionem, sicut est beatus amandi⁹ essentiam suam.

Arguitur etiam quia infinitas offensae non est infinitas simpliciter, sed secundum quid. Ergo non satisfaciensem infinitum simpliciter, ut est i iliue Dei, sed infinitum sc-

cundum quid exigit. Quilibet autem homo aman* Deum ex gratia seu caritate est «c operans infinitum secundum quid, ut patet. Non ergo ex infinitate offensae Dei inferri potest efficaciter infinita elficacin satisfaciensis Mc quod sit suppositum Jbinum. uc per hoc infinitum simpliciter. Quod tamen in littera tit.

\ . <Iomra tertium -, scilicet quod *satisfactio Christi est* .- Ct sua. *<l *condigna secundum aequalitatem ad culpam commissam*, occurrit Durandus, in 111 *Seni.*, dist. xx, qu. 11. Christus, inquantum homo, vel ratione humanae naturae, non potuit reddere aeqnivalcns beneficiis omnibus ab ipso receptis. Ergo non potuit reddere aequhalcns pro peccatis humanae naturae: nuc ipsiusmet, si peccasset. – Antecedens patet: quia *ad deo*.; *cl parenta non potest reddi aequivalen*x, ut diatur \ illi *Lthic*. (consequentia est nota. ^{rf.} Tum quia redditio acquisalensis oportet quod rit de non allai debito illi cui redditur. Tum quia, M actus Chnsti non sufficit ad adaequandum beneficia, constat quod nihil superuft sibi quo pnisit aliorum culpas adaequare.

Et. quia Durandus m verbis itt» insinuat se loqui dc C-iyη lo *secundum quod homo*, quasi abstrahendo a supposito» divino, pnet oppositum esse de mente dus, dum in I\ <cnt.. dot. XV. qu. it mm tertium quam quartum hic dictum impugnans, dicit: «Quidam dicunt quod, licet homo cx K* non possit saisi facerc reddendo aequi'alens, pote i i.imvn cx hoc quini sibi communicatur meritum passionis Chrisu. quod fuit aliquo modo infinitum. Sed primum (scilicet quod nullus possit reddere aequivalens simpliciter) stdcnir melius dictum. Quia nec ipse Christus, •^eundum quod homo, putuit Deo reddere aequi)alens bericficiib acceptis. Cum ergo quidquid erat in Christo secundum hum .nam naturam, C*ct totum obligatum Deo ei vi debitum, non potuit esse satisfactio de condigno pro quocumque peccato, considerando naturam operis vel rei: sed solum secundum gratuitam occeptauonem Det ♦ Haec ille. I hi patet, ex hoc ipso quo.l impugnat positionem dicentem quod satisfactio Chrirti est infinita, quod non loquitur de Christo >ecundum quod homo abstrahendo a supposito divino: quoniam positio illn tenet infinitatem essc m npere (Christi humano quidem, sed ratione suppositi. cuius ist operari. SeJ loquitur de Christi «atisfactione quam mediante natura assumpta effecit, tam gratias agendo quam adaequando peccata.

\ I. ('ontra quartum dictum .-. scilicet quod *omnis alia satisfactio efficax ed ex satisfactione Chnsti*, occurrit ip<c-mcl Auctor, in IV *Sent.*, dist. w. qu. i. art. 2. ad 1. dicem: *.Ilii dicunt quod etiam quantum ad aversionem pro peccato satisfieri potest virtute menti Chnstir quod quodammodo infinitum fuit. Et m hoc idem redit quod prius dictum ext* (scilicet quod non potest Mlnfacerv secundum aequalitatem, sed secundum acceptionem divinam): *quia per fidem Mediatoris gratia data est credentibus. Si tamen alio modo gratiam daret, sufficeret satisfactio per modum praedictum*. I hi patet quod \uctnr idem dat iudtcium de satisfactione mea, siu habeam gratiam per fidem Iesu Christi, sive aliunde haberem gratiam. Ac per hoc, non fit cx satisfactione Christi satisfaciens simpliciter, %cd salum secundum acceptionem; cuius oppositum hic docere videtur. Et similiter non fit cx satisfactione Christi elhcax: Cuius oppositum expresse hic docet.

\ 11. Ad horum evidentiam, advertendum est quod quaestio dc satisfactione pro peccato tria habet iu hoc Opere loca. Primus est hic, ubi dc necessitate incanuuiunis pro reparando humano genere tractatur; secundus c«t mferius ♦ *Q.» ubi de necessitate passionis Christi tractatur; tertius est in tractatu dc sacrainemo poenitentiae, ubi de tertia illius par-

to' 4IU'U' 54t'>.,acl'rt vst. tractandum est -. Et in hoc ultimo loco de satisfactione pro peccato actuali directe tractandum est: in primis autem duobus communius tractatur, quin de satisfactione etiam prn peccato originali tractatur l nde in praesenti littera duas rationes Auctor attulit ad ostendendum quod purus homo satisfacere non potuit pro peccato, quarum prima directe respicit peccatum originale: secunda autem communiter de peccato, sub quo tam originale. quam actuale quod est simpliciter peccatum, quod constat solum esse mortale, comprehenditur, loquitur. Hinc fit ut onus hoc in loco acceperim disserendi de satisfactoris sufficientia. Non enim rationem secundam litterae, et conclusionem illius, pertransire potui sine huiusmodi discussione. Et nisi obiectiones arguentium exigerent, conclusionem ut ex illa secunda quae impugnatur ratione deducitur tantum tractarem, nec immiscerem vinculum de debito gratitudinis vinculo satisfaciendi, sicut nec Auctor hic miscet: sed reservarem haec tractatui de poenitentia. Unde, ut obiectionibus fut satis, dicetur et de hoc, quantum oportet hic scire.

\ III. Et quoniam in primo dubio Auctor non videtur intellectus, ideo sensus litterae pracdeclarandus est. *Purus homo* in hac quaestione intelhgitur non solum per exclusionem coniunctionis cum divino supposito, sed etiam per exclusionem divinae misericordiae gratificantis opus hominis ad hoc quod Deo acceptum sit.

Probo singula cx littera. Exclusio divini suppositi patet, quia purus homo distinguitur contra Christum Deum et hominem. – Exclusio divinae misericordiae gratificantis opus nd hoc quod sit acceptum, patet. quia satisfactio per aequalitatem distinguitur contra satisfactionem per gratiam acceptantis. Ex hac enim distinctione, iuncta primae, patet quod, cum dicitur. *Purus homo satisfacere non potest secundum aequalitatem pro peccato.* et «imtlitr quod *Christus satisfacere potest pro peccato secundum aequalitatem.* sensus est quod, seclusa misericordia Dei acceptantis opus alicuius pro satisfactione, loquendo de viribus puri hominis et \iribus Dei et hominis, purus homo non potest satisfacere, Deus ct homo potest satisfacere.

Et licet hic sensus sit sufficienter probatus ex littera; et manifestus sit ex hoc quod est vere formali» dc puro homine ut satisfactory: ipsi Deo pro peccato, et de Deo ct homine ut satisfactore Deo pro peccato: amplius etiam manifestatur auctoritate Auctoris in 1\ *Sent.*, dist. w, qu. 1, art. 3, ad 1, ubi habet haec verba: *Sicut offensae habuit quandam infinitatem ex infinitate divmae maiestatis, ita ct satisfactio accipi! quandam infinitatem ex infinitate divinae misericordiae, prout est gratia informata, per quam Deo acceptum redditur quod homo reddere potest.* I hec ille. Ubi clare vides quod divina misericordia gratificans satisfactionem e regione ponitur contra id quod homo reddere potest, cl quod constat per misericordem gratiam satisfactionis vim assequi, ct satisfactionem etiam infinitam quodammodo esse. – Confirmaturquc idem sensus ex divino *'Iheologiae Compendio ad Fratrem Rainaldum.* in || parte -, in cap. \i.

IX. Unde patet primo, quod omnia argumenta inferentia quod homo, concurrente gratia seu caritate, potest satisfacere pro peccato, non sunt contra Auctorem intellectum, sed contra ipsum non vere nec formaliter intellectum.

Patet secundo differentia aliorum ab Auctore. Nam alii doctores caritatem seu gratiam ad satisfactionem concurrentem ex parte hominis satisfactoris posuerunt: ct ideo dixerunt purum hominem posse pro peccato satisfacere. Auctor vero gratiam ct caritatem ex partu. divinae misericordiae gratificantis, ac per hoc acceptantis opus humanum, posuit; hominemque purum cum suis viribus, ct similiter Deum ct hominem cum suis viribus, ex parte satisfactoris posuit: et ideo dixit illum non posse, Christum vero posse satisfacere. – Et. salva illorum reverentia, dupliciter reprehensibiles sunt. Et quia contra positionem .Auctoris apposuerunt suam ut contrariam: in quo monstratur non penetrasse eos hanc positionem. Et quia non fonnaliter de puro homine ct de Deo homine ut sa-

tisfactorilnn simpliciter vel secundum acceptationem divinae misericordiae, locuti sunt, ut Auctor fecit: – et propterea, tanquam claram, sententiam non aliter probavit. Quoniam clarissima vere est fonnaliter intellecta.

X. Avi primi ergo dubii objectionem cx Scoto *. dicitur quod antecedens est verum, ut patet ex allegatis. verbis Auctoris ex **IV**.Sen/.. sed consequentia negatur. Quia quaestio est dc puro homine ut satisfactore per aequalitatem. excludendo divinam gratificationem acceptantem: consequentia autem infert de homine, non excludendo, sed includendo divinam misericordiam acceptantem per gratiam, ut patet.

Avi secundam dicitur quod, fonnaliter loquendo, actus meus, ut meus, natus est tollere longe maius bonum potens illi inesse quam possit secundo reponere in seipso: quoniam, ut meus actus, est peccatum mortale tollens caritatem, ct. ut meus actus, nunquam poterit caritate informari; juxta illud Osce xnt *: *Perditio tua ex te. salus autem ex me.* Et propterca cum dicitur, *Tantum bonum potest inesse actui secundo*, negetur, loquendo dc actu secundo ut est hominis ut distinguitur contra Deum gratificantem. Nam, loquendo ile homine ut includit actum gratiticantem, satisfaceret quidem secundum acceptantis gratiam, ct non secundum aequalitatem eius quod reddit.

Ad tertiam dicitur admittendo casum, ct subiungendo quod in tali casu, quia gratia se teneret cx parte Dei, cui satisfactio fieri debet, ideo non esset satisfactio ex parte hominis, sed cx parte Dei acceptantis per suam gratiam, ut dictum est -. Et ratio est quia satisfactio peccatoris sufficient simpliciter habet non pro principio, sed pro termino. recuperationem divinae placationis: quoniam ad hoc constat ..satisfactionem pro offensa illata alicui ordinari, alioquin non repararetur amicitia per satisfactionem. Esi ergo caritas per satisfactionem acquirenda ab ipso Deo, ct non praesupponenda. Et si cius praecentionem misericordem praesupponis, iam non est satisfactio nisi cx misericordi! praeveniente ut sit sufficiens satisfactio. Huiusmodi autem satisfactio distinguitur contra satisfactionem per aequalitatem. Unde idem est satisfactori concedere gratiam qua actus suus hat satisfactio, et satisfactionem illius insufficientem ex misericordia acceptare. Et est implicatio in adiecto dicere quod homo potest satisfacere simpliciter Deo pro commissio peccato, et quod hoc potest per caritatem cx divina misericordia faciente dc attrito contritum: quia ipsum informari caritate ex gratia Dei constituit, non praesupponii satisfactionem : ac per hoc, satisfactio talis non est sufficiens nisi ex acceptance divina; quae distinguitur contra satisfactionem simpliciter.

XI. Ad secundi quoque dubii obiecta * cx eadem radice patet responsio, quantum ad sensum litterae. Nam infinitas offensae cx hoc quod Deus est offensus, causal impossibilitatem satisfaciendi simpliciter in puro homine ut dictum est *, scilicet ut excludit divinum suppositum et divinam misericordiam gratificantem. Quintum autem ad ivi quod obicctio Scoti tangit de infinitate meriti scu satisfactionis Christi, in sequenti dubio * explicabitur.

Ad alteram vero obicctionem directe contra rationem litterae, respondetur quod infinitas offensae, licet sit infinitas non simpliciter, hoc est in genere entis, sed *quaedam*, hoc est in genere mali (est enim offensa Dei malum infinitum sicut linea infinita esset quantitas infinita); ct huiusmodi infinita si appellentur infinita secundum quid, quia distinguuntur contra ens infinitum simpliciter, quod est solus Deus, conceditur quod infinitas offensae est infinitas secundum quid, et quod ipsam adaequarer infinitas etiam secundum quid actus caritatis in Deum, si satisfactor aliquis ex propriis viribus posset talem actum exhibere Deo offenso: sed quoniam non solum purus homo, sed nec quacquinque pura creatura ad hoc se potest extendere, ideo oportet satisfactoretn esse infinitum simpliciter, qui scilicet cx propriis viribus possit actum infinitum secundum quid, adaequantem offensam infinitam secundum quid, exhibere Deo. I.t ideo optime et efficaciter in littera ex infinitate offensae Dei infertur quod oportet satisfactorum simpliciter esse non solum ho-

minem, ecd etiam Ikum. ut mc ex propriis viribus exhibit netum infinitae efficaciae.

XII. Ad tertium dubium* respondetur quod netiones Christi humanae, scilicet amare Deum, voluntarie pati, et huiusmodi. habent duas condiciones. Altera est quod Mint res quaedam creatae. Et ^{mc} sunt finita entia simpliciter: non enim sunt deitas. Altera est quod sunt res personae divinae ut proprii suppositi cuius sunt. Et sic sunt infinita entia personaliter: et sunt infinitae efficaciae in tali genere, puta meriti seu satisfactionis, ex hoc ipso quod Mint opera ipsius Dei ut propriae personae exercentis opera illa.

Et ex hoc patet, prim^o», solutio obiectionis Scoti in dubio
Ct<°o.pn “ praecedenti . Nam passio Christi, licet luerit bonum fi-
 nitum essentialiter, fuit tamen bonum infinitum persona-
 liter: et propterea fuit infinitae efficaciae in satisfaciendo.
 Nullum autem cuiuscumque purae creaturae meritum est
 infinitum personaliter.

Patet deinde huius tertii dubii veritas. Quoniam ex hoc ipso quod persona Christi solvit pro peccato, satisfactio ipsa est infinita personaliter: ac per hoc, adaequans offensam infinitam ex infinitate maiestatis offensae. Et sic adaequat offensas totius mundi contra divinam maiestatem, ita adaequat beneficia collata toti universo a Deo glorioso. Ita quod actio Christi, ex hoc ipso quod est infinita personaliter, sufficiens est ad adaequandum et excedendum omnia tam naturae assumptae quam reliquo universi collata beneficia; et similiter ad excedendum offensas totius mundi in Deum. Quoniam quanto maior est satisfactor aut gratiarum actor, tanto efficacior est. Si ergo in infinitum excedit omnes peccatores et omnes creatas res, consequens est quod sufficiat pro omnibus et excedat omnia. Unde Christus sufficienter gratias egit Deo pro omnibus beneficiis suae humanitati collatis, et satisfacit pro peccatis totius mundi, ex huc ipso quod persona divina agebat gratias et satisfaciebat: quia persona divina excedit in infinitum haec omnia.

Et nihil obstat quod persona divina mediante humana natura haec operabatur Nam *humana opera supra hominem*, *em °Pera^kllur* .divine scilicet: ut inferiu . p.i. cum de infinitate operum Christi, et modo operandi eiusdem, erit sermo. – Et licet *ad deos et parentes non possit reddi aequivalens* a creatura, potest tamen reddi aequivalens a divina persona incarnata. – Et rursus, licet quanto magis creatura gratias agit Deo. tanto magis Deo obligetur, quia ipsa gratiarum actio novum est beneficium quod tunc accrescit creaturae ex divina largitate: quia tamen in personam divinam in se nullum redundat beneficium ex gratiarum actione, sicut nec ullum est sibi a principio incarnationis praestitum beneficium; ideo ipsa, ex hoc ipso quod humanos actus divinos personaliter exhibet Deo, omnia creata sufficienter adaequat et excedit.

Ubi scito quod, quia Verbum caro ex propriis viribus
suae personae habet caritatem et gratiam in anima infor-
• |4M i mante carnem assumptum, iuxta illud. *Quasi Unigeniti a
Patre plenum gratiae et veritatis* *; caritas non se tenet

m Christo ex parte Dei ut cui satisfaciendum est, sicut in ceteris hominibus dictum est * computari; sed sc tene ex parte personae satisfacentis, hoc est, ipsius Dei ut satisfactor est. Et propterea non potest de Christi satisfactione dici quod est nequivalens per acceptionem et non per aequalitatem, sicut de aliorum satisfactionibus dictum est .

XIII. Ad quantum dubium ., praeclaudenda est veritas rei: et deinde ad verba Auctoris descendendum vst. Christus Dominus, secundum veritatem, dupliciter causal satisfactionem nostram: primo, ut causant caritatem et gratiam in nobis, qua satisfactio nostra acceptatur; secundo, ut satisfactor perfecte pro peccatis totius mundi. Et ex hoc, satisfactio mea habet ex duobus capitibus efficaciam: primo, ex caritate in inc. qua fit et est Deo accepta; secundo, ex hoc quod innititur super satisfactione Christi. Et quoniam neutro modo satisfactio mea est sufficiens simpliciter, sed secundum acceptationem, quia caritas se tenet ex parte Dei acceptantis, et communicatio satisfactionis Christi misericorditer mihi fit, non transferendo aequalitatem impliciter in meam satisfactionem, sed plus et minus participantem Christi satisfactionem constituendo: ideo non est sensus huius litterae quod satisfactio mea habeat efficaciam aequalitatis simpliciter ex satisfactione Christi, ut obiectum est; sed est sensus quod habet ex satisfactione Christi efficaciam sicut imperfecta participative habent a perfectis esse et posse, sicut ignita habent ab igne efficaciam.

Nec in *l. Sciit.* Auctor contrarium dicit, sed dicit hoc. Quoniam docet quod, quantum ad hoc quod est satisfactio ineam non esse sufficientem simpliciter sed per acceptationem divinam, in idem redit dicere quod satisfactio mea est ex caritate, et ex communione passionis Christi. I. t. hoc serum cit: quia ex neutro capite redditur summicin* m se simpliciter.

Consideravit quoque ibidem Victor satisfactionem meam ut est ex merito Christi per communionem gratiae et caritatis. Et ideo dixit quod, si aliunde gratiam quis haberet, eodem modo, deberet secundum acceptationem satisfacere. Ille autem altius et formaliter contemplatus est satisfactionem Christi ut perfectam simpliciter in ordine satisfactionum. Et addidit priori doctrinae quod hinc omnis puri hominis satisfactio sustentatur super satisfactione Christi. Ita quod, si quis aliunde gratiam haberet non ut membrum Christi, satisfactio eius esset secundum acceptationem ex divina misericordia per caritatem gratificantem illam, sed non haberet efficaciam ex satisfactione Christi: et ideo imperfectior esset. Mea autem satisfactio, quia membrum Christi sum, efficax est et ex caritate et ex satisfactione Christi. Et quia ex Christi capite et nobis membris constituitur una persona mystica, ideo satisfactio mea, coniuncta satisfactioni Christi, fit aequalis simpliciter ut est satisfactio mysticae personae, hinc ut quandoque superexcedit: iuxta illud ad *Coloss. i* 7: *Adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia.*

ARTICULUS TERTIUS

(TRIM. SI HOMO NON PECCASSET, NIHILOMINUS DEIS INCARNATIS IT ISSET

III Smr.. di*t. f, qu. i, »η. 3; I *ad T;m..* i. l cet ir.

tertium sic pROCIum r. Videtur quod,
si homo non peccasset. nihilominus
Deus incarnatus fuisset. Manente enim
, manet effectus. Sed sicut Augu-
stinus dicit. XIII *de Trin.** *alia inulta sunt cogl-*
tanda in Christi incarnatione praeter absolutio-
nem a peccato, de quibus dictum esi ▀. Ergo,

etiam si homo non peccassei, Deus incarnatus
fuisset.

2. Praeterea, ad omnipotentiam divinae virtutis pertinet ut opera sua perficiat, et se manifestet per aliquem infinitum effectum. Sed nulla pura creatura potest dici infinitus effectus; cum sit finita per suam essentiam. In solo autem opere

Commentaria Cardinalis Cuiotani

Tx articulo tertio eiusdem quaestioni* duo liant. Primo, lreteruntur diversae opiniones circa quaesitum. Secundo, respondetur quaesito, praeferendo secundam opinionem, duabus conclusionibus: altera de facto, directe rvsponriva quaesito negative; altera de possibili, asserente partem affirmativam.

Prima conclusio est: *Peccato non existent?. incarnatio non fuisset*. Probatur. In sacra Scriptura ubique incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignatur. Ergo incarnationis opus ordinatum esse a Deo in remedium peccati, convenientius dicitur. Ergo, peccato non existente, incarnatio non fuisset. – Antecedens pro evidenti assumitur. — Prima consequentia probatur. Quia ea quae ex sola Dei voluntate, supra omne debitum creaturae, proveniunt, nobis non innotescunt nisi quatenus» in sacra Scriptura, in qua divina nobis voluntas manifestatur, traduntur.

Secunda conclusio est: *Deus potuisset, peccato non existente, incarnari*. Probatur. Quia potentia Dei non limitatur ad hoc, scilicet quod incarnatio *it in remedium peccati.

Circa verba litterae nota duo. Primo, quod h *convenientius* comparisonem exercet respectu alterius opinionis contrariae: ita quod ex revelatis in sacra Scriptura de divina voluntate, convenientius dicitur pars negativa quam affirmativa. – Secundo, quod Auctor loquitur de opere incarnationis ut sic: et non ut redemptio et liberativu. ut Scotus glossandas dicit ' auctoritates dicentes quod tunc peccato non luisset incarnatio.

II. In responsione ad tertium, nota distinctionem de potentia naturali et de potentia obcdicntiali hinc *umi. Ec quomodo distinguuntur: quod naturali* infra ordinem naturalium sistit, obediencialis vero secundum ordinem ad divinam potentiam attenditur; illa semper impletur, hta quandoque impletur et quandoque non impletur.

III. In responsione ad quartum eiusdem articuli tertii, dubium occurrit, primo *. circi illam propositionem, *Praedestinatio praesupponit praescientiam futurorum* : quia falsa est. Nam praedestinatio Petri non praesupponit praescientiam Petri praedestinandi aut salvandi, sed e contra praescientia Petri salvandi praesupponit praedestinationem Petri: ut patet ex hoc quod ideo scit Deus Petrum salvandum quia praedestinavit eum. et non ideo praedestinavit Petrum quia praevidit Petrum salvandum; ut palet ex Prima Parte, qu. \111. art. 5, ubi determinatum est quod praescientia meritum non est causa praedestinationis.

IV. Dubium secundo ' occurrit, quia impertinens est solutioni argumenti de praedestinatione Christi quod supponatur praescientia futurorum. Quia sive praesupponatur sive non, oportet ex voluntate divina reddere rationem quare praedestinatus est per tale medium vel sub tali ratione. ut in corpore huius articuli fit: et non e.\ parte intellectus praevidentis. Praevisio enim non est ratio futuri effectus, ut patet.

V. Dubium tertio * est ex Scoto, in III *Sent.*, dist.vii, qu. ni ., ex ratione praedestinationis animae Christi inferente. « *sine praeiudicio tamen* –, quod incarnatio etiam sine peccato fuisset. Probatque hoc multipliciter. *Primo*. Praedestinatio cuiuscumque ad gloriam praecedit, ex parte obiecti, naturaliter praescientiam peccati vel damnationis cuiuscumque. Ergo multo magis hoc est verum de praedestinatione illius animae ad summam gloriam.

Secundo. Ordinate volens per prius vult finem, et post hoc quod est lini propinquius. Ergo, sicut prius vult alicui gloriam quam gratiam, ita inter praedestinos, quibus vult gloriam ordinale, prius vult gloriam illi quem vult esse proximum tini. Ac per hoc, prius animae Christi quam alteri vult gloriam. Et prius cuilibet vult gloriam et gratiam quam praevidet illi opposita istorum habituum, scilicet gratiae et gloriae. Ergo prius vult animae Christi gloriam quam praevideat Adam casurum.

Tertio. Redemptio, sive gloria animae redimendae, non est tantum bonum quantum est gloria animae Christi. Ergo

non propter solam istam causam videtur Deus praedestinare illam animam ad tantam gloriam.

Quarto. Quia non est verisimile tam summum bonum in entibus esse tantum occasionatum. scilicet propter terminus bonum.

Quinto. Non est verisimile Deum prius praeordinasse id. itn ad tantum bonum quam Christum. Quod tamen sequeretur.

immo ulterius sequeretur absurdius, scilicet quod Deus, praedesimando idam ad gloriam, prius praevidisset ipsum casurum in peccatum quam praedestinnsset Christum ad gloriam. bi praedestinatio illius animae tantum esset pro redemptione aliorum: quia redemptio non fuisset nisi casus et delictum praecepisset, Et hoc sit *sextum* Scoti argumentum.

Ex quibus concludit Scotus quod prius natura quam iliquid praevidebatur circa peccatorem, sive de peccato rive de poena, Deus elegit ad caelestem curiam omnes quos habere voluit, sive angelos sive homines, in certis et determinatis gradibus: et nullus est praedestinatus tantum qui i alius praevisus est casurus; ut sic nullum oporteat laudare de lapsu alterius. Et hoc pro *septimo* argumento.

1. id evidentiam horum, sciendum eat quod haec propositi. *Praedestinatio supponit praescientiam Futurorum*. pote! intelligi primo, respectu omnium futurorum. Li tie videtur non intelligibility Nam praedestinatio Petri non praesupponit praescientiam futurae gloriae PctrL Quod pate» sic. Praescientia futuri praesupponit futurum sub ratione futuri quoniam, ut dicitur in 1 *Poster. **, *quod non est non potest sein*. Gloria autem Petri ot primo futura praedestinationem, ut patet, Esi igitur, secundum naturae ordinecti. primo praedestinatio Petri ad gloriam; et ex hoc gloria Petri est futura; et sic praesidetur a Deo. supponit ergo praescientia alicuius futuri praedestinationem. c per huc. praedestinatio non praesupponit praescientiam omnium futurorum.

Secundo, potest intelligi de praedestinatione quoad constituta per praedestinationem, et praescientia respectu aliorum futurorum, iia quod sensus est; Praedestinatio, ut respicit praedestinata, praesupponit praescientiam futurorum, non praedestinatorum, sed eorum quae praesupponuntur vel ordinantur per praedestinationem. Et sic propositio est vera.

Quam ut clarius intelligas, distingué inter effectus praedestinationis. Quoniam quidam sunt non solum ordinati, sed constituti per praedestinationem: ut gloria et gratia. et universaliter tinis et media ut sic. Quidam autem sunt solum ordinati per praedestinationem: ut anima illius hominis qui est sanctus Petrus, et reliqua spectantia ad naturalem ordinem universi. Haec enim futuri rationem habent ab aeterno ex providentia divina, et non ex praedestinatione divina: sed praedestinatio quasi superveniens, sicut ordo gratiae supervenit ordini naturae, ordinat animam sancti Petri in gloriam aeternam mediante gratia, etc. Et quoniam inter praesupposita a praedestinatione non solum sunt res naturales constituentes universum secundum naturalem ordinem, sed etiam defectus in pure naturalibus. ut monstra, et in animalibus, ut aegritudines, et in rationalibus, ut ignorantia et malum moris, quod est peccatum; ideo sicut, simpliciter loquendo, praedestinatio praesupponit providentiam universi naturalis. ita, simpliciter loquendo, praesupponit praescientiam futurorum perlinentium ad ordinem universi naturalem, et defectuum in illo futurorum. Inter quae constat contineri peccata hominum: quoniam non spectat nostrum peccare ad ordinem gratiae. sed ad ordinem naturae; quia e nobis solis peccamus, ut patet, et auctoritate Scripturae firmatur, Osce xui *: *Perditio tua ex te, hraet*,

Et hinc palet fabam esse Scotticam imaginationem quod prius Petrus praedestinetur ad gloriam quam praevideatur peccaturus. Quoniam sicut prius praevidetur Petrus secundum ea quae secluso ordine gratiae sibi conveniunt, quam

* Ver», i» . /w
7KJW
bum Ir»ci II.

*m&£ ai»,
'M*..'. 1

*O. m« m.

*CE««a sui.

acjiu.

praedestinetur, quia prius praevidetur secundum futura sibi secundum ordinem simplicis providentiae dhinne quam secundum lutura sibi secundum ordinem divinae praedestinationis; ita prius praevidetur peccaturus quam praedestinetur, eadem ratione: quia scilicet Petrum peccare spectat ad ordinem divinae providentiae, et per supervenientem ordinem divinae praedestinationis vel reprobationis ordinatur secundum ordinem gratiae ad redemptionem vel aeternam punitionem.

Et si perspicacius tres qui de facto in universo inveniuntur ordines consideraverimus, videlicet ordinem naturae, ordinem gratiae et ordinem Dei et creaturae simul, ridebimus quod secundus supponit primum, et tertius supponit utrumque; et similiter pracordinatio et praevisionc primi praesuppnitur a praenrJinitionc et praevtsionc secundi; et similiter pracordinatio et praevisionc tertii pracsupponit praeordinationem et praevisionem Utriusq. ha quod Deus primo ordinavit universum secundum ordinem naturae; et quoniam universum secundum talem ordinem non attingit ad fruitionem divinam, superaddidit ordinem gratiae; et quoniam talis ordo non pertingit ad unionem summo modo possibilem cum Deo. praeordinavit creaturam ad unionem personalem cum Deo. Quocirca, cum peccata pertineant partim ad ordinem naturae et parum ad ordinem gratiae ut opposita illi, consequens est quod praedestinatio lctu Christi ut sit Filius Dei. praesupponat praevisionem futurorum peccatorum, utpnte spectantium ad praesupposito* ordines m genere ctusae materiali*.

ΥΠ. I nJe.ad singula dubia deveniendo, ad primum dubium ' dicitur quod propositio illa est vera ut dedar itum est . Et est ad propositum argumenti, quod praedestinationem Christi necessariam absque peccato arguebat. Responsio namque nd hoc non exigit quod praedestinatio Christi supponat praescientiam gloriae Christi : sed requirebat quod praesupponit praescientiam peccatorum in quorum remedium Christus est praedestinatu» ; ordinatio namque medicinae praesupponit notitiam morbi.

VUI. Ad secundum vero dubium dicitur quod in hac responsione ad quartum argumentum, quae nunc discutitur, non erat reddenda ratio praedestinationis incarnationis in remedium peccati : sed sustinendum erat quod cum praedestinatae incarnationis necessitate stat quod praedestinata sit in remedium peccati. Et hoc manifestatur ratione; quia praedestinatio praesupponit praescientiam futurorum antecedentium, qualia sunt peccata, ut declaratum est *. Et exemplo praedestinationis alicuius, puta Pauli, mediante oratione alterius, puta Stcphnni. Quod exemplum, si etiam quoad praescientiun medii intlligcndum creditur, exponendum esi quod praedestinatio Pauli, quoad conversionis effectum, praesupponit praescientiam orationi* Stephant, et sic de alii>: ut sic sit simile etiam quoad hoc, quod praedestinatio incarnationis praesupponit praescientiam peccati humani.

IX. Ad tertium, cx Scoto, dubium ' dicitur quadruplici utendo distinctione. Prima est inter *volitum* et *rolibile*. Nam aliud est aliquid esse magis volibile. et aliud est illud esse magis volitum. Salus enim omnium hominum est magis volibihs secundum sc quam salus aliquorum tantum. ut patet: quin longe maius bonum est. Non tamen est magis volita a Deo. qui. licet velit voluntate antecedente *omnes homines salvos fieri* ., non tamen vult voluntate beneplaciti salutem omnium, ^cd quonmd im tantum hominum, ut patet. Non potest ergo cx hoc quod aliquid ex parte obiecti secundum sc est maius bonum, ac per hoc magis volibile, inferri: Ergo est magis volitum n Deo.

Secunda inter *magis*, et *prius natura* volitum. – Tertia est inter prius natura vel *a quo non convertitur consequentia*. vel *prius causalitate*. – Quarta est inter prius natura volitum prout prius est λ quo non converritur consequentia. *de facto*, vel *possibili*.

Accipiendo enim prius natura, hoc est, *prius causalitate*, secundum aliquod genus causae, coincidunt prius et magis secundum illud genus causae. Volumus enim prius et magis sanitatem quam purgationem secundum genus

causae finalis: c contra autem secundum genus causae materialis, locando disponens ex parte materiae. Et quia causa finalis est simpliciter el absolute prior, ideo volumus simpliciter et absolute prius et magi* sanitatem. - Sed si sumatur prius natura *a quo non convertitur consequentia* (ut Scotus sumit in proposito), utere quarta distinctione inter sic prius volitum *defacto*, vel sic prius volitum *de possibili*. Et dicito quod multorum ordinate voltiorum quorum unum sc habet ut finis, aliud ut medium, aliud ut effectus; illud quod est finis, constat esse magis et prius natura, hoc est causalitate, volitum. Et respectu divinae voluntatis loquendo, constat quod est prius natura *de possibili* volitum, non nutem quod sit prius natura volitum *de facto*. Hnc est: constat quod potest e*sc volitum illud sine medio et effectui; non tamen constat quod de facto sit a Deo volitum illud sine tali medio, effectui et occasione.

Et hoc est in quo deficiunt argumenta Scotica: quia magis et prius causnlitate, et prius natura secundum consequentiam solito de possibili a Deo, infert volitum esse a Deo de facto. At si assumat quod finis est magis et prius n itura secundum consequentiam de facto a Deo voltius, petitio principii committitur: quia assumitur probandum. Iloc enim cum ratione probari non possit, quin *nemo novit quae sunt /)ei nisi Spiritus Dei* *, oportet ad Scripturi* *acras devenire, si nosse volumus quod de facto Deus ordinavit incarnationem futuram sive Adam peccet sive non. Nos enim, quin cx Scriptura non habemus incarnationem ni*i redemptivam, dicimus quod, licet potuisset Deus velle incarnationem etiam sine redemptione futuram, de facto tamen noluit cam nisi sic: quia ipse non aliter revelavit suam voluntatem, quae ex sola ipsius revelatione cognosci potest.

X. (Aim ergo *primo* arguitur, *Praedestinatio cuiuscumque ad gloriam praecedit ex parte obiecti* etc.» dicitur quod propositio est simpliciter falsa, loquendo de praeviuone peccati, ut patet ev dictis *: quia praedestinatio ad gloriam praesupponit ordinem providentiae, in quo praevidentur

Ad *secundum* dicitur quod ordinate volens prius natura, hoc est causalitate finali. et prius natura, hoc est secundum non-conscqucntiam, de possibili tamen vult finem et propinquius fini, non autem de facto: quia stat cum illo ordine quod simul de facto velit connexionem illorum, ita quod non velit lincm sine tali medio et occasione, quia sic ei complied. Et ideo nihil valent illationes de facto inferentes quod prius natura Deus gloriam velit sine peccati remedio.

Ad *tertium* etiam patet cx dictis quod stat Dcum nolle de facto maximum bonum. nisi connexum tali minori bono.

Et similiter ad *quartum* dicitur quod non dedecet divinam sapientiam disposuisse tam excelsum bonum se facturam non nisi ocnsionaliter peccato suam misericordiam ad id provocante.

Ad *quintum*, negatur sequela. Quoniam, ut Apostolus dicit praedestinavit alios *conformes Jieri imaginis Filii sui*. Christus est ergo primus praedestinatu* de facto.

Ad *sextum* dicitur quod non est absurdum Deum prius praevidisse casum Adae quam praedestinasse Christum: sicut non est absurdum Deum prius praevidisse leporem cursurum et monstra futura, cl reliqua ad naturae ordinem spectantia, quam praedestinasse Christum.

Ad *septimum* rotat dicendum quod, cum dicitur. *Nuttà est praedestinatus quia alius praevisus est casurus*, propositio e*t vera: quia praevisionc futuri casus Adae non est sufficiens causa praedestinationis Christi. Sed si supra praecisionem futuri casus Adae appon itur misericordia Dei volentis casum illum ut suum computare, et per scipsum satisfacere, iam habebitur quod ideo Christus est praedestinatus Eiiius Dei, quia Deus vult satisfacere pru casu humano. Nec cx hoc oportet gaudere de lapsu alterius: sed de misericordia Dei. qui alterius lapsum praevisum convertit in alterius bonum.

'lite*, ay
it. »tr. n

xrS
^*
4°.

• Gl.
fMO
t?·

• Nom m.
• Num. prices.·

• Nom n.

• Num ».

* I ad Tim , cup

ARTICULUS QUARTUS

(TIU M DEI \$ PRINCIPALIUS INCARNATI S FUERIT IN REMEDIUM ACTI ALII M PECCATORUM QU\ M IN REMEDIUM ORIGINALIS PECCA I I

111 *Sent.*, dial. i, qu. i, art. 7, ad 6; *Dc Articuli» XLII*. «rt. n̄vjii: *De Articuli» XXXXI*. «rt. xxni-

Q' m̄v h m sic i-RocEDrii r. Videtur quod
(V < ^ ^ 1)cus principalius incarnatus fuerit in
JmÆS&a Î remedium actualium peccatorum quam
^_ ^ * N * ^ in remedium originalis peccati. Quanto
enim peccatum est gravius, tanto magis humanae
saluti adversatur, propter quam Deus est incar-
natus. Sed peccatum actuale est gravius quam
originale peccatum: minima enim poena debetur
originali peccato, ut Augustinus dicit. *Contra fu-*
•Ubv cp.u liaim/n j>g0 principalius incarnatio Christi
* ordinatur ad deletionem actualium peccatorum *.
2. Praeterea, peccato originali non debetur
poena sensus, sed solum poena damni, ut in
1 ^ '!'
Sn! . Secundo * habitum est Sed Christus xenii pro
" . satisfactione peccatorum poenam sensus pati in
" . cruce, non autem poenam damni: quia nullum
defectum habuit divinae visionis aut fruitionis.
Ergo principalius venit ad deletionem peccati
actualis quam originalis.
3. Praeterea, sicut Chrysostomus dicit, in II </e
• sum e *Compunctione Cordis* *, *hic est affectus > servi fidelis.*
ut beneficia domini sui quae communiter omnibus
•Vcn. 3U *data sunt, quasi sibi soli praestita reputet: quasi*
enim de se solo loquens Paulus ita scribit, ad
*Gaiat. II *:* *Dilexit me, ct tradidit semetipsum pro*
me. Sed propria peccata nostra sunt actualia:
!o?10oΓ07σ!," originale enim est *commune peccatum* . Ergo i
:q' hunc affectum debemus habere, ut aestimemus
eum principaliter propter actualia peccatu xenisse.
•\<n.J., Sed CONT|U EST qUOj Joan, i * dicitur: *Ecce*
Agnus Dei, ecce qui tollit peccata T mundi.
Respondeo dicendum quod certum est Christum
venisse in hunc mundum non solum ad delen-
dum illud peccatum quod traductum est origi-
naliter in posteros, sed etiam ad deletionem
omnium peccatorum quae postmodum superad-
dita sunt: non quod omnia deleantur (quod est
propter delectum hominum, qui Christo non
•vcn.i&. inhaerent, secundum illud Ioan, ut ♦ *Venit lux*
in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras
quam lucem), sed quia ipse exhibuit quod suffi-
ciens fuit ad omnem c deletionem. Unde dicitur
0 *Po))it̄ y* .* sicut *delictum, sic et donum: nam*
• v,r.. i», io. *indiciu cx uno in condemnationem, gratia autem*
ex multis delictis in mshjicationem.

Tanto autem principalius ad alicuius peccati
deletionem Christus venit, quanto illud peccatum
maius est. Dicitur autem maius aliquid dupliciter.
Uno modo, intensise: sicut est maior albedo
quae est intensior. Et per hunc modum maius
est peccatum actuale quam originale: quia plus
habet de ratione voluntarii, ut in Secundo * dictum . »' «*.
est. - Alio modo dicitur aliquid maius extensive: '
sicut dicitur maior albedo quae est in maiori su-
perficie. Et hoc modo peccatum originale, per
quod totum genus humanum inficitur, est maius
quolibet ' peccato actuali, quod est propnum *
singularis personae. Et quantum ad hoc, Christus
principalius xenii ad tollendum originale pecca-
tum · inquantum *bonum gentis divinius : est quam* ζ
bonum unius, ut dicitur in I *Elhic*.*

Ad primi \i i rgo dicendum quod ratio illa pro-
cedit de intensiva magnitudine peccati.

Ad si ct \i>t m dicendum quod peccato originali
in lutura retributione non debetur poena sensus:
pocnultates tamen quas sensibiliter in hac vita
patimur, sicut Jamem, sitim, mortem et alia hu-
iusmodi, ex peccato originali procedunt. Et ideo
Christus, ut plene pro peccato originali satisfa-
ceret. \oluit sensibilem dolorem pati, ut mortem
ct alia huiusmodi in seipso consummaret τ. n

Ad tertii xt dicendi m quod, sicut Chrysostb-
mus ibidem inducit \ verba illa dicebat Aposto-
lus. *non quasi diminuire nolens amplissima et per*
orbem terrarum diffusa Christi munera: sed ut
pro omnibus se solum indicaret obnoxium. Quid
enim interest si et aliis praestitit, cum quae tibi
sunt praestita ita integra sunt et ita perfecta quasi
nulli ahi ex his aliquid fuerit praestitum? Ex hoc
ergo quod aliquis debet sibi reputare beneficia
Christi praestita esse, non debet existimare quod
non sint praestita aliis. Et ideo non excluditur
quin principalius venerit abolere peccatum totius
naturae quam peccatum unius personae Sed illud
peccatum commune ' ita perfecte curatum est in
'
unoquoque ac si in eo solo esset curatum. - Et
praeterea . propter unionem caritatis, totum quod
*
omnibus est impensum, unusquisque debet sibi
adseribere.

a) pccc.Uorum. quam aripinali» addit »11 quam ad dcktionem
originalis addit I, cui peccati addunt editione*.
,4 affatus. – Tertia; effatus.
y) peccata. – peccatum P; post mundi tertia addit quod exponens
Deda dicit: peccatum (peccata bc) mundi dicitur originale peccatum
quod est commune totius mundi.
i) omnem. – omnium ERGH ei b. omnium peccatorum Pr.

c) quolibet – Om. H ct editione*.
Ci divmiut. – ct eminentius addit tertia.
»,> consummaret. consumeret terti». Ci qu. Mit, ârt. 3. ζ.
o) inducit. – dicit PGI
commune, naturae pll*G ct ediume*. o«n. pG.
x) praeterea. – ideo cdiixonci, om. a.

Commentaria Cardinalis Caietani

\ articuli quarti eiusdem primae quaestionis corpore tria
fiunt * Primo, manifestatur id quod quaestio haec sup-
ponit. scilicet Christum delesse omnia peccatj mundi. Cum
enim haec quaestio sit comparativa, scilicet an princi-
palius pro originali quam pro actualibus peccatis Deus
incarnatus sit. praesupponit positivam certam, scilicet quod
pro utrisque peccatis incarnatus sit. Et hoc est quod
primo in littera dicitur.
Ubi nota quod non est sermo de omnibus peccatis sim-
pliciter. sed de omnibus peccatis hominum : quoniam non
venit Christus pro peccatis angelorum. Et hoc denotat
littera cum dicit : *sed ad deletionem omnium peccatorum
quae postmodum*, scilicet post originale, *superaddita sunt*.
II. Secundo, monstratur modus quo Deus incarnatus
delevit omnia peccata: scilicet non secundum effectum,
sed secundum sufficientiam remedii. Ita quod duae po-
nuntur hic conclusiones. Prima negativa: .Vo/i *omnia pec-
cata hominum delentur per Christum*. 1st ratio huius est
defectus hominum. Probatur auctoritate Domini, Ioan. m.-
Secunda affirmativa: *Christus exhibuit quod sufficiens fuit
ad omnium peccatorum deletionem*. Probatur c\ Apostolo.
Ubi nota quod, quia actus activorum fiunt in patiente
disposito, et non in his quae agentis actionem non susci-
piunt; ideo, quantumcumque ignis sit sufficiens causa cale-
faciendi aliquem. nisi ille proximus sit igni, non calefit, non
ex defectu ignis, sed hominis, qui non accedit ad ignem.
Attulit Christus medicinam sufficientissimam pro omnibus:
et nisi Jungamur Christo per fidem ct obedientiam, in
peccatis nostris remanemus, non ex defectu remedii, sed
ex defectu nostro, dum *magis amamus tenebras* sensibi-
lium bonorum *quam lucem* tntcUigibilis divinique boni.
III. TërHôï in littera respondetur quaesito duabus con-
clusionibus, altera implicite, altera explicite. Prima, quae
non explicatur, est: *Quantum ad magnitudinem peccati
intensivam. Christus principalius venit ad tollendum pec-
catum actuale quam originale*. – Secunda, quae explica-
tur, est: *Quantum ad magnitudinem extensivam peccati,
Christus principalius venit ad tollendum peccatum origi-
nale quam actuale*.
Utraque conclusio assumit unam et eandem maiorem,
scilicet : *Tanto principalius ad alicuius peccati deletionem
Christus venit, quanto illud peccatum maius est*. Sed sub-
sumit diversam minorem. Nam pro prima subsumitur, *pec-
catum actuale esse maius intensive*: pro secunda vero,
peccatum originale esse maius extensive.
IV. Ubi duae statim occurrunt dubitationes. Prima est,
quia falsum est quod, regulariter loquendo, peccatum ori-

ginale sit maius extensive quam actuale. Quoniam omnes
infecti originali sunt etiam infecti actuali peccato, regu-
lariter loquendo, et sublati impedimenti!»: – quod dico
propter Beatam Virginem, et infantes mortuos antequam
possint actualiter peccare.
Secunda dubitatio est, quia ex littera non habetur con-
clusio simpliciter responsiva quaesito, sed solum secundum
quid. Non enim habetur an absolute dicendum sit quod
Christus principalius pro originali venit; et similiter non
habetur an dicendum sit quod Christus principalius pro
actuali peccato venit, ut patet: sed habetur quod *secun-
dum hoc*. idest intensis am, et *secundum illud*, idest exten-
sivam magnitudinem, venit principalius pro hoc vel illo.
V. Ad primum dicitur quod, per se loquendo, inter
originale et actuale peccatum haec est differentia, quod
actuale, ut in littera dicitur, est peccatum proprium sin-
gularis personae quae facit illud: originale autem est pec-
catum proprium naturae humanae ab Adam seminarie pro-
cedentis. Et ideo originale, per se loquendo, est commune
infinitis hominibus, pro quanto natura humana potest sic
infinitis communicari: et ideo tollit bonum genens hu-
mani, per se loquendo, tollendo bonum in natura com-
muni generi humano. Peccatum autem actuale non nisi
bonum huius personae tollit; et accidit peccato meo quod
alter etiam peccet, et sic de aliis. Stando igitur infra la-
titudinem sermonis per se. optime sonat differentia posita:
non enim accidit peccato naturae esse in toto genere, sicut
accidit peccato personae.
Ad secundum dicitur quod \uctor. explicando secun-
dam conclusionem et non primam, ct addendo secundae
conclusioni rationem, scilicet, *quia bonum gentis divinius
et eminentius est quam bonum unius*, insinuavit conclu-
sionem responsivam quaesito simpliciter ct absolute illam
esse quam expressit in responsione ad tertium : *Principa-
lius venit abolere peccatum totius naturae quam pecca-
tum unius personae*.
\ I. In responsione ad tertium, adverte quod illorum
verborum, scilicet, *sed ut pro omnibus se solum indicaret
obnoxium*, sensus, unica subaudita coniunctione, dicendo,
se etiam solum indicaret obnoxium. clarus adeo est ut
nihil restet obscuritatis. Paulus enim ita se obligatum omni-
bus Christi beneficiis aiebat, ut non solum una cum aliis,
sed etiam ipse teneretur pro omnibus: tum propter per-
tectam illorum adeptionem in scipso, ac si pro ipso solo
concessa fuissent; tum propter caritatis unionem cum aliis,
qua omnium bona sua putabat. Haec enim duo in littera
tanguntur, ut palet.

ARTICULUS QUINTUS

VTRL.M CONVENIENS I I ISSET DE1AI INCARNARI A PRINCIPIO III MANI GENERIS

IU Sent., diet. i. qu. i, art. 4; IV Co>it. Gent., ctp. nn. tv; /n haïam. cip. n; Ad Gala!., cap. iv, lœct. 11.

quintum sic proceditur. Videtur quod
w/yAw conveniens fuisset Deum incarnari a
y principio humani generis. Incarnationis
-^^^enim opus ex immensitate divinae can-
ntatis processit: secundum illud Ephes, n *: *Deus,
qui dives est in misericordia. propter nimiam ca-
ritatem suam qua dilexit nos, cum essemus mortui
peccatis, convivificavit nos in Christo*. Sed caritas
non tardat subvenire amico necessitatem patienti:
secundum illud Prov. ui *: Al. *dicas amico tuo:*

*Vade et revertere, cras dabo tibi; cum statim possis
dare*. Ergo Deus incarnationis opus differre non
debit, sed statim a principio per suam incarna-
tionem humano generi subvenire.
2. Praeterea,! 7'im. i* dicitur: *Christus venit
in hunc mundum peccatores salvos facere*. Sed
plures salvati fuissent si a principio humani ge-
neris Deus incarnatus luisset: plurimi enim, igno-
rantes Deum, in suo peccato perierunt in diver-
sis saeculis . Ergo convenientius fuisset quod

verw i. ¶

>) larculii. – saleribus p.

a principio humani generis Deus incarnatus fuisset.

3. Praeterea, opus gratiae non est minus ordinatum quam opus naturae. Sed *natura initium sumit a perfectis*: ut dicit Boetius, in libro *de Consolatione* [‘]. Ergo opus gratiae debuit a principio esse perlectum. Sed in opere incarnationis consideratur perfectio gratiae: secundum illud, *Verbum caro jactum est* ^{*}: et postea subditur, *plenum gratiae et veritatis*. Ergo Christus a principio humani generis debuit incarnari.

Sed contra est quod dicitur *Galat.* i. ¹⁸ ^{*}: *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere*: ubi dicit Glossa ^{*} quod *plenitudo temporis est quod praefinitum fuit a Deo Patre quando mitteret & Iilium suum*. Sed Deus sua sapientia omnia definivit. Ergo coin enientissimo tempore Deus est incarnatus. Et sic non fuit conveniens quod a principio humani generis Deus incarnaretur.

Respondeo dicendum quod, cum opus incarnationis principaliter ordinetur ad reparationem naturae humanae per peccati abolitionem, manifestum est quod non fuit conveniens n principio humani generis, ante peccatum, Deum incarnatum fuisse: non enim datur medicina nisi iam infirmis. Unde ipse Dominus dicit. *Matth ix* ^{*}: *Xon est opus valentibus medicus, sed male habentibus: non enim reni vocare iudos, sed peccatores*.

Sed non etiam statim post peccatum conveniens fuit Deum incarnari. Primo quidem, propter conditionem humani peccati, quod ex superbia provenerat: unde eo modo erat homo liberandus ut, humiliatus, recognosceret se liberatore indigere, Unde supvr illud *Galat.* m ^{*}: *Ordinata per angelos in manu mediatoris*, dicit (Hossa ^{*}: *Magno consilio facium est ut, post hominis casum, non illico Dei Filius mitteretur. Reliquit enim Deus prius hominem in libertate arbitrii, in lege naturali, ut sic vires naturae suae cognosceret. I'bi cum deficeret, Legem accepit. Qua data, invaluit morbus, non Legis, sed naturae vitio: ut ita. cognita sua infirmitate. clamaret ad medicum, et gratiae quaereret auxilium*.

Secundo, propter ordinem promotionis in bonum, secundum quem ab imperfecto ad perfectum proceditur. Unde Apostolus dicit. *I ad Cor.* xv ^{*}: *Xon prius quod spirituale est. sed quod animale: deinde quod spirituale. Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de caelo, caelestis*.

Tertio, propter dignitatem ipsius Verbi incarnati. Quia super illud *Galat.* iv ^{*} *Ubi venit pleni-*

tudo temporis, dicit (Jlossa [♦] *Quanto maior iudex* [‘]Ord. a ^{**} *veniebat, tanto praeconum series longior praeedere debebat*.

Quarto, ne fervor fidei temporis prolixitate tepesceret. Quia circa finem mundi *refrigescet i caritas multorum* [’]: et *I.uc.* xvm ^{**} dicitur: *Cum Filius hominis veniet, pitlasne inveniet fidem super terram?* ^{“ v”}

Ai» primim ergo dicendum quod caritas non differt amico subvenire, salva tamen negotiorum opportunitate et personarum conditione. Si enim medicus statim a principio aegritudinis medicinam daret infirmo, minus proficeret, vel magis laederet quam luvaret. Et ideo etiam Dominus non statim4 incarnationis remedium humano generi exhibuit, ne illud contemneret ex superbia, si prius suam infirmitatem non cognosceret.

Ad secundim dicendum quod Augustinus ad hoc respondet, in libro *de Sex Quaestionibus Pagano-* ^{*}. dicens, Qu. n. quod *tunc votuit Christus hominibus apparere, et apud eos praedicari suam doctrinam. quando et ubi sciebat esse qui in eum fuerant credituri. Ilis enim temporibus, et his in locis, tales homines in eius praedicatione futuros esse sciebat* [’] *quales, non quidem omnes, sed tamen multi m eius corporali praesentia fuerunt, qui nec in cum suscitatis mortuis, credere voluerunt*.

Sed hanc responsionem reprobans idem Augustinus dicit, in libro *de Perseverantia* ^{*}: *Xunquid* [’] *a* ^{*} *possumus dicere Tyrios aut Sidonios, talibus apud se virtutibus factis, credere noluisse, aut credituros non fuisse si fierent: cum ipse Dominus cis attestetur quod aduri essent magnae humilitatis poenitentiam, st in cis facta essent divinarum illa signa virtutum?*

Proinde, ut ipse solvens subdit ^{*}, *sicut Aposto-* ^{*}ap [”] *lus ait, non est volentis neque currentis, sed miserentis Det* [»], *qui his quos praevidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus voluit subvenit, aliis autem non subvenit, de quibus in sua praedestinatione, occulte quidem sed iuste, aliud itt-dicavit. Ita misericordiam eius in his qui liberantur, et veritatem in his qui puniuntur, sine dubitatione credamus*.

Ad tertim dicendum quod perfectum est prius imperfecto, in diversis quidem, tempore et natura. oportet enim quod perfectum sit quod alia ad perfectionem adducit: sed in uno et eodem imperfectum est prius tempore, etsi sit posterius natura ^{*}. Sic ergo imperfectionem naturae humanae duratione praecedit aeterna Dei perfectio: sed sequitur ipsam consummata perfectio in unionem ad Deum.

3) *ijuattdu mitterrt* – Tertie; *<Juandt^uf mittere*.
i) *re'riçeīcet.* - EF*f et tertU (*refrigeret I, frigescet PF*); om

<) *stAhtn.* - *.i principio* tdJunt editionci.
i) tC;eS.it. - *praejebat* tertia.

Commentaria Caxxlinalis Caictani

In articuli quinti eiusdem primae quaestionis corpore duae sunt conclusiones, iuxta duplicem statum humani generis in sui principio, scilicet innocentiae, et lapsus. Vertitur enim in quaestionem an in principio humani generis debuerit incarnatio esse: et propterca iuxta duplicem statum in pnneipio, duplici respondetur conclusione, et utraque negatis e.

Prima est: *.Voz» fuit conveniens a principio humani generis, ante peccatum, Deum incarnatum fuisse*. Probatur. Opus incarnationis principaliter ordinatur ad reparationem naturae per abolitionem peccati. Ergo non fuit conveniens ante peccatum Deum incarnari. Probatur sequela ratione: quia medicina non datur nisi infirmis. Et auctoritate Domini duplici.

IL Secunda c*I: Λ'ολ *fuit convenient Drum incarnari staUm post peccatum*. Probatum quadruplicior. *Primo*, ex conditione peccati. I humanum peccatum provenerat ex superbia hominis. Ergo eo erat modo liberandus ut, humiliatus cognosceret se liberatore indigere. Sed hoc convenienter lit relinquendo hominem primo in statu naturae, deinde sub iugo Legis, ut. expertus secundum utriusque vire* detectum suum, clamaret pro gratia. Ergo. Omnia clara sunt in littera. Et firmatur magis ex responsione ad primurn, ducendo ad inconveniens, superbiae scilicet contemptum. si statim incarnatio post peccatum fuisset. *Secundo*, ex ordine promotionis in bonum. Quae ratio in responsione ad tertium magis explicatur. Ita quod sic est formanda. Humanam naturam lapsam convenit procedere de imperfecto ad perfectum. Ergo consummata eius perfectio in unione ad Deum non statim habenda erat. – Antecedens probatur Apostoli auctoritate in littera. – Consequentia autem ut manifesta relinquitur. Et merito; quia non procederet de imperfecto ad perfectum quasi progrediendo per media et appropinquando ad divinam unionem, si statim incarnatio fuisset. Nam defuisset unio secundum intellectum magis ac magis illustratum secundum successionem temporum; ct similiter media unio per caritatem Patriarcharum ac Prophetarum; ct similiter media unio per diuturnum famulatum unius populi exhibitum Deo in

sacrificiis quibus initiabatur humanum genus od futurum illud lc.su Christi in ara crucis sacrificium.

Tertio, ex dignitate \ crbi incarnati. Et patet. Et similiter, *quarto*, e\ vitando tepore fidei. Et tu adde *quintani*, e.x soliditate fidei. Nam M sUtim fuisset incarnatus, fictio putaretur antiquorum. Nunc autem, ex quo Christi incarnationem tot, non solum verba. sed scripturae Prophetarum praecesserunt, tanta expectant» tot sacculorum fuit de Messia, mens nostra in fide solidatur. Quam fidei securitatem tetigit .Apostolus, I *ad Cor.* xv ., bis de Christo replicans, *secundum Seri-* · Vm. 5.4 *pluras*. Et proplerca Ecclesia in Symbolo *. post articulum · resurrectionis Christi, apposuit ly *secundum Scripturas*: quod refertur ad omnes praecedentes de incarnatione articulos, ita quod senius est: *Qui propter nos homines, ct propter nostram salutem, descendit de caelis, incarnatus, homo factus, crucifixus, passus, scpultiis, et resurrexit – secundum Scripturas*: ne videantur incarnationis mysteria, omnem humanam capacitatem excedentia, novlter conficta.

III. In responsione ad secundum, perspice quod reSponsio consistit m hoc quod ratio ex pluralitate salvandorum non est efficax. Quia salvandi ex divina praedestinatione sunt misericorditer salvandi, prout ipse magis hos quam illos elegit: cuius nulla est ratio nisi divina voluntas.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM IXCARXATIOXIS OPIS DII FERRI DEBUERIT L SQI E IX I'IXIAI MI XDI

III *Sent.*, di*t 1, qu. t, an 4

D sextum sic proceditur. \ idetur quod incarnationis opus differri debuerit usque in finem mundi. Dicitur enim in almo *: *Senectus mea in misericordia uberi*, idest, *in novissimo*, ut Glossa l dicit. Sed tempus incarnationis est maxime tempus misericordiae, secundum illud Psalmi *: *Quoniam re-nd tempus miserendi eius*. Ergo incarnatio debuit differri usque in finem mundi.

2. Praeterea, sicut dictum est *, perlectum, in eodem, tempore est posterius imperfecto. Ergo id quod est maxime perfectum, debet esse ultimo * in tempore. Sed summa perfectio humanae naturae est in unione ad Verbum: quia *in Christo complacuit omnem plenitudinem divinitatis inhabitare*, ut Apostolus dicit. *Coloss.* t*. Ergo incarnatio debuit differri usque in finem mundi.

3. Praeterea, non est conveniens fieri per duo quod per unum fieri potest. Sed unus Christi adventus sufficere poterat ad salutem humanae naturae: qui erit in fine mundi. Ergo non oportuit quod antea veniret per incarnationem. Et ita incarnatio differri debuit usque in finem mundi.

Sed contra est quod dicitur Habacuc m *: *In medio annorum notum facies*. \on ergo debuit incarnationis mysterium, per quod mundo innotuit. usque in finem mundi differri

Respondeo dicendum quod, sicut non fuit conveniens Deum incarnari a principio mundi, ita

non fuii conveniens quod incarnatio differretur usque in finem mundi. Quod quidem apparel, primo, ex unione divinae et humanae naturae. Sicut enim dictum est*, perfectum uno modo ‘Aa tempore praecedit imperfectum γ: in eo enim τ quod de imperfecto fit perfectum, imperfectum tempore praecedit perlectum: in eo vero quod est perfectionis causa efficiens, perfectum tempore praecedit imperfectum*. In opere autem incarnationis utrumque concurrit. Quia natura humana in ipsa incarnatione est perducta ad summam perfectionem : ct ideo non decuit quod a principio humani generis incarnatio facta fuisset. Sed ipsum Verbum incarnatum est perfectionis humanaecausa efficiens, secundum illud Ioan. i*. ... *De plenitudine eius omnes accepimus*: et ideo non debuit incarnationis opus usque in finem mundi differri. Sed perfectio gloriae, ad quam perducenda est ultimo natura humana per Verbum incarnatum, erit in fine mundi.

Secundo, ex effectum humanae salutis. Ut enim dicitur in libro *de Quaesi. Nov. ct let. Test*A * , , *in potestate dantis est quando vel quantum velit lZ it misereri. l enit ergo quando et subveniri debere : scivit, et gratum Juturum beneficium. Cum enim languore quodam humani generis obsolescere r coepisset cognitio Dei inter homines et mores immutarentur, eligere dignatus est Abraham, in quo forma esset renovatae notitiae Dei et morum. Et*

• I · Ia.cor» 11.

•fnlcr1. cl Lomb

•I* ·. a. vert. h

• An. proceed., ad 5.

■

• Vera. <9; et cap. o, ver». 9.

• Vera. 2.

ultimo. — omnino ultimum tenia.
» differri. — VUG; differre.
O Imperfectum,— Alio modo e converso imperfectum tempore praecedit perfectum addit tertia.
δ) humanae. — naturae addunt editione».
r) Nbp. et r<r. Teat. — Prima ct E tic fere per lotum librum; tertia

mod<» MC, modo Vct. et Ab».. Test., modo inter *c divita; E etiam Hu-ctuat; primam ubique «equimur.
ζ) ct subveniri debere, — P; quaeri ct subveniri prima ct »H, FGI. et subveniri pllaE ct bc.
rj obsolescere. — GI; absolcscere ABC, abolescere PDEFav, obsclc-sccrc I, asiolcscce b.

'«π. > 4
jottve.G*,
litMp,

31

	QUAESTIO I. ARTICULUS VI	21
0	<p><i>cum adhuc reverentia segnior esse!</i>1, postea per Afoysen Legem litteris dedit. Et quia eam gentes spreverunt non se subiicientes ei. neque hi qui acceperunt servaverunt, motus misericordia Dominus misit Filium suum, qui, data omnibus remissione peccatorum, Deo Patri illos iustificatos offerret. Si autem hoc remedium differretur usque in finem mundi, totaliter Dei notitia et reverentia et morum honestas abolita fuisset in terris.</p> <p>lenio apparet quod hoc non fuisset 'conveni- niens ad manifestationem divinae virtutis: quae pluribus modis homines salvavit, non solum per fidem futuri, sed etiam per fidem praesentis et praeteriti.</p> <p>An PRIMUM ergo dicendum quod Glossa illa exponit * de misericordia perducente ad gloriam. Si tamen referatur ad misericordiam exhibitam hu- mano generi per incarnationem Christi, sciendum est quod, sicut Augustinus dicit, in libro <i>Jtelra- elationum</i> ♦ tempus incarnationis potest compa- rari iuventuti humani generis, <i>propter vigorem fervoremque fidei, quae per dilectionem operatur:</i> scn\$ctuti autem, quae est sexta aetas <i>pro- pter numerum temporum, quia Christus venit in</i></p>	<p><i>sexta aetate.</i> Et <i>quamvis in corpore non possit esse simul inventus et senectus, potest tamen simul esse m anima: illa propter alacritatem, ista propter gra- vitate</i>m. Et ideo in libro <i>Octogintatrium Quaesi.</i>, alicubi * dixit Augustinus quod <i>non oportuit divi-</i> * Q« «-". <i>nilus venire Magistrum, cunis imitatione humanum genus in mores optimos formaretur, nisi tempore inveniatis:</i> alibi ♦ autem dixit Christum in sexta aetate humani generis, tanquam in senectute, venisse.</p> <p>An si ct ndvm dicendi m quod opus incarnationis non solum est considerandum ut terminus mo- tus de imperfecto ad perfectum l: sed ut prin- cipium perfectionis in humana natura, ut dictum eS * . Io corpore</p> <p>An tertium dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit 'super illud Ioan.**, « Non misit Deus Ei- lium suum in mundum ut indicet mundum *, <i>duo</i> <i>z z</i>ll., <n <i>sunt Christi adventus: primus quidem, ut remittat</i> '7 <i>peccata; secundus, ut indicet</i> **. <i>Si enim hoc non fecisset, universi simul perdit</i>i essent: omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. Unde patet quod non debuit adventum misericordiae differre usque in finem mundi.</p>
	<p>0» Jejrn/or <i>curi.</i> – PI; <i>icxutstei</i> E, <i>ecnfonim</i> r«rf A1l&. <i>miner</i> c>- <i>m</i> D, <i>aenior enet</i> ccteri. t) <i>quod hoc non fuiiict.</i> – E; <i>quad hoc fuluet</i> », <i>hoc fuijie</i> F ct tertia.</p>	<p>*1 <i>exponit.</i> – <i>exponitur</i> DIEG,)Jr <i>imperfecto ad perfectum.</i> – EF ct terti*; <i>dc perfecta ad imperfectum.</i>] p.) <i>iudtcel.— mundum</i> «Jdunt IV.</p>

Commentaria Cardinalis Caiotani

I s articulo sexto eiusdem primae quaestionis unica eat conclusio negative respondens quaesito: *Non fuit con-
veniens incarnationem differri in fuient mundi.* Probatur triplici ratione in littera.

Ubi. pro clariori intelligcntia primae rationis, nota quod duplex est motus humanae naturae dc imperfecto ad perfectum: unus respectu ipsius naturae, ut distinguitur contra suppositum; alter respectu naturae in suppositis propriis. Secundum primum motum, incarnatio se habet ut terminus: quoniam in opere incarnationis natura hu-
mana in Deum assumpta est. luxta autem secundum mo-
tum, gloria animae et corporis in futuro inundo se habet ut terminus, quando homines glorificabuntur consummate. Et in hoc secundo motu mysterium incarnationis non sc

habet ut terminus, sed ut principium effectivum: quoniam Christus dux omnium hominum ad gloriam consummatam per suam resurrectionem, etc., est. Propter primum mo-
tum. non decuit incarnari Deum in principio mundi, ut praedictum est *. Propter secundum motum, non decuit
differri incarnationem in finem mundi. Ex ipsa igitur
unione duarum naturarum, dixinac scilicet cl humanae, in Christo, neutrum convenien> esse patet: quia primum
adversatur progressui humanae naturae dc imperfecto ad perfectum; secundum adversatur auctoritati dixini Verbi
incarnati ad deducendum dc potentia nd netum consum-
matum naturam humanam in propriis suppositis, iuxta secundum motum. – Cetera sunt clara.

QUAESTIO SECUNDA

DE MODO UNIONIS VERBI INCARNATI QUANTUM AD IPSAM UNIONEM

IX DUODECIM ARTICULOS DIVISA

Dfjn de considerandum est de modo unionis Verbi incarnati *. Et primo, quantum ad ipsam unionem: secundo» quantum ad personam assumentem*; tertio, quantum ad naturam assumptam *. Circa primum quaeruntur duodecim. Primo: utrum unio Verbi incarnati sit facta in natura. Secundo: utrum sit facta in persona. Tertio: utrum sit facta in supposito vel hypostasi. Quarto: utrum persona vel hypostasis Christi post incarnationem sit composita.

Quinto: utrum sit facta aliqua unio animae et corporis in Christo. Sexto: utrum natura humana fuerit unita Verbo accidentaliter. Septimo: utrum ipsa unio sit aliquid creatum. Octavo: utrum sit idem quod assumptio. Nono: utrum sit maxima unionum. Decimo: utrum unio duarum naturarum in Christo fuerit facta per gratiam. Undecimo: utrum eam aliqua merita praecesserint. Duodecimo: utrum aliqua gratia * fuerit homini Christo naturalis.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM UNTO VÉRBI INCARNATI SIT FACTA IN NATURA

III *Sent.*, diet, v, qu. i, an. i; IV *Cont. Grnt.*, cap. xnv, <<j; *De l'nlonc Verbi*, ah. i; *De Verit.*, qu. xv arx. i; *Compend. Theot*[^] cap. ccn; *In loan.*, cap. i. lœet, vn; *Ad Rom.*, cap. ». lect. n; *Ad l'^ilipp*, c-ip. n, lox n.

n primum sic proceditur. Videtur quod l unio Verbi incarnati sit facta in una natura. Dicit enim Cyrillus, et inducitur in gestis Concilii T Chalcedonensis *: *Non oportet intelligerc duas naturas, sed unam naturam Dei Verbi incarnatam.* Quod quidem non fieret nisi unio esset in natura. Ergo unio Verbi incarnati facta est in natura. 2. Praeterea, Athanasius dicit ♦ Sicut anima rationalis et caro conveniunt in constitutione humanae naturae, sic Deus et homo conveniunt in constitutione alicuius unius naturae . Ergo facta est unio in natura. 3. Praeterea. duarum naturarum una non denominatur ex altera nisi aliquo modo in invicem transmutentur. Sed divina natura et humana in Christo ab invicem denominantur: dicit enim Cyrillus* divinam naturam esse *incarnatam*; et Gregorius Nazianzenus dicit * naturam humanam esse *deiijcatam*; ut patet per Damascenum *. Ergo ex duabus naturis videtur esse facta una natura. Sed contra est quod dicitur in determinatione Concilii Chalcedonensis *: *Confitemur in nonis-simis diebus Filium Dei unigenitum : inconfuse, immutabiliter. indivise, inseparabiliter agnoscen-*

dum, nusquam sublata differentia naturarum propter unionem. Ergo unio non est facta in natura. Respondeo dicendum quod ad huius quaestionis evidentiam, oportet considerare quid sit natura. Sciendum est igitur quod nomen *naturae* a *nascendo* est dictum vel sumptum r) *. Unde primo est impositum hoc nomen ad significandum generationem viventium, quae nativitas vel pullulabo dicitur: ut dicatur natura quasi *nascitura*. - Deinde translatum est nomen naturae ad significandum principium huius generationis. - Et quia principium generationis in rebus viventibus est intrinsecum, ulterius derivatum est nomen naturae ad significandum quodlibet principium intrinsecum motus: secundum quod Philosophus dicit, in II *Physic* *. quod *natura est principium motus in eo m quo est per se et non secundum accidens*. - lloc autem principium vel forma est. vel materia. lnde quandoque natura dicitur forma: quandoque vero materia. - Et quia tinis generationis naturalis est. in eo quod generatur. *essentia speciei, quam significat definitio* *. inde est quod huiusmodi essentia speciei vocatur etiam natura. Et hoc modo Boetius naturam definit, in libro *de Duabus Naturis* * dicens: *

• l'Ifi. II Act i • Qu i

2 •CLAru"V i/f Uphrt. bb. IV. .tp. l», X ». - <Tb- Ub. V, lœet. V.

• Ia Symbolo.

• Epio. II ad Se- cesium • OriL XI.11

• IU tide Oriht. lib 111, cap. \I, ai, tvn.

• Part 11, Act v.

• Qp. «

i) dtigua *gratia*, - *gratia* BCGHtc, *gratia Dei b*, *gratia unio- ni** P.
μ ιι λ — Om. F.
γ,1 *Concillii*, - F ct tertie; /A* *Concillii*.
Z) *feret*. - *met* PCI.
«) *Atkanailui.. uniu» naturae*. - *Athanasiut dicit: Sicut anima rationali* ct caro utiu* eat homo, ita Deui ct humo unu* at Oirittur.*

Sed anima rationali et caro conveniunt in constitutione uniet (uniu/ om. GII^i humanae natur,ic. Sic erga Deus ct homo conveniunt in constitutione unius (unius om. P) alicuius naturae E ct tertia; idem F ouinm) Sic... naturae.*
ζ) *unigenitum*. - *in duabus naturis* addunt F ct tertie praeter pH.
?) *dictum vel sumptum*. - *sumptum* GUI!» *dictum* P.

QUAESTIO II, ARTICULUS I		23
	<p><i>Natura est unamquamque rem informans specifica differentia</i>, quae scilicet complet definitionem speciei. Sic ergo nunc loquimur de natura, secundum quod natura significat essentiam, vel quod quid est, sive quidditatem speciei.</p> <p>Hoc autem modo accipiendo naturam, impossibile est unionem Verbi incarnati esse factam in natura, Tripliciter enim aliquid unum ex duobus vel pluribus constituitur. Uno modo, ex duobus perfectis integris remanentibus. Quod quidem fieri non potest nisi in his quorum forma est compositio, vel ordo, vel figura: sicut ex multis lapidibus absque aliquo ordine adunatis per solam compositionem fit acervus; ex lapidibus autem et lignis secundum aliquem ordinem dispositis, et etiam ad aliquam figuram redactis, fit domus. Et secundum hoc, posuerunt aliqui unionem esse per modum contusionis, quae scilicet est sine ordine; vel commensurationis \ quae est cum ordine.</p> <p>Sed hoc non potest esse. Primo quidem, quia compositio, ordo vel figura non est forma substantialis, sed accidentalis. Et sic sequeretur quod unio incarnationis non esset per se, sed per accidens: quod infra * improbabitur. Secundo. quia ex huiusmodi non fit unum simpliciter, sed secundum quid : remanent enim plura actu. – Tertio, quia forma talium non est natura, sed magis ars: sicut forma domus. Et sic non constitueretur una natura in Christo, ut ipsi volunt.</p> <p>Alio modo fit aliquid * ex perfectis, sed transmutatis: sicut ex clementis fit mixtum. Et sic aliqui dixerunt unionem incarnationis esse factam per modum complexionis</p> <p>Sed hoc non potest esse. Primo quidem, quia natura divina est omnino immutabilis: ut in prjma Parte ¶ dictum est. Unde nec ipsa potest conveni in aliud, cum sit incorruptibilis: nec aliud in ipsam, cum ipsa sit ingenerabit. – Secundo, quia id quod est commixtum, nulli miscibilium est idem specie: differt enim caro a quolibet elementorum specie. Et sic Christus nec µ esset eiusdem naturae cum Patre, nec cum matre. – Tertio, quia ex his quae plurimum distant non potest fieri commixtio: solvitur enim species unius eorum, puta si quis guttam aquae amphorae vini apponat. Et secundum hoc, cum natura divina in infinitum excedat humanam, non potest esse mixtio, sed remanebit sola natura divina.</p>	
0		
•An.6.		
«		
*		
•Q»n.«njp.		
η		
r. lib. IV. v, n. i. – u hb V.		
*		
I, n- i- “ 1U1. l-		
n.10. «'.* lea “		
t.		
	<p>0) <i>cammeusurationis</i>. – (<i>per modum P</i>) <i>commauationis</i> terti-; post <i>quae</i> Pilfrc addunt <i>scilicet</i>. 9) <i>improbabitur</i>. – Tertia j <i>probabitur</i>. k) <i>aliquid</i>. – urium addunt Pc, λ) <i>complexionis</i>. – <i>compositionis</i> I, <i>commixtionis</i> aliquae editiones. jx) <i>nec</i>. – <i>non</i> EF ct tertia praeter I. v <i>pennutatis</i>. – <i>permixtis vel permutatu</i> II ct cdinonev</p> <p>O <i>membris</i>. – <i>constituitur corpus</i> nd4»t »11, <i>constituitur</i> addit b, <i>unum corpus constituitur</i> addunt l'c. q) <i>in numeris</i>. – HbReraa I, <i>numerum</i> II et cdit.nnca. s) <i>sed quia... univit</i>. – <i>sed quia (quod P natura Verbi Jki cante* univit sibi</i> H ct edittonos. <i>duabus</i> – PGk, <i>duabus naturis</i> II>. 3) <i>proprietatibus</i>. – <i>naturalibus proprietatibus</i> Gi. <i>pr prictatibut naturalibus</i> editione*.</p>	
Commeutaria Cardinalis Caietani		
	<p>1 x articulo primo quaestionis secundae, declarandus esset titulus, nisi in corpore articuli declararetur.</p> <p>In corpore articuli sunt duae partes principales. In prima declaratur titulus, declarando quid significet in propo-</p>	<p>sito y <i>natura</i>. Ubi nota quod Auctor, discurrendo per diversas significationes ordine quodam convenient^ nomini naturae, decernit in hac quaestione naturam significare essentiam rei: et ex hac determinatione ut clarifie t-</p>

QUAESTIO II, ARTICULUS II

tum reliquit titulum articuli. Et vere sic est: quoniam ex hoc ipso qund naturae nomine essentiam intclligiinuv, clare constat quid est uniri in natura; scilicet uniri ad essentiae integritatem, ut expresse Auctor deduxit ex eodem praesupposho in I\ *Contra Gent.*, cap. \11. Quaerere igitur an unio Verbi incarnati sit facta in natura, eit quae-rere an Verbum et humana natura sint unita in una es-sentia: an convenerint ad integrandum unam essentiam.

In secunda parte corporis respondetur quaesito nega-tive unica conclusione; /*impossibile est unionem Verbi in-carnati esse factam in natura.* Haec autem conclusio tali modo ct ordine in littera probatur. Primo, ponitur distin-ctio trimembris de modo quo aliquid unum ex pluribus constitui potest. Primus modus est quod aliquid unum fiat ex pluribus perfectis remanentibus in sua integritate; se-cundus modus est quod aliquid unum liat ex pluribus, per-fecti^l quidem, sed non permanentibus, sed transmutatis; tertius est quod aliquid unum fiat ex pluribus, permanen-tibus quidem, sed imperfectis. Et iuxt.i singulos modos, servato ordine quo recitati sunt, probat conclusionem pro-positam tripliciter, ut patet clare in littera.

¶. Circa illam litterae rationem qua prob.itur non posse aliquid converti in divinam naturam quia est lngenerabitis, adverte quod dupliciter potest intelligi aliquid converti in aliud. Primo, per transubstantialionem : sicut panis in Sa-cramento Altari* convertitur in corpus Christi. Secundo, per tranemutationem : sicut alimentum convertitur in cor-pus animalis quod nutritur; et similiter elementa conver-tuntur in mixtum, secundum opinionem tenentium ele-menta non remanere secundum suat substantias in mixto. Non est in praeenti ratione sermo dc conversione pruno modo: quoniam non valeret ratio. Quia ex hoc quod ali-quid est ingencrable, non sequitur quod non possit divina virtute transubftantiari in ipsum: quin potius de facto in corpus Christi gloriosum, quod cet incorruptibile ct inge-nerabit^ convertitur panis in Eucharistia. Sed eu sermo de conversione secundo modo: quia detail disputatur in secundo modo, quo cx pluribus perfectis transmutatis fit unum, ut patet in littera.

III. Circa rationem illam, *quia divina natura et humana non possunt constituere aliquid per modum formae et ma-teriae.* nota duo. Primum est lv *praesertim corporei.* Dixit enim hoc Auctor ad praeservandum sermonem suum ab informatione secundum esse intclhgibile. Dictum est enim in Primo Libro, qu. xn ., quod divina essentia potest esse forma intclligibllis intellectus creati. Sed alterius rationis ac ordinis est esse formam in esse tntclligibili intellectus creati, et convenire cum aliquo corporeo per modum for-mae et materiae ad constituendum aliquam naturam. I loc

enim maximam imperfectionem, et informationem rei se-cundum esse materiale» poneret in divina natura: illud autem nullam imperfectionem aut informationem secun-dum es.se ponit in divina essentia, ut ibi patuit.

Secundum est quod sequela in littera subiuncta. scilicet. *Sequeretur enim quod species resultans esset communica-bilis pluribus,* fundatur super illa propositione: *Omnis natura composita ex materia et forma est communis plu-ribus,* quae ex 1 *Caeli* * sumitur. Quae propositio vera dicitur quantum est ex sc : potest enim aliunde» puta ex hoc quod constat ex tota sua materia, non inveniri nisi in uno natura illa, ut dc inundo ibidem * dicitur. Est igitur omnis natura ex materia et forma composita secundum se *-< «. communis pluribus: et de facto potest inveniri in pluri-bus nisi constet ex tota sua materia. Et quia natura illa resultans in Christo ex divina natura ut forma ct humana ut materia, non constaret ex tota sua materia, ut patet, quia multae aliae naturae humanae singulares inveniuntur ultra illam quae est in Christo: sequitur quod de facto pos-cet natura illa resultans pluriticari. Ac per hoc. possent esse plurus, imrno infiniti Christi eiusdem speciei specialissimae.

1\ . In eodem primo articulo, in responsione ad secun-dum. circa similitudinem ab Athanasio datam, perspice quod Minilitudo dicitur tenere quantum ad hoc, idest quan-tum id unitatem suppositi utrobique. Nec aliud sonant verba Xthana.ii nisi similitudinem quoad unitatem suppo-mi^l dicendo, *sicut anima rationalis ct caro unus est homo:* nam *unus homo* unum suppositum manifeste significat. Et non ponit similitudinem quoad unitatem naturae, nec quo-ad modum constituendi unum suppositum. Neque enim illo modo unum suppositum Christi constat ex divina ct hu-mana natura sicut unus homo constituitur ex anima ct cor-pore. Quoniam unus homo, puta Petrus, constituitur ex anima et corpore ut veris partibus componentibus ipsum Petrum: e*t enim persona Petri composita ex hac .mima et hoc corpore ut partibus suis. Christus autem non con-Miiuiur m suo es>e personali per utramque naturam, divi-nam ncilicet ct humanam, ut infra * patebit. Intellige igitur . similitudinem quantum ad ipsam unitatem suppositi utro- fâp.»^*- bique subsistentis in duobus, ibi in natura animae ratio-nalis ct carnis, hic in natura Dei ct hominis: diversimode tamen, iuxta diversas conditiones eorundem.

Diligenter autem pensato illa verba litterae: *Unitas vero personae constituitur ex eis,* scilicet anima ct corpore u-nilis. *inquantum est unus aliquis subsistens in carne et anima.* Oportet namque haec scrutari in quaestionis quar-tae articulo secundo ”, ubi inquiretur ct definiendum est quid persona humana, puta Petrus, addit supra suam, hoc est. singularem humanitatem, qua est hic homo.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM UNIO VERBI INCARNATI SU FACTA IN PERSONA

III *Sent.*, diit. v, qu, 1, art. 3; IV *Cont. Gent.*, cap. xli.i; /A *Unione Verbi*, an 1; ^J *t’lilipp.*. cap. u, |©ct. n.

SECI NDCM SIC PROCEDITUR. \ idctUT quod rZ&Ounio Verbi incarnati non sit facta * in persona. Persona enim Dei non est a- ^liud a natura ipsius, ut habitum est in Primo Si ergo unio non est in natura, sequi-tur quod non sit facta in persona.

2. Praeterea, natura humana non est minons dignitatis in Christo quam in nobis. Personalitas autem ad dignitatem pertinet, ut in Primo * ha-bituin est. Cum ergo natura humana in nobis

propriam personalitatem habeat, multo magis ha-buit propriam personalitatem in Christo. 3. Praeterea, sicut Boetius dicit, in libro *dc Duabus Xaturis* *, *persona est rationalis naturae individua substantia.* Sed \erbum Dei assumpsit naturam humanum individuum: *natura enim uni-versalis non sistit T secundum sc, seJ in nuda con-temptatione consideratur,* ut Damascenus dicit ♦ Ergo humana natura habet suam personalitatem. Non ergo videtur quod sit lacta unio in persona.

• Art. a, «J art. 5.

-Qe.xliix art.t. ?

ζ^}““·βπ.

a) *facta.* – *F ei* tertia; *perfecta.*
b) *est.* – *facta* addit tertia praeter pG.

γ) *listd.* – *subsistit* pF*EHl.

Sed contra est quod in Chalcedonensi Synodo * legitur: *Non in duas personas partitum aut divisum, sed unum et eundem Filium unigenitum Dominum nostrum Iesum Christum confitemur*. Ergo facta est unio Verbi in persona.

Respondeo dicendum quod persona aliud significat quam natura. Natura enim * significat *essentiam* ^{essentiam} *speciei*, *quam significat definitio* *. Et si quidum his quae ad rationem speciei perlinent nihil aliud adiunctum inveniri posset, nulla necessitas esset distinguendi naturam a supposito naturae, quod est individuum subsistens in natura illa: quia unumquodque individuum subsistens in natura aliqua esset omnino idem cum sua natura. Contingit autem in quibusdam rebus subsistentibus inveniri aliquid quod non pertinet ad rationem speciei, scilicet accidentia et principia individuantia: sicut maxime apparet in his quae sunt ex materia ut forma composita. Et ideo in talibus etiam secundum rem differt natura et suppositum, non quasi omnino aliqua ζ separata: sed quia in supposito includitur ipsa natura speciei, et superadduntur quaedam alia quae sunt praeter rationem speciei. Unde suppositum significatur ut totum, habens naturam sicut partem formalem ut perfectivam sui. Et propter hoc in compositis ex materia et forma natura non praedicatur de supposito; non enim dicimus quod hic homo sit sua humanitas. Si qua vero res est in qua omnino nihil est aliud praeter rationem speciei vel naturae suae, sicut est in Deo, ibi τ non est aliud secundum *pem* suppositum et natura, sed solum secundum rationum intelligendi: quia natura dicitur secundum quod est essentia quaedam; eadem vero dicitur suppositum secundum quod est subsistens. Et quoti est dictum de *supposito*, intelligendum est de *persona* in creatura rationali vel intellectuali: quia nihil aliud est persona quam *rationalis naturae individua substantia*, secundum Boetium *

Omne igitur quod inest alicui personae, sive pertineat ad naturam eius sive non, unitur ei in persona. Si ergo humana natura Verbo Dei non unitur in persona, nullo modo ei unitur. Et sic totaliter tollitur incarnationis fides: quod est subruere totam fidem Christianam. Quia igitur Verbum habet naturam humanam sibi unitam, non autem ad suam naturam divinam pertinentem,

consequens est quod unio sit factu in persona Verbi, non autem in natura.

Ad primum ergo dicendum quod, licet in Deo non sit aliud secundum rem natura et persona, differt tamen secundum modum significandi, sicut dictum est *: quia persona significat per $\text{' *}\llcorner\text{'}$ modum subsistentis. Et quia natura humana sic unitur Verbo ut Verbum in ea subsistat, non autem ut aliquid addatur ei ad rationem suae naturae, vel ut eius natura in aliquid * transmutetur. iduo unio facta est in persona, non in natura.

An secundum dicendum quod personalitas necessario ' intentum pertinet ad dignitatem alicuius rui ut perfectionem, inquantum ad dignitatem ut perfectionum eius pertinet quod per se existat: quod in nomine personae intelligitur. Dignius autem est \cdot alicui quod existat in aliquo se digniori, quam quod existat per se. Et ideo ex hoc ipso humana natura dignior est in Christo quam in nobis, quia in nobis, quasi pur se existens, propriam personalitatem habet, in Christo autem existit in persona Verbi. Sicut etiam esse completivum speciei pertinet ad dignitatem formae: tamen sensitivum nobilius est in homine, propter coniunctionem * ad nobiliorem formam completivam, quam sit in bruto animali, in quo est forma completiva.

An tertium dicendum quod *Dei Verbum non assumpsit naturam humanam in universali, sed in atomo*, idest in individuo, sicut Damascenus dicit \blacklozenge alioquin oporteret quod cuilibet homini conveniret esse Dei Verbum, sicut convenit Christo. Sciendum est tamen quod non quodlibet individuum in genere substantiae, etiam in rationali natura, habet rationem personae: sed solum illud quod per se existit, non autem illud quod existit in alio perfectiori. Unde manus Socratis, quamvis sit quoddam individuum, non est tamen persona: quia non perse existit. sed in quodam perfectiori, scilicet in suo toto. Et hoc etiam potest significari in hoc quod persona dicitur *substantia individua*: non enim manus est substantia completa μ , sed pars substantiae. Licet igitur humana natura sit individuum quoddam in genere substantiae quia tamen non per se separatim existit. sed in quodam perfectiori, scilicet in persona Dei Verbi, consequens est quod non habeat personalitatem propriam. Et ideo facta est unio in persona.

o) *partitum*. – Terti- i ; *particulariter partitum* prims ct I. , *particulariter* F. post *unigenitum* tertia addit *Deum Verbum*.
i) *enim*. – *ut dictum e* »t addit tertia praeter II.
 ζ) *omnino aliqua*. – *aliqua omnino* G. , *aliqua omnino sit* I. , *omnino* F.
r.) *ibi*. – Tertia ct »E ; *ibi enim* prima , *in quo* F.
o) *aliquid*. – *aliud* F ct editiones . – Post unio tertia addit *humanae naturae ad Verbum* I) ci .

i) *necessario*. – Om. tertia .
x) *est*. – *erit* ACE , *esset* F.
 λ) *coniunctionem*. – E ct tertia praeter pG ; *communicationem*
u) *completa*. – Om. '11 ct editiones ,
v) *substantiae*. PD ; *ratione ct naturae* A , *naturae* ceteri .

Com montaria Cardinalis Caietani

In articulo secundo eiusdem secundae quaestionis, praedeclandus esset titulus, nisi in corpore articuli declararetur.
In corpore igitur articuli tria fiunt. Primo, declaratur ly *persona* I secundo, ly *uniri tn persona* per haec enim duo titulus palet. Tertio, respondetur quaesito unica conclusione affirmativa : *Inio Verbi incarnati est facta in persona, ita quod non in natura* *.

Primum fit declarando differentiam inter personam et naturam ex diversa significatione nominum naturae et personae. I bi scito quod personae et naturae nominibus non intelligimus haec vocabula, *natura* et *persona*, quae important naturam et personam in actu signato: sed nomina quae significant naturam et personam in actu exercito, ul *humanitas*, et *hie homo* seu *Socrates*, et sic de aliis. Ita quod ex eo quod aliud significat *humanitas* et similia no-

QUAESTIO II, ARTICULUS II

mina naturarum, ct aliud significat *Socrates* ct alia nomina personarum, monstratur differentia in rebus significatis, scilicet natura et persona.

Procedit autem littera cx differentia inter naturam et suppositum ad differentiam inter naturam ct personam, a communioribus tradens doctrinam. Suppositum enim, cum idem sit quod *prima substantia*, commune est omni naturae generis substantiae: persona autem in sola rationali scu intellectuali natura invenitur. Ita quod, sicut suppositum significat primam substantiam in quacumque specie substantiae sit, ita persona significat primam substantiam in genere intellectualis substantiae. Et propterea in littera dicitur quod differentia assignata inter naturam ct suppositum intelligenda est etiam inter naturam ct personam: contrahitur enim per ly *persona* ly *natura* ad rationalem; ct perinde est ac si diceretur *suppositum naturae rationalis*.

II. Et quoniam diversimode in diversis invenitur aliud ct aliud quod significatur nominibus naturae et personae, quia in quibusdam invenitur aliud secundum rem. in quibusdam aliud secundum rationem tantum; ideo in littera, post propositam differentiam significati per naturam a significato per personam, quatuor facit. *Primo*, ostendit quare in quibusdam secundum rem distinguuntur natura ct suppositum: dicens hoc ideo esse quia naturae potest inveniri aliquid coniunctum praeter id quod de ratione sua formali est. Et hanc rationem ita ponderat Auctor ut cx affirmatione affirmationem, ct cx negatione negationem inferat: hoc est, quod m illis substantiis in quibus invenitur aliquid ultra naturam specificam, suppositum et natura distinguuntur secundum rem; ct tn illis in quibus nihil invenitur praeter naturam specificam, suppositum et natura non distinguuntur secundum rem.

Secundo, explanat in quibus substantif manifeste subsumi potest distinctio talis secundum rem, vel non-dflin-clio. Et dicit quod in substantiis compositis ex materia ct forma, in quibus inveniuntur ct accidentia ct principia individuantia praeter naturam specificam, suppositum et natura distinguuntur secundum rem.

Tertio, declarat qualiter distinguuntur secundum rem. Et dicit: Distinguuntur non tanquim duae res separatae, sed tanquam eadem superaddens aliqua alia. Ubi novitii distinguant quod distingui secundum rem contingit dupliciter: primo, sicut duae res quarum una nihil est alterius, ut albedo et dulcedo, ut Socrates ct Plato, etc., alio modo, sic ut una res includat totam aliam ct superaddat ei aliquid aliud. Et hoc modo suppositum distinguitur a natura secundum rem: quia scilicet includit naturam ct addit aliqua alia. – Et ne hoc voluntarie dici videatur, ex duobus effectibus hoc probat. Primo, ex modo significandi: quia hinc provenit quod significatur suppositum per modum totius, ct natura per modum partis formalis perfectivac suppositi. Secundo, ex negativa praedicatione: quia hic homo non est sua humanitas. Ex hoc enim quod Socrates est ut totum quoddam respectu naturae ct aliorum super-additorum, provenit utrumque: ct quod sic significetur ut totum, ct natura ut pars, constitutiva tamen, ipsius; et quod falsa sit affirmatio naturae dc Socrate, utpotc partis de toto.

Quarto, sub alio membro subsumit substantiam divinam, in qua natura ct suppositum sola ratione distinguuntur: quia nihil in Deo ultra suam naturam invenitur.

¶1. Sed occurrunt circa haec mulla dubia. *Primum* est. an differentia rcalis posita hic inter suppositum ct naturam, habeat locum in angelis. Et est ratio dubii quia in Prima Parte, qu. tu, art. 3. dixit Auctor in substantiis separatis suppositum esse idem secundum rem quod natura: ita quod Gabriel est sua *gabrielitas*. Cuius oppositum dicitur hic de Socrate: quod scilicet non est sua humanitas. – In oppositum autem est quia hic dicitur quod in quibus invenitur aliquid praeter naturam speciei, suppositum differt secundum rem a natura, quia in supposito includitur natura speciei, et quaedam alia quae sunt praeter naturam speciei. Constat autem in angelis inveniri multa praeter naturam speciei, ut existentia actualis, ct

alia accidentia: quamvis non inveniantur in eis principia individuantia. Ergo.

Secundum dubium est, an illud quod suppositum dicitur addere supra naturam, oporteat esse ens realc: an sufficiat quod sit negatio aliqua, secundum doctrinam Auctoris.

Tertium dubium est, an illud quod addit suppositum supra naturam, oporteat esse intrinsecum supposito: an sufficiat quod sit extnnssccum. Et est sermo dc supposito ct natura singulari: hoc est. de Socrate ct hac sua humanitate. Et est ratio dubii difficultas videndi quid est illud intrinsecum; ct diversitas opinionum; ct nostrum etiam dictum in Commentariis Prima^{ae} Pariis, in loco allegato, ubi diximus quod non differunt intrinsece.

Quantum dubium est. quid sit illud quod suppositum creatum addit, intrinsecum sibi, supra hanc naturam suam. Et est ratio dubii quia hinc non apparet quid sit illud: ct propter rei obscuritatem, ct propter varias opiniones. Inde autem cogimur aliquid dicere: quoniam dicimus ct affirmamus Verbum Dei non assumpsisse personam humanam, sed assumpsisse hanc humanitatem: et dicimus quod persona humana est inassumptibilis, haec autem natura assumpta est.

Quintum dubium est circa illud, quod in Deo nihil invenitur praeter rationem suae speciei: cum in Deo confiteamur personales proprietates rcalitcr inter sc distantes, praeter unicam absolutam ac communem omnibus divinis personis essentiam.

IV. *Ad primum dubium* dicitur quod sententia litterae istius procul dubio locum habet in angelis, ut patet inferius m qu. n., art. 1, ad 3, ubi natura angeli absque angeli personalitate assumptibilis a divina ponitur persona, quod constat non esse intclligibilc si suppositum ct natura essent omnino idem secundum rem: ct quod in angelis, propter hanc litterie rationem, quam Auctor etiam in *Quolibet* II, qu. n, art. 2. tractat, suppositum differt secundum rem a natura. Aon tamen omni modo quo differunt haec in compositis cx materia ct forma, ut ibidem dicitur. Quia suppositum in substantiis materialibus differt a natura etiam quia includit singularitatem naturae, quam non includit natura: talis autem differentia non salvatur inter suppositum ct naturam in substantiis separatis. Sed illa differentia quae ponitur hic, communis est omnibus substantiis creatis: scilicet quod suppositum includit naturam, etiam hanc, ct addit quaedam alia; natura autem, etiam haec, non includit illa.

Nec obstat doctrina habita in Prima Parte. Quoniam ibi est sermo dc identitate reali ex intrinseco rcali designativo naturae, ha quod, cum pluribus modis possit contingere distinctio suppositi a natura, ibi non est sermo nisi de illo modo quo differunt penes aliquid realc intrinsecum designativum naturae: quo modo clare patet suppositum differre ab essentia per definitionem significata in substantiis materialibus; Socrates enim manifeste differt ab humanitate, quia includit principia individuantia, quae determinant naturam, scilicet humanitatem, constituendo humanitatem esse hanc; quamvis non differat per hoc solum Socrates ab humanitate. Sic enim in angelis non differunt suppositum ct natura.

Nec propterea Auctor fuit ibi diminutus aut falsus, excluso illo modo distinctionis suppositi a natura, concludens identitatem suppositi ct naturae in substantiis immaterialibus, et consequenter in Deo. Quoniam etsi processus iste solus reprehendi possit, iunctus tamen articulis sequentibus irreprehensibilis fuit: quoniam cx sequentibus in illamut quaestione articulis excluduntur a Deo, de quo est principalis quaestio, alii modi quibus potest suppositum secundum rem distingui a natura. Excludendo enim compositionem cx essentia et esse*, ct quocumque accidentc .i. ct quacumque componibilitale .i. satis clare palet quod essentiae illi nihil praeter rationem speciei iunctum est: ac per hoc. omnes modi quibus suppositum potest distingui .i. natura, exclusi ibi inveniuntur a Deo. Non autem ab angelis: dc quibus non erat tunc quaestio.

Sensus ergo doctrinae illius est quod in substantiis immaterialibus suppositum ct natura sum idem secundum rem

•α. οαα iv.

•CLII

•Ut.dJ.uu 6

•Ct QW

“m. v>

u.

S», v.

• Num. m.

• a. eam. «.

*,J

*rt 4-
6.
7. *.

*Ci.ns pmc.

intrinsece iu quod ly *intrinsece* referatur ad naturam, etiam hanc. An autem referatur etiam ad suppositum, sub dubio relinquatur: quoniam inferius · discutiendum est.

V. *Ad secundum dubium* · dicitur quod procul dubio oportet esse ens rcale quod suppositum addit supra naturam: quia est illud quo differt secundum rem a natura. Constat enim quod differentia secundum rem inter aliqua non est nisi ratione alicuius entis realis. In hac autem littera dicit quod est differentia secundum rem. Igitur oportet quod sit secundum aliquam realitaiem.

Ad tertium et quartum dubium respondendum est in qu. iv, art. 3, ubi melius intelligi poterunt dicenda, postquam tot de persona interim discussa apertaue fuerint.

Ad quintum dubium dicitur quod in Deo. praeter rationem suae naturae, nihil aliud invenitur. Aliud autem dico, non solum rcaliter, sed fonnaliter loquendo de formaliste divinae naturae, prout ipsa in se ex se est. Deitas namque si definiretur secundum sua merita, clauderet in ratione sua formalissima et simplicissima non solum quid est sapientiae, intellectus, voluntatis et reliquarum absolutarum perfectionum: sed quid est paternitatis, filiationis ac processionis. Sed quia noster intellectus non potest illius celsitudinem capere, more nostro distinctas rationes formales essentiae et personalis proprietatis formamus. fultas in re unica, excellenti, re et quidditate virtualiter continente has distinctas rationes quas formamus.

VI. Secundum autem, quid scilicet est uniri in persona ·, declaratur ponendo unam universalem; *Omne quod inest alicui personae, sire pertineat ad naturam eius sive non, unitur ei in persona.* Ibi scito latitudinem unionis in persona habere triplicem gradum. Ad cuius clarificationem, recolendum est quod alicui personae quatuor attribuantur: primo, cxlrinscca, ut vestis et locus; secundo, accidentia inhaerentia, ut albedo ei huiusmodi; tertio, partes, ut manus et reliqua membra; quarto, essentia ipsa, etiam singularis, ut haec humanitas. Ilabet enim Socrates vestem, albedinem, manum, et hanc suam humanitatem. Sed primum horum non est unitum Socrati in persona: quia constat aliud esse suppositum vestis, et aliud suppositum personae vestitae illa veste; suppositum enim vestis est substantia panni, non homo qui vestitur. Reliqua vero tria uniuntur Socrati in persona: nam subiectum accidentium Socratis est ipse Socrates; et similiter Socrates est qui integratur ex suis membris; et qui constituitur in esse suo specifico individuate per hanc suam humanitatem. Est autem inter istos tres modos unionis in persona diversitas magna. Quoniam accidentia uniuntur quidem Socrati in persona, sed non ut pertinentia ad integritatem personae, ut patet; partes vero uniuntur in persona Socratis ut integrantes ipsius personam; natura autem singularis unitur personae Socratis ut constitutiva ipsius Socratis; ita quod tam partes quam natura uniuntur Socrati in persona substantialiter, sed partes secundum esse substantiale partiale, natura vero secundum esse substantiale totius naturae. Et quia in hoc articulo sola quaestio de unione in persona tractatur; et inferius discutienda est, in articulo sexto, an huiusmodi unio in Christo sil substantialis vel accidentalis: ideo praesenti proposito sufficit indistincte determinare quod unio est in persona, non curando de modo seu gradu unionis personalis. Et propterca in littera dicitur quod omne quod inest alicui personae, sive pertineat ad naturam eius sive non, unitur ei in persona.

Et per haec patet titulus articuli.

VII. Conclusio responsiva · probatur sic. Verbum habet naturam humanam sibi unitam. Et non ad suam naturam divinam pertinentem. Ergo unio est facta in Verbi persona, et non in natura. – Antecedens patet ex fide. – Consequentia probatur. Quia si non unitur ei in persona, nullo modo unitur ei: ac per hoc tota fides subvertitur. Assumptum fundatur super illa maxima: *Omne quod inest alicui personae, sive pertineat ad naturam eius sive non, unitur illi in persona* ·. Ex hoc enim patet quod negare unionem naturae humanae in persona Verbi Dei est negare naturam humanam inesse Verbo Dei: quod est negare incarnationem.

Sed est circa processum hunc quaestio. Quoniam maxima illa, *Omne quod inest alicui personae, sive pertineat ad naturam illius sive non, unitur ei in persona*, aut intelligitur quod ly *inest* vcrificctur pro quocumque modo inessendi: aut de aliquo seu aliquibus modis inessendi. Si intelligitur latissime pro quocumque modo inessendi, falsa comprobatur: cum etiam vestis dicatur esse in persona vestita, quam constat non uniri in persona. Si intelligitur restricta ad aliquem vel nd aliquos essendi modos, puta ut forma in sublecto, aut pars in toto, aut secundum esse substantiale vel accidentale: probanda esset minor, scilicet quod \ orbum Dei habeat naturam humanam unitam sibi tali modo. Processus ergo iste aul deficit in illa maxima: aut in probatione subsumptorum.

Ad hoc dicitur quod in ilia maxima. *Omne quod inest alicui personae* etc., sumitur inesse personae propne, ut inesse distinguitur contra extrinsecus adincere. quemadmodum vestis, locus, tempus, et alia huiusmodi, adiacent nobis et non sunt secundum veritatem in nobis. Unde non oportet descendere ad determinatos modos essendi in persona: sed sufficit quod vere insit personae, quocumque modo illud vcrificctur. Et quia, secundum fidei doctrinam. Verbum Dei factui est homo secundum rem, ideo non oportet probare, sed supponere veritatem subvumpti, scilicet quod natura humana inest Verbo Dei secundum rem. Exisxit siquidem humanitas Christi, non per seipsam, sed in Verbo Dei. quamvis modus quo existit in illo, non sit manifestus. Procedit igitur ratio litterae efficaciter ad conclusionem intentam.

\ 111. In responsione ad primum eiusdem secundi articuli dubium occurrit, quoniam quaestio et argumentum est de rebus, scilicet de unione naturae humanae ad divinam personam vel naturam: responsio autem recurrit ad distinctionem rationi* secundum modo* significandi. Hoc autem non licere patet ex eo quod, abstrahendo ab omnibu* modis significandi, qui ad voces spectant, et contemplando intellectuoliter mysterium incarnationis sicut angeli, constat quod unio secundum rem intelligitur facta in persona, et non natura Verbi. Non erat igitur ad modos significandi recurrendum pro ratione quare unio est facta in persona Verbi, et non in illius natura.

Ad hoc dicitur quod Auctor oltissimam reddit rationem quare unio est in persona et nnn in natura: et est adeo profunda ac formalis ui non solum comprehendat quare unio est in [persona Verbi et non in illius natura, sed etiam comprehendat quare unio est in persona Dei et non in Dei natura. Ita quod, dato quod Deus non esset trinitas, sed deitas ipsa per seipsam persono esset, ut philosophi intelligunt Deum subsistere, responsio ista invenitur satisfactiva argumento: cui non satrifiaciunr responsiones recurrentium ad distinctionem inter essentiam divinam et formale constitutivum personae, et alia huiusmodi dicentium, ut patet. Merito autem Auctor hoc fecit: quia argumentum ex identitate naturae Dei cum Dei persona procedit quocumque modo persona in Deo ponatur, sive secundum philosophos sive secundum veritatem revelatam. Stat igitur responsio in hoc, quod quia natura divina habet rationem naturae, et persona divina habet rationem subsistentis in natura (et hanc differentiam manifestat diversus modus significandi); et unio naturae humanae in mysterio incarnationis non addit aliquid rationi naturae, sed bene addit aliquid rationi personae, quia addit subsistere in natura humana: ideo unio facta est. non in natura, sed in persona. Et quod non adiunctum fuerit aliquid ad naturam Dei, probatur in littera quia nec per appositionem, nec transmutationem. Quod vero adiunctum fuerit aliquid personae Dei, probatur quia humana natura unitur personae Dei ut persona Dei in natura humana subsistat: ex eo enim quod personae, ut distinguitur contra naturam, est subsistere in natura, sequitur manifeste quod, apponendo personae quod in aliqua alia natura subsistat, unio fit in persona.

Unde patet quod passionες nominum secundum modos significandi, non pro ratione, sed pro manifestatione differentiae inter naturam et personam Dei secundum ratio-

QUAESTIO 11. ARTICULUS 11

nem, illatae sunt. Et ratio realis altissima ad realem conclusionem allata est. manifestans quod etiam cum omni-modia identitate formali naturae et personae divinae stat quod unio est facta in persona, et non in natura Dei.

IX. In responsione ad secundum, dubium occurrit circa similitudinem in littera assignatam inter sensitivum in homine et bruto, et humanam naturam in propria et aliena persona. Nam falsum assumitur quod sensitivum in bruto est forma completa: est enim velut forma generica tam in homine quam in bruto, ut patet. Et propterea non est mirum si est nobilius in homine, ad quem trahitur per nobilissimam differentiam sui generis, scilicet *rationale*.

Ad hoc dicitur quod similitudo litterae optima est, et optime declarat propositum: sed supponit inter animam intellectivam et animas aliorum animalium tantam esse diversitatem quod istae sunt in genere formarum materialium, illa vero est in genere formarum immaterialium. Ac per hoc, sensitivum ad formas brutorum se habet ut ad res infra latitudinem sui generis: ad animam sero intellectivam, quae est hominis forma, et ex qua radicaliter sumitur propria hominis differentia, se habet ut ad formam nobilioris ordinis. Hoc enim supposito, quod Constat esse verum, patet quod sensibilis in bruto, quia per propriam sui generis formam est, habet infra sui generis latitudinem hanc dignitatem quae est esse completivum in specie. In homine vero, quia non per propriam sui ordinis formam est, non habet infra sui generis latitudinem hanc dignitatem quae est esse completivum in specte. Et similiter natura humana in ceteris hominibus habet infra propriae speciei latitudinem dignitatem propriae personalitatis: in Christo vero non habet propriae personalitatis dignitatem. Sed sicut sensitivo dignius est habere esse specificum completum per formam nobilioris ordinis, scilicet per animam intellectivam; ita natura humana in Christo maiori donata est dignitate ex hoc quod ad personalitatem divinam assumpta est. Ex quibus clare patet sensus litterae et similitudinis, sine ulla dissonantia.

X. In responsione ad tertium, nota ly *separatim*. Apposuit siquidem Auctor ly *separatim* ut sciant novitii discernere inter *per se existere*, et *per se separatim existere*. Cuilibet namque substantiae, sive completae sive incompletae, convenit per se existere: nam per hoc distinguitur contra accidens, cui convenit non per se, sed in subiecto existere; *accidentis* enim *esse est inesse*. substantia autem est *ens per se*. Sed per se separatim existere nulli substantiae quae est pars alterius, convenit: quia non existit separatim a suo toto. Et similiter non convenit humanitati Christi (quamvis non sit pars): quia non existit separatim a Verbo Dei, sed in Verbo Dei. Sed si separaretur a Verbo Dei, per se separatim existeret: sicut, si pars aliqua separaretur a suo toto, per se separatim existeret.

XI. Occurrit hoc in loco, ubi primo distinguimus unionem in persona ab unione in natura, transeundo cum communi cursu Doctorum quod unio incarnationis autem est in natura autem in persona seu hypostasi, ut patet in *Sent.* 1. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 20

ticat, esse incarnatam, esse unitam carni- ct quaeritur mo-
dus quo est facta haec unio, an scilicet in persona. I bi
autem hic Deu* incarnatus esset, non supponeretur Ver-
bum incarnatum, sed supponeretur hunc Deum incarnatum:
et quaereretur modus unionis, an in natura, an in persona,
nn in volo individuo naturae. Patet nutem uniones has esse
diversarum rationum, ex eo quod unio Verbi incarnati est
ad incommunicabilem terminum. Verbum enim incommu-
nicabile est cuique supposito* unio autem huius Dei in-
carnati, si esset, ad communicabilcm esset terminum, est
enim hic Deus communis omnibus personis divini .

Sed haec responsio, licet veritatem dicat quoad id quod
de facto invenitur in unione Verbi incarnati, quia secun-
dum veritatem unio terminatur ad incommunicabilem ter-
minum ut fie : non satisfacit tamen difficultati motae for-
maliter. Quoniam in hoc articulo, etsi supponitur Verbum
incarnatum, non tamen supponitur unionem hanc esse in
persona: ac per hoc, non supponitur unionem esse ad
terminum incommunicabilem. Immo, cum Verbum incar-
natum sit secundum se et naturae divinae, ct subsistens
in natura divina, ct persona (est enim ipsa deitas ct Deus,
et est hic Deus, et est Verbum), sicut in primo articulo
quaesitum est an unio Verbi incarnati sit facta in natura,
ita deinde debebat inquiri an rit facta in individuo natu-
rae. et demum quaeri an sit facta in persona, ut sic discus-
sus esset omnis modus unionis quo Verbum incantatum
unitum intclligi potest cami. Etenim sicut. Verbum incar-
natum unitum esset cami in natura, unitum diceretur
ipsum Verbum cami; ita, si Verbum incarnatum unitum
esset cami quatenus est individuum naturae, quatenus est
hic Deus, diceretur Verbum incarnatum unitum cami

XV. Unde quarto respondetur distinguendo ly *persona*,
quod persona sumitur dupliciter. Primo, secundum com-
pletam rationem personae seu h\posteris. Et ric significat
singulare habens naturam substantialem incommunicabili-
1er. Ita quod incommunicabilitatem denotaverit Boetius -,
in definitione personae, per ly *individua substantia* ' quo-

niam aequivalct ad ly *substantia prima*, quae alio nomine
dicitur hypottasU* - Alio modo sumitur secundum ratio-
nem quidem personae, >cd imperfectam. El sic significat
singulare habens substantialem naturam ita quod sola in-
communicabilitas illi deest ad perfectam rationem personae.

Et hac distinctione stante, dicitur quod nomen perso-
nae, seu hypostasis, aut suppositi, potest sumi dupliciter.
Pruno, simpliciter. Et sic appellatione personae in divini.»
nun venit hic Deus, quia non habet completam rationem
personae: sed solum Pater aut Filius vel Spiritu» Sanctus.-
Alto modo, ut persona distinguitur contra naturam, ita
quod ex uno extremo ponatur natura ut sic, ct ex alio
extremo ponatur persona: sicut cum distinguimus natu-
ram contra habentem naturam. Et mc appellatione per-
sonae venit non solum persona complete. »cd persona in-
completa. venit non solum Paler aut Filius aut Spiritus
Sanctus, sed etiam hic Deus.

Et quia in hoc articulo sermo est de persona ut dis-
tinguitur contra naturam ut sic, ut patet in processu ar-
ticuli ex communibus Deo el reliquis substantiis; iJeo
persona hic sumitur ut comprehendit etiam hunc Deum.
Ei propterea optime dictum ot quod, si non uniretur in
persona, nullo modo uniretur: et reliqua dicta solida sunt.

Patet autem hanc cmc intentionem Auctoris, ex eo quod
in littera, in corpore articuli, pro eodem habetur *indivi-
duum tubsistens in natura*, et *suppositum*: constat autem
hunc Deum esse individuum subsistens m natura divina,
et non habere completam rationem suppositi. - Et rursus
dicitur in corpore articuli, loquendo de Deo. quod *natura
divina dicitur suppositum secundum quod est subsistens*.
Quid clausus f Constat enim hunc Deum significare natu-
ram divinum secundum quod est subsistens : est enim hic
Deus subsistens in natura divina, ut patet ex modo rigni-
tkandi. Communiter igitur suppositi seu personae ratio
hic sumitur, ut scilicet significat hoc subsistens in natura.

Et ideo haec quarta responsio amplectenda eat; utpote
litterae consona, ct omnem ambiguitatem tollens.

ARTICULUS TERTIUS

LTRUM I NIO VERBI INCARNATI SIT FACTA IN SIPOPOSITO. SIVE IN HYPOSTASI

111 *Sent.*, dial. vj, qu. i. art. i, qu' i, a; di»t. vu, qu. i. art. t; IV *Cont. Gent.*, cip. xxrnii, xxm; *De Union. Verbi*, art. a;
Coat. Error. Grate., cap. <<; *Gmt. Grate.* Arwten. efc., cap. n; *Contpend. Theol.*, cap. ixx, eexi;
Quodl. IX. qu. n. art. i; /n *loan.*, cap. i, l cet. vu.

tertium sic proceditur. Videtur quod
JSJ&va^unio Verbi incarnati non sit facta in
supposito, sive in hypostasi. Dicit enim
Augustinus, in *Enchirid.* *: *Divina sub-*
stantia et humana utrumque - est unus Dei Films:
sed aliud propter Verbum, et aliud propter homi-
nem. Leo Papa etiam dicit, in Epistola *ad Flavia-*
num ♦ *Unum horum coruscat miraculis, ct aliud*
succumbit iniuriis. Sed omne quod est ? aliud et
aliud, differt supposito. Ergo unio Verbi incarnati
non est facta in supposito.

2. Praeterea, hypostasis nihil est aliud quam
substantia particularis: ut Boetius dicit, in libro
de Duabus Ndluris *. Manifestum est autem quod
in Christo est quaedam alia substantia particu-
laris praeter hypostasim Verbi, scilicet corpus et
anima et compositum ex eis. Ergo in Christo
est alia hypostasis praeter hypostasim Verbi Dei.

3. Praeterea, hypostasis Verbi non continetur

in aliquo genere, neque sub specie: ut patet ex
his quae in Prima Parte * dicta sunt. Sed Chri-
stus. secundum quod est factus homo, continetur
sub specie humana: dicit enim Dionysius, l cap.
de Div. Nom. ♦: *Intra nostram factus est natu-*
ram qui omnem ordinem secundum omnem natu-
*ram supersubstantialilcr excedit*l. Non autem con-
tinetur sub specie humana nisi sit * hypostasis
quaedam humanae speciei. Ergo in Christo est
alia hypostasis praeter hypostasim Verbi Dei. Et
sic idem quod prius.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in III
libro *: *In Domino nostro lesu Christo duas natu-*
ras cognoscimus, unam autem hypostasim.

Respondeo dicendi m quod quidam, ignorantes
habitudinem hypostasis ad personam, licet con-
cederent in Christo unam solam personam, po-
suerunt tamen aliam hypostasim Dei et aliam
hominis: ac si unio sit facta in persona, non in

• ue Xjz ,
cap. m. it .

• Qp. xixT.
XXXVIU.
s

• Ephl XXVIII.
aL XXIV. Cap. r».

• Cap. IW-

• Qo. iu. «n. j;
qa u> Art. 4r
iJ >

. s. Th «

T
a

• [n- hdr Ortk.
hh. m. op t».

a) *utrumque.* – *utraque* PGH.
» *omne quod ett,* – Om. P<r.

y| *intra.., excedit,* – *Intra naturae uoitru tenninoi venit qui
omnem totius naturae ordinem superembtenter excedit* P.
31 *sit.* – *licut* tertia praeter G.

• op m, iv.

Ln^4' v,n

•Qp. m.

qo. i. «η. i.

Ântrh,n?pxin'

l

ib»i.,Mth.iv.

hypostasi *. Quod quidem apparet erroneum tripliciter. Primo, ex hoc quod persona supra hypostasim non addit nisi determinatam naturam, scilicet rationalem; secundum quod Boetius dicit, in libro *Duabus Naturis**, quod *persona est rationalis naturae individua substantia*. Et ideo idem est attribuere propriam hypostasim humanae naturae in Christo, et propriam personam. Quod intelligentes sancti Patres, utrumque in Concilio Quinto, apud Constantinopolim celebrato, damnaverunt, dicentes *: *Si quis introducere conctur in mysterio Christi duas subsistentias seu duas personas, talis anathema sit: nec enim adiectionem personae vel subsistentiae suscepit sancta Trinitas^ incarnato uno de sancta Trinitate, Deo Verbo*. « Subsistentia » autem idem est quod res subsistens: quod est proprium hypostasis, ut patet per Boetium, in libro *de Duabus Naturis**. Secundo quia, si detur quod persona aliquid addat supra hypostasim in quo possit fieri unio, hoc nihil est aliud quam proprietas ad dignitatem Pernnens; secundum quod a quibusdam " dicitur quod persona est *hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente*. Si ergo facta sit unio in persona et non in hypostasi, consequens erit quod non sit facta unio nisi secundum dignitatem quandam. Et hoc est, approbante Synodo Ephesina * > damnatum a Cyrillo sub his verbis: *Si quis in uno Christo dividit subsistentias post adin- nationem, sola copulans eas conjunctione quae secundum dignitatem vel auctoritatem est vel secundum potentiam, ct non magis concursu secundum adunationem naturalem, anathema sit*. Tertio, quia tantum hypostasis est cui attribuuntur operationes et proprietates naturae, et ea etiam quae ad naturae rationem pertinent in concreto: dicimus enim quod *hic homo* ratiocinatur, et est risibilis, et est animal rationale. Et hac ratione *hic homo* l dicitur esse suppositum: quia scilicet *supponitur* his quae ad hominem pertinent, eorum praedicationem recipiens. Si ergo sit alia hypostasis in Christo praeter hypostasim Verbi, sequetur quod de aliquo alio quam de Verbo verificentur ea quae sunt hominis, puta esse natum de Virgine, passum, crucifixum et sepultum. Et hoc etiam damnatum est. approbante Concilio Ephesino * sub his verbis: *Si quis personis duabus vel subsistentiis eas quae sunt in Evangelicis et Apostolicis Scripturis imparlitur voces, aut de Christo a Sanctis dictas, aut ab ipso de se; et quasdam quidem relut homini praeter illud ex Deo l'erbum specialiter intellecto applicat.*

i) ratiocinatur^, hic homo. — EF et tertia ; om.
ζ) ab olim. — olim ab Ecclētia P.

quasdam vero, velut Deo decibiles, soli ex Deo Patre Verbo: anathema sit.

Sic igitur patet esse haeresim ab olim : damnatam dicere quod in Christo sunt duae hypostases vel duo supposita*, sive quod unio non sit facta in hypostasi vel supposito. Inde in eadem Synodo * legitur: *Si quis non confitetur carni sccondum subsistentiam unitum ex Deo Patre Verbum. unumque esse Christum cum sua carne, eundem scilicet Deum et hominem, anathema sit.*

Ar> primum ergo dicendum quod, sicut accidentalis differentia facit *alterum*, ita differentia essentialis facit *aliud*. Manifestum est autem quod alteritas, quae provenit ex differentia accidentali, potest ad eandem hypostasim vel suppositum in rebus creatis perlinere, eo quod idem numero potest diversis accidentibus subesse: non autem contingit in rebus creatis quod idem numero subsistere possit diversis essentiis vel naturis τ. Unde sicut quod dicitur alterum et alteram in creaturis, non significat diversitatem suppositi, sed solum dixeritatem formaram accidentalium; ita quod Christus dicitur aliud et aliud, non importat diversitatem suppositi sive hypostasis, sed diversitatem naturarum. Inde Gregorius Nazian/enus dicit, in Epistola *ad Chelidonium**: *Aliud et aliud sunt ea ex quibus Salvator est, non alius autem et alius. Dico vero « aliud et aliud » e contrario quam in Trinitate habet. Ibi enim « alius et alius » dicimus, ut non subsistentias confundamus: non aliud » autem < et aliud ».*

Ad secundum dicendum quod hypostasis significat substantiam particularem non quocumque modo, sed prout est in suo complemento. Secundum vero quod venit in unionem alicuius magis completi, non dicitur hypostasis: sicut manus aut pes. Et similiter humana natura in Christo, quamvis sit substantia particularis, quia tamen venit in unionem cuiusdam completi, scilicet totius Christi prout est Deus et homo, non potest dici hypostasis vel suppositum: sed illud completum ad quod concurrit, dicitur esse hypostasis vel suppositum.

Ad tertium dicendum quod etiam ' in rebus creatis res aliqua singularis non ponitur in genere vel specie ratione eius quod pertinet ad eius individuationem, sed ratione naturae, quae secundum formam determinatur: cum individuatio magis sit secundum materiam in rebus compositis. Sic igitur dicendum est quod Christus est in specie humana ratione naturae assumptae, non ratione ipsius hypostasis.

naturii. — Sed unum et idem Christum subliniunt in duabus naturis aJdit terti». —
o) ct'ain — Om. AE et tertia praeter l.

Commentaria Cardinalis Caiotani

In titulo articuli tertii duo declaranda sunt: quae tamen in corpore articuli habentur. Primo, declarandi sunt termini, scilicet *suppositum* et *hypostasis*; secundo, declaranda est ratio quaestionis. *Suppositum* > ut in littera dicitur, ea ratione vocatum est quia *supponitur* universis quae in aliquo sunt, sive sint substantialia sive accident-

talia. Supponitur autem per hoc quod illorum praedicationem recipit. Inde suppositum hominis est *Inc homo*. puta Socrates: quia hic homo est de quo praedicatur tam esse hominem, quam esse album, quantum, filium, locatum, agens, etc. Et quia suppositum est nomen secundae intentionis, sicut genus, ideo suppositum significat pro-

I
M
ζ
II
J
.l
!
II
w
B i
l
fil
l
|
II
J
J|
S
j
cÎSSo>». ^|i|
Oret L
;l

priant denominationem primae substantiae, puta huius hominis. seu Socratis. Et propterea non invenitur suppositum in aliis praedicamentis, sed in solo praedicamento substantiae.

Hypostasis autem graecum est vocabulum: et idem significat quod apud nos *substantia*, loquendo de substantia *quae proprie, principaliter et maxime dicitur*, ut habetur in *Praedicamentis* . Hoc est: significat *primam substantiam*.

Halio huius quaestionis non habet ortum a re. sed ab opinione. Quoniam secundum rem, in quaestione praecedentis articuli, de unione in persona, tractandum est de unione in hypostasi seu supposito: quoniam, in natura rationali seu intellectuali loquendo, synonyma sunt persona, hypostasis et suppositum; quodlibet enim horum nihil aliud importat quam primam substantiam in natura rationali. Sed ignorantia, ut in littera dicitur, quorundnm propriam vocem ignorantium, distinguendo intellectu haec, et

dicendo quod unio est facta in persona et non in hypostasi, obtinuit ut, post articulum de unione in persona, inquireretur de unione in hypostasi.

II. In corpore articuli non opus est distinctione, sed annotatione: quod in determinatione huius articuli patet tam primam quam tertiam opinionem relatam a Magistro Sententiarum in vi distinctione III *Sent.*, esse *hacresim olim ab Ecclesia damnatam*. Nam prima ponit duas in Christo hypostases: tertia autem non solum duas ponit hypostases sed etiam negat unionem in persona, proprie loquendo, ut patet ibi.

III. In eodem articulo, in responsione ad secundum, sunt illa verba de humanitate Christi notanda, scilicet: *quia tamen venit in unionem cuiusdam completi, scilicet totius Christi prout est Deus et homo*, etc. Ingerunt siquidem haec verba difficultatem de compositione Christi. De qua quia sequens tractat articulus, transeamus.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM PERSONA CHRISTI SIT COMPOSITA

III *Sent.* diu. VI. qu. n. art. 3.

n quartum sic proceditur. Videtur quod persona Christi non sit composita. Persona enim Christi non est aliud quam **persona** vel hypostasis Verbi, ut ex dictis * patet. Sed in Verbo non est aliud persona et natura: ut patet ex his quae dicta sunt in Prima Parte *. Cum ergo natura Verbi sit simplex, ut in Primo * ostensum est, impossibile est quod persona Christi sit composita

2. Praeterea, omnis compositio videtur esse ex panibus. Sed divina natura non potest habere rationem partis: quia omnis pars habet rationem imperfecti. Ergo impossibile est quod persona Christi sit composita ex duabus naturis.

3. Praeterea, quod componitur ex aliquibus, videtur esse homogeneous eis: sicut ex corporibus non componitur nisi corpus. Si igitur ex duabus naturis aliquid sit in Christo compositum, consequens erit quod illud non erit persona, sed natura. Et sic in Christo erit facta unio in natura. Quod est contra praedicta *

Sed contra est quod Damascenus dicit. Illi libro ♦ *In Domino /esu Christo duas naturas cognoscimus: unam autem hypostasim, ex utrisque compositam*.

Respondeo dicendum quod persona sive hypostasis Christi dupliciter considerari potest. Uno modo, secundum id quod est in se. Et sic est omnino simplex: sicut et natura Verbi. – Alio modo, secundum rationem personae vel hypostasis, ad quam pertinet subsistere in aliqua natura. Et secundum hoc, persona Christi subsistit in duabus naturis. Unde, licet sit ibi unum subsistens. est tamen ibi alia et alia ratio subsistendi. Et sic dicitur persona composita, inquantum unum duobus subsistit.

Et per hoc patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum quod illa compositio personae ex naturis non dicitur esse ratione partium. sed potius ratione numeri: sicut omne illud in quo duo conveniunt, potest dici ex eis compositum.

Ad tertium dicendum quod non in omni compositione hoc verificatur, quod illud quod componitur sit homogeneous componentibus, sed solum in partibus continui; nam continuum non componitur nisi ex continuis. Animal vero componitur ex anima et corpore, quorum neutrum est animal.

Commentaria Cardinalis Caiotnni

In titulo quarti articuli, difficillimi, hoc solum advertendum occurrit, quod ratio huius quaestionis est multiplex antiquorum Doctorum auctoritas, exprimens Christi personam compositam: ut hic, et in III *Sent.* a Magistro, in dist. vi ., habes.

In corpore articuli ponitur una distinctio bimembris de persona Christi; et iuxta singula membra singulae apponuntur conclusiones. Distinctio est. *Persona* dicitur dupliciter: pnmo, secundum id quod in se est; secundo, secundum rationem hypostasis.

Pnma conclusio est: *Persona Christi, secundum illud quod in se est, est omnino simplex*. Probat. Quia natura Verbi Dei est omnino simplex.

Secunda conclusio est: *Persona Christi, secundum rationem hypostasis, est composita*. Probat. Persona Christi, secundum rationem personae seu hypostasis, subsistit in

duabus naturis. Ergo est ibi unum subsistens, et duae rationes subsistendi. Ergo sic persona est composita. – Antecedens probatur. Quia ratio hypostasis consistit in hoc quod est subsistere in aliqua natura. Ex hoc enim manifeste habetur quod Verbum Dei, secundum personae seu hypostasis rationem, subsistit in duabus naturis. – Prima vero consequentia, quoad primam partem, evidens est ex dictis . Quoad secundam, es vi antecedentis aperte sequitur quod, si subsistit in duabus naturis, oportet quamlibet naturam esse rationem subsistendi in illa. – Secunda vero sequela probatur: quia unum duobus subsistit. Ex hoc namque quod duae subsistendi rationes sic coeunt in unam personam ut unum duobus subsistat, consequens est quod persona sic, hoc est, secundum rationem hypostasis, est composita.

II. Circa dicta hic nulla occurrunt dubia. Primum "est ' O eort" ■

Cap. m, n i.

• Art. a.

• Qu. iixix. xn. i.

• Qe. lu. an. 7.

* Art. 1

• ru. F Ue Qrth. l. b. 111, wp it.

• In cxpodl. 3 «attat.

circa distinctionem in littera positam. Nani non apparet sensus illius. Tum quin membra distinctionis coincidunt. Quoniam persona Christi secundum id quod in se est, habet rationem personae: implicat enim dicere oppositum. Et rursus persona Christi secundum rationem personae, est illud quod in se est: cum personaliter, formaliter et realitcr sit unum Verbum Dei.

Tum quia in prima distinctione distinguitur Verbum Dei aut contra suum personalitatem; aut contra suam personalitatem ut unita est humanae naturae; aut contra personalitatem in communi. Non potest dici primum: quia aequae simplex est Verbum Dei ut sua personalitas, ut patet. – Nec secundum: quia hic sensus non consonat verbis quibus distinctionis membra significantur in littera. Nam secundum membrum explicatur in littera per rationem hypostasis simpliciter et absolute, et non per rationem hypostasis contracte seu determinate, quatenus subsistit in natura humana, ut patet in littera. Iuxta hunc autem sensum, oportet dicere quod secundum membrum est persona Christi quatenus hypostasis humana. – Neque tertium, quia sic etiam secundum in littera membrum clauderetur in primo; cl alierrel implicationem contradictoriorum. Nam quod dc lacto in re convenit alicui secundum rationem praedicati superioris, convenit illi secundum id quod in se est, ut patet inductive: quidquid enim de facto in re convenit Socrati secundum rationem animalis, convenit Socrati secundum id quod in se est, ut sentire, moveri et huiusmodi; Socrates enim secundum illud quod in se est. movetur et sentit. Ac per hoc. quidquid convenit personae Christi seu Verbi secundum communem rationem personae de facto et in re. convenit illi secundum quod in se est. Persona enim seu hypostasis in communi praedicatum superius est respectu Christi seu Verbi, ut patet. Et hinc ulterius inferuntur duo contradictoria: scilicet quod persona Christi, secundum quod in se, est omnino rimplex; et est composita.

• Cf. num. vt

III. Secundum dubium · est circa illas litterae propositiones, scilicet: *Est ibi*, hoc est in persona Christi, *alia et alia ratio subsistendi*; et similiter: *1°num duobus subsistit*. Videntur enim ambae falsae, et contra doctrinam Auctoris. Falsae quidem, quia in persona Christi non est, secundum fidem Catholicam ·. nisi una subsistentia, quae scilicet est cx natura divina, ad quam trahitur per assumptionem natura humana. Sola ergo divina natura est personae Christi ratio subridendi. Ac per hoc, falsum est quod habeat aliam et aliam rationem subsistendi. – Et eadem ratione falsum est quod unum subsistat duobus, quia ly *duobus* denotat du.is rationes subsistendi: quamvis verum sit quod unum subsistat *in duobus*.

• Conci). Coa-
aUntioonol. II,
colin VIU.caa.

Contra Auctorem vero, quia in IV *Contra Gent.*, cap. xli. t. x. in solutione tertiae obiectionis, dicit: *Verbum Dei non habet subsistentiam ex natura humana, sed magis naturam humanam ad suam subsistentiam trahit: non enim per illam, sed in illa subsistit*. I Liée ibi. Quae sub aliis verbis repetit ibidem in solutione quintae obiectionis. Non possunt enim haec simul stare. Nam si natura humana, ut hic dicitur, est ratio subsistendi personae Christi, sequitur quod persona Christi per naturam humanam et ex natura humana subsistat: et si non subsistit per naturam humanam neque cx natura humana, sequitur quod natura humana non ›it illi ratio subsistendi.

• Cf num. vu.

IV. Tertium dubium * est, an sil simpliciter et formalitcr verum personam Christi esse compositam. Et quidem quod sit fonnaliter verum, apparet ex eo quod compositio convenit personae Christi secundum ipsam rationem personae. ut in littera hac dicitur: quod autem convenit alicui secundum aliquam rationem formalem, convenit illi sub nomine illius rationis fonnaliter. Verbi gratia, quia congregare visum convenit substantiae secundum rationem nigri, si substantia sub nomine nigri significetur, propositio enuntians congregare visum de illa erit vera formaliter, quamvis denominative: ut si dicatur, *Aethiops est congrcgativus visus*. Est ergo fonnaliter vera ista enuntiatio. *Persona Christi est composita*: cx quo esse compositum attribuitur Christo ratione personae, ut dictum est.

Et cx hoc ulterius sequitur quod sit simpliciter vera, retenta identitate subiccti.

V. Ad primum dubium · dicitur quod distinctionis * Ntm n membra contra se invicem distinguuntur per hoc, quod ly *in se est* denotat Verbum Dei secundum illud quod convenit sibi nd intra: sub quo constat comprehendi esse Deum, esse Filium Dei, esse substantiam, sapientiam, et reliqua quae conveniunt ei cx natura vel proprietate personali. ha quod loqui de persona Christi secundum illud quod in se est, est loqui de persona Christi secundum illud quod convenit sibi ad intra. Loqui vero de persona Christi secundum rationem hypostasis, est loqui dc persona Christi indefinite, secundum illud quod convenit illi nd intra, et secundum illud quod convenit eidem ad extra; nam persona Christi est persona naturae divinae, et est persona naturae humanae. Ita quod, ubi in pnmo membro indistincte continentur quaecumque consentant Verbo Dei ad intra, in secundo membro distincte unum eorum sumitur. scilicet esse penonam seu hypostasim. Et quoniam esse hypostasim scu personam de facto comprehendit indistincte et esse hypostasim ad intra respectu divinae naturae, et esse hypostasim ad extra respectu humanae naturae, ideo distinctio cum suis membris solida invenitur, nec unum membrum includit distincte aliud. Et stmile est ac si distingueretur divina sapientia dupliciter, secundum quod est in se, et secundum rationem sapientiae; et similiter divina paternius secundum quod in se est, et secundum rationem paternitatis; et sic de similibus. Manifeste namque apparet ex his quod membra nnn coincidunt: quia licet esse sapientiam conveniat sapientiae secundum quod est in se, alia tamen est consideratio sapientiae secundum rationem sapientiae ut sic, et alia consideratio eius secundum quod est in se, ut est ipsa deitas, etc. Et sic est in proposito: quod licet esse personam scu hypostasim conveniat Verbo Dei secundum illud quod in sc est, alia tamen est consideratio eius cum in co consideratur illud quod est ad intra, et aha consideratio eius cum consideratur in co ratio hypostasis, qua non solum ad intra, sed ad extra extendit se. Non est ergo distinctio ista in membra totaliter separata: sed in primo includitur aliquid secundi, et in secundo aliquid primi, ut patet ex dictis, et in exemplis allatis.

I'nde ad quaesitum secundae obiectionis · dicendum est tertium: scilicet quod in hac distinctione Verbum Dei distinguitur contra personalitatem in communi, hoc est absolute sumptam; ut ipsa textus verba sonant, dicendo. *Alio modo secundum rationem personae vel hypostasis, ad quam pertinet subsistere in aliqua natura*; ubi clare perspicere potes secundum membrum consistere in ratione hypostasis sine additione ulla.

Et cum contra hoc obiicitur primo, quia secundum in littera membrum clauderetur in primo: respondetur quod hoc non est verum simpliciter, hoc est totaliter, sed secundum aliquid, ut patet ex dictis. Quod non esse inconveniens monstratum est.

Et cum obiicitur secundo, quia hic inferuntur duo contradictoria simul, scilicet quod persona Christi, secundum illud quod in sc est, non est composita et est composita, quia quod de facto et in re convenit alicui secundum rationem praedicati superioris, convenit illi secundum illud quod in se est. etc.; – respondetur quod quasi in aequivoco laboramus. Aliud siquidem est convenire aliquid Socrati secundum illud quod in se est, hoc est, convenire illi quod in se est Socrates: et aliud est aliquid convenire Socrati secundum illud quod in se est, hoc est. esse dc numera eorum quae conveniunt Socrati secundum suam substantiam. Currerc enim convenit Sociali secundum illud quod in sc est in primo sensu, et non convenit Socrati secundum illud quod in sc est in secundo sensu: quia currerc convenit illi rei quae est Socrates, sed non est dc numero intrinsecorum Socrati. Simile quid accidit in proposito. Quoniam esse personam, tam ad intra quam ad extra, convenit Verba Dei secundum illud quod in se est. hoc est. illi rei quae vere est in re Verbum Dei: ipsa cmm persona Filii Dei, Deus verus, est persona divinae et hu-

manae naturae. Et non convenit Verbo Dei secundum illud quod in sc est in secundo sensu, hoc est, non est de numero eorum quae conveniunt Verbo Del ad intra, ut patet: iuxta hunc namque sensum convenit \ crbo Dei secundum id quod in bc est, esse personam ad intra, scilicet in divina natura. Ilia ergo maior assumpta, m in primo sensu sumatur, vera est: sed, ut patet, non obstat huic doctrinae, quia in littera Verbum Dei secundum quod in se est, sumitur in secundo sensu. Nec infert contradictoria: sed infert Verbum Dei esse secundum id quod in se est, hoc est, diam rem quae est Verbum Dei esse ct omnino simplicem et esse compositam; quod secundum diversa est verum, ut in littera patet. Si vero sumatur in primo sensu, falsa est: ut patet in exemplis de currere ct moveri.

• Num. at.

VI. Ad secundum dubium · dicitur distinguendo: *simpliciter*, vel *in tali natura*. Ubi nota quod licet, proprie loquendo, non possit fieri distinctio ista nisi in naturis partialibus, considerando naturalem ordinem universi, quia non invenitur una hypostasis subsistens in pluribus naturis simpliciter, sed solum in pluribus naturis partialibus, ut Socrates subsistit in natura animae rationalis ct in natura camis: quia singularissimum tamen est incarnati Verbi mysterium. distinctione dicta opus est. Verbum siquidem Dei subsistit simpliciter; ct in natura divina; ct in natura humana. Sed subsistere simpliciter, ct in natura divina, cx uno ct eodem habet, scilicet cx hoc quoti est esse Verbum Dei: nam ex hoc dicitur ct subsistens m divina natura, ct dicitur sine additione aliqua subsistens. Subsistere autem in humana natura aliunde habet, nam hoc convenit ci cx tempore: et non Constituit ipsum in subsistere simpliciter, quin praesupponit ipsum subsistere. Si loquamur ergo de subsistere simpliciter, una est ratio subsistendi in persona Christi: quia unum est ibi subsistere simpliciter, sicut unica subsistentia et unicum subsistens. Sed si sit sermo de subsistere in tali natura, duae sunt in persona Christi rationes subsistendi, tam in fieri quam in facto esse: altera subsistendi in natura divina, altera subsistendi in natura humana. Et ratio quidem subsistendi m natura divina est in fieri generatio aeterna, in facto esse autem esse Deum: ratio vero subsistendi in natura humana in fieri est assumptio humanae naturae, in facto esse autem esse hominem; ex hoc enim quod *Verbum factum est caro*, hoc est homo, ita quod vere est homo, subsistit Verbum in humana natura, in qua prius non subsistebat. Sunt ergo in persona Christi duae rationes subsistendi in duabus naturis, divina scilicet ct humana: licet sit ibi unum subsistens simpliciter, ct una ratio subsistendi simpliciter. Et similiter unum subsistit duobus ut rationibus subsistendi in duobus, scilicet in esse divino et esse humano.

Et per haec patet quo pacto non dissonant a se invicem diversa dicta Auctoris. Quoniam dicta hic vera sunt dc subsistere in tali natura: dicta alibi vera sunt de subsistere simpliciter.

Et si instetur quod Auctor hic ponit duas rationes subsistendi sine additione aliqua, ct non dicit quod est alia et alia ratio subsistendi *in tali et tali natura*: respondetur quod, quia iam praemiserat ibidem pro fundamento nd hypostasim spectare *subsistere in aliqua natura*, ideo absque repetitione subintelligi voluit quod dc ratione subsistendi in aliqua natura sermo suus est.

• Nom. it.

• Qu. n, «n 3.

VII. Ad tertium dubium · habita ratione eorum quae Auctor in III *Sent.*, dist. vi ·, dicit (quamvis non tam alta sint ut haec), respondetur quod, quia apud nos compositio absque imperfectione componentium intelligi non potest salva sua ratione formali, ideo non simpliciter neque formaliter admittenda videtur in persona Christi : sed cum determinatione aliqua tollente imperfectionem unius componentis, admitti potest, et admissa est simpliciter ct formaliter ab Antiquis · ct ab Auctore.

• Gt « M«g ni Ara/, di«i vt, illi spoilt ? *h n· Z)/r .Vo'. S2.rr.*S 11

Ad cuius ahqunlem cognitionem (quoniam, ut Dionysius dixit ·, est *ineffabilis*), considerandum est multos esse compositionis modos, ut in qu. m Primae Partis habitum est. Compositio namque alia est CX partibus quantitative, alia cx materia ct forma, alia ex natura et supposito, alia cx essentia ct esse, aha cx genere ct differentia, alia cx

subiecto ct accidente : ct omnes important imperfectionem utriusque componentis, ut patet discurrendo. Sed si ab una istarum, hoc est a compositione cx natura ct supposito, auferatur quod est imperfectionis cx parte suppositi, salvari potest in persona Christi compositio cx natura humana ct supposito. Et secundum hoc, persona Christi esset composita. Et quoniam iste modus compositionis convenit persone Christi secundum rationem personae seu hypostasis, inquantum scilicet persona Christi subsistit in natura humana, ideo hoc modo persona Christi potest dici composita.

Et in tantum invenitur huiusmodi compositio in persona Christi ut dicat Auctor in lib. IV *Contra Gent.*, cap xli. ix, in solutione sextae obiectionis. quod *natura humana est simplicior quam Verbum inquantum Verbum est hic homo*. Et postea, in solutione decimae obiectionis, declarat quid significatur et supponitur per ly *hic homo*, dicens. *Id quod in natura humana subsistit, est hic homo*, et hoc quoad significationem. unde ipsum Verbum supponitur cum dicitur, /hc homo, ct hoc quoad suppositionem. Et in Qu. de 1'nione Verbi Incarnati, art. i, ad 15, dicit quod *natura humana est simplicior et formalior illo homine qui est Verbum caro factum*: cl non. *Verbum secundum se*.

VIII, Sed quoniam talis compositio est compositio unius cum alio seu aliis, ct unius ex alio seu aliis; et in littera solum tractari videtur compositio r.v *his*, quoniam tractatur compositio personae Christi quasi subsistat cx duabus naturis, ut patet in litterae processu · ideo, utroque compositionis modo persona Christi, secundum personae rationem, composita invenitur, scilicet ct compositione e.v *his*, inquantum m duobus esse, divino scilicet ct humano, ex duabus subsistit naturis – dc divina quidem natura, patet quod cx illa subsistit. De humana nutem in Symbolo Atlianasii habetur, dum dicitur. *Perfectus homo, ex anima rationali ct humana carne subsistens*, ubi expresse Christus, ut perfectus homo, dicitur subsistens cx anima rationali ct humana came, ct non 'olum in anima rationali ct humana carne. Magister quoque Sententiarum, in HI. dist. vi ct vu, pluries affirmat Christi personam cx duabus subsistere naturis, exponendo secundam opinionem, quae est determinatio quam hic docemur, quam omnes Catholici amplectuntur. In professione quoque episcoporum quando ordinantur, dicitur: *Credis unicum et unum Filium Dei in duabus ct ex duabus naturis?* et respondetur, *Credo*, ut patet in Pontificali Ecclesiae Romanae –, ct compositione cum *his*, inquantum persona Verbi coniungitur cum hoc quod est esse hunc hominem ; non quod assumpserit hunc hominem, sed quia facta est hic homo assumendo hanc humanitatem. Sed quomodo hoc sit. excedit humanam mentem : sat sit nobis nosse quia est, dum revelatum est quod Verbum est ille homo qui vocatur Christus. Quo homine, ut sic, natura humana ideo simplicior dicitur, quia ad hunc hominem spectant et principia indisiduantia ct accidentia quae habet, quae uniuntur illi non in natura, sed in persona: quae non clauduntur in natura humana.

IX. \d quaesitum ergo dicitur quod duo obstant compositioni personae Christi simpliciter ct formaliter enuntiandae. Alterum est ratio compositionis; quae, quia imperfectionem componentium formaliter importai, non potest formaliter ct simpliciter attribui personae Christi. – Alterum est generalis regula servanda in attributis Christo si eunt communia naturae et personae ct oppositum convenit persone, ut inferius· patebit de hoc quod est esse creaturam, ct incipere esse: ne denotetur quod persona Christi in se sit composita, sit creatura, incoeprct esse, ct huiusmodi.

I ndc nil primam obiectionem didtur quod defectus praedicationis formalis hic est cx parte praedicati. quod, formaliter sumptum, non convenit personae. Defectus autem praedicationis simpliciter est ex porte communitatis praedicati respectu talis sublecti, scilicet personae Christi vindicantis sibi in se oppositum, scilicet omnimodam simplicitatem.

Et propterea merito Auctor illas duas condiciones quae

• Cf «r* i, 3 arguendo ad alleram partem tanguntur .i. apposisse vide-
tur: et Doctores posteriores non utuntur compositionis
• u. .Th.i» m nomine in mysterio incarnationis-. Quo tamen utendum
iiffirt. *, qU puto cum aliquo adiectivo: puta quod est compositio *inef-*
• />r hir .v. H. /*abitis*; quod *sine quacumque imperfectione alterius com-*
• *S' ih ponentis*; vel aliquo huiusmodi. Et hoc ad denotandum
cxxxvii *un. quod coniunctio ista intima est ct substantialis: quia in
m . veritate talis est, quamvis supra intellectum nostrum. Pro-
'Se*' P,er h°c enim antiqui Doctores, Dionysius 4, Augustinus-,
LÎ? -rg* S, J Damascenus -, ct Auctor, cum Sexta Synodo -, ut in cor-
Lj^?n<lp iic<;? Porc art'cuH inferius recitatur -, compositionis nomine
viliit'>p us* sunl: qUiUnvis explicare eam non potuerint.
• (X nou t X. In responsione ad secundum eiusdem quarti articuli, l

adverte quod Auctor non dicit quod compositio personae
Christi ex naturis est ratione numeri, ut prima facie appa-
ret: sed comparativam dicit, quod *potius est ratione nu-*
meri quam ratione partium. Quod est dicere quod natu-
rae illae potius habent rationem duorum convenientium in
unum, quam rationem partium convenientium in unum.
Hoc autem constat esse verissimum: quia ratio partis repu-
gnat divinitati, et quodammodo humanitati; ratio autem
duorum convenientium in unum non repugnat eisdem.
Cum quo tamen st.it quod compositio ista longe maior sit
quam duorum convenientium in unam personam: ut pa-
tet ex dictis- et dicendis specialiter in hac quaestione se-
eunda -. ae*1

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM IX CHRISTO FUERIT UNIO ANIMAE ET CORPORIS

111 *Sent.*, diilL n, qu. i, art. 3, qu* 3; dist. vi. qu. m, art. i; IV *Cont. Gent.*, cap. xxxvii, xti; *Comprtd. Theul.*, cap cxix.

D QUINTUM SIC PROCEDITUR. VidetUF quod
in Christo non fuerit unio animae et
corporis. Ex unione enim animae et
in nobis causatur persona wl
hypostasis hominis. Si ergo anima et corpus fue-
runt in Christo unita, sequitur quod fuerit ex
unione eorum aliqua hypostasis constituta. Non
autem hypostasis Verbi Dei, quae est aeterna.
Ergo in Christo erit aliqua persona vel hyposta-
sis praeter hypostasim Verbi. Quod est contra
praedicta ♦
2. Praeterea, ex unione animae et corporis
constituitur natura humanae speciei. Damascenus
autem dicit, in III libro ♦, quod *in Domino nostro*
Iesu Christo non est communem speciem accipere.
Ergo in eo non est facta compositio animae et
corporis @.
3. Praeterea, anima non coniungitur corpori
nisi ut vivificet ipsum. Sed corpus Christi pote-
rat vivificari ab ipso Verbo Dei. quod est fons
et principium vitae. Ergo in Christo non fuit unio
animae et corporis.
Sed contra est quod corpus non dicitur ani-
matum nisi ex unione animae. Sed corpus Chri-
sti dicitur animatum: secundum illud quod Ec-
clesia cantat *: *Animatum corpus assumens, de*
Virgine nasci dignatus est. Ergo in Christo fuit
unio animae et corporis.
Respondeo dicendum quod Christus dicitur ho-
mo univoce cum hominibus aliis, utpote eiusdem
speciei existens: secundum illud Apostoli, *Phi-*
lipp. n*: */n similitudinem hominum Jactus*. Per-
tinet autem ad rationem speciei humanae quod
anima corpori uniatur: non enim forma consti-
tuit speciem nisi per hoc quod sit β actus mate-
riae; et hoc est ad quod generatio terminatur,
perquam natura speciem intendit. Unde necesse
est dicere quod in Christo fuerit anima unita
corpori: et contrarium est haereticum, utpote
derogans veritati humanitatis Christi *.
• In oi. festi Qr-
cumci*, anū i-
ad ljude*.
• Cf. Con.il.Con-
Mantjooopol. It,
Collat' VIH.can.
IV. VIII.

Ad primum ergo dicendum quod ex hac ratione
moti luerunt τ illi qui negaverunt unionem ani-
mae et corporis in Christo: ne per hoc scilicet
cogerentur personam novam aut hypostasim in
Christo inducere; quia videbant quod in puris
hominibus ex unione animae ad corpus consti-
tuitur persona. Sed hoc ideo in puris hominibus
accidit quia anima et corpus sic in eis coniun-
guntur ut per se existant. Sed in Christo uniun-
lur ad invicem ut adiuncta alteri principaliori
quod subsistit in natura ex eis composita. Et
propter hoc ex unione animae et corporis in
Christo non constituitur nova hypostasis seu per-
sona: sed advenit ipsum coniunctum personae
seu hypostasi praeexistenti.
Nec propter hoc sequitur quod sit minoris cf-
ficaciae unio animae et corporis in Christo quam
in nobis. Quia ipsa coniunctio ad nobilius non
adimit l virtutem aut dignitatem, sed auget: sicut
anima sensitiva in animalibus constituit speciem,
quia consideratur ut ultima forma; non autem
in hominibus, quamvis in eis sit nobilior et vir-
tuosior; et hoc per adiunctionem ulterioris et
nobilioris perfectionis animae c rationalis, ut etiam
supra * dictum est.
Ad secundum dicendum quod verbum Dama-
sceni potest intelligi dupliciter. Uno modo, ut
referatur ad humanam naturam. Quae quidem
non habet rationem communis speciei secundum
quod est in uno solo individuo: sed secundum
quod est abstracta ab omni individuo, prout in
nuda contemplatione consideratur; vel secundum
quod est in omnibus individuīs. Filius autem
Dei non assumpsit humanam naturam prout est
in sola consideratione intellectus: quia sic non
assumpsisset ipsam rem humanae naturae. Nisi
forte diceretur quod humana natura esset quae-
dam idea separata: sicut Platonici posuerunt ho-
mineni sine materia *. Sed tunc Filius Dei non i'I.i.
assumpsisset carnem: contra id quod dicitur Luc. iTvii'^»»'†.
T 11
1|
1
1|
n
s
|
j
I
|
l
|
fl
I
1
{
s
a
1
■
I
l
lj
•Art.j.di. Λ
|
j
|
|
I

a) *compositio animae et corporis*. – *unio animae et corporis vel compositio* pLi et be, *animae et corporis unio* P.
p) *sit*. – *fit* *G et editione-.

γ) *fuerunt*. – *videntur* PGnll.
δ) *adimit*. – PF<ll; *amittit*.
<) *animae*. – *animae scilicet* F, *scilicet animae* tertia praeter pG.

• Ven. 39.

ult. ♦ *Spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* – Similiter etiam non potest dici quod Filius Dei assumpsit humanam naturam prout est in omnibus individuis eiusdem speciei : quia sic omnes homines assumpsisset. – Relinquitur ergo, ut Damascenus postea dicit in eodem libro * quod assumpserit naturam humanam *in atomo*, idest in individuo, *non quidem in alio individuo, quod sit suppositum vel hypostasis illius naturae, quam in persona Filii Dei.*

• Ûp. MI

Alio modo potest intelligi dictum Damasceni ut non referatur ad naturam humanam, quasi ex unione animae et corporis non resultet una communis natura, quae est humana : sed est referendum ad unionem duarum naturarum, divinae scilicet et humanae, ex quibus non componitur ali-

quid tertium, quod sit quaedam natura communis; quia sic illud esset natum praedicari de pluribus. Et hoc ibi intendit. Unde subdit*: *Xeque enim generatus esi. neque unquam generabitur alius Christus, ex deitate ct humanitate, in deitate et humanitate. Deus perfectus, idem ct homo perfectus.*

Ad tertium dicendum quod duplex est principium vitae corporalis. I num quidem effectivum. Et hoc modo Verbum Dei est principium omnis vitae. – Alio modo est aliquid principium vitae formaliter. Cum enim *vivere viventibus sit esse*, ut dicit Philosophus, in II *de Anima* ♦, sicut unumquodque formaliter est per suam formam, ita corpus vivit per animam. Et hoc modo non potuit : corpus vivere per Verbum, quod non potest esse corporis forma.

-tnarg.

ζ

potuit. – AFGia; ponit UCDpE, potest .I.II, ponitur cOitioncc; abra.· pH.

Commentaria Cardinali* Caietani

in i.rs articuli quinti clarus eM in se. Et oritur quaesitio haec cum cx difficultate rei in se, qui.i in i.'hosto non est propria hypostasis, quae consurgere deberet ex unione animae ct corporis: tum cx erroribus eorum qui negaverunt in Christo talem unionem.

In corpore quinti articuli unica est conclusio, responsive quaesito affirmative, cum suo corollario. Conclusio est ista: *Xecesse est dicere quod in Christo fuerit anima unita corpori.* Probatur. Ad rationem speciei humanae pertinet quod anima corpori uniatur. Ergo nccesse est quod in Christo anima fuerit unita corpori.

Antecedens probatur dupliciter. Primo, quia forma non constituit speciem nisi per hoc quod est actus materiae. Ex hoc enim patet quod non est species humana nisi anima sit netus corporis. Quod est esse unitum corpori: actus enim est unitus materiae cuius est actus. Secundo, quia hoc. scilicet animam esse in corpore, est terminus generationis, ordinatae a natura ad speciem. Ex hoc namque quod natura per generationem tendit ad speciem, ct terminatur ad unionem animae et corporis, manifeste patet quod species constituitur cx coniunctione animae ct corporis. – Et sic patet antecedens.

Consequentia vero probatur: quia Christus dicitur homo univoce cum aliis hominibus. Probatur: quia est eiusdem speciei. Probatur: quia est *in similitudinem hominum factus*. Et est procul dubio sermo de similitudine substantiali: quia est sermo dc similitudine *hominum*, non de similitudine hominum quantorum aut qualium aut quomodolibel aliter se habentium; *homo* enim substantiae speciei humanae, et non quantitatis aut qualitatis nomen est. Ex hoc namque quod eiusdem est speciei Christus, quatenus homo, cum aliis hominibus, sequitur manifeste quod, si species humanae naturae in aliis constituitur ex unione animae et corporis, in Christo quoque talis unio exigitur.

Corollarium est quod contrarium dicere est haereticum. Probatur. Quia derogat veritati humanitatis Christi, ut patet cx dictis.

II. In responsione ad primum eiusdem articuli, disce hinc optimum ac clarum loquendi modum in hoc mysterio: scilicet quod c.v *unione animae et corporis in Christo non constituitur nova persona : sed ad praeexistentem personam Dei composita natura singularis cx anima et corpore adiuncta est.* Oportet ergo ex hac anima ct hoc corpore unitis aut constitui novam personam humanam : aut antiquam personam constitui in hoc quod sit persona humana. Et hoc secundum verificatur in Christo. Hypostasis enim Verbi Dei inquantum est hic homo, per naturam humanum hanc constituitur: ut Auctor in IV *Contra Gent.*,

cap. xLix, in solutione septimae obiectionis. dicit. Quod est dicere personam Verbi constitui in hoc quod est «se personam bum mam, per hanc naturam humanam: *hic* enim *homo* personam humanam significat.

III. In responsione ad secundum eiusdem articuli, adverte quod Damasceni verbum tam tritum, scilicet, *Verbum assumpsit naturam humanam m atomo*, dupliciter exponitur. Primo, quod ly *in atomo* importet ly *in individuo*: ct sic exponitur in littera praesenti. Et quia, proprie loquendo, natura humana in individuo eet idem quod natura humana in hoc homine, nam hic homo est individuum naturae humanae, ct hic homo est hypostasis naturae humanae; ct consequenter haec verba insinuant quod Verbum assumpserit naturam humanam iam in hoc homine, iam in hypostasi, tam personatam, quia quod assumitur praesupponitur assumptioni secundum naturae ordinem: ideo Auctor, ad excludendum talem sensum, addidit, *non in alio individuo, quod sil suppositum vel hypostasis illius naturae, quam in persona Filii Dei.* Iuxta quem modum exponuntur similes locutiones in vi et vu dist. III *Seni.9*: ut patet ibi.

Secundo, exponitur facilius, it i quod ly *in atomo* importet ly *singularem*. Et sic clarus sensus est quod *Verbum assumpsit naturam humanam singularem*, quia assumpsit naturam humanam hanc. Et iuxta hunc sensum, «t valde tritum, nec eget glossa.

IV. In eadem responsione ad secundum, circa verba: *Xeque enim generatus est, neque unquam generabitur alius Christus*, etc., adverte quod, st Christus esset naturae compositae ex deitate ct humanitate, natura illa esset communis Christo ct tiliis suis quos naturaliter virtute illius naturae gncrossct: ita quod genuisset filium eiusdem naturae, scilicet compositae cx deitate et humanitate; ct sic genuisset alium Christum. Sed quia hoc est impossibile, arguit Damascenus a destructione consequentis ad destructionem antecedentis: scilicet, ex hoc quod non potest generari alius Christus cx deitate ct humanitate compositus, quod in Christo non «I natura composita cx deitati ct humanitate.

Nunc autem, quia persona Ianium Christi ponitur composita, modo prius ' dicto; si Christus naturali generatione ' Ari. pr. aliquem produxisset, cum virtute humanae naturae innocentis gencrasset, purum hominem produxisset: generans enim generat sibi simile, non in persona, sed in natura.

V. In responsione ad tertium eiusJem articuli, nota illa verba: *1'numquodque formalitcr est per formam suam.* Quoniam in qu. xvn *, cum tractabitur an in Christo sint plura esse, discutienda sunt; ct quomodo stat doctrina illic data cu m ista.

·α
art. j. «d i : art-
i, ad «vα».
t«t; «*»< MI.
<fnanmj »;

ToJm o-X*.
c(in Im

ARTICULUS SEXTUS

UTRI M HUMANA NATURA FUERIT UNITA VERBO DEI ACCIDENTALITER

III *Sent.*, dht. n. qu. ut. art. 3, IV *G̃nt. Gent.*, cap. xxiv, xxxvii, xi.i, xi.ix; *De Intone Verbi*, en. I, *Comfend. Tneoi.*, cap. ccill, <xti, c<x; *Ad Rom.*, cop. i, led. n; *Ad Philipp.*, cap. u, lect. ti.

• Ven f.

D SEXTU.Vi sic proceditur. Videtur quod humana natura fuerit unita Verbo Dei accident;aliter. Dicit enim Apostolus, *Philipp.* n *, de Filio Dei, quod *habitu inventus est ut homo*. Sed habitus accidentaliter advenit ei cuius est : sive accipiatur habitus prout est unum de decem generibus sive prout est species qualitatis. Ergo humana natura accidentaliter unita est Filio Dei.

2. Praeterea, omne quod advenit alicui post esse completum, advenit ei accidentaliter: hoc enim dicimus accidens quod potest alicui et adesse et abesse praeter subiecti corruptionem. Sed natura humana advenit ex tempore Filio Dei habenti esse perfectum ab aeterno. Ergo advenit ei accidentaliter.

3. Praeterea, quidquid non pertinet ad naturam seu essentiam alicuius rei, est accidens eius: quia omne quod est vel est substantia, vel est accidens. Sed humana natura non perlinet ad essentiam vel naturam l illi Dei divinam: quia non est facta unio in natura, ut supra * dictum est. Ergo oportet quod natura humana accidentaliter Filio Dei advenerit.

q. Praeterea, instrumentum accidentaliter advenit. Sed natura humana in Christo fuit divinitatis instrumentum : dicit enim Damascenus, in III libro *, quod *caro Christi instrumentum divinitatis existit*. Ergo videtur quod humana natura fuerit Filio Dei unita accidentaliter.

Sed contra est quod illud quod accidentaliter praedicatur, non praedicat *aliquid* sed *quantum* vel *quale* vel *aliquo modo se habens*. Si igitur humana natura accidentaliter adveniret, cum dicitur Christus esse 7 homo, non praedicaretur aliquid. sed quale aut quantum aut aliquo modo se habens. Quod est contra decretalem Alexandri Papae * dicentis **: *Cum Christus sit perfectus Deus et perfectus homo, qua temeritate audent quidam dicere quod Christus, secundum quod est homo, non est aliquid?*

Respondeo dicendum quod, ad huius quaestionis evidentiam, sciendum est quod circa mysterium unionis duarum naturarum in Christo, duplex haeresis insurrexit. Una quidem confudentium naturas: sicut Eutychetis et Dioscori, qui posuerunt quod cx duabus naturis est constituta una natura; ita quod confitentur Christum esse *ex duabus naturis*, quasi ante unionem distinctis; non autem *in duabus naturis*, quasi post unionem naturarum distinctione cessante.

Alia vero fuit haeresis Xestorii et Theodori Mopsuesteni separantium personas Posuerunt enim aliam esse personam Filii Dei, et filii hominis. Quas dicebant sibi invicem esse unitas, primo quidem, *secundum inhabitationem*: inquantum scilicet Verbum Dei habitavit in illo homine sicut in templo. Secundo, *secundum unitatem affectus*: inquantum scilicet voluntas illius hominis est semper conformis voluntati Dei \ Tertio modo, *secundum operationem*: prout scilicet dicebant hominum illum esse Dei Verbi instrumentum. Quarto, *secundum dignitatem honoris*: prout omnis honor qui exhibetur Filio Dei, exhibetur l filio hominis, propter coniunctionem ad l ilium Dei. Quinto, *secundum aequivocationem*, idest secundum communicationem nominum: prout scilicet dicimus illum hominem esse Deum et l ilium Dei. Manifestum est autem omnes istos modos accidentalem unionem importare.

Quidam autem posteriores magistri, putantes se has haereses declinare, in eas per ignorantiam inciderunt. Quidam * enim eorum concesserunt unam Christi personam, sed posuerunt duas hypostases, sive duo supposita; dicentes hominem quondam, compositum ex anima et corpore, a principio suae conceptionis esse assumptum a Dei Verbo. Et haec est prima opinio quam Magister ponit in sexta distinctione Tertii Libri *Sententiarum*. – Alii vero, volentes servare unitatem personae, posuerunt Christi animam non esse corpori unitam, sed haec duo, separata ab invicem, esse unita Verbo accidentaliler: ut sic non cresceret numerus personarum. Et haec est tertia opinio quam Magister ibidem ponit.

I traque autem harum opinionum incidit in haeresim Xestorii *. Prima quidem, quia idem est ponere duas hypostases vel duo supposita in Christo, quod ponere duas personas, ut supra * dictum est. Et si liat vis in nomine *personae*, considerandum est quod etiam Xestorius utebatur unitate personae, propter unitatem dignitatis et honoris. I nde et Quinta : Synodus * definit anathema eum qui dicit *unam personam secundum dignitatem, honorem et adorationem, sicut Theodorus et Xestorius insanientes conscripserunt*. – Alia vero opinio incidit in errorem Xestorii quantum ad hoc, quod posuit unionem accidentalem. Xon enim differt dicere quod Verbum Dei unitum est homini Christo secundum inhabitationem sicut in templo suo, sicut dicebat Xestorius; et dicere

• An. t

• Er Fide OrA, hb. Hl. cap. xv.

?

T

• Tertii
• ReetUA
- Cf cap. Com
ChristutlieHae'
ret.

• ArchkpScawu
- α Alt^
»r«Et. i, c*- i.
qa. t.

• i
life

• D. 7«.

• Art. y

• CencCooM*.*
linnp.II Gccc*~
V J. ColUi. vm.
Caa v

* Art. i.

• Ibid, i
nu

s) *generibus*. – *praedicamentis* H ct editione*.
?) *aliquid*. – *quid* lhG et editiones; infra *quid* primo loco EHsG ct editiones, altero plkG ct editiones; pro *aliquo* primo loco *alio* Hhc, *aliquo alio* Pu; aluro loco *alio bc*, *aliquo alio* P.

y) *este*. – *tst* FU ct editione».
o) *Dei*. – 1'erbi Dei l ct editioBM.
«) *exhibetur*. – *cocxhibctur* tertia.
ζ) *Quinta*. – *Sexta* omnes hic cl inferius.

quod unitum fuit Verbum homini secundum induitionem sicut vestimento, sicut dicit tertia opinio. Quae etiam dicit peius aliquid quam Nestorius. quod r' anima et corpus non sunt unita.

Fides autem Catholica, medium tenens inter praedictas positiones, neque dicit esse l unionem factam Dei et hominis secundum essentiam vel naturam; neque etiam secundum accidens; sed medio modo, secundum subsistentiam seu hypostasim. Unde in Quinta Synodo * legitur: *Cum multis modis unitas intelligatur, qui iniquitatem Apollinarii et Eutychetis sequuntur, interemptionem eorum quae convenerunt colentes*, (idest, interimentes utramque naturam), *unionem secundum confusionem dicunt; Theodori autem et Xestorii sequaces, divisione gaudentes, affectualem unitatem introducunt; sancta vero Dei Ecclesia, utriusque perfidiae impietatem reiiciens, unionem Dei Verbi ad carnem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam.*

Sic igitur patet quod secunda trium opinionum quas Magister ponit, quae asserit unam hypostasim Dei et hominis, non est dicenda opinio, sed sententia Catholicae fidei. Similiter etiam prima opinio, quae ponit duas hypostases; et tertia, quae ponit unionem accidentalem; non sunt dicendae opiniones, sed hacrescs ♦ in Conciliis ab Ecclesia damnatae.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut Damascenus dicit,in III libro*: *non necesse autem omnifariam et indefective assimilari exempla: quod enim in omnibus simile, idem l utique erit, et non exemplum. Et maxime in divinis: impossibile enim simile exemplum invenire et in Theologia*, idest in deitate Personarum, *et in Dispensatione*, idest in mysterio incarnationis. Humana igitur natura in Christo assimilatur habitui, idest vestimento, non quidem quantum ad accidentalem unionem: sed quantum ad hoc, quod Verbum videtur per humanam naturam, sicut homo per vestimentum. Et etiam quantum ad hoc, quod vestimentum mutatur, quia scilicet formatur secundum figuram eius qui induit ipsum, qui a sua forma non mutatur propter vestimentum: et similiter humana natura assumpta a Verbo Dei est meliorata,

ipsum autem Verbum Dei non est mutatum; ut exponit Augustinus, in libro *Oclogintatrium Quae-*
stionum *.

An secundum dicendum quod illud quod advenit post esse completum, accidentaliter advenit, nisi trahatur in communionem illius esse completi*. 'n

Sicut in resurrectione corpus adveniet animae praeexistenti: non tamen accidentaliter, quia ad idem esse assumetur, ut scilicet corpus habeat esse vitale per animam. Non est autem sic de albedinc: quia aliud est esse albi, et aliud esse hominis cui advenit albedo. Verbum autem Dei ab aeterno esse completum habuit secundum hypostasim sive personam: ex tempore autem advenit ei natura humana, non quasi assumpta ad unum esse prout est naturae, sicut corpus assumitur ad esse animae; sed ad unum esse prout est hypostasis vel personae. Et ideo humana natura non unitur accidentaliter Filio Dei.

Ad tertii m dicendum quod accidens dividitur contra substantiam Substantia autem, ut patet V *Afetaphys.* ♦ dupliciter dicitur: uno modo, essentia u sive natura; alio modo, pro supposito sive hypostasi. Unde sufficit ad hoc quod non sit unio accidentalis, quod sit facta unio secundum hypostasim, licet non sit facta unio secundum naturam.

Ad quartum dicendum quod non omne quod assumitur ut instrumentum, pertinet ad hypostasim assumentis, sicut patet de securi et gladio: nihil tamen prohibet illud quod assumitur ad unitatem hypostasis, se habere ut instrumentum, sicut corpus hominis vel membra eius. Nestorius igitur posuit quod natura humana est assumpta a Verbo solum per modum instrumenti. non autem ad unitatem hypostasis. Et ideo non concedebat quod homo ille vere esset Filius Dei, sed instrumentum eius. Unde Cyrillus*dicil, in *Epistola ad Afonachos Aegypti* -: *Hunc Emanuelem*, idest Christum, *non Ianquam instrumenti officio sumptum dicit Scriptura: sed tanquam Deum vere humanatum*, idest hominem factum. Damascenus autem posuit naturam humanam in Christo esse sicut instrumentum ad unitatem hypostasis pertinens.

1

0

Ibid., c*o iv

• D. 350.

• De FMe Orth. lib. III, cap. XK «1.

t

η) quod. – scilicet quod E et tcru*.
0) «ir. – Om. tertia.
i) idem. — Terti* (om. I); commune. .Mut et no» exemplum om.

ACa; Et maxime fa divinis om. ABDEH; c£ qu. xxn. art. i, ad 3. Addunt in omnráirf ante simile EG1, po»t invenire FH et editiones.
x) essentia. — per essentiam pG. prout essentia 1. pro essentia cetera lenia.

Commentaria Cardinalis Caictani

In titulo articuli sexti ly *accidentaliter* sumitur ut distinguitur contra *substantialiter*: ita quod modus coniunctionis in quaestionem vertitur, an substantialis, an accidentalis sit. Ubi adverte quod, postquam determinatum est · quod humana natura est coniuncta Filio Dei in persona, quaeritur an sit coniuncta ei substantialiter vel accidentaliter. Et hoc quia, ut patet cx superius · assignata latitudine unitorum alicui in persona, aliquid unitur Socrati in persona accidentaliter, ut albedo et reliqua accidentia quae sunt in Socrate: et aliquid unitur Socrati in persona substantialiter, ut membra sua et natura sua. Haec autem quae dicimus, patent ex eo quod, dicendo. *Sacrales est albus* aut *magnus*, enuntiamus esse accidentale Socratis:

dicendo autem. *Socrates est capitatus* aut *homo*, enuntiamus utrobique esse substantiale Socratis. Quia igitur personae potest aliquid in persona uniri tam substantialiter quam accidentaliter, ideo merito, postquam conclusum est naturam humanam esse unitam Filio Dei in persona, quaeritur an sit illi unita substantialiter, an acctdentaliter. Hic est sensus tituli.

II. In corpore articuli tres sunt principales partes: in prima narrantur duae hacrescs extremae circa quaesitum; in secunda ad alteram earum reducuntur duae opiniones extremae positae α .Magistro Sententiarum in \i dist. III *Sent.* .; in tertia ponitur sententia fidei *-. ' /.-' Bkrtl

Quoad primum, clare constat allatas hacrescs esse ex-

• Art. 3.

* Ib.d. Comm. rocnt. nom. vi.

tremas: dum Eutychetis error coniunctioncm in Christo in tantum substantialem esse didt quod ex substantiis duabus composita est una natura; Nestori! autem error conjunctionem istam in tantum accidentalem posuit quod separavit personam Filii Dei a persona Iilii hominis. Ille confundit naturas, ct unam tam naturam quam personam posuit esse in Christo. Iste separavit et naturas et personas, dicens in Christo duas esse et naturas et personas: coniunxit autem eas accidentali unione penes quinque, ut in littera clare habes. – Ilace de primo.

• Num price,j f]]¶ Quoad secundum . posteriorum magistrorum errores tractantur, qui, putantes sc Catholice dicere, opiniones duas introduxerunt extremas apud Magistrum Sententiarum. scilicet primam et tertiam, cum tamen ambae ex parte unius extremi, hoc est Nestoriani erroris, sc teneant. Nam utrique conveniunt in hoc quod ponunt in Christo diversas hypostases, ita quod alia est hypostasis Filii Dei et alia hypostasis filii hominis: ne per hoc, utrique separant in Christo ct naturas ct hypostases seu supposita; ct accidentalem proinde unionem ponunt humanae naturae ad personam Filii Dei, quamvis diversimode. Quia primi ponunt sub nomine personae, dicendo hypostases duas uniri in persona: quod monstratum est * non esse intelligibile nisi personae nomen accidens significet. Alii vero ponunt uniri per modum vestis: constat namque quod esse vestitum accidentale tantum esse ponit in persona quae vestita est. Et omnia clare patent in littera.

• Art. j. IV. Quoad tertium -, primo ponitur sententia fidei, quae vere est media: scilicet quod *unio est secundum Substantiam ut substantia importatur per personam, Jip-postasim vel suppositum*, ct hoc contra Nestoriuin et posteriores magistros; et quod *non est secundum substantiam ut substantia importatur per essentiam, naturam seu quidditatem*, et hoc contra Eutychctem et Dioscorum. Pr<>-batàrquc auctoritate Sextae Synodi. ubi patet unionem camis ad Verbum Dei *secundum compositionem quae est secundum subsistentiam* confessam esse.

Secundo, modum loquendi docet circa recitatas sententias tres a Magistro Sententiarum in vi distinctione Tertii: quod scilicet nulla earum vocanda est opinio, sed secunda dicenda est sententia doctrinaque fidei, tam prima autem quam tertia haereris a Concilio damnata appellanda est. – Ubi scito quod, licet tempore Magistri Sententiarum ct illorum magistrorum quorum hic Auctor meminit, um essent damnatae ambae istac hacrcses; quia tamen occultum erat comprehendi positiones istas sub illis damnatis, et putabatur istas ab illis tantum distare ut separatae essent ab illis; ideo excusati fuerunt et auctores et sequaces carum, ct qui tanquam opiniones illas habuerunt. Sed ex quo tanta concessa est posterioribus perspicacitas ut viderent ct discernerent inter illas ct unicuique locum suum darent, non amplius excusarentur qui huiusmodi positiones ut opiniones adstrucrent.

V. In responsione ad primum ct ad secundum, adverte primo, quod commune est utrique, scilicet habitui ut accidenti, uniri accidentalitcr Socrati: nam indumentum non nisi accidentale esse ponit in Socrate, esse enim vestitum accidentale esse est; ct albedo accidentale esse ponit in Socrate. Differentia autem inter ipsa est quod indumentum est in sc substantia quaedam, puta pannus laneus: albedo autem est in sc accidens. Ita quod albedo et est in se accidens, et accidentaliter coniungitur Socrati: indumentum autem est in se substantia, sed accidentale tantum esse confert Socrali, scilicet esse vestitum. Et quia natura humana est in se substantia, et advenit Verbo Dei post eius esse completum, ideo accidentalitcr coniuncta Verbo Dei aestimata est: quemadmodum habitus seu indumentum accidentalitcr iungitur Socrati.

Sed aestimationem hanc esse falsam, non solum manifestatur ex ante * dictis, quia scilicet unio vestis ad Socratem non est in persona, quia alia est hypostasis vestis et alia hypostasis Socratis vestiti: sed etiam quia tolis unio, ut terminatur ad Socratem, est secundum esse accidentale; quoniam non ponit in Socrate nisi esse vestitum, quod consul esse dc genere accidentis. Natura autem humana

sic est coniuncta Verbo Dei ut conferat Verbo Dei esse substantiale: quoniam confert illi esse hominem; constat autem quod esse hominem est in genere substantiae, ct non in genere accidentis. Filius siquidem Dei sic homo factus est ut verissime sit homo. Unde, fingendo quod vestis sit nomen substantiae, pro claritate doctrinae, coniunctio vestis ad personam vestitam est secundum esse accidentale: quia non confert vestitae personae quod sil vestis, sed quod sit vestita. Sed humana natura coniungitur personae divinae secundum esse substantiale: quia confert Verbo Dei quod sit homo secundum rei veritatem simpliciter, et non in intellectu aut imaginatione aut repraesentatione, aut secundum quid.

Et hoc est quod Auctor in IV *Contra Gent.*, cap. xlix, in solutione ultimae obicctionis, explicavit.

¶ Iloc est quod Extra, *de I/aer.*, in cap. *Cum Christus*, Alexander III explicavit: ubi, sub anathemate inhibens ne quis audeat dicere quod *Christus, secundum quod homo, non est aliquid*, quia est verus homo, contra cos loquitur qui dicebant quod *Christus, secundum quod homo, non est aliquid*, sed *ad aliquid* seu *aliqualis*. Hoc enim sequitur ad omnes ponentes unionem naturae humanae ad hypostasim Filii Dei esse accidentalem. Nam secundum huiusmodi positione*, sicut Socratem esse vestitum, aut esse magnum aut honorabilem et super alios, non est Socratem esse aliquid, sed ad aliquid aut aliquidcm. etc.; ita Filium Dei esse hominem non esset esse aliquid, sed ad aliquid aut aliquidcm, etc.

I tide Xuctor optime in hoc articulo induxit decretalem illam ad probandam unionem humanae naturae ad X'erbum esse substantialem. – Et Scotus, in ult qu. vi dist. HI *Sent.*, dicit quod per istam decretalem condemnata est tertia opinio illic a Magistro Sententiarum recitata, scilicet quod humana natura unita est Verbo uf habitus: per haec manifestans quod ly *aliquid* sumitur in dicta decretali ut distinguitur contra *ad aliquid, aliquale, aliquantum*, et reliqua accidentium genera, quae solum convenire Christo, secundum quod homo, dicebat positio illa, ct quaecumque alia ponens unionem istam accidentalem.

VI. Adverte secundo, propter exemplum quod in littera datur de unione animae ad corpus, quod dicentes - unioni Verbi et naturae humanae maxime similem esse unionem substantiae et accidentis, sublato huc quod substantia informatur per accidens sicut potential per actuale, aberrant valde. Quoniam, sublata informatione, non remanet inter substantiam ct accidens nisi unio accidentalis: ut patet ex hoc quod de facto sunt ibi duo, pnmum quod substantia iungitur accidenti sustentando illud, secundum quod informatur per illud; constat autem quod dc facto nunc ratione neutrius inter accidens ct substantiam est coniunctio substantialis, sed solum accidentalis; ergo, si tollatur secundum, scilicet informatio, non nisi accidentalis unio remanet. Non est ergo simillimum exemplum hoc: sed abducens ab unione substantiali inter Verbum et naturam humanam.

VII. Quod autem quidam - dicunt, huic unioni maxime similem esse insitionem, eo quod ramus insitus cum ramo naturali arboris unitur in unitatem suppositi, quia eadem utriusque rami arbor est, et non unitur ei in unitatem naturae. quando ramus insitus alterius naturae est: – nec obstat quod insitio fiat per contactum seu continuationem. quoniam *quod facit in corporibus situs, hoc facit in spiritalibus ordo*, secundum Augustinum. Consonat autem haec similitudo doctrinae sacrae Scripturae. Apoc. v . *Vicit Leo de tribu /uda, radix David*, et xxn *. *Ego radix David*: per haec enim patet Filium Dei se habere ad David, hoc est ad naturam suam ex David, ut radix: – hoc. inquam, magis ad metaphoricam quam ad propriam theologiam spectat. Nam falsum est quod ramus naturalis et ramus insitus sint uniti in uno supposito secundum veritatem. Quod ex V *Metaphps.* - patet, cum dicitur quod *quaecumque sunt unum numero, sunt unum specie, quamvis non e contra*: constat autem ad sensum quod ramus insitus ct ramus naturalis distinguuntur specie, ut patet ex fructibus. Sunt igitur distincti numero in genere substantiae: quod est

• ta rtip. ij x

• Scot III Srtt, 4 »l.

• 5««-p. m. qa.»u. t=mb *, irt.i.; mcafr ». tie. ».

• Ver» 5

• Ver».

•S nM.Kb IV, «p n. 15 ve-

distingui suppositaliter secundum veritatem, quamvis secundum apparentiam unum appareat suppositum arboris. **Habet** enim se orbor suscipiens insitionem quasi terra, alimentum ex sc praestans ramo insito. Ita quod inter ramum insitum ct plantatum differentia consistit in primo alimento: nam ramus plantatus in terra inde primum habet alimentum impurum, et digerit illud; ramus sero insitus ex arbore habet primum alimentum, iam depuratum in trunco arboris, habile nd sui nutritionem, augmentationem et fructificationem. **I**nde ramus insitus ponit quasi radice* in arbore unde nutritur, sicut plantatus ponit radices in terra unde alitur. Et propterea non cuiuscumque naturae ramus potest cuilibet arbori inseri, sed oportet proportionem esse inter alimentum decoctum pro arbore, ct alimentum rami talis naturae.

At si quispiam dixerit maximam positam similitudinem insitionis ad incarnationem quando ramus insitus est eiusdem speciei cum trunco, quia tunc fit unum suppositum utriusque, quia continuatur ramus insitus arbori:- advertat haec dicens quod iam exit ab unione insitionis quatenus insitio est. quoniam insitio ad ramos alterius speciei extenditur; ct declinat ad insitionem talem, scilicet per unitatem continuitatis. Quod, formaliter loquendo, nihil aliud est dicere quam dicere unitatem advenientis partis alicui toti continuo maxime esse similem unioni incarnationis. Quod est ridiculum.

VIII. Revereantur ergo antiquos Doctores: ct dicant cum Auctore, in IV *Contra Gent.*, cap. \i.i, *nihil in omnibus creatis inveniri huic unioni tam simile sicut est unio animae intellectivae ad corpus.* Quod etiam hic confirmatur, dum similitudo ista affertur et explanatur.

Ubi adverte quod similitudo ista quantum ad unum non tenet, quantum scilicet ad hoc quod anima unitur corpori ut forma materiae, oc per hoc ut pars compacti unius humanae naturae ex cis compositae: ut tam hic quam ibi expresse dicitur, sub aliis tamen verbis. Sed tenet quantum ad hoc, quod anima unitur corpori ut instrumento coniuncto, ut ibi dicitur: vel, ct in idem redit, quantum ad hoc, quod corpus assumitur ad esse proprium animae prout est personae seu subsistentis. Et dc unione quidem per modum instrumenti in loco proprio, hoc est in responsione nŕ quantum, erit sermo *. Hic autem declaranda utcumque est unio ad esse ut est personae.

Ad cuius aliqualem perceptionem, fingamus animam rationalem per se subsistere ante corpus: sicut de facto ita est in animabus defunctorum ante resurrectionem; subsistunt enim interim per scipsas, absque corpore aliquo. Hoc stante, considera quod anima per sc subsistens advenienti sibi duo communicat corpori: scilicet esse, et subsistere. **Vel**, dupliciter communicat suum esse corpori. Primo, per modum naturae: ct hoc facit informando corpus; ex hoc enim quod informat ipsum, dat ei esse specificum, quod natura significat. Secundo, per modum personae: ct hoc facit communicando suum subsistere corpori, ita quod non solum ipsa anima per suum subsistere subsistat. sed corpus subsistat per illudmet subsistere; subsistit enim corpus adveniens non per novum subsistere, sed per antiquam animae subsistentiam. Quocirca, si in unione rationalis animae et corporis consideretur secundus tantum modus abstrahendo a primo, habebitur exemplum in rerum natura inter reliqua simillimum quomodo unio est humanae naturae ad Verbum secundum esse substantiale ipsius Verbi, non ut est naturae, sed ut est personae, ut in littera dicitur. Nam sicut anima rationalis corpus sibi unitum in resurrectione trahit, seclusa informatione, ad esse suum prout est personae, hoc est, prout est subsistere, ct non trahit ad esse suum prout est naturae, hoc est, prout est conferens esse specificum ; ita Verbum Dei naturam humanam sibi unitam trahit ad esse suum ut est personae, hoc est, ut est subsistere: – quia natura humana in Christo non per se separatim existit, sed in Verbo Dei. ac per hoc, subsistere Verbi est subsistere humanae naturae: ille enim homo qui vocatur Iesus Christus, vere est subsistens, ct non alia subsistentia quam increata ct aeterna subsistentia Filii Dei: – et non trahit ad esse suum ut est naturae, hoc

est, ut confert naturam deitatis. **Non** enim humana natura in Christo ad naturam deitati* transiit, aut aliquam aliam naturam ex illa ncquiiivit, sicut corpus ex unione ad esse animae ut est naturae novam ex illa naturam bc speciem acquirit.

Et haec non solum pro exempli similitudine, sed **pro** expositione responsionis ad secundum sufficiant pro nunc.

IX. In responsione ad lenium, caute ct perspicaciter considera quod, proprie seu propriissime loquendo, uniri alicui *in hypostasi* communius est quam uniri illi *secundum hypostasim*. Nam quidquid pertinet ad hypoMarim, sive substantiale sive accidentale sit, unitur Socrati in hypostasi seu persona, ut in articulo secundo huius quaestionis Auctor dixit: bed non omne tale unitur Socrati secundum hypostasim. Et hoc dico sumendo ly *in* ut denotat solum inesse personae: ct ly *secundum* ut addit modum coniunctionis inter personam ct illud quod unitum est illi secundum personam, scilicet per modum subsistentis. **I**Nt enim videre in Socrate esse album, ct esse capitatum. Et utrumque est unum Socrati in persona: quia, ut patet in V *Mefaphys.*, cap. *de Cno* ., *quaecumque sunt in aliquo indivisa, sunt unum in illo*; Socrates autem ct n. a'9

sua albedo non sunt divisi sublecto seu hypostasi, quoniam una ct eadem est substantia prima quae est Socrates ct alba; et similiter quae est Socrates ct quae est capitata. Sed esse album non est unum Socrati secundum hypostasim: quia nec Socrates subsistit ex albedine aut in albedine, nec esse album subsistit per subsistere Socratis; hoc enim album quod est in Socrate non subsistit, quia natura accidentis neque per scipsam neque per aliud nata est subsistere. Sed c»sc capitatum est unum Socrati secundum hypostasim (quamvis partialiter: quia caput pars est Socratis): quia et Socrates subsistit secundum esse capitatum, utpote substantiale; et esse capitatum subsistit per Socratem. quia huc capitatum subsistit Socratis subsistentia.

Quia igitur natura humana unita est Filio Dei ut non solum insit illi et praedicetur dc illo sicut esse album inest Filio Dei et praedicatur de eo dum dicitur, *Christus*, seu, *Filius Dei est albus* ; sed ut Filius Dei subsistat ex humana natura ct in humana natura, quamvis diversimode, ut praeclaratum est – quoniam subsistere ex hum ma natura īntcīlīgītūr, inquantum est persona humana; subsistere vero in humana natura absolute admittitur de Verbo Dei. Et similiter humana natura constituit Verbum Dei in hoc quod est esse personam humanam; in hoc quod est esse hypostasim humanae naturae; in hoc quod est esse hunc hominem; ct sic natura humana, loco propriae subsistentiae, sortitur subsistentiam propriam Filii Dei. et per illam subsistit, non per scip-am: – quia, inquam, per modum subsistentiae unio est inter personam Filii Dei ct naturam humanam, ideo dicitur quod est unio secundum hypostasim; ct dicitur in littera hac quod *unio secundum hypostasim sufficit ad hoc quod non sit unio accidentalis*. I bi d ire videre potes quod diximus. Nam si unio secundum hypostasim excludit unionem esse accidentalem, consequens clare est quod uniri secundum hypostasim non est tantum coniungi hypostasi per inesse hypostasi: quoniam coniungi hypostasi per inesse tantum non excludit unionem esse accidentalem, ut patet dc albedine coniuncta hypostasi Socratis per inesse tantum. Plus ergo exigit unio secundum hypostasim. Et cum proprium hypostasis sit subsistere in natura, consequens est quod unio secundum hypostasim exigit communionem secundum subsistere. Quam in proposito inveniri declaratum est.

X. In responsione ad quartum eiusdem sexti articuli, adverte duo: primo, veritatem rei; deinde processum Auctoris *. Quoad primum, quia instrumentum est nomen causae, uniri alicui ut instrumentum non transcendit unionem comprehensam intra genus seu latitudinem causarum: et ideo est talis unio in causando. Et quia unio humanae naturae ad \erbum, de qua est sermo, non est in causando, sed in essendo secundum esse substantiale subsistentiae; ideo Cyrillus, in littera allatus, reprobat Christum *tanquam instrumenti officio assumptum*. Si enim prima, seu summa unio humanae naturae ad Verbum esset unio

id 3.
HI/.,
trt.1.

• Nam. i

" An. 4. Cow
nxat ηαίΗ.η.τ»

III.
>, I.
in.

· Ci. uaa. uq.

munimenti, iam non esset unio in persona nec secundum personam, nec in essendo, sed in causando: quod maximi erroris est. Inter Verbum siquidem Dei et naturam humanam unio est hypostatica, non secundum aliquod genus vel modum causae, sed secundum aliquod genus seu modum entis per se. quod est substantia: quia est secundum subsistentiam, quae non dicit causam seu causalitalem, sed substantiam. Pateat autem hoc novitiis ex hoc quod unio Filii Dei cum natura humana propria cM Filio, ita quod nec Patri nec Spiritui Sancto convenit: omnis autem causalitas Filii Dei respectu naturae assumptae communis est toti Trinitati, quoniam *indivisa sunt trinitatis opera ad extra* -. Non est ergo definienda unio naturae humanae ad \crbum per unionem instrumenti.

Si tamen non firmetur sententia super ratione instrumenti ut sic, sed super ratione instrumenti talis, hoc est. *coniuncti*, hoc est spectantis ad hypostasim: iam ab ordine causandi ad ordinem essendi. et ab unione in causando ad unionem in essendo venit; et ad iam dictam unionem secundum substantiam recursus et resolutio fit; et patet quod prima et maxima ratio unionis non ponitur in unione instrumenti, sed in unione coniunctionis qua

instrumentum spectat ad hypostasim. Quocirca, licet sententia ista de unione per modum instrumenti coniuncti sit vera, minus tamen formalis est: quia non attenditur ratio instrumenti ut sic. sed coniunctionis personalis, *in qua pendent* /.er *ct Prophetarum*, – Haec quoad veritatem.

XI. In processu vero Auctoris, video ipsum seipso altiorcm. Nam in IV *Contra Gent.*, cap. xu, unionem Verbi incarnati declaravit secundum unionem instrumenti coniuncti. Iit hoc fecit quasi a posterioribus et notioribus nobis manuducens ad tam excelsam unionem. In hoc autem loco, altius contemplatus instrumenti ut sic rationem et unionem hypostaticam, statim in principio responsionis instrumenti unionem ab unione hypostatica separavit, dicens. *Non omne quod assumitur ut instrumentum* etc., et ad unionem personalem reducendam dixit; et Nestorium inde confundit, atque Damascenum exponit. Processit siquidem hic non a posterioribus, sed a priori, ex unione hypostatica salvans unionem instrumenti talis: dum, ex hoc quod instrumentum aliquod pertinet ad esse hypostasis, salvat naturam humanam posse dici unitam Verbo ut instrumentum coniunctum. fu ergo utrinque profice: hinc resolutionum. inde manuductionem sumens.

ARTICULUS SEPTIMUS

UTRUM INIO DIVINAE ET HUMANAE NATURAE SIT ALIQUID CREATUM

III *Sent.*, dūt. ii, qu. n, art 3, qu* 3, aJ 2; dist v, qu. 1, arl. 1. qu* 1, dūt, vu, qu. 11, an. 1.

e id septimum sic proceditur. Videtur quod unio divinae et humanae naturae non sit aliquid creatum. Nihil enim in Deo creatum potest esse: quia quidquid est in Deo, Deus est. Sed unio est in Deo, quia ipse Deus est humanae naturae unitus. Ergo videtur quod unio non sit aliquid creatum.

2. Praeterea, finis esi potissimum in unoquoque *. Sed finis unionis est divina hypostasis sive persona, ad quam terminata est unio. Ergo videtur quod huiusmodi unio maxime debeat iudicari secundum conditionem divinae hypostasis. Quae non est aliquid creatum. Ergo nec ipsa unio est aliquid creatum.

3. Praeterea, *propter quod unumquodque, et illud magis* *. Sed homo dicitur esse Creator propter unionem. Ergo multo magis ipsa unio non est aliquid creatum, sed Creator.

Sed contra est: Quod incipit esse ex tempore, est creatum. Sed unio illa non fuit ab aeterno, sed incocpit esse ex tempore. Ergo unio est aliquid creatum.

Respondeo dicendum quod unio de qua loquimur est relatio quaedam quae consideratur inter divinam naturam et humanam, secundum quod conveniunt in una persona Filii Dei. Sicut autem in Prima Parte * dictum est, omnis relatio quae

consideratur inter Deum et creaturam, realiter quidem est in creatura *, per cuius mutationem talis relatio innascitur: non autem est realiter in Deo, sed secundum rationem tantum, quia non nascitur secundum mutationem Dei. Sic igitur dicendum est quod haec unio de qua loquimur, non est in Deo realiter, sed secundum rationem tantum: in humana autem natura, quae creatura quaedam est. est realiter. Et ideo oportet dicere quod sit quoddam creatum *.

An primum ergo dicendum quod haec unio non est in Deo realiter, sed solum secundum rationem tantum: dicitur enim Deus unitus creaturae ex hoc quod creatura unita est ei, absque Dei mutatione 5.

Ad secundum dicendum quod ratio relationis, sicut et motus, dependet ex fine vel termino: sed esse eius dependet ex subiecto. Et quia unio talis non habet esse rcale nisi in natura creata, ut dictum est ♦ consequens est quod habeat esse creatum.

Ad tertium dicendum quod homo dicitur et est Deus propter unionem inquantum terminatur ad hypostasim divinam. Non tamen sequitur quod ipsa unio sil Creator vel Deus: quia quod aliquid dicatur creatum, hoc magis respicit esse ipsius quam relationem ζ.

*Cf. *snt &icki*. r/x ap. xxxnii.

*Cf. *ArbtoLio* /A- lib. VI. cap. tut, n. 3.

³ *Anilol- Anal, Puter.* lib. 1, cap. 11, 0, 15. S. Th lect w.

* Qa. xui, *in*. 7.

3) nugij. – *ut dicit Philosophus* xddic P.
p) *nascitur*. – *innascitur* tertii praeter pG.
y) *solum*. – Om. P; *tantum* om. GI.
1) *unita est... mutatione*, – *est unita Deo absque eius mutatione* P.

1) *dicitur*. – *Creator* addit P.
ζ) *relationem*. – *rationem* otnnci. Cf. qu. xxxv, art. 5, x, et qu. m. art. t, ad 4.

Commentaria Cardinalis Cuietani

Titulus articuli septimi eiusdem secundae quaestionis in corpore articuli statim declaratur. In corpore articuli duo facit: primo, declarat quid sit unio de qua est quaestio; secundo, respondet quaesito

conclusionem affirmativa -. Quoad primum, dicit quod unio de qua est quaestio est relatio quaedam inter duas naturas coniunctas in una persona Filii Dei. ha quod tria de unione dicit: pruno, *quod quid est*, dicendo quod est *relatio quae-*

· G 6üB,

QUAESTIO II. ARTICULUS VII

dam; secundo, extrema dictae relationis, dicendo, *inter divinam naturam et humanam*; tertio, fundamentum dictae relationi», dicendo, *secundum quod conveniunt in una persona Filii Dei*. Ubi nota quod est hic quaestio de unione quantum nd relationem quam significat: et non de unione quantum ad fundamentum ad quod consequitur, quod est coniunctio naturarum in persona Filii Dei. quam conclusum est · esse unionem substantialem. ct non secundum esse relativum. – Ft sic patet titulus articuli.

II. Quoad secundum ·, conclusio est: *Unio, pro relatione, est aliquid creatum*. Probatur. Omnis relatio inter Deum et creaturam est realiter in creatura, et non in Deo. Ergo ista unionis relatio non est in Deo realiter, sed in natura humana est realiter. Ergo est aliquid creatum.

Antecedens ct ex dictis in Prima Parte assumitur, ct probatur: quia innascitur per mutationem creaturae, et non per mutationem Dei. – Consequentia prima cx declaratione tituli patet. – Secunda autem relinquitur per sc nota: quia quidquid realiter est in creatura, est creatum.

111. In hoc articulo cautisrimc adverte distinctionem praedictam * de unione: vel quantum ad relationem, quam significat; vel quantum ad coniunctioncm in persona, ad quam consequitur. Quoniam plus differunt haec duo quam caelum ct terra. Unio enim pro relatione est in genere relationis, et est ens realc creatum, ut m littera dicitur. Unio autem pro conlunctione naturae humanae in persona divina, cum consistat in unitate quae est inter naturam humanam ct personam Filii Dei. est in genere seu ordine substantiae: et non est aliquid creatum, sed Creator. Quod ex co constat quod unum non addit supra ens naturam aliquam: ct unumquodque per illudmct [per] quod est en», est ct unum Quod enim est ens accidentale per aliquam formam, est unum accidentale per illam: ct quod est ens relativum, habet unitatem secundum esse relativum; et quod est ens per formam substantialem, habet unitatem secundum esse substantiae. Ac per hoc, natura humana in Christo quia per esse substantiale subsistentiae personae Filii Dei est iuncta naturae divinae, oportet quod illud unum esse in quo indivisae sunt natura divina et humana in Christo, sit esse unum substantiale et divinum. Et vere sic est. Quia esse subsistentiae Filii Dei. in quo non distinguuntur ambae naturae, substantia est, Deus est, quia Verbum Dei est: una et eadem quippe subsistentia subsistit Filius Dei in natura divina, ct in natura humana. Et consequenter divina ct humana natura Christi sunt indivisae in illa subsistentia utrique communi: quamvis inter sc valde distinguantur.

Et si contra hanc doctrinam oblidatur quod huiusmodi coniunctio incoepit esse cx tempore, et consequenter est aliquid creatum: respondendum est quod haec coniunctio, quantum ad illud quod ponit in ipso esse secundum sc. non incoepit esse cx tempore, sed est ab aeterno; sed quantum ad hoc quod natura humana sortita sit illud subsistere, incoepit esse cx tempore. Verbi gratia: si anima rationalis fuisset ab aeterno sine corpore, quando fuisset in tempore iuncta corpori, nec esse corporis incoepisset in tempore: quia non est aliud esse corporis quam illud aeternum esse animae. Nec unum esse substantiale corporis cum anima incoepisset cx tempore quantum ad illud quod ponit illa unitas in esse secundum sc: quia, *ens et unum cum multipliciter dicatur, quod proprie est, actus* C5it ut ^lc'tur *n l* *de Anima* *. Sed bene incoepisset cx tempore illud unum esse quantum ad hoc quod corpori illud aeternum esse communicaretur: quod fieret per generationem, qua corpus traheretur ad esse animae. Ita enim accidit in proposito, dum per assumptionem natura humana trahitur ad esse subsistentiae Filii Dei: cx hac enim assumptione subsistentia qua Filius Dei in sola subsistebat natura divina, communicatur naturae humanae, ita ut etiam ipsa natura humana per illam subsistât, ct Filius Dei in humana natura subsistat. Hoc autem est unum esse in persona ambas naturas. Ubi patet nihil creatum intervenire nisi passionem qua natura humana trahitur ad esse Verbi. Super hanc autem coniunctioncm, super hoc unum esse, fundatur consecutive unio pro relatione: sicut super

coniunctioncm substantialem corporis ct animae fundatur relatio unionis inter animam et corpus. Est igitur, ut unico verbo dicatur, unio naturarum in Christo relatio creata quaedam. hoc est, consequens eorundem unitatem personalem inercatam.

Et quia argumenta Aureoli, a Capreolo allata, in v dist. III *Sent.*, qu. i ', procedunt contra dicentes non esse aliam ' au. * unionem quam relativam inter humanam naturam in Christo ct Deum, quod longe est n doctrina Auctoris, expresse ponentis unionem quoad relationem consequi uninnem secundum unitatem personalem, ita qund unio significat relationem, non quulcmcumquc, sed consequentem naturarum unitatem personalem: ideo non censui ipsa aliter afferenda ct solvenda, utpotc non contra doctrinam Auctoris in ventate, et quae ex hoc unica dicta responsione confutantur.

IV'. In responsione ad tertium eiusdem septimi articuli, dubium occurrit circa illius principium: *Homo dicitur et est Deus propter unionem inquantum terminatur ad hypostasim divinam*. Tum quia falsum est quod unum extremum unionis sil reliquum quia unio terminatur ad reliquum extremum · non enim corpus est anima propterea quia unio corporis terminatur ad animam. Unde male dicitur quod homo cat Deus propter unionem quia unio terminatur ad hypostasim divinam.

Ium quia, dato quod esset serum, sequeretur quod horno non esset Deus substantialiter, sed relative. Quod iam reprobatum est. – Et tenet 'cqcula: quia esse ali- ' An. rr»««4. quid propter terminum relationis, non est esse illud substantialiter, sed relative, ut patet.

Et %I ad haec dicatur quod Auctor loquitur dc unione quantum ad fundamentum, non quantum ad relationem; contra hanc responsionem littera clamat aperte, subdens: A'i»n *tamen sequitur quod ipsa unio sit Creator vel Deus: quia quod aliquid dicatur creatum, hoc magis respicit esse ipsius quam rationem* ·. Constat enim haec verba de · Cf. ζ unione quintum ad relationem dici, de qua in responsione ad secundum dixit quod rationem habet cx termino, esse vero habet cx subiecto, sicut motus.

V. Ad hoc dicitur quod, secundum rem, homo est Deus propter unionem secundum unitatem personalem quam importat, ad quam consequitur relatio unionis. Et hoc non est vertendum in dubium. Sed quoniam in idem redit dicere. *Homo est Deus propter unitatem personalem duarum naturarum, quam consequitur unionis relatio*, ct dicere. *Homo est Deus propter unionem inquantum terminatur ad hypostasim divinam*: ideo verba Auctoris calumnianda non sunt. Manifestatur autem quod dicimus, advertendo quod relatio unionis est non solum inter naturas duas, divinam scilicet ct humanam, sed etiam est inter naturam humanam et hypostasim divinam: nam ct una natura unita est niteri, et humana natura unita personae divinae, et e contra divina persona unita est humanae naturae. Servatur autem differentia in loquendo dum de unione inter naturas, aut inter personam ct humanam naturam, est sermo. Quia quando dc unione inter naturas est sermo, exprimimus naturas pro terminis unionis, et unitatem personalem utriusque naturae ponimus non pro termino, sed causa seu fundamento relationis unioni»: ut clare videre potes in principio corporis huius articuli, ubi. declarando titulum, dicitur quod *unio de qua loquimur est relatio quaedam quae consideratur inter divinam naturam et humanam secundum quod conveniunt in una persona Filii Dei*. Quando vero loquimur dc eadem relatione unionis inter naturam humanam ct personam Filii Dei, ponimus e\ parte termini unitatem personalem Filii Dei in utraque natura: quoniam relatio ista unionis non est quaecumque unionis relatio, nec ad hypostasim divinam quomodolibet. sed ad hypostasim Filii unam personaliter in utraque natura. Sicut enim unionis relatio inter corpus et animam non est ad animam quomodolibet se habentem, sed ad animam communicantem substantiale suum esse corpori; ita relatio unionis humanae naturae ad hypostasim divinam non est ad hypostasim Filii Dei qualitercumque sc habentem, sed ad l ilii Dei hypostasim unam personaliter sccum, hoc est cum humana natura.

• Is corp an.

Et quia Auctor in hac responsione ad tertium loquitur de relatione unionis inter naturam humanam et personam Filii Dei, ut clare sonant verba litterae dicentis, *inquantum terminatur ad hypostasim divinam*: – non dixit, *ad naturam divinam*, ut prius* dixerat, sed dixit, *ad hypostasim divinam*: ideo coniunctionem personalem, seu. quod idem est, unitatem personalem, ex parte termini relationis unionis posuit. Et perinde valet ac si dixisset: *Homo est Deus propter unionem inquantum in illa invenitur secundum rem unitas personalis divinae hypostasis cum humana natura*.

Et si expositionem ad verbum desideras, dicito: *Homo jest Deus propter unionem*, hoc est, *relationem unionis*, non simpliciter, sed cum ista conditione explanante quomodo apponimus ly *propter* ad relationem unionis, scilicet, *inquantum terminatur ad hypostasim divinam*. Ita quod ly *inquantum terminatur ad hypostasim* diminuit causalitatem relationis: immo adimit causalitatem α relatione, et transfert causalitntem illam ad terminum. Sicut enim cum dicimus quod generationis motus, inquantum terminatur ad substantiam, est in genere substantiae, intendimus quod generatio ratione termini sortitur et dat esse substantiale: ita dum dicitur quod relatio unionis inquantum terminatur ad hypostasim divinam, hoc est, ratione hypostasis divinae ad quam terminatur, dat quod homo est Deus. Et est sermo de hypostasi divina non qualitercumque se habente, sed terminante in rerum natura relationem unionis naturae

humanae ad ipsam: hypostasis siquidem divina terminans relationem realcm unionis ad ipsam, est hypostasis divina, ut dictum est, non qualitercumque se habens, sed una personaliter cum humana natura. Constat autem evidenter quod ratione talis termini homo est Deus. Ac per hoc. admitti potuit quod relatio unionis ratione talis termini dat quod homo est Deus. Et consequenter dici vere potuit quod *Deus est homo propter unionem inquantum terminatur ad divinam hypostasim*.

VI. Ad primam igitur objectionem - dicitur quod falsum supponit: quod scilicet ideo homo propter unionem sit Deus, quia verum est, in communi loquendo, unum extremum unionis esse reliquum quia unio terminatur ad reliquum. Hanc enim universalem ncc somniavimus. Sed. ut declaratum est. fundatur veritas dicti in littera super hoc, quia hoc extremum unionis huius est tale, scilicet hypostasis divina una personaliter cum natura humana.

Ad secundam quoque dicitur quod homo est Deus secundum substantiam. Esse namque Deum, quod communicatur homini, non est esse relativum, sed in gncrc scu ordine substantiae. Et quamvis esse aliquid, in communi loquendo, propter terminum relationis praecise, sit esse relativum; esse tamen aliquid ratione talis termini, scilicet personae divinae unius personaliter cum natura humana, non est esse relativum, sed esse divinum.

Et sic patet quod, non extorquendo litteram, sed de unione quoad relationem loquendo, vera est littera.

ARTICULUS OCTAVUS

UTRUM IDEM SIT UNIO QUOD ASSUMPTIO

111 *Sent.*, ditt. ▼, qu. I, art. 1, qu* 3.

Si octavum sic proceditur. Videtur quod idem sit unio quod assumptio. Relationes enim, sicut et inotus, spccificantur secundum terminum. Sed idem est terminus assumptionis et unionis, scilicet divina hypostasis. Ergo videtur quod non differant unio et assumptio.

2. Praeterea* in mysterio incarnationis idem videtur esse uniens et assumens, unitum et assumptum. Sed unio et assumptio videntur sequi actionem et passionem unientis et uniti, vel assumentis et assumpti. Ergo videtur idem esse unio quod assumptio.

3. Praeterea, Damascenus dicit, in III libro ♦ *Aliud est unio, aliud incarnatio. Nam unio solam demonstrat copulationem: ad quid autem facta est, non adhuc. Incarnatio autem et humanatio determinant ad quem sit facta copulatio*. Sed similiter assumptio non determinat ad quem facta sit copulatio. Ergo videtur idem esse unio et assumptio.

Sed contra est quod divina natura dicitur unita, non autem assumpta.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est ♦ unio imponat relationem 3 divinae naturae et humanae secundum quod conveniunt in una persona. Omnis autem relatio quae incipit esse ex tempore, ex aliqua mutatione causatur*. Mutatio autem consistit in actione et passione. Sic igitur

dicendum est quod prima et principalis differentia inter unionem et assumptionem est quod unio importat ipsam relationem: assumptio autem actionem secundum quam dicitur aliquis assumens - vel passionem secundum quam dicitur aliquid assumptum.

Ex hac autem differentia accipitur secundo alia differentia. Nam assumptio dicitur sicut in fieri: unio autem sicut in facto esse. Et ideo uniens dicitur esse unitum: assumens autem non dicitur esse assumptum. Natura enim humana significatur ut in termino assumptionis ad hypostasim divinam per hoc quod dicitur *homo*: unde vere dicimus quod Filius Dei, qui est uniens sibi humanam naturam, est homo. Sed humana natura in se considerata, idest in abstracto, significatur ut assumpta: non autem dicimus quod Filius Dei sit humana natura.

Ex eodem.5 etiam sequitur tertia differentia; quod relatio, praecipue aequiparantiae, non magis se habet ad unum extremum quam ad aliud; actio autem et passio diversimode se habent ad agens et patiens, et ad diversos terminos. Et ideo assumptio determinat terminum et a quo et ad quem, dicitur enim assumptio quasi *ab alio ad se sumptio*: unio autem nihil horum determinat. Unde indifferenter dicitur quod humana natura est unita divinae, et e converso. Non autem di-

• be Ude Orth. lib. 111. cap. xx.

• An praccdd «

• O. 1190.

a) *relationem*. – *quandam* oddii lctria.

I D eodem. – eadem P. Pro etiam, autem, DDFlié, t.

citur divina natura assumpta ab humana, sed e converso: quia humana natura adiuncta τ est ad personalitatem divinam, ut scilicet persona divina in humana natura subsistat.

An primum ergo dicendum quod unio ei assumptio non eodem modo se habent ad terminum, sed diversimode, sicut dictum est *.

Ad secundum dicendum quod uniens et assumens non omnino sunt idem. Nam omnis persona assumens est uniens: non autem e converso. Nam persona Patris univit naturam hu-

manam l ilio, non autem sibi: et ideo dicitur uniens, non assumens⁴. – Et similiter non est idem unitum et assumptum. Nam divina natura dicitur unita, non assumpta.

Ad tertium dicendum quod assumptio determinat cui facta est copulatio ex parte assumentis, inquantum assumptio dicitur quasi *ad se sumptio*. Sed incarnatio et humanatio ex parte assumpti, quod est caro, vel natura humana. Et ideo assumptio differt ratione et ab unione, et ab incarnatione seu humanatione.

γ) *jIiuncta*. – *adducta* tertia praeter P.

0) UifMnirxj. – *fuati ad sc fument, pertona autem JTtit, quae*

humanam naturam iibi univit, cit (dicitur EG) unicut ct auument
addunt E cl tertia.

Commentaria Cardinalia Caietani

In titulo articuli octavi sunt tres termini: *unio*, *assumptio* et *idem*. Et primus quidem terminus declaratus est in praecedenti articulo; secundus in corpore declarabitur; tertius autem absolute sumendus est, sicut lacet. In calce autem articuli, solvendo *, exprimetur qua diversitate scu differentia sunt non idem: puta rcali, vel rationis, vel utraque.

In corpore articuli respondetur quaesito unica conclusione: *Inter unionem et assumptionem triplex est differentia*, Declaratur manifestando singula membra singillatim et ordinate, ita ut processus ebrus sit m littera.

Et prima quidem ac principalis differentia est in rc formalilcr significata. Nam *unio* significat relationem. Λ\$-*sumptio* actionem vel passionem. Et sic sunt in diverso genere: sicut relatio diversum est genus ab actione et passione. Et quod unio significet relationem, in littera non probatur, sed assumitur ex praecedenti articulo. Ex quo, ad manifestandam dictam differentiam, primo probatur in hoc mysterio inveniri secundum rem duo, scilicet ipsam relationem unionis, et actionem et passionem : quia omnis relatio recipiens esse rcalc ex tempore, causatur cx aliqua mutatione ; mutatio autem in actione et passione consistit. Relatio igitur unionis inter naturam humanam et divinam in Christo, cum incoepcrit esse secundum rem in natura humana cx tempore, oportet quod cx aliqua causata sit mutatione, quae in aliquo patiente cx aliqua actione sit. Duobus igitur inventis in hoc mysterio, scilicet relatione unionis et actione et passione, cum unio significet relationem, consequens est quod assumptio significat actionem vel passionem. Et manifestatur consequentia : quia assumptione aliquis dicitur assumens, tanquam agens; et aliquid dicitur assumptum, tanquam patiens.

Secunda autem differentia est. quia assumptio dicitur sicut in fieri: unio autem sicut in facto esse. Probatur cx signo, scu effectu: quia uniens dicitur esse unitum, assumens autem non dicitur esse assumptum ; hoc est, *unitum* praedicatur dc uniente, dicendo, *hoc est illud*; *assumptum* autem non sic praedicatur dc assumente. Et quod hoc derivetur cx dicta differentia, manifestatur quia inter ly *homo* et ly *natura humana* haec est differentia, in mysterio incarnationis, quoit *homo* significat naturam humanam ut in termino assumptionis: constat autem terminum assumptionis spectare ad incarnationem ut in facto esse. *Natura* vero *humana* significat naturam humanam ut quae assumitur: quod constat spectare ad incarnationem ut in fieri. Dicimus autem quod uniens, scilicet Filius Dei, est homo : et non dicimus quod idem assumens est natura assumpta.

Tertia vero differentia est quod assumptio determinat terminum a quo cl ad quem: unio autem nihil horum determinat. Huius differentiae primo redditur ratio cx prima: quia relatio acquiparantiac non magis se habet ad unum extremum quam ad aliud; actio autcin et passio diversimode se habent ad agens et patiens, et ad diversos

terminos. Ex hoc enim sequitur quod, cum unio rit relatio acquiparantiac, nullum extremorum determinet: assumptio autem, quia est acuo vel passio, determinare potest sibi terminos a quo et ad quem. – Secundo, manifestatur dc assumptione cx et) mologia nominis. – Tertio, manifestatur ex signo: scilicet quod indifferenter unum extremum dicitur unitum alteri, non autem assumptum; – ut palet in littera clare.

II. Circa haec dubium primo occurrit de prima differentia -. Nam non solum assumptio, sed etiam unio significat actionem. Quod etiam cx littera probatur, dum dicitur quod *uniens dicitur esse unitum*; et, *Filius est umens sibi naturam humanam*; et in responsione ad secundum, quod *persona Patris univit naturam humanam Filio*. Certum est enim quod unire est agere, et ideo commune est Patri et Filio et Spiritui Sancto* et similiter quod uniens cM agens. Ruit igitur differentia prima.

III. Dubium secundo occurrit de secunda differentia-. Ci. eiarm. Quia aut intelligitur quoad rem significatam: aut quoad modum significandi. Non quoad modum significandi: quia tam unire quam assumere significat per modum verbi; omne autem verbum significat per modum fluxus et fien. – Ncc quoad rem significatam : quia natura humana, dc qua verificatur quod est unita, non praedicatur dc quocumque uniente; quia ncc Deus, nec Filius est natura humana.

IV. Dubium tertio occurrit de co quod in tertia differentia dicitur unionem hanc cxsc relationem aequiparantiac '. Quia constat cx praecedenti articulo esse relationem in et cx altero tantum extremo: quoniam in sola natura humana habet esse. Relatio autem acquiparantiac, ut ipsum nomen sonat, aequae se habet ad utrumque extremum.

V. Dubium quarto occurrit, qualis sit differentia inter unionem et assumptionem: nn rationis tantum, an etiam realis -. Et est ratio dubii quia in littera, in calce responsionis ad tertium, concluditur quod *assumptio differt ratione ab unione et incarnatione*: clarumque videtur quod assumptio non differt realiter, sed ratione tantum, ab incarnatione. Cum ergo simul contraponantur assumptioni, sola rationis differentia apparet.

In oppositum autem est. quia actio et passio distinguuntur realiter a relatione consequente coniunctum quod per actionem et passionem fit. Sed assumptio et unio sic se habent. Ergo.

VI. Dubium quinto est dc termino assumptionis–: ad quid .scilicet terminatur, ac quis est proprius terminus assumptionis; an absolutum aliquod, vel relativum. Et est ratio dubii cx parte rei, quia per istam actionem nullum absolutum fit in persona divina: et similiter nullum absolutum ponitur in natura humana. Sed nec etiam m persona divina realis relatio acquiritur: sed in sola natura humana iit de novo .solummodo relatio realis unionis ad personam Filii. Constat autem quod terminus actionis proprius est illud ens quod lit per actionem illam. Sola igitur relatio realis unionis huius naturae humanae ad penonam

*CLoan. w

Filii est terminus proprius actionis et passionis assumptionis nomine importatae.

An. »
rwp. «d' dubit.
cent. an. \$.

Ratio vero dubii c\ pane nostra est. quin doctores aliqui fioc dicunt. Scotus enim, in III *Sent.*, dist. i. qu. i ., tenet huiusmodi assumptionem terminari ad relationem unionis, quia nullum est ibi absolutum novum, tam in natura quam in persona: ponens banc relationem non spectare ad genus relationis, sed esse de genere respectuum extrinsecus advenientium, qui scilicet non necessario sequuntur fundamentum, etiam posito termino; quacs dicit * esse unionis respectus inter animam et corpus, 5l praeexistentia seorsum unirentur de novo; et panis et quantitas Sacramenti unirentur. Nullum enim absolutum in huiusmodi unionibus acquireretur fundans unionis relationem. sed ad solam unionis relationem terminaretur actio unitiva.

Lil

Durandus quoque, in III *Sent.*, dist. v, qu. n. tenet actionis quae assumptionis nomine significatur, proprie loquendo, terminum intrinsecum esse respectum unionis: quem dicit esse, non relationis genericae, sed modum quondam realem, sicut inhaerere est modus rc.ilis consequens naturam accidentis. Ad huiusmodi namque respectus dicit posse esse motum et actionem naturalem: quamvis ad unionem naturae humanae in persona divina, sola divina actio potuerit terminari.

In oppositum autem est quod Auctor hic dicit, in calce corporis articuli, quod *assumptio determinat pro termino ad quem personalitatem divinam, ut scilicet persona dirhia in humana natura subsistat*. Constat autem hoc non esse respectum, sed esse absolutum, utpote de genere seu ordine substantiae. Ergo.

— ”

VII. Ad primum dubium · dicitur quod prima differentia optima est. quantum ad formale significatum. Ad cuius evidentiam, considerandum est fundamentum in littera positum; scilicet quod in mysterio incarnationis, quantum ad propositum spectat, duo tantum inveniuntur, scilicet actio et passio, et relatio unionis; et quod relatio unionis non fit alin actione et passione ab illa actione et passione quam significat assumptio, sed illa actio quae est assumere factio est unionis; non curando pro nunc de modo quo fit unionis relatio per actionem illam, hoc enim ad quintum dubium spectat. Huic enim fundamento si supponas quod ly *unio* est et nomen, dum declinatur *haec unio, unionis*; est et verbum, dum dicimus, *unio, unis, uniri, unitum*; et quod idem formaliter significat ut nomen et ut verbum, sicut *similitudo* et *asximilare!* videbis quod, quia nomen *unionis* formaliter significat relationem, etiam verbum *uniendi* significat formaliter relationem; significat enim *unire · unionem facere* >, sicut *assimilare · similitudinem facere* ·. Si namque diligentius ad positum fundamentum retuleris significatum hoc, scilicet *facere unionem*, clare perspicies quod, cum ly *Jacere* illam supponat actionem quam assumptio significat, inter unionem et assumptionem hanc primo invenies differentiam, quod *assumptio* actionem et passionem formaliter explicat quae in incarnatione invenitur, *unio* vero, et *unire* inde derivatum, formaliter relationem explicat, quamvis unire per modum actionis significet illam relationem. Conceditur ergo quod in communi *unio* verbum significat actionem, hoc est *unionem facere*. Sed quia in proposito ly *facere* non dicit actionem propriam ipsius relationis distinctam contra actionem significatam per ly *assumere*, ideo et vera est differentia prima assignata in proposita materia, quod *unio* significat formaliter relationem, *assumptio* actionem vel passionem : et verum simul est quod *unire* significat actionem eandem ut terminatur ad relationem, significat enim *unionem facere*. Et propterea toti Trinitati attribuitur unire et esse unientem: ut in littera dicitur.

• Num m.

VIII. Ad secundum dubium · dicitur quod differentia secunda intelligitur quoad rem significatam : quia scilicet res significata per *unire*, hoc est, *facere relationem unionis*, non est nisi ut in facto esse; quia non est nisi in termino assumptionis. Intelligi enim oportet prius natura terminari assumptionem quam consurgat assumpti relatio unionis, quoniam non unitur nisi per assumptionem : sicut oportet

pnus natura terminari dealbationem quam consurgat unio albedinis cum subiccto. Quia igitur assumere ut assumere, est efficax sicut via; et assumere ut est tacere unionem, efficax non nisi in termino invenitur: ideo ex parte rei differentia secunda posita est quod assumere dicitur ut in fieri, unire autem ut m facto esse. – Nec effectu» allatus hic in littera intelligendus est universaliter, ut obiectio opponit : quoniam constat ex littera non esse verum universaliter quod uniens est unitum; Paler enim est uniens, et non est unitum, quia non est homo. Sed est intelligendus permissive: hoc est, quod hinc provenit quod permittitur aliquod uniens esse unitum, ri tamen Mgnificntur ut in facto e«e ut in termino. Et propterea in littera caute dicitur: *I 'ude vere dicimus quod Filius Dei, quia est uniens sibi naturam humanam. est homo*. Assumens autem ncc universaliter ncc particulariter est assumptum: quoniam assumptum oportet ordine naturae praeexistere; nulla autem persona divina aut natura est id quod praeexistit assumptioni. quod per naturam in abstracto significatur.

IX. Ad tertium dubium dicitur quod relatio unionis · Num. rt. dupliciter considerari potest : scilicet realiter. et formaliter. Et si consideretur secundum esse formale, hoc est secundum suam rationem formalem, sic procul dubio est relatio aequiparantiac: sicut similitudo, aequalitas et identitas. Si vero consideretur secundum esse reale, sic non est relatio aequiparantiac, ut obiectio probat. Unde secundum diversas considerationes diversimode contingit loqui de huiusmodi id itionibus inter creaturam et Deum: quia quandoque negamur esse relationes aequiparantiac, et verum est realiter; et quandoque affirmantur, et verum est formaliter. Sane igitur ac discrete intellige discrsa quae contraria apparent dicta, ut non sint contraria.

X. Ad quartum dubium * dicitur quod assumptio differt et re et ratione ab unione et ab unire, quamvis sola ratione differat ab incarnatione et humanatione. Et quidem quod distinguatur realiter ab unione, patet ex hoc quod tam actio quam passio significata assumptionis nomine, distinguitur realiter a relatione unionis consequente. Et ne ambiguitas aliqua restet de assumptione passiva, probatur. quia assumptio passiva imponat relationem causalitatis passivae, et denotat, ut ita dixerim, *hominem Deum Jieri ut ab hoc*, ita quod relatio importata per assumptionem passivam est ly *ab hoc*; quoniam, secundum rem, est relatio qua natura humana a tota Trinitate elevata est ad esse divinum. Relatio autem unionis est naturae humanae ad Filium Dei primo, et ad naturam divinam consequenter: et non est relatio causalitatis passivae, alioquin communiter esset ad totam Trinitatem.

Quod vero distinguatur realiter ab unire, ideo dixi, et verificatur, non secundum ipsas actiones, sed secundum terminos. Quoniam proprius terminus eius actionis quae est assumere, realiter differt a proprio termino actionis quae est facere relationem unionis ut sic, ut in sequenti patebit dubio · : quamvis unum et idem sit facere quod per assumere et unire importatur, ut praedictum est *, quod per se primo terminatur ad proprium terminum assumptionis, et ex consequenti ad unionis relationem, ut nunc nunc patebit.

Quod vero sola ratione differat ab humanatione et incarnatione, patet: quia eadem est actio, idem terminus, diversimode, ut in littera dicitur, explicatus.

Ex hoc autem quod in littera dicitur quod unio differt ratione ab assumptione, aut e converso, non habetur quod differant sola ratione, sicut reliqua quibus connumeratur. Ad veritatem siquidem litterae sufficit quod differant ratione: et non exigitur quod sola.

XI. Ad quintum dubium ♦ dicitur quod assumptio habet pro termino suo, propriissime loquendo, ens absolutum super quod fundatur relatio unionis. Est autem illud ens absolutum non persona Filii Dei sola, non haec natura humana sola, sed *1 ilium Dei esse hominem*. Quoniam ncc persona divina, nec haec natura humana fit per assumptionem (quamvis fuerit simul factu cum assumptione): sed Filium Dei esse hominem fit per assumptionem; et, ita fit quod est primum esse quod per assumptionem fit,

· Num. rt.

·

· N@» · »H·

· Nuo». «».

M. t
·dubii

• (X

Ne»

Oi4
vui.

homini, esse idem huic humanitati. Et ideo non oportet, remanente humanitate hac. si dimitteretur, remanere id quod est idem huic homini: quale est esse hominem inventum in hoc homine qui est Christus.

XV. Et haec dicta sint loquendo de termino assumptionis secundum rem. hoc est, actionis et passionis intellectae per nomen assumptionis. Nam loquendo de termino assumptionis ut importatur in vocabulo assumendi, remitto te ad litteram, quod natura humana est ut terminus a quo, et persona divina est ut terminus ad quem. Quae ideo pro novitiis dixerim ut non putent doctrinam datam a verbis Auctoris discrepare: sed attendant quod

secundum varias considerationes varie assignari potest terminus. Nos autem ad rem spectavimus: ut actioni reali, et effectui tam excellenti, suum proprium ac primo terminum in re reali assignaremus. Et licet non manifestaverimus quomodo quod dictum est, sit; manifestavimus tamen ex fidei doctrina quod ita est. Et hoc sufficere debet in tanto mysterio; quod, ut Augustinus dicit*, *si rationem haberet, non esset admirabile; et si exemplum haberet, non esset singulare*. Et ideo caute exempla accipienda sunt: ut scilicet utcumque percipiamus mysterii altitudinem, nec metiamur illud viribus ingenioli humani.

*Un., 'ap. o.

ARTICULUS NONUS

UTRUM UNIO DIARUM NATURARUM SIT MAXIMA UNIONUM

III *Sent.*, dist. v, qu. i, art. 1. qu* 3.

ad nonum sic proceditur. Videtur quod unio duarum naturarum non sit maxima unionum. Igitur enim deficit? in ratione unitatis ab eo quod est unum: eo quod unitum dicitur per participationem, li- num autem per essentiam. Sed in rebus creatis aliquid dicitur esse simpliciter unum: sicut prae- cipue patet de ipsa unitate quae est principium numeri. Ergo huiusmodi unio de qua loquimur, non imponat maximam unitatem.

2. Praeterea, quanto ea quae uniuntur magis distant, tanto minor est unio. Sed ea quae secundum hanc unionem uniuntur, maxime distant, scilicet natura divina et humana: distant enim in infinitum. Ergo huiusmodi est minima unio.

3. Praeterea, per unionem aliquid fit unum. Sed ex unione animae et corporis in nobis fit aliquid unum in persona et natura: ex unione autem divinae et humanae naturae fit aliquid unum solum in persona. Ergo maior est unio animae ad corpus quam divinae naturae ad hu- manam. Et sic unio de qua loquimur, non im- portat maximam unitatem.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in *I de Trin.* *, quod *homo potius est in Filio quam Fi- litis in Patre*. Filius autem est in Patre per uni- tatem essentiae: homo autem est in Filio per unionem incarnationis. Ergo maior est unio in- carnationis quam unitas divinae essentiae. Quae tamen est maxima unitatum. Et sic, per con- sequens, unio incarnationis importat maximam unitatem.

Respondetur dicendum quod unio importat con- iunctionem aliquorum in aliquo uno. Potest ergo unio incarnationis dupliciter accipi: uno modo, ex parte eorum quae coniunguntur; et alio modo, ex parte eius in quo coniunguntur. Et ex hac parte huiusmodi unio habet praeeminentiam in-

ter alias uniones: nam unitas personae divinae, in qua uniuntur duae naturae, est maxima. Non autem habet praeeminentiam ex parte eorum quae coniunguntur.

An primum ergo dicendum quod unitas perso- nae divinae est maior quam unitas numeralis, quae scilicet est principium numeri. Nam unitas divinae personae est unitas δ per se subsistens, non recepta in aliquo per participationem: est etiam in se completa, habens in se quidquid per- linet ad rationem unitatis. Et ideo non competii sibi ratio partis, sicut unitati numerali, quae est pars numeri, et quae participatur in rebus nu- meratis. Et ideo quantum ad hoc unio incarna- tionis praeeminet unitati numerali, ratione scilicet unitatis personae. Non autem ratione naturae hu- manae, quae non est ipsa unitas personae divi- nae, sed est ei unita.

Ad secundum dicendum quod ratio Γ illa proce- dit ex parte coniunctorum: non autem ex parte personae in qua est facta unio.

Ad tertium dicendum quod unitas divinae per- sonae est maior unitas quam unitas et ; perso- nae et naturae in nobis. Et ideo unio incarna- tionis est maior quam unio animae et corporis in nobis.

Quia vero id quod in contrarium obiicitur * falsum supponit, scilicet quod maior sit unio in- carnationis quam unitas personarum divinarum in essentia, dicendum est ad auctoritatem Augu- stini quod humana natura non est magis in Γ ilio Dei quam Filius Dei in Patre, sed multo minus: sed ipse homo, quantum ad aliquid, est magis in Filio quam Filius in Patre; inquantum scilicet idem supponitur in hoc quod dico *homo*. prout sumitur pro Christo, et in hoc quod dico. *Filius Dei*; non autem idem est suppositum Pa- tris et Filii.

trx

•a. i

•UES

a) *naturarum* – in *Christo* addit P.
È) *deficit*.— Tertia; *dijfert*.
γ) *unitatum*. – *unionum* editiones.

5) *unitas*. – *incrcata* addit tertia praeior pE.
t) *ratio*. – E et lenia; *unitas*.
ζ) *et*. – Om. CFmE et *abc*.

Commentaria Cardinalis Caietani

¶ Ts titulo articuli noni, adverte primo quod, cum iam distinctum sit · dc unione vel pro relatione unionis, vel pro coniunctione ad quam consequitur relatio unionis, hoc in loco non sumitur unio pro relatione, sed pro coniunctione ipsa: ut patet in principio corporis articuli; et ex conditione quae dc ipsa inquiritur, scilicet de excellentia eius respectu reliquarum conjunctionum. Ridiculum enim est hoc quaerere de relatione nisi ratione fundamenti: nam, seclusa ratione fundamenti, nulla unionis relatio est maior altera; sed ideo unio materiae et formae est maior unione substantiae et accidentis, quia fundamentum est magis indivisum, ut patet.

Adverte secundo, quod non quaeritur explicite de unione naturae et personae, utrum sit maxima: sed *dc unione naturarum in persona*. Veruntamen et hoc in responsione ad ultimum · tractabitur.

¶ II. In corpore articuli duo fiunt: primo, ponitur distinctio bimembris; deinde respondetur quaesito cum distinctione iuxta membra propositae distinctionis. Est autem distinctio ista. (Inio incarnationi·» dupliciter consideratur: vel ex parte naturarum conjunctarum ; vel ex parte eius in quo coniunguntur. – Probatur distinctio. Quia unio claudit in se duo: primo, extrema quae funguntur; secundo, unum in quo coniunguntur; est enim unio conjunctio aliquorum in aliquo uno.

Principalis conclusio responriva quaesito esi. *I nio naturarum in Christo, ex parte eius in quo uniuntur, est maxima*. Probatur. Quia unitas divinae personae, in qua uniuntur, est maxima. – Secundaria conclusio est: *Huiusmodi unio, ex parte naturarum quae coniunguntur, non est maxima*. Nec aliter probatur.

¶ III. Circa distinctionem in littera assignatam dubium non dissimilandum occurrit · quoniam videtur deficiens ·. Quia conjunctio aliquorum in aliquo uno potest accipi non solum ex parte eorum quae coniunguntur, vel ex parte eius in quo coniunguntur: sed etiam ex parte conjunctionis extremorum in illo uno. Verbi gratia, conjunctio corporis et animae in Socrate potest accipi ex parte animae et corporis; vel ex parte Socratis; vel ex parte conjunctionis illorum in Socrate. Et in littera hoc tertium membrum deficit. Et tamen hoc est principalius membrum in proposito considerandum. Quoniam non dicitur, proprie loquendo, unio maior ex parte extremorum, nec ex parte termini: sed ex parte conjunction·» extremorum in termino. Contingit siquidem in Socrate coniungi multa accidentia, quae, licet ex parte eius in quo coniunguntur, scilicet persona Socratis, habeant maximam unitatem, non tamen propterea sunt maxime unum: quia conjunctio ipsa in Socrate non est maxima, sed minima.

¶ IV. Dubium secundo oritur hinc circa conclusionem principalem *: quoniam non nisi abusive salvatur ex illa unionem incarnationis esse maximam post unionem Trinitatis divinae; quod tamen et Auctor salvare nititur in Huera, et Bernardus, in Libro *de Consideratione* ·. assertit. Et probatur sequela. Quoniam non nisi abusive diceretur quod unio creaturarum universi est maxima quia ex parte eius in quo uniuntur est maxima, quia unitas Dei, in quo uniuntur, est maxima unitas. Ita enim dicitur in littera quod divinae humanaeque naturae unio in Christo est maxima ex parte eius in quo uniuntur, quia unitas divinae personae, in qua uniuntur, est maxima. Et similiter non solum unitas naturarum divinae et humanae esset maxima: sed etiam unio accidentium Christi, puta visus et auditus, esse albi et crispini, esset maxima ex parte eius in quo uniuntur, quia uniuntur in persona divina, cuius unitas est maxima. Hoc enim non est salvare unionem incarnationis esse maximam nisi abusive, ut patet.

Et multiplicatur dubium ex Durando, in v dist. HI *Sent.*, qu. ni, dicente unionem incarnationis esse maximam quantum ad dignitatem : et non quantum ad intrinsecam rationem unionis ·. Et hoc secundum probat, quia illa unio est quantum ad rationem unionis maxima, cuius extrema magis

et intimius efficiunt vel efficiuntur unum. Sed extrema multarum unionum, et non incarnationis, sunt talia. Ergo. – Maior probatur: quia unione, ut sic. aliqua sunt unum; ratio autem unius est ratio indivisi. – Minor vero: quia materia et forma constituunt unum per essentiam, et unum est inseparabile ab alio, manente consistentia; non sic autem constat eue extrema incarnationis. – Unde glossat Durandus Bernardum. quod intelligitur dc maxima unione quantum ad dignitatem.

¶ V. Ad hanc quaestionem ♦ respondetur quod distinctio male intelligitur. Nam neutrum distinctionis membrum accipiendum est secundum se. Ita quod, cum distinguitur coniunctionem posse accipi ex parte extremorum vel ex parte termini, non intelligitur ex parte extremorum secundum se, et similiter non intelligitur ex parte termini secundum se · sed, quemadmodum primum membrum intelligitur ex parte extremorum *inter se*, ita secundum intelligitur ex parte termini *ut coniungentis*. Et sic non deficit tertium membrum: sed tertium membrum est id quod distinguitur in primum et secundum; nam conjunctio ipsa duorum in aliquo uno distinguitur quia accipi potest ex parte extremorum inter se, vel ex parte eius in quo coniunguntur ut sic. Verbi gratia, conjunctio animae et corpori·. in homine potest dupliciter accipi: primo, ex parte animae et corporis, non secundum se (sic enim valde distant), sed inter se, quia inter se funguntur ut actus substantialis et potentia; alio modo, ex parte eius in quo iunguntur, inquantum iunguntur in illo, puta inquantum sunt in una natura composita, puta humanitate, vel inquantum sunt in uno persona, puta Socrate. Et hic est verus sensus distinctionis litterae. Objectiones autem procedunt contra alium sensum, quo sumuntur extrema quae iunguntur, secundum se, et id in quo iunguntur, secundum se. Et ideo non est mirum si deficit; si deducit ad inconvenientiam; et si non salvat intentum niri abusive.

¶ I. Ex his patet solutio secundi dubii *. Nam sensus * Naa. n. litterae est quod naturae divinae et humanae, quae in mysterio incarnationis uniuntur, conjunctio dupliciter potest accipi: vel ex parte naturarum inter se: – et sic per se nola relinquitur pars negativa: sicut vere est per se nota, quia inter se non uniuntur nisi sicut causa et instrumentum causae, ubi constat non esse maximam unionem; – vel ex parte eius in quo uniuntur, hoc est, ex parte personalis conjunctionis quam obtinent in una persona divina. Hoc enim idem est ac dicere, ex parte personae divinae in qua coniunguntur ut sic. Hoc enim idem est ac dicere ex parte personae divinae inquantum est persona utriusque naturae. Hoc enim est accipere coniunctionem ex parte eius in quo iunguntur ut sic: hoc est, formaliter loquendo. Quocirca quia, ut patet ex prius · dictis, uniuntur in persona divina substantialiter, et non accidentaliter. ut accidentia Christi: et uniuntur substantialiter non ut partes, ut manus et caput, sed ut totum, ut natura ipsa, ut haec humanitas unitur Socrati ; et uniuntur non solum substantialiter absque partium imperfectione, sed sic substantialiter uniuntur in una simplicissima et indivisibilissima ac incomponibili unitate substantiali personali communi utrique naturae·– ut superet merito omnem aliam unionem quorumcumque in alio ut sic. Ita quod·» licet anima et corpus Socratis uniantur substantialiter et in una natura humanitatis et in una persona Socratis, non tamen magis, sed pluribus modis uniuntur quam natura divina et humana in Christo, quia uniuntur et in natura et in persona, istae autem uniuntur tantum uno modo, scilicet in persona. Sed unio haec in isto uno modo est maior quam sit illa in utroque: quia in mysterio incarnationis unitas communis extremis, secundum quam propriissime et formaliter quantificatur conjunctio in tertio, est unitas personalis simplicissima et incomponibilis et indivisibilissima, ad quam constat quod nec unitas personalis Socratis, nec unitas essentialis humanitatis, nec ambae simul ascendunt, ut patet.

Notanir autem dixi, *unionem m alio*. Dixi enim hoc ad praeservandum doctrinam hanc ab unione aliquorum inter se: quoniam, ut in littera patet, non cx hac parte, sed solum cx parte unionis in aliquo uno, unio naturarum in Christo est maxima. Si tamen unio haec incarnationis perspicimur ut est duorum inter se, scilicet personae divinae et humanae naturae, sic etiam invenitur maxima et excedens omnes alias uniones, propter dictam rationem. Et secundum quid excedit unionem Trinitatis: ut dicitur rcsPⁿn5ⁿone ultimum *, cx Augustino, quia *homo potius est in Filio Dei quam Filius in Patre*; quia scilicet idem est suppositum hominis ct Filii Dei. non est autem idem suppositum Patris ct Filii. Appellatur autem secundum quid maior hinc ista unitas, quia *homo* importat utrumque, naturam scilicet humanam ct suppositum: ct non quoad naturam significatam, sed quoad suppositum tantum est magis in Filio quam Filius in Patre. Merito autem quod secundum aliquid sui est magis unum, ct secundum aliquid minus unum, appellatur secundum quid, ct non simpliciter magis unum. – Et per haec patet expositio litterae totius articuli.

VII. Ad Durandum * autem dicitur quod extorquet Bernardi sententiam, ct vilificat eam. Dc unione enim inquantum unio, secundum ipsam rationem unionis, loquitur Bernardus, praeponens unionem Trinitatis; quae non esset praeponenda quoad dignitatem, quin tota Trinitas non est dignior persona Filii. Formatter igitur Bernardus; forma-

liter et Auctor loquitur; formaliter ct nos intclligimus, atque salvamus unionem incarnationis esse, post unitatem Trinitatis, maximam simpliciter.

Et cum dicitur. *Ille sunt magis unum quorum extrema magis et intimius constituunt unum*, dicitur quod addendum est huic propositioni: *re/ sunt unum inter se, vel in tertio*. Alioquin, negetur: quia voluntaria est. Nam cx intrinseca ratione unionis ct unius nihil aliud habetur quam quod unita aut fiunt aut sunt unum, hoc est indivisa, inter se vel in tertio. Personae enim divinae non fiunt, sed sunt unum in tertio, hoc est in divina essentia. Et similiter in proposito duae naturae sunt unum in persona divina, ct natura humana est una personaliter cum persona divina. – Et sic negatur minor, scilicet quod materia et forma magis ct intimius sunt unum in essentia humanitatis: non enim est minus unum unum in persona substantialiter ct simplicissima. quam unum in substantia ct persona composita. – Et cum probatur cx inseparabilitate, respondetur quod etiam hic non potest fieri separatio, salva consistentia omnium extremorum. Quoniam si humana natura separaretur a Verbo, non esset idem, sed alius homo; et similiter persona divina amitteret esse hominem. Consui autem quod tam esse hominem est esse substantiale, quam esse alium hominem est esse aliam substantiam.

Et si haec apparent mirabilia cl incomprehensibilia nobis, non propterva ^unt reiicienda: sed credenda cl verneranda.

ARTICULUS DECIMUS

UTRUM UNIO INCARNATIONIS SIT PER GRATUM

Infra, qu. n, art. 6; 111 *Sent*, diet. χπi. qu. in. art i; Zk *Verity* qu. nix, art. Ad Colon,, n, lect. ri.

D DECIMUM SIC PROCEDITUR. \idetur quod unio incarnationis non sii per gratiam. Gratia enim est accidens quoddam: ut in Secunda Parte * habitum est. Sed unio humanae naturae ad divinam non est facta per

accidens: ut supra * ostensum est. Ergo videtur quod unio incarnationis non sit facta per gratiam.

2. Praeterea, gratiae subiectum est anima. Sed sicut dicitur *Coloss. π ♦ in Christo habitavit plenitudo divinitatis corporaliter*. Ergo videtur quod illa unio non sit facta per gratiam.

3. Praeterea, quilibet sanctus Duo unitur per gratiam. Si igitur unio incarnationis fuit per gratiam, videtur quod non alitur dicatur Christus esse Deus quam alii sancti homines.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro *de Praedest. Sanctorum* *: *Ea gratia Jit ab initio fidei suae homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus*. Sed homo ille factus est Christus per unionum ad divinam naturam. Ergo unio illa fuit per gratiam.

Respondeo dicendum quod, sicut in Secunda Parte * dictum est, gratia dupliciter dicitur: uno modo, ipsa voluntas Dei gratis aliquid dantis; alio modo, ipsum gratuitum donum Dei. Indiget autem humana natura gratuita Dei voluntate ad hoc quod elevetur in Deum: cum hoc sit supra facultatem naturae suae. Elevatur autem humana natura in Deum dupliciter. Uno modo, per operationem : qua scilicet sancti cognoscunt et amant

Deum. Alio modo, per esse personale: qui quidem modus est singularis Christo, in quo humana natura assumpta est ad hoc quod sit personae e l ilii Dei. Manifestum est autem quod facta perfectionem operationis requiritur quod potentia sit perfecta per habitum : sed quod natura habeat esse in supposito suo, non fit mediante aliquo habitu.

Sic igitur dicendum est quod, si gratia accipiat ipsa Dei voluntas gratis aliquid faciens, vel gratum seu acceptum aliquem habens, unio incarnationis facta est per gratiam, sicut ct unio sanctorum ad Deum per cognitionem et amorem. Si vero gratia dicatur ipsum gratuitum Dei donum, sic ipsum quod est humanam naturam esse unitam personae divinae, potest dici quaedam gratia, inquantum nullis praecedentibus meritis hoc est factum : non autem ita quod sit aliqua gratia habitualis qua mediante talis unio fiat.

An primim ergo dicendum quod gratia quae est accidens, est quaedam similitudo dixinitatis participata in homine. Per incarnationem autem humana natura non dicitur participasse similitudinem aliquam divinae naturae; sed dicitur esse coniuncta ipsi naturae divinae in persona Filii. Maius autem est ipsa res quam similitudo eius participata.

Ad secundum dicendum quod gratia habitualis est solum in anima: sed gratia, idest gratuitum Dei donum quod est uniri divinae personae, per-

• Nom i», Ei
tHHlliFlucifar.

• P Π- qu
«n. s, xJ S

• Art 6.

“ Vera. 9.

• Op. xv

• P II-*. qu cx,
afl t.

a) *personat.* – *persona* omnes, praeter *in persona* «II ; ci, qu. m, art. 8, ?.

linet ad totam naturam humanam, quae componitur ex anima et corpore. Et per hunc modum dicitur plenitudo divinitatis in Christo corporaliter habitasse: quia est unita divina natura non solum animae, sed etiam corpori.

Quamvis etiam possit dici * quod dicitur habere in Christo corporaliter, idest *non umbraliter* sicut habitavit in sacramentis veteris Legis, ubi quibus ibidem subditur* quod sunt *umbra futurorum, corpus autem est Christus*: prout scilicet corpus contra umbram dividitur.

Dicunt etiam quidam * quod divinitas dicitur in Christo habitasse corporaliter scilicet tribus modis, sicut corpus habet tres dimensiones: uno modo, per essentiam, praesentiam et potentiam, sicut in ceteris creaturis; alio modo, per gratiam gratum facientem, sicut in sanctis; tertio modo, per unionem personalem, quod est proprium sibi.

Unde patet responsio ad tertium: quia scilicet unio incarnationis non est facta solum per gratiam habitualement, sicut alii sancti uniuntur Deo; sed secundum subsistentiam, sive personam.

umbraliter. – iibaliter Λ, mutabiliter umbratilititer miraly) corporaliter. – E et tertie; om. – Pen *tdlicet, idest* PGHI, bUtt<r b. i om. Fa.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus articuli decimi clarus est. In corpore articuli duo fiunt: primo, ponitur distinctio bimembris de gratia; secundo, respondetur quaesito tribus conclusionibus ♦.

Distinctio est. *Gratia* pro voluntate Dei gratuita; vel pro gratuito dono. Ubi nota duo. Primum est quod in utroque membro iit mentio de gratuito. Quia voluntas quandoque est debita: quandoque gratuita. Voluntas enim iustitiam ministrantis est voluntas ex debito dantis unicuique quod suum est: voluntas autem non ex debito, nec mercenarie, nec vi aut metu danti*, sed umore benevolentiae, gratuita est. Et similiter donum gratuitum est quod ex tali voluntate datur.

Secundum est quod appellatione doni gratuiti non solum venit habitualis gratia: sed etiam quodeumque donum gratis concessum, sive illud sit actuale aliquod auxilium, sive quacunque alia res. Unde, quia hoc membrum subdividitur in littera, quamvis non sub forma subdivisionis, ideo numerus conclusionum excedere videtur membra divisionis: cum tamen in veritate, iuxta tria membra in littera posita, scilicet gratuitam voluntatem Dei, et gratuitum donum habitualis gratiae, et gratuitum donum ipsius unionis, tres sint conclusiones.

II. Prima igitur conclusio est: *Sumendo graliam pro gratuita Dei voluntate, unio incarnationis facta est per gratiam, sicut et unio sanctorum ad Deum per cognitionem et amorem*. Probatur. Quia ad hoc quod natura humana elevetur in Deum, sive per esse personale sive per operationem, eget Dei voluntate gratuita: quia utrumque esi supra facultatem naturae suae.

III. Secunda conclusio est: *Sumendo gratiam pro gratuito Dei dono, hoc est, gratia habituali, unio incarnationis non est facta per gratiam: unio vero sanctorum ad Deum fit per gratiam*. Probatur. Quia. m communi loquendo, formaliter ad perfectionem operationis requiritur quod potentia sit perfecta per habitum: ad hoc autem quod natura sit in suo supposito, non exigitur habitus aliquis. Differentia autem inter has duas uniones in hoc consistit quod unio sanctorum ad Deum est per elevationem ad operationes cognitionis et amoris: unio autem Christi est per elevationem naturae humanae ad esse personale Filii Dei. XuLi ergo gratia hic mcdi.it, sed ibi.

Ubi nota primo, quod hinc habes, apud Auctorem, eodem se habere modo naturam humanam Christi ad personam Filii Dei sicut se haberet ad personam propriam, et sicut sc habet natura Socratis ad personam Socratis. Nam hinc habes quod ex eo quod, formaliter loquendo, inter naturam et proprium suppositum nullus exigitur habitus, ideo inter naturam humanam et personam Filii Dei in Christo nullus exigitur habitus. Fundatur enim hic processus super illa proportionalitatc, ut patet.

Nota secundo, quod gratiae habitualis in proposito no-

men non restringitur ad gratiam quae ponitur in essentia animae, ut distinguitur a caritate et alii* habitibus infusis: sed communiter sumitur, ut comprehendit sub se quemcumque infusum habitum. Et hoc habes in littera, ex eo quod habitus ad perfectionem operationis requisitus in potentia opemtiva ponitur: quod non venficatur de gratia restricta ad habitum in essentia, ut patet.

IV. Tertia conclusio est: *Sumendo gratiam pro gratuito Dei dono quidquid sit illud, unio incarnationis est gratia*. Probatur. Quia est donum Dei concessum humanitati Christi nullis praecedentibus mentis.

i bi nuta primo quod, hoc modo loquendo de gratia, ipsa unio appellatur gratia modaliter: quia scilicet gratuite facta est. scilicet absque ullo merito. Et hinc fit ut in Christo ponatur, ultra habitualement gratiam, *gratia unionis*, qua«/ est ipsa unio gratuito concessa.

Nota secundo, quod caule Auctor locutus, non dixit quod. huc modo sumendo gratiam, unio *sit facta per gratiam*, sicut dixit in praecedentibus conclusionibus, et sicut quaesitum est in titulo articuli: sed dixit quod *ipsa unio est gratia*. Et ratio est quia ly *per* denotat causalitatem gratiae super unionem: eiusdem autem ad seipsum non est causalitas.

V. In responsione ad primum eiusdem articuli, nota, ex supra dictis in articulo septimo eiusdem quaestionis*, quod «Co«aia«eL ° » coniuunctio humanae naturae cum persona Filii Dei, quae nihil aliud est quam utnusque indivi&iio in esse personali ipsius Filii Dei, potest dupliciter accipi: scilicet vd secundum illam entitatem positivam quae est illud esse personale illius naturae creatae; vel secundum mutationem et relationem qua unitur et unita relative dicitur humana natura personae illi. Nullum siquidem aliud ens reale apparet intervenire aut inveniri in hoc mysterio, ultra extrema. Et st quidem unionis gratia, pro gratuito dono, sumatur secundo modo, sic est donum creatum: quoniam tam mutatio passiva qua natura humana elevata est ad esse personale Dei, qunm relatio unionis, inter creatas res est. Si vero unionis gratia, similiter pro dono gratuito, sumatur primo modo, sic. quoad rem datam, increatum donum est, quia data est personalitas divina naturae creatae: quoad substantialement vero compositionem, seu coniunctionem personalitatis cum natura, donum creatum est, ut patet. Et quia unionis gratia haec omnia concludit, ideo quandoque res mercata ponitur: ul in hac littera, dum dicitur, *Maius autem est ipsa res quam ipsa similitudo eius participata*; et est sermo de re divinae naturae et personae, m qua unionis gratia consistit. Quandoque autem ponitur res creata: dum ex voluntate Dei gratuita factu dicitur in hac littera*; et diffuse inferius articulo duodecimo huiusmet *■ quaestionis. Et verum est quantum ad communionem illius esse divini ad naturam humanam, quae per assumptionem facta est, et ad quam relatio unionis consequitur.

ARTICULUS UNDECIMUS

UTRUM UNIO INCARNATIONIS FUERIT ALIQUA MERITA SUBSECUTA

I* II*, qu. xcvm, an. 4; III *Sent.*, ditt. iv, qtu m, art. i; *Ad fltb.*, cap. i. l cet. iv.

I xdeclmi M sic proceditur. Videtur quod unio incarnationis fuerit aliqua merita subsecuta. Quia super illud Psalmi *, — *⁊ ⁊ā misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te*, dicit Glossa *: *Ille insinuat* *desiderium Prophetarum de incarnatione, et meritum impletionis*. Ergo incarnatio cadit sub merito.

2. Praeterea, quicumque meretur aliquid, meretur illud sine quo illud haberi non potest. Sed antiqui Patres merebantur vitam aeternam, ad quam pervenire non poterant nisi per incamationem: dicit enim Gregorius, in libro *Moral.* *: *Hi qui ante Christi adventum in hunc mundum venerunt, quantamlibet iustitiae virtutem haberent, ex corporibus educti in sinum caelestis patriae statim recipi nullo modo poterant, quia nondum ille venerat qui nistorum animas in perpetua sede collocaret*. Ergo videtur quod meruerim incarnationem.

3. Praeterea, de Beata Virgine cantatur* quod *Dominum omnium meruit portare*: quod quidem factum esi per incarnationem. Ergo incarnatio cadit sub merito.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro *de Praedest. Sanctorum* *- *Quisquis in capite nostro praecedentia merita singularis illius generationis invenerit, ipse in nobis, membris eius *, praecedentia merita multiplicatae regenerationis inquirat*. Sed nulla merita praecesserunt regenerationem noslram: secundum illud *Iit.* m *: *Non ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos Jecit per lavacrum regenerationis*. Ergo nec illam Christi generationem aliqua merita praecesserunt.

Respondeo dicendum quod, quantum ad ipsum Christum, manifestum est ex praemissis * quod nulla eius merita potuerunt praecedere unionem. Non enim ponimus quod ante luerit purus homo, et postea per meritum bonae vitae obtinuerit p esse Filius Dei. sicut posuit Photinus: sed ponimus quod a principio suae conceptionis ille

homo vere fuerit Filius Dei. utpote non habens aliam hypostasim quam l'ilium ⁊ Dei, secundum illud Luc. i *: *Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur ⁊ilitts Dei*. Et ideo omnis operatio illius hominis subsecuta est unionem. Inde nulla eius operatio potuit esse mentum unionis.

Sed neque etiam opera cuiuscumque alterius hominis potuerunt esse meritoria huius unionis ex condigno. Primo quidem, quia opera meritoria hominis proprie ordinantur ad beatitudinem, quae est *virtutis praemium* *, et consistit in plena Dei fruitione. Inio autem incarnationis, cum sit in esse personali, transcendit unionem mentis beatae ad Deum, quae est per actum (ruentis. El ita non potest cadere sub merito. — Secundo, quia gratia non potest cadere sub merito: quia est merendi principium. Inde multo minus incarnatio cadit sub merito, quae est principium gratiae, secundum illud Ioan, i *: *Gratia et veritas per lesum Christum facta est*. — Inio, quia incarnatio Christi est reformative lotius humanae naturae. El ideo non cadit sub merito alicuius hominis singularis: quia bonum alicuius puri hominis non potest esse causa boni totius naturae ⁊

Ex congruo tamen meruerunt sancti Patres incarnationem. desiderando el petendo, Congruum enim erat ut Deus exaudiret eos qui ei obediebant.

Ei per hoc patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum hoc esse falsum, quod sub merito cadat omne illud sine quo praemium esse non potest. Quaedam enim sunt quae non solum requiruntur ad praemium, sed etiam prae-exiguntur ad meritum: sicut divina bonitas, et eius gratia, ct ipsa hominis natura. Et similiter incarnationis mysterium est principium merendi: quia *de plenitudine Christi omnes accepimus* l, ut dicitur Ioan, t *.

Ad tertium dicendum quod Beata Virgo dicitur meruisse portare Dominum lesum Christum, non quia meruit Deum incarnari: sed quia meruit, ex gratia sibi data, illum : puritatis et sanctitatis gradum ut congrue posset esse mater Dei.

T

* Axiom £/U-, hb., l. uf i«, n j - s. n. kcL ti*

Vm »7-

* Vcn- »6

i) *in nobis, membris eius.*— CFGla; *in nobis membris* AE, *a nobis* BD, *a nobis* Hta, *in nobis* l».
i») *obtinuerit, — obtinuerat* ABCEl.
y) *Ethum.* — *Eitii* tertia.

3) *boni totius naturae,*— JI et editiones; *totius boni naturae* prima et EGI, *totius humanae naturae boni* E.
</ *accepimus,* — *acceperunt* terna praeter P.
ζ) *illum.* — F ct tertia; *secundum illum.*

Commentaria Cardinalis Caietani

In titulo articuli undecimi, vide quod in praecedenti ct hoc atque sequenti articulo quaestio est de causa unionis. Et quoniam triplex illius causa assignatur, scilicet gratia, merita ct natura, ideo, expedito decimo articulo de gratia, in hoc undecimo quaeritur de mentis, an scilicet unio haec cx meritis fuerit: et demum in duodecimo quaentur an fit naturalis Christo, etc., hoc est, a natura.

In corpore articuli sunt tres conclusiones . Prima est : *Sulla Christi opera fuerunt meritoria unionis*. Probatur.

• et aura m.

Ille homo qui est Christus, a principio suae conceptionis fuit Filius Dei hypostatice. Ergo omnis illius hominis operatio subsecuta est unionem. Ergo nulla eius operatio potuit esse meritum unionis.

Antecedens declaratur, primo, ex differentia inter sententiam fidei et bacresim Photini. Et probatur, secundo, auctoritate Angeli, Lue. i. — Consequentiae autem relinquuntur ut per se notae. Et vere sic est. Quoniam pruna patet ex hoc ipso quod omnis operatio cuiuscumque ho-

•S
n.

mink prac*upponit illum hominem: oppositum enim non est intclligibilc. Klein autem esi dicere quod omnis operati.» Christi pracMjpponit unionem, et dicere quod prac-supponit personam illius hominis: quoniam nonnisi per unionem habetur persona illius hominis, quoniam est ipsa persona Filii Dei. Ex hoc igitur quod persona illius hominis est persona l'ilii Dei per unionem naturae humanae ad personam Filii Dei, optime et evidenter sequitur quod omnis operatio illius hominis praesupponit unionem, quia praesupponit illum hominem. – Secunda quoque petet ex hoc quod meritum praecedit, saltem naturae ordine . praemium : ut patet.

II. Dubium hoc in loco nonnullum occurrit quia, licet hinc habeatur quod omnis operatio illius hominis subsecuta est unionem, non tamen hinc habetur quod omnis operatio illius naturae humanae subsecuta e»t unionem. Et diceret quispiam quod illa natura humana, ucut secundum sc praesupponitur naturae ordine unioni, quia assumptio praesupponit quod assumitur; ita secundum aliquod opus eius, puta inieJligere et velle, quae sunt in*tantanc.i, praesupponitur ordine naturae n^umptioni; et per illud velle, informatum cantate, natura illa meruit assumi, in eodem instanti temporis, et prius natura.

Ad hac dubium non oportet aliunde quam ex litterae fundamento respondere: ita tamen ut non >it termo dc potentia divina absolute, cum dicitur quod non potuit aliqua operario praecedere unionem : sed de potentia quam ordo rerum habet, simpliciter ct in mysterio incarnationi». Cum enim natura humana m Christo assumatur ad c*\$c personale Dei, idem e^t ordo naturae humanae Chriai id

personum Filii Dei qui est naturae humanae Socratis ad penonam Socratis. Et ideo, sicut natura Socratis prius natura personatur per Socratem quam operetur; tum quia c*sc personale, utpote substantiale, est prius quam operari; tum quia primus terminus ut *quod* generationis est ipse Socrates: et deinde, naturae nrdine, consequuntur operationes, etiam naturalissimae; ut, «i sol fieret, primo fieret suppositum solis et deinde luceret, quamvis in eodem instanti: ita prius natura humanitas Christi personatur per Verbum Dei quam operetur, propter Utramque dictam rationem; quia scilicet personari spectat ad esse substantiale, confert enim subsistere, quod primae «ubstanxiae solius c«t; et quia primus terminus generationis Christi ut *quod* fuit persona Filii Dei. dicente Angelo, *Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur*, procul dubio cum rei seritate, *Filius Dei*. Non potc*I ergo poni quod anima Christi prius natura quam uniretur, intelligeret aut amaret.

III. Secunda conclusio est: *Nulla opera cuiuscumque alterius hominis putuerunt esse meritoria huius unionis ex condigno*. Probatur tripliciter. Primo, quia unio ista superat unionem bcatitudinis, quae proprie cadit sub merito.– Secundo, qui i unio ista est principium gratiae, quae non pateti cadere sub merito. – Tertio, quia unio ista est reformatus totius humanae naturae, cum* totius bonum constat non pos*e a singulari puro homine causari.

I citii conclu&iu esi: *Sancti Patres meruerunt incarnationem de congruo, desiderando ei petendo*. Probatur. Quia congruum cut Deum exaudire sibi obedientes. Et hoc citam modo exponi potest quod Heatd \irgo *meruit Christum portare* ", scilicet merito congrui.

ARTICULUS DUODECIMUS

UTRUM GRATIA UNIONIS FI ERIT CHRISTO HOMINI NATURALIS

Infra, qu. χτιiv, ari. 3, «d s; III *Sent.*, dm. nr, qu, m, ah. a, 1.

M s,c proceditur. Videtur V^jjoquod gratia unionis non fuerit Christo j.QSêçXĩ lioinini naturalis. Unio enim incantanon est facia in natura, sed in persona, ut supra * dictum usi. Sed unumquodque denominatur a termino. Ergo gratia illa magis debet dici personalis quam naturalis.

2. Praeterea, gratia dividitur contra naturam: sicut gratuita, quae sunt a Deo, distinguuntur contra naturalia, quae sunt a principio intrinseco. Sed eorum quae ex opposito dividuntur, unum non denominatur ab alio. Ergo gratia Christi non est ei naturalis.

3. Praeterea, naturale dicitur quod est secundum naturam. Sed gratia unionis non est naturalis Christo secundum naturam divinam: quia sic conveniret etiam aliis personis. Neque etiam naturalis est ei secundum naturam humanam: quia sic conveniret omnibus hominibus, qui sunt eiusdem naturae cum ipso. Ergo x idetur quod nullo modo gratia unionis sit Christo naturalis.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in *Enchirid.*'*. *In naturae humanae susceptione Jit quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, quannullum possit admittere peccatum*.

Respondeo dicendum quod, secundum PhilodS ubJiv/dp' s^ophum, *n *Metaphys.* *, natura uno modo dicitur ipsa nativitas, alio modo essentia rei.

I nde naturale potest aliquid dici dupliciter. Uno modo, quod est tantum ex principiis essentialibus rei: sicut igni naturale est sursum ferri. Alio modo dicitur 3 esse homini naturale quod ab ipsa nativitate habet: secundum illud *Ephes*, u *; *Eramus* -v<A.> *natura filii irae*; et *Sap. xn ♦. Nequam est natio* " »0 *eorum, et naturalis malitia ipsorum*.

Gratia igiur Christi sive unionis sive habitualis, non potest dici naturalis quasi causata ex principiis naturae humanae in ipso: quamvis possit dici naturalis quasi proveniens in naturam humanam Christi causante divina natura ipsius. Dicitur autem naturalis utraque gratia in Christo inquantum earn a nativitate habuit: quia ab initio conceptionis fuit natura humana divinae personae unita, et anima eius fuit munere gratiae repleta.

Ad primum ergo dicendum quod, licet unio non sit lacta in natura, est tamen causata ex virtute divinae naturae, quae est vere natura Christi. Et etiam convenit Christo a principio nativitatis.

Ad secundum dicendum quod non secundum idem dicitur gratia, et naturalis. Sed gratia quidem dicitur inquantum non est ex merito: naturalis autem dicitur inquantum est ex virtute divinae naturae in humanitate Christi ab eius nativitate.

Ad tertium dicendum quod gratia unionis non est naturalis Christo secundum humanam natu-

aj *dicitur*. – PFpH. *ridetur*.

jv) *Cbrhti*. – PE.F; om.

Elide.

ram, quasi ex principiis humanae naturae causata. Et ideo non oportet quod conveniat omnibus hominibus. Est tamen naturalis ei secundum humanam naturam, propter proprietatem nativitatis ipsius: prout sic conceptus est ex Spiritu Sancto

ut esset idem naturalis filius Dei et hominis. Secundum vero divinam naturam est ei naturalis, inquantum divina natura est principium activum huius gratiae. Et hoc convenit toti Trinitati: scilicet huius gratiae esse activum principium.

Commentam Cardinalis Caietani

In titulo articuli duodecimi, nota quod ideo in titulo apponitur ly *homini*, ita quod non quaeritur utrum gratia unionis sit Christo naturalis, sed an sit naturalis Christo *homini*, ut denotaretur quod difficultas huius dubii ex parte eius quod est esse hominem, se tenet. Non enim est quaestio de Christo secundum quod Deus, sed secundum quod

• a. art. pr>ec. Com meat. num > tolu

• a. num Mq.

Cst homo, an gratia unionis sit illi naturalis. In corpore articuli duo nunt: primo, ponitur una distinctio de ly *naturalis*; secundo, respondetur quaesito tripliciter*. Distinctio est. *Naturale* dupliciter: vel quod causatur ex principiis essentialibus rei. sicut passio ex principiis subjecti, sicut moveri deorsum ex principiis corporis gravis; vel quod ab ipsa nativitate habetur. Probatur, primo, distinctio. Quia *natura* dicitur dupliciter. V *Metaphys.*: scilicet de *essentia*, et de *nativitate*. Probatur, secundo, secundum membrum, auctoritate duplici sacrae Scripturae.

Nota hic quod secundum membrum, scilicet *naturale a nativitate*, dupliciter intelligi potest. Uno modo, ut denotetur sola coaevitas, quia scilicet incoeperunt simul tempore: sicut de caeco a nativitate dicimus, quia caecitas simul incoepit cum homine qui est caecus. Alio modo, ut denotetur non sola con-duratio, sed etiam causalius, ita quod ex vi nativitatis habeat illud: sicut dicimus quod sextus digitus est naturalis ex nativitate in utero, quia scilicet ex vi talis nativitatis, abundantis in materia, etc., iste sortitus est sextum digitum. In proposito intelligitur secundum membrum utroque modo. Et ad secundum modum * spccut auctoritas Apostoli, *Eramus natura filii irae*: quoniam ex vi nativitatis nostrae per propagationem ex Adam sumus filii irae, dum ex vi nativitati, nostrae in utero inficimur peccato originali. Ad primum autem modum spectat auctoritas *Sapientiae*: quoniam Chananaei, de quibus loquitur, non ex vi nativitatis contrahebant peccata parentum, sed malitia illorum ita cito incipiebat ut dicatur in utero incoepisse, iuxta consuetum modum loquendi sermone emphatico.

Pa.

¶. Prima conclusio est: *Gratia, sive unionis sive habitualis, non est naturalis Christo ut causata ex principiis humanae naturae.*

Secunda conclusio est: *Gratia utraque potest dici naturalis Christo quasi proveniens ex natura divina Christi in naturam humanam eiusdem.*

Tertia conclusio est: *Gratia utraque est naturalis Christo, sumendo naturale a nativitate.* Probatur in primo sensu, hoc est secundum coaevitatem. Quia ab initio conceptionis fuit natura humana divinae personae unita, et hoc quoad gratiam unionis: et anima eius fuit munere gratiae repleta, et hoc quoad gratiam habituaalem. – In secundo autem sensu, hoc est ex vi nativitatis, probatur in responsione ad tertium, ex proprietate nativitatis Christi. Quia sic conceptus est ex Spiritu Sancto ut esset idem

naturalis Filius Dei et hominis: testante hanc nativitatis sim Angelo dicente -, *Spiritus Sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi*, dum subdit, *Idcoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*; illa enim causalis, *Idcoque et quod nascetur ex te. erit Filius Dei.* manifestat. it ad hoc esse ordinatam actionem Spiritus Sancti ut ex vi talis nativitatis natum esset Filius Dei, quod in ipsa gratia unionis consistit. Gratia autem habitualis, ut in proprio tractatu patebit, est in Christo velut proprietas consequens gratiam unionis, sicut splendor solem.

– ap.t,teru

-

· Q·.m.«a,j.

III. Nola hic tria. Pruno quod, quamvis in littera divisae sint explanationes et probationes tertiae conclusionis, secundum duos assignatos in secundo membro sensus; quia tamen veri sunt, in littera ponuntur, et brevius uniti clarent novitiis, ideo adunavi dicta in responsione ad tertium. et iunxi corpori articuli.

Secundo, quod Auctor plus donavit quam promisit: dum quaesivit de gratia unionis, et respondit de gratia unionis et habituali.

Tertio quod, dum in secunda conclusione dicitur quod gratia Christi potest dici naturalis ex divina natura. Auctor caute apposuit duo vocabula: primo, *potest dici*; secundo, *quasi proveniens*. Est siquidem considerandum quod ad hoc ut aliqui dicatur proprie naturale a natura pro essentia, duo concurrunt: primum est causalitas; secundum modus causandi. Oportet enim ut causetur a natura, et quod naturali modo, non libere, causetur a natura; sic enim passio a principiis naturae, sic ferri sursum a levitate causatur, sic naturale distinguitur contra liberum. In proposito autem, quia omnis causalitas Dei ad extra est libera et nulla est naturalis, ideo gratia in Christo ex divina natura causata deficit a naturali in modo quo fit: et potest dici naturalis quoad primum, quia ex divina causatur natura; quoad secundum vero, potest dici naturalis non formaliter, quia in veritate non naturaliter, sed libere causatur; sed quasi virtualiter, seu condicionaliter; hoc est quia, si divinae naturae competeret ad extra uterque modus causandi, scilicet naturaliter vel libere, utraque gratta in Christo naturaliter causaretur; quia gratia unionis spectat ad esse personale ipsius divinae naturae, ac per hoc ad causalitatem naturalem pertineret si ibi inveniretur; gratia vero habitualis in Christo spectaret ad proprietatem humanae naturae iunctae iam secundum esse divinae naturae. Et propterea Auctor dixit, *Dici potest naturalis quasi proveniens*, significans per hoc quasi naturalem modum quo gratia in Christo heri dici potest, quamvis in veritate non sit modus naturalis. Hoc autem singulariter de gratia Christi dici potest. Quia reliquis hominibus» et etiam angelis, constat quod non solum dat. sed daret Deus gratiam suam prout vult, utpote non communicans suum esse personale, nec iunctis sibi secundum esse induens.

QUAESTIO TERTIA

DE UNIONE EX PARTE PERSONAE ASSUMENTIS

IN OCTO ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de unione ex parte personae assumentis *. Et circa hoc quaeruntur octo.

Primo: utrum assumere conveniat personae divinae.

Secundo: utrum conveniat naturae divinae.

Tertio: utrum natura possit assumere, abstracta personalitate.

Quarto: utrum una persona possit assumere sine alia.

Quinto: utrum quaelibet persona possit assumere.

Sexto: utruin plures personae possint assumere unam naturam numero.

Septimo; utrum una persona possit assumere duas naturas numero.

Octavo: utrum magis fuerit conveniens de persona l ilii quod assumpsit humanam naturam, quam de alia persona divina.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM PERSONAE DIVINAE CONVENIAT ASSUMERE NATURAM CREATAM

Hi «Srrif, dut. V, qu. u. an. i.

PHIMUM SIC PROCEDITUR, Videtur quod -personae divinae non conveniat assumere naturam creatam. Persona enim ^divina significat aliquid maxime perfectum. Perfectum autem esi cui non potest fieri additio . Cum igitur assumere sit quasi *ad se sumere*, ita quod assumptum addatur assumenti, videtur quod persone divinae non conveniat assumere naturam creatam.

2. Praeterea, illud ad quod aliquid assumitur, communicatur quodammodo ei quod in ipsum assumitur: sicut dignitas communicatur ei qui in dignitatem assumitur. Sed de ratione personae est quod sit incommunicabilis: ut in Prima Parte * dictum est Ergo personae divinae non convenit assumere, quod est ad se sumere.

3. Praeterea, persona constituitur per naturam. Sed inconveniens est quod constitutum assumat constituens: quia effectus non agit in suam causam. Ergo personae non convenit assumere naturam.

Sed contra est quod Augustinus * dicit, in libro *de Fide ad Petrum* *: *Formam, idest naturam servi in suam accepit heus ille*, scilicet unigenitus, *personam*. Sed Deus unigenitus est persona. Ergo personae competit accipere naturam, quod est assumere.

Respondeo dicendum quod in verbo *assumptionis* duo importantur, videlicet principium actus, et terminus: dicitur enim assumere quasi *ad se aliquid sumere* '. Iluius autem assumptionis persona est et principium et terminus. Principium quidem,

quia personae proprie competii agere: huiusmodi autem sumptio carnis per actionem divinam facta est. Similiter etiam persona est huius sumptionis terminus: quia, sicut supra * dictum est, unio *Q».n. facta est in persona, non in natura. Et sic patet quod propriissime competit personae assumere naturam.

Ad primum ergo dicendum quod, cum persona divina sit infinita, non potest ei fieri additio. Unde Cyrillus dicit, in Epistola Synodal! Ephesini Concilii*: *Non secundum coappositionem ? contundit) nis intelligimus modum*. Sicut etiam in unione hominis ad Deum quae est per gratiam adoptionis, non additur aliquid Deo: sed id quod divinum est apponitur homini. Inde non Deus, sed homo perficitur.

An secundum dicendum quod persona dicitur incommunicabilis inquantum non potest de pluribus suppositis praedicari. Nihil tamen prohibet plura de persona praedicari. Unde non est contra rationem personae sic communicari ut subsistat in pluribus naturis. Quia etiam in personam creatam possunt plures naturae concurrere accidentaliter*: sicut in persona unius hominis invenitur quantitas et qualitas. Hoc autem est proprium divinae personae, propter eius infinitatem, ut fiat in ea concursus naturarum, non quidem accidentaliter, sed secundum subsistentiam.

Ad tertium dicendum quod, sicut supra * dictum est, natura humana non constituit personam divinam simpliciter: sed constituit eam secundum quod denominatur a tali natura. Non enim ex

•aAn rot PA.
itc mo. Ht. can
Γαι.η«βi“

• Qa i*»«
3, ad4iqe ■»«-
ari. ari- a

• Fefcte*"
• Cap. -♦

3

dht Part I. cap.
IXΠ „

• Cf qa. n m.

«) *ad st aliquid sumere*. – *ad te sumere aliquid* IJD, *aliquid ad te sumere lb*, *ad te tumere* Plk.

?} *c^appositianem*. – *cvaflionent be*, *ap/^ltiancn* P, Ctiy'roJttfo rrom E.
n *accideutalifer*. – T«rtu; *actualités*; Ita in tine >ojuðonn ABFpC.

natura humana habet Filius Dei quod sit simpliciter, cum fuerit ab aeterno: sed solum quod sit homo. Sed secundum naturam divinam consti-

tuitur persona divina simpliciter. Inde persona divina non dicitur assumere divinam naturam, sed humanam.

Commentam Cardinali.-* Caietani

Titulus articuli primi quaestionis tertiae durus c't. In corpore articuli unica est conclusio responsiva quaesito: *Personae competit propriissime assumere naturam*. Probatur. Persona est principium et terminus assumptionis. Ergo »ibi convenit propriissime assumere.

Antecedens, quoad primam partem, probatur: quia assumere est actio divina; agere autem proprie est personae. Quoad secundam vero: quia unio facta est non in natura, sed in persona, ut palet e.\ supra dictis. Consequentia autem probatur: quia in verbo *assumptionis* importantur tria, principium, actus cl terminu»; quoniam assumere dicitur quasi *ad se sumere*, Ex hoc namque quod assumere importat haec tria, et haec omnia competunt personae, quia Ipsa est principium ei terminus actu* talis, ut in antecedente dicitur; consequens manifeste est quod assumere propriissime competat personae.

Ubi nola tria. Primo quod, exponendo *assumere* quasi *ad se sumere*, quia ly ve u't pronomen reciprocum, du pheiter, seu bis, denotat illud pro quo stat concurrere ad actionem illam: uno modo, seu semel, ut principium; ct semel, seu alio modo, ut terminum. Et propterca Xuctor, cx hoc quod assumere dicitur quasi *ad se sumere*, dixit quod importât principium ct terminum actus: nisi enim ly *se* utrumque denotaret, non esset ad se sumere, *cJ esset sumere ad ahum.

Secundo, quod in littera in conclusione additur ly *pro-*
•An *priissime*: quia, ut infra · patebit, non soli personae convenit assumere, *cd soli personae convenit propriissime.

Tertio, quod hic est sermo de persona divina ut dc, non curando utrum sit una sola persona divina vel plure», utrum absoluta vel rehili va. Eius siquidem est proprie agere ut quod agit : ct cius est terminare unionem personalem ut quod subsistit in utraque naturi.

II. In responsione ad primum eiusdem primi articuli, adverte quod tam mirabilis e'ct haec incarnationis coniunctio ut, cum hoc quod fatemur Deum vere acquisivisse esse hominem, quia vere factus est homo; quia tamen huiusmodi substantiale esse acquisii it sine quacumque ipsius Dei mutatione, ac per hoc sine quacumque sui perfectione, ideo hic vere quoque dicitur quod nihil est per incarnationem additum Deo. et quod non Deus, sed homo per incarnationem perficitur. Et ad hoc tantum allatum esse exemplum de unione adoptionis nostrae intcUige, quin sicut in unione filiorum adoptivorum non additur aliquid Deo, sed quod divinum est apponitur homini, ita proportionalior in unione naturalis Filii nihil apponitur Deo, sed Deus lungitur homini ut homo perfectus sh. hoc est. ut homo sit Deus, quod infinitam perfectionem apponit naturae humanae.

III. In responsione ad secundum, dubium occurrit circa incommunicpbiliutcm personae ut in littera describitur, scilicet penes hoc quod *non potest de pluribus suppositis praedicari*. Videtur siquidem satis rudis huiusmodi assignatio incommunicabilitaris. Quoniam talis incommunicabilitas convenit cuilibet singulari creato, tam in genere accidentis quam in genere substantiae. Nam hoc album, cl similiter haec albedo et haec humanitas, non potest de pluribus suppositis praedicari: quia ut in *Antepaedicap. ti,* *mentis** dicitur, cuilibet singulari convenit non dici dc subiecto.

Ad hoc dicitur quod in theologia non potuit forte brevias. clarius ct formalia* describi incommunicnabilitas personae quam descripta est in littera. Quia apud theologos, omnis natura est communicabitis pluribus suppositis, quamvis diversimode. Quia natura divina communis est per identitatem Patri et Filio ct Spiritui Sancto. Et haec natura creata potest esse communis per assumptionem, ut
■ *An. o.* mira · patebit, Patri ct Filio ut Spiritui Sancto. Pcr*ona

quoque communi* est pluribu· naturi*: ut patet de persona Filii Dei subsistente in duabus naturis, divina ct humana; ct dc persona Socrati» communi pluribus, accidentalibus tamen, naturis, ut in littera dicitur. Restat ergo ut propria incommunicabilitai personae consistat in hoc quod non possit ose communis pluribus suppositis, hoc est sibi ipsi ct alteri supposito. Et boc est quod in littera exprimitur per non posse praedicari dc pluribus stipposito. Inde doctrina est subtilissima. Sed ubicctio errat in hoc quod pro eodem accipit *non praedicari de pluribus*, de quo Aristoteles loquitur in *Antcpraedicamentis*, cl *non praedicari de pluribus suppositis*, dc quo Auctor in littera loquitur: cum haec distent valde. Quoniam non posse praedicari dc aliquo vel aliquibus ut superius de inferiori, convenit omni singulari, ui obliciendu bene dicitur : sed non posse praedicari dc plunbu* suppositis soli personae convenit, quia soli personae repugnau Nam ct haec humanius, et quae illi inesl haec albedo, potent de pluribus suppositis praedicari; ut patet si α pluribus divinis personis assumeretur.

IV. In eadem responsione ad secundum, dubium occurrit circ i dlud, *1/oc autem est proprium divinae personae, propter ei u< infinitatem. ut Jiat in ea concursus naturarum non accidntahter, sed secundum subsistentiam* : et de conclusione, et dc ratione eius. Duo *iquidcm bic dicuntur, primo, aliirmatur haec conclusio, scilicet quod sola divina persona potest subsistere in duabus naturis; secundo, assignatur ratio istius conclusionis infimus divinae personae. Ubi duae quaestiones determinantur. Prima est, an aliqua persona creata possit subsistere in duabus naturi». Asseritur siquidem hic pare negativa, dum dicitur quod proprium est divinae personae ut liat in ea concursu» naturarum secundum subsistentiam. — Secunda est, an haec proprietas conveniat divinae personae propter infinitatem ipsius. Asseritur namque in littera pars affirmativa.

Et primam quidem quaestionem Scotus, in 111 *Seni*., dist. i. qu. n, disputat, cl dubiam relinquit. Secundam autem ibidem tractans, oppositum teneU arguitque dicens : - I-ta ratio non videtur concludere. Quia \erburn non est infinitum secundum rationem personalitatis suae, secundum quam substantificat naturam assumptam. Igitur non requiritur infinitas m illo supposito quod sic subsuntiheat. Antecedens patet: quia tunc aliqua perfectio formalilcr deesscl Patri quae est in Filio. *

V. Ad horum evidentiam, primo solvenda c't obicctio Scoti; et exinde soliditas utriusque dicti in littera monstranda. Xd objectionem ergo Scoti, negandum est ante* cedens. – Quamvis possit distingui, dicendo quod Verbum esse infinitum secundum rationum personalitatis suae, potest dupliciter intelligi: scilicet radicaliter, vel formalilcr. Et quod Verbum est infinitum secundum rationem deitatis radicaliter, quia cx duitate quidquid est in Deo infinitatem habet: sed secundum suam personalitatem est fonnaliter infinitum, quoniam personalitas divina non est constitutiva personae nisi infinitae. Et quemadmodum personalitas Verbi, scilicet filiatio divina, est fonnaliter subsistens, alioquin non esset constitutiva personae, quae fonnaliter est subsistens, ira esi fonnaliter infinita: quia »ubsistcntU formalilcr inclusa in personalitate \urbi nec est linita, ncc abstrahens a finito cl infinito sicut relatio inquantum relatio; quia subsistentia perfectionem sonat simpliciter, ut patet. Nec proptervi sequitur, ut Scotu* arguit probando antecedens, quod aliqua perfectio formalilcr deessct Patri quae e>t in Filio. Quoniam eandem pcrfecitonem quam penonabla» Verbi formalilcr dicit in Filio, personalitas Patris dicit in Patre: ut patet de perfectione subsistentiae.

Sed contingit hic errare, si personalitate» divinas sic

q u a e s t i o i n . a r t i c i i . i s i i

formaliter metimur ut eas nihil aliud formaliter esse putemus quam quod relationi recte formaliter convenit. Quod alienum est a celsitudine personalitatis divinae formaliter sumptae. Quoniam, ut dictum est. convenit illi formaliter subsistentia: alioquin non esset personalitas, quia non esset constitutiva se tota personae. Constat autem quod Filius Dei, quatenus subsistens, naturam humanam substantificat. Unde patet quod Verbum, secundum illam suae personalitatis rationem qua est subsistens, ac per hoc infinitae subsistentiae, vices humanae personae formaliter et eminenter in mysterio incarnationis supplet: est enim Verbum persona humanae naturae.

Et confirmatur. Quia per illud idem quo Verbum subsistit in duabus naturis, divina scilicet et humana, potest subsistere, quantum est ex parte sua, in infinitis naturis. Quoniam ubi pluralitas non facit differentiam, nec infinitas faceret differentiam, si infinitas possibilis esset. Sed Verbum per suam personalitatem, quatenus est constitutiva personae (quod est dicere, quatenus est constitutiva subsistentis in divina natura), habet quod possit in duabus naturis subsistere. Ergo per suam personalitatem, ut subsistentem in divina natura, potest subsistere in infinitis naturis. Sed posse subsistere in infinitis naturis est subsistentiae infinitae. Igitur -subsistentia qua Verbum de facto substantificat humanam naturam, exigit infinitatem. Eadem enim est conditio eius qui nunc subsistit in duabus, et qui qua subsisteret in infinitis.

Praeterea, Verbi personalitas in sua formali ratione claudit subsistentiam. Ergo, perfectionem simpliciter. Ergo est infinita formaliter. – Antecedent probatum est. Prima consequentia probatur. Primo, quia subsistentia non solum est perfectio, ied maxima perfectio: nullum namque divinum esset perfectum nisi subsistens. Secundo, c\ definitione perfectionis simpliciter, scilicet quod *in quolibet melior est ipsa quam non-ipsa* arguitur sic. In quolibet ente, ut sic, melior est subsistentia quam quodlibet sibi incompossibile. Ergo est perfectio simpliciter. – Tertia * consequentia est evident etiam apud Scutum: quoniam omnis perfectio simpliciter est in Deo infinita formaliter.

Ex dictis igitur, si bene consideremur, fidelitas litterarum, tam in conclusione quam illius ratione, apparet. Nam cum hoc quod persona divina ex suae personalitatis perfectione, quam illius subsistentia ponit, habet quod possit in pluribus naturis subsistere, manifeste habetur quod, cum illa perfectio sit infinita, *proprium erit divinae personae, obsequium infinitatem, quod in ea fiat concursus naturarum secundum subsistentiam*. Et per hoc solutio utriusque quaestionis apparet.

VI. Nec ex his sequitur, ut Scotus. ibidem, qu. v. . conclusio-
natur deducere, divinam naturam esse per se primo ter-

minum unionis, propterea quia Infinitus primo est naturae. Quoniam infinitas Dei. ut eī naturae, dat perfectionem infinitam in cōn-endo et in causandī: ut autem est personae, dat perfectionem infinitam in terminando. Quo fit ut, quin terminare naturam assumptam nullam causalitatem dedit, consequenter infinitas in terminando nullam causalitatem det; et tamen constat quod exigitur nō hoc quod una persona subsistat in infinitis naturis, d essent. Quando ergo objicit Sentus · quod continentia virtual! in termino. quā aequalere potest tot personis, pertinet ad dependentiam inter causam et causatum ut sic, simpliciter negandum est. Et dicendum est quod, quia terminare naturam alienam subsistendo in illa, ex infinitate personae non in causando nē in terminando provenit (iJeoque vocatur quasi continentia virtual! personalitatum in persona divina), nō spectat ad dependentiam causae et causati ut sic, sed nō dependentiam personae finitae in terminando ad personam infinitam in terminando. Et quia hoc convenit cuilibet divinae personae ratione suae propriae personalitatis⁴ ideo, ut infra⁵ patebit, propriae personalitatis Verbi, scilicet filii-⁶ tin, est de facto per ic primo terminus incarnationis.

VII. In eodem primo aniculo, in responsione ad tortum. advene ut caute verbum *denominationis* inciliga», cum legis quod *natura humana non constituit divinam personam simpliciter, sed constituit eam secundum quod denominatur a tali natura*. Non enim sumitur hic denominatio pro quacumque denominatione: cum denominentur aliqua ab extrinseco, ut Socrates dicitur locatus aut vestitus; aliqua ab accidente, ut Socrates dicitur albus; et aliqua a substantia, ut Socrates dicitur animatus vel corporem. «cd «umitur pro denominatione substantiali. Neque restringitur lue denominatio ad denominationem in Jntep^{re}pradicamentⁱ* 9 definitam. Quamvis et de illa littera haec vcrificctur, de denominatione substantiali loquendo. Nam persona Filii Dei est vere personi humana: et inquantum est persona humana, constituitur per naturam humanam; ita quod natura humana in Christo non constituit Filium Dei personam quatenus est persona, sed quatenus est persona humana. Et hoc intendit littera. Quoniam ly *humana* denominationem substantialem a natura hominis importat. Et quoniam Filii Dei persona sic facta est persona humana ut ipse Filius Dei vere sit homo, ideo dixi quod denominatio ista non sic restringitur quin vcrificctur etiam substantialis univocatio. Persona siquidem Verbi ita est humana quod est etiam homo univoce cum reliquis hominibus. Tanta est autem excellentia incarnationis ut non possit unica via nut ratione dici: sed oporteat nullis viis ac modis mysterii illius cognitionem qualemcumque investigare. Et ideo nunc per denominationem, nunc per univocationem incedimus.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM NATL RAE DI\ INAE CONVENIAT ASSUMERE

HI *Sent.*, diu. v, qu. u. «n. 2.

secundum sic PROCEDIT. Videtur quod
tV^Av|&natura<; divinae non conveniat assu-
mere. Quia, sicut dictum est*, assumere
—^dicitur quasi *ad se sumere*. Sed natura
divina non sumpsit ad se humanam naturam:
quia non est facta unio in natura, sed in persona,
sicut supra * dictum est Ergo naturae divinae
non competit assumere naturam humanam.

2. Praeterea, natura divina communis est tribus personis. Si igitur naturae convenit assu-

mere, sequitur quod conveniat tribus personis.
Et ita Pater assumpsit humanam naturam, sicut
et Iulius. Quod est erroneum

3. *Praeterea*, assumere est agere. Agere autem convenit personae, non naturae, quae magis significatur ut principium quo * agens agit. Ergo assumere non convenit naturae.

Sed contra est quod Augustinus * dicit, in libro *de Fide ad Petrum* *: *Illa natura quae semper penita manet ex Patre*, idest, quae est per genera-

i) (*juo.* – Terti»; α *quo.*

tionem aeternam accepta a Patre, *naturam nostram ? sine peccato suscepit.*

Respondi n dicendum quod, sicut dictum est ♦ in verbo *assumptionis* duo significantur: scilicet principium actionis, et terminus eius. Esse autem assumptionis principium convenit naturae divinae secundum seipsam : quia eius virtute assumptio facta est. Sed esse terminum assumptionis non convenit naturae divinae secundum seipsam : sed ratione personae in qua consideratur. Et ideo primo quidem et propriissime persona dicitur assumere: secundario autem potest dici quod etiam natura assumit y naturam ad sui personam.

Et secundum etiam hunc modum dicitur natura incarnata: non quasi sit in carnem conversa; sed quia naturam carnis assumpsit. Unde dicit Damascenus*: *Dicimus naturam Dei incarnatam esse, secundum beatos Athanasium et Cyrillum.*

Ad primum ergo dicendum quod ly ve est reciprocum, et refert idem suppositum. Natura au-

tem dix ina non differt supposito a persona Verbi. Et ideo, inquantum natura divina sumit naturam humanam ad personum Verbi, dicitur eam ad se sumere. Sed quamvis Pater assumat naturam humanam ad personam Verbi, non tamen propter hoc sumit eam ad se: quia non est idem suppositum Patris et Verbi. Et ideo non potest dici proprie quod Pater assumat naturam humanam.

Ad secundum dicendum quod id quod convenit divinae naturae secundum se, convenit tribus personis: sicut bonitas, sapientia et huiusmodi. Sed assumere convenit ei ratione personae Verbi, sicut dictum est *. Et ideo soli illi personae *,n convenit.

Ad tertium dicendum quod, sicut in Deo idem est quod est et quo est ♦, ita etiam in eo idem est quod agit et quo agit: quia unumquodque agit inquantum est ens. Unde natura divina et est id quo Deus agit, ct est ipse Deus agens.

β) *naturam nottram.* – IpG ; *noitram naturam* ¶, *naturam .i ntaf/r* | γ) αηυνιύ – *axmmpiit* P.
prim* cl E, na/Mram *nottram a matre* H»G ct editione*.

Commentaria Cardinalis Caietani

s titulo articuli secundi, nota omnes tres terminos. Nam ly *naturae divinae* in hoc articulo sumitur, non ut sumitur per modum naturae tantum, ut significatur nomine *deitatis* : sed etiam ut sumitur per modum subsistentis in natura ut sic, ut significatur nomine *Dei.* seu *Det huius.* Ita quod appellatione naturae divinae venit hoc in loco non solum deitas, sed Deus et Deus hic. Nec hoc ego somnio : sed ex responsione ad tertium clare habeo, ut ibi declarabitur -; et nunc supponatur, ha quod naturn divina sumitur hic ut distinguitur contra personam simpliciter, hoc est, secundum completam rationem personae.

Ly *conveniat* sumitur non de possibili, sed de facto. Quoniam an natura possit assumere, in sequenti tractabitur articulo: sed an dc facto verum sii quod deitas, Deus, hic Deus assumpserit naturam, quaeritur; ut patet ex responsione ad secundum, ubi dicitur quod *assumere convenit naturae divinae ratione personae Verbi.*

Ly *assumere* univoce sumitur, ut scilicet terminatur ad unionem personalem Verbi, qualis descripta iam in ante * dictis est: ut cx responsone ad secundum, iam allegata, patet.

Rursus adverte quod, cum quaeritur hic an naturae divinae conveniat assumere, intentio quaestionis est, an sic conveniat quod possit vere dici quod *natura divina assumpsit naturam humanam.* Et in hoc clauditur, an naturae divinae conveniat assumere ut quod assumit. Ita quod non sufficit quaestioni dicere quod nillura divina est *qua* seu *quo* facta est assumptio: sed inquirimus an sit *quod* seu *quae* assumpsit naturam humanam. Haec de titulo.

II. In corpore articuli unica est conclusio principalis: *Naturae convenit secundario assumere naturam.* Probatur. Assumens est principium et terminus assumptionis. Sed natura divina est secundum se principium : et, non secundum se, sed ratione personae, est terminus assumptionis. Ergo natura divina est secundario assumens, scilicet ad sui personam. – Maior probatur cx eo quod in verbo *assumptionis* importatur utrumque, scilicet principium ct terminum assumptionis, esse idem. – Minor, quoad primam partem, probatur: quia virtute naturae divinae assumptio facta est. Quoad secundam vero, quia esse terminum assumptioni» convenit primo personae, ut patet cx praecedenti articulo. Ubi quia etiam dictum est quod est etiam principium assumptionis ut quod, ideo hic repetitur quod

propriissime, ct additur quod *primo* convenit personae assumere.

Secunda autem conclusio, adjuncta propter clarificanda similia, est quod *Natura divina per hunc modum, scilicet secundario. est incarnata:* quia scilicet carnem ad sui personam assumpsit.

III. In responsione ad secundum, quoad omnes eius partes, nota pro sequenti articulo. Tria enim hic dicuntur. Primum est de communitate convenientium naturae divinae secundum se, ut distinguitur contra personam. Secundum, de assumere : quod Je facto ei convenit ratione Verbi. Tertium, dc illa subiuncta causali, scilicet: *Et ideo illi soli personae convenit. Ad* haec enim in sequenti articulo recursus cnt.

IV. In responsione ad tertium eiusdem secundi articuli, adverte quod, quia argumentum ad hoc tendebat quod naturae divinae non conveniebat assumere etiam ut principio assumptionis, hoc est ut principio quod assumere dicitur, quia natura habet rationem principii ut quo, non ut quod: et Auctor intendit quod naturae divinae convenit assumere in ratione principii non solum quo, sed quod: ideo in hac responsione dicit: – Sicut quoad esse idem est in Deo quo ct quod, ita quoad agere. Et ideo natura divina est quo Deus agit assumptionem, et quod agit illam: quia est ipse Deus agens. Quod nihil aliud est quam dicere, *Quia deitas haec est hic Deus* : haec enim sunt abstracta et concreta naturae divinae singulariter significatae. I bi clare videre potes bene expositum luisse titulum articuli .

I labes quoque hinc sensum dictorum in corpore articuli dc termino assumptionis, cum dicitur quod *naturae divinae non convenit esse assumptionis terminum secundum se, sed ratione personae.* Nam hinc patet, ct cx responsione ad secundum, quod appellatione *personae* hic intelligitur sola persona simpliciter ct perfecte habens rationem personae, ut est Verbum Dei : et appellatione *naturae* intelligitur tam natura in abstracto quam in concreto, tam *deitas* quam *Deus*, tam *haec deitas* quam *hic Deus*. Habes enim hinc quod *ipse*, scu *hic Deus*, concurrat ad assumere ut principium quod, ct non ut terminus. Habes ex responsione ad secundum quod ideo soli personae Verbi convenit assumere ut termino, quia esse terminum assumptionis convenit deitati ratione personae Verbi. Quid darius *t* Restat igitur indubitata apud Auctorem conclusio quod

?
• Art. price*!

7

* *Of FUf Orik.*
lib. ΠΙ. cap »t.

• Num nr.

* Art praeced.

per se primo terminus assumptionis in mysterio incarnationis est persona Verbi ut sic, ut distinguitur contra naturam, ct individuum naturae, cl alias personas. Hoc est: Est Verbum ut distinguitur a deitate bac, ct hoc Dec». ct Patre et Spiritu Sancto.

V. Quaestio non dissimulanda ex Durnndo, in III *Sent.*, dist. i, qu. n, occurrit, probante quod personae divinae convenit primo ratione essentiae divinae assumere terminative. ita quod ad unionem personalem Verbi cum natura humana non consequitur, sed praeeligitur unio naturae divinae cum natura humana.

Præmittit autem suppositionem unam, scilicet: Subsistere in divinis est unicum et absolutum : ac per hoc, competit omnibus personis divinis ratione essentiae, sicut cetera essentialia. Hanc autem suppositionem probat dupliciter. Primo, ratione. Quin persona divina per aliud formaliter est subsistens, et per aliud formaliter est suppositum : quia per essentiam, et non per proprietatem relativam est subsistens; et per proprietatem relativam eat suppositum. Quia subsistere dicit eise secundum perfectissimum modum existendi. Perfectissimus autem modus existendi est in se existere: non ad aliud esse, Essentia autem facit formaliter in se existere: proprietas autem relativa ad aliud competit igitur subsistere in divinis est per essentiam, et non per proprietatem relativam. – Secundo, auctoritate Augustini in *V de Trin.**. *Omnis res ad seipsam subsistit: quanto magis Deus!* Probari quoque potest tertio ad hominem scilicet ad sanctum Thomam. Quia apud ipsum, in *Quæst. de Potentia*, qu. i. an. 5, ad i3, essentia divina non habet subsistere a proprietatibus personalibus: sed contra, proprietates personales habent quod subsistant ab essentia divina.

line igitur suppositione stante, probat Durandus inter-
tum sic. Persona divina per illud quo subsistit, primo
terminat dependentiam naturae assumptae. Ergo ratio
essentiae divinae primo terminat. – Antecedens est per se
notum. – Consequentia autem e\ suppositione probatur
patet: quia per essentiam divinam, et non per proprietatem
personalem subsistit.

Et sic patet quod terminare assumptionem et unionem primo convenit naturae divinae. Et directe sunt haec contra doctrinam praesentis articuli, ubi expresse dicitur quod *esse terminum assumptionis non convenit naturae divinae secundum se, sed ratione personae*.

VI. Ad hanc quaestionem sic procedendum est quod
 primo ostendendum est quod subsistere in divinis est es-
 sentiale et personale, sicut res: ita quod, sicut tam essentialiter
 quam persona quaelibet est secundum seipsam formaliter
 res, et simul non quatuor, sed tres sunt; ita tam essentialiter
 quam persona quaelibet est secundum seipsam formaliter
 subsistens, et simul non sunt quatuor, sed tres subsister-
 tiac. _ Deinde ad quaesitum deveniendum est .

Ad evidentiam autem primi, non est procedendum eius significatione subsistentiae quam i. t. c. vel ille assignat, sed ex his quae ab omnibus acceptantur. Et propter hoc hinc inchoandum reor. quod, infra latitudinem substantiarum semper sermonem hunc intelligendo. differentia manifestata invenitur inter naturam, etiam singularem, et subsistentem in natura, in hoc quod ratio naturae, etiam huiusmodi est pura ratio naturae singulari.*»: ratio vero subsistentis in natura est ratio habentis naturam illi im. Quod sub aliis verbis dicitur: Natura est ut *quo*; subsistens est ut *quod*. Manifestatur differentia haec inductive in hac humanitate et hoc homine, hac deitate et hoc Deo, etc. Probaturque sic esse in re ex ipso incarnationis mysterio, in quo factum inveniri hanc humanitatem sine hoc homine proprio illi humanitati: quoniam non est ibi hic homo, nisi Filius Dei. Ex hoc enim quod huic humanitati nihil deest nisi propria subsistentia et nisi proprium subsistens in hac humanitate; et constat quod non deest nisi proprium habens illam humanitatem: manifeste patet quod ratio subsistentis in natura, et ratio habentis naturam, una et eadem est.

Inter substantiam autem divinam et creatas haec est in
proposito differentia, quod in creatis unica tantum ratio
SVMMAK TrtBOL. O. TIIMAH T. Vltl.

unio tantum modo invenitur habens naturam, scilicet ut h\postnsh, seu ut prima substantia: quoniam in creaturis non est differentia inter individuum naturae cl primam Mjbitantiam seu hypostasim. In Deo autem invenitur duplici ratione et modo habens naturam: scilicet habens naturam communiter, ut hic Deus; et habens naturam incommunicabiliter, ut Pater. Ac per hoc, invenitur subsistens in natura communiter, ut hic Deus: cl subsistens in natura incommunicabiliter, ut quaelibet divina persona. Constat enim quod hic Deus, ut sic, subsistit essentialiter: tam Pater autem quam Filius quum Spiritus Sanctus, ut eic. subsistit personaliter. Ille Deus subsistit formaliter deitate: Filius autem subsistit formaliter sua personalitate, quae est ipsa filiatio. Alia ergo est ratio subsistendi huic Deo. et alia Filio: sicut alia esi ratio deitatis, et personalis illi*. Et rimiliter alius est modus subsistendi quo hic Dem subsistit, quoniam subsistit essentialiter cl communiter: et quo Filius subsistit, quoniam subsistit personaliter et incommunicabiliter.

\ II. Et ne qui putet me nova cudere, probatur ratione et auctoritate subsistere esse etiam personale in divinis; et e*«c formaliter magis personale quum e ^cnli dc *; quamvis* radicaliter sit essenziale *. Probantur singula.

Quod subsistere sit personale, patet sic. Personalitas divina c't formalitcr penonale. Ergo subsistentia. – Tenet «cquql.i. alioquin, personalitas non constitueret personam *cd relativum tintum. Si enim paternitas non constituit ip>um qu-ixi subiectum relationis paternae, constat quod non constituit personam Patris: et si constituit personum Patris constitui! quasi subiectum paternae relationis. Ipsum autem quasi subiectum paternae relationis constat cvse substantiam individuum. subistentiam, hypostasim. Idem est ergo dicere quod subsistentia non est personalis, ct dicere quod personalitas non est personalis: cum personalitas *ub-sistentin Mt quia constituere personam est constituere sub-Mantiam individuum in natura intellectuali.

Et confirmatur. Quia, etiam fingendi data licentia, impossibile est intelligere substantiam individuum in natura intellectuali, et non intelligere subsistens in natura intellectuali. Constat autem luce clarius quod ly *substantia individua*, loco cuius ponimus *subsistens*, importat formaliter personalitatem. Claudii ergo personalitas in se formaliter subsistentiam: nec oppositum est intelligibile.

l't confirmatur. Quia nisi esset trinitas subsistentium non esset trinitas personarum; sed esset sola trinitas relationum ut sic, hoc est, secundum esse et non secundum personalitates. Quod a fidei doctrina alienum est confitente quod *alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti*.

uctoritos ad hoc Auctoris est in Prima Parte, qu. xli ubi dicit, art. 3. in corpore: *Proprietates personales non intelliguntur advenire hypostasibus divinis quasi formae subiecto praeexistenti: sed ferunt secum ipsas hypostas.* Et m resp. ad 2 dicit: *Paternitate non solum est Pater, sed quis, seu hypostasis.* Qui clarius t — Et m Qil ix de *Potentia Dei*, art. 4, dicit: *Persona divina formalis significatione significat distinctum subsistens in natura divina.*

VIII. Quod autem subsistentia magis sit formaliter personae quam essentialis, ex duobus patet. Primo, quia persona in communi in formali suo significato includit subsistens. ut Auctor expresse dicit in dicto articulo dictae quaestiones *de Potentia Dei*. et patet ex definitione Boetii *: quia in recto significat substantiam individuum, hoc est substantiam primam, quam constat esse subsistens primum. Xaturn autem in communi non significat subsistens.

Secundo, ex eo quod subsistens in natura divina, ut subristens, habet rationem personae, quamvis incomplete. Ex eo namque quod etiam in natura divina subsistens quamvis communiter, induit quod rationem personae, appropinquando ad rationem personae» et habendo rationem personae incomplete; signum habetur quod subsistere, quod habere rationem subsistentis, magis convenit tonnaliter personae quam naturae. Magis ergo est formaliter personale quam essenziale.

Notanici autem dixi *formalite*·. Quia radicaliter const it
di

divinarn CMontũun habere primo rationem subsistentis: ita quod, si *ic loqui licet, personae divinae mendicant sub-
'istcniiam ab essentia, et non u contra. Et secundum hoc salvatur differentia inter Deum et creaturas, quod in crea-
turis natura mendicat subsistere ab hypostasi, non cnim subsistit haec humanitas nisi per hypostasim : in divinis vero deitas seipsa subsistit. Et ideo paternitas constituit hypostasim paternam, quia est eadem deitati, ha quod cx deitate habet quasi originaliter seu radicaliter, c\ scipsa autem formalitcr, quod subsistat, quod constituat hypostasim. quod est constituere subsistens hypostatice.

IX. Ex his autem patet quid dicendum ad Durandum quod suppositio scilicet quodammodo est vera, ct quodammodo falsa. Quoniam subsistere non uno modo dicitur: sed essentialiter, vel personaliter. Et si referatur ad subsistere essentialc, vera est: si autem ad personale, falsa est Sunt enim in divinis tres subsistentiae personales: sicut tres primae substantiae, sicut tres personae.

Ad rationem autem Durandi dicitur distinguendo quod persona divina per aliud est subsistens essentialiter, quia per essentiam: ct per aliud suppositum, quia per proprietatem personalem. Sed per hoc idem est subsistens personaliter: subsistit enim in persona et essentialiter, quia est hic Deus; et personaliter, quia est haec persona. Et cum dicitur. *Subsistere dicit esse tecundum perfectissimum modum essendi*, transeat. Sed non valet: *Ergo non est per relationem divinam inquantum est forma personalis*. Sed bene valet: *Ergo non est per eam inquantum est relatio*. Et similiter valet. *Erga non per ad aliud se habere ut sic*: cum quo stat quod ait per ad aliud se habere ut est forma hypostatica. — Similiter nihil obstat quod subsumiur; *Sed perfectissimus modus essendi est in se, non ad aliud*. Conceditur siquidem totum, formalitcr loquendo. Et dicitur quod subsistere non dicit modum essendi ad aliud, formaliter loquendo: cum quo stat quod dicat modum essendi constitutum per ad aliud, non inquantum ad aliud, sed inquantum est forma hypostatica; ut latius in Commentariis Primae Partis tractatum esi.

Ad auctoritatem Augustini dicitur quod, sicut substantia individua, formalitcr loquendo, non est ad aliud, sed ad se; et similiter personi non est ud aliud, sed ad se (nullus enim est persona aut substantia individua ad aliud); ita subsistens est ad se, et non ad aliud. Et hoc solum intendit Augustinus: ut patet cx discursu ipsius ex communibus Deo et creaturis. Et hoc est verissimum, ut palet

exercendo haec: nulla cnim res dicitur substantia individua, aut hypostasis, aut persona, aut subsistens, ad aliud. Sed sicut cum his stat quod, gratia materine, substantia individua, ct hypostasis, ct persona, in divinis significat relationem, non [ut] ad aliud, sed ut rem hypostaticam: ila stat quod subsistens et subsistentia significet relationem ut rem hypostaticam.

Ad probationem ad hominem, tertio allatam cx auctoritate Auctoris, iam * dictum est.

Ex his quoque patet quid dicendum sit ad rationem Durandi contra propositum -. Nam tota ratio consistit in hoc: *Per illud primo persona terminat dependentiam naturae assumptae, per quod subsistit*. Et ad hoc dicendum est, iuxta dicta, quod si *subsistit* stat pro *subsistere essentialiter*, falsum assumitur: si autem stat pro *subsistere personaliter*, verum dicitur. Sed arguens in primo sensu loquitur, et probat minorem eius. Et ideo nihil contra Auctoris solidam doctrinam concludit.

Et haec responsio data est, non faciendo difficultatem in verbo *dependentiae*, cum arguens dixit, *terminat dependentiam naturae assumptae*. Quod ideo dico, quia dependentia non nisi inter causam el effectum, ut sic, proprie salvari videtur: terminus autem assumptionis, utile, nullam causalitatem ad naturam assumptam hnbet. Alioquin, tota Trinitas necessario esset terminus assumptionis: quia indivisa esi causalitas Trinitatis ad extra -. — Et hoc magi» manifestat quod perbona divina ratione proprietatis personalis, cuiu> non est secundum se causare, primo terminat assumptionem : et non ratione naturae, cuius est secundum se causare. Nam et personae divinae ratione proprietatis personali*» convenit per se primo terminare naturam, usque adeo ut etiam natura divina interminata quodammodo sit secundum »e. el ad proprietatem personalem ultimo terminetur; intelligimus enim hunc Deum quasi interminatum. donec determinemus Patrem aut bilium aut Spiritum Sanctum. Ex hoc igitur quod personalitas divina ipsam naturam divinam terminat, ostenditur quod Verbum ratione suae personalitatis primo terminat naturam assumptam: ut sic una Verbi persona terminet duns naturas, divinam scilicet et human tin. sicut subsistit in duabus naturis, divina scilicet et humana, quamvis diversimode.

Omnia igitur consonant veritati doctrinae articuli huius dicentis quod assumere terminative convenit primo personae. ita quod naturae non convenit nisi ratione personae.

• Xva» vm, .Ve.

• St»» ». // * igit*.

•Q A»f.fiK> n'd ,<3p mna.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM. ABSTRACTA PERSONALITATE PER INTELLECTUM, NATURA POSSIT ASSUMERE

III *Sent.*, di»L r, qu. n, an. 3.

7.5?^vη TKRT.,'M SIC PROCEnrn;R· Videtur quod, abstracta personalitate per intellectum, natura non possit assumere. Dictum esi*
:Z^*'''-A4unim quod naturae convenit assumere ratione personae. Sed quod convenit alicui ratione alicuius, remoto eo, non potest ei convenire: sicut corpus, quod est visibile ratione coloris, sine colore videri non potest. Ergo, abstracta personalitate per intellectum, natura assumere non potest

2. Praeterea, assumptio importat terminum unionis, ut dictum est *. Sed unio non potest fieri in natura, sed solum in persona. Ergo, abstracta personalitate, natura divina non potest assumere.

3. Praeterea, in Prima Parte * dictum est quod

in divinis, abstracta personalitate, nihil manet. Sed assumens est aliquid. Ergo, abstracta personalitate, non potest divina natura assumere.

Sed contra est quod in divinis personalitas dicitur proprietas personalis: quae esi triplev, scilicet paternitas, processio el filiatio*, ut in Prima Parte * dictum est. Sed. remotis his per intellectum. adhuc remanet Dei omnipotentia, perquam est facta incarnatio: sicut Angelus dixit. Lue. i ♦ .Von *urii impossibile apud Deum omne verbum*. Ergo videtur quod, etiam remota personalitate, natura divina possit assumere.

Respondeo dicendum quod intellectus dupliciter se habet ad divina. Uno modo, ut cognoscat Deum sicuti est. Et sic impossibile est quod circumseri-

«

• Qa m.tœ:.

• Ver». 37.

a) *processio ft Jiltatio. – Jiiatio et procctlio P.*

• Num v.

Qu.ixn.jrt i

Art. prasctJ

Art. I.

Qa.n., »n j.

batur per intellectum aliquid a Deo quod ? aliud remaneat: quia totum quod est in Deo est unum, salva distinctione personarum; quarum tamen una tollitur, sublata alia, quia distinguuntur solum relationibus, quas oportet esse simul.

Alio modo se habet intellectus ad divina, non quidem quasi cognoscens Deum ut est, sed per modum suum : scilicet multipliciter et divisim id quod in Deo est unum. Et per hunc modum potest intellectus noster intelligere bonitatem et sapientiam divinam, et alia huiusmodi, quae dicuntur essentialia attributa, non intellecta paternitate vel filiatione, quae dicuntur personalitates. Et secundum hoc, abstracta personalitate per intellectum, possumus adhuc intelligere naturam assumentem.

An primum ergo dicendum quod, quin in divinis idem est quo est et quod est ♦ quidquid eorum quae attribuuntur Deo in abstracto secundum se consideretur, aliis circumscriptis, erit aliquid subsistens: et per consequens persona, cum sit in natura intellectuali. Sicut igitur nunc, po-

sitis proprietatibus personalibus in Deo, dicimus tres personas: ita. exclusis per intellectum proprietatibus personalibus, remanebit in consideratione nostra natura divina ut subsistens, et ut persona. Et per hunc modum potest intelligi quod assumat naturam humanam ratione suae subsistentiae vel personalitatis.

Ad secundum dicendum quod, etiam circumscriptis per intellectum personalitatibus trium personarum, remanebit in intellectu una personalitas Dei. ut iudaei inlelligunt: ad quam poterit terminari assumptio, sicut nunc dicimus eam terminari ad personam Verbi.

An tertium dicendum quod, abstractu personalitate per intellectum, dicitur nihil remanere per modum resolutionis, quasi aliud sit quod subii-cilur relationi, et aliud ipsa relatio: quia quidquid consideratur in Deo, consideratur ut suppositum subsistens. Potest tamen aliquid eorum quae dicuntur de Deo intelligi sine alio, non per modum resolutionis, sed per modum iam * dictum.

Commentaria Cardinalis Caletani

Titulus articuli, quia in corpore articuli declaratur, pertrahendum tamen pacto ut post declarationem litterae amplius declaretur .

In corpore articuli duo fiunt: primo, distinguitur ac dedantur unus terminus quaestioni-». scilicet h *abstracta*; secundo, respondetur quaesito uniet conclusione '. Distinctio duplex in littera ponnur. Ina explicite, de duplici modo quo se habere potest intellectus ad divina: vel cognoscendo Deum sicuti est; vel cognoscendo Deum per modum ipsiu.* intellectu-, scilicet multipliciter et divuitn. Altera implicate, de duplici abstractione: vel ex parte rei unde fit abstractio; vel ex parte intellectus tantum. Prima enim abstractio spectat ad primum modum cognoscendi rem, scilicet sicuti esi: secunda nutem abstractio spectat ad secundum modum cognoscendi rem. scilicet multipliciter et divriim quod tn re unum est. Iuxta primum membrum tam modi cognoscendi quam abstractions, dicitur quod est impossibile aliquid abstrahi in Deo: quoniam omnia sunt ibi unum, salva distinctione personarum, etc. Iuxta secundum modum tam cognitionis quam abstractionis, dicitur quod possibile est aliquid abstrahi in Deo; quia potest cognosci unum non cognoscendo aliud; ut patet de attributis et proprietatibus personalibus.

11. Nota hic quod primus modus cognitionis et abstractionis perspicietur impossibili» in divinis, si videbis quare habet locum in creaturis, et in quibus. Quando enim in re invenitur aliud et aliud esse, sive in actu sive in potentia. tunc invenitur abstractio ex parte rei. Nam album ab homine, et c contra, abstrahere possum ex parte rei: quia aliud est cose album. et aliud esse hominem. Formam quoque a materio, et e contra, ab.siratio: quia aliud est materia, aliud forma; aliud enim est corpus», aliud anima. Animal quoque a rationali, et e contra, abstraho ex parte rei: quia aliud est esse animal, aliud est esse rationale; quamvis in aliquo coïncidant in unam rem. Et simile est de aliis huiusmodi indicium. Et per oppositum, si aliqua quae dicuntur plura, ita simpliciter coeant ut nec actu nec potentia distinctionem aliquam habeant, sed una simplicissima res sit olliioris ordinis aequivalens omnibus, non habet ibi locum abstractio ex parte rei. Quoniam abstractio ex parte rei distinctionem aliquam ex parte rei pro fundamento ipsius exigit: alioquin ex parte rei non se tenet; cum abs-

tractio distinctionem quandatn ita includat ut rine distinctione non sit intellegibilis. Eo namque ipso quod abitraho. distinguo. \cl distinctionem suppono: et propterea, si ex parte ret cut abstractio, ex parte rei supponitur distinctio. Unde, quia Deus est simplicissima res ollissimi ordinis, omnia praehaben- in sua unica re reali et formali, ideo nulla ibi \v\ pane rei potest fieri abstractio: salva tamen personarum distinctione.

Nec propterea censenda est fictilia abstractio ex parte intellectus tantum. Quoniam talis abstractio. licet non habeat in re distinctionem sibi correspondentem, habet tamen alterius rationis fundamentum in re: scilicet celsitudinem rei virtualiter prachabentis huiusmodi distinctionem. Et, ui unico verbo dicatur, abstractio ex parte rei et abstracti» ex parte intellectus tantum differunt sicut effectus ex causa univoca, et ex causa aequivoca: quoniam in prima distinctio abstrwctionis est ex distinctione inventa in re; in secunda vero distinctio abstractionis est, non ex distinctione inventa in re, sed ex re virtualité? continente huiusmodi distinctionem. In nulla igitur huiusmodi abstractionum est mendacium: sed utroque vere fulta, quamvis differmiter, ex parte rd.

III. Et per hoc patet titulus articuli .; sub quali abstractione 'crtitur in dubium cum quaeritur, .!«, *abstracta personalitate*, etc. Patet cniin quod de abstractione ex parte intellectus tantum est quaestio. Quoniam personalitas et deitas nullo modo distinguuntur ex natura rei: sed est ibi una simplicissima res, unius in se simplicissimae adeo excelsae rationis formalis ut habeat formaliter cl propria deitatis et propria personalitatis, et propria substantiae et propria relationis. Et propterea virtualiter dicitur continere talium distinctionem. Quod abusive ab alii» * vocatur *dix-ttngui Junnaliter ex natura rei*.

Sed, hi» omissu, et sobrie intellecta abstractione personalitatis. quovis modo exprimatur, dupliciter potest titulus articuli huius intelligi. primo, ut abstractio personalitatis liat a Deo, secundo, ut abstractio personalitatis non tiat n Deo. sed oh actu incarnationis etiam tenninative. Si enim personalitas abstrahi intelligitur a Deo, sensus est: An. si Deus non haberet personalitatem quam de facto habet, posset assumere; et praecipuo tenninative? Sivero abstractio liat solum ab actu incarnations, sensus est: An,

-Cf.Scot
l x: n. «a i4-
«mUm
4"

existent? Deo sicuti est, scilicet uno in substantia et trino in personis». possit hic Deus, in quantum hic Deus, secundum se, non ratione Patris aut Filii aut Spiritus Sancti, assumere, hoc est. et facere et terminare assumptionem? Et in primo quidem sensu communiter a doctoribus tractari videtur, et ab Auctore hic tractatur, hi secundo autem.

lan81 quidem invenio ab Auctore aliquantulum. sed ordinate discuti minime. Absolvenda igitur est quaestio haec primum in primo sensu, proseguendo expositionem litterae; et deinde in secundo tractanda est sensu. – Ille de primo.

IV. Quoad secundum, conclusio responsionis quaesito affirmativa est: *Abstracta secundo modo personalitate, possumus intelligere naturam divinam assumptam*. Ille conclusio non aliter probatur in littera: quia, solvendo objectionem*, in responsionibus argumentorum sufficienter manifestatur*.

V. In responsione ad primum, dubium novitiorum occurrit circa illud: *Erit aliquid subsistens, et per consequens persona*. Quoniam non valet consequentia, *hi natura intellectualis, is, t subsistens, Ergo persona*, ut patet ex ante dictis: nam hic Deus est subsistens in natura intellectuali, et tamen non est persona.

Ad hoc dicitur quod in littera non infertur ex subsistentia personalitas: sed ex subsistentia *circumscriptis aliis* infertur personalitas. Haec autem illatio optima est: quoniam, circumscriptis aliis, subsistens in natura intellectuali est incommunicabile, ac per hoc persona. Ita quod circumscriptio sic accipienda est ut apponat incommunicabilitatem. Et hoc clarius in responsione ad secundum patebit nunc nunc.

VI. In responsione ad secundum, dubium simile praecedenti occurrit circa illud: *Circumscriptis per intellectum personalitatibus trium personarum, remanebit in intellectu una personalitas Dei, ut Iudaei intellegunt*. Quoniam videtur hoc esse falsum. Qui *abstractum non est mendacium**, Constat autem in Deo non esse quatuor personarum, unam scilicet absolutam et tres relativas, ut abstractis tribus personalitatibus, remaneat quarta; sed esse tres tantum, quibus abstractis, nulla remanet personalitas nisi chimærica. Falsum ergo est quod, abstractis per intellectum personalitatibus Patris et Filii et Spiritus Sancti, remaneat una personalitas: sed remanet tantum hic Deus subsistens, ut patet.

Ad hoc dicitur quod dupliciter contingit abstrahere sine mendacio. Illo modo, considerando id quod de facto est aut intelligitur in re post abstractionem: sicut, abstrahendo naturalitatem a quanto, consideramus quid convenit quanto. Et hoc modo abstractis personalitatibus trium personarum a Deo, non remanet intelligenda in Deo personalitas, sed subsistentia: quin solum remanet hic Deus, ut optime argumentum concludit. Alio modo, considerando id quod consequenter esset aut intelligeretur ex abstractione: sicut, in exemplo dato, dicimus quod sphaera tangeret secundum rem planum in puncto (quod nunc de facto non videtur possibile: cum haec in re non inveniuntur); et quod, quantumcumque quantum divideretur actualiter. semper remaneret idem numero (quod modo constat esse impossibile: quia saltem resolveretur in continens). Et hoc modo abstractis personalitatibus trium personarum a Deo, remaneret una personalitas. Quia scilicet, si non essent in Deo personalitates trium personarum, essentia divina esset una tantum perfecta absoluta, ut Iudaei et philosophi intelligunt. Et hoc intendit Auctor in littera. Et ad evitandum mendacium in talibus abstractionibus non oportet respicere ad veritatem eius quod in re est: sed ad veritatem eius quod esset; hoc est. ad veritatem conditionalem* super abstractionem? fundatae; puta, si quantum esset sine naturalitate. etc.; si divina natura esset sine trinitate personarum, etc.; et sic de similibus. Veritas enim huiusmodi conditionalium fugat mendacium ab abstractione.

Et diligentius si contemplatus fueris verba litterae in responsione ad primum, invenies ob dictum duplicem modum remanendi post abstractionem, scilicet de facto vel consequenter, dictum esse sub disiunctione bis remanere in divinis subsistens vel personam, abstractis personalita-

tibus. De facto enim remanet subsistens: consequenter autem remaneret persona una.

¶ 11. In responsione ad tertium, dubium occurrit, quid intelligit Auctor nomine *abstractionis per modum resolutionis*. Et est ratio dubii hinc inde ex hacmet responsione, Quoniam ex principio huius responsionis apparet quod abstractio per modum resolutionis est abstractio qua aut universale a particularibus, aut forma a materia abstrahitur. Quoniam haec abstractio est de qua locutus est Auctor in Prima, qu. xli. art. 3, cum dixit, abstracta personalitate, nihil manere: quam hic arguendo explicitè affert, et respondendo exponit quod verum dictum est loquendo de abstractione per modum resolutionis. – Ex calce autem huiusmet responsionis apparet oppositum. dum dicitur; *Potest tamen aliquid eorum quae dicuntur de Deo intelligi sine alio, non per modum resolutionis*. Ex his enim verbis clare habetur quod abstractio per modum resolutionis non habet locum in Deo.

Tunc sic. Abstractio per modum universalis et particularis, et similiter per modum formae et materiae, habet locum in Deo. Sed abstractio per modum resolutionis non habet locum in Deo. Ergo abstractio per modum resolutionis non est abstractio qua universale a particularibus, aut forma a materia abstrahitur. Assumptum probatur. Quia secundum abstractionem universalis a particularibus, Deus abstrahit a Patre et Filio et Spiritu Sancto, ut ibidem Auctor dicit: et secundum abstractionem formae a materia, communis spiratio abstrahit a Patre. Unde, abstractis personis, remanet Deus; et, abstracta communi spiratione, remanet persona Patris: quamvis secundum neutram abstractionem abstractis personalibus proprietatibus, remaneat hypostasis, ut ibi dicitur.

VIII. Ad hoc dicitur quod sermo litterae huius est formaliter intelligendus de abstractione resolutive, et non de hac vel illa specie abstractionis resolutionis. Pro cuius intellectu, considerandum est quod, quia resolutio compositioni opponitur (cuius signum est quod unaquaeque res in ea resolvitur ex quibus composita est; et quod *ultimum in resolutione primum in compositione* dicitur), ideo, ubi nulla est compositio rerum vel intellectuum, ibi nulla resolutio, formaliter et proprie loquendo, locum habet. Compositio autem neminem intellectuum dico, non ex parte intellectus tantum multipliciter intelligibilis simplicissimum, sed ex parte rei. Qualis est compositio ex genere et differentia, ubi non rerum, sed rationum compositio est. ex parte tamen rei: natura siquidem generis alia est a natura differentiae (unde et separatae inveniuntur), quamvis in unam rem coeant; et propterea ex natura rei oritur distinctio et compositio intellectuum generis et differentiae, et consequenter resolutio. Ita quod abstractio resolutiva continet sub se abstractionem generis a differentiis, et universalis a particularibus, et formae a materia: quoniam in omnibus his, propriis sumptis, invenitur compositio et resolutio rerum vel intellectuum ex parte rei. Et quoniam in Deo nulla est compositio sive secundum rem sive secundum rationem ex parte rei. ideo optime in littera dicitur quod in Deo non habet locum abstractio resolutiva. Ita quod hoc quod in calce huius responsionis dicitur, est illudmet quod dictum est in principio corporis huius articuli, quod, intelligendo Deum sicuti est. non habet in eo locum abstractionis. In cuius signum, in calce huius responsionis contraponitur id quod in corpore articuli contrapositum est, scilicet abstrahere ex parte intellectus tantum multipliciter et divisim intelligibilis quod simplex est.

Ad id autem quod obiicitur ex Prima Parte, dicitur quod Auctor hic loquitur de illa abstractione de qua ibi locutus est. sed aliter. Quia ibi locutus est de speciebus abstractionis resolutivae, scilicet universalis a particularibus et formae a materia: hic loquitur de ipsis in suo genere, scilicet abstractione resolutiva. Rursus, ibi negat remanere personas, admittendo in illa materia abstractionem. non resolutam, sed *quasi ad modum resolutivam*: quoniam expresse ibi dicitur quod ibi nec universale nec particulare, nec forma nec materia invenitur, etc. Ille negat, sed solum in illa materia, sed totaliter in divinis habere

72 art. uq. Conf. ra. m. num. ii

• Num. is.
• Nom. l.

• Cl. no. «qq.

cSS*eni*SVta

• Num. «rq.

ns. It. cap* n, u 5. - s. Th

locum absnictionem resolutivam proprie et formalit*wm*
ptnm. Quac constat non obstore, si non resolutiva abstra-
ctio proprie cl formalitcr, tcd ad modum, ad imitationem
resolutivdc abstraction!», in divinis admittitur abstractio et
universalia a particularibus et formae n materia: utraque
enim sic admissa continentur sub nbxtractione. non résolu*
tiva, sed ex parte intellectus tantum. l. nde omnia conso-
nant. — Et haec de quaestione hac in primo sensu.

IX. In secundo autem sensu *, an scilicet, abstractis personalitatibus ab actu incarnationi», posset natura divina assumere humanam, praenotanda sunt duo. Primum est quod ista abstractio intelligitur quoad hoc tantum quod est esse per se primo terminum assumptionis: ita quod, quemadmodum in causando abstrahimus de facio u personis, non simpliciter, sed unquam a per se primo ratione causandi (quoniam *indivisa sunt opera Trinitatis* : et divinae personae causant per se primo inquantum sunt hic Deus, quia causant per se primo ratione naturae), ita. stando in ista hypothesi, abstrnetio fieret a per se primo terminare assumptionem ; ut scilicet personae non secundum se. sed ratione subsistentis naturae, hoc est inquantum sunt hic Deus, per se primo terminarent assumptionem ; »icut de facto per se primo illam causant inquantum sunt hic Deus.

Secundum est quod disputatio et decisio quaestionis iuxta hunc sensum non debet egredi ad aliquam conditionem quae de facto non remanet in Deo itante huiusmodi abstractione, sed consequenter esset, ut in priori sensu concessum est *: et debet itare infra limites carum conditionum quae in Deo remanere de facto intelliguntur, stante huiusmodi abstractione. Et propterea, quia, abstrahendo personalitates a per se primo terminare assumptionem, non remanet personalitas per se primo terminans, sed ruminet subsistentia naturae per se primo terminans, remanet hic Deus per se primo terminans, sicut modo de facto hic Deus est per se primo causans; et rursus, quia personalitates non abstrahunt a secundario terminare assumptionem (sicut nec modo abstrahunt a secundario, hoc est per naturam, causare), quoniam oporteret personas per naturam terminare, sicut oportet modo per naturam causare: ideo secundum hoc procedendum est.

X. Et dicendum est quod *Deus posset assumere naturam humanam*. Et terminaretur tunc ista assumptio per se primo, non ad naturam divinam ut sic, sed ad individuum naturae divinae, hoc est. ad subsistens in divina natura, hoc est, ad hunc Deum. Constat enim tantam esse differentiam inter divinam naturam ut naturam, et subsistens in natura divina, ut deitas nec genita nec generans sit in mysterio Trinitati-», Deus autem sit generans et genitus. Et a fortiori in mysterio incarnationis subsistens, ut subsistens, terminaret: et non natura ut natura. Et quoniam subsistens in natura divina habet rationem hypostasis seu personae, incomplete tamen, ut patet ex superius dictis; ideo, si hic Deus primo terminasse! assumptionem, esset unio non in natura, sed in persona seu hypostasi, incomplete - tamen quoad per se primo terminum. Quod ideo addo, quia quoad secundarium terminum, esset etiam unio in persona complete: nam sicut hic Deus non invenitur nisi Pater et Filius et Spiritus Sanctus, ita tunc hic Deus homo non inveniretur nisi Pater et Filius et Spiritus Sanctus. Sicut enim nunc quidquid convenit huic Deo secundum

dum sc, convenit Patri ct Filio ct Spiritui Sancto; ita tunc esse hominem, quia conveniret huic Deo secundum sc, hoc e't non ratione trium personarum, conveniret cuilibet personae divinae: ut. utendo hac ratione, habere hoc potes ab Auctore, in articulo secundo huius quaestionis, in response ad secundum. Et sic unio terminata per sc primo ad hunc Deum, terminaretur secundo ad omnes ct singulas personas divinas. Ac per hoc, considerato utroque termino, scilicet primario ct secundo, humanae naturae assumptae, personalitas propria, qua careret, suppleretur perfecte quoad perfectam rationem personalitatis: qualem suppletionem non faceret primarius terminus assumptionis secundum sc.

Quocirca tam assumptio quam unio huiusmodi, si fieret, non esset omnino eiusdem rationi» cum assumptione et unione quae facta est. Esset enim per se primo ad subsistentem commune. quae vero facta est, per se primo ad subsistentem incommunicabile. Esset per tertio primo ad personam incomplete, quamvis excellentiorem omni persona creata: quae facta est, per se primo ad personam complete, etiam excellentiorem omni persona creata. Esset secundario ad omnes personas Trinitatis, quae facta est. ita per se primo ad unam illarum, scilicet Verbum, quod nullo modo ad alias duas. – Esset tamen eiusdem rationis aequaliter: hoc est, quoad hoc quod esset unio similis unioni in persona, et iudicanda secundum dicta de unione in persona, incomplete tamen. Et ad ostendendam hanc identitatem rationis in utraque unione (scilicet si fiat ad subsistentem in natura divina, et si fiat per se primo ad personam), Auctor in littera praesentis articuli * diriunctive bis dixit subsistentiam vel personalitatem: et superius in qu. n. ♦, ut ibi ♦ expositum est, usus est hypostasis, suppositi et personae nomine communiter ad personam complete et incomplete.

XI. Unde nullam video in hac materia dissensionem inter
Auctoris doctrinam et Scotum, in III *Sent.*, dist. i. qu. n.

Cavendus tamen videtur in re hac Durandus, ibidem, qu. iv, non ut contrarius nobis, sed ut contrarius veritati, et ignorans propriam vocem, aut abutens vocabulis. Veritati quidem contrarius, pro quanto negat sequi, stante hac hypothesis, omnes personas, scilicet Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, incarnatas, quia erroneum est unam personam non posse incarnari sine alia. Nescio unde iste somniavit errorem hunc, stante illi hypothec: cum evidenter patet quod, stante positione ista, oporteret personas divinas ita concurrere ad incarnationem terminando mediante natura, sicut modo concurrunt causando in illa mediante natura. Sed constat modo verum simpliciter et absolute esse quod Pater causavit assumptionem illam, et similiter Filius causavit. et similiter Spiritus Sanctus causavit: quia causam illam inquantum sunt hic Deus. Ergo tunc esset similiter verum simpliciter quod Pater et Filius et Spiritus Sanctus terminarent assumptionem illam. Et consequenter, quia causaient et terminarent, vere ac necessario dicerentur incarnati.

Quomodo autem vocabulis abutatur, aut propriam vocem ignoret, non est praesentis propositi ostendere, ubi non arguendi alios, sed exponendi divum Thomam provincia assumpta est. ad veritatis notitiam capessendam. Sat sit cautum reddidisse lectorem.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM UNA PERSONA POSSIT ASSUMERE NATURAM CREATAM, ALIA NON ASSUMENTE

III *Sent.*, du»t. i. qu. n, απ. i ; IV *Cont. Gent.*, cap. XXXIX.

d quantum sic proceditur. Videtur quod una persona non possit assumere naturam creatam, alia non assumente, *Indivisa enim sunt opera Trinitatis*, ut dicit Augustinus, in *Enchirid.* *: sicut enim trium

personarum est una essentia, ita una operatio. Sed assumere est operatio quaedam. Ergo non potest convenire uni personae divinae quin conveniat alii.

2. Praeterea, sicut dicimus personam Filii in-

- Num tu, in fire

•Aug. £»-**//■W.
cap. civili

- Num * i

- Ad ».

- An i.
- ♦ Comment, num. xv.

- Qo. n, Mt J, Comment, nom XT.

- *empiète* P_{ax}

carnatam, ita et naturam : *tota enim divina natura in una suarum hypostasum incarnata est*, ut dicit Damascenus, in III libro *. Sed natura communis est tribus personis. Ergo et assumptio.

3. Praeterea, sicut humana natura in Christo assumpta est a Deo, ita etiam et homines per gratiam assumuntur ab ipso: secundum illud Rom, xiv *: *Deus illum assumpsit*. Sed haec assumptio communiter pertinet ad omnes personas. Ergo et prima.

Sed contra est quod Dionysius, II cap. *de Div. Nom.* *, incarnationis mysterium dicit pertinere ad *discretam theologiam*: secundum quam scilicet aliquid distinctum 3 dicitur de divinis personis.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est ♦ assumptio duo importat : scilicet actum assumentis, et terminum assumptionis. Actus autem assumentis procedit ex divina virtute, quae communis est tribus personis: sed terminus assumptionis est persona, sicut dictum est *. Et ideo id quod est actionis in assumptione, commune est tribus personis: sed id quod pertinet ad rationem termini, convenit ita uni personae quod

non alii. Tres enim personae fecerunt ut humana natura uniretur uni personae I illi.

Ad primum ergo dicendum quod ratio illa procedit ex parte operationis. Et sequeretur conclusio si solam illum operationem importaret absque termino, qui est persona.

An secundum dicendum quod natura dicitur incarnata, sicut et assumens, ratione personae nd quam terminata est unio, sicut dictum est *: non autem prout est communis iribus personis. Dicitur autem *lota natura divina incarnata*, non quia sit incarnata in omnibus personis: sed quia nihil deest de perfectione divinae naturae personae in-

Ad tertium dicendum quod assumptio quae fit per gratiam adoptionis, terminatur ad quandam participationem divinae naturae secundum assimilationem ad bonitatem illius: secundum illud II Pct. 1*: *Ut divinae consortes naturae*, etc. Et ideo huiusmodi assumptio communis est tribus personis ei ex parte principii et ex parte termini. Sed assumptio quae est per gratiam unionis, est communis ex parte principii, non autem ex parte termini, ut dictum est ♦

«) distinction, – dittinctim P.

Commentaria Cardinalis Caietani

Intelligendus est ut sonat: scilicet, ut de una person. veriiicetur «assumere, et de alia non. In corpore articuli non ponitur formaliter, sed clicitive, conclusio responsiva. Nam m corpore non habetur nisi ista conclusio: *I na persona potest assumere sine alia, non quoad operationem, sed quoad terminum*, E\ qua tamen habetur ista vera simpliciter: */ 'na persona potest assumere sine alia assumente*. Et hanc principaliter intendit Auctor. Pro hac ergo in littera conclusio posita primo manifestatur quare duas partes habet: quii assumptio importat duo, scilicet operationum et terminum. – Secundo, probatur quoad partem negativam, scilicet, *non quoad operationem*: quia actus assumentis iit virtute divina communi iribus personis. – Tertio, probatur quoad partem affirmativam, scilicet, *quoad terminum* : quia terminus est persona. Quarto, manifestatur tota conclusio: quia tres personae fecerunt naturam uniri uni personae. Ex hac autem conclusione, et eius probatione, manifeste sequitur principaliter intentata conclusio tacita. Nam

ex eo quod assumere importat ulrumque, scilicet operationem et terminum, oportet utrumque inveniri in illo de quo vere enuntiandum est assumere, et non «dierum tantum. Et quia in nulla persona divina invenitur utrumque nisi in una tantum, ideo uni personae convenit assumere sine alia assumente. II. In responsione ad primum, perspice doctrinam datam in praecedenti articulo ' de quaestione noviter mota, consonam esse Auctori hic dicenti quod *ratio illa* (scilicet, *sicut essentia est communis* etc.) *procedit ex parte operationis*, et subiungenti: *Et sequeretur conclusio si solam illam operationem importaret assumptio absque termino, qui est persona*. Unde habes quod, si assumptio non importaret personam pro termino, quod assumptio esset communis iribus personis. Sed in hypothesis seu abstractione posita, assumptio non importaret personam pro per se primo termino (de tali enim termino sermo est), sed hunc Deum. Igitur in tali casu assumptio communis esset tribus personis, secundum Auctoris doctrinam.

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM ALIA PERSONA DIVINA POTUERIT HUMANAM NATURAM ASSUMERE, PRAETER PERSONAM FILII

111 Senr., disi. i, qu. u, art. 3.

QUINTUM SIC PROCEDITUR. VideUir quod nulla alia persona divina potuit humanam naturam assumere, praeter personam Filii. Per huiusmodi enim assumptionem factum est quod Deus sit Filius i loininis. Sed inconueniens esset quod esse filium l conveniret Patri vel Spiritui Sancto: hoc enim ver-

geret in confusionem divinarum personarum. Ergo Pater et Spiritus Sanctus carnem assumere non possent. 2. Praeterea, per incarnationem divinam homines sunt assecuti adoptionem filiorum: secundum illud Rom. vm ♦ *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis*

jUiuth. – hominis addunt DFH et editione*.

filiorum. Sed filiatio adoptiva est participata similitudo filiationis naturalis, quae non convenit nec Patri nec Spiritui Sancto: unde dicitur *Pont.* *vm ∴ Quos praesciri! el praedestinari! conformes Jieri imaginis filii sui*. Ergo videtur quod nulla alia persona potuit incarnari praeter personam Filii.

3. *Praeterea*, Filius dicitur missus, et genitus
nativitate temporali, secundum quod incarnatus
est. Sed Patri non convenit mitti, qui est inna-
scibilis: ut in Prima Parte* habitum est. Ergo
saltem persona Patris non potuit incarnari.

Sed contra, quidquid potest Filius, potest Pater: alioquin, non esset eadem potentia trium. Sed Filius potuit incarnari. Ergo similiter Pater et Spiritus Sanctus.

Respondendo dicendum quod, sicut dictum est*, assumptio duo importat: scilicet ipsum actum assumptis, et terminum assumptionis. Principium autem actus est virtus divina: terminus autem est persona. Virtus autem divina communiter consideratur, et indifferentem se habet ad omnes personas. Eadem est etiam communis ratio personalitatis in tribus personis, licet proprietates personales sint differentes. Quandocumque autem virtus aliqua indifferenter se habet ad plura, potest ad quodlibet eorum suam actionem terminare: sicut patet in potentibus rationalibus, quae se habent ad opposita, quorum utrumque agere possunt. Sic ergo divina virtus potuit naturam humanam unire vel personae Patris vel Spiritus Sancti, sicut univ-

eam personae l' illi. Et ideo dicendum est quod Pater vel Spiritus Sanctus potuit carnem assumere, sicut et Filius.

Ad primum ergo dicendum quod filiatio temporalis, qua Christus dicitur Filius Hominis, non constituit personam ipsius, sicut filiatio aeterna: sed est quiddam consequens nativitatem temporalem. Unde, si per hunc modum nomen filiationis ad Patrem vel Spiritum Sanctum transferretur, nulla sequeretur confusio divinarum personarum.

Ad secundum dicendum quod filio adoptiva est quaedam participata similitudo filiationis naturalis; sed fit in nobis appropriate a Patre, qui est principium naturalis filiationis; et per donum Spiritus Sancti, qui est amor Patris et Filii; secundum illud *Galat. iv **: *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem: Abba. Pater.* Et ideo sicut, Filio incarnato, adoptivam filiationem accipimus ad similitudinem naturalis filiationis eius; ita, Patre incarnato, adoptivam filiationem reciperemus ab eo tanquam a principio naturalis filiationis; et a Spiritu Sancto, tanquam a nexu communi Patris et Filii.

Ad tertium dicendum quod Patri convenit esse
innascibilem secundum nativatem aeternam :
quod non excluderet nativitas temporalis.

Mitti autem dicitur Filius secundum incarnationem, eo quod est ab illo : sine quo incarnatio non sufficeret ad rationem missionis.

7) Aitr. — *et Spiritui Sau&ut* addunt PFGlc.

1) *illo.* - *alto* F ct *tertia*.

Commentaria Cardinalis Caiotani

Titulus clarus est, nihil aliud apponendo quam titulus sonat. Quod dico, quia non quaeritur an simul potuerit alia persona eandem naturam assumere: sed scilicet, *an potuerit assumere*. Ad quod verificandum requiritur similtas: sed sufficit quod, sicut solus Filius est incarnatus, ita solus Pater fuisset incarnatus aut solus Spiritus Sanctus.

II. In corpore articuli unica est conclusio, responsiva quaesito affirmativa: *Pater vel Spiritus Sanctus potuit carnem assumere, sicut et Filius*. Probatur. Divina virtus potuit naturam humanam unire personae Patris vel Spiritus Sancti, sicut univit eam personae Filii. Ergo Pater vel Spiritus Sanctus potuit carnem assumere.

Antecedens probatur syllogistice. Virtus indifferenter se habet ad plura, potest ad quodlibet eorum suam actionem terminare. Sed virtus divina indifferenter se habet ad omnes personas. Ergo. Maior manifestatur ex potentia rationali. – Minor vero, et ex parte virtutis: quia virtus divina communiter et indifferenter se habet ad omnes personas. Et ex parte personarum; quia communis ratio per-

sonalitatē omnium personarum eadem est, hoc est, unus est rationis; quoniam quaelibet divina persona est persona divina hac ratione, quia subsistit incommunicabiliter in divina natura, licet proprietates personales, quibus subsistunt, sint distinctae; sicut quilibet homo una et eadem ratione est persona, quia scilicet subsistit in natura humana, quamvis alia «it personalitas mea et alia illius.

Consequentia nitem probatur: quia, cum assumptio duo importet, scilicet actum et terminum, principium actus est virtus divino, terminus vero persona. Ex hoc enim quod utrumque concurrere posse in qualibet persona antecedens dicit, consequens est quod quaelibet persona potest assumere: quod conclusio dicit.

t bi nota quod hoc quod pro probatione consequentiae ex principio corporis articuli allatum est, potest aliter introduci: ut scilicet sit vclut suppositio quaedam monstrans requisita ad posse assumere, ct ad quae resolvi oportet potentem assumere, scilicet in virtutem divinam ct personalitatem. Et sic formatur syllogismus ut supra ad probandum antecedens. Et consequentia relinquitur per se nota

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM DI AE PERSONAE DIVINAE POSSINT ASSUMERE UNAM ET EANDEM NUMERO NATURAM

III Sent., diet it qu. n. in. «4.

sextum sic proceditur. Videtur quod personae divinae non possunt assumere unam et eandem numero naturam. **Hoc** enim supposito aut essent unus homo, vel plures. Sed non plures: sicut enim una natura divina in pluribus personis non patitur esse plures deos, ita una humana natura in pluribus personis non patitur esse plures homines. Similiter etiam non possent esse unus homo: quia unus homo est *iste homo*, qui demonstrat unam personam; et sic tolleretur distinctio trium personarum divinarum, quod est in conveniens. Non ergo duae aut tres personae possunt accipere unam naturam humanam.

2. Praeterea. assumptio terminatur ad unitatem personae, ut dictum est ♦. Sed non est una persona Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ergo non possunt tres personae assumere unam naturam humanam.

3. Praeterea, Damascenus dicit, in III libro et Augustinus, in I *de Trin.* *, quod c\ incarnatione Filii Dei consequitur quod quidquid dicitur de Filio Dei, dicitur de Filio hominis, et e converso. Si ergo tres personae assumerent unam naturam humanam, sequitur quod quidquid dicitur de qualibet trium personarum, diceretur de illo homine: et e converso ea quae dicerentur de illo homine, possent dici de qualibet trium personarum. Sic ergo id quod est proprium Patris. scilicet generare I ilium ab aeterno, diceretur de illo homine, et per consequens diceretur de Filio Dei: quod est inconveniens. Non ergo est possibile quod tres personae divinae assumant unam naturam humanam.

Sed contra, persona incarnata subsistit in duabus naturis, divina scilicet et humana. Sed tres personae possunt subsistere in una natura divina. Ergo etiam possunt subsistere in una natura humana: ita scilicet quod sit una natura humana a tribus personis assumpta.

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est, ex unione animae et corporis in Christo non fit neque nova persona neque hypostasis \ sed fit una natura assumpta in personam vel hypostasim divinam. Quod quidem non fit per potentiam naturae humanae, sed per potentiam personae divinae. Est autem talis divinarum perso-

α

?

τ

• Art 4

Ci drFid Ori lib 111, cap. ni, IT

* Ci cap. iitf

• Qu n, *n 5. ad 1.

«

narum conditio quod una earum non excludit aliam a communione eiusdem naturae, sed solum a communione eiusdem personae. Quia igitur in mysterio incarnationis *tota ratio facti est potentia Jacientis*, ut Augustinus dicit, in Epistola *ad Vohtsianimi* ♦, magis est circa hoc iudicandum secundum conditionem personae assumentis quam secundum conditionem naturae humanae assumptae. Sic igitur non est impossibile divinis personis ut duae vel tres assumant unam naturam humanam.

Esset tamen impossibile ut assumerent unam hypostasim vel unam personam humanam: sicut Ansehnus dicit, in libro *De Conceptu Virginali* **, quod *plures personae non possunt assumere unum eundemque hominem*

An primum hrgo dicendum quod. hac positione facta, quod scilicet tres personae assumerent unam humanam naturam, verum esset dicere quod tres personae essent unus homo, propter unam humanam naturam: sicut nunc verum est dicere quod sunt unus Deus, propter unam divinam naturam r. Nec h *unus* importat I unitatem personae: sed unitatem in natura humana. Non enim posset argui ex hoc quod tres personae sunt unus homo, quod essent I unus simpliciter: nihil enim prohibet dicere quod homines qui sunt pluries simpliciter, sint unus quantum ad aliquid, puta unus populus; sicut * Augustinus dicit. VI *de Trin.* I: *Diversum est natura spiritus hominis et spiritus Dei, sed inhaerendo Jit unus spiritus*, secundum illud I *Cor.* vi ♦. *Qui adhaeret Deo, imus spiritus est.*

Ad secundum dicendum quod, illa positione facta, humana natura esset assumpta in unitate non unius personae, sed in unitate singularum personarum: ita scilicet quod, sicut divina natura habet naturalem unitatem k cum singulis personis, ita natura humana haberet unitatem cum singulis per assumptionem.

An tertium dicendum quod circa mysterium incantationis fuit communicatio proprietatum perlinentium ad naturam: quia quaecumque conveniunt naturae, possunt praedicari de persona subsistente in natura illa, cuiuscumque naturae nomine significetur. Praedicta ergo positione facta, de persona Patris poterunt praedicari et ea

• curbmsii^

''-exp'

›

II

• o?. m.

*Stn ›'.

I

j

•.

t

a) *essent.* – P; rwef.

£) *usta.* – PEtDG ct C; om.

γ) *possent.* – P; *posset.*

Z) *hypostasis*, – *nova hypostasis* tertia.

c) *De Conceptu Virginali.* – *Cur Deus Homo* P.

ζ) *hominem.* – *scilicet in unitatem personae* addit P.

rj *quod icilicrt... naturam.*– hit; *quod scilicet tres personat essent unus homo propter unam humanant naturam, sicut nunc rerum at dicere quod eunt unus Ikus propter unam divinam naturam, sicut (sic F) verum esset dicere quod tres personae essent unus homo propter unam humanam naturam* prima cl F, omittendo ct repetendi». Hanc

lectionem cum nostra condant Ut ct editione» inserentes

tres personae; H ct editione» ante umhc in*erunt ori»» ct (praeter à) pro *sicut* altero loco legunt *sic* structurae ergo; editione» in»upcr ponunt *tres personae* (altero loco) ente Xiotl *unus Deus*. G ora. perwm *esset... naturam* ante *sicut nunc*.

o) *importat* – *importaret* E et tertia praeter II.

i) *essent.* – PGI; *non esset* prima ct F. *essent unus* («M *non essent* E, *esset* Hfrc.

a) *s cut.* – *et sicut* F ct tertia.

λ) *unitatem.* – E ct tertia, *unitatem personarum*,

μ) *fuit.* – *jit* E et tertia.

quae sunt humanae naturae, et ea quae sunt divinae: et similiter de persona Filii et Spiritus Sancti. Non autem illud quod conveniret personae Patris ratione propriae personae, posset attribui personae Filii aut Spiritus Sancti, propter distinctionem personarum, quae remaneret. Posset ergo dici quod, sicut Pater est ingenuitus, ita homo esset ingenuitus, secundum quod ly *homo*

supponeret pro persona Patris. Si quis autem ulterius procederet, *Homo est ingenuitus, Filius est homo, Ergo Filius est ingenuitus*, esset fallacia figurae dictionis vel accidentis. Sicut et nunc dicimus Deum esse ingenuitum, quia Pater est ingenuitus: nec tamen possumus concludere quod Filius sit ingenuitus, quamvis sit Deus.

Commentaria Cardinalis Caietani

•An i , rIT»iTVLiIs articuli cx iam dictis patet: intelligendu.* de 1 personis divinis secundum suas personalitate.* proprias, ut ab invicem distinguuntur. Potest siquidem dupliciter intclligi an plure-, personae divinae possint unam ct eandem naturam assumere. Primo, loquendo dc personis ut conveniunt in natura divina, hoc est, secundum quod 'Unt unu\$ ^cus- l-' ,n l,oc *cn*u qutcatio «upcriu* ’ duci est: et hic non quaeritur. – Secundo, loquendo de personis ut ab invicem propriis personalitatibus distinguuntur: ita quod quaelibet persona trahat naturam illam ud suam propriam personalitatem sic ut non personatur in alia ex hoc quod personatur in una, et c contra, sed perannetur in un i ut distinguitur ah alia. Cuius oppositum accideret, si *hic Deus* primo incarnatur, esset: quoniam una «c eadem ratione quaelibet persona diceretur incarnata, scilicet ratione individui naturae. Et, ut unico verbo dicatur, quaestio hic est, an plurcs penonae possint unam numero naturam assumere ut per se pnmo diversi termini assumptionis. Sic enim non quaelibet persona divina. sed quaelibet pertona divina assumens, per *e primo terminaret assumptionem. Et ad hoc denotandum. Auctor non quaerit an omnes personae divinae possint assumere, sed, an *duae*: ut ex dueltatc intelligav quod non eit sermo dc personi*, ut conveniunt, sed ut distinguuntur: «c per hoc, quaelibet sit per se primo terminus assumptionis.

II. In corpore articuli sunt duae conclusiones. Prima est; *Non est impossibile divinis personis ut duae vel tres assumant unam naturam humanam.* – Secunda est: *Esset tamen impossibile ut assumerent unam hypostasim vel personam humanam.*

Probatur utraque simul. Ex unione animae ct corporis in Christo non lit nova hypostasis neque persona, sed natura una assumpta in divinam hypostasim» non per potentiam naturae humanae, sed per potentiam divinae personae. Ergo magis est hoc iudicandum secundum conditionem divinae personae assumentis quam secundum conditionem naturae assumptae. Ergo non est impossibile divinis penonis, etc. Antecedens est ex se evidens. Prima consequentia probatur. Quia *tota ratio facti in mysterio incarnationis est potentiafacientis*, secundum Augustinum.– Secunda sero consequentia probatur. Quia conditio divinarum personarum talis est quod una carum non excludit «diam a communione eiusdem naturae, sed solum a communione eiusdem personae. Ubi vides quod cx hoc quod non se excludunt a communione eiusdem naturae, tenet consequentia quoad primam conclusionem : ct ex hoc quod se excludunt α communione eiusdem personae, tenet consequentia quoad secundam conclusionem; quae auctoritate Anselmi confirmatur.

III. Adverte in hoc processu quod Auctor unico verbo excludit obiectiones arguentium ex conditione naturae, dicendo quod natura communis pluribus suppositis est infinita seu illimitata, quoniam hoc soli divinae convenit naturae: ct similiter quod quaelibet natura finita est terminabilis totaliter unico supposito. Haec enim, et similia, in littera solvuntur dum dicitur quod non per potentiam naturae assumptae, sed per potentiam personae assumentis hoc mysterium iudicandum est.

Concedatur ergo quod una numero natura suapte natura communis pluribus suppositis, est illimitata ac infinita; et quod nulla natura nisi divina est huiusmodi; ct, si assumeretur ud plures personalitates, non propterea esset

suapte natura communis pluribus, sed cx potentia facienti».

Similiter omnis una numero forma substantialis suapte natura unica totaliter terminatur personalitate propria. Sed ev hoc non habetur quin divina potentia possit pluribus alienis personalitatibus terminari: quoniam hoc non per potentiam naturae, sed per potentiam assumentis personae fit.

Et c\ť semper sermo dc naturali potentia naturae, et non dc potentia obediential) eiusdem Potentia enim obedientiac est quae respondet potentiae perbonae assumentis: ct secundum illam, natura potest assumi ab una ct pluribus divinis person».

IV. Circa primam conclusionem dubium cx Scoto, in III *Seni.*, di*t. i. qu. n, occurrit, ubi, tenens oppositum, tundit -c super hac ratione. * In omni dependentia essentiali unum dependens non dependet praecise nisi ad unum quod touhtor terminat cius dependentiam. Sed in Ista unione c t dependentia essentialis unius noturae, ct una personi tcrmin.it totaliter eam. Ergo.

« Maior probatur - in omni dependentia causati ad causam. Ei simile -, inquit, - videtur in omnibus dependentiis qu ic non »unt causatorum ad causas, quod, cum dependenti.! alicuius fuerit totaliter terminata ad aliquid, ipsum non potest, dependentia eiusdem rationis, dependere ad aliud. Et confirmatur hoc de accidente respectu plurium subsectorum primorum.

Minor probatur’. Quia personalitas creata totaliter - C »:® ’“. terminaret ipsam : ct. illa stante, non posset simul esse in alia persona creata vel increata. Non minus enim terminat naturam et dependentiam eiusdem personalius cuiuscumque persone divinae, quam terminaretur in se. Igitur, etc. >

V. Ad hanc Scoti rationem respondendum est singula discutiendo, et sic etiam principalem materiam declarando. Maior igitur propositio assumpta a Scoto non est vera nisi triplici quasi glossa subintcllecta. Prima est supra ly *dependentia* : quod intelligatur de dependentia *proprie*. Et hoc dico, quoniam dependentia proprie non invenitur line causalitatc. Quamvis enim aliquid <it alteri sine causalitatc annexum, non tamen dependentia proprie inter illa est: ut patet inter corrcclativa, quorum neutrum, ui sic, ab altero dependet in quocumque genere causae; ct inter differentias divisisas cx opposito eiusdem generi», quarum neutra ab altera dependet; ct tamen tam corrcclativa quam huiusmodi differentias simul esse oportet.

Scotus autem dependentiae nomine utitur et cum causalitatc. et sine causalitatc, ut patet. Et propterca, sic extenso nomine utendo *dependentia*, maior non est veni nisi apponatur altera glossa, supra ly *non dependet*, quod intelligatur de dependentia *omnino eiusdem rationis*, ita quod eit dependentia eiusdem speciei specialissimae, ct in hoc Scotus consentit: ct altera supra ly *totaliter*, quod intelligatur *tam intensive quam extensive*. Quoniam, dato quod unum terminaret totaliter intensive, non propterca habetur quod illud unum terminaret totaliter extensive. Exemplum: albi ut quatuor similitudinem terminat totaliter intensive aliud album ut quatuor; non tamen terminat totaliter extcmlyve, quia potest tertium poni simile.

Oportet autem, ad verificandam maiorem illam, hanc apponere glosxnm: alioquin, non est vera dc dependentia essentiali non causali. Quoniam cx naturali» rationis lu-

mine nulla apparet maior dependentia essentialis non causalis quam ea quae est unius relativi ad proprium correlativum: quia definitur et essentialiter constituitur per esse ad aliud. Constat autem quod unum relativum sic essentialiter dependet ab uno totaliter intensive terminante illud, quod non totaliter extensive terminat illud: ut patet de duplo et dimidio, et aequali, et simili, et aliis huiusmodi; idem enim duplum eadem numero duplicitate duplum est non solum ad A dimidium, sed ad B et C; et unum aequale eadem numero aequalitate aequale est omnibus sibi aequalibus.

At si quis dicat Scotum tenere quod non eadem aequalitate unum aequale est aequale omnibus, et propterea in sua via propositionem esse veram: facile obicitur quod, ad concludendum aliquid impossibile etiam per divinam potentiam (ut nunc proceditur), non est ex opinatis et refutatis ab aliis et communi schola Peripateticorum procedendum; qualis est ista opinio ponens plura accidentia eiusdem rationis in eodem subiecto secundum idem. Neganda est igitur ista maior, non acceptans dictam glossam.

VI. Ad probationem autem istius maioris *, pro quanto probat ipsam in dependentia essentiali causali, non oportet respondere: quia vera ac bona videtur secundum ordinem inditum causis et causatis, et disputatio nostra extra dependentiam causalem versatur. Sed cum subiungit Scotus quod ita etiam videtur in omnibus dependentiis quae non sunt causatorum ad causas, respondetur quod non est idem de utrisque dependentiis iudicium. Et patet instantia de dependentia unius relativi totaliter intensive terminati ab uno, et tamen ab altero eiusdem rationis omnino terminabili. Et suffragatur huic responsioni ratio. Quoniam dependentia causalis ponit imperfectionem et indigentiam in causato, quae si subleuatur totaliter est ab una causa, implicat quod remaneat indigens altera causa. Sed dependentia non causalis potest sine imperfectione et indigentia inveniri: ut patet in relativis, quae in divinis sine omni imperfectione et indigentia inveniuntur. Ac per hoc potest aliunde, puta ex alterius conditione, provenire quod etiam terminet quod iam terminatum ab alio est. Et sic est in proposito: quod non ex eo quod Filius Dei imperfecte terminet personaliter naturam humanam, neque ex eo quod natura humana assumpta a Filio Dei remaneat imperfecta personaliter, provenit quod Pater potest illam ad propriam etiam personalitatem assumere; sed ex conditione personae Patris, hoc est ex infinitate suae sufficientiae, provenit quod etiam potest illammet personare.

Ad confirmationem, de accidente respectu plurium subiectorum primorum, dicitur primo, quod nulla apparet implicatio contradictionis quod Deus accidenti alicui det unitatem numeralem in se, et conservando illam, ponat illud accidens in pluribus subiectis primis secundum se. Et quod in tali casu neutrum esset subiectum primum extensive nisi secundum se. Hoc est: quantum est ex parte sui, esset subiectum primum extensive, et daret unitatem numeralem. sed divina potentia aliter de facto operatur.

Dicitur secundo, quod dependentia accidentis a subiecto primo est dependentia causalis: est enim subiectum primum causa accidentis, ut patet. Et ideo non confirmatur per hoc maior illa quoad dependentiam non causalem. – Haec de maiore.

VII. Ad minorem notum dicitur quod in ista unione est dependentia essentialis non causalis: ac per hoc, non proprie dependentia. Sed transeundo hoc ad bonum sensum, neganda sunt duo: primo, quod in ista unione sit dependentia unius omnino rationis; secundo, quod una persona, puta Verbum, totaliter eam terminet intensive et extensive. Ratio primae negationis est quia personae divinae, personaliter sumptae, sunt quodammodo unius, et quodammodo diversarum rationum. Nam secundum communem rationem personalitatis, sunt unius rationis, ut in praecedenti articulo patet: secundum vero proprias rationes suarum personalitatum, sunt diversarum rationum; paternitas enim et filiatio et processio diversarum sunt rationum. Constat autem ex hoc quod humanitas Christi ita iuncta est Filio quod non Patri nec Spiritui Sancto, as-

sumptionem terminari per se primo id personalitatem Filii secundum sibi propriam rationem: alioquin, terminaretur primo ad commune Filio et Patri et Spiritui Sancto. Concurrerent igitur divinae personae ad assumptionem ut etiam sunt diversarum inter se rationum. Et consequenter naturam assumptam in Verbo uniri et posse uniri alteri, Patri aut Spiritui Sancto, alterius est rationis ab uniri Filio et posse uniri Filio: si Aristoteles verum dixit. III Physic. 1., quod *posse sanari et posse injirmari sunt diversarum rationum, alioquin sanari et injirmari essent idem*. Ex hoc igitur quod personalitates, quae sunt termini unionum, sunt diversarum rationum, habetur quod potentia obedientiae qua natura assumpta potest uniri personae Patris, alterius est rationis nam illa qua unita est Filio, et qua potest uniri Spiritui Sancto. Et consequenter habetur quod in istis unionibus non esset dependentia unius rationis simpliciter et absolute, ut arguens assumit: sed diversarum rationum simpliciter, propter diversas rationes terminorum per se primorum; unius autem rationis secundum communem rationem personalitatis.

Ratio secundae negationis iam patet: quod, licet Filius totaliter intensive terminet naturam humanam et eius dependentiam ad personam, non tamen totaliter extensive, nec secundum omnem obedientialem potentiam alterius rationis.

Ad probationem minoris, cum dicitur. *Personalitas creata totaliter terminaret ipsam, et, illa stante, non posset simul esse in alia persona creata vel increata: Ergo personalitas mercata*: respondetur concedendo antecedens pro utraque parte, sed negando sequelam. Et ad probationem sequelae, cum dicitur, *Quia non minus terminaret naturam et dependentiam eiusdem personalitas quacumque divinae personae, quam terminaretur in se*, posset negari hoc quantum ad *non minus* extensive. Verumtamen, proprie loquendo, respondendum est quod non minus, sed alio modo et alia ratione terminat persona divina. Et ideo negatur ex hoc ultimo assumpto sequela: quoniam peccat ratio *secundum non-causam ut causam*. Non enim ideo quia minus terminet, persona divina relinquit naturam adhuc assumptibilem. ut argumentum ponit: sed quia alio modo et alia ratione terminat, ideo relinquit naturam assumptam adhuc assumptibilem ab alia persona divina.

¶ 111. Ad cuius clariorem perceptionem, scito quod haec humanitas si propriam personalitatem haberet, modus habendi propriam personam esset quin ipsa humanitas esset principium constitutivum suae personae: ex unione enim animae ei corporis constitueretur non solum una natura singularis, sed etiam una persona. Ratio quoque habendi propriam personam esset sua substantialis ac perfecta natura extra causas suas in rerum natura sibi dimissa. Et quia haec humanitas suapte natura non se extendere potest nisi ad constituendum unam personam sibi propriam; et personae repugnat assumi ab alia persona in unitate personali (intervenit siquidem hic manifesta implicatio contradictoriorum): ideo haec humanitas sic personatur ex propria persona in Socrate quod terminatur in illa intensive et extensive. Nec potest, stante illi, uniri personaliter cum quacunque alia persona, creata vel increata: quia essent duo contradictoria simul vera; essent enim una persona, et non essent una persona cum assumente, ut patet. Sed haec humanitas alio modo et alia ratione personatur per assumptionem. Quoniam non constituendo personam personatur: ut patet in humanitate Christi, quae personatur per personam Verbi, quae non constituitur per illam humanitatem, sed fuit nam aeterno. Et hinc procedit differentia inter hanc humanitatem personatam propria personalitate, et personatam personalitate verbi, quod illa remanet in se assumptibilis, ista remanet in se assumptibilis. Quoniam illa non potest assumi, stante sua personalitate, nisi assumeretur sua personalitas, quae non est assumptibilis. ista vero, quia in aliena personalitate subsistit, potest assumi absque hoc quod illa aliena sibi appropriate personalitas assumatur. Ex diverso ergo modo terminandi propria et aliena personalitate, patet quare natura personata propria personalitate non potest assumi, et quare personata aliena

	QUAESTIO in. ARTICULUS VII	67
	<p>potest assumi: quin scilicet per propriam terminatur constituendo illam; per alienam, non constituendo illam.</p> <p>Diversa quoque ratio est utrobique terminandi. Nam ct divina persona terminat ex sua infinitate, utpotc aliena persona subsistens in alia natura (dictum est enim supra* quod proprium est divinae persone, ob sui infinitatem, subsistere simul in diversis niiturii); et natura humana non naturali, sed obedientiae potentia, personatur per alienam personam. Persona autem Socratis, non ex aliqua excellentia, sed ex naturali adaequutione terminat personaliter naturam suam: et e contra natura sua naturaliter est per illam adaequabis personaliter. Et hinc etiam provenit quod, cum quaelibet persona divina sit infinita, quaelibet personare potest humanitatem hanc, non ex indigentia naturae, ut dictum est , sed ex sufficientia personae potentis communicare illi naturae etiam <uam personalitatem. Ex his autem habes quod non solum dependentia huius humanitatis respectu singulamm personarum divinarum quoad assumi, est diversarum rationum inter se; sed etiam quod dependentia seu terminatio huius humanitatis respectu divinae personae, ct respectu personae propriae, sunt divenarum rationum; licet omnes conveniant in una commun» ratione termini, quia scilicet sunt ad personam.</p> <p>Ruit ergo a fundamentis undique fabrica Scotica. Et merito. Quoniam hanc humanitatem perconari rimul a pluribus personis divinis nihil aliud est quam communicare huic humanitati plure-* pcanalilutev alias infinitas, appropundo illas illi. Et per haec patet quare repugnat hanc humanitatem habere simul plures personalitate» creatas, aut eicatam ct inervatam, quia scilicet utrubique ciMtt implicatio contradictoriorum, dum natura haec in propria personalitate poneretur una persona cum aha persona et non repugnat habere simul plures personalitate» mercata», quia per hoc non ponitur unam personam assumi in unitatem personalem alterius persanae.</p> <p>Et haec pro nunc sufficiant de hac quaestione.</p> <p>IX. In eodem articulo, in calce corporis, Circa auctoritatem An.*ehm, adverte quod Durandus, in III <i>Seni</i>., dist. t, qu. m, latenter arguit Auctarem quasi exponentem per ly <i>unum eumdemque hominem</i> personam humanam, dicens, contra hanc expositionem: <i>Ansclmus concedit quod una persona assumpsit hominem, et negat plures personas posse assumere unum hominem: Non intelligitur igitur persona per haec.</i> Sed quoniam Duranduunet postmodum *</p>	
•An t. *4 x		
•Nam. n		
•Loc àt		

ARTICULUS SEPTIMUS

UTREM UNA PERSONA DIVINA POSSIT ASSUMERE DUAS NATURAS HUMANAS

III *Sent.*, dial. I, qu. II, mH. 5.

SErr iMr M S1G p r o c e d i t u r . \ i d e t u r q u o d u n a p e r s o n a d i v i n a n o n p o s s i t a s s u m e r e d u a s n a t u r a s h u m a n a s . N a t u r a e n i m • 4 * ^ ^ frassumpia in mysterio incarnationis non habet aliud suppositum praeter suppositum personae divinae, ut ex supra l dictis patet. Si ergo ponatur esse una persona divina assumens duas humanus naturas, esset unum suppositum duarum naturarum eiusdem speciei. Quod videtur implicare contradictionem: non enim natura unius speciei multiplicatur nisi secundum distinctionem suppositorum.

2. P r a e t e r e a , h a c s u p p o s i t i o n e f a c t a , n o n p o s s e t d i c i q u o d p e r s o n a d i v i n a i n c a r n a t a e s s e t u n u s h o m o : q u i a n o n h a b e r e t u n a m n a t u r a m h u m a n a m . S i m i l i t e r e t i a m n o n p o s s e t d i c i q u o d e s

dicat Anschnum dicere nie, *Impossibile est plures personas divinas esse unam personam cum uno eodemque homine*, ex scipsuinet convincendus est. Anselmus volebat excludere aliquid quod possit sub apparenti quaestione cadere. Non potest autem aliter cadere sub apparenti quaestione quod plures personae divinae sint una persona, nisi quia unirentur in una persona humana (et sic exponit Auctor); non enim potest intclligi quod sint plures personae divinae in una persona divina, quia huc statim offert apparentem valde contradictionem. Exponendo igitur sententiam Angelini, optime in littera dictum cM, sive praeponatur ly *una persona* cum *uno eodemque homine*, sive non praeponatur ly *una persona*, et dicatur, *Impossibile est assumere unum cundemque hominem*. Sensus enim semper est idem: scilicet quod impossibile est plures personos assumere unam personam. — Nec id quod obiictt Durandus obstat. Quia aliud est dicere, *assumit hominem*: et aliud, *assumit unum cundemque hominem*. Nam prima propositio, etsi est aliququaliter impropria, glossatur tamen quod intelligitur quoad naturam: ut patet ex Magistro, in 111 *Sent.*, dist. v. Secunda autem, propter ly *unum cundemque*, trahitur ad indisiduum subsistens in natura humana, quod constat esse suppoMtum. nullus enim unus homo invenitur in natura humana assumpta nisi Filius Dei.

X. In eodem sexto articulo, in responsione ad primum, adverte diligenter verba Auctoris dum. *hac positione facta*, dicit quod *tres personae essent unus homo, et tamen non propterea essent unus ' simpliciter*; aut: *non propterca esset unus homo simpliciter*. Dixit enim haec ambo, mi propter differentiam quae esset inter unum Deum ct unum * hominem in tribus personis. Quoniam tres personae sic sunt unus Deus quod wnt unus numero Deus, et est ibi vere unus Deu* simpliciter. Sed tres personae sic exsent unus humo quod non exsent unus numero humo: quia nullus esset ibi unus numero homo communis Patri ct Filio ct Spiritui Sancto, sicut est unus numero Deus communis Patri et Filio et Spiritui Sancio. Et similiter non esset ibi unus homo simpliciter; quia non esset homo unus secundum naturam ct personam, quam unitatem importat unus homo simpliciter. Sed essent tres homines numero in una natura humana. quia essent plures personae humanae secundum unam naturam humanam. – Sed quoniam hoc ad vocabula 'pectat, parvi refert, si scitur quid esset in re, qualitercumque exprimeretur.

a) *totaliter*. – PFGi; *corporaliter*.

Sed contra est quod quidquid potest Pater, potest Filius. Sed Pater, post incarnationem Filii, potest assumere naturam humanam aliam numero ab ea quam Filius assumpsit: in nullo enim per incarnationem Filii est diminuta potentia Patris vel Filii. Ergo videtur quod Filius, post incarnationem, possit aliam humanam naturam assumere, praeter eam quam assumpsit.

Respondeo DICENDUM quod id quod potest in unum et non in amplius, habet potentiam limitatam ad unum. Potentia autem divinae personae est infinita, nec potest limitari ad aliquid creatum. Unde non est dicendum quod persona divina ita assumpserit unam naturam humanam quod non potuerit assumere aliam. Videretur enim ex hoc sequi quod personalitas divinae naturae esset ita comprehensa per unam humanam naturam quod ad eius personalitatem alia assumi non possit. Quod est impossibile: non enim increatum a creato comprehendi potest. Patet ergo quod, sive consideremus personam divinam secundum virtutem, quae est principium unionis; sive secundum suam personalitatem, quae est terminus unionis: oportet dicere quod persona divina, praeter naturam humanam quam assumpsit, possit aliam numero naturam humanam assumere.

Ad primum ergo dicendum quod natura creata perficitur in sua ratione per formam, quae multiplicatur secundum divisionem materiae. Et ideo, si compositio formae et materiae constituat novum suppositum, consequens est quod natura multiplicetur secundum multiplicationem suppositorum. Sed in mysterio incarnationis unio formae et materiae, idest animae et corporis, non constituit novum suppositum, ut supra * dictum est. Et ideo posset esse multitudo secundum numerum ex parte naturae, propter divisionem materiae, absque distinctione suppositorum *.

Ad secundum dicendum quod posset videri quod, praedicta positione facta, consequeretur quod essent duo homines, propter duas naturas, absque hoc quod essent ibi duo supposita: sicut e converso tres personae dicerentur unus homo, propter unam naturam humanam assumptam,

ut supra * dictum est. Sed hoc non videtur esse verum. Quia nominibus est utendum secundum quod sunt ad significandum imposita. Quod quidem esi ex consideratione eorum quae apud nos sunt. Et ideo oportet, circa modum significandi el consignificandi, considerare ea quae apud nos sunt. In quibus nunquam nomen ab aliqua forma impositum pluraliter dicitur nisi propter pluralitatem suppositorum *: homo enim qui est duobus vestimentis indutus, non dicitur duo vestiti, sed *unus vestitus duobus vestimentis*: et qui habet duas qualitates, dicitur singulariter *aiqualis secundum duas qualitates*. Natura autem assumpta quantum ad aliquid sc habet per modum indumenti, licet non sil similitudo quantum ad omnia, ut supra * dictum est. Et ideo, si persona divina assumeret duas naturas humanas, propter unitatem suppositi diceretur *unus homo * habens duas naturas humanas*. - Contingit autem quod plures homines dicuntur unus populus, propter hoc quod conveniunt in aliquo uno: non autem propter unitatem suppositi. El similiter, si duae personae divinae assumerent unam numero humanam naturam, dicerentur unus homo, ut supra * dictum est. non propter unitatem suppositi, sed inquantum conveniunt in aliquo uno.

Ad tertum dicendum quod divina et humana natura non eodem ordine se habent ad unam divinam personam: sed per prius comparatur ad ipsum divina natura, utpote quae est unum cum ea ab aeterno; sed natura humana comparatur ad personam divinam per posterius, utpote assumpta ex tempore a divina persona, non quidem ad hoc quod natura sii ipsa persona, sed quod persona in natura : subsistat; Filius enim Dei est sua deitas, sed non est sua humanitas. El ideo ad hoc quod natura humana assumatur a divina persona, relinquitur quod divina natura unione personali uniatur loti naturae assumptae, idest secundum omnes panes eius. Sed duarum naturarum assumptarum esset uniformis habitudo ad personam divinam, nec una assumeret aliam. Unde non oporteret quod una earum totaliter alteri uniretur, idest, omnes partes unius omnibus partibus alterius.

p) *videri*, — *dicendum* addit tertia.
γ) *conqueretur*. — *tequerctur* tertia.
dicerentur. — P1; *diceretur*.

t) *propter unitatem*. — *unitate* Fil ct editione». .
ζ) *natura*. — Tenu; *tali natura* E, *Del natura* ceteri.
relinquitur. — oportet Fi, *requiritur* P.

Commentaria Cardinalis Caietani

s titulo articuli septimi, adverte quod istac quaestiones quae hic moventur de possibili, non ideo moventur ut discutiatur Dei potentia: sed ut exinde mysterium incarnationis factae magis innotescat. Manifestatur siquidem ex his quae discutiendo hos quaestiones dicuntur, qualis, quantus, etc., esi per sc primo terminus incarnationis, scilicet persona Verbi: el qualis est huiusmodi unio ex respectu ad alias personas ct naturas, magis ac magis explicatur.

In corpore articuli una est conclusio responsiva quaesito affirmative: *Persona divina, praeter naturam quam assumpsit, potest aliam numero naturam assumere*. Ubi, antequam afferatur probatio, nota quod, quia assumere principium et terminum assumptionis importat, ideo con-

clusio probatur primo ex parte principii, scilicet potentiae divinae in divina persona; secundo, ex parte termini, scilicet personalitatis divinae. Unde quoad primum, probatur sic. Quod potest in unum ct non in amplius, habet potentiam limitatam ad unum. Sed potentia divinae personae est Infinita, nec limitabitur ad aliquid creatum. Ergo. Quoad secundum, probatur sic. Si non posset assumere aliam naturam, sequeretur quod personalitas divinae naturae esset ita comprehensa per unam naturam quod ad eius personalitatem alia assumi non posset. Sed hoc ot impossibile: quia increatum a creato comprehendi non potest. Ergo.

11. Circa illam propositionem. *Quod potest in unum et non in amplius, habet potentiam limitatam ad unum,*

QUAESTIO III, ARTICULUS VIII

adverte quod cit intelligence formaliter, scilicet : x» *quantum c.⁹I ex parte potentiae, in unum et non in amplius*. Nam si aliunde proveniret quod posset in unum ct non in amplius, puta cx modo agendi, quia agit per modum naturae, quae est determinata ad unum, non argueret limitationem potentiae. Sed st cx ipsn potentia est quod possit in unum tantum, limitationem in illi arguit : quoniam potentia, ut potentia, extendit sc nd possibile, quod non cnmprchn-ditur unitate ita quod excludat multitudinem. Unde in art. ult. ⁙ qu. xli i in Prima Parte, dictum est quod non cx impotentia Patris est quod unus tantum Filius ait genitus ct generabilis in divinis. Et quia haec propositio procedit cx parte potentiae, ideo simpliciter ct absolute assumpta est propositio illa.

Circa probationem ex parte termini, nota diligentissime Auctorem habere pro inconvenienti ac impossibili personam divinam ut terminum comprehendere a natura creata. Iloc cnim nihil aliud est dicere quam docere (quod lam praeliba*imus respondendo Scoto *) hoc: quod persona dirino non solum est infinita in essendo ct causando ratione naturae divinae, sed est infinita in terminando ratione tuae personahtatis. Incomprchcnsibilitas siquidem increatae personae ut termini a natura creata ut assumpta, nihil aliud significat quam infinitatem in terminando increatae personae. Et. ut *excelsa Dei balbutiendo, ut pos~sumus, resonemus* ⁙, dicendum est quod infinitas divina, m est naturae seu naturalis, constituit infinitum ens ct infinitam causam: ut autem est personae seu personali», constituit infinitam personam ut sic, quod claudit in te infinitatem in terminando. Et ideo potest quaelibet divina persona subsistere non solum in pluribus naturis, rcilicct naturali el assumpta, sed etiam in pluribus assumptis. Et. eadem ratione, in infinitis, si infinitae invenirentur simul.

III. In responsione ad primum, perspice quod consistit in hoc» quod natura substantiae crextac multiplicatur multiplicato supposito constituto pcripsnm: non autem multiplicato supposito non constituto per ipsam, ut patet in littera.

IV. In responsione ad secundum, obieclio Scoti, in 111 *Sent.*, dist 1, qu. 111. occurrit dicentis contra hoc quod sequeretur quod possemus dicere quod plure» personae sunt plores dii. Probatur. Secundum hoc, tale concretum habet unitatem vel pluralitatem ex unitate vel pluralitate suppositi.

Ad hoc dicitur quod in littera non dicitur affirmative multiplicari concretum multiplicato -upposito, ut arguens forte accepit: sed ponitur universalis regula negative, scilicet : *Nunquam numen ab aliqua forma impositum pluraliter dicitur nisi propter pluralitatem suppositorum*. Et ista regula est vera tam in concretis adiectivis quam substantivis, tam substantialibus quam accidentalibus : ita quod semper ad pluralitatem concretorum exigitur pluralitas suppositorum. Sed cum hoc stat quod pluralitas suppositorum non sufficiat quandoque, ct exigitur etiam pluralitas formae significatae : ut de concretis substantivis in art. 3 qu. XXXIX I Part., patet. Et propterea. licet unitas suppositi optime inferat singularitatem concreti substantivi, quale est lv *homo*; non tamen multitudo suppositorum infert pluralitatem nominis substantivi. Et propterea non sequitur, *Ergo tres personae sunt dii*; nec. *Ergo tres personae homines*, in casu praecedentis articuli, ut in hac etiam littera dicitur. El tamen bene sequitur in casu huius articuli : *Ergo Verbum Dei non est homines, sed unus homo*.

V. (n responsione ad tertium, perspice rationem quare, praesentis articuli positione facta, haec humana natura praesumpta non assumeret aliam naturam humanam quae post assumeretur, cum qua tamen concurreret in eandem numero personalitatem; ct natura divina assumeret quamcumquc naturam humanam quae uniretur personaliter Verbo Del. Ratio, inquam, est quia Filius Dei est sua deitas, non autem est sua humanitas Hinc enim fit ut cuicumque personaliter unitur Filius Dei per se primo, eidem secundo uniatur deltas: uniatur, dico, ct naturae assumptae ct cui-libet eius parti, ut paid ex auctoritate Damasceni *. Et hinc fit quod una humanitas non esset unitu alteri: ita quod nec ipfi naturae post assumptae praecedens uniretur, nec alicui eius parti; sed per accidens coïncidèrent in unam personam, inter se distinctae etiam loco. Et ex hoc sequeretur quod non c-set communio convenientium illi persome secundum unam naturam assumptam, cum convenientibus sibi secundum aliam assumptam. Immo posset simul mori secundum unam, ct vivere secundum aliam. Et si, verbi gratia, secundum primam naturam vocaretur Christus, et secundum secundam vocaretur Joannes, mortuo Christo non posset dici mortuus loannes, sed bene diceretur mortuus Deus et Dei Filius: ct similiter, vivo loanne tantum, non vero diceretur vivus Christus, sed vivus Deus ct Dei Filius. Et sic dc similibus.

ARTICULUS OCTAVUS

UTRUM FUERIT MAGIS CONVENIENS FILIUM DEI INCARNARI QI AM PATREM VEL SPIRITUM SANCTUM

111 *Sent.*, dim. i, qu. n, an. 3; IV *Cont. Gent.*, exp. xi.n.

octavum sic proceditur. Videtur quod fuerit magis conveniens Filium Dei incarnari quam Patrem ve! Spiritum Sanctum. Per mysterium cnim incarnationis homines ad veram Dei cognitionem sunt perducti : secundum illud loan, xviii *: *In hoc natus sum. el ad hoc veni in mundum. ut testimonium perhiberem veritati*. Sed ex hoc quod persona Filii Dei est incarnata, multi impediti fuerunt a vera Dei cognitione, ea quae dicuntur de Filio secundum humanam naturum referentes ad ipsam Filii personam : sicut Arius, qui posuit inaequalitatem personarum propter hoc quod dicitur loan, xiv ♦ *Pater maior me est*; qui quidem error non provenisset si persona Patris incarnata fuisset; nullus enim existimasse! Patrem Filio minore. Magis ergo videtur conveniens fuisse quod persona Patris incarnaretur quam persona Filii.

2. Praeterea, incarnationis effectus videtur esse recreatio quaedam humanae naturae: secundum illud *Galat.* ult. *: *In Christo lesu neque circumcisio aliquid valet neque praeputium, sed nova creatura*. Sed potentia creandi appropriate Patri. Ergo magis decuisset Patrem incarnari quam Filium.

3. Praeterea, incarnatio ordinatur ad remissionem peccatorum: secundum illud Matth. | ♦ *Vocabis nomen eius lesum: ipse cnim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Remissio autem peccatorum attribuitur Spiritui Sancto: secundum illud loan, xx*: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittentur eis*. Ergo magis congruebat personam Spiritus Sancti incarnari quam personam Filii.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in 111 libro*: *In mysterio incarnationis manifestata*

Gt. »rg- 3.

• Veru »».

• Veru U. sy

• ZW EUe Ort*- lib. Ut. rop. u

7.

• aj y

I* »t. 6.

• An. 1. Cora-

I*. 158.

• Gre< hbV.CJp.kXin, <j. sivi.

b

proceed.,

k

• Ver-. 37.

- Ven jS

QUAESTIO III, ARTICULUS VIII

est sapientia et virtus Dei: sapientia quidem. quia invenit difficillimi solutionem pretii ' valde deceit-tissimam; virtus autem, quia victum feci! rursus victorem. Sed virtus et sapientia appropriantur Filio: secundum illud I *Cor.* i *: *Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.* Ergo conveniens fuit personam Filii incarnari.

Respondeo dicendum quod convenientissimum fuit personam Filii incarnari. Primo quidem, ex parte unionis. Convenienter enim ea quae sunt similia, uniuntur. Ipsius autem personae ? Filii, qui est Verbum Dei, attenditur, uno quidem modo, communis convenientia ad totam creaturam. Quia verbum artificis, idest conceptus eius, est similitudo exemplaris eorum quae ab artifice fiunt. Unde Verbum Dei, quod est aeternus conceptus eius, est similitudo exemplaris totius creaturae. Et ideo, sicut per participationem huius similitudinis creaturae sunt in propriis speciebus institutae, sed mobiliter; ita per unionem Verbi ad creaturam non participateam sed personalem, conveniens fuit reparari creaturam in ordine ad aeternam et immobilem perfectionem : nam et artifex per formam artis conceptam qua artificiatum condidit, ipsum, si collapsum fuerit, restaurat. – Alio modo, habet convenientiam specialiter cum humana natura: ex eo quod Verbum est conceptus aeternae sapientiae, a qua omnis sapientia hominum derivatur. Et ideo homo per hoc in sapientia proficit , quae est propria eius perfectio prout est rationalis, quod participat Verbum Dei: sicut discipulus instruitur per hoc quod recipit verbum magistri. Unde et *Eccli.* i 4 dicitur; *Fons sapientiae Verbum Dei in excelsis.* Et ideo, ad consummatam hominis perfectionem, conveniens fuit ut ipsum Verbum Dei humanae naturae personaliter uniretur.

Secundo poiesl accipi ratio huius congruentiae i

ex fine unionis, qui est impletio praedestinationis: eorum scilicet qui praeordinati sunt ad hereditatem caelestem, quae non debetur nisi filiis, secundum illud *Rom.* viii *: *Filii ' el heredes.* Et ' vmi. 1.σ ideo congruum fuit ut per eum qui est Filius naturalis, homines participarent similitudinem huius filiationis secundum adoptionem: sicut Apostolus ibidem § dicit: *Quos praescivit et praede- ' Vm simavit conformes Jieri imagini Filii eius.*

Tertio potest accipi ratio huius congruentiae ex peccato primi parentis, cui per incarnationem remedium adhibetur. Peccavit enim primus homo appetendo scientiam; ut patet ex verbis serpentis promittentis homini *scientiam boni et mali**. Unde conveniens fuit ut per Verbum verae sapientiae homo reduceretur in Deum, qui per inordinatum appetitum scientiae recesserat a Deo.

An primum ergo dicendum quod nihil est quo humana malitia non posset abuti : quando etiam ipsa Dei bonitate abutitur, secundum illud *Rom.* n. : Jh *divitias bonitatis eius contemnis?* Unde - Vtr* ♦ et, si persona Patris fuisset incarnata, potuisset ex hoc homo alicuius erroris occasionem assumere, quasi Filius suificere non potuisset ad humanam naturam reparandam.

Ad secundum dicendum quod prima rerum creatio facta est a potentia Dei Patris per Verbum. Unde et recreatio per Verbum fieri debuit a potentia Dei Patris, ut recreatio creationi responderet : secundum illud II *Cor.* v *: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.*

An tertium dicendum quod Spiritus Sancti proprium est quod sit donum Patris et Filii. Remissio autem peccatorum fit per Spiritum Sanctum tanquam per donum Dei. Et ideo convenientius fuit ad iustificationem hominum quod incarnaretur Filius, cuius Spiritus Sanctus est donum.

a) *pretii.*— Om G!E; pro *valde, quam* P; pro *victum* qund PU, *victu** prima et F, *virtu** pG, *qui fuit victui* a(», *qui victus fuit* Hàc; pro *fecit, ferit* D.

,;) *personae.* — P; om. IpG, (*In ipsius autem*) *persona* E, *persona* ceteri.

T) *proficit.* — *perficitur* editione.

δ) *Filii.* — *Si filii* tertia praeter pG.

Commentaria Cardinalis Caietani

TrrvLfs octavi articuli clarus est. – In corpore una est conclusio responsiva quaesito affirmative: *Convenientissimu in fuit personam Filii incarnari.* Probatur tripliciter . Primo, ex parte unionis. Similia convenienter uniuntur. Persona Filii et humana natura, tam secundum communem creaturae rationem quam secundum propriam rationum. sunt similes. Ergo.

Minor, quoad primam partem, et probatur simpliciter: quia Verbum Dei est exemplaris similitudo omnis creaturae, quia verbum artificis est exemplaris similitudo eorum quae fiunt ab artifice. Et probatur applicando ad deducendam inde convenientiam incarnationis. Primo, in communi: quia artifex per conceptam formam qua condidit. restaurat collapsum. Secundo, in Speciali, ex tribus inventis in dependentia creaturarum a Verbo. Primum est participatio similitudinis exemplaris; secundum, constitui in propriis naturis; tertium, modus, quod mobiliter constant. Quibus convenienter adiunguntur tria perfectiora: scilicet, super participationem, unio non participative, sed personalis; super constitutionem in propriis, reparatio in

divinis, scilicet gratia, gloria et vita caelestis; super mobilitatem , aeternae et immutabiliter vitam feliciutcmquoc

Quoad secundam vero partem, probatur similiter primo similitudo simpliciter, quoad duo se habentia ut causa et effectus. Primo, quia Verbum est conceptus aeternae sapientiae, et omnis sapientia hominum ab aeterna sapientia derivatur. Secundo, ex hoc quia propria perfectio hominis ut rationalis, quae est sapientia, consistit in participando Verbum Dei Quod probatur exemplo, sicut perfectio discipuli in participando verbum magistri : et auctoritate. *Fons sapientiae*, etc. – Probatur deinde applicando: quod, supra participationem divini Verbi, in qua propria perfectio hominis secundum mentem consistit, convenientissime apponitur ut ipsum Verbum Dei personaliter uniat naturae humanae, ut consummata sit hominis perfectio; ut scilicet quae inchoatur in participatione ipsius Verbi humana perfectio. consummetur non in participatione. sed in personali adeptione ipsius Verbi.

Reliquae rationes clare patent in littera.

• Vctk m-

• Ver». J.

• Q t'i h.. » Cûraajrt.

QUAESTIO QUARTA

DE UNIONE EX PARTE ASSUMPTI

IN SEX ARTICULOS DIVISA

	<p>Deinde considerandum est de unione ex parte assumpti*. Circa quod primo considerandum occurrit de his quae sunt a Verbo Dei assumpta; secundo, de co-assumptis, quae sum perfectiones et defectus</p> <p>Assumpsit autem FiliusDei humanum naturam, et partes eius. Unde circa primum triplex consideratio occurrit: prima est, quantum ad ipsam naturam humanam; secunda est, quantum ad partes ipsius*; tertia, quantum ad ordinem assumptionis ♦</p> <p>Circa primum quaeruntur sex.</p> <p>Primo: utrum humana natura fuerit magis</p>	<p>assumptibilis a Filio Dei quam aliqua alia natura.</p> <p>Secundo: utrum assumpserit personam.</p> <p>Tertio: utrum assumpserit hominem.</p> <p>Quarto: utrum fuisset conveniens quod assumpsisset humanam naturam a singularibus separatam.</p> <p>Quinto: utrum fuerit conveniens quod assumpsisset humanam naturam in omnibus singularibus.</p> <p>Sexto: utrum fuerit conveniens quod assumeret humanam naturam in aliquo homine ex stirpe Adae progenito.</p>
• CT. qu. n, Introd.		
• Qu. vii.		
• Qu. v.		
• Qu. vi		

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM HUMANA NATURA FUERIT MAGIS ASSUMPTIBILIS A FILIO DEI QUAM QUATIBI IN UNUM U

lit *Sent.*, dht. n, qu. t, art* t; IV Cowl, GM, cap, titi, l y; aJ *teb.*, cap. it. lea. tr.

<p>Sed primum sic proceditur, Videtur quod humana natura non fuerit magis assumptibilis a Filio Dei quam quaelibet alia natura. Dicit enim Augustinus, in <i>Epistola Tolusianum</i> *: <i>« rebus mirabiliter factis contra est quod dicitur Prov. vii ., ex v .»</i> . <i>Jacti est potentia facientis</i>. Sed potentia Dei facientis incarnationem, quae est opus maxime mirabile, non limitatur ad unam naturam: cum potentia Dei sit infinita. Ergo natura humana non est magis assumptibilis a Deo quam aliqua alia creatura.</p> <p>2. Praeterea, similitudo est ratio faciens ad congruitatem incarnationis divinae personae, ut supra * dictum est. Sed sicut in natura rationali invenitur similitudo imaginis, ita in natura irrationali invenitur similitudo vestigii. Ergo creatura irrationalis assumptibilis fuit, sicut humana natura</p> <p>3. Praeterea, in natura angelica invenitur expressior Dei similitudo quam in natura humana: sicut Gregorius dicit, in <i>Homilia de Cella,fn Ovibus</i> *, introducens illud Ezech. xxviii ' <i>Tu signaculum similitudinis</i>. Invenitur etiam in angelo peccatum, sicut in homine: secundum illud <i>Job</i> iv*: <i>In angelis suis reperit pravitatem</i>. Ergo natura angelica fuit ita assumptibilis sicut natura hominis.</p> <p>4. Praeterea, cum Deo competat summa perfectio, tanto magis est Deo aliquid simile, quanto</p>	<p>est magis perfectum. Sed totum universum est magis perfectum quam partes eius: inter quas est humana natura. Ergo totum universum est magis assumptibile quam humana natura.</p> <p>Respondetur dicendum quod aliquid assumptibile dicitur quasi aptum assumi a divina persona. Quae quidem aptitudo non potest intelligi secundum potentiam passivam naturalem, quae non se extendit ad id quod transcendit ordinem naturalem, quem transcendit unio personalis creaturae ad Deum. Unde relinquitur quod assumptibile aliquid dicatur secundum congruentiam ad unionem praedictam. Quae quidem congruentia attenditur secundum duo in humana natura: scilicet secundum eius dignitatem; et necessitatem. Secundum dignitatem quidem, quia humana natura, inquantum est rationalis et intellectualis, nata est contingere * aliquid ipsum Verbum per suam operationem, cognoscendo scilicet et amando ipsum. Secundum necessitatem autem, quia indigebat reparatione, cum subiaceret originali peccato. Illaec autem duo soli humanae naturae conveniunt: nam creaturae irrationali deest congruitas dignitatis; naturae autem angelicae deest congruitas praedictae necessitatis. Unde re-</p>
---	--

1) *ordinent naturalem, quem transcendit*. – F et tertia praeter pG ; naturam cuiui esi E, om. ceteri.

p) *contingere*. – *attingere* CEG.

linquitur quod sola natura humana sit assum-
ptibilis.

Ad primum ergo dicendum quod creaturae de-
nominantur aliquales ex eo quod competit eis
secundum proprias causas, non autem ex eo quod
convenit eis secundum primas causas ct univer-
sales: sicut dicimus aliquem morbum esse incu-
rabilem, non quia non potest curari a Deo, sed
quia per propria principia subiecti curari non
potest. Sic ergo dicitur aliqua creatura non esse
assumptibilis, non ad subtrahendum aliquid di-
vinæ potentiae, sed ad ostendendum conditio-
nem creaturae quae ad hoc aptitudinem non
habet.

Ad secundum dicendum quod similitudo imagi-
nis attenditur in natura humana secundum quod
est capax Dei, scilicet ipsum attingendo propria
operatione cognitionis et amoris. Similitudo au-
tem vestigii attenditur solum secundum reprae-
sentationem aliquam ex impressione divina in
creatura existentem: non autem ex eo quod crea-
tura irrationalis, in qua est sola talis similitudo,
possit ad Deum attingere per solam suam ope-
rationem. Quod autem deficit a minori, non ha-
bet congruitatem ad id quod est maius: sicut
corpus quod non est aptum perfici anima sen-
sitiva, mullo * minus est aptum perfici anima
intellectiva. Multo autem est maior et perfectior
unio ad Deum secundum esse personale quam

quae est secundum operationem. Et ideo crea-
tura irrationalis, quae deficit ab unione ad Deum
per operationem, non habet congruitatem ut unia-
tur ei secundum esse personale.

Ah tertium dicendum quod quidam * dicunt
angelum non esse assumptibilem, quia a prin-
cipio suae creationis est in sua personalitate per-
fectus: cum non subiaceat generationi et corru-
ptioni. Inde non potuisset in unitatem divinae
personae assumi nisi eius personalitas destrue-
retur: quod neque convenit incorruptibilitati na-
turae eius; neque bonitati assumentis, ad quam
non pertinet quod aliquid perfectionis in crea-
tura assumptu corrumpat. – Sed hoc non videtur
totaliter excludere congruitatem assumptionis an-
gelicae naturae. Potest enim Deus, producendo
novam angelicam naturam, copulare eam sibi in
unitate personae: et sic nihil praeexistens ibi cor-
rumperetur *. Sed, sicut dictum est "% deest
congruitas ex parte necessitatis: quia, etsi natura
angelica in aliquibus peccato subiaceat, est tamen
cuius peccatum irremediabile*,ut in Prima Parte**
habitu est.

Ad quartum dicendum quod perfectio universi
non est perfectio unius personae vel suppositi:
sed eius quod est unum sub positione ζ vel or-
dine. Cuius plurimae partes non sunt assumpti-
biles, ut dictum est *. Inde relinquitur quod so-
lum natura humana sit assumptibilis.

7) aJ. – Om. P. – io Aw i om. Lilt.
multo, – HE ct tenia; multo autem.

t) *corrumperetur.* – 1'DGHI; *corruptetur.*
ζ) *tub foitio*Kr. – *suppaiitione* DFI, *potittone* H et editiones.

Oommontaria Cardinalis Caiotani

Titulus articuli primi quaestionis quartae, in corporis
principio, declaratur quod intclligitur de assumpiibili
non secundum potentiam passivam naturalem; et in
sponsione ad primum, nec secundum potentiam obedientiam
ad omnipotentiam Dei; sed secundum potentiam congrui-
tatis ad unionem personalem. Et ratio omnium in locis
suis patebit *.

In corpore articuli est unica conclusio: *Sola natura.
humana est assumptibilis.* Probatur. Haec duo, scilicet
congruentia dignitatis ct necessitatis, soli naturae humanae
conveniunt. Ergo sola natura humana est assumptibilis.

Antecedens, quoad exponentem affirmativam, probatur:
quoad dignitatem quidem, quia natura humana nata est at-
tingere per propriam operationem, cognoscendo ct amando.
Verbum Dei. Quoad necessitatem sero, quia, subiaccns
peccato originali, indigebat reparatione. — Quoad expo-
nentem autem negativam, probatur: quia creaturae irratio-
nali deest dignitas; naturae autem angelicae deest congrui-
tas necessitatis.

Consequentia probatur. Quia assumptibile dicit aptum
natum assumi a divina persona. Non per potentiam pas-
sivam naturalem. Ergo per potentiam congruitatis ad unio-
nem personalem divinam. – Hoc ultimo assumptum pro-
batur. Quia potentia passiva naturalis non sc extendit ad
id quod transcendit ordinem naturalem.

II. Circa haec duae * dubitationes sunt, quae cx dictis
litterae in responsionibus argumentorum solvuntur. Pri-
mum dubium est circa consequentiam illam, *Assumptibile
non attenditur secundum potentiam passivam naturalem,
Ergo secundum congruentiam*: cum possit responderi:
*Consequentia non valet: quoniam potest attendi secundum
potentiam obedientiae.*

Ad hoc. ex responsione ad primum in littera, respon-

detur quod creaturae denominantur aliquales cx eo quod
convenit cis secundum propria, ct non ex co quod con-
venit cis secundum primas ct universales causas. Potentia
autem obedientiae convenit creaturae in ordine ad primam
causam. ut patet: potentia autem congruitatis attenditur
secundum propria ipsius creaturae. Et ideo creaturae de-
nominantur aliquales, hoc est. assurnptibiles, secundum
congruitatem, non secundum obedientiam.

III. Sed haec responsio non videtur solida. Tum quia
etiam, secundum Auctorem -. humana natura dicitur as-
sumptibilis per potentiam obedientiae.

Tum quia assumptibile e>l denominatio Conveniens
creaturae solum cx ordine id Deum, causam universalissi-
mam: cum iam * dictum sit proprium esse divinae personae
subsistere in pluribus naturis.

Tum quia creaturae denominantur aliquales cx eo quod
convenit illis secundum causas primas ct universales. Di-
cuntur enim *creatae* ct *conservatae* ac *conservabiles* cx
prima causa. Dicitur etiam natura *reparata* cx prima ct
universalissima causa Deo, etc.

IV. Ad haec dicitur quod propositio in responsione ad
primum allata, scilicet. *Creaturae denominantur aliquales
ex eo quod convenit cis secundum proprias causas, non
autem ex eo quod convenit cis secundum primas ct uni-
versales causas*, inteUigenda est cum grano >alis: scilicet,
quando oppositae denominationes conveniunt illis secun-
dum proprias, ct secundum primas causas. Et hanc glos-
sam manifestat Auctor esse suae intentionis in subiuncto
exemplo dc morbo, qui secundum propria dicitur incur-
abilis, quamvis secundum Deum oppositam denominationem
habeat ct dicatur curabilis. Ita quod intendit Auctor quod,
quando denominatio aliqua sic sc habet ad creaturas quod
secundum propria affirmative ct secundum primam causam

•CLſi Alt Wtp
III *Snz*, 4i<t m.
•rt. a; Pm.TV
ran<u(Hlaw>c.
V, IU **Allu**it.
ii, qs.i, m. 1

• (> M i
.. la torpori.

• r^s. iji
••Qu.uuT.mi.

• 1. <τ^

* Namm

• Ci nom v.

uy m
a-u. »., 4s »
vt. 1. 49° ».

• Qo. in. ML »
•4 2.

negative, aut c contra secundum propria negative et secundum primam causam affirmative sunt denominandae: tunc creaturae dominantur aliquales simpliciter secundum propria; et non secundum primam causam, sed cum additione» ut patet in exemplo litterae. Morbus denominari potest curabilis et incurabilis secundum propria, et secundum primam causam curabilis: et ideo simpliciter dicitur curabilis vel incurabilis attendendo ad propria; secundum primam autem causam dicitur cum additione, *curabilis per Dei potentiam*. Et simile est in proposito. Creaturae simpliciter dicuntur assumptibiles quae congruitatem habent ad unionem personalem, et inassumptibiles quae illa carent. Cum quo tamen stat quod omnes naturae dicantur assumptibiles cum additione, scilicet, *per Dei potentiam*.

Ad primam ergo obiectionem dicitur quod potentia obedientiae, quin respondet omnipotentiae divinae, clauditur in proposito sub denominatione, ea *omnipotentia Dei*. Eiusdem enim rationis est quod denominetur natura assumptibilis ex potentia Dei, et ex potentia obedientiae, qua creatura subditur Dei potentiae absolute. Et ideo praetermissa est in hoc processu, sicut et potentia Dei.

Ad secundam dicitur quod, licet assumptibilis dicatur solummodo in ordine ad Deum, nitendi tamen potest etiam ex parte congruentiae naturae secundum illius propria, et ex parte omnipotentiae Dei. Et secundum hunc opposito modo natura aliqua est denominabilis. Et ideo secundum propria dicitur congrue assumptibilis vel inassumptibilis.

Ad tertiam, conceditur quod creaturae dominantur simpliciter aliquales ex Dei potentia, quando ex propriis non sunt opposito modo denominabiles. Nec oppositum habetur ex littera sane intellecta.

V. Dubium secundum est: Quomodo verum est quod in angelis deficiat necessitas reparationis; cum angelica natura adhuc reparatione indigeat?

Ad hoc dicitur quod non intendit Auctor excludere ab angelica natura indigentiam seu necessitatem reparationis: sed *congruentiam necessitatis*. Item quod, licet in angelica natura sit maior indigentia, quia irreparabilis est illius lapsus; quia tamen necessitas illa non habet congruitatem ad reparationem, quia est necessitas non viae, sed termini; ideo notanter dicitur quod *deest angelicae naturae congruitas ex parte necessitatis*, tam in corpore articuli quam in responsione ad tertium.

VI. Nota in dictis huius articuli illam propositionem de potentia passiva naturali, quod *non se extendit ad id quod transcendit naturalem ordinem*: quoniam verissima est et formalis, et propria, et secundum illa iudicanda quae hic atque illic inveniuntur dicta. Secundum quoniam patet quod potentia naturalis intellectus nostri non se extendit ad visionem Dei, etc. Unde et hic dicitur de natura humana, quatenus intellectualis, quod nata est *aliqua* contingere per operationem Verbum Dei.

VII. In responsione ad primum eiusdem primi articuli. notandum est quod hinc apparet Auctorem non contradicere suis dictis in III *Sent.*, dist. 11, qu. 1, art. 1, nec retractare illa: sed altius, ac Theologo dignius locutus est de assumptibili, *sententiam eandem servans et sermonem* *"tquasi cohibens"*. Inde et, pertranscundo, in hac responsione praetermittit discussionem consequentium ad effectum divinae omnipotentiae si assumeret angelum aut lapidem. Unde et nos. Auctoris vestigia sectantes, quaestionem illam, *An Deus possit assumere lapidis naturam*, tanquam communiter acceptatam et sufficienter discussam, et quasi offensionem piarum aurium in illius discussione, relinquendam duximus. Vide haec, si vis, in Auctore in loco nullo legato, et in Capreolo ibidem.

VIII. In responsione ad secundum, dubium occurrit circa illud: *Multo autem maior et perfectior est unio ad Deum secundum esse personale quam quae est secundum operationem*. Quoniam non caret scrupulo propositio ista; et multi glossant, aut negant eam. Est autem ratio scrupuli quia, seorsum ista sumpta unio personali. communis est rationalibus et irrationalibus: unio secundum operationem

nem propria est rationalibus. Et rursus unio personalis convenit rationalibus secundum id in quo communicant cum omnibus substantiis, quia convenit eis inquantum sunt naturae potentes subsistere: unio autem secundum operationem perfectae felicitatis convenit eis inquantum sunt *consortes divinae naturae* per adoptionem. Maior ergo et perfectior est [unio secundum operationem fruitionis beatae quam secundum esse personale. Et propterea ista propositio negatur, seorsum acceptis extremis. – Et confirmatur. Quia melius est assumere lapidem in filium Dei adoptivum quam ad unionem personalem: quoniam illud implicat contradictionem, hoc non.

Glossatur autem, quod vera est in natura capaci utriusque unionis.

Et aliqui de veritate illius etiam sic intellectae dubitant. Quia melius est concipere Deum *mente quam carne*, ut dicitur in libro *de Sancta Virginitate*. Et de Beata Virgine dicitur quod *beatior fuit concipiendo fidem Christi quam carnem Christi*.

In oppositum autem est litterae auctoritas, ex Augustino. super illud, *Verbum caro factum est*.

IX. Ad hanc quaestionem dicendum est quod procul dubio maius, nobilius, excellentius perfectiusque est uniri Deo in persona quam per gratiam et gloriam consummatam. Et ratio habita est in ultimo articulo praecedentis quaestionis: quin scilicet unio personali non est unio participatio, sed per substantiam Dei, conferens non similitudinem aut participationem Dei, sed ipsum esse personale Dei, ita ut persona Dei fiat persona naturae assumptae; unio autem per fruitionem unio participative Dei est, conterent non esse Dei, sed similitudinem et adoptionem filialem. Est igitur unio personalis *maior*: quia confert maius, scilicet esse Deum non participative, sed personaliter. Quoniam namque maius est esse Deum personaliter quam participative, tanto maior est unio personalis quam participatis. Est et *perfectior*: quia confert perfectius, scilicet esse Deum secundum substantiam, hoc est hypostasim, non secundum accidentia, ut sunt operationes quibus fruimur Deo. Quanto enim perfectius est esse Deum personaliter quam accidentaliter, tanto perfectior est unio personalis quam per operationem. Et ideo simpliciter et absolute, cum Augustino et Auctore, fateamur longe maius esse uniri Deo in persona quam per gratiam et gloriam.

X. Ad primam nunc et secundam obiectionem dicitur quod, dato quod maius sit illud quod natum est ex parte entium creatorum convenire intellectualibus solum, et similiter intellectualibus ut intellectualia sunt, quam communia: longe tamen maius est quod ex parte Dei potest conferri naturis substantialibus ut communicant in natura substantiali, quam id quod est eis donabile secundum earum operationes. Quoniam potest naturis conferri esse Dei personale in seipso, ut sit esse personale carum: quod nem conferri potest per operationes. Rationes enim istae non inferunt quod unio per operationem sit maior aut nobilior: sed bene inferunt quod plus nobilitatis et perfectionis ex parte creaturae exigitur ad unionem per operationem; quia exigitur et natura et operatio intellectualis, et gratia seu gloria, quae non exiguntur ad naturam ut unibilis personaliter. Sed cum hoc stat quod, ex parte accepti doni, longe maior et perfectior sit unio personalis, qua non Deus participative, sed in propria ipsius persona habetur a natura unita.

Ad confirmationem dicitur quod falsum assumitur. Et ad probationem respondetur quod falsissimum est quod implicans contradictoria sit maius. Quoniam implicans contradictoria non est aliquid: non est ens nec non-ens, sed ens et non-ens simul. Secundum huiusmodi enim argumenta, matus esset albedinem esse nigredinem quam esse Deum: quia illud implicat, hoc non.

Ad rationem dubii multorum. *Quia melius est concipere fidem* etc., respondetur negando consequentiam. Quoniam non est eadem utrobique ratio. Quoniam in conceptione carnali Dei non fit ut concipiens sit Deus, sicut fit in unione personali ut homo sit Deus. Et propterea non arguitur a simili. sed a longe alieno.

Maximum ergo bonum quod Christus habet, est quod suum *ego* est serus Deus. Et super ne post hoc habet quod sit creata fruitione Dei beatus.

XI. In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota, pro
52?c lucn l'4 articuli quaestione -, quod hic habetur quod si angelus iam creatus assumeretur, personalitas eius corrum-

peretur, ac per hoc aliquid perfectionis in creatura assumpta corrumperetur. Ex hoc enim insinuat^{ur} quod personalitas angeli aliquid perfectionis addit supra naturam angeli.

Quod etiam innuitur dc omni supposito ct persona sentiendum, dum in responsione ad quartum dicitur: *Perfectio universi non est perfectio unius personae vel suppositi*.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM FILIUS DEI ASSUMPSE-
RIT PERSONAM

III 5<^«I , dut. v, qu. m, an. 3.

SECUNDUM s,c proceditur. Videtur quod
Filius Dei assumpserit personam. Dicit
jGi^Çx^enim Damascenus, in III libro *, quod
Dei *assumpsit humanam naturam*
iu atomo, idest, in individuo. Sed *individuum rationalis naturae* est persona : ut patet per Boetium, in libro *de Duabus Xatuns* *. Ergo Filius Dei personam assumpsit.

2. Praeterea, Damascenus dicit * quod Filius Dei *assumpsit ea quae in natura nostra plantavit*. Plantavit autem ibi personalitatem. Ergo Filius Dei assumpsit personam.

3. Praeterea, nihil consumitur nisi quod est. Sed Innocentius III dicit, in quadam Decretali, quod *persona Dei consumpsit personam hominis*. Ergo videtur quod persona hominis fuit prius assumpta.

Sf.d contra est quod Augustinus dicit, in libro *de Fide ad Petrum* *. quod *Deus naturam hominis assumpsit, non personam*.

Respondeo dicendum quod aliquid dicitur assumi ex eo quod *ad aliquid sumitur*. Unde illud quod assumitur opnrctt praeintelligi assumptioni: sicut id quod movetur localiter praeintelligitur ipsi motui. Persona autem non praeintelligitur in humana natura assumptioni, sed magis se habet ut terminus assumptionis, ut supra * dictum

• Dr hide Orth lib. III, cap. ii.

• C«p. m.

• Lite. ctt cap.ii.

• l'«»ch«- hl*.-. de Sfiritu Sancta, hb II, cap. tv. • Cf. Cono* Fraacconi. an 704. Srmot'c. «J f pJicC. (JxillXi. .l

* Fdfixliu.-.

• op xviii, m. ccs. xiv.

est. Si enim praeintelligeretur, vel oporteret quod corrumperetur: et sic frustra esset assumpta. Vel quod remaneret post unionem: et sic essent duae personae, una assumens et alia assumpta; quod est erroneum, ut supra * ostensum est.

Inde relinquitur quod nullo modo Filius Dei assumpsit humanam personam.

Ad primum ergo dicendum quod naturam humanam assumpsit Filius Dei *in atoma*, idest, *in individuo quod non est aliud a supposito increato quod est persona Filii Dei* *. Unde non sequitur quod persona sit assumpta.

Ad secundum dicendum quod naturae assumptae non deest propria personalitas propter defectum alicuius quod ad perfectionem humanae naturae pertineat: sed propter additionem alicuius quod est supra humanam naturam, quod est unio ad divinam personam.

Ad tertium dicendum quod *consumptio* ibi non imponat destructionem alicuius quod prius fuerat: sed impeditionem eius quod aliter esse posset \ Si enim humana natura non esset assumpta a divina persona, natura humana propriam personalitatem haberet. El pro tanto dicitur persona *consumpsisse personam*, licet improprie, quia persona divina sua unione impedivit ne humana natura propriam personalitatem haberet.

• Qo. u. «n. 1

x

•Qo. m, *H. 1.1

a) *Ūd... pouit.* – Tenia; *secundum... nun posset* prima, *sed... non posset* EF.

Commentaria Cardinalis Caxētani

Titulus articuli secundi satis clarus est quoad *quid nominis* personae humanae: sed quoad *quid rei*, longo tractatu in hoc articulo perscrutandus est.

In corpore articuli unica est conclusio responsiva quaesito negative: *Filius Dei nullo modo assumpsit personam humanam*. Probatur. Illud quod assumitur oportet praeintelligi assumptioni. Persona non praeintelligitur in humana natum assumptioni. Igitur persona non assumitur.

Maiores ct probatur, quia assumi aliquid dicitur quin *ad aliquid sumitur*: ct declaratur exemplo, *sicut illud quod movetur localiter oportet praeintelligi ipsi motui*. Minor probatur ducendo ad impossibile. Si persona pracintelligeretur, oporteret ipsam vel corrumpi, et sic frustra esset assumpta: vel remanere, et sic essent duae personae; quod est erroneum, quia non esset unio in persona.

II. In hoc articulo quaestio difficillima occurrit: Quid persona, seu hypostasis, addat supra naturam singularem. Et hoc tam in substantiis compositis, puta: QuW *addit Socrates supra suam hanc humanitatem compositam ex hac anima et hoc corpore*? Et similiter: Quid *addit Gabriel supra suam naturam singularem*?

Et est specialiter ex verbis huius articuli hinc ct inde ratio dubii. Quia tam in corpore articuli, quam in responsione ad tertium, habetur quod addit aliquid positivum -: dum dicitur - quod *personam oportet corrumpi si praeexistere! assumptioni* (quod in praecedenti quoque articulo ' dc angeli persona dictum est, cum adiunctione quod *aliquid perfectionis corrumperetur*); vl rursus dicitur - quod *persona divina sua unione impedivit ne natura humana propriam personalitatem haberet*; si enim nihil adderet, impedimentum nihilo praestitum esset.

In oppositum autem sonat responsio ad secundum *, dicens quod *naturae assumptae non deest propria personalitas propter defectum alicuius quod ad perfectionem humanae naturae pertineat, sed propter additionem*, etc. Si enim persona adderet aliquid positivum supra hanc naturam, oporteret illud dees^e naturae assumptae: et sic falsum esset quod personalius deest non propter defectum alicuius quod ad perfectionem spectat. Constat enim quod, si personalitas positivum aliquid addit, illud ad perfectionem spectaret: cum persona significet perfectissimum quid in genere substantiae.

• Ct • m xa, Patrt •' .l

11. • He fci j

• C η^Λî «s.

					QUAESTIO IV, ARTICULUS II	7>
					IV. Praeter omne» autem dicta* opinione., recitatur alia opinio a Scoto · ct Ioannc dc Neapoli (si tamen una ct 'I<x dt M>pr». eadem ab utroque recitatur) tenens suppositum addere <u- pra naturam singularem entitatem positivam intrinsecam supposito, constitutivamque ipsius: sicut haec, inquit Sco- tus, humanitas addit supra humanitatem; vel sicut modus essendi, ut inquit Ioanncs dc Neapoli, addit supra naturam cuius est. Et reducitur entitas ista ad genus substantiae: sicut esse quale ad genus qualitatis, et punctus ad genu* quantitatis. Improbaturque ab utroque opinio ista·.	*Oraam.
					V. Omisi atterre opinionem dicentem suppositum dif- ferre a natura quia Socrates dicit compositum cx materia et forma, humanitas vero formam. Quia non esset ad pro- positum quaestionis: in qua supponimus Filium Dei av- sumpsisse singularem humanitatem compositam cx hac anima et hoc corpore, iuxta illud*, <i>Perfectus homo ex</i> ·SpbS.Aita· <i>anima rationali et humana carne subsistens</i> , et tamen non assumpsisse hypostasim humanam.	
					\I Examinanda igitur discutiendnque sunt haec ct secundum doctrinam divi Thotnae, ct simpliciter ·. Ex ·Ci im» nn. doctrina divi Thomae habetur inter naturam ct supposi- tum in creaturis talem tantamque esse differentiam ut suppositum sit primum subtectum actus essendi in rerum natura, natura non: et similiter quod suppositum sil sub- jectum filiationis realis. natura non. ha quod, si natura sine suo supposito poneretur, non esset subicctum actus cavendi, nec esset subicctum filiationis. Et primum quidem dicit Auctor inferius, m qu. xvn, art 2. per lutum, ubi. in ri>p. ad 1. dicit haec verba: <i>Esse consequitur naturam, non sicut habentem esse, sed qua aliquid est: personam autem, sire hypostasim, sicut habentem esse.</i> Secundum autem dicit inferius, qu. xxxv, art. 5, per totum, ubi, in ro»p. .id t. dicit haec verba: <i>Nativitas temporalis causarct m Christo temporalem filiationem realem, si esset ibi sub- icetum huiusmodi filiationis capax</i> , etc.	
					Ex hoc autem quod haec humanitas et hic homo sic differunt quod illa secundum rem neque actus essendi neque filiationis rcalis est capax nisi ratione huius hominis ut per se primo sublecti utriusque, oportet dicere quod aliqua rcalis differentia sit inter hanc humanitatem ct hunc hominem, ita quod aliquid reale includat hic homo quod non includit haec humanitas, qua rcalitatc hic homn habeat quod sil suscptivum tam actus essendi quam filiationis rcalis, cuiusque rcalitatis defectu haec humanitas deficiat ab hoc quod est esse suscptivum per >e primo actus essendi et filiationis temporalis. Nam haec differentia in rerum natura est. ct secundum constitutivum per se primo sublecti filiationis rcalis, sive actus essendi. Et propterca non potest reduci ad differentiam secundum modos intel- ligendi aut significandi, nec ad differentiam «ecundum extra connotata. quaccumque sint illa: quoniam haec dif- ferentia praevenit omnia extrinseco, ct modos intelligendi el significandi. \ec ad differentiam penes negationes: quo- niam negatio non est constitutiva subtecti entitatis rcalis, quamvis sil concomitans ct drcumloqucns constitutivum ilhid quandoque: quoniam subicctum entitatis rcalis, ut sic. purum ens reale esse in se sufficit; negatio enim, cum nihil formaliter sit, non dat formalitcr alicui enti esse capax entitatis rcalis. Sed si haec humanitas et hic homo ita se habent quod huic humanitati in rerum natura repugnat esse per se primo suscptivum harum extrinsecarum enti- tatum realium, scilicet actus essendi vel filiationis, et huic homini convenit: oportet aliquid positivum reale claudi m hoc homine quod non clauditur m hac humanitate, quo fiat per se primo suscptivum huius rei, cuius illa non est capax.	
					VII. Haec ratio videtur convincere intellectum bene dispositum, stantibus fundamentis. De quibus icito quod, quamvis fhomistae aliqui \ideantur negare fundamentum hoc quantum ad per se primo subicctum actus essendi (quorum phantasia m qu. xvn · ostendetur aliena a doctrina Auctoris), nullus tamen infitiari potest fundamentum hoc esse divi Thomae quoad per se primo subicctum filiationis rcalis. Et hoc sutheit crticaciae huius rationis. Quoniam tota vis rationis consistit in hoc. quod constitutis um rei	

in hoc quod cat esse per sc primo suscptivurn entitatb realis, oportet esse rcalitatcm aliquam : sed hie homo in hoc differt ab huc humanitate, quod claudit in sc aliquid quo est per sc primo suscptivus alicuius entitatis realis repugnantis huic humanitati: ergo claudit in sc rcalitatcm constitutivam in esse quo differt ab hue humanitate. Sed non differt nisi in esse personali, quo hie homo est hypostasis aivc persona, haec humanitas non. Ergo personalitas huius hominis addit aliquam rcalitatcm intrinsece constitutivam personae humanae, supra hanc humanitatem.

Ilace ratio non nisi ad manifestandum quid sentiat Auctor de differentia inter suppositum et naturam allata est. Apud alios namque scio non valere: quia ponunt in Christo non solum plura esse, sed etiam novam tihationcrn realctn. Et hoc ipsum magis attestatur quod sententia Auctoris est quae dicta est. Quoniam, consequenter loquendo, ponentes personam non constitui intrinsece aliquo positivo supra hanc naturam, consequenter ex negatione personalitatis humanae nihil rcalc debent auferre ab homine Christo quod est in aliis: quia nihil rcalc convenit hominibus ratione negationis, aut huiusmodi. Et per oppositum tollentes aliquam rcalitatcm a Christo homine propterca quia aliqua realitas est personae et aliqua naturae, debent, consequenter loquendo, dicere quod personalitas aliquam rcalitatcm constitutivam intrinsece personae ut distinguitur ub hac natura, dicit, quae in Christo non fuit, et ad cuius impeditionem secuta est impeditio reliquarum rcalitatum personalium.

Consonat autem haec sententia his quae in praecedenti et hoc articulo dicuntur de corruptione personalitatis et impedimento eiusdem *: ct his quae in 1\ *Contra Gentes*, cap. XI.UÎ, dicuntur, dum asseritur quod, m *hypostasis humana non remaneret in ea natura in qua, assumenda a Verbo, praeextitisset, hoc sine corruptione accidere non potuisset: nullum enim singulare desinit esse huc quod est nisi per corruptionem*. Haec ille.

\ 111. Simpliciter autem et absolute loquendo*, monstratur positio ista rationi consentanea, tam secundum ea quae sunt cx lumine naturali, quam secundum ea quae sunt cx lumine fidei * nota. Rationabile siquidem esi ut, dupliciter dicta substantia in V *Metaphys*, *, scilicet dc essentia cl dc prima substantia, sicut substantia pro essentia est res cui debetur talis modus essendi quem circumloquimur per *esse per se*, hoc est. *non in alio sicut accidens est in subiecto*: ita substantia pro substantia prima sit res cui debetur talis modus essendi quem circumloquimur per *esse per se separating ita quod repugnet ei esse in alio ut in quod*, sive ut *quo* in *quod*, sive ut pars aut quasi pars in toto. Sic enim ponendo, quemadmodum substantia pro essentia non cx modo essendi, affirmativo vel negativo, constituitur, sed cx constitutiva intrinsece realitatc cui debetur esse tali modo: ita substantia pro hypostasi non actu essendi tali modo, sed ex realitatc constitutiva ipsius intrinsece cui debetur actus essendi tali modo, constituitur.

Nec tacita a Philosopho huiusmodi realitas, sed expressa est in proprio constituto per ipsam, dum in V *Metaphys*, - substantia distincta est in substantiam pro hypostasi ct substantiam pro essentia substantiali; et in *Praedicamentis* * substantia prima *proprie, principaliter ct maxime substantia* dicitur. Idem nutem significatur per *substantiam primam, hypostasim, suppositum* ct *personam*, nisi quod *persona* in solis rationalibus locum habet, ut patet cx ante - dictis.

Accedit ad haec quod nomen *hypostasis* aut *personae*, ct similiter nomina propria naturarum cum pronomibus, ut *hic homo, hic bos*, ct similiter pronomina demonstrativa personaliter, ut *ego, tu, ille*, omnes confitemur significare formaliter substantiam, et non negationem aut accidens aut extranea. Si omnes hoc fatemur, cur, ad *quid rei significatae* perscrutantes, divertimus a communi confessione? Et. si personalitatem negationem esse formalilcr dicere licet, cur non statur in sententia tanto probabiliiori quanto magis consona communi confessioni?

IX. Theologi quoque, ponentes personalitatem in divinis

positivam rem, cum ex illa personalitate *omnis personalitas in caelo et in terra nominetur*, sicut cx illo Patre *omnis paternitas*, iuxta Apostoli sententiam -. docent nos, ad divinae personalitatis aliqualc m imitationem, etiam in creaturis personalitatem positivam rem esse.

\mplius, dicentes personam Verbi in Christo supplere personam humanam, constat quod non dicunt quod supplet nihil (negatio autem est nihil fonnaliter): sed intendunt quod supplet substantiam quam significat persona humana, scu hic homo. Non igitur personalitas negatio, aut modus significandi, aut extraneum quid est: sed substantia. loco cuius in Christo est persona Verbi, quae vere est hic homo ct persona humana.

Amplius, si natura assumpta n Verbo desereretur nb eo m suis propriis naturalibus, esset tunc alia persona Verbi Dei ct aha persona illiusmet naturae humanae. Ergo esset tunc alia substantia ilhusmet humanitatis: quoniam *alia* est relativum diversitatis substantiae. Ergo personalitas addit supra illam singularem naturam substantiam intrinsece constitutivam fonnaliter personae in esse personali. – Nec potest dici ad primam consequentiam quod esset alia persona negative tantum. Quoniam constat quod non solum non esset eadem persona cum pertona Verbi, sed poneret in numerum cum illa: quoniam essent duae personae, non minus quam modo sunt persona Verbi ct persona mea.

X. Est igitur personalitas rcalitas constitutiva personae ut sic. Et ideo ad eam consequuntur negationes; ac repugnantiae ad e-se *quo* et esse partem; ct capacitates ad personales realitatcs, ut sunt actus essendi et filiatio; ct *qund est*, ct *habens esse, et* reliqua quae hypostasi attribuuntur.

Est autem huiusmodi realitas in genere substantiae reductis c. sicut reliquae realitatcs constitutivae substantiarum, ut *rationale* et huiusmodi: quamvis non sit differentia, proprie loquendo; sed est terminus ultimus, ne ut sic purus, naturae substantiae.

Ubi tria dico. Primo, quod est *terminus naturae*. Quod probatur cx hoc quod naturam personari est naturam terminari, ct personarc est terminare naturam. Exponimus enim naturam humanam in Uhnsto personari per Verbum. quia terminatur per illius personam: ct c contra Verbum personare naturam illam, quia terminat illam.

Secundo, quod est *ultimus*. Quoniam natura nunquam est ultimate terminata donec personetur. Quantumcumque enim individuetur, nisi personctur, non est ultimate terminata: ut patet de humanitate Christi, quae est secundum se in se singularis et terminabilis per personam Verbi aut propriam, terminata autem per personam \erbi. Constat autem quod, si terminata est personalitate propria vel aliena, stante illa non est terminabilis ultra: nisi forte extensive. non ex parte sui, sed cx omnipotentia alterius potentis etiam seipsum terminum illius efficere, ut superius ‘ dictum est si una natura assumeretur α duabus personis divinis. Sed hoc non tollit quin prima persona assumens terminaverit ut ultimus terminus, sed terminos multiplicat extensive. Est igitur personalitas terminus ultimus naturae.

Quod autem tertio addidi, *ut sic purus*, ad maiorem explicationem, non ad necessitatem appositum est: ad instruendum novitios quod terminare, ut terminare, nullam dicit causalitatem; ct explanandum quod personalitas. ut terminans naturam, nullam causalitatcm dicit respectu naturae terminatae; ita quod non solum est extra genera causarum extrinsecurum. sed etiam extra causas intrinsecas; quoniam ncc in genere causae formalis, ncc m genere causae materialis se habet ad naturam, sed ut terminus eius. Unde et in mysterio incarnationis dictum est- quod unio personalis secundum nullum genus causae attenditur. Ncc hoc est figmentum, sed testimonium habet cx terminis quantitatis: punctum enim est ita terminus lineae quod nulla causa est illius,

XI. Et quod haec non voluntarie, sed rationabiliter dixerim, declaro ex auctoritate ct ratione. Auctoritas est divi I hornae, in 111 *Sent.*, dist. v, qu. tu, art. 3. dicentis: *Quod assumitur, trahitur ad aliquid completius, ipsum incompletum existais : et hoc est contra rationem personae, quae*

• Ct. n-dta. II.

• Cf. num. vi. l-oilio.

• Cl. num »cq.

• S. Th. l«t. x . Did lib. IV, cip. vin, u. §

• t.o: dt

* Cap m. n. i.

• Qa. II. »n ? Coâliawol. onto. I.

9 Ad EjXr* ccjI m. m 1§.

• Qo. m, -α i, CcteOKSL «3 III.

• Qa. II .Λ 6, I ointacal. na. »

maximam completionem importat. !hcc ille. Ubi dare habes naturam singularem sine personalitate esse incompletam, et personam maximam completionem importare. Hoc enim nihil aliud est quam dicere quod natura singularis non est ultimate terminata; et personam ultimum terminum naturae importare.

Ratio prima, theologice manifestata, iam · dieu est: quia scilicet personae et personae sunt terminare et terminari ultimate. Igitur personalitas est ultimus terminus. Antecedens manifestatur. Quia idem, quamvis aliter, facit personalitas propria naturae, et personalitas aliena: quoniam aliena supplet propriam. Sed inter alienam et naturam est terminare et terminari. ut patet in mysterio incarnationis. Ergo.

Ratio altera est cx apparentibus m naturalibus substantiis homogeneis. Videmus enim quod cx sola divisione res multorum praedicamentorum simul actu absque alio generante fiunt. Ex sola enim ligni vel aquae divisione quaelibet pars acquirit novum terminum in genere quantitatis: quoniam cx illa parte qua continuabantur, quaelibet pars proprio termino netu terminatur. De novo acquirit novam relationem: quoniam quaelibet fit netu totum, ut patet.

Acquirit esse in actu proprium : cum prius esset in potentia in toto, utpote pars eius. Acquiritur nova hypostasis: quoniam quaelibet pars est hypostasis, seu prima substantia; cum prius non esset prima substantia, sed primae substantiae pars. Existente siquidem hypostasi una in actu et multi in potentia, consequens aut, secundum doctrinam Aristoteli-

telis, in *Il île Anima* ut sola divisione fiant duae substantiae in actu, quae prius erant una in ictu et duae in potentia: non minus quam in animalibus imperfectis, existente una anima in actu et duabus in potentia, sola divisione fiunt duae animae. Ex modo igitur quo videmus multiplicari hypostases, rationi consentaneum apparet quod terminationem naturae singulari superaddat: quoniam terminorum talis est generatio. Et confirmatur hoc auctoritate divi Thomae, ubi supra *, ad 3 arg.. si Verbum Deponeret assumptam humanitatem, dicens: *Separatio dicitur*. *Utrique partium totahtatem*: totalitas enim et completio idem sonant, eo quod ultimata terminatione consummantur

XII. Et quia *vero omnia consonant* et *ex quod quicquid est solvuntur omnes difficultates rei* : ideo tanto rntio- nobilior haec positio monstratur, quanto omnia consona ostenduntur, et solvuntur difficultates . Ex hoc namque quod rexditas personalitatis est terminus ultimus naturae patet primo difficultas de identitate et diversitate cuius a natura singulari. Est enim quodammodo idem, et quodam modo non idem: sicut terminus est terminato quasi idem et quasi non idem. Est enim aliquid eius, scilicet terminus et non est illud: ut patet de puncto et linea.

Patet secundo, de separabilitate. Nam potest natura fieri sine suo termino in actu: non autem e converso. Sicut potest linea esse sine omni puncto in actu, ut patet de linea circulari: non autem e converso, quia implicat punctum esse sine linea, utpote habens et non habens positionem.

Patet tertio, de compositione. Inter terminatum enim et terminum nulla est compositio. Non enim linea componitur ex punctis, aut ex linea et puncto. Et similiter inter personalitatem et naturam nulla est compositio, secundum quod habent ut terminus et terminatum.

Patet quarto, quod non lingimus novam substantiam, ultra materiam, formam et compositum. Quoniam appellatione *compositi* intelligitur in substantiis materialibus utraque substantia posita in V *Metaphys.* *, scilicet essentia et hypostasis: nam ex materia et forma componitur non solum essentia Socratis (sive communiter sumpta, ut humanitas: sive singulariter, ut haec humanitas), sed etiam ipse Socrates, ut patet. Sed quoniam substantia distincta est in naturum et substantiam primam; et substantia prima invenitur in solis substantiis completis, sive sint compositae sive simplices formae: in lucem protulimus quidem substantia prima, seu hypostasis, formaliter importat in communi.

Patet quinio, sensus verborum divi Thomae*, cum

dixit pluries quod *personalitas corrumpetur si Verbum assumpsisset angelum aut hominem praeexistentem*. Corrupti enim non est niri entium: nihil enim moritur nisi vivens; et similiter nihil corrumpitur nisi ens. – Et cum dixit quod *persona Verbi impedivit ne humanitas illa haberet suam propriam personalitatem*: quod Innocentius vocavit *consumptionem personae* . Non enim impedita est a nihilo (negationes autem omnes formaliter sunt nihil): sed ab aliquo. Similiter persona Verbi non consumpsit nihil, sed aliquid: quod cni n nihil est, consumptibile non est.

Patet sexto, sensus doctrinae Augustini *, et sententiae Ecclesiae -, cum dicitur quod persona Verbi *assumpsit naturam et non personam*. Si enim persona negationem addit formalitcr. dicendo, *Non assumpsit personam*, dictum est, *Non assumpsit nihil*.

XIII. Patebit et septimo, solutio obiectionum. Solutio
enim *, in III *Sent.*, dist. i. qu. i **, arguit contra hanc po
sitionem quadrupliciter. « *Primo*, quia tunc esset aliqua
entitas positiva in natura humana quae esset inassumpti
bilis a Verbo. Hoc est inconveniens. Tum quia, secundum
Damascenum *, *quod est inassumptibile, est incurabile*.
Tum quia omnis entitas positiva creaturae aequae est in
potentia obdientiali respectu personae divinae ».

* *Secundo* -, quia sequeretur quod humanitas assumpti a Verbo careat illa cōtinentē positiva: quae tamen ponitur ultima, et quasi actualissima et determinatissima in natura tali. Et sic non esset homo univoce. – Et si reputatur non inconveniens quod careat illa: arguo quod ista natura non posset dimitti sibi quin oporteret sibi dari novam realitatem, vel remanere non personam ».

« *Tertio* .: quia «equitur quod ista natura non posset
mitti. vel ose personata. Quia talis realitns non est realitas
naturae: nec potest contineri per identitatem in aliqua n
tura quae non est eadem sibi ».

* *Quarto* : sequeretur quod natura intellectualis possit fieri actu existens, et in nulla persona. Palet sequela. Quia natura quae assumitur est prior seipsum ut est sub realitate personalitatis quae non est eadem realiter aut formaliter naturae: et tunc, si non assumeretur, sed relinqueretur si non esset personata personalitate creata vel increata ».

XIV. Deinde arguit Aureolus * apud Capreolum, in *Sent.*, dist. v, qu. m * *Primo*, ex auctoritate Damasceni * *Assumpsit Verbum quidquid in natura nostra plantavit.* Et si dicatur quod assumpsit totum quod pertinet ad naturam, non totum quod pertinet ad suppositum, contra Terminum humanitatis est aliquid humanitati Ergo assumpsit etiam terminum humanitatis. Antecedens probatur quia punctum est aliquid lineae.

Secundo -, si terminatio ct personalitas est aliqua rcalitas
ergo ens. Ergo quidditas ct quid: ut patet VII *Melaphrs*.
Ergo natura aliqua. Ergo est nsumptibilis a Verbo. – I
confirmatur. Quia, si distinguitur rcaliter a natura, poss
Deus ipsam separare rcaliter, ct separatim assumere.

Tertio . quia ex hoc -equuntur inulta inconvenientia. *Primum* est quod Verbum non posset supplere vicem illius termini: cum sit quid subsistens, et non solum terminus. *Secundum*, quod Verbum non esset homo. Quia terminatio illo, si poneretur, non esset homo. — *Tertium*, quod angelus non posset assumi a Verbo: cum in eo non differat quod quid est ab eo cuius est. secundum Philosophum . — *Quartum* est quod prima substantia non haberet rationem primae substantiae per essentiam, sed per istam realitatem. Et sic secunda substantia caret magis substantia: quia prima, inquantum prima, non esset substantia. *Quintum* est quod nulla res subsisteret per se, sed per aliud a se: sicut corpus non terminatur per se. sed per superficiem. Et tamen conceditur quod «substantia subsistit per se. — *Sextum* est quod natura haberet magis rationem suppositi. Quoniam natura substat realitati personae. — *Septimum* est quod suppositum esset quartae substantiae ex tribus constituta, scilicet materia, forma, et illa realitate. — (Aim igitur ista sint absona, non potest illi positio poni.

XV. Ad primum Scoti · dicitur nullum inconueniens *Nam

• er "fi
contra
* <J qu. ii. »rt.
v »ns. *SeS c q* »1 ;
•rt. 6.

* Cf. ħ>t i»
- An. 3

• *De Hie Orth.*
bb. tu, c»p. n

$$* U- \quad w$$

- *Cf* uetn. utt

t • Ct. rua rrn

| • Cf ox« xix

- Art 3
- .. *De FtJte Ort*
- f lit. e»? . <

• C». S. Th. 1 «
» » -IHd lib V
exp. er. n. 8.

- O. «UO XX

• Cf *StfLifty*
lib VI. n
η λ. - S. Tf. 14
\\ 11, l cet ».

- S'am pacc.-J.

* Or- " ®. S' .
s. Tn. lect. 1»

- Cfpnoc. huiut num.

- Anitot. .4h_j /
Prior. hb. l. cip.
itui, n t
- Amlot. 4«_j /.
iib n.

S Th. kct i».
* Num. »cq.

- Cl num. m. OmidMM.

• S Th. het x;
l>hl. lib IV, «4».
vu», a. * - (j
tupri num vtu

Ci a uni. it.

QUIA IISTIO IV. ARTICULUS II

esse quod aliqua realitas crcata sit inassumptibilis. Pro cuius clara resolutione, distinguendum est quod, sicut substantia dicitur dupliciter, scilicet de hypostasi et de natura, ita entitas seu rcalitas dicitur dupliciter: scilicet de realitate hypostatica seu personali, et de realitate naturali; hoc est. spectante ad naturam ut natura distinguitur contra hypo-
di *c,p' staMm· cl c contra. Et quoniam, secundum Damascenum *, in Christo naturalia duplicantur, quia duas habet Christus naturas, divinam scilicet ct humanam; personalia autem non multiplicantur sed in unitate sistunt, quia unica tantum est in Christo persona, scilicet hypostasis Verbi: ideo in Christo, sequendo Damasceni doctrinam, immo Ecclesiae sententiam, si consequenter loqui debemus, quidquid spectat ad naturam humanam ut distinguitur contra hypostasim humanam, est, ut assumptum est, ct assumptibile fuit: quidquid autem spectat ad personalitatem humanam ut distinguitur contra naturam humanam, non est assumptibile, non est assumptum, non fuit nec est m Christo. Et sub membro hoc continentur multae entitates reales, quamvis diversimode: scilicet personalitas, actus esscndi.ct filiatio rca-
• Qa. μ πi, <t. 5·
miu* '' c',m' rfcpugnnt secundum ordinem rerum. ut infra, qu. xvn ·, patebit. Et omnes auctoritates sonantes aliquam integritatem aut universalitatem assumptorum vel assumptibilium, intelligenda sunt in genere naturalium ut distinguuntur contra personalia.

Et propterea, cum primo obiicit Scotus quia *quod est inasxumptibilc, est incurabile*, intelligitur sic: *Quod inter naturalia est inassumptibile, est incurabile*. Et probatur
^ i.oc proxime glossa cx ipsius Damasceni doctrina *, ponentis personalia non esse assumpta.

Ad secundam eiusdem probationem, negatur illa propositio: *Quaelibet creata entitas est aequae in potentia obedienfiae ad assumptionem*. Quoniam alicui creatae rei repugnat assumi. Unde in littera dicitur quod oporteret personalitatem corrumpi, si natura angelica vel humana praexistens assumeretur ·.

XVI. Ad secundum Scoti, conceditur quod in Christo non est rcalitas creatae personalitatis. Sed falsum est quod ista rcalitas sit actualissima: cum sit constitutiva subiecti actus essendi. Et similiter falsum est quod sit determinatissima: immo non ert determinata, sed terminus; terminus enim non est terminatus, sicut nec albedo est alba.

Adiuncla autem sequela, quod Christus non esset homo univoce. nihil valet, ut divus Thomas docet *: quia univocatio in nomine hominis attenditur secundum naturae humanae rationem, ct non secundum personalitatem; ratio autem naturae humanae cadum omnino est in Christo ct aliis hominibus, quamvis personalitas sit diversa.

Et cum contra concessum defectum realitatis personalis creatae in Christo arguitur, quia sequeretur quod sibi dimissae humanitati assumptae oporteret novam dari ruditatem: respondetur quod oporteret novam rcalit.itcm adesse, sed non de novo per aliquam novam actionem dari.
— et' cn'm separatio, ut Auctor dixit ·, dat complementum, subluto impedimento illius perfectionis: sicut, sublato impedimento, grave descendit deorsum. Iam enim patet cx littera praesenti · quod persona divina assumendo impedit naturam assumptam a propria personalitate.
' Ad 3·

XVII. Ad tertium Scoti, negatur sequela. Nec probatio allata probat illam. Quia, concesso quod talis rcalitas nec est natura nec per identitatem continetur in natura, negatur sequela: ct dicitur quod talis rcalitas cx natura separata a Verbo haberetur. Est enim separatio reductiva de potentia ad actum illorum quae coniunctio impediabat: ut patet in continuis *. Huiusmodi autem rcalitas continetur in natura quasi in potentia : pro quanto natura est terminabilis cx se tali realitate, non ut actu, sed ut termino proprio.

XVIII. Ad quartum dicitur quod, si est sermo de potentia naturali, negatur sequela, quae non probatur. Quia, si humanitas non assumeretur, personaretur propria personalitate. Non enim omne prius potest naturaliter fieri sine posteriori.

Si vero sit sermo de potentia divina, fateor nullam me videre impossibilitati* rationem quare non possit Deus naturam absque omni personalitate conservare: cum actu tamen essendi miraculose consequente absque personalitate, quae est proprium illius subiectum secundum naturae ordinem, cui divina non est alligata potentia.

Et scito quod sicut, cum de integritate et perfectione ac non-defectu hominis in Christo est sermo, intelligitur quoad naturalia ut distinguuntur contra personalia, – testante etiam \tlianasio ·, *Perfectus homo ex anima rationali ct humana carne subsistens* : ubi expresse perfectionem hominis in Christo in constare cx anima rationali et humana carne posuit; clarum est nutem *perfecto nihil dresse*9; nihil ergo deesse perfecto homini Christo assemur. si ex anima rationali ct humana camc constare dicitur, cum qua perfectione liquet stare defectum personalitatis. quidquid sit illa: – ita, quando est sermo dc novitate aut acquisitis seu acquisibdibus per humanitatem assumptam si sibi dimitteretur, et dicitur nihil novi acquin aut advenire sed per scipsam subsistere, intelligitur de his quae non cx ipsa separatione consequuntur; ct quod, dimissa sibi, per scipsam dimissam subsisteret; in quo clauditur id quod cx separatione datur seu consequitur in ipsa natura. Negatio enim ct exclusio ct exceptio non cadunt super concomitantibus ipsam separationem quae ponitur. Constat autem cx dictis ab Auctore · quod separatio dat fatalitatum seu complementum qua seu quo hypostasis differt a natura- ct quod natura assumpta impedita est a propria personalitate, quae ad ipsam consequeretur separatam, quoniam cessaret umo, quae impedivit. Et si ad has duas glossas te resolveris. penpicies omnia soluta, clara ct consona.

XIX. Ad Aureoli primum * respondetur primo, quod *quidquid in natura plantatum est, assumpsit Verbum* : – *in natura*, dixit Damascenus, non *in persona*,

Veruntaincn, quia personalitas plantata est in natura, ad quam sequeretur si non esset impedita per assumptionem, dicitur secundo, quod ly *quidquid* distribuit pro plantatis in natura ita quod convenient sibi ut distinguitur contra personam.

Et si contra hoc applicetur instantia allata, scilicet. *Terminus humanitatis est aliquid humanitatis*, respondetur: Quod terminus ultimus (de quo solo est sermo) sit aliquid humanitatis, potest dupliciter intelligi. Primo, quod ita sit aliquid humanitatis distinctae contra personam, quod conveniat sibi absque personalitate. Et sic negatur: quia implicat duo contradictoria simul, quoniam est constitutivus personalitatis. – Alto modo, quod sil aliquid humanitatis totaliter completae. Et hoc est verum: quia est terminus eius. Et ultra hoc, est aliquid in potentia ipsius humanitatis, quae secundum se est terminabilis termino proprio.

XX. Ad secundum, negatur, proprie loquendo, prima sequela. Quoniam huiusmodi entitates ct reatates constitutivae non sunt ipsa entia quae sunt, sed sunt quibus aliqua sunt: hoc enim modo actus essendi. ct universaliter constitutiva entium, entia dicuntur. – Inde secunda sequela nihil valet: nec habetur VII *Mctaphps*.

Ad confirmationem, negatur illa conditionalis. Si *distinguuntur realiter, possunt separari ct separatim assumi*. Quoniam non omnia distincta rcaliter sunt separabilia, salvis utrisque.

XXI. Ad tertium, nugatur sequela inultorum inconvenientium. Et ad primum inconveniens, negatur sequela. Probatio autem et assumit falsum» et est pro nobis. \s- sumit quidem falsum, dicendo quod \erbum non est terminatio. Quoniam \erbum est sua personalitas, quae est ultima terminatio naturae divinae, sicut personalitas humana est terminatio naturae humanae: salva semper differentia quae subinteilligitur inter divina el creata. – Est autem pro nobis: quia ex hoc quod \erbum est terminatio subsistens sequitur quod potest supplere vices terminationis creatae, quae non est suum terminatum, utpote prae habens quidquid est in huiusmodi creatis terminationibus.

Ad secundum inconveniens, similiter negatur sequela.

Ncc probatur per hoc quia terminatio illa non est homo. Quia non oportet quod terminatio illa «it homo : sed quod constitutum per terminationem illam sit homo. **Quod** est verum: quia persona humana, quae constituitur illa terminatione, est homo. Et patet nullita* huius modi arguendi cx differentiis: cx hoc enim quod rationalitas non est animal, non sequitur, Ergo constitutum per rationalitatem non est animal.

Ad tertium inconueniens, negatur similiter sequela. Quoniam in angelis, etsi non distinguitur natura ab hac natura, quoniam scipsa est haec (ct hoc intendit Philosophus): distinguitur tamen natura a persona. De qua distinctione vel indistinctions Philosophus nihil dixit. Philosophus enim indistincte utitur nomine individui ct hypostasis, et solum pertractat de distinctione quidditatis ct cius cuius est. secundum principia naturae et individuationis. Nec mirum: cum etiam Auctor, in Prima Parte, qu. ru *, ita indistincte ct tractet et decidat quaestionem de distinctione naturae ct suppositi. Puto nutem in causa fuisse quod usque hodie non fuissent excitata ingenia humana nd perscrutandas subtilitates inter personam ct individuum naturam, nisi mysterium Trinitatis ct incarnationis revelatum ad hoc inuissasset.

Ad quartum dicitur exponendo sensum propositionis, *Substantia prima est prima substantia per essentiam*. Quoniam potest dupliciter intelligi. Primo, per essentiam completam. Et sic est verissima: ct sequitur ex positione nostra. – Alio modo, per essentiam absque termino proprio. Et sic est falsa: quia non sufficit ad rationem prunae substantiae esse sine termino. Ncc est verum quod prima substantia non sit substantia inquantum pruna, sicut non est verum quod homo inquantum homo non est animal: quamvis nec rationalitas sit animal, ncc personalitas sit ipsa substantia.

Ad quintum, negatur sequela : quoniam substantia dicit subsistere per se, quia per suam essentiam completam seu terminatam subsistit. Sed verum est quod sequitur quod substantia interminata seu incompleta non per se subsistat, sed oportet quod mi terminata proprio termino. Nec subsistere per proprium terminum distinguitur contra subsistere per se: quoniam proprius terminus aliquid sui est; sicut lineam terminari per punctum, et corpus per superficiem, [non] distinguitur contra terminari per se. Quoniam non sic est aliud terminu* proprius, quin sit aliquid terminati: corpus enim, de genere quantitatis, non est aliter terminabile quam per superficiem propriam.

Ad sextum, negatur sequela. Et probatio assumit falsum: quoniam terminatum non substat termino. Aliud est enim subcase alicui: et aliud terminari per illud. Natura autem terminatur per personalitatem, sicut linea terminatur puncto.

Ad septimum, negatur, proprie loquendo, sequela: quoniam terminus non componit cum terminato. Sed bene sequitur quod, ultra substantiam pro essentia, quae resolvitur in materiam et formam, ct ponit substantiam compositam etiam singularem, invenitur aliter substantia pro hypostasi, simplex vel composita: quae, quia nihil addit supra singularem essentiam nili terminum, non ponit in numerum cum dia et suis partibus. Ei hanc distinctionem iam accepimus * ab Aristotele, in V *Aietaphys*.

XXII. Restat nunc satisfacere obiectioni in oppositum in principio allatae * ex verbis Auctoris in responsione nd secundum eiusdem articuli. Et dicendum est quod, si subtiliter inspiciantur, littera supponit defectum propriae personalitatis in humanitate assumpta. Et causam reddit, non defectum alicuius quod pertinet ad perfectionem naturae ut distinguitur contra personam sed additionem alicuius quod est supra naturam, scilicet personalitatis divinae. Ubi clare patet, secundum planum litterae sensum, quod detectus personalitati.«[^] supponitur, et causa illius defectus redditur: et non dicitur .-impliciter nihil deficere, sed nihil deficere spectans ad perfectionem naturae. Cuius Oppositum non diximus: sed hoc exposuimus ’ cx Ipsomct, quod intelligitur de natura ut distinguitur contra hypostasim. Ut clarius etiam patet hic in responsione ad tertium, cum

dicitur quod natura quae assumitur, impeditur a propria personalitate. Aliquid ergo illi deficit, non pertinens ad perfectionem naturae, sed ad personam, quae impeditur.

XXIII. In eodem articulo, in responsione ad **tertium**, circa illud, *Persona divina sua unione impedivit ne humana natura propriam personalitatem haberet*, dubium primo occurrit. an humana natura in Christo inclinetur ad propriam personalitatem. Et est ratio dubii quia quod inclinetur, apparet cx hoc quod impeditur ab illa: nihil enim impeditur nisi ab eo in quod tendit. – Quod vero non inclinetur, apparet ex hoc quia, si inclinaretur naturaliter in propriam personalitatem, quiesceret violente in aliena persona, qualis est persona divina .[·] *Nullum* autem *violentum perpetuum* ♦.

Dubium secundo occurrit .[·], quo pacto cerificatur quod persona divina impedierit naturam humanam a propria personalitatc. Obscurum quippe valde est: quia non apparet quomodo personalitas humana nata est consequi ad naturam humanam, aut fluere ab illa; cum non ponatur m natura humana cni<ilitas aliqua respectu personalitatis.

XXIV Ad primum dubium dicunt quidam quod humanitas Christi habet naturalem inclinationem ad propriam perbonam. Prohantque hoc quatuor mediis*. Primo, quia **Ci na.wc* natura cireni aliquo sibi debito solo divino miraculo, naturaliter inclinatur in illud: sicut ignis carens actu comburendi pueros, Dan. m .[·], naturaliter inclinabatur ad comburendum .[·].

Secundo. quia humanitas Christi est duxlcm conditionis, quantum ad naturales potentias ct habilitates, cum ceteris humanitatibus. Sed reliquae naturaliter inclinantur in propria* Inpostascs. Ergo.

Tertio, quia sicut accidens, quantumcumque separatum, habet semper aptitudmem naturalem ad inhaerendum, ita edentia substantiae habet semper aptitudmem naturalem ad per se existendum. Et tenet sequela: quia sic definitur substantia, quod est *res per se existens*.

Quarto, quin magis inseparabiliter ct per ac consequitur n itur.un substantiae propria suppositatio, qua non potest nisi miraculose carere, quam potentiam naturalem, puta intellectum, proprius actus. Sed potentia naturalis, quantumcumque care.it actu, semper naturaliter inclinatur in actum. Ergo.

XXV. Sed haec opinio, intellecta ut sanat, falsa est: et aliter dicendum est. distinguendo quod humanitas Christi potest considerari ct iudicari dupliciter .[·]. Primo, secundum se: hoc est, abstrahendo a personalitate divina, cui actu junctu est. Et sic verum est quod habet naturalem inclinationem ad propriam personalitatem, sicut reliquae humanitates secundum se sumptae; cum sint eiusdem rationis. Et hinc provenit quod, si separaretur a Verbo, quod propriam personalitatem haberet: quoniam ipsa separatio in re conferret id quod sibi in abstractione consideratae natum est convenire. Ncc est opu.* probare quod humanitas secundum se naturaliter inclinatur ad propriam personalitatem: quoniam hoc eat per se notum, ex eo quod naturaliter quaelibet humanitas invenitur propria personalitate personata, excepta Christi humanitate cx maximo miraculo; constat autem ex II *Physic*. * quod *unumquodquet sicut naturaliter agitur, ita aptum natum est agi*.

Et ex hac concluMonc per «c nota, scilicet. *Humanitas quaelibet secundum se inclinatur naturaliter tn propriam personalitatem*, potes arguere quod personalitas non solam negatione m, sed positivum addat naturae, ad quod concomitntur negatio. Quoniam nulla naturalis habilitas ast per so primo ad negationem, sed ad positi*um, cui quandoque annectitur negatio: quii naturalis incliniitio ot per se pnmo ad aliquid, ct nun ad nihil formalitcr; negatio .nutem nihil tormahter est.

Nec est vera responsio eorum ad hoc, dicendo quod corpora naturalia, quia naturaliter possunt nou e»e, habent inclinationem ad non tsse; et quod aer. cx sua diaphancitatc, est naturaliter habilis ut sit tenebrosus. Quoniam corpora naturalia ideo possunt non esse, quia materia eorum appetit per se primo aliud esse, cui annexa

Sjrrub

tot /*/*/.'
»: ʒʒp Tb

• Art >

Î»p. *d y.
f. J>«{ T.
art 3, >J

x<v.

^Cf. vtu,

tr.uM < .
kit vdl

* Nem. vn» «V»,
»<*«.

• „ui*tn« „df, <-
»/« „ III W
ui b, 3-sTh.

So

QUAESTIO IV, ARTICULUS II

est negatio praesentis corporis. Et similiter diaphaneltas est per se primo ad lumen, cum lumen sit *actus dtaphani* *. et non est ad negationem luminis nisi per accidens, quia scilicet deest illi propria perfectio, scilicet lumen. Nihil autem horum potest dici de habilitate naturae ad personalitatem propriam, si ponitur negatio : quia per se primo ponitur ad negationem, cum ad nihil aliud sit quam ad negationem quae ponitur personalitas.

XXVI. Alio autem modo consideratur et iudicatur humanitas Christi ut est: hoc est, ut Je facto est unita personae divinae. Et sic iudicandn est secundum id quod sortita est ex unione ad divinam personam. Et sic dicendum est quod non inclinatur nd propriam personalitatem habendam. Quia regulare est ut potentia naturalis ad aliquid, si perficiatur per aliud perfectius sic quod contineat quidquid est in illo ad quod naturaliter inclinatur, non inclinetur amplius in illud, utpote iam satiato appetitu suo naturali ex perfectiori continente etiam illud ad quod naturaliter tendebat. Neque enim minus est satiatus appetitus ex acquisitione illius perfectioris, quam fuisset satiatus ex acquisitione illius imperfectioris ad quod tendebat. Sed si nequisivisset illud imperfectum» iam fuisset expletus appetitus, ne amplius appeteret, sed quiesceret in illo absque alterius appetitu. Ergo, si ponitur quod acquisierit id in quo continetur quidquid in alio est, quiescet in illo absque alterius appetitu. Sic autem est in proposito, utendo potentia et actu prout locum habere possunt inter terminabile et terminum. Quoniam persona dis ina continet excellenter in se, etiam in terminando, quidquid habet personalitas creata; cum sit infinita et in essendo et in terminando. Et propterca humanitas Christi, assumpta ad personalitatem divinam, totum appetitum personalitatis plus quam satiatur ac consummatum habet; et consequenter quiescit, absque appetitu quocumque alterius personalitatis. Sicut, «i materia alicuius generabilis haberet unam formam continentem quidquid in qualibet forma generabilium esse potest, quiesceret in illa ita quod nullam aliam appeteret: quamvis, secundum se, hoc est abstrahendo ab illa forma, considerata, naturaliter inclinaretur ad propriam formam generabilem.

Et quoniam humanitas Christi differenter consideratur in assumptione, et inm assumpta; quia in assumptione consideratur secundum ic, quia quod assumitur praeintelligitur assumptioni; iam autem assumpta, iudicatur secundum quod est unita personae divinae: ideo, caute loquendo, dicendum est quod persona divina *impedivit* naturam humanam α propria personalitate ; et non est dicendum quod persona divina *impedit* humanitatem a propria personalitate. Per impedimentum enim in praeterito denotatur naturalis inclinatio humanitatis secundum se: per negationem autem impedimenti in praesenti denotatur consummatio omnis appetitus personalitatis m illa natura. Et propterca patet quod impeditio praetenta, quia annexa est actioni consummativac excellentius illius appetitus, non inducit violentiam in actione aut passione, aut quiete scquente: cum etiam *passum conferat vim* * obedientiae huiusmodi actioni, quam significat assumptio. Et propterca in littera dicitur in praeterito quod *impedivit*: et non dicitur quod *impedit*.

XXVII. Ad rationes autem alterius opinionis ' respondendo, dicitur quod magni refert loqui de humanitate solummodo suspensa per divinam potentiam a sua personalitate, ut si Deus humanitatem aliquam sine ulla personalitate faceret: et loqui de humanitate terminata per personalitatem divinam et carentem propria. Nam de humanitate primo modo, verum est quod naturaliter inclinatur ad suam personalitatem. Et hoc tantum probat argumentum loquens tantum de carente sibi debito per divinum miraculum. De humanitate vero secundo modo, falsum est quod inclinetur in propriam personalitatem: quia appetitus cius quiescit in personalitate divina. Et quia huiusmodi humanitas non est tantum carens propria personalitate, sed terminata ac satiata aliena tali, ideo argumentum non habet in ea locum.

Ad secundum dicitur quod humanitas Christi, quoad

naturales potentias el habilitates humanae naturae secundum se, est eiusdem rationis cum aliis. Sed quoad terminationem et satietatem suae personalitatis, est alterius rationis ab aliis: quia terminatur et satiatur aliena divinaque personalitate; personae reliquae propriis personalitatibus terminantur et satiantur.

Ad tertium dicitur quod aequivocat de *perse esse*. Quoniam *esse per se* dupliciter sumitur. Scilicet, ut distinguitur contra *esse in alio ut accidens est in subiecto*: et de tali verum est quod ita se habet ad substantiam sicut inesse ad acciden*. Alio modo sumitur ut distinguitur contra *esse in alio ut in quod*: et sic non definit substantiam; nec convenit substantiae nisi ratione hypostasis, cui per se primo convenit. Et ideo non est mirum si humanitas Christi. ex unione ad divinam personam consummatum habens appetitum personalitatis, nec actu nec aptitudinc naturali (nisi cum ista adiectione. *secundum se*) inclinatur ad propriam personalitatem. Patet enim iam non esse simile de ipsa et de accidente separato: sed esset simile de humanitate suspensa ab omni personalitate, si suspendi intclligatur per miraculum, aut per conditionalcm.

Ad quartum dicitur, sicut ad primum, quod aliud est loqui de inclinatione naturali privata vel carente actu vel termino. et aliud de eadem consummata per actum vel terminum eminenter continentem actum vel terminum proprium. et ideo privata vel carente proprio termino vel actu. Quoniam in prima semper restat naturalis nptitudo ad proprium: in secunda non, propter rationem dictam. Et ideo, si intellectus poneretur consummari actu aliquo supernaturali eminenter continente actum proprium, non inclinaretur amplius in proprium.

XX\ III. Ad secundum dubium I dicitur quod, ut Auctor superius dixit, in qu. n. art. i, ad 2, ex anima et corpore constituitur in unoquoque nostrum duplex unitas, naturae scilicet et peronae: naturae quidem, secundum quod ex materia et forma, ut formaliter illam perficit, componitur natura una composita; personae vero, inquantum est unus aliquis subsistens in came et anima. Ubi primo vide quod, quia ens et unum convertuntur, ac per hoc, ubi est duplex unitas, ibi est duplex entitas, cum unitas supra entitatem solam indivisionem addat: propterca, dicendo quod ex anima et corpore constituitur duplex unitas, naturae et personae, dictum est quod constituitur duplex entitas, naturae scilicet et personae. Et hinc habes quod opinio ante * dicta de personalitate consonat doctrinae Auctoris.

Vide secundo, quod unitas ac entitas personae non excluditur a causalitate naturae, dum dicitur quod ex principiis naturae constituitur, ex anima et corpore. Et ideo utendum occurrit regula communium Deo et creaturis, puta esse sapientiae, scientiae, et huiusmodi, quae dicimus transferri in Deum formaliter, sublato eo quod imperfectionis est m creaturis, ha quod, licet in creaturis personare et personari non nihil causalitatis habeat annexum, formaliter tamen <ut superius " de eo communiter diximus sine causalitate comparari ad naturam), sublato omni eo quod imperfectionis est. ut in divinis Invenitur, nullam causalitatem includit. Et sic intervenit in mvstcrio incarnationis. quod secundum nullam causalitatem dictum est et esse inter personam et naturam humanam: alioquin communis esset toti Trinitati.

\ cruntamen natura, seu naturae principia, non ita causam personalitatem ut interveniat media actio: sed per modum naturalis sequelae personalitas adest naturae; non sicut propria passio naturaliter consequitur subiectum iam constitutum, quoniam non ea ratione personalitas adest quasi quod, data forma, dentur consequentia ad formam; sed sicut perfectio seu complementum effectus naturaliter sequitur effectum cuius est complementum. Natura siquidem, ut prior causalitac, incompleta est quoad ultimum sui complementum, ut Auctor dixit -: et. ut personatur. *"/J? > ultimum complementum assequitur. Quo fit ut actio qua fit hic homo, inchoata et deducta usque ad terminum inclusive sit quando fit natura personata, quam significat hic homo seu Socrates: quando vero fit aut consideratur

•a. ArfttEiVr.
hb. III. wMK
S 7h. icct.m.

• xa®. x miv

ut inchoata, et deducta cōt usque ad naturam hanc abstrahendo a personatione, inconsummata est, quoniam ceterum usque ad terminum exclusive. Modus ergo quo personalius sequitur naturam vel naturae principia, et quo terminus actionis et rei tactae naturaliter adest in fine actionis rei tactae nisi adsit impedimentum. Impediuntur enim in compositis substantiis principia naturae, constituta iam na-

tura» a constitutione sui termini: ut ex littera habetur prae-
sentis articuli iuncta litterae allatae ex qu. it. Et simi-
liter in substantiis angelicis natura ipsa quae fit, impedi-
retur in suo tamen a consecutione sui termini. Et propterea,
sublato impedimento, non oportet quaerere aliam causam
donantem complementum: quoniam ipse natura secundum
se habet in se summam consecutionem sui termini.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM PERSONA DIVINA ASSUMPSEIT HOMINEM

Supra, qu. n, xrt. 6; HI *Senil.* Π, qu. i, nrx. 3: *Coni Error Grace*, ctp. xx; *Cnmpmd. Ti.'ol.*, c*p. ccxj
Ad Rom., cap. i. lcci, iti; *Ad Philipp.*, cap. u, lcci n.

tertium sic proceditur. Videtur quod
[^]® , Persona divino assumpserit hominem.

Dicitur enim in Psalmo *: *Beatus quem elegisti et assumpsisti*: quod Glossa * exponit de Christo. Et Augustinus dicit, in libro *de Agone Christiano* ♦ *Filius Dei hominem assumpsit, et in illo humana perpressus est.*

2. Praeterea, hoc nomen *homo* significat naturam humanam. Sed Filius Dei assumpsit humanam naturam. Ergo assumpsit hominem.

3. *Praeterea*, Eilius Dei esc homo. Sed non est homo quem non assumpsit: quia sic esse pari ratione Petrus, vel quilibet alius homo. Ergo est homo quem assumpsit.

Sed contra est auctoritas Pelicis Papae et Martyris, quae introducitur in Ephesina Synodo * *Credimus in Dominum nostrum Jesum Christum de Virgine Maria natum, quia ipse est Dei sempiternus Filius et Verbum, et non homo a Deo assumptus, ut alter sit praeter illum. Neque enim hominem assumpsit Dei Filius ut alter sit praeter 3 ipsum.*

Respondet dicendi in quod, sicut supra * dictum est, id quod assumitur non est terminus assumptionis, sed assumptioni praeintelligitur. Dictum est autem * quod individuum in quo assumitur natura humana, non est aliud quam divina persona, quae est terminus assumptionis *. Hoc autem nomen *homo* significat humanam naturam prout est nata in supposito esse: quia, ut dicitur

Damasceusus ♦, sicut hoc nomen *Deus* significat
cum qui habet divinam naturam, ita hoc nomen
homo significat *eum qui habet humanam naturam*.
 Et iduo non est proprie dictum quod *Filius Dei*
assumpsit/ hominem, supponendo, sicut rei veritas
 se habet, quod in Christo sit unum ? suppositum ?
 ut una hypostasis.

Sed secundum illos qui ponunt in Christo duas h\postases vel duo supposita, convenienter ut proprie dici posset quod Eilius Dei hominem assumpsisset. Indu et prima opinio quae ponitur sexta distinctione Tenii Libri *Sententiarum*, concedit hominem esse assumptum. Sed illa opinio erronea est ♦ ut supra ** ostensum est. .. m

Ad primum ergo dicendum quod huiusmodi locutiones non sunt extendendae, tanquam propriae: sed pie sunt exponendae, ubicumque a sacris Doctoribus ponuntur; ut dicamus *hominem assumptum*. quia eius natura est assumpta; ei quia assumptio terminata est ad hoc quod Filius Dei sit humo.

Ad secundum dicendum quod hoc nomen *homo* significat naturam humanam in concreto, prout scilicet est in aliquo supposito. Et ideo, sicut non possumus dicere quod suppositum sit assumptum, ita non possumus dicere quod homo sit assumptus.

Ad tertii, dicendum quod Filius Dei non est homo quem assumpsit; sed cuius naturam assumpsit.

Commentaria Cardinalis Coiotuni

rrvLVS tertii articuli directe quaerit dc homine ut dis-
tinguitur contra naturam humanam.

In corpore articuli duo fiunt: primo, respondetur quaesito negative; secundo, excluditur error contrarius. Conclusio responsiva est: *Xon est proprie dictum quod Filius Dei assumpsit hominem*. Probatur. *Jforno* significat humanam naturam in supposito. Ergo non est proprie dictum quod Eilius Dei assumpsit hominem. Antecedens probatur ex auctoritate Damasceni: *Sicut Deus significat eum qui habet deitatem, ita homo eum qui habet humanitatem*. Consequentia probatur. Illud quod assumitur, non est terminus assumptioni-», sed praeintelligitur illi. Individuum autem in quo natura humana assumitur, esi terminus, scilicet divina persona. Igilur, si *homo* significat humanam naturam in supposito, non assumitur.

Ubi nota quod congenita Auctori reverentia ad sacros
Summas Tuxol. D. Thomas T. VIII.

Doctores effecit ut minus expresserit in conclusione quam probaverit in praemissis. Probavit enim quod Eilius Dei non assumpsit hominem: expressit tantum quod non cM proprie dictum quod Eilius Dei assumpsit hominem. Quia hoc invenitur quandoque affirmatum in sacris litteris , cum grano salis intelligendum.

Error qui excluditur in littera concedentium in Christo
plura supposita, satis patet.

II. In responsione ad pnmuin, nola dyas glossas quibus
pie possunt exponi dicta Sanctorum. Prima, ut exponatur
homo quoad naturam. Et hanc dederat Magister Senten-
tiarum in littera 111 *Sent.*, dial. vi.

Secunda est ut exponatur *assumptio* non in fieri, sed in facto esse: quia *assumptio* in facto esse habet hominem pro termino; quia hoc effecit *assumptio*, ut ad hoc terminata est, quod Inllui Dei est homo.

111. In responsione ad secundum, dubium novnioruin occurrit: quin videtur concedendum quod *Filius Dei assumpsit hominem*, quia praedicata tenentur formalitcr; constat autem quod Filius Det assumpsit hominem quoad formam, seu naturam.

Ad hoc dicitur quod non est hic quaestio dc propositione in qua horno est praedicatum: quoniam sub hacmet quaestione cadit, **Jn** *homo sit assumptus a Filio Dei*, ubi est subicctum. Sed est quaestio dc re: an scilicet res significat.) nomine *hominis* sit assumpta a Verbo Dei. Et quia res significata est habens humanitatem; ct habens humanitatem non est nisi suppositum, quod non est as-

sumptum: ideo in littera dicitur quod, sicut non potest dici suppositum assumptum, ita non potest dici homo assumptus.

IV. In responsione ad tertium, cum legis, Novitic, quod *Filius Dei est homo cuiut naturam assumpsit*, cave ne fallaris: puta, quasi sit quidam nlius homo culus naturam assumpsit. Sed intllige quod Filius Dei ideo est homo cuius naturam assumpsit, quia ipse est ille homo cuius naturam assumpsit. Ita quod ct ly *homo* non pro alio quam Filio Dei supponit, indistincte tamen: et ly *cuius* refert non alium hominem quam Filium Dei, qui eat suppositum divinum habens humanam naturam.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM FILIUS DEI DEBUERIT ASSUMERE NATURAM HUMANAM
ABSTRACTAM AB OMNIBUS INDIVIDUIS

Supra, qu. II, ert. 3, ad 3; <rt. 5. nd a; III *Sent.*, dbt 11, Expos, lilt.

W'A,m M s,c p r o c e d i t u r . Videtur quod Filius Dei debuit assumere naturam humanam abstractam ab omnibus individuis. Assumptio enim naturae humanae facta est ad communem omnium hominum salutem: unde dicitur l *Fini*, iv *, de Christo, quod est *Salvator (minium hominum, maxime fidelium*. Sed natura prout est in individuis, recedit a sua communitate. Ergo Filius Dei debuit humanam naturam assumere prout est ab omnibus individuis abstracta.

2. Praeterea, in omnibus quod nobilissimum est Deo est attribuendum. Sed in unoquoque genere id quod est per se potissimum est. Ergo Filius Dei debuit assumere *per se hominem*. Quod * quidem, secundum Platonicos est humana natura ab individuis separata. Hanc ergo debuit Filius Dei assumere.

3. Praeterea, natura humana non est assumpta a Filio Dei prout significatur in concreto per hoc nomem *homo*, ut dictum est * Sic autem significatur prout est in singularibus, ut ex dictis * patet. Ergo Filius Dei assumpsit humanam naturam prout est ab individuis separata.

Sed contra est quod dicit Damascenus, in III libro *: *Dei Verbum incarnatum neque eam quae nuda contemplatione consideratur naturam assumpsit. Non enim incarnatio hoc: sed deceptio, et fictio incarnationis*. Sed natura humana prout est a singularibus ? separata vel abstracta, *in nuda contemplatione cogitatur: quia secundum seipsam non subsistit*, ut idem l Damascenus dicit *. Ergo Filius Dei non assumpsit humanam naturam secundum quod est a singularibus separata.

Respondeo dicendum quod natura hominis, vel cuiuscumque alterius rei sensibilis, praeter esse quod in singularibus habet, dupliciter potest intelligi: uno modo, quasi per seipsam esse habeat praeter materiam’, sicut Platonici posuerunt*;

alio modo, sicut in intellectu existens. vel humano vel divino.

Per se quidem subsistere non potest, ut Philosophus probat, in VII *Metaphys.* *: quia ad naturam speciei rerum sensibilium pertinet materia sensibilis, quae ponitur in eius definitione; sicut comes et ossa in definitione hominis. Unde non potest esse quod natura humana sit praeter materiam sensibilem.

Si tamen esset hoc modo subsistens natura humana, non luisset conveniens ut a Verbo Dei assumeretur. Primo quidem, quia assumptio ista terminatur ad personam. Hoc autem est contra rationem formae communis, ut sic in persona individueturSecundo, quia naturae communes non possunt attribui nisi operationes communes et universales ζ, secundum quas homo nec meretur nec demeretur: cum tamen illa assumptio ad hoc facta sit ut Filius Dei in natura assumpta nobis mereretur. - Tertio, quia natura sic existons non est sensibilis, sed intelligibilis. Filius autem Dei assumpsit humanam naturam ut hominibus in ea visibilis appareret: secundum illud Baruch m *: *Post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est*.

Similiter etiam non potuit assumi natura humana a l ilio Dei secundum quod est in intellectu divino. Quia sic nihil aliud esset quam natura divina: ct per hunc modum, ab aeterno esset in Filio Dei humana natura.

Similiter non convenit dicere quod Filius Dei assumpserit humanam naturam prout est in intellectu humano. Quia hoc nihil aliud esset quam si T intelligeretur assumere naturam humanam. Et sic, si non assumeret eam in rerum natura, esset intellectus falsus. Nec aliud esset ũ quam *fictio quaedam incarnationis*, ut Damascenus dicit *.

An PRIMUM ergo DICENDUM quod Filius Dei incarnatus est communis omnium Salvator, non

a) *Quod.* – Qui PGI.
J singularibus. – ab individuis II ct editiones. – *separata vel* otxi. GI.
γ) *idem.* – *ibidem* tertia pneter G.
o) *praeter materiam.* – Om. sG ct editioe*.

«) *ut tlc i»t pertona individurtur.* – *ut sit in persona quia in persona individuatur* tertia pntclor pG.
s) *universales.* – II ct editiones; *naturales*,
rt) *si quod A, sic F, quod Iertfo.*
o) *aliud esset,* – *esset aliud ista naturae humanae assumptio* Pc.

* Ver». 10

«
• Cl. Arni Vr/j-
fkyr. lib. t, c»p,
vi; t 11» kct
1 lib- VI, car.
mm. η TI a Tu,
lib. Vit. lact. x»i.

• Art- pricced

• lbd

• Dr > Air Ort*,
lib. IU, ap. xt.

i
T
Ibid.

7
• Cf arH *

*S.Tkkrt xt.
!l.cep.
*»., »· > m·

I
r

• Ver» jL

0
• a. sr\$ M
nutf.

communitate generis vel speciei, quae attribuitur naturae ab individuis separatae: sed communitate causae, prout Filius Dei incarnatus est universalis causa salutis humanae.

An secundum dicendum quod *per se homo* non invenitur in rerum natura ita quod sit praeter singularia, sicut Platonici posuerunt. – Quamvis quidam dicant quod Plato non intellexit homi-

nem separatum esse nisi in intellectu divino Et sic non oportuit quod assumeretur a Verbo: cum ab aeterno sibi affuerit.

Ad tertium dicendum quod natura humana, quamvis non sit assumptu in concreto ut suppositum praeintviligatur assumptioni: sic tamen assumpta est in individuo, quia assumpta est ut sit in individuo.

Commentaria Cardinali.-» Caietani

In titulo IV *debu*it denotat debitum congruentiae: ut in principio huius quaestionis quartae, ubi distinguuntur articuli eius, patet. – Ly *abstracta* in corpore articuli declaratur.

In corpore articuli tria hunt. Primo, declaratur titulus quantum ad ly *abstracta a singularibus*, distinguendo quod dupliciter potest intlligi: primo, quod habeat esse secundum rem separatam a singularibus materialibus; secundo, quod habeat esse obiectivum in intellectu, quicumque sit ille intellectus, divinus vel humanus. – Secundo, tractatur quaestio in primo sensu. – Tertio, tractatur in secundo sensu .

II. In primo autem sensu, an fuerit conveniens bilium Dei assumere humanitatem per se separatam secundum esse, dupliciter tractatur in littera. Primo, per interemptionem eius quod praesupponitur, scilicet quod humanitas possit sic inveniri in rerum natura. Et hoc. asserendo rationem Aristotelis.

Secundo, sub conditione. si esset humanitas sic separata. Et respondetur negative ad quaestionem: quod, si esset sic. non fuisset conveniens quod assumeretur quod illo Dei. Et huc probatur tripliciter *. Primo, quia humanitas communis non est personabilis, quia non est individuabilis: persona enim individuum quoddam est. Assumptio autem ad personalem unionem terminatur.

III. Ubi statim occurrit dubium de veritate illius propositionis: *Est contra rationem formae communis ut sit in persona*. Et ratio dubii est quia, si humanitas esset subsistens, ut Platonici dicuntur finxisse, non esset excellentior aliis substantiis separatis, quales sunt angeli. Sed non est contra rationem angelicae naturae esse in persona: immo de facto natura angelica est personata. Ergo non esset contra rationem humanitatis separatae personari.

.Amplius, aliud est iudicium de natura communi in exemplari participatione, singulari tamen in essendo. qualis esset humanitas per se: et aliud est iudicium de natum communi in essendo, qualis intelligitur natura humana ut est universalis in praedicando de omnibus hominibus, qualis non esset humanitas per se. Contra rationem enim naturae communis in essendo est individuatio: non autem naturae communis in participatione exemplari. Humanitas autem per se non ponitur communis in essendo.

Et confirmatur. Quia humanitas subsistens procul dubio esset res singularis in essendo. Alioquin, non subsisteret: sicut nec deitas subsisteret nisi esset res singularis.

IV. Ad hoc dicitur quod, quia ratio ista non affertur ad monstrandam impossibilitatem assumptioni», sed incongruentiam. ideo propositiones eius intelligendae sunt in plano sensu, quo, servata univocatione terminorum, scilicet ly *persona hominis* et ly *individuum hominis*, monstrat aperte incongruentiam humanitatis separatae ad assumptionem. Est igitur sensus illius propositionis: Contra rationem naturae communis est quod sit in persona, scilicet *humana, ut sunt personae humanae quas scimus*. Et hoc manifestat quia in persona individuatur: relinquens pro per se noto quod contra rationem talis humanitatis est individuari; quod est verum, univoce loquendo de individuatione ut natura apud nos individuatur. Ex hac namque propositione et ratione optime infertur quod humanitas per se incongrua est assumptioni: natura enim repugnans personis et individuis suae speciei, non congrua est ad hoc quod trahatur ad alienam personam.

Et per haec patet responsio ad duo ultima.

Ad primum autem dicitur quod, in humanitas esset separata, sequeretur et quod non esset persona: quia ponitur quod sit tantum humanitas*, cquinitas enim, ut dixit Avicenna*. est tantum cquinitas. Et ideo propositio litterae est absolute vera, quod contra rationem naturae communis esset personalitas. Non sic nutem est de naturis angelicis, quae non ponuntur tantum ipsae, sed ponuntur habentes natura.' suas. Et sequeretur quod haberet personam: pro quanto per se separatim subsisteret naturaliter. Nec mirum: quia antecedent implicat impossibilia.

. Secundi ratio . est quia naturae communi non . Et possunt attribui nisi operationes communes et universales, secundum quas homo non meretur nec demeretur: assumptio nutetn facta est ad hoc ut die homo mereretur nobis.

Sed occurrunt hic dubitationes duae. Altera est, quia aut in prima parte propositionis maioris est sermo de operatione communi et universali ex parte subiecti. Et hoc non. Quia hoc est contra hypothesim, qua ponimus natum communem per se existere, ac per hoc esse singulare quoddam in essendo: et consequenter operatio sua ex parte subiecti esset singularis. – Aut ex parte termini, seu effectu»: puta quia extendit se ad omnes homines. Et sic ratio est ad oppositum. Quia Christus meruit nobis ut causa universalis, ut infra . patebit: ac per hoc, congruebat eius mento natura humana operans communiter et universaliter.

Altera est. qui i secunda pars dictae propositionis est falsa. Quoniam homo meretur, si est in gratia, secundum omnes suas operatione», sive sint communes sive propriae: quoniam sive comedat sive bibat, sive generet, sive dormiat, *omnia in gloriam Dei facit*, iuxta Apostolicum praeceptum .

VI. Ad primam dubitationem dicitur quod sermo de operatione communi et universali ex parte subiecti: quia scilicet non haberet operationes nisi quae consequuntur naturam communem omnibus hominibus. Tales enim operationes dicuntur communes et universales ex parte subiecti, quia sequuntur naturam secundum se, non ut in hoc aut illo. Natura autem secundum se communis et universalis» dicitur.' Natura autem congrua assumptioni debet sic se habere ut operationes personales, et non solum naturales, congrue sibi attribuantur.

Ad secundam dicitur quod operationem aliquam esse meritoriam contingit dupliciter: scilicet ex suo genere; vel ex parte operantis tantum. Operationes enim naturales ex suo genere non sunt meritoriae: et ideo dicitur quod *naturalibus non meremur nec demeremur*. Possunt tamen esse meritoriae ex parte operantis, in Deum obiectum supernaturalis beatitudinis illas referentis. Operationes autem liberae ac moraliter bonae ex suo genere sunt meritoriae: quoniam ex suo genere habiles sunt ut caritate informentur. In littera ergo est sermo de meritoriis ex tuo genere, ha quod ratio litterae consistit in hoc: Natura humana illo modo easendi est incongrua assumptioni quo non est nata ut convenient sibi operationes meritoriae ex suo genere: quia assumptio ad hoc tendit ut. mediante natura assumpta. Filius Dei mercatur nobis. Sed naturae communi non attribuuntur nisi operationes communes etc. Ergo.

Tertia ratio . expositione non eget.

VII. In secundo nutem sensu ., tractatur quaestio secundum esse in duplici intellectu: primo, divino; deinde, hu-

ct »? –
*i. cap.
sq.

• n. j. n. VII

• Cf. «em t. «
nam n Sa

• V, Op ., 1A.

• Q* κix, an. 4.

* I j J C'^ Cap
a. v m 3»

• Cf «M.*. »

• Nas 1 to.

• *cf. n. 20* wq mano *. Et quidem quod natur.i humana secundum quod eat in intellectu divino, non potuit assumi, probat dupliciter. Primo, quia natura humana sic nihil aliud est quam natura divina.- Secundo, quia natura humana ab aeterno esset in Filio Dei per hunc modum.

Ubi nota, pro primae rationis evidentia, quod esse obiectivum rerum respectu intellectus divini non est esse diminutum. ut Scotiis, in xxxv distinctione I *Sent.*, somniavit. Nec est esse relativum rationis: quasi quoddam respectivum esse acquirant ex hoc quod obiiciuntur divino intellectui. Quoniam Deus, secundum veram philosophiam et ditissimam theologiam, nihil intelligit extra se: non quod aliquid illum lateat, sed quia, intuendo scipsum tantum, intuetur omnia, quoniam omnia et cognoscibilia et cognita a Deo, sunt ipse Deus, iuxta illud Ioan, i ., *Quod factum est, in ipso vita erat*. Quia ergo humanitas in intellectu divino nihil aliud est quam deitas secundum id quo humanitatem continet, ideo optime ratio litterae concludit quod assumere humanitatem ut est in intellectu divino, esset assumere naturam divinam: quae non est ussumptibilis.

Et quia deitas est in Filio ah aeterno, sequitur quod natura humana, per hunc modum essend», est in Filio Dei ab aeterno, et non ex (empore coniuncta: ut secunda ratio subjunxit.

Potest tamen aliter induci hncc secunda ratio per se sconum: ut sit sensus quod, quidquid sit illud esse obiectimim humanitatis in intellectu divino, humanitas per hunc modum, scilicet secundum quod est obiectum intellectus divini, ab aeterno est in Filio Dei, utpotc qui est ipse intellectus divinus. Non ergo erat opus ut assumeret humanitatem ric: nullus enim assumit aliquid illo modo quo habebat. Et hic sensus in responsione ad secundum explicatur.

VIII. Quod autem natura humana secundum quod est in intellectu humano, non debeat assumi, probatur deducendo ad impossibile. Assumere humanitatem in esse obiectivo intellectus humani nihil aliud est quam intclligi assumere naturam humanam. Ergo non e*t assumere naturam humanam m rerum natura. Ergo esset intellectus falsus. Ergo esset *fictio quaedam incarnationis*. Et affertur testimonium Damasceni ad hoc.

Ubi nota, pro evidentia litterae, quod quia humanitas Oblecta intellectui nostro non habet, ut sic, esse in rerum natura, sed habet solummodo esse intclligibihter relative, quo dicitur repraesentata intellectui et terminativa actus inteUigendi; consequens est quod ad humanitatem sic nulla actio transiens rc.dis potest terminari; sicut nec ad Caesarem repraesentatum in statua aut memoria (licet ad ipsam statuam vel memoriam possit actio realis transiens terminari. ut patet). Et quia assumptio significat actionem realem transeuntem in humanitatem quae assumitur, ideo assumptio non potest terminari ad humanitatem sic.

Aetione» autem reales immanentes possunt terminari ad res sic: possum enim imaginari et amare Caesarem repraesentatum. Sed et actiones reales transeuntes possunt dupliciter. sicut et ip*i humanitas potest dupliciter accipi: scilicet secundum quod sunt in rerum natura; et secundum quod intelliguntur. Verbi gratia, secare lignum ut est in rerum natum, et est vere secare: et secare lignum prout aliquis imaginatur aut intelligit secare lignum, – et hoc non est vere secare lignum, sed est intclligi aut imaginari quod lignum secatur. Primo siquidem modo, quo solo sunt verae actiones reales transeuntem, non possunt terminari ad naturam sic: secundo autem modo, possunt. Sed tunc non ipsae actiones in veritate terminantur ad naturam sic, sed imaginatio seu intellectus earum. Et ideo optime in littera, pro antecedente et *quod quid est* assumptioni* naturae >ic. dicitur quod assumere humanitatem sic nihil aliud est quam intclligi assumere naturam humanam. Et vere sic esse patet: sicut occidere Caesarem repraesentatum nihil aliud est quam intclligi seu imaginari occidere Caesarem; et facere Socratem imaginatum tantum regem nihil aliud quam imaginari facere Socratem regem» Et quoniam ex huiusmodi actiones imaginatos aut intellectas terminari ad res. non sequitur quod sic sit in rerum natum (non enim invenitur propterca lignum sectum, aut Caesar occisus aut Socrates rex), ideo optime deducitur in littera quod non assumeret humanitatem in rerum natura; et quod esset intellectus falsus, quia *ab eo quod res est vel non est. intellectus dicitur verus vel falsus* *: et quod esset fictio incarnationis, non incarnatio ipsa, ut clare iam patet, sicut fictio comestionis panis est comedere panem in imaginatione tantum.

IX. Dubium restat hic, quare, cum humanitas in intellectu triplici esse habeat, scilicet divino, angelico et humano. de duobus tantum intellectibus Auctor locutus est, omittens humanitatem secundum esse quod habet in intellectu angelico.

Ad hoc dici facile prima facie potest quod, quia intellectu* angelicus medius est inter divinum et humanum, per extrema dedit intelligcndum medium.

Subtilius nutem et verius dicitur quod, quia esse obiectivum in intellectu sufficienter per hos duos essendi modos distinctum est. scilicet quod aut est idem quod esse naturale intelligcntis, aut est esse relativum rationis quo dicitur et est repraesentatum et terminatisum. etc.; et utroque modo exclusum ab assumptione ita est ut neutro modo humanitas vere assumeretur, sed vel natura intelligentis illam assumeretur, vel esset fictio assumptionis: ideo non oportuit sollicitum esse doctorem de humanitate secundum esse quod habet in intellectu angelico, quoniam incidit in alterum dictorum.

cip. IIU fil u

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM FILIUS DEI HI MANAM NATURAM \SSI MERE DEBUERIT IN OMNIBUS INDIVIDUIS

HI *Sent.*, dim. it, qu. 1, on. 2, qu* 1.

QUINTUM SIC PROCEDITUR. VidetUr quod Filius Dei humanam naturam assumere debuit in omnibus individuis. Id enim quod primo et per se assumptum est. est natura humana. Sed quod convenit per se alicui naturae, convenit omnibus in eadem natura existentibus. Ergo conveniens fuit ut natiira humana assumeretur a Dei Verbo in omnibus suppositis.

2. Praeterea, incarnatio divina processit ex divina caritate: ideo dicitur Ioan, h i*: *Sic Deus ‘Vc† ,r dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret*. Sed caritas facit ut aliquis se communicet amicis quantum possibile est. Possibile autem luit Filio Dei ui plures naturas hominum assumeret, ut supra* dictum est: et. eadem ratione, omnes. Ergo ’Qi conveniens fuit ut Filius Dei assumeret naturam a in omnibus suis suppositis.

a) *naturam*. – *humanam* addit (cni.i praeter i.

3. PiurEREA. sapiens operator perficit opus suum breviori via qua potest. Sed brevior via fuisset si omnes homines assumpti fuissent ad naturalem filiationem, quam quod per unum Filium naturalem *mulli in adoptionem filiorum adducantur* ul dicitur *Galat. iv* ♦ Ergo natura humana debuit a Filio Dei assumi in omnibus suppositis.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in H! Kbro *, quod Filius Dei *non assumpsit humanam naturam quae in specie consideratur: neque enim omnes hypostases eius assumpsit*.

Respondeo dicendum quod non fuit conveniens quod humana natura in omnibus suis suppositis a Verbo assumeretur. Primo quidem, quia tolleretur multitudo suppositorum humanae naturae, quae est ei connaturalis. Cum enim in natura assumpta non sit considerare aliud suppositum praeter personam assumentem, ut supra dictum est; si non esset natura humana nisi assumpta, sequeretur quod non esset nisi unum suppositum humanae naturae, quod est persona assumens.

Secundo, quia hoc derogaret dignitati Filii Dei incantati, prout est *primogenitus in multis fratribus* * secundum humanam naturam, sicut est *primogenitus omnis creaturae* ' secundum dixi nam L Essent enim tunc omnes homines aequalis dignitatis.

Penio, quia conveniens fuit quod, sicut unum suppositum dixinum est incarnatum, ita unam solam naturam humanam assumeret: ut ex utraque parte unitas inveniatur.

An primi m kroo dicendum quod assumi convenit secundum se humanae naturae, quia scilicet non convenit ei ratione personae, sicut naturae divinae convenit assumere ratione personae. Non autem quia ð convenit ei secundum se sicut pertinens ad principia essentialia eius, vel sicut naturalis eius proprietas: per quem modum conveniret omnibus eius suppositis.

Ad secundum dicendum quod dilectio Dei ad homines manifestatur non solum in ipsa assumptione humanae naturae, sed praecipue per ea quae passus est in natura humana pro aliis hominibus: secundum illud *Rom. v* *: *Commendat autem Deus suam caritatem in nobis, quia, cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est*. Quoti lucum non haberet si m omnibus hominibus naturam humanam assumpsisset.

Ad tertium dicendum quod ad brevitatem viae quum sapiens operator observat, pertinet quod non faciat per multa quod sufficienter potest fieri per unum. Et ideo convenientissimum fuit quod per unum hominem alii omnes ¶ salventur.

3) *adducantur*. – TcrtU; *advocantur*.
y; *prout... jccundum divinam*. – F ct tertia; *prout at primoprnlto* » omni» *creaturae tedicet Dei*,

8) *quia*.- E; *quod* prima, om. F ct tertia.
») *alii omne*», — *alii homines* BEft&r, *omnes atii* PGI.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus articuli intelligendus est in sensu in quo lit, magi!» quam in sensu quem facit. Nam per *naturam humanam in omnibus suis individuis* intendit Auctor singulas humanitates quae inveniuntur quandoque in rerum natura: licet haec verba, *natura humana in amnibus suis individuis*, significant singulas humanitates in suis propriis suppositis. Quas qui t ut sic implicat assumi. putavit Auctor sensum intentum percipi absque ambiguitate aliqua. Ita quod exponenda -Hint haec verba pro humana natura, non quae est, sed quae esset in omnibus suis individuis.

In corpore articuli unica est conclusio responsiva quaesito negative: *Non fuit conveniens quod humana natura in omnibus suis suppositis: hoc est, quod singulae huma-*

nitates quae distribuerentur per omnia supposita humana, assumerentur a Filio Dei. Probatur tripliciter. Primo, quia tolleretur multitudo suppositorum in humana natura. – Secundo, quia tolleret Fillo Dei dignitatem primogeniturae inter multos fratres. – Tertio, quia unico supposito unica assumpta natura congruit.

In responsione ad primum, responsio consistit in distinguendo *per se* ut distinguitur contra *per aliud*, scilicet personam: et ut distinguitur contra *per accidens*. Primo modo, humanitati convenit per se assumi: non secundo.

In responsione nd secundum et tertium, responsio consistit in hoc quod non uno solo modo convenit et commendari caritatem Dei erga nos, ct brevitatem viae sapientis observare. Et ideo convcniontiorcm decuit eligere.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM FUERIT CONVENIENS UT FILIUS DEI HUMANAM NATURAM ASSUMERET EX STIRPE ADAE

¶ SEXTUM SIC proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens ut Filius Dei humanani naturam assumeret ex stirpe 2. Praeterea, in quolibet genere nobilius est principium eo quod est ex principio. Si igitur assumere voluit humanam naturam, magis debuit eam assumere in ipso Adam.

3. Praeterea, gentiles fuerunt magis peccatores quam Iudaei: ut dicit Glossa*, *Galal. u*, super

quod non debuit de stirpe Adae naturam humanam assumere.

2. Praeterea, in quolibet genere nobilius est principium eo quod est ex principio. Si igitur assumere voluit humanam naturam, magis debuit eam assumere in ipso Adam.

3. Praeterea, gentiles fuerunt magis peccatores quam Iudaei: ut dicit Glossa*, *Galal. u*, super

* Vif». -5-

illud ♦ Aoj *natura ludaei, non ex gentibus peccatores*. Si ergo ex peccatoribus naturam humanam assumere voluit, debuit eam magis assumere ex gentilibus quam ex stirpe Abrahae, qui fuit iustus.

• Vet* »3 W

Sed contra est quod Luc. m * generatio Domini reducitur usque ad Adam,

• Cap. «VIII.

Respondeo dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in XIII *de Trim* *, *poterat Deus hominem aliunde suscipere, non de genere illius Adae qui suo peccato obligavit genus humanum. Sed melius indicavit et de ipso quod victum fuerat genere assumere hominem Deus, per quem generis humani vinceret inimicum*. Et hoc propter tria Primo quidem, quia hoc videtur ad iustitiam pertinere, ut ille satisfaciat qui peccavit. Et ideo de natura per ipsum “ corrupta debuit assumi id per quod satisfactio erat implenda pro tota natura.

«

f

Secundo, hoc ? etiam pertinet ad maiorem hominis dignitatem : dum ex illo genere victor diaboli nascitur quod per diabolum fuerat victum.

Tertio, quia per hoc etiam Dei potentia magis ostenditur: dum de natura corrupta et infirma assumpsit id quod in tantam virtutem ei dignitatem est promotum

An primum ergo dicendum quod Christus debuit esse a peccatoribus segregatus quantum ad culpam, quam venerat destruere: non quantum ad

naturam, quam venerat salvare; secundum quam *debuit per omnia fratribus assimilari*, ut idem Apostolus dicit, *Heb.* ii '. Et in hoc etiam mirabilior ' 0- est eius innocentia, quod de massa peccato subiccla natura assumpta tantam habuit puritatem.

An secundum dicendum quod, sicut dictum est*, ' Adu oportuit eum qui peccata venerat tollere, esse a peccatoribus segregatum quantum ad culpam: cui Adam subiacuit, et quem Christus *a suo delicto eduxit*, ut dicitur *Sap.* x *. Oportebat autem eum ' v<fl ■ qui mundare omnes venerat, non esse mundandum : sicut et in quolibet genere motus primum movens est immobile secundum illum motum, sicut primum i alterans est inalterabile. Et ideo non fuit conveniens ut assumeret humanam naturam in ipso Adam.

Ad tertium dicendum quod, quia Christus debebat esse maxime a peccatoribus segregatus quantum ad culpam, quasi summam innocentiae obtinens, conveniens fuit ut a primo peccatore usque ad Christum perveniretur mediantibus quibusdam iustis, in quibus perfulgerent quaedam insignia futurae sanctitatis. Propter hoc etiam in populo ex quo Christus erat nasciturus, instituit Deus quaedam sanctitatis signa, quae incoeperunt in Abraham. qui primus promissionem accepit de Christo, et circumcisionem in signum foederis consummandi, ut dicitur *Gen.* xvn *. + Ve» H.

«) *iptum*. – *pcccalum* PpGiriI.
hoc. – Om. lite, *quia hoc i*.*.

y) *primum*. – E et tertia fr<ulor G; *principium*.

Commentaria Cardinalis Caietani

Invixs clarus est. Et ideo quaesitus, quia poterat Deus creare unam naturam humanam in supposito Verbi, sicut creavit Adam, non per propagationem. Poterat etiam aliquem alium hominem cum sua uxore creare innocentes et in innocentia perseverantes, sicut creavit Adam et Evam. et ex illa innocente stirpe humanam naturam assumere, et non ex stirpe Adae. Poterat et unam solam virginem creare innocentem ex qua nasceretur, sicut natus est de Maria Virgine, tilia Adae. Cum igitur multis aliis modis incarnatio fieri potuisset, quaesitum est an convenienter sit facta ex stirpe Adae.

II. In corpore articuli unica est conclusio, responsiva quaesito affirmative, probata triplici ratione, et auctoritate Augustini praeposita. Et omnia clare patent.

Siste tamen paululum in secunda ratione: et intellige minimum quid de nostra dignitate explicari per hoc quod

nobis, peccatoribus victis, collatum est sincere per caput ex nobis sumptum. Longe enim dignior sum quod, Dei filiationem per adoptionem cum sprevissem peccando, factus sum Dei Filius in persona, factus sum Deus in persona. Multum enim mihi dignitatis collatum fateor quod ex inimico factus sum amicus Dei; quod qui offendi, satisfeci; qui demerui, merui; qui victus sum, vici etiam diabolum et triumphavi de ipso; qui eram *in regione longinqua* *, et *vulneratus a latronibus* .*, etc., factus sum Dominus angelorum. Sed omnes superat dignitates quod factus sum Deus personaliter: quod mei generis, tam infimi tamque corrupti. ac Deo inimici: mei, inquam, genens unus *ego* verus est Deus, non participative, sed substantialiter. Ad maximam ergo peccatoris hominis dignitatem spectat quod de stirpe pcccatrice carnem assumpsit Deus.

yxty u

QUAESTIO QUINTA

DE ASSUMPTIONE PARTIUM HUMANAE NATURAE

IX QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de assumptione partium humanae naturae *. Et circa hoc quaeruntur quatuor. Primo: utrum Filius Dei debuerit assumere verum corpus.

Secundo: utrum assumere debuerit corpus terrenum, scilicet carnem et sanguinem. Tertio: utrum assumpserit animam. Quarto: utrum assumere debuerit intellectum.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM FIMUS DEI ASSUMPSERIT VERUM CORPUS

Ht Sent., it, qu. t, art. 3, qu* 1, j; dist. tv, qu. n. an. j; IV. dim. 111, art. 5, qu* 3, id 2; IV Cont. Gent., cap. un, ra; Compend. Tneol., cap. cent: Ad Rom., cap. w j, kct. 1; II nd Cor., cap. r, lect. nr.

An primum sic prochmti r. Videtur qiiôd Filius Dei non ilssumpserit verum corpus. Dicitur enim Philipp, u * quod in similitudinem hominum Jactus est. Sed quod est secundum veritatem, non dicitur secundum similitudinem. Ergo Filius Dei non assumpsit verum corpus.

2. Praeterea. assumptio corporis in nullo derogavit dignitati divinitatis: dicit enim Leo Papa. n Sermone " de Nativitate'**, quod nec inferiorem naturam consumpsit glorificatio, nec superiorem minuit assumptio. Sed hoc ad dignitatem Dei pertinet quod sit omnino a corpore separatus. Ergo videtur quod per assumptionem non fuerit Deus corpori unitus.

3. Praeterea, signa debent respondere signatis. Sed apparitiones veteris Testamenti, quae fuerunt signa et figurae a apparitionis Christi, non fuerunt secundum corporis veritatem, sed secundum imaginariam visionem: sicut patet Isaiae vi: Vidi Dominum sedentem, etc. Ergo videtur quod etiam apparitio Filii Dei in mundum ? non fuerit secundum corporis veritatem, sed solum secundum imaginationem.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro Octogintatrium Quaesi. *: Si phantasma fuit corpus Christi, fefellit Christus. Et si fefellit, peritas non est. Est autem veritas Christus. Ergo non phantasma fuit corpus eius. Et sic patet quod verum corpus assumpsit.

Respondeo dicendum quod, sicut dicitur in li Ecclesiasticis Dogmatibus *, natus est Dei Filius non putative, quasi imaginatum corpus habens, sed corpus verum. Et huius ratio triplex potest assignari. Quarum prima est ex ratione humanae naturae, ad quum pertinet verum corpus habere. Supposito igitur ex praemissis* quod

conveniens luerit l ilium Dei assumere humanam naturam, consequens est quod verum corpus assumpserit.

Secunda ratio sumi potest ex his quae in mysteriis incarnationis sunt acta. Si enim non fuit verum corpus eius sed phantasticum, ergo nec veram mortem sustinuit: nec aliquid eorum quae de eo Evangelistae narrant, secundum veritatem gessit, sed solum secundum apparentiam quandam. Et sic etiam sequitur quod non fuit vera salus hominis subsecuta: oportet enim effectumT causae proportionari.

Tertia ratio potest sumi ex ipsa dignitate personae assumentis, quae cum sil veritas, non de- cuit ut in opere eius aliqua fictio esset. Unde et Dominus hunc errorem per seipsum excludere dignatus est. Luc. ult., cum discipuli, conturbati ct conterriti, putabant se spiritum videre ♦ et non verum corpus: et ideo sc eis palpandum prae- buit, dicens *: Palpate et videte: quia spiritus carnem ct ossa non habet, sicut me videtis habere.

An primum ERGO dicendum quod similitudo illa exprimit veritatem humanae naturae in Christo, per modum quo omnes qui vere in humana natura existant, similes specie esse dicuntur. Non autem intelligitar similitudo phantastica. Ad cuius evidentiam, Apostolus subiungit * quod/jc/u^ est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: quod fieri non potuisset si fuisset sola similitudo phantastica.

Ah secundum dicendum quod per hoc quod Filius Dei verum corpus assumpsit, in nullo est eius dignitas diminuta. Unde Augustinus * dicit. in libro de Fide ad Petrum*: Exinanivit seipsum, formam servi accipiens, ut fieret servus: sed formae Dei plenitudinem non amisit. Non enim Filius Dei sic assumpsit verum corpus ut forma

e) ct flgurjc,— Ora. HpG ct editiones. >.) mundum, – mundo l*.

i y) tfftctuni. – E ct tertia; t/Rctu.

corporis fieret, quod repugnat divinae simplicitati et puritati: hoc enim esset assumere corpus in unitate naturae, quod est impossibile, ut ex supra * dictis patet. Sed, salva distinctione naturae, assumpsit ' in unitate personae.

Ad tertium dicendum quod figura respondere debet * quantum ad similitudinem, non quantum ad rei veritatem: *si enim per omnia esset simi-*

litudo, tam non esset signum, sed ipsa res, ut Damascenus dicit, in III libro ♦ Conveniens igitur fuit ut apparitiones veteris Testamenti essent secundum apparentiam Ianium \ quasi figurae: apparitio autem I ilii Dei in mundo esset secundum corporis veritatem, quasi res figurata sive signata η per illas figuras. Inde Apostolus, *Coloss.* [j* :evcn»r I *Quae sunt umbra Juturorum, corpus autem Christi.*

Z) *assumpsit.* – corpus «ddit tertia.

<) *respondere debet.* – *debet respondere rei* tcnia.

I ζ) *tantum.* – Om. 11 et editiones.

i η) *sive tfgnata.* – Om. tenu.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus articuli primi clarus esc: et propter Manichaeorum errorem motus, ut habes in IV' *Contra Gentes.* cap. xxix.

In corpore articuli conclusio unica est. responsiva quaesito affirmative, praeposita auctoritate, et probata triplici ratione. Omnia clara sunt in littera.

Nota hoc in loco allatam Augustini auctoritatem ex libro *Octoginta!riutn Quaestionum.* Quoniam in ea habetur

illa conditi» malis. *Sifefellit, veritas non est:* et loquitur de (Christo. Nota nutem hoc propter vertente' in dubium un Deus possit fallere. Nam si conditionahs dicta est vera, palet solutio quaestionis: quod scilicet non potest fallere, quia non potest esse verum quod fallat. Quia, si fefellit, veritas non est. Sed est veritas. Ergo non fefellit. – Si conditionnas negatur, Augustinus negatur.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CHRISTUS HABUERIT CORPUS CARNALE, SIVE TERRESTRE

Ittfn, qu. mu. art. i. ad i; 111 *Sent.*, diu. II. qu. i. art. 3, qu. i; dIM nr, qu. II, art. i; IV *Conf. Gent.*, cap. xxx; *Compend. Theol.*, cep. ccvur, *In Ioan.*, cap. n, lea. i; *Ad lich.*, cap. nu. lcci. t.

SECUNDI M s,c p r o c e d i t u r . \ idetur quod Christus non habuerit corpus carnale, s>vc terrestre, sed caeleste. Dicit enim Apostolus. I *Cor.* xv*: *Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de caelo, caelestis.* Sed primus homo, scilicet Adam, fuit de terra quantum ad corpus, ut patet *Gen.* II *. Erga etiam secundus homo, scilicet Christus, fuit de caelo quantum ad corpus.

2. Praeterea, I *Cor.* xv* dicitur: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt.* Sed regnum Dei principaliter est in Christo. Ergo in ipso non est caro et sanguis, sed magis corpus caeleste.

3. Praeterea, omne quod est optimum est Deo attribuendum. Sed inter omnia corpora corpus nobilissimum est caeleste. Ergo tale corpus debuit Christus assumere.

Sed contra est quod Dominus dicit, Luc. ult. ♦ *Spiritus carnem et ossa non habet, sicut me ridetis habere.* Caro autem et ossa non sunt ex materia caelestis corporis, sed ex inferioribus clementis. Ergo corpus Christi non fuit corpus caeleste, sed carneum et terrenum.

Respondeo dicendum quod eisdem rationibus apparet quare corpus Christi non debuit esse caeleste, quibus ostensum esi * quod non debuit esse phantasticum. Primo enim, sicut non salvaretur veritas humanae naturae in Christo si corpus eius esset phantasticum, ut posuit Alanichaeus; ita etiam non salvaretur si poneretur

caeleste, sicut posuit Valentinus, Cum enim 3 forma hominis sit quaedam res naturalis, requirit determinatam materiam, scilicet comes et ossa, quae in hominis definitione poni oportet, ut patet per Philosophum, in VII *Metaphys.* *

Secundo, quia huc etiam derogaret veritati eorum quae Christus in corpore gessit. Cum enim corpus caeleste sit impassibile et incorruptibile, ut probatur in I *de Caelo* *, si Filius Dei corpus caeleste assumpsisset, non vere esuriisset nec sitiisset, nec etiam passionem et mortem sustinisset.

Tertio, etiam hoc derogat veritati divinae. Cum enim Filius Dei se ostenderet hominibus ? quasi corpus carneum et terrenum habens, fuisset falsa demonstratio si corpus caeleste habuisset. Et ideo in libro *de Ecclesiasticis Dogmatibus* ♦ dicitur: *Natus esi Filius Dei carnem ex l'irginis corpore trahens, et non de caelo secum afferens.*

Ad primum ergo dicendum quod Christus dicitur dupliciter de caelo descendisse. Ino modo, ratione divinae naturae: non ita quod divina natura essu in caelo defecerit γ; sed quia in infimis novo modo esse coepit, scilicet secundum naturam assumptam; secundum illud Ioan.tn*: *Nemo ascendi! in caelum nisi qui descendit de caelo. Filius Hominis, qui est in caelo.*

Alio modo, ratione corporis; non quia ipsum corpus Christi secundum suam substantiam de caelo descenderit; sed quia virtute caelesti, idest

e) *enim.* – P; om II, *ergo* vel *ipitur* ceteri.
f) *ostenderet hominibus.* – *hominibus ostenderit* tertia.

γ) *defaerit.* – *defecerat be, desierit* PE.

Spiritus Sancti, est eius corpus formatum. Unde Augustinus dicit, *ad Orosium* *, exponens aucto-inductam *: *Caelestem dico Christum, quia non ex humano conceptus est semine*. Et hoc etiam modo Hilarius exponit, in libro *de Trinitate**.

An secundum dicendum quod *caro et sanguis* non accipiuntur ibi pro substantia carnis et sanguinis: sed pro corruptione carnis et sanguinis. Quae quidem in Christo non fuit quantum ad culpam. Euit tamen ad tempus quantum ad poenam, ut opus nostrae redemptionis expleret.

Ad tertium dicendum quod hoc ipsum ad ma-

ximam Dei gloriam pertinet quod corpus infir-
 mum et terrenum ad tantam sublimitatem pro-
 vehit '. Unde in Synodo Ephesina * legitur ver-
 bum sancti Thꝓophili dicentis: *Qualiter artificum*
optimi non pretiosis tantum materiebus artem osten-
dentes in admiratione sunt, sed, vilissimum luuium
et terram dissolutam plerumque assumentes, suae
disciplinae demonstrantes virtutem. multo magis
laudantur; ita omnium optimus artifex, Dei Ver-
bum. non aliquam pretiosam materiam corporis
caelestis apprehendens ad nos venit, sed in luto
magnitudinem suae artis ostendit.

2) *provehit.* – *provexit* F cl tertirt.

Commentaria Cardinalis Caietani

TurtJii \$ clarus est: el motus propter errorem Valentini,
ut patet in IV *Contra Gemes*, cap. xxx.

In corpore articuli unica est conclusio responsiva quaesito: *Christus habuit corpus terrestre, non caeleste*. Et probatur triplici ratione, et auctoritate.

II. Omnia clara sunt· nisi quod, in responsione ad primum, circa glossam Augustini et Hilarii, dubium occurrit scilicet quod Christus sit homo caelestis quia de Spiritu Sancto conceptus. Quoniam si ex virtute activa seu formativa corporis homo est caelestis secundum corpus. Adam quoque esset homo caelestis; quia est immediate divina virtute corpus eius formatum. Et sic Apostolus non recte posuisset differentiam inter primum hominem et Christum in hoc quod ille terrestris, iste caelestis, ad corpus referendo, ratione virtutis formativae.

Ad hoc dicitur quod, quia expositio ista non est secundum sensum litteralem, non potest ex illa argumentum contra verba Apostoli sumi. Ad litteram namque Apostolus loquitur de primo initio ulriusque hominis, scilicet Adae ct Christi. Constat autem initium Adae ex terra esse, cui dispositae iuncta est anima: initium vero Christi ex hypostasi divina, quae materiam sibi disposuit, formavit, animavit, univit, etc. Per hoc enim probat Apostolus illum *in animam virentem*, istum *in spiritum vivificantem*; illum *terrenum*, quia vere persona terrena ct secundum substantiam el secundum qualitatem fuit Adam; istum *caelestem*, ct secundum substantiam personae, ct secundum qualitatem superioris ordinis, unde sunt doles corporis, de quibus **M^oitur**.

Allata tamen expositio non est refutanda, sed reverenter amplectenda, ita ut etiam salvet differentiam corporum secundum virtutem formatis am. Tum quia Adam fuit immediate a Deo secundum debitum naturae ordinem. Exigit siquidem rerum ordo, supposita novitate mundi, ut prima individua perfectarum specierum fiant, non ex semine, sed Ûnicipiat a Deo: quoniam, ut dicitur XII *Metaphys.* *'perfecta sunt naturaliter priora imperfectis.* Christus autem, 5Untc i™ naturali modo generationis humanae per com- 6i*bonem mans et feminae, miraculose supra naturae leges conceptus est divina virtute, absque semine humano. – Tum quia Adam a Deo immediate factus sicut et boves et leones, secundum suas naturas, dicitur4: Christi vero *conccpho* specialiter appropriatur Spiritui Sancto -, ut intelligatur ad hoc a Deo immediate factus homo ut spiritualis sit. Ita quod non ex sola negatione humani seminis, sed

cx hoc quod, supra naturae leges, cx Spiritu Sancto dicitur
conceptus, differentia posita est inter Christum et Adam
quantum ad corpus, quod Christus *de caelo caelestis*, ille
de terra terrestris.

III. In hoc secundo aniculo dubium occurrit de assumptione sanguinis: un scilicet sanguis qui erat in corpore Chnsti. erat unius divinitati. Et est ratio dubii ex philosophia. Quia vinguh non est pars corporis humani, sed alimentum eius: quod constat non esse actu, sed potentia corpus quod alitur. Est enim sanguis alimentum decoctum convertendum, non conversum, in membra

Et confirmatur auctoritate non solum Aristotelis, 11 d
Partibus Animalium *: sed divi Thomae, in multis locis **
et singulariter inferius in qu. xxxi, art. 5, ad 1, ubi ponit
differentiam inter ova et cames ex una parte, et sanguinem
ex alia parte, in hoc quod *caro et ossa sunt actus*
partes emporis humani, sanguis autem *non est actus*
sed est potentia totum ; et ideo caro et ossa non possunt
absque corruptione et diminutione corporis auferri, sanguis
autem sine corruptione communicatur.

IV. Ad huc dicitur, secundum Auctoris doctrinam in
 I^a *Sent.*, dist. xuv, qu. 1^a. quod partes humani corporis
 sunt duplices. Quaedam sic sunt actu partes quod sunt
 intransmutabiles in alias partes: ut carnes, ossa, nent; et
 membra, ut manus, pedes, etc. Quaedam vero sic sunt actu
 partes quod sunt in potentia etiam ad alias partes: et tale
 videntur esse quatuor humores ex quibus sumus, inter quos
 est sanguis. Inde, quia huiusmodi habent aliquo modo
 rationem partis in actu, et aliquo modo partis in potentia
 ideo diversa de eis dicuntur. Nam inquantum sunt partes
 in actu, verificatur quod corpus nostrum componitur ex
 his: ut in principio dicti libri * Aristoteles testatur. I t vero
 sunt in potentia ad alias partes, verificatur quod est alimen-
 tum corporis.

Et per hoc patet responsio ad rationem in oppositum
dicendo quod sanguis est corporis alimentum, sed non
tantum. Quia est ita alimentum ut etiam sit secundum
se pars corpori*.

Ad auctoritatem divi Thomae dicitur quod loquitur de
parte totaliter in actu, cum dicit quod *non potest sine
corruptione aut diminutione subtrahi*: non autem de parte
partim in actu et partim in potentia, qualis est sanguis

Absque dubio igitur credendum est Filium Dei assum-
psisse corpus terrestre, hoc est, *carnem et sanguinem*: ut,
dividendo quaestionem. Auctor titulum explicat.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM I II,IIS DEI ANIMAM ASSUMPSERIT

III -Scrtf, j q. n, qu. i, art. 3, qu* a; IV *Cont. Gent.*, cup. xxxn; />e *Verit.*, qu. xx. art. i; *Compend. Theol.*, cap. cciv; *In Ioan.*, cap. i. l cet, vn; *Ad Rom.*, cap. i, l cet. n.

Sg f'Æg C1' TERTIUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod Eilius Dei animam non assumpserit, Ioannes enim, incarnationis mvsteriuiin »CiPi,wn.M. —^tradens, dixit*: *Verbum caro factum est*, nulla facta de anima mentione. Non autem dicitur caro factum eo quod sit in carnem conversum: sed quia carnem assumpsit. Non ergo videtur assumpsisse animam.

2. Praeterea, anima necessaria est corpori ad hoc quod per eam vivificetur. Sed ad hoc non fuit necessaria corpori Christi, ut videtur: quia ipsum Dei Verbum est, de quo in Psalmo*: *Domine, apud te est fons pilae*. Superfluum igitur fuisset animam adesse, Verbo praesente. *Deus autem et natura nihil frustra faciunt*: ut etiam Philosophus dicit, in l *de Caelo* 3 ♦ Ergo videtur Φ, <H* filius Dei animam non assumpsit.

3 Praeterea, ex unione animae ad corpus constituitur natura communis, quae est species humana. *In Domino autem Iesu Christo non est communem speciem accipere*: ut Damascenus dicit, *n * Non igitur assumpsit animam.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro *Je Apone Christiano* *: *Aon eos audiamus qui solum corpus humanum dicunt esse susceptum a Verbo Dei; et sic audiunt quod dictum est, Verbum caro factum est, ut negent illum hominem vel animam, vel aliquid hominis habuisse nisi carnem solam*.

Respondeo dicendum quod, sicut Augustinus diefy in libro *de diaeresibus* ♦ opinio primo fuit Arii, et postea Apollinaris, quod Eilius Dei solam carnem assumpserit, absque anima, ponentes quod Verbum fuerit carni loco animae. Ex quo sequebatur quod in Christo non fuerunt duae naturae, sed una tantum: ex anima enim et carne una natura humana constituitur.

Sed haec positio stare non potest, propter tria. Primo quidem, quia repugnat auctoritati Scripturae, in qua Dominus de sua anima facit mentionem: Matth. xxvi ♦ *Tristis est anima mea usque ad mortem*; et Ioan, x* *Potestatem habeo ponendi animam meam*.

Sed ad hoc respondebat Apollinaris quod in his verbis anima metaphorice sumitur: per quem modum in veteri Testamento Dei anima commemoratur, Isaiae 1 *: *Calendas vestras et solemnitates* odivit anima mea*. – Sed, sicut dicit Augustinus, in libro *Octogintatrium Quaesi*. *, Evangelistae in Evangelica narratione narrant quod miratus est Iesus, et iratus, et contristatus,

et quod esuriit. Quae quidem ita demonstrant eum veram animam habuisse, sicut ex hoc quod comedit et dormivit et fatigatus est. demonstratur habuisse verum corpus humanum. Alioquin, si et haec ad metaphoram referantur L cum similia legantur in veteri Testamento de Deo, peribit fides Ia angelicae narrationis. Aliud est enim quod prophetice nuntiatur in figuris: aliud quod secundum rerum proprietatem ab Evangelistis historice scribitur.

Secundo, derogat praedictus error utilitati incarnationis. quae est liberatio hominis. Ut enim argumentatur Augustinus *, in libro *contra Felicianum* ♦ *si, accepta carne. Filius Dei animam omisit \ aut, innoxiam sciens, medicinae indigentem non credidit; aut, a se alienam putans, redemptionis beneficio non donavit; aut, ex toto insanabilem indicans, curare nequivit; aut ut vilem, et quae nullis usibus apta videretur, abiecit. Horum duo blasphemiam important in Deum. Quomodo enim dicitur omnipotens, si curare non potuit desperatam? Aut quomodo omnium Deus, si non ipse fecit animam nostram? Duobus vero aliis, in uno animae causa nescitur: in altero meritum non tenetur. Aut inteliigere causam putandus est animae qui eam, ad accipiendum legem habitu insitae \ rationis instructam, a peccato voluntariae transgressionis nititur separare? Aut quomodo eius generositatem novit qui ignobilitatis vitio dicit despectam? Si originem attendas, pretiosior est animae substantia: si transgressionis culpam, propter intelligenliam peior est causa \ Ego autem Christum et perfectam sapientiam scio, et piissimam esse non dubito: quorum primo, meliorem et prudentiae capacem non despexit; secundo, eam quae magis fuerat vulnerata, suscepit*.

Tertio vero, haec positio est contra ipsam incarnationis veritatem. Caro enim ct ceterae partes hominis per animam speciem sortiuntur. Unde, recedente anima, non est os aut caro nisi aequivoce: ut patet per Philosophum, ll *de Anima* *, et VH *Metaphys.* *

An primum ergo dicendum quod. cum dicitur, *Verbum caro factum est*, * caro » ponitur pro toto homine, ac si diceret. *Verbum homofactum est*: sicut Isaiae xi. * dicitur: *Videbit omnis caro salutare Dei nostri* ¶. Ideo autem totus homo per carnem significatur, quia, ut dicitur in auctoritate inducta*, quia " per carnem Filius Dei visibilis apparuit: unde subditur: *Et vidimus gloriam eius*. – Vel ideo quia, ut Augustinus dicit, in li-

ai *de Cado*. – *de Codo et Mundo* ACF.
p) *et solcmnitates*. – *vestras* addit P, om, cetera tertia.
t) *hare... referantur*. – Tertia; *hoc... referatur*.
omisit. – F ct tertia praeter pG; *amisit*.

O *insitae*. – Tertia; *incertae* prima c: E, *insertae* F.
ç) *causa*. – carne P. – Pro *yiittimam*, *yiusimum* PBDEF.
ñ) *salutare Dei nostri*. – *pariter* quod os *Domini locutus* est P.
6) *quia*. – Om. F et tertia.

• Cap. i. K «.
S Tkkct u.

* Vert.j.-Clt*;
np. tu, terx 'A

• h

bro *Octogintatrium Quacst.* * *in tola illa unitate susceptionis principale Verbum est. extrema autem atque ultima caro.* l'olens itaque Evangelista commendare pro nobis dilectionem humilitatis Dei, Verbum et carnem nominavit, omittens animam, quae est Verbo inferior, carne praestanhor. Rationabile etiam fuit ut nominaret carnem, quae, propter hoc quod magis distat a Verbo, minus assumptibilis videbatur.

Ad secundum dicendum quod Verbum est fons vitae sicut prima causa vitae effectiva. Sed anima est principium vitae corpori tanquam forma

ipsius. Forma autem est effectus agentis. Unde ex praesentia Verbi magis concludi posset quod corpus esset animatum: sicut ex praesentia ignis concludi potest quod corpus cui ignis adhaeret, sit calidum.

Ad tertium dicendum quod non est inconueniens, immo necessarium dicere quod in Christo fuit natura quae constituitur per animam corpori advenientem. Damascenus autem negat in Domino Iesu Christo esse communem speciem quasi aliquid tertium resultans ex unione divinitatis et humanitatis.

Commenturia Cardinali* Cuietarri

Truius clarus est, intelligendus ut sonat; et quaesitus propter Arium et Apollinarem, ut in littera dicitur. negantes in Christo animam propriam.

In corpore articuli duo fiunt: primo, recitatur error Arii et Apollinaris; secundo, reprobatur tripliciter. Quoad primum, ponitur positio ista in se, et sua sequela. In se quidem, quia negatur anima in Christo, sed ponitur Verbum loco animae. – In sua vero sequela, quia negantur duae naturae in Christi. Quoniam non est ibi natura humana. Vel quoniam ex anima et corpore una natura con-

stituitur: ac per hoc. ex eo quod est loco animae et corpore una esset tantum natura. Prima expositio tamen litterae consonat, de natura humana loquenti.

Quoad secundum, afferuntur tres rotationes. Prima, ex auctoritate Scripturae. Secunda, ex ratione deducente ad inconueniens, ex Augustino. Tertia, ex ratione convincente quod ignorat propriam vocem positio ipsa: quia, ponendo carnem, negat camum; et per hoc, veritati incarnationi» contradatur. Vide de Iesu in IV *Contra Gentes*, cap. xxxiu

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM FILII DEI ASSUMPSERIT MENTEM III MANAM, SIVE INTELLECTUM

HI *Sent.*, di»t. n, qu. i, «rt. 3, qu* 2; IV *Gonl.* (>*mnt.*, cap. xxtin; /IV *Writ.*, qu. ix, art. 1; *Comptnd. Thcoi.*, cap. ccx; /n *fan.*, cap. 1. lert. vn.

Sed quartum sic proceditur. Videtur quod Filius Dei non assumpsit mentem humanam, sive intellectum. Ubi enim est praesentia rei, non requiritur. Sed homo secundum mentem est ad imaginem: ut Augustinus, in libro *de Trinit.* Cum in Christo fuerit praesentia ipsius divini Verbi, non oportuit ibi esse mentem humanam.

2, Praeterea, maior lux offuscat minorem. Sed Verbum Dei, quod est *lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*, ut dicitur Ioan, i *, comparatur ad mentem sicut lux maior ad minorem: quia et ipsa mens quaedam lux est, quasi lucerna illuminata a prima luce, *Proverb*, x *: *Lucerna Domini spiraculum hominis*. Ergo in Christo, qui est Verbum Dei, non fuit necessarium esse mentem humanam.

3. Praeterea, assumptio humanae naturae a Dei Verbo dicitur eius *incarnatio*. Sed intellectus, sive mens humana, neque esi caro neque est actus carnis: quia nullius corporis actus est, ut probatur in III *de Anima* *. Ergo videtur quod Filius Dei humanam mentem non assumpserit. Sed contra est quod Augustinus * dicit, in libro *de Fide ad Petrum* *: *Firmissime tene, et nullatenus dubites, Christum, Filium Dei, habentem A nostri generis carnem et animam rationalem. Qui de carne sua dicit: « Palpate et videte: quia spi-*

ritus carnem et ossa non habet, sicut me ridetis habere *. Luc. ult. * *Animam quoque se ostendit habere, dicens: < Ego pono animam ineam, et iterum summo eam* », Ioan, x *. *Intellectum quoque ? sc ostendii habere, dicens: < Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* », Matth. xt * *Et de ipso per Prophetam Dominus dicit: « Ecce inlelliget puer meus* », Isaiae i.u ♦

Respondeo dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro *de Haeresibus* *. *Apollinaristae de anima Christi a Catholica Ecclesia dissenserunt, dicentes. sicut Ariani, Christum τ carnem solam sine anima suscepisse. In qua quaestione testimoniis Euangelicis ricti, mentem defuisse animae Christi dixerunt, sed pro hac ipsum Verbum in ea fuisse.*

Sed haec positio eisdem rationibus convincitur sicut et praedicta ♦. Primo enim, hoc adversatur narrationi Evangelicae, quae commemorat eum fuisse miratum, ut patet Matth. vui ♦. Admiratio autem absque ratione esse non potest: quia importat collationem effectus ad causam; dum scilicet aliquis videt effectum cuius causam ignorat. ut quaerit, ut dicitur in principio *Metaphys.* .

Secundo, repugnat utilitati incarnationis, quae est iustificatio hominis a peccato. Anima enim humana non est capax peccati, nec gratiae iustificantis. nisi per mentem. Unde praecipue oportuit mentem humanam assumi. Unde Damasce-

3) *habentem.* – *haberi vtrain* p, *habenUm reram* cetera icrtii.
h) *auoauc,* – *.iniinar* addit tertia.

y) Otrinuwi. – *Deum ChrhtMm* P, om. «teru tcccCi.

Tap-
P ant -four
i. Aui
3

wHanb'x
ff
«rn». μ η

• v«n. 9

•vm.37.

h/K.,'iU!*V.

• FutRwUo.,

* ctp. an.

»

i, n. 9. ·
ka u.
u lct, x-*
b. VI, Cmp.
l.

pri-oton.
Hb III. cap. n

nus dicit, in HI libro * quod *Dei Verbum assum-*
psit corpus et animam intellectualem et rationalem :
ut postea subdit: *Totus toti unitus est. ut toti mihi*
salutem gratificet, idest. gratis faciat ?t: *quod enim*
inassumptibile ' est. incurabile est.

Tertio, hoc repugnat veritati incarnationis.
Cum enim corpus proportionetur animae sicut
materia propriae formae, non est vera caro hu-
mana quae non est perfecta anima humana, sci-
licet rationali. Et ideo, si Christus animam sine
mente habuisset, non habuisset veram carnem
humanam, sed carnem bestialem : quia per solam
mentem anima nostra differt ab anima bestiali.
Unde dicit Augustinus, in libro *Octogintatrium*
Quaest. *. quod secundum hunc errorem seque-
retur quod Filius Dei *beluam quandam cum fi-*
gura humani corporis suscepisset. Quod iterum
repugnat veritati divinae, quae nullam patitur
fictionis falsitatem.

An PRIMUM ergo dicendum quod, ubi est ipsa res
per sui praesentiam, non requiritur eius imago
ad hoc quod suppleat locum rei : sicut, ubi erat
imperator, milites non venerabantur : eius ima-

ginem. Sed tamen requiritur cum praesentia rei
imago ipsius ut perficiatur ex ipsa rei praesen-
tia : sicut imago in cera perficitur per impres-
sionem sigilli, et imago hominis resultat in spe-
culo per eius praesentiam. Unde, ad perficiendam
humanam mentem, necessarium fuit quod eam
sibi Verbum Dei univit.

An secundum dicendum quod lux maior evacuat
lucem minorem alterius corporis illuminantis:
non tamen evacuat, sed perficit lucem corporis
illuminati. Ad praesentiam enim solis stellarum
lux obscuratur: sed aeris lumen perficitur. In-
tellectus autem seu mens hominis est quasi lux
illuminata a luce divini Verbi. Et ideo per lu-
cem divini T' Verbi non evacuatur mens hominis,
sed magis perficitur.

Ad tertium dicendum quod, licet potentia in-
tellectiva non sil alicuius corporis actus, ipsa
tamen essentia animae humanae, quae est forma
corporis, requiritur quod sit nobilior, ad hoc
quod habeat potentiam intelligendi. Et ideo ne-
cesse est ut corpus melius dispositum ei re-
spondeat.

i) gutifleet, *Utili gratit foetat.* – largiretur P.
c) inanumptibile. – hianumptum tertia praeter G.

ζ) ubi erat... vrnrrabaufur, – ubi ett... venerantur P.
r.) /uerwt divini. – prae>entiant tertim

Commentaria Cardinalis Caietani

Tnui.es clarus: propter Apollinarem motus, convictum
ad confitendum in Christo animam, ct confitcntern
animam sensitivam in Christo, sed non mentem, sed loco
mentis Verbum ; ut habes in IV *Contra Gentes*, cap. xxxm,
ct in littera.

In corpore articuli duo fiunt: primo, ponitur error A-
pollinaristarum ; secundo, excluditur tripliciter. Et rationes
videntur satis clarae. In prima tamen, adverte quod non
dicit Auctor admirationem esse actum rationis: sed quod
exigit rationem, dum absque ratione collativa effectus cum
causa esse non potest.

Π. In responsione ad secundum, perspice quod lux
maior dicitur offuscare minorem, non quoad substantiam
lucis, sed quoad effectum: quia facit non apparere effe-
ctum minoris, cum nihil tollat a luce minore. Quoad sub-
stantiam vero lux maior perficit minorem, augendo effe-
ctum illius. Aer enim illuminatus a candela, cum super-
illuminatur a sole, non perdit prius lumen, sed acquirit
maius lumen. Augetur enim lumen cx praesentia maioris
lucis; quod in littera vocatur *pctfici*. Unde non sunt duo
lumina in eodem: sed idem perfectius.

QUAESTIO SEXTA

DE ORDINE ASSUMPTIONIS

IN SEX ARTICULOS DIVISA

• et qu. l», In-
troductio

Deinde considerandum est de ordine assumptionis praedictae ♦
Et circa hoc quaeruntur sex.
Primo: utrum Filius Dei assumpserit carnem mediante anima.
Secundo: utrum assumpserit animum mediante spiritu, sive mente.

Tertio: utrum anima Christi fuerit prius assumpta a Verbo quam caro.
Quarto: utrum caro fuerit prius a Verbo assumpta quam animae unita.
Quinto: utrum tota humana natura sil assumpta mediantibus partibus.
Sexto: utrum sil assumpta mediante gratia.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM FILIUS DEI ASSUMPSERIT CARNEM MEDIANTE ANIMA

Infn», art. 4, ad 3; qu. t., art. s, ad j; III Sent., diit n. qu D. art. 1, qu* 1; xxi. qu. 1, art. 1« qu* 1, ad 1;
I\ Cnnt. dent., cap. xurj De Spirit. Creat, art. 3, ad 5,

Primum SIC PKO«En,TIR. Videtur quod
Θ01 non assinnPser,t carnem mediale anima. Perfectior enim est modus quo Filius Dei unitur humanae naturae et partibus eius, quam quo est in omnibus creaturis. Sed in creaturis est immediate per essentiam, praesentiam et potentiam. Ergo multo magis Filius Dei unitur cami ., et non mediante anima.
2. Praeterea, anima et caro unita sunt Dei Verbo in unitate hypostasis seu personae. Sed corpus immediate pertinet ad personam sive hypostasim hominis, sicut et anima. Quinimmo magis videtur se de propinquo habere ad hypostasim hominis corpus, quod est materia, quam anima, quae est forma: quia principium individuationis, quae importatur in nomine hypostasis, videtur esse materia. Ergo Filius Dei non assumpsit carnem mediante anima.
3. Praeterea, remoto medio, separantur ea quae per medium coniunguntur: sicut, remota superficie, cessaret color a corpore, qui inest corpori per superficiem. Sed, separata per mortem anima, adhuc remanet unio Verbi ad carnem; quod infra * patebit. Ergo Verbum non coniungitur carni mediante anima.
Sed contra est quod Augustinus dicit, in Epistola^a [^]olusmmtm *. *Ipsa magnitudo divinae Virtutis animam sibi rationalem, et per eandem corpus humanum, tolumque omnino hominem. in melius mutandum coaptavit.*
Respondeo dicendum quod medium dicitur respectu principii et finis. Unde, sicut principium et finis important ordinem, ita et medium. Est

autem duplex ordo: unus quidem temporis; alius autem naturae. Secundum autem ordinem temporis, non dicitur in mysterio incarnationis aliquid medium: quia totam naturam humanam simul sibi Dei Verbum univit, ut infra* patebit.
Ordo autem naturae inter aliqua potest attendi dupliciter: uno modo, secundum dignitatis gradum, sicut dicimus angelos esse medios inter homines et Deum; alio modo, secundum rationem causalitatis, sicut dicimus mediam causam * existere inter primam causam et ultimum effectum. Et hic secundus ordo aliquo modo consequitur primum: sicut enim dicit Dionysius, xm cap. *Cael. Hier.*, Deus per substantias magis propinquas " agit in ea quae sunt magis remota.
Si ergo l attendamus gradum dignitatis, anima media invenitur inter Deum et carnem. Et secundum hoc, potest dici quod Filius Dei univit sibi carnum mediante anima. – Sed secundum ordinem causalitatis, ipsa anima est aliququaliter causa carnis uniendae Filio Dei. Non enim esset assumptibilis nisi per ordinem quem habet ad animam rationalem, secundum quam : habet quod sit caro humana : dictum est enim supra * quod ' Q* ' *ŋrî ' natura humana prae ceteris est assumptibilis.
Ad primum ergo dicendum quod duplex ordo considerari potest inter creaturam el Deum. Unus quidem, secundum quod creaturae causantur a Deo ut dependent ab ipso sicut a principio sui esse. Et sic, propter infinitatem suae virtutis, Deus immediate attingit quamlibet rem. causando et conservando. Et ad hoc pertinet quod Deus immediate est in omnibus per essentiam, potentiam et praesentiam.

3) unitur cami. – immediate addit a, praefigunt F et tertia.
p) mutandum. – F et tertia; mutando.
y) dicimut mediam cautam. – dicitur mediam cautam pG, dicitur media cauta cetera tertia.
8) propinquat. – tibi prepinquas tertia.
4) Si rrgo. – Sic αγη m tertia.
Q quam. – quem PFpH, quem etiam bc.

Alius autem ordo est secundum quod res reducuntur in Deum sicut in finem. Et quantum ad hoc, invenitur medium inter creaturam et Deum: quia inferiores creaturae reducuntur in Deum per superiores, ut dicit Dionysius, in libro *Caelcst. Hier.* ¹ Et ad hunc ordinem pertinet assumptio humanae naturae a Verbo Dei, quod est terminus assumptionis. Et ideo per animam unitur carni.

An secundum dicendum quod, si hypostasis Verbi Dei constitueretur simpliciter per naturam humanam, sequeretur quod corpus esset ei vicinius, cum sit materia, quae est individuationis principium: sicut el anima, quae est forma specifica, propinquius se habet ad naturam humanam. Sed quia hypostasisr est prior et altior quam humana

natura, tanto id quod est in humana natura propinquius se habet⁰, quanto est altius. Et ideo propinquior est Verbo Dei anima quam corpus.

Ad tertium dicendum quod nihil prohibet aliquid esse causam alicuius quantum ad aptitudinem et congruitatem, quo tamen remoto, id non tollitur: quia, etsi fieri alicuius dependeat ex aliquo, postquam tamen est in facto esse, ab eo non dependet. Sicut, si inter aliquos amicitia causaretur aliquo mediante, eo recedente adhuc amicitia remanet: et si aliqua in matrimonium ducitur propter pulchritudinem, quae facit congruilatam in muliere ad copulam coniugalem, tamen, cessante pulchritudine, adhuc durat copula coniugalis. Et similiter, separata anima, remanet unio Verbi Dei ad carnem.

rj *hygoitasin*, — *Verbi* addit *tertia*.

0) *ic habrt*, - *it habet ad tam* FG, *ad cam jre habet* Plc.

Commentaria Cardinalis Cuietani

Tmn. i'3 primi articuli quaestionis sextae intelligendus est ut sonat: quoniam in corpore distinguetur, El motus est occasione \crborum Augustini ♦, el Magist^{er} Sententiarum, in II distinctione III *Sent.*, ponentium ordinem in ista a»sumptione.

In corpore articuli duo fiunt: primo, declaratur ille terminus *mediante* in titulo positus; secundo, respondetur quaesito, ibi “,S/c ergo *si attendimus* **”. Primum fit declarando, distinguendo, excludendo, subdistinguendo, et conferendo membra distincta inter se. Declaratur in primis quod medium importet ordinem. Quod probatur: quia dicitur respectu principii et finis, quorum utrumque importat ordinem aliquem ad quem spectat, secundum quem dicitur principium aut finis. Unde et medium secundum aliquem ordinem oportet quod sil medium: nec oppositum intclligi potest. — Distinguitur praeterea ordo in ordinem temporis, vel naturae. — Et, excluso ordine temporis a mysterio assumptionis, ut in hac eadem quaestione patebit, subdividitur ordo naturae in ordinem dignitatis, et causalitatis. Exempla patent in littera. — Conferuntur autem hi duo naturae ordines inter se secundum connexionem: pro quanto secundus ordo consequitur aliquo modo primum. Et dicitur, *aliquo modo*: quia non oportet universaliter quod dignius est esse causam minus digni; non enim leonina natura est causa naturae formicae, licet sil formica longe dignior.

11. Quoad secundum, respondetur quaesito duabus conclusionibus, iuxta duplicem modum medii secundum dictos duos naturae ordines, scilicet medium dignitatis et medium causalitatis. Prima est: *Filius Dei unhnt sibi carnem mediante anima, loquendo secundum ordinem dignitatis*. Probatur. Quin anima invenitur media inter Deum et carnem secundum dignitatis gradum.

Secunda est quod. *Secundum ordinem causalitatis. Filius Dei uniuit sibi carnem mediante anima*, Probatur. Anima est aliququaliter causa camis uniendae Filio Dei. Ergo est medium in causando unionem carnis ad Filium Dei. Antecedens probatur dupliciter. Primo, quia caro non esset assumptibilis nisi per ordinem quem habet ad animam rationalem. Secundo, quia caro per ordinem ad animam rationalem habet quod sit caro humana: sola autem natura humana est assumptibilis, ut patet ex prius dictis.

III. Antequam ad ulteriora progrediamur, declarandum censeo quid sentit Auctor in hac materia, et in quo impugnatur. Scito igitur quod sunt hic duae principales difficultates. Prima est circa ordinem partium inter se, non absolute, sed relatas ad assumptionem. Et haec tractatur hic quoad partes essentielles, scilicet animam et corpus; et in sequenti articulo quoad partes polentiales, scilicet incn-

tein et sensum. Altera est circa ordinem inter partes cl totum, scilicet animam et corpus, et naturam humanam. Et haec tractatur in articulo quinto huius quaestionis. El in utraque quaestione sunt vanne opiniones.

Durandus namque, in 111 *Sent.*, dist. π, qu. n, negat omnem naturae ordinem in mysterio assumptionis, tam in panibus inter se, quum in partibus et toto, relatis ad assumptionem.

Scotus vero, in 111 *Sent.*, dist. II, qu. n aliquo modo negat utrobique ordinem naturae, et aliquo modo affirmat. Negat siquidem un.am partem esse mediam ut *quod* assumitur, respectu alterius; et similiter parte* esse medium ut *quod* assumitur, respectu totius naturae humanae. Affirmat autem unam partem esse medium ut *quo*, et respectu lotius, et respectu alterius partis: quia anima est constitutiva et naturae et camis ut sit assumptibilis.

IV. Doctrina autem Auctoris media via incedit. Quoniam et concedit naturae ordinem utrobique, scilicet tam in partibus inter se, quam in partibus et toto inter se, relatis semper ad assumptionem; et partim concedit secundum naturae ordinem medium ut *quod*, et partim non concedit medium ut *quod*; et universaliter concedit medium ut *quo* in hoc assumptionis mysterio.

Declaro singula (pracsupposiln distinctione iam * dicta): — quad mediare secundum naturae ordinem ut causa assumptionis ex parte assumpti, contingit dupliciter. I no modo, quod sic sit causa quoi! aliud assumatur, quod ipsa causa prae.issumi intclligatur: quasi sit progressus quidam in his quae assumuntur, el prius secundum naturae ordinem assumatur anima, et deinde caro; sicut dicimus quod prius generatur homo quam risibile secundum naturae ordinem, quamvis simul tempore, quin risibile praesupponit hominem ut quod est genitum. Et hoc modo \uctor concedit partes naturae, animam scilicet et corpus, prius natura assumi quam totam naturam: prius tamen natura secundum quid, hoc est. secundum ordinem exccutionis; ut in quinto patebit articulo, ubi afferentur argumenta Scoti et Durandi contra hoc, et solventur *.

Alio modo, quod sit causa ut aliud sit assumptibile. sive ut *quo* sive ut *quod* non curando. Et hoc modo affirmat Auctor utrobique esse medium: scilicet et inter partes inter se; et inter partes et totum. Et, explicando distincte sententiam suam, sentit quod anima est medium ut *quo* tantum, respectu cantis; et quod anima est etiam medium ut *quo*, partiale tamen, respectu totius; et quod anima et corpus sunt medium ut *quod* respectu totius, secundum exccutionis ordinem; et quod totum est medium ut *quo* et ut *quod* respectu partium, secundum intentionis ordinem.

• Ct ,arx-
cnutr.i.

• Cj. not. i-
.. Ci num- «4

.. Nui

* Ad 3

Quocirca primo Afferenda sunt argumenta Durandi contra naturae ordinem inter animam et carnem relatas ad assumptionem; deinde declaranda est positio Auctoris de mediatione animae ad carnem, tam quoad mediationem causalem, quam quoad modum, scilicet ut *quo* et non ut *quod*; et demum respondebitur objectis . . . Reliqua quinto reservanda sunt articulo. Non enim oportet Scotica argumenta contra mediationem animae respectu carnis afferre: quia contra medium ut *quod* fiunt, quod nos non teneamus, comparando panes inter se ad assumptionem. Simul enim, non solum tempore, sed natura, animam et carnem assumi dicimus ut quod assumitur, ita quod neutra mediante altera ut *quod*: sed quod caro assumatur mediante anima ut *quo*, ut clare patebit.

V. Arguit ergo Durandus. Si in assumptione esset ordo naturae, aut esset ex parte assumptionis, aut ex parte assumptorum. Sed non ex parte assumptionis. Quia ponitur assumptio unica: unius autem ad scipsum non est ordo naturae. – Nec ex parte assumptorum, comparando partes inter se. Quia, quando unum unitur duobus non ut duo sunt, sed ut unum, neutrum eorum est medium: quoniam medium distinctionem exigit ad illud cuius est medium. Sed Filius Dei unitus est per se animae et cami non ut plura sunt, sed ut unum sunt: quia unitur eis inquantum sunt partes unius naturae humanae. Ergo non assumpsit carnem mediante anima secundum ordinem naturae, ex parte rei.

VI. Quod autem vere secundum rem naturae ordo intersit inter animam et carnem in assumptione, ex hoc ipso patet quod est ibi vera consuetudo realis. Ad cuius clariorem notitiam, afferenda est differentia inter animam et carnem respectu assumptionis. Comparando siquidem huc duo ad assumptionem, manifeste constabit quod inter actionem assumptivam et actionem creativam utriusque haec invenitur differentia, quod respectu animae nulla alia actio mediat: sed respectu carnis mediat actio animativa camis. Nam, praesupposita actione creativa camis, non est caro assumptibilis secundum congruitatem (sic enim de assumptibili est sermo) nisi sit animata, seu humana. Animata autem aut humana non est materia illa nisi per actionem animativam illius. Actio autem animativa constat quod animam ponit in carne, quae, realiter faciendo illam in esse animato et humano, vere ut causa media causat camis assumptibilitatem. Praesupposita autem actione creativa animae, non expectatur alia actio, qua aliquid superaddatur animae per quod fiat assumptibilis: sed statim est assumptibilis. Est igitur anima per actionem assumptivam attingibilis absque actione media: caro autem, sive materia, non nisi media actione animativa. Est igitur inter carnem et animam inter se relatas ad assumptionem, ordo naturae secundum causalitatem in re.

Et quoniam ex hoc quod anima sic causat carnem assumptibilem, non sequitur, *Ergo anima prius natura assumitur*, sed bene sequitur. *Ergo est ratio quod caro assumatur*, et, ut in littera* dicitur, non est nisi in fieri ratio; id autem quod se habet ad carnem ut ratio quod assumatur, se habet ut *quo*, et non oportet quod se habeat ut *quod*: ideo ex hac doctrina Auctoris non plus habeo quam quod anima mediat ut causa media ut *qua*, seu *quo*. Ita quod non prius natura anima ut *quod* assumitur, sed prius natura anima ut *quo* assumitur, et simul natura utrumque ut *quod* assumitur. Ita quod, referendo animam et carnem inter se ad assumi ut *quod*, nullus est naturae ordo: quia neutrum est alteri medium ut *quod*. – Et si ad hoc tendebat Durandus, non contradico. Sed quia non invenio se sic declarasse, ut Scotus fecit, ideo, etc.

Moveor autem ad negandum quod anima est medium ut *quod* respectu carnis in assumptione, quia nulla apparet ratio quare debeat hoc concedi. Quamvis enim tam anima quam caro sit assumpta ut quod assumitur, partialiter tamen, seu ut pars; quia tamen anima non intelligitur prius assumpta quam animet carnem (quod per creativam actionem sortitur ex modo suae creationis, quia scilicet creatur in corpore), nec caro prius assumitur quam sit animata; ideo inter animam et carnem ut sunt quae assumuntur, nul-

lum video ordinem naturae nec intellectus, sed solum, ut dictum est, quod anima est causa camis ut *quo* quod assumatur.

VII. Ad objectionem autem Durandi* dicitur quod in* assumptione est naturae ordo ex parte assumptorum. Et cum contra hoc arguitur quia unitum pluribus non inquantum sunt plura, sed unum, etc.: negatur minor. Quoniam I ilius Dei assumpsit animam et corpus ut sunt plura: quia assumpsit illa ut sunt duae partes essentiales realiter distinctae inter se.

Ad probationem dicitur quod aliud est concedere affirmativam. scilicet. *Assumpsit partes ut sunt unum*: et aliud est, cum dicta affirmativa, concedere etiam negativam, scilicet. *Non assumpsit partes ut sunt plures res*. Affirmativa namque importat quod partes sunt assumptae ut uniuntur in toto; et hoc est dictum quod partes sunt assumptae ut sunt in toto. Negativa autem importat quod partes non sunt assumptae secundum scriptos, sed quod assumptio terminatur ad totum tantum, et ad partes non nisi ut sunt in toto. Constat autem ex doctrina sacra Filium Dei assumpsisse ita partes in toto quod tamen ad ipsas partes in scipsis terminata est assumptio: alioquin. oportuisset in morte Christi fieri novas assumptiones animae in se et corporis in se, quoniam in toto non erant. Dico igitur quod Filius Dei assumpsit animam et carnem inquantum sunt partes unius naturae: sed ex hoc non sequitur, *Ergo inquantum sunt unum et non inquantum sunt plures*. Quia et assumpsit inquantum sunt unum in natura unica: et inquantum sunt in se plures res, partiales tamen.

VIII. In responsione ad secundum eiusdem primi articuli. noti primo hanc doctrinam: quod scilicet non eodem ordine se habent partes naturae humanae ad personalitatem alienam, scilicet Verbi Dei, quo se haberent ad personalitatem propriam, scilicet personae humanae. Et ratio in littera redditur ex altitudine divinae personae. Et haec bene retinetur, et applicato cum discutitur assumptionis mysterium quoad ordinem assumptorum: et non tunc te super ordine eorundem ad propriam personalitatem; ut in quinto articulo* ratio Scoti super hoc fundamento afferetur.

Nota secundo, quod prima verba litterae, scilicet. *Corpus est ricinius personae propriae, anima autem naturae humanae*, non carent scrupulo. Quoniam, etsi vera sunt secundum communia homini et aliis substantiis sensibilibus (quoniam in eis anima vicinior est naturae et corpus personae, quia anima constituit formaliter naturam et materia individual, personae autem constat individuum maxime appropinquare: unde et creduntur idem omnino quoad rem apud multos*), secundum tamen propria principia. Cf. q. 1, m. hominis, videtur oppositum. Quoniam anima intellectiva, Ai.

quia est ex se subsistens, et defert secum subsistentiam quam communicat supposito, propinquior est personae, cuius proprium est subsistere, adeo ut ipsi personae primo conveniat. – Sed hoc non obstat. Quia anima intellectiva in suo fieri mendicat haccceitatem a corpore, licet occasionaliter nec defert secum subsistentiam propriam sibi ut quod subsistit (nisi in potentia), sed ut proprium illius principium ut quo. Inde, licet aliquid plus propinquitatis habeat ad hypostasim quam aliae animae, quia ex proprio ordine defert (ut quo tamen) actum subsistendi: non tamen propinquior est quam corpus, quod ipsam animam et suum essendi actum individual. Stant ergo solida verba litterae.

IX. In responsione ad tertium eiusdem articuli, clare habes quo pacto apud Auctorem intelligitur animam mediare in assumptione camis: scilicet cum iribus conditionibus. Prima est, *secundum aptitudinem*: quia scilicet reddit carnem aptam ad assumi. faciendo ipsam animatam et humanam.

Secunda est, *secundum congruitatem*: quia haec aptitudo non est necessitatis, sed congruitatis. Nam et Deus posset rine illa assumere carnem, et caro sic apta non necessitat ad assumptionem: sed ex hoc ipso quod caro est humana, est habilis de congruo ut assumatur; hoc est, assumptibilis est de congruo.

Tertia est, *in fieri*: quia conditio ista qui caro est de congruo assumptibilis, non mediat in lacto esse, sed in fieri

* ΝΚ. τί.
»· >'pΘ·, II·.

QUAESTIO VI ARTICULUS II

tantum. Et propterca, cessante tali conditione actualiter, ut dc facto cessavit in morte Christi (quia caro Christi in triduo non erat animata nec humana, nec etiam caro nisi aequivoce), non propterca desinit unio assumptae carnis ad divinam hypostasim: quam oportuisset desinere si anima esset medium in facto esse; sicut, quia est medium in fieri, ideo in principio assumptionis caro non nisi animata ac humana assumitur. Et hinc habes quod caro ipsa in se terminat assumptivam actionem, et non solum ut animata et ut humana, licet non attingeret eam nisi esset animata aut

humana: sicut aliquis accipit m uxorem mulierem pulchram secundum scipsam mulierem, licet non acciperet eam nisi esset in principio, cum eam accipit, pulchra, ut in littera dicitur. Et propterca m morte Christi, desinente humanitate per mortem, non de novo Verbum Dei assumpsit animam ct corpus: sed quae in principio facta est assumptio, et terminata ad totum ct partes etiam secundum se, non desiit terminari nd partes deficiente toto; quoniam nec ipsum totum est medium in assumptione nisi in fieri, secundum ordinem intentionis, ut infra* patebit.

· An. *

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM FILIUS DEI ASSUMPSERIT ANIMAM MEDIANTE SPIRITU

III *Sint.*, di*L u, qu. n, an. i, qu* a.

SEClAni;M s,c p r o c e d i t u r . Videtur quod non assunlPs,t animam mediante spiritu. Idem enim noti cadit me-jn(er jpSUm » C(aliquid aliud. Sed spiritus, sive mens, non est aliud in essentia ab Tsa anima: ut in Prima Parte* dictum est. Ergo Filius Dei non assumpsit animam mediante spiritu, sive mente.

2. Praeterea, id quo mediante facta est assumptio, videtur magis assumptibile. Sed spiritus, sive mens, non est magis assumptibilis quam anima: quod patet ex hoc quod spiritus angelici non sunt assumptibiles, ut supra* dictum est. Ergo videtur quod Filius Dei non assumpserit animam mediante spiritu.

3. Praeterea, posterius assumitur a primo mediante priori. Sed anima nominat ipsam essentiam, quae est prior naturaliter quam ipsa potentia eius, quae est mens. Ergo videtur quod Filius Dei non assumpserit animam mediante spiritu vel mente.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro *jc Agone Christiano* *: *Invisibilis et incommutabilis Veritas per spiritum animam, et per animam corpus accepit.*

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est*, Filius Dei dicitur assumpsisse carnem anima mediante, tum propter ordinem dignitatis, tum etiam propter congruitatem assumptionis. I trumque

autem horum invenitur si comparemus intellectum, qui spiritus dicitur, ad ceteras animae partes. Non enim anima est assumptibilis secundum congruitatem nisi per hoc quod est capax Dei, ad imaginem eius existons: quod est secundum mentem, quae spiritus dicitur, secundum illud *Ephes*, iv *: *Renovamini spiritu mentis vestrae*. Similiter etiam intellectus, inter ceteras partes animae, est superior et dignior et Deo similior. Et ideo, ut Damascenus dicit, in III libro *, *unitum est carni per medium intellectum Verbum Dei: intellectus enim est quod est animae purissimum; sed et Deus est intellectus*.

Ad primum ergo dicendum quod, si ? intellectus non sit aliud ab anima secundum essentiam, distinguitur tamen ab aliis partibus animae secundum rationem potentiae. Et secundum hoc competit sibi ratio medii.

Ad secundum dicendum quod spiritui angelico non deest congruitas ad assumptionem propter defectum dignitatis, sed propter irreparabilitatem casus *. Quod non potest dici de spiritu humano: ut patet ex his quae in Prima Parte dicta sunt.

An tertium dicendum quod anima inter quam et Dei Verbum ponitur medium intellectus, non accipitur pro essentia animae, quae est omnibus potentiis communis: sed pro potentiis inferioribus, quae sunt omni τ animae communes.

a) *iftum*. — *seiftutn* F cx tertia.
?) *ii*. — *etsi* tortiii praeter l.

γ| *omni*. — PIIbG; om. *ac*, *omnium* 5; abnua pG, now celeri.

Commentaria Cardinalis Caietani

I s titulo, nota quod, si termini pracdeclarandi sunt ut in conclusione sumuntur -, non restat locus argumentis primo ct tertio. Sed si in titulo relinquuntur indistincti, ita tamen ut nomine *spiritus* intelligatur mens, seu pars intellectiva, locus relinquitur argumentis ut responsionibus.

In corpore articuli unica est conclusio, responsiva quae-sito affirmative: *Filius Dei assumpsit animam mediante spiritu*. Probatur dupliciter. Primo, ratione. Assumpsit ceteras partes animae mediante intellectu, tam secundum ordinem dignitatis, quam secundum ordinem ad congruentiam assumptionis. Ergo assumpsit animam mediante spiritu. – Antecedens pro prima parte probatur: quia intellectus est dignior. Pro secunda: quia anima non est assumptibilis nisi per illud quo est ad imaginem Dei. – Consequentia probatur ex praecedenti articulo, ex simili ratione.

Secundo, probatur conclusio auctoritate Damasceni.

II. Adverte hic duo. Primo, quod hic est comparatio partium potentialium: scilicet partis superioris, quae vocatur *spiritus*, sive *mens*, sive *intellectus*; et partis inferioris, quae est pars sensitiva ct vegetativa, quae vocatur *anima*. Et quoniam omnes istae partes sunt assumptae a Verbo; et distinguuntur etiam genere inter se; et ordine quodam se habent ad Verbum, tum quoad dignitatem, tum quoad assumptibiliatē, quia pars sensitiva non est assumptibilis nisi quia coniuncta est intellectivae, sicut nec caro nisi quia est pars hominis: ideo Augustinus dixit *, ct Auctor declaravit, quod assumpsit animam, idest partem sensitivam. mediante spiritu, idest parte intellectiva.

Et scito quod, si considerentur istae duae partes non secundum quod uniuntur in una substantia animae (quia sensitivum est in intellectivo *ut trigonum in tetragono*,

· Ven. :j

' *bf hJtOriX*.
I.b III, cap. n.

· D. tj«.

· Qu. Lixv. –

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM ANIMA CHRISTI FUERIT PRIUS ASSUMPTA A VERBO QUAM CARO

11! *Sent.*, diu. n, qu. u, art. 3; IV *Cnnt. dent.*, cap. χιχπi.

tertium sic proceditur. Videtur quod anima Christi luerit prius assumpta a Verbo quam caro. Filius enim Dei as-sumpsit carnem mediante anima, ut dictum est *. Sed prius pervenitur ad medium quam ad extremum. Ergo Filius Dei prius assumpsit animam quam corpus.

2. Praeterea, anima Christi est dignior angelis; secundum illud Psalmi *Adorate eum, omnes angeli eius*. Sed angeli creati sunt a principio: ut in Primo ‘ habitum est. Ergo et anima Christi. -Quae non luit ante creata quam assumpta: dici(enim Damascenus, in III libro *, quod *nunquam neque anima neque corpus Christi propriam habuerunt hypostasim praeter Verbi hypostasim*’. Ergo videtur quod anima luerit ante assumpta quam caro, quae est concepta in utero virginali.

3 Praeterea, Ioan, i* dicitur: *Vidimus eum plenum gratiae et veritatis*; et postea * sequitur: *de plenitudine eius omnes accepimus*, idest, omnes fideles quocumque tempore, ut Chrvsostomus exponit*. Hoc autem non esset nisi Christus? habuisset plenitudinem gratiae et veritatis ante omnes sanctos qui luerunt ab origine mundi; quia causa non est posterior causato. Cum ergo plenitudo gratiae et veritatis fuerit in anima Christi ex unione ad Verbum, secundum illud quod ibidem * dicitur. *Vidimus gloriam cius quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis*; consequens videtur quod a principio mundi anima Christi fuisset a Verbo Dei assumpta.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in IV libro *: *Xon, ut quidam mentiuntur, ante eam quae est ex Virgine incarnationem, intellectus est unitus Deo Verbo, et ex tunc vocatus est Christus γ*. Respondeo dicendum quod Origenes ‘ posuitδ omnes animas a principio fuisse creatas: inter qUas etiam posuit animam Christi creatam *. Sed hoc quidem est inconueniens: scilicet ‘, si ponatur quod fuerit tunc creata sed non statiin

Verbo unita, quia sequeretur quod anima illa habuisset aliquando propriam subsistentiam sine Verbo. Et sic, cum fuisset a Verbo assumpta, vel non esset facta unio secundum substinen-liam vel corrupta fuisset subsistentia animae praeeexistens.

Similiter etiam est inconueniens si ponatur quod anima illa fuerit a principio Verbo unita, et postmodum in utero Virginis incarnata. Quia sic eius anima non videretur eiusdem esse na-turae cum nostris, quae simul creantur dum cor-poribus infunduntur. Unde Leo Papa dicit, in Epistola *ad Julianum* *, quod *non alterius naturae erat caro quam nostra: nec alio illi quam ceteris hominibus est anima inspirata principio* r.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut supra* ‘ Art-« dictum est, anima Christi dicitur esse medium in unione carnis ad Verbum secundum ordinem naturae. Non autem oportet ex hoc quod fuerit medium ex ordine temporis.

Ad secundum dicendum quod, sicut Leo Papa, in eadem Epistola *, dicit, anima Christi *excellit** ‘ Qr-.[‘. *non diversitate genens, sed sublimitate virtutis*. Est enim eiusdem generis cum nostris animabus: sed excellit etiam angelos secundum *plenitudinem gra-tiae et veritatis**. Modus autem incarnationis' re-spondet animae secundum proprietatem sui ge-neris: ex quo habet, cum sit corporis forma, ut creetur simul dum corpori infunditur et M uni-tur. Quod non competii angelis, quia sunt sub-stantiae omnino a corporibus absolutae.

Ad tertium dicendum quod de plenitudine Chri-sti omnes homines accipiunt secundum fidem quam habent in ipsum; dicitur enim *Pom.* m *. ➤ ■'s. quod *iustitia Dei est per fidem Jesu Christi in omnes et super omnes qui credunt in ipsum*. Sicut autem nos in ipsum credimus ut incarnatum \ λ ita antiqui crediderunt in ipsum ut nasciurum: *habentes enim eundem spiritum credimus*, ut di-citur II *Cor.* iv ‘. Habet autem fides quae est in ‘v<r† ·>

3) *praeter Verbi hyportasini.* – Om. P.
£) *Christus.* – *anima Christi* tertia.
γ) *Christus.* – Editiones; *Deus*.
δ) *posuit.* – *m suo Periarcho* addit tertii».
() *scilicet.* – Om. P.
sine Verbo... subsistentiam — F et tertia, ruri quod FG addunt *animae*; om. Mallemus legere cum prima, Inserto »ro«i ante *habuisset*.
M *erat caro... principia.* – *erat earn eius quam nostra nec alia*
Summar Tatou D. Τβοvακ T. VIII.

illi quam ccteris hominibui anima est a principio inspirata P; Airi> ciui etiam GHK-, cius caro FI; aha etūra BUE; *anima est* etiam cetera tertia; denique *iutpirala a principio* F; cf. qu. χ ι ι π ι, «n. 9, t orq.
o) *excellit.* – *anima» nottra»* addtt P.
i) *incarnationis.* – *creationis* tertia praeter pG.
m) *infunditur et* – Orn. tertia praeter all.
X) *incarnatum,-in iam natum* tertia; cadam autim pronasciturum, in nauitMrum.

Christum virtutem iustificandi ex proposito gra-
tiûe Dei: secundum illud iv *: *Ei qui non
operatur, credenti autem in eum qui iustificat im-
pium, fides reputatur ad iustitiam secundum pro-*

positum gratiae Dei. (ndc, quia hoc propositum
est aeternum» nihil prohibet per fidem Iesu Chri-
sti aliquos justificari antequam µ eius anima es-
set plena gratia et veritate.

µ) - *Oiam Antequam* tertia.

Commentaria Cardinalia Caietani

Tx titulo ly *prius* sumitur secundum tempus: ita quod
l quaestio est dc prioritatempons. Et occasio huius est
positio Origenis.

In corpore articuli sunt tria: primo, ponitur positio Ori-
genis; secundo, reprobatur in uno sensu; tertio, reprobatur
in alio sensu . Distinctio partium clara est in littera.

Quoad primum, positio Origenis refertur quoad duo:
scilicet ct quoad animas omnium hominum, ct quoad ani-
mam Christi ; scilicet quod omnes fuerunt a principio
simul creatae. Dc qua Origenis positione vide, si vis, in
II *Contra Gentes*, cap. i.xxxm; quoniam hic non tractatur
nisi quoad animam Christi in ordine ad assumptionem.

Quoad secundum, quia dupliciter poni potest animam
Christi ab initio mundi creatam fuisse; vel creatam et non
simul assumptam a Filio Dei; ve! tunc creatam ct simul
assumptam a Filio Dei, sed postea in utero Virginis cami
unitam: ideo in littera uterque modus excluditur.

Et contra primum ponitur conclusio haec: *inconueniens
est animam Christi ab initio creatam esse, et non simul
assumptam.* Probatur ducendo ad inconueniens. Quia sic
fuisset aliquando per se subsistens : ct vel corrupta fuisset
illius subsistentia in assumptione, quod est inconueniens;
vel remansisset, quod est impossibile, quia non fuisset unio
secundum subsistentiam.

II. Ubi nota primo, quod Auctor loquitur hic de sub-
sistentia tanquam si loqueretur dc personalitate: quia anima
separata differt a persona solum per hoc quod est incom-
pletae speciei; quia non est species, sed pars speciei. Quin
enim eadem est ratio dc personalitate ct subsistentia quoad
assumi ct non assumi, quia scilicet utrique eadem ratione
repugnat: ideo eadem utitur ratione Auctor contra subsi-
stentiam animae separatae qua usus est superius * contra
personalitatem substantiae .separatae quae est angelus. Nam
sicut implicat personam assumi in unitatem personalem
alterius personae, quia pertineret ad esse personale assu-
mentis personae quia assumpta esset, ct non pertineret
ad esse personale assummentis personae quia esset secun-
dum se in persona alia : ita implicat subsistentem animam
assumi ad aliud subsistens, quia simul per se separatim
existervt. et non per se separatim existcrct. Ex eo nam-
que quod ponitur subsistens secundum se, ponitur per
se separatim cxistcrc: nam hoc ipsum significat subsistere
secundum se. Et ex eo quod ponitur assumi ad alterius
subsistentiam, ponitur quod non per se. sed per illud aliud
subsistat : alioquin. ad illius alterius subsistentiam non esset
tracta.

III. Nota secundo, quod subsistentiam animae praeexi-
stentem corrumpi, potest intelligi dupliciter. Primo, quoad
actum subsistendi : qui nihil aliud est quam actus essendi
ipsius animae ut est ipsius solius, hoc est, ut est cius ut
quod est. Et hoc modo videntur Thomistae, iuxta supe-
**us * rcc*tat3 dc personalitate. intelligcre hunc locum.

Alio modo, non solum quoad actum subsistendi, sed
quoad id quod subiicitur actui subsistendi : ita ut. corrupto
subtecto actus, ex consequenti sequatur corruptio actus.
Et hoc modo intelligcndus ridetur hic textus, conformiter
ad praedeterminata de personalitate *. Imaginandum est
enim quod anima separata est semi-persona, ct non solum
semi-natura. Nam unita carni est semi-natura, cum sit pars
essentialis humanae naturae: sed non subsistit per seipsam
ut quod, sed per hypostasim, cui ut anima, ut ratio sub-
sistendi ex proprio genere, scilicet immateriali ordine, de-
fert actum essendi et subsistendi. Sed statim ut separata
est a corpore, cx hoc ipso quo constituitur in esse sepa-

rato, constituitur in quadam totalitate ct completionem, ut
scilicet sit quod subsistit (inadnequate tamen ad suum esse,
in quo natum est etiam corpus, ct totus homo subsistere) :
iam ' enim dictum est quod separatio dat quandam tota-
litem ct completionem. Et ideo statim separata anima
est semi-persona, ac per hoc proprio termino terminatur:
quae, in corpore existons, terminabatur termino totius ho-
minis. Et ideo sicut, si assumeretur praeexistens angelus,
corrumperetur primo terminatio naturae angelicae, quae
est illius personalitas; ita, si assumeretur anima prius sc-
paratim existons, corrumperetur ipsius terminatio, qua con-
stituitur in esse quod est et semi-personne et subsistentis.
Sed si anima assumitur non praeexistens separata (sicut
etiam unitur dc facto corpori non praeexistens separata),
tunc solum ut temi-ntura assumitur et unitur: quia non
adhuc terminata intelligitur proprio termino, quem in sui
i corpore et ab hypostasi separatione nata est habere. No-
tanter autem dico non solum *a corpore*, sed *ab hypostasi* :
quia, si anima separaretur a corpore et non ab hypostasi
(qiiod in solo Christo accidit in triduo), tunc non nisi ut
semi-natura separata α tota natura, quae desineret, rema-
neret. subsistens non per se, sed per hypostasim alienam,
puta Filii Dei. cui semper est unita.

IV. Sed insurgit tunc quaestio, an in communi resur-
rectione anima separata huius vel illius, reversa ad corpus,
retineat suam propriam terminationem: an perdat illam,
et terminetur personalitate totius.

Ad hoc dicitur quod, quia aliter se habet anima ratio-
nalis in sui principio, cum in corpore fit; et aliter cum
nd corpus per resurrectionem redit, – quod ex hoc ha-
betur. quod anima in sui principio individuatur ex corpore
(quamvis occasionaliter), in resurrectione autem anima in-
dividual potius corpus quam individuetur ex ipso; ut patet
in his in quibus divina virtute materia corporis supple-
bitur, puta qui totaliter per multas generationes ct gene-
rationes ex solis carnibus humanis nutriti sunt: – sicut
ergo individuationem semel m corpore adeptam nunquam
deserit anima rationalis, sed ex illa individual, si opus est,
corpus, ita ut idem numero sit resurgens homo qui prius
fuit : ita rationabile est ut ad propriam terminationem aliter
se habent in corpore, et extra, ac in reditu. Nam non ac-
quirit illam in corpore constituendo naturam, sicut acquirit
individuationem : sed acquirit illam in corpore constituendo
personam: hoc est, si ad hoc perveniat quod sit princi-
pium constitutivum propriae personae, ct non solum pro-
priae naturae. Et ideo in Christo non acquisivit proprium
terminum. quia non constituit propriam personam. Sed
nec constituendo propriam personam videtur acquirere
illum consummate, sed medio modo inter actum ct po-
tentiam: quoniam aliquo modo est quod subsistit ct ope-
ratur, et aliquo modo non. Sed in separatione a corpore
cl corruptione hypostasis (quae simul in aliis a Christo
hominibus sum), anima proprium terminum consummate
acquirit. Quem semel adeptum retinebit etiam in reditu
ad corpus; ct m statu perfectiori possessura illum reunita
corpori quam si separata esset, eo quod tunc erit in na-
turalissimo suo esse. I t sic differentia quoad propriam
terminationem inter animam in sui principio, ct in resur-
rectione, sit quod in sui principio *de foris venit* . ut quo,
etiam quoad personalitatem, ct ideo impediri contingit il-
lam et a propria ct totius personalitate, ut patet in my-
sterio assumptionis: in regressu autem venit ut quod est.
licet partialiter. Et ideo, sicut individual et communicat
suum esse homini, et glorificat illum in Sanctis; ita sub-

• Qo. it, an. 1,

**.

* lwd.

nuuu at

• Ct Ahnol. -U
l>b, II. cap. u.

siftentiom, terminationem icmiquc-personalitatem ad per-
tectionem humanae subsistentiae et personalitatis adducit.

V. Quoad tertium refutatur Origenis positio intellecta secundo modo: scilicet quod anima illa in sui creatione ab initio fuerit unita, et postmodum in utero Virginis incarnata. Primo, deducendo ad inconueniens: quod scilicet anima Christi non videretur esSc eiusdem naturae cum nostris. Secundo, auctoritate Leonis.

Circa rationem hanc dubium cx duplici capite occurrit. Primo, quantum valeat simpliciter. Nam ex hoc quod homo vel bos creatur ante omnia saecula \cl post, non variatur natura cius, sed mensura secundum Jurationem. Nihil ergo videtur valere ratio inferens filietatem naturae cx priorilnte secundum durationem productionis.

Secundo, quantum valeat ad hominem. Quin Origenes ponebat non solum Christi, sed omnium hominum animas ab initio creatas. Unde magis, si ratio valet, sequitur quod anima Christi sit eiusdem naturae cum nostris: ex quo simul ab initio omnes creatae ponuntur.

Ad hoc dicitur quod ratio non est ad hominem, sed simpliciter. Et ideo non oportet ipsam salvare ad hominem. sed 'impliciter. Fundatur autem ratio super hoc. quod naturalis modus productionis alicuius diversus penes hoc

quod est produci in corpore, vel extra ct ante corpus, monstrat diversitatem naturae rei productae. Ncc eget inulta probatione haec propositio, sed est quasi per se nota. Quoniam si res aliquae sic se habent quod ex naturis suis vindicant sibi tam diversos modos suae naturalis productionis, non nisi cx diversitate formali rerum quae producuntur procedunt: puta quia una naturaliter est in corpore ct alia non, el propterca una naturaliter exigit fieri in corpore, et alia ante corpus: una naturaliter est forma corporis, ct ideo fit in corpore, alia non est naturaliter forma corporis, el ideo fit extra et ante corpus. l nde supponit haec ratio animas nostras, secundum suum naturalem modum flendi, *creando infundi ct infundendo creari* ', quin sunt naturaliter formae corporum: ct cx hac suppositione arguit quod anima Christi non fuit ab initio creata el assumpta. Supponit etiam quod in prima constitutione universi non attenditur, ut Augustinus docuit *, quid Deus potuerit facere: sed quid naturae rerum, earumque ordo exigat.

M. In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota bene resolutionem claram unde fides Christi est iustificativa : scilicet, *cx proposito divinae gratiae*, lu.vta evidentem auctoritatem Apostoli, *ad Rom*, iv.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CARO CIIRISH IT ERIT PRIUS A VERBO ASSI MPTA QUAM ANIMAE UNITA

III *Sent.*, di«t. n, qu. n, «R. 3; IV Coni. (*icit.*, cap. iu v.

Qi VRTI M SIC bhociuni R. Videtur quod ty «!!O/ar<> Christi fuit primo’ a Verbo assum-
pia quam animae unita. Dicit enim Au-
gustinus*, in libro *de Fide ad Petrum*
Firmissime tene, et nullatenus dubites, non carnem Christi sine divinitate conceptam in utero Virginis antequam susciperetur a Verbo. Sed caro Christi videtur prius fuisse concepta quam animae rationali unita: quia materialis ? dispositio prius est in via generationis quam forma completa. Ergo prius fuit caro Christi assumpta quam animae unita.

2. Praeterea, sicut anima est pars naturae humanae, ita et corpus. Sed anima humana non habuit aliud principium sui esse in Christo quam in aliis hominibus: ut patet ex auctoritate Leonis Papae supra ‘ inducta. Ergo videtur quod ncc corpus Christi aliter habuit principium essendi quam in nobis. Sed in nobis ante T concipitur caro quam adveniat anima rationalis. Ergo etiam ita fuit in Christo. Et sic caro prius fuit a Verbo assumpta quam animae unita.

3. Praeterea, sicut dicitur in libro *de Causis**, *causa prima plus influit in causatum, et prius unitur ei quam causa secunda*. Sed anima Christi comparatur ad Verbum sicut causa secunda ad primam. Prius ergo Verbum est unitum carni quam anima.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in III libro *: *Simul Dei Verbi caro, simul caro animata*, rationalis ct intellectualis*. Non ergo unio Verbi ad carnem praecessit unionem ad animam.

Respondeo dicendum quod caro humana est assumptibilis a Verbo secundum ordinem quem habet ad animam rationalem sicut ad propriam formam. Hunc autem ordinem non habet antequam anima rationalis ei adveniat: quia simul dum aliqua materia fit ‘ propria alicuius formae, recipit illam formam; unde in eodem instanti terminatur alteratio in quo introducitur fonna substantialis. Et inde est quod caro non debuit ante assumi quam esset caro humana, quod factum est anima rationali adveniente. Sicut igitur anima non est prius assumpta quam caro, quia contra naturam animae est ut prius sil quam corpori uniatur; ita caro non debuit prius assumi quam anima, quia non prius est caro humana quam habeat animam rationalem.

Ad primum ergo dicendum quod caro humana sortitur esse per animam. Et ideo ante adventum animae non est caro humana: sed potest esse dispositio ad carnem humanam. In conceptione tamen Christi Spiritus Sanctus, qui est agens infinitae virtutis, simul ct materiam disposuit et ad perfectum perduxit.

An secundum dicendum quod forma actu dat speciem : materia autem, quantum est de se, est in potentia ad speciem. Et ideo contra rationem formae esset quod praeexisteret naturae speciei, quae perficitur per unionem eius ad materiam. non autem est contra naturam materiae quod praeexistat naturae speciei. Et ideo dissimilitudo quae est inter originem nostrum et originem Christi secundum hoc quod caro nostra prius

.. Cap xtui.

• Art. pFMCtd.

T

• Prop. i.

• *De Ude Orth.*, Lb III, c*p. n.

Arittot. rfz
rat Autmal.
f, cap- m.

a) *primo*. — *print* tertia, Cf. qu. i.v, ert. i, 3 arg., tin.

p) *materialis* – *naturalis materia b, naturalit materia rei c, materia vel* PH. – Pro *prius, prior* tertia praeter l.

y) *Sed in nobis ante*. – Tertia; .tn/c *enim* prima et F, *tn nobis*

autem ante »D recte ut videtur, *tn nobis autem* E; pro *fuam, ante* <IMm nE.

ù) *Verbi caro, simul caro animata*. – Tertia; l'crèvm caro, *simul animata caro*.

t) *jît*. – FaE ct tertia; *sit*.

concipitur quum animetur, non autem caro Christi, est secundum id quod praecedit naturae complementum : sicut et quod nos concipimur ex semine viri, non autem Christus. Sed differentia quae esset quantum ad originem animae, redundaret in diversitatem naturae.

Ad tertium dicendum quod Verbum Dei per prius intelligitur unitum carni quam anima per modum communem quo est in ceteris creatu-

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus de prioritare temporis intelligitur. Et est ratio quaestionis quia in conceptione aliorum hominum invenitur prius tempore caro quam adveniat anima rationalis, quia prius vivit vita plantae, deinde vita sensus, et postremo animatur anima rationali : et constat quod Eilius Dei assumpsit carnem ab initio conceptionis sui corporis.

In corpore unica est conclusio, responsiva quaesito negative: *Caro Christi noti prius assumpta est a Verbo quam animae unita*. Probatur dupliciter. *Primo*, sic. <laro humana non est assumptibilis antequam sit propria materia animae rationalis, et humana. Ergo non est prius assumpta quam animae rationali unita. – Antecedens habet duas partes, quae in idem redeunt, nec differunt nisi «icut expressum in communi et proprio vocabulo. Quoniam *materia propria animae rationalis* et *caro humana* idem sunt: sed differunt quia, ut materia propria, sonat id quod commune est omnibus materiis propriis ; ut caro humana, spécifiant id quod est in ordine ad animam rationalem.

Ex utraque ergo parte probatur in littera consequentia. Primo, cx proprietate materiae: quia materia, simul dum recipit formam, fit propria illius formae. Quod probatur: tum quia materia non prius habet ordinem ad formam ut propriam formam, quam habeat ipsam formam; tum quia simul terminatur generatio et alteratio praevia. Ex secunda vero parte : quia caro non est humana ante adventum animae rationalis.

Antecedens vero pro secunda parte relinquitur per se notum. – Pro prima vero parte, probatur. Quia caro humana non est assumptibihs nisi per ordinem quem habet ad animam rationalem ut propriam formam.

Secundo, probatur conclusio cx proportionali adiuneta huic rationi similitudine de anima: Sicut anima rationalis non prius assumpta quam unita carni, ita nec caro prius assumpta quam unita animae rationali. Et utrobique ratio proportionalitcr est, quia id contra naturam animae, hoc contra naturam camis humanae.

II. Circa hunc processum, unum dubium occurrit: quia videtur quod materia propna formae fit ante adventum formae. Quoniam materia non est propria nisi propter dispositiones ad talem formam. Materia autem plene disposita est immediate ante instans introductionis formae. Prius igitur tempore est materia propria animae rationalis, et universaliter formae, quam adsit ipsa forma.

Praeterea, minus est materia propria animae rationalis, et minus habet ordinem ad ipsam, caro mortua quam caro immediate ante instans introductionis animae rationalis: quoniam ista naturaliter nécessitât ad formam; illa naturaliter magis ac magis recedit a forma excluso. Sed caro Christi mortua habet ordinem ad mimam Christi, propter quem remanet assumpto, ut propria materia illius. Igitur et caro in ultima dispositione habet illum ordinem, et est propria materia animae rationalis.

111. Ad primum dicitur quod propria materia alicuius formae dupliciter dicitur: scilicet, in fieri tantum; vel in facto esse. In proposito autem sermo est de materia propria in facto esse : obiectio autem procedit de materia propria in fieri.

Ad secundum, conceditur quod, secundum naturae or-

dis per essentiam, potentiam et praesentiam : prius tamen dico, non tempore, sed natura. Prius enim intelligitur caro ut quoddam ens, quod habet a Verbo, quam ut animata, quod habet ab anima. Sed unione personali prius secundum intellectum oportet quod caro uniatur animae quam Verbo: quia ex unione ad animam habet quod sit unibilis Verbo in persona; praesertim quia persona non invenitur nisi in rationali nutura.

dinem , caro ultimo disposita habet magis rationem propriae materiae quam caro mortua. Sed in ordine ad resurrectionem, quae sola divina potest potentia fieri, caro mortua habet magis materiae propriae rationem : quia ista iam in facto esse fuit propria materia istius animae; et dedit huic animae individuationem ; et reunienda est illi ad rconstitucndum eundem numero hominem. Inde in aequivoco laboramus: quoniam aliter sumitur propria materia in generatione, ubi naturae ordo attenditur; et aliter in resurrectione, ubi divinus ordo consideratur. Quia tamen apud theologum utraque dicitur proprio materia, ideo caute Auctor in littera non dixit hunc ordinem non haberi nisi praevente anima rationali corpori: sed dixit non haberi *antequam anima adveniat*, Cum hoc enim stat quod habent etiam po*t mortem, ex quo iam semel anima affluit corpori: curn pnmo autem dicto non staret quod haberetur post mortem propria materia.

IV. In responsione id secundum eiusdem articuli, vide rationem naturalem quare non arguit diversitatem naturae auferre a Christo naturalem modum producendi carnem, et argueret diversitatem naturae si anima producta esset ante corpus: quia scilicet in carnis productione varietas esset penus antecedentia tantum, in animae vero productione varietas ponitur in ipsis constitutivis intrinsecis. Et ratio assignatur: quia materia nata est esse ante formam et disponi ad illam; forma autem non est nata esse ante materiam.

Hanc tamen rationem intelligito pro ratione convenientiae: quare scilicet conveniens fuit carnem Christi non naturaliter, hoc est aliorum hominum more, fieri per dispositiones praevias, sed miraculose statim concipi perfectam; animam vero conveniens fuit non miraculose ante corpus, sed naturaliter, hoc est secundum aliarum cursum, fieri, scilicet *creando infundi et infundendo creari* *. Quoniam, ut cx ante dictis patet, diversus modus producendi animam, scilicet m corpore vel extra et ante corpus, in diversitatem naturae non redundaret si miraculose aliqua anima fieret extra et ante corpus: sed si naturaliter fieret extra et ante corpus. Quod scilicet naturaliter factum fuisse oportet ponere illos qui in constitutione mundi sic factum putant, ut praedictum est *.

\ In responsione ad tertium, distingue et ordina, Novicie. unam et eandem carnem secundum diversa praedicata substantialia, praeponendo magis commune minus communi: verbi gratia, secundum quod est corpus, secundum quod est animatum, etc. Et perspicies quod caro prius natura attingitur a Verbo effective per essentiam, potentiam et praesentiam, quam carminative per unionem personalem: quia prius natura est quoddom ens, puta corpus, quam animata. Sed prius natura est animata quam unita Verbo personaliter. Tum quia constituitur in esse assumptibili per esse animatum. Tum quia caro constituitur in natura rationali per esse animatum anima rationali : constat autem quod non est assumptibilis nisi ut pars naturae rationalis; non solum c.\ pane sui. sed etiam e\ parte personae, quae significat non quamlibet Inpostasini, sed hypostasim naturae rationalis.

ejfar/, p4h

«·λ *t m, ia.
* An. pnuced,
Coata cal. uca.
t.

* bix

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM FUJI'S DEI ASSUMPSE- RIT TOTAM NATURAM HUMANAM MEDIAN- TIBUS PARTIBUS

11! *Sent.*, diet n, qu. il, art. i, qu' 3; art. 3, qu* 1.

Ql IST' M s,c |,ROCI,)Π K. Videtur quod filius Θöl assumpserit totam naturam humanam mediantibus partibus. Dicit -''•/*4^enitn Augustinus, in libro *dc Agone Christiano* *, quod *invisibilis et incommutabilis Veritas per spiritum animam, per animam corpus, et sic totum hominem assumpsit*. Sed spiritus, anima et corpus sunt partes totius hominis. Ergo totum hominem assumpsit mediantibus par-

• ap. nm.

»

•behàtorth. Bb. III. ap. m.

•Artj.4-

Mig.ILVm/., «vil, xtx. t. praccdd , nient, num.

uno inudo ex parte agentis, alio modo ex parte materiae; hae enim duae causae praeexistunt rei. Ex parte quidem agentis, est simpliciter pri- mum id quod primo cudit in eius intentione, sed secundum quid est primum illud a quo in- cipit eius operatio: et hoc ideo, quia intentio est prior operatione. Ex parte vero materiae, est prius illud quod prius existit in transmutatione materiae.

In incarnatione autem oportet maxime atten- dere ordinem qui est ex parte agentis: quia, ut Xugustinus dicit, in Epistola *ad Volusianum* *, *in talibus rebus tota ratio Jacti est potentiafacientis*. Manifestum est autem quod secundum intentio- nem laciensis prius est completum quam incom- pletum: et per consequens, totum quam paries. Et ideo dicendum est quod Verbum Dei assump- sit partes humanae naturae mediante toto. Sicut enim corpus assumpsit propter ordinem quem habet ad animam rationalem, ita assumpsit cor- pus el animam propter ordinem quem habent ad humanam naturam.

Ad primum ergo dicendum quod ex verbis illis nihil datur inlelligi nisi quod Verbum, assu- mendo partes humanae naturae, assumpsit to- tam humanam naturam. Et sic assumptio par- tium prior est in via operationis intellectu, non tempore. Assumptio autem naturae est prior in via intentionis: quod est esse prius simpliciter, ut dictum est *.

^(\CXXX)/\.

‘,a "t **.

Ad seci.ndum dicendum quod Deus ita est sim- plex quod etiam est perfectissimus. Et ideo totum est magis simile Deo quam paries, inquantum est perfectius.

Ad tertium dicendum quod unio personalis est ad quam terminatur assumptio: non autem unio naturae, quae resultat ex coniunctione partium.

«) timplioret. – quant corpus «dJunt Pc. – Pro ei, H//o Zki bc, Deo Pbllr om. GpIL

Commentaria Cardinalis Caiotani

Tmn.es articuli intelligcndus est ut sonat. – In corpore articuli duo fiunt: primo, declaratur quomodo intcl- ligitur ly *mediante* in mysterio assumptionis; secundo, r

•a.cum uq

Quoad primum, dicit unam propositionem multarum partium, scilicet: *In mysterio assumptionis medium intel- ligitur non temporis, sed naturae; ex parte agentis; et simpliciter*. Ubi quatuor conditiones medii in hoc myste- rio ponuntur.

Prima est quod non est medium secundum tempus. Quae probatur: quia simul tempore omnia assumpta sunt. Secunda, quod est medium secundum ordinem naturae. hacc cx dictis · supponitur.

Tertia est quod est ibi talis ordo naturae, scilicet ex parte agentis. Et haec declaratur: quia, in communi, ordo naturae, quo aliquid est prius et aliquid posterius in na- tura, dupliciter invenitur; vel cx parte ogentis, vel cx parte

materiae. Et redditur ratio quare secundum has duas cau- sas invenitur: quia sunt causae praeexistantes ante ef- fectum. Agens enim ct materia praeexistunt: formam au- tem oportet non praeexistere; ct similiter fmem genera- tionis, cum coïncidai cum forma. – In speciali autem, hoc est m assumptionis mysterio: quia *tota ratio Jacti est po- tentia Jacientis*.

Quarta conditio est ly *simpliciter*: ad dcliniendum quod medium simpliciter in hoc mysterio attenditur secundum ordinem naturae ev parte agentis, non quemcumque, quia non secundum quid, sed simpliciter.· Est siquidem duplex naturae ordo cx parte agentis: vel secundum ordinem in- tentionis; vel secundum ordinem executions. Et differunt hi ordine' inter se in hoc, quod illud quod est prius secun- dum intentionem, est prius simpliciter ; quod vero est prius secundum exeeutionem, est prius secundum quid. Et ratio est quia intentio prior est simpliciter vxeeutione, ut patet.

II. Quoad secundum·, conclusio responsive quaesito est ista: *Verbum Dei assumpsit partes humanae naturae mediante toto*. Probatur dupliciter. Primo, quia secundum ordinem naturae ex parte intentionis agentis, prius est completum quam incompletum. Et consequenter prius est totum quam partes.

Secundo, ex proportionalitate. Sicut assumpsit corpus mediante anima quia assumpsit corpus propter ordinem quem ad animam habet, ita assumpsit partes mediante toto, quia assumpsit animam et corpus propter ordinem quem habent ad humanam naturam.

III. Sed occurrunt hic litteralia multa inquirenda. *Primo*, cur, existente naturae ordine secundum quodlibct genus causae, ordinem naturae duobus eorum appropriai;

Secundo, cur ordinem naturae ex parte materiae in hoc mysterio Auctor pertransivit: cum prius natura, ex parte causae materialis, corpus Christi fuerit conceptum quam animatum? Patiens enim prnesupponitur actui qui in eo fit.

Tertio, cur Auctor in hoc mysterio de medio secundum naturae ordinem ex parte agentis secundum ordinem operationis, respondendo tacuit: cum tamen, in responsione ad primum, postmodum de illo tractet?

IV. Ad *primum* dicitur quod quia ordo naturae secundum genus causae formalis ct finalis reducitur ad ordinem naturae secundum genus cau<ac agentis, tanquam in quo clarius relucet. Quoniam secundum ordinem agentium ordinantur et fines generationum et formae genitorum. Et res natura priores secundum ordinem finis aut formae, m his quae fiunt, sunt posteriores in esse: quoniam ct forma et finis, quanto ulterior in aliquo ordine, tanto prior, quia perfectior. Res vero, ut sunt tam in materiae transmutatione quam in intentione aut exeeutione agentis priores, sunt etiam priores secundum esse aliquod renie. scilicet, vel secundum ipsam intentionem eorum, sicut domus est in intentione artificis; vel secundum quod saltem in inchoata transmutatione sunt, sicut alteratio est prior generatione; vel secundum se, ut ab ipsis incipit exeeutio, ut fundamentum est prius parietibus. Merito igitur naturae ordinem duobus appropriai it Auctor generibus causarum: quia sunt priores m esse; tum quia clarius relucet prioritates naturae in istis; tum quia priorités aliorum, apud generabilia, reducitur ad ista.

Ad *secundum* dicitur quod in mysterio incarnationis nulla fuit transmutatio materiae nisi instanlanea formatio corporis ab Infinita virtute Spiritus Sancti. El illa instantanca formatio quamvis naturae ordine prior secundum genus causae materialis sit quam animae rationalis adventus in eam, quia anima rationali* non detulit secum corpus, sed supposuit corpus organicum in quo reciperetur, cuius esset actus, in quo fieret: quia tamen in illo priori naturae non erat assumptibilis, ut ex dictis * patet, quia constituta est in esse assumptibili per esse animatum; ideo Auctor, loquens hic de priore et posteriore secundum naturam in ordine ad assumptionem, nihil de prioritatem ex parte materiae, utpote extra ordinem ad assumptionem, dixit, sed tanquam impertinentem ad propositum dimisit.

Ad *tertium* dicitur quod in promptu causa est quare, respondendo quaesito, tacuit ordinem exeeutionis: quia scilicet respondendum est quaesito simpliciter de medio simpliciter, et non de medio secundum quid; ac per hoc, de medio secundum ordinem simpliciter, et non secundum ordinem secundum quid. Unde merito medium secundum quid reservavit responsionibus argumentorum, soluta quaestione de mediatione simpliciter et absolute.

V. In eodem articulo, in responsione ad primum, dubium occurrit cx Scoto ct Durando arguentibus, in 111 *Sent.*, dist. n, contra hanc doctrinam: quod scilicet non assumpserit totum mediantibus partibus. Arguit ergo Scotus primo, in qu. u ·, sic**. Primo assumptum non est natura humana, sed pars seu partes eius. Ergo assumens non est primo homo.

Et confirmatur. Quia sicut in instanti assumptionis sc habuit ad totum ct partes, ita ct modo. Igitur ct modo non est primo homo, sicut Socrates est primo homo. Quod videtur inconueniens.

Amplius, udetur sequi quod Christus non sit homo. Probatur. Quia denominatio a parte vel partibus non dat denominationem a toto.

Praeterea, propter duas uniones Verbi ad partes naturae humanae non est homo. Ergo requiritur tertia, quae sit totius primo, propter quam tertiam **Verbum** est homo, bed ista sufficit sine aliis duabus. Igitur illae duae superfluunt.

Demum probat ostensive · quod natura tota est **primo** sine medio assumpta. Quod est in se primo personabile m sibi dimitteretur, hoc in alio primo personatur quando assumitur. Sed tota natura, et non pars vel partes, est primo ct immediate hoc modo personabitis in sc si sibi dimittatur. Ergo. - Probatur maior. Quia in eodem instanti naturae in quo in se personaretur si sibi dimitteretur. personatur in alio vel ab alio: quia nihil ante illud instans est natum assumi, quia non prius fuit natura singulari·; nec post illud instans assumitur, quia tunc esset persona in sc. Minor probatur. Quia in eodem instanti naturae in quo partes praecedunt totum, neutra nata est esse persona, sed tunc primo quando ex istis unitis est tota natura: quia tunc ipsa tota est persona in sc, si non impediatur ab assumente.

XI. Durandus autem, in quaestione quoque «ccunda, arguit dupliciter · destruendo totaliter ordinem naturae “CiMia.» in assumptione totius ct partium. Primo, quia totum ct partes unitae (>ic enim assumptae sunt) omnino sunt idem re.

Secundo, quia assumptio una est unius ad unum. Sed assumptio humanae naturae est una ad unum: quia ad personalitatem Filii. Ergo est unius, scilicet naturae integrae e\ -ui·. partibus: constat enim eam esse assumptam. Ergo iam natura quam parte» sunt assumptae ut unum. Non est igitur ordo rcalis inter totum et partes m assumptione.

\ 11. Ad evidentiam positionis quae in hac littera explicatur, sciendum est quod ordo operationis, seu exeeutionis, eadem ct eodem modo intelligitur habere media ri est secundum naturam tantum, et si est secundum progressum operationum. Verbi gratia, domus, sive fiat per inultas operationes, ut ab arte successive fit; sive fiat tota simul a Deo; eadem media pertran.sit, puta fundamentum, parietes, tectum; cl similiter eodem modo, hoc est, quod quodlibct eorum est ut medium *quod*. Nam sicut, successive operando, prius tempore fit fundamentum ut quod parziale; ct mediante fundamento fit paries, etiam ut quod parziale; cl postea tectum, ut quod parziale; ct omnibus mediantibus ut quod partialibus, fit domus ut quod totale: ita, simul omnia operando, operatio illa prius natura, secundum exeeutionis ordinem, attingere intelligitur fundamentum. ct postea parietem, etc., ut dictum est. Haberet enim operatio illa unica unum per sc primo terminum ordine intentionis, scilicet totum, qui esset ultimus ordine exeeutionis; ct multos partiales terminos ordine exeeutionis priores, uno per se primo intento termino', scilicet toto.

Simile enim quid accidit in mysterio incarnationis, in quo simul tota natura et omnes partes eius factae cl assumptae sunt: nisi quod, ad assumptionem referendo totum et partes, non invenitur ordo inter partes (ut praedictum est ·) sic ut una prius natura assumpta sit ut quod quam altera, quia simul natura anima et corpus assumpta sunt. Sed bene invenitur talis ordo inter partes simul ct totum: quod scilicet, secundum exeeutionis ordinem, prius natura terminata est assumptio ad partes simul, hoc est. animam ct corpus, ut terminos partiales, quam ad totum, ad quod primo, ut primo intentum, ultimo terminata est; ct ratione huius primo intenti, terminata pracintelligitur ad partes; sicut ratione domus terminata praeintelligeretur creatio domus ad partes eius, ex quibus constat domus.

Negantes autem hunc exeeutionis ordinem inter partes et lotum in assumptione» imaginantur quod assumptio etiam executive terminata est prius ad totum quam ad partes, ita quod diffusa seu quasi extensa est assumptio a toto ad partes: ita ut non oportuerit de noio in

• An. precccd.

QUAESTIO VI, ARTICULUS V

morte Christi assumere partes, sed remanserit respectu partium. Et quamvis primo aspectu haec positio non solum probabilis, sed probabilior videatur quam posita in littera, quia assumptio per *c primo respicit totum; nec est ut factio totius, sed quasi praeexistentia elevatio, quae etiam in operando incipere debet u per sc primo intento, cx quo supponit illud esse: si tamen perspicacius intuiti fuerimus quod ordo resolutionis verax testis est ordinis compositionis, quia *primum iit resolutione fuit ultimum* *fjuc.* ḡXM°ḡiii* ,w *compositione* 9; et constare nos meminerimus quod in ,noru' Christi assumptio quasi resolvi incocpit, dum natura ipsa ab assumptione desiit, partes autem naturae assumptae remanserunt; percipiemus quod ex hoc ipso facto revelavit Deus quod assumendo inchoavit, excutionis ordine, a partibus, et quod vclut primum in compositione assumptionis fuit assumptio partium; ut sic divina sapientia *disposuerit* etiam *suaviter* * assumptionem, secundum exeeutionem ct resolutionem. Quo lit ut probabilior sit positio in littera posita, fulta Augustini fa\ore.

VIII. Unde ad primum Scoti * distingui potest quod *primo assumptum* dupliciter: ut *quod totale*; et *quod non totale*, scu *partiale*. Et similiter *primum assumptum t* terminata totaliter assumptione; vel, non terminata totaliter. Et dici quod natura humana est primo assumpta ut quod totale, vel, terminata totaliter assumptione: partes autem sunt, secundum operationis ordinem, prius assumptae non terminata totaliter assumptione, non ut quod totale. Cum ergo dicitur, *Primo assumptum non est natura humana*, negatur, loquendo de primo assumpto terminata totaliter assumptione; et similiter de primo assumpto ut totale passivum assumptionis; in quo tamen sensu oportet velificari tale antecedens, si consequentiae suae debent valere, et inconvenientia sequi.

Ad confirmationem, negatur quod simili modo omnino se habeat Verbum assumens tunc, ct semper. Quia pro illo instanti assumptio erat dupliciter, scilicet in fieri et in facto esse: quia tunc erat verum dicere. *Nunc est unita; et immediate ante hoc, non erat unita*. Quod deinceps falso diceretur: quoniam assumptio remanet non in fieri, sed in facto esse. Et propterea conceditur quod, quantum ad factum esse, eodem modo sc habuit tunc ct habet modo. Et sic tunc Filius Dei vere fuit primo homo, sicut Socrates est primo homo, cx primo assumpto terminata totaliter assumptione, et similiter cx primo assumpto ut totali passivo assumptionis; ita el nunc; ct in aeternum.

Ad alia duo simul dicitur quod nec somniamus Verbum dici hominem a partialibus assumptis, et a non totaliter terminata assumptione. Nec esse ibi tot assumptiones: sed unam tantum, secundum naturae ordinem, c.xcquendo, progredientem prius ad partes quam ad totum. Quia sumus certi quod, quasi resolvendo, desiit a toto, et non a partibus.

IX. Ad rationem autem ostensivam quae est fundamentum opinionis suae, respondetur cx Auctoris doctrina praenotata in art. i huius quaest.. in resp. ad 2: quod scilicet non est similis ordo assumptorum ad personam assumentem qui esset eorundem ad propriam personalitatem; cuius oppositum pro fundamento Scotus assumit. Et ratio Auctoris ibidem est quia persona assumens est altioris ordinis quam esset persona propria. Et ne involvatur intellectus, distinguatur quod, quia quaestio est de ordine assumptionis, ct non dc ordine personationis; ideo, ne acquivocetur, dicatur quod per *esse personale*, ct similiter per *personari*, potest intclligi posse fieri vel fieri *personam*, vel quasi constitutivum personae; vel potest intclligi posse fieri vel fieri *aliquid personae*. Si primum intclligatur, concedatur lotum : absque declinatione tamen, tanquam impertinens; quia non est quaestio de prius natura personabili illo modo ut sil persona aut quasi constitutivum personae, sed de prius natura assumptibili ad unitatem personalem.

Si autem secundo modo intclliguntur dicti termini, ad propositum quidem sunt, sed minus proprii. Venintamcn

non liat vis in vocabulis: ct, supposita distinctione quae in littera habetur dc prius assumptibili ordine naturae secundum intentionem ct secundum exeeutionem, respondeatur quod maior est vera dc primo secundum ordinem intentionis; non autem dc primo secundum ordinem excutionis. Illud enim quod est in sc per sc primo personabile, illud primo ordine intentionis, non primo ordine executions personatur in alio, hoc est, *fit aliquid alienae personae*, a qua thsumitur. Pars enim, vel partes eius, stat quod prius secundum exeeutionem fiat vel fiant aliquid alienae personae quam tota natura, quae est in sc per sc primo personabitis si sibi dimitteretur.

Probatio autem maioris, ad hunc sensum applicata, nihil valet. Quia secundum excutionis ordinem, illud totum, non in se toto, sed in parte vel partibus eius, prius personaretur, hoc est, *fieret aliquid assumentis personae*, quam esset in scipso toto personabile si sibi dimitteretur. – Et cum contra hoc alTertur quia in illo priori illud totum non est natum assumi, quia non est natura singularis: respondetur quod verum est quod non est natum assumi in scipso toto ante illud naturae instans; sed est natum assumi secundum sui partem vel partes ante illud instans, secundum excutionis ordinem. Quoniam quaelibet pars nata est assumi ut sit aliquid personae assumentis: quamvis solum natura integra nata sit assumi ut sit vclut constitutivum personae, quia ipsa sola est sic personabitis, scilicet ut sit vel persona vel quasi constitutis a personae. Partes autem cius sunt personabiles, hoc est, *assumptibiles ad unitatem personalem*, antequam. xccundum exeeutionem, assumi intclligutur totum.

I bi sciro quod, licet respectu personae propriae prius secundum exeeutionem intclligatur personari tota natura quam partes, quia parte*, puta anima ct corpus, ad personandum concurrunt mediante tota natura constituta per illas: ad assumptibtlitatcm tamen a divina persona prius secundum exeeutionem concurrunt partes, *cilicet anima et coquus, quam natura integra, quia ad c.xcquendum assumptionem non oportet mediare executive, sed secundum intntionem tantum, totam naturam. Quoniam constat divinam personam posse inchoare .«sumptionem a partibus, quasi progrediendo ad totum: ct rationabiliter constat quod de facto sic fecit, ut probatum est *. Respectu personae * Nam. nu propriae, non nisi naturalis ordo partium ad propriam personam attenditur, qui est, etiam executive, mediante loto. Et ideo non habet solidum fundamentum, ut cx Auctore allatum est. ratio Scoti, eodem ordine partes naturae humanae et lotam ordinantis ad propriam ct ad divinam personam.

X. Ad primam autem Durandi rationem *, negatur quod * Nua. n. natura humana sit omnino idem secundum rem quod suae partes, etiam simul sumptae. Et quoniam quaestio haec supponenda potius quam discutienda hic est, ideo non moror.

Ad secundam dicitur quod assumptionem esse unius contingit *dupliciter*: scilicet unius simplicis; vel unius compositi, Et rursus, unius compositi secundum quod unum tantum est: vel non solum secundum quod est in sc unum, sed etiam secundum suas partes. Et subiungitur quod incarnatio est assumptio una et ad unum et pnius, ultimo modo exposito; quia sic Filius Dei assumpsit unam naturam humanam compositam ex anima et corpore, ut etiam, simul tempore, ct prius natura secundum nos ordine excutionis, vel posterius natura secundum alios, assumpserit animam ct corpus in seipsis, ct non solum secundum quod sunt unum m tota natura; quod nihil aliud est quam assumere totam naturam. Et quod hoc oporteat fateri, pallet cx eo quod alioqui oporteret Filium Dei in morte de novo assumpsisse corpus ct animam. Quod Scotus insolutum dimisit; et Durandus male videtur posse evadere. Nihil igitur valet illatio illa, *Natura integra est assumpta. Ergo partes assumptae sunt ut unum*, intclHgcido cum praecisione, hoc est, ut sunt unum praecise, et non etiam ut sunt in se diversae.

, Com- ora. ti.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM FILIUS DEI ASSUMPSE- RIT HUMANAM NATURAM MEDIANTE GRATIA

Supr», qu. n. »rt. 10: III *Sent.*, di*t. 11, qu. 11. art. 3. qu* I, a; diti. xm, qu. m, art. »; *De Vtrit.*, qu. uti, art- 3'.
Quodl. IX, qu. n, art. i, ad 3; *Compend.* 77»eo/.. cap. ccuv.

a'>tëgr?,) SEXTUM s,c PROCERm K. Videtur quod aJSSI Filius Dei assumpserit humanam natura-
turam mediante gratia. Per gratiam «^^enim unimur Deo. Sed humana natura in Christo maxime fuit unita *. Ergo unio facta fuit per gratiam.
2. Praeterea, sicut corpus vivit per animam *, quae est eius perfectio, ita anima per gratiam. Sed humana natura redditur congrua ad assumptionem per animam P. Ergo Filius Dei assumpsit animam mediante gratia.
3. Praeterea, Augustinus, *XV de 'irin* ♦ dicit quod Verbum incarnatum est sicut verbum nostrum in voce. Sed verbum nostrum unitur voci mediante spiritu. Ergo Verbum Dei unitur carni mediante Spiritu Sancto: et ita mediante gratia, quae Spiritui Sancto attribuitur, secundum illud I *ad Cor.xw**,. *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.*
Sed contra est quod gratia est quoddam accidens animae, ut in Secunda Parte* habitum est. Unio autem Verbi ad humanam naturam est facta secundum subsistentiam, et non secundum accidens: ut e.\ supra * dictis patet. Ergo natura humana non est assumpta mediante gratia.
Respondeo dicendum quod in Christo ponitur gratia unionis, et gratia habitualis. Gratia ergo non potest intelligi ut medium in assumptione humanae naturae, sive loquamur de gratia unionis, sive de gratia habituali. Gratia enim unionis est ipsum esse personale quod gratis divinitus datur humanae naturae in persona Verbi: quod quidem est terminus assumptionis. Gratia autem habitualis, pertinens ad specialem y sanctitatem

illius hominis, est effectus quidam consequens unionem: secundum illud Ioan, i *: *Vidimus gloriam eius quasi i 'nigenili a Patre, plenum gratiae et veritatis*; per quod datur intelligi quod hoc illipso quod ille homo est Unigenitus a Patre, quod habet 4 per unionem, habet plenitudinem gratiae et veritatis.
Si vero intelligatur gratia ipsa voluntas Dei aliquid gratis faciens vel donans, sic unio facta est per gratiam, non sicut per medium, sed sicut per causam efficientem.
Ad primum ergo dicendum quod unio nostra ad Deum est per operationem, inquantum scilicet eum cognoscimus et amamus. Et ideo talis unio est per gratiam habitualement: inquantum operatio perlecta procedit ab habitu. Sed unio naturae humanae ad Verbum Dei est secundum esse personale: quod non dependet ab aliquo habitu, sed immediate ab ipsa natura.
Ad secundum dicendum quod anima est perfectio substantialis corporis: gratia vero est perfectio animae accidentalis. Et ideo gratia non potest ordinare animam ad unionem personalem, quae non est accidentalis, sicut anima corpus '.
Ad tertium dicendum quod verbum nostrum unitur voci mediante spiritu, non quidem sicut medio formali, sed sicut per medium movens: nam ex verbo concepto interius procedit spiritus, ex quo formatur vox. Et similiter ex Verbo aeterno procedit Spiritus Sanctus, qui formavit corpus Christi, ut infra ♦ patebit. Xon autem ex hoc sequitur quod gratia Spiritus Sancti sit formale medium in unione praedicta.

a) unita. – unita Deo G, Deo unita F et cetera tenu.
ß) animam- gratiam omne» praeter E, qui legit animam ut dictum est: ergo et anima redditur congrua ad asumptioncm per gratiam.

γ) specialem. – spiritualement pEH ct editiones,
δ) quod habet. – habet quod P
c) corpus. – ct corpus PFH, ad corpus bc.

Commentaria Cardinalis Caietani

rrvLus articuli sexti intclligcndus est ut sonat.
In corpore articuli unica est conclusio responsiva quaesito: *Gratia non potest intelligi ut medium in assumptione humanae naturae.* 1st probatur sic. Gratia tripliciter dici potest: dupliciter quidem in Christo, scilicet gratia unionis, et gratia habitualis; et tertio modo, ipsa voluntas Dei gratis donans. Sed nullo istorum modorum habet rationem medii in assumptione humanae naturae. Ergo.
Probatur singillatim. Primo, de gratia unionis. Quia est ipsum esse personale gratis datum, quod in assumptione se habet ut terminus, non ut medium. – Secundo, de gratia habituali. Quia se habet ut effectus consequens unionem, ut patet Ioan. i. – Tertio, de voluntate divina. Quia se habet ut causa efficiens, non ut medium.
II. Nota hic pnmo, quod gratia potest dupliciter inesse: scilicet formaliter, vel effective. Et quia gratia primis duobus

modis dicitur formaliter, tertio autem effective, ideo in littera Auctor duplicem tantum in Christo in principio corporis articuli dixit, scilicet unionis et habitus: utraque enim est formaliter in Christo. Divina autem voluntas est gratia effective: ac per hoc, vehit extrinseca causa. Et propterea non est in littera connumerata inter gratias in Christo. Illa siquidem praepositio *in* denotat esse in Christo formaliter, sicut forma est in sublecto.
Nota secundo quod, cum quis gratiose dat scipsum alicui, tunc ipsemet vocatur et est gratia: iuxta communem usum loquendi, quo concessum gratiose donum gratia vocatur, dum dicimus, *Iste fecit mihi hanc gratiam*, etc. Et hoc modo, quia res data humanae naturae in m\sterio assumptionis est esse personale Filii Det, ideo ipsum esse personale, ut induit rationem doni gratiose concessi, vocatur gratia : *unionis* autem, quia per unionem habetur

• Commit. p^ot. U. λ natura cui datum est. De hac tamen unionis gratin, propter varia quae de ipsa dici videntur, in articulo ultimo • quaestionis septimae erit latior sermo.

Nota tertio, quod Auctor, scipso doctior, opinionem quam in III *Sententiarum* secutus est, dist. n. qu. n. art. 2, qu' 1, de gratia habituali, quod erat medium congruentiae

respectu assumptionis, hic confutat auctoritate Ioannis Evangelistae. Et tunc tene quod prius natura humanitas Christi assumpta est quam gratia habituali donata: ut ex personalitate omnia fluentia gratiae in homine illo essent *pleno gratiae et veritatis*.

QUAESTIO SEPTIMA

DE GRATIA CHRISTI SECUNDUM QUOD EST SINGULARIS HOMO

IN TREDECIM ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum esi de coassumptis a Filio Dei in humana natura *. El primo, de his quae pertinent ad perfectionem: secundo, de his quae pertinent ad defectum *. Circa primum consideranda sunt tria: primo, de gratia Christi; secundo, de scientia eius*; tertio, de potentia ipsius *. De gratia autem Christi considerandum est dupliciter: primo quidem, de gratia eius secundum quod est singularis ' homo; secundo, de gratia eius secundum quod est caput Ecclesiae ♦ Nam de gratia unionis iam * dictum est. Circa primum quaeruntur tredecim, Primo; utrum in anima Christi sit aliqua gratia habitualis. Secundo: utrum in Christo fuerint virtutes. Tertio: utrum in eo fuerit fides. Quarto: utrum fuerit in eo spes. Quinto: utrum in Christo fuerint dona. Sexto: utrum in Christo fuerit timoris donum. Septimo: utrum in Christo fuerint gratiae gratias datae. Octavo: utrum in Christo fuerit prophetia. Nono: utrum in eo fuerit plenitudo gratiae. Decimo: utrum talis plenitudo sit propria Christi. Undecimo: utrum Christi gratia sit infinita. Duodecimo: utrum potuerit augeri. Tertiodecimo: qualiter haec gratia se habeat ad unionem.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM IX ANIMA ASSUMPTA A VERBO FLERIT GRATIA HABITUALIS

111 *Sent.*, dilt SUT, qu. », iri t; *De Verity* qu. wx, art. i; *Cumpend. Theol.*, <ap. rxxnr, a.itv; *In Ioan.*, cjp. ut, lcit. 'X

primo sic proceditur. Videtur quod anima assumpta a Verbo non fuerit ilia habitualis. Gratia enim est quae participatio dix initatis in creatura rationali: secundum illud II Pet. i *: At quem magna et pretiosa nobis promissa donavit, ut divinae simus consortes naturae. Christus autem Deus est non participative, sed secundum veritatem. Ergo in eo non luit gratia habitualis. 2. Praeterea, gratia ad hoc est necessaria homini ut per eam bene operetur, secundum illud I Cor. xv Abundantius omnibus laboravi: non autem ego. sed gratia Dei mecum; el etiam ad hoc quod homo consequatur vitam aeternam, secundum illud Rom. vi*, Gratia Dei vita aeterna. Sed Christo, ex hoc solo quod erat naturalis Filius Dei, debebatur ? hereditas vitae aeterna. Ex hoc etiam quod erat Verbum, per quod facta sunt omnia ♦ aderat ei facultas omnia bona * operandi. Non igitur secundum humanam naturam indigebat alia gratia nisi unione ad Verbum. 3. Praeterea, illud quod operatur per modum instrumenti, non indiget habitu ad proprias operationes, sed habitus fundatur in principali agente. Humana autem natura in Christo fuit sicut instrumentum deitatis: ut dicit Damascenus, in lil libro *. Ergo in Christo non debuit esse aliqua gratia habitualis. Si u contra est quod dicitur Isaiae xi *: Requiescet super eum Spiritus Domini: qui quidem essu in homine dicitur per gratiam habitualement, ut in Prima Parte * dictum est. Ergo in Christo luit gratia habitualis. Respondeo dicendum quod necesse est ponere in Christo gratiam habitualement, propter tria. Primo quidem, propter unionem animae illius ad Verbum Dei. Quanto enim aliquod receptivum propinquius est causae influenti, tanto magis participat de influentia ipsius. Influxus autem gratiae est a Deo: secundum illud Psalmi *: Gratiam et gloriam dabit Dominus. El ideo maxime fuit conveniens ut anima illa reciperet influxum divinae gratiae. Secundo, propter nobilitatem illius animae, cuius operationes oportebat propinquissime attingere ad Deum per cognitionem et amorem. Ad quod necesse est elevari humanam ' naturam per gratiam. Tertio, propter habitudinem ipsius Christi ad genus humanum. Christus enim, inquantum homo, est mediator Dei et hominum, ut diciiur I Tim. π L El ideo oportebat quod haberet gratiam etiam in alios redundantem: secundum illud Ioan, i *: De plenitudine eius omnes acceperimus, gratiam pro gratia. Ad primum ergo dicendum quod Christus est verus Deus secundum personam et naturam di-

iinpularis, — guidant finpularii tertia.
?) dfbeatur. — e/ addit tertia praeter t; pro Zfr, Et fx tertia.

y) bona. — bene PF.
i) humanam. — rationalem tertia.

QUAESTIO VU
vinam. Sed quia cum unitate personae remanet distinctio noturarum, ut ex supra* dictis patet, anima Christi non est per suam essentiam divina. Lnde oportet quod fiat divina per participationem, quae est secundum gratiam.
Ad secundum dicendum quod Christo, secundum quod est naturalis Filius Dei, debetur hereditas aeterna, quae est ipsa beatitudo incrcata, per increatum actum cognitionis et amoris Dei, eundem scilicet quo Pater cognoscit et amat seipsum. (aiius actus anima capax non erat, propter differentiam naturae. Unde oportebat quod attingeret ad Deum per actum fruitionis creatum. Qui quidem esse non potest nisi per gratiam.

i) *ponere*. – *poni* IU-, *in eo I'Glc*.

Commentaria Cardinali» Qiuetnni

IN diviione quaertinum dc gratia ChrbU, adverte quod triples gratia in Christo ponitur: scilicet gratia unionis, gratia dngularis, ct gratia capitalis. Et quia gratia unionis c<t lp·α coniunctio penonnlb Dei ad naturam humanam, de qua tractatum e*t, ideo Auctor dicit quod dc ĩpkı tractatum est (quamvis non «ub nomme gratiae, *cd rei quae est gratia), cl propterva dc aliin duabus tractandum «t.

Trrvu· articuli primi intelligciidus est ut sonat: ita quod non oportet quod 1) *gratia* limitetur ad gratiam singularis homini*. Quoniam stutim ut dicitur *gratia habitualis*, sufficientur exprimitur quod de perfectione animae m scipsa est quaestio: habitus enim est perfectio eius cuius est habituali-» perfectio. Et, nc idem saepius repetatur, hoc eodem modo intclltgendi sunt tituli sequentium articulorum dc virtutibus ct doni*.

II. In corpore articuli est unica conclusio, respansiva quaesito affirmative: .Vtcaae *est ponere in Christo gratiam habitualem*. Probatur tripliciter. Primo, quia anima illa maxime propinqua est principio gratiae. – Secundo, quia anima illa nobilissimas operationes videndi et amandi Deum habet. – Tertio, quia Christus, mediator, gratiam in alios redundantem habere debet.

Ubi nota quod ly *neesse*, in conclusione positum, non denotat necessitatem logicam, hoc est. *quod impossibile omnino est aliter se habere* ti.im non est hic quae- 5İŦO de tali necessitate; nec rationes in littera allitae ad hoc tendunt. Sed est sermo de necessario secundum ordinem rebus consonum, seu secundum potentiam Dei ordinatam, ita quod impossibile est aliter habere stante ordine a divina sapientia statuto: sicut dicimus in naturalibus necessarium esse quod homo liat ab homine ct leo a leone, ct in artificialibus quod domus fiat ab artifice. etc. Et hoc concludunt rationes litterae.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM IN CHRISTO FUERINT VIRTUTES

til Sent. dJ*t. mi. qu. i. an. i; an, s. qu. i.

5r.^.^oD sfxi.xdim sic PROCEDITUR. \ idetur quod *n Christo non fuerint virtutes. Christus enim habuit abundantiam gratiae. Sed sufticit ad omnia recte agendum: secundum illud II *Cor.* xil *: *Sufficit tibi gratia mea*. Ergo in Christo non fuerunt virtutes.
2. Praeterea, secundum Philosophum, \ II

ARTICULUS H to7

Similiter etiam, inquantum est Verbum Dei, habuit facultatem omnia bene operandi operatione divino. Sed quia, praeter operationem divinum. oportet ponere l operationem humanam. ut infra * patebit; oportuit in eo esse habitualem Q* gratiam, per quam huiusmodi operatio in eo esset perfecta.

\i» tertium dicendi M quod humanitas Christi est instrumentum divinitatis, non quidem sicut instrumentum inanimatum, quod nullo modo agit sed solum agitur: sed tanquum instrumentum animatum anima rationali, quod itu agit quod etiam agitur. Et ideo, ad convenientiam actionis, oportuit eum habere gratiam habitualem.

t trum autem id quod in secunda ratione dicitur, scilicet quod necetur e>i rationalem creaturam per gratum elevari ad videndum ut amandum Deum, dicat ncecvMtalcm simpliciter, non est praeventis propositi: cui sut est quod dicat nccc*ritatvn secundum ordinem rebus statutum et consonum. Sic enim animae Christi conditiones exquirimus: ct non semper dc divina omnipotentia Jis-cnmiD.

III In eodem articulo, circa rationem tertiam dubium occurrit: quoniam quaestio lita tota proposita est de gratia Christi *secundum quod est singularis homo* -; ratio autem * ista procedit dc Christo secundum quod est caput aliorum 1 hominum. Divertere igitur videtur a gratia singulari ad gratiam capitale.

Ad hoc dicitur primo quod, quia alia eat ratio medii, aha ratio capiu*, ideo, uum in littera sil sermo dc Christo n.eundum quod e«t mediator, non sequitur quod divertatur ad Christum secundum quod est caput.

Dicitur secundo, ct melius, quod gratia Christi in ordine ad genus humanum, sire secundum ordinem mediations. sive cupitis, sive aliquo alio simili modo, habet in se duo. Primo, est bonum habentis: quoruam idoneum ic dignum formalitcr reddit ipsum ut sit mediator vel caput, etc. Secundo, est bonum aliorum: dum mediat ct influit, etc. Et licet secundo modo spectet ad gratiam capitalem. primo tomen modo spectat ad gratiam singularem. Et propterca optime in littera concluditur ex effectu mediationis vel influxus in alios, esse habitum in Christo dignificantem ipsum formalitcr, et constituentem in uli eminentia ut cx ipso in alios redundet gratia: constat enim bonitatem ct dignitatem hanc magnum c-e bonum singularis hypostasis vel animae, sicut si cx necessitate illuminandi alios inferrem quod illud in se valde lucidum oportet esse. Nulla ergo est dhersio, sed gratia singularis cx cf-fectu concluditur.

ijphjr».i. Hb. I>, cv·».

ik u

» non fuit conveniens habere simul ’ omnes vir-
tutes: sicut patet de liberaliiate et magnificentia,
• V»D» j . quae habent actum suum circa divitias, quas
Christus contempsit, secundum illud Matth. vm*:
Filius Hominis non habet ubi caput suum reclinet.
Temperantia et continentia sunt circa con-
cupiscentias pravas: quae in Christo non fuerunt.
Ergo Christus non habuit virtutes.
• r* ., » <» - Sed contra est quod super illud Psalmi *Sed*
• umb <«orj In *lege Domini voluntas eius*, dicit Glossa ■: *Hic*
»ab nom Akt. *ostenditur Christus plenus omni bimo.* Sed *bona*
• n .v-i *qualitas mentis* est virtus *. Ergo Christus fuit
plenus omni \irtute.
• P IP’, qu. << Respondeo dicendum quod, sicut in Secunda
ire 4- Parte habitum est, sicut gratia respicit essen-
tiam animae, ita virtus respicit eius potentiam
Inde oportet quod, sicut potentiae animae de-
rivantur ab eius essentia, ita virtutes sunt quae-
dam derivationes gratiae *. Quanto autem ali-
quod principium est perfectius, tanto magis im-
primit suos effectus. Inde, cum gratia Christi
fuerit perfectissima, consequens est quod ex ipsa
processerint virtutes ad perficiendum singulas
potentias animae, quantum ad omnes animae
actus. Et ita Christus habuit omnes virtutes.
• t». ÓX Ad primum ergo dicendum quod gratia sufficit
homini quantum ad omnia quibus ordinatur ad
beatitudinem. Horum tamen quaedam perficit
gratia immediate per seipsam, sicut gratum la-
cere Deo, et alia huiusmodi: quaedam autem
mediantibus virtutibus, quae ex gratia procidunt.
Ad secundem dicendum quod habitus ille he-
roicus vel divinus non differt a virtute com-
muniter dicta nisi secundum perfectiorem mo-
dum, inquantum scilicet aliquis est dispositus ad

bonum quodam olliiori modo quam communiter
omnibus competat. I nde per hoc non ostendi-
tur quod Christus non habuit virtutes: sed quod
habuit eas perfectissime, ultra communem mo-
dum. Sicut etiam Plotinus posuit quondam su-
blimem modum virtutum, quas esse dixit *pur-*
pali animi ■.

\n tertium dicendum quod liberaliias et ma-
gnificentia commendamur circa divitias inquan-
tuin aliquis non tantum appretiatur divitias quod
velit eas relinere praetermittendo id quod fieri
oportet. Ille autem minime divitias appretiatur
qui penitus eas contemnit el abiicit propter per-
fectionis amorem. Et ideo in hoc ipso quod Chri-
stus omnes divitias contempsit, ostendit in se
summum gradum liberulitatis et magnificentiae.
Licet etiam librcralitatis actum exercuerit, secun-
dum quod sibi conveniens erat, faciendo pau-
peribus erogari quae sibi dabantur: unde, cum
Dominus dixit ludae, loan, xin , *Quod facis, fac*
citius. discipuli intellexerunt Dominum mandasse
quod *egenis aliquid daret* *.

Concupiscentias autem pravus Christus omnino
non habuit: sicut infra patebit. Propter hoc ta-
men non excluditur quin habuerit temperantiam:
quae tanto perfectior est in homine quanto ma-
gis pravis concupiscentiis caret, (nde, secundum
Philosophum, in VII *Ethic.* *, temperatus in hoc
differt a continente, quod temperatus non habet
pravas concupiscentias, quas continens patitur.
Inde, sic accipiendo continentiam sicut Philo-
sophus accipit, ex hoc ipso quod Christus ha-
buit omnem virtutem, non habuit continentiam,
quae non est virtus ♦, sed aliquid minus vir-
tute *.

• Qiu it , m. t.

laa it.

• o x j Mfc.
bh. IV. ap. 11,
p. β. : s. a
Let. txa

a) *simul.* – Om. *tertia.*

Commentaria Cardinalis Caietani

I s titulo secundi articuli quaestionis septimae, adverte
quod quaestio est de virtutibus quae- simpliciter vocantur
virtutes: quales in philosophia ct in theologia simul sunt
morales, et rursus in theologia sunt théologales; hac enim
bonum faciunt habentem -. Intellectuales autem virtutes
non simpliciter bonum, sed secundum intellectum faciunt
hominem bonum: non enim dicitur homo bonus ex hoc
quod est doctus, sed ex hoc quod iustus, temperatus,
fortis, etc. Unde de illis postea erit quaestio, cum scilicet
de scientia animae Christi tractabitur *.
• Ariuot E.AL* In corpore articuli unica est conclusio, responuva quae-
lib. II, <<f. m sito affirmative: *Christus omnes virtutes habuit*. Probat.
Th’ Gratia Christi fuit perfectissima. Ergo ex ipsa processe-
lezt i* runt virtutes ad perficiendum singulas potentias animae
quantum ad omnes animae actus. Ergo Christus habuit
omnes virtutes. - Antecedens supponitur. – Consequentia
prima quantum ad duo in ea contenta probatur: primum
est quod ex gratia procedant virtutes; secundum est quod
ex perfectissima procedant virtutes ad perficiendum ad
omnes actus animae. Primum probatur: Sicut gratia est
in essentia animae, ita virtus in potentia; Ergo, sicut ab
essentia fluunt potentiae, ita a gratia virtutes. Secundum
vero probatur: quia quanto aliquod principium est perfe-
ctius, tanto magis imprimit suos effectus.
• An. >-.4.. 1. Nota cjrca sensum conclusionis, quod inferius - ex-
planandum restat quomodo, cum hoc quod Christus ha-
buit omnes virtutes, stat quod non habuerit virtutem tide!

neque spei. Et stat resolutio in hoc. quod Christus habuit
omnes virtutes non ponentes ex sui ratione defectum ali-
quem in anima Christi. qui simul erat viator et compre-
hensor.

Cetera huius rationis discussa sunt superius -, cum de
gratia tractatum est.

II. In responsione ad secundum eiusdem articuli, habes
ab Auctore solutionem illius quaestionis, an virtus heroica
differat specie a virtute communiter dicta. Hinc enim aperte
habes partem negativam, dum dicitur quod *non differt nisi*
secundum perfectiorem modum. Est ergo excellentia he-
roica in modo, non in formati differentia sita. Et hoc
Auctor quasi probat ex simili apud Plotinum: ubi patet
non esse differentiam formalem. sed maioris et minoris
perfectionis tantum. El consonat rationi fugienti, ad instar
naturae, pluralitatem, ubi unum sufficit. Constat enim quod
ad actum fortitudinis quantumcumque celsum sufficit forti-
tudinis latitudo: sicut in naturalibus videmus quod ad quan-
tumcumque illuminationis actum sufficit latitudo luminis;
et ad actum frigefactionis latitudo irigoris; et sic de aliis.

III. In responsione ad tertium, adverte quod in virtu-
tibus quae sunt passionum moderativne, ut sunt istac de
quibus est sermo hic, duo inveniri possunt. Primum est
intus in anima. Et hoc est interior dispositio appetitus
humani, ut sic sit dispositus ne abduci possit a recto pro-
pter passiones. I t hoc est simpliciter necessarium haberi
per virtutem. Et quoad hoc omnes morales virtutes mo-

ar

derativac passionum optime salvantur in Christo: dum animum sic habituâtum intus habuit, iam circa divitias quam circa venerea, ut penitus abiccvrit illa a se secundum rectam rationem. Et ideo summe in eo commendatur et liberalitas ct magnificentia ct temperantia.

Secundum est quoad actu* exercitium. Et sic non oportet Christum omnis virtutis proprio actu exteriori uti: quoniam nunquam fuit tempus quo conveniens esset personae suae quod uteretur Omnibus, sed aliquibus tantum. Nunquam enim fuit tempus utendi magnificentia, quae est circa ma-

gnos sumptus: quia nunquam fuit conveniens ut esset dises ct haberet unde magnos sumptus faceret, qui. *cum esset Dominus omnium, factus eit egenus propter nos*9. IA ideo in littera actu libcrnlitatis dicitur usus, non nutem actu magnificentiae.

In eadem responsione ad tertium, attende quod caute Auctor loquitur negando in Christo continentiam, dum limitat continentiae rationem ad Aristotelis usum. Nam, sumendo continentiae nomen ct rationem communiiori usu. nihil prohibet Christum continentem appellare.

1Uerob. 1”
l. *Stif* i f-
p. »«n

ARTICULUS TERTIUS

I TRIM IN CHRISTO IT ERIT FIDES

Infra, nrt. 4; an. 8. <d 2; art. 9, ml 1; 1* 1P*. qu. 1xv, an. 5, ad 3; III *Sent.*, «fiat. un. qu. t, «rt. *ī*, qu* i, ad »;
dial. xwi, an. 3, ad J; IV, dirt. ttxm. qu. ni, art. 3, ad 6; Dr *Writ.*, qu. tut, trt. 1, ad 15; *tk Virtut.* qu. tv, an. 1, ad 13.

TI icrn M SIC PROCEDITUR. \ idutiir quod Christo fuerit fides. Fides enim est n°kili°r virtus quam vinutes morales, '—: '^-^puta temperantia ct liberalitas. Uniusmodi autem virtutes fuerunt in Christo, ut dictum est*. Multum ergo magis fuit in eo fides.

2. Praeterea, Christus non docuit virtutes quas ipse non habuit: secundum illud *Ad. i* *: *Coepit Iesus jacere et docere*. Sed ile Christo dicitur, *Heb. xii**, quod est *auctor ct consummatorfidei*. Ergo in en maxime fuit fides.

3. Praeterea, quidquid êst imperfectionis excluditur a beatis. Sed in beatis est fides: nam super illud *Jtom. i* *, */us/itia Dei revelatur iit eo ex fide iit fidem*, dicit Glossa *: *defide verborum et spei m fidem rerum et speciei*. Ergo videtur quod etiam in Christo fuerit fides: cum nihil imperfectionis importet.

Sed contra est quod dicitur *Heb. xi* *, quod *fides est argumentum non apparentium*. Sed Christo nihil fuit non apparens: secundum illud quod dixit ci Petrus, loan. ult. *: *77l omnia nosti*. Ergo in Christo non fuit fides.

Respondeo dicendum quod, sicut in Secunda parc * dictum est. obiectum fidei est res divina non visa. Habitus autem virtutis, sicut et quilibet alius, recipit speciem ab obiccto. Et ideo, ex-

cluso quod res divina non sit ’ visa, excluditur ratio fidei. Christus autem in" primo instanti suae conceptionis plene vidit Deum per essentiam, ut infra * patebit L Unde fides in eo esse non potuit.

Ad primum ergo dicendum quod fides est nobilior * virtutibus moralibus, quia est circa nobiliorem materiam: sed tamen importat quendam defectum in comparatione ad illam materiam, qui defectus in Christo non fuit. Et ideo non potuit in eo esse fides: licet fuerint in eo virtutes morales, quae in sui ratione huiusmodi defectum non imponam per comparationem ad suas materias.

Ad secundum dicendum quod meritum fidei consistit in hoc quod homo, ex obedientia Dei, assentit istis quae non videt: secundum illud *Rom. i* *: *Ad obediendum fidei in omnibus gen- tibus pro v. 5. nomine eius*. Obcdientiam autem ad Deum plenissime habuit Christus: secundum illud *Philipp. 11* *: *Factus est obediens usque ad mortem*. Et sic nihil ad meritum pertinens docuit quod ipse excellentius non impleret.

An tertii m dicendum quod. sicut Glossa * ibidem dicit, *fides proprie est qua creduntur quae non ridentur* ♦ Sed fides quae est rerum visanun» improprie dicitur, et secundum quondam similitudinem, quantum ad certitudinem aut firmitatem adhaesionis.

». *rj*.

*- 3Q

it , arb 3.

•Art. rcMcid

•vm. ».

· v<η.χ

. ic, n. ù -
. Icit iv

• vm. »7.

•°fj

.ritt.EthJe.

• s; r-
;rtt

IT ù-.4v n.

a) >lo»< *sit.* – *sit non* Γ ct tertie.
A *in.* – a E ct tertia.
γ) *patebit.* – *dicetur* lenia.

3) *nobilior.* – *virtut* ^JJit leni».
1) *pro.* – Edltinoc.; *in.*

Commentaria Cardinalis Caietani

titulus tertii articuli clarus est, de fide quae est virtus theologica, inquirens an fuerit in Christo.

In corpore articuli unica est conclusio, responso a quaesito negative: *In Christo non potuit esse fides*. Probatur. Obiectum fidei est res divina non visa. Ergo, excluso quod res divina sit non visa, non remanet ratio fidei. Ergo in Christo non potuit esse fides. — Antecedens ex priori patet Libro. Prima consequentia probatur: quia habitus virtutis recipit speciem ab obiccto, sicut etiam quilibet alius habitus. – Secunda vero consequentia probatur: quia Christus ab instanti suae conceptionis plene vidit Deum per essentiam.

II. Sed occurrit statim hic dubium, cum obiectum habeat rationem materiae circa quam versatur habitus, quo pacto ex defectu materiae circa quam potest inferri defe-

ctus habitus: cum contingat pauperem esse magnificum (et dc Christo hoc iam affirmatum est), ct tamen defectus divitiarum, seu magnorum sumptuum, circa quos est magnificentia. intervenit. Cur non potest similiter dici quod in Christo luit fidei habitus, quamvis defuerit illius materia circa quam, *cilicct res divina non apparens: sicut fuit in eo magnificentia, quamris illius defuerit materia circa quam?

Ad hoc dicitur quod, quamvis materia circa quam versatur virtus ct obiectum coincidcrc inveniantur, aha tamen est ratio formalis obiecti, ct alia ratio propria materiae. Et ideo, si deficiat aliquid sub ratione materiae, non proptcrca oportet deficere habitum: sed si deficit *uh ratione formali obiecti, oportet habitus illius rationem formalem deficere. Et si impossibile fuit et est obiectum aliquod

: ap.
a.iV.

formalilcr locum habere respectu alicuius, impossibile quoque est et fuit in illo locum habere habitum illum. In proposito autem totum oppositum invenitur respectu magnificentiae cl fidei. Quin respectu fidei, res quae sunt materia quae creduntur, inveniuntur apud intellectum Christi, ut Trinitas, etc., sed non sub illa ratione formali qua creduntur, quia non ut non visae: quia huiumiodi ratio formalis ponit imperfectionem in Christi anima. Et ideo nec luit, nec essa potuit in Christo habitus fidei. Respectu autem magnificentiae, res quae sunt materia magnificentiae, ut divitiae, defuerunt, sed ratio formalis carum, *quomodo*, scilicet, *quando*, *ubi*, *sicut*, *pro quo. etc.*, *oportet*, *exponendae essent*, non deerat animo Christi: quia haec nullam imperfectionem ponit intus in anima eius; sicut

nec etiam defectus materiae magnificentiae redundabat in aliquam imperfectionem animae. Et ideo optime cx defectu obiecti formalis defectus fidei conclusus est; cx defectu autem materiae magnificentiae non sequitur defectus magnificentiae interioris.

III. In responsione ad secundum eiusdem articuli, nota glossam aliam, quomodo omne* virtutes, includendo etiam fidem ct spem, fuerunt in Christo: scilicet, quantum ad meritum. Implevit siquidem excellentius quidquid meritorii actu* est tam credendo quam sperando, quamvis non eodem modo, quia non credendo aut sperando: sicut quidquid cognoscit sensus, cognoscit intellectus, sed non eodem modo.

ARTICULUS QUARTUS

VTRLM IN CHRISTO FUERIT SPES

Infra, art. 6. -4 i; an. «, «4 3; are. 9, <d 1; l* II**, qu. Ltv, ari. 5, «J 3; II* III-, qu. xrtu. Art. 3, ad i; III *Sent.* J»ii. un, qu. 1, art. 3, qu- 1. ul 1; diu. wi, qu. n, n 5. qu* 1: Zk- *Writ*, qu. xjux, art. 4, ad 15; Zk *Wrtut.* qu. iv, art. 1, ad 13; <xl. 4, J iC. *In* XV, XXX; *Ad IM.*, *cup.* n, kct. tn.

QUARTUM SIC PROCEDITUR. VidetUF quod JSiZavtJ III, uer*l spes. Dicitur enim in Psalmo' ex persona Christi, secundum Glossam @ : *In te, Domine, sperari*. Sed virtus spei J est qua homo sperat in Deum. Ergo virtus spei fuit in Christo.

• P» XIX, ven.3
Ut. IU
3
•fntcrtln. c(Ord.
Caxiod. »Mp<r
tital. 1***tan
A

II II**qn.»
•re i, *J s: an.
\$: art b, urn.>.

2. Praeterea, spes usi expectatio futurae beatitudinis, ut in Secunda Pane * habitum est. Sed Christus aliquid expectabat ad beatitudinem pertinens, videlicet gloriam corporis. Ergo videtur quod in eo fuit spes.

• Ver». U.

T

• Ver* 34

3. Praeterea, unusquisque potest sperare id quod ad eius perfectionem perlinet, si sil futurum. Sed aliquid erai luturum quod ad perfectionem Christi pertinet: secundum illud *Ephes.* iv*: *Ad consummationem T sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi*. Ergo videtur quod Christo competebat habere spem.

• Art. rr»cc;J.

Sed contra est quod dicitur *Rom.* vtif l: *Quod ridet quis, quid sperat?* Et sic palet quod, sicut fides est de non \isis, ita et spes. Sed fides non fuit in Christo, sicut dictum est ♦ Ergo nec spes.

Respondeo dicendum quod, sicut de ratione fidei est quod aliquis assentiat his quae non videt, ita de ratione spei est quod aliquis expeetêt id quod nondum habet. Et sicut fides, inquantum est virtus theologica, non est de quocumque non viso, sed solum de Deo. ita etiam spes, inquantum est virtus theologica, habet pro obiccto ipsam Dei fruitionem, quam l principaliter homo expectat per spei virtutem. Sed ex consequenti ille qui habet virtutem spei, potest etiam in aliis divinum auxilium expectiarc: sicut et ille qui ha-

bet virtutem fidei, non solum credit Deo de rebus divinis, sed de quibuscumque aliis sibi divinitus revelatis.

Christus autem u principio suae conceptionis plene habuit fruitionem divinam, ut infra * dicitur. Et iduo virtutem spei non habuit. Habuit tamen spem respectu aliquorum quae nondum erat adeptus: licet non habuit fidem respecu quorumcunque. Quia, licet plene cognosceret omnia, per quod totaliter fides excludebatur ab eo, non tamen adhuc plene habebat omnia quae ad eius perfectionem pertinebant, puta immortalitatem et gloriam corporis, quam poterat sperare.

* Qu ww, m
4-

Ad primum ergo dicendum quod hoc non dicitur de Christo secundum spem quae est virtus theologica: sed eo l quod quaedam alia speravit nondum habita, sicut dictum est ;.

«
• lo eorpotu

An secundum dicendum quod gloria corporis non perlinet ad beatitudinem sicut in quo principaliter bealitudo consistat, sed per quandam redundantiam a gloria animae, ut in Secunda Parte * dictum est. Inde spes, secundum quod est vinus theologica, non respicit beatitudinem corporis, sed beatitudinem animae, quae in divina fruitione consistit.

• i n 0 -, qu-rt,
m

Ad tertium dicendum quod aedificatio Ecclesiae per conversionem fidelium non pertinet ad perfectionem Christi qua in se perfectus esi: sed secundum quod alios ad participationem suae perfectionis inducit. Et quia spes dicitur proprie respectu alicuius quod expectatur ab ipso sperante habendum, non proprie potest dici quod virtus spei Christo conveniat ratione inducta.

«l secundum Glossam. – Om, P.
Pf spei. – PDF; etiam spei.
y) consummationem. – confirmationem GIUc.

ijjjjwi Dei fruitionem, quam. – ipsum Dram exitui fruitionem
tertia.
i) co. – l' et tertia; et am ABI>pC. secundum l iC ct a

Commentaria Cardinalia Caietani

Trrrus clarus, de \$pc quae est virtus theologica quae-rens.
In corpore articuli duo fiunt. Primo, respondetur quae-sito negative, scilicet: *In Christo non fuit spes*. Secundo,

ponitur differentia inter defectum fidei ct defectum spei in Christo, quantum ad hoc. quod fides nullo modo fuit in Christo: spes autem, quantum ad 'ccund.uio sperata, in Christo fuit.

QUAESTIO VU, ARTICULUS VI

enim ad rationem virtutis ut *opus bonum reddat*, u! dicitur in II *Eihic*. * Et ideo de ratione doni timoris non est illud malum quod respicit timor, sed eminentia illius boni, scilicet divini, cuius potestate aliquod malum infligi potest. Spes autem, secundum quod est vinus, respicit non solum actorem boni, sed etiam ipsum bonum inquantum est non habitum. Et ideo Christo, quia

5) *quis*. – *qui* tertia.

Commontaria Cardinalis Ctüetani

ItJies clarus est. – In corpore articuli unica est conclusio responsive quae*ito: *ht Christo fuit timor Dei, non respectu mali, sed respectu eminentiae Dei, prae*

Haec conclusio in littera primum declaratur quoad terminos duos, distinguendo duo oblecta timoris: scilicet malum terribile; et eminentiam potentis indigere malum. Quae probatur: quia, nisi esset eminens, non timeretur. Deinde declaratur quid sil in Christo iste effectus timoris eminentiae: dicendo quod est affectus rcverentialil tantae eminentiae. Demum probatur, quoad primam partem affirmativam. auctoritate Apostoli, *ad Hebraeas*. Et quoad comparativam, auctoritate Isaiae: *Deplebit cum Spiritus timoris Domini*.

II. Occurrit hic dubium circa timorem rcverctinlcm Christi: ex co quod eminentia Dei potenti* indigere malum. aut habuit rationem reverendi quatenus eminentia Dei absolute; aut quatenus eminentia est potentis inihgcre malum. Non potest dici primum. Tum quia eminentia Dei, ut de, venerandum adorandumque sonat, non timendum: cum non dicat ordinem ad malum. - Tum quia expresse Auctor, in ari. i qu. xiu Primae Secundae, dixit quod tam Deus, quam quilibet alius potens, est obiectum timoris ut causa mali: ac per hoc. Deus obiectum timoris ut eminens, non absolute, sed ut eminentia est causativa mali, intelligitur. Quod etiam in hac littera confirmatur, ubi eminentia ponitur ratio quod timeatur quia superatis a est ad causandum malum

Ncc potest dici secundum. Quia Christus nullum malum poenae pro culpa aut separationem a Deo timebat, ut in littera dicitur. In idem autem redit timere malum aliquod, et timere potentiam indictivam mali. Nec differunt nisi sicut per se ct per aliud quia scilicet malum per se timemus; potentiam autem indictivam per aliud, hoc est propter malum, quia in ordine ad possibile malum ab illa potentia timor insurgit. Unde, si subtrahatur ab eminenti potentia ordo ad malum. nulla restat ratio timoris. Et quia sic fuit in Christo, quoniam certus ac >ecuru* erat quod nullum poterat a Deo sibi provenire malum fugiendum per donum timoris, consequens est quod ncc respectu divinae eminentiae fuit in Christo timor reverentialis: nam timor revcrentialis quidam lunor est.

III. Ad hoc dicitur quod procul dubio Deus non est obiectum timoris nisi in ordine ad malum: quia bonum non timetur nisi in ordine ad malum, quod est per se primo timoris obiectum. Et ideo eminentia divina in proposito ponitur timoris obiectum non absolute, sed ut causa mali. Verum duplicem habet divina eminentia ordinem ad malum ut causa ad effectum: primo, absolute; secundo, ut substat divinae voluntati. Si consideretur divina eminentia secundum suum posse quod habet ad causandum malum, sic procul dubio timendi rationem retinet: quia secundum se habet posse causare malum. Si vero consideretur divina eminentia ut stat sub determinatione divinae voluntatis ad non causandum executive malum, sic

iam habebat perfectum beatitudeinis bonum, non attribuitur virtus spei, sed donum timoris.

An secundum dicendum quod ratio illa procedit de timore secundum quod respicit obiectum quod est malum.

Ad tertium dicendum quod perfecta caritas foras mittit timorem servilem, qui respicit principaliter poenam. Sic autem timor non fuit in Christp.

non habet rationem timendi: quia haec conditio reddit creaturam securam ct certam de impossibilitate mali in effectu. Potest ergo divina eminentia, non solum absolute (quo modo non est obiectum umoris), sed ut causa mali, abstrahere a possibili caccutionc mali: et sic esse obiectum timoris absque ordinc nd malum possibile evenire. Sed non potest, ut causa mali, abfttraherc ab hoc quod ipsa secundum jc est potens causare malum.

Et quia sic erat m Christo, ideo utrumque de Christo dicitur: scilicet, ct quod non erat in eo timor mali possibili... fugiendi scilicet per donum timori»; ct quod erat in eo umor eminentiae divinae potentis inihgcre malum. Contemplando siquidem divinam eminentiam ut causam potentem, quantum cx *c c-J. infligere malum, insurgebat timor reverentfalb ad illam: quamvis, sciendo eminentiam ill.!!!! e*5C causam determinatam ad non causandum in se humsmodi malum, securus esset, absque suspicione quacumque huiusmodi mah.

Et per haec palet solutio obectorum: ct quod omnia consonant.

IV. In respimrionc ad primum eiusdem articuli sexti, si distinctionem i im * dictam de duplici ordine causae nd effectum. applicueris ad litteram, videbis differentiam inter timoris donum ct spei virtutem, in littera potitem. Habet siquidem actor rive boni sive mali duplicem ordinem ad suum effectum: primo, secundum w, pro quanto est potens cadsare bonum sive malum, etiam mihi; secundo, ut praeparatu» est ad exacutionem boni vel mali. Tunc autem tantum timetur malum vel speratur bonum exactore, quando ulerque ordo intervenit. Quando autem primus tantum, tunc actor tantum respicitur.

In littera igitur ponitur differentia inter virtutem spei ct donum timori» in hoc. quod spes est respectu boni in exacutione, ct respectu actoris boni utroque modo: timor vero non est respectu mali, nec respectu actoris ut executivi. sed respectu actoris potentis secundum se malum causare. Et ratio redditur in littera cx communi ratione doni ct virtutis: quia scilicet commune est virtuti et dono per se primo respicere bonum, quia virtus primo *bonum facit* \ Hinc enim sequitur quod spes, quae non solum *Ct. te cit «a inquantum donum, sed secundum propriam rationem spei, f

directe respicit bonum, omnia quae convenire nata sunt spei, retineat: ac per hoc. quod sit boni habendi, seu non habiti. Timor autem, quia secundum propriam rationem timoris directe respicit malum, sed quatenus elevatus est in celsitudinem doni, proprie ct per se respicit bonum, non retinet ea quae se tenent cx parte mali, sed ad id quod se tenet ex parte boni, tendit. Et ideo minimum retinuit de aspectu ad malum timoris donum in Christo: dum in solum tendebat actorem mali, non ut e.xecutivum, sed ut m se potentem causare malum. Quo fit ut virtus spei in Christo non fuerit: utpote ponens Deum non haberi ab anima Christi. Timoris autem donum in eo hient: utpote solam reverentiam actoris mali ponens in Christi anima.

ARTICULUS SEPTIMUS

UTRUM IN CHRISTO FUERINT GRATIAE GRATIS DATAE

*bi baia*m, cup. t.

D SEPTIMI M SIC PROCEDITUR. **Videtur** quod

Vwvw 'n Christo non fuerint gratine gratis da-
JfôSëXê tae. Ei enim qui habet aliquid secun-
plenuitndinem, non competit illud
habere secundum participationem. Sed Christus
habuit gratiam secundum plenitudinem : secun-
dum illud Ioan.!: *Plenum gratiae ct veritatis*,
Gratiae autem gratis datae videntur esse quae-
dam participationes divisim et particulariter di-
versis attributae: secundum illud I *Cor.* xu *: *Divisiones gratiarum sunt*. Ergo videtur quod in
Christo non fuerint gratiae gratis datae.

e. Praeterea, quod debetur alicui, non vide-
tur esse gratis ei datum. Sed debitum erat ho-
mini Christo quod sermone sapientiae et scien-
tiae abundaret, et potens esset m virtutibus fa-
ciendis, ct alia p huiusmodi quae pertinent ad
gratias gratis datas*: cum ipse sit *Dei virtus et
Dei sapientia*, ut dicitur I *Cor.* i *. Ergo Christo T
non fuit conveniens habere gratias gratis datas.

3. Praeterea, gratiae gratis datae ordinamur
aj utilitatem fidelium , secundum illud I *Cor.* xn ♦ *Unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem*.
Non autem videtur ad utilitatem * pertinere ha-
bitus, aut quaecumqne dispositio, si homo non
utatur: secundum illud *Eccli.xx**: *Sapientia abs-
condita. et thesaurus invisus, quae utilitas in utris-
que?* Christus autem non legitur usus fuisse
omnibus gratiis gratis datis; praesertim quantum
ad genera linguarum. Non ergo in Christo fue-
runt omnes gratiae gratis datae.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in Epi-
stoIa *Dardanum* *, quod sicut in capite sunt '
omnes sensus, ita in Christo luerunt omnes gra-
tiae.

Respondeo dicendum quod, sicut in Secunda
^arte * habitum est, gratiae gratis datae ordinan-
tur ad fidei et spiritualis doctrinae manifestatio-
nem. Oportet autem eum qui docet, habere ea
per quae sua doctrina manifestetur: aliter sua
doctrina esset inutilis. Spiritualis autem doctrinae
et fidei primus et principalis Doctor est Chri-

stus: secundum illud *Hcb.* 11 ♦ *Cum initium ac-
cepisset enuntiari a Domino ', per eos qui audie-
runt in nos confirmata est, contestante Deo si-
gnis et prodigiis*, etc. I ndc manifestum est quod
in Christo luerunt excellentissime omnes gratiae
gratis datae, sicut in primo et principali Ductore

An primum ergo dicendum quod, sicut gratia
gratum faciens ordinatur ad actus meritorios tam
interiores quam exteriores, ita gratia gratis data
ordinatur ad quosdam actus exteriores fidei ma-
nifestativos r, sicut est operatio miraculorum, ct
alia huiusmodi. In utraque autem gratia Christus
plenitudinem habuit: inquantum enim divinitati
unita erat ' eius anima, plenam efficaciam ha-
bebat ad omnes praedictos ' actus perficiendos.
Sed alii sancti, qui moventur ' a Deo sicut in-
stramenta non unita, sed separata, particulariter
efficaciam recipiunt ad hos vel illos actus per-
ficiendos. Et ideo in aliis sanctis huiusmodi gra-
tiae dixiduntur: non autem in Christo.

Ad seci NDtm dicendum quod Christus dicitur
Dei virtus e! Dei sapientia, inquantum est ae-
ternus Dei Eilius, Sic autem non competit sibi
habere gratiam, sed potius esse gratiae largito-
rem *. Competit autem sibi gratiam habere se-
eundum humanam naturam.

Ad tertium dicendum quod donum linguarum
datum est Apostolis quia mittebantur *ad docen-
das omnes gentes* ♦ Christus autem in una sola
Iudaeorum geme xoluit personaliter praedicare:
secundum quod ipse dicit, Matth. xv*: *Non sum
missus nisi ad oves quae perierunt domus Israel*;
ct Apostolus dicit, *Pom.* xv *: *Dico desum Chri-
stum ministrumfuisse Circumcisionis*. Et ideo non
oportuit quod loqueretur pluribus linguis. Nec
tamen defuit ei omnium linguarum notitia: cum
etiam occulta cordium non essent ei abscondita,
ut infra* dicetur, quorum voces quaecumque
sunt signa * Nec tamen inutiliter hanc notitiam
habuit: sicut non inutiliter habet habitum qui
eo non utitur quando non est opportunum.

) *divliim* – Tertia; *divinae divitim*.
if) *aha*. – in *aliis* P, *aliis* cetera tertia.
T) *Christo*. – Tertia; po>t *futi* D, *eum* poit *habere* F. om. ceteri.
) *utilitatem*. – *aliorum* tddit tenta.
t) *capite sunt*. – Tertia; *Christo fuerunt*.
enuntiar a *Domino*. – *enarrari per Dominum* P; eadem mox
pro *prodigii*», *portenti*». Ci. qu. xxxviii, art. 3. *g*

v.) *manifestativos*. – PEGIII; *manifactro*» X *manifestationu* ceteri.
ô) *enim divinitati unita* – 4 *divinitate unita* tertia praeter P.
t) *praedicto*». – Om. BCDFa.
x) *moventur*, – E ct tertia ; *movebantur* BCDFa; *Sed ahi.. petf-
ciendo*» om. A.
) *pratiac largitorem*. – *gratiae datorem* GUI. *datarem gratiae*
cdibonc».

Commentaria Cardinalis Caietani

m-Li s articuli septimi ut sonat intelligitur.
In corpore unica est conclusio, responsiva quaesito
anmmative: *hi Christo fuerunt excellentissime omnes gra-
tiae gratis datae*. Probatur. Oportet eum qui Jocet habere
ea per quae sua doctrina manifestetur. Ergo oportet in
Christo excellentissime fuisse omnes gratias gratis datas. –

Antecedens probatur. Quia alias sua doctrina esset inuti-
lis. Consequentia vero probatur. Quia Christus c>t pri-
mus ct principalis Doctor fidei: et gratiae gratis datae sunt
ea per quae fidei Spiritusque doctrina manifestatur.
Ubi nota quod Christus dicitur primus et principalis
fidei Doctor, vel quia persona illa habet etiam tempore

primatum in docendo: vel quin non obumbratae, sed re-
velatae fulci Doctor primus tempore et principalia aucto-
ritate fuit Christus secundum quod homo, prout de ipso
est sermo hic. Et hoc auctoritati Apostoli, *ad Heb.* n. ",
consonat, ubi salus initium manifestae narrationis a Chri-
sto in quo *novumque locutus est* -, sumpsisse di-
citur.

Super hoc autem quod Christus est primus ac princi-
palis Doctor, fundatur consequentia non solum gratiarum,
sed etiam excellentissimo modo gratiarum, in Christo.
Decet enim primum ac praecipuum Doctorem excellentius
aliis sc habere in doctrina et requisitis ad illam. Propter
quod in littera, in calce corporis, huius sequelae ratio tan-
gitur, dicendo: *sicut in primo et principali fidei Ductore.*

II. In responsione ad primum eiusdem septimi articuli,
cum legis differentiam inter Christum et alios sanctos in
hoc quod in aliis tonetis gratiae gratis datae dividuntur,
non autem in Christo: intelligit non de diversitate et uni-

late, quasi in Christo omnes gratiae gratis datae «nt una
gratia. in aliis vero sanctis alia sit gratia prophetiae, alia
gratia sanitatum, alia gratia miraculorum, etc.,; quoniam,
sicut virtutes infusae, quae spectant ad gratiam gratum
facientem, multiplicantur in Christo sicut in aliis sanctis,
et non omnes virtutes in Christo sunt una virtus, ita mul-
tiplicantur, tam in Christo quam in aliis sanctis, gratiae
gratis datae. Sed intelligit de divisione et indivisione totius
et partium: hoc est, quod in Christo fuit lita plenitudo
gratiarum gratis datarum; in aliis vero sanctis fuit partiali-
ter. Quia uni sancto una gratia, et alteri alia, iuxta do-
ctrinam Apostoli -; et rursus, uni sancto talis gratia, puta
prophetiae aut miraculorum, secundum talem mensuram *;
in Christo autem tota plenitudo, etc. Et ratio assignatur
in littera: quia humanitas Christi erat organum coniu-
ctum divinitati, alii vero sancti moventur a Deo ut instru-
menta -eparata. Quod si plenius non intelligis. vide, ultra
prius dicta, in IV *Contra Gentiles*, cap. xu. *

ARTICULUS OCTAVUS

UTRUM IN CHRISTO FUERIT PROPHETIA

IP li-*, qu. tasxir, sn. 5, ad 3; *De Verit.*, qu. xx, art. 6; *Qsmpfttd. Theol.*, rxp. <cxvi; *In* /<M>t, exp. tr. l cet, n; cap. n, lea. u.

octavum sic PHocmiTi r Videtur quod
in Christo non fuerit prophetia. Pro-
phetia enim importat quandam obscu-
ct imperfectam notitiam: secun-
Jurn illud *Num.* xi! *: *Si quis Jiicril infer vos pro-*
pheta Domini, per somnium aut in visione loquar
ad eum. Sed Christus habuit plenam et perfe-
ctam * notitiam: multo magis quam Moyses, de
quo ibi subditur * quod *palam, et non per ae-*
nigmata Deum vidit. Non ergo debet in Christo
poni prophetia.

2. Praeterea, sicut fides est eorum quae non
videntur, et spes eorum quae non habentur, ita
prophetia est eorum quae non sunt praesentia,
sed distant: nam propheta dicitur quasi *procul*
fans. Sed in Christo non ponitur fides neque
spes, ut supra * dictum est. Ergo etiam prophetia
non debet poni in Christo.

3. Praeterea, propheta esi inferioris ordinis
quam angelus: unde cl de Moyse, qui fuit su-
premus prophetarum, ut dictum esi in Secunda
Parie ", *Aci.* vu ** dicitur quod *locutus esi cum*
Angelo in solitudine. Sed Christus non esi *mi-*
noratus ab angelis secundum notitiam animae,
sed solum *secundum corporis passionem:* ul di-
citur *Heb.* II *. Ergo Udetur quod Christus non
fuit propheta.

Sed contra est quod de eo dicitur fl, *Deut.*
xviii *Prophetant suscitabit vobis Deus de fratri-*
bus vestris. Et ipse de se dicit, Matth. xm ♦ et
Ioan, iv*: *Non est propheta sine honore nisi in*
patria sua.

Respondeo dicendum quod propheta dicitur qua-
si *procul fans*, ve! *procul videns:* inquantum sci-

licet cognoscit et loquitur ea quae sunt procul
ab hominum sensibus; sicut etiam Augustinus
dicit, XVI *Contra haustum* ♦ Est autem conside-
random quod non potest dici aliquis propheta
ex hoc quod cognoscit et annuntiat ea quae sunt
aliis procul, cum quibus ipse non est L Et hoc
manifestum est secundum locum et secundum
tempus. Si enim aliquis in Gallia existens co-
gnosceret cl annuntiaret aliis in Gallia existenti-
bus ea quae tunc in Syria agerentur, propheti-
cum esset: sicut Eliseus ad 4 Giezi dixit, IV
Reg. v *, quomodo vir descenderat de curru et
occurrerat ei. Si vero aliquis in Syria existens
ea quae sunt ibi annuntiaret, non esset hoc pro-
pheticum. Et idem apparet secundum tempus.
Propheticum enim fuit quod Isaias praenuntiavit
quod Cyrus. Persarum rex, templum Dei esset
reaedificaturns, ut patet Isaias xj iv *: non autem
fuit propheticum quod Esdras hoc scripsit *,
cuius tempore factum est.

Si igitur Deus aut angeli, vel etiam beati, co-
gnoscent et annuntiant ea quae sunt procul u
nostra notitia, non pertinet ad prophetiam: quia
in nullo nostrum statum attingunt. Christus au-
tem ante passionem nostrum statum attingebat:
inquantum non solum erat comprehensor, sed
etiam vialor. Et ideo propheticum erat quod ea
quae erant procul ab aliorum viatorum notitia,
et cognoscebat et annuntiabat. Et hac ratione
dicitur in eo fuisse prophetia *.

Ad primum ergo DicENDi'm quod per illa verba
non ostenditur esse de ratione prophetiae aeni-
gmatica cognitio, quae scilicet est per somnium
et in visione: sed ostenditur comparatio aliorum

s) *perfectam.* - *apertam* icrti», orn. A.
p) *dicitur.* - *praedicatur* tertii.
y) *cit.* - *ted totum yuanda cogntHcit et annuntiat ea quae sunt*
aliis procul cum quibui ipse cit addunt DF.

δ) *ad.* - F cl terna pnefer G; *de.*
O *descenderat* - F et tertia; *descendebat.* I Pro *occurrerat, occurs*
rcbat AE.

• prophetarum, qui per somnium et in visione ꝛ
perceperunt divina, ad Moysen, qui palam et
non per aenigmata Deum vidit*; qui tamen⁷⁾
propheta est dictus, secundum illud *Dcut.* ult.*:
A'bn surrexit ultra propheta in Israel sicut Moyses.

Potest tamen dici quod . etsi Christus habuit
plenam et apertam notitiam quantum ad panem
intellectivam, habuit tamen in parte imaginative
quasdam similitudines, in quibus etiam poterat
speculari divina, inquantum non solum erat
comprehensor, sed etiam viator.

An secundum dicendum quod fides est eorum

quae non videntur ab ipso credente. Similiter
spes est eorum quae non habentur ab ipso spe-
rante. Sed prophetia est eorum quae sunt pro-
cul a communi hominum sensu, cum quibus
propheta conversatur et communicat in statu
viae. Et ideo fides et spes repugnant perfectioni
beatitudinis Christi: non autem prophetia.

Ad tertium dicendum quod angelus, cum sit
comprehensor, est supra prophetam qui est pu-
rus viator: non autem supra Christum, qui si-
mul luit viator et comprehensor.

7) *ltd artmdltur... visione.* – Tertia poeter pG; *lrd ponitur dijfc-
rtnll.i aliquorum fut »<rr wmnlum ct in titione E, ud ostenditur j-ct
comparat(Quem ad aliarum prophetaram quar per fonnium rt m*

visionr fpercipiunt) F, om prima cf pG; pro *comparatio* idetur *dijfe-
rcnti.i* legendum.
rj tamen. – Om. tertia.

Commentaria Cardinalis Caletani

In corpore articuli una est conclusio, responsis4
quaesito affirmative. scilicet; */n Christo fuit prophetia.*
Probatur. Christus fuit non solum comprehensor. sed via-
tor. Et cognoscebat ac dicebat quae procul ab aliorum
erant notitia. Ergo fuit propheta.

Consequentia probatur. Quia nJ prophetiam requiritur
quod cognita sint procul ah aliis cum quibus cognosceris ct
annuntians ctL Quod probatur ex differentia secundum lo-
cum ct secundum tempus: cl consequenter ex differenda
inter pure comprehcnsores ct viatores.

II. Ubi nota prima, ex Libro praecedenti, qu. ci.xxni,
art. t. et cv qu. cxxxrv, art. 5, quod cognitio prophetica
dupliciter sortitur esse procul; scilicet, vel ex parte co-
gnitionis; ct penes hoc distinguitur cognitio prophetica
communiter dicta a visione Dei per edentium. Vel ev parte
cognoscentia Et penes hoc distinguitur prophetia Moysi
et Christi a cognitione beatorum: quoniam beati non sunt
procul, quia comprchensores tantum; Moyse* autem fuit
simpliciter viator; Christus vero comprehensor et viator.
El propterea Auctor hoc in loco prophetiam in Christo
investigat et concludit ex parte cognoscentis, quia scilicet
Christus erat viator.

111. Nota secundo, NovitJe, quod probatio litterae se-
cundum locum el tempus, repetitione eiusdem loci, et
similiter temporis, respectu dicentis ct aliorum, eget, ha
quod in exemplo de loco ad partem negativam, scilicet.
*Si vero aliquis in Syria existent ea quae sunt ibi annun-
tiaret.* - subaudi, *existentibus in Gallia*, cum quibus non
est. a quibus tamen procul sunt gesta in Syria, – *non
esset propheticum.* Alioquin. scribentes litteras ex Syria
de gestis ibi. essent prophetae. Et similiter in exemplo de
tempore, *Non fuit propheticum quod Esdras scripsit po-
steris*, cum quibus non fuit, et a quibus procul fuit, *ae-*

dificationem templi. Alioquin, omnes historici casent pro-
phetae. Exigitur ergo ad prophetam utriuvque simul con-
cursus conditionis: scilicet, quod cognoscat ea quaesunt
procul ub aliis, cum quibus ipse est. Et ideo nec Deus,
nec sancti aut angeli sum prophetae: sed viatores.

IV. Xota tertio, quod duplici ratione Christus, inquan-
tum viator, potest dici propheta. Primo, ut ly *inquantum
viator* denoici conditionem tam cognitionis quam cogno-
scentis: quia scilicet prophetia convenit Christo ratione
cognitionis spectantis ad viam, rive intellectu sive imagi-
nation, ut dicitur hic in responsione secunda ad primum;
ct convenit sibi ratione conditionis cognoscenti», quia erat
viator.

Secundo, ut ly *inquantum viator* denotet conditio-
nem cognoscentis unium: ita quod Christus, quacum-
que creata cognitione noverit occulta aliis, propheta est;
quia cognitio illa Matons est, quamvis non inquantum
viator est sibi conveniat. – Nec propterea sequitur. *Chri-
stus ratione cognitionis comprehensivae est propheta,
Ergo inquantum comprehensor est propheta:* quoniam
ratione cognitionis comprehensivae, non m quocumque,
sed in viatore, est propheta Christus, l aleret nutem si ra-
tione cognitionis comprehensivae absolute Christus eseet
propheta: quod non dicimus. – Et ad hoc tendit responsio
prima ad primum, cum toto corpore articuli: dum dc
cognitionis conditione nulla est curn, sed dc conditione
cognoscentis.

V. Xota, Novitie, quarto, quod cum dicitur, *Christus
inquantum viator est propheta*, ly *inquantum* non redup-
licative tenetur, alioquin omnis viator esset propheta: sed
spccificativc, quoniam denotat conditionem in Christo qua
suscipit praedicationem prophetae. Est enim propheta quia
est viator, sicut Socrates est crispus inquantum capillatus,
quia crispitudincm habet non nisi quia capillatus.

ARTICULUS NONUS

UTRUM I I ERIT IN CHRISTO GRATIAE PLENITUDO

III *Sent.*, dw. xiu. qu. 1, art. 2, qu' 1; x, qu. 1, an 3, ad S; *Compend. Theot*^A cap. ccxiu, ccxiv; *In Ioan.*, cap. », lex vu».

nonum sic PRocED.Tir. Videtur quod
non luerit in Christo gratiae plenitudo.
¶ A gratia enim · derivantlir virtutes, ut
^in Secunda Pane * dictum esi. Sed in
Christo non fuerunt omnes virtutes: non enim

fuit in eo tides neque spes, ut ostensum est*. 'An
Ergo in Christo non fuit gratiae plenitudo.

2. Praeterea, sicut patet ex his quae in Se-
cunda Parte* dicta sunt, gratia dividitur in ope-
rantem et cooperantem. Operans autem gratia

a
• I* IP-, qu. Cl.
art a, >

a) *enim.* – Terti», *enim Giriiti,*

Quia virtus primi principii alicuius generis universaliter se extendit ad omnes effectus illius generis: ut patet de sole respectu generationis.

Ibi nota quod hic non occurrit quaestio de conclusione, sed ratio eius non caret scrupulo. Quoniam Christus esse *principium universale petieris habentium gratiam* dupliciter potest intelligi: primo, ut principium contentum in genere tali, scilicet habentium gratiam; secundo, ut principium universale talis generis non contentum in (ali) genere, sed supra illud. Si primo modo intelligatur, dato quod sit vera, non tamen sic probatur in littera: quoniam in littera subsumitur sub illa maiore de principio universalis extra genus; sicut si sol poneretur causa generis eorum quae generantur et corrumpuntur, ipse extra genus corruptibilium generabiliumque existens. Si secundo modo intelligatur, propositio non apparet vera: nam Christus est unus habentium gratiam, et non est extra genus habentium gratiam, iuxta illud, *plenum gratiae et veritatis*, Ioan. 1. Aut igitur maior, de universali principio ut sol respectu generabilium intellecta, non est ad propositum. Aut minor, de Christo, quod sit universale principium sic. est falsa.

Ad hoc dicitur quod propositio illa, *Christus habuit gratiam ut universale principium in genere habentium gratiam*, intelligitur de principio universalis non contento in tali genere, haec quod concedendum est quod Christo non est in genere. sed supra genus habentium gratiam: quoniam est supra generationem habentium gratiam in esse gratiae. – Nec propterea sequitur Christum non habere gratiam: sed non habere gratiam per generationem qua fiunt habentes gratiam. Est siquidem inter Christum et alios habentes gratiam haec differentia, quod alii habent gratiam per adoptionem: Christus autem non per idoptionem, sed per naturam. Nam ceteri filii sunt adoptivi: Christus autem non, sed de eo. Lue. 1. -, ad Beatam Virginem dictum est: *Quod ex te nascetur sanctum*. Cum ergo legis, *genus ha-*

bentium gratiam, intellige pennde ac si legeres, *genus filiorum adoptivorum Dei*: quoniam genus habentium gratiam per adoptionem est. Et quia Christus est universale principium generis habentium gratiam, sicut si sol poneretur universale principium generabilium secundum naturam, ideo oportet quod gratia Christi extendat se ad omnes gratiae effectus, sicut virtus solis ad omnia generabilia in natura se extenderet.

IV. In responsione ad tertium eiusdem articuli -, adverte quod aliud est loqui de gratia formaliter, hoc est sub ratione gratiae: et aliud de ipsa re, imino ipsis rebus quae sunt *gratia* et *dona gratiae*. Nam gratia non invenitur in Deo secundum se formaliter: cum creatae rei nomen sit, sicut *beneficium*. Dona vero gratiae in Deo sunt etiam formaliter: ut patet de sapientia, intellectu, caritate, iustitia. etc. Et propterea cum argumentum tertium in littera esset de donis gratiae, Auctor, non ad rationem gratiae sed donorum gratiae aspiciens, dixit duo. Primo, quod plenitudo gratiae, hinc est, donorum gratiae, attenditur in Christo secundum capacitatem creaturae. Secundo, quod non attenditur per comparisonem ad plenitudinem infinitam bonitatis divinae: et non dixit, *gratiae divinae*; descendunt enim gratiae creaturae non a gratia in Deo, sed a bonitate in Deo. haec quod inter gratiam formaliter, et res quae sunt dona gratiae, tantum interest quod dona gratiae, quia communia sunt Deo cum creaturae, si dicuntur plene inesse creaturae. intelligitur secundum capacitatem creaturae, et non secundum suos rationes formales absolute, secundum quas in sola divina sunt bonitate. Gratia vero sit ponitur plene, simpliciter et absolute in creatura, non oportet quod limitatio dicta subintelligatur: quia secundum suam rationem creatae rei nomen est proprium Quocirca ideo in littera responsionis huius distincta est plenitudo secundum capacitatem creaturae, et secundum quod in Deo, quia de donis gratiae, quae *descendunt a Patre luminum*, agebatur.

ARTICULUS DECIMUS

UTRUM PLENITUDO GRATIAE SIT PROPRIA CHRISTI

Infra, qu. xxvii. i. 5, ad 1; 111 *Seat.*, 111«t. xm, qu. i, art. 3, qu. 3, sd 3; *Compead. Tr.col.*, cap. ccxiv; *Expos. super Salut. Angel.*, *h Ioan.*, cep. 1. lecU viii; cip. 111, kn. vi; 1 *ad Cor.*, cap. xi, lect 1, cap. iu. lect, t; *Ad Colon.*, αip. r, lecL v.

Secundum decimum sic proceditur. Videtur quod plenitudo gratiae non sit propria Christi. Quod enim est proprium alicui, sibi soli convenit. Sed esse plenum gratia quibusdam aliis attribuitur: dicitur enim, Lue. 11*, Beatae Virgini, *Are, gratia plena: Dominus tecum* -; dicitur etiam, 11c7. vi*, *Stephaniis autem plentis gratia et fortitudine*. Ergo plenitudo gratiae non est propria Christi.

2. Praeterea, id quod potest communicari aliis per Christum, non videtur proprium Christo. Sed plenitudo gratiae potest communicari per Christum aliis: dicit enim Apostolus, *Ephes. m 2**: *Ut impleamini in omnem plenitudinem Dei*. Ergo plenitudo gratiae non est propria Christo.

3. Praeterea, status viae videtur proportionari statui patriae. Sed in statu patriae erit quaedam plenitudo: quia *in illa caelesti patria, ubi est plenitudo omnis boni, licet quaedam data sint excel-lenter, nihil tamen possidetur singulariter*, ut patet per Gregorium, in Homilia *de Centum Oribus* *.

Ergo in statu viae gratiae plenitudo habetur a singulis hominibus. Et ita plenitudo gratiae non est propria Christo.

Sed contra est quod plenitudo gratiae attribuitur Christo inquantum est Unigenitus a Patre: secundum illud Ioan. 1*: *Vidimus eum, quasi Unigenitum a Patre, plenum gratiae et veritatis*. Sed esse unigenitum a Patre est proprium Christo. Ergo et sibi proprium est esse plenum gratiae et veritatis.

Respondeo dicendum quod plenitudo gratiae potest attendi dupliciter: uno modo, ex parte ipsius gratiae: alio modo, ex parte habentis gratiam Ex parte quidem ipsius gratiae, dicitur esse plenitudo ex eo quod aliquis pertingit ad summum gratiae et quantum ad essentiam et quantum ad virtutem: quia scilicet habet gratiam et in maxima excellentia qua potest haberi, et in maxima extensione ad omnes gratiae effectus. Et talis gratiae plenitudo est propria Christo. – Ex parte vero subiecti, dicitur gratiae plenitudo l

3) *Dominus tecum*. — Om. tertii; eadem mox om. *autem*.
r) *Ephes. ni.* — P; *Ephes*, iv cetera tertia, Idem prima aed pou Dei.
y) *esi propria Christo... plenitudo*. — Et et tertia et, omitto »ero,

vetus Etcursalb, in quo tamen deletur per *vacat*; om. ABC; *fuit in Christo, ex parte habentis attenditur gratiae plenitudo D, est propria Chriito, alia est gratiae plenitudo ex parte habentis gratiam »C, est propria Christo, ex parte autem habentis dicitur esse plenitudo ed. a.*

• Ven. U

• Ven. JJ.

• Ver». 33.

• Ver». 3
B.

er». <9.

•Hwail XXXIV
iu Evaiψ

• Ven. 14

quando aliquis habet plene gratiam secundum suam conditionum: sive secundum intensionem, prout in eo est intensa gratia usque ad terminum praefixum ei a Deo, secundum illud *Ephes*, iv ✠ *Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi*; sive etiam secundum virtutem, inquantum scilicet habet facultatem gratiae ad omnia quae pertinent ad suum statum sive officium, sicut Vpostolus dicebat. *Ephes*, m * *Mihi autem, omnium sanctorum minimo, data est gratia haec, illuminare homines* etc. Et talis gratiae plenitudo non est propria Christo, sed communicatur aliis per Christum.

Ad primum ergo dicendum quod Beata Virgo dicitur gratia plena non ex parte ipsius gratiae, quia non habuit gratiam in summa excellentia qua potest haberi, nec ad omnes effectus gratiae: sed dicitur fuisse plena gratiae per comparationem ad ipsam, quia scilicet habebat gratiam sufficientem ad statum illum ad quum erat electa a Deo, ut scilicet esset mater Dei :. Et similiter Stephaniis dicitur plenus gratia, quia habebat gratiam sufficientem ad hoc quod esset idoneus minister et testis Dei, ad quod urat electus. Et

eadem ratione η dicendum est de aliis. Harum tamen plenitudinum una est plenior alia: secundum quod aliquis est divinitus praeordinatus ad aliorum vel inferiorum statum.

Ah secundum dicendum quod Apostolus ibi loquitur de illa plenitudine gratiae quae accipitur ex partu subiecti, in comparatione ad id ad quod homo est divinitus praeordinatus. Quod quidem usi vel aliquid commune, ad quod praeordinantur omnes sancti: vel aliquid speciale, quod pertinet ad excellentiam aliquorum. Et secundum hoc, quaedam plenitudo gratiae est omnibus sanctis communis: ut scilicet habeant gratiam sufficientem ad merendum vitam aeternam, quae in plena Dei fruitione consistit. Et hanc plenitudinem optat Apostolus fidelibus quibus scribit.

Ad tertium dicendum quod illa dona quae sunt communia in patria, scilicet visio, comprehensio et fructio, et alia huiusmodi, habent* quaedam dona sibi correspondentia in statu viae, quae etiam sunt communia sanctis. Sunt tamen quaedam praeogativae sanctorum, in patria et in via, quae non habentur ab omnibus*.

f| *dicitur pr.itia plena. Oieta eat ptf»a ftrdtia lente.*
Iki. – Untgtntli dua F ct lenia.
rj *eadem rattanf. – rationē eadem G, idem ccicm tertii ct Γ.*

1) *tancih. omiitui iancti» tcrùi,*
»/ *cmnibut. - I «C ct tertta; humlaibut.*

Commentaria Cardinalis Caletani

Scriptura attribuitur plenitudo gratiae: ut patet de Beata Virgine et Stephana.

In corpore est una distinctio bimembris, cum duabus conclusionibus responsivis secundum singula membra. Distinctio est haec. Plenitudo gratiae duplex est: vel ex parte gratiae: vel ex partu subiecti. Prima conclusio responsiva est: *Plenitudo gratiae ex parte gratiae propria est Christo*. - Secunda est: *Plenitudo gratiae ex parte subiecti non est propria Christo, sed communis est multis personis Christo.*

Prima conclusio probatur Quia solus Christus pertingit ad summum gratiae tam intensive, quantum ad essentiam; quam extensive, quantum ad virtutem, — Probat. Quia solus habet gratiam in maxima excellentia qua potest haberi; et in maxima extensione ad omnes gratiae effectus.

Secunda autem probatur. Quia aliis gratia datur intensive secundum mensuram cis a Duo praefixam, iuxta Apostoli auctoritatem. Et similiter datur vinus gratiae ad omnia quae pertinent ad suum officium vel statum, iuxta aliam Apostoli auctoritatem.

II. Nota hic primo, quod distinctio in praecedenti articulo posita de plenitudine gratiae intensive vel extensive, dividit quodlibet membrum distinctionis in hoc articulo in duas. Nam plenitudo gratiae secundum se attenditur hic tam intensive quam extensive: et similiter plenitudo gratiae ex parte subiecti attenditur tam intensive quam extensive. Quocirca in articulo praecedenti plenitudo gratiae absolute, hoc est sine additione, considerata distinctaque est: hic vero cum explicata additione, *vel ex parte sui vel ex parte subiecti*, considerata et distincta est. Unde in Christo est plenitudo gratiae simpliciter intensive et extensive. iuxta praecedentem articulum. Et in eodem solo est plenitudo gratiae ex parte gratiae, tam intensive quam extensive; et in eodem et aliis per ipsum est plenitudo gratiae ex parte subiecti, iuxta hunc articulum. Sed in Christo plenitudo ex parte subiecti coincidit cum plenitudine gratiae secundum se: quoniam Unigenitum a Patre

debet plenitudo gratiae secundum se. In aliis nutem est plenitudo ex parte subiecti limitata, ita quod non est plenitudo ex parte gratiae secundum se: quoniam haec est propria I nigeniti a Patre, ut prima huius articuli conclusio dicit.

Nota secundo, diligentissime, quod Auctor, de quantitate intensiva gratiae secundum se loquens in hoc articulo. dicit quod invenitur de facto in summo data animae Christi: ut patet in primo membro distinctionis et prima conclusione. Et declarat tale summum esse quantum ad essentiam, distinguendo contra virtutum; et quantum ad excellentiam, distinguendo contra extensionem (quae ad virtutem spectat), dicendo quod est *in maxima excellentia qua haberi potest* (ubi impersonaliter loquitur); et *ex parte gratiae*, et non ex parte subiecti; ut clare adeo patet in littera quod non potest inŭtiant.

Et haec ideo notanda duxi, ut viduant Thomistac secundum Auctoris doctrinam dari summam caritatem, summam gratiam, non solum ex parte subiecti secundum mensuram quam unicuique praefixit Deus, led ex parte ipsius cantati.» et gratiae secundum se: ut infra * amplius clarificabitur.
n em & un. w.

IU. In responsione ad primum, nota sobrietatem doctrinae praesentis circa plenitudinem gratiae in Beata Virgine: scilicet ut sit plena gratia, tam intensive quam extensive. non plenitudine gratiae secundum se (quia illa est propria I nigenito a Patre), sed plenitudine, tam intensive quam extensive, requisita ad Matrem Dei. Et haec nota contra loquaces et gratiam Beatae Virginis extendentes ad omnes effectus gratiae: quasi Matris Dei laus indigeat nostris pro voluntate, non ratione, laudibus, ¹ ubi quidam *pietatis specie*. Siste igitur, Vir vere devote ac docte, in laudibus ratione luitis: ut scilicet sit gratia plena, non ex parte gratiae, <ed subiecti; nec in summo, intensive aut extensive, ex parte gratiae. Lauda in ea gratiam. sed in summo ex parte subiecti. supra omnem puram creaturam. Haec enim plenitudo Matrem Dei decet, quae super omnes est puras creaturas exaltata.

ARTICULUS UNDECIMUS

I TRIM GRATIA CHRISTI SIT IXIIMTA

I Smt., Ji*!, xvn, q»«. n, irt 4, id 5; d!»t ju.iv, art. 3. xd a; III, xm, qu. i, *rt. a, qu* 2; /V î*«*/.. qu. xxuc, art. 3; *Compend. Thcol.*, cap. cciv; *hi loan*, cap. in, lcct vl

undecimum sleproceditur Videtur quod
^CS9gratia Christi sit infinita. Omne enim
immensum est infinitum. Sed gratia
^^Christi est immensa: dicitur enim loan.
* Ven H
||| *: *Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum*,
scilicet « Christo. Ergo gratia Christi est infinita.
2. Praeterea, effectus infinitus demonstrat vir-
tutem infinitam, quae non potest fundari nisi in
essentia infinita. Sed effectus gratiae Christi est
infinitus: extendit enim se ad salutem totius hu-
mani generis; *ipse enim est propitiatio pro pec-*
catis totiusmundi, ut dicitur l loan. n*. Ergo
gratia Christi est infinita.
3. Praeterea, omne finitum per additionem T
potest pervenire ad quantitatem cuiuscumque rei
finitae. Si ergo gratia Christi est finita, posset
alterius hominis gratia tantum crescere quod per-
veniret ad aequalitatem gratiae Christi. Contra
quod dicitur *fob* xxvm *: *Non adaequabitur ei*
aurum rei vitrum, secundum quod Gregorius ibi
exponit *. Ergo gratia Christi est infinita.
Sed contra est quod gratia Christi * *est* quid-
dam creatum in anima. Sed omne creatum est
finitum: secundum illud *Sap.* xi ' : *Omnia in nu-*
mero, pondere et mensura disposuisti. Ergo gratia
Christi non est infinita.
• Ver», tj.
• Mor. lib XVIII, C. n.»m. alaxMU in vet 11X11.
• Ven 2».
• Qu. 11, art. to; qu. «1, art. 6.
• Tort. XIV n 100a.
• la cw^aru

Respondeo dicendi.m quod, sicut ex supra* di-
ctis patet, in Christo potest duplex gratia consi-
derari. Una quidem est gratia unionis; quae
sicut supra dictum est, est ipsum uniri perso-
naliter Eilio Dei, quod est gratis concessum hu-
manae naturae. Et hanc gratiam constat esse in-
finitam: secundum quod ipsa persona Verbi est
infinita.
Alia vero est gratia habitualis. Quae quidem
potest dupliciter considerari. Uno modo, secun-
dum quod est quoddam ens. Et sic ncesse est
quod sit ens finitum. Est enim in anima Christi
sicut in subiecto. Anima autem Christi est crea-
tura quaedam, habens capacitatem finitam. L nde
esse gratiae, cum non excedat suum subicctum,
non potest esse infinitum.
Alio modo potest considerari secundum pro-
priam rationem gratiae. Et sic gratia ipsa ζ potest
dici infinita, eo quod non limitatur: quia scilicet

habet quidquid potest pertinere ad rationem gra-
tiae, ut non datur ei secundum aliquam certam r
mensuram id quod ad rationem gratiae pertinet;
eo quod, *secundum propositum gratiae* Dei**,
cuius est gratiam mensurare, gratia confertur
animae Christi sicut cuidam universali principio
gratificationis in humana natura, secundum illud
Ephes. l *, *Gratificant nos in dilecto Filio suo*.
Sicut si dicamus lucem solis esse infinitam, non
quidem secundum suum esse, sed secundum
rationem lucis, quia habet quidquid potest ad ra-
tionem lucis pertinere.
Ad primim ergo dicendum quod id quod dici-
tur, *Pater non ad mensuram dat Spiritum Filio*,
uno modo exponitur de dono quod Deus Pater
ab aeterno dedit l ilio, scilicet divinam natu-
ram. quae est donum infinitum. Unde quaedam
glossa l dicit, ibidem: *ut tantus sit filius quan-*
tus et Pater.
• Cictu Irwla «« Asÿ. aJ ictu »»
• Ven. 4.
• Q AdIMj.-! L»rwu, eti.
• Tort. XIV n 100a.
• la cw^aru

Allo modo, potest referri ad donum quod da-
tum est humanae naturae, ut uniatur divinae
personae, quod est l donum infinitum. Unde
Glossa dicit ibidem: *Sicut Pater plenum et per-*
fectum genuit Verbum, sic plenum et perfectum
est unitum humanae naturae “ ♦
• Lenio modo, potest referri ad gratiam habi-
tualem, inquantum gratia Christi se extendit ad
omnia quae sunt gratiae. Unde Augustinus *. hoc
exponens, dicit: *Mensura quaedam dirisio dono-*
rum est: alii enim datur per Spiritum sermo sa-
pientiae, alii sermo scientiae. Sed Christus, qui dat,
non ad mensuram accepit.
Ad secundum dicendum quod gratia Christi habet
infinitum effectum, tum propter infinitatem prae-
dictam * gratiae; tum propter unitatem divinae
personae, cui anima Christi est unita.
An tertium dicendi m quod minus per augmen-
tum potest pervenire ad quantitatem maioris in
his quae habent quantitatem unius rationis. Sed
gratia alterius hominis comparatur ad gratiam
Christi sicut quaedam virtus particularis ad uni-
versalem. I nde, sicut virtus ignis, quannimcum-
que crescat, non potest adaequari virtuti l solis;
ita gratia alterius hominis, quantumcumque cre-
scat. non potest adaequari gratiae Christi.

a) *scilicet.* – *scilicet gratiae bc, Filio scilicet P*
talius. – *nostris et totius* tertia.

γl *additionem.* – *Jfniti* addit P. – Pro *rei fnitae, finiti* tertii.

o) *Christi.* – Om. tertia praeter l.

<) *quae.* – Fa ct tertia; *quod*.

ζ) *ipsa.* – *Christi* P.

rj *certam.* – PaAE; *creatam*.

gratiae. – Om. tertio.

i) *est.* – *etiam est* P.

xi *naturae.* – F ct tertia {*naturae creaturae* pG); *naturae vel creaturae*.

λ) *adaequari virtuti.* – *adaequare virtutem* tertia; eadem mox *adaequare gratiam*. Cl. qu. LXXrrtti, art. 3, γ.

Commentaria CatxlinaliH Caletani

Divisak ut non desim gratiae, par c*t ut coeptum opus prosequamur: et quanto amplius Dei, Sancttaimique Domini Nostri Leonis Decimi Pontificis Maximi gratia, Cardinea me dignitate attollens, abundavit, tanto magis debeo Iesu Christi mysteria, Ecclesiacque sacramenta, scrutari in luccmqc proferre. Hoc igitur eodem anno, ^alutis quidem millesimo quingentesimo dccimoseptimo. aetatis autem propriae nono supra quadragesimum, inchoatum opus dic duodecima Cardinalatus simul ct mensis luhi prosequendo, titulum huius undecimi articuli quaeestionis septimae intelligendum ut sonat dicimus.

II. In corpore articuli respondetur quaesito dividendo et subdistinguendo sic quod, iuxta tria membra distinctio- nis. tribus conclusionibus respondetur. Divisio est. Gratia Christi duplex- vel unionis; vel habitualis. – Subdistin- ctio est. Gratia habitualis dupliciter consideratur: vel se- cundum rationem entis; vel secundum rationem gratiae. Unde consurgunt tria membra, videlicet: gratia unioni»; gratia habitualis ut ens; gratia habituali» ut gratia.

Prima conclusio, iuxta primum membrum, est: *Gratia unionis est infinita*. Probatur. I niri personaliter Filio Dei est infinitum: secundum quod ip*a persona Verbi c_m infi- n*la' E*rbro Kralia unionif est infinit i. I hi. iuxta promissa *, cxcpccta calcem ultimi articuli * praesentis quaeestionis.

Secunda conclusio est: *Gratia habitualis Christi, in- quantum ens, est finita*. Probatur. Est in anima ChriMi sicut in sublecto. Ergo est ens finitum. – Probatur sequela. Quia non excedit suum subicctum, quod est linitae capa- citatis. quia creatura quaedam.

Nota hic quod, quia liniti ct infiniti ratio quantitati congruit, ut dicitur in I *Physic*. *. iuxta multiplicem quantitatem rei, multiplex finitas vel infinitas considerari potest. Verbi gratia, in linea, iuxta duplicem quantitatem, scilicet molis vel perfectionis, dupliciter potest dici linita vel infinita: nam, si esset linea aliqua infinitae longitudi- nis. esset finita secundum perfectionem (esset enim acci- dens, ac per hoc, imperfectius ens quam substantia quae- cumquc); et esset infinita secundum rationem lineae. Et simile accidit in habentibus tantum quantitatem perfectio- nis, multarum tamen rationum: quod scilicet possunt, iuxta multiplicem perfectionis quantitatem, multipliciter dici finita vel infinita: ita quod secundum quantitatem talis perfectionis sunt finita, et secundum quantitatem alterius rationis perfectionis sunt infinita. I t. m caset albedo in- finita intensive secundum latitudinem albedinis, esset in- finita secundum rationem albedinis. esset tamen finita se- cundum quantitatem perfectionis simpliciter quoniam esset accidens, ac per hoc, imperfectius ens qualibet substantia quantumcumque finitae perfectionis.

In littera igitur Auctor gratiam considerat ct secundum quantitatem perfectionis convenientis sibi secundum prop- riam gratiae rationem: et secundum quantitatem perfe- ctionis convenientis «ibi secundum communem rationem entis; quod est considerare ipsam, sicut et quodlibct aliud ens, secundum communem rationem perfectionis. Nam quod est finitae perfectionis, est linitae cntitaUs, ct e con- tra: ct similiter quod est infinitae entitatis. est infinitae perfectionis, et c contra.

Et dicit in secunda conclusione quod *gratia habitualis Christi est finita secundum rationem entis*: hoc est, *est ens finitum*. In tertia autem, quod *eadem est infinita secundum rationem gratiae*: hoc est, *est gratia infinita*. Quae ter- tia conclusio in littera primo exponitur; deinde probatur. Explanatur quidem, et quantum ad vim nominis, scilicet quod est infinita quia non est limitata secundum aliquam creatam * mensuram; et quantum ad rem, quia habet quid- quid potest pertinere ad rationem gratiae; et quantum ad exemplum, de luce solis. – Probatur autem: Animae Chri- sti confertur gratia sicut cuidam universali principio gra- tificationis in humana natura. Ergo animae Christi gratia est infinita secundum rationem gratiae. Antecedens pro- batur ex auctoritate Apostoli, *ad Ephes*. i.

Nota hic quod ly *in humana natura* determinat sub- tectum necessitatis, non extensionis. Hoc est: Quod Chri- stus est universale principium gratificationis, humanae ne- cessitati» est: n.un causa necessitatis ad habendum Chri- stum principium gratificationis, humana natura CU. Sed licet necessitas cx humana occationem sumpserit natura, extenditur tamen hoc principium non solum nd homines, sed ad angulos, ut Infra* patebit: ita quod Christus est ' Q* *«'. «rt.4. universale principium gratificationis etiam angelorum, ex- tensa iam sua capitali gratia etiam ad angelos.

HI. In responsione id secundum eiusdem articuli, per- spice quod gratia habitualis Christi habet effectum infinitum ob duplicem, ut dicitur m littera, causam. Hinc cnim habe» ct meritum ct satisfactionem Christi infinitatem habere.

IV. In responsione nd tertium, dubium occurrit, primo; quomodo verum sit quod gratia cuiuslibet singularis per- sonae habeat quantitatem alterius rationis a quantitate gra- tiae Christi. - Secundo: quomodo surum sit quod gratta cuiuslibet singulari» personae «it vclut virtus particulari», ut grafia Christi vclut virtus universali-.

Et est ratio utriusque dubii, quia gratia est eiusdem speciei specialiwimu: in quacumque ut creatura: ut patet dc caritate. Impossibile c*t autem quod in una specie spe- cialissim.i inventaiur vere tanta diversitas ut unum illius individuum sit virtu: universalis, ct alterum particulari»: cum vinus universali* ct particularis, loquendo per %c, distinguantur ad minu* specie; ut patet inductive; ct con- vincitur ratione e\ diversitate actuum propriorum virtutis umveralis et virtutis particulari».

\. \d hoc dicitur quod grafia habitualis Cluisti (dc qua est sermo) ct aliorum, licet sit eiusdem speciei jpe- cialis/imac quoad essentiam, est tamen diversarum ratio- num quantum ad modum essendi. Est siquidem grafia in Christo ut in toto adaequante ipsam secundum se: est autem in omnibus aliis ut in partibus inadacquatis ipsi secundum se gratiae. Et propterea est in Christo ut in subiccto et principio universali gratiae: in altis vero ut in particulariter participantibus. Et ideo, quantumcumque crescat aliorum gratia, nunquam pervenire potest ad quan- titatem intensivam vel extensivam gratiae Christi.

Et ut haec doctrina facilius intelligatur. dicamus suh exemplo. Calor eiusdem est m sc speciei sive in igne, sive in acre, sive in mixtis. Vcruntmecn igni» adaequat calo- rum secundum «e: quia tanti, tam extensive quam inten- sive. est susceptivus caloris, quantus natus est esse secundum sc calor. Aer autem, sive mixtum quodeumque. calorem participat. Ita quod, statim ut culor in alio quam igne poni intclligitur, limitatus et deficiens a perfectione quam natus est calor secundum se habere, intclligitur: ex hoc cnim ipso quod calor in subiccto inadaequante calorem secundum seipsum ponitur, limitatus ac deficiens ponitur. Et propterea. quantumcumque crescere ponatur calor in tali subiccto inadaequante. nunquam perveniet ad quan- titatem perfectionis calons in igne, adaequato subiccto; eo quod tale augmentum, etiam si in infinitum ponatur, con- tinebitur ct sistet infra latitudinem subtecti participantis, cuius tota latitudo succumbit subiccto adaequato.

Ad propositum igitur hinc redeundo, dicimus, iuxta prius · habitam doctrinam, gratiam habitualem esse in *Λπ i**."*4 ChriMo secundum totam perfectionem quam nata est ha- bere gratia secundum seipsam: ct in nullo alio ewc gra- tiam secundum totam perfectionem quam nata est habere gratia secundum seipsam. Et propterea in Christo fuisse gratiam ut m sublecto totali: in altis vero ut in subtectis partialibus. Et hoc est gratiam esse diversarum ratiooum. quantitatum et perfectionum, non secundum essentiam, sed secundum modum. Et hinc provenit quod gratia Ghristi comparatur ad gratias aliorum ut virtus universalis ad vir- tutes particulares. Nam. spectando ad diffrvntiam quae est penes dictos modos essendi, clare liquet gratiam (,hristi habere quidquid perfectionis natum est convenire gratiae secundum seipsam, ac per hoc, omnem illius pvrfectiev

nvm intensivu in ct extensivam: utrnmqc enim perfectio gratiae secundum seipsam exigit, iit consequenter gratiam Christi esse universalis virtuti**, utpote quae omnem gratiae perfectionem intensivam et extensivam in se continet: aliorum vero gratiam esse particularis virtutis, utpote partem intensivae ct partem extensivae perfectionis gratiae in ‘c continens; plus tamen vel minus iuxta cuiusque mensuram, *qua mensus est Uli Deux**. Quo til ut, quantumcumqꝫ quaccumqꝫ pura creatura crescat in gratia, nunquam pervenire possit ad quantitatem aequalem gratiae Christi: sicut nunquam pars adaequare potest totum, nisi partis rationem amittat.

Et hoc est quod in littera dicitur, reddendo rationem quare finitum crescendo non potest adaequare aliud fi-

nitum: quia scilicet habent quantitates diversarum rationum, penes hoc quod Christi gratia est virtuti* et quantitatis universalis, aliorum vero gratia est perfectionis et virtutis particularis; quia in illo est gratia cum perfectione debita sibi secundum seipsam gratiam, in aliis vero est gratia cum perfectione modificata el mensurata secundum tale subiectum particulare.

Et propterca in Clementina /Id *Nostrum, De Haeret.*, damnatur error Beguinorum dicentium hominem in via posse pervenire ad talem gratiae gradum ut non possit ultra proficere, eo quod aliter excedi posset gratia ChnMi. Utrumque etenim erroneum esse cx dictis iam patet, el amplius patebit .

ARTICULUS DUODECIMUS

UTRUM GRATIA CHRISTI POTUERIT ALGERI

I *Sent.*, din. XV, qu. r, .ix I, qu* 4; di.L xw, qu. u, art. j,«J J; III, dut. xiu, qu. i. ut. x, qu- 3.

'' obKciMi.M sic pKocEmi r. Videtur gratia Christi potuerit augeri, rimni enim finito potest fieri additio. ‘y-§*^^SecI gratia Christi linita fuit, ut dictum est*. Ergo potuit augeri.

2. Praeterea, augmentum gratiae fit per \irtutem divinam: secundum illud II *Cor.* ix *: 2to-*tens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis.* Sed virtus divina, cum sit infinita, nullo termino coarutatur. Ergo videtur quod gratia Christi potuerit esse maior.

3. Praeterea, Lue. n * dicitur quod *Puer le- sus proficiebat aetate, sapientia 3 et gratia apud Deum et homines.* Ergo gratia Christi potuit augeri.

Sed æNTRA EST quod dicitur Ioan, i ♦ *Fidimus eum, quasi Unigenitum a Patre, plenum gratiae et veritatis.* Sed nihil potest esse aut intelligi maius quam quod aliquis sit unigenitus a Patre. Ergo non potest esse, vel etiam P intelligi, maior gratia quam illa qua Christus fuit plenus.

Respondeo dicendum quod aliquam formam non posse augeri contingit dupliciter: uno modo, ex parte ipsius subiecti; alio modo, ex pane illius* formae. Ex pane quidem subiecti, quando subiectum attingit ad ultimum 5 in participatione ipsius formae secundum suum modum: sicut si dicatur quod aer non potest crescere in caliditate, quando pertingit ad ultimum gradum caloris qui potest salvari in natura aeris; licet possit esse maior calor in rerum natura, qui est calor ignis. Ex parte autem formae excluditur possibilitas augmenti quando aliquod subiectum attingit ad ultimam perfectionem qua potest talis fonna haberi c: sicut si dicamus quod calor ignis non potest augeri, quia non potest esse perfectior gradus caloris quam ille ad quem pertingit ignis.

Sicut autem aliarum formarum est ex divina sapientia determinata propria mensura, ita et gra-
(iac: secundum illud *Sap.* xi *: *Omnia in numero.*

pondere et mensura disposuisti. Mensura autem unicuique formae praefigitur per comparisonem ad suum linum: sicut non est maior gravitas quam gravitas terrae, quia non potest esse inferior locus loco terrae. Finis autem gratiae est unio creaturae rationalis ad Deum. Non potest autem esse, nec intelligi. maior unio creaturae rationalis ad Deum quam quae est in persona. Et ideo gratia Christi pertingit usque ad summam mensuram gratiae. Sic ergo manifestum est quod gratia Christi non potuit augeri ex parte ipsius gratiae.

Sed neque cx partu ipsius subiecti. Quia Christus, secundum quod homo, a primo instanti suae conceptionis fuit verus et plenus comprehensor. I nde in eo non potuit esse gratiae augmentum, sicut nec in aliis beatis: quorum gratia augeri non potest, eo quod sunt in termino.

Hominum vero qui sunt pure viatores, gratia potest augeri ut ex parte formae, quia non attingunt ; summum gratiae gradum: et ex parte subiecti. quia nondum pervenerunt ad terminum.

At» primum ergo dicendum quod, si loquamur de quantitatibus mathematicae Is cuilibet finitae quantitati potest lien additio: quia ex parte quantitatis finitae non est aliquid quod repugnet additioni. Si vero loquamur de quantitate naturali, sic potest esse repugnantia ex parte fomiae, cui debetur determinata quantitas, sicut et alia accidentia determinata. Cude Philosophus dicit, II *de Anima* ', quod *omnium natura constantium est terminus el ratio magnitudinis et augmenti.* Et inde est quod quantitati totius caeli non potest fieri additio. Multo igitur magis in ipsis formis consideratur aliquis terminus, ultra quem non transgrediuntur J. Et propter hoc, non oportuit quod gratiae Christi posset* fieri additio, quamvis sit finita secundum sui essentiam.

Ad secundum dicendum quod, licet virtus divina posset facere aliquid maius et melius quam sit

-S
4

I

1
j

t

t

'».*£;

i
'

s) *aetate, upifntia.* – *tayUntta ct aetate* tertia.
β) *etiam.* – Pont ponit tcnU.
γ» *illiuf.* – *ipsius* E ct tertia.
î) *ultimum.* – ^raJmn addit P.
t) <lva .. *haberi.* – *quam potest talis forma habere* E, idem addito m *natura* H ct editione., *quam potest talis forma* I.

Q *attingunt.* – D ct tertia; *attingit.*
rj *mathematicae.* – *mathematicis* P,
0| *transgrediuntur.* – *progrediuntur* tcttUL
O *oportuit... posset.* *oportuit... pouit* E, (om. *oportuitl... posset* pII, *oportet... possit* cetera tertia.

habitualis gratia Christi, non tamen posset facere quod ordinaretur ad aliquid maius quam sit unio personalis ad Filium unigenitum a Patre: cui unioni sufficienter corresponde! talis mensura gratiae secundum definitionem divinae sapientiae.

An TERTIUM DICENDVM quod in sapientia et gratia aliquis potest proficere dupliciter. In primo modo, secundum ipsos habitus sapientiae et gratiae uu-

gmentatos. Et sic Christus in eis non proficiebat. Alio modo, secundum cilectus: inquantum scilicet aliquis sapientiora et xirtuosiora opera facit. Et sic Christus proficiebat sapientia et gratia, sicut et aetate: quia secundum processum aetatis perfectiora opera faciebat, ut se verum hominem demonstraret, et in his quae sunt uel Deum et in his quae sunt ad homines.

(Commentam Cardinalis Caietani

Tertius articuli duodecimi clarus est. In corpore articuli duo fiunt: praepositur siquidem Una distinctio; et ponuntur deinde duae conclusiones respondvae quaedto.

• Cf. num. iv.

Distinctio est. Formam suscipientem magis et minus posse vel non posse augeri contingit dupliciter: primo, ex parte formae; secundo, ex parte subiecti. Exempla clara sunt in littera. Et ex hinc distinctione radici* posse vel non posse augeri in communi, subintellige in speciali quod gratiam non posse vel posse augeri contingit dupliciter: vel ex parte gratiae; vel ex parte subiecti.

Et probatur primum membrum, scilicet ex parte gratiae. quantum ad negativam partem, quae est prima conclusio, scilicet: *Gratiam Christi, ex parte gratiae, non posse augeri*. Quia, sicut aliarum formarum, ita et gratiae Christi propria mensura secundum se est ex divina sapientia. Ergo propria gratiae mensura determinata est penes finem. Ergo penes rationalis creaturae unionem ad Deum. Ergo gratia Christi pertingit ad summam mensuram gratiae. Ergo gratia Christi non potest augeri ex parte ipsius gratiae. — Antecedens probatur auctoritate Scripturae. Prima consequentia probatur. Quia mensura unicuique formae praefigitur in comparatione ad finem. Quod declaratur exemplo in terrae gravitate. — Secunda autem: quia finis gratiae est unio creaturae rationalis ad Deum. — Tertia vero: quia nec esse nec intelligi potest maior ad Deum unio quam personalia.

II. Siste hoc in loco. Lector, et perspice, primo, quod in praecedentis Libri commentariis, cum de caritate tractaretur. scripsimus, non somniasse nos, sed ab Auctore didicisse: scilicet gratiam, ac per hoc caritatem, in creaturi* habere secundum se terminum in summo, ita quod non sunt amplius augmenubiles. Et verba Auctoris in illo loco, quae videntur sonare oppositum, non esse falsa, aut correctu seu retractata hic: sed sunt exponenda, ut ibi exposuimus. Et sentiendum, cum Auctor hoc in loco, est quod gratia habitualis Christi est vere in summo ad quod potest gratia ex parte sui perducī. Et hoc iam in praecedentibus huius Libri pluries habuimus.

• Citn g.m

Ad claritatem tamen doctrinae praesentis, intellige mensuram formae praefixam esse penes relationem ad finem, non sic quod mensura penes extrinsecum sit. quoniam mensura formae intrinseca est formae cuius est mensura: se^ s^c IUQd' CUM *otntte agens agat propter finem* ", ac ^cr h^c: quod substantialiter est propter finem, oportet Commcn^uratu,n cssc „,nL ricut quod secundum aliquam figuram est propter finem, oportet, ut figuratum, esse commensuratum illi fini; propterea. cum grave sit propter esse deorsum, oportet grave, ut sic, commensuratum esse fini; ut scilicet infimo deorsum commensuretur sola summa gravitas, et supremo sursum sola summa levitas. Ita summae unioni creaturae ration ilis ad Deum commensurari oportet solam summam gratiam.

III. Sed est hic locus quaestioni, quo pacto finis gratiae habitualis (de qua est sermo) est unio personalis: cum, secundum ante dicta et in sequenti articulo ex proposito definita, unio personalis non sequatur, sed praecedat gratiam habituaalem; finis autem posterior sit, generationis ordine, eo quod est propter finem.

Ad hoc dicitur quod finis non dicitur tantum de fine Consequendo, sed de tunc praeexistente, qui finalizat. non ut sit aut bene sil. sed quia est: sicut Deus, qui nec est nec conservatur aut quomodolibet augetur per creaturas,

tinis earum dicitur. Quocirca unio personalis fini* est gratiae habitualis, nec assequendus per eam, sed quia ipsa emanat ab unione penonali, ordinata ad unionem personalem ut ad finem quia est: sicut creaturae fiunt a Deo propter Deum ut finem carum quin est. Nec enim hoc remotum ab ordine quem in rebus generabilibus videmus. Quoniam in istis perspicimus quod non solum antecedentes dispositione*, sed consequentia etiam accidentia ordinantur ad substantiam, prius natura genitam, ut ad finem: esse namque disciplinabilem, quod consequitur ad formam homini*. ordinatur ad hominem ut ad finem. Stat ergo solidi litterae doctrina, tradens gratiam habituaalem Chrhsti ev^e in summo, quia consonat et commemuratur itimmae unioni ui fini.

IV. Secunda conclusio est: *Gratia Christi aon potuit augeri ex parte subiecti*. Probatur ratione. Quia Christus ab initio fuit plene comprehctisor. ac per hoc in termino. — Et a simili. Quia nec beatorum in patria gratia potest, obdi et un rationem, augeri. — Et a dissimili tam haec quam praecedens conclusio manifestatur. Quia pure tutorum gratia puteat augeri et ex parte gratiae, quia non pertinent ad summum secundum se; et ex parte subiecti, quia adhuc sunt in via. et non pervenerunt ad viae terminum.

Et bi nota quod ideo absque nlia probatione in littera asseritur nullum pure viatorem attingere ad summum gratiae ex parte gratiae, quia consequuntur sc haec duo, videlicet summum gratiae ex parte gratiae, et gratia virtutis universalis. Xim gratia secundum se summa ad quidquid potest spectare ad rationem gratiae, se extendit: et si ad quidlibet perfectioni* gratiae se extendit, summa gratia est. Et quoniam utrumque constat esse plenitudinis propriae Filii nigeniti a Patre, quem ipsa plenitudo gratiae constituit ab initio comprehensorum; ideo absque haesitatione aliqua asserendum est nullam puram creaturam, sive in via sive in patria, ad summum gratiae ex parte gratiae pertingere.

V. In responsione ad primum eiusdem duodecimi articuli, considera perspicaciam responsionis, non solum propositioni obiectae satisfaciētis, sed ex radice oppositum monstrantis. Propositionem siquidem illam. *Omni finito potest fieri additio*, cum finitum et infinitum quantitatis primo sit. distinguit secundum potest dupliciter quantum finitum considerari: mathematicae, hoc est. abstrahendo a materia sensibili, ut loquimur de linea, superficie vel corpore absolute; vel physice, hoc est. ut ad specificas naturas rerum naturalium est determinatum, ut quantitas humana vel caelestis. Primo modo vera est propositio illa: secundo autem fiba, ut patet de quantitate caeli. Et quia ratio quare quantitati Ictcnninatae ad naturam talem repugnat additio, est forma naturalis, ut patet ex *de Anima* *; ideo littera, radicem attingens, subdit quod multo magis ipsi formae naturali, quamvis finitae, repugnat additio. Quoniam, si forma naturalis efficit ut quantitas, cui secundum se non repugnat additio, excludat additionem; mullo magis efficit ut a seipxi excludat additionem. Quod lit ut. quia gratia eiusdem est rationis, quoad finitalem vel infinitatem, cum formis naturalibus, cum sit illarum una de quibus scriptum est ., *Omnia in numero, pondere et mensura disposuisti*: ideo gratia (Christi et finita et excludens additionem simul est.

VI. In responsione ad secundum eiusdem duodecimi articuli, adverte quod, quia in littera gratia (Christi, relatu ad proprium finem, excludit melius sc; et tamen compa-

• It. n. fr. .
• Il. t. Oo. .
• nua. m. wi. Mi.

• «Γ

It. n. fr. .
• l. cit. uu.

• Qi. u. ut i»,

"α*. B'.

titur aliquid maius suu melius sc: ideo manifeste littcm ista docet gratiam Christi dupliciter posse considerari. Primo, secundum id quod in se est: hoc est. secundum propriam intrinsecam entitâtem, qua est tale ens inter entia universi. Et sic potest aliquid esse nobilius ens quam ipsa «it. Inuno omnis substantia est nobilior, secundum sui generis rationem, illa· cum sit essentialiter accidens. — Alio modo, secundum id ad quod ipsa sua entitas. tantae perfectionis, ordinatur ut ad proprium finem. Et sic non potest fieri aliquid maius aut melius illa: quoniam suapte natura commensurdta est unioni personali Dei ut proprio tini, qua nihil esse potest melius.

Et ut melius percipias quae in littera subjunguntur» perspicaciter attendendum est u divina sapientia dupliciter aliquid ordinatum, quantum est ex parte rei ordinatae, ad unionem personalem Filii Dei: vel per se. ut perfectio gratiae secundum se; w l per accidens, ut humana natura. Per acdjcn.v siquidem evenit, quantum est ex parte humante naturae, ut complaceret Deo illam eligere ad unionem personalem sui: quoniam ipsa natura humana secundum se nullam habet proportionem aut commensurationem ad nssurnptibilitatem. quia nullam habet potentiam passivam ad ea quae omnem naturalem ordinem transcendunt, sed divina caritas ac sapientia elevavit illam, ordinando ipsam ut assumeretur. Gratia autem secundum se totaliter perfecta quia cx proprii ordinis, utpotc supernaturalis ac divini, ratione ad supcmaturale ac divinum quid ordinatur; par est ut suapte natura ad unionem personalem, in

sui summa plena perfectione, ordinetur ac commemoretur. Ac per hoc, non per accidens, *cd per se a divina sapientia ad unionem personalem ordinatur. Et ideo in littera dicitur quod *unioni personali corresponde! sufficienter talis mensura pratiae*, hoc est, gratia in summo secundum se. *secundum divinae sapientiae ordinem*, quo omnia disposuit ab aeterno suaviter. Quocirca, quantumcumque ali-quod ens in se secundum suam intrinsecam entitatem melius gratia quae est in Christo fieret, non fieret tamen ens suapte natura ordinatum per se ad melius quam ordinetur perfectio quae in Christo est gratiae. Et hoc aperte intendit littera per se intellecta.

λ II. In responsione ad tertium, adverte quod similitudo profectus Christi quoad sapientiam, gratiam et aetatem, in littera asseritur quoad partem affirmativam: scilicet quod proficiebat quoad effectus aetatis sicut quoad effectus sapientiae et gratiae. Et hoc constat esse verissimum: quoniam opera sua consona aetati faciebat. Sed non asseritur quoad partem negativam: scilicet quod non proficiebat secundum aetatem ipsam, sicut non proficiebat secundum ipsam sapientiam seu gratiam. Quoniam constat quod esset falsum hoc: nam Christus vere proficiebat ipsa aetate; quoniam secundum aetatis mensuram corporalis progressus est. Constat enim Christum vere pruno infantem, deinde puerum, inde adolescentem, atque in virum tandem perfectum emcnissc, sicut ceteros homines, sensim ct per incrementa temporum, augente naturali virtute membra, roburque viribus ministrante.

ARTICULUS DECIMUSTERTIUS

I TRIM GRATIA HABITI ALIS IX CHRISTO SLBSEQI VU R IXIONEM

Supm, qu. vi, «n. t»); 111 *Sent.*, Jim. χιπ, qu. iiii, un. 3. qu· 3; *ComptuJ. Thenl*, cop ccxtv.

ECIMI MIUVn' M SIC PROCEDITUR. \ ide- V®VD,lir <luod Pral'a habitualis in Christo non subsequatur unionem. Idem enim sequitur ad seipsum. Sed haec gratia habitualis videtur eadem esse cum gratia unionis: dicit enim .Augustinus, in libro *de Praedest. Sanctorum* *; *Ea gratia Jit ab initio Jidei suae horno quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suoJactus est Christus*; quorum duorum primum pertinet ad gratiam habitualement, secundum ad gratiam unionis. Ergo videtur quod gratia habitualis non subsequatur unionem.

2. Praeterea, dispositio praecedit perfectionem tempore, vel saltem intellectu. Sed gratia habitualis videtur esse sicut quaedam dispositio humanae naturae ad unionem personalem. Ergo videtur quod gratia habitualis non subsequatur unionem, sed magis praecedat.

3. Praeterea, commune est prius proprio. Sed gratia habitualis est communis Christo et aliis hominibus: gratia autem unionis est propria Christo. Ergo prior est. secundum intellectum, gratia habitualis quam ipsa unio. Non ergo sequitur eam.

Sed contra est quod dicitur Isaiae χι.ii *, *Ecce servus meus, suscipiam eum*: et postea sequitur, *Dedi Spiritum meum super eum*, quod quidem ad donum gratiae habitualis pertinet. Unde re-

linquitur quod susceptio naturae humanae in unione « personae praecedat gratiam habitualement in Christo. **

Respondeo dicendum quod unio humanae naturae ad divinam personam, quam supra * diximus esse ipsam gratiam unionis, praecedit gratiam habitualement in Christo, non ordine temporis, sed naturae er intellectus. Et hoc triplici ratione. Primo quidem, secundum ordinem principiorum •utriusque. Principium enim unionis est persona Eilii assumens humanam naturam, quae secundum hoc dicitur *missa esse in mundum* ♦ quod humanam naturam assumpsit. Principium autem gratiae habitualis, quae cum caritate datur, est Spiritus Sanctus, qui secundum hoc dicitur mitti quod per caritatem mentem inhabitat *. Missio autem Filii, secundum ordinem naturae, prior est missione Spiritus Sancti: sicut ordine ? naturae Spiritus Sanctus procedit a Filio et a Patre τ dilectio. Unde et unio personalis, secundum quam intelligitur missio Filii, est prior, ordine naturae, gratia habituali, secundum quam intelligitur missio Spiritus Sancti.

Secundo, accipitur ratio huius ordinis ex habitudine gratiae ad suam causam. Gratia enim causatur in homine e\ praesentia divinitatis, sicut lumen in acre ex praesentia solis: unde dicitur Ezech. xuii *. *Gloria Dei Israel ingrediebatur per* ' «

uniant. — unionun F, unitatem tertia.
» sicut ordine. — F ct tcaia praeter G, (^uia aC, sicut bG) secundum ordinem.

y) Patre. — Patre ut D; Patre et a capientia F; sapientia tertie; Spiritus Sancti... ordine naturae om. u.

• Qtu H, IC
qo vi. rt. λ

• bas. ap. u.
T.-r', tr V
,iTK .f xpjrv',
un

• U Rim. cap v.
cap. «Wj
verv 9, it; a
faut. M n.
vcn. 6.
3

dam orientalem, et terra splendebat a maiestate eius. Praesentia autem Dei in Christo intelligitur secundum unionem humanae naturae ad divinum personam. Unde gratia habitualis Christi intelligitur ut consequens hanc unionem, sicut splendor solem.

Tertia * ratio huius ordinis assumi potest ex tine gratiae. Ordinatur enim ad bene agendum. *Actiones* autem *sunt suppositurum et individuo- rum* *. I nde actio, et per consequens gratia ad ipsam ordinans, praesupponit hypostasim ope- rantem. Hypostasis autem non praesupponitur in humana natura ante unionem, ut ex supra * dictis patet. Et ideo gratia unionis, secundum intellectum, praecedit gratiam habitualem.

Ad primi m ERGO DICENDUM quod Augustinus ibi gratiam nominat gratuitam Dei voluntatem gratis beneficia largientem. Et propter hoc eadem gratia dicit hominem quemcumque fieri Christianum qua gratia factus est Christus homo, quia utrum- que gratuita Dei voluntate, absque meritis, fa- ctum est.

Ad secundum DICENDUM quod, sicut dispositio

in via generationis praecedit perfectionem ad quam disposuit l in his quae successive perficiuntur, ita naturaliter perfectionem sequitur quam aliquis iam consecutus est: sicut calor, qui luit dispo- sitio ad formam ignis, est effectus profluens a forma ignis iam praeexistentis. I luinanu autem natura in Christo unita est personae Verbi a prin- cipio absque successione. Unde gratia habitualis non intelligitur ut praecedens unionem, sed ut consequens eam, sicut quaedam proprietas na- turalis. I nde et Augustinus dicit, in *Enchirid.* *, quod *gratia est quodammodo Christo homini na- turalis*.

Ai» tertium dicendum quod commune est prius proprio si utrumque sit unius generis: sed in his quae sunt diversorum generum, nihil pro- hibet proprium prius esse communi. Gratia au- tem unionis non est in genere gratiae habitualis: sed est super omne genus, sicut ct ipsa divina persona. I nde hoc proprium nihil prohibet esse prius communi: quia non se habet per additio- num ad commune, sed potius est principium et origo eius quod commune est.

Tertia. I Tcrtlc tert u

i) ditptouU. - ditfonil PDGlpH, duponat «||.

Commentaria Cardinali* Caiotanl

T in res clarus est. — In corpore articuli unica est con- clusio responsiva quaesito: *Gratia unionis in Christo praecedit gratiam habitualem eius, non ordine temporis, sed naturae ct intellectus*. Probatur tripliciter.

Primo. Missio Filii est prior, naturae online, mbsione Spiritus Sancti Urgo gratia unionis, etc. Vntecedcn* probatur: quia Spiritus Sanctus procedit naturae ordine a Fi- |,Oi ct dilectio a sapientia ". — Consequentia vero: quia secundum ipsam unionem attenditur missio Filii, et fecun- dum gratiam habitualem attenditur missio Spiritus Sancti.

Ubi nota quod caute loquitur in littera Auctor, dum missiones ordinat secundum prius et posterius naturae: processiones autem Filii ct Spiritus Sancti ordinat quidem naturae ordine, sed non secundum prius ct posterius. Quia, ut in xx dist. i *Sent*, dicitur, in dixinis est *ordo na- tural. non quo alter est prior altero, sed quo alter est ab altero*. Missiones autem, ad va quae sunt extra Trini- tatem respicientes, priontatem etiam et posterioritatem naturae in suis rationibus ac rebus admittunt.

Secundo. Praesentia deitatis est prior splendore eius. Sed unio est ipsa praesentia: gratia habitualis splendor eius. Ergo.

Tertio. Actio, et gratia ad ipsam ordinans, praesupponit hypostasim. Ergo gratia habitualis praesupponit unionem. — Antecedens probatur: quia actiones sunt suppositorum. — Consequentia vero: quia gratia unionis facit hypostasim in natura humana.

Ubi caute perspice quod aliud est dicere, *Non prae- supponit hypostasim*: et aliud est dicere, *Non praesup- ponit hypostasim in natura humana*. Gratia enim unionis praesupponit, non facit hypostasim Verbi Dei, quae sola in Christo hypostasis est: sed eadem gratia unionis non praesupponit, sed facit in Christo *hypostasim in humana natura*, dum facit quod persona Filii Dei sit non solum persona divina, sed etiam persona humana; dum facit quod subsistat non solum in natura divina, sed etiam in natura humana. Et hoc est quoJ in littera dicitur: et super hoc ratio fundatur, intendens quod actio humana supponit hy- postasim humanam, etc.

II. In responsione ad secundum eiusdem decimitertii articuli, habes quod gratia in Christo non habet rationem dispositionis respectu unionis: sed habet rationem natu-

ralis proprietatis, sicut calor consequens formam ignis. Et hoc hene nota.

, 111. In responsione nd tertium, occurrit reddenda ratio tot dictorum de gratia unionis. Dicitur enim de ipsa in hoc articulo, in principio corporis, quod gratia unionis est *ipsa unio*; ct in hac responsione, quod est *supra omne genus*; ct in articulo undecimo huiusmet quaestionis, quod est *infinita, secundum quod ipsa persona Verbi est infinita*; ct in articulo sexto quaestionis sextae, in corpore, dictum est quod gratia unionis est *ipsum esse personale quod gratis divinitus datur humanae naturae in persona Verbi*; ct in articulo duodecimo quaestionis secundae, ad tertium, dicitur quod gratia unionis est *causata a tota Trinitate*; quod ct hic replicatur, in corpore articuli, dum principium appropriatum gratiae unionis ponitur persona Filii.

Haec siquidem dicta licet dissonare inter se videantur, facile tamen distincte perspicientibus apparet quod gratia unionis duo in se claudit: scilicet esse Verbi personaliter terminans humanitatem Christi; ct compositionem, scu con- junctioncm ulriusque. Ncc loquor de terminatione, con- lunctionc aut unione quae est relatio: sed de fundamento, quod est esse Deum et hominem, quod constat esse >ub- st intiam. et praedicta duo in se claudere, scilicet personam unitam ct ipsam conjunctionem. Dc huiusmodi enim unione in littera dicitur quod est esse personale, quod est infi- nita simpliciter sicut ipsa persona divina, quod est supra omne genus. Quoniam hoc fundamentum relationis unionis nihil aliud est quam unum esse Deum ct hominem in esse divino personali. Unum autem, cum nihil positivi addat super ens quod unum dicitur, ut dicitur in IV *Me- taphysi.* consequens est quod nihil in proposito addat **. super esse personale Verbi. Ac per hoc unio, pro suo prin-

cipali sumpta, scilicet pro ipsa re in qua uniuntur et sunt -^l+mT&AJwi unum ens, una persona, ambae naturae: infinita est, supra omne genus est, esse Verbi est. esse personale est. Pro eo vero quod addit ipsa unio super rem in qua est unio; temporale quid est; causatum a tota Trinitate secundum rem, ct per appropriationem a Filio; gratis concessum humanae naturae est. De quo quid sit, superius * deck- * Q“ e... ratur est, *balbutiendo* - tamen. — Consona igitur sunt omnia Auctoris dicta dc unione seu unionis gratia, sane ‘l intellecta.

•Cf. An»' WrtJ. J*'/, l b , .: R. 0 - b. -h lut. r.

• Q-. l», -A- J-

•Ci. oot. y

Cap

•!Σ*

QUAESTIO OCTAVA

DE GRATIA CHRISTI SECUNDUM QUOD EST CAPUT ECCLESIAE

IN OCTO ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de gratia Christi secundum quod est caput Ecclesiae ♦ Et circa hoc quaeruntur octo.
Primo: utrum Christus sit caput Ecclesiae.
Secundo: utrum sit caput hominum quantum ad corpus ., vel solum quantum ad animas,
lenio: utrum sit caput omnium hominum
Quarto: utrum sit caput angelorum.
Quinio: utrum gratia ? secundum quam est

caput Ecclesiae, sit eadem cum habituali eius secundum quod est quidam homo singularis.
Sexto: utrum esse caput Ecclesiae sit proprium Christo.
Septimo: utrum diabolus sil caput omnium malorum.
Octavo: utrum Antichristus etiam possit dici caput omnium malorum.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTO, SECUNDUM QUOD EST HOMO, COMPETAT ESSE CAPUT ECCLESIAE

III .Sent. dint. xni, qu. n, Art. i; *De Vcrit.*, qu. xin, ari. q. 5; *Compeud. Thcol.*, cep. ixxiv; I *ad Cor.*, cip. xi, lcet, i; *Ad Tphct t* eap. i, lvcL viii; *Ad Colon.*, cap. i, lccci. v.

Secundum primum sic proceditur. Videtur quod Christo, secundum quod est homo, non competat esse caput Ecclesiae. Caput enim influit sensum et motum in membra. Sensus autem et motus spiritualis, per gratiam, non influitur nobis a Christo homine: quia, sicut dicit Augustinus, in XV *de Trin.* * nec etiam Christus, secundum quod est homo, dat Spiritum Sanctum, sed solum inquantum est Deus. Ergo ei, secundum quod est homo, non competit esse caput Ecclesiae.

2. Praeterea, capitis nnn videtur esse aliud caput. Sed Christi, secundum quod est homo, caput est Deus: secundum illud I *Cor.* xi *: *Caput Christi Deus.* Ergo ipse Christus non est caput.

3. Praeterea, caput in homine est quoddam particulare membrum influentiam recipiens a corde. Sed Christus est universale principium totius Ecclesiae. Ergo non est Ecclesiae caput.

Sed contra est quod dicitur *Ephes*, i ♦ *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam.*

Respondeo dicendum quod, sicut tota Ecclesia dicitur unum corpus mysticum per similitudinem ad naturale corpus hominis, quod secundum γ diversa membra habet diversos actus, ut Apostolus docet, *Rom.* xit * et I *Cor.* xn **; ita Christus dicitur caput Ecclesiae secundum similitudinem humani capitis. In quo tria possumus considerare: scilicet ordinem, perfectionem et virtutem. Ordinem, quia caput est prima pars hominis, incipiendo a superiori. Et inde est quod omne

principium consuevit vocari caput: secundum illud Ierem. u 4 *: *Ad omne caput viae posuisti lupanar tibi* – Perfectionem autem, quia in capite vigent omnes sensus ut interiores et exteriores: ~~quoniam est~~ ceteris membris sit solus tactus. Et inde est quod dicitur Isaiae ix ♦ *Senex et honorabilis ipse est caput.* – \ inutem vero, quia virtus et motus ceterorum membrorum, et gubernatio eorum in suis actibus, est a capite, propter vim sensitivam et motivam ibi dominantem. Inde et rector dicitur caput populi: secundum illud I *Reg.* xv *: *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es.*

Haec autem tria competunt Christo spiritualiter. Primo enim, secundum propinquitatem ad Deum gratia eius altior et prior est, etsi non tempore: quia omnes alii acceperunt gratiam per respectum ad gratiam ipsius, secundum illud *Rom.* vnt ♦, *Qllo\$ praescivit, hos et praedestinavit conformes Jieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Secundo vero, perfectionem habet quantum ad plenitudinem omnium gratiarum, secundum illud Ioan, i ♦ *Vidimus eum plenum gratiae et veritatis*, ut supra * ostensum est. Tertio, virtutem habuit' influendi gratiam in omnia membra Ecclesiae: secundum illud Ioan, i ♦ *De plenitudine eius omnes accepimus.* – Et sic patet quod convenienter dicitur Christus caput Ecclesiae.

Ad primum ergo dicendum quod dare gratiam aut Spiritum Sanctum convenit Christo secundum quod Deus, auctoritatis e: sed instrumenta-

* C«p. XXTi

• Ver. y.

• Ver»». 33.

• Y«n. <' 5
vEt. n

a) *corpus*. – *corpora* tertia.
?) *gwtia*. – *Chriiti* addit P. – Ante *habituali* Pk addunt *gratta*, idem E port *habituali*.

γ) *quod ifcundutn*. – Tenia-, *quia secuudum* 1-, *secundum quod* ceteri; pro *habet, habent* E«D.
d) *lcrem. tt.* – £{λ7«, *xvI* P; eadem pro *posuifti lupanar tibi, aedificasti ngnuni proitutionii tuae*.
i) *habuit*. – *habet* tertia.

z
' CL ICikM1 <f
Luceh. op. m,
ter* M, rē, ju

• Ven. t)

•Vers. »7.

• V. r».

• Ven. 14-

• Qa. »π, wt 9-

i

• Ven. «k

		QUAESTIO VIII	ARTICULUS I	127
		liter ei convenit secundum quod est homo, inquantum scilicet eius humanitas fuit <i>inslntmcn·</i>	est caput aliud, quia corpus humanum non est pars alterius corporis Sed corpus similitudinorie dictum, idest aliqua multitudo ordinata, est pars alterius multitudinis: sicut multitudo domestica est pars multitudinis civilis. El ideo paterfamilias, qui est caput multitudinis domesticae, habet super se caput rectorem civitatis. Et per hunc modum nihil prohibet caput Christi esse Deum, cum tamen ipse r sit caput Ecclesiae.	
ΛνζΥιΤι 'ιι m r-r >ι		<i>iltm divinitatis eius</i> *. Et ita actiones ipsius ex virtute divinitatis fuerunt nobis salutiferae, utpote gratiam in nobis causantes, et per meritum et per efficientiam quandam. Augustinus autem negat Christum, secundum quod est homo, dare Spiritum Sanctum per auctoritatem. Instrumentaliter autem, sive ministerialiter, etiam alii sancti dicuntur dare Spiritum Sanctum *: secundum illud <i>Galat. m</i> *: <i>Qui tribuit vobis Spiritum Sanctum</i> ζ, etc.	Ad tertium dicendum quod caput habet manifestam eminentiam respectu exteriorum membrorum: sed cor habet quandam influentiam occultam. Et ideo cordi comparatur Spiritus Sanctus, qui invisibiliter Ecclesiam vivificat et unit: capiti comparatur Christus, secundum visibilem naturam, qua ” homo hominibus praeferitur.	
•d. «f •v«n. u *		Ad secundū dicendum quod in metaphoricis locutionibus non oportet attendi similitudinem quantum ad omnia: sic enim non esset simili* tudo, ^j sed rei ventas ^κ . Capitis igitur naturalis non		
•aiMSMc m .»«« ^{c m} ». A.				
		o Sanctum, – Om. tertii. η) <i>ipit.</i> – (<i>Jiriatu</i> » adJit tertis.	o) <i>qua.</i> ¶ <i>fecundum quam</i> II ct cJHior.r».	

		Commontaxda CaixlintüiH Cniotaxü	

Tmxus primi articuli clarus est. – In corpore articuli primo respondet Auctor directe quaesito unica conclusio: α >ua wq. ^lusione; secundo, declarat terminum unum Est igitur conclusio responsiva: *Christus caput Ecclesiae dicitur secundum similitudinem humani capitis*. Probatur. Sicut tota Ecclesia dicitur unum corpus, *ad Rom. m*, secundum similitudinem corporis humani, ita consequens est quod Christus dicatur caput Ecclesiae secundum similitudinem humani capitis. – I bi nota quod esse caput non dicitur de Christo proprie, sed metaphorice: sicut etiam esse unum corpus dicitur metaphorice de Ecclesia. Et propterea non nulla opus est discussione in re hac.

et a.

II. Terminus autem in conclusione positus qui declaratur in littera, est ly *secundum similitudinem ad humanum caput*. Declaratur siquidem quod similitudo ista attenditur quoad tria: scilicet ordinem, perfectionem ct virtutem.

Ubi scito primo, quod in corpore humano consideratur ordo, non originis, sed situs. Et ideo in littera dicitur quod caput est primum membrum *incipiendo a superiori*: procul dubio secundum situm. Quamvis etiam possit intelligi de superiori secundum naturales differentias positionis animalium, prout in animali distinguuntur sex naturales differentiae, scilicet *sursum ct deorsum, ante el retro, dextrum et sinistrum* *: nam sursum in homine est P5Um caput, unde trahit alimentum. Et quoniam utroque modo caput humanum est sursum, scilicet secundum situm simpliciter et secundum differentiam naturalem animalis, ideo utroque modo intelligi potest. Primo tamen modo manifestius sensui patet: et ideo magis consonat litterae, quae in responsione ad ultimum evidentiam sensibilem consideratam in hac similitudine dicit, dum capitis magis quam cordis nomen Christus suscepisse dicitur.

Scito secundo, quod virtus attribuitur capiti humano respectu virium et motuum reliquorum membrorum, non tanquam primo inter membra principio, sed tanquam com-principio primi simpliciter membri, scilicet cordis: ex corde siquidem, mediante capite, omnis vis ct motus membrorum pendet. Et similiter Christus homo comprincipium est Spiritus Sancti, qui est cor Ecclesiae, nd vim ct motum reliquorum membrorum Ecclesiae. Et ideo Christus, *ad Coloss. π ., caput* Ecclesiae dicitur, e.v tanquam ex com-principio, *corpus* Ecclesiae, *per nexus ct coniunctiones subministratum et constructum, crescit m augmentum Dei*.

Scito tertio, quod gratia Christi dicitur prima, quia *altior et prior*: hoc est, secundum ordinem causae formalis, el excmplariter. Nam ex eo quod altior, est prior secundum ordinem causae formalis, in quo, quanto quid est inten-

sive alttu , tanto formalius. Et eo autem quod ad confarmitJtem ipsius aliw gratia datur, est prior tanquam exemplaculosisibisum gratiarum. Et, ut in littera diciiur, non est hoc exemplar prius tempore exemplatis: aed ui finis ni intentione, ut exemplar conceptum.

III. In responsione ad primum eiusdem articuli, adverte duos modos quibus Auctor ponit actiones Christi hominis causare in nobis gratiam: scilicet meritorie, ct effective. Et de modo quidum meriti nulla est ambiguitas: quoniam potest cadere sub unius mento quoi! Deus creet in allero gratiam. Sed de modo efficientiae obscurum est: quoniam, ui in Prima Parte habitum ot, nec principaliter nec inslrumentaliter potest creatura aliqua creare; Christus autem dicitur hic instrumentaliter concurrere.

Et licet quaestio haec perplexa appareat, non habet tamen hoc in loco multum dubitationis. Quoniam, secundum commune dictum, actiones Christi, sive mediis sacramentis, ut quotidie in Eccl&ia fit, sive absque sacramentis, ut latronem gratificavit, eodem modo ad creationem gratiae concurrunt: non attingendo scilicet ipsam gratiam quae creatur, sed efficiendo aliquid per modum dispositionis; quod est creare gratiam instrumentaliter. Quod non inconvcnii cum creatur aliquid in subtecto praeexistente, praedi*sponendo ad illam rem creandam: ut patet cum creatur anima intellectiva in corpore humano tot dispositionibus praeparato ab agente naturali, nécessitante naturalis ordinis exactione passivam creationum ipsius animae.

Altius tamen dicitur, secundum excellentiorem Auctoris doctrinam inferius in qu. xiu, art.?-., quod gratia non ^oibJCaa-spectat simpliciter ad genus creationis: sed ad genus im-mutationis creaturarum, non secundum naturae ordinem, sed secundum ordinem gratiae. Quod sufficienter probatur cx hoc quod Deum non conservare gratiam non est annihilare, et ipsam desinere esse non est annihilari: cum Deus nihil unquam annihilet, quamvis annihilare poisit. Ex hoc enim quod creationi et conservationi divinae respondet annihilatio, manifeste sequitur quod, si corruptio seu desitio alicuius non est annihilatio, productio quoque eiusdem ordinaria non est creatio. Quia igitur gratiae infusio non simpliciter creatio est, sed mutatio quaedam animae m ordine gratuitorum ad caelestem patriam; cl ad huiusmodi mutationes extendit se anima Christi ut instrumentum coniunctum Verbi: non videtur negandum gratiam attingi instrumentaliter ab actione humanitatis Christi; sed dicendum quod effectus iste qui est animam gratificari, cx illa parte qua intervenit quodammodo creatio, est immediate a Deo; sed ex illa parte qua intenent

animae mutatio secundum obcdientialcm potentiam ad caelestem beatitudinem. est a Deo mediante humanitate Ghrutl intrumentalitr. 1 loc enim non est creaturae coin-

municori potentiam creandi instrumentaliter: sed immu- tandi instrumentalitr *ad restauranda omnia quae in caelis ct in terris sunt* *.

· 1: 1: -i C>·
i, v<n. »n

ar t i c u l u s s e c u n d u s

UTRUM CHRISTUS SIT CAPUT HOMINUM QUANTUM AD CORPORA

III *Sent*., dht. IIIi, qu. π, λπ. 1, qu* 3.

n secundim sic proceditur. Videtur quod ·? (-hristus non sit caput hominum quan- tum ad corpora. Christus enim dicitur ■''^“ ^caput Ecclesiae inquantum influit spi- ritualem sensum et motum gratiae in Ecclesiam. Sed huius spiritualis sensus et motus capax non est corpus. Ergo non est caput hominum secun- dum corpora.

2. Praeterea, secundum corpora communica- mus cum brutis. Si ergo Christus esset caput hominum quantum ad corpora, sequeretur quod etiam esset caput brutorum animalium. Quod e<t inconueniens.

* Ver., rj HΦ 3. Praeterea. Christus corpus suum ab aliis hominibus traxit: ut patet Matth. i et Luc. ut Sed caput est primum inter cetera membra, ut dictum est ♦ Ergo Christus non est caput Ec- clesiae quantum ad corpora.

* Ari. pnced. Sed contra est quod dicitur *Philipp*, in ;: *Re- formabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae*

* Veru ai Respondeo dicendum quod corpus humanum habet naturalem ordinem ad animam rationalem, quae est propria forma eius et motor. Et inquan- tum quidem est forma eius, recipit ab anima vitam et ceteras proprietates convenientes hu- mano corpori secundum suam speciem. Inquan- tum vero anima est motor corporis, corpus in- strumentaliter servit animae.

Sic ergo dicendum quod habet vim influendi Christi humanitas inquantum est coniuncta Dei \erbo, cui corpus unitur per animam, ut supra* ' Q*“”· an·' dictum est. Unde tota Christi humanitas, secun- dum scilicet animam et corpus, influit in homi- nes et quantum ad animam et quantum ad corpus: sed principaliter quantum ad animam; secundario quantum ad corpus. Uno modo, inquantum *mem- bra corporis exhibentur arma iustitiae* in anima existent! per Christum: ut Apostolus dicit, *Rom.vi* *. ' v”'. Alio modo, inquantum vita gloriae ab anima de- rivatur ad corpus: secundum illud *Rom. vm* *: 'v,Λ »· (*)ui suscitavit Iesum a mortuis, vivificabit el mor- talia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum eius m vobis.*

Ad primi vt ergo dicendum quod sensus spiri- tualis gratiae non pervenit quidem ad corpus primo et principaliter: sed secundario et instru- memaliter, ut dictum est *.

Vd secundim dicendim quod corpus animalis bruti nullam habitudinum habet ad animam ra- tionalem, sicut habet corpus humanum. Et ideo non est simile.

Ad tertium dicendum quod, licet Christus tra- xerit materiam corporis ab aliis hominibus, vitam tamen immortalem corporis omnes homines tra- hunt ab ipso: secundum illud i *Cor. xv* *: *Sicut* 'v<A“· *in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur.*

Commentam Cardinalis? Caietani

JH

n titulo articuli secundi, adverte quod ly *quoad corpora* non solum refertur ad corpora aliorum hominum, sed etiam ad corpus ipsius Christi: ut clare patet ex argu- mento tertio in littera, quod impugnat corpu-» Christi non posse esse caput aliorum quia sumptum est ex alii.»; et ex conclusione responsiva in corpore articuli. Est igitur sensus tituli: *An Christus» etiam secundum corpus, sit caput aliorum hominum etiam.quoad corpora.*

II. In corpore articuli unica est conclusio, responsiva quaesito affirmative: *Tota humanitas Christi, secundum scilicet animam et corpus, influit in homines, et quantum ad animam principaliter, et quantum ad corpus secun- dario*. Haec conclusio primo probatur; deinde declaratur ultima eius particula Probatu>ic. Humanitas Christi habet vim influendi inquantum est coniuncta Dei Verbo, cui corpus unitur per animam. Et corpus humanum habet naturalem ordinem ad animam dupliciter: scilicet ut ma- teria ad formam, et ut instrumentum ad principalem mo- torem. Ergo tota humanitas Christi, etc.

• cr. num. »«j. Ubi nota quod, quia duo continentur in conclusione, scilicet quod corpus Christi influat, et quod corpora alio- rum recipiant influxum a corpore Christi, ideo duo prin- cipia assumpta sunt in littera. Alterum commune corpori Christi et aliorum hominum corporibus, de duplici naturali ordine inter corpus et animam, ex quo habetur communio mutua, qua non solum corpus accipit ab anima, sed anima

accipit a corpore ministrante sibi. El hinc habes conse- quenter quod corpus Christi non est alienum a viribus suae animae: et quod corpora aliorum non excluduntur a donis suarum animarum. – Alterum principium propnum est corpori Christi, continens duo: scilicet quod humanitas Christi habet vim influendi ex conjunctions personali ad Deum; et quod corpus Christi eoniunctum est Verbo me- diante anima. - I.x his siquidem simul iunctis habes quod corpus Christi mediante .mima habet vim influxivam ex Verbo, sicut habet mediante anima conjunctionem ad illud: ut sic et ex parte influentis, anima Chnsti principaliter, et corpus secundario inveniatur; el similiter ex parte reci- pientium influxum, animae hominum principaliter, el cor- pora secundario inveniantur; et utrobique eadem sil ratio, scilicet propter naturalem ordinem corporis ad animam.

III. Declaratur deinde quod corpus secundario recipiat influxum dupliciter verilicari; scilicet per modum mini- sterii; vel per modum derivationis. Nam quando m prae- senti vita anima iustificatur, inovet membra corporis ad assequendam,conservandam, tuendam augendamque animae justitiam: cl sic corpus nostrum secundario, ut minister animae, movetur n iustitic.inie animam. Quando vero in resurrectione anima gloriosa iuneta erit corpori» ex gloria animae derivabitur gloria in corpus: et sic a glorilkante immortal! divinaque vita ammam, glorificabitur secundario corpus, redundante gloria animae in corpus.

ARTICULUS TERTIUS

IN TIU M CHRISTUS SIT CAPUT OMNIUM HOMINUM

III *Sent.*, dL»u xtit, qu. n, Art. s, qu. 3.

• U £>λo c**,
I, »ert, tu

Qu. »i, «n. ».

• v<« n

, v«T. »j. »7.

Irrv II.

,

•ve» »j;

io

•vm »

r

▷. a

tertium sic proximi K. Videtur quod
WWiM,Christus non sit caput omnium hominum,
nu,n* Caput enim non habet relationem
^*^nisi ad membra sui corporis. Infideles
autem nullo modo sunt membra Ecclesiae, *quae
est corpus Christi*, ut dicitur *Ephes*, i *. Ergo Christus
non est caput omnium hominum.

2. Praeterea, Apostolus dicit, *Ephes*, v *, quod
*Christus tradidit semetipsum pro Ecclesia, ut ipse
sibi exhiberet Ecclesiam gloriosam, non habentem
maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi*. Sed
multi sunt, etiam fideles, in quibus invenitur
macula aut ruga peccati. Ergo nec erit omnium
fidelium Christus caput x.

3. Praeterea, sacramenta veteris Legis com-
parantur ad Christum sicut *umbra* ad *corpus*,
ut dicitur *Cnloss*. n * Sed Patres veteris Testa-
menti sacramentis illis suo tempore serviebant:
secundum illud *Heb*. vm *: *Exemplari et umbrae
deserviunt caelestium*. Non ergo pertinebant ad
corpus Christi. Et ita Christus non est caput
omnium hominum.

Sed contra est quod dicitur I 7'im. iv 4l: *Sal-
valor omnium est. et maxime fidelium*. Et I Ioan, n *: *Ipse
est propitiatio pro peccatis nostris: non autem
pro nostris tantum, sed etiam pro lotius mundi*,
Salvare autem homines, aut propitiatorem * esse
pro peccatis eorum, competit Christo secundum
quod est caput. Ergo (Ihristus est caput omnium
hominum.

Respondeo dicendum quod haec est differentia
inter corpus hominis naturale et corpus Ecclesiae
mysticum, quod membra corporis naturalis sunt
omnia simul, membra autem corporis mystici
non sunt omnia simul: neque quantum ad esse
naturae, quia corpus Ecclesiae constituitur ex
hominibus qui fuerunt a principio mundi usque
ad finem ipsius; neque etiam quantum ad esse
gratiae, quia eorurp etiam qui sunt in uno tem-
pore, quidam gratia carent postmodum habituri,
aliis eam iam habentibus. Sic igitur membra cor-
poris mystici non solum accipiuntur secundum
quod sunt in actu, sed etiam secundum quod
sunt in potentia. Quaedam tamen sunt in poten-
tia quae nunquam reducuntur ad actum: quac-
dam vero * quae quandoque reducuntur ad ac-
tum, secundum hunc ? triplicem gradum, quo-
rum unus est per fidem, secundus per caritatem
viae, tertius per fruitionem patriae.

Sic ergo dicendum est quod, accipiendo ge-
neraliter secundum totum tempus mundi, Chri-

stus est caput omnium hominum: sed secundum
diversos gradus. Primo enim et principaliter est
caput eorum qui actu uniuntur sibi per gloriam.
Secundo, eorum qui actu uniuntur sibi per ca-
ritatem. Tertio, eorum qui actu uniuntur sibi per
fidem. Quarto vero, eorum qui sibi uniuntur
solum potentia nondum ad actum reducta, quae
tamen est ad actum reducenda, secundum divi-
nam praedestinationem. Quinto vero, eorum qui
in potentia sibi sunt uniti quae nunquam redu-
cetur ad actum: sicut homines in hoc mundo
videntes qui non sunt praedestinati. Qui tamen,
e\ hoc mundo · recedentes, totaliter desinunt esse
membra Christi: quia iam nec sunt in potentia
ut Christo uniantur.

Ad primum ergo dicendum quod illi qui sunt
infideles, etsi actu non sint de Ecclesia, sunt
tamen r in potentia. Quae quidem potentia in
duobus fundatur; primo quidem et principaliter,
in virtute Christi, quae sufficiens est ad salutem
totius humani generis; secundario, in arbitrii li-

Ad secundum dicendum quod esse Ecclesiam *glo-
riosam. non habentem maculam neque rugam*, est
ultimus finis, ad quem perducimur per passio-
nem Christi. Inde hoc urit in statu patriae: non
autem in statu viae, in quo, *si dixerimus quia
peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus*, ut
dicitur I Ioan, t ♦ Sunt tamen quaedam, scilicet
mortalia, quibus carent illi qui sunt membra
Christi per actualem unionem caritatis. Qui vero
his peccatis subduntur, non sunt membra Christi
actualiter, sed potentialiter: nisi forte imperfecte,
per fidem informem, quae unit Christo secundum
quid et non simpliciter, ut scilicet per Christum
homo assequatur vitam gratiae: *fides enim sine
operibus mortua est*, ut dicitur Iac. n ♦ Percipiunt
tamen tales u Christo quendam actum vitae, qui
esi credere; sicut si membrum mortificarum mo-
veatur aliquo modo ab homine.

Ad tertium dicendum quod sancti Patres non
insistebant sacramentis legalibus (unquam quibus-
dam rebus, sed sicut imaginibus et umbris futu-
rorum. Idem autem est motus in imaginem, in-
quantum est imago, et in rem ♦, ut patet per
Philosophum, in libro *de Memoria et Remini-
scentia* *. Et ideo antiqui Patres, servando legalia
sacramenta, terebantur in Christum per fidem
et dilectionem eandem qua et nos in ipsum fe-
rimur Et ita Patres antiqui pertinebant ad idem
corpus Ecclesiae ad quod nos pertinemus.

a) *erit.*- *caput.* - *etiam...* *cft* caput F et tertia.
aut propitiatorem. - *et propitiatorem* G, *et propitiationem* ecter*
tertb.
y) *vero.* - *non* ABCpD, *vero sunt* editione*.
i) *secundum hunc.* - *et secundum hunc* BC, *et tecundum habet* F.
et hoc secundum F ut tertia. - Pro *unus, primus* tertia.

Summae Tsbol. D. Thomas T. VIII.

▷ *uniuntur.* I ; *actu uniuntur* prima et F; tertia IqHt: *qui ubi
uniuntur* jhVmpj *in potentia nondum reducta ad actum*; tCt *now actu
uniuntur ubi sed solum* etc.
nitPiin - *saeculo* ltrtia.
») rjmcH. - *de Ecclesia* «ddit tertia.

Commentam Cardinalis Cuietanl

Tirri.1 s clarm eft. In corpore articuli duo fiunt : pruno, declaratur modus quo corpus Christi mysticum habet a. ea», uq membra ; secundo, respondetur quaesito .

Ex differentia autem inter corpus naturale et mysticum quoad modum habendi membra simul vel successive, declaratur modus quo corpus Christi mysticum habet membra: scilicet non solum in netu, fed in potentia. Et potentia quidem in proposito dupliciter invenitur: quae scilicet quandoque reducetur ; et quae nunquam reducetur ad actum. Actus vero tripliciter; vel secundum fidem; vel secundum caritatem viae; vel secundum fruitionem patriae.

Ubi nota primo, quod non distinguitur potentia in potentiam reducibilem vel non reducibilem ad actum: sed in potentiam quae dc hieto quandoque reducetur ad actum; ct in potentiam quae dc facto nunquam reducetur ad actum. quamvis reducibilis luerit ad netum, alioquin non fuisset in potentia.

Nota secundo quod, licet tides, ut in responsione nd sccondum habes, constituat membrum Christi imperfecte ct secundum quid; quia tamen infra latitudinem actus consistit, ideo hic primus gradus actus in esse gratiae in membris Christi assignatur fidei.

II. Conclusio responsiva est: *Christus est caput omnium hominum, diversimode tamen, loquendo generaliter secundum totum mundi tempus*. Probatur deducendo per quinque gradus secundum quos homines uniuntur Christo.

I bi nota Auctorem in sex status omnes homines distinxisse, ct omnes differentias eorum comprehendisse. In primo beati; in secundo viatores in caritate; in tertio viatores in fide tantum; in quarto viatores sine fide, praedestinati tamen: in quinto viatores sine fide non praedestinati; in sexto damnati sunt.

Et *primus* quidem gradus, licet hodie omnino sit clarus, relatu» tamen ad totum mundi tempus, comprehendit sub se beatos ctiain impeditos, quamvis in termino: ut erant sancti Patres in limbo ante mortem Christi. Comprehenduntur siquidem in primo gradu omnes actu Christo coniuncti immutabiliter, seu in termino: quales tunc erant sancti Patres, quibus sola patefactio caeli deerat.

Secundus vero gradus trifariam distinguitur. Nam continet tam existentes in purgatorio, qui adhuc extra viam totaliter non sunt; quam existentex in caritate hic praedestinos; quam etiam existentes in caritate secundum praesentem iustitiam tantum, quos constat e-se praescitos. Ili enim omnes, quia sunt in via et cantate, computantur inter membra Christi actualiter: sed primi duo simpliciter, tertii secundum praesentem tantum iustitiam.

Tertius quoque gradus, qui etiam secundum actum, licet imperfectum, attenditur, duo continet genera hominum : scilicet fide tantum praeditos ct tamen praedestinos. et similes non praedestinos. Utrique enim inter membra Christi actualiter ratione fidei computantur, inortificata tamen: sed primi ut membra permansura, secundi ut membra abscindenda.

Quartus gradus, qui secundum potentiam attenditur, assignatus est m littera in ordine ad actum simpliciter, hoc est fruitionem patriae, sicut et quintus: sed quartus secundum ordinem positivum ad dictum actum; quintus secundum negationem ordinis ad eundem actum. Et quoniam iustum est ut potentiae ad actus secundum quid reducantur ad potentiam ad actum simpliciter, ideo quartus gradus comprehendit omnes viatores sine fide praedesti-

natos, el reductive illos etiam sine fide qui quandoque reducentur in netum fidei tantum, vel etiam caritatis viae tantum. Ili enim, ratione status potentiae quae quandoque reducetur ad actum simpliciter, ut primi, vel secundum quid, ut reliqui, quartum constituunt gradum, iuxta distinctionem praemissam in littera ante conclusionem.

Et propterca *quinto* gradui illi soli relinquuntur qui sic in vita ista degunt in potentta ad actum simpliciter vel secundum quid, quod nunquam assequuntur aliquem eorum: qui scilicet non solum praesciti sunt, sed nunquam nd caritatem viae, nunquam ad fidem informem pervenient; ut sunt iugiter infideles.

Extra omnia autem Christi membra computatur *sextus* status hominum, hoc est, status aeternae damnationis. Qui etiam continet duo genera hominum : scilicet damnatorum ad poenam sensus et damni, quales sunt omnes adulti damnali; ct ad poenam damni tantum, quales sunt infantes el perpetuo amentes qui sine sacramento fidei decesserunt. Ili namque, ui sic, quia nec netu nec potentia inter membra Christi sunt, aliena omnino ponuntur a capite Christo. Est tamen inter istos latitudo: dum quidam eorum decidunt a potentia tantum, ut semper infideles et qui nunquam usum liberi arbitrii habuerunt, de quibus Unium fit mentio in littera; quidam autem decidunt abactu vel fidei tantum, vel etiam caritatis viae, ut Christiani damnati; qui membra vere abscissa a corpore Christi sunt, quoniam illius fuerunt, secundum praesentem iustitiam vel fidei sacramenta, membra.

III. In responsione ad primum eiusdem articuli, adverte, pro intellectu litterae el praedictorum. quod dupliciter possumu* loqui dc potentia, ut palet V *Metaphps.* *: scilicet logice, vel physice ; hoc est, vel dc potentia prout termini non implicant contradictionem, vel dc potentia activa vel passiva evistente in natura ad agendum vel patiendum actum aliquem ordinata. In praesenti materia non est sermo dc potentia logice, sed physice: ut patet ex hac littera, in qua Auctor fundat potentiam ecclesiasticam, hoc est posse esse membrum Ecclesiae, quae est corpus Christi mysticum. super re.nli virtute Christi et reali facultate liberi arbitrii humani in statu viae; secundum enim has duas potestates dicitur aliquis physice in potentia vel non in potentia ad esse membrum Christi. Et propterca damnati omnes, licet sint in potentia logice ut sint membra Chnsti, quia tamen non sunt in potentia physice ad esse inter membra Christi, quoniam nec virtus Christi est ordinata ad redemptionem damnatorum (scriptum est enim . quod *in inferno nulla est redemptio*), nec illorum liberum arbitrium vertibile est amplius ud Christum quia sunt in termino, ideo simpliciter ct absolute dicuntur in littera . totaliter desinere esse membra Christi.

IV. In responsione ad secundum, adverte quod tres conditiones Ecclesiae, hoc est *gloriosam* et *sine macula* et *sine ruga* esse, non convenire Ecclesiae militanti ratione primae conditionis manifeste patet. Sed ct Auctor ratione tertiae, hoc est. peccatorum venialium, probat. Quod intcllige formalilcr *de Ecclesia militante*, hoc est, dc congregatione fidelium existentium in caritate. Quoniam huiusmodi congregatio, ratione omnium suarum partium, in via hac rugam aliquam vetustatis habet: licet non semper in singulis. Potest enim viator aliquis aliquanto tempore sine omni actuali peccato inveniri : non potest tamen omnino vitam hanc agere sine aliquo peccato, ut in littera Apostolica probat auctoritas.

1vTs
lh4.hb.IV.ac.
XII.

•a.CmUr Ro«
CUD. 05c- Dc-
tuoct. rr»r
dJUL; S.liera
Scan. XUI,
Direrr.
• la ccrpccr.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CHRISTUS. SECI XI)I M QUOD HOMO, SIT CAPUT ANGELORUM

III *Sent.*, dīxt. xm, qu. u. en a, qu. i; IV, dī.i. ix, an, a, qu* 5; d.ī.ī, am, qu. ir, an. q. .J 5', *Verity* qu. xxix, xrt. 4;
Compnd. TholQap. n in; I *ad Cor.*, cap. u, fctt. i, *Ad Jphes.*, αφ. t, lctt. vnt.

Wartum sic proceditur. Videtur quod Jw7^Vv/-hi isius, secundum quod homo, non S'l CaPut angelorum. (Input enim ct membra sunt unius naturae. Sed Christus, secundum quod homo, non est conformis in natura cum angelis, sed solum cum hominibus: quia, ut dicitur *ITeb.* n *Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahac apprehendit.* Ergo Christus, secundum quod homo, non est caput angelorum.

2. Praeterea, illorum Christus est caput qui pertinent ad Ecclesiam, *quae est corpus eius* ., ut dicitur *Ephes*, i *. Sed angeli non pertinent ad Ecclesiam: nam Ecclesia est congregatio fidelium; fides autem non est in angelis; non enim *ambulant per fidem*, sed *per speciem*. alioquin *peregrinarentur a Domino*, secundum quod Apostolus argumentatur, II Cor. v *. Ergo Christus, secundum quod homo, non est caput angelorum.

3'. Terea. Augustinus dicit, *super Ioan.* *, quod sicut *I'erbum quod erat a 3 principio apud Patrem*, vivificat animas, ita *Verbum caro Jactum* vivificat corpora: quibus angeli carent. Sed *ferbum caro factum* est Christus secundum quod homo. Ergo Christus, secundum quod homo, non influit vitam angelis. Et ita. secundum quod homo, non est caput angelorum.

gKI) covrRA est qUod Apostolus dicit, *Coloss.* n *Qui est caput omnis principatus et potestatis*. Et eadem ratio est de angelis aliorum ordinum. Ergo Christus est caput angelorum.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est * ubi est unum corpus, necesse est ponere unum caput. I num autem corpus similitudinarie dicitur una multitudo ordinata in unum secundum distinctos actus sive officia Manifestum est autem quod ad unum finem, qui est gloria divinae fruitionis, ordinantur et homines et angeli, I'nde corpus Ecclesiae mysticum non solum consistit

ex hominibus, sed etiam ex angelis, 'lotius autem huius multitudinis Christus est caput: quia propinquius se habet ad Deum, ct perfectius participat dona ipsius, non solum quam homines, sed etiam quam angeli; et de eiusT influentia non solum homines recipiunt, sed etiam angeli. Dicitur enim *Ephes*, i *. quod *constituit eum*, scilicet Christum Deus Pater, *ad dexteram suam in caelestibusf supra omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem, et omne nomen quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro, et f' omnia subieci sub pedibus eius*. Et ideo Christus non solum est caput hominum, sed etiam angelorum. I ode Matth. iv . legitur quod *Vclv* ". *accesserunt angeli ct ministrabant ei*.

Ad primi u irgo dicendum quod influentia Christi super omnes homines principaliter quidem est quantum ad animas: secundum quas homines conveniunt cum angelis in natura generis, licet non in natura speciei. Et huius conformitaiis ratione Christus potest dici caput angelorum, licet deficiat conformitas quantum ad corpora.

Ad seci Nin m hici xht m quod Ecclesia secundum statum viae est congregatio fidelium: sed secundum statum patriae est congregatio comprehendentium. Christus autem non solum fuit viator, sed etiam comprehensor. Et ideo non solum fidelium, sed etiam comprehendentium est caput, utpote plenissime habens gratiam ei gloriam.

Ai> tertium dicendum quod Augustinus ibi loquitur secundum quondam assimilationem causae ad effectum, prout scilicet res corporalis agit in corpora, ct res spiritualis in res spirituales. Tamen humanitas Christi, ex \imite spiritualis naturae, scilicet divinae, potest aliquid causare non solum in spiritibus hominum, sed etiam in spiritibus angelorum, propter maximam conjunctionem eius ad Deum, scilicet secundum unionem personalem.

s) *cūs*. – F ct tertb praeter G; om.
A. – *in* terti*.
y) *ct de cūs*. – H»G ct editione*; *de eius* ABCF. *de cuius* D, *de cūs enim* Ea; *sed etiam...* homines om. IpG.
ct. – Tertii; *ct illud f^abni* pninA ct j»E» jscim/muc *illud Psalmi* i «E. *ct secundum illud Psalmi fOmnia subiccisfi*, Fa.

Common tam Cardinalis Caictani

TiTi.es clarus est. In corpore articuli una est conclusio responsiva quaesito: *Christus non solum est caput hominum, sed etiam angelorum*. Probatur dupliciter: scilicet ratione; et auctoritate.

Ratione quidem, sic. Homines ct angeli ordinantur ad unum finem, scilicet gloriam divinae fruitionis. Ergo corpus mysticum Ecclesiae non solum ex hominibus, sed etiam cx angelis consistit. Ergo totius huius multitudinis est caput unum, quod est Christus. Igitur Christus est caput non solum hominum, sed angelorum. Prima consequentia probatur. Quia corpus similitudinarie dicitur quaccumque una multitudo ordinata in unum secundum distinctos actus seu officia. Hinc enim aperte patet quod

multitudo angelorum et hominum, cx eo quoJ ordinatur ad unum linem, est unum corpus npstice: nulla enim est ambiguitas quin in his sit diversitas actuum ct officiorum in ordine ad caelestem felicitatem. Secunda vero consequentia habet duas partes: prima est quod inferatur caput unum; secunda est quod illud caput sit Christus. Et quoad primam, probatur ex eo quod, ubi est unum corpus, oportet esse caput unum. Quoad secundam \cro, probatur dupliciter. Primo, ex tribus conditionibus capitis ante' ' a« . dictis, scilicet primitate, perfectione ct virtute, inventis in Christo; quia propinquior est Deo.ct perfectius habet dona Dei, et induit in homines et angelos. Secundo, auctoritate Apostoli, ad *Ephes*, i.

Deinde probatur corttluMO principalis cx signo: quia sdliccl angeli ministrabant Christo» Matth. iv. Hoc enim MKnum C5t tubeiectionis: cum minor sit qui ministrat -. II. In responsione aJ primum eiusdem articuli, adverte, Novitic. quod non apponitur hic supra . dictis tribus conditionibus capitis quarta conditio, puta confonnitas naturae. Sed prius fuit sermo de conditionibus propriis capitis, quibus differt ct praestat ceteris membris. Modo autem loquimur de conditione communi capiti ct reliquis membris; oportet siquidem omnia membra corporis unius esse naturae, puta humanae vel leoninae vel taurinae, etc. Unde conditio ista conformitatis in natura exigitur ad caput ut praesupposita, sicut commune praesupponitur proprio. Et propterca in littera dicitur quod, *propter conformitatem Christi cum angelis in natura generis, potest Christus dici caput angelorum*: non quod confonnitas. sit ratio Christo quod sit caput, cum confonnitas communis sit Christ? et angelis; sed quia confonnitas ratio est quod in Christo inveniatur communis conditio capiti et membris. Et ideo, propter conformitatem ut conditionem communem, Christus, habens proprias capitis conditiones, potest dici caput angelorum.

ARTICULUS QUINTUS

LTRLM SII EADEM GRATIA QI A CHRISTI'S IO CAPO ECCLESIAE. CUM GRATIA SINGIL LARI ILLIUS HOMINIS

III *Sent.* JiH. mi, qu. ■ in. 5. qu. 1. 1; *I>t Veni.*. qu. nn, »>L \$.

Qfistri m sic i*rocei»itur. Videtur quod 5'l ca^em Krat'a <lua Christus est jjwSp^caput Ecclesiae, cum gratia singulari hominiSt i)ici(enim Apostolus, *Rom.v**; *Si unius delicto inulti mortui sunt, mullo magis gratia Dei et donum m gratia unius hominis /esu Christi in plures abundavit.* Sed aliud est peccatum actuale ipsius Adae: et aliud peccatum originale, quod traduxit in posteros. Ergo alia est gratia personalis, quae est propria ipsius Christi: et alia est gratia eius inquantum est caput Ecclesiae, quae ab ipso ad alios derixatur. 2. Praeterea, habitus distinguuntur secundum actus. Sed ad alium actum ordinatur in Christo gratia eius personalis, scilicet ad sanctificationem illius animae: ct ad alium actum ordinatur gratia capitis, scilicet ad sanctificandum alios. Ergo alia est gratia personalis ipsius Christi: el alia est gratia eius inquantum est caput Ecclesiae. 3 Praeterea. sicut supra* dictum est, in Christo distinguitur triplex gratia: scilicet gratia unionis, gratia capitis, ct gratia singularis illius hominis. Sed gratia singularis Christi est alia a gratia unionis. Ergo est etiam alia a gratia capitis. Sed contra est quod dicitur Ioan, i ♦ *De plenitudine eius omnes accepimus.* Secundum hoc autem est caput nostrum, quod ab eo accipimus. Ergo secundum hoc quod habet plenitudinem gratiae, est caput nostrum. Plenitudinem autem gratiae habuit secundum quod perfecte fuit jn jljo gratia personalis, ut supra* dictum est. Ergo secundum gratiam personalem est caput

111. In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium occurrit circa causaliuitem corporalis naturae Christi super angelos, qui sunt puri spiritus, corporibus ncc uniti nec unibiles ut formae. Non videtur siquidem intelligibile quod corpus possit agere in spiritum separatum omnino, peripatetice loquendo, cum non communicent *; et longe inferioris, immo intimae naturae sit corpus quodeumque, cum corporalibus, respectu substantiarum omnino separatarum a materia, quales supponimus angelos esse. Ad hoc dicitur quod, licet hoc mirum apparent, si tamen consideremus phantasma sub lumine intellectus agentis posse in animam intellectivam agere, non erit incredibile quod aliqua res corporea, virtute divinitatis cui iuncta est personaliter, possit in substantiam separatam agere: ut sic quod phantasma cx naturali vinculo cum anima intellectiva sortitum est, humanitas Christi cx supeniaturalivsima ct maxima coniunctione ad divinitatem adepta sit excellentiori modo; quia potest libere, instrumentaliter tamen, causare in angelis ct animabus nostris aliquid spirituale. Non intelligo tamen hunc causandi modum excedere modum quo ponimus sacramenta causare in animabus nostris spirituales gratias.

nostrum. Et ita non est alia gratia capitis, ct aha gratia personalis. Respondeo dicendum quod unumquodque agit inquantum est ens actu *. Oportet autem quod sit idem actu 3 quo aliquid est actu, et quo agit: et sic idem est culor quo ignis est calidus, et quo calefacit. Xon tamen omnis actus quo aliquid *est* actu, sufficit ad hoc quod sit principium agendi in alia: cum enim *agens sil praestantius patiente*, ut Augustinus dicit. Xli *super Gen. ad liti.* ♦ et Philosophus, in lll *de Anima***, oportet quod agens in alia habeat actum secundum emissionium quandam. Dictum est autem ? supra * , (l quod in anima Christi recepta est gratia secundum maximam eminentiam. Et ideo ex eminentia gratiae τ quam accepit, competit sibi quod gratia illa ad alios derivetur. Quod pertinet axi rationem capitis. Et ideo eadem est secundum essentiam gratia personalis qua anima Christi est justificata. et gratia eius secundum quam est caput Ecclesiae iustificans alios: diffen tamen secundum rationem.

Ad primum ergo dicendum quod peccatum originale in Adam, quod est peccatum naturae, derivatum est a peccato actuali ipsius, quod est peccatum personale*, quia in eo persona corripit ' naturam; qua corruptione mediante, peccatum primi hominis derivatur ad posteros, secundum quod natura corrupta corrumpit personam. Sed gratia non derivatur a Christo in nos mediante natura humana, sed per solam personalem actionem ipsius Christi. Unde non oportet

«i *iit idem actu.* – DE; *iit idem lie actum* A. *iit idem iit actu* pBC, *iit idem actus actu sit idem* cd. a; icrtia legit: *Respondeo dicendum quod, quia unumquodque agit inquantum est actu, oportet quod idem sil actus quo aliquid est actu et quo agit, sicut (sicut cŮAm F) idem est calor cu.*

£) *autem.* – Tcrth; *enim.*

γ) *giatiæ.* Fd ct tertia; *gratiae illa gratia* D, *illa gratiae* E. *corrupt.* – 4 ct »F; *corrumpit.*

" lib.

«Iru.
-<α.

•η 5?

QUAESTIO VIII, AR TICULUS V

in Christo distinguere duplicem gratiam, quarum una respondeat naturae, alia personae, sicut in Adam distinguitur peccatum naturae et personae.

An secundum dicendum quod diversi actus quorum unus est ratio et causa alterius, non diversificant habitum *. Actus autem personalis gratiae, qui est sanctum facere formaliter habentem, est ratio justificationis aliorum, quae pertinet ‘ ad gratiam capitis. Et inde est quod per hujusmodi differentiam non diversificatur essentia habitus.

○ *perlinet.* – f’*;* *pertinent.*

Ad tertium dicendum quod gratia personalis et gratia capitis ordinantur ad aliquem actum gratia autem unionis non ordinatur ad actum, sed ad esse personale. Et ideo gratia personalis et gratia capitis conveniunt in essentia habitus: non autem gratia unionis. – Quamvis gratia personalis possit quodammodo dici gratia unionis :, prout facit congruitatem quandam ad unionem. Et secundum hoc, una per essentiam est gratia unionis et gratia capitis et gratia singularis personae, sed differens sola ratione.

○ *Qu.imvlt gratia... unionif.* – F ei tertU; om.

Commentaria Cardinalis Caietani

it illis clarus est: de identitate enim rcali quaeritur.

In corpore articuli unica oī conclusio, responriva quaesito nffinnative: *Gratia personalis qua anima Christi iustificata est. et gratia eius secundum quam est caput Ecclesiae iustificans alios, est eadem secundum essentiam, differt tamen secundum rationem* *. Probatur, Qut» aliquid est actu, ct quo agit, est unus actu»: oportet tamen, ad hoc ut sit quo agat in alia, quod actus secundum eminentiam quondam habeatur. Ergo gratia Christi habet etiam quod sit activa in alios; quod pertinet ad rationem capitis. Ergo gratia personalis qua anima Christi iustilkata est. ct gratia eiusdem qua est caput Ecclesiae iustificans alios, est eadem.

Antecedent, quoad primam partem, probatur ratione: quia unumquodque agit secundum quod est ens actu. Et exemplo, in calore ignis. – Quoad secundam vero partem: quia *agens oportet esse praestantius patiente*, ut Augustinus et Aristoteles testantur. – Consequentia vero prima probatur. Quia in anima Christi recepta est gratia secundum maximam eminentiam. – Secunda nutem est per se evidens.

II. Sed occurrit hic dubium quantum valeat processus iste, ex hoc quod actus habetur secundum quundam eminentiam, inferens quod sit activus aliorum eiusdem rationis. Supponimus enim habitualem gratiam in anima Christi et m aliis esse unius speciei specialissimae secundum essentiam. Et est ratio dubii quia, licet ex hoc quod actus aliquis eminet et praestat, habeat quod sit activus sibi similis; non tamen cx hoc sibi vindicat quod sit caput omnium aliorum sibi similium. hoc est, quod sit activum omnium sibi similium, ut patet inductive: alioquin, quodlibet activum esset activum omnium sibi similium. Peccat ergo processus iste, quia aliud est probare quod actus sit activus sibi similis, quod probatur in littera: ct aliud, quod sit activus omnis sibi similis; quod erat probandum, quia hoc importatur nomine gratiae capitalis.

Ad hoc dicitur quod, quia sermo litterae formalis est. non spectat ad locum hunc probare, sed supponere cx ante discussis gratiam Christi qua influit aliis, esse capitalem, hoc est, influxivam in omnes. Et propterca falsum obiiicndo assumitur quod erat hic probandum gratiam Christi esse activam omnis sibi similis, seu capitalem. Sed littera synonyme utitur gratia Christi qua agit in alios, et gratia Christi ut est caput, hoc est. qua agit m omnes: quia supponit quod agere in alios coincidit cum agere in omnes respectu gratiae Christi, quam superius * manifestavit esse gratiam capitis, cuius est in omnia membra influere. Quia igitur ut synonyma haec hic habentur, ideo Auctor sollicitus tantum fuit ut probaret identitatem actus quo Christi anima est in se sancta, ct quo alios sanctificat. Et hanc identitatem probat sufficienter cx hoc quod posse agere non addit super actum dantem esse nisi eminentiam quondam: quam constat non mutare essentiam actus. Unde restat processus solidus et efficax.

111. Cum his quoque scito quod in littera non dicitur quod habeatur actus intensissime, sed dicitur quod habeatur

secundum eminentiam quandam: ct de Christo subditur quod habuit gratiam *secundum eminentiam maximam*, Plus enim comprehenditur sub eminentiae nomine quam intensionis quantaecumqUc. Et revera quando actus habetur secundum eminentiam intensionis ct modi habendi, est causa universalis, homogenea tamen, reliquorum; ut patet in calore, qui. quoniam in summo invenitur in igne ct habciur eminenti modo, quia calor in summo est naturalis» proprietas Ignis solius, ideo est causa univoca ceterorum calidorum. Et proportionalhr, quia tn anima Christi gratia est in summo ct habetur eminentissimo modo, quia ut naturalis proprietas consequens unionem personalem, iuila illud -, *Vidimus gloriam eius quasi Cnigeniti a Patre, plenum gratiae*, etc.; ideo gratia Christi, CX eminentia tali. est activa in alius, ct est activa in omnes ut caput; ac per hoc. ut conforme xcu homogeneous.

IV. I llima pars conclusioni-. , hoc «t, *Differt tamen ratione*, non aliter probatur in littera, quia clara ct»L Constat enim secundum rationem differre quod gratia ctt actus faciens formaliter esse gratum, ct quod est principium agendi in alios. Alioquin, esse gratum ct causare gratiam in alios essent idem.

\. In responsione nd primum, scito, Notitie, quod in Adorn distinguitur peccatum personae ct naturae, quia peccatum personae vocatur peccatum illud quod in actu primi peccati Adac consistit; peccatum vero naturae vocatur fomes peccati cum privatione originalis iustitiac. Et qui i hoc secundum causatum luit in Adam cx primo, ideo dicitur quod *persona*, hoc est actus personalis, *corrupti naturam*, hoc est naturale bonum ac Donum. In nobis autem dicitur quod *natura corrumpit personam*, quia ex fomite, etc., quem cum natura contraximus, persona ct damnationi obnoxia semper est (nisi per baptismum reparetur). ct in peccatum actuale labitur. Non proportionaliter autem se habet Christi gratia, ut scilicet alia sit gratia naturae, alia personae. Tum quia gratia non est data Christo cx animae suae actuali operatione. Tum quia gratia non communicatur nobis a Christo per actionem naturae, seu communicando naturam: sed per actionem personalem Christi, qua meruit nobis et voluntarie influit nobis gratiam.

VI. In responsione ad tertium, vide, Novitie, quod Auctor primo appellat gratiam unionis id quod proprie est gratia unionis: ct de illa dicit quod non est eadem gratiae personali seu habituali. Deinde, propter reverentiam aliorum, permittit appellari ipsam habitualem gratiam Christi nomine gratiae unionis, non simpliciter, sed *quodammodo*: pro quanto scilicet ipsa habitualis gratia in Christo facit congruitatem quandam ad unionem. Et nitelligit de congruitatc, non antecedente unionem, velut disponente ad illam: sed de congruitatc consequente ad unionem. Reddit enim habitualis gratia animam Christi congruam dignitati unionis, ad quam pracclevatn intelligitur: sicut gravitas congruit terrae; et sicut desponsata iam mulier principi, congrua redditur principi cx ornatu localium quae cx dono sponsi accepit.

· Imo. ap h

ARTICULUS SEXTUS

I TRL'M ESSE CAPLT ECCLESIAE SIT PROPRII. M CHRIS ! <>

Df Verit., qu. xxiit, art. 4, «4 2.

JjÿrëS?0 sr.x nM sic proceditur. Videtur quoi! caput Ecclesiae non sit proprium Christo. Dicitur enim l xv ♦ Cum ^^^~^esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es. Sed una est Ecclesia in novo et in veteri Testamento. Ergo \idetur quod, eadem ratione, alius homo praeter Christum potest esse caput Ecclesiae.

2. Praeterea, ex hoc Christus dicitur caput Ecclesiae quod gratiam influit Ecclesiae membris. Sed etiam ad alios pertinet gratiam aliis prae- here: secundum illud Ephes. i\ *: Omnis sermo malus ab ore vestro non procedat: sed si quis bonus est ad aedificationem fidei, ut det gratiam audien- tibus. Ergo videtur quod etiam alii quam Christo competat esse caput Ecclesiae.

3. Praeterea, Christus, ex eo quod praeest Ecclesiae, non solum dicitur caput, sed etiam pastor⁴ et fundamentum⁵ Ecclesiae. Sed non soli sibi Christus retinuit nomen pastoris: secundum illud I Pet.v*: Cum apparuerit Princeps pastorum. percipietis immarcescibilem gloriae coronam. Nec etiam nomen fundamenti: secundum illud Apoc. XXI*; Afurus civitatis habens fundamenta duode- cim. Ergo videtur quod nec etiam nomen capitis sibi soli retinuerit.

Sed contra est quod dicitur Coloss. tt ' : Caput Ecclesiae est ex quo corpus, per nexus et con- iunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei. Sed hoc soli Christo con- venit. Ergo solus Christus est caput Ecclesiae.

Respondeo dicendum quod caput in alia membra influit dupliciter. Uno modo, quodam intrinseco influxu: prout »⁶ virtus motiva et sensitiva a ca- pite derivatur ad cetera membra. Alio modo, secundum exteriorem quondam gubernationem: prout scilicet secundum visum et alios sensus, qui in capite radican- tur, dirigitur homo in exterioribus actibus.

Interior autem effluxus⁷ gratiae non est ab ali- quo nisi a solo Christo, cuius humanitas, ex hoc quod est divinitati adiuncta⁸, habet virtutem iusti- ficandi. Sed influxus in membra Ecclesiae quan-

tum ad exteriorem gubernationem, potest aliis con- venire, Et secundum hoc, aliqui alii possunt dici capita Ecclesiae: secundum illud Ainos vi*: Opii- mates capita populorum. Differenter tamen a Chri- sto. Primo quidem, quantum ad hoc, quod Chri- stus est caput omnium eorum qui ad Ecclesiam pertinent secundum omnem locum el tempus et statum: alii autem homines dicuntur capita se- cundum quaedam specialia loca, sicut episcopi suarum ecclesiarum; vel etiam secundum deter- minatum tempus, sicut Papa est caput totius Ec- clesiae, scilicet tempore sui pontificatus; el secun- dum determinatum statum, prout scilicet sunt in statu \iatoris. Alio modo, secundum quod I Chri- stus est caput Ecclesiae propria virtute et auctori- tate: alii vero dicuntur capita inquantum vicem gerunt Christi; secundum illud II Cor. n ' : Xam et ego, quod donavi, si quid donavi, propter vos, in persona Christi; et II Cor.v*: Pro Christo lega- lionefungimur, tanquam Deo exhortante per nos.

An primi m ergo dicendum quod verbum illud intelligitur secundum quod ratio capitis conside- ratur ex exteriori gubernatione, prout rex dicitur caput regni sui.

Ad secundum dicendum quod homo non dat gratiam interius influendo, sed exterius persua- dendo ad ea quae sunt gratiae.

Ad tertium dicendum quod, sicut dicit Augu- stinus, super Ioan. ", si praepositi Ecclesiae pa- stores sunt, quomodo unus pastor est, nisi quia sunt illi omnes unius membra pastoris? Et simi- liter alii possum dici fundamenta et capita, in- quantum sunt unius capitis et fundamenti mem- bra. Et tamen, sicut Augustinus ibidem* dicit, quod pastor est dedit membris suis; ostium vero se nemo nostrum dicit; hoc sibi ipse proprium te- nuit. Et hoc ideo quia in ostio imponatur prin- cipalis auctoritas, inquantum ostium est per quod omnes ingrediuntur in domum: et ipse solus Christus est per quem accessum habemus in gra- tiam istam in qua stamus*. Per alia vero nomina praedicta potest importari auctoritas non solum principalis, sed etiam secundaria.

3) soli sil-.l. — talus sibi G, sibi solum P, totum tibi ceteri tertii et F
p) prout. scilicet addit tertii.
y> qfluxus. — cxfiuxut A. injluxus P.
adiuncta. — coniuncia tertii.

i) secundum quod. — quia tenia.
quod patiar ni. — qui patior est ed a, quod pastorem DFHlrc,
quod pastorem F, pastorem csic P; pn» urmo nostrum Jjcit
tluod legit G, M nemo nostrum dtdit lICDE» nemo dedit A, nemo
nostrum se dicit cetera tertia cl F.

Commentaria Cardinalis Caietaui

x titulo articuli sexti, nota quod in dubium dupliciter potest verti an cs.se caput Ecclesiae sit proprium Christo: primo, tn ordine ad Deum et personas Patris et Spiritus Sancti; secundo, in ordine ad creaturas angelicas et hu- manas. In hac tamen littera non disputatur, et consequenter non quaeritur, nisi secundo modo: ita quod ly proprium excludit commune Christo et aliis creaturis. Dc Deo enim

Patre dictum est. caput Christi (ac per hoc. Ecclesiae to- tius. hoc est. totius integri corporis ecclesiastici ex capite et membris constantis) Deus *; de Spiritu Sancto autem. quod est cor Ecclesiae \ Et propterea esse caput homo- genciim, idest eiusdem naturae specificae vel geneticae, proprium Christo esse, et non commune toti Trinitati» relictum est. Nunc superest videre an sit commune Chri-

' t sd Cv.cap.
-α<<i i.u.v

Mo, secundum naturam hum.uum. ct alteri creaturae: an toli Christo conveniat.

II. In corpore articuli unica est distinctio bimembris. cum duabus conclusionibus responsivu iuxla singula membra.

Distinctio est Je c»w caput, vel secundum influxum interiorem; vel secundum exteriorem gubernationem.

Prima conclusio est: *Esse caput Ecclesiae secundum interiorem influxum est proprium Christo*. Probatur. Qui t vola humanitas Christi habet virtutem iustiicandi: quia sola coniuncta est personaliter divinitati.

Secunda conclusio est. *Este caput Ecclesiae secundum exteriorem gubernationem est commune Christo et aliis: differenter tamen*. Prima pan» conclusionis. utpote clara,

manifestatur auctoritate Amo». – Secunda nutem pars ex duplici differentia. Prima, secundum extensionem vel restrictionem: quia gubernatio Christi extenditur ad omne tempus, omnem locuin. omnemque statum, scilicet viae ut termini; aliorum vero restringitur vel ad certum locum, vel certum tempus, vel certum statum. Secunda, secundum virtutem propriam vel vicariam: quia Christus propria auctoritate est caput, alii ut vices gerente» Christi, ut palet auctoritatibus.

111. In responsione ad tertium eiusdem articuli, discerne, Novitie, inter ostium ct ostiarium. Quia licet esse ostium bkclcsiac ac regni caelorum sibi soli Dominus reservaverit, esse tamen ostiarium aliis communicavit, claves regni eae- ,M ,(| C4J.,Irt. lestis tribuendo, et Petrum ianitorem caeli instituendo *. ■«·.»»

ARTICULUS SEPTIMUS

UTRUM DIABOLI S SIT CAPIT MALORUM

septimum sic proceditur. Videtur quod diabolus non caput malorum. Ad rationem enim capitis pertinet quod sensum ct motum in membra,

ut dicit quaedam Glossa *, *ad Ephes*, t. super illud, *Ipsum dedit capiti*, etc. Sed diabolus non habet virtutem influendi malitiam peccati, quod ex voluntate peccantis procedit. Ergo diabolus non potest dici caput malorum.

2. Praeterea, per quodlibet peccatum iit homo malus. Sed non omnia peccatu sunt a diabolo. Quod quidem manifestum est de peccatis daem- monum, qui non ex persuasione alterius pecca- verunt. Similiter etiam nec omne peccatum ho- minis ex diabolo procedit: dicitur enim in libro *de Ecclesiasticis Dogmatibus* : Aion omnes cogi- tationes nostrae malae semper diaboli instinctu excitantur: sed aliquoties ex motu arbitrii nostri emergunt. Ergo diabolus non est caput omnium malorum.

3. Praeterea, unum caput uni corpori prae- ficitur. Sed tota multitudo malorum non videtur habere aliquid in quo uniantur: quia *malum malo contingit esse contrarium* "; contingit enim · e.v *diversis defectibus*, ut Dionysius dicit, iv cap. *de Div. Nam.* * Ergo diabolus non potest dici caput omnium malorum.

Sed contra est quod, super illud *lob* xvni ♦ *Memoria illius pereat de terra*, dicit Glossa *: *De unoquoque iniquo dicitur ut ad caput, idest diabo- lum, revertatur*.

Respondeo dicendum quod, sicut supra · dictum est, caput non solum interius influit membris, sed etiam exterius gubernat, eorum actus diri- gendo ad aliquem finem. Sic igitur potest dici aliquis caput alicuius multitudinis vel secundum utrumque, scilicet secundum interiorem influxum et exteriorem gubernationem: et sic est Christus caput Ecclesiae, ut dictum est *. – Vel secundum

solam exteriorem gubernationem: ct sic quilibet princeps xel praelatus est caput multitudinis sibi subtectae. Et per hunc modum dicitur diabolus caput omnium mulorum: nam, ut dicitur *lob* xt.t., ' ,J *ipse est rex super omnes filios superbiae*.

Pertinet autem ad gubernatorem ut eos quos gubernat ad suum finem perducatur. Finis autem diaboli est aversio rationalis creaturae a Deo: unde a principio hominem ab obedientia divini praecepti remove lentavit*. Ipsa autem aversio · «* «?· w a Deo habet rationem finis inquantum appetitur sub specie libertatis: secundum illud Ierem.u*: ' V&fK,e .1 *sacculo confregisti iugum, rupisti vincula, di- xisti, Non serviam*. Inquantum igitur ad hunc finem aliqui adducuntur peccando, sub diaboli regimine cl gubernatione cadunt. Et ex hoc di- citur eorum caput.

Ad primum ergo dicendum quod, licet diabolus non influat interius rationali menti, tamen sug- gerendo inducit ad mulum.

Ad secundum dicendum quod gubernator non semper suggerit singulis ? ut eius voluntati obe- dian, sed proponit omnibus signum suae volun- tatis. ad cuius sequelam aliqui excitantur inducti, alii sponte propria T: sicut patet in duce exer- citus, cuius vexillum sequuntur milites etiam nullo persuadente. Sic igitur primum peccatum diaboli, qui *ab initio peccat*, ui dicitur l Ioan. IU*, pro- positum est omnibus ad sequendum *: quod qui- dam imitantur per suggestionem ipsius, quidam propria sponte absque ulla suggestionem. Et secun- dum hoc, omnium malorum caput est diabolus, inquantum illum imitantur: secundum illud *Sap.n**: * ' :l :.' *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum: imitantur autem illum qui sunt ex parte illius*.

Ad tertium dicendum quod omnia peccata con- veniunt in aversione a Deo, licet ad invicem dif- ferant secundum conversionem ad diversa com- mutabilia bona.

• OrJ. Anwlm, tl» Cohit.r»P. l. *<D>. tS - O II Titn &■«. II&. pin. lIn, qa illi.tacrnb.j art. ». la aolut.

• C>p- iui. al l uut. - lciar Opp. Aux.

• Arii'.ot. Cjuf. cap. mli, n. xj. 3

• S. TK tex* au.

• Vert- 17.

• Ord ex Grci. «4-« <or>. tE

• Art praccCX

' b.d.

3) enim - etiam tertia praeter l p) singulti. - F ct tertia; subtectas \. lubiectit ceteri.

y) sponte propria. - propria sponte terti*. 0) ad sequendum. - H ct editione»; assequendum.

Commentaria Cardinalis Cai3tani

Trrvurs clarus est. In corpore articuli repetitur, primo, supra · posita distinctio dc capite secundum interio-rem influxum, ct secundum gubernationem exteriorem. ponitur deinde conclusio responsive quaesito, iuxta alterum membrum distinctionis: *Diabolus est caput omnium malorum secundum exteriorem gubernationem*.

Probatur dupliciter. Primo, auctoritate /ob: /pse est rex, etc. Secundo, ratione. Finis diaboli est aversio a Deo. Ergo, inquantum quicumque abducuntur peccando in hunc finem, sub diaboli gubernatione cadunt. Ergo diabolus est omnium malorum caput secundum gubernationem. – Antecedens probatur, primo, cx hoc quod tentas it ab initio a divinis abducere. Manifestatur deinde quomodo aversio potest

habere rationem finis: scilicet «ub specie libertatis. Pro-batur auctoritate lcremine. Consequentia vero prima pro-batur: quia ad gubernatorem pertinet adducere quos gu-bernat in suum finem. – Altera autem sequela est per se nota. Coniunge huic doctrinae responsionem ad secundum, et perspice quod ad gubernatorem spectat ad suum finem alios adducere, non uno tantum modo, sed diversis: sci-licet vel impellendo, vel solum cx proposito signo sui regni. Et sic videbis primam consequentiam tenere, dum ex line diaboli omnes ad illum finem tendentes sub dia-boli regimine concludi infertur: tnnquam diabolus ipse omnium talium dux fuerit, hoc vel illo modo, ad suum vexillum.

ARTICULUS OCTAVUS

I TUUM ANTICI IUUSTL S SIT CAPI T MALORI M

OCTAVI M SIC PROCEDITUR. \ idetur quod Antichristus non sit caput malorum. Unius enim corporis non sunt diversa capita. Sed diabolus est caput multitu-dinis maiorum. Non ergo Antichristus est eorum caput.

2. Praeterea, Antichristus est membrum dia-boli. Sed caput distinguitur a membris. Ergo An-tichristus non est caput malorum.

3. Praeterea, caput habet influentiam in mem-bra. Sed Antichristus nullam habet influentiam in malos homines qui cum praecesserunt. Ergo Antichristus non est caput malorum.

• Ver*. 29
• Ord. Greg

Sed contra est quod fob xxi, super illud , *Interrogate quemlibet de viatoribus*, dicit Glossa4l: *Dum de omnium malorum corpore loqueretur, subito ad omnium iniquorum caput. Antichristum. verba convertit.*

Art i.

Respondeo dicendum quod, sicut supra ' dictum est, in capite naturali tria inveniuntur: scilicet ordo, perfectio et virtus influendi. Quantum ergo ad ordinem temporis, non dicitur esse Antichri-stus caput malorum, quasi eius peccatum prae-cesserit, sicut praecessit peccatum diaboli.

3 Similiter etiam non dicitur esse malorum caput propter virtutem influendi. Si « enim aliquos sui temporis ad malum sit conversurus, exterius in-ducendo; non tamen illi qui ante eum fuerunt, ab ipso sunt in malitiam inducti, nec eius ma-litiam sunt imitati. Unde secundum hoc non posset dici caput omnium malorum, sed ali-quorum.

Relinquitur igitur quod dicatur caput omnium malorum propter malitiae perfectionem. Unde

a) Si. – Etii tenia.
otfltlil. – influat l, influet cetera terth.

super illud Il 7hess. it *, *Ostendens se lanquam sil Deus*, dicit Glossa *: *Sicut in Christo omnis plenitudo divinitatis inhabitavit, ita tn Antichristo plenitudo omnis malitiae*: non quidem ita quod humanitas eius sit assumpta a diabolo in unitate personae, sicut humanitas Christi a Filio Dei; sed quia diabolus malitiam suam eminentius ei in-duit suggerendo quam omnibus aliis. Et secun-dum hoc, omnes alii mali qui praecesserunt sunt quasi quaedam figura Antichrist!: secundum illud Il Ihess. n *: *Mysterium iam operatur iniquitatis***. \i> primum ergo dicendum quod diabolus et An-tichristus non sunt duo capita, sed unum: quia Antichristus dicitur esse caput inquantum plenis-sime invenitur y in eo impressa malitia diaboli. Inde super illud li 7hess. n \ *Ostendens se tan-quam sit Deus*, dicit Glossa *: *In ipso erit caput omnium malorum, scilicet diabolus, qui est rex super omnes Jilios superbiae*. Non autem dicitur in eo esse per unionem personalem; nec per in-trinsecam habitationem \ quia *sola Trinitas menti Hiabitur*, ut dicitur in libro *de Ecclesiasticis Dog-matibus* 4: sed per malitiae effectum.

* Vtfv *.
– G Glm*.
IUjw. tsp<r
i>;»e !<c.

Ad secundum dicendum quod, sicut *caput Christi est Deus* *, et tamen *ipse est caput Ecclesiae* ut supra 4l dictum est: ita Antichristus est membrum diaboli, et tamen ipse est caput malorum.

** .U<XoUea^
l. is.
• Alt i, d i

Ad tertium dicendum quod Antichristus non dicitur caput omnium malorum propter similitu-dinem influentiae, sed propter similitudinem per-fectionis. In eo enim diabolus quasi malitiam suam ducet ad caput: per modum quo dicitur aliquis *ad caput* propositum suum ducere, cum illud perfecerit.

Di
x*

• Or>i 11*7«.

- (

Commentaria Cardinalis Oaietnni

rpmi.c» clarus est. – In corpore articuli est unica con-clusio responsiva quaesito: *Antichristus est omnium malorum hominum caput secundum perfectionem tantum*. Race conclusio habet tres partes: unam affirmative,

quod est omnium caput secundum perfectionem ; et duas negative, et quod non est caput secundum ordinem, nec secundum virtutem tam interiorem quam exteriorem; iuxta tres modos quibus potest dici caput, secundum similitudi-

nem ad tret conditiones capitis, scilicet ordinem, virtutem cl perfectionem. Et propterea in littera probatur processu divisive: sic quod primo repetitur trimembris ac sufficiens divisio conditionum secundum quarum similitudinem caput dicitur in sacris litteris mystice; deinde excludit singillatim duo membra, scilicet secundum ordinem, ct secundum virtutem tam intus quam extra; et sic concludit tertium membrum, scilicet secundum perfectionem,

Ubi, quia processus clare patet in littera, nota quod Auctor, licet quaerat an Antichristus sit caput omnium malorum hominum, quia tamen hoc cx auctoritate constat sic esse, respondet ad id quod est obscurum in hoc quaesito, scilicet qua ratione sit caput omnium hominum malorum : et dicit quod ratione perfectionis. Nec hoc evorbitat ab artc; quoniam, ut patet II *Poster.* *. omnis quaestio est quaestio medii ; constat autem *quod quid est* esse medium ad omnem quaestionem solvendam * ; ratio autem qua Antichristus est caput omnium malorum, est *quod quid est* esse capitis in Antichristo respectu omnium malorum.

Confirmât autem littera conclusionem illatam cx auctoritate Glossae. Quam etiam declarat, tollens falsum sensum qui posset ex illa accipi. Et clare palent omnia.

Et demum declarat quo pacto mali priores Antichristo secundum tempus se habent ad ipsum, scilicet ut figura quaedam : ut cx Glossa super illud, *Nam mysterium iam operatur iniquitatis*, dicit. I bi perspicere potes esse inter Antichristum ct alios malos ipsum praecedentes non solum simplicem habitudinem perfecti ad imperfectos, quia ille perfectionem omnis malitiae, hti minus mali I sed esse talem modum habitudinis imperfectionis, quo scilicet figura est imperfectior figurato. Iu quod Antichristus est caput praecedentium malorum ratione perfectionis et quia in ipso est plenitudo malitiae, in aliis pars aliqui malitiae; ct quia ipse est ut veritas malitiae, illi ut figura tantae futurae malitiae. Et propterc.i dicitur *operari iam mysterium iniquitatis* : quia iniqui operantur mulum non solum secundum se, sed ut figura malitiae sui capitis. Figura enim mysterium est respectu figurati. ct figuratum operari dicitur, non secundum se, sed secundum se figurantes, quando ad ipsum figurandum operantur, ut contingit quando mali inique agunt.

Memento hic doctrinae acceptae in V *Metaphys.* . . quod perfectum et imperfectum transferimus etiam ad mala, dum dicimus pertectum latronem, ct perfectum tyrannum, ct huiusmodi. Sic namque hic dicimus Antichristum esse caput ratione perfectionis : quia scilicet perfecte malus.

11. Occurrit hic dubium, an Antichristus dicitur caput omnium malorum tam daemonum quam hominum; an hominum tantum. Et est ratio dubii quia in littera nunquam restringuntur membra Antichnsti nd malos homines: sed absolute dicitur caput malorum.

Et, quod plus est, dum in littera distinguuntur articuli huius quaestionis, post locatum articulum septimum, /In *diabolus sit caput omnium malorum*, locando hunc octavum dicitur: /tn *Antichristus etiam possit dici caput omnium malorum.* I bi, apponendo ly *etiam*, ostendit quod ad eosdem omnes malos refert Antichristum ad quos retulerat diabolum. Constat autem diabolum esse caput omnium malorum tam daemonum quam hominum. Ergo Antichristus etiam erit caput eorundem.

Et confirmatur ratione cx auctoritate Glossae II *ad Thess.* 11: *Sicut in Christo plenitudo divinitatis, ita in Antichristo plenitudo malitiae* . . Si enim in Antichristo habitabit plenitudo malitiae Luciferi, sequitur quod erit perfectior in malitia quam quicumque alii mali tam daemones quam homines. Et consequenter est caput, ratione perfectionis, tam daemonum quam hominum malorum.

In oppositum est ct quia absurdum est ponere Antichristum caput daemonum.

Et quia Antichristus, cum sil viator purus, non potest poni caput malorum in termino, quales sunt daemones; cum quilibet damnatus, utpote omnino pertinax ct inflexibilis ad bonum, sit peior quocumque viatore; sicut c contra quilibet beatus melior eat quocumque puro viatore, iuxtn illud Matth. xi *. *Qui autem minor est in regno* . Vm «t-*caelorum, maior est illo*, scilicet Ioannc Baptista,

111. Ad hoc dicitur quod procul dubio Antichristus non est caput daemonum malorum, sed hominum tantum Quia nec ordine, nec virtute, nec perfectione illos excedet in malitia; cum sit futurus purus viator; ac per hoc, non habiturus ita malam voluntatem sicut habent daemones, qui in quolibet opere «uo sunt mali, adeo quod etiam naturalibus actibus apponunt circumstantias malas. Antichristum autem nihil prohibet operaturum aliquid de genere suo bonum sine mala operis circumstantia: puta quia honorabit parentes, ct huiusmodi. Inde ct angelum custodem habebit, persuasurum quandoque ut ab aliquo desistat malo.

De diabolo autem aliud est dicendum absolute : et aliud intra expositionem praesentis litterae. Xam absolute verum est quod Lucifer est caput omnium malorum tam daemonum quam hominum: quod facile deduci potest utendo ratione septimi articuli. Secundum praesentem autem litteram, diabolus dicitur caput omnium malorum hominum: ita quod tam in septimo quam in octavo articulo non est sermo nisi dc malis hominibus. Et ly *diabolus* non sumitur pro aliquo uno diabolo solo, sed pro toto ordine diabolico: vel, melius pro Lucifero ut continet totum ordinem diabolicum. Ita quod sensus est quod diabolus, hoc est, Lucifer cum sur. vel ordo diabolicus, est caput omnium malorum hominum. Et huic sensui attestantur tentationes hominum, qu.ic non ab aliquo uno diabolo fiunt.

I nde patet responsio ad duas primas obiectiones. Ad tertiam autem dicitur quod in Antichristo ponitur plenitudo malitiae non simpliciter, ncc Luciferi, sed inter homines: ea ratione quia in eo est diabolus, hoc est, diabolicus ordo, secundum plenum effectum malitiae.

IV. In responsionibus ad primum et secundum simul, dubium occurrit, quia in responsione ad primum dicitur diabolum et Antichristum *non esse duo capita, sed unum caput*: in responsione autem ad secundum dicitur Antichristum esse *membrum diaboli*. I laec enim sibi invicem adversantur. Quia, si Antichristus est membrum diaboli, oportet diabolum esse caput AntichristL Ac per hoc. Antichristus est caput «ubordinatum altiori capiti, scilicet diabolo. Et sic Antichristus ct dinbolus sunt duo capita.

Ad hoc dicitur quod diabolus potest dupliciter considerari. scilicet, secundum se; vel ut est in Antichristo. Si secundum se, sic Antichristus et diabolus sunt duo capita, quorum unum subordinatur alii, scilicet Antichristus diabolo; ct hoc dicit responsio ad secundum. Si autem consideretur diabolus ut est m Antichristo, sic ambo sunt unum caput: et sic verificatur responsio ad primum.

Vel. et melius, respondetur quod diabolus ct Antichristus dupliciter considerari possunt. Primo, in ordine ad multitudinem malorum hominum, de quibus est sermo. Et sic ambo sunt caput unum corporis imius. Et hoc directe intendit responsio ad primum, dum duo capita unius ct eiusdem ommno corporis mystici excludit. Secundo, considerantur inter se. Et sic Antichristus respectu diaboli est membrum, diabolus autem caput eius: sicut *Deus caput Christi*. Cum quo stat quod respectu multitudiJims malorum hominum Antichristus est caput. Et sic Antichristus est caput subordinatum altiori capiti, qui diabolus est. Et hoc dicit responsio ad secundum.

QUAESTIO NONA

DE SCIEXTIA CHRISTI IX COMMUNI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

¶

¶

¶ X inde considerandum est de scientia Christi *.
¶ Circa quam duo consideranda sunt: primo,
quam scientiam Christus habuerit: secundo, de
unaquaque scientiarum ipsius
Circa primum quaeruntur quatuor.
Primo; utrum Christus habuerit aliquam scientiam praeter divinam.

Secundo: utrum habuerit scientiam quam habent beati vel comprehensores,
lenio: utrum habuerit scientiam inditum vel infusam.
Quarto: utrum habuerit aliquam scientiam acquisitam.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM IX CHRISTO FUERIT ALIQUA SCIEXTIA PRAETER DIVINAM

¶ Sent., Iut. xiv, srt. », qu* i; /λ» T/r/7., qu. \x art, i; Campend. Theot., c»p. ccxv».

¶ PRIMUM SIC Procedit. ¶ videtur quod I
¶ Siwlin Christo non fuerit aliqua scientia
praeter divinam. Ad hoc enim neces-
saria est scientia ut per eam aliqua
cognoscantur. Sed Christus pur scientiam divi-
nam cognoscebat omnia. Superfluum igitur fuisset
quod in eo esset quaedam alia scientia.

2. Praeterea, lux minor per maiorem offu-
scatur. Sed omnis scientia creata comparatur ad
scientiam Dei increatam sicut lux minor ad ma-
iorem. Ergo in Christo non refulsit alia scientia
quam divina.

3. Praeterea, unio humanae naturae ad divi-
nam facta est in persona, ut ex supra* dictis
patet. Ponitur autem in Christo, secundum quos-
dam ♦, quaedam *scientia unionis*, per quam sci-
licet Christus ea quae ud mysterium incarnationis
pertinent plenius scivit quam aliquis alius. Cum
ergo unio personalis contineat duas naturas, vi-
detur quod in Christo non sint duae scientiae,
sed una tantum scientia pertinens ad utramque
naturam.

Sed contra est quod Ambrosius dicit, in libro
de *incarnatione* ♦ *Deus in carne perfectionem
humanae naturae assumpsit: suscepit sensum ho-
minis, sed non sensum carnis inflatum*. Sed ad
sensus hominis pertinet scientia creata. Ergo
in eo fuit * alia scientia praeter divinam.

Respondetur dicendum quod, sicut ex supra* di-
ctis patet, Eilius Dei humanam naturam integram
assumpsit: idest, non corpus solum, sed etiam
animam; non solum sensitivam, sed etiam ra-
tionalem. Et ideo oportuit quod haberet scientiam

creatam, propter tria. Primo quidem, propter
animae perfectionem. Anima enim, secundum se
considerata, est in potentia ad intelligibilia cogno-
scenda: est enim *sicut tabula in qua nihil est scri-
ptum* *; et tamen possibile est in ea scribi, pro-
pter ? intellectum possibilem, *m quo est omnia
fleri*, ut diciiur in III *de Anima* *. Quod autem
est in potentia, est imperfectum nisi reducatur
ad actum. Xon autem fuit conveniens ut Eilius
Dei humanam naturam imperfectam assumeret,
sed perfectam. utpote qua mediante, lotum hu-
manum genus erat ad perfectum reducendum.
Et ideo oportuit quod anima Christi esset per-
fecta per aliquam scientiam, quae esset proprie
perfectio eius. Et ideo oportuit in Christo esse
aliquam scientiam praeter scientiam divinam *.
Alioquin anima Christi esset imperfectior omni-
bus animabus aliorum hominum.

Secundo quia, cum *quaelibet res sit propter suani
operationem*, ut dicitur in II *de Caelo et Mundo* **,
frustra haberet Christus animam intellectualem,
si non inielligeret secundum illam. Quod pertinet
ad scientiam creatam.

Tertio, quia aliqua scientia creata pertinet ad
animae humanae naturam, scilicet illa per quam
naturaliter cognoscimus prima principia: *scien-
tiam* enim hic large accipimus pro qualibet co-
gnitione intellectus humani. Xihil autem natura-
lium Christo defuit, quia totam humanam natu-
ram suscepit, ut supra * dictum est. Et ideo in
Sexta Synodo * damnata est positio negantium
in Christo duas esse scientias, vel duas sapientias.

An primum ergo dicendum quod Christus co-

Ariiot/J/A-
MJ. ki, Ul. a».
l., Q U. -S. Tk
/Λ. ic.

3

a) /mi7.- non fuit ABpDL, terra legit: &r5*o in Christofuit scientia
creata.

r) propter. - per P. - Pro in quo, ut in quo pC.

T) proprie. - propria tertia.

B) scientiam divinam. - PDF.kGH ct j , divinam divinatorum scien-
tiam A (qui tamen divinam expungit), scientiam divinatorum divinam

B, divinarum scientiam C. divinam scientiam F, scientiam divinatorum
ptill ct bc.

O omnibus. - Om. tertia.

ζ) dc Cado ct Mundo. - dc Cado tertia; iu illa »cmpor; prima,
quam sequimur, Huciurt.

agnovît omnia per scientiam divinam operatione
increata, quae est ipsa Dei essentia: Dei enim
intelligere est sua substantia, ut probatur in XII
*Metaphys.** I nde hic actus non potuit esse animae
humanae Christi: cum sit alterius naturae. Si
igitur non fuisset in anima Christi alia scientia
praeter divinum, nihil cognovisset. Et ita frustra
fuisset assumpta: cum *res r sit propter suam ope-
rationem*

Ah secundum dicendum quod, si duo lumina accipiantur eiusdem ordinis, minus offuscatur per maius*: sicut lumen solis offuscat lumen candelae, quorum utrumque accipitur in ordine illuminantis. Sed si accipitur maius " in ordine illuminantis et minus in ordine illuminati, minus lumen non offuscatur per maius, sed magis au-

getur: sicut lumen aeris per lumen solis. Et hoc modo lumen scientiae non offuscatur, sed clarescit in anima Christi per lumen scientiae divinae, quae est *lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*, ut dicitur Ioan.1*.

Ad tertium DICENDUM quod, ex parte unitorum, ponitur scientia in Christo et quantum ad naturam divinam et quantum ad humanam: ita quod per unionem, secundum quum est eadem hypostasis Dei et hominis, id quod est Dei attribuitur homini, et id quod est hominis attribuitur Deo, ut supra* dictum est. Sed ex parte ipsius unionis non potest poni in Christo aliqua scientia. Nam unio illa est ad esse personale: scientia autem non convenit personae nisi ratione alicuius naturae.

r.) rei. *omnis rct* terna.

S' *J fi aectpiahir* tfitfMi. – Ni ikro *occipiantur duo lumina ita*
quvJ malui >ir tertia. – *ct minus tu ordine illuminati* om.

Commentaria Cardinalis Caietani

itulis clarus est. In corpore tria fiunt. Primo, re
Tpetitur integrius naturae assumptae pro radice con
 clusionis. – Secundo. respondetur quaoitu unica affirm
 conclusionem, scilicet, *Oportet hi Christo esse scie*
creatam: tribus rationibus, super dicto fundamento fabri
 catis, probando illam. Tercio, confirmatur conclusio au
 ctoritate Meri Concilii, reddendo illius rationem Omnia
 clara sunt in littera.

II. In responsioni: ad primum eiusdem articuli, dubia duo occurrunt circa illud; *1^onde hic actus non potuit esse animae humanae Christi, cum sit alterius naturae*. Primum quidem, circa id quod dicitur de impossibilitate actus intelligendi divini quod sit actus intelligendi animae Christi. Nam multi reputant hoc esse possibile. Secundum, circa dicti rationem, scilicet: *cum sit alterius naturae*. Quoniam non apparet quantum valeat *.

Circa primum igitur, habes in III *Sententiarum* Ioannis Capreoli, disL xtv, qu. i argumenta multa Ioannis de Ripa et aliorum. Quae quoniam procedunt ex extraneis, aut immiscent illa, puta quod visio sit species, aut differentiam inter matutinam et vespertinam cognitionem, aut cognitionem creaturarum in verbo. aut differentiam inter cognitionem aenigmaticam et facialem aut intuitivam; aut etiam magis extranea; aut illa quae in littera hac solvuntur; et scientia debet tradi ex propriis, non ex extraneis, rescarcare debet superflua: ideo omittenda censui, allatis tantum duobus motivis .

Primum est. Deus respectu beatorum sc habet ut species intelligibilis. Ergo multo magis potest sc habere ut intellectio. – Antecedens patet. Igitur consequentia probatur. Quia magis repugnat Deo ratio habitus¹ seu habitualis formae, quam netus seu formae actuali². Sed species habet rationem habitus seu habitualis formae; intelligere autem habet rationem actus. Ergo.

Secundum est ex auctoritate Augustini. I *de Triii.*, cap. ult., dicentis de visione beata duo: primo, quod illa visio est deus; secundo, quod *ipsa sola est summum bonum, cuius adipiscendi gratia praecipimus agere quicquid ratione agimus*. Ex his enim patet quod visio beatorum est quid increatum. Alioquin, Deus esset bonus et beatus in quo creato: et aliquid creatum esset summum bonum et tunc ultimus, etc.

III Circa secundum · autem, occurrit statim pbiectio
quod alictas naturae» licet inferat intellectionem divinam
non posse esse naturalem animae humanae, non tamen
inferit non posse communicari animae humanae ·. Magna
enim differentia est inter convenire ut naturale, et convenire
ut communicatum. Proprietas siquidem ignis non convenit

rei ignitae ut naturalis illi rei, puta ferro; sed ut communica-
ta ferro. Et ad divina ascendendo, personalitas Verbi
non convenit humanitati Christi ut naturalis sibi: sed ut
communicata. Quocirca, sicut personalitas Verbi est ipsa
Dei substantia, et tamen convenit animae humanae Chri-
sti. quae est alterius naturae, non ut naturalis animae hu-
manae. sed ut communicata tibi; ita intelligere divinum,
quod est edentia Dei, potest animae humanae, alterius
naturae, convenire, non ut naturae animae humanae, sed
ut communicatum. Alicitas siquidem naturae, ut monstra-
tum est. non prohibet proprietatis communionem, sed na-
turalitatem. Vana igitur est haec ratio.

Et si haec ratio non valet, voluntarie conclusio nssciatur: cum inveniuntur tenentes oppositum philosophi. Unum patet de Averroe, in III *de Anima*, com. xxvi. dicente quod in Matu *intellectus adepti* intelligimus per substantiam *intellectus agentis*: ex quo apparet quod possibile est actum proprium naturae superioris, qui est illius substantia communicari inferiori.

¶ Ad huius quaestionis solutionem evidentem, (ciendum est duplici via * posse procedi ad videndum impossibilitatem propositam, scilicet quod intelligere substantiae superioris non potest communicari sic ut sit intelligere quod formaliter intelligit substantia inferior. Altera via est ex dependentia intellectionis ab intelligente. Quia scilicet intelligere est operatio vitalis intelligentis. De ratione autem operationis vitalis est quod sit ab eo cuius est operatio vitalis. Alioquin. vivere actualiter non esset a vivere substantialiter. Quod non videtur intelligibile: quia sic anima non esset principium vegetandi, sentiendi, appetendi, intelligendi, et secundum locum movendi; et sic anima non esset anima. Et confirmatur: quia sicut non est intelligibile quod Socrates generet Platonem et actus generandi non sit a Socrate; et similiter quod Socrates motu animalis progrediatur et motus eius non sit ab ipso; et similiter quod appetat aut velit et appetitus eius non sit ab anima; ita non est intelligibile quod vivat vita intellectuali actuali. quae nihil aliud est quam ipsum intelligere, et quod tale intelligere, tale vivere, non sit ab intelligente. Constat autem quod divinum intelligere non potest dependere ab aliqua creatura. Impossibile est igitur quod netus intelligendi quo Deus intelligit. licet actus intelligendi quo creatura formaliter intelligat. Ex hac igitur via, quod actus vitalis cuiusque viventis aut est ipsa substantia viventis aut est ab ipsa, concluditur primo impossibilitas proposita.

\. Quia tamen multi, ignorantes propriam vocem, non sunt capaces dictae rationis, offert sc secunda via: ex hoc

Mt'6'

' Ct. m «q

»

		QUAESTIO IX, ARTICULVS II	
•p»	secundum illud Psalmi *. <i>Beatus quan elegisti et assumpsisti.</i> Non ergo oportet ponere in ipso scientiam beatorum.	<i>tis eorum per passionem consummari.</i> Et ideo oportuit quod cognitio ipsa T in Dei visione consistens excellentissime Christo homini conveniret: quia semper causam oportet esse potioem causato.	7
	3. <i>Praite</i> rea, duplex scientia homini competit: una secundum suam naturam; alia supra suam naturam. Scientia autem beatorum, quae in divina visione consistit, non est secundum naturam hominis, sed supra eius naturam. In Christo autem fuit alia supernaturalis scientia multo fortior et a altior, scilicet scientia divina. Non igitur oportuit in Christo esse scientiam beatorum.	Ad <i>primi</i> m ergo dicendum quod divinitas unita est humanitati Christi secundum personam, et non secundum naturam vel essentiam: sed cum unitate personae remanet distinctio naturarum. Et ideo anima Christi, quae est pars humanae naturae, per aliquod lumen participatum a natura dix ina perfecta est ad scientiam beatam, qua Deus per essentiam videtur.	
•vm. si	Sed <i>contra</i> , scientia beatorum in Dei visione x el “ cognitione consistit. Sed ipse plene cognovit Deum, etiam secundum quod homo: secundum > Jud loan, vm*: <i>Scio eum, et sermonem eius servo.</i> Ergo in Christo fuit scientia beatorum.	Ad <i>secundum</i> dicendum quod ex ipsa unione homo ille est beatus beatitudine increata: sicut ex unione est Deus. Sed praeter beatitudinem increatam, oportuit in natura humana Christi esse quandam beatitudinem creatam, per quam anima eius in ultimo fine humanae naturae constitueretur.	
•vm ..	Respondeo dicendum quod illud quod est in potentia, reducitur in actum per id quod est actu: oportet enim esse calidum id per quod alia calefiunt. Homo autem est in potentia ad scientiam beatorum, quae in visione Dei consistit, el ad eam ordinatur sicut ad finem: est enim creatura rationalis capax illius beatae cognitionis, inquantum est ad imaginum Dei. Ad hunc autem finem beatitudinis homines reducuntur per Christi huminitatem: secundum illud <i>Heb.u*</i> . <i>Decebat eum propter quem omnia et per quem omnia, qui multos Jihos in gloriam adduxerat, auctorem salu-</i>	Ad <i>tertium</i> dicendum quod visio seu scientia beata est quodammodo supra naturam animae rationalis: inquantum scilicet propria virtute ad eam pervenire non potest. Alio vero modo est secundum naturam ipsius: inquantum scilicet per naturam suam est capax eius, prout scilicet ad imaginem Dei facta est, ut supra * dictum est. Sed scientia increata est omnibus modis supra naturam animae humanae.	
	a) / <i>artior et.</i> – Om. icrtb. r) <i>vũlone vel.</i> – Om. ten a. – Pro <i>cognitio**</i> , <i>operatione</i> A.	γ) <i>ip>a.</i> – <i>beata</i> tertia	

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus clarus est. In corparc articuli una esi conclusio: *In Christo est scientia beata, consistens in visione Dei, excellentissime.* Conclusio ista habet duas partes : prima est quod in Christo est scientia beata; secundum quod excellentissime.

Probatur in littera, primo, prima pars. Omne quod est in potentia, reducitur in actum per aliquod ens actu. Homo esi m potentia ad scientiam beatam, in Dei visione consistentem: ct reducitur in actum istum per Christi huminitatem. Ergo in Christo esi scientia beata. Maior probatur in calido. – Minor, quoad primam partem, probatur: quia homo est capax illius beatitudinis, quia est ad imaginem Dei, ct ad illam ordinatur ut ad finem. Quoad secundam vero, auctoritate Apostoli: *Decebat eum* etc.

Deinde, in calce corporis articuli, probatur secunda pars conclusionis, scilicet quod excellentissime. Quia semper causam oportet esse perfectiorem causato.

Adverte, Novitie, quod quia propositiones evidentes ac usitatae, («inquam statim perceptae, truncate quandoque dicuntur, ideo Auctor maiorem sic attulit, non curans limitare eam ut debet intelligi, scilicet: *si reducitur ad actum.* Neque enim omne quod est in potentia reducitur ad actum: cum multa sint in potentia quae nunquam erunt. Sed omne quod est in potentia, si reducitur ad actum, oportet quod reducatur ad actum per aliquod ens actu. Hoc enim intendit littera : et hoc solum est ad propositum. Et propterca in minore ponuntur tot conditiones: scilicet quod homo est in potentia, ct quod ordinatur ad illam ut finem. Ex hoc enim ostendit necessitatem quod potentia est reducenda ad actum, licet non in singulis hominibus: quia impossibile est quod potentia ad finem sit frustra in tota universali specie.

II. Circa hunc litterae processum, dubium occurrit, quia propositio illa fundamentalis, *Reducens aliquid de potentia in actum est in actu*, quamvis sit verissima in causis prin-

cipalibus, non tamen est vera in causis instrumentalibus : ut ex Alexandro patet, XII *Sletaphps.* * Et ad sensum patet instrumenta non esse tilia in actu qualia fiunt ab ipsis: aut semina in naturalibus, ct organa artificum testantur.

Humanitas autem Christi non est efficiens principale, sed instrumentale, respectu nostrae beatitudinis. Non igitur sequitur e\ >ua efficientia quod sic actu beata (quamvis de facto beata sii). Non est ergo efficax processus litterae.

Ad hoc dicitur quod instrumentum est duplex: quoddam pure instrumentum, ut organa artium, ct semina, et huiusmodi; quoddam ita instrumentum quod est etiam *causa sui* *. sicut servus est organum domini, ita tamen quod libero arbitrio suorum motuum causa est . Quamvis autem primum instrumentorum genus non habeat actu quod instrumentaitler efficit, secundum tamen instrumentorum genus, quatenus sui dominium habet admixtum, actu habet quod in aliis efficit. Et quia Christus homo sic est instrumentum Dei ut liber sit, libere coeperetur ct efficiat nos beatos, ideo in littera illatum est quod ipse est actu beatus.

III. In probatione secundae partis conclusionis. nota, Novitie, quod \uctor plus concludit quam probet explicite ratio allata. Quia ratio non probat explicite nisi quod Christus est perfectius beatus quam alii homines. Et tamen concluditur quod est beatus *excellentissime.* Licuit autem hoc grana materiae. Quoniam iam * declaratum est Christum esse caput amnium beatorum, tam hominum quam angelorum: ac per hoc. subintelligendo nunc quod Christus est causa efficiens beatitudinem nostram ut caput beatorum , optime infertur quod est excellentissime beatus, utpote causa ut caput.

IV. In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota distinctionem de *supra naturam*, vel *secundum naturam*. Quoniam hinc habes intellectum diversorum dictorum de beatitudine nostra, cum invenies quod est naturalis, aut

• Alci isvSA-
'<rr. XII Stria-
phyt., cociraent.
un.

•Q ληκοι tfr-

II, n. q · b- Tb-
lcCt W
•a. Ans:·»: P'-
Ut. I.b I. ap-J.
o. > - S Th.
lcct *

' Q'· *'u' '†

quod est ‘upcnhitalis. Vcrunt.imcn esto cautus: ut bene notc*. in secundo membro, ly *inquantum scilicet secim-dum naturam suam est capax eius*. Quoniam est conditio haec diminuens a *simpliciter* ad *secundum quid*. Non enim quia homo est capax illius visionis, sequitur. *Ergo est illi naturalis*, aut. *Habet ad illam potentiam naturalem* : quia plus requiritur ad naturalitatem simpliciter ct ad poten-tiam naturalem, scilicet naturalis inclinatio in illum actum. Sed solum sequitur quod habet naturam quae potest clc-

vari in illum actum. In hoc enim differt homo ab animn-libas, scilicet cx hoc ipso quod est intellectualis nnim.ie. quod bruta non possunt elevari in actum videndi Deum, homo autem potest elevari m illum. Quod hinc provenit. quia intellectualitas est capax visioni* illius: pare autem sen-sitiva tantum non est illius capax. Quocirca visio Del est aliquo modo naturalis animae nostrae, sed secundum quid : quia est capax ex sua natura illius. Non est autem simplici-ter naturalis illi, aut alteri cuicumque creaturae, sed soli Deo.

• D

•Q

ARTICULUS TERTIUS

I TRL'M IN CHRISTO SIT ALIA SCIENTIA INDITA, PRAETER SCIENTIAM BEATAM

• C
Infc

Infra, qu. ili, atl i; III *Sent.* dl<t. xiv. art. i, qu* 3; *De Verit.*, qu. xi, art. 1. 3; *Compend. Theol.*, cap. <cxn.

tertii m sic proceditur. Videtur quod in Christo non sit alia scientia indita *, 2 praeter scientiam beatam. Omnis enim alia scientia creata Ê comparatur ad scientiam beatam sicut imperfectum ad perfectum. Sed, praesente perfecta cognitione, excluditur co-gnitio imperfecta: sicut manifesta visio faciei exclu-dit aenigmalicam visionem fidei, ut patet l *Cor.* Kill *. Cum igitur in Christo fuerit scientia beata, ut dictum est ♦ videtur quod non potuerit in eo alia esse scientia indita.

• V«r» 10, u.

• An. pricej

2. Praitterea, imperfectior modus cognitionis disponit ad perfectionem: sicut opinio, quae est per syllogismum dialecticum, disponit ad scien-tiam, quae est per syllogismum demonstrativum. Ilabita autem perfectione, non est ulterius neces-saria dispositio: sicut, habito termino, non est necessarius motus. Cum igitur cognitio quaecum-que alia creata comparetur ad cognitionem bea-tam sicut imperfectum ad perlectum, et sicut dis-positio ad terminum, videtur quod, cum Chri-stus habuerit cognitionem beatam, quod non fuerit ei necessarium habere aliam cognitionem.

3. Praeterea, sicut materia corporalis esi in potentia ad formam sensibilem, ita intellectus possibilis est in potentia ad formam intelligibi-lem. Sed materia corporalis non potest simul recipere duas formas sensibiles, unam perfectio-rem et aliam minus perfectam. Ergo nec anima potest simul recipere duplicem scientiam, unam perfectiorem ct aliam minus perfectam. Et sic idem quod prius.

• Ven 5,

Sed contra est quod dicitur *Coloss. n’*, quod *in Christo sunt omnes thesauri sapientiae ct scien-tiae absconditi*.

• Art. t.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est *, decebat quod natura humana assumpta a Verbo Dei, imperfecta non esset. Omne autem quod est in potentia, est imperfectum nisi reducatur ad actum. Intellectus autem possibilis humanus est in potentia ad omnia intelligibilia. Reducitur autem ad actum per species intelligibiles, quae sunt formae quaedam completivae ipsius: ut

patet ex his quae dicuntur in III *de Anima* *. Et ideo oportet in Christo scientiam ponere in-ditam, inquantum per Verbum Dei animae Chri-sti, sibi personaliter unitae, impressae sunt spe-cies intelligibiles ad omnia ad quae est intellectus possibilis in potentia: sicut etiam per Verbum Dei impressae sunt species intelligibiles menti angelicae in principio creationis rerum, ut patet per Augustinum, *super Gen. ad liti.* *. Et ideo, sicut in Angelis, secundum eundem Augustinum* ponitur duplex cognitio, una scilicet *matutina*. per quam cognoscunt res in Verbo. et alia *vespertina*, per quam cognoscunt res in propria natura per species sibi inditas; ita, praeter scientiam divinam increatam, est in Christo, secundum eius animam, scientia beata, qua cognoscit Verbum et res in Verbo; et scientia indita sive infusa, per quam cognoscit res in propria natura per species in-telligibiles humanae menti proportionates.

Ad primu m irgo dicendum quod Visio imperfecta fidei in sui ratione includit oppositum manifestae x isionis: eo quod de ratione fidei est ut sit de non visis, ut in Secunda Pane * habitum est. Sed cognitio quae est per species inditas, non includit aliquid oppositum cognitionis t beatae. Et ideo non est eadem ratio utrobique.

Mj LU.of .v*

• *De Cer idliv*
l b. IV,c»p.it». *de Cn. Dn* IA.
II.cip r3 iqq.

•1P1
art. 4

Ad secundum dicendum quod dispositio se habet ad perfectionem dupliciter; uno modo, sicut via ducens in perfectionem; alio modo, sicut effectus a perfectione procedens. Per calorem enim dis-ponitur materia ad suscipiendum * formam ignis: qua tamen adveniente, calor · non cessat, sed remanet quasi quidam effectus talis formae. Et similiter opinio, ex syllogismo dialectico causata, est via a<l scientiam \ quae per demonstrationem acquiritur: qua tamen acquisita, potest remanere cognitio quae est per syllogismum dialecticum, quasi consequens scientiam demonstrativam, quae est per causam; quia ille qui cognoscit causam, ex hoc etiam magis potest cognoscere signa pro-babilia, ex quibus procedit dialecticus s\llogismus. Et similiter in Christo simul cum scientia beati-tudinis manet scientia indita, non quasi via ad

r

x) *indita*. — *indita vel infusa* terta, *creata vel indita* l*.

ji) *creata*. — Om. H et editiones.

T) *cognitionis*. — *cognitioni* F ct tertia.

ð) *suscipiendum*. — *suscitandum* ABCF.

c) qu.i *tamen adveniente, calor*, — PEFtikG cl ct ^uor *tamen adveniente calare* prima ct /:, *quam tamen advenientem calare* pG.

D *via ad scientiam*. - Terti-; *ad scientiam via*.

QUAESTIO IX, ARTICULUS III

beatitudinē, sed quasi τ per beatitudinem confirmatu.

Ad tertium dicendum quod cognitio beata non fit per speciem quae sit similitudo divinae essentiae *, vel eorum quae in divina essentia cognoscuntur, ut patet ex his quae in Prima Pūne* dicta sunt: sed talis cognitio est ipsius divinae

essentiae immediate, per hoc quod ipsa essentia divina unitur menti beatae sicut intelligibile intelligent!. Quae quidem essentia divina est forma excedens proportionem cuiuslibet creaturae. I nde nihil prohibet quin, cum hac forma superexcedente, simul insint rationali menti species intelligibiles proportionatae suae naturae.

rj *quail*. Et turda; *quasi via* A oni. wJ *quati per beatitudinem*).

Commentaria CarcUnaUe Caietani

Ex titulo tertii articuli ponitur dbiunctio terminorum illorum, videlicet, *indita vel infusa* ., ut satisfiat diversimodis in appellatibus. Scientia siquidem ista, quia simul cum natura animae datur, *indita* vocatur: quin vero non acquiritur, nec ex vi naturae animae ipsam comitatur, sed Deo alia actione creante animam et alia actione influente scientiam, quamvis simul tempore habetur, ideo *infusa* nuncupatur. Et revera infusa vocanda est. si proprie loquendum est. Angelorum autem scientia indita proprie vocatur: quia comes est naturae ut illius proprietas naturalis; eademque actione qua verbum Dei creat angelicam naturam, imprimit in illam specie intelligibile perfectivas intellectus angelici. Potest nihilominus, gratia materine, scilicet animae Christi, Jiet scientia indita: pro quanto comitatur naturaliter animam Christi. non ut creatam, *)eJ ut assumptam a Verbo, sicut et gratia habitualis. Est enim *f higenitus* a Patre plenus, non »olum *gratiae*, sed *recitatis* .

II. In corpore articuli unica est conclusio responriva quaesito, dupliciter probata. Conclusio est: *Oportet in Christo ponere scientiam inditam*. Probatur primo, ex vitanda imperfectione naturae assumptae. Decebat ut natura humana assumpta a Verbo Dei. imperfecta non esset. Ergo oportet in Christo ponere scientiam inditam Probatur consequentia. Quia aliter intellectus eius possibilis fuisset imperfectus. Probatur hoc. Quia omne quod est in potentia. est imperfectum nisi reducatur in actum: sed intellectus possibilis humanus est in potentia, et reducitur in actum per species intelligibiles: ergo esset imperfectus si non haberet species intelligibiles; quod est habere scientiam inditam. Et hoc evplnnatur in littera apponendo conclusioni, *inquantum per Verbum Dei impressae sunt species intelligibilcs*, etc.: et declaratur ex subiuncto exemplo in angelis.

Deinde probatur a simili, ex auctoritate Augustini. Sicut in angelis punitur duplex cognitio, matutina et vespertina, ita in Christo utraque. Littera clara est.

Adverte hic quod natura humana assumpta a Verbo debet absque imperfectione poni ex pane animae. Nam ex pane corporis nihil prohibet imperfectionem affirmare in illa in sui principio: quia *minoratus est paulo minus* corpus passibile . Scientia autem ad animam spectat.

111. Circa probationem conclusionis dubium occurrit: quia ratio allata procedit de potentia naturali intellectus possibilis, quae perficitur per species intelligibilcs naturales, de quibus allata auctoritas Philosophi loquitur; ac per hoc, de imperfectione naturali. Conclusio autem loquitur de scientia tam naturali quam revelata: ut patet in primo articulo quaestionis undecimae inferius, ubi de illa scientia tractatur. Excudit ergo conclusio rationum. Immo nec consonat conclusioni: quin, ut in sequenti habetur articulo ., alterius rationis est scientia infusa Christo ab illa quae est naturalis, de qua loquitur auctoritas allata Aristotelis.

Ad hoc dicitur quod procul dubio littera non arctatur ad imperfectionem et potentiam naturalem intellectus possibilis: sed in communi loquitur de potentia intellectus nostri ad actum sibi commensuratum. et similiter de imperfectione privativa actus proportionali intellectui humano possibili.

et hoc rive secundum statum naturae, sive secundum statum gratiae. Ita quod intendit littera quod, quia in intellectu humano, secundum esse naturae, est potentia naturalis ad sciendum omnia naturalia per actus commensuratos sibi; et similiter, secundum esse gratiae, ad sciendum omnia ecclesiastica per actus commensuritos sibi; et omne quod est in potentia est imperfectum nisi reducatur in actum: ideo esset imperfectus nisi ponatur reductus in »ictum omnium intelligibilium, tam spectantium nd ordinem naturae quam spectantium ad ordinem Ecclesiae, sive milii intU rive triumphantis, per actus proportionates ipsi humano intellectui.

Auctoritas autem Aristotelis est allata directe ad monstrandum quod intellectus humanus est in potentia ad sciendum omnia per species intelligibilcs ut actus commensurato* sibi: ut per hoc habeatur intentum, quod sicut in esse naturali exsul imperfectus intellectus nisi esset reductus m ictum commensuratum sibi, scilicet scientiam per species, quantumcumquv illamci sciatur in Verbo actu omnino vupcrexcedente omnem facultatem naturae; ita in esse vcclesiitico esset imperfectus nisi nossct omnia per acuis coinmcnsuralos sibi, quantumcumque eadem noverit in verbo. Consonat ergo ratio conclusioni, et probat eam, sive isti scientia infusa, cum suis spedibus, sit alterius, sive eiusdem rationis cum illa Je qua loquitur Aristoteles; quoniam, ul patet ex dictis, non arctatur ad naturalem scientiam; et multo minus ad talem modum naturalitatis qualis esi in scientia de qua loquitur Aristoteles. Hoc autem dixerim, quia anima habet duplicem scientiam naturalem- alleram secundum statum coniunctionis ad corpus, de qua locutus est Aristoteles; alteram secundum sutum separationis a corpore, quam non novit Aristoteles . Praesens autem tam ratio quam conclusio non irtcatur ad actum commensuratum naturae intellectus po»ibilis secundum istum vel illum statum: sed in communi indistincteque de potentia intellectus possibilis humani ad actum sibi commensuratum loquitur; quem esse species intelligibilcs. ex eo quod in isto apparet statu, ex auctoritate Aristotelis probat.

IV In responsione ad secundum, discerne verba litterae ex industria mutata, dum primo proponitur cognitio ex dialectico syllogismo acquisita ut via, sub nomine *opinionis*: et deinde resumitur eadem cognitio ut consequens, non sub nomine opinionis, sed sub nomine *cognitionis*. Oportuit autem sic dicere: quia cum scientia alicuius conclusionis non potest simul stare tn eodem subiccto opinio eiusdem; sed bene potest cognitio eiusdem per medium probabile stare in eodem subiccto. Addit siquidem opinio super cognitionem per medium probabile, formidinem in subiccto respectu alterius partis: quae repugnat subiccto excludenti formidinem, quale est sciens demonstrative. I nde cognitio dialectica, ante demonstrativam habens rationem opinionis, post demonstrativam scientiam non habet rationem opinionis, ^cd remanet solum cognitio dialectica, cessante illa conditione formidinis ex parte subiecti.

In responsione nd tertium eiusdem articuli, nota quod qualiter species infusae sint humanae menti commensuratae. inferius * patebit. Qualiter autem divina essentia sit species superexcedens, clarum est.

ARTICULUS QUARTUS

(TRIM IN CHRISTO I I ERIT ALIQUIA SCIENTIA EXPERIMENTAIS ACQUISITA

Infrw, qu. «ii, an. i. qu. iv, »ri. S; III *Sent.*, dint. «iv, «rt. 3, qu* 5. «3 3; dixt. xvni, art, 3, «.I 5; *Dc Vcrit.*, qu, xi. art. ?, «d t; *Gompend. 7hcol.*, cap. ccxvi.

crx. is

• Art. pficcd.

• Lomb.

• Qu. nr, art. >. ff.a; qu. v per tot.

• Ct. DamAKtn. 4ffPidr(rth,Hb III. cap. vi

?

• C. ? IV, O. 8. - S Th lect vm.

• Gap in, ri i. - S. 1 b led. iv.

• G»r. V. n. i S Tn. «

quartum sic proceditur.* Videtur quod in Christo non fuerit aliqua scientia ex-
périmentais acquisita. Quidquid enim
conveniens fuit, excellentissime
habuit. Sed Christus non habuit excellentissime
scientiam acquisitam: non enim institit studio
litterarum, quo perfectissime scientia acquiritur;
dicitur enim Ioan, vu *: *Mirabantur Judaei, di-
centes: Quomodo hic litteras scit, cum non didi-
cerit?* Ergo videtur quod in Christo non fuerit
aliqua scientia acquisita.

2. Praeterea, ei quod est plenum, non potest
aliquid superaddi. Sed potentia animae Christi
fuit impleta per species intelligibiles dix initus in-
ditas, ut dictum est *. Non ergo potuerunt su-
pervenire eius animae aliquae species acquisitae.

3. Praeterea, in eo qui iam habitum scientiae
habet, per ea quae a sensu accipit, non acquiri-
tur novus habitus, quia sic duae formae eiusdem
speciei simul essent in eodem: sed habitus qui
prius inerat. confirmatur et augetur Cum ergo
Christus habuerit habitum scientiae inditae, non
videtur quod per ea quae sensu percepit *, ali-
quam aliam scientiam acquisierit.

Sed contra est quod *Ileb.* \ * dicitur. *Cum
esset Filius Dei, didicit ex his quae passus est, obe-
dientiam:* Glossa *: *idest, expertus est.* Fuit ergo
in Christo aliqua experimentalis scientia: quae
est scientia acquisita.

Respondeo dicendum quod, sicut e\ supra f
dictis patet, nihil eorum *quae Deus in nostra na-
tura plantavit*, defuit humanae naturae assumptae
a Verbo Dei *. Manifestum est autem quod in
humana natura Deus plantavit non solum intel-
lectum possibilem, sed etiam intellectum agen-
tem. Unde necesse est dicere quod in anima
Christi non solum intellectus possibilis, sed etiam
intellectus agens fuerit. Si autem in aliis *Deus
et natura nihil frustra fecerunt* ut Philosophus
dicit, in I *de Caelo et Mundo* *, multo minus in
anima Christi aliquid fuit frustra. Frustra autem
est quod non habet propriam operationem: cum
omnis res sit propter suam operationem, ut dici-
tur in II *de Caelo et Mundo* \ Propria autem
operatio intellectus agentis est facere species in-
telligibiles actu, abstrahendo eas a phantasmati-
bus: unde dicitur in III *de Anima* * quod intel-
lectus agens est *quo est omnia facere*. Sic igitur
necesse est dicere quod in Christo fuerunt ali-
quae species intelligibiles per actionem intellectus

agentis in intellectu possibili eius receptae. Quod
est esse in ipso scientiam acquisitam, quam qui-
dam experimentalem nominant.

Et ideo, quamvis aliter alibi * scripserim \ di- l,"l
eundum est in Christo scientiam acquisitam fuisse.
Quae proprie est scientia secundum modum hu-
manum, non solum ex parte recipientis subiecti \
sed etiam ex parte causae agentis: nam talis
scientia ponitur in Christo secundum lumen in-
tellectus agentis*, quod est humanae naturae*
connaturale. Scientia autem infusa attribuitur ani-
mae humanae secundum lumen desuper infusum:
qui modus cognoscendi est proportionatus natu-
rae angelicae. Scientia vero beata, per quam ipsa
Dei essentia videtur, est propria et connaturalis
soli Deo: ut in Prima Pane* dictum est.

At) PHIMUM ERGO DICENDI M quod , CUIR duplex
sit modus acquirendi scientiam, scilicet inve-
niendo ct addiscendo, modus qui est per inven-
tionem est praecipuus, modus autem qui est per
disciplinam est secundarius. I ndc dicitur in I
Ethic *: *ille quidem est optimus qui ' omnia per
seipsum inlelligit: bonus autem el ille qui bene
dicenti obedit.* Et ideo Christo magis compete-
bat habere scientiam acquisitam per inventio-
nem quam per disciplinam: praesertim cum ipse
daretur a Deo omnibus in Doctorem, secundum
illud loel n ' : *laetamini in Domino Deo vestro:
quia dedit vobis Doctorem iustitiae.*

Ad secundum dicendum quod humana mens du-
plicem habet respectum. Inum quidem ad su-
periora. Et secundum hunc respectum, anima
Christi fuit plena per scientiam inditam. Alius
autem respectus eius est ad inferiora: idest ad
phantasmata, quae sunt nata movere mentem
humanam per virtutem intellectus agentis. Opor-
tuit autem quod etiam secundum hunc respec-
tum anima Christi scientia impleretur: non quin
prima plenitudo menti humanae sufficeret secun-
dum seipsam; sed oportebat eam perfici etiam
secundum comparisonem r ad phantasmata.

An tertium dicendum quod alia ratio est de ha-
bitu acquisito, et de habitu infuso. Nam habitus
scientiae acquiritur per comparisonem humanae
mentis ad phantasmata: unde secundum eandem
rationem non potest alius habitus iterato acquiri.
Sed habitus scientiae infusae est alterius ratio-
nis, utpote a superiori descendens in animam,
non secundum proportionem phantasmatum. Et
ideo non est eadem ratio de utroque habitu *. uri '

a) *tensu percepit.* – F ct tertia; .: *sensu accepit* D, a *sensu per-
cipit* ceteri.
fecerunt. – *fecerit* A, *faciunt* tertia.
y) *alibt scripserim.* – *alii scripserint* F, *scripserit aliti* 1.
î) *recipientis subiecti.* – *subiecti recipientis* F et tertia.

i) *humanae naturae.* – *huntanac* pG, *humanae animae* >G, .nnmac
humanae cetera tertia.
ζ) *qui.* – F ct tertia; *quia.* – Prt» *et, rursus et* CGHI, *rursus est*
editione*; pm *obeJiet, obedit* Pe.
rj) *comparisonem.* – *fortiorem* pl, ut not »1, *conformationem* cetera
tertia.

Commentaria Cardinalis Cuictuni

n titulo, adverte quod aliud sonat, cl alio tendit. Nam sonat scientiam expérimentaient acquisitam: quae com-muniter se habet ad actualem experientiam quam quis acquirere potest; vel ad habitualem scientiam intellectu cx experientia acquisitam, 'rendit autem ad perscrutatio-nem huius secundi membri: quia dc hoc tantum est dif-ficultas.

In corpore articuli est unica conclusio rcsponsiiva quae-sito: *In Christo est scientia acquisita*. Probatur dupliciter. Primo. Nihil eorum quae Deus in humana natura plantavit, defuit humanitati assumptae a Verbo Dei. Ergo in anima Christi fuit non solum intellectus possibilis, sed etiam intellectus agens. Ergo non fuit in Christo intellectus agens frustra. Ergo habuit propriam operationem. Ergo in Christo fuerunt aliquae species mtelligibiles per actio-nem intellectus agentis in intellectu eius possibili re-ceptae. Ergo in ipso fuit scientia acquisita. – Prima conse-quentia probatur: quia in humana natura Deus plantavit, non solum intellectum possibilem, sed etiam intellectum agentem. Secunda vero : quia *Deus cl natura* in aliis *nihil faciunt frustra*, ex 1 *Caeli*. – Tertia autem* quia frustra est quod non luibct propriam operationem. Pro-batur: quia *omnis res est propter propriam operationem*. II *Caeli*. Quarta deinceps: quia propria operatio intelle-ctus agentis est facere species intelligibiles in netu, abstra-hendo eos a phantasmatibus Quinta demum, quia hoc est case in Christo scientiam acquisitam, quam quidam expérimentaient nominant.

Secundo probatur conclusio connaturalitatc talis scien-tiae, scu modi sciendi, ad naturam humanam. Et consistit vis rationis in hoc. Ex quo in Christo ponitur scientia connaturalis soli Deo, scilicet beata; ct scientia connatu-ralis angelis, scilicet infusa; consequens est ut ponatur in illo scientia connaturalis undique naturae humanae, scilicet scientia acquisita, quae est connaturalis homini ex parte agentis ct patientis, ac per hoc scientia proprie est secun-dum humanum modum, et totaliter humana.

a. nun v». n. In jloc processu duo occurrunt dubia. Primum “ circa illam propositionem: *Frustra est quod caret propria operatione*. Potest enim habere duplicem sensum vel quod intelligatur dc genere vel specie; vel quod intelligatur de quolibet individuo. Nam si in primo intelligitur sensu, vera est: frustra enim esset potens operari natura aliqua gene-rica vel specifica, si secundum totam latitudinem generis vel speciei careret propria operatione. Sed in hoc sensu non infert conclusionem litterae, quae de uno individuo humanitatis Christi est.

Si autem in secundo sensu intelligitur, tunc est sensus quod frustra est potentia quae in quolibet individuo suo caret propria operatione. Et sic est quidem ad propositum, sed *est falsa*, inquit Scotus, m 3 qu. xiv dist. III *Sent*. Quoniam stat quod potentia in aliquo praeveniatur ab alio superiore agente, et proptcrca careat propria operatione: ct ipsa non est frustra, quia est ad integritatem perfectio-nemque naturae. AfTctqtuc instantias in beatis: in quibus est intellectus agens, ct sic possem acquirere scientiam; et similiter est potentia augmentativa, et sic possent au-geri. etc.

ta. oum m. Secundum dubium * est circa eandem propositio-nem iunctam minori. Quoniam aut est sermo de omni propria operatione alicuius, ita quod sensus sit: *Frustra est quod caret amni propria operatione*. Et tunc minor est falsa, scilicet quod omnis propria operatio intellectus agentis est facere species intelligibiles in actu : cum praeter hanc operationem habeat alias sibi proprias operationes; scilicet, facere evidentiam propositionum per se notarum, et, mediante ista evidentia, facere evidentiam omnium quae per prima principia cognoscuntur. — St vero non est sermo de omni propria operatione, sed de quacumque, propria tamen, ita quod sensus sit. *Frustra est quod caret aliqua operatione sibi propria* : tunc esset ad propositum, sed est

Si-mmak Tmcou 0. Tn<m»s T. VIII.

falsa. Quia non est frustra quod caret una propria ope-ratione et habet aliam propriam operationem: esset enim propter illam quam habet operationem. Sicut mutus non frustra habet os ct linguam: quia, quamvis non habeat locutionem, habet tamen aliam operationem, puta sumere ct discernere alimentum.

IV. In eodem corpore, circa conclusionem principalem, occurrunt primo obiectioncs Scoti, in loco allegato -; dc- inde Durandi. ibidem -. Et Scotus quidem arguit dupli-citer -. Primo, e.v *dictis*, ut ipse ait, *opinantis*, scilicet Au-ctoris. Secundo, *contra conclusionem in se*. Sed quoniam omnes objectiones eius consistunt in hoc. quod scientia infusa cl acquisita sunt eiusdem rationis; aut distinguuntur sicut matutina ct vespertina; aut secundum originem, quia una a Deo, altera ab intellectu agente, apud nos, sicut homo genitus ct homo creatus; quorum nullum Auctor etiam somniavit, ut expresse in hoc eodem articulo, respon-dendo ad tertium, docet: ideo omittendas censui.

Durandus vero · probat probabile esse scientiam infu-’ u “*® tt’ sam et acquisitam esse unius rationis, quia oculi nati, et oculi restituti vel dati a Deo, sunt unius rationis. Proba-reque nititur indignum esse Christo quod acquisierit scien-tiam a sensibilibus, ùcul non decuit ipsum discere ab ho-mine quia aequivalent haec duo, cum homo docens non se habeat nisi ut proponens obtectum.

V. Ad horum evidentiam, scito quod scientiam esse ct vocari infusam, contingit dupliciter: hoc est. per se; vel per accidens. Scientia est et vocatur infusa per se cuius naturali» generatio c*t infusio: qualis est scientia angelo-rum. Per accidens autem infusa est cui accidit quod ha-bita sit per infusionem: ut scientia Adae. Scientia autem acquisita non nisi per se invenitur, cuius scilicet naturalis generatio est acquisitio: quoniam non potest scientia cx suo genere infusa acquiri, sicut e contra potest scientia ex suo genere acquisita infundi; quia agens superius potest praevenire inferiorem causam, inferius autem agens non potest superioris ordinis effectum producere. Unde scientia quae nata est haberi per lumen intellectus agentis, sive habeatur per acquisitionem sive per infusionem, est et vocatur, per se loquendo, scientia acquisita: quia cx suo genere est scientia acquisita. Et propterea scientia natu-ralium quam habuit Adam, fuit sdentia acquisita ex suo genere ct per se: quamvis ipse non acquisierit illam, sed fuerit sibi a Deo infusa. Scientia autem infusa in Christo, conclusa in praecedenti articulo, est infusa cx suo genere: et non est sicut Adae scientia, sed sicut sdentia angelica, ut in hoc articulo dicitur.

Intellige igitur hunc titulum de scientia tam infusa quam acquisita ex suo genere, scu per se: ct non per accidens ab actu infusionis vel actualis acquisitionis. Et tunc illu-cescet altitudo veritatis huius litterae, tam male intellectae. Noli ergo proponere ante menus oculos Christum, vclut Adam, plenum scientiae acquisibilis cx suo genere sed infusae per accidens: quia, si sic Christum imaginatus fue-ris. processus litterae corruet. Et tamen sic est imaginatus Christus a non intelligentibus hanc litteram, ct obliden-tibus. Neque enim in Adam frustra fuit intellectus agens: sicut nec potentia augmentativa. Sed imaginare Christum plenum scientiae infusae e\ hio genere ; ct *sicut tabulam rasam* · quoad scientiam acquisitam cx suo genere. Et ii’ tunc processu litterae utere, dicendo quod, si in Christo non esset sdentia acquisita ex suo genere. dico autem, non esset omnino, scilicet nec per se ncc per accidens, hoc est, neque per acquisitionem, quae est per *c gene-ratio eius, nec per infusionem, quae est per accidens ge-neratio eius: si. inquam, in Christo non esset omnino scientia acquisita, intellectus agens esset in ipso fnistra; quia nihil esset impediens aut tollens quovis modo ope-rationem eius, et tamen non posset habere operationem suam. In Adam siquidem canut operatione sua prindpah quia non erat ibi patiens dispositum ad recipiendum, quia

erat iam in actu ab alio agente reductum, ncc erat amplius in potentia ad recipiendum intelligibilin ab intellectu agente: sicut potentia augmentativa non poterat augere quia corpus eius inm erat actu perfectum in quantitate naturali.

VI. Ad primum igitur dubium * dicitur quod propositio illa, *Frustra est quod caret propria operatione*, non est arctanda ad genus, speciem aut individuum quodltbct vel aliquod, sed absolute sumenda est. Et sane debet intclligi, scilicet, subinteUectis conditionibus generalibus quae, cum dc operibus est sermo, subintelliguntur: scilicet, *quando, ubi, ct in quo*, etc., *debet operari*. Ita quod sensus est quod *Frustra est quod caret operatione quando debet illam habere*. Et sic propositio ista efficaciter in littera probatur cx hoc quod *unumquodque est propter suam operationem* : frustra siquidem est quod finem suum non assequitur, quando debet.

Et per hoc satisfit omnibus instantiis. Nam status beatus habet ut tunc non debeat abstrahere intellectus agens: quia homo est in termino. Et Adam fuit suppositum in quo intellectus agens non debebat abstrahere spectes: quia intellectus possibilis plenus erat acquisita scientia. – Et similiter potentia augmentativa non fuit frustra: quia caruit quidem operatione, sed non quando et in quo debuit operari. Quoniam constat quod operatio eius debet cs-e in subiecto imperfecto secundum quantitatem, ct in statu augmenti: quorum nullum locum habuit in Adam, creato perfecto secundum quantitatem naturalem. – Stat ergo solida prima litterae propositio.

\ II. Ad secundum dubium · dicitur quod non referi utro modo propositio intclligatur. Quia unius potentiae non est nisi una operatio propria principalis, quae sc habet ad ipsam ut finis, cuius privatione dicitur frustra: quia potentia naturalis determinata est ad unum; et rationalis alterum contrariorum principaliter respicit. Et rursus omnis potentia natura quaedam est: ct propterva una est cuiusque principalis operatio, fundans reliquas ordine quodam. Ad litteram tamen, Auctor loquitur de operatione principali, quae est tinis.

Et multo minus refert quovis modo sumatur in proposito. Quin, si in Christo non est scientia ex suo genere acquisita, intellectus agens esset frustra quia careret operatione principali, quae est finis (ct hoc intendit Auctor: ut patet in art. 2 qu. xn); ct nihilominus sequi videtur quod esset omnino frustra in ipso; quia careret et principali operatione, quae est facere species intelligibiles; ct secundaria, quae est facere evidentiam primarum propositionum immediate, ct mediante illa facere aliorum evidentiam. Quoniam tam cognitio primorum principiorum, quam reliquorum ex illis, ad scientiam acquisitam cx suo genere spectat: quam supponimus in Christo non esse, sed infusam cx suo genere tantum. Quocirca, si in Christo supponeretur scientia ex suo genere acquisita per infusionem habita, sicut ponitur in Adam, intellectus agens non careret omni operatione sibi propria, sed prima tantum, scilicet abstractione specierum intelligibilium: fecisset namque, sicut de facto in Adam fecit, evidentiam primarum propositionum immediate, et aliarum mediante illa. Nam eodem lumine fuerunt per se nota Adae prima principia, ct conclusiones per principia, quo modo sunt evidentia nobis: quamvis nos acquiramus nostra actione species, ct studio nostro conclusiones; ille autem per infusionem habuit quidquid nos acquirimus, sub illo tamen lumine quo acquirere nos possumus. Sed quia in Christo supponitur non esse quovis modo scientiam ex suo genere acquisitam, sed cx suo genere infusam, quae est supra lumen intellectus agentis: ideo omnino frustra poneretur, utpote absque omni sua propria operatione, intellectus agens in Christo. Et sic stat omnino solida ct inconcussa propositio litterae, iuncta etiam subsumptis.

Et haec intelligito, quantum est cx parte sui, hoc est, intellectus agentis. Quoniam ex libertate animae Christi, potuisset cooperari ad illustrandum phantasmata ministrantia scientiae infusae, quando placuisset uti scientia illa convertendo se ad phantasmata. Similiter ad intellectionem multorum intelligibilium.

\ III. Ad oblecta Scoti contra conclusionem ipsam*, *Nua.iv.

iam incipit patere quod in responsione ad tertium amplius explanabitur ·. Nam, secundum Auctorem, scientia infusa · ex suo genere seu per se, ct scientia acquisita cx suo genere seu per se, sunt diversarum rationum. Et licet differant penes origines ct agentia diversarum rationum, non tamen differunt tantum penes origines ct agentia: sed penes formalia oblecta, ac per hoc, per intrinsecas differentias, ut patebit. Et ideo ridiculum est obiicere quod differunt Sicut homo natus ct homo creatus ; aut sicut oculi caeci nati miraculose illuminati, ct oculi aliorum. Haec eniin vera sunt de scientia acquisita ct scientia per accidens infusa, ut fuit scientia Adae, quae ex suo genere erat eiusdem rationis cum nostra: non autem de scientia ex suo genere infusa, quoniam haec altioris ordinis ex intrinseco est. ct ideo non potest acquiri ct exigit infusionem. Et dc hac Auctor, assuetus sermonibus formalibus et per sc. loquitur in hac littera. Isti autem ad *per accidens* declinarunt: dum ad scientiam cui fieri accidit quod sit infusa, diverterunt.

IX. Unde patet Durandi suppositionem · non a probabilitate, sed a possibilitate alienam esse, loquendo per sc. Sed ipse loquitur de infusa per accidens, et credit se opponere contra hanc litteram: a qua aequivocat, quia littera loquitur de per sc acquisita ct per se infusa, sciens quod *ea quae sunt per accidens relinquuntur ab arte* ·.

Ad rationem autem Durandi ex dignitate Christi, respondetur quod non eadem est ratio acceptionis scientiae a rebus, et a doctore. Quoniam res causant scientiam quasi ut instrumenta Dei, qui fecit illas ut exemplatas a sua sapientia: iuxta illud *Fccli. 1 7*: *Effudit sapientiam super omnia opera sua*. Doctor vero, licet sc habeat ut proponens obiectum, non tamen sc habet sic tantum: sed principalius se habet ut proponens conceptiones suos per voces, quae sunt *sipna carum quae sunt in anima* ·, ct ordinando ac subordmando has conceptiones illis, et deducendo has cx illis, ut experimur quotidie. Quod indignum erat Christo Domino, qui *unus est Magister* · totius generis humani. Et habes hanc responsionem inferius, qu. xn, art. 3, ad 2.

X. In eodem articulo quarto, in responsionibus ad secundum ct tertium, perspicere facile potes quae diximus esse vere dc intentione Auctoris Nam in responsionibus his habes tres differentias per se inter habitum infusum et acquisitum. Prima est secundum causas efficientes: quia infusa .i superiori, acquisita ab inferiori. — Secunda, sequens ad istam, secundum origines: scilicet infusionem, ct acquisitionem. – Tertia est secundum oblecta: quia acquisita est commensurate et proportionata phantasmati, quod se habet ad intellectum ut color ad visum, ut dicitur in 111 *de Anima* *; infusa autem est suprcrcxcdcns proportionem phantasmatum Et haec est differentia intrinseca ct essentialis, propter quam istae scientiae sunt diversarum rationum. Et cum haec ultima differentia clarissime habeatur in littera, mirum est quomodo Scotus ausus est imponere Auctori oppositum.

Et debes scire, Novitie, quod scientiam esse commensuratam phantasmati, nihil aliud est quam esse proportionatam et adaequatam obiecto ut relucet in phantasmatibus : qualis est scientia humana, et fuit scientia Adae. Et, per oppositum, scientiam excedere commensurationem phantasmatum. est illam esse proportionatam obiecto excellentiori, ct excellentiori modo, quam sit obiectum phantasiabile. Et haec inferius * clara erunt, cum de utraque scientia tractabitur. Et dicitur quod scientia acquisita habet pro obiecto quod quid est abstrahens a singularibus; et non omne quod quid est, sed sensibilium rerum tantum; et ideo illa scientia non se extendit ad singularia nec substantias separatas, sicut nec nostra scientia ad haec se extendit. Scientia autem infusa ex suo genere est sicut angelica scientia, habens quidditatem pro obiecto non abstrahentem. sed concretam singularibus, ita quod extendit sc ad essentiam ct omnia illius tunc accidentia, etc., ut patuit in Primo Libro ·; ct similiter habet pro obiecto quidditatem non solum rerum sensibilium, sed etiam intellectualium, citra actum purum, qui soli sibi ipsi est quidditative notus ct beatis ut sic. ut ibidem * monstratum est.

• Num. u.

• Num. iti-

• Ar. ·. ·. *Mij.*
e : 'A
lit. ·. VI, lea. »;

cr». ió.

• Antim. Ard
HritK cm, t. u.
j - S. Th h». l.
14A II.

* Uaih c αX.
ft

* CJ. BVil TUI.

• Cap. nec. ? ·
b T U-A. i t

• Qc. u. ·.
Lcuataeto. ais.
» i art 6, ũ » ·
iucet- ou® · tt

• Qo-uu. irt.i;
qu ua&is«MI4.

• Qu. xu. *irt4*;
qu Mt 3.J

QUAESTIO IX. ARTICULUS IV

Conclude ergo: sicut, in communi loquendo, habitus per te infusi, ct habitus per se acquiibilcs, sunt diversarum rationum intrinsecus ct essentialiter, ut patet dc caritate, fide, spe, et virtutibus intellectualibus et moralibus ; ita m Speciali de scientia dicendum est quod scientia per se infusa seu cx suo genere, ct per se *cu cx suo genere acquihibilis, sunt diversarum rationum.

XI. Oritur autem cx dictis novum dubium, simpliciter ct ad hominem: cur in Christo asseritur non fuisse scientiam ex suo genere acquisibilem per infusionem, ut fuit in Adam *. Et est ratio dubii simpliciter, quia melius est ut Christus semper habuerit talem scientiam quam post lapsum temporis: *actus enim melior est potentia in bonis*, ut dicitur IX *Metaphys.* *

I&t confirmatur. Quia eadem ratio militat de Adam et Christo: scilicet, quia datus est a Deo uterque doctor generis humani. Unde, si Adam, quia creatus instructor succedentis generis, habuit talem scientiam per infusionem, multo magis Christus, qui datus est m doctorem humani generis, debuit perfectus creari quoad animam, ut scilicet perfecta esset scientia acquisibili ex suo genere.

Ad hominem vero, quia, licet in littera probetur in Christo fuisse scientiam acquisitam cx suo genere, non tamen probatur quod fuit talis scientia in Christo per talem viam, scilicet per acquisitionem. Stat enim quod talis scientia fuerit in Christo, ct non per talem viam, sed per infusionem: ut patet in Adam, in quo, quia fuit scientia acquisita cx suo genere, licet non per acquisitionem sed per infusionem, non sequitur intellectum agentem fuisse frustra, ut putet cx dictis -. Et. eadem ratione, non fuisset m Christo intellectus agens frustra, si scientia acquisita ex suo genere fuisset in ipso per infusionem.

XII Ad hoc dicitur quod rationabiliter haec scientia in Christo ponitur per acquisitionem, ct non per infusionem: tum ex parte scientiae; tum cx parte scientis; tum cx perfectione modi sciendi. Ex parte quidem scientiae, quia acquisitio est talis scientiae generatio per se, quoniam ipsa illius naturalis generatio est: infusio autem est talis scientiae generatio per accidens, accidit enim cx miraculo quod infundatur. Generatio autem per se praestat generationi per accidens.

Ex parte vero scientis, quia nobilius est quod scipsum movet quam quod ab alio movetur, ut dicitur in VIII /%>*-stc' * Sdens autem per inventionem scipsum movet: sciens per infusionem ab extrinseco movetur, hoc c.m. reducitur dc potentia ad actum Illud ergo est Christo attribuendum.

Ex parte autem modi sciendi, quia, sicut in Christo fuit scientia beata modo beatorum, et scientia indita modo inditae, ita debuit esse scientia acquisita modo acquisitae: ut nullus modus sciendi convenire potens Christo, illi defuerit.

XIΠ. Ad obiectionem autem primam · dicitur quod actus melior est potentia, ceteri» paribus. In proposito autem cetera non sunt paria. Xam esset motus ab alio, ubi nunc ponitur movere scipsum. ct careret connatural! et per se modo generationis talis scientiae ; ut patet cx dictu -. Quae praeponderant illi praeventioni actualis scientiae.

Ad confirmationem dicitur quod non est simili» ratio. Quia Adam creatus est ut principium naturae humanae in naturalibus, tam secundum corpus quam secundum animam : ct quia *perfecta sunt, secundum naturae ordinem, priora imperfectis*, ut XII *Metaphysicae* * Vistotclcs dicit, ideo Adam, sicut secundum corpus creatus est perfectus in quantitate, ita 'ct secundum animam creatus est pectus ctus m scientia Ghñstu's autem non est productus ut pnn-cipium hominum m esse naturae, ncc in naturalibus pro hoc statu: sed ut doctor mysteriorum Dei et regni caelestis. In cuius signum, productus est, secundum corpus, quantitati» imperfectae: ct similiter, secundum animam, in pura potentia quoad scientiam naturaliter acquisibilem. Et sicut *crevit aetate* ct vere augmentum coqsorale habuit, ita *crevit sapientia*: simul enim Esangclista haec dicit -. Nec docuit mathematicam aut astrologiam ct huiusmodi: sed arcanum Trinitatis, ct χiα» ac secreta regni caelorum.

XIV. Ad obiectionem contra litteram* dicitur quod,licet illa ratio, quod intellectus agens esset frustra, si absolute sumatur, non concludat utrumque. scilicet scientiam talem cx suo genere acquisibilem. et viam talem, scilicet per acquisitionem, ut instantia de Adam manifestat; contracte tamen sumpta, hoc est in Christo, infert utrumque. Nam in Christo supponitur nullam esse per accidens productam scientiam, sed omnem in illo scientiam esse cum suo proportionato naturaliter modo, tam in se quam in sua engine: decet enim Christum perfectionem omnem suae animae per se habere, ct non per accidens. In Christo igitur, in quo omni suae animae conveniens perfectio per se ponenda est. frustra poneretur intellectus agens, si in eo non esset scientia acquisita, et per acquisitionem: quia careret propria principali operatione, scilicet causatione specierum intclligibihum, in illo in quo debet talem operationem habere, hoc est in Christo viatore, quem decet scientiam acquisitam habere, et modo humano habere. Unde in littera, ad explicandam plene probationem conclusionis, subiungitur connaturalitas cuiusque scientiae inxcntac in Christo: scilicet quod beata est Deo connatural)», infusa angelo, acquisita homini. Et est sermo non solum de ipsa scientia, sed de modo habendi ipsam, ut patet in littera. Tanquam si diceret quod, quia Christum decet habere humanam scientiam more humano, est secundum animam subiectum in quo intellectus uterque debet habere propriam operationem more humano. Ac per hoc. optime dictum est quod frustra, utpote carens propria operatione principali quando ct in quo debet, esset intellectus agens, nisi causaret scientiam in Christo humanam.

Nec obstat instantia de Adac scientia. Quia illum, utpote principium naturae humanae, decebat esse ab initio perfectum et scientia ex suo genere acquisita: quae absolute quidem sortitur infusionem pro generatione per accidens; in tali vero supposito, scilicet primo totius generis humani. sortitur infusionem pro productione quodammodo quasi per se, pro quanto principia exigunt quod sint perfecta, quoniam *perfecta sunt naturaliter priora imperfectis*, ut dicitur XII *Mctaphysicae* *.

. cf. nuo* ».

. s. τη icet, hb. v. HU p. J n. n. iē

• Num. ».

ιJt î' Γ «iα'

• Num. m

• Num. praced.

**

• < > esa. pf*c-ctd

QUAESTIO DECIMA

DE SCIENTIA BEATA ANIMAE CHRISTI

IN QUATIOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de qualibet prae-
dictarum scientiarum *. Sed quia de scien-
tia divina dictum est in Prima Parte *,
nunc videre de aliis primo, de scientia beata;
secundo, de scientia indita*; tertio, de scientia
acquisita *. Sed quia de scientia beata, quae in
Dei visione consistit, plura dicta sunt in Prima
Parte *, ideo hic sola illa videntur dicenda quae
pertinent *I* ad animam Christi.

Circa hoc quaeruntur quatuor.

Primo: utrum anima Christi comprehenderit
Verbum, sive divinam essentiam.

Secundo: utrum cognoverit omnia in Verbo.

Tertio: utrum anima Christi in Verbo cogno-
verit infinita.

Quarto: utrum videat Verbum, vel divinam
essentiam, clarius qualibet alia creatura.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM ANIMA CHRISTI COMPREHENDERIT ET COMPREHENDAT VERBUM,
SIVE DIVINAM ESSENTIAM

III *Soit.*, dut. xiv, art. 3, qu* 1; *Dc Verit.*, qu. xx, arL 4, 5; *Compcnd Thcol.*, cap. <γαπ; I *ad 7im.*, c.ip vi, lccii. ui.

PRIMUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod
anima Christi comprehenderit ut com-
prehendat T Verbum, sive divinam es-
sentiam. Dicit enim Isidorus ♦ quod
Trinitas sibi soli nota est, et homini assumpto.
Igitur homo assumptus communicat cum sancta
Trinitate in illa notitia sui quae est sanctae Trini-
tatis propria. Huiusmodi autem est notitia com-
prehensionis. Ergo anima Christi comprehendit
divinam essentiam.

2. Praeterea, magis est uniri Deo secundum
esse personale quam secundum visionem. Sed,
sicut Damascenus dicit, in III libro *, *tota divini-
tas, in una personarum, est unita humanae natu-
rae in Christo.* Multo igitur magis tota natura
divina videtur ab anima Christi. Et ita videtur
quod anima Christi comprehendat divinam es-
sentiam.

3. Praeterea, *illud quod convenit Filio Dei per
naturam, convenit Filio Hominis per gratiam*, ut
Augustinus dicit, in libro *de Trinitate* *. Sed com-
prehendere divinam essentiam competit Eilio Dei
per naturam. Ergo Filio Hominis competit per
gratiam. Et ita videtur quod anima Christi per
gratiam Verbum comprehendat.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro
Octogintatrium Quaesi. *: *Quod se comprehendit,
finitum est sibi.* Sed essentia divina non est finita
in comparatione ad animam Christi: cum in in-
finitum eam excedat. Ergo anima Christi non
comprehendit Verbum.

Respondeo dicendum quod, sicut ex supra * di-
ctis patet, sic facta est unio naturarum in per-

sona Christi quod tamen proprietas utriusque
naturae inconfusa permansit: ita scilicet quod
*increaium mansit increaium, et creatum mansit
infra limites creaturae*, sicut Damascenus dicit,
in III libro *. Est autem impossibile quod aliqua
creatura comprehendat divinam essentiam *. sicut
in Prima Parte * dictum est: eo quod infinitum
non comprehenditur a finito. Et ideo dicendum
quod anima Christi nullo modo comprehendit
divinam essentiam.

Ad primum ergo dicendum quod homo assum-
ptus connumeratur δ divinae Trinitati in sui co-
gnitione, non ratione comprehensionis, sed ratione
cuiusdam excellentissimae cognitionis prae cete-
ris creaturis.

Ad secundum dicendum quod nec etiam in unio-
ne quae est secundum esse personale, natura hu-
mana comprehendit Verbum Dei. sive naturam
divinam: quae quamvis tota unita fuerit huma-
nae naturae in una persona Eilii. non tamen fuit
tota virtus divinitatis ab humana natura quasi
circumscripta. Unde Augustinus dicit, in Epistola
ad Tolusianum *: *Scire te volo non hoc Christia-
nam habere doctrinam, quod ita Deus infusus sit
carni ut curam gubernandae universitatis vel de-
seruerit vel amiserit, vel ad illud corpusculum quasi
contractam collectamque transtulerit.* Et similiter
anima Christi totam essentiam Dei videt: non ta-
men eam comprehendit, quia non totaliter eam
videt, idest, non ita perfecte sicut visibilis est, ut
in Prima Parte ' expositum est.

Ad tertium dicendum quod verbum illud Au-
gustini est intelligendum de gratia unionis, secun-

• *Sentent* al. *de*
• *Sum. Bon* libi,
cap m

• *De Fide Ort.*
lib. 111. cap. *1.

• *Artat.*,
cap. 11.

• Qa. MT.

• Qu. 1*, art 1

• *[f] hic UrA.*
lib. III. ap 10.

• *Eg CXXXVtl.*
aJ. lit. c>p U

• Or.

Q. III. art. 7.

x) *videre de aliis.* – *dicendum de aliis tribus* tertia.
Pertinent. – *proprie pertinent* tertio.

γ) *comprehenderit et comprehendat,* – *comprehendit* F.
δ) *connumeratur.* – *conformatur* PF; *connumeratur* nurso P.

dum quam omnia quae dicuntur de l ilio Dei secundum naturam divinam, dicuntur de Filio Hominis, propter identitatem suppositi. Et secundum hoc, vere potest dici quod Filius Hominis

est comprehensor divinae essentiae: non quidem secundum animam, sed secundum divinam naturam. Per quem etiam modum potest dici quod Filius Hominis est Creator.

Commentaria Cardinalis Caiotani

• Art 7.

Titulus clarus ex dictis in Prima Parte, qu. xn *, ubi de Dei comprehensione tractatum est. Comprehendere namque est cognoscere rem quantum cognoscibilis est, quod non possit plus cognosci quam cognoscitur.

In corpore est unica conclusio, responsiva quaesito negative: *Anima Christi non comprehendit divinam essentiam*. Probatur. Impossibile est quod aliqua creatura comprehendat divinam essentiam. Ergo impossibile est animam Christi comprehendere divinam essentiam. — Antecedens probatur. Quia infinitum non comprehenditur a finito. Consequentia probatur. Quia unio naturarum in persona Christi facta est sic quod salva est utriusque naturae proprietas. etc.

II. In responsione ad secundum, dubium occurrit, quia divertere videtur Auctor a virtute deitatis in personando ad virtutem deitatis in operando. Respondendo siquidem Auctor dicit quod, licet tota deitas sit unita humanitati

Christi, non tota tamen deitatis virtu* est quasi circumscripta. Quod de virtute personativa directe et secundum italicum litterae contextum intelligitur. Quasi dixerit quod tota quidem deitas est coniuncta in una persona Christi, non tamen comprehensa: quia potest in eadem persona coniungi aliis naturis, ut ex supra dictis patet, et sic virtus personativa illius non est comprehensa ab humanitate Christi Allegando autem auctoritatem Augustini, ad virtutem operativam digreditur, ad quam spectat cura gubernandi mundum.

Ad hoc dicitur quod Auctor declarat a virtute operativa non contracta virtutem deitatis absolute, sive in personando, de qua directe erat dicendum, sive in operando, quae sub deitatis virtute comprehenditur, non esse comprehensam ab humanitate Christi. Unde nulla digressio commissa est: sed a notioribus doctrina tradita est.

* Qu ni, m 7.

ARTICULUS SECUNDUS

I TRU.M ANIMA CHRIS'II IN VERBO COGNOSCAT OMNIA

III *Sent.*. di»t. xn, art. 2, qu' 1; *De Verit.*, qu. wi, trt. 4: qu. xx, .n. 4, 5; Comprud. *Thcoi.* c*p. anvt.

D SECUNDUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod anima Christi in Verbo non cognoscat omnia. Dicitur enim Marci xiu*: *De autem illa nemo scit, neque angeli in caelo neque Filius, nisi Pater*. Non igitur omnia scit in Verbo.

2. Praeterea, quanto aliquis perfectius cognoscit aliquod principium, tanto plura in illo principio cognoscit. Sed Deus perfectius videt essentiam suam quam anima Christi. Ergo plura cognoscit in Verbo quam anima Christi. Non ergo anima Christi in Verbo cognoscit omnia.

3. Praeterea, quantitas scientiae attenditur secundum quantitatem scibilium. Si ergo anima Christi sciret in Verbo omnia quae scit Verbum, sequeretur quod scientia animae Christi aequaretur scientiae divinae, creatum videlicet increato. Quod est impossibile.

Sed contra est quod, super illud *Apoc. v Dignus est Agnus qui occisus esi accipere divinitatem et scientiam*, Glossa' dicit: *idest, omnium cognitionem*.

Respondeo dicendum quod, cum quaeritur an Christus cognoscat omnia in Verbo, dicendum est quod * ly *omnia* potest dupliciter accipi. Uno modo, proprie: ut distribuat pro omnibus quae quocumque modo sunt vel erunt vel fuerunt, vel facta vel dicta vel cogitata P a quocumque, secundum quodeumquu tempus. Et sic dicendum

est quod anima Christi in Verbo cognoscit omnia. Unusquisque enim intellectus creatus in Verbo cognoscit, non quidem omnia simpliciter, sed tanto plura quanto perfectius videt Verbum: nulli tamen intellectui beato deest quin cognoscat in Verbo omnia quae ad ipsum spectant. Ad Christum autem, et ad eius dignitatem, spectant quodammodo omnia: inquantum *ci subtecta sunt omnia* Ipse est etiam *omnium index constitutus a Deo, quia Filius Hominis est*, ut dicitur Ioan, v ♦ Et ideo anima Christi in Verbo cognoscit omnia ** existentia secundum quodeumque tempus, et etiam hominum cogitatus, quorum est iudex: ita quod de eo dicitur, Ioan. II *, *Ipse enim sciebat quid esset in homine*; quod potest * intelligi non solum quantum ad scientiam divinam, sed etiam quantum ad scientiam animae eius quam habet in Verbo.

Alio modo ly *omnia* potest accipi magis large: ut extendatur non solum ad omnia quae sunt actu secundum quodeumque tempus, sed etiam ad omnia quaecumque sunt in potentia nunquam reducta * ad actum. Horum autem quaedam sunt solum in potentia divina. Et huiusmodi non omnia cognoscit in Verbo anima Christi. Hoc enim esset comprehendere omnia quae Deus potest tacere: quod esset comprehendere divinam virtutem, et per consequens divinam essentiam; vinus enim quaelibet cognoscitur per cognitio-

‘*I* Car.’»?.

IV, p. 11.

· v»ru r -o

‘VcM

T

'rtk.

«lt.

• Ver» y

l- 7.

• Vm. t».

• OrJ.

3) *dicendum cit quod*. — Om. terti*.

β) *facta vd dicta vel cogitata*. — PGM i *dicta vd facta vd cognita* ABCDF, *dicta vd facta vd cogitata* E, *dicta vd cognita vd facta* cd. a, *facta vd dicta vd cognita* lér.

γ) *ita quod... quod potest*, - *ita quod... potest* pG. *ita quod... posset* lpH et bc, *ita quad id quod potest* {possit ili) »GH. *ita ut quod... potest* P.

δ) *reducta*. — *reducenda vd reducta* P.

nem eorum ‘ in quae potest. – Quaedam vero sunt non solum in potentia divina, sed etiam in potemia creaturae. Et huiusmodi omnia cognoscit anima Christi in Verbo. Comprehendit enim in Verbo omnis creaturae essentiam : et per consequens potentiam et virtutem, et omnia quae sunt in potentia creaturae.

Ad primum ergo dicendum quod illud verbum intellexerunt Arius et Eunomius, non quantum ad scientiam animae, quam in Christo non ponebant, ut supra* dictum est: sed quantum ad divinam cognitionem Filii, quem : ponebant esse minorem Patre quantum ad scientiam. Sed istud stare non potest. Quia *per Verbum Deifacta sunt omnia*, ut dicitur Ioan, i *: et, inter alia, facta sunt etiam per ipsum omnia tempora. Nihil autem per ipsum factum est quod ab eo ignoretur.

Dicitur ergo nescire diem et horam indicii, quia non facit scire: interrogatus enim ab Apostolis super hoc. *Act.* i * hoc eis noluit revelare. Sicut e contrario legitur *Geit.* xxu *: *Xunc cognovi quod timeas Deum*, idest, *Nunc cognoscere feci* ♦ Dicitur autem Pater scire, eo quod huiusmodi cognitionem tradidit Filio. Unde in hoc ipso quod dicitur, *nisi Pater*, datur intelligi quod Filius cognoscat r, non solum quantum ad divinam naturam, sed etiam quantum ad humanam. Quia, ut Chrysostomus argumentatur *, *si Christo homini datum est ut sciat qualiter oporteat iudicare, quod est maius; multo magis datum est ei scire quod est minus, scilicet tempus indicii.*

Origenes tamen hoc exponit * de Christo secundum *corpus eius, quod est Ecclesia* *, quae hoc ipsum ° tempus ignorat. – Quidam * autem dicunt hoc esse intelligendum de Filio Dei adoptivo. non de naturali.

Ad secundum dicendum quod Deus perfectius cognoscit suam essentiam quam anima Christi, quia eam comprehendit. Et ideo cognoscit omnia non solum quae sunt in actu secundum quodcumque tempus, quae dicitur cognoscere *scientia risionis*; sed etiam omnia quaecumque ipse potest facere, quae dicitur cognoscere per *simplicem intelligentiam*, ut in Primo * habitum est. Scit ergo anima Christi omnia quae Deus in seipso cognoscit per scientiam visionis: non tamen omnia quae Deus in seipso cognoscit per scientiam simplicis intelligentiae. Et ita plura scit Deus in seipso quam anima Christi.

Ad tertium dicendum quod quantitas scientiae non solum attenditur secundum numerum scibilium. sed etiam secundum claritatem cognitionis. Quamvis igitur scientia animae Christi quam habet in Verbo, purificetur scientiae visionis quam Deus habet in seipso, quantum ad numerum scibilium ; scientia tamen Dei excedit in infinitum, quantum ad claritatem cognitionis, scientiam animae Christi. Quia lumen increatum divini intellectus in infinitum excedit lumen creatum quodcumque receptum in anima Christi, non solum * quantum ad modum cognoscendi, sed etiam quantum ad numerum scibilium, ut dictum est ♦

<) eorum. – harum Gl, ouiM/um editione-. quem. – PGk; quam.
rJ cognoscat. – cognoscat et Gl, cognoscit et II ct editione-.
Oj ifsum. – Om. lenia. – ignorat Ea ct tertia; ignoraret.
) – intantum perfectius tertia; pro quia cam, quod eam tertia praeter 1.

i non solum. – Licet absolute loquendo scientia divina (de scientia divina pH et b, de scientia divina scientia divina <H) excedat sdenfiam animae Christi [Christi animae F, animae Christi ut dictum est t) non solum F ct tertia.

Commentaria Cardinalis Caietani

titulus sumendus est ut sonat: in corpore namque articuli distinguetur.

In corpore sunt tres conclusiones, iuxta tria membra distinctionis qua distinguitur quot modis potest distribuere ly *omnia*. In littera igitur fit talis distinctio bimembris. Ly *omnia* potest sumi vel proprie, et sic distribuit pro omnibus quae quandoque actu secundum aliquod tempus sunt: vel large, et sic distribuit etiam pro his quae sunt in potentia nunquam reducta ad actum. Et hoc subdistinguitur in duo membra: quia vel in potentia divina sola; vel non in sola potentia divina, sed etiam iu potentia creaturae. Ex quibus patet quod ex universa distinctione et subdistmetione tria tantum membra constituuntur: et sic, iuxta membrorum horum numerum, tribus conclusionibus respondetur quaesito*.

II. Prima est: *Anima Christi novit in Verbo omnia proprie ! hoc est, quae quandoque, in actu sunt, erunt aut fuerunt*. Probatur primo, absolute. Licet inter intellectus beatos sit differentia, nulli intellectui beato deest cognoscere in Verbo omnia quae ad ipsum spectant. Sed ad Christum ct eius dignitatem spectant omnia. Ergo anima Christi cognoscit in Verbo omnia. – Probatur minor. Tum quia *omnia Christo subsecta sunt*. Tum quia est *omnium iudex constitutus a Deo*.

Probatur secundo, quoad cogitationes hominum : auctoritate loannis n.

III. Circa hunc processum, dubium occurrit: quoniam propositio dicens cuilibet beato convenire quod videat in

•Tria. XIlIn
•UCoi.i» a»
i. »»n. 14

• Rih*, Cm-,
vm i vm
xdus-xin.ini
ySi Glau Ori
iKX-UCdn
, «t Mn»

ok Il». i n j.

• In cerf dū»

*jU num n,»,

· v«χ ij; a.
*fn

contradictoria esse simul. Ergo impossibile est quod anima Christi sciat infinita.

2. Praeterea, infinitorum scientia est infinita. Sed scientia animae Christi non potest esse infinita: est enim capacitas eius finita, cum sit creatura . Non ergo anima Christi potest cognoscere infinita.

3. Praeterea, infinito non potest esse aliquid maius. Sed plura continentur in scientia divina, absolute loquendo, quam in scientia animae Christi, dictum est *. Ergo anima Christi non cognoscit infinita.

Sed contra, anima Christi cognoscit totam suam potentiam, et omnia in quae potest. Potest autem in emundationem infinitorum peccatorum: secundum illud I Ioan, n *: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non autem pro nostris tantum, sed etiam totius mundi*. Ergo anima Christi cognoscit infinita.

Respondeo dicendum quod scientia non est nisi entis *: eo quod ens et verum convertuntur. Dupliciter autem dicitur aliquid ens; uno modo, simpliciter, quod scilicet est ens actu; alio modo, secundum quid, quod scilicet est ens in potentia. Et quia, ut dicitur in IX *Metaphys.* *, unumquodque cognoscitur secundum quod est actu, non autem secundum quod est in potentia, scientia primo et principaliter respicit ens actu. Secundario autem respicit ens in potentia: quod quidem non secundum seipsum cognoscibile est, sed secundum quod cognoscitur illud in cuius potentia existit.

Quantum igitur ad primum modum scientiae, anima Christi non scit infinita. Quia non sunt infinita in actu, etiam si accipiantur omnia quaecumque sunt in actu secundum quodeumque tempus: eo quod status generationis et corruptionis non durat in infinitum; unde est certus numerus non solum eorum quae sunt absque generatione et corruptione, sed etiam generabilium et corruptibilium. – Quantum vero ad alium modum sciendi, anima Christi in Verbo scit infinita. Scit enim, ut dictum est ", omnia quae sunt in potentia creaturae. Unde, cum in potentia creaturae sint infinita, per hunc modum scit infinita, quasi quadam ? scientia simplicis intelligentiac. non autem scientia visionis*.

Ad primum ergo dicendum quod infinitum, sicut in prima Parte* dictum est, dupliciter dicitur. Uno modo, secundum rationem formae. Et sic dicitur infinitum negative: scilicet id quod est forma vel actus non limitatus per materiam vel subiectum in quo recipiatur. Et huiusmodi infinitum, quantum est de se, est maxime cognoscibile, propter perfectionem actus, licet non sit comprehensibile T a potentia finita creaturae sic enim dicitur Deus infinitus. Et tale infinitum anima Christi cognoscit, licet non comprehendat.

Alio modo dicitur infinitum secundum potentiam δ materiae. Quod quidem dicitur privative: ex hoc scilicet quod non habet formam quam natum est habere. Et per hunc modum dicitur infinitum in quantitate. Tale autem infinitum ex sui ratione est ignotum: quia scilicet est quasi materia cum privatione formae, ut dicitur in III *Physic.* *: omnis autem cognitio est per formam vel actum. Sic igitur, si huiusmodi infinitum cognosci debeat secundum modum ipsius cogniti, impossibile est quod cognoscatur; est enim modus ipsius ut accipiat pars eius post partem, ut dicitur in Ili *Physic.* *. Et hoc modo verum est quod *eius quantitatem accipientibus*, scilicet parte accepta post partem, *semper est aliquid extra accipere*. Sed sicut materialia possunt accipi ab intellectu immaterialiter, et multa unite, ita infinita possum accipi ab intellectu non per modum infiniti, sed quasi finite, ut sic ea quae sunt in seipsis infinita, sint intellectui ‘ cognoscentis finita. Et hoc modo anima Christi scit infinita: inquantum scilicet scit ea, non discurrendo per singula, sed in aliquo uno; puta in aliqua creatura in cuius potentia praeexistunt ζ infinita; et principaliter in ipso Verbo.

Ad secundum dicendum quod nihil prohibet aliquid esse infinitum uno modo quod est alio modo finitum: sicut si imaginemur in quantitatibus superficiem quae sit secundum longitudinem infinita, secundum latitudinem autem finita. Sic igitur, si essent infiniti homines numero, haberent quidam infinita esse r secundum aliquid, scilicet secundum multitudinem: secundum tamen rationem essentiae non haberent infinitatem °, eo quod omnis essentia esset limitata sub ratione unius speciei. Sed illud quod est simpliciter infinitum secundum essentiae rationem, est Deus, ut in Prima Parte* dictum est. Proprium autem obiectum intellectus est *quod quid est* *, ut dicitur in III *de Anima* **: ad quod pertinet ratio speciei.

Sic igitur anima Christi, propter hoc quod habet capacitatem finitam, id quod est simpliciter infinitum secundum essentiam, scilicet Deum, attingit quidem, sed non comprehendit, ut dictum est *. Id autem infinitum quod in creaturis est in potentia, potest comprehendi ab anima Christi: quia comparatur ad ipsam secundum essentiae rationem, ex qua parte infinitatem non habet. Nam etiam intellectus noster intelligit universale, puta naturam generis \el speciei, quod quodammodo habet infinitatem. inquantum potest de infinitis praedicari.

Ad tertium dicendum quod id quod est infinitum omnibus modis, non potest esse nisi unum: unde et Philosophus dicit, in I *de Caelo et Mundo**, quod quia corpus est ad omnem partem dimensionatum. impossibile est plura esse corpora infinita. Si tamen aliquid esset infinitum uno modo

a) *creatura*. – *creata* PF.
quadam. – PGInā; *quaedam*.
7) *comprehensibile*. – Eu ct *tertia*; *apprehensibile*.
potentiam. – *rationem* PI; *Alias potentiam* margo P.
i) *intellectui*. – in *intellectu* editiones.

ζ) *praeexistunt*. – *existunt* *tertia*.
rj *irtfnita* exJf. – *infinitatem* Pa.
0) non *haberent infinitatem*. – *haberent finitatem* P. – Pro *omnis*, *omnium* *tertia*.

tantum, nihil prohiberet esse plura talia infinita : sicut si intelligeremus plures lineas infinitas secundum longitudinem protractas in aliqua superficie finita secundum latitudinem. Quia igitur infinitum non est substantia quaedam, sed accidit rebus.quae dicuntur infinitae, ut dicitur in H* *Physic.* *; sicut infinitum multiplicatur secundum diversa subiecta ', ita necesse est quod proprietas infiniti multiplicetur, ita quod conveniat unicuique eorum secundum illud subiectum. Est autem quaedam proprietas infiniti quod infinito non sit aliquid maius. Sic igitur, si accipiamus unam lineam infinitam, in illa non est aliquid maius infinito. Et similiter, si accipiamus quamcumque aliarum linearum infinitarum, manifestum * est quod uniuscuiusque earum panes sunt infinitae. Oportet igitur quod omnibus iliis

infinitis! non sit aliquid maius in illa linea: tamen in alia linea et in tertia erunt plures partes, etiam infinitae, praeter istas. Et hoc etiam videmus in numeris accidere: nam species numerorum parium sunt infinitae, et similiter species numerorum imparium; et tamen numeri et ” pares et impares sunt plures quum pares.

Sic igitur dicendum quod infinito simpliciter quoad omnia, nihil ’ est maius: infinito autem secundum aliquid determinatum, non est aliquid maius in illo ordine, potest tamen accipi aliquid maius extra illum ordinem. Per hunc igitur modum infinita sunt in potentia creaturae: et tamen plura sunt in potentia Dei quam in potentia creaturae. Et similiter anima Christi scit infinita scientia simplicis intelligentiae : plura tamen scit Deus secundum hunc intelligentiae l modum.

9 *diverta tubiecta.* – Tertia; *divertat tubttantiar*
») *manifestum.* – P; *maiiffettum* tamen. – *earum parte*» ? et leni.»;
partu ρC, *partes earum* »C, *partet earum parte*» ceteri.
λ) *ininitif.* – *partibut ininitis* ι1.

p.) *et.* – Om. tertia praeter G.
v) *nihil.* – *simpliciter nihil* terti*.
î) *intelligentiae.* – *scientiae* tertie.

Commentiuria Cardinalia Coietani

titulus clarus est. – In corpore Articuli tria fiunt: primo, ponitur distinctio bimebris dc modo sciendi; secundo, respondetur quaesito iuxta primum modum sciendi, unica negativa conclusione; tertio, respondetur quaesito iuxta secundum modum sciendi, una conclusione affirmativa .

Quoad primum, distinctio est quod dupliciter aliquid est cognoscibile: vel secundum seipsum, ut en» in actu; vel non secundum se, sed secundum illud in cuius potentia existit, ut ens in potentia. Probatur distinctio. Ens dicitur dupliciter: scilicet simpliciter, ut ens m actu; cl secundum quid, ut ens in potentia. Ergo et scibile dicitur dupliciter: illud secundum se; hoc secundum quod est in alio. – Antecedens patet. Et consequentia, quoad primam partem, probatur: quia scientia non est nisi entium. Quod probatur: quia ens ct verum convertuntur. Quoad secundam vero: quia unumquodque cognoscitur secundum quod est actu, et non secundum quod est in potentia. Ex hoc enim sequitur quod scientia primo tendit ad ens in actu, el secundario ad ens in potentia. Hoc est: tendit ad ens in actu secundum se. ct ad ens in potentia ut est in alio; hoc enim est secundario cognosci, et illud est primo cognosci.

Quoad secundum, conclusio negativa est: *Anima Christi non scit infinita in actu.* Probatur. Quia non sunt infinita in actu: sed est certus numerus non solum incorruptibilium, sed etiam generabilium cl corruptibilium. Probatur. Quia status generationis ct corruptionis non durat in infinitum.

11. Occurrit hoc in loco dubium ad hominem, quo pacto stet doctrina haec cum ante dicta. Dictum quippe in praecedenti articulo est animam Christi scire quaecumque scit Deus scientia visionis: et in Prima Parte, qu. xiv, art. 12, Auctor determinat Deum scientia visionis cognoscere infinita, et reprehendit ac confutat rationem hic allatam dc finito statu generationis cl corruptionis. Inde videtur Auctor suae oblitus doctrinae : ct ponere contraria, dum dicit animam Christi nescire infinita in actu, ct negat infinita in actu secundum quodeumque tempus; et c.x alia parte dicit animam Christi scire omnia quae scit Deus scientia visionis, et dicit illa esse infinita in actu, si sumantur omnia quae sunt, erunt et fuerunt in actu, quia cogitationes et affectiones creaturarum rationalium, quae perpetuae sunt, in infinitum multiplicabuntur.

Ad hoc dicitur quod utrumque dictum est verum diversimode intellectum. Nam dictum hoc in loco veritatur

de simpliciter entibus in actu, quae sunt solae substantiae quae sunt actu quandoque: quae constat esse finita, secundum fidei sententiam decernentis mundum incopisscet generationem desituram. In Prima autem Parte sermo dc simpliciter vel secundum quid entibus in actu quandoque est : quae etiam patet esse infinita, quia in infinitum actus intellectus multiplicabuntur, etsi non in tempore hoc continuo, in tempore tamen discreto.

Et quod haec iit Auctoris mens, patet ex tnbus. Primo, quia ab ente incipit corpus articuli, cl ad ens simpliciter devenit, distinguendo illud contra ens secundum quid, quod dicitur et de ente in potentia et dc accidentibus. Sed solum ens in potentia explicabit, quia solum ens in potentia erat ad distinctionem modi cognoscendi necessarium.

Secundo, quia cx statu generationis et corruptionis probat : qui non comprehendit accidentia universaliter, sed omnes substantias ct quaedam tantum accidentia; ut patet de actibus novis futuris post iudicium.

Tertio, quia in articulo praecedenti expresse ad omnia existonlia secundum quodeumque tempus adiungit etiam hominum cogitatus; insinuans per hoc quod per cxistenlia secundum quodeumque tempus intelligit hic ea sola quae simpliciter existunt, quae sunt solae substantiae.

Est igitur doctrina Auctoris quod omnia cognita scientia visionis possunt dici ct infinita ct finita: finita quidem, si ly *omnia* distribuit pro entibus simpliciter; infinita vero, si ly *omnia* distribuit tam pro entibus quam accidentibus entium. Et propterca utrumque est verum: sdlicct quod scientia visionis animae Christi est infinitorum; ct quod non est infinitorum.

III. Quoad tertium., secunda conclusio, responsiva affirmative, est: *dninu Christi scit in Verbo infinita in potentia.* Probatur primo. In potentia creaturae sunt infinita. Ergo scit infinita. – Probatur consequentia. Quia scit omnia quae sunt in potentia creaturae.

Declaratur, secundo, modus istius scientiae. Et dicitur quod est ad modum simplicis intelligentiae, et non per modum scientiae visionis. Omnia ex supra dictis clara sunt.

IV. In responsione ad primum, vide, Novitiae, quod infinitum quantitative, accipiendo partem post partem in actu, sicut est impcrrtransibile tam rcalitcr quam secundum designationem, ita est impcrrtransibile secundum cognitionem. Et ideo dicitur quod, ut sic, est ignotum. Et implicat quod pertranseundo cognoscatur.

V. In responsione ad secundum, nota quod responsio

consistit in hac distinctione. Infiniti secundum cucntinm scientia comprehensiva est infinita: infiniti autem aliter, finiti tamen secundum essentiam, scienti.i comprehensiva non est infinita. Quia scientia est finita vel infinita cx ft-nitate vel infinitate proprii obtecti, et non ex alia finitate vel infinitate. Proprium autem obiectum intellectus est *quod quid est*. Et ideo, m *quod quid est*, hoc est essentia, est infinita, scientia comprehensiva est infinita: ct >i *quod quid est*, scu essentia, est linita, scientia est finit» Unde, cum infinita *dta ab anima Christi sint linita secundum essentiam, licet infinita secundum multitudinum, non in-ferunt scientiam animae Christi esse infinitam.

VI. In hac responsione dubium occurrit ex Adam, in *Sent.* ** Probdre <»nante quod intellectus creatus non potest simul videre infinita ita quod distincte cognoscat quodlibct eorum. Eo quod sequeretur quod visio illa esset infinitae perfectionis in genere cognitionis: quia aequipol-lerct infinitis cognitionibus, etiam specie distinctis, quae ad infinita illa terminari possent.

Et quia non plus potest creatura simul videre quam Deus possit simul facere.

Et quia sequeretur quod esset odium infiniti demeriti, puta si quis vellet ex odio Det occidere infinitos homines visos tfmul: vel caritas infiniti meriti, puta si quis cx ca-ritate illos infinitos diligeret.

\ II. Sed ex hac littera primum argumentum, quod extra propria materiae non vagatur, facile solvitur dicendo quod visio non est infinita nisi essentia comprehensa sit infinita essentialiter. Et quia arguens apponit ly *in genere cogni-tionis*, ideo, ne in acquivoco disputetur, distingue quod, si per hoc intendit quod sit cognitio infiniti -impliciter, patet responsio cx littera hac: quod scilicet consequentia nihil valet. Nec ex eo quod una cognitio aequipollet in-finitis in aliquo certo genere, sequitur quod sit infinita simpliciter: sed sat est quod sit allions ordinis. Unum si-quidem individuum superioris ordinis excedit infinita infe-rioris ordini», et una species akioris ordinis excedit per-fectionem infinitarum specierum inferioris ordinis: sol cniin est perfectior omnibus generabilibus ct corruptibilibus etiam si mundus aeternus esset. Unde visio animae Christi qua videt Verbum ct in illo infinita, non solum aequipollet, sed excedit infinita» cognitiones terminabiles ad infinita: ct tamen non est infinita simpliciter. Xec illae cognitione*

essent infinitae perfectionis simpliciter ctuun ut cognitiones. Quia infinitas simpliciter cognitionis, ut in hac habes lit-tera. nunquam habetur nisi essentia infinita essentialiter comprehendatur. Quod constat non inveniri in infinitis co-gnitionibus infinitorum specie distinctorum creatorum vel creabilium· quoniam ct singula et omnia simul habent essentias finitas essentialiter; ut patet si fingas infinitas species animalis, omnes enim simul ad animalis genus es-sentias limitatas haberent. Simile est enim de tuta latitu-dine possibihum : quoniam omnia simul non essent actus purus, sed infra latitudinem habentium potentiam admi-xtam. - Si autem intendit quod sil cognitio infinita se-cundum quid, cum infinitas secundum quid non repugnet creaturae, nihil omnino probatur.

Ad secundum autem, cx extraneis, scilicet ex potentia Dei. neganda est maior. Quia modus mtelligendi c con-trario se habet ad modum quo res in esse ponuntur. Nam m intellectu adunantur divisa: ad extra vero prodeuntia dividuntur, quae in causa erant non solum simul, sed unum. Et hinc iit quod videri simul non repugnat infinitis, produci autem simul repugnat cis.

Ad tertium, de merito ut demerito, respondetur quod neutrum sequitur infinitum nisi secundum quid, ct non -impliciter Magnitudo siquidem simpliciter tam meriti quam dementi non ex multitudine objectorum, sed cx quantitate essentiali sui pensatur.

VIII. In responsione nd tertium eiusdem tertii articuli, perspice quod tota \is responsionis consistit in hoc, quod proprietates infiniti, in quocumque ponatur infinitas, ar-ctintur ad -ubiectum infinitatis: puta, proprietates infiniti po-ifi m linea, arctantur ad Irneam; ct positi in superficie, arctantur ad superficium; et positi in numeris paribus, arctantur ad numerum parum ; et posui in motibus Saturni, arctantur ad circulatione» Saturni: ut sic dc aliis. Ncc hoc dicitur voluntarie, sed cum sufficienti ratione. Quia scilicet infinitum non est substantia, sed accidens: constat autem accidens non excedere suum subiectum, sed arctari ad illud. Et vi accidens arctatur ad subiectum, multo magis proprietates comitantes accidentis naturam arctantur ad idem subiectum : ut patet inductive.

Et hanc responsionem perspicaciter sen a : quoniam cx ill i elucescent solutiones multarum quaestionum, et quod non inconvcmt unum infinitum esse maius alio.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM AMMA CHRISTI PERFEC TIUS VIDEAT \ERBI M QUAM QUAELIBET ALIA CREATI RA

Compend. Tanoi., cap. ccxvi.

.n quartum sic PROCEDITUR. Videtur quod anima Christi non perfectius videat Ver-bum quam quaelibet alia creatura. Per-enitn cognitionis est secundum medium cognoscendi: sicut perfectior est cogni-tio quae habetur per medium syllogismi demon-strativi, quam quae habetur per medium syllo-gismi dialectici. Sed omnes beati vident Verbum immediate per ipsam divinam essentiam, ut in prima Parte * dictum est. Ergo anima Christi non perfectius videt Verbum quam quaelibet alia creatura.

2. Praeterea, perfectio visionis non excedit potentiam visivam. Sed potentia rationalis ani-mae, qualis est anima Christi, est infra poten-tiam intellectivam angeli: ut patet per Diony-

sium, iv cap. *Cael Hier.* ♦ Ergo anima Christi non perfectius videt Verbum quam angeli.

3. Praeterea, Deus in infinitum perfectius vi-Uct II det Verbum suum quam anima. Sunt ergo infi-niti gradus medii « inter modum quo Deus videt » Verbum suum, et inter modum quo anima Chri-sti videt ipsum. Ergo non est asserendum quod anima Christi perfectius videat Verbum, vel es-sentiam divinam, quam quaelibet alia creatura.

Sed contra est quod Apostolus dicit. *Ephes.* t* , quod *Deus constituit Christum P in caelestibus su- » per omnem principatum et potestatem ct virtutem et dominationem, et omne nomen quod nominatur, non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro.* Sed in caelesti gloria tanto aliquis est superior quanto perfectius cognoscit Deum. Ergo anima

a) *medii*, — *possibiles* addit tecti».

p) *Christum.* — .tJ *dexteram tuam* adJuni ΓI.

Christi perfectius videt Deum quam quaevis alia creatura.

Respondeo dicendum quod divinae essentiae visio convenit omnibus beatis secundum participationem luminis derivati ad eos a fonte Verbi secundum illud *Eccli. i. 17: Fons sapientiae Verbum Dei in excelsis*. Huic autem Verbo Dei propinquius coniungitur anima Christi, quae est unita Verbo in persona, quum quaevis alia creatura. Et ideo plenius recipit influentiam luminis in quo Deus videtur ab ipso Verbo. quam quaecumque alia creatura. Et ideo prae ceteris creaturis perfectius videt ipsam primam veritatem, quae est Dei essentia. Et ideo dicitur Ioan. i. 14: *Vidimus gloriam eius, quasi Unigeniti a Patre, plenum non solum gratiae, sed etiam veritatis*.

Ad primum ergo dicendum quod perfectio cognitionis, quantum est ex parte cogniti, attenditur secundum medium: sed quantum est ex parte cognoscentis, attenditur secundum potentiam vel habitum. Et inde est quod etiam inter homines

per unum medium unus perfectius cognoscit aliquam conclusionem quam alius. Et per hunc modum anima Christi, quae abundantiori impletur lumine, perfectius cognoscit divinam essentiam quam alii beati, licet omnes Dei essentiam videant per seipsam.

Ad secundum dicendum quod visio divinae essentiae excedit naturalem potentiam cuiuslibet creaturae, ut in Prima Parte dictum est. Et ideo gradus in ipso attenduntur magis secundum ordinem gratiae, in quo Christus est excellentissimus. quam secundum ordinem naturae, secundum quem natura angelica praeferitur humanae.

Ad tertium dicendum quod, sicut supra dictum est de gratia quod non potest esse maior gratia quam gratia Christi per respectum ad unionem Verbi, idem etiam dicendum est de perfectione divinae visionis: licet, absolute considerando, possit aliquis gradus esse sublimior secundum infinitatem divinae potentiae.

Commentaria Canonicorum Rilei Caietani

Titulus clarus est. In corpore articuli est una conclusio. responsive quaesito affirmative: *Anima Christi prae ceteris creaturis perfectius videt divinam essentiam*. Probatur. Visio divinae essentiae convenit omnibus beatis secundum participationem divini luminis derivati in eos a fonte divini Verbi. Sed anima Christi confringitur propinquius Verbo Dei. et plenius recipit influxum luminis in quo Deus videtur. Ergo.

Maiores probatur *Eccli. i. 17*. Minor, quoad primam partem, quia confringitur in persona: quoad secundam, quia, tanquam *Unigenitus*, est *plenus veritatis*, Ioan. i. 14.

II. in responsione ad secundum, nota expositionem maioris propositionis assumptae in corpore articuli, in qua dictum est quod visio Dei attenditur secundum participationem divini luminis. Explanatur siquidem hic quod visio Dei attenditur et secundum virtutem naturae videntis et secundum lumen gloriae, sed magis secundum lumen gloriae, quod spectat ad ordinem gratiae: et ideo Christi anima perfectius videt quam angeli, praestantes virtute intellectus naturalis. Dicendo siquidem quod *magis attenduntur gradus visionis secundum ordinem gratiae quam secundum ordinem naturae*, sufficienter explicavit quod secundum utrumque ordinem attenditur.

Et hoc bene notabis. Quia hinc habes quod, pari existente lumine gloriae in homine et angelo, perfectius videt Deum angelus quam homo. Et merito: quia visus acutior melius videt quam visus minus acutus, ceteris paribus. Et ex hoc ulterius sequitur quod, si Verbum Dei assumpsisset in unitatem personalem angelicam aliquam naturam cum lumine gloriae aequali illi quod anima Christi de facto habet, angelus ille perfectius videret divinam essentiam quam modo videat anima Christi.

III. In responsione ad tertium, circa illa verba: *licet, absolute considerando, possit esse aliquis gradus sublimior, secundum infinitatem divinae potentiae*, dubium occurrit, fluonam pacto stant cum supra dictis, quod gratia animae Christi est in summo simpliciter, ita quod non est dabitur maior gratia habitualis illa, quia est in summo. Simile siquidem iudicium est de lumine gloriae, quod est ipsa gratia consummata, formaliter vel causaliter. Si enim lumen gloriae est in anima Christi in summo, impossibile est, secundum quamcumque potentiam, inveniri gradum subliorem: sicut non potest inveniri sublimior gradus caloris quam sit calor in summo; esset enim implicare contradictoria simul, ut patet.

IV. Ad hoc dicitur quod, cum in littera non dicatur quod posset esse sublimior gradus luminis gloriae, nec

donis divinae, sed. *sublimior gradus*, tunc additione aliqua, nullam habet littera difficultatem: cum de facto inultis gradibus perfectiores gradu divinae visionis; 'Licet gradus substantiae. cum quaelibet substantia sit sublimior simpliciter quolibet accidente.

Sed haec responsio dissonat a littera, quae gradum subliorem potibilem dicit *secundum infinitatem divinae potentiae*. Per hoc namque manifeste significavit quod de sublimiori de potentia, non ordinaria, sed de potentia absolute, loquitur. Et contextus ipse, plane intellectus, sonat quod loquitur de sublimiori gradu divinae visionis, de cuius altitudine tractatur.

V. Unde et propter sensum plani contextus, et propter attributum subliorem gradum infinitati divinae potentiae, aliter respondetur, fatendo quod littera loquitur de sublimiori gradu divinae visionis. Verum quia divina ratio graduatur vel ex parte luminis gloriae, vel ex parte naturae intellectivae, diversimode assignatur sublimior gradus divinae visionis. Primo namque sublimatur divina visio ex lumine gloriae sublimioris speciei: ita quod lumen gloriae ponatur genus ad speciem unam luminis gloriae inventi de facto in Christo et in aliis beatis, et aliam vel alias species luminis gloriae possibiles fieri.

Sed haec positio divinat: nec habet unde formalem seu specificam differentiam inter lumina gloriae ostendat; cum sit unum obiectum formale absque medio; nec varietur specie ex receptivis, ut patet ex hoc quod eiusdem speciei est in angelis et hominibus.

Secundo itaque sublimatur divina visio gradus ex augmento in infinitum luminis gloriae, haec quod in formis terminabilibus od summum excipitur lumen gloriae, quod est tale quod, quocumque lumine gloriae posito, adhuc potest poni maius. Et in Christo est lumen gloriae in summo secundum Dei potentiam ordinatam: non secundum Dei potentiam absolute, secundum quam potest, quocumque posito, semper poni maius. Et est ratio exceptionis singularis quia solum lumen gloriae est qualitas propria caelestis patriae. Reliquae namque qualitates supernaturales aut sunt viae, ut tides: aut sunt communes viae et patriae, ut caritas.

Sed huic positioni obstat quia, secundum hoc maior luminis gloriae non responderet maior caritas in patria: ac per hoc. non quanto aliquis perfectius videret Deum, tanto maiorem caritatem haberet. Quia caritas ponitur in summo simpliciter in Christo: et sic lumen gloriae posset poni maius, et caritas non posset poni maior.

VI. Relinquitur igitur quod aho modo sublimior gradus

¶vrm6.

ver», u.

wm
u. art lo. Comm.
nn u; en. u

divinae visionis intelligatur possibilis: scilicet ex parte naturae intellectivae. Quia scilicet, si ad aequale lumen gloriae angelus assumeretur a Verbo Dei in unitatem personae, angelus ille perfectius videret Deum quam anima Christi: et esset sublimior visionis divinae gradus, non ex sublimiori lumine aut gradu luminis, sed ex sublimiore intellectu illuminato aequaliter. Et rursus, si Deus assumeret sublimiorem angelum in unitatem personae cum aequali lumine gloriae, perfectius iste videret Deum quam Chri-

stus et prior angelus. Et iterum, si alium sublimiorem, et sic deinceps, assumeret cum aequali lumine, semper sublimior perfectius videret. Et sic, secundum infinitatem divinae potentiae, infiniti gradus visionis divinae mediant inter perfectissimam visionem animae Christi, et visionem qua Deus scipsum videt. Et quia haec responsio ab ante dictis non dissonat, et clara est absque ambiguitatibus, ideo amplectenda est.

QUAESTIO UNDECIMA

DE SCIENTIA INDITA VEL INFUSA ANIMAE CHRISTI

IN SEX ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de scientia indita vel infusa animae Christi. Et circa hoc quaeruntur sex.

Primo: utrum per hanc scientiam Christus sciat omnia.

Secundo: utrum hac scientia uti potuerit non convertendo se ad phantasmata.

Tertio: utrum haec scientia fuerit collativa.

Quarto: de comparatione huius scientiae ad scientiam angelicam.

Quinto: utrum fuerit scientia habitualis.

Sexto: utrum fuerit distincta per diversos habitus.

ARTICULUS PRIMUS

UTREM SECUNDUM SCIENTIAM INDITAM VEL INFUSAM CHRISTIS COGNOVERIT OMNIA

Info, qu. m. art. i: III Sent. dbt. iiv, an. 3, qu* i; De IWf., qu. xx, art. f»; Compendi. cap. ccxvj.

an primum sic proceditur. Videtur quod secundum hanc scientiam Christus non cognoverit omnia. Haec enim scientia indita est Christo ad perfectionem potentiae intellectus eius. Sed intellectus animae humanae non videtur esse in potentia ad omnia simpliciter, sed ad illa sola in quae potest reduci in actum per intellectum agentem, qui est proprium activum ipsius: quae quidem sunt cognoscibilia secundum rationem naturalem. Ergo secundum hanc scientiam non cognovit ea quae naturalem rationem excedunt.

2. Praeterea, phantasmata se habent ad intellectum humanum sicut colores ad visum, ut dicitur in III de Anima *. Sed non pertinet ad perfectionem virtutis visivae cognoscere ea quae sunt omnino absque colore. Ergo neque ad perfectionem intellectus humani perlinet cognoscere ea quorum non possunt esse phantasmata: sicut sunt substantiae separatae. Sic igitur, cum huiusmodi scientia fuerit in Christo ad perfectionem animae intellectivae ipsius, videtur quod per huiusmodi scientiam non cognoverit substantias separatas.

3. Praeterea, ad perfectionem intellectus non pertinet cognoscere singularia. Videtur igitur quod per huiusmodi scientiam anima Christi non cognoverit singularia.

Sed contra est quod dicitur Isaiae .xi* quod *replebit cum Spiritus sapientiae et intellectus, scientiae et consilii*: sub quibus comprehenduntur omnia cognoscibilia. Nam ad sapientiam pertinet cognitio divinorum omnium: ad intellectum autem perlinet cognitio omnium immaterialium; ad scientiam autem pertinet cognitio omnium conclusio-

num; ad consilium autem cognitio omnium agibilium. Ergo videtur quod Christus, secundum scientiam sibi inditam per Spiritum Sanctum, habuerit omnium cognitionem.

Respondendum quod, sicut prius dictum est, conveniens luit ut anima Christo per omnia esset perfecta, per hoc quod omnis eius potentialitas sit reducta ad actum. Est autem considerandum quod in anima humana, sicut in qualibet creatura, consideratur duplex potentia passiva: una quidem per comparationem ad agens naturale; alia vero per comparationem ad agens primum, qui potest quamlibet creaturam reducere in actum aliquem altiorem, in quem non reducitur per agens naturale; et haec consuevit vocari *potentia obedientiae* in creatura. Utraque autem potentia animae Christi fuit reducta in actum secundum hanc scientiam divinitus inditam. Et ideo secundum eam anima Christi primo quidem cognovit quaecumque ab homine cognosci possunt per virtutem luminis intellectus agentis: sicut sunt quaecumque pertinent ad scientias humanas. Secundo vero per hanc scientiam cognovit Christus omnia illa quae per revelationem divinam hominibus innotescunt: sive pertineant ad donum sapientiae, sive ad donum prophetiae, sive ad quodeumque donum Spiritus Sancti. Omnia enim ista abundantius et plenius ceteris cognovit anima Christi. Ipsam tamen Dei essentiam per hanc scientiam non cognovit: sed solum per primam, de qua supra dictum est.

Ad primum ergo dicendum quod illa ratio procedit de actione naturali animae intellectivae, quae scilicet est per comparationem ad agens naturale, quod est intellectus agens.

a) *potentiae*. – *passibilis* P, om. 4.
p) *cognovit*. – *cognoscit* (*cognovit* P) *Ckrütui* tertia praeter l.
y) *virtutis visivae*. – *visivae potentiae* tertia.
o) *per omnia*. – omnino tertia.

<) *qui* – *quod* U, *quae* F.
*1 *in quem* non, – *actu in quem* tertia.
t,) *actione*. – *factione* pE, *cognitione* F, *potentia* tenu.

Ad secundum dicendum quod anima humana in statu huius vitae, quando * quodammodo esi ad corpus obligata, ut sine phantasmate intelligere non possit*, non potest intelligere substantias separatas. Sed post statum huius vitae, anima separata poterii aliquiditer substantias separatas Per scipsam* cognoscere, ut in Prima Parte* dictum est. Et hoc praecipue manifestum est circa animas beatorum. Christus autem, ante passionem, non solum fuit viator, sed etiam comprehensor. Unde anima eius poterat cognoscere substantias separatas, per modum quo cognoscit anima separata.

Ad tertium dicendum quod cognitio singularium non pertinet ad perfectionem animae intellectivae secundum cognitionem speculativam: pertinet tamen ad perfectionem eius secundum cognitionem practicam, quae non perficitur absque cognitione singularium, in quibus est operatio, ut diciiur in \ I *Ethic*. * I nde ad prudentium requiritur *memoria praetentorum, cognitio praesentium*. et *providentia Juturorum*: ut Tullius dicit, in sua *Rhetorica* *. Quia igitur Christus habuit plenitudinem prudentiae, secundum donum consilii, consequens est quod cognovit omnia singularia praeterita, praesentia et futura*.

0) vitae, quanJ-'. - vitae quia F, viae qua GH12-, vitae qua c, vitae qua P.

t) teiynam. - teifiat tertia.

Commentaria Cardinali* Caietani

Trna.es articuli chrus est: intelligitur quippe ut sonat. In corpore est una conclusio: *Anima Christi per scientiam inditam novit omnia, excepta divina essentia*. Probatur. Conveniens fuit ut anima Christi esset omnino perfecta, ita ut vius omnis potentialilas luerit reducta nd actum. Sed in illa est potentia naturalis ad cognoscendum per humanas scientias nota; ct potentia obedientiae nd sciendum omnia quae revelantur a Deo hominibus. Ergo utraque eius potentia est reducta nd actum. Et consequenter omnia novit per scientiam inditam, excepta essentia divina. Hic est processus litterae.

II. In quo, primo, recolendum est cx supra dictis in art. 3 9 qu. iv, quod non intendit littera dicere quod omnis potentia obedientiae in Christi anima sit reducta ad actum : cum potentia obedientiae in qualibet creatura inexplibilis sit; quia secundum ordinem ad id quod potest in creatura facere Deus, attenditur. Sed intendit quod omnis potentia obedientiae ad netum naturae animae proportionatum. est reducta ad actum. Constat autem quod cognoscere per revelationes est actus naturae animae, m statu tam viae quam patriae locatae, proportionate', immo debitus: ut patet de revelationibus necessariis ct tactis Ecclesiae tam triumphanti quam militanti. Et si quis diceret potentiam hanc esse quidem respectu animae humanae absolute potentiam obedientiae; respectu vero eiusdem in utroque statu esse naturalem, utpote naturali concomitantia consequentem statum: non aberraret. Unde, cum Christus fuerit verus viator ct comprehensor simul, optime dc ipsius anima infertur quod utraque illius potentia reducta est ad actum.

Adverte secundo, quod ideo essentiae divinae cognitio excepta est, quia non cognoscitur naturaliter nec per revelationem. Et intellige revelationis nomine quemcumque influxum speciei cuiuscumque intelligibilis; ct per cognitionem divinae essentiae, non quamcumquc cognitionem, sed visionem illius. Novit siquidem anima Christi, per scientiam inditam, divinam naturam multo magis quam quicumque philosophus; immo quam anima separata; immo quam angeli naturali cognitione: quoniam clara revelatione novit Deum esse trinum in personis, et alia huiusmodi spectantia ad gratiae ordinem, quae angelorum naturalem cognitionem excedunt. Sed quia per eam non videbat divinam essentiam, quam per scientiam beatam videbat, ideo excepta est cognitio divinae essentiae a scientia indita. Sola autem essentia divina excepta est: quia reliqua omnia aut ad naturalem aut ad revelatam cognitionem spectant; cum etiam angeli ipsi per revelationem, hoc est per infusas species, ab anima nostra separata cognoscantur.

III. In responsione ad secundum eiusdem articuli, nota primo quod, cum dicitur animam separatam cognoscere substantias separatas per seipsas *, non est sensus quod inteliigantur per proprias substandas ut species intelligibiles ab

anima separata. Sed est sensus quod *per seipsas*, hoc est, per proprias species intelligibiles, ct non per species rerum sensibilium, ut modo fit, intcJligentur: sicut color dicitur videri per scipsuin quando per propriam speciem videtur. Patet autem hunc esse sensum intentum, cx hoc quod ad Primam Partem sc remittit, ubi, in art. a . qu. i.XXXIX, .-Λ41. determinatum est animam separatam cognoscere substanti.v> separatas per species divinitus sibi influxas.

Xota secundo quod, cum de anima Christi dicitur quod cognovit substantias separatas per modum quo cognoscit illas anima separata, communicatio haec in modo cognoscendi intelligitur solum quoad substantialitatem modi cognoscendi, ct non quoad perfectionem. Hoc est, quod anim i Christi communicat cum anima separata in hoc quod utraque cognoscit substantias separatas per species influxas a Deo: sed anima Christi, tali modo cognoscens, perfecte ct distincte cognoscit substantias separatas, ut m quarto articulo infra patet; anima vero separata imperfecte novit substantias separatas, ut in Prima Parte 9 patet. Et ^Qe-unn..^ propterea in littera hac dicitur quod anima separata *aliqua-liter* novit substantias separatas: ct non dicitur absolute quod novit illas.

IV. In responsione ad tertium, circa cognitionem singularium omnium, triplex dubium occurrit. *Primum*9 cx ' <' 3ksa -< Scoto, in III *Sent.*, disl. xiv, qu. m: ubi infert quod, si in Christo ponitur cognitio abstractivn omnium singularium. concedendum est cuiuslibet singularis esse propriam speciem in intellectu Christi; et consequenter duo alia; hoc est. et plures species eiusdem speciei simul in eodem; et infinitas species infinitorum singularium possibilem.

Secundum dubium . est etiam ex Scoto, ibidem, pro- . Ct w. bante quod in Christo non fuit cognitio intuitiva, per species infusas, omnium singularium quae sunt, fuerunt et erunt. Tum quia species infusa repraesentat obiectum ut abstrahit ab actuali existentia; quia eodem modo repraesentat obiectum sive existât sive non existai. Ac per hoc, non est ratio cognoscendi existons ut existons.

Ium quia veritates cognoscibiles cognitione intuitiva sunt veritates contingentes, quae non possunt cognosci per quascumque spectes innatas. Quia cx cognitione terminorum contingentium non potest cognosci veritas complexorum contingentium dc illis terminis: quia illarum complexionum veritas non includitur in illis terminis, quemadmodum veritus necessaria complexionis scibilis clauditur in extremis.

*Tertium dubium** est, quia cx ratione litterae male ' o ot» «n videtur concludi m anima Christi per scientiam inlusum notitia omnium singularium. Quiit cx plenitudine prudentiae in anim.i Christi non habetur cognitio omnium singularium. sed agibilium tantum: cum prudentia sit *ratio apibilium*. Extra agibilia autem sunt el singularia factibilia.

a. not ».

quae spectant ad **artem**; et singularia nec agihilia ncc fa- cūbilia, ut singularia speculabilium, ut Mint singularia are- nae. seminum, animalium, ct huiusmodi.

V. **Ad** evidentiam horum, sciendum est quod species inllligibilo infusae non per accidens sed cx miu genere ,

non solum sunt alterius rationis a speciebus acquisitis quia habent aliud objectum formale, ut contingit inter species innatas angelis ct acquisitas a nobis; sed *unl longe al- terius ac aidons ordinis. Quia sic sunt similitudines na- turae. puta, leoninae quod repraesentant eam iu quacum- que dispositione accidentali subsit: ita quod per unam speciem potest intellectus cognoscere quidditative Iconem et omnia cius indisidua secundum individuates conditio- nes. ct intueri leone» omnes actu existentes. Ncc hoc est mirabile ita quod sil incredibile: sed ratione fultum. Quia scilicet huiusmodi species sunt exemplatae a divina es- sentia, quae, una existens, est similitudo ita cuiusque pro- pria ut nihil in quocumque praetermittatur irrepraesenta- tum distinctissime. Si enim hoc de facto fatemur inveniri in divina essentia respectu omnium, cur non possibile fa- temur in nullis illius participationibus inveniri quod quae- libet earum repraesentat aliquam unam naturam cum suis quomodolibct accidentibus: ut quod unite praebabetur in essentia divina super omnes ordines, dlvbim participetur in aliquibus speciebus spectantibus ad supremum ordinem cognoscitivorum. quales sunt substantiae separatae ct ani- mae supernatural! lumine illustratae?

VI. Vnde *ad primum* * *dubium* respondetur negando illationem primam : ct dicendo quod una species superio- ris ordinis, seu infusa cx suo genere, potest sufficere ad notitiam abstractivam, hoc est quidditativnm, tam speciei quam singularis ut singulare est; nec oportet multiplicare species illas iuxta numerum singularium. – Reliquae au- tem consequentiae, quia istam primam supponunt, mani- feste ruunt.

VII. *Ad fecundum vero dubium* * dicitur quod, quia Chri- sti animae attribuenda est scientia infusa absque diminu- tionc. ideo asserendum est Christum notitia intuiliiva infusa vidisse omnia individua, ut in hac littera dicitur.

Et ad primam obiectionem respondetur quod falsum c>t speciem infusam cx suo genere abstrahere necessario ab actuali existentia. Nam talis species potest repraesen- tare naturam, puta, leoninam secundum omnia praedicata quidditativa. et secundum indis iduales conditiones ct exi- stential quas habet, ac comuncta in ea accidentia: utpote exemplata a divina essentia ut exemplari talis naturae sic et sic individuatae, ac existentis, ct qualihcatae, ac qu.mti- ficatae. – **Ad** probationem vero, quia, sive existât sive non, eodem modo repraesentat: respondetur quod repraesentare eodem modo contingit dupliciter. Ve! ex parte repraesen-

tali. Et >ic tabum est quod eodem modo repraesentet leonem sive existât sive non: quia, existente Icone, reprae- sentatur existent; non existente autem, non repraesentatur existent. **Vel** cx parte repraesentantis. Et sic serum est quod eodem modo repraesentat. Non enim mutatio fit in specie illa per hoc quod repraesentat naturam leoninam tn hoc nunc dc novo cxistcnlcm, sed eodem modo se habet cx parte sui: verum ipsa natura leonina in re mu- tationem patitur. Et, breviter, ita respondetur dc blis spe- debus m anuna Christi, sicut de essentia divina ut reprae- sentat haec eadem: de qua constat quod repraesentat eodem modo cx parte repraesentantis, diversimode autem cx parte repraesentati.

Et per haec patet responsio nd secundam obiectionem. Quia supponit hoc falsum: scilicet quod species istac sint species adaequatae terminis incompletis. Nos autem dicimus quod specie* istac quae in anima Christi sunt, sunt adeo altioris ordinis ut imitentur divinam essentiam ut repraesentantem veritatem contingentium: et non solum ut repraesentantem naturam quamlibet secundum se. Et propterea anima Christi intuitive perfecte per illas videt praeterita, praesentia ct futura.

\ 111. **JJ** *tertium dubium* *, notandum est quantum seipso . lb«J. doctior fuerit Auctor hic. Quoniam m 111 *Sent*» dist. xiv, qu. i. art. 3, qu* i, ct in *Qu. de l'erit.*, qu. xx. art. 6, mo- dificans infusam Chrixto scientiam, eximit ab ea non solum divinam essentiam, sed singularia, ut cogitationes cordium, quia non pertinent haec ad perfectionem humani intelle- ctus, tam secundum naturae quam gratiae Matum. Hic au- tem, perspicacius discernens intellectus practici perfectio- nem a perfectione intellectus speculativi humani, probat per hanc scientiam animaro Christi nossc omnia singularia praeterita, praesentia et futura, quia pertinent ad perfe- ctionem intellectus practici. Et vere sic est, non solum dc cogitationibus hominum, sed dc omnibus singularibus: quia *omnia subiecta sunt* providentiae Christi inquantum homo, ut patet ex auctoritate Apostoli, *ad Hebr.u.*, ct ipsius Domini. Matth. tilt. «: *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra.* Ex plenitudine igitur prudentiae, non solum monasticae, sed politicae, immo regalis, immo mo- narchicae totius universi, cuius prudentiae constat partem esse procidentiam, recte concluditur ad perfectionem in- tellectus practici humani in Christo, etsi non in aliis ho- minibus, spectare cognitionem omnium singularium quae sunt subiecta providentiae suae. Constat autem ex ! *ad Cor.* vs ♦, *quod omnia sunt Christo homini subiecta, prae- ter eum qui subierit sibi omnia.* Ergo, sola essentiae di- vinae visione excepta, anima Christi per scientiam infusam scit quacumque scit Deus scientia visionis. – Et per haec clare patet responsio ad obiveta.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM ANIMA CHRISTI POTUERIT INTELLIGERI SEC! NDUM SCIENTIAM INDITAM VEL INFUSAM NON CONVERTENDO SE AD PHANTASMATA

Infra, art. 4; III *Sent.*, dr<t. m., art. 3, qu' 3; *De Verit*» qu. n., irt. ?, ad 1.

n secundum sic proceditur. Videtur quod anima Christi non potuerit intelligere secundum hanc scientiam nisi conver- tendo se ad phantasmata. Phantasmata enim comparantur ad animam intellectivam sicut colores ad visum, ut dicitur in III *de Anima* ® *. Sed potentia visiva Christi non potuit exire in actum nisi convertendo se ad colores. Ivrgo etiam neque anima eius intellectiva potuit aliquid in- telligere nisi convertendo se ad phantasmata.

2. Praeterea, anima Christi est eiusdem na- turae cum animabus nostris: alioquin ipse > non esset eiusdem speciei nobiscum; contra id quod Apostolus dicit. *Philipp*, u *, quod est *in simili- tudinem htnninm jactus*. Sed anima nostra non potest intelligere nisi convertendo se ad phanta- smata. Ergo nec etiam anima Christi.

3. Praeterea, sensus dati sum homini ut de- serviant intellectui. Si igitur anima Christi intel- ligere potuit absque conversione ad phantasmata,

p) ipse. – Pl; ipsa.

3) *Phantasmata enim... de Anima* – *Quia, ut dicitur in IU de Anima, phantaimata comparantur ad animam intellectivam humanam sicut colores ad visum* tertia.

³ • Cap. a. Th kct x» - a cap », n »: 4 Th U.-t. X.

. vu, β. M . i. lct «U

rent. Mfr Cap Mil

«7.

. v<f>. a.

'

* V«f» 37.

quae per sensus accipiuntur, sequeretur quod sensus frustra fuissent in anima Christi: quod est inconueniens. Videtur igitur quod anima Christi non potuerit intelligere nisi convertendo se ad phantasmata.

Sed contra est quod anima Christi cognovit quaedam quae per phantasmata cognosci non possunt, scilicet substantias separatas Potuit igitur intelligere non convertendo se ad phantasmata.

Respondetur dicendum quod Christus in statu ante passionem fuit simul viator et comprehensor, (infra ♦ magis patebit. Et praecipue quidem conditiones viatoris habuit ex parte corporis, inquantum fuit passibile: conditiones vero comprehensoris maxime habuit ex parte animae intellectivae. Est autem haec conditio animae comprehensoris, ut nullo modo subdatur suo corpori aut ab eo dependeat, sed totaliter ei dominetur: unde et post resurrectionem ex anima gloria redundabit in corpus. Ex hoc autem anima hominis viatoris indiget ad phantasmata converti *, quod est corpori obligata, et quodammodo ei subiecta et ab eo dependens. Et ideo animae beatae, et ante resurrectionem et post, intelligere possum absque conversione ad phantasmata *. Et hoc quidem τ oportet dicere de anima Christi, quae plene habuit facultatem comprehensoris.

Ad primum ergo dicendum quod similitudo illa

quam Philosophus ponit, non attenditur quantum ad omnia. Manifestum est enim quod finis potentiae visivae est cognoscere colores: finis autem potentiae intellectivae non est cognoscere phantasmata*, sed cognoscere species intelligibiles, quas apprehendit a phantasmatibus et in phantasmatibus, secundum statum praesentis vitae. Est igitur similitudo quantum ad hoc ad quod aspicit utraque potentia: non autem quantum ad hoc in quod utriusque potentiae conditio terminatur. Nihil autem prohibet, secundum diversos status, ex diversis rem aliquam ad suum finem tendere: finis autem proprius alicuius rei semper est unus. Et ideo, licet visus nihil cognoscat absque colore, intellectus tamen, secundum aliquem statum, potest cognoscere absque phantasmate: sed non absque specie intelligibih.

Ad secundum dicendum quod, licet anima Christi fuerit eiusdem naturae cum animabus nostris, habuit tamen aliquem statum quem animae nostrae non habent nunc in re, sed solum in spe, scilicet statum comprehensionis

Ad tertium dicendum quod, licet anima Christi potuerit intelligere non convertendo se ad phantasmata, poterat tamen intelligere sc ad phantasmata convertendo. Et ideo sensus non fuerunt frustra in ipso :: praesertim cum sensus non dentur homini solum ad scientiam intellectivam. sed etiam ad necessitatem vitae animalis.

γ) quidem — etiam PGI, om. H&C.
i) conditio. — cognitio EMI.

«) statum comprehensionis,- itatum (om. sH et bc) comprehensoris HhG et bc.
ζ) ipso. — ipsa P.

Commentaria Cardinalis Caiotani

Tnetes clarus est. – In corpore unica est conclusio: *Anima Christi secundum scientiam infusam poterat intelligere absque conversione ad phantasmata.* Probatur Conditio animae comprehensoris est ut nullo modo subdatur suo corpori aut ab eo dependeat. Ergo animae beatae, ante et post resurrectionem, intelligere possunt absque conversione ad phantasmata. Ergo anima Christi potuit intelligere absque conversione ad phantasmata.

Antecedens manifestatur. Quia, post resurrectionem, ex anima redundabit gloria ad corpus. – Et prima consequentia probatur. Quia indigere conversione ad phantasmata est ex hoc quod anima est corpori obligata, et quodammodo ei subiecta et ab eo dependens. – Secunda vero consequentia probatur. Quia Christus ante passionem fuit simul viator et comprehensor: comprehensor praecipue ex parte animae intellectivae; viator ex parte corporis.

11. Circa efficaciam istius processus dubium statim occurrit. quia, concesso toto, non infertur propositae quaestionis intenta conclusio. Nam conclusio inferenda est quod anima Christi potest absque conversione ad phantasmata intelligere secundum scientiam infusam. In littera autem infertur, non dicta conclusio, sed absolute quod absque conversione ad phantasmata anima Christi potuit intelligere.

Ad hoc dicitur quod Auctor sollicitus fuit, non circa verba, sed circa illud in quo consistit difficultas. Concurrentibus autem duobus simul ad propositam quaestionem, scilicet potentia intellectiva et habitu scientiae infusae; et cum ex parte scientiae ex suo genere infusae nulla habeatur ratio vinculi ad phantasmata, quin potius ex hac parte habetur elevatio supra phantasmata; restat ut tota difficultas ex parte intellectus, qui naturali necessitudine de-

vinctus experitur phantasmatibus, sc teneat: an scilicet naturale vinculum inter intellectum humanum et phantasmata efficiat ut non possit etiam infusa uti scientia nisi convertendo se ad phantasmata. Et ideo, difficultatis huius ventate aperta, monstrando quod intellectus comprehensorum. ac per hoc animae Christi, non obligatur ad phantasmata; pro constanti et claro dimissum est quid dicendum sit ad quaesitum : scilicet quod potuit, secundum infusam scientiam. Christi anima intelligere absque conversione ad phantasmata.

III. In eodem processu dubium occurrit ex Durando, in 111 *Sent.*, dist. xiv, qu. 11 *, tenente oppositam conclusionem. hoc est, quod Christus indigebat conversione ad phantasmata in usu scientiae infusae. Et ratio cius est quia scientia infusa erat perfectio animae Christi secundum quod erat viator: naturalis autem conditio viatoris est indigentia phantasmatum ad usum scientiae.

Sed haec ratio facile apparet infirma ac voluntaria. Quoniam scientia infusa est perfectio animae Christi aut absolute: aut secundum quod nata est communicare cum angelis in habendo scientiam infusam, quod constat convenire animae humanae non in via, sed in termino, in statu scilicet separationis. Utro autem modo sit. liquet quod non est perfectio Christi inquantum erat viator Et quoniam erat simul viator et comprehensor. ex littera hac habes rationem quare magis usus huius scientiae sequitur conditiones comprehensoris quam viatoris: quia scilicet in Christo haec invenitur differentia, quod conditiones viatoris habuit ex parte corporis, conditiones vero comprehensoris habuit maxime ex parte animae intellectivae, ad quam constat spectare scientiam infusam. Falsum est ergo scien-

tinm infusam cssc perfectionem animae Christi inquantum viator erat: cum ratio ducat ad oppositum.

IV. In responsione ad primum, circa illud verbum. *Finis potentiae intellectivae est cognoscere species intelligibiles*, cautus esto. Quoniam sumuntur lue species intelligibiles ut species intelligibiles, hoc est, ut repraesentativae sunt, hoc est, secundum repraesentata per illas: et non secundum quod sunt secundum se res quaedam; sic enim ad repraesentatorum ordinem spectant, binis enim intellectivae potentiae est intclligcre re* intelligibiles, quae non nili

per species intelligibiles, aut earum vices seu locum tenentes, repraesentantur. Quocirca differentia in littera posita inter phantasmata et species intelligibiles in hoc quod non illa sed istas cognoscere est finis intellectus, intdligitur etiam sumendo utraque in repraesentando. Phantasmata enim sunt singularium: species autem quiddittitum. Finis autem intellectus nostri est nossc *quod quid est*, utpote proprium obiectutn: et non est notio materialia singularia, quorum tantum sunt phantasmata, quae non nisi reflexione aut extensione attinguntur ab intellectu.

ARTICULUS TERTIUS

UTRI M ANIMA CHRISTI HABUERIT SCIENTIAM INDITAM SEI INFUSAM PER MODUM COLLATIONIS

III *Sent.*, dhl. III, «П. 5. qu* 3; De *Verit.*, qu. xx, art ?. ad i.

tertiam sic prociditir. Videtur quod Christi non habuit hanc scientiam Per modum collationis. Dicit enim Damascenus, in III libro*; *In Christo non dicimus consilium neque electionem* Non autem removentur haec a Christo nisi inquantum important collationem et discursum. Ergo videtur quod in Christo non fuerit scientia collativa vel discursivu.

2. Praeterea, humo indiget collatione et discursu rationis ad inquirenda ea quae ignorat. Sed anima Christi cognovit omnia, ut supra* dictum est. Non igitur luit in eo scientia discursivu vel collativa.

3. Praeterea, scientia animae Christi se habuit per modum comprehensorum, qui angelis conformantur, ut dicitur Matth. xxn * Sed in angelis non est scientia discursiva seu collativa: ut patet per Dionysium, vn cap. *de Dir. Xom.**, *Non ergo* ' in anima Christi luit scientia discursiva seu collativa.

Sed contra, Christus habuit animam rationalem> ul 5Upa * habitum est. Propria autem operatio animae rationalis est conferre et discurrere ab ? uno in aliud. Ergo in Christo fuit scientia discursiva vel collativa.

Respondeo dicendum quod aliqua scientia potest esse discursiva vel collativa dupliciter. Uno modo, quantum ad scientiae acquisitionem: sicut accidit in nobis, qui procedimus ad cognoscen-

dum unum per aliud, sicut effectus per causas, et e converso. Et hoc modo scientia animae Christi non fuit discursiva vel collativa: quia haec scientia de qua nunc loquimur, fuit sibi divinitus indita, non per investigationem rationis acquisita.

Alio modo potest dici scientia discursiva vel collativa quantum ad usum: sicut scientes interdum ex causis concludunt effectus, non ut de novo addiscant, sed volentes uti scientia quam iam habent. Et hoc modo scientia animae Christi poterat esse collativa et discursivu: poterat enim ex uno aliud concludere, sicut sibi placebat. Sicut. Matth. xvn ♦ cum Dominus quaesivisset a Petro ♦v««. «i *quibus reges terrae tributum acciperent, afiliis suis an ab alienis*, Petro respondente quod *ab alienis*, conclusit: *Ergo liberi sunt filii*.

Ar> PRIMUM ERGO dicendum quod a Christo excluditur consilium quod est cum dubitatione: et per consequens electio, quae in sui ratione tale consilium includit. Non autem a Christo excluditur usus consiliandi.

Ad secundum dicendum quod ratio illa procedit de discursu et collatione prout ordinatur τ ad scientiam acquirendam.

Ad tertium dicendum quod beati conformantur angelis quantum ad dona gratiarum: manet tamen differentia quae est secundum naturam. Et ideo uti collatione et discursu est connaturale animabus beatorum * non autem angelis **. '5».

a) .Vbn ergo. – Ergo *ncc etiam* tertia. *ab.* – *de P*

γ) *ordinatur*, – *ordinantur* PGI.

Commontarin Cardinalis Caietani

itulos ut sonat sumendus est. In corpore unica distinctio est bimembris, cum conclusionibus singulis tuxta singula membra.

Distinctio est. Scientia discursiva seu collativa dicitur dupliciter: vel quoad acquisitionem; vel quoad usum.

Prima conclusio est: *Scientia infusa animae Christi*

non est collativa secundum acquisitionem. Probatur. Quia fuit non per investigationem acquisita, sed divinitus indita.

Secunda conclusio est; *Scientia huiusmodi potuit esse collativa quantum ad usum*. Probatur. Quia poterat, ut sibi placebat, uti illa. Et manifestatur dc facto in Christi discursu Matth. xvn. – Omnia clara sunt in littera.

ARTICULUS QUARTUS

I TRI M IX CHRISTO SCIENTIA INDITA SEI IN'II SA F(ERIT MINOR QUAM IX' ANGELIS

III *Sent.*, diet, xiv, art. 1. qu» 3, »d 1; art 3. qu* j, 4; /)*· *Verit.*. qu. 11, »n. 4: *Compead. Theot.*, cap. » iv».

QUARTIAM s,c proceditur, Videtur quod Christo huiusmodi scientia fuerit mi- quam in angelis. Perfectio enim ^-^proportionatur perfectibib. Sed anima humana, secundum ordinem naturae, est infra naturam angelicam. Cum igitur scientia de qua nunc loquimur, sit indita animae Christi ad perfectionem ipsius, videtur quod huiusmodi scientia fuerit infra scientiam qua perficitur natura angelica.

2. Praeterea, scientia animae Christi fuit aliquo modo collativa et discursive: quod · non potest dici de scientia angelorum. Ergo scientia animae Christi fuit inferior scientia angelorum.

3. Praiterea, quanto aliqua scientia est magis immaterialis, tanto est potior. Sed scientia angelorum est immaterialior quam scientia animae Christi: quia anima Christi est actus corporis et habet conversionem ad phantasmata, quod de angelis dici non potest. Ergo scientia angelorum est potior quam scientia animae Christi.

Ver. 9. Sed contra i'l-ST quod Apostolus dicit. *Ilcb.* n *: *Eum qui modico 3 quam angeli minoratus est,*

ridemus lesum, propter passionem mortis, gloria et honore coronatum. Ex quo apparet quod propter solam passionem mortis dicatur Christus ab angelis minoratus. Xon ergo propter scientiam.

Respondeo dicendum quod scientia indita animae Christi potest considerari dupliciter: uno modo, secundum id quod habuit a causa influente; alio modo, secundum id quod habuit ex subiccto recipiente. Quantum igitur ad primum, scientia indita animae Christi fuit excellentior t quam scientia angelorum, et quantum ad multitudinem cognitorum, et quantum ad scientiae certitudinem : quia lumen spirituale quod est inditum animae Christi, est multo excellentius quam lumen quod perlinet ad naturam angelicam. Quantum autem ad secundum, scientia indita animae Christi est infra scientiam angelicam : scilicet quantum ad modum cognoscendi qui est naturalis animae humanae, qui scilicet est per conversionem ad phantasmata et per collationem et ' discursum.

Et per hoc patet responsio ad obiccto.

3) quod. – £<F ct tertia; quae. – Pro angêiorum. angelica P.
,i) modico. – Tertii: in modico; pro uidenu», riditnut omnea praeter P.

γ) cxtllcnlk>r. – multo excellentior tertia
Zf ifirituale. – rpirilualit gratiae tertri.
11 d. – F ct tertia praeter I; ad.

Commentaria Cardinalis Caietani

ITCLVS clarus. In corpore articuli est unica distinctio bimembris, cum singulis conclusionibus.

Distinctio est. Scientia indita animae Christi potest dupliciter considerari: primo, secundum id quod habuit ex causa influente; secundo, secundum id quod habuit ex subiccto recipiente.

Prima conclusio est: *Scientia indita animae Christi est inulto excellentior scientia angelorum. quantum ad id quod se tenet ex parte Dei influentis, quoad duo : hoc est. multitudinem cognitorum, et certitudinem cognitionis.* Probatur. Quia lumen spiritualis gratiae inditum animae Christi est multo excellentius quam lumen naturaliter inditum naturae angelicae.

Secunda conclusio est: *Scientia indita animae Christi, quantum ad id quod se tenet ex parte subiecti recipientis, est infra scientiam angelicam.* Manifestatur. Quia modus cognoscendi naturalis animae humanae est inferior angelico: ut patet cx collatione et discursu et phantasmate.

IL Nota hic quod formalis differentia inter has duas conditiones scientiae infusae animae Christi, consistit in diversitate eius quod se tenet ex parte gratuiti influxus, et eius quod se tenet ex parte subiecti. Et primus quidem effectus gratuiti influxus videtur lumen gratiose inditum animae Christi. quod, extendens sc et ad tot ct ad tam excelsam certitudinem, parit duos hos effectus: hoc est, quod anima Christi per infusam scientiam multo plura cognoscit quam angeli, quia scit omnia creata quae quandoque sunt; ct certius scit etiam illa quorum cognitio communis est sibi et angelis. Primum autem consequens subiectum recipiens est modus recipiendi scientiam: quia scilicet recipit illam divisim per species minus universales

quam sint species angelicae; hoc enim ex parte subiecti se tenet, ut in articulo sexto huius quaestionis patet. Et hic effectus. ac defectus, est essentialis scientiae infusae. Alii autem effectus, scilicet conferre, discurrere, etc., sunt accidentales: quia possunt adesse et abesse huic scientiae ct eius usui. Verum quia manifestiores sunt isti, et ille servabatur sexto articulo, ubi ex proposito tractandus erat. Unquam proprias habens difficultates; ideo Auctor horum in littera hac meminit: non unquam in his consisteret essentialis differentia; sed tanquam in istis sat esset manifestare defectum scientiae infusae ex parte subiecti.

Et potes hos effectus collationis, discursus et phantasmatum elevare, ct dicere: Licet actualiter discursu aut phantasmate uti sit accidentale scientiae infusae, attamen scientia infusa animae Christi, ex hoc ipso quod apta nata est compati in suo usu discursum ac phantasmata, manifestatur. a posterion essentialiter consequente. inferior scientia angelica, quae nec discursum nec phantasma patitur suo admisceri usui. Et quod Auctor ab essentiali proprietate, in secundo articulo iam manifestata, declaravit intentum hic. a notioribus tradens doctrinam: reservans proprio loco essentialem differentiam. dc particularitalc specierum.

III. (arca doctrinam praedictam essent duo dubia ex Scoto, in III *Sent.*, dist. xiv, qu. iv. Alterum, de perfectione scu nobilitate specicrum infusarum animae Christi. Sed quoniam Auctor ad sextum hoc differt articulum, ideo IIIic· tractandum resonetur.

Alterum, de actualis ac intuitivae cognitionis perfectione quam anima Christi habuit in propno genere. Quod hic tractandum est. Tenet siquidem quod anima Christi itn-

perfectius quocumque angelo intuitive cognoverit in proprio genere quidquid intueri utrique datum est. Et ratio sua est, qui*i* obiectum est idem respectu utriusque, et intellectus animae Christi est imperfectior quam intellectus angeli.

Reprimenda vox, *ponens os in caelum* *: sed quia ex errore in principiis procedit, excusanda venit. Provenit enim hic error ex illo falso principio: *Notitia intuitiva in proprio genere non est per speciem* ; cl rursus. *Ad huiusmodi notitiam concurrat solus intellectus cum obiecto*. Primum enim iam ex dictis patet e@c falsum. Secundum vero ex requisito lūmine infuso ad cognitionem supernaturalcm rerum in proprio genere, arguitur falsitatis.

Et potes tu ex hoc lapsu arguere principia haec esse falsa, utpote deducunt ad infandam dc Christi anima sententiam. Est namque, secundum gratuita dona animae intellectivae, non minoratus ab angelis, sed super omne* angelos sublimatus: cum non ni*i paulo minus, hoc Cst secundum corporis passionem, ut exponit Apostolus, ad Heb. n -, fuerit minoratus ab angelis. Cognoscit ergo Ver* 7. 9 anima Christi, tam abstractivae quam intuitive, per infusas species in proprio genere res longe perfectius quam quicumque angeli: et hoc cx excellentiori lumine gratuito sibi colluto quam sil lumen naturale angelorum, ut in littera dicitur.

ARTICULUS QUINTUS

I TRUSI SCIENTIA INDITA SEU INIT SA IN CHRISTO FUERIT HABITUALIS SCIENTIA

111 Sent., di>t. iiv, -π. i, qu* s, 3; De Verity qu. 11, tat. 3.

Ql:,vri M s,c i'kocedit i r. Videtur quod .W/ÀVy η non luerit habitualis scientia. Dictum est * enim quod animam Christe decuit maxima perfectio '. Sed maior est perfectio scientiae existentis in actu quam praeexistentis ? in habitu. Ergo conveniens luisse \videtur quod omnia sciret in actu. Ergo non habuit habitualement scientiam.

2. Praeterea, cum habitus ordinetur ad actum, frustra videtur esse habitualis scientia quae nunquam in actum reducitur. Cum autem Christus sciverit omnia, sicut iam * dictum est. non poluisset omnia illa actu τ considerare unum post aliud cognoscendo: quia infinita non est enumerando pertransire. ITustra ergo fuisset in eo scientia 2 habitualis: quod est inconveniens. Habuit igitur actualement scientiam omnium quae scivit, et non habitualement.

3. Praeterea, scientia habitualis est quaedam perfectio scientis. Perfectio autem est nobilior periectibili. Si igitur in anima Christi fuit aliquis habitus scientiae creatus, sequeretur quod aliquid creatum esset nobilius anima ' Christi. Non igitur in anima Christi fuit scientia habitualis.

Sun contra, scientia Christi de qua nunc loquimur, univoca fuit scientiae nostrae: sicut el anima eius fuit unius speciei cum anima nostra. Sed scientia nostra est in genere habitus. Ergo ei scientia Christi fuit habitualis.

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est modus huius scientiae inditae animae Christi fuit conveniens ipsi subiecto recipienti: nam receptum est in recipiente per modum recipientis ♦ Est autem hic modus connaturalis animae humanae. ut quandoque sit intellectus ζ actu, quandoque in potentia. Medium autem inter puram potentiam et actum completum est habitus. Eiusdem autem generis est medium et extrema. El sic patet quod modus connaturalis animae humanae est ut recipiat scientiam per modum ha-

bitus. Et ideo dicendum est quod scientia indita animae Christi fuit habitualis: poterat enim τ ea uti quando volebat*.

\Ad primum ergo dicendum quod in anima Christi fuit duplex cognitio: et utraque suo modo perfectissima. I na quidem excedens modum naturae humanae: qua scilicet vidit Dei essentiam et alia in ipsa. Et haec fuit perfectissima simpliciter. Et talis cognitio non luit habitualis, sed actualis respectu omnium quae hoc modo cognovit. – Alia autem cognitio fuit in Christo secundum modum proporitionatum humanae naturae. prout scilicet cognovit res per species sibi divinitus inditas: de qua cognitione nunc loquimur. Et haec cognitio non fuit simpliciter perfectissima: sed perfectissima in genere humanae cognitionis. Unde non oportuit quod semper esset in actu.

Ah secundum dicendum quod habitus reducitur in actum ad imperium \oluntatis: nam habitus est quo quis agit cum voluerit *. Voluntas autem se habet ad infinita indeterminate. Et tamen hoc non est frustra, licet non in omnia actualiter tendat. dummodo tendat actualiter in id quod convenit loco et tempori. El ideo etiam habitus non esi frustra, licet non omnia reducantur in actum quae habitui subjacent, dummodo reducatur in actum id quod congruit ad debitum finem voluntatis secundum exigentiam negotiorum el temporis.

An tertium dicendum quod bonum et ens dupliciter dicitur. I no modo, simpliciter. Et sic bonum et ens dicitur substantia, quae in suo esse et in sua bonitate subsistit. Alio modo dicitur ens et bonum secundum quid. Et hoc modo dicitur ens accidens *: non quia ipsum habeat esse et bonitatem, sed quia eol subiectum est ens et bonum. Sic igitur scientia habitualis non est simpliciter melior aut dignior quam anima Christi, sed secundum quid: nam tota bonitas habitualis scientiae cedit * in bonitatem subiecti.

a) perfectio. — /dentiae addit P. Sed maior est perfectio om. bc.
p) praeexistentis. — exi/tentis CD et tenia. — Pro habitu, pitentia id habitu II et editione*.
y) omnia illa actu. — IU; actu omnia illa lenia, omnia actu illa ceteri. — Pro cognoscendo, cogitando P.
2) /cientia juorundam scientia tertia.
t) anima. — quam anima tertia.

ζ) intellectus/. — intelligent PEGH.t.
r4) poterat enim. — et poterat tort>e.
0) em acetdens. — h et terna praeter P; em actu ABCa, ens accidit actu F, accident ent et bonum I, ens et bonnm nccijeni P.
t) ro. — D cl tcrui prieur P; ei AUCE, eius tT.i.
nam,, cedit. — cum... cedat urt.i.

Commentaria Cardinalis Caietani

ut ius clarus ctf. In oorporc articuli unica est conclusio: *Scientia indita animae Christi fuit habitualis*. Probatur Modus scientiae inditae animae Christi fuit conveniens subiecto recipienti. Ergo scientia indita animae Christi fuit habitualis.

Antecedens probatur. Quia receptum est in recipiente per modum recipientis.

Consequentia vero probatur. Quia modus connaturalis animae humanae est ut recipiat scientiam per modum habitus. – Probatur hoc. Modus connaturalis animae humanae est ut quandoque sit intelligent in actu, et quandoque in potentia. Ergo modus connaturalis eiusdem est ut quandoque sit in habitu: quia medium inter puram potentiam et actum completum est habitus; ct medium est eiusdem generis cum extremis; hoc est. si extrema sunt naturalia, medium est naturale, et si extrema sunt connaturalia, medium est connaturale. Iloc enim ad identitatem generis spectat: quia penes unitatem subiecti communis extremi* ct medio, attenditur genus; et sicut est naturalis via inter extrema per medium, ita oportet esse connaturalem viam per medium m illo cui utrumque extremum est vichslm connaturale. Alioquin, transitus de connaturali extremo ad aliud connaturale extremum non esset connaturalis; aut sine medio» extremis non habentibus medium. Quorum utnimque a naturae ordine exorbitat.

II. In responsione ad primum, adverte quod ideo cognitio animae Christi qua videt Verbum, dicitur perfectissima simpliciter, quii, tam negative quam positive, est perfectissima inter omnes creatas cognitiones. Est namque ita perfecta quod nulla est perfectior ipsa: et ipsa est omnia alia perfectior, quia non habet parem. Scientia autem ipsius infusa dicitur perfectissima, non simpliciter, quia

neutro modo est perfectissima: sed in genere, hoc est. in genere cognitionis rerum in proprio genere. In hoc siquidem genere est perfectissima ct negative, quia nulla scientia in proprio genere invenitur perfectior illa quae data est animae Christi: et positive, quin ipsa est perfectior quolibet alia scientia in proprio genere inventa tam in hominibus quam in angelis.

III. In responsione nd secundum, nota primo quod. cum multipliciter potuisset argumento secundo satisfieri. – puta ex parte ipsius habitus, dicendo quod, licet non possit tali modo, hoc est numerando unum post aliud, exire in actum cognitionis infinitorum quae habitualiter novit, potest tamen exire in actum cognitionis eorundem alio modo, scilicet simul cognoscendo actu quaecumque per unam speciem repraesentantur, ita quod cognitio sit successiva quoad numerum spccicrum intelligibtlum. quae sunt finitae, et non quoad numerum per illas cognitorum, quae sunt infinita: ncc exigit habitualis cognitio infinitorum ut possit exire in actum tali modo, scilicet numerando cognita unum post aliud, quoniam non sic est in potentia ad actum consummandum, sed ad actus incomummabiles: – maluit tamen Auctor alia via solvere, hoc est, cx parte voluntatis, quae est reductiva habitus dc otio in operationem ; et docere quod, quia voluntas indeterminate se habet ad infinita, ad hoc deservit infinitas habitualiter cognitorum, ut xoluntas ad quodeumque infinitorum maluerit habitu utatur; quod non e>icl in potestate sua si habitualis cognitio ad infinita >v non extenderet. Quo fit ut non frustra sit infinitas cognitorum habitualiter, licet non omnia actualiter in usum cognitionis veniant: quia ad hoc est necessaria ut ad quodeumque maluerit applicari possit habitus, pro loco, tempore, negotio, fine, et huiusmodi.

ARTICULUS SEXTUS

L-TRU.U SCIENTIA INDITA ANIMAE CHRISTI FUERIT DISTINCTA SECUNDUM DIVERSOS HABITES

ili d<<. xiv, art, 3, qu* 4.

sEx rt m sic PRocizom r. Videtur quod anima Christi non luerit nisi unus V habitus scientiae. Quanto enim scientia ^-^est perfectior, tanto est magis unita: unde et angeli superiores per formas magis universales cognoscunt, ut in Prima Parte dictum est. Sed scientia Christi fuit perfectissima. Ergo fuit maxime una. Non ergo fuit distincta per plures habitus.

2. Praeterea, fides nostra derivatur a scientia Christi: unde dicitur *Heb. xn* : Aspicientes in ancio rem fidei et consummatorem, desum*. Sed unus est habitus fidei dc omnibus credibilibus, ut in Secunda Parte * dictum est. Ergo mullo magis in Christo non fuit nisi unus habitus scientiae.

3. Praeterea, scientiae distinguuntur secundum diversas rationes scibilium. Sed anima Christi omnia scivit secundum unam rationem: scilicet secundum lumen divinitus infusum. Ergo in Christo fuit tantum unus habitus scientiae.

Sed contra est quod Zach. m * dicitur quod *super lapidem unum **, idest Christum, *sunt septem oculi*. Per oculum autem scientia intelligitur. Ergo

videtur quod in Christo fuerunt plures habitus scientiae.

I - Respondeo dicendi-m quod, sicut dictum est ♦ scientia indita animae Christi habuit modum connaturalem animae humanae. Est autem conilaturale animae humanae ut recipiat species in minori universalitate quam angeli: ita scilicet quod diversas naturas specificas per diversas intelligibiles species cognoscat. Ex hoc autem contingit quod in nobis sunt diversi habitus scientiarum. quia sunt diversa scibilium genera: inquantum scilicet ea quae reducuntur in unum genus, eodem habitu scientiae cognoscuntur: sicut dicitur in I *Poster. ** quod *una scientia est quae est unius generis subiecti*. Et ideo scientia indita animae Christi fuit distincta secundum diversos habitus *.

Ad primim ergo dicendi-m quod, sicut supra* • An 4. dictum est, scientia animae Christi est perfectissima, et excedens scientiam angelorum, quantum ad id quod consideratur in ea ex parte Dei influentis: est tamen infra scientiam angelicam quantum ad modum recipientis. Et ad huiusmodi

a) uxum. – PEGlj ; *rivum*.

• Qu. I *, art 3.

• III H **, qu I *. an 6.

• Ver» 9.

• Cap wtni. Q. i .: s T kct. xu.

modum pertinet quod scientia illa per multos habitus distinguatur, quasi per species magis particulares existons.

Ad secundum dicendum quod fides nostra in- nititur primae veritati. Et ideo Christus est au- ctor fidei nostrae secundum divinam scientiam, quae est simpliciter una.

Ad tertium dicendum quod lumen divinitus in-

fusum est ratio intelligendi communis ea quae divinitus revelantur: sicut et lumen intellectus i eorum quae naturaliter cognoscuntur Et ideo oportuit in anima Christi species singularum re- rum ponere ꝑ ad cognoscendum cognitione pro- pria unumquodque. Et secundum hoc. oportuit esse diversos habitus scientiae in anima Christi, ut dictum est *.

(i) *intellectu*». - *agentii* addunt E ct terti*.

oportuit.. /Onere. - oportuit in anima Chriiti proprias speciet singularum rerum unj«; propria» ctam F.

Commentaria Cardinalis Caletanl

Torus clarus est. Dc scientia siquidem infusa quae- ritur an sit infusa Christo in unica specie seu habitu, an in diversis. Et est ratio dubii excellentia magna talis scientiae infusae animae Christi.

In corpore unica est conclusio retpensiva quaesito: *Scientia indita animae Christi fuit distincta secundum di- versos habitus*. Probatur. Habitus scientiae diversificatur in nobis cx diversitate generis scibilis. Sed respectu scientiae inditae animae Christi invenitur diversitas generis scibilis. Ergo scientia indita animae Christi distinguitur in diversos habitus.

Maior probatur ex l *Posteriorum*. Minor, quae non nisi implicite ex littera habetur, hoc est m -m.i probatione, probatur in littera sic. Connnturalc est animae humanae ut recipiat species in minori universalitate quam angeli, ita scilicet quod diversas naturas specificas per diversas species intelligibile* cognoscat. Sed «cientia indita animae Christi habuit modum connaturalem animae humanae. Ergo scientia indita animae Christi eM distincta per species intelligibilcs. secundum diversitatem naturarum specifica- rum. Illoc autem nihil aliud est quam scientiam talem respicere diversa genera scibilia: nam, si diversificatur secundum diversas naturas specificas, multo magis distin- guitur secundum diversa genera scibilia: cum minor sit distinctio per genera scibilia quam per specificas naturas, quoniam sub uno genere scibili comprehenduntur multae naturae specificae, ut patet cx supra ’ dictis.

II. Et scito quod, cum hic dicitur species intelligibilcs oportere diversiticari secundum diversas naturas specificas, intelligendum est de naturis proprie. hoc est, substantiis: nam per unam ct eandem speciem infusam intelligil anima Christi substantiam. et proprietates accidentiaquu- cius.

Rursus, non ita Intclligas species intelligibilcs infusas dearticulari ad naturas specificas ut praecise repraesentent eas, et non principia individuantia: ut faciunt species in- telligibilcs abstractae a phantasmatibus; et quales fuerunt species infusae primo homini. Quoniam species infusae animae Christi sunt, non per accidens, sed ex suo genere infusae -. ct ita ad naturas substantiarum specificas ar- ctantur ut simul individua carum ostendant distincte. Allo- quio, aut non novisset hac scientia omnia, aut infinitae species ponerentur: quorum utrumque esse faEum mon- stratum est .

III. Circa hanc doctrinam, iunctam responsioni ad pri- mum, [occumtj dubium superius . reservatum ex Scoto, in 111 .*Sent.*, dist. xrv, qu. ult., volente quod species mtel- ligibiles infusae animae Christi fuerunt perfectissimae, quia, sicut ponitur animae Christi collatam esse gratiam sum- mam possibilem creaturae, ita probabile est infusas esse sibi species perfectissimas et nobilissimas, per quas perfe- ctissime novit habituahter res cognitione abstractiva.

Ad hoc dicitur quod proportionalis similitudo assumpta est falsi. Ad cuius evidentiam. sciendum est quod dono gratiae respondet directe donum gloriae: ct consequenter, sicut animae Christi collata ponitur summa gratia, ita col- luta est summa gloria; ad quam spectat cognitio beata, ct non cognitio infusa, dc qua est quaestio. Unde, quia cognitio infusa non respondet gratiae, consequens est ut male assumpta sit similitudo proportionalis, ut, sicut po- nitur summam habere gratum, ita ponendum est habere summas species infusas.

Et <i quaeratur cur gratia. gloria ct visio beata non modificantur ct articulantur iuxta modum naturalem ani- mae humanae, scientiam autem infusam modificari ponitur m littera ad naturalem modum nmimne humanae, ct ideo species eius intelligibilcs cs-c minus universales, ac per hoc minus perfectas quam species angelorum: - respon- dendum est. cx responsione ad pnmum in articulo prae- cedenti. quod visio beata ct huiusmodi sunt de ordine con- naturalium soli divinae naturae, ac per hoc, superexceden- tiutn modum cuiu*cumque naturae creatae; ct propterea non articulantur aut modificantur ex modo naturali ani- mae vel angeli. Scientia autem infusa est dc ordine con- naturalium creaturis, scilicet angelis ct animabus nostris in statu separationi.*: ac per hoc, est dc ordine propor- tionatorum modo humanae naturae. Et propterea merito ponitur ipsam modificari ct dearticulari iuxta connatura- lem modum humanae naturae: ac per hoc, ut in littera dicitur, ponitur species ipsius e>*c minus universales ct imperfectiores quam sint species angelicae.

Eum qua tamen imperfectione spccicrum stat quod «cientia infusa animae Christi. quoad evidentiam, certitu- dinem. multitudinemque cognitorum, sit perfectior scientia angelica, propter excellentius lumen, ut praedictum est *.

IV. In responsione ad tertium eiusdem articuli sexti, nota quod, sicut Aristoteles posuit * ad intellectionem no- stram concurrere tria, scilicet obiectum in sua specie tn- tclligibili. et intellectum possibilem elicientem intellection- em, ct lumen intellectus agentis, quo clarent immediate principia ct illis mediantibus reliqua (concurrere enim in- tellectum agentem non solum ad generationem specierum intelligibilium. sed etiam ad ficiendam evidentiam cogni- torum, ex co patet quod ipse, ut inquit Vcrocs, m prooe- mio *de Anima* -. est causa primarum propositionum, pro- cul dubio quoad evidentiam, ct consequenter reliquarum mediantibus illis primis): ita proportionabilitr Auctor, ponens scientiam altioris ordinis in anima humana, posuit «pccics altioris ordinis, et lumen allions ordinis, *ub quo clare cognoscantur ea quae per specie* infusas repraesen- tantur. El propterea, ut in littera dicitur, illud lumen com- mune est omnibus revelati*, sicut lumen intellectus agen- tis. Et est medium *sub quot* species autem intclhgibilis est medium *in quo* res repraesentatur.

•Ci Part I I <n. 31 1*. ii—, qa- u». an J, J t.

• Cf. qa.tx, art. 4. Coramen' n.v.

•Art.i; cCCoco- rant' num' »

• Art 4, Co- ment, num ui.

• Art 4.

• De III «f T. " .i wp. τὰ. « 3 op. «m, a y . S.n '«t t. vt Alit.

• Cn—1er..

QUAESTIO DUODECIMA

DE SCIENTIA ANIMAE CHRISTI ACQUISITA VEL EXPERIMENTAL!

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

• *Cl.* au. κ, In
tfnd

Deinde considerandum est de scientia animae Christi acquisita vel experimental! *. Et circa hoc quaeruntur quatuor.

Primo: utrum secundum hanc scientiam Christus cognoverit omnia

Secundo: utrum in hac scientia profecerit.

Tertio: utrum aliquid ab homine didicerit.

Quarto: utrum acceperit aliquid ab angelis.

• Di
..n.
lcet

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM SECUNDUM SCIENTIAM ACQUISITAM VEL EXPERIMENTALEM CHRISTUS OMNIA COGNOVERIT

phimi m sic proceditur. Videtur quod secundum hanc scientiam Christus non i omnia cognovit. Huiusmodi enim scientia per experientiam acquiritur. Sed Christus non omnia expertus est. Non igitur omnia secundum hanc scientium scivit.

2. Praeterea, scientiam acquirit homo per sensum. Sed non omnia sensibilia sensibus corporalibus Christi fuerunt subiecta. Non igitur secundum hanc scientiam omnia cognovit.

3. Praeterea, quantitas scientiae attenditur secundum scibilia. Si igitur secundum hanc scientiam Christus omnia scivisset, esset in eo scientia acquisita aequalis scientiae infusae et scientiae beatae: quod est inconueniens. Non ergo secundum hanc scientiam Christus omnia scivit.

Sed contra est quod nihil imperfectum fuit in Christo quantum ad animam. Euisset autem imperfecta haec eius scientia, si secundum eam non scivisset omnia: quia imperfectum est cui potest fieri additio '. Ergo secundum hanc scientiam Christus omnia scivit.

Respondeo dicendum quod scientia acquisita ponitur in anima Christi, ut supra dictum est. propter convenientiam intellectus agentis, ne eius actio sit otiosa, qua 3 facit intelligibilia actu: sicut etiam scientia indita vel infusa ponitur in anima Christi ad perfectionem intellectus possibilis. Sicut autem intellectus possibilis est *quo est omnia fieri*, ita intellectus agens est *quo est omnia Jacere*: ut dicitur in HI *de Anima* *. Et ideo, sicut per scientiam inditam scivit anima Christi omnia illa ad quae intellectus possibilis est quocumque modo

in potentia, ita per scientiam acquisitam scivit omnia illa quae possunt sciri per actionem intellectus agentis.

Ad primum ergo dicendum quod scientia rerum acquiri potest non solum per experientiam ipsarum. sed etiam per experientiam quarundam aliarum rerum: cum ex virtute luminis intellectus agentis possit homo procedere ad intelligendum effectus per causas, et causas per effectus, et similia per similia, et contraria per contraria. Sic igitur, licet Christus non fuerit omnia expertus, ex his tamen quae expertus est, in omnium devenit ? notitiam.

Ad secundum dicendum quod. licet corporalibus sensibus Christi non fuerint subiecta omnia sensibilia, fuerunt tamen sensibus eius subiecta aliqua sensibilia ex quibus, propter excellentissimam vim rationis eius, potuit in aliorum notitiam devenire per modum praedictum *. Sicut, videndo corpora caelestia, potuit comprehendere eorum virtutes, et effectus quos habent in istis inferioribus, qui eius sensibus non subiacebant. Et, eadem ratione, ex quibuscumque aliis in aliorum notitiam devenire potuit.

Ad tertium dicendum quod secundum istam scientiam anima Christi non simpliciter cognovit omnia: sed illa omnia quae per lumen intellectus agentis hominis τ sunt cognoscibilia. Unde per hanc scientiam non cognovit essentias substantiarum separatarum; nec etiam singularia praeterita 2 vel futura. Quae tamen cognovit per scientiam inditam *, ut supra ** dictum est.

• Cl. *Avr. Io.*
/ *y«C. lib. 111.
*I. η. <. -
S. Th. lct. xi.

• Qu it, art. 4.

x

• Cap. r, n. t. -
S Tu. lct. x.

• le raq »d 1.

• Ar

«R..

• Dr
lib. i

• D. U17. Λ
Aft. », M J, J.

• Dei
■u»;

a) *qua.* — *quae* PEllx
Jl) *devenit.* — *tamen devenit* ABC.

γl) *hominis.* — *homini* E ct tertia praeter 1.
praeterita. — *praesentia* addit terti., pro *vel, et* tertia praeter l.

Commentaria Cardinalis Caietani

Trieurs clarus est. – In corpore articuli unica est conclusio responsiva quaesito: *Anima Christi per scientiam acquisitam scivit omnia illa quae possunt per actionem intellectus agentis sciri*. Probatur cx proportionali similitudine inter scientiam infusam respectu intellectus

possibilis, ct acquisitam respectu intellectus agentis. Nam sicut illa ponitur propter perfectionem potentiae intellectus possibilis, ita ista propter convenientiam potentiae activae intellectus agentis. Et ideo, sicut illa se extendit ad omnia ad quae se extendit possibilis intellectus po-

lentil, ita iata ait omnia quae potest intellectus agens tacere.

II. In responsione ad primum ct secundum simul, du-
Hum cx Durando, in III *Seni.*, dist xiv, qu. m -, occurrit,
arguente directe contra utramque responsionem. Primo,
contra secundam: dicens quod ex visione corporum cae-
lestium nullus potest comprehendere virtutes eorum; sed
potius experientia effectuum

Deinde contra primam: dicens quod experientia non
parit scientiam nisi rerum expertarum et consimilium se-
cundum speciem. Quoniam sic *cx multis sensibus fit me-
moria. et inde experimentum, et inde universale, quod est
principium artis et scientiae*, ut dicitur in prooemio *Me-
Uthysicae* -. Non ergo ex quibusdam expertis Christus
venii jn notitiam omnium, ut in littera dicitur.

III. Ad primum horum dicitur quod Durandus voluit
esse caecus. Nam in littera non dicitur quod cx sola vi-
sione corporali corporum caelestium Christus comprehen-
derit caelestia: sed expresse praemittitur in hac ipsa re-
sponsione ad secundum, ibi, *per modum praedictum*, sci-
licet per experientiam; ct subditur statim cxcrnplariter.
Sicut videndo etc. Est ergo sermo litterae de visione ex-
pcnmentali; et non de vi*ionc absolute.

Ad secundum autem dicitur quod connexio specicrum,
causarum, ctiectuum, et huiusmodi, manifestat quod ex-
perientia in quibusdam, puta in calidis, generat non solum
scientiam calidorum, sed. excellenti exhtente ingenio, ex
scientia calidorum generatur scientia frigidorum ; ct ex his,
mediorum; et c.x his omnibus, elementorum ct mixtorum;
ct cx his ad causa» ascenditur superiores. Quocirca expe-

rientiarn parere scientiam similium tantum, potest intclligi
dupliciter: scilicet vel immediate, et sic est verum; vel
quovis modo, et sic est falsum, ut in littera hac dicitur.
Scientia, inquit Auctor, *rerum non solum acquiri potest
ex experientia ipsarum, sed cx experientia quarundam
aliarum*. Et ratio assignatur: *quia ex virtute luminis potest
homo procedere* etc.

Et scito quod tota difficultas nostra consistit in com-
prehendendo substantiam unam inferiorem: quoniam, illa
comprehensa, facile reliquae comprehenderentur. **Et** simi-
liter in comprehendendo unum corpus caeleste: uno enim
comprehenso, facile omnia comprehenderentur ab excel-
lentissimo ingenio quale fuit illud animae Christi. Non est
autem impossibile tali ingenio comprehendere unum corpus
caeleste, et unum mixtum perfectum, puta hominem. Non
est igitur impossibile quod omnia quae possunt virtute
intellectus agentis cognosci, cognoverit per inventionem.

IV. At si quis dixerit sensibus Christi omnia singularia
opportuna ad perfectam per Inventionem scientiam omnium
naturali ratione cognoscibilium, oblata esse angelorum mi-
nisterio supplente, non aberraret. Quoniam si, Evangelista
testante, esurienti Christo angeli cibum corporalem mini-
straverunt. Matth. iv -; multo magis rationabile est ut in-
digenti Christo spiritali cibo scientiae acquisitae, mini-
straverint angeli singularia opportuna ex quibus ipse suo
ingenio adinveniret scientiam. Hoc enim nullum inconve-
niens habet annexum. Nec cM miraculum voluntarie fi-
ctum. sed super simili cl minus necessario c.xprc<\$o in
Evangclio «undatum. Et proptcrca ut rationabile ample-
ctendum est.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM SECUNDUM SCIENTIAM ACQUISITAM VEL EXPERIMENTALES! CHRISTUS PROFECERIT

Infra, qu. xv, «n. 8, III *Sent.*, dist. it f, art. 3, qu* 5; *Compend. Theol.*, cap. ccrn; *h Joan*^A cap. nr, lea. i;
Ad Heb., cap. v, lcet n.

SEaxiu m sic procedit cr. Videtur quod
secundum hanc scientiam Christus non
profecerit. Sicut enim secundum scien-
tiam beatitudinis vel secundum scien-
tiam infusam Christus cognovit omnia, ita

Hum hanc scientiam acquisitam: ut ex dictis*
patui. Sed secundum illas scientias non profecit.
Ergo nec secundum istam.

2. Praeterea, proficere est imperfecti: quia
perferum additionem non recipit * Sed in Chri-
s!o non est ponere scientiam imperfectam. Ergo
secundum hanc scientiam Christus non profecit.

3. Praetere Damascenus dicit *: *Qui profi-
cere dicunt Christum sapientia ct gratia ut addi-
lamentum susipientem* -, non venerantur unionem.
Non venerari autem unionem est impium ?. Ergo
impium est dicere quod scientia eius additamen-
tum acceperit.

Sed covnu est- quod habetur Luc. u*. quod
[esus projiciebat sapientia et aetate ct gratia, apud
Ikum ct homines. Et Ambrosius dicit * quod
projiciebat secundum sapientiam humanam. Hu-
mana autem sapientia est quae humano modo
acquiritur, scilicet per lumen intellectus agentis.
Ergo Christus secundum hanc scientiam profecit.

Respondeo dicendum quod duplex est profe-
ctus scientiae. Unus quidem secundum essen-
tiam: prout scilicet ipse habitus scientiae au-
getur. Alius autem secundum effectum: puta si
aliquis, secundum eundem ct aequalem scientiae
habitum, primo minora aliis demonstret, et postea
maiora ct subtiliora.

Hoc autem secundo modo, manifestum est
quod Christus in scientia ct gratia profecit, sicut
ct in aetate: quia scilicet, secundum augmentum
aetatis, opera maiora faciebat, quae * maiorem
sapientiam et gratiam demonstrabam. Sed quan-
tum ad ipsum habitum scientiae, manifestum est
quod habitus scientiae infusae in eo non est aug-
mentants: cum a principio plenarie sibi fuerit
omnis e scientia infusa. Et multo minus scientia
beata in eo augeri potuit. Dc scientia autem di-
vina. quod non possit augeri, supra in Prima
Parte * dictum est.

Si igitur, praeter habitum scientiae infusum,
non sit in anima Christi habitus aliquis scientiae
acquisitae, ut quibusdam videtur*, ct mihi ali-
quando visum est*; nulla scientia in Christo aug-
mentai fuit secundum suam essentiam, sed so-
lum per experientiam» idest per conversionem

a) luscipientem. — Tertia proclcr P; *sensus susipientem*. Pu»t
unionem F ct tertia addunt quae (fiue est PF) *fecundum hypottasim*.

p) *Son... impium*. — Ed.a, etc. addit prima ct E, tertia et F legunt:
Sed impium fit unionem (illam unionem lenia) no»» venerari.

y) quae. — scilicet addit P. — Pro *sapientiam, scientiam* tertia,
ð) *omnis*. — *omnia* F, omnium icrli*.

•Q- u». »"i u.
•4 X
•hAib.AUr m
Sent. d. »u».
«t. to IUkr k
A«.T*ro..p.IU.
q* tui. e«nb
*. I- TtDf. aJ
obkrt:X npqk.
IUSr*r.diM.xn.
A u. y q<» t.
• IU Seat d..l.
xiv. art.y qu- %.
ad j: diti Min,
•n y ad y

specieruin intelligibilium inditarum ad phantasmata. Et secundum hoc, dicunt quod scientia Christi profecit secundum experientiam: convertendo scilicet species intelligibiles inditas ad ea quae de novo per sensum accepit.

Sed quia inconueniens videtur quod aliqua naturalis actio intelligibilis Christo deesset, cum extrahere species intelligibiles a phantasmatibus sil quaedam naturalis actio hominis secundum intellectum agentem, conueniens videtur hanc etiam actionem in Christo ponere *. Et ex hoc sequitur quod in anima Christi aliquis habitus scientiae fuit qui per huiusmodi abstractionem specierum potuerit augmented ♦ ex hoc scilicet quod intellectus agens, post primas species intelligibiles abstractas a phantasmatibus, poterat etiam alias l abstrahere.

Ad primum ergo dicendum quod tam scientia infusa animae Christi, quam scientia beata, fuit effectus agentis infinitae virtutis, qui potest simul totum operari: et ita in neutra scientia Chri-

stus profecit, sed a principio habuit eam perfectam. Sed scientia acquisita est tantum ζ ab intellectu agente, qui non simul r totum operatur, sed successive. Et ideo secundum hanc scientiam Christus non a principio scivit omnia, sed paulatim et post aliquod tempus, scilicet in perfecta aetate. Quod patet ex hoc quod Evangelista simul dicit eum profecisse *scientia et aetate*.

Ad secundum dicendum quod haec etiam scientia in Christo · fuit semper perfecta secundum tempus, licet non ' fuerit perfecta simpliciter et secundum naturam. Et ideo potuit habere augmentum.

Ad tertium dicendum quod verbum Damasceni intelligitur quantum ad illos qui dicunt simpliciter factam fuisse additionem scientiae Christi: scilicet » secundum quamcumque eius scientiam; et praecipue secundum infusam, quae causatur in anima Christi ex unione ad Verbum. Non autem intcliigitur de augmento scientiae quae ex naturali agente causatur.

1) *alias*. – 4//JJ *et alias* P.

ζ) *est tantum*. – *causatur* 4 ct terti-.

rj *timui*. EFj ct (trtia; *tibi simul*.

^1 />i *Christo*. – Orn, eJitionc*.

o *non*, – ko/i *semper* terti-.

*) *scilicet*. F ct terti-; ante *scientiam*.

Commentaria Cardinalis Quietani

TrrvLvs clarus est. – In corpore articuli tria fiunt. Primo, ponitur distinctio bimembris. Duplex est profectus scientiae: alter secundum ipsius essentiam; alter secundum effectum.

Secundo, respondetur quaesito iuxtn secundum membrum: *Christus profecit secundum effectum in scientia et gratia, sicut et aetate*. Probatur. Quia iuxt.i aetati*» augmentum maiora opera faciebat, quae maiorem scientiam ct gratiam demonstrabant.

Tertio, respondetur quaesito iuxta primum membrum, quoad quadruplicem Christi scientiam, scilicet infusam, beatam, dhinam. et acquisitam. Et de tribus primis quidem negative: scilicet quod Christus non profecit. De ac-

quisita vero, recitatur prius aliorum, ct sua olim opinio: quod non est augmentais secundum se. sed *secundum experientiam*, hoc est, conversionem seu applicationem illius ad phantasmata quae ex sensibus et experientiis ab extra veniebant. Deinde repetitur propria nunc opinio: quod acquisita secundum essentiam aucta fuit; quia inconueniens videtur deesse Christo aliquam intclligibilcm actionem.

l'hi nota ct modestiam Auctoris, quod opinantis personam induit, dum ait, *inconueniens videtur*: ct explanationem supra · dictorum de operatione intellectus agentis, * quod scilicet de principali illius operatione, cuius privatione otiosus seu frustra poneretur, fuit sermo.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM CHRISTUS ALIQUID \B HOMINIBUS DIDICERIT

^TaT^d tertii m sic proceditur. Videtur quod Aristus aliquid ab hominibus didicerit. Dicitur enim Lue. n * quod *inven-nerunt eum m Templo in medio doctorum. interrogantem illos et respondentem*. Interrogare vero et respondere est addiscentis. Ergo Christus ab hominibus aliquid didicit.

2. Praeterea, acquirere scientiam ab homine docente videtur esse nobilius quam acquirere a sensibus ·: quia in anima hominis docentis sunt species intelligibiles in actu, in rebus autem sensibilibus sunt species intelligibiles solum in potentia. Sed Christus accipiebat scientiam expérimentaient ex rebus sensibilibus, ut dictum est *. Ergo multo magis poterat accipere scientiam addiscendo ab hominibus.

3. Praeterea. Christus secundum scientiam expérimentaient a principio non omnia scivit, sed in ea profecit, ut dictum est ♦ Sed quilibet 'An audiens sermonem significativum alicuius, potest addiscere quod nescit. Ergo Christus potuit ab hominibus aliqua addiscere quae secundum hanc scientiam nesciebat.

Si d contra est quod dicitur Isaiae i.v *: *Ecce. ' testem populis dedi eum. ducem ac praeceptorem gentibus*. Praeceptoris autem non est doceri, sed docere. Ergo Christus non accepit aliquam scientiam per doctrinam alicuius hominis.

Respondeo dicendum quod in quolibet genere id quod est primum movens non movetur secundum illam speciem motus?: sicut primum alterans non alteratur. Christus autem constitu-

a) *tentibus*. – *rebut* l, *rebus sensibilibus* cetera icri»-.

,1) *motus*. – Om, HCDF.

• Ver- 40, 47

• An. prated. : qu is, an. 4

ζ

«

*

'An

' °

?

Q@.'»...«-> tus esty caput Ecclesiae, quinimmo omnium hominum, ut supra* dictum est. ut non solum omnes homines per ipsum gratiam acciperent, sed etiam ut omnes ab eo doctrinam ventatis reciperent. Unde ipse dicit, loan, xvm *; *In hoc natus sum, ct ad hoc reni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati.* Et ideo non fuit conveniens eius dignitati ut a quocumque hominum4 doceretur.

nm xix An primum ergo DtcENDUM quod, sicut Origines dicit, *super Lue.*; Dominus interrogabat, non ut aliquid disceret \ sed ut interrogatus erudiret. Ex uno quippe doctrinae fonte manat et interrogare et respondere sapienter.* Unde et ibidem * in Evangelic) sequitur quod *stupebant omnes qui eum audiebant, super prudentia et responsis cius.*

v«· 47. An secundum DICENDUM quod ille qui addiscit ab homine non accipit immediate scientiam a speciebus intelligibilibus quae sunt in mente ipsius: sed mediantibus sensibilibus vocibus, tanquam signis intellectualium ꝛ conceptionum. Sicut autem voces ab homine formatae sunt signa in-

tellectualis scientiae ipsius, ita creaturae a Deo conditae sunt signa sapientiae eius: unde *Eccli. i** ' y<rp' 'º. dicitur quod Deus *effudit sapientiam suam super omnia opera sua.* Sicut igitur dignius est doceri a Deo quam ab homine, ita dignius est accipere scientiam per sensibiles creaturas quam per hominis doctrinam.

Ad tertium dicendum quod Iesus proficiebat in scientia experimental! sicut etiam in aetate, ut dictum est '. Sicut autem aetas opportuna r ' Art· o**·4 requiritur ad hoc quod homo accipiat scientiam per inventionem, ita etiam ad hoc quod accipiat scientiam per disciplinam. Dominus autem nihil fecit quod non congrueret eius aetati. Et ideo audiendis doctrinae sermonibus non accommodavit auditum nisi illo tempore quo poterat etiam per viam experientiae talem scientiae gradum attingisse. I ndc Gregorius dicit, *super Ecch.*- Duo- ·o* i.u «h u* *decimo ' anno aetatis suae dignatus est homines interrogare in terra, quia, iuxta rationis usum, doctrinae sermo non suppetit nisi in aetate perfectæ.*

y) *cat.* — a *Om* addunt l ct tertia.
i-) *hontinum.* — *hnmntr ten* λ.
<l *diterret.* — *addincral h, adduceret c, a/i^utd addhct-ret* †F.

T» *intellectualium.* *irtrrligihilium* terit*.
r,) 0/70»-fuifu. — l ct terti- pmotor l; *operative* l. *aptinta ccitr*l.
') / >m». — Terti'; *E^cch. homil. Xt*t (µ Λ7/ F).

Commentaria Curdinulis Caiotani

it u l is clarus. - In corpore articuli una est conclusio, hominum omnium. Ergo non docetur ab aliquo homine. — responsive quaesito negative: *Christus nihil ab homine* Maior maniicsLttur in primo alterante. — Minor, auctori- *didicit.* Probatur. Primum movens in quolibet genere notate Domini, loan. χνηι. *movetur illa .specie motu-».* Christus cat primus Doctor

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CHRISTI S AB ANGELIS SCIENTIAM ACCEPERIT

Infr.1, qu. m. 4ft III *Sent*, dirt ini, qu. n. »rt. 3, qu· 1. mJ 3; dht. nr, irt. 3, qu' 6.

Ql M s,c PRQCEDrruR. Videtur quod (w^V^lChristus ab angelis scientiam acceperit. *5 Dicitur enim Luc. χχii * quod *appac*ftrifio *angelus de caelo confortans eum.* Sed confortatio fit per verba exhortatoria * docentis: secundum illud *lob* iv *: *Ecce, docuisti plurimos, et manus lassas roborasti: vacillantes confirmaverunt sermones tui.* Ergo Christus ab angelis doctus 3 est.

2. Praeterea, Dionysius dicit, iv cap. *Cael. Hier.: Video enim quod et ipse Iesus. supercaelestium substantiarum supersubstantialis substantia, ad nostram intransmutabiüter veniens, obedienter subiicitur Patris et Dei per angelosformationibus.* Videtur igitur quod ipse Christus ordinationi legis divinae subiici voluerit, per quam homines, mediantibus angelis, erudiuntur.

3. Praeterea, sicut corpus humanum naturali ordine T subiicitur corporibus caelestibus, ita etiam humana mens angelicis mentibus. Sed cor-

pus Christi subiectum fuit impressionibus caelestium corporum : passüs est enim calorem in aestate et frigus in hieme, sicut et alias humanas passiones. Ergo et eius mens humana subiacebat illuminationibus supercaelestium spirituum.

Sed contra est quod Dionysius dicit, vit cap. *Cael. Hier.*, quod supremi angeli *ad ipsum le-*sion *quaestionem faciunt, ct ipsius divinae operationis pro nobis scientiam discunt: et eas z ipse Iesus sine medio docet.* Xon est autem eiusdem docere et doceri. Ergo (Aristus non accepit scientiam ab angelis.

Respondeo dicendum quod anima humana, sicut media inter substantias spirituales et res corporales e.xistit l. ita duobus modis nata est perfici: uno quidem modo, per scientiam acceptam ex rebus sensibilibus; alio modo, per scientium inditam sive impressam ex illuminatione spiritua-lium substantiarum. Utroque autem modo anima Christi fuit perfecta: ex sensibilibus quidem, se-

al *exhortatoria.* — *con/orUforij* II ct cJitionc*.
pl *doctus.* — *edoclui* lcrti*.
y) *naturali ordine. ■ naturaliter* BCDl.i.
Scxxak Turou D. Txxoxak T. VIII.

i) *el ipiut...* e.w. — *divinque Ultut operti ct pro nohu .utumptae camlt icientiam Jiteunt et coa* P; cui EF\G.
i) *cxittil.* — *cit* poet *media* tertia.

eundum scientiam experiimentalem, ad quam quidem non requiritur lumen angelicum, sed sufficit lumen intellectus agentis; e\ impressione vero superiori, secundum scientiam infusam, quam est immediate adeptus a Deo. Sicut enim supra communem modum creaturae anima illa unita esi Verbo in unitate personae, ita, supra communem modum hominum, immediate ab ipso Dei Verbo repleta est scientia et gratia: non autem mediantibus angelis, qui etiam ex influentia Verbi rerum scientiam in sui c principio acceperunt, sicut in II libro *super Gen. ad im*, * Augustinus dicit.

• ap.

An primum ergo dicendum quod illa confortatio angeli non fuit per modum instructionis, sed ad demonstrandum proprietatem humanae naturae.

Lii!*Unde Beda dicit, *super Luc. **: *In documento iitriusque naturae, ei angeli ei ministrasse, et eum confortasse dicuntur. Creator enim suae creaturae*

non eguit praesidio: sed. homo factus, sicut propter nos tristis es/, ita propter nos confortatur; ut scilicet m nobis fides incarnationis ipsius confirmetur.

Ad secundum dicendum quod Dionysius dicit Christum *angelicis formationibus r fuisse subiectum*, non ratione sui ipsius, sed ratione eorum quae circa eius incarnationem agebantur, et circa ministralioneml in infantili aetate constituti. Unde ibidem subdit quod *per medios angelos nuntiatur Joseph a Patre dispensata Jesu ad Aegyptum recessio, et rursum ad Judaeam de Aegypto tractio.*

Ad tertium dicendum quod Filius Dei assumpsit corpus passibile, ut infra * dicitur: sed animam perfectam scientia et gratia *. Et ideo corpus eius luit convenienter subiculum impressioni caelestium corporum anima vero eius non fuit subiecta impressioni caelestium spirituum.

jrod.

Qu tn, «rt. t.

G) tui. – tuo BCDEI, ipso cd. a.

rj /ormatinuibul. – E ct terti praefer G; conform.ttioiibut

mhtUtrMiaitem. – dut nddiuit E et tertu praeter l.

.) corporum. – spirituum ACpH, om. D.

Commenuri» Cardinalis Cuiotani

Tireurs clarus. - In corpore articuli, primo ponitur distinctio de duplici modo quo anima nata est scientia perfici; secundo, respondetur quaesito.

Quoad primum, dicitur quod anima dupliciter nata est scientia perfici: vel ex sensibilibus; vel cx substantiis immaterialibus. Et manifestatur distinctio: quia est media inter substantias separatas ct corporales.

Quoad secundum, respondetur duabus conclusionibus, iuxta dictos duos modo». Prima est: *Anima Christi perfecta est scientia experimental! ex sensibilibus absque angelico lumine*. Probatur. Quia sufficit ad hanc lumen intellectus agentis.

Secunda est: *Anima Christi perfecta est ex impressione superiori quoad scientiam infusam a Deo immediate*. Probatur. Sicut anima illa supra communem creaturae modum unita est Verbo in unitate personae, ita, supra communem hominum modum, immediate a Deo repleta est scientia.

Et scito quod haec ratio non solum est similitudinis proportionalis: sed etiam est redditiva verae causae quare anima Christi immediate repleta est sdentia infusa a Deo. Indignum quippe fuisset ut assumpta anima in *fontem sapientiae* ", unde angeli sapiunt, non ex ipso fonte, sed cx mediis rivulis derivatis ad angelos pertunderetur. Consonat autem valde ut, sicut in unione creaturae limites sunt excessi, ita in perfectione, non creaturae, sed humanae naturae limes excedatur.

• Ealt. exp.
>«» j.

II. In responsione ad primum, nota quod confortationem Christi ab angelo fuisse testificationis naturae humanae. non aufert quin fuerit indigentiae: non ut egeret instrui ab angelo; sed quia egeret exteriori ac sensibili propositione obiccti servativi inferioris partis, ne plus cruciatus propassionis procederet.

Ad cuius evidentiam, oportet nunc supponere, cx Damasceno -, quod in Christo non fuit redundantia inferiorum virium in superiores aut c converso, sed *unicuique permisum est agere quod suum erat*. Propter quod cruciatus propassionis Christi fuit valde magnus: ut *sanguis decurrens in terram* 9 testatur. Et quia pars superior non redundabat m inferiorem, processisset suapic natura in tantum cruciatus ille ut motum et sensum abstulisset a corpore Christi. aut valde impedisset Sed providentia divina suppletum est per exterius confortativuin: ac si homo aliquis confortasse! eum. ha quod, sicut lentatus fuit a diabolo exterius proponendo obiccta invitantia ad malum -. ita confortatus est ab angelo exterius proponente obiccta consolatoria, quae naturaliter nata sunt, proposita, confortare vires ac corpus: ut sic quasi frenum cx sensibilter propositis cruciatui propassionis appositum rit ab extra; ut sic inferior pars habuerit etiam in confortatione quod suum erat ab extra. Et hoc maxime monstrat veritatem ac proprietatem humanae naturae in Christo.

• Dr t id. Q t U
hb III. ap xv.
<11.

• 'Link, rr,
5 Ht.

• G
IZh
ACE
kd
tc»v

QUAESTIO DECIMATERTIA

DE POTENTIA ANIMAE CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

• Cf. àa Wll, fo-troJ.

Deinde considerandum est de potentia animae Christi *.

Et circa hoc quaeruntur quatuor.

Primo: utrum habuerit omnipotentiam simpliciter.

Secundo: utrum habuerit omnipotentiam respectu corporalium · creaturarum.

Tertio: utrum habuerit omnipotentiam respectu proprii corporis.

Quarto: utrum habuerit omnipotentiam respectu exeeutionis ? propriae voluntatis.

ARTICULUS PRIMUS

CTRL M ANIMA CHRISTI HABI ERIT OMNIPOTENTIAM

I. Sent., J:«l imi», qu i, an. , I 2; III. di». I, qu. 1, art 3, ait 3; xtv, «rt. 4.

• Glou. Ordin ah nom. bcJ Aiabro-.,a4 c-p l. rcr». p. · Es HcJ Itomil l.in fetu, Anuunt.

Primum sic proceditur. Videtur quod ¶ VMw in'mu Christi habuit omnipotentiam. Dicit enim Ambrosius, *super Luc.* ' : *Potentiam quam Dei /ilius naturJliter habet, homo erat ex tempore accepturus.* Sed hoc praecipue videtur esse secundum animam, quae est potior pars hominis. Cum ergo Filius Dei ab aeterno omnipotentiam habuerit, videtur quod anima Christi ex tempore omnipotentiam accepit.

τ
• Qa x. art. 3.
δ

2. Praeterea, sicut potentia Dei est infinita, sic et eius scientia. Sed anima Christi habet omnium τ scientiam eorum quae scit Deus quodammodo, ut supra * dictum est. Ergo etiam habet omnem § potentiam. El ita est omnipotens.

3. Praeterea, anima Christi habet omnem scientiam. Sed scientiarum quaedam est practice, quaedam speculativa. Ergo habet eorum quae scit scientiam practicam: ut scilicet sciat facere ea quae scit. Et sic videtur quod omnia facere possit.

• Ver» 3.
• V«n> i.

Sed contra est: quod proprium est Dei. non potest alicui creaturae convenire. Sed propnum est Dei esse omnipotentem: secundum illud *Exodi* xv *: *Iste Deus meus, el glorificabo eum*; et postea * subditur, *Omnipotens nomen eius.* Ergo anima Christi, cum sit creatura, non habet omnipotentiam.

• Qu. n. un i ; qu. x, art. t.

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est, in mysterio incarnationis ita facta est unio in persona quod tamen remansit distinctio naturarum, utraque scilicet natura retinente id quod sibi est proprium. Potentia autem activa cuiuslibet rei sequitur formam ipsius, quae est principium agendi. Forma autem vel est ipsa natura rei. sicut in simplicibus: vel est constituens ipsam

rei naturam, sicut in his quae sunt composita ex materia et forma. Inde manifestum est quod potentia activa cuiuslibet rei consequitur naturam ipsius. Et per hunc modum omnipotentia consequenter se habet ad divinam naturam *. ° w. Quia enim natura divina est ipsum esse Dei incircumscriptum *, ut patet per Dionysium, v cap. ·!>.<«· *de Dip. Nom.* *, inde est quod habet poten- · s. τκ uct. i. tiam activam respectu omnium quae possunt habere rationem entis, quod est habere omnipotentiam: sicut et quaelibet alia res habet potentium actis am respectu eorum ad quae se extendit perfectio suae naturae, sicut calidum ad calefaciendum. Cum igitur anima Christi sit pars humanae naturae, impossibile est quod habeat omnipotentiam.

Ad primum ergo dicendum quod homo accepit ex tempore omnipotentiam quarn Filius Dei habuit ab aeterno, per ipsam unionem personae, ex qua factum est ut, sicut homo dicitur Deus, ita dicatur omnipotens: non quasi sil alia omnipotentia hominis quam Filii Dei. sicut nec alia deitas: sed eo quod est una persona Dei et hominis.

Ad secundum dicendum quod alia ratio est de scientia, et de potentia activa: sicut quidam dicunt. \am potentia activa consequitur ipsam naturam rei: eo quod actio consideratur ut egrediens ab agente. Scientia autem non semper habetur per ipsam essentiam scientis: sed potest haberi per assimilationem scientis ad res scitas secundum similitudines susceptas.

Sed haec ratio non videtur sulitcere. Quia sicut aliquis potest cognoscere per similitudinem susceptam ab alio, ita etiam potest agere per formam ab alio susceptam: sicut aqua vel fer-

ai *corporalium.* — *immutationi!* P. *executions.* — *propotiforum* tertia praeter P. — Pro /roprAtf, *tuae* tertù.

γ) omnium. — omnem BCF; coram om. unio. 5) *omnem.* — omnium P.

ruin calefacit per calorem susceptum ab igne. Non igitur per hoc prohibetur quin, sicut anima Christi per similitudines omnium rerum sibi a Deo inditas potest omnia cognoscere, ita pur easdem similitudines possit ea facere.

Est ergo ulterius considerandum quod id quod a superiori natura in inferiori recipitur, habetur per inferiorem modum: non enim calor in eadem perfectione et virtute recipitur ab aqua qua est in igne. Quia igitur anima Christi inferioris naturae est quam divina natura, similitudines rerum non recipiuntur in ipsa anima Christi secundum eandem perfectionem et virtutem secundum quam sunt in natura divina. Et inde est quod scientia animae Christi est inferior scientia divina: quantum ad modum cognoscendi, quia Deus perfectius cognoscit ^l quam anima Christi: et etiam quantum ad numerum scitorum, quia anima Christi non cognoscit omnes res quas: Deus potest facere, quae tamen Deus cognoscit scientia simplicis intelligentiae; licet cognoscat ^o omnia praesentia, praeterita et futura, quae Deus cognoscit scientia visionis. Et similiter similitudines rerum animae Christi inditae non adaequant virtutem divinam in agendo: ut scilicet possint omnia agere quae Deus potest; vel etiam eo modo agere sicut Deus agit, qui agit per virtutem infinitam, cuius creatura non est capax.

Nulla autem res est ad cuius cognitionem aliquater habendam requiratur virtus infinita, licet aliquis modus cognoscendi sit virtutis infinitae: quaedam tamen sunt quae non possunt fieri nisi a virtute infinita, sicut creatio^o et alia huiusmodi, ut palet ex his quae in Prima Parte ^{*} dicta sunt. Et ideo anima Christi, cum sit creatura et virtutis finitae, potest quidem omnia cognoscere, sed non per omnem modum: non autem potest omnia facere, quod pertinet ad rationem omnipotentiae. Et inter celera, manifestum est quod non potest creare seipsam.

^{vi>} TERTIUM dicendum quod anima Christi habuit ut scientiam practicam et speculativam: non tamen oportet quod omnium illorum habeat scientiam practicam quorum habuit scientiam speculativam. Ad scientiam enim speculativam habendam sufficit sola conformitas vel ussimilatio scientis ad rem scitam: ad scientiam autem practicam requiritur quod formae rerum quae sum in intellectu sint factivae. Plus autem est habere formam et imprimere formam habitam in alturum, quam solum habere formam: sicut plus est lucere ut illuminare quam solum lucere. Et inde est quod anima Christi habet quidem speculativam scientiam creandi, scit enim qualiter Deus creat: sed non habet huius modi^o scientiam practicam, quia non habet scientiam creationis factivam.

c) *CO*fintmnt. – *rts* «ddit tenu.

ζ) *omnci rct quai* – *quae* G, omifbf q̄m.c. cetera tertia.

·;) *cagnateat*. – ·EH1 et editions: «ion *cognoscat*.

·) creatio. – Tenu; creare DE. *creaturae* ccUrL

t) cum *tit erratura ct.* – IF; *cum* id *creatura est* ΛCia, cum *·it creatura* UD, *quae cum tit creatura ett* cctcu tenu. – Pro *finitae, infinita** ABCD.

x) *modi*. – *rci* texue.

Commentaria Cardinalid Caietani

Tcrūtes clarus est. – In corpore unica est conclusio responsiva quaesito: *Impossibile est animae Christi convenire omnipotentiam*. Probatur In mysterio incarnationis unio facta est in persona, remanente distinctione naturarum: hoc est. utraque natura retinente quod sibi proprium est. Ergo divina natura retinuit sibi omnipotentiam. Ergo impossibile est animae Christi convenire omnipotentiam.

Prima consequentia probatur. Quia omnipotentia uM ut proprietas consequenter te habens ad naturam divinam. Quod probatur. Potentia activa cuiuslibet rci sequitur formam ipsius: ergo sequitur cuiusque naturam: ergo potentia activa respectu omnium quae possunt habere rationem entis, consequitur naturam divinam: ergo omnipotentia consequitur divinam naturam. Antecedens huius prosyllogismi probatur: quia forma est principium agendi. Prima vero consequentia: quia natura aut est ipsa forma; aut constituitur per formam. Secunda autem et probatur a priori, quia natura divina est ipsum esse incircumscriptum: et a similibus, quia quaelibet alia res habet poten-

tiam activam respectu eorum ad quae se extendit perfectio suae naturae, sicut calidum ad calefaciendum. Tertia deinde consequentia per se nola cx terminis est.

Secunda autem consequentia principalis probatur. Quia anima Christi est pars humanae naturae, non divinae.

II. Adverte hic quod qualiter omnipotentia sequatur esse ipsum in se subsistens, ac per hoc illimitatum et infinitum, supponimus ex doctrina Primi Libri · notum.

IIIa autem propositio. *Quaelibet res habet potentiam activam respectu eorum ad quae se extendit suae naturae perfectio*, cum grano salis sumenda est: hoc est, ut intelligatur in genere rerum activarum. Quod dico propter formas quae non sunt ex suo genere acinae, ut quantitas et relatio.

III. In responsione ud tertium, adverte quod Auctor hic corrigit loquendi modum dc scientia animae Christi respectu omnium quae a Deo fiunt. In Tertio namque *Sententiarum*, dist. xjv. art. ult., ad 2. vocaverat *practicam scientiam*: quam hic probat non esse practicam. quia non est factiva. Et tu doctrinam hanc sequens.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM ANIMA CHRISTI HABEAT OMNIPOTENTIAM RESPECTU IMMUTATIONIS CREATURARUM

HI *Sent.*, d>*L xir, art. 4; dial. art, qu. 1, art. 3;

omnis potestiis in cado et in terra. Sud nomine *caeli et terrae* intelligitur omnis creatura: ut patet cum dicitur, *Gen. i **, *In principio creavit Deus ' v < »*, *caelum et terram*. Ergo videtur quod anima Chri-

QUAESTIO XIII. ARTICULUS II

sti habeat omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.

2. Παλ et κτλ.α, anima Christi est perfectior quaelibet creatura. Sed quaelibet creatura potest moveri ab aliqua alia creatura: dicit enim Augustinus, in III *de Trin.**, quod *sicut corpora grossiora et inferiora per subtiliora et potentiora quodam ordine reguntur. ita omnia corpora per spiritum vitae rationalem; et spiritus vitae rationalis deservitor atque peccator per spiritum vitae rationalem, pium et iustum*. Anima autem Christi etiam ipsos supremos spiritus movet, illuminando eos: ut dicit Dionysius, vn cap. *Cael. Hier.* Ergo videtur quoti anima Christi habeat omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.

3. Praeterea. anima Christi habuit plenissime gratiam miraculorum seu *virtutum* *: sicut et ceteras gratias. Sed omnis immutatio creaturae potest ad gratiam miraculorum pertinere: cum etiam miraculose caelestia corpora a suo ordine immutata fuerint, sicut probat Dionysius, in Epistola ad *Polycarpum* *. Ergo anima Christi habuit omnipotentiam respectu immutationis p creaturarum.

Sed contra 1st quod eiusdem est transmutare creaturas cuius est conservare eas. Sed hoc est solius Dei: secundum illud *Heb.* t ': *Portans omnia verbo virtutis suae*. Ergo solius Dei est habere omnipotentiam respectu immutationis creaturarum. Non ergo hoc convenit animae Christi.

Respondeo dicendum quod hic duplici distinctione est opus. Quarum prima est ex parte transmutationis creaturarum: quae triplex est. Una quidem est naturalis: quae scilicet iit a proprio agente secundum ordinem naturae. Alia vero est miraculosa. quae lit ab agente supernaturali, supra consuetum ordinum et cursum naturae: sicut resuscitatio mortuorum. Tertia autem est secundum quod omnis creatura vertibilis est in nihil.

Secunda autem distinctio est accipienda ex parte animae Christi: quae dupliciter considerari potest. Ino modo, secundum propriam naturam et virtutem, sive naturalem sive gratuitam T. Alio modo, prout est instrumentum Verbi Det sibi personaliter uniti.

Si ergo loquamur de anima Christi secundum propriam naturam et virtutem, sive naturalem sive gratuitam, potentiam habuit ad illos effectus faciendos qui sunt animae convenientes: puta ad gubernandum corpus, et ad disponendum actus humanos; et etiam ad illuminandum, per gratiae et scientiae plenitudinem, omnes creaturas rationales * ab eius perfectione deficientes, per modum quo hoc est conveniens creaturae rationali.

Si autem loquamur de anima Christi secundum quod est instrumentum Verbi sibi uniti, sic habuit instrumentale™ virtutem ad omnes immutationes miraculosas faciendas ordinabiles ad incarnationis linum, qui est *instaurare omnia, sire quae in caelis sive quae in terris sunt**.

Immutationes vero creaturarum secundum quod sunt vertibiles in nihil, correspondent creationi rerum, prout scilicet producuntur ex nihilo. Et ideo, sicut solus Deus potest creare, ita solus potest creaturas in nihilum redigere *: qui etiam solus eas in esse conservat, ne in nihilum decidant. Sic ergo dicendum est quod anima Christi non habet omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.

Ad primu ergo dicendum quod, sicut dicit Hieronymus *, *illi potestas data est qui paulo ante crucifixus et scpultus in tumulo, qui postea resurrexit*: idest. Christo secundum quod homo. Dicitur autem sibi omnis potestas data l ratione unionis, per quum factum est ut homo esset omnipotens, ut supra * dictum est. Et quamvis hoc ante resurrectionem innotuerit angelis, post resurrectionem innotuit omnibus hominibus, ut Rcmigius dicit *. *Tunc autem dicuntur res Jieri, quando innotescunt* *. Et ideo post resurrectionem Dominus dicit sibi potestatem esse datam : *in caelo et in terra*.

Ad secundu dicendum quod. licet omnis creatura sit mutabilis ub alia creatura, praeter supremum angelum, qui tamen potest illuminari ab anima Christi*; non tamen omnis immutatio quae potest fieri circa creaturam, potest fieri a creatura; sed quaedam immutationes possunt fieri a solo Duo. Quaecumque tamen immutationes creaturarum T possunt fieri per creaturas, possunt etiam fieri per animam Christi secundum quod est instrumentum Verbi. Non autem secundum propriam naturam ut virtutem: quia quaedam huiusmodi immutationum non pertinent ad animam, neque quantum ad ordinem naturae neque quantum ad ordinem gratiae.

Ad tertiu dicendum quod, sicut dictum est in Secunda Parte gratia virtutum, seu miraculorum, datur animae alicuius sancti, non ut propria virtute eius\ sed ut per virtutem divinam huiusmodi miracula fiant. Et haec quidem gratia excellentissime data est animae Christi; ut scilicet non solum ipse miracula faceret, sed etiam hanc gratiam in alios transfunderet. Unde dicitur. Matth. x ♦ quod, *convocatis duodecim discipulis, dedit illis potestatem spirituum immundorum. ut dicerent eos; et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem*.

«) grossiora. – grassiora FG, graviora H, crassiora P.
μ) immutationis. – mutationis ABCE.
7) sive naturalem sive gratuitam – Om. tertis.
5) idest... data. – Editiones; idest Christus secundum quod hotno dicitur (ergo addit E) sibi data potestas prims ct E; C» ut editione ombo potettas; III ut editiones »cd Christus: F: /n Christo secundum quod hamo; dicitur autem tibi data esse potatas.

<) resurrectionem. – tamen 4dJ.t terti-.
ζ) potestatem este datam. – potestatem datam GI, datam potestatem IIIv» datam omnem potestatem P.
creaturarum. – Om. P.
β) – ei conveniat miracula facere PF.

Titulus ut sonat, intelligendus est. – In corpore tria fiunt: primo, ponuntur duae distinctiones; secundo, ponuntur tres conclusiones; tertio, ex dictis conclusionibus respondetur quaesito negative.

Quoad primum, ponitur distinctio trimembris. Transmutationes sunt triplices: quaedam naturales; quaedam miraculosae; quaedam secundum vertibilitatem in nihil.

Altera distinctio est bimembris. Anima Christi sumitur dupliciter: vel secundum propriam virtutem, sive naturalem sive gratuitam; vel secundum quod est instrumentum Verbi Dei.

Quoad secundum, prima conclusio est: *Anima Christi, secundum propriam virtutem, habuit potentiam ad illos effectui Jaciendum qui sunt animae convenientes*. Haec conclusio non probatur, sed manifestatur quoad effectus tres: hoc est, gubernationem corporis; dispositionem humanorum actuum; et illuminationem omnium per gratiam et scientiam.

Secunda conclusio est: *Anima Christi, ut est instrumentum Verbi sibi personaliter uniti, habuit instrumentaient virtutem ad omnes immutationes miraculoxas ordinabiles ad incarnationis Jinem*. Et haec quoque conclusio non aliter probatur: sed manifestatur declarando incarnationis finem esse *instaurare omnia, sive quae in caelis sive quae m terris sunt*; quod consummabitur cum *nova Jient omnia* ., et *Deus erit omnia in omnibus* .

Car' Tertia conclusio est: *Solus Deus potest creaturas in nihilum redigere*. Probatur. Quia solus potest creare et conservare immutatio autem in nihil respondet creationi ex nihilo.

Principalis conclusio est: *Anima Christi non habet omnipotentiam respectu immutationis creaturarum*. Et relinquitur clara, tanquam consequens ex nntedictis conclusionibus.

II. Et sciro quod primae duae conclusiones intelliguntur cum praecisione aliorum: puta quod, secundum propriam virtutem, habuit tantum potentiam ad gubernandum, etc.; et similiter, ut instrumentum Verbi, habuit potentiam ad illa tantum, et non ad annihilandum aut creandum. Nec hunc sensum oportet probare: quia distinctio ipsa in littera facta probat, et in littera huius quaestionis dare habetur, ut patet intuenti.

Sed si quaeritur quare Auctor non probavit primas conclusiones, respondeatur quod prima ex natura animae, et ex dictis de gratia Christi ., quod est caput hominum et angelorum, etc., per se nota relicta c't. – Secunda autem sufficienter probata est ex line monstrato. Quia instrumentum ductivum debet esse ad finem, commensurarumque illi: ut instrumentum tamen. Unde ex hoc ipso quod anima Christi est instrumentum proprium Verbi incarnati, et finis incarnationis est instauratio omnium, habetur malim quod anima Christi instrumentaliter potest ad omnia miracula opportuna ad instaurationem omnium.

III. Nota diligentissime ut ex doctrina praesentis articuli discernas in speciali quid sub quoque membro contineatur, ut inde scias quid cadit sub instrumentait Christi potentia. Dico autem hoc specialiter, primo, propter infusionem gratiae gratum facientis, quam membra Ecclesiae habere a Christo capite effective instrumentaliter Auctor superius . dixit. Et hinc apparet non comprehendi sub mutationibus quae conveniunt creaturae secundum vertibilitatem in nihil. Quoniam, cum peccator perdii gratiam, constat gratiam non annihilari: cum Deus nunquam aliquid annihilet. Et consequenter patet quod gratiam pocnitenti concedere non est creare, proprie loquendo. Et similiter Deum conservare gratiam in anima non est conservare conl'nuans creationem, de quo dicitur* quod *omnia in nihilum redigerentur, nisi ea manus Omnipotentis conservaret*. Haec enim tria. scilicet creatio, conservatio et annihilatio, sibi invicem ita respondent ut creationi ac conservationi non opponatur nisi annihilatio, et c contra. Clau-

ditur ergo infusio gratiae sub genere miraculosarum mutationum: quamvis non sit proprie miraculose, quia est secundum ordinarium cursum ordinis supcmaturalis ad patriam caelestem.

Secundo dico hoc propter transubstantiationcrrn panis in corpus Christi. Quoniam hoc quoque sub genere eodem continetur, scilicet immutationum miraculosarum: et non sub mutatione creationis. Quod ex eo patet quod creatio est ex nihilo, transubstantialio autem est ex pane: creatio facit totum novum, transubstantialio transfert quod erat in aliud praeexistens. Unde et sancti Patres, et specialiter Ambrosius arguit iransubstantiationcm possibilem ex creatione, tanquam magis difficili, dicens*: *Sermo Christi, qui potuit e.v nihilo facere quod non erat, multo magis facere potest ut sit quod erat in aliud transmutatum*: ut patet *de Consecr.*, dist. II, can. *Panis*, et can. *Revera*.

Et haec notata sini ut advertat lector haec posse fieri a Deo mediantibus instrumentis, et non solum immediate; sicut etiam heri potest resurrectio mortuorum, et poni duo corpora in eodem loco, et quidquid cuiusmodi est; quamvis requirit infinitam virtutem in agente principali.

(V. Circa doctrinam praesentis articuli dubium occurrat, pro quanto ponit in anima Christi virtutem instrumentaient ad omnia miraculn. Est autem ratio dubii, quia vd Auctor intelligit de causa instrumentali proprie: vel large, pro cau%a *sine qua non*. Si proprie, obstat tunc et doctrina Xuctoris, et Durandus. Nam Auctor superius m Pruna Parte, qu. XLv. art. 5, docet instrumentum oportere, secundum id quod est sibi proprium, aliquid operari dispositive ad effectum principalis agentis. Constat autem quod anima Christi nihil operatur faciens ad effectum miraculi. Puta, cum dixit, *I.aIarc. veni foras* *, intellectio, volitio, imaginatio. vox cum clamore, nullum effectum ex propriis habuerunt circa cadaver aut animam Laxari: sed deitatis virtute anima rcunita est corpori, concurrentibus illis actibus humanis Christi ut medio seu causa *sine qua non*. Et sic de aliis. – Et confirmatur. Quia in 111 *Sent.*, dist. xvi, qu. i, art. 3, Auctor dicit quod nec angelo nec animae Christi impressa est aliqua vinus spiritualis ad facienda miracula, nisi per modum orationis aut intercessionis.

Durandus quoque, in 111 *Sent.*, dist. xiv, qu. ult., probare nititur quod humanitas Christi faciebat miracula nulla virtute supernatural! inhaerente animae aut corpori Christi, sed sola divina virtute assistente sibi: quia miracula faciebat Christus ad testificandam suam deitatem, sicut defectus subiit ad testificandam suam humanitatem; et proplerca. sicut defectus omnes sunt humanitatis, ita miracula omnia sunt divinitatis.

Si vero large sumitur instrumentum, tunc obviat litrera praesens, attribuendo animae Christi, ut instrumento Verbi, operationem omnium mutationum tam naturalium quam miraculosarum. et reservando soli Deo mutationes annihilationis et creationis. Nam, large de instrumento loquendo, potest oratione aut intercessione simili modo concurrere anima Christi ad creationum aut annihilationem sicut concurrat ad miracula.

Obviat quoque doctrina \uctoris in Qu. *de Potentia*, qu. \i, art. 4. dicentis angelos et homines, non solum oratione, sed ex potestate quandoque miracula facere, iuxta doctrinam Gregorii *. Et declarat potestatem illam esse per modum intentionis, seu motus, m ipsis angelis «.eu hominibus sanctis.

V. Ad evidentiam horum, sciendum est secundum Auctoris doctrinam indubitatum esse quod anima Christi instrumentalitcr, non abusive, sed proprie loquendo dc instrumentato, concurrat ad miracula faciendum. Hoc autem quid sit, et qualiter fiat, accipi potest ex ipsa ratione agendi instrumenti. Instrumentum siquidem habet duplicem actionem. scilicet propriam, et instrumentaient: ut scindere est propria operatio serrae, facere vero sedem secando est ipsius operatio uutrumenialis; et calefacere est propria

* O4W. »> ». ,*j« · XA1. «XS1

xxxm», ai *-»;
ll ict. xviii

QUAESTIO NIIL. ARTICULUS II

operatio caloris, augere vero animal est instrumenta!l* illius operatio. Et sicut instrumenti est operatio duplex, ita etiam est duplex quo operatur: alterum sibi proprium, ut dentatura ferrea ct acuta serrae, qua scindit, ct ipsa natura caloris, qua calidum calefacit; alterum a principali agente participatum, quo extenditur ct facere dicitur principalem effectum. Et hoc est motus ipse quo instrumentum movetur a principali agente: ut testatur Auctor inferius. qu. ixn, art. t, dicens: *Causa instrumentalis non agit per virtutem suae formae: sed solum per motum quo movetur a principali agente.* Qui quidem motus vocatur *virtus instrumentant* quandoque ; et quandoque *virtus intentionalis*; el *virtus spiritalis* quandoque. Eo quod est ct motus rei quae assumitur in instrumentum : ct ideo *vis*, seu *virtus* (unde etiam, cum lapidem baculo moveo, baculus, cx hoc ipso quod utor eo, fit ct 'est motor effective lapidi*). Et quia diminuta quaedam mediatio est inter principale agens et effectum, deferens principale agens ad effectum. ideo *intentionalis*. Et quid insensibilis est, ct ad spiritualem quandoque effectum, ideo *spiritalis*.

Et est sermo de illo instrumenti motu quo movetur ab agente principali ut sic. Quod ut clarius intlligas, considera m instrumentis artium duplicem potentiam: alteram ad motum localem ; alteram ad cooperandum arti, excquendo operationem ipsius artis. Verbi gratia, instrumenta artis musicae sunt in potentia ut moveantur contactu digitorum: ct sunt in potentia ut musicam sonent. Et constat quod de prima putentia reduci possunt ad actum a quocumque, sine ane. potente illa commovere: sed dc secunda potentia non nisi ab arte reduci poisunt «d actum. Cum autem movere nihil aliud sil quam educere dc potentia ad actum, ct moveri sil educi dc potentia ad netum, clare constat quod instrumentum tunc movetur a principali agente cum educitur de secunda potentia ad actum, cum fit coopérant ipsi principali agenti, cum fit exequens operationem principalis agentis: quod lit per huc quod principale agens, ut sic. utitur illo ad opus ipsius pnncipalis agentis; puta cum ars musica utitur instrumento musico nd sonum musicum. Ipse enim usus est quidam ingressus artis in instrumenta: est quaedam actuatio Instrumentorum. Et propterca oportet certae artis certa esse instrumenta: nunquam enim musica ingreditur instrumenta artis sutoris, aut c converso. Et propterca habet rationem vis et virtutis el intentioni* artis, ct ad genus eius reducitur,

VI. Ex quibus ad propositum ascendendo, dicimus quod Deus omnipotens, qui potest sine causis secundis cooperantibus effective miracula facere, dignatur quandoque illa cthccrc per causas secundos, non dando illis virtutes aliquas naturales aut gratuitas permanentes, sed utendo illis instrumentaliter ad opera miraculosa. Ita quod ex hoc ipso quod Deus utitur aliqua re ut instrumento ad opùs miraculosum, elevatur res illa in ordinem causae Instrumentalis; ct ipse passivus usus quo Deus illa utitur ad hoc opus, est motus quo a principali agente instrumentum movetur; et ex hoc ipso est vis actuativa atque conMitutiva ipsiu» in esse instrumenti, ac per hoc in esse causae effective instrumentaliter operis miraculosi. Reducitur enim res illa dc potentia obedientiali ad actum, cum dc non-instrumento fit instrumentum: quod fieri constat cx hoc solo quod Deus utitur illa instrumentaliter ad opus mir.i-culosum. Quod non esse impossibile, constat; cum nulla sil ratio impossibilitatis. Et quandoque dc tacto sic fuisse. Gregorii auctoritate patet, in II *Dialog.* ", ponentis >anctos ex potestate quandoque miracula tacere. Et vere decet divinam liberalitatem elevare etiam in hoc quosdam amicos suas, ut etiam coefferctores miraculorum efficiat, et non solum benemeritos aut intercessores

Et quia omnipotentia non est alligata certis instrumentis, locis aut propinquitatibus, ideo non refert quavis re utatur Deus instrumentaliter ad quodeumque miraculum. Nam, sicut potest sine instrumento opus illud perficere, ita potest non solum efficere per instrumentum, sed per quodeumque. ct ubicumque existai, et quantumcumque distet.

Neque enim minuitur aut arctatur omnipotentia divina ad limites instrumenti quod assumit: sed instrumentum elevatur ad omnipotentiae excctioncm in tali miraculo nd quod efficiendum ordinatur ab ipsa. Et propterca Auctor, m Secunda Secundae, qu. ui.xxviii, art. I, ad 1. dc his loquens, dicit quod *heus utitur instrumentaliter interiori actu hominis, vel eius locutione, vel actu exteriori, vel contactu alicuius corporis, etiam mortui*: quamvis ego tunc minus perspicaciter textum illum exposuerim -; non enim illuxerat mihi quod modo trado.

Et quoniam homo Christus Iesus plenitudinem omnium gratiarum habuit, consequens est ut anima sua. quatenus divini Verbi instrumentum non qualccumquc, sed coniunctum, omnia possit miraculosa opera efficere. Nec opus est quaerere alium modum, aut quid et qualiter, nisi quod \erbtim utatur instrumentaliter anima seu humanitate conjuncta sibi ad opera miraculosa. Applicando enim dicta ad Verbum et humanitatem Christi, perspides quae dicimus, quae in hac littera nb Auctore traduntur.

VII. Dicendum est ergo ad quaestionem - quod dc instrumento proprie loquitur Auctor: et hic, ct in Secunda Secundae, loco allegato -, et in Prima Parte. Et ad obiectionem cx doctrina Primae Partis, respondetur quod ad instrumentum exigitur quod habeat propriam operationem, ultra illam quam participat α principali agente; ct quod operatio propria sit praesupposita operationi participatae, ita quod prius intlligatur propria operatio terminari ad illud in quod tenditur, quam operatio participata, sicut praesuppositum prius intelligitur quam lunctum illi. Et huiusmodi praeviam operationem appellavit Auctor *operari dispositive* : non quod oporteat illam operationem proprie disponere. Nec hanc ego fingo glossam: sed cx ipso Auctore inferius, in qu. Ixh -. accepi, ubi, baptismum insirumntalc m causam ponens, expresse docet sufficere ut aqua secundum propriam operationem corpus tangat diluendo, ad hoc ut participata operatione animam abluat.

Et hoc sufficit proposito, et intento in Prima Parte. Quia per huc concluditur efficaciter quod nulla creatura potest instrumentaliter creare: quia nulla potest propriam operationem, praeviam creationi, circa creandum ponere, cum nihil sit, ut ibi dicitur. In proposito autem, cum Deus utitur creatura aliqua instrumentaliter ad opus miraculorum. opus proprium illius creaturae se habet ut praevium operi miraculose: quia se habet ut praesentans seu deferens divinum imperium ad creaturam in qua fit opus miraculosum, ut Auctor docuit in loco allegato in Qu. *de Potentia*.

VIII. Et hoc esse verum cx eo coniiicrc potes, quia hinc utriusque difficultatis ’ solutio habetur: hoc est. quare operari miracula per modum meriti seu intercessioni-», ct cx potestate seu instrumentaliter, distinguuntur, etiam si solus actus interior instrumentum ponatur; ct quare opus creationis inter miraculosa non computatur. Prima siquidem quaestio solvitur ex hoc quod tam meritum quam oratio, ut sic, praecedit actionem divinam ad miraculum: actus vero quicumque, etiam interior, etiam ipsa oratio, non ut oratio sed ut instrumentum Dei. sequitur divinum actionem ut illius exccutio; ita quod, cx hoc ipso quod Deus elevat illum in suum instrumentum ad opu> miraculosum, fu execuiorius divini imperii, tanquam deferens, ut dictum est -, illud creaturae in qua miraculum fit. Qutindo igitur sanctorum actus aut opera solum meritorie aut interccssoric se habent ad miracula, tunc dicuntur tacere miracula impetrando, quae Deus per scipxum facit. Quando vero actus aliquis \$c habet ut excquens divinum imperium, cui omnia obediunt. tunc dicuntur operari miracula cx potestate: instrumenta!l tamen, ut \uctor declaravit -.

Secundae autem quaestioni* solutio cx hoc habetur, quia delatio imperii non potest fieri ad nihil. Oportet enim ens esse ad quod executive delatio imperii fit: ad nihil namque nihil potest deportari.

Ad id vero quod ex 111 .Sivit affertur dici potest vel quod Auctor, doctior seij^o. correxit illud. - \el quod sub modo intercessionis vel orationis comprehendit etiam

17e»	QUAESTIO XIII, ARTICULIS Ili	
	modum iinstrumentalem : quia conveniunt in hoc generali modo, quod non sunt dc genere permanentium, sed consistentium in motu.	
	Et per haec patet intellectus infinitorum dictorum Je instrumentait efficientia attributa humanitati Christi, vel passioni, vel sacramentis Ecclesiae, et aliis huiusmodi.	
	IX. In responsione ad secundum eiusdem secundi articuli dedmactertiae quaestionis, adverte quod hic Auctor assertive dicit animam Christi, ut instrumentum \ crbi, posse in omnev mutationes quas quaccumqꝛ creaturae possunt faccre. Quod in III <i>Sent.</i> * non nisi credendo dixit.	
Diet.m.arf	X. In responsione ad tertium, memento gratiam Christi esse non solum singularem, sed capitalem, ita quod	

ARTICULUS TERTIUS

UTRI M ANIMA CHRISTI HABUERIT OMNIPOTENTIAM RESPECTI PROPRII CORPORIS

III *Sent.*. diu. in, qu, 1, «n. ?.

	TERTII m sic proci nrrn r. \ idetur quod Christi Habuerit omnipotentiam
<i>M/Sëff</i>	respectu proprii corporis. Dicit enim
†ii^iπ^i.?^.	‘-^Damascenus. in III libro *, quod <i>omnia naturalia fuerunt Christo voluntaria: volens enim esurivit, volens sitivit, volens timuit, volens mortuus est</i>
3	Sed ex hoc Deus dicitur omnipotens
•r. cw. vc	qu’a omnta * <i>quaceumque voluit,fecit</i> *. Ergo videtur quod anima Christi habuit omnipotentiam respectu naturalium operationum proprii corporis.
	2. Praeterea, in Christo fuit perfectius humana natura quam in Adam: in quo. secundum originalem iustitiam quam habuit in statu innocentiae, corpus habebat omnino subiectum animae. ut nihil in corpore posset accidere contra animae voluntatem. Ergo multo magis anima Christi habuit omnipotentiam respectu sui corporis.
	3. Praeterea, ad imaginationem animae naturaliter corpus immutatur; et tanto magis, quanto anima fuerit fortioris* imaginationis; ut in Prima Parte* habitum est. Sed anima Christi habuit virtutem perfectissimam, ut quantum ad imaginationem, et quantum ad alias vires. Ergo anima Christi fuit omnipotens in respectu ad corpus proprium.
•vcn. 17.	Sed contra est quod dicitur <i>Heb.</i> u *, quod <i>debuit per omniafratribus assimilari</i> : et praecipue in his quae pertinent ad conditionem humanae naturae. Sed ad conditionem humanae naturae pertinet quod valetudo corporis, et eius nutritio et augmentum, imperio rationis, seu voluntati \ non subdantur: quia naturalia soli Duo, qui est auctor naturae, subduntur. Ergo nec in Christo subdebantur. Non igitur anima Christi luit omnipotens respectu proprii corporis.
• An. pruced.	Respondeo dicendum quod, sicut dictum est * anima Christi potest dupliciter considerari. I no modo, secundum propriam virtutem et naturam.

homini illi ut universali cupiti convenit. Ac per hoc, gratia miraculorum ut universali instrumento confertur duplici universalitate : hoc est, universalitate miraculorum, quia poterat omnia miracula instrument.iliter efficere; ct universalitate generationis sibi similium, participative tamen, quia poterat instrumentalitor efficere alios homines cooperatores miraculorum e\ potestate instrumental» quoque participata, ut Evangelico testimonio in littera allato probatur. Nam, sicut Verbum pote»-! uti humanitate bibi iuncta ad faciendum miracula. ita. ct eadem ratione, potest illa uti ad communicandum aliis potestatem faciendi miracula. Est siquidem huiusmodi communicatio miraculum quoddam comprehensum sub universalitate miraculorum.

Et hoc modo, sicut non poterat immutare exteriora corpora a l cursu et ordine naturae, ita etiam non poterat immutare proprium corpus a naturali dispositione: quia anima \ secundum propriam naturam, habet determinatam proportionem ad suum corpus.

Alio modo potest considerari anima ℔ Christi secundum quod esi instrumentum unitum Verbo Dei in persona. Et sic subdebatur eius potestati totaliter omnis dispositio proprii corporis. Quia tamen \inus actionis non proprie attribuitur instrumento, sed principali agenti, talis omnipotentia attribuitur magis ipsi Verbo Dei quam ani-

\d primum i ‹go dicendum quod verbum Damasceni est intelligendum quantum ad xoluntatum divinam Christi. Quia, sicut ipse in praecedenti capitulo : dicit, *beneplacito divinae voluntatis permittebatur carni pati et operari quae propria.*

Ad secundem dicendum quod non pertinebat hoc ad originalem iustitiam quam Adam habuit in statu innocentiae, quod anima hominis haberei \inuium transmutandi corpus proprium in quamcumque formam: sud quod posset ipsum conservare absque nocumento*. Et hanc etiam virtutem Christus assumere potuisset, si voluisset. Sed, cum sint tres status hominum, scilicet innocentiae, culpae ut gloriae; sicut dc statu gloriau assumpsit comprehensionem, et de statu innocentiac immunitatum a peccato, ita et de statu culpae assumpsit necessitatem subiaccndi pocnalitatibus huius vitae, ut infra dicetur.

Ad tertium dicendum quod imaginationi, si fortis fuerit, naturaliter obedit corpus quantum ad aliqua. Puta quantum ad casum dc trabe in alto posita; quia imaginatio nata est esse principium motus localis, ut dicitur in III *de Anima* *. Similiter etiam quantum ad «Iterationem quae est * secundum calorum et frigus, ut alia consequen-

a) *Ctt.* – *ctc.* addit tortin.

{:) rjf *hoc. omnia.* - Tenis; *fx hoc dicitur omnipotent* *aniin.i* (*quia omnia* ed. a) *illa.*

y) *anima fuerit forlforit.* – magh *anima fuerit fortit* tertia.
Z) *itu voluntati* – *rotunfatu* G, om I, *xcu roluntatif* F et cetera tenta; pro *subdantur, subdatur* tertia prxeter I*.

i; *a.* – t ct tertia; *contra* cum ablativo »E, om. ectaD.

ç) *anima.* – Tcnia; *anima Christi.*

rj anima. Tertia; *scilicet anima*

0) *nocumento.* - *omni nocumento* ttrtia.

« w|

,

9

r.

■

f1

9

w

9

I

9

f1

*3

j

il

.

11

|

1

J

J

|

1

j

d

I

tia: eo quod ex imaginatione consequenter natae sunt consequi passiones animae, secundum quas movetur cor, et sic per commotionem spirituum totum corpus alteratur. .Aliae vero dispositiones

corporales, quae non habent naturalem ordinem ad imaginationem, non transmutantur ab imaginatione, quantumcumque sit fortis: puta figura manus vel pedis, vel aliquid simile.

Commentaria Cardinali?» Cuietanl

ТПН.и> cliiru* esu In corpore unica distinctio bimebris repetitur; el duabus conclusionibus, iuxta duo distinctionis membra, respondetur.

Distinctio oI de anima Christi: secundum propriam virtutem; vel secundum quod est instrumentum Verbi.

Prima conclusio est: *Anima Christi, secundum propriam virtutem, non habuit omnipotentiam respectu proprii corporis*. Probatur ex similitudine proportionali; quia, sicut non poterat exteriora corpora immutare propria virtute, ita nec proprium. El probatur ratione : quia anima Christi habebat determinatam proportionem ad suum corpus; ac per hac, non omnia, sed aliquid determinatum poterat respectu sui corpons.

Secunda conclusio est: *Anima Christi, ut instrumentum \crbi, habuit omnipotentiam respectu proprii corporis*.

Haec conclusio non aliter probatur, sed ex praecedenti articulo ut clara relinquitur. Et hoc intellige sobrie: hoc est, de omnipotentia respectu et naturalium et miraculosarum transmutationum; non respectu conservationi» ex nihilo aut annihilation*!». ut in praecedenti articulo determinatum est.

Subdit tamen Xuctor unde possis Doctorum dicta intelligerc absque dictae conclusionis praeiudicio: quod scilicet haec omnipotentia attributa invenitur magis Verbo Dei quam animae Christi; in tantum ut invenio* farte negatam ab anima Christi, el attributam Verbo. Qubi virtus actioni» facto a principali agenti attribuitur «impliciter: instrumento autem, ignoto praesertim, aut non niinbuiiur, aut etiam autertur.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM ANIMA CHRISTI HABUERIT OMNIPOTENTIAM RESPECTI EXECUTIONIS PROPRIAE VOLUNTATIS

Infra, qu. txt, «n. I, <4 i

quartim sic proceditur. Videtur quod anima Christi non habuerit omnipotentiam respectu exeeutionis propriae voluntatis. Dicitur enim Mare, vi quod. *ingressus domum, neminem voluit scire: sed non potuit latere*. Non ergo potuit exequi in omnibus propositum suae voluntatis.

2. Praeterea, praeceptum est signum voluntatis, ut in Prima Pane * dictum est Sed Dominus quaedam facienda praecepit quorum contraria acciderunt: dicitur enim Matth. ix * quod caecis illuminatis *comminatus est Jesus, dicens, Idete ne aliquis sciat: illi autem egressi diffamaverunt illum per totam terram illam*. Non ergo in omnibus potuit exequi propositum suae voluntatis.

3. Praeterea, id quod aliquis potest facere, non pelit ab alio. Sed Dominus petivit a Patre, orando, illud quod fieri volebat: dicitur enim Lue. vi * quod *exivit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei*. Ergo non potuit exequi in omnibus propositum suae voluntatis.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro *de Quaesi. Nov. et Vel. 7esi*. *: *Impossibile est ut Salvatoris voluntas non impleatur: nec potest velle quod scit Jieri non debere*.

Respondeo dicendum quod anima Christi dupliciter aliquid voluit. Uno modo, quasi per se implendum. El sic, dicendum est quod quidquid voluit, potuit. Non enim conveniret sapientiae eius ut aliquid vellet per se facere quod suae voluntati τ non subiaccret.

Ah.» modo voluit aliquid ut implendum virtute divina: sicut resuscitationem 4 proprii corporis, et alia huiusmodi miraculosa opera. Quae quidum non poterat propria virtute: sed secundum quod erat instrumentum divinitatis, ut dictum est*.

An PRIMIM ERGO DICENDUM quod, SICUt AugU-siinus dicit, in libro *de Quaesi. Nov. et Vet. Test*.*. *quod Jactum est, hoc voluisse dicendus est Christus. Advertendum est enim quod illud in finibus gestum est geniilium, quibus adhuc tempus praedicandi non erat. I'Uro ' tamen venientes adfidem non suscipere invidiae erat. A suis ergo noluit praedicari: requiri autem se voluit. Et ita factum est*.

Vel potest dici quod haec voluntas Christi non fuit de eo quod per cum fiendum erat, sed de eo quod urat fiendum per alios: quod non subiacebat humanae voluntati ipsius. Unde in Epistola Agathonis Papae*, quae est recepta in Sexta Synodo , legitur: *Ergone ille omnium Conditor ac Jfedemptor, in terris latere volens, non potuit: nisi hoc ad humanam eius voluntatem, quam temporaliter dignatus est assumere, redigatur?*

Ad secundum dicendum quod, sicut dicit Gregorius, XIX *Moral*. *, per hoc quod Dominus ‘T’ “.i-iù praecepit (aceri virtutes suas, *servis suis se sequentibus exemplum dedit, ut ipsi quidem virtutes suas occultari desiderent, el tamen, ut alii eorum exemplo projiciant, prodantur inviti*. Sic ergo praeceptum illud designabat xoluntatem ipsius qua : humanam gloriam refugiebat, secundum illud

x) Jij. - *rt* tertio praeter I qui ntn. irJ... *faUrc*.
egrew/. - *exeuntes* tertio.
y) rofuHMf/. - *virtuti* F d tertio

i) - ntttoroAtffatfr P.
i) tVrra, - 1'GH.r, *Citimo* Fl6e, (*hñ* ceteri.
ζ) QW.1. - F((n,

Cap tu -Ci.
xir, *»

* Vco. 30. ji.

P

4

ver.*.

u xiv, *η *

»p. i*, ". 5
x. 0. «.*
h l cet.».*.

7

• Ven 50.

Ioan, vm *: *Ego gloriam meam non quaero*. Volebat tamen absolute, praesertim secundum divinam voluntatem. ut publicaretur miraculum factum, propter aliorum utilitatem.

An tertium dicendum quod Christus orabat

etiam pro his quae virtute divina fienda erant: et pro his etiam quae humana voluntate erat facturus. Quia virtus et operatio animae Christi dependebat a Deo, *qui operatur in omnibus* 1. *velle el perficere*, ut dicitur *Philipp.* 11 *.

’v<Λ ’

rj otftJtlbui. – noMs tcnii.

Commentaria Cardinalis Caietani

Trrutvs clarus crt intclligentibiu terminos. Ille enim dicitur omnipotens respectu exeeutionis propriae voluntatis qui potest exequi quidquid vult exequi. ita quod po-

In corpore est una distinctio bimembris, cum duabus conclusionibus responsivis quaesito, iuxta membra distinctionis. Distinctio est. Voluntas Christi dupliciter aliquid voluit: vel per seipsum exequendum; vel per virtutem divinam. — I bi nota quod ly *per seipsum* significat per propriam virtutem, naturalem sci gratuitam, immanentem scilicet in ipso: ita quod distinguitur hoc membrum contra illa quae poterat Christus per virtutem instrumentaient, ut patet in littera. Sumitur siquidem hic *per seipsum* sicut in secundo articulo sumptum est *per propriam virtutem*: utrobique enim contra virtutem instrumentaient distinctio fit, ut patet in littera.

Prima ergo conclusio est: *Anima Christi quidquid voluit per seipsum exequendum, potuit* Probatur. Quia decrederet sapientium suam ut aliquid vellet per seipsum efficere quod non subiaceret virtuti suae .

Secunda conclusio est: *Anima Christi quidquid voluit efficiendum divina virtute, potuit instrumentaliter, et non propria virtute*: ut patet de operibus miraculosis.

II. In responsione ad primum, perspice, ex secunda responsione, quod distinctio in corpore articuli posita non fuit comprehensiva omnium quae Christi humana voluntas voluit fieri. Quoniam sub neutro membro comprehenduntur quae Christus voluit per alios homines fieri, quae non subiaccbant potestati eius naturali aut gratuita, cuius executio ad humanam spectabat voluntatem. Sed comprehendit omnes modos quibus anima Christi potest dici omnipotens respectu executions propriae voluntatis: scilicet respectu excquendorum per ipsum; et cxcqucndorum instrumentaliter tantum per ipsum, Deo principaliter operante. Respectu siquidem reliquorum non ponitur omnipotens: iuxta hanc secundam responsionem, auctoritate Agathonis firmatam.

III. Sed dubio non caret haec secunda responsio: quomodo verificetur quod Christus voluerit humana voluntate

aliquid fieri per alios homines, et non potuerit facere quod sic fieret; cum minus pie sonare hoc videatur.

Posset dici quod cerificatur de voluntate antecedente: non consequente. — Sed haec responsio non consonat Agathoni. Quia hoc commune est voluntati tam divinae quam humanae, ut contra voluntatem antecedentem agatur. Sententia autem Agathonis secundum differentiam inter divinam ct humanam voluntatem, in hoc quod divina *quaecumque voluit fecit* ’, humana autem aliquid vult et non potest, procedit: ut patet in littera.

IV. Dicendum est ergo quod non inconvcnit Christum humana voluntate vere voluisse aliquid per aliquos operandum vel non operandum, cuius oppositum facium est. Puta, potuit velle quod aliquis non peccaret, desiderando quod ille non offenderet Deum, el tamen ille peccabat, Christo non permittente secundum humanam voluntatem: quia non erat in potestate virtutis eius cohibere peccatum contra peccantis voluntatem. Et est sermo de Christo homine secundum propriam virtutem. Et hoc modo Agathon dicit quod voluit latere el non potuit, scilicet secundum propriam virtutem. Potuisset tamen secundum instrumentalem xirtulem. Ncc haec minus pie sonant, apud discernentes inter subiacentia ct non subiacentia Christo homini secundum propriam virtutem, quam quod decuerint humanam Christi voluntatem recta desideria etiam sine opere.

V. In responsione ad secundum, optime uteris distinctione inter voluntatem anlecedenlcr, vel absolute: attribuendo praecepta taciturnitatis voluntati etiam humanae Christi antcccidentcr. Volebat siquidem, quantum cx se erat', gloriam fugere: ct hanc voluntatem praecepto taciturnitatis significabat. Nolebat tamen absolute, hoc est, omnibus consideratis, taceri. El ideo non peccabant publicantes illa miracula.

VI. In responsione ad tertium, considera quanta sit necessitas orandi: cum etiam ad ipsa opera quae Christus sciebat se tacturum, orationis medium adhiberet; ea ratione, quia orationes causae mediae sunt ad operanda et consequenda: sine causis autem mediis velle effectus stulti est, sicut velle colligere frumenta sine seminatione.

• C
ico

• 4

• CC aot t.

• I

• V

QUAESTIO DECIMAQUARTA

DE DEFECTIBUS CORPORIS QUOS CHRISTUS
IN HUMANA NATURA ASSUMPSIT

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

• Cl. qu. vu, l*
troX

• Qu. xv

• ?iç. 'çn.
, C4[6.

Inde considerandum est de defectibus quos Christus in humana natura assumpsit *. El primo, de defectibus corporis; secundo, de defectibus animae *. Circa primum quaeruntur quatuor. Primo: utrum Filius Dei assumere debuerit in humana natura corporis defectus.

Secundo; utrum assumpserit necessitatem his defectibus subiacendi. Tertio: utrum hos defectus contraxerit. Quarto: utrum omnes huiusmodi defectus assumpserit.

ARTICULUS PRIMUS

I IREM FILIUS DEI DIBI ERIT ASSI MI RE NATI RAM III MANAM (4 M CORPORIS DEFECTIBI S

III Jî»l tv, qix i, »fi. i; IV Coni. (r.-./, <p. t trt, -*; CnrycnJ. T)>ccl^ exp rcxxn

D PRIMUM SIC PROCIDHI R. \ idetur quod Filius Dei non debuit assumere naturam humanam cum corporis defectibus>. Sicut enim anima unita est Verbo Dei personaliter, ita el corpus. Sed anima Christi habuit omnimodam perfectionem. et quantum ad gratiam et quantum ad scientiam, ut supra dictum est. Ergo etiam corpus eius * debuit esse omnibus modis perfectum, nullum in se habens defectum. 2. Praeterea, anima Christi sidebat Verbum Dei ea visione qua beati vident, ut supra dictum est: et sic anima Christi erat beata. Sed ex bcatitudine animae glorificatur corpus: dicit enim Augustinus, in Epistola ad Dioseonim *Tam potenti natura DeusJecit animam ut ex eius plenissima bcatitudine redundet etiam in inferiorem naturam, quae est corpus, non béatitude, quae fruentis et intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, idest incorruptionis rigor.* Corpus igitur Christi fuit incorruptibile, et absque omni defectu. 3. Praeterea poena consequitur culpam. Sed in Christo non fuit aliqua culpa: secundum illud i pcl> n *Qui peccatum non fecit.* Ergo nec defectus corporales, qui sunt poenales, in eo esse debuerunt. 4. Praeterea, nullus sapiens assumit id quod impedit illum a proprio fine. Sed per huiusmodi defectus corporales multipliciter videtur impediri finis incarnationis. Primo quidem, quia propter huiusmodi infirmitates homines ab eius cognitione impediabantur: secundum illud Isaiae l.iii *: *Desideravimus eum; despectum et nonissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem.*

et quasi absconditus est > vullut eius ct despectus; unde nec reputavimus cum. Secundo, quia sanctorum Patrum desiderium non videtur impleri, ex quorum persona dicitur Isaiae l.l*: *Consurge, consurge, induerefortitudinem, Brachium Domini.* Lenio, quia congruentius per fortitudinem quam per infirmitatem videbatur potestas diaboli posse superari, et humana infirmitas posse sanari. Non ergo \ idetur conveniens fuisse quod Filius Dei humanam naturam assumpserit cum corporalibus infirmitatibus sive defectibus, Si-d contra est quod dicitur Heb. u *: *In eo in quo passus est ipse ct lentatus, potens est cl eis qui lentantur auxiliari.* Sed ad hoc venit ut nos adiuvarui. unde et David dicebat ♦ *Levavi oculos meos in montes. unde veniet auxilium mihi.* Ergo conveniens fuit quod Filius Dei carnem assumpserit τ humanis infirmitatibus subjacentem, ut in ea posset pati et lentari, et sic auxilium nobis ferre. 1 Respondeo dicendlm conveniens fuisse corpus assumptum a Filio Dei humanis infirmitatibus ut defectibus subiacerc: ut praecipue propter tria. Prim<» quidum, quia ad hoc Filius Dei. carne assumpta, venit in mundum, ut pro peccato humani generis satisfaceret. Unus autem pro peccato alterius satisfacit dum poenam peccato alterius debitam in seipsum suscipit. Huiusmodi autem defectus corporales, scilicet mors, fames ut sitis, ut huiusmodi, sunt poena peccati, quod est in mundum per Adam introductum: secundum illud Kom. \ *: *Ar unum hominem peccatum intravi/ in mundum, et per peccatum mors.* Inde conveniens fuit, quantum ad finem incarnationis, quod huiusmodi poenalitates in nostra

3) toryut dut. – FxC ct tertis; ct curyut riui E, lyium curp*i «ntc umnibui cd. 4, om. ceteri.

«M at. – Om. P. p aaumficrit. – uuiimcrtf D, atiuutyici.it E.

cessitas naturalis, quae consequitur principia naturalia: puta formam, sicut necessarium est ignem calefacere; vel materiam, sicut necessarium est corpus e\ contrariis compositum dissolvi.

Secundum igitur hanc necessitatem quae consequitur materiam, corpus Christi subiectum fuit necessitati mortis ♦, et aliorum huiustnodi defectuum. Quia, sicut dictum est ♦, *beneplacito divinae voluntatis Christi carni permittebatur agere et pati quae propria*: haec autem necessitas causatur ex principiis humanae carnis, ut dictum est.

Si autem loquamur de necessitate coactionis secundum quod repugnat naturae corporali, sic iterum corpus Christi, secundum conditionem propriae naturae, necessitati subiacuit et clavi perforantis et flagelli percutientis. Secundum vero quod necessitas talis repugnat voluntati, manifestum est quod m Christo non fuit necessitas

horum defectuum, nec per respectum ad voluntatem divinam; nec per respectum ad voluntatem humanam Christi absolute, prout sequitur rationem deliberativam T: sed solum secundum naturalem motum voluntatis, prout scilicet naturaliter refugit mortem et corporis nocumenta.

An primum ergo dicendi M quod Christus dicitur *oblatus quia voluit*, et voluntate divina, et voluntate humana deliberatu*: licet mors esset contra naturalem motum voluntatis humanae, ut didt Damascenus \

Ad secundum patet responsio ex dictis*.

An tertium dicendum quod nihil fuit potentius quam anima Christi absolute: nihil tamen prohibet aliquid fuisse potentius quantum ad hunc effectum: sicut clavus ad perforandum. Et hoc dico secundum quod anima Christi consideratur secundum propriam naturam et virtutem.

yj deliberativam. – Jcliberantew tertia.

Commentaria Cardinalia Caietani

In-LLj intelligendus est ut iacct. In corpore duo liunt; primo, ponitur una distinctio bimembris, cum conditionibus membrorum, et multiplicitate utriusque; secundum respondetur quaesito tribu* conclusionibus.

Distinctio est. Xecessitas est duplex: coactioni*, vel naturali». Conditio necessitatis coactioni» est quod o i ob cxtnnveco. Multiplicitas eius est quod conirarialur quandoque naturae, quandoque tohintali: quia tam natura quam voluntas est principium intrinsecum, illa autem est ab extrinsecco. — Conditio necessitatis naturalis est quod consequitur principium naturale. Multiplicitas eius est quia vel consequitur formam, sci materiam,

Prima conclusio est: *Corput Christi, secundum necessitatem naturalem consequentem materiam, subiectum fuit necessitati mortis, et aliorum huiusmodi defectuum*. Probatur. Carni Christi permittebatur agere et pati quae erant propria. Sed necessitas horum defectuum causatur ex propriis cantis. Ergo.

Secunda conclusio est: *Corpus Christi, secundum conditionem propriae naturae, subiacuit necessitati coactionis repugnantis naturae corporali*: ut patet de clavo perforante et flagello pcrcutiente.

Tertia conclusio est: *In Christo non fuit necessitas coactionis repugnantis voluntati divinae aut humanae absolute, sed solum secundum naturalem motum voluntatis*, Hacc conclusio non aliter probatur, sed ex declaratione terminorum relinquitur evidens apud theologo*. Declaratur siquidem voluntas *absolute*, hoc crt, consequens rationem deliberantem: et *naturalis*, prout naturaliter refugit mortem corporisque nocumenta.

II. Ubi nota primo quod, apud Auctorem hic. deliberatio est actu* rationis. Et voluntas dicitur deliberata de-

nominatis c a ritione deliberante: et causaliter, quia consequitur rationem deliberantem Quae scilicet ratio, omnibus considerati», concludit aliquid esse malum vel bonum, fugiendum \cl prosequendum: et sequitur motu» voluntati* conformis tali rationi, appetens vel fugiens, qui vocatur voluntas deliberatu.

Naturali» autem voluntas vocatur motus ille voluntatis qui consequitur rationem apprehendentem bonum vel malum. non consideratis omnibus circumstantiis, sed ipsum nudum obiectum bonum, puta vitam, sanitatem, vel malum. puta mortem, infirmitatem, flagellari, et huiusmodi. Ad huiusmodi enim apprehensionem sequitur naturaliter motus voluntatis \olens bonum vel nolens malum,

Et tamen, ut dictum est, superaddita rauom consideratione circum-tantiorum, puti mon propter bonum virtutis, sequitur in voluntate motus volitionis respectu mali, puta mortis propter iustiltam, et notitionis respectu boni, l puta vitac cum detrimento virtutis. Renuit siquidem vivere cum defectu, etiam negativo, talis actus virtutis, puta redemptionis humanae.

HI. In responsione ad tertium, vide quod Auctor necessitatem coactionis contrariae corpori, quam in corpore articuli respectu corporis Christi posuit, hic extendit etiam ad animam Christi secundum propriam naturam et virtutem. Quia superius* dictum e\$ t quod anima Christi, %e- *Q6 MnhWt*> eundum propriam naturam et virtutem, non poterat mutare naturalem cursum rerum: secundum quem constat cimum esse potentiozem ad perforandum comem humanam quam anima sii potens servare corpus illaesum a perforatione: quoniam hoc non sine miraculo neret. Et hoc est quod littera docet.

ARTICULUS TERTIUS

I TRIM CHRISTI > DEFECTUS CORPORALES CONTRAXERIT

III *Sent.*, dūt. xv, qu. I, an. 3; dlat. xxi, qx j, an. 3; *Comptai. Thcol.*, cap. ccxxvt.

So tertium sic proceditur. Videtur quod Christus defectus corporales contraxit. Illud enim contrahere dicimur quod simul cum natura ex origine trahimus % Sed Christus simul cum natura humana et infirmitates corporales per suam originem traxit a matre, cuius caro huiusmodi defectibus subjacebat. Ergo videtur quod hos defectus contraxit.

2. Praeterea, illud quod ex principiis naturae causatur, simul cum natura trahitur: et ita contrahitur. Sed huiusmodi pocnalitutes causantur ex principiis naturae humanae. Ergo eas Christus contraxit.

3. Praeterea, secundum huiusmodi defectus Christus aliis hominibus similatur, ut dicitur *Heb.* n ♦ Sed alii homines huiusmodi defectus contraxerunt *. Ergo videtur quod etiam Christus huiusmodi delectus contraxit.

Sed contra est quod huiusmodi defectus contrahuntur ex peccato; secundum illud *Rom.* \ ♦ *Per unum hominem peccatum intravit in hunc mundum, et per peccatum mors.* Sed in Christo non habuit locum peccatum. Ergo huiusmodi defectus Christus non contraxit.

Respondeo dicendum quod in verbo *coti-lrahendi* intelligitur ordo effectus ad causam: ut scilicet illud dicatur contrahi quod simul cum sua causa ex necessitate trahitur. Causa autem mortis ut horum defectuum in humana natura est peccatum: quia *per peccatum mors intravit in mun-*

ui dicitur *Rom.* \ *. Et ideo illi proprie dicuntur hos defectus contrahere qui ex debito peccati hos defectus incurrunt. Christus autem hos defectus non habuit ex debito peccati: quia, ut .Augustinus * dicit, exponens illud Ioan, in ♦.

♦ Qui de sursum venit, super omnes est », *de sursum venit Christus, idest de altitudine humanae naturae, quam habuit ante peccatum primi hominis.* Accepit enim naturam humanam absque defectibus illa puritate in qua erat in statu innocentiae. El simili modo potuisset assumere humanam naturum absque defectibus. Sic igitur patet quod Christus non contraxit hos defectus, quasi ex debito peccati eos suscipiens: sed ex propria voluntate.

Ad primum ergo dicendum quod caro Virginis concepta luit in originali peccato*: et ideo hos delectus contraxit. Sed caro Christi * ex Virgine assumpsit naturam absque culpa. Et similiter potuisset naturam assumere absque poena: sed voluit suscipere poenam propter opus nostrae redemptionis implendum, sicut dictum est*. El ideo habuit 4 huiusmodi defectus, non contrahendo, sed voluntarie assumendo.

Ad secundum dicendum quod causa mortis et aliorum corporalium defectuum in humana natura est duplex. Ina quidem remota: quae accipitur ex parte principiorum materialium humani corporis, inquantum est ex contrariis compositum. Sed haec causa impediabatur per originalem iustitiam. Et ideo proxima causa mortis et aliorum defectuum est peccatum, per quod est subtracta originalis iustitia. El propter hoc, quia Christus fuit sine peccato, dicitur non contraxisse huiusmodi defectus, sed voluntarie assumpsisse.

Ad tertium dicendum quod Christus in huiusmodi defectibus assimilans est aliis hominibus quantum ad qualitatem defectuum, non autem quantum ad causam. Et ideo non * contraxit huiusmodi defectus, sicut et alii.

») e.v *origine trahintui.* – Tertia; *el origine trahimus* EF, *et (ct cx AC) origine contrahimus* prima.
p) *contraxerunt.* – *eontrahibil* H *et «fitkmc».*

yi *caro Qiristi.* – *Chriitus* P; ut not merço P per *Alias* i) *habuit.* Tertia; *habet.*
:] »m. – *Chrintu*• tino P, om. EG. – Pro *et alli, otii* P.

Commentaria Cardinalis Caietani

TrTL.es totus consistit in verbo *contractionis*. Nihil enim aliud venit in dubium hic nisi, an defectus corporales qui in Christo fuerunt. fuerint *contradi*: an, non fuerint contracti, sed aliter habili.

In corpore articuli unica est conclusio responsiva quae-sito: *Christus non contraxit defectus corporales, sed voluntarie suscepit.* Probatur quoad primam principalemque panem. Contractio importat ordinem effectus ad causam. Ergo illi proprie dicuntur contrahere defectus mortis, etc., qui ex debito peccati hos defectus incurrunt. Ergo Christus hos defectus non contraxit. – Antecedens probatur. Quia *con-trahcre* est *simul trahere*, effectum scilicet cum causa sua. – Prima consequentia probatur. Quia causa

mortis er horum defectuum in humana natura est peccatum. Probatur cx auctoritate, *ad Roni*, v: *Per peccatum mors*, etc. – Secunda vero consequentia probatur. Quia Christus non habuit hos defectus cx debito peccati. Probatur auctoritate Augustini.

Ultima pars conclusionis probatur. Quia potuisset, si voluisset, Christus assumere naturam absque poena: sicut assumpsit absque culpa.

II. In responsione ad secundum, nota Auctorem in theologia theologice loqui, cum dicit causam proximam mortis esse peccatum, remotam autem compositionem ex contrariis. Eonnalitcr siquidem loquitur, ubi omnino theologica est materia, qualis est ista .

•t: hō. 1^o1

• A

•G

»5i «p

• A

• ven i; \$

• v<π. o

c^ra.^'

• (ilot*. Ord «ub -Ver» .t

y

z

<

‘û-q* i»,ms m.

ARTICULUS QUARIUS

UTRUM CHRISTUS OMNES DERECTUS CORPORALES HOMINUM ASSI MERE DEBI ERIT

III J-»t. »▼, qu. I, irt. c; dut. wi. qu ti, art t, qu i; *Compend. Theol.*, cap. o λ ι π τ, c x x m i.

Q t artum sic proceditur. Videtur quod Christus omnes defectus corporales hominum assumere debuit. Dicit enim Damascenus *: *Quod est inassimptibile, est incurabile*. Sed Christus venerat omnes defectus nostros curare. Ergo omnes defectus nostros assumere debuit.

n. Praeterea, dictum est * quod ad hoc quod Christus pro nobis satisfaceret, debuit habere habitus perfectivos in anima et defectus in corpore. Sed ipse ’ ex parte animae assumpsit plenitudinem omnis gratiae. Ergo ex parte corporis debuit assumere omnes defectus.

3. Praeterea, inter omnes defectus corporales praecipuum locum tenet mors. Sed Christus mortem assumpsit. Ergo multo magis omnes defectus alios assumere debuit.

Sed contra est quod contraria non possunt simul fieri in eodem *. Sed quaedam infirmitates sunt s,^> ipsis contranae, utpote ex contrariis principiis causatae. Ergo non potuit esse quod Christus omnes infirmitates humanas assumeret.

•An. «. Respondeo dicendum quod, sicut dictum est Christus humanos defectus assumpsit ad satisfaciendum pro peccato humanae naturae: ad quod requirebatur quod perfectionem scientiae et gratiae haberet in anima. Illos igitur defectus Christus assumere debuit qui consequuntur ex peccato communi totius naturae, nec tamen repugnant perfectioni scientiae et gratiae.

Sic igitur non fuit conveniens ut omnes defectus seu infirmitates humanas assumeret. Sunt enim quidam defectus qui repugnant perfectioni scientiae et gratiae: sicut ignorantia, pronitas ad malum, et difficultas ad bonum.

Quidam autem defectus sunt qui non consequuntur communiter totam humanam naturam propter peccatum primi parentis, sed causantur in aliquibus hominibus ex quibusdam particula-

ribus causis: sicut lepra et morbus caducus, et alia huiusmodi. Qui quidem defectus quandoque causantur ex culpa hominis, puta ex inordinatione victus*: quandoque autem ex defectu virtutis formativae. Quorum neutrum convenit Christo: quia caro eius de Spiritu Sancto concepta est. qui est infinitae sapientiae et x inulis, errare et deficere non valens et ipse nihil inordinatum in regimine suae vitae exercuit.

Sunt autem tertii * defectus qui in omnibus hominibus communiter inveniuntur ex peccato primi parentis: sicut mors, fames, sitis, et alia huiusmodi. Et hos defectus omnes Christus suscepit. Quos Damascenus 4 vocat *naturales et indetractibiles* * *passiones*: naturales quidem, quia l b”l,l ** “ consequuntur communiter totam humanam naturam: indetractibiles quidem \ quia defectum scientiae et gratiae non important.

Ad primum ergo dicendum quod omnes particulares defectus hominum causantur ex corruptibilitate et passibilitate corporis, superadditis quibusdam particularibus causis. Et ideo, dum Christus curavit r possibilitatem et corruptibilitatem corporis nostri per hoc quod eam assumpsit, ex consequenti omnes alios defectus curavit.

Ad secundum dicendum quod plenitudo omnis gratiae et scientiae animae Christi secundum se debebatur, ex hoc ipso quod erat a Verbo Dei assumpta. Et ideo absolute omnem plenitudinem sapientiae et gratiae Christus assumpsit. Sed defectus nostros dispensative assumpsit, ut pro peccato nostro satisfaceret: non quia ei secundum se competerent. Et ideo non oportuit quod omnes assumeret: sed solum illos qui sufficiebant ad satisfaciendum pro peccato totius humanae naturae.

Ad tertium dicendum quod mors in omnes homines devenit ex peccato primi parentis: non autem quidam alii defectus, licet sint morte minores. Unde non est similis ratio.

3) — Otn. BDEF, *Oiristus* I ex cdironc». βĩ inordinatione victui. — inordinato victu tertia.
7) valens. — potens tertia.
3) tertii. — certi b.

t) indetractibiles. — indclractabiles h k et -iaia> c*L a et c. Cf. qu. xiv i an. 4 p.
ζi — autem F et tenia (csceptA pGr», om. 4.
r.) dum Christus curavit.- cum Christus curavit icuravcrtt P) 11 et editiones.

Commentaria Cardinalis Caietani

consistit in universalitate defectuum humanorum corporalium: an scilicet omnes assumi n Christo fuerit conveniens.

In corpore unica est conclusio responsiva quaesito: .V0/1 *fuit conveniens ut Christus assumeret omnes defectus seu infirmitates humanas*. Probatur. Christus assumpsit defectus humanos ad satisfaciendum pro peccato humanae naturae. Ergo illos tantum defectus assumere debuit qui consequuntur ex peccato communi lotiu* humanae naturae. nec tamen repugnant perfectioni scientiae et gratiae. Ergo non fuit conveniens ut omnes defectus scu infirmi-

tates humanas assumeret. — Antecedens patet. — Et prima consequentia, quoad primam partem, relinquitur clara. Quoad secundam vero, probatur: quia ad satisfaciendum pro peccato humanae naturae, requiritur satistactũr perfectus in anima scientia et gratia. Secunda autem, quia defectus sunt trifariam: quidam repugnantes perfectioni scientiae, ut ignorantia, vel gratiae, ut pronitas ad malum et difficultas ad bonum; quidam particulares, ut varii morbi; quidam communes toti humanae naturae, ut fames, sitis, fatigatio, mors, etc.

II. Ubi nota tria. Primo quod, quia rationis ordo poscit

ut wtisfactio, quae poenalis est, respondeat culpae ; ut culpae communi respondeat poena communi»: ideo in littera, ex eo quod Christus delectus poenales assumpsit nd satisfaciendum pro peccato naturae humanae, optime ut clarum intulit consequens quod solos commune-» humanae naturae defectus poenales assumere debuit.

Secundo quod, quia negatio particularium defectuum in Christo illata non erat probata, quamvis luerit probata affirmatio universalium defectuum in eodem, ex proportionem poenae ad culpam; ideo littera subiunxit rationem eximentem corpus Christi a specialibus defectibus, cx negatione causarum eorundem ad negationem eorum procedentem: cx eo quod defectus speciales aut sunt cx defectu principii vel principiorum, aut cx defectu progressus vitae, quorum neutrum in Christo locum habere potuit. Et si quis obicccrit quod possit esse aliquis horum defectuum cx tertia causa, puta cx caelo vel concursu clementi alicuius: sciat omnes huiusmodi concursus causativos morbi specialis nihil aliud esse quam delectum principii; concurrens enim causa impedit principia a naturali perfectione actionis vel passionis suae. Et ideo reducitur huiusmodi causa ad defectum virtutis formaiivae, causam positam in littera.

Tertio, quod Auctor, doctrinam suam conformem Damasceno ostendens, confirmat simul et exponit illum.

III. Sed restat hic dubium, quo pacto licuerit, ubi de defectibus corporis agitur, ignorantiam inter defectus communes computare: cum constet ignorantiam esse defectum animae.

Ad hoc dicitur quod Auctor, licet tractet de defectibus corporis, inserit tamen universalem doctrinam de delectibu* humanis qui non debuerunt assumi a Christo, ut ex universalis regula habeatur discretio inter defectus etiam corporis qui debuerunt vel non debuerunt assumi. Et hoc propter pronitatem ad malum et difficultatem boni: quoniam *alia est lex in membris humanis, repugnans legi mentis* ., secundum quam *proni sunt sensus hominis ad malum* *, et *non quod volumus bonum, hoc agimus*

Id autem quod de ignorantia admiscetur, exempli gratia positum est.

Sed quia haec responsio dicta secundum eundem contextum separat, dum ignorantiam ut exemplum, pronitatem vero ad malum et difficultatem ad bonum vere interpretatur: aliter dicitur quod per ignorantiam hic intelligitur

complexio corporalis causativa ignorantiae. Nascuntur siquidem aliqui inepti ad scientiam: sicut alii inclinati ad iram, et huiusmodi.

Sed hoc minus consonat litterae dividenti contra defectus repugnantes perfectioni scientiae vel gratiae, defectus corporis speciales. Constat autem has complexiones exorbitantes a temperantia humanae medietatis, inter speciales computari defectus.

Unde dicendum est quod ignorantia dupliciter sumi potest. \ el secundum se: et sic est defectus, non corporis, sed animae, sicut scientia; *contraria* enim *circa idem nata sunt Jieri* . Vel secundum suam causam occasionalem communem toti naturae humanae. Et sic est defectus tenens sc ex parie corporis: quoniam ex hoc ipso quod anima lit in corpore, non recipit influxum scientiae a superioribus. et manet ignorans. In cuius signum, statim quod n corpore separatur anima, perficitur scientia infusa a superioribus. Christus autem, licet susceperit animam in corpore, non suscepit tamen defectum scientiae concomitantem animam cx hoc quod fit in corpore: quoniam ab initio eius anima repleta est et beata et infusa scientia, ut patet cx ante ' dictis. Et ideo inter defectus corporis, hoc est sc tenentes cx parte corporis, computata est hoc in loco ignorantia.

IV. In responsione ad secundum, perspicaciter vide quod animae Christi secundum sc debebatur plenitudo nmnis gratiae et scientiae, cx hoc ipso quod erat assumpta a Verbo: est enim hoc sumptum ex loan.1 % *Vidimus eum plenum gratiae et veritatis, quasi t'nigenituin a Patre*. Et docemur vx hoc non ^olum differentiam intentam m littera inter scientiam ac gratiam, et defectus, quod illae debebantur animae Christi secundum se, hoc est ob propriam perfectionem, isti vero solum propter aliud, hoc est satiMactionem et exemplarii*tern, etc.: sed etiam quod non sunt duo miracula gratia unionis et gratia sirtutum in anima Christi; sed, sicut in naturalibus gencran» dat una generatione formam et consequentia ad formam, ita in mysterio incarnationis assumens dat gratiae et scientiae plenitudinem ut consequentia assumptionem. Et propterea, sicut debentur genito concomitantia formam debito naturali. ita debetur assumptae animae plenitudo gratiae et scientiae debito quasi naturali, seu connatural^ ordinis: connaturalis quippe est assumptae animae plenitudo gratiae et scientiae.

• *AJ* /Mu cap. vu., venu
• *Gm.* cap. tip. ven 31.
• *AJ Rn*»,., cap. vu., ver», to

• Ar«ut *Cuti.* itu, t £

• Qu. III. m l

QUAESTIO DECIMAQUINTA

DE DEFECTIBUS PERTINENTIBUS AD ANIMAM
QUOS CHRISTUS IN HUMANA NATURA ASSUMPSIT

IN DECEM ARTICULOS DIVISA

• AficM Qi/j
i4p Otii, S. x

• Cf. irod. u v, In.

Qm. «П. *»• *.

Ver» «4-

Deinde considerandum est de defectibus pertinentibus ad animam ♦
Et circa hoc quaeruntur decem.
Primo: utrum in Christo fuerit peccatum.
Secundo: utrum in eo fuerit fomes peccati.
Tertio: utrum in eo fuerit ignorantia.
Quarto: utrum anima eius fuerit passibilis.

Quinto: utrum in eo fuerit dolor sensibilis.
Sexto: utrum in eo fuerit tristitia.
Septimo: utrum in eo fuerit timor.
Octavo: utrum in eo fuerit admiratio.
Xono: utrum in eo fuerit ira.
Decimo: utrum simul fuerit viator et comprehensor.

ARTICULUS PRIMUS

I IRIM IN CHRISTO ITERU PECCATI M

Supr». qu. iv, ^rL 6, «d j»; qu. ti», «n. ?j infra, qu. n»i, »rt. 111 ut, qu. n. art. i,»J i;
Jiat. xKi. qu. t, m. i, «J S; «i. 3, qu* I.

«b primum sic procediiv. Videtur quod in Christo fuerit peccatum. Dicitur enim in Psalmo *: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti 3? Lunge a salute mea verba delictorum meorum.* Haec autem verba ex persona ipsius Christi: ut patet ex ipse ea in cruce protulit *. Ergo videtur quod in Christo fuerint delicta.
m. PRAETEREA. *Jfom.* \ * dicit ApoStolUS quod *in Adam omnes peccaverunt*: scilicet quia in eo originaliter fuerunt ». Sed etiam Christus originaliter fuit in Adam. Ergo in eo peccavit,
3 Praeterea, Apostolus dicit. *Heb.* n *, quod *in eo in quo Christus passus est et tentalus, tens est et his qui lentantur auxiliari.* Sed maxime indigebamus auxilio eius contra peccatum. Ergo videtur quod in eo fuerit peccatum.
Praeterea. II Cor. x * dicitur quod *Deus eum qui non noverat peccatum*, scilicet Christum, *pro nobis Jecit peccatum.* Sed illud vere est quod a Deo factum est. Ergo in (Iristo vere fuit peccatum.
5. Praeterea, sicut Augustinus dicit, in libro *de Apone Christiano* *, *in * homine Christo se nobis ad exemplum praebuit Illius Dei.* Sed homo indiget exemplo non solum ad recte vivendum, sed etiam ad hoc quod poenitent de peccatis. Ergo videtur quod in Christo debuit esse peccatum, ut. de peccatis poenitendo, poenitentiae nobis daret exemplum.
Sed contra est quod ipse dicit, loan, vnt ♦ *Quis ex vobis arguet me de peccato?*

Kispondeo dicendum quod, sicut supra* dictum *q. e<t. Christus suscepit defectus nostros ut pro nobis satisfaceret; et veritatem humanae naturae comprobaret; et ut nobis exemplum virtutis fieret. Secundum quae tria manifestum est quod delectum peccati assumere non debuit. Primo enim \ peccatum nihil operatur ad satisfactionem: quinimmo virtutem satisfactionis impedit; quia, ut dicitur *Ecdi.* xxxiv *, *dona iniquorum non probat Altissimus.* Similiter etiam ex peccato non demonstratur xeritas humanae naturae: quia peccatum non pertinet ad humanam naturam, cuius Deus est causa; sed magis est contra naturam *per seminatimiern diaboli* introductum, ut Damascenus dicit *. Tertio, peccando exempla virtutum ꝑ praebere nun potuit: cum peccatum contrarietur virtuti. lût ideo Christus nullo modo assumpsit delectum peccati, nec originalis nec actualis: secundum illud quod dicitur I Pel. ii *: *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius* *.

Ad primum Irgo dicendum quod, sicut Damascenus dicit, in ill libro*, diciturI aliquid de Christo, uno modo, secundum proprietatem naturalem et hypostaticam, sicut dicitur quod Factus ' est homo, et quod pro nobis passus est; alio modo, secundum proprietatem personalem et habitudinalcm. prout scilicet aliqua dicuntur de ipso in persona nostra quae sibi secundum se nullo modo conveniunt. Unde et inter septem regulas Tichonii. quas ponit Augustinus in III *de Doct. Christ.* *. prima ponitur *de Domino et eius ' J; IIXI*

a) ut quid dercliquuU. — mt aJJunt Et-jr, ijWJrr inf Joreliquiftl GUI. repicc in me quare dcreliquuti chikine». p) fuerunt. — omnef fuerunt BE. y) quctd. — «E a ct tert/a; quia. ſ) in. — P; quod i»t.- Pk» exemplum, vitae exemplum F, exemplum vitae tertia prectcr G, Si-MMAC TitKOV. D. Thgmak T. VJ1I.

«) enim. — quidem quia P. ζ) exempla rtrtutum. — exempla virtatit cJ. a. exemplum virtuti* tenu. rj a*»-... dut. — Om. rertia. f,l dicitur. - dupliciter dicitur DF ct tertii. q factat. — Otriibi» factu G, Dtukfactus E ct utt»ra kn <.

corpore, cum scilicet *Christi et Ecclesiae una persona aestimatur*. El secundum hoc, <Jirislus ex persona membrorum suorum loquens dicit, *verba delictorum meorum*: non quod in ipso capite delicta fuerint.

An secundi M dicendi m quod, sicut Augustinus dicit, X *super Cen. ad lift.* *, non omni modo (Christus fuit in Adam, et in aliis Patribus, quo nos ibi fuimus. Xos enim luimus in Adam secundum rationem seminalem, ct secundum corpulentam substantiam: quia scilicet, ut ipse ibidem dicit, *cum sit in semine et risibilis ' corpulentia el invisibilis ratio, utrumque cucurrit ex Adam. Sed Christus visibilem carnis substantiam de carne* 17r-*ginis sumpsit: ratio vero conceptionis eius non a semine virili, sed longe aliter, ac desuper venit*. l nde non luit in Adam secundum seminalem rationem, sed solum secundum corpulentam substantiam. Et ideo Christus non accepit active ab \dam naturam humanam, sed solum materialiter, active vero a Spiritu Sancto: sicut et ipse \dam materialiter sumpsit corpus ex limo terrae. active autem a Deo . Et propter hoc Christus non peccavit in Adam, in quo fuit solum secundum materiam.

Ad tertu m dicendum quod Christus sua tentatione el passione nobis auxilium tulit * pro

nobis satisfaciendo. Sed peccatum non cooperatur ad satisfactionem μ. sed magis ipsam itnpe- dit, ut dictum est ♦ Et ideo non oportuit ut peccatum in se haberet, sed quod omnino esset purus a peccato: alioquin. poena quam sustinuit fuisset sibi debita pro peccato proprio.

Ad qi artim dicendum quod Deus *fecit Christum peccatum*, non quidem ut in se peccatum ' haberet, sed quia fecit eum hostiam pro peccato: sicut Osce iv ♦ dicitur, *Peccata populi mei comedent*, scilicet sacerdotes, qui secundum legem comedebant hostias pro peccato oblatas ♦ Et secundum hunc modum dicitur Isaiae t.iii *, quod *Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum*: quia scilicet cum tradidit ut esset hostia pro peccatis omnium hominum.

Vel, *Jecit eum peccatum*, idest, *habentem similitudinem carnis peccati*, ut dicitur *Horn.* vm *. Et h<»c propter corpus passibile et mortale quod assumpsit.

Ad quinti m dicendum quod poenitens laudabile exemplum dare potest, non ex eo quod peccavit, sed in hoc quod voluntarie poenam sustinet ' pro peccato. Unde Christus dedit maximum exemplum poenitentibus, dum non pro peccato proprio, sed pro peccatis aliorum voluit poenam subire.

«) *ct visibilis.* – Tertia; *risibili*» i), *inriiibilis cvai.* Pro *cucurrit, currit* omne.; <l. qu. tñiiv (h. m -, ?M. auArillum tulit. – *auxiliatus est* editione-. p) *satisfactionem.* Terti»-. *satisfaciendum* Pro </μ »i, »1-*th/actfoncm* cd. a.

v) prviJfMii. F ct ltrUJ' .r/0pu4 D. *aliquid peccati* »C, *aliquid* ceteri. Q *poenitem ftjuntarif poenam sustinet.*- P; io, *ed *roluntariu/, cetera terti*»; /ncfiitcutibuf... *pbena*· *sustinuit voluntarius* ceteri.

Commentaria Cardinalis Cafetan!

Titulus clarus est. In corpore est una conclusio responsiva quaerito: *Christus nullo modo absumpsit de foetum peccati*. Probatur. Defectus awumpti .l Christo sunt assumpti ad tria- hoc est. ad satisfaciendum pro natura humana: ad comprobendam suam humanitatem; et ad

exemplum virtutis. Sed defectus peccati nd nihil horum valet. Ergo. Maior patet ex primo ardeulo praecedentis quaestionis. – Minor siogillalim quoad singulas partes clare probatur in littera: ita ut non rit opus exponere.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM IX CHRISTO IT ERIT FOMES PECCXTI

Infra, qu. xrm, «rt. 3» I; Theol. cap. ccrar.

igjpl» SI : : NDUM >IC PROCEDAI R. Videtur qth-d ^Hn Christo fuerit fomes peccati. Ab eodem enim principio derivatur fomes peccati, et passibilitas corporis sive mortalitas: scilicet ex subtractione originalis iustitiac, per quam simul inferiores vires animae subdebantur rationi, et corpus animae. Sed in Christo fuit passibilitas corporis et mortalitas. Ergo etiam in eo fuit fomes peccati.

2. Praeterea, sicut Damascenus dicit, in III libro *beneplacito divinae voluntatis permittebatur caro Christi pati et operari quae propria*. Sed proprium est carni ut concupiscat delectabilia

sibi. Cum ergo nihil aliud sil fomes quam concupiscentia, ut dicitur in Glossa *, *Jiam.* vu **, * l.o videtur quod in Christo fuerit fomes peccati.

3. Praeterea, ratione fomitis a *caro concupiscit adversus spiritum*, ut dicitur *Galat.* v ♦ Sed tanto spiritus ostenditur essu fortior et magis dignus corona, quanto magis super·5 hostem, scilicet concupiscentiam carnis, dominatur: secundum illud II *l im.* u *; Aoi: *coronabitur nisi qui legitime ' v«* * '*certaverit*. Christus autem habuit fortissimum et victoriosissimum spiritum, et maxime dignum corona: secundum illud *Apoc.* \i *: *Data est ei* * v*A ? *corona, ct exivit vincens, ut vinceret.* \ idelur ergo

a) *fomihs.* – *peccati* addit tortu pr/ctor G.

mpr. – *superat* [*superat tuper* pG) tertia, ct om. nxw *dotrn*·
l *natur.*

quod in Christo debuerit esse maxime tomes peccati.

sH) contra isi quod dicitur Maith. i ♦ *Quod in ea natum est, dc Spiritu Sancto esi.* Sed Spiritus Sanctus excludit peccatum, et inclinationem peccati, quae importatur nomine fomitis. Ergo in Christo non luit fomes peccati.

Respondeo dices dim quod, sicut supra* dictum est, Christus perfectissime habuit gratiam et omnes virtutes. Virtus autem moralis quae est in irrationali T parte animae, eam facit rationi esse subicctam. et tanto magis quanto perfectior fuerit virtus: sicut temperantia concupiscibilem, et fortitudo et mansuetudo irascibilem, ut in Secunda Parte* dictum est. Ad rationem autem fomitis pertinet inclinatio sensualis appetitus in id quod est contra rationem. Sic igitur patet quod, quanto \irtus fuerit magis in aliquo perfecta, tanto magis debilitatur in eo \is fomitis. Cum igitur in Christo fuerit xirtus secundum perfectissimum gradum, consequens est quod in eo fomes peccati non fuerit: cum etiam iste defectus non sit ordinabilis nd satisfaciendum, sed potius inclinat 5 ad contrarium satisfactioni.

Ad primum ergo dicendum quod inferiores vires perlinentes ad sensibilem appetitum, naturaliter sunt obedibiles rationi: non autem xires corporalés. xcl humorum corporalium, vel etiam ipsius animae vegetabilis, ut patet in l *Ethic.* r Et ideo

perfectio virtutis, quae est secundum rationem rectam, non excludit passibililatem corporis: excludit autem fomitem peccati, cuius ratio consistit in resistentia sensibilis l appetitus ad rationem.

\d seci xdum dicendum quod eam naturaliter concupiscit id quod est sibi delectabile, concupiscentia appetitus sensitivi: sed caro hominis, qui est animal rationale, hoc concupiscit secundum modum et ordinem rationis. Et hex: modo caro Christi. concupiscentia appetitus sensitivi, naturaliter appetebat escam et potum et somnum, ct alia huiusmodi quae secundum rationem rectam appetuntur: ut patet per Damascenum, in III libro*. Ex hoc autem non sequitur quod in Christo fuerit fomes peccati, qui importat concupiscentiam delectabilium praeter ordinem rationis.

Ai> tertiiM dicendum quod fortitudo spiritus aliqualis ostenditur ex hoc quod resistit concupiscentiae carnis sibi contrariantis: sed maior fortitudo spiritus ostenditur si per eius virtutem totaliter comprimatur ne contra spiritum concupiscere possit. Et ideo hoc competebat Christo, cuius spiritus summum gradum fortitudinis attingerat. Et licet non sustinuerit impugnationem interiorem cx parte fomitis, sustinuit tarnen exteriorem impugnationem ex parte mundi et diaboli, quos superando victoriae coronam promeruit.

y) *irrjtionalii.* – Ea cl per *Altat* in»i o l*; r.t/j'ortj/A
inclinat. tMchnft p,
tj) **tntibilh.* – *trntualb* l· cl tvn'â

U camgr/matirr. – *c.trv* FI – l*n nwnrpsrrrc. ron»
cupnccntlne DE, iwMiMffi.fnf/.mi G. coucxfôc/nha HE

Commentaria Cai*Jinulis Caietani

n titulo, /bwie< *peccati* importat inclinationem appetitus sensitivi in id quod contrariatur rectae rationi: puta in superfluam delectationem, in cxcasM'om cupiditatem. ct similia.

In corpore unica est concludo responsive quaesito: *In Christo non fuitfomes peccati.* Probatur dupliciter. Primo, sic Virtus moralis facit irrationalem partem animae, tn qua eft, rationi esse subtectam*. et tanto magis quanto perfectior fuerit. Ergo, quanto virtus in aliquo fuerit magis perfecta, tanto magis in eo debilitatur vis fomitis. Ergo in Christo non fuit forne* peccati. – Antecedens declaratur m temperantia et mansuetudine. – Prima consequentia probatur. Quia ad rationem fomitis pertinet inclinatio appetitus sensualis in id quod est contra rationem. – Secunda vero: quia in Christo fuit virtus secundum perfectissimum gradum. Quod probatur: quia Christus perfectissime habuit gratiam cl omnes virtutes morales.

Secundo probatur conclusio principalis, quia iste defectus non est ordinabilis ad satisfaciendum, sed potius inclinat ad contrarium satisfactioni. Ergo non debuit assumi a Christo. Et patet sequela cx praecedentibus .

II. Occurrit hic dubium, quin, secundum primam rationem in littera allatam, sequitur quod non solum in Christo, sed etiam in puris hominibus, puta Ioannc Ba-

ptista. non luerit fomes peccati. Quia in ipso a principio luerunt virtutes perfecte, non solum in habitu, ut sunt in pueri-, baptizatis, sed in exercitio: cum luerit tantae perfectionis ut *lustitia* appellatus sit. ut dicit Glossa .i. in verbo * tarmi. *Justitia*, ubi .scriptum est *: *iustitia ante eum ambulabit.* **

Ad hoc dicitur quod differentia inter animam Christi cl aliorum est quod anima Christi est secundum quod erant animae in statu innocentiae, quantum ad elongationem a peccato: animae vero reliquorum, quantumcumque sanctificatorum in utero, in hac vita sunt sicut anima *hominis qui incidit in latrones "*, ct non solum *spoliatus* * j'.. *. *est gratuitis, sed vulneratus in naturalibus* *. Et ideo in anima Christi, secundum se, sola naturalis inclinatio partis sensitivae in bonum sibi consonum erat per virtutem subijcienda perfecte rationi, ut nulla fomitis ratio maneret in eo. In aliis autem non solum est naturalis inclinatio partis sensitivae in bonum sibi consonum, sed talis Inclinatio est vulncrata. Et propterca non suihcit in aliis ad tollendum fomitem perfectio virtutis; sed speciali est opus gratia sic sanante ut extincuu sit fomes peccati. Quod soli Beatae Virgini m hac sita coneexsum credimus. Non sequitur igitur cx processu litterae quod perfectio virtutis regulariter tollat fomitem: sed quod perfectio virtutis m Christo infert in ipso non fuis&c fomitem.

• Ah. pr»«cU :
qa Kir. tn .l,4.

ARTICULUS TERTIUS

I TRDM IN CHRISTO I I ERIT IGNORANTIA

111 dūu IV, qu. », nrt. s; Expo», lilt.; De Verit., qu. xx, an 4, aJ 11, 12; Cutnftnd. Tncul., c*p. txxtn.

d tertium sic proceditur. \ idetur quod in Christo fuerit ignorantia. Illud enim vere fuit in Christo quod sibi competit secundum humanam naturam, licet non competat secundum dix inam : sicut passio et mors. Sed ignorantia convenit Christo secundum humanam naturam: dicit enim Damascenus, in l,l Mro *l Φι°Λ ignorantem ct servilem assum-psit naturam. Ergo ignorantia vere fuit in Christo.

2. Praeterea, aliquis dicitur ignorans per no-titiae defectum. Sed aliqua notitia defuit Christo: dicit enim Apostolus, II Cor. \ *: Eum qui non novit peccatum, pro nobis peccatum fecit. Ergo in Christo fuit ignorantia.

3. Praeterea, Isaiae mii * dicitur: Antequam sciat puer vocare patrem smon et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci. Puer autem ille est Christus. Ergo in Christo fuit aliquarum rerum ignorantia.

Sed contra, ignorantia per ignorantiam non tollitur. Christus autem ad hoc venit ut igno-rantias nostras auferret: venit enim ut illuminaret his qui in tenebris el in umbra mortis 3 sedent * Ergo in Christo ignorantia non luit.

Respondeo dicendum quod, sicut in Christo fuit plenitudo gratiae et virtutis, ita in ipso fuit ple-n,lu° omnis scientiae, ut ex praemissis ' patet. Sicut autem in Christo plenitudo gratiae ut vir-tutis excludit peccati fomitem, ita plenitudo scien-tiae excludit ignorantiam, quae scientiae oppo-nitur. Unde, sicut in Christo non fuit fomes peccati, ita non fuit in eo ignorantia.

Ad PRIMUM ERGO DICENDUM quod natuni a Chri-sto assumpta potest dupliciter considerari. Uno modo, secundum rationem suae speciei. Et se-cundum hoc dicit Damascenus eam esse igno-rantem el servilem. Unde subdit: Nam serra est

quidem hominis natura eius qui fecit ipsam. Dei*. et non habetfuturorum cognitionem. Alio modo potest considerari secundum illud quod habet ex unione ad hypostasim divinam, ex qua T habet plenitudinem scientiae el gratiae: secundum il-lud Ioan i *: Vidimus eum. quasi Unigenitum a Patre. plenum gratiae et veritatis. Et hoc mo-do natura humana in Christo ignorantiam non habuit.

An secundi m dicendi m quod Christus dicitur non novisse peccatum, quia nescivit per expe-rientiam. Scivit autem per simplicem notitiam.

Ad tertium DtcENOt m quod Prophetu ibi lo-quitur de humana Christi scientia. Dicit ergo Antequam sciat puer, scilicet secundum humani-tatem, vocare patrem suum, Joseph, qui pater fuit putative ', ct matrem suam, scilicet Mariam, au-feretur fortitudo Damasci. Quod non est sic in-terelligendum quasi aliquando fuerit homo et hoc nesciverit: sed. antequam sciat, idest, antequam fiat homo scientiam habens humanam, auferetur vel, ad litteram, fortitudo Damasci et spolia Sa-mariae, per regem Assyriorum ; vel, spiritualiter, quia, nondum natus, populum suum sola invoca-tione salvabit, ut Glossa Hieronymi exponit.

Augustinus tamen, in Sermone de Epiph.*j dicit hoc esse completum in adoratione Mago-rum. Ait enim: Antequam per humanam carnem humana verba proferret, accepit virtutem Damasci, scilicet divitias, in quibus Damascus praesumebat: in divitiis autem principatus auro defertur. Spolia vero Samariae Udem ipsi erant. Samaria namque pro idololatria ponitur: illic enim populus ad idola colenda conversus est. Haec ergo prima spolia puer idololatriae detraxit. Et secundum hoc in-teliigitur: antequam sciat puer, idest, antequam ostendat se scire.

3) et in umbra martii. — F ct terti*; mortif ct umbra.
β) Dei. — Dei scilicet P.
γ) qua. — <2 ct terti* praeter G ; quo.

δ) ergo. — enim P.
:) loHyh.. yulativt. icilicft fatph qtti pater dut fuit putativui P; scilicet etiam cetera teril»; scilicet ente Mariam om. be.

Commentaria Cardinalis Caictani

In LUS clarus est. — In corpore una est conclusio: In Christo non fuit ignorantia. Probatur. Sicut in Christo fuit plenitudo gratine et virtutis, ita fuit plenitudo omnis scientiae. Ergo, sicut prima plenitudo excludit fomitem peccati, ita secunda excludit ignorantiam. Ergo in Christo non fuit ignorantia.

Prima consequentia probatur. Quia ignorantia opponitur plenitudini scientiae. — Secunda: quia non fuit fomes pec-cati in Christo.

II. In responsione ad tertium, adverte, Noviiic, quod trium expositionum verborum Isaiac quae in littera po-

nuntur, duae primae conveniunt in hoc quod Iv antequam puer sciat exponunt: Antequam Deus fiat puer sciens, hoc est. Antequam incantetur habens matrem ct patrem pu-tativum. In hoc enim sensu veriticator tam litteralis ex-positio. quod rex Assyriorum auferret spolia ante incar-nationem Filii Dei ; quam spiritualis, quod Filius Dei. ante incarnationem invocatus, cibaret populum suum.

Tertia autem post incarnationem exponit: quod ly ante dicat ordinem temporis secundum aetatem infantilem Iesu Christi.

•Plt*»,qa 1
•n 31 40. »
•sn. ».

•Qu XIV.Art.

• Intérim, i

• An. x.

• lib tu
Ź IEd. Tei

• Op «'

• V<rd» M.

• Op «'

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM ANIMA CHRISTI FUERIT PASSIBILIS

Ili *Sent.*, d<*. 11«, qu. 1. «rt. 2, qu* 1, a; d»t. xv, qu. it. on. 1, qu* 3; dbL mtrn, l tpox. lift.; ZV »7r/t, qu. xxvi, «rt. 8; *CampenJ. Cheol.*, cap. ccxxxxti; *Jn Joan.*, ap, x»i, l@ct. v; »p. x!», lœet. tr.

Q t a r t i m sic proceditur. Videtur quod anima Christi non fuerit passibilis. Nihil enim patitur nisi a fortiori: quia *agens est* praestantius *patiente*, ut patet per Augustinum. XII *super (ten ad liti.* ♦ ct per Philosophum, in III *dc Anima* *. Sed nulla creatura fuit praestantior quam anima Christi Ergo anima Christi non potuit ab aliqua creatura pati. Et ita non fuit passibilis: frustra cnim fuisset in eo potentia patiendi, si a nullo pati potuisset.

2. Praeterea, Tullius, in libro *de Tusculatt.* *Qtiaest.* *, dicit quod passiones animae sunt *quaedam aegritudines*. Sed in anima Christi non fuit aliqua aegritudo: nam aegritudo animae sequitur peccatum, ut patet per illud Psalmi 1: *Sana animam meam: quia peccari tibi.* Ergo in Christo non fuerunt animae passiones.

3. Praeterea, passiones animae videntur idem esse cum fomite peccati: unde apostolus, *Rom.* vu *t vocat eas *passiones peccatorum*. Sed in Christo non luit fomes peccati, ut supra dictum est. Ergo videtur quod non luerint in eo animae passiones. Et ita anima Christi non fuit passibilis.

Sed contra est quod in Psalmo ' dicitur ex persona Christi: *Repleta est malis anima mea*: non quidem peccatis, sed humanis mulis, *idest doloribus*. ut Glossa* ibidem exponit. Sic igitur anima Christi fuit passibilis.

Respondeo dicendum quod animam in corpore constitutam contingit pali dupliciter*: uno modo, passione corporali; alio modo, passione animali. Passione quidem corporali patitur per corporis laesionem. Cum enim anima sit forma corporis, consequens est quod unum sit esse animae ct corporis: et ideo, corpore perturbato per aliquam corpoream passionem, necesse est quod anima per accidens perturbetur, scilicet quantum ad esse quod habet in corpore. Quia igitur corpus Christi fuit passibile et mortale, ut supra * habitum est, necesse fuit ut etiam anima eius hoc modo passibilis esset.

3 Passione autem animali * pati dicitur anima secundum operationem quae vel est propria animae, vel est principalius animae quam corporis. Et quamvis etiam secundum intelligere et sentire dicatur hoc modo anima aliquid pati, tamen, sicut

In 2° Vm. III Secunda Parte * dictum est, propriissime dicuntur passiones animae affectiones appetitus sen-

sitivi: quae in Christo fuerunt, sicut et cetera quae ad naturam hominis pertinent. Unde Augustinus dicit, XIV *de Civ. Dei* *: *ipse Dominus, m forma servi agere vitam dignatus, humanitus adhibuit eas, ubi adhibendas esse indicavit. Neque enim in quo verum erat hominis corpus et verus hominis animus, falsus erat humanus affectus.*

Sciendum tamen > quod huiusmodi passiones ? aliter fuerunt in Christo quam in nobis, quantum ad triu. Primo quidem, quantum ad obiectum. Quia in nobis plerumque huiusmodi passiones feruntur ad illicita: quod τ in Christo non T luit Secundo, quantum ad principium. Quia huiusmodi passiones frequenter in nobis praeveniunt indicium rationis: sed in Christo omnes motus sensitivi appetitus oriebantur secundum dispositionem rationis Inde Augustinus dicit, XIV *dc Civ. Dei* *, quod *hos motus, certissimae dispensationis gratia, ita cum voluit Christus suscepit animo humano, sicut cum voluit factus est homo.* Tertio, quantum ad effectum. Quia in nobis quandoque huiusmodi motus non sistunt in appetitu sensitivo, sed trahunt rationem. Quod in Christo non fuit: quia motus naturaliter humanae carni convenientes sic ex eius dispositione in appetitu sensitivo manebant quod ratio ex his nullo modo impediabatur facere quae conveniebant. Unde Hieronymus dicit, *super Matth.* ., quod *Dominus noster, ut veritatem assumpti probare! hominis, vere quidem contristatus est: sed, ne passio in animo illius dominaretur, per propassionem dicitur quod « coepit contristari »*: ut passio perfecta intelligatur quando animo, idest rationi, dominatur: *propassio* autem, quando est inchoata in appetitu sensitivo, sed ulterius non se extendit.

Ad primi,m ergo dicendum quod anima Christi poterat quidem resistere passionibus, ut non ei supervenirent: praesertim virtute divina. Sed propria voluntate sc passionibus subiiciebat, tam corporalibus quam animalibus.

Adsecundi m dicendum quod Tullius ibi loquitur secundum opinionem Stoicorum, qui non vocabant passiones quoscumque motus appetitus sensitixi. sed solum inordinatos. Tales autem passiones manifestum est in Christo non fuisse.

Vi> tertii m dicendum quod *passiones peccatorum* sum motus appetitus sensitix i in illicita tendentes. Quod non fuit in Christo: sicut nec fomes peccati.

o animait. – EFa et tenu; *naturali*.
β) tamen. – HI; *tamni* <u editiones, *autem* cJ. a. enim ceteri

γ) quoX – I ct terti*; *quot*; pm /uit, fuerunt >D ct 4.

Commentaria Caislinalie Caiotani

• c* II, J \ titulo *passibitilas* ut wn.it sumenda est. In corpore articuli duo fiunt: primo, respondetur quaerito; secundo, declaratur responsio .

Quoad prirnum, primo, distinguitur dc passione animae coniunctae corpori : vel corporali, vel animali.

Secundo, declaratur terminus primus: quid scilicet est animam pali **passione corporali**.

Tertio, respondetur secundum talem passionem quae-sito una conclusione: *Anima Chrhti fuit passibilis pas-sione corporati*. Probatur. Corpus Christi fuit passibile el mortale. Ergo necesse fuit mimam esse passibilem. – Patet consequentia cx terminis declarati».

Quarto, declaratur alter terminus: quid scilicet est .mi-mam pati passione animali. Et hic distinguitur: vel pro-prie; vel propriissime.

Quinto, respondetur iu.xfa talem passionem quaesito unica conclusione; *Anima Christi fuit passibilis passione*

animali. Probatur, \lfectiones appetitus sensitivi fuerunt in Christo. Ergo. – Antecedens probatur dupliciter. Primo, quia pertinent ad naturam hominis. Secundo, auctoritate Augustini.

II. Quoad secundum, declaratur secunda conclusio rc-sponsna: qualiter ct quales fuerint passioncs animales fn Christo. Et ponitur triplex differentia. secundum triplicem modum quo deordinantUr passione*: vel cx parte obiecti ; vcl principii; vel effectu*, ha quod eummn dilfercnlhe consistit inter pa^iones esse ordinatas, vel inordinatas. Et illae quidem in hoc proposito vocantur *passiones*: istac autem *propassione^*. Et ideo, cum dc Domino Iesu Christo sermo est. ne cuiusquam aures offendamus, *animales pas-siones* negamu*. *propassiones* autem asserimus in Chriitô fuisse, Hieronvmum imitante* dicentem * de Christi tri-shtia: *Non passio, sed propassio est.*

• Qu : aJ ».

ARTICULUS QUINTUS

I TRIM I\ CHRISTO 11 ERIT XERES DOEOR >E\SIBILIS

lit *Sent*, d»rr» qu. n, tI qu. i; i,yo^ . Lu.; De *Vfrit.*, qu. un, «n. ft, -d S; *Co^p<nd. 7hnl.*. c>p, eruxrl.

ggpD qlintim mc prociidiiiR. \ idetur quod in Christo non luerit verus dolor sen-sibilis. Didit enim Hilarius, in X *de Trin.* *; *Cum pro Christo mori vita sit, quid ipse in mortis sacramento doluisse aestiman-dus est, qui pro se morientibus vitam rependit?* IÀ infra’ dicit: *Unigenitus Deus hominem rerum, non dejiciens a sc Deo, sumpsit: in quo. quamvis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut suspensio elevarct, afferrent qui-dem haec impetum passionis, non tamen dolorem ‘ inferrent.* Non igitur in Christo fuit verus dolor.

2. Praeterea, hoc proprium videtur esse carni in peccato conceptae, quod necessitati doloris subiaceat. Sed caro Christi non esi cum pec-cato concepta, sed ex Spiritu Sancto in utero virginali. Non ergo subiacuit necessitati patiendi dolorem.

3. Praeterea, delectatio contemplationis dix i-noruin diminuit sensum doloris, unde et mar-tyres in passionibus suis tolerabilius dolorem T sustinuerunt cx consideratione dix ini amoris. Sed anima Christi summe delectabatur in contempla-tione Dei, quem per essentiam videbat, ut supra* dictum est. Non ergo poterat sentire aliquem do-lore*m*.

Sed contra est quod Isaiae un * dicitur: *Iere languores nostros ipse tulit, cl dolores nostros ipse portavit*

Respondeo dicendum quod, sicut patet e\ his quae in Secunda Parte * dicta sunt, ad xeritatem doloris sensibilis requiritur laesio corporis et sen-

sus laesionis. Corpus autem Christi laudi poterat: quia erat passibile et mortale, ut supra * habitum £4>C’»M^ est. \ec deluit ei sensus laesionis: cum anima Christi perlecte haberet omnes potentias natu-rales. (nde nulli dubium debet esse quin in Chri-sto luent \crus dolor.

An primi m ergo dicendi*m* quod in omnibus illis verbis, ut similibus, Hilarius a carne Christi non veritatem doloris, sed necessitatem excludere intendit. I nde post praemissa verba subdit *: ‘s<m. J *Xcque enim, cum sitivi! aut esurivit aut flevit, bi-bisse Dominus aut manducasse aut doluisse mon-stratus est: sed ad demonstrandam corporis verita-tem corporis consuetudo suscepta est, ita ut, natu-rae nostrae consuetudine, consuetudini sit corporis satisfactum. l’ei. cum potum aut cibum accepit, non se necessitati corporis, sed consuetudini tribuit.* El accepit *necessitatem* per comparisonem ad cau-sam primam horum defectuum, quae est pec-catum. ut supra dictum est: ut scilicet ea ra- ,o*^AA,> tione dicatur caro Christi non subiacuisse neces-sitati horum defectuum, quia non luit in ea ‘ ‘ peccatum. Unde subdit*: *Habuit enim*, scilicet ’s * Christus, *corpus, sed : originis suae proprium: neque ex vitiis humanae conceptionis existais, sed in formam corporis nostri, virtutis suae potestate, subsistens.* Quantum tamen ad causam propin-quam horum defectuum, quae est compositio contrariorum, caro Christi subiacuit necessitati horum defectuum, ut supra* habitum est.

An secundum dicendum quod caro in peccato concepta subiacet dolori non solum ex necessi-

X) *infra*. – PF, i/a I, *idea* ceteri. – *verum* F ct *tertia*; *naturam*. – Dca icrtia; *IUus*.
dalorm. – *fjstrmnii* addit tertù.
7) *didarm. pasaiantm* cd. a, *dolom* aotc *tolerabilius* ISCD, «»m. EGH et editione*.
5) i ontw. *portavit*. ~ Îvre *Jnlarcs nastn-» ipu portavit* F; iîs» el *tertia* aed *tulit*.

t) ea. – Tertia; ro.
O *scilicet Chriituc. corpus. ted*. – Tertia praeter G; *scilicet cssrpus Christus (Christus corpwc aG)* G. corpiia *Christi secundum* ceteri. – *proprium* l: ct unia; *propositum*. – *in formam* tertia praeter P; in /arma. – *pointât-! F* ct *tertia*; *puritate*

QUAESTIO XV, ARTICULUS VI

igt

tote naturalium principiorum, sed etiam ex neccsitate reatus peccati. Quae quidem necessitas in Christo non fuit: sed solum necessitas naturalium principiorum.

Ad tertum dicendum quod, sicut supra * dictum est, virtute divinitatis Christi dispensative

Common tartu Cardinali« Caietani

mi.ta clarus est. – In corpore uruca cunclusio: *In Christi, fuit verus dolor*. Probatur, In quo est laesio corporis et sensus laesioni*. est dolor sensibilis. Sed in Christo fuit utcumque. Ergo.

Probatur minor quoad primum. Quia corpus Christi erat passibile et mortale. – Quoad secundum vero: quin anima Christi perfecte habuit omne* potentia* naturales.

II. Nota. Notitie, quod illa duo in littera posita requisita ad dolarem, non sunt doloris partes, *cd causae sufficientes. Dolor namque nec vM laesio, nec perceptio laesionis: sed est pastio appetitu* sensitivi consurgens ex corporis ljurione percepta sensu. Nam. quantumcumque corpus Dederetur tingelio. clavo vel gladio» si non perciperetur, non consurgeret dolor: ut patet cum laeduntur hi qui patiuntur extasim. Et rursus, quantumcumque corpus laedatur et laesio percipiatur intellectu \cl imaginatione. si non sentitur, non sequitur dolor: ut patet in iis qui, calidis adhuc pbgi*. uipcrlneduntur. Hi enim, magnam taesiõncm patientes, vix dolent, quia fere illam non sentiunt, perturbato organo tactus: quam tamen cognoscunt esse magnam corporis laesionem. Ex hoc enim quod quantitas doloris iuxtx quantitatem sensationis consequitur, habetur quod dolor absolute sensationem absolute laesionis corporh consequitur: ita quod, si nullus ewet laoionis sensus, nullus esset dolor.

III. In responsione ad primum, dubium occurrit ad hominem. Quia Auctor mpcriu*. in qu. xiv, art. 3, ad a. dixit compositionem cx contrariis c «se camam remotam, peccatum vero causam proximam morti* et aliorum defectuum naturae humanae. Nunc vero dicit peccatum cs-c causam primam, et compositionem cx contrariis e»c causam propinquam horum defectuum. Quomodo stant haec simul?

Ad hoc dicitur quod prius dicta \eniteantur referendo causas defectuum ad naturam humanam: hic nutem dicta

verificantur referendo ca*dcu ad singulares filios Adac. Nam si ad naturam spectes humanam, invenies compositionetn cx contrariis causam esse mortis et defectuum remotam: quia impediabatur a superveniente originali iuMHia, ut in suum non posset effectum; ac per hoc. peccatum, tollens originalem iustitiam prohibentem defectus, fit mortis et defectuum proxima causa, non positive, ut compositio cx contrariis, sed removendo prohibens. Et hoc superius Auctor docuit. – Si vero ad vtngulos filios Adac specte., invenies peccatum c-sc cautam primam, utpotc universalem causam in *uo. ut dictum cit. ordine, sed ut remotentem prohibens: compositionem nutem cx contrariis in hoc homine esse propinquam causam morti* et defectuum; quia haec *olo sufficit ad caui-indum mortem et defectus corporale*.

Sed quoniam tam compositio cx contrariis quam peccatum e»t causa universalis absolute, cl particularis in hoc, ideo aliter dicitur quod prius dictum verum esi quoad ipsas causas: nunc vero dictum \crum est quoad executionis quarum causarum. Nam si ad compositionem ex contrarii. et peccatum spectemus, invenitur compositio prior, et peccatum tolkn supervenientem iustitiam invenitur posterior causa. Et hoc superius docuit Auctor, diccn* compositionem remotam, peccatum vero proximam causam. Si autem spectemus ad executioner causalitatum utriuvqce, invenimus peccatum esse priorem causam: quia priu.* peccatum sustulit iustitiam prohibentem mortem et defectus; et deinde compositio cx contrariis intulit defectus et mortem. Et ideo Auctor hic dicit peccatum esse primam causam mortis et defectuum, quia ab ipso incoepit mor* et defectus omnis: compositio autem dicitur causa propinqua, quia compositio cx contrariis, post peccatum, exécuta est operationem suam, qua mortem defectusque intulit. Et haec est vera expositio horum dtctonim *.

• Cf. s- *".
• A J.CoCBOL
no», u.

ARTICULUS SEXTUS

I TRIAI IN CHRISTO II ERIT TRISTITIA

III *Sent.*, diet tr, qu. II, %ft. 3, qu* i; Expo-. Ltu; *fK Vtrit.*, qu. xxvi, ert. 8; Comprud. 77iaW., cap. c «xiu; /4 *Matth.*, *op.* mi.

SEXTVM MC '•HOCF.mni R. Videtur quod Christo non fuerit tristitia. Dicitur enim Uhristo, Isaiae xi.u *: .Voit erit *tristis neque turbulentus*.

2. Praeterea, *Proverb.* xn * dicitur: *Xon contristabit iustum quidquid ei accident*. Et huius rationem Stoici assignabant*, quia nullus tristatur nisi amissione bonorum suorum: iustus autem non reputat bona sua nisi iustitiam ut \irtutem a, quas non potest amittere. Alioquin, subiaceret ? iustus fortunae, si pro amissione bonorum fortunae tristaretur. Sed Christus fuit maxime iustus: secundum illud lerem. xxm *. *Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus Iustus noster*. Ergo in eo non fuit tristitia.

3. Praeterea. Philosophus dicit, m \ II *Ethic.* * quod omnis tristitia est *malum etfigiendinn*. Sed nullum malum vel fugiendum * fuit in Christo. Ergo in Christo non fuit tristitia.

]. Praeterea. sicut Augustinus dicit, XI\ *de Civ. Det \ tristitia est de his quae nobis nolentibus ' accidunt*. Sud nihil passus est Christus contra suam voluntatem: dicitur enim Isniae l. III ♦ *Oblatus est * vm r qma ipse voluit*. Ergo in Christo non iuit tristitia.

Sed contra est quod dicit Dominus, Matth. xxvi *: *Tristis est anima mea usque ad mortem*. – Et Ambrosius dicit, II *de Trin.* ^ *It homo, Iri-stitiam habuit: suscepit enim tristitiam meam. Confidenter tristitiam nomino, qui crucem praedico*.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est ♦ ' .Ar ,iq -J-

a/ virU/rm – Tertia; rcriljtcu.
p) iabiaerrtt. – titbiUml l, subiicrrtlur cvtrc* lcrtr-i.

f) nahiM wI fundunt. – (h)/bm et fitficndtim E /V-gta.fuMt l-GII. pigieidum fc-. muMvi P.

delectatio divinae contemplationis ita per dispensationem divinae virtutis retinebatur in mente Christi quod non derivabatur * ad vires sensitivas, ut per hoc dolor sensibilis excluderetur. Sicut autem dolor sensibilis est in appetitu sensitivo, ita et tristitia: sed est differentia secundum motivum, sive obiectum. Nam obiectum et motivum doloris est laesio sensu tactus percepta: sicut cum aliquis vulneratur. Obiectum autem et motivum tristitiae est nocivum seu malum interius apprehensum, sive per rationem sive per imaginationem, sicut in Secunda Parte * habitum est: sicut cum aliquis tristatur de amissione gratiae vel pecuniae.

Potuit autem anima Christi interius apprehendere aliquid ut nocivum, et quantum ad se, sicut passio et mors eius fuit: et quantum ad alios, sicut peccatum discipulorum, vel etiam Iudeorum occidentium ipsum. Et ideo, sicut in Christo potuit esse verus dolor, ita in eo potuit esse vera tristitia: alio tamen modo quam in nobis est, secundum illa tria quae sunt assignata superius cum communiter de Christi passione loqueremur.

Ad primum ergo dicendum quod tristitia reinnovetur a Christo secundum passionem perfectam: fuit tamen in eo initiata, secundum propassionem. Unde dicitur Matth. xxvi *: *Coepit contristari et moestiis esse.* * Aliud enim est contristari, aliud incipere contristari. * ut Hieronymus ibidem * dicit.

Ad secundum dicendum quod, sicut Augustinus dicit, XIV de Civ. Dei ♦ *pro tribus perturbationibus*, scilicet cupiditate, laetitia et timore. *Stoici tres eupathias*, idest bonas passiones, *in anima sapientis posuerunt*: scilicet *pro cupiditate voluntatem. pro laetitia gaudium, pro metu cautionem* :. Sed *pro tristitia negaverunt aliquid posse esse in animo sapientis: quia tristitia est de malo quod iam acci-*

edit; nullum autem malum aestimant posse accidere sapienti. Et hoc ideo est quia non credebant aliquid esse bonum nisi honestum, quod homines bonos facit: nec aliquid esse malum nisi inhonestum, per quod homines mali fiunt.

Quamvis autem honestum sit principale hominis bonum, et inhonestum principale hominis malum, quia haec pertinent ad ipsam rationem, quae est principalis in homine; sunt tamen quaedam secundaria hominis bona, quae pertinent ad ipsum corpus, vel ad exteriores res corpori deservientes. Et secundum hoc. potest in animo sapientis esse tristitia, quantum ad appetitum sensitivum, secundum apprehensionem huiusmodi malorum: non tamen ita quod ista tristitia perturbet rationem. Et secundum hoc etiam intelligitur quod *non contristabit iustum quicquid ei acciderit*: quia scilicet ex nullo accidente eius ratio perturbatur. Et secundum hoc tristitia fuit in Christo, secundum propassionem, non secundum passionem.

Ad tertium dicendum quod omnis tristitia est malum poenae: non tamen semper est malum culpaе, sed solum quando ex inordinato affectu procedit. Inde Augustinus dicit, XIV A. Civ. Dei9: *Cum rectam rationem sequantur istae affectiones, et quando et ipsae oportet adhibentur, quis eas tunc morbidas aut vitiosas passiones audeat dicere?*

Ad quartum dicendum quod nihil prohibet aliquid esse contrarium voluntati secundum se quod tamen est solum ratione finis ad quem ordinatur: sicut medicina amara non est secundum se voluta, sed solum secundum quod ordinatur ad sanitatem. Et hoc modo mors Christi et eius passio fuit, secundum se considerata, involuntaria et tristitiam causans: licet fuerit voluntaria in ordine ad finem, qui est redemptio humani generis.

B) derivabatur. – PEF<D et j; derivabantur AHCPd. derivaretur cetera terna.

t) (Jirijti paujour. – Christi animor F, pamonibai animae Christi terna.

ζ) cautionem. – Et et tenu; timorem.

Commentaria Cardinalis Caietani

Tristitia in Christo clarus est. In corpore unica est conclusio responsiva quaesito: *Sicut in Christo potuit esse verus dolor, ita potuit in eo esse vera tristitia.* Probatur. Anima Christi potuit aliquid apprehendere interius ut nocivum. Ergo potuit in eo esse vera tristitia, sicut et verus dolor.

Antecedens manifestatur. Quia et quantum ad se. et quantum ad alios, potuit apprehendere aliquid ut nocivum: ut patet in exemplis. Consequentia vero probatur ex *quod quid est* tristitiae et doloris, et ex una communi utriusque causa in Christo, Assignatur siquidem utriusque quidditas ex essentiali convenientia et differentia utriusque. Ex hoc namque quod conveniunt in hoc quod sunt una passio appetitus sensitivi, consistens in refutatione mali praesentis; et differunt penes obiectum. quia doloris obiectum est malum corporis praesens sensu tactus perce-

ptum. tristitiae autem malum praesens interius perceptum; iuncto his quod causa doloris possibilis in Christo fuit dispensatio divinae virtutis retinens in parte superiori quae sunt gloriae, ut pars sensitiva propria volendo excqui posset: clare sequitur quod, sicut in Christo potuit esse verus dolor, ita et vera tristitia. Et *sic* monstrat non solum similitudinem seu convenientiam in causa propria Christo, sed et in proportionali ratione definitiva utriusque, et in modo communi omnibus in Christo passionibus, scilicet, per modum *propassionis*. De quo modo subditur in littera remittente se ad dicta in articulo quarto huiusmet quaestionis.

II. In responsione ad secundum, memento. Novit, numeri principalium passionum. scilicet spei seu cupiditatis, delectationis, timoris et tristitiae: et intelliges quare ad has quatuor spectabant Stoici.

1« II*.

ARTICULUS SEPTIMUS

UTRUM IX CHRISTO I I ERIT TIMOR

111 *Sent.*, dut «v, qu n. ri. c, qu* 3; Exp<i», lite; *De* *Γ/rit*, qu, «ivi. .rt. K; *Dnnp/nd. Thcid.*, «p. o.txx».

• V<n .-
• Num. -«
3
• Vcn. jy
?
• C*p. », n »:
S
o SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod in Christo non fuerit timor. Dicitur enim *Proverb. xxvm* *: *Justus, quasi leo confidens, absque terrore erit.* Sed Christus fuit maxime iustus. Ergo in Christo non fuit timor.

2. Praeterea » Hilarius dicit, X *de Trin."*: *Interrogo eos qui hoc existimant, an ratione subsistat ut mon timuerit qui, omnem ab Apostolis mortis timorem expellens, ad gloriam eos sit martyrii exhortatus.* Non ergo in Christo rationabile est fuisse timorem

3. Praeterea, timor non videtur esse s nisi de malo quod non potest homo vitare. Sed Christus poterat vitare et malum poenae, quod passus est: et malum culpae, quod aliis accidit. Ergo in Christo non fuit aliquis limor.

Sed contra est quod dicitur Marc, xiv ♦ *Coepit lesus taedere et parere.*

Respondeo dicendum quod, sicut tristitia causatur ex apprehensione mali praesentis, ita etiam limor causatur ex apprehensione mali futuri. Apprehensio autem mali futuri, si omnimodam certitudinem habeat, non inducit timorem. Inde Philosophus dicit, in II *Rhet.* *, quod limor non est nisi ubi est aliqua spes evadendi : nam quando nulla spes est evadendi, apprehenditur malum ut praesens; et sic mugis causar tristitiam quam timorem.

Sic igitur timor potest considerari quantum ad duo. Ino modo, quantum ad hoc quod appetitus sensitivus naturaliter retugit corporis laesionem. ct per tristitiam, si sit praesens; et per timorem, si sit lutura. Et hoc modo timor fuit in Christo, sicut et tristitia. Alio modo potest considerari secundum incertitudincm futuri adventus T: sicut quando nocte timemus ex aliquo sonitu, quasi ignorantes quid hoc sit. Et quantum ad hoc, timor non fuit in Christo; ut Damascenus dicit, in III libro ♦

Ad primum ergo dicendum quod iustus dicitur esse *absque terrore*, secundum quod terror importat perfectam passionem, avertentem hominem a bono l quod est rationis. Et sic timor non fuit in Christo: sed solum secundum propassionem. El ideo dicitur quod *coepit lesus parere et taedere* ' quasi *secundum propassionem*, ut Hieron\mus exponit *.

An secundum dicendim quod Hilarius eo modo excludit a Christo timorem quo excludit tristitiam scilicet quoad necessitatem timendi *. Sed tamen, ad : comprobendam veritatem humanae naturae, voluntarie timorem assumpsit, sicut et tristitiam.

An tertiiai dicendum quod, licet Christus potuerit viiare mula lutura secundum virtutem divinitatis, erant tamen inevitabilia, vel non dc facili vitabilia, secundum infirmitatem carnis.

a) OW. – D ct tertu; om.
p) *etiam*. – Om. PG.
γ) *adventut*. – *eventui* Pα.
î) 4 *bcnQ*. – afr eo F ct tortui.

9 *fl taedere*. – Orn. tertia.
ζ) *ad.* -Tertia praeter G; *^uaad*. – Pro (**improbendam, preian-lam* FG.

Commentaria Cardinalis Caietani

titulus clarus. In corpore duo fiunt : primo, declarantur conditiones requisitae ad causandum timorem ; secundo, respondetur quaesito cum distinctione bimembri. Cf. nara n ct conclusionibus duabus .

Quoad primum, conditiones sunt quatuor: apprehensio mali futuri incerti. seu possibilis evitari. Et in duabus primis convenit cum tristitia: quia uterque estes apprehensione moli. In tertia differunt : quia illa est praesentis, iste futuri. Sed haec differentia non sufficit. quia non est usquequaque differentia: quoniam futurum potest habere rationem praesentis, ct tunc non timor, sed tristitia causatur. Apprehenditur autem malum futunim sub ratione praesentis quando ut certum apprehenditur. Et ideo incertum, seu possibile vitari esse debet malum futurum quod timorem ingerit. Et haec omnia in littera, cx convenientia ut differentia inter tristitiam et timorem, clare dicuntur.

Sed bene nota verba litterae, *si omnimodam certitudinem habeat*. Quoniam, etsi est certum quoad substantiam Ct incertum quoad tempus, ut contingit communiter dc morte; aut quoad genus mortis, ut contingit damnatis ad mortem, ct huiusmodi: quantum admiscetur dc incertitudinc, tantum potest immisceri spei evadendi, et consequenter timoris.

Sexxak Tmfol. D. Tuomac T. VIII.

Nec putes propterca enumeratas esse omnes tirnuris causas. Quoniam sat fuit proposito eas conditiones afferre secundum quas discernendum est qualiter fuit ct qualiter non luit in Christo timor. Dc timore enim diffuse in Prima Secundae tractatum est.

II. Quoad secundum, distinctio est. Timor potest considerari quantum ad duo : primo, quantum ad mulum appetitus sensitivi ex apprehenso malo futuro; secundo, quantum ad motum eiusdem ex apprehenso malo futuri» incerto.

Prima conclusio est: *In Christo fuit timor quoad primum*. – Secunda conclusio est: *In Christo non fuit timor quoadsecundum*. Probatur auctoritate Damasceni. Et patet utraque conclusio ex dictis .

III. Sed dubium occurrit circa prunam conclusionem . ' ..' uu™ *. Quia motus appetitus cx malo futuro apprehenso non est timor nisi mi cum spe evasionis, ut in littera dicitur cx Aristotele. Ergo talis motus non est limor nisi acquivocc. Non salvatur igitur per hoc sufficienter in Christo timor.

Dubium quoque alterum occurrit circa secundam conclusionem *. Quoniam ex hoc quod Christus oinnia futura certo cognovit, non sufficienter excluditur timor quoad incertitudinem eventus. Quoniam scientia animae Chnsti,

ut patet ex supra dictis, erat habitualis: nec oportebat esse actualem, quoniam habitus est *quo quis operatur cum ruit*. Et propterea poterat Christus, non utendo scientia eventus quam habebat. apprehendere malum futurum quasi incertum, et sic habere in >uo appetitu timoris motum quoad omnia, sicut et tristitiam, non quoad aliquid tantum.

Et augetur dubium. Quia ex eo quod in Christo non erat redundantia superiorum ad inferiores partes aut contra, sed unaquaeque pars sibi propria exercet, consentaneum est ut aestimativa, seu cogitativa Christi, cum ratione non Utente scientia infusa de certitudine eventus mortis, quamvis Utente scientia futurae mortis, apprehenderit malum futurum ut incertum ipsi cogitativae quoad eventum; et ex tali apprehensione fuerit timor quoad omnia, cum imaginativa. seu cogitativa, sit movens immediatum appetitus sensitivi.

IV. Ad horum evidentiam, sciendum est quod *Christo* litterae est de Christo homine simpliciter et absolute: et non est de Christo secundum quid. Ita quod utraque conclusio verificatur de Christo secundum id quod convenit Christo simpliciter. Constat autem de Christo non dici simpliciter quod incertus erat de eventu mali futuri, sed oppositum: scilicet quod certus erat de esentia mortis et rduorum malorum futurorum, non solum inquantum Deus, sed etiam inquantum homo; nec solum ut comprehensor, sed etiam ut viator; quamvis secundum quid, hoc est secundum aliquam eius partem, possit eventus incertitude). non privative sed negative intellecta, illi attribui. Sed non propterea potest ratione partis attribui ipsi Christo absolute: quia oppositum, ut dictum est. convenit illi simpliciter. Sicut Aethiopi potest quidem dici *albus dentes*, non tamen propterea potest dici *albus*: quia, simpliciter loquendo, est niger. Timor igitur, quoad incertitudinem eventus, vere negatur in Christo simpliciter et

absolute: quia Christus erat certissimus de eventu malorum. Et hoc est quod docemur ex secunda conclusione litterae.

Cum quo tamen stat quod in Christo, secundum aliquam portionem, potuit esse timor etiam quoad incertitudinem eventus, quod est in Christo secundum quid fuisse timorem quoad incertitudinem eventus: pro quanto potuit ratio inferior apprehendere malum futurum nihil proponendo de certitudine vel incertitudine eventus, ac per hoc apprehendebatur malum futurum ut incertum negative. Remanebat siquidem malum futurum non certum ex hoc ipso quod non proponebatur certe eventurum. Et sic potuit esse in Christo timor etiam quoad incertitudinem eventus.

V. Ad primum igitur dubium dicitur quod motus appetitus sensitivi causatur ex apprehensione mali futuri abstrahendo a certo vel incerto, est vere timor: non tristitia. requirens quod malum futurum apprehendatur quasi praesens quia certum. Et quoniam in littera nihil aliud dicitur, ponendo primam conclusionem, nisi quod timor fuit in Christo quatenus causatur ex apprehensione mali futuri, ideo sibi non obstant prius dicta ex Aristotele. Nec obstat secunda conclusio; quae non negat huiusmodi timorem a Christo; sed negat umorum quoad incertitudinem contrarie a Christo simpliciter.

Et hinc patet solutio secundi dubii. Quoniam, ut dictum est, conclusio secunda assent in Christo absolute non solum incertitudinem esentus mali, quae est ambiguitas quaedam de malo futuro (haec est enim incertitudo contrarie), ac per hoc, non ex timorem quoad huiusmodi incertitudinem. Objectiones autem loquuntur et de incertitudine negative; et de Christo secundum quid. Quia, ut dictum est, verificatur de Christo simpliciter quod erat certissimus de eventu cuiusque mali futuri.

ARTICULUS OCTAVUS

UTRUM IX CHRISTO PIERII ADMIRATIO

IV Cnnt. Gent., cap. xvn; In Matth., cap. rm.

octavum sic proceditur. Videtur quod in Christo non fuerit admiratio. Dicit enim Philosophus, in I *Metaphys.* *, quod admiratio causatur ex hoc quod aliquis videt effectum et ignorat causam: et sic admirari non est nisi ignorantis. Sed in Christo non fuit ignorantia, ut dictum est ♦. Ergo in Christo non fuit admiratio.

2. Praeterea, Damascenus dicit, in II libro*, quod *admiratio est timor ex magna imaginatione*: et ideo Philosophus dicit, in IV *Ethic.* *, quod *magnanimus non est admirativus*. Sed Christus fuit maxime magnanimus. Ergo in Christo non fuit admiratio.

3. Praeterea, nullus admiratur de eo quod ipse facere potest. Sed Christus facere potuit quidquid magnum erat in rebus. Ergo videtur quod de nullo admirabatur.

Sed contra est quod dicitur Matth. vm *: *Indiens Iesus*, scilicet verba centurionis, *miratus est*.

Respondeo dicendum quod admiratio proprie est de novo aliquo insolito. In Christo autem non poterat esse aliquid novum et insolitum

quantum ad scientiam divinam; neque etiam quantum ad scientiam humanam qua cognoscebat res in Verbo; vel qua cognoscebat res per species inditas. Potuit tamen esse aliquid sibi novum et insolitum secundum scientiam experiinentalem*, secundum quam sibi poterant quotidie aliqua nova occurrere. Et ideo, si loquimur de Christo quantum ad scientiam divinam et scientiam beatam, vel etiam infusam, non fuit in Christo admiratio. Si autem loquamur de eo quantum ad scientiam experiinentalem, sic admiratio in eo esse potuit. Et assumpsit hunc allectum ad nostram instructionem: ut scilicet doceat esse mirandum quod etiam ipse mirabatur. Inde Augustinus dicit, in I *super Ien. contra Afanich.* *: *Quod miratur Dominus, nobis mirandum esse significat, quibus adhuc opus est sic moveri. Omnes ergo tales motus eius non perturbati animi signa sunt, sed docentis magisterium*.

An primi ergo dicendum quod, licet Christus nihil ignoret poterat tamen de novo aliquid occurrere experimental! eius scientiae, ex quo admiratio causaretur.

«) мiпо aliqua insolito. – aliquo novo et insolito tenu (?) avectum. – defectum PDGsH, rfectum pH; Atia» affectum msrgo P.

7) ignoret. – ignorare/ PG, ignoraverit H.

!g6

QUAESTIO XV, ARTICULIS X

clusiones ut per se notae: prima, quia in Christo constat non luisse peccatum; secundavero, quia Evangelium ex- pre-^e dicit de Christo, *Zelus domus tuae* etc. *

Xec putes, Novitie, proprie compositam esse iram ex tristitia et appetitu vindictae: cum illa sit in concupiscibili, hic in irascibili. Et rursus uterque est qualitas simplex. Sed composita dicitur tanquam ex necessario con-

ARTICULUS DECIMUS

I TRIM CHRISTI S ELERIT SIMI I. \ LATOR ET COMPREHEXSOR

Hi *Sent.*, dhu XV, qu. n, ort. i, qu* 3, ad 3; dht- xvjn, un. 3; />e *Vcrit.*, qu x, an. 11, ad 3; qu. xxn, art. 10, ad 14, i3; qu. xxi», art. 6; *Commend. Theol.*, cap. coxxxi.

s,c proceditur. Videtur quod Christus non fuerit simul viator et comprehensor, Viatori enim competit inq-^e^v^eri ad finem beatitudinis: comprehensori autem competit in fine quiescere. Sed non potest simul eidum convenire quod moxeatur ad finem a, et quod quiescat in fine. Ergo non potuit simul esse quod Christus esset viator et comprehensor.

2. Praeterea, moveri ad beatitudinem, aut eam obtinere, non competit homini secundum corpus, sed secundum animam. Unde Augustinus dicit, *n Epistola *ad Dioscorum* *, quod *ad inferiorem naturam, quae est corpus, redundat ah anima non > beatitudo, quae propria est /ruentis et intellegeiilis*. Sed Christus, licet haberet corpus passibile, tamen secundum mentem plene Duo fruebatur. Non ergo Christus fuit viator, sed purus comprehensor.

3. Praeterea, sancti, quorum animae sunt in caelo et corpora in sepulcris, fruuntur quidem beatitudine secundum animam, quamvis eorum corpora morti subiaceant: et tamen non dicuntur viatores, sed solum comprehensores. Ergo, pari ratione, licet corpus Christi luerit mortale, quia tamen mens eius Deo iruebatur, videtur quod fuerit purus comprehensor. et nullo modo viator.

Sed contra est quod dicitur Ierem. xiv *: *Quasi t colonus Juturus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum*.

Respondeo dicendum quod aliquis dicitur viator ex eo quod tendit in beatitudinem, comprehensor autem dicitur ex hoc quod iam beatitudinem obtinet: secundum illud I *Cor.* ix *: *Sic currite ut comprehendatis*; et *Philipp*, in *: *Sequor autem, si quo modo comprehendam*. Hominis au-

currentibus ad constitutionem ipsius: quae formaliter est appetitu» vindictae; causaliter autem est tristitia, quia ex tristitia imuriae causatur.

Et potes, si vis conclusiones deducere, syllogizare facile* In Christo fuit tristitia et appetitus indictae, non praeter, sed secundum rationis ordinem. Ergo in ipso ira, non per vitium, sed per zelum fuit.

tem beatitudo perlecta consistit in anima et corpore. ut in Secunda Parte* habitum est: in anima quidem, quantum ad id quod est ei proprium, secundum quod 4 mens videt et fruitur Deo; in corpore vero, secundum quod corpus *resurgetl spirituale, el in virtute et in gloria et in incorruptione*, ut dicitur I *Cor.* xv *. Christus autem, ante passionem, secundum mentem plene videbat Deum ♦ et sic habebat beatitudinem quantum ad id quod est proprium animae. Sed quantum ad alia deerat ei beatitudo: quia et anima eius erat passibilis, et corpus passibile et mortale, ut ex supra dictis patet. Et ideo simul urat comprehensor, inquantum habebat beatitudinem animae propriam: et simul viator, inquantum tendebat in beatitudinem secundum id quod ei de beatitudine deerat.

Ad primi m ergo dicendum quod impossibile est moveri ad finem et quiescere in fine secundum idem. Sed secundum diversa nihil prohibet hoc: sicut aliquis homo simul est sciens quantum ad ea quae iam novit, et addiscens quantum ad ea quae nondum novit.

Ad secundum dicendum quod beatitudo principaliter et proprie consistit in anima secundum : mentum: secundario tamen, et quasi instrumentaliter, requiruntur ad beatitudinem corporis bona; sicut Philosophus dicit, in I *Ethic.* *, quod exteriora bona *organice* deserviunt beatitudini.

Ad tertii m dicendum quod non est eadem ratio de animabus sanctorum defunctorum et de Christo, propter duo. Primo quidem, quia animae sanctorum non sunt passibiles, sicut fuit anima Christi. Secundo, quia corpora non agunt aliquid per quod in beatitudinem tendant: sicut Christus, secundum corporis passiones, in beatitudinem tendebat quantum ad gloriam corporis.

a) *ad finem*. – F et tertia; om. E, *a fine* ceteri.
non. – Tenu; om. – Pont *intdhgcntix* Pâli addunt *icd plenitudo xanitatix idest incorruptionii vigor*.
y) *Quasi*. — *Quare* PGHI; altero loco om. GI.

3) *iccundum quod*. – Tertia; *quod quidem*.
i) *resurget*. – *resurgit* tertia.
ç) *fecundum*, – *et secundum* PGIH.
rj *defunctorum*. – Om. Pc.

Commentaria Cardinalis Caietani

Intxvs in principio corporis clarificatur, dum termini declarantur, scilicet *comprehensor* et *viator*: hoc est. *hahens beatitudinem*, et *tendens in beatitudinem*.

In corpore una est conclusio: *Christus fuit simul comprehensor et viator*. Probatur. Christus, ante passionem, secundum mentem plene videbat Deum: et cum hoc, anima eius erat passibilis, et corpus passibile et mortale. Ergo habebat beatitudinem quantum ad id quod est proprium

animae, et deerat ei beatitudo quantum ad alia. Ergo erat simul comprehensor et viator.

Antecedens patet ex ante dictis. Prima consequentia probatur. Quia beatitudo hominis perfecta consistit in anima et corpore, etc. - Secunda autem: quia viator est qui tendit in beatitudinem; comprehensor qui oblinet. Probatur auctoritate duplici \poMoli.

• Cf. troJ-

qu

Q'

»H. . s
XHI

in

QUAESTIO DECIMASEXTA

DE IIS QUAE CONVENIUNT CHRISTO SECUNDUM ESSE ET FIERI

IN DUODECIM ARTICULOS DIVISA

• Cl. qā »; tn-
rroJ

’ S*, h,

a
I

’H

»«., a.

Deinde considerandum est de his quae con-
sequuntur unionem *. Et primo, quantum
ad ea quae conveniunt Christo secundum se, se-
cundo, de his quae conveniunt Christo per com-
parationem ad Deum Patrem *; tertio, de his
quae conveniunt Christo quantum * ad nos *.
Circa primum duplex consideratio occurrit:
primo quidem, de his quae conveniunt Christo
secundum esse et fieri; secundo, de his quae
conveniunt Christo secundum rationem unita-
tis ♦
Circa primum quaeruntur duodecim.
Primo: utrum haec sit vera: *Deus est homo*.
Secundo: utrum haec sii vera: *Homo est Deus*.
Tertio: utrum Christus possit dici *Homo Do-
minicus*,
Quarto: utrum ea quae conveniunt Filio Ho-
minis, possint praedicari de Filio Dei, et c
converso.

Quinto: utrum ea quae conveniunt Filio Ho-
minis, possint praedicari de divina natura;
et de humana ea quae conveniunt Filio Dei.
Sexto: utrum haec sit vera: *Eilius Dei Jactus
est homo*.
Septimo: utrum haec sit vera: *Homo factus
est Deus*.
Octavo: utrum haec sit vera: *Christus est
creatura*.
Nono: utrum haec sit vera: *Iste homo*, de-
monstrato Christo, *incoepit esse*, vel, *fuerit
semper*.
Decimo: utrum haec sit vera: *Christus, secun-
dum quod homo, est creatura*.
Undecimo: utrum haec sil vera: *Christus, se-
cundum quod homo, est Deus*.
Duodecimo: utrum haec sit vera: *Christus,
secundum quod homo, est hypostasis vel per-
sona*.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM HAEC SIT VERA: *DECS EST HOMO*

Ili Sent., J 't. m, qu. t, art. t ; Cont. Grauc^ Armen. etc.. ctp. n.

• In Symboto
3

• Qn. mix, 4f.
4.

I) PRIMUM SIC PROCEDITUR. VidetUF quod
haec sit falsa: *Deus est homo*. Omnis
enim propositio affirmativa in materia
aliqua p remota est falsa. Sed haec pro-
positio, *Deus est homo*, est in materia remota:
quia formae significatae per subiectum et prae-
dicatum sunt maxime distantes. Cum ergo prae-
dicta propositio sit affirmativa, videtur quod sit
falsa.
2. Praeterea, magis conveniunt tres Personae
ad invicem quam humana natura et divina. Sed
in mysterio Trinitatis una persona non prae-
dicatur de alia: non enim dicimus quod Pater est
Filius, vel e converso. Ergo videtur quod nec
humana natura possit praedicari de Deo. ut di-
catur quod Deus est homo.
3. Praeterea, Athanasius dicit * quod, *sicut
anima et caro * unus est homo, ita Deus et homo
unus est Christus*. Sed haec est falsa: *Anima est
corpus*. Ergo et haec est falsa: *Deus esi homo*.
4. Praeterea, sicut in Prima Parte * habitum
est, quod praedicatur de Deo non relative sed
absolute, convenit toti Trinitati et singulis per-

sonis. Sed hoc nomen *homo* non est relativum,
sed absolutum. Si ergo vere praedicatur de Deo,
sequitur quod tota Trinitas et quaelibet persona
sit homo. Quod patet esse falsum.
Sed contra est quod dicitur *Philipp, n ♦ Qui,
cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum,
formam servi accipiens, in similitudinem hominum
factus et habitu inventus ut homo*. Et sic ille qui
est in forma Dei, est homo. Sed ille qui est in
forma Dei, est Deus. Ergo Deus est homo.
Respondeo dicendum quod ista propositio, *Deus
est homo*, ab omnibus Christianis conceditur: non
tamen ab omnibus secundum eandem rationem.
Quidam enim hanc propositionem concedunt non
secundum propriam acceptionem horum termi-
norum. Nam Manichaei Verbum Dei dicunt esse
hominem, non quidem verum, sed similitudina-
rium, inquantum dicunt Filium Dei corpus phan-
tasticum assumpsisse: ut sic dicatur Deus esse
homo sicut cuprum figuratum dicitur homo,
quia habet similitudinem hominis l. – Similiter
etiam illi qui posuerunt quod in Christo anima
et corpus non fuerunt unita, non posuerunt :

6. 7

3) quantum. – per comparisonem tertia. Mox prima et tecunda P.
,i) aliqua. – B; om. Fa ct tertia, alia ceteri.
y) Pertimae – divinae edJit teru.i.
q) caro. – carpuī tertia.

1) dicitur hamo . haminii. – Tenu; dicitur aurum... auri. Att pro
jlgurafum legendum levigatum?
ζ) potuerunt. – potuerunt dicere F, ponunt dicere tertu.

quod Deus sit verus homo: sed quod dicatur homo figurative, ratione panium Sed utraque iuQVi'«*T i: hanim opinionum supra* improbata est.

Alii vero e converso ponunt veritatem ex pane hominis, sed negant veritatem ex pane Dei. Dicunt enim Christum, qui est Deus homo, esse Deum, non naturaliter, sed participative, scilicet per gratiam, sicut et omnes sancti viri dicuntur dii *: excellentius tamen Christus prae aliis, propter gratiam abundantio**re**m. Et secundum hoc, cum dicitur. *Deus est homo*, ly *Deus* non supponit verum et naturalem Deum. Et haec Qu.»», ut ,ô. es(haeresis Photini, quae supra * improbata est.

Alii vero concedunt hanc propositionem cum veritate utriusque termini, ponentes Christum ut verum Deum esse et verum hominem : sed tamen veritatem praedicationis non salvant. Dicunt enim quod homo praedicatur de Deo per quandam coniunctionem. xel dignitatis, vel auctoritatis, vêl etiam affectionis aut inhabitationis. Et sic posuit Xcstorius Deum esse hominem: ut per hoc nihil aliud significetur quam quod Deus est homini coniunctus tali coniunctione quod homo inhabitetur a Deo, et uniatur ei secundum affectum, et secundum participationem auctoritatis et honoris divini. - Et in similem errorem incidunt qui ponunt duas hypostases vel duo supposita in Christo. Quia non est possibile intelligi quod duorum quae sunt secundum suppositum vel hypostasim distincta, unum proprie praedicetur de alio: sed solum secundum quandam liguratixam locutionem, inquantum in aliquo coniunguntur; puta si dicamus Petrum esse Ioannem, quia habent aliquam coniunctionem ad invicem. - Et hae etiam opiniones supra ♦ reprobatae sunt.

Unde, supponendo, secundum veritatem Catholicae fidei, quod vera natura divina unita est cum vera natura humana, non solum in persona. sed etiam in supposito xel hypostasi, dicimus 9 esse veram l hanc propositionem et propriam, *Deus est homo*: non solum propter veritatem terminorum, quia scilicet Christus est verus Deus et verus homo; sed etiam propter xeritatem praedicationis. Nomen enim significans naturam communem in concreto potest supponere pro quolibet contentorum in M natura communi: sicut hoc nomen *homo* potest supponere pro quolibet homine singulari. Et ita hoc nomen *Deus*, ex λ ipso modo suae significationis, potest supponere

pro persona lili Dei*: ut in Prima Parte'' habitum est. De quolibet autem supposito alim f cuius naturae potest xere ut proprie praedicari nomen significans illam naturam in concreto: sicut de Socrate et Platone proprie et vere praedicatur *humo*. Quia ergo persona Filii Dei, pro qua supponit hoc nomen *Deus*, est suppositum naturae humanae, xere et proprie hoc nomen *homo* potest praedicari de hoc nomine *Deus*, secundum quod supponit pro persona Filii Dei.

Ad primum ergo DiCESDi xi quod, quando formae diversae non possunt convenire in unum suppositum, tunc oportet quod propositio sit in materia remota cuius subiectum significat unam illarum formarum, et praedicatum aliam. Sed quando duae formae possunt convenire in unum suppositum, non est materia remota, sed naturalis vel contingens, sicut cum dico, *Album est musicum*. Xatura autem divina et humana, quamvis sint maxime distantes, tamen conveniunt per incarnationis mysterium in uno supposito, cui neutra illarum inest per accidens, sed secundum se. Et ideo haec propositio, *Deus est homo*, non est neque in materia remota neque in materia contingenti, sed in materia naturali. Et praedicatur *homo* du Deo, non per accidens, sed per se, sicut l de sua hypostasi: non quidem ratione formau significatae per hoc nomen *Deus*; sed ratione suppositi, quod est hypostasis humanae naturae.

Ad sec^ondum dicendum quod tres personae divinae conveniunt in natura, distinguuntur tamen in supposito: et ideo non praedicantur de invicem. In m^osterio autem incarnationis naturae quidem, quia distinctae sunt, de invicem non praedicantur secundum quod significantur in abstracto, non enim natura divina est humana: sed quia conveniunt in supposito, praedicantur de invicem in concreto.

An fertum dicendum quod *anima* et *caro* significantur ut in abstracto, sicut *divinitas* et *humanitas*. In concreto vero dicuntur *animatum* et *carneum*, sive *corporeum*: sicut ex alia parte *Deus* et *homo*. Unde utrobique abstractum non praedicatur de abstracto, sed solum concretum de concreto.

Ad quartum dicendum quod hoc nomen *homo* praedicatur de Deo ratione unionis in persona: quae quidem unio relationem importat. El ideo non sequitur regulam * eorum nominum quae absolute praedicantur de Deo ab aeterno.

rj ct omnes. - Tertia; *etiam (enim EF) dicimus quod*
//ade supponendo... dicimus. - Terna; *bnde supponendum est...*
Dicimus enim.
1) *eue feram.* - Ante *et propriam* ponit tertia.

a) *in.* - *sub* tertia.
a) *ex.* - AEa ct tertia; om.
μ) *sicut.* - *sicut species* tenu.
v) *regulam* - *regula* CGlplI ct *b*, *relationem* E.

Commentaria Cardinalis Caietani

• Cl Oratn. i, Ca:d to Pro'o-gum.

• Iutrod

Hio incipit secunda pars primi tractatus, de Christo *. in qua. expeditis his quae de unionis mysterio erant dicenda, tractantur ilia quae ad unionem consequuntur ut patet in littera*: in qua tota ista pars, durans usque ad quaestionem vigesimamsextam, distinguitur satis clare.

TrrvLVS clarus est. In corpore articuli tria fiunt. Primo, in communi recitatur in quo conveniunt et diticrunt

Christiani circa propositum. Et dicitur quod conveniunt omnes in affirmatione istius propositionis: diticrunt autem in ratione affirmandi.

Secundo, reteruntur tria genera erroris circa rationem affirmandi illam. Primum est circa veritatem praedicati, scilicet ly *houm*: ct dividitur in duos errores. Secundum est circa veritatem subiecti, scilicet ly *Deus*: et continet unum errorem. Tertium est circa veritatem propositionis:

• /V
pôt l
inuri!

• Q go
<. Garai

• Q. nw

hoc est. area esse significatum per ly *est*, copulam verba-lem dictae propositionis. Et dividitur m duos errores: com-putando illos quatuor modos, scilicet dignitatis, auctori-tatis, affectionis vel inhabitationis, pro umeo; ct reliquum, duarum hspostasum, pro altero. Ita quod universi errores hi sunt quinque: qui *atis clare patent in littera cx prius dictis.

Tertio. respondetur quaesito unica conclusione: *Haec propositio, scilicet*, «*Deus est homo ., est vera et propria, supposito incarnationis mysterio cum fide Catholica*. Pro-batur. Hoc nomen *Deus*, ex modo suae significationis, potest supponere pro persona Filii Dei. Ergo potest sup-ponere pro supposito humanae naturae. Ergo de Deo potest praedicari *homo*. - Antecedens probatur. Quia no-men significans naturam communem in concreto, potest supponere pro quolibet contentorum *ub natura communi: ut patet inductive in homine, etc. Consequentia autem prima probatur. Quia persona Filii Dei c«t vere et proprie suppositum humanae naturae. Secunda autem probatur. Quia dc quolibet suppi rito alicuius naturae potest vere ct proprie praedicari nomen significans illam naturam in concreto.

II. (In nota diligentissime quod in ista propositione, *Deus est hamo*. *Deus* supponit pro persona humana: quia supponit pro persona Filii Dei quatenus est persona hu-mana. Hinc enim littera infert quod *homo* vere et pro-prie praedicatur dc Deo, quia nomen naturae humanae in concreto vere ct proprie praedicatur de quolibet suo sup-posito. Oportet enim subsumerc; *Sed Deus (pro persona Verbi) est vere et proprie suppositum naturae humanae. &go*.

Et scito quod ista propositio, *Deus est homo*, est quasi una indefinita. Et ideo ad veritatem eius sufficit quod una persona divina sit homo. Et ad proprietatem ipsius sufficit praedicatum esse aequale aut maius sublecto, ut Porphy-rius dixit *. ct se habere ad subicctum qua.u per modum informantis*, ut evitentur implicita sublecta, quae oportet subintelligi in propositionibus indirectis, puta. *Risibile est homo*, hoc est. *Ille qui est risibilis, est homo*. I nde, sicut ista est vera ct propria. *Homo est crispus*, quia Socrates est crispus; ita ista est vera et propria, *Deus est homo*, quia una persona divina est homo. I labet enim se homo ad Verbum ut est persona humana, unquam formale: ut Auctor docuit in IV *Contra Gentes*, cap. xI.IX, in solu-tione sextae obiectionis.

III. In responsione ad primum, collige copias doctrinae ibi contentae. Duo siquidem ad metaplnsicam. et tria ad logicam spectantia, ibi docemur.

Primum mctaphysicum, mixtum logicae, est quod non formarum diversitas, sed impossibilitas coeundi est quae fundat materiam remotam.

Alterum, mixtum fidei, est quod supposito divino neutra natura, divina scilicet ct humana, inest per accidens, sed per se.

Primum logicum, supposito incarnationis mysterio, est: *Haec propositio, Deus est homo , non est in materia remota, neque in contingenti, sed naturali*

Secundum est *Homo praedicatur de Deo, non per accidens, sed per se*.

Tertium est quod < *Homo praedicatur de Deo sicut species de sua hypostasi* .-. Et declaratur qua ratione, sub-jungendo: *Non ratione formae significatae per hoc nomen Deus* .-, quod est subicctum propositionis, *sed ratione suppositi, quod est hypostasis humanae naturae*.

Et prima quidem duo ab omnibus occeptari videntur, quoniam sine his incarnationis mysterium salvari nequit* et dc his superius " multa dicta sunt. Sed tria ultima non carent quaestione, et singula discutienda sunt.

1\ Circa primum igitur horum, scilicet, *Haec propo-sitio, Deus est homo -, est in materia naturali*, dubium occurrit *, quia omnis propositio in materia naturali est necessaria: alioquin. non distingueretur contra propositio-nem in materia contingenti. Sed ista non est necessaria: non enim Deus necessario est homo. Ergo non est in materia naturali.

(arca secundum, scilicet quod *dicta propositio est per se*, ex Scolo ct Durando, in vn dist. III *Sent.*, dubium oc-currit *. Scotu» quidem »' probat tripliciter hanc propoli-lionem esse veram, non per se. sed per accidens, logice loquendo. Tum quia praedicatum non est dc intellectu subiecti. Tum quia, «i sic. praedicaretur de quolibet con-tento sub sublecto. Et sic Spiritus Sanctus el Pater esset homo. – Tum quia m praedicationibus per se sublectum supponit determinate: quia, si indeterminate tantum sup-poneret, haec esset per te. *Animal est homo*, quia potest verificari pro Petro vel Paulo. Sed hoc -ubicctum *Deus* non includit determinate plus Filium quam Patrem.

Durandus vero inquit *: Puto quod magis proprie potest dici vera per accident quam per se. Quia amnii propo-sitio vera perse est vera cum reduplicatione termini supra se: homo enim, secundum quod homo, est animal et est risibilis. In proposito autem, *Deus, secundum quod Deus, est homo*, est falsa: quia non forma significata per sub-lectum est ratio inhacrentiae praedicati ad sublectum, sed >t*la unitas suppositi. Quae etiam in propositionibus per iccidcns est tota causa verification!* carum. Et ideo haec propositio mugis est dicenda per accidens quam per se.

(area tertium, scilicet. *Homo praedicatur de Deo sicut species de sua hypostasi*, Scotus. ubi supra, occurrit " di-cens quod, qui i ista unio non habet similem, nullum est praedicatum sicut in proposito; sed haec praedicatio cx parte praedicati est species; cx parte vero modi se ha-bendi praedicati respectu sublecti, est sicut accidens quin-tum praedicabile, quin non est dc ratione tubiccti, c: ad-venit temporaliter uibiccto existent! in actu completo ae-ternaliter. ct per hoc advenit ita ut possit abesse.

V. \d horum evidentiam, oportet tria praenotare. Pri-mum est quod ly *Deus* potest, quantum ad propositum spectat, dupliciter considerari: primo, absolute; secundo, ut contractum vel determinatum per praedicatum, scilicet *hominem*. Potest enim supponere ly *Deus*, secundum suam naturalem suppositionem, pro habente deitatem abs-que determinatione huius vel illius habentis deitatem: sicut *homo* pro habente humanitatem. Et sic consideratur ab-solute: sicut cum dicitur, *Deus caritas est*. * Potest quoque *upponerc pro certo supposito divinae naturae: quoniam talia sunt quoad suppositionem subiecta, qualia permittunt praedicata ; sicut, cum in Symbolo * dicitur, *Deum de Deo*, ly *Deum* supponit pro Filio, ct ly *Deo* pro Patre. Et si in hac propositione, *Deus est homo*, accipiatur ly *Deus* absolute, constat propositionem istam esse veram per ac-cidens: sicut constat hanc esse per accidens. *Animal est homo*. Accidn enim, logice loquendo, ut nunc loquimur, animali esse hominem, ratione alicuius animalis quod est homo: et similiter accidit Deo esse hominem, ratione ali-cuius hypostasi* divinae quae est homo. Si autem acci-piatur ly *Deus* ut substat determinationi praedicati, sic supponit pro penona Filii, quae sola est humo: sicut, cum dicitur quod *homo peccando spoliavit genus huma-num stola innocentiae*, supponit pro uno singulari, scilicet Adam. Et sic sumi in hac propositione dare Auctor affirmat m littera, in calce corporis articuli.

Sed quia hoc non sufficit, sciendum est secundo, quod ly *Deus*, supponendo pro persona Filii, dupliciter potest considerari: vel quoad formam significatam, quae est dei-tas; vel quoad ipsam personam suppositam. Et quia ex-trema insinuant medium, hic subintelligas: *vel quoad utrum-que*. Et si quidem in hac propositione sumeretur *Deus* sup-ponens pro Filio quoad formam dgnificatam. similiter clare constat quod propositio esset per accidens: accidit enim deitati ratione hypostasis Verbi cs<e hominem. Et idem est indicium si sumeretur quoad utrumque. Et propterca in proposito sumitur ly *Deus* ut supponit pro persona Filii quoad hypostasim. Et hoc habes etiam clare m lit-tera, in calce responsionis ad primum.

Verum, quia persona Filii Dei habet hoc singularisM-mum, quod est persona subsistens in duabus naturis, di-vina scilicet ct humana; ideo, tertio, recolendum cit quod hypostasis pro qua supponit in hac propositione ly *Deus*. habet conditiones aeternas, ct habet conditiones cx tetn-

· Cf ntiu. iu
l oc en .qu. i.

· Iac cit., qu. i,
» r<«p. srg
com. «rt. >

· Cl. hum. mt.

· I low Op. iT
were. 8.

· Xioc^o-Co..
*wu.

* - PrAfdu Jh/ ,
«F. de iFFEu.
pxrt 5 -Cl.Oin.
cxrU-Uict ibld.

* Ci not μ.

* Cf qe. π. .Π
«i. Comtntst

* Q. nuCu »«-

pore: dst cnim persona divini ab aeterno, est el persona humana ex tempore. Et si supponeret pro persona I illi ut est hypostasi» divina praecise, tunc etiam propositio esset per accidens: quoniam Filius Dei. non inquantum hypostasi* divinae naturae, sed inquantum hypostasis humanae naturae, hominis praedicationem recipit. Sed, ponendo quod supponat pro persona Filii quoad hypostasim secundum quod de facio est postquam I *erbunt caro factum est* -, vere habebimus quod *homo* praedicatur dc sua hypostasi cum dicitur, *Deus est homo*.

Et hoc esse intentum ab Auctore evidenter patet ex eo quod tractatus iste mtitulatur: *De his quae consequuntur unionem*. Supposito ergo incarnationis mysterio de persona Filii est sermo praesentis litterae, cum dicitur quod *Deus* hic supponit pro persona Filii. Immo el clare in littera dicitur quod in dicta propositione *homo praedicatur de Deo ut species de sua hypostasi* . Supponit ergo *Deus* pro hypostasi humana, si *homo* praedicatur de *Deo* ut species dc sua hypostasi: speciei siquidem humanae nulla hypostasi.» est sua nili humana, quae in Christo est ab aeterno divina. Clarissime autem hoc supponi explicatur m principio corporis sequenti» articuli, cum dicitur; *Supposita veritate utiusque naturae, divinat ct humanae, ct unione in persona ct hypostasi, haec est vera et propria. Homo est Deus, sicut et ista, Deus est homo*. Hic enim explicatur quod utraque propositio supponit conditionem de facto inventam in persona Verbi.

His praelibatis, ad singula dicendum est. VI. Ad primum igitur dubium dicitur quod haec propositio est necessaria. Et quamvis Deus absolute non sit necessario homo. Deus tamen *pro persona Verbi incarnati* est necessario homo. Constat cnim evidenter quod person i humana quaelibet est necessario homo. *Deus* autem in hac propositione determinatur ad supponendum pro persona humana. Et propterea ista propositio, etsi non quoad significatum, Limen quoad suppositum per nomen subiecti. est necessaria.

VII. Ad secundum vero dubium , respondendo ad primum Scoti, dicitur quod ista propositio est per se respectu suppositi. Et quod praedicatum est dc intellectu subiecti quoad suppositum per illud, quamvis non sit dc intellectu eius quoad formam significatam per idem. Est cnim *homo* dc intellectu hypostasi- humanae, ita quod oppositum nequit intelligi.

Ad secundum, negatur sequela, loquendo dc Deo quoad suppositum. Illud enim quod per sc praedicatur de Deo ratione formae significatae per ly *Deus*, praedicatur de quolibet contento sub *Deo* : sed illud quod per sc praedicatur de Deo ratione suppositi talis, pro quo supponit, exigente praedicato huiusmodi suppositionem, non praedicatur dc quolibet contento sub hoc nomine *Deus*.

Ad tertium dicitur, per eandem distinctionum, quod in praedicationibus per se ratione formae significatae per subicctum. subicctum ipsum supponit indeterminate quoad suppositum el determinate quoad naturam. Sed in praedicatione per se ratione certi suppositi, pro quo praedicatum facit supponere subicctum. secus oportet esse: quia necesse est subicctum supponere pro determinato supposito. Et sic est in proposito, ut patet cx dictis *.

Ad Durandum 9 autem cx eadem distinctione respondetur, dicendo quod illa maior. *Omnis propositio per se vera est vera cum reduplicatione termini subiecti supra se*, licet admittatur in propositionibus per sc veris dc subiccto ratione formae significatae. negatur tamen in propositione per se vera dc subiccto ratione certi suppositi tantum. Et ralis diversitatis est quia reduplicatio transfert terminum subiectum in naturam praedicati: quod constat teneri formalitcr. Cum cnim dico. *Homo, inquantum homo, est animal, vel risibilis*, perinde est ac si dicerem *Homo, inquantum est homo, est animal, vel* cie. Ubi patet quod ly *homo* repetitur ut praedicatum: et propterea denotat humanitatem esse rationem conjunctionis praedicati cum subiccto. Et ideo ista est falsa, *Deus, inquantum Deus, est homo* : significat cnim deitatem esse rationem necessariam coniunctionis praedicati cum subiccto. Nec solum ipsa est

falsa, sed etiam ista, *Verbum, inquantum Verbum, est homo*; quia ly *inquantum*, reduplicative sumptum, denotat formam significatam, hoc est. proprietatem hypostaticam Verbi constitutivam, esse rationem necessariam connexionis praedicati cum subiccto* Secus autem ^dicendum esset si ly *inquantum* teneretur spccificativo: quoniam sic ista est vera, *Verbum, inquantum Verbum, est homo*: quoniam esse hominem convenit Verbo secundum propriam personalitatem.

Sed quia hoc non spectat ad pcrscitatem logicam, de qua est sermo, ideo, revertente^ ad subiuncta per Durandum dicentem quod, quando sola unitas suppositi est ratio coniunctionis extremorum, propositio est vera per accidens; respondemus quod sola unitas suppositi extrinseci ab altero saltem extremorum veriticans propositionem, constituit illam veram per accidens; sed unitas suppositi intrinseci utrique extremo constituit propositionem directam el formalem, veram per sc de altero extremo, non respectu formae significatae. »ed respectu suppositi. Sic autem est m proposito: nam in utroque termino, scilicet *Deus* el *homo*, clauditur intrinsece, quamvis indeterminate, hyposiari» Verbi incarnati, utpotc serissime el propriissime persona divina et humana. Non sic autem est m propositionibus per accidens, puta. *Homo est albus*: quoniam in istis suppositum per hominem copulatur tantum et extrinsece importatur per album, quod puram qualitatem significat. Et haec i.im docuerat Auctor in 111 *Sent.*, dist. vn. qu. i, an. i .

VIII. Ad tertium dubium ’ dicitur quod Scotus videtur accepisse pro subiccto Deum, seu hypostasim Verbi, absolute: ct ideo non inserit quale sit hoc praedicatum cum sua praedicatione. Sed Auctor, intuens talia esse subiccto quoad suppositionem qualia exigunt praedicata, supponendo incarnationis mysterium, supponit, cum tide Catholica, Deum esse quandam hypostasim humanam, el pro illa in hac propositione ?upponcre ly *Deus*, Et propterea statim invenit, non solum quod praedicatum est species, sed etiam quod praedicatur ut species de propria hypostasi. Nec hoc aliquam habet difficultatem, nisi illam quam ex tide supponimus, scilicet personam Filii esse vere ct proprie personam humanam. Hac namque suppositione facta, clare liquet quod, sicut species praedicatur dc sua hypostasi cum dicitur. .1 *est homo*, *i ly .1 supponit pro certa persona humana; ita in proposito, ex quo ly *Deus* supponit pro quadam certa persona humana. Et hinc patet quod ista propositio, *Deus est homo*, dum ly *Deus* supponit pro illa persona humana quae est Verbum incarnatum. est per se in primo modo dicendi per se . respectu suppositi (ut toties dictum est), et non respectu formae significatae per lv *Deus* ; el est praedicatio essentialis; ct univoca, ut patet ex definitione univocorum *. ct Auctor in allegatis locis . explanat.

Et tu potes ex notioribus monstrare explicatam doctrinam esse seram, mutando nomen subicctum, ita quod loco ly *Deus* ponatur nomen proprium illius personae quatenus est persona humana, ct dicendo, *Jesus est homo*. Constat enim quod ly *Jesus* supponit pro persona Filii Dei ut est hypostasis humana: pro qua dictum est etiam supponere ly *Deus* in hac propositione. *Deus est homo*. Nec est differentia inter has propositiones, *Deus est homo*, et, *Jesus est homo*, quoad suppositum: sed quoad significatum per nomina subiccto. Quocirca, sicut ista. *Jesus est homo*, est per se in primo modo, et essentialis, et praedicat speciem de propria persona; iia ista. *Deus est homo*, restringendo ly *Deus* nd le<um, ut unico verbo dicatur. Et sicut non vertitur in opiniones an ista sit per se ct essentiali*, univoca, etc.. *Jesus est homo*; iia non debet in diversas trahi opiniones ista, *Deus est homo*, intellecta quoad suppositum, cx quo supponit pro lesu.

Et hinc patere potest quod etiam ista propositio, *Christus est homo*, respectu suppositi, est per sc in primo modo. Nec obstat quod Scotus, ubi supra . obliicit, dicens quod, quia *Christus*, Damasceno teste . significat hypostasim duarum naturarum, nihil per sc unum praedicatur de illo per sc, utpotc de non per sc uno in sc.

• L.'
» «.
iit»..
n >

•Adi,

CJ ifiTfte.

•Ari*
cap 1

• Q An.«-
A>A.L. hot. IA
ls. ■ 4<.

• I v IM O

•n.jtiDti,
.4 5. IV Cmi
arp. sj3.
U II

10

Ven.

• le-in cap. 7.

• Ct. not p

IV IT.

Gr.-j ie-

• Nota. v,

• Num tv. />.>.
raxdM* tcro

* Of hJfOrd-
"b. III. cqi if

Sicut enim, apud Aristotelem, *Metaphrs.* ., *ratio in ar-*
tibus, *falsa de nullo est vera.* ita ratio per se non una nihil
per le unuin de se verificat. Et simile est de Uta, *Chri-*
stus est homo, cl i\$ta. *Homo albus est coloratus*, – il lace.
inquam, non obstant. Quia, quoad rem, *Christus* significat
unam per »c ct m se hypostasim: *homo albus* autem si-
gnificat hypostasim unam per accidens, accidit enim sub-
tecto albedinis esse hominem ct c contra. Quoad propo-
sitionem quoque, iam dictum est quod istae propositiones
dicuntur per se respectu suppositi, ct non respectu fonnac
deitatis significatae. Suppositum autem est in se per se
unum: quia non est nisi hypostasis aeterna Filii Dei, quae
ex tempore est ipsamet. immutata omnino, hypostasis hu-
mana. Et ideo optime per se de illo praedicatur tam *Deus*
quam *homo*: nihil minus quam si c>set unius illarum na-
turarum tantum hypostasis. Extensio siquidem, seu com-
munitas ipsius ad duas naturas, nihil tollit de proprietate
eiusdem respectu singularium.

IX. In responsione ad quartum, dubium occurrit, quo-
niam responsio ista videtur contradicere doctrinae iam
habitaee ct enervare illam. Nam si *homu* praedicatur de
Deo ratione relationi', ut in hac responsione dicitur, se-
quitur quod non praedicatur essentialiter sicut species de
sua hypostasi, ut m responsione ad prunum dictum est .

Praedicatio namque speciei humanae de sua hypostasi est
ct essentiali» ct substantialis, non relativa, ut patet.

Ad hoc dicitur quod Auctor non dixit quod unio, ra-
tione cuius est ista praedicatio, est relatio aut relativar
sed dixit quod *relationem importat*, hoc est, *connotât*;
importatur enim non solum res significata, sed connotata.
Et propterea, licet unio naturae humanae ad Deum sit
vubstntntialis, quia tamen connoLit relationem, ideo nomen
praedicatum secundum illam non sequitur regulam abso-
lutorum ab aeterno.

Aliius posset exponi haec responsio dicendo quod *homu*
praedicatur de Deo ratione unionis m persona. quam
unionem constat cx supra . dictis fundamentaliter esse
substantialem . formaliter relatisam. Sed praedicatio est
ratione unionis fundamentalis, quae significatur per unio-
nem formaliter. ut diiferentia per proprietatem consuevit
significari. Et quia illa fundamentalis unio, quae tundat
praedicationem istam, habet modum relativum quoad hoc.
quod, de novo posita in persona divina, nullam tn illa
mutationem ponit nisi relativam relatione non reali sed
rationis, ideo dictum est quod *relationem importat*. Et
iJeu non sequitur regulam absolutarum ab aeterno: quae,
si de novo apponerentur aut tollerentur a Deo, mutatio-
nem in ipso ponerent.

ARTICULUS SECUNDUS

I TRIM HAEC SIT \ERA: *HOMO ESI DEUS*

111 *Sent.*, dIM, ru. qu. i, . I.

secundum sic PROtxnm r. \ idetur quod
haec sit falsa: *Homo est Deus, Dais*
XftævWenim est nomen incommunicabile. Sed
^^^*Sap.* xiv * reprehenduntur idololatrae
de hoc quod *istud nomen Deus, quod est incom-*
municabile. lignis et lapidibus imposuerunt. Ergo,
pari ratione, videtur esse inconveniens quod hoc
nomen *Deus* praedicetur de homine.

2. Praeterea, quidquid praedicatur de prae-
dicato, praedicatur de subiecto Sed haec est
vera: *Deus est Pater*, vel, *Deus est Trinitas*. Si
ergo haec sii \era. *Homo est Deus*; videtur etiam
quod haec sit vera, *Homo esi Pater*, \el, *Homo*
est Trinitas Quas quidem patet esse falsas. Ergo
et primam.

3. Praeterea, in Psalmo 4 dicitur: *Alloq erit*
in te deus recens. Sed homo est quiddam recens:
non enim Christus semper fail homo. Ergo haec
est falsa. *Homo est Deus*.

Seo contra est quod dicitur *Rom.* ix .: *Ex*
quibus est Christus secundum carnem, qui est super
omnia Deus benedictus in saecula Sed Christus
secundum carnem est homo. Ergo haec est vera:
Homo est Deus.

Respondeo dicendum quod, supposita veritate
utriusque naturae, divinae scilicet et humanae
et unione in persona et hypostasi, haec est vera
et propria, *Homo esi Deus*, sicut et ista, *Deus*
est homo. Hoc enim nomen *homo* potest suppo-
nere pro qualibet hypostasi humanae naturae:
et ita potest supponere pro persona Filii, quam
dicimus esse hypostasim humanae naturae. Ma-

nifestum est autem quod de persona Filii Dei
\ere ct proprie praedicatur hoc nomen *Deus*: ut
in Prima Pane habitum est. Inde relinquitur
quod haec sit vera et propria: *Homo est Deus*.

Ad primu ergo dicendum quod idololatrae attri-
buebam nomen deitatis lapidibus et lignis secun-
dum quod in sua natura considerantur. quia
putabant in illis aliquid numinis esse. Nos autem
non attribuimus nomen deitatis homini secun-
dum humanam naturam: sed secundum suppo-
situm aeternum, quod est etiam per unionem
suppositum humanae naturae, ut dictum est*.

Ad secundum dicendum quod hoc nomen *Pater*
praedicatur de hoc nomine *Deus* secundum quod
hoc nomen *Deus* supponit pro persona Patris.
Sic autem non praedicatur de persona Filii: quia
persona I ilii non est persona Patris. Et per
consequens non oportet quod hoc nomen *Pater*
praedicetur de hoc nomine *homo*, de quo praedi-
catur hoc nomen *Deus*, inquantum scilicet * *homo*
supponit pro persona Filii.

An tertium dicendi m quod, licet humana natura
in Christo sit quiddam recens, tamen suppositum
humanae naturae non est recens, sed aeternum.
Et quia hoc nomen *Deus* non praedicatur de
homine ratione humanae naturae, sed ratione
suppositi, non sequitur quod ponamus Deum
recentem. Sequeretur autem si poneremus quod
homo supponit suppositum creatum: secundum
quod oportet dicere eos qui in Christo ponunt
duo supposita ♦

* *Cf* qu n, ait.

u i», *Ctr.*
tam.

Ariueu
re, lib.
r. A 4--
Cil. *.

not *Cj* -
* i. q l i
it, al>t
l. «ft-1,
? *Co.*!
ip. »ut.

• V«n. η

• An*to: Cj/itt.,
op in, o. 15

• P». I x u, vu*,
io

• Ven. y

IV.

fOrUL-
c*p IT-

a) *fcUicct*, – *ly* tertia.

Commentaria Cardinalis Caietani

it -i» s darui est – In corpore articuli unica est conclusio responsita quaesito: *Haec est vera et propria, Homo est Deus* -, *supposito incarnationis mysterio*. Probatur. *Deus* praedicatur vere et proprie de persona Filii Dei. Ergo praedicatur vere et proprie de homine. Probatur consequentia. Quia *homo* potest supponere pro persona Filii Dei. Probatur hoc. *Homo* potest supponere pro qualibet hypostasi humanae naturae. Sed quaedam hypostasis humanae naturae est persona Filii Dei. Ergo *homo* potest supponere pro persona Filii Dei. In hac materia recolenda sunt dicta in priore articulo. Quoniam ista propositio de qua est sermo, est etiam per se in primo modo, respectu suppositi per subiectum, non respectu naturae significatae, et subiculum trahitur ad supponendum pro tali supposito ex praedicato : sicut de sua con-

Comracnr n v, vertente et conversa dictum est in praecedenti articulo .

Et per hoc patet tam corpus articuli, quam responsio ad primum.

II. In responsione ad secundum, dubium occurrit circa illud dictum: *In ista propositione, Deus est Pater* ., /; *Deus supponit pro persona Patris*. Nam ly *Deus*, quantum est ex naturali sua suppositione, supponit pro habente deitatem indistincte: sicut *homo* pro habente humanitatem. Ex parte autem praedicati non restringitur ad supponendum pro persona Patris: quoniam, stando in sua naturali

suppositione, vera est propositio. *Deus est Pater*; quoniam habens deitatem est Pater, ut patet. Minus ergo bene dictum videtur quod supponit pro Patre hoc nomen *Deus*, cum nomen Patris de illo praedicatur. Ad hoc dicitur quod, quia argumentum de praedicatione per se procedit, fundatum super illa regula. *Quidquid praedicatur de praedicato*, etc., ideo Auctoris verba de praedicatione per se intelligenda sunt. Ista siquidem propositio, *Deus est Pater*, potest CS5c per se, et per accidens, logice loquendo. Nam praedicatio per se exigit praedicari aequa de aequis, aut maiora de minoribus. Minus autem de maiori non nisi per accidens praedicatur: ut patet dicendo. *Animal est homo*. Hoc autem nomen *Deus*, si secundum suam naturalem sumatur suppositionem, maius, hoc est, communius est quam nomen Patris aut Trinitatis: quoniam extendit se etiam ad Filium et Spiritum Sanctum, quorum neuter est Pater aut Trinitas. Et propterea, sic sumptum, reddit praedicationem per accidens, dicendo, *Deus est Pater*, aut *Trinitas*. Quo fit ut. si constituendi <it propositio per se praedicans Patrem de Deo, oportet *Deum* restringi ad supponendum pro persona Patris, ut sic aequale de aequali praedicetur per se: sicut, in Trinitas praedicari per se intelligitur de Deo. oportet *Deum* restringi ad supponendum quasi simpliciter, ut sic aequale de aequali praedicetur. Et sic patet sensus litterae.

Cx iitu.

ARTICULUS TERTIUS

TERIUM CHRISTI S POSSIT DICI HOMO DOMINICUS

IB Sent., dint, vu, qu. /, ire 2.

hrtilm sic procedit r. Videtur quod Christus possit dici *homo dominicus*. Dicit enim Augustinus, in libro *Octo-*

Q», xixu

^^^^*pintathum Quaesit* *: *Monendum esi ut ilia bona expedentur quae fuerunt in illo homine dominico*. Loquitur autem de Christo. Ergo videtur quod Christus sit homo dominicus.

2. Praeterea, sicut dominium convenit Christo ratione divinae naturae, ita etiam humanitas pertinet ad humanam naturam. Sed Deus dicitur *humanatus*: ut patet per Damascenum, in ili libro*, ubi dicit quod *humanatio eam quae ad hominem copulationem demonstrat*. Ergo, pari ratione, potest demonstrative *dici quod homo ille sit dominicus.

3. Praeterea, sicut *dominicus* denominative dicitur a Domino, ita *divinus* dicitur denominative a Lleo. Sed Dionysius Christum nominat *divinissimum Iesum*. Ergo, pari ratione, potest dici quod Christus sil homo dominicus.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro

l q i, oPm.

Retract. *: *Non video utrum recte dicatur homo dominicus Iesus Christus: cum sit utique Dominus*.

An mcud.

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est. cum dicitur *homo Christus Iesus*, designatur suppositum aeternum, quod est persona Filii Dei, propter hoc quod unum suppositum est utriusque naturae. De persona autem Filii Dei praedicatur

Deus et Dominus essentialiter. Et ideo non debet praedicari denominative: quia hoc derogat veritati unionis. Inde. cum *dominicus* dicatur denominative a Domino, non potest vere et proprie dici quod homo ille sit *dominicus*, sed magis quod sit *Dominus*. Si autem per hoc quod dicitur *homo Christus Iesus*, designaretur suppositum aliquod creatum, secundum illos qui ponunt in Christo duo supposita: posset dici homo ille dominicus, inquantum sumitur ad participationem honoris divini; sicut Nestoriani posuerunt. Et hoc etiam modo humana natura non dicitur essentialiter *dea* \ sed *dcificata*: non quidum per conversionem ipsius in divinam naturam, sed per coniunctionem ad divinam naturam in una hypostasi; ut patet per Damascenum, in III libro*. Ad primum ergo dicendum quod Augustinus illa verba, ei similia, retractat l in libro *Retractationum*. (nde post praedicta verba libri *Retractationum** subdit : *Hac ubicumque dixi*, scilicet quod Christus Iesus sit homo dominicus, *dixisse me nollem*. *Postea quippe vidi non esse dicendum: quamvis nonnulla ratione posset defendi*: quia scilicet posset aliquis dicere quod dicitur homo dominicus ratione humanae naturae, quam significat hoc nomen *homo*, non autem ratione suppositi. An secundum dicendum quod illud l unum SUP-

«) demomlrative dici. – did denominative tenu, denominative dici cd. a.
,i) dea. – F c: icrtui praeter pG ; de ea.
y) retractat. – F ct terti»; recitat. – Pro praedicta verba, prae-

mitia verba DEFa, rerba praemitia icrux pneter l. Pro libri, m libro Pl.
ō) illud, – DFa ct tertia: om.

o-

1-
'd
le

\$
r

if File oni.
111. Q? U.
U

T

× arjt W
t.

positum quod est divinae et humanae naturae, primo quidem luit divinae naturae, scilicet ab aeterno: postea autem ex tempore per incarnationem lactum est suppositum humanae naturae. Et hac ratione dicitur *humanatum*: non quia assumpserit hominem; sed quia assumpsit humanam naturam. Non autem sic est c converso quod suppositum humanae naturae assumpserit divinam naturam. Unde non potest dici homo *dcificatus*, vel *dominicus*.

Ad tertium dicendum quod hoc nomen *diurnum* consuevit praedicari etiam de his de quibus praedicatur essentialiter hoc nomen *Deus*: dicimus enim quod *divina essentia est Deus*, ratione identi-

tatis; et quod *essentia est Dei* sive *divina*, propter diversum modum significandi: et *Verbum divinum*, cum tamen Verbum sit Deus. Et similiter dicimus *personam divinam*, sicut et *personam Platonis*: propter diversum modum significandi. Sed *dominicus* non dicitur de his de quibus *dominus* praedicatur: non enim consuevit dici quod aliquis homo qui est dominus, sit *dominicus*. Sed illud quod qualitercumque est domini, *dominicum* dicitur: sicut *dominica voluntas*, vel *dominica manus*, vel *dominica possessio* . Et ideo ipse homo Christus, qui est Dominus, non potest dici *dominicus*: sed potest caro eius dici *dominica caro*, et passio eius potest dici *dominica passio*.

t) *iit.* – Tertia; *dicatur*.

ζ) *jruttcsiiio* – EFGlᵇH; *panio*.

Commentaria Cardinalis Caietani

Trrvu s clarus est. originum habens ab Augustini varia diversis temporibus sententia, ct Magistri Sententiarum •ᵰρΛηβ** distinctione septima* Tertiī Libri.

In corpore artiċūli ūñica est conclusiō responsiva quae-sito: *Non potest vere et proprie dici quod homo ille sit * dominicus* », *sed quod est Dominus*. Probatur primo directe. Homo ille, scilicet Christus Iesus. désignāt personam Filii Dei. Ergo de illo praedicatur Dominus e&sentīuliter. Ergo non debet de illo praedicari Dominus denominative.

Anteccdē* probatur. Quia unum est suppositum divinae et humanae naturae in Chrīltp. – Prima consequentia est clara. – Secunda vero probatur. Quia derogaret veritati unionis si praedicaretur denominative.

11. Firmatur deinde conclurio ac ratio allata cx oppo-sito: quia scilicet haec praedicatio propria est Xcstonanis; et quia similis praedicatio propria est naturae assumptae. Nestonani siquidem, ponendn duo in Christo --apposita, proprie dicunt Christum hominem dominicum, quia vere esset ibi suppositum participative dominicum.

Nos quoque proprie dicimus naturam assumptam esse *deificatam*, non *deam*. Quia enim diversa est assumpta natura a deitate, non *deam* dicimus. Et quin iunctn est deitatis in Unitate personae, ideo *deificata*. Suppositum autem, quia unicum est Filii Dei. ideo Deum et Dominum, non *dominicum* aut *dcificatum* dicimus.

111. Circa rationem conclusionis dubium occurrit, quia videtur falsa. Tum quia cx affirmatione praedicationis essentialis infert negationem denommativae. Constat enim

illationem hanc non tenere cx forma: ut manifestat instantia dc *Deo* ct *divino* *. Neque cx materia: quia *dominiciui* nomen est commune supposito et naturae; potest enim dici natura assumpta natura dominica, sicut ct caro eius dicitur caro dominica.

Tum quia haec praedicatio non derogat veritati unionis. Quoniam affirmare Christum hominem dominicum non est negare Christum c>\$e serum Dominum: sicut affirmare Verbum esse divinum non est negare ipsum esse verum Dcurn.

IV. \d hoc dicitur quod ratio veritati innititur, ct est efficac. Nam quaestio isto dc nominibus est. *Nominibus* autem *utendum est ut plurcs utuntur*, secundum Philosphum Communi-» autem usus illud *dominicum* vocat quod est domini, non quod dominus est: ut in responsione ad tertium littera explicat. Et propterea << affirmatione praedicationis essentialis istius termini *Dominus*, bene illata est negatio dcnominativi.

Et similiter, dicendo *homo dominicus*, secundum communem usum intelligitur *homo Domini*: ac per hoc. *aliquis homo Damini*. Et sic intelliguntur ibi duo supposita : unum in lv *aliqui* homo*, ct unum in ly *Domini*. Ac per hoc. ruit veritas unionis divinae et humanae naturae in uno eodemque supposito. Et propterea Auctor hanc locutionem Nestorianam dixit.

Non est autem simile de *Deo* ct *divino*, ut in littera * * A4 j. dicitur: quia *divinam* identic? consuevit sumi frequenti usu; non sic autem *dominicum*.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM EA QVAE SUNT HUMANAE NATURAE DE DEO DICI POSSINT

Supra, qu. ». .trt. i. »d 3; III *Sent.*. dist- v, qu. i. art. a. ad 4; dŭt. 11. eri. 4: *Cent.* Ογλττ. *Artncn.* c(c.. cip. n; I *ad Cor.*, *cap.* 11. lcci, il

d quartum sic proceditur. Videtur quod ea quae sunt humanae naturae, dc Deo dici non possint. Impossibile est enim opposita dc eodem praedicari. Sed ea quae sunt humanae naturae, sunt contraria his quae sunt propria Dei: Deus enim est increatus. immutabilis et aeternus; ad humanam autem naturam pertinet ut sit creata, temporalis et mutabilis. Xon ergo ea quae sunt naturae humanae, possunt dici de Deo.

2. Praeterea, attribuere Deo ea quae ad de-

fectum pertinent, videtur derogare divino honori, et ad blasphemiam pertinere. Sed ea quae sunt humanae naturae, defectum quondam continent: sicut mori, pali, et alia huiusmodi. Ergo videtur quod nullo modo ea quae sunt humanae naturae, possint dici de Deo.

3. Praeterea, assumi convenit humanae naturae. Non autem hoc convenit Deo. Non ergo ea quae sunt humanae naturae, de Deo dici possunt.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in III

¶TtZ/^t' libro *, quod Deus *suscepit ea quae sunt carnis idiomata*, idest proprietates, *dum Deus passibilis nominatur, ct Deus gloriae erttci/ixus est.*

Respondeo dicendi m quod de hac quaestione « diversitas fuit inter Nestorianos ct Catholicos. Xcstoriani enim voces quae dicuntur de Christo dividere volebant hoc modo, ut ea quae pertinent ad humanam naturam, non dicerentur dc Deo; nec ea quae pertinent ad divinutn naturam, dicerentur dc homine. Unde Xestorius dixit *Si quis Dei Verbo passiones lentat tribuere. anathema sit.* Si qua vero nomina sunt quae pertinere possunt ad utramque naturam, dc talibus praedicabant ea quae sunt utriusque naturae: sicut hoc nomen *Christus*, vel *Dominus*. l'nde concedebant Christum esse natum de Virgine. et fuisse ab aeterno; non tamen concedebant f vel Deum natum de Virgine, vel hominem ab aeterno fuisse.

Catholici vero posuerunt huiusmodi quae dicuntur dc Christo, sive secundum divinam naturam sive secundum humanam, dici posse tam de Deo quam de homine. l'nde Cyrillus dixit ♦ *Si quis duabus personis seu substantiis*, idest hv-postusibus, *eas quae in Euangelicis et Aposlolicis sunt conscriptionibus dividit races, vel ea quae de Christo a Sanctis dicuntur, vel ab ipso Christo de semetipso; et aliquas quidem cx his homini applicandas crediderit, aliquas soli Cerbo deputaverit: anathema sit.* Et huius ratio est quia, cum sit eadem hypostasis utriusque naturae, eadem hypostasis î supponitur nomine utriusque naturae. Sive ergo dicatur *homo*, sive *Deus*, supponitur hypostasis divinae et humanae naturae. Et ideo de homine dici possunt ea quae sunt divinae naturae *J: et* de Deo possunt dici ea quae sunt humanae naturae.

Sciendum tamen quod in propositione in qua aliquid de aliquo praedicatur, non solum atten-

ditur quid sit illud de quo praedicatur praedicatum. sed etiam secundum quid de illo praedicetur. Quamvis igitur non distinguantur eu quae praedicantur de Christo, distinguuntur tamen quantum ad · id secundum quod utruinque praedicatur. Nam ea quae sunt divinae naturae, praedicantur de Christo secundum divinam naturam: ea autem quae sunt humanae naturae, praedicantur de eo secundum humanam naturam. Unde Augustinus dicit, in l *de 7'rin.* *: *Distinguamus quod in Scripturis sonat secundum formam Dei, et quod · secundum formam servi.* Et infra*: *Quid propter quid, el quid secundum quid dicatur, prudens el diligens et pius lector intelligit* ¶.

Ad prinum ergo dicendi m quod opposita praedicari de eodem secundum idem est impossibile : sed secundum diversu, nihil prohibet. Et hoc modo opposita praedicantur de Christo: non secundum idem, sed secundum diversas naturas.

Ad si cimu m dicendum quod, si ea quae ad detectum pertinent Deo attribuantur h secundum di\inam naturam, esset blasphemia, quasi perti-nens ad diminutionem honoris ipsius: non autem pertinet ad Dei iniuriam si attribuantur ei secundum naturam assumptam. Unde in quodam sermone Ephesini Concilii * dicitur: *Nihil putat Deus iniuriam quod est occasio salutis hominibus: nihil enim abiectorum quae elegit propter nos, iniuriam facit illi naturae quae non potest esse subiecta iniuriis. propria vero facit inferiora ut salvet naturam nostram. Quando ergo quae ' ab-iccta et vilia sunt Dei naturam non iniuriantur, sed salutem hominibus operantur, quomodo dicis ea quae causa nostrae salutis sunt, iniuriae occasionem Deo fuisse?*

¶d tertium dicendum quod assumi convenit humanae naturae non ratione suppositi, sed ratione sui ipsius. Et ideo non convenit Deo.

*) de hac quaestione. – circa hanc quaestionem tenia. – Catholicos Fa ct tertia; *Catharoi*.
,O concedebant. — confitebantur F, dicebant cda.onc», et fuisse... de Virgine om. HI. – Pro fuisse, non fuisse l.
y) utriusque naturae, eadem hypostasis. – Om. DEGI.
'O divinae naturae. – tanquam de hypostasi divinae naturae addunt EF ct tertia; eodem modo mox po»t humanae naturae addunt tanquam de hypostasi humanae naturae F ct tertia.

c) quantum ad. – secundum Pc.
< quod in Scripturis · »nf... ct quod. quid in Scripturis sonet lsonat Fj.^ et quid F ct terti..
r4) intelligit. — intelliget P
attribuantur. – attribuentur l, attribuerentur cetera tertia.
») ergo quae. – aH; ergo tertia. »vro cctcn. – In line occaalouevi Deo F ct tertii; occasionem Dei.

Commentaria Cardinalis Caietam

Trixer ut iacct mtclligendus est, de convenientibus humanae naturae existent! in Christo: puta possibilitate, morte, ct aliis huiusmodi quae de Christo ratione illius naturae humanae dicuntur, dum dicimus Christum crucifixum. mortuum, sepultum, etc.

In corpore articuli tria fiunt: primo, refertur differentia inter Xestorium et Catholicos in hac quaestione; secundo, redditur ratio Catholicae doctrinae -; tertio, subiungitur opportunum documentum circo hanc Catholicam doctrinam

II. Quoad primum. Xcstoriani duabus distinctionibus utebantur in proposito. Altera, bimembri, ex parte praedicatorum. Quacdam enim sunt praedicata propria divinae naturae, ut esse omnipotentem, aeternum, ct similia: quaedam sunt praedicata propria humanae naturae, ut esse mor-

talem, corporeum, tihum hominis, ct huiusmodi. – Altera ex parte subtectorum, trimembri. Potest enim dictis praedicatis subiici in enuntiatione vel nomen proprium Dei, ut *Deus*; vel nomen proprium hominis, ut *homo*: vel nomen commune utrique naturae, divinae scilicet ct humanae, ut *Christus*.

Et subjungebant duas conclusiones. Primam, de sub-tectis propriis: dicendo quod nec dc nomine proprio lki dicuntur praedicata propria homini; nec de nomine proprio hominis dicuntur praedicata propria Dei, Et propterea negabant Deum case natum ex \irginc, aut mortuum, aut aliquid passum l et similiter hominem esse Creatorem caeli ct terrae, ct huiusmodi. – Secunda, de subiccto communi: dicendo de nomine communi Deo vt homini praedicari vere tam ea quae sunt propria Deo, quam ea quae sunt

• Efièt.
etSmòd j j \c-
«Mr.arulh IV -
Çt AU Ctuifil.
«p.

*A(f. MI UJ.
:V t.

lib-

- n?sa

propria homini. Et propterea Christus vere dicitur omnipotens, aeternus. Creator; et natus ex \irgiuc, crucifixus, mortuus et scpulus. Hoc luit dogma Nestorii.

Catholici autem affirmant univoce utraque praedicata vere enuntiari de quocumque nomine subtecto, sive proprio sive communi: ut patet ex Cvrilli auctoritate.

• Cf. ««In. I.

III. Quoad secundum *, ratio Catholicae assertionis est identitas hypostasis utriusque naturae in Christo. Hinc enim fit ut una cademque hypostasis supponatur utrisque nominibus: et quod propria Deo inveniantur praedicari de hypostasi divina; et propria homini de hypostasi humana.

Nec oportet hic immorari: quia ex supra* dictis patet . At«-». nomina communia concreta posse pro qualibet sua hypostasi supponere.

IV. Quoad tertium -, documentum Catholicum c»t quod, ' c/- *um « licet non distinguendum sit, cum Nestario, subtectum de quo divina et humana praedicantur; distinguenda tamen est ratio subtecti qua divina de ipso dicuntur, α ratione qua humana de eodem enuntiantur. Nam una cademque est hypostasis in di\cr*i» naturis sub.blcns: et propterea discernendum caute est. non id de quo dicuntur, sed id secundum quod dicuntur. Et hoc confirmatur auctoritate Augustini.

ARTICULUS QUINTUS

I TRIM EA QUAE SUNT HUMANAE NATI RAE POSSINT DICI DE NATURA DIMNA

III Srtf.. d »i. v, qu. i. ort. 3 «J 4; qu. ti. nrL 1, 'd 4; 1 aJ *Cur.*, ctp. if, ten. n.

fegWggPl* QUINTI m sic proceditur. Videtur quod quae sunt humanae naturae, possint jRSàfô dici de natura divina. Ea enim quae humanae naturae, praedicantur 3 de Filio Dei, et de Deo. Sed Deus est sua natura. Ergo ea quae sunt naturae humanae, possum praedicari de divina natura.

2. Praeterea, caro perlinet ad naturam humanam. Sed, sicut dicit Damascenus, in III li- ^f0 * . dicimus naturam Verbi incarnatam esse, secundum beatos Athanagiam et Crrillum. Ergo videtur quod, pari ratione, ea quae sunt humanae naturae, possint dici de divina natura.

3. Praeterea, ea quae sunt divinae naturae, conveniunt humanae naturae in Christo: sicut cognoscere futura, et habere salutiferam virtutem. Ergo videtur quod, pari ratione, ea quae sunt humanae naturae, possint dici de divina natura.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in III libro*: *Deitatem quidem dicentes, non nominamus de ea quae humanitatis idiomala*, idest proprietates: *non enim dicimus deitatem passibilem vel creabilem*. Deitas autem est divina natura. Ergo ea quae sunt humanae naturae, non possunt dici de divina natura.

Respondeo dicendum quod ea quae sunt proprie ? unius, non possunt vere de aliquo praedicari nisi de eo quod est idem illi: sicut *risibile* non convenit nisi ei quod est homo. In mysterio autem incarnationis non est eadem divina natura et humana: sed est eadem hypostasis utriusque naturae. Et ideo ea quae sunt unius naturae, non possunt de alia praedicari, secundum quod in abstracto significantur L Nomina vero concreta supponunt hypostasim naturae. Et ideo indifferenter praedicari possunt ea quae ad utramque naturam pertinent, de nominibus concretis: sive illud nomen de quo dicuntur det intelligere

utrumque naturam, sicut hoc nomen *Christus*, in quo intelligitur *et divinitas ungens et humanitas uncta* *. sive solum divinam naturam, sicut hoc nomen *Deus*, vel *luitis Dei*; sive solum naturam humanam, sicut hoc nomen *homo*, vel *Jesus*. Inde Leo Papa dicit, in Epistola *ad Palaestinos* ♦ Aon ?ixciu\Ap*. *interest ex qua Christus substantia nominetur: cum, inseparabiliter manente unitate personae, idem sit ei totus hominis J'ilius propter carnem, el lotus Dei biliits propter unam cum Patre divinitatem*.

An primum ergo dicendum quod in dixinis realiter est idem persona cum natura *: et ratione *D M47. huius identitatis, divina natura praedicatur de l'ilio Dei. Non tamen est idem modus significandi. Ei ideo quaedam dicuntur de Filio Dei quae non dicuntur de divina natura: sicut dicimus quod Filius Dei est genitus, non lumen dicimus quod divina natura sit genita, ut in Prima Parte habitum est. Et similiter in mysterio incarnationis dicimus quod Filius Dei est passus, non autem dicimus quod natura divina sit passa.

An sECi NDi M dicendum quod incarnatio magis importat unionem ad carnem quam carnis proprietatem. Iraque autem natura est in Christo unita alteri in persona: ratione cuius unionis et natura divina dicitur *incarnata*, et humana natura *deificata*, ut supra * dictum est.

Ad tertium dicendum quod ea quae sunt divinae naturae, dicuntur de humana natura, non secundum quod essentialiter competunt divinae naturae, sed secundum quod participative derivantur ad humanam naturam. Inde ea quae participati non possunt a natura humana, sicut esse increatum aut omnipotentem, nullo modo de humana natura dicuntur. Divina autem natura nihil participative recipit ab humana natura. Et ideo ea quae sunt humanae naturae, nullo modo possunt dici de divina.

a) *praedicantur*. - *poount praedicari* ABC.
proprie. - *propria* F et tertia praeter G, Pro *de atipto, de alio* li
e< cditione*.

γ| *tfguljkantur* - *tignMcant* F, *ligntfidtur* H et editione*.
B) *ungent"* *uncta*. - *unient...* *unita* II.

Commentaria Cardinalis Caietani

Tx titulo, vide diversitatem huius .1 praecedenti titulo. J Nam hic quaestio refertur ad divinam naturam: ibi vero ad Deum. Nam hic quaeritur an humana praedicentur *dc natura divina*: ibi, an humana praedicentur *dc Deo*. Unde, cum inter Deum et divinam naturam sola sit differentia secundum modum significandi, omnis ista quaestio ad rem divinam spectat non ut res est absolute, sed ut res est significata nomine abstracto, puta *deitas* aut *divinitas*, vel ^équivalente. puta *natura divina*, *essentia divina*, et hujusmodi.

II. In corpore articuli duae sunt conclusiones simul probatae. Altera est: /n Christo ea quae sunt unius naturae, non possunt praedicari de alia in abstracto signi-
ficata. Altera est; /n Christo ea quae sunt utriusque naturae, possunt indifferenter de nominibus concretis utrius-
que naturae praedicari.

Probantur simul. Ea quae sunt propria unius non pos-
sunt vere praedicari de alio, nisi de eo quod est idem illi. Ergo ea quae sunt unius naturae, etc. Antecedens manifestatur. Quia *risibile* non convenit nisi ei quod est homo. – Consequentia vero probatur, primo: quia nomina concreta supponunt hypostasim naturae. – Et confirmatur deinde secunda conclusio auctoritate Leonis

III. Adverte hic quod abstracta et concreta nomina, quamvis convenient in significato formali, quoniam tam *deitas* quam *Deus* deitatem significat, et similiter tam *hu-
manitas* quam *homo* humanam significat naturam: cx dif-
ferenti tamen significandi modo invento in illis, alia oritur differentia quoad supposita per illa. Nam abstractum no-
men et significat naturam, et supponit pro natura: *dei-
tas* enim pro deitate supponit. Concretum vero signifi-
cat quidem naturam, sed supponit pro habente naturam,

ac per hoc pro hypostasi naturae, hypostasis enim est habens naturam: *Deus* enim supponit pro habente deita-
tem, pro hypostasi divinae naturae; ct similiter *homo* pro habente humanam naturam, pro hypostasi humanae na-
turae. Et similiter *risibilitas* et significat ct supponit ipsam risibilitatem: sed *risibile* supponit pro habente risibilitatem. Et ideo *risibilitas* non praedicatur dc *humanitate*: sed *ri-
sibile* vere praedicatur de *homine*, quoniam idem est ha-
bens humanitatem ct risibilitatem.

Ex his igitur patet in primis assumptum in littera an-
tecedens. cum sua manifestatione exemplari de *risibili*. Verissime siquidem dicitur propria unius non verificari dc alio, nisi illud aliud sil idem huic cui sunt propria. Quem-
admodum propria *risibihtatis* non verificantur de *humani-
tate*, quia nihil est idem utrique: sed verificantur dc *ho-
mine*, quia homo est id humanae naturae quod est idem habenti risibilitatem; idem enim subiccto est hypostasis humana ct subiectum risibilitatis.

Patet deinde vis consequentiae. Quoniam, dum expli-
catur in littera proprietas concretorum m supponendo, insinuatur differentia quam explicavimus inter suppositio-
nem concretorum et abstractorum: cx qua fit ut abstra-
ctum nomen unius naturae pateat importare omnino aliud ib his quae sunt alterius naturae, scilicet ipsam solam na-
turam secundum se; ac per hoc. optime inferri quod non praedicantur dc abstracto ca quae sunt alterius naturae; – et similiter pateat concretum cuiusque in Christo naturae importare id quod idem c4. quod commune est, omnibus ad quiimcumque naturam spectantibus, scilicet unam can-
demque hypostasim; ct ideo optime inferri quod indiffe-
renter ea quae sunt utrimque naturae dc concretis utrius-
que naturae praedicantur.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM HAEC SIT \ ERA DEUS FACTUS EST HOMO

Infra, qu. xxxiir. an. 5; 111 5nif., di>t. m, qu. n, art. 1; Cont. Error. Grace., cep. nt; Ad Ra<n., cap. 1, l cet. n.

SEXTUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod uSafjhaec sit falsa: *Deus factus est homo*. &VfcCuin enim *homo* significet substantiam, ^fieri hominem est fieri simpliciter. Sed haec est falsa: *Deus factus est simpliciter*. Ergo haec est falsa: *Deus factus est homo*.

2. Praeterea. fieri hominem est mutari. Sed Deus non potest esse subiectum mutationis: se-
cundum illud Malach. m *: *Ego Dominus, et non mutor*. Ergo videtur quod haec sit falsa: *Deus factus est homo*

3. Praeterea, *homo*, secundum quod de Chri-
sto dicitur, supponit personam Filii Dei. Sed haec est falsa: *Deus factus est persona Filii Dei*. Ergo haec est falsa: *Deus factus est homo*.

Sed contra est quod dicitur Ioan. | ♦ *lerhum carofactum est*. Et sicut Athanasius dicit, in Epi-
stola ad Epictetum *, quod dixit, « Verbum caro factum est *, simile est ac si diceretur, « *homofa-
ctus est* ».

Respondeo dicendum quod unumquodque di-
citur esse factum illud quod de novo incipit prae-
dicari de ipso. Esse autem hominem vere prae-

dicatur de Deo, sicut dictum est*: ita tamen ·αλ, quod non convenit Deo esse hominem ab ae-
terno, sed ex tempore per assumptionem hu-
manae naturae. Et ideo haec est vera: *Deus fa-
ctus est homo*. Diversimode tamen intelligitur a diversis: sicut et haec. *Deus est homo*, ut supra * *,b4 dictum est.

Ad primum ergo dicendum quod fieri hominem est fieri simpliciter in omnibus his in quibus hu-
mana natura incipit esse in supposito de novo creato. Deus autem dicitur factus homo ex eo quod humana natura tñcoepit̄ esse ||| supposito divinae naturae ab aeterno praeexistente. Et ideo Deum fieri hominem non est Deum fieri sim-
pliciter.

An secundum dicendum quod, sicut dictum est ♦ ·îα«φ« *fieri* importat quod aliquid praedicetur de novo de altero. Inde quandocumque aliquid de novo praedicatur de altero cum mutatione eius de quo dicitur, tunc fieri est mutari. Et hoc convenit omnibus 3 quae absolute dicuntur: non enim potest albedo aut magnitudo de novo advenire alicui nisi per hoc quod de novo mutatur ad

a) *omnitui*. – in omnibus tertia praeterii. Pro quae, qui BCDEpE.

albedinem vel magnitudinem, lia vero quae relative dicuntur, possunt de novo praedicari de aliquo absque eius mutatione sicut homo de novo fit dexter absque sua mutatione, per motum illius qui fit ei sinister. Unde in talibus non oportet omne quod dicitur fieri, esse mutatum: quia hoc potest accidere per mutationem alterius. Et per hunc modum Deo dicimus: *Domine, refugium Jactus es nobis* *. – Esse autem hominem convenit Deo ratione unionis, quae est relatio quaedam. Et ideo esse hominem praedica-

tur de novo de Deo absque eius mutatione, per mutationem humanae naturae, quae assumitur in divinam personam. Et ideo, cum dicitur, *Deusfactus est homo*, non intelligitur aliqua mutatio ex parte Dei, sed solum ex parte humanae naturae.

Ad tertium dicendum quod *homo* supponit personam Eilii Dei. non nudam, sed prout subsistit in humana natura. Et * quamvis haec sit falsu, *Deusfactus est persona lilii.* est tamen haec vera, *Deus factus est homo*, ex eo quod unitus est humane naturae.

?) Et. – *Et iden* P.

7) *unitu» t>t. – factu» c>t unitu»* Γ01. *Ocu» /actu» eit unitu»* H, *facta e>t unita» b. nt unitu»* Pc.

Commentaria Cardinalia Caiétani

Trutcs clara*. In corpore articuli pnmo respondetur quaesito unica conclusione: *Haec est vera: Deusfactus est homo*». Probnturque-nllogixmo ati* dare sito ct ordinato in littera: ita ut non ot opus formare illum.

Deinde aperitur quod haec propositio 1 diVerM.< diversimode intelligitur, iuxta dicta in primo huius quaestionis articulo de ista propositione, *Deus est homo*.

II. In responsione ad secundum, m dubitas, vide scripta in articulo primo, in responsione ad ultimum Et tibi ilia non suificiunt, nec quiescisc cx rcl itivla declaratione tam profundae factionis, dicito quod, licet fieri hominem absolute importet mutationem in sublecto acquirente humanam naturam, puta in materia, attamen *personam aliquam Jieri hominem* non importat mutationem in persona acquirente naturam humanam. Et ratio diversitatis est quia subiectum quod fit homo, per transmutationem sui acquirit esse humanum: sed persona quae tit homo, sola nova personationc humanae naturae fit homo. Personare autem naturam humanam non est mutari: sed subsistere nunc primo in illa. Et ideo Filius Dei prius non erat homo, quta non personabat naturam humanam ; ct in tem-

pore factui c«t homo, quia incoepit quandoque personare naturam unam humanam, et per hoc acqutsivit primo esse substantiale humanae naturae, et non tantum esse relativum ; factus est homo, factus est substantia animata sensibili* rationalis, et non *ad aliquid*, non *ad humanam naturam*. Et est non solum subiectum propositioni* ly *Drus*, cum dicitur *Deus Jactui est homo*: sed ut subiectum factioni*. hoc est, persnnationw nunc primo; hoc enim fieri nihil aliud est quem personare nunc primo. Et *ic habes substantialem factionem, et terminum, ct subiectum, absque mutatione subtecti. Et m tibi apparet mirabile, memento quia nihil est mirabilius quam *Verbum caro factum est* . post Trinitati* arcanum.

III. In responsione ad tertium, si formalem responsionum novitius optat, dicito quod est quia ista est vera: *Deus Jactus est subsistens in humana natura*: hoc enim formaliter supponit ly *homo*. Et ai ad materialiter substratum instet descendí, dicito quod haec etiam est vera: *Deus Jactus est persona Filii Dei subsistens in humana natura*. Sicut etiam, cum paries lit albus, vere dicitur quod *pariesJactus est paries albus*: ut patet in VII *Mctaphys.* *, ct, ad propositum, in III *Sent.*, dût. vu.

• ItW1 «JL I, »;n 14

•S ThJett-TTt - t)U U0. VI. «p. MU. «>

ARTICULUS SEPTIMUS

UTRUM HAEC SIT VERA: *HOMO FACTUS EST DEUS*

Infri, qu. xxxill, an. J; III *Scnt*^A dut. nt, qu. 1*. irt. 5; *Cunt. Error. Grace.* cap. Qi; -ti *Rom.* eap. 1, l cet. u.

h septimi m sic proceditur. Videtur quod sit vera: *Homo Jactus est Deus*. en'm A'o/h. i *: *Quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de filio suo, qui Jactus est ci ex semine David secundum carnem*. Sed Christus secundum quod homo est ex semine David secundum carnem. Ergo homo factus est Filius Dei.

2 Praeterea, Augustinus dicit, in I *de Trin* ♦ */alis erat illa susceptio quae Deum hominem faceret, ct hominem Deum*. Sed ratione illius suseptionis haec est vera: *Deus factus est homo*. Ergo similiter haec est vera: *Homo factus est Deus*.

3. Praeterea. Gregorius Na./ianzenus dicit, in Epistola *ad Chelidonium* *: *Deus quidem huma-*

natus est: homo autem deificatus \ vel quomodo-libet aliter * *nominaverit*. Sed Deus ea ratione dicitur humanatus, quia τ est homo factus. Ergo homo ea ratione dicitur deificatus \ quia est facius Deus. Et ita haec est vera: *Homo factus est Deus*.

4. Praeterea, cum dicitur. *Deus factus est homo*. subiectum factionis vel unionis · non est Deus, sed humana natura, quam significat hoc nomen *homo*. Sed illud x idetur esse subiectum factionis cui factio attribuitur. Ergo haec magis est vera. *Homo factus est Deus*, quam ista, *Deus factus est homo*.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in III libro*: *Non hominem deification dicimus, sed Deum humanatum*. Idem autem est fieri Deum

«

τ

3

·

3) *delficatur. divinitatu»* E, *dcitatu»* bc, *divinatu»* 1. Cf. o 11. q *aliter*. — Om. E; nn *aliquis* legendum I
7) *quia*. – *qua* PE ; item altero loco.

û| *deiteatu»*. – *duinitatuj* E. *dcitatu»* ||Ac, *divinatu»* I
«) *unioni*», – *unioni*» DEF, *mutationi*» tertia pracioc I.

quod deificari. Ergo haec est falsa: *Homo factus est Deus*,

•An 1,9
Respondendo dicendum quod propositio ista, *Homo factus est Deus*, tripliciter potest intelligi. Uno modo, ita quod hoc participium *factus* determinet absolute vel subiectum, vel praedicatum. Et in hoc sensu est falsa: quia neque homo ille de quo praedicatur: est factus, neque Deus est factus u(infra* dicitur. Et sub eodem sensu haec est falsa: *Deus factus est homo*. Sed sub hoc sensu non quaeritur hic de istis propositionibus.

r
Alio modo potest intelligi ut ly *factus* determinet compositionem; ut sit sensus, *Homo factus est Deus*, idest: *factum est ut homo sit Deus*. Et sub hoc sensu utraque est vera, e1, *Homo factus est Deus*, ct, *Deus factus est homo*. Sed hic non est proprius sensus harum locutionum: nisi forte intelligatur quod ly *homo* non habeat r personalem suppositionem, sed simplicem. Licet enim hic homo non sit tactus Deus, quia hoc suppositum, persona Filii Dei, ab aeterno luit Deus: tamen homo, communiter loquendo, non semper fuit Deus.

•Quit.ârts.j.
Tertio modo, proprie intelligitur: secundum quod hoc participium *factus* ponit fieri circa hominum in respectu ad Deum sicut ad terminum factionis. Et in hoc sensu, supposito quod in Christo sit eadem persona et hypostasis ut suppositum Dei ut hominis, ut supra * ostensum est, ista propositio falsa esi. Quia cum dicitur, *Homo factus est Deus*, ly *homo* habet personalem suppositionem: non enim esse Deum veriificatur de homine ratione humanae naturae, sed ratione sui suppositi. Suppositum autem illud humanae naturae de quo veriificatur esse Deum, est idem quod hypostasis seu persona Filii Dei, quae semper fuit Deus. Unde non potest dici quod iste homo *incoepit esse Deus*, vel quod *Jiat Deus*, aut quod *factus sit Deus*,

Si vero esset alia persona vel hypostasis Dei et hominis, ita quod esse Deum praedicaretur de homine, et e converso, per quandam conjunctionum suppositorum, vel dignitatis personalis, vel affectionis, vel inhabitationis, ut Ne-

storiani dixerunt: tunc pari ratione posset dici quod *homo factus est Deus*, idest *coniunctus Deo*, sicut et quod *Deus factus est homo*, idest *coniunctus homini*.

Ai» primum ergo dicendum quod in verbis illis Apostoli hoc relativum *qui*, quod refert pro persona ' Filii, non debet intelligi ex parte praedicati, quasi aliquis existens ex semine David secundum carnem sii tactus l'ilius Dei, in quo sensu obiectio procedebat: sed debui intelligi ex parte subiecti, ut sit sensus quod ' *Filius Deifactus est ei*. (* *scilicet ad honorem Patris* », ul Glossa * exponit) *existens ex semine David secundum carnem; ac* si diceret: *Filius Dei habens * carnem ex semine David ad honorem Dei*.

λ
A
Ai» secundum dicendum quod verbum l Augustini est intelligendum in illo sensu, secundum quod ex illa susceptione incarnationis factum est ut homo esset Deus ut Deus esset homo. In quo sensu ambae locutiones sunt verae, ut dictum

Et similiter dicendum est ad lenium: nam *deificari* μ idem est quod *Jieri Deum*.

Ad q1 Artum dicendum quod terminus in subiecto positus lunetur materialiter, idest pro supposito: positus \uro in praedicato, tenetur formaliter. idest pro natura significata ♦ Et ideo cum dicitur, *Homo factus est Deus*, ipsum fieri non attribuitur humanae naturae, sed supposito humanae naturae; quod est ab aeterno Deus, et ideo non convenit ei fieri Deum. Cum autem dicitur *Deus factus est homo*, factio intelligitur terminari ad ipsam humanam naturam. Et ideo, proprie loquendo, haec est vera, *Deus factus est homo*: sed haec est falsa. *Homo jactus est Deus*. Sicut, si Socrates, cum prius fuerit homo, postea factus est albus: demonstrato Socrate, haec est vera. *Hic homo hodie factus est albus*; haec tamen est falsa, *Hoc album hodie factum est homo*.

Si tamen ex parte subiecti poneretur aliquod nomen significans naturam humanam in abstracto, posset hoc modo significari ut subiectum factionis: puta si dicatur quod *natura humana facta est Filii Dei*.

ζ) *praedicatur*. – *pater praedicatur* pF, *Dei praedicatur* l'kII. r.) *quod*— *habeat*, – *iccundum quod...* *habet* F et tenu. o) *pro pertona*. – *pertona* Gb, *perwnam* cetera torti.u ») *quod*. –An *qui* laiendutn? – *eit ei scilicet* HDD ct bc; *teUicet* cd. a, *ei scilicet* ACDEpB, *Cit ei scilicet homo* t. eat *iciliccf* homo P; *ei scilicet...* *habent* um. G.

x) *habent*. – *factus est habens* F cl tertii (pro G d. t). λ) *verbum*. – *illud verbuni* II ct editione*. p) *deijicari*. – *dcitarj* Gllfre, *d it ari* (detterari) l, v) *in*. – Terna; *pro*. O *dicitur*. E ct tettia praeter l; onj. – *intrllipitur* tertia; *dicitur*.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus clarus est. – In corpore duo fiunt: primo, ponitur duplex propositionis sensus improprius, ct iuxta utrumque respondetur; secundo, ponitur tertius sensus, Cf num vu. qui solus Ct,t proprius, ct respondetur quae-

Quoad primum, vide, Novitic, quod in primo sensu copula verbalis est ly *est*: cl ly *factus* ponitur vel adiectivum subiecti, puta *homofactus*, sicut si diceretur, *homo creatus*; vel adiectivum praedicati, puta *Deus factus*. Ita quod sensus esset, vel quod *factus homo est Deus*; vel quod *homo est Deus factus*. Et utroque modo iudicatur falsa. Et dc secunda quidem non est dubium. Prima autem falsa iudicatur, quia ly *homo* in subiecto stat pro hy-

postasi; ac per hoc, dicendo *homo factus*, enuntiatur dc persona humana facta quod est Deus; constat autem nullam esse personam, sive humanam sive divinam, *factam*, quae sit Deus; nam persona humana quae est Deus, est, non facta, sed genita ab aeterno, *Deus de Deo*,

II. In secundo autem, quamvis improprio sensu, dicuntur quinque. *Primo*, ponitur modus quo sumitur ly *factus*. Et dicitur sumi ut modus determinans compositionem: sicut in propositionibus modalibus ly *possibile* aut *necessarium* determinare dicitur compositionem. Ita quod propositio ista, *Homo factus est Deus*, sonat istam: *Hominem esse Deum factum est*.

Et propterea *secundo* in littera explicatur dictus sensus eiusdem, scilicet: *Factum est ut homo sit Deus*. Et similiter, *Deus factus est homo: factum est ut Deus sit homo*.

Tertio, dicitur quod propositio utraque est vera in hoc sensu.

Quarto, quod hic sensus non est proprius harum propositionum. Et ratio quidem logica est quia ly *factus* non est modus determinativus compositionis, sicut ly *possibile* aut *necessarium*.

Ratio vero realis, ad sensum respiciens (quae in littera redditur cum, quinto. subiungitur quomodo sensus iste potest proprietatem forte habere), est quia lue homo de quo enuntiatur factum esse Deum, non est factus Deus: ita quod neque ab aeterno, neque ex tempore factum est ut homo, hoc est *hic homo*, esset Deus. Constat enim quod ly *homo* supponit in hac enuntiatione pro hoc homine, quia supponit personaliter et determinate: et quod hic homo est Deus ab aeterno *genitus*, *non factus*, est hypostasis Filii Dei. Non est igitur proprius sensus harum locutionum dicere. *Factum est ut homo esset Deus*.

Posset tamen, ut *quinto* dicitur in littera, salvari ut proprius sensus, sustinendo quod *homo* habeat suppositionem simplicem, hoc est, supponat pro natum humana in concreto communiter. Nani factum est quod *homo* sit Deus: quamvis non sit factum quod *aliquis singularis homo* sit Deus, quia ille singularis homo qui est Deus, est naturaliter et ab aeterno Deus*.

III. Occurrit hic autem circa duo quaestio. Primo, circa suppositionem simplicem, et proprietatem propositionis? igitur sumptae. – Secundo, circa personalem; an *iste homo sit factus Deus* .

Est autem dubitandi ratio circa primum, quia, dicendo, *Homo est factus Deus*, ly *homo* supponit pro habente naturam humanam indeterminate. Aliud enim eat dicere, *Hic homo est factus Deus*; et aliud est dicere, *Homo est factus Deus*: quoniam *homo* supponit confuse pro habente naturam humanam; *hic homo* autem determinate. Et hinc fit *primo* ut ratio litterae nihil valeat, reprobando illam, *Homo factus est Deus*, quia ista est falsitas, *Iste homo factus est Deus*.

Fit *secundo* ut non logice dicatur in littera quod supponat simpliciter ly *homo*, Mando pro homine communiter. Quoniam supponit personaliter, confuse lumen. Immo naturalis suppositio termini communis concreti est supponere pro habente naturam indeterminate.

Fit *tertio* ut, quia ista propositio. *Homo factus est Deus*, in personali suppositione propriissime sumpta est vera, quia in veritate homo est Deus et non semper fuit Deus, sed per unionis gratiam est Deus, male in littera arguatur falsitatis.

Fit *quarta* ut Scotus, in III *Sent.*, dist. m. qu. n. rectius dixerit quod ista propositio, *Homo factus est Deus*, est simpliciter vera et propria. Tum quia homo per actionem agentis est Deus, et non semper fuit Deus – Tum quia est convertens illam. *Deus factus est homo*.

IV. Ad evidentiam horum, scito quod inter personalem et simplicem suppositionem haec est differentia, quod, si ly *homo* supponit personaliter, oportet praedicatum convenire alicui personae humanae: quod enim de nulla persona humana, nec de omnibus simul verificatur, de homine personaliter sumpto non verificatur; ut patet discurrenti tam in propositionibus per se. quam per accidens. Si vero supponit simpliciter, praedicatum convenit homini abstrahenti a suis suppositis: ita quod verificatur de homine communiter, et de nullo homine, nec de omnibus simul verificatur.

Ad propositum autem descendendo, considerandum est quod in illa propositione, *Homo factus est Deus*, ly *homo* supponit personaliter, proprie loquendo: quia ly *factus est* non permittit hominem supponere nisi personaliter, sicut cum dicitur. *Homo factus est albus*; quoniam fieri reale non est hominis communiter, sed hominis singularis. Et propterea ad veritatem istius, *Homo factus est Deus*, oportet veram esse istam, *Aliquis homo factus est Deus*: sicut ad veritatem istius, *Homo factus est albus*, oportet

quod aliqui homo sit factus albus. – Sed si ly *homo* supponat simpliciter, veritas eius non exigit quod aliquis homo sit factus» Deus: sed sufficit quod per actionem alicuius agentis factum sit ut de homine absolute verificetur de novo esse Deum. Et quia potest dici quod iste sensus est proprius sensus istius propositionis a ductoribus positae, ita quod de homine absolute dixerunt quod *factus est Deus*; nec haec proprietas est usquequaque clara: ideo Auctor dixit, *Nisi forte*, etc.

Ad obiecta igitur respondendo, dicitur concedendo quod *homo*, proprie loquendo, supponit pro habente naturam humanam indeterminate: et quod nulla est propositio. *Homo factus est Deus*, et alia. *Hic homo factus est Deus*. Sed cum infertur primo, *Ergo ratio litterae nihil valet*: respondetur quod efficax est. Quia, licet sint diversae propositiones, negatio tamen illius singularis, scilicet. *Hic homo est factus Deus*, infert negationem illius indefinitae, *Homo factus est Deus*. Quoniam, gratia materiae, unum singulare in proposito equivalct omnibus singularibus: constat enim unum tantum hominem esse Deum. Et propterea, sicut a negatione omnium singularium infertur negatio indefinitae, ita in proposito a negatione unius singularis destruitur indefinita.

Secundum dicitur quod, quia talia sunt subiecta qualia permittuntur a praedicatis; et praedicatum integrum, scilicet *factum esse Deum*, verificandum est; et non potest verificari de homine personaliter, sive confuse sive determinate: ideo ad suppositionem simplicem recursum est. Logicum quippe est ut *homo* supponat simpliciter pro habente naturam abstrahendo a singularibus, non solum quoad significationem, sed quoad id quod praedicato supponat. Et haec non est eius naturalis suppositio: sed cum personaliter supponit pro habente naturam indeterminate.

Tertium dicitur quod iam patet falsum esse quod personaliter umpti illa propositio, *Homo factus est Deus*, sit vera. Nec est verum de homine personaliter sumpto quod per gratiam unionis est Deus.

Unde ad quartum, ex Scoto, dicitur quod, si Scotus utitur suppositione simplici, verum dicit: et affirmat proprietatem sensus, quam Auctor in littera sub dubio relinquit. Sed in veritate *ly factus est* transit in impersonate: hoc est, *Facium est ut homo esset Deus*. Quod non videtur de intentione Scoti, volentis istam. *Homo factus est Deus*, sequi per conversionem ad illam. *Deus factus est homo*: oportet enim personaliter supponere *hominem*, si per conversionem sequitur ad illam. Et propterea si. ut apparet, utitur suppositione personali, directe dicit contra Auctorem. Sed falsum dicit: quoniam. personaliter sumpta, propositio illa. *Homo factus est Deus*, est falsa. – Et cum probatur quia istae sunt verae. *Homo per actionem agentis est Deus*, et. *Homo non prius erat Deus*: respondetur quod prima est falsa, quia veritas eius exigit veritatem alicuius suae singularis, scilicet quod aliquis homo per actionem agentis est Deus qui prius non fuit Deus; constat autem quod nullus homo per actionem cuiuscumque agentis est de novo Deus; quia ille homo, scilicet Iesus Nazarenus, qui solus inter homines est Deus, non est de novo Deus, sed ab aeterno; nec per actionem alicuius agentis, sed aeterna nativitate a Patre est Deus. – Nec est verum quod istius. *Deus factus est homo*, convertens sit. *Homo factus est Deus*: sed illa. *Qui factus est homo, est Deus*, Sicut ista. *Paries factus est albus*, non convertitur in istam, *Album factum est paries*: sed in istam. *Quod factum est album, est paries*.

Secundum dubium occurrens est, quia videtur quod etiam *factum sit quod iste homo sit Deus*. Nam ly *iste homo* stat pro supposito aeterno, non quatenus est aeternum seu hypostasis divinae naturae, sed quatenus est ex tempore hypostasis humanae naturae. Constat autem quod factum est per gratiam divinam ut hypostasis divinae naturae esset hypostasis humanae naturae, et quod hypostasis humanae naturae esset ipsa Verbi hypostasis. Et sic propositio esset vera; et sensum proprium habet secundum personalem suppositionem.

Ad hoc dicitur quod in hac ultima particula litterae non est sermo de veritate, sed de proprietate sensus. Et propterea, licet assignatus sensus obiiciendo sit verus, non tamen est proprius dictae propositionis. Quia ly *homo*, cx parte subiecti, personaliter ac determinate supponens, debet sumi pro illa hypostasi absolute, et non pro illa ut abstrahit a seipsa, ut obicctio sumit: quia subiecta tenentur materialiter. Constat autem quod, absolute sumpta hypostasi illa, falsum est quod factum sit illam esse Deum. – Ubi tamen huiusmodi dicta inveniuntur, pie interpretanda sunt, non extendenda.

VII. Quoad secundum -, tertius sensus ponit quod hoc totum, *factus est*, ponitur pro copula verbalis: mc enim ly *factus est* ponit circa hominem ut subiectum fieri, non absolute, sed in ordine ad Deum ut terminum factionis. Ita quod sensus proprius est quod *homo effectus est Deus*. Et in hoc sensu proprie respondetur quaesito quod *propositio est falsa*: ct manifestatur, ct probatur.

Manifestatur quidem ct cx supposita sententia fidei falsificante dictam propositionem: ct cx contraria hacresi Nestorianorum vcrificante eandem. Ponendo enim unam tantum in Christo hypostasim, cum illa sit genita Deus ab aeterno, et supponatur per ly *homo*, non potest dici quod *factus est Deus*. Ponendo autem, cum haereticis, duas in Christo hypostases, optime verificatur quod homo factus est Deus, quia ille homo coniunctus est Deo: icut e contra *Deus factus est homo*, idest, *coniunctus est illi homini*, secundum hos haereticos.

Probatur autem sic. Esse Deum verificatur dc homine, non ratione naturae, sed suppositi. Ergo fieri Deum de supposito quoque verificari debet, si propositio est vera. Sed dc supposito non potest verificari fieri Deum. Probatur; quia ab aeterno est Deus, nec unquam coepit esse Deus, aut fieri Deus, aut quod factus sit Deus. Ergo. – Antecedens patet. – Consequentia vero probatur. Quin eiusdem est fieri et esse, si fit: cum fieri terminetur ad esse.

VIII. Adverte circa haec quod, cum in omni factione, qua unum fit aliud, non solum concurrat terminus, sed subiectum seu quasi-subiectum; et in hac factione, ut in littera dicitur, Deus significetur ut terminus: per hanc propositionem. *Homo Jactus est Deus*, restat ut homo significetur ut subiectum. Et ideo, ut in littera dicitur, est falsa propositio ista: *Homo factus est Deus*, Et tamen, si relative Iudiceiur ista factio, verissimum est quod Deus est terminus, el homo formaliter est subiectum: quia, secundum rem, mutatio ponitur in homine formalilcr, et in Deo non nisi ut in termino. Quo fit ut. ad rem spectando, deberet Ista propositio. *Homo factus est Deus*, dici vera, et magis vera quam illa, *Deus factus est homo*: quia in illa subiectum factionis poniur subiectum. et terminus ponitur terminus; in ista autem e contra. Et tamen loium oppositum affirmatur: quia ista, *Deus factus est homo*, affirmatur el in Evangelio, *Verbum caro Jactum est* *, et in Symbolo *, *Et homo factus est*; illa autem, *Homo factus est Deus*, communiter dicitur falsa.

Quorsum haec? Propter duo. Primum est, ut non sitas in factione relativa, sed intelligas in hoc mysterio fieri illud quo dicitur, *Verbum caro factum est*, ct, *homo factus est*, esse, non fieri relativum. — quia non caro, non homo factus esset Dei Filius, sed *ad carnem, ad hominem*; cl militarent mullum argumenta allata: – sed fieri substantiale; non quale est fieri quo materia transmutatur in carnem aut humanam naturam; sed quale est fieri quo fingeretur Socratem fieri hominem. Nam sicut alio modo se habet esse inter Socratem ct humanam naturam ex una parte, ct inter materiam et humanam naturam cx altera

parte, ita dissimiliter se habet fieri inter haec et illa. Cum enim dicimus, *Socrates est homo*. non denotatur aliud esse praedicati et aliud subiecti: sed cum dicitur. *Materia est humana*, aliud esse essentiale denotatur materiae, ct aliud humanitatis. Et ideo fieri medians inter materiam et esse humanum, fieri substantiale quidem, sed mutationis est ipsius materiae: inter Socratem autem ct humanam naturam non mediat fieri mutationis, sed aut nullum, aut sine mutatione. Et ad hoc fieri spectat fieri illud quo *Verbum caro factum est*: sicut ad hunc essendi modum spectat esse illud quo *Verbum est homo*, m primo modo dicendi per se, ut patet ex supra - dictis.

Secundum est. quod cum his stat quod intervenit in hoc mysterio mut itio relativa, secundario tamen, ha quod, cum dc hoc mysterio loquendum est, dicito quod interveniunt hic duo: scilicet factio, ct mutatio. Et quod factio quidem est substantialis, qua *Verbum caro factum est*. Et locum sublecti tenet in hac factione substantiali Verbum: quia, secundum rei veritatem et proprietatem, concurrir in hoc fieri Verbum ut hypostasis, quae naturae subiicitur, naturam substantifican%. in natura subsistens. Et natura ipsa humana dc qua est sermo, tenet locum termini: quavis non tantum, ut dicitur -. – Mutatio autem est relativa. Et respectu huius natura humana tenet locum subiecti, s Verbum autem locum termini: quia Verbum non refertur niai quia natura refertur ad Verbum.

Et quoniam non de mutatione, sed de factione est sermo in irtis propositionibus, ideo illa est simpliciter vera, *Deus factus est homo*: in ea siquidem de co quod rft ut subiectum factionis, dicitur quod *factum est homo*; quod constat esse serissimum, ct propriissime dictum. Ista vero, *Homo factus est Deus*, est simpliciter falsa: quoniam in ea enuntiatur ut terminus factionis Deus, qui nec ratione nutur.ie. ncc ratione suppositi, potest terminare factionem circa suppositum hominis cx significatione propositionis positam cum dicitur. *Homo factus est Deus*.

IX. In responsione ad primum, adverte. Notitie, quod tota vis argumenti consistit in illo pronomine *ei*: quasi dixerit \postolus: *de Filio suo, qui factus est ei*, hoc est Deo. *Filius* etc. Et propterea responsio consistit in hoc, quod ly *ei* idem significat quod *ad honorem eius*. Et construitur sic; Qm/ *factus est ad Dei honorem ex semine David secundum carnem*.

In responsione ad secundum ct tertium, habes piam interpretationem Graecorum, in Gregorio; ct Igninorum, in Augustino.

In responsione ad quartum, vide, in calce responsionis, quod natura humana dicitur subiectum factionis, non solum ea ratione quia est subiectum mutationis relativae, sed quia substantiale fieri in mysterio incarnationis inventum convenit humanae naturae passive: quoniam hoc fieri non est nisi Verbo uniri naturam humanam in unitatem hypostaticam, ubi constat Verbum personare naturam, ct naturam personari in Verbo. Et licet Verbum personare naturam non sit agere, cum non sit commune loti Trinitati, cui omnis actio ad extra communis est, sed soli Verbo conveniat: cl consequenter naturam a Verbo personari non sit pati: quia tomen hoc fieri, physice loquendo, non est nisi personalio humanae naturae in Verbo ut nunc primo dependens a tota Trinitate ut causa efficiente., cl Verbum in ipsa personatione concurrat ut hypostasis, cl natura humana ut patiens ipsam factionem suae personalitatis m Verbo; tam Verbum quam natura humana potest significari ut subiectum factionis in hoc mysterio. Et propterca in littera dicitur quod dici potest. *Humanitas facta est Dei*: non autem quod *homo factus est Deus*.

• Append. Aq<., Sen Jr Nam- r ^., >xd u.

• An J

• A), ic Grji. W XVI

• Gloom Out., ver*. i(i

• >., 6

* (X i

• Ioan. cep. », •c\»cjlIn.-CoD•

ARTICULUS OCTAVUS

UTRUM HAEC SIT VERA: *CHR/S7US EST CREATURA*

HI *Sent.*, di*L :v, qu, n, «n. *j*, ad 4; di>L xi, art. 3; di>t. «1, qu. 1, art. «d 2; IV *Cent. fient.*, c«p, xiviii; *De Vcrit.*, qu. xxix. art. 1, id 1; *Cumpend. Thcot.*, cep. ccxvi; I *ad Cur.*, op. xv, lect. 11.

Sed octamm sic. proceditur. Videtur quod haec sit vera: *Christus est creatura*. Dicit enim Leo Papa *: *Nova et inaudita conventio: Deus qui est et erat, Jit creatura*. Sed illud potest praedicari de Christo quod Filius Dei factus est per incarnationem. Ergo haec est vera: *Christus est creatura*,

2. Praeterea, proprietates utriusque naturae possunt praedicari de hypostasi communi utriusque naturae, quocumque nomine significetur, ut supra * dictum est. Sed proprietas humanae naturae est esse creaturam: sicut proprietas divinae naturae est esse Creatorem. Ergp utrumque potest dici de Christo: scilicet quod sil creatura; et quod sit mercatus et Creator*.

3. Praeterea, principalior pars hominis est anima quam corpus. Sed Christus ratione corporis, quod de Virgine traxit, dicitur simpliciter esse natus de Virgine. Ergo ratione animae, quae creata est a Deo, debet simpliciter dici quod Christus sit creatura.

Sed contra est quod Ambrosius dicit, in libro *de Trin.* *: *Nunquid dicto factus est Christus? Nunquid mandato creatus est Christus?* quasi dicat: *Non*. Unde subdit: *Quomodo autem creatura in Deo esse potest? Etenim Deus naturae simplicis est, non coniunctae*. Ergo haec non est concedenda: *Christus est creatura*.

Respondeo dicendum quod, sicut Hieronymus * dicit, *ex verbis inordinate prolatis incurritur haeresis*. Unde cum haereticis nec nomina debemus habere communia: ne eorum errori favere videamur. Arioni autem haeretici Christum dixerunt esse creaturam, et minorem Patre, non solum ratione humanae naturae, sed etiam ratione divinae personae. Et ideo non est absolute dicendum quod Christus sit *creatura*, vel *minor Patre*: sed cum determinatione, scilicet, *secundum humanam naturam* ♦. Ea vero de qui-

bus suspicari non potest quod divinae personae convenient secundum seipsam, possunt simpliciter dici de Christo ratione humanae naturae: sicut simpliciter dicimus Christum esse *passum*, *mortuum* et *sepulttim*. Sicut etiam in rebus corporalibus et humanis, ea quae in dubitationem venire possunt * an convenient toti vel parti, si insunt alicui parti, non attribuimus toti simpliciter, idest sine determinatione: non enim dicimus quod *aethiops est albus*, sed quoti etf *albus secundum dentem* U Dicimus autem absque determinatione quod est *crispus*: quia hoc non potest ei convenire nisi secundum capillos.

Ad primum ergo dicendum quod aliquando sancti Ductores, causa brevitatis determinatione omissa, nomine *creaturae* utuntur circa Christum. Est tamen in eorum dictis subintelligenda e.

Ad secundum dicendum quod omnes proprietates humanae naturae, sicut et divinae, possunt aliquanter dici de Christo. Unde et Damascenus dicit, in III libro A quod *Christus, qui Deus et homo dicitur, creabilis est et mercabilis, et partibilis et impartibilis* f. Sed tamen illa quae dubitationem habent circa alterutram naturam, non sunt dicenda absque determinatione Unde et ipse postea alibi *' subdit: *Ipsa una hypostasis, scilicet Christi, et increata est deitate, et creata est humanitate*. Sicut et e converso non esset dicendum sine determinatione quod *Christus est incorporeus*, vel *impassibilis*, ad evitandum errorem Manichaei, qui posuit Christum verum corpus non habuisse, nec vere passum esse: sed dicendum est cum determinatione quod *Christus secundum deitatem est incorporeus et impassibilis*.

Ad tertii m dicendum quod de nativitate cx Virgine nulla dubitatio potest esse quod conveniat personae Filii Dei: sicut potest esse de creatione. Et ideo non est similis ratio utrobique.

x) *incrcatui ct Creator*. – Terti4; *crcatui ct quod Creator* E, *incrcatui ct quod iit Creator* ceteri, *poliunt* – Terti*; *non ponunt*.
y) *fecundum dentein*. – *dentem* Giflé, *fecundum dentei* P.

5) *lubintelliiffenda*. – *natura humana* addit I. *determinatio inquam tum homo* addit P.
i) *partibthi ct impartibilis*. – An *pauibthi et impauibilU?*

Commontarin Cardinalis Caietani

Titulus de propositione est: an enuntiatio ista. *Christus est creatura*. mi vera.
In corpore duae sunt conclusiones . Prirna est directe responsiva quaesito: Aow *est absolute dicendum*, - *Christus est creatura* »: *sed cum determinatione, scilicet*, « *secundum humanam naturam* . Probatur. Cum haereticis nec nomina debemus habere communia. Ergo cum Ananis non debemus convenire in dicendo Christum creaturam.

Antecedens probatur et ex Hieronymo: quia *ex verbis inordinate prolatis incurritur haeresis*. Et ne haereticorum errori favere videamur. – Consequentia probatur. Quia

Ariani dicebant Christum creaturam simpliciter, quia secundum utramque naturam erat creatura: quod est damnata haereris.

II. Nota hic, Novitie, quod c.v *verbis inordinate prolatis incurritur haeresis*, non formaliter. quae exigit pertinaciam in voluntate: sed vel materialiter, m significato verborum inordinatorum errorem contrarium fidei importantium; vd apparenter, dum inordinata verba speciem haeresis prae se lerunt, sicut etiam in aliis vitiis incurritur cx aliqua inordinatione *species mali*, a qua universaliter abstinendum esse iibct Apostolus .

Nota secundo quod, quin quaestio ista est de nomini-

• Append. Onp. Aoc. San. XII *de Sattr.*, al *dr Ir**p. XIII, cap. II.

Art 5

• Al. *de Ude iJ* *Grat*, bb I, cap, xn

• Com. Ord. lo Oct. cap. 11. nn. 16.

I). 617. 13i>

• *Dt fide* OrO^A. life III, cap iv.

I

• Op. cil., lsb. iV, t.

• 1 4J rk.i, T. 11.

bus, quae diversimode a diverti-» intelligi possunt, ideo sufficiens ratio abstinendi ab aliqua locutione est luga apparentiae, ne videamur falere haereticis, etiam si in veritate non faveremus.

Nota tertio» quod communicare cum haereticis in vocabulis prohibitum est quoad propria, non autem quoad communia. Nam in his quae bene cum Ecclesia dicunt, nos non communicamus cum illis, sed ipsi communicant nobiscum. Sed in iis vocibus quas contra Ecclesiam levant. utpote ipsis propriis, communicare non debemus. Talis nutem est vox ista. *Christus est creatura*. Iturparunt siquidem Arioni vocem hanc de Christo secundum td totum quod est, et non secundum partem: cum, secundum veritatem, non nisi ratione partis, hoc est humanae naturae, creatus sit. Et propterea in hac enuntiatione, *Christus est creatura*, utpote haereticis propria contra Ecclesiae et vocem et veritatem, non est communicandum cum Arianis. Et ideo est simpliciter neganda.

HI. Occurrit hic dubium: quia vox ista non Ariana, sed Evangelica est; ac per hoc, non propria haereticis, sed communis, et frequentanda. Probatur assumptum, Ioan.xiv ., ex verbis Domini dicentis, sine determinatione aliqua: *Pater maior me est*. Si enim Christus absolute et simpliciter dixit. *Pater maior me est*, quod est dicere. *Ego sum minor Patre*; et idem est indicium de ista et de illa, *Christus est creatura*, ut in littera dicitur: consequens est ut dicere haec non sit communicare in vocabulis cum haereticis, sed sectari Evangelica verba, destruendo tamen sensum haereticorum. Non enim prohibemur loqui et frequentare locutiones sacrae Scripturae male expositas ah haereticis. Alioquin. oporteret novum semper modum loquendi invenire: quod est fatuum.

Ad hoc dicitur quod Salvator non dixit sine determinatione. *Pater maior me est*. Quoniam apposuit hanc locutionem ut rationem praecedentis, de scipso secundum assumptam naturam loquentis. Ait enim: *Gauderetis utique quia vado ad Patrem, quia Pater maior me est*. Constat enim liquido quod secundum humanam naturam vadit ad Patrem quia Pater maior est ipso: procul dubio secundum illam naturam secundum quam vadit ad Patrem; alioquin maioriUs non esset ratio eundi nd Patrem. Ex contextu igitur litterae, quo maioritas Patris ratio eundi ad Patrem ponitur, determinatur rnuonUs ipsa Patris nd Filium secundum humanam naturam, secundum quam vadit ad Pa-

trem. Non est ergo Esangelica, sed Ariana vox, *Christus est minor Patie, Christus est creatura*.

IV. Secunda conclusio*, seu potius regula universalis CXfcm est: *Ea quae non possunt suspicari convenire personae Christi secundum se, absolute affirmantur de Christo, quamvis solum ratione naturae humanae illi convenient*. Ubi nota, Novitie, Auctorem in hac littera distinguere ea quae conveniunt Christo ratione humanae naturae, in duo genera. Nam quaedam sunt quae in dubitationem venire possunt an convenient personae secundum se: quaedam sero quae clare convenire intclliguntur solum ratione naturae. Et de secundo genere habetur regula quod simpliciter ct absolute affirmantur de Christo: ut esse *crucifixum, mortuum*, etc. De primo autem genere traditam esse regulam contrariam, scilicet quod non simpliciter, sed cum determinatione affirmanda sunt de Christo, testatur contextus litterae, cum, ponendo secundi generis regulam, dicit: *Ea vero de quibus*. Per hanc siquidem adversative continuationem textus insinuavit quod in illis duobus, scilicet *minor Patre* et *creatura*, omnia similis generis intellexit; ac per hoc, universalem regulam.

Probatur autem in littera utraque regula cx communi usu loquendi in corporalibus humanis, ex co quod in illis differentia huiusmodi servatur. Distinguuntur siquidem ct in illis communia toti et parti, a propriis parti. Et communia. si secundum partem tantum insunt, non simpliciter enuntiantur de toto: non enim dicimus quod *aethiops est albus*, sed quod est *albus dentes*. Sed bene dicimus quod est *crispus*: quamvis solos capillos habeat crispus.

V. Et scito hic neutram ubiectionem Durandi, in III *Sent.*, dist. xi *, militare contra praesentem doctrinam: quia ad rem ipsam spectant ambae. Auctor autem ad dubitationem ct errorem vitandum tendit, ct super hoc fundat doctrinam hanc: ut patet in littera.

Et propterea ncc obstat quod Christus dicitur absolute *genitus ex Maria Virgine*. – Nec obstat quod humana ct divina natura, aut suppositum, non se habent ut partes, sicut capilli ct dentes: ncc praedicantur de Christo, sicut crispum aut album esse. Argumentum enim a simili optime servit ad modum loquendi comprobandum, quidquid sit de rerum disparitntc.

VI. In responsione ad primum, adverte responsionem non voluntariam, sed sumptam cx textu Magistri Sententiarum. in Tertio, dist. xi, ubi haec tractatur materia.

ARTICULUS NONUS

UTRUM ILLE HOMO, DEMONSTRATO CHRISTO. /NCOEPERJT ESSE

HI *Sent.*, diuii. XII, qu. r. *Ad* /tom., oip. i. l cet. m.

Sh xoxtm sic proceditur. Videtur quod ille homo, demonstrato Christo, *incoeperit esse*. Dicit enim Augustinus, *super Ioan.* *: *Priusquam mundus 7esset, nec nos eramus, nec ipse mediator Dei et hominum, homo Christus /esus*. Sed illud quod non semper fuit, incoepit esse. Ergo ille homo, demonstrato Christo, incoepit esse.

2. Praeterea, Christus incoepit esse homo. Sed esse hominem est esse simpliciter. Ergo ille homo incoepit esse simpliciter.

3. Praeterea, *homo* importat suppositum humanae naturae. Sed Christus non fuit semper suppositum humanae naturae. Ergo homo ille incoepit esse.

Sed contra est quod dicitur *Heb.* ult. ♦ */esus Christus heri et hodie, ipse et in saecula*.

Respondeo dicendum quod non est dicendum

quod *ille homo*, demonstrato Christo, *incoeperit esse*, si nihil addatur. Et hoc duplici ratione. Primo quidem, quia locutio est simpliciter falsa, secundum sententiam Catholicae fidei ♦ qua ponimus in Christo unum suppositum ct unam hypostasim. sicut et unam personam. Secundum hoc enim oportet quod in hoc quod dicitur, *ille homo*, demonstrato Christo, designetur suppositum aeternum: cuius aeternitati repugnat incipere esse. Unde haec est falsa: *Hic homo incoe-pit esse*. – Nec obstat quod incipere esse convenit humanae naturae, quae significatur per hoc nomen *homo*: quia terminus in subiecta positus non tenetur formaliter pro natura, sed magis materialiter pro supposito* ut supra ** dictum est.

Secundo quia, etiam si esset vera, non tamen esset ea utendum absque determinatione, ad evi-

* Ver».

• ci.

fuisse. negatur fuisse de supposito aeterno : quia negatio totum destruit significatum per *hunc hominem*, ct non solam rationem qua est homo. Ista siquidem propositio. *^*/e *homo*, demonstrato Christo, *incoepit esse*, claudit in se duas propositiones: alteram affirmativam. *Iste homo quandoque **fuit***; alteram negativam, *et iste homo, immediate ante illud, non fuit*. Haec autem negativa est dc secundo adiacente, et negat, pro tempore praecedente, ab isto homine esse. Negans autem hunc hominem esse, non negat directe hunc esse hominem, ut Scotiis ct adversarii exponunt: ut patet. Ergo negat totum, scilicet hunc hominem esse. Et cum *hic homo* cx parte subiecti principaliter importet ly *hunc*, quia subiecta materialiter tenentur; consequens est quod principaliter negatur esse de supposito demonstrato per ly *hic*. Ac per hoc, propositio est simpliciter falsa.

VI Ad oblecta secundo loco Durandi ct Scoti scito quod esse, quando est secundum adiacens, dicitur importare esse simpliciter, non ut esse simpliciter vocatur esse substantiae, ut patet ex eo quod de accidentibus formatur propositio de secundo adiacente, ut, *albedo est* (ct hinc ruit fabrica Scotica) : sed ut esse simpliciter significat esse sine additione seu determinatione aliqua, iuxta illud II *Topicorum* *: *Simpliciter dico quod nullo addito dico*. Et hinc fit ut, five in Christo sil unum sive plura esse, nihil referat ad quaestionem hanc dc propositione, non de re. Et similiter, sive esse hominem ponat esse substantiae in Christo sive non, nihil ad propositum, de propositionis veritate quaerens. Dicendo igitur, *Iste homo incoepit eae*, quia claudit in se istam negativam dc secundo adiacente, *Iste homo non fuit*; ct ly *non fuit* tollit esse absque determinatione quacumque: consequens evidenter est quod significat sublectum non fuisse; et non significat non fuisse substantiam aut hominem, aut secundum primum aut secundarium esse. Et mit tam obiectio Durandi >upcr duo etsc fundata; quam positio Scoti super esst simpliciter, hoc est substantiae, fundata. I terque enim oportci quod determinet ly *non fuit* ad aliquod esse, saltem substantiae: propositio autem ipsa negat *fuisse* absque determinatione ad esse substantiae vel accidentis, primi vel secundi, simpliciter vel secundum quid. Et ideo, cx virtute sermonis propositio est simpliciter falsa: ut Auctor optime in littera intulit.

Ad rationem ergo Scoti dicitur quod, licet esse substantiae sit esse simpliciter ut distinguitur contra esse accidentale, non tamen est esse simpliciter ut distinguitur contra esse determinatum. Esse autem secundum adiacens est esse simpliciter ut distinguitur contra esse determinatum. Cum enim dicimus. *A est vel non est*, non dico esse substantiale aut accidentale: sed esse, absque determinatione substantialitatis aut accidentalitatis, etc.

Ad primum fomentum . quia quod generatur incipit

esse: dicitur quod hoc est verum communiter. Sed non est verum quando quod generatur suppositaliter pracest: ut accidit in proposito.

Ad secundum, negatur consequentia. Et ad probationem dicitur quod maior c>t vera de toto ut totum est cntegorcmatice ; et similiter dc composito seu coniuncto; ct similiter de nomine per se primo significante totum scu compositum aut coniunctum categorumaticc, et supponente per se primo pro illo: ut, si aes incoepit esse sphaericum, sequitur, *Ergo sphaera aenea incoepit esse*; quia et significat ct supponit per se primo pro toto, idest sphaera aenea. Secus autem est de termino importante quidem totum, sed principaliter alteram partem, ct supponente pro illa connotando tantum reliquam. Tunc enim, quamvis praecedens pars incipiat esse altera, non inferitur timen quod nomen supponens pro prima parte ct connotando tantum in suppositione alteram, incipiat esie: quia denotaretur per hoc quod ipsa pnma pars, pro qua supponit, inciperet es>e. Sic autem est in proposito. Quoniam tam ly *Christus* quam *iste homo*, licet importet totum, scilicet suppositum ct naturam humanam, supponit tamen pro supposito, ct m supponendo cx parte subiecti connotât tantum naturam humanam: quia subiccto tenentur materialiter. Et propterea, quamvis iste incipiat esse homo, non tamen sequitur, *Ergo iste homo incipit esse*: qui.i denotaretur quod persona illa incoeperit esse.

Ad Durandum ultimo distinguendum censentem % dicitur quod, si cautelae opera datur distinguendo, tutior cum Magistro Sententiarum, in 111, dist. xu. eligitur pars, ut ibi patet. Sed si accusatur falsitatis negans istam propositionem. *Iste homo*, scu, *Christus incoepit esse*, utinam non qudeatur calumniae. Quoniam, ut iam cx dictis * persuaderi potest, locutio ista rimplicitcr ct absolute est falsa. I nde damnata nuper est Parisiis -. et. cum appellatum esset ad Apostolicim Sedem, reprobata dicitur sub Alexandru VI.

VII. Secundo in littera probatur conclusio proposita, scilicet, *A on est dicendum quod iste homo incoepit esse* *: quia, dato quod esset vera, non esset ea utendum; ad evitandam hneresim Arii attribuentis Christo non solum quod est creatura ct minor Patre, sed etiam quod incoepit esse, dicendo quod *erat quando non erat*, ut patet in Nicaena Synodo Et est sensus: *Erat duratio in qua non erat Christus, quia non est ab aeterno*: contra Apostolum dicentem -, *lesus Christus heri et hodie, ipse et in saecula*; et loanncm dicentem \ *In principio erat Verbum*.

\ III. In responsione ad secundum, habes quod diximus . de esse simpliciter ut distinguitur contra esse substantiae. puta hominis, et similiter accidentis: cum ponitur superius ad esse hominem; et. pari ratione, ad esse substantiam ct esse accidens.

ARTICULUS DECIMUS

UTRUM HAEC SIT VERA: *CHRISTUS, SECUNDUM QUOD HOMO, EST CREATURA; VEL, INCOEPIT ESSE*

III *Sent.*, dial. iv, qu. 1, art. 3, qu' 3, «d 1; dist. xt, an. '.

pkciml'M sic. proceditur. Videtur quod ¶wS(vfel*iacc ia'SÜ· *Christus, secundum quod est creatura*; vel, *incoepit esse*. ¶¶-**j*^NihI enim in Christo est creatum nisi humana natura. Sed haec est falsa *Christus, secundum quod homo, est humana natura*. Ergo etiam haec est falsa: *Christus, secundum quod homo, est creatura*.

) ifcittf *dictum ett.* – Poti *creatura* pomi H.

P'3/'!

• M*

• O'

cvtil

Ie· I. ptrt *.

MO

QuioJ
• <J H*.
vn. »m.'
• Œr '."
• Wo. n

•α

«

α

3. Praeterea, quidquid praedicatur de quocumque homine secundum quod homo, praedicatur de eo per se et simpliciter: idem enim est *per se*, et *secundum quod ipsum*, ut dicitur in V *Mclaphys*.^{*} Sed haec est falsa: *Christus esi per se et simpliciter creatura*. Ergo etiam haec est falsa: *Christus, secundum quod homo, est creatura*.

«”», „», >

Sed contra, omne quod est, vel est Creator vel creatura. Sed haec est falsa: *Christus, secundum quod homo, est Creator*. Ergo haec est vera: *Christus, secundum quod homo, est creatura*.

Respondeo dicendum quod, cum dicitur, *Christus secundum quod homo*, hoc nomen *homo* potest resumī in reduplicatione vel ratione suppositi, vel ratione naturae. Si quidem resumatur ratione suppositi, cum suppositum humanae naturae in Christo sit aeternum et increatum, haec erit falsu: *Christus, secundum quod homo, est creatura*. Si vero resumatur ratione humanae naturae, sic est vera: quia ratione humanae naturae^{*}, sive secundum humanam naturam, convenit sibi esse creaturam, ut supra ^{*} dictum est.

>

•απ α-

Nora tiū, Of-
"it

•d »\$>.

Sum. nr m

XOAnp»**,
Un! Mtrif.
M» Errer.t
q. 1. pan. "s.
l-jjt, -<|α*■
».

i. eum i

p) ric— — DFtf ct tenta; nm.
γ) Λo,πu. — EF ct tenia (ted l om. ae— homo); om.
i) pertraheretur. — traheretur urtiiu

i) hit homo.· Homo HpG ct K*. Homo Otrūtui P; simpPciter^
itia om. 1.

Cornmentaria Cardinalis? Caietani

. Eipc«- Me.
oJ. m
n front
kmL
i HeK car-
rer. S-
ip i. *cr* i-
um. *i-

aro n

itulus clarus ut sonat. — In corpore articuli duo liunt.

Primo, dicitur quid potest dici distinguendo: hoc est, quod utraque pars sustineri potest cum distinctione, quia ly *homo* potest stare vel pro natura, vel pro supposito. licet possit teneri reduplicative, quia esse hominem est per se ratio quod sit creatura, a Sanctis tamen assumptum videtur principaliter ut tenetur specificative: ut denotetur quod *esse creaturam* non convenit Christo secundum suppositum, sed secundum naturam assumptam; ct similiter *incipere esse*. Verum inter has duas cx praedictis patet differentia. quod illa reprobata est ut male sonans ·; ista ut falsa **. Ita quod dicimus istam esse falsam, *Christus incoepit* e.cje: istam autem veram. *Christus, inquantum homo, incoepit esse*.

111. Occurrit autem statim hic Scotus, in qu. n dist. xi 111 *Sent.*, oblidens quod propositio affirmativa falsa cx repugnantia terminorum, non fn vera per additam reduplicationem vel determinationem non tollentem illam repugnantiam. Sed reduplicatio proprie sumpta non diminuit alterum extremum: quia est determinatio extremi ad extremum. Ergo ipsa non verificat aliquam propositionem quae sine reduplicatione fuit falsa. Si igitur ista est falsa, *Christus incoepit esse*, ista non est vera, *Christus, inquantum homo, incoepit esse*. Et hoc. loquendo Je redupheativrt propria.

Et addit quod, loquendo dc ipsa specifcative. quamvis sit iera, est tamen impropria. quoniam deberet specificatio se tenere ex parte praedicati, puta. *Christus incoepit esse secundum hominem*. Sicut non est propria illa. A<*-*thiops, secundum quod habet dentes, est albus*: <cd ista, *Aethiops est albus secundum dentes*.

Et haec sint allata quoad illam propositionem. *Christus, inquantum homo, incoepit esse*, quia, apud nos, ista est

vera, et sua praeiudicia falsa: quamvis Scotus subsumat de illa. *Christus, inquantum homo, est creatura*, quia tempore tenet illius praeiudicium esse falsum.

IV. Ad haec dicitur sustinendo etiam hanc esse veram et proprie reduplicativam, *Christus, secundum quod homo, incipit esse*: ita tamen quod non fiat difficultas circa misconceptionem essendi, an per se consensum homini, an solum de lacto, quia non est ab aeterno; quoniam ad propositum non refert. Et propterea, supposito quod per se conveniat naturae humanae incipere esse, sicut per se convenit ei esse creaturam, dicitur quod maior Scoti est vera: sed minor tacita, scilicet. *Sed nulla reduplicatio tollit illam repugnantiam*, est falsa. Et ad illius probationem expressam. quia scilicet reduplicatio non minuit extremum: – si proprie loquimur de conditione diminvente, conceditur totum quod assumitur, sed negatur sequela: quoniam conditio diminuens tollit terminum quem diminuit, sicut *homo in potentia* non est *homo*, et *homo mortuus* non est *homo*. Constat enim quod reduplicatio extremi non tollit illud. Sed si latiori vocabulo sumitur *minuere*, prout utens aliquo unius et non utens aliquo eiusdem minuit illud, pro quanto non totaliter seu secundum totum, sed secundum aliquid eius illo utitur: sic concedimus quod reduplicatio minuit quandoque, quia reduplicat terminum ratione naturae seu formae, et non ratione suppositi. Et propterea tollit repugnantiam inventam in praeiudicio propositione inter extrema eius reduplicatione propter suppositum. Sic enim est in proposito. Nam ista, *Christus incoepti esse*, est falsa ex repugnantia extremorum, quia incipere esse repugnat

supposito, sicut *Christus* in subiecto, ut praedictum fuit. Sed cum aliquid tantum Christi reduplicatur, scilicet natura humana, ut contingit in ista, *Christus, inquantum homo, incoepti esse*, repugnantia tollitur: hoc est, incipere esse non significatur convenire supposito absolute, sed ra-

tione naturae humanae; ratione cuius in veritate convenit illi supposito incipere esse. Et propterea ista reduplicativa dicitur vera: et illa falsa. – Nec ex hoc quod reduplicatio est determinatio extremi ad extremum, sequitur quod non minuat praedicto modo. Quoniam constat quod potest esse determinatio unius extremi secundum suum formale ad alterum, et non secundum suum materiale: ut contingit in proposito.

Ad id vero quod subditur, quod, specificative sumendo *inquantum*, propositio est vera, sed impropria: dicitur et quod est vera, et propria. Quoniam specificatio non denotat specificatum terminum esse rationem inhacrentiae praedicati ad subiectum: et propterea specificativa potest esse vera in materia contingenti, ut est ista. *Socrates, inquantum capillatus, est crixput*, et. *Ens, inquantum ens, est subiectum Metaphysicac*. Sed denotat illud secundum quod, seu mediante quo. praedicatum inest subiecto: sive per se sive per accidens praedicatum insit, sive subiecto sive conditioni applicata. – Signum autem quod huiusmodi enuntiationes sunt non solum verae, sed propriae, defert frequens usus carum cum de his quae conveniunt Christo discrete sic caute loquimur, dicentes, Christum, *secundum quod erat homo*, passum, natum, sepultum, resurrexisse.

Cum his tamen omnibus, quia in littera comparative dicitur. *magis concedendum quam negandum*, vel et converso. disce declinare quidem in alteram partem, sed non pertinaciter contendere.

¶ In responsione ad tertium, vide, Novit, quod, sustinendo propositionem reduplicatam proprie esse, respondet Auctor ad maiorem distinguendo illam: quod verum est praedicari de quocumque homine qui solummodo est suppositum humanae naturae; secus autem est de illo homine qui est suppositum divinae prius, et post humanae naturae.

ARTICULUS UNDECIMUS

UTRUM *CHRISTUS, SECUNDUM QUOD HOMO, SIT DEUS*

III *Sent.*, dist. x, qu. 1, an. 1, qu. 1; *Ad Rom.*, cap. 1, lect. 111.

D UNDECIMUS SIC PROCEDITUR. Videtur quod *Christus, secundum quod homo, sit Deus*, Christus enim est Deus per gratiam unionis. Sed Christus, secundum quod homo, habet gratiam unionis. Ergo Christus, secundum quod homo, est Deus.

2. Praeterea, dimittere peccata est proprium Dei: secundum illud Isaiae xi. m. *: *Ego ipse sum qui deleo iniquitates tuas propter me*. Sed Christus, secundum quod homo, dimittit peccata: secundum illud Matth. ix. *: *Ut autem sciatis quod huius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata*, etc. Ergo Christus, secundum quod homo, est Deus.

3. Praeterea, Christus non est homo communis, sed est iste homo particularis. Sed Christus, secundum quod est iste homo, est Deus: quia in *isto homine* designatur suppositum aeternum, quod naturaliter est Deus. Ergo Christus, secundum quod homo, est Deus.

Sed contra, illud quod convenit Christo secundum quod homo, convenit cuilibet homini. Si ergo Christus, secundum quod homo, est

Deus, sequitur quod omnis homo sit Deus. Quod patet esse falsum.

Respondeo dicendum quod iste terminus *homo*, in reduplicatione positus, potest dupliciter accipi. Uno modo, quantum ad naturam. Et sic non est verum quod », *secundum quod homo, sit Deus*: quia humana natura est distincta a divina secundum differentiam naturae. – Alio modo potest accipi ratione suppositi. Et sic, cum suppositum naturae humanae in Christo sit persona Eius Dei, cui per se convenit esse Deum, verum est quod *Christus, secundum quod homo, sit Deus*.

Quia tamen terminus in reduplicatione positus magis proprie tenetur pro natura quam pro supposito, ut supra dictum est: ideo magis est ista neganda: *Christus, secundum quod homo, est Deus*, quam sit affirmanda.

An primum ergo dicendum quod non secundum idem convenit alicui moveri ad aliquid, et esse illud: nam moveri convenit alicui ratione materiae vel subiecti, esse autem in actu ratione formae. Et similiter non secundum idem convenit Christo ordinari ad hoc quod sit Deus per

3) *quod*. – *quod Christum* PFIUD.

?

• Art.

• Cap Teabi

• Q. qu. 1. • Art

gratiam unionis, et esse Deum: sed convenit primum P sibi secundum humanam naturam; secundum vero secundum divinam. Et ideo haec est vera, *Christus, secundum quod homo, habet gratiam unionis*: non tamen ista, *Christus, secundum quod homo, est Deus*.

Ad secundum dicendum quod /*dñs Hominis*
habet in terra potestatem dimittendi peccata, non
 virtute humanae naturae, sed divinae: in qua
 quidem divina natura consistit potestas dimittendi
 peccata per auctoritatem; in humana autem na-
 tura consistit instrumentaliter et per ministe-

rium. tñde Chrysostomus, *super Matth.* * hoc °
exponens, dicit: *Signanter dixit, * in terra di-*
mittendi peccata », *ut ostenderet quod humanae*
naturae potestatem divinitatis uniri indivisibili u-
nione. Quia, etsi Jactus est homo, tamen Dei Ver-
bum permansit.

Ad tertium dicendum quod, cum dicitur *iste homo*, pronomen demonstrativum trahit hoc nomen *homo* ad suppositum. Et ideo magis est haec vera, *Christus, secundum quod iste homo, est Deus*, quam ista, *Christus, secundum quod homo, est Deus*.

?) *convenit primum.* — *primm* *convenit* tertin pricier G.

Commentaria Cun Unatis Caietani

Titulus, ut sonat, clarus. In corpore duo. Primo, distinguendo, utramque partem dicit posse teneri: quia terminus reduplicatus potest vel ratione naturae suppositi, reduplicari. — Secundo, docet quod in parte negativam declinandum est: quia magi» tenetur lonnalitcr terminus reduplicatus. — Et omnia clara sunt ex praecedentibus*.

consistere in hoc, quod, licet secundum rem Christus non sit homo communis, sed *iste*; in propositione tamen illa, *Christus, secundum quod homo, est* etc., ly Aorno non trahitur ex reduplicationis nou ad suppositum, ad quod trahitur ex pronomine. Et ideo ista conceditur, *Christus, secundum quod iste homo, est Deus* : et non illa, *Christus, secundum quod homo, est Deus*.

11. In responsione ad tertium, percipe responsionem

ARTICULUS DUODECIMUS

UTRUM *CHRISTUS, SECUNDI M QUOD HOMO, SEI' HYPOS'TASIS VEL PERSONA*

III *Sent.*, d.;*t. x, qu. 1, art. 2, qu^a 1; *Ad Kam.*, ap. t, l.cet. m.

non ECIMVM sc̄ proceditur. Videtur
 UAr/k/ui, *secundum quod homo,*
hrPosta™ pe^ ' persona. Illud enim
 conuenit cuilibet homini, conue-
 nit Christo secundum quod est homo: est enim
 aliis hominibus similis, secundum illud *Philipp,* it
In similitudinem hominum Jactus. SeJ omnis ho-
 mo est persona. Ergo Christus, secundum quod
 homo, est persona.

2. Praeterea, Christus, secundum quod homo, est substantia rationalis naturae. Non autem substantia universalis. Ergo substantia individua. Sed nihil aliud est persona quam *rationalis naturae individua substantia*: ut dicit Boetius, in libro *de Duabus Naturis**. Ergo Christus, secundum quod homo, est persona.

3. Praeterea, Christus, secundum quod homo, est res humanae naturae, et suppositum et hypostasis eiusdem naturae. Sed omnis hypostasis et suppositum et res naturae humanae est persona. Ergo Christus, secundum quod homo, est persona.

Sed contra, Christus, secundum quod homo, non est persona aeterna. Si ergo, secundum quod homo, sit persona, sequetur quod in Christo sint personae duae P, una temporalis et alia aeterna. Quod est erroneum, ut supra* dictum est.

Respondeo dicendum quod, sicut supra* di-

ctum est, iste terminus *homo*, in reduplicatione positus, potest accipi vel ratione suppositi, vel ratione naturae. Cum ergo dicitur, *Christus, secundum quod homo, est persona*, si accipiatur ratione suppositi, manifestum est quod Christus, secundum quod homo, est persona: quia suppositum humanae naturae nihil est aliud quam persona Filii Dei.

Si autem accipiatur ratione naturae, sic potest intelligi dupliciter. Uno modo, quod intelligatur quod naturae humanae competat esse in aliqua persona. Et hoc etiam modo verum est *: omne enim quod subsistit in humana natura, est persona. - Alio modo potest intelligi ut naturae humanae in Christo propria personalitas debeatur, causata ex principiis humanae naturae. Et sic Christus, secundum quod homo, non est persona: quia humana natura non est per se seorsum existens î a divina natura, quod requirit ratio personae.

Ai> primum ergo dicendum quod omni homini
convenit esse personam secundum quod omne
subsistens in humana natura est persona. Sed
hoc est proprium homini Christo, quod persona
subsistens in humana natura eius non sit cau-
sata ex principiis humane naturae, sed sit ae-
terna. Et ideo uno modo est persona secundum
quod homo, alio modo non, ut dictum est ♦

®) vel. – Om. terha. – *Illud enim quod convenit* F et tertia praeter 1; *Illud* AUCpD, *Illud quod convenit* EtD, *Illud vero convenit* 1, *Illud quod (cuilibet homini) convenit* cd »1.

7) *existent.* - *subsistent* II.

An secundum dicendum quod *substantia individua* quae ponitur in definitione personae, imponat substantiam completam per se subsistentem separarim ab aliis. Alioquin, manus hominis posset dici persona, cum sit substantia quaedam individua. Quia tamen est substantia individua sicut in alio existens, non potest dici persona. Et eadem ratione nec natura humana in Christo: quae tamen potest dici individuum vel singulare quoddam *.

An tertium dicendum quod, sicut *persona* significat quid completum et per se subsistens in natura rationali, ita *hypostasis*, *suppositum* et *res naturae* in genere substantiae significant quiddam per se subsistens. Unde, sicut humana natura non est per se seorsum a persona Filii, ita etiam non est per se hypostasis vel suppositum vel res naturae. Et ideo in sensu in quo negatur ista, *Christus, secundum quod homo, est persona*, oportet etiam negari omnes alias ♦ [‡] b. «λ

Z) scortum. — pertona iconum F et tertia.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus clarus ut sonat. — In corpore articuli cum distinctione respondetur triplici conclusione. Distinctio est quod ly *homo* reduplicari potest ratione suppositi, vel naturae. Et hoc dupliciter; vel quod natura exigit personam; vel quod natura exigit personam propriam.

Conclusio prima, iuxta primum membrum, est: *Christus, secundum quod homo, est persona*. Tum quia suppositum Christi est persona. — Tum quia suppositum humanae naturae in Christo est persona Filii Dei.

Conclusio secunda, iuxta secundum membrum, est: *Christus, secundum quod homo, est persona*. Quia humana natura exigit personam. Est enim substantia rationalis perfecta: omnis autem substantia huiusmodi subsistentiam exigit, qua persona est.

Conclusio tertia, iuxta tertium membrum, est: *Christus, secundum quod homo, non est persona*. Quia humana natura in Christo caret propria subsistentia seu personalitate, ulpote non per se seorsum, sed in persona divina existent

• ci. Intro

• Qa.

• Qu

• op

• Vcrv

QUAESTIO DECIMASEPTIMA

DE UNITATE CHRISTI QUANTUM AD ESSE

IN DUOS ARTICULOS DIVISA

• Cf. qa. «n, IntroJ.
• Qo. n.
• Qu xxxv,art 2

Deinde considerandum est de his quae pertinent ad unitatem in Christo in communi *. Nam de his quae pertinent ad unitatem vel pluralitatem in speciali, suis locis determinandum est: sicut supra * determinatum est quod in Christo non una est tantum scientia; et infra* determinabitur quod in Christo non una est tantum nativitas.

Considerandum est ergo primo, de unitate Christi quantum ad esse; secundo, quantum ad velle *; tertio, quantum ad operari **. Circa primum quaeruntur duo.
Primo: utrum Christus sit unum vel duo.
Secundo: utrum in Christo sit tantum unum esse.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTUS SIT UNUM VEL DUO

Hi Sent., dlxt. VI, qu. u, art. 1; IV Cont. Gent., cap. xxxππ; De Unione Verfr., art. i, aũ 5, 7; in 5; Cont, Grace., Armen, etc, cap. vi.

• Up. vu.
?
T
• Up. xxxv
i
• Ven. y>.
•Up. iu, u. i.. S Tb. Itet. ,v.

PRLMUM sic proceditur. Videtur quod Christus non sit unum, sed duo. Dicit enim Augustinus, in I de Trin. *: Quia []ei accepi! formam servi, utrumque Deus, propter accipientem Deuni: utrumque homo, propter acceptum ? hominem. Sed utrumque dici non potest ubi non T sunt duo. Ergo Christus est duo.
2. Praeterea, ubicumque est aliud et aliud, ibi sunt duo. Sed Christus est aliud et aliud: dicit enim Augustinus, in Enchirid. *. Cum in forma Dei esset,formam servi accepit: utrumque unus, sed aliud propter Verbum, aliud propter hominem. Ergo Christus est duo.
3. Praeterea, Christus non est tantum homo: quia, si purus homo esset, non esset Deus a. Ergo est aliquid aliud quam homo. Et ita in Christo est aliud el aliud. Ergo Christus est duo.
4. Praeterea, Christus est aliquid quod est Pater: et est aliquid quod non est Pater. Ergo Christus est aliquid et aliquid. Ergo Christus est duo.
5. Praeterea, sicut in mysterio Trinitatis sunt lres personae in una natura, ita in mysterio incarnationis sunt duae naturae in una persona. Sed propter unitatem naturae, non obstante distinctione personae, Pater et Filius sunt unum: secundum illud Ioan, x *: Ego el Pater unum sumus. Ergo, non obstante unitate personae, propter dualitatem naturarum Christus est duo.
6. Praeterea, Philosophus dicit, in III Physic. *, quod unum et duo denominative dicuntur. Sed Christus habet dualitatem naturarum. Ergo Christus est duo.

7. Praeterea, sicut forma accidentalis facit aliterum, iia forma substantialis aliud, ut Porphyrius dicit *. Sed in Christo sunt duae naturae substantiales, humana scilicet et divina. Ergo Christus est aliud et aliud. Ergo Christus est duo.
Sed contra est quod Boetius dicit, in libro de Duabus Naturis *: Omne quod est, inquantum est, unum est. Sed Christum esse confitemur. Ergo Christus est unum.
Respondeo dicendum quod natura, secundum se considerata, prout in abstracto significatur, non vere potest praedicari de supposito seu persona nisi in Deo *, in quo non differt quod est » ·μ ,4«α et quo est *, ut in Prima Parte ** habitum est. A ,ζ**
In Christo autem cum sint duae naturae, divina scilicet et humana, altera earum, scilicet divina, £ potest de eo praedicari et in abstracto et in concreto: dicimus enim quod Filius Dei. qui supponitur in hoc nomine Christus, est divina natura, et est Deus. Sed humana natura non potest praedicari de Christo secundum se in abstracto; sed solum in concreto, prout scilicet significatur in supposito. Non enim vere potest dici quod Christus sit humana natura. quia natura humana non est nata praedicari de suo supposito: dicitur autem quod Christus est homo, sicut et quod Christus est Deus. Deus autem | significat habentem deitatem, et homo significat habentem humanitatem, Aliter tamen habens humanitatem significatur per hoc nomen homo: et aliter per hoc nomen /esus, vel Petrus. Nam hoc nomen homo importat habentem humanitatem indistincte: sicut et hoc nomen Deus indistincte importat habentem deitatem. Hoc tamen ζ nomen Petrus, C

a) non. – Tertia; om.
acceptum. – P, accipientem. – Ita ct in xolutione; cf. qu. xnv art. 2 ad 5.
7) ubi non. – nixi ubi P.

ī) ii... Dcut. – tic ewe purui homo l, lie purus homo esset cetera tertia.
t) Deus autem, – Sed Deus F, Deux l.
ζ) Liw icn. – autem P.

vd *Iesus*, importat distincte habentem humanitatem, scilicet sub determinatis individuolibus proprietatibus: sicut et hoc nomen *Filius Dei* importat habentem deitatem sub determinata proprietate personali.

Numerus autem dualitatis in Christo ponitur circa ipsas naturas. Et ideo, si ambae naturae in abstracto praedicarentur de Christo, sequeretur quod Christus esset duo. Sed quia duae naturae non praedicantur de Christo nisi prout significantur in supposito. oportet secundum rationem suppositi praedicari de Christo *unum* vel *J//Ot* Quidam autem* posuerunt in Christo duo supposita, sed unam personam: quae quidem videtur se habere, secundum eorum opinionem, tanquam suppositum completum ultima completionem. Et ideo, quia ponebant in Christo duo supposita, dicebant Christum esse *duo* neutrnliter; sed quia ponebant unam personam, dicebant Christum esse *unum* masculine η: nam neutrum genus designat quiddam informe et imperfectum; genus autem masculinum designat quiddam formatum et perfectum. - Nestoriani autem, ponentes in Christo duas personas, dicebant Christum non solum esse *duo* neutraliter, sed etiam *duos* masculine. - Quia vero nos ponimus in Christo unam personam et unum suppositum ut ex praedictis* patet, sequitur quod dicamus quod non solum *Christus est unus* masculinc, sed etiam *est unum* neutraliter*.

Ad primum ergo dicendum quod verbum illud Augustini non est sic intelligendum quod ly *utrumque* teneatur ex pane praedicati, quasi dicat quod *Christus sit utrumque*: sed tenetur e\ parte subiecti. Et tunc ly *utrumque* ponitur, non quasi pro duobus suppositis, sed pro duobus nominibus significantibus duas naturas in concreto. Possum enim dicere quod *utrumque*, scilicet Deus et homo, *est Deus, propter accipientem Deum*: et *utrumque*, scilicet Deus et homo, *est homo, propter acceptum hominem*.

An secundum dicendum quod. cum dicitur, *Christus est aliud et aliud*, locutio est exponenda ut sit sensus: *habens aliam el aliam naturam*. Et hoc modo exponit Augustinus in libro *contra Eelicianum* *: ubi, cum dixisset, *In mediatore Dei el hominum aliud Dei Filius, aliud hominis Filius*, subdit: Ϸ *Aliud >, inquam, pro discretionem substantiae: non * alius »*, pro unitate⁹ personae.- Et Gregorius Nazianzenus, in Epistola *ad Chelidonium* *: *Si * oportet compendiose dicere, aliud quidem et aliud ea ex quibus Salvator est: siquidem non idem est invisibile visibili, et quod absque tempore ei quod sub tempore. Non autem alius et alius: absit. Haec enim ambo unum.*

An tertu m dicendum quod haec est falsa, *C7/ristus est tantum homo*, quia non excludit aliud suppositum, sed aliam naturam: eo quod termini in praedicato positi tenentur formaliter *. Sivero adderetur aliquid per quod traheretur * ad suppositum, esset vera locutio: puta, *Christus est tantum id quod est homo*. Non tamen sequeretur l quod sit *aliquid aliud quam homo*: quia ly *aliud*, cum sit relativum diversitatis substantiae, proprie refertur ad suppositum, sicut et omnia relativa facientia personalem relationem. Sequitur autem, *Ergo habet aliam naturam*.

Ad quartum dicendum quod, cum dicitur, *Christus est aliquid quod est Pater*, ly *aliquid* tenetur pro natura divina, quae etiam in abstracto praedicatur de Patre et l ilio. Sed cum dicitur, *Christus est aliquid quod non est Pater*, ly *aliquid* tenetur non pro ipsa natura humana secundum quod significatur in abstracto, sed secundum quod significatur in concreto; non quidem secundum suppositum distinctum, sed secundum suppositum indistinctum; prout scilicet substat naturae, non autem proprietatibus indix iduantibus. Et ideo non sequitur quod Christus sit *aliud et aliud*, vel quod sit *duo*: quia suppositum humanae naturae in Christo, quod est persona Eilii Dei, non ponit in numerum cum natura divina, quae praedicatur Patre

Ad qi in hm dicendum quod in mysterio divinae Trinitatis natura divina praedicatur in abstracto de iribus personis: et ideo simpliciter potest dici quod *Ires personae sint unum*. Sed in mysterio incarnationis non praedicantur ambae naturae in abstracto de Christo: et ideo non potest simpliciter dici quod *Christus sit duo*.

Ad sextim dicendum quod *duo* dicitur quasi habens dualitatem, non quidum in aliquo alio, sud in ipso de quo duo praedicantur. Eit autem praedicatio de supposito: quod importatur per hoc nomen *Christus*. Quamvis igitur Christus habeat dualitatum naturarum, quia tamen non habet dualitatem suppositorum, non potest dici esse duo.

Ad septimum dicendim quod *alterum* importat diversitatem accidentis: et ideo diversitas accidentis sufficit ad hoc quod aliquid simpliciter dicatur *alterum*. Sed *aliud* imponat diversitatem substantiae. Substantia autem dicitur non solum natura, sed etiam suppositum: ut dicitur in V *Melaphys*. ' Et ideo diversitas naturae non sufficit ad hoc quod aliquid simpliciter dicatur aliud, nisi adsit diversitas secundum suppositum. Sed diversitas naturae facit aliud secundum quid, scilicet secundum naturam, si non adsit diversitas suppositi.

•a qj» .n, an. 6

r

•qu .n , 3, y

•d .#3-

or ^ A ^hur'

o

S-

»

matculmf. - Λ et tertia; in matculino.
o) *alii, pro unitate*. - E et tertia; autenx yrn unitate E, autem per unitatem ceteri.
i) 2f Gregorius... Si. - Et (Unde P) Gregorius... dicit Si tertu.

traheretur - pertraheretur BD.
A) *sequeretur*. - *sequitur* tertia.
p) in abstracto. - etiam in abstracto PGI, tn abstracta diam bc.

g

■

<

|

l

λ

l

•Qu.

,

H

B

W|

• Cf 0

H

■!

9 1

J| l

H |

3(l

?

M

J

j:j|.

P

Jj

Commentaria Cardinalis Caietani

P' titulo, fige oculo* mentis in neutrum genus, cum legis, **I.****In** *Christus fit unum vel duo*: ita quod ly *duo* in neutro etiam genere sumitur; et mento, ut directe opponatur ad ly *unum*. Nec addendus est aliquis alius terminus, puta *ens*, an scilicet sit *unum ens*, vel *duo entia*: sed absolute, ut sonat, discutienda est quaestio an Christus sit unum vel duo. Sic enim promissus ' rectusque ordo de consequentibus incarnationis mysterium servatur, dum. discussis his quae ad veritatem esse vel fieri '«pectant in praecedenti quaestione, in hac veritas indaganda est eorum quae spectant ad unitatem : inter quae constat primum locum tenere unitatem aut dualitatem simpliciter et absolute, et deinde unitatem vel dualitatem talem. Est igitur quaestio in hoc articulo, an Christus sit unum vel duo simpliciter et absolute, sine determinatione aliqua.

II. In corpore dun fiunt ; primo, respondetur secundum quid attendatur esse unum vel duo in Christo: secundo, respondetur determinate quaesito unica conclusione .

Quoad primum, conclusio est illa; *Christus est unum vel duo, non secundum dualitatem naturarum, sed secundum unitatem vel dualitatem suppositi seu personae*. Probatur conclusio haec quoad primam partem. Quia de Christo non praedicantur ambae naturae in abstracto, sed altera tantum, scilicet divina. Quod probatur ex differentia inter Deum et alia in hoc, quod in solo Deo natura secundum se praedicatur de supposito. Ime enim sequitur quod humana natura non praedicatur de Christo. – Quoad secundam vero partem: quin ambae naturae ut in supposito praedicantur de Christo, sive significantur in supposito indeterminate sive determinate.

III. Ubi nola quod, licet diversimode ponsil formari haec prima pars corporis articuli ; puta, praemittendo differentem habitudinem Christi ud naturas secundum se, vel ut in supposito significatas, et subdendo conditionalem processum. Si *ambae naturae* etc. : vis tamen rationis consistit in hoc. Ad esse duo exigitur quod Christus sit aliqua praedicata ponentia in numerum. Deitas autem et humanitas ponunt in numerum: sunt enim duae naturae. Et ideo, si Christus esset sua humanitas, ticut est sua deitas, Christus vere esset duo. Et hoc est quod in littera dicitur» quod, quia *numerus dualitatis in Christo ponitur circa ipsas naturas, ideo, si ambae naturae* etc. Sed praedicata quae vere affirmantur de Christo, non ponunt ih numerum. Deus enim et homo in Christo non ponunt in numerum : non enim sunt duo habentia deitatem et humanitatem. sed unum et idem numero est habens humanitatem ut habens divinitatem. Et similiter Filius Dei et *hic homo*, scu Iesus, non ponunt in numerum: ut patch

In hoc consistit tota vis huius articuli. Et in hac quidem prima parte corporis devenitur usque ad hoc. quod, si natura utraque praedicaretur de Christo, esset duo Christus: quia naturae ponunt in numerum. Sed quia non praedicatur, non constituit Christum duo. Et quia praedicatur ut in supposito, ideo secundum rationem suppositi numerati vel non numerati, dicendus est Christus unum vel duo.

IV. Ubi occurrit duplex dubium. Primum est circa illud: *in solo Deo natura praedicatur de supposito*. Habet enim instantiam, quia in angelis suppositum non differt a natura.

Alterum est circa processum litterae conditionalem. Quoniam procedit a destructione antecedentis: quod non

licet. Ait enim : *Si ambae naturae in abstracto praedicarentur de Christo, sequeretur quod Christus esset duo. Sed quia duae naturae non praedicantur*, etc.

Ad primum facile patet responsio : quod, quia aliquo modo differt suppositum a natura in angelis, quamvis in illis non differat indis iduum α natura, ideo solida stat littera.

Ad secundum dicitur quod, quia in propriis argumentum a destructione antecedentis non est prohibitum, ideo, cum ex propriis hic procedatur, ut patet ex *declaratis*, absque vitio processum est.

V. Quoad secundam partem corporis*, conclusio est: . <x »... iu *Christus est et unus et unum*. Deducitur conclusio ex praemissi», >ubiunctis tribus modi* dicendi de supposito scu persona Christi. Primus est dicentium in Christo duo supposita et un.un personam; secundus est dicentium in Christo duo supposito et duas personas; tertius ext dicentium in Christo unum suppositum et unam personam, iuxta primum. Chnstus est *duo* in neutro genere, et *unus*. – Iuxta secundum, Christus est *duo*, tam neutraliter quam masculine. Iuxta tertium, Christus est *unum* et *unus*. Et quia tertius modus colus est sententia fidei, ideo concluditur quod *Christus est unum et unus*.

VI. In responsione ad tertium, adverte, Notitie, quod, cum in medio responsionis dicitur, *Non tamen sequitur quod sit aliquid aliud quam homo, etc.*, ista adversativa non respicit nd propositionem immediate potitam in littera: sed ad propositionem negativam in arguendo assumptam. scilicet. *Chnstus non est tantum homo*. Auctor siquidem in hac responsione primo monstrat hanc assumptam propositionem e»*e veram, monstrando suam contradictoriam affirmativum esse falsam, scilicet, *Christus est tantum homo*, quia praedicata tenentur fonnaliter. Et interponit, ad bonitatem doctrinae, qualiter posset fieri affirmatis a vera: scilicet, *Christus est tantum id quod est homo*. Deinde redit ad respondendum argumento. Et quia concessit antecedens assumptum, scilicet, *Christus non est tantum homo*, respondet ad consequentiam. *Erpto est aliquid aliud quam homo*, dicens: *Non tamen sequitur quod sit aliquid aliud quam homo*, etc.: quasi dixerit: *Licet antecedens sit verum, sequela tamen non valet*.

\ II. In responsione ad quartum, vide. Novitie, quod, cum in littera conceditur quod *Christus est aliquid quod non est Pater*, etc., sensus est quod *Christus est homo*, hoc est, suppositum humanae naturae, quod <t esse aliquid quod non est Pater, quia est esse substantiam, ut substantia dicitur hypostasi», quae substantia secundum rem in Chnsto est hypostasis Filii, quae non est Pater: quamvis non significetur nomine *hominis* ipsa hypostasis Filii distincte, sed indistincte. Quia igitur ex his duobus dictis, « *Christus est aliquid quod est Pateri*, « *Christus est aliquid quod non est Pater* », nihil aliud habetur nisi quod Christus est deitas et suppositum humanae naturae; et haec duo, scilicet deitas et suppositum humanae naturae, in Christo non ponunt in numerum, quia suppositum humanae naturae in Christo est Filius Dei, qui non ponit in numerum cum deitate: ideo non sequitur quod Christus sit duo.

VIII. Attende, Vir docte, ex hoc articulo, collate cum articulo tertio m Quaestionibus Disputati» *de l'itione Verbi Incarnati*, quantum seipso doctior fuerit hic Auctor, quantum distent fundamenta doctrinae huius ab illis: ut scias omnem auctoritatem huic operi deferre.

Pi Iret. « - . hb.IV, cap. o. 5.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM IN CHRISTO SIT TANTUM UNUM ESSE

III *Sent.*, di»t. nr. qu. 1, art. 3, qu· 1, «Jiat. vi, qu. it. art. 1; <li*t nv, art. 1, qu· 1; diet, xvnt. art. 1, ad 3;
De Unione Verb., art. 1, ad 10; art. 4; *Quodl.* IX, qu. it, art. 2; *Compend. Theol.*, cap. cent.

• Dc *Ude Orth.*,
lib. 111. cap. am

I) SECUNDUM SIC PROCEditUR. VidctUF quod in Christo non sit tantum unum esse, f sed duo. Dicit enim Damascenus, in III libro *, quod ea quae consequuntur naturam in Christo duplicantur. Sed esse consequitur naturam : esse enim est a forma Ergo in Christo sunt duo esse.

2. Praeterea , esse Filii Dei est ipsa divina natura, et est aeternum. Esse autem hominis Christi non est divina natura, sed est esse temporale. Ergo in Christo non est tantum unum esse.

3. Praeterea, in Trinitate, quamvis sint tres personae, est tamen unum esse, propter unitatem naturae. Sed in Christo sunt duae naturae, quamvis sit una persona. Ergo in Christo non est unum esse tantum, sed duo.

4. Praeterea, in Christo anima dat aliquod esse corpori : cum sit forma eius. Sed non dat sibi esse divinum: cum sit increatum. Ergo in Christo est aliud esse praeter esse divinum. Et sic in Christo non est tantum unum esse.

Sed contra, unumquodque, secundum quod dicitur ens 3, dicitur unum : quia unum et ens convertuntur. Si ergo in Christo duo essent esse, et non tantum unum, Christus esset duo, et non unum.

Respondeo dicendum quod, quia in Christo sunt duae naturae et una hypostasis, necesse est quod ea quae ad naturam pertinent in Christo sint duo, quae autem pertinent ad hypostasim in Christo sint unum tantum. Esse autem pertinet ad hypostasim et ad naturam: ad hypostasim quidem sicut ad id quod habet esse; ad naturam autem sicut ad id quo aliquid habet esse; natura enim significatur per modum formae, quae dicitur ens ex eo quod ea aliquid est, sicut albedine est aliquid album, et humanitate est aliquis homo. Est autem considerandum quod, si aliqua forma vel natura est quae non pertineat ad esse personale hypostasis subsistentis, illud esse non dicitur esse illius personae simpliciter, sed secundum quid: sicut esse album est esse Socratis, non inquantum est Socrates, sed inquantum est albus. Et huiusmodi esse nihil prohibet multiplicari in una hypostasi vel persona: aliud enim est esse quo Socrates est albus, et quo Socrates est musicus. Sed illud esse quod pertinet ad ipsam hypostasim vel personam secundum se, impossibile est in una hypostasi vel persona multiplicari: quia impossibile est quod unius rei non sit unum esse.

Si igitur humana natura adveniret Filio Dei, non hypostatice vel personaliter, sed accidentaliter, sicut quidam posuerunt *, oporteret ponere in Christo duo esse: unum quidem secundum quod est Deus; aliud autem secundum quod est homo. Sicut in Socrate ponitur aliud esse secundum quod est albus, aliud secundum quod est homo: quia esse album non pertinet ad ipsum esse personale Socratis. Esse autem capitatum, et esse corporeum, et esse animatum, totum pertinet ad unam personam Socratis: et ideo ex omnibus his non fu nisi unum * esse in Socrate*. Et si contingeret quod, post constitutionem personne Socratis, advenirent Socrati manus vel pedes vel oculi, sicut accidit in caeco nato, ex his non accresceret Socrati aliud esse, sed solum relatio quaedam ad huiusmodi: quia scilicet diceretur esse non solum secundum ea quae prius habebat, sed etiam secundum ea quae postmodum sibi adveniunt.

Sic igitur, cum humana natura coniungatur l ilio Dei hypostatice vel personaliter, ut supra* dictum est, et non accidentaliter, consequens est quod secundum humanam naturam non adveniat sibi novum esse personale, sed solum nova habitudo esse personalis praeexistentis ad naturam humanam : ut scilicet persona illa iam dicatur subsistere, non solum secundum naturam divinam, sed etiam humanam.

Ad primum ergo dicendum quod esse consequitur naturam, non sicut habentem esse, sed sicut qua aliquid est: personam autem, sive hypostasim, consequitur sicut habentem esse. Et ideo magis retinet unitatem secundum unitatem hypostasis, quam habeat dualitatem secundum dualitatem naturae.

Ad secundum dicendum quod illud esse aeternum Filii Dei quod est divina natura, fit esse hominis, inquantum humana natura assumitur a Filio Dei in unitate personae.

Ad tertium dicendum quod, sicut in Prima Parte ' dictum est, quia persona divina est idem cum natura, in personis divinis non est aliud esse personae τ praeter esse naturae ; et ideo tres personae non habent nisi unum esse. Haberent autem triplex esse, si in eis esset aliud esse personae, et aliud esse naturae.

Ad quartum dicendum quod anima in Christo dat esse corpori inquantum facit ipsum actu animatum: quod est dare ei complementum naturae et speciei. Sed si intelligatur corpus perfectum per animam absque hypostasi habente utrum-

• α.
Intro*.

• Qe. t. an.
ad 3. 4». uivr
*n.'s »4 4.

3) *secundum quod dicitur ens. – secundum hoc dicitur ens secuti*
dum quod F et tertia.

p) unum. — «D α et tertia; om.
y) *personae.* — F et tertia; om.

que, hoc totum compositum ex anima et corpore, prout significatur nomine *humanitatis*, non significatur ut quod est, sed ut quo aliquid est. Et ideo ipsum esse est personae subsistentis, secundum quod habet

habitudinem ad talem naturam: cuius habitudinis causa est anima, in quantum perficit humanam naturam informando corpus.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus ut sonat sumendus est, de esse simpliciter et absolute. Vertitur enim in quaestionem an, sicut dicimus in Christo simpliciter et absolute duas naturas, ita dicere possumus in Christo duo esse simpliciter et absolute: vero, sicut in Christo non est nisi unum suppositum, una persona, ita non est nisi unum esse. Et notandum est quod non quaeritur de propositione, sed de re: non enim quaeritur an illa propositio sit vera, *Christus habet duo esse*, sed, an in Christo sint duo esse. Et licet ista quaestio videatur prima facie locanda inter quaestiones substantiales de incarnatione, et non inter consequentes, ut ab Auctore locata est *, si quis tamen profundius consideret, suo loco posita est. Quoniam unum sequitur ens; tota autem latitudo tractatorum ante illam quaestionem spectat ad esse vel fieri incarnationis in se, vel enuntiatum; unde merito modo de uno vel multis tractatur. Nunc propterea a substantialibus receditur: quia *unum vel multa* non addit naturam aliquam supra ens, hoc est, illud quod unum vel multa dicitur, secundum veram metaphysicam. Una enim albedinis natura nullam entitatem addit supra albedinis naturam: et sic de aliis.

II. In corpore duo principaliter fiunt: primo, praemittuntur tria manucentia ad veritatem; secundo, proceditur ex duabus conditionalibus, et infertur conclusio responsiva quaesito, quod *in Christo est unum esse tantum*.

Quoad primum, praemittuntur tria: unum ex parte subiecti, quod est Christus; et duo ex parte praedicati, quod est habere esse unum vel plura. Ex parte siquidem subiecti, praemittitur generalis regula quod *quae sunt naturae, multiplicantur in Christo; quae sunt hypostasis, non multiplicantur*. Et ratio redditur: quia in Christo sunt duae naturae et una persona.

Ex parte vero praedicati, praemittitur prius quod esse est de numero spectantium et ad naturam et ad personam: diversimode tamen, quia personae ut habentis, seu *quod est*; naturae autem ut principii, seu *quo aliquid est*. Et hoc probatur a signo: quia natura significatur per modum formae, qua aliquid est ens vel tale, ut patet de albedine et humanitate.

Deinde praemittitur aliud ex parte praedicati, scilicet quod esse est duplex: quoddam a forma vel natura pertinente ad esse personale; quoddam a forma vel natura non pertinente ad esse personale. Exemplum primi in homine est esse quod homo habet ab anima; exemplum secundi est esse quod habet ab albedine, et universaliter ab accidentali forma: nam anima spectat ad personalitatem Socratis, albedo non.

Ponitur autem in littera duplex inter haec duo esse differentia. Prima est penes *simpliciter*, vel *secundum quid*: quia primum esse est esse Socratis simpliciter et absolute; secundum autem est esse Socratis, non simpliciter, sed ut est talis, puta in quantum albus. — Secunda est penes unitatem vel pluralitatem: quia secundum potest in una et eadem persona multiplicari, ut patet; primum nutem impossibile est in una et eadem persona multiplicari, quia impossibile est quod unius rei non sit unum esse.

III. Quoad secundum *, prima conditionalis est: Si natura humana advenisset Eilio Dei non hypostatice, sed accidentaliter, oporteret in Christo ponere duo esse, unum secundum quod est Deus, et aliud secundum quod est homo. Haec conditionalis non aliter probatur in littera nisi quod deducitur ex praemissis, exemplum afferendo in Socrate de esse ipsius secundum quod est homo et secundum quod est albus, et rationem applicando, quia esse album non spectat ad esse personale Socratis.

Secunda conditionalis est. Si natura humana coniun-

gitur Eilio Dei personaliter, secundum naturam humanam non advenit sibi novum esse personale, sed solum nova habitudo praeexistentis esse personalis ad naturam humanam. Circa quam conditionalcm quatuor apponit. Nam primo, narrat quod, quocumque sint integrantia personam, non nisi unum esse constituunt. Et hoc declarat in partibus integralibus, per ly *esse autem capitatum*; et in partibus essentialibus materialibus, per ly *et esse corporeum*; et in partibus essentialibus formalibus, per ly *esse animatum*.

Secundo, declarat quod, si pars aliqua personalis adveniret praeexistenti personae, idem esset iudicium quoad unitatem ipsius esse: ita quod ex adveniente nova parte non adveniret novum esse. Ita quod manifestavit quod spectantia quaecumque ad personalitatem, sive simul cum persona coaeva sint, ut cum Socrates integer nascitur, sive aliquid eorum de novo adveniat praeexistenti personae, unum tantum esse semper est. Et ratio est in promptu: quia non melioris sunt conditionis personalia ex hoc quod adveniunt post, quam si essent congenita seu coaeva personae; sed, si essent congenita seu coaeva, non nisi unum esse constitueretur; ergo, si adveniunt, non deferunt novum esse.

Tertio, declaratur quid novi personae adveniat ex iuperadventu personalium. Et dicitur quod est relatio ad novam partem personalem. Et huius quoque in promptu causa est. Quia, sicut personalia congenita non dant personae singula propria esse, sed persona unum esse habet relatum ad omnia personalia: Socrates enim non habet unum esse partiale a manu, et unum a capite, et unum ab hepate, et unum ab oculis, etc., quasi ex his conflatur unum esse totale; sed Socrates habet suum proprium esse, quod est primo esse ipsius Socratis, et illo refertur ad omnia personalia, cum illo dicitur esse et ipse, et dicitur esse secundum caput, manus, pedes, etc.: — ita, si sunt adventitia, sola relatio praeexistenti esse acquiritur ad illa.

Demum, posita ipsa conditional!, declaratur sensus huiusmodi relationis in Christo: ut scilicet persona illa dicatur subsistere non solum secundum divinam, sed etiam secundum humanam naturam.

IV. Haec sunt in corpore articuli. In quibus multae sunt quaestiones. Prima domestica est, de intentione et sensu Auctoris: an scilicet Auctor intendat docere quod in Christo nullum est esse actualis existentiae de genere substantiae creatum, sed sola existentia increata. — Secunda quaestio: an ita sit in veritate, quod in Christo nulla existentia substantialis sit nisi divina *.

Quaestionis primae ratio est varietas verborum ipsius Auctoris*. Nam in Quaestionibus Disputatis, de *Incarnatione Verbi Incarnati*, Auctor clare dicit in Christo inveniri duo esse: unum aeternum, quod est esse principale suppositi; et unum temporale, in quantum Verbum est factum homo, et hoc esse est case secundarium illius suppositi.

In hac etiam littera non concludit Auctor quod Christo secundum humanam naturam non adveniat novum esse, sed apposuit ly *personale*, ut patet cum infertur conclusio. circa calcem corporis articuli: quasi praesenaverit se Auctor ab existentia actuali ut est naturae humanae, non ut est personae.

In responsione quoque ad primum, non negatur totaliter dualitas esse: sed cum comparativo *magis* dicitur quod *esse magis retinet unitatem secundum unitatem hypostasis, quam habeat dualitatem secundum dualitatem naturae*. In quibus verbis dualitas esse minus quidem affirmatur, non autem negatur totaliter: quasi, (inquam quid secundarium, non nisi secundum quid affirmandum.

In responsione quoque ad tertium, duplex esse im-

«...»

9 Cl. cufil- lit-

«n. 6.

‘ α »«“ . ***“.

’ & .«« . ’»

’ An.

uxir,
l-

•Cf.oua.pnc-

’ ∅ B,un *‘u

nuatur, dum solvitur srgumentum cx identitate naturae cl personae in divinis* et offirmatur conditional!» quod, *si ibi esset aliud esse naturae ct aliud esse personae» esset triplex esse.* Haec enim solutio insinuat quod, quia in humanis et in Christo persona non est idem cum natura assumpta, aliud est ose personae ct aliud naturae: ac per hoc, duo sunt in Christo esse.

In oppositum autem est processus articuli secundum planum illius sensum.

V. Ad hoc dicitur quod procul dubio sensus litterae huius, ct doctrina Auctoris est in Christo non inveniri ali-quod esse actualis existcntinc substantiale nisi esse exi-stentiae divinum. Clare siquidem patet cx processu huius articuli tolli a Christo omne esse quod a quacumque re personali in Christo est nisi a deitate. Fundatur enim vis rationis litterae super hoc quod, sive forma sive materia sive par» live natura quacumque sit spectans ad perso-nalitatem alicuius, non affert suum esse. Et propterca opor-tet alterum duorum dicere : aut quod natura humana non spectet ad personalitatem Christi; nut quod non attulerit Christo esse quod dedisset personae humanae quam con-stituisset si non fuisset assumpta. Ad hoc namque fundavit se Auctor super pertinentia vel impenincntia formae ad personalitatem alicuius, ut pertinentia ad personalitatem alicuius privata fore singulis propriis esse, ex hoc ipso qund ad alterius personalitatem spectant, monstraret. Quo-niam in hoc differunt personales a non personalibus for-mis, quod non personales habent singulae singula propria esse, ut patet dc nlbcdine, dulcedine, quantitate, etc.; per-sonalia nutem carent singulis esse. Et propterca si, pro *quia*, humanitas in Christo personalis re- est, oportet quod careat suo proprio cs<c, quod constat vocari esse actualis existentiae, natum principiori ab humanitate, seu natum esse humanitatis ut principii quo. Unde perinde esset di-cere humanitatum in Chri.Mo habere propriam extstentiam. sed illam non esse simpliciter aut principalem existentiam Christi, sed secundariam aut secundum quid, puta inquan-tum est hamo; ct collocare humanitatem Christi in ordine formarum seu naturarum non pertinentium ad personali-tatem, quibus convenit afferre sucum sua Ungula e se. et propterca multiplicare illa in una ct eadem persona: cum tamen evidenter in littera clarum sit humanitatem Christi locatam esse inter spectantia ad personalitatem, ct ideo non afferre proprium esse; quia, si afferret illud, multi-plicaretur in una et cadum persona esse personale, quo-niam esse proprium naturae humanae est esse personale, est enim esse Socratis aut Platonis, etc.

VI. Ad obiecta autem in oppositum ' respondendo, ad primum dicitur quod opinio illa, posita in Quaestione illa *de Unione Verbi*, ut retractata censenda est: nisi quis adeo desipiat ut putet doctrinam in hoc ultimo libro traditam, ct in authenticis libris etiam prius probatam, scilicet in III *Sent.*. dist. vi, qu. n -, et in Quolib. IX. qu. u *- , redu-cendam esse ad quaestiunculam vix cognitam inter opera Auctoris, et longe ante factam. Quae rationabilius creditur colligendo condita inter schedulas disputationum inventa, quam unquam edita a divo Thoma. Constat enim quae-stionem illam dc tanta re, hoc est de unione Verbi incar-nati, imperfectissime materiam unionis tractare, ct per hoc dissonare ab aliis Quaestionibus Disputatis eiusdem; et ra-tionibus inultum debilibus uti, ul patet conferenti illos ar-ticulos similibus in hoc opere; ct quinque tantum articu-lis rem tantam absolvere. Prae se ferunt siquidem haec quod diximus.

Ad secundum, sumptum cx corpore huius articuli, di-citur quod nihil obstat. Quoniam esse personale, ct esse substantiale personalium, apud Auctorem idem est. Et iam declaratum erat in hacmel littera hoc, quando illatum est m Christo non advenire novum esse personale. I nde ly *personale* sumitur ibi ut distinguitur contra *accidentale*. Quia enim haec duo tantum essendi genera in persona declaraverat; ct Filio Dei cx humanitate assumpta non advenit novum esse accidentale; sub quo substantiale esse existentiae claudi oportet, quoniam humana natura non nisi substantiale esse existentiae secum affert, quod acci-

dentale esset Filio Dei : ideo, ad differentiam huiusmodi accidentalis esse, addidit ly *personale*. /Mioquin, conclusio novum terminum apposuisset, ct non sequeretur ex prae-missis.

Ad tertium, sumptum cx responsione ad primum, di-citur quod comparatio cadit supra causas, et non supra effectus. I nitas enim personae ct dualitas naturae sunt causae. unitas vel dualitas esse est effectus. Docet ergo littera quod, quia eSsc ad naturam se habet ut ad prin-cipium quo, ad personam vero se habet ut «d proprium subicctum quod, ideo magis urget unitas persone ad uni-tatem essu quam dualitas naturae ad duo esse: ac per hoc, quia causa cfhcacior etfectuin habere debet, ponenda est unitas, et non dualitas esse in Christo. Hic est vetus et intentus sensus litterae; ct responsio satisfacit argumento, ut patet; et consonat corpori articuli; nec ullam habet dissonantiam. Et si vis etiam grammatice litteram con-struere. dispone construendo ly *magis* supra ly *secundum unitatem hypostasis*, el similiter ly *quam* supra ly *secundum dualitatem naturae*, ct exponito. *Ut ideo magis secundum unitatem hypostasis retinet unitatem, quam secundum dua-litatem naturae habeat dualitatem* : ct videbis quod com-paratio fu ad causas, et non ad effectus.

λ II. Ad quartum, sumptum cx responsione .id tertium, dicitur quod responsio ista supponit unum singularissimum verum. in Prima Parte ♦ habitum, scilicet quod in solo Duo esse e-t naturae proprium, ita quod ipsius est ct ut *quo* ct ut *quod est*. In ceteris namque esse est naturae ut *quo*, persanae nutem, quae est aliud quid α natura, est ut *quod*. Hinc enim sequitur responsio litterae: scilicet quod, *quia persona in divinis est idem quod natura, non est aliud esse personae praeter esse naturae*.

Et bene nota ly *praeter*. Quia ex hoc verbo insinuat quod supponitur quod esse sit naturae Et cum dixit, *non est aliud*, intendit de illa aliclatc qua persona est aliud a natura. In iis enim in quibus persona ct natura secundum rem differunt, sicut persona est aliud a na-tura, ita esse personae debitum est aliud ab esse natu-rae. Aliud autem, non per positionem duorum esse quo-rum unum sit aliud ab alio, sed per alietatem, ut ita di-xerim. *naturalem*: quia alterius naturae est esse quod non debetur naturae nisi per personam, cui primo convenit; et alterius naturae esset esse quod convenit naturae absque expedatione a persona, quod in solo Deo invenitur. Quia igitur in divinis persona est idem cum natura vindicante sibi esse ut proprium, ideo non est aliud esse conveniens personae quam esse proprium naturae. Et ideo tres per-sonae non habent nisi unum esse. Et haberent triplex esse, sicut est ibi triplex persona, si personae esse distingueretur ab esse naturae : hoc est, si personae deberetur proprium esse alterius rationis ab eo quod debetur naturae quando esse est proprium naturae.

Et hunc esse intentum sensum, videre potes, tum cx eo quod nec in creaturis, apud Auctorem, esse duplex ponitur, unum naturae ct aliud personae. - Tum ex eo quod non triplex. sed quadruplex esse haberent divinae per-onae, si esse personae esset aliud ab esse naturae per positionem plurium esse in persona et m natura: quia inveniretur, praeter esse naturae, in quo communicarent personae, triplex esse personae triplicis. In littera autem non nisi triplex- infertur esse si aliud esset esse naturae ab esse personae. - Tum quia hinc satisfit argumento, quod non est eadem ratio de unitate vel pluralitate ipsius esse penes naturam vel personam in Trinitate, ct in my-sterio incarnati Verbi. Quia in Trinitate esse est naturae proprium, et ideo cius unitatem sequitur, et non plurali-tatem personarum, existente persona idem cum natura. In assumpta autem natura a Verbo, esse est proprium per-sonae, quia persona aliud est a natura, sicut in ceteris hominibus esse, quamvis sit a natura, non est tamen na-turae. sed personae proprium: ct propterca ad unitatem personae sequitur unitas esse, ct ad pluralitein naturae non sequitur pluralitas ipsius esse. - Nec satisfieret argumento si exponeretur littera quod, ubi persona est aliud a natura, ibi sunt duo esse, unum naturae et aliud personae: sed

* Num. iv.

• Art. a.
.. Art 3.

• ct
Init.

• C

• m
vi. l
eum

potius argumenti vis firmaretur, et concluderentur in Christo duo esse, unum naturae et personae simul divinae, et aliud naturae humanae; quoniam persona Christi aliud est a natura humana assumpto.

Est igitur indubie tenendum, secundum Auctoris doctrinam. in Christo nullum esse actualis cxiMentiae substantialis inveniri nisi esse actualis existentiae Filii Dei, quod est aeternum, et ipse Deus.

VIII. Circa secundam autem quaestionem . multiplex dubium occurrit. Nam primo, dubitatur de praemissis; deinde de modo quo ponitur Christus existentiam humanam habere .; tertio, de ipsa conclusione .-; quarto, de sua contradictoria ..

Scotus in primis, in III *Sent*, dist vi. qu. 1, arguit processum istum quoad fundamentum, scilicet quod unum et idem est esse personae et pertinentium nd personam. tum quoad personam respectu naturae, tum quoad personam respectu partium .-. Ex primo cnim arguit non sequi intentum, sic. Esse naturae ut personae est idem quando est in proprio supposito; quia suppositum non addit rem supra naturam, sed negationem. Ergo, si a natura tollatur ratio suppositi tollendo illas negationes, non propterea tollitur esse naturae, sed remanet cum suo esse. Ac per hoc, in alia persona posita, haberet et suum esse, et esse illius personae. Non est ergo idem iudicium de natura in proprio vel alieno supposito, quoad unum vel plura esse. – Et confirmatur. Quia sicut persona assumens non supplet identitatem personae humanae cum natura humana, ita esse persone assumentis non supplet identitatem ipsius esse personae humanae et naturae humanae.

Contra secundum vero, de partibus personae, arguit. « Pars adveniens tuli non dat esse toti, sed recipit, quia perficitur a forma lotius. Quod probatur; quia, si remaneret distincta sicut priu'<, non reciperet case totius, sed vel haberet proprium esse, vel nullum. Sed natura humana unita Verbo non habet rationem partis, nec istam rationem partis: quia non informatur a Verbo, sed remanet simpliciter distincta. Igitur vel nullum esse habet, vel ali-quod esse proprium. »

IX. Contra modum quo ponitur Christus habere esse secundum naturam humanam .-, scilicet quod Verbum novo modo relative sc habet secundum illam, arguit .-. « Si Verbum tantum habeat respectum novum ad n.iturarn illam, et ille est respectus rationis tantum; cum per respectum rationis non dicatur subicctum formaliter esse aliquid, ergo Verbum, inquantum homo, non erit formaliter aliquid. Consequens est contra illud. Extra, *dc Haeret., Cum Christus*. Ergo .-, etc.

X. Contra conclusionem ipsam scilicet, *in Christo nullum est esse existentiae substantiale creatum*, arguit septum vel octo mediis '. *Primo*. Terminus per se generationis habet esse acquisitum per generationem. Filius Dei homo est per se terminus generationis ex matre. Ergo.

Si dicatur, inquit Durandus *, quod generatio terminatur ad esse divinum, non secundum sc. \$cd relatum ad humanam naturam, contra: Illud est per generationem acceptum quod est per corruptionem mortis perditum. Sed per mortem Christi non est amissa relatio Verbi ad naturam assumptam, sed esse vitale secundum naturam humanam. Ergo illud non est per generationem acquisitum, sed hoc.

Secundo. In Christo fuit duplex vivere: ut patet ex hoc quod unum per mortem perdidit. Ergo in ipso fuit duplex esse. – Et tenet sequela ex II *de Anima* *: *Uvere viventibus est esse*.

Tertio. Anima Christi creabatur. Ergo habuit creatam existentiam. – Probatur sequela. Quia creatio terminatur ad existentiam.

Quarto. Iumanitas Christi est effecta et conservata a tota Trinitate. Ergo secundum existere creatum. – Probatur consequentia. Quia non secundum existere mercatum. Probatur: quia nihil efficit sc.

Quinto. « Si natura assumpta a Verbo dimitteretur, non oporteret acquiri sibi novum esse per generationem, nec

Svmma . Thko I. 1), Tmomak **T. VIII.**

pur creationem. Et tamen ip. t, ex hoc quod dimissa, non esset annihilate: nec esset ens in potentia, ut anima Antichrist! ante creationem. Ergo haberet aliquod esse in actu. Et non novum: quia per nullam mutitionem positivam. Ergo idem quod modo habet. Igitur .-, etc.

Et fi dicatur, inquit Durandus .-, quod habet esse no- . t-oc. <1.. *a*. vum : Ergo est corrupta. Probatur dupliciter sequela. eitattoww 'I um quia perdidit esse simpliciter et acquittât aliud ewe simpliciter. – Tum quia, nisi hoc sufficiat ad corruptionem simpliciter naturae, sed requiritur quod nullum aliud es*c recipiat, sequeretur quod nunquam poterit ose corruptio sine annihilatione.

Sexto. . Natura angeli posset assumi a Verbo. Et illa non potest manere eadem nisi maneat sua existentia cadum , secundum istos. Ergo nec natura humana modo posset manere eadem in Christo, nisi maneret lua existent!..l. – Consequentia est manifesta, quia ita est Intrinseca sua existentia uni sicut alteri. .

Septimo. « Fundamentum relationis naturaliter praecedit relationem : et secundum case actuale praecedit rationem relationis actualis. I nio ista fuit relatio actualis. Ergo cius fundamentum praecessit naturaliter secundum esse actuale. Fundamentum illud urat ipsa natura totalis. Igitur, etc.

Confirmatur. Prius naturaliter anima perficit corpus quam tota natura esset nata iiMumi In illo priori forma fuit actus materiae: et per consequens dabatur esse sibi. Quod non corrumpebatur per assumptionem. *

Octavo, arguitur ex doctnna Auctoris in Prima Parte, qu. r, art. 5, ex proposito probantis esse non posse separari a forma, sicut nec rotunditas potest separari a circulo: quia esse convenit formae secundum se, sicut rotunditas circulo. Ex hoc cnim arguitur sic. Esse non potest .up.ir in a forma. Ergo nec ab anima Christi. Igitur anima Christi habet proprium esse.

XI. A Durando quoque, in III *Sent.*, dist. vt, qu. n, ultra pracallaU arguitur*. , quia agere est etiam suppositi, sicut et esse : et praesupponit esse. Et multiplicatur in Christo. Ergo.

Aureolus etiam, et Ioannes de Neapoli, apud Capreolum, in vi disc * ill *Sent.*, arguunt **: ille quidem, quia esse existentiae est actus quo formalitcr essentia est. Esse dhinum non actitat essentiam humanam. Ergo humanitas Christi vel est actuata suo esse, vel adhuc perseverat potentialis ad esse: nam esse divinum non supplet vicem causae formalis inhaerentis.

Iste autem : tum quia, secundum Damascenum .-, *quod est inassumptibile, est incurabile*. – Tum quia Christus homo perfectus est, *nihil minus habens, tam in divinitate quam in humanitate*; et qui oppositum dixerit, *plenus diaboli spiritu, seipsum gehennae filium demonstrabit*; ut Damasus dixit, m Epistola . recitata in lib. IX, lit. xv, *Historiae Tripartitae* “.

XII. Demum pro contradictoria conclusionis * arguit Scotus '. tenens illam. Tum quia humanitas Christi est extra causam suam. Ergo habet necessario propriam existentiam actualem, sicut habet proprium esse quidditativum : licet non habeat propriam subsistentiam, quae nihil positivi addit.

Tum * quia Verbum subsistit in natura humana sicut * ^ nu,e- *«- suppositum in natura: propter quod proprie dicitur homo. Et iduo est existons existentia huius naturae. Sicut, per oppositum, quia ego non sum pes meus, nec subsisto respectu pedis sicut respectu naturae, ideo cixistenti.1 pedis mei non est existentia mei, quamvis sit in me, sed c converso magis pes existit per existentiam mei. – Nec est, inquit Scotus, existentia humanitatis Christi existentia secundum quid, sed simpliciter: tam in sc, quia est existentia de genere substantiae, quae ext ens simpliciter; quam respectu Christi. Quia, qualis est existentia in sc, tale existere dat cuicumque existenti per ipsam; sed Verbum existit existentia ista, scilicet naturae humanae; ergo existit simpliciter per existentiam naturae humanae. Et sic sunt duae existentiae simpliciter, non solum m Christo, sed Christi.

•Cf. «sa. rocced., ia it
* Ci. ecm. ivt.

• Cf. Dam viu . hit.

* Ci. aum. it .i.

• nt Sr*L. dirt. VI. qu. J. - Ci •MO. gvu.

• Cap. IV, D. 4. - S Pt loct. vu.

• N*ra pnscej
.. Cf nta. «vm.

• Ari .3
••Cr.oue. tnn.

• DtFrJf Orth. ht. III, ap. vi

• Dr Dtirvj/ .s Th nrolh.

• (xwoJ.
• Cf. «tien. VH,

• loe du . a ni» .xl.

* ^ nu,e- *«-

* Ct. num ut. Turn · quia in Christo sunt duae voluntates et duae velle, secundum Damascenum, cap. i.xn *. Sed esse intimius seu immediatius sc habet ad essentiam quam velle ad voluntatem. Eigo magis necesse est plurilicari cise secundum pluralitatem naturarum. Vel formetur sic. Natura, ut distinguitur contra suppositum, est principium operandi. Ergo est etiam principium esscndi in actu: quia esse immediatius se habet, etc.

XIII. Ad evidentiam horum, non sunt alia fundamenta iacienda, sed supra positum in littera fundamentum solide fabricandum. Quamvis enim, dum non curamus dc distinctione inter personam ct naturam, dicamus esse actualis existentiae, dc quo est sermo, esse actualitatern naturae cuiusque creatae: cum tamen exacte discernitur persona a natura, dicimus» ut in hac littera habetur, quod esse cM actus naturae ut principii quo, personae autem ut sublecti, seu quod habet ipsum esse. Ita quod natura est principium quo immediatum ipsius esse: sed non est receptivum immediatum ipsius esse, sed mediante persona, ha quod oportet naturam personari od hoc ut nb ea principietur actualiter ipsum cute: non ex defectu naturae principiantia ut quo; sed quia deficeret susceptivum primum ipsius esse, «i non esset personata; persona enim est cui primo convenit esse ut subtecto, seu quod habet esse, seu quod est.

Et si hiN adiunxeris quod natura nunquam est quod est, sed semper est quo est; invenitur siquidem natura existItem non ut quae existit, sed ut qua aliquis existit: perspicies duo. Primum, quod ad hoc quod natura existât, non exigitur quod ipsa actuetur per existentinm ut tubiectum actitatur per formam in eo; sed sufficit quod ipsa sil qua aliquis cexistit. Nec mirum est scientibus quod non omnia uno codemquc modo sunt, sed sat est unicuique entium c*se modo sibi convenienti. Sunt enim multi essCndi modi. Et naturis quidem ac formis consonus cscndi modus est, non ut sint tanquam quod est, sed ut sint tanquam quo est: nec plus cis debetur. Sicut, apud Peripateticos, principium est indubitatum quod *formae sunt et non sunt a ^Uf* *Ui generatione ct corruptione ·.

Aliud est quod, quia prius natura personatur quam existentiam propriam constituat, intimior est persona naturae quam existentia. Ac per hoc, si potest praeveniri ne constituat propriam personam, multo magis potest praeveniri ne constituat existentiam: ordine siquidem quodam personalitas prius, et existentia deinde a natura constituitur, propter ante dictam rationem.

Et cx his sequitur tertium: quod natura carens propria personalitate quia praevenitur ab aliena, nportet consequenter quod careat propria existentia. Si enim existentia propria non provenit ab ipsa actualiter nisi in propria persona, cx hoc ipso quod ad alienam trahitur personam, sequitur quod ad alienam trahitur existentiam. illius scilicet personae praevenientis ipsam. Et rursus, si existentia non debetur naturae ut quod est, sed ut quo est, personae autem ut quod; cx hoc ipso quod natura trahitur ad alienam personam ut sit quo est, sequitur quod sufficienter consecuta eat existentiam: quia consecuta est existentiam illius personae modo convenienti ipsi naturae, scilicet ut quo. Hoc enim ipsum quod est naturam aliquam esse naturam ahcuius personae actu existent!*, est naturam illam existcre: sive persona illa sit constituta per illam naturam. sive non.

XIV. Sicut igitur in Christo, ut inferius · patebit, unam tantum filiationem relationem rcalcm ponimus cx defectu subiccti, ita m Christo, cx defectu tubiccti primi, unum tantum esse ponimus. Primum enim substantialis existentiae tubicctum est persona. Repugnat autem divinae personae existentia creata, duplici ratione. Prima est ex divinitate: quia divina persona non potest recipere in se creatum aliquid. Secunda est ex communi ratione personae: quia personae unius non est nisi unum esse substantiale. Et haec ratio in littera ponitur. Quocirca, quin humanitas Christi praeventa est in mysterio incarnationis ut propriam non sortiretur personalitatem, sed ad personalitatem Verbi assumpta est; ideo quasi impedita est a proprio esse, cl

cm sortita esse personae divinae, ex hoc ipso quod est divinae personne natura, dicta de ilia *in quid*. I labet enim ex hoc -mum cssendi modum, scilicet esse ut quo. Natura cnirn personae est ut quo: nee plus sibi debetur.

XV. Ad primo ergo obiecta contra fundamentum processus, quia idem est esse naturae ct personae ·, respondetur: praemittendo tamen quod fundamentum Auctoris est quidem identitas ipsius esse respectu naturae cl personae. sed non sola identitas; sed, adiuncta modi diversitate respectu utriusque, quia scilicet illud idem esse est naturae ut quo. personae ut quod. Ex identitate enim esse, cum hac modi diversitate, procedit littera, ut patet Sed Scotus, contra, solam identitatem affert pro causa. Et hoc cM primum in quo argumentum delicii. – Venantamen, quia identitas quoque causa est, respondetur quod falsa ratio redditur quare cmc est unum utriusque, quia scilicet non differunt re aliquo. Quoniam, ut patet cx superius· distcKMs, persona addit rem aliquam supra naturam: addit enim tvrminitionum ipsius, (nde argumentum Scoti assumit et ncm-causam pro causa, et falsum. – Vera autem causa est quia esse unicuique rei sufficit suo modo. Propturca ennn personne et personalibus omnibus sufficit unum

cbsc, quia eodem este persona est ut quod, personalia ut quo, vel secundum quod, vel alio simili modo.

Et put idem patet responsio ad confirmationem. Non oportet enim personam supplere identitatem cum natura: sed sufficit quod suppleat personalitatem illius naturae. Ia hoc enim quod Verbum supplet humanitatis personum, -upplut etiam illiu* me: quia iit ipsum quod est humanini^ ac per hoc humanitas existit ut quo est personae, quae cm humanitatis quod est.

Ad obiecta vero eiusdem contra unum esse partis ct personae *, respondetur quod, si vis fiat in verbis, assumikir non-causa ut causa. Non enim ideo pars est contenta ipbo etse lotius quia perhcitur per formam totius: >ed quia spectat ad integritatem totius. Ex hoc enim fit ut sit content l modo cscndi congruo ac debita integran-tibus personam: scilicet, ut existant per existcre totius, ex hoc ipso quod totius intcgrativa sunt. Et proportionality· in proposito dicitur quod, quia humanitas Christi pertinet ad personalitatem Christi quia est assumpta quasi ad integritatem personae Christi; non quasi suppleat defectum aliquem in persona Christi, sêduisit persona Christi persona illius humanitatis: ideo humanitas Christi non dat novum esse Christo. red contenta est consano sibi e\$-sendi mudo, ut scilicet existât cx hoc ipso quod est natura Christi. Ad probationem autem, quia, si pars maneret distincta a toto ut prius, ere.: dicitur quod ista condittonali* non probat probandum; quoniam cum ipsius veritate stat falsius causalis assumptae, quae negata est.

Veruntamen, ad rem dicendo, non faciendo vim in verbis, respondetur quod, si pars remoneret distincta et omnino diversa a toto, dum tamen esset toti unita pars personaliter, non afferret novum esse, sed e.xisterct per esse sui totius. Et in proposito humanitas Christi non sic advenit personae divinae ut sit distincta ab illa sicut prius, sed est indivisa a persona secundum esse personale: ita quod non est sicut pars separata, sed est sicut pars coniuncta secundum esse substantiale; est enim assumpta ad personalitatem positivam Verbi Dei. Et cx hac personalitate communicata humanitati Christi, perfecta est humanitas illa multa plus qu im quaccumque pars perficiatur per hoc quod advenit suo toti: nequtsivit enim perfectionem infinitam, acquirendo personalitatem infinitam. Quo fit ut, quia humanitas Christi non remanet distincta, sed indistincta secundum esse substantiale a Verbo, consequens sit ut non det \erbo no\um esse, sed ipsa sit per esse infinitum ipsius Verbi.

XVI. Ad obiecta deinde eiusdem Scoti contra modum ·, ‘ Sun>·,x· respondetur quod ex malo intellectu litterae procedit. Interpretatur siquidem arguens Auctnrcm dicere inter Verbum el naturam humanam non esse coniunctioncm nisi relativam relatione rationis cx parte Verbi: ct ideo arguit, Si *tantum habet relationem*, etc. Ilie autem sensus longe est a nubis plus quam tena a caelo. Quoniam secundum

•Cf qu.n.an.7.
OniBMOt BBill
III, art. 6. *Cota-*
βMAi. nam. al.

doctrinam Auctoris, saepe repetitam -, inter Verbum et humanitatem assumptam est coniunctio substantialis, quam comitatur unio relativa. Sed quia coniunctio ista substantialis non etiam secundum novum esse ipsius humanitatis, sed secundum aeternum esse ipsius Verbi, ideo Auctor, non excludendam acquisitionem novi esse, dicit quod solum advenit «ibi nova relatio: et non dixit hoc ad excludendam coniunctionem substantialem secundum personalitatem et illius esse, ut clare patet in littera. Quin potius, cum dictio exclusive non excludat concomitantibus, nec fundamentum a relatione, ponendo solum novam relationem acquiri, intelligitur praeaequiri fundamentum illius, quod est personalis coniunctio, super qua fundatur relatio nova personae ad naturam. Unde patet argumentum totaliter ruere.

XVII. Ad obiecta contra conclusionem * respondendo, *ad primum* Scoti dicitur negando maiorem ad sensum arguentis. Generationis enim terminus habet esse noviter acquisitum, *vel antiquum novo modo se habens*,

Unde ad obiectionem Durandi contra hanc responsionem, dicitur quod, si maior intelligatur cum praecisione, falsa enim: nam, licet illud per generationem sit acceptum quod est per corruptionem mortis amissum, non tamen illud praecise. Sed enim terminum formalem generationis propositio restringatur, concedatur. Sed terminus formalis est natura, vel anima in corpore: et per mortem humanitas ipsa corrupta est per separationem animae a corpore, - Quamvis etiam did possit fabam esse minorem. Quia, desinente per mortem humanitate Christi, quae est ipsa natura humana resultans ex partibus unitis, oportuit quoque desinere unionem Verbi non illam secundum se: quamvis remanserit ad illam secundum utramque sui partem, animum scilicet et corpus.

Ad secundum Scoti dicitur quod verbum Philosophi verum est de vivere essentiali et de esse essentiali: vivere enim est esse essentialia. Et hoc in Christo duplex fuit. Et unum eorum, quod in coniuncturae animae et corporis consistit, corruptum est per mortem. Et non intelligitur de esse actualis existentiae.

Ad tertium dicitur negando sequelam. Et ad probationem: quod creatio terminatur ad rem quae creatur sub existentia nova simpliciter, *vel illi rei quae creatur*. Et sic, anima Christi creata est ut existat existentia nova sibi: non nova simpliciter.

Ad quartum dicitur quod humanitas Christi effective conservatur et facta est a tota Trinitate, secundum esse existentiae incrementum communicatum sibi. Nec sequitur quod Deus efficiat ideo se, aut suum contra: sed quod effecerit et conservet se et suum esse communicatum humanae naturae personaliter.

Ad quintum dicitur quod, si humanitas Christi dimitteretur a Verbo, sortiretur novam personalitatem et novam existentiam, non per aliquam novam actionem, sed per antiquam actionem qua a principio effecta fuit. Illa enim actio, tanquam impedita a completionem proprii effectus ob praevientem personalitatem Verbi, non est hactenus consecuta effectum propriae personalitatis et propriae existentiae. Modo autem dimissio ipsa esset tanquam remotio prohibentis: et sic sortiretur effectum novae personalitatis et novi esse. Et probatur sic esse dicendum. Quia perinde se haberet humanitas dimissa ac si non fuisset assumpta. Sed constat quod, si non fuisset assumpta, ex sua generatione propriam personalitatem et propriam existentiam habuisset. Igitur, si dimitteretur, acquireret propriam personalitatem et propriam existentiam, a generante per se loquendo, et a dimittente per accidens tanquam a remota prohibens. - Et per haec patet ad formam argumenti: quod haberet esse novum per novam mutationem, licet per accidens, tanquam remotionem prohibentis; et per antiquam per se, soluto impedimento; sicut grave impeditum movetur a generante per se, a remota prohibens per accidens. Et enim a generante humanitas plus ad personalitatem propriam et propriam existentiam, quam grave ad motum deorsum: cum de ipsa ad hoc tendat intime; hoc autem per gravitatem et extrinsecum. In cuius

signum, illa per solam omnipotentiam divinam potest impediri: hoc autem a naturalibus et voluntariis impeditur passim.

Ad obiectionem autem Durandi dicitur quod talis dimissio convset nonnulla corruptio. Quoniam corrumpetur humanitas, non in se, sed secundum esse coniunctum Verbo; et perderet duo. scilicet personalitatem divinam sibi, et existentiam divinam sibi; et acquireret personalitatem propriam non solum sibi sed simpliciter, et similiter existentiam propriam et sibi et simpliciter. Sic esset secundum rem. - Ad rationes autem terminorum spectando, dicitur quod corruptio simpliciter naturae compositae, qualis est humanitas Christi, non attenditur penes esse actualis existentiae, sed penes esse euentiae. Quod ex eo clare patet quod humanitas Christi per mortem corrupta est, ex hoc quod anima separata est a corpore (et in hoc omnes convenimus): quamvis, secundum Auctorem et multos, nullum esse actualis existentiae fuerit per Christi mortem corruptum. Cum igitur ex perditione esse corruptio simpliciter infertur, nisi sit sermo de Certe essentiae aut de esse ut includit esse essentiae, negetur sequela. - Et per hoc patet quod subijuncta probatio nihil valet, dicendo: *Si non sufficit perdere unum esse existentiae et acquirere aliud, sed oportet etiam nullum aliud acquirere, ergo annihilatio*. Stat enim quod perdat unum et nullum aliud acquirat, et non annihiletur, sed corrumpatur per exspoliationem materiae ab illa forma. Si enim in ipsa dimissione humanitatis in Christo anima illa separaretur a corpore, tunc humanitas Christi perderet unum esse et nullum aliud acquireret, quia non esset: et tamen non annihilat» esset, quia remaneret et materia cum forma cadaveris, et anima intellectiva cum nova existentia, modo praeexporto.

.M *sextum* Scoti, negatur quod, apud nos, natura Angelis non esset eadem nisi sit eadem existentia.

Ad septimum, conceditur quod fundamentum est prius secundum actuale existentiam relatione, et in proposito. Dicimus enim quod humanitas Christi fuit prius existens quam relata ad verbum. Sed negatur sequela. *Ista fuit existent, Ergo propria existentia*. Stat enim quod fuerit existentia existentia Verbi. Et luce responsio satisfacit omnibus argumentis quae fiunt de agere, quod supponit existere; et de accidentibus, quod *»upponunt subiectum exister?; et similibus. Conceditur enim semper quod haec omnia in Christo supponunt humanitatem existere; sed ab existentia ad existentiam propriam non valere constat argumentum; stat enim quod praeexistat existentia communicata sibi ex personalitate Verbi sibi communicata.

Ad confirmationem dicitur quod anima Christi informabat corpus et dabat ei esse animatum: esse dico essentiae, essentialiter siquidem constituebat animatum corpus; non autem esse existentiae propriae, id est. antequam daret hoc. praeventa fuit ex assumptione id personam Verbi.

Ad octavum, contra doctrinam Xuctoris, dicitur quod doctrina Auctoris intelligitur de separabilitate naturali: quod scilicet impossibile est naturaliter formam separari a suo esse. Et ex hoc concludit efficaciter formas subsistentes per se absque materia esse incorruptibiles Anima nutem Christi absque proprio esse est divinae omnipotentiae privatione. Nec obstat exemplum de circulo et rotunditate: quia exempla et similia non currunt in omnibus.

Et si exigit pars exactam responsionem ad singula: dico quod haec propositio, *Forma convenit per se proprium esse*, potest intelligi dupliciter. IVimo, quod per se conveniat formae ut principio. Et sic est vera. Sed quia perscitas principii est impedibilis per superiorem causam, ideo cum huius propositionis veritate stat quod in Christo anima praevenitur a proprio esse, cuius per se esset principium.- Alio modo intelligitur quod per se conveniat formae ut principio et subiecto, sicut propria passio convenit subiecto proprio. Et sic haec propositio non est vera nisi de forma propria personalitate seu substantia terminata, qualis non est anima Christi, quae non nisi per Verbum subsistit. Unde Auctor ibi ex prima propositione, *Forma inquantum forma*, subsumpta secunda *de forma per se*

subsistente, concludit Angelos incorruptibiles. Et vere sic est: quia implicat formam per se subsistere absque proprio esse; non minus quam circulum absque rotunditate inveniri.

XVIII. Ad Durandum · dicitur quod, licet esse et agere convenient in hoc quod utrumque est suppositi, quia tamen diversimode sunt suppositi, ideo non est similis de illis ratio quoad unitatem vel pluralitatem. Esse enim est suppositi immediate ut subiecti: agere autem non suscipitur in supposito nisi mediante natura et potentia eius. Et idcirco agere multiplicatur cum pluralitate naturae: esse vero unum est cum persona una.

Ad Aureolum · dicitur quod este existentiae non actual essentiam nisi terminatam, hoc est personatam, seu per se subsistentem. Et quia humanitas Christi non est terminata propria personalitate, sed personalitate Verbi, ideo non convenit sibi actuari per existentiam. – Et haec intelligo, loquendo de actuare et actuari per modum inhaesionis. Nam si de actuare et actuari infra totam latitudinem suorum modorum sermo sit. non est remotum a philosophia divina Deum posse actuare rem creatam. In cuius signum, divinam essentiam esse actum cuiusque intellectus videntis ipsam, et theologi et philosophi fatentur *. Cum ergo naturam humanam in Christo ex divina personalitate et esse divino perfici fateamur, non est absonum fateri etiam quod actualur aliquo etiam modo per personalitatem et esse divinum. Quocirca, cum dicitur. *Aut est actuata proprio esse, aut perseverat potentialis ad proprium esse*, dicitur quod, proprie loquendo, utraque pars disiunctivae est falsa: quoniam ex assumptione ad divinum esse perfecta est potentialitas ad existentiam longe excellentius quam fuisset perfecta per propriam existentiam; sicut posse personari in propria persona longe excellentius perfectum est per personam Verbi quam fuis-et perfectum per propriam personalitatem. Et quia potentiae perfectio *actuatio* vocatur, ideo dicere potes quod potentia ad propriam existentiam est actuata non per proprium, sed per divinum esse, longe excellentius et perfectius quam fuisset actuata per proprium esse. Et ideo non remanet humanitas Christi potentialis, hoc est, in statu potentiali ad propriam existentiam: ut quem statum rediret si dimitteretur a Verbo, cessante tam excellenti acuatione prohibente naturam ab imperfectioribus sibi propriis et connaturalibus, personalitate scilicet et existentia propria.

Ad Ioannem de Neapoli * dicitur quod utraque auctoritas. cum sibi similibus, loquitur de naturalibus ut distinguuntur contra personalia; ita quod Christus habuit omnia homini naturalia non personalia. Et quod de naturalibus est inassumptibile, est incurabile: secus est de personalibus. Probatur haec glossa ex fidei Catholicae sententia dicentis in Christo non esse personam nisi divinam. Non est ergo in Christo personalitas humana: quam tamen constat in reliquis hominibus inveniri. Idem est autem iudicium de personalitate, et propriis personae ut distinguitur contra naturam. Aut igitur dicant isti personas nostras esse incurabiles, quia persona est inassumptibilis; et similiter Christum non perfectum hominem, quia caret personalitate humana; quorum ulrumque alienum esse a veritate constat: aut universaliter sic fateantur, quod non de personalibus hominis, sed de naturalibus est sermo, cum Christus *perfectus homo* dicitur, et *assumpsisse omnia humana*, et similia; attestante hoc Symbolo Athan.isii. explicante naturalia sufficere ad hoc quod Christus sit perfectus homo, dum dicit de Christo: *Perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens*.

XIX. Ad obiecta demum Scoti pro contraria positione · respondendo, dicitur ad primum quod consequentia nihil valet. Quia esse actualis existentiae realiter distinguitur ab esse essentiae, seu quidditativo. Et divina praeventionem factum est ut humanitas Christi extra causam suam actu sit per existentiam Verbi, et non per propriam.

Ubi adverte, pro clariori intellectu, quod non est imaginandum, ut isti putant, quod additio partis ad personam sit velut additio quanti ad quantum: sive per modum continuationis, puta cum aqua aquae continuatur, ubi ex

duabus quantitativis partialibus fit una totalis quantitas partialiter inhaerens partibus totius aquae; sive per modum agglomerationis, puta cum alimentum auget hominem qui alitur ex illo, ubi non remanet quantitas cibi potusque alentis, sed sic adiungitur alito ut subindunt quantitatem ipsius qui alitur, extendente illam anima, ut in II *de Anima* · dicitur. Nam, si oculus adveniret de novo Socrati, neque existentiam propriam partialem adiungeret existentiae Socratis: cum existentia Socratis sit indivisibilis. non extensa per se aut per accidens, quia de genere est immateriali, utpote propria animae intellectivae, quae inextensa est omnino in corpore; – nec adveniens oculus subindueret existentiam Socratis tanquam formam ad se extensam per inhaesionem sibi, ita quod existentia Socratis incipere! inhaerere oculo novo: quoniam huiusmodi inhaesio non debetur parti, sed sufficienter provisum est parti de existentia in hoc ipso quod est pars personae existenti*. Nec videtur etiam intelligibile quod secus possit esse. Quomodo namque existentia indivisibilis propria alicui intelligitur actuare quantum aliquod, seu etiam non-quantum, adiunctum. nisi mediante illo cui est propria? Et quia idem est iudicium de oculo adveniente de novo et oculo congenito, et de bac et reliquis partibus, ideo humanitas Christi, quae quasi pars quaedam est personae Verbi, quia ad personalitatem propriam Verbi assumpta est, invenitur sufficienter posita extra causam »uam existais absque propria existentia, et absque hoc quod actuctur per informationem inhaesivom ab existentia Verbi: sibi enim non debetur existentia nisi per personam cuius est.

XX. Ad secundum ' dicitur quod ex hoc quod Verbum subsistit in natura humana sicut suppositum in natura, non sequitur quod existat per existentiam illius naturae: sed bene sequitur contra quod natura illa subsistat per existentiam. – Ad probationem autem ex opposito, de pedis existentia, dicitur quod peccat secundum non-causam ut cju'am. Neque enim quia Christus est homo, causa est quod existat humana existentia; neque quia non est pe*, causa est quod non existat existentia pedi*: sed ratio propria est quia personae soli debetur esse ut subiecto quod est.

Ad id vero quod subditur de qualitate existentiae humanae in Christo, scilicet quod est existentia simpliciter et in se et Christo: non oportet aliter respondere. Quoniam. negata in Christo existentia humana, vana est disputatio de qualitate existentiae humanae in ipso.

XXL Ad tertium ' dicitur negando sequelam: *Esse est intimius seu immediatius. Ergo magis multiplicatur.*

Melius tamen dicitur quod *intimius seu immediatius alicui* dupliciter: vel ut principio, vel ut subiecto. Et subditur quod esse est intimius naturae ut principio quam velle voluntati, sed velle est immediatius voluntati ut subiecto quam esse naturae ut subiecto: quia esse non naturae, sed personae est ut subiecti proprii; velle autem est voluntatis ut proprii subiecti. Et propterea non sequitur quod, si velle plurificatur ad pluralitatem voluntatum, quod esse plurificetur ad pluralitatem naturarum.

Ad ultimam formationem argumenti, concedi potest totum: et dici quod non ex defectu naturae immediate principiantis esse, sed ex defectu susceptivi, scilicet personae propriae, fit ut natura non principiet actualiter actum essendi; et principiat actualiter actum operandi, quia non deest proximum susceptivum operationis. Concede ergo quod natura, ut distinguitur contra suppositum, est principium et operandi et existendi: sed negetur sequela implicita, *Ergo actualiter principiat existere in Christo, sicut actualiter principiat operari*. Quia natura, ut distinguitur contra suppositum, est non solum principium, sed etiam susceptivum proximum operandi: sed existentiae est solum principium, et non est susceptivum proprium. Natura enim humana est principium existendi personae propriae ut proprio subiecto: quae in Christo non est. Et ideo non principiat existentiam in Christo, Sed operandi est principium sibi ipsi ut proprio subiecto, distinguendo naturam contra suppositum, ut dictum est. Et ideo in Christo principiat proprium operari. Et propterea operari multiplicatur secundum naturas: esse autem non.

• *α* Part t. qo. 111, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

• Num. xi. Ute a*tf*

*itfOfiOCvr. lib. I. 7

*111.

-Ni

/a CVmS*

XXII. Attende diligenter et caute, Novilic, quod ista decido pendet ex duabus quaestionibus communibus. Altera est: An existentia et essentia distinguantur realiter. Altera: An existentia substantialis sit personae ut proprii susceptivi, an communiter sit personae vel naturae. Praesupponit enim doctrina ista et esse aliam rem esse ab essentia: et esse deberi personae ut proprio subiecto. Et quoniam variae sunt opiniones circa haec, cum de Christi existentia humana quaestio est, noli haec intelligere quasi sint fidei; noli pertinax esse in conclusione, nisi evidentim prius habeas de communibus quaestionibus; sed ut rationabilia ne consona haec amplectere.

XXIII. In eodem articulo secundo quaestionis decimae septimae, in responsione ad secundum, intellige perspicacius quod, quia unio divinorum humanorumque in Christo est in persona et non in natura; convenerunt namque divina et humana in unam personam, non in unam naturam: ideo, cum audis quod *esse divinum factum est esse hominis quia natura humana assumpta at in unitatem personae*, distinctionem de ipso esse in communi penetra, quatenus ipsum esse est vel personae, vel naturae. Quamvis enim unum idemque sit esse naturae ac personae, alia tamen ratione est naturae, et alia personae: nam naturae est ut principii, personae ut susceptivi, ut dictum est. Quocirca convenire in esse quatenus est naturae, est convenire ad integritatem principii ipsius esse: hoc est, fieri partes naturae, quae est principium essendi. Et sic materia et forma conveniunt in uno esse ut esse est naturae. Convenire autem in uno esse quatenus est personae, est convenire seu spectare ad integritatem personalium. Et sic caput et pedes et reliquae parte*, et natura ipsa cum suis partibus, conveniunt in esse ut est personae. Unde patet quod esse divinum non quatenus est naturae, communicatum est humanitati Christi: quoniam constat humanitatem Christi non concurrere cum deitate ad integrandum

quasi principium ipsius esse, Sed est communicatum ut est personae: quoniam humanitas Christi assumpta est ad personalitatem Verbi haec quod est de numero spectantium ad personalitatem Filii Dei, modo nostram intelligentiam excedente. Et propterea nec sequitur quod unio sit facta in natura: nec quod unio sit facta cum Patre et Filio, Communicatum siquidem est humanae naturae esse divinum, non ut est naturae, nec ut eu cuiuscumque personae divinae, sed ut est personae Filii: quin assumpta est ad personalitatem Filii tantum.

XXIV. In responsione ad quartum eiusdem articuli, habes clare responsionem de effectu formali intrinseco quem formam oportet ponere in sua materia, quod est esse essentiae, haec quod forma substantialis dat materiae substantiale esse essentiae, constituendo substantiae naturam seu essentiam completam. Et similiter anima dat esse animatum, quod alio nomine dicitur esse vivum, constituendo essentiam vivam seu animatam. Et sic de aliis. In hoc enim consistit effectus formalis, a quo non potest separari etiam per intellectum forma in materia. Et si non intellegis formae ulteriorem progressum, non habes adhuc, ut in littera dicitur, illud *quod est*: sed solummodo naturam, *qua* aliquid est, quae scilicet est essendi principium, non subiectum. Et ideo ex hoc quod forma seu anima necessario dat esse corpori, non habetur quod esse sit naturae ut subiecti *quod*: sed quia constituit naturam, quae est *quo*, relinquit subsequendum illud quod est *quod*. Et ideo esse est personae in ordine ad naturam, etc., ut praededaratum fuit.

Superius quoque, cum tractatum fuit an corpus mediante anima assumptum fuerit, declaratum est quod in calce huius responsionis subditur: scilicet quod anima, informando corpus, scilicet in esse perfecto constituendo intuitam humanam, est causa habitudinis unionis humanae naturae ad Verbum.

tn5

im

ui

uc

m

i*

ie

wi

l.

st

q

c

3

r

f

l

l

• Net: in. 7 «

Vm/4 Vertu.

•Ibid. 7 « j a j

m Chritlo.

QUAESTIO DECIMAOCTAVA

DE UNITATE CHRISTI QUANTUM AD VOLUNTATEM

IN SEX ARTICULOS DIVISA

9
• Ci. qa. avif, Intro.

Deinde considerandum est de unitate · quantum ad voluntatem *.

Et circa hoc quaeruntur sex.

Primo: utrum in Christo sit alia voluntas divina, et alia humana.

Secundo: utrum in humana natura Christi sit alia voluntas sensualitatis, et alia rationis.

Tertio: utrum in Christo fuerint ex parte rationis plures voluntates.

Quarto: utrum in Christo fuerit liberum arbitrium.

Quinto: utrum humana voluntas Christi fuerit omnino conformis divinae voluntati in volito.

Sexto: utrum in Christo fuerit aliqua contrarietas voluntatum.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM IN CHRISTO SINT DUAE VOLUNTATES. UNA DIVINA ET ALIA HUMANA

III *Sent.*, di»t. xvn, <π. », qu* i; IV *Conf. Cient*», cap. xnn; *Comprnd. Thenl.*, cap. ccxii; *In Sfatth.*, cap. xxvt; *In Ioan.*, cap, vi, lect. IV.

PRIMUM sic proceditur. Videtur quod in Christo non sint duae voluntates, ũ una divina et alia humana. Voluntas enim est primum movens et imperans in unoquoque volente. Sed in Christo primum movens el imperans fuit voluntas divina; quia omnia humana in Christo movebantur secundum voluntatem divinam. Ergo videtur quod in Christo non luerit nisi una voluntas, scilicet divina.

2. Praeterea, instrumentum non movetur propria voluntate, sed voluntate moventis. Sed natura humana in Christo fuit *instrumentum ? divinitatis eius* * Ergo natura humana in Christo non movebatur propria voluntate, sed divina.

3. Praeterea, illud solum multiplicatur in Christo quod pertinet ad naturam* Voluntas autem non videtur ad naturam pertinere: quia ea quae sunt naturalia, sunt ex necessitate; quod autem est voluntarium, non est necessarium. Ergo voluntas est una tantum in Christo.

4. Praeterea, Damascenus dicit, in III libro *, quod *aliqua- liter velle non est naturae, sed nostrae intelligentiae*, scilicet personalis. Sed omnis voluntas est aliqua- lis voluntas: quia *non τ est in genere quod non est in aliqua eius specie* *. Ergo omnis voluntas ad personam pertinet. Sed in Christo fuit tantum ct est una 4 persona. Ergo in Christo est tantum una voluntas.

Sed contra est quod Dominus dicit, Luc. xxn*: *Pater, si vis, transfer calicem istum a me, Venm- tamen non mea voluntas, sed tua Jiat.* Quod inducens Ambrosius, in libro *ad Gratianum Impe- ratorem*^, dicit: *Sicut suscep-erat voluntatem meam.*

suscepit tristitiam meam. Et, *super Lucam* dicit: *Voluntatem suam ad hominem retulit: Patris, ad divinitatem.* I oluntas enim hominis est temporalis: voluntas divinitatis aeterna.

Rispondeo dicendum quod quidam posuerunt in Christo esse unam solam voluntatem: sed ad hoc ponendum diversimode moti esse videntur. Apollinaris enim non posuit animam ‘ intellectualem in Christo. sed quod Verbum esset loco animae, vel etiam loco intellectus. Unde, cum *voluntas sit in ratione*, ut Philosophus dicit, in III *de Anima* ♦ sequebatur quod in Christo non esset voluntas humana: et ita in eo non esset nisi una voluntas. - El similiter Eutyches, et omnes qui posuerunt unam naturam compositam in Christo, coge- bantur ponere unam voluntatem in eo. – Nestorius etiam, qui posuit unionem Dei et hominis esse factam solum secundum affectum et voluntatum, posuit unam voluntatem in Christo.

Postmodum vero Macarius Antiochenus Patriarcha, et Cyrus : Alexandrinus, ut Sergius Constantinopolitanus, et quidam eorum sequaces, posuerunt in Christo unam voluntatem, quamvis ponerent duas naturas in Christo secundum hypostasim unitas: quia opinabantur quod humana natura in Christo nunquam movebatur proprio motu, sed solum secundum quod erat mota a divinitate, ut patet in Epistola Synodica Agathonis Papae ♦ Et ideo in Sexta Synodo, apud Constantinopolim celebrata*, determinatum est oportere dici quod in Christo sint duae voluntates: ubi sic legitur: *Iuxta quod olim prophetae de Christo, et ipse nos erudivit, et sanctorum Patrum nobis tradidit Symbolum, duas voluntates*

a) *unitate*. – *Otristi* addit B.
M *instrumentum*. – *sicut instrumentum* tertia.
y) *non*. – *nihil* P; pro est altero loco, *sit* tertia.
c.) *tantum ct est una*. – *ct est una tantum* F et tertia.

<) *animam*. – EF et tertia; *naturam*.
ζ> Q t w . – *Cirus* hG, *Cipus* pG ct c, *apiis b. ciprianus* ed. j, *Ciprut* ceteri; *Alias Cipus, scu Tipus* margo P,

• Qa. iv
*r<. ai
qn n. a

• Qa m
an. X

Qo «i

• Ver».

• Qa. <
^'i. c*
qa. c*i

• [-. ai
9-

• Lib. f

• Nua

naturales in co, et duas naturales operationes prae-
dicamus.

Et hoc necessarium fuit dici. Manifestum est enim quod Filius Dei assumpsit humanam naturam perfectam : ut supra * ostensum est. Ad perfectionem autem humanae naturae pertinet voluntas, quae est naturalis eius potentia, sicut et intellectus: ut patet ex his quae in Prima Parte * dicta sunt. L'nde necesse est dicere quod Filius Dei humanam voluntatem assumpserit in natura humana. Per assumptionem autem humanae naturae nullam diminutionem passus est Illius Dei in his quae pertinent ad divinam naturam, cui competit voluntatem habere, ut in Prima Parte * habitum est. Unde necesse est dicere quod in Christo sint duae voluntates, una scilicet divina et alia humana.

An primum ergo dicendum quod quidquid fuit in humana natura Christi r. movebatur nutu divinae voluntatis: non tamen sequitur quod in Christo non fuerit motus voluntatis proprius naturae humanae. Quia etiam aliorum sanctorum piae voluntates moventur secundum voluntatem Dei, *quae operatur in eis et relie ' et perficere*, ut dicitur *Philipp*, n . . Licet enim voluntas non possit interius moveri ab aliqua creatura, interius tamen movetur a Deo: ut in Prima Parte* dictum est. Et sic etiam Christus secundum voluntatem humanam sequebatur voluntatem divinam: secundum illud Psalmi : *Ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui*. Unde Augustinus dicit, *contra Maximinum* *: *Ubi dixit Filius Patri, < Non quod ego volo, sed quod tu vis », quid te adiuvat quod tua verba subiungis, et dicis, « Ostendit vere suam voluntatem subieclam suo Genitori »; quasi nos negemus hominis voluntatem voluntati Dei debere esse subieclam?*

Ad secundum dicendum quod proprium est instrumenti quod moveatur a principali agente : di-

versimode tamen, secundum proprietatem naturae ipsius. Nam instrumentum inanimatum, sicut securis aut serra, movetur ab artifice per motum solum ' corporalem. Instrumentum vero animatum anima sensibili movetur per appetitum sensitivum. sicut equus a sessore. Instrumentum vero animatum anima rationali movetur per voluntatem eius, sicut per imperium domini movetur servus ad aliquid agendum: qui quidem sen us est sicut *instrumentum animatum*, ut Philosophus dicit, in I *Politic*. * Sic ergo natura humana in Christo fuit instrumentum divinitatis ut moveretur per propriam voluntatem.

Ad tertium dicendum quod ipsa potentia voluntatis est naturalis, et consequitur naturam ex necessitate Sed motus vel actus potentiae M, qui etiam voluntas dicitur, quandoque quidem est naturalis et necessarius, puta respectu k felicitatis; quandoque autem ex libero arbitrio rationis proveniens. et non necessarius neque naturalis; sicut patet cx his quae in Secunda Parte * dicta sunt. J* Vs <l Et tamen etiam ipsa ratio, quae est principium huius motus, est naturalis. Et ideo, praeter voluntatem divinam, oportet in Christo ponere voluntatem humanam, non solum prout est potentia naturalis, aut prout est motus naturalis, sed etiam prout est motus rationalis.

An quantum dicendum quod per hoc quod dicitur *aliqua-liter velle*, designatur determinatus modus * volendi. Determinatus autem modus ponitur circa ipsam rem cuius est modus. Unde, cum voluntas pertineat ad naturam, ipsum etiam quod est aliqua-liter velle, pertinet ad naturam: non secundum quod est absolute considerata, sed secundum quod est in tali hypostasi. Unde etiam voluntas humana Christi habuit quondam determinatum modum * ex eo quod fuit in hypostasi divina: ut scilicet moveretur semper secundum nutum divinae voluntatis.

η) *Qiristi*. – Om. BDFIpC cl a.
0) *quae... et velle*. – *qui... velle* tertia.
i) *motum solum*. – *solum motum* tertia.
») *potentiae*. – *huius potentiae* l' ct terti*. – Pro *qui, quia* ABF, quae F.

1) *respectu*. – Tenu; *in retpectu*.
μ) *modut*. – Hic Pt, lacundô loco Pl, tertio PEGl; motui.
v) *modum*. – *motum* FL1. – *fuit* EF et tertio; *iit*.

Commentaria Cardinalis Caietani

titulus clarus est. — In corpore duo fiunt: primo, recitatur erronea positio tenentium partem negativam; secundo, respondetur secundum veritatem .
Quoad primum, refertur quod in hanc communem conclusionem multi errantes convenerunt, scilicet: Zzi *Christo non sunt duae voluntates*. Quadrifariam autem hi divisi sunt. Apollinaris enim, ex negatione animae intellectivae in Christo, negat voluntatem humanam. — Eutychcs, ex unitate naturae compositae, unam quoque voluntatem ponit. — Nestorius, solam creatam naturam in Christo ponens, unitam Deo secundum contormitatem affectus, negat divinam voluntatem in Christo. — Macarius autem, cx negatione proprii motus in humanitate Christi, voluntatem humanam in Christo negavit.
Ubi vides quod omnes conveniunt in negatione duarum in Christo voluntatum, dum aliqui divinam, aliqui humanam a Christo tollunt, aut utramque tollere coguntur

et ponere unam tertiam naturae compositae. Sed dc Macani positione non satis liquet de voluntate quae est naturalis potentia: sed dc voluntate, hoc est, actu volendi. Quoniam non negat potentiam, sed motum proprium humanae naturae in Christo. Verum, quia frustra fuisset voluntas sine ullo velle semper, ideo dicitur quod negavit humanam in Christo voluntatem.

11. Quoad secundum, respondetur affirmatis e: *In Christo sunt duae voluntates, divina ct humana*. Probatur dupliciter. Primo, Auctoritate S\nodi. quae, propter huiusmodi errores extirandos, hoc determinavit.

Secundo, ratione tali, Filius Dei assumpsit naturam humanam perfectam: et nihil illi propterca defuit dc perfectione naturae divinae. Ergo habet duas voluntates, divinam scilicet ct humanam. Probatur consequentia, pro prima quidem parte, quia ad perfectionem humanae naturae pertinet voluntas, quia est naturalis illius potentia.

• Qb. i», art. >, Mf. i: qu: »., 4«, 11, «ff. t.

• Qu mn, art f.iJiiqu.uiaa. *rt J

•Qu »ti, «rt. l.

0
• Ver. tj.

• Qa er, m.a: ÇK. ctf, art. i: 4-. ci>. art. a.

•l-» aim,ten.

• Lib. U, cap *«.

• Xan. it.

sicut et Intellectus; pro secunda vero parte, quia ad divinam naturam Spectat voluntatem habere; ut ex dictis in Prima Parte haec ambo patent.

III. Responsiones argumentorum non expositione, sed annotatione egent.

Et secunda specialiter responsio applicanda est ad diversas et valde inultas quaestiones, in quibus est sermo de instrumentis: et specialiter cum voluntas hominis Dei

instrumentum dicitur ad aliquid operandum, sive miraculum sive non.

Ex tertia autem responsione habes collectam quadruplicem voluntatem in Christo poni: duplicem quasi potentiam, divinam scilicet et humanam: et duo genera actuum in humana. scilicet voluntatem naturalem et voluntatem rationalem. De quibus superius discussae sunt difficultates; et inferius in hac quaestione clarior erit sermo in littera.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM IX CHRISTO FUERIT ALIQUA VOLUNTAS SENSUALITATIS. PRAETER RATIONIS VOLUNTATEM

Ih. d. dixi. xvn. an. t. qu. a.

2. SECUNDUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod Christo non fuerit aliqua voluntas sensualitatis, praeter rationis voluntatem. Dicit enim Philosophus, in III de Anima quod voluntas in ratione est: in sensitivo autem appetitu est irascibilis et concupiscibilis. Sed sensualitas significat appetitum sensitivum. Ergo non fuit in Christo voluntas sensualitatis.

2. Praeterea, secundum Augustinum, XII de Trin. quod sensualitas significatur per serpentem. Sed nihil serpentinum fuit in Christo: habuit enim similitudinem animalis venenosi sine veneno. Augustinus quod, super illud Ioan. m. 4. exaltavit Moyses serpentem in deserto. Ergo in Christo non fuit voluntas sensualitatis.

J. Praeterea, voluntas sequitur naturam, ut dicitur. Sed in Christo non fuit nisi una natura praeter divinum. Ergo in Christo non fuit nisi una voluntas humana.

Sed contra est quod Ambrosius dicit, in II De Fide. ad Gratianum Imperatorem quod: Mea est voluntas quam suam dixit: quia, ut homo, suscepit tristitiam meam: ex quo datur intelligi quod tristitia pertineat ad humanam voluntatem in Christo. Sed tristitia pertinet ad sensualitatem: ut in Secunda cunda Parte habitum est. Ergo videtur quod in Christo sit voluntas sensualitatis, praeter voluntatem rationis.

Respondetur dicendum quod, sicut supra dictum est, Filius Dei humanam naturam assumpsit cum omnibus quae pertinent ad perfectionem ipsius naturae. In humana autem natura inclu-

ditur etiam natura animalis, sicut in specie includitur genus. Unde oportet quod Filius Dei cum humana natura assumpserit etiam ea quae pertinent ad perfectionem naturae animalis. Inter quae est appetitus sensitivus, qui sensualitas dicitur. Et ideo oportet dicere quod in Christo fuit sensibilis appetitus, sive sensualitas.

Sciendum est autem quod sensualitas, sive sensibilis appetitus, inquantum est natus obedire rationi, dicitur rationale per participationem: ut patet per Philosophum, in I Ethic. Et quia voluntas est in ratione, ut dictum est, pari ratione potest dici quod sensualitas sit voluntas per participationem.

Ad primum ergo dicendum quod ratio illa procedit de voluntate essentialiter dicta, quae non est nisi in parte intellectiva. Sed voluntas participative dicta potest esse in parte sensitiva, inquantum obedit rationi.

Ad secundum dicendum quod sensualitas significatur per serpentem, non quantum ad naturam sensualitatis, quam Christus assumpsit: sed quantum ad corruptionem fomitis, quae in Christo non fuit.

Ad tertium dicendum quod, ubi est unum propter alterum, ibi tantum unum esse videtur. sicut superficies, quae est visibilis per colorem, est unum visibile cum colore. Et similiter, quia sensualitas non dicitur voluntas nisi quia participat voluntatem rationis, sicut est una natura humana in Christo, ita etiam ponitur una voluntas humana in Christo.

3) Imperatorem. – Om. tertii.
3) sensibilis appetitus, sive. – Om. tertia.
y) Ad secundum. – PEsB; ordinem solutionum secundi et tertii argumenti mutant.

δ) Ft similiter... voluntas. – 1 et editione»; Ft quia similiter sensualitas non voluntas dicitur ADCD, quia simpliciter ccu ut nns ad. a. Et quia similiter cet. ut nas E, Et similiter etiam quia cct. ut nos F; dicitur non voluntas cet. ut nos G.

Commentarife Cardinalie Caietani

Titulus singularis est. Non quaerit de appetitu sensitivo ut sic: sed de appetitu sensitivo ut habet rationem voluntatis; non simpliciter et absolute, sed talis, hoc est, sensibilis. Puto autem rationem tituli huius fuisse Evangelica verba quibus motus appetitus sensitivi velle vocatur, cum dicitur: Vcruntamen non sicut ego volo.

II. In corpore articuli unica est conclusio: In Christo fuit voluntas sensualitatis, seu sensualitas, dicta voluntas participative. Probatur primo, quod in Christo fuit sensibilis appetitus; secundo, quod iste sit voluntas per participationem. Primum probatur. Filius Dei assumpsit na-

turam humanam cum omnibus pertinentibus ad ipsius naturae perfectionem. Ergo assumpsit cum ea omnia quae pertinent ad perfectionem naturae animalis. Ergo assumpsit sensualitatem. – Prima consequentia probatur. Quia in natura humana includitur natura animalis, sicut in specie includitur genus. – Secunda autem probatur. Quia appetitus sensitivus, qui sensualitas dicitur, est unum de pertinentibus ad perfectionem naturae animalis.

Secundum probatur. Appetitus sensitivus, seu sensualitas, ut natus obedire rationi, vocatur et est rationalis participative, II Ethic. Ergo, pari ratione, vocari potest

ct est *voluntas participative*. Probatur; quia voluntas in ratione est Nam sicut a ratione praecipiente rationalis appetitu», iia a voluntate quoque praecipiente voluntarius appetitus, qui voluntas vocatur, dici potest. Itnmo, cx hoc ipso quod *rational» appetitus* appetitus dicitur, *voluntas* dicitur: quia *rationalia appetitus* nomen est proprium voluntatis, et participative solum communicatum sensualitati.

1(1. Adverte hic quod, quia omnis motus appetitus sensitivi in Christo fuit voluntarius; quoniam etiam motus proprii sensualitatis in propria oblecta voluntarii erant, nam voluntarie esurivit, ct unamquamque virium propria exercere disposuit: ideo in Christo appetitus sensitivus semper rationalis, ct semper participative voluntas, in quolibet suo actu fuit.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM IN CHRISTO FUERINT DI AE VOLUNTATES QUANTUM AD RATIONEM

III *Sent.*, dur. xvn, HL 1, qu* 3-

• *De Fide Orth.*,
llk. II. cap. u h.

T,:RTRM s,c HRocEDrrtR. Videtur quod Christo ^uerunl duae voluntates quantum ad rationem. Dicit enim Damascen- in μ fibro quOCj dUpiex est hominis voluntas: naturalis, quae vocatur *thelesis*; ct rationalis, quae vocatur *bulesis*. Sed Christus in humana natura habuit quidquid ad perfectionem humanae naturae pertinet. Ergo utraque praedictarum voluntatum fuit in Christo

2. Praeterea, vis appetitiva diversificatur in homine secundum diversitatum virtutis apprehensivae: et ideo, secundum differentiam sensus et intellectus, diversificatur in homine appetitus sensitivus et intellectivus, Sed similiter quantum ad apprehensionem hominis ponitur differentia rationis et intellectus: quorum utrumque fuit in Christo. Ergo fuit in eo duplex voluntas, una intellectualis, et alia rationalis.

3. Praeterea, a quibusdam * ponitur in Christo *voluntas pietatis*. Quae non potest poni nisi ex parte rationis. Ergo in Christo ex parte rationis sunt plures voluntates.

Sed contra est quod in quolibet ordine est unum primum movens ♦ Sed voluntas est primum movens tn genere humanorum actuum. Ergo in uno homine non est nisi una voluntas proprie dicta, quae est voluntas rationis. Christus autem est unus homo. Ergo in Christo est tantum una voluntas humana.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est ♦ voluntas quandoque accipitur pro potentia, et quandoque pro actu. Si ergo voluntas accipiatur pro actu, sic oportet in Christo ex parte rationis ponere duas voluntates, idest, duas species actuum voluntatis. Voluntas enim, ut in Secunda parte ♦ dictum est, et est finis, et est eorum quae sunt ad finem: et alio modo fertur in utrumque.

Nam in finem fertur simpliciter et absolute, sicut in id quod est secundum se bonum: in id autem quod est ad finem, fertur cum quadam comparatione, secundum quod habet bonitatem ex ordine ad aliud. Et ideo alterius rationis est actus voluntatis secundum quod fertur in aliquid . secundum se volitum, ut sanitas, quod Ê a Damasceno vocatur *thelesis*, idest *simplex voluntas*, et a Magistris vocatur *voluntas ut natura*: et alterius rationis est actus voluntatis * secundum quod fertur in aliquid quod est volitum solum ex ordine ad alterum, sicut est sumptio medicinae, quem quidem voluntatis actum Damascenus vocat *bulesim* *, idest *consiliativam voluntatem*, a Magistris autem vocatur *voluntas ut ratio*. Haec autem diversitas actus non diversificent potentiam: quia uterque actus attenditur § ad unam rationem communem obiecti, quod est bonum. Et ideo dicendum est quod, si loquamur de potentia voluntatis, in Christo est una sola voluntas humana ' essentialiter et non participative dicta. Si vero loquamur de voluntate quae est actus, sic distinguitur in Christo voluntas quae est ut natura, quae dicitur *theiesis*; ct voluntas ‘ ut ratio, quae dicitur *bulesis*.

.Ad primum ergo dicendum quod illae voluntates ζ non diversificantur secundum potentiam, sed solum secundum differentiam actus, ut dictum est *.

Ad secundum dicendum quod etiam intellectus et ratio non sunt diversae potentiae *, ut in Prima Parte * dictum est.

Ad tertium dicendum quod *voluntas pietatis* non videtur esse aliud quam voluntas quae consideratur ut natura: inquantum scilicet refugit alienum malum absolute consideratum.

«) *aliquid*. – *quod est* addit tertia.
r) *sanitas, quod*. – Tertia; *voluntas quae*.
T) *vocatur voluntas... voluntatis*. – EF ct lenia; *vocatur ut natura et est alterius rationis et est actus voluntatis*.

o) *attenditur*. – *attendit* E ct tertii,
c) *voluntas*. – *quae est* addit lenia.
) *voluntates*. – *duae voluntates* PI.

Commentaria Ourdinalis Caietani

Titulus clarus est: ortumque habuit ex distinctione voluntatis tam a Damasceno quam aliis facta. In corpore articuli respondetur cum distinctione ad quaesitum. Distinctio est. *Voluntas* accipi potest vel pro potentia, vel pro actu.

Prima conclusio, iuxta primum membrum: *In Christo Summam Tucuu D. Thomah T. VIII.*

est una tantum voluntas humana essentialiter et non participative dicta .

Secunda conclusio, iuxta secundum membrum, est: *In Christo sunt duae voluntates: scilicet voluntas ut natura, ct voluntas ut ratio*.

II. Probatur primo secunda conclusio. Voluntas c\$t fi-

α
.?

T

• α ug. i.

8

• D. tstç.

t

ζ

• la corpore.

• O. IO&j.

• Qu. LXAXX, 1Π.

Cf num. m.

nis, et eorum quae sunt ad finem, alio et alio modo. Ergo alterius rationis est actus voluntatis in finem, et alterius rationis actus voluntatis in id quod est ad finem. Ergo in Christo sunt duae voluntates, idest, duae species actuum voluntatis.

¶ Xntcccdens, pro prima parte, ex superioribus supponitur. - Pro secunda, probatur. Quia in finem fertur simpliciter et absolute, quia fertur ut in id quod est secundum se bonum, ut in sanitatem: in id vero quod est ad finem, fertur cum quadam comparatione, quia fertur in id secundum quod habet bonitatem ex ordine ad aliud, edltcet finem, ut patet de sumptione medicinae propter sanita-

tem. - Consequentia relinquitur pro evidenti, gratia materiae: nam talis modorum diversitas, qualis scilicet consurgit ex propriis rationibus finis et eius quod est ad finem, diversam habet rationem in appetitibus propriis.

¶ 111. Probatur deinde prima conclusio -. Quia talis diversitas actuum non diversificent potentiam. Probatur. Stat cum una communi ratione boni, quae est obiectum voluntatis. Stante enim unitate obiecti proprii voluntatis, quod est bonum in communi, non diversificatur potentia voluntatis: quamvis diversificentur genera actuum eius ex diversa ratione generali actuum eius, cuiusmodi sunt motus ad bonum in se, et motus ad bonum propter aliud.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM IN CHRISTO FUERIT LIBERUM ARBITRIUM

¶ III Srn/., diit. xvn, art. t, qu* 3, ad 5; diēt. xvm, art. 2, ad 5; IV *Cont. Gent.*, cap. ravi.

¶ D Quartum sic procedit. Videtur quod Christo non fuerit liberum arbitrium. Dicit enim Damascenus, in III libro *: *Gnomen autem* (idest *sententiam*, vel *mentem*, vel *cogitationem* ') *et proaeresin* (idest *electionem*) *in Domino dicere impossibile est, si proprie loqui volumus*. Maxime autem in his quae sunt fidei est proprie loquendum. Ergo in Christo non fuit electio. Et per consequens nec liberum arbitrium, cuius actus est electio.

2. Praeterea, Philosophus dicit, in III *Ethic.* *, quod electio est *appetitus praeconsilii*. Sed consilium non videtur fuisse in Christo: quia non consiliamur de quibus certi sumus ♦, Christus autem certitudinem habuit de omnibus. Ergo in Christo non fuit electio. Et sic, nec liberum arbitrium.

3. Praeterea, liberum arbitrium se habet *ad utrumque*. Sed voluntas Christi fuit determinata ad bonum: quia non potuit peccare, sicut supra * dictum est. Ergo in Christo non fuit liberum arbitrium.

Sed contra est quod dicitur Isaiae va ♦ *Butyrum et mei comedet, ut sciat reprobare malum et eligere bonum*: quod est actus liberi arbitrii. Ergo in Christo fuit liberum arbitrium.

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est, in Christo fuit duplex actus voluntatis: unus quidem quo eius voluntas ferebatur in aliquid sicut secundum se volitum, quod pertinet ad rationem finis; alius autem secundum quem eius voluntas ferebatur in aliquid per ordinem ad aliud, quod pertinet ad rationem eius quod est ad finem. Differt autem, ut Philosophus dicit, 'n *Ethic.* *, electio a voluntate in hoc, quod voluntas, per se loquendo, est ipsius finis; ele-

ctio autem eorum quae sunt ad finem. Et sic simplex voluntas est idem quod voluntas ut natura: electio autem est idem quod voluntas ut ratio, et est proprius actus liberi arbitrii, ut in Prima Parte * dictum est. Et ideo, cum in Christo ponatur voluntas ut ratio, necesse est ibi ? ponere electionem: et per consequens liberum arbitrium, cuius actus est electio, ut in Prima Pane * habitum est.

¶ Ad primum ergo dicendum quod Damascenus excludit a Christo electionem secundum quod intelligit in nomine electionis importari dubitationem. Sed T tamen dubitatio non est de necessitate electionis: quia etiam Deo competit eligere, secundum illud *Ephes.* *. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem* a; cum tamen in Deo nulla sit dubitatio. Accidit autem ' dubitatio electioni, inquantum est in natura ignorante. Et idem dicendum est de aliis de quibus iit mentio in auctoritate praedicta. *

Ad secundum dicendum quod electio praesupponit consilium: non tamen sequitur ex consilio nisi iam determinato per iudicium; illud enim quod iudicamus agendum post inquisitionem consilii, eligimus, ut dicitur in III *Ethic.* * Et ideo, si aliquid indicetur ut agendum absque dubitatione et inquisitione praecedente, hoc sufficit ad electionem. Et sic patet quod dubitatio, sive inquisitio, non per se pertinet ad electionem, sed solum secundum quod est in natura ignorante.

Ad tertium dicendum quod voluntas Christi, licet sit determinata ad bonum, non tamen est determinata ad hoc vel illud bonum. Et ideo pertinebatꝑ ad Christum eligere per liberum arbitrium confirmatum in bono, sicut ad beatos.

a) *cogitationem*. - *excogitationem* tertia,
j) *ibi*. - *etiam in eo* G, *etiam* cdiUoncx.
y) *Sed*. - *Haec* Pr.

3) *Elegit... conxtitutioncm*. - *Elegit* nox etc. G, *Eligit* nor *in ifto* etc. cetera tertia. - *cum tamen* E et tertia; cxi.
1) *autem*. - *tamen* tertia.
ꝑ) *pertinebat*. - *pertinet* tertia.

• *Ue hJe Oth*
lib. III, cap 11»

ζ/

• Qa

art. ».

• P»,«

• Qa.rr.art 1,3.

er». 1\$.

• An. praccod.

• U'

•Ut

• Ax

с.

i-
I-
..

QUAESTIO XVIII, ARTICULUS V

Commentaria Cardinalis Caiotani

• Cf. ctm I

Titulus, ut sonat, clarus est. – In corpore articuli unica est conclusio responsiva: *In Christo fuit Uberum arbitrium*, Probatur. In Christo voluntas ponitur ut ratio. Ergo electio. Ergo liberum arbitrium. Antecedens probatur. Quia in Christo ponitur duplex voluntatis actus: scilicet respectu finis; et respectu eius quod est ad finem, etc., ut supra dictum est. Prima con-

sequentia probatur. Quia electio est idem quod voluntas ut ratio. Quod probatur ex differentia inter voluntatem et electionem ex III *Ethic.*: quia illa finis, haec eius quod ad finem; et propterea illa voluntas ut natura, haec voluntas ut ratio. Secunda veru consequentia probatur. Quia electio est proprius actu» liberi arbitrii, hoc est, voluntatis ut est liberum arbitrium, ut in Prima Parte dictum est.

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM VOLUNTAS HUMANA IN' CHRISTO VOLUERIT ALIUD QUAM QUOD DEUS VULT

InfTM, qu. xxi. art. 4 ; III *Sent.*, xvn. «rt. », q«* I ; IV *Cont. Gent.*, cap. ran

U/tëgJPD QU,NTLM s,c PKOCEniTt it. Videtur quod voluntas humana in Christo non voluerit aliud quam quod Deus vult. Dicitur enim in Psalmo ♦, ex persona Christi: *Ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui*. Sed ille qui Mill voluntatem alicuius facere, vult quod ille vult. Ergo videtur quod voluntas humana Christi nihil aliud voluerit quam voluntas ipsius divina.

2. Praeterea» anima Christi habuit perfectissimam caritatem, quae etiam comprehensionem nostrae scientiae excedit, secundum illud *Ephes.* m*: *supereminentem scientiae caritatem Christi*. Sed caritatis est facere quod homo idem velit quod Deus: unde et Philosophus, in IX *Ethic.* *, dicit quod unum de amicabilibus est *eadem velle et eligere*. Ergo voluntas humana in Christo nihil aliud voluit quam divina.

3. Praeterea, Christus fuit verus comprehensor. Sed sancti qui sunt comprehensores in patria, nihil aliud volunt quam quod Deus vult. Alioquin, non essent beati, quia non haberent quidquid vellent: *beatus enim est qui habet quidquid vult et nihil mali vult*, ut dicit Augustinus, in libro *de 7'rin.* *. Ergo Christus nihil aliud voluit secundum voluntatem humanam quam quod voluit voluntas divina.

Sed contra est quod Augustinus dicit, *contra Maximinum* *: *In hoc quod Christus ait, « Xon quod ego volo, sed quod tu », aliud se ostendit voluisse quam Pater. Quod nisi humano corde non posset: cum infirmitatem nostram in situm, non divinum, sed humanum transfigureret affectum*.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est ', in Christo secundum humanam naturam ponitur multiplex * voluntas: scilicet voluntas sensualitatis, quae participative voluntas dicitur; et voluntas rationalis ♦, sive consideretur per modum naturae, sive per modum rationis. Dictum est autem supra * quod, ex quadam dispensatione,

Eiliu* Dei, ante suam passionem, *permittebat carni agere et pali quae sunt ei propria*. Et similiter permittebat omnibus viribus animae agere ? quae propria. Manifestum est autem quod voluntas sensualitatis refugii naturaliter dolores sensibiles et corporis laesionem. Similiter etiam voluntas ut natura repudiat ea quae naturae sunt contraria, et quae sunt secundum se mala, puta mortem et alia huiusmodi. Haec tamen quandoque voluntas per modum rationis eligere potest ex ordine ad finem: sicut etiam in aliquo puro homine sensualitas eius, el etiam volunias absolute considerata, refugii ustionem, quam τ voluntas secundum rationem elegit propter finem sanitatis. Voluntas autem Dei erat ut Christus dolores et passiones et mortem pateretur: non quod ista essent a Deo volita secundum sc, sed ex ordine ad finem humanae salutis. Inde patet quod Christus, secundum voluntatem sensualitatis, et secundum voluntatem rationis quae consideratur per modum naturae, aliud poterat velle quam Deus. Sed secundum voluntatem quae est per modum rationis, semper idem volebat quod Deus. Quod patet ex hoc ipso quod dicit *: *Xon sicut ego volo, sed sicut tu*. Volebat enim, secundum rationis voluntatem, divinam voluntatem s impleri: quamvis aliud dicat se velle secundum aliam ' eius voluntatem.

Ad primum ergo dicendum quod Christus volebat ut voluntas Patris : impleretur: non autem secundum voluntatem sensualitatis, cuius motus non se extendit usque ad voluntatem Dei; neque per voluntatem quae consideratur per modum naturae, quae fertur in aliqua obiecta absolute considerata, et non in ordine ad divinam voluntatem.

Ad secundem dicendum quod conformitas voluntatis humanae ad voluntatem divinam attenditur secundum voluntatem rationis: secundum quam etiam voluntates amicorum concordant,

) j. l i i j u.
y . C i p.
. qe. m f ,
i .
?

• 9
», f»

• Vert.

• C*p. it , a. l. -
S. Tk lcci. ir.

• Llb. XIII. op.
»,

• Lib H, cap. *«

• Art. », J-

3

• D. 1219
• Q., uu. art. j.
d¹ l; αβ. m f ,
*rt. », <4 x. · Ex

3) *multiplex*. – A*C et terti.; *duplex*. – *icilicct voluntai* F et tertia; om.
£) *agere*. – *agere et pali* PF, *agere et pati* et I.
γ) *quam*. – *quam tamen* F et terti.. – Pro *elegit, fligit* FGj et editione».

c.) *rationis voluntatem, divinam voluntatem*. – rationem *voluntatem divinam* tertia.
<) *altam*. – *aliam* F et tertie.
ζ) *volebat ut voluntas Patris*. – *per voluntatem rationalem voluit ut divina voluntas* tertia; *per voluntatem rationalem* etiam E.

inquantum scilicet ratio considerat aliquod volitum in ordine ad voluntatem amici.

Ad tertium dicendum quod Christus simul fuit comprehensor et viator: inquantum scilicet per

mentem fruebatur Deo, et habebat carnem passibilem. Et ideo ex parte carnis passibilis poterat in eo aliquid accidere quod repugnaret naturali voluntati ipsius, et etiam appetitui sensitivo.

Commentaria Cardinalis Caietani

Tertius durus est, de conformitate voluntatis Christi humanae ad divinam in volito. Nomen de conformitate in modo volendi nulla est quaestio: cum impossibile sit voluntatem creatam velle eo modo quo vult Deus. an circa rem volitam fuerit conformitas, ita quod nihil voluerit secundum appetitum humanum quod alienum sit a volito secundum divinam voluntatem, in dubium vertitur. Propter quod legimus: Christum, secundum hominem noluisse mortem propriam, quam tamen constat eundem voluisse voluntate divina.

II. In corpore articuli respondetur cum distinctione quaerito, duabus conclusionibus. Distinctio est de triplici in Christo humana voluntate: hoc est, voluntate sensualitatis; voluntate rationali ut est natura; et voluntate rationali ut est ratio.

Prima conclusio est: *Christus, secundum voluntatem sensualitatis, et secundum voluntatem rationalem per modum naturae, poterat aliud velle quam Deus.* – Secunda conclusio est: *Christus, secundum voluntatem per modum rationis, semper idem voluit quod Deus.*

Probantur simul dupliciter: primo, ratione; secundo, auctoritate. Ratio est ista, Voluntas sensualitatis naturaliter refugit et laesionem corporis et dolorem contrarios; et voluntas ut natura repudiat et contraria naturae, et secundum se mala; et voluntas per modum rationis eligit quandoque haec eadem ex ordine ad finem; et voluntas Dei erat ut Christus mortem et mala pateretur, non quod ista vellet secundum se, sed in ordine ad finem. Ergo Christus secundum voluntatem sensualitatis et secundum voluntatem per modum naturae, poterat aliud velle quam Deus: et secundum voluntatem per modum rationis, semper voluit idem quod Deus.

Antecedens, habens quatuor partes, quoad primas tres partes probatur ex hoc quod videmus sensualitatem et voluntatem ut naturam refugere adustionem, quam tamen voluntas per modum rationis quandoque eligit propter sanitatem acquirendam. – Consequentia autem probatur. Filius Dei, ex quadam dispensatione, ante passionem suam, permittebat omnibus viribus animae agere quae propria sunt eis. Ergo permittebat in Christo voluntatem sensualitatis refutare laesionem absolute, etc.; et voluntatem ut naturam repudiare mortem absolute; et voluntatem ut rationem acceptare eandem in ordine ad finem humanae salutis. Ubi patet primas duas voluntates aliud velle quam Deus, et tertiam velle idem quod Deus. – Assumptum ad probandam consequentiam, probatur. Quia supra dictum est quod Filius Dei, ex quadam dispensatione, per-

mittebat carni agere et pati quae sunt ei propria. Ex hoc enim sequitur, per viam ac rationem similis, quod similiter permisit viribus animae agere quae eis sunt propria. Sed III. Deinde probantur ambae conclusiones auctoritate: unica Christi orantis ad Patrem: *Non sicut ego volo, sed sicut tu.* In his enim verbis triplex voluntas patet: scilicet divina, in ly *tu*: humana conformis divinae, in ly *sicut tu*, quae est voluntas per modum rationis; et humana aliud volens quam divina, in ly *non sicut ego volo*; et haec est voluntas rationalis per modum naturae, repudians mortem absolute, et voluntas sensualitatis, refutans dolores sensibiles, etc. Patet ergo ex hac auctoritate utraque conclusio.

IV. Nota. Novit, quod, ut in responsione ad primum darius explanatur, tam actus voluntatis per modum naturae, quam actus sensualitatis, ex propria natura habet obiectum abstrahens ab ordine ad divinam voluntatem. Et propterea, quantum est ex parte obiecti, non spectat ad hos motus conformitatem ad divinam voluntatem. Dico autem, *quantum est ex parte obiecti*: quia ex parte subiecti etiam actus isti conformes sunt divinae voluntati in beatis, haec quod inter Christum ante mortem, et beatos, differentia horum motuum in volito ex parte subiecti oritur: quia scilicet Christus animam et carnem passibilem habebat, beati autem non. Hinc enim fit ut Christi voluntati naturali et sensuali occurrerent aliqua ut contraria et lapsiva, quae beatis, exemptis ab omni possibilitate mali, occurrere nequeunt. Et propterea beati, etiam secundum naturalem voluntatis motum et secundum appetitum sensitivum, conformantur divinae voluntati in volito: Christus autem non.

Et scito quod isti voluntati motus qui in aliud tendebant in Christo, nihil aliud sunt quam *voluntates*. Universaliter siquidem loquendo, actus voluntatis per modum naturae, distinctus contra actum voluntatis per modum rationis contrarium eligentis, nihil aliud est quam voluntas: de qua dicitur in III *Ethic.* quod est etiam *impossibile*. haec quod in beatis nec electio nec voluntas est ad aliud volitum quam quod Deus vult: in Christo autem electio omnis conformis Deo fuit in volito, sed non omnis voluntas eius fuit conformis Deo in volito; habuit enim Christus voluntatem non patiendi crucem, quam tamen elegit quia Deus sic volebat. Et simile est in nobis cum dolemus de morte iuste patientium, et plagis iuste a Deo nobis indictis, et aliis huiusmodi. Vellemus enim haec non esse: veruntamen, *Fiat voluntas Dei*, dicimus et volumus, si non exorbitamus.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM IN CHRISTO FUERIT CONTRARIETAS VOLUNTATUM

III *Sent.*, dist. xvi, art. 3, qu. 3, 3; *Compend. Theol.*, cap. cxxxvi.

sextum sic proceditur. Videtur quod in Christo fuerit contrarietas voluntatum. Contrarietas enim voluntatum attenditur secundum contrarietatem obiectorum: sicut et contrarietas motuum attenditur secundum contrarietatem terminorum, ut patet Per Philosophum, in V *Physic.* Sed Christus secundum diversas voluntates contraria volebat: nam secundum voluntatem divinam volebat mortem, quam refugiebat secundum voluntatem hu-

manam. Unde Athanasius dicit, in libro *adversus Apollinarium*: *Quando Christus dixit, «Pater, si possibile est, transeat a me calix iste, et tamen non mea, sed tua voluntas fiat et iterum.* » » *SpAritus promptus est, caro autem infirma* », duas voluntates hic ostendit: humanam, quae propter infirmitatem carnis refugiebat passionem; et divinam eius, promptam ad passionem. Ergo in Christo fuit contrarietas voluntatum.

2. Praeterea, *Galat.* v. dicitur quod *caro*

* Ver

* C/ e«cl.pnt: Cd, /YviAteF.

concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. Est igitur contrarictas voluntatum quando spiritus concupiscit unum, et caro aliud. Sed hoc fuit in Christo: nam per voluntatem caritatis, quam Spiritus Sanctus in eius mente faciebat, volebat passionem, secundum illud Isaiae tin ♦ *Oblatus est quia ipse voluit;* secundum autem carnem, passionem refugiebat. Ergo erat in eo contrarieras voluntatum.

3. Praeterea, Luc. xxi ♦ dicitur *quod, Jactus in agonia, prolixius orabat.* Sed agonia videtur importare quandam impugnationem a animi in contraria tendentis. Ergo videtur quod in Christo fuerit contrarictas voluntatis

Sed contra est quod in determinatione Sextae Synodi ♦ dicitur: *Praedicamus duas naturales volhmlates: non contrarias, iuxta quod impii asserunt haeretici; sed sequentem humanam eius voluntatem, et non resistantem vel reluctantem, sed potius subtectam divinae eius atque omnipotenti voluntati.*

Respondeo dicendum quod contrarictas non potest esse nisi oppositio attendatur in eodem et secundum idem. Si autem secundum diversa, et in diversis existât diversitas, non sufficit hoc ad rationem contrariciatis, sicut nec ad rationem contradictionis; puta quod homo sit pulcher aut sanus secundum manum, et non secundum pedem.

Ad hoc igitur quod sit contrarictas voluntatum in aliquo, requiritur, primo quidem, quod secundum idem attendatur diversitas voluntatum. Si cnim unius voluntas sit de aliquo liendo secundum quandam rationem universalem, et alterius voluntas sit de eodem non flendo secundum quandam rationem particularem, non est omnino contrarictas voluntatum. Puta, si rex vult suspendi latronem in bonum reipublicae T, et aliquis eius consanguineus velit cum non suspendi propter amorem privatum, non erit contrarictas voluntatis: nisi forte se in tantum extendat voluntas boni § privati ut bonum publicum velit impedire ut conservetur bonum privatum; tunc enim secundum idem attenderetur* repugnantia voluntatum.

Secundo autem requiritur ad contrarietaiem voluntatis, quod sit circa eandem voluntatem. Si cnim homo vult unum secundum appetitum intellectus, et ζ aliud secundum appetitum sensitivum, non est hic aliqua contrarictas: nisi forte appetitus sensitivus in tantum praevaleat quod vel immutet vel saltem η retardet appetitum rationis; sic enim iam ad ipsam voluntatem rationis perveniet ° aliquid de motu contrario appetitus sensitivi.

Sic igitur dicendum est quod, licet voluntas naturalis el voluntas sensualitatis in Christo · aliquid aliud voluerit quam divina voluntas et voluntas rationis ipsius, non tamen fuit ibi » aliqua contrarictas voluntatum. Primo quidem, quia neque voluntas eius naturalis, neque voluntas sensualitatis, repudiabat illam rationem secundum quam x divina voluntas, et voluntas rationis humanae in Christo, passionem Volebant. Volebat enim * voluntas absolutu m Christo salutem humani generis: sed eius non erat velle hoc in ordine ad aliud. Motus autem sensualitatis ad hoc se extendere non valebat.

Secundo, quia neque voluntas divina, neque voluntas rationis in Christo, impediabatur aut retardabatur per voluntatem naturalem, aut per appetitum sensualitatis. Similiter autem nec c converso voluntas divina, vel voluntas nitionis in Christo, refugiebat aut retardabat motum voluntatis naturalis humanae, et motum sensualitatis in Christo. Placebat enim Christo secundum voluntatem divinum, et secundum voluntatem rationis, ut voluntas naturalis in ipso et voluntas sensualitatis secundum ordinem suae naturae moverentur.

Unde patet quod in Christo nulla fuerit repugnantia vel contrarictas voluntatum.

Ad primum ergo dicendum quod hoc ipsum quod aliqua voluntas humana in Christo aliud volebat quam eius voluntas divina, procedebat ex ipsa voluntate divina, cuius beneplacito natura humana propriis motibus movebatur in Christo, ut Damascenus dicit *.

Ad secundum dicendum quod in nobis per concupiscentiam carnis impeditur aut retardatur concupiscentia spiritus: quod in Christo non fuit. Et ideo in Christo non fuit contrarictas camis ad spiritum, sicut in nobis.

Ad tertium dicendum quod agonia non fuit in Christo quantum ad partem animae rationalem, secundum quod importat concertationem voluntatum ex diversitate rationum procedentem : puta cum aliquis, secundum quod ratio considerat unum, vult hoc, et secundum quod considerat aliud, vult contrarium. Hoc enim contingit propter debilitatem rationis, quae non potest diiudicare quid sit simpliciter melius Quod in Christo non luit : quia per suam rationem iudicabat simpliciter esse melius quod per eius passionem impleretur voluntas divina circa salutem generis humani. Euit tamen in Christo agonia quantum ad partem sensitivam, secundum quod importat timorem ’ infortunii imminentis, ut dicit Damascenus, in III libro ♦

• De Fide OrO. hb III, cap. x» UIII, XXX.

• Ibid., hb π cap. xv. hb. HI cap xixa, xxiit

a) *impugnationem.* — *compugnationem* PFGI.
it) *voluntatis,* — *voluntatum* PEI.
γ) *in bonum reipublicae.* — *propter bonum* pG, *propter bonum publicum* cetera terti*. — Pro *velit cum non. nolit eum* P.
5) *boni.* — *hotninit* terti*.
c) *secundum idem attenderetur,* — *secundum idem attendetur* G, *secundum idem attenditur* I, *circa idem attenditur* editione.
ζ) *intellectus, et.* — *rationis ct vult* editiones.

η) *saltem.* — Otu. editione».
Θ) *perveniet.* — *perveniret* PDF, *pervenit* c.
<) *in Christo.* — E ct terti* : orti.
x) *ibi.* — Om. editione*.
λ) *secundum juam.* — *scilicet jusm* 1, *scilicet jua celer*» tertia
p) cnim. — *etiam* prim* et E, *enim etiam* F ct tertia.
v) timorm. — *terrorem* Gbc.

-f
l, Pronator.

i. xxi, aft.

>l. n. 7 -
lact. ».

mat.rt
FI UADR,

Commentaria Cardinalis Caietani

• 1-
efie-
jh
tmJtur, uemp
tenutJtan iow-
trandatem o>.
k.-Mnu», u/ ko-
ienrit. BoJenU»,
et riâOita*
* Cf uaa ui.

Trmm.us clarus quoad *nominis*: in corpore autem manifestatur quid eit contrarictas voluntatum .
In corpore articuli duo Hunt: primo, monstratur in communi m quo consistit contrarictas voluntatum; secundo, respondetur quaesito .
Quoad primum, conclusio est : *Ad contrarietatem voluntatum in aliquo requiritur quod oppositio voluntatum sit et circa idem, et in eadem voluntate.* Probatur, primo, conclurio haec ex communi ratione contrarietatis, quam addit supra diversitatem. Contrarictas enim species est diversitatis: sed inter contrarietatem ct diversitatem hoc interest, quod contrarictas addit supra diversitatem oppositionem secundum idem ct in eodem. Procedit ergo littera sic. Contrarictas exigit oppositionem in eodem secundum idem. Ergo contrarictas voluntatum in aliquo exigit oppositionem voluntatum secundum idem, ct in eadem voluntate. – Antecedens probatur. Quia, si diversitas sit in diversis aut secundum diversa, non est contrarieras. Probatur: quia non est contradictio; contra- rictas namque contradictionem in se claudit
Deinde declaratur eadem conclusio quoad illam parti- culam, *secundum idem*, ex diversis rationibus volendi ct nolendi unum ct idem, puta mortem Socratis propter com- mune vel privatum bonum, dupliciter se habentibus: vel ut diversis tantum ; vel non solum ut diversis, sed oppo- sitis; ut patet in exemplo litterae de voluntate principis circa mortem Socratis latronis propter bonum publicum, ct voluntate parentis ut non moriatur propter bonum proprium. Quando enim hic sistunt ambae voluntates, di- versae quidem sunt, sed non conlranantur; quia, licet contraria velint, scilicet mori illum ct non mori illum, di- versa tamen est ratio volendi mortem et volendi non mor- tem, ac per hoc, non est oppositio secundum eandem ra- tionem volendi. Sed si non sistitur hic, sed voluntas pa- rentis circa non mori propter bonum proprium, opponit bonum proprium bono communi, iam non sola est diver- sitas rationum volendi, scilicet communis ct proprii, sed est oppositio earundem : quia commune bonum tollitur per proprium in ratione volendi; vincit enim amor pro- prius amorem communis boni, et expellit illud a ratione volendi, et vult filium non mori, etiam contra commune bonum, ob nimium amorem proprii boni.
Demum declaratur eadem conclusio quoad illam par- ticulam, *in eadem voluntate*, ex diversis appetitibus, du- pliciter etiam dispositis: vel cum sola diversitate; vel cum diversitate habentibus etiam oppositionem. Verbi gratia, appetitus rationalis vult bonum rationis: appetitus sensualis vult bonum delectabile secundum sensum. Si hic sistitur, diversitas appetituum est sola. Sed si ultra progreditur ex parte subiecti appetitus boni delectabilis, ut immutet ap- petentem vel ad tardandum vel mutandum appetitum boni rationis, iam non sola diversitas est appetituum, sed op- positio: quia opponit se appetitus delectabilis contra ap- petitum rationis et vincit illum, dum immutat illum vel annullando vel debilitando illum cx parte appetentis, ut scilicet vel non velit bonum rationis tunc, vel debiliter velit illud. – Hoc autem quod dicimus de oppositione ap- petitus sensitivi ad rationalem, intlligendum quoque est locum habere inter actum voluntatis per modum naturae, et actum electionis. Nam, cum in diversa tendunt, si vo- luntas naturalis in tantum protenditur ut opponat se ele-

ctiom ct vincat illam, contrarictas voluntatum est: ut si quis electurus dispendium honoris, famae ac vitae ob bo- num virtutis, a naturali voluntate vitae, honoris glorihcque vincatur.
II. Circa hanc conclusionem, nota quod in conclusione non dicitur ad contrarietatem voluntatum requiri haec duo: sed dicitur haec duo requiri ad contrarietatem voluntatum *in aliquo*. Apposuit siquidem Auctor ly *in aliquo* ad mon- strandum quod dc contranctatc voluntatum in uno ct eo- dem homine loquitur. Et dixit hoc, quia sciebat, immo etiam in hac littera docet, quod ad contrarietatem volun- tatum simpliciter et absolute non requiruntur haec duo, sed alterum lanium sufficit: ut patet in exemplo litterae dc voluntate principis et voluntate parentis nimis vium filii amantis. Sunt enim vere tunc contrariae voluntates, quamvis sint diversorum hominum. Et hoc modo voluntas peccatorum est contraria voluntati divinae; et contra Dei voluntatem agere dicuntur. Est siquidem haec contrarictas voluntatum obicctive. non subicctivç. Sed Auctor in lit- tera loquitur dc voluntatum contrarietate cl obicctiva et subjectiva. Et ideo adiunxit ly *in aliquo*: el dixit ad con- trarictaicm voluntatum in aliquo, hoc est, obicctive et sub- lective, exigi duo, scilicet oppositionem secundum idem, et oppositionem m eadem voluntate.
III. Quoad secundum ., conclusio responsiva quaesito est: *In Christo nulla fuit contrarictas voluntatum.* Pro- batur primo, cx parte primae conditionis requisitae ad contrarietatem voluntatum, hoc est, oppositionis secundum idem, seu eandem rationem. Probatur autem sic. In Chri- sto nec voluntas naturalis, nec voluntas sensualitatis, repu- diabat rationem volitam a divina el humana electione. Ergo in Christo non habuit locum repugnantia volunta- tum secundum Idem. – Antecedens probatur quoad vo- luntatem naturalem. Quia etiam voluntate absoluta Chri- stus volebat salutem humani generis: quamvis non vellet hoc in ordine ad aliud, hoc est, quamvis non vellet eam ut rationem volendi mortem propriam; quia ad voluntatem ut naturam non spectat velle aliquid in ordine ad aliud, sed solum velle vel nolle aliquid absolute. – Deinde pro- batur antecedens quoad voluntatem sensualitatis. Quia eius motus nec ad acceptandum nec ad repudiandum tam ex- celsum bonum. quod est bonum commune aeternae sa- lutis generis humani, se extendit.
Secundo probatur conclusio cx parte secundae condi- tionis requisitae ad contrarietatem voluntatum m aliquo, hoc est, oppositionis in eadem voluntate. Probatur autem sic. Neutra voluntatum conjugatio ex altera impediabatur aut retardabatur. Ergo in Christo non habuit locum re- pugnantia voluntatum in eadem voluntate. – Antecedens manifestatur ct quoad voluntatem divinam humanamque electivam, quia ncc impediabatur, nec renudabatur ex vo- luntate naturali aut sensualitatis: ct c converso quia ncc voluntas naturalis ncc sensualitatis impediabatur a divina aut humana electiva. Placebat siquidem Christo, secundum divinam voluntatem et rationalem voluntatem, ut el vo- luntas sua humana per modum naturae moveretur, hoc est, haberet suas naturales vellcitalcs respectu vitae, respec- tu integritatis corporis, respectu honoris, respectu famae, respectu gloriae, etc.; et appetitus sensitivus timeret futu- rum, tristareiurque de praesenti malo corporis, etc.

• cr q
Introd.

•S.Th

• Ct E
~S Cai

•Q «, «
S - .i
vw, trt
α itl

• Afrfej
1-
Cf. Mb.
«, n
lib V.

•Qu.1

• bUtth

^cr. :
ct pr n.
lo *i

QUAESTIO DECIMANONA

DE UNITATE OPERATIONIS CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de unitate operationis Christi *. Et circa hoc quaeruntur quatuor. Primo: utrum in Christo sit una operatio divinitatis et humanitatis, vel plures. Secundo: utrum in Christo sint plures operationes secundum humanam naturam. Tertio: utrum Christus secundum humanam operationem aliquid sibi meruerit. Quarto: utrum per eam aliquid meruerit nobis.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM IN CHRISTO SIT TANTUM UNA OPERATIO DIVINITATIS ET HUMANITATIS

111 *Sent.*, dirt. xviii. art. t; IV' *Cont. Gent.*, cap. xxxvi; />e *Vcrit.*, qu. xx, an. I, xd a? *De Unionc Verb. Incarn.*, qu. I, an. I, tJ >6; -rt. 5; Comrad *Thcol.*, cap. cxxiJ.

Sed PRIMUM sic proceditur. Videtur quod in Christo sit tantum una operatio divinitatis et humanitatis 3. Dicit enim Dionysius, II cap. Je *Dtv. Nom.* ♦ *Discreta autem est benignissima circa nos Dei operatio per hoc quod, secundum nos, ex nobis, integre vereque humanatum P est Verbum quod est supra substantiam, et operari et pati quaecumque humanae eius divinaeque operationi congruunt:* ubi unam operationem nominat humanam et divinam, quae in Graeco dicitur *thcandrica*, idest *Debvirilis* *. Videtur igitur esse una operatio composita in Christo.

2. Praeterea, principalis agentis et instrumenti est una sola operatio. Sed humana natura in Christo luit instrumentum divinae: ut supra * dictum est. Ergo eadem operatio est divinae et humanae naturae T in Christo.

3. Praeterea, cum in Christo duae naturae in una hypostasi vel persona sint, ncesse est unum et idem esse quod pertinet ad hypostasim vel personam. Sed operatio pertinet ad hypostasim vel personam: nihil enim operatur nisi suppositum subsistens; unde ct, secundum Philosophum *, *actus sunt singularium*. Ergo in Christo est una ct eadem operatio divinitatis et humanitatis.

4. Praeterea, sicuti esse est hypostasis subsistentis, ita etiam et operari. Sed propter unitatem hypostasis est in Christo unum esse, ut supra * dictum est. Ergo et propter eandem unitatem est in Christo una operatio.

5. Praeterea, ubi est unum operatum, ibi est una operatio. Sed idem operatum erat divinitatis et humanitatis: sicut sanatio leprosi *, vel suscitatio mortui *. Ergo videtur quod in Christo sit una tantum operatio divinitatis ct humanitatis.

δ) *licut tuyra dictum at.* – E; *tvf-ra dicti P, tient supra dicti ceteri.*
1) *fuod.* – Teni*; om.

a) *ct humanitatis.* – Otn. ABCJ.
6) *humanatum* – P; *humanatus*.
7) *naturae.* – F ct tertia praeter O; otn.

* Qa. n, art. 6. arg 4; q«; wu, art. i, ad j; qu rai, an. 1, ad t; qu x»in, art. 1, *2 >.

•*Mctanhyt.*, Ub l. *cap* l. n. 6; a. Th. lect. I. - Ct bb. IV. cap. n, 0 txt t. Th Lb. V, lcct. m.

• Qu. xvα. art. a.

• Matth cap. tra, cap. 11, v«f» j) ; Luc. cap ru, »«rw 14. »\$; Ioan. cap. x», wen. 4j, 44.

a
• s. Th I «t. tn.

• Cf. qu. x»n. Introd.

Ea quae agebantur et operabantur ab uno Christo, inultum differunt. Quaedam enim sunt Deo decibilia: quaedam humana, Veluti. corporaliter radere super terram profecto humanum est: cruribus vero vexatis, et ambulare super terram penitus non valentibus, sanum gressum donare Deo decibile est. Sed unum, scilicet incarnatum Verbum, hoc et illud operatum : est: et nequaquam hoc quidem huius, hoc vero huius est naturae. Neque, eo quod diversa sunt operamenta, ideo duas operatrices naturas atque formas iuste definiemus.

Sed in hoc decipiebantur. Quia actio eius quod r' movetur ab altero, est duplex : una quidem quam habet secundum propriam formam ; alia autem quam habet secundum quod movetur ab alio. Sicut securis operatio secundum propriam formam est incisio: secundum autem quod movetur ab artifice, operatio eius est facere scamnum. Operatio igitur quae est alicuius rei secundum suam formam, est propria eius; nec pertinet ad moventem, nisi secundum quod utitur huiusmodi re ad suam operationem : sicut calefacere est propria operatio ignis; non autem fabri, nisi quatenus utitur igne ad calefaciendum ferrum. Sed illa operatio quae est rei solum secundum quod movetur ab alio, non est alia praeter operationem moventis ipsum: sicut facere scamnum non est seorsum operatio securis ab operatione artificis \ Et ideo, ubicumque movens et motum habent diversas formas seu virtutes operatives, ibi oportet quod sit alia propria operatio moventis, et alia propria operatio moti : licet motum participet operationem moventis, et movens utatur operatione moti, et sic utrumque agit l cum communione alterius.

Sic igitur in Christo humana natura habet propriam formam et virtutem per quam operatur, et similiter divina. Unde et humana natura habet propriam operationem distinctam ab operatione divina *, et e converso. Et tamen divina natura utitur operatione naturae humanae sicut operatione sui instrumenti : et similiter humana natura participat operationem divinae naturae, sicut instrumentum participat operationum principalis agentis. Et hoc est quod dicit Leo

Si vero esset una tantum operatio divinitatis et humanitatis in Christo, oporteret dicere vel quod humana natura non haberet propriam for-

mam et virtutem (de divina enim hoc dici est impossibile), ex quo sequeretur quod in Christo esset tantum divina operatio: vel oporteret dicere quod ex virtute divina el humana esset conflata in Christo una virtus. Quorum utrumque est impossibile: nam per primum horum ponitur natura humana in Christo esse imperfecta ; per secundum vero ponitur confusio naturarum.

Et ideo rationabiliter in Sexta Synodo haec opinio est condemnata: in cuius determinatione dicitur ♦ *Duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse \ inseparabiliter, in eodem Domino Iesu Christo, vero Deo nostro, glorificamus*, hoc est, divinam operationem et humanam.

Ad primum ergo dicendum quod Dionysius ponit in Christo operationem *theandricam*, idest *divinam-virilem*, vel *divinam-humanam*, non per aliquam confusionem operationum seu virtutum utriusque naturae, sed per hoc quod divina operatio eius utitur humana eius operatione»1, et humana operatio participat virtutem divinae operationis. Unde, sicut ipse dicit in quadam Epistola * *, *super hominem operabatur ea quae sunt hominis : quod monstrat Virgo supernaturaliter concipiens, et aqua terrenorum pedum sustinens gravitatem*. Manifestum est enim quod concipi est humanae naturae, similiter ut ambulare: sed utrumque fuit in Christo supernaturaliter. Et similiter divina operabatur humanitus: sicut cum sanavit leprosum tangendo Unde in eadem Epistola subdit: *Sed -, Deo homine facto, nova quadam Dei et hominis operatione*.

Quod autem intelligat 0 duas esse operationes in Christo, unam divinae naturae, aliam autem humanae, patet ex his quae dicit in n cap. *de Div. Nom.* ♦ ubi dicit quod *his*, quae pertinent ad humanam eius operationem, *Pater el Spiritus Sanctus nulla ratione communicant: nisi quis dixerit secundum benignissimam el misericordem voluntatem*, inquantum scilicet Pater et Spiritus Sanctus ex sua misericordia voluerunt Christum agere et pati humana. Addit autem: *ct omnem ' sublimissimam et ineffabilem Dei operationem quam operatus est secundum nos factus incommutabilis eo quod Deus et Dei Verbum*. Sic igitur patet quod alia est eius operatio humana, in qua Pater et Spiritus Sanctus non communicant nisi secundum acceptionum misericordiae * suae: et alia est eius operatio inquantum est Dei Verbum, in qua communicant Pater et Spiritus Sanctus.

ζ) itHMM— *operatum*. — *unus... operatum* F, *unus... operatus* tertia. Porro *definiemus* FI; *deferimus* PGtr, *deferemus* ceteri.
r.) *quod*. — PFGa; a *quo* (*movebatur*) l, *quo* ceteri.
i) *artificis*. — *sed securis participat instrumcntaliter operationem artificis* addant EF ct tertia praeter l.
t) *agit*. — *agat* P.
a) *divina*. — *divinae* P.
λ) *inconfuse*. — VI; *rt confuse* bc, et *inconfuse* ceteri. — Pott *humanam* tertia addit *operationem*.
μ) *eius uperatione*. — Om. tertia. — Pro *operatio, operatio eius* J, *eius operatio* cetera tertia.

ν) *Epistola*. — *ad Gaium* addit F, *ad Caium* addit P. — Post *ct aqua P* addit *instabitis*.
Sed. — *Non (Xunc E) secundum Deum divina faciens (patiens l-.) non (nunc E) humana secundum hominem, sed* E ct tertia. — Porro *quadam* PI; *quaedam*.
o) *intelligat*. — *intellexit* FIrr, *intellexerit* PG.
K) *omnem*. — P ; *per omnem* l, om. FaC, *operationem* ceteri. — Pro *secundum* nor. *servos* AC, IU, *super nos* E; P k^It: *operationem quam homo pro nobis fictus adimplevit immutabilis profecto Deus et Dei Verbum*.
f) *misericordiae*. — Tertia; *veritatis* F, *nicnfu* ceteri.

•iBS'e**".[]'

<

n

0

l

x

• ln

• lbi

• b.

QUAESTIO XIX

Ad secundum dicendum quod instrumentum dicitur aliquid ex eo * quod movetur a principali agente: quod tamen, praeter hoc, potest habere proprium operationem secundum suam formam, ut de igne dictum est *. Sic igitur actio instrumenti inquantum est instrumentum, non est alia ab actione principalis agentis: potest tamen habere aliam operationem prout est res quaedam. Sic igitur operatio quae est humanae naturae in Christo, inquantum est instrumentum divinitatis, non est alia ab operatione divinitatis: non enim est alia salvatio qua salvat humanitas Christi, et divinitas eius. Habet tamen humana natura in Christo, inquantum est natura quaedam, quandam propriam operationem praeter divinam, ut dictum est *.

Ad tertium dicendum quod operari est hypostasis subsistentis, sed secundum formam ct naturam, a qua operatio speciem recipit *. Et ideo a diversitate formarum seu naturarum est diversa species operationum: sed ab unitate hypostasis est unitas secundum numerum quantum ad operationem speciei. Sicut ignis habet duas operationes specie differentes, scilicet illu-

fiv,

o) c.r eo. – ager* r> P.

Commentaria Cardinaly Cuietani

IrrvLus articuli praesenti» cl sequentis accurata eget annotatione sui sensui. N.un» cum *unum* multipliciter dicatur, consequens est ut *operatio una* multipliciter dicatur. In proposito autem, ut Auctor ipse in hoc articulo insinuat et in sequenti aperte testatur. sermo est de operationis unitate secundum principium activum, non quod-eumque, sed proprium, hoc est, virtute propria agens. Ita quod operatio una appellatur qune est ab uno tantum activo principio virtute proprix Et si a pluribus activis principiis secundum suas proprias virtutes est, non est operatio una. Perinde ergo est quaerere an divinitatis ct humanitatis in Christo sit una tantum operatio, ac si quaeretur an in Christo sit unum tantum principium operandi virtute propria: sive illud sit sola divinitas; sive compositum quid cx humanitate el divinitate; sive sola humanitas, quod tamen nullus unquam opinatus est credens incarnati Verbi tnvtscrium.

Est autem movendi hunc articulum ratio cl haereris ponentium in Christo unam naturam compositam cx deitate et humanitate, quoniam consequenter poneretur una tantum confusa operatio in Christo, quia poneretur in eo unum tantum principium virtute propria activum, scilicet natura illa tertia confusa: et, multo magis, haereris ponentium in Christo solam deitatem esse activam virtute propria, humanitatem vero esse purum instrumentum sine propria virtute, quales fuerunt subtrahentes Christo voluntatem humanam, vel cius actum; quoniam, secundum hoc, in Christo consequenter poneretur deitatis et humanitatis una tantum operatio, iuxta unitatem activi principii proprii. At si in Christo deitas agit virtute propria, cl humanitas agit etiam virtute propria, quamvis co-ngat simul deitati, non est deitatis ct humanitatis in Christo operatio una tantum, sed est una et multae. Verbi gratia, dum Christus sanavil infirmum tangendo*, si fuit in illo opere aliquis actus causatus ab humanitate virtute propria, ct aliquis causatus a divinitate virtute propria, operatio illa non est una tantum, sed est una et multae: una quidem, puta sanatio, quia virtute propria deitatis, ct ab humanitate tnstrumentaliter est; duae vero, quia adiungitur dictae operationi operatio quae est ab humanitate virtute propria,

Scmxax Tkkou D. Thomak T. VIII.

ARTICULUS I

minare et calefacere, secundum differentiam lucis et caloris: cl tamen est una numero illuminatio ignis semel illuminantis. Et similiter in Christo oportet quod sint duae operationes specie differentes, secundum eius duas naturus: quaelibet tamen operationum est una numero in Christo, semel facta, sicut una ambulatio el una sanatio.

Ad quartum dicendum quod esse et operari est personae a natura T, aliter tamen et aliter. Nam esse pertinet ad ipsum constitutionem personae: et sic quantum ad hoc se habet in ratione termini. El ideo unitas personae requirit unitatem ipsius esse completi et personalis. Sed operatio est quidam effectus personae secundum aliquam formam vel naturam. Unde pluralitas operationum non praeiudical unitati personali.

Ad quintum dicendum quod aliud est proprium operatum operationis divinae, et operationis humanae in Christo: sicut operatum proprium divinae operationis esi sanaiio leprosi, operatum autem proprium humanae naturae est eius contactus. Concurrent tamen ambae operationes ad unum operatum secundum quod una natura agit cum communione alterius, ut dictum est *.

4 – ft nahtrai G,

dum «nationi coniungitur voluntaria contactio. Sanatio enim uua operatio e>t a deitate per humanitatem: contactus autem voluntarius poneretur humana operatio, a propria humanitatis virtute. Si autem sola deitas propria virtute operari ponatur, ct humanitas solum ut pure exequens principalis agentis virtutem poneretur, una tantum operatio inveniretur in huiusmodi curatione. – Haec de titulo.

II. In corpore articuli, primo recitatur simul et declaratur haereticorum positio, cum fundamento; secundo, ostenditur radix erroris eorum; tertio, respondetur quaesito, ibi. *Et ideo ubicumque movens et motum.*

Quoad primum, erronea conclusio est: *In Christo est una tantum operatio, licet sint multa operata.* Probatur, quia unum tantum est in Christo principium activum, scilicet deitas: humanitas autem instrumentaliter sc habet. Declaratur haec cl m anima respectu organorum corpor-eorum; et respectu vinum sensitivarum.

Quoad secundum, radix errandi ponitur, quia non distinxerunt operationem instrumenti per propriam fornum, vel per participationem agentis. Declarantur haec in artificialibus, artifice et serra; ct in naturalibus, scilicet igne respectu artis.* Quod potes declarare tu respectu animae vcgetativnc, cuius instrumentum ponitur ignis in augmento: ut patci in II *de Anima* *, contra Empedoclem. Indbtinctio igitur operationum, ct communio agentium, quia principale utitur propria operatione instrumenti et instrumentum participat operationem propriam principalis, errandi occano fuit.

Quoad tertium, conclusio est: *In Christo sunt duae operationes.* Probatur primo, ratione ostensiva. Secundo, auctoritate Leonis. Tertio, ducendo nd impossibile. Quarto, definitione Svnodi. Omnia clara sunt in littera.

111. In responsione ad quartum, adverte ct perspice sensum litterae ponenti.: differentiam inter esse et operari respectu naturae et personae. Ponitur siquidem primo utrimque convenientia, in hoc quod utrumque, hoc est tam esse quam operari, est personae a natura: ita quod utrumque habet naturam pro principio, ct personam pro sublecto quod est, quod operatur. Deinde subditur diiTc-

rentia inter utrumque. Quia in constitutione persone a natura, esse se habet ut terminus: quia spectat ad ipsam personae constitutionem ut propria actualités eius; persona enim nihil aliud est quam natura deducta ad hoc quod sit proprie id quod est. Et hinc provenit ut unitas personae exigit unitatem esse: oportet namque constitutionem unius personae ad unum tantummodo terminum compleri. Operatio vero non sic se habet. Non enim natura. constituendo personam, dat operari, sicut dat esse: sed persona iam existens profert, mediante natura, operationem. Et ideo unitas personae non exigit unitatem operationis. Ubi vides quod esse immediate in persona a natura est: operari vero iam constituta persona habet a natura, ipsa mediante natura. Habet enim operatio naturam et ut principium, et ut susceptivum proximum, saltem mediante potentia: personam autem ut primum operans ut quod. Esse vero naturam habet ut principium quo tantum: et personam ut immediatum subiectum quod est.

Eadem ergo est doctrina hic et superius tradita. Non enim docemur hic quod esse sit de intrinseco intellectu

personae: sed quod *pertinet ad constitutionem personae*. Et vere sic est. Quoniam constitutio personae est constitutio ipsius esse. Turn quia non alia constitutione fit persona, et alia fit esse; sed una et eadem. Tum quia ad hoc constituitur persona ut sit: quod est dictum constitutionem personae terminari ad eam, tanquam ad ipsam personam propriam, immediatam, ultimamque actualitatem, intra latitudinem sui generis, scilicet substantiae.

IV. In responsione ad quintum, vide, Novit, quod cum propriis operatis singularium operationum, divinae scilicet et humanae, stare dicitur unitatem operati respectu utriusque: non per viam proprietatis, quia hoc repugnat his quae nunc immediate dicta sunt; sed per viam *concursum* seu *communione*. Nunquam enim operatum proprium unius operationis est operatum proprium alterius, ut in principio responsionis docemur: sed operatum proprium unius potest esse operatum commune sibi et alteri operationi; ut sanatio leprosi est proprium operatum divinae operationis, et cum hoc est commune operatum dictae divinae operationi et humano contactui participanti divinae operationem; ut in calce responsionis docemur.

Q. M.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM IN CHRISTO SINT PLURES HUMANAЕ OPERATIONES

agrat) secundum sic PROCEDITUR. Videtur quod in Christo sint plures humanae operationes *. Christus enim, in quantum homo, communicat cum plantis in natura nutritive, cum animalibus autem in natura sensitiva, cum angelis vero in natura intellectiva, sicut et ceteri homines. Sed alia est operatio plantae in quantum est planta, et alia animalis in quantum est animal. Ergo Christus, in quantum est homo, habet plures operationes.

2. Praeterea, potentiae et habitus distinguuntur secundum actus. Sed in anima Christi fuerunt diversae potentiae et diversi habitus. Ergo diversae operationes.

3. Praeterea, instrumenta debent esse proportionata operationibus. Corpus autem humanum habet diversa membra differentia secundum formam. Ergo diversis operationibus accommodata \ Sunt igitur in Christo diversae operationes secundum humanam naturam.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in III libro *: *Operatio sequitur naturam*. Sed in Christo est tantum una humana natura. Ergo in Christo fuit tantum una operatio humana P.

Respondeo dicendum quod, quia homo est id quod est secundum rationem *, illa operatio dicitur esse simpliciter humana quae a ratione procedit per voluntatem, quae est rationis appetitus. Si qua autem operatio est in homine quae non procedit a ratione et voluntate, non est simpliciter operatio humana, sed convenit homini secundum aliquam partem humanae naturae: quandoque quidem secundum ipsam naturam elementi corporalis, sicut ferri deorsum \ quandoque vero secundum virtutem animae vegetabilis, sicut nutriri et augeri; quandoque vero secundum

partem sensitivam, sicut videre et audire, imaginari et memorari, concupiscere et irasci. Inter quas operationes est differentia» Nam operationes animae sensitivae sunt aliquo modo obediens rationi: et ideo sunt aliquo modo rationales et humanae, in quantum scilicet obediunt rationi, ut putet per Philosophum, in I *Elhic*. * Operationes vero quae sequuntur animam vegetabilem, vel etiam naturam elementalem corporis, non subiacent rationi: unde nullo modo sunt rationales, nec humanae simpliciter, sed solum secundum partem humanae naturae.

Dictum est autem supra quod quando agens inferius agit per propriam formam, tunc est alia operatio inferioris agentis et superioris: quando vero agens inferius non agit nisi secundum quod est motum a superiori agente, tunc est eadem operatio superioris agentis et inferioris. Sic igitur in quocumque homine puro alia est operatio dementatis et animae vegetabilis ab operatione voluntatis, quae est proprie humana. Similiter etiam operatio animae sensitivae quantum ad id quod non movetur a ratione: sed quantum ad id quod movetur a ratione, est eadem operatio partis sensitivae et rationalis. Ipsius autem animae rationalis est una operatio, si attendamus ad ipsum principium operationis, quod est ratio vel voluntas: diversificatur autem secundum respectum ad diversa obiecta; quam quidem diversitatem aliqui appellaverunt diversitatem *operatarum*, magis quam operationum, indicantes de unitate operationis solum ex parte operativi principii; sic enim nunc quaeritur de unitate vel pluralitate operationum in Christo.

Sic igitur in quolibet puro homine est tantum una operatio quae proprie humana dicitur: praeter

• Qu. XVII, en 3.-CLComment 141n. xiii.

• Vd Orararat. •optr xrt num t.

• De Fide Orth . lib. III. cap. xv, xvi - Ci. lib. 11. cap. xxitt. ?

• Cf. An* tot this. Hb. X. cat', vu, n. 9. - S.Th. I.2a. xi.

-S.Tk.1eo.

a) accommodata. - Jebent este accommodata I et tertia. humana, - Pc; om.

7) dementatis - dementari» PEImF et ab.

0) dementatis. - dementaris EG16, dementatis corporis F, dementaris torporis P.

ter quum tamen sunt in homine puro quaedam aliae operationes, quae non sunt proprie humanae, sicut dictum est. Sed in homine lesu Christo nullus crut motus sensitivae partis qui non esset ordinatus a ratione, ipsae etiam operationes naturales ct corporales aliququaliter ad eius voluntatem pertinebant, inquantum voluntatis eius erat *ut caro eius ageret et pateretur quae sunt sibi propria*, ut dictum est supra*. Et ideo multo magis est una operatio in Christo quam in quocumque alio homine.

An primum ergo dicendum quod operatio partis sensitivae et nutritivae non est proprie huma-

na, sicut dictum est ♦ Et tamen in Christo huiusmodi operationes fuerunt magis humanae quam in aliis.

Aii secundum dicendum quod potentiae et habitus diversificantur per comparisonem ad obiecta: et ideo diversitas operationum hoc modo respondet diversis potentiis et habitibus sicut etiam respondet diversis obtectis. Talem autem diversitatem operationum non intendimus excludere ab humanitate Christi, sicut nec eam quae est secundum aliud tempus.; sed solum illam quae est secundum primum principium activum, ut dictum est ; *.

O tempui. – ct ahud tempuf \x,ct aliud intrumentum l'. d.
ζ) at. – Unde patet rtxponilo ad tertium addit P; in G «equitur
■patium vacuum act linearum; mergo, - uriptoro ut videtur: hic dejicit

tolufio tertii argumenti pu.™ rcxiiium) reperi in aih/ua
exemplari; margo E i nunu u»t qui correctoria: dejicit reepnonno ad
3 in exemplari.

Commentarii» Cardinalis Caictani

titulus ex praecedenti clarus est. – In corpore tria fiunt. Primo, declaratur in communi quid cl quae sit operatio humana vel non humana; ct similiter una vel multae. - Secundo -, declarantur haec eadem in puro homine, applicando ad purum hominem communiter praedicta – Tercio -, applicando ad Christum, respondetur quaesito unica conclusione: *In Christo est una humana operatio, mullo magis quam in quocumque homine.*

11. Quoad primum, quia titulus duo» terminos claudit, scilicet *operationem humanam*, et *unitatem velpluralitatem*, ideo Auctor primo operationem elucidat humannm; et deinde illius unitatem vel multitudinem in communi. Dicit ergo tria.

Primum. Operatio humana simpliciter est quae α ratione procedit secundum voluntatem- quia homo est homo per rationem. Et, per oppositum, reliquae operationes attributae homini non humanae niri secundum partem sunt. Et sunt triplicis ordinis: scilicet ex natura elementi, ex anima vcgctaliva, ex anima sensitiva.

Secundum. Differentia inter operationes hominis secundum partem naturae humanae est quod quaedam sunt participative quandoque humanae, ut quae sunt partis sensitivae; ct quaedam non, ut quae sunt partis vegetabilis et dementaris.

Tertium. Subordinatorum agentium propriis virtutibus operationes eunt multae: agentium vero una virtute una est operatio.

III. Nota hic duo. Primo quod, quia ratio, ut dicitur IX *Metaphys.* *, est ad opposita, ct ab electione, quae est actus voluntatis, determinatur, ideo ratio ct voluntas pro unico principio operationis humanae computatur: ct idem est operationem esse a ratione, et a voluntate, quae est appetitus rationis determinativus.

Secundo quod. cum in littera dicitur operationem hominis non procedentem a voluntate convenire homini secundum aliquam partem humanae naturae, ct subdistinguitur pars humanae naturae in dementarem, vegetabilem ct sensibilem, dubium surgit de primo actu intellectus, qui est hominis, et non a voluntate nec ab aliqua harum partium. Unde dupliciter potest intclligi littera praesens. Primo, ut sit sermo de *genere* operationis : ita quod sensus est: Sx *quod genus operationis est conveniens homini*, etc. Et tunc caret scrupulo littera. Quia, licet inveniatur in homine aliqua operatio non a voluntate nec secundum illos partes numeratas in littera, ut pnmus actus intellectus, quem oportet esse naturalem, utpote ante omnem actum voluntatis: non tamen invenitur aliquod genus operationis in homine quod non sil a voluntate aut ab aliqua nominatarum partium. Inlciligcrc enim hominis, secundum suum genus, est a voluntate: quamvis prima intellectio sit excepta.

Alio modo pole-» intclligi ut littera intelligatur ut sonat: scilicet quod operatio hominis non a loluntate, non cM simpliciter humana, *ed convenit homini secundum aliquam partem humanae naturae, cl hic terminetur sententia; ita quod sequens distinctio non apponatur ut evacuativa partis humanae naturae, *cd ut narrative partium humanae naturae opportunarum nd propositum. Dico nutem hoc, quia inter partes humaine naturae cat computanda intellectiva pars ut natura; sicut sensitiva, vcgctaliva cl dementaris. Et sic multo magb. sim ulla glossa, littera caret scrupulo. Quia primis actus intellectus non est proprie humanus: ct convenit homini ceundum partem intellectivam humanae naturae. Sequitur enim actus ille ad partem intellectivam ut natura quaedam C*t, sicut ad grave sequitur moveri deorsum: uterque enim motus est a generante, deductis impedimentis Et pars intellectiva, ut natura sumpta, optime distinguitur contra rationem appetitu determinatam ad operandum, sicut agens naturale contra agens i proposito, ut patet.

IV. Quoad secundum -, conclusio est: *In quolibet puro homine est tantum una operatio humana, multae autem non humanae*. Declaratur discurrendo singillatim per quatuor enumeratas partes humanae naturae; scilicet dementirem. vegetabilem, sensitivam ct rationalem. Nam ex dementari ct vegetabili patet secunda pars conclusionis: quia alia et alia est operatio harum partium, et voluntatis. Ex sensitiva vero, distinguendo proprium a participato, patet quod secundum propria habet etiam aliam operationem; participative autem un.imet est ipsius ct voluntatis operatio. Ex rationali autem, distinguendo, seu replicando, de quali unitate operationis est sermo, scilicet penes unitatem principii propria virtute, habetur quod una tantum est operatio humana in uno homine (quae est prima pars conclusionis), qui i unum tantum est humanum principium, scilicet voluntas: quamvis diversitas sit operationum humanarum penes obiecta, quae vocatur *penes operata* a quibusdam. Ex quibus omnibus patet quod sequitur conclusio quoad utramque sui partem. Nam ex hoc quod nulla pars humanae naturae multiplicat operationem humanam in uno puro homine, habetur quod una tantum est operatio humana m uno homine: el cx eo quod in eodem secundum diversas humanae naturae partes multiplicantur operationes non humanae, habetur quod, praeter humanam operationem, sunt in uno puro homine multae operationes non humanae.

Notato hic quod hinc apparet non c^c hic sermonem de unitate numerali, aut pure specifica operationis: cum dare constet in uno codeniqnc homine esse, diversis temporibus, humanas operationes multas secundum numerum ab eodem principio activo humano. Sed quia omnis humana operatio in uno homine ab eodem est humano prin-

• Ci nam. tv.

• Ct num v

• S. Th. kct n. rr -Did.hb.Vjn, cap. u. cap. »., n J-

• CT. eaa» i.

cipio, una dicitur unitate formali sui activi principii: et unitate nihilominus numerali in omni subordinato principio sibi obsequente; una enim numero est moderatio humani motus a voluntate, concupiscentia ac lingua seu manu, et simile est de aliis. Distinctio autem specifica, vel etiam generic*, operationum humanarum penes obiecta, de qua in praecedentibus Libris tractatum et discussum est in processu materiae moralis, extra praesens propositum est. ut patet in littera.

V. Quoad tertium -, conclusio est: *Infulto magis est una operatio in Christo quam in quocumque alio homine*. Probatur. Quia et operationes dementares et vegetativae aequaliter voluntariae erant, et sensith ac nullus erat motus non ordinatus a ratione : quorum opposita in homine puro multiplicant operationes.

Adverte hic, primo, quod omnis motus partis sensitivae in Christo dicitur ordinatus a ratione, pro quanto voluntas rationalis in Christo volebat motus naturales partis sensitivae in se esse usque ad tales tenninos, et non amplius.

Adverte secundo, quod motus naturales partis vegeta-

tive* et dementaris dicuntur in Christo voluntarii voluntate humana et approbative, ut patet; et causaliter, seu imperative, pro quanto subditi erant voluntati humanae Christi ut voluntas eluserat instrumentum divinitatis. His enim duobus modis verificatur de voluntate humana Christi quod Cfiuriit, sitivit, etc., voluntarie.

Adverte tertio, quod Auctor non concludit in Christo esse unam tantum operationem humanae naturae: sed, cum monMrusset in quolibet puro homine inveniri operationem quidem humanam unam tantum, operationes autem naturae humanae secundum diversas partes multas, intulit in Christo non solum esse operationem humanam unam sicut in ceteris hominibus, sed reliquas partium naturae humanae operationes in Christo ad illud unum principium operationis humanae reduxit, ostendendo eas esse voluntarias. Ac per hoc, ad unitatem reduxit, non simpliciter, quia ex propriis activis principiis emanant vegetutivae et elementarcs, sed quodam modo, quatenus scilicet sunt voluntariae. Et ideo comparativam conclusit: *Multo magis est una operatio in Christo quam in quocumque alio homine*.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM ACTIO HUMANA CHRISTI POTUERIT EI ESSE MERITORIA

III! Soit, diit. xviii, art. 2 *qq.; De Verit., qu. xxix, art. 6; CornynJ. ThraL, cop. ccxxxi.

Sed tertium sic proceditur. Videtur quod actio humana Christi non potuit ei esse meritoria. Christus enim ante mortem fuit comprehensor, sicut et modo est. Sed comprchensoris non est mereri: caritas enim comprchensoris perlinet ad praemium beatitudinis, cum secundum eam attendatur fruitio; unde non videtur esse principium merendi, cum non sit idem meritum et praemium. Ergo Christus ante passionem non merebatur; sicut nec modo meretur.

2. Praeterea, nullus meretur id quod est sibi debitum. Sed ex hoc quod Christus est Filius Dei per naturam, debetur sibi hereditas aeterna, quam alii homines per bona opera merentur. Non ergo Christus aliquid sibi mereri potuit, qui a principio fuit Filius Dei.

3. Praeterea, quicumque habet id quod est principale, non proprie meretur id quod ex illo habito sequitur. Sed Christus habuit gloriam animae, ex qua secundum communem ordinem sequitur gloria corporis, ut Augustinus dicit, in Ejpistola *ad Dioscorum* ♦ in Christo tamen dispensative facium est quod gloria animae non derivaretur ad corpus. Non ergo Christus meruit gloriam corporis.

4. Praeterea, manifestatio excellentiae Christi non est bonum ipsius Christi, sed eorum qui cum cognoscunt: unde et pro praemio promittitur dilectoribus Christi ut eis manifestetur, secundum illud Ioan, xiv*: *Si quis diligit me, diligetur a Patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum*. Ergo Christus non meruit manifestationem suae altitudinis.

Sed contra est quod Apostolus dicit, *Philipp.* II *: *Pactus est obediens usque ad mortem: propter*

quod et Deus exaltarit illum. Meniit ergo obediendo suam exaltationem: et ita aliquid sibi meruit.

Respondi-o dicendum quod habere aliquod bonum per se est nobilius quam habere illud per aliud: *semper enim causa quae est per se, potior est ea quae est per aliud*, ut dicitur in VIII *Physic*.* Hoc autem dicitur aliquis habere per scipsum, cuius est sibi aliquo modo causa. Prima autem causa omnium bonorum nostrorum per auctoritatem est Deus: et per hunc modum nulla creatura habet aliquid boni per seipsam, secundum illud I *Cor.* iv ♦ *Quid habes quod non accepisti?* Potest tamen secundario aliquis esse causa sibi alicuius boni habendi: inquantum scilicet in hoc ipso 3 Deo cooperatur. Et sic ille qui habet aliquid per meritum proprium, habet quodammodo illud per scipsum. Inde nobilius habetur id quod habetur per meritum quam id quod habetur sine merito.

Quia autem omnis perfectio et nobilitas Christo est attribuenda, consequens est quod ipse per meritum habuit illud quod alii per meritum habent, nisi sit tale quid cuius carentia magis dignitati Christi et perfectioni praeiudicet quam per meritum accrescat. Unde nec gratiam, nec scientiam, nec beatitudinem animae, nec divinitatem meruit: quia, cum meritum non sit nisi eius quod nondum habetur *, oportet quod Christus aliquando istis caruisset; quibus carere magis diminuit dignitatem Christi quam augeat meritum. Sed gloria corporis, vel si quid aliud huiusmodi est, minus est quam dignitas merendi, quae pertinet ad virtutem caritatis. Et ideo dicendum est quod Christus gloriam corporis, et ea quae pertinent ad exteriorem eius excellentiam, sicut est ascensio, veneratio, et alia huius-

a) *ifio*. – *iFsc* GI, *ipsi* *F,

LvVc^ n^.

• Ver», n.

► '.9'

• Cap. t, o. r. .
Si Tb. kr-tx.

• Vcn. 7,

• D. S3?

• Q

• D

• It

modi, habuit per meritum. Et sic patet quod aliquid sibi mereri potuit.

Ad primum ergo dicendum quod fruitio, quae est actus caritatis, pertinet ad gloriam animae, quam Christus non meruit. Et ideo, si per caritatem aliquid meruit, non sequitur quod idem sit meritum et praemium. Nec tamen per caritatem meruit inquantum erat caritas comprehensoris, sed inquantum erat viatoris: nam ipse fuit simul viator et comprehensor, ut supra * habitum est. Et ideo, quia nunc non est viator, non est in statu merendi*.

Ad secundum dicendum quod Christo, secundum quod est Deus et Dei Filius per naturam, debetur gloria divina et dominium omnium sicut primo et supremo Domino. Nihilominus tamen debetur ei gloria sicut homini beato: quam quantum ad aliquid debuit habere sine merito, et quantum ad aliquid cum merito, ut ex supra* dictis patet.

An tertium dicendum quod redundantia gloriae ex anima ad corpus est ex divina ordinatione secundum congruentiam humanorum meritorum*: ut scilicet, sicut homo meretur per actum animae quem exercet in corpore, ita etiam remuneretur per gloriam animae redundantem ad corpus. Et propter hoc non solum gloria animae, sed etiam gloria corporis cadit sub merito: secundum illud *Kom.* viti ' : *Vivificabit mortalia corpora nostra, *v"».* ". *propter inhabitantem Spiritum eius in nobis.* Et ita potuit cadere sub merito Christi.

Ad quartum dicendum quod manifestatio excellentiae Christi pertinet ad bonum eius secundum esse quod habet in notitia aliorum : quamvis principalius pertineat ad bonum eorum qui eum cognoscunt secundum esse quod habent in seipsis. Sed hoc ipsum refertur ad Christum, inquantum sunt eius membra.

?) mrrrforvm. – *aliai actuum* mar<o P.

Commentaria Cardinalis Caietani

titulis clarus est. – ¶ In corpore duae sunt conclusiones. Prima est : *Christus habuit per mentum quidquid atū habent per meritum, nisi sit tale cuius meritum derogat dignitati Christi.* – Secunda est directe respomm quaesito, *Christus potuit aliquid fibi mereri.*

Prima conclusio habet duas partes. Et quoad primam, probatur. ¶ Ubere aliquod bonum per se est nobilius quam habere illud per dium. Sed habere per proprium meritum est habere illud per «c. Ergo habere per meritum est nobilius quam sine merito. Ergo Christus habuit per meritum quidquid alii habent per meritum. — Maior probatur. Quia causa per se potior est ea quae est per aliud. - Minor probatur, sane tamen exposita, quod intelligitur per se tanquam causam, non primam (quia illa est Deus, ut patet ex Apostolo), sed secundariam: quia est esse Dei cooperatorum. – Consequentia autem ultirna probatur. Quia omnis perfectio et nobilitas est Christo attribuenda.

Quoad secundam vero partem, probatur conclusio distinguendo bona in duo genera: quaedam quorumIn quandoque absentia maiorem adimit perfectionem quam dignitas merendi ponat, ut gloria animae, scientia, gratia, unio personalis Verbi; quaedam quorum coaeva praesentia melior est dignitas merendi, ut gloria corporis, ascensio, veneratio. Stante siquidem distinctione, patet quod probata restat conclusionis secunda pars ex illa radice: *Omnis perfectio et nobilitas attribuenda est Christo.* ¶ line siquidem sequitur et quod dignitas meriti attribuenda est sibi respectu bonorum tunc minorum dignitate merendi: et quod, respectu maiorum bonorum tunc dignitate merendi, non habuerit meritum. Specificanlur autem in littera utraque bona: et probatur quod quaedam Chistus meruit, quia minora sunt quam dignitas merendi, quae pertinet ad virtutem caritatis.

Secunda autem conclusio, responsiva directe quaesito, non aliter probatur; sed ex prima, probata et explanata in specialibus bonis quae Christus meruit, relinquitur evidens.

II. Adverte htc quod, licet Auctor potuisset unico verbo expedire hanc quaestionem, dicendo quod, supposita absentia quorunduni bonorum, quie de facto fuit in Christo, ut patet, ad dignitatem ipsius spectat quod habuerit illa per meritum, quia quod cet per se, nobilius est quam quod per aliud: altius tamen Auctor orsus, monstrare voluit quare quaedam potuit mereri Christus, et quaedam non. Et ad hoc monstrandum, accepit hinc modum habendi, scilicet per meritum vel sine merito; et inde bonum

quoti haberi debet: et appendit utrumque in statera cum opposito iltorius. Potuit enim m una parte modum habendi per meritum, cum absentia quandoque boni: et in altera parte, coevam prisenham boni, cum non-merito. Et, librando cuncta, quia invenit modum habendi per meritum cum absentia exteriorum bonorum, meliorem esse quam praesentiam eorundem sine merito, conclusit in Christo fuisse meritum respectu exteriorum bonorum. Et quia invenit praesentiam interiorum bonorum cum non-mento eorum, meliorem fore quam mcrilum eorundem, quod eorundem oportet habere absentiam, conclusit in Christo interiora bona fuisse sine merito. Hic processus est litterae, ut patet.

¶ III. Sed remanet hic dubium circa rationem in littera redditam quare Christus meruit exteriora bona; quia scilicet dignitas merendi spectat ad caritatem, ac per hoc praestat exteriorum bonorum praesentiae coevae. Nam secundum hanc rationem, Christus etiam meruit scientiam: quia scientia inferior est caritate, ad quam spectat dignitas meriti. In littera autem computatur «cientia inter bona non sub merito Christi, quia derogaret dignitati Christi plus nescientia quandoque quam non-meritum scientiae.

Ad hoc dicitur quod scientia, tam beata quam infusa, quae in Christo excluditur n merito, clauditur infra latitudinem gratiae. Et de beata patet. De infusa autem persuadetur. ex eo quod comprehendit in se dona Spiritus Sancti, intellectum, sapientiam, scientiam, et consimilia, ut patet ex superiori tractatu de scientia infusa Christi♦. ¶ Q“. ** . Gratiae nutem plenitudinis defectus in Chnsto maiorem tolleret a Christo perfectionem quam poneret modus habendi ex merito. Et propterea ratio litterae stat solida respectu exteriorum bonorum, ncc habet locum respectu scientiae infusae.

IV, In responsione ad tertium eiusdem articuli, adverte responsionem consistere in distinctione maioris argumenti assumpti, scilicet. *Habito principali, accessorium non proprie cadit sub merito.* Distinguitur enim accessorium dupliciter: vel absolute; vel secundum congruentiam humanorum meritorum. De primo, transeat maior: sed de secundo, negatur. Gloria nutem corporis est ad gloriam animae accessoria secundum congruentiam humanorum mentorum, ex divina ordinatione. Et ideo sub merito cadere potest.

V. In responsione ad quartum, collige debitum nostrum erga Christum. Nam si parentibus et benefactoribus debemus, secundum ewc quod habent in nobis, et opinionem

bonam, et affectum benevolum, et actus reverentes, et verba honorabilia; quanto magis Creatori ac Redemptori nostro debemus ut in nobis esse habent, tam in intellectu quam in affectu, quam in verbis et actibus, consone ad excellentiam suam, ad recepta bénéfices, etc. Hoc enim

est id solum quod retribuere illi possumus: quoninm secundum esse quod habet in seipso, nihil possumus ei dare aut tollere. In hoc namque esse quod in nobis habet, omnis cultus divinus consistit, et ad hoc ordinatur: in quo tota Dei gloria extra seipsum consistit.

ARTICULUS QUARTUS

1 TRUM CHRISTUS ALIIS MERERI POTUERIT

Part. I, qu. mV, art. 6; infra, qu. XLVtif, art. 1; II *Scut.* dial. xx, qu. 11, art. 3, ad 3; III, dirt. mu, art. 6, qua i; *Dc Vent.*, qu. xitx, art. 7; *Compend. Tncal.*, cap. ccxxxi.

• Ver», jo.
S t» quarti At sic proceditur. Videtur qñH d Christus aliis mereri non potuit. Dicitur enim Ezech. xviii *: *Anima quae peccaverit ipsa morietur.* Ergo, pari ratione, anima quae meretur ipsa remunerabitur. Xon est ergo possibile quod Christus aliis meruerit.
2. Praeterea , *de plenitudine gratiae Christi omnes accipiunt*, ut dicitur Ioan, i \ Sed alii homines, habentes gratiam Christi, non possunt aliis mereri; dicitur enim Ezech. xiv 4 quod, *si fuerint in civitate Xoe, Daniel et Inb, filium et filiam non liberabunt, sed ipsi iustilia sua liberabunt animas suas.* Ergo nec Christus potuit aliquid nobis mereri.

• V<т<. 16
• Vtra jo.
3. Praeterea , *merces* quam quis meretur, *debitur secundum iustitiam, et non secundum gratiam:* ut palet *Mom.* iv ♦ Si ergo Christus meruit salutem nostram, sequitur quod salus nostra non sit ex gratia Dei, sed ex iustilia: et quod iniuste agat cum eis quos non salvat, cum meritum Christi ad omnes se extendat.

• Ven. 4.
Sed contra est quod dicitur *Hom.* v*: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitae.* Sed demeritum Adae derivatur ad condemnationem aliorum. Ergo nullo magis meritum Christi ad alios derivatur.

• Qu.vw.arLt,5.
Respondeo dicendum quod, sicut supra* dictum est, in Christo non solum fuit gratia sicut in quodam homine singulari, sed sicut in capite totius

Ecclesiae, cui omnes uniuntur sicut capiti membra, ex quibus constituitur mystice una persona. Et exinde est quod meritum Christi se extendit ad alios, inquantum sunt membra eius: sicut etiam in uno homine actio capitis aliquid perlinet ad omnia membra eius, quia non solum sibi sentit, sed omnibus membris.

Ad primum ergo dicendum quod peccatum singularis personae non nocet nisi sibi ipsi. Sed peccatum Adae, qui constitutus est a Deo principium totius naturae, ad alios per carnis propagationem 3 derix alur Et similiter meritum Christi, qui est a Deo constitutus caput omnium horninum quantum ad gratiam, se extundit ad omnia eius membra.

Ad secundum dicendum quod alii de plenitudine Christi accipiunt, non quidem fontem gratiae, sed quandam particularem gratiam. Et ideo non oportet quod alii homines possint aliis mereri,

Ai» tertium dicendum quod, sicut peccatum Adae non derivatur ad alios nisi per carnalem generationem, ita meritum Christi non derivatur ad alios nisi per regenerationem spiritualem, quae fit in baptismo, per quam Christo incorporamur*, secundum illud *Calat*, m *: *Omnes quotquot in Christo bapti^ati estis, Christum induistis.* Et hoc ipsum est gratiae, quod homini conceditur regenerari in Christo. Et sic salus hominis est ex gratia.

3) *propagationem*, – *propaginem* terti».

.4) *Chritto incorporamur*. – *Otritto incorporantur* Gε, *hominet Otristo {in Christo 1) incorporantur* Ple.

Commentaria Cardinalia Caietani

art.i.Comtn n.t.' <rt.j.Comta.o t.
T inxi s de mento condigni intelligitur; et clarus est ex terminis superius . declaratis.
In corpore est unica conclusio responsiva: *Meritum Christi extendit se ad alios ut membra ipsius.* Probatur et declaratur. Primo, probatur. In Christo fuit gratia non solum ut in homine singulari, sed ut in capite totius Ecclesiae. Ergo meritum ipsius. – Antecedens patet ex supra dictis. – Consequentia patet: quia ex omnibus membris constituitur una persona mystica, cuius caput, hoc est principale, est Christus.

Declaratur ex similitudine in homine : quia caput sentit sibi et omnibus membris.

11. Adverte hic quod privilegium Christi est mereri aliis ex condigno: ita quod, sicut solus est caput Ecclesiae, ita solus potest mereri ex condigno pro aliis. Sanctorum autem merita aliis prodesse possunt de congruo. Auctor vero in responsione ad secundum dixit quod sufficiebat ad solutionem argumenti: quod scilicet non oportet sanctos mereri pro aliis. Cum quo verum quoque est quod non potest sanctorum meritum esse pro alio ex condigno.

«

a

I-

N

I

f1

\$

,il

J

?

·v«.»

I

I

J

• (

0

•)

• /

Lb

• v

• v

• C

QUAESTIO VIGESIMA

DE SUBIECTIONE CHRISTI AD PATREM

IN DUOS ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de his quae conveniunt Christo per comparisonem ad Patrem: puta, quod ipsum oravit; quod ei in sacerdotio ministravit. Quaedam vero dicuntur, vel dici possunt secundum habitudinem Patris ad ipsum: puta, si Pater cum ado-

ptasse!; et quod eum praedestinavit. Primo igitur considerandum est de subiectione Christi ad Patrem; secundo, de eius oratione*; tertio, de ipsius sacerdotio*; quarto, de adoptione, an ei conveniat*; quinto, de eius praedestinatione **. Circa primum quaeruntur duo. Primo: utrum Christus sit subiectus Patri. Secundo: utrum sit subiectus sibi ipsi.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM SIT DICENDUM CHRISTUM ESSE SUBIECTUM PATRI

Part. I, qu. Iur, n. 1; 111 Sent, d. 4. t. 1, 3. t. ad Car., cop. xv, loc. 11.

primum sic PROCEDITUR. Videtur quod non solum dicendum Christum esse subiectum Patri. Omne enim quod subiicitur Deo Patri, est creatura: quia, ut dicitur in libro de Ecclesiast. Dogmat. u, in Trinitate nihil est serviens neque subiectum. Sed non est simpliciter dicendum quod Christus sit creatura: ut supra* dictum est. Ergo etiam non est simpliciter dicendum quod Christus sit Deo Patri subiectus.

2. Praeterea, ex hoc dicitur aliquid Deo subiectum, quod est eius dominio serviens. Sed humanae naturae in Christo non potest attribui servitus: dicit enim Damascenus, in II libro *: Sciendum quod neque serram? ipsam, humanam scilicet naturam Christi, dicere possumus. Servitutis enim el dominationis nomen non naturae sunt cognitiones, sed eorum quae ad aliquid, quemadmodum paternitatis el filiationis. Ergo Christus secundum humanam naturam non est subiectus Deo Patri.

3. Praeterea, I Cor. xv* dicitur: Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc ipse Filius subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia. Sed, sicut dicitur Ileb. n*, nunc necdum videmus ei subiecta omnia. Ergo nondum ipse est subiectus Patri, qui ei subiecit omnia.

Sed contra: scilicet quod dicitur I Ioan, xiv ♦ Pater maior me est. El Augustinus dicit, in I de Trin. : Non immerito Scriptura utrumque dicit: aequalem Patri Filium; et Patrem maiorem Filio. Illud enim propter formam Dei, hoc autem propter formam servi, sine ulla confusione intelligitur.

Sed minor est subiectus maiori. Ergo Christus, secundum formam servi, est Patri subiectus.

Respondeo dicendum quod cuilibet habenti aliquam naturam conveniunt ea quae sunt propria illius naturae. Natura autem humana ex sui conditione habet triplicem subiectionem ad Deum. Unam quidem secundum gradum bonitatis: prout scilicet natura divina est ipsa essentia bonitatis, ut patet per Dionysium, i cap. de Div. Nom. *: natura autem creata habet quandam participationem divinae bonitatis, quasi radiis illius bonitatis subiecta. - Secundo, humana natura subiicitur Deo quantum ad Dei potestatem: prout scilicet humana natura, sicut et quaelibet creatura, subiacet operationi divinae dispositionis. - Tertio modo, specialiter humana natura Deo subiicitur per proprium suum actum: in quantum scilicet propria voluntate obedit mandatis eius.

Et hanc triplicem subiectionem ad Patrem Christus de seipso confitetur. Primam quidem, Matth. xix *: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus Deus. Ibi Hieronymus dicit* quod, quia eum magistrum vocaverat bonum, et non Deum vel Dei Filium confessus erat, dixit quamvis sanctum hominem in comparatione Dei non esse bonum. Per quod I dedit intelligere quod ipse, secundum humanam naturam, non pertinebat ad gradum bonitatis divinae. El quia in his quae non mole magna sunt, idem est esse maius quod melius, ut Augustinus dicit, in VI de Trin. *: ex hac ratione Pater dicitur maior Christo secundum humanam naturam.

a) ponunt. - ponent tertie praeter L
b) terrain. - Tertia praeter I; secundum (ipsam vnam scilicet humanam naturam) I. recundum naturam ceteri. - Pro cognitiones, conditioner FI, cogitationer DC; P legit; Scrivitit culm et dominationir nomina MON naturae sunt nomina copitationitque tigna sed... filiationii nomina.

γ) dicitur. - Dominus dicit tertio.
δ) per. - quantum ad P.
ε) este bonum. Vrr quod. - PEFi rif bonum per hoc quod ABC, est bonum per quod D, ease bonum. I/r hoc GoK'.

QUAESTIO XX, ARTICULUS II

Secunda autem subiectio Christo attribuitur, inquantum omnia quae circa humanitatem Christi actu sunt, divina dispositione gesta creduntur :. Unde dicit Dionysius, iv cap. *Cael. Hier.*, quod Christus *suburitur Dei Patris ordinationibus*. Et haec est subiectio servitutis, secundum quod *omnis creatura Deo seruit* *, eius ordinationi subiecta: secundum illud *Sap.* xvi *: *Creatura tibi Factori deserviens*. Et secundum hoc etiam Filius Dei, *Philipp*, n *, dicitur *formam servi accipiens* r.

Tertium etiam subiectionem attribuit sibi ipsi, Ioan, via *, dicens: *Quae placita sunt ei, facio semper*. Et haec est subiectio obedientiae*. Unde dicitur *Philipp*, u * quod *factus est obediens Patri usque ad mortem*.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut non est simpliciter intelligendum quod Christus sit creatura, sed solum secundum humanam naturam \ sive apponatur ei determinatio sive non, ut super illud dictum est; ita etiam non est simpliciter intelligendum quod Christus sit subiectus Patri, sed solum secundum humanam naturam . etiam si haec determinatio non apponatur. Quam tamen convenientius est apponere, ad evitandum errorem Arii, qui posuit bilium minorem Patre.

Ad secundum dicendum quod relatio servitutis

et dominii fundatur super actione et passione: inquantum scilicet servi est moveri a domino secundum imperium. Agere autem non attribuitur naturae sicut agenti, sed personae: *actus enim suppositorum sunt et singularium*, secundum Philosophum ♦ Attribuitur tamen actio naturae sicut ei secundum quam persona vel hypostasis agit. Et ideo, quamvis non proprie dicatur quod natura sit domina vel serva, potest tamen proprie dici quod aliqua ' hypostasis vel persona sit domina vel serva secundum hanc vel illam naturam. Et secundum hoc, nihil prohibet Christum dicere Patri subiectum, vel servum, secundum humanam naturam.

Ai> tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in l *de Trim.* *, *tunc Christus tradet regnum* ‘Qp *Deo et Patri, quando iustos, in quibus nunc regnat per fidem, perducturus est ad speciem*, ut scilicet videant ipsam essentiam communem Patri et l ilio. Et tunc totaliter erit Patri subiectus non solum in se, sed etiam in membris suis, per plenam participationem divinae bonitatis. Tunc etiam omnia erunt plene ei subiecta per finalem implectionem suae voluntatis dc eis. Licet etiam modo sim omnia ei subiecta quantum ad potestatem: secundum illud Matih. ult. *: *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra*, etc.

*) crtJuntur. – Teri-; crtdantur.
M Accipiens. – cKCtph** F c< lenia.

obrdkni.it. – Feni-; obrdtntlat Patrit ui^ut ad mortuu.
4 attend. – qtiJflibfl editione».

Commentaria Cardinalis Caietani

TrrvLVs ebruç. – In corpore una est conclusio responsive quaesito: *Christus est fubieetux Patri tripliciter:scilicet secundum bonitatem, Servitutem, et obedientiam*. Probatur, II. In responsione ad primum et secundum, habes rationem huius articuli: propter Arii scilicet errorem motus videtur. Et cum quanta cautela loquendum est. Et, si sermoni cautela deest, non desit intellectui sanus sensus.

Declaratur, secundo, conclusio auctoritatibus; singulas subiectiones attributas esse Christo.

Declaratur, primo, conclusio auctoritatibus; singulas subiectiones attributas esse Christo. Declaratur, secundo, conclusio auctoritatibus; singulas subiectiones attributas esse Christo.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CHRISTUS SIT SIBI IPSI SUBIECTUS

Secundum SIC proceditur. Videtur quod Christus non sit sibi ipsi subiectus. Dicit enim Cyrillus, in Epistola Synodica, quam scilicet Synodus Ephesina * recepit: *Neque, inquit, ipse Christus sibi servus est neque Dominus. Fatuum enim est, magis autem et impium, ita dicere vel sapere*. Et hoc etiam asseruit Damascenus, in III libro*, dicens: *Unum enim ens Christus non potest servus esse sui ipsius et Dominus*. Sed intantum dicitur servus Patris Christus, inquantum est ei subiectus. Ergo Christus non est subiectus sibi ipsi.

2. Praeterea, servus refertur ad dominum. Sed relatio non est alicuius ad scipsum: unde et Hilarius dicit, in libro *de Irin*, *, quod *nihil est sibi simile aut aequale*. Ergo Christus non potest dici servus sui ipsius. Et per consequens, nec sibi esse subiectus.

3. Praeterea, *sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus*: ut Athanasius dicit *. Sed homo non dicitur subiectus sibi ipsi, vel sen us sui ipsius, aut maior est animae. Ergo neque Christus dicitur subiectus sibi ipsi propter hoc quod eius humanitas subiecta est divinitati ipsius.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in I *de Crin*.*: *Feritas ostendit, secundum istum modum*, quo scilicet Pater maior est Christo secundum humanam naturam, *etiam seipso minorem Filium*.

2. Praeterea, sicut ipse argumentatur ibidem, sic accepta est a Filio Dei forma servi ut non amitteretur forma Dei. Sed secundum formam Dei, quae est communis Patri et Filio, Pater est l ilio maior secundum humanam naturam. Ergo

etiam Filius maior est scipso secundum humanam naturam.

3. PraetereX» Christus* secundum humanam naturam, est servus Dei Patris: secundum illud Ioan, xX*: *Ascendo ad Patrem meum el Patrem vestrum, Deum meum el Deum vestrum*. Sed quicumque est servus Patris, est servus Filii: alioquin non omnia quae sunt Patris essent Filii. Ergo Christus est servus sui ipsius, et sibi subditus.

RESPONDEO DICENDUM quod. StCUt dictum cSt ', esse dominum et senum attribuitur personae vel hypostasi secundum aliquam naturam. Cum ergo Christus dicitur esse *Dominus vel servus sui ipsius*, vel quod *Verbum Dei est Dominus hominis Christi*, hoc potest intelligi dupliciter. Uno modo, ut intelligatur hoc esse dictum ratione alterius hypostants vel personae, quasi alia sil persona Verbi Dei dominantis, ct alia hominis servientis: quod pertinet ad haeresim Nestorii. Unde in condemnatione Nestorii dicitur in Synodo Ephcsina *: Aĩ <////\ *dicit Deum vel Dominum esse Christi ex Deo Patre Verbum, et non eundem magis conjilctitr simul Deum et hominem, utpole l crbo carne Jacto, secundum Scripturas, anathema sit*. El hoc modo negatur a Cyrillo et Damasceno. Et sub eodem sensu negandum est Christum esse *minorem scipso*, vel esse *sibi ipsi subtectum*.

Alio modo potest intelligi secundum diversitatem naturarum in una persona vel hypostasi. Et sic dicere possumus, secundum unam earum, in qua cum Patre convenit, simul cum cum Patre pracesse et dominari, secundum vero alleram naturam, in qua nobiscum convenit, ipsum subesse et servire. Et secundum hunc modum dicit Augustinus * Filium esse *scipso minorem*.

Sciendum tamen quod, cum hoc nomen *Christus* sit nomen personae, sicut * el hoc nomen *Filius*, illa per se et absolute possunt dici dc Christo quae conveniunt ei ratione suae personae, quae est aeterna: et maxime huiusmodi relationes, quae magis proprie videntur ad personam vel hyposiasim pertinere. Sed ea quae conveniunt sibi secundum humanam naturam, sunt ei potius attribuenda cum determinatione. I t videlicet dicamus Christum simpliciter esse Maximum, ct Dominum, et Praesidentem : quod autem sit subtectus, vel senus, vel minor, est ei attribuendum cum determinatione, scilicet, *secundum humanam naturam*.

Ad primim ergo dicendim quod Cyrillus et Damascenus negant Christum esse Dominum sui ipsius, secundum quod per hoc importatur pluralitas suppositorum, quae requiritur ad hoc quod aliquis simpliciter sit dominus alicuius.

Ad secundum dicendum quod simpliciter quidem oportet esse alium dominum et alium senum: potest tamen aliqua ratio dominii et servitutis sen ari prout idem est dominus sui ipsius? secundum aliud et aliud.

Ad rERTiuM dicendum quod, propter diversas partes hominis, quarum una est superior et alia inferior, dicit etiam Philosophus, in V *Ethic.* *, s TtEaiĩîu quod *iuslitia hominis est ad wipsum*, inquantum irascibilis et concupiscibilis obcJiunt rationi. Secundum etiam hunc modum T unus homo potest dici sibi subtectus et sen iens, secundum diversas sui partes.

Ad alia autem argumenta ♦ patet responsio ex dictis. Nam Augustinus asserit Filium seipso minorem, vel sibi sublectum, secundum humanam naturam: non secundum diversitatem suppositorum.

a) *sicut*. – Tertia; om.

tui ipsiut. – *et iervut et pF, et terrui ubi ipii et sF, ct servus sui ipsiu/ P.*

7) *Secundum etiam hunc modum*. – &ODŭtaR {mm *modum etiam Gbc, L'nde per hunc modum etiam Pl.*

Commontaria Cardinalis Caiotani

itilis clarus est in sc. Sed sua causa cx articulo colligitur: quod est diversus loquendi modus Graecorum et Latinorum. Cyrillus enim ct Damascenus, cum Secunda vero conclusio, iuxta secundum sensum, est: Ephesina Synodo, negant Christum subtectum sibi: Augustinus vero Christum sibi sublectum secundum humanitatem affirmat. Et quia utraque sententia est vera, et, ad diversos sensus relata, rationabiliter dicta ab utrisque, ideo mota est quaestio haec.*

II. In corpore duo fiunt: primo, respondetur quaesito secundum veritatem ; secundo, docemur convenientem loquendi modum in hac materia.

Quoad primum, cum distinctione duplicis sensus huiusmodi locutionum respondetur: quod scilicet possunt servitus et dominium referri vel ad diversitatem suppositorum ; vel ad solam diversitatem naturarum in una persona. Probatur haec distinctio. Quia esse dominum vel senum attribuitur personae secundum aliquam naturam. Potest igitur referri diversitas requisita inter dominum ct servum, vel ad personarum el naturarum simul diversitatem; vel ad diversitatem naturarum tantum, stante unitate personae.

Et prima conclusio, iuxta primum sensum, est: *Christus non est subtectus sibi, aut Dominus sui*. Manifestatur. Quia

Scmmak Thm>u D. TtuMtAk T. VIII.

sic c-t haereris Nestorii, damnata in Synodo, negata a Cvrrillo et Damasceno.

Christus est sibi subtectus, ct sui Dominus. Ilacc probatur cx diversitate naturarum, ct auctoritate Augustini.

Quoad secundum, modus loquendi congruus est ut de Christo ca quae sunt excellentiae absolute dicantur: ea vero quae sunt sublectionis cum determinatione apposita dicantur, scilicet, *secundum humanam naturam*. Et ratio est quia *Christus* est nomen personae, quae m Christo est aeterna et Deus verus.

III. Nota hic quod ca quae sunt excellentijc dupliciter significantur: vel sine determinatione seu limitatione, ut esse Dominum, Praesidentem, Maximum, etc.; vel cum limitato termino *sui ipsius*, puta quod est *Dominus sui, praesidet sibi*, cie. Auctor in littera loquitur dc relationibus excellentiae simpliciter ct absolute, cum dicit quod de Christo sunt absolute enuntianda, ct per oppositum ea quae eunt minorationis non *unt simpliciter ct absolute enuntianda, puta quod est creatura, quod est servus, quod subiccus : et non loquitur dc relationibus excellentiae respectu sui. Nam tam relatione* excellentiae, quam

relationes sublectionis (respectu sui cum determinatione dicendae sunk Sicut enim dicendum est Christum sibi subiectum secundum humanam naturam, ita dicendum est *Christum secundum deitatem Dominum sui secundum humanitatem*.
Et haec manifeste probantur ex responsionibus ad prj.

mum et secundum in littera, ubi habetur quod ista relativa non simpliciter et absolute dicuntur respectu sui, quoniam exigunt diversitatem suppositorum, simpliciter loquendo: sed cum determinatione aliqua possunt respectu sui verificari ; ut etiam ex Aristotelis auctoritate in responsione ad tertium confirmatur.

QUAESTIO VIGESIMAPRIMA

DE ORATIONE CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

• Cf. qu. ii, In-
trod.

Deinde considerandum est de oratione Christi*. Et circa hoc quaeruntur quatuor.
Primo: uirum Christo conveniat orare.
Secundo: utrum conveniat sibi secundum suam sensualitatem.

Tertio: utrum conveniat sibi orare pro seipso, an tantum pro aliis.
Quarto: utrum omnis oratio eius sit exaudita.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTO COMPETAT ORARE

Supra, qu. xiu, «n. 4, ad 3; inim, qu. iiii. eri. J, d i; IU Srwt, dUt ivn, eri. 3. qu* 1; IV, dint. rr, qu. iv, irt. 6, qu* I, «d a; qu* j, axi i; In /tkM.. Cap. 11. lici n; In iioet. de Trin., qu. in, art. 4.

Orik'
lib. III, cap. & XII.

PRIMUM s,c proceditur. Videtur quod Christo non competat orare. Nam, sicut «dicit Damascenus*, *oratio est, petitiocentium a Deo*. Sed, cum Christus omnia facere posset, non videtur ei convenire quod aliquid ab aliquo peteret. Ergo videtur quod Christo non conveniat orare.

2. Praeterea, non oportet orando petere illud quod aliquis scit pro certo esse futurum: sicut non oramus quod sol oriatur cras. Neque etiam est conveniens quod aliquis orando petat quod scit nullo modo esse futurum. Sed Christus sciebat circa omnia quid esset futurum. Ergo non conveniebat ei aliquid orando petere.

*W4.

3. Praeterea, Damascenus dicit, in III libro*, quod *oratio est ascensos intellectus in Deum*. Sed intellectus Christi non indigebat ascensione in Deum: quia semper intellectus eius erat Deo coniunctus, non solum secundum unionem hypostasis, sed etiam secundum fruitionem beatitudinis. Ergo Christo non conveniebat orare.

* ver» «.

Sed contra est quod diciur Luc. vi *: *Factum est in illis diebus, exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei*.

^>», <nuv. T«r*.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est in Secunda Parte *, oratio est quaedam explicatio propriae voluntatis apud Deum, ut eam impleat. Si igitur in Christo esset una tantum voluntas, scilicet divina, nullo modo sibi competeret orare: quia voluntas divina per seipsam est effectiva eorum quae vult, secundum illud Psalmi *: *Omnia quaecumque voluit Dominus fecit*. Sed quia in Christo est alia voluntas divina et alia humana; el voluntas humana non est per seipsam efficax ad implendum ea quae vult, nisi per virtutem divinam : inde est quod Christo, secundum quod

est homo el humanam voluntatem habens, compulit orare.

An primum ergo dicendum quod Christus poterat perficere omnia quae volebat secundum quod Deus, non autem secundum quod homo: quia, secundum quod homo, non habuit omnipotentiam. ut supra * habitum est. Nihilominus lamcn, idem ipse Deus exislens et homo, voluit ad Patrum orationem porrigere, non quasi ipse esset impotens ², sed propter nostram instructionem. Primo quidem, ut ostenderet se esse a Patre. Inde ipse dicit, Ioan, xi *: *Propter populum qui circumstat dixi*, scilicet verba orationis, *ut credant quia tu me misisti*. Unde Hilarius, in X *de 7rin.* *, dicit: *Non prece eguit: nobis ³ orarii. ne Filius ignoraretur*. – Secundo, ut nobis exemplum τ daret. Inde Ambrosius dicit, *super Lue.* *: *Noli insidiatrices aperire aures, ut putes Filium Dei quasi infirmum rogare, ut impetret quod implere non possit. Potestatis enim auctor, obedientiae ¹ magister, ad praecepta virtutis suo nos informat exemplo*. Unde ut Augustinus dicit, *super Ioan.* *: *Pilerai Dominus in forma servi, si hoc opus esset, orare silentio. Sed ita se Patri voluit exhibere ¹ precatorem. ut meminisset nostrum se esse doctorem*.

««»-m.i.

º

Ubb v

"*.*,.'«*■

t

·τηχαν

Ad secundum dicendum quod, inter alia quae Christus scivit futura, scivit quaedam esse lienda propter suam orationum. El huiusmodi non inconvenienter a Deo petiit.

Ad tertium dicendum quod ascensio nihil est aliud quam motus in id quod est sursum. Motus autem, ut dicitur in III *de Anima**, dupliciter dicitur. I no modo, proprie, secundum quod importat exitum de potentia iti actum, prout est *actus imperfecti*. Et sic ascendere compulit ei

| L?

a) *quasi ipse oicf impotens*. – F ct tertU; *quasi (quin tA) ipse esset* (non esset «D) *omnipotent*.

β) *nobis.-pro nobis PF.* – *ignoraretur* I.F ct tertia; *ignuretur*.

γ) *exemplum*. – *orandi* addunt F cl tertia.

δ) *auctor, obedientiae*. – P; *auctor obedientia Gbc, auctor obedtre* I, *est auctor obedientiae FmA, est auctor obedirntia* ceteri.

<) *voluit exhibere* – F; *voluit existert ARd. volud esse COE. existerc voluit C,bc, exhibere voluit Pl.* – Pro *precatorem, petitozem* E, *peccatorem Fbc*.

quod est potentia sursum et non actu. Et hoc modo, ut Damascenus dicit, in III libro·, ni/r/. *lectus humanus Christi tum eget ascensione m Deum: cum sit semper Deo unitus et secundum esse personale, et secundum beatam contemplaho-*

nem Aho modo dicitur motus *actus* ‘*perfecti*, idcst exhtentia in actu: vicut inHlhperc et sentire dleunrur quidam motus El hoc modo mtetteetu» Christi semper attendit in Deum quia «mper contempletur ipsum ut supm se ewirntcm.

D arfar – fai *rtt* arra» hrrua.

Conuncul.U'M* C«irtlln*«J> («u^tnni

Tmm claru*. – la corpore unice condunto *Christ*», *ucundum fucj nt* Aorno. CoapvwiF *cr<A,f* Prn^stur Onũo cd explicatio proprias solunUO· apud IλvΛ ut eam impicat Ergo» ü in Chmto c»*ct »tn?uxn m4uοib «ftvtna. non competere» m crure, Eqr> Ort«K», quej habet voluntatem humanam cremut Antecedent paid rt ante chen» CjwM^quentv· prim· probatur. Quia J&vina rolui·» eu p<r mtj *am ribtaft: luxu Psalmum. – Secunda '<ro probetur Quia n Ć ^rmua prvdcr dinnacm, eu hjm m n .4·. Cu q <i npf^ pai CTt féui »rj * P< Jhtnac vWütM tprf II. In re«p MMtonx >1 *f rtirum*. v ·<. \ sto,- paod Au ctor pnmo loqu ur 4« Çhrkto tan tee huma wimptit Ei «k/tt orv»aHUiR-n «η amn

σ.rJj<» nu-ı dure·rr ·,·. rtr. >·i tfmdc en 4< a>e* F» uni nı φ-M*βó A4 < r<wwi ter >>**Aj** eppMeraJ EeJcwi cmm m pr**w**ide WB*ai «t BeâtoriBb *ı·* adm tM* quMMO Cl tuU> fWH**fT**

IVı U m**pena** ans ad **tau·**, ndt, > **i*n**, a*cr««nj «m aranea neto *jri tw* Λλ loaUAm aoSsB *4 measmc ptom OupBcMw e^««sare mmH MeamdM

psHar<# poto kma*t<crw. Kam **pus** bm· –cmk

wpertiK wd lodem mean artfrm U dk. «mae ·

k ; a*as i CX-w · 0 tvrfr akaaM

< <Mpe te ptfkat ·β·MıMM·îıAnn *■Σ noa <<■

< nineiiiiiaa B .WM ne m t o m lhb i << **k** in k'«U.

SfeCINDUS

ITXi M CHWgVO Î.ONVE.MAT OHAI-(Ma l MM..M M AM **4W** Uli Att M

B Mt. 4M. »»«, «rx K «Z C Oa^«W. ΓM. «φ> naaam.

o <a.n <■ ✱ »«ocM4TUL didetur quod Chmm αwv cnuif nmrc Mxundum uam

ei prrwcw <3hrmi *Cor* *et car&*

MA* itaa pururt buctUett on Ikwm ^i^urn ciuL taodo: *ci* pen rsuoBc, omndo

x Pκμπ>>«α, nut vxdetur <w< *tnre* cutua cm <L-uderarc iMud quod pnuur beat Chmru» pctjvrt eJtqujd quod deudmnu u^suautas. cum

Mvi ·. Eτχo crmualnns (JtnMi <n\u

3. P>αγτııμλ. *nt umn* Deo m prrvw a quam aaccndare tn Deum per «rationem S d wnauabtaa lutr e«%umf«u a Deo m un> ate par· sonae: Meut cl quaclilxi pars hurrarac nalurw Eηρ muho ma#» ptXui* BMcvMkre ιλ Ik-um orando.

bru cornu iq«t quod /*fihpp* * · J<itur qu· d Etbua Dec ttitcondum naturj/n quam nv.< iiput BU *in simihludintm hommum fait*^ Xd d l twi mines non orarrt accunjum aciualttatem l ncc Chnstu« oravri uxuikfum sccbv shuuetn. t/ujMHM qib dorau wexUiMumten

biium m

ipsius bi tctiundum hoc» < h«wus lW*Ml kvutv

Auahum adsiKJii· I l ht*., ut t*>* dt mbun m· unaret l*ntmx ut *e \tm huma* nam ftahtram BBUidfiti ·- » «»im iwtmtbut oAlα· rabNo allé.IdHi< becund^k Ul I'BtOihvI qo-U b-wnrM krt, wiundum iwmmakm atkxram.

«) Arar<. «rer« l, w**ieai t>B > **ı** *h M^»»Λiř9* ρτ.,ııAM F, WW^U M a»»t^ P ·■- i fl BIMhsSMV 14tl / «· H»·· r4ı· «T-

I, «mo-a lwrtc s*ss* rw r-r*M a«f Fw*>

MM MS f v m· F

- n. $u \gg 0$

quid velle quod Deus non vult ♦ Tertio, ut ostendat quod proprium affectum debet homo divinae voluntati subiicere. Unde Augustinus dicitur **n EncMrid. ♦ Sic Christus, hominem gerens, ostendit privatam quandam hominis voluntatem, cum dicit, < Transeat a me calix iste >. Haec enim erat humana voluntas, proprium aliquid, et tanquam privatum, volens. Sed quia rectum vult esse hominem, et ad Deum dirigi, subdit, < Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu >: ac si dicat, < Vide te in me: quia potes ꝑ aliquid proprium velle, etsi Deus aliud velit >.*

An PRIMUM ERGO DICENDUM quod caro exultat

in Deum vivum, non per actum carnis ascendentem in Deum: sed per redundantiam a corde in carnem, inquantum appetitus sensitivus sequitur motum appetitus rationalis.

Ad secundum dicendum quod, licet sensualitas hoc voluerit quod ratio petebat, hoc tamen orando petere non erat sensualitatis, sed rationis, ut dictum est .

$$I_a \sim W^*.$$

Ad tertium DICENDUM quod unio in persona est secundum esse personale, quod pertinet ad quamlibet panem humanae naturae. Sed ascensio orationis est per actum qui non convenit nisi rationi, ut dictum est ♦ Unde non est similis ratio. · «4.

¹⁰ Vide... polet. – P ct G', *Videte in me quia potet Gt* ct cctcm terti», *Videte in me quia sum potent E*, *Vide in (in ora. E) me quia potens lum celeri.*

Commentaria Cardinalis Caietani

Teretes ut «tonal, sumatur: quoniam in articulo distinguitur.

In corpore unica est distinctio bimembris, cum duabus conclusionibus, responsivis singulis ad singula membra. Distinctio. Onire secundum sensualitatem dupliciter contingit: primo, dicitive; secundo, materialiter. – Iuxta primum membrum conclusio est. *Christus non oravit se-*

cundum sensualitatem. – luxta secundum conclusio est:
Christus oravit secundum sensualitatem.

Probantur ambae conclusiones in littera satis clare, ut patet. Et tota materia est clara. Quoniam ct constat quod oratio non potest esse sensualitatis actus; ct quod sensualitatis affectus potest esse materia quam oratio Deo offert.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM CHRISTO CONVENIENS FUERIT PRO SE ORARE

111 *Sent.*» dut. xm, art. 3, qu. 3.

Sed tertium sic PROCEDITUR. Videtur quod Christo non luerit conveniens pro se orare. Dicit enim Hilarius, in *X de Trin.* *: *Cum sibi non proficeret deprecationis sermo, ad projectum tamen fialoquebatur.* Sic ergo sidetur quod Christus non sibi, sed nobis oraverit.

2. Praeterea, nullus orat nisi pro eo quod vult: quia, sicut dictum est*, oratin est quaedam explicatio voluntatis per Deum implendae. Sed Christus volebat pati ea quae patiebatur: dicit enim Augustinus, XXVI *contra Haustum* *: *Homo plerumque, etsi nolit, contristatur; etsi nolit, dormii; etsi nolit, esurit aut sitiit. Ille autem, scilicet Christus, omnia ista habuit quia voluit.* Ergo ei non competebat pro seipso orare

3. Praeterea, Cyprianus dicit, in libro *de Oratone Dominica: Pacis et unitatis Magister noluit sigillatim et privatim precem A Jieri, ut quis, dum precatur, pro se tantum prccetur*. Sed Christus illud implevit quod docuit: secundum illud Jd.i*: *Coepit Iesus Jacere et docere*. Ergo Christus nunquam pro se solo oravit.

Sed contra est quod ipse Dominus orando
dicit, loan, xvn *: *Clarifica Filium tuum.*

Respond eo dicendum quod Christus pro se oravit dupliciter. Uno modo, exprimendo affectum sensualitatis ♦, ut supra ** dictum est; vel etiam voluntatis simplicis, quae consideratur ut natura;

sicut cum oravit a se calicem passionis transferri ♦ Alio modo, exprimendo affectum voluntatis deliberatae, quae consideratur ut ratio: sicut cum petiit gloriam resurrectionis *. Et hoc ratio habundat. Sicut enim dictum est*, Christus ad hoc uti voluit oratione ad Patrem, ut nobis daret exemplum orandi; et ut ostenderet Patrem suum esse auctorem a quo et aeternaliter processit secundum divinam naturam, et secundum humanam naturam ab eo habet quidquid boni habet. Sicut autem in humana natura quaedam bona habebat a Patre iam percepta, ita etiam expectabat ab eo quaedam bona nondum habita, sed percipienda. Et ideo, sicut pro bonis iam perceptis in humana natura gratias agebat Patri, recognoscendo cum auctorem, ut patet Matth. xxvi * et Ioan. x† ♦: ita etiam, ut Patrem auctorem recognosceret, ab eo orando petebat quae sibi deerant secundum humanam naturam, puta gloriam corporis et alia huiusmodi. Et in hoc etiam nobis dedit exemplum ut de perceptis muneribus gratias agamus, et nondum habita orando postulemus.

Ad primum ergo dicendum quod Hilarius loquitur quantum ad orationem vocalem: quae non erat ei necessaria propter ipsum, sed solum propter nos. Unde signanter dicit quod *sibi non proiciebat deprecationis* sermo*. Si enim *desiderium pauperum exaudit Dominus*, ut in Psalmo ♦ di-

3) *precem.* – *preces* P,

3) *deprecationit.* – P, *dcprccantit.*

- loan <<p xj f
ver*. 4J. 44.

! 11.. ϕ ».
mi, xrt. i

nu,

*

 C^*P $\cdot \alpha \lambda \cdot , u \cdot .$

njn. *tp.*

citur, inulto magis sola voluntas Christi habet vim orationis apud Patrem. Unde ipse dicebat, Ioan, xi *Ego sciebam quia semper me audis: sed propter populum qui circumstat dixi, ut credant quia tu me misisti.*

Ad secundum dicendum quod Christus volebat quidem pati illa quae patiebatur, pro tempore illo: sed nihilominus volebat ut, post passionem, gloriam corporis consequeretur, quam nondum habebat. Quam quidem gloriam expectabat a

Patre sicut ab auctore. Et ideo convenienter ab eo ipsam putebat.

Ad tertium dicendum quod ipsa gloria quam Christus orando sibi ꝑ petebat, pertinebat ad salutem aliorum: secundum illud *Roin. iv*⁎: *Restitit rexit propter iustificationem nostram.* Et ideo illa etiam oratio quam pro se faciebat, erat quodammodo pro aliis. Sicut ꝑ et quicumque homo aliquod bonum a Deo postulat ut utatur illo ad utilitatem aliorum, non sibi soli, sed etiam aliis orat.

γ) *tibi.* – Om. P; Ante *orando* ponit cetera terti⁎.

δ) *Sicut.* — E ct tertia praeter 1; *Sic.*

Commentaria Cardinalia Caietani

Trinnes clarus. – In corpore duae conclusiones. Prima est; *Christus oravit pro se, sensualitatis et simplicis voluntatis affectum explicando.* – Secunda est: *Christus oravit pro se, explicando petendoque affectum voluntatis deliberatae.*

Prima conclusio relinquitur ex dictis clara; et auctoritate Evangelii, *Transeat a me calix iste.*

Secunda autem probatur ratione simul et similitudine. Christus oravit pro exemplo; et pro fide quod ipse est a Patre secundum deitatem et humanitatem. Sed ipse erat a Patre secundum aliqua bona percepta in natura humana,

et secundum aliqua percipienda. Ergo, sicut consonum fuit gratias agere pro perceptis, ita petere percipienda. Et tenet sequela: quin sic utrorumque auctor recognoscitur Pater. Et haec quoad fidem. – Quoad exemplum vero, infertur: Ergo consonum fuit exemplum dare et gratias agendi et petendi.

Memento, Novilie, quod orationis multae sunt partes: quarum duae sunt gratiarum actio et petitio, de quibus hic est sermo. Et ideo petitionem probat littera Christo convenire a simili: sicut et gratiarum actionem.

• Cf 11« 11», qa. num, ax 7.

ARTICULUS QUARTUS

UTRIUSQUE CHRISTI ORATIO FVERIT SEMPER EXAUDITA

lit *Sent.*, dut. xvii, art 3, qu⁎ 4; *Campend Theol.* cap. ccixini; *in Pt. XXt*; *In Ioan.*, cap xi, lect. n; ctp. xn, lect v; *Ad l/cb.*, cap. v, lect. 1.

fe-pd quartum sic proceditur. Videtui quod f&ASy Christi oratio non luerit semper exaudita. Petiit enim a se removeri calicem passionis, ut patet Matth. xxvi ⁎: qui tamen ab eo non fuit translatus. Ergo videtur quod non omnis eius oratio fuerit exaudita.

2. Praeterea, ipse oravit ut peccatum suis crucifixoribus ignosceretur ⁂, ut patet Lue. xxni ⁎. Non tamen omnibus fuit illud peccatum dimissum: nam iudaei fuerunt pro illo peccato puniti. Ergo videtur quod non omnis eius oratio fuerit exaudita.

3. Praeterea, Dominus oravit *pro his qui erant credituri per verbum Apostolorum in ipsum, ut omnes in eo unum essent*, et ut pervenirent ad hoc quod essent cum ipso ♦ Sed non omnes ad hoc perveniunt. Ergo non omnis eius oratio est exaudita.

4. Praeterea, in Psalmo dicitur, in persona Christi: *Clamabo per diem, et non ꝑ exaudies.* Xon igitur omnis eius oratio est exaudita.

Sed contra est quod Apostolus dicit, *Heb. v*⁎: *Cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.*

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est ♦ oratio est quodammodo interpretativa voluntatis humanae. Tunc ergo alicuius orantis exauditur

oratio, quando eius voluntas adimpletur. Voluntas autem simpliciter hominis est voluntas rationis: hoc enim absolute volumus quod secundum deliberatam rationem volumus. Illud autem quod volumus secundum motum sensualitatis, vel etiam secundum motum voluntatis simplicis, quae consideratur ut natura, non simpliciter volumus, sed secundum quid: scilicet, si aliud non obsistat quod per deliberationem rationis invenitur. Unde talis voluntas magis est dicenda *velleitas* quam absoluta voluntas: quia scilicet homo hoc vellet si aliud non obsisteret.

Secundum autem voluntatem rationis, Christus nihil aliud voluit nisi quod scivit Deum velle ⁎. Et ideo omnis absoluta voluntas Christi, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo conformis: et per consequens, omnis eius oratio fuit exaudita. Nam ut secundum hoc aliorum orationes adimplentur, quod sunt eorum voluntates Deo conformes: secundum illud *Rom. vii* ⁎: *Qui autem scrutatur corda, scit*, idest, approbat, *quid desideret Spiritus*, idest, quid faciat sanctos desiderare⁎: *quoniam secundum Deum*, idest, secundum conformitatem divinae voluntatis, *postulat pro sanctis.*

Ad primum ergo dicendum quod illa petitio de translatione calicis diversimode a Sanctis expo-

a) *peccatum... ignaiceritur*, – F ct tertia praeter 1; *Pater... ignosceret* E, *peccatum... ignosceret* ccicn.

r) *et non.* – Tertii; *et noctem et non.*

• ven 4>.

• Ven.

• Vera. X.

• *Ioan*, cap xvii, vera. 10, 11, 24.

• l'x. xxi, vera. 3.

• Art. 1.

QUAESTIO XXI, ARTICULUS IV		255
·ap.«χχι.η.7	njlun j lihirius enim, <i>super Matlh.</i> ♦ dicit: <i>Quod l</i>	alios martyres suae passionis imitatores fieri, se-
T	<i>autem ut a se transeat rogat, non ut ipse prae-</i>	cundum Hilarium; vel si petiit quod timor bi-
	<i>tereatur orat: sed ut in alterum id quod a se</i>	bendi calicis eum non perturbaret; vel quod
I/∧ΠΓiv,Δ	<i>transit excedat</i> L <i>Atque ideo pro his orat qui pas-</i>	mors cum non detineret; omnino impletum est
	<i>suri post se erant: ut sit sensus: Quomodo a me</i>	quod petivit. Si vero inteliigitur petisse quod
ap it*», w».	<i>bibitur calix passionis, ita ab aliis bibatur. sine</i>	non biberet calicem passionis et mortis; vel quod
*	<i>spei diffidentia, sine sensu doloris, sine metu</i>	non biberet ipsum a Judaeis: non quidem est
	<i>mortis.</i>	factum quod petiit, quia ratio, quae petitionem
«	secundum Hieronymum *: <i>Signanter dicit,</i>	proposuit, non volebat ut hoc impleretur; sed,
	<i>c çanx tsie w. /f)C es^ populi ludaeorum, qui ex-</i>	ad instructionem nostram, volebat declarare * no-
«	<i>cusationem ignorantiae habere non potest, si me</i>	bis suam voluntatem naturalem, ct sensualitatis
	<i>occiderit, habens legem ‡ el Prophetas, qui me va-</i>	motum, quam *, sicut homo, habebat.
I/fTAAW'Y	Vel, secundum Dionysium Alexandrinum*:	An secundum dicendum quod Dominus non ora-
	<i>Quod ‘ dicit, * Transfer calicem istum a me >, non hoc est,</i>	vit pro omnibus crucifixoribus, neque etiam pro
A/JK*	<i>« Non adveniat mihi »: nisi enim advenerit, transferri non poterit. Sed, sicut quod praeterit nec intactum est nec permanens, sic Sal-</i>	omnibus qui erant credituri in eum: sed pro
	<i>vator leviter invadentem tentationem Jlagitat pelli.</i>	his solum qui erant praedestinati ut per ipsum
A/JK*	Ambrosius * autem et Origenes ✠ et Chryso-	vitam consequerentur aeternam.
	sломus * dicunt quod petiit <i>quasi homo naturali</i>	I. ude patet etiam responsio ad tertium.
A/JK*	<i>v°luntate mortem recusans.</i>	An quartum dicendum quod, cum dicit, <i>Clamabo cl non exaudies</i> , intelligendum est quan-
	Sic igitur, si intelligatur quod petierit per hoc	tum ad affectum sensualitatis, quae mortem re-
		fugiebat. Exauditur tamen quantum ad affectum
		rationis, ut dictum est ♦
		• Ia corpore.

γ) *excedat.* – Terti- praeter P; *excedat eadem* (famoc pro r.r.v- Jjf. *Ei infra*) ABCDE, *excedat etc.* cd a. *extendat* F, *accedat* P. – *post se* cd. a ct terti»; *pro sc.* Pro *ab aliis, ab his* terti-.

i) *non potest... legem.* – *non ponunt si tne occiderint habentes leges* P, *thoc est propter tudatos...*) *non possunt habentes leges* cd. a; *occiderint* legunt etiam cctori praeter F6c; *leges* omnes.

t) *Quod.* – Tertis pr-»ctor I; *Qui.* – *praeterii* PGt, *praeteriit, permanens* terti-; *permanens* r»f.

ζ) *declarare.* – *demonstrare* terti-.

r.) – *quem* PHc. – Pro *sicut homo, tunc* F.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus clarus. – In corpore articuli est una conclusio responsiva quaesito: <i>Omnis oratio Christi fuit exaudita.</i> Probatur. Omni» voluntas simpliciter Christi fuit adimpleU. Ergo omnis oratio cius fuit exaudita.	pro voluntate deliberata, est oratio simpliciter: ut autem pro velleitatc ct affectu humano, est oratio secundum quid. Et propterca, simpliciter de oratione loquendo, verum est quod omnis Christi oratio fuit exaudita. Oratio nainque quam pro velleitate ct affectu sensus obtulit, non simpliciter petebat, sed sub conditione: subdidit enim *: <i>Fiat voluntas tua.</i> Et ita exaudita est etiam haec oratio quoad ultimum petitum, quod deliberate volebat ei desiderabat.
Antecedens ct declaratur et probatur. Declaratur quidem, distinguendo de voluntate simpliciter, vel secundum quid: illa rationis deliberata; ista naturae, et velleitas. Probatur vero: quia omnis voluntas simpliciter Christi fuit Deo conformis; quia nihil sic voluit nisi quod scivit Deum velle. – Consequentia vero probatur dupliciter. Primo. Tunc aheuius oratio exauditur, quando cius voluntas impletur: quia oratio est interpretativa voluntatis. Secundo: quia conformitas voluntatis ad divinam voluntatem est ratio exauditionis aliorum orantium, ut probatur ex auctoritate Apostoli, <i>ad Rom.</i> vii.	III. In responsione ad primum, vide. Novitic, quod Dionysii Alexandrini expositio habetur in <i>Catena Aurea</i> , Lue. xxu *. Et est illa quae secundo loco ponitur in littera *: scilicet <i>quod timor mortis eum non perturbaret, aut quod mors eum non detineret.</i> Loquitur enim Dionysius hic ad similitudinem alicuius nocivi applicati nobis per modum transeuntis, puta ignis vel aquae, ct huiusmodi. Tale enim, quia applicatur mihi, non est intactum, sed aliqualiter contingens me: quia vero pctranrit, non permanet in me. Et sic volebat Christus vel mortis timore tangi, non comprim; vel morte ipsa tingi, non detineri, sed resurgere. Modus igitur mali est qui sub petitione cadit cum dicitur. <i>Transeat calix. Transfer calicem,</i> etc., secundum istam expositionem. Reliqua clara sunt.
II. Adverte hic, Novitic, quod oratio est explicative voluntatis ct illius procuratrix, non solum autem voluntatis deliberatae, sed velleitatis et affectus, ut patet ex supra .	
Art 1 JüttLcip.uM.	ct cx oratione Christi, <i>Transeat a me calix iste</i> .
Verum, sicut voluntas distinguitur in simpliciter vel secundum quid, ita oratio, prout est petitio, distinguitur in simpliciter vel secundum quid. Et, ut petit seu procurat	

Deinde considerandum est de sacerdotio Christi *
Et circa hoc quaeruntur sex.
Primo: utrum conveniat Christo esse sacerdotem
Secundo: de hostia huius sacerdotis3.
Tertio: de effectu huius sacerdotii.
Quarto: utrum effectus sacerdotii eius pertineat ad ipsum, vel solum ad alios.
Quinto: de aeternitate sacerdotii eius.
Sexto: Utrum debeat dici *sacerdos secundum ordinem Melchisedech*.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTO CONVENIAT ESSE SACERDOTE

AJ Heb.. op. v, loci i.

Secundum primum sic proceditur. Videtur quod Christo non conveniat esse sacerdotem. Sacerdos enim est minor angelo: unde dicitur Zach. m *: *Ostendit mihi Deus sacerdotem magnum stantem coram angelis Domini*. Sed Christus est maior angelis: secundum illud *Heb. i* ; *Tanto melior angelis effectus, quanto differentius prae illis nomen hereditavit*. Ergo Christo non convenit esse sacerdotem.

2. Praeterea, ea quae fuerunt in veteri Testamento, fuerunt figurae Christi: secundum illud *Coloss. n* *: *Quae sunt umbrae futurorum, corpus autem Christi t*. Sed Christus non traxit carnis originem ex sacerdotibus veteris legis: dicit enim Apostolus, *Heb. vu* *: *Manifestum est quod ex buda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locus est*. Ergo Christo non convenit esse sacerdotem.

3. Praeterea, in veteri lege, quae est figura Christi, non est idem legislator et sacerdos: unde dicit Dominus ad Moysen, legislatorem, *Exod. xxviii* *: *Applica Aaron, fratrem tuum, ut sacerdotio fungatur mihi*. Christus autem est lator novae legis: secundum illud forem. *xxxi* *: *Dabo leges meas in cordibus eorum*. Ergo Christo non convenit esse sacerdotem.

Sed contra est quod dicitur *Heb. tv* *: *Habemus pontificem qui penetrauit caelum t, Fesum, Filium Dei*.

Respondetur dicendum quod proprium officium sacerdotis est esse mediator inter Deum et populum: inquantum scilicet dixit in populo tradit, unde *sacerdos* dicitur quasi *sacra dans* ♦, secundum illud *Malach. n* *, *Legem requirent ex ore eius*, scilicet sacerdotis; et iterum inquantum preces populi Deo offert, et pro eorum peccatis

Deo aliquo modo satisfacit; unde Apostolus dicit, *Heb. v* *: *Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*. Hoc autem maxime convenit Christo. Nam per ipsum dona hominibus sunt collata: secundum illud II Pet. i *: *Per quem, scilicet Christum, maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per haec efficiamini divinae consortes naturae*. Ipse etiam humanum genus Deo reconciliavit: secundum illud *Coloss. i* ♦, *In ipso, scilicet Christo, complacuit omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliare omnia*. Unde Christo maxime convenit esse sacerdotem.

Ad primum ergo dicendum quod potestas hierarchica convenit quidem angelis, inquantum et ipsi sunt medii inter Deum et hominem, ut patet per Dionysium, in libro *Cael. Hier.* *: ita quod ipse sacerdos, inquantum est medius inter Deum et populum, angeli nomen habet, secundum illud *Malach. ii* : *Angelus Domini exercituum est*. Christus autem maior angelis fuit, non solum secundum divinitatem, sed etiam secundum humanitatem: inquantum habuit plenitudinem gratiae et gloriae. Inde etiam excellentiori modo hierarchicam seu sacerdotalem potestatem prae angelis habuit: ita etiam quod ipsi angeli fuerunt ministri sacerdotii eius, secundum illud *Matth. iv* *: *Accesserunt angeli et ministrabant ei*. Secundum tamen passibilitatem ζ, *modico ab angelis minoratus est*: ut Apostolus dicit, *Heb. ii* *. Et secundum hoc conformis fuit hominibus viatoribus in sacerdotio constitutis.

Ad secundum dicendum quod, sicut dicit Damascenus, in III libro *, *quod in omnibus est simile. idem utique erit, et non exemplum* \ Quia igitur

a) *sacerdoti*». - *sacerdotii* FtO.
i») *corpui autem Qtrhti*. - Om. editione».
T) *cadum*. - *caelat* l. et tertia.
e) *proprium*. - *proprie* tertia. - *officium* om. E.
<) *dona*. - *divin.t Jon.i* E et tertia.
ζ) *patiibililatem*. - *c.irnix* addunt F et tertia.
r.) *exemplum*. - *extraneum* Pc.

sacerdotium veteris legis erat figura sacerdotii Christi, noluit Christus nasci de stirpe figuralium sacerdotum, ut ostenderetur non esse omnino idem sacerdotium, sed differre sicut verum a figurali *.

• d. »094

∴Λ0.1% ‘a 7.

Ad tertium dicendum quod, sicut supra * dictum est, alii homines particulatim habent quasdam gratias : sed Christus, tanquam omnium ca-

put, habet perfectionem omnium gratiarum. Et ideo, quantum ad alios pertinet, alius est legislator, ct alius sacerdos, et alius rex: sed haec omnia concurrunt in Christo, tanquam in fonte omnium gratiarum. Unde dicitur Isaiae xxxm *; *Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse veniet ct salvabit nos.*

Commentam Cardinalis Caictani

titulus clarus. – In corpore articuli est unica conclusio responsiva quaesito : *Christo maxime convenit esse sacerdotem*. Probatur. Proprie otTidum sacerdotis est esse mediatorem inter Deum ct populum utrinque. Sed hoc maxime convenit Christo. Ergo. – Maior declaratur quoad utramque portem officii. Minor similiter. Et omnia clara sunt.

II. In responsione ad primum, considera, Novitic, quod tota vita Christi in terra fuit oblatio pro humano genere. Et propterea angeli Christo post iciunium et tentationem ministrantes m his quae ad refectionem corporis spectabant, ministri sacerdotii Christi dicuntur.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM IPSE CHRISTUS FUERIT SIMUL SACERDOS ET HOSTIA

secundum sic proceditur. Videtur quod Psc Christus non fuit simul sacerdos et hostia. Sacerdotis enim est hostiam occidre. Sed Christus non seipsum occidit. Ergo ipse non fuit simul sacerdos el hostia.

2. Praeterea, sacerdotium Christi magis esi simile sacerdotio Iudaeorum, quod erai a Deo institutum, quam sacerdotio gentilium, quo daemones colebantur. In veteri autem lege nunquam homo in sacrificium offerebatur: quod maxime reprehenditur in sacrificiis gentilium, secundum illud Psalmi*: *Effuderunt sanguinem innocentem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan*. Ergo in sacerdotio Christi non debuit esse ipse homo Christus hostia.

3. Praeterea, omnis hostia, ex hoc quod Deo offertur, Deo sanctificatur. Sed ipsa Christi humanitas a principio fuit sanctificata et Deo coniuncta. Ergo non convenienter potest dici quod Christus, secundum quod homo, fuerit hostia.

Sed contra est quod Apostolus dicit, *Ephes. v *: Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis*.

Respondeo dicendum quod, sicut dicit Augustinus, in *X de Civ. Det 3* ♦ *omne sacrificium visibile invisibilis sacrificii est sacramentum, idest sacrum signum*. Est autem invisibile sacrificium quo ? homo spiritum suum offert Deo: secundum illud Psalmi *: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Et iduo omne illud quod Deo exhibetur ad hoc quod spiritus hominis feratur in Deum, potest dici sacrificium.

Indiget igitur homo sacrificio propter tria. Uno quidem modo, ad remissionem peccati, per quod a Deo avertitur. Et ideo dicit Apostolus, *Heb.*

v ♦, quod ad sacerdotem pertinet *ut offerat dona * van. t. ct sacrificia pro peccatis*. – Secundo, ut homo in statu gratiae conservetur, semper Deo inhaerens, in quo eius pax ei salus consistit. Unde et in vuteri lege immolabatur hostia pacifica pro offerentium salute, ut habetur *Levit m*. – Tertio, ad hnc quod spiritus hominis perfecte Deo unia-tur: quod maxime erit in gloria. Unde et in veteri lege offerebatur holocaustum, quasi *totum incensum*, ut dicitur *Levit. l*.

Haec autem per humanitatem Christi nobis provenerunt *L* Nam primo quidem, nostra peccata deleta sunt: secundum illud *Rom. iv *: Tradilus est propter delicta nostra*. Secundo, gratiam nos salvantem per ipsum accepimus: secundum illud *Heb. v *: Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae*. Tertio, per ipsum perfectionum gloriae adepti sumus: secundum illud *Heb. x *: Habemus fiduciam per sanguinem eius in introitum sanctorum*, scilicet in gloriam caelestem. Et ideo ipse Christus, inquantum homo, non solum fuit sacerdos, sed etiam hostia perfecta, simul existens hostia pro peccato, et hostia pacificorum, et holocaustum.

Ad primum ergo dicendum quod Christus non se occidit. sed seipsum voluntarie morti exposuit: secundum illud Isaiae l.iiii *: *Oblatus est quia ipse voluit*. Et ideo dicitur seipsum obtulisse.

Ad secundum dicendum quod Christi hominis occisio potest ad duplicem voluntatem comparari. Uno modo, ad voluntatem occidentium. Et sic non habuit rationem hostiae: non enim dicuntur occisores Christi hostiam Deo obtulisse, sed graviter deliquisse. Et huius peccati similitudinem gerebant impia gentilium sacrificia, quibus homines idolis immolabant. – Alio modo potest considerari occisio Christi per comparatio-

«) di Gv. Dii. – E ct talia; de Trin.

p) ^uo. – F ct tertia, in quo Λ, ex fuo ccteri.

Summas Tiouo D. Tmowas T. VIII.

l y) pronnerunt. – EF ct tertia; otn.

nem ad voluntatem patientis, qui voluntarie se obtulit passioni. Et ex hac parte habet rationem

hostiae. In quo non convenit cum sacrificiis gentilium δ.

8) gentilium. · /> per haec patet reponiio ad tertium addit a, Ad tertium dicendum quod tanctiat humanitatis Christi a principio non impedit quin ipsamcl humana natura, cum in pantone oblata ett Deo, umctificata novo modo fuerit, tcilicet ut hattta actualiter tunc exhibita. Acquifivit enim actuaalem hostiae sanctificationem tunc ex antiqua caritate et gratia unionis sanctificante eandem absolute addit P, miffline noUns; Responsio suppleta. Margn C; deficit solutio

tertii argumenti secundae quaestionis; margo E: deficit tertium; margo G : Nota quod hic deficit solutio tertii argumenti quam nusquam potui reperire. Codice· Brixicnib ct Ambrmixnu·, de quibu» io IVachüooe daimu·, animadvertunt: Nota quod qu. xxtt art. 2 deficit solutio tcrlii argumenti in originali btius Tertiae /artis fratris Thomae, et »n omnibus aliis, quia ab illa originem sumpserunt.

Commentaria Cardinalis Caietani

Trnn.us clarus. – In corpore unica est conclusio responsiva: *Christus non solum sacerdos, sed simul fuit hostia perfecta: scilicet pro peccato, pacifica et holocaustum*.

Haec conclusio» quoad primam partem, supponitur cx praecedente articulo.

Quoad secundam vero, quod fuerit simul hostia, probatur. Omne quod Deo exhibetur ad hoc ut spiritus hominis feratur in Deum, est hostia seu sacrificium. Sed humanitas Christi est Deo exhibita ad hoc ut spiritus hominum ferantur in Deum. Ergo. – Maior propositio probatur. *Sacrificium risibile est sacramentum invisibilis*. Invisibile nutem est oblatio spiritus. Ergo. – Adverte quod vis probationis consistit in hoc : Omne sacrificium aut est visibile, aut invisibile. Sed visibile ordinatur ad invisibile, ut sacrum eius signum ad sanctum signatum, ac per hoc, finem : signatum enim finis est signi. Omne igitur sacrificium exterius est sacrificium ex ordine ad interius, hoc est, oblationem spiritus. Et c contra omne quod ad oblationem spiritus Deo offertur, sacrificium denominative dicitur.

Tertia vero pars conclusionis, hoc est: *perfecta, pro peccato, pacifica et holocaustum*, probatur cx littera. Homo indiget sacrificio propter tria : scilicet remissionem peccati, gratiae conservationem, ct consummationem. Sed hacc tria per humanitatem Christi habuimus. Ergo. Mator m littera et infertur ex priori syllogismo, quo probata est altera pars conclusionis: nam, si sacrificium exterius dicitur

cx relatione ad oblationem spiritus, et ad oblationem spiritus nostri concurrunt ista tria, scilicet remissio peccati, conservatio vitae gratiae, ct consummatio illius, consequens est ut ad hacc tria homo indigeat sacrificio: – ct declaratur quoad singula, singulis auctoritatibus Scripturae. – Minor vero probatur auctoritatibus sacrae Scripturae, etiam singulis ad singula.

II. Recolito hic. cx Prima Secundae, qu. cu, art. 3, ad 8, triplex fuisse sacrificii genus in veteri Testamento: holocaustum, hostiam pro peccato, ct hostiam pacificam. Et holocaustum quidem perfectionis statui consonare: quia totum comburebatur m honorem Dei. Hostiam vero pacificam ad profectus statum pertinere, qui cx Deo per ministros. nobis coopcrantibus, est; in tres enim partes dividebatur, unam Deo incensam, aliam in usum sacerdotum, tertiam in usum offerentium; sive pro beneficiis receptis, sive recipiendis, esset. Hostia vero pro peccato statum poenitentiam monstrat- ct in duas secabatur partes, unam Deo incensam, alteram in usum sacerdotum, quia remissio peccatorum non a potestate nostra, sed a Deo per ministros est; nisi pro propriis sacerdotis vel populi peccatis offerretur, quia tunc nulk erat pan sacerdotum. Unde, quia humanitas Christi pro omnibus istis oblata fuit ab ipsomet, ideo dicitur in littera quod fuit *hostia perfecta*, utpote existons simul ct hostia pro peccato, ct hostia pacifica, ct holocaustum.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM EFFECTUS SACERDOTII CHRISTI SIT EXPIATIO PECCATORUM

Ad Heb., cap. n, l cet. m.

tertium sic proceditur. Videtur quod effectus sacerdotii a Christi non sit expiatio peccatorum. Solius enim Dei est delere: secundum illud Isaiae xliji *: *Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me*. Sed Christus non est sacerdos secundum quod Deus, sed secundum quod homo. Ergo sacerdotium Christi non est expiativum peccatorum.

2. Praeterea, Apostolus dicit, *Heb. x ♦ quod hostiae veteris Testamenti non potuerunt perfectos facere: alioquin cessassent offerri, eo quod nullam haberent conscientiam peccati cultores sufficienter semel mundati; sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit*. Sed similiter sub sacerdotio Christi fit commemoratio peccatorum, cum dicitur, *Dimitte nobis debita nostra*, Matth. vi *. Offertur etiam continue sacrificium in Ecclesia: unde ibidem * dicitur, *Panem nostrum quotidiana*

num da nobis hodie. Ergo per sacerdotium Christi non expiamur peccata.

3. Praeterea, pro peccato ? in veteri lege maxime immolabatur hircus pro peccato principis, vel capra pro peccato alicuius de populo, vel vitulus pro peccato sacerdotis: ut patet *Levit.* iv *. '""«**** Sed Christus nulli horum comparatur, sed agno: secundum illud Ierem. xi *: *Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam*, Ergo videtur quod eius sacerdotium non sit expiativum peccatorum.

Sed contra est quod dicit Apostolus, *Heb. ix *: Sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum seipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis, ad serviendum Deo virenti*. Opera autem mortua dicuntur peccata. Ergo sacerdotium Christi habet virtutem emundandi peccata.

Respondeo dicendum quod ad perfectam pec-

• V«r», 3S

• Ver», t« : Eoe. cip xi, ver» j

a) sacerdotii, – »DG et editione»; sacrificii.

β) pro peccato. – Ora. PD,

catorum emundationem duo requiruntur: secundum quod duo sunt in peccato, scilicet macula culpa^e, et reatus poenae. Macula quidem culpa^e deletur per gratiam, qua cor peccatoris in Deum convertitur: reatus autem poenae totaliter tollitur per hoc quod homo Deo satisfacit. Utrumque autem horum efficit sacerdotium Christi. Nam virtute ipsius gratia nobis datur, qua corda nostra convertuntur ad Deum: secundum illud *Jiom.* m*: *Tustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quae est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem perfidem in sanguine ipsius.* Ipse etiam pro nobis plenarie satisfecit: inquantum *ipse languores nostros tulit, et dolores nostros portare!* ¹. I ndc patet quod Christi sacci tium habet vim plenam expiandi peccata.

An primum ergo DICENDUM quod, licet Christus non fuerit sacerdos secundum quod Deus, sed secundum quod homo, unus tamen et idem fuit sacerdos et Deus. Unde in Synodo Ephesina ² legitur: *Si quis Pontificem nostrum et Apostolum fieri dicit* ³ *non ipsum ex Deo Verbum, sed quasi alterum praeter ipsum specialiter hominem ex muliere, anathema sit.* Et ideo, inquantum eius humanitas operabatur in virtute divinitatis, illud sacrificium crut eificacissimum ad delenda peccata. Propter quod Augustinus dicit, in *IV de Trin.* ⁴ *Ut, quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur; idem ipse unus verus-*

que mediator, per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, unum cum illo maneret ⁵ *† cui offerebat, unum in se faceret pro quibus offerebat, unus ipse esset qui offerebat, et quod offerebat.*

Ad secundum dicendum quod peccata non commemorantur in nova lege propter incfftcaciam sacerdotii Christi, quasi per ipsum non sufficienter expientur peccata: sed commemorantur quantum ad illos scilicet ⁶ qui vel eius sacrificii nohint esse participes, sicut sunt infideles, pro quorum peccatis oramus, ut convertantur; vel etiam quantum ad illos qui, post participationem huius sacrificii, ab eo deviant qualitercumque peccando.

Sacrificium autem quod quotidie in Ecclesia offertur, non est aliud a sacrificio quod ipse Christus obtulit, sed eius commemoratio. Unde Augustinus dicit, in *X de Civ. Dei**. *Sacerdos ipse* ⁷ *Christus offerens, ipse et oblatio: cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiae sacrificium.*

Ad tertium dicendum quod, sicut Origenes dicit, *super Ioan.* *, licet diversa animalia in lege ⁸ offerrentur, quotidianum tamen sacrificium, quod offerebatur mane et vespere, erat agnus, ut habetur *Num.* xxvm*. Unde significabatur quod oblatio agni ⁹ idest Christi, esset sacrificium consummativum omnium aliorum. Et ideo Ioan, t * ¹⁰ *Ecce Agnus Dei, ecce * qui tollit peccata mundi.*

γ) *dicīt.* – E; am. ABCIM. Ante *fieri* ponit I, ente Γ; G et cddidonc.» levant: *Si quit Pontificem dicit (dicīt om, 0) rf 4/O-sUdum nostrum fieri (nostrum dicit este factum G>) non ipsum ex Deo Verbum, quando factum est caro et secundum nos homo, sed tanquam alterum praeter eum scortum hominem.*

i) *Ct. quoniam... maneret,*– P; *Quoniam... manent,* CL qu. xlvut, <rc 3 corp.

c) *illos scilicet.* – *alios illos scilicet b, illos* cetera lenia et a. ¹¹ *§) lege.* – *veteri lege* tertii.

rj *agni.* – *r.-ri* addit tertia. – *consummafivutn* F et tertia; comsumptium.

')) *ecce.* – Otn. tertia praeter I.

Commentaria Cardinalis Caietani

I N titulo, attende primo, quod non quaeritur an sola expiatio peccati sit effectus sacerdotii Christi. Nec quaeritur an expiatio peccatorum sit a solo sacerdotio Christi. Sed, an sacerdotium Christi habeat hunc effectum qui est expiare peccata.

Attende secundo, quod non est hic quaestio de modo habendi hunc effectum, an scilicet effective an meritorie, an alio modo: sed in confuso, illo scilicet modo quo sacerdotii actibus, sacrificando, offerendo, etc., effectus attribuuntur; et illo rursus modo quo sacrificio Christi natum est convenire quod sit efficax.

Tertio, quod *expiatio*, secundum nominis proprietatem, emundationem scu purgationem culparum significare videtur. Et sic sumitur in proposito.

11. In corpore unica est conclusio: *Christi sacerdotium habet plenam vim expiandi peccata.* Probatur. Ad perfectam emundationem peccati duo requiruntur: dare gratiam, et satisfacere. Sed Christi sacerdotium habet utrumque. Ergo.

Maior probatur ex duobus inventis in peccato, macula et reatu, quorum primum gratia, secundum satisfactione tollitur. – Minor vero, auctoritate Ioannis et Isaiae.

III. In responsione ad primum, cum dicitur quod, inquantum Christi humanitas operabatur virtute divinitatis, sacrificium Christi erat eificacissimum ad delenda peccata per gratiam ¹²; non intelligas humanitatem Christi concurrere instrumentaliter ad creandam gratiam in anima: sed intelligito, quantum ad creationem spectat, concurrere in-

strumentaliter dispositive et meritorie. Nata est enim gratia secundum illam viam creari in patiente disposito, sicut anima rationalis. Et propterea. licet creatio absolute refutet instrumentum, creatio tamen rei in patiente disposito non refutat instrumentum: et sacrificium Christi invenitur efficacissimum ad causandam gratiam justificantem; sicut semen humanum bene dispositum invenitur efficax ad causandum animam rationalem producendi hominis.

Verius tamen dicitur, secundum Auctoris doctrinam, humanitatem Christi operari virtute divinitaris instrumentaliter deletionem peccatorum per gratiam, non creatione, sed infusione productam: ut superius* monstratum est auctoritate eius et ratione.

IV. In responsione nd tertium, vide, Novitic, quod Christus, es hoc ipso quod assimilatus est agno, continuae hostiae, figuratus dicitur per cetera sacrificia ut sacrificium omnium consummativum. Ita quod non negatur Christum comparari aliis: sed distinguitur quod per assimilationem comparatur agno, per consummationem comparatur aliis, et ex hoc ipso quod agno assimilatur, refertur ad omnia ut consummatio. Rationi siquidem consonat ut momentanea ad continuum reducantur; et quod continui est consummatio, omnium sit consummativum. Reliqua enim sacrificia pro peccatis, hircus, capra, vitulus, nunc vel tunc offerebantur: agnus autem continue. Et propterea verus Agnus ad omnia comparatur sacrificia ut omnium consummativum.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM EFFECTUS SACERDOTII CHRISTI NON SOLUM PERTINUERIT AD ALIOS,
SED ETIAM AD IPSUM

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod effectus sacerdotii Christi non solum pertinuerit ad alios, sed etiam ad ipsum. Ad officium enim sacerdotis pertinet pro populo orare: secundum illud II Machab. i *: *Orationem faciebant sacerdotes dum consummaretur sacrificium*. Sed Christus non solum pro aliis oravit, sed etiam pro seipso, secundum quod supra dictum est: et sicut expresse dicitur, *Ileb. v **, quod *in diebus carnis suae preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrimis obtulit*. Ergo sacerdotium Christi habuit non solum in aliis, sed etiam in seipso effectum.

2. Praeterea, Christus obtulit seipsum sacrificium in sua passione. Sed per passionem suam non solum aliis meruit, sed etiam sibi: ut supra habitum est. Ergo sacerdotium Christi non solum habuit effectum in aliis, sed etiam in seipso.

3. Praeterea, sacerdotium veteris legis fuit figura sacerdotii Christi. Sed sacerdos veteris legis α non solum pro aliis, sed etiam pro seipso sacrificium offerebat: dicitur enim *Levit. xvi **, quod *pontifex ingreditur sanctuarium ut roget pro se, et pro domo sua, et pro universo coetu filiorum Israel*. Ergo etiam sacerdotium Christi non solum in aliis, sed in seipso effectum habuit.

Sed contra est quod in Ephesina Synodo * legitur: *Sx quis dicit Christum pro se obtulisse oblationem, et non magis pro nobis solum (nec enim indiguit sacrificio qui peccatum nescit), anathema sit*. Sed in sacrificio offerendo potissime sacerdotis consistit officium. Ergo sacerdotium Christi non habuit effectum in ipso Christo.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est *, sacerdos constituitur medius inter Deum et populum. Ille autem indiget medio ad Deum qui per seipsum accedere ad Deum non potest; et talis sacerdotio subiicitur, effectum sacerdotii participans. Hoc autem Christo non competit: dicit enim Apostolus, *Ileb. vn ' : Accedens per seipsum ad Deum, semper vivens, ad interpellandum pro nobis*. El ideo Christo non competit effectum sacerdotii in se suscipere: sed potius ipsum aliis communicare. Primum enim agens in quolibet genere ita est influens quod non est recipiens in genere illo: sicut sol illuminat sed non illuminatur. et ignis calefacit sed non calefit. Christus autem est fons totius sacerdotii: nam sa-

cerdos legalis erat figura ipsius; sacerdos autem novae legis in persona ipsius operatur, secundum illud II Cor. n *: *Nam et ego, quod donari, si **»»**. *quid donari, propter vos, in persona Christi*. Et ideo non competit Christo effectum sacerdotii suscipere.

Ad primum ergo dicendum quod oratio, etsi conveniat sacerdotibus, non tamen est eorum officio propria: cuilibet enim convenit et pro sect pro aliis orare, secundum illud Iac. ult. *: *Orate pro invicem, ut salvemini*. Et sic posset dici quod oratio qua Christus pro se oravit, non erat actus sacerdotii eius.

Sed haec responsio videtur excludi per hoc quod Apostolus, *Ileb. v*, cum dixisset *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*, subdit ♠ Qm *in diebus carnis suae preces etc.*, ut supra ♠ el ita videtur quod oratio qua Christus oravit, ad eius sacerdotium pertineat. Et ideo oportet dicere quod alii sacerdotes effectum sacerdotii sui participant, non inquantum sacerdotes, sed inquantum peccatores, ut infra dicitur. Christus autem, simpliciter loquendo, peccatum non habuit: habuit tamen *similitudinem peccati in carne*, ut dicitur *Rom. vni* . Et ideo non simpliciter dicendum est quod ipse effectum sacerdotii participaverit: sed secundum quid, scilicet secundum possibilitatem carnis. Unde signanter dicit: *qui possit illum salvum facere a morte*.

Ad secundum dicendum quod in oblatione sacrificii cuiuscumque sacerdotis duo possunt considerari: scilicet ipsum sacrificium oblatum, et devotio offerentis. Proprius autem effectus sacerdotii est id quod sequitur ex ipso sacrificio. Christus autem consecutus est per suam passionem t, non quasi ex vi sacrificii, quod offertur per modum satisfactionis: sed ex ipsa devotione qua. secundum caritatem, passionem humiliter sustinuit.

Ad tertium dicendum quod figura non potest adaequare veritatem. Unde sacerdos figuratis veteris legis non poterat ad hanc perfectionem attingere l ut sacrificio satisfactorio non indigeret. Sed Christus non indiguit. Unde non est similis ratio de utroque. Et hoc est quod Apostolus dicit *: *Lex homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iurisiurandi. qui post legem est, Filium in aeternum perfectum*.

• v«f. ty.

• Qu.Xu.«/t.3.
• Ver». 7.

• q o ««.an j,

«
•vα». 17.

• Pwt. III. «P »
Aüjlh X.

• An t.

• Ver». *5

a) *fuit figura... veteris legit.* – EF ct tertia (pm *figura, filia*, ct pro *sacerdos, sacerdotes* E); om. – Pro *offerebat, offerebatur* ABDpC.
β) *font.* – sC ct tertii; *finit* E, *fcâi* Λ, *factor* ceteri.

γ) *pastionem.* – *gloriam resurrectionis* adUunt PE.
o) *attingere.* – *pertingere* tertia.

• U IM₁, «7.
«1. «n. 1S.

• J

•C
rw

• v

Commentaria Cardinalis Oaletanl

Titulus clarus est. occasionem sumens ex diversis auctoritatibus, Apostoli scilicet et Synodi, ut patet in articulo.

In corpore articuli unica est conclusio: Nōm *convenit Christo effectum sacerdotii rui recipere*. Probatur dupliciter: primo, ex conditione recipientis sacerdotii effectum; secundo, ex excellentia sacerdotii Christi.

Prima ergo ratio est. Suscipiens sacerdotii effectum non potest per scipsum accedere ad Deum. Sed Christus per seipsum accedit ad Deum. Ergo. – Maior probatur. Quia sacerdos est medius: ac per hoc, suscipere effectum sacerdotii est suscipere effectum medii. Hoc autem est solius impotentis per scipsum accedere ad Deum: qui enim potest per seipsam, non eget medio. – Minor probatur auctoritate Apostoli.

Secunda ratio est. Primum agens in quolibet genere cit ita influens quod non est recipiens in illo genere. Probatur inductive in primo illuminante, in primo calefaciente: et posset afferri in primo alterante, scilicet cado, et in primo movente localiter, scilicet Deo, seu intelligentia. Sed Christus est fons totius sacerdotii. Probatur inductive et respectu sacerdotii legis veteris, et novae.

II. Occurrit autem staiim dubium: quare omissum fuerit in hac inductione sacerdotium ante utramque legem, scilicet Melchisedech et Patrum.

Ad hoc dicitur quod, quia erat eadem ratio de sacerdote legali, et ante legem, quoad propositum, quia uterque erat figura Christi; ideo, exprimendo legalem cum eius ratione, scilicet quia figura erat sacerdotii Christi, etiam praedecessores comprehendit.

III. In responsionibus argumentorum ., vide quod **Au-** . ‘ *«? . » ,« . »
ctor non totaliter excludit Christum ab effectu sui saccrdoril. Sed docet loqui caute: quod secundum quid, inquantum scilicet erat passibilis, participavit sacerdotii sui effectum; simpliciter autem, non. Tum quia non habuit peccatum. Tum quia non indiguit: ut prima ratio in corpore articuli allata probat. Tum quia non congruebat sibi: ut secunda ratio ibi allata probat.

IV. In responsione ad secundum, perspice quod dicitur sacrificium offerri per modum satisfactionis: et effectum ipsius proprium esse quod ex vi ipsius quatenus satisfactorium est. fit. Ratio siquidem huius est quia sacrificium, ex sua essentiali et primaria institutione, nihil aliud est quam quaedam recognitio rcvercntialis ipsius Dei: quae, quia debita est Deo quia Deus est, quia Creator, Conservator, Largitorque est omnium, satisfactionis cuiusdam rationem habet. Offeritur ergo sacrificium per modum satisfactionis, non tantum poenae debitae peccato, aut *ol-*ferme contra Deum, sed etiam beneficiorum, et, quod primum est, debiti Deo cultus quia Deus est.

Unde habes quod effectus consequens ex vi sacrificii ut satofactorii. est absolutio a poena, aut reconciliatio ad Deum. Nam libertas a gratiarum actione aut debito cultu non est effectus aliquis consequens sacrificium, proprie loquendo: ved communis est negatio omnem actum debitum, quando solutus est, comitans. Ipsum enim sacrificium est gratiarum actus et cultus Dei: et non est exsolutio poenae, sed solutionis causa (nisi sit poenale) poenae propria; nec est reconciliatio, sed gratiae reconciliantis provocatio.

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM SACERDOTIUM CHRISTI PERMANEAT IN AETERNUM

III *Sent.* dut. exit, qu. r, <rt. 1, <d 4; *Ad iM.t αγ.* vn, l cet. rv.

an quintum sic proceditur. Videtur quod sacerdotium Christi non permaneat in aeternum. Quia, ut dictum est *, illi soli effectu sacerdotii indigeni qui habent infirmitatem peccati quae per sacerdotis

Respondeo dicendum quod in officio sacerdotis duo possunt considerari: primo quidem, ipsa oblatio sacrificii; secundo, ipsa sacrificii consummatio, quae quidum consistit in hoc quod illi pro quibus sacrificium offertur, finem sacrificii consequuntur. Finis autem sacrificii quod Christus obtulit, non fuerunt bona temporalia, sed aeterna, quae per eius mortem adipiscimur, unde dicitur, *Heb.* ix *, quod *Christus est assistens pontifex futurorum bonorum*: ratione cuius Christi sacerdotium dicitur esse aeternum. Et haec quidem consummatio sacrificii Christi praefigurabatur in hoc ipso quod pontifex legalis semel in anno cum sanguine hirci et vituli intrabat in sancta sanctorum, ut dicitur *Levit*, xvi *. cum tamen hircum et vitulum non immolaret in sancta sanctorum sed extra. Similiter Christus in *sancta sanctorum*, idest in ipsum caelum intravit, et nobis viam paravit intrandi per virtutem sanguinis sui, quem pro nobis in terni effudit.

Ad primum ergo dicendum quod sancti qui erunt in patria, non indigebunt ulterius expiari per sacerdotium Christi, sed, expiati iam, indigebunt consummari per ipsum Christum, a quo gloria eorum dependet; ut dicitur, *Apoc.* xxi ., quod . * <« . #.

a) non est, – frustra remaneret G cl editione»; non est... *Oiriiti* om. l.
fq maxime. – praecipuum l, praecipue cetera tertia.

γ) ut dicitur. – secundum illud tertia.
î) sacerdotium. BUG cl veru» Eacur.; *Mcrtfcium*.
«) Lwtta μ μ Λογγμ μ». – *sanctis sanctorum* tertia praeter t.

ζ

claritas Dei illuminat illam, scilicet civitatem sanctorum, *et lucerna eius est Agnus*.

An secundum dicendum quod, licet passio et mors Christi de cetero non sit iteranda, tamen virtus illius hostiae ꝑ permanet in aeternum: quia, U(dicitur *Heb.* x *, *una oblatione consummavit in aeternum sanctificatos*. – Per quod etiam patet responsio ad tertium \

Unitas autem huius oblationis figurabatur in lege per hoc quod semel in anno legalis pontifex cum solemn*i* oblatione sanguinis intrabat in sancta, ut dicitur *Levit*, xvi *. Sed deficiebat figur*a* a veritate in hoc, quod illa hostia non habebat sempiternam virtutem, et ideo annuatim illae hostiae reiterabantur ‘.

o *illam, scilicet*. – P; *Illam cetera tertia, scilicet illam* ceteri.

η) *hostiae*. — *semel oblatae* addunt E et tertia.

tertium. — Om. Gl (ci. t), »upra ante *quia ut dicitur*

pununt edition[^].

«) *reiterabantur*. – *Ad tertium dicendum quod* iddit I et duu Uncta alboa relinquit.

Commontaria Cardinalis Caietani

Trinn.es darus est. — In corpore unica est conclusio : *Sacerdotium Christi est aeternum quoad consummationem*. Declarantur primo termini, distinguendo in sacerdotis officio duo: scilicet oblationem, et consummationem.

Probatur deinde. Quia consummatio sacerdotii Christi consistit in bonis aeternis. – Probatur auctoritate Apostoli ; *Christus pontifex futurorum bonorum*.

.Manifestiturque demum ipsa conclusio ex figura legalis sacerdotis. Ita quod introitus pontificis legalis, semel in anno, in sancta sanctorum, cum sanguino immolatorum extra, est figura consummationis sacerdotii Christi: quia *pontifex in sancta sanctorum* significat Christum totum, hoc est in se et membris, intrantem in caelum secretum aeternorum bonorum ; quia *cum sanguine immolatorum extra* significat modum quo Christus totus caelos intravit, scilicet per sanguinem suum, quem effudit extra caelos, immolando scipsum in terra ; quia *semel in anno*, hoc est integro cursu solis, significat unitatem sacrificii Christi in perfecto cursu *Solis iustitiae* \ hoc est in aeternum, ut in responsione ad tertium dicitur*.

>cn. . r»,
· Cf. ·ou i.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM SACERDOTIUM CHRISTI EUERIT SECUNDUM ORDINEM MELCHISEDECH

Infra, qu. lxi, «n. 3, ad 3; IV *Sent.*, dist. vin, qu. i, art. 2, qu* J; *Ad Heb.*, eip. vii, lect. I.

IrSiWwr ■ cñrATiñftitm ricti. proceditur. Videtur quod sacerdotium Christi non fuerit secundum ordinem Melchisedcch. Christus enim est fons totius sacerdotii, tanquam principalis sacerdos. Sed illud quod est principale, non sequitur ordinem aliorum ·, sed alia sequuntur ordinem ipsius. Ergo Christus non debet dici sacerdos secundum ordinem Melchisedcch.

2. Praeterea, sacerdotium veteris legis propinquius fuit sacerdotio Christi quam sacerdotium quod fuit ante legem. Sed sacramenta tanto expressius significabant Christum, quanto propinquiora fuerunt Christo: ut patet ex his quae in Secunda Parte * dicta sunt. Ergo sacerdotium Christi magis debet denominari secundum sacerdotium legale quam secundum sacerdotium Melchisedech, quod fuit ante legem.

3. Praeterea, *Heb.* vu * dicitur: *Quod est rex pacis; sine patre, sine matre, sine genealogia; neque initium dierum neque finem vitae habens*: quae quidem conveniunt soli Filio Dei. Ergo non debet dici Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedcch, tanquam cuiusdam alterius: sed secundum ordinem sui ipsius.

Sed contra est quod dicitur in Psalmo ♦ *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*.

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est, legale sacerdotium fuit figura sacerdotii Christi, non quidem quasi adaequans veritatem, sed multum ab eaiciens: tum quia sacerdotium legale non mundabat peccata: tum etiam quia non erat aeternum, sicut sacerdotium Christi. Ipsa autem excellentia sacerdotii Christi ad sacerdotium Leviticum fuit figurata in sacerdotio Melchisedcch, qui ab Abraham decimas sumpsit ♦, in cuius lumbis decimatus est quodammodo ipse sacerdos legalis. Et ideo sacerdotium Christi dicitur esse *secundum ordinem Melchisedcch*, propter excellentiam veri sacerdotii ad figurale sacerdotium legis.

w†

¡¡<*†

Ad primum ergo dicendum quod Christus non dicitur esse secundum ordinem Melchisedcch quasi principalioris sacerdotis: sed quasi praefigurantis excellentiam sacerdotii Christi ad sacerdotium Leviticum.

Ad secundum dicendum quod in sacerdotio Christi duo possunt considerari: scilicet ipsa oblatio Christi, et participatio eius. Quantum autem ad ipsam oblationem, expressius figurabat sacerdotium Christi sacerdotium legale per sanguinis effusionem, quam sacerdotium Melchisedcch, in quo sanguis non effundebatur. Sed quantum ad participationem huius sacrificii et eius effectum, in quo praecipue attenditur excellentia sacerdotii Christi ad sacerdotium legale, expressius praefigurabatur per sacerdotium Melchisedcch, qui offerebat panem et vinum *, significantia, ut dicit Augustinus †, ecclesiasticam unitatem, quam con-

. Coi m
drCo»fftr..dai.
u.

• IP, nMt qa, n, art. % arg. Sed Coul; qa, n, art. 7.

• V«ra. ». y

• Pu. αχ. xerv 4.

• Art. 4. ad y

a) *aliorum*. – *alterius* editiones.

stituit participatio sacrificii Christi. Unde etiam in nova lege verum Christi sacrificium communicatur fidelibus sub specie panis et vini.

An tertium dicendum quod Melchisedech dictus est *sine patre et sine matre et sine genealogia*, et quod *non habet initium dierum neque finem*, non quia ista non habuit, sed quia in Scriptura

sacra ista de eo non leguntur. Et per hoc ipsum, ut Apostolus ibidem dicit, *assimilatus est Filio Dei*, qui ? in terris est sine patre, et in caelis sine matre et sine genealogia, secundum illud Isaiae *lui* *, *Generationem eius quis enarrabit?* et scundum *‘Vm*·* divinitatem neque principium neque finem habet dierum.

qui. – Tertia; *quia.*

Commentaria Cardinalis Caiotani

titulus clarus est. – In corpore articuli unica est conclusio: *Sacerdotium Christi est secundum ordinem Melchisedech*. Probatur. Sacerdotium Christi fuit praefiguratum per legale sacerdotium, et per sacerdotium Melchisedech: sed per illud, defective; per hoc, quantum ad excellentiam ipsius supra legule. Ergo est secundum ordinem Melchisedech.

Antecedens habet tres partes. Prima supponitur: quod sacerdotium Christi praefiguratum fuerit in utroque. – Secunda, quod defective in legali, probatur. Tum quia non mundabat peccatum. Tum quia non aeternum. – Tertia, quod excellentia figurata esset per Melchisedech, probatur. Quia excellentia istius per excellentiam illius repraesentata fuit Quod autem illud fuerit excellentius legali, probatur: quia sacerdos legalis decimatus fuit in lumbis Abrohae decimas solventis Melchisedech; constat enim excellere illum cui decimae dantur. Hanc materiam diffuse tractat Apostolus, *ad Heb.* vn, unde sumpto est haec ratio.

II. Adverte hic quod sacrificium Christi sumitur dupliciter. Primo, secundum scipsum, ut ab ipso Christo oblatum est in ara crucis. Et sic consideratur dupliciter. Vel

formaliter, secundum id quod in se est. Et hoc modo Christus cum dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, intelligitur secundum ordinem dignitatis et excellentiae respectu sacerdotii legalis. – Vel causaliter, secundum suum effectum, unitatem scilicet membrorum Christi in caritate et pace. Et hoc modo, cum Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, intelligitur secundum ordinem proportionalis similitudinis inter res oblatas a Melchisedech, panem scilicet et vinum, et unitatem Ecclesiae. Quoniam, sicut tam panis quam vinum fit ex multis concurrentibus in unum, ut Augustinus dicit, et in littera* habetur; ita ex multis unum Christi corpus in hunc mundum conficitur, *quod est Ecclesia* .i. etc.

Secundo modo sumitur sacrificium Christi secundum suum memoriale sacrificium, quod scilicet Christus instituit in sua Ecclesia in suae passionis mortisque memoriam offerendum: ut quotidie fit in Eucharistiae sacrificio. Et sic, cum Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, intelligitur de ordine assimilationis in materia sacrificii. Nam panem et vinum assumi instituit in suo memoriali sacrificio pro materia Eucharistiae, sicut Melchisedech panem et vinum obtulerat in sacrificium.

an.

*P w,
4.

QUAESTIO VIGESIMATERTIA
DE ADOPTIONE, AN CHRISTO CONVENIAT

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est an adoptio Christi conveniat *
Et circa hoc quaeruntur quatuor.
Primo: utrum Deo conveniat filios adoptare.
Secundo: utrum hoc conveniat soli Deo Patri.

Tertio: utrum sit proprium hominum adoptari in filios Dei.
Quarto: utrum Christus possit dici filius adoptivus.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM DEO CONVENIAT FILIOS ADOPTARE

Part. I. qu. xxiiiH, «t. 3; IP *Sent.*, dirt. x, qu. 1», »rt. i, qu* 1; B' Cbnf. *Gent.*, op. xvn, In fine.

Secundum primum sic proceditur. Videtur quod Deo non conveniat filios adoptare. Nullus enim adoptat nisi extraneam personam in filium: secundum quod iuristae dicunt*. Sed nulla persona est extranea Deo, quia ipse est omnium Creator. Ergo videtur quod Deo non conveniat adoptare,
2. Praeterea, adoptatio videtur esse introducta in defectu ? filiationis naturalis. Sed in Deo invenitur naturalis filiatio: ut in Prima Parte * habitum est. Ergo non convenit Deo filios adoptare.
3. Praeterea, ad hoc aliquis adoptatur ut in hereditate adoptantis succedat. Sed in hereditate Dei non videtur aliquis posse succedere: quia ipse nunquam decedit. Ergo Deo non competit adoptare.
Sed contra EST quod dicitur *Ephes. 1* *: *Prae-*
destinavit nos in adoptionem filiorum Dei. Sed praedestinatio Dei non est irrita. Ergo Deus aliquos sibi adoptat in filios.
Respondeo dicendum quod aliquis homo adoptat alium sibi in filium inquantum ex sua bonitate admittit eum ad participationem suae hereditatis. Deus autem est infinitae bonitatis: ex qua contingit quod ad participationem bonorum v suas creaturas admittit; et praecipue rationales creaturas, quae, inquantum sunt ad imaginem Dei factae, sunt capaces beatitudinis divinae. Quae quidem consistit in fruitione Dei: per quam etiam ipse Deus beatus est et per seipsum dives, inquantum scilicet scipso fruitur. Hoc autem dicitur hereditas alicuius ex quo ipse est dives. Et ideo, inquantum Deus ex sua bonitate admittit

homines ad beatitudinis hereditatem, dicitur eos adoptare. – Hoc autem plus habet adoptatio divina quam humana, quod Deus hominem quem adoptat idoneum facit, per gratiae munus, ad hereditatem Deo lestem percipiendam: homo autem non facit idoneum eum quem adoptat, sed potius eum iam idoneum eligit adoptando.
Ad primum ergo dicendum quod homo, in sua natura consideratus, non est extraneus a Deo quantum ad bona naturalia quae recipit: est tamen extraneus quantum ad bona gratiae et gloriae. Et secundum hoc adoptatur.
Ad secundum dicendum quod hominis est operari ad supplendam suam indigentiam: non autem Dei, cui convenit operari ad communicandam suae perfectionis abundantiam. Et ideo, sicut per actum creationis communicatur bonitas divina omnibus creaturis secundum quandam similitudinem, ita per actum adoptionis communicatur similitudo naturalis filiationis hominibus: secundum illud *Rom. vnt* *: *Quos praescivit conformes Jieri imaginis Filii sui.*
Ad tertium dicendum quod bona spiritualia possunt simul a pluribus possideri, non autem bona corporalia. Et ideo hereditatem corporalem nullus potest percipere nisi succedens decedenti: hereditatem autem spiritualem simul omnes ex integro percipiunt, sine detrimento Patris semper viventis.
Quamvis posset dici quod Deus decedit secundum quod est in nobis per fidem, ut incipiat⁴ in nobis esse per speciem: sicut Glossa*⁵ dicit, *Rom. vni*, super illud *, *Si filii, et heredes.* [†] vni. u-

a) *Deo.* – a *Deo* P.
in defectu. – I; ex defectu ed. a, in defectum ceteri.

y) *bonorum.* – *tuorum* adJunl F ct tertia.
†) ut incipiat, – et incipiet PG.

Commentaria Cardinalis Caictani

titulus clarus est. *Adoptare* enim significat facere sibi filium adoptivum.

In corpore unica est conclusio: *Deo convenit adoptare*. Probatur et declaratur. Probatur quidem sic. Deus ex sua bonitate admittit homines ad divinae beattitudinis hereditatem. Ergo Deo convenit adoptare. — Antecedens continet tria: primo, causam, scilicet quod ex bonitate; secundo. terminum, scilicet divinam beatitudinem; tertio, modum seu formam, scilicet hereditatem. Et quoad singula in littera probatur. Quoad causam: quia Deus ex sua bonitate admittit omnes creaturas ad suae bonitatis participationem, et praecipue rationales. Quoad terminum: quia creaturae rationales sunt capaces divinae bcatitudinis, quia sunt ad imaginem Dei factae. Quoad formam hereditatis: quia divina beatitudo est qua Deus est beatus; ac per hoc, per seipsum dives; ac per hoc, hereditas. Prima sequela in littera non probatur: secunda autem probatur, quia illud est alicuius hereditas quo est dives. — Consequentia vero principalis probatur. Humana adoptio, ad cuius si-

militudinem divina dicitur, est qua aliquis ex sua bonitate constituit alium in successione suae hereditatis.

Declaratur autem ex differentia inter humanam et divinam adoptionem. Quia divina dignificat, idoneum faciendo hereditate: humana autem idoneum praesupponit quem heredem facit.

Et nota hic responsiones ad singula argumenta: quia necessariae valde sunt ad intellectum materiae huius.

II. Unum tamen restat hic dubium circa illud, *litatitudo est qua Deus est dives*. Quoniam beatitudo spectat ad mentem, divitiae vero ad potentiam: constituunt enim divitiae potentem uti affluenter rebus ad possessionem perimentibus.

Sed hoc facile solvitur dicendo, vel quoi! beatitudo facit caumaliter divitem. Unde beato promissum est*: *Su- per omnia bona sua constituet eum*. '—' vel quod bcatlitudo sumitur collective seu integralitcr, ut ex suis omnibus partibus constat. Ad felicitatem enim requiritur potentia plena: alioquin non esset quis simpliciter felix.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM ADOPTARE CONSTMAT TOTI TRINITATI

Supra, qu. III, un. 4, nd); III *Sent.*, *úai*. x, qu. it, art. », qu* a, 3.

SECVNhl M s,c HtocEDiTr. Videtur quod V&Ovfef adoptare non conveniat toti Trinitati.

Adoptatio enim dicitur in divinis ad similitudinem rerurn humanarum Sed in rebus humanis soli illi convenit adoptare qui potest filios generare: quod in divinis convenit soli Patri. Ergo in divinis solus Pater potest adoptare.

2. Praeterea, homines per adoptionem efficiuntur fratres Christi: secundum illud *Rom.* *vm ♦ Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Fratres autem dicuntur qui sunt filii unius patris: unde et Dominus dicit, loan, xx ♦ *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum*. Ergo solus Pater Christi habet filios adoptivos.

3. Praeterea, *Galat.* tv * dicitur: *Misit Deus Filium suum, ut adoptionem filiorum Dei recipe- remus. Quoniam autem estis filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem, « Abba, Pater »*. Ergo eius est adoptare cuius est Filium et Spiritum Sanctum habere. Sed hoc est solius personae Patris. Ergo adoptare convenit soli personae Patris.

Sed contra, eius est adoptare nos in filios quem nos Patrem possumus nominare: unde dicitur *Rom.* *vm *: Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, « Abba, Pater »*. Sed cum Deo dicimus, *Pater noster*, hoc pertinet ad totam Trinitatem: sicut et cetera nomina quae dicuntur de Deo relative ad creaturam, ut in Prima Parte * habitum est. Ergo adoptare con- venit toti Trinitati.

Respondeo dicendum quod haec est differentia inter filium Dei adoptivum et Filium Dei a na-

turalem. quod Filius Dei naturalis est *genitus non factus*: filius autem adoptivus est factus, secundum illud loan, t ♦ *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Dicitur tamen quandoque filius adoptivus esse genitus, propter spiritualem regeneratio- nem, quae est gratuita, non naturalis: unde di- citur lac. t *: *Voluntarie genuit nos verbo veri- latis*. Quamvis autem generare in divinis sit pro- prium personae Patris, tamen facere quemcum- que effectum in creaturis est commune toti Tri- nitati, propter unitatem naturae: quia, ubi est una natura, oportet quod ibi sit una virtus et una operatio; unde Dominus dicit, loan, v ♦ *Quaecumque facit Pater, haec et Filius similiter facit*. Et ideo homines adoptare in filios Dei con- venit loti Trinitati.

Ad primum ergo dicendum quod omnes perso- nae humanae non sunt unius naturae secundum numerum, ut oporteat unam esse omnium ope- rationem et unum effectum, sicut accidit in di- vinis. Et ideo quantum ad hoc non est possi- bile # attendi similitudinem utrobique.

Ad secundum dicendum quod nos per adoptio- nem efficimur fratres Christi quasi eundem Patrem habentes cum ipso: qui tamen alio modo est Pater Christi, et alio modo est Pater noster. Unde signanter Dominus, loan, xx, seorsum dixit, *Pa- trem meum*: et seorsum dixit, *Patrem vestrum*. Est enim Pater Christi naturaliter generando, quod est proprium sibi: est autem noster τ vo- lumarie aliquid faciendo, quod est commune sibi et Filio et Spiritui Sancto. Et ideo Christus non est filius totius Trinitatis, sicut nos.

Ad tertu m dicendum quod, sicut dictum est *,

a) *bilium Dei*. — Om. tenia praeter l. *est possibile,-potuit* tertia; pro *similitudinem, similitudo* omne-. Sommas Tk kou D. Tuomai T. VIII.

γ) *noster*. — *Pater* neuter PFC; I M» habet alteram wlutkmis panem *ct seorsum dixit* etc., et primo 1<ko legit *noster*, alieni *Duter noster*. X4

r*. 39-

δ
d.
ra »7-

• vcn.

• v<n. σ·

• v<r>.4Mq

•vcr>. ·5·

•£u" f·\$£

l

α

‘Minhop *χι»,

·v«η. α-

* vm ·8-

- - »&

τ

prwc<d

filiatio adoptiva est quaedam similitudo filiationis aeternae: sicut omnia quae in tempore factu sunt, similitudines quaedam sunt eorum quae ab aeterno fuerunt. Assimilatur autem homo splendori aeterni Filii per gratiae claritatem, quae attribui-

tur Spiritui Sancto. Et ideo adoptatio *, licet sit communis toti Trinitati, appropriatur tamen Patri ut auctori, Filio ut exemplari, Spiritui Sancto ut imprimenti in nobis huius similitudinem exemplaris.

δ) *adoptatio*. – *adoptio* AFLtfr.

Commentaria Cardinalis Caictani

Titulus clarus est. — In corpore unica est conclusio: *Adoptare homines in filios Dei convenit toti Trinitati*. Probatur. Facere quemcumque effectum in creaturis com- mune est (oli Trinitati. Sed filius adoptivus est factus, non

factus, non genitus naturaliter. Et notanter apponitur ly *naturaliter*: quia generatio est duplex, naturalis cl gra- tuita; illa propria est Filio; haec convenit adoptivis, ct non facere spectat, est enim faciendi quaedam species.

II. In responsionibus argumentorum, memento differen- tiae inlcr *proprium* ct *appropriatum* *: ct sidebis adoptio- nem nostram non propriam alicui personae divinae, sed communem tribus; nppropriatam autem Patri ut auctori, ct ideo peculiariter dicitur ipse *Pater noster*; Filio ut exem- plari, ct ideo *Prater noster*, quasi similis, communicans in Patre -; Spiritui Sancto ut quasi cxcutori in suo appro- priate, quod est caritas, qua sumus filii Dei; ct ideo Spi- ritus Sanctus dicitur *Spiritus adoptionis filiorum* ♦.

• *Cl.* fin. 1.4*. nux, art. *j*.

• *a* *n**, cap. ii, »rr» 11.

* *AJ f7****' cap. vπi, «r» 15.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM ADOPTARI SIT PROPRIUM RATIONALIS CREATURAE

III *Sent.*, dial. 1, qu. 11, *rt. 3, qu* I, 1.

Sed tertium sic proceditur VidetUf quod adoptari non sit proprium rationalis creaturae. Non enim Deus Pater crea- Iturae rationalis dicitur* nisi per adoptio- nem. Dicitur autem Pater creaturae etiam *materia* rationalis: secundum illud *lob* xxxvm ♦ *Quis est pluviae Pater? Aut quis genuit stillas roris?* Ergo adoptari non est proprium rationalis naturae.

2. Praeterea, per adoptionem dicuntur aliqui filii Dei. Sed esse filios Dei in Scriptura proprie videtur attribui angelis: secundum illud Zoαi*: *Quadam autem die, cum assisterent filii Dei co- ram Domino*. Ergo non est proprium rationalis creaturae adoptari.

3. Praeterea, quod est proprium alicui na- turae, convenit omnibus habentibus naturam il- lam: sicut risibile convenit omnibus hominibus. Sed adoptari non convenit omni ? rationali na- turae. Ergo adoptari non est proprium rationalis naturae.

Sed contra est quod filii adoptati sunt *here- des Dei*, ut patet *Rom.* vm ♦ Sed talis hereditas convenit soli creaturae rationali. Ergo proprium rationalis creaturae est adoptari.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est filiatio adoptionis est quaedam similitudo filiationis naturalis, Filius autem Dei naturaliter pro- cedit a Patre ut Verbum intellectuale, unum cum ipso Patre existens. Huic ergo Verbo tripliciter potest aliquid assimilari. Uno quidem modo, se- cundum rationem formae, non autem secundum

intellectualitatem ipsius: sicut forma domus ex- terius constitutae assimilatur verbo mentali arti- ficis secundum speciem formae, non autem se- cundum intelligibilitatem, quia forma domus in materia non est inlelligibilis, sicut erat in mente artificis. Et hoc modo Verbo aeterno assimilatur quaelibet creatura: cum sit facta per Verbum.— Secundo, assimilatur creatura Verbo, non solum quantum ad rationem formae, sed etiam quan- tum ad intellectualitatem ipsius: sicut scientia quae fit in mente discipuli, assimilatur verbo quod est in mente magistri. Et hoc modo crea- tura rationalis, etiam secundum suam naturam, assimilatur Verbo Dei. – Tertio modo, assimi- latur creatura Verbo aeterno secundum unitatem quam habet ad Patrem, quod quidem fit per gratiam et caritatem: unde Dominus orat, Ioan, xvn*: *Sint unum in nobis, sicut et nos unum su- mus*. Et talis assimilatio perficit rationem ado- ptionis: quia sic assimilatis debetur hereditas ae- terna.

Unde manifestum est quod adoptari convenit soli creaturae rationali: non tamen omni, sed solum habenti caritatem. Quae *est diffusa in cor- dibus nostris per Spiritum Sanctum*, ut dicitur *Rom* v *. Ei ideo, *Rom.* vm *♦ Spiritus Sanctus dicitur *Spiritus adoptionis filiorum*.

Ad primum ergo dicendum quod Deus dicitur Paler creaturae irrationalis, non proprie per ad- optionem. sed per creationem: secundum primam participationem similitudinis ♦

‘ vm.n.s.

* ○ *

dicitur. – *fifon* enim dicitur *Deui Pater creaturae* tertia. I ,q *omni*. – F ct tenia; *proprie*.

An secundum dicendum quod angeli dicuntur filii Dei filiatione adoptionis, non quia ipsis primo conveniat: sed quia ipsi primo adoptionem filiorum receperunt.

Ad tertium dicendum quod adoptio non est

proprium consequens naturam, sed consequens gratiam, cuius natura rationalis est capax. Et ideo non oportet quod omni rationali creaturae conveniat: sed quod omnis rationalis creatura sit capax adoptionis.

Commentaria Cardinalia Caietani

Titulus clarus, ut sonat. – In corpore unica est conclusio: *Adoptari convenit creaturae rationali soli, non omni*. Probatur. Filius Dei naturaliter procedit a Patre. Verbum intellectuale unum cum ipso Patre existens: filiatio adoptionis est similitudo filiationis naturalis, non tantum secundum formam aut gradum intelligibilitatis, sed secundum unitatem. Ergo adoptari convenit creaturae rationali soli, non omni.

Antecedens, quoad primam propositionem, includit tres conditiones ad propositum Filii Dei: prima est, quod Verbum; secunda, quod intellectuale; tertia, quod unum cum Patre. Et ideo ex ipsa propositione deducitur triplex modus ac gradus assimilationis ad Filium Dei, seu ad Verbum. Primus, per imitationem formae quam habet in Verbo, quod est omnium eminentissima similitudo. Et hic communis omnibus est quae per Verbum facta sunt. –

Secundus, per imitationem etiam gradus immaterialitatis. Et hic proprius rationalibus est, quae sola sunt immaterialia. –Tertius, per imitationem etiam unitatis ad Deum. Et hic est proprius gratiam caritatis habentibus.

Secunda autem propositio antecedentis ex praemissis clarificata quoad terminos est. Et quoad ultimam partem, dupliciter probatur. Primo, quia assimilatio secundum huiusmodi unitatem fit per gratiam caritatis: ut patet ex auctoritate Domini, Ioan. xvn. – Secundo, quia talis assimilatio perficit rationem adoptionis, sicut rationale perficit rationem hominis. Probatur: quia sic similibus Filio Dei debetur hereditas aeterna.

Consequentia vero, quoad ly *soli*, evidens ex se est: quia talis similitudo in sola rationali natura inveniri potest. – Quo vero ad ly *sed non omni*, probatur. Quia non omnium rationalium est caritas per Spiritum Sanctum.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CHRISTUS, SECUNDUM QUOD HOMO, SIT FILIUS DEI ADOPTIVUS

Infra, qu. xiri, art. 3; III *Sent.*, dist. iv, qu. i. art. 2, qu* t; qu* 3, 3; dist. L x, qu. n, art. 3, qu* 3; dist. «. art. 3, ad 2; dist. in, qu. t, art. 1, ad 1; dial. xvi». art. 4, qu* 1, ad 1; IV *Coat. Gent.*, cap. [t; De *Verit.*, qu. un. art. 1, ad t.

De quartum sic proceditur. Videtur quod Christus, secundum quod homo, sit filius Dei adoptivus. Dicit enim Hilarius*, de Christo *dignitas non amittitur dum carnis humanitas adoptatur*. Ergo Christus, secundum quod homo, est filius adoptivus.

2. Praeterea, Augustinus dicit, in libro *de Praedes!*. *Sanet.* *, quod *eadem gratia ille homo est Christus, qua gratia ab initio fidei quicumque homo est Christianus*. Sed alii homines sunt Christiani per gratiam adoptionis. Ergo et ille homo est Christus per adoptionem. Et ita videtur esse filius adoptivus.

3. Praeterea, Christus, secundum quod homo, est servus. Sed dignius est esse filium adoptivum quam senum. Ergo multo magis Christus, secundum quod homo, est filius adoptivus.

Sed contra est quod Ambrosius dicit, in libro *de Incarnat.* *: *Adoptivum filium non dicimus filium esse natura: sed cum dicimus natura esse filium qui verus est filius*. Christus autem verus et naturalis est Filius Dei: secundum illud I Ioan. ult. *: *Ut simus in vero Filio eius, Iesu Christo*. Ergo Christus, secundum quod homo, non est filius adoptivus.

Respondeo dicendum quod filiatio proprie convenit hypostasi vel personae, non autem naturae: unde in Prima Parte* dictum est quod filiatio est proprietas personalis. In Christo autem non est alia persona vel hypostasis quam increata, cui convenit esse Filium per naturam. Dictum

est autem supra ♦ quod filiatio adoptionis est participata similitudo filiationis naturalis. Non autem dicitur aliquid participative quod per se loquens: *Et potest dici Christus, qui est Filius Dei naturalis, nullo modo potest dici filius adoptivus*.

Secundum autem illos qui ponunt in Christo duas personas, vel duas hypostases, seu duo supposita, nihil rationabiliter prohibet* Christum hominem dici filium adoptivum.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut filiatio non proprie convenit naturae, ita nec adoptio. Et ideo, cum dicitur quod *carnis humanitas adoptatur*, impropria est locutio: et accipitur ibi *adoptio* pro unione humanae naturae ad personam Filii.

Ad secundum dicendum quod similitudo illa Augustini est intelligenda quantum ad principium: quia scilicet, sicut sine meritis habet quilibet homo ut sit Christianus, ita ille homo sine meritis habuit ut esset Christus. Est tamen differentia quantum ad terminum: quia scilicet Christus per gratiam unionis est Filius naturalis; alius autem per gratiam habitualement est filius adoptivus. Gratia autem habitualis in Christo non facit de non-filio filium adoptivum: sed est quidam effectus filiationis in anima Christi, secundum illud Ioan, i *: *Vidimus gloriam eius quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae et ventatis*.

An tertium dicendum quod esse creaturam, et etiam servitus vel subiectio ad Deum, non solum respicit personam, sed etiam naturam: quod non potest dici de filiatione. Et ideo non est similis ratio.

a) *dicitur aliquid*. – *recipitur aliquid* 1, *recipitur dici aliquid* Cbc, *recipitur aliquid dici* P.

p) *prohibet*. – *pro* A, *prohiberet* P.
γ) *jiliatio*. – FF et tertia: *jUiu*».

Commentaria Cardinalis Caietani

Trium* dñis est. – In corpore articuli unica est conclusio: *Christus nullo modo potest dici filius Dei adoptivus*. Probatur haec conclusio dupliciter . Prmo, Chr-
stus est naturalis Filius Dei. Ergo non potest dici Filius Dei adoptivus.

Antecedens probatur. Quia filiatio convenit, non naturae, sed personae : ut patet ex ante dictis. Persona autem Christi unica et increata est. – Consequentia probatur, praesupposita ratione terminorum : scilicet quod filiatio adoptiva est quaedam participatio filiationis naturalis, quod ex dictis patet. Probatur ergo : quia quod dicitur per sc, non dicitur participative.

h
• con»
II. Adverte hic quod Auctor, summarie scribens, plus probat quam exprimat. Huic enim conclusioni ct rationi non potest nisi dupliciter obstari: vel recedendo a sententia fidei, ponendo in Christo plures personas vel hypostases; ct hoc Auctor tangit in his quae subiungit - : – vel ponendo quod filiatio potest denominare Christum ratione solius naturae, sicut passio, crucifixio, nativitas, ct huiusmodi. Secundum hoc enim posset Christus, ratione naturae humanae assumptae in gratia ct gloria beatitudinis participatae, dici filius adoptivus : sicut dicitur beatus beatitudinc participata, ratione naturae assumptae. Et hoc Auctor excludit in principio corporis, per hoc quod filiatio non naturae, sed personae convenit : et propterea non potest Christo convenire filiatio adoptiva ratione naturae humanae. Excluse nutem quod non convenit Christo adoptiva filiatio ratione naturae humanae, cum sit Filius Dei per se, seu naturalis, consequens est quod non possit dici

Dei filius participative: id enim quod per se dicitur, non participative dicitur. Et hoc solo modo posset participative dici, si ai ratione naturae assumptae filiatio adoptiva ei conveniret: quod exclusum est.

III. Nota hic, pro clariori intellectu, ex responsione ad secundum, quod, sicut in humanis is qui est filius naturalis, etc., non adoptatur in filium, sed hereditas sibi debetur quia filius; ita Christus, ut homo, habet quidem omnia bona patriae ct viae quae debentur filiis adoptivis, sed non ex vi seu iure adoptionis, sed ex hoc quod est Filius Dei naturalis, habet in natura assumpta hereditatem Dei. Ita quod non fuit opus Christo, ad hoc ut natura sua humana haberet dona patriae et viae, ut adoptaretur a Deo ; quoniam ex hoc ipso quod erat Dei naturalis Filius, debebatur sibi ut natura assumpta haberet illa, tostante hoc Ioannc: *Vidimus*, inquit, *gloriam eius*, scilicet Verbi incarnati, *gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae ct veritatis*.

Et hinc patet quod non est eadem ratio de beatitudinis duplici in Christo, scilicet divina ct participata, et de filiatione duplici, scilicet naturali ct adoptiva. Illa enim dualitas necessaria est ut natura assumpta sit perfecta. Sed ista non est necessaria, nec conveniens dignitati Christi: quoniam derogat dignitati Filii veri quod heres fiat adoptione.

IV. Demum Auctor ex opposito errore confirmat conclusionem ct probationem -, dicens quod opposita conclusio consonat errori ponentium in Christo plures hypostases. *a. mi,*

• C
tro;

•Q

v.

QUAESTIO VIGESIMAQUARTA
DE PRAEDESTINATIONE CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de praedestinatione Christi ♦
Et circa hoc quaeruntur qualuor.
Primo; utrum sil · praedestinatus.
Secundo: utrum sit praedestinatus secundum quod homo.

Tertio: utrum eius praedestinatio sit exemplar praedestinationis nostrae.
Quarto: utrum sit causa praedestinationis nostrae.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTO CONVENIAT PRAEDESTINATUM ESSE

I *Sent.*, di»L xv, qu. ij; III, OiiL x qu. w. qu* i; dial. xx. art. q. <1 4; *AJ Rtm* . cap. f. krt. m.

primi sic proceditur. Videtur quod Christo non conveniat praedestinatum esse. Terminus enim cuiuslibet 0 praedestinationis videtur esse adoptio filiorum: secundum illud *Ephes.* i *: *Praedestinavit nos in adoptionem filiorum*. Sed Christo non convenit esse filium adoptivum, ut dictum est*. Ergo Christo non convenit praedestinatum esse.
2. Praeterea, in Christo duo est considerare: scilicet naturam humanam, et personam. Sed non potest dici quod Christus est praedestinatus ratione naturae humanae: quia haec est falsa, *Humana natura est Filius Dei*. Similiter etiam neque ratione personae: quia illa persona non habet ex gratia quod sit Filius Dei, sed ex natura; praedestinatio autem est eorum quae sunt ex gratia, ut in Prima Parte * dictum est. Ergo Christus non est praedestinatus Filius Dei.
3. Praeterea, sicut illud quod est facium non semper fuit, ita et illud quod fuit ’ praedestinatum: eo quod praedestinatio antecessionem quandam importat. Sed, quia Christus semper fuit Deus et Filius Dei. non proprie dicitur quod homo ille sit *factus Filius Dei*. Ergo, pari ratione, non debet dici quod Christus sit *praedestinatus Filius Dei*.
Sed contra est quod Apostolus dicit, *Rom.* i ♦, de Christo loquens: *Qui praedestinatus est Filius Dei in virtute*.
Respondeo dicendum quod, sicut patet ex his quae in Prima Parte * dicta sunt, praedestinatio, proprie accepta, est quaedam divina praeordinatio ab aeterno de his quae per gratiam Dei sunt flenda in tempore. Est autem hoc in tempore factum per gratiam unionis a Deo, ut homo esset Deus et Deus esset homo. Nec potest dici quod Deus ab aeterno non praeordinaverit hoc se fa-

cturum in tempore: quia sequeretur quod divinae menti aliquid accideret de novo. Et e oportet dicere quod ipsa unio naturarum in persona Christi cadat sub aeterna Dei praedestinatione. Et ratione huius Christus dicitur esse praedestinatus.
Ad primi ergo dicendum quod Apostolus ibi loquitur de praedestinatione qua nos praedestinamur ut simus filii adoptivi. Sicut autem Christus ‘ singulari modo prae aliis est Dei Filius naturalis, ita quodam singulari modo est praedestinatus.
Ad secundum dicendum quod, sicut dicit Glossa* ‘Lomh *Rom.* l 4, quidam '* dixerunt praedestinationem illam intelligendam esse de naiura, non de persona: quia scilicet humanae naturae facta est haec gratia ut uniretur Filio Dei in unitate personae.
Sed secundum hoc, locutio Apostoli est impropria, propter duo. Primo quidem, ratione communi. Non enim dicimus naturam alicuius praedestinari, sed personam :: quia praedestinari est dirigi in salutem, quod quidem est suppositi agentis propter beatitudinis finem. – Secundo, ratione speciali. Quia esse Filium Dei non convenit humanae naturae: est enim haec falsa, *Aatura humana est Filius Dei*. Nisi forte quis velit sic exponere, extorta expositione: *Qui praedestinatus est Filius Dei in virtute*, idest, *Praedestinatum est ut humana natura uniretur Filio Dei in persona*.
Relinquitur ergo quod praedestinatio attribuitur personae Christi: non quidem secundum se. vel secundum quod subsistit in divina naiura; sed secundum quod subsistit in humana natura. Unde, cum praedixisset * Apostolus, *Quifactus est ei ex semine David secundum carnem*, subiunxit. *Qui praedestinatus est Filius Dei in virtute*: ut

) *iit.* – *Christus sit* F ct tertie.
£) *cuiuslibet.* – Om. tertia.
y) *fuit.* – *at* tertia.

5) *Et.* – H *its* E, *Et ideo* F ct terti-.
1) *Christus.* – I.F ct tertie; om.
O *pct*OHAm. – *ipsum* Glh, *ipsum suppetitum* Pc.

primo quod, secundum rem, nulla est inter Catholicos quaestio de praedestinatione Christi .id filiationem Dei per gratiam unioni naturae humanae ad Filium Dei: sed quaestio est de verificatione sermoni Pauli Apostoli proprie vel improprie, in hoc vel illo sensu. Auctor, supponens locationem Apostoli esse propriam, et intelligi non de aliquo consequente *nd* Filium Dei, puta manifestatione, difficilem suscepit provinciam verificandi illam de persona Christi. Ultra expositionem namque illam referentem praedestinationem ad naturam ; et alteram, Ambrosii ., referentem ad manifestationem Christi; referri quoque potest praedestinatio Christi ad Filium Dei *in virtute actuali*, ita quod Filius Dei, *ex semine David secundum carnem, praedestinatus est Filius Dei in virtute actualis operationis sanctificativae et reformativae mundi*; ita quod totum coniunctum, scilicet *Filius Dei in virtute actuali*, est terminus praedestinationis.

Et licet haec expositio satis consonet litterae Apostoli subiugantis opera sanctificationis et resurrectionis mortuorum; quia tamen exponitur etiam quod Filius Dei absolute iit terminus praedestinationis, ut Auctor, cum Glossa ibidem, sustinet: ideo, hanc prosequendo, adverte secundo, quod Auctor ponit Christum priedcstinatum ratione naturae, ita quod ipsa persona Christi, ratione assumptae naturae, denominatur praedestinata ad Dei filiationem. Considerat quippe aeternam Christi pcrsouam dupliciter. Vel secundum »c, scu absolute: et sic negat ipsam praedestinatum ad filiationem Dei. quia est ipsa Dei filiatio per essentiam. Vel secundum quod induta est humanitatem. et sic affirmat ipsam praedestinatum ad filiationem Dei, quia, ut sic, per gratiam unionis assecuta est filiationem Dei.

Quod ut clarius percipias, utere positionibus haereticorum: et ex differentia illarum ad sententiam fidei, videbis veritatem, necessitatem, proprietatemque huius sensus. Si enim Verbum indutum esset carnem, ut haeretici fingunt, vel per inhabitationem aut affectionem, aut quovis modo non personaliter; falsum esset quod Verbum secundum carnem praedestinatum est ut sit Filius Dei per gratiam unionis: quoniam secundum carnem non esset personaliter unitum sibi Dei Filio. Sed si (pro *quia*) Verbum secundum carnem est personaliter unitum sibi ipsi, ideo verum est dicere de Filio Dei, *qui ex semine David est secundum carnem*, quod *praedestinatus est Filius Dei*. Significat enim hic sermo quod ab aeterno praedestinatum est de Filio Dei naturali ut secundum carnem sit per gratiam unionis Filius Dei: quod est carnem esse personaliter unitam Filio Dei.

V. Occurrit hic dubium ex Durando, in 111 *Sent.*, dist. 111, qu. m, dicente hanc locutionem esse impropriam, propter defectum duarum conditionum requisitarum ad praedestinationem. Praedestinatio enim, primo, est ad ea quae excedunt virtutem praedestinati. Nihil autem est quod excedat virtutem Verbi incarnati. – Praedestinatio rursus est ad id quod est posterius, natura saltem, praedestinato: quia est ad gratuitum aliquod; gratia autem supponit naturam. Constat autem quod esse Filium Dei per gratiam unionis non est posterius natura aut intellectu Verbo incarnato. – Non est igitur propria haec locutio: *Christus praedestinatus est Filius Dei*,

Ad haec dicitur quod satis salvatur prima praedestinationis conditio si id ad quod quis praedestinatur, excedit virtutem praedestinari vel absolute, vel quatenus praedestinatus est. Sic autem est in proposito. Quoniam unio personalis ad Filium Dei, etsi non excedit propriam virtutem Verbi absolute, excedit tamen virtutem ipsius secundum carnem, secundum quam est praedestinatum.

Secunda autem conditio, de prioritare naturae, distinguitur: vel secundum rem; vel secundum intellectum. Et dicitur quod, licet non sit prius natura Verbum incarnatum quam Verbum incarnatum esse Filium Dei per gratiam unionis, tamen, secundum considerationem abstractivam intellectus, prius natura est Verbum incarnatum quam modus incarnationis, scilicet per unionem personalem. Manifestatur autem talis prioritas ex convenientia et differentia inter nos et haereticos. Nam Verbum incarnatum intelligitur ut commune quid apprehensum a nobis et illis; et differentia est circa speciales unionis modos, dum illi per modum templi vel habitus, etc.; nos autem per personalem unionem Verbum incarnatum dicimus. Quocirca, licet secundum rem nullus sit ibi ordo, secundum apprehensionem tamen intellectus, qui natus est non solum conjuncta dividere, sed etiam unum et idem a seipso abstrahere, inter Verbum ut habens carnem, et seipsum ut habens carnem personaliter lunctam, ordo est naturae sicut inter commune et proprium. Et propterea praedestinatio, quae actus est mentis et ad rem sub certa apprehensione tendit, ex hoc ipso quod ad Verbum cum carne terminatur, determinat ad unionem personalem, excludendo ceteros deos modos quibus Verbum cum carne praedestinari potuisset. Et ob hoc Filius Dei naturalis, factus ex semine David Filius Hominis, praedestinatus dicitur et est Filius Dei.

VI. In responsione ad tertium -, perspicere primo, litteram Apostoli apud Ongenem esse punctuatam sic quod *ly praedestinatus* est odlectivum subiccti, et non est pars copulae scu praedicati. Ita quod dixit, *qui, praedestinatus*, unquam si dixisset, *qui, omnipotens*, vel quodvis aliud apposuisset subiccto. Et subdit copulam cum praedicato: *est Filius Dei in virtute*. Et sic littera nihil habet difficultatis: quoniam verum est quod Christus est praedestinatus, et quod est Filius Dei in virtute.

Nota secundo, quod Auctor comparative de harum propositionum. scilicet, *Christus praedestinatus est Filius Dei*, *Christus factus est Filius Dei*, ventate loquitur, dicendo quod prima est *magis vera*: ac per hoc, utramque fateatur esse veram. *Christus* enim significat suppositum duarum naturarum: et ratione humanae naturae, utramque suscipit praedicationem, et quod praedestinatus est, et quod factus est Filius Dei; quoniam utrumque ei secundum humanam naturam convenit per gratiam unionis. Magis tamen prima conceditur: quia abstractio Christi secundum naturam humanam a scipso secundum unionem personalem, magis intelligitur supponere ipsum praedestinationi, quae est mentis actus, quam factioni reali; cum ibi sufficiat ordo naturae secundum intellectum, qui minus sufficit ad factionem.

Cum his tamen retine quod ista est impropria, *Christus factus est Filius Dei*: multo plus quam illa. *Homo est factus Deus*. Quia *homo* potest habere suppositionem simplicem, ut superius patuit: *Christus* autem pro persona supponit. Et propterea locutiones istae non sunt extendendae, sed pie exponendae, et, quoad sensum, reducendae ad sensum simplicis suppositionis pro humana natura in concreto: iuxta hoc quod in littera dicitur: *Aliquando incoepit esse quod existens in natura humana esset Filius Dei*. Hoc enim verissimum est de existente in natura humana, communiter loquendo: quamvis *hic existens in natura humana* nunquam incoeperit esse Deus, propter falsitatem exponentis negativae. *Hic existens in natura humana immediate ante non fuit Deus*; hic enim est Deus *heri, hodie et in saecula* *.

*G asoupTMC.,
u rlinir

• /pj k
« « - , OV *

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM HAEC SIT IAI.SA *CHRISTUS, SECUNDUM QUOD HOMO,
ESI' praedest inat us esse fili us dei*III *Sent.*, dist. VII. qu. ni. eri. i; diu. x, qu. t, «t. i, qu* 3; IV *Coit* Gr/iF., cap. ix; *Ad Hom.*, cap. i, lect. tu.

>> d secundum sic proceditur. Videtur quod haec sit falsa: *Christus, secundum quod homo, est praedest inat us esse Filius Dei.*

Hoc enim est unusquisque secundum aliquod tempus quod est praedest inat us esse: eo quod praedest inat io Dei non fallitur. Si ergo Christus, secundum quod homo, est praedest inat us Filius Dei, videtur sequi quod sit Filius Dei secundum quod homo. Hoc autem est falsum. Ergo et primum.

2. Praeterea, illud quod convenit Christo secundum quod homo, convenit cuilibet homini: eo quod ipse est unius speciei cum aliis hominibus. Si ergo Christus, secundum quod homo, est praedest inat us esse Filius Dei. sequetur quod cuilibet homini hoc conveniat. Hoc autem est falsum. Ergo et primum

3. Praeterea, hoc ab aeterno praedest inat ur quod est aliquando flendum in tempore. Sed magis est haec vera, *Filius Dei factus est homo*, quam ista, *Homo factus est Filius Dei* . Ergo magis est haec vera, *Christus, secundum quod Filius Dei, est praedest inat us esse homo*, quam e converso, *Christus, secundum quod homo, praedest inat us est esse Filius Dei.*

Cap. iv Sed contra est quod dicit Augustinus, in libro *de Praedest. Sanet.* *: *Ipsum Dominum gloriae, inquantum homo factus est Dei Filius, praedest inat um esse dicimus.*

Respondeo dicendum quod in praedest inat ione duo possunt considerari. Unum quidem ex parte ipsius praedest inat ionis aeternae: et secundum hoc importat antecessionem quondam respectu eius quod sub praedest inat ione cadit. Alio modo potest considerari secundum effectum temporalem: qui quidem est aliquod gratuitum Dei donum. Dicendum est ergo quod secundum utrumque istorum attribuitur praedest inat io Christo ratione solius humanae naturae: nam humana natura non semper fuit Verbo unita; et ei etiam per gratiam hoc est collatum, ut Filio Dei in persona uniretur. Et ideo solum ratione naturae humanae praedest inat io competit Christo. Unde Augustinus dicit, in libro *de Praedest. Sanet.* ♦ *Praedest inat a p est ista humanae naturae tanta et tam celsa et summa subrectio, ut quo attolleretur altius non haberet.* Hoc autem dicimus convenire alicui secundum quod homo, quod convenit ei ratione humanae naturae. Et ideo dicendum est

• Ibid. ?

quod *Christus, secundum quod homo, est praedest inat us esse Filius Dei.*

Ad primum ergo dicendum quod, cum dicitur, *Christus, secundum quod homo, est praedest inat us esse Filius Dei*, haec determinatio T *secundum quod homo* potest referri ad actum significatum per participium dupliciter. Uno modo, ex parte eius quod materialiter cadit sub praedest inat ione. Et hoc modo est falsa. Est enim sensus quod praedest inat um sit ut Christus, secundum quod homo, sit Filius Dei. Et in hoc sensu procedit obiectio.

Alio modo, potest referri ad ipsam propriam rationem actus: prout scilicet praedest inat io importat in sui ratione antecessionem et effectum gratuitum. Et hoc modo convenit Christo praedest inat io ratione humanae naturae, ut dictum est *. Et secundum hoc dicitur praedest inat us secundum quod homo.

Ad secundum dicendum quod aliquid potest convenire alicui homini ratione humanae naturae è dupliciter. Uno modo, sic quod humana natura sit causa illius: sicut esse risibile convenit Socrati ratione humanae naturae, ex cuius principiis causatur. Et hoc modo praedest inat io * non convenit nec Christo nec alteri homini ratione humanae naturae. Et in hoc sensu procedit obiectio.

Alio modo dicitur aliquid convenire alicui ratione humanae naturae, cuius humana natura est susceptiva. Et sic dicimus Christum esse praedest inat um ratione humanae naturae: quia praedest inat io refertur ad exaltationem humanae naturae in ipso, sicut dictum est ♦ ,ba

Ad tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro *de Praedest. Sanet.* ♦ *ipsa est illa ,Lô,:â* ineffabiliter facta hominis a Deo Verbo susceptio singularis, ut Filius Hominis simul propter ; susceptum hominem, et Filius Dei propter suscipientem unigenitum Deum, veraciter et proprie diceretur.* Et ideo, quia illa susceptio sub praedest inat ione cadit tanquam gratuita, utrumque potest dici: quodr et Filius Dei praedest inat us sit esse homo, et Filius Hominis praedest inat us sit esse Filius Dei. Quia tamen gratia non est facta Filio Dei ut esset homo, sed potius humanae naturae ut Filio Dei uniretur, magis proprie potest dici quod *Christus, secundum quod homo, est praedest inat us esse Filius Dei*, quam quod *Christus, secundum quod Filius Dei. sit praedest inat us esse homo.*

v

a) *Dei.* – ut supra *habitu* *tīt* addunt F ct lenia.
p) *Praedest inat a* PGi; *Praedest inat io*. Pro *ccba*, *excelsa* Eld et editiones; *et tummaam*, V. – *subvectio* PGj; *subiectio* Ilv, *subventio* ceteri. – ut quo EF ct tertia; in quo ABCD, in quo ii cd. a.
T) *quod cum dicitur Christus...* haec determinatio. – F ct tertia;

quod cum Chriitus dicetur... ct let expung) haec determinatio E. fwtxf Chnitui... et determinatio ceteri.

i) *naturae.* – Tertia; *naturae ex cuius principii*» *causatur.*

<) *praedest inat io.* – *praedest inari* tertia.

ζ) /vcy-fr. – PG; a/ ct *propter* pF, ct *prvptcr* ceteri.

r.) *quod.* – *scilicet quod* E ct tertia. *et quod* aF.

QUAESTIO XXIV, ARTICULUS III

Commontaria Cardinali* Caietani

Nullus ut iacel Kumntur. In corpore articuli una est conclusio responsiva quaesito: *Christus, secundum quod homo, est praedestinatus esse Filius Dei*. Probatu Hoc convenit alicui secundum quod homo, quod convenit ei ratione humanae naturae. Sed praedestinatio convenit Christo ratione solius humanae naturae. Ergo. – Probatur minor distinguendo duo importata in praedestinatione, scilicet ordinem, et cōiectum gratuitum, scilicet donum; et manifestando utrumque convenire humanitati Christi; adjuncta auctoritate Augustini.

II. In responsione ad primum, vide et perspice caute- lam Auctoris. Nam quia ista propositio, *Christus, secundum quod homo, est Filius Dei*, simpliciter est falsa, ut ex qu. xv! – superius patet; et sic simpliciter cl absolute sequeretur ex ista, *Christus, secundum quod homo, praedestinatus est esse Filius Dei*, si quoad materiale praedestinationis poneretur haec vera: ideo Auctor, sustinens antecedens, exponit illud limitate.

Posset tamen dici, absque antecedentis limitatione, quod in consequente apponenda secundum intellectum est *gratia unionis*: ita quod ex isto antecedente, *Christus, secundum quod homo, praedestinatus est Filius Dei*, sequitur. *Ergo Christus, secundum quod homo, est Filius Dei*, subintel- ligendo vel exprimendo, *per gratiam unionis*. Ita quod, licet ista sit falsa, *Christus, secundum quod homo, est*

Filius Dei, quia significat Christum secundum naturam humanam esse naturalem Filium Dei: ista tamen est vera, *Christus, secundum quod homo, est per gratiam unionis Filius Dei*. Et quia in antecedente illo, *Christus, secundum quod homo, est praedestinatus Filius Dei*, subintel- ligitur, *per gratiam unionis*: ideo in consequente quoque potest subintelligi. Et sic concedimus quod *illud unus- quisque quandoque est quod praedestinatus est esse*9: ct ' α quod Christus, secundum quod homo, praedestinatus est esse Filius Dei. non per naturam, sed per gratiam unio- nis. Et ideo Christus, secundum quod homo, est Filius Dei per gratiam unionis. Unde Glossa Interlincar. *ad Rom.* i ., dicit: *Secundum quod homo, gratia sola prae- electus ut sit Filius Dei, in eadem potentia et virtute di- vinitatis cum Patre, per unionem Verbi*.

III. In responsione ad secundum, collige hinc ex Au- ctore illam distinctionem de ly *secundum quod* scu *in- quantum* : vel reduplicative ; vel ipccificative. Primum enim membrum litterae exponit reduplicative, denotando cau- sam : secundum nutem spccificative, determinando condi- tionem qua subicctum recipit praedicatum. Et hoc modo, scilicet specificatis e. tenetur cum dicitur, *Christus, secun- dum quod homo, etl praedestinatus Filius Dei* : sicut cum dicitur, *Socrates, secundum quod habet capillos, est crispus*.

ARTICULUS TERTIUS

UTREM CHRISTI PRAEDESTINATIO SIT EXEMPLAR NOSTRAE PRAEDESTINATIONIS

III *Sent.*, dūt. i. qu. in, qu* 3; *Ad Rom.*, op. f, lect. ui.

ΠξΓλ'Ÿv-?0 tertium sic proceditur. Videtur quod Cw&W^Christi praedestinatio non sit exemplar nostrae praedestinationis. Exemplar e- ^■^*^*^nim praeexistit exemplato. Nihil au- tem praeexistit aeterno. Cum ergo praedestina- tio nostra sit aeterna, videtur quod praedestina- tio Christi non sit exemplar nostrae praedesti- nationis.

2. Praeterea, exemplar ducit in cognitionem exemplati. Sed non oportuit quod Deus duce- retur in cognitionem nostrae praedestinationis ex aliquo alio: cum dicatur *Rom.* vm *: *Quos prae- scivit, hos et praedestinavit*. Ergo praedestinatio Christi non csl exemplar nostrae praedestina- tionis.

3. Praeterea, exemplar est conforme exem- plato. Sed alterius rationis videtur esse praede- stinatio Christi quam praedestinatio nostra : quia nos praedestinamur in filios adoptivos * Christus autem est praedestinatus *Filius Dei in virtute*, ut dicitur *Rom.* | ». Ergo eius praedestinatio non est exemplar nostrae praedestinationis.

Sed contra est quod dicit Augustinus, in libro *de Praedest. Sanet.* »: *Est praeclarissimum lumen praedestinationis et gratiae ipse Salvator, ipse me- diator Dei et hominum, homo Christus /esus*. Di- citur autem lumen praedestinationis et gratiae inquantum per eius praedestinationem et gratiam manifestatur nostra praedestinatio: quod videtur

ad rationem exemplaris pertinere. Ergo praede- stinatio Christi est exemplar nostrae praedesti- nationis.

Respondeo dicendum quod praedestinatio du- pliciter potest considerari. Uno modo, secundum ipsum actum praedeterminantis. Et sic praedestina- tio Christi non potest dici exemplar nostrae prae- destinationis: uno enim modo, et eodem actu aeterno, praedestinavit Deus nos et Christum.

Alio modo potest praedestinatio considerari secundum id ad quod aliquis praedestinatur, quod est praedestinationis terminus et effectus. Et secundum hoc praedestinatio Christi est exem- plar nostrae praedestinationis. Et hoc dupliciter. Primo quidem, quantum ad bonum ad quod praedestinamur. Ipse enim praedestinatus est ad hoc quod esset Dei Filius naturalis: nos autem praedestinamur ad filiationem adoptionis, quae est quaedam participata similitudo filiationis na- turalis. Unde dicitur *Rom.* vni *: *Quos praescivit, hos et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii eius*.

Alio modo, quantum ad modum consequendi istud bonum: quod est per gratiam. Quod qui- dem in Christo est manifestissimum : quia na- tura humana in ipso, nullis suis praecedentibus meritis, unita est l ilio Dei. *El de plenitudine gratiae eius nos omnes accepimus*, ut dicitur loan, i ».

a) *adoptirot.* – *adoptions* EF et editione*, *aJoptionislirot* ctpunctit mediis lituri- U.

Summak Toxou D. Thomas T. VIII.

Ad primum ergo dicendum, quod ilia ratio pro-
cedit ex parte ipsius ¶ actus praedestinantis.
Et similiter dicendum ad secundum.
Ad tertium dicendum quod non est necessa-

rium quod exemplatum exemplari quantum ad
omnia conformetur: sed .sufficit quod aliqualiter
exemplatum imitetur suum exemplar.

3) *iptiui.* – *Ullus* omne.

Commentaria Cardinalis Caietani

Tm-Lvs danis est. - In corpore unica est distinctio bi-
membris: ct duae conclusiones, respondentes singulis
distinctionis membris. Distinctio est. Praedestinatio dupli-
citer sumitur: vel cx pane actus; vel cx parte termini.
Prima conclusio est: *Praedestinatio Christi, ex parte
actus, non est exemplar nostrae.* Probatur. Quia cx parte
netus, uno actu et modo aeterno Deus Christum ct nos
praedestinavit: in actu siquidem divino et modo cx parte
Dei nulla est differentia; cum sint omnia unainet res, ipsa
scilicet deitas.
Secunda conclusio: *Praedestinatio Christi est nostrae*

*exemplar ex parte termini, quoad duo' hoc est, quoad
bonum terminans; et quoad modum consequendi illud bo-
num.* Probatur primum. Quia Christus ad filiationem na-
turalem: nos ad adoptivam. – Probatur secundum. Quia
Christus per gratiam excludentem omne mentum, nos per
gratiam includentem meritum Christi, quia *de plenitudine
eius omnes accepimus.*
Memento, Novitic, quod Christus dicitur praedestinatus
ut sit Filius Dei naturalis, modo exposito -: scilicet ra-
tione humanae naturae per gratiam unionis personalis.
Reliqua sunt plana.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM PRAEDESTINATIO CHRISTI SIT CAUSA NOSTRAE PRAEDESTINATIONIS

111 *Sent.*, diet. x. qu. hj. quB 3.

ARTUM SIC PROCEDITUR. VidetUF quod
destinatio Christi non sit causa no-
e praedestinationis. Aeternum enim
habet causam. Sed praedestinatio
nostra est aeterna. Ergo praedestinatio Christi
non est causa nostrae praedestinationis.

2. Praeterea, illud quoti dependet ex simplici
Dei voluntate, non habet aliam causam nisi Dei
voluntatem. Sed praedestinatio nostra ex simplici
voluntate Dei dependet: dicitur enim *Ephes, !*:
Praedestinati secundum propositum eius, qui omnia
operatur secundum consilium voluntatis suae.* Ergo
praedestinatio Christi non est causa nostrae prae-
destinationis.

3. Praeterea, remota causa, removetur effe-
ctus. Sed, remota praedestinatione Christi, non
removetur nostra praedestinatio: quia, etiam si
Filius Dei non incarnaretur, erat alius modus
possibilis nostrae salutis, ut Augustinus dicit, in
libro *de Trin.* * Praedestinatio ergo Christi non
est causa nostrae praedestinationis.

Sed contra est quod dicitur *Ephes, i ♦. Prae-
destinavit nos in adoptionem /diorum per /esum
Christum.*

Respondeo dicendum quod, si consideretur
praedestinatio secundum ipsum praedestinationis
actum, praedestinatio Christi non est causa prae-
destinationis nostrae: cum uno et eodem actu
Deus praedestinaverit Christum et nos.- Si autem
consideretur praedestinatio secundum terminum
praedestinationis, sic praedestinatio Christi est
causa nostrae praedestinationis: sic enim Deus
praeordinavit nostram salutem, ab aeterno prae-
destinando, ut per Iesum Christum compleretur.
Sub praedestinatione enim aeterna non solum
cadit id quod est fiendum in tempore, sed etiam
modus et ordo secundum quod 3 est complen-
dum ex tempore.

Ad primum ergo et secundum dicendum quod
rationes illae procedunt de praedestinatione se-
cundum praedestinationis actum.

Ad tertium dicendum quod, si Christus non
fuisset incarnandus, Deus praeordinasset homines
salvari per aliam causam. Sed quia praeordinavit
incarnationem Christi, simul cum hoc praeordi-
navit ut esset causa nostrae salutis.

3) *quod.* – *quem* Pc. – Pro cx *tempore, in tempore* lenia praeter l.

Commentaria Cardinalis Caietani

netus clarus, ut iacet. – In corpore est unica distinctio, cum duplici conclusione, sicut in praecedenti articulo.
Et quia similiter clara sunt, pertranseamus.

• Ven. it.

• tub XIII. cap.
M.

• Ven \$.

ti

• G
Cm
colU
IX.

QUAESTIO VIGESIMAQUINTA

dp: ador atio ni: cur isti i

IN SEX ARTICULOS DIVISA

• *CJ.* qa. » «. In-
trod.

• Qu. uvt*

Deinde considerandum est de his quae per-
tinent ad Christum in comparatione ad nos*.

Et primo, de adoratione Christi, qua scilicet nos
eum adoramus; secundo, de hoc quod est me-
diator noster ad Deum

Circa primum quaeruntur sex.

Primo : utrum una et eadem adoratione sit ado-
randa divinitas Christi ut eius humanitas.

Secundo: utrum caro eius sit adoranda adora-
tione latriae.

Tertio: utrum adoratio latriae sit exhibenda
imagini Christi.

Quarto: utrum sit exhibenda cruci Christi.

Quinto: utrum sit exhibenda matri eius.

Sexto: de adoratione reliquiarum sanctorum.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM EADEM ADORATIONE ADORANDA SIT HUMANITAS CHRISTI ET EIUS DIVINITAS

Infra, qu. tvni, ert. 3: 111 *Sent.*, di-!l. ix. qu. 1, ah. 3. qu* 1; ert. 3. qu. 3, ad 3; /Jr *Verity* qu. xliix, art. 4. ad 4.

s
- V«r», o.

• Cip m, n. «<-
S Tn kct vw.

• Qu. in, an. t

• Conci). Gener.
Conrtaatinop.il.
co<Ut. VIII. can.
XL

T

ad primum sic proceditur. Videtur quod
non eadem adoratione adoranda sit hu-
manitas Christi et eius divinitas. Divi-
nitas enim Christi est adoranda, quae *
est communis Patri et b'ilio: unde dicitur
*Omnes honorificent Filium sicut honorificant Pa-
trem*. Sed humanitas Christi non est communis
ei et Patri. Ergo non eadem adoratione adoranda
est humanitas Christi ut eius divinitas.

2. Praeterea, honor est proprie *praemium vir-
tutis*: ut Philosophus dicit, in IV *Ethic*. * Meretur
autem virtus praemium suum per actum. Cum
igitur in Christo sit alia operatio divinae et hu-
manae naturae, ut supra * habitum est, videtur
quod alio honore sit adoranda humanitas Christi,
et alio eius divinitas.

3. Praeterea, anima Christi, si non esset Verbo
unita, esset veneranda propter excellentiam sa-
pientiae et gratiae quam habet. Sed nihil digni-
tatis est ei subtractum per hoc quod est unita
Verbo. Ergo natura humana § est quadam pro-
pria veneratione adoranda, praeter venerationem
quae exhibetur divinitati ipsius.

Sed contra est quod in capitulis Quintae Syn-
odi * sic legitur: *Si quis in duabus T naturis ad-
orari dicit Christum, ex quo duae adorationes in-
troducuntur, sed non una adoratione Deum Ver-
bum incarnatum cum propria ipsius carne adorat,
sicut ab initio Dei Ecclesiae traditum est: talis ana-
thema sit*.

Respondeo dicendum quod in eo qui honora-
tur, duo possumus considerare : scilicet eum cui
honor exhibetur, et causam honoris. Proprie au-

tem honor exhibetur toti rei subsistenti: non
enim dicimus quod manus hominis honoretur,
sed quod homo honoretur. Et si quandoque
contingat quod dicatur honorari manus 4 vel pes
aliquis, hoc non dicitur ea ratione quod huius-
modi panes secundum se honorentur: sed quia
in istis partibus honoratur totum. Per quem etiam
modum aliquis homo potest honorari in aliquo ex-
teriori : puta in veste, aut in imagine, aut in nuntio.

Causa autem honoris est id ex quo ille qui
honoratur habet aliquam excellentiam: nam ho-
nor est reverentia alicui exhibita propter sui ex-
cellentiam, ut in Secunda Parte * dictum est. Et
ideo, si in uno homine sunt plures causae ho-
noris, puta praelatio, scientia et virtus, erit qui-
dem illius hominis unus honor ex parte eius qui
honoratur, plures tamen secundum causas hono-
ris: homo enim est qui honoratur et propier
scientiam, et propter virtutem.

Cum igitur in Christo l una sit tantum per-
sona divinae et humanae naturae, et etiam una
hypostasis et unum suppositum, est quidem una
eius adoratio et unus honor ex parte eius qui
adoratur: sed ex parte causae qua honoratur,
possunt dici essu plures adorationes, ut scilicet
alio honore honoretur propter sapientiam increa-
tam. et ; propter sapientiam creatam.

Si autem ponerentur in Christo plures perso-
nae seu hypostases, sequeretur quod simpliciter
essent plures adorationes. Et hoc est quod in
Synodis reprobatur. Dicitur enim in capitulis Cy-
rilli ♦ *Si quis audet dicere assumptum hominem
coadorari oportere Deo Verbo, quasi alterum al-*

3) quae. – quia tertia.

?) humana. – in Chrh̃ta addunt F ct tertia praeter L – Pro vene-
ratione adoranda, adoratione adoranda I, adoratione veneranda ce-
lera tertia.

y) m duabus. – duabus omne».

o) m.tuui. – EF ct tertia praeter l., um.

c) igitur in Chrh̃to. – igitur in Christo cum (cum m
Christo P) tertia.

ζl et. – alio G, et alio modo I, et alio editione»

teri, et non magis una adoratione honorificat Emmanuelem, secundum quod Jactum est caro l'etrum: anathema sit.

An primum ergo dicendum quod in Trinitate sunt tres qui honorantur, sed una est causa honoris. In mysterio autem incarnationis est e converso. Et ideo alio modo est unus honor Trinitatis, et alio modo est unus honor Christi.

An secundum dicendum quod operatio non est quae honoratur, sed est ratio honoris. Et ideo per hoc quod in Christo sunt duae operationes,

non ostenditur quod sint duae adorationes, sed quod sint duae adorationis causae.

An tertium dicendum quod anima Christi, si non esset unita Dei Verbo, esset id quod est principalissimum in homine illo. Et ideo sibi praecipue deberetur honor: quia homo est quod est potissimum in eo *. Sed quia anima Christi est unita personae digniori, illi personae praecipue debetur honor cui anima Christi unitur. Nec per hoc tamen diminuitur dignitas animae Christi, sed augetur: ut supra * dictum est.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus non de qualitate, sed de identitate vel diversitate adorationis quaerit: an scilicet una eademque adoratio, qualiscumque sit illa, terminetur ad Christi unitatem, quae ad illius terminatur divinitatem. Et ratio dubii huius usus Ecclesiae, et decretum Quintae Synodi, quod in littera affertur *: tractaturque haec materia in III *Sent.*, dist. ix.

II. In corpore articuli duo fiunt: primo, distinguuntur termini; deinde respondetur quaesito -. Distinguitur ergo primo, id quod honoratur; secundo, unitas vel pluralitas honoris -.

Distinguuntur igitur in honorato res honorata, et causa honoris -. Et dicitur quod rea honorata est tantum persona, seu totum subsistens. Et probatur excludendo partes, ex usu loquendi: quia non dicimus manum honorari. - Et quia hoc videtur pati calumniam, respondetur obiectioni quod paries quandoque dicuntur honorari, non secundum se, sed ut totum honoretur. Et declaratur a simili in veste, nuntio, etc. - Ubi habes aliam distinctionem - honorati: scilicet secundum se; vel secundum aliud in se. Totum enim honoratur secundum se: pars autem, imago et nuntius, secundum aliud; hoc est. totum in se parte, repraesentatum in se imagine, mittentem in se nuntio.

Causa autem honoris est id unde habet honoratus excellentiam. Probatur. Quia honor est reverentia exhibit alicui propter sui excellentiam.

III. Unitus vero et pluralitas honoris distinguitur, quod potest attendi vel secundum causam honoris; vel secundum terminum per se proprium adorationis. Et propterea. si contingit in uno eodem homine inveniri diversas causas honoris, erit illius honor unus, et multiplex: unus, ex parte personae, quae terminus est; multiplex, ex parte causae multiplicis; ut patet de uno homine honorato et propter scientiam, et propter virtutem moralem seu theologalem.

IV. Conclusio responsiva quaesito est: *Adoratio Christi est una ex parte personae adoratae, et est plures ex parte causae, divinae scilicet vel humanae.* Probatur primo conclusio quoad primam partem: quia in Christo una tantum est hypostasis. Quoad secundam: quia nulla ratio honoris est sapientia divina, aha sapientia humana.

Deinde probatur ex opposito: quia scilicet, si essent plures hypostases in Christo, adoratio eius non esset una etiam ex parte adorati, sed totaliter adoratio Christi non esset una, sed diversa. Et hoc est damnatum in Synodo, etc.

V. Circa primam distinctionem *, nota cautissime quod honorari ut causam honoris, non est honorari simpliciter, sed cum tali determinatione: ita quod ly *ut causa honoris* est conditio diminuens honoratum. Ita quod non valet argumentum: *Sapientia honoratur ut causa honoris. Ergo honoratur.* Et hoc proprie loquendo: quia honorari non est nisi terminantis passive actum honorandi; non terminat autem honoris actum nisi persona cui exhibetur honor. Et hinc oritur quod Christo debetur simpliciter una adoratio: et quod humanitas eius, ut abstrahit ab hypostasi, est inadorabilis, sicut ceterae causae adorandi inadorabiles

sunt, proprie loquendo. Quia tamen invenitur quandoque dictum de huiusmodi quod honorantur vel adorantur, ideo, non faciendo vim in vocabulis, loquere ut plures loquuntur. Et intelligit quod ideo Ecclesia Christum unica adoratione adoratur, dicendo ei, *Miserere nobis*, et non dicendo ei. *Miserere et intercede*, quia ad unitatem personae respicit. Et hinc Synodi anathema processit contra adorantes Christum duabus adorationibus: proprie enim oculi sunt de honorato seu adorato.

Rursus, circa eandem distinctionem nota quod causa honoris dicitur id quo persona excellit. Hoc autem invenitur dupliciter: vel per modum formae, ut sapientia, virtus, status; vel per modum operationis, ut creare, gubernare, vincere, docere, misereri, etc. Utrumque enim est unde quis excellit: excellunt enim homines non solum sapientia, potentia, virtute, dignitate; sed etiam quia vicerunt, quia docuerunt, quia ordinarunt, etc. Et utrumque in littera hac habes: primum in corpore, secundum in responsione iid secundum.

VI. Circa distinctionem alteram ex littera sumptam -, de modo duplici quo res adorata adoratur, vel secundum se vel secundum aliud in se: advertet primo, ex littera illam haberi, dum dicitur de partibus quod *non secundum se honorantur, sed totum in illis honoratur, et* subditur. *per quem modum potest aliquis honorari in exteriori, puta veste, imagine vel nuntio.* Ex his enim clara habetur dicta distinctio: dum totum secundum se honoratur; et. quando partes honorantur, totum honoratur in partibus. Hoc enim est partem honorari secundum quod totum est in parte. Et similiter vestis honoratur secundum quod persona est sub illa. Imago quoque veneratur secundum quod repraesentat. persona est in illa. Et similiter nuntius honoratur secundum quod princeps est in illo.

Adverte secundo quod, quia isti quodammodo honorantur et quodammodo non, quia secundum se non honorantur, secundum vero aliud in ipsis honorantur: idcirco de eis et affirmativa et negativa verificantur. Dicitur enim quod partes ei huiusmodi non honorantur, scilicet proprie, quia non secundum se: et quod honorantur, scilicet secundum aliud in ipsis.

Et quoniam clavis est una istius tractatus. sententia haec dilucidanda amplius est, discutiendo illam. Scito igitur tertio, duplicem esse opinionem circa honorationem personae III suis extrinsecis, puta imagine, etc. Altera est quod persona honoratur III istis quia habet quoddam esse in illis. Altera est quod persona honoratur in illis, non quia habet esse in illis, sed quia per illa excitantur convertunturque homines ad personam illam honorandam. Ita quod inter has opiniones tanta est distantia quod prima ponit extrinseca haec terminare honorationem, non secundum se, sed secundum quod persona est in illis: secunda autem ponit extrinseca haec non terminare honorationem quovis modo. Et hinc distant secundo, quod secundum personam. extrinseca dicuntur honorari: iuxta secundam autem, extrinseca non nisi abusive, et communicando in nominibus cum vulgo, dicuntur honorari. Quod autem horum verius sit, inferius - patebit. Sed hinc, quamvis non habeatur ab auctore prima opinio de verbo ad ver-

• A

• Artttou
1A IX. cm pp.
iv

• Qu. ii, trt ».

• P
5.
• L

• V
SU
ter
->Γ

• L
hS

• C

• t.

Num n-

bum, satis tamen insinuatur cum dicitur quod *totum honoratur in partibus*, cl quod *per hunc modum homo honoratur in exteriori, ut veste, imagine aut nuntio*. Clare autem aperitur inferius haec sententia. cum non solum dicitur quod imago aut crux adoranda est -, sed exprimitur

terminative, dicendo motum in imaginem ct personam esse unum -: si enim motus est in imaginem» imago ipsa non- * Art. y nullus terminus est motus. Est ergo prima opinio Auctoris, inferius discutienda. Nunc autem praclibata haec sint, ut scias dubitare ct discernere.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM HUMANITAS CHRISTI SIT ADORANDA ADORATIONE LATRIAE

Infr., qu. mu. in. !, id 1; III Smf, dl»L 11, qu. I, *ut* a. qu» 1; qu· q, ,d 1; *AJ Galat.* cp. it, lcci. IT.

SECUNDIM SIC PROCEDITUR. VidctUF quod humanitas Christi non sit adoranda adoratione latriae. Quia super illud Psalmi * *Adorate scabellum pedum eius quoniam sanctum est*, dicit Glossa *: *Caro Dei assumpta sine impietate adoratur a nobis: quia nemo spiritualiter carnem eius manducat nisi prius adoret; non Hta dico adoratione quae latria est, quae soli Creatori debetur*. Caro autem est pars humanitatis. Ergo humanitas Christi non est adoranda adoratione latriae.

2. Praeterea, cultus latriae nulli creaturae debetur: cx hoc enim reprobantur gentiles quod *coluerunt et senderuni creaturae*, ut dicitur *Rom.**. Sed humanitas Christi est creatura. Ergo non est adoranda adoratione latriae.

3. Praeterea, adoratio latriac debetur Deo in recognitionem maximi domini: secundum illud *Dent.* vi *: *Dominum Deum tuum adorabis, ct illi soli servies*. Sed Christus, secundum quod homo, est minor Patre. Ergo humanitas eius non est adoratione latriae adoranda.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in IV libro *: *Adoratur autem caro Christi, incarnato Deo Verbo, non propter seipsam, sed propter unitum ei secundum hypostasim Verbum Dei*. Et super illud Psalmi *, *Adorate scabellum pedum eius*, dicit Glossa *: *Qui adorat corpus Christi, non terram intuetur, sed illum potius cuius scabellum est, in cuius honore scabellum adorat*. Sed Verbum incarnatum adoratur adoratione latriae. Ergo etiam corpus eius, sive eius humanitas.

Respondeo dicendum quod, sicut supra* dictum est, honor adorationis debetur · hypostasi subsistenti: tamen ratio honoris potest esse aliquid non subsistens, propter quod honoratur persona cui illud inest. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi. Uno modo,

ut sit eius sicut ? rei adoratae. Et sic adorare carnem Christi nihil est aliud quam adorarc Verbum Dei incarnatum: sicut adorare vestem regis nihil est aliud quam adorare regem vestitum. Et secundum hoc, adoratio humanitatis Christi est adoratio latriae.

Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi quae fit ratione humanitatis Christi perfectae omni munere gratiarum. Et sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriae, sed adoratio duliae. Ita scilicet quod una ct eadem persona Christi adoretur adoratione latriae propter suam divinitatem \ et adoratione duliae propter perfectionem humanitatis.

Ncc hoc est inconueniens. Quia ipsi Deo Patri debetur honor latriae propter divinitatem, ct honor duliae propter dominium quo creaturas gubernat. Unde super illud Psalmi*, *Domine Deus meus in tc speravi*, dicit Glossa*: *Domine omnium per potentiam: cui debetur dulia. Deus omnium per creationem: cui debetur latria*.

Ad primum ergo dicendum quod glossa illa non est sic intelligenda quasi seorsum adoretur caro Christi ab eius divinitate: hoc enim posset contingere ¶ solum hoc modo, si esset alia hypostasis Dei et hominis. Sed quia, ’ut dicit Damascenus *, *si dividasl subtilibus intelligentiis quod videtur ab eo quod intelligitur, inadorabilis est ut creatura*, scilicet adoratione latriae. Et tunc sic intellectae ut separatae a Dei Verbo, debetur sibi adoratio duliae: non cuiuscumque, puta quae communiter exhibetur aliis creaturis; sed quadam excellentiori \ quam *hyperduliam* vocant.

Et per hoc etiam patet responsio ad secundum et tertium. Quia adoratio latriae non exhibetur humanitati Christi ratione sui ipsius: sed ratione divinitatis cui unitur, secundum quam Christus non est minor Patre.

Commentaria Cardinalis Caietani

Trnn.es clarus. – In corpore articuli cutn distinctione respondetur duabus conclusionibus.

Prima est: *Humanitas Christi, ut res adorata, est adoranda adoratione latriae*. Probatur. Quia ip^im sic adorari nihil aliud est quam Verbum incarnatum adorari. Probatur hoc a simili: sicut adorare vestem regis est adorarc regem vestitum.

Secunda esi; *Humanitas Christi, ut ratio adorandi, non est adoranda adoratione latriae, sed duliae*. Hoc est: *Persona Christi honoranda est dulia ratione humanitatis plenae gratiae*, etc. Declaratur hoc non esse income-

mens. cx persona Patris, quae latria ci dulia adoratur. II. Adverte hic duo. Primum est quod adorari ut rem adoratam, contingit dupliciter: vel per se. vel per aliud.

• Anitot. £rW<. lib IX, cap. rut, n. 6; t, th kci II.

• Qu. 11, an 3, »J 9.

• P» . xcvui, tsr» S.

• Loab

- V<n. 35.

• Ver», ij. · Ci Metth cap. r*. ver» 10; l-uc ctp n, ien. b

NuS3.D, IQ DI\$4.

• *DetideOrA.*, Ub. IV. cap. m

• CX aq[. i.

• Losnb. ex Au\$.

* Art. pfMCcd.

3

a) *debetur*. – *proprie debetur* tertii
β) *sicut*. – F et terti»; *scilicet*.
γ) *divinitatem*. – Terti» praeter I; *dignitatem* (ita F etiam altera loco).
δ) *posset contingere*. – *contingeret* editiones.

·-) *dividas*. – PE; *diligas* Gl, *dirigas* bc. *dividas ut infelligas* F. *intelligas* ceteri.
ζ) *quadam excellentiori*. – *quaedam excellentior* E, *cuiusdam excellentioris* P.

l Art. 3, Ccta- n<at nun. ni

Et propterea persona Christi per se adoratur latria, quia per deitatem, quae est ipsa personalitas: per aliud vero dulia, quia per humanitatem, quae est aliud ab ipsa. Et c contra humanitas Christi per aliud adoratur latria: per se autem non. sed dulia. ut ratio tamen adorandi. Et haec omnia in littera habentur: quamvis dicta distinctio non formaliter explicetur, sed ipsa Auctor utatur

Secundum est quod, licet dulia qua persona Patrii honoratur propter potentiam, et dulia qua persona Filii ratione humanitatis adoratur, non omnino sint eadem: quia illa est dulia communiter sumpta ad species duliac et latriae; ista vero est species duliac distincta contra latriam, sicut dispositio est genus ad dispositionem et habitum: – licet, inquam, ita sit, non officit tamen processui litterae, persuasivo ex verbis glossarum, ad tollendam admiratio-

nem. Materia enim haec de se clarissima est: nam liquet personam Christi ratione diversarum naturarum diversimode honorandam. Sed ut nonnulla consonantia veritatis huius ad priscos monstraretur, allatum est illud quasi simile de persona Patris.

III. In hoc articulo, et specialiter in responsione ad primum, side quod, accepturi communionem sacram aut sacrificio missae assistentes, tam corpus quam sanguinem Dominicum adorare nos experimur adoratione latriae: nam ut Deum summe honoramus, non distinguendo inter corpus et eum cuius est corpus, dicendo, *Domine, non sum dignus.* et alias similes orationes. Adorationem siquidem duliac Christo debitam ratione humanae naturae Ecclesia in mente retinet, non in usu, ad evitandos, ut dictum est, errores.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM IMAGO CHRISTI SIT ADORANDA ADORATIONE LATRIAE

W«. art. 4; art. 5, ed 2; IP II*, qu. 1x1x1, art. 3, ad 3; qu. xenr, »rt 3, ad 1; III *Sent.*, diet. n. qu. 1, art. 3, qu* X

ad tertium sic PROCEDITUR. Videtur quod imago Christi non sit adoranda adoratione latriae. Dicitur enim *Exod.* xx*: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem.* Sed nulla adoratio est faciendae tra Dei praeceptum. Ergo imago Christi non est adoranda adoratione latriae.

2. Praeterea, operibus gentilium non debemus communicare: ut Apostolus dicit, *Ephes*, v *. Sed gentiles de hoc praecipue inculpantur, quia *commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis:* ut dicitur *Rom.* I *. Ergo imago Christi non est adoranda adoratione latriae.

3. Praeterea, Christo debetur adoratio latriae ratione divinitatis, non ratione humanitatis. Sed imagini divinitatis eius, quae animae rationali est impressa, non debetur adoratio latriae. Ergo multo minus imagini corporali, quae repraesentat humanitatem ipsius Christi.

4. Praeterea, nihil videtur in cultu divino faciendum nisi quod est a Deo institutum: unde et Apostolus, I *Cor.* xi ♦ traditurus doctrinam de sacrificio Ecclesiae, dicit: *Ego accepi a Domino quod el tradidi vobis.* Sed nulla traditio in Scriptura invenitur de adorandis imaginibus. Ergo imago Christi non est adoratione latriae adoranda.

Sed contra est quod Damascenus * inducit Basilium dicentem; *Imaginis honor ad prototypum pervenit*, idest exemplar. Sed ipsum exemplar, scilicet (Christus, est adorandus « adoratione latriae. Ergo et eius imago.

Respondeo dicendum quod, sicut Philosophus dicit, in libro *de Mem. et Remin.* *, duplex est motus animae in imaginem: unus quidem in imaginem ipsam secundum quod est res quaedam; alio modo, in imaginem inquantum est imago alterius. Et inter hos motus II est haec

differentia, quia primus motus, quo quis movetur in imaginem prout est res quaedam, est alius a motu qui est in rem: secundus autem motus, qui est in imaginem inquantum est imago, est idem et idem cum illo qui est in rem*. Sic igitur dicendum est quod imagini Christi inquantum est res quaedam, puta lignum sculptum vel pictum, nulla reverentia exhibetur: quia reverentia debetur non nisi rationali naturae. Relinquitur ergo quod exhibeatur ei reverentia solum inquantum est imago. Et sic sequitur quod eadem reverentia exhibeatur imagini Christi et ipsi Christo. Cum igitur Christus adoretur adoratione latriae, consequens est quod eius imago sit adoratione latriae adoranda.

Ao primum ergo dicendum quod non prohibetur illo praecepto facere quamcumque sculpturam vel similitudinem, sed facere ad adorandum τ: unde subdit *: *Non adorabis ea neque coles.* Et quia, sicut dictum est ♦ idem est motus in imaginem et in rem, eo modo prohibetur adoratio § quo prohibetur adoratio rei cuius est imago. Unde ibi intelligitur prohiberi adoratio imaginum quas gentiles faciebant in venerationem deorum suorum, idest daemonum: ideoque praemittitur *: *Non habebis deos alienos coram me.* Ipsi autem Deo vero, cum sit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni: quia, ut Damascenus dicit*, *insipientiae summae est el impietatis figurare quod est divinum.* Sed quia in novo Testamento Deus factus est homo, potest in sua imagine corporali adorari.

Ad secundum dicendum quod Apostolus prohibet communicare *operibus infructuosis* gentilium: communicare autem eorum utilibus operibus Apostolus non prohibet. Adoratio autem imaginum est inter infructuosa opera computanda quantum ad duo. Primo quidem, quantum ad hoc quod quidam eorum adorabam ipsas ima-

a) *adorandut.* – Omne-; *adorandum* modernae editione-.
£) *motu*». – *duo*» *motui* E et tertia.
T) *ad adurandum.* – CEF1D et a; *adorandum* B1pD, *adiu.indam* AG et editione*.
δ) *adoratio.* – *imagini*» addunt G et editione-.. - *-juo prohibetur adoratio* om. CEI.

gines ut res quasdam, credentes in eis aliquid numinis l esse, propter responsa quae daemones in eis dabant, et alios mirabiles huiusmodi effectus. Secundo, propter res quarum erant imagines: statuebant enim imagines ζ aliquibus creaturis, quas in eis veneratione latriae venerabantur. Nos autem adoramus adoratione latriae imaginem Christi, qui est verus Deus, non propter ipsam imaginem, sed propter rem cuius imago est, ut dictum est *.

Ad tertium dicendum quod creaturae rationali debetur reverentia propter seipsatn. Et ideo, si creaturae rationali, in qua est imago*, exhiberetur adoratio latriae, posset esse erroris occasio: ut scilicet motus adorantis in homine sisteret in-

quantum est res quaedam, ct non ferretur in Deum, cuius est imago. Quod non potest contingere de imagine sculpta vel picta * in materia insensibili.

Ad Qt:artum dicendum quod Apostoli, familiari instinctu Spiritus Sancti, quaedam ecclesiis tradiderunt servanda quae non reliquerunt in scriptis, sed in observatione Ecclesiae per successionem fidelium sunt ordinata*. Unde ipse dicit, II *Thess.* π * *State, ct tenete traditiones quas didicistis, sire per sermonem*, scilicet ab ore ’ prolatum, *sire per epistolam* . scilicet scripto transmissam. Et inter huiusmodi traditiones est imaginum Christi adoratio. Unde et beatus Lucas dicitur depinxisse imaginem Christi ♦ quae Romae habetur.

c) *numinis*. – EtDF; *veritatis auminlt* ApC, *numeri*» pF, *veritatis pt*)»C, *deitatis* B. *veritatis aut numinii* ed. a; unia legit: m *tis esse aliquod numen*.

ζ) *imagine*». – Orn. 1. *huiiunodi imagine*» Γ et cetera tertia.

r.) *imago*. – *Dei* addit tertia praeter G.

6) re/ *vida* — PlaG ct c; *puta* pB ct 4, *ut puta* celeri. – Pro *ht, dt* F; pro *tnscmibitl, senubiti* PACal) ct *ac, quad won pottst coujlfert in tentibili* 1.

t) *sunt ordinata*. – *fuerunt ordinata* F, ont. tercio. *ab ore*. — *ore* tertii.

Commentaria Cardinalis Caietani

itules clarus est. — In corpore articuli duo fiunt: primo, in communi determinatur dc duplici motu in imaginem; secundo, in speciali respondetur quaesito conclusionē.

Quoad primum, ex Aristotelis auctoritate distinguitur motus animae in imaginem duplex: unus, ut in rem; alter, ut in imaginem. Primus est alius a motu in rem repraesentatam. Secundus est unus cl idem cum motu m rem repraesentatam.

Quoad secundum, conclusio responsis a est: *Imago Christi est adoranda adoratione latriae*. Probatur. Imagini Christi exhibetur reverentia: et non ut est res quaedam. Ergo ut imagini. Ergo eadem reverentia quae Christo exhibetur. Ergo est adoranda adoratione latriae.

Antecedens. pro prima parte, experientia testatur. Pro secunda, probat littera; quia reverentia non nisi rationali naturae debetur. — Prima consequentia probatur cx sufficienti distinctione motus animae in imaginem: destructo enim altero membro, reliquum optime infertur. Secunda autem consequentia probatur ex eadem Aristotelis doctrina: quia motus in imaginem ut sic. est unus cum motu in rem repraesentatam. — Tertia demum consequentia probatur: quia Christus adoratur adoratione latriae.

11. Circa radicem processus, propositionem scilicet illam ex Aristotele, *Motus in imaginem inquantum imago, est idem cum motu in rem*, dubium ex multiplici capite occurrit -; primo enim obiicitur ex parte motus; secundo, ex parte imaginis; tertio, ex parte unitatis.

Ex parte siquidem motus, dicitur quod propositio est vera dc motu apprehensive, in quo illa utitur Aristoteles, ut est motus intellectus et memoriae: non est autem vera dc motu appetitivo, in quo utitur illa hic Auctor; adoratio enim actus est moralis virtutis, ac per hoc, appclitivae partis. Eadem quippe intellectione cognoscitur imago et imaginatum: quia unum relativorum definit reliquum, et, *si quis definite novit unum correlativum, definite novit reliquum*, ut dicitur in *Praedicamentis* -. Quicumque autem amat patrem, non propterca amat lilium.

Ex parte vero imaginis, quia imago, ut imago, est relativum. Nulla autem relatio realis creata, aut rationis, adoranda est adoratione latriae.

Ex parte autem unitatis, quia vel intelligitur dc motu uno simpliciter: vel secundum partem seu aliquid. Non dc motu uno simpliciter, quia falsum diceretur: nam motus in rem secundum se immediate , et in illommct mediante sua imagine, non est omnino idem, ut patet. Si secundum aliquid, tunc cx hac propositione non infertur

propositum: quia cx motus unitate secundum quid non sequitur unitas specifica adorationis imaginis ct exemplar; quae Lamcn in littera infertur, quia latria adoranda imago Christi dicitur qua Christus adoratur.

III. Dubium rursus circa processum eundem cx Durando, m 111 *Sent.*, dist ix, qu. n, occurrit -. Nam primo, . *a.* n»m. tu. impugnat processum hunc cx eo quod aliud est motum in imaginem ct rem esse unum: ct aliud, imaginem ct rem esse unum. Primum cnnn est verum. Secundum falsum: nam sunt corrlativa; quae, licet simul apprehendantur, dicuntur tamen et sunt diversa; relativi enim esse est *ad aliud se habere* -. Ad propositum autem oporteret imaginem et rem esse unum, seu unius rationis, si adoratio rei debet exhiberi imagini.

Deinde dicit quod imago Christi ncc ut res nec ut imago, proprie loquendo, adoranda est latria. Quia latn.i soli Deo debetur per se, ct coniunctis sibi, ut humanitati Christi, per accidens. Imago autem est, ut imago, creatura: est cxtrinscca a Deo. Et ideo nec per sc ncc per accidens terminus est adorationis latriae.

Tertio, dicit quod commune dictum quod Auctor in littera tradit, est improprie dictum: ct exponendum est. quia res cognita seu rememorata per imaginent, ad praesentiam imaginis adoratur ac si esset in se praesens; non quod adoratio ad imaginem aliquo modo terminetur.

IV. Ad horum evidentiam, sciendum est quod distinctio in littera posita cx Aristotele dc imagine ut est res quaedam, et ut est imago, potest dupliciter intclligi -. Primo. . ct au*. *♦\$- ut distinguatur imago in imaginem materialiter. ici formaliter: puta in aurum, vel figuram seu relationem. Et consequenter quod dicamus adorari imaginem Christi, non secundum materiam, sed secundum formam, hoc est. figuram Christi vel relationem ad Christum. Et hic sensus acceptus videtur communiter, quantum memini. Et quoniam tam figura quam relatio longe est a Creatoris natura, ideo aut falso aut improprie dictum putatur quod imago Christi sit adoranda adoratione latriae.

Sed hunc sensum longe esse a vero sensu Aristotelis et Auctoris, patet ex duobus. Primo, quia imago ut res quaedam, comprehendit imaginem et secundum materiam, ct secundum formam ut quaedam res est. Imago enim Caesaris sumitur ut res quaedam cx parte materiae, si sumatur ut marmorea aut aurea: ct similiter sumitur ut res quaedam cx parte formae, si sumatur ut secundum talia lineamenta, colores, etc.; vel ut est relatio quaedam, sive realis sive rationis. Haec enim omnia sub uno membro distinctionis comprehenduntur, scilicet sub imagine ut

* In carper*

I

• Ver. «4

K

• *HUI.* fib. II, cap &rcL <uu JteUL an. . Vid Me- nniotit. /itond

rvR. cap. in (Rocua 17471.

CL nu»• *«.

C*r. r, << -

res quaedam cit: licet exempla dentur de mntena. quia manifestius habet rationem cuiusdam rei.

Secundo, ex eo quod motus in imaginem ut est figura quaedam vel relatio, non est unus cum motu in rem, sed diversus ab illo. Sistit enim intellectus et affectus in figurae ct relationis consideratione ct complacentia, ut patet, dum alicui forma ipsius figurae placet, vclletquc illam relationem habere ad se vel aliquem suorum, ex quo est ita pulchra. Est enim tunc motus animi in imaginem formalitr, et tamen non in rem: immo oppositum motum habet quandoque versus rem, puta quia displicet quod imago tam pulchra sit imago illius cuius est.

V. Est igitur secundo modo intclligendum, quod res contra imaginem distinguitur quoad utriusque proprium actum: ita quod imago terminat motum ut res, quatenus exercet actum rei cuiusdam ut res est; ct similiter terminat motum inquantum imago, quatenus exercet actum imaginis. Et quia res ut res in se est quaedam entitas, ideo tunc terminat ut res. quando ratione sui, sive formaliler sive materialiter, terminat. Et quia imago tunc tantum exercet actum imaginis quando ratio cius actus est exemplar, ipsa autem est conditio agentis; sic enim tantum motus tam apprehensivus quam appetitivus in ipsam, ad exemplar suum terminatur: ideo motus in imaginem quatenus est imago, est in ipsam quidem, sed secundum aliud in ipsa: in ipsam quidem, quia ipsa est quae exercet actum terminandi motum, quia in ips i est exemplar ad quod ducit; secundum aliud vero in ipsa, quia ratio terminandi est exemplar, quod est aliud ab ipsa, et constat quod est in ipsa.

Ex his autem est facile perspicere et efficaciam processus litterae; el veritatem doctrinae cius; ct causam defectus aliorum declinantium. Habetur siquidem hinc quod mutus adorationis quo imago Christi veneratur, terminatur ad imaginem Christi et vere ct proprie loquendo. Et quia terminatur ad ip4am non quatenus est res, hoc est, non quatenus exercet actum rei in se, sive secundum rem quae est forma, sive secundum rem quae est materia; sed quatenus est imago, hoc est. quatenus exercet actum imaginis: ideo Christus, cuius est imago, est ratio quod imago cius adoratur, ct esse Christum in imagine est conditio in qua ratio adorandi movet ad adorandum et terminat adorationem, Et propterca non exhibetur adorationis honor creaturae, sed Creatori : quia non exhibetur conditioni adoratae rei, sed rationi adorandi, quae est ipse Christus. Et hoc est quod in littera · dixit Auctor: quod *per hunc modum*, scilicet quo totum in parte honoratur, *adoratur etiam quis in imagine*. Habes ct falsum intellectum \ristotclicae propositionis causam fuisse errandi.

VI. Ad obiecta contra dictam propositionem cx parte motus ·, iam patet quod vera est de utroque motus genere. scilicet appetitivi ct apprchensivi. Quoniam impossibile est intclligerc aut colere imaginem ut exercet imaginis actum, nisi terminus apprehensionis vel appetitus sit res repraesentata: quia ipsa est tunc ratio terminandi utrumque motum.

in acquivoco quoque laborant obiecta cx parte imaginis. Quoniam, ut iam patet, ignorant imaginem ut exercet imaginis actum: quae cum adoratur, non relatio nec figura. sed persona adoratur, repraesentata in imagine ut in conditione in qua adoratur.

Ad obiecta ex parte unitatis, dicitur quod est sermo dc unitate simpliciter, hoc est, specifica: quia est sermo de unitate motus secundum per se primo terminum, cx quo unitas specifica motus sumitur. Nec obstat differentia penes esse sine medio vel cum medio. Quia non invenitur hic medium ex parte termini, sed solum secundum conditionem diversam eiusdem termini: eadem siquidem persona repraesentata terminat formaliter motum vel in scipsa, vel in sua imagine. Conditiones autem, quia non variant speciem termini, consequenter nec speciem motus in terminum.

VU. Ad obiecta autem Durandi · dicitur quod, sane intellecta imagine ut imagine, imago et repraesentata res sunt idem quoad formalem rationem terminandi motum :

qu<>d ipse non vidit. Et ideo optime infertur quod honor exhibitus rei. exhibendus est imagini. Error enim fuit quia non est intellectum quid imponat imago ut imago in actu exercito.

Ad aliam obicctioncm eiusdem dicitur quod imago Christi, proprie loquendo, est ndoranda adoratione latriae, quae soli Creatori debetur. Distinctio autem ab oblidente inducta de per se vel per accidens coniuncto, refutanda est ut insufficiens. Distinguitur siquidem in primo articulo huius quaestionis· honorari ut rem honoratam, dupliciter: ‘ cr. Coaa«t vel secundum se. vel secundum aliud. Et ad secundum modum, ut ibi dicitur et declaratum est ·, spectat «adorari personam in sua imagine : exhibetur siquidem Christi imagini latria ut termino secundum Christum in ipsa, vel Christo in sua imagine; quorum neutrum est aliud quam exhibere latriam Creatori Iesu Christo.

Ad tertium eiusdem dicitur quod Auctoris ct commune dictum est proprie dictum, et non est, ob ignorantiam quorundam, inter impropria locandum, ut obiiciens facit. Cuius error cx hoc potest convinci quod, si imago Christi non nisi quia ad memoriam aut cognitionem reducit Christi, adorari dicitur, posset pari ratione quaelibet res. quatenus reducit in memoriam Christi, adorari adoratione latriac. Et si hoc pones in practica, percipies et videbis quod Ecclesia non ideo imaginem Christi «adorat quia fecit sibi eam signum rcnemoraiivum Christi: sed quia imago Christi adoranda latria est. ideo eam «adorat. Si autem esset huiusmodi adoratio nostra lege aut consuetudine posita fictis illiusmodi rememorativis. quis Ecclesiam a Iudaeorum priscorumquc quorundam imaginum cultui detrahentium moribus eripuisset? Quis iuste damnassct laesae maiestatis iniunantes imaginibus pnneipum? Monstrant hacc imagines, quia imagines, honorandas aut dehonorandas esse.

VIII. In responsione ad primum eiusdem articuli, circa imagines Dei dubium occurrit, an sint licitae. Et est ratio dubii quia auctoritas Damasceni. in littera, damnat illas *insipientiae ct impietatis*. – Et eadem est ratio nunc dc deitate quae erat in veteri lege, quoad rem figurabilem vel non secundum se. Constat autem in veteri lege imagines Dei esse prohibitas. – Occasio quoque falsae opinionis dc Deo ex imaginibus eadem utrobique est. – Inde non desunt doclores reprehendentes imagines sanctae Trinitatis.

In oppositum autem est Ecclesiae usus, admittens Trinitatis imagines, repraesentantes non solum Filium incarnatum, sed Patrem ac Spiritum Sanctum. – Adsunt et litterae huius verba sonnnù quod, postquam Deus est incarnatus, potest adorari in imagine.

IX. Ad huius rei evidentiam, advertendum est tripliter posse formari imagines Dei, secluso incarnationis mysterio. Primo, ut res divina figuretur per imagines. Et sic *insipientiae*, quoad partem apprehensivam, *et impietatis*, secundum partem nppetitivam, *est figurare quod divinum est*, ut Damascenus dicit. Et hac ratione damnantur imagines Dei ut Deus est; ct ingerunt erroneam de Deo opinionem. Et hoc modo in Ecclesia Dei constat non haberi imagines Dei.

Secundo, ut species Dei in Scripturis traditae figurentur: sicut cum depingitur Spiritus Sanctus in forma columbae, non ut Spiritus Sanctus figuratus lineamentis columbae monstretur, sed ut species in qua apparuit Spiritus Sanctus ·, figurata monstretur. Et hoc frequenti usu Ecclesia passim efficit ct de Deo ct de Christo, ct de angelis et dc sanctis: ut patet cum Deus depingitur imaginibus spccicrum m quibus visus dicitur in Testamento veteri, ut in forma senis, *Antiqui* scilicet *Dierum*, Daniel, vu ·; ct Christus m forma agni·; el angeli cum sex alis ♦·; ct Evangelistae in forma quatuor animalium Et hacc non solum pinguntur ut ostendantur, sicut cherubin olim in Templo·: sed ut adorentur, ut frequens usus Ecclesiae testatur.

Tertio, ut cx similiboribus apud nos. etiam fictis, ad infigurabilia ascendamus: sicut angelorum imaginem facimus iuvenem pulchrum, alatum, cum diademate, non quod talis sil angelus, sed ut vel cx similibiori sibi natura, scilicet bu-

• Nam. hi

‘ cr. Coaa«t

· ct Geexcent nm. vi.

• Ver» 9.

>«TV b.

· Imi IC MfSVU

• KndMci. c·?Λ

ver» j «ψi

*ΣynJ cip.»».

vβΛ 3>Γ-

» α· III/Jrr.ar-

'K «Γ» η »-«

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

• Nam. hi

QUAESTIO XXV, ARTICULI S IV

mana, opposita sanctitate per diadema, ct iuventute pro perfectione, ct alis confictu pro celeritate, vel »ic cx senribilibu* ad Insensibilia venerando ascendamus. Et hoc modo alicubi Spiritus Sanctus in forma senis orbem pugillo concludentis, etc., figuratur. Hic autem tertius modus satis propinquus est ritui paganorum figurantium Deum diversimode prout causa est diversorum effectuum: ut in forma .Miners ac ratione sapientiae, et huiusmodi.

X. Hi» praemissis, sciendum est quod figurare divinum primo modo est actus cx suo genere malus moraliter : quia cadit super repugnante materia. Repugnat siquidem deitati figurabilcm esse.

Figurare autem Deum secundo vel tertio modo ad actum instructionis, est actus cx suo genere bonus: quoniam naturale est homini per sensibilia discere insensibilia. Unde picturae codices sunt populorum : sicut libri, in quibus per haec sensibilia docemur intlligibilia contemplari. propter eruditos sunt *. Et sic Moyses statuas constituit angelorum in Tcinplo.

Sed ad actum cultus figurare haec actus est, solitarie sumptus, non bonus ncc ehgibihs, sed declinabilis: sicut occidere hominem, si solitarie proponatur, non est ictus cligibilis nui laudabilis, sed. si nihil adderetur, malus ct vituperabilis. Sed ti figurare Deum ad netum cultus vestiatur quibusdam circumstantiis, puta auctoritate ecclesiasticae consuetudinis, securitate ab errorum occanone, pietateque colentium, redditur actus iste honestuti sicut, m occidere hominem induatur circumstantias publicae potestatis actum praecipientis propter iustitiam ac commune bonum, erit occidere hominem actus honestus.

XI. Cavere ergo oportet ne facilh sil sententia contra quamcumquc partem. I Libenda siquidem in primis est ratio errori». Nam si ex falsa aliqua opinione de Deo aut angelis, etc., aliqua processit aut perseverat imago tertii modi vel secundi inusitata, abolenda esset, ct instruendus populus. Dico autem, *re/ tctctindi inunitata*: quia, etsi .id repraesentationem historiae Deus depingitur in forma rubi ardentis loquentis Moysi, ct similiium visionum; quia tamen Ecclesia non consuevit omnia figuralia proponere ut colenda, ideo cavendum est ne nova abusio introducta sit; puta si petra adoraretur pro Christo quia scriptum est -, *Petra autem erat Christus*.

Si vero nulla falsa opinio aut praesumptio intervenit, sed antiquus Ecclesiae usus servatur; nullusque occasionem errandi accipit, quia plebs est bene instructa in fide, et credit Deum spiritum esse, cl in omnibus recte cum Ecclesia sentiunt: non video peccatum aliquod in huiusmodi cultu imaginum tam secundi quam tertii modi. Et secundus quidem auctoritatem habet cx sacra Scriptura ct Ecclesiae usu manifeste. Tertius autem, quia originaliter secundum partes est cx sacra Scriptura, quamvis non tota imago, ct Ecclesiae usu approbatur, non solum tolerabilis, sed licitus mihi sidetur. Ex eo enim quod cultus Dio exhibetur in imagine, non impie aut praesumptuose, sed ab Ecclesia proponente, actu* adorationis circa debitam materiam versatur: ac per hoc, nullam peccati rationem habet.

Et si sic est, non videntur cassandae Trinitatis imagines in forma senis crucifixum sustinentis, columba intermedia. Partes enim imaginis huius ex sacra sunt Scriptura. Et de Eillii et Spiritus Sancti imaginibus constat. De Patris autem, ex Daniele habetur, cap. vu *, cum dicitur *Vm. tj. dc Filio quod *pervenit ad Antiquum Dierum*, hoc est, Deum Patrem. Et hoc, ut dictum est, ubi nulla est occasio errori.*.

Non laudo tamen huiusmodi multiplicationem imaginum Trinitatis aut deitatis; aut Dei Patris; aut Spiritus Sancti, nisi m specie columbae, et igneae linguae super discipulos -. Sed potius tanquam infigurabilis, tanquam supra nubem aliquam auream latens pingendus esset Deus, unde cilectub creationis proveniret: ut vel lie erudiretur plebs quod Deus est spiritus infigurabilis; sicut Moyses, absque sedente sedem impositam angelis statuens -, Deum intd-hgi et coli super omnia quiescentem, regnantem, prospicientem ac indicantem, ordinavit sapientissime. Imagines enim codices sunt populorum. Et propterea a multis reprehenduntur, tanquam occasionem errandi praebentes, quantum est cx sc. Et verum dicerent, nisi condiciones praedictae excusarent actum, ut dictum est ♦.

XII. Et per haec palet responsio ad obiccta -. Quoniam * Vam- aliquid omnia verum concludunt; dum Dei imagines, solitarie propositae, dissonant ; ct, auctoritate fultae ecclesiasticae consuetudinis, securitateque ab errore concurrente, cum origine a sacra Scnptura in toto vel parte, honestantur.

ARTICULUS QUARTUS

UTRI M CRUX CHRISTI SIT ADORANDA ADORATIONE LATRIAE

II* li-., qu. rm, n. 4, J 3; III Soi/., dût. tx, qu. t. art. 3, qu. 4.

a n QUARTI M sic proceditur. Videtur quod crux Christi non sit adoranda adoratione latritae. Nullus enim pius filius veneratur contumeliam patris sui, puta flagellum quo flagellatus est -, vel lignum in quo erat suspensus: sed magis illud abhorret. Christus autem in ligno crucis est opprobriosissimam mortem passus: secundum illud *Sap. n ♦ Morte turpissima condemnemus eum*. Ergo non debemus crucem venerari, sed magis abhorrere.

2. Praeterea, humanitas Christi adoratione latritae adoratur inquantum est unita Filio Dei in persona. Quod de cnice dici non potest. Ergo crux Christi non est adoranda adoratione latritae.

3. Praeterea, sicut crux Christi fuit instrumentum passionis eius et mortis, ita etiam et

multa alia, puta clavi, corona et lancea: quibus tamen non exhibemus latritae cultum. Ergo videtur quod crux Christi non sit adoratione latritae adoranda.

in quo contra, illi exhibemus adorationem latritae ? in quo ponimus spem salutis. Sed in cnice Christi ponimus spemL cantat enim Ecclesia*: *O Crux, are. spes unica. Hoc passionis tempore. piis iustitiam, Reisque dona ventam*. ElGO crux Christi est adoranda adoratione latritae.

Respondeo dicendum quod, sicut supra - dictum est, honor seu reverentia non debetur nisi rationali creaturae: creaturae nutem * insensibili non debetur honor vel reverentia nisi ratione naturae rationalis. Et hoc dupliciter: uno modo, inquantum repraesentat naturam rationalem; alio

3) *at.* – *casel* F et tertia; pro *erat*, *enet* léc, *fuisset* P; pro *abhorret*, *abhorreret* tertia.
p) *adorationem latritae.* – *latritae cultum* tertia praeter *l.*

Svmmak T&Koi. (). Thoxac T. VIII.

7) *spem.* – *salutis* addit tertia.
i) *creaturae: creaturae autem.*· Φ et u, *creaturae* aut ARCPd. *naturae creaturae autem* E ct tertia, *erraturae creaturae entm* F.

• Cf Dj mo c t^ /«j /.. Oral. I, n. «7. ct po»t Π 37 m Kfeoliit taper Haul.

«*P. .*,

* Etod. cap «xr, vmi-14;· «F rert. 0 Mq. - a. I**al ULua, >tri- 3

• I ad Cor., cap 1, vera. 4.

• Vera. al».

modo, inquantum ei quocumque modo conjungitur. Primo modo consueverunt homines venerari regis imaginem: secundo modo, eius vestimentum. Utrumque autem venerantur homines eadem veneratione qua venerantur et regem.

Si ergo loquamur de ipsa cruce in qua Christus crucifixus est, utroque modo est a nobis veneranda: uno modo scilicet inquantum repraesentat nobis figuram Christi extensi in ea; alio modo, ex contactu ad membra Christi, et ex hoc quod eius sanguine est perfusa. Unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriae. Et propter hoc etiam crucem alloquimur et deprecamur, quasi ipsum crucifixum ‘.

Si vero loquamur de effigie crucis Christi in quacumque alia materia, puta lapidis vel ligni, argenti vel auri, sic veneramur crucem tantum ut imaginem Christi: quam veneramur ꝛ adoratione latriae, ut supra * dictum est.

Ad primum ergo dicendum quod in Cruce Christi, quantum ad opinionem vel intentionem infidelium, consideratur opprobrium Christi: sed quantum ad effectum nostrae salutis, consideratur virtus divina ipsius, qua ꝑ de hostibus triumphavit, secundum illud *Coloss. n* : *Ipsum tulit de*

medio, affigens illud cruci: et spolians principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Et ideo dicit Apostolus, *1 Cor. 1* ♦, *I'erbum crucis pereuntibus quidem stultitia est: his autem qui salvi finnt, idest nobis, virtus Dei est.*

Ad secundum dicendum quod crux Christi, licet non fuerit unita Verbo Dei in persona, fuit tamen ei unita aliquo alio modo, scilicet per repraesentationem et contactum. Et hac sola ratione exhibetur ei reverentia.

Ad tertium dicendum quod, quantum ad rationem contactus membrorum Christi, adoramus non solum crucem, sed etiam omnia quae sunt Christi. Unde Damascenus dicit, in IV libro *: *Pretiosum lignum, ut sanctificatum contactu sancti corporis et sanguinis, decenter adorandum; clavos, indumenta, lanceam; et sacra eius tabernacula* °. Ista tamen non repraesentant imaginem Christi, sicut crux; quae dicitur *signum Filii Hominis*, quod *apparebit in cado*, ut dicitur Matth. xxiv ♦. Idcoque mulieribus dixit angelus ♦, *Iasum quae-ritis Nazarenum crucifixum*: non dixit, *lanceatum*, sed, *crucifixum*. Et inde est quod imaginem crucis ' Christi veneramur in quacumque materia: non autem imaginem clavorum, vel quorumcumque huiusmodi.

<) *ipium crucifixum*. – E cl terti»; *igiunt Oiriifum crucifixum* F, *ipsam erweem* tcurj, *) «SU. *referamur* – LT a ct tert 4; *St vert loquamur, inquantum alia materia... qua reiteramur, rj qua*. – quae PAE

tabernacula. – quae juxta *praeitpc tptlunca* *tl* *faiiusmnl*i add.: tcnl- prjeter l. 1) *imaginem crucii*, – *materiam Christi* l, *crucem* cetera tertix – *fu quacunque materia* EF ct terti»; *inquantum (in qua seq.* B) *utafcria* AB(Sa, ntn. D,

Commentaria Cardinalis Caietani

ITVLvs de cruce Christi loquitur five ilb in qua pus- sus est Christus, sive quacumque alia ut est crux Christi.

In corpore articuli duae sunt partes. Primo, determinatur in communi de re honorata, et qualitate adorationis. Et dicuntur quatuor. Primum est. Soli rationali naturae debetur honor: intellige, *ratione sui*. – Secundum esU Creaturae insensibili non debetur honor nisi ratione rationalis naturae. – Tertium est. Dupliciter creaturae insensibili ratione naturae rationalis honor debetur: vel ratione repraesentationis; vel ratione coniunctionis quomodolibcL Declaratur hoc exemplis imaginis et vestis regiae. – Quartum est. Utroque modo eadem exhibetur reverenda quae exhibetur et regi.

In secunda parte respondetur in speciali de cruce Christi, distinguendo: vel de cruce illa in qua Christus pependit; vel de quacumque alia. Et de prima quidem respondetur una conclusione, habente duas partes, quod *est veneranda utroque modo, et adoratione latriae qua Christus adoratur*. Et declaratur quoad singula clare. – De cruce vero Christi in quacumque alia materia, respondetur quod

est adoranda etiam latria, inquantum repraesentativa Christi, sicut Christi crucifixi imago.

Omnia dare patent in littera : advertendo quod allocutio crucis pro effectu affertur adorationis eiusdem qua Christus adoratur. Ex eo enim quod ipsam alloquimur quasi Christum, signum est quod ad ipsam ut Christum nos recurrimus. Et propterea allocutio fit etiam ad crucem in omni materia: et non ad illam tantum in qua Christus pependit.

II. Adverte hic quod Durandus, ubi supra .i. et Ioannes Capreolus .i. crediderunt Auctorem retractasse hic quod in Hi *Sent.* ■ dixerat, scilicet crucem illam in qua pependit Christus, esse adorandam non solum ut imaginem Christi latria. sed ut quandam rem Christi hyperdulia, quasi crux illa Christi non sit capax adorationis ut est quaedam res Christi.

Parcant mihi Domini isti. Non retractavit, sêd magnificavit hic Auctor doctrinam ibi traditam. Quoniam crucem illam, ut quandam Christi rem per contactum, ibi hyperdulia. hic latria adorandam dixit. Hoc enim patet non esse revocationem dicti quod crux illa, ut quaedam Christi res, est veneranda: sed magnificationem illius, dum ab hyperdulia ad latrariam ascenditur.

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM MATER DEI SIT ADORANDA ADORATIONE LATRIAE

II* It*-., qu. <311. nrt 4. id a; 11! *Sent.*, dist. 11, qu. 1, art. J, qu- T; dht. ini, qu. nr, an. 3, qu- 3, /id 3.

d quintum sic proceditur. Videtur quod mater Dei sit adoranda adoratione latriae. Videtur enim idem honor exhibendus esse matri regis et regi; unde

dicitur III *Peg.* ii ' quod *positus est thronus matri regis. quae sedit ad dexteram eius*. Et Augustinus dicit, in Sermone *de Assumpt.* *: *Thronum Dei, thalamum Domini caeli, atque tabernaculum* i«« O\$ aL

• Vcrv «i.

• *Ex VzAe* Ufr. IV, ctp. u.

• Ver», j*.

• Mire, αρ.ιπ, vert. 6.

• Art. *тпμΔΕ*. Loaoa*- oux IU. • III \$<«., IK Ml. 3. ai c<wt caepa> • Dtot tt. fvv art. 3. <

Christi, dignum est ibi esse ubi est ipse. Sed Christus adoratur adoratione latriae. Ergo et mater eius.

2. Praeterea, Damascenus dicit, in IV libro*, quod *honor matris refertur ad filium*. Sed Filius adoratur adoratione latriae. Ergo et mater.

3. Praeterea, coniunctior est Christo mater eius quam crux. Sed crux adoratur adoratione latriae. Ergo et mater eadem adoratione est adoranda.

Sed contra est quod mater Dei est pura creatura. Non ergo ei debetur adoratio latriae.

Respondeo dicendum quod, quia latria soli Deo debetur, non debetur creaturae * prout creaturam secundum se veneramur. Licet autem creaturae insensibiles non sint capaces venerationis secundum seipsas, creatura tamen rationalis est capax venerationis secundum seipsam. Et ideo nulli purae creaturae rationali debetur cultus latriac. Cum ergo beata Virgo sit pure 7 creatura

rationalis, non debetur ei adoratio latriae, sed solum veneratio duliae: eminentius tamen quam ceteris creaturis, inquantum ipsa est mater Dei ♦ 'b 444 Et ideo dicitur quod debetur ei, non qualiscumque dulia, sed *hyperdulia*.

Ad primum ergo dicendum quod matri regis non debetur aequalis honor honori qui debetur regi. Debetur tamen ei quidam honor consimilis, ratione cuiusdam excellentiae. Et hoc significant auctoritates inductae.

Ad secundum dicendum quod honor matris refertur ad filium, quia ipsa mater est propter filium honoranda. Non tamen eo modo quo honor imaginis refertur ad exemplar: quia ipsa imago, prout in se consideratur ut res quaedam, nullo modo est veneranda.

Ad tertium dicendum quod crux, prout ipsa in se consideratur, ut dictum est*, non est capax honoris . Sed beata Virgo est secundum seipsam capax venerationis. Et ideo non est similis ratio.

») *mater*. – *cuius mater* F, *mater Oirifti* tsnta pmetr l. – Pro eadem adofatione est, est aduration* latriae tertio.
p) *non debetur creaturae*. – *nulli creaturae debetur latria* terti»; F legit: Reepondeo dicendum quod latria tuli Deo competit rti debetur; non enim debetur creaturae prout etc.

y) *tit pure* – *pure iit* F, *sit pura* PG.
i) *prout iput- honorU*. – *non eit capax venerationis prout in u comideratur ul dictum eit (ut dictum ett otn. G) tm u.*

Commentaria Cardinalis Caietani

Trrui.cs clarus est. — In corpore articuli unica est conclusio, habens duas partes: *Beata Virgo est adoranda, non latria, sed hyperdulia*.

Probatur primo pars negativa. Nulli rei venerabili secundum se, nisi soli Deo, debetur latria. Ergo nulli purae creaturae rationali. Ergo Beatae Virgini non debetur latria. — Antecedens, in illa particula, *venerabili secundum se*, excludit et creaturas insensibiles, quales sunt imagines et cruces, quae non sunt secundum se venerabiles: excludit et humanitatem Christi, quae secundum se non est sencrabilis ut res adorata, ut patet ex dictis superius . Ambo enim adorantur latria: ut patet ex ante dictis. Et ideo in littera apponitur ly *purae*, cum dicitur, *purae creaturae*. — Consequentia prima probatur: quia creatura rationalis est capax secundum se honoris. — Secunda autem: quia Beata Virgo est pura creatura rationalis.

Secunda autem pars probatur. Quia veneranda est eminentius creaturis ceteris: quia est mater Dei.

II. In hoc articulo, et specialiter in responsione ad tertium, dubium occurrit, quia non debet esse minoris conditionis res veneranda secundum se et secundum aliud, quam si esset solum veneranda secundum aliud: quoniam venerabilius secundum *c non est conditio diminuens rationem vencrabilitatis. Sed Beata Virgo, si non esset venerabilis secundum se, sed solum ratione Christi, ut crux, adoraretur latria, non minus quam crux Christi : quia intrinsece fuit illi coniuncta. Ergo etiam nunc, ut res coniuncta Christo, adoranda est latria: et secundum seipsam, hyperdulia. — Et confirmatur. Quin iam dictum est et quod non inconvcnit unam et eandem personam adorari duplici adoratione.

Ad hoc dicitur quod, licet venerabilius secundum se non distrahat rationem venerabilitatis, immo est perfectior differenda eius, distrahit tamen rationem scnerabilitatis ratione alterius: ita quod venerabile ratione alterius distrahitur per venerabile secundum sc. Exemplum: per se subsistere non distrahit rationem entis, sed est perfectior illius modus; sed distrahit rationem entis in alio, puta accidentis. Et ideo, cum latria inter creaturas debeatur soli venerabili ratione alterius, consequens est quod quodeumque creatum est secundum se venerabile, non sit ratione alterius venerabile latria.

III. Et si contra hoc instetur quod distractio ista est vera in essentialibus, non autem m accidentaliter coniunctis, qualiter iunguntur duae rationes adorabilitatis in una persona: respondeatur quod nos non dicimus oppositum, sed respondemus argumento de conditione distrahente.

Ad materiam autem, dicimus, cum Auctore in art. 3» ad 3, quod occasio erroris vitanda facit ut rationali» creatura non adoretur ut imago Dei, et. pari ratione, ut res coniuncta Christo : ne scilicet motus adorationis sistat in rationali natura secundum sc. Quocirca, sicut persona Christi non nisi latria veneramur, ad esitandum errorem recurrentium ad Christum ut puram creaturam; ita personam Beatae Virginis sola hyperdulia honoramus, ad evitandum errorem eorum qui latriam terminarent ad Beatam Virginem secundum se. Non enim plebs tantum penetraret ut adoraret latria Christum in Beata Virgine, et seorsum adoraret hyperdulia ipsam secundum sc Beatam \irginem : sine qua discretione error accideret. Et ideo simpliciter dicitur quod non est adoranda latria, sed hyperdulia.

• Art. 2.
• Art. 3 H4.

• Art. 3-

u
P. *V].

• >
X. l.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM SANCTORUM RELIQUIAE ALIQUO MODO SINT ADORANDAE

ED sextum sic proceditur. Videtur quod sanctorum reliquiae nullo modo sini adorandae. Non enim est aliquid faciendum quod possit esse erroris occasio. Sed adorare mortuorum reliquias ad errorem gentilium pertinere, qui mortuis hominibus honorificentiam impendebant. Ergo non sunt sanctorum reliquiae honorandae.

2. Praeterea. stultum videtur rem insensibilem venerari. Sed sanctorum reliquiae sunt insensibiles. Ergo stultum est eas venerari.

3. Praeterea, corpus mortuum non est eiusdem speciei cum corpore vivo: et per consequens non videtur esse numero idem. Ergo videtur quod post mortem alicuius sancti, corpus eius non sit adorandum.

Sed contra est quod dicitur in libro *de Ecclesiastica Dogmat.* *: *Sanctorum corpora, et praecipue beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, sincerissime adoranda* ? (scilicet, credimus). Et postea subdit: *Si quis contra hanc sententiam velit esse, non Christianus. sed Eunomianus et vigilantius creditur.*

Respondeo dicendum quod, sicut Augustinus ejicio in libro *de Civ. Dei* *, *si paterna vestis et anulus, ac si quid huiusmodi est, tanto canus est posteris quanto erga parentes est maior affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quae utique multo familiarius atque coniunctius quam quaelibet indumenta gestamus: haec enim ad ipsam naturam hominis pertinent.* Ex quo palet quod qui habet affectum ad aliquem, etiam ipsa quae de ipso post mortem relinquuntur veneratur: non solum corpus aut partes corporis eius, sed etiam aliqua exteriora, puta vestes et similia. Manifestum est autem quod sanctos Dei in veneratione

debemus habere, tanquam membra Christi. Dei filios et amicos, et intercessores nostros. Et ideo eorum reliquias qualescumque honore congruo in eorum memoriam venerari debemus: et praecipue eorum corpora, quae fuerunt templum Spiritus Sancti et organa Spiritus Sancti in eis habitantis et operantis, et sunt corpori Christi configuranda per gloriam resurrectionis. Unde et ipse Deus huiusmodi reliquias convenienter honorat, in eorum praesentia et miracula faciendo.

Ad primum ergo dicendum quod haec fuit ratio Vigilantii, cuius verba introducit Hieronymus in libro quem contra eum scripsit ♦ dicentis: *Prope ritum gentilium videmus sub praetextu religionis introductum: pulvisculum nescio quem in modico vasculo, pretioso linteamine circumdatum et osculantes adorant.* Contra quem Hieronymus dicit, in Epistola *ad Riparium* ♦ *non dico martyrum reliquias, sed nec solem nec lunam nec angelos adoramus*, scilicet adoratione latrae. *Honoramus autem reliquias martyrum, ut cum cuius sunt martyres adoremus: honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum.* Sic ergo honorando reliquias sanctorum non incidimus in errorem gentilium, qui cultum latrae mortuis hominibus exhibebant.

Ad secundum dicendum quod corpus * insensibile non adoramus propter scipsum, sed propter animam, quae ei fuit unita, quae nunc fruitur Deo; et propter Deum, cuius fuerunt ministri.

Ad tertium dicendum quod corpus mortuum alicuius sancti non est idem numero quod primo fuerit dum viveret * propter diversitatem formae, quae est anima: est tamen idem identitate materiae ♦, quae est iterum suae formae unienda.

3) imeniibiles. – rex intctnbilcx F, insensibilia corpora lenia.
£) adoranda. – honoranda F et tertia.
γ) Eunomianus.— Eugnomarius I, Eugnomlanus b, Eugnoinianut Pc, Eugnaianus ceteri; porro Vigilantianut Pl.
Z) templum Spiritus Sancti. – templa terta; et organa Spiritui Sancti otn. DE.
c) gloriam resurrectionis. – gloriam rationi/ ACpD, gloriosam resurrectionem tertia.

T) praesentia. – praesentiam P; Alias. praesentia margo P.
rj circumdatum. – Tertii.» ; circumdato.
0) angelot. – FF et tenia; angelos agnas ABC. anglos angelos D *cd wccunJum expungit, angelos nec agnas eJ. a.
i) incidimus. – Tertia praeter pG; inciduntus E, incidamus ceteri.
») corpus. – corpus Uti G, carpus illud F et cetera tertia.
XI mortuum. – mortui PG1, Alias, mortuum margo P. – Pro fuerit, fuit PF1, fuit post viveret be, om. G.

Commentaria Cardinalis Caietani

titulus danis est. – In corpore articuli unica est conclusio, dupliciter probata.
Conclusio est: *Reliquias sanctorum qualescumque congruo honore venerari debemus, et praecipue eorum corpora.* Probatur primo. Affectus alicui, veneratur etiam illa quae de ipso post mortem relinquuntur. Sed panctos Dei veneramur. Ergo eorum reliquias venerari debemus, et praecipue eorum coq)ora. – Maior probatur auctoritate Augustini. – Minor probatur ex quatuor: quia sancti sunt

Christi membra ; quia Dei filii ; quia amici ; quia nostri intercessores. – Pars autem specificata in conclusione, scilicet, *praecipue eorum corpora*, manifestatur ex tribus: quia templa Spiritus Sancti inhabitantis; quia organa Spiritus Sancti operantis per ea fuerunt; quia sunt corpori Christi configuranda.

Secundo probatur conclusio. Quia Deus sanctorum reliquias honorat miraculis. Ergo et nos debemus honorarc.

QUAESTIO VIGESIMASEXTA

DE HOC QUOD CHRISTUS DICITUR MEDIATOR DEI ET HOMINUM

IN DUOS ARTICULOS DIVISA

¶ Et inde considerandum est de hoc quod Christus dicitur mediator Dei et hominum. Et circa hoc quaeruntur duo.

Primo: utrum esse mediatorem Dei et hominum sit proprium Christo. Secundo: utrum hoc conveniat ei secundum humanam naturam.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM ESSE MEDIATOREM DEI ET HOMINUM SIT PROPRIUM CHRISTO

¶ In *Sent.*, dist. m. art. 5, qu. 3; d. Hu. xi. vuc. qu. m. a, *Ad Galat.* cap. in. l. cet. m; 1 *ad Tim.*, cap. n. l. ea. t.

¶ primum sic proceditur. Videtur quod Christus esse mediator Dei et hominum non sit proprium Christo. Sacerdos enim propheta videtur esse mediator inter Deum et homines: secundum illud *Deut.* v. *: *Ego illo tempore sequester ei medius fui inter vos et Deum.* Sed esse prophetam et sacerdotem non est proprium Christo. Ergo nec etiam esse mediatorem.

2. Praeterea, illud quod convenit angelis bonis et malis, non potest dici esse proprium Christo. Sed esse medium inter Deum et homines convenit angelis bonis: ut dicit Dionysius, iv cap. *Nom.* *. Convenit etiam angelis malis, idest daemonibus: habent enim quaedam communia cum Deo, scilicet *immortalitatem*; quaedam autem habent communia * cum hominibus, scilicet quod sunt *animo passivi*, et per consequens *miseri*; ut patet per Augustinum, in lib. IX *Civ. Dei* *. Ergo esse mediatorem Dei et hominum non est proprium Christo.

3. Praeterea, ad officium mediatoris pertinet interpellare ad unum eorum inter quos est mediator, pro altero. Sed *Spiritus Sanctus*, sicut dicitur *Rom. vii. interpellat pro nobis ad Deum gemitibus inenarrabilibus*. Ergo *Spiritus Sanctus* est mediator inter Deum et homines. Ergo non est proprium Christo.

Sed contra est quod dicitur I *Tim.* n. ♦ *Unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus.* Respondetur dicendum quod mediatoris officium proprie est coniungere γ eos inter quos est mediator: nam extrema uniuntur in medio. Unire autem homines Deo perfective δ quidem convenit Christo, per quem homines reconciliantur Deo: secundum illud II *Cor.* v. *: *Deus erat in*

Christo mundum reconcilians sibi. Et ideo solus Christus est perfectus Dei et hominum mediator *, inquantum per suam mortem humanum genus Deo reconciliavit. Unde, cum Apostolus dixisset. *Mediator Dei et hominum homo Christus Iesus*, subiunxit *: *Qui dedit semetipsum redemptorem pro omnibus.*

Nihil tamen prohibet aliquos alios secundum quid dici mediatore inter Deum et hominem: prout scilicet cooperantur ad unionem hominum cum Deo dispositive vel ministerialiter.

Ad primum ergo dicendum quod prophetae et sacerdotes veteris legis dicti sunt mediatore inter Deum et homines dispositive et ministerialiter: inquantum scilicet praenuntiabant et praefigurabant Ierum et perfectum Dei et hominum mediatorem. – Sacerdotes vero novae legis possunt dici mediatore Dei et hominum inquantum sunt ministri veri mediatoris, vice ipsius sacramenta hominibus exhibentes.

Ad secundum dicendum quod angeli boni, ut Augustinus dicit, in IX *de Civ. Dei* ., non recte possunt dici mediatore inter Deum et homines. *Cum enim utrumque habeant: cum Deo, et beatitudinem et immortalitatem, nihil autem horum cum hominibus miseris et mortalibus, quomodo non potius remoti sunt ab hominibus, Deoque coniuncti, quam inter utrosque medii constituti?* Dionysius tamen dicit eos esse medios, quia, secundum gradum naturae, sunt infra Deum et supra homines constituti. Et mediatoris officium exercent, non quidem principaliter et perfective \ sed ministerialiter et dispositive: unde Matth. iv. * dicitur quod *accesserunt angeli et ministrabant ei*, scilicet Christo.

Daemones autem habent quidem I cum Deo .

a) *Sacerdat enim.* – *Sicut taccrdat enim (enim sacerdot Pe) ita editione».*
?) *autem habent communia.* – *Om. tertia.* – *quad tertia (quot I); quia.*
γ) *mediatoris... coniungere.* – *ad mediatoris officium proprie pertinet coniungere et unire tertia.*

3) *perfective.* – *Terti* ; perfecte.*
<) *reconciliantur.* – *sunt reconciliati tertia.*
ζ) *habeant.* – *Mm iu aJjn tertia praeter I.*
rj *perfective.* – *perfecte DEE.*
δ) *quidem.* – *commuxem P. quaedam (cum Deo ut immortalitatem) E.*

immortalitatem, cum hominibus vero miseriam. *Ad hoc ergo * se interponit medius daemon immortalis et miser, ut ad immortalitatem beatam transire non sinat*, sed perducatur ad miseriam immortalem. Unde est sicut *malus medius, qui separatur amicos**.
Christus autem habuit cum Deo communem beatitudinem, cum hominibus autem mortalitatem. Et ideo *ad hoc se interposuit medium ut, mortalitate transacta, ex mortuis faceret immortales, quod in se resurgendo monstravit; et ex miseris beatos efficeret* M, unde nunquam ipse dis-

cessit. Et ideo ipse est *bonus mediator, qui reconciliat inimicos* *.
Ad tertium dicendum quod Spiritus Sanctus, cum sit per omnia Deo aequalis, non potest dici medius vel mediator inter Deum et homines: sed solus Christus, qui, licet *secundum divinitatem aequalis sit Patri*, tamen *secundum humanitatem minor est Patri* *, ut dictum est **. Unde, super illud *Galat. m .*, *Christus est mediator* \ dicit Glossa *: *Xon Pater vel Spiritus Sanctus*. Dicitur autem Spiritus Sanctus *interpellare pro nobis*, quia ipse interpellare nos facit ♦

t) ertfo. – enim omne». – Pro medius, medium P. ■) efficeret. – Ora. tertia. λ) ChrUtui cit mediator. – Mediator enim uniui non cit Deui autem unus eit Chriitu» mediator F. – dicit Gloua om. GU.

Commentaria Cardinalis Caiotani

titulus clarus est. – In corpore articuli sunt duae conclusiones. Prima est: *Esse mediatorem inter Deum et homines simpliciter seu perfective est proprium Christo*. – Secunda est: *Nihil prohibet alios dici mediatorem secundum quid, scilicet dispositive vel ministerialiter*.
Prima conclusio probatur. Unire homines Deo perfective convenit soli Christo. Ergo solus Christus est perfectus mediator Dei et hominum. – Antecedens probatur. Quia per mortem suam mundum Deo reconciliavit. Et

Apostolus dicit: *Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians*. – Consequentia vero probatur et ratione, quia mediatoris officium est mediare inter eos inter quos est mediator: probatur, quia in medio uniuntur extrema: – cl auctoritate Apostoli : quia, cum dixisset, *mediator etc.*, subiunxit: *Qui dedit* etc.
Secunda conclusio ut clara relinquitur: quia cooperantur aliqui ad unionem.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CHRISTUS SIT MEDIATOR DEI ET HOMINUM SECUNDUM QUOD HOMO

¶ Sent, diet. ni, qu. v, an. De Verit. qu. ntt, art. 5. ad 5; I ad Tim., cap. ti. lea. u

s,c proceditur. Videtur quod Christus non sit mediator Dei et hominum secundum quod homo. Dicit enim Augustinus, in libro *contra Pelicianum* *: *Una est Christi persona: ne sit non unus Christus, non una substantia; ne, mediatoris dispensatione submota, aut Dei tantum aut hominis dicatur Filius*. Sed non est Dei et hominis Filius secundum quod homo: sed simul secundum quod Deus et homo. Ergo neque dicendum est quod sit mediator Dei et hominum solum secundum quod homo.
2. Praeterea, sicut Christus, in quantum est Deus, convenit cum Patre et Spiritu Sancto, ita, in quantum est homo, convenit cum hominibus. Sed propter hoc quod, in quantum est Deus, convenit cum Patre et Spiritu Sancto, non potest dici mediator in quantum est Deus: quia super illud I *Tim. n **, *Mediator Dei et hominum*, dicit Glossa *: *In quantum est Verbum, non medius est: quia aequalis est Deo, et Deus apud Deum, et simul unus Deus*. Ergo nec etiam in quantum homo, potest dici mediator, propter convenientiam quam cum hominibus habet.
3. Praeterea, Christus diciiur mediator in quantum reconciliavit nos Deo: quod quidem fecit auferendo peccatum, quod nos separabat a Deo. Sed auferre peccatum convenit Christo non in-

quantum est homo, sed in quantum est Deus. Ergo Christus, in quantum est homo, non est mediator, sed in quantum est Deus.
Sed contra est quod Augustinus dicit, in lib. IX, *de Civ. Dei* *: *Xon ob hoc est mediator Christus, quia est Verbum. Maxime quippe immortale et maxime beatum Verbum longe a mortalibus miseris. Sed mediator est secundum quod homo*.
Respondeo dicendum quod in mediatore duo possumus considerare: primo quidem, rationem medii ; secundo, officium coniungendi. Est autem de ratione medii quod distet ab utroque extremorum: coniungit autem mediator per hoc quod ea quae unius sunt, defert ad alterum. Neutrum autem horum potest convenire Christo secundum quod Deus, sed solum secundum quod homo. Nam secundum quod Deus, non differt a Patre et Spiritu Sancto in natura et potestate dominii: nec etiam Pater ut Spiritus Sanctus aliquid habent quod non sit illius, ut sic possit id quod est Patris vel Spiritus Sancti, quasi quod est aliorum, ad alios deferre. Sed utrumque convenit ei in quantum est homo. Quia, secundum quod est homo, distat et a Deo in natura, et ab hominibus in dignitate et gratiae et gloriae. In quantum etiam est homo, competit ei coniungere homines Deo, praecepta et dona hominibus exhibendo, et pro hominibus ad Deum satisfacere.

a) dona. – Dei dona I, dona Dei cetera tertia. fi) ad Deum. – Dea editiones.

ciendo et interpellando. Et ideo verissime dicitur mediator secundum quod homo.

Ad primum ergo dicendum quod, si subtrahatur divina natura a Christo, subtrahitur per consequens ab eo singularis plenitudo gratiarum, quae convenit ei inquantum est *Unigenitus a Patre*. ut dicitur Ioan. I^o *. Ex qua quidem plenitudine habet ut sit super omnes homines constitutus, et propinquius ad Deum accedens.

Ad secundum dicendum quod Christus, seeun-

dum quod Deus, est per omnia aequalis Patri. Sed etiam in humana natura excedit alios homines. Et ideo, secundum quod homo, potest esse mediator: non autem secundum quod Deus.

Ai> tertium dicendum quod, licet auctoriintive peccatum auferre Conveniat Christo secundum quod est Deus, tamen satisfacere pro peccato humani generis convenit ei secundum quod homo. Et secundum hoc dicitur Dei et hominum mediator.

Commentaria Cardinalis Caietani

Tireurs clarus. – In corpore duo fiunt. Primo, ponuntur duae conditiones mediatoris. Secundo, applicantur ad Christum dupliciter: cl secundum quod Deu*,., negatodo accipit: pro quanto ex massa peccatrice, carne scilicet humana ab Adam genita, naturam passibilem, in qua satisfaceret, assumpsit.

Omnia clara sunt in littera. Consistit enim eius processus in hoc. Mediator, secundum duo quae habet, scilicet esse medium, et officium coniungendi extrema inter se, duos exigit conditiones: prima est distantia ab extremis; secunda est delatio ad extrema utrinque ex altero. Sed Christus, secundum quod Deus, neutram habet, quia non distat a Deo in natura aut dominio; nec aliquid Dei non suum deferre potest; ac per hoc, nihil potest deferre ex Deo tanquam extremo. Sed secundum quod homo, habet utramque: quia distat a Deo natura, et ab hominibus puris dignitate gratiae et gloriae; defert quoque praecepta donaque Dei ad homines, et satisfactionem ac interpellationem ex hominibus ad Deum; non quasi haec ab hominibus accipiat, sed quia haec vice hominum ipse

Deo offert, quod vocatur pro hominibus offerre ac satisfacere. Nihilominus satisfactionem ex hominibus quodammodo accipit: pro quanto ex massa peccatrice, carne scilicet humana ab Adam genita, naturam passibilem, in qua satisfaceret, assumpsit.

II. In responsione ad primum et tertium simul, considera discernendo rationem specificantem id quo Christus mediat aut satisfacit; et radicem unde illud *quo* efficax originaliter redditur ad mediandum et satisfaciendum et merendum pro omnibus. Nam si specificare aut determinare quaeris naturam qua Christus meretur, mediat et satisfacit, procul dubio natura humana est: creatae quippe naturae sunt actus isti. Sed si quaeris unde natura creata tanti est ut medici, mercatur et satisfaciat pro toto mundo: – ex gratia est unionis ex hypostasi est divina. Quia enim Christus Unigenitus est Patris, ideo per naturam assumptam satisfacit, meretur et mediat Et hoc est quod in responsione ad primum docemur: et doctrina superius* habita de efficacia satisfactionis et meriti Christi sic applicanda est in responsione ad tertium. Et sic omnia consonant

• Qu. 1. *rt. », «B.иnKH Qu. vtn, Krt. 1. ; Qaual' wn, m.

QUAESTIO VIGESIMASEPTIMA

DE SANCTIFICATIONE BEATAE VIRGINIS

IN SEX ARTICULOS DIVISA

Post praedicta, in quibus de unione Dei et hominis et de his quae unionem sequuntur, tractatum est, restat considerandum de his quae Filius Dei incarnatus in natura humana sibi unita fecit vel passus est *. Quae quidem consideratio quadripartita erit. Nam primo, considerabimus de his quae pertinent ad ingressum eius in mundum; secundo, de his quae pertinent ad processum ■ vitae ipsius in hoc mundo*; tertio, de exitu ipsius ab hoc mundo *; quarto, de his quae pertinent ad exaltationem ipsius post hanc vitam ? *. Circa primum quatuor consideratae occurrunt; primo quidem, de conceptione Christi; secundo, de eius nativitate *; tertio, de eius circumcissione *; quarto, de eius baptismo **.

Circa conceptionem autem eius, oportet aliqua considerare primo t, quantum ad matrem concipientem; secundo, quantum ad modum conceptionis*; tertio, quantum ad perfectionem proli conceptae *.

Ex parte autem matris occurrunt quatuor consideranda δ: primo quidem, de sanctificatione eius; secundo, de virginitate eius*; tertio, de desponsatione eius *; quano, de annuntiatione ipsius, vel · de praeparatione ipsius ad concipiendum.

Circa primum quaeruntur sex.

Primo: utrum Beata Virgo mater Dei fuerit sanctificata ante nativitatem ex utero. ■

Secundo: utrum fuerit sanctificata ante animationem. —

Tertio: utrum per huiusmodi sanctificationem luerit sibi totaliter sublatus fomes peccati.

Quano: utrum per huiusmodi sanctificationem fuerit consecuta ut nunquam peccaret.

Quinio: utrum per huiusmodi sanctificationem adepta fuerit plenitudinem gratiarum.

Sexto: utrum sic fuisse sanctificata : fuerit proprium sibi.

• C/. Prolog.

3
• Qa. xx-
• Qa itari.
/
• Qu. Ull.

• Q». t»iv.
• Qiu xurit.
.. Qu IXtnl.

T

• Qa ini
• Qa. mut .

• Ver» 46.

• Vm.

•Er.CI.XXXVH
al. LVU, cap. x.
n

PRIMUM SIC PROCI DITUR \ idCtUT qtiod

Beata Virgo non fuerit sanctificata ante nativitatem ex utero. Dicit enim \postolus, I *Cor.* xv *: *Non prius quod spirituale est, sed quod animale: deinde quod est spirituale*. Sed per gratiam sanctificantem nascitur homo spiritualiter in filium Dei: secundum illud Ioan. 1*: *Ex Deo nati sunt*. Nativitas autem ex utero est nativitas animalis. Non ergo Beata Virgo fuit prius sanctificata quam ex utero nasceretur.

2. Praeterea, Augustinus dicit, in Epistola *ad Dardanum* *: *Sanctificatio, qua efficimur templum Dei, non nisi renatorum est*. Nemo autem || renascitur nisi prius nascatur. Ergo Beata Virgo non fuit prius sanctificata quam ex utero nasceretur.

3) *processum*. – *progressum* tertia praeter l *hanc vitant*. – PE; *huius vitam bc, eius vitam G, vitam huius mundi cd. a. vitam huiusmodi* ceteri.
y) *aliqua considerare primo*. – *aliqua considerare G. considerare bc, primo aliqua considerare P*.
Z) *occurrunt quatuor considerata*. – *occurrunt quinque considerata E, occumoi/ quatuor D, occurrunt quaedam considerata E, occurrunt considerandum b, occurrit considerandum PK*. Cf. not, t.

3. Praeterea, quicumque est sanctificatus per gratiam, est mundatus a peccato originali et actuali. Si ergo Beata Virgo fuit sanctificata ante nativitatem ex utero, consequens est quod fuerit tunc mundata ab originali peccato. Sed solum originale peccatum poterat eam impedire ab introitu regni caelestis. Si ergo tunc mortua fuisset, videtur quod ianuam regni caelestis introisset. Quod tamen fieri non potuit ante passionem Christi: iuxta illud Apostoli °: *habemus enim fiduciam in introitum sanctorum per sanguinem eius*, ut dicitur *Heb.* x*. Videtur ergo quod Beata Virgo non fuerit sanctificata antequam ex utero nasceretur.

4. Praeterea, peccatum originale ex origine contrahitur, sicut peccatum actuale ex actu. Sed quandiu aliquis est in actu peccandi, non potest

1) *vel*. – *quinto* omne* (praeter D qui om. *vel* .. *concipiendum*),
•cd praeterquam quoti materiae divivoni quam lectio « qumto » induceret, infra non xatkfit, ». Tbomat qu. xxx lptam Annuntiationem lk V. tanquam praeparationem ciua menti· per Nuntii verba tmcTxt; ideo quinto corrupte pro ir/ «riptum creditait*. Cf. infra eri. 3 id 3.
ζ) *fuisse sanctificata*. – *sanctificari* tertia.
rj *autem*. – h et terti-; *enim*.
o) *iuxta illud Apostoli*, – Om. tertia.

• n. *♦

. jraf
{ r1 }
l 'tα } cl

. lη>.*
vtf» ·
. Ver»

. Vrt»

• Ver.

• Cl
Otn©

dB

a peccato actuali mundari. Ergo etiam nec Beata Virgo a peccato originali mundari potuit dum esset adhuc in ipso actu originis, in materno utero existens.

Sed contra est quod Ecclesia celebrat Nativitatem Beatae Virginis. Non autem celebratur festum in Ecclesia nisi pro aliquo sancto. Ergo Beata Virgo in ipsa sui nativitate fuit sancta. Fuit ergo in utero sanctificata.

Respondeo dicendum quod de sanctificatione Beatae Mariae, quod scilicet fuerit sanctificata in utero, nihil in Scriptura canonica traditur ♦ quae etiam nec de eius nativitate mentionem facit. Sed sicut Augustinus, *de ' Assumptione* ipsius Virginis *, rationabiliter argumentatur quod cum corpore sit assumpta in caelum, quod tamen Scriptura non tradit; ita etiam rationabiliter argumentari possumus quod fuerit sanctificata in utero. Rationabiliter enim creditur quod illa quae genuit *Unigenitum a Patre, plenum gratiae et caritatis* \ prae omnibus aliis maiora gratiae privilegia accepit: unde legitur, Luc. 1 *, quoti Angelus ei dixit: *Ane, gratia plena*. Invenimus autem quibusdam aliis hoc privilegialiter esse concessum ut in utero sanctificarentur: sicut Ieremias, cui dictum est, Ierem. 1 *, *Antequam exires de uero, sanctificent te*; et sicut Ioannes Baptista, de quo dictum est, Lue. 1 *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suae*. Unde rationabiliter cre-

ditur quod Beata Virgo sanctificata fuerit antequam ex utero nasceretur .

Ad primum ergo dicendum quod etiam in Beata Virgine prius fuit animale, et post id quod est spirituale: quia prius fuit secundum carnem concepta, et postea secundum spiritum sanctificata.

Ah SECUNDUM DICENDUM quod Augustinus loquitur secundum legem communem, secundum quam per sacramenta non regenerantur aliqui nisi prius nati. Sed Deus huic legi sacramentorum potentiam suam non alligavit, quin aliquibus ex speciali ' prius illegio gratiam suam conferre possit antequam nascantur x ex utero.

Ad tertium dicendum quod Beata Virgo sanctificata fuit in utero a peccato originali * quantum ad maculam personalem: non tamen fuit liberata a reatu quo tota natura tenebatur obnoxia. ut scilicet non intraret in Paradisum nisi per Christi hostiam l“, sicut etiam de sanctis Patribus dicitur qui fuerunt ante Christum V

Ad quartum dicendum quod peccatum originale trahitur ex origine inquantum per eam communicatur humana natura, quam ' respicit proprie peccatum originale. Quod quidem fit quando proles concepta animatur. Inde post animationem nihil prohibet prolem conceptam sanctificari: postea enim non manet in materno utero ad accipiendam humanam naturam, sed ad aliqualem perfectionem eius quod iam accepit.

0 dt. — ex Snnnoni* Jr tert.
tpciali. — Om. tcrbA prxcitr 1.
navantur. — Tenu; nai«rrnt*r l, rrrnMCJnlur <ctun.

Chritli linttiant. — llo lΓμ »1 Christi Gb, ottlam Chrhti e, hnrrium
Christi l, Chrhti ostium P; Alitu hostiam vosran P.
») fujm. — Tertia; ftur.

Commentaria Cardinalis Caietani

hic incipit tertius tractatus primae partis, quae de Christo est ., tractaturque hic usque ad quaestionem trigésinuunnonam. de spectantibus ad ingre^um Christi mundum: ut dare patet in littera.

Ita via » clarus est. — In corpore duo fiunt. Primo, qualis notitia de hoc quaerito haberi potest, dicitur: ac per hoc monstratur via ad investigandam veritatem conclusionis. Secundo, per monstratam viam incedendo, respondetur quaesito una conclusione affirmativa.

Quoad primum, via sciendi non est ex sacrae Scripturae

auctoritate in >pcde: sed ex rationabilibus sacrae Scripturae consonis; ut Augustinus de Assumptione arguit. in Quoad secundum, conclusio est: *Rationabiliter creditur Beatam Virginem sanctificatam in utero*. Probatur. Maiora gratiae privilegia Beatae Virgini concessa creduntur quam alii* sanctis. Sed quibusdam sanctis concessa est sanctificatio in utero. Ergo.

Maior probatur. Tum quia mater futura erat *Unigeniti a Patre, pleni gratia*. Tum quia Angelus dixit eam *plenam gratia*. Minor probatur de Ieremia et Ioanne Baptista.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM BEATA VIRGO SANCTIFICATA FUERIT ANTE ANIMATIONEM

HI Stnt., J>»t. tn, qu. i, uri. i, .j., Quodl. VI, q . . an. i; (impend. Thcol., cap. oww; In Ptaltn. XLV; in Jrvcn., ., . l.

Secundum sic proceditur. Videtur quod Beata Virgo sanctificata fuit ante animationem, Quia, ut dictum est ♦, plus gratiae est collatum Virgini matri Dei quam alicui sanctorum. Sed quibusdam esse concessum quod sanctificarentur ante animationem. Quia dicitur Ierem. 1 *, *Priusquam te formarem in utero, noni te*: non autem infunditur anima ante corporis formationem. Similiter

etiam de Ioanne Baptista dicit Ambrosius. *super Lue. *. quod nondum inerat ei spiritus nitae. et iam inerat ei Spiritus gratiae*. Ergo inulto magis Beata Virgo ante animationem sanctificari potuit. Videtur praeterea, conveniens fuit, sicut Anselmus dicit, in libro *de Conceptu Virginali* *, *ut illa Virgo ea puritate niteret qua maior sub Deo nequit intelligi*: unde et in *Cani*, iv * dicitur: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te*. Sed ma-

• O MS

l

• Tract. Ae A...
»r» ff η V, Γ .
leur Opp. A»β.

• lwi cap i,
un 14
• Ver», 1*.

• Ver», J

• Ven. H

• a l-roo;...
Cûnacol.

Vm 5.

SirXXAR TIIEOL. D. TIIOMAB T. VIH.

ior puritas fuisset Beatae Virginis si nunquam fuisset 3 inquinata contagio originalis peccati. Ergo hoc ei praestitum fuit quod, antequam animaretur caro eius, sanctificaretur.

3. Phaeterea. sicut dictum est *, non celebratur festum nisi de aliquo sancto. Sed quidam celebrant festum Conceptionis Beatae Virginis. Ergo videtur quod in ipsa sua conceptione fuerit sancta. Et ita videtur quod ante animationem fuerit sanctificata.

q. Praeterea, Apostolus dicit, *Rom. xi* *: 5: *radix sancta, et rami.* ^*Radix* autem filiorum sunt parentes eorum. Potuit ergo Beata Virgo sanctificari etiam in suis parentibus, ante animationem.

Sed contra est quod ea quae fuerunt in veteri Testamento, sunt figura Novi: secundum illud i Cor. x *: *Omnia in figura contingebant illis.* Per sanctificationem autem tabernaculi, de qua dicitur in Psalmo *, *Sanctificaint tabernaculum suum Altissimus*, videtur significari sanctificatio Matris Dei, quae tabernaculum Dei dicitur, secundum illud Psalmi*, *in sole posuit tabernaculum suum.* De tabernaculo autem dicitur. *Exod. u* | (-. *Postquam cunela perfecta sunt, aperuit nubes tabernaculum Testimonii, et gloria Domini implevit illud.* Ergo et Beata Virgo non luit sanctificata nisi postquam cuncta eius perfecta sunt, scilicet corpus et anima.

Respondeo dicendum quod sanctificatio Beatae Virginis non potest intelligi ante eius animationem, duplici ratione. Primo quidem, quia sanctificatio de qua loquimur, non est nisi emundatio a peccato originali: sanctitas enim est *perfecta munditia*, ut Dionysius dicit, xn cap. *de Div. Nom.* Culpa autem non potest emundari nisi per gratiam: cuius subiectum est sola creatura rationalis. Et ideo ante infusionem animae rationalis Beata Virgo sanctificata P non fuit.

Secundo quia, cum sola creatura rationalis sit susceptiva culpaе, ante infusionem animae rationalis proles concepta non est culpaе obnoxia. Et sic, quocumque modo ante animationem Beata Virgo sanctificata fuisset, nunquam incurrisset maculam originalis culpaе: et ita non indigisset redemptione et salute quae est per Christum, quod dicitur Matth. i *: *Ipse salvumfaciet populum suum a peccatis eorum.* Hoc autem T est inconueniens ', quod Christus non sit *Salvator omnium hominum*, ut dicitur i *Tim. iv* *. Unde relinquitur quod sanctificatio Beatae Virginis fuerit post eius animationem.

Ad primum ergo dicendum quod Dominus dicit ante formationem in utero Ieremiam 4 *novisse*, notitia scilicet praedestinationis: sed *sanclificasse*

se dicit * eum. non ante formationem, sed *antequam exiret de ventre*, etc.

Quod autem dicit Ambrosius, quod Ioanni Baptistae nondum inerat spiritus vitae cum iam haberet ' Spiritum gratiae, non est intelligendum secundum quod *spiritus vitae* dicitur anima vivificans: sed secundum quod spiritus ζ dicitur aer exterius respiratus. – Vel potest dici quod nondum inerat ei spiritus vitae, idest anima, quantum ad manifestas et completas operationes ipsius.

An sF.ct ndi m dicendum quod, si nunquam anima Beatae Virginis fuisset contagio originalis peccati inquinata, hoc derogaret dignitati Christi, secundum quam est universalis omnium Salvator. Et ideo sub Christo, qui salvari non indiguit, tanquam universalis Salvator, maxima fuit Beatae λ irginis puritas. Nam Christus nullo modo contraxit originale peccatum, sed in ipsa sui conceptione fuit sanctus: secundum illud Luc. i | ♦ . v<Λ. » *Quod ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei.* Sed Beata Virgo contraxit quidem originale peccatum , sed ab eo luit mundata antequam ex utero nasceretur *. Et hoc significatur *lob* ||| **, ubi de nocte originalis peccati dicitur, *Exspectet lucem*, idest Christum, *et non videat* (quia *nihil inqumatum intravit in illam*, ut dicitur *Sap. vu* ♦): . v » * *nec ortum surgenlis aurorae*, idest Beatae Virginis, quae in suo ortu a peccato originali fuit immunis.

Ad tertium dicendum quod, licet Romana Ecclesia Conceptionem Beatae Virginis non celebret, tolerat tamen consuetudinem aliquarum ecclesiarum illud festum celebrantium. Unde talis celebritas non est totaliter 5 reprobanda. Nec tamen per hoc festum Conceptionis celebratum| datur intelligi quod in sua conceptione fuerit sancta. Sed, quia quo tempore sanctificata fuerit ignoratur \ celebratur festum sanctificationis eius, potius quam conceptionis, in die conceptionis ipsius.

Ad quartum dicendum quod duplex est sanctificatio. Una quidem totius naturae: inquantum scilicet tota natura humana ab omni corruptione culpaе et poenae liberatur. Et haec erit in resurrectione. – Alia vero est * sanctificatio personalis. Quae non transit in prolem carnaliter genitam: quia talis sanctificatio non respicit carnem, sed mentem. Et ideo, etsi μ parentes Beatae \ irginis fuerunt mundati a peccato originali, nihilominus Beata Virgo contraxit peccatum originale, cum luerit concepta secundum carnis concupiscentiam et* cx commixtione maris et feminae: dicit enim Augustinus, in libro *de Nuptiis et Concupiscentia* *, *omnem quae de concubitu nascitur, carnem esse peccati.*

a) *futuet.* – *fuiiut in anima* E, *anima f/uj fuisset* tertii. *sanctificata*, – *sanctificanda* lte.
γ) *autem* – Tertia; *enim*.
<J) *Ieremiam.* – *Ieremiam se* E, *se Ieremiam* tertia. – *se po»t sanctificosae om.* P.
1) *haberet.* – *habebat terna*.
ζ) *spiritus.* – *vitaе* eddit tertia.
rJ) *intravit.* – *incurrit* tertia.

0) *totaliter.* – *rationabiliter* code* Soi ». Anton* Patavii; ct in Praelatione § *De codicum variantibus tacitis*.
<) *festum Conceptionis celebratum.* – ^*uvd festum Conceptionis celebratur* F et tertia.
a) *ipioru/nr.* – ergo *ignoranter* ACpE, *ignoranter* vel *ignorantur* »E.
λ) *est.* – F ct unia; om.
I') *etsi.* – *si* F et tertia.
v) *et.* – Om. E ct tertia.

· īχὺ
|
:
j|
J
· v<Λ. »
r. uj.
1
J,
Sj
SI

QLAESTIO XXVII, ARTICULUS II

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus clarus est, de animatione secundum animam rationalem intellectus.

In corpore articuli est una conclusio, cum uno corollario. Conclusio est responsiva quaesito directe: *Beata Virgo non fuit sanctificata ante animationem*. – Corollarium est: *Beata Virgo fuit sanctificata post animationem* *.

• et num. n.

Conclusio probatur dupliciter. Primo, sic. Sanctificatio de qua loquimur, est emundatio n peccato originali. Ergo est per gratiam. Ergo in sola creatura rationali. Ergo non ante infusionem animae rationalis. – Antecedens declaratur ex Dionysio: *Sanctitas est perfecta munditia*. – Prima consequentia probatur: quia culpa non emundatur nisi per gratiam. – Secunda vero: quia sola creatura rationalis est subiectum gratiae.

Secundo, ducendo ad inconueniens, sic. Proles concepta. ante inlusioncm animae rationalis, non est culpa obnoxia. Ergo, quocumque modo ante animationem Beau Virgo sanctificata fuisset, non incurrisset originalis peccati maculam. Ergo non indiguisset redemptione «t salute quae est facta per Christum. Sed hoc eat inconueniens. Ergo. – Antecedens probatur. Quia sola creatura rationali* est susceptiva culpa. – Prima consequentia ut clara relinquitur,– Secunda autem probatur auctoritate Angeli, Matth. i; *ipse saluum faciet a peccatis*. – Inconueniens consequentis probatur auctoritate Apostoli, I *ad Tim.* iv.

II. Adverte hic. pamo. quod sanctificatio potest dupliciter sumi. Primo, ut est de contrario in contrarium: de immunditia ad munditiam. Et tie constat quod est de peccato in gratiam. – Secundo, ut est de negato in affirmatum: de non sancto in sanctum, de non-gratia in gratiam. Et sic non supponit peccatum. Et invenitur in Christo et angelis: angeli enim sanctificari >unt a Deo, qui nunquam peccaverunt: et de seipso dicit Christus *: *Quem Pater sanctificant*, etc.

• h**.

».

In prima autem ratione hic allata sumitur sanctificatio primo modo, gratia materiae: quoniam sermo est de sanctificatione hominis descendentis ex commixtione maris et feminae; supponimus enim omnem huiusmodi hominum peccatum originale contrahere, iuxta superius* determinata de peccato originali. Et proptcrca in littera dicitur quod *sanctificatio de qua loquimur, est emundatio a peccato originali*. Et ex auctoritate Dionysii, accipiendo munditiam a contrario, probatur. Vel ratione materiae probatur: quia perfecta munditia in tali materia est emundatio a peccato originali.

qoM»t

III. Adverte secundo quod, licet sanctificatio proprie sumpta, ul scilicet pertingit ad proprium terminum ad quem, qui est gratia reddens creaturam impeccabilem, ad minus mortaliter, sumatur duobus antedictis * modis; extenditur nmen sanctificationis nomen, sicut etiam extenduntur alia nomina multiplicia, ad ea quae ad sanctitatem praeparant, vel faciunt, et huiusmodi. Et proptcrca Auctor, in secunda ratione hic allata, extenso sanctificationis nomine utitur, dicens: *Quocumque modo ante animationem Beata Virgo sanctificata fuisset*.

Ea autem necessitas secundae rationis fuit, quia, excluso per primam rationem quod ante infusionem rationalis animae sanctificato fuit proprie, quia non erat capax gratiae, supererat excludere quod tunc etiam, scilicet ante animationem, non fuit sanctificato illo modo quo ille fetus erat sanctificationis capax: puta quod mundaretur ab infectione seu contagione qua erat infectura animam rationalem sibi infundendam. Et hoc per secundam rationem directe excluditur, ut patet.

i,óΛ-ia-

jy. Circa secundam rationem -, dubium occurrit de illa consequentia; *Ergo non indiguisset redemptione Christi*. Nam videtur non valere: ex eo quod, multi cum sint modi quibus redemptio et salus per Christum fit, etiam a peccato, ratio ista, unum tantum modum excludens, quasi omnes excluserit, infert negativam totaliter, quod

non indiguisset redemptione Christi. Quod autem non sit unicus tantum modus quo redemptio α peccato fit per Christum, ex eo patet quod, ultra illum communem modum quo salvat delendo inventam peccati maculam in anima, datur alius, quo, tollendo contagionis labem a carne susceptura animam, praeservat a peccato animam, ne incurrat in illud. Ac per hoc. licet Beata Virgo non indiguisset illo modo, scilicet per deletionem maculae incur-sae, redimi et salvari per Christum; indiguit tamen redimi et salvari per eundem alio modo, scilicet per emundationum infectionis fetus, ut tie praeservaretur α culpa.

V. Ad huius evidentiam, advertendum est quod aliud est personam Beatae Virginis indiguisse redimi a peccato per Christum: et aliud est fetum illum, ante animae infusionem, indiguisse sanctificari per Christum. Nam personam ipsam indigere salvari α peccato, est liberari a peccato quod habet, vel haberet: oportet enim aut quod habeat peccatum, vel quod sit in procinctu seu penculo habendi peccatum, quisqui* eget salvari α peccato; si enim peccatum non habet, nec est in penculo habendi peccatum» salvatote a peccato non indiget, ut patet. Fetus autem egere sanctificatione est quin, nisi sanctificetur, immundus erit. Si Beatae igitur Virginis fetus sanctificatus fuisset ante infusionem animae rationalis, cum fetus non sit homo niti per animam rationalem, non ipsa Beata Virgo, quae non erat adhuc. »ed fetus ille indiguisset sanctificari per Christum, sed ipsa Beata Virgo fuisset conceptu eme peccato onginali absque quacumque alia gratia: ita quod, ex hoc ipso quod anima sua infusa esset materiae munda. originale peccatum non contraxisset, etiam si null i supufuppoMta fuisset gratia. Ac per hoc, ipa Beata Virgo non indiguisset gratia redemptionis, seu salvationis a peccate», per Christum factae. Exemplum: Apostolus Paulus, quia natus est civis Romanus -, nunquam indiguit Caesarea gratia ad civilitatem Romanam: quamvis aliquis ex patribus suis hac gratia indiguerit. Simile est in proposito; quia, licet caro antecedens personam Beatae Virginis indiguerit redimi tali modo per Christum, ipsa tamen Beata Virgo, quia nata in utero esset expers peccati absque infusa sibi gratia praeservante ne incurreret, non indiguisset simpliciter et absolute redimi, seu salvari a peccato, per Christum. Et hinc habes quod, ti dicatur quod Beata Virgo indiguisset in carne praecedente redimi α peccato, quamvis non in sc. hacc distinctio non obstat dictis. Quoniam indigere m antecedentibus non est ipsam indigere: Ha quod ly *m antecedentibus* est conditio diminuens rationem indigentiae personalis. Et proptcrca non valet consequentia: *indiguisset in sui fetus carne, Ergo ipsa Beata Virgo indiguisset*.

Est ergo simpliciter vera doctrina in littera tradita, quod, si Beata Virgo fuisset ante infusionem animae sanctificato, quod non eguisset redemptione et salute λ peccato facta per Chnstum. Et bene nota quod non dicitur quod non indiguisset *salute gratiae aut gloriae* tacta per Christum: sed. *salute a peccato*, a qua dictus est /esus, hoc est, «SrfZvator, ut Angelus revelavit Ioseph. dicens, Matth. I*: Io-cabis nomen eius /esum: ipse enim saluum faciet pupulum suum a peccatis earum.

Et per haec patet responsio ad obiectionem. Quoniam Beatam Virginem in praecedente fetu, vel parente, etc., indigere redemptione, non est ipsam Beatam Virginum indigere: sicut Paulum in suis parentibus indiguisse gratia civilitati» Romanae, non est Paulum illa indiguisse sed maiores suo» indiguisse illa.

VI. Circa corollarium * dubium occurrit, quia non videtur sequi ex praemissis. Nam ex hoc quod Beata Virgo non fuit sanctificato ante animationem, non sequitur quod sanctificatio eius fuerit post animationem. Stat enim quod nee ante nec post, sed m ipso instanti infusionis animae fuerit sanctificata: ut multi moderni tenent.

Ad hoc dicitur quod aliud est discutere materiam hanc

bi-
ni i
su
»ni

l .
• Optnc. Cata.
• Ven *lyij*-, r «
• Il, Tr^{tr}rl, i *be*
• *P^{re}ph. D. Virg*
CS • Il ot M /./ss'
lib l. ū*, «, i<<f
a- λ

Γ*
Γ-
H
n
x
l-
d
3

peccati. Dicitur autem concupiscentia sensualita-
tis esse inordinata, inquantum repugnat rationi:
quod quidem it inquantum inclinatur ad malum,
vel difficultatem facit ad bonum. Et ideo ad
ipsam rationem fomitis pertinet quod inclinet ad
malum, vel difficultatem facit in bono. Unde po-
nere quod remanserit fomes in Beata Virgine non
inclinans ad malum, est ponere duo opposita.

Similiter etiam videtur oppositionem implicare
quod remanserit fomes inquantum pertinet ad cor-
ruptionem naturae, non autem inquantum perti-
net ad corruptionem personae. Nam secundum
Augustinum, in libro *de Nuptiis et Concupiscen-*
(ia) libido est quae peccatum originale trans-
mittit in prolem. Libido autem importat inordina-
tum concupiscentiam, quae non totaliter subditur
rationi. Et ideo, si totaliter fomes subtraheretur
inquantum pertinet ad corruptionem personae,
non posset remanere inquantum pertinet ad cor-
ruptionem naturae.

Restat igitur ut dicamus quod vel totaliter fo-
mes fuerit ab ea sublatus per primam sanctifi-
cationem: vel quod fuerit ligatus. Posset tamen
intelligi quod totaliter fuit sublatus fomes hoc
modo, quod praestitum fuerit Beatae Virgini, ex
abundantia gratiae descendente in ipsam, ut ta-
lis esset dispositio virium animae in ipsa quod
inferiores vires nunquam moverentur sine arbi-
trio rationis: sicut dictum est fuisse in Christo,
quem constat peccati fomitem non habuisse; et
sicut fuit in Adam ante peccatum per originalem
iustitiam; ita quod, quantum ad hoc, gratia san-
ctificationis in Virgine habuit vim originalis ius-
titiae. Et quamvis haec positio ad dignitatem
Virgines Matris pertinere videatur, derogat tamen
in aliquo dignitati Christi, absque cuius virtute
nullus a prima damnatione liberatus est. Et
quamvis per fidem Christi aliqui ante Christi
incarnationem sint secundum spiritum ab illa
damnatione liberali, tamen quod secundum car-
nem aliquis ab illa damnatione liberetur, non vi-
detur fieri debuisse nisi post incarnationem eius,
in qua primo debuit immunitas damnationis ap-
parere. Et ideo, sicut ante immortalitatem car-
nis Christi resurgentis nullus adeptus fuit carnis
immortalitatem, ita inconueniens etiam videtur
dicere quod ante carnem Christi, in qua nul-
lum fuit peccatum, caro Virginis matris eius, vel
cuiuscumque alterius, fuerit absque fomite, qui

dicitur *lex camis*. sive *in tentabrormn* *. Et ideo
melius videtur dicendum quod per sanctificatio-
nem in utero non fuit sublatus Virgini fomes
secundum essentiam, sed remansit ligatus; non
quidem per actum rationis suae, sicut in viris
sanctis, quia non statim habuit usum liberi ar-
bitrii adhuc in ventre matris existens. hoc enim
speciale privilegium Christi fuit; sed per gratiam
abundantem quam in sanctificatione recepit;
et etiam perfectius per divinam providentiam
sensualitatem eius ab omni inordinato motu pro-
hibentem. Postmodum vero, in ipsa conceptione
carnis Christi, in qua primo debuit refulgere pec-
cati immunitas, credendum est quod ex prole re-
dundaverit in matrem totaliter a fomite subtra-
ctio. Et hoc significatur Ezzech. xiii *, ubi di-
citur: *Ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per*
inani orientalmi, idest per Beatam Virginem, *et*
terra, idest caro ipsius, *splendebat a maiestate*
cuius, scilicet Christi.

primum ergo dicendum quod mors et huius-
modi poenalties de se non inclinant ad pec-
catum. Unde etiam Christus, licet assumpsit
huiusmodi poenalties, fomitem tamen non as-
sumpsit. Unde etiam in Beata Virgine, ut Filio
conformaretur, *de cuius plenitudine gratiam ac-*
cipiebat *, primo quidem fuit ligatus fomes, et
postea sublatus: non autem fuit liberata a morte
ut aliis huiusmodi poenalties.

An secundum dicendum quod infirmitas carnis
ad fomitem perlinens est quidem in sanctis viris
perfectae virtutis occasio: non tamen causa sine
qua perfectio haberi non possit. Sufficit autem
in Beata Virgine ponere perfectam virtutem et
abundantiam gratiae: nec in ea oportet ponere
omnem occasionem perfectionis.

An tertium dicendum quod Spiritus Sanctus
in Beata Virgine duplicem purgationem fecit.
Unam quidem quasi praeparatoriam ad Christi
conceptionem: quae non fuit ab aliqua impuri-
tate culpae vel fomitis, sed mentum eius magis
in unum colligens et a multitudine sustollens.
Nam et angeli purgari dicuntur, in quibus nulla
impuritas invenitur: ut Dionysius dicit, vi cap.
Eccles. Hier. – Aliam vero purgationem operatus
est in ea Spiritus Sanctus mediante conceptione
Christi, quae fuit opus Spiritus Sancti. Et secun-
dum hoc potest dici quod purgavit eam totaliter
a fomite.

11.) . > .
CIAUf 111. * «-«/ .
• Lu MI

*

ζ

s

”

?

9

LS.

y) *ad bonum*. – *in bono* terti*.
3) *facit*. – *faciat* tenu ct a.
t) *Similiter etiam*. – *bc*; *Simul etiam* BDpC*E ci d (*ed a dividit
ro»t *simul*), *Et simul etiam* A, *Simul* pE. *Similiter* »C, (*opposita*)
simul. *Similiter etiam* PFGI.
ζ) *fuerit*. – *remanserit* tertia, (*rd d remanserit qnod*) *fuit* E.
tamen, – *enim* PI.
o) *abundantia*. – *superabundantia* BDEFsC. – Pro *in ipsam*, in iffct
ABCE».
«) *liberatus est*. – *Uberatur* terti*.
x) *fidem*. – *spiritualem* (*spaltm* i) *fidem* tertie.

k) *incnnreniens diam*. – *etiam inconueniens* BGlj, *inconvénient*
esae F, *tacoureitlm* editroncv.
p) *largini*. – *Beatae Virgini* tortlx
v) *stalh*n – Oro. tertia praeter t.
) *gratiam abundantem*. – *abundantiam gratiae* tertii.
&) *afomite subtractio*. – *afomite subtractu* t. *fomite subtracto* Pō.
conformaretur. – Terti.» ct 4; *conformetur*.
?) *ct abundantiam*. – r.v *abundantia* terti*.
purgationem fecit. – Tenti; *fecit purgationem* Γ, *perftctiouem*
fecit (*fecit perfectionem* BD) *vel purgationem ccuti*.
τ) *invenitur*, – *repentur* HDF.

In illius clarus recolentibus fomitis rationem ex dictis in praecedentibus . Est enim fomes appetitus sensitivi dordinatio, ex subtractione originalis iustitiae destitutus.

Qua deordinatione *curo concupiscit adversus spiritum* *. In corpore articuli duo fiunt: primo, recitantur quatuor opiniones circa quaesitum ; deinde singulae examinantur * ; et sola quarta approbatur, sicque respondetur quaesito .

Quoad primum, opiniones patent: prima, quod totaliter ablatus *; secunda, quod ablatus quantum ad pronitatem in malum, non nutem quantum ad difficultatem in bonum -; tertia, quod ablatus quantum ad personam, non quantum ad naturam -; quarta, quod remanet secundum essentiam, ligatus quoad actum *. Et haec quarta videtur coincidere cum secunda opinione posita a Magistro Sententiarum, in sua distinctione III *Sciit*. Duas tantum ibi ponit. scilicet primam et quartam, sub aliis verbis. Vide ibi.

II. Quoad secundum examinatur primo secunda opinio, dicens quod fomes* remansit quoad difficultatem ad bonum, sed non quoad pronitatem ad malum. Contra quam obiicitur sic. Fomes est inordinata habitualis concupiscentia appetitus sensitivi: et inordinatio haec attenditur penes repugnantiam ad rationem. Ergo ponere quod remanserit, et non inquantum inclinatur ad malum, est ponere duo opposita. — Et tenet sequela: quia repugnanti ad rationem in appetitu est inquantum inclinatur ad malum (vel) difficultat in bono.

III. Circa hanc rationem duo sunt dubia. Alterum commune: qualiter fomes sit inordinata concupiscentia habitualis; cum nullus sit habitus malus in prole; quia nec acquisitus, nec infusus.

Alterum proprium huic intento: quia haec ratio non videtur efficax. Quoniam inordinata concupiscentia, ut littera testatur, habet duos effectus sub dhiunctione, vel inclinare ad malum, vel difficultate ad bonum : et positio contrarii dicit quod fomes manet cum uno tantum istorum effectuum. Auctor autem ex positione causa-ae habentis plures effectus, scilicet inordinatae concupiscentiae natae habere utrumque dictorum effectuum, infert positionem utriusque effectus. Quod constat non licere ex II *Poster.* *, sed e converso, ex quolibet enim effectu communi; causae potest inferri causa, sed ex positione communis causae non potest inferri determinate iste effectus; ut in littera fit, dum ex inordinata concupiscentia infertur pronitas ad malum, et non solum difficultas ad bonum, quam opinio illa ponebat.

Ad primum dubium dicitur quod concupiscentia habitualis dicitur, non quia sit habitus, sed quia est privatio habitus: privatio enim ad genus sui oppositi spectat; non homo enim ad substantiam, et non album ad quod de reducit. Est siquidem appetitus sensitivus humanus privatus gratia habituali originalis iustitiae, qua promptus suberat rationis ordini. Destitutus siquidem tali dono, dicitur concupiscentia inordinata habitualis: quia sic est, etiam in nihil actualiter concupiscat.

Ad secundum dubium dicitur dupliciter. Primo, quod doctrina Aristotelis loquitur de causa communi ad disparatos effectus: non autem de causa communi effectuum mutuo se inferentium, quales sunt isti. Nam pronitas ad malum difficilem facit ad bonum : et difficultas ad bonum primum monstrat animum ad malum. Nisi enim animus inclinaretur ad contrarium bono rationis, non esset difficilis ad bonum : sicut, si corpus non inclinaretur ad motum deorsum, non difficultaretur ad ascendendum. Et similiter ex hoc quod inclinatur ad bonum sensibile contrarium bono rationis, provenit quod difficultatem patitur ad motum secundum rationem in bonum. Nullus ergo error, nulla debilius in processu hoc litterae est.

Secundo dici potest quod, licet ex positione causae communis non possit determinate inferri positio alterius determinate effectus, vel positio utriusque simul, potest Limen inferri potentia ad alterum determinate et ad utrum-

que simul: quia ex hoc ipso quod causa communis est utrique, in potentia habet utrumque. Ac per lux:, licuit Auctori, ex hoc quod fomes est concupiscentia contraria rationi habitualiter, inferre quod fomes necessario est inclinativus ad malum et difficultativus in bono: et non intulit quod actualiter inclinaret ad malum. Ipsa siquidem inordinatio, quia rationi contraria, sonat pronitatem ad malum, non actualem, sed habitualem, ut declaratum est. Et propterea recte illatum est quod duo simul ponuntur contraria dum ponitur fomes et negatur habitualis pronitas ad malum: quia ipsa inordinata concupiscentia est pronitas ad malum, quia est contraria rationi. Et haec responsio magis litteram assequitur.

IV. Examinatur deinde tertia opinio ., dicens fomitem remansisse quantum ad corruptionem naturae, non quantum ad corruptionem personae. Contra hanc in littera similiter proceditur, quod ponat duo opposita simul, arguendo sic. Fomes ut corruptio naturae, est libido transmittens peccatum in prolem. Libido autem est supradicta concupiscentia rationi contraria. Ergo fomes ut corruptio naturae, infert scilicet ipsum ut corruptionem personae.

Antecedens est Augustini. Altera propositio accipitur ut per se nota. Quia autem est sermo de libidine actuali: et habetur intentum , quia haec non compatitur liberum rationis usum. Sed de hac non est sermo: quia, quantumcumque parentes absque delectatione coirent, proles conciperetur in peccato originali. Si autem est sermo de libidine habituali, ut in veritate est sermo de illa, constat quod ipsa non nisi habitualis est concupiscentia inordinata quam declaravimus . — Consequentia autem est per se evidens. Quia inordinata concupiscentia ideo inordinata est quia contraria rationi habentis illam: ac per hoc. ad personale malum habentis illam spectat.

Quia igitur inordinata habitualis concupiscentia est ex eadem ratione et contraria rationi habentis illam, et ex qua transmittitur originale peccatum in prolem; non potest, secundum unam et eandem atomam rationem, separari a seipsa, ut maneat in seipsa et non maneat ; quidquid sit de effectibus.

V. Post haec, exclusis secunda et tertia opinionibus, infertur primam aut quartam asserendam. Et examinatur prima ., declarando, primo, quomodo potest intelligi ista positio. Et satis plane patet littera quoad hoc, exemplo Christi et Adae. Muniendo, secundo, hanc opinionem : quia spectat ad dignitatem Beatae Virginis. — Obiciendo, tertio, contra illam: quia derogat dignitati Christi, quia prima caro sancta debuit esse curo Christi.

Affertur autem in littera ratio talis. Absque virtute Christi nullus a prima damnatione liberatur. Ergo ante incarnationem Christi nullus secundum carnem debuit a prima damnatione liberari. — Consequentia probatur. Quia in Christi carne debuit primo apparere immunitas a damnatione. Et confirmatur a simili: de immortalitate carnis.

Adverte hic quod Auctor, posito antecedente, adversativam apponit adunantem consequentiam, dicens: *Et quamvis per spiritualem fidem Christi aliqui sint secundum spiritum ab illa damnatione ante Christi incarnationem liberati, tamen*, etc. Ubi ex dissimili effectu salutis carnalis et spiritualis a Christo, dum causam tangit, scilicet secundum spiritum et secundum carnem, consequentiam probat. Consentaneum quippe rationi est ut, sicut salus spiritus per spiritualem modum fit, per fidem scilicet, quae est etiam futurorum; ita salus carnis carnaliter quoque fiat, ac per hoc, a prima carne sancta suapte natura; qualis est procul dubio, secundum omnes, sola Christi curo, de qua sola scriptum est *, *Quod ex te nascetur sanctum*.

Videre etiam potes quam consona ratio allata sit: tum ut *primum in unoquoque genere sit causa aliorum* -; tum ut principium et consummatio rei correspondeant sibi. Salus carnis consummatur per immortalitatem : inchoatur per sanctitatem eiusdem carnis. Et quia constat primam

• Quod Mv. art. I. II**., 4« io., art. 6.

*AJGijj. cap.

•Cf. num. n. tqq»

• Cf. num. vi

• Ct. nuru. v.

• Cf. nam. uq.

• Cf. n«m. iv.

• Cf. num. vt.

*Num. praettd., ht. rorare.

• Cap. iijw., pi. « »44 -S.Th. kct. XIIIIL

•A. t. v «F

•J. <u. su <B.

•C lib. n. iCf.

•.

carnem immortalem fuisse carnem Christi, quia ipse est *primogenitus mortuorum* -; consonum est ut cius caro fuerit etiam prima caro sancta. Sanctitas autem carnis penes munditiam seu immunitatem a fomite, qui *lex carnis* dicitur -, attenditur. Non igitur inventa est caro sine fomite ante Christi carnem: si primus locus Christo reservatus est, sicut reservari decuit.

Et memento. Lector, ut in istiusmodi quaestionibus non quaeras rationes mathematicas, *indisciplinati* enim *est ingenii quaerere similem in omni materia certitudinem* -. Rationabilem hic suifteit inferre conclusionem.

VI. Demum quarta opinio * approbatur. Quam primo ponit, dicens quod *remansit fomes secundum essentiam, ligatus quoad exercitium seu operationem, usque ad conceptionem Filii Dei, in qua fuit totaliter sublatus*.

Secundo, declarat modum quo ligatus fuit. Ubi tres modos tangit: scilicet per dominium liberi arbitrii; per gratiam habitualem; per divinae providentiae assistentiam. Et primum modum excludit, eadem ratione: quia privilegium similiter Christi est usum liberi arbitrii in materno utero habere. — Secundum modum approbat: quem declaraverat examinando primam opinionem, ultimo improbatam. – Tertium autem modum magnificat -.

Tertio, declarat ultimam conclusionis partem. Tum quin in conceptione Christi iam apparuit immunitas primo in came Christi: ac per hoc, absque ulla derogatione privilegiorum Christi dignitas matris tunc poni potest, ut gratiam habuerit totaliter auferentem fomitem. – Tum quia figurate auctoritas Ezcchielis favet.

VII. Circa primum modum vinculi quo ligatur fomes, scilicet per imperium liberi arbitrii, pro quanto dicitur Christi privilegium, scito quod dupliciter contingit haberi usum liberi arbitrii in materno utero. Primo, ab initio conceptionis, seu infusionis animae, ct deinceps semper. Et hoc est privilegium Christi. Et hoc negatur cuiquam alteri concessum. Et per hanc negationem sufficienter probatur fomitem in Beata Virgine non esse ligatum per liberum arbitrium : quia fomitem ab initio habuit, et continue; liberi autem arbitrii usum non habuit ab initio cl deinceps, quia hoc est Christi privilegium.

Secundo, contingit ex speciali gratia ad aliquem actum: ut de Ioannc Baptista potest eredi, cum *exsultavit in gaudio infans in utero* \ Gaudere enim motus est appetitivae partis, el gaudere de spiritualibus motus est appetitus superioris. qui vocatur voluntas: constat autem Ioannis gaudium non de re sensibili, sed dc Christi adventu fuisse, ct exsultasse gaudio. Verum post actum illum lonnncs sanctus perseveravit, sed non cum usu liberi arbitrii. Sicut et miraculose quandoque legitur praestitus usus loquendi ad aliquem actum aliquibus infantibus, qui tamen nesciebant propterea postea loqui, sed erant sicut alii infantes: ut patet in gestis Apostolorum Simonis ct ludac -, ct Faustini, Simplicii et Bcatricis *.

\ 111. Circa magnificationem tertii modi-, quo fomes -α ha-n ligatu* perfectius ponitur per divinam providentiam, adverte quod dupliciter exponi potest illud comparativum, *perfectius*. Primo, ut denotet solam additionem maioris perfectionis: ita quod perfectioni interiori superaddatur perfectio ab exteriori prohibente; eicut si diceremus quod fons aquae est frigidus ab intrinseca qualitate, ct perfectius ab cxtrinseco concavo monte prohibente solem calefacientem. Et hic sensus caret scrupulo. quoniam constat fomitem perfectius ligari cx gratia intrinseca ct providentia extrinseca prohibente inordinationem fieri, quam cx gratia intrinseca tantum.

Alio modo potest exponi ut comparisonem faciat ad secundum modum vinculi: ut sit sensus quod fomes perfectius ligabatur per divinam providentiam quam per anteriorem sanctificationem. Et hic sensus non caret ambiguitate: quoniam efficacius ac nobilius refrenatur inclinatio interior ab intus quam ab extra; fomes autem interior quaedam est inclinatio adversus rationem. Sed si diligentium perspexerimus, inveniemus oppositum. Aliud quippe est loqui de fomite in seipso: ct aliud de actibus eius-Fomes ipse, cum inclinatio habitualis sit, optime ac proprii dmc per habitum curatur ac tollitur. Sed actus ipse, cum praeter ac contra infusum habitum exerceri possit ex ip*a habituali inclinatione impellente, requirit, ad hoc ut inobliquabitit sit. manente interiori inclinatione, exteriorem curam quae ad ea quoc intus ct ad ea quae extra sunt, sc efficacissime extendat Et propterea, manente in Beata Virgine fomite, ut supponitur, efficacius retentivum actuum ipsius ponitur divina providentia, ad interiora ct exteriora sc extendens infallibiliter, quam gratia interioris sanctitatis non tollens tamen fomitem i quia huiusmodi gratia relinquit locum actuali usui praeter gratiam; ut patet in Ioannc Baptista, Iercmia, ct Apostolis confirmatis *virtute ex alto* -.

Et quamvis nobilius esset simpliciter ab intrinseco non posse exorbitare quam ab cxtrinseco, non est tamen nobilius inter possibilia in tali statu, scilicet manentis fomitis. Et loquor de possibili secundum divinam sapientiam *suaviter omnia disponentem* *, quae vocatur potentia ordinata.

Ligatus est ergo Beatae Virginis fomes, usque ad conceptionem Filii, ct per gratiam sanctificationis relinquentem fomitis essentiam ct dominantem exercitio, ut habitualis gratia viatorum praesidere consuevit subiecto ne exorbitet in aeni: ct per divinam providentiam perfectius. ut plene ac infallibiliter praesidentem ne actus exorbitet.

Et haec expositio est tanto Auctare dignior, quanto subtilior. Et diversitatem in littera positam modorum ligandi. et comparisonem, proprie penetrat. Et ab ipso Auctore in sequenti nrtieulo, in responsione ad pomum, haberi potest.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM PER SANCTIFICATIONEM IN ITERO FUERIT BEATA VIRGO PRAESERVATA AB OMNI PECCATO ACTUALI

III *Sent.*. dūt. ni, qu. 1. art. 3, qu* 3, 3; dūt, xm, qu. 1, eri. 2, qu* 1; IV, dtat. vi, qu. 1, Art. 1, qu* 3; *CompetiJ. ThtoL*, cap. ccxxrr; *Expos· Orat. Zhimin.*, ad petit. 3*-; *Expos· Saint. Anpetic., In Matth.*. cap. xn.

ARTUM SIC PROCEDITUR. VidetUP quod sanctificationem in utero non fuerit a Virgo praeservato ab omni peccactuali, Quia, ut dictum esi ♦, post primam sanctificationem fomes peccati remansit in Vii-gine. Motus autem fomitis, etiam si rationem praeveniat, est peccatum veniale, licet *le-*

nissimum: ut Augustinus dicit, in libro *dc Trin* ♦ *AM/* Ergo in Beata Virgine fuit aliquod peccatum veniale.

. Praeterea, super illud Lue, ii *, *7'uam ipsius animam pertransibit gladius*. dicit Augustinus, in libro *de Quaes. Novi e! Veteris 7esl.**t quod Beata Virgo *in morte Domini stupore quodam dubitavit*.

cap. i. *«f», 5

• .</ *Rom.* cap

• *Ci.* num. win.

•a.Ari»« Ei/ŷ

•. 4. cap. 1s. iS. - S. Th ken ni, si. • Num 1.

* Luc. cap. iu», v cn. O

• S7J . cap. vin. ver» 1.

• IjJe cap. 1. ver* 44.

•Q Fihnc.Cod Afo<r Xoyi Te-IUM.tom LAro> •rJ HUI Ut» VI. c*p. mill (Him-burjl a». 1719J. 7- - - - •SS «d d:«tn 39 R'il

• Art. pneccd

idem est gratiam sanctificationis sutnccrc ad tollendum in- fallibiliter omnem sensualitatis motum praeter rationem, ct tollere fomitem. Et propterca usque ad conceptionem Christi, in qua gratia abstulit fomitem, non suffecit gratia sanctificans: sed opus fuit divina providentia, ut prius- jcc|aratum fuit.

ah. pra««c3, CMBSMiL oom.

III. In responsione ad secundum, notate, garruli prae- dicatores passionis Christi, tot femineos clamore», mo- tus, etc.. attribuentes Beatae Virgini in dolore passionis! Pensate verba Basilii m littera allata, el percipite ipsam contemplationi admirativae tunc vacasse, conferendo divina prius visa ct sibi certa, humanis quae tunc videbat, summa infimis, ct c contra; ct consequenter affectum cogitatio- nibus consonum eccundum rectam rationem habentem; ut

condoleret, ut compateretur, cum tam excelsum tam vi- libus, etc., sublectum, ex caritate propria, pro ipsius matris ct mundi salute, prospiceret

IV. In responsione ad tertium, considera reverentiam, modestiam sapientiamque tanti Doctons. Invenit Chnso- stomuin in hac materia contrarium Augustino · rationique. · a. tri Sed Non clamavit, accusando, exaggerando, ut hodie faciunt multi, ModestîMime dixit: *excessit*. Sapientissime subiun- xit verba ipsa reduci pos*c ad sanum sensum: quidquid ·vidtvinF»r- auctor senserit, subticcm. Frequenter enim Auctor, sicut i*TKîi<-·*iλ in philosophia Aristotelem ut philosophum exponit, quid- quid ipse Aristoteles senserit *; ita in theologia Doctore» jJJ/i?», ut theologos. quidquid illi auctores senserint, exponere conatur, ut in sano salventur eorum verba sensu. '»u.'

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM BEATA VIRGO PER SANCTIFICATIONEM IN UTERO OBTINUERIT GRATIAE PLENITUDINEM

Supra, qu. vn, srr. 10, »d 1; IU SmC. di»L mu, qu. 1 *rt. 3, qu· 1; A-rpor, *Salui. Angelle*.

Q,'v n;M SIC p r o c e d i t u r . Videtur quod Beata Virgo per sanctificationem in utu- 10 non obtinuerit gratiae plenitudinem, 'A■**K*J8*sive perfectionum. Hoc enim videtur peninere ad privilegium Christi: secundum illud Ioan. | ♦ *Vidimus eum, quasi Unigenitum a Patre, plenum gratiae et veritatis*. Sed ea quae sunt pro- pria Christi, non sunt alturi attribuenda. Ergo Beata Virgo plenitudinem gratiarum non accepit in sanctificatione.

2. Praeterea, ei quod est plenum ut perfe- ctum, non restat aliquid addendum: quia *perfe- ctu,n est cu* nihil deesl*. ut dicitur in III *Physic*. ♦ Sed Beata Virgo postmodum additionem gratiae suscepit, quando Christum concepit: dictum est enim ei, Lue. | *: *Spiritus Sanctus superveniet in te*. Et iterum, quando in gloriam est assumpta. Ergo videtur quod non habuerit in sua prima sanctificatione plenitudinem gratiarum.

3. Praeterea, *Deus non facit aliquid frustra*: ut dicitur in I *de Coelo et Mundo* *. Frustra au- tum habuisset quasdam gratias, cum carum usum nunquam exercuerit: non enim legitur eam 3 do- cuisse, quod est actus sapientiae; aut miracula fecisse, quod est actus gratiae gratis datae. Non ergo habuit plenitudinum gratiarum.

^EI) CONTRA E57 quod Angelus ad eam dixit ?*: *Ave, gratia plena*. Quod exponens Hieronymus, »n Sermone *de Assumptione* dicit: *Bene, gratia picna: gltta ccteris pCr partes praestatur; Mariae vero se totam simul infudit gratiae plenitudo*.

Respondeo dicendi m quod, quanto aliquid ma- gis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectum illius principii: unde dicit Dionysius, iv cap. *Cael. Hier.*, quod angeli, qui sunt Deo propinquiore, magis par- ticipant de bonitatibus divinis quam homines. Christus autem est principium gratiae, secundum divinitatem quidem auctoritative, secundum hu- inanitatem vero* instrumentaliter: unde et Ioan. | *

dicitur: *Gratia et ventas per Iesum Christum fa- cta est*. Beata autem Virgo Maria propinquissima Christo fuit secundum humanitatem: quia ex ea accepit humanam naturam. Et iduo prae ceteris maiorem debuit a Christo plenitudinem gratiae oblinere.

Ad primum ergo dicendum quod unicuique a Deo datur gratia secundum hoc ad quod eligi- tur. Ei quia Christus, inquantum est homo, ad hoc fuit praedestinatus et electus ut esset *prae- destinatus Filius Dei in virtute sanctificationis* ·, . u a? hoc fuit proprium sibi, ut haberet talem pleni- tudinem gratiae quod redundaret in omnes: se- cundum quod dicitur Ioan.l *: *De plenitudine *Vm· '6# eius nos omnes accepimus*. Sed Beata Virgo Maria tantam gratiae obtinuit plenitudinem ut esset pro- pinquissima auctori gratiae: ita quod eum qui est plenus omni gratia, in se reciperet; et, eum pariendo, quodammodo gratiam ad omnes de- rivaret.

Ad secundum dicendum quod in rebus natura- libus primo quidem est perfectio dispositionis: puta cum materia est perfecte ad formam dispo- sita. Secundo autem est perfectio formae, quae est polior: nam et ipse calor est perfectior qui provenit ex forma ignis, quam ille qui ad for- mam ignis disponebat, lenio autem est perfe- ctio finis: sicut cum l ignis habet perfectissime suas qualitates, cum avi locum suum pervenerit.

Et similiter m Beata Virgine fuit triplex per- fectio gratiae. Prima quidum quasi dispositiva, per quam revidebatur idonea avi hoc quod esset mater Christi: et haec fuit perfectio sanctifica- tionis. Secunda autem perfectio gratiae fuit in Beata Virgine ex praesentia l ilii Dei in eius utero incarnati. Tertia autem perfectio est finis, quam habet in gloria.

Quod autem secunda perfectio sit potior quam prima, el tertia quam secunda, palet quidem, uno modo, per liberationum a malo. Nom pri-

ai eam. – aut tenu praeter »G; pG abnua.

β) *dixit*. – *Luc. i* addunt PGI, idem c post *Augelui*.

γ) *vero*. – F ct tertia; *autem* cd a. om. ceteri.

Summam Tiaou D. Thoma* T. VIII.

4) *frae.U.tinatu*». – Om. P. Pro *virtute. veritate* ADCE, *nrtufe er veritate* cd. a. Pn» *lanctidcatioait, lancti/eaudi* terti*.

1) cwm. – *tunc G, om. P.*

mo, in sua sanctificatione fuit liberata a culpa originali; secundo, in conceptione Eilii Dei fuit totaliter mundata a fomite; tertio vero, in sui glorificatione fuit liberata etiam ab omni miseria. – Alio modo, per ordinem ad bonum. Nam primo, in sua sanctificatione adepta est gratiam inclinantem eam ad bonum: in conceptione autem Eilii Dei consummata ꝑ est ei gratia confirmans eam in bono*; in sui vero glorificatione consummata est eius gratia perficiens eam in fruitione omnis boni.

Ad tertium dicendum quod non est dubitandum quin Beata Virgo acceperit excellenter et donum sapientiae, et gratiam virtutum, et etiam gratiam prophetiae, sicut habuit Christus*. Non tamen accepit ut haberet omnes usus harum et similium gratiarum, sicut habuit Christus: sed

• 0 Jgj.

ꝑ) *coiHummjfj*. – *PGb*; *cnnjfnaf.t*. – Pro *ci. dut* P. – Allero loco pro *cDHfumtnafj*, confirmata Bc.
rj *fient habuit Chrbtut*. Om. E c< teni*.

secundum quod conveniebat conditioni ipsius. Habuit enim usum sapientiae in contemplando: secundum illud Luc. n*. *Maria autem cotiserabat omnia verba haec, conferens in corde suo*. Non autem habuit usum sapientiae quantum ad docendum: eo quod * hoc non conveniebat sexui muliebri, secundum illud l *Tini*. ll *; *Docere autem mulieri non permitto*. – Miraculorum autem usus sibi non competebat dum viveret: quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Christi miraculis; et ideo soli Christo et eius discipulis, qui erant baiuli doctrinae Christi, conveniebat miracula facere. Propter quod etiam de Ioanne Baptista dicitur, Ioan, x ♦ quod *signumfecit nuiIum*: ut scilicet omnes in Christo intenderent. – l sum autem prophetiae habuit: ut patet in Cantico quod fecit*, *Magnificat anima mea Dominum*, v.

0) *ca quvJ*. – *quia* icrtla.
t) *in Oirnto*. – *Chriita* ten *.

Commentaria Cardinalis Caietani

T nutes ut sonat, sumatur: de plenitudine ut extenditur ad plenitudinem intensivam. ct extensivam.

In corpore una est conclusio: *Heata l'irgo maiorem prae ceteris gratiae plenitudinem a Christo obtinuit*. Probatur. Quanto magis appropinquat aliquid principio in quolibet genere, tanto plus elTctum illius participat. Sed Beata Virgo maxime appropinquavit principio. Ergo.

Maior cx Dionysio. – Minor probatur. Quia Christo maxime appropinquavit, qui secundum deitatem auctoritative. et secundum humanitatem instrumentaliter est principium gratiae. Quod probatur Ioan. 1: *Gratia et veritas per Iesum Christum facta est*.

II. Adverte hic quod, cum in littera concluditur Beatam Virginem prae ceteris gratiam habuisse, non fit comparatio ad angelos, sed homines tantum. Tum quia est sermo dc gratia data Beatae Virgini in utero matris: quam constat fuisse minorem gratia angelorum beatorum. – Tum quia sermo est de viatorum gratia: ut patet cx responsione ad secundum, ubi in Beata Virgine perfectissima gratia ponitur gratia qua fuit inter comprehensores. – Tum quia ratio litterae disparata est ab angelorum ratione: dum illi propinquoires Deo secundum deitatem inveniuntur; ista invenitur propinquior Deo secundum humanitatem.

Nec haec ideo dicta sunt quasi angeli habeant in caelo maiorem gratiam quam Beata Virgo: hoc enim est falsum, quoniam ipsa est *Domina Angelorum* . Sed ideo dicta sunt ut haec littera exponatur ad litteram dc gratia sanctificationis in utero: post quam deinde multum proprio merito gratiae acquisivit. *crescens usque ad perfectum* aeternitatis *diem* . Ita quod propinquissima fuit ct est Christo et secundum deitatem in esse gratiae, quamvis non in esse naturae; et secundum humanitatem in esse naturae.

III. In eodem articulo, in responsione ad tertium, adverte quod, cum Auctor dicit, *Xon tamen accepit ut haberet omnes usus harum et similium gratiarum, sicut ha-*

• Aoiiph poM
Cotapkt.. Arc
Reg. Caclorum.

• Aror. cap. i»,
ver*, iß.

buit Christus, ly omnes non distribuit pro omnibus simpliciter uribus gratiarum: quia ncc Christus habuit omnes usus gratiarum; quoniam non est locutus variis linguis, ut superius in qu. vn, art. 7, ad ult.. Auctor dixit. Sed distribuit pro *quasi omnibus*, quae in moralibus appellare licet *omnia*. Christus cnim habuit omnes usus gratiarum, quia *modicum pro nihilo reputatur**. Beata autem Virgo non habuit omnes usus, quia nulli sibi defuerunt, quia scilicet impertinentes erant suae conditioni: non cnim fecit miracula, etc. – Vel. distnbuit pro omnibus usibus limitatis ad illos quos habuit Christus: ut non sit dictum in littera, *Xon habuit omnes usus*, sed, *Xon habuit omnes usus sicut Christus*; l.mquam ly *sicut* limitet ly *omnes usus*.

Et quovis modo exponatur sententia, in idem redit. Prima tamen expositio magis consonat litterae.

IV. In eodem articulo -, quoad actum doctrinae negatum a Beata Virgine, adverte quod, quia theologia solida fundatur super Scriptura sacra; et nullibi in ea repetitur Beatam Virginem docuisse, sicut nec Christum locutum linguis: ideo, sicut affirmamus Christum non usum gratia linguarum m loquendo, eadem ratione affirmandum est Beatam Virginem non docuisse; praesertim cum Apostolica auctoritas hoc interdictum mulieribus comprobet. •Urfm.o?.

Quod autem dicitur ipsam instruxisse discipulos Christi de annuntiatione sua, ct nativitate Eilii, et Magorum adventu, el similibus: ex Scriptura non habetur. Sed habetur * quod Spiritus Sanctus docuit Apostolos *omnem reritatem* dc spectantibus ad fidem: inter quae erat Christi conceptio ex Spiritu Sancto et nativitas cx Virgine, quae etiam in Symbolo posita sunt.

Posset tamen dici quod non publica doctrina, sed familiar i instructione, quam constat mulieribus non esse prohibitam . Beata Virgo aliqua particularia facta explicavit Apostolis. Auctor autem secundum Scripturam sacram loquitur, negans ab e l usum sapientiae quoad actum doctrinae.

V f
- (
vC

ca;
I»

fi? Q.ii

i us.

do:

UT- ' Ver». »g_

HO,

ad

<ui «

1/f- · Ver* i».

:m

he

11-

is,

at

io

/- * 4«.

—

l- ·Loc cap i.»m_

L 4b Hq

•Cf. Ann. hr.
sic. lib. 11. *nf*
», d 9 · s. n.
lret It

l *aJm* , rap.
»tf*. ix

Q4fl. Cjp- »M,
r-. 13.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM SANCTIFICARI IN UTERO, POST CHRISTUM, PROPRIUM FUERIT BEATAE VIRGINIS

111 dUt. III, qu. 1, art. 3. qu* 1, «J 4; |V, diat. vi. qu. 1. nrt. t, qu* 3· *Quodl.* V], qu. v, xrt. » ;
Compend. Thcul., cnp. ccmv; /n XI.V; *In lerem.*, cap. t.

SKXTUM s,c proceditur. Videtur quod
jSk n **O** sanctificari in utero, post Christum, pro-
Pr'u,n hierit Beatae Virginis. Dictum
* enim quod propter hoc Beata Vir-
go in utero luit sanctificata. ut redderetur idonea
ad hoc ut esset mater Dei. Sed hoc est proprium
sibi. Ergo ipsa sola fuit sanctificata in utero.

2. Praeterea, aliqui videmur propinquius ac-
cessisse ad Christum quam Ieremias et Ioannes
Baptista, qui dicuntur sanctificati in utero *. Nam
Christus specialiter dicitur filius David et Abra-
ham ♦ propter promissionem eis specialiter ia-
λiΠ/A rclam de Christo ♦ Isaius etiam expressissime de
Christo prophetavit ♦ Apostoli etiam cum ipso
i, run.nr,. Christo conversati sunt. Nec tamen leguntur san-
ctificat! in utero. Ergo etiam neque Ieremiae et
Ioanni Baptistae convenit sanctificari in utero.

3. Praeterea, lob de seipso dicit, *lob xxxi* *:
Ab infantia crevit mecum miseratio. et de utero
egressa est mecum. Et tamen propter hoc non
dicimus ' eum sanctificatum in utero. Ergo etiam
neque Ioannem Baptistam et Ieremiam cogimur
dicere sanclificatos in utero.

Sed contra est quod de Ieremia dicitur, le-
rem. i *: *Antequam exires de rentre, sanctificavi*
te. Et de Ioanne Baptista dicitur, Lue. i ·: *Spiritu*
Sancto replebitur adhuc ex utero matris suae.

Respondeo dicendi m quod Augustinus, in Epi-
slo'u *Dwdanum* *. dubie xidetur loqui de ho-
ΓvηI sanctificatione in utero. *Potuit enim* * ex-
sultatio Ioannis in utero, ut ipse dicit, *esse signi-*
ficatio rei tantae, scilicet quod mulier esset mater
Dei. *a maioribus cognoscendae, non a parvulo*
*cognitae. Unde in Evangelio non dicitur, * Cre-*
*didit infans in utero eius *, sed, < exsultavit »:*
videmus autem exsultationem non solum parvu-
lorum, sed etiam pecorum esse. Sed haec inusitata
extitit, quia in utero. Et ideo, sicut solent mira-
cula fieri, facta est divinitus in infante: non hu-
manitus ab infante. Quamquam, etiam si usque
adeo est in illo puero acceleratus usus rationis ct
voluntatis ut mira viscera materna iam posset agno-
scere. credere et consentire, ad quod m aliis par-
vulis aetas expectalur ut possint: et hoc m mi-
raculis habendum puto divinae potentiae.

Sed quia expresse in Evangelio dicitur quod
Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris
suae *; et de Ieremia expresse dicitur. *Antequam*

exires de vulva, sanctificari te *; asserendum vi-
detur eos sanclificatos in utero, quamvis in utero
usum liberi arbitrii non habuerunt (de quo Au-
gustinus quaestionem mox et); sicut etiam pueri
qui sanctificantur per baptismum, non statim ha-
bent usum liberi arbitrii.

Nec est credendum aliquos alios sanclificatos
esse in utero, de quibus Scriptura mentionem
non facit*. Quia huiusmodi privilegia gratiae,
quae dantur aliquibus praeter legem communem,
ordinantur ad utilitatem aliorum. secundum il-
lud I *Cor.* xii *Unicuique datur manifestatio Spi-*
ritus ad utilitatem: quae nulla proveniret ex san-
ctificatione aliquorum in utero, nisi Ecclesiae in-
notesceret.

Et quamvis indiciorum Dei non possit ratio
assignari, quare scilicet huic et non alii hoc mu-
nus gratiae coulerai, conveniens tamen xidetur
luisse utrumque istorum τ sanctificari in utero, l
ad praefigurandam sanctificationem per Christum
fiendam. Primo quidem, per eius passionem;
secundum illud *Heb.* ult. ♦ *lesus, u/ sanctificaret*
per suum sanguinem populum, extra portam passus
est. Quam quidem passionem Ieremias verbisδ et
mysteriis apertissime praenuntiavit, et suis pas-
sionibus expressissime praefiguravit ·. – Secundo. J4?®
per baptismum: I *Cur.* vi ♦ *Sed abluti estis, sed*
sanctificati estis. Ad quem quidem baptismum
Ioannes suo baptismo homines praeparavit.

Ad primi m ergo dicendam quod Beata Virgo,
quae fuit a Deo electa in matrem, ampliorem
sanctificationis gratiam obtinuit quam Ioannes
Baptista et Ieremias, qui sunt electi ut speciales
praefiguraiores sanctificationis Christi. Cuius si-
gnum est quod Beatae Virgini praestitum est ut
de cetero non peccaret mortaliter c nec veniali-
ter: aliis autem sanctificatis creditur praestitum
esse ut de cetero non peccarent c mortaliter, di-
vina cos gratia protegente.

Ad secundem dicendi m quod quantum ad alia
potuerunt sancti esse Christo coniunctiores quam
Ieremias et Ioannes Baptista. Qui tamen fuerunt
ei conjunctissimi quantum ad expressam figu-
ram sanctificationis ipsius, ut dictum est*.

Ad tertii m dicendi m quod miseratio de qua
lob loquitur, non significat virtutem infusam: sed
quondam inclinationem naturalem ad actum hu-
ius virtutis.

a) *El*^*.* *Ho m dicimus.* – A'rc.M *dicimus* tertia,
?) *cm m.* – PFI; *tamen.*
7) *istorum.* – *dictorum* tertia (linivit lieunun II; cf. qu. XΠ rt. 13
i) *verbis.* – *el verbis* ΓI·II, *etiam verbis* cetera tertie. – *ct mysteriis*
om. tertii pneter P.

t| *mortaliter.* – *ncc mortaliter* terti*.
ζ) non *fecc.ircnt.* – E4. a el pα>1 *mortaliter* P; «vn *fucent* (po»t
murtaliter cetera ten»).

Commentaxûa Cardinalis Caietani

Titulus clarus. – In corpore duo fiunt: primo, tractatur quid Augustinus de hoc scripserit; secundo, re-

•a nun *«q spondetur quaesito .

Quoad primum. Augustinus sub dubio quaestionum relinquere videtur. Et dicit littera quod *videtur dubie loqui*. Quoniam Augustinus in his verbis non loquitur de sanctificatione qualicumque: sed illa quae est cum proprio sanctificari actu, scilicet credere, amare et huiusmodi. Quia enim hanc relinquit sub dubio, et de nulla alia loquitur sanctificatione, videtur sub dubio quaestionem de sanctificatione horum in utero reliquisse. Omnia clara sunt in littera.

Adverte tamen quod ex littera Evangclii sumi potest luanni acceleratum fuisse usum liberi arbitrii. Nam ibi non solum dicitur, *Exsultavit infans*: sed, *Exsultavit in gaudio* . Exsultare autem similitudinarie licet etiam sit inanimatorum, iuxta illud ., *Montes exsultaverunt ut arietes. et colles sicut agni ovium*, proprie tamen est animalium.

Et quia non sine animali passione fit gaudium. oportet Ioannem exsultasse in gaudio vel secundum sensitivam tantum partem: et hoc non consonat causae exsultationis et gaudii in Evangelio scriptae, quia vox Beatae Virginis salutantis non erat commotiva partis sensitivae prolis in utero, sicut nec aliae eiusdem et aliarum mulierum voces: – vel secundum partem intellectivam. Et hoc ordo effectuum causatorum a salutatione . insinuat, quod scilicet gaudium partis intellectivae fuit in puero . nam ex salutatione aurium Elisabeth commotiva puer non in auribus, sed in gaudio exsultavit, et Elisabeth deinde repleta > Spiritu Sancto, procul dubio in mente. Unde comprehenditur quod primo mater secundum sensum percepit; deinde puer secundum mentem; et demum ad matris mentem intelligencia pervenit. Et huic sensui Doctorum verba consonant dicentium de Ioanne quod *prius sensit Dominum* ., vel quod *a perfectae coepit aetatis mensura* ., vel aliquid huiusmodi.

II. Quoad secundum ., tria Auctor facit: primo, respondet quaestioni negative, affirmando duos alios sanctificatos; deinde dicit neminem alium esse sanctificatum.; tertio, rationem reddit quire illi duo sanctificari sunt .

Circa responsionem ergo distinguuntur hic duae quaestiones: altera, quae mota est de sanctificatione; altera de tali sanctificatione, scilicet cum usu liberi arbitrii. Monstratur diversitas magna inter istas quaestiones, ex eo quod sanctificatio potest fieri et esse sine usu liberi arbitrii: ut patet in sanctificatione parvulorum per baptismi gratiam. Et propterea nihil obstat quaestioni propositae in hoc articulo si pars negativa quaestionis secundae, quae ab Augustino tractata est. teneatur.

Propter haec igitur littera respondet quaesito quod *duo, ultra Beatam Virginem, inveniuntur sanctificati in utero, scilicet Ieremias et Joannes*. Probatur auctoritate Scripturae. Et excluditur obiectio de usu liberi arbitrii: *quamvis illum non habuerint*, etc.

Ubi nota quod hinc non potest assertive dici de mente Auctoris hos non habuisse liberi arbitrii usum in utero. Quoniam adversative loquitur ad monstrandum conclusionem suam non dependere ex usu liberi arbitrii.

III. Deinde negat quemcumque alium sanctificatum in utero*, ratione probans: quia inutilis esset. Ibi occurrunt tria dubia. Primum . est circa applicationem auctoritatis Apostoli ad propositum: dissonare quippe videtur. Nam sermo est de sanctificatione in utero. Apostolus autem non de ipsa sanctificatione seu sanctitate, sed de manifestatione eius loquitur: non enim dicitur, *unicuique datur Spiritus*, sed, *manifestatio Spiritus*, etc. Littera ergo, loquens de ipso Spiritu, non bene affert auctoritatem de manifestatione Spiritus. Ilaec enim auctoritas non probat illud assumptum, ut patet.

Secundum dubium . est, quia ista ratio est gladius Gothac “. Nam, si verum assumit, sequitur quod Beata Virgo non fuit sanctificata in utero. Quia illius sanctificatio in

Scriptura non habetur: ac per hoc, Ecclesiae non innouit. Ac per hoc. sine utilitate fuisset sanctificato, secundum litterae processum.

Tertium dubium * est, quia secundum hanc rationem * Cf tun n sequeretur quod non esset credendum aliquod miraculum nisi quod in sacra Scriptura contineretur: quia ad utilitatum Ecclesiae miracula ordinantur, cui non nisi per Scripturam sacram innotescunt, secundum hanc litteram.

IV. Ad primum dubium dicitur quod assumptum litterae ad quod probandum inducitur Apostoli auctoritas, non est, *Sanctificationis gratia ordinatur ad utilitatem*: sed est, *Huiusmodi privilegia gratiae, quae dantur aliquibus praeter communem legem, ordinantur ad utilitatem*. Ex quibus verbis dupliciter responderi potest. Primo quod, sicut privilegia materialia alicui a principe concessa, sub specie manifestationi*» continentur; ita privilegium gratiae est manifestatio Spiritus et concessi in ipsa gratia infusa, et concedenti* Spiritus Sancti specialiter diligentis illum cui gratiam dedit. Ac per hoc littera, probans privilegia gratiae per manifestationem Spiritus, non divertit ad extranea. – Et si obiiciatur quod tunc ratio ista supponit sanctificationem in utero semper fieri cum privilegio: conceditur quod sic est, secundum hanc responsionem. Et suppositio est satis rationalis: quoniam, sicut secundum rem sanctificatio in utero est .ictus privilegialis, ita etiam debet esse secundum cognitionem.

Secundo quod, quia tam singulares gratiae superexcedunt communem legem divinae providentiae, ne per hoc harum concessio spectat ad divina miracula; constat autem miracula ordinari ad aliorum utilitatem: ideo non solum privilegia, sed ipsa sanctificatio in utero, ex hoc ipso quod praeter legum communem fit, continetur sub gratia quae datur ad aliorum utilitatem, et consequenter sub Spiritu manifestando. Nam ex hoc ipso quod ad Ecclesiae utilitatem ordinatur, ad Ecclesiae quoque notitiam necesse est ordinetur: alioquin, divina sapientia non *disponeret omnia suaviter* dum rationalibus creaturis, ex quibus Ecclesia constat, non per rationis actum de suo bono provideret, sed vclut animalibus brutis incognitas utilitates ingereret. – Et confirmatur ex dictis in Primo Libro .; scilicet quod Deus in Ecclesia triumphante nunquam praeter communem ibi legem operatur, quia nulla utilitas esset. Cum igitur in militanti Ecclesia praeter communem legem operatur, ad Ecclesiae utilitatem operatur, ob cuius utilitatem communem legem praetermittit. – Quia igitur assumptum in littera de gratia contenta sub Spiritu manifestando loquitur, ideo probandum merito fuit per auctoritatem Apostoli de manifestatione Spiritus. Et haec responsio est directe secundum litteram, nihil praesupponens, et solida.

V. Ad dubium secundum . dicitur quod sanctificatio Beatae Virginis in utero matris, ebi non est tradita in sacra Scriptura explicite, est tamen tradita implicite: ex hoc ipso quod in sacris Litteris invenitur alicui sancto concessa gratia sanctificationis in utero. Hinc enim, ut ex superius . dictis patet, habetur Beatam Virginem fuisse sanctificatam. quia habuit quidquid gratiae ceteris collatum est. I ndu haec ratio non interimit Auctorem suum, sed tuetur cum.

VI. Ad tertium dubium . dicitur quod, loquendo de Ecclesiae fide simpliciter necessaria, concedendum est consequens. Sed si sit sermo de Ecclesiae fide ex tali suppositione, vel accessoria, puta quae post talem approbationem extensa est ad tale miraculum, ut si Ecclesia credendum traderet tale miraculum; vel probabili, ut est fides de miraculis recitatis in canonizationibus sanctorum: credenda sunt miracula quae in sacra Scriptura non continentur. Ncc oppositum sequitur ex ratione litterae, quae de fide Ecclesiae simpliciter et absolute, et non praesupposita tali decretali, loquitur. Docuilque per hoc Auctor quod nec necessario ncc probabiliter credendum est ali-

vers 44. C4p' 4.
•l-» nui.tco <.

* I. UC C4f. t.
t t n 41.

• Arubro» Con»-
mni, tu IA E; lit".
11.44 cip. I, *cru
• Ambro». Ibid,
ad c»p. t, »cti.
O
• Cl. nom. pou.
C<4
• Cf. nom. «q.
• Cf num. on

• Cf. num. pran-
ced
* CL cura. «<q.

• Cl. nom v.

• Gf. I
x«n, ter» 5».

quem alium cssc sanctificatum in utero, simpliciter et absolute loquendo.

An autem Deus aliquem deinceps sanctificaverit cl Ecclesiae revelaverit, alterius est quaestionis. Quia tamen non est expcctanda Ecclesia melior quam fuerit ; nec Apostoli 'Psi*Pnn,füüt *Spiritus habentes* -, sanctificari sunt in utero, quamvis Ioannes Evangelista virginitatis, prophetiae Evangelicae. singularis quoque officii erga matrem Domini gratia donatus fuerit: credendum est quod nullus simpliciter, in toto temporis decursu, fuit, est aut erit sancrificatus in utero, nisi qui in littera explicantur.

Non defuisse tamen audivimus temeritatem modernam cuiusdam mulierculae, sanctificatam se in utero profitent!». E* fQrtc ^u'I Vcrc sancI*ticata 'n utero, non materno, sed proprio, vclut Bethsabcc -, Deo puniente superbiam illius.

VII. Demum rationem reddit Auctor quare isti duo, Ieremia* et Ioannes Baptista, sanctihcati sunt in utero *, * <X »·.« praemissa excusatione rationis necessariae, subdens rationem congruentiae: quia scilicet praefiguratores fuerunt sanctificationis per Christum faciendae, dum praemonstrant media sanctificantia, alter pauionem. alter baptisma. His enim duobus mediis Christus sanctificavit mundum: passione, ut coniuncto instrumento; baptismo, ut instrumento separato.

Nota hic quod duorum propositorum, scilicet quod isti duo sunt sanctificari in utero, et quod nullus alius. Auctor primi tantum rationem reddere nititur. Quoniam ad affirmationem certa potest consonantia inveniri. Ad ultimam autem et altam ac profundam negationem quae consonantia sat erit?

•aitAr- up
u. Vm /. 5.

QUAESTIO VIGESIMAOCTAVA

DE VIRGINITATE MATRIS DEI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de virginitate Matris Dei *. Et circa hoc quaeruntur quatuor.

Primo: utrum fuerit virgo in concipiendo.

Secundo: utrum fuerit virgo in partu.

Tertio: utrum permanserit virgo post partum.

Quarto: utrum votum virginitatis emiserit.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM MATER DEI FUERIT VIRGO IN CONCIPiendo CHRISTUM

111 *Sent.*, dist. 1111, qu. III, .in. a, qu. i, IV. diu. χ*1, qu. π, απ. 3: IV *Cont. Gent.*, cep. xiv; *Compend. Tkfot.*, cap. <xw; *hi halant*, cap. vn; *In Matth.*, op. i; *In Ioan.*, cap. n, tecl t.

*pD primum sic proceditur. Videtur quod Mater Dei non fuerit virgo in concipiendo Christum. Nulla enim proles aequae habet patrem et matrem, ex virgine matre concipitur. Sed Christus non solum dicitur habere matrem, sed etiam patrem: dicitur enim Luc. 11 ♦ *Erant paler et mater eius mirantes super his quae dicebantur de illo*. Et infra eodem 3 dicit *: *Ecce, ego et pater tuus dolentes quaerebamus te*. Ergo Christus non est conceptus ex virgine matre.

2. Praeterea, Matth. 1 * probatur quod Christus fuerit filius Abrahae et David, per hoc quod Ioseph ex David descendit. Quae quidem probatio nulla videtur esse ? si Ioseph pater Christi non fuisset. Ergo videtur quod mater Christi eum ex semine Ioseph 1 conceperit. Et ita non videtur fuisse virgo in concipiendo.

3. Praeterea, dicitur *Galat. iv**; *Misit Deus Filium suum facium ex muliere*. Mulier autem, consueto modo loquendi, dicitur quae est viro cognita. Ergo Christus non fuit conceptus ex virgine matre.

4. Praeterea, eorum quae sunt eiusdem speciei, est idem modus generationis, quia generatio recipit speciem a termino, sicut et ceteri motus. Sed Christus fuit 1 eiusdem speciei cum aliis hominibus: secundum illud *Philipp, n ♦ in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo*. Cum ergo alii homines generentur ex commixtione maris et feminae, videtur quod etiam Christus simili modo fuerit generatus. Et ita non videtur fuisse conceptus ex virgine matre.

5. Praeterea, quaelibet forma naturalis habet materiam sibi determinatam, extra quam esse non potest. Materia autem formae humanae videtur esse semen maris et feminae. Si ergo corpus

Christi non luerit conceptum ex semine maris et feminae, non veru lisset corpus humanum: 1] quod esi inconueniens. Videtur igitur non fuisse conceptus ex virgine matre.

Sed contra est quod dicitur Isaiae vil *: *Ecce, *v«kh - Virgn concipiet*.

Rispondeo dicendum quod simpliciter confitendum est matrem Christi virginem concepissee: contrarium enim pertinet ad haeresim Ebionitarum et Cerinthe, qui Christum purum hominem arbitrantur 1, et de utroque sexu eum natum putaverunt *.

Quod Christus sit conceptus ex virgine, conueniens est propter quatuor. Primo, propter mittentis Patris dignitatem conservandam. Cum enim Christus sit verus et naturalis Dei Filius, non fuit conueniens quod alium patrem haberet quam Deum: ne Dei dignitas : transferretur ad alium.

Secundo, hoc luit conueniens proprietati ipsius Filii, qui mittitur. Qui quidem est Verbum Det. Verbum autem absque omni corruptione cordis concipitur: quinimmo cordis corruptio perfecti verbi conceptionem non patitur. Quia igitur caro sic fuit a Verbo Dei assumpta ut esset caro Verbi Dei. conueniens fuit quod etiam ipsa sine corruptione matris conciperetur.

Tertio, hoc fuit conueniens dignitati humanitatis Christi, in qua locum peccatum habere non debuit, pur quam peccatum mundi tollebatur, secundum illud Ioan, 1Y: *Ecce. Agnus Dei*, scilicet innocens, *qui tollit peccatum mundi*. Non poterat autem esse quod in natura iam corrupta ex concubitu caro nasceretur sine infectione originalis peccati. Unde Augustinus dicit, in libro *de Xuptiis et Concupiscentia* *: *Solus nuptialis concubitus ibi non fuit*, scilicet in matrimonio Mariae

eodem. – Ci. qu. uix art. 3 corp, mcd.; *ti* B. eodem mater H, eadem mater cetera tenia. videtur ose. – rsset tenia. γ) Ioseph.- F et tertia; David tt Ioseph cd. a, David Ioseph ceteri, δ; fuit. – est editione».

r) arbitrantur. – arbitrabantur Pl. ζ) /ki dignitas. – Dei Patrii dignitas E, dignitas Dei Patris tenia. – Pro transferretur, transfertur b. tramferatur Pe, rj autem, – F et tenu; cm.

et Ioseph: quia in carne peccati fieri non poterat sine ulla carnis concupiscentia, quae accidit ex peccato, sine qua concipi voluit qui futurus erat sine peccato.

Quarto, propter ipsum finem incarnationis Christi, qui ad hoc fuit ut homines renascerentur in filios Dei, non ex voluntate carnis, ne gnc ex voluntate viri, sed ex Deo *, idest ex Dei virtute. Cuius rei exemplar apparere debuit in ipsa conceptione Christi. Inde Augustinus, in libro tyb Virginitate *: Oportebat caput nostrum, insigni miraculo secundum corpus nasci de virgine, ut significaret membra sua de virgine Ecclesia secundum spiritum nascilura.

Ad PRIMUM ERGO DICENDUM quod, sicut Beda dicit c*b v//ΛT ^,IC % pater Salvatoris appellatur Ioseph, non quod vere, iuxta Photinianos \ pater fuerit ei: sed quod, ad famam Manae conservandam, pater sit ab hominibus existimatus. Unde et Luc. m * dicitur: Ut putabatur, filius Ioseph.

Vel, sicut Augustinus dicit, in libro de Bono Coniugali *, eo modo pater Christi dicitur Ioseph quo et vir Mariae intelligitur, sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugii: multo videlicet coniunctms quam si esset aliunde adoptatus. Neque enim proptcrca non erat appellandus Ioseph pater Christi quia non eum concumbendo genuerat: quandoquidem paler esset etiam ei quem, non ex sua coniugc procreatum, aliunde adoptasset.

Ad secundum dicendum quod, sicut Hieronymus dicit, super Matth. *, cum Ioseph non sit pater Domini Salvatoris, ordo generationis eius usque ad Ioseph deducitur, primo quidem, quia non est consuetudinis Scripturarum ut mulierum m generationibus ordo texatur. – Deinde, ex una tribu fuit Maria et Ioseph. L'nde ex μ lege eam accipere coge batur ut propinquam. – Et, ut Augustinus dicit, in libro de Nuptiis et Concupiscentia *, fuit generationum series usque ad Ioseph perducenda, ne in illo coniugio virili sexui, utique po-

tiori, fieret iniuria: cum veritati nihil deperiret, quia cx semine David et Ioseph erat et Maria.

Ad tertii m dicendum quod, sicut Glossa * dicit 0yX ibidem, < mulierem » pro -femina » posuit, more locutionis Hebraeorum. Usus enim Hebraeae locutionis mulieres dicit, non virginitate corruptas, sed feminas.

An quartum dicendum quod ratio illa habet locum in his quae procedunt in esse per viam naturae: eo quod natura, sicut est determinata ad unum effectum, ita est etiam determinata ad unum modum producendi illum. Sed cum virtus supurnaturalis divina possit in infinita', sicut non est determinata ad unum effectum, itu non est determinata ad modum producendi quemcumque effectum. Et ideo, sicut virtute divina fieri potuit ut primus homo dc limo terrae formaretur *, itu etiam fieri potuit ut divina virtute corpus Christi formaretur de virgine absque virili semine.

\d quinti m dicendum quod, secundum Philosophum. in libro de General. Animal* 7 semen maris non est sicut materia in conceptione l animalis, sed solum sicut agens: sola autem femina materiam subministrat in conceptu . Unde per hoc quod semen maris defuit in conceptione corporis Christi, non sequitur quod defuerit ei debita materia.

Si tamen semen maris esset materia fetus concepti in animalibus w, manifestum tamen est quod non est materia permanens in eadem forma, sed materia transmutate. Et quamvis virtus naturalis non possit transmutare ad certam formam nisi determinatam materiam, vinus tamen divina, quae est infinita, potest transmutare omnem materiam in quamcumque formam. Unde, sicut transmutavit limum terrae in corpus Adae*, ita in corpus Christi transmutare potuit materiam a matre ministratam¶ etiam si non esset sufficiens materia ad naturalem conceptum.

0) ulla. ~ illa AE. pudenda »B.
t) Iui. – quae PGI.
x) iniipni miraculo,- fropier (per »H) intipni miraculum FHUc
λ) iuxta /holtnianot. – Otn. FG.
p) ex. – et tertia.

vi Sed cum vlrut. pwsit in infinita. – Sed cum virtui... pwjtf
Virtute infinita F, Sed rirtut... eum lit (cum sit om. G) infinita tertu.
E) conceptione. – F et terùx; compontiane.
O in conceptu. – conceptui terti».
n) animalibui. – P; aliis.

Commentaria Cardinales Caietani

itvlvs de virginitate carnali intelligitur. – In corpore duo fiunt Primo, respondetur quaesito affirmative: **T**ater Christi concepit virgo. Probatur ex contrario: quia contrarium est hacresis. etc. – Secundo, assignatur rati quadruplex convenientiae quod sic fuent. – Et omnia clare patent in littera.

Si tamen novitius non intelligit corruptionem cordis, cuius meminit secunda ratio, sciat cor pro mente seu intellectu sumi. Corruptio autem intellectus non secundum substantiam, sed secundum operationem attenditur. Omnis enim defectus in intdligendo corruptio quaedam intellectus est: sicut omnis dcpordttio alicuius rei corruptio quaedam in natura est. Quia igitur defectus intellectus in intelligcndo effiat ut intellectus dcfectuosum quoque verbum formet concipiendo illud quod sic defective intelligit; qui enim imperfecte intelligit lconis naturam, perfectum quoque verbum de natura leonis exprimere intus nequii :

ideo in littera dicitur quod cordis corruptio impedit perfectionem verbi.

II. In responsione ad primum, habes Ioseph patrem dici Christi vere dupliciter, vel putative, vel officio: quamvis non fuit pater generatione.

In responsione ad tertium, adiunge ad Glossam quod nec secundum latinac linguae proprietatem multer est nomen corruptionis: sed naturalis proprietatis feminae humanae. Dicta est enim mulier quasi mollier, a mollitie et 'J' animi et corporis.

III. In responsione ad quartum, dubium magnum in philosophia occurreret, si philosophia nunc traderetur, quantum veritatis habeat littera haec, dicens: Kalio illa habet locum in his quae procedunt in esse per viam naturae. eo quod natura, sicut est determinata ad unum effectum, ita est determinata ad unum modum producendi illum. Habet siquidem instantias m cleincntaribu», in vo-

getalibus, et in animalibus. Auctoris autem proposito mihi est quod non habet locum in potentia divina.

Absque multa tamen digressionem, pro litterae expositione, adverte, qui philosopharis, quod illa propositio de qua est tanta quaestio, scilicet, *1us naturae unus est modus generationis*, probatur in littera hac dupliciter: scilicet, ex parte termini, quia generatio recipit speciem a termino (et haec probatio assumitur arguendo); et ex parte agentis, quia natura, sicut est determinata ad unum effectum, ita est determinata ad unum modum producendi effectum illum. Et probatio quidem ex parte termini, ex unitate termini unitatem generationis inferens, satis debilis videtur. Quoniam videmus ignem generari diversis generationibus: scilicet ab igne, et non ab igne sed a sole. Et mures videmus genitos per semen, et sine semine. Et quod haec omnia sint eiusdem speciei, ex hoc patet quod haec, tam genita quam aliter producta, generant sibi similia in specie: eiusdem ergo speciei est productus mus per propagationem, cum mure patre suo qui sine propagatione productus est. Una ergo natura pluribus potest generationibus acquiri. In motibus quoque idem apparet. Nam idem secundum speciem *ubi*, in circumferentia signatum, potest diversis secundum speciem motibus acquiri: puta per motum super chordam, et per motum super arcum semicirculi. Et similiter in naturalibus idem locus potest acquiri per volatum, et per ambulationem. Propter quae forte Auctor, non propter illam probationem, sed propter probationem secundam, quam respondendo apposit, accepit illam rationem, dicens, cum redditione causae, *eo quod natura*, etc.

Secunda igitur probatio in se quidem vera est: nam quodlibet naturale agens, sicut ad unum terminum, ita quod non ad oppositos nec disparatos, est determinatum ex unitate suae naturae, ita etiam ad unum modum determinatur. In cuius signum, semen plantae non generat plantam si inseratur, et oculus plantae non generat plan-

tam si seminatur: neutrum enim videmus exercitari. Sed quantum haec probatio, in se vera, sit efficax ad probandum illam conclusionem, non apparet, nisi praesupposita unitate naturalis agentis ad unum effectum. Et quoniam in animalibus perfectis, quale est homo, leo, bos, et huiusmodi, supponitur unitas agentis naturalis, ideo ratio pro efficaci admittitur.

Si quis autem negaret, cum Avicenna ¹, suppositionem illam, in campum magnum disputandi oportet ingrediatur. Ad quem nunc egrediendi non est tempus, quando de beatissimae Matris Dei virginitate tractatur. Sat fuerit nosse Auctoris intentionem et litterae discussionem.

IV. In responsione ad quintum, adverte quod propositio illa, *Quamvis virtus naturalis non possit transmutare ad certam formam nisi determinatam materiam*, si universaliter, ut iacet, intelligatur: vel adversative permissa intelligitur. quasi diceret. *Quidquid sit de transmutatione per virtutem naturalem, divina tamen virtus*, etc. Et hoc sufficit litterae. – Vel affirmative de unica transmutatione sumitur. Nullum enim agens naturale, etiam universale, ut caelum, potest unica transmutatione ad certam formam transmutare nisi determinatam materiam: quoniam actus activorum fieri oportet in patiente disposito ². Et hoc etiam satisfacit litterae: quia unica transmutatione, ulpote in instanti, Spiritus Sanctus sanguinem Beatae Virginis transmutavit in corpus Christi. Et consonat philosophiae tradenti quod illud proprie dicitur agens posse ut proprium effectum, et ut in propriam materiam, quod unica transmutatione potest educere de potentia in actum, ut patet IX *Metaphysicae* ³.

Si ⁴vero affirmative quoque, sed secundum subiectam materiam, puta in materia animatorum, intelligitur: constat evidenter veram esse. Sed argumento universali non satisfacit particularis responsio: quamvis satisfaciat materiae particulari de qua est quaestio. Et ideo haec responsio indigna Auctore videtur.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM MATER CHRISTI FUERIT VIRGO IN PARTU

IV *Sent.*, dis. ¹, xn, qu. n, »n. 3; *Compend. Theol.*, cap. ccrxv; *In Matth.*, cap. i

de secundi sic proceditur. Videtur quod mater Christi non fuerit virgo in partu. Dicit enim Ambrosius, *super Lue.* ²: *Qui vulvam sanctificavit alienam ut nasceretur propheta, hic est qui aperuit matris suae vulvam ut immaculatus exiret*. Sed apertio vulvae virginitatem excludit. Ergo mater Christi non fuit virgo in partu,

2. Praeterea, nihil in mysterio Christi esse debuit per quod corpus eius phantasticum appareret. Sed hoc non videtur vero corpori, sed phantastico convenire, ut possit per clausa transire: eo quod duo corpora simul esse non possunt ³. Non igitur debuit ex matris utero clauso corpus Christi prodire. Et ita non decuit quod esset virgo in partu.

3. Praeterea, sicut Gregorius dicit, in ⁴homilia *Octavarum Paschae* ⁵, per hoc quod, ianuis clausis, ad discipulos post resurrectionem intravit Dominus, *ostendit corpus suum esse eiusdem naturae el alterius gloriae*: et sic per clausa transire videtur ad gloriam corporis pertinere. Sed cor-

pus Christi in sua conceptione non fuit gloriosum. sed passibile, habens *similitudinem carnis peccati*, ut Apostolus dicit, *Pom.* viti ⁶. Non ergo exivit per Virginis uterum clausum.

Sed contra est quod in quodam sermone Ephestni Concilii ⁷ dicitur: *Natura post partum nescit ulterius virginem. Gratia vero et pavientem ostendit, et matrem fecit. el virginitati non nocuit*. Eui ergo mater Christi virgo etiam in partu.

Respondeo dicendum quod absque omni dubio asserendum est matrem Christi etiam in partu virginem fuisse: nam Propheta non solum dicit. *Ecce, virgo concipiet*: sed addit, *et pariet filium* ⁸. Et hoc quidem conveniens fuit propter tria. Primo quidem, quia hoc competebat proprietati eius qui nascebatur, quod ⁹ est Verbum Dei. Nam verbum non solum in corde absque corruptione concipitur, sed etiam absque corruptione ex corde procedit. Unde, ut ostenderetur quod illud corpus esset ipsius Verbi Dei, conveniens fuit ut de incorrupto virginis utero nasceretur. Unde in sermone quodam Ephesini Concilii ¹⁰ legitur: *Quae*

¹ Cf. ArittoL *de Gen. et Corrupt.*, lib. i. ap. ², n S. Th lect xi».

² Cf. ArittoL *de Gen. et Corrupt.*, lib. i. ap. ³, n S. Th lect xi».

³ Al. Hom. XXVI in *Ef4np.*

⁴ Pan. III. 3. ⁵ »⁶. ThcodXi Aar<

⁷ Iw. cap. nv <n. 14.

⁸ << < < < n

s) quod. – quia A, qui E et tertii.

/U/7Z *carnem puram, a virginitate cessat. Sed quia natum est carne Verbum, Deus custodit virginitatem, seipsam ostendens per hoc l'erbum. Neque enim nostrum verbum, cum paritur, corrumpit mentem: neque Deus Verbum substantiale, partum t eligens, peremit virginitatem.*

Secundo» hoc est conveniens quantum ad effectum incarnationis Christi. Nam ad hoc venit ut nostram corruptionem tolleret. Unde non fuit conveniens ut virginitatem matris nascendo corrumperet. Unde Augustinus dicit, in quodam Sermone *de Nativitate Domini* *: *bas non erat ut per eius adventum violaretur integritas, qui venerat sanare corrupta.*

Tertio luit conveniens, ne î matris honorem nascendo diminueret qui parentes praeceperat honorandos.

An phimum ergo dicendum quod Ambrosius dicit hoc exponens illud quod Evangelista de lege induxit, *Omne masculinum ¶ adaperiens vulvam san-elum Domino vocabitur.* Quod quidem, ut Beda dicit *, *consuetae nativitatis more loquitur: non quod Dominus sacri veniris hospitium. quod ingressus sanctificaverat, egressus devirginasse credendus sit.* Unde illa aperitio 4 non significat reserationem claustri pudoris virginei: sed solum exitum prolis de utero matris.

Ad secundum dicendum quod ita Christus voluit veritatem sui corporis demonstrare quod etiam

simul ζ eius divinitas declararetur. Et ideo permiscuit mira humilibus. Unde, ut corpus eius verum ostenderetur, nascitur cx femina. Sed ut ostenderetur eius divinitas, nascitur 7° ex virgine: *talis enim partus decet Deum*, ut Ambrosius dicit, in hymno Nativitatis ♦

Ad tertium dicendum quod quidam * dixerunt Christum in sua nativitate dotem subtilitatis assumpsisse. quando exivit de clauso virginis utero; et quando* ambulavit siccis pedibus super mare*, dicunt cum assumpsisse dotem agilitatis. – Sed hoc non convenit his quae supra * determinata sunt. Huiusmodi enim dotes corporis gloriosi proveniunt c.\ redundantia gloriae animae ad corpus: ut infra dicetur, cum tractabitur de corporibus gloriosis *. Dictum est autem supra w quod Christus ante passionem *permittebat carni suae agere el pali quae propria* *: ncc fiebat talis redundantia gloriae ab anima ad corpus.

Et ideo dicendum est quod omnia ista facta sunt miraculose per s irtulcm divinam. Unde Augustinus, *super Ioan*, *: *Moli corporis ubi divinitas erat, ostia clausa non obstiterunt. Ille quippe, non eis apertis, intrare potuit, quo nascente virginitas matris inviolata permansit.* Et Dionysius dicit, in quadam Epistola *, quod *Christus super hominem operabatur ea quae sunt hominis: et hoc monstrat virgo supernattiraiiter concipiens, et aqua instabilis terrenorum pedum sustinens gravitatem.*

£) *jubitaitiale. partum.* *iuhrjntiaUm partem* P. iuHRwfidJczn *partum* H.

y) nr. – EF < tertia praeter 1; (*Tertio convenient fax fuit*) quantum ad matru honorem *un* non erat convenient ut 1, ut ur cctort.

3) *Omne maiculinum.* – PF , *Omne maiatlum iCt* el c, Omnrffl *maicufo*; II, *Omnem matculum* CCten

i) *aperitio.* – *apertio* Fli» *adapentio* cetera tertia – Pou *retira-tionem* Pili adJunl rnwmwnem.

ζ) *timui.* – Om. PF.

rj *nabitur* – *procant* tertie.

*1) *quando exivit— et quando.* *licut quando terva.* Cf. qu. xiv l art- i ad ?, un. J corp.; qu. txw nn. 3 ourp.

Commentaria Cardinalis Cuiotani

In m s clarus est. · In corpore duo. Primo, respondetur quaesito: *Beata Virgo fuit virgo in partu.* Pro-batur auctoritate Isaiae.

Secundo, tnplttccm rationem convenientiae assignat. Quae clare patent in littera.

Novitii tamen percipiant, pro prima ratione, quod conceptio verbi in corde, ct processio verbi cx corde, non sunt duo progressus; sed ad exprimendas diversas conditiones habitudinis verbi ad intellectum, diversae adhibentur rationes. Verbum cnim cordis, hoc est. conceptus quem format intellectus cum rem aliquam intclhgit, et manet intus in intellectu dum res actu intclligitur, ct distinguitur ab intellectu a quo emanat. Dum cnim ego intelligo me ad imaginem Dei esse. forma simulacrum de mcipso ad imaginem Dei; et similiter, cum intelligo me peccatorem, formo simulacrum de mcipso peccatore; ct sic de aliis. Illud autem simulacrum, quod conceptus, quod verbum appellatur, non extra mentem meam, sed in mente mea manet. Et similitudinarie dicitur concipi in corde, et nasci ex corde; quia proles, dum in utero concipitur, in utero nunet; et dum cx utero nascitur, a matre distinguitur perfecte. Simili siquidem modo, quia verbum cordis in corde

prolatum manet, concipi dicitur: et quia a corde prolatum perfecte distinguitur, accidentis sublata natura, ideo nasci dicitur cx corde. Ubi videre potes quod conceptio nativitasque verbi in et ex corde unus processus est, diversis nominibus diversa ratione appellatus: et quod nec in conceptu ncc in ortu >uo mentem in qua ct ex qua procedit. corrumpit, ut in SxnoJo allata in littera dicitur.

II. In responsione ad tertium, adverte quod Auctor dolis nomine appellat et ipsam rem quae dos dicitur, ct modum eiusdem: hoc est. rem tali modo; puta per modum immanentis, ut ipsemet inferius manifestabit, qu. xt.v, art. 2. Et cum cx duplici capite potuisset reprehendi positio Hugonis de Sancio Victore scilicet cx hoc quod ' t- >> IU non spectat ad subtilitatis dotem duo corpora esse simul in eodem loco, unde nec corpora glonosa, ex sua proprietate, poterunt simul esse m eodem loco; ct ex hoc quod in corpore animali non invenitur dos. quia non invenitur animae gloriosae redundantia Minpliciter ad corpus , quamvis, ut inferius in allegato loco dicitur, inveniri possit miraculose redundantia i secundum quid: maluit tamen Auctor cx ipsa dotis ratione hic procedere, quam in illam disputationem aliam introire.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM MATER CHRISTI PERMANSERIT VIRGO POST PARTUM

IV *Sent.*. nx. qu. u, art. 3; Cw/wiX 7nro/., cap. ccxxv; *hi Matth.*. cap. i; /m /ourt.. cap. p, lcci. l.

• Ven. iK

3
?

eum. j.

cr» jo

* Cl Huron hb.
at., nuci 5
.. Ver» ..

a

* Mntih. M 1
ren 35: L
eep. n. »<n.

• Vm u.

* Ver» j?, 56.

• Vm. JJ-

D TERTIUM SIC PROCEDITUR. \idetUF quod mater Christi non permanserit virgo post partum. Dicitur enim Matth. i*: *Antequam convenirent loseph ct Maria, inventa est in utero habens dc Spiritu Sancto.* * Non autem Evangelista hoc 3 diceret, *antequam convenirent*, nisi certus esset de conventuris: quia nemo dicit de non pransuro, *antequam pranderet.* » * Ergo videtur quod Beata \irgo quandoque convenit carnali copula cum loseph. Et ita non permansit virgo post partum.

2. Praeterea, ibidem ♦subditur, cx verbis Angeli loquentis ad loseph : Al· *timeas accipere Mariam coniugem tuam.* Coniugium autem consummatur per carnalem copulam. Ergo \idetur quod quandoque carnalis copula intervenit inter Mariam et loseph. Et ita \idetur quod non permansit virgo post panum.

3. Praeterea, ibidem post pauca subditur*: *Et accepit coniugem suam: cl non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum.* Hoc autem adverbium *donec* consuevit determinatum tempus signarc. quo completo, fiat id quod usque ad illud tempus non fiebat. \erbum autem *cognoscendi* ibi ad coitum refertur » *: sicut et Gen.iv** dicitur quod *Adam cognovit uxorem suam.* Ergo videtur quod post panum Beata Virgo fuit \ a loseph cognita. Ergo videtur quod non permanserit virgo post partum.

4. Pilveterea· *primogenitus* non potest dici nisi qui habeat fratres subséquentes: unde *Pom.* vm *: *Quos praescivit, et praedestinavit * conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Sed Evangelista nominat Christum *primogenitum* * matris eius. Ergo alios filios habuit post Christum. Et ita videtur quod mater Christi non fuerit ‘ virgo post partum.

5. Praeterea, loan. ll * dicitur: *Ilost haec descendit Capharnaum ipse*, scilicet Christus, *et mater ct fratres eius.* Sed fratres dicuntur qui ex eodem parente geniti sunt. Ergo videtur quod Beata Virgo habuerit alios filios post Christum.

6. Pkxeterea, Matth. xxvu * dicitur: *Erant ibi, scilicet iuxta crucem Christi, mulieres multae a longe, quae secutae erant Jesum a Galilaea, ministrantes ei: inter quas erat Mana Magdalene, et Maria Jacobi et Joseph mater, et mater filiorum Zebedaei.* Videtur autem haec Maria quae hic dicitur *Jacobi et loseph mater*, esse etiam mater Christi: dicitur enim loan, xtx * quod *stabat iuxta crucem lesu Maria, mater eius.* Ergo

videtur quod mater Christi non permanserit virgo post partum.

Sed contra est quod dicitur Ezech. xi.iv ♦ *Porta haec clausa erit, et non aperietur, et vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam.* Quod exponens Augustinus. in quodam Sermone ♦ dicit: *Quid est ♦ porta in domo Domini clausa nisi quod Maria semper erit intacta? Et quid est, * homo non transibit per eam ·, nisi quod Joseph non cognoscet eam ? 7.7 quid est, « Dominus solus intrat et egreditur per eam -, nisi quod Spiritus Sanctus impraegnabit eam, et angelorum Dominus nascetur per eam ? Et quid est. clausa erit in aeternum *, nisi quod Maria virgo est ante partum, ct virgo in partu, et virgo post partum?*

Resiondeo dicendum quod absque omni dubio detestandus est error Helvidii, qui dicere praesumpsit matrem Christi a loseph post panum esse carnaliter cognitam, ct alios filios genuisse ♦. Hoc enim, primo, derogat Christi perfectioni: qui. sicut secundum divinam naturam *Unigenitus* est *Patris* *. tanquam *perfectus* per omnia *Filius* eius *, ita etiam decuit ut esset unigenitus matris, tanquam perfectissimum germen eius.

Secundo, hic error iniuriam facit Spiritui Sancto, cuius *sacrarium* * fuit uterus virginalis, in quo carnem Christi formavit: unde non decebat ut de cetero violaretur per commixtionem virilem.

Tertio, hoc derogat dignitati et sanctitati Matris Dei: quae ingratiissima videretur si tanto Filio contenta non esset; et si virginitatem, quae in ea miraculose conservata fuerat, sponte perdere vellet per carnis concubitum.

Quarto, etiam ipsi loseph esset ad maximam praesumptionum imputandum, si eam quam, revelante Angelo, de Spiritu Sancto Deum concepisse cognoverat, polluere attentasset *.

Et iduo simpliciter est asserendum quod Mater Dei, sicut virgo concepit cl virgo peperit, ita etiam *. virgo post panum in sempiternum permanserit *.

Ad primu ergo dicendum quod, sicut Hieronymus dicit, in libro *contra Helvidium* * *intelligendnm est quod haec praepositio « ante », licet saepe consequentia indicet, tamen nonnunquam ea tantum quae prius cogitabantur, ostendit; nec est necesse ut cogitata fiant, cum ideo aliud intervernerit, ne ea quae cogitata sunt, fierent. Sicut, si aliquis dicat, < Antequam in portu pranderem, navigavi », non intelligitur quod in portu prandeat*

* m J α,
▼ m. y.

CXCV. 11
/<»7 xvm≤A
A-<n»tiAr.Ü»
Mesy 111 -leur
0??

Hsrrrt. n?
uctsrr;

><n u
† o. M'
op 111a nn, A

Xtjf. iMipKU

;

s

U.nLArDwr»,
I MH.O.VU

e) hoc. – Om. PGHL
,.) ccartui cuci. – Om. terta.
y) full. – fuit (futrit P) carnaliter tertiA. – <l fotffh om. F.
5) ft praedettinavit. – Om. tertie.

O fuerit. – inanicit terta.
z) attctantct. – attentaret tertia.
v| ita cltetn. – F ill; ft B. ita etiam ct PGX., cl etiam ceteri, pro pcrn-anserit, permantit Ed ct tertia.

*postquam navigaverit: sed quia cogitabatur in por-
tu pransurus. Et similiter Evangelista dicit, An-
lequam convenirent, inventa est 3laria * in utero
habens de Spiritu Sancto, non quia postea con-
venerint: sed quia, dum viderentur conventuri,
praevenit conceptio per Spiritum Sanctum, ex
quo factum est ut ulterius non convenirent.*

Ad SECUNDUM dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro *de Nuptiis et Concupiscentia* *, coniux vocatur Mater Dei ex prima desponsationis Jide. quam concubitu non cognoverat. nec fuerat c(og)nturus. Ut enim Ambrosius dicit, *super Luc. % non virginittis ereptio, sed coniugii testificatio nuptiarum celebratio declaratur x.*

Ad tertium dicendum quod quidam dixerunt hoc non esse intelligendum de cognitione carnis \ sed de cognitione notitiae. Dicit enim Chrysostomus * 9u°d non cognovit eam Ioseph, antequam pareret, cuius fuerit dignitatis: sed, postquam peperit, tunc cognovit eam. Quia per ipsius prolem ^{††} speciosior et dignior Iacta fuerat quam totus mundus: quia quem lotus mundus capere non poterat, in angusto uteri sui sola suscepit.

Quidam vero hoc referunt ad notitiam visus. Sicut enim Moysi cum Deo colloquentis gloria facta est lacies, *ut non possent intendere in conspectu Israel**; sic Maria, claritate virtutis Ahissimi obumbrata, cognosci non poterat a Ioseph, donec pareret. Post partum autem a Ioseph agnita invenitur, specie faciei, non tactu libidinis.

Hieronymus * autem concedit hoc esse intelligendum de cognitione coitus. Sed dicit quod *usque*, vel *donec*, in Scripturis dupliciter potest intelligi. Quandoque enim designat certum tempus; secundum illud *Galat. 111**, *Propter transgressionem lex posita est. donec veniret semen cui promiserat*. Quandoque vero signat infinitum tempus; secundum illud Psalmi *, *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri*:

ex quo non est intelligendum quod post im-
petratam misericordiam oculi avertantur a Deo. Et
secundum hunc modum loquendi, significantur
ea *de quibus posset dubitari si scripta non fuis-
sent: cetera vero nostrae intelligentiae derelinquun-
tur. Et secundum hoc, Evangelista dicit matrem
Dei non esse cognitam a viro usque ad partum,
ut multo magis intelligamus cognitam non fuisse
post partum.*

Ad quartum dicendum quod mos divinarum Scripturarum est ut primogenitum vocent non solum eum quem fratres sequuntur, sed eum qui primus natus sit. *Alioquin, si non est primogenitus nisi quem sequuntur fratres, tandiu secundum legem *primogenita non debentur, quandiu et alia fuerint procreata **. Quod patet esse falsum: cum infra unum ‘ mensem primogenita redimi mandentur secundum legem *.

Ad quintum dicendum quod *quidam*, sicut dicit Hieronymus, *super Maith. ♦ de alia uxore Ioseph fratres Domini*’ suspicantur. Nos autem *fratres Domini, non filios Ioseph, sed consobrinos Salvatoris, Mariae materterae* T filios intelhgimus. *Quatuor enim modis in Scriptura fratres dicuntur: scilicet natura, gente, cognatione el affectu* *. Unde fratres Domini dicti sunt, non secundum naturam, quasi ab eadem matre nati: sed secundum cognationem, quasi consanguinei eius existantes, Ioseph autem, sicut Hieronymus dicit, *contra Helvidium ♦* magis credendus est virgo permansisse: quia *aliam uxorem habuisse non scribitur, el fornicatio in sanctum virum non cadit.*

¶ Ad sextum dicendum quod Maria quae dicitur *Iacobi et Ioseph mater*, non intelligitur esse mater Domini, quae in Evangelio non consuevit nominari nisi cum cognominatione huius dignitatis, quod sil *mater Iesu* ♦ Haec autem Maria intelligitur esse uxor Alphaei, cuius filius est Iacobus Minor, qui dictus est *frater Domini*¹.

Commoncaria Cardinalis Caietani

TuLi-s clarus. In corpore unica conclusio, contra errorem Helvidii, quatuor rationibus tinn.ita. Omnia clara sunt.

In responsione od tertium, nota, pro senu litterali, responsionem Hieronymi: quia varissima est, et ad litteram, et fulta auctoritatibus Scripturae ct allata in littera ct alibi, *Sede x dextris meis, donec ponam 'inimicos tuos'*, etc. Xon enim denotatur quod post suppositos inimicos desinet sedere a dextris: sed, quia possit dubitari an interim

quod ponantur suppedanei inimici, sedeat, hoc est, regnet
quiete, a dextris Dei; ideo, ad tollendam dubitationem,
dictum est. *Sede a dextris meis, donec ponam*, etc.; ut
per hoc Mpics quisque intelligeert quod tanto magis post
sedebita dextris Dei.

In responsione ad sextum, side quod etiam diversus in Evangelio ritus descriptus* matris Iesu et Mariae Iacobi distinguit illas: nam ista u *longe*, illa *iuxta crucem* describitur.

ante annuntiationum, et cognovit Deo placere quod virginitatem voveret simpliciter, et de consensu Iosepb virginitatem voverit

S'aide autem rationi consentaneum est ut sanctus sponsus. concedens sponsae quod, manente coniugio, virginitatem voveret, ipse quoque virginitatem simul voveat: pensata praesertim divina providentia, quae hoc inspirare

ipsi Joseph quasi debebat, ut Virgo Virginum virginem quoque comitem servatoremque nui haberet. /Mioquin. non fuisset *plena gratia*. cui haec gratia in suo coniuge defuisset, quam ipsa maxime secundum rectam rationem desiderare debebat. Et propterea in littera dicitur quod cum Ioseph. ante annuntiationem, virginitatem simpliciter vovit.

’ n «-70.

num. frise.

• Cf. trjj. S.-i
.0»t.

QUAESTIO VIGESIMANONA
DE DESPONSATIONE MATRIS DEI

LN DI OS ARTICULOS DIVISA

ITX_{einde} considerandum est de desponsatione
Matris Dei *.
Et circa hoc quaeruntur duo.

Primo; utrum Christus debuerit de despon-
sata nasci.
Secundo; utrum fuerit verum matrimonium
inter Matrem Domini et Ioseph.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTUS DEBUERIT DE VIRGINE DESPONSATA NASCI

IV *Sent.*, diet. xii. qu. II, ure i. qu* a, 3; *h* *Matth.*, c*p. i.

primum sic proceditur. Videtur quod
Christus non debuerit de virgine de-
sponsata nasci. Desponsatio enim ad
lern copulam ordinatur. Sed Mu-
ter Domini nunquam voluit carnali \iri copula
uti: quia hoc derogaret virginitati mentis ipsius.
Ergo non debuit esse desponsata.
2. Praeterea, quod Christus ex virgine nosce-
retur, miraculum fuit; unde Augustinus dicit, in
Epistola *ad Volusianum* *: *Ipsa Dei virtus per
inviolata matris virginea viscera membra infantis
eduxit, quae l per clausa ostia membra iuvenis
introduxit. Huius si ratio quaeritur, non erit mi-
rabile: si exemplum poscitur, non erit singulare.*
Sed miracula, quae fiunt ad confirmationem fidei,
debent ¶ esse manifesta. Cum igitur per despon-
sationem hoc miraculum fuerit obumbratum, vi-
detur non fuisse conveniens quod Christus de
desponsata nasceretur.
3. Praeterea, Ignatius Martyr» ut dicit Hiero-
nymus, *super Matth.* *. hanc causam assignat de-
sponsationis Matris Dei, *ut partus eius celaretur
diabolo, dum eum putat non de virgine, sed de
uxore generatum.* Quae quidem causa nulla esse
videtur. Tum quia diabolus ea quae corporaliter
fiunt perspicacitate sensus cognoscit. Tum quia
per multa evidentia signa postmodum daemones
aliqua^liter Christum cognoverunt: unde dicitur
Mare, i *, quod *homo in spiritu immundo exclamavit.
dicens: « Quid nobis et tibi. Iesu Nafarene? Venisti
¶ perdere nos? Scio quia sis Sanctus Dei* *.
Xon ergo videtur conveniens fuisse quod Mater
Dei fuisset¶ desponsata.
4. Praeterea, aliam rationem assignat Hiero-
nymus * *ne lapidaretur Mater Dei a ludaeis sicut
adultera.* Ilaec autem ratio nulla esse videtur ¶:
si enim non esset desponsata, non posset de adul-

terio condemnari. Et ita non videtur rationabile
fuisse quod Christus de desponsata ζ nasceretur.
Sed contra est quod dicitur Matth. 1*: *Cum ‘Vm’*
esset desponsata mater eius Maria Ioseph; et
Luc. ¶ *. Missu* est Gabriel angelus ad Mariam,
virginem desponsatam viro cui nomen erat Ioseph.*
Respondeo dicendum quod conveniens fuit Chri-
sium de desponsata virgine nasci, tum propter
ipsum: tum propter matrem; tum etiam propter
nos. Propter ipsum quidem Christum, quadru-
plici ratione. Primo ¶ quidem, ne ab infidelibus
tamquam illegitime natus abiiceretur. Unde Am-
brosius dicit, *super Luc.*: Quid Iudaeis, quid
Herodi posset adseribi, si natum viderentur ex ¶:¶¶
adulterio persecuti?* – Secundo, ut consueto mo-
do eius genealogia per virum describeretur. Unde
dicit Ambrosius, *super Luc. *: Qui in saeculum
venit, saeculi debuit more describi. Viri autem per-
sona quaeritur, qui in senatu et reliquis curiis civi-
tatum generis asserit dignitatem. Consuetudo etiam
nos instruit Scripturarum, quae semper viri ori-
ginem quaerit.* Tertio, ad tutelam pueri nati: ¶
ne diabolus contra eum vehementius nocumenta
procurasse!. Et ¶ ideo Ignatius dicit ipsam fuisse
desponsatam *ut partus eius diabolo celaretur* *. –
Quarto, ut a Ioseph nutriretur. Unde et *pater*
eius dictus est ¶ quasi nutritius.
Euit etiam conveniens cx parte Virginis. Primo
quidem, quia per hoc redditur immunis a poena:
ne scilicet lapidaretur a Iudaeis tanquam adultera.
ut ¶ Ilierons mus dicit ¶. Secundo, ut per hoc ab
infamia liberaretur. Unde dicit Ambrosius, *stiper
Luc. **, quod *desponsata est ne temeratae virgi
nitatis adureretur infamia, cui gravis alvus cor-
ruptelae videretur insigne ' praeferre.* - Tertio, ut
ei a Ioseph ministerium exhiberetur: ut Hiero-
nymus dicit

a) /uae. – *postea* addunt F ct tentu; pro *Huius, Hic* terti.:
quae Jiunt.. debent. – Jiunt... unde debent tertia,
γ) I'cniiti. – *ante tempui* addit tertia.
3) *futuet. – ruet* terti.u
<) *Haec... videtur.* – PF ; *quidem ratio nulla videtur* E, ont.
ceteri.

O *JcIpomata.* – *virgine* addunt E ct tertia.
¶) *bitno.* – DF et tertin; /Vima.
0) *Et.* – F ct tenia; *Sed et.*
<| *intigne.* – bG ct editione»; i«w.^ I, *inti^nia* aD. inaipiir cctori

Ex parte etiam nostra hoc fuit conveniens. Primo quidem, quia testimonio Joseph comprobatum est Christum ex virgine natum Unde Ambrosius dicit, *super Luc. *:* *Locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset et dolere * iniuriam et vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramentum.* – Secundo, quia ipsa verba Virginis * magis credibilia redduntur, suam virginitatem asserentis. Unde Ambrosius dicit, *super Luc.*-. Fides Mariae verbis magis asseritur et mendacii causa removetur. l'idetur enim culpam obumbrare valuisse mendacio innupta praegnans: causam autem mentiendi desponsata non habuit, cum coniugii praemium et gratia nuptiarum partus sit feminarum.* Quae quidem duo pertinent ad firmitatem fidei nostrae. – Tertio, ut tolleretur excusatio virginibus quae, propter incautelam suum, non vitant infamiam. Unde Ambrosius dicit*: *Non decuit virginibus sinistra opinione viventibus velamen excusationis relinquere quod infamia Mater quoque Domini ureretur '.* – Quarto, quia per hoc significatur universa Ecclesia, quae, *cum virgo sit, desponsata tamen est uni viro Christo:* ut Augustinus dicit, in libro *de Sancta Virginitate* *. – Potest etiam quinta ratio esse quia, quod Mater Domini fuit desponsata et virgo, in persona l ipsius et virginitas et matrimonium honoratur: contra haereticos alteri horum detrahentes .

Ad primum ergo dicendum quod Beata Virgo Mater Dei ex familiari instinctu Spiritus Sancti credenda est desponsari voluisse, confidens de divino auxilio quod nunquam ad carnalem copulam perveniret: hoc tamen divino commisit arbitrio. Unde nullum 0 passa est virginitatis detrimentum.

Ad secundum dicendum quod, sicut Ambrosius didt, *super Luc. *, maluit Dominus aliquos de suo ofqu qUam je matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram esse virginis verecundiam, et lubricam famam pudoris: nec putavit ortus sui fidem matris iniuriis adstruendam.*

Sciendum tamen quod miraculorum Dei quaedam sunt de quibus est fides: sicut miraculum virginei partus, et resurrectionis Domini, et etiam Sacramenti Altaris. Et ideo Dominus voluit ista occultiora esse, ut fides eorum magis meritoria

esset. – Quaedam vero miracula sunt ad fidei probationem. Et ista debent esse manifesta.

Au tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in III *de Trin. **, diabolus multa potest virtute suae naturae, a quibus tamen prohibetur virtute divina *. Et hoc modo potest dici quod virtute suae naturae diabolus cognoscere poterat Matrem Dei non fuisse corruptam, sed virginem: prohibebatur tamen a Deo cognoscere modum parius divini.

Quod autem posimodum eum aliquallyter cognovit diabolus esse bilium Dei. non obstat: quia iam tempus erat ut Christus suam virtutem contra diabolum ostenderet, et persecutionem ab eo concitatum pateretur. Sed in infantia oportebat impediri malitiam diaboli, ne cum acrius perqueretur: quando Christus nec pati disposuerat, nec virtutem suam ostendere, sed in omnibus aliis infantibus se similem exhibebat. Unde Leo Papa, in Sermone *de Epiphania* *, dicit quod *Magi invenerunt puerum lesu quantitate parvum, alienae opis indigentem, fandi impotentem, et in nullo ab humanae infantiae generalitate discretum.*

Ambrosius tamen, *super Luc. ** videtur magis referre ad membra diaboli. Praemissa enim hac ratione, scilicet de fallendo principem mundi, subdit: *Sed tamen magis fefellit * principes saeculi. Daemonum enim malitia Jacile diam occulta deprehendit: ai vero qui saecularibus vanitatibus occupantur, scire divina non possunt.*

Ad quartum dicendum quod iudicio adulterorum lapidabatur secundum legem non solum illa quae iam erat desponsata vel nupta, sed etiam illa quae in domo patris custodiebatur ut virgo quandoque nuptura. Unde dicitur *Dent, xxu .: Si non est in puella inventa virginitas, lapidibus obruent eam viri civitatis illius, et morietur: quia fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui.*

Vel potest dici, secundum quosdam ., quod Beata Virgo erat de stirpe sive parentela Aaron: unde erat cognata Elisabeth, ut dicitur Luc. i . . Virgo autem de genere sacerdotali propter stuprum occidebatur: legitur enim *Levit, xxi *:* *Sacerdotis filia, si deprehensa fuerit in stupro, et violaverit nomen patris sui, flammis exuretur.*

Quidam referunt verbum Hieronymi ad lapidationem infamiae ♦

x) *dulcor.* – G; *dolore* FJ. *detere* ceteri.
λ» *Virpinh.* – *matrit* addit tertia.
|M *ajtritur.* – *a/ertur* Gllfr., *atrisdlur* J.
Q nr/airux.. *ureretur.* – *tnftmla...* *uteretur* B(pEf). *infamia...* H-drcrlur (pElJpG, *infamafa...* *videretur* cetera tertia ct j ,
») /x *pertona.* – *quod quia mater...* in perjona F, *quod mater...* *quia in pertona* P.
o) *Unde nullum.-E; ut de nulla* ABC, *ut uullnm* cd. a, *t ndc tn*

nuito DF et tcoia. - Pro paua *eit virginitati» Jcrrtmntum. dem-mrnlum pasta '»t virpinitAlif Gbll. detrimentum fana ctt rirfiuita»* pH et oJuioncs.
n) *iru/il.* – *mapis hoc* E, *Aoe iwj/i»* tertia.
f.\ *fc/dllt.* – I lhG ct cdidonc», *defeilit* 1» *re/cillil* ceteri.
9) *adulterarum.* – *adulterarum* EpF cl tertia. *quaelibet adulterarum* iF.
τ1 *tire parentela.* – *vel de parenteta* I. om. terti*.

Commentaria Cardinalis Colotani

x corpore unica est conclusio, ex tribus capitibus comprobata. Conclusio est: *Conveniens fuit Christum de desponsata Virgine nasci.* Probatur primo, ex parte Christi, quadrupliciter; secundo, ex parte Beatae Virginis, tripliciter: tertio, ex parte nostri, quintupliciter. Omnia clara *unt in littera.

II In responsione od primum, perspice in littera ambo capita quae videntur posse obstare virginitati mentali, scilicet consensum in copulam *eoniugatcm.* ct consensum canditionatum. scilicet si Deo placeret, in copulam *carnalem*, non obstare in veritate purissimae mentali virginitati Beatae \irgini*. Et ratio quidem quod consensus in copu-

lam coniugalc^m praecise non praciudicat mentali virginitati, est quia m copula comugali non continetur copula carnalis nisi in potentia. Quia potentia autem est conditio diminuens, coniunctio enim in potentia non est coniunctio, sicut ncc rex in potentia est rex; sequitur quod consensus in copulam coniugalc^m non sit consensus in copulam carnalem.

Kalio vero quare consensus sic conditionatus in copulam carnalem non praciudicat mentali virginitati, est quia consensus iste, tam formalitcr quam materialiter, est ad obediendum Deo; ct copulam carnalem non nisi pro materia remota, et tali conditione vallatam habet ut oppositum non liceat habere in proposito.

III. Ad cuius evidentiam, scire oportet quod dupliciter intclligi potest illa conditio, .si *Deo placuerit*. Primo, secundum communem loquendi usum. Et sic sola negatione beneplacitum Dei expectatur: scilicet quod Deus linat illud fieri. Et sic loquitur Apostolus Iacobui, in sua Canonica, cap. iv .: *Ut dicatis, Si Dominus voluerit*. Et talis conditio, quia communissima est, habetur pro non ndiecta. Virginitatemque mentalem aufert procul dubio a sic consentiente in copulam carnalem. Et propterea non sic intelligitur in proposito Beatae Virginis, *si Deo placuerit*.

Secundo sumitur *placere* pro *tubere*, ac si dictum esset: *si Deu.*l *iusserit*. Et sic sumitur in proposito. Hationabile siquidem est ut quod conceperat virginitatis votum divina inspiratione ante desponsationem, non nisi divino iussu conceperit quoque solvendum. Experta siquidem in tota vita anteriore tam familiarem Spiritus Sancti curam

ac sollicitudinem dc vita ac operibus eius, utpotc quae nunquam etiam vcnialitcr peccabat, certe sibi ipsi polliceri poterat perficiendam inspirationem dc virginitate, contra legem Mossi *, nisi Dem aliud inspirando vel nuntiando iubcret. Talis autem conditio, subdens propositi sui oppositum divino praecepto, transfert consensum in oppositum sui propositi: ut patet examplariter. Quicumque enim pater consentit in occisionem proprii lili *si Deus iusserit*, non propterea consensit in mortem filii: ct si sanctimoniale virgo consentit in nuptias *st Deus iusserit*, non propterva consentit m nuptias. Sic autem Beata Virgo consensit conditionaliter in carnalem copulam: *si Deo placuerit beneplacito praecepti*.

IV. Credendum quoque nihilominus est quod etiam hic sic conditionatus consensus m carnalem copulam, non actu, sed habitu tantum fuerit in Beata Virgine. Et ratio est quia nullus actus superfluus fuit m ea. Hic autem consensus in actu superfluus fuisset, utpote carens necessitate et pietate. Nam ad mentis suae rectitudinem sat erat habere hunc actum m habitu, hoc est in praeparatione animi. Et secundum animi praeparationem intclligcndum est quidquid a sacris Doctoribu.% dicitur dc Beatae Virginis consensu couJiuon.uo m copulam carnalem committendo suam caibam divino arbitrio. Preces enim pro virginitatis perseverantia actualitcr fundebat; sed ad oppositum praeparatio sola animi, conditional ut dictum est -, erat, absque actuali consensu, quantumcumque conditionato.

Et haec sint etiam pro sequenti articulo, ubi explicatur consensus ille sic conditionatus m copulam carnalem.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM INTER MARIAM EI JOSEPH I I ERIT VERUM MATRIMONIUM

IV *Sent.*, di-1, nx, qu. n, trt. 2; /»• *Matth.*, cap. 1.

c Cnnimat. Calet. po»i art frate, nuta, iv, ne.

Ife^y'fe?0 secundum sic prociditur Videtur *nlcr ^ar'a,n et Ioseph non luerit verum matrimonium. Dicit enim Iliu- < < *®^ron\mus, contra *Helvidium* *, quod Ioseph Mariae *custosfuit, potius quam maritus eius*. Sed si fuisset verum matrimonium, vere Ioseph maritus eius fuisset. Ergo videtur quod non fuerit verum matrimonium inter Mariam et Ioseph.

• Ver-. »6.

• Ocamcat. l»b. I

2. Praeterea, super illud Matth. i ♦, *Iacob* i genuit Ioseph virum Mariae, dicit Hieronymus*: *Cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum: sed recordare consuetudinis Scripturarum, quod sponsi viri et sponsae vocantur uxores*. Sed verum matrimonium non efficitur e\ sponsalibus, sed ex nuptiis. Ergo non fuit verum matrimonium inter Beatam Virginem et Ioseph.

• Ver». . 19.

Cat Aur in Matth., ubi cit >lutta

• Homil. IV. In illeJ.M'rth.,CWm citfr. ditrontata.-CA.Cat.Aur. tn Matth.

3. Praeterea, Matth. i * dicitur: * *Ioseph, vir eius, cum esset iustus, et nollet eam traducere* ». id est, *in domum suam ad cohabitationem assiduam* *, ¶ *voluit eam occulte dimittere* », idest, *tempus nuptiarum mutare*, ut Remigius exponit *. Ergo videtur quod, nondum nuptiis celebratis, nondum esset verum matrimonium; praesertim cum. post matrimonium contractum, non liceat alicui sponsam dimittere.

• Cap. 1.

a

Sed contra est quod Augustinus dicit, in II *de Consensu Evangelist.* *, *non est fas ut Ioseph ob hoc a * coniugio Mariae separandum Evangeli-*

sta putaret (cum dixit Ioseph virum Mariae *), *quod non ex eius concubitu, sed virgo peperit Christum. Hoc enim exemplo manifestet insinuaturfidelibus eoningatis, etiam servata pari consensu continentia, posse permanere vocarique coniugium, non permixto corporis sexu*.

Respondeo dicendum quod matrimonium sive coniugium dicitur verum ex hoc quod suam perfectionem attingit. Duplex est autem rei perfectio: prima et secunda. Prima quidem perfectio in ipsa forma rei consistit, ex qua speciem sortitur: secunda vero perfectio consistit in operatione rei, per quam res aliqualiter suum finem attingit. Forma autem matrimonii consistit in quadam indivisibili coniunctione animorum, per quam unus coniugum indivisibiliter alteri fidem servare tenetur, l inis autem matrimonii est proles generanda et educanda: ad quorum primum pervenitur per concubitum coniugalc^m; ad secundum, pur alia opera viri et uxoris, quibus sibi invicem obsequuntur ad prolem nutriendam.

Sic igitur dicendum est quod, quantum ad primum perfectionem, omnino verum fuit matrimonium Virginis Matris Dei et Ioseph: quia uterque consensit in copulam coniugalc^m; non autem expresse in copulam carnalem, nisi sub conditione, *si Deo placeret*. Inde et Angelus vocat Mariam coniugem Ioseph, dicens ad Io-

3) oð *hoc a* — PI; *ad hoc A*, *ob hoc E*, *ab hoc* ceteri. — *cum dixit Iotcph virum .Variæ <m. P.*

p) *manifeste*. — *magnifice* tertia. — *vocarijuc* E et terna; *vocari*. — Pro *sexu, sensu* GH.

jae
cri
ira
do
y rcn ♦
•p-
«l-
m
it,
D-
is-
1-
/-
n
n
o

• Nam. prv-ixi

• MinJt cm. r,
ten. ifi

QUAESTIO XXIX, ARTICULUS II

scph, Matth. t *: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Quod exponens Augustinus, in libro *Je Nuptiis et Concupiscentia* *, dicit: *Coniux vocatur cx prima desponsationis fide, quam concubitu nec cognoverat, nec fuerat cogniturus.*

Quantum vero ad secundam perfectionem, quae est per actum matrimonii, si hoc referatur ad carnalem concubitum, per quem proles generatur, non fuit illud matrimonium consummatum. Unde Ambrosius dicit, *super LucN: Non te moveat quod i Mariam Scriptura coniugcm vocat. Non enim virginitatis ereptio, sed coniugii testificatio nuptiarum celebratio declaratur.* - Habuit tamen illud matrimonium etiam secundam perfectionem quantum ad prolis educationem. Unde Augustinus dicit, in libro *de Nuptiis et Concupiscentia* *Omne nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi: proles, fides et sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum lesum; fidem, quia nullum adulterium; sacramentum, quia nullum divortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit.*

An PRIMUM ergo dicendum quod Hieronymus accipit ibi maritum ab actu matrimonii consummati.

Ad secundum dicendum quod nuptias Hieronymus vocat nuptialem concubitum.

313

Ad tertium dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit, *super Matth.* *, Beata Virgo sic fuit desponsata Ioseph quod etiam esset domi habitata. *Nam sicut in ca quae in doma viri concipit, intcliigitur conceptio maritalis % sic in ea quae extra domum concipit, est suspecta coniunctio.* IÙ ita non esset sufficienter provisum famae Beatae \irginis per hoc quod fuit desponsata, nisi etiam fuisset domi habitata. Unde quod dicit, *et nollet eam traducere*, melius intcliigitur, *idest, nollet eam diffamare in publicum*, quam quod inteliigatur ‘dc traductione in domum. Unde et Evangelista subdit quod *voluit occulte dimittere eam.* Quam\is tamen esset domi habitata propter primam desponsationis fidem, nondum tamen intervenerat solemnis celebratio nuptiarum : propter quod etiam nondum carnuliter convenerant. Unde, sicut Chrvsostomus dicit ♦ *non dicit Evangelista, - an-teqnam duceretur in domum sponsi »; etenim intus erat in domo \ Consuetudo enim erat veteribus multoties in domo desponsatas habere.* Et ideo etiam \ngelus dicit Ioseph ·: Al· *timeas accipere Mariam coniugcm tuam:* idest, Ac* *timeas nuptias eius solemniter celebrare.* - Licet alii dicant quod nondum erat in domum introducta, sed solum desponsata *. Primum tamen magis con-sonat Evangelio.

y| - frequenter *4d*| irruo.
2) ntaritalU - Halurxlit tarifa.
i) inleUigatur, - ietettligenjuni iit G1ffr

C) erat oi - in eiut erat domo G, u» rlvj domo erat H, ut cuiui cr.il dumo b. intui erat Pl.

Commentaria Cardinalis Caietani

it u l u s clarus. — In corpore duo fiunt: primo, declaratur in communi unde ct quotupliciter matrimonium dicatur verum; secundo, respondetur in particulari hoc coniugio.

Quoad primum, dicitur coniugium verum cx sua perfectione. Et quia perfectio est duplex, prima ct secunda, ideo dupliciter dicitur coniugium verum : vel secundum primam, vel iuxta secundam perfectionem. Et declaratur m littera quid sit prima perfectio coniugii, scilicet forma, el quae sit forma cius: ct quid sit secunda, ct ponitur duplex, generatio ct educatio. Et media ad haec ponuntur clare.

Quoad secundum, respondetur quaesito tribus conclusionibus, vel unica trimembri: *Coniugium inter Matrem Dei ct Ioseph fuit verum quoad primam perfectionem; et quoad secundam perfectionem, si referatur ad educationem; non autem si referatur ad generationem.* Prima pars probatur ratione: quia uterque consensit in copulam coniug.ilcm. Quod probatur auctoritate Angeli in Evangelio, exposita ab Augustino. Quoad tertiam, affertur auctoritas Ambrosii. Quoad secundam et omnes simul denique affertur auctoritas Augustini.

II. In responsione ad tertium, advertendum est quod c.\ Evangelio bene perspecto habetur quod nondum erat nuptiarum solemnitas celebrata, cum Beata Virgo inventa est habens in utero. Quoniam ibi habetur quod Beata Virgo non solum non erat cognita a viro, sed etiam quod non erat adhuc accepta a Ioseph, coniuge suo. Ex co enim quod affirmatur coniux, et negatur non solum cognita, sed accepta; ct post monitionem Angeli, affirmatur accepta ct perseverat incognita: consequens est quod acceptio huiusmodi fuerit acceptio solemnitatis nuptialis, qua scilicet coniuges efficiuntur simpliciter ct absolute domestici consorte». Et dc hoc nulla est habenda quaestio.

SOXMAI TIIIOL. D. Thomas Γ. VIII.

Sed .m, prius quam ista acceptio fieret. Beata Virgo fuerit retenta secundum quid m domo Ioseph, dubium est *. dc Sicut sub dubio quoque relinquitur dc qua *traductione* Evangelista loquitur: .m dc traductione yimpliciter ad domesticum consortium, quae cum solemnitate nuptiali fieri solet; an dc traductione in infamiam iudicii. Evangelista enim duo dicit: ct quod *nolebat eam traducere*; et quod *voluit occulte dimittere eam.* Consta! autem quod cogitatum remedium dimittendi illam occulte utrique traductioni obviabat: et quod negatio utriusque traductionis cx iusta hominis mente procedere potest. Quia tamen ad iusliti.un viri spectat magis non communicare alieno crimini; ct Angelus, ad Ioseph loquens, cx timore accipiendi Mariam suam coniugcm Ioseph motum monstrat; ct iubet illam accipere quit de Spiritu Sancto concepit: aperte apparet quod Ioseph timuit communicare adulterii peccato, el ideo voluit occulte dimittere eam. Et quia didicit ab Angelo quod non cx adultero, sed ex Spiritu Sancto concepit, *accepit eam.* ut Evangelista subdit ·. - Et hnee licet sint certa, sub dubio tamen relinquitur nn. cum hac voluntate occulte dimittendi eam. cogita-sct explicite ac deliberasse! nolle illam in infamiam traducere, ita quod de hac deliberatione loquatur Evangelista dicens: *Xollet eam traducere*

III. Dc primo autem dubio ·, suadet ratio ut, sive in patenta sive tn coniugii domo sive in utraque sive alibi habitaverit, talis tantaque fuerit, secundum illiu* temporis morem, inter Mariam et Ioseph conversatio ut licita, ab>que omni nota, potuerit inter eos intervenire, si voluissent, consummatio matrimonii: alioquin, non fuisset sufficienter provisum famae Beatae Virginis, cum inventa est in utero habens. Dixi autem, *sive alibi:* quoniam non irrationabiliter apparet quod, post annuntiationem, Beata Virgo, cum coniugc suo Ioseph, iverit cx Nazareth Gali-

314		QUAESTIO XXIX, ARTICULUS II	
•Lmc.c* W. 40.		lacac <i>in civitatem Iuda, m montana</i> , visitatura Elisabeth*: ct quod post reversionem in Nazareth, cum esset gravida menses tres ad minus (quoniam mansit apud Elisabeth <i>quasi mensibus tribus</i> *), inventa est habens in utero. Et alii quidem putabant quod esset gravida ex Ioseph, cum quo fuerat mensibus tribus domesticè in domo Zachariac. Ipse autem Ioseph, sciens se non cognovisse illam, ct videns illam gravidam, <i>cum esset iustus, et nollet eam traducere</i> , sive in infamiam; sive simpliciter in domesticum consortium; sive in utrumque, quod verius est – <i>voluit occulte dimittere eam</i> .	retenta ex Scriptura testimonium habet: affirmandum ut rationi consentaneum est quod in propria domo inventa est in utero habens; sed absque infamiae nota apud domesticos ct alios, quia tribus mensibus simul fuerat in domo Elisabeth cum Ioseph. Quod non voluntarie dicimus: sed ex Evangelio accipimus, dicente – quod Beata Virgo, adhuc <i>desponsata uxor</i> Ioseph, ascendit de Nazareth in Bethlehem, quando exiit edictum a Caesare Augusto. Simili siquidem ratione debuit eadem desponsata uxor ascendere in montana cum eodem Ioseph, suo sponso.
		Et haec interpretatio magis consonat Evangelio. Quoniam expresse Lucas subdit – de Beata Virgine quod, post dictum tempus quo mansit apud Elisabeth, <i>reversa est in domum suam</i> : et non dixit, <i>in domum sponsi sui</i> . Ex quo igitur Evangelista in domo eam sua habitasse testatur; ct inventa dicitur in utero habens, nulla facta de sponsi domo mentione; nec consuetudo de sponsa in domo coniugis	Auctor autem in littera dicens magis consonare Evangelio Beatam Mariam in domo sponsi habitasse, intelligendus est comparative ad opinionem extremam, quod nec simpliciter nec secundum quid cum sponso habitavit: non enim providet opinio illa famae Beatae Virginis sufficienter; – et non, comparando ad hanc mediam expositionem, cuius Auctor non meminit, quae magis consonat Evangelio quam ambae extremae, ut patet ex dictis.

intr

- c
- V

QUAESTIO TRIGESIMA
DE ANNUNTIATIONE BEATAE VIRGINIS

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

• O. 03
Intrud.

Deinde considerandum est de annuntiatione Beatae Virginis *. Et circa hoc quaeruntur quatuor. Primo: utrum conveniens fuerit ei annuntiari quod in ea generandum erat.

Secundo: per quem erat ei annuntiandum. Tertio: per quem modum ei annuntiari debebat. Quarto: de ordine annuntiationis.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM FUERIT NECESSARIUM BEATAE VIRGINI ANNUNTIARI QUOD IN EA FIENDUM ERAT

III ihtL nt. qu. III, art. I. qu* 1.

• Guhk Ord.
• V«f», »»

PRIMUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod non fuerit necessarium Beatae Virgini annuntiari quod in ea faciendum erat. I Annuntiatio enim ad hoc solum necessarium videbatur ut Virginis consensus haberetur. Sed consensus eius non videtur necessarius fuisse: quia conceptus Virginis praenuntiatus fuit prophetia praedestinationis, quae sine nostro completur arbitrio, ut dicit quaedam glossa *, Matth. 1 *. Non ergo necessarium fuit quod talis annuntiatio fieret.

• Ven «

2. Praeterea, Beata Virgo incarnationis fidem habebat, sine qua nullus esse poterat in statu salutis: quia, ut dicitur Rom. ill ♦ iustitia Dei est per fidem Iesu Christi, Sed de eo quod aliquis per certitudinem credit, non indiget ulterius instrui. Ergo Beatae Virgini non fuit necessarium ut ei incarnatio Filii annuntiaretur.

• Vm. i9.

3. Praeterea, sicut Beata Virgo corporaliter Christum concepit, ita quaelibet sancta anima concipit ipsum spiritualiter: unde Apostolus dicit, Galat. iv *: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Sed illis qui spiritualiter debent ipsum concipere, talis conceptio eis & non annuntiatur. Ergo nec Beatae Virgini fuit annuntiandum quod esset in utero conceptura Filium Dei.

• Ven 3»

Sed contra est quod habetur Lue. i *, quod Angelus dixit ei: Ecce, concipies in utero et paries filium.

Respondeo dicendum quod congruum fuit Beatae Virgini annuntiari quod esset Christum conceptura. Primo quidem, ut servaretur congruus

ordo coniunctionis Filii Dei ad Virginem: ut scilicet prius mens eius de ipso instrueretur quam carne cum conciperet. Unde Augustinus dicit, in libro de Virginitate *: Beatior Maria est percipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnem Christi. Et postea * subdit: Materna propinquitas *,bvt nihil Mariae profuisset, nisi felicius Christum corde quam carne gestasset.

Secundo, ut posset esse certior testis huius sacramenti, quando super hoc divinitus erat instructu.

Tenio, ut voluntaria sui obsequii munera Deo offerret: ad quod se promptam obtulit, dicens *: Ecce ancilla Domini.

Quarto, ut ostenderetur esse quoddam spirituale matrimonium inter Filium Dei et humanam naturam. Et ideo per annuntiationem expetebatur consensus Virginis loco lotius humanae naturae.

Ad primum ergo dicendum quod prophetia praedestinationis completur sine nostro arbitrio causante: non tamen sine nostro arbitrio consentiente.

Ad secundum dicendum quod Beata Virgo expressam fidem habebat incarnationis futurae: sed cum esset humilis, non tam alta de se sapiebat. Et ideo super hoc erat instruenda.

An TERTIUM dicendum quod spiritualemente conceptionem Christi, quae est per fidem, praecedit annuntiatio quae est per fidei praedicationem: secundum quod fides est ex auditu, ut dicitur Rom. x *. Nec tamen propter hoc aliquis pro certo scit se gratiam habere: sed scit veram fidem esse quam accipit.

«) ntaiarium — RrrrtWrû F, nfttiutrium tue pII, ttetutaria cte cetera tertb.

p) tie Om. PH, pmt hom ponit celera tcnii.
t) Wttcbjtur. — OTncZrhafwr pG, cxf^\\^tur PIHK*.

Commentario Cardinalis Caietani

Is titulo sermo est de necessario ad finem sine quo non bene pervenitur ad finem, sicut equus necessarius est homini debili ituro ex Germania Hornam; et non de necessario simpliciter, vel necessario sine quo non potest perveniri ad finem. Nam constat quod neque simpliciter necessaria est annuntiatio, quia oppositum non implicat contradictoria: neque sicut navis ad transeundum mare, quia poterat incarnari Verbum Dei absque praevia annuntiatione. Sed an fuerit necessaria annuntiatio ita quod, sine illa praevia, non bene fuisset facta incarnatio, quaeritur.

II. In corpore unica est conclusio: *Congruum fuit Beatae Virgini annuntiari quod esset Christum conceptura*. Ubi nota quod necessitas congruitatis respondet quaesito. Probatur conclusio quadrupliciter. Et omnia in littera clare sunt, duobus notatis.

Primum est in prima ratione: quod, quia divina providentia *disponit omnia suaviter* . . . quemadmodum conceptio naturalis hominum praevenitur a mentis opere quo homines ad concipiendum per generationis actum conveniunt, ita Beata Virgo, in utero conceptura de Spiritu Sancto, in mente erat prius monenda, ut prius conciperet in mente quam in ventre; sicut etiam aliae matres prius concipiunt in affectu quam in utero.

Alterum est in secunda ratione: quod maior certitudo huius mysterii in Beata Virgine causata est ex praevia annuntiatione, quam si non. aut post, fuisset de hoc instructa. Quia prioritas annuntiationis attentam illam reddebat ad actum primum huius mysterii: ad quod non advertisset, aut non ita advertisset, si non fuisset prius sibi nuntiatum. Attentio autem et elevatio mentis maior certiorum reddit.

III. In responsione ad primum, cum audis prophetiam

praedestinationis compleri *sine nostro arbitrio causante*, non intelligas omnem ab arbitrio nostro excludi causalitatem circa rem praedestinatam; quoniam hoc falsum esset; causamus siquidem nostro arbitrio multa praedestinata opera; sed excludi causalitatem propriam respectu complementi. per oppositum ad prophetiam comminationi». Nam prophetia comminationi» non dicit causam quod compleatur, sed relinquit nostro arbitrio utram partem velit Qui enim comminatur, non causat; sed, si non perseveramus in malo, nos ipsi accipimus comminata. Et ideo nostro arbitrio prophetia comminationis compleri dicitur. Sed qui praedestinat, perducit ad destinatum terminum. Et ideo prophetia praedestinationis causam in se importat complementi, et non relinquit illud optioni nostri arbitrii. Et propterea nostrum arbitrium, licet libere concurrat ad praedestinationis complementum, quia tamen non est causa huius complementi, sicut in comminationibus, sed est con-causa et sub-causa respectu praedestinantis; ideo sine nostro arbitrio causante compleri dicitur prophetia praedestinationis.

IV. In responsione ad secundum, distingue inter fidem incarnationis futurae absolute, et ex Mario. Et vide quod Beata Virgo habebat expressam fidem futurae incarnationi -ed non habebat fidem explicite quod ex se futura esset incarnatio, sicut modo credimus explicite quod incarnatus esset ex Maria. Communis autem ratio, ex parte rei creditae, quare tunc non erat fides huius conditionis explicita, est quia nondum erat aperte promulgatum quod ex ipsa Maria futura esset incarnatio. Singularis autem ratio, ex parte ipsius Beatae Virginis, fuit quia ipsa erat humillima, nec tam celsa de se cogitabat, ut in littera dicitur.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM BEATAE VIRGINI DEBUERIT ANNUNTIATIO FIERI PER ANGELUM

111 *Scit.*, Jt.r.t. in. qu. in, art. 3, qu. i, 3.

de secundum sic PROCEDITUR. Videtur quod Beatae Virgini non debuerit annuntiatio fieri per angelum. Supremis enim angelis revelatio immediate a Deo: ut dicit Dionysius, vn cap. *Cael. Hier.* Sed Mater Dei est super omnes angelos exaltata. Ergo videtur quod immediate a Deo debuerit sibi annuntiari incarnationis mysterium, et non per angelum.

2. Praeterea, si in hoc oportebat servari communem ordinem, secundum quem divina hominibus per angelos revelantur, similiter divina ad mulierem per virum deferuntur: unde et Apostolus dicit, I Cor. xiv ♦ *Mulieres in ecclesiis taceant: et si quid velint discere, domi viros suos interrogent*. Ergo videtur quod Beatae Virgini debuit annuntiari mysterium incarnationis per aliquem virum: praesertim quia Ioseph, vir eius, super hoc fuit ab angelo instructus, ut legitur Matth. i ♦.

3. Praeterea, nullus potest congrue annuntiare quod ignorat Sed supremi angeli non plene

cognoverunt incarnationis mysterium: unde Dionysius, vn cap. *Cael. Hier.*, ex eorum persona dicit esse intelligendam quaestionem quae ponitur Isaiac ix ♦ *Quis est iste qui venit de Edoni?* -v*.». Ergo videtur quod per nullum angelum poluit convenienter annuntiatio incarnationis fieri.

4. Praeterea, maiora sunt per maiores nuntios annuntianda. Sed mysterium incarnationis est maximum inter omnia alia quae per angelos sunt hominibus annuntiata. Ergo videtur quod, si per aliquem angelum annuntiari debuit, quod annuntiandum fuit per aliquem de supremo ordine. Sed Gabriel non est de supremo ordine, sed de ordine archangelorum, qui est penultimus: unde cantat Ecclesia*: *Gabrielem archangelum scimus divinitus te esse affatum*. Non ergo huiusmodi annuntiatio per Gabrielem archangelum convenienter lacta est.

Sed contra est quod dicitur Lue. i ♦ *Missus est Gabriel angelus a Deo, etc.*

Respondeo dicendum quod conveniens fuit Matri Dei annuntiari per angelum divinae incarnationis

j
l

J

?

J
I
-
I
S
j

a) *supremi*. – etiam *supremi* lenia.
?) *quod annuntiandum fuit per aliquem*. – simile debuit esse illi, quod ille debuerit esse G et editione».

7) *sed de ordine*. – Om. UpCFG, cum sit de ordine H et edition».

mysterium, propter tria. Primo quidem, ut in hoc etiam servaretur divina ordinatio, secundum quam mediantibus angelis divina ad homines perveniunt. Unde dicit Dionysius, iv cap. *Cael. Hier.*, quod *divinum [esu benignitatis mysterium angeli primum edocti sunt: postea per ipsos ad nos cognitionis gratia transivit. Sic igitur dirinissimus Gabriel Zachariam quidem docebat a prophetam essefuturum cx ipso: Mariam autem, quomodo in ipsa fieret thearchicum ineffabilis Deiformationis mysterium.*

Secundo, hoc fuit conveniens reparationi humanae, quae futura erat per Christum. Unde Beda dicit, in Homilia*: *Aptum humanae restorationis principium ut angelus a Deo mitteretur ad Virginem partu consecrandam divino: quia prima perditionis humanae fuit causa cum serpens a diabolo mittebatur ad mulierem spiritu superbiae decipiendam.*

Tertio, quia hoc congruebat virginitati Matris Dei. Unde Hieronymus dicit, in Sermone *Assunt-plônû* *' *Dene angelus ad Virginem mittitur: quia senjyer es[angłqjs cognata virginitas. Profecto in carne praeter carnem vivere non terrena vita est, sed caelestis.*

Ad primum ergo dicendum quod Mater Dei superior erat angelis quantum ad dignitatem ad quam dixitus eligebatur. Sed quantum ad statum praesentis vitae, inferior erat angelis. Quia etiam ipse Christus, ratione passibilis vitae, *modico ab angelis minoratus est*, ut dicitur *Heb. n* *. Sed quia tamen Christus fuit viator et comprehensor, quantum ad cognitionem divinorum non indigebat ab angelis instrui. Sed Mater Dei nondum erat in statu comprehensorum. Et ideo de divino conceptu per angelos instruenda erat.

Ad secundum dicendum quod, sicut Augustinus

dicit, in Sermone *de Assumptione* *. Beata Virgo Maria xera existimatione ab aliquibus generalibus excipitur. Quia *nec conceptus multiplicavit, nec sub viri*, idest mariti. *potestate fuit* *, *quae integerrimis visceribus dc Spiritu Sancto Christum suscepit*. Et ideo non debuit mediante viro instrui dc mysterio incarnationis, sed mediante angelo. Propter quod etiam ipsa prius est instructa quam Ioseph: nam ipsa instructa est ante conceptum, Ioseph autem post eius conceptum *.

Ad tertium dicendum quod, sicut patet ex auctoritate Dionysii inducta *, angeli incarnationis mysterium cognoverunt: sed tamen interrogant, perfectius scire cupientes a Christo huius mysterii rationes, quae sunt incomprehensibiles omni creato intellectui. Unde Maximus dicit * quod *utrum angeli cognoverint futuram incarnationem, ambigere non oportet. Latuit autem eos investigabilis Domini conceptio, atque modus qualiter totus in Genitore, totus manebat in omnibus, nec non et in Virginis cellula.*

Ad quartum dicendum quod quidam dicunt Gabrielem fuisse de supremo ordine: propter hoc quod Gregorius dicit .; *Summum angelum venire dignum fuerat. qui summum omnium nuntiabat.* Sed ex hoc non habetur quod fuerit summus inter omnes ordines, sed respectu angelorum: fuit enim dc ordine archangelorum. Unde et Ecclesia cum archangelum nominat * et Gregorius ipse dicit, in Homilia *de Centum Opibus**, quod *archaitgeli dicuntur qui summa annuntiant*. Satis est ergo credibile quod sit summus in ordine archangelorum. Et, sicut Gregorius dicit ♦ hoc nomen officio suo congruit: *Gabriel enim Deifortitudo nominatur. Per Dei ergo fortitudinem nuntiandum erat quia r virtutum Dominus et potens in praelio ad debellandas potestates aereas veniebat.*

δ) docebat. – Ed. a; docuit PF, (ad Zachariam quidem DSe) dicebat ceteri. – Pro prophetam, prvphrtam foannem tertii. – Pro uu futurum cor ipio. cor ip>o ncuciturum P
<) quia tamen Oiritlui. – quia Chrirtu» E, tamen quia Cnrittu» FGHfc, tamen quia (quia tamen t| Chmtus timui Pl.

ζ» hoc. – Om. Pc.
nuntiandum erat quia. – nuntiandum erat quod E. mn/um dum erat qui G. nunhandui erat quia l. nuntianda! erat qui H ci edakroc*.

Commentaria Cardinalis Caietani

Ti-m.es clarus. - In corpore unica conclusio: *Conveniens fuit annuntiari per angelum*, etc. Probatur tripliciter. Omnia clara sunt m littera.

II. In responsionibus ad primum et secundum, adverte discretionem, dum, quoad ordinem instructions humanae mediantibus angelis. Beata Virgo legi communi subiicitur; quoad ordinem vero instructionis mulierum a viris. Beata Virgo a communi lege excipitur. Oportet ergo prudentem esse doctorum nd occurrentium rationes discernendas: ut sciat in quo communicat cum aliis, et in quo eximitur ab his quae omnibus aliis communia sunt.

III. In rcsponMone ad quartum, adverte quod, quamxis» «i ad magnitudinem annuntiandae personae Filii Dei incarnandae spectetur, supremus seraphinus debuisset annuntiare; quia tamen annuntiare Dei Verbum infra latitudinem officii annuntiantis clauditur, non debuit aliquis extra deputatos ad annuntiandum, mitti ad annuntiandum; ut omnia *suaviter* a divina providentia *disponerentur* . Et propterea non debuit primus seraphinus annuntiare, sed supremus inter archangclos.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM ANGELUS ANNUNTJ VNS DEBUERIT VIRGINI APPARERE VISIONE CORPORALI

HI *Sent.*, m, qu. m, ort. t, qua a.

• Cap. All».

• Ct. art. peace ,

• \ era. ao.
.. Vera, ij, tq

• In fdt. Annutit
B. M V., r<tp. ii
id Mainua.

• Scrm. III Je
Annant., aliter
XVIII Je Trnr.
UnAppCXCvi..
Inter Opp Ang.

n tertium sic proceditur. Videtur quod angelus annuntians non debuerit Virgini apparere visione corporali. *Dignior* enim *intellectualis visio quam corporalis*, ut Augustinus dicit, XII *super Gen. ad liti.* *, et praecipue ipsi angelo magis a conveniens: nam visione intellectuali videtur angelus in sua substantia; visione autem corporali videtur in assumpta figura corporea. Sed sicut ad annuntian- dum conceptum divinum decebat venire sum- mum nuntium *, ita etiam videtur quod decuerit esse summum genus visionis. Ergo videtur quod angelus annuntians apparuit Virgini visione in- tellectuali.

2. Praeterea, visio imaginaria videtur etiam esse nobilior quam visio corporalis; sicut ima- ginatio est altior potentia quam sensus. Sed *an- gelus apparuit loseph in somnis*, secundum ima- ginariam visionem: ut patet Matth. i * et n Ergo videtur quod etiam apparere debuerit Bea- tae Virgini imaginaria visione, et non corporali.

3. Praeterea, corporalis visio spiritualis sub- stantiae videntes stupefacit: unde etiam de ipsa Virgine cantatur *: *Et expavescit Virgo de lumine*. Sed melius fuisset quod a tali turbatione mens eius esset praeservate. Xon ergo fuit conveniens quod huiusmodi annuntiatio fieret per visionem corporalem.

Sed contra est quod Augustinus, in quodam Sermone ♦, inducit Beatam Virginem sic dicen- tem : *Venit ad me Gabriel Archangelus facie ru- tilans, veste coruscans, incessu mirabilis*. Sed haec non possunt pertinere nisi ad corpoream visio- nem. Ergo corporea visione angelus annuntians Beatae Virgini apparuit.

Respondeo dicendum quod angelus annuntians apparuit Matri Dei corporea visione. Et hoc con- veniens fuit, primo quidem, quantum ad id quod annuntiabatur. Venerat enim angelus annuntiare incarnationem invisibilis Dei. Unde etiam conve- niens fuit ut ad huius rei declarationem invisibilis creatura iormam assumeret in qua visibiliter appareret: cum etiam omnes apparitiones veteris Testamenti ad hanc apparitionem ordinentur, qua Filius Dei in came apparuit.

Secundo, congruum fuit dignitati Matris Dei. quae non solum in mente, sed in corporeo ven- tre erat Dei Filium receptura. Et ideo non solum mens eius, sed etiam sensus corporei erant vi- sione angelica refovendi.

Tertio, congruit certitudini eius quod annun-

tiabatur. Ea enim quae sunt oculis subiecta, cer- tius apprehendimus quam ea quae imaginamur. Unde Chrysostomus dicit, *super Matth.* ♦, quod angelus non in somnis, immo visibiliter Virgini astitit. *Xam quia magnam valde relationem ? ab angelo accipiebat, egebat ante tantae rei eventum visionem solemm.*

Ad primum ergo dicendum quod intellectualis visio est polior quam visio imaginaria vel cor- poralis si sil sola. Sed ipse Augustinus dicil * quod est excellentior prophetia quae habet simul intellectualem et imaginariam visionem, quam illa quae habet alterum T tantum. Beata autem Virgo non solum percepit visionem corporalem, sed etiam intellectualem illuminationem. Unde talis apparitio nobilior fuit.

Fuisset tamen nobilior si ipsum angelum in- tellectuali visione in sua substanda vidisset. Sed hoc non patiebatur status hominis viatoris, quod angelum per essentiam videret.

Ad secundum dicendi m quod imaginatio quidem esi alior potentia quam sensus exterior: quia tamen principium humanae cognitionis est sen- sus, in eo consistit maxima certitudo; quia sem- per oportet quod principia cognitionis sint cer- tiora. Et ideo loseph, cui angelus in somnis ap- paruit, non ita excellentem apparitionem habuit sicut Beata Virgo.

Ad tertium dicendum quod, sicut Ambrosius dicit, *super Luc.* *, *perturbamur, et a nostro alie- namur affectu, quando restringimur alicuius su- perioris potestatis occursu*. Et hoc non solum contingit in visione corporali, sed etiam in vi- sione imaginaria. Inde *Gen.* xv * dicitur quod, *cum sol occubuisset, sopor irruit super Abraham, et horror magnus et tenebrosus invasit cum*. Talis tamen perturbatio hominis non tantum homini nocet ut propter eam debeat angelica apparitio praetermitti. Primo quidem, quia ex hoc ipso quod homo supra scipsum elevatur, quod ad eius perlinet dignitatem, pars eius inferior debi- litatur, ex quo provenit perturbatio praedicta: sicut etiam 5, calore naturali ad interiora redu- cto, exteriora tremunt. Secundo quia, sicut Ori- genes dicit, *super Lue* *, *angelus apparens, sciens hanc esse humanam naturam, primum perturba- tioni humanae medetur*. Unde tam Zachariae quam Mariae, post turbationem, dixit: Al- *timeas* *. Et propter hoc, ut legitur in vita Antonii *, *non diffi- cilis est bonorum spirituum malorumque discretio. Si enim post timorem successerit gaudium, a Do-*

* Ho ai'. IV

hb. XII, ap. u

• Lxp» » t-b. I.

• ltoauJ IV.

•Ln: cnpj.w..
U.
• AiA S AiM-

») *magii.* – *at magis* urn* praeter I.
rclatlontm. – *rcvclatiourm* PFtf, – *ante tantae rti eventum* tertia;
tantae rei eventus. Margo P: *Altar, relationem accipiebat ab angelo,*
egebat tantae rei evenfut visione solemni.

y) *alterum.* – *alteram* FtH ct editiones.
&) *etiam.* – Teri:*; *in.*

<p>QUAESTIO XXX</p>	<p>ARTICULUS IV</p>	<p>310</p>
<p><i>mino venisse sciamus auxilium: quia securitas ani-mae praesentis matestatis indicium est. Si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur.</i></p> <p>Ipsa etiam turbatio Virginis conveniens fuit ve-recundiae virginali. Quia, ut Ambrosius dicit, <i>super Luc.</i> *, <i>trepidare virginum est: et ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri.</i></p>	<p>Quidam¹ tamen dicunt quod, cum Beata Virgo assueta esset visionibus angelorum, non fuit tur-bata in visione angeli sed in admiratione eorum quae ei ab angelo dicebantur, quia de se tam magnifica non cogitabat. Inde et Evangelista non dicit quod turbata fuerit in visione angeli, sed, <i>m sermone eius</i> *.</p>	<p>• Ct <i>C<i>t</i></i> In Lac., «4 cap. l. t Γ^s ubi ciuur Grartki</p> <p>'Lac.C4p.i.t<i>α</i>». »»</p>

<p>Commentaria Cardinalis» Caietani</p>	
<p>Times simul quaerit <i>quid</i>, ct <i>propter quid</i>, dc corpo-rali apparitione: an scilicet fuerit; ct quare fuerit ap-paritio visibilis. Ulrumqꝫ cnim importat titulus, quare<i>re</i> <i>an debuerit apparere corporaliter.</i></p> <p>In corpore ad utrumque simul respondetur: <i>Angelus apparuit corporaliter: et hoc convenienter.</i> Probatur tri-pliciter. Omnia clara sunt in littera.</p> <p>II. Quia tamen moderno tempore audita est nova quae-dam praesumptio dicens apparitionem istam non esse vi-sibilem, sed intelbgibilcm tantum fuinse, advertendum quod, ultra Ambrosii. Augustini. Ghrysostomi. Auctorisque aucto-ri²tatcm' ul *n HKcra dicitur, Evangclii textus · prae >e fert corporalem visionem luisse. Tum cx descriptis dc Angelo. Quoniam describit primo ipsum Zachoriac appanns<i>st stan-tem a dextris altaris:</i> constat autem quod stare a dextris nitaris corporalem silum dicit. Et consequenter subdit quod <i>missus est in civitatem Galilaeae, et ingressui est ad Virginem:</i> exercitati nutem in sacris Litteris sciunt quod huiusmodi verba, <i>ingressus est ad regem, ad ta-lem,</i> etc., corporalem motum significare consueverunt. Et subditur dc termone cius ct colloquio cum Beam Vir-gine. Et tandem quod <i>discessit ab ea:</i> quod etiam cor-poralem mulum significat.</p> <p>Tum cx descriptis de Bcala Virgine. Quoniam descri-bitur <i>turbata</i>urbatione timoris, ut patet cx eo quod An-gelus dixit ei post. Ne <i>timeas, Maria.</i> Turbatio autem timoris ad partem spectat sensitivam. Et rursus turbatio illa timoris <i>in sermone angeli</i> describitur accidisse. Etenim, si intclligibilis tantum fuisset sermo, cum audiens mente tantum intcHigibilcm spiritualis substantiae sermonem, ele-vata supra sc sit, non timuisset in parte inferiori.</p> <p>'I um ex progressu in ipsa descripto. Describitur cnim primo, <i>audisse;</i> deinde, <i>turban;</i> tertio, <i>cogitare;</i> ct quarto, sanari ab angelo nominatim confortante. Ne <i>timeas, Ma-ria.</i> Hic cnim ordo, hic progressus ad corporales actus auditus, affectus sensitivi ct cogitntivac partis simul cum intellectu, ct naturale remedium materialium nostrarum passionum, clarissime spectat.</p> <p>Sunt etiam ad hoc rationes in littera allatae multum urgentes, secundum subiectam materiam. Indisciplinatae quippe mentis est quaerere in similibus certitudinem ma-</p>	<p>thcmiticam: ut Philosophus docuit *. Certitudo cnim quae cx tot auctoritatibus, rationibus, ct plano sensu textus ha-betur. sutiicicntissima est m hoc ct similibus quaesitis cer-titudo, apud rite dispositas mentes.</p> <p>III. In responsione ad tertium, adverte primo, quod Auctorurbationem quae in corporalibus aut imaginariis superiorum visionibus accidit, reducit in nccesdtatcm ma-teriae. Apparitiones siquidem huiusmodi elevativae sunt supra scipsum. ita quod elevatio ab inferiori commota parte inchoat, ducens admirando hominem supra scipsum. Huic autem fini, qui est elevari tali modo supra scipsum, annexa cat debilitatio partis interioris: quia intentio ve-hemens, animam ad superiora trahens, debilem deserat oportet inferiorem partem. Commotam autem iam partem in sui desertione turbari consequens c<t, quasi carentem continente forti.</p> <p>Et haec in communi dicta accipe secundum naturae humanae necessitatem. Ex qua Auctor docet huiusmodiurbationem non CMC tam nucis am ut praetermittenda sit. ob eam vitandam, angelica apparitio. Sicut nullus sapiens praetermittit ad finem operari propter vitanda mala emer-gentia cx necessitate materiae: ut patet in artificialibus ct naturalibus.</p> <p>IV. Adverte secundo, quod signum in littera positum cx vita beati Antonii ud discretionem spirituum, est intel-ligcndum per sc: quantum scilicet est ex natura bonorum ct malorum spirituum. Communis siquidem etsi utrisque apparentibus est humana turbatio, propter nostram natu-ram; bonorum tamen apparitio, ad Deum animum ducens, securitatem parit mentis; malorum autem, quia a Deo averriva est, unde securam reddere possit turbatam animam non habet. Verum per accidens potest evenire oppositum: dum <i>Satanas, transformans se in angelum lucis</i> *, ad hanc conditionem angeli lucis efficiendam studet Potest enim. posturbationem, commovere phantasmata inferioremque partem animae ad materiam aliquam gaudii, ct avertere materiam timoris: ut sic humanus animus, sensibiles motus sequens, absque timore laetus reddatur. Et propterea noli in dicto signo pedem iudicii figere: sed memento quod <i>in his quae sunt per accidens, contingit etiam sapientes falli</i> ♦.</p>

<p>ARTICULUS QUARTUS</p>	
<p>UTRUM ANNUNTIATIO FI ERIT CONVENIENTI ORDINE PERFECTA</p>	
<p>D QUARTUM SIC PROCEDITUR. A idetur quod annuntiatio non fuerit convenienti ordi-ne perfecta *. Dignitas enim Matris Dei dependet ex prole concepta. Sed causa prius debet manifestari quam effectus. Ergo Eprius debuit Angelus Virgini annuntiare conceptum prolis, quam eius dignitatem exprimere 3 eam salutando.</p> <p>2. Praeterea. probatio aut praetermitti debet, in his quae dubia non sunt: aut praemitti, in</p>	<p>his quae dubia esse possunt. Sed Angelus primo videtur annuntiasse id de quo \irgo dubitaret, et dubitando quaereret, dicens. <i>Quomodo jiet istud?</i> et postva probationem adiunxit. tum ex exemplo Eprius, tum ex Dei omnipotentia. Ergo incon-venienti ordine annuntiatio per Angelum est ef-fecta.</p> <p>3. Praeterea, maius non potest sufficienter probari per minus. Sed maius fuit virginem pa-rere quam vetulam. Ergo non fuit sufficiens pro-</p>
<p>a) <i>exprimere.</i> – <i>expromere</i> G(pII'). <i>exponere</i> »H ct cJitwnc*.</p>	

<p>lotnil. IV</p>	
<p>'r</p>	
<p>rGen.4dlitl, XII, cap. n</p>	
<p>T</p>	
<p>pont. IA. I. ip. t, vxr*.n.</p>	
<p>r». t:.</p>	
<p>a</p>	
<p>■all IV.</p>	
<p>cap.i.vcfB. 36 »44.</p>	
<p>cjp.i.ier». o et. S Afin*</p>	
<p>α</p>	

batio Angeli probantis conceptum virginis ex conceptu senis.

Sed contra esi quod dicitur *Item*. xm *: *Quae a Deo sunt, ordinata sunt*. Angelus autem *inissus est a Deo* ad hoc quod Virgini annuntiaret, ut dicitur Luc. t *. Ergo ordinatissime fuit annuntiatio per Angelum completa.

Respondeo dicendum quod annuntiatio congruo ordine per Angelum est perfecta. Tria enim Angelus intendebat circa Virginem. Primo quidem, reddere mentem eius attentam ad tantae rei considerationem. Quod quidem fecit eam salutando quadam nova et insolita salutatione. Inde Origenes dicit, *super Luc.**, quod, *si scivisset ad alium quempiam similem factum esse sermonem (utpote quae habebat legis scientiam), nunquam eam. quasi peregrina, talis salutatio terruisset*. In qua quidem salutatione praemisit idoneitatem eius ad conceptum, in eo quod dixit, *gratia plena*; expressit conceptum, in eo quod dixit, *Dominus tecum*; et praenuntiavit honorem consequentem, cum dixit, *Benedicta tu in mulieribus*.

Secundo autem, intendebat eam instruere de mysterio incarnationis, quod in ea erat implendum. Quod quidem fecit praenuntiando conceptum et partum, dicens, *Ecce, concipies in utero*, etc.; et ostendendo dignitatem prolis conceptae, cum dixit, *Hic erit magnus*; et etiam p demonstrando modum conceptionis, cum dixit, *Spiritus Sanctus superveniet in te*.

Tertio, intendebat animum eius inducere ad consensum. Quod quidem fecit exemplo Eli-

sabuth; et ratione ex divina omnipotentia sumpta.

An primum ergo dicendum quod animo humili nihil est mirabilius quam auditus suae excellentiae. Admiratio autem maxime attentionem animi facit. Et ideo Angelus, volens mentem Virginis attentam reddere ad auditum tanti mysterii, ab eius laude incoepit.

Ad secundum dicendum quod Ambrosius expresse dicit, *super Lue.**, quod Beata Virgo de verbis Angeli non dubitavit. Dicit enim: *Temperatior es/ Mariae responsio quam verba sacerdotis. Haec ait: Quomodo Jiet istud? /Ile respondit: Unde hoc sciam? Negat ille se credere, qui negat se scire ista. Non dubitat esse faciendum quod, quomodo Jieri possit, inquirit*.

Augustinus tamen videtur dicere quod dubitaverit. Dicit enim, in libro *Quaestionum Veteris ci Novi Test.**: *Ambigenti Mariae de conceptu, possibilitatem Angelus praedicat*. Sed talis dubitatio magis est admirationis quam incredulitaiis. El ideo Angelus probationem inducit, non ad auferendam infidelitatem, sed f ad removendam eius admirationem.

\r> tertium dicendum quod, sicut Ambrosius dicit, in *Hexaemeron* *ob hoc multae steriles praevenērunt, ut partus credatur Virginis*. Et ideo conceptus Elisabeth sterilis inducitur, non quasi sufficiens argumentum, sed quasi quoddam figuralc exemplum. Et ideo, ad confirmationem huius exempli, subditur argumentum efficax ex omnipotentia divina.

etiam. — Tertia; om. D, in ceteri.
y) TtonptnUior. — Tnnprrantior DEGj ct editione».

δ) u-J. — rnagii addit P.

Commentaria Cardinalis Caietanl

titulus quaerit de ordine dictorum ab Angelo annuntiantie.
In corpore una conclusio: *Annuntiatio congruo ordine per Angelum est perfecta*. Probatur. Quia tria intenta, scilicet attentio, instructio et consensus, convenienter ordinata, facta, procurataque sunt. Omnia clare patent in littera.
II. In responsione ad primum, perspice naturam humilitatis: reddere scilicet animam admirabilem suarum laudum.

Quia assidue animus humilis circa imperfectiones suas, condignamque illis mercedum, versatur: quo fit ut magnum de se audire, ut novum, insolitum, celsum atque occultum, admirationem sibi pariat.
Hinc autem habemus unde nosipsos congoscere intus possumus, si vere humiles sumus. Nam ad nostras laudes si nullus admirationis motus consurgit, percipere possumus quantum ab humili animo longe sumus.

Uin-

irnili

lien-

limi

tinis

ab

isse

rbis

V'

aec

hoc

ire

do

bi-

ris

li-

a-

it!

m

is

o

u

l-

n

v

• q o . m »

• Qu. «mu.

• Qb u.- ten
Opp. Au*.

• Vm 47.

• v

• Vcn. 16.

QUAESTIO XXXI, ARTICULUS I

DE MATERIA DE QUA CORPUS SALVATORIS CONCEPTUM EST

IN OCTO ARTICULOS DIVISA

Deindf. considerandum est de ipsa conceptione Salvatoris *. Et primo, quantum ad materiam de qua corpus eius conceptum est: secundo, quantum ad conceptionis auctorem ; tertio, quantum ad modum et ordinem conceptionis ♦

Circa primum quaeruntur octo.

Primo: utrum caro Christi luerit sumpta ab Adam.

Secundo: utrum fuerit sumpta de David.

Tertio: de genealogia Christi quae in Evangeliiis ponitur.

QUAESTIO TRIGESIMAPRIMA

Quarto: utrum decuerit Christum nasci de femina.

Quinto: utruin fuerit de purissimis sanguinibus Virginis corpus eius formatum.

Sexto: utrum caro Christi fuerit in antiquis Patribus secundum aliquid signatum.

Septimo utrum caro Christi in Patribus fuerit peccato obnoxia.

Octavo: utrum luerit decimata in lumbis Abrahae.

ARTICULUS PRIMUS

LIUM CARO CHRISTI FUERIT SUMPTA EX ADAM

Com/rnJ. *Ftteol*^Λ exp. ccivti; Λ» *baiam*. exp. u.

Ri monueo dicendum quod Christus humanam naturam assumpsit ut eam a corruptione purgaret. Non autem purgatione indigebat humana natura nisi secundum quod infecta erat per originem vitialain qua ex Adam descendebat. Et ideo conveniens fuit ut carnem sumeret ex materia ab Adam derivata, ul ipsa natura per assumptionem curaretur.

Ad primum ergo dicendum quod secundus homo, idest Christus, dicitur esse de caelo, non quidem quantum ad materiam corporis: sed vel quantum ad virtutem fonnativam corporis; vel etiam quantum ad ipsam eius divinitatem. Secundum autem materiam corpus Christi fuit terrenum, sicut et corpus Adae.

Ad secundum dicendum quod, sicut supra * didum est. mysterium incarnationis Christi est quiddam miraculosuin, non sicut ordinatum ad confirmationem fidei, sed sicut articulus fidei. Et ideo in mysterio incarnationis non requiritur quid sit maius miraculum, sicut in miraculis quae fiunt ad confirmationem fidei: sed quid sit divinae sapientiae convenientius, et magis expediens humanae saluti, quod requiritur in omnibus quae fidei sunt.

Vel potest dici quod in mysterio incarnationis non solum attenditur miraculum ex materia conceptus, sed magis ex modo conceptionis et partus: quia scilicet virgo concepit et peperit Deum *.

Ad tertium dici x dum quod, sicut supra * di-

JV

UT.

•

x) *gentei originaliter*. – *originaliter gentet* GUI, *originaliter exttentci* editione».

P) *Deum*. – Om. PGII; *abat et ffltril* &*.* P.

erum est, corpus Chnsti fuit in Adam secundum corpulentam substantiam, quia scilicet ipsa materia corporalis ¶ corporis Christi derivata est ab Adam: non autem luit ibi secundum seminalem

rationem, quia non est concepta ex virili semine. Et ideo non contraxit originale peccatum sicut et ceteri, qui ab Adam per viam virilis seminis derivantur *.

γ) *corporali*». — Om. P-

Commentaria Cardinalis Caietani

¶ II L' § c: irir. ¶ In c >rp<.re una conclu^': (*oriveniens* *fuit ut Christus carnem sumeret ex materia cx Adam derivata*. Probatur. Christus assumpsit naturam humanam ut eam a corruptione purgaret. Ergo assumpsit eam secundum quod erat ex origine vitiata ex Adam. Ergo conveniens fuit ut assumeret carnem cx materia ex Adam derivata.

Prima consequentia probatur. Quin natura humana non aliter indigebat purgatione. – Secunda vero probatur; ut sic per assumptionem curaretur natura humana.

II. Nota hic quod assumptio qua Verbum Dei incarnatum est, potest referri ad tria: scilicet ad naturam humanam; vel ad naturam humanam infectam; vel ad humanitatem quae unita est Verbo. Et si quidem referatur ad naturam humanam, nulla est quaestio; et similiter si referatur ad hanc humanitatem: nam Filius (Dei] est et homo, ct hic homo. Sed si reteratur ad humanum naturam

infectam, aliter oportet dicere. Quoniam Christus non est nec unquam fuit homo Infectus. Et propterca non possumus dicere quod Verbum assumpsit naturam infectam. Sed dicimus quod assumpsit naturam humanam e.v *vitiata origine descendentem*: ita quod infectio non determinat naturam assumptam, sed originem eius. Ex hoc enim Christus infectam in reliquo humano genere naturam curavit, quod naturam ex infecta illa origine descendentem, non tamen infectam, assumpsit: ut sic sanans Christi natura csset expers omnis morbi, sicut primum alterans est inalterabile, etc.

Nota secundo quod, quia alius est morbus naturae, alius personae: persona enim actualibus peccatis inficitur, natura autem solo originali, perse loquendo: – ideo Auctor, dc naturae reparatione loquens per sc, dixit quod natura humana non indigebat reparatione nisi secundum quod infecta erat per originem vitiatam.

ARTICULUS SECUNDUS

I TRUM CHRISTI S SUMPSE- RIT CARNEM DE SEMINE DAVID

AJ /M.f cap. m, l cet. nt.

ndum sic proceditur. Videtur quod lus non sumpserit carnem de se David. Matthaeus enim, genealogia Christi texens *,zcam ad Ioseph perduxit. Ioseph autem non fuit pater Christi, ut supra * ostensum est. Non ergo videtur quod Christus de genere David descenderit.

2. Praeterea, Aaron fuit dc tribu Levi: ut patet *Exod.* vi *. Maria autem, mater Christi, *co-gnata* dicitur Elisabeth, quae est *filia Aaron*: ut patet Luc. i *. Cum ergo David de tribu Iuda fuerit, ut patet Matth. i *, videtur quod Christus de semine David non descenderit.

3. Praeterea, Ierem. xxh * dicitur de lechonia: *Scribe virum istum sterilem: nec enim erit de semine eius vir qui sedeat super solium David*. Sed dc Christo dicitur Isaiae ix*: *Super solium David sedebit*. Ergo Christus non fuit de semine lechoniae. Et per consequens nec de genere David: quia Matthaeus a David per lechoniam seriem generationis perducit ♦

Sed contra est quod dicitur *Rom.* i *: *Qui Jactus est ei ex semine David secundum carnem*.

Respondeo dicendum quod Christus specialiter duorum antiquorum Patrum filius dicitur esse, Abrahae scilicet et David, ut patet Matth. i *. Cuius est multiplex ratio. Prima quidem, quia ad hos specialiter de Christo repromissio 3 facta

est. Dictum est enim Abrahae, *Gen.* xxn *: *Bene-dicentur in semine tuo ¶ omnes gentes terrae*: quod Apostolus dc Christo exponit, dicens, *Galat.* in *: *Abrahae dictae sunt promissiones, et semini eius. Xon dicit « et seminibus », quasi in multis: sed, quasi in uno. « et semini tuo *, qui est Christus*. Ad David autem dictum est *: *De fructu ventris tui ponam super sedem luam*. Unde ct populi Iudaeorum, ut regem honorifice suscipientes, dicebant, Matth. xxi -: *Hosanna Filio David*.

Secunda ratio est quia Christus futurus erat rex, propheta * et sacerdos. Abraham autem sacerdos fuit: ut patet ex hoc quod Dominus dixit ad eum, *Ge/i.xv* *: *Sume tibi vaccam triennem*, etc. Fuit etiam propheta: secundum id quod dicitur *Gen.* xx I: *Propheta est. et orabit pro te*. David autem rex fuit et propheta.

Tertia ratio est quia in Abraham primo incoepit circumcisio ♦ in David autem maxime manifestata est Dei electio, secundum illud quod dicitur I *Reg.* xm *: *Quaesivit sibi Dominus virum iuxta cor suum*. Et ideo utriusque filius Christus specialissime dicitur, ut ostendatur esse in salutem Circumcisioni et electioni Gentilium.

Ad primum ergo dicendum quod obiectio 5 fuit Fausti Manichaei, volentis probare Christum non esse filium David, quia non est conceptus ex Ioseph, usque ad quem seriem generationis Mat-

• Cap. i.

•Qu AXTui.irt.t. ad I, a.

• Van »6

• Vcn 5. 36.

• Vcn J

• Vcn)o.

• Van 7.

• Cap. i, vcn. 6-H
• Vcn. y

• Ver» ».

3

• Vrn u

? 1 ¶

• Vcn it

• Γ». ctuu 'rrv it.

T

• Vcn.

• D. io»

• Vcn. ¶

• Vcn. 7

• G<u, cp v* i η-τοκκ-

• Vcn. u-

x) *reprotniirio*. – *pramisrio* tertia,
p) *limine Iuo*. – *F ct terna*; *te*.

• Cip- »«'»«
i
Ç
η
• commwnj. i.b,
«»
theus perducit. Contra quod Augustinus respon-
det, XXIII libro *contra Faustum* *, quod, *cum idem*
Euangelista dicat virum Mariae esse Ioseph, el
Christi matrem virginem esse, et Christum ex
semine David, quid restat nisi credere Mariam
non fuisse extraneam a cognatione David; et eam
Ioseph coniugem non frustra appellatam, propter
animorum confoederationem, quamvis ei non fuerit
carne commixtus; et ' quod potius propter digni-
tatem virilem ordo generationum ad Ioseph per-
ducitur? Sic ergo nos credimus etiam Mariam
fuisse in r) cognatione David: quia Scripturis cre-
dimus, quae utrumque dicunt, et Christum ex se-
mine David secundum carnem, et eius matrem
Mariam, non cum viro concumbendo, sed virgi-
nem. Ut enim dicit Hieronymus, *super Matth.* '
ex una tribu fuit Ioseph el Maria: unde et se-
cundum legem eam accipere cogeatur ut propin-
quam. Propter quod el simul censentur in Beth-
lehem, quasi de una stirpe generati.

An secundum dicendum quod huic obiectioni
Gregorius Nazianzenus · respondet dicens quod
hoc nutu superno contigit, ut regium genus sa-
cerdotali stirpi iungeretur, ut Christus, qui rex

est et sacerdos, ab utrisque nasceretur secundum
carnem*. Unde et Aaron, qui fuit primus sa-
cerdos secundum legem, duxit ex tribu Iudae 4
coniugem Elisabeth, filiam Aminadab *. Sic ergo
potuit fieri ut pater Elisabeth aliquam uxorem
habuerit de stirpe David, ratione cuius Beatu
Virgo Maria, quae luit de stirpe David, esset
Elisabeth cognata. Vel potius e converso quod
pater Beatae Mariae, de stirpe David existens,
uxorem habuerit de stirpe Aaron.

Vel, sicut Augustinus dicit. XXIII *contra Fau-*
stum ♦ si Ioachim, pater Mariae, de stirpe Aaron
fuit (ut Faustus haereticus per quasdam scriptu-
ras apocryphas asserebat), credendum est quod
mater Ioachim luerit de stirpe David, vel etiam
uxor eius: ita quod per aliquem modum dica-
mus Mariam fuisse de progenie I David.

Ad tertium dicendum quod per illam auctori-
tatem propheticam, sicut Ambrosius dicit, *super*
Luc. ♦ *non negatur ex semine Iechoniac posteros*
nascituros. Et ideo de semine eius Christus est. El 35
quod regnavit Christus, non contra prophetiam est:
non enim sacculari honore regnavit; ipse enim
*dixit, * Begnum meum non est de hoc mundo ».*

<) e/ Ghriitum cr. — EFGHI; ct Chriaum cite b, et Chrittm
ex IV, ex cj. a, Chrhittm gr ceteri l-ctici «i et «. Au^xntino poti />a-
vid interitur et hieph in u-ric pmpener.itoruni Oirtrtl rx David.
ζ) cl. — LI ct lenia; om.

r.I Im. — dc If ct eJiti'i.ua. — *Scripturit* DItII et editione» iw Seri
ptun».
b) Iudae. — Iuda ed. a ci tents pmcter I.
'I f fournir. — *tlirpr* icrxit praeter U

Commentaria Cardinalis Caietani

ITt'Wi darns. — Incorporare una conclusio: *Christus*
iptciatiler dicitur filius Abrahac et David. Probatur

triplici ratione convenientiae quart· specialiter. Omnia dani
sunt. Et plus respondetur quam fuerit quaeutum, ut patet.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM GENEALOGIA CHRISTI CONVENIENTER \B EVANGELISTIS TEXATUR

/n *Matth.*, cap. t.

T«ÿÆg^D TERTR M SIC PROCEditUR. \ idetur quod
genealogia Christi inconvenienter ab
LSvangclistis texatur *. Dicitur enim Isa-
lui * de Christo: *Generationem eius*
quis enarrabit? Ergo non luit Christi generatio
enarranda.

L«!ncap^mJ
•c\^n3sq·

2. Praeterea, impossibile est unum hominem
duos patres habere. Sed Matthaeus dicit quod
Iacob genuit Ioseph, virum Manae: Lucas au-
tem dicit Ioseph fuisse filium Ileli. Ergo contraria
sibi invicem scribunt.

3. Praeterea, videntur in quibusdam a se in-
vicem diversificari. Matthaeus enim, in principio
libri, incipiens ab Abraham, descendendo usque
ad Ioseph, quadraginta duas generationes enu-
merat. Lucas autem post baptismum Christi ge-
nerationem Christi ponit, incipiens a Christo et
perducens generationum numerum usque ad
Deum, ponens generationes septuaginta septem,
utroque extremo computato. Videtur ergo quod
inconvenienter generationem Christi describant.

4. PRAETEREA. IV *Reg.* \III * ICgîtUT quod iΘ 'Ven. M
ram genuit Ochoziam; cui successit Ioa, filius
eius huic autem successit filius eius Ama-
sias *; postea regnavit filius eius Azanas , qui
appellatur Ozias *: cui successit Ioathan, filius
eius ♦ Matthaeus autem dicit quod *Ioram ge-*
nuit Oftam. Ergo videtur inconvenienter gene-
rationem Christi describere, tres reges in medio
praetermittens.

5. Praeterea, omnes qui in Christi genera-
tione describuntur patres habuerunt et matres,
et plurimi etiam ex eis fratres habuerunt. Mat-
thaeus autem in generatione Christi tres tantum
matres nominat 9, scilicet Thamar, Ruth et uxo-
rem Uriae. Fratres autem nominat Iudac et Ie-
ehoniae: el iterum Phares et Zarain. Quorum
nihil posuit Lucas. Ergo videntur Exangelistae
inconvenienter genealogiam Christi descripsisse.

Sed contra est auctoritas Scripturae.
Respondeo dicendum quod, sicut dicitur II *Tim*,
m *, *omnis Scriptura sacra est divinitus inspirata,* · v«n

a) //imi *eius*. — P; *jihuf fratri» elu»*; ·. Hier, eupe/ Matth.: « Ie-
sabeth... »oror Ochoxio tulit Io« lilium hin» tui. ·

£) murrei *nominat*. — *enumerat* rnutm tertia.

QUAESTIQ XXXI, ARTICULUS III	
<p>Quae autem divinitus fiunt, ordinatissime fiunt: secundum illud <i>Rom.</i> xm *: <i>Quae a Deo sunt, ordinata sunt.</i> Inde convenienti ordine genealogia Christi est ab Evangelistis descripta.</p> <p>An primi m ergo dicendum quod, sicut Ilicronymus dicit, <i>super Matth.</i> *. Isaias loquitur de generatione divinitatis Ghnsti. Matthaeus autem enarrat generationem Christi secundum humanitatem: non quidem explicans modum incarnationis. quia hoc etiam est ineffabile; sed enumerat γ patres e\ quibus Christus secundum carnem processit.</p> <p>Ah SECUNDUM dicendum quod ad hanc objectionem, quam movit Iulianus Apostata *, diversimode ab aliquibus respondetur. Quidam enim, ut Gregorius Xazianzenus dicit *, dicunt eosdem esse quos uterque Evangelista enumerat, sed sub diversis nominibus, quasi binomios. – Sed hoc stare non potest: quia Matthaeus ponit unum liliorum David, scilicet Salomonem, Lucas autem ponit alium, scilicet Nathan, quos secundum historiam libri <i>Regum</i> ' constat iratres fuisse.</p> <p>Unde abi * dixerunt quod Matthaeus veram genealogiam Christi tradidit: Lucas autem putativam, unde incoeph, <i>ut putabatur, filius Ioseph.</i> Erant enim aliqui ex Iudaeis qui, propter peccata regum Iuda. Credebant Christum ex David non per reges, sed per aliam eius stirpem hominum privatorum, esse nasciturum.</p> <p>Alii ' vero dixerunt quod Matthaeus posuit patres carnales: Lucas autem posuit patres spirituales, scilicet iustos viros, qui dicuntur patres propter similitudinem honestatis.</p> <p>In l'bro vcr0 <i>Qvaest. Nov. et Eet. Test.</i> * respondetur quod non est intelligendum quod Ioseph a Luca dicatur esse filius Heli: sed quia Heli et Ioseph fuerunt tempore c Christi diversimode a David descendentes. Unde de Christo dicitur quod <i>putabatur filius Ioseph</i>, el quod ipse etiam Christus <i>fuit Helifilius</i>: quasi diceret quod Christus, ea ratione qua dicitur filius Ioseph, potest dici filius Heli. et omnium eorum qui ex stirpe David descendunt r: sicut Apostolus dicit, <i>Rom.</i> ix *, <i>Ex quibus</i>, scilicet Iudaeis, <i>Christus est secundum carnem.</i></p> <p>Augustinus vero, in libro <i>de Quaesi. Evang.</i> *, tripliciter solvit, dicens: <i>Ires causae accurrunt, quarum aliquam Evangelista secutus est. Aut enim unus Evangelista patrem Ioseph a quo genitus est, nominavit: alter vero vel avum maternum, vel aliquem de cognatis maioribus posuit. Aut unus erat Ioseph naturalis pater: ei alter eum adoptaverat. – Aut, more Iudaeorum, cum sine filiis unus decessisset. eius uxorem propinquus ° accipiens, filium quem genuit propinquo mortuo deputavit:</i> quod etiam quoddam genus adoptionis</p>	<p>legalis est. ut ipse Augustinus dicit, in II <i>de Consensu Evang.</i> -</p> <p>Et haec ultima causa est verior; quam etiam Ilieronvmus, <i>super Matth.</i> *, ponit; et Eusebius Caesariensis, in <i>Ecclesiastica Historia</i> *. ab Africano Historiographo* traditum l assertit. Dicunt enim quod Mathan et Melchi diversis temporibus de una eademque uxore, Eslha * nomine. i singulos filios procrearunt. Quia Mathan. qui per Salomonem descendit, uxorem eam primum ceperat, et, relicto lilio uno. Iacob nomine, defunctus est; post cuius obitum, quoniam lex viduam alii v viro non vetat nubere. Melchi, qui l per Nathan genus ducit, cum esset ex eadem tribu sed non ex eodem genere, relictam Mathan. accepit uxorem, ex qua el ipse suscepit lilium, nomine Heli; et sic ex diverso patrum genere efficiuntur Iacob ut Heli uterini iratres. Quorum alter. idest Iacob. fratris sui Heli. sine liberis defuncti, ex mandato legis accipiens uxorem, genuit Ioseph, natura quidem generis p suum filium: secundum vero legis praeceptum, Heli efficitur filius. Et iduo Matthaeus dicit. <i>Iacob genuit Ioseph</i>: sed Lucas, quia legalem generationem describit, nullum nominat aliquem genuisse.</p> <p>Et quamvis Damascenus dicat * quod Beata Virgo Maria Ioseph attinebat secundum illam originum qua pater eius dicitur Heli. quia dicit cam ex Melchi descendisse: tamen credendum usi quod etiam ex Salomone originem duxerit, secundum aliquem modum, per illos patres quos enumerat Matthaeus, qui carnalem Christi generationum dicitur enarrare; praesertim cum Ambrosius dicat f Christum <i>de semine lechoniae</i> descendisse.</p> <p>An tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro <i>de Consensu Evang.</i> *, <i>Matthaeus regiam in Christo instituerat insinuare personam: Lucas autem sacerdotalem. Unde in generationibus Matthaei significatur nostrorum susceptio</i> * <i>peccatorum a Domino /esu Christo:</i> inquantum scilicet per carnis originem <i>similitudinem carnis peccati</i> * assumpsit. <i>In generationibus autem Lucae signijicatur nostrorum ablutio</i> * <i>peccatorum</i>, quae est per sacrificium Christi. <i>Et ideo generationes Matthaeus descendens enumerat: Lucas autem ascendens.</i> – Inde etiam est quod <i>Matthaeus ab ipso David per Salomonem descendit, in cuius matre ille peccavit: Lucas vero ad ipsum David per Nathan ascendit, per cuius nominis prophetam Deus peccatum illius expiavit.</i> – Et inde est etiam quod, quia <i>Matthaeus ad mortalitatem nostram Christum descendentem voluit significare, ipsas generationes ab Abraham usque ad Ioseph, et usque ad ipsius Christi nativitatem, descendendo commemoravit ab initio Evangelii sui. Lucas autem non ab initio, sed</i></p>

γ) *enumtraf.* – *munieram* tertia.
δ) *dicunt* – P; om.
<) *enim.* – F cl tertia; *autem* E. om. cctcrl.
ζ) *temporr.* – *patra* PF.
ρί) *descendunt.* – *descenderunt* l ct tertia.
°) *propinquus.* – PFI; *ut propinqui* H, *ut propinquus* bc, *propinquit* ed. a, *propinquius* ceteri.

t) *traditum.* – *traditam* P.
a) *Iŭtha.* – *Esca be, loca* P, *Esta a Esca* oodkca; 4/Au AxAa mar^o P.
λ) *qui.* – EF ct tertia; *quia.*
I*) *generis.* – *germinis* tertw praeter P, cuiu* margo *Abas gn-mtuij.*
ν) *susceptio,* – H ct editione*; *succeptio* G, *successio* ceteri,
;) *ablutio,* – *absolutio* 1; *Altas abolitio* margo P,

*a baptismo Christi generationem narrat, nec descendendo, sed ascendendo: tanquam sacerdotem in expiandis peccatis magis assignans ubi testimonium Joannes perhibuit, dicens. Ecce qui tollit peccatum mundi. Ascendendo autem, transit Abraham ° et perrenit ad Deum, cui mundati et expiati reconciliamur. – Merito etiam adoptionis originem ipse suscepit *: quia per adoptionem efficimur filii Dei; per carnalem vero generationem Filius Dei filius hominis Jactus est. Satis autem demonstravit non se ideo dixisse Ioseph filium Heli ¶ quod de illo sit genitus, sed quod ab illo fuerat adoptatus, cum et ipsum Adam filium Dei dixit, cum sit Jactus a Deo.*

Numerus etiam quadragenarius ad tempus praesentis vitae pertinet: propter quatuor partes mundi, in quo mortalem vitam ducimus sub Christo regnante. Quadraginta autem quater habent decem: et ipsa decem ab uno usque ad quatuor progrediente numero consummantur *. Posset etiam denarius ad decalogum referri: et quaternarius ad praesentem vitam; vel etiam ad quatuor Evangelio, secundum quod Christus regnat in nobis. Et ideo *Matthaeus, regiam personam Christi commendans, quadraginta personas posuit, excepto ipso* *. – Sed hoc intelligendum est, si sit idem lechonias qui ponitur in fine secundi quaterdenarii et in principio tertii: ut Augustinus vult *. Quod u dicit facium esse ad significandum quod *in lechonia facta est quaedam deflexio ad extraneas gentes, quando in Babyloniam transmigratum est: quod etiam* * *praefigurabat Christum a Circumcisione ad Praeputium migraturum.*

Hieronymus autem dicit * duos fuisse loachim.
lechonias, patrem scilicet et filium: quo-
rum uterque in generatione Christi assumitur.
ut constet distinctio generationum, quas Evan-
gelista per tres quaterdenarios distinguit. Quod
ascendit ad quadraginta duas personas. Qui etiam
numerus convenit sanctae Ecclesiae. Hic enim
numerus consurgit ex senario, qui significat la-
borem praesentis vitae, et septenario, qui signi-
ficat quietem vitae futurae: sexies enim septem
sunt quadraginta duo K Ipse etiam quaterdena-
rius, qui ex denario et quaternario constituitur
per aggregationem, ad eandem significationem
pertinere potest quae attributa est quadragena-
rio, qui consurgit ex eisdem numeris secundum
multiplicationem.

Numerus autem quo Lucas utitur in generationibus Christi, significat universitatem peccatorum. *Denarius enim, tanquam iustitiae numerus in decem praeceptis legis ostenditur. Peccatum autem est legis transgressio. Denarii vero numerus transgressio est undenarius* *. Septenarius autem significat universitatem: quia *universum tempus*

septenario dierum numero volvitur. Septies autem undecim sunt septuaginta septem. Et ita per hoc significatur universitas peccatorum, quae per Christum tolluntur.

Ad QrtArTm dicendum quod, sicut Hieronymus, *super Matth. **, dicit, *quia loram rex ueneri se miscuerat mīpiūstmaē fe\abcl, idcirco usque ad tertiam generationem eius memoria tollitur, ne in sancto Xativitatis ordine poneretur.* Et ita, ut Chrysoslomos dicit *, *quanta benedictio facta est super lehu, qui vindictam fecchai super dumum Achab et le^abel, tanta est maledictio super dumum loram, propter filiam iniqui Achab et Ie\abel, ut usque ad quartam generationem praecidanturfilii eius de numero regum: sicut scriptum est Exod. xx *: < Reddam peccatum parentum in filios usque ad tertiam et quartam generationem >.*

Est etiam attendendum quod et alii reges fuerunt peccatores, qui in genealogia Christi ponuntur: sed non fuit eorum continua impietas. Nam, ut dicitur in libro *Quaesi. Xovi et Vet. Test**. *Salomon mento patris sui remissus in regno est, Roboam merito Asae, filii Abiae \ filii sui. Illorum autem trium continua fuit impietas.*

Adquintum dicendum quod, sicut Hieronymus dicit, *super Matth. r, in genealogia Salvatoris nulla sanctarum mulierum assumitur sed eas quas Scriptura reprehendit, ut qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens, omnium peccata deleret.* Unde ponitur Tamar, quae reprehenditur de socerino concubitu; et Rahab, quae fuit meretrix; et Ruth, quae fuit alienigena; et Bethsabee, uxor Uriae. quae fuit adultera. Quae tamen proprio nomine non ponitur, sed ex nomine viri designatur: tum propter peccatum ipsius, quia fuit adulterii et homicidii conscia; tum etiam ut, nominato viro, peccatum David ad memoriam revocetur. – Et quia Lucas Christum designare intendit ut peccatorum expiatorem, talium mulierum mentionem non facit.

Fratres autem Indae commemorat, ut ostendat eos ad Dei populum pertinere: cum tamen Ismael, frater Isaac, et Esau, frater Iacob. a populo Dei fuerint separati; propter quod in generatione Christi non commemorantur. Et etiam ut superbiam de nobilitate excludat: nulli enim fratrum Iudae ex ancillis nati fuerunt, sed omnes simul erant Patriarchae et tribuum principes. - Phares autem et Zaram simul nominantur, ut Ambrosius dicit, *super Luc. **, quia *per eos genera describitur vita populorum: una secundum legem*, quae significatur per Zaram; *altera per fidem*. quae significatur per Phares. - Fratres autem lechoniae ponit, quia omnes regnaverunt diversis temporibus: quod in aliis regibus non acciderat \el quia eorum similis fuit et iniquitas et miseria.

q) *atrjhjni*. – abraAum PDF.
r.) *iui<rit*. – AUjo *scriptit* margo P
.) */Uti*. – PF; *David*.
3) *quattr*. – PDhb ct ΛE; *uatifer* II. *qudlunr* cctcri.
t) *iteundi*. – PFtC; *yrimi*. Cf. ., lhc. loco citxndo . In fine pri
mac tCA3CT4dec»Ji«_ m «cqucnli .
v) *Quad*. – Tenu; *Qui*.

y) *texifir ruim* *tutut quAdr[^]intA duo.* – PQ c (c om. cnim)
ruim upftm »unt *^tadrAfila dua D cl nrobu.* *cnj** G1U
tfttic.t nnim irf/rm iunt *quadraginta* Howm XDa, Mjrtm cmit* k.v.
tunt quadraginta dun F, ikrfet *^r,ft lulit t^XIt l.*
 yljf/H dhac. – Otu. tenU. » ITpcojif/Miid/Wf. *continuant l* ct testh.
quid. stent... aouMiitru, – sicut... assu ahuec editiooi.

itulis clarus est. – In corpore una conclusio: *Genealogia Christi est convenienti ordine ab Evangelistis scripta*. Probatur ex communissimis. Quae divinitus factae sunt, ordinatissime fiunt. Evangelium est divinitus lactum. Ergo. – Maior: *ad Rom*, xm. – Minor: II *ad Tint*. 111. II. In responsione ad secundum, vide Auctoris conatum tendere ad duo: et quod Ioseph per Salomonem descendit a David; et quod Beata Virgo similiter per Salomonem descendit a David. Et ratione primi, refutat expositionem

dicentem binomios: quoniam constat Nathan (non illum prophetam, sed alium), per quem Lucas Heli. patrem Ioseph, reducit in David, fratrem fuisse Salomonis, per quem Matthaeus Iacob, patrem Ioseph, reducit in David. Ratione vero secundi, ad occultam aliquam originem vel ipsius Melchi, vel alicuius mulieris ex qua carnaliter genita est beata Virgo, recurrit, ut Beata Virgo inveniatur carnaliter genita ex aliquo descendente ex Iechonia: ut sic et Damascenus et Ambrosius salvetur.

• v

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM MATERIA CORPORIS CHRISTI DEBUERIT ESSE ASSUMPTA DE FEMINA

III *Sent.*, di. l. xn, qu. m, art. 3, qu. 3; *Comperni*. 771eol., cep. rxxxi.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod natus a corporis Christi non debuit esse assumpta de femina. Sexus enim masculinus est nobilior quam sexus femininus. Sed maxime decuit ut Christus assumeret id quod est perfectum in humana natura. Ergo non videtur quod debuerit de femina carnem assumere, sed magis de viro: sicut Ileva de costa viri formata est *.

• Grw. cap. n, CT*, 31, S3.

2. Praeterea, quicumque ex femina concipitur, utero feminae includitur. Sed Deo, qui *caelum et terram implet*, ut dicitur Ierem. xxii *, non competit ut parvo feminae utero includatur. Ergo videtur quod non debuit concipi de femina.

• Ver». 34.

3. Praeterea, illi qui concipiuntur ex femina, quandam immunditiam patiuntur: ut dicitur *Iob* x.xv *: *Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo? aut apparere mundus natus de muliere?* Sed in Christo nulla immunditia esse debuit: ipse enim est *Dei Sapientia* *, de qua dicitur, *Sap.* vii quod *nihil inquinatum in illam incurrit*. Ergo non videtur quod debuerit carnem assumpsisse de femina.

• Vers. 4.

• I ad Cor., op. i, ter». 34. Ver», 1*.

3

• Vert. 4

Sed contra est quod dicitur *Galat.* iv ♦ *Misit Deus Filium suum factum ex muliere*.

Respondeo dicendum quod, licet Eilius Dei carnem humanam assumere potuerit de quacunque materia voluisset, convenientissimum tamen fuit ut de femina carnem acciperet. Primo quidem, quia per hoc tota humana natura nobilitata est. Unde Augustinus dicit, in libro *Octogintatrium Quaesi.* *: *Hominis liberatio in utroque sexu debuit apparere. Ergo, quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, conveniens erat ut feminei sexus liberatio hinc appareret quia ille vir de femina natus est*.

• Qii xi

Secundo, quia per hoc veritas incarnationis adstruitur. Unde Ambrosius dicit, in libro *de Incarnatione* *: *Multa secundum naturam invenies, et ultra naturam. Secundum conditionem etenim naturae in utero, feminei scilicet corporis, /TM/; sed*

• Cap «

supra conditionem virgo concepit, virgo generavit: ut crederes quia Deus erat, qui innovabat naturam; et homo erat, qui secundum naturam nascebatur ex homine. Et Augustinus dicit, in Epistola *ad Iolusianum* *: *Si omnipotens Deus hominem, ubicumque formatum, non ex materno utero crearet, sed repentinum inferret aspectibus, nonne opinionem confirmaret erroris; nec hominem verum suscepisse ullo modo crederetur; et, dum omnia mirabiliter Jacit, auferret quod misericorditer Jecit? Nunc vero ita inter Deum et hominem mediator apparui/ ut, in unitate personae copulans utramque naturam, et solita sublimaret insolitis, et insolita solitis temperaret*.

^e ^c x x i v b. °9 T

9

Tertio, quia per hunc modum completur omnis diversitas generationis humanae. Nam primus homo productus est ex limo terrae *, sine viro et femina; Hcva vero producta est ex viro sine femina *; ceteri vero homines producuntur ex viro et femina γ. Inde hoc quartum quasi Christo proprium relinquebatur, ut produceretur ex femina sine viro.

*'

• lb.d. 33. ».

Ad primum ergo dicendum quod sexus masculinus est nobilior quam femineus: ideo humanam naturam in masculino sexu assumpsit. Ne tamen sexus femininus contemneretur, congruum fuit ut carnem assumeret de femina. Unde Augustinus dicit, in libro *de Agone Christiano* *: *Nolite vos ipsos contemnere, viri: filius Dei virum suscepit. Nolite vos ipsas contemnere, feminae: filius Dei natus est ex femina*.

• Cap

Ad secundum dicendum quod, sicut Augustinus dicit, XXIII libro *Contra Faustum* *, qui hac obiectione utebatur: Aon plane, inquit, *Catholica fides, quae Christum, Dei liliū. natum secundum carnem credit ex virgine, ullo modo eundem Dei Filium sic in utero mulieris includit quasi extra non sit, quasi caeli et terrae administrationem deseruerit, quasi a Patre recesserit. Sed vos, Manichaei, corde illo quo nihil potestis nisi corporalia phantasmata cogitare, ista omnino non ca-*

• c*r.v

• n.

a) atsumpsiuc. – atsumere PF.

p) Multa, – in Christo addic tertie. – Mox scilicet om. I.

) Ciln i... et femina. – Ora. Al.II, a/ū wo Jtamfaej nabuntur ex viro et femina F cl cetera terti.

c) – juta aJJunl PDI.

en',n dicit in Epistola *ad Vo/iisianum* 'i, *hominum isle sensus est nihil nisi corpora valentium cogitare, quorum nullum potest esse ubique lotum, quoniam per innumerabiles partes aliud alibi habeat necesse est. Longe aliud est natura animae quam corporis. Quanto magis Dei, qui Creator est animae et corporis! Xovit ubique totus esse, et nullo contineri loco; novit venire, non recedendo ubi erat; novit abire, non deserendo quo venerat.*

Ad tertium dicendum quod in conceptione viri ex femina non est aliquid immundum inquantuni est opus Dei: unde dicitur *Act. x* *: *Quod Deus creavit, tu ne commune dixeris*, idest immundum. Est tamen aliqua ibi immunditia ex pec-

cato proveniens, prout cum libidine aliquis concipitur ex commixtione maris et feminae. Quod tamen in Christo non fuit: ut supra * ostensum est.

Si tamen aliqua ibi esset immunditia, ex ea non inquinaretur Dei Verbum, quod nullo modo est mutabile Unde Augustinus dicit, in libro «*contra Quinque llaereses* *: *Dicit Dens, Creator hominis: Quid est quod te permovet in mea nativitate? Xon sum libidinis conceptus cupiditate. Ego matrem de qua nascerer, feci. Si solis radius cloacarum sordes siccare novit, eis inquinari non novit: multo magis Splendor lucis aeternae, quocumque radiaverit mundare potest, ipse pollui non potest.*

«) mutabile. – immutabile H, immutabile tel inalterjbiU 1. mutabile nec alterabile bc, immutabile rei alterabile P.

Commentaria Cardinaly Caietanl

titulus clarus. – In corpore unici conclusio: *Conrenientüsüinum fuit ut de femina carnem auumerct Filius Dei*. Probatur tripliciter. Omnia clara sunL

In responsione nd tertium, vide quod dupliciter excluditur immunditia: ct ab humanitate, prima responsione; et a Verbo Dei. secunda responsione.

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM CARO CHRISTI IT ERIT CONCEPTA EX PI RISSIMIS SANGUINIBUS VIRGINIS

HI Scnf., dx*t. ni qu. v, «n. 1.

QUINTI M SIC PROCKWTVR· Videtur quod caro Christi non fuerit concepta ex purissimis sanguinibus Virginis. Dicitur in Collecta* quod Deus *Verbum suum de Virgine carnem sumere voluit*. Sed curo differt a sanguine ■. Ergo corpus Christi non est sumptum de sanguine Virginis.

2. Praeterea, sicut mulier formata est miraculose de viro, ita corpus Christi miraculose formatum est de Virgine. Sed mulicr non dicitur esse formata de sanguine viri, sed magis de carne et ossibus eius: secundum illud quod dicitur *Gen.n**: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea*. Ergo videtur quod nec etiam corpus Christi formari debuerit de sanguine Virginis, sed de carnibus et ossibus eius.

3. Praeterea, corpus Christi fuit eiusdem speciei cum corporibus aliorum hominum. Sed corpora aliorum hominum non formantur ex purissimo sanguine, sed ex semine et sanguine menstruo *. Ergo videtur quod nec etiam corpus Christi fuerit conceptum ex purissimis sanguinibus Virginis.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in m *' qu°d *Filius Dei construxit sibi ipsi ex castis \$ et purissimis sanguinibus Virginis carnem animatam anima rationali*.

Respondeo dicendum quod, sicut supra* dictum est, in conceptione Christi fuit secundum condi-

tionem naturae quod est natus ex femina, sed supra conditionem naturae quod est natus ex virgine. Habet autem hoc naturalis conditio, quod in generatione animalis femina materiam ministret, ex parte autem maris sit activum principium in generatione: sicut probat Philosophus, in libro *de Generat. Animal*. * Eemina autem quae ex mare concipit, non est virgo. Et ideo ad supernaturalem modum generationis Christi pertinet quod activum principium in generatione illa fuerit virtus supernaturalis divina: sed ad naturalem modum generationis eius pertinet quod materia de qua corpus eius conceptum est, sit conformis materiae quam aliae feminae subministrant ad conceptionem prolis. Haec autem materia. secundum Philosophum, in libro *de Generat. Animal*. *, est sanguis mulieris, non quicumque. sed perductus ad quandam ampliorem digestionem per virtutem generativam matris ut sit materia apta ad conceptum. Et ideo ex tali materia fuit corpus Christi conceptum *.

Ad primim ergo dicendum quod, cum Beata Virgo fuerit eiusdem naturae cum aliis feminis, consequens est quod habuerit cantem et ossa eiusdem naturae. Carnes autem et ossa in aliis feminis sunt actuales * corporis partes, ex quibus constituitur integritas corporis: et ideo subtrahi non possunt sine corruptione corporis vel diminutione. Christus autem, qui venerat corrupta

a) *sanguine*. – lîryfMÜ addunt editione»; Z>xñ... *tanguine* otn. II. ji) *castit*. – *cattiuImi*» P.

7) *matris*. – Tertiî; *maris*. Ci qu »eq. <rt. 4 3. ð» j./u.t.Vi, – E ct terti»; *accidentale**.

reparare, nullum corruptionem aut deminutionem integritati matris eius inferre debuit Et ideo non debuit corpus Christi formari de carne vel ossibus Virginis, sed de sanguine, qui nondum est actu pars, sed est potentia totum, ut dicitur in libro *de Generat. Animal.**' Et ideo dicitur carnem de Virgine sumpsisse, non quod materia corporis fuerit actu caro, sed sanguis. qui est potentia caro.

An secundum dicendum quod, sicut in Prima Parte dictum est, Adam, quia institutus erat ut principium quoddam humanae naturae, habebat in suo corpore aliquid carnis et ossis quod non pertinebat ad integritatem personalem ipsius, sed solum inquantum erat naturae humanae principium. Et de tali formata est mulier, absque viri detrimento. Sed nihil tale fuit in corpore Virginis, ex quo corpus Christi posset formari sine corruptione materni corporis.

Ad tertium dicendum quod sumen feminae non est generationi aptum, sed est quiddam imperfectum in genere seminis, quod non potuit produci ad perfectum seminis complementum, propter imperfectionem virtutis femineae. Et ideo tale semen non est materia quae de necessitate requiratur ad conceptum : sicut Philosophus di-

cit, in libro *de Generat. Animal.* . Et ideo in conceptione Christi non fuit: praesertim quia, licet sit imperfectum in genere seminis, tamen cum quadam concupiscentia resolvitur, sicut et semen maris; in illo autem conceptu virginali Concupiscentia locum habere non potuit. Et ideo Damascenus dicit quod corpus Christi *non senii-naliter* conceptum est.

Sanguis autem menstruus, quem feminae per singulos menses emittunt, impuritatem quandam naturalem habet corruptionis: sicut et ceterae superfluitates, quibus natura non indiget, sed eas expellit. Ex tali autem menstruo corruptionem habente, quod natura repudiat, non formatur conceptus*: sed hoc est purgamentum quoddam illius puri sanguinis qui digestionem quadam est praeparatus ad conceptum, quasi purior et perfectior alio sanguine. Habet tamen impuritatem libidinis in conceptione aliorum hominum: inquantum ex ipsa commixtione maris et feminae talis sanguis ad locum generationi congruum attrahitur. Sed hoc in conceptione Christi non fuit! quia operatione Spiritus Sancti talis sanguis in utero Virginis adunatus est et formatus in pro-lum. Et ideo dicitur corpus Christi *ex castissimis et parissimis sanguinibus* 'irginis formatum ♦ c'ntm.

al debuit. — ut lupra dictum cit ajdit tertii.

ζι jki. - T«rt>3 prscier G; -juuJ.

Commentaria Cardinalis Caiotuni

Tm̄ites duo ponit: ly e.v *sanguine*; et ly *purissimo*. Et sanguis quidem ponitur ad differentiam carnis ossis, nervi, et huiusmodi partium. Puritas autem apponitur ad excludendam admixtionem seminum, quae videtur in aliorum hominum formatione concurrere.

In corpore articuli unica est conclusio: *Corpus Christi fuit conceptum ex purissimo sanguine Beatae 'irginis, ad ampliorem digestionem perducto per virtutem eius generativam*. Probatur. Generatio Christi habuit naturalem modum generationis quoad hoc quod ex femina est: et Bupemnaturalem quoad hoc quod est ex virgine. Ergo habet materiam ex matre similem aliis: principium vero activum diversum. Ergo habet pro materia sanguinem mntns, non quemcumque, sed perductum naturali matns virtute ad hoc quod materia sii apta conceptui.

Antecedens patet ex auctoritate Ambrosii in praecedenti articulo. — Prima consequentia probatur. Quia ad naturalem modum generationis spectat conformitas materiae, sicut conformitas matris: quia naturaliter mater materiam ministrat. Ad fiupcmaturjlcem vero modum spectat Jiformitas principii activi: quia femina ex viro concipiens non est virgo; principium autem activum naturaliter ad virum spectat. — Secunda vero consequentia probatur auctoritate Philosophi, communem materiam mulierum ponentis sanguinem talem.

II. Hoc in loco adverte novum errorem diebus nostris exortum, dicentem Christum conceptum ex sanguine Beae Virginis purissimo, non quocumque, sed in corde existente, ita quod ex tribus guttis sanguinis circa cor Beatae Virginis conceptus est Christus. Repugnat autem hic error et dictis hic; et Ambrosii supradictae auctoritati, *Secundum conditionem naturae in utero femineo fuit*; et sacrae Scripturae, ex voce Angeli dicenti: *Ecce. concipies in utero* *, non in corde. Et quod proprie de utero loquatur, ex Beatae Virginis verbis habetur, quae optime intellexit verba Angeli, et, respondens, dixit: *Quomodo Jiet istud: quoniam virum non cognosco?* " Si in corde conce-

plura erat, male allegata fuisset causa quaestionis, *quoniam virum non cognosco*: conceptio enim in corde non fit ex semine viri. De modo ergo concipiendi in utero illo quaesivit in quo ex semine concipi consuerit. — Amplius, Beata Virgo in Euangelio dicitur *praegnans*, et quod *peperit filium*, et quod est *mater* *. Quae omnia falsa essent. Nam habens infantem in corde non est praegnans, sicut ncc si haberet infantem in stomacho aut in ventriculo cerebri: praegnans enim sola illa dicitur quae in loco naturali infantem conceptum habet. Similiter ncc mater aut paler dici potest: sicut nec Adam fuit paler aut mater Hcvae, licet ex eius parte una fuerit formata Ilcva.

Tollit ergo veritatem matemitatis Beatae Virginis respectu Christi error iste. Inde et statim damnatus fuit Romae, mc praesente *.

III. In responsione ad tertium, adverte diligenter vim argumenti, ut ex notitia nodi intclligns solutionem. Obiicit duo tertium argumentum: scilicet, semen et menstruum esse ex quibus aliorum hominum corpora formantur tanquam ex materia (constat enim utrumque opponi puro sanguini); ac propterea Christi corpus ex eisdem formatum, si ciuadem est speciei nobiscum.

Respondet Auctor singillatim ad singula. Et de semine quidem mulieris quatuor dicit; primum, quod non est aptum generationi; secundum, quod est in genere seminis imperfectum quid; tertium, quod non est materia necessaria ad conceptum; quartum, quod cum quadam concupiscentia resolvitur. Et infert Auctor tertium ex primo et secundo, confirmans illud auctoritate Aristotelis.

In speciali autem dicit corpus Christi non fuisse ex tali materia: tum propter tertium dictum; tum propter quartum. Et confirmat illud auctoritate Damasceni.

Habes hinc Auctorem firmare sententiam dicentium id quod semen mulieris vocatur, esse vere in seminia genere, licet ut imperfectum quid. Ineptum autem esse ad generationem intellige ut semen, quod in genere causae eth-cicniis locari nosti in V *Metaphys.* * Et propterea non in-

• Nam. pmecd

• Lue. cap. i. tere, 3».

• Ibid., Tenu 54.

• o. Bipotu-
xuow L»
ii-j
St aff
o. Sk r
o.
«l

• o 37o

Ad secundum dicendum quod, quainx is corpus Christi non fuerit in Adam et in aliis patribus secundum seminalem rationem, corpus tamen Beatae Virginis, quod ex semine maris est conceptum, fuit m Adam et in aliis patribus secundum rationem seminalem *. Et ideo, mediante Beata Virgine, Christus secundum carnem dicitur esse ex semine David per modum originis.

Ad tertium dicendum quod Christus habet affinitatem ad humanum genus secundum similitudinem speciei. Similitudo autem speciei atten-

ditur, non secundum materiam remotam, sed secundum materiam proximam, et secundum principium actixum, quod generat sibi simile in specie. Sic igitur affinitas Christi ad humanum genus sufficienter conservatur per hoc quod corpus Christi formatum est ex sanguinibus Virginis*, derivatis secundum originem ab Adamet *o.w aliis patribus Ncc refert ad hanc affinitatem undecumque materia illorum sanguinum sumpta fuerit: sicut nec hoc refert in generatione aliorum hominum, sicut in Prima Parte' dictum est.

Cornmontaria Cardinalis Caietani

Titulus occasionem habet ex errore putantium corpus Christi formatum ex certa determinata portione transfusa successive de persona in personam ab Adam usque ad Beatam Virginem: sive hoc sit opinatum esse comune omnibus hominibus, sive Christo proprium.

In corpore articuli una est conclusio: *Corpus Christi non fuit in Adam cl aliis patribus secundum aliquid signatum*. Probatur. Quidquid luit in Beata Virgine a parentibus acceptum. fuit actu pars Beatae Virginis. Ergo illud non fuit materia corporis Christi. Ergo corpus Christi non fuit in Adam et aliis secundum aliquid signatum.

Antecedens pro constanti relinquitur: quia sic est in aliis hominibus. Prima enim et praecipua pars geniti est quod a parentibus habetur, secundum omnes. – Prima consequentia probatur. Quia materia corporis Christi non fuit caro aut os aut quaecumque pars actu Beatae Virginis*, sed sanguis: ut patet in praecedenti articulo. – Secunda vero consequentia probatur. Quia corpus Christi non habet originis relationem ad Adam et alios patres nisi mediante corpore matris suae.

ARTICULUS SEPTIMUS

UTRUM CARO CHRISTI IN ANTIQUIS PATRIBUS PECCATO INFECTA FUERIT

An. »cq., ed a; 111 *Sent.*, diet, in, qu. iv, art. 1: part, ti, *Expat, tilt.; In baia*m. cap. xi; *In Ioan.*, Cap. tn, lect r.

• v·η. xj.

• vm 54

• *Ik hide Orik.*, hb.III.cap.il,xi.

Cap r».

• D. τ?o.
"Qu x.r,vτ j.

SEPTIMUM SIC proceditur. Videtur quod Christi in antiquis patribus peccato infecta non fuerit. Dicitur enim *^*_**Sap.* vn * quod in divinam Sapientiam *nihil inquinatum incurrit*. Christus autem est *Dei Sapientia*: ut dicitur l *ad Cor.* l *. Ergo caro Christi nunquam peccato inquinata fuit.

2. Praeterea, Damascenus dicit, in III libro *, quod Christus *primitias nostrae naturae assumpsit*. Sed in primo statu caro humana non erat peccato infecta. Ergo caro Christi non fuit infecta nec in Adam ncc in aliis patribus.

3. Praeterea, Augustinus dicit. X *super Gen. ad liti.* *, quod *natura humana semper habuit, cum vulnere, vulneris medicinam*. Sed id quod est infectum, non potest esse vulneris medicina, sed magis ipsum indiget medicina. Ergo semper in natura humana fuit aliquid non infectum, ex quo postmodum esi corpus Christi formatum

Sed contra est quod corpus Christi non refertur ad Adam et ad alios patres nisi mediante corpore Beatae Virginis, de qua carnem assumpsit. Sed corpus Beatae Virginis totum fuit in originali @ conceptum *, ut supra ** dictum est: et ita etiam, secundum quod fuit in patribus, fuit peccato obnoxium. Ergo caro Christi, secundum quod fuit in patribus, fuit peccato obnoxia

Respondeo dicendum quod, cum dicimus Christum, vel eius carnem *, fuisse in Adam et in aliis

patribus, comparamus ipsum, vel carnem eius, ad Adam et ad alios patres. Manifestum est autem quod alia fuit conditio patrum, et alia Christi: nam patres fuerunt subiecti peccato, Christus autem fuit omnino a peccato immunis. Dupliciter ergo in hac comparatione errare contingit. Uno modo, ut attribuamus Christo, vel camicius, conditionem quae fuit in patribus: puta si dicamus quod Christus in Adam peccavit quia in eo aliquo modo fuit. Quod falsum est: quia non eo modo in eo fuit ut ad Christum peccatum Xdae pertineret l; quia non derivatur ab eo secundum concupiscentiae legem, sive secundum rationem seminalem, ut supra * dictum est.

Alio modo contingit errare, si attribuamus ei quod actu fuit in patribus, conditionem Christi, vel carnis eius: ut scilicet, quia caro Christi, secundum quod in Christo fuit, non fuit peccato obnoxia, ita etiam in Adam et in aliis patribus fuit aliqua pars corporis eius quae non fuit peccato obnoxia, ex qua postmodum corpus Christi formaretur; sicut quidam posuerunt *. Quod quidum esse non potest. Primo, quia caro Christi non fuit secundum aliquid signatum in Adam ut in aliis patribus, quod posset distingui a reliqua eius carne sicut purum ab impuro: sicut iam supra ' dictum est. Secundo quia, cum caro humana peccato inficiatur ex hoc quod est per concupiscentiam concepta, sicut tota caro alicuius

») *originali*. – peccato addunt editione-. Ci. Art. »cq. not ζ.
31 vel *eius carnem*. – vel *carnem eius* GHI, *secundum carnem eius* editione-.

γ) *pertineret*, – *perveniret* ed. a cl terti@ praeter G.

• Art. t, W l
tn. 6, ad i; ci
x*, art. i. U

• Ct. IUG.
S \ I A. Sr v.
crum ut r i l p c.
l eip.rÇwaU.

qju. Lux.

• Art. rrMtJl.

hominis per concupiscentiam concipitur, ita etiam tota peccato inquinatur. Et ideo dicendum est quod tota caro antiquorum patrum fuit peccato obnoxia, nec fuit in eis aliquid a peccato immune, de quo postmodum corpus Christi formaretur.

Ao primum ergo DICENDUM quod Christus non
assumpsit carnem humani generis subditam pec-
cato, sed ab omni infectione peccati mundatam.
Et ideo *in Dei Sapientiam nihil inquinatum in-
currit.*

An secundum dicendum quod Christus dicitur
primitias nostrae naturae assumpsisse, quantum

ad similitudinem conditionis: quia scilicet assumpsit carnem peccato non infectam, sicut fuerat caro hominis ante peccatum. Non autem hoc intelligitur secundum continuationem puritatis: ita scilicet quod illa caro puri hominis servaretur a peccato immunis usque ad formationem corporis Christi.

An tertium dicendum quod in humana natura, ante Christum, erat vulnus, idest infectio originalis peccati, in actu. Medicina autem vulneris non erat ibi actu, sed solum secundum virtutem originis, prout ab illis patribus propaganda erat caro Christi.

Common tarin Cardinalia Cciletani

Titulus ut ionat: propter quosdam ponentes carnem Christi in patribus non subiectam fuisse peccato, sed immunem servatam.

In corpore tria: primo, duo supponuntur; secundo, duo excluduntur errores; tertio, respondetur quaesito. Quoad primum, supponitur primo, quod est sermo comparativus: «Christi ad patres. Supponitur secundo, quod disers.» est conditio Christi cl patrum quoad peccatum: quia illi subiecti peccato, Christus immunis a peccato.

Quoad secundum, primus error est ad conditionem patrum attribuere Christo. Secundus esset conditionem Christi attribuere patribus, seu alicui parti cuiusvis eorum. Et quia primus opinantes non habet, secundus vero habet, contra secundum dupliciter arguitur. Primo, quia caro Christi non fuit in patribus secundum aliquid signatum. Secundo, quia non pars, sed tota caro patrum ex concupiscentia concipitur.

Quoad tertium, conclusio responsiva est: *Tota caro patrum fuit peccato obnoxia, ita quod nihil fuit in eis*

liberum, unde caro Christi formaretur. Infertur hacc conclusio cx ante dictis.

11. UH adverte Auctorem non intulisse Christi camem in patribus peccato obnoxiam : sed, *nihil carnis in patribus exemptum fuisse a culpa*. Divertit autem propterea nc quasi fateretur Christum subiacubsc peccato : ct, cum hoc, satisfaceret rationi difficultatis, quae cx hoc erat quod in patribus aliquid exemptum a peccato putabatur, cx quo c iro Christi in patribus immunis a peccato dicebatur.

Potest nihilominus vere dici quod caro Christi in patribus, ut in patribus erat, fuit subiecta peccato; et, cum hoc, etiam vere dici quod caro Christi in patribus, ut ad Christum deducenda, non erat peccato obnoxia; quia munda ad Christum per Spiritum Sanctum, et non ex virili semine, deducenda erat. Simpliciter autem affirmativa est vera, scilicet: Caro *Christi in patribus fuit obnoxia peccato*: quoniam non de carne Christi in se, sed in patribus, enuntiatur peccatum. Et inde Filio Dei maiores debemus gratias, quod ex massa peccatrice carnem suam deduci voluit

ARTICULUS OCTAVUS

I TRUM CHRISTUS FUERIT IN LUMBIS KBRAHAE DECIMATI S

IU *Sent.*, diet m. qu. iv, irt. 3, qu* i. o; IV, dUt. ». qu. n. en. qu. 3, ad 3; *Ad /M.*, cap, vn. l cet n.

D OCTAVUM SIC PROCEditur. VidetUT quod
Christus luerit in lumbis Abrahae de
cimatus. Dicit enim Apostolus, *ad Heb.*

u*, quod *Levi*, pronepos *Abrahae*
decimatus fuit in Abraham, quia, eo decimas dante
Melchisedech, *adhuc Levi erat in lumbis eius*. Si
militer *Christus* erat in lumbis *Abrahae* quando
decimas dedit. Ergo ipse etiam *Christus* decima
tus fuit in *Abraham*.

2. Praeterea, Christus est ex semine Abraham secundum carnem quam de matre accepit. Secundum mater eius fuit decimata in Abraham. Ergo, per rationem, Christus.

3. Praeterea, *illud in Abraham decimabatur quod indigebat curatione*: ut Augustinus dicit *X super Gen. ad liti.* * Curatione autem indigebat * omnis caro peccato obnoxia. Cum ergo caro Christi fuerit peccato obnoxia, sicut dictum est * videtur quod caro Christi in Abraham fuerit decimata.

4. Praeterea, hoc non videtur aliquo modo

derogare dignitati Christi. Nihil enim prohibet, patre alicuius pontificis decimas dante alicui sacerdoti. filium eius pontificem maiorem esse simplici sacerdote. Licet ergo dicatur Christus decimatus. Abraham decimas dante Melchisedech non tamen propter hoc excluditur quin Christus sit maior quam Melchisedech.

Sed contra est quod Augustinus dicit, X *super Gen. ad liti.**, quod *Christus ibi*. scilicet in Abraham, *decimatus non est: cuius caro inde non fer- vorem vulneris, sed materiam medicaminis traxit.*

Respondet dicendum quod, secundum intentionem Apostoli*, oportet dicere quod Christus in lumbis Abrahæ non fuerit decimatus. Probat enim Apostolus maius esse sacerdotium quod est secundum ordinem Melchisedech, sacerdotio Levitico, per hoc quod Abraham decimas dedit Melchisedech, adhuc Lex i existence in lumbis eius, ad quem pertinet legale sacerdotium. Si autem Christus etiam in Abraham decimatus esset eius sacerdotium non esset secundum ordinem

a) nrJigrbjf. - *indiget* *tertia*.-*obnoxia* (primo loco) *tertia*; *obnoxia* esset. - Ea ct *tertia*; - *eius* AJCtrJoiium EFa ct tenta
sicut dictum est. | om. ABDpC, MCTrdatum Christi »C.

Melchisedech, sed minus sacerdotio Melchisedech T. Et ideo dicendum est quod Christus non est decimatus in lumbis Abrahac, sicut Levi.

Quia cnim ille qui decimas dat, novem sibi retinet et decimum 5 alii attribuit, quod est perfectionis signum, inquantum est quodammodo terminus omnium numerorum, qui procedunt usque ad decem; inde est quod ille qui decimas dat, protestatur se imperfectum et perfectionem alii attribuere. Imperfectio autem humani generis est propter peccatum: quod indiget perfectione eius qui a peccato curat. Curare autem a peccato est solius Christi: ipse enim est *Agnus qui tollit peccatum l mundi*, ut dicitur Ioan, i ♦. Figuram autem eius gerebat Melchisedech: ut Apostolus probat, *Hcb.* vn. Per hoc ergo quod Abraham Melchisedech decimas dedit, praefiguravit se, vclut in peccato conceptum, et omnes qui ab eo descenduri erant ea ratione ut peccatum originale contraherent, indigere curatione quae est per Christum. Isaac autem et Iacob et Levi, et omnes alii, sic fuerunt in Abraham ut ex eo derivarentur non solum secundum *corpulentam substantiam*, sed etiam secundum *rationem seminalem*, per quam originale: contrahitur. Et ideo omnes in Abraham sunt decimati, idest praefigurati indigere curatione quae est per Christum. Solus autem Christus sic fuit in Abraham ut ab eo derivaretur non secundum rationem seminalem, sed secundum corpulentam substantiam. Et ideo

non fuit in Abraham sicut curatione indigens: sed magis sicut *vulneris medicina* *. Et ideo non fuit in lumbis Abraham decimatus.

Et per hoc patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum quod, quia Beata Virgo fuit in originali concepta *, fuit in Abraham sicut curatione indigens. Et iduo fuit ibi decimata, vclut indu descendens secundum seminalem rationem. De corpore autem Christi non est sic, ut dictum est ♦.

An tertium dicendum quod caro Christi dicitur fuisse in antiquis patribus peccato obnoxia, secundum qualitatem quam habuit in ipsis parentibus, qui fuerunt decimati. Non autem secundum qualitatem quam habet prout est actu in Christo, qui non est decimatus.

An quartum dicendum quod sacerdotium Leviticum secundum carnis originem derivabatur. Unde non minus fuit in Abraham quam in Levi. Unde per hoc quod Abraham decimas dedit Melchisedec tonquam maiori, ostenditur sacerdotium Melchisedec, inquantum gerit figuram Christi, esse maius sacerdotio Levitico. Sacerdotium autem Christi non sequitur carnis originem, sed gratiam spiritualem. Et ideo potest esse quod pater dedit decimas alicui sacerdoti tanquam minori maiori, ut tamen filius eius, si sit pontifex, est maior illo sacerdote, non propter camis originum. sed propter gratiam spiritualem, quam habet a Christo.

7) *ted*^A. *Melchitedech*. – Om. IpO et a
δ) *decimum*. – *decimam* editiones. — Pro *attribuit, tribuit* Fa et tertii; me» *alii tribuere* F et tertis.
i) *peccatum*. – *peccata* ISCFGUFC.

ζ) *originale*. – *peccatum originate* cd a, *originate peccatum* editiones. Cf. ad 2,
η) *iptlx*. – *suit* Pc.
ù) *dedit*. – *det* tenia.

Commentaria Cardinalis Caietani

Ti-
reurs ex verbis Apostoli *ad Hebraeos*, et Augustini, occasionem habet . Et significat *esse decimatum* : *

In corpore est una conclusio : *Christus noti fuit in lumbis Abrahae decimatus*. Probatur dupliciter : primo, auctoritate Apostoli; secundo, ratione. Et ex auctoritate quidem Apostoli arguitur ducendo ad impossibile, sic. Si Christus fuisset decimatus in lumbis Abrahae. eius sacerdotium non esset secundum ordinem Melchisedech, sed minus ipso, sicut Levi. – Probatur sequela. Quia per hoc quod, Levi existente in lumbis Abrahac, Abraham dedit decimas Melchisedech, probatur ab Apostolo sacerdotium Levi esse minus sacerdotio Melchisedech.

II. Ex ratione autem mystica probatur. Dans decimas protestatur se imperfectum et perfectionem alii tribuere. Ergo Abraham, dando decimas, protestatus est se, et suos contracturos originale peccatum, curatione indigere a Christo. Ergo omnes qui fuerunt in lumbis Abrahac non solum

secundum corpulentam substantiam sed etiam secundum rationem seminalem, fuerunt decimati. Ergo Christus non fuit decimatus.

Antecedens probatur. Quia dans decimas novem sibi retinet et decimam, perfectionis signum, alii tribuit. Probatur signum perfectionis: quia decimus est quodammodo terminus numerorum; nam numerando usque ad decem procedimus, et inde replicamus unum supra decem, *undecim*, etc., proseguendo. – Prima consequentia probatur quoad primam partem: quia imperfectio humani generis est propter peccatum indigens curatione. Et solus Christus curator est peccati, iuxta illud, *Ecce qui tollit peccatum mundi*. Et ipsum praefigurabat Melchisedech: ut patet ex apostolo. Et haec quoad secundam partem. Secunda vero consequentia probatur. Quia per rationem seminalem originale peccatum contrahitur. Tertia autem consequentia probatur. Quia solus Christus non fuit secundum rationem seminalem in patribus.

• ci nu», «q-

’hcerpeij

J
|

*

QUAESTIO TRIGESIMASECUNDA

DE PRINCIPIO ACTIVO IX CONCEPTIONE CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

• qu. IUJ, litroJ.

Deinde considerandum est de principio activo in conceptione Christi *. Et circa hoc quaeruntur quatuor. Primo: utrum Spiritus Sanctus fuerit principium activum conceptionis Christi Secundo: utrum possit dici quod Christus sit

conceptus de Spiritu Sancto.

Tertio: utrum possit dici quod Spiritus Sanctus sit pater Christi secundum carnem.

Quarto: utrum Beata Virgo aliquid active egerit in conceptione Christi.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM EFFICERE CONCEPTIONEM CHRISTI DEBEAT ATTRIBUI SPIRITUI SANCTO

I Sātŧf, d?«t. XT. *rt. i, λJ 4i IΠ< ». Tl»* η. fti JiM· *«· *. 3i η, qo. i, m. I, qu* I, J, IV Gmt Gent., cep. xtri, Cnmpcnd. Thcûl, cip. ceux; Ai Afattk., cap. i.

cap. xii. EAiki-ηΛ, cap. uxtui.

gryiigpr» PWMU.M sic proceditur. Videtur quod ^Zv^>dīicere conceptionem Christi non debeat attribui Spiritui Sancio. Quia, ut Augustinus dicit, in I de Tnn. ♦ *indivisa sunt opera Irinitatis, sicut et indivisa est essentia Trinitatis*. Sed efficere conceptionem Christi est quoddam opus divinum. Ergo videtur quod non magis sit attribuendum Spiritui Sancto quam Patri vel Filio.

•V«Γ», « 2. Praeterea, Apostolus dicit, Galat, tv *: *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere*: quod exponens Augustinus', IV de Trin.*, dicit: *Eo utique missum, quo factum ex muliere*. Sed missio Filii attribuitur praecipue Patri: ut in Prima Pane * habitum est. Ergo ct conceptio, secundum quam factus est ex muliere, debet praecipue Patri attribui.

•vm. », 3. Praeterea. Proverb. ix * dicitur: *Sapientia aedificavit sibi domum*. Est autem Sapientia Dei ipse Christus: secundum illud I Cor. t *: *Christum Dei Virtutem et Dei Sapientiam*. Domus autem huius Sapientiae est corpus Christi: quod etiam dicitur templum eius, secundum illud Ioan n *. *jpoc autein dicebat de templo corporis sui*. Ergo videtur quod efficere conceptionem corporis Christi debeat praecipue attribui Filio. Non ergo Spiritui Sancto.

• V«S. », COXTRA EST quOd dicitur Luc. t *: *Spiritus Sanctus superveniet in te*, etc.

•QX.IXXVU, xrt. « Respondeo dicendum quod conceptionem corporis Christi tota Trinitas est operata: attribuitur tamen hoc Spiritui Sancto, triplici ratione. Primo quidem, quia hoc congruit causae incarnationis quae consideratur ex parte Dei. Spiritus enim Sanctus est amor Patris et Filii: ut in Prima Parte * habitum est. Hoc autem cx maximo Dei

amore provenit, ut Filius Dei carnem sibi assumeret in utero virginali; unde dicitur Ioan, m ♦. *Sic Deus dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret*.

Secundo, quia hoc congruit causae incarnationis ex parte naturae assumptae. Quia per hoc datur intelligi quod humana natura assumpta est a Filio Dei in unitatem personae non ex aliquibus merius, sed ex sola gratia: quae Spiritui Sancto attribuitur, secundum illud I Cor. xu.: **Vcr14. Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. C'nde Augustinus dicit, in Enchirid. *: Iste modus quo est natus Christus de Spiritu Sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo, nullis praecedentibus meritis, ex ipso pruno exordio naturae suae quo esse coepit, Ferbo Dei copularetur in tantam unitatem personae ut idem ipse esset Filius Dei*.

Tertio, quia hoc congruit termino incarnationis. Ad hoc enim terminata est incarnatio ut homo ille qui concipiebatur, esset sanctus et Filius Dei. Utrumque autem horum attribuitur Spiritui Sancto. Nam per ipsum efficiuntur homines filii Dei: secundum illud Galat. iv *: *Quoniam estis filii Dei. misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, Abba, Pater*. Ipse est etiam *Spiritus sanctificationis*, ut dicitur Rom, t ♦ Sicut 'v<f* 4' ergo alii per Spiritum Sanctum sanctificantur spintualiter ut sint filii Dei adoptivi, ita Christus per Spiritum Sanctum est in sanctitate conceptus ut esset Filius Dei naturalis. Unde Rom. i *, ',sd' secundum unam glossam *, quod praemittitur, d *Qui praedestinatus est Filius Dei in virtute, manifestatur per id quod immediate sequitur, secundum Spiritum sanctificationis*, idest, *per hoc quod est conceptus de Spiritu Sancto*. Et ipse Angelus annuntians, per hoc « quod praemiserat. *Spiritus* }

a) *per hoc*. – cx h« G ct cdilioncA.

Sanctus superveniet in te, concludit: *fdeoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei**. Ad primum ergo dicendum quod opus conceptionis commune quidem est toti Trinitati, secundum tamen modum aliquem attribuitur singulis Personis. Nam Patri attribuitur auctoritas respectu personae Filii, qui per huiusmodi conceptionum sibi assumpsit Filio autem attribuitur ipsa carnis assumptio: sed Spiritui Sancio attribuitur formatio corporis quod assumitur a Filio. Nam Spiritus Sanctus est Spiritus Filii: secundum illud *Galat.* iv *: *Misit Deus Spiritum Filii sui*. Sicut autem virtus animae quae est in semine, per spiritum qui in semine concluditur t, format corpus in generatione aliorum hominum: ita Virtus Dei, quae est ipse Filius, secundum illud I *ad Cor.* i *, *Christum Dei Virtutem*, per Spiritum Sanctum corpus formavit quod assumpsit. Et ftoc etiam verba Angeli demonstrant dicentis*: *Spiritus Sanctus superveniet in te*, quasi ad praeparandam et formandam materiam corporis Chri-

sti: *et Virtus Altissimi*. idest Christus, *obumbrabit libi*, < idest, *corpus humanitatis in te accipiet incorporcum lumen divinitatis, umbra enim a lumine formatur ct corpore* ». ut Gregorius dicit, XVIII *Moral.* *. *Allissimus* autem intelligitur Pater, cuius Virtus est Filius. Ad secundum dicendum quod missio refertur ad personam assumentum, quae a Patre mittitur: sed conceptio refertur ad corpus assumptum, quoti operatione Spiritus Sancti formatur. Et ideo, licet missio et conceptio sint idem subiecto. quia tamen differunt ratione, missio attribuitur Patri, efficere autem conceptionem Spiritui Sancto: sed carnum assumere Filio attribuitur. Ai» tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro *de Quaesi. let. ct Nov. lest.**⁹ *quaelio ista gemina ratione potest f intelligi. Primo enim domus Christi Ecclesia est, quam aedificavit sibi sanguine suo. Deinde potest et corpus eius dici domus eius: sicut dicitur templum eius. Fadum autem Spiritus Sancti Filiil Dei est, propter naturae d voluntatis unitatem.*

I

m

j

'

l

'IH

'

l

II

Λ

I

Qpp

λ.4

i

?) *tibi auuniftit.* – cantem *tibi auumptit* E. *tibi attumptif hu-* i
maam naturam unia praeter 1.
yī concluditur. – *includitur* tertia cl a.

δ) fокj/ – P; dtbfi.
«) H/Ü. *-/actum Filii F a* terth.

Commentaria Cardinalis Caietani

Apcutoiorura. 'T»ituxu% clarus est, sumens occasionum cx Symbolo :
1 *Qui conceptus est de Spiritu Sancto.*
In corpore unica conclusio: *Conceptio corporis Christi, licet a lota sit Trinitate, attribuitur tamen Spiritui Sancto.* Probatur secunda pars, dc qua est quaestio, triplici ratione. Et ratione» in littera clare patent.
11. Duo tamen pro novitiis occurrunt. Primum est quod aliter attribuitur personae Spiritus Sancti efficere carnem Christi: el alitur Filio assumere eandem. Nam Spiritui Sancto attribuitur conceptionis causalités ut appropriatuin. sicut bonitas ct amor: Filio autem attribuitur assumere carnem ut proprium. Ita quod corpus Christi ita conceptum est dc Spiritu Sancto appropriate quod etiam conceptum est de Patre ct Filio, *indivisa enim sunt opera Trinitatis ad extra* *; sicut Spiritus Sanctus ita est amor appropriate quod tam Pater quam Filius est etiam amor. Sed corpus Christi ita est assumptum α Filio quod nec a Patre nec a Spiritu Sancto est assumptum. Et propterea

incarnatum c su non appropriatum, sed propnum est Filia Ratio autem superius* dicta est
III. Secundo, dubium occurrit in tertia ratione circa probationem cx Apostolo *ad Galat.* iv. Non enim infert intentum, scilicet quod Spiritus Sanctus efficiat filios Dei: sed quod faciat eos clamare JWu, *Pater.*
Ad hoc dicitur quod, licet in naturalibus filiis hominum aliud sit principium naturae et aliud principium operationis , m filio tamen adoptivo per liberum arbitrium, quo furimur m Deum, idem est principium filiationis el operationis propriae liliorum. Quia ad suavem Dei dispositionem spectat ut rationales creaturas per rationis usum ad sc trahat. Et propterea ex eo quod Spiritus efficit propriam operationem filiorum Dei, quae est clamare *Abba, Pater*, optime infertur, a posteriori tamen, quod ipse est effector filiorum Dei: quos cum efficit, facit clamantes ad Deum, *Pater, Pater.*

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CHRISTUS DEBEAT DICI CONCEPTUS DE SPIRITU SANCTO

III *Sent.*, «list, iv, qu. i, art. i, 4; *hi Matth.*, cap. 1.

D SECUNDUM SIC PROCEDITUR. VidetUF quod Christus non debeat dici conceptus de Spiritu Sancto. Quia super illud *Rom.* xi *, *Ex ipso d per ipsum el in ipso* lomb⁴ sunl dicit Glossa * Augustinus *Amendel*
*dum quod non ait « de ipso sed * ex ipso »*, *Ex ipso enim caelum sunt ct terra: quia fecit ea. Non autem de ipso: quia non de substantia sua.* Sed Spiritus Sanctus non formavit corpus Christi de substantia sua. Ergo Christus non debet dici conceptus de Spiritu Sancto.

2. Praeterea, principium activum de quo ali-

quid concipitur, se habet sicut semen in generatione. Sed Spiritus Sanctus non se habuit sicut semen in conceptione Christi. Dicit enim Hieronymus, in *Exposit. Catholicae Fidei* *: *Non. sicut quidam deheratissimi opinantur. Spiritum Sanctum dicimus fuisse pro semine: sed potentia ct virtute Creatoris dicimus esse operatum*, idest formatum, corpus Christi. Non ergo debet dici quod Christus sit conceptus de Spiritu Sancto.
3. Pilmcterea, nihil unum de duobus formatur nisi aliquo modo commixtis. Sed corpus Christi formatum est de Virgine Maria. Si ergo Christus

•L

«V.

dicatur conceptus de Spiritu Sancto, videtur quod tacta sit commixtio quaedam Spiritus Sancti et materiae quam Virgo ministravit: quod patet esse falsum. Non ergo Christus debet dici conceptus de Spiritu Sancto.

Sed contra est quod dicitur Matth. 1°: *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto*.

Respondeo dicendum quod conceptio non attribuitur soli corpori Christi, sed etiam ipsi Christo ratione ipsius corporis. In Spiritu autem Sancto duplex habitudo consideratur respectu Christi. Nam ad ipsum Filium Dei, qui dicitur esse conceptus, habet habitudinem consubstantialitatis: ad corpus autem eius habet habitudinem causae efficientis. Haec autem praepositio *de* utramque habitudinem designat: sicut cum dicimus hominem aliquem “ *de suo patre*. Et ideo convenienter dicere possumus Christum esse conceptum de Spiritu Sancto, hoc modo quod efficacia Spiritus Sancti referatur ad corpus assumptum, consubstantialitas ad personam assumentem.

Ad primum ergo dicendum quod corpus Christi, quia non est consubstantiale Spiritui Sancto, non proprie potest dici de Spiritu Sancto conceptum, sed magis e. v. *Spiritu Sancto*: sicut Ambrosius dicit, in libro *de Spiritu Sancto* 1°: *Quod ex aliquo est, aut ex substantia aut ex potestate eius est: ex*

substantia, sicut Filius, qui a Patre est; ex potestate, sicut ex Deo omnia, quo modo et in utero habuit Maria ex Spiritu Sancta.

Ad secundum dicendum quod super hoc videtur esse quaedam diversitas Hieronymi ad quosdam alios Ductores, qui usserunt Spiritum Sanctum in conceptione fuisse pro semine. Dicit enim Chrysostomus. *super Matth. 1° Unigenito Dei in Virginem ingressuro praecessit Spiritus Sanctus: ut, praecedente Spiritu Sancto, in sanctificationem nascatur Christus secundum corpus, divinitate ingrediente pro semine*. Et Damascenus dicit, in III libro *Obumbravit super ipsam Dei Sapientia et Virtus, velut divinum semen*.

Sed hoc de facili sohitur. Quia secundum quod in semine intelligitur virtus activa, sic Chrysostomus et Damascenus comparant semini Spiritum Sanctum vel etiam Filium, qui est *Virtus Altissimi* 1°. Secundum autem quod in semine intelligitur substantia corporalis quae in conceptione transmutatur, negat Hieronymus Spiritum Sanctum fuisse pro semine.

Ad tertium dicendum quod, sicut dicit Augustinus. in *Enchirid.* 1°, non eodem modo dicitur Christus conceptus aut natus de Spiritu Sancto, et de Maria Virgine: nam de Maria Virgine materialiter, de Spiritu Sancto effective. Et ideo non habuit hic locum commixtio.

a) Aomitem aliquem. – cite homiuem alijutm 1-, hominem aliquem CMC tertia.
Jq efficacia. – tfjfetntla F et tertia praeter l.

y» (Jyrinus. – ictliccl ChrUtui tertia praeter l.
if KmiMi Spiritum Sanctum. – Tcniaj irmr/i Spiritui Sancto. – Pro Hilum, Hlio cd. a.

Commentaria Cardinalis Caietani

Itutui circa proprietatum locutionis versatur: et propterea. an dici debeat, quaeritur. Et consistit tota quaestio haec in illa praepositione *de*.

In corpore articuli una est conclusio: *Convenienter dicere possumus Christum conceptum esse de Spiritu Sancto*. Probatur et declaratur. Probatio est. In Spiritu Sancto duplex est habitudo ad Christum conceptum: scilicet consubstantialitatis; et causalitatis effectivae. Ergo convenienter

potest dici conceptus de Spiritu Sancto. – Antecedens probatur. Quia conceptio attribuitur non solum corpori Christi, sed etiam ipsi Christo ratione corporis. — Consequentia probatur. Quia praepositio *de* utrumque denotat habitudinem: ut patet exploritor cum Filius Dei de Patre genitus dicitur.

Declaratio est quod consubstantialitas ad personam Christi. efficientia ad corpus Christi referenda est.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM SPIRITUS SANCTUS DEBEAT DICI PATER CHRISTI SECUNDUM HUMANITATEM

III *Sent.*, diit. tv, qu. i. rt. 1, qu* 1, 1; Krpoi, *lilt.*; IV *Cont. fient.*, exp. warn; *Ccnnp. tj. Thcol.*, cap. txxiin; *tn Muth.*, cap. L

7,) TKHT,t M s,c proceditur. Videtur quod Spiritus Sanctus debeat dici pater Christi secundum humanitatem. Quia secundum Philosophum, in libro *de Generationibus Animal.* 1°, *pater dat principium activum in generatione, mater vero ministrat materiam*. Sed Beata Virgo dicitur mater Christi propter materiam quam in conceptione eius ministravit. Ergo videtur quod etiam Spiritus Sanctus possit dici pater eius, propter hoc quod fuit principium activum in conceptione ipsius.

2. Praeterea . sicut mentes aliorum sanctorum formantur per Spiritum Sanctum, ita etiam corpus Christi est per Spiritum Sanctum formatum. Sed alii sancti, propter praedictam forma-

tionem, dicuntur filii totius Trinitatis: et per consequens Spiritus Sancti. Videtur ergo quod Christus debeat dici filius Spiritus Sancti, inquantum corpus eius est Spiritu Sancto formatum.

3. Praeterea, Deus dicitur pater noster secundum hoc quod nos fecit: secundum illud *Deut. x.xxii* 1°: *Nonne ipse est pater tuus, qui possedit et fecit et creavit te?* Sed Spiritus Sanctus fecit corpus Christi, ut dictum est Ergo Spiritus Sanctus debet dici pater Christi secundum corpus ab ipso formatum.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in *Enchirid.* 1°: *Natus est Christus de Spiritu Sancto non sicut Jiliits: et de Maria Virgine sicut filius*.

Respondeo dicendum quod nomina paternitatis

M, 41. IH

* Vm. 1. L

2< LH -bru
T- A.*
i

3

?

• ub.u. up v.

L tn, an. l.

ci matemitau et filiationis generationem consequuntur, non tamen quamlibet, sed proprie generationem viventium, et praecipue animalium. Non enim dicimus quod ignis generatus sit filius ignis generantis, nisi forte secundum metaphoram: sed hoc solum dicimus in animalibus quorum generatio est magis perfecta. Nec tamen omne quod in animalibus generatur, filiationis accepit nomen: sed solum illud quod generatur in similitudine generantis. Unde, sicut Augustinus dicit *, non dicimus quod capillus qui nascitur ex homine, sit filius hominis; nec etiam dicimus quod homo qui nascitur sit filius seminis: quia nec capillus habet similitudinem hominis; nec homo qui nascitur P habet similitudinem seminis. sed hominis generantis. Et si quidem perfecta sil similitudo, erit perfectu filiatio, tam in divinis quam in humanis. Si autem sit similitudo imperfecta, est * etiam filiatio imperfecta. Sicut in homine est quaedam similitudo Dei imperfecta ', et inquantum creatus est ad imaginem Dei, ct inquantum creatus l est secundum similitudinem gratiae. Et ideo utroque modo potest homo dici filius eius5: et quia, scilicet, est creatus ad imaginem eius; et quia est ei assimilatus per gratiam.

Est autem considerandum quod illud quod de aliqua dicitur secundum perfectam rationem, non est dicendum de eo secundum rationem imper-

feclam: sicut, quia Socrates dicitur naturaliter homo secundum propriam rationem hominis, nunquam dicitur homo secundum illam significationem qua pictura hominis dicitur homo, licet forte ipse assimiletur alteri homini. Christus autem est Filius Dei secundum perfectam rationem filiationis. Lude, quamvis secundum humanam naturam sit creatus et iustificatus, non tamen debet dici filius Dei neque ratione creationis, neque ratione justificationis: sed solum ratione generationis aeternae, secundum quam est Eilius Patris solius. Et ideo nullo modo debet dici Christus filius Spiritus Sancti: nec etiam totius Trinitatis.

AI> PRIMUM ERGO DICENDUM quod ChristUS coheplus est de Maria Virgine materiam ministrante in similitudinem speciei. Et ideo dicitur filius eius. Christus autem, secundum quod homo, conceptus est de Spiritu Sancto sicut de activo principio: non tamen secundum similitudinem speciei. sicut homo nascitur de patre suo. El ideo Christus non dicitur filius Spiritus Sancti.

An secundum dicendum quod homines qui spiritaliter formantur a Spiritu Sancto, non possunt dici filii Dei secundum perfectam rationem filiationis. Et ideo dicuntur filii Dei secundum filiationem imperfectam, quae est secundum similitudinem gratiae, quae est n tota Trinitate. Sed de Christo est alia ratio, ut dictum est*.

Et similiter dicendum est ad lenium.

capiflut... dtolmua juod. - l'Ea ct terti» ct Eскур.; om.
p) nascitur. - rx semine addit P.
T) rit. - erit 1 ct terve.

u) Sicut... imperfecta. - F ct tenta; /si homine autem est Dei
nmilitudo E; /j/ autem limilitudd imperfecta cd. a, om. cfteri.
O creatus. - recreatut F et terti» priutcr G. om. B.
O eius. - Dei terti».

Commentaria Cardinalis Caietani

it v l ps clarus. - In corpore articuli tria fiunt: primo, praemittitur ratio paternitatis et filiationis, tam perfecte quam imperfecte, secundum quid attenditur; secundo, communis regula de praedicatione unius respectu eiusdem perfecte et imperfecte -; tertio, ex his respondetur quaesito -.

Quoad primum, duo de his dicuntur: pnmo, penes quid attendantur; secundo, distinguuntur in perfectae vel imperfectae rationis membro. Paternitas igitur et filiatio in animalium generatione secundum similitudinem, proprie dicuntur. Omnes particulae in littera singilhtim et clare declarantur.

Distinguuntur autem paternitas ct filiatio secundum perfectam vel imperfectam rationem, iuxta diversae rationis similitudinem. Nam animal ex animali, aut excellentius vivente quam animal, procedens, si perfecte accipit similitudinem producentis, perfecte ibi est pater et filius: si imperfecta est similitudo, imperfecta quoque est patris filiique ratio. Declaraturque exemplis Patris secundum creationem, ct secundum adoptionem gratiae.

II. Quoad secundum, regula est: *De aliquo dictum secundum perfectam rationem, non dicitur de eodem secundum imperfectam rationem.* Declaratur exemplo de homine secundum rationem veri, ct secundum rationem picti hominis, respectu Socratis. Et patet littera.

Ubi adverte quod regula intelligitur de praedicatione simpliciter et absolute, hoc est, sine additione aliqua -. Et in promptu eius ratio est: quia nomen quodeumque simpliciter enuntiatum de aliquo pertecta ratione illud habente. non significatur diminute illi convenire; ac per hoc, non secundum imperfectam, sed secundum perfectam rationem.

Et «cito quod super ista regula fundatur intellectus sacrae Scripturae cum, de Iesu Christo loquens. affirmat ipsum esse Dei Filium. Ex hoc enim quod esse Filium Dei Christo convenit secundum perfectam filiationis Dei rationem, quia est naturalis Filius Dei; consequens est ut nunquam Christus intelligendus sit filius adoptivus, sicut ceteri sancti, cum dicitur Filius Dei.

III. Quoad tertium conclusio est: *Christus nullo modo debet dici filius Spiritus Sancti, aut totius Trinitatis.* Probatur. Christus est Filius Dei secundum perfectam rationem filiationis. Ergo neque ratione creationis, neque justificationis, sed solius aeternae generationis, debet dici Filius Dei. Ergo nec Spiritus Sancti, nec Trinitatis debet dici filius.

Antecedens patet. Prima consequentia probatur ex regula praesupposita. Secunda vero probatur: quia secundum aeternam generationem solius Patris est Filius.

] ■ fl

1 DI

• t
tiv

I

İ

i

H

H

DI

D

• C
el.
li.
lii

pit, lō. II. «-
u. a. 4-

• C
Λ
p.
nv
C
ve
du
4'

• C

• C
S.
• I

• Xeeu i

• E
• I

• Ü

• n

ter

'«i

fi-

et

Li-

li

η

η

..

1-

S

»

ARTICULUS QUARTUS

UTREM BEATA VIRGO ALIQUID ACTIVE EGERIT IN CONCEPTIONE CORPORIS CHRISTI

Jnin, qu. itim, .π. 4, mJ 3; III *Sent.*, dl»t. ill, qu. n, *rt. I.

Si quantum sic procedit X^r. Videtur quod Beata Virgo aliquid active egerit in conceptione corporis Christi. Dicit enim Damascenus, in III libro *, quod *Spiritus Sanctus supervenit Virgini, purgans ipsam virtutem susceptivam Verbi Dei tribuens, simul autem el generativam*. Sed virtutem generativam passivam habebat a naiura: sicut el quaelibet femina. Ergo dedit ei virtutum generativam activam. Et sic aliquid active egit in conceptione Christi.

2. Praeterea, omnes virtutes animae vegetabilis sunt virtutes activae: sicut Commentator dicit, in II *de Anima* *. Sed potentia generative, tam in mare quam in lumina, pertinet ad animam vegetabilem. Ergo, tam in mare quam in femina, active operatur ad conceptum prolis.

3. Praeterea, femina ad conceptionem prolis materiam ministrat ex qua naturaliter corpus prolis formatur. Sed natura est principium motus intrinsecum ♦ Ergo videtur quod in ipsa materia quam Beata Virgo ministravit ad conceptum Christi, fuit aliquod principium activum.

Sed contra est quod principium activum in generatione dicitur ratio seminalis. Sed ., sicut Augustinus dicit, X *super Gen. ad hll*. ♦ corpus Christi *in sola materia corporali, per divinam conceptionis formationisque rationem, de Virgine assumptum est: non autem secundum aliquam rationem seminalem humanam*. Ergo Beata Virgo nihil active fecit in conceptione corporis Christi.

Respondeo dicendum quod quidam * dicunt Beatam Virginem aliquid active esse operatam in conceptione Christi, et naturali virtute, el supernatural!. Naturali quidem virtute, quia ponunt quod in qualibet materia naturali est aliquod activum principium. Alioquin, credunt quod non esset transmutatio naturalis. In quo decipiuntur ♦ Quia transmutatio dicitur naturalis propter principium intrinsecum non solum activum, sed etiam passivum; expresse enim dicit Philosophus, in \ III *Physic*. \ quod in gravibus el levibus est principium passivum motus naturalis *, ct non activum ♦ Nec est possibile quod materia agat sui formationem .: quia non est actu. Nec est etiam possibile quod ? aliquid moveat seipsum. nisi dividatur in duas partes, quarum una sit movens et alia sit mota: quod in solis animatis contingit, ut probatur in VIII *Physic*. *

Supernatural· autem virtute, quia dicunt ad matrem requiri quod non solum materiam ministret, quae est sanguis menstruus*; sed etiam semen, quod, commixtum virili semini, habet virtutem activam in generatione ♦ El quia in Beata Virgine nulla fuit facta resolutio seminis,

propter integerrimam eius virginitatem, dicunt quod Spiritus Sanctus supematuraliter ei tribuit virtutem activam in conceptione corporis Christi, quam aliae matres habent per semen resolutum. – Sed hoc non potest stare. Quia, cum *quaelibet res sit propter suam operationem*, ut dicitur II *de Caelo**, natura non distingueret ad opus generationis sexum maris et feminae, nisi esset distincta operatio maris ab operatione feminae. In generatione autem distinguitur operatio agentis et patientis. Inde relinquitur quod tota virtus activa sit ex parte maris, passio 7 autem ex parte feminae ♦ Propter quod in plantis, in quibus utraque vis commiscetur, non est distinctio maris ut feminae.

Quia igitur Beatu Virgo non hoc accepit ut esset puter Christi, sed mater, consequens est quod non acceperit potentiam activam in conceptione Christi: sive aliquid egerit, cx quo sequitur ipsam patrem fuisse Christi; sive nihil egerit, ut quidam dicunt, ex quo sequitur hujusmodi potentiam activam sibi frustra fuisse collatum. Et ideo dicendum est quod in ipsa conceptione Christi Beata Virgo nihil active operata est, sed solam materiam ministravit. Operata tamen est ante conceptionem aliquid active, prae-parando materiam ut esset apta conceptui.

Ai» primum ergo dicendum quod illa conceptio ina privilegia habuit: scilicet, quod esset sine peccato originali; quod esset non puri hominis, sed Dei et hominis; item quod esset conceptio virginis. Et haec tria habuit a Spiritu Sancto. Et ideo dicit Damascenus, quantum ad primum, quod Spiritus Sanctus *supervenit Virgini purgans ipsam*: idest, praeservans ♦ ne cum peccato originali conciperet. Quantum ad secundum, dicit, *et virtutem susceptivam Verbi Dei tribuens*: idest, ut conciperet Verbum Dei. Quantum autem ad tertium, dicit, *simul et generativam*: ut, scilicet, manens virgo posset generare, non quidem active sud passive, sicut aliae matres hoc consequuntur ex semine viri.

Ad seci \dim dicendum quod potentia generativa in femina est imperfecta respectu potentiae generativae quae est in mare. El ideo, sicut in artibus ars inferior disponit materiam, ars autem superior inducit formam, ut dicitur in II *Physic*.*; ita etiam virtus generativa feminae praeparat materiam. virtus vero activa maris format materiam praeparatam.

Ad tertium dicendum quod ad hoc quod transmutatio sit naturalis, non requiritur quod in materia sit principium activum, sed solum passivum, ut dictum est *.

• *Dc FiJe Orih*, Jj&. III, cap. U.

• Text corrm. xtxni.

•CtAna. Pir- Uc hb. II. cep I. B- 3. - S T* I ed. I.

• Qp *t

•CUAlcx Halrr* &BK, JTKro/oj. p III, qu. rm. oemb. t. m. io- ctU 1; a. Bor»- ttot III Sir-/ d;»L rr, ert. 3,

D «41.

• Or. tv, a. 6 . S. Th bet. *m. D. <\$1

•D.090.

/h ?.' Hi' 64+

>

•d &w.

• d. tu?.

3) *ScJ*. – *Ea* et tertia; om.
materia agaU~ fooibiU ^uod. – EFn ct tertia ct Eumr.; om.
Scmmae TflIKOU D. Tiioaut T. VIII.

γ) pMAO. – *pauira* »H.

Commentaria CarcUixalirf Caietani

Titulus clarus: notando quod non est quaestio an active egerit; Mid an active egerit in ipso actu conceptionis corpora Christi. De actione cnim circa ilium actum quaestio.

In corpore articuli quatuor fiunt: primo, refertur opinio quaedam, habens duas partes; secundo, improbatur prima pars illius -; tertio, secunda - -; quarto, respondetur quae-

Stto *. Quoad primum, opinio dicit Beatam Virginem operatam in conceptione Christi active dupliciter: scilicet naturali, et supernaturali virtute. Et primae partis ratio est communis, dc inchoatione formarum in materia per aliquod cooperativum principium in materia. In hoc enim ponitur differentia inter transmutationem naturalem ct artificialem, quia naturalis habet tale principium in materia, ct ideo est naturalis: artificialis vero habet solam materiam pure passivam.

II. Quoad secundum, tripliciter arguit contra hoc Auctor. Primo, interimendo fundamentum. Quia ad mutationem naturalem sufficit principium materiale esse passivum: cx auctoritate Aristotelis.

Secundo, quia impossibile est quod materia ngat ad sui formationem: quia non est actu. Agere cnim est netus, non potentiae: *semper enim aestimabitur species movere*, ut dicitur III *Physic.*

Tertio, quia impossibile est aliquid non divisum in du.is partes ut animata, movere seipsum: ex \ 111 *Physicorum*.

Adverte hic quod oportet digredi ad quaestiones multas, si examinandae essent hac rationes. Nam et de inchoatione formarum, et dc motu gravium et levium, ct de maxima atque vetustissima ambiguitate an aliquid sc ipsum movere possit, tractare oporteret: ct non theologiam, sed philosophiam puram tradere, opere longo. Proptcrca extra librum hunc tractanda haec relinquam.

m Quold tertium*, ponitur, primo, ratio secundae partis. Et assumit ratio hacc duo. Alterum, naturale: scilicet quod mater concurrit ad generationem per proprium semen, active concurrens ad generationem. Alterum, supematuralc: scilicet quod Beatae Virgini data est miraculose virtus illa activa quam aliae matres habent per semen; ut scilicet sine semine posset quod per semen potuisset. Et huius miraculi ratio est integerrima virginitas, cui repugnat seminis resolutio.

Deinde ponitur improbatio istius opinionis quoad radicem eius, el ipsam bipartitam. Et est ratio ista. Distinctio sexus est a natura propter diversam operationem ad generationem opportunam. Ergo est penes diversitatem agentis ct patientis. Ergo tota virtus activa est cx parte maris, passio vero cx parte feminae. – Antecedens probatur ex II *Caeli*, sic. Sexus est propter operationem opportunam ad generationem. Ergo diversitas sexus est propter diversam operationem opportunam ad generationem. Consequentia hacc est per sc nota: et assumptum est ex II *Caeli*: *Unumquodque est propter suam operationem*. – Consequentia principalis probatur in littera, quia distinctio operationis in generatione est secundum agens et patiens.

Deinde, ad huius rationis conclusionem firmandam, affertur signum in littera ex plantis, quia ideo in illis non est distinctio sexus, quia activa ct passiva virtus sunt mixtae. Hoc cnim signum est quod distinctio sexus est penes activum ct passivum. – l lacc quoad radicem positionis.

Contra ipsam vero positionem procedit littera subsu-mendo. Beata Virgo non accepit a Spiritu Sancto ut esset pater Christi, sed mater. Ergo non accepit potentiam activam in conceptione.

Demum duae viae, secundum hanc opinionem, excluduntur. Ahera, dicentium quod virtute illa supernatural» Beata Virgo usa est agendo conceptionem Christi. Et sic fuisset pater Christi. – Altera, dicentium quod virtute illa

Beata \irgo non est usa. Et sic frustra collate ei fuisset virtus illa activa.

est IV. Circa processum istum duo occurrunt dubia. Primum - est circa consequentiam principalem allatae rationis. Non cnim apparet illius efficacia. Quoniam fundatur super illi universali: *Omnis diversitas operationum ad generationem est secundum diversitatem activi et passivi*. Quae non videtur vera: nec in littera habetur. Et quidem quod oporteat illam universaliter esse veram ad probandam dictam consequentiam. patet clarissime. Quia, nisi sit universaliter vera. facile negabitur consequentia, concedendo omnia assumpta: scilicet et quod distinctio sexuum est propter diversam operationem; ct quod distinctio operationis aliqua est penes activum ct passivum. Tunc enim patet debilitas consequentiae: quia cx hoc quod aliqua distinctio operis ad generationem est penes activum et pann um, non sequitur determinate, *Ergo distinctio sexus est penes activum et passivum*. Sed si omnis distinctio operationis ad generationem est penes activum ct passivum, optime sequetur, *Ergo distinctio sexuum est penes activum et passivum* ' quia ipsa est manifeste ad diversa opera ad generationem requisita.

\ Secundum dubium* est circa secundam consequentiam, scilicet: *Erga tota vis activa se tenet ex parte patris*. Nam plus infertur quam sequatur. Licet cnim sequatur. *Ergo vis activa se tenet ex parte patris*, non tamen sequitur, *Ergo tota se tenet ex illa parte*.

Et confirmatur. Quia, secundum multos concedentes marem ct feminam distingui penes activum ct passivum, pater etiam concurrit aliququaliter passive, pro quanto pant seminis paterni materialiter concurrit ad generationem. Igitur e contra aliquid ex parte matris non inconvenit concurrere actiw. quamvis principalius concurrat passive. Et sic falsum ea totam vim activam cx parte maris, et totam passivam cx parte feminae sc tenere.

\ I. Antequam ad haec dicatur dubia, est terminandus progressus articuli: ut. moti-, aliis propinquis dubiis, possit simul responderi. Quoad quartum -, respondetur quaesito - Nu* t duabus conclusionibus. Prima est: *Jleata Virgo in ipsa conceptione Christi nihil active operata est, sed solam materiam ministravit*. – Secunda conclusio est: *Ante conceptionem operata est aliquid active, praeparando materiam ut esset apta conceptui*.

Prima conclusio non aliter in littera probatur quam ex supra ' dictis illam inferendo. Si cnim lota vis activa generationis est cx parte maris, restat ut femina passive solum concurrat. Secunda autem conclusio tanquam manifesta relinquitur, quasi consequenter sc habens.

Adverte hic quod aliud est loqui dc ipso actu conceptionis: ct aliud dc mensura ipsius actus. In littera non dicitur quod Beata \irgo nihil active operata est in mensura actus conceptionis: sed dicitur quod nihil active operata est in ipso actu conceptionis. Nam Beata Virgo in illo instanti conceptionis materiam ministrant; ac per hoc, active operata est; quin materiam ministrare agere procul dubio est. Ita quod in certo tempore praecedente instans conceptionis. Beata Virgo active praeparavit materiam, ut in secunda conclusione dicitur: ct in instanti terminante tempus illud, quod fuit instans conceptionis, praeparatam materiam ministravit, ut in prima conclusione dicitur, quasi ad terminum suae actionis perveniens. Ad ipsum autem conceptionis actum non concurrit active, sed passive, suscipiendo in materia ministrata actionem agentis Spiritus Sancti loco seminis.

\ II. Occurrit circa conclusionem dubium cx Scoto, in III *Sent.*, dist. iv, qu. i. directe contra doctrinam praesentis articuli arguente. *Primo*, dc matribus in communi *. Tum, primo, quia formas ciusd.cm speciei consequuntur potentiae naturales eiusdem speciei. Mas ct femina sunt eiusdem speciei, X *Mctaphys.* - Ergo, si formam maris sequitur potentia vcgclatixa activa, similiter et formam fc-

• Cf. num. n.
• Cf. nrm lit.
• Cf. oum <1

.*?." 6''

• Nam. t.

t

t

minae. — Et confirmatur. Quia aliter vegetativa maris et feminae differrent mēui activa et παρβίνα. Et ita essent potentiae omnino alterius rationis.

Item, secundo, quia mater naturaliter plus diligit filium quam pater: ut patet VIII *Ethic.* — Ergo filius est Opus matris. — Et probatur consequentia. Quia pater diligit filium ut opus suum.

Tum, tertio, quia filius assimilatur magis quandoque matri quam patri. Ergo in matre est virtus activa. — Probatur sequela. Quia agentis est assimilare tibi effectum: Ite quod effectus nulli assimilatur nisi propter aliquam actionem eius.

Tum, quarto, quin matrem tantum esse quasi vas in quo, sicut in loco conveniente, generatur proles, et de aliquo eius ut materia, non videtur plus dare matri quam terrae in generatione mincrac, si de aliquo eius generatur minera. Et sic talis terra esset mater mincrac. Immo homo esset mater vermis in eo geniti loco convenienti ex aliquo hominis. — Et si dicatur quod vermis non est eiusdem speciei: obiicitur quod asina est mater mulae, et tamen non est eiusdem speciei.

Secundo principaliter, obiicitur de hac matre in speciali *, per illud Damasceni, cap. xlii: *virtutem tribuent susceptivam, simul autem et generativam*. Si enim ipsa esset tantum principium passivum, non videretur quare copula virtuti susceptivae virtutem generativam.

¶ 111. Ad evidentiam motarum quaestionum, «ciendum eat quod veritas quaestioni! huius» sicut et mullarum aliarum, in medio consistit. Et ideo extrema sectati erraverunt: et quia *medium extremorum naturas rapit* *, veritatis aliquid attigerunt. Feminarum enim potentiae ad partem vegetatisam spectantes activae procul dubio sunt: sed re» facta ab activa potentia feminae materiale est, non activum generationis principium. Ite quod mas et femina conveniunt in hoc quod utnusque potentiae eunt activae, sed differunt in re foeta per illas potentias: nam factura a mare semen est activum generationis principium» factum vero a femina, quidquid sit illud, menstruum aut semen, materiale est generationis principium.

Haec est Peripateticorum, quos Auctor sequitur, sententia -. Consonatque primae philosophiae. Quoniam sic inter marem et feminam unitas specifica salvatur et in formis et in potentiis, et differentia ponitur ex parte corporis, seu materiae» dum penes res factas, non penes potentias animae diversitas formali: activi et passivi collocatur: res enim facta ex parte corporis se tenet.

Consonat quoque specifica diversitati maris et feminae in genere sexus. Differentiae siquidem maris et feminae formalis est in genere sexus, materialis autem in genere animalis. Unde ista specifica differentia ex pane materiae consequens animalis genus. rationabiliter infert in ipsis proprii» effectibus maris et feminae diversarum rationum conditiones.

Attestatur demum huic positioni ipsa exterior dispositio membrorum, cum suis propriis operationibus apparentibus manifeste. Membra siquidem masculino sexui propria ad agendum apta conspicimus: membra vero femineo sexui propria ad recipiendum facta videmus. Et feminas recipere semen a maribus efficientibus illud, constat. Recipere autem adeo includitur in eo quod est pati, ut etiam in substantiis immaterialibus, in quibus non manifeste apparet potentia passiva, dicamus eas tantum pati quantum recipiunt. Quo fit ut alienus a philosophiae viis sit qui negat feminas pati in conceptione, experientia testante eas recipere semen virile.

IX. His praelibatis, ad primum dubium contra processum litterae * dicitur quod sermo litterae est de prima distinctione per se operationis ad generandum: ita quod intentio litterae est quod prima per se diversitas operationum ad generandum est secundum rationem activi et passivi. Et haec propositio non eget probatione, quia ad sensum est per se nota: quia constat quod est secundum rationem immissionis et receptionis. Et super hac propo-

sitione optime fundatur sequela: quia inas et femina per se diversificantur penes diversa per se primo opera ad generandum; quoniam ad hoc a natura distinctio sexuum ordinatur, ut patet.

Ad secundum vero dubium, contra eiusdem processus alteram consequentiam e. respondetur quod secunda consequentia, scilicet. *Ergo lota vis activa ex parte maris se tenet*, rationabilis est. quia ex eo quod et regione diversificantur per se pruno opera generationis penes activum et passivum, consentaneum est ut tota latitudo activi in generatione se teneat ex parte primi activi. Quod autem opiniones diversae sint de «emine maris, non obstat quin rationabilis sit positio contraria Peripateticorum principis *, quam sequitur Auctor. Non est alienum a doctrina sana tradere quod rationi consonat, licet demonstratio mathematica non habeatur, licet alii oppositum sentiant. Ex dictis siquidem quilibet percipere potest quod, ex apparentibus membris et operationibus constantibus arguendo ad ea quae sensui non subiacent, consentaneum rationi est ut primi distinguendi inter mirem et feminam ratio sit penes agere ei pati. procul dubio generationem, propter quam per se primo est sexus* et eius diversitas.

X. Ad obiecta Scoti contra doctrinam articuli huius de matribus in communi -, respondetur. Et ad primum dicitur quod minim est de isto homine assumente argumentum Auctoris in litem secundum, et vidente responsionem, et tamen arguente quasi Auctor non responderit. Dicimus ergo, ut iam dictum est. quod nec somniavimus potentiam vegetativam in muliere esse passivam: activa enim est, sed materiae in quam semen viri agit. Sicut etiam in uno et eodem homine digeriva virtus est activa materialis in quam nutritiva agit convertendo in substantiam aliti. Nec accipias proprie, sed exempli gratia dictum in littera, in responsione ad secundum, quod potentiae generativae in mari et femina sint Meut ars superior et inferior. Sunt enim, non diversae, sed eiusdem rationis in se: quamvis, »i ad res effectas ab eis referatur, diversarum rationum invenirentur secundum diversam rationem activi et passivi, agendi et patiendi, ut dictum est -. Dic ergo * imo. quod potentia generativa feminae est activa, non generationis, sed materiae proximae et propriae ipsius generationis et geniti.

Ad secundum dicitur quod mater diligit filium suum ut proprium opus effective secundum propriam materiam, seu proprium corpus ipsius filii. Est enim ipsa effectiva causa materiae proximae, ut dictum est.

Et ex hoc patet responsio ad tertium, concedendo quod, quia mater est causa effectiva materiae proximae filii, ideo filius assimilatur matri. Sed tolluntur arguentes a negata efficientia respectu actus conceptionis seu generationis in utero, ad inferendum negari omnem efficientiam respectu filii.

Ad quartum dicitur quod nos non dicimus matrem esse ut vas seu locum, etc. Ambae enim opiniones sunt extremae: et quod mater concurrat active ad generationem; et quod mater est pure receptiva et passive principium filii. Media siquidem est peripatetica sententia; matrem esse principium activum materiae filii, et passivum generationis eiusdem.

XI. Ad obiecta ex Damasceni auctoritate -, respondetur in littera, ad prunum, quod ideo generativam adiunxit Damascenus susceptivae, quia diversas conditiones indicant. Susceptiva quidem potentia ad Filium Dei refertur: generativa autem ad virginitatem matris. Virgo enim, manens virgo, non potest generare; quoniam generatio tunc tantum naturaliter fieri potest a femina, quantumcumque fecunda, cum concipere potest; concipere autem passive non potest sine virili semine; quod si fuit, iam non virgo conciperet. Quia ergo Beatae Virgini tributum est ut manens virgo posset concipere, ideo, ad hoc describendum, Damascenus addidit *generativam*. Potentia enim passive generativa procul dubio potentia generativa est, mullum distans a ratione potentiae susceptivae Verbi Dei, ut patet.

* Or. M., Tr. Itcl. iiii; l.f. IX. cap. tn., n. 7, », T»i τη.

• Cf. 8ββ» »1.

*Al. lib. III, cap. ii *affhd* / *rth*. Vid. *ut* i.

Ibid.

*Anitoi *Jehirt.* hb. III, wp. I

* Art. to, dr C*
• *rrat. λκλΑΑ*, lib. I. exp. n. »; l b. II, cap. it j libcl v. ***, ». ' S. Th. qa. xxtiu, an i, xd 5; qq. lXUJ41-5 Avert l << cl lib arg. l.

■p. *rt

», »

· N»·. v.

rr<·

' Wsm. m.

· No·, wi.

* imo.

* Ν'κ· τ«», ἡΓΗλi, /vΓΓ^M fcurr.

QUAESTIO TRIGESIMATERTIA

DE MODO ET ORDINE CONCEPTIONIS CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de modo et ordine conceptionis Christi *.

Et circa hoc quaeruntur quatuor.

Primo: utrum corpus Christi in primo instanti conceptionis fuerit formatum.

* Cf. qu. ixu
tatrod.

Secundo: utrum in primo instanti conceptionis fuerit animatum.

Tertio: utrum in primo instanti conceptionis fuerit a Verbo assumptum.

Quarto: utrum conceptio illa fuerit naturalis vel miraculosa.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CORPUS CHRISTI FUERIT FORMATUM IN PRIMO INSTANTI CONCEPTIONIS

III *Sent.*, dUc. m, qu. v, *rt. 3» I\ *Cont.* (*tent.*, cap. 1MV; *Compcnd. Thecl.*, op. ccxvut; *In han.*, cap. i, lcccl n; cap. n, lcet. xr.

CTZviTrl' primum sic proceditur. Videtur quod corpus Christi non fuerit formatum in primo instanti conceptionis. Dicitur enim Ioan, u*: *Quadraginta et sex annis aedificatum est Templum hoc*: quod exponens Augustinus, in IV de *Trin.* *, dicit: *Ille numerus perfectioni dominici corporis aperte congruit*. Et in li5ro *Octoginta trium Quaesi.* * dicit: *Non absurde quadraginta sex annis diciturfabricatum esse Templum, quod corpus eiusfigurabat: ut, quot anni fuerunt in fabricatione Templi, tot diesfuerint m corporis dominici perfectione*. Non ergo in primo instanti conceptionis corpus Christi fuit perfecte formatum.

2. Praeterea, ad formationem corporis Christi requirebatur motus localis, quo purissimi sanguines de corpore Virginis ad locum congruum generationi pervenirent. Nullum autem corpus potest moveri localiter in instanti: eo quod tempus motus dividitur secundum divisionem mobilis, ut probatur in VI *Physic.* * Ergo corpus Christi non fuit in instanti formatum.

3. Praeterea, corpus Christi formatum est ex purissimis sanguinibus Virginis, ut supra * habitum est. Non autem potuit esse materia illa in eodem instanti sanguis et caro: quia sic materia simul fuisset sub duabus formis. Ergo aliud fuit instans in quo ultimo fuit sanguis, et aliud in quo primo fuit caro formata. Sed inter quaelibet duo instantia est tempus medium k. Ergo corpus Christi non fuit in instanti formatum, sed per aliquod tempus.

4. Praeterea, sicut potentia augmentativa requirit determinatum tempus in suo actu, ita etiam virtus generativa: utraque enim est potentia naturalis ad vegetabilem * animam perlinens. Sed corpus Christi fuit determinato tempore augmentatum, sicut et aliorum hominum corpora: dici-

lur enim Lue. n *, quod *proficiebat aetate et sapientia*. Ergo videtur quod, pari ratione, formatio corporis eius, quae pertinet ad vim generativam, non luerit in instanti, sed determinato tempore quo aliorum hominum corpora formantur.

Si n contra est quod Gregorius dicit, XVIII *Moral.* ♦: *Angelo nuntiante, et Spiritu adveniente, mox Verbum in utero, mox intra uterum Verbum caro*.

Respondeo dicendum quod in conceptione corporis Christi tria est considerare: primo quidem, motum localem sanguinis ad locum generationis; secundo, formationem corporis ex tali materia; tertio, augmentum quo perducitur ad quantitatem perfectam. In quorum medio ratio conceptionis consistit: nam primum est conceptioni praeambulum; lenium autem conceptionem consequitur.

Primum autem non potuit esse in instanti: quia hoc est contra ipsam rationem motus localis corporis cuiuscumque, cuius partes successive subintrant locum. – Similiter et tertium oportet esse successivum. Tum quia augmentum non est sine motu loculi. Tum etiam quia procedit ex virtute animae iam in corpore formato operantis, quae non operatur nisi in tempore.

Sed ipsa formatio corporis, in qua principaliter ratio conceptionis consistit, fuit in instanti, duplici ratione. Primo quidem, propter virtutem agentis infinitam, scilicet Spiritus Sancti, per quem corpus Christi est formatum, ut supra * dictum est. Tanto enim aliquod agens citius potest materiam disponere, quanto fuerit maioris virtutis. Unde agens infinitae virtutis potest in instanti materiam disponere ad debitam formam.

Secundo, ex parte personae Filii, cuius corpus formabatur. Noû enim erat congruum ut corpus humanum assumeret nisi formatum. Si autem

u; L.niT
ll> »«t Ht'

• Cap. iv, n. 6
»qq.-S.Th.lcct.
vi.

• Qu. xx», »r, 5.

• D. 74*.

'Qu IXVstft ».

a) *vegetabilem*. – *vegetativam* editiones.

	QUAESTIO XXXIII, ARTICULUS I	3q i
	ante formationem perfectam aliquod tempus conceptionis praecessisset, non posset tota conceptio attribui Eilio Dei, quae non attribuitur ei nisi ratione assumptionis. Et ideo in primo instanti quo materia adunata pervenit ad locum generationis, fuit perfecte formatum corpus Christi et assumptum. Et per hoc dicitur ipse Eilius Dei conceptus: quod aliter dici non posset.	
	Ad primum ergo dicendum quod verbum Augustini utrobique non refertur ad solam formationem corporis Christi: sed ad formationem simul cum determinato augmento usque ad tempus partus. Unde secundum rationem illius numeri dicitur perfici tempus novem mensium, quo Christus fuit in utero Virginis.	
	Ad secundum dicendum quod motus ille localis non comprehenditur infra ipsam conceptionem, sed est conceptioni praeambulus.	
• D. 744.	Ad tertium dicendum quod non est assignare ultimum instans in quo materia illa fuit sanguis*: sed est assignare ultimum tempus, quod conti-	

51. *ℒ) Iwm.* – P; moriMi. *Cf.* corp, «n. prine, ct qu. nil ari. 5 ad ī tin.

Commentaria Cardinalis Caiotani

Titulus de mensura formationis qua corpus figuratum in membrorum interiorum et exteriorum formas est, quaerit: an scilicet mensura durationis ipsius formationis fuerit instans conceptionis; in, sicut in aliis hominibus, fuerit tempus consequens conceptionem.	conceptus est, luncta decentia quod non nisi formatum corpus assumendum erat, infertur quod de facto idem fuit instans conceptionis, formationis et assumptionis, ut patet IV. In responsione ad primum, adverte quod Magister Sententiarum, in in distinctione Tertii, exponit Augustini auctoritatem, non de formatione in se, sed in sua manifestatione. Et in idem redit responsio Auctoris obscurior, quae de augmento illius formationis exponit: augmentatif) enim formatorum manifestavit formationem latentem prius ob parvitatem. Consonat autem expositio haec Augustini verbis, qui de perfectione dominici corporis loquitur. Quamvis enim ipsa formatio dominici corporis in primo instanti fuerit perfecta essentialiter, non tamen fuit perfecta quantitative. 11oc est quod, licet habuerit in primo instanti omnia membra et lineamenta, non tamen in ea quantitate quam habuisset si in quadraginta et sex diebus fuisset corpus illud formatum: sed ad tantam quantitatem pervenit spatio quadraginta et sex dierum. Et propterea tot dies in dominici corporis perfectione intervenisse dicuntur. Verum est enim hoc de perfectione quantitativa formationis corporis, et non de perfectione essentiali ipsius formationis, ut dictum est. Et ideo, licet inter formationem corporis Christi et aliorum sit differentia temporis, quia Christi corpus in instanti formatum est, aliorum vero in quadraginta sex diebus; inter perfectionem tamen quantitativam solitam perfici in quadraginta sex diebus in corporibus masculorum, respectu corporis Christi et aliorum nulla est differentia: quia in Christi corpore, sicut in aliorum hominum corporibus perficiendis, quadraginta et sex dies consummati sunt. Et hoc Augustinus tradidit, Auctor et Magister Sententiarum exposuerunt.
In corpore articuli, primo distinctio trimembris fit; secundo, singula tractantur membra; et sic respondetur quaesito.	
Distinctio est. Tria in conceptione considerantur, etc. Quae clare patent in littera.	
II. Tractando autem tertium membrum, scilicet de augmento, adverte quod, cum dicitur augmentum non esse sine motu locali, intelligit de motu locali formaliter vel virtualiter: hoc est, vel quia motui augmentations iungitur vere localis motus corporis quanti ad maiorem locum; vel ipse motus augmenti, afferens intrinsece quantitatem maiorem, est collativus per viam sequelae maioris loci, ac si motus ibi interveniret localis. Utro autem modo sit, ratio litterae currit: quia utroque modo tempore mensuratur acquisitio maioris loci. Non est autem locus iste consonus discutiendae huic quaestioni.	
III. Tractando secundum membrum, in quo tituli quaestio consistit, conclusio responsiva ponitur. <i>Formatio corporis Christi fuit in instanti.</i> Probat dupliciter. Primo, ex infinitate virtutis activae. Secundo, ex parte personae Filii.	
Clara sunt in littera, si adverteris quod prima ratio concludit de possibili, secunda sero de facto. Nam ex infinitate virtutis activae, agentis tamen secundum liberum arbitrium, non infertur efficaciter quod fecit, sed quod facere potuit in instanti. Et hoc expresse sonant verba litterae. Ex necessitate autem confitendi quod Filius Dei	

ARTICULUS SECUNDUS

IN THUM CORPUS CHRISTI FUERIT ANIMATUM IN PRIMO INSTANTI CONCEPTIONIS

III *Sent.*, di*t. ni, qu. v, art. 3, IV *Cant. (lent.*, cap. uav; *Campe*n*J.* 77i«J., cap. envui; *In loan.*, «p. t, locr. n.

secundum sic proceditur. Videtur quod corpus Christi non fuit animatum in primo instanti conceptionis. Dicit enim kirpopXmV* ** Leo Papa, in Epistola *ad lulianum* *: *Non alterius naturae erat caro Christi quam nostrae 3: nec alio illi quam ceteris hominibus anima est inspirata principio.* Sed aliis hominibus non infunditur anima in primo instanti suae conceptionis. Ergo neque corpori Christi anima debuit infundi in primo instanti suae conceptionis.

2. Praeterea, anima, sicut quaelibet forma naturalis, requirit determinatam quantitatem in sua materia. Sed in primo instanti conceptionis corpus Christi non habuit tantam quantitatem quantum habent corpora aliorum hominum quando animantur: alioquin, si continue fuisset posmodum augmentatum, vel citius fuisset natum; vel in sua nativitate fuisset maioris quantitatis quam alii infantes. Quorum primum est contra Augustinum, IV' *de Irin.* *, ubi probat cum spatio novem mensium in utero Virginis fuisse: secundum autem est contra Leonem Papam, qui, in Sermone *Epiphaniae* dicit: *Inrenerunt *puerum lesum m nullo ab humanae infantiae generalitate discretum.* Xon ergo corpus Christi fuit animatum in primo instanti suae conceptionis.

3. Praeterea, ubicumque est prius et posterius, oportet esse plura instantia. Sed secundum philosophum, in libro *de Generat. Animal.* * in generatione hominis requiritur prius et posterius: prius enim est vivum, et postea animal, et postea homo. Ergo non potuit animatio Christi perfici in primo instanti conceptionis.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in III libro *Simul caro, simul Dei Verbi caro, simul caro animata anima rationali et intellectuali.*

Respondeo dicendum quod, ad hoc quod conceplio ipsi I ilio Dei attribuat, ut in Symbolo 4 confitemur, dicentes, *Qui conceptus est de Spiritu Sancto*; necesse est dicere quod ipsum corpus, dum conciperetur, esset a Verbo Dei assumptum. Ostensum est autem supra* quod Verbum Dei assumpsit corpus mediante anima, et animam

mediante spiritu, idest intellectu. Unde oportuit quod in primo instanti conceptionis corpus Christi esset animatum anima rationali.

Ad primum ergo dicendum quod principium inspirationis animae potest considerari dupliciter. Ino modo, secundum dispositionem corporis. Et sic non ab alio principio inspirata est anima corpori Christi, et corporibus aliorum hominum. Sicut enim statim, formato corpore alterius hominis, infunditur anima, ita fuit in Christo. – Alio modo potest considerari dictum principium solum secundum tempus. Et sic, quia prius tempore formatum fuit perfecte corpus Christi, prius tempore fuit etiam animatum.

Ad secundum dicendum quod anima requirit debitam quantitatem in materia cui infunditur: sed ista quantitas quandam latitudinem habet, quia et in maiori et minori quantitate salvatur. Quantitas autem corporis quam habet cum primo sibi infunditur anima, proportionatur quantitati perfectae ad quam per augmentum perveniet: ita scilicet quod maiorum hominum maiorem quantitatem corpora habent in prima animatione. Christus autem in perfecta aetate habuit decentem et mediocrem quantitatem: cui proponionabatur quantitas quam corpus eius habuit in tempore quo aliorum hominum corpora animantur; minorem tamen habuit in principio suae conceptionis. Sed tamen illa parva quantitas non erat tam pana ut in ea non posset ratio animati corporis conservari: cum in tali quantitate quorundam parvorum hominum corpora animentur.

Ad tertium dicendum quod in generatione alioruin hominum locum habet quod dicit Philosophus, propter huc quod successive corpus formatur et disponitur ad animam, unde primo, tanquam imperfecte dispositum, recipit animam imperfectam; et postmodum, quando perfecte est dispositum, recipit animam perfectam. Sed corpus Christi, propter infinitam virtutem agentis, fuit perfecte dispositum in instanti. Unde statim in primo instanti recepit formam perfectam, idest animam rationalem.

a) *nojtrae.* - *nostra* P.

,1) *Invenerunt.* · *quoJ Magi invenerunt* F ci lena.

Commentaria Cardinalis Caietani

de animato intellectiva anima, quaerit. In corpore una est conclusio: *Corpus Christi in primo conceptionis instantifuit animatum anima rationali.* Probatur. Filius Dei conceptus est ex Spiritu Sancto. Ergo, dum conciperetur, assumpsit corpus. Ergo animatum anima intellectiva.

Antecedens est in Symbolo. – Prima consequentia probatur. Quia aliter non attribui posset Filio Dei conceptum esse. – Secunda vero: quia assumpsit corpus mediante anima, et animam mediante spiritu, idest intellectu; ut patet cx superioribus.

ARTICULUS TERTIUS

I TRUM CARO CHRISTI PRIUS FUERIT CONCEPTA. ET POSTMODUM ASSUMPTA

IU *Soif.*, dial. n, qu. n, art. J, qu* t ; dut. ut, qu. t, an. 3; IV *Coût.* (*kut.* c#p. xt.ui.

SD TERTIUM SIC PROCEDITUR. **VidetUF quod** caro Christi prius fuit concepta, ct postmodum assumpta. Quod cnim non est, non potest assumi. Sed caro Christi per conceptionem esse incoepit. Ergo videturDeus de unitum humanae naturae, et omnibus partibus eius, in unitate hypostasis: nec fuit conveniens quod hypostasim praeexistentem humanae naturae, vel alicuius partis eius, Verbum Dei sua assumptione destrueret. Et ideo contra fidem est dicere quod caro Christi prius fuerit concepta, et postmodum assumpta a Verbo Dei.

2. Praeterea. caro Christi fuit assumpta a Verbo Dei mediante anima rationali. Sed in termino conceptionis accepit animam rationalem. Ergo in termino conceptionis fuit assumpta. Sed in termino conceptionis dicitur iam concepta. Ergo prius fuit concepta, et postmodum assumpta.

3. Praeterea, in omni generato prius tempore est id quod est imperfectum, eo quod est perfectum: ut patet per Philosophum, in IX *Aida-*
LV *Pty3*- * Sed corpus Christi est quiddam generatum. Ergo ad ultimam perfectionem, quae consistit in unione ad Verbum Dei, non siatirn in primo instanti conceptionis pervenit, sed primo fuit caro concepta, et postmodum assumpta.

• » gBD CONTRA m quod Augustinus H dicit, in libro *de Fide ad Petrum* ♦ *Firmissime tene, d nui-*
LV *latentis dubites carnem Christi non fuisse conceptam in utero Virginis priusquam susciperetur a Verbo.*

• Qe.tIi.art.6,7. Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est, proprie dicimus *Deum factum esse hominem*. non autem proprie dicimus quod *homo factus sit Deus*: quia scilicet Deus assumpsit sibi id quod est hominis; non autem praeexistit id quod est hominis, quasi per se subsistens, antequam susciperetur a Verbo. Si autem caro Christi fuisset

concepta antequam susciperetur a Verbo, habuisset aliquando aliquam hypostasim praeter hypostasim Verbi Dei. Quod est contra rationem incarnationis. secundum quam ponimus Verbum Dei esse unitum humanae naturae, et omnibus partibus eius, in unitate hypostasis: nec fuit conveniens quod hypostasim praeexistentem humanae naturae, vel alicuius partis eius, Verbum Dei sua assumptione destrueret. Et ideo contra fidem est dicere quod caro Christi prius fuerit concepta, et postmodum assumpta a Verbo Dei.

vi> primum ergo dicendum quod, si caro Christi non fuisset in instanti formata seu concepta, sed per temporis successionem, oporteret alterum duorum sequi: vel quod assumptum nondum esset caro; vel quod prius esset conceptio carnis quam eius assumptio. Sed quia ponimus conceptionem in instanti esse perfectam, consequens est quod in illa carne simul fuit concipi et conceptum esse. Et sic, ut l dicit Augustinus, in libro *dc Fide ad Petrum* ♦ *dicimus ipsum Dei l'crbum suae carnis acceptione conceptum, ipsam-que carnem Verbi incarnatione conceptam.*

Et per hoc putet responsio ad secundum. Nam simul dum caro illa concipitur, concepta est et animatur.

Ad tertium dicendum quod in mysterio incarnationis non consideratur ascensus, quasi alicuius praeexistentis proficientis usque ad unionis dignitatem: sicut posuit Photinus haereticus. Sed potius ibi consideratur descensus; secundum quod perfectum Dei Verbum imperfectionem naturae nostrae sibi assumpsit; secundum illud Ioan, vi*: *Descendi de caelo.*

i/te, ut. – ile cd, 4, licui P.

Commentaria Cardinalia Caiotani

TrrvLVs prima facie superfluitatem prae sc fert: quia iam in praecedenti articulo assumptum et probatum est quod, dum conciperetur corpus Chriiti, assumptum est. Veruntamen, si conspectum fuerit quod proprias habet difficultates propositio Uta, quae manifestata est ad fundandum antedicta. non superfluitati. sed perfectioni doctrinae attribuetur quod specialiter mota sit quaestio de articulo isto.

In corpore articuli unica est conclusio: *Caro Christi est simul concepta et assumpta a Verbo*. Probatur dupliciter. Primo, ex proprietate loquendi supra definita. Secundo, deducendo ad inconueniens.

Probatio prima est, quia illa est propria, *Deus factus est homo*: non autem ista. *Homo factus est Deus*. Haec enim loquendi proprietas significat id quod est hominis non praeexistisse: ac per hoc, camum non prius fuisse quam assumptam esse.

Patio autem ad inconueniens est: Si caro Christi fuisset

prius concepta quam assumpta» habuisset aliquando propriam hypostasim praeter Verbi hypostasim. Et sic, aut primo incarnationis non fuisset secundum hypostasim: aut destructa fuisset propria camis hypostasis in assumptione. Hoc secundum est inconueniens: primum autem est contra mysterium incarnationis. Ergo contra fidem est dicere carnem Christi prius conceptam quam assumptam.

Ii. Adverte hic quod, quia fides nullum inducit inconueniens asserendum, ideo, seclulis inconuenientibus responsionibus, quae semper pro exclusis habendae sunt. Auctor concludit positionem hanc esse contra fidem, utpote talem ex qua sequitur aliquid contra fidem incarnationis. Sequitur enim non esse factam unionem hypostaticam inter Verbum et humanam naturam secundum se et eius essentiales partes. Ac per hoc, in triduo mortis Christi, quando caro cr.it separata ab anima, non fuisset verum dicere quod *Filius Dei est in sepulcro*, quia hypostasis corporis non luit hypostasis Filii Dei.

QUAESTIO XXXIII, ARTICULUS IV

ARTICULUS QUARTUS

I TRI M CONCEPTIO CHRISTI FUERIT NATI RALIS

III *Stitt.*, diet. m, qu. U, »rt 3.

D QUARTUM SIC PROCEditUR. VidetUF quod conceptio Christi fuerit naturalis. Secundum enim conceptionem camis Christi - ~ stus dicitur Filius Homo verus et naturalis hominis filius: sicut et verus et naturalis Dei Filius. Ergo eius conceptio fuit naturalis.

. Praeterea, nulla creatura producit operationem miraculosam. Sed conceptio Christi attribuitur Beatae Virgini, quae est pura creatura: dicitur enim quod Virgo Christum concepit. Ergo videtur quod non sit miraculosa, sed naturalis conceptio.

3. Praeterea, ad hoc quod aliqua transmutatio sit naturalis, sufficit quod principium passivum sit naturale, ut supra * habitum est. Sed principium passivum ex parte matris in conceptione Christi fuit naturale, ut ex dictis * palet. Ergo conceptio Christi fuit naturalis.

Sed contra est quod Dionysius dicit, in Epistola *ad Caium Afonachum* : *Super hominem operatur Christus ea quae sunt hominis: et hoc monstrat virgo supernaluraliter concipiens.*

Respondeo dicendum quod, sicut Ambrosius dicit, in libro *de Incarnatione* *, *nulla in hoc mysterio et secundum naturam invenies, et ultra na-*

turam. Si enim consideremus id quod est ex parte materiae conceptus, quam mater ministravit, totum est naturale. Si vero consideremus id quod est ex parte virtutis activae, totum est miraculosum. Et quia unumquodque magis iudicatur secundum formam quam secundum materiam: et similiter secundum agens quam secundum patiens; inde est quod conceptio Christi debet dici simpliciter miraculosa et supernaturalis, sed secundum aliquid naturalis.

Ad primi m i-r go dicendum quod Christus dicitur naturalis filius hominis in quantum habet naturam humanam veram, per quam est filius hominis, licet eam miraculose habuerit: sicut caecus illuminatus videt naturaliter per potentiam visivam quam miraculose accepit.

Ad secundi m dicendum quod conceptio attribuitur Beatae Virgini, non tanquam principio activo, sed quia ministravit materiam conceptui, et in eius utero est conceptio celebrata.

Ad tertii m dicendum quod principium passivum naturale sufficit ad transmutationem naturalem quando naturali et consueto modo movetur a principio activo proprio. Sed hoc in proposito non habet locum. Et ideo conceptio illa non potest dici simpliciter naturalis.

Commentaria Cardinalia Caietani

Titulus quaerit an simpliciter et absolute conceptio Christi fuerit naturalis, vel miraculosa. Constat enim quod in conceptione aliquid fuerit naturale, et aliquid miraculosum. sed quaeritur an fuerit simpliciter et absolute miraculosa.

In corpore una est conclusio, habens duas partes: *Conceptio est simpliciter miraculosa, secundum aliquid naturalis*. Declaratur et probatur. Declaratio est ex auctoritate Ambrosii: quae exponitur quia ex parte materiae ministratae a matre est naturalitas, ex parte virtutis activae est supematuralitas. — Probatio est. Unumquodque magis iudicatur secundum formam et agens, quam materiam et patiens. Ergo conceptio Christi est simpliciter miraculosa, et secundum quid naturalis.

П. Adverte hic quod quia, ut in II traditur *Physic.* ., forma ex parte agentis sc tenet; ideo Auctor formam agenti

coniunxit in probatione, licet in declaratione solius activae virtutis meminerit.

Rursus adverte quod Auctor, ad rem spectans, non curavit discutere tertium membrum, scilicet quod illa conceptio nec naturalis nec miraculosa simpliciter est, sed secundum aliquid miraculosa et secundum aliquid naturalis. Ratio enim allata in littera non solum concludit quod magis est miraculosa quam naturalis, sed sufficiens est ad concludendum quod est simpliciter miraculosa: quoniam iudicium simpliciter et absolute habendum de re secundum formale sumitur, ut in littera fit. Et ideo, ad rem, hoc est ad vim medii spectando, Auctor intulit quod simpliciter est miraculosa: licet, secundum verba, assumpserit concludendum quod est magis miraculosa quam naturalis, dum assumpsit. *Unumquodque magis iudicatur secundum formam*, etc. Unde patet efficacia processus litterae.

• CJib. in? ea- uit/i».

QUAESTIO TRIGESIMAQUARTA
DE PERFECTIONE PROLIS CONCEPTAE

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

* Q. qu. UT»,
Intnxi.

Deinde considerandum est de perfectione prolis conceptae ♦
Et circa hoc quaeruntur quatuor.

Primo: utrum in primo instanti conceptionis
Christus fuerit sanctificatus per gratiam.

Secundo: utrum in eodem instanti habuerit
usum liberi arbitrii.
Tertio: utrum in eodem instanti potuerit me-
reri.
Quarto: utrum in eodem instanti fuerit plene
comprehensor.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTI S Fct ERIT S\NCTI1'IC.XTI S IN PRIMO INSTANTI SUAE CONCEPTIONIS

III Sent., diet IW» *» ·Π. 3.

• Vm. qu.

•vm.11.

• Ioan. cap. i,
vm. t.
• Vm. u.

•Cap.vIf I b IV,
Cap. L

• Vcn. «5.

• Vm. 36.

• Qu. *«.
10, IX.

• Ver». 14-

•Q«. iwn.irt.

ηυμ γμ sic proceditur. Videtur quod
Christus non fuerit sanctificatus in primo
Astanti suae conceptionis. Dicitur enim
Cor> xv *: JVon *prius quod spirituale es/,
sed quod animale: deinde quod spirituale*. Sed san-
ctificatio gratiae perlinet ad spirttualitatem. Non
ergo statim a principio suae conceptionis Chri-
stus percepit gratiam sanctificationis, sed post
aliquod spatium temporis.

2. Praeterea, sanctificatio videtur esse a pec-
cato: secundum illud I *Cor.* vi*: *Et hoc quidem
fuistis aliquando*. scilicet peccatores, *sed abluti
estis, sed sanctificati estis*. Sed in Christo nunquam
fuit peccatum. Ergo non convenit sibi sanctificari
per gratiam.

3. Praeterea. sicut per Verbum Dei *omnia fa-
cta sunt* * ita per Verbum incarnatum sunt omnes
homines sanctificat! qui sanctificantur: *Ileb.* n*:
Qui sanctificat et qui sanctificantur ex uno omnes.
Sed *Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, non
est factum*: ut Augustinus dicit, in I *de Tnn.* *
Ergo Christus, per quem sanctificantur omnes,
non est sanctificatus.

Sed contra est quod diciiur Luc. i *: *Quod
ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei*. Et
Ioan, x *: *Quem Pater sanctificari/ et misit in
mundum*.

Respondeo dicendum quod, sicut supra dictum
est, abundantia gratiae sanctificantis animam Chri-
sti derivatur ex ipsa Verbi unione: secundum
illud Ioan. I *: *Vidimus gloriam eius quasi Uni-
geniti a Patre, plenum gratiae et veritatis*. Osten-
sum est autem supra I quod in primo instanti
conceptionis corpus Christi animatum fuit et a
Verbo Dei assumptum. Unde consequens est quod
in primo instanti conceptionis Chritus habuit plc-

nitudinem gratiae sanctificantis animam et cor-
pus eius.

¶i» primi m ergo btctADUM quod ille ordo quem
ponit ibi Apostolus, pertinet ad eos qui per pro-
fectum ad spiritualem statum perxeniunt. In my-
sterio autem incarnationis magis consideratur de-
scensus divinae plenitudinis in naluram huma-
nam, quam profectus humanae naturae, quasi
praeexistentis, in Deum. Et ideo in homine Chri-
sto a principio fuit perfecta spiritualitas.

Ad seccndlm dicendum quod sanctificari est ali-
quid *fieri sanctum* Eit autem aliquid non solum
cx contrario, sed etiam ex negative vel privative ·
opposito: sicut album tit ex nigro, et etiam ex
non albo. Nos autem ex peccatoribus sancti ef-
ficimur: et ita sanctificatio nostra est ex peccato.
Sed Christus quidem, secundum hominem, fa-
ctus est sanctus, quia hanc gratiae sanctitatem
non semper habuit: non tamen factus est san-
ctus ex peccatore, quia peccatum nunquam ha-
buit; sed factus est sanctus ex non sancto secun-
dum hominem, non quidem prhathe. ut scili-
cet aliquando fuerit homo et non fuerit sanctus,
sed negative, quia scilicet, quando non fuit homo,
non habuit sanctitatem humanam. Et ideo simul
factus fuit homo et sanctus homo. Propter quod
Angelus dixit. Lue. i*: *Quod nascetur ex te san-*
dum. Quod exponens Gregorius, XVHl A/bra/.*,
dicit: *Ad distinctionem nostrae sanctitatis, festis""*
sanctus nasciturus assentur. Nos quippe, si sancti
efficimur, non tamen nascimur: quia ipsa naturae
corruptibilis conditione constringimur. /lle autem
solus veraciter sanctus natus es/, qui ex conjun-
ctione carnalis copulae conceptus non est.

Ad tertium dicendi m quod aliter operatur Pater
creationem rerum per L'ilium, aliter tota Trinitas

®) *negative vd privative*. - Dklj ct lctui. nt^anli vd privanti.

Scmmak Tnxou D. Thomas T. VIII.

sanctificationem hominum per hominem Christi. Nam Verbum Dei est eiusdem virtutis et operationis cum Deo Patre: unde Pater non operatur per Filium sicut per instrumentum, quod

movet motum *. Humanitas autem Christi est sicut instrumentum divinitatis. *sum* supra* dictum est. Et ideo humanitas Christi est sanctificans et sanctificata.

-AnuM. iK.

*Irt. art. i? »2i. qu. ivw, art, t

•C
S'

Commentxtria Cardinalis Caiotani

Titulus clarus est, intellectus ut sonat. - In corpore unica est conclusio: *Christus fuit sanctificatus in primo suae conceptionis instanti*. Probatur. Abundantia gratiae sanctificantis animi Christi derivatur ex ipsa Verbi unionem. Ergo in primo instanti conceptionis Christus habuit plenitudinem gratiae sanctificantis animam et corpus eius.

Antecedens probatur Ioan. f. Consequentia probatur ex supra dictis: quod corpus Christi animatum et assumptum in primo suae conceptionis instanti fuit.

11. Adverte hic, et in responsione ad primum, ut ipsum originis ordinem sic intuearis ut perspicias esse non solum originis, sed causalitatis ordinem inter gratiam unionis et gratiam habitualement in Christo: haec enim Auctor hic docet ex doctrina Evangelica: *Vidimus eum plenum gratia quasi t'nigenitum a Patre*. Nota autem hoc, quia priora ordine generationis tantum sunt imperfectiora, utpote ordinata ad posteriora ut ad finem, ut artificialium ordo in executione testatur: sed priora ordine generationis et causalitatis non imperfectiora, sed perfectiora sunt, et fines posteriorum, ut patet de substantia et accidente proprio; homo enim prius generatur quam suum accidens proprium, quod ipsum concomitatur, perfectius tamen ens homo est, quia non solum origine, sed causalitate praecedit suum accidens; est enim illius causa effectiva et finalis. Et simile accidit in mysterio Christi Prius enim executionis ordine est gratia unionis, et posterius comitatur gratia habitualis sanctificans animam Christi; sed non propterea est imper-

fectior, ut Scotus, in 111 *Sent.*, dist. vn, qu. 3, dub. 2, somniavit, vel finxit, ponens prius ordine intentionis esse summum gratiam seu gloriam, et propterea unionem intentionem; propter dictam rationem defectivam, scilicet. *Prius in executione est posterius in intentione*. Debebat apponere ly *tantum*, et dicere. *Prius ordine executionis tantum est posterius ordine intentionis*: alioquin propositio non est universaliter vera. Et tunc, subsumendo, *Sed unio personalis est prior ordine executionis tantum*, advertisset minorem hanc esse fabam: et deposuisset illam inopinabilem phantasiam, confutatam ab Evangelio, et ab universis parum meditantibus circa excellentiam mysterii unionis personalis. Est siquidem non solum prior executione, et caudiliter omni possibili, est enim finis et efficiens reliquorum donorum in Christo, Et ideo ex ipsa unione concludimus et gratiam et gloriam summam: adeo ut Ioan-nc> Evangelista, describens plenitudinem gloriae in Christo, nesciens quomodo melius describeret, ut ad radicem ollissimam C conferret, cum dixisset. *Vidimus gloriam eius*, subdidit: *gloriam quasi Ihitgeniti a Patre, plenum*, etc. Non solum universa humana natura, sed daemones et angeli stupent de mysterio unionis personalis: et ad ipsam omnia .1 principio mundi ordinata conspiciamus, tanquam maximum omnium factibilium. Sicut cl vere est eorum maximum: non potest siquidem maius fieri quam quod homo sit vere personaliter Deus. Et iste homo non erubuit dicere eam esse posteriorem ordine intentionis!

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CHRISTUS, SECUNDUM HOMINEM, HABUERIT USUM LIBERI ARBITRII IN PRIMO INSTANTI SUAE CONCEPTIONIS

De *Verit.*, qu. xm. «π. H.

SECUNDUM s, c i'ROCEDm R. Videtur quod *verbum* secundum hominem, non habuerit usum liberi arbitrii in primo instanti suae conceptionis. Prius est enim esse rei quam agere vel operari. Usus autem liberi arbitrii est quaedam operatio. Cum ergo anima Christi esse incoeperit in primo instanti conceptionis, ut ex praedictis* patet; videtur esse impossibile quod in primo instanti conceptionis habuit usum liberi arbitrii

2. Praeterea, usus liberi arbitrii est electio. Electio autem praesupponit deliberationem consilii: dicit enim Philosophus, in III *Ethic.* *, quod electio est *appetitus praeconsiliali*. Ergo videtur impossibile quod in primo instanti suae conceptionis Christus habuerit usum liberi arbitrii.

3. Praeterea, liberum arbitrium est *facultas voluntatis ei rationis*, ut in Prima Parte habitum est: et ita usus liberi arbitrii est actus voluntatis et rationis, sive intellectus. Sed actus intellectus praesupponit actum sensus: qui esse non potest sine convenientia organorum, quae non videtur fuisse in primo instanti conceptionis Christi.

sti. Ergo videtur quod Christus non potuerit habere usum liberi arbitrii in primo instanti suae conceptionis a.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro *de Irin.* *; *Mox ut Verbum venit in uterum, servata veritate propriae naturae, factum est caro et perfectus homo*. Sed perfectus homo habet usum liberi arbitrii. Ergo Christus habuit in primo instanti suae conceptionis usum liberi arbitrii.

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est. naturae humanae quam Christus assumpsit, convenit spiritualis perfectio, in quam non ? profecit, sed eam statim a principio habuit. Perfectio autem ultima non consistit in potentia vel in habitu, sed in operatione: unde in II *de Anima* * dicitur quod operatio est *actus secundus*. Et ideo dicendum est quod Christus in primo instanti suae conceptionis habuit illam operationem animae quae potest in instanti haberi. Talis autem est operatio voluntatis et intellectus *, in qua consistit usus liberi arbitrii. Subito enim et in instanti perficitur operatio intellectus et voluntatis, multo magis quam visio corporalis: eo quod

3

• Grex. *Reçût.* Ub. XI. *Iut* -u. KU *III* Λ. *. éi E. In m

• Art s.

P

• ω . i. » s . S n ltd l

• U. ;»*.

• Qn «*»«», art. 3

•Cap.H.n »6.»:: . Th. led. »».- Cf lib VI. «r it. o. a; b. Tn lect. n

• Qu. LXXXIII, art. j, arg. 3. - O SUG IISrwJ. diM MI», cap *Hic cwtJfrj**-

3) *conceptioni*'-. — PDEFd; *creationis*.

l 8) *in quam non*. — *inquantum* GHI6, *in qua non* P.

Arbfor. 7**ri/c-
lib. VIII. **up** »,
o j. » Th k<2
II.
• Qa. u, an. i,
ar<. ♦, qā- vm.
«rt. l, ad j', /l.
«ill, art l, ad i.
q-i inn, an. i.
14 /.

Lcft.ſiy.'l;|

• b corjwe.

T

• CL neu. B.

l. Rrſiit
Cp. 1A<B.
'an*
t., dm u.

intelligcre, velle ut sentire non est motus qui sit
actus imperfecti, quod successive perficitur; sed
esl *aclus iam Perfeciū* ut dicitur in III *de Anima*^{4l}.
Et ideo dicendum est quod Christus in primo
instanti suae conceptionis habuit usum liberi ar-
bitrii.

Ad primum ergo dicendum quod esse est prius
natura quam agere: non tamen est prius tem-
pore, sed, simul cum agens habet esse pertectum,
incipit agere, nisi sit aliquid impediens. Sicut
ignis, simul cum generatur, incipit calefacere et
illuminare. Sed calefactio non terminatur in in-
stanti, sed per temporis successionem: illumina-
tio autem perficitur in instanti. Et talis operatio
est usus liberi arbitrii, ut dictum est *.

Ad secundum dicendum quod, simul cum termi-
natur consilium vel deliberatio, potest esse ele-
ctio. Illi autem qui deliberatione consilii indigent,
in ipsa terminatione consilii primo habent certi-
tudinem de eligendis: et ideo statim γ eligunt.
Ex quo patet quod deliberatio consilii non prae-
exigitur ad electionem nisi propter inquisitionem

incerti. Christus autem in primo instanti suae
conceptionis, sicut habuit plenitudinem gratiae
justificantis a, ita habuit plenitudinem veritatis
cognitae: secundum illud*: *plenum gratiae et
ventatis*. Unde, quasi habens omnium certitudi-
nem, potuit statim in instanti eligere.

Ad tertium dicendum quod intellectus Christi,
secundum scientiam infusam, poterat intelligcre
etiam non convertendo sc ad phantasmata, ut
supra * habitum est. Unde poterat in eo esse
operatio voluntatis ct intellectus absque opera-
tione sensus.

Sed tamen potuit in eo esse etiam operatio
sensus in primo instanti suae conceptionis: ma-
xime quantum ad sensum tactus, quo sensu pro-
les concepta sentit in matre etiam antequam ani-
mam rationalem obtineat, ut dicitur in libro *de
Generat. Animal.* * Unde, cum Christus in primo
instanti suae conceptionis habuit animam ratio-
nalem, formato iam et organizato corpore eius,
multo magis in eodem instanti poterat habere
operationem sensus tactus.

7) statim. rjuft statim P.

iuittfijitdis. tanctijlcantit terba.

Commentaria Cardinalia Caietani

TrruLVS clarus. – In corpore unica est conclusio: *Chri-
stux in primo instanti suae conceptionis habuit usum
libert arbitrii*. Probatur. Humanae natumc assumptae con-
venit spiritualis perfectio a principio. Ergo Christus in
pnmo suae conceptionis instanti habuit illam operationem
quae potest in instanti haberi. Ergo habuit tunc usum
liberi arbitrii.

Antecedens habetur ex supra dictis, quod Christus non
profecit in spiritali perfectione . – Consequentia prima
probatur. Quia perfectio ultima non in potentia vel habitu,
sed operatione consistit. In cuius signum, II *dc Anima*
operatio *aclus secundus* dicitur. – Consequentia secunda
probatur. Quia operatio intellectus et voluntatis, in qua
usus arbitrii liberi consistit, potest haberi tn instanti. Quod
declaratur a minori, ex operatione visus. Et probatur ratio-
ne: quia est motus qui est actus perfecti, ad differentiam
motus qui perficitur successive, ut dicitur in III *de Anima*.

II. Circa assumptum huius processus dubium occurrit,
quoniam aequivocarc videtur de perfectione. Nam perfectio
actus secundi non est inconveniens quod de novo adve-
nerit animae Christi, etiam secundum scientiam infusam:
alioquin, anima Christi semper fuisset in actu secundo
respectu omnium quae possunt cognosci per scientiam
infusam, quod patet cese falsum. Proficere ergo animam
Christi in perfectione spiritali potest intclligi dupliciter.
Primo, secundum perfectionem actus secundi. Et sic non
inconvenit animam Christi profecisse. Alio modo, secun-
dum perfectionem actus primi. Et sic, dato quod sil in-
conveniens, est extra propositum r quia dc perfectione actus
secundi quaeritur ct tractatur, ut patet. Et sic antecedens
ruit: ac per hoc, lotus processus litterae.

III. Ad hoc dicitur quod aliud est acquirere simpliciter
actum secundum : et aliud est transire de uno actu secundo
in alium. Quia in acquisitione simpliciter actus secundi.

quando scilicet anima ex non operante fit operans, con-
sistit profectus ipsius animae: proficit enim acquirendo
suam perfectionem ct finem, propter quem est; unum.
quod^ue enim est propter suam operationem, ut dicitur
II *Cael.* ' in transeundo vero de uno actu secundo in
ilium non consistit profectus ipsius animae: ut patet cx
co quod quandoque ad imperfectiorem actum secundum
contingit cx perfectiori transire; ubi non proficere, sed
deficere potius invenitur. Et propterca, licet nullum in-
conveniens sit ponere m Christi anima novos multos actus
secundos per successum temporis, inconveniens tamen esset
ponere animam ipsius totaliter caruissc quandoque actu
secundo: quia fuisset simpliciter imperfecta tunc, ct vere
profecisset, non secundum hanc vel illam perfectionem,
sed simpliciter; quod excellentiae animae assumptae non
consonat El quia processus litterae fundatur, non super
hac xel illa perfectione actus secundi, sed super perfectione
spiritali simpliciter, ct super profectu secundum spiritua-
lem perfectionem simpliciter, ideo verum assumit ct effi-
caciter concludit; oportet enim ponere animam Christi a
principio ita perfectam simpliciter ut non profecerit sim-
pliciter. Ad hoc autem manifeste constat sequi et quod
a principio fuil in actus secundi perfectione; ct quod
oppositum, scilicet quod fuerit in principio totaliter absque
secundo actu, repugnat perfectioni simpliciter ipsius animae
a principio. Et propterca optime illatum est quod habuit
in primo instanti illas operationes quas potuit m illo in-
stanti habere : servato, intcllige tu, naturae ct decentiae
ordine. Quod dico ne confundaris scrutando quae est maior
ratio dc ista quam de illa operatione quod habita fuerit
in illo primo instanti. Absque dubio enim constat primum
operum nostrorum, quo reliquis utimur, consistere in libero
arbitrio: et ideo optime conclusum in littera, non solum
dc possibili, sed dc facto m anima Christi tunc.

a

“f- .

' Q.· "·m }

‘Ub «.«.*'■".

e t
'_ ^ ■ ^ σ

ARTICULUS TERTIUS

I TRI M CHRISTI S IN PRIMO INSTANTI SUAE CONCEPTIONIS MERERI POTUERIT

III *Sent.*, dist mil, arL 3; *Ik Vent.* qu. uix art R.

TERTIUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod Christus in primo instanti suae conceptionis mereri non potuerit. Sicut enim habet liberum arbitrium ad merendum, ita ad demerendum. Sed diabolus in primo instanti suae creationis non potuit peccare: ut in Prima Parte ^{• qu} habitum est. Ergo neque anima Christi in primo instanti suae creationis, quod fuit primum instans conceptionis Christi, potuit mereri.

2. Praeterea, illud quod homo habet in primo instanti suae conceptionis, videtur ei esse naturale; quia hoc est ad quod terminatur sua generatio naturalis. Sed naturalibus non meremur: ut patet ex his quae dicta sunt in Secunda Parte*. Ergo videtur quod usus liberi arbitrii quem Christus habuit secundum hominem in primo instanti suae conceptionis, non fuerit meritorius.

3. Praeterea, illud quod semel aliquis meruit, iam facit ^{• I- 11*, qa. ai, art. 51 qu. ciiv, «rt. a} quodammodo suum, et ita non videtur quod iterum possit illud idem \$ mereri: quia nullus meretur quod suum est. Si ergo Christus in primo instanti suae conceptionis meruit, sequitur quod postea nihil meruerit. Quod patet esse falsum. Non ergo Christus in primo instanti suae conceptionis meruit.

Sed contra est quod Augustinus : dicit, *super Exod. **: *Xon habuit omnino Christus, iuxla animae meritum, quo potuisset proficere.* Potuisset autem proficere in merito si in primo instanti suae conceptionis non meruisset. Ergo in primo instanti suae conceptionis meruit Christus.

Respond eo dicendum quod, sicut supra* dictum est, Christus in primo instanti conceptionis suae sanctificatus fuit per gratiam. Est autem duplex sanctificatio : una quidem adultorum, qui secundum proprium actum sanctificantur; alia autem puerorum, qui non sanctificantur secundum proprium actum fidei, sed secundum fidem parentum vel Ecclesiae. Prima autem sanctificatio est perfectior quam secunda: sicut actus est perfectior

quam habitus; et *quod est per se, eo quod est per aliud* *. Cum ergo sanctificatio Christi fuerit perfectissima, quia sic sanctificatus est ut esset aliorum sanctificator; consequens est quod ipse secundum propnum motum liberi arbitrii in Deum fuerit sanctilicatus. Qui quidem motus liberi arbitrii est meritorius. Unde consequens est quod in primo instanti suae conceptionis Christus meruerit.

At> primum ergo dicendum quod liberum arbitrium non eodem modo se habet ad bonum et ad malum: nani ad bonum se habet per se et naturaliter; ad malum autem se habet per modum defectus, et praeter naturam. Sicut autem Philosophus dicit, in II *de Caelo* ♦ *posterius est quod est praeter naturam, eo quod est secundum naturam* · *quia id quod est praeter naturam. est quaedam excisio ab eo quod est secundum naturam.* Et ideo liberum arbitrium creaturae in primo instanti creationis potest moveri ad bonum merendo *, non autem ad malum peccando: si tamen natura sit integra.

Ad secundum dicendum quod id quod homo habet in principio suae creationis secundum communem naturae cursum, est homini naturale: nihil tamen prohibet quin aliqua creatura in principio suae creationis aliquod beneficium gratiae a Deo consequatur. Et hoc modo anima Christi in principio suae creationis consecuta est gratiam, qua posset mereri. Et ea ratione gratia illa, secundum quandam similitudinem, dicitur fuisse illi homini naturalis: ut patet per Augustinum, in *Enchirid.* *

Ad tertium dicendum quod nihil prohibet idem esse alicuius ex diversis causis. Et secundum hoc, Christus gloriam immortalitatis, quam meruit in primo instanti suae conceptionis, potuit etiam posterioribus actibus et passionibus mereri, non quidem ut esset sibi magis debita; sed ut sibi ex pluribus causis deberetur.

q IUutic. ix
KJe Otk, ia.
II, c«p. it.

• d i».

• Palenut.

Exod. cap. ii

• Art. t.

α) *facit, -fecit* P.

p) *idem.* – Om. Pc.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus clarus est, de merito proprie dicto intellectus. In corpore una est conclusio: *Christus in primo suae conceptionis instanti meruit.* Probatur. Christus in primo suae conceptionis instanti per gratiam sanctificatus fuit sanctificatione perfectissima. Ergo secundum proprium motum liberi arbitrii in Deum fuit sanctilicatus. Ergo in primo instanti suae conceptionis meruit.

Antecedens probatur. Quia sanctificatus est ut esset aliorum sanctificator. – Consequentia vero prima probatur, distinguendo duplicem sanctificationis modum, et comparando eos. Distinctio est : Sanctificatio duplex : vel per proprium sanctificari actum ; vel non per proprium, sed

Ecclesiae fidem. Comparatio est: Prima est perfectior: tum quia actus est perfectior habitu ; tum quia *per se* est perfectius eo quod est per aliud. – Secunda autem consequentia probatur. Quin motus liberi arbitrii in Deum est meritorius.

11. Adverte, ct diligenter, hic, tu qui sacramenta Ecclesiae saepius frequentas, quod sanctificatio adultorum est per proprium actum liberi arbitrii tendentis in Deum: ct similiter augmentum sanctificationis est per augmentum actus liberi arbitrii tendentis in Deum. Hinc enim fit ut cum frequentatione sacrorum mysteriorum non crescat sanctificatio hominis: quia scilicet homo per proprium liberi

arbitrii actum non concurrat eo augmento quod sanctificatio quae fieri deberet, exigeret. ¶ line fit ut suidpientci sacramenta in ipso suscepcionis actu maxime debeant actualiter in Deum actu dilectionis consurgere.

HI. In responsione ad primum, adverte quod de actu liberi arbitrii proprie loquitur Auctor: ut patet tum cx eo quod sermo cius est formalis, ct liberum arbitrium saepe nominat; tum cx eo quod in praecedenti articulo, in responsione ad secundum, expresse ad actum electionis descendit. Et hacc ideo dixerim ut percipias, tam m angelis

quam in Christi anima, primum actum meritōrium vere
fuisse actum liberum, quamvis non indifferentem ad bo-
num et malum. *cd ex natura, seu naturae ordine, ut in
littera dicitur, determinatum ad bonum. Nam non solum
voluntas, sed liberum arbitrium, ut in littera dicitur, pe-
*c et naturaliter se habet ad bonum: ad malum autem
per aliud, hoc est per bonum, a quo deficiendo malum
incurrit; et praeter naturam. Malum enim est *excisio al-*
eo quod est secundum naturam: alioquin mali rationem
non haberet.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CHRISTUS FUERIT PERFECTI S COMPREHENSOR IN PRIMO INSTANTI SI AE CONCEPTIONIS

loin», qu. il ii, <rt. 6, id J; P IP', qu. v, «rt. 7, »d 3.

QI ARTLM S,G *proceditur*. Videtur quod
Christus non fuerit perfectus compre-
hensor primo instanti suae conce-

Meritum enim praecedit praemium: sicut et culpa poenam. Sed Christus in primo instanti suae conceptionis meruit, sicut dictum est ♦ Cum ergo status comprehensibilis sit principale praemium, videtur quod Christus in primo instanti suae conceptionis non fuerit comprehensor.

2. Praeterea, Dominus dicit. Lue. ult. *: *Hae oportuit Christum patif et ita intrare iit gloriam suam*. Sed gloria perlinet ad statum comprehensionis Ergo Christus non fuit in statu comprehensionis in primo instanti suae conceptionis quando adhuc nullam sustinuit passionem.

3. Praeterea, illud quod non convenit nec homini nec angelo, videtur esse proprium Deo. Et ita non convenit Christo secundum quod homo. Sed semper esse beatum non convenit nec homini nec angelo: si enim luissent conditi beati postmodum non peccassem. Ergo Christus, secundum quod homo, non fuit beatus in primo instanti suae conceptionis.

Sed contra est quod dicitur in Psalmo*: *Beatus quem elegisti et assumpsisti*: quod, secundum Glossam *, refertur ad humanam naturam Christi quae *assumpta est a i'erbo Dei in unitatem personae*. Sed in primo instanti conceptionis fuit

assumpta humana natura a Verbo Dei T. Ergo in
 primo instanti suae conceptionis Christus, secundum
 quod homo, fuit beatus. Quod est esse comprehensorem.

Respondendo dicendum quod, sicut ex dictis* pate-
 non luit conveniens ut Christus in sua conce-
 ptione acciperet gratiam habitualement tantum ab
 que actu. Accepit autem ¹ gratiam *non ad mensuram* *. ut supra *♦ habitum est. Gratia autem vi-
 toris, cum sit deficiens a gratia comprehensoria
 habet mensuram minorem respectu comprehen-
 suris ². Inde manifestum est quod Christus
 primo instanti suae conceptionis accepit non solum
 tantam gratiam quantam comprehensoria
 habent, sed etiam omnibus comprehensoribus
 maiorem. Et quia gratia illa non fuit sine actu
 consequens est quod actu fuit comprehensor,
 dando Deum per essentiam clarius ceteris creaturis.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut supra dictum est, Christus non meruit gloriam animae secundum quam dicitur comprehensor: sed gloriam corporis, ad quam per suam passionem pervenit.

I nde patet responsio ad secundum.

Ad tertium dicendum quod Christus, ex hoc quod fuit Deus et homo, etiam in sua humanitate habuit aliquid prae ceteris creaturis: ut scilicet statim a principio esset beatus.

a) *comprehensionit.* – *comprchentarīs* Fa ct lertii.
sustinuit. – *sustinuerat* F c: tertio praeter pG.
 T) *IM.* – *in unitate* addunt He, *in veritate* oddit h, *in unitate*
personae addit P.

0) *autem.* – *enim* P.
1) *comprehensoris.* – *gratiae ttmprehensorit* p.

Commentaria Cardinalis Caietani

TiCxes clarus est. – In corpore una est conclusio
Christus in primo instanti suae conceptionis fuit actu
comprehensor, videndo Deum per essentiam clarius c
creaturis. Probatur. Et primo, quod habuerit gratiam ma
ior omnibus comprehensoribus; secundo, quod acu
viderit plus ceteris.

Primum probatur. Christus accepit tunc gratiam *non ad mensuram*. Ergo accepit gratiam et quantum habent comprehensores, et maiorem omnibus. – Antecedens ex Evangelicis. – Consequentia probatur. Quin gratia vioris minoris habet mensuram respectu gratiae comprehensoris. Probatur: quia deficit ab illa. Ex hoc enim sequitur quod

habeat gratiam quantam comprhensores. Et rursus sequitur quod maiorem omnibus: quia aliter fuisset mensuranda aliam maiorem vel aequalem.

Secunda vero pars probatur. Quia gratia non fuit si
actu. Probatur: quia inconueniens esse iam dictum est
Christo ponere gratiam habitualement sine actu.

II. Adverte hic quod ex hoc loco apparet quid videatur
sensisse Auctor de illa quaestione in praecedente Libro
tacta, an gratia viatoris sit minor gratia comprehensorum
secundum suam quantitatem, an solum ratione modi, quod
scilicet comprehensor videt et viator non. Expresse siquidem
dem hoc in loco, ex hoc quod viatoris gratia deficit

Cf. Anitol /*r
'4- lib.VIII. u>
», η 7 · S. TL
ut. ii.

ni le! i». -
Dtauic. lit
'c Ortk., lit»,
cap. iv.

- M.

gratia comprchensoris, infertur quod minorem habet mensuram. Et ne dubites quod de quantitate loquitur, subditur *tanta* et *quanta*. Et ut accipias haec de ipsa essentia gratiae, et non de modo actus, subdidit. *Et quia gratia illa non fuit tunc actu:* ubi monstrat se de ipsa essentia habitualis gratiae locutum, ex hoc ipso quod postea ad illius actum descendit.

Et si sic est, consequens est ut minimus comprehensor

habuerit actualiter maiorem gratiam quam Ioannes Baptista et sanctus Petrus et quicumque alius viator, dum in hac fuerunt vita. Et propterea gratia hic est sicut semen: ita quod, quanto maior est hic gratia, tanto in patria erit maior gloria proportionaliter; nunquam tamen gratia tanta est in via quanta est gratia consummata, quae est gloria; sicut nec semen est quanta est arbor sua quantumcumque minima, seu animal suum quantumcumque parvum.

• *a.*
Iniro

• Q<

• fa

QUAESTIO TRIGESIMAQUINTA
DE NATIVITATE CHRISTI

IN OCTO ARTICULOS DIVISA

• (X qu. uvu.
lfitrod

• Qu. ³ **liti**

Consequenter, post Christi conceptionem, agendum est de eius nativitate * Et primo, quantum ad ipsam nativitatem; secundo, quantum ad nati · manifestationem * Circa primum quaeruntur octo.
Primo: utrum nativitas sit naturae, vel personae.
Secundo: utrum Christo sit attribuenda alia nativitas praeter aeternam.

Tertio: utrum secundum nativitatem temporalem Beata Virgo sit mater eius.
Quarto: utrum debeat dici Mater Dei.
Quinto: utrum Christus secundum duas filiationes sit Filius Dei Patris et Virginis Matris.
Sexto: de modo nativitatis,
Septimo: de loco.
Octavo: de tempore nativitatis.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM NATIVITAS NATURAE CONVENIAT MAGIS QUAM PERSONAE

III **SmU** vut, art. 3.

PR,MLM s,c proceditur. Videtur quod vpwynativitas naturae conveniat magis quam personae. Dicit enim Augustinus*, in libro *de Fide ad Petrum* *: *Natura aeterna atque divina non posset concipi et nasci ex humana natura, nisi secundum veritatem humanae naturae*. Sic ? igitur naturae divinae convenit concipi et nasci ratione humanae naturae. Multo magis igitur convenit humanae naturae.
2. Praeterea, secundum Philosophum, in *V Metaphys.* *, nomen naturae a *nascendo* sumptum est. Sed denominationes fiunt secundum similitudinis convenientiam. Ergo videtur quod nativitas magis pertineat ad naturam quam ad personam.
3. Praeterea, illud proprie nascitur quod per nativitatem incipit esse. Sed per nativitatem Christi non incoepit esse persona Christi, sed eius natura humana. Ergo videtur quod nativitas proprie pertineat ad naturam, non ad personam.
Sed contra est quod dicit Damascenus, in III libro *: *Nativitas hypostasis est, non naturae*.
Respondeo dicendum quod nativitas potest attribui alicui dupliciter: uno modo, sicut subiecto; alio modo, sicut termino. Sicut subiecto quidem attribuitur ei quod nascitur. Hoc autem proprie est hypostasis, non natura. Cum enim nasci sit quoddam generari Y. sicut generatur aliquid ad hoc quod sit. ita nascitur aliquid ad hoc quod sit. Esse autem proprie rei subsistentis est: nam forma quae non subsistit, dicitur esse solum quia ea aliquid est. Persona autem, vel hypostasis,

significatur per modum subsistentis: natura autem significatur per modum formae in qua aliquid subsistit. Et ideo nativitas, tanquam subiecto proprie nascendi 5, attribuitur personae vel hypostasi, non naturae.
Sed sicut termino, attribuitur nativitas naturae. Terminus enim generationis, et cuiuslibet nativitatis, est forma. Natura autem per modum formae significatur. Unde nativitas dicitur *via in naturam*, ut patet per Philosophum, II *Physic.* *: terminatur enim naturae intentio ad formam, seu naturam speciei.
Ad primum ergo dicendum quod, propter identitatem quae in divinis est inter naturam et hypostasim, quandoque natura ponitur pro persona vel hypostasi. Et secundum hoc dicit Augustinus naturam divinam esse conceptam et natam: quia scilicet persona Filii est concepta et nata secundum humanam naturam.
Ad secundum dicendum quod nullus motus seu mutatio denominatur a subiecto quod movetur: sed a termino motus, a quo speciem habet. Et propter hoc natis itas non denominatur a persona quae nascitur, sed a natura ad quam nativitas terminatur.
An tertium dicendum quod natura, proprie loquendo. non incipit esse: sed magis persona incipit esse in aliqua natura. Quia, sicut dictum est ♦, natura significatur ut quo aliquid est: persona vero significatur ut quae habet esse subsistens.

3) *nati*. – *nativitati*» H ct editione». r) *Sic*. – *Si F* ct editione*; *igitur* po»t *magis* om. PC. y) *generari*. – PG^H rjaic; *generale* l. *generare* ccten.

8) *proprie nascendi*. – *propria nateendi* cd a, *uancendi* *proprie* E. *proprie nateenti* F, *naiecnti* *proprie* tertia.

Commentaria Cardinalis Caietani

no hac quaestione, in titulo primi articuli, notandi
unt termini omnes Et primum, quod *nativitas* su-
mitur proprie et formaliter, ut continet nativitatem in
utero et nativitatem ex utero. Ita quod non tractabitur
solum de nativitate ex utero, sed etiam de nativitate in
utero: ut testantur quinque primi articuli huius quae-
stionis.

Est autem differentia inter conceptionem et nativitatem
in utero formalis: quia conceptio attenditur penes captio-
nem rei ad concipientem, ex hoc enim dicitur mulier *con-*
cipere quod *simul* apud se *capit* quod generandum est ;
nativitas autem attenditur penes egressum a parente; ex
hoc enim res nasci dicitur quod ad naturam pergit, est
enim *via in naturam* *. Unde nativitas tunc perfecte con-
summata est, quando ex utero proles exit: quin tunc primo
adipiscitur propriam naturam ut res omnino separata a
matre; quando enim est in utero proles, est aliquid ma-
tris. Et propterea tunc simpliciter et absolute dicimus quod
homo natus est.

Tractavit ergo Auctor prius de Christi conceptione -,
et nunc de nativitate: tum quia prius considerata fuit
ratio conceptionis, et postea nativitatis, in uno et eodem
opere, quo conceptus et natus est in utero; tum quia
nativitas simpliciter et absolute nuncupata. quae scilicet
est ex utero (unde tractatus iste denominatur), posterior
est omnino conceptione. Et fas fuit ut in principio tra-
ctatus de nativitate inchoaretur a ratione nativitatis etiam
in utero.

II. Notandum est deinde quod comparatio distinctio-
nem comparatorum exigit. Et propterea natura et persona,
inter quas fit hic comparatio in ordine ad nativitatem,
sumuntur in hoc articulo ut ab invicem distinguuntur: hoc
est, natura secundum rationem naturae, ut scilicet actum
naturae seu formae exercet, qui exprimitur per ly *ut quo*;
et similiter persona secundum rationem hypostasis, ut sci-
licet actum personae excreet, qui significatur per ly *ut*
quod. Distinguuntur siquidem natura et persona ut *quo* et
quod: est enim natura qua hypostasis est id quod est.

III. Notandum demum est quod in hoc primo articulo
non est quaestio de penona Christi et natura Christi, sed
in communi de natura et persona, ut titulus ipse sonat :
in sequenti siquidem articulo an Christo conveniat tempo-
ralis nativitas, quaeretur. Et ideo ad universalissimam dis-
tinctionem inter naturam et personam, qualis est dicta dif-
ferentia, recurrendum est: ut etiam ex Auctore in corpore
articuli percipere potes, dum ex distinctione secundum
modum significandi inter naturam et personam, differen-
tiam inter naturam et personam aperuit.

IV. In corpore articuli ponitur primo una distinctio
bimembris; deinde respondetur quaesito duabus conclu-
sionibus, singulis iuxta singula distinctionis membra. Dis-
tinctio est: Nativitas potest alicui dupliciter attribui: vel
sicut subiccto; vel sicut termino. – Prima conclusio est:
Nativitas attribuitur, non naturae, sed personae ut sub-
iccto nascenti. – Secunda; *Nativitas naturae attribuitur*
ut termino.

Advertendum est hoc in loco cautissime quod distin-
ctio ista non est intelligenda ut sonat. Nam dupliciter
potest intelligi. Vel de subiccto *inhaesionis*: ut scilicet illi
dicatur attribui nativitas ut subiccto, in quo subiective est
nativitas, sicut motus vel mutatio est in subiccto cui in-
haeret seu inest motus seu mutatio; quemadmodum, si
manus calefiat, calefactio est subiective in manu, et .i ex
aqua lit aer, generatio aeris est subiective in materia prima,
quae transmutatur in aerem. Et sic non sumitur in pro-
posito. Tum quia nativitas hac in littera dicitur esse in
persona ut in subiccto. Constat autem personam non esse
subiectum inhaesionis respectu nativitatis: quia nativitas
est subiective in materia prima, cum sit species generi-
alis

tionis substantialis; et quia nativitas, quando durat, non
est adhuc persona quae noscitur, et, quam primum per-
sona est. nativitas desinit. Tum quia in littera insinua-
tur exclusio istius sensus, dum concludendo dicitur quod
nativitas tanquam subiccto nascenti proprie attribuitur
personae -. Non enim frustra addidit ly *nascenti*: sed ut
*Ci. monstraret quod non loquitur de subiccto inhaesionis.

Vel potest intelligi de subiccto *denominationis* : ut sci-
licet illi attribuatur nativitas ut subiccto, quod denomina-
tur proprie a nativitate nascens et natum. Et sic sumitur
in proposito. Tum quia medius terminus probans et de-
clarans conclusionem primam est quod id quod nascitur
est *ut subiectum*: et similiter conclusio, ut dictum est, dicit,
ut subiccto nascenti. – Tum quia sic omnia quae in lit-
tera dicuntur, absque scrupulo vera inveniuntur et con-
sona. – Tum quia Auctor, tam in distinctione quam in
probatione, quam etiam in conclusione, nunquam loquitur
de subiccto et termino nativitatis, sed loquitur de *sicut*
subiccto et de *sicut termino* nativitatis, ut patet in littera.
Praeponendo siquidem semper ly *sicut* aut ly *tanquam*,
manifestavit quod non de subiccto aut termino proprie
loquebatur, sed de his quae se habent ut subiectum et ut
terminus.

Et lue est procul dubio verus et formalis sensus istius
litterae. Persona siquidem est subiectum proprium deno-
minationis respectu nativitatis: nam. proprie loquendo,
Socrates est qui nascitur et postea natus est.

\ . Conclusio ergo prima -, quoad utramque sui panem. *
sic probatur. Quod nascitur est Unquam subiectum nati-
vitatis. Ergo quod est. Ergo subsistens. Ergo penona, et
non natura.

Antecedens pro evidenti relinquitur. Et vere evidens
est, cognitio terminis. – Prima consequentia probatur. Quia
quod nascitur, nascitur ad hoc quod sit. Quod probatur:
quia nasci est quoddam generari; quod generatur autem,
generatur ad hoc quod sit. – Secunda vero consequentia
probatur. Quia esse est proprie subsistentis. Quod proba-
tur: quia forma non subsistens non dicitur esse ut *quae*
est, sed ut *qua aliquid est*. – Tertia autem consequentia
probatur. Quia persona significatur per modum subsisten-
tis; natura autem per modum formae.

Perspice in hac deductione quae diximus -, quod de
subiccto denominationis intendit: quia ex modis significandi
probat conclusionem. Modus enim significandi variat non
solum proprietatem, sed veritatem enuntiationis: dictum
est enim in Primo Libro - propter cum istam esse falsam. *Qcura.m.
Deitas generat deitatem, et istam veram, *Deus generat*
Deum. Et conformiter nunc dicitur quod natura non na-
scitur nec est nata, sed persona est quae nascitur et est
nata. Hoc enim est personam, et non naturam, esse sub-
iectum denominationis respectu nativitatis: hoc est, esse
cui ut subiccto attribuitur nativitas. Et simile quid est
videre in probatione secundae conclusionis ; dum ipsa
etiam ex modo significandi probatur.

VI. Secunda conclusio probatur, primo. Terminus *New
nativitatis est forma. Ergo natura. – Antecedens patet:
quia terminus cuiuslibet generationis est forma. – Conse-
quentia probatur: quia natura significatur per modum
formae.

Confirmatur, secundo: quia nativitas dicitur *via in na-*
turam, ex II *Physic*. Et exponitur: quia intentio naturae
ad formam. Seu naturam, terminatur.

Adverte hic quod natura non solum se habet ut ter-
minus in denominando ipsam nativitatem (a terminis enim
denominantur generationes): sed et «ccundum rem natura
habet termini rationem, quoniam a natura terminatur
secundum rem generatio. Et propterea Auctor ex parte
rei etiam rationem attulit. ex intentione naturae Utente
generatione ut via in naturam, ad quam tendit.

*Ari«totijoc.dt.
io corp. <it.

inSxi?u' MM''.

* r
lib

Trt
m j

ARTICULUS SECUNDUS

UTIU M CHRISTO Si r ATTRIBUENDA ALIQUA NATIVITAS TEMPORALIS

UI *Sent.*, di«t. vni, art. 4; *tk Union. Verb.*, irt 2. ad »6; *CampenJ. Theot.*, cap. corn

• cr. Bot t

l> SECUNDUM SIC PROCEditUR. Videtur quod Christo non sil attribuenda aliqua nativitas temporalis. *Nasci enim es! sicut * quidam motus rei non existentis antequam nascatur, id agens beneficio nativitate*

«/Añi· sti *.

w Ofp

>>

2. Praeterea, illud quod est in se perfectum, nativitate non indiget Sed persona Filii Dei ab aeterno fuit perfecta. Ergo non indiget temporali nativitate. Et ita videtur quod non sit temporaliter natus.

3. Praeteri \. nativitas proprie personae convenit. Sed in Christo tantum est una persona. Ergo in Christo tantum est una nativitas.

4. Praeterea, quod duabus nativitatibus nascitur, bis nascitur. Sed haec videtur esse falsa: *Christus est bis natus*. Quia nativitus eius qua de Patre est natus, interruptionem non patitur: cum sit aeterna. Quod tamen requiritur ad hoc adverbium *bis*: ille enim dicitur bis currere qui cum interruptione currit. Ergo videtur quod in Christo non sit ponenda duplex nativitas.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in III libro *: *Confitemur Christi duas nativitates: unam quae est cx Patre, aeternam; e! unam quae est in ultimis temporibus propter nos*.

Respondeo dicendum quod. sicut dictum CSI *, natura comparatur ad nativitatem sicut terminus ad motum vel mutationem. Motus autem diversificatur secundum diversitatem terminorum: ut patet per Philosophum, in V *Physic*.* In Christo autem est duplex natura quarum unam accepit ab actemo a Patre, alteram autem accepit temporaliter a matre. Et ideo necesse est attribuere Christo duas nativitates: unam qua aeternaliter natus est a Patre, aliam qua temporaliter natus est a matre.

Ad primum ergo dicendum quod haec fuit obiectio cuiusdam Eeliciani haeretici: quam Augustinus, in libro *contra Fclieianum* *, sic solvit. *Fingamus, inquit, sicut plerique volunt, esse in mundo animam generalem, quae sic ineffabili motu semina cuncta vivificet ut non sit concreta cum*

genitis, sed vitam praestet ipsa gignendis. Nempe cum haec m uterum, passibilem materiam ad usus suos formatura, pervenerit, unam jacidit secum esse personam eius rei, quam non eandem constat habere substantiam, et fit, operante anima et patiente materia, cx duabus substantiis unus homo. Stcque animam nascifatemur ex utero: non quia, antequam nasceretur, quantum ad se attinet, ipsa penitus non fuisset. Sic ergo, inmo sublimius, natus est filius Dei secundum hominem, eo pacto quocum corpore nasci docetur ct animus: nnn quia ulriusque sit una substantia, sed quia cx utraque fit una persona. Non tamen ab hoc incoepisse initio · dicimus Dei Filium: ne temporalem credat aliquis divinitatem. Non ab aeterno Filii Dei novimus carnem: ne non veritatem humani corporis!, sed quandam cum suscepisse putemus imaginem.*

\t> secundim DICENDUM quod haec fait ratio \e-storii: quam solvit Cvrillus, in quadam Epistola * dicens: *Non dicimus quod Filius Dei indiguerit necessario propter se secunda nativitate, post eam quae cx Patre est: est enim fatuum et indoctum existentem ante omnia saecula, et conscmpitcrnum Patri, indigere dicere initio ut sit secundo. Quoniam autem, propter nos. et propter nostram salutem, uniens sibi secundum subsistentiam quod est humanum, processit ex muliere, ob hoc dicitur nasci carnaliler.*

Ad tertium dicendum quod nativitas est personae ut subiecti, naturae autem ut termini ♦. Possibile est autem uni subiecto plures transmutationes inesse: quas tamen necesse est secundum terminos variari. Quod tamen non dicimus quasi aeterna nativitas sit transmutatio aut motus: sed quia significatur per modum mutationis aut motus.

\u quartim dicendum quod Christus potest dici bis natus, secundum duas nativitates. Sicut enim dicitur bis currere qui currit duobus temporibus, ita potest dici bis nasci qui semel nascitur in aeternitate. et semel in tempore: quia aeternitas ut tempus multo mugis differunt quam duo tempora, cum tamen utrumque designet mensuram durationis.

T

i

«

•Cf k.: *Cour*
·pn i,

• Q lrt PTX
*x4

3| *licut.* – velut Pl. Pro *exutentis*, *extantù* PKB; *antequam nascatur* om. CDE.r; pro *id Agens*, *agent* Apt. *ad agent* C, *quod agent* D, rgews »E, *illud agcnlit* F, *ad quant agent* (bencjlcio *nativitatis agit ut ut*) cd. a.

è) *est duplex natura.* – *sunt duae naturae divina scilicet et humana* tertia.

γ) *Jit.* – l ct editione*; *tíc.* Ante κπμ< *homo* aE, po*t illud F addunt *Jit*.

c) *natui est.* – *de matre* «JJunt F ei lertb. – Pro *ct animus*, et *altus* DI.FpC.

t) *ab hoc incopttssa initio.* – IIIAe; ob *hoc incoepisse in initio* F, *ab initio camis incoepisre* P, *ab {ad G} hoc incoepisse initia* ceteri.

ζ) *humani carparis.* – F ct rcGia praeter H; *corporis* ABU, Aiimmim CDFd.

Commentary Cardinalis Caietani

mn.es clarus. In corpore una est conclusio: *Necesse est Christo attribuere duas nativitates: unam qua aeternaliter natus est a Patre, aliam qua temporaliter natus est a matre*. Probatur. In Christo sunt duae nalu-

Scmmak Tiiko u. D. Thomas T. VIII.

rae. quarum unam ab aeterno a Paire» alteram temporaliter a maire habet. Ergo Christo attribuendae sunt duae nativitates, etc.

Antecedens ex tide. Consequentia probatur. Quia na-

P

tura sc hnbel ad nativitatem ut terminus ad motum : motus autem diversiticatur secundum diversitatem terminorum, \ *Physic*. Ex hoc cnim manifeste sequitur quod diversitas naturarum terminantium inferat diversas natiuitates. Ac per hoc, duae naturae inferunt duas natiuitate».

II. In responsione ad ultimum, habes in littera satisfactionem ad rem. Si ad formam instantis quod *bis* exigit interruptionem mensurae inter primum actum et secundum, respondere cupis, dicito quod est verum si primus ct secundus actus mensurantur mensura duration!* unius rationis: pula quod tempus sit utriusque mensura, aut aeternitas sit utrimque mensura. Oportet enim interrupto tempore currere qui bis currit in tempore: ct similiter oportet interrupta aeternitate nosci qui bis in aeternitate di-

ceretur natus. Sed diversarum rationum existentibus mensuris actus, puta intellectioni», volitionis, natiuitati*, dum una intellectio alicuius est in aeternitate et altera in tempore (et sic de aliis), potest dici quod ille bis intellexit lapidem, semel in aeternitate et semel in tempore, absque aeternitatis interruptione. Et ratio in littera assignatur; quia plus differunt, etiam ut mensurae durationis. aeternitas ct tempus quam duo tempora interrupta, puta hodie ct post cras.

Xon oportet igitur natiuitatem Christi divinam interruptionem habere respectu natiuitati* Christi humanae, ad hoc ut Christus vere dicatur bi« natu*: quia plus distat mensura divinae natiuitatis a mensura humanae natiuitatis quam *i una fuisset ante mille annos ct alia hodie.

ARTICULUS TERTIUS

UTRL'M SECUNDI SI TEMPORALEM NATIVE! \TEM CHRISTI
BEATA VIRGO POSSIT DICI MATER EIUS

III *Sent.*, diu III, qu. n, ort. i; dhf. iv, qu. 11, in. It IV *Cwt*, *Gnil*. . φ. viuv, tLv; *Ad tlalat* «p. iv, 'st. n.

JgjMfeP0 TERin M s,c „RQCI nrn H ' i<lv tur quod secundum temporalem natix itatcin L'hri- Mi Beata Virgo non possit dici mater t_ ^U£Xjeius |(unjm SUPra dictum est. Beata Virgo Maria nihil active in generatione Christi operata est, sed solam materiam ministravit. Sed hoc non videtur sufficere ad rationem matris: alioquin, lignum diceretur mater lecti aut scamni. Ergo videtur quod Beata Virgo non possit dici mater Christi.

2. Praeii re Christus cx Beata Virgine miraculose nutus est. Sed miraculosa generatio non sufficit ad rationem maternitatis vel filiationis: non enim dicimus Hevam fuisse filiam Adae. Ergo videtur quod nec Christus debeat dici filius Beatae Virginis.

3. Praeterea. hd matrem pertinere videtur decisio seminis *. Sed. sicut Damascenus dicit, in III libro*, corpus Christi *non scminaliter, sed conditive a Spiritu Sancio formatum est*. Ergo videtur quod Beata Virgo non debeat dici mater Christi.

• D. 06t.

• *be Eide OrUi.*, lib III. cap. u.

• Ver». 1\$.

Sed contra est quod dicitur Matth. i *: *Christi generatio sic erat. Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph*. etc.

* Qu. r. «rt a; qu. mxm, an. «.

Respondeo dicendum quod Beata Virgo Maria est vera et naturalis mater Christi. Sicut enim supra * dictum est. corpus Christi non est de caelo

allatum ■, sicut Valentinus haereticus posuit: sed de Virgine matre sumptum, et ex purissimis sanguinibus eius formatum. Et hoc solum requiritur ad rationum matris: ut ex supra* dictis patet. Unde Beata Virgo vere est mater Christi.

Ad primum irgo dicendi m quod, sicut supra dictum est, paternitas seu maternitas et filiatio non competunt in quacumque generatione, sed in sola generatione viventium. Et ideo, si aliqua inanimata ex aliqua materia fiant, non propter hoc consequitur in eis relatio maternitatis et filiationis: sed solum in generatione viventium, quae proprie natiuitas dicitur.

Ad secundum dicendum quod, sicut Damascenus dicit, in III libro % natiuitas temporalis, qua Christus est natus propter nostram salutem, est quodammodo *secundum nos. quoniam natus est homo ex muliere, et tempore conceptionis debito: super nos autem, quoniam non ex semine, sed ex Sancto Spiritu et sancta lIrgine, super legem conceptionis*. Sic igitur ex parte matris natiuitas illa luit naturalis: sed ex pane operationis Spiritus Sancti luit miraculosa. Unde Beata Virgo est vera et naturalis mater Christi.

An tertium dicendi m quod, sicut supra ♦dictum est. resolutio seminis feminae non pertinet ad necessitatem conceptus *. Et ideo resolutio seminis non ex necessitate requiritur ad matrem.

•Qtf.tiM.wM-U J. - art. <

• 0. litf.

a) *allatum*. – PFbII ct <1; *ablatum*. Cf. qu. XXXVII. βπ. i cnrp.: *corpus dc coda attulmc*

Commentaria Cardinalis Caietani

Im LU: an Beata Virgo vere possit dici mater Christi. In corpore una conclusio: *Ilcata Virgo est vere mater Christi*. Probatur. Corpus Christi non est dc caelo allatum, sed dc Virgine matre sumptum, ct cx purissimis sanguinibus cius formatum. Ergo Beata \irgo est vere mater Christi.

Antecedens, quoad primam partem, cx opposita hacrcsi Valentini patet. Quoad reliquas, patet ex ante dictis. – Consequentia probatur. Quia hoc solum requiritur ad rationem matris.

II. Circa probationem hanc dubium noxiliorum occurrir: quin apparet vitium petitionis principii in ea, dum

assumitur quod corpus Christi sumptum est c.v lIrgiwe *matre*. Xam probandum erat quod illa mulier esset mater. Ncc valet dicere quod assumitur *corpus Christi* sumptum ex matre, ct concluditur *Christi* esso matrem. Quoniam lota quaestio de Christo est ratione corporis, an sil Beata Virgo mater eius: ct in unam vertitur quaestionem an ratione corporis, an Christi, Beata \irgo sit mater.

Ad hoc dicitur quod ly c.v *matre*, in praemissis assumptum, brevitatis causa assumptum est, ut uno vocabulo exprimeretur modus quo corpus Christi sumptum est v\ Beata Virgine. Ac si dixisset: Corpus Christi sumptum est ex Beata \irgine in loco naturali generationis, ct per

materia naturali, quam explicavit subdendo, *et ex puru-
simis sanguinibus* etc. I bi patet nullam incidere suspicio*
nem petitionis principii.

III. In responsione ad tertium, adverte ad crebram re-
petitionem non necessarii concursus semini» muliebris ad
generationem. Et intclligc Auctorem non sensisse quod

vit -: sed quod concurrat ad generationem, non nccc'M-
no tamen, Et propterca apud \uctorcm. cx hoc ipso quod -«p m UK i,
semen muliebre ordinatum est ad generationem, licet non
ncccsMrio, habetur ratio peccati mollitiei in muliere vo-
luntarie seminante sola: abutitur enim semine ad genera-
tionem ordinato.

ARTICULUS QUARTUS

UTREM BEATA VIRGO DEBEAT DICI MATER DEI

III *Sent.*. d:*i. n-. qu. n, art. 3; IV *Cout. Gent.*, «p. iixiY, «.v; *Gtmpend. Then!*., oyu Ccxin; /»» *Matth.*, cnp. 1.
Ad Galat., cap. |r, lcet, ti

a n quartum sic proceditur. Videtur quod
Beau Virgo non debeat dici mater Dei.
Non enim est dicendum circa divina
mysteria nisi quod ex sacra Scriptura
habetur. Sed nunquam in sacra Scriptura
quod sit mater aut genitrix Dei: sed quod sit
līm '?./*0' *mater Christi*, aut *mater pueri*, ut patet Matth.1*.
Ergo non est dicendum quod Beatu Virgo sit
mater Dei.

2. Praeterea. Christus dicitur Deus secundum
divinam naturam. Sed divina natura non accepit
initium essendi ex \irgine. Ergo Beata Virgo
non est dicenda mater Dei.

3. Praeterea, hoc nomen *Deus* communiter
praedicatur de Patre et l ilio et Spiritu Sancto.
Si ergo Beata Virgo esi mater Dei. videtur sequi
quod Beata Virgo sit mater Patris et l ilii et Spi-
ritus Sancti: quod est inconueniens. Non ergo
Beata Virgo debet dici mater Dei.

• a mu., i. Sed contra est quod in capitulis Cyrilli *, appro-
• rm. 1, Op. batis jn Ephesina Synodo*, legitur: 5/ »ll/w non
*confitetur Deum esse secundum veritatem Emma-
nuel. et propter hoc Dei genitricem sanctam Vir-
ginem, genuit enim carnaliter carnem factam ex
Deo Verbum: anathema sit.*

• Qu.iuirt. 1. Respondeo dicendum quod, sicut supra ' dictum
est. omne nomen significans in concreto natu-
ram aliquam, potest supponere pro qualibet hy-
postasi illius naturae. Cum autem unio incarna-
tionis sit facta in hypostasi, sicut supra * dictum
est. manifestum est quod hoc nomen *Deus* po-
test supponere pro hypostasi habente humanam
naturam et divinum. Et ideo quidquid convenit
divinae naturae et 3 humanae, potest attribui illi
personae: sive secundum quod pro ea supponit
nomen significans divinam naturam; sive secun-
dum quod pro ea supponit nomen significans
humanam naturam. Concipi autem ct nasci per-
sonae attribuitur et hypostasi secundum naturam
illam in qua concipitur et nascitur. Cum igitur
in ipso principio conceptionis luerit humana na-
tura assumpta a divina persona, sicut praedictum
est*, consequens est quod vere posset dici Deum
esse conceptum et natum de \irgine. Ex hoc
autem dicitur aliqua mulier alicuius mater, quod
eum concepit et genuit. L'nde consequens est

• D. quod Beata Virgo vere dicatur mater Dei ♦ So-

Ium enim sic negari posset Beatam Virginum esse
matrem Dei. si vel humanitas prius fuisset sub-
iecta conceptioni et nativitati quam homo ille
fuisset Filius Dei, sicut Photinus posuit: vel hu-
manitas non luisset assumpta in unitatem per-
sonae \cl hypostasis Verbi Dei. sicut posuit Nc-
storius. I trumque autem horum est erroneum.
I ude haereticum est negare Beatam Virginum
esse matrem Dei.

Ad primim ergo dicendi m quod haec luit ob-
iectio Xcstorii *. Quae quidem solvitur ex hoc μ χαλ ec-
quod, licet non inveniatur expresse in Scriptura
dictum quod Beata Virgo sil mater Dei, inve- rll/
niiur tamen expresse in Scriptura quod *fesus*
Christus est verus Deus, ut palet l loan. ult. *; et · vm.
quod Beata Virgo est *mater /esu Christi*, ut patet
Matth. l *. I nde sequitur cx necessitate ex verbis ' v<r* .*
' Scripturae quod sit mater Dei.

Dicitur etiam *Rom.* lx ·, quod e.v *iudaeis est* *Ven· s-
secundum carnem Christus, qui est super omnia
Deus benedictus m saecula. Xon autem est e.x
Iudaeis nisi mediante Beata Virgine. L'nde ille
qui est *super omnia Deus benedictus in saecula*.
est vere natus ex Beata Virgine sicut ex sua
matre.

Ad secundum dicendum quod illa est obiectio
Xcstorii. Sed Cyrillus, in quadam Epistola contra
Ncstonum *, eam solvit sic dicens: *Sicut hominis*
anima cum proprio corpore nascitur, et tanquam
unum reputatur; et si voluerit dicere quispiam quia
est genitrix carnis, non tamen et animae genitrix,
nimis superflue loquitur: tale aliquid gestum per-
cipimus ' m generatione Christi. Natum est enim
ex Dei Patris substantia Dei Verbum: quia vero
carnem assumpsit, necesse est confiteri quia natum
est secundum carnem ex muliere. Dicendum est
ergo quod Beata Virgo dicitur mater Dei, non
quia sit mater divinitatis: sed quia personae ha-
bentis divinitatem et humanitatem esi mater se-
cundum humanitatem.

Ad tertium dicendum quod hoc nomen *Deus*,
quamvis sit commune tribus personis, tamen
quandoque supponit pro sola persona Patris,
quandoque pro sola persona Filii vel Spiritus
Sancti, ut supra * habitum est. Et ita, cum di-
citur. *lirata Virgo est mater Dei*, hoc nomen *Deus*
supponit pro sola persona Filii incantata.

tn.·.,

*n.4.

M·

u«.

.QdMHi.art.

CŪ. Kfhtt.

l. C'p. U. ■ t).

?

* Q·. BvI, art. »:

Part I,^j

») Ct. ~ vd tcnl.1.

p) pcrcipimut. – Tertii prattCF G, pcrccf-imut.

Commentaria Cardinalis Caietani

Τὸ πρῶτον ἔστιν ἄμφω ἰσακρόνως. – In corpore duae sunt con-
diuioncf. Prima est: *Beata Virgo vere dicitur mater*
Dei, – Secunda eat: *Haereticum est negare Beatam Vir-*
• c», num. 4. *gbiem esse matrem Dei* ",
Prima conclusio probatur. Omne nomen significans in
concreto aliquam naturam, potest supponere pro qualibet
hypostasi illius naturae. Ergo ly *Deus* potest supponere
pro hypostasi divinae et humanae naturae. Ergo personae
illi suppositae vel nomine Dei vel hominis, potest attribui
quidquid ratione divinae vel humanae naturae convenit.
Ergo vere potest dici Deum conceptum et natum de Vir-
gine. Ergo Beata Virgo vere potest dici mater Dei.
Antecedens patet. – Pruna consequentia probatur. Quia
unio incarnationis facta est in hypostasi. Secunda ex
eisdem est evidens. Tertia probatur. Quia concipi et

nasci attribuitur hypostasi secundum naturam illam in qua
concipitur et nascitur. Iam autem ex dictis patet hyposta-
sim Verbi a principio conceptionis unitam naturae huma-
nae. – Quarta probatur. Quia ex hoc aliqua mulier di-
citur alicuius mater, quod cum concepit et genuit.
11. Secunda conclusio probatur. Soli* duobus modis
haereticis posset negari Beatam \irginem esse matrem Dei.
Ergo haereticum est, etc.
Antecedens probatur et quoad modos et quoad haere-
sun. Quoad modos quidem : quia alter est quo poneretur
homo ille prius conceptus quam fuerit Filius Dei; alter
vero est quo ille homo poneretur non essc Filius Dei
personaliter. Quoad hacresim vero: quia primum fuit Pho-
tini. secundum Xcstorii. Omnia clara sunt.

ARTICULUS QUINTUS

I HUM IN CHRISTO SINT DI \E FILIATIONES

Hi *Sent-* diet. nu, un. S; *Quadi.* I, qu. 11. *rt 1; IX. qu. π, σi. *Comyend. Theol.*, c-?. ixatt

D Qavrt-M sic proci diu r. Videtur quod
in Christo sint duae filiationes. Nativi-
tas enim est causa filiationis. Sed in
diristo sunt duae nativitates. Ergo etiam
in Christo sunt duae filiationes.

2, Praeterea, filiatio, qua quis dicitur filius
alicuius ut matris vel patris, dependet aliququaliter
ab ipso: quia esse relationis est *ad aliud aliqua-*
liter sc habere unde et, interempto uno relati-
•iNd. a. 10 vorum, interimitur aliud*. Sed filiatio aeterna,
qua Christus est Eilius Dei Patris, non dependet
a matre: quia nullum aeternum dependet a tem-
porali. Ergo Christus non est filius matris filia-
tione aeterna. Aut ergo nullo modo est filius
•wi. j.4. eius, quod est contra praedicta ♦ aut oportet
quod sit filius eius quadam alia filiatione tem-
porali. Sunt ergo in Christo duae filiationes.

3. Praeterea, unum relativorum ponitur in
mÎJ,: definitione alterius*: ex quo patet quod unum
relativorum specificatur ex alio. Sed unum et
idem non potest esse in diversis speciebus. Ergo
impossibile videtur quod una et eadem relatio
terminetur ad extrema omnino diversa. Sed Chri-
stus dicitur Eilius Patris aeterni, et matris tem-
poralis, qui sunt termini omnino diversi. Ergo
« videtur quod non possit eadem relatione 3 Chri-
stus dici Eilius Patris et matris. Sunt ergo in
Christo duae filiationes.

Sed contra est quod, sicut Damascenus dicit,
•hfpjrora, in III libro* ea quae sunt naturae, multiplicand
tur in Chnsto: non autem ea quae sunt perso-
nae. Sed filiatio maxime pertinet ad personam:
est enim proprietas personalis, ut patet ex his
•Qu. i**», »It quae in Prima Parte * dicta sunt. Ergo in Chri-
sto est una tantum fihatio.

Respondeo dicendum quod circa hoc sunt di-
versae opiniones. Quidam enim, attendentes ad

causam filiationis, quae est nativitas, ponunt in
Christo duas filiationes, sicut et duas nativitates. –
Alii vero, attendentes ad subiectum filiationis,
quod est persona vel hypostasis, ponunt in Chri-
sto tantum unam filiationem, sicut et unam hy-
postasim vel personam.

I nilas enim relationis vel eius pluralitas non
attenditur secundum terminos: sed secundum
causam vel subiectum Si enim secundum ter *u h*.
minos attenditur oporteret quod quilibet homo ?
in se duas filiationes haberet: unam qua refertur
ad patrem, et aliam qua refertur ad matrem.
Sed recte consideranti apparet eadem relatione
referri unumquemque τ ad suum patrem et ma- :
trem, propter unitatem causae. Eadem enim na-
tivitate homo nascitur ex patre et matre: unde
eadem relatione ad utrumque refertur. Et eadem
ratio est de magistro qui docet multos discipulos
eadem doctrina; et de domino qui gubernat
diversos subiectos eadem potestate. – Si vero
sint diversae causae specie differentes, ex con-
sequenti \identur relationes specie differre. I nde
nihil prohibet plures tales relationes < eidem in- «
esse. Sicut, si aliquis est aliquorum magister in
grammatica et aliorum in logica, alia est ratio
magisterii utriusque: et ideo diversis relationibus
unus et idem homo potest esse magister vel di-
versorum vel eorundem secundum diversas do-
ctrinas. – Contingit autem quandoque quod ali-
quis habet relationum ad plures secundum di-
versas causas, eiusdem tamen speciei: sicut cum
aliquis est pater diversorum liliorum secundum
di\ursos generationis actus. I nde paternitas non
potest specie differre: cum actus generationum
sint iidem specie. Et quia plures formae eius-
dem speciei non possunt simul inesse eidem sub-
iecto ♦ non est possibile quod sint plures pater- *|| v

a) *relatione*. – PaG; *ratione*,
attenditur, – *attenderetur* tertia.

γ) *unumquemque*. *unumquodque* Ea et tertia,
ξ) *relatione*». – *rationes* ΓΛ.

nitates in co qui est pater plurium filiorum generatione naturali. Secus autem esset si esset puter unius generatione naturali, ct alterius per adoptionem.

Manifestum est autem quod non una ct eadem nativitate Christus est natus c\ Patre ab aeterno, et ex matre ex tempore. Ncc nativitas est unius speciei. l Ude, quantum ad hoc, oporteret dicere in Christo esse diversas filiationes, unam temporalem ct aliam aeternam. Sed quia subicctum filiationis non est natura aut pars naturae. sed solum persona vel hypostasis; in Christo autem non est hypostasis vel persona nisi aeterna: non potest in Christo esse aliqua filiatio nisi quae sit in hypostasi aeterna. Omnis autem relatio quae ex tempore dc Deo dicitur, non ponit in ipso Deo aeterno aliquid secundum rem. sed secundum rationem tantum: sicut in Prima Parte* habitum est. Et ideo filiatio qua Christus refertur ad matrem, non potest esse realis relatio, sed solum secundum rationem.

Et sic quantum ad aliquid utraque opinio serum dicit. Nam si attendamus ad perfectas rationes filiationis, oportet dicere duas filiationes, secundum dualitatem nativitatum. Si autem attendamus nd subicctum filiationis, quod non potest esse nisi suppositum aeternum, non potest in Christo esse realiter nisi filiatio aeterna .

Dicitur tamen relative filius ad matrem relatione quae cointelligitur relationi matemitatis ad Christum. Sicut Deus dicitur Dominus relatione quae cointelligitur reali relationi qua creatura subiicitur Deo. Et quamvis relatio dominii non sit realis in Deo. tamen realiter est ζ Dominus, cx reali subiectione creaturae ad ipsum. Et similiter Christus dicitur realiter filius Virginis matris ex relatione reali matemitatis ad Christum.

Ad primum ergo dicendum quod nativitas temporalis causaret in Christo temporalem filiationem realem. si esset ibi subicctum huiusmodi filiationis capax. Quod quidem esse non potest:

t) orferoa. – L fj ct tertia; στη. ζl ramoi *realiter at — dicitur tamen realiter* tertia.

Commentaria Cardinalis Caietani

ITCI.VS dc filiationibus rcalibus, hoc est, an ambae sint reales relationes, intelligitur.

Incorporc quatuor fiunt: primo, ponuntur duae circa quaesitum opiniones; secundo, tractatur in communi penes quid attenditur unitas vel pluralitas relationis realis -; tertio, applicatur ad Christi filiationem ’; quarto, respondetur quaesito *.

Quoad *primum*, prima opinio ponit duas reales in Christo filiationes, propter plures nativitates, quae sunt causae. – Secunda ponit unam tantum, propter unitatem personae, quae est subicctum.

II. Quoad *secundum*, advertendum est quod tria concurrunt ad realem relationem : scilicet causa, non quacumquc, sed ea quae fundat relationem, ut albedo respectu similitudinis, el quantitas respectu aequalitatis, ct generatio activa respectu paternitatis, el similia; subicctum, in quo scilicet est subicclivo ipsa relatio, ut paternitas in persona patris, et sic de aliis; et terminus ad quem ut ad correlativum relatio esi. ut filius · est ad quem dicitur paternitas, et sic de aliis. Et quia haec inveniuntur concurrere ad

ipsum enim suppositum aeternum non potest esse suscypтивum relationis temporalis, ut dictum est

Nec etiam potest dici quod sit susceptivum filiationis temporalis ratione humanae naturae, sicut etiam et temporalis nativitatis: quia oporteret naturam humanam aliquiditer esse subiectam filiationi, sicut est aliquiditer subiecta nativitati; cum enim Aethiops dicitur albus ratione dentis, oportet quod dens Aethiopis sit albedinis subicctum. Natura autem humana nullo modo potest esse subicctum filiationis: quia haec relatio directe respicit personum.

Ad secundum dicesdm quod filiatio aeterna non dependet a matre temporali: sed huic filiationi aeternae cointelligitur quidam respectus temporalis dependens a matre, secundum quem Christus dicitur filius matris.

Ati tertium dicendum quod *tinum et ens se consequuntur*, ut dicitur in IV *Metaphys.* * Et ideo, sicut contingit quod in uno extremorum relatio sit quoddam ens, in alio autem non sit ens, sed ratio tantum, sicut de scibili ct scientia Philosophus dicit, in V *Metaphys.* ♦ ita etiam contingit quod cx parte unius extremi est una relatio, ex parte autem alterius extremi sunt multae relationes. Sicut in hominibus ex parte parentum invenitur duplex relatio, una paternitatis ct alia malernitatis, quae sum specie differentes, propter hoc quod alia ratione pater, et alia mater est generationis principium (–si vero essent plures eadem ratione principium unius actionis, puta cum multi simul trahunt navem, in omnibus esset una et eadem relatio): ex pane autem prolis est una sola filiatio secundum rem, sed duplex secundum rationem, inquantum corresponde! r’ utrique relationi parentum secundum duos respectus intellectus. Et sic etiam quantum ad aliquid in Christo est tantum una filiatio realis, quae respicit Patrem aeternum: est tamen ibi alius respectus temporalis, qui respicit matrem temporalem.

IÜ Lb.H1.wr. a. n > · Cf IA. X.cap. m.·}.* > Tb ht- Xl, »ecr. IU

* S.Th Itct-mi. . b:X lite. IV,

»,l *corra/vadet.* – *rap^*nJet GHfrc.

c\$sc relationis: ct unitas aut pluralitas ad esse rei spectant: ideo Auctor, in communi tractare volens hic de unitate vel pluralitate rchtionis realis de qua est sermo, ab istis tribus inchoavit ct per haec tria discurret, proponendo quod penes causam vel subicctum, d non penes terminum relatio plunficatur. excludendo primo terminum esse penes quem unitas aut pluralitas relationis realis attenditur. Probat autem hoc cx eo quod, m ad pluralitatem terminorum multiplicaretur realis relatio, sequeretur quod Socrates esset filius duabus filiationibus rcalibus specie differentibus. quia est filius patris ct matris: quod est inconveniens, quia una nativitate est utriusque filius.

Et hinc, secundo, infert penes unitatem causae attendi unitatem specificam relationi- Et manifestat hoc, primo, in filiatione penes nativitatem; secundo, in magistro penes unam doctrinam, ct in domino penes unum dominium.

Et inde, tertio, prosequitur pluralitatem specificam atendi penes specificam pluralitatem causae. Quod manifestat in magisterio grammaticae ct logicae: ct sic dc aliis.

Et demum, unitatem numeralem relationis non penes

•*Alutis* l»a»

causam, sed subiectum ponit. Et manitcst.il m patre respectu mullorum filiorum: in quo ncc plure* specie paternitates, quia generationes sunt eiusdem speciei; ncc plure* numero, quia forma eiusdem talionis non potest multiplicari in eodem subiecto.

•Num. i.

III. Quoad *tertium* -, duo de filiatione Christi deducit. Primum, cx parte causae* scilicet quod, quia duae sunt Christi nativitates, ct sunt diversarum rationum, consequens e*I quod duae sunt in Christo filiationes.

- Secundum, cx parte subiecti: quod, quia una tantum est persona, et subicctuin filiationis non est natura neque pars naturae sed persona, consequens est quod in Christo non sit filiatio temporalis nisi cuius capax est persona divina. Et sic filiatio temporalis in Christo non est relatio reali*, sed rationis tantum.

•IMS.

IV. Quoad *quartum* ", respondetur, primo, quaesito, distinguendo et concordando opiniones ambas. Quia aut serrno est de filiationibus secundum perfectas rationes filiationis. Et sic affirmandae sunt duae in Christo filiationes, iuxta dua* nativitates. - Aut secundum filiationi* subicctum. Et sic in <Jhristo non est nisi filiatio aeterna: quia solum est suppositum aeternum.

Secundo, excludit obicctioncm: quomodo scilicet Christus dicitur filius matris. Ei dicit quod dicitur relatione filiationis cointllcctfk maternitati.

Tertio, excludit aliam obicctioncm: quomodo Christus dicitur realitcr filius matris. Et dicit quod dicitur realitcr filius cx reali mateniitate ad ipsum.

V. Occurrunt hoc in loco quinque cx Scuto, in vin dist. III *Sent.*, dubitanda. Arguit enim contra quinque hic dicta.

Primum est circa illud, quod relationes non plurificantur

- cr.num w.,». secundum terminos. - *Secundum* * e*i circa illud: Impossibile est m eodem subiecto esse duas forma* eiusdem rationis. - *Tertium* * est circa illud: Pater unica paternitate nam. ne, refertur t>d plure» filios. *Quartum* " c<t circa rationem
- ^ci. «ora. u, litterae pro principali conclusionem. *Quintum* - est circa ipsam principalem conclusionem.

Contra primum ergo dictum, scilicet, *relationem non plurificari secundum terminos*, arguit Scotus '. Si ad duos terminos esset eadem relatio, tunc eadem relatio simul esset et non essef.

•Nua.pncccJ.

VI. Contra tertium dictum \ quod est propinquum huic primo, scilicet quod *pater unica paternitate refertur ad*

- Ci num. u>. *plures filios*, arguit Scotu>>-. primo. Pater liac paternitate primo respicit hunc filium hac filiatione. Ergo haec paternitas non est ad plures filios. - Antecedens probatur. Quia sicut paternitas fundatur super genuisse, ita haec paternitas super hoc genuisse.

Secundo. Corrlativa sum simul natura: ita quod, uno destructo, destruitur et reliquum ♦. Ergo, destructa hac liliatione in hoc tihot destruitur quoque haec paternitas in hoc patre. Ergo paternitas remanens ad alium filium, est alia paternitas: nisi aut idem simul esset corruptum et remaneret, quod est impossibile; aut nova paternitas tunc advenisset sine nova generatione, quod est etiam impossibile.

Tertio, quia quando aliquid est aliquo ultimate tale, non potest illud manere in ipso nisi ipsum habens illud sit ipso tale: sicut non potest albedo manere in superficie nisi ipsa superficies sit alba. Sed relatio est qua habens illam est ultimate *ad aliud*. Igitur non potest manere eadem in eo nisi illud in quo manet sit illa ud idem aliud. Igitur non manet eadem paternitas, destructo illo termino ad quem habens paternitatem dicitur pater paternitate illa.

Quarto. Pater aliquo modo aliter respicit hunc filium et illum. Si aha relatione, habetur propositum. Si non alia relatione, sed alio respectu eiusdem relationis, iterum habetur propositum, contra secundum dictum -. Quia illi respectus erunt eiusdem rationis, propter fundamenta eiusdem rationis. Et propterea respectus isti aut sunt aliud α relatione: et hoc est superfluum, multiplicare toi entia. Aut sunt idem relationi: et tunc sequitur quod est idem dicere respectum plurificari, et relationem plurificari. Ergo habetur propositum.

Quinio. Multiplicato priori, multiplicatur posterius. Sed

fundamentum csl prius relatione: puta generatio paternitate. Ergo, multiplicata generatione activa, multiplicatur paternitas.

VII. Contra secundum dictum -. scilicet *formas eiusdem speciei non posse simul esse in eodem subiecto*, arguit Scotus -, primo. In omni ordine essentiali cum unitate - a. u prioris essentialiter potest stare pluralitas posterioris naturaliter, non per se nec adaequate inhaerentis prion. Sed subiectum est prius essentialiter illa dispositione quae ponitur sibi inhaerens, nec per se ci inhaeret nec adaequate. Ergo. Maior probatur per simile in causa ct in effectu: quia nec subicctum est causa intrinseca dispositionis.

Secundo, quia plure» species phantasticae eiusdem Speciei *unt simul m eodem organo phantasiae secundum eandem partem organi. Ergo. - Antecedens probatur. Et quidem quod plures simul sint, palet ex eo quia aliter, deleta una specie, non posset quis imaginari nisi de novo acquireret. Quod vero sint eiusdem speciei, probatur ex obiectis: quia obiccta sunt eiusdem speciei. Quod autem sint in eadem parte organi, probatur, quia organum non potest in tot paries minimas dividi quot sunt species imaginabiles quae simul sunt m organo phantasiae.

\ III. <.entra quartum , scilicet rationem illam, *Filiatio es/ ita suppositi ut subiecti quod non naturae. Ergo in Christo non est filiatio temporalis realis*, arguit Scotus, primo -. Si filiitio csl tantum personae, fUod non potest - (X «...«- nisi plurihcata persona plurificari, aut hoc convenit filiationi ut relatio absolute: aut ut relatio talis originis. Non prunum: ut patet. - Ncc secundum. Quia non magis repugnat uni personae pluralitas talis relationi» quam pluralitas originationis fundantis tales relationes. Sed Christus habuit duas origines. Ergo.

Secundo, quia Pater aeternus habet duas reales relationes originis, scilicet ad l ilium cl Spiritum Sanctum, super uno fundamento, scilicet esseniiā. Ergo a fortiori Eilius, super duo fundamenta, scilicet duas naturas ct nativitates. habet duas filiationes reales.

Tertio. Clirnuis habet duas operationes. Ergo duas filiationes. - Probatur consequentia. Quia relatio originis non magis quam operatio respicit suppositum: quia suppositi est operari» l *Metaphys*, *

Quarto. Christus, si genuisset plures filios, habuisset duas paternitate* ad illos. Ergo nunc habet duas filiationes, propter duas nativitates.

Quinto, si filiatio tantummodo diceretur de Christo secundum rationem personalitati* aeternae, sequeretur quod haec esset falsa: *Christus, inquantum homo, est filius*. - Probatur sequela. Quia quod praecise Christo convenit secundum rationem personalitatis aeternae, non dicitur de eo inquantum homo; propterea enim ista est falsa, *Christus, inquantum homo, est persona*.

IX. Contra quintum -. scilicet. *Filiatio temporalis Christi non est relatio realis*, arguit Scotus probando ultimam particulam.de qua sola est quaestio: scilicet, quod sit realis Primo. Illa relatio est realis quae consequitur extrema ex naturi extremorum sine ictu intellectus. Sed. posita matre generante et supposito habente naturam per generationem, cx natura extremorum, sine actu intellectus, sequitur hic filiatio, sicut ibi matemitas. Ergo.

Quod sl quis fingat intellectum operari ad causandum relationem, hoc improbatur. Quia si Maria genuisset purum hominem, fuisset ille vere filius relatione reali. Ergo, cum Christus non minus acceperit naturam a matre quam purus homo accepisset, aequc realis erit m eo relatio sicut in puro homine fuisset.

X. Ad haec dubia, mota secundum ordinem dictorum in littera, respondendum est non eodem ordine, sed prout doctrinae ordo exigit: ut prius scilicet communiora quam minus communia tractentur, ut ex notis generibus ad species cognoscendas transeatur. Et propterea *ad dubium secundum* *, quod inter illa communissimum est. utpote in communi disputans dc formis unius speciei in eodem subiecto. dicendum est primo: praenotando quod ratio quare formas unius speciei multiplicari in eodem dicimus impossibile, est illa radicalis propositio Peripatetica: *Omnis*

	QUAESTIO XXX \ ARTICULUS V	359
	<i>distinctio aut est secundum formam, aut secundum quantitatem i</i> dc qua propositione. cum de principio individua* tioni* tractaretur., diffuse dictum est. Hinc enim oritur quod implicat dicere formas unius speciei duaa, ct apponerc in eodem subiecto. Quia, m̄ tn codcm subiecto sunt, ergo non distinguuntur secundum quantitatem. Ac per hoc. cum non distinguantur etiam formalitcr, non sunt dunc.	
Sum. r<	XL Ad primam ergo obiccttoncm respondendo, dicitur quod maior est. universaliter, falsa: ct distinguenda propterva, ad claritatem solutioni*. Potest siquidem intclligi dc unitate formali: vel dc unitate numerali. Si dc unitate formali, transeat, tanquam impcrtmcns. Si dc unitate numerali, falsa est universaliter. Ratio est quia in aliis a quantitate. unitas numeralis posterioris inhaerenti* dependet per se ab unitate numerali prioris, hoc est subiecti. Ita quod, licet albedo per occidens sc habeat ad hoc quantum, haec tamen albedo, inquantum haec, per se dependet ab hoc quanto: ita quod, si haec albedo, ut haec, definiretur, in definitione eius poneretur hoc quantum quod est subiectum. Unde cum unitate numerali subiecti prions non «tat pluralitas numerali» accidentis posterioris quod secundum suam speciem non per se inhaeret, quod secundum unitatem numeralem vindicat sibi per sect adaequate hoc subiectum* perse quidem, quia hoc subiectum poneretur in definitione accidentis inquantum hoc; adaequate autem, quia unitas numerali* huius accidentis subiecti soli huic subiecto convenit. nec extra illud inveniri aut intclligi potest. I nde probatio a simili nulla est. Quoniam unitas numeralis effectus non dependet ab unitate numerali causae ut illius definitiva: ricut unitas numeralis accidentis definienda est per hoc subiectum.	
I. v.	XII. Ad secundam obtectloncm. de speciebus in phantasia *. respondetur tripliciter. Primo, quod non probatur ab arguente rae tot eiusdem speciei species simul In unn phantasia quod non possint esse in disertis organi partibus: praesertim cum huiusmodi intcntionalia entia videantur quasi in puncto salvari, ut apparet sidentibus per minimum foramen tot. Et inulta sunt similia m phantasia, non per proprias specio, sed per specie* aliquorum totorum, quorum illa occurrerunt ut partes.	
um. it.	Secundo dicitur negando in eadem phantasia inveniri plure* «pede- eiusdem rationis. Et ad probationem. <i>Obtecta sunt eiusdem rationis, Ergo species eorum</i> , dicitur quod objecta sumuntur dupliciter: scilicet m esse naturae, ct sic duo alba sunt eiusdem rationis; vel in cs«e sensibili, et sic duo alba sunt diversarum rationum. Quod sic manifestatur ab ipsis repraesentantibus. Nam sicut in esse naturae illa tantum dicuntur unius speciei quorum quidquid habet essentialiter unum, habet essentialiter aliud; ita in repraesentando illa tantum dicuntur unius speciei quorum quidquid repraesentat unum, totum illud idem repraesentat reliquum. Sicut, m unum album videatur n duobus vel pluribus, omnes illae specie-» *unt unius speciei: non enim differunt in repraesentando, quia idem repraesentant: sed solo numero differunt, quia haec in isto, et illa in illo est. Sed duorum alborum specie* non sunt unius speciei: quia species unius non repraesentat aliud, ut patet. Unde, cum in una phantasia negemus plures species eiusdem obtecti, consequenter negamus plures spectes eiusdem rationis; quoniam, ut dictum est, species diversorum individuorum sunt diversarum specierum, quia ipsa individua diversa sunt diversarum rationum in esse sensato.	
	Tertio dicitur quod, sicut lumen generatum in eodem diaphano a secunda candela non est aliud numero a lumine genito a prima, sed coincidit in idem dependens a duobus ut partialibus agentibus; ita cum in phantasiae organum secundum eandem partem occurrit obiectum eiusdem rationis, non fit alia species, sed praeexistens lit dependens a duobus partialibus, convertente anima speciem illam ad novum obiectum, ita quod praecedens species perficitur ct firmitate et extensione.	
	Haec responsio sustinenda est ab illis qui diversorum individuorum non admitterent diversarum rationum esse species, ct in eadem parte organi recipi. Ego magis trahor in secundam responsionem. Quae potest confirmari. Quia	
	alia ct maiori ratione differunt species imaginatae Socrati» et Platonis quam differant duae speciei imaginatae Socratis. Sed duae species Socratis differunt ratione differentiae numerali*. Ego «pecies Socratis ct Platonis differunt differentia maiori: qu.un constat c«c specificam,	
	XIII. <i>Ad primum dubium</i> · dicitur quod cx hoc quod relatio una est ad plure* terminos tnadacquatc. non sequitur eam simul ease cl non esse: quamvis sequeretur <i e**ct ad plures adaequatos terminos (quod non est intclhgibile). Sunt enim duo inadacquati termini quasi partiales termini. Et propterca, uno sublato, potest n manere eadem relatio ad alium, quasi partialem terminum.	
	XIV. <i>Ad tertium dubium</i> , dc unica paternitate ad plures filios ·, respondendo dicitur quod maior, seu antecedens illud, <i>Pater hac paternitate primo respicit hunc filium hac filiatione</i> , distinguendum est. Nam d Iv <i>primo</i> sumitur pro <i>adaequate</i> , negatur. Si vero sumitur <i>primo pro principaliter</i> , conceditur: sed tunc negatur sequela. Ncc antecedens in primo sensu probatur ex allata probatione. Quoniam nihil aliud probatur nisi quod haec paternitas habet pro propria cauta hoc genuine. Sed cx hoc negatur: <i>Ergo adaequate respicit hunc filium</i> . Ubi, pro claritate doctrinae, scito quod haec paternitas, m secundum propria* causas indicaretur, esset procul dubio ad solum hunc lilium. Sed <i secundum merita subiecti iudicatur, oportet quod *it ad hunc ct alium filium: propter hoc scilicet quod secunda paternitas cedit m identitatem primae ratione subiecti, quia non habet unde differat solo numero ib illa. Sicut lumen genitum a fecunda candela in eodem diaphano per sc pnmo est ab hoc agente, ut patet XII <i>Vctaphys.</i> 4: *cd propter subiecti identitatem coincidit in idem numero lumen pnu* genitum a prima candela ibi illuminante. Et quia huiusmodi coincidentiae sunt per accidens, hoc est per aliud, hoc est per subiectum: ideo non cx rationibus formarum aut causarum arguendum est, sed ad identitatem spectandum est subiecti.	
	Et per hoc patet responsio ad secundum: scilicet quod, destructo uno corrcclativorum destruitur ct reliquum, <i>nisi per accidens contingat illud remanere</i> . Propositiones enim fiunt de eu quod secundum proprios rationes convenit correlative: non de his quae per accidens contingunt. Sic autem est in proposito. Destructo enim hoc filio, secundo vel primo, destruitur haec paternitas, nisi per accidens remaneat, ratione identitatis ad paternitatem ad reliquum. Sicut, destructu uno albo, destruerentur similitudines omnium alborum ad illud, nisi per uccidens remanerent inter se. Album enim una similitudine refertur ad omnia alba: nisi quasi infinitas relationes reales, distinctas rcalircr etiam ab hac albedine, ponat Scotus in hoc albo simul; quod est ridiculum, tbsurdum ct superfluum. – Et haec est altera responsio n superius · data, dc termino adaequato vel inadaequato.	
	Ad tertium dicitur quod maior est vera per sc; potest tamen c>sc falsa per accidens, ut dictum c*t. Licet enim Socrates sit pater hac paternitate ad hunc filium; et non possit per se remanere haec paternitas sine hoc filio: potest tamen per accidens remanere absque hoc quod dicatur ad hunc filium. Et ratio est reddita cx parte subiecti: et cx parte termini, quia est madaequatus.	
	\d quantum dicitur quod pater eadem relatione, ct eodem respectu rcali, respicit utrumque filium. Et cum apud Auctorem · invenitur quod respectus sunt diverri. non inteliigitur de diversitate reali, sed rationi*: quia unica illa rvalis relatio duorum respectuum rationem induit, dum cointclligitur respicere diversos terminos. Ita quod in re non est diversitas respectuum, sed respectorum, quibus illa una relatio quasi duplex cointclligitur. Et *ic ruit tota fabrica argumenti, quod de respectibus rcalibu* loquitur.	
	\d quintum, negatur assumptum universaliter, ut assumitur: et specialiter etiam dc fundamentalis causae successivae multitudine numerali in eodem subiecto permanente. Possunt enim successivae generationes activae multiplicari, ct tamen permanentia consequentia oportet in identitatem cedere: propter identitatem subiecti non cumpticntis permanentium numeralem distinctionem in sc uno.	

XV*. *Ad quantum dubium*, dc proprio filiationis subiecto *, diciiur quod filiatio nec ex eo quod relatio, nec cx eo quod relatio originis, habet quod non plurificetur nisi pluriticau persona: sed hoc habet ex eo quod sola per-sona capax est filiationis, sicut cl paternitatis. Nulla enim natura, nulla pars naturae nui personae capax est pater-nitatis aut filiationis: ut patet cx eo quod nihil horum potest dici pater vel filius. Unde patet quod non est ad propositum pluralitas relationum originis in Patre aeterno; nec pluralitas generationum. Quoniam generatio est subje-ctive in parte naturae, hoc est, materia: filiatio autem im-mediate est in persona ; alioquin illud medium posset dici filius; sicut superficies diciiur alba, quin mediat inter sub-jectum ct albedinem, cl sic de aliis,

Et per hoc patet responsio ad secundum. Quoniam non ex parte fundamenti, sed subiecti. provenit quod ista fi-liatio temporalis non est realis.

Ad tertium, negatur sequela. Ad probationem dicitur quod aliter operatio, ct aliter filiatio est suppositi. Nam filiatio est suppositi ut subiecti immediati: operatio autem est suppositi mediante natura ct potentia cl subiccto, ut patet.

Ad quantum dicitur quod, si Christus genuisset, nullam paternitatem realcm ex suo genuisse acquisivisset: quia paternitas est subjective immediate in personii, non minus quam filiatio.

Ad quintum dicitur quod antecedens potest habere duos sensus, prout ly *secundum rationem personalitatis aeter-nae* dupliciter teneri potent. Primo, reduplicative. Et tunc conceditur fotum, utpotv impertinent Quia antecedens non est nostrum, ct est falsum: quia tntristo convenit ose fi-lium hominis non secundum rationem personalitatis aeter-nae, hoc est, non cx hoc quod est persona aeterna. Secundo, potest teneri specificative. El sic antecedens qui-dem est nostrum ct verum, sed consequentia nihil valet, quia procedit secundum primum sensum. Constat enim quod omnia personalia, she humana sive divina, conve-niunt Christo secundum rationem personalitatis aeternae, si ly *secundum* tenetur spcciftcaive: Christus enim secun-dum suam personam est hic homo ct filius hominis, ut patet.

XVI. *Ad quintum dubium*, dc realitate filinlioni-i tem-poralis in Christo -, dicitur negando maiorem: quoniam oportet addere quod *suppositum sit capax novae filiatio-nis realis*. Propter excellentiam siquidem personae Christi

provenit quod non consurgat in co filiatio realis nova. Nec oportet lingere intellectum co-operantcm filiationem realcm: sed ad filiationem rationis non tingitur, sed ne-cessario concurrit co-intellecta filiatio ad matemitatem.

Et cum dicitur, 5x *Mana genuisset purum hominem, etc.: Ergo*: negatur sequela. Quia in puro homine fuisset per-sona capax filiationis realis novae: in Christo nutem, licet aeque acceperit naturam a matre, non tamen est aeque subtectum filiationis; quia non est in Christo suppositum capax filiationis realis novae, oh defectum subiecti, pro-pter excellentiam suppositi. Ut enim in littera dicitur, omnia requisita ad filiationem realcm inveniuntur in Chri-sto nato, excepto subiecto: quod quia persona est, el illa est Deus, ideo sublectum realis filiationis novae esse non potest.

Cum quibus tamen tene quod Christus refertur ad ma-trem reali relatione carnati ad causam; ct similis ad si-mile; ct sic dc aliis relationibus rcalibus quae non imme-diate sunt in supposito subiectivc.

XVII. In responsione ad ultimum, nota duo. Primo, quod de unitate specifica, ct non dc unitate numerali est ^crmo in littera dicente. /n *omnibus trahentibus navem est una relatio*. Nam specificae diversitati paternitatis et m.itcmitatis quia sunt diversa ratione principia, contrapo-nitur unitas eadem ratione principiantium tractum navis. Et seritas est quod multi trahentes navem nullis actionibus unum passive nasis tractum interunt: quilibet enim sua propria actione concurrit. Et propterea multis relationibus solo numero differentibus referuntur ad navem quae tra-hitur- quilibet enim sua propria relatione, consequente propriam actionem, refertur; quamvis nasis, quia uno nu-mero motu trahitur, una relatione numero ad omnes tra-hentes referatur.

Nota secundo, quod filiatio singulorum hominum di-citur *una secundum rem et duplex secundum rationem secundum duos respectus intellectus*, in hoc sensu, quod, sicut albedo una secundum rem est multiplex secundum rationem, puta ut visibili-, ut termmativa alterntionis, ut extremitas perspicui, etc.; ita filiatio Socratis est una res respective, et multiplex secundum multas rationes respec-tis as; ita quod intellectus non facit m illa filiatione re-spectum ad patrem aut ad matrem ; sed facit distinctionem rationis m illo uno respectu secundum rem, dum coin-tdligit illum ut respondet patri, ct iterum ut respondet matri.

ARTICULUS SEXTUS

I TRIM CHRISTUS IT ERIT NATUS SINE DOLORE MATRIS

III* II**, qu. clxiv, art. .: ad 3.

D SEXTUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod Christus non fuerit natus sinu dolore matris. Sicut enim mors hominum sub-secuta est ex peccato primorum paren-tum, secundum illud *Gen.* n *: *Quacumque die comederitis a, morte moriemini*; ita etiam dolor partus, secundum illud *Gen.* m ♦ *In dolore pa-ries filios*. Sed Christus mortem subire voluit. Ergo videtur quod pari ratione eius partus esse debuerit cum dolore.

2. Praeterea, finis proportionaiur principio, Sed finis vitae Christi fuit cum dolore: secun-dum illud Isaiae i.m *: Tere *dolores nostros ipse tulit*. Ergo videtur quod etiam in sua nativitate fuerit dolor partus.

3. Praetere in libro *de Ortu Salvatoris** nar-ratur quod ad Christi nativitatem obstetrices oc-currerunt: quae videntur necessariae parienti pro-pter dolorem. Ergo videtur quod Beata Virgo peperit cum dolore.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in Ser-mone *de Xatiritate**, alloquens Virginem Matrem: Ait* *in conceptione*, inquit, *invent a sine pudore: nec in partu inventa es * cum dolore*.

Respondeo dicendum quod dolor parientis cau-satur ex apertione meatuum per quos proles egreditur. Dictum est autem supra * quod Chri-stus est egressus ex clauso utero matris: ct sic nulla apertio τ meatuum ibi fuit. Et propter hoc in illo partu nullus fuit dolor, sicut nec aliqua

a) *CommederitU.* – *cx eo* «ddit tcrûa. in «... es, – P; *est.,. est.*

i) *apertio.* – *violentia apertionis* lenia.

• Ναίαι. »III.

• Num. a.

• Ver». 17.

a

• Ven. t6.

• Ven. 4.

• AL *eri.* *aj* »11 n.«Fihv. 03..Tot, ictx I.

• In Arrc»J. CXO *ir lum*/ 111, rf- S<na. X* IU * Xincr.

• Qu IXTH - - ?.. U mē

• C mē. • V

• a Je ir At

• 1

• 4

corruptio: sed fuit ibi maxima iucunditas, ex hoc quod *homo Deus natus est in mundum* *, secundum illud Isaiae xxxv . *Germinans germinabit sicut lilium, et exullabit laetabunda el laudans.*

An primum ergo nīCENDUM quod dolor partus consequitur in muliere commixtionem virilem. Unde *Gen.* III *, postquam dictum est, *in dolore paries*, subditur: *et sub viri potestate eris.* Sed, sicut dicit Augustinus, in Sermone *de Assumptione Deaiae Virginis**i ab hac sententia excipitur Virgo mater Dei: quae, *quia sine peccati colluvione* 4 *et sine virilis admixtionis detrimento Christum suscepit, sine dolore genuit, sine integritatis violatione, pudore virginitatis integra permansit.* Christus autem mortem suscepit spontanea voluntate, ut pro nobis satisfaceret, non quasi ex necessitate illius sententiae: quia ipse mortis debitor non erat.

Ad secundum dicendum quod, sicut Christus *mo-riendo destruxit mortem nostram* ♦ ita suo dolore nos a doloribus liberavit: et ita inori voluit cum dolore. Sed dolor panentis matris non pertinebat ad Christum, qui pro peccatis nostris satisfacere veniebat. Et ideo non oportuit quod mater eius pareret cum dolore.

Ad tertium dicendum quod Luc.tt* dicitur quod *vm 7. Beata Virgo ipsamet· puerum, quem pepererat, *pannis involvit et posuit in praesepio*, Et ex hoc ostenditur narratio huius libri, qui est apocryphus ♦, esse falsa ∴. Unde Hieronymus dicit, *contra Helvidium* *: *Xulla ibi obstetrix, nulla mulier-ularum sedulitas̄ intercessit. Et mater et obstetrix d*...» fuit.* « *Pannis* », *inquit*, « *involvit infantem, el posuit in praesepio* ». *Quae sententia apocryphorum deliramenta convincit.*

*colltvio*Hf. — PHpG c< *c*; *ci>lliviwie* |, *pcJluttoic* F. *colludant ceteri.*
(*) ip»amct.* — *iptumuirt* 11, *iatum* editions.

ζ) *tiiffaha.* — HhC cr edition** ; ente ηαγγο Hο p̄int F, ub. /ο Im *E, om. cctcn, (pro *tyrchc.*iil*r* ed. *a*; *n *con/mdit*ur k-çcn.'uni, *ette f&lia*

Commentaria Cardinall« Caiotani

iruLLS clarus. — In corpore duae sunt condurionci. Prima est : *Christus est natus sine dolore matris.* Probat̄ur, Christus est egressus ex clauso utero matr̄b Ergo nulla apertionis meatuum violentia ibi fuit “. Ergo in illo partu nullus fuit dolor. — Prima consequentia patet. — Secunda vero probatur. Quia dolor parientis causatur cx apertione meatuum per quos proles egreditur, — Et confirmatur condurio. Quia ibi nulla luit corruptio.

Secunda conclusio est : *In illo partu fuit maxima iucunditas.* Probat̄ur dupliciter. Primo, ratione: *quia homo Deus natus est in mundo.* Secundo, auctoritate Isaiae xxxv. — Omnia clara sunt.

II. In responsione ad tertium, adverte quod Evangclixta tres actus Beatae Virginis in partu dicit: scilicet quod *pcperit, involvit pannis, reclinavit in praesepio.* Et cx primo quidem docet lcs̄um infantem per genitalia membra, et non per os aut quamcumque aliam partem corporis materni egressum: parere namque est per naturalia generationis membra prolem edere.

Ex secundo vero, quod ipsa mater suscepit nascentem cx sc̄ infantem. Ex hoc enim quod ipsa extremos actus, scilicet parere ct involvere, exercuisse dicitur, sicut excluditur obstetricum obsequium ad matris solatium, ita ex-

cluditur ad profit susceptionem ct reliquos actui intermedio*. ut sum ablutio ct alia quae solent fieri.

Rationabile autem est ut mirabilem partum angelica ministeria foverint- ita ut angelorum ministerio tam nascens filius quam potiens mater omnia quae etiam in statu innocentiae opportuna fuissent, quae non cx peccato sed cx natura sunt, habuerint, quamvis alio modo, puta absque ablutione munditiam, etc. Quamvis a ratione remotum non sit ut mater ipsa, edocta ab angelis, omnia perfecerit. Primum tamen rationabilius videtur: ut et manus virgineae ab huiusmodi obscuris servarentur immunes; et mens iptius ad tanti gaudii fructus magis unita esset; et citius omnia expedirentur; ct Ioseph fides, tam cito, tam munde, tam expedite cementis ventrem evacuatum ct infantem editum, impletum esse experiretur qui i *quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est* ·, ct cum expedita matre adoraret natium mundi Dominum. Et licet publica miracula ab intante Deri nun debuerint, nc phantasma putaretur illius humanitas ; secreta tamen, quae ab hac suspicione aliena sunt, non dedcc̄t ipsum effecisse, ad Virginis matris obsequia; ut suavis sit semper omnium disporitio a divina procedens Sapientia *.

• Uinh. exp. t. m. >3

• Λρ. c*fl rw, ret i.

ARTICULUS SEPTIMUS

UTRUM CHRISTUS DEBUERIT IX BETHLEHEM NASCI

In Matth.. cap. U.

septimum sic proceditur. Videtur quod i3^v^)/hrislus non debuit in Bethlehem nasci. Dicitur enim Isaiae n *: *De Sion ^^^exibit lex, et verbum Domini de Ierusalem.* Sed Christus est vere Verbum Dei. Ergo de Ierusalem debuit prodire in mundum. *n.* Praeterea. Matth. u * dicitur scriptum esse de Christo quod *Na^aracus vocabitur*: quod sumitur ex eo quod scribitur Isaiae xt * *Flos de radice etl̄s ascendet*; · Nazareth > enim *jlos* interpretatur ♦ Sed maxime aliquis denominatur a loco i!"vT.IXlv̄q̄. suae nativitatis. Ergo videtur quod in Nazareth

nasci debuerit, ubi etiam fuit conceptus et nutritus.

3. Pīlscterea. ad hoc Dominus natus est in mundo ut veritatis tidcin annuntiaret: secundum illud Ioan, xvīn *: *In hoc natus sum, d ad hoc veni in mundum, ul testimonium perhibeam veritati.* Sed hoc facilius fieri potuisset si natus fuisset in civitate Romana, quae tunc dominatum orbis habebat : unde ct Paulus, Romanis scribens, dicit. *Rom.* | *: *Fides vestra annuntiatur universo mundo.* ' v<Γ>. ». Ergo videtur quod non debuit nasci in Bethlehem.

4Ű

FOITOJI-

• »7»V-

*Vcf° y

• vm. >y

• vm. ·.

• *pju*i. <i L»' *etl̄s ascendet*; · Nazareth > enim *jlos* interpretatur ♦ Sed maxime aliquis denominatur a loco i!"vT.IXlv̄q̄. suae nativitatis. Ergo videtur quod in Nazareth

Svmmak Tnsou D. TaoMAK T. VIII.

• Ver» a. »
Sed contra est quod dicitur Mich, v ♦ *Et tu, Bethlehem Ephrata* *, e.v *te mihi egredietur qui sit dominator in Israël.*

• v<f». j
• vm. i.
λoϙ4.epⁱ
Respondео dicendum quod Christus in Bethlehem nasci voluit duplici ratione. Primo quidem, quia *factus est ex semine David secundum carnem*, ut dicitur *Rom.* i *: cui etiam fuerat lacta repromissio specialis de Christo, secundum illud p *Reg.* xxm ♦ *Dixit vir Cln constitutum ? de Christo Dei iacob.* Et ideo in Bethlehem, de qua natus fuit David, nasci voluit, ut ex ipso loco nativitatіs promissio ei facta impleta ostenderetur, Et h°c designat Evangelista* dicens: *Eo quod esset de domo et familia David.*

Vni Z⁷
τ
Secundo quia, ut Gregorius dicit, in Ilomilia ♦ *Bethlehem* « *domus panis* » interpretatur. Ipse γ *Christus est qui ait: Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi.*

IV⁶⁴
a
Ad primum ergo dicendum quod, sicut David in Bethlehem natus est Λ ita etiam Jerusalem elegit ut in ea sedem regni constitueret, et templum 'b' aedificaret ♦ et sic Jerusalem esset ù civitas simul regalis et sacerdotalis. Sacerdotium autem Christi, et eius regnum, praecipue consummatum est in eius passione. Et ideo convenienter Bethlehem elegit nativitati, Ierusalem vero passioni.

Simul etiam per hoc hominum gloriam confutavit, qui gloriantur de hoc quod ex civitatibus nobilibus originem ducunt: in quibus etiam ·

«) Ephrata. – parrulm ct ni miihbui tuda addit P.
p) conititutum. – eit addunt PFU.
T) tp>e. – tpie mint ed. a, Proprie lié, Jpte jutem PEfc.
3) ««■/. – elegit ut ettet H cl editione*.
O etiam. – PERU; otn. Fbc, rt ccicri.

praecipue x olunt honorari. Christus autem c converso in civitate ignobili nasci voluit, et in civitate nobili pati opprobrium.

Ad secundum dicendum quod Christus florere voluit secundum virtuosam conversationem, non secundum carnis originem. Et ideo in civitate Nazareth educari voluit ct nutriri. In Bethlehem autem voluit quasi peregre nasci: quia, ut Gregorius dicit *, *per humanitatem quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur: non secundum potestatem, sed secundum naturam.* Et, ut etiam c Beda dicit *, *per hoc quod in diversorio loco eget, nobis nullas mansiones in domo Patris sui praepararet.*

Ad tertium dicendum quod, sicut dicitur in quodam Sermone Ephesini Concilii *, *si maximam Romam elegeret civitatem, propter r^a potentiam cirium mutationem orbis terrarum putarent. Si filius fuisset Imperatoris, potestati utilitatem adseriberent. Sed ut divinitas cognosceretur orbem trans-formasse terrarum, pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam.*

Elegit autem Deus infirma mundi ut confundat fortia: sicut dicitur I *Cor.* i *. Et ideo, ut suam potestatem magis ostenderet, in ipsa Roma, quae caput orbis erat, statuit caput Ecclesiae suae, in signum perlectae victoriae, ut exinde fides derivaretur ad universum mundum: secundum illud Isaiae XXM *Civitatem sublimem humiliabit, et conculcabit eam pes pauperis*, idest Christi, *gressus egenorum*, idest Apostolorum Petri et Pauli.

Cl Et, ut etlam. – 11 etiam EaC, El ut etlam ut HpG, El ut I. it etiam ut b, El etiam ut Pa; P pccgit: tleda dicil. in divertoriù loco egebat ut nobii... praeparet,
rj propter. – Om. tenia praeter P.

Commentaria Cardinalis Caietani

titulus clarus. – In corpore una conclusio: *Christus* [convemVftcrj *in Bethlehem nasci voluit.* Probaturque dupliciter: primo, ad litteram; secundo, mystice.

Adverte hic quod Auctor reddit rationem ex parte loci voliti, quare Christus voluerit nasci ibi. Quae ratio est etiam ratio quare prophetari fecerit se ibi nasciturum ·. Et propterca non affertur in littera ratio ex parte prophetiae implendae.

II. In responsione ad secundum, nota quod, ad litteram, iduo in diversorio nasci elegit Christus, ut sacramentum virginei partus occultum, absque matris consanguinearumque nota, maneret. Si enim in civitate peperisset, oportuisset obstetricem vocare ct consanguineas El sic aut virginitas matris fuisset manifestata: aut reprehensa mater fuisset quod non vocassct. Immo sorores eius obstetricem ctiam ad invitam matrem convocassem.

Nec obstat quod in Bethlehem natus dicitur. Quoniam Bethlehem appellatione veniunt etiam suburbanae domus. In cuius signum, Herodes, audito quod in Bethlehem nasceretur. iussit occidi in Bethlehem *et in omnibus Jinibus eius* infantes *, intelligent per locum nativitatіs Christi totum infra fines Bethlehem.

Suaviter ergo omnia divina disposuit Sapientia ·, dum nasci in diversorio elegit, ubi nullius cura vel incuria censorem haberet, Ibi et a Magis adorandus erat absque ar-

bitris, civibus scilicet ndmirantibus eorum ingressum absque indice in domum Joseph. Propter quod diversorium hoc, non intra civitatem, sed extra videtur fuisse : ut ipsum diversorii nomen sonat. Nam si intus fuisset, potuissent Herodi testificari multi qua Magi in Bethlehem ingressi essent, etc. Sed ubi per viam m diversoria domo celebrata est adoratio, latuit ipsa adoratio.

III. In responsione ad tertium, nota quod ipse Christus Romae caput Ecclesiae suae statuit: non solum ratione communi, quia facta Apostolorum sunt facta Christi, iuxta illud, *Sine me nihil potestis facere* *; sed quia volenti Petro cx Roma recedere, sicut olim cx Antiochia recesserat, ipse Christus obviant, iubens ut revertatur ct Romae sedes Apostolica stabiliatur, dum dixit: Penio *Romam iterum crucifigi* *. Si enim Petrus alibi sedem elegeret, non Romae, sed in loco illo ubi postremo sedisset, caput Ecclesiae fuisset. Et sicut nunc non Antiochena, sed Romana l;cclscia caput est. quia Romanus Pontifex successor est Petri; similiter in illo casu non Romanus, sed illius alterius loci pontifex successor fuisset Petri ac Christi vicarius. Ipse ergo Christus, praecipiendo regressum et crucem, Romae statuit caput Ecclesiae. Quocirca non potest humana auctoritate mutari, ct fieri ut alius quam successor Petri. Romanus Pontifex, sil caput Ecclesiae.

ζ
β
«,*<»-
• v<
·
·
*
I
X
w
Jff
I
· "«*-s*.
fl
• V

• Cf. arg. Sed cQJtra.

• Match, cap. it. ver», iô.

• cap vm, venu i.

• 4. Xlit. • X

cap.

• ViJ. s Aa-Ne>» Se-n c-ikl ture df Hiftlic. Irjde>d; » Grt-. M ·M /1 Na*. /w. «n.

ARTICULUS OCTAVUS

ITRIM CHRISTUS FUERIT CONGRUO TEMPORE NATUS

In Matth., cej*. n

S D OCTAVUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod Christus non fuerit congruo tempore natus. Ad hoc enim Christus venerat ut suos in libertatem revocaret. Natus est autem tempore servitutis: quo scilicet orbis praecepto Augusti describitur, quasi tributarius factus, ut habetur Lue. n *. Ergo videtur quod non congruo tempore Christus fuerit natus.

2. Praeterea, promissiones de Christo nascituro non gentilibus * fuerant factae: secundum illud Rom. tx : *Quorum sunt promissa*. Sed Christus natus est P tempore quo rex alienigena dominabatur: sicut patet Matth. n *: *Cum natus esset [esus in diebus Herodis Regis*. Ergo videtur quod non fuerit congruo tempore natus.

3. Praeterea, tempus praesentiae Christi in mundo diei comparatur, propter id quod ipse est *mundi* *. unde ipse dicit, Ioan, ix **: *Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est*. Sed in aestate sunt dies longiores quam in hieme. Ergo, cum natus fuerit in profundo hiemis, octo Kalendas Ianuarii, videtur quod non fuerit convenienti tempore natus.

4. Sed contra est quod dicitur Galat. iv ♦, *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, jactum sub lege*.

Respondeo dicendum quod haec est differentia inter Christum et alios homines, quod alii homines nascuntur subtecti necessitati temporis: Christus autem, tanquam Dominus et Conditor omnium temporum, elegit sibi tempus in quo nasceretur, sicut et matrem et locum. Et quia *quae a Deo sunt ordinata sunt* ♦ et convenienter disposita *, consequens est quod convenientissimo tempore Christus nasceretur.

Ad primum ergo dicendum quod Christus venerat nos in statum libertatis reducere de statu servitutis. Et ideo, sicut mortalitatem nostram suscepit U(nos aj vitam reduceret, ita, ut Beda dicit ♦, *eo tempore dignatus est incarnari quo, mox natus,*

• ven.N4

■

•vm 4.

?

•Vai i.

4.

•vrr», 4.

IUL. VCTK I.
; “p.

• c»ro»i.’ /«
cap. »,ter». 4.5

censu Caesaris adscriberctur, atque, ob nostri liberationem, ipse servitio subderetur.

Tempore etiam illo, quo totus orbis sub uno Principe vivebat, maxime 4 pax fuit in mundo. Et tunc decebat ut illo tempore Christus nasceretur, qui est *pax nostra, faciens utraque unum*, ut dicitur Ephes, u *. Unde Hieronymus dicit, *super Isaiam* *: *Γ'eteres revolvamus historias, et inveniemus usque ad vigesimum octavum annum Caesaris Augusti in tuto orbe terrarum fuisse discordiam: orto : autem Domino, omnia bella cesserunt*, secundum illud Isaiae n *: *Non levabit gens contra gentem gladium*.

Congruebat etiam ut illo tempore quo unus Princeps dominabatur in mundo, Christus nasceretur, qui venerat suos *congregare in unum**, ut esset *unum ovile et unus Pastor*, ut dicitur Ioan, x *.

Ai) secundum dicendum quod Christus regis alienigenae tempore nasci voluit, ut impleretur prophetia Iacob dicentis, *Gen penult.*: Non auferetur sceptrum de Iuda, et dux dc femore eius, donec veniat qui mittendus est*. Quia, ut Chrysostomus dicit, *super Matth.**, *quandiu Iudaica gens sub Iudaicis regibus, quamvis peccatoribus, tenebatiir. prophetae mittebantur ad remedium eius. Nunc autem, quando lex Dei sub potestate regis iniqui tenebatur, nascitur Christus: quia magna et desperabilis infirmitas medicum artificiosiore r quaerebat.*

Ad tertium dicendum quod, sicut dicitur in libro *de Quaesi. Novi et Vet. Test.* ♦ *tunc Christus nasci voluit, quando lux diei crementum incipit accipere*: ut ostenderetur quod ipse venerat ut homines crescerent in lucem divinam, secundum illud Luc. i *: *Illuminare his qui in tenebris et umbra mortis sedent*.

Similiter * etiam asperitatem hiemis elegit ad nativitatem, ut ex tunc carnis afflictionem pateretur pro nobis.

γ

«

’v^’<

“”V,’

«

℄

·v·π.4

«?·.’.

· v«· »*.

·v«η.10.

Orp.

’i

i«Q*
vpp. a m

’ τ*

·

a) non *gentilibus*. – *gentibus non* editiones, non *gentibus scJ* Judaeis G.
p) ar. – P; *fuit* GHfc. *fuerit* t, *fuerat* ceteri.
y) *censu*. – Pa; *conus*. Margo P *alias census*.
%) *maxime*. – *maxima*. Fa ct tertia.

t) *rrroltamus historias*, et. – FhC; *si rcrohamus historias* P, *renovamus historias* ct ceteri.
») *orto*. – Tertia; ortam *orto*.
rj) *artificiosiore*m. – P»G; *artificialiore*m F, *artificiore*m ceteri.
o| *Similiter*. – Pj ; *Simul*.

Commentaria Cardinalis Caietani

durus. – In corpore unica est conclusio: *Christus convenientissime tempore est natus*. Probatur. Christus, tanquam Dominus et Conditor omnium temporum, elegit sibi tempus quo nasceretur. Ergo convenientissimo tempore natus est.

Antecedens manifestatur dupliciter. Primo, ex differentia inter Christum ct alios homines. Secundo, cx simili: quia elegit sibi ct locum et matrem. – Consequentia probatur. Quia *quae a Deo sunt, ordinata sunt*, ct convenienter disposita.

Ubi nota quod plus infertur quam probetur, propter materiam et eius claritatem. Probatur enim quod convenienti tempore : infertur autem quod convenientissimo tempore. Quia si omnia a Deo sunt convenienter disposita, ea quae sunt circa propriam ipsius Det person im, oportet convenientissime este disposita. Et hoc clarum erat: quia Jo ipso Christo est sermo in conclusionē.

QUAESTIO TRIGESIMASEXTA
DE MANIFESTATIONE CHRISTI NATI

IN OCTO ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de manifestatione Christi nati *. Et circa hoc quaeruntur octo. Primo: utrum nativitas Christi debuerit omnibus esse manifesta. Secundo: utrum debuerit aliquibus manifestari. Tertio: quibus manifestari debuerit.

Quarto; utrum ipse se debuerit manifestare, vel potius manifestari per alios. Quinto; per quae alia manifestari debuerit. Sexto: de ordine manifestationum. Septimo: de stella per quam manifestata fuit eius nativitas. Octavo: de veneratione Magorum. qui per stellam nativitatem Christi cognoverunt.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTI NATIVITAS DEBUERIT OMNIBUS ESSE MANIFESTA

lafr», qU. xnix, *rc 8, ad

ipi) primim sic proceditur, Videtur quod Christi nativitas debuerit omnibus esse manifesta. Impletio enim debet promissioni respondere. Sed de promissione adventus Christi dicitur in Psalmo*: *Deus manifeste veniet*. Venit autem per carnis nativitatem. Ergo videtur quod eius nativitas debuit esse toti mundo manifesta.

2. Praeterea. I *ad Tim.* i * dicitur: *Christus in hunc mundum venit peccatores salvos jacere*. Sed hoc non iit nisi inquantum eis gratia Christi manifestatur: secundum illud *Tit.* n *: *Apparuit gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus, erudiens nos ut, abnegantes impietatem et saecularia desideria, sobrie et pie et iuste vivamus in hoc saeculo*. Ergo videtur quod Christi nativitas debuerit esse omnibus manifesta.

3. Praeterea, Deus super omnia pronior est ad miserendum: secundum illud Psalmi*: *Miserationes eius super omnia opera eius*. Sed in secundo adventu, quo *iustitias* * indicabit *, veniet omnibus manifestus: secundum illud Matth. xxiv*: *Sicutfulgur exit ab oriente et paret usque in occidentem, ita erit adventus lilii Hominis*. Ergo multo magis primus, quo natus est in mundo secundum carnem, debuit omnibus esse manifestus.

Sed contra est quod dicitur Isaiae xlv *: *Tu es Deus absconditus, Sanctus Israel, Salvator*. Et Isaiae uti l: *Quasi absconditus est vultus eius et despectus*.

Respondeo dicendum quod nativitas Christi non debuit omnibus communiter esse manifesta. Primo quidem, quia per hoc impedita fuisset humana redemptio, quae per crucem eius per-

acta est: quia, ut dicitur l *ad Cor.* n *, *si cognovissent. nunquam Dominum gloriae crucifixissent*.

Secundo, quia hoc diminuisset meritum fidei, per quam venerat homines justificare, secundum illud *Rom.* m *: *iustitia Dei perfidem Iesu Christi*. Si enim manifestis indiciis, Christo nascente, eius nativitas omnibus appareret, iam tolleretur ratio fidei, quae esi *argumentum non apparentium*, ut dicitur *Heb.* xi *.

Tertio, quia per hoc venisset in dubium veritas humanitatis ipsius. Unde Augustinus dicit, in Epistola *ad Tulousianum* *: *Si nullas ex parvulo in iuventutem mutaret aetates, nullos cibos, nullos caperet somnos, nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum ullo modo suscepisse crederetur: et, dum omnia mirabiliter facit, auferret quod misericorditer fecit?*

Ad primum ergo dicendum quod auctoritas illa intelligitur de adventu Christi ad iudicium: secundum quod Glossa * ibidem exponit.

Ad secundum dicendum quod de gratia Dei Salvatoris erudiendi erant omnes homines ad salutem, non in principio nativitatis eius, sed postea, tempore procedente, postquam *operatus esset salutem in medio terrae* *. Unde, post passionem et resurrectionem suam, dixit discipulis, Matth. ult. *: *Euntes, docete omnes gentes*.

An tertium dicendum quod ad indicium requiritur quod auctoritas indicis cognoscatur: et propter hoc oportet quod adventus Christi ad indicium sit manifestus. Sed primus adventus fuit ad omnium salutem, quae est per fidem, quae quidem est de non apparentibus. Et ideo adventus Christi primus debuit esse occultus.

a) iuftitias. – P; hutitiam FGHl, in xientia D, instilla ceteri.

p) Tu. – Ven tu EF ct tertia.

Comxnontaria Cardinally Cnietani

mus clarus. In corpore unica conclusio: *Nativitas Christi non debuit esse communiter omnibus manifesta*. Probatur tripliciter. Primo, ex mysterio passionis implendo. Secundo, cx fidei merito. Tertio, cx humani* tatis assumptae testificanda ventate.

Claraque sunt omnia nisi quod secunda ratio non caret scrupulo. Quia aut est sermo dc Christi nativitatis manifestatione per visionem : aut per attestationem. Si enim est sermo dc manifestatione per usionem, tolleretur procul dubio meritum fidei: quia tolleretur ipsa fides respectu visi; nemo enim credit quod videt. Sed huic sensui obstat, quia manifestatio negata omnibus est facta quibusdam, puta Pastoribus et Magis, quibus non per visionem, sed per attestationem angelorum et stellae manifestata esi Christi nativitas.

Si vero est sermo dc manifestatione per attestationem, non sequitur quod tollatur meritum fidei: et falso in littera diceretur: Si *manifestis indiciis. Christo nascente, eius nativitas omnibus appareret, iam tolleretur ratio fidei*. Iride el Magis manifestis indiciis nativitas Christi apparuit: et tamen non est ratio fidei ablata respectu nativitatis Christi.

II. Ad hoc dicitur quod sermo litterae est de manifestatione tali qualis facta est Pastoribus, Magis. Simeoni et Annae* Et Pastoribus quidem et Magis nullim constat manifestationem factam nisi attestationem: angeli enim testificati sunt ad Pastores, et stella ad Mago». Simeoni autem et Annae qualis fuerit revelatio facta, an ^edicet testificatisa tantum, an illuminativa ad videndum; licet m Evangelio non scribatur, ex ipso tamen insinuari videtur quod testificativa tantum fuerit. Quoniam, ultra promissionem *Christi Domini*, inspiratio describitur impulsiva ad videndum corporalibus oculis Chnuum, dum dicitur quod Simeon *in Spiritu venit in 'templum*. Et minus de Anna dicitur: ut patet in textu Exangelli. Et propterea in conclusione istius articuli sermo est dc manifestatione per attestationem talem qualis facta creditur Pastoribus, Magis, Simeoni et Annae. Intenditque Auctor quod non debuit Christi nativitas manifestari sic omnibus.

Et secunda ratio non tendit ad hoc quod talis manifestatio abstulisset fidem*, sed ad hoc quod talis manifestatio minuisset meritum fidei; sic enim in littera dicitur: *quia hoc diminuisset meritum fidei*. Probatur autem in littera quod talis manifestatio, facta omnibus, diminuisset meritum fidei, cx hoc quod manifestatio faciens evidentiam

tollit totaliter fidem. Tanquam si dixisset: Signum quod talis manifestatio minueret fidem, est quia, »i manifestatio crevisset usque ad evidentiam, tolleret totaliter fidem. Hoc enim ostendit manifestationem talem esse propinquam manifestationi evidentiae: ac per hoc, diminuentem meritum fidei, utpote propinquam tollenti totaliter fidem; propinquum enim calido est tepidum. Unde in illa conditional!, *Si manifestis indiciis, Christo nascente, eius nativitas omnibus appareret, iam tolleretur ratio fidei*, loquitur dc indiciis ita manifestis ut nativitatem Christi redderent apparentem. hoc est. evidentem: sic enim *fides est argumentum non apparentium*, hoc est, non evidentium.

III. Duplicia siquidem possunt esse indicantia rem. Quaedam reddentia rem illam credibilem. Et inter haec est magna latitudo. Et in hoc genere sunt omnia testimonia sive angelorum sive miraculorum sive hominum: nec non ipsius Dei. si ultra attestationem non proceditur. Et sic fuit manifestata Christi nativitas supra dictis. – Quaedam vero sunt indicantia rem sic quod reddant illam evidentem: ut in demonstratis.iv effectus per discursum demonstrativum indicat causam, reddit enim illam evidenter notam; et in disinis lumen clarum menti angelicae vel humanae infusum, tollit fidem respectu illius.

Prima sutem indicia, quando sunt manifesta, ut per miricula et angelos, etc., licet non tollant, minuunt tamen mentum fidei, propier propinquitatem ad apparentiam. Quod cx eo potes percipere quod Dominus Thomae dixit -, Linquam arguens ipsum dc talibus indiciis quaesitu* *Quia vidisti*, scilicet indicia manifesta in me. *credidisti me Deum, de.*: et commendando ab opposito aliorum fidem, subdidit, *Beati qui non viderunt et crediderunt*. Nunquam enim Dominus ex opposito commndassct credentes qui non viderunt, nisi ipsum videre minueret meritum credendi.

IV, Et si instetur, *Ergo Magi et Pastores, etc., minus meruerunt credendo*: respondetur quod, quantum est cx parte manifestationis, minus meruerunt credendo; hoc est. minorem occasionem merendi in credendo labuerunt. Sed cum hoc stat quod magis meruerunt credendo ex parte ipsorum credentium. Et hoc praeponderat: quia meritum ex parie merentis maxime pensatur. – Cum hoc quoque stat quod, licet etiam nihil mererentur credendo nativitatem Christi (puta, si vidissent), attamen multo plus meruissent amando quam alii credendo et amando, propter maiorem dilectionem cx visu quam ex fide productam.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRI M NATIVITAS CHRISTI ALIQUIBUS DEBUERIT MANIFESTARI

secundum sic proceditur. Videtur quod •^ ^ V 6nahv^tas Christi nulli debuerit manifestari. Quia, ut dictum esi*, hoc erat ■^* ^ ^ congruum humanae saluti, ut primus Christi adventus esset occultus. Sed Christus venerat ui omnes salvaret: secundum illud I 7/m.iv*: *Q/ri est Salvator omnium hominum, maxime fidelium*. Ergo nativitas Christi nulli debuit manifestari.

2. Praeterea, ante nativitatem Christi, manifestata erat Beatae Virgini et Joseph futura Christi nativitas*. Non ergo erat necessarium, Christo nato, eancjem aliis manifestari.

3. Praeterea, nullus sapiens manifestat id ex quo turbatio nascitur et detrimentum aliorum. Sed, manifestata Christi nativitate, subsecuta est turbatio: dicitur enim Matth. u * quod, *audiens*

rex Herodes Christi nativitatem, *turbatus est, et omnis ferosolrma cum illo*. Cessit etiam hoc in detrimentum aliorum: quia ex hac occasione Herodes *occidit pueros in Bethlehem et in finibus eius a bimatu et infra* *. Ergo videtur quod non * t^• w». «a. luerit conveniens Christi nativitatem aliquibus manifestari.

Sed contra est quod Christi nativitas nulli fuisset proficua si omnibus esset occulta. Sed oportebat Christi nativitatem esse proficuam: alioquin frustra natus fuisset. Ergo videtur quod aliquibus manifestari debuerit Christi nativitas.

Respondeo dicendum quod, sicut Apostolus dicit, *Boni*, xtii *, *quae a Deo sunt, ordinata sunt*. Pertinet autem ad divinae sapientiae ordinem ut Dei dona, et secreta sapientiae eius, non aequaliter ad omnes, sed immediate ad quosdam perve-

Venu %.

i'cr». ii.

cru i.

». CXXXVIU
II, Cjp tu

rha exAu/.

.withher*.

», 19.

Lw.rap.n.vcfk
s hh . *s “H-

•jArt. price.-j.,

• vcñ. »0.

αΓ _ vcñ.jt.

• v<n >

niant, ct per eos ad alios deriventur. Unde et quantum ad resurrectionis mysterium dicitur. x quod *Deus dedit* Christum resurgentem *manifestum Jieri, non omni populo, sed testibus praeordinatis a Deo.* Unde hoc etiam debuit circa ipsius nativitatem observari, ut non omnibus Christus manifestaretur, sed quibusdam, per quos posset ad alios devenire.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut fuisset in prnciudicium salutis humanae si omnibus hominibus Dei nativitas innotuisset, ita etiam et si nulli nota fuisset. Utroque enim modo tollitur fides: tam scilicet per hoc quod aliquid est totaliter manifestum ; quam etiam per hoc quod a nullo cognoscitur a quo possit testimonium audiri; *fides enim est ex auditu*, ut dicitur *Rom.* x*.

Ad secundum dicendum quod Maria et Joseph instruendi erani de Christi nativitate antequam nasceretur, quia ad eos perlinebat reverentiam habere prolis * conceptae in utero, et obsequi nesciturae. Eorum autem testimonium, propter hoc quod erat domesticum, fuisset habitum suspectum circa magnificentiam Christi. Et ideo oportuit ut aliis manifestaretur extraneis, quorum testimonium suspectum esse non posset.

Ad tertium dicendum quod ipsa turbatio subsecuta ex nativitate Christi manifestata congruebat Christi nativitati. Primo quidem, quia per hoc manifestatur caelestis Christi dignitas. Unde Gregorius dicit, in Homilia*: *Caeli Rege nato,*

rex terrae turbatur: quia nimirum terrena altitudo confunditur cum celsitudo caelestis aperitur. – Secundo, quia per hoc figurabatur iudiciaria Christi potestas. Unde Augustinus dicit, in quodam Ser-mone *Epiphaniae**: *Quid erit tribunal indicantis, quando superbos reges cuna terrebat infantis?* - Tertio, quia per hoc figurabatur deiectio regni diaboli. Quia, ut Leo Papa * dicit, in Sermone *Epiphaniae, non tantum Herodes in semetipso turbatur, quantum diabolus in Herode. Herodes enim hominem * aestimabat, sed diabolus Deum. Et uterque regni sui successorem timebat: diabolus caelestem, sed Herodes terrenum.* Superflue tamen: quia Christus non venerat regnum terrenum 4 in terra habere: ut Leo Papa dicit*, Herodi loquens: *Non capit Christum ' regia tua : nec mundi Dominus potestatis tuae sceptri esi contentus angustiis.*

Quod autem Iudaei turbantur, qui tamen magis gaudere debuerant, aut hoc est quia, ut Chrysostomus dicit *, *de adventu iusti non poterant gaudere iniqui*: aut volentes favere Herodi, quem timebant; *populus enim plus iusto favet eis quos crudeles sustinet* ♦

Quod autem pueri ab Herode sunt interfecti, non cessit in eorum detrimentum, sed in eorum profectum. Dicit enim Augustinus, in Sermone quodam *de Epiphania* *: *Absit ut, ad liberandos homines Christus reniens, de illorum praemio qui pro eo interjicerentur : nihil egerit, qui, pendens in ligno, pro cis a quibus interficiebatur oravit.*

a) Ἀährro *prtilū.* – *exhibtre pruli* tertii. Pro *d* obtequi, ct diam obicqui tertia praeter l.
cuna. – BH et editione*; cura l, cvHa ceteri.
7) *hominem.* – *terrenum hominem* editione*.

δ) *terrenum.* – Om. editione». 1) capU Chriitum repia. – capit (cupit F) Chrijfuj repna DF. ζ) infrjrfccrentur. – Ej ; interficere ABpC, interfecti Junt DF*G, tunt interfecti HI, interficiente G. interficiuntur editkmc*.

Commentaria Cardinalis Caietani

Imvs clarus est. – In corpore una conclusio. *Nativitas Christi debuit quibusdam manifestari.* Probatur Ad divinae sapientiae ordinem pertinet ut Dei dona ct secreta non aequaliter ad omnes, sed immediate ad quosdam, et per cos ad alios deriventur. Ergo in mysterio nativitatis hoc debuit observari.

Antecedens declaratur cx auctoritate *Act.* x de mysterio resurrectionis Christi. – Consequentia probatur ex auctoritate *ad Rom.* xm. – Omnia cx \$c et ante * dictis sunt clara.

II. In responsione ad tertium, dc mone Innocntum ab I Icrode, habes etiam gentilium testimonium. Macrobius cnim, in *Saturnalibus* ., narrat Augustum, audita talium nece, dixisse: *Mallem porcus quam filius fuisse Herodis* : tuit cnim etiam unus infans Herodis filius cum aliis interfectus; porcos autem Iudaei non interficiunt, quia non vescuntur came suilla. Est cnim hoc vclut testimonium ab hostibus de adventu Magorum ad quaerendum Christum natum.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM SINT CONVENIENTER ELECTI ILLI QUIBUS EST CHRISTI NATIVITAS MANIFESTATA

TERTIUM SIC PROCEDITUR. VidetUF quod sunt convenienter electi illi quibus cst Christi nativitas manifestata. Do- i^ ^^ ^minus enim, Matth. x *, mandavit discipulis, *In viam gentium ne abieritis*: ut scilicet prius manifestaretur Iudaeis quam gentilibus. Ergo videtur quod multo minus a principio fuerit revelanda Christi nativitas gentibus, qui *ab oriente venerunt*, ut habetur Matth. II *.

2. Praeterea , manifestatio divinae veritatis

praecipue debet fieri ad Dei amicos: secundum illud *fob* xxxvii : *Annuntiat de ea a amico suo.* Sed magi videntur esse Dei inimici: dicitur enim *Levit*, xix *: *Non declinetis ad magos: nec ab abolis aliquid sciscitemini.* Xon ergo debuit Christi nativitas Magis manifestari.

3. Praeterea, Christus venerat mundum lotum a potestate diaboli liberare: unde dicitur Malach. I ': *Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus.* Non ergo solum

Vtr* . 17.

• Hara, x /a £. w «r.

• Art. pfMicd., Commeo».

• V«r*. 5.

• Ver*. ».

e) ea. – Pa: rt>.

5«no,

cxp. L

• Or Ἀ ρ * γ η II. - Qtm. on.

• Scm . XXXIV. *1. XXXΠI if fff?*. IV. . II), II.

• </r. I^faf u In!<rOyf.Chn.

• Geu. Ofi i VUiih cjp. fi, «m. >

II)

ζ

O.orn.

:v>»IIIM?.«*η, x<ru^IU

a

ev<n.j»

-Very --

in oriente positus manifestari debuit, sed etiam
ubique terrarum debuit aliquibus manifestari

4. Praeterea, omnia sacramenta veteris legis erant Christi figura. Sed sacramenta veteris legis dispensabamur per ministerium sacerdotum legalium. Ergo videtur quod magis debuerit Christi nativitas manifestari sacerdotibus in templo quam pastoribus in agro *.

5. Praeterea, Christus ex virgine matre natus est, et aetate parvulus erat. Convenientius ergo videtur fuisse quod Christus manifestaretur iuvenibus et virginibus, quam senibus et coniugatis vel viduis, sicut Simeoni et Annae ”.

Sed contra est quod dicitur loan, xm *: Eg-
scio quos elegerim. Quae autem fiunt secundum
Hei sapientiam, convenienter fiunt *. Ergo conve-
nienter sunt electi illi quibus est manifestata Chr-
sti nativitas.

Respondēdo dicendum quod salus quae erat futura per Christum, ad omnem diversitatem hominum Pertinebat: quia, sicut dicitur *Coloss. m. in Christo non est masculus et femina, gentilis iudeus, servus et liber*, et sic de aliis huiusmodi. Et ut hoc in ipsa Christi nativitate praefigetur, omnibus conditionibus hominum est manifestatus. Quia, ut Augustinus dicit, in Sermone *de Epiphania* ♦ *pastores erant Israelitae, Magi gentiles. Illi prope, isti longe. Utrique tanquam ad angularem lapidem concurrerunt*. Eui etiam inter eos alia diversitas: nam Mugi fuerunt sapientes et potentes, Pastores autem simplices et viles. Manifestatus est etiam iustis, Simeoni Annae, et peccatoribus, scilicet Magis; manifestatus est etiam et viris et mulieribus, scilicet Annae ut per hoc ostenderetur nullam conditionem hominum excludi a Christi salute.

Ad primum ergo dicendum quod illa manifestatio
nativitatis Christi fuit quaedam praelibatio plenae
manifestationis quae erat futura. Et sicut in secunda
manifestatione primo annuntiata est gratia Christi
per Christum et eius Apostolos Iudaeis et postea
gentilibus; ita ad Christum primo per Pastores
venerunt, qui erant primitiae Iudaeorum, et postea
per gentes, qui erant primitiae gentium, tanquam
prope existentes; et postea venerunt omnes gentes.

Magi a remotis, qui fuerunt *primitiae gentium*,
ut Augustinus dicit *.

Al) SECUNDUM DICENDI quod, SICUT AugUSTILLIUS dicit, in Sermone *de Epiphania* -, sicut praevaluit imperitia in rusticitate pastorum, ita praevalet impictas in sacrilegiis magorum. Utrosque tamen sibi ille lapis angularis attribuit: quippe qui venit « stulta eligere ut confunderet sapientes », et « non vocare iustos, sed peccatores »; ut nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret.

Quidam * tamen dicunt quod isti Magi non fuerunt malefici, sed sapientes astrologi, qui apud Persas vel Chaldaeos Magi vocantur.

Ad tertium dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit *, *ab oriente venerunt Magi, quia, unde dies nascitur, inde initium fidei processit: quia Jesus lumen est animarum.* Vel, *quia omnes qui Christum veniunt, ab ipso et per ipsum veniunt* unde 1 dicitur Zoch. vi ♦ *Ecce vir. Oriens nomen eius* ”.

Dicuntur autem ab oriente, ad litteram, venerunt, vel quia de ultimis orientis partibus venerunt. secundum quosdam: vel quia de aliquibus vicinis partibus hidaeae venerunt, quae cum sunt regioni ludaeorum ad orientem *.

Credibile tamen est etiam in aliis partibus mundi aliqua indicia nativitatis Christi apparuisse: cut Romae fluxit oleum”; et in Hispania ap-
ruerunt tres soles paulatim in unum coeunte

Ad quartum dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit *, angelus manifestans Christi nativitate non ivit Ierosolymam, non requisivit scribas et phoriseos. erant enim corrupti, et * per invidia cruciabantur. Sed Pastores erant sine antiqua conversationem Patriarcharum et Moysen ' colentes.

Per hos etiam Pastores significabantur doctores
Ecclesiae, quibus Christi mysteria revelantur, qui
convertebant iudeos.

Ad quintum dicendum quod, sicut Ambrosius dicit *, *generatio Domini non solum a pastoribus sed etiam a senioribus et iustis accipere debuit testimonium*: quorum etiam testimonio, propter auctoritatem, magis credebatur.

p) *debut dhqitu» manifestari.* – Om. ten i praeter 1.

γ) *tanquam.* – *tamen* PJ.

3| *muHcribut, scilicet Annae. – mulieri scilicet Annae* IpG, r
*lieribut Eli ct editione**; *Alias, et mulieri scilicet* mergo P

i) unde. – *dr quo E ct teril.*». – *dicitur Zach. vt P; dicitur Zach. c. ttt F, dicit Zach. c, dicitur Zach. ceteri.*

ζ) *quae*. — Terti.; *qui*.

g.) et, - ut » 0 ct » t. - cruciabantur PF; cruciarentur

G) $\Lambda\Lambda \cdot \pi, \lambda$. - Sfoysi P.

t) *fastoribui. – turenibui* P.

Commentaria Ciunlinalis Caietanl

riores clarus. In corpore unica est conclusio su
intellecta: *Convenienter electi sunt illi quibus est Christus*
Christi nativitas manifestata. Probatur. Salus futura pe
stum ad omnem hominum diversitatem pertinebat. Ergo
Christus natus omnibus conditionibus hominum est co
venienter manifestatus. Ergo Pastoribus. Magis, Simeo
et Annae convenienter.

Antecedens probatur ex auctoritate Apostoli. – Cons

quentia probatur. Quia hoc, scilicet >alus tot diversos
in Christi nativitate debuit praetigurari. ut nulla homi
hconditio a Christi salute excluderetur. Secunda vero
sequentia declaratur cx sex diversitatibus inter istos in
tis: prima, inter iudaeos ct gentiles; secunda, inter
pinquos et distantes; tertia, inter sapientes ct simpl
quarta, inter potentes ct viles; quinta, inter peccatores
iustos; sexta, inter mares ct feminas. Omnia clara s

Senn. CC, ü.
de Temp XXX
cep. l.
?

Of Imperf
Ual A, h»mU
l. - Inttf Af.

3
Senn. XXXIV,
' XXXIII | dr
fif*. IV). cep.

'j//JU,hofn. IL-
ter Opp. Akry-
m.

Gloea. Ord. io
•lib- cap rt.
f J-

rrm cccx.itinr
ter *de Direr*».
vi, cap. ui.

b. *Il, ap. iv.*

ult.
3

cru ji.

CT» It.

ARTICULUS QUARTUS

tertium Christus per seipsum suam nativitatem manifestare debuerit

Quod articulus sic proceditur. Videtur quod Christus per seipsum suam nativitatem manifestare debuerit. *Causa enim quae per se, semper est potior ea quae est* s/rC lia »* *Per a^u^f* ut dicitur in VIII *Physic.* * Sed Christus suam nativitatem manifestavit per alios: puta Pastoribus per angelos, et Magis per stellam. Ergo inulto magis per seipsum debuit suam nativitatem manifestare.

Lik?inuifop† -- Praeterea, *Eccli.* xx * dicitur: *Sapientia abscondita, el thesaurus innisus, quae utilitas in utrisque?* Sed Christus a principio conceptionis suae plene habuit sapientiae et gratiae thesaurum. Nisi ergo hanc plenitudinum manifestasset per opera et verba, fuisset frustra ei data sapientia et gratia Quod est inconveniens: quia *Deus et natura nihil frustra facit*, ut dicitur in I *de Caelo* *.

3. Praeterea, in libro *de Infantia Salvatoris* * legitur quod Christus in sua pueritia multa miracula fecit. Et ita videtur quod suam nativitatem per seipsum manifestaverit.

Sed contra est quod Leo Papa dicit⁴, quod Magi invenerunt puerum Iesum *nulla ab infantiae humanae generalilale discretum*. Sed alii infantes non manifestant scipso. Ergo neque decuit quod Christus per seipsum suam nativitatem manifestaret.

Respondeo dicendum quod nativitas Christi ad humanam salutem ordinabatur, quae quidem est per fidem. Fides autem salutaris divinitatem et humanitatem Christi confitetur. Oportebat igitur ita manifestari nativitatem Christi ut demonstratio divinitatis eius fidei humanitatis ipsius non praejudicaret. Hoc autem factum est dum Christus

in scipso similitudinum infirmitatis · humanae « exhibuit, et tamen per Dei creaturas divinitatis virtutem in se monstravit. Et ideo Christus non pur seipsum suam nativitatum manifestavit, sed per quasdam alias creaturas.

Ad primum ergo dicendum quod in via generationis ut motus oportet per imperfecta ad perfectum perx uniri. Et ideo Christus prius manifestatus est per alias creaturas, et postea manifestavit su per seipsum manifestatione perfecta.

Ad secundum dicendum quod, licet sapientia abscondita inutilis sit, non tamen ad sapientem pertinet ut quolibet tempore manifestet seipsum, sed tempore congruo: dicitur enim *Eccli.* xx *: *Est tacens non habens sensum loquelae: et est tacens sciens tempus apti temporis*. Sic ergo sapientia Christo data non fuit inutilis, quia seipsam tem- ? pore congruo manifestavit. Et hoc ipsum quod* * tempore congruo abscondebatur, est sapientiae

Ad tertium dicendum quod liber ille *de Infantia Salvatoris* est apocryphus*. Et Chrysostomus, *super Ioan.* *, dicit quod Christus non fecit mi- ·, xn, racula antequam aquam converteret in vinum: 3 secundum illud quod dicitur Ioan, n *: < Hoc fecit * vm.». initium signorum Iesus ». *Si enim secundum primam aetatem miracula fecisset, non indignissent Israelitae alio manifestante eum: cum tamen Ioannes liaplisla dicat*, Ioan, i *: < *Ut manifestetur ·v<ap. Israeli, propterea veni in aqua baptizans ».* *Decenter autem non incoepti facere signa in prima aetate. Aestimassent enim phantasiam l esse incarnationem: et ante opportunum tempus eum cruci tradidissent, livore liquefacti.*

«l limilitudinem fafirmitatfi. – fimilnn infirmitati l, sfotttem nativitatem infirmitati Gfcc, nativitatem limitem infirmitati PII. icipum. – stipium editione*. y) quod. — PGlc; quia.

δ) phantasiam. — GUI; phantasmata BC, phantaV* Apt), phantaimatam pF, phantaiticam *DF, phantasma h-J et editiones. Cf. qu. XLiii art. 3 γ.

Coinmentai'ia Cardinalis Oaiotani

ituli * clarus. — Incorpore unica conclusio: *Christus non per seipsum, sed per alias creaturas suam nativitatem manifestare debuit*. Probatur. Nativitas Christi dinata est ad humanam salutem per fidem. Ergo oportebat ita manifestari ut fides deitatis fidei humanitatis non praeiudicarct. Ergo non per seipsum, sed per alias creaturas debuit manifestari.

Prima consequentia probatur. Quia tides salutaris est circa utramque, scilicet deitatem et humanitatem Christi. — Secunda probatur. Quia fides humanitatis fit dum Christus in scipso humanitatem infirmam, sicut alii, exhibuit: fides vero deitatis, dum per creaturas, angelos scilicet et stellam.

Pastoribus, Magis. Simconi Annaeque virtus deitatis manifestatur. or- II. In responsione ad tertium, collige, ultra Chrysostom! auctoritatem, quod, ad litteram, miraculum vini fuit *initium signorum* Christi simpliciter, et non limitate in illo loco. Et hoc optima ratione littera probat ex verbis Ioannis Baptistae. Miraculum quippe vini factum est post baptismum Christi per annum: secundum Ecclesiae traditionem, tria mysteria uno die diversis annis contigisse attestantem. scilicet Magorum adorationem, baptismum Christi, et conversionem aquae in vinum ·.

ij îSh oS3u l. vv

ARTICULUS QUINTUS

PRIMUM NATIVITAS CHRISTI DEBUERIT PER ANGELOS ET STELLAM MANIFESTARI

hi Matth.. cap. n.

QUANTUM s,c proceditur. Videtur quod
(v^Aγ·Aη<)Π debuerit manifestari per angelos
Christi nativitas*. Angeli enim sunt
rituales substantiae: secundum illud
TsiiS',TM't Psalmi *: *Qui facit angelos suos spiritus*. Sed
w' Christi nativitas erat secundum carnem: non au-
tem secundum spiritualem eius substantiam. Ergo
non debuit per angelos manifestari.

2. Praeterea, maior est affinitas iustorum ad
angelos quam ad quoscumque alios: secundum
jrsraHi.tm. i||u] Psalmi *: *Immittet · angelus Domini in cir-
cuitu timentium cum. ct eripiet cos*. Sed iustis.
scilicet Simeoni et Annae, non est manifestata
Christi nativitas per angelos. Ergo nec Pastoribus
per angelos manifestari debuit.

3. Item P. videtur quod nec Magis debuit ma-
nifestari per stellam*. Hoc enim videtur esse
erroris occasio quantum ad illos qui existimant
sidera nativitatibus hominum dominari. Sed oc-
casiones peccandi sum hominibus auferendae.
Non ergo fuit conveniens quod per stellam Chri-
sti nativitas manifestaretur.

4. Praeterea, signum oportet esse certum, ad
hoc quod per ipsum aliquid manifestetur γ. Sed
stella non videtur esse signum certum nativitatis
Christi. Ergo inconvenienter luit (.hristi nativitas
per stellam manifestata.

Sed contra est quod dicitur *Deui*, xxxit *: *Dei
perfecta sunt opera*. Sed talis manifestatio fuit
opus divinum. Ergo per convenientia signa fuit
effecta.

Respondeo dicendum quod, sicut manifestatio
syllogistica fit per ea quae sunt magis nota ei
cui est aliquid manifestandum, ita manifestatio
quae fit per signa, debet fieri per ea quae sunt
familiaria illis quibus manifestatur. Manifestum
est autem quod viris iustis est familiare ct con-
suetum interiori Spiritus Sancti edoceri instinctu,
absque signorum sensibilium demonstratione, sci-
licet per spiritum prophetiae. Alii vero, corpo-
ralibus rebus dediti, per sensibilia ad intelligibilia
adducuntur V ludaci tamen consueti erant divina
responsa per angelos accipere: per quos etiam
legem acceperant, secundum illud *Act. vit* *: *Je-
cepistis legem in dispositione angelorum*. Gentiles
vero, et maxime astrologi, consueti sunt stella-
rum cursus aspicere '. Et ideo iustis, scilicet Si-
meoni et Annae, manifestata est Christi nativitas
per interiorum instinctum Spiritus Sancti: secun-
dum illud *Luc. II* * *Desponsum accepit a Spiritu
Sancto non risurum se mortem nisi prius rideret
Christum Domini*. Pastoribus autem et Magis,

tanquam rebus corporalibus deditis, manifestata
est (.hristi nativitas per apparitiones visibiles. Et
quia nativitas non erat pure terrena, sed quo-
dammodo caelestis, ideo per signa caelestia utris-
que nativitas Christi revelaturi ut enim Augu-
stinus dicit, in Sermone *de Epiphania* *, *caelos
angeli habitant, ct sidera ornant: utrisque ergo
< caeli enarrant gloriam Dei* ».

Rationabiliter autem Pastoribus, tanquam lu-
daeis, apud quos frequenter factae sunt appari-
tiones angelorum, revelata est nativitas Christi
per angelos: Magis autem, assuetis in conside-
ratione caelestium corporum, manifestatu est per
signum stellae. Quia, ut Chrvsostomus dicit ·, *per* ' *· VI* «
*consueta eos Dominus vocare voluit, eis condescen-
dens*. - Est autem el alia ratio. Quia, ut Gre-
gorius dicit * *ludaris, tanquam ratione utentibus,
rationale animal, idest angelus, praedicare debuit.*
*(ientiles vero, qui uti ratione nesciebant ad cogno-
scendum Deum, non per vocem, sed per signa
perducuntur. El sicut Dominum iam loquenteni
| annuntiaverunt gentibus praedicatores loquentes,
ita eum nondum loquenteni elementa muta praedi-
caverunt* - Est autem et alia ratio. Quia, ut Au-
gustinus * dicit, in Sermone *Epiphaniae, Abrahac
innumerabilis erat promissa successio non carnis
semine, sed fidei fecunditate generanda. Et ideo
stellarum multitudini est comparata: ut caelestis
progenies speraretur*. El ideo gentiles, in sideribus
designati, ortu novi sidens excitantur ut perve-
niant ad Christum, per quem efficiuntur semen
Abrahac.

Ad primim ergo dicendum quod illud manife-
statione indiget quod de se est occultum: non
autem illud quod de se est manifestum. Caro
autem eius qui nascebatur erat manifesta: sed
divinitas erat occulta. Et ideo convenienter ma-
nifestata est illa nativitas per angelos, qui sunt
Dei ministri. I nde et cum claritate angelus ap-
paruit: ut ostenderetur quod ille qui nascebatur
crat *splendor paternae gloriae* *.

Ad secundum dicendum quod iusti non indige-
bant visibili apparitione angelorum, sed eis suffi-
ciebat interior instinctus Spiritus Sancti, propter
eorum perfectionem.

Ad tertum dicendum quod stella quae nativi-
tatem Christi manifestavit omnem occasionem
erroris subtraxit. I t enim \uguslinus dicit, *contra
Faustum* *, *milii astrologi constituerunt ita nascen-
tium hominum fata sub stellis, ut aliquam stella-
rum, homine aliquo nato, circuitus sui ordinem
reliquisse, ct ad eum qui natus est /arrexisse as-*

W*-

' VI «

x “

ζ

* 'lh· w,<>?.*

at) *immittet*. – Tertia pmetet G; *ImmlUlt*.
liem. – Ita t, /Yazr/rcj E.i ct editione*.
γ) *manifenetur*. – PCIsF ct ac; *tnsni/eitaretur*.
·Suwxaf Tntnu 1). Thoma* T. VIII.

i) *adJucunlur*. – *deducuntur* DCDF«. – Pro *t.imtn*, .:uUm P.
c) *Aipterre*. – *icere* tertia praeter pG.
ζ) *ttcllj* . *nuMi/oMviL- itclln— metutfe»tauf* tertia pcacior II.

i *severent* *): sicut accidit circa stellam quae demon-
stravit nativitatem Christi. Et ideo per hoc non
confirmatur error eorum qui *sortem nascentium*
hominum astrorum ordini colligari arbitrantur,
non autem credunt astrorum ordinem ad hominis
nativitatem posse mutari.

VI * Similiter etiam, ut Chrysostomus dicit ♦ non
est hoc astronomiae opus, a stellis scire eos qui na-
scuntur: sed ab hara nativitatis futura praedicere.
Magi autem tempus nativitatis non cognoverunt,
ut, hinc sumentes initium, a stellarum motu futura
cognoscerent: sed potius e converso.

An quartum dicendum quod. sicut Chrysostomus
refert * in quibusdam scriptis apocryphis legitur
qU0j quaedam gens in extremo orientis, juxta
Oceanum, quandam scripturam habebat, cx no-
mine *Seth* \ de hac stella et muneribus huius-
modi offerendis. Quae gens diligenter obsonabat
huius stellae exortum, positis exploratoribus duo-
decim, qui certis temporibus devotel ascendebant

in montem. In quo postmodum viderunt eum
habentem in se quasi parvuli formam, et super
se similitudinem crucis.

\el dicendum quod, sicut dicitur in libro *de*
Quaesi. * *Nov. ct l et. Test.* *, *Magi illi traditionem* . **,*t*
Balaam sequebantur, qui dixit, « *Orietur stella ex* 1««opp.AM
*lacob** -. *Tnde, videntes stellam extra ordinem* ·>« w.t»,
mundi, hanc esse intellexerunt quam Balaam fu-
turam indicem Regis ludaeornm prophetaverat.

Vel dicendum, sicut Augustinus dicit, in Ser-
mone *de Epiphania* 1, quod *ab angelis aliqua*
monitione revelationis audierunt Magi quod stella
Christum natum significaret. Et probabile videtur
quod *a bonis: quando in Christo adorando salus*
eorum iam quaerebatur.

Vel, sicut Luo Papa dicit, in Sermone *de Epi-*
phania *, *praeter illam speciem quae corporeum*
incitavit obtutum, fuigentior veritatis radius eorum
corda perdocuit quod ad illuminationem fidei per-
tinebat.

rj *aucvrcut.* – *aturcront* t-Λ ct tertia prteter l.
-) *Sclh.* – pF; *Scpht* 1, Xr;- cJ. .t, *Sept.* cctcri.

0 *Jerolc.* – *de fuictf* PrGiC cl j .
x) *dt Quatit.* – F.j ct icrfin; om.

Commentaria Cardinalis Caietani

et I rT'Un rt:s * minus explicat, brevitatis causa, quam quaerit.
1 Nam, ut patet in distinctione articulorum in principio
huius quaestionis facta in littera, quintus articulus inquit.
per quae alia debuerit manifestari : ubi patet non solum
de angelis, ut hic explicatur, sed universaliter dc omnibus
creaturis, per quas debuerit manifestari Christi nativitas,
inquiri.

idem quoque esidenter apparet in processu articuli: ubi
non solum quare per angelos Pastoribus, sed diffuse quoque
quare per stellam Magi*, ct per inspirationem interiorcm
Simconi cl Annae manifestata est Christi natis itae, ratio
redditur.

II. In corpore articuli una est conclusio responsiva quae-
sito: *Christi nativitas convenienter manifestata est per an-*
gelos, stellam ct inspirationem, Pastoribus ludaeis, Magis,
et iustis Simconi et Annae.

Probatur, primo. Manifestatio per signa debet fieri per
familiaria illis quibus manifestatio fit. Ergo convenien-
ter. etc – Antecedens probatur cx simili de manifesta-
tione syllogistica. – Consequentia autem probatur. Quia
iustis, scilicet perfecti», familiare est per inspirationem;
aliis, corporalibus deditis, per visibilia; et rursus, inter
istos alios, ludaeis per angelorum visionem, gentilibus per
astrorum signa instrui.

Confirmatur, secundo, quoad hoc quod omnia signa
fuerint caelestia, cx hoc quod caelestem nativitatem enar-
rabant.

Et firmatur, tertio, quoad differentium inter angelos ct
stellam respectu Pastorum ct Magorum. Et hoc triplici
ratione, ut patet m littera.

Confirmatur, quarto, quoad stellam, cx spiritali genere
Abrahae sicut stellarum numerus.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM CONVENIENTI ORDINE CHRISTI NATIVITAS FUERIT MANIFESTATA

sex^{um} sic proceditur. Videtur quod
inconvenienti ordine Christi nativitas
manifestata*. Illis enim debuit primo
^manifestari Christi nativitas qui Christo
propinquoires fuerunt, et qui mugis Christum
desiderabant: secundum illud *Sap. vi**: *Praeoc-*
cupa! eos qui se concupiscunt, ut se priorem illis
ostendat. Sed iusti propinquissimi erunt Christo
per fidem, et maxime eius adventum desidera-
bant: unde dicitur Luc. n * de Simeone quod
erat homo iustus cl timoratus, expectant redem-
ptionem Israel. Ergo prius debuisset manifestari
Christi nativitas Simconi quam Pastoribus et
Ma8is.

2. Praeterea, Magi α fuerunt *primitiae gentium*
Christo crediturarum *. Sed primo *plenitudo gen-*

tium intrat ad fidem, et postmodum *omnis Israel*
salvus fiet, ut dicitur *Rom. xi* *. Ergo primo dc-
*v<t»*A
huit manifestari Christi natix itas Magis quam Pa-
storibus.

3. Praeterea, Matth. n * dicitur quod *Herodes*
occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem et in
omnibus finibus eius a bimatu et infra, secundum
tempus quod exquisierat a Magis: et sic videtur
quod per duos annos post Christi nativitatem
Magi ad Christum pervenerunt. Inconvenienter
igitur post tantum tempus luit gentilibus Christi
nativitas manifestata.

Sed contra est quod dicitur Dan. u *: *Ipse* ·'·«»·«.
mutat tempora el aetates. Et ita tempus manife-
stationis natis itatis Christi videtur congruo ordine
esse dispositum.

a) *Magi.* – *itcundua Augmtinuin Stag!* iortia.

ARTICULUS SEPTIMUS

I' TRÜ.M STELLA QUAE MAGIS APPARI IT, EI EBIT I XA DE CAELESTIBUS STELLIS

In Matth., cap. II.

Jgjpñ septimum sic proceditur, \ idetur quod quoe apparuit ♦ fuerit una ij de caelestibus stellis. Dicit enim Augustinus, in quodam Sermone *Epiphaniae* *: *Dum pendet ad ubera et vilium patitur Dens involumenta pannorum, repente novum de caelo sidus effulsit*, Euii igitur stella caelestis quae Magis apparuit.

2. Praeterea, Augustinus dicit, in Sermone quodam *Epiphaniae* ♦ *Pastoribus angeli, Magis stella Christum demonstrat. I Trisque loquitur lingua Sua caelorum, quia lingua cessaverat prophetarum*. Sed angeli Pastoribus apparentes fuerunt vere de caelestibus angelis. Ergo et stella Magis apparens fuit vere de caelestibus stellis.

3. Praeterea, stellae quae non sunt in caelo, sed in aere, dicuntur stellae comatae quae non apparent in nativitatibus regum, sed magissimi indicia mortis eorum. Sed illa stella designabat Regis nativitatem: unde Magi dicunt, Matth. n *: *Ubi est qui natus est ftex ludaeorum? Vidimus enim stellam eius in oriente*. Ergo videtur quod fuerit de caelestibus stellis.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro *contra Faustum* *: *Non cx illis erat stellis quae ab initio creaturae itinerum suorum ordinem sub Creatoris lege custodiunt: sed. novo Virginis partu, novum sidus apparuit*.

Respondeo dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit, *super Matth.* *, quod illa stella quae Magis apparuit non fuerit una caelestium stellarum, multipliciter manifestum est. Primo quidem, quia nulla alia stellarum hac via incedit. Haec enim stella ferebatur a septentrione in meridiem: ita enim iacet ludaea ad Persidem, unde Magi venerunt.

Secundo, apparet hoc ex tempore. Non enim solum apparebat in nocte t sed etiam in media die. Quod non est virtutis stellae: sed nec etiam lunae.

Tertio, quia quandoque apparebat et quandoque occultabatur. Cum enim intraverunt lerosolymam, occultavit seipsam: deinde, ubi Herodem reliquerunt, monstravit seipsam.

Quarto, quia non habebat continuum motum: sed, cum oportebat ire Magos, ibat; quando autem il. oportebat stare, stabat; sicut et de columna nubis erat l in deserto *.

Quinto, quia non sursum manens panum Virginis demonstrabat: sed deorsum descendens hoc faciebat. Dicitur enim Matth. n * *quod stella quam viderant in oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi erat puer*. Ex quo patet quod verbum Magorum dicentium, *Vidimus stellam eius in oriente* *, non est sic intelligendum quasi ipsis in oriente positis stella apparuerit existens in terra iuda: sed quia viderunt eam in oriente existentein, et praecessit eos usque in hidaeam (quamvis hoc a quibusdam sub dubio relinquatur *). Non autem potuisset distincte domum demonstrare nisi esset terrae vicina. Et, sicut ipse dicit, hoc non videtur proprium esse stellae, sed *virtutis cuiusdam rationalis*. Unde *videtur quod haec stella virtus invisibilis * fuisset in talem apparentiam transformata*.

Unde quidam dicunt “ quod, sicut Spiritus Sanctus descendit super baptizatum Dominum iu specie columbae ♦ ita apparuit Magis in specie stellae. – Alii vero dicunt quod angelus qui apparuit Pastoribus in specie humana ♦ apparuit Magis in specie stellae. – Probabilius tamen videtur quod fuerit stella de novo creata, non in caelo, sed in aere vicino terrae, quae secundum Dei voluntatem movebatur. Unde Leo Papa dicit. in Sermone *Epiphaniae* *: *tribus Magis in regione orientis stella novae claritatis apparuit, quae, illustrior ceteris pulchriorque sideribus, in intnentium oculos animosque converteret: ut confestim adverteretur non esse otiosum quod tam insolitum videbatur*.

Ad primum ergo dicendum quod caelum in sacra Scriptura quandoque dicitur aer: secundum illud, *Volucres caeli et pisces maris* *.

Ad secundum dicendum quod ipsi caelestes angeli ex suo officio habent ut ad nos descendant, *in ministerium missi* *. Sed stellae caelestes suum situm non mutant. Unde non est similis ratio.

Ad tertium dicendum quod, sicut stella l non est secuta motum stellarum caelestium, ita nec stellarum comatarum quae nec de die apparent, nec cursum suum ordinatum mutant. – Et tamen non omnino aberat significatio cometarum r'. Quia caeleste regnum Christi *comminuit ct consumpsit* * *universa regna terrae, et ipsum stabit in aeternum*, ut dicitur Dan.it*.

a) comatae. – cometae PsG.
Creatoris. — PI; devotionis b, creationis ceteri.
y) erat. – F ct tertia; quae erat.
ō) virtus invisibilis. – Tertia praeter P; virtutis invisibilis PF, visibilis D, virtus rationalis visibilis cd. a, virtus visibilis cotcri; praeterea PI omisso quod legunt fuisse.

<) Udla. – illj adduni F ct tertii praeter H.
ζ) comdfarMm. – romrZarum f.
rj) cometarum.- comatarum FGltjfr; l om. mutauf,... cometarum.
o) connmptit. – coHiunit tenit praeter &H.

Commontaria Cardinalia Caietani

Imxvs clarus In corpore duo fiunt. Primo, ex Chn\$»tomo respondetur quaerito una conclusione: *Stella non fuit ex caelestibus*. Et afferuntur quinque rationes ex eodem. – Secundo, tractatur quid fuit illa Stella: primo, secundum Chrysoitomum, »ub cuius opinione afferuntur duo modi dicendi; deinde secundum propriam opinionem, auctoritate Leonis firmatam. Omnia patent in littera.

II. In responsione ad tertium, perspice Auctorem commune verbum de significatione cometarum admittendo respondere, non quod propterea sic ipsum sensisse putandum sit: sed, c.xfo *quod .sit*, respondisse intelligendum est. Cometes enim non magis regi» quam pauperis rustici mortem significat. Sed quia morte» principum notantur, pauperum autem ratio non habetur, ideo vulgatum eat quod signiheat mortem principum, si Magno credimus Alberto *. «p. «.

ARTICULUS OCTAVUS

UTRI M MAGI CONVENIENTER VENERINT AD CHRISTIM ADORANDUM ET VENERANDUM

Supra, v t 3, **i i.

octavum s,c PH0(:I-πιτνκ. Videtur quod non convenienter venerunt ad Christum adorandum etl venerandum.* — *<^ I'nicuique enim regi reterentia debetur a suis subicctis. Magi autem non erant de regno Iudaeorum. Ergo, cum ex visione stellae cognoverunt natum esse *Regem Iudaeorum*, videtur quod inconvenienter venerunt ad cum adorandum.

2. Praeterea, stultum est, vivente rege aliquo, extraneum regem annuntiare. Sed in regno Iudaeae regnabat Herodes Ergo stulte fecerunt Magi regis ? nativitatem annuntiantes.

3. Praeterea , certius est caeleste indicium quam humanum. Sed Magi ducatu caelestis indicii ab oriente venerant in Iudaeam. Stulte ergo egerunt praeier ducatum stellae humanum indicium requirendo, dicentes: *Ubi esi qui natus esi Rex Iudaeorum* *!

4. Praeterea, munus oblatio, et adorationis reverentia, non debetur nisi regibus iam regnantibus. Sed Magi non invenerunt Christum regia dignitate fulgentem. Iŕgo inconvenienter ei munerera et reverentiam regiam exhibuerunt.

Sed contra est quod dicitur Isaiac lx ♦ *Ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui*. Sed qui divino lumine ducuntur, non errant. Ergo Magi absque errore Christo reverentiam exhibuerunt.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est *, Magi sunt *primitiae gentium* in Christo credentium. in quibus apparuit, sicut in quodam praesagio, fides et devotio gentium venientium a remotis ad Christum. Et ideo, sicut devotio et fides gentium est absque errore per inspirationem Spiritus Sancti, ita etiam credendum est Magos, a Spiritu Sancto inspiratos, sapienter Christo reverentiam exhibuisse.

An primum ergo dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in Sermone *Epiphaniae* *, *cum multi reges Iudaeorum nati fuissent atque defuncti, nul-*

*lum eorum Magi adorandum quaesierunt. Non * ' itaque regii Iudaeorum quales illic esse solebant, im?xxiv£ hunc tam magnum honorem longinqui, alienigenae, et ab eodem regno prorsus extranei, a sc deberi arbitrabantur. Sed talem natum esse didicerunt in quo adorando se salutem quae secundum Deum est consecuturos minime dubitarent.*

Ad seci NDim dicendum quod per illam annuntiationem Magorum praefigurabatur constantia gentium Christum usque ad mortem confitentium. Inde Chrysostomus dicit, *super Matth. ♦ quod, dum considerabant Regem futurum, non timebant regem praesentem. Adhuc non viderant Christum, ct iam parati erant pro eo mori.*

Ad tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in Sermone *Jipiphaniae* *, *stella quae Magos i perduxit ad locum ubi erat cum matre virgine Deus infans, poterat eos ad ipsam perducere civitatem Bethlehem, in qua natus est Christus. Sed tamen subtraxit se, donec de civitate in qua Christus nasceretur, etiam ludaci testimonium perhiberent: ut sic. geminato testimonio confirmati, sicut Leo Papa dicit *. ardentiori*fide expeterent quem ct stellae claritas, et prophetiae manifestabat auctoritas. - Ita * ipsi annuntiant Christi nativita-*

*tem, et interrogant locum, credunt et quaerunt, tanquam significantes eos qui ambulant perfidem ct desiderant speciem: ut Augustinus dicit, in Sermone Epiphaniae *. - ludaci autem, indicantes eis locum nativitatis Christi, similesfacti sunt fabris arcae Noe, qui aliis ubi evaderent praestiterunt. et ipsi diluvio perierunt. Audierunt et abierunt inquisitores: dixerunt et remanserunt doctores, similes lapidibus miliariis, qui viam ostendunt, nec ambulant ♦* Divino etiam nutu factum est ut. aspectu stellae subtracto, Magi humano sensu irent in Jerusalem, quaerentes in civitate regia Regem natum, ut in Jerusalem primo nativitas Christi publice annuntiaretur, secundum illud Isaiae ll *, *De Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem: et ut etiam studio Mago-*

x) *adorandum et.* – Om. BF ct tertii.
p) *regit.* – aUerit *regit* E et terti*.
f) Non *itaque regi.* PhJt et ac; *Son itaque regit F. Itaque* GpH ct h, *Son itaque rex* ceteri. Pro *a te deberi, a sede deberi* FGpII ct b. Pro *dubitarent, dubitaverunt* I ct editiones.

6) *ardentiori.* – *attentiori* II et eJitione*.
O *Ita* – /./ *ita* PI. – Pro *annuntiant, /udaeit annuntiant* pF, *Magi Iudaeit annuntiant* tF, *annuntiant ludacit* E ct tertia.

*πτη de longe venientium damnaretur pigritia
vir “%H wS Judaeorum prope existentium *.
-« An qUARTUM WCEN|)ÜM quod, sicut Chrysosto-
ifSth j.nmji" mus dicit, super Matth. *: si Magi regem lerre-
tyOiP c’fñ- num quacrcntes venissent, fuissent confusi, quia
tanti itineris laborem sine causa suscepissent. Inde
nec adorassent, nec munera obtulissent. Nunc
autem, quia caelestem Regem quaerebant, etsi nihil
regalis excellentiae in eo viderunt, tamen, solius
stellae testimonio contenti, adoraverunt: vident :
' enim hominem, et agnoscunt Deum. Et offerunt
munera dignitati Christi congruentia: aurum qui-*

*dem *, quasi Regi magno; thus, quod in Dei sa- e,lJ
cnficio ponitur, immolant ut Deo; mvrrha. qua
mortuorum corpora condiuntur, praebetur tan- nXX”l.’/p7'
quam pro salute omnium morituro. Et \ ut Gre- ›.
gorius dicit ♦, instruimur ut nato Regi aurum, 'M.
per quod significatur sapientia, offeramus, in con-
spectu eius sapientiae lumine splendentes; thus au-
tem. per quod exprimitur orationis devotio, offe-
rimus Deo si per orationum studia Deo redolere
valeamus; myrrham, quae significat mortificatio-
nem carnis, offerimus si carnis vitia per absti-
nentiam mortificamus.*

ζ| vident. – Tertia; viderunt.

rj Et. – Etiam IU, In qua etiam Pk.

Commentaria Cardinalis Caietani

it u l is dc convenientia scu rationabilitate actus quaerit.
T In corpore unica conclusio. *Credendum est Magos,
a Spiritu Sancto inspiratos, sapienter Christum adorasse.*
Probatur. Magi sunt *primitiae gentium* in Christum cre-
dentium. Ergo credendum est. etc.

Antecedens manifestatur. Quia in ipsis, sicut in quo-
dam praesagio, fides devotioque gentium, a remotis ad
Christum venientium, monstrabatur. – Consequentia pro-
batur. Quia sicut fides devotioque gentium est absque
errore per inspirationem Spiritus Sancti, ita, etc.

QUAESTIO TRIGESIMASEPTIMA

DE CIRCUMCISIONE CHRISTI
ET DE ALIIS LEGALIBUS CIRCA PUERUM CHRISTUM OBSERVATIS

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de circumcissione Christi *. Et quia circumcisio est quaedam professio legis obsonandae, secundum illud *lat. v **, *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universae legis faciendae*. simul cum hoc quaerendum est de aliis legalibus circa puerum Christum * observatis.

Unde quaeruntur quatuor.
Primo: de eius circumcissione.
Secundo: de nominis impositione.
Tertio: de eius oblatione.
Quarto: de matris purgatione.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTUS DEBUERIT CIRCUMCIDI

Inire, qo. xt. an. 4; IV *Sfitt.*, dbL 1. qo. al. art. 1, qu. 3.

D PRIMUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod Christus non debuerit circumcidi. Veniente enim veritate, cessat figura. Sed circumcisio luit Abrahae praecepta in signum foederis quod erat de semine nascituro, ut patet *Gen. xvn*. Hoc autem foedus fuit in Christi nativitate completum. Ergo circumcisio statim cessare debuit.

2. Praeterea, *omnis Christi actio nostra est instructio* *: unde dicitur Ioan. xm **: *Exemplum de illis robus, ut, quemadmodum ego feci robus, ita et vos faciatis*. Sed nos non debemus circumcidi: secundum illud *Galat. v **. *Si circumcidimini, Christus robus nihil proderit*. Ergo videtur quod nec Christus debuit circumcidi.

3. Praeterea, circumcisio est ordinata in remedium originalis peccati. Sed Christus non contraxit originale peccatum, ut ex supra dictis patet. Ergo Christus non debuit circumcidi.

Sed contra est quod dicitur Luc. u *: *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer*.

Respondeo dicendum quod pluribus de causis Christus debuit circumcidi . Primo quidem, ut ostendat veritatem carnis humanae: contra Manichaeum, qui dixit cum habuisse corpus phantasticum: et contra Apollinarium, qui dixit corpus Christi esse divinitati consubstantialia; et contra Valentinum, qui dixit Christum corpus de caelo attulisse.

Secundo, ut approbaret circumcisionem, quam olim Deus instituerat.

Tertio, ut comprobaret illi se esse de genere Abrahae, qui circumcisionis mandatum acceperat in signum fidei quam de ipso habuerat.

Quarto, ut ludaeis excusationem tolleretur ne eum reciperent, si esset incircumcisis.

Quinto *. *ut obedienciae virtutem nobis suo commendaret exemplo*. Inde et octava dñe circumcisisus est. sicut erat in lege praeceptum

Sexto *, *ut qui in similitudinem carnis peccati advenerat, remedium quo caro peccati consueverat mundari, non respueret*.

Septimo, ut. legis onus in se sustinens, alios a legis onere liberaret: secundum illud *Galat. tv **: *Misit Deus filium suum factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret*.

Ad primum ergo dicendum quod circumcisio, per remotionem carnalis pelliculae in membro generationis facta, significabat *spoliationem vetustae generationis* *. A qua quidem vetustate liberamur per passionem Christi. Et ideo veritas huius figurae non fuit plene impleta in Christi nativitate, sed in eius passione: ante quam circumcisio suam virtutem et statum habebat. Et ideo decuit Christum, ante suam passionem, tanquam filium Abrahae, circumcidi.

Ad secundum dicendum quod Christus circumcisionem suscepit eo tempore quo erat sub praecepto. Et ideo sua actio in hoc est nobis imitanda. ut observemus ea quae sunt nostro tempore in praecepto. Quia *unicuique negotio est tempus et opportunitas*, ut dicitur *Eccle. vm*.

Et praeterea, ut Origenes dicit*, *sicut mortui sumus cum illo monente, et consurreximus Christo resurgenti ita circumcisi sumus spirituali circumcissione per Christum. Et ideo carnali circumcissione non indigemus*. Et hoc est quod Apostolus dicit. *Coloss. II **: *In quo, scilicet Christo, circumcismeis estis circumcissione non manu facta in exspoliatione corporis carnis, sed in circumcissione Domini nostri Iesu Christi*.

Ad tertium dicendum quod, sicut Christus propria voluntate mortem nostram suscepit, quae est

3) *ChriUum*. – *Usum* P.

P) *CQtnprvbarel*. – E1' et tertie; d/prolaret.

γ) *obtMfnliat*. – *oMundi* terti,

B) in mm.. *rcsurfcuti*. – A ct tertia; /itinua... *rcnrfeitf*.

effectus peccati, nullum in se habens peccatum, ut nos a mone liberaret, et spiritualiter nos faceret mori peccato; ita etiam circumcisionem, quae est remedium originalis peccati, suscepit

absque hoc quod haberet originale peccatum, ut nos a legis iugo liberaret, et ut in nobis spirituales circumcisionem efficeret; ut scilicet, suscipiendo figuram, impleret veritatem.

Commentaria Cai'dinalbi Caotani

titulis clerus est. – In corpore unica conclusio: *Christus debuit circumcidi*. Probatur septem rationibus, quae clare patent in littera.

II. In responsione ad secundum, ubi de imitatione Christi quoad circumcisionem corpoream agitur, dubium occurrit de circumcisione Christianorum Indorum, dicentium se circumcidi ut conformentur Christo, an sit licita. Videtur enim quod non. Primo, ex auctoritate Apostoli: «*Si circumcidimini, Christus nihil vobis proderit, ad Galat. v. 2*». Si autem ex auctoritate Ecclesiae, quae in Concilio Florentino, Eugenio IV, determinavit circumcisionem et alia legalia, post publicationem Evangelii, esse non solum *mortua*, sed *mortifera*.

Secundo, quia circumcisio facta ad imitationem Christi, non effugit quin fiat etiam ad imitationem Abrahae et Iudaeorum: quoniam quidquid fit ad imitationem imitantis tertium, fit ad imitationem illius tertii. Ergo, per hoc, circumcisio facta ad imitationem Christi, est circumcisio legalis. – Et confirmatur. Qui fieri ad imitationem alicuius mediate vel immediate, non variat naturam actus. Sed circumcisio facta ad similitudinem Christi immediate, iit mediate ad similitudinem legalis circumcisionis: quia Christus legalem circumcisionem suscepit. Ergo circumcisio ad similitudinem Christi facta est legalis.

Tertio quia, secundum Apostolum, *ab omni specie mali abstinendum est*. Infitiari autem non potest quin circumcisio ista habeat speciem mali: nam constat quod habet speciem Iudaismi. Igitur illicita est.

In oppositum autem citatur quia damnare totam illam patriam Christianam, et murem antiquum Iude ecclesiarum, praesumptuosum videtur.

III. Ad evidentiam huius quaestionis, sciendum est quod non vertitur in dubium an circumcisio legali sit alicubi licita. Determinata siquidem est in dicto Concilio haec quaestio: et definitum est circumcisionem legalem, *sive in ea ponatur spes sive non*, esse illicitam. Sed quia ista circumcisio negatur quod sit legalis, dicitur enim quod non fit ad observandam legem Moysi, vel praeceptum datum Abrahae de circumcisione: propterea in dubium vertitur an sit licita vel illicita.

Via autem resolutionis incedendo: Circumcisio facta praecise ad conformandum hominem Christo, duo in se continet: scilicet ipsam corporalem circumcisionem voluntariam; et conformitatem ad Christum circumcicum. Ex primo autem constat actum non esse de genere malorum. Quoniam actus malus ex suo genere non potest recte fieri ex adiuncto bono fine: quia *non sunt facienda mala ut bona*. Circumcidere autem licite potest scilicet homo ob sanitatem. Non igitur est ex suo genere mala corporalis circumcisio voluntaria.

Ex secundo autem, In quantum continet conformitatem ad Christum, constat quod malus non redditur. Conformitatem siquidem ad Christum de genere bonorum est secundum se. Bonum autem adiunctum non malo actui, non habet unde reddat actum illum malum, sed potius habet unde bonificat actum illum.

In quantum vero continet Iy *circumcisum* (non enim additur conformitatem ad Christum absolute, sed ad Christum circumcicum), potest reddere actum malum. \.mi Christus ut circumciscus significat et circumcisionem corporalem, et legalem: quoniam circumcisio eius fuit et corporalis et legalis; immo ideo, ad litteram, corporaliter circumcidi voluit, ut legalem circumcisionem susciperet. Et propterea, si conformitas ad Christum circumcicum intelligatur ad circumcicum materialiter et formaliter, actus circumcisionis redditur malus pro tempore Evangelii publicati: quia talis circumcisio nihil aliud est quam cir-

cumcisio legalis; est enim imitatio eius. ut patet, et ratione secundo et tertio loco arguendo probant.

Si vero conformitas referatur ad Christum circumcicum corporaliter tantum ratione similitudinis in patiando, quia scilicet vult sequi Christum in dolore circumcisionis: non malus, sed laudabilis redderetur actus circumcisionis.

Ratione vero similitudinis in hoc quod est esse circumcicum corporaliter quia Christus fuit corporaliter circumciscus, cum in corporalibus secundum se non sit virtus nec vitium, nec unde malus nec unde bonus reddatur actus circumcisionis propter huiusmodi corporalem similitudinem factae video; nisi quod pro tanto malus esset, pro quanto vanus esset; careret enim necessitate et pia utilitate, si solum pro corporea assimilatione fieret.

Et in pro quadam veneratione Christi hoc fieret, an actus sit religiosus non superstitiosus, considerandum est.

IV. Et quidem quod sit superstitiosus, testatur quia corporalem caeremoniam inutilem, contra communem Ecclesiae morem, habentem mali speciem, exercet.

Sed quod caeremonia haec, licet sit corporea, non sit vana aut inutilis, inde apparet quod nonnulla veneratio est vacare assimilationi in principem: in honorem siquidem principum vocamus filios nostros ipsorum principum nominibus. ut Iulios a Iulio, et Leones a Leone. Nec superstitiose similis honor in sanctos transfertur: sed ad venerationem Mactorum spectare credimus quod filios nostros sanctorum nominibus appellemus. Et propterea, sicut as-unilari velle Mincti» in nominibus extra religionem non est, sed ad venerationem quandam spectat; ita honorem hunc exhibere Christo ut etiam corporaliter assimiletur sibi circumciso homo, non superstitionis vanitas, sed veneratio quaedam est ab hominibus humano more exhibita.

Et licet sit non secundum communem Ecclesiae morem, est tamen secundum illarum ecclesiarum quae sunt Indiae sub rege David, qui vulgariter dicitur Preste Ioanni, antiquum vetustumque morem, qui nunquam ab universali aut Humana Ecclesia damnatus apparet. Et propterea, licet alibi circumcido ista esset superstitiosa, non tamen ubi est consueta.

De mali autem specie, quam prae se ferre circumcisionem hoc tempore negari etsi non potest, dicitur tamen quod ab omni specie mali cavendum est quando et ubi speciem mali habet: verum ubi et quando actus aliquis cessat habere mali speciem, potest exerceri licite. Nam comedere immolata idolis speciem mali habet, et secundum Apostoli doctrinam, I *ad Cor.* vii. 17 et x. 14, quandoque est licitum et quandoque illicitum: nam, praesentibus infirmis, est illicitum; quando autem et ubi scandalum infirmorum non timetur, licitum est. Et secundum hoc circumcisio huiusmodi, quia in ecclesiis illis non est in scandalum infirmorum neque mali occasio, cessat habere ibi mali speciem.

Et si obiiciatur quod, licet tollatur per hoc ratio scandalum apud illos, non tamen tollitur per hoc ratio scandalum apud innumeras Christi ecclesias, quae de Indorum circumcisione scandalizantur, utpote Iudaismi speciem habente. non hic vel ibi, sed simpliciter et absolute post perfectam Evangelii publicationem: – consulendum credo per Romanam Ecclesiam esset ut vel non toleraretur circumcisio tali ratione consueta; vel. si toleranda iudicaretur ut secundum se licita, tolleretur ratio scandalum apud ecclesias alias. – Et per haec patet solutio omnium obicctorum.

Haec sunt quae de hac quaestione nova mihi occurrerunt. In qua libentius audirem Apostolicae Sedis sententiam, quam propriam proferrem opinionem.

Ver» a.

• Ci aa. Cwil.
fornr/part III,
rfl

qu au, *n. 4.

• I 4/ Thr»,
cap. r, ver», 21.

• Loc cit eupra.

II-4i ap'

v
t.

Di
vu

ARTICULUS SECUNDUS

II. I. I. RUM CONVENIENTER FUERIT CHRISTO NOMEN IMPOSITUM

/h Matth., cap. i.

Si n sEct s di m sic PROCEDITUR. Videiur quod inconvenienter fuerit Christo nomen impositum. Veritus enim cvangelicu debet praenuntiationi propheticae respondere. Sed Prophetae aliud nomen de

• vm m. • ven > • vα» k • vm n. • vm ».

2. Praeterea, Isaiae lxj * dicitur L *Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit.* Sed hoc nomen Iesus non est nomen novum, sed pluribus fuit in veteri Testamento impositum: ul Patcl t lLim ex ipsa genealogia Christi, Luc.nr. Ergo videtur quod inconvenienter vocatum est nomen ejus Iesus.

3. Praeterea, hoc nomen Iesus *salutem* significat: ut patet per id quod dicitur Matth. i*: *ParietJilium, el vocabis nomen eius Iesum: ipse enim salvumfaciet populum suum a peccatis eorum.* Sed salus per Christum non est facta solum *in circumcissione*, sed *etiam in praeputio*: ut putet per Apostolum, *Rom. iv ♦* Inconvenienter ergo hoc nomen fuit Christo impositum in sua circumcissione.

Sed contra est auctoritas Scripturae, in qua dicitur, Luc. n ♦ quod, *postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus.*

Respondeo dicendum quod nomina debent proprietatibus rerum respondere. Et hoc patet in nominibus generum et specierum: prout dicitur W *Metaphrs. **: *Ratio cnim quam significat nomen, est definitio*, quae designat propriam rei naturam.

Nomina autem singularium hominum semper imponuntur ab aliqua proprietate eius cui nomen imponitur. Vel a tempore: sicut imponuntur nomina aliquorum Sanctorum his qui m eorum festis nascuntur. Vel a cognatione; sicut cum filio imponitur nomen patris, vel alicuius de cognatione eius; sicut propinqui Ioannis Baptistae volebant eum vocare *nomine patris sui Zachariam*, non autem Ioannem. quia *nullus erat m cognatione eius qui vocaretur hoc nomine*, ul dicitur i uc i ♦ Vel etiam ab eventu sicut Joseph *vocavit primogenitum suum Manassen, dicens: Ob-*

*livisci me fecit Deus omnium laborum meorum, Gen. xii.i **. Vel etiam ex aliqua qualitate eius cui nomen imponitur: sicut *Gen, xxv ** dicitur quod, *quia qui primo egressus est de utero matris, rufus erat, et totus in morem pellis hispidus, vocatum est nomen eius Esau*, quod interpretatur *rubeus*.

Nomina autem quae imponuntur divinitus aliquibus, semper significant aliquod gratuitum donum cis dix initus datum: sicut *Gen. xvn ** dictum est Abrahac, *Appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te*; el Matth. xvt * dictum est Petro, *Tu es Petrus: et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*.

Quia igitur homini Christo hoc munus gratiae collatum erat ut per ipsum omnes salvarentur, ideo convenienter vocatum est nomen eius Iesus, idest *Salvator*: angelo hoc nomen praenuntiante non solum matri *, sed etiam Joseph quia crai futurus eius nutritius.

¶ In phimum ergo dicendum quod in omnibus illis nominibus quodammodo significatur hoc nomen Iesus, quod est significativum *salutis*. Nam in hoc quod dicitur *Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus **, designatur causa salutis, quae est unio divinae et humanae naturae in persona I illi Dei, per quam lactum est ul *Deus esset nobiscum r*.

Per hoc autem quod dicitur, *I oca nomen eius, Accelera, spolia detrahe*, etc., designatur a quo nos salvaverit: quia a diabolo, cuius spolia abstulit, secundum illud *Coloss. u **: *Exspolians principalus el potestates, traduxit confidenter*.

In hoc autem quod dicitur. *Vocabitur nomen eius Admirabilis*, etc., designatur via et terminus nostrae salutis: inquantum scilicet *admirabili divinitatis consilio et virtute, ad haeredilalem futuri saeculi perducimur*, in quo erit *pax perfecta filiorum Dei*, sub ipso *Principe Deo*.

Quod vero dicitur, *Ecce vir. Oriens nomen eius*, ad idem refertur ad quod primum, scilicet ad incarnationis mysterium: secundum quod *exortum est in tenebris lumen rectis corde**.

Ad secundum dicendum quod his qui fuerunt ante Christum potuit convenire hoc nomen Iesus secundum aliquam aliam rationem: puta quia aliquam particularem et temporalem salutem attulerunt. Sed secundum rationem spiritualis el universalis salutis, hoc nomen est proprium Christo. Et secundum hoc dicitur esse *novum*.

Ad tertium dicendum quod, sicut *Gen. xvn* legitur, simul Abraham suscepit impositionem nominis a Deo, et circumcissionis mandatum. Et

®) cvangdica. – EU ct terti»; prophetica BCD. a! evangelista prophetica A. prophetica vd evangdica cd. a.

Voca. – Tertia; Ubca. A, Vocabitur BCDEa, Vocabit F 71 dicitur. I a ct tertia; dicit, ihaiai plene nullus), δ) prout. – quia ut ple; cnim om. tertia praeter F.

Scmmak Tukou D. TnoNA T. Vili.

t) homini. – ipbi b, om. PGII»,., ζ) quia. – qui F ct terti».

r.) ito&iicum. – participant noitrac ralurat addunt EF cl tertia.

ideo apud Iudaeos consuetum erat ut ipso die circumcisionis nomina pueris imponerentur, quasi ante circumcisionem perfectum esse non haberint: sicut etiam nunc pueris in baptismo nomina imponuntur. I nde super illud *Proverb. η **, *Ego filius fui patris mei, tenellus et unigenitus coram*

matre mea, dicit Glossa ' : *Quare Salomon se unigenitum coram matre vocat, quem fratrem uterinum praecessisse Scriptura testatur, nisi quia ille mox natus sine nomine, quasi nunquam esset, de vita decessit *?* Et ideo Christus, simul cum fuit circumciscus, nominis impositionem accepit.

Commentaria Cardinalia Caictani

T rrvLt's clarus. – In corpore triplex ratio imponendi nomina refertur; deinde respondetur quaesito. Nomina debent imponi a proprietatibus rerum, vel imponuntur α circumstantibus quomodolibet ; vel significant aliquod gratuitum donum divinitus illis datum. Primum declaratur in nominibus generum et specicrum ; secundum,

in singularium nominibus; tertium, in nominibus divinitus impositis. Conclusio responsiva est; *Convenienter vocatum est nomen Christi tesus, idest Salvator*. Quia fuit impositum divinitus, angelo nuntiante: et Christo hoc munus gratiae collatum est. ut es*ct Salvator amnium.

ARTICULUS TERTIUS

I TRUM CONVENIENTER I t ERIT CHRISTIS IN TEMPLO OBLATUS

TERTUM SIC PROCEDrn r. Videtur quod <^ ^ v 6 * nconvcnæn,er *lßΓ* Christus in Tem-
o ^ atus dicitur enim *Exod. xin **.
Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filiis Israel. Sed Christus exivit de clauso Virginis utero: et ita matris vulvam non aperuit. Ergo Christus e' huc lege non debuit in Templo offerri.

2. Praeterea, illud quod est semper praesens alicui, non potest ei praesentari. Sed Christi humanitas semper fuit Deo maxime praesens, utpote ei semper * coniuncta in unitate personae. Ergo non oportuit quod *coram Domino sisteretur*.

3. Praeterea, Christus est hostia principalis, ad quam omnes hostiae veteris legis referuntur sicut figura ad veritatem. Sed hostiae non debet esse alia hostia. Ergo non fuit conveniens ut pro Christo alia hostia offerretur.

4. Praeterea . inter legales hostias praecipue fuit agnus, qui erat *iuge sacrificium*, ut habetur -Vt/m.xxvin *. Unde etiam Christus dicitur Annus, Ioan· &ccc -I»HII5 Magis ergo fuit conveniens quod pro Christo offerretur agnus quam *par turturum vel duo pulli columbarum*.

Sed in contrarium est auctoritas Scripturae, quae hoc facium esse testatur, I.uc. n *.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est ♦ Christus voluit *sub lege fieri, ut cos qui sub lege erant redimeret **. et *ut iustificatio legis* in suis membris spintualiter *impleretur **. De prole aulem nata duplex praeceptum in tege traditur. Unum quidem generale quantum ad omnes: ut scilicet, completis diebus purificationis matris, offerretur sacrificium pro filio sive pro filia, ut habetur *Levit, xn **. Et hoc quidem sacrificium erat cl ad expiationem peccati, in quo proles crai concepta cl nata: et etiam ad consecrationem quondam ipsius, quia tunc primo praesentabatur in Templo. Et ideo aliquid offerebatur in holocaustum, et aliquid pro peccato.

Aliud autem praeceptum erat speciale in lege de primogenitis *tam in hominibus quam m iit-mentis*: sibi enim Dominus deputaverat omne primogenitum in * Israel, pro eo quod, ad liberationem populi Israel, *percusserat primogenita Aegypti ab homine usque ad pecus*, primogenitis filiorum Israel reservatis ♦ Et hoc mandatum ponitur *Exod. xm* In quo etiam praefigurabatur Christus, qui est *primogenitus in multis fratribus*, ut Jicimr *Rom. vm **

Quia igitur Christus, ex muliere natus, erat primogenitus”; ut voluit fieri sub lege -: haec duo Evangelista Lucas circa eum fuisse observata ostendit. Primo quidum, id quod pertinet ad primogenitos, cum dicit*: *Tulerunt illum in Terusalem. ut sisterent eum Domino: sicut scriptum est in lege Domini, Quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur*. Secundo, id quod pertinet communiter ad omnes, cum dicit ' : *Et ut darent hostiam, secundum quod dictum erat m lege Domini, par turturum aut duos pullos columbarum*.

An primim ergo dicendum quod, sicut Gregorius Xyssenus dicit *, *illud legis praeceptum in solo incarnato Deo singulariter et ab aliis diffe-renter impleri videtur. Ipse namque solns, ineffabiliter conceptus ac incomprehensibiliter editus, virginalem uterum aperuit, non antea connubio reseratum. servans et post partum inviolabiliter signaculum castitatis*. Unde quod dicit, *aperiens vulvam*, designat quod nihil antea inde intraverat vel exiverat. Et per hoc etiam specialiter dicitur < masculinus » : *quia nihil de femineitate culpae portavit **. Singulariter etiam * *sanctus ** : *qui terrenae contagia corruptelae, immaculati partus novitate, non sensit **.

An SECUNDUM DICENDUM quod, sicut Filius Dei *non propter seipsum factus est homo et circumciscus in carne, sed ut nos per gratiam faceret Deos, et ut spiritualiter circumcidamur; sic pro-*

• V« ».

«

Ly? (jp. HIM, w&iXw *V r. '3.

• V«n λ w
• An. ».

• u a·,*,', ea?

• V<Γ. Γ» μ ψ

|
? B
|

'b***
u. ij.
o.*

JH

JH

<<

«•F".'.**
j»

·oΓa„»»o.

,3'

'j

'iwe wu-

ji
S

#41

4|

J

l

e

'AÆ S'a

1) *semper*. – Om. tertia.
fl) tn. – *Horum* F et tertia.
7) *primogtttilui*. – *quiji pritnopcnitux* tertia.

δ) jfrnint. – commun» ACF.t.
<) jui. – P.

ARTICULUS QUARTUS

I TRIM CONVENIENTER MATER DEI PURGANDA AI) TEMPLUM ACCESSERIT

• quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter .Mater Dei purganda ad Templum accesserit. Purgatio enim non videtur esse nisi ab immunditia. Sed in Beata Virgine nulla fuit immunditas.
ex supra * dictis patet. Ergo non debuit ut purganda ad Templum accedere.
2. Praeterea, *Levit.* xn * dicitur: *Mulier quae, suscepto semine, peperit masculum, immunda erit septem diebus:* et ideo ei praecipitur quod *non ingrediatur sanctuarium, donec impleantur dies purgationis eius.* Sed Beata Virgo peperit masculum sine virili semine. Non ergo debuit venire ad Templum purganda.
3. Praeterea, purgatio ab immunditia non fit nisi per gratiam. Sed sacramenta veleris legis gratiam non conferebant: sed ipsa potius secum gratiae Auctorem habebat. Non ergo conveniens fuit ut Beata Virgo ad Templum purganda veniret.
Sed contra est auctoritas Scripturae, qua dicitur, Luc. it ", quod *impleti sunt dies purgationis Manae secundum legem Moysi,*
Respondeo dicendum quod, sicut plenitudo gratiae a Christo derivatur in matrem, ita decuit ut mater humilitati filii conformaretur: *humilibus* enim *Deus dat gratiam,* ut dicitur Iac. iv ♦ El ideo, sicut Christus, licet legi non esset obnoxius,

voluit tamen circumcisionem et alia legis onera subire, ad demonstrandum humilitatis et obedientiae exemplum, et ut approbaret legem, et ut calumniae occasionem l Judaeis tolleret *; propter
eisdem rationes voluit el matrem suam implere legis observantias, quibus tamen non erat
Ad primum irgo dicendum quod, licet Beata \irgo nullam haberet immunditiam, voluit tamen purgationis obsersantiam implere, non propter indigentiam, sed propter legis praeceptum. Et ideo signanter Evangelista dicit * quod completi sunt dies purgationis eius *secundum legem:* ipsa enim secundum se purgatione non indigebat.
Ad seci ndum dicindum quod signanter .Moyses videtur luisse locutus, ad excipiendam ab immunditia Matrem Dei. quae non peperit *suscepto semine.* Et ideo palet quod non obligatur' ad impletionem illius praecepti, sed voluntarie purgationis observantiam implevit, ut dictum est*.
Ad tertium dicixdum quod legalia sacramenta non purgabant ab immunditia culpaе, quod fit per gratiam . sed hanc purgationem praefigurabam : purgabant enim a purgatione quadam carnait ab immunditia irregularitatis cuiusdam; sicut in Secunda Parte * dictum est. Neutram tamen immunditiam Beata Virgo contraxerat. Et ideo non indigebat purgari.

a) calumniae occationem. – EE c< terti*; occationem. An excu-
lationem legendum ?
eatdan ratione». – eandem rationem II et c4it'c»nc<.

y) obligatur. — obligabatur p.
c) enim. — autem leni».

Commentaria Cardinalis Caietani

ITULVs clarus. – In corpore una conclusio: *Mater Christi convenienter purganda accessit.* Probat. Sicut gratia a Christo in matrem, ita et humilitas. Ergo, sicut Christus sub lege, ita ct mater.

Antcedens probatur. Quia *humilibus datur gratia.* – Consequentia est evidens; quia ad humilitatem matris spectare constat purgationem matris.

QUAESTIO TRIGESIMAOCTAVA
DE BAPTISMO IOANNIS

IN SEX ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de baptismo quo Christus baptizatus est *. Et quia Christus baplizatus est baptismo loannis, primo considerandum est de baptismo loannis in communi; secundo, de baptismatione Christi ♦. Circa primum quaeruntur sex.

Primo: utrum conveniens fuerit quod loanncs baptizaret.

Secundo: utrum ille baptismus fuerit a Deo. Tertio: utrum contulerit gratiam.

Quarto: utrum alii praeter Christum illo baptismo debuerint baptizari.

Quinto: utrum baptismus ille cessare debuerit, Christo baptizato.

Sexto: utrum baptizati baptismo loannis essent postea baptizandi baptismo Christi.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM FUERIT CONVENIENS IOANN'EM BAPTIZARE

IV *Sent.*, dht. H. qa. n, *rt î, «J 5.

Si primum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens loannem baptizare. Omnis enim ritus sacramentalis ad aliquam perlinet legem. Sed loanncs non introduxit novam legem. Ergo niens fuit quod novum ritum baptizandi introduceret.

2. Praeterea, loanncs *fuit missus a Deo in testimonium* * tanquam propheta: secundum illud Luc. i *: 7zl, *hier, propheta Altissimi vocaberis*. Sed prophetae qui fuerunt ante Christum. non introduxerunt novum ritum, sed ad observantiam legalium rituum inducebant: ut patet Malach. ult. *: *Λfementote legis 9 Moysi, servi mei*. Ergo nec loanncs novum ritum baptizandi inducere debuit.

3. Praeterea, ubi est alicuius rui superfluitas, non est ad illud aliquid addendum. Sed iudaei excedebant in superfluitate baptismatum: dicitur enim Marci vn *, quod *Phariseaei, et omnes iudaei, nisi crebro lavent manus, non manducant; et a foro nisi baptizentur. non comedunt; et alia multa quae tradita sunt illis servare, baptismata calicum et urceorum el aeramentorum et lectorum*. Ergo inconveniens fuit quod loannes baptizaret.

Sed contra est auctoritas Scripturae. Matth. ||| *, ubi. praemissa sanctitate loannis, subditur quod exhibant ad cum multi, *et baptizabantur in Iordane*.

Respondeo dicendum quod conveniens fuit loannem baptizare, propter quatuor. Primo quidem. 9u'a oportebat Christum a loanne baptizari, ut baptismum consecraret: ut dicit Augustinus, *super Ioan.* *

Secundo, ut Christus manifestaretur. Unde ipse loannes Baptista dicit, Ioan. I ♦. *Ut manifestetur, scilicet Christus, in Israel T, propterca veni ego in*

aqua baptizans. Concurrentibus enim turbis e annuntiabat Christum: quod quidem facilius sic factum est quam si per singulos discurrisset, ut Chrysostomus dicit, *super Ioan.* .

Tercio, ut suo baptismo assuefaceret homines ad baptismum Christi. Unde Gregorius dicit, in quadam homilia *, quod ideo baptizavit loannes *ut. praecursionis suae ordinem servans, qui nasciturum Dominum nascendo praevenerat, baptizando quoque bapti^aturum praeveniret*.

Quarto ut, ad poenitentiam homines inducens, homines praepararet ad digne suscipiendum baptismum (-hristi. Unde ' Beda * dicit quod, *quantum catechumenis nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantum profuit baptisma loannis ante baptisma Christi. Quia sicut ille praedicabat poenitentiam, et baptismum Christi praenuntiabat, et in cognitionem veritatis quae mundo apparuit attrahebat; sic ministri Ecclesiae, qui : primo eritidunl, postea peccata eorum redarguunt, deinde m baptismo Christi remissionem promittunt*.

Ad primum ergo dicendum quod baptismus loannis non erat per se sacramentum: sed quasi quoddam sacramentale, disponens ad baptismum Christi. Et ideo aliququaliter pertinebat ad legem Christi: non autem ad legem Moysi*.

Ad secundum dicendum quod loannes non fuit solum propheta, sed *plus quam propheta*, ut dicitur Matth. xi *: fuit enim terminus legis et initium Evangelii \ Et ideo magis pertinebat ad eum verbo et opere inducere homines ad legem Christi quam ad observantiam veteris legis.

Ad tertium dicendum quod baptismata illa Pharisaeorum erant inania, utpote ad solam munditiam carnis ordinata. Sed baptismus loannis ordinabatur ad munditiam spiritualem: inducebat enim homines ad poenitentiam, ut dictum est *. . i"

s) *lcpil.* — E ct tertia; om.

β) /oro. — *vtnientci* addunt Pali. Post *multa* P addit *iunt*.

γ) *hratl.* — Tertia praeter G; *leruialem*. Cf. art. 5 i arg.

Z) *turbii.* — *ad baptiimum* addunt F ct tertia.

t) *Unde.* — *ibidem* addunt Pe.

ζ) *qui.* — *Om.* tertia; pro fortru. *port* rectia; pro *deinde, demam* II et editione*; po>t *rrminiortem* P addit *peccatorum*.

Commentarii* Cardinn.IL? Caietani

Incognitus clarus. In corpore una conclusio: *Conueniens fuit /oannem baptizare*. Probatur quadrupliciter. Littera ordinata est et clara.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM BAPTISMI S IOANNIS I I ERIT A DEO

IV *Sent.*, diu. ii, qu. u, p. 1, qu* 3; *ht Matth.*, cap. nt.

Incognitus dicitur sic proceditur. Videtur quod baptismus loannis non fuit a Deo. Nihil enim sacramentale quod est a Deo, denominatur ab homine puro: sicut baptismus novae legis non dicitur Petri vel Pauli, sed Christi *. Sed ille baptismus denominatur a loanne: secundum illud Matth. xxi *: *Baptismus loannis e caelo erat* ? *au cx hominibus*? Ergo baptismus loannis non fuit a Deo.

2. Praeterea, omnis doctrina de novo a Deo procedens aliquibus signis confirmatur: unde et Dominus, *Exod.* iv, dedit Moysi potestatem signa faciendi; et *Ileb.* n * dicitur quod, *cum fides nostra principium accepisset enuntiari a Domino per eos qui audierunt in nos confirmata est. contestante Deo signis et prodigiis*. Sed de loanne Baptista dicitur, Ioan, x ♦ */oannes signum jecit nullum*. Ergo videtur quod baptismus quo baptizavit, non esset a Deo.

3. Praeterea, sacramenta quae sunt dix initus instituta, aliquibus sacrae Scripturae praeceptis continentur Sed baptismus loannis non praecipitur aliquo praecepto sacrae Scripturae. Ergo videtur quod non fuerit a Deo.

Sed contra est quod dicitur Ioan, i 1: *Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum*, etc.

Respondeo dicendum quod in baptismo loannis duo possunt considerari: scilicet ipse ritus baptizandi, et effectus baptismi. Ritus quidem baptizandi non fuit ab hominibus, sed a Deo, qui familiari Spiritus Sancti revelatione loannem ad baptizandum misit *. Effectus autem illius baptismi fuit ab homine *: quia nihil in illo baptismo efficiebatur quod homo facere non posset. Unde

non fuit a solo Deo: nisi inquantum Deus in homine operatur.

Ai) primum ERGO DICENDUM quod per baptismum novae legis homines interius per Spiritum Sanctum baptizantur, quod facit solus Deus. Per baptismum autem loannis solum corpus mundabatur aqua. Inde dicitur Matth. m *: *Ego baptizo ros in aqua: ille ros baptizabit m Spiritu Sancto*. Et ideo baptismus loannis denominatur ab ipso: quia scilicet nihil in eo agebatur quod ipse non ageret. Baptismus autem novae legis non denominatur a ministro, qui principalem baptismi effectum non agit, scilicet interiorem emundationem.

Ad secundum dicendum quod tota doctrina et operatio loannis ordinabatur ad Christum, qui multitudine signorum et suam doctrinam et loannis confirmavit. Si autem loannes signa fecisset, homines ex aequo loanni et Christo attendissent . Et ideo, ut homines principaliter Christo atenderent ζ, non est datum loanni ut faceret signum. Judaeis tamen quaerentibus quare baptizaret, confirmavit suum officium auctoritate Scripturae, dicens: *Ego vox clamantis in deserto*, etc., ut dicitur Ioan, i *. Ipsa etiam austeritas vitae eius ** officium eius commendabat: quia, ut Chrysostomus dicit, *super A/atth.* *, *mirabile erat m hiv* * Hoail X. *mano corpore tantam patientiam r videre*.

Ad tertium dicendum quod baptismus loannis non fuit ordinatus a Deo nisi ut modico tempore duraret, propter causas praedictas *. Et ideo *AArmea non fuit commendatus aliquo praecepto communiter tradito * in sacra Scriptura, sed familiari quadam revelatione Spiritus Sancti, ut dictum est ♦

3) *e cocio erat.* – *dc cocio erat* Gllhc, *unde erat c coelo* P.
r) *enuntiari a Domino.* – *enuntiari a Deo* E, *enarrari a Domino* GHL *enarrari a Deo* P. Cf. qu. vu art. 7 ζ
y) *fuerit* – Tertia; *tit*.
ζ) *ab homine.* – EF1D et tertia; *adhuc* ABC. *ad hunc pl*). *adhuc solius hominis* cd. a.

1) *attendissent.* – 1'DFI; *accessissent*.
ζ) *attenderent.* – *intenderent* Ca et tertia.
rj *patientiam.* – PGItl *poenitentiam*. Cf. qu. il «re 2 er4 1.
G) *traditu.* – *edito* terti@ praeter l.

Commentaria Cardinalis Caietani

Traxit quaestionem a Domino Phariseis propositam movet.
In corpore unica est distinctio bimembris, cum conclusione bimembri. Distinctio est. Baptismus loannis vel quoad eius ritum: vel quoad eius effectum.
Conclusio est. *Baptismus /oannis, quoad ritum, erat*

a Deo; quoad proprium effectum, fuit ab homine. Probatur quoad primam partem: quia ex instinctu Spiritus Sancti baptizabat, dicente ipso, Ioan. 1: *Qui me misit baptizare in aqua*. Quoad secundam partem: quia nihil efficiebat quod homo efficere non potuisset; hoc est. quia non conferebat aliquod spirituale.

* Cf. I cap. i. ver* Cor. i u

a

• Ver». j, 4.

P

• Ven 4«.

4 Ver*

* Cf. arg Sed Contra. 3

• Matth. ver». 28.

ARTICULUS TERTIUS

I TRI M IN BAPTISMO IOANNIS GRATIA DARETI R

IV Nrnf., diet. ». qu. II, an. I.

TEHTII,M s,c proceditur. Videtur quod cW^Vx/,n baPI's,no loannis gratia daretur. Dicitur enim Marci I *: *Euui loannes in de-*

-^^^serto baptizans. et praedicans baptismum poenitentiae m remissionem peccatorum. Poenitentia autem et remissio peccatorum est per gratiam. Ergo baptismus loannis gratiam conferebat.

2. Praeterea, baptizandi a loanne *confleban-hir peccata sua:* ut habetur Matth. m * ct Marci I .*. Sed confessio peccatorum ordinatur ad remissionem ., quae iit per gratiam. Ergo in baptismo loannis gratia conferebatur.

3. Praeterea, baptismus loannis propinquior erat baptismo Christi quam circumcisio. Per circumcisionem autem remittebatur peccatum originale: quia, ut Beda dicit ♦ *idem salutiferae curationis auxilium circumcisio in lege contra originalis peccati vulnus* › agebat, *quod nunc baptismus agere revelatae gratiae tempore consuevit.* Ergo multo magis baptismus loannis remissionem peccatorum operabatur. Quod sine gratia fieri non potest.

Sed contra est quod Matth. III * dicitur: *Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam.* Quod exponens Gregorius, in quadam homiha *, dicit ; *loannes non in Spiritu, sed in aqua baptizat: quia peccata solvere non valebat* Sed gratia est a Spiritu Sancto: et per eam peccata tolluntur. Ergo baptismus loannis gratiam non conferebat.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est ♦ tota doctrina el operatio loannis praeparatoria erat ad Christum: sicut ministri et inferioris artificis est praeparare materiam ad formam, quam inducit principalis artifex. Gratia autem conferenda erat hominibus per Christum: secundum illud Ioan. I ♦ *Gratia el veritas per /esum Christum facta est.* Et ideo baptismus loannis gratiam non conferebat: sed solum ad gratiam praeparabat, tripliciter. Uno quidem modo, per doctrinam loannis, inducentem homines ad fidem Chri-

sti. Alio modo, assuefaciendo homines ad ritum baptismi ChristiI. Tertio modo, per poenitentiam. praeparando homines ad suscipiendum effectum baptismi Christi.

Ad primum ERGO dicendum quod in illis verbis, ut Beda dicit ♦, potest intelligi duplex baptismus poenitentiae \ Unus quidem, quem loannes baptizundo conferebat: qui scilicet baptismus dicitur *poenitentiae*, etc. ., quia scilicet ille baptismus erat quoddam inductivum ad poenitentiam, et quasi quaedam protestatio qua profitebantur homines se poenitentiam acturos. Alius autem est baptismus Christi, per quem peccata remittuntur: quem loannes dare non poterat, sed solum praedicabat. dicens: *Ille vos baptizabit in Spiritu Sancto* *.

Vel potest dici quod praedicabat *baptismum poenitentiae*, idest. inducentem ad poenitentiam: quae quidem poenitentia ducit homines *in remissionem peccatorum.*

\el potest dici quod *per baptismum Christi*, ut Hieronymus dicit *gratia datur, qua peccata gratis dimittuntur: quod autem consummatur per Sponsum, initiatur per paranympum*, scilicet per Ioannem L Unde dicitur quod *baptizabat et praedicabat baptismum poenitentiae m remissionem peccatorum*, non ideo : quia hoc ipse perficeret, sed quia hoc inchoabat praeparando \

Ad secundum dicendum quod illa confessio peccatorum non fiebat ad remissionem peccatorum statirn per baptismum loannis exhibendam: sed consequendam per poenitentiam consequentem, et baptismum Christi, ad quem poenitentia illa praeparabat.

Ad tertii m dicendum quod circumcisio instituta erat in remedium originalis peccati. Sed baptismus loannis ad hoc non erat institutus, sed solum erat praeparatorius ad baptismum Christi, ut dictum est*. Sacramenta autem ex vi institutionis suum habent effectum.

«) remissionem. – peccatarum remissionem I'GI, remissionem peccatorum EFabc. – *jit* EF ct lenit; *fuit*.

pj *originalis peccati vulnus*. – Tertia; *originale peccati vulnus* F, *originale vulnus peccati* celeri.

y) *Christi*. – II et editione»; om

2) *poenitentiae*. – Om. tertiu

<l *scilicet... etc.* — *dicitur* Kiffiimuf *poenitentiae* tertia.

ζl *ideo*. – Om. F ct tertia.

rj *hnc inchoabat praeparando*. – *praeparando ad hoc homines disponebat* H ct cJaionc*.

Commentaria Cardinalis Caiotani

Tm txs clarus. – In corpore unica conclusio trimembris: *Baptismus loannis non conferebat gratiam, sed praeparabat ad eam tripliciter.*

Probatur conclusio, primo, quoad primas partes simul. Tota doctrina et operatio loannis erat praeparatoria ad Christum, per quem conferenda erat gratia. Ergo baptismus loannis non conferebat gratiam, sed praeparabat ad illam. — Antecedens, quoad primam eius partem, e\ dictis patet. Quoad secundam vero, Ioan. I: *Gratia per Iesum Christum facta est.* — Consequentia vero probatur. Quia

ministri ac inferioris artificis non est inducere tornum principali* artificis, sed praeparare ad illam.

Deinde conclusio declaratur quoad ultimam partem, tripliciter: scilicet per doctrinam, ad fidem : per baptismationetn. ad ritum baptismi; per pocnilentiam, ad gratiam effectus baptismi.

II. In responsione ad primum, differentia inter expositionem primam cx Beda, et tertiam ex I livronsmo. est. quin in prima ad duo baptismata referuntur illa duo verba, *baptizare* ct *praedicare*, primum ad baptismum

loannis, secundum ad baptismum Christi; in tertia vero nd idem baptisma,scilicet loannis, reteruntur ambo; cl veritcatatur quod dispositive in remissionem peccatorum baptizabat, ct praedicabat ad perfectionem gratiae per Christum. Kt si quaerat novitius: In quo ergo differt tertia a secunda expositione ? – respondeatur quod tertia ordinem

loannis ad Christum respicit: ct ideo illud idem quod Christus perfecturus erat, Joannes inchoative facere dicitur. Secunda autem ordinem baptismi dati a loanne ad poenitentiam respicit: ct ideo dicitur quod ct baptizabat ct praedicabat baptismum suum poenitentiae, hoc est, inducentem ad poenitentiam, per quam fit remissio peccatorum.

ARTICULUS QUARTUS

I TRIM BAPTISMO IOANMS SOLIS CHRISTI S DEBI ERIT BAPTIZARI

IV *Sent.*, J>t. II, qu. n. art. 3, qu· s.

Q^tART^t m sic PROCUⁱiT^t r. Videtur quod baptismo loannis solus Christus debekul baptizari. Quia, sicut dictum est ·
hoc Joannes baptizarit u! Christus baptizaretur: sicut Augustinus dicit, *super Joan.* Sed quod est proprium Christo, non debet aliis convenire. Ergo nulli alii debuerunt illo baptismo baptizari.
2. Praeterea, quicumque baptizatur, aut accipit aliquid a baptismo, aut baptismo aliquid confert. Sed a baptismo loannis nullus aliquid accipere poterat: quia in eo gratia non conferebatur, ut dictum est ♦. Nec aliquis baptismo aliquid conferre poterat nisi Christus, qui *tactu mundissimae suae carnis aquas sanctificarit* ·. Ergo videtur quod solus Christus baptismo loannis debuerit baptizari.
3. Praeterea, si alii illo baptismo baptizabantur, hoc non erat nisi ut praepararentur ad baptismum Christi: et sic conveniens videbatur quod, sicut baptismus Christi omnibus confertur, el magnis ct pan is, et gentilibus ct Judaeis, ita etiam et baptismus loannis conferretur. Sed non legitur quod ab eo pueri baptizarentur, nec etiam gentiles: diciiur enim Marci i *, quod *egrediebantur ad cum Jerosolymitac* * *unirersi, et baptizabantur ab illo.* Ergo videtur quod solus Christus a loanne debuit baptizari.
Sei> contra est quod dicitur Lue. m ♦ *Factum est, cum baptizaretur omnis populus, et lesu baptizato cl orante, aperti sunt caeli.*

Respondeo dicendum quod duplici de causa oportuit altos a Christo baptizari baptismo loannis. Primo quidem, ut Augustinus dicit, *super Joan.* ♦ quia, *si solus Christus baptismo loannis baptizatus esset, non defuissent qui dicerent baptismum loannis, quo Christus est baptizatus, digniorem esse baptismo Christi, quo alii baptizantur.* Secundo, quia oportebat per baptismum loannis alios ad baptismum Christi praeparari, sicut dictum est *.
Ad phimim ergo dicendum quod non propter hoc solum fuit loannis baptismus institutus ut Christus baptizaretur, sed etiam propter alias causas. ut dictum est *. Et tamen, si ad hoc solum *» i. esset institutus ut Christus eo baptizaretur, oportebat praedictum inconueniens * vitari, aliis hoc baptismo baptizatis.
Ad secundum dicendum quod alii qui ad baptismum loannis accedebant, non poterant quidem baptismo aliquid conferre: nec tamen a baptismo gratiam accipiebant, sed solum poenitentiae signum.
Ad tertium dicendum quod ille baptismus erat *poenitentiae* ·, quae pueris non convenit: ideo ·<χ «λ ρ»«. pueri illo baptismo non baptizabantur. – Conferre autem gentibus viam salutis soli Christo reservabatur, qui est *Expectatio Gentium*, ut dicitur *Gen.* penult. * Sed et ipse Christus Apostolis inhibuit *V^m 'o gentibus Evangelium praedicare, ante passionem et resurrectionem *. I nde multo minus convertiebat per loanncm gentiles ad baptismum admitti.

«) fcrxHolymitac. — hraditac t*nne*. Cf. trt. i, γ.

Commentaria Cavdinahs Caietani

TⁱT^ui.v^s clarus. – In corpore una conclusio: *Baptismo loannis alii debuerunt baptizari.* Probatur dupliciter. Littera clara est.

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM BAPTISMUS IOANNIS CESSARE DEBUERIT POSTQI AM CHRISTI S EST BAPTIZATIS

Infra, qu. xxxa. nrt. 3, ad 4; IV *Sent.*, Jiet. 11, qu. 11, art. 1, qu* 4; *In lo.in.*, cep. iti, ka. iv.

S^d quintum sic proceditur. Videtur quod baptismus loannis cessare debuerit postquam Christus est baptizatus. Dicitur enim a* loan, t: *Ut manifestetur Israeli,*

propterea reni in aqua baptizans. Sed, Christo baptizato, sufficienter fuit manifestatus: tum per testimonium loannis; tum per descensum columbae; tum etiam testimonio paternae vocis·. Ergo

• Matth ap ver», ti »41·; Mare, op i.*m.
tu, 1er* loip. cap i.u-n
* HE

e) *Diciiur enim.* – PFac; *Dicit enim foannei* I, *Dicit enim* ceteri.

*. In Mvv!J,x; e! h) Epistola *de Utro unius uxoris* *; et Atnbro-
s,us» in libro *de Spiritu Sancto* *. Sed quidam
fuerunt baptizati baptismo loannis qui habebant
plenam notitiam Trinitatis. Ergo non erant bap-
tizandi iterum baptismo Christi.

• 5. Praeterea, Roui. x. superl illud, *Hoc est
verbum fidei quod praedicamus* *, dicit Glossa **
Augustini : *Unde est ista virtus aquae ut corpus
tangat et cor abluat, nisi Jaciente verbo, non quia
dicitur, sed quia creditur?* Ex quo patet quod vir-
tus baptismi dependet ex tide. Sed forma bap-
tismi loannis significavit fidem in qua nos bap-
tizamur: dicit enim Paulus, Act. xix *: *Ioannes
baptizabat baptismo poenitentiae populum, dicens
in eum qui venturus est post ipsum ut crederent,
hoc est, in Iesum*. Ergo videtur quod non oport-
tebat baptizatos baptismo loannis iterum bap-
tizari baptismo Christi.

Sed contra est quod Augustinus dicit, *super*
• Tract.V, num Ioan, (ut baptizati sunt baptismate loannis,
oportebat ut baptizarentur baptismate Domini.

Respondeo dicendum quod secundum opinio-
nem Magistri, in X Sent., illi qui baptizati sunt
* a Ioanne nescientes Spiritum Sanctum esse, ac I
spem ponentes in illius baptismo, postea baptizati
sunt baptismo Christi: illi vero qui spem non po-
suerunt in baptismo Ioannis, et Patrem et bilium
et Spiritum Sanctum credebant, non fuerunt post-
ea baptizati, sed, impositione manuum ab Apo-
stolis super eos facta, Spiritum Sanctum recepe-
runt.

Et hoc quidem verum est quantum ad pri-
mam partem: quod multis auctoritatibus confir-
matur. Sed quantum ad secundam partem, est
penitus irrationabile quod dicitur. Primo quidem,
quia baptismus loannis neque gratiam confere-
bat, neque characterem imprimebat, sed erat so-
lum in aqua, ut ipse dicit, Matth. in * Unde bap-
tizati n fides vel spes quam habebat in Chri-
stum, non poterat hunc defectum supplere

Secundo quia, quando in sacramento omittitur
quod est de necessitate sacramenti, non solum
oportet suppleri quod fuerat omissum, sed oport-
et totaliter innovari. Est autem de necessitate
baptismi Christi quod fiat non solum in aqua, sed
etiam in Spiritu Sancto: secundum illud Ioan, m *:
• vcn 5. *Qui renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto.*

non potest introire in regnum Dei. Unde illis qui
tantum in aqua baptizati erant baptismo loannis.
non solum erat supplendum quod deerat, ut
scilicet daretur eis Spiritus Sanctus per imposi-
tionem manuum: sed erunt iterato totaliter ba-
ptizandi in aqua et Spiritu Sancto.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut Augusti-
nus dicit, *super Ioan.* *, *ideo post Ioannem bap-
tizatum est, quia non dabat baptismum Christi, sed
suum. Quod autem dabatur a Petro, et si quod
datum est a Iuda, Christi erat. Et ideo, si quos
baptizavit Iudas, non sunt iterum baptizandi: ba-
ptisma enim tale est qualis est Hic in cuius pote-
state datur; non qualis ille cuius ministerio datur*.
Et inde est etiam quod baptizati a Philippo Dia-
cono. qui baptismum Christi dabat, non sunt ite-
rum baptizati. sed acceperunt manus impositio-
nem per Aposmlos: sicut baptizati per sacerdo-
tes confirmantur per episcopos.

Ad secundum dicendum quod, sicut Augustinus
dicit, *ad Seleucianum* *. *intelligimus discipulos
Christi fuisse baptizatos. sive baptismo loannis, si-
cut nonnulli arbitrantur: sive, quod magis credibile
est, baptismo Christi. Neque enim ministerio ba-
ptizandi defuit, ut haberet baptizatos servos per
quos ceteros baptizaret, qui non defuit humilitatis
ministerio quando eis pedes lavit.*

Ad tertium dicendum quod, sicut Chrysostomus
dicit, *super l/ath* *. *per hoc quod Christus Ioanni
dicenti, « Ego a te debeo baptizari », respondit,
< Sine modo -, ostenditur quia postea Christus ba-
ptizavit Ioannem*. Et hoc dicit in quibusdam li-
bris apocryphis manifeste scriptum esse. – Certum
tamen est, ut Hieronymus dicit, *super Matth.* *,
quod, *sicut Christus baptizatus fuit in aqua a Ioanne,
ita Ioannes a Christo erat in Spiritu baptizandus*.

Ad quartum dicendum quod non est tota causa
quare illi fuerunt baptizati post baptismum I Ioan-
nis, quia Spiritum Sanctum non cognoverant:
sed quia non erant baptismo Christi baptizati.

Ad quintum dicendum quod, sicut Augustinus
dicit, *contra haustum* *, sacramenta nostra sunt
signa praesentis gratiae: sacramenta vero veteris
legis luerunt signa gratiae futurae. Lnde ex hoc
ipso quod Ioannes baptizavit in nomine venturi,
datur intelligi quod non dabat baptismum Chri-
sti. qui est sacramentum novae legis.

t) *super*. – Eλ ct tertia; *legitur super* ABCD, *legitur quod super*
F. – Pro *ista virtui, illa virtus* bc, *ista tanta virtus* Pl.
ζ) *ac*. – Tertia; *nec*.
rj *baptizati*. – *baptizatis* editiones; prn *habebat, habebant* Pc.
o) *ideo post Ioannem baptizatum est*.— PF; *baptizatum* ABC, *ba-*

pizatum D. *baptizabat Ioannes baptizatum* E, *ideo post Ioannem* Ei-
tum (*baptizatur* alii) GIIFc, *ideo baptizati a Ioanne rebaptizantur I,*
quod Ioannes cJ. a.
<) *post baptismum*. – Tertia; a *baptismo* C, *baptismo* ceteri.

• Irta.V, RH
im.

• lbtd sus i.

• EplittCCUV,
al CVIII

• Or. Ifiperf. n
MatA, IV.. later O,p.
Chnr

• Cap. or. «A
it - Comaol
lib. Pl.

• Lib XIX, op-
kix, xvjlL

Commentaria Cardinalis Caietani

it ul vs danis. – In corpore duo fiunt: primo, recitatur
T opinio Magistri Sententiarum; secundo, respondetur
quaesito. Opinio Magistri distinguit dupliciter dispositionem
baptizatorum a Ioanne, ut patet in littera: et quosdam
rebaptizandos baptismo Christi, et quosdam non, dicit.

Quoad secundum. Auctor simpliciter dicit quod *amnes
baptizati a Ioanne baptizandi erant baptismo Christi*. Et
propterea pro una parte consentit Magistro, pro alia con-
tradicit Et probat universalem dupliciter. Primo, ex parte
effectus insupplibilis per lidcm, spem et caritatem, scilicet

characteris, qui per Christi baptismum imprimitur. Se-
cundo, ex pane essentialis partis ipsius baptismi deficientis,
scilicet Spiritus. Omnia patent in littera.

II. In responsione ad secundum et tertium, adverte quod
de baptismo Christi materiali passive accepto n Ioanne et
Apostolis, non habetur clare in Scriptura pars alhrmativa.
Sed rationabile est quod baptizati a Christo fuerint: ut
Ioannes impleret debitum suum. *Ego a te debeo baptizari*;
et Apostoli, baptizantes Christi baptismo, primo fuerint
baptizati, ut Augustinus arguit, et bene. Nec aliquid ap-

ni

5»

Jt

·

I-

I-

I- ·Tikî.v,»4*
18.

ī 0

r

»

· · Ibid 8-a 6.

· Vrn ī

paret obstare: nisi forte verbum Christi *Act.* i *Joannes bapti^avit aqua : vos autem baptizabimini Spiritu Sancto.* Sed revera hoc non obstat. 'I um quin per hoc non exclu- ditur eos baptizato* esse baptismo Christi : licet dc loannis baptismo tantum mentio fiat. Tum quia in promptu ratio est quare loannis baptismi solius meminit Christus: quia scilicet donum Spiritus Sancti non distinguitur contra ba- ptismum Christi. qui iit *in aqua ct Spiritu*, loan, m · sed contra baptismum loannis, qui fiebat solum *in aqua*, ipso Ioanne teste, distinguente baptismum suum contra baptismum in *Spiritu Saucio*, Matth. m ·.

III. In responsione ad quintum, dubium occurrit, quia aliud est loqui de gratia futura: et aliud dc Christo venturo. Potuit enim gratia praesens esse cx fide Christi venturi: ut patet in sanctis illis qui praecesserunt Christi adventum.

Littera autem pro eodem habet Christum venturum, ct gratiam futuram. Incompact* ergo videtur.

Ad hoc dicitur quod littera est intelligcnda iuxta sub- lectam materiam de qua est sermo, scilicet dc sacramentis. Ex illa siquidem differentia ab Augustino posita inter sa- cramenta novae ct veteris legis, quod nostra present», vetera futurae gratiae sunt signa, manifeste sequitur quod nostra praeventis Christi,p«r *quem gratia facta est.* loan.i*;[·] v<n· »r illa venturi Christi signa erant. Et propterea Ioannit bapti- sma sapiebat in hoc sacramenta veteris legis, quod in nomine venturi Christi dabatur. Unde ct Paulus iussit *in nomine Domini nostri /esu Christi* simpliciter et absolute, et non *venturi*, illos baptizari qui loannis baptismum su- sceperant. *Act.* xix ·.

· v<rt* ··*.

·LpiMCCUV,
'J CVHL

· Or *a*
Mjhh · kfllL
IV.- late Op>
Oryt-

· Cap. «. »cx
V - CoMfll
Σ n.

t

QUAESTIO TRIGESIMANONA

DE BAPTIZATIONE CHRISTI

IN OCTO ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de baptizati-
one Christi *.
Et circa hoc quaeruntur octo.
Primo: utrum Christus debuerit baptizari.
Secundo: utrum debuerit baptizari baptismo
Ioannis.
Tertio: de tempore baptismi.

Quarto: de loco.
Quinio: de hoc quod sunt ei caeli aperti.
Sexto: de Spiritu Sancto apparente in specie
columbae.
Septimo: utrum illa columba fuerit verum
animal.
Octavo: de voce paterni testimonii.

ARTICULUS PRIMUS

LTRLM ELEKIT CONVENIENS CHIUS II M BAI'IIZAIU

IV s<n!., dUî. vu, qu. |(l, .r|. qU' i ; /h cap. in.

Primum sic proceditur, Videtur quod
non fuerit conveniens Christum bapti-
zari. Baptizari enim est ablui. Sed Chri-
sto non convenit ablui, in quo nulla
fuit impuritas. Ergo videtur quod Christum non
decuerit baptizari.

2. Praeterea, Christus circumcisionem susce-
pit ut impleret legem. Sed baptismus non perti-
nebat ad legem. Ergo non debebat baptizari.

3. Praeterea, primum movens in quolibet ge-
nere est immobile secundum illum motum *:
sicut caelum, quod est primum alterans, non esi
alterabile. Sed Christus est primum baptizans:
secundum illud: *Super quem videris Spiritum de-
scendentem el manentem, hic est qui baptizat*. Ergo
Christum non decuit baptizari.

Sed contra est quod dicitur Matth. in ♦ quod
*venit [esus a Galilaea in Iordanem ad Ioannem,
ut baptizaretur ab eo*.

Respondeo dicendum quod conveniens fuit Chri-
stum baptizari. Primo quidem quia, ut Ambro-
sius dicit, *super Lue. ♦ baptizatus est Dominus,
non mundari volens, sed mundare aquas, ut, ablu-
tae per carnem Christi, quae peccatum non co-
gnovit, baptismatis vim haberent: et ut sanetifica-
tas 3 relinqueret postmodum baptizandis*, sicut Chry-
sostomus dicit *.

Secundo, sicut Chrysostomus dicit, *super
Matth, ♦ quamaïs Christus non esset peccator, ta-
h h n naturam suscepit peccatricem, et * similitudi-
nem carnis peccati >. Propterea, etsi pro sc bapti-
smate non indigebat, tamen in aliis carnalis na-
tum opus habebat*. Et, sicut Gregorius Nazianze-
nus dicit *baptizatus est Christus ut totum vete-
ranum Adam immergat aquae*.

Lenio, baptizari voluit, sicut Augustinus dicit,
in Sermone *de Epiphania **, *quia voluit facere
quod faciendum omnibus imperavit*. Et hoc est
quod ipse dicit: *Sic decet nos adimplere omnem
iustitiam ♦* Ut enim Ambrosius dicit, *super Imc. **,
hacc est iuslitia, ut quod alterum facere velis, prius P
ipse incipias, et tuo alios horteris exemplo*.

Ad primum ergo dicendum quod Christus non
fuit baptizatus ut ablueretur, sed ut ablueret, si-
cut dictum est *

Ad secundum dicendum quod Christus non so-
lum debebat implere ea quae sunt legis veteris,
sed etiam inchoare ea quae sunt novae. Et ideo
non solum voluit circumcidi, sed etiam baptizari.

Ad tertium dicendum quod Christus est primum
baptizans spiritualiter. Et sic non est baptizatus:
sed solum in aqua.

3) *ianctificatas*. – *aquai* xddunt E cX tenm.

p) *priuſ*. – *prinr* torxU.

Commentaria Cardinalis Caietani

nt i.i.s clarus. In corpore unica conclusio: *Conveniens fuit Christum baptizari*. Probatur tripliciter. Omnia
sum clara.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CHRISTUM DECUERIT 11ΛΙΠΙ/.ARI HAPTISMO IOANSIS

IV *Sed. d.*»L tt. qu. i», xrt. 1. qu* i; /h *Malth.*, «p. tn.

secundum sic procedit i-R. Videtur quod I sino Ioannis, ut baptismo suo baptismum Ioannis
Christum non decuerit * baptizari ba- *comprobaret.*

ptismo loannis. Baptismus enim loan- Tertio, sicut Gregorius Nazian/cnus dicit ·, ac-
fuit *baptismus poenitentiae* ♦ Sed *cedit Jēsus ad baptismum loannis sanctificaturus*

poenitentia Christo non convenit: quia nullum habuit peccatum. Ergo videtur quod non debuit baptizari baptismo Ioannis.

2. Praeterea, baptismus loannis, sicut dicit Chrysostomus *, *medium fuit inter baptismum Iudaeorum et baptismum Christi* Sed *medium sapientiae naturam extremorum* *. Cum ergo Christus non fuerit baptizatus baptismo iudaico nec etiam baptismo suo, videtur quod, pari ratione, baptismus loannis baptizari non debuerit.

3. Praeterea, omne quod in rebus humanis est optimum, debet attribui Christo. Sed baptismus loannis non tenet supremum locum inter baptismata. Ergo non convenit Christum baptizari baptismo loannis.

Sed contra est quod dicitur Matth. m *, quod
venit Jesus in Jordanem ut baptizaretur a Joanne. Christus autem neque indigebat percipere remis-

Respondedo dicendum quod, sicut Augustinus dicit, *super Joan. e, baptizatus Dominus baptizabat non baptismate quo baptizatus est*. Unde, cum ipse baptizaret baptismo proprio, consequens est quod non luerit baptizatus suo baptismate, sed baptismate Iohannis. Et hoc fuit conveniens, primo

quidem, propter conditionem baptismi Ioannis, qui non baptizavit in Spiritu, sed solum *in aqua**. Christus autem spirituali baptismo non indigebat, qui a principio suae conceptionis gratia Spiritus Sancti repletus fuit, ut patet ex dictis *. Et haec est ratio Chrysostorai .

Secundo, ut Beda dicit ., baptizatus est bapti- sanus, non indiget efficaci medicina.

s) *Oiritiv** non Jccurrit. Chrrhu non debuerit Pc. ;») ii/ijicû. - legAll IM « c & mc i, Iureali cetaî.

Commontoria Cardinalis Caietani

Tern. Lvs clarus. - In corpore duo fiunt. Primo, declaratur quod supponitur Christum baptizatum baptismo loannis, ex auctoritate Augustini. Secundo, probatur tripliciter conclusio, scilicet: *Conueniens fuit Christum baptizari baptismo loannis.*

Et in tertia ratione, adverte quod ratio tendit ad hoc

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM CONVENIENTI TEMPORE CHRISTUS FLERI ET BAPTIZATUS

IV *Sent.*, dnt tv, qu. in, art. », qU* a, »J * ; /»< *Sfatth.*, cap tn.

tertium sic proceditur. Videtur quod non convenienti tempore Christus fuerit baptizatus. Ad hoc enim Christus est ut suo exemplo alios ad

2. *Praeterea, Christus non legitur docuisse.*

α vel miracula fecisse, ante baptismum. Sed utilius fuisset mundo si pluri · tempore docuisset, incipiens a vigesimo anno, vel etiam prius. Ergo videtur quod (hristus, qui pro utilitate hominum venerat, ante trigesimum annum debuerat baptizari.

3. Praeterea, indicium sapientiae dix initus infusae maxime debuit manifestari in Christo. Est autem manifestatum in Daniele tempore suae pueritiae: secundum illud Dan. xm *: *Suscitavit Dominus spiritum sanctum ? pueri iunioris, cui nomen Daniel.* Ergo multo magis Christus in sua pueritia debuit baptizari vel l docere.

4. Praeterea, baptismus loannis ordinatur ad baptismum Christi sicut ad finem. Sed *finis est prior in intentione, et postremum ’ in execution?* ·. ^z *Ct Sent.PM** flU ‘0tc,Opp’ krçp vel debuit primus baptizari a loanne, vel ultimus.

• Vert. si Sed contra est quod dicitur Luc. III ♦ *Eactum est, cum baptizaretur omnis populus, et lesit baptlato et orante:* et infra * *Et ipse festis erat incipiens quasi annorum triginta.*

Respondeo dicendum quod Christus convenienter fuit in trigesimo anno baptizatus. Primo quidem, quia Christus baptizabatur quasi ex tunc incipiens docere et praedicare: ad quod requiritur perfectu aetas, qualis est triginta annorum, l’nde et *Gen. xi.i* * legitur quod *triginta annorum erat loseph* quando suscepit · regimen Aegypti. Similiter etiam II *Eeg. v* * legitur de David quod *triginta annorum erat cum regnare coepisset.* Ezechiel etiam *in anno trigesimo* coepit prophetare, ut habetur Ezech. l *.

Secundo quia, sicut Chrysostomus dicit, *super Matth. **, *futurum erat ut post baptismum Christi lex cessare inciperet. Et ideo hac aetate Christus ad baptismum venit quae ζ potest omnia peccata suscipere: ut, lege servata, nullus dicat quod ideo eam solvit quod implere non potuit.*

Tertio, quia per hoc quod Christus in aetate perfecta baptizatur, datur intelligi quod baptismus parit viros perfectos: secundum illud *Ephes, iv* *: *Donec occurramus omnes in unitatem fidei clagnitionis Eilii Dei. in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.* Unde et ipsa proprietas numeri ad hoc pertinere videtur. Consurgit enim tricenarius numerus ex ductu ternarii in denarium; per ternarium autem intelligitur fides Trinitatis, per denarium autem impletio mandatorum legis; ct in his duobus perfectio vitae Christianae consistit.

3) *pluri.* – *priori* Eli ct editione»; *plurimo* l. *pluribui (temporibus)* F. – Pro docuUset incipiens, docuisse incipiens ABCpl), docuisse ince-
pisset E.
p) *sanctum.* – Om. l*.
y) *vel.* – et tertiâ praeter G.
Z) *postremum* postremus Glfr, *posterius* H, *posterior* Pc.
r) *suscepit.* – accepit texti*.- rtpimen A ct editiones; *regnum.*
ç) *quae.* – H»B; *qui*

Ah PRIMUM ERGO DICENDUM quod. SICItt Gregorius Xazianzenus dicit *, Christus non est baptizatus *quasi indigeret purgatione, nec p aliquod illi hn- F.m. p) mineret periculum differendo baptismum. Sed cui-vis alii non in parvum redundat periculum, si exeat ex hac vita non indutus veste incorruptionis,* scilicet gratia. Et licet bonum sit post baptismum l munditiam custodire, *potius tamen est,* ut ipse dicit ♦ *interdum paulisper maculari, quam gratia* · l: j M I M *omnino carere.*

Ad secundum dicendum quod utilitas quae a Christo provenit hominibus praecipue est per fidem et humilitatem: ad quorum utrumque valet quod (hristus non in pueritia vel in adolescentia coepit docere, sed in perfecta aetate. Ad fidem quidem, quia per hoc ostenditur in eo vera humanitas quod per temporum incrementa corporaliter profecit: et ne huiusmodi profectus putaretur esse phantasticus, noluit suam sapientiam et virtutem manifestare ante perfectam corporis aetatem. Ad humilitatem vero, ne ante perfectam aetatem aliquis praesumptuose praelationis gradum et docendi officium assumat.

Ad tertum dicendum quod Christus proponebatur hominibus in exemplum omnium. Et ideo oportuit in eo ostendi id quod competit omnibus secundum legem communem: ut scilicet in aetate perfectu doceret. Sed, sicut Gregorius Nazianzenus dicit*, *non est lex Ecclesiae* quod raro contingit: sicut < nec una hirundo verfacit* ». Aliquibus enim, cx quadam speciali dispensatione, secundum divinae sapientiae rationem *, concessum est, praeter legem communem, ut ante perfectam aetatem officium vel praesidendi vel docendi haberent: sicut Salomon *, Daniel ** et leremias *.

Ad quartum dicendum quod Christus nec primus nec ultimus debuit a loanne baptizari. Quia, ut Chrysostomus dicit, *super Matth. **, Christus ad hoc baptizatur *ut confirmaret praedicationem ct baptismum /oannis; et ut testimonium acciperet a loanne.* Non autem creditum fuisset testimonio loannis nisi postquam multi fuerunt baptizati ab ipso. Et ideo non debuit primus a loanne baptizari – Similiter etiam nec ultimus. Quia, sicut ipse ibidem subdit, *sicut lux solis non expectat occasum Luciferi, sed eo procedente egreditur, et suo lumine obscurat illius candorem; sic et Christus non expectant ut cursum suum loan- nes impleret, sed, adhuc eo docente et baptizante, apparuit.*

r,) jwr. – quoJ addunt Fil ct editiona*.
0) fû»r baptismum. – baptismi PG1.
) ottiuiitur... humanitai. – in co (/a r» nnn. H) w j nahira humanitatis II cl cJltkmc». – per temporum H «i tcrth;jvr tempore E, pro tempore ceteri.
x) *Exlesiac* – lOnpfiiitNfo terti* praeter l. – tertia; quae.
A) *rationem.* – ordinem II ct editione».

Commentaria Cardinalis Caictani

”rrti.vs dc tempore Christi oetaris, scilicet anni trigesimi, quaerit.
Incorpore una conclusio: *Christus convenienter anno*

trigesimo fuit baptizatus, Probatur tripliciter. Omnia clara sunt.

ven
aJ
»<n

• H
IX
CX
Ma
xxj
• V

•a
'6i

•la

• Ont XXXII.
/t. WM,

• UIRr/vO^.
icri. 7.

• lert». u;-1.

\\&|**&
IV.-

•ver. i5

3. Praeterea, fidelibus caelum apertum est pCr Christi passionem: secundum illud *Heb. x* *: */tabemusfiduciam in introitum sanctorum in sangttine Christi*. Unde etiam nec baptizati baptismo Christi, si qui ante eius passionem decesserunt, caelos intrare potuerunt. Ergo magis debuerunt aperiri caeli Christo patiente, quam eo baptizato.

Sed contra est quod dicitur *Luc. m* *: */esu baptizato et orante, apertum est caelum*.

• Art. 11 quae»astYiii, art. i.

Respondeo dicendi m quod, sicut dictum est *, Christus baptizari voluit ut suo baptismo consecraret baptismum quo nos baptizaremur. Et ideo in baptismo Christi ea demonstrari debuerunt quae pertinent ad efficaciam nostri baptismi. Circa quam tria sum consideranda. Primo quidem, principalis virtus ex qua baptismus efficaciam habet: quae quidem est virtus caelestis. Et ideo baptizato Christo apertum est caelum, ut ostenderetur quod de cetero caelestis virtus baptismum sanctificaret.

Secundo» operatur ad efficaciam baptismi tides Ecclesiae et eius qui baptizatur: unde ct baptizai fidem profitentur, ct baptismus dicitur *Jidci sacramentum* *. Per fidem autem inspicimus caelestia, quae sensum ct rationem humanam excedunt. Et ad hoc significandum. Christo baptizato aperti sunt caeli.

• Aucb>t. XCVIII. XXIII.

Aw //a-

Tertio, quia per baptismum Christi specialiter ' aperitur nobis introitus regni caelestis, qui primo homini praecclusus fuerat per peccatum. Unde baptizato Christo aperti sunt caeli, ut ostenderetur quod baptizatis patet via in caelum.

Post baptismum autem necessaria est homini iugis oratio, ad hoc quod caelum introeat. licet enim per baptismum remittamur peccata, remanet tamen fomes peccati nos impugnans interius, ct mundus ct daemones qui impugnant exterius. Et ideo signanter dicitur *Lu., m* ♦ quod, */esu baptizato ct orante, apertum est caelum*: quia scilicet fidelibus necessaria est oratio post baptismum. – Vel ut detur intelligi quod hoc ipsum quod per baptismum caelum aperitur credentibus, est ex virtute orationis Christi. Unde signanter dicitur, *Matth. m* *, quod *apertum est ei caelum*, idest, *omnibus propter eum*: sicut si imperator alicui pro alio petenti dicat \ *Ecce, hoc beneficium non illi do, sed tibi*, idest, *propter te illi*; ut Chrysostomus dicit, *super Matth.* *.

• Cf. arg. COUtrj.

Std

• Vcn i6

a

• Op. tmrcrf homil IV . four Opp. Chrr-.
• Ibid.

γ) *specialiter*. – *lpirituatiter* GHéc; *Alias spiritualiter tnirprt* P. 1
2) *dicat*. – F ct ferra; *diceret* po»l *Imperator* ..a, om. cctcn.
t) *creatura*. – *Alias catharacta* inarto P.
ζ) *expresse*. – Terti-; otn. C. *aperte ceten*.

dum dispensationem humanam baptu\$ est, quamvis propter ve baptismo non indigeret; sic sccondum humanam dispensationem aperti sunt ei caeli, secundum autem naturam divinam semper erat in caelis.

Ad secundi m dicendum quod, sicut Hieronymus dicit, *super Matth.* *, *caeli aperti sunt Christo baptizato, non rescrahone elementorum, sed spiritualibus oculis: sicut el E^echiel in principio voluminis sui caelos apertos esse commemorat* *. Et hoc probat Chrysostomus, *super Matth.* *, dicens quod, *si ipsa creatura* , scilicet caelorum, *rupta fuisset, non dixisset, « aperti sunt ei »: quia quod corporaliter aperitur, omnibus est apertum*. Unde ct Marci i * expresse ζ dicitur quod */esus statim ascendens de aqua, vidit caelos apertos*: quasi ipsa apertio caelorum ad \ isionem Christi referatur. Quod quidum aliqui * referunt ad visionem corporalem, dicentes quod circa Christum baptizatum tantus splendor fulsit in baptismo ut viderentur caeli aperti. Potest etiam referri ad imaginariam visionem. per quem modum Ezechiel vidit caelos apertos; formabatur enim ex virtute divina et voluntate rationis talis visio in imaginatione Christi, ad significandum quod per baptismum caeli aditus hominibus aperitur. Potest etiam ad visionem intellectualem referri: prout Christus vidit, baptismo iam sanctificato, apertum esse caelum hominibus; quod tamen etiam ante viderat iendum.

11. a Uf. m, »T» |6. Q.

• Ettck ct?. vm
• l.oc.ci<.fvn

Ad tertium dicendi m quod per passionem Christi aperitur caelum hominibus sicut per causam communem apertionis caelorum. Oportet tamen hanc causam singulis applicari, ad hoc quod caelum introeant. Quod quidem fit per baptismum: secundum illud *Rom. vi* ♦. *Quicumque baptizati sumus in Christo /esu, in morte* * *ipsius baptizati sumus*. El ideo potius fit mentio de apertione caelorum in baptismo quam in passione. Vel, sicut Chrysostomus dicit, *super Matth.* ♦ *baptizato Christo caeli tantum sunt aperti: postquam vero tyrannum vicit per crucem, quia non erant portae necessariae caelo nunquam claudendo, non dicunt angeli, « Aperite potias » \ sed. < 7'ollite portas >*. Per quod dat intelligere Chrysostomus quod obstacula quibus prius obsistentibus animae defunctorum introire non poterant caelos, sum totaliter per passionem ablata: sed in baptismo Christi sum aperta, quasi manifestata iam via per quam homines in caelum erant intraturi.

rt\ *cautam*. – *crimuturffrtt apertionis caelorum* ««iduet editione»; *Oportet t.nucfi hanc camam* om. pH, *quae p<dcst* «H.
in mfipte. – l el tetr< praçter l; M wiorfow l. *per inortem* ceteri.
9 *partas*. – *iam mim erant apertae* edduot E ct cdiitforc*.

Commentaria Cardinalih Caietani

Trruorc clarus, ex Evangclii historia ortus.
In corpore respondetur quaesito unica conclusione: *Christo baptizato ef orante, convenienter aperti sunt cacti*. Et duo fiunt: primo, declaratur convenientia respectu h *baptizato*; secundo, respectu ly *ct orante*.

Quoad primum, probatio est, Christus baptuatus est ut nostrum baptisma consecraret. Ergo tn illius baptiuno illa monstrari debuerunt quite ad nostri efficaciam baptismi spectant. Ergo virtus caelestis, fides caelestium» introitusque caeli monstrari debuerunt per caelos apertos. Prima

QI AESTIO XXXIX, ARTICULUS VI

3g3

consequentia est clara. Secunda declaratur ex tribut, scilicet causa ct tide cl effectu, inventis in efficacia baptismi.

Quoad secundum, declaratur. Quia oratio vel ad exemplum, vel ad causam apertionis caeli nobis, refertur: ct utrumque est conveniens.

II. In responsione ad secundum, vide duo declarari.

Primum, quod caeli aperti dicuntur non in teipsis, sed secundum visionem Christi.

Secundum est, qualis fuerit ista visio : corporalis, imaginaria, vel intellectualis. Et licet quaelibet possibilis dicatur, intellectualis tamen convenientior videtur, utpotc excellentior.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM CONVENIENTER SPIRITUS SANCTUS SUPER CHRISTUM BAPTIZATUM

DICATUR IN SPECIE COLUMBAE DESCENDISSE

Infra, qu. xlv, art. 4, nd 3; I *Sent.*, dm. xr», art. 3; *In Matth.*, c»p, in.

SEXTUM SIC PROCEDITUR. \ idctlr quod inconuenienter Spiritus Sanctus super 2 Christum baptizatum dicatur in specie 2 ^columbae descendisse. Spiritus enim Sanctus habitat in homine per gratiam. Sed in homine Christo fuit plenitudo gratiae a principio suae conceptionis, quo fuit *Unigenitus a Patre* * ut cx ^uPra * dictis patet. Ergo non debuit Spiritus Sanctus ad eum mitti in baptismo.

2. Praeterea, Christus dicitur in mundum *descendisse* per mysterium incarnationis, quando *wiamvit semetipsum, formam servi accipiens* *. Sed Spiritus Sanctus non est incarnatus. Ergo inconuenienter dicitur quod Spiritus Sanctus *descenderit super eum*.

3. Praeterea, in baptismo Christi ostendi debuit, sicut in quodam exemplari, id quod fit in nostro baptismo. Sed in nostro baptismo non fn aliqua missio visibilis Spiritus Sancti. Ergo nec in baptismo Christi debuit fieri visibilis missio Spiritus Sancti.

4. Praeterea, Spiritus Sanctus a Christo in omnes alios derivatur: secundum illud Ioan, i *: *De plenitudine eius nos omnes accepimus*. Sed super Apostolos Spiritus Sanctus descendit, non in sPeck columbae, sed in specie ignis *. Ergo nec super Christum in specie columbae descendere debuit, sed in specie ignis.

Sed contra est quod dicitur Luc. m *: *Descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum*.

Respondeo dicendum quod hoc quod circa Christum factum est in eius baptismo, sicut Chrysostomus dicit, *super Matth.* *. *pertine/ ad mysterilim omnium qui postmodum fuerant baptizandi*. Omnes autem qui baptismo Christi baptizantur, Spiritum Sanctum recipiunt, nisi ficti accedant: secundum illud Matth. ni *: *Ipsa ros baptizabit in Spiritu Sancto*. Et ideo conveniens luit ut super baptizatum Dominum * Spiritus Sanctus descenderet.

Ad primum ergo dicendi m quod, sicut Augustinus dicit, XV *de Trin.* *, *absurdissimum est dicere quod Christus, cum esset iam triginta annorum, accepisset Spiritum Sanctum : sed venit ad baptismum, sicut sine peccato, ita non sine Spiritu San-*

ctu. Si enim de foanne scriptum est quod < replebitur Spiritu Sancto ab utero matris suae ▸, quid l de homine Christo dicendum est, cuius carnis ipsa conceptio non carnalis, sed spiritalis fuit? Nunc ergo, idest in baptismo, corpus suum, idest Ecclesiam, praefigurare dignatus est, in qua baptiÿli praecipue accipiunt Spiritum Sanctum.

Ad sect ndum dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in II *de Trin.* *, Spiritus Sanctus descendisse dicitur super Christum specie corporali sicut columba, non quia ipsa substantia Spiritus Sancti videretur: quae est invisibilis. Neque ita quod illa visibilis creatura in unitatem personae divinae assumeretur: neque enim dicitur quod Spiritus Sanctus sit columba, sicut dicitur quod Filius Dei est homo, ratione unionis. Neque etiam hoc modo Spiritus Sanctus visus est in specie columbae sicut Ioannes vidit agnum occisum in Apocalypsi, ut habetur *Apoc.* v *: *illa enim risio facta fuit in spiritu per spirituales imagines corporum: de illa vero columba nullus unquam dubitavit quin oculis visa sit*. Nec etiam hoc modo in specie columbae Spiritus Sanctus apparuit sicut dicitur, I *Cor.* x *. « *Petra autem erat Christus* » : *illa enim * iam erat in creatura, et per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quem † significabat; illa autem columba ad hoc tantum significandum repente extitit et postea cessavit, sicut flamma quae in rubo apparuit Moysi*.

Dicitur ergo Spiritus Sanctus *descendisse* super Christum, non ratione unionis ad columbam: sed vel ratione ipsius columbae significantis Spiritum Sanctum, quae descendendo super Christum venit; vel etiam ratione spiritalis gratiae, quae a Deo per modum cuiusdam descensus in creaturam derivatur, secundum illud Iac. i *, *Omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursum est, descendens a Patre luminum*.

Ad tertium dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit, *super Matth.* *. *in principiis spiritualium rerum semper sensibiles apparent visiones, propter cos qui nullam intelligentiam incorporealis naturae suscipere possunt: ut, si postea non flant, e.v his quae semel facta sunt, recipiant fidem*. Et ideo circa Christum baptizatum corporali specie Spiritus Sanctus visibiliter descendit, ut super omnes

a) quando. – qua PG, per quam pH cl ><. jrr »11, o<n. El. M bayli^Jtuu» Dominum. – (Jirûtum ldpUfafum tertie pnwter l. 7) fMirf. – Tertia; hoc idem E. çwo.f quidem cctcrl. – iTo Nunc, Tunc. P.

©) enim. petra «Jdit tertia, 1) quem. * PDG4c; quam.

39
 Oφ·Λ

39
 • q p.

39
 • qu. », an. ».

39
 •d jfc.

2. Praeterea, sicut *natura nihil jact frustra, *ta nee I)eus'* llll dæitur in l *de Caelo* 4. Sed cum columba illa non advenerit nisi *ut aliquid significaret atque praeteriret*, ut Augustinus dicit, in II *de Trin.* *, frustra fuisset vera columba: quia hoc ipsum fieri poterat per columbae similitudinem. Non ergo illa columba fuit verum animal.

3. Praeterea, proprietates cuiuslibet rei ducunt in cognitionem naturae illius rei. Si ergo fuisset illa columba verum anima), proprietates columbae significassem naturam veri animalis, non autem effectus Spiritus Sancti. Non ergo videtur quod illa columba fuerit verum animal.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro *λ gone Christiano* ♦ *Neque hoc ita dicimus ut Dominum /esum Christum dicamus solum verum corpus habuisse, Spiritum autem Sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum: sed ambo illa corpora vera esse credimus.*

Respondeo dicindim quod, sicut supra * dictum est, non decebat ut Eilius Dei, qui est Veritas Patris, aliqua fictione uteretur: et ideo non phantasticum, sed verum corpus accepit. Et quia Spiritus Sanctus dicitur *Spiritus Veritatis*, ut patet Ioan. XV! ♦ ideo etiam ipse veram columbam formavit in qua appareret *, licet non assumeret ipsam in unitatem personae. I nde post praedicta

verba Augustinus subdit: *Sicut non oportebat ut homines falleret Eilius Dei. sic etiam non oportebat ut falleret Spiritus Sanctus. Sed omnipotenti Deo, qui universam creaturam ex nihilo fabricavit, non erat difficile verum corpus columbae sine aliarum columbarum ' ministerio figurare, sicut non fuit ei difficile verum corpus in utero Mariae sine virili semine fabricare: cum creatura corporea et in visceribus feminae ad formandum hominem, et in ipso mundo ad formandum columbam, imperio Domini voluntalique serviret.*

Ad primum ergo dicendum quod Spiritus Sanctus dicitur descendisse in specie vel similitudine columbae, non ad excludendam veritatem columbae, sed ad ostendendum quod non apparuit in specie suae substantiae.

Ad secundum dicendum quod non fuit superfluum formare veram columbam ut in ea Spiritus Sanctus appareret: quia per ipsam veritatem columbae significatur veritas Spiritus Sancti et effectuum eius.

Ad irRTiim dicendum quod proprietates columbae eodem modo ducunt ad significandam naturam columbae, et ad designandos effectus Spiritus Sancti. Per hoc enim quod columba habet tales proprietates, contingit ? quod columba significa! Spiritum Sanctum ♦

s) aliarum mlu>ibarum. aliorum columbarum G, aliarum columborum II ct cdiik»ne«; columbar tine... icrum corpus om. l.

;,) contingit, – attendit Gltfr, entendit*? P.

Commontarin Cardinalis Caietani

Trvvu 4 clarui eu. Incorpore uni conclusio: *Columba illa futi rerum animal*. Probatur. Sicut \ critas verum hominem, ita Spintui Veritatis veram columbam, m qua appareret, etc. Et confirmatur hoc auctoritate Augustini.

D- * Adverte hic quod tantam habuit \uctar reverentiam ad Augustinum ut absque trepidatione aliqua affirmaverit columbam illam verum fuisse animal, propter Augustini auctoritatem potius quam illius rationem, qua Auctor utitur contra suam in l *Sent.*, dist. tvi, art. 3, ad 3, opinionem, qua tenuit columbam illam non fuisse verum animal. Et certe ratio allata non cogit. Quoniam in nullo Spiritui Veritatis prciudicium fit si per speciem columbae, et non ipsam columbam, apparuerit. Sicut in Apostolis apparuit non in vero igne, sed similitudine ignis Et sicut * dicitur *tanquam ignis*, ita hic dicitur *sicut columba*. Nec est simile de mysterio incarnationis: quia de co

icriptum est *, *Verbum caro factum est*; et ideo oportet · im*. ap », veram esse carnem. Hic autem dicitur, *sicut columba*. Et '4

quoniam omnes Evangdistac conveniunt in similitudine columbae, et nullus dicit columbam : Matthaeus siquidem et Lucas dicunt *sicut columba*, Marcus diae *tanquam columba*, Ioannes dicit *quasi columba**: – ideo rationabilius ingeniolo meo videtur «d litteram tcqui textum omniurn Evangelist irum quam dicere quod fuerit verum m i»«*. »p.* animal: cum etiam Scripturae adsit auctoritas de Spiritu Sancto m igne misso quod non serui ignis, sed *tanquam ignis* luerit; sicut non fuerunt vere linguae, sed similitudines linguarum. Quocirca, ricut absque fallacia Spiritus Sanctus in igneis linguis apparuit, non seris» sed specie tenus (et dc hoc nullus dubitat), ita in *pecic columbae, et non columba ipsa, apparuit: eisdem enim vocabulis Scriptura uritur utrobique.

ARTICULUS OCTAVUS

UTRUM CONVENIENTER, CHRISTO BAPTIZATO, FUERIT VOX PATRIS AUDITA FILIUM PRIHESTANTIS

Infra, qu. 11v, an. 4; qu. mi, ΑΠ. ò; l *Sent.*. dill. xvj. <rt 3,

tpD octavi m sic PROCEDITUR. Videtur quod inconvenienter, Christo baptizato, fuit vox Patris audita bilium proteslantis. Eilius enim et Spiritus Sanctus, secundum hoc quod sensibiliter apparuerunt, dicuntur visibiliter esse missi. Sed Patri non convenit mitti:

ut patet per Augustinum, in II *de Trin.** Ergo », mi. etiam nec apparere.

2. Praeterea, vox est significativa verbi in corde concepti · *. Sed Pater non est Verbum. Ergo inconvenienter manifestatur in voce.

3. Praeterea, homo Christus non incocpit esse

a) *concepti*. – *E* ct tertii; *praecepti* E, *percepti* ceteri.

Q[AESTIO XXXIX, ARTICULUS VIII

Filius Dei in baptismo, sicut quidam haeretici putaverunt, sed a principio suae conceptionis fuit Filius Dei. Magis ergo in nativitate debuit vox Patris protestari Christi divinitatem, quam in eius baptismo.

•vñ. 17. Sed contra est quod dicitur Matth. III *: *Ecce, vox de caelis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.*

Art 5

Respondendo dicendum quod, sicut supra dictum est, in baptismo Christi, qui fuit exemplar nostri baptismi, demonstrari debuit quod in nostro baptismo perficitur. Baptismus autem quo baptizantur fideles, consecratur in invocatione ei virtute Trinitatis: secundum illud Matth. ult. *: *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris ei Filii et Spiritus Sancti*. Et ideo in baptismo Christi, ut Hieronymus dicit, *mysterium* «p m,»cn..6, 77/zn7¶ll5 *demonstratur: Dominus ipse in natura humana baptizatur; Spiritus Sanctus descendit in habitu columbae; Patris vox testimonium Filio perhibentis auditur*. Et ideo conveniens fuit ut in illo baptismo Pater declararetur in voce.

Ad primum ergo dicendum quod missio visibilis addit aliquid super apparitionem, scilicet auctoritatem minentis. Et ideo Filius et Spiritus Sanctus, qui sunt ab alio, dicuntur non solum apparere, sed etiam visibiliter mitti 0. Pater autem, qui non est ab alio, apparere quidem potest, visibiliter autem mitti non potest.

Ad secundum dicendum quod Pater non demonstratur in voce nisi sicut auctor vocis, vel loquens per vocem. Et quia proprium est Patri producere Verbum, quod est dicere vel loqui, ideo convenientissime Pater per vocem manifestatus est, quae significat verbum. Unde et ipsa vox a Patre emissa filiationem Verbi protestatur. Et sicut species columbae, in qua demonstratus est Spiritus Sanctus, non est natura Spiritus Sancti; nec species hominis, in qua demonstratus est ipse Filius,

est ipsa natura Filii Dei: ita etiam ipsa vox non pertinet ad naturam Verbi vel Patris loquentis. Inde Ioan, v * Dominus dicit: *Neque vocem eius, idest Patris, unquam audistis, neque speciem eius vidistis.* Per quod, sicut Chrysostomus dicit, *super Ioan. *, paulatim eos in philosophicum dogma inducens, ostendit quoniam neque vox circa Deum est neque species, sed superior et figuris est et loquelis talibus.* Et sicut columbam, et etiam humanam naturam a Christo assumptam, tota Trinitas operata est. ita etiam formationem vocis: sed tamen in voce declaratur solus Pater ut loquens, sicut naturam humanam solus Filius assumpsit, et sicut in columba a solus Spiritus Sanctus demonstratus est; ut patet per Augustinum *, in libro *de Fide ad Petrum* *.

Ad tertium dicendum quod divinitas Christi non debuit omnibus in eius nativitate manifestari, sed magis occultari in defectibus infantilis aetatis. Sed quando iam penenit ad perfectam aetatem, in qua oportebat eum docere et miracula facere et homines ad se convertere, tunc testimonio Patris erat eius divinitas indicanda ut eius doctrina credibilior fieret. Inde et ipse dicit, Ioan, v*: *Qui misit me Pater, ipse testimonium perhibet de me.* Et hoc praecipue in baptismo, per quem homines renascuntur in filios Dei adoptivos: filii enim; Dei adoptivi instituuntur ad similitudinem Filii naturalis, secundum illud *Pont, vm* *: *Quos praescivit, hos et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* Inde Hilarius dicit, *super Matth. **, quod super Iesum baptizatum descendit Spiritus Sanctus, et vox Patris audita est dicentis, *† Hic est Filius meus dilectus, ut ex his quae consummabantur ‡ in Christo, cognoscemus. post aquae lavacrum, et de caelestibus partibus Sanctum in nos Spiritum avolare, et paternae vocis adoptione Dei filios fieri.*

?) *non tolum... mitti. — mitti (viiiibiiter iddunt editiones) et non solum apparere* 11 ct editione».

γ) *nec ippecies... eit.* – PI; *ct sicut tpcciet... non est* GH, *uec tpecia... non est* ceteri.

ī) *in cofumba.* – DF ct tertis; *columba.*

<) *indicanda.* – *manifestanda* tertia praefer I.

ζ) *enim.* – *autem* arnnes.

rj consummabantur. – conicrrabantur BEI, confirmabantur G,
 consumebantur H Pro partibus. portis P. Pro avolare, rolart G,
 involare PI,

Commentaria Cardinalis Caietani

clarui, ortu* etiam ex Evangelio. – In corpore una conclusio : *Conueniens fuit ut in illo baptismo Pater declararetur in voce*. Probat. In baptismo Christi demonstrari debuit quod in nostro baptismo perficitur. Ergo in baptismo Christi mysterium Trinitatis demonstrari debuit. Ergo conueniens fuit ut Pater declararetur in voce.

Antecedens probatur. Quia baptismus Christi fuit exemplar nostri. Prima consequentia probatur. Quia noster baptismus consecratur in invocatione et virtute Trinitatis, Matth. ult. Secunda vero consequentia probatur. Quia persona Filii baptizatur. Spiritus Sanctus in columba descendit: restabat ergo persona Patris manifestanda. Et apponitur hic auctoritas Hieronymi.

* Vm.j.

- Hcnil XLd. XXXIX.

i

- 1
- Cip.li, *il.tq.*
r», a- μ.

' Vm. p

C

$$*v \ll n.$$
$$*f**w-^{\wedge}$$

n

- *a*-Intro

- Q»

- V

• C
S.

- f
art

- t

xsa vox τ
Joquen-
' *vocem* * v<«, π
speciem
s dicit,
d°ema \x*si.u'* l
Deum
t el lo-
rn hu-
la Tri-
vocis :
ut lo-
tis as-
» San- *
lUm ♦ * Fnl—ria

 n, ft. μ. |
i non
i, sed
. Sed
n, in
ire et
\itris
trina <
y ♦ · Vm. r

:*t de*
uem
filii
nem t
2uos *γ<Δ *
fieri
iper
zen- j̃j̃.Cc-ceetc^
: di-
to
?re- l
»ar-
ter-

G.
G,

m-
ter

lia
ba
Et

QUAESTIO QUADRAGESIMA

DE MODO CONVERSATIONIS CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Consequenter, post ea quae pertinent ad ingressum Christi in mundum vel ad eius principium, considerandum restat de his quae pertinent ad progressum ipsius ♦ Et primo, considerandum est de modo conversationis ipsius; secundo, de tentatione eius*; tertio, de doctrina *; quarto, de miraculis **. Circa primum quaeruntur quatuor.

• Cf. eu. ioan, lfftrud.

• Qu. I U

• Qu. X1 A
.. Q1. I U1.

ARTICULUS PRIMUS

IT1U M CHRISTI'S DEBUERIT INTER HOMINES CONVERSARI, AN SOLITARIAM AGERE VITAM

II· II·*, >|u uv, aft. 6, 14 5.

d primum sic proceditur. Videtur quod Christus non debuerit inter homines conversari, sed solitariam agere vitam. Oportebat enim quod Christus sua conversatione non solum se hominem ostenderet, sed etiam Deum. Sed Deum non convenit cum hominibus conversari: dicitur enim Dan. 11 *: *Exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio*; et Philosophus dicit, in l *Polit.* *, quod ille qui solitarius vivit, *aut est bestia*, si scilicet propter saevitiam hoc faciat, *aut est deus*, si hoc faciat propter contemplandam veritatem. Ergo videtur quod non fuerit conveniens Christum inter homines conversari.

• Vm n.

• Can. L 8 α
S A luf. 1

• Ver». 14.

• (XGtf Afff.ift »ub
ootn R«nlf ; .
ltüorHupil./R
frf.rt.VoF *Trit.*
Qaacit. 4mc U.
XXXVI, n. \$oc

• Ver. ja.

2. Praeterea, Christus, dum in carne mortali vixit, debuit perfectissimam vitam ducere. Perfectissima autem vita est contemplativa: ut in Secunda Parte * habitum est. Ad vitam autem contemplativam maxime competit solitudo: secundum illud Osee u *: *Ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor eius*. Ergo videtur quod Christus debuerit solitariam vitam ducere.

3. Praeterea, conversatio Christi debuit esse uniformis: quia semper in eo debuit apparere quod optimum est. Sed quandoque Christus solitaria loca quaerebat, turbas declinans: unde Remigius dicit, *super Matth.* *: *Tria refugia legitur Dominus habuisse, navim, montem et desertum: ad quorum alterum, quotiescumque a turbis comprimebatur, conscendebat* p. Ergo et semper debuit solitariam vitam agere.

Sed contra est quod dicitur Baruch, m*: *Post haec in terris visus est, et eum hominibus conversatus est*.

Respondeo dicendum quod conversatio Christi

Primo: utrum Christus debuerit solitariam vitam ducere, an inter homines conversari. Secundo: utrum debuerit austeram vitam ducere in cibo et potu et vestitu, an aliis communem. Tertio: utrum debuerit abiccte vivere in hoc mundo, an cum 3 divitiis et honore. Quarto: utrum debuerit secundum legem vivere.

talibus debuit esse ut conveniret fini incarnationis, secundum quam venit in mundum. Venit autem in mundum, primo quidem, ad manifestandum veritatem: sicut ipse dicit, Ioan, xvm *: *in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati*. Et ideo non debebat se occultare, vitam solitariam agens, sed in publicum procedere, publice praedicando. Unde, Luc. iv*, dicit illis qui volebant eum delinere: *Quia et aliis civitatibus oportet me cvangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum*.

Secundo, venit ad hoc ut homines a peccato liberaret: secundum illud I *Tini.* i *: *Christus le-sus venit in hunc mundum peccatores salvos facere*. Et ideo, ut Chrysostomus dicit*, *licet in eodem loco manendo posset Christus omnes ad se attrahere, ut eius praedicationem audirent: non tamen hoc Jecit, praebens nobis exemplum ut per-ambulemus cl requiramus pereuntes, sicut pastor ovem perditam, et medicus accedit ad infirmum*.

lenio, venit ut *per ipsum habeamus accessum ad Deum*, ut dicitur *Rom.* v *. Et ita, familiariter cum hominibus conversando, conveniens fuit ut hominibus fiduciam daret ad se accedendi. Unde dicitur Matth. ix *: *Factum est, discumbente eo in domo, cccc, multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum lesu et discipulis eius*. Quod exponens Hicrommus * dicit: *Viderant publicanum I, a peccatis ad meliora conversum, locum invenisse poenitentiae: et ob id etiam ipsi non desperant salutem*.

Ad primum ergo dicendum quod Christus per humanitatem suam voluit manifestare divinitatem. Et ideo, conversando cum hominibus, quod est proprium hominis, manifestavit omnibus suam

• V<n n-

• Vm 4J, «j.

• Vm. \$.

• CL Cat, A«r in
Luc.af.n, tch
oca. Orpött.

• Vm. II M
fytcl., c'p. w.
»<cx tl.

• Ver» i*.

*OmamH.bh I.

T

a) ewR. – m tertia pmclerG. Pro *divitii/, delicti* II. *divinitu-* (ei honorem) G.
canicendtbat. - Tertia; *daccndcbat* Ej , *attendebat* l', *condr-ccondcbat* ceteri.

7) VMrrjxr *publicanum*. – EI; *PuHlcuni viderunt et peccatores* Gll>c, *Viderant publicani et peccatores* cd. a, *Viderant publicani* p, *Viderant publicanum cl pacatarci* ceteri. Pro *canvcrinm, converti* Par.

QUAESTIO XL, ARTICULUS il	
divinitatem, praedicando ct miracula faciendo, et innocenter et iuste inter homines conver- sando.	
Ad secundum dicendum quod, sicut in Secunda Parte * dictum est, vita contemplativa simpliciter est ,neior quam activa ♦ quae occupatur circa corporales actus: sed vita activa secundum quam aliquis praedicando et docendo contemplata aliis tradit, est perfectior quam vita quae solum con-templatur *, quia talis vita praesupponit abun- dantiam contemplationis. Et ideo Christus talem vitam elegit.	
Ad tertium dicendum quod <i>actio Christi fuit nostra instructio</i> *. Et ideo, ut daret exemplum Praedicatonbus quod non semper se darent in publicum, ideo quandoque Dominus sc a turbis retraxit. Quod quidem legitur fecisse propter tria.	

Commentario Cardinalie Caietani	
<p>Prolos. T pc incipit quarta pars huius Libri ‘, m qua agitur dc 1 1 progressu Domini nostri ksu Christi in hoc mundo, usque ad quaestionem quadragesimamquintam inclusive.</p> <p>Adverte hic quod conversatio Christi post Ioannis baptisma tractatur ab Auctore: conversatio nutem Christi ante illud tempus tacetur. Et quoniam a multis quaeritur quid fecerit illa aetate Christus, respondendum est quod exercuit artem fabrilem in civitate Nazareth. Nam non solum cx Evnngdio Matthaei, xm -, habetur quod fuit <i>filius fabri</i>: sed cx Evangelic» Mord, vi ■, habetur quod ipse Christus luit <i>faber</i>. Et nisi exercuisset ipsam artem in Nazareth, non admirati ibi fuissent de doctrina eius ‘: nam si alibi Christus habitaret, aut m Nazareth vacassct luteris, non fuissent admirati compatriote: <i>f’nde huic sapientia</i> ? · Immo tam notoria erat Christi conversatio in Nazareth ut etiam Hierosolymis Iudaei dicerent: <i>Quomodo ftic litteras scit, cum non didicerit?</i> Ioan, vn ♦. Quocirca oportet dicere aut Christum ibi artem suam fabrilem con-tinue exercuisse, ct propterea constare quod litteras non didicit, etc.: aut inertem otiosumque sagasse per Nazareth; quod dedecet Christum, filium pauperis adeo ut non potuisset ognum pro eo offerre, ut habetur Lue. 11 *: ct pauperem in tantum ut <i>non haberet ubi reclinaret caput suum</i>, Mattii, vm *.</p>	

• v«f». \$5.	
• Ver». 3.	

• D. vi. ver» > ; Loc. cap. tarera ; 16 aqq.	
• Matth. iHd.	

• Ver» 15.	
• Vm.34.	
• Ver» 30.	

• q 0	
• TV»?5.,rL °	

• d. h m.	
• imtnai s*.	

• μ v i·«?.Jm’	
• xxn	

• v«f». \$5.	
• Ver». 3.	

• D. vi. ver» > ; Loc. cap. tarera ; 16 aqq.	
• Matth. iHd.	

• Ver» 15.	
• Vm.34.	
• Ver» 30.	

• q 0	
• TV»?5.,rL °	

• d. h m.	
• imtnai s*.	

• μ v i·«?.Jm’	
• xxn	

• v«f». \$5.	
• Ver». 3.	

• D. vi. ver» > ; Loc. cap. tarera ; 16 aqq.	
• Matth. iHd.	

• Ver» 15.	
• Vm.34.	
• Ver» 30.	

• q 0	
• TV»?5.,rL °	

• d. h m.	
• imtnai s*.	

• μ v i·«?.Jm’	
• xxn	

• v«f». \$5.	
• Ver». 3.	

• D. vi. ver» > ; Loc. cap. tarera ; 16 aqq.	
• Matth. iHd.	

• Ver» 15.	
• Vm.34.	
• Ver» 30.	

• q 0	
• TV»?5.,rL °	

• d. h m.	
• imtnai s*.	

• μ v i·«?.Jm’	
• xxn	

Quandoque quidem propter corporalem quietem.

Unde Murci vi * dicitur quod Dominus dixit di-

scipulis: *lenite seorsum in desertum locum, el*

requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant el

redibant multi, et nec spatium manducandi habe-

bant. – Quandoque vero causa orationis. Unde

dicitur Lue. vi *: *Factum est in illis diebus, exiit* · vm. α

in montem orare, et erat pernoctans in oratione

Dei. Ubi dicit Ambrosius ‘ quod *ad praecepta*

virtutis suo nos informat exemplo. – Quandoque

vero ut doceat favorem humanum vitare. Unde

super illud Matth. v *, *Videns Iesus turbas ascendit* ➔ ,

in montem, dicit Chrysostomus ♦. *Per hoc quod*

non m civitate et foro, sed m monte et solitudine

sedit, erudivit nos nihil ad ostentationem facere,

et a tumultibus abscedere, et maxime cum de

necessariis disputare oporteat.

Et confirmatur. Quia Mare, m * dicitur: *Et cum audissent* · Vm. ji

sui, exierunt tenere cum. Dicebant enim: Quoniam in

furorem versus est. Ex eo namque quod usque ad aetatem

illam fabрили arti viderant Iesum operam dantein, ct repente

audiverunt quod praedicabat et turba convenit ad eum, etc.,

dixerunt illum versum in furorem.

Haec enim omnia simul iuncta testimonia sunt ab

hostibus et quod Christi doctrina non erat humana, ncc

aliquo modo acquisita: et quod Christus inter cos usque

ad illud tempus cum suis concivibus conversatus est, sine

offensa ct sine scandalo procul dubio. Quod non evita-

tum luisset m iuvenis faber pauper inertem sc in opere

exhibuisset.

rna.es clarus. – In corpore una conclusio: *Christus*

convenienter vitam sodalem assumpsit. Probatur.

Christus debuit talem vivendi modum assumere qui con-

veniret fini incarnationis. Sed finis incarnationis exigit

vitam socialem. Ergo.

Minor declaratur. Quia triplex est finis incarnationis:

primo, testimonium veritatis; secundo, salvare peccatores;

tertio, adducere homines ad Deum, – Omnia clara sunt

in littera.

2. Praeterea, abstinentia ad continentiam or-

dinatur: dicitur enim Osce iv *: *Comedentes ? non*

saturabuntur: fornicati sunt, et non cessaverunt.

Sed Christus continentiam et in se servavit, et

aliis servandam proposuit, cum dixit, Matth. xix ♦ *VcfK ‘u

Sunt eunuchi qui se castraverunt propter regnum

caelorum: qui potest capere, capiat. Ergo videtur

quod Christus in sc. et in suis discipulis, auste-

ritatem vitae servare debuerit.

3. Praeterea, ridiculum videtur ut aliquis di-

strictiorem vitam incipiat, et ab ea in laxiorem

revertatur: potest cnim dici contra eum quod

habetur Luc. xiv *: *JEc homo coepit aedificare.* · v «k 50.

et non potuit consummare. Christus autem distri-

a) Chrhtum decua-it. – Chnstus debuit G11k., Christus debuerit P. l. » Cnmedentet. – Comedunt et F. Comedent et tertu pncier l. Comedentes non saturabuntur om A.

[illegible]

ctrinom hanc, scilicet: *Christus exemplum fuit perfectionis in omnibus quae per se pertinent ad salutem*. Ihnc enim habes quod in his quae non per se perlinent ad salutem, quae scilicet non sunt secundum se bona, sed solum re-

lata ad aliquem finem, ut abstinentia, paupertas et alia huiusmodi, non oportet inquirere in Christo austeriora, tanquam perfectiora; sed ea quae magis consonant incarnationis fini, sive sint austera sive non.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM CHRISTUS IN HOC MUNDO DEBUERIT PAUPEREM VITAM DUCERE

IV *Cont. Gent.*, cap. t.v; *Cont. Grace. Armen. etc.* cap. vu; *Cont. retrahent, hom. a Kclog. ingrat.*, cap. xv.

e i) tertium sic proceditur. Videtur cjtiod Christus in hoc mundo non debuerit pauperem vitam ducere. Christus enim debuit eligibilissimam vitam assumere.

Sed eligibilissima vita est quae est mediocris, inter divitias et paupertatem: dicitur enim *Proverb.xxx**: *Mendicitatem et divitias tie dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria*. Ergo Christus non debuit pauperem vitam ducere, sed moderatam

2. Praeterea, exteriores divitiae ad usum corporis ordinantur quantum ad victum et vestitum. Sed Christus in victu ut vestitu communem vitam duxit, secundum modum aliorum quibus convivebat. Ergo videtur quod etiam in divitiis et paupertate communem modum vivendi servare debuit, et non uti maxima paupertate.

3. Praeterea. Christus maxime homines invitavit ad exemplum humilitatis: secundum illud Matth. xi *: *Discite a tne, quia mitis sum et humilis**. Sed humilitas maxime commendatur in divitibus: ut dicitur I *ad 7im.* ult.*: *Divitibus huius saeculi praecipe non altum sapere*. Ergo videtur quod Christus non debuit ducere pauperem vitam.

Sed contra est quod dicitur Matth. vni*: *Filius Hominis non habet ubi caput reclinet*. Quasi dicatv secundum Hieronymum *: *Quid me propter divitias et saeculi lucra cupis sequi: cum tantae sim paupertatis ut ncc hospitium quidem habeam, et tecto utar non meo?* Et super illud Matth. xvn *, *Ut non scandalicemus eos vade ad mare*, dicit Hieronymus *: *Hoc, simpliciter intellectum, aedificat auditorem: dum audit tantae Dominumfuisse paupertatis ut unde tributa pro se et Apostolo redderet, non habuerit*.

Respondeo dicendum quod Christum decuit in hoc mundo pauperem vitam ducere. Primo quidem. quia hoc erat congruum praedicationis officio, propter quod venisse sc dicit. Mare. I *: *Eamus in proximos vicos et civitates, ut et ibi praedicem: ad hoc enim veni*. Oportet autem praedicatores verbi Dei, ut omnino vacent praedicationi, omnino a saccularium rerum cura esse absolutos. Quod facere non possunt qui divitias possident. Unde et ipse Dominus, Apostolos ad praedicandum mittens, dicit eis *: *Nolite possidere aurum neque argentum*. Et ipsi Apostoli dicunt, *Act. vi ♦ Non est aequum nos relinquere verbum et ministrare mensis*

Secundo quia, sicut mortem corporalem as-

sumpsit ut nobis vitam largiretur spiritualem, ita corporalem paupertatem sustinuit ut nobis spirituales divitias largiretur: secundum illud II *Cor. vni **: *Scitis gratiam Domini nostri /esu Christi quoniam propter nos egenus factus est, ut illius inopia divites essemus*.

Tertip ne, si divitias haberet, cupiditati eius praedicatio adscriberctur. Unde Hieronymus dicit, *super Matth. **, quod, si discipuli divitias habuissent, *videbantur* ¶ *non causa salutis hominum, sed causa lucri praedicasse*. Et eadem ratio est de Christo.

Quarto, ut tanto maior virtus divinitatis eius ostenderetur, quanto per paupertatem videbatur abiector. Unde dicitur in quodam sermone Ephe-sini Concilii *: *Omnia paupera et vilia elegit, omnia mediocria et plurimis obscura, ut divinitas cognosceretur orbem terrarum transformasse. Propterea pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam: egens fit pecuniis. Et hoc tibi exponatI praesepe*.

Ad primum ergo dicendum quod superabundantia divitiarum et mendicitas vitanda videntur ab his qui volunt vivere secundum virtutem, inquantum sunt occasiones peccandi: abundantia namque divitiarum est superbiendi occasio; mendicitas vero est occasio furandi et mentiendi, aut etiam periurandi*. Quia vero Christus peccati capax non urat, propter hanc causam, ex qua Salomon haec vitabat, Christo vitanda non erant. – Neque tamen quaelibet mendicitas est furandi el periurandi occasio, ut ibidem Salomon subdere videtur: sed sola illa quae est contraria voluntati, ad quam vitandam homo furatur et periurat. Sud paupertas voluntaria hoc periculum non habui. Et talum paupertatem Christus elegit.

Ad secundum dicendim quod communi vita uti quantum ad victum et vestitum potest aliquis non solum divitias possidendo, sed etiam a divitibus * necessaria accipiendo. Quod etiam circa Christum factum est: dicitur enim Lucae vtn *, quod mulieres quaedam sequebantur Christum, *quae ministrabant ei de facultatibus suis*. Ut enim Hieronymus dicit, *contra Vigilantium **, *consuetudinis Judaicae fuit, nec ducebatur in culpam, more gentis antiquo, ut mulieres de substantia sua victum et vestitum praeceptoribus suis ministrarent. Hoc autem, quia ‘ scandalum facere poterat in nationibus, Audits se abiecisse commemorat*. Sic

·-) *huinilif.* – *corde* addunt DFa ct editione». *videbantur.* – *diderentur* tertia praeter I. 7) *exponat.* – A1 ct editione»; *explicat* G, *exponit* ceteri.

C) *divitibus.* – *mulieribui et divitibus* II ct editiones, *mulienbut vel divitibus* margo G. <) //oc autem. *quia.* – *Hoc quia* I, *Sed quia hoc* .etera rettW».

• Ver». 39.

s

• Ver*. 17.

• Ver» 30

• *Cwnent.* f« *Haith* lib. I, id hunc loc.

• Ver». a<

• Comment |>b.

* Maith vera. 9.

• Ver». 3

• Ver* 9.

I deap I , t m»

• Act pm. UL «p. 11, Sera. I ¶; tcdvii Arcyr.

• C1 *Fr air.* ' h« C1 10 arp.. 'C1». £

• Crmuvt. U V4aMib.IV *1 xivu, <»

las et alia
austeriora,
tant incar-

QI AESTIO XL.

ergo communis victus poterat esse sine sollicitu-
dine impediēte praedicationis officium: non au-
tem divitiarum possessio.

ARTICULUS IV 401

cessitate pauper est, humilitas non inultum com-
mundatur. Sed in eo qui voluntarie pauper est,
sicut fuit Christus, ipsa ⁘ paupertas est maximae
humilitatis indicium.

ARTICULUS QUARTUS

I TRIM CHRISTI S FIERIT CONVERSATES SECT NDUM LEGEM

III dht %jv, rt. 1, qu* h, eJ J; IV. dttt. 1, qu. n. *rt- î, q-* t; h .Vaith.. v.

n quartum SIC proceditur. Videtur quod

Christus non luerit conversatus secun-

dum legem. Lex enim praecipiebat m

nihil operis in sabbato fieret *, sicut

Deus die septimo requievit ab omni opere quod

patrarat *. Sed ipse in sabbato curat it hominem,

et ei mandavit ⁘ ut tolleret lectum suum *

Ergo videtur quod non fuerit secundum legem con-

versatus.

2. Praeterea. eadem Christus fecit et docuit:

secundum illud Je/. i *: *Coepti /esus Jacere et*

docere. Sed ipse docuit, Matth. xv *. quod *omne*

quod intrat in os, non coinquinat hominem: quod

est contra praeceptum legis, quae per esum et

contactum quorundam animalium dicebat homi-

nem immundum fieri, ut patet *Levit*, xi. Ergo

videtur quod ipse non fuerit secundum legem

conversatus.

3. Praeterea, idem iudicium videtur esse fa-

cientis ut consentientis: secundum illud *Rom.* j*:

Non solum illi qui Jaciunt, sed qui consentiunt

facientibus. Sed Christus consensit discipulis sol-

ventibus legem in hoc quod sabbato spicas velle-

bant. excusando cos: ut habetur Matth. xii*. Ergo

videtur quod Christus non conversatus fuerit se-

cundum legem.

Sed contra est quod dicitur Matth. v *: *Ivo*

lite putare quoniam veni solvere legem aut pro-

phetas. Quod exponens Chrysostomus dicit*: *Le-*

gem implevit, primo quidem, nihil transgrediendo

legalium; secundo, iusti/licando per fidem, quod

lex per litteram facere non valebat.

Respondeo dicendū quod Christus in omnibus

secundum legis praecepta conversatus est. In

cuius signum, etiam voluit circumcidi: circum-

cisio enim est quaedam protestatio legis implen-

dae. secundum illud *Galat.* v ♦. *Testificor omni*

homini circumcidenti se, quoniam debitor est uni-

versae legis faciendae.

Voluit autem Christus secundum legem con-

versari, primo quidem, ut legem veterem com-

probaret ⁘ Secundo, ut eam observando in se-

ipso consummaret ut terminaret, ostendens quod

ad ipsum erat ordinata. Turtio, ut Iudaeis occa-

sionem calumniandi subtraheret. ⁘ Quarto, ut

homines u serxitude legis liberaret: secundum illud

Galat. tv *: *Misit Deus Filium suum Jactum sub*

lege, ut eos qui sub lege erant redimeret.

Ad primi m ergo dici x m m quod Dominus super

hoc se excusat a transgressione legis tripliciter.

I no quidum modo, quia per praeceptum de san-

ctificatione sabbati non interdicitur opus divi-

num. sed humanum opus: quamvis enim Deus

diu septima cessaverit a novis creaturis conden-

dis, semper tamen operatur in rerum conserva-

tione et gubernatione Quod autem Christus mira-

• Vtfti 17.

cula faciebat, erat operis divini. I nde ipse dicit, Ioan, v *: *Pater mens usque modo operatur, et ego operor.*

Y
• Ver.. 15.

Secundo, excusat se per hoc quod illo praecepto non prohibentur opera quae sunt de necessitate salutis corporalis Y. (nde ipse dicit, Luc. xui *: *Unusquisque restrum non solvet sabbato bovem suum aut asinum a praesepio, et ducit adquare?* El infra, xiv *: *Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadit, et non continuo extrahet illum die sabbati?* Manifestum est autem quod opera miraculorum quae Christus faciebat, ad salutem corporis et animae pertinebant.

• Vwi. 5.

Tertio, quia illo praecepto non prohibentur opera quae pertinent ad Dei cultum. I'nde dicit, Matth. xij *: **Jn non legistis m lege quia sabbatis sacerdotes m Templo sabbatum violant, et sine crimine sunt?** Et Ioan, vn * dicitur quod *circumcisionem accipit homo in sabbato.* Quod autem Christus paralytico mandavit ut lectum suum sabbato portaret, ad cultum Dei pertinebat, idest ad laudem virtutis di\inae.

• Ver.. iy

Et patet2 quod sabbatum non solvebat. Quam\ is hoc ei Iudaei falso obticerent, dicentes, Ioan.ix*: ' v<fl .* *Aon est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit.*

I

Ad secundum dicendum quod Christus voluit ostendere per illa verba quod homo non redditur immundus secundum animam ex usu ciborum quorumcumque secundum suam naturam, sed solum secundum quandain significationem. Quod autem in lege quidam cibi dicuntur immundi, hoc est propter quandam significationem. I nde Augustinus dicit, *contra Faustum* *: *Si de porco el agno requiratur, utrumque l natura mundum est, quia * omnis creatura Dei bona est »:* *quadam vero significatione agnus mundus, porcus immundus est.*

ib- vi, c.?

Ad tertium dicendum quod etiam discipuli, quando : esurientes spicas sabbato vellebant, a transgressione legis excusantur propter necessitatem famis: sicut et David non fuit transgressor legis quando, propter necessitatem famis, comedit panes quos ei edere non licebat.

y) corporatif. etiam corporalis tenin prieur G.

3) patri - tic palet P*G.

t) utrumque. - utrum terth praefer l. Pro mundum, irimuiijum

I . mumtuf II ei chltikine». Pro quia, dtcbnui quia G, d/cimut quoti

II cf cdiuonc* dicemur quia l.

ζ) quando. - qui H cl editione*.

Commentaria Cardinalis Caletam

titulus clarus. - Incorpore unica conclusio : *Christus in Omnibus secundum legis praecepta conversatus est.* Haec autem conclusio primo probatur quoad factum; deinde quoad convenientium. Quod enim Christus in omnibus secundum legem de facto conversatus fuerit, proba-

tur cx illo facto in quo tanquam in principio comprehenduntur reliqua legalia, scilicet ex circumcisione : ut patet ex auctoritate Vpmtōii. Convenientiam autem quare Christus senarc voluit, ostendit ex quatuor claris in littera.

QUAESTIO QUADRAGESIMAPRIMA
DE TENTATIONE CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

• Cj. qu il , lc-
lrbd.

Deinde considerandum est de tentatione Christi *.
Et circa hoc quaeruntur quatuor.
Primo : utrum fuerit conveniens Christum tenturi.

Secundo: de loco tentationis.

Tertio: de tempore.

Quarto; de modo et ordine tentationum a.

ARTICULUS PRIMUS

I Ti<UM GIIUSTO TENTARI CONVENIENS IT ERIT

/n .Vafth,, cap. »v.

• 'U.?h cap. i>
lbro.cap.1, t«r«
u, 13; Lac.cap.
lt.
• a. Haan* b
S Vi », O; .»
tfrit aJ tiel.»
qu. xiitiii.
• Vm. 41.

PR,Mi M SIG proceditur. Videtur quod Christo tenturi non conveniebat *. Tentare enim est *experimentum*, *sumere* *. Quod quidem non iit nisi de re ignota. Sed virtus Christi erat nota etiam daemonibus: dicitur enim Luc. iv., quod *tum sinebat daemonia loqui, quia sciebant eum esse Christum*. Ergo videtur quod non decuerit Christum lentari.

• Vin *

2. Praeterea. Christus ad hoc venerat ut opera diaboli dissolveret: secundum illud I Ioan, m *: *fn hac apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli*. Sed non est eiusdem dissolvere opera alius, et ea pati. Et ita xidetur inconveniens fuisse quod Christus pateretur se lentari a diabolo.

• Cx. >1(011. 4e
Ut&jn. Coudit,
«p. «M. Bili »in.
trr Opp. tkrn.):
bcqecet.
■jr lla/rU. 4e
Ojna. SS. aea
AJitnoaS.Vut.
• Vcn. u

3. Praeterea, triplex est tentatio: scilicet *a carne, a mundo, a diabolo*. Sed Christus non fuit lentatus nec a carne nec a mundo. Ergo nec etiam debuit lentari a diabolo.

Sed contra est quod dicitur Matth. iv ": *Ductus est Iesus a Spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo*.

• Horni XVH»
Eijxjr

Respondeo dicendum quod Christus tentari voluit, primo quidem, ut nobis contra tentationes auxilium ferret. Unde Gregorius dicit, in Homilifl*: *Aon erat indignum Redemptori nostro quod tentari voluit, qui venerat et occidi: ut sic tentationes nostras suis tenlationibus ? vinceret, sicut mortem nostram sua morte superavit*.

• Qp in.

T

* Vcn. t.

Secundo, propter nostram cautelam: ut nullus, quantumcumque sanctus, se existimet securum et immunem a tentatione. I nde etiam post baptismum tentari voluit: quia, sicut Hilarius dicit, *super Matth. *: m sanctificatis maxime diaboli tentamenta grassantur t: quia victoria magis est ei exoptanda de sanctis*. Unde et Eccli. ii ♦ dicitur: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore, ct praepara animam tuam ad tentationem*.

Tertio, propter exemplum : ut scilicet nos instrueret qualiter diaboli tentationes vincamus. Unde Augustinus dicit, in IV *de Trim**, quod Christus diabolo je *lentandum praebuit, ut ad superandas tentationes eius mediator esset, non solmn per adiutorium, rerum etiam per exemplum*.

.*..

Quarto, ut nobis fiduciam de sua misericordia largiretur. Unde dicitur *Ifeb.w**: *Non habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentalum autem per omnia, pro similitudine, absque peccato*.

v<f* «.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in IX *de Civ. Dei**, *Christus tantum innotuit daemonibus quantum voluit: non per id quod est vita aeterna, sed per quaedam temporalia suae virtutis effecta, e* quibus quandam conjecturam habebant Christum esse Filium Dei. Sed quia rursus in eo ° quaedam signa humanae infirmitatis videbant, non pro ceno cognoscebant eum esse Filium Dei. Et ideo cum lentare voluit. Et hoc significatur Matth. iv *, ubi dicitur ' Vert ' quod, *postquam esuriit. accessit lentator ad eum*: quia, ut Hilarius dicit*. *tentare Christum diabolus non fuisset ausus, nisi m eo, per esuritionis * infirmitatem. quae sunt hominis recognosceret*. Et hoc etiam patet ex ipso modo lentandi, cum dixit, *Si Filius Dei es*. Quod exponens Gregorius* : dicit: *Quid sibi vult talis sermonis exorsus, nisi J quia cognoverat Dei Filium esse venturum, sed venisse per infirmitatem corporis non putabat?*

'

Ad secundum dicendum quod Christus venerat dissolvere opera diaboli, non potestative agendo, sed magis ab eo ct eius membris patiendo, ut sic diabolus vinceret iustilia, non potestate: sicut Augustinus dicit, XIII *de Trim ♦*, quod r *diabolus ' non potentia Dei, sed iustitia superandus fuit*. Ia ideo circa tentaioncm Christi considerandum esi

s) *tentationum. tentationi»* II ct editione.».
3) *tentatinnibui, – tentafianlbuj femroribui* AC. *fenfallembui Irinporalibus* B.
y) *cratiantur. – E; canantur* Dc, *eradantur* ceteri. Pro *exoptonda, adoptanda* I, *exoptata* P.

fc) eo. – 4 et terti»; ea,
«l *cturiliomt. – twM* terti* praeter L
T) *Çrt/fWIM. Amkrwus* P. – Pro *putabit. putabatur* AllCL»
n) *iUut~ quad.· P1; ct ikut.. quod |\, et tlcut^.* quia ceteri.

quod propria voluntate fecit, et quod I u diabo-
passus luit. Quod enim tentatori se offerret, luit
•ve*. **propriae** voluntatis. I nde dicitur Matth. iv *: *Duc-
tus est Iesus in desertum a Spiritu, ut tentaretur*
ÜJ^|| XVI“ *d diabolo: quod Gregorius * intelligendum dicit*
de Spiritu Sancto, ut scilicet illuc cum Spiritus
suus duceret. ubi eum ad tentandum spiritus ma-
lignus inveniret. Sed a diabolo passus est quod
assumeretur vel supra pinnaculum Templi, vel
etiam in montem excelsum valde. Xec est mirum,
•wd. *ut Gregorius dicit ♦ si se ab illo permisit in mon-*
tem duci, qui se permisit a membris ipsius cruci-
figi. Intelligitur autem a diabolo assumptus, non

quasi ex necessitate: sed quia, ut Origenes dicit, *super Luc. **, *sequebatur eum ad tentationem quasi athleta sponte procedens.*

Ai» tertium dicendum quod, sicut Apostolus dicit *, *Christus in omnibus lentari voluit, absque peccato*. Tentatio autem quae est ab hoste, potest esse sine peccato: quia fit per solam exteriorem suggestionem, Tentatio autem quae est a came, non potest esse sine peccato *: quia haec tentatio iit per delectationem et concupiscentiam; ct, sicut Augustinus dicit \ *nonnullum peccatum est cum * caro concupiscit adversus spiritum* ». Et ideo Christus lentari voluit ab hoste, sed non a carne.

• D <4J.
 • Dr CMI M.
 l.b XIX cmm.-
 lib. II, cip in.i.

0) *quod... quod.* – *quid... quid* Pili».

Commentaria Cardinalis Caietani

Trivtrs clarus. – In corpore una conclusio: *Christus po/BWi/rnler] lentari voluit.* Probatur quadrupliciter.
Ubi in prima ratione conspicere libet quod sinuosa co
nostras tentation» tentatio Christi fuit, ita quod non solum
exemplo, quod ad tertiam spectat rationem, sed efficacia,
auxilium nobis contra tentation» tentatus Dominus con-
ferendo, profuit : sicut mortuus nos contra mortem mu-
nivit. Modus nutem quo hoc confertur auxilium, cum de
• Qu i . ml . . viiiK.†i i morti* eius inferior* tractabitur, patebit Pro ny
sufficiat quod saltem meritore tentatus Dominus opem
contulit nobis.

In tertia autem ratione, percipere quod modus vincendi tentationem» est recursus ad divinas Scripturas (et, eadem ratione, ad Sanctorum exempla): hoc enim Dominus in sua pugna ac victoria docuit, dum sic pugnavit et vixit.

II. In respondendo ad primum, circa notitiam daemonum de Christo, duo sunt videnda. Primum, quid daemones sciverunt de Christo. Quod inferius tractabitur in quaestione de miraculis Christi *

Secundum est: Quorsum ab Auctore hic affertur notitia habita a daemone de Christo, cuius Lucas meminit, cap. iv: cum manifeste pateat Evanglistam loqui post visa miracula, hic autem est sermo ante miracula; nam post regressum a deserto coepit Christus praedicare et miracula facere *.

Ad hoc dicitur quod coactus fuit Auctor ex tentationis actu de incertitudine notitiae de Christo apud daemones loqui. Inseruit autem verbum Lucae Evangelistae de scientia daemonum in principio praedicationis Christi, quoniam, licet Lucos dicat illa verba inter narrandum de miraculis Christi, non tamen dicit quod tunc primo didicerunt daemones illum esse Christum. Et propterea illud Lucae verbum. *quia sciebant illum esse Christum*, ad praetentum tempus inculpabiliter et rationabiliter ab Auctore relatum videtur. Viderunt siquidem daemones et quae ab angelis in die natiuitatis Christi dicta sunt; et quae a Pastoribus gesta; et quae a Magis, duce stella; et quae a Simeone et Anna dicta sunt; et postea Christi verba ad matrem

in Templo de Patre suo; et dicta a Ioanne Baptista de Christo *. Ex quibus facile erat cognoscere illum esse Christum, absque ulterioribus miraculis: collatione praesertim facta cum prophetis. Inde, visa tam longa inedia, et quod esuriit. lentavit noscē si Filius Dei esset.

111. In responsione ad tertium, dubium occurrit, an verum sit omnem tentationem ab intrinseco esse peccatum. Videtur quod non. Quia *naturalibus non meremur nec demeremur*¹. Concupiscit² autem camis, et illius delectatio, naturalis est. Nullum ergo peccatum est concupiscentia aut delectatio camis.

¹ a. Affctat E-
Oa. UK V, cu,
II. 4. %- S.T».
I. >: v

Et confirmatur. Qui i certum est in Christo fuisse carnalem delectationem *ecundum gustum vel tactum, cum comedebat aul bibebat aliquid delectabile, puta bonum panem, bonum vinum, etc. Non ergo omnis delectatio sensibilis est peccatum.

Ad hoc dicitur quod nullus mentis compos dicit quod omni» delectatio secundum carnem seu sensum sit peccatum. Oporteret enim naturam ipsam esse malam, si delectatio naturalis esset mala. Unde in statu innocentiae fuissent delectationes naturales absque peccato ullo. Et in Christo non est dubium quod cum, *fatigatus ex itinere, sedebat super puteum* -, quies illa erat delectabilis fesso corpori. Et similiter *panis suo sano palato erat suavis; et oculis lux solis amabilis* *; et sic Je aliis. Sed aliud est loqui de concupiscentia et delectatione naturali: et aliud est loqui de concupiscentia et delectatione *adversus spiritum* *. Naturalia siquidem, ut sic, non exorbitant a recta ratione, ac. per hoc. non tendunt adversus spiritum: sed in ratione ncccsc est declinare eas quae contrariae spiritui sunt. Quocirca concedendum est quod *nonnullum peccatum est cum caro concupiscit adversus spiritum*: ratione concupiscentiae seu delectationis aliquid praeter rationem habentis, et non ratione naturalis appetitus aut delectationis. Tentatio autem ab intrinseco, quia adversus spiritum est, non importat naturales motus absolute, sed praeter rationem.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CHRISTUS DEBI ERIT TENTARI IN DESERTO

In Matth., cnp. iv.

Art. praccCJ. D SECUNDUM SIC PROCEDITUR. \ idetUT quod
Christus non debuit tenturi in deserto.
Christus enim lentari voluit propter
exemplum nostrum, ut dictum est ♦
Sed exemplum debet manifeste proponi illis qui

sunt per exemplum informandi. Non ergo debuit
in deserto tenturi.

2. Præterea, (Τίπ sostomus dicit, *superMatth.**, • Ilvail Xtil
quod tunc maxime instat diabolus ad tentandum,
cum viderit solitarios. Ihide et in principio mulie-

• Uinh ap n;
lj; ɦ c* p.u; l4tt.
αψ. t. » «tv rj
ST

• *a*. Affctat *E*.
O_a. UK V, cu,
II. 4. %- S.T».
!.:>.: v

* lata. ap. n,
veru 6.

• a A C¹f.
S. MI. cap xn.

• *AJGaUKc»*.
v, ren 17.

Menh. cap. iv, miracula facere *.

Art. praccJ. exemplum nostrum. ut dictum est ♦

- Ilvail XtIL

es dicit, *n quasi* «»«». xm

lus di-
absque “»”.
 potes!
 riorcm
 carne,
 en ratio • *u* 445-
 t, sicut
T cum <sup>• *be ctrū r**,
llb XIX as.n.
Cr.4tM.dOft.
iib. il, c ep. BiUl</sup>
 r ideo
 carne.

•vm c
 •vm. i>
 •^Art. pf««rd

ita de
 Chri- <sup>• *lhnh of.o;*
IAC-up-iHlaci,
 «p. l, tm. *fj*</sup>
 wrtim
 quod

ai ve-
 itūm.
 • *nec*
 delc- <sup>• *Ci. AfHiot ε-
 tkt; bl<. V.a.;*
n. a. >- kIk
 1 «. v.</sup>
 cupi-
 cae-
 cum
 num
 tatio

luod
 cca-
 lele-
 fuis-
 l in
ere,
 -550 • jo«a. dp. n,
 vm. 4.
 ; et
 est <sup>• *a Aux c»»l.*
bb.VII,c>?m</sup>
 iud
 ψi-
 •**ta** ^{•*v*,<vm l/,*∴*f}
 sed
 itui
 ca-
 me
 cm
 io-
 am
 ter

Q1 AEST10 XLI. ARTICULI S II

rem lentavit sine vira ram inveniens. Et sic vi-
 detur, per hoc quod in desertum ivit ut lenta-
 retur, quod tentutioni se exposuit. Cum ergo eius
 tentatio sit nostrum exemplum. \idetur quod
 etiam alii debeant se ingerere ad tentationes sus-
 cipiendas. Quod tamen videtur esse periculosum :
 cum magis tentationum occasiones vitare de-
 beamus.

3. Praeterea, Matth.tv* ponitur secunda Chri-
 sti tentatio qua *diabolus Christum assumpsit in
 sanciam Civitatem, ct statuit eum super pinnacu-
 lum Templi*: quod quidem non erat in deserto.
 Non ergo lentatus est solum in deserto.

Sed contra est quod dicitur Marc,t *, quod
*erat [esus in deserto quadraginta diebus ct qua-
 draginta noctibus, ct lentabatur a Satana*.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est*
 Christus propria voluntate se diabolo exhibuit ad
 lentandum, sicut etiam propria voluntate se mem-
 bris eius exhibuit ad occidendum: alioquin dia-
 bolus cum advenire · non auderet. Diabolus au-
 tem magis attentai aliquem cum est solitarius:
 quia, ut diciiur *Eccle. tv ♦, si quispiam praevalue-
 rit contra unum, duo resistunt ci*. Et inde est quod
 Christus m desertum exivit, quasi ad campum
 certaminis, ut ibi a diabolo tentarctur. Unde Am-
 ^ros’U5 dicit, *super Luc.* *, quod Christus *age-
 batur in desertum consilio, ut diabolum provoca-
 ret. Nam nisi ille certasset*, scilicet diabolus, *non
 iste vicisset*, idest Christus, – Addit autem et alias
 rationes: dicens hoc Christum fecisse *mysterio, ut
 Adam de exilio liberaret*, qui scilicet de paradiso
 in desertum cicctus est *; *exemplo, ut ostenderet
 nobis diabolum ad meliora tendentibus invidere*.

Ad primū ergo dicendū quod Christus pro-
 ponitur omnibus in exemplum per fidem: secun-
 dum j||ucj *pp^b*. Xu **¶**^*Aspicientes in auctorem fidei
 ct consummatorem, fesum*. Fides autem, ut dicitur
Rom. x *, est e.v *auditu*, non autem ex visu:

a| *cum aJyimrf*. — ram GpD, *ad cum jdrenire* E; *ad
 eum venire* I DD ct *a, venire ad cum* II ct c4itx>aca.
oportet. – *opvrfruit* F e< tertia praeter pG. Pro *hominOat, omnihit*
 primo kko F « tertia praeter P, allero loco K<.

Commentaria Cardinalis Caietani

ITCLUS clarus. – In corpore unica conclusio. *Christus*

convenienter teutalus est in deserto. Probatur tripli-
 citer. Primo, ratione eolitudinh. Secundo, ratione mvstcrii
 ut scilicet hominem dc inundo decerto liberaret. Tertio,
 ratione instructionis : ut scilicet doceremur ad meliora ten-
 dentibus diabolum invidere. Omnia clara sunt.

Q1 AEST10 XLI. ARTICULI S II

quininmmo dicitur, loan, xx *: *Reati qui non ride-
 runl ct crediderunt*. Et ideo, ad hoc quod tenta-
 tio Christi esset nobis in exemplum, non oportet P
 quod ab hominibus videretur, sed sufficiens fuit
 quod hominibus narraretur.

Ad secundum dicendum quod duplex est tenta-
 tionis occasio. Una quidem ex pane hominis:
 puta cum aliquis se peccato propinquum facit,
 occasiones peccandi non evitans. Et talis occasio
 tentationis est vitanda: sicut dictum est Lot,
Gen. xix ': *Ne steteris in omni regione circa So-
 domain*.

Alia vero tentationis occasio est ex pane dia-
 boli, qui semper *invidet ad meliora tendentibus*,
 ut Ambrosius dicit*. El talis tentationis occasio
 non est vitanda. Unde dicit Chrysostomus, *super
 Afatth.* *, quod *non solum Christus ductus est in
 desertum a Spiritu, sed omnes filii Dei habentes
 Spiritum Sanctum. Non enim sunt contenti sedere
 otiosi, sed Spiritus Sanctus urget eos aliquod ma-
 gnum apprehendere opus: quod est esse in de-
 serto quantum ad diabolum, quia non est ibi iniu-
 stitia, in qua diabolus delectatur. Omne * etiam*
*bonum opus est desertum quantum ad carnem ct
 mundum: quia non est secundum voluntatem carnis
 ct mundi*. Talem autem occasionem tentationis
 dare diabolo non est periculosum: quia maius*
 est auxilium Spiritus Sancti, qui est perfecti operis
 auctor, quam impugnatio diaboli invidentis.

An tertium dicendum quod quidam dicunt
 omnes tentationes facias fuisse in deserto. Quo-
 rum quidam dicunt quod Christus ductus est in
 sanctam Civitatem, non realiter, sed secundum
 imaginariam visionem Quidam autem dicunt
 quod etiam ipsa Civitas sancta, idest Ierusalem,
desertum dicitur, quia erat derelicta a Deo. – Sed
 hoc non erat necessarium. Quia Marcus dicit
 quod in deserto tentabatur u diabolo ♦ non au-
 tum dicit quod solum in deserto.

y) *Omne*. – OCEFPHI el *.
 c) maiMI. – Ed. *a; mjfif*.

II. In responsione ad tertium, perspice diligenter Evan-
 gelistas, et invenies manifeste figmenta c^e haec quae
 in littera recitantur de imaginario monte et Templo.
 Dicitur autem, ad litteram, Christus lentatus in deserto,
 qui i ibi incoepit tentari: ubi ct prima kmtaho consum-
 mata est.

QUAESTIO XIJ. ARTICULUS III

ARTICULUS TERTIUS

I HU M TEXTATIO CHRISTI DEUI ERIT ESSE POST IEIUXII M

ht Matth.. «p. iv.

TERTIUM SIC PROCEDITUR. \ idelur quod
wXw tentatio Christi non debuit esse post
• Qa. ».
2 ieunium. Dictum est enim supra * quod
-^'Christum non decebat conversationis
austeritas. Sed maximae austeritatis fuisse videtur
quod quadraginta diebus et quadraginta noctibus
nihil comederit: sic enim intelligitur *quadraginta*
• Ci are. sej diebus et quadraginta noctibus ieunasse 3 *, quia
cattf.
scilicet *in illis diebus nullum omnino cibum sum-*
• Horail. XVI/4' psit, ut Gregorius dicit *. Ergo non videtur quod
Luc. e»p. I», VCKK 9.
debuerit huiusmodi ieunium tentationi prae-
mittere.
• Ver» ->
2. Praeterea, Marci i ♦ dicitur quod *erat in*
deserta quadraginta diebus et quadraginta noctibus,
et lentabatur a Satana, Sed quadraginta diebus
et quadraginta noctibus ieunavit. Ergo videtur
quod non post ieunium, sed simul dum ieuna-
ret, sit lentatus a diabolo.
3. Praeterea, Christus non legitur nisi semel
ieunasse. Sed non solum semel fuii lentatus a
diabolo: dicitur enim Lue. iv *, quod, *consum-*
mata omni tentaione, *diabolus recessit ab illo us-*
que ad tempus, Sicut igitur secundae tentationi
non praemisit ieunium, ita nec primae praemi-
tere debuit.
• Ver» ij
Sed contra est quod dicitur Matth. i\ ' : *Cum*
trr. 5. 3. *ieunasset quadraginta diebus et quadraginta no-*
ctibus, postea esuriit: et tunc accessit ad eum
lentator.
Respondeo dicendum quod convenienter Christus
post ieunium lentari voluit. Primo quidem, pro-
pter exemplum. Quia, cum omnibus, sicut di-
ctum est *, immineat se contra tentationes tueri;
per hoc quod ipse ante tentationem futuram ie-
unavit, docuit quod per ieunium nos oportet
contra tentationes armari. Unde inter *arma iusli-*
tiac Apostolus ieunia connumerat, II *Cor.* vi *.
• Art i.
Secundo, ut ostenderet quod etiam ieunantes
diabolus aggreditur ad lentandum, sicut alios qui
bonis operibus vacant. Et ideo, sicut post bap-
tismum*, ita post ieunium Christus lentatur. Unde
Chrvsostomus dicit, *super Matth. *: Ut discas quam*
magnum bonum est ieunium, et qualiter scutum
est adversus diabolum: et quoniam post baptismum
non lasciviae, sed ieunio intendere oportet; Chri-
stus ieunavit, non ieunio indigens, sed nos in-
struens.
Tertio, quia post ieunium secuta est esuries,
quae dedit diabolo audaciam eum aggrediendi,
sicut dictum est ♦. *Cum* autem *esuriit Dominus,*
ut Hilarius dicit, *super Matth. ♦ non fuit ex sub-*

reptone inediae: sed naturae suae hominem dere-
liquit. Non enim erat a Deo diabolus, sed a carne
vincendus. Unde etiam, ut Chrvsostomus dicit*,
non ultra processit in ieunando quam Moyses et
Elias: ne incredibilis videretur carnis assumptio.
• Mjttk. X1Π m
Ad primum ergo dicendum quod Christum non
decuit conversatio austerioris vitae, ut se com-
munem exhiberet illis quibus praedicavit. Nullus
autem debet assumere praedicationis officium,
nisi prius fuerit purgatus et in virtute perfectus:
sicut et de Christo dicitur, Jr/. i *, quod *coepit*
• Ver» t.
Jesus facere et docere. Et ideo Christus statim
post baptismum austeritatem vitae assumpsit, ut
doceret post carnem edomitam oportere alios ad
praedicationis officium transire: secundum illud
Apostoli *: *Castigo corpus meum et in servitatem*
ti. »*T»
redigo: ne forte, aliis praedicans^ ipse reprobis
efficiar.
Ad secundum dicendum quod verbum illud Marci
potest sic intelliigi quod *erat in deserto quadra-*
ginta diebus et quadraginta noctibus, quibus sci-
licet ieunavit: quod autem dicitur, *et lentabatur*
a Satana, intelligendum est, non in illis quadra-
ginta diebus et quadraginta noctibus \ sed post
illos; eo quod Matthaeus dicit * quod, *cum ieiu-*
nassct *quadraginta diebus et quadraginta noctibus,*
postea *esuriit*, ex quo sumpsit lentator occasio-
nem accedendi ad ipsum. Unde et quod subdi-
tur *, *et angeli ministrabant ei*. consecutive intelli-
gendum esse ostenditur ex hoc quod Matth. iv*
dicitur: *Tunc reliquit eum diabolus*, scilicet post
tentationem, *et ecce, angeli accesserunt et ministra-*
bant ei. Quod vero interponit Marcus, *eratque*
cum bestiis, inducitur, secundum Chrysostomum *,
ad ostendendum *quale erat desertum*: quia scili-
cet erat invium hominibus et bestiis plenum.
• MiK. i-x ct.
• Ve» >1.
d'amen secundum expositionem Bedae ·, Do-
minus lentatur quadraginta diebus et quadraginta
noctibus. Sed hoc intelligendum est, non de illis
tentationibus visibilibus quas narrant Matthaeus
et Lucas, quae factae 4 sunt post ieunium: sed
de quibusdam aliis impugnationibus quas forte
illo ieunii tempore Christus est a diabolo passus.
• Htrall XIII a
if.-m
Ad tertum dicendum quod, sicut Ambrosius
dicit, *super Luc.* recessit diabolus a Christo
usque ad tempus, quia *postea, non lentaturus.*
sed *aperte pugnaturus advenit*, tempore scilicet
passionis. – El tamen per illam impugnationem
videbatur Christum tentarc de tristitia et odio
proximorum : sicut in deserto de delectatione
gulae et contemptu Dei per idololatriam.

a) »ic enim... *ieiunale*. – Om. tertia pnrcter G.
p) *alii» praedicans*. – cum *aliis praedicavero* P»G ct c.

y) *noctibus*. – quibus *ieunavit* eJJunt II ct editione*.
5) *factae*. – *manifeste factae* cJiiionc*.

Commentaria Cardinalin Caietani

Tertio clarui. hi corpore una conclusio: *Convenienter* pox/ *ieiunium Chrfatus tentari voluit*. Probatur tripliciter. Omnia clara sunt.

In responsione ad secundum, noli despicere expositio* nem Bedae de tentalionibui aliis ante illas tres nominatas. Quoniam potuit saepe diabolus varias corporem similitudine* formare ad lentandum Christum: sicut legimus quod ad lentandum Antonium tot formavit *.

In responsione ad tertium, habes duas responsiones. Alteram ex Ambrosio: quod diabolus recessit usque ad tempus passionis, per sua membra aperte pugnaturus. – Alteram quod, per sua membra pugnando, rediit etiam lentans de tristitia et odio proximorum. Excitatio quippe tot adversantium el quaerentium eius mortem, tentatio erat Christi ad odio habendum illos, et contristandum de illis persequentibus.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM FUERIT CONVENIENS TESTATIONIS MODUS ET ORDO

In Matth.. exp. ir.

M SIC PROCEDITUR. Videtur quod non luei it conveniens tenuitionis modus J et ordo. Tentatio enim diaboli ad peccandum inducit. Sed si Christus subvenisset corporali fami convertendo lapides in panes, non peccasset: sicut non peccavit cum panes multiplicavit, quod non fuit minus miraculum, ut turbae esurienti subveniret *. Ergo videtur quod nulla luent illa tentatio.

2 Praeterea, nullus persuasor convenienter persuadet contrarium eius quod intendit. Sed diabolus, statuens Christum supra pinnaculum Templi, intendebat cum de superbia seu vana gloria tenture. Ergo inconvenienter persuadet ei ut se mittat deorsum: quod est contrarium superbiae vel vanae gloriae, quae .semper quaerit ascendere.

3. Praeterea, una tentatio conveniens est ut sit de uno peccato. Sed in tentatione quae fuit in monte, duo peccata persuasit: scilicet cupiditatem et idololatriam. Non ergo conveniens videtur fuisse tenlationis modus.

4. Praeterea, teniationcs ad peccata ordinantur. Sed septem sunt vitia capitalia, ut in Se-eunda Pane* habitum est. Non autem lentat nisi de tribus, scilicet gula el vana gloria et cupidilate. Non ergo videtur sufficiens tentatio .

5. Praeterea, post victoriam omnium viliorum. remanet homini tentatio superbiae vel vanae gloriae: quia *superbia diam bonis operibus msi-diatur, ut pereant*, sicut dicit Augustinus . Inconvenienter ergo Matthaeus ultimam ponit tentationem cupiditatis in monte, mediam autem inanis gloriae in Templo: praesertim cum Lucas ordinet e converso.

6. Praeterea, Hieronymus dicit, *super Matth.**, quod *propositum Christi fuit diabolum humilitate vincere, non potestate*. Ergo non imperiose obiurgando P eum repellere debuit: *Vade retro. Satana*.

y. Praeterea, narratio Evangelii videtur falsum continere. Non enim videtur possibile quod Christus supra pinnaculum Templi statui potuerit

quin ab aliis videretur. Neque aliquis mons tam altus invenitur ut inde totus mundus inspicipossit, ut sic ex eo potuerint Christo omnia regna mundi ostendi. Inconvenienter igitur videtur descripta Christi tentatio.

Si id contra est Scripturae auctoritas * <<p> r- Ri sposbEO niCEMM h quod tentatio quae est ab hoste, iit per modum suggestionis, ut Gregorius dicit \ Non autem eodem modo potest aliquid omnibus suggeri: sed unicuique suggeritur aliquid ex his circa quae est affectus. El ideo diabolus ex his circa quae est affectus. El ideo diabolus hominem spiritualem non statim tentat de gravibus peccatis: sed paulalim a levioribus incipit, ut posunoduin ad graviora perducatur. Unde Gregorius XXXI *Moral* \exponens illud *lob xxxix ^Λ\iηMv' Procul odoratur bellum, exhortationem ducum et v<rux^ ululatum exercitus, dicit- Bene duces exhortari dicti sunt, exercitus ululare. Quia prima vitia deceptae menti quasi sub quadam ratione se ingerunt: sed innumera quae sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt*.

Et hoc idem diabolus observavit in tentatione primi hominis \ Nam primo sollicitavit mentem .«'-- primi hominis de ligni vetiti esu, dicens, Gen.m.: 'Vev ' *Cur praecepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi?* Secundo, de inani gloria, cum dixit: *Aperientur oculi vestri*. Tertio, perduxit lentationem ad extremam superbiam, cum dixit. *Eritis sicut dii, scientes bonum el malum*.

Et hunc etiam lentandi ordinem servavit in Christo. Nam primo lentavit ipsum de eo quod appetunt qunntumcumque spirituales viri: scilicet de sustentatione corporalis naturae per cibum. Secundo, processit ad id in quo spirituales viri quandoque deficiunt, ut scilicet aliqua ad ostentationem operentur: quod pertinet ad inanem gloriam. Tertio, perduxit lentationem ad id quod iam non est spiritualium virorum, sed carnalium; scilicet ut divitias et gloriam mundi concupiscant *usque ad contemptum Dei**. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit, n *Filius Dei es*: non autem in tertia, quae non potest spiritualibus

s) fupicifUt tentatio. – fuilte convenient nec tuf/teient inoJut teiitationii F, futue efficient tentatio hG, tuffleient tentaitoni» tnodut futue t*.

oNurfando. – et obiur^vida Pk. – Pαβi debuit iJJunt JAvr i PEFliG et c.

nore
sior.

ioni-
tum
co-
mi-
atus
um.
km-
*to*d,
ah
Tia
tint

IUS
ius
n-
hil
m

Y-
io
.
s-
l-
5t
(
C

l

Inter Off. Qry-
MMX.

* foil
•Ht-o.' XUe
L».

••θ-iò i

•i oc.op.i,T<r>.
^M>nh cap.m,

jr»cu.nu.*cr*

• £raj cap vi*

• Ct num. tcq,

od Filium Dei, «uni explorationes: in ordine ad purum hominem, inductiones sunt ad peccatum. Utroque autem modo sunt tentationes: vel deitatis cognoscendae, vel peccato Pluendi. Unde glossa · Matth. iv ·· dicit: *Sic lentat ut exploret quod veretur: sic explorat ut lentando decipiat*. Et runus ; *Suadet esuriem pane dc lapidibus facto relevare, ut ex mutatione cognoscat virtutem: et, si purus homo esset, panis oblectamento illuderet esuriem patienti*. Et quia ut sunt suggestiones nd peccandum, in littera tractantur, expedit de eis loqui ut sunt explorationes deitatis.

111. Memorans siquidem diabolus Trinitati* sibi ecterisque angelis revelatae per fidem ante casum, et inde coacte credens Patrem et bilium ct Spiritum Sanctum unum esse Deum, ricut etiam Christiani damnati nunc credunt ; cum audissel a Gabriele Archangelo. *Filius Altissimi vocabitur* ·, et in baptismo Christi, *Hie est Filius meus dilectus* · vi- densque Christum post ieiunium esurare; quod dc deitate audierat, e.v *superbia ei in dubium venit*, ul Glossa ibidem dicit; ct etiam quia *Filius Dei* non solum consubstantiia-liter, sed nlio modo dici potuisset. Exploraturus autem deitatum Chrrti, ab netu deitatis proprio, scilicet. *Dixit ct facta sunt* · inchoavit: *Dic ut lapides isti panes fani*. Ita quod non solum cx substantia facti, scilicet lapidis in panem mutatione, sed ex modo faciendi propno soli Deo, deitatem exploraret: ncc cx opere hoc nindo tantum, sed cx ipso apposito in testificationem quod Fihu* Dei esset. Cogitabat cnim quod si, pro testimonio quod ctfect Filius Dei, diceret Christus ut lapis fleret panis, aut fieret panis, aut non. Et si quidem lteret, iam explorata c set Chnsti deitas apud daemonem (qui perspiciebat suo intellectu an lapis fuisset conversu» in panem vere, an apparenter*, cx solo imperio, an applicando activa passivis, ut magi coram Pharaone serpentes fecerunt·): cum Deus non r · it esse testis mendacii. Si autem non fieret, induxisset Christum ad peccatum, quo attentasset facere miraculum line necessitate, et non potuisset

Et quoniam delusa est eius exploratio et detecta suggestio inopinata via. scilicet per auctoritatem Scripturae : ideo secundo lentat, explorando similiter ct suggerendo, S/ *Filius Dei es, mitte te deorsum*, apposita auctoritate Scripturae, cx quo videbat quod Christus Scripturae auctoritate utebatur; similiter cogitans, si id efficeret illaesus ad testandum sc Filium Dei, exploratam fore illius deitatem, utpotc. absque ull.i necessitate, pro solo nutu, miracula in testimonium suae deitatis facientis· Si vero laederetur, iam peccatum haberet in anima ct in corpore; ct inventum esset quod non esset Dei Filius·

Sed Dominus auctoritate Scripturae omnem eius machinationem delusit. Propter quod diabolus ad occultiorem explorandi modum sc transtulit, proponendo apertissima mala sub specie regni: *Hacc omnia tibi dabo si cadens adoraveris me*. Hacc cnim, quantum cx parte explorationi* sc tenent, non ea ratione proposuit ut, si Filius Dei esset, hoc faceret: sciebat enim valde contrariari Filio Dei hanc adorationem. Sed ea ratione proposuit ut. si Filius Dei esset, non ferret tam nefandam propositionem, sed responderet auctoritalive. *Fpo debeo a te adorari: et tu praesumis suggerere*. < *Si cadens adoraveris me* ». Et vel sic exploratam cx eius ore haberet suam deitatem. El propterea in tertia tentatione non proposuit, Si *Filius Dei e* ·: sed m mente retinuit quod. *Si Filius Dei es, auctoritative refellendo proposita, manifestabis te Filium Det* Sed Dominus, increpationem eius non omittens, ad Scripturam dc Deo adorando, tacens de scip?u, se contulit. Et sic explorationem omnem delusit: ct constantiam, inquantum homo, servavit, cx proposito totius mundi regno non declinando ad quod tuggestio illa, ut incit.itiva ad malum, tendebat. Sciebat cnim quod, regnandi gratia, etiam religio

Nec rationi consentaneum videtur ut tentatione* istae, quas visibiliter apparens d.icmon exercuit, ut collocutiones

QUAESTIO XLi, ARTICULUS IV

4°9

manifestant, his «olis verbis quae Matthaeus Evangelista narrat, fuerint contentae: sed multis essent fultae ortn· licque verbis, omissis ab Evangelist!* substantialia tantum narrantibus.

IV. Circa rationem ordinis harum tentationum in littera ex Gregorio assignatum, dubium occurrit: quia ratio illius ordinis, scilicet ut a levioribus ad graviora conscendat tentatio spiritualium, locum habet quando pnulatim hostis vindl spiritualem virum; cx quo cnim vicit in minoribus, lentat ad graviora. Sed ubi in minoribus succubuit hostis, non patet sibi aditus ad maiora. Et quia daemon fuit in prima tentatione superatus a Christo, non videtur ad alias procesxisse c.x ratione assignatu.

Ad hoc dicitur quod ratio illiu» ordini* nd lentandum spirituales viros non est solum praesuppnsito casu in prima tentatione, sed *impliciter et absolute. Nam, m casus intervenit, clare patet ratio processui nd graviora. Si vero casus nnn intervenit, nihilominus eadem ratione progredi debet tentatio. Quia multi sunt qui in his quae minoris unt culpae cx suo genere, ut peccata carnis, exhibent se constante*, qui tamen m peccati* spiritualibus, ut vana gloria, debiles inveniuntur. Et rursum qui glorum non affectant, nd oblatum regnum moventur: iuxta illud luhi Caesans’ · S: *lusiurandum violandum est. rtgnandi gratia violandum i-t*. Non dissonat ergo reddita ratio ordinis tentationum ab ipsa Christi victoria.

V. In responsione ad primum, dubium occurrit, quoniam non recte videtur opinatum quod, si Christus miraculum fecisset convertendo lapidem in panem edendum ·i scipio, quod peccassct Nam scriptum est quod de facto miraculose, completa tentatione, pastus «t, angelis mini-«trintibu·. Ex hoc cnim apparet quod, sicut absque peccato miraculum fecit dc ministerio angelorum, ita potuisset dc conventione lapidis in panem.

Ad hoc dicitur quod aliud est loqui dc Christo: ct aliud loqui de puro homine. Nam, de puro homine loquendo Ycrlilicatur quod in littera dicitur, scilicet inordinatum esse ut aliquis miraculose cibum habere velit, ubi .id humana subsidia recunus potest haben. Et ex hac communi ratione putas it diabolus quod Christus, si purus homo esset, peccatum incurreret ad miraculum recurrendo de conversione lapidis in panem. Sed loquendo de Christo, qui esi universorum Dominus ·, absque omni peccato polerat et convertendo bpidem in panem, et ministerio angelorum. ct quovis alio sibi grato modo, cibum habere.

¶ I. In responsione ad quintum, miror cur Augustinus dixerit incertum c*sc ordinem istarum tentationum: cum Lucas, licet leniam apud Matthaeum secundo recitet, ct secundam ultimo referat, non dicit tamen quae Illarum prior luent. ct propterea cx Luca nullus istarum tentationum ordo temporis habetur. Matthaeus autem expresse carum ordinem secundum tempus explicat, ubi dieu · *Iterum assumpsit eum diabolus in montem excehum*. Cum enim semel dixisset. *Tunc*, cilicct consummata prima tentationc. *assumpsit cum diabolus in sanctam Civitatem*; et po>tca subdidit. *Iterum assumpsit in montem*: aperte monstravit per ly *iterum* quod secundo assumpsit in montem qui primo assumpserat m «.metum Civitatem Ac per hoc patet quod ordo rei gestae fuit quod primo lentatus fuit in deserto, ad quod non est assumptus α diabolo, sed *ductus est a Spiritu Siinclo, ul lentaretur a diabolo*’, secundo lentatus supra Templum, quo assumptus est α diabolo ; et tertio in monte excelso, quo iterum assumptus cm a diabolo: nam si hacc in monte praecessisset illam supra Templum, non dixisset Matthaeus. *Iterum assumpsit eum diabolus in montem*.

Cum autem audis assumptum Dominum i diabolo, non mtvlhgas portatum super dorsum aut collum diaboli, sed ductum α diabolo. Sic enim etiam Christus *assumpsit Petrum. Iacobum et Ioannem in montem, ct tran.figuratus est ante eos*, ut dicitur Matth. xvn ·.

’UTui JUÜf-
A·ib MK«\$·
*u(U +<T·
HuCiMirn
I«?£<ti* ,bL

• Ct 4/ *M*
cay. u irr*, a

QUAESTIO QUADRAGESIMASECUNDA

DE DOCTRINA CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS divisa

* Cf. q. 10, l. 1, l. 1.

Deinde considerandum est de doctrina Christi *. Et circa hoc quaeruntur quatuor. Primo: utrum Christus debuerit praedicare solum iudeis, vel etiam a gentibus. Secundo: utrum in sua praedicatione debueriturbationes iudeorum vitare.

Tertio: utrum debuerit praedicare publice, vel occulte. Quarto: utrum solum debuerit docere verbo, vel etiam scripto. De tempore autem quo docere incoepit, supra * dictum est, cum de baptismo eius .<2β<χα·lΛ ageretur.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTUS NON SOI A M IUDAEIS, SEI) ETIAM GENTIBUS DEBUERIT PRAEDICARE

III. Scit., J>»t. 1, Eipo». HTU; /n Matth., <p. x, xv; Ad Rom., cap. xv, hit. 1.

Ubi Christus non solum iudeis, sed etiam gentibus debuerit praedicare. Dicitur enim Isaiae xi. ix *: *Parum est ut sis mihi servus ad suscitan- das tribus Israel et faeces τ lacob convertendas: dedi te in lucem gentium. ut sis salus mea usque ad extrema terrae.* Sed lumen et salutem Christus prae- buit per suam doctrinam. Ergo videtur parum luisse si solum iudeis, et non gentibus praedicavit.

2. Praeterea, sicut dicitur Matth. xii ♦ *erat docens eos sicut potestatem habens.* Sed maior potestas doctrinae ostenditur in instructione illorum qui penitus nihil audierunt, quales erant gentiles: unde Apostolus dicit, *Rom.* xv *: *Sic praedicari evangelium, non ubi nominatus est Christus: ne super alienum fundamentum aedificarem.* Ergo multo magis Christus praedicare debuit gentilibus quam iudeis.

3. Praeterea, utilior est instructio multorum quam unius. Sed Christus aliquos gentili- um instruxit: sicut mulierem Samaritanam, Ioan. iv ♦ et Chananaeam, .Matth. xv *. Ergo videtur quod, multo fortius, Christus debuerit multitudi- ni gentium praedicare.

Sed contra est quod Dominus dicit, Matth. xv *: *Non sum missus nisi ad o- res quae perierunt domus Israel.* Sed *Rom.* x* dicitur: *Quomodo prae- dicabunt nisi mittantur?* Ergo Christus non debuit praedicare gentibus .

Respondeo dicendum quod conveniens fuit praedicationem Christi, tam per ipsum quam per Apostolos, a principio solis iudeis exhiberi. Primo quidem, ut ostenderet per suum adventum impleri promissiones antiquitus factas iudeis, non

autem gentilibus. Unde Apostolus dicit, *Rom. xv* *: *Dico Christum ministrum fuisse Circumcisionis, idest apostolum et praedicatorem iudeorum, propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones Patrum.*

Secundo, ut eius adventus ostenderetur esse a Deo. *Quae enim a Deo sunt, ordinata sunt,* ut dicitur *Rom.* xii *. Illoc autem debitus ordo exigebat, ut iudeis, qui Deo erant propinqui- ores per fidem et cultum unius Dei. prius quidem doctrina Christi proponeretur, et per eos trans- mitteretur ad gentes: sicut etiam et in caelesti hierarchia per superiores angelos ad inferiores divinae illuminationes deveniunt*. Inde super illud Matth. xv ', *Non sum missus nisi ad o- res quae perierunt domus Israel,* dicit Hieronymus *: *Non hoc dicit quin ad gentes missus sit: sed quod primum ad Israel missus est.* Unde et Isaiae ult.* 'v<Λ dicitur: *Mittam ex eis qui salvati fuerint, scilicet ex iudeis, ad gentes, et annuntiabunt gloriam meam gentibus.*

Tertio, ut iudeis auferret calumniandi mate- riam. Unde super illud Matth. x *, *In viam gen- tium ne abieritis,* dicit Hieronymus*: *Oportebat primum adventum Christi nuntiari iudeis. ne in- stant haberent excusationem, dicentes ideo se Do- minum reiecis- se, quia ad gentes et Samaritanos Apostolos miserit.*

Quarto, quia Christus per crucis victoriam me- ruit potestatem et dominium : super gentes. Unde dicitur *Apoc.* ii *: *Qui vicerit, dabo ei potestatem super gentes: sicut et ego accepi a Patre meo.* Et *Philipp.* ii *, quod, quia *factus est obediens usque ad mortem crucis, Deus exaltavit illum, ut in no- mine Iesu omne genu flectatur, et omnis lingua*

e) vel etiam. — FI; a) etiam P, vel ceteri.
£)urbationes. —urbationem uni» praeter l.
y)/aecca. — a et tertia; tedet. Pn» extrema, extremum FI et editione.
i) fttntibiu. — niti gentilibus l, geittibiit teJ lu. iacii bc, niti luJaeit P.

.) quidem.-Om. P; l legit; ;vr fidew ft multum uniut dici doctrina Chrti.
ζ) et dominium. -PEG; et dominium et vktorijm HK.;er vtorori.m et dominium ceteri.

et confiteatur. El ideo ante passionem suam noluit gentibus praedicari suam doctrinam: sed post passionem suam dixit discipulis, Matth. ult.: *Euntes, docete omnes gentes.* Propter quod, ut legitur Ioan, xn *, cum, imminente passione, quidam gentiles vellent videre lusum, respondit: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Et, sicut Augustinus dicit ibidem ., *se dicebat granum mortificandum in infidelitate Iudaeorum, multiplicandum in fide populorum.*

An primū ergo dicendum quod Christus fuit in lumen et salutem gentium per discipulos suas quos ad praedicandum gentibus misit.

Ao secundum dicendum quod non est minoris potestatis, sed maioris, facere aliquid per alios, quam per seipsum. Et ideo in hoc maxime potestas divina in Christo monstrata est, quod di-

scipulis suis tantam virtutem contulit in docendo, ut gentes, quae nihil de Christo audierant, converterent ad ipsum.

Potestas autem Christi in docendo attenditur et quantum ad miracula, per quae doctrinam suam confirmabat; et quantum ad efficaciam persuadendi: et quantum ad auctoritatem loquentia, quia loquebatur quasi dominium habens super legem, cum diceret. *Ego autem dico vobis* .; et etiam quantum ad virtutem ¹ rectitudinis quam in sua conversatione monstrabat, sine peccato vivendo.

Ad 7l RTiim dicendum quod, sicut Christus non debuit a principio indifferenter gentilibus suam doctrinam communicare, ut Iudaeis (unquam primogenito populo deditus observaretur; ita etiam non debuit gentiles omnino repellere, ne spes salutis eis praecluderetur. Et propter hoc aliqui gentilium particulariter sunt admissi, propter excellentiam (idui ut devotionis eorum.

rj itrlultm. – TcrtJt (*at veritatem ly, veritatem.*

Commentaria Cardinaly Calotoni

ITi'Li5 clarus. In corpore unica conclusio; *Conveniens fuit Ch/istum, per se ct Apostolos, in principio, huc est. ipso mortaliter vivente, solis Iudaeis praedicare* Probatur quadrupliciur. Omnia chra sunl.

In responsione ad secundum, extende illa quatuor ponēs quae potestas Christi in docendo attenditur, sdlipect secundum miracula, coeundum efficaciam In persuadendo, secundum auctoritatem in modo loquentis, vccunduni rectitudinem vitae; el adde quintum, secundum excellentiam doctrinae; ct sextum, secundum inepfchensibilitatem moralis vitae quam docuit. Excellentia doctrinae eius et ma-

nUvMondo Trinitatis imperium. *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus* ; ct in aperiendo cnckatia, dc felicitate aaelesti, dc resurrectione, etc., patet, Moralu amem vita, Matth. \ ., dc <ctibu xcellentissunU virtutum* qui beatitudinc* vocantur, ct dc desiderabilibus ab homine, in oratione Dominica, ct dc modo vivendi, talis tantaque habetur; ct deinde per parabolas, aliosque Evangelistas, etc.: ut» experientia teste, videamus Christianam vitam plenam omnis boni moris, inimicam omni vitio, ncc in aliquo culpabilem, in nullo superstitosam, in nullo phantasticam, m secundum Christi doctrinam instituta tucril.

ARTICULUS SECUNDUS

I TRUM CHRISTI S DEBI ERIT BDAEIS SINE EORUM OFFENSIONE PRAEDICARE

Π* II'., qu. mu., an. 7; *ta Matth.*. csp. tv.

secundum sic proceditur. Videtur quod Christus debuerit Iudaeis sine eorum consone praedicare Quia. u(Augustinus s dicit, in libro *de Agone Christiano* *, *in homine Iesu Christo se nobis ad exemplum vitae praebuit Filius Dei.* Sed nos debemus vitare offensionem, non solum fidelium, sed etiam infidelium: secundum illud I *Cor.* x *: *Sine offensione estote Iudaeis el gentibus el Ecclesiae Dei.* Ergo videtur quod etiam Christus in sua doctrina offensionem Iudaeorum vitare debuerit.

2. Praeterea, nullus sapiens debet facere unde effectum sui operis impediat. Sed per hoc quod sua doctrina Christus Iudaeos turbavit, impediabatur effectus doctrinae eius: dicitur enim I.uc.xi*, quod, cum Dominus Pharisaeos et scribas reprehenderet, *coeperunt graviter insistere, el os eius opprimere de multis, insidiantes ei el quaerentes aliquid capere ex ore eius ut accusarent eum.* Non ergo videtur conveniens fuisse quod eos in sua doctrina offenderet.

3. Praeterea, Apostolus dicit. I *Tim* v ♦. Seniore*m ne increpaveris, sed obsecra ut patrem.* Sed

sacerdotes et principes Iudaeorum erunt illius populi seniores. Ergo videtur quod non fuerint duris increpationibus arguendi.

Sed contra est quod Isaiae vut * fuerat prophetatum quod Christus esset *in lapidem offensionis et petram scandali duabus domibus Israel.*

Respondeo dicendum quod salus multitudinis est praeferenda paci quorumcumque singularium hominum. Et ideo, quando aliqui sua perversitate multitudinis salutem impediunt, non est timenda eorum offensio a praedicatorē vel doctore, ad hoc quod multitudinis saluti provideat. Scribae autem et Pharisei et principes Iudaeorum sui malitia plurimum impediabant populi salutem: tum quia repugnabant Christi doctrinae, per quam solam poterat esse salus; tum etiam quia pravis suis moribus vitam populi corrumpebant El ideo Dominus, non obstante offensione eorum, publice veritatem docebat, quam illi odiebant, et eorum vitia arguebat. Et ideo dicitur, Matth. xv *. quod, discipulis Domino dicentibus, *quia ludaci, audito hoc verbo, scandalizati sunt?* respondit: *Sinite illos. Caeci sunt*

Veru i.

9
1

it
- . Vm. t

o
t

l

- . Dionyi *C>ti tber.* c'p. w
f . U . Λ«. M ivfrj
• Coaeet IS.
• n.
f

• . Vm «9.

l

. . Vm. 5
' 'Cooccc' Iii 1.

'
l

ζ
. Vm 16, xL

• ' Vm v Sv

TCTL J> r >0. JH
W

•Ŧo».α|ηu,

• Uatfb «f. ».

• V<n

• Vm. m)

duces caecorum. Si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt.

An primum ergo dicendum quod homo sic debet esse sine offensione omnibus ut nulli dei suo facto vel dicto minus recto occasionem ruinae. *Si tamen de veritate scandalum oritur, magis est sustinendum scandalum quam veritas relinquatur.* ut Gregorius dicit *.

Ad secundum dicendum quod per hoc quod Christus publice scribas ct Phariseos arguebat, non impedivit, sed magis promovit effectum suae doctrinae. Quia cum eorum vitia populo innotescebant, minus avertebatur a Christo propter

verba scribarum et Pharisaeorum, qui semper doctrinae Christi obsistebant.

Ad tertium dicendum quod illud verbum Apostoli est intelligendum de illis senioribus qui non solum aetate vel auctoritate, sed etiam honestate sunt senes: secundum illud *Xum.* xi *, *Congrega mihi septuaginta 3 viros de senioribus /sraci, quos tu nosti quod senes populi suit.* Si autem auctoritatem senectutis in instrumentum malitiae ver-tam publice peccando, sunt manifeste et acriter arguendi: sicut et Daniel dixit, Dan. xm ♦ */nvc-ferate dierum malorum,* etc.

icptuaginta. – l'; XL cetera tertii, ^'^^' l , XXI cctori.

Commentaria Cardinalis Caietani

Tireurs motus est propter publicas reprehensionem exhibitas a Christo Scribis et Phnrisacis, cum eorum scandalo, ut patet in Evangvlio.

In corpore unica est conclusio: *(Convenienter] Dominus, non obstante Judaeorum offensione, publice docebat, et vitia eorum redargebat.* Probatur dupliciter. Primo, ratione. Quando aliqui sua perversitate multitudinis salutem impediunt, non est a praedicatore vel docture eorum timenda offensio, ut multitudinis saluti provideat. Sed scribae, Phariscii ct principes Iudaeorum sua malitia plurimum impediabant populi salutem. Ergo. — Maior probatur. Quin salus multitudinis praepo-nenda est paci quorumcumque singularium hominum. — Minor probatur. 'l um quia contra doctrinam Christi, per quam aolnm salus esso potest. Tum quia pravis moribus populi vitam corrumpabant.

Secundo, probatur auctoritate ipsius Christi, Matth. xv: *Sinite illas,* etc,

II. Adverte diligentissime et cautissime quod tota ratio publicae reprehensionis maiorum assignatur salus multitudinis. Et propterea, ubi maiores essent pessimi, el cx eorum reprehensione publica non speratur populi salus, locum non habet imitatio Christi: vana enim esset huiusmodi publica correctio.

El hoc bene advertant praedicatores, antequam *ponant os in caelum.* Nec omittant distinguere inter maiores corrumpentes multitudinis vitam malis moribus vel excmplariter tantum: vel incitative. Nam maiores qui, palam vel sub aliquo colore, adulterantes vel fornicantes, multitudinem ad haec patranda sollicitarent, sub dicto comprehenduntur canone: ut scilicet, si sit spes salutis ipsius mul-

tudinis, publice arguantur. Hi enim sunt dc quibus in responsione ad tertium dicitur quod *auctoritatem senectutis in instrumentum malitiae vertunt publice peccando.*

Illi vero maiores qui suis contenti sunt peccatis publicis, ut concubinariis ct huiusmodi, qui revera non simpliciter, sed quantum est ex suo exemplo, aliorum mores corrumpunt: an *int publice arguendi, considerandum est. Nam m cx eorum exemplo multitudo similia facit, essent publice arguendi, si spes est emendationis ipsorum vel plebis, postquam, moniti ad partem, nollent cessare (quod dico, quia isti non cx malitia, sed cx infirmitate peccant). Sed si. moniti, cognita ruina populi cx suo exemplo, non curarent, arguendi cum populo essent publice, cum tali modestia ut salus verisimiliter populi sequi possit: ita tamen ut. si praedicationis officium sibi incumbit ex praelationis debito super illos, non timeat illorum scandalum, quoniam quasi paria sunt corrumpere populi mores sic, ct cx malitia; m autem praelatus eorum non est, superiorem illorum deberet prius consulere. Et haec dico, i in specie deberet maiores reprehendere publice ex infirmitate publice concubinas tenentes. Et horum ratio est, quia hic non agitur cx proposito ad malum multitudinis; et multitudini plerumque sufficienter providetur si in genere peccatum illud reprehenditur, et quod non excusantur sequentes mala exempla, et huiusmodi.

Si autem cx eorum publico peccato salus non periclitaretur multitudinis, relinquendi sunt supcrionbus suis, si habent, vel sibi ipsis corrigendi in speciali. Cessat enim ratio publicae correctionis agenda-e cum offensione maiorum.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM CHRISTUS OMNIA PUBLICE DOCERE DEBUERIT

tertium sic proceditur. \ idetur quod Christus non omnia publice docere debuit. Legitur enim multa seorsum discipulis dixisse: sicut patet in sermone Caenae *. Unde et Matth. x ** dixit: *Quod in aure nudistis in cubilibus, praedicabitur in tectis.* Non ergo omnia publice docuit.

2. Praeterea, profunda sapientiae non sunt nisi perfectis exponenda3: secundum illud l Cor.n*: *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Sed doctrina Christi continebat profundissimam sapientiam.

Non ergo erat imperfectae multitudini communicanda.

3. Praeterea, idem est veritatem aliquam occultare silentio, et obscuritate verborum. Sed Christus veritatem quam praedicabat, occultabat turbis obscuritate verborum: quia *sine parabolis non loquebatur ad eos,* ut dicitur Matth. xm '. Ergo .*«».> pari ratione poterat occultari * silentio. ?

Sed contra est quod ipse dicit, Ioan, xvm*: ' - << - /n occulto locus sum nihil.

Respondeo dicendum quod doctrina alicuius

ai *exponenda.* – *expotita* ABCF.

β) *occultari.* – *occultare* PFU.

Vcr* μ.

T
•Tmt. xevi.

•vm. 17.

•up
ren. J
m n

•TheL Cxm.

•v«k j.
«

QUAESTIO XIJI, ARTICULUS III

potest esse in occulto tripliciter. Uno modo, quantum ad intentionem docentis, qui intendit suam doctrinam non manifestare multis, sed magis occultare. Quod quidem contingit dupliciter. Quandoque ex invidia docentis, qui vult per suam scientiam excellere, et ideo scientiam suam non vult aliis communicare. Quod in Christo locum non habuit, ex cuius persona dicitur, *Sap.* vu *: *Quam sine fictione didici, ct sine invidia communico, et honestatem illius non abscondo.*

Quandoque vero hoc contingit propter inonestatem eorum quae τ docentur: sicut Augustinus dicit, *super Ioan.* *, quod *quaedam sunt mala quae portare non potest qualiscmnque pudor humanus*. Unde de doctrina haereticorum dicitur, *Prov.* ix *: *Aquaefurtivae dulciores sunt*. Doctrina autem Christi *non est neque de errore neque de immunditia r*. Et iduo Dominus didt, Marci :v · ♦ *Xunquid venit lucerna, idest vera et honesta doctrina. ut sub modio ponatur?*

Alio modo aliqua doctrina est in occulto, quia paucis proponitur. Et sic etiam Christus nihil docuit in occulto: quia omnem doctrinam suam vel turbae toti proposuit, vel omnibus suis discipulis in communi. Unde Augustinus dicit, *super Ioan.* *: *Quis in occulto loquitur, cum z curam tot hominibus loquitur? Praesertim si hoc loquitur paucis, quod per eos velit innotescere multis?*

Tertio modo aliqua doctrina est in occulto, quantum ad modum docendi. Et sic Christus quaedam turbis loquebatur in occulto, parabolis utens ad annuntianda spiritualia mysteria, ad quae capienda non erant idonei vel digni. Et tamen melius erat eis vel sic, sub tegumento parabolarum, spiritualium doctrinam audire, quam omnino ea privari. Harum tamen parabolarum apertam et nudam veritatem Dominus discipulis exponekat \ per quos deveniret ad alios, qui essent idonei: secundum illud II *Tim.* n*: *Quae audisti ♦ a me per mullos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.*

Et hoc significatum est *Num.* iv *, ubi mandatur * vϙr' ḡ m· quod filii Aaron involverent vasa sanctuarii, quae ēvitae involuta portarent.

An humum ergo DICENDUM quod, sicut I liliarius dicit, *super Matth.* ♦ exponens illud verbum inductum, *non legimus Dominum solitumfuisse noctibus sermocinari, et doctrinam in tenebris tradidisse: sed hoc dicit, quia omnis sermo eius carnalibus tenebrae sunt, et verbum eius infidelibus nox est. Itaque quod ab eo dictum est, inter infideles cum libertate fidei et confessionis est loquendum.*

Vel, secundum Hieronymum ♦ comparative loquitur, quia videlicet *erudiebat cos in parvo fudaeae loco*, respectu totius mundi, in quo erat per ζ Apostolorum praedicationem doctrina Christi publicanda.

An secundum dicendum quod Dominus non omnia profunda suae sapientiae sua doctrina manifestavit , non solum turbis, sed nec etiam discipulis, quibus dixit, Ioan, xvi *: *Adhuc habeo vobis mulla dicere, quae non potestis portare modo*. Sed tamen quaecumque dignum duxit aliis tradere de sua sapientia, non in occulto, sed palam proposuit: licet non ab omnibus intelligeretur. Unde Augustinus dicit, *super Ioan.* .; */ntelligendum est ita dixisse Dominum, * Palam locutus sum mundo* », *ac si dixisset, - Jfulti me audierunt* ». *Et rursus non erat palam: quia non intlligebant.*

Ad tertium dicendum quod turbis Dominus in parabolis loquebatur, sicut dictum est ·, quia non · u erant digni nec idonei nudam veritatem accipere, quam discipulis exponebat.

Quod autem dicitur quod *sine parabolis non loquebatur eis*, secundum Chrysostomum · intelligendum est quantum ad illum sermonem: quamvis alias et sine parabolis multa turbis locutus fuerit. – Vel, secundum Augustinum, in libro *de Quaesi. Evang.* *, hoc dicitur, *non quia nihil proprie locus est: sed quia nullum fere sermonem explicavit ubi non per parabolam aliquid significaverit, quamvis in eo aliqua proprie dixerit.*

quae. – PFHG ct j ; qui.
δ) cum. – jui F F et tenu praeter G.

<) .mJuti. – P(»F ct a; audistis.
ζ) in quo erat prr. – mfccftt per B. in quorum C.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus clarus. – In corpore est distinctio trimembris quoad principalia membra. Quia tamen primum subdistinguitur, consurgunt quatuor membra: ac per hoc quatuor conclusiones, singulae iuxta singula membra.

Distinctio est. Doctrina potest esse in occulto tripliciter. Vel quoad intentionem: ct hoc dupliciter, aut ratione invidiae, aut ratione immunditiae. Vel quoad discipulos. Vel quoad modum.

Prima conclusio est: *Doctrina Christi non fuit occulta secundum intentionem ratione invidiae*. – Secunda: *Non fuit occulta ratione immunditiae*. – Tertia: *Non futi occulta quoad paucitatem discipulorum*. – Quarta: *huit occulta quoad modum in quibusdam respectu quorundam , scilicet plebis immediate, quia mediantibus Apostolis revelanda*. – Omnia dora sunt in littera.

II. Et adverte quod, ad litteram, Christus *palam docuit ct in occulto nihil*, ut ipse testatus est ·: tum quia quidquid docuit, voluit palam fieri; tum quia nihil alienum ab his quae publice docuit, ad partem tradidit. Et sic omnia ad litteram consona inveniuntur: scilicet senno Caenae *; ct domi pluries ··; ct in monte transfigurationis ·; ct. *Quod in aure audistis* ··; ct Nicodcmo ··· ct Samaritanae ·; et huimodi. Sic enim, secundum communem hominum intellectum, verificantur verba Domini ad Pontificem interrogantem de doctrina eius. Et sic, cognita doctrina eius publice tradita, nihil restabat examinandum, quia nihil alienum a publice tradita doctrina docuit.

• a. SrJ
croira.

• iOia. Ctp. MIN
M4.
•Sutt «p UIU.
ver»₁ v» M4 ·
Hir: »7
»44 ;tip «.vers.
>. u ; «P- »·
• <TI *9.
•sutto. Ao·.
*«r-. to
.. luna, ar. ·.
vwt. ; 1 ««
«p. vi. ten, v
· · lcubl λ B·»⁴
• loaa c'p n.
v'r» 7

ARTICULUS QUARIUS

UTRUM CHRISTUS DOCTRINAM SIAM DEBUERIT SCRIPTO TRADERE

QIARTUM SIC PROCEDITUR. Vidē RIF quod
wZivÇ'Λ('hristus doctrinam suam debuerit scri-
Pto tru^ere. Scriptura enim inventa esi
^^^^-^ad hoc quod doctrina commendetur
memoriae in futurum. Sed doctrina Christi dura-
tura erat in aeternum: secundum illud Luc. xxi*:
*Caeliitn et terra transibunt: verba autem mea mm
transibunt* . Ergo videtur quod Christus doctri-
nam suam debuerit scripto mandare.

2. Praeterea, lex vetus in figura Christi prae-
cessit: secundum illud *Heb.* x ♦ *Umbram habet* ›
lex Juturorum bonorum. Sed lex vetus a Deo fuit
descripta: secundum illud *Exod.* xxiv *: *Dabo
tibi duas tabulas lapideas, et legem ac mandata
quae scripsi*. Ergo videtur quod etiam ('hristus
doctrinam suam scribere debuerit.

3. Praeterea, ad Christum, qui venerat *illu-
minare his qui in tenebris et in umbra mortis se-
dent*. ut dicitur Luc. i ♦ pertinebat erroris occa-
sionem excludere, et viam fidei aperire Sed hoc
fecisset doctrinam suam scribendo; dicit enim
Augustinus, in I *de Consens. Evang.* ", quod *solet
nonnullos morere cur ipse Dominus nihil scripserit,
ut alus de illo scribentibus necesse sil credere. Hoc
enim illi rei maxime pagani quaerunt qui Chri*
slum culpae aut blasphemare non audent, eique
tribuunt excellentissimam sapientiam, sed tamen
tanquam homini. Discipulos vero eius dicunt ma-
gistro suo amplius tribuisse quam erat: ut eum
Filium Dei dicerent, cl Verbum Dei, per quod
facta sunt omnia*. Et postea subdit *: *IIdentur
parati fuisse hoc dc illo credere quod de se ipse τ
scripsisset: non quod alii de illo pro suo arbitrio
praedicassent*. Ergo \idetur quod Christus ipse
doctrinam suam scripto tradere debuerit.

Sed contra est quod nulli libri ab eo scripti
habentur in canone Scripturae.

Respondeo dicendum conveniens fuisse Christum
doctrinam suam non scripsisse. Primo quidem,
propter dignitatem ipsius. Excellentiori enim do-
ctori excellentior modus doctrinae debetur. Et
ideo Christo, tanquam excellentissimo doctori,
hic modus competebat, ut doctrinam suam au-
ditorum cordibus imprimeret. Propter quod di-
citur Matth. vu *, quod *erat docens eos sicut po-
testatem habens*. Inde etiam apud gentiles Py-
thagoras et Socrates, qui fuerunt excellentissimi
doctores, nihil scribere voluerunt. Scripta enim
ordinantur s ad impressionem doctrinae in cor-
dibus auditorum sicut ad finem.

Secundo, propter excellentiam doctrinae Chri-
sti. quae litteris comprehendere non potest: secun-

dum illud Ioan. ult. *: *Sunt et alia mulla quae
fecit iesus. quae si scribantur per singula, nec
ipsum arbitror mundum capere ' eos qui scribendi
sunt libros*. Quos, sicut Augustinus dicit * *non
spatio locorum credendum est mundum capere non
posse: sed capacitate legentium comprehendere non
posse*. Si autem Christus scripto suam doctrinam
mandasse!, nihil altius de eius doctrina homines
existimarent quam quod scriptura contineret.

Tertio, ut ordine quodam ab ipso doctrina ad
omnes perveniret: dum ipse scilicet discipulos
suos immediate docuit, qui postmodum alios ver-
bo et scripto docuerunt. Si autem ipsemet scri-
psisset. eius doctrina immediate ad omnes perve-
nisset. Unde et de Sapientia dicitur, *Prov.* tx ♦
quod *misit ancillas suas vocare ad arcem*.

Sciendum tamen est. sicut Augustinus dicit, in
I *de Consens. Evang.* *, aliquos c gentiles existi-
masse Christum quosdam libros scripsisse conti-
nentes quaedam magica, quibus miracula facie-
bat: quae disciplina Christiana condemnat. *Et
tamen illi qui Christi libros tales se legisse affir-
mant, nulla talia faciunt qualia illum de libris*
talibus fecisse mirantur. Divino etiam indicio sic
errant ut eosdem libros ad Petrum et Paulum di-
eant tanquam epistolari titulo praenotatos, eo quod
in pluribus locis simul eos cum Christo pictos vi-
derunt. Ncc mirum si a pingentibus fingentes de-
cepti sunt, I oto enim tempore quo Christus in carne
mortali cum suis discipulis vixit, nondum erat Pau-
lus discipulus eius*.

An PRIMUM ERGO DICENDUM quod, SICUt AugU-
stinus dicit, in eodem libro*, *omnibus discipulis
suis tanquam membris sui corporis Christus caput
est Itaque, cum illi scripserunt quae ille ostendit
e! dixit, nequaquam dicendum est quod ipse non
scripserit. Quandoquidem membra eius id operata
sunt quod, dictante capite, cognoverunt. Quidquid
enim ille de suis Jactis et dictis nos legere voluit,
hoc scribendum illis tanquam suis manibus im-
peravit*.

Ad secundum dicendum quod, quia lex vetus in
sensibilibus figuris dabatur, ideo etiam convenien-
ter sensibilibus signis scripta fuit. Sed doctrina
Christi, quae est *lex Spiritus vitae**. scribi debuit,
*non atramento, sed Spiritu Dei vivi, non in tabulis
lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus* \ ut Apo-
stolus dicit, II *Cor.* m *.

Ad tertium dicendum quod illi qui scripturae
Apostolorum de Christo credere nolunt ', nec ipsi
Christo scribenti credidissent, de quo opinabantur
quod magicis artibus fecisset miracula.

a) *transibunt.* - Pj , *transient*.
p) *habit.* - *h.tbns* P.
y) *ipse.* - Editiones; *ille*.
Scripta enim ordinantur. - *Scriptura enim ordinatur* Pk.
t) *capere.* - *poar* addunt Pl,

ç) *aliquot,* - .1 et terti.i; *alios*.
rj *de libris.* - *libris* P, Pm *etiam, enim* Puc.
o) *carnalibus.* - *spiritualibus* P.
t) *nolunt.* - *nulucrIt b noluerint c, noluerunt* P.

• Ver*. jj.

3

• V«r*. t.
?

• Ver*

• Cep. ni.

• IbiJ.

T

• Ver* 2%

• ui
D14-I

Commentaria Cardinaly Caiolant

Invitus clarus. – In corpore duo: primo, respondetur quaesito unica conclusione; secundo. referuntur quon-
dam ex Augustino*.

Conclusio est* *Conveniens fuit Christum doctrinam suam non scripsisse*. Probatur tripliciter.

Ubi advertit in prima ratione, ex dignitate doctoris dignitimum modum ducendi concludente, duo. Primum est quod modus docendi distinguitur in duos: scilicet verbo, vel scripto. Et excellentior ponitur modus docendi solo verbo, causa ratione, quia immediatius perducit ad linem. Cum enim finis ductoris sit imprimere doctrinam suam in mentibus auditorum, qui solo verbo id facit, excellentiori modo efficit quam qui verbo in scripti* redacto idem efficeret.

Secundum est quod Socratem nihil scripsisse sub proprio nomine intelligendum est. Quoniam traditur ipsum sub Aesopi nomine, Aesopi tabulas scripsisse, coactus, ut ipse aiebat, ad hoc a suo daemone. In cuius signum, Plato, in *Phaedone* *, Socratem introducit moriturum non »continuisse ab Aesopo constructore fabulam.

II. Sed occurrit hic dubium, quia tertia ratio adienatur primae. Nam tertia fundatur super ordine quo Christi doctrina pervenire debet ad omnem, scilicet, mediantibus quibusdam: prima autem fundatur super immediatione inter doctorem et discipulum. Haec enim tibi invicem advertat! patet: nam, si immediate, ergo non ordine quodam; et si ordine quodam, ergo non immediate.

Ad hoc dicitur quod utraque ratio vera et efficax est, ad diversos relata. Nam prima ratio respicit doctrinam Christi respectu discipulorum, qui ex proprio Christi ore edocti sunt. Tertia autem respicit doctrinam Christi respectu universorum, quocumque tempore a Christo discunt. Et respectu diorum, immediate excellentior est: ut prima ratio sonat. Respectu autem universorum. ordo excellentior est ut ad alios mediantibus quibusdam perveniat doctrina ut tertia assumit ratio. Nulla ergo est controversa inter rationes sane intellectas.

III. In hac conclusione, advertit quod non minima est

conclusionis ratio ut Christus, etiam in docendi modo, monstraret se case serum Deum. Solius quippe esse Dei comprobatur experientia et auctoritate docere universum orbem ea quae religioni» atque morum, totiusque vitae, etiam post corporis mortem futurae, absque scriptura propria. revelando ac tradendo quae ab aliis scribenda sunt. Sic enim videmus Deum et naturalia per lumen naturale nos docere, iuxta illud*. *Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?* et respondetur, *Sipnatum est super nos lumen vultus tui, Domine*, etc., quo lumine sunt illustrati qui bene de natura, de moribus, et huiusmodi, scripserunt: et supernaturalia nobis tradere per lumen infusum, ut credimus de prophetis qui scripserunt. Similiter enim Christus per scriptum et exterius et interius docuit Apostolos, qui lumine infuso fulti, scriperunt: *aperuit enim illis sensum ut intelligerent Scripturam* -, et Spiritus Sanctus lumine mentes eorum illustravit, ut docerent verbo et scripto reliquos. Decuit ergo Christum nihil scribere, ut ex hoc sua doctrina Dei doctrina monstraretur.

Est etiam ex eodem deitatis capite alia ratio: ut scilicet comprobaret se Deum ex modo docendi, scribendo in cordibus hominum, et non in tabulis materialibus, iuxta illud Ierem, xxxi -, *Eccc, dies veniunt, etc., et scribam in cardibus eorum* ; et comprobaret doctrinam suam esse doctum in *spiritus* et *vitae*, et non *litterae* et *mortis* -, Re-
erratum sibi quippe Dominus Iesus docendi modum per internum lumen gratiae, Unquam Deo proprium, sciens, non debebat scripturae doctrinam suam credere: quasi, scriptura illa perdita, doctrina sua periisset; quam ipse i-rvatuni» per internum est lumen usque in aeternum.

Deinde ex Augustino quorundam gentilium caecam opinionum refert de scriptis a Christo, tribus adiunctis oppositionibus*. Prima est ex contentis in libro: quia contraria »unt Christianae disciplinae. Secunda est ex utentibus ipsis libri»' quia non illa quae Christus fecit, facere possunt. Tertia est ex titulo: quia ad Paulum, qui non veri discipulus.

gitae * vm

ncc

cndt .

linn * I A. L"i<

HOI!

non

tarn

ines

ad

ilos

XT-

ri-

ve

ft ♦ *v~*

I in

iti- 'u? ? l

iti-

ic-

Et

tr-

; η n

tic

it-

id

n-

'e.

le

n

QUAESTIO QUADRAGESIMATERTIA

DE MIRACULIS A CHRISTO FACTIS IN GENERALI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

eK|

• Ci qo. xl. lo-
rroJ.
• Qq »ur.
• Qo. XLV

Deinde considerandum est de miraculis a Christo factis *. Et primo, in generali; secundo, in speciali de singulis miraculorum generibus *; tertio, in particulari de transfiguratione ipsius
Circa primum quaeruntur quatuor.

Primo: utrum Christus debuerit miracula facere.
Secundo: utrum fecerit ea virtute divina.
Tertio: quo tempore incoeperit miracula facere.
Quarto: utrum per miracula fuerit sufficienter ostensa eius divinitas.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTUS MIRACULA LACERE DEBUERIT

Cortt. (irate. Arintn. cU.t cap, vii.

J&vtë? *?0 primum sic proceditur. Videtur quod çW/^û^Uhristus miracula facere non debuit.
b actum enim Christi verbo ipsius de-
tZL concordare. Sed ipse dixit, Matth.
xvi *; *Generatio mala et adultera signum quaerit: et signum non dabitur ei, nisi signum lonae Prophetae*. Ergo non debuit miracula facere.
2. Praeterea, sicut Christus in secundo adventu venturus est *in virtute magna ct maiestate*, ut dicitur Matth. xxiv *; ita in primo adventu venit in infirmitate, secundum illud Isaiae un*: *Virum dolorum et scientem infirmitatem*. Sed operatio miraculorum magis pertinet ad virtutem quam ad infirmitatem. Ergo non fuit conveniens ut in primo adventu miracula faceret.
3. Praeterea, Christus venit ad hoc ut per fidem homines salvaret: secundum illud *Heb. xu**: *Aspicientes ia auctorem Jidei et consummatorem, lesum*. Sed miracula diminuunt meritum fidei: unde Dominus dicit, Ioan, iv *: *Nisi signa et prodigia videritis, non creditis*. Ergo videtur quod Christus non debuerit miracula facere.
Sed contra est quod cx persona adversarium dicitur, Ioan, xi ♦. *Quid Jacimus: quia hic homo multa signa Jacit?*

* V»... 4] cap, xii, vert j<j.

• Vwa. 3o.

• Vcn. j.

• Veru j.

• Vm.

* Vir*- <7

Respondeo dicendum quod divinitus conceditur homini miracula facere, propter duo. Primo quidem, et principaliter, ad confirmandam veritatem quam aliquis docet. Quia enim ea quae sunt fidei humanam rationem excedunt, non possunt per rationes humanas probari, sed oportet quod probentur per argumentum divinae virtutis: m. dum aliquis facit opera quae solus Deus facere potest, credantur ea quae dicuntur esse a Deo; sicut, cum aliquis defert litteras anulo regis signatas, creditur ex voluntate regis processisse

quod in illis continetur. – Secundo, ad ostendendum praesentium Dei in homine per gratiam Spiritus Sancti; ut dum scilicet homo facit opera Dei. credatur Deus habitare in eo per gratiam. I nde dicitur *Galat. in **: *Qui tribuit vobis Spin-*

• s-

tum. e! operatur virtutes in vobis.
L irumque autem circa Christum erat hominibus manifestandum: scilicet quod Deus esset in eo per gratiam, non adoptionis, sed unionis; et quod eius supematuralis doctrina esset a Deo. Ei ideo convenientissimum fuit ut miracula faceret. I nde ipse dicit, Ioan, x *: *Si mihi non*

• v<A^

*vulti edere iperibus credite. I.i Ioan. Ve: Ogt * *.
quae dedit mihi Pater ut faciam, ipsa sunt quae testimonium perhibent de me.

Ad primum ergo dicendum quod hoc quod dicit. *Signum non dabitur ci nisi signum lonae* sic intelligendum est, ut Chrvsostomus dicit *, quod tunc *non acceperunt /ale signum quale petebant*. scilicet *de caelo*: non quod nullum signum eis dederit. – Vel, quia *signafaciebat, non propter eos. quos sciebat lapideos esse, sed ut alios emundaret*. Et iduo non cis, sed aliis illa signa dabantur.

r

<<

Ad secundum dicendum quod, licet Christus venerit *in infirmitate carnis*, quod manifestatur per passiones, venit tamen *in virtute Dei* *. Quod erat manifestandum per miracula.

*

Ad tertium dicendum quod miracula intentum diminuunt meritum fidei. inquantum per hoc ostenditur duritia eorum qui nolunt credere ea quae Scripturis divinis probantur, nisi per miracula. Et tamen melius est eis ut vel per miracula convertantur ad fidem, quam quod omnino in infidelitate permaneant. Dicitur enim i Cor.xiv*,

• Ver». U.

quod *signa data sunt infidelibus*: ut scilicet convertantur ad fidem.

a) lonae. – Praphtiat aJJunt I ct editiones. – lie om. Pc.

Commentaria Cardinali* Calotani

T in i ts clarus. – In corpore una conclusio: *Convenhn-
tisjmtnn fuit Christum miracula Jacere*. Probat^{ur}.
Miracula fiunt et ud confirmationem doctrinae supernatu-

ralii; et ad testificandum Deum in faciente miracula. Sed
haec praecipue habent locum in Christo. Ergo. Et con-
firmatur auctoritate Ioan, v et x. – Omnia clara sunt.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRI M CHRISTUS FECERIT MIRACULA VIRTUTE DIVINA

Supra, qu. XII, an. a; III *Sat.*, Jhi. wi, qu. 1, «n. 3: IV, J>., », qu. t. «n. 1, «d *Kr>r. ad Lutor. Vati.* <d «n. ivu:
Aj *Ioan.*, cap. n, loet t.

secundi m sta proceditur. Videtur quod
Christus non fecerit miracula virtute
divina. Virtus enim divina est omni-
"^^^**potens**. Sed videtur quod Christus non
fuerit omnipotens in miraculis faciendis: dicitur
enim Marci \i *, quod *non poterat ibi*, scilicet in
patria sua, *ullam virtutem jacere*. Ergo videtur
quod non fecerit miracula virtute divina.

• vm 5

2. Praeterea, Dei non est orare. Sed Chri-
stus aliquando in miraculis faciendis orabat; ut
patet in suscitatione Lazari. Ioan, xi *; et in mul-
tiplicatione panum, ut patet Matth xiv ♦ Ergo
videtur quod non fecerit miracula virtute divina.

• vm 41,4J.

•vw.19.

3. Praeterea, ea quae virtute divina fiunt, non
possunt virtute alicuius creaturae fieri. Sed ea
quae Christus faciebat, poterant etiam fieri vir-
tute alicuius creaturae: unde et Phariseae dice-
bant quod *in Beelzebub, principe daemoniorum*,
“[‡] *exi^bat daemonia* *. Ergo videtur quod Christus
non fecerit miracula virtute divina.

•V«T» »0

Sed contra est quod Dominus dicit, Ioan.xn ♦
Pater, in me manens, ipse Jacit opera.

• q *, a, «M

Respondeo dicemh m quod, sicut in Prima Parte*
habitum est, vera miracula sola virtute divina
fieri possunt: quia solus Deus potest mutare na-
turae ordinem, quod pertinet ad rationem mira-
culi. Unde Leo Papa dicit, in Epistola *ad Fla-
rxanum* ♦, quod, cum in Christo sint ' duae na-
turae, *una* carum est, scilicet divina, *quae fulget
miraculis; altera*, scilicet humana, *quae succumbit
iniuriis*; el tamen *una earum agit cum commu-
nicatione alterius*: inquantum scilicet humana
natura est instrumentum divinae actionis, el actio
humana virtutem accepit ? a natura divina, sicut
Supra † habitum est.

?

Ad primum ergo dicendum quod hoc quod di-
citur, *non poterat ibi ullam virtutem facere*, non
est referendum ad potentiam absolutam, sed ad
id quod potest fieri congruenter: non enim con-
gruum erat ut inter incredulos operaretur mira-

cula. Unde subditur ♦ *Et mirabatur propter in- *v<n **
credulitatem eorum. Secundum quem modum
dicitur *Gen.* xvtti *: *Non τ celare potero Abraham † Vm »**
quae gesturus sum; cl xix *: *Non potero facere † vm. §»*
quidquam donec ingrediaris illuc.

Ad secundi m dicendum quod, sicut Chrysosto-
mus dicit, super illud Matth. xtv ♦ *Acceptis quin-
que panibus et duobus piscibus aspiciens in caelum ”*
benedixit et fregit: Oportebat, inquit \ credi z
de Christo quoniam a Patre est, et quoniam ei
aequalis est. Et ideo, ut utrumque ostendat, nunc
quidem cum potestate, nunc autem orans miracula
facit. El m minoribus quidem respicit in caelum,
puta in multiplicatione panum: in maioribus au-
tem, quae sunt solius Dei, cum potestate agit, puta
quando peccata dimisit, mortuos suscitavit.

Quod autem dicitur Ioan, xi, quod in suscita-
tione Lazari *oculos sursum levavit*, non propter
necessitatem suffragii, sed propter exemplum hoc
fecit. I nde dicit: *Propter populum qui circumstat
dixi: ut credant quia tu me misisti*.

Ad tertium dicendum quod Christus alio modo
expellebat daemones quam virtute daemonum
expellantur. Nam virtute superiorum daemonum
ita daemones a corporibus expelluntur quod ta-
men remanet dominium eorum quantum ad ani-
mam: non enim contra regnum suum diabolus
agit. Sed Christus daemones expellebat non so-
lum a corpore, sed multo magis ab anima. Et
ideo Dominus blosphemiam ludacorum ' dicen-
tium eum in virtute daemonum daemonia eiiccre,
reprobavit *: primo quidem, per hoc quod Sala-
nas contra scipsum non dividitur. Secundo, exem-
pio aliorum, qui daemonia eiiciebant per Spin-
tum Dei. Tertio, quia daemonium expellere non
posset nisi ipsum vicisset virtute divina Quarto,
quia nulla convenientia in operibus nec in effe-
ctu erat sibi el Satanae: cum Satanas dispergere
cupcret quos Christus colligebat.

*

•»% M'

») ram *in Oirrito rint.* – *in Chrído tunt* tertia praeter I. Pro *carum
at, quarum at G, carum* 1. am. P.
pj *accepit.* – *accipit* G.
7) Aon. – *Num* F et editiones *L'nJc* GB.

à) *inquit.* – Om. P. – *facit* tertia; *Jectt.* Pto *ropicit, rctpc.xit* F.
t) *luJatorum.* – *Vnarnacarum* Pl. OO. a. *Cl.* qu. xui *rl. 3 COTJ..
quia luJací. – Pn» *daemonum, daemonium* l. *dacmcnmnim* P«v,

QUAESTIO XLIII, ARTICULUS III

Commonvaria Cardinaly Caietani

Titulus chrus. In corpore duo hunt. Primo, respondetur quaesito : *Christus **fiât** miracula virtute divina.* Probat. Quia vera miracula sola virtute divina fieri possunt. Et confirmatur auctoritate Leonis. Secundo, respondet tacitae quaestioni: *Quid de humanitate Christi? Nunquid faciebat miracula?* Et dicit quod utraque natura agebat miracula, communione tamen alterius, scilicet divinae. Et declarat modum: et quoad naturas. quia humanitas erat instrumentum divinitatis; et quoad actionem, quia humana actio virtutem accepit a natura divina. Quae ex superius explanati* clara sunt. Responsionem quoque ad tertium ex Lucae xti capitulo habes.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM CHRISTI S INCOEPERIT MIRACULA FACERE IN NUPTUS MUTANDO AQUAM IN VINUM

Supra. qu. xciv, an. 4. ad 3; /n /oanM cap. n, lceL t; cap. kv, lect. v.

D t e r t i u m s r c P R O C E D I T U R . V i d e t u r q u o d C h r i s t u s n o n i n c o e p e r i t m i r a c u l a f a c e r e i n n u p t i i s , m u t a n d o a q u a m i n v i n u m * . L e g i t u r e n i m i n l i b r o d e I n f a n t i a S a l v a t o r i s . F a b r i c . c o J . *valorisé*, q u o d C h r i s t u s i n m i r a c u l a f e c i t . S e d m i r a c u l u m d e c o n v e r s i o n e a q u a e i n v i n u m f e c i t i n n u p t i i s t r i g e s i m o v e l t r i g e s i m o p r i m o a n n o s u a e a e t a t i s . E r g o v i d e t u r q u o d n o n i n c o e p e r i t t u n c m i r a c u l a f a c e r e .

2. P r a e t e r e a , C h r i s t u s f a c i e b a t m i r a c u l a s e c u n d u m v i r t u t e m d i v i n a m . S e d v i r t u s d i v i n a f u i t i n e o a p r i n c i p i o s u a e c o n c e p t i o n i s : e x t u n c e n i m f u i t D e u s e t h o m o . E r g o v i d e t u r q u o d a p r i n c i p i o m i r a c u l a f e c e r i t .

3. P r a e t e r e a , C h r i s t u s p o s t b a p t i s m u m e t t e n t a t i o n e m c o e p i t d i s c i p u l o s c o n g r e g a r e : u t l e g i t u r i n M a t t h . 23 . S e d d i s c i p u l i p r a e c i p u e c o n g r e g a t i s u n t a d i p s u m p r o p t e r m i r a c u l a : s i c u t d i c i t u r L u c . 9 . q u o d P e t r u m v o c a v i t o b s t u p e s c e n t e m p r o p t e r m i r a c u l u m q u o d f e c e r a t i n c a p t u r a p i s c i u m . E r g o v i d e t u r q u o d a n t e m i r a c u l u m q u o d ' f e c i t i n n u p t i i s , f e c e r i t a l i a m i r a c u l a .

S e d c o n t r a e s t q u o d d i c i t u r I o a n . 4 . : *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilaeae.* R e s p o n d e o d i c e n d u m q u o d m i r a c u l a f a c t a s u n t a C h r i s t o p r o p t e r c o n f i r m a t i o n e m e i u s d o c t r i n a e , e t a d o s t e n d e n d u m v i r t u t e m d i v i n a m i n i p s o . E t i d e o , q u a n t u m a d p r i m u m , n o n d e b u i t a n t e m i r a c u l a l u c e r e q u a m d o c e r e i n c i p e r e t . N o n a u t e m d e b u i t i n c i p e r e d o c e r e a n t e p e r f e c t a m a e t a t e m : u t s u p r a * h a b i t u m e s t , c u m d e b a p t i s m o e i u s a g e r e t u r .

Q u a n t u m a u t e m a d s e c u n d u m , s i c d e b u i t p e r m i r a c u l a d i v i n i t a t e m o s t e n d e r e u t c r e d e r e t u r v e r i t a s h u m a n i t a t i s i p s i u s . E t i d e o , s i c u t d i c i t C h r y s o s t o m u s , *super Ioan.* * , *decenter non incoepit *, signa facere ex prima aetate: existimassenl enim phantasiam T esse incarnationem, et ante opportunitatem pueripias multa eum tradidissent.* A d p r i m u m e r g o d i c e n d u m q u o d , s i c u t C h r y s o s t o m u s d i c i t , *super Ioan.* ' * , e x v e r b o I o a n n i s B a p t i s t a e d i c e n t i s « I t m a n i f e s t e t u r i n I s r a e l , p r o p t e r c a v e n i e g o i n a q u a b a p t i z a n s » . *manifestum est quod illa signa quae quidam dicunt in pueritia a Christo facta, mendacia etfictiones sunt. Si enim a prima aetate miracula fecisset Christus, nequaquam ' neque Ioannes eum ignorasse/, neque reliqua multitudo indiguisset magistro ad manifestandum eum.* A d s e c u n d u m d i c e n d u m q u o d d i v i n a v i r t u s o p e r a b a t u r i n C h r i s t o s e c u n d u m q u o d e r a t n e c e s s a r i u m a d s a l u t e m h u m a n a m , p r o p t e r q u a m c a r n e m a s s u m p s e r a t . E t i d e o s i c m i r a c u l a f e c i t v i r t u t e d i v i n a u t f i d e i d e v e r i t a t e c a r n i s e i u s p r a e j u d i c i u m n o n f i e r e t .

A o t e r t i u m d i c e n d u m q u o d h o c i p s u m a d l a u d e m d i s c i p u l o r u m p e r t i n e t , q u o d C h r i s t u m s e c u t i s u n t c u m *nulla eum miracula facere vidissent:* s i c u t G r e g o r i u s d i c i t , i n q u a d a m H o m i l i a * . E t , u t C h r y s o s t o m u s d i c i t * , *maxime tunc signa necessarium erat facere, quando discipuli iam congregati erant et devoti, el attendentes his quae fiebant. Unde subditur: « El crediderunt in eum discipuli eius - : non quia tunc primum crediderunt; sed quia tunc diligentius et perfectius crediderunt. - Vel discipulos vocat eos qui futuri erant discipuli:* s i c u t e x p o n i t A u g u s t i n u s , i n l i b r o d e *Consensu Evangelistarum* * .

Commontauiia Cardinalis Caiotani

I t i l i s e b r u s . o c c a s i o n e m e x E v a n g e l i i v e r b i s h a b e n s . I n c o r p o r e u n a c o n c l u s i o : *Christus incoepit miracula facere in nuptiis.* P r o b a t u r . M i r a c u l a C h r i s t i s u n t v e l a d c o n f i r m a n d a m d o c t r i n a m c i u s , v e l a d m o n s t r a n d a m c i u s d e i t a t e m f a c t a . S e d p r o p t e r u t r u m q u e d e b u i t i n a e t a t e p e r f e c t a i n c i p e r e m i r a c u l a . E r g o . A s s u m p t u m e x p r i m o a r t i c u l o p a t e t . - M i n o r , q u o a d u t r a m q u e p a r t e m , p r o b a t u r c l a r e e t s i n g i l l u t i m i n l i t t e r a . U b i s c i t o q u o d e x h u i u s m o d i r a t i o n e l i c e t n o n h a b e a t u r n i s i q u o d m i r a c u l a C h r i s t i i n c o e p c r u n t i n a e t a t e p e r f e c t a , q u a n d o i n c o e p i t d o c e r e , h o c e s t , p o s t b a p t i s m u m I o a n n i s , i u x t a v e r b u m P e t r i , *Act.* 1 . , *Incipiens a baptismo Ioannis:* v « x u q u i a t a m e n n u l l u m l e g i t u r m i r a c u l u m a n t e n u p t i a s f a c t u m ; e t I o a n n e s B a p t i s t a t o t o i l l o p r i m o a n n o m o n s t r a v i t c u m ; e t I o a n n e s E v a n g e l i s t a , m a n n i v e r s a r i o d i e , q u o n u p t i a s c e l e b r a t a s c r e d i t E c c l e s i a . , d i c i t , *Hoc initium signorum T.unn.,Hcai fecit /esus,* e t c . - ; s a t i s r a t i o n a b i l i t e r a f f i r m a t u r q u o d i l l u d / > . / * . v n f u i t p r i m u m m i r a c u l u m s i m p l i c i t e r q u o d C h r i s t u s f e c i t .

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM MIRACULA QUAE CHRISTUS FECIT
FUERINT SUFFICIENTIA AD OSTENDENDAM DIVINITATEM IPSIUS

III. Sent. . dut. xvt, qu. I, «rt. 1; I Cnnt, Gcnt, cap. v»; IV. cap. iv; Quad. II, qu. iy. art. i, nJ 4;
In foa»,., c«p. v, l cet. vi, cap. xy, text. y.

QUARTI M SIC PROCEDITUR. \ idctlr quod
miracula quae Christus fecit, non fue-
runt sufficientia ad ostendendam divi-
nitatem ipsius. Esse enim Deum et ho-
minem proprium est Christo. Sed miracula quae
Christus fecit, etiam ab aliis sunt facta. Ergo
videtur quod non fuerint sufficientia ad osten-
dendam divinitatem ipsius.

2. Praeterea, virtute divinitatis nihil est ma-
ius. Sed aliqui fecerunt maiora miracula quam
Christus, dicitur enim Ioan, xiv *: *Qui credit in
me, opera quae ego Jacto, d ipse faciet: d ma-
iora horum Jdcid*. Ergo videtur quod miracula
quae Christus fecit, non fuerint sufficientia ad
ostendendum divinitatem ipsius.

3. Praeterea, ex particulari non sufficienter
ostenditur universale. Sed quodlibet miraculorum
Christi fuit quoddam particulare opus. Ergo ex
nullo eonim potuit manifestari sufficienter divi-
nitas Christi, ad quam pertinet universalem vir-
tutem habere de omnibus.

Sed contra est quod Dominus dicit, Ioan, v*:
*Opera quae dedit mihi Pater ut faciam, ipsa te-
stimonium perhibent de me*.

Respondeo dicendum quod miracula quae Chri-
stus fecit, sufficientia erant ad manifestandum
divinitatem ipsius, secundum tria. Primo quidem,
secundum ipsam speciem operum, quae trans-
cendebant omnem potestatem creatae virtutis, et
ideo non poterant fieri nisi virtute divina. Et
propter hoc caecus illuminatus dicebat, Ioan, ix *: *A
saeculo non est auditum quia aperuit quis oculos
caeci nati. Nisi esset hic a Deo. non posset Jacere
quidquam*.

Secundo, propter modum miracula faciendi:
quia scilicet quasi propria potestate miracula fa-
ciebat, non autem orando, sicut alii. Inde dicitur
Lue. vi *, quod *virtus de illo exibat el sanabat
omnes*. Per quod ostenditur, sicut Cyrillus dicit *,
quod *non accipiebat alienam virtutem: sed, cum
esset naturaliter Deus, propriam virtutem super
infirmos ostendebat. Et propter hoc diam innu-
merabilia miracula faciebat*. Unde super illud
Matth. vm *, *Eliciebat spiritus verbo, et omnes male
habentes curavit*, dicit Chrysostomus*: *intende
quantam multitudinem curatam transcurrunt Euan-*

gelistae. non unumquemque curatum enarrantes,
sed uno verbo pelagus ineffabile miracularum in-
ducentes. Et ex hoc ostendebatur quod haberet
virtutem coaequalem Deo Patri: secundum illud
Ioan, v *: *Quaecumque Pater facit, haec d Filius
similiter facit*; et ibidem *: *Sicut Pater suscita!
mortuas d vivificat, sic et Filius quos vult vivi-
ficat*.

Tertio, ex ipsa doctrina qua se Deum dice-
bat: quae nisi veru esset, non confirmaretur mi-
raculis divina virtute factis. Et ideo dicitur Marci i-: *vlt
Qnacnam doctrina haec nova? Quia m potestate
spiritibus immundis imperat, d obediunt ei?*

Ad primum ergo dicendum quod haec erat ob-
iectio gentilium. Unde Augustinus dicit, in Epi-
stola ad Volusianum : *Nulla, inquiunt, campe-
lentibus signis tantae maiestatis-indicia claruerunt.
Quia larvalis* “ *illa purgatio, qua scilicet daemo-
nes effugabat, debiliu cura, reddita vita defun-
dis. si et aha considerentur, Deo parva sunt*. Et
ad huc respondet Augustinus*: *Fatemur el nos
talia quidem fecisse prophetas. Sed d ipse Moyses
et ceteri prophetae Dominu lesu prophetave-
runt, d ei gloriam magnam dederunt. Qui pro-
pterea talia d ipse facere voluit, ne esset absur-
dum, quod per illos fecerat, si ipse non faceret.
Sed tamen d aliquid proprium facere debuit: nasci
de Virgine, resurgere a mortuis, in caelum ascen-
dere. Hoc Deo qm parum putat, quid plus expe-
ctet ignoro. Num homine assumpto, alium mun-
dum facere debuit, ut cum esse crederemus per
quem factus est mundus? Sed nec maior mundus,
nec isti aequalis in hoc Jieri posset: s: autem mi-
norem faceret infra istum, similiter hoc quoque
parum putaretur*.

Quae tamen alii fecerunt, Christus excellentius
fecit. Inde super Ioan, xv *, *Si opera non fecis-
sem in eis quae nemo alius fecit*, etc., dicit Au-
gustinus *: *Nulla in operibus Christi videntur esse
maiora quam suscitatio mortuorum: quod scimus
etiam antiquos fecisse prophetas. Fecit tamen ali-
qua Christus quae nemo alius fecit. Sed tespon-
detur nobis el alios Jecisse quae nec ipse, nec alius
fecit. Sed quod tam multa vitia d malas valetu-
dines vexationesque mortalium tanta potestate sa-
naret, nullus omnino legitur antiquorum Jecisse* \

Jivinltatti. – JMna P.
p) larvalis. — carnalis ItttaG et cJiilonc.
yŕ .Vum. – liée; Nun Pl, An in iŪ, LnJc cctori. Cf. art. 3 y.

I) ScJ juaJ tam . ant^uornm/rvŪtr &.< fia Lin.,, antiparari
P. Pro taceatur ^unj, taceam quoJ Ille. p.

Ut enim taceatur quod iubendo, sicut occurrebant. t) »CN salvos singulosfecit, Marcus dicit *: « Quocumque introibat in vicos aut in villas aut in civitates, in plateis ponebant infirmos, et deprecabantur eum ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent, et quotquot tangebant eum, salvi fiebant ». Haec nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum est quod ait, « in eis »: non « inter eos », aut * coram eis », sed prorsus - in eis », quia sanavi eos. Nec tamen aimsJecit quicumque in eis talia operafecit: quoniam quisquis alius homo aliquid eorum fecit, ipso faciente Jecit; haec autem ipse, non illis fa-

cientibus, fecit. Ad secundum dicendum quod Augustinus *, exponens illud verbum Ioannis, inquit: Quae sunt: ista opera maiora, quae credentes in eum erant facturi? An forte quod aegros, ipsis transeuntibus, etiam eorum umbra sanabat? Maius est enim quod sanet umbra, quam Jimbria. I eruntamen, quando ista Christus dicebat, verborum suorum facta et opera commendabat. Cum enim dixit, « Pater in me manens ipse Jacit opera », quae opera tunc dicebat, nisi verba T: quae loquebatur? Et eorundem verborum fructus eratfides illorum. Vertntamen, cvangeliantibus discipulis, non tam pauci quam illi erant, sed gentes etiam crediderant. A on-ne * ab ore ipsius dives ille tristis abscessit: et tamen postea, quod ab illo auditum non fecit unus, fecerunt multi cum per discipulos loqueretur? Eece, maiora fecit praedicatus a credentibus, quam locutus audientibus.

Verum hoc adhuc movet, quod haec maiora per

Apostolosfecit": non autem ipsos tantum significans ait, - Qui credit in me ». Audi ergo: < Qui credit in me ', opera quae ego facio, et ipsefaciet ». Pius ego facio, deinde et ipse " faciet: quia facio ut faciat. Quae opera *, nisi ut ex impio iustus fiat? Quod utique in illo, sed non sine illo Christus operatur. Prorsus maius hoc esse dixerim quam creare caelum et terram: « caelum enim et terra transibunt praedestinatorum autem salus et iusticalio permanebit. - Sed in caelis angeli opera sunt Christi. Nunquid his operibus maiora facit qui cooperatur Christo ad suam iustificationem? Indicet qui potest utrum maius sit iustos creare, quam impios iustificare. Certe, si aequalis est utrumque potentiae, hoc maioris est misericordiae.

Sed omnia opera Christi intelligere ubi ait, « Maiora horum Jaciet ». nulla nos necessitas cogit. Horum enim forsitan dixit quae illa hora faciebat. Tunc autem verba fidei faciebat: et utique minus est verba praedicare iustitiae, quod fecit praeter nos, quam impium iustificare, quod ita facit in nobis ut Jaciamus et nos.

Antertium dicendum quod, quando aliquod particulare opus proprium est alicuius agentis, tunc per illud particulare opus probatur tota vinus agentis: sicut, cum ratiocinari sit proprium hominis, ostenditur aliquis esse homo ex hoc ipso quod ratiocinatur circa quodeumque particulare propositum. Et similiter, cum propria virtute miracula facere sit solius Dei, sufficienter ostensum est Christum esse Deum ex quocumque miraculo quod propria virtute fecit.

t) fecit. — Om. lient».
 ζ) inquit: Quae sunt. — Ia, inquit quae sbif P, dicit inquire quae sunt F, Inquit quot iuh I «teri.
 «A IY-rfro. — P; illa.
 ο) per Apottolot fecit. — non tantem per Apoitolot fecit sed etiam prr eût qui credunt (credebant H^c) in eum Gllfr.
 τ) Audi ergo: Qui credit in me. — Om. CDGHc, opera quae ego

facio et ipse faciet. Audi ergo et iitellige: qui credit in me P. — et iyt f faciet. I*riut ego facio om. E.
 x) et ipse. — P; ipse Fbc, om. «teri.
 X) Quae opera. Id (om. bc) respondens Augustinus dicit, quae opera GIUc. — niti om. U.
 μ) impium. — impios P. — facit P; fecit.

Commentaria Cardinalis Caietani

Truix clarus. In corpore unica conclusio: *Miracula quae Christus fecit, sufficientia erant ad manifestandam deitatem ipsius, secundum tria: substantiam, modum, et doctrinam.* Probatur singillatim clare.

Ubi adverte quod Auctor breviter pertransit: sed si fuerint haec tria bene considerata, maximam continent efficaciam. Et primum quidem, quoad resurrectionem mortuorum et illuminationem caecorum, constat, sublati fallaciis, a solo Deo fieri posse. Secundum autem inexcogitabile est quod etiam daemone conveniat. Tertium autem omnimodam convincit mtvlligenliam. Ita quod, si haec tria simul ponantur, impossibile est quin Deum fateamur Christum. Quomodo enim usurpanti sibi divinum nomen et rem falso, affuisset Deus in tot operibus deitatis propriis testis mendacii?

11. Adverte, ex lib. I *Contra Gent.*, cap. n. quod aut conceditur Christum fecisse miracula relata in Evangelio, aut non. Si conceditur, habetur illius deitas: ut patet ex praedictis illis iribus coniunctis. Si non conceditur, tunc habetur etiam illius deitas, ex hoc maximo miraculorum, quod pauperculus, invenis, indoctus, ex gente exosa, Iu-Jacus scilicet, persecutionem cum tot ludibriis et mortem turpissimam passus, derelictus, dicens se Deum, habitus fatuus a suis, a ludatis, ab Herode, a Pilato, absque miraculis, promittens mortem et mala omnia, post mortem suam, per pauperes piscatores, indoctos, exosos omnibus, morti obnoxios, etc., absque miraculis, contra lotum mundum idola colentem pugnans, superaverit. I acate ergo, * et ridete quoniam Ego sum Deus *.

QUAESTIO QUADRAGESIMAQUARTA
DE SINGULIS MIRACULORUM SPECIEBUS

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de singulis miraculorum speciebus

Et primo: de miraculis quae fecit circa spirituales substantias.

Secundo: de miraculis quae fecit circa caelestia corpora.

Tertio: de miraculis quae fecit circa homines.

Quarto: de miraculis quae fecit circa creaturas irracionales.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM MIRACULA QUAE CHRISTUS I ECU CIRCA SPIRITUALES ST BSTAVIIAS
Ft ERINT CONVENIENTIA

ÆjT'tëgall* pwwi m sic procentur. Videtur quod
* miracula quae Christus fecit circa spir-
r'tua*es substantias, non fuerint conve-
^^^~^•nientia inter spirituales enim substan-
tias, sancti angeli praepollent daemonibus: quia,
ui Augustinus dicit, in HI *de 7'rin.* ., *spiritus vitae
rationalis desertor atque peccator regitur per spi-
ritum vitae rationalem pium ct iustum.* Sed Chri-
stus non legitur aliqua miracula fecisse circa an-
gelos bonos. ErgÔ neque etiam circa daemones
aliqua miracula facere debuit.

2. Praeterea, miracula Christi ordinabantur
ad manifestandum divinitatem ipsius. Sed divi-
nitas Christi non erat daemonibus manifestanda:
quia per hoc impeditum fuisset mysterium pas-
sionis eius, secundum illud I *Cor.* n .: *57 cognovissent,
nunquam Dominum gloriae crucifixissent.* Ergo non
debuit circa daemones aliqua miracula fecisse .

3. Praeterea, miracula Christi ad gloriam Dei
ordinabantur: unde dicitur Matth. ix *, quod *vi-
dentes turbae* paralyticum sanatum a Christo. *timuerunt
et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem
talem hominibus.* Sed ad daemones non pertinet
glorificare Deum: quia *non est speciosa laus in ore
peccatoris*, ut dicitur *EccH.* xv ♦. I nde et, sicut
dicitur Marci I * et Luc. iv **, *non sinebat
daemonia loqui* ea quae ad gloriam ipsius pertinebant.
Ergo videtur non fuisse conveniens quod circa
daemones aliqua miracula faceret.

4. Praeterea, miracula a Christo facta ad sa-
lutem hominum ordinantur. Sed quaedam dae-
monia ab hominibus eiecta fuerunt cum homi-
num detrimento. Quandoque quidem corporali:
sicut dicitur Marci ix *, quod daemon, ad prae-
ceptum Christi, *exclamans et multum discerpens
hominem exiit ab homine, et factus est sicut mor-
tuus. ita ut multi dicerent, Quia mortuus est* Quan-
doque etiam cum damno rerum: sicut quando
daemones, ad eorum preces, misit in porcos, quos

praecipitaverunt in mare; unde cives illius re-
gionis *rogaverunt eum ut transiret a finibus eo-
rum.* sicut legitur Matth. vm *. Ergo videtur in-
v<T>.I.*H. convenienter fecisse huiusmodi miracula.

Sed contra est quod Zach xm * hoc prae-
v<T>...?«...* nuntiatum luerat, ubi dicitur: *Spiritum immun-
dum auferam de terra.*

Respondeo dicendi m quod miracula quae Chri-
stus fecit, argumenta quaedam fuerunt fidei quam
ipse docebat. Euturum autem erat ut per virtu-
tem divinitatis eius excluderet daemonum pote-
statem ab hominibus credituris in eum: secun-
dum illud Ioan, xn *: *Nunc princeps huius mundi
v<T>π j«.* *elicietur foras.* Et ideo conveniens fuit ut, inter
alia miracula, etiam obsessos a daemonibus li-
beraret.

Ad primu ergo dicendum quod homines, sicut
per Christum erant a potestate daemonum libe-
randi, ita per eum erant angelis consociandi: se-
cundum illud *Coloss.* I *: *Pacificans per sangui-
nem crucis eius quae in caelis ct quae in terris
sunt.* Et ideo circa angelos alia miracula homi-
nibus demonstrare non conveniebat, nisi ut an-
geli hominibus apparerent: quod quidem factum
est in nativitate ipsius ♦, et in resurrectione ** et
' ' jC. "r " . in ascensione *.

Al) SECUNDUM DICENDUM quod, SICUt XugUStinUS
dicit, IX *dc Civit. Dei**. *Christus tantum innotuit
daemonibus quantum voluit: tantum autem wluit
quantum oportuit. Sed innotuit cis, non sicut an-
gelis sanctis, per id quod est vita aeterna: sed per
quaedam temporalia suae virtutis effecta.* Et primo
quidem, videntes Christum esurire post ieunium,
aestimaverunt cum non esse l'ilium Dei. Unde,
super illud Luc. iv ♦, 67 *Eilius Dei es* etc., dicit v<T>.j
Ambrosius ♦, *Quid sibi vult talis sermonis exor-
sus, nisi quia cognoverat Dei Filium esse ven-
tutum, sed venisse per infirmitatem corporis non
putavit?* Sed postmodum. visis miraculis ex qua-
dam suspicatione coniecturavit cum esse l'ilium

Dei. Unde super illud Marci 1 *, *Scio quia sis Sanctus Dei*, dieu Chrvsostonws * quod *non certam aut firmam adventus Dei habebat notitiam*. Sciebat tamen ipsum esse *Christum in lege promissum**: unde dicitur Luc. iv *♦ *Quia sciebant ipsum esse Christum*. Quod autem ipsum confitebantur esse Filium Dei, magis erat ex suspitione * quam ex certitudine. Inde Beda dicit, *s,iFer Luc. Daemonia Filium Dei confitentur: s^cut postea dicitur, « sciebant cum esse Chri sium »* (2uia, cum ieiunio fatigatum eum diabolus videret, verum hominem intellexit: sed, quia lentando non praevaluit, utrum Filius Dei esset, dubitabat. Nunc autem, per signorum potentiam, vel intellexit, vel potius suspicatus est esse Filium Dei. Non ideo igitur iudaeis eum crucifigere persuasit, quia Christum sive l Dei Filium non esse putavit: sed quia sc morte illius non praevidit esse damnandum. De hoc enim « mysterio a saeculis abscondito » dicit Apostolus quod < nemo prmci-pum huius saeculi cognovit: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent ». An tertium dicendum quod miracula in expulsionem daemonum non fecit Christus propter utilitatem daemonum, sed propter utilitatem hominum, ut ipsi eum glorificarent. Et iduo prohibuit eos loqui ea quae ad laudem ipsius pertinebant: primo quidem, propter exemplum. Quia, ut dicit Athanasius ♦ *compescebat eius sermonem, quamvis vera fateretur, ut nos assuefaciat ne curemus de talibus, etiam si vera loqui videantur. Nefas est ttdsit vobis Scriptura divina, instrua-mur a diabolo*: est enim i hoc periculosum, quia veritati frequenter daemones immiscent mendacta*.-\el , sicut Chr\stomus dicit, *non oportet*

teba! eos subripere officii apostolici gloriam. Nec decebat Christi mysterium lingua fetida publicari: quia * *non est speciosa laus in ore peccatoris* * ϕ. - Tertio quia, ut Beda dicit, quia *nolebat ex hoc invidiam accendere iudaeorum*. Unde etiam ipsi Apostoli iubentur reticere de ipso: *ne, divina maiestate praedicata, passionis dispensatio differatur* ♦. 'Λ i 'AT^i. Ad quantum dicendum quod Christus specialiter venerat docere et miracula facere propter utilitatem hominum, principaliter quantum ad animae salutem. Et ideo permisit daemones quos ericiebat hominibus aliquod nocumentum inferre, vel in corpore vel in rebus, propter animae humanae salutem, ad hominum scilicet instructionem. Unde Chrysostomus dicit, *super Matth. ♦ quod Christus permisit daemonibus in porcos ire, non quasi a daemonibus persuasus, sed primo quidem, ut instruat magnitudinem nocumenti daemonum qui hominibus insidiantur: secundo, ut omnes discerent quoniam neque adversus porcos audent: aliquid facere, nisi ipse concesserit; tertio, ut ostenderet quod graviora in illos homines operati essent quam in illos porcos, nisi essent divina providentia adiuti*. Et propter easdem etiam causas permisit eum qui a daemonibus liberabatur, ad horam gravius affligi: a qua tamen alfflictione eum continuo liberavit. Per hoc etiam ostenditur, ut Beda dicit ♦, quod *saepe, dum converti ad Deum post peccata conamur, maioribus novisque antiqui hostis pulsamur insidiis. Quod facit ve! ut odium virtutis incutiat: vel expulsionis suae vindicet miuriam*. Factus est etiam homo sanatus *relut mortuus*, ut l liconj mus dicit ♦ *quia sanatis dicitur < Mortui estis, el vita vestra abscondita est cum Christo in Deo >*.

P) tutpicionc. – fUipicxtmne EO, quadam lujpifdlione S, luspiratione c, tuspicione p. live. – Om. cdiboru.*. i) at cmm. – Secundo propter peritalum: ct enim D, Secundo propter periculum, quia ed. a. cf. n<>L ut cum... et ci/m om. E.

i) 17/. – Secundo quia P. ζ) audriit. – auderet Fbc, auderent Pxi. – Pm cuncetttrrif, contritferit H ct cJitione».

Commentaria Cardinalis Caietani

T'm i.v.s clarus. – In corpore una conclusio: *Conveniens fuit Christum daemones ab obsessis eiicerc*. Probatur. Miracula Christi sunt argumentum fidei. Ergo convenienter sunt argumentum daemonis expellendi a genere humano. Ergo conveniens fuit, etc. Probatur consequentia prima. Quia futurum erat ut daemones a credentibus spiritualiter pellerentur, loan. xn. Secunda consequentia est clara: quia sensibile est argumentum spiritualis. Vide hic, Novitic, quod Auctor, figurait ratione contentus, non curavit litteralem pro principali ponere, utpotc manifestiorem: ut scilicet potestatem suam supra el contra daemones monstraret. II. In responsione ad secundum, tractatur an Christus fuerit cognitus a daemonibus. Et duae Unguntur quaestiones: an scilicet cognoverint ipsum esse Christum, scu Messiam, in lege promissum; ct, an cognoverint ipsum esse verum Deum. Et dc prima quaestione tenetur pars affirmativa, auctoritate Lucae Evangdistae, dicentis cx propria persona quod daemones *sciebant ipsum es>e Chn .tum*. Dc secunda autem quaestione ' certitudo non habetur. Quia cx persona daemonum dicitur ibidem, scilicet Luc. iv -: *Tu es Filius Dei*. Daemon autem ct *mendax est* **, (ct explorative locutus videtur. Ad hoc sunt auctoritate..

Doctorum. – Bedac autem auctoritas caute legenda est: quia in Glossa Ordinaria * truncata affertur; integra autem MaU. a,-n. in *Catena Aurea* .. lia quod cx Beda unum tantum affirmatum habemus: scilicet quod verbum Apostoli 1 *ad Cor. n **, 5: *cognovissent*, non refertur ad Christum, nec Dei Filium, sed ad mysterium efficaciae passionis et resurrectionis Christi; scilicet quod eliciendus ipse diabolus casset, et. breviter, quod Christo danda esset *omnis potestas in caelo et in terra* .. Et revera textus Apostoli capax est istius sensus: ut palet intuenti contextum. III. Sed occurrit tunc dubium, quo pacto diabolus, aut sciens aut mullum dubitans Christum esse verum Deum, potuit rationabiliter incitare ludacos ad munem Christi. Sciebat enim quod, si esset verus Deus, actum esset de regno ipsius daemonis. Sed si superbia diaboli consideretur, consentaneum rationi superbiae eius apparebit quod, etiam m senisset le-suin Christum esse \crum Deum, adhuc procurassci ipsius mortem, ut fecit. Ex eo enim quod scientia illa non est scientia evidientiae, sed fidet coactae cx Scripturi» ct miraculis; ac per hoc, unum sic scitum non generat scientiam altcnus, puta effectus (non enim est in hoc sciendi modo sicut m scientia demonstrativa, m qua cx una causa cognita deducuntur omnea illius effectus): cognitu deitate.

* Cf Qliim iv.

Inin. 4g. win, *<rv. 44.

•r«

• Λ lib. U' • f

H *»,.

iam. Nec
publican:
iris
at ex hoc T,
liam ipsi
'vina ma
Teratur*. ^{• ^u.r]}_{in /m} U uf:
iccialiter ^{††. ""} <*,
ter utili-
! animae
)s ciicie-
srre, vel
huma-
tioncm.
, quod
re, non
quidem,
lUH! qui
isccrent
aliquid t
enderet
t quam
'adinti.
it cum
jrauius
mo li-
dicit. ^{†††*'''}_{ica tti. U a;}
icccata
pulsu-
dis in-
n. Fa-
us, ut
Mor-
ihrislo

restabat incognitum quid futurum ciscit. Ncc suberat ratio deducendi pro certo multa excellentia sequenda: quia experientia testabatur multa valde vilia illi deitati adiungi, si ille homo vere erat Deu*. 1nde rationabiliter, secundum superbiam <uatu agens, daemon cogitavit pugnare contra ipsum, auferendo illi vitam, honorem, famam, discipulos, etc.: cogitans quod *Si non est Deus, sed y/essias purus homo, iam prostravi eum. Et si est verus Deus, non parum feci, habere hanc victoriam contra ipsum Deum : ct postea videbitur quid Deus faciet*, 'rutiorem enim partem sc putavit eligere, habendo primam victoriam, vincere Deum in hoc mundo, nesciens quid postea «equeretur. Et propterea bene Venerabilis Beda dixit quod, si cognosissent latens mysterium sequenti* fructus, nunquam Dominum gloriae crucifixissent: non quin etiam ipsum Deum auderet aggredi, quoniam scriptum est ♦, *Superbia eorum quae te oderunt, ascendit semper*; sed quia proprium damnum vitare voluisset, ct noluisse Deum habere tantam gloriam *ut vinceret ipsum diabolum iurttitia* *. ut euct Redemptor ac Salvator, ut e*t. Hacc dc Beda.

IV. Sed de quaestione ipsi *, parti affirmativae multum favet conclusio praecedentis articuli. Ita quod, et simpliciter et ad hominem, non parsa consurgit quaestio: quo pacto, si miracula Christi, simul cum illius doctrina iuncta, sufficienter illius probant deitatem, daemones, omnium scrutatores et intelligent[^] vigentes, in dubio deitatis ipsi persistebant.

Ad hoc dicitur quod, quia miracula, etiam doctrinae Christi iuncta. non erant sufficientia ad causandam notitiam evidētiaē, xcd fidei coactae vel voluntariae; deitatis Christi potuit permanere dubium apud daemones, ex hoc quod non penetrabatur habitu miraculorum ac doctrinae ad gratiam unionis personalis in Christo.

Quod cx aliquo trium provenire potuit. Vel cx opinione

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CONVENIENTER FUERINT A CHRISTO EACTA MIRACULA CIRCA CAELESTIA CORPORA

In Matth., cap. xxvii.

SECI NDIM SIC I'ROCW*ni Videtur quod
inconvenienter fuerim a Christo factu
miracula circa caelestia corpora. It enim
‘-^Dionysius dicit, iv-cap. *de Div, Non*η*A,*
divinae providentiae non est naturam corrumpere,
sed salvare. Corpora autem caelestia secundum
suam naturam sunt incorruptibilia et inalterabi-
lia: ut probatur in *I dc Caelo* *. Ergo non fuit
conveniēns ut per Christum fieret aliqua mutatio
circa ordinem caelestium corporum.

2. Praeterea, secundum motum caelestium corporum temporum cursus designatur: secundum illud *Gen. i* *: *Fiant luminaria in firmamento caeli: et sint in signa et tempora et dies et annos*. Sic ergo, mutato cursu caelestium corporum, mutatur temporum distinctio et ordo. Sed non legitur hoc esse perceptum ab astrologis, *qui contemplantur sidera et computant menses*, ut dicitur *Isaiac XLvn* . Ergo videtur quod per Christum non fuerit aliqua mutatio facta circa cursum caelestium corporum.

3. Praeterea, magis competebat Christo facere
miracula vivens et docens quam moriens: tum
quia, ut dicitur II *ad Cor.* ult. *, *Crucifixus est*

plurimum causarum ex quibus procedere possent et miracula et doctrina, tunc non plene manifestata quoad ten-
sum verum, qui post apertus est. Ita quod, licet ipsa mi-
racula ex *c sufficerent, non penetranti tamen non erant
sufficientia. Latebat autem daemonem huiusmodi habitudo:
quia miracula poterat ex .ilia gratia quam unionis pro-
cedere. Et similiter Del proprietates et nomina, quae de
se Christus dicebat, poterat putari quod secundum aliam
gratiam quam unioni* veriflcareantur. Habitudo enim mi-
raculorum et doctrinae Christi non erat habitudo eviden-
tia. sed solius fidei mater, secundum naturalem cognitio-
nem. Et propterea locus semper suspicioni de opposito
ignoto relinquitur. Sicut, si sideremus mortuum rciutd-
tan, sciremus ex supernaturali quadam virtute hoc fieri:
•cd qualiter sc habeat Deus ad illam virtutem illumque
resuscitantem, nesciremus; et, sub dubio hoc relinquentes,
miraremur.

Vel ex depravato appetitu daemonum affectione superbiae et invidiae. Quamvis enim lentaret et scrutaretur diabolus, ob proprium amorem an esset Deus: quia tamen quod miseri vellent hoc facile credunt, incredibile reddatur diabolo quod humana natura supra angelicam, etiam beatam, elevaretur, ita ut unus homo esset vere Deus. Præ enim quia nulla naturali, tam humana quam angelica ratione hoc potest ubique apparere. Unde, tanquam quoddam inopinabile, a sui adhaesione intellectus hoc avertebat.

Vel, quia Seraphim habent alas ad velandum, ut dicitur I iac vi divina providentia velatum sic remansit unionis mysterium ut non certiores de eo redderetur daemones donec consummatum civet mysterium redemptionis humanae, ne temper impediretur aut differretur.

Et <i omne* 1res dictae rationes simul iunctac fuerint, manifestius apparebit ratio dubitandi in daemonibus.

cx infirmitate, sed vivit cx virtute Dei, secundum quam miracula faciebat; tum etiam quia eius miracula confirmativa erant doctrinae ipsius. Sed in vita sua non legitur Christus aliquod miraculum circa caelestia corpora fecisse: quinimmo Phariseis petentibus ab eo *signum de caelo*, dare renuit, ut habetur Matth. xu * et xvi **. Ergo videtur quod nec in morte circa caelestia corpora aliquod miraculum facere debuit.

Sed contra est quod dicitur Luc. xxvi *: *Tenebrae jactae sunt in universa (erra usque ad horam nonam, et obscuratus est sol.*

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est, miracula Christi talia essu debebant ut sufficienter eum Deum esse ostenderent. Hoc autem non ita evidenter ostenditur per transmutationes corporum interiorum, quae etiam ab aliis causis moveri possunt, sicut per transmutationem cursus caelestium coq?onim. quae a solo Deo sunt immobiliter ordinata. Et hoc est quod Dionysius dicit, in Epistola ad Tblycarptmi *: *Cognoscere oportet non aliter aliquando posæ aliquid perverti caelestis ordinationis et motus, nisi causam habere rei ad hoc moventem qui facit omnia et mutat*

m ra
ce le-
ipiius
n est
t mi-
cien-
icfldi
inua
ilate,

«) *dtfiffnatur.* — *deitgimnfur* terti* poeter II.

?) «a. α c< lortla praeter l. - Aa xaamut pro /mum
lcfitndutn)

secundum suum sermonem. Et ideo conveniens fuit ut Christus miracula faceret etiam circa caelestia corpora.

An primum irgo dicendum quod, sicut corporibus inferioribus naturale est moveri a caelestibus corporibus, quae sunt superiora secundum naturae ordinem; ita etiam naturale est cuilibet creaturae ut transmutetur a Deo secundum eius voluntatem. Inde Augustinus dicit, XXII *contra Faustum* *, et habetur in Glossa ** *Rom. xi*, super illud*, *Contra naturam insertus es etc.: Deus, Creator et Conditor omnium naturarum. nihil contra naturam Jacit* **; *quia id est cuique rei natura. quod facit.* Et ita non corrumpitur natura caelestium corporum cum eorum cursus immutatur a Deo T; corrumpere autem si ab aliqua alia causa immutaretur.

Ad secundum dicendum quod per miraculum a Christo facium non est perversus ordo temporum. Nam secundum quosdam, illae tenebrae, vel solis obscuratio, quae in passione Christi accidit, fuit propter hoc quod sol suos radios retraxit, nulla immutatione facta circa motum caelestium corporum, secundum quem tempora mensurantur. Unde Hieronymus dicit, *super Matth.* *: *Videtur luminare maius retraxisse radios suos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impii hiasphemantes sua luce ruerentur.* – Talis autem retractio radiorum non est sic intelligenda quasi sol in sua potestate habeat radios emittere vel retrahere: non enim ex electione, sed ex natura radios emittit, ut dicit Dionysius, iv cap. *de Div. Xom.* *. Sed sol dicitur retrahere 2 radios, in quantum divina virtute lactum est ut solis radii ad terram non pervenirent.

Origenes autem dicit hoc accidisse per interpositionem nubium. Unde, *super Matth.* * dicit: *Consequens 4 est intelligent quasdam tenebrosissimas nubes multas et magnas concurrisse super Ierusalem et terram Iudaeae: et ideo factae sunt tenebrae profundae a sexta hora usque ad nonam. Arbitror ergo, sicut et cetera signa quae facta sunt in passione, scilicet quod velum est scissum, quod terra tremuit, etc., in Ierusalem tantummodo facta sunt, ita et hoc: aut si latius voluerit quis extendere ad terram Iudaeae, propter hoc quod dicitur quod « tenebrae factae sunt in universa terra quod intelligitur: de terra Iudaea, sicut in *II Regum* * dixit Abdias ad Eliam, « Vivit Deus tuus, si * est gens aut regnum ubi non miserit dominus meus quaerere te », ostendens quod cum quaesiverunt in gentibus quae sunt circa Iudaeam.*

Sed circa hoc magis est credendum Dionysio, qui oculata J fide inspexit hoc accidisse per interpositionem lunae inter nos et solem. Dicit enim,

in Epistola *ad Polycarpum* *: *dnopinabiliter soli lunam incidentem videbamus*, in Aegypto scilicet existentes, ut ibidem dicitur. Et designat ibi quatuor miracula. Quorum primum est quod naturalis eclipsis solis per interpositionem lunae nunquam accidit nisi tempore coniunctionis solis et lunae, Tunc autem erat luna in oppositione ad solem, quintadecima existens: quia erat Pascha Iudaeorum. Unde dicit: *Xon enim erat conventus tempps* *. – Secundum miraculum est quod, cum circa horam sextam luna visa fuisset simul cum sole in medio caeli, in vespere apparuit in suo loco, id est in oriente, opposita soli. Unde dicit: *Et rursus ipsam vidimus*, scilicet lunam, *a nona hora*, scilicet in qua recessit a sole, cessantibus tenebris, *usque ad vesperam, supernaluraliter restitutam ad diametrum solis*, id est ut diametraliter esset soli opposita. Ei sic patet quod non est turbatus consuetus temporum cursus: quia divina virtute factum est et quod ad solem supematuraliter accederet praeter debitum tempus, et quod, a sole recedens, in locum proprium restitueretur tempore debito. – Tertium miraculum est quod naturaliter eclipsis solis semper incipit ab occidentali parte et pervenit usque ad orientalem: et hoc ideo quia luna secundum proprium motum, quo movetur ab occidente in orientem, est velocior sole in suo proprio motu; et ideo luna, ab occidente veniens, attingit solem et pertransit ipsum, ad orientem tendens. Sed tunc luna iam pertransiverat solem, et distabat ab eo per 1 medietatem circuli, in oppositione existens. Inde oportuit quod reverteretur ad orientem versus solem, ut attingeret ipsum primo ex parte orientali, procedens versus occidentem. Et hoc est quod dicit: *Eclipsim etiam ipsam ex oriente vidimus inchoatam et usque ad solarem terminum venientem*, quia totum solem eclipsavit, *postea hinc II regredientem*. Quartum miraculum fuit quod in naturali eclipsi ex eadem parte incipit sol prius reapparere ex qua parte incipit prius obscurari: quia scilicet luna, se soli sublidens, naturali suo motu solem pertransit versus orientem, et ita partem occidentalem solis, quam primo occupat, primo etiam derelinquit. Sed tunc luna, miraculose ab oriente versus occidentem rediens, non pertransivit solem, ut esset eo occidentior: sed, postquam pervenit ad terminum solis, reversa est versus orientem: et ita partem solis quam ultimo occupavit, primo etiam dereliquit. Et sic ex parte orientali inchoata fuit eclipsis, sed in parte occidentali prius incoepit claritas apparere. Et hoc est quod dicit: *Et rursus vidimus non ex eodem*, id est, non ex eadem parte solis, *et defectum et repurgationem, sed e contra secundum diametrum factam*.

y) a — EI' et tertia; om.

3) *retrahere*. — *retraxisse* l.

c) *Comequunt*. — *Convenient* cd. a et tertia praeter l.

z) *intelligitur*. IM; *intellexit* GHêc, *intelligit* ccten.

r.) *Dei tuus, si*. — *Dominus Deus tuus iuxta non P.* — Pro *quaesiverunt*, quae fuerunt II, quae sciunt b, quaesiverit le, quaesiverat P

o) *oculata*. — *occulta* BEF ilpG et b, *occultata* l.

t) *conventus tempus*. — C; *conventus vel conveniens tempus* ABpD,

conventus tempore GII,

per vel.

c) *naturaliter*. — *naturalis* tenh. — *solis* om. UpG cl R, po't *jrarte* ponunt P>G, utn xpc loco habet l

λ) *per*. — *quasi per* II et cJittonca.

p) *hinc*. — Om. tectu.

derelinquit. — EGltac; *relinquit* FI, *dereliquit* caleri*

ξ) *occidentior*. — F; *orientior*. — Mox *orientem* PF; *accidente*.*

5‘licet 1“*vα

1 Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

Qua-

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

QI AESTIO XLIV, ARTICI LIT'S III

ct socii cius, ut praedicta circa illam obscurita-
tem observarent.

Ao tertium ntCEh'bU.M quod tunc praecipue oportebat per miracula divinitatem Christi ostendere L quando in eo maxime apparebat infirmitas secundum humanam naturam. Et ideo in Christi nativitate stella nova in caelo apparuit *. ‘ «r ”. Unde Maximus dicit, in Sermone *Nativitatis Si praesepe despicias, erige paulisper oculos, et novam in caelo stellam, protestanlem mundo nativitatem Dominicam, contuere.*

In passione autem adhuc maior infirmitas circa humanitatem Christi apparuit. Et ideo oportuit ut maiora miracula ostenderentur circa principalia mundi lutnaria. Et, sicut Chrysostomus dicit, *super Matth., hoc est signum quod petentibus promittebat dare, dicens, * Generatio prava et adultera signum quaerit: et signum non dabitur ei, nisi signum lonae Prophetae », crucem significans et resurrectionem. Etenim multo mirabilius est in eo qui 0 crucifixus erat hoc fieri, quam ambitiante eo super terram.*

ut l>l Le, uf in O:mto ptr miracula dinnilaj Gtnifi Mteudcrefur Et «... Oirüro divmitatxn per miracula oitendcrt cetera lenia. <p/l. P et tertia; juûJ.

Commentaria Cardinalia Caietani

Im u* clarus: propter obscurationem solis tempore paulonis.

In corpore unica conclusio: *Conveniensi fuit ut Christus miracula faceret etiam circa torpora caelestia.* Probatur. Miracula Chnui debebant CMe talia ut sufficienter ostenderent eum esse Deum. Et non ita evidenter per miracula circa corpora inferiora sicut circa cackitia, hoc monstratur. Ergo convenient fuit, etc. Secunda pars asxumpü manifestatur ct cx differentia inter causas activos in corpora inferiora, ct activas in caelestia; ct auctoritate Dionysii.

II. In responsione ad primum, intellige verba Auctoris *cum grano salis*; ct sic quod, sicut corpora elementaria habent plures motus naturales, ita quod unu-> motus cm ei» naturalis secundum propriam naturam particularem, ct alius est eis naturalis secundum quod moventur a superiori, quasi secundum naturam universalem; ut patet de

igne, qui. ultra naturalem motum quo fertur sursum, movetur etiam naturaliter motu circulari sequendo caelum; ct similiter ferrum, ultra naturalem motum quo fertur deorsum, naturaliter movetur ad adamantem, quasi superiorem sequens naturam: ita corpora caelestia, ultra naturalem inclinationem ad suos cursus, *naturaliter*, hoc «t, secundum potentiam obedicutialcm ad universalem fontem totius naturae, possunt immutari m illud quod Auctor naturae facit. I'trobique enim est proportio infenorii particularis naturae ad buperiorem universalem naturam, quamvis diversimode: quia ibi cursus ordoque naturae indirus servatur; hic autem, quia ad *naturam tidurantem* ascenditur. nova adneiuntur. Quae a theologo diversis respectibus et miraculosa, ct naturalia appellantur. Pro quanto enim Auctori naturae obediunt, naturalia vocantur, pro quanto «upra naturae cursum potestatemque fiunt, in miraculorum ordine sunt.

ARTICULUS TERTIUS

I TRI M CONVENIENTER CIRCA HOMINES CHRISTIS MIRACULA FECERIT

pD tertu m sic PRocEnm r. Videtur quod) inconvenienter circa homines Christus Î miracula fecit. In homine enim potioresi anima quam corpus. Sed circa corpora multa miracula fecit Christus, circa animas vero nulla miracula legitur fecisse: nam neque aliquos incredulos ad fidem virtuose · convertit, sed admonendo et exteriora miracula ostendendo; neque etiam aliquos fatuos legitur sapientes fecisse. Ergo videtur quod non convenienter sit circa homines miracula operatus.

2. Praeterea, sicut supra ' dictum est, Chri-

stus faciebat miracula virtute divina: cuius proprium est subito operari, ct perfecte, et absque adminiculo alicuius. Sed Christus non semper subito curavit homines quantum ad corpus: dicitur enim .Marci vm ♦ quod, *apprehensa manu · Vn caeci, eduxit eum extra vicum, et exspuens in oculos eius, impositis manibus suis, interrogavit eum si aliquid videret. Tt aspiciens ait: Video homines veliti arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos cius, et coepit videre, et restitutus est 't ita ut videret clare amnia.* Et sic patet quod non subito eum curavit, sed primo

ii *virtual**. – *miraculutr* E. *fit.* – P; *fuerit ipic* G, *fuerit* Hfrc. (*juod om.) fuioe* FI, *fuioet* ceteri.

Svxmak Tkkol. D. Thomae T. VIII.

M

quidem imperfecte, et per sputum. Ergo videtur non convenienter circa homines miracula fecisse.

3. Praeterea, quae se invicem non consequuntur. non oportet quod simul tollantur. Sed aegritudo corporalis non semper ex peccato causatur: ut patet per illud quod Dominus dicit, Ioan. ix *: *Neque hic peccavit, neque parentes eius, ut caecus nasceretur.* Non ergo oportuit ut hominibus corporum curationem quaerentibus peccata dimitteret, sicut legitur fecisse circa paralyticum, Matth. ix *: praesertim quia sanatio corporalis, cum sit minus quam remissio peccatorum, non videtur esse sufficiens argumentum quod possit peccata dimittere.

4. Praeterea, miracula Christi facta sunt ad confirmationem doctrinae ipsius, et testimonium divinitatis eius, ut supra * dictum est. Sed nullus debet impedire finem sui operis. Ergo videtur inconvenienter Christus quibusdam miraculose curatis praecepisse ut nemini dicerent, ut patet Matth. ix * et Marci vi **: praesertim quia quibusdam aliis mandavit ut miracula circa se facta publicarent, sicut Marci v * legitur quod dixit ei quem a daemonibus liberaverat. *Iade m domum tuam ad tuos, et nuntia eis quanta Dominus tibi*

Sed contra est quod dicitur Marci vi *: *liene fminia fecit: et surdos fecit audire, et mulos iogm.* Respondeo fi. nem, debent lini esse proportionata. Christus autem ad hoc in mundum venerat et docebat, ut homines salvos faceret: secundum illud Ioan. m *: *Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut indicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* Et ideo conveniens fuit ut Christus, particulariter homines miraculose curando, ostenderet se esse universalem et spiritualem omnium Salvatorem.

Ad primum ergo dicendum quod ea quae sunt ad finem, distinguuntur ab ipso fine. Miracula autem a Christo facta ordinabantur, sicut ad finem. ad rationalis partis salutem, quae consistit in sapientiae illustratione et hominum justificatione. Quorum primum praesupponit secundum: quia, ut dicitur Sap. i *, *in malevolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis,* iustificare autem homines non conveniebat nisi eis volentibus: hoc enim esset et contra rationem iustitiae. quae rectitudinem voluntatis importat; et etiam contra rationem humanae naturae, quae libero arbitrio ad bonum ducenda est, non autem per coactionem. Christus ergo virtute divina interius hominem c iustificavit: non tamen eis invitis. Nec hoc ad miracula pertinet: sed ad miraculorum finem. – Similiter etiam virtute divina supplicibus discipulis sapientiam infudit: unde dicit eis, Luc. xxi *: *Ego dabo vobis os et sapientiam cui non poterunt resistere*

et contradicere omnes adversarii vestri. Quod quidem, quantum ad interiorem illuminationem, inter visibilia miracula non numeratur: sed solum quantum ad exteriorem actum, inquantum scilicet videbant homines eos qui fuerant illiteruli et simplices, tam sapienter et constanter loqui. Inde dicitur Act. iv *: *identes Iudaei Petri constantiam et Ioannis. comperto quod homines essent sine litteris et idiotae, admirabantur.* Et (amen huiusmodi spirituales effectus, etsi a miraculis visibilibus distinguantur, sunt tamen quaedam testimonia doctrinae et virtutis Christi ꝑ: secundum illud Heb. ii ♦ *Contestante Deo signis et portentis et variis virtutibus, et Spiritus Sancti distributionibus.*

Sed tamen circa animas hominum, maxime quantum ad immutandas inferiores vires, Christus aliqua miracula fecit. Unde Hieronymus, super illud Matth. ix *, *Surgens secutus est eum,* dicit *: *Fulgor ipse et maiestas divinitatis occulta, quae etiam in facie relucebat humana, videntes ad se trahere poterat ex primo aspectu.* Et super illud Matth. xxi *Eiicibat omnes vendentes et ementes,* dicit idem Hieronymus *: *Mihi inter omnia signa quae fecit Dominus hoc videtur esse mirabilius, quod unus homo, et illo tempore contemptibilis, potuerit, ad unius flagelli verbera, tantam ciiccre multitudinem Igneum enim quiddam clique sidereum radiabat ex oculis eius, et divinitatis maiestas lucebat in facie.* Et Origens dicit, super Ioan. * *hoc esse maius miraculum eo quod aqua conversa est in vinum: eo quod illic subsistit inanimata materia, hic vero tot millium hominum domantur ingenia.* Et super illud Ioan. xvm *, *Abierunt retrorsum et ceciderunt in terram,* dicit Augustinus ♦ *Una vox turbam r odiis ferocem armisque terribilem, sine telo ullo, percussit, repulit. stravit: Deus enim latebat in carne.* – Et ad idem pertinet quod dicitur Lue. iv *, quod Iesus *transiens per medium illorum ibat:* ubi dicit Chrysostomus ♦ quod *stare in medio insidiantium et non apprehendi, divinitatis eminentiam ostendebat.* Et quod dicitur Ioan. vm ., *Iesus abscondit se et exivit de Templo:* ubi Augustinus* dicit: *Non abscondit se in angulo Templi quasi timens, vel post murum aut columnam divertens: sed, eaelica " potestate se invisibilem insidiantibus constituens, per medium illorum exivit.*

Ex quibus omnibus patet quod Christus, quando voluit, virtute divina animas hominum immutavit. non solum iustificando et sapientiam infundendo, quod pertinet ad miraculorum finem: sed etiam exterius alliciendo vel terrendo vel stupefaciendo, quod pertinet ad ipsa miracula.

Ad secundum dicendum quod Christus venerat salvare mundum non solum virtute divina, sed per mysterium incarnationis ipsius. Et ideo frequenter in sanatione infirmorum non sola pote-

δ) omnium. — hominum PL
») hominem. — homines PL«G.
ζ) el virtutis Christi. — a et tertia; Chrhiti tt virtutis.

r,) turtism. — turbarum ABCF; cd. a legit: Cna roec turbam adiit ferocem.
0) cadica. — divina lortU prater I. — 9t P; ante constituens poeit E, om. ceteri.

• >

* Verv »

• V<n/,6.

• Vco. 19

• Ven p.

• Ver- q.

• Ven. 15

• Vm.

• Veri 9-

'CmaaUbj»

• Vm. «.

* GiaawM B-111. ad c q au. •m .l.

• Hon 1'

• Vm. 6.

• TraxCXfl «

•lfoeri.XLVE1. .l. ter XI.VU, a

• Tbcoptatei. r* /w>. 2r<U/. r. tjrrat., t'?

100 qui-
tioncH);
scd so-
jantum
t illite*
• loqui.
n con-
' vcn. v
essent
tamen
•aculis
ledam
ecun- C
nis et ' ' en <
li dis-

xime
Chri-
DUS,
eum, · vcn «
lliie, 'CesarsUU.
s ad
ipcr
ç **f/** · Vcn »
ntcr ' Ccrrnm
III. »J UI
esse ven ' >
0ll-
an-
ani
nu-
di.
7/0 ' lfo»· U
SI-
ui-
l* ' Vm.4.
:ir
m *Tncxnp®
/au. Efvj.
e-
■|
d * Vm 5«.
it
⚡ *liocM XLVBL
»liter XI.VO, le

l Vm.^
· TU^·biUA,
* *ie ha. Emf.*
E»arrai., *Oj.*
» vm.

100 qui-
tioncH);
scd so-
jantum
t illite*
• loqui.
n con-
' vcn. v
essent
tamen
•aculis
ledam
ecun- C
nis et ' ' en <
li dis-

state divina utebatur, curando per modum im-
perii , sed etiam aliquid ad humanitatem ipsius
pertinens apponendo. I nde super illud Luc. iv · ,
Singulis manus imponens curabat omnes, dicit (}y-
rillus *: *Quamvis, ut Deus, potuisset omnes verbo*
pellere morbos, tangit tamen eos ·, ostendens pro-
priam carnem efficacem ad praestanda remedia. -
Et super illud Marci vtn *. *Exspuens in oculos*
eius impositis manibus etc., dicit Chrvsostomus*:
*Spu**it quidem ct manus imponit caeco, volens osten-*
dere quod verbum divinum, operationi adiunctum,
mirabilia perficit: manus enim operationis est osten-
siva, sputum sermonis cx ore prolati. Et super
illud Ioan, tx * *Fecit lutum ex sputo et linivit lu-*
tum super oculos caeci, dicit Augustinus *: *De*
saliva sua lutum * *fecit: quia* * *Verbum caro fa-*
ctum est u. Vel etiam ad significandum quod ipse
crat qui *ex limo terrae* * hominem formaverat:
ut Chrvsostomus dicit *.

Est etiam circa miracula Christi consideran-
dum quod communiter perfectissima opera fa-
ciebat. I nde super illud Ioan. II *Omnis homo*
primum bonum vinum ponit, dicit Chrjsosto-
mus *: *Talia sunt Christi miracula ut multo his*
quae per naturam fiunt, speciosiora et utiliora
fiant. - Et similiter in instanti infirmis perfe-
ctam sanitatem conferebat. I nde super illud
Matth. vtn *Surrexit cl ministrabat illis*, dicit
l hieronymus *: *Sanitas quae confertur a Domino.*
tota simul redit.

Specialiter autem in illo caeco contrarium fuit
propter infidelitatem ipsius: ut Chrvsostomus *
dicit. - Vel, sicut Beda dicit *, *quem A uno verbo*
totum simul curare poterat, paulatim curat, ut
magnitudinem humanae caecitatis ostendat, quae
vix. el quasi per gradus ad lucem redeat: et gra

») *eni.* omnei - *practlan*Ja i' ; mpertlaula *pracitlujuda* D,
praetentanda cvlcri.
) *tutum.* 1»; /*putum.* - *at* PFbG; <Mc *factum* l), nm. ceteri
/.) *quem.* - PEOIk: I, *quod* «ten. Ante *f-aulatim* C aJjil qui,
jU *cxtrrtori*». - PEUG el *Ji* jw/morM. - *curaliwiit* M ct tcrlu;
crtJtiuntt ceteri.

Commentaيدا Cardinalia Caietani

TrrvLes clarus est. In corpore una conclusio; *Con-*
venienter Christus circa homines miracula fecit. Pro-
batur. Ea quae tunl ad iincin, debent consonare fini.
adventus, miracula doctrinaque Christi sunt od salutem
humanam ut linem. Ergo debuerunt ei consonare. Ergo
quaedam salutifera circa homines convenerunt miracula

100 qui-
tioncH);
scd so-
jantum
t illite*
• loqui.
n con-
' vcn. v
essent
tamen
•aculis
ledam
ecun- C
nis et ' ' en <
li dis-

tiam suam nobis indicet, per quam singula perfe-
ctionis incrementa adnivat.

An tertium dicendum quod, sicut supra* dictum *Q«■“*·trt ·■
est, Christus miracula faciebat vinute divina. *Dei*
autem *perfecta sunt opera*, ut dicitur *Dent*, xxxn · ’Vm*4'
Non est autem aliquid perfectum, si finem non
consequatur. Finis autem exterioris * curationis
per Christum factae est curatio animae. Et ideo
non conveniebat Christo ut alicuius corpus cu-
raret. nisi eius curaret animam. Unde super illud
Ioan. mi”. *Totum hominem sanum feci in sabbato*, · vvn
dicit Augustinus *: *Quia curatus est. ut sanus esset*
in corpore: ct credidit, ut sanus esset in anima.

Specialiter autem paralytico dicitur. *Dimittuntur*
tibi peccata, quia, ut Hieronymus dicit, *super*
A/ath *. *datur ex hoc nobis intelligentia propter*
peccata plerasqitc' *evenire corporum debilitates: et*
ideoforsitan prius dimittuntur peccata, ut, causis de-
bilitatis ablatis, sanitas restituatur. Unde et Ioan, v ♦ *Vef* M
dicitur: *iam noli peccare: ne deterius tibi aliquid*
contingat. I bi. utl dicit Chrvsostomus ♦ *discimus*
quod ex peccato nata erat ci aegritudo.

Quamvis autem, ut Chrvsostomus dicit, *super*
Matth. ·, *quanto anima est potior corpore, tanto*
peccatum dimittere maius sil quam corpus sanare:
quia tamen illud non csl manifestum, facit minus
quod est manifestius, ut demonstrare! maius et
non manifestum.

At» Q' απιι m dicendi m quod, super illud Matth.tx,
Videte ne quis sciat, dicit Chrysostomux * *non* ’l, <exxxuLXli
m» *hoc contrarium quod hic dicitur, ei quod*
alteri dicit: · Vade e! annuntia gloriam Dei ».
Eritdit enim nos prohibere cos qui volunt nos pro-
pter nos laudare. Si autem ad Deum gloria ♦ *re-*
fertur, non debemus prohibere, sed magis iniun-
gere ut hoc fiat.

v) *yltratque* - *plemquc* Eli cf editiones *pluresque*
çl wL - et l uru. G«l ct cdtiuijui. - *Jmimul* P; JunmeX. - Pro
pec..ito, pcecalii tertiit.
u) *j.1 Deum plorU.* - aJ *Det gfarwa* ♦, *Det* P&

ARTICULUS QUARTUS

UTRI M CONVENIENTER FECERIT CHRISTIS MIRACULA CIR(1\ CREATI RAS IRRATIONALI S

Quantum sic proceditur, \ idctiir quod
©T/AaJ inconvcnienter fecerit Christus miracula
circa creaturas irracionales. Bruta enim
tZ^*<iilS.>anjinalja sunt ll(>Eiijiora p\antis. Sed
Christus fecit aliquod miraculum circa plantas:
puta cum ad verbum eius est siccata ficulnea,
ut dicitur Matth. xxi ♦ Ergo videtur quod Chri-

stus etiam circa animalia bruta miracula facere
debuisset.

2. Praeterea, poena non iuste infertur nisi
pro culpa. Scd non luit culpa ficulneae quod
in ea Christus fructum non invenit, quando non
urat tempus fructuum *. Ergo videiur quod in-
conveniuntur eam siccaverit.

'4i “

428	QUAESTIO XLIV, ARTICULUS IV	
<div> <div>• An. l</div> <div><tw'ḡ^CjC:</div> <div>«</div> <div>”.</div> <div>u. HrTf</div> <div>• Emd cap, wrv io</div> <div>.. Ver.. 45</div> </div>	<div> <div>3. Praeterea, aer et aqua sunt in medio caeli et terrae. Sed Christus aliqua miracula fecit in caelo, sicut supra * dictum est. Similiter etiam in terra: quando in eius passione terra mota est*. Ergo videtur quod etiam in aere et aqua aliqua miracula facere debuerit: ut mare dividere a. sicut fecit Moyses*; vel etiam flumen, sicut fecerunt Iosue * et Elias ' ; et ut fierent in acre tonitrua, sicut facium est in monte Sinai quando lex datur * , et sicut Elias fecit. Illi Reg. xvm</div> </div>	<div> <div>Ad secundum dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit, <i>super Matth. ♦ cum ? in plantis vel brutis aliquid tale Dominus operatur, non quaeras qualiter iuste siccata est ficus, si tempus non erat, hoc enim quaerere est ultimae dementiae</i>, quia scilicet in talibus non invenitur culpa et poena: <i>sed miraculum inspicere, et admirare miraculi factorem</i>. Nec facit Creator imuriam possidenti, si creatura sua suo arbitrio utatur ad aliorum salutem: sed magis, ut Hilarius dicit, <i>super Matth.* , in hoc y bonitatis divinae argumentum reperimus. Nam ubi afferre voluit procuratae per se salutis exemplum, virtutis suae potestatem in humanis corporibus exercuit: ubi vero in contumaces formam severitatis constituerebat, futuri speciem damno arboris indicavit</i>. Et praecipue, ut Chrysostomus dicit *, in ficulnea, <i>quae est humidissima: ut miraculum maius appareat</i>.</div> </div>
<div> <div>• SUTth. cap. mit, vtra. Kvjq. iMp. iET. p</div> <div>Yc,rl: iI»r' C3p *</div> <div>*”* *</div> <div>•An</div> </div>	<div> <div>4. Praeterea, opera miraculosa pertinent ad opus gubernationis mundi per divinam providentiam. Hoc autem opus praesupponit creationem, inconveniens ergo videtur quod Christus in suis miraculis usus est creatione: quando scilicet multiplicavit panes *. Non ergo convenientia videntur fuisse eius miracula circa irracionales creaturas.</div> <div>Sed contra est quod Christus est <i>Da sapiens</i> de qua dicitur, <i>Sap. vm</i> *r, quod <i>disponit omnia suaviter</i>.</div> </div>	<div> <div>An tertium dicendum quod Christus etiam in aqua et in aere fecit miracula quae sibi conveniebant: quando scilicet, ut legitur <i>Matth. vm</i> *, <i>imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna</i>. Non autem conveniebat ei qui omnia in statum pacis et tranquillitatis revocare venerat, ut vel turbationem aeris, vel divisionem aquarum faceret. Unde Apostolus dicit, <i>Heb. xn</i> *: <i>Non accessistis ad tractabilem et accessibilem ignem, et turbinem et caliginem et procellam</i>.</div> </div>
<div> <div>•An</div> </div>	<div> <div>Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est, miracula Christi ad hoc ordinabantur quod virtus divinitatis cognosceretur in ipso ad hominum salutem. Pertinet autem ad virtutem divinitatis ut omnis creatura sit ei subiecta. Et ideo in omnibus creaturarum generibus miracula eum facere oportuit, et non solum in hominibus, sed etiam in irrationabilibus creaturis.</div> </div>	<div> <div>Circa passionem tamen, <i>divisum est velum</i>*, ad ostendendum resurrectionem mysteriorum legis; <i>aperta sunt monumenta</i>, ad ostendendum quod per eius mortem mortuis vita daretur; <i>terra mota est et petrae scissae</i>, ad ostendendum quod lapidea hominum corda per eius passionem emollirentur, et quod totus mundus virtute passionis eius erat in melius commutandus.</div> </div>
<div> <div>η φ ”</div> <div>'w'3e</div> <div>••XiW”</div> </div>	<div> <div>Ad primum ergo dicendum quod animalia bruta propinque se habent secundum genus ad hominem: unde et in eodem die cum homine facta sunt *. Et quia circa corpora humana nulla miracula fecerat, non oportebat quod circa corpora brutorum animalium aliqua miracula faceret: praesertim quia, quantum ad naturam sensibilem et corporalem, eadem ratio est de hominibus et animalibus, praecipue terrestribus. Pisces autem, cum vivant in aqua, magis a natura hominum differunt: unde et alio die sunt facti *. In quibus miraculum Christus fecit in copiosa piscium captura. ut legitur <i>Luc. v</i> * et <i>Ioan. ult.</i> et etiam in pisce quem Petrus coepit et in eo invenit sifterem *. – Quod autem porci in mare praecipitabunt *, non fuit operatio divini miraculi, sed operatio daemonum ex permissione divina.</div> </div>	<div> <div>Ad quartum dicendum quod multiplicatio panum non est tacta per modum creationis, sed per additionem extraneae materiae in panes conversae * < > , * .</div> <div>Lude Augustinus dicit, <i>super Ioan. *</i>: <i>Unde multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicavit quinque panes</i>. Manifestum est autem quod per conversionem grana multiplicantur in segetes.</div> </div>

«I ut mare dividere. — ut in acre divideretur pG. ut in acre divideret I, ut mare divideret II. tn mare ul divideretur bc, ut mare divideretur PaG.

β) arm. — PEI; quod.
γ) hoc. — P; om. — laicrû % pro damno, damnatio P.

Commentaria Cardinalis Caietani

Trinexus clarus. In corpore una conclusio: *Convenienter Christus fecit miracula in creaturis irrationalibus*. Probatur. Miracula Chrisii fuerunt ad monstrandam illius deitatem pro salute hominum. Sed ad deitatis virtutem

spectat subiectio omnium. Ergo conveniens fuit ut in omnibus generibus creaturarum Christus miracula faceret. Ergo in irrationalibus. Omnia clara sunt.

Ut ChnsOMo
in planln vd
, *non quaeras*
ipus non era!,
nentiae, quia
Ipa et pncna*.
miraculi fa-
possidenti, si
aliorum sa-
*tper Matth**
n repennnis. •"MI|
ter sc sahilis
humanis cor-
acesformam
! damno ar-
irysoslomus
ia: ut mira- ·1·

is etiam in
sibi conve-
datih. mu·, ·**<
tranquillitas
n omnia in
re vencrai,
nem aqua-
Heb. Xu·: ‘Γη·
'lem ignem,

d velum ·, WM·ⁿ
>rum legis; *
Ium quod
terra mota
quod la-
lem emo!-
passionis

lio panum
d per ad-
nversae ·. ‘° f
Unde mul- ·τ«·Π1
i manibus
estum esi
multipli-

fuit u! in
euh face-

• Ci.
latroj.

a

•qu·t,m...

*Vm ·.

··/«»\$.

•Vin. «ē.

*vm.M.

Deinde considerandum est de transfiguratione l
Christi ♦
Et circa hoc quaeruntur quatuor.
Primo: utrum conveniens fuerit Christum ·
transfigurari.

◀◀
D PRIMUM SIC PROCEDITUR. Videtur qUo.l
non fuerit conveniens Christum transii-
gurari ♦ Non enim competit vero cor-
pori ut in diversas figuras mutetur, sed
corpori phantastico. Corpus autem Christi
fU|t phantasticum, sed verum, ut supra* habi-
tum est. Ergo videtur quod transfigurari non
debit.

2. Praeterea, figura est in quarta specie qua-
'Sf·Ī·iVi.' litatis*: claritas autem est in lenia, cum sil sen-
'4c< itM.a.8 sibilis qualitas ·. Assumptio ergo claritatis a Chri-
sto *transfiguratio* dici non debet.

3. Praeteri- corporis gloriosi sunt quatuor
dotes, ut infra * dicitur: scilicet impossibilitas,
agilitas, subtilitas et claritus. Non ergo magis de-
buit transfigurari secundum assumptionem clari-
tatis, quam secundum assumptionem aliarum
dotium.

Sto contra est quod dicitur Matth. xvn *, quod
/esus transfiguratus est ante tres discipulorum
suorum.

Respondeo diclxdum quod Dominus discipulos
suos, praenuntiata sua passione, induxerat eos ?
suae pronis sequelam ♦ Oportet autem ad
hoc quod aliquis directe procedat in via, quod
finem aliqualiter praecognoscat sicut sagittator
non recte iaciet sagittam nisi prius signum pro-
spexerit in quod iaciendum est. Unde et Thomas
dixit, Ioan, x jv *: *Domine, nescimus quo vadis:*
cl quomodo possumus viam scire? Et hoc prae-
cipue necessarium est quando via est difficilis et
aspera, et iter laboriosum, finis vero iucundus.
Christus autem per passionem ad hoc pervenit
ut gloriam obtineret, non solum animae, quam
habuit a principio suae conceptionis, sed etiam
corporis: secundum illud Luc. ult. *; *Haec oport-*
uit Christum pati, e! ita intrare in gloriam suam.
Ad quam etiam perducit eos qui vestigia suae
passionis sequuntur: secundum illud Act. xtv*:
Per multas tribulationes oportet nos mirare in re-
gnum caelorum. Et ideo conveniens fuit ut di-

Secundo: utrum claritas transfigurationis fuerit
claritas gloriosa.

Icilio: de testibus transfigurationis.

Quarto: de testimonio paternae vocis.

scipulis suis gloriam suae claritatis ostenderet
(quod est ipsum transfigurari), cui suos configu-
rabit: secundum illud *Philipp.* ni*. *Reformabit* ·V· · >1.
corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori
claritatis suae. Unde Buda dicit, *super Marcum* ♦
Pia provisione facium est ul, contemplatione sem-
per manentis gaudii ad breve tempus delibata t, *7*
fortius adversa tolerarent.

Ad primum ergo dicendim quod, sicut Hierony-
mus dicit, *super .Matth.* *, *nemo putet Christum*
per hoc quod transfiguratus dicitur, *pristinam*
formam et faciem perdidisse, vel amisisse corporis
veritatem ct assumpsisse corpus spirituale vel ae-
reum Sed quomodo transformatus sit, Evangeli-
*sta demonstrat, dicens: * Resplenduit facies eius*
sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba
sicut nix -. *l'bi splendor faciei ostenditur, et can-*
dor describitur vestium, non substantia tollitur, sed
gloria commutatur.

Ad secundum dicendum quod figura circa extre-
mitatem corporis consideratur: est enim figura
quae termino vel terminis comprehenditur ♦ Et
ideo omnia illa quae circa extremitatem corporis
considerantur, ad figuram quodammodo pertinere
videntur. Sicut autem color, ita et claritas cor-
poris non transparentis in eius superficie atten-
ditur Et ideo assumptio claritatis transfiguratio
dicitur.

Ad tertium dicendum quod, inter praedictas
quatuor dotes, sola claritas est qualitas ipsius
personae in seipsa: aliae vero tres dotes non per-
cipiuntur nisi in aliquo actu vel motu, seu pas-
sione. Ostendit igitur Christus in seipso aliqua
illarum trium dotium indicia: puta agilitatis, cum
supra undas maris ambulav it ♦ subtilitatis, quando
de clauso utero Virginis exivit *; impassibilitatis.
quando dc manibus ludaeorum, vel praecipitare
vel lapidare eum volentium, illaesus evasit*. Nec
tamen propter illas 4 transfiguratus dicitur: sed
propter solam claritatem, quae pertinet ad aspe-
ctum personae ipsius.

U Ju
aj taf.nu. «·«»·.

• CMVtMcL Itb.
111, «J op.»W,
<xf» X.

• EoiAt, fir-
rznU LA. l
•M. U».

• Matth cap m.
cap.vt. wr» <3;
lo>· · cap. »t.
ip.
• Cf. ψ·. KK1W,
m. a.
• l w? it,
' to. lo*».
Op »1.1. wert
rap. » ver». V».

a) Chrhtuin. – PE»G et d, *fi* bc, «»m vcicri.
p) *rat.* – Om. E,

y) *ÂdiKtîa.* – P; Jrntawtfram IU, *Jtrivata* celari pel A).
l) *illa*». – t/ta tertia.

QUAESTIO XLV, ARTICULUS II

Commentaria Cardin»dis Caietani

Titulus ex Evangelio clarus est. — In corpore unica est condusio: *Conveniens fuit Christum transfigurari*. Probatur, primo. Oportet finem aliququaliter praecognosci directe procedendum, in via praesertim difficili, aspera laboriosa, «d finem ineundum. Sed via discipulorum Christi per passionem est: et tinis gloria est similis gloriae

Christi. ad quam pervenit per passionem Christus. Ergo conveniens fuit monstrari gloriam Christi, quod est ipsum transfigurari. — Maior declaratur dupliciter, ct exemplo sagittatons; ct verbo Thomae. Minor autem, quoad Christum, Lue. ult. ; quoad discipulos. *Act.* xiv, el *ad Philipp*, ni. Et confirmatur auctoritate Bcdac. - Omnia clara sunt.

• Op.

ARTICULUS SECUNDUS

ITIU M II.I.A CLARIIAS I' ERI T IJARITAS GLORIOSA

III *Sent.*, dixt. xvi, qo. 11, «n. a; /n *Matth.*, c«p, mi.

secundum sic procedui n. Videtur quod claritas ' non fuit claritus gloriosa. ^{ilp} ^æ't cniin quaedam glossa Budae, *super* inu^j Matth, xvii 4, *Transfiguratus est coram eis: In corpore*, inquit, *mortali ostendit, non immortalitatem, sed claritatem similem Jutur*^{•vcî»T.}*rae immortalitati*. Sed claritas gloriae est claritas immortalitatis. Non ergo illa claritas quam Christus discipulis ostendit» fuit claritas gloriae.

2 Praeterea, super illud Lue. ix \ *Xon gustabunt mortem nisi rideant regnum Dei*. dicit ^{•ver..} ^{“oc} K^ossa * Bedae: *idest. glorificationem corporis in imaginaria repraesentatione Jutur*^{•ver..}*ae beatitudmis*. Sed imago alicuius rei non est ipsa rus. Ergo claritas illa non luit claritas beatitudinis.

3. Praeterea † claritas gloriae non est nisi in corpore humano. Sed claritus illa transfigurationis apparuit non solum in corpore Christi, sed etiam in vestimentis eius, et in nube lucida quae discipulos obumbravit. Ergo videtur quod illa claritas non fuit claritas gloriae.

^{•Verv} Sed contra est quod, super illud Matth. x\ a *, ^{hb.} *Transfiguratus est ante eos*. dicit Hieronymus4: *Qualis futurus est tempore indicii, talis Apostolis apparuit*. Et syper illud Matth. xvi . *Donec videant Filium Hominis venientem in regno suo*, dicit ^{•ven λ} Chrysostomus 4: *Volens monstrare quid est illa gloria in qua postea venturus est. eis in praesenti vita revelavit, sicut possibile erat eos discere: ut neque m Domini morte iam doleant*.

Respondeo dicendum quod claritas illa quam Christus in transfiguratione assumpsit, fuit claritas gloriae quantum ad essentiam, non tamen quantum ad modum essundi. Claritus enim corporis gloriosi derivatur ab animae claritate4: slcut Augustinus dicit, in Epistola *ad Dioscorum* *. Et similiter claritas corporis Christi in transfiguratione derivata est a divinitate ipsius, ut Damascopus dicit 4, et a gloria animae eius **. Quod enim a principio conceptionis Christi gloria animae non redundaret ad corpus, ex quadam dispensatione divina factum est, ut in corpore passibili nostrae redemptionis expleret mysteria, sicut supra 4 dictum est. Non tamen per hoc

adempta est potestas Christo derivandi gloriam animae ad corpus. Et hoc quidem * fecit, quantum ad claritatem, in transfiguratione: aliter tamen quam in corpore glorificato. Nam ad corpus glurificatum redundat claritas ab anima sicut quaedam qualitas permanens corpus afficiens. I nde fulgere corporaliter non est miraculosum in corpore glorioso. Sed ad corpus Christi in transfiguratione derivata est claritas a dixinitate et anima eius, non per modum qualitatis immanentis et allicientis ipsum corpus: sed magis per modum passionis transeuntis, sicut cum aer illuminatur a sole. I nde ille fulgor tunc in corpore Christi apparens miraculosus fuit: sicut et hoc ipsum quod ambulavit super undas maris*. Unde Dioinviux dicit, in Epistola IV, *ad Caium: Super hominem operatur Christus ea quae sunt hominis: el hoc monstrat l trgo supernaturaliter concipiens, et aqua instabilis materialium el terrenorum pedum sustinens gravitatem*.

I nde non est dicendum, sicut Hugo de Sancto Victore * dixit, quod Christus assumpsit dotes claritatis in transfiguratione, agilitatis ambulando super mare, et subtilitatis egrediendo de clauso ^{yİÇEJi} ^{rmr'} [?] [?] utero Virginis?: quia dos nominat quandam quahiatum immanentem corpori glorioso. Sed miraculose habuit ea quae pertinent ad dotes. Et est simile, quantum ad animam, de visione qua Paulus vidit Deum in raptu *: ut in Secunda Parte)* dictum est.

Ad primum ergo dicendum quod ex illo verbo non ostenditur quod claritas Christi non fuerit claritas gloriae: sed quod non fuit claritas corporis gloriosi, quia corpus Christi nondum erat immortale. Sicut enim dispensative factum est ut in Christo gloria animae non redundaret ad corpus, ita fieri potuit dispensative ut redundaret quantum ad dotem claritatis, et non quantum ad dolem impassibilitatis.

Ad secundum dicendum quod illa claritas dicitur imaginaria fuisse, non quin esset vera claritas gloriae: sed quia erat quaedam imago repraesentans illam gloriae perfectionem secundum quum corpus erit gloriosum.

«

• Un

•Mu
xcru
ap.:
trfB
U» t

• Iô r

Coo
n*.

s) quidem. EU ct editione-; idfIn. – Pro claritatem, filuriae daritalan PE.

I7rgin/i. – anumpiit quatuor Jo lca: claritati* traiiffiguratione. agilitati* ambulando tuper mare, cf (et om. P) subti-

litati* egrediendo de clama utero Virgini*, ioipaisibilitatis (ct im/sun* bilitati* P) in cena, ^u.indo dedit corpu* ruum «d edendum x/ne far ^uod divideretur (edendum licet illud divideret K tcti4 praeter L

ARTICULUS TERTIUS

UTRI M CONVENIENTER INDI (.11 11 ERINT TESTES TRANSFIGURATIONIS

hi Matth., cap. trit.

^ ^ ^ d tertium sic PRocnrn r. Videtur quod
\\\$A^ .η<)η convenienter inducti luerint testes
transfigurationis. I nusquisque enim
maxime perhibere potest testimonium
de notis. Sed qualis esset futura gloria, tempore
transfigurationis Christi nulli homini per experi-
mentum erat adhuc notum, sed solis angelis. Ergo
testes transfigurationis magis debuerunt esse an-
geli quum homines.

2. Praeterea, testes veritatis non decet aliqua
fictio, sed ventas. .Moyses autem cl Elias non
ibi vere affuerunt, sed imaginarie: dicit enim
quaedam glossa* super illud Luc. ix **. *Erant
autem J/orw.v el Elias* etc.: *Sciendum esi*, inquit,
non corpus vel animas Moysi vel Eliae ibi appa-
ruisse: sed m subiecta creatura illa corpora fuisse
formata. Potest etiam credi ut angelico ministerio
hoc factum esset, ut angeli eorum personas assu-
merent. Non ergo \ideiur quod luerint conve-
nientes testes.

3. Praeterea, Act. x * dicitur quod Christo
omnes prophetae testimonium perhibent. Ergo non
soli Moyses ei Elias debuerunt adesse tanquam
testes, sed etiam omnes prophetae.

4. Praeterea, gloria Christi fidelibus omnibus
repromittitur *, quos per suam transfigurationem
ad illius gloriae desiderium accendere · voluit.
Non ergo solos Petrum et lucobum ct loannum
in testimonium suae transfigurationis assumere
debuit, sed omnes discipulos.

In contrarium est Evanglicae Scripturae au-
ctoritas *.

Respondeo dicendum quod Christus transfigu-
rari voluit ut gloriam suam hominibus ostende-
ret, et ad eam desiderandam homines provoca-
ret, sicut supra ḡ dictum est. \d gloriam autem
aeternae beatitudinis adducuntur homines per
Christum, non solum qui post cum fuerunt, sed
etiam qui eum praecesserunt: unde, eo ad pas-
sionem properante, tam *turbae quae sequebantur*,
quam *quae praecedebant ei, clamabant, Hosanna*,
ut dicitur Matth. xxi ♦, quasi salutem ab eo pe-
tententes. Et ideo conveniens fuit ut de praecedentibus
ipsum testes adessent, scilicet Moyses ct Elias;
ut de sequentibus ?, scilicet Petrus, Iacobus
et Ioannes: ut *in ore duorum vel trium testium*
staret hoc verbum *.

Ad primum ergo dicendum quod Christus per
suam transfigurationem manifestavit discipulis
corporis gloriam, quae ad solos homines perti-
net. Et ideo convenienter non anguli, sed homines
pro testibus ad hoc inducuntur.

Ad secundum dicendum quod illa glossa dicitur
esse sumpta e.\ libro qui inlitolatur *de Mira-*
bilibus Sacrae Scripturae, qui non est liber au-
thenticus, sed falso adseribitur Augustino*. El
ideo illi glossae non est standum. Dicit enim T
Hieronymus, *super Afaith. *: Considerandum est*
quod scribis ct Pharbaeis de caelo signa poscen-
tibus, dare noluit: hic vero, ut Apostolorum au-
geat fidem, dat signum de caelo, Elia inde de-
scendente quo conscenderat, et Moyse ab inferis
resurgente. Quod non est sic intelligendum quasi
anima Moysi suum corpus resumpserit: sed quod
anima eius apparuit per aliquod corpus assum-
ptum, sicut anguli apparent. Elias autem appa-
ruit in proprio corpore, non quidem de caelo
empvreo allatus \ sed de aliquo eminenti loco,
in quum fuerat in curru igneo raptus *.

Ad tertium dicendum quod, sicut Chrysosto-
mus dicit, *super Matth. *, Moyses et Elias in me-*
diu adducuntur propter multas rationes. Prima
est haec. *Quia emm turbae dicebant eum esse*
Eliam vel /cremiam aut unum ex prophetis, ca-
pita prophetarum secum ducit: ut saltem hinc ap-
pareat differentia servorum et Domini.

Secunda ratio est, *quia Moyses legem dedit,*
Elias pro gloria Domini aemulator fuit. Unde
per hoc quod simul cum Christo apparent, ex-
cluditur calumnia Iudaeorum *accusantium Chri-*
stum tanquam transgressorem legis, et blasphemum
Dei sibi gloriam usurpantem.

Tertia ratio est. *ut ostendat se habere potesta-*
tem mortis et vitae, et esse indicem mortuorum et
vivorum, per hoc quod Moysen iam mortuum,
et Eliam adhuc viventem, secum ducit.

Quarta ratio est quia, sicut Lucas dicit ♦, *«Qp.u.,»trt tu*
- loquebantur cum eo de excessu, quem completurus
erat m ferusalem », idest de passione et morte sua.
Et ideo, *ut super hoc discipulorum animos con-*
firmaret, inducit eos in medium qui se morti ex-
posuerunt pro Deo: nam Moyses cum periculo
mortis se obtulit Pharaoni *, Elias vero regi
Achab ‘ ♦.

Quinta ratio est, *quia volebat ut discipuli eius;*
aemularentur Moysi mansuetudinem. ct zelum
Eliae.

Sextum rationem addit Hilarius *: ut ostenderet
scilicet se per legem, quam dedit Moyses, ct per
prophetas, inter quos fuit Elias praecipuus, esse
praedicatum.

An quantum dicendum quod alta mysteria non
sunt omnibus exponenda immediate, sed per
maiores suo tempore ad alios debent devenire.

a) *Mc<ndrrc.* — Ert ct terti t :
icqucntibut. — *ipmm* addit tertio. — Ad *'d, iuarho P nutat J/ix», «x.

ḡ) *allatu».* — *allatum lbct allato* P. — Pro m *qarm. in y»o* cJ. a>
in cctcri.

• Ofd Stnb
• Vtr. jo.

• Vm ij.

• Il *ad Cor*«p.
»rt, jrtw t*, *ad*
Ptoliff, cap. m,
*cr», au
B

• Maltb cap. avii,
vcn t-S; Mare
c.p.ix.ver», t-;,
Lue cap. it,
venu afi sqq.

• An i.

• Vera 9.

• Drvt cap- mix,
ver- ij; Matth.
cap. xxiij, vm.
16.

• IV Rff: itp n.
»rrv H.

• IMI I-VI,cl.
LVn.

• III Arr. «F
1MU.

• («i»»/, rt
»

QUAESTIO XLV, ARTICULUS IV

Et ideo, ut Chrysostomus dicit % *assumpsit tres tanquam potiures*, Nam *Petrus excellens fuit in dilectione* quam habuit ad Christum et iterum

l, l roleslu, e sibi commissa *; Ioannes vero iu pri-
l, '""iΛp«)tn' vilegio umoris quo a Christo diligebatur propter
•n f«i4jrrr» suara virginitatem, et iterum propter praeroga-
iw'vîwwiS: tivam Evangclicae doctrinae *; Iacobus autem
>p* propter praerogativam martyrii *. Et tamen hos

licirur
Mira-
r au-

Et ' J> *I*
lim * t
H est
seen-

i au-
i de-
feris
|uasi
|Uûd
um-
ppa-
aelo
oco, i

•IVAf. a-r «,
»m. II.
StO-
IHC-
ima
esse
ca-
ap-

'dit,
ide
ex-
iri-
mn
ta-
r et

& *Cap.a «n y.
~us
ta.
m-
?x-
ilo
JO» ·£nX OΓ »
* S-I.
•ni Aff. a;
»II«, F
m
'a i C.MjmZ."
VjrL.af-ir.
er
SC
r
>n
er
c.

Commentaria Cardinalie Caletunl

ime» darus. In corpore unica conclusio; *Conve-
nienter inducti sunt testes transfigurationis*. Proba-
tur. Ad gloriam aeternam per Christum adducuntur ho-
mine» praecedente» ipsum ct sequente*. Ergo convenienter
homine* duo ex praecedentibus, ct tre» cx sequentibus»
inducti sunt transfigurationi» teste*.

.ARTICULUS QUARTUS

I FHUM CONVENIENTER ADDITUM II ERIT TESTIMONIUM PATERNAE VOCIS DICENTIS.
HIC EST FILIUS MEUS DILECTUS

In Matth.. cap. xvii.

Q' u<n m sic pro c inrn r. Videtur quod
inconvenienter additum” fuerit testimo-
nium paternae vocis dicentis, *Hic est
'^^^-^Filius meus dilectus*. Quia, ut dicitur
*fob xxxin ♦, semel loquitur Deus, et secundo id-
ipsum ? non repetit*. Sed in baptismo hoc ipsum
paterna vox fuerat protestata* Xon ergo fuit
conveniens quod hoc iterum protestaretur in
transfiguratione.

3. Praeterea, in baptismo, simul cum voce
paterna, affuit Spiritus Sanctus in specie coluni-
^ae *. Qu,,d *n transfiguratione factum non fuit.
K apTeXJX X0η ergo conveniens videtur fuisse Patris pro-
testatio.

3. Praeterea, Christus docere incoepit post
baptismum *. Et tamen in baptismo vox Patris
tSlapSiUA* ad eum audiendum homines non induxerat. Ergo
nec in transfiguratione inducere debuit.

4. Praeterea, non debent aliquibus dici ea
quae ferre non possunt: secundum illud Ioan.xvt*:
*Adhuc habeo vobis mulla dicere, quae non potestis
portare modo*. Sed discipuli vocem Patris ferre
non potuerunt: dicitur enim Matth. xvn * quod
*audientes discipuli ceciderunt in faciem suam et
timuerunt valde*. Ergo non debuit vox paterna
ad eos fieri.

In contrarium est auctoritas Evangelicae Scri-
pturae

K Respondeo dicendum quod adoptio filiorum Dei
est per quandam conformitatem imaginis ad Dei
Filium naturalem. Quod quidem fit dupliciter;
primo quidem, per gratiam viae, quae est con-
formitas imperfecta: secundo, per gloriam T, quae
est conformitas perfecta; secundum illud I Ioan.
H| *yunc fdii i)et sumus, et nondum apparuit
quid erimus: scimus quoniam, cum apparuerit, si-*

ipsos noluit hoc quod viderant aliis annuntiare
ante resurrectionem: *ne*, ut Hieronymus dicit *,
*incredibile esset, pro rei magnitudine; ct, post tan-
tam gloriam, sequens crux scandalum faceret*; vel
etiam *totaliter impediretur a populo* *; et *ut, cum
essent Spiritu Sancto repleti, tunc gestorum spiri-
tualium testes essent* .

Antecedens, licet sil clarum, manifestatur tumen cx my-
sterio turbarum clamantium. etc. – Consequentia autem.
quoad transfigurationem, probatur: quia transfiguratio nihil
aliud fuit quam quaedam demonstratio gloriae invitativa
ad ipsam. Quoad numerum testium probatur: quia *in ore
duorum vel trium*, etc.

miles ci erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.
Quia igitur gratiam per baptismum consequi-
mur, in transfiguratione autem praemonstrata
est claritas futurae gloriae, ideo tam in bap-
tismo quam in transfiguratione conveniens fuit
manifestare * naturalem Christi filiationem testi-
momo Patris: quia solus est perfecte conscius
illius perfectae generationis, simul cum Filio et
Spiritu Sancto.

At» primum ergo dicendum quod illud verbum
referendum est ad aeternam Dei locutionem, qua
Deus Pater Verbum unicum protulit sibi coae-
ternum *. Et tamen potest dici quod idem * cor-
porali voce Deus bis protulerit, non tamen pro-
pter idem : sed ad ostendendum diversum mo-
dum quo homines participare possunt similitu-
dinem filiationis aeternae.

• An secundum dicendi m quod sicut in baptismo,
ubi declaratum fuit mysterium primae regenera-
tionis, ostensa est operatio totius Trinitatis, per
hoc quod fuit ibi Filius incarnatus, apparuit Spi-
ritus Sanctus in specie columbae, et Pater fuit
ibi declaratus in voce; ita etiam in transfigura-
tione, quae est sacramentum secundae regenera-
tionis, tota Trinitas apparuit, Pater in voce. Fi-
lius in homine. Spiritus Sanctus in nube dani;
quia sicut in baptismo dat innocentiam, quae
per simplicitatem columbae designatur, ita in re-
surrectione dabit electis suis claritatem gloriae et
refrigerium ab omni malo, quae designantur in
nube lucida.

An tertium dicendum quod Ehristus \enecat
gratiam actualiter dare, gloriam vero verbo pro-
mittere. Et ideo convenienter in transfiguratione
inducuntur homines ut ipsum audiant, non au-
tem in baptismo.

a) *adJiluut.* – *auditum* P.
*4 (*difium.* – Gl«DH cūitinnci ct a; *aJ* Pro *rrptfit*, *cnm*·
petit A.

7) *ftoriam* *pMr.at* «JJunt PE. – l'n* *frt*, *trit* Q ct edttxicunK
o) *mauifrttart.* – *mauiffjtari* Pl. Pro ^*uia*, ^*ui* Gl.
t) *idem.* - *licet idem* E ct trtux – *bi*· om G ct eddioaaau

Ai> quartum dicendum quod conveniens fuit discipulos voce paterna terreri ct prosterni, ut ostenderetur quod excellentia illius gloriae quae tunc demonstrabatur, excedit omnem sensum et facultatem mortalium : secundum illud *Exod.* x.xxiii *: *Xon videbit me homo et vivet.* Et hoc

est quod Hieronymus dicit, *super Matth.* ♦, quod *humana fragilitas conspectum maioris gloriae ferre m' non sustinet.* Ab hac autem fragilitate sanantur homines per Christum, eos in gloriam adducendo. Quod significatur per hoc quod dixit eis*: *Sur- gîte, nolite timere.*

Commentaria Cardinalis Caiotani

Titulus clarus. – In corpore unica conclusio; *Conve- nienter testimonium naturalis Christi filiationis pa- terna vocc auditum est ' in transfiguratione, sicut et in ba- ptismo.* Probat. Adoptio filiorum Dei est per conformi- tatem imaginis divinae ad naturalem Filium : ct hoc vel secundum gratiam, vel gloriam. Ergo conveniens fuit te- stimonium naturalis filiationis Christi, etc.

Antecedens, quoad primam panem, relinquitur clarum:

ct patet *ad Kom.* vm Qwos *praedestinavit conformes fieri* · Vm *imaginis Filii sui.* Quoad secundam ct tertiam, manifesta- tur auctoritate Ioannis Evangclistac. – Consequentia pro- batur: quia in baptismo datur gratia; in transfiguratione gloria monstrata est. El manifestatur simul convenientia testimonii cx personi Patris: quia solus novit. – Omnia clara sunt, iuxta sublectam materiam.

non pereat, sed habeat vitam aeternam. – Secundo, cx parte ipsius Christi, qui per humilitatem passionis meruit gloriam exaltationis. Et ad hoc pertinet quod dicitur Luc. ult.*: *Haec oportuit Christum pati, et sic intrare in gloriam suam.* – Tertio, ex parte Dei, cuius definitio est circa passionem Christi praenuntiatam in Scripturis et praefiguratam in observantia veteris Testamenti 4. Et |loc qU0j dicitur Luc. xxi *: *Filius Hominis secundum quod definitum est vadit*; et Luc. ult. *: *Hacc sunt verba quae locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum: quoniam necesse est impleri omnia quae scripta sunt m lege Moysi et prophetis et psalmis de me; etl: Quoniam scriptum est quoniam oportebat Christum pali et resurgere a mortuis.*

An phimum ergo dicendim quod ratio illa procedit de necessitate coactionis ex pane Dei.

An secundum dicendim quod ratio illa pro- | cedit de necessitate coactionis ex parte hominis Christi.

Ad tertium dicendum quod hominem liberari per passionem Christi, conveniens fuit ut misericordiae et iustiiiae eius. Justitiae quidem, quia per passionum suam Christus satisfecit pro peccato humani generis: et ita homo pur iustitiam Christi liberatus est. Misericordiae vero, quia, cum homo pur se satisfacere non posset pro peccato totius humanae naturae, ut supra 4 ha- J/b. *, ** * hilum est, Deus ei ' satisfactorum dedit Filium C suum: secundum illud Aem.in*: *iustificati gratis* *v«ow. n. *per gratiam ipsius, per redemptionem quae est in Christa lesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem ipsius* T. Et hoc fuit abundantioris mi- n sericordiae quam si peccata absque satisfactione dimisisset. I ndu dicitur Hpbes. n *: *Deus, qui dives* *Vcu <.* *est in misericordia, propter nimiam caritatem qua dilexit nos. cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo.*

An <g artum dicendum quod peccatum angeli non luit remediabile* sicut peccatum hominis: .*)»♦?. ut ex supra dictis in Prima Parte * patet. I

euho definiti-) rt... Testamenti. – cuius dcfinitimirm... Testa-
menti oportebat (ntcent erat E) impleri E ct tertia praeter l. cnim de-
finitio est (f>t om. praenuntiata (est miduni la». praefigurata,..
Teitamenti LsD ct a.

ii rt niatn.. ^unnia>n. – ^uimiam lie scriptum ctt, ei tic P,
·|u.ie ΠΜixlik· per Atiae ui tvi·; t! Qdij... ifuoniam ai ct Λ.
ri. – 1 tt pr.utcr 1; om. E, amnium cd. a, enim ceteri.
r.) ip/lu». · in lauguitte ipstui l'α.

Commentaria Cardinalis Caietani

·<< l'roc v i^ - exnm »тγ. l lie incipit traci.itu·. quintus, dc exitu
Comto; t " ' v_>C|iristi cx hoc mundo".

Tireurs ul eonat sumatur, quoniam in corpore articuli distinguitur.

In corpore distinctio una ponitur, cuin tribus conclu-
sionibus *. Distinctio est dc *necessario* dupliciter: vel *sim-
pliciter*, >cl er extrtnseco; ct hoc vel *coactionis*, vel *sup-
positionis*; ct hoc vel *tine quo non*. vel *non ita bene*. I bi
vides quod membra principalia distinctionis eunt triai sci-
licet necessarium secundum sc, vel coactionis, vel sup-
positionis. Si tamen ultimum membrum subdividatur, erunt
quatuor, numerando duos modos necessarii cx supposi-
tione: scilicet, vel quia siqz ipso non potest perveniri ad
finem, ut navigatio est necessaria ad perveniendum in in-
sulam; vel sine quo non ita bene, ut equitare est neces-
sarium ad eundum ex Bononia Romam, ad quam minus
bene pedes posset quis ire. In littera omnes isti modi tan-
guntur distinguendo: sed, conclusiones ponendo, tria tan-

turn principalia membra considerantur; quin, ut patebit*, ·Λη. i. >
sequentibus articulis recurvatur discussio subdistinctorum
modorum, ad praesentem applicata materiam.

II. Ponuntur ergo m littera, iuxta tria principalia distin-
ctionis membra praedicta, tres conclusiones. Pruna est;
Christum pati non fuit necessarium absolute. Probaturquc
statim. Quii tam ex parte Dei. quam cx parte hominis,
possibile fuit aliter sc habere.

Secunda conclusio est: *Christum pati non fuit neces-
sarium necessitate coactionis*. Probatur. Quia Deus, qui
definivit Christum pali, non potest cogi. Et ipse Christus,
qui passus est. voluntarie passus est: *oblatus est enim quia
voluit* \

·iw-ε^uu.

I enia conclusio est: *Christum pati fuit necessarium
necessitate suppositionis*. Probatur et cx parte nostri: *ut
habeamus vitam aeternam*, Ioan. 11. Et ex parte Christi:
ut intraret in gloriam suam, Luc. ultimo. Et cx parte
Dei: ut impleretur definitio eius, l.uc. xxu ct ultimo. –
Omnia clara.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM FUERIT POSSIBILIS ALII. S MODUS LIBERATIOXIS HI .MANAE NATURAE
QUAM PER PASSIONEM CHRISTI

Hi *Sent.*, diu. xx, art. 4, qu' 1.

secundum sic proceditur. X idetur quod
fui* possibilis alius modus libera-
tionis humanae naturae quam per pas-
-^sionem Christi. Dixit enim Dominus,
' V«r%. 34, × Ioan, xu ; : Λοι *granum frumenti cadens in ter-
ram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si au-
tem mortuum fuerit, multum fructum affert*: ubi
dicit Augustinus * quod *seipsam granum dicebat*.

Nisi ergo mortem passus esset, alitur fructum
nostrae liberationis non fecisset.

2. PitAkiEREA, Matth. xxvi* Dominus dicit ad
Patrem : *Pater mi, si non potest iste calix transire
nisi bibam illum, fiat voluntas tua*. Loquitur au-
tem ibi de calice passionis. Ergo passio Christi
praeterire a non poterat. I nde ut Hilarius dicit*: .
[deo calix transire non potest nisi illum bibat, A?] '.*.'?''].

x) *graftfire*. – *prattcriit* E ct tertio.

scitu et praeordinata a Deo: ut in Prima Parte* habitum est.

An primum ergo DICENDUM quod Dominus ibi loquitur supposita praescientia et pracordinatione Dei, secundum quam erat ordinatum ut fructus humanae salutis non sequeretur nisi Christo patiente.

Et similiter intelligendum est quod secundo obiicitur: *Si non potest hic calix transire nisi bibam illum*: scilicet, *propter hoc quod et tu ita disposuisti*. Unde subdit: *liai voluntas tua*.

An tertium dicendum quod haec etiam iustitia dependet ex voluntate divina ab humano genere satisfactionem pro peccato exigente. Alioquin \ si voluisset absque omni satisfactione hominem n peccato liberare, contra iustitiam non fecisset. Ille enim iudex non potest, salva iustitia, culpam sive poenam n dimittere, qui habet punire culpam in alium commissam, puta vel in alium hominem, vel in totam rcmpublicain, sive in superiorem principem. Sed Deus non habet aliquem superiorem, sed ipse est supremum et commune bonum totius universi. Et ideo, si dimittat peccatum, quod habet rationem culpae ex eo quod contra ipsum committitur, nulli facit iniuriam: sicut quicumque homo remittit offensam in sc commissam absque satisfactione, misericorditer, ct non iniuste agit. Et ideo David, misericordiam petens, dicebat *. *Tibi soli peccavi*, quasi ’‘ u .«" 6 dicat, *Dites sine iniustitia mihi dimittere*.

Ad quartum dicendum quod fides humana, et etiam Scripturae divinae, quibus fides instruitur. innituntur praescientiae et ordinationi ’ dixinae. Et ideo eadem ratio est de necessitate quae provenit ex suppositione eorum, ct de necessitate quae provenit ex praescientia et voluntate divina.

quia reparari ’ nisi ex dus passione non possumus.

3. Praeterea, iustitia Dei exigebat ut homo a peccato liberaretur, Christo per passionem suam satisfaciente. Sed Christus suam iustitiam praeterire non potest. Dicitur enim ll *ad Tim.* il ♦ *Si non credimus, ille fide!is permanet: negare seipsum non potest*. Seipsum autem negaret si iustitiam suam negaret: cum ipse sit iustilia .\ Ergo videtur quod non fuerit possibile alio modo hominem liberari quam per passionem Christi.

4. Praeterea, fidei non potest subesse falsum. Sed antiqui Patres crediderunt Christum passurum. Ergo videtur quod non potuerit esse quin Christus pateretur.

Sed contra est quod Augustinus dicit, XIII *de Trin.* *: *Istum modum quo nos per mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Ictum, Deus liberare dignatur, asserimus bonum et divinae dignitati congruum: rerum etiam ostendamus alium modum possibilem Deo fuisse'. cuius potestati cuncta aequaliter subiacent*.

l<esi fōndio dicendi M quod aliquid potest dici possibile vel impossibile dupliciter: uno modo, simpliciter et absolute; alio modo. e.\ suppositione. Simpliciter igitur et absolute loquendo, possibile fuit Deo alio modn hominem liberare quam per passionem Christi: *quia non est impossibile apud Deum omne verbum*, ut dicitur Luc. l *- Sed cx aliqua suppositione facta, fuit* impossibile. Quia enim impossibile est Dei praescientiam lalli et eius voluntatem sive dispositionem cassari * supposita praescientia et praedinatione Dei dc passione Christi, non erat simul possibile Christum non pali, ct hominem alio modo quam per eius passionem liberari. Et est eadem ratio de omnibus his quae sunt prae-

reparari. – *firth* praeter Pl; *liberari* F, *fifi* «icri p *alium... faiuc*. – non *alium*». *definite* l ct editione», d) *futi*. – ED»BEG; *ic at* cū. *a*, *Jit* ct *iit* ceteri. t) *ct tu lta*. – *tu ita* PH, *tu* cd. *a*.

Z) *Aliaquia*. – *Xan* P. t) *tire poenam*. – *tine porna* D»E *a* ct terti». 0| *urjfnatiani*. – *praeordinabant* Pl.

Commentam Cardinalis Caietani

gtrvLt* statim affert tecum quaestionem : quia videtur praeposterus ordo. Nam prius erat quaerendum si erat alius modus possibilis: postea quaerenda erat necessitas nostra liberatio fieri. Ubi videre clare potes quod ordo rectissimus articulorum senatus est; ut primo quaesitum sit an passio Christi fuerit ad salutem nostram necessaria; secundo, quomodo necessaria, an scilicet sine qua non potuisset haberi libertis humana. Et quoniam in hoc articulo concluditur quod passio Christi non c m sic necessaria, quoniam potuit alio modo humanum genus liberari ; ideo consequenter in tertio articulo quaeretur an passio Christi luent convenientius medium ad libertatem humanam quam aliquis alius modus possibilis.

Ad hoc dicitur quod, licet possibile absolute sit communius ac prius necessario; ct propterea quaerenda prius Csset possibilitas quam necessitas absolute .\ possibile tamen ut medium ad finem, non est prius necessario ad finem communiter sumpto, hoc est, comprehendente necessarium ad finem tam *sine quo non* quam *propter melius*; sed est posterius eo, utpotc species illius. Nam omne medium possibile ad finem, aut est sine quo non, aut propter melius: boni enim aliquid in vio ad finem alfierrc oportet medium omne possibile. Quocirca, postquam Auctor conclusit necessariam esse Christi passionem ad salutem humanam, merito nunc inquit an fuerit sic necessaria quod sine illa non potuerit haberi libertas humana a peccato. Hoc est quaerere an fuerit possibilis alius modus liberationis humanae. Nam, si non fuerit possibilis alius modus, passio Christi fuit ad libertatem humanam necessaria sicut navigatio ad transeundum in insulam: quia aliter non potest transiri. Et si fuit possibilis alius modus, passio Christi

liberari et mise- m, quia •ro pue-ustidam , quia, set pro a ♦ ha- *Qa. Lin »rt j.

Filium i gratis e est in atorem ris mi- ictionc 7 dIVCS ' Vm 4 > ni qua)nriri-

angeli ninis: .<’ φ . *Qa.Lin »rt j.

t ne P.

i ceteri.

cbīt .\ . * Art t, t torum

Jistin- a est: urque ninis,

teces- » qui istus. *quia* •liCN Uf. U.1 ter* .;

rium i: ut risti: parte 10. –

uni

ad .\ v«n. *j

sire au- îsti t *; .\ < j 'J/. U-*‘ cv,IB.

ARTICULUS TERTIUS

PRIMUM ALIUS MODUS CONVENIENTIOR FUISSET LIBERATIONIS HUMANAЕ
QUAM PER PASSIONEM CHRISTI

111 *Sent.*, dhU «, art. I, 3; *Gant. Grate. Annon.* etc., c«p. m; /n S»ml. *ApoU.* art. j; *Ad* c*p. n, lœet. iv.

tergim sic proceditur. Videtur quod
vS/)Jj^alius modus convenientior fuisset liber-
raticinis humanae quam per passionem
-^*****^Christi. Natura enim in sua operatione
imitatur opus divinum: utpote a Deo mota et
regulata. Sed natura non facit per duo quod per
unum potest facere. Cum ergo Deus potuerit
hominem liberare sola propria voluntate, non
videtur conveniens fuisse quod ad liberationem
humani generis Christi passio adderetur.

2. Praeterea, ea quae fiunt per naturam, con-
venientius fiunt quam ea quae per violentiam
fiunt: quia violentum a est *quaedam excisio*, seu
casus, *ab eo quod est secundum naturam*, ut di-
c*tur *n libro *de Caelo**. Sed passio Christi mor-
lem violentam induxit. Ergo convenientius fuis-
set quod Christus naturali morte moriendo ho-
minem liberaret, quam quod pateretur.

3. Praeterea, convenientissimum videtur quod
ille qui violenter et iniuste detinet \ per supe-
rioris potentiam spoliatur: unde et Isaiae ui *
dicitur: *Gratis venundati estis, et sine argento re-
dimemini*. Sed diabolus nullum ius in homine
habebat, quem per fraudem deceperat, et per
quandam violentiam servituti subiectum deline-
bat. Ergo videtur convenientissimum fuisse quod
Christus diabolum per solam potentiam spoliaret,
absque sua passione

Sed contra est quod Augustinus dicit, XIII *de*
Trin. ♦ *Sanandae nostrae miseriae convenientior*
modus alius non fuit quam per Christi passionem.

Respondeo dicendum quod tanto aliquis modus
convenientior est ad assequendum finem, quanto
per ipsum plura concurrunt quae sunt expedien-
tia fini. Per hoc autem quod homo per Christi
passionem est liberatus, nulla occurrerunt τ ad
salutem hominis pertinentia, praeter liberationem
a peccato.

Primo enim, per hoc homo cognoscit quan-
tum Deus hominem diligit, et per hoc provo-
catur ad eum diligendum: in quo perfectio hu-
manae salutis consistit. Unde Apostolus dicit,
Commendat suam caritatem Deus in
nobis, quoniam, cum mimici essemus, Christus pro
nobis mortuus est.

Secundo, quia per hoc dedit nobis exemplum
obedientiae, humilitatis, constantiae, iuslitiae, et
ceterarum virtutum in passione Christi ostensa-

rum: quae sunt necessariae ad humanam salu-
tem. Unde dicitur I Pel. n ♦ *Christus passus est*
pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequa-
mur ¹ *vestigia eius*.

Iertio, quia Christus per passionem suam non
solum hominem a peccato liberavit, sed etiam
gratiam justificantem el gloriam bealitudinis ei
promeruit, ut intra * dicitur.

Quarto, quia per hoc est homini indicta c ma-
ior necessitas se immunem a peccato conser-
vandi :: secundum illud I *Cor.* vi ♦ *Empti estis*
pretio magno: glorificate et portate Deum in cor-
pore vestro.

Quinto, quia hoc ad maiorum dignitatem r-
cessit: ut. sicut homo victus fuerat et deceptus
a diabolo, ita etiam homo esset qui diabolum
vinceret; et sicut homo mortem meruit, ita homo
moriendo mortem superaret; ut dicitur I *Cor.*xv*:
Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum
Christum.

Et iduo convenientius fuit quod per passio-
num Christi liberaremur, quam per solam Dei
voluntatem.

Au primum ergo dicendum quod natura etiam,
ut aliquid convenientius · faciat, plura ad unum
assumit: sicut duos oculos ad videndum. Et idem
patet in aliis.

Ad secundum dicendum quod, sicut Chrvsosto-
mus dicit *, *Christus non sui mortem, quam non*
habebat, cum sit vita, sed hominum mortem ve-
neral consumpturus. Cnde non propria morte
corpus deposuit, sed ab hominibus illatam sustinuit.
Sed et, si aegrotavisset corpus eius ct in conspectu
omnium solveretur, inconveniens erat eum qui alio-
rum languores sanaret, habere proprium corpus
affectum languoribus. Sed et, si absque aliquo
morbo ¹ *seorsum alicubi corpus deposuisset ac de-*
inde se offerret, non crederetur ei de resurrectione
disserenti. Quomodo enim pateret Christi in morte
victoria, nisi, coram omnibus eam patiens, per
incorruptionem * *corporis probasset extinctam?*

Ad tertium dicendum quod, licet diabolus ini-
iuste invaserit hominem, tamen homo propter
peccatum iuste erat sub servitute diaboli dere-
lictus a Deo. Et ideo conveniens fuit ut per
iustitiam homo a servitute diaboli liberaretur,
Christo satisfaciente pro ipso per suam pas-
sionem.

i

• Qa ttanii trt
i; qo. IU», in.
i. 5.

* V<K 4A.

* ver*, j

• op. i.

i

• ver. b, 9.

3) *violentum*. – *violentia* cdlttinnct ct a
β; *detinet*. – *detinetur* bc, *detinet aliquid* P.
γ) *occurrerunt*. – *concurrerunt* F ct tertia.
5) *notii... sequamur* – *nobis... sequimini* b, *nobii~ sequamini* PEFGei.
») *indicia*. – *induta* BHpD ct b, *inducta* PAGc, »cd A «c corrigit
ζ) *conservandi*. – *quo (qui P) se sanguine Christi redemptum cogitat*
a peccato addunt EI ct editiones.

r() *dignitatem*. – *hominis* addunt EF ci tenu.
0) *convenientius*. – Om. P.
t) *absque aliquo morbo*. – *absque morbo aliquo* G, *absque morbo*
l/, absque morte editione» Pro rroriam *alicubi carpus, coryui a/icwli*
seorsum editione*, ont. pG, iterpim *alicubi* *G, *altcubi corpus* H.
x) *incorruptionem*. – PI; *interemptionem* F. *interruptionem* ceteri

am salu-
 'assus est * v*
 d sequa-
 iam non
 d etiam
 dinis ei
 i>.

ial ma-
 conser-
 pti estis
 in cor-

latern rⁱ
 eceptus
 ibolum
 i homo
 >r. xv .: ' Vtn F
 lesum

?assio-
 m Dei

etiam,
 unum
 idem

sosto-
 n
 n ve-
 morte r^o
 'inuit.
 pedu
 alio-
 wpus
 liquo
 c de-
 tione
 torte
 per
 t?
 > in.
 •pter
 'cre-
 per
 tur,
 pas-

• Ven- xo
 t
 cion.

QUAESTIO XLVI, ARTICULUS IV
 huit etiam hoc conveniens ad vincendam su-
 perbiam diaboli, qui est *desertor iustitiae et amator*
potentiae, ut Christus *diabolum vinceret et homi-*

Commentaria Cardinali* Caiotani

T rnn.es monstrat evacuatam iam esse distinctionem fa-
 ctam in primo articulo dc *necessario* .
 Nam illorum
 duorum inodorum ibi indiscussorum, scilicet necessariu
sine quo nullo modo potest haberi finis, ct *sine quo hoij*
ita convenienter, primum in secundo articulo discussum
 est. ut patuit in illo; reliquum nutem in praesenti articulo
 discutitur. Comparatur siquidem m hoc titulo pastio Chri-
 sti ad quodeumque aliud medium possibile pro libertate
 humana, secundum convenientiam; an scilicet ipsa passio
 Christi sit convenientius medium quam alia. Ex quo enim
 conclusum fuit quod non est medium necessarium sine
 quo non. oportebat discutere an sit medium necessarium
 propter melius: quod nunc iit.

Et scito quod, quemadmodum articulus secundus mo-
 tus est «impliciter ct absolute de medio alio possibili ad
 talem finem, et non praesupposita definitione Dei dc me-
 dio hoc, scilicet passionis Christi, ct propterca responsum
 est cum distinctione: ita hic quoque, inter media ad ta-
 lem finem possibilia simpliciter ct absolute, quaeritur quod
 eorum sit convenientius. Et est quasi quaerere rationes
 quare tale medium, 'Cilicet passionis Christi. sit potius
 praecleclctum ad talem finem, «cilicct liberationis humanae,
 quam quodeumque aliud medium Deo possibile. Dixi au-
 tem. *quasi*: quia hic non discutitur divinae voluntatis ratio;
 icd ratio seu proportio ct convenientia maior medii ad
 finem.

II. In corpore unica conclusio: *Modus liberationis hu-*
manae per passionem Christi est convcnicntior quam per
solam Dei voluntatem. Probatur. T into modus aliquis est
 convcnientior. quanto per ipsum plura concurrunt expe-
 dientia id finem illum. Sed per modum istum multa con-
 currunt quae non concurrerent si per solam Dei sulun-
 tntem liberaremur. Ergo. Probatur minor cx quinque
 daris tn littera.

I bi nota quod alii modi liberationis humanae aut essent
 per creaturam aliquam, aut per solam Dei voluntatem.
 Et si quidem per aliquam creaturam mediam liberaremur,

3

• <7. Lri i l cap
 I V. AJIM. C ?
 xu), tiru il.

• Fl df O th .
 US. I, cap. 11 .:
 hS. III. cap. xi.

• Ven- xo

a) Jifiuram. – Jtgura PF.

» dctraclibiles. – JctiactabiUs »G ct b, mox dctractabilii EG>;

D QUARTUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod
 Christus non debuerit pati in cruce.
 Veritas enim debet respondere figurae.
 Sed in figuram 3 Christi praecesserunt
 omnia sacrificia veteris Testamenti, -in
 animalia gladio necabantur, et poslmodum igni
 cremabantur *. Ergo videtur quod Christus non
 debuerit pati in cruce, sed magis gladio vel igne.

2. Praeterea, Damascenus dicit * quod Chri-
 stus non debuit assumere *detraclibiles* P *passiones*.
 Sed mors crucis videtur maxime detractibilis et
 ignominiosa: unde dicitur *Sap. n* *: *Aforte tur-*
pissima condemnemus eum. Ergo videtur quod
 Christus non debuit pati mortem crucis.

3. Praeterea, de Christo dicitur, *Benedictus*

439.

Jctatabilci ct detestabilis Pa Cf. |* et qu. xit >n. 4 t. Pro nxvime
 fuiste maxime Pk, <«. It.

nem liberaret, non per solam potentiam divinita-
 tis, sed etiam per iustitiam et humilitatem passio-
 nis: ut Augustinus dicit, XUI *de Trinitate* *.

439.

Commentaria Cardinali* Caiotani

clare ct evidenter constat quod remotius fuisset medium
 ab efficacia perducendi ad finem, quam passio Christi:
 quoniam est passio suppositi divini, cffaicissimi ad omnia.
 Et quia hoc erat per sc evidens, derelictum c«t ob Au-
 ctore. - Si vero «set per solam Dei voluntatem, expe-
 ditius quidem fuisset, utpote sola voluntate Dei concur-
 rente: sed non suavi*, totque bonis fultus, fuisset modus
 liberandi hominem, ut patet cx tot bonis m littera positis.
 Et propterca Auctor comparavit modum passionis Christi
 ad modum cx sola Dei voluntate. Unquam prae sc feren-
 tem aliquid difficultatis.

III. Circa rationes redditas in littera maioris convenien-
 tia^o ad liberandum genus humanum per Christi passionem,
 adverte quod ad duo capita primaria universae reduci vi-
 dentur . vel ad suavitatem depolitionis; vel ad humanam
 dignitatem. Nam duci nos in salutem cx commendata Dei
 Canute, et exemplo Christi, ct merito, ct pretiositate, ct
 huiusmodi, ad suavem rpectat dispositionem nostrae con-
 sequendae saluti., quod autem homo scipsum nivet, re-
 dimat, pro se pugnet, mercatur, vincat, satisfaciat, trium-
 phet, regnet, ludicct, ct huiusmodi, ad nostram spectat
 dignitatem; ut facile patet dihundo.

IV. In responsione ad secundum, circa illud Chryso-
 stom» ., *Sed ct si absque morte corpus alicubi deposuisset*,
 adverte quod, si ut sonat sumitur, non videtur intelli-
 gible ; quoniam sine morte corpus non deponitur: nam, si
 occultaretur a senubus nostns. non propterca esset depo-
 situm, sed occultatum. Et propterca non dc morte ut est
 separatio animae a corpore, sed dc morte ut est resolutio
 corporis terminata nd separationem animae u corpore, in-
 telligo: quoniam dc huiasmodi mone praelocutus est, di-
 cens *inconveniens fuisse si acprotavuset corpus eius ct in*
conspectu omnium solveretur. Quasi diceret quod, tam si
 naturali resolutione obiirsct, quam si miraculose ex divina
 potestate absque praevia dissolutione subito separapset ani-
 mam a corpore alicubi deponens ipsum, inconveniens
 fuisset.

439.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CHRISTUS DEBUERIT PATI IN CRUCE

III *Scat.*. <f.»L xx. art. 4, qu" 2. td 1; IV *Cont. Gent.*, cap. iv, ad 17; *Crtmptnd.*
In loan., cap. tu, lcct. 11; c«p. xn, lcct. V.

qui venit in nomine Domini, ut palet Mallii, xxi *♦ ' VerK *
 Sed mors cnicis erai mors maledictionis: secun-
 dum illud *Deut.* xxi *: *A/aledictus a Deo est qui* 'VeK 'o
pendet in ligno. Ergo videtur quod non fuit con-
 veniens Christum crucifigi.

Sed contra est quod dicitur *Philipp*, u ♦. *Fa-*
ctus est obediens usque ad mortem, mortem autem
crucis.

Respondeo dicendim quod convenientissimum
 fuit Christum pati mortem crucis. Primo quidem,
 propter exemplum virtutis. Dicit enim Augusti-
 nus. in libro *Octogintatrium Quacst.* *. *Sapientia* 'Qe
Dei hominem, ad exemplum quo recte vireremus,
suscepit. Perimet autem ad vitam redam ea quae
non sunt metuenda, non metuere. Sunt autem ho-

439.

Jctatabilci ct detestabilis Pa Cf. |* et qu. xit >n. 4 t. Pro nxvime
 fuiste maxime Pk, <«. It.

QUAESTIO XLVI, ARTICULUS IV

mines qui, quamvis mortem ipsam non timeant, genus tamen mortis horrescunt. *¶* I ergo nullum genus mortis recte viventi homini metuendum esset, illius hominis cruce ostendendum fuit: nihil enim erat, inter omnia genera mortis, illo genere exeerabilius et formidabilius.

Secundo, quia hoc genus mortis maxime conveniens erat satisfactioni pro peccato primi parentis. quod fuit ex eo quod, contra mandatum Dei, pomum ligni vetiti sumpsit *. Et ideo conveniens fuit quod Christus, ad satisfaciendum pro peccato illo, seipsum pateretur ligno affigi, quasi restituens quod Adam sustulerat: secundum illud Psalmi *Quae non rapui, tunc exsolvebam*. I nde Augustinus dicit. in quodam Sermone *de Iustione* *: *Contempsit Adam praeceptum, accipiens ex arbore ¶: sed quidquid Adam perdidit. Christus in cruce invenit.*

Tertia ratio est quia, ut Chnsostomus dicit, in Sermone *de Passione* *, *in excelso ligno, et non sub tecto passus est, ut etiam ipsius aeris natura mundetur. Sed et ipsa terra simile beneficium sentiebat, decurrentis de latere sanguinis stillatione mundata*. Et super illud Ioan, tu ♦ *Oportet exaltari Filium Hominis* ∴ * *Exaltari* ∙ *audiens, suspensionem mtelligas in altum: ut sanctificaret aerem qui sanctificaverat terram ambulando in ea* *.

Quarta ratio est quia, per hoc quod in ea ∙ moritur, ascensum nobis parat in caelum, ut Chrvsostomus * dicit. El inde est quod ipse dicit, Ioan, xii ∴ *Ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum*.

Quinta ratio est quia hoc competit universali salvationi totius mundi. Inde Gregorius Nysenus dicit * quod *figura crucis, a medio contactu ' m quatuor extrema partita, significat virtutem et providentiam eius qui in ea pependit, ubique diffusam*. – Chrvsostomus * etiam dicit quod in cruce, *expansis manibus, moritur, ut altera manu veterem populum, altera eos qui cx gentibus sunt, trahat*.

Sexta ratio est quia per hoc genus mortis diversae virtutes designantur. Unde Augustinus cxX' p?6r.fl. dicit, in libro *de Gratia* l et. el Novi /est. *: *Non wL So* “ *r frustra tale genus mortis elegit: ut latitudinis et altitudinis et longitudinis et profunditatis, de qui- i iuJ/ '7; Ji* ^us Apostolus loquitur ♦, *magister existeret. Nam latitudo est in eo ligno quod transversum desuper figitur; hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quod ab ipso ligno usque ad terram conspicuum est: ibi enim quodammodo statur, idest. persistitur et perseveratur; quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in ca ligni parte quae ab illa quae transversa ¶.fi- gitur, sursum versus relinquitur, hoc est, ad caput crucifixi: quia bene sperantium superna expectatio*

eyl. fani vero illud cx ligno quod Jixuni occultatur, unde totum illud exurgit, significat profunditatem gratuita gratiae. Et, sicut Augustinus dicit, *super Ioan.* , *lignum m quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra " fuit magistri docentis*.

Septima ratio est quia hoc genus mortis plurimis figuris respondet. I t enim Augustinus dicit, in Sermone *de Passione* ∙, dc diluvio aquarum humanum genus arcu lignea liberavit *; dc Ac- gypto Dei populo recedente, Moyses mare virga divisit, et Pharaonem prostravit, el populum Dei redemit *; idem Moyses lignum in aquam misit et amaram aquam in dulcedinem commutavitl*; ex lignea virga de spiritali petra salutaris unda profertur *; ct, ut Amalec vinceretur, contra* virgam Moyses expansis manibus extenditur ♦, ct lex Dei arcae Testamenti creditur lignaeae’; ut his omnibus ad lignum crucis, quasi per quos- dam gradus, veniatur.

Ad humum ergo DICENDUM quod altare holocaustorum, in quo sacrificia animalium offerebantur, erat facium dc lignis, ut habetur *Exod.* xxvn *; ; ct quantum ad hoc veritas respondet figurae. Aof autem *oportet quod quantum ad omnia: quia iam non esset similitudo, sed veritas*, ut Damasce- nus dicit, in III libro *. – Specialiter tamen, ut Chrysostomus * dicit, *non caput ei amputatur, ut Joanni; neque sectus est. ut isaias: ut corpus integrum et indivisibile morti servet, cl non fiat acca- do volentibus Ecclesiam dividere*. – Loco autem materialis ignis, fuit in holocausto Christi ignis caritatis.

Ad secundum dicendum quod Christus detracti- biles ∙ passiones assumere renuit quae pertine- bant ad delectum scientiae vel gratiae, aut eliam virtutis. Non autem illas quae pertinent ad in- mriam ab exteriori illatam: quinimmo, ut dici- tur *Heb.* xii ∙, *sustinuit crucem confusione con- tempta*.

Ad tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, XIV *contra Faustum* *. peccatum maledictum ∙.&ψ ¶ h * est: et per consequens mors et mortalitas ex peccato proveniens. *Caro autem Christi mortalis fuit, m similitudinem habens carnis peccati* ». Et propter hoc Moyses eam nominat *maledictum*: sicut et Apostolus nominat eam *peccatum*, dicens, II *Cor.* v *: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, scilicet per’ poenam pec- cati. Aec ideo maior invidia est, quia dixit, « *ma- ledictus est a Deo* ». ATo enim *Deus peccatum odisset, non ad eam suscipiendam atque tollendam Filium suum mitteret. Confiteri ergo maledictum suscepisse pro nobis, quem confiteris mortuum esse pro nobis*. Unde ct *Galat.* III * dicitur: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*.

γ) arbore – pomum λJJuni F ct tertie.
i) Homini». – didt »ddunt PEc
i) ca. – alto Pl.
ζ) contactu. – tractu F; Alia», traetu ζηλζxo P. – pn> /n rj, i» AijCE, in eo ej. a.
transvena. – transversum Ple, faxod ab tllo) per transversum (sumum versus coelum rclbijullur} F.

f) cathedra, – l »11 ct tertia praeter II; ad cathedram.
t) commutavit. – transmutavit \C, transmutavit vel commutavit II.
x) contra. – circa tertii pmclor l.
λ) Ad primum, – Orūlneni holuttooam Ad primum ei w mn dum invertunt cndicci.
|U dctractibilcs. – detr.wtabile» III GUIà, detestabile* l'.i
*1 – propter tertii.

ulla-
ndi-
icit,
r/»A7 · ***T***'cxrx
itis.
Eli-
cit,
jm *•CJ Coi A*r (t*
MmA., cl Ar.
Ort A«<7e
•«pn
• lifn. a? n

)ei
sit
*, i
, IBM., *rf* v,
ia *, v
κ *£so/.ca^xng
'er», j. ·; Δ1«
, cap. i« »xt i
L' »44
•ll *TjaJuyif*[^]
*rm. 9 ** ·;
»- ' lb<J.a, »l»
«rr» io. f«; IU
A/JT, ap. »w.
»,

•JUnb cap.uvr,
kir.» : ILur. cap.
sur, xi : I.uc. cap.
un, uni; Ituri,
up inii. III.
, ' Vta i a?
• inna, »at i.

•DtFO/Dtn,
lib.IIf, «ap „π.
* Alhuuv to.
CM. ta Carp

• Vrrv j.

Cap n SF
•vcfip,D

Ven. <i.

m. ·>

QUAESTIO XLVI, ARTICULUS V

Commentaria Cardinalis Caietani

rnn.v» clarus. In corpore una conclusio: *Conrenien-*
tusimum fuit Chrixtum pati mortem crucis. Probatur
in littera rationibus septem. Quibus potest addi octava:
quod ideo mortem crucis elegit ut usque ad ultimum
quatuor sensuum, scilicet visu·», auditus, olfactus ct gustus,
ac linguae officio uti libere posset; ct ad cumulum pas-
sionis, videndo, audiendo, odorando, gustandoque contra-
ria, ignominiosa, etc. ; et ad consummanda mysteria quae
verbis in cruce dictis explevit, ct commendando Matrem,
ct lotroncm exaudiendo, etc.

II. In responuone ad tertium, memento quod maledi-
ctus a Deo quilibet est cui tnnlt aliquid a Deo infertur.
Quia enim *ipse dixit ctfacta sunt* ·, sicut benedicere alicui *
Deum est benefacere illi, ita Deum maledicere aheui est s·
illi malum facere. Et quia Deus *propter scelus populi sui*
percussit Christum ·, multa mala poenae, et specialiter
malum poenae ignominiosissimae crucis, intulit illi; ideo
maledixit Christo, dum illi malum fecit. Et propterca Chri-
stus, sicut ct omnis patiens m cruce, maledictus a Deo
dicitur.

0,1 U1⁴

ARTICULUS QUINTUS

triU.M CHRISTUS OMNES PASSIONES SUSTINUERIT

b quintum SIC proceditur. Videtur quod
Christus omnes passiones sustinuerit *.
Dicil enim Hilarius, in X *de Trin.* *:
Unigenitus Dei. ad peragendum mortis
suae sacramentum, consummasse in se omne hit-
manarum genus passionum testatur, cum, inclinato
capite, emisit spiritum. Videtur ergo quod omnes
passiones humanas sustinuerit.

n. Praetirek. Isaiae i.ii * dicitur: *Ecce, mtelliget*
servus meus, ct exaltabitur, ct elevabitur, ct sublimis
erit valde. Sicut obstupuerunt super eum mulli, sic
inglorius erit inter viros aspectus eius, et forma
eius inter filios hominum. Sed Christus est exal-
tatus secundum hoc quod habuit omnem gra-
tiam et omnem scientiam : pro quo super eo «
mulli admirantes obstupuerunt. Ergo videtur quod
inglorius fuerit sustinendo omnem passionem hu-
manam.

3. Praeterea, passio Christi ordinata est ad
liberationem hominis a peccato, ut supra · di-
ctum est. Sed Christus venit liberare homines
ab omni peccatorum genere. Ergo debuit pati
omne genus passionum.

Sed contra est quod dicitur Ioan, xn *, quod
milites primi quidem fregerunt crura et alterius
qui crucifixus est cum eo: ad Jesum autem cum
venissent, non fregerunt eius crura. Non ergo
passus est omnem humanam passionem.

Respondeo dicendum quod passiones humanae
possunt considerari dupliciter. Uno modo, quan-
tum ad speciem. Et sic non oportuit Christum
omnem humanam passionem pati: quia multae
passionum species sibi invicem conirariantur,
sicut combustio in igne et submersio in aqua.
Loquimur enim nunc de passionibus ab extrinseco
illatas, quia passiones ab intrinseco causatas, sicut
sunt aegritudines corporales, non decuit eum pati,
ut supra * dictum est.

Sed secundum genus, passus est omnem pas-
sionem humanam. Quod quidem potest consi-
derari tripliciter. Uno modo, ex parte hominum

Passus est enim aliquid et a gentilibus, et a lu-
daeis; a masculis et feminis, ut palet de ancillis
accusantibus Petrum. Passus est etiam a princi-
pibus, et a ministris eorum, et popularibus: se-
cundum illud Psalmi *: *Quarefremuerunt gentes,*
el populi meditati sunt inania? Astiterunt reges
terrae, et principes convenerunt in unum, adversus
Dominum et adversus Christum eius. Passus est
etiam a familiaribus ct notis: sicut palet de luda
cum prodente, et Petro ipsum negante.

Alio modo patet idem ex pane eorum in qui-
bus homo potest pati. Passus est enim Christus
in suis amicis cum deserentibus; in fama per
blasphemias contra cum dictas η in honore ct
gloria per irrisiones ct contumelias ei illatus; in
rebus per hoc quod etiam vestibus spoliatus est;
in anima per tristitiam, taedium et timorem; in
corpore per vulnera et flagella.

Tertio potest considerari quantum ad corporis
membra. Passus est enim Christus in capite pun-
gentium spinarum coronam; in munibus et pe-
dibus fixationem clavorum; in facie alapas ct sputa;
ct in toto corpore flagella. Fuit etiam passus se-
cundum omnem sensum corporeum: secundum
tactum quidem, flagellatus et clavis confixus; se-
cundum gustum, telle ct aceto potatus; secun-
dum olfactum, in loco fetido cadaverum mortuo-
rum, *qui dicitur calvariae* \ appensus patibulo;
secundum auditum, laccessitus vocibus blasphe-
mantium ct irradientium; secundum visum, *videns*
matrem el discipulum quem diligebat flentes.

Ad primum ergo dicendum quod verbum illud
lilarii est intelligendum quantum ad omnia ge-
nera passionum: non autem quantum ad omnes
species.

Ad secundum dicendum quod similitudo ibi at-
tenditur. non quantum ad numerum passionum
ct gratiarum. sed quantum ad magnitudinem
utriusque: quia sicut sublimatus est in donis gra-
tiarum l super alios, ita deieçtus est infra alios
per ignominiam passionis.

a) *super eu.* – *tu>it e*» CDpB ct j , *iuper cum* editiones.
hominum. – *a quibui passui est* addit P.
7) *dictas.* – *prolatas* tertii praeter l.

Sdmxak Tnsou D. Tuoxae T. VIH.

calvariae. – *lacui* addunt IIF.
) *gratiarum.* – *patiat* editioe*.

Ad tertii m dicendum quod, secundum suffi-
dentiam, una minima passio Christi suffecit: ad
redimendum genus humanum ah omnibus pec-

catis. Sed secundum convenientiam, sufficiens
fuit quod pateretur omnia genera passionum,
sicut iam * dictum est.

• In Ck,

Ç) suffecit mfjtcit DF, enfgcicbat cd. a, *tufj'*»cq. >p.M. II, *sufficeret bc, tufferissct I'*

Commentaria Cardinalis Caictani

Inxvs dc passionibus corporalibus ab vxtrinscco illatis
intelligitur: ut in corpore articuli Auctor explicat. Sunt
enim duo genera passionum. Quaedam spirituales, ut
cipi, privari virtute, et huiusmodi: quae longe fuerunt a
Christo, quia derogarent perfectioni animae ipsius. Quae-
dam corporales. Et hae sunt duplices. Quaedam ab intrin-
seco, ut aegritudines corporales: et de his non est quae-
stio, quia non decuit Christum infirmari. sed sat fuit ab
intrinseco habere passiones naturales absque aegritudine,
ut famem, sitim, lassitudinem, quoad corpus; et tristitiam,
timorem et huiusmodi, quoad partem sensitivam animae.
Quaedam vero ab extrinseco: sive sint pure corporales,
ut flagella, confessio, ct huiusmodi; sive aliquiditer spiri-
tuales. ut infamari ct huiusmodi; et similiter, sive extrin-
sece, ut spoliari et huiusmodi; sive intus, ut tristari cx
sensatis et obiectis. Dc his enim quae ab extrinseco in-
ferri possunt passionibus absque spiritali damno m anima
patientis, quaestio est: ut unico verbo dicatur.

II. In corpore est una distinctio bimembris, cum duabus
conclusionibus, iuxta ipsa membra distinctionis, interiecta
explicatione tituli. Distinctio est. Passiones humanae ab
extrinseco possunt considerari dupliciter: vel secundum
species; vel secundum genus.

Prima conclusio : *Non oportuit Christum pati omnem
humanam passionem secundum speçtem*. Probatur. Quia
multae carum sunt contrariae, ut patet.

Secunda conclusio est: *Christus passus est omnem hu-
manam passionem secundum genus*. Prnbatur tripliciter:
et cx parte gencralitatis conditionum agentium a quibus,
ct rerum in quibus, ct membrorum secundum quae pas-
sus est.

III. Adverte hic primo, quod Auctor summarie per-
transit gencmlitatcm passionum Christi. Nam si ad amus-
sim dinumerandae essent omnes conditiones passionum
cius et differentiae earum, humanum ingenium forte de-
ficeret. Clare siquidem liquet quod passu* est iudicialitcr,
ct cxtra-iudicinlitter; n iudicio ecclesiastico, cl sacculari;
passus est obicctione superbiae, blaspheminc, seductionis,
ambitionis, rebellionis Caesareae, usurpationis divinae ; pas-

sus est a testibus falsis, ct a propria confessione occasiona-
litcr; passus est ut malus, ct ut stultus; passus est a viris
demoratis secundum legem Dei (utpote non introeuntibus
in praetorium, ct vacantibus operibus misericordiae actua-
liter), et a sceleratis ; passus est ct simpliciter, ct compara-
tive ad Barabbam; et, breviter, nd pelagus passionum ha-
nim contemplatio ingressum dans, nova semper adicict,

IV. Adverte secundo quod, ad litteram, Christus gene-
raliiatein passionum suscepit ut universum quoad mala
dedicaret. Ita quod, sicut Verbum divinum, suscipiendo
humanam naturam, assumpsit quodammodo totum univer-
sum quoad bona, pro quanto in homine omnes creaturae
quodammodo inveniuntur, ut in principio huius Libri
declaravimus; ita, suscipiendo mala hominum in genera-
litatc suarum passionum, dedicavit totum universum quoad
mala : in malo enim hominis omnia mala quodammodo
inveniuntur. In cuius signum, etiam malo culpae camcm
suam in patribus subiacerc voluit, ut, dc mosoa peccatrice
corpus sumens, malum culpae etiam quodammodo deifica-
ret . I t omnino impletum conspiciamus quod *sic Deus
dllexit mundum*, cl secundum bona ct secundum mala,
ut Filium suum unigenitum daret .

Prodest autem malorum huiusmodi tanta dignitas hu-
mano generi valde. Quoniam malorum incursus, post AJac
peccatum, inevitabilia est ct necessarius in via virtutis ambu-
lantibus ad caelestem patriam. Naturaliter autem exosa,
fugibilia tristiaque unt mala: ct propterea *arcta* dorique
dichur *via vitae* '. Sed ubi assumpta a Verbo Dei in pro-
pria persona mala sunt, dedicata procul dubio sunt: ct inde
reddita sunt *desiderabilia super aurum ct lapidem pretio-
sum*, cum non habentur, ct *dulciora super mei ct favum* ",
cum habentur; ut gesta martyrum testantur, dicentium:
Hoc est quod semper optavi ., *Has epulas ego semper
optavi, Videor mihi quod super roseos fores incedam* *, etc.
Et hinc virtutis via. patiendo mala, facta est humano generi
amabilis, desiderabilis atque delectabilis secundum scipsam:
sed *animalis homo non percipit quae Dei sunt* 9 ; *palato
enim non sano poena est panis, qui sano est suavis, et
oculis aegris odiosa lux, quae puris est amabilis* .

• " |
Coomat ma.
4

•/aca fou.dql'
OB. E.

• Imb. c<. n,
4.

• MiHluGip.il
rarv 14.

• Γ>_ mu
II

• la OiU.».Vf«
KU n . tHUik.
t* H.

Man. ix McecX
Ycap v Lxtfxst
Man.
• I / 4 Ctr c»?
il, wn> M.
• S. Acf. Co».
fi I* VILXV
xtt.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM DOLOR PASSIONIS CHRISTI FUERIT MAIOR OMNIBUS ALIIS DOLORIBUS

III *Sent.*, dist. xv, qu. 11, art. 3, qu* 3.

S&Ç'tëgalI* SEXTVM SIC proceditur. Videtur quod
X^QV^/ioIor passionis Christi non fuerit maior

oinn'^us al's doloribus. Dolor enim
I^<^ ^^" ^patientis augetur secundum gravitatem
et diuturnitatem passionis '. Sed quidam martyres
graviores passiones et diuturniores sustinuerunt
quam Christus: sicut patet de Laurentio, qui est
assatus in craticula *; et de Vincentio, cuius carnes
sunt ungulis ferreis laceratae *. Ergo videtur
quod dolor Christi patientis non fuerit maximus.

2. Praeterea, virtus mentis est mitigativa do-

loris: in tantum quod Stoici posuerunt *tristitiam
in animo > sapientis non cadere* 4. Ei Aristoteles
posuit* quod virtus moralis medium tenet in
passionibus. Sevi in Christo luit perfectissima vir-
tus mentis. Ergo videtur quod in Christo fuerit
minimus τ dolor.

3. Praeterea, quanto aliquod patiens est ma-
gis sensibile, tanto maior sequitur dolor passio-
nis. Sed anima est sensibilior quam corpus: cum
corpus sentiat ex anima. Adam etiam in statu
innocentiae videtur corpus sensibilius habuisse

• Ao*. *Tr.
h... ? iv.ar
«tit. I \ II.

S. T* I«Λ u
vn.
Y *

a) *patslwitis*. – PFa; *patientis*.

,1) aninto. – *anima* Hfrc, *animum* PI.

7) *fuerit minimus*. – *non fuerit* ιηλΗμμχ tenu praeter I.

•ViJcAai «.Luu-
rcat.,Holland,de
to. Au.
•Vide Vrtx».Vie-
cent .IJollard.dic
n Un., cap. iii.

ns
Λ

• Im <«ηποτ-.

2

• Ven t®

• *ijj.* i, art », O)minent. cue. vu.

• *Inculiu..dett. caret.* os. l*

• Ioan. c*p. nt, *cf*. 16.

• Mxtilucsp. «11 VÖB. U'

• Pi. IUII »... II.

• In Orti; *i. Vioc Met.* *J *Magnif.* is «- cutU. V«»p. •Mce.s-Tib-- Mart. In RCtnd Vcip.-; Laorcat Mart. • I *j J Car.* cap U. vif». 14 • S- Aug. *t.* ^A. frii.hb.VHu, cil.

• Art pn;...J

• Pi tu ten.;

Aug. de Cl* Hi liib. IV. cap "ebUt. liib. II. *p.u.n 9 Km'

Q(AEST10 XI.VI, ARTICULUS VI

quam Christus, qui assumpsit corpus humanum cum naturalibus defectibus. Ergo videtur quod dolor animae patientis in purgatorio vel in inferno, vel etiam dolor Adae si passus fuisset, maior fuisset quam dolor passionis Christi.

]. Praetirea, maioris boni amissio causai maiorem dolorem. Sed peccator peccando amittit maius bonum quam Christus patiendo: quia vita gratiae est melior quam vita naturae. Christus etiam \ qui amisit vitam post triduum resurrecturus. minus aliquid videtur amisisse quam illi qui amittunt vitam permansuri in morte. Ergo videtur quod dolor Christi non fuerit maximus dolor.

5. Praeterea, innocentia patientis diminuit dolorem passionis. Sed Christus innocenter est passus: secundum illud Ierem. χ1*: *Ego autem quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam.* Ergo videtur quod dolor passionis Christi non fuerit maximus.

6. Praetire\ in his quae Chrfeti sunt, nihil fuit superfluum. Sed minimus dolor Christi suffecisset ad finem salutis humanae: habuisset enim infinitam virtutem ex persona divina. Ergo superfluum fuisset assumere maximum dolorem.

Sed contra est quod habetur *lhren.i* “ ex persona Christi: *Attendite, el videte si est dolor sicut dolor meus.*

Respondeo dicendum quod, sicut supra · dictum est cum de delectibus assumptis a Christo ageretur. in Christo patiente fuit venis dolor: et sensibilis, qui causatur ex corporali nocivo; et dolor interior, qui causatur ex apprehensione alicuius nocivi, qui tristitia dicitur. I tdrque autem dolor in Christo fuit maximus inter dolores praesentis vitae. Quod quidem contingit propter quatuor.

Primo quidem, propter causas doloris. Nam doloris sensibilis causa fuit laesio corporalis. Quae acerbitatem habuit, tum propter gencraliiatem passionis, de qua dictum est*: tum etiam ex genere passionis. Quia mors confixorum in cruce est acerbissima: quia configuntur in locis nervosis et maxime sensibilibus, scilicet in manibus et pedibus; el ipsum pondus corporis pendentis continue auget dolorem: et cum: hoc etiam est doloris diuturnitas, quia non statim moriuntur, sicut hi qui sunt gladio interfecti. – Doloris autem interioris causa fuit, primo quidem, omnia peccata humani generis, pro quibus satisfaciebat patiendo: unde ea quasi sibi adseribit, dicens in Psalmo*: *Verba delictorum meorum.* Secundo, specialiter casus Iudaeorum et aliorum in eius mortem T' delinquentium: el praecipue discipulorum, qui scandalum passi fuerant in Christi passione. Tertio etiam amissio vitae corporalis, quae naturaliter est horribilis humanae naturae.

Secundo potest magnitudo I considerari c.x perceptibilitate patientis. Nam et secundum corpus

erat optime complexionatus, cum corpus eius luerit formatum miraculose operatione Spiritus Sancti: sicut et alia quae per miracula facia sunt, sunt aliis potiora, ut Chrysostomus dicit* de vino in ',l*.;.;.,,)*".

quod Christus aquam convertit in nuptiis. El ideo in eo maxime viguit sensus tactus, ex cuius perceptione sequitur dolor.- Anima etiam, secundum vires interiores, efficacissime apprehendit omnes causas tristitiae.

Tertio magnitudo doloris Christi patientis potest considerari ex doloris ‘ puritate. Nam in aliis patientibus mitigatur tristitia interior, et etiam dolor exterior, cx aliqua consideratione rationis, per quandam derivationem seu redundantiam a superioribus \ iribus ad inferiores. Quod in Christo patiente non luit: unicuique enim virium *permisit agere quod est sibi proprium*, sicut Damasce-nus dicit *.

Quarto potest considerari magnitudo doloris Christi patientis ex hoc quod passio illa el dolor a Christo fuerunt assumpta voluntarie, propter finem liberationis hominum a peccato. El ideo tantam quantitatem doloris ossumpsit quae esset proportionatu magnitudini fructus qui inde sequebatur.

Ex his igitur omnibus causis simul consideratis manifeste apparet quod dolor Christi fuit maximus.

Ad PHIMI M ERGO DICENDI M quod ΓIIIÖ illa ρΓO-cedii cx uno tantum praedictorum, scilicet ex laesione corporali, quae est causa sensibilis doloris Sed ex aliis causis multo magis dolor Christi patientis augetur, ut dictum est *.

Ao srct xm m dicendi m quod virtus moralis aliter mitigat tristitiam interiorem, et aliter exteriorem dolorem sensibilem. Tristitiam enim interiorem diminuit directe, in ea medium constituendo sicut in propria materia. Medium autem in passionibus virtus moralis constituit, ut in Secunda Pane* habitum est, non secundum quantitatem rei, sed secundum quantitatem proportionis: ut scilicet passio non excedat regulam rationis. El quia Stoici reputabant quod nulla tristitia esset ad aliquid utilis, ideo credebant quod totaliter a ratione discordaret: et per consequens quod totaliter esset sapienti vitanda. Sed secundum rei veritatem, tristitia aliqua laudabilis est, ut Augustinus probat. in XIV *de Cii**. *Dei* *: quando scilicet procedit ex sancto amore, ut puta cum aliquis tristatur de peccatis propriis vel alienis. Assumitur etiam ui utilis ad finem satisfactionis pro peccato: secundum illud II *Cor.* vn *: *Quae secundum Deum est tristitia, poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Et ideo Christus, ui satisfaceret pro peccatis omnium hominum, assumpsit tristitiam maximam * quantitate absoluta, non tamen excedentem regulam rationis.

2} *Chrh lut etiam.* – D ct tertia; 5^4 *OivUtu»* F, *Chritfui ergo* ceteri.
t) *contingit.* – *convenit C, contigit P.*
ζ) *et cum.* – E ct terti#; om (pergit *hic e»t etiam*) ed. a, etc. cottri. – Pro *eunt gladio interfecti, gladio Interficiuntur* p.
rj *mortem.* – morte P. – Pro *fuerant, fuerunt la. junt vel fuerunt* F, *sunt* P.

ù) *magnitudo.* – *dolari»* addit C, *dolori» civi i dII* P. PoH *patienti»* editione· cddunt *el secundum animam et iteundum Corput.*
O *facta eunt, iunt.* – Ed. .1. *facta sent fuerennt* PIT1, *facta fuerunt* pG. suit/ *facta fuerunt facta fuerunt tunt* II. *facta fuerunt sibi be. facta tunt* ceteri.
x) *dolori».* – et *frittitiæ* 4ddil P.
λ) m.Lt/mjm. – *quidem* addit tertii.

Dolorem autem exteriorem sensus virtus moralis directe non minuit: quia talis dolor non obedit rationi, sed sequitur corporis naturam. Diminuit tamen ipsum indirecte per redundantiam a superioribus viribus in inferiores. Quod in Christo non fuit, ut dictum est ♦

Ad tertium dicendum quod dolor animae separatae patientis pertinet ad statum futurae damnationis, qui excedit omne malum huius vitae, sicut sanctorum gloria excedit omne bonum praesentis vitae. Inde, cum diximus * Christi dolorem esse maximum, non comparamus ipsum dolori animae separatae.

Corpus autem Adae pati non poterat, nisi peccaret et sic fieret mortale et passibile. Et minus doleret patiens quam corpus Christi, propter rationis praedictas – Ex quibus etiam apparet quod etiam si, per impossibile, ponatur quod Adam in statu innocentiae passus fuisset, minor fuisset eius dolor quam Christi.

Ad quartum dicendum quod Christus non solum doluit pro amissione vitae corporalis propriae: sed etiam pro peccatis omnium aliorum. Qui dolor in Christo excessit omnem dolorem cuiuslibet contriti. Tum quia ex maiori sapientia et caritate processit, ex quibus dolor contritionis augetur. Tum etiam quia pro omnium peccatis simul doluit: secundum illud Isaiae un *: *Iere dolores nostros ipse tulit.*

Vita autem corporalis Christi luit tantae dignitatis, et praecipue propter divinitatem unitam, quod de eius amissione etiam ad horam, magis esset dolendum quam de amissione alterius hominis per quantumcumque tempus. Inde et s dicit, in III *Ethic.* *, quod virtuosus plus diligat vitam suam quanto scit eam esse meliorem: et tamen eam exponit propter bonum virtutis. Et similiter Christus vitam suam maxime dilectam exposuit propter bonum caritatis: secundum illud Ierem. xn *: *Dedi dilectam animam meam in manibus mimicorum eius.*

Ad quintum dicendum quod innocentia patientis minuit dolorem passionis quantum ad numerum: quia, dum nocens patitur, dolet non solum de poena, sed etiam de culpa: innocens autem solum de poena. Qui tamen dolor in eo augetur ex innocentia: inquantum apprehendit nocumentum illatum ut magis indebitum. Unde etiam et alii magis sunt reprehensibiles si eis “ non compatiantur: secundum illud Isaiae t.vu ♦ *Justus autem perit, et non est qui recogitet in corde suo.*

Ad siKiLM dicendum quod Christus voluit genus humanum a peccatis liberare, non sola potestate, sed etiam iustitia * *. Et ideo non solum attendit quantam virtutem dolor eius haberet ex divinitate unita: sed etiam quantum dolor eius sufficeret secundum naturam humanam, ad tantam satisfactionem.

p) fui. – quae PE.
diximus. – dictmtti FG et ctfllkme..
xi) alterius. – vitae alterius P. – i. ommu om. l.
o) plus. – Om. P.

x) rir. – r/ P.
p) autem. – Om. FlfhG.
aj etiam lUitilia. – «n iushtla C. n:iust.tia AB. (mm solum /x,te-
itatr tejj illam iustitia l b, iustitia cacn.

Commentaria Cardinalis Caietani

III.1.1 i ut sonat intelligendus est.
In corpore duo. Primo, resumuntur duo dolores in Christo: exterior scilicet et interior.
Secundo, respondetur quod unica conclusione: *Iterque dolor in Christo fuit maximus super omnes praesentis vitae.* Probatur ex quatuor simul lunetis: scilicet ex causis, ex patiente, ex puritate doloris, et ex quantitate proportionné ad finem.
Ubi videre facile potes quod in nullo alio dolore hu-

mmo concurrentia adaequare, aut etiam appropinquare possunt ad haec. Et de tertio quidem et quarto constat quod in aliis locum habere non possunt. Secundum quoque, ad perceptionem efficacissimam omnium causarum tristitiae, procul etiam ab aliis est. In primo quoque duo sunt inaccessibleia: scilicet tristitia ex omnibus peccatis humani generis; et amissio corporalis vitae divinae personae et tam excellentis animae*

ARTICULUS SEPTIMUS

I TRt M CHRISTUS FI ERIT PASSUS SECUNDUM TOTAM ANIMAM

U) Sent. dut. xv, qu. II, l-l i, qu* ? : art. 3. qu- 2; /)f t erit., qu. xxn, «n. 3, ad 1; art. 9; (JuodJ. VII. qu. n, GnnpenJ. Theol, cap. ccxrxU.

In SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod Christus non fuerit passus secundum totam animam. Anima enim patitur, patiente corpore, per accidens, inquantum est *corporis actus* *. Sed anima non corporis secundum quamlibet partem eius: nam intellectus nullius corporis actus est, ut dicitur @ IU <&' *Anima* ♦ Ergo videtur quod Christus non fuerit passus secundum totam animam.

2. Praeterea, quaelibet potentia animae patitur a suo obiecto. Sed superioris partis rationis obiectum sunt *rationes aeternae*, quibus *inspiciendis et consulendis intendit*, ut Augustinus dicit, XII de Trinitate. Ex rationibus autem aeternis nullum potuit Christus pati nocumentum: cum in nullo ei contrariarentur. Ergo videtur quod non fuerit passus secundum totam animam.

3. Praeterea, quando passio sensibilis usque

x) aeterni/. – Ej d tenio; exterius.

Arntot deAus-
«4 lib. II, ceoj,
'– 4, \$ * S. Th
ltxr. 1.

ad rationem pertingit, tunc dicitur completa passio. Qtioc in Christo non fuit, ut Hieronymus dicit *, sed solum *propassio*. Unde et Dionysius dicit, in Epistola *ad foannem Euangelistam* *, quod *passiones sibi ilialas patiebatur secundum indicare solum*. Non ergo videtur quod Christus secundum lotam animum puteretur.

4. Praeterea, passio dolorem causai. Sed in intellectu speculativo non est dolor: quia *delectationi quae est ab eo quod est considerare, nulla tristitia opponitur*, ut Philosophus dicit, I *Topic*.* Ergo videtur quod Christus non pateretur secundum totam animam.

Sed contra est quod in Psalmo* dicitur, ex persona Christi: *Repleta est malis anima mea*: Glossa *: *Xon vitiis, sed doloribus, quibus anima carni compatitur, vel malis, scilicet pereuntis populi. compatiendo*. Non autem fuisset anima vius his malis repleta, si non secundum mtam animum passus esset. Ergo Christus secundum totam animam passus est.

Respondeo dicendum quod totum dicitur respectu panium. Partes autem animae dicuntur potentiae eius. Sic ergo dicitur anima tota pali, inquantum patitur secundum suam essentiam: vel inquantum secundum omnes suas potentias patitur.

Sed considerandum est quod aliqua potentia animae potest pati dupliciter. Uno modo, passione propria: quae quidem esi secundum quod patitur u suo obiecto, sicut si visus patiatur ex superabundantia x isibilis P. Alio modo patitur aliqua potentia passione subiecti super quod fundatur: sicut visus patitur patiente sensu tactus in oculo, super quem tundatur visus; puta cum oculus pungitur, aut etiam disiempenitur per calorem.

Sic icitur dicendum quod, si intelligamus totam animam ratione suae essentiae, sic manifestum est totam animam Christi passam ussc. Nam *u τηκ. tota essentia animae conjungitur corpori ita quod n *■' tota est in toto, el tota in qualibet parte eius* .

Et ideo, corpore patiente ct disposito ad separationem ab anima, tota anima patiebatur.

Si vero intelligamus totum animam secundum omnes potentias eius, sic, loquendo de passionibus propriis potentiarum, patiebatur quidem secundum omnes vires inferiores: quia in singulis viribus inferioribus animae, quae circa temporalia operantur, inveniebatur aliquid quod erat causa doloris Christi, sicut ex supra * dictis patet. Sed secundum hoc superior ratio non patiebatur in Christo ex pane sui obiecti, scilicet Dei, qui non erat animae Christi causa doloris, sed delectationis et gaudii ♦ - Secundum autem illum modum passionis quo potentia aliqua dicitur pati ex pane sui subiecti N sic omnes potentiae animae Christi patiebantur. Omnes enim potentiae animae Christi radicantur in essentia eius \ ad quum perveniebat passio, passo corpore, cuius est actus.

Ai» primi m froo dicendum quod, licet intellectus, secundum quod est potentia quaedam, non sit corporis actus; essentia tamen animae est corporis actus, in qua radicator potentia intellectis a, ut in Prima Parte * habitum est.

An secundum dicendum quod illa ratio procedit de passione quae est ex pane proprii obiecti: secundum quam superior ratio in Christo passa non fuit.

Au n.RTiiM dicendum quod dolor tunc dicitur esse passio perfecta, per quam anima perturbatur, quando passio sensitivae partis pertingit usque ad immutandam rationem a rectitudine sui actus, ut scilicet sequatur passionem, ct non habeat * liberum arbitrium super eam. Sic autem passio sensitivae partis non pervenit in Christo usque ad rationem, sed ex parte subiecti, ut dictum est *

An quantum DicixDCM quod intellectus speculativus non potest habere dolorem vel tristitiam ex parte sui obiecti, quod est verum absolute consideratum, quod est perfectio eius. Potest tamen ad ipsum pertinere : dolor, vel causa doloris, per modum iam φ dictum.

>/ riilbili*. tupcrjb^uJa^fi visibili l »»: c.fljjucw. | siibuxtL - LrH»Gl ob&th. i) OiritU. - Om. Pj, Pro p.-rrcnicba/. pervenit P. Proborno j*aiao

carpar/ χαβχ, iwporif inav.y-ftw; Γ»K, curpnni feaiUt CVIAI bf. t) fubectr. - t.i ct urt«>; A/thh Q; pertinere. - pfrUMfttr P.

Commentaria Cardinalis Caiotani

it im \$ in corpore articuli clarificatur. – In corpore duo Ūunt. primo, distinguitur quot sensibus potest inicltigi •a.oiiu.v.va. quaestio ista: secundo, respondetur quaesit Distinctio ponitur duplex. Prima, de ly *tuta*: scilicet, vel ratione essentiae; vel potentiarum. – Secunda c-t. Ratione potentiarum, dupliciter: vel secundum actus carum; vel ex porte subiecti.

Ex quibus consurgunt 1res quaestionis sensus. Primus est: An anima secundum totam essentiam passa fuerit - Secundus est : An anima secundum omnium potentiarum passiones proprias passa fuerit. – Tertius est: An anima secundum omnes potentias ex parte subiecti passa tucrit.

II. Prima conclusio est: jtiwna Christi tata jcaoutmn ejitmiiam passa est. Probatur. Tota essentia animae coniungitur corpori. Ergo, patiente corpore ct disposito ad

separationem ab anima, tola anima patiebatur. – Antecedens probatur. Quia est t*»la in foto, ct tota in qualibet parte.

Noia hic quod non dicit \uctor quod anims Christi iota secundum e&enuoin *doluit*, sed didt quod *patsa c.a*: dolcrc enim importat actum animalis appetitus; pan autem communius est. Unde argumenta Scoti, in III *Sent.*, ditt. xx, contra opinionem dicentem Christi animam tocundum c*. sentiam deluisse *, non sunt contra doctrinam hanc: nW .M.ιη,.τχι - ultimum, scilicet: *In separatione animae a corpore anima fuit facta impassibilis. Erga*. – Ad hoc enim dicitur quod aliud est loqui dc separatione amnne: et aliud dc separato es<c. Xam licet animi in ^cparain cs-c fuerit impatibilis quandlu tamen in icparaitone luit, pasibllū erat. El patiebatur dum separaretur! quu abiciebutut 4 naturali mk>

statu, quo perficiebat corpus. I'ndc in littera dicitur* *Corpore patiente et disposito ad separationem, tota essentia animae patiebatur*

Secunda conclusio est: *Anima Christi, secundum omnes potentias inferiores, patiebatur passionibus propriis illarum potentiarum*. Probatur. Quia in singulis viribus inferioribus, quae circa temporalia [versantur, inveniebatur aliquid quod erat causa doloris: ut patet ex articulo quinto.

Tertia conclusio est: *Ratio superior non patiebatur in Christo ex parte sui obiecti*. Probatur. Quia Deus erat causa animae Christi, non doloris, sed delectationis et gaudii.

III. Circa hanc conclusionem dubium occurrit ex Scoto. in III *Sent.*, dist. xv probante quod ratio superior in Christo per proprium actum doluil de passione Christi. Tum quiu passio erat contra naturalem appetitum ipsius rationis superions. Tum quia erat contra conditionatum velle eiusdem. Quidquid autem nubis nolentibus vel naturali voluntate commodi, vel conditionato velle, accidit, sufficiens causa tristitiae est: ut patet de miseria quoad primum, et de protection? mercis in marc quoad secundum.

Amplius, Christus tristntus est de peccatis hominum ut sunt offensae Dei. Sed hoc spectat ad rationem superiu rem: quia haec tristitia est *secundum Deum* est \ccundum rationes aeternas consulta», quae sunt. secundum Augustinum, XII *de Trin.* *, obtectum rationis superioris. Ergo.

IV. Ad evidentium huius scitn quod, cum. secundum Augustinum. [A7P) *de Ch\ Dei*, cap. xv * tristitia mi *de his quae nobis nolentibus accidunt*, et nostrum nolle quadrupliciter inveniatur; sci per actum elicited, ut u nolo *Litari, vel per naturakm contrarictatcm ad voluntatem ccundum se, ut nolumus miseriam; Vel per naturalem contrarieraient ad voluntatem colligatam appetitui sensitivo, ut nolumus uri; vel per conditionatum actum voluntati., puta nollicitatam, ut nollemus proficere merces in mare, quas tamen proiciimtK.* putavit Scotos, in loco dicto, quodlibct istorum nolle sufficienter causare tristitiam in voluntate, ri contra huiusmodi nolk eveniat nobis aliquid sic nolitum.

Minus autem serum invenitur huc dictum, m penpvxcrimus quod beatis mulla possunt sic nolitu evenire , qui tamen tristari non possunt. Voluntas enim cuiusque patris in patria est quod, secundum se nollet lilium damnari: ut patet quia iMa nollicilas est secundum amorem natur i-lcm ad lilium, et quia in damnatis remanet, ut patet de dis ite qui petiit ne fratres damnarentur . Et tamen beatus non tristatur si filius damnatur. Et simile est de iniurir quae fiunt sanctis circa eorum corpora: sunt enim contra naturalem voluntatem eorum, et tamen non tristantur.

V. Quocirca distinguendum est de nolle : quod, sive naturale sise cunditiunatum sit, dupliciter sumi potest. Ve) absolute: hoc est, quantum est ex parte voluntatis, seu boni voliti aut mali noliti. Et taliter nolle non sufficit ad causandam tristitiam: ut ex dictis exemplis patet, et amplius patebit. Alio modo sumitur nolle secundum praesentem statum volenti' seu nolentis: hoc est quod, sive sit naturale sive conditionatum, insit illud nulle secundum praesentem statum quem actu habet ille qui dicitur nolle. Et sic nolle, sive sit naturale sive conditionatum. sufficit ad causandam tristitiam.

Quod ut clarius fiat, dicamus excmplariter diticrenti.im inter voluntatem beati patris, et non beati. Pater siquidem

iuxtus hiator respectu miseriae filii praesciti habet nolle, et naturale et conditionatum, non solum ita quod voluntati paternae secundum se absolute sumptae contradatur miseria filii, et nollet filii damnationem secluso divinae iu».titiae ordine; sed etiam ita quod, secundum praesentem statum in quo est. cx amore naturali exit in actum nolendi conditionatum, dicendo. *Pater, si possibile est, trans-eat calix Dte*. Idem autem pater beatus non habet amplius amorem illum primum, ut consonet tibi exire in netum nollicitatis respectu miseriae lilii, alioquin non esset beatus, quoniam aliquid vellet quod non haberet: sed in omnibus conforme divinae voluntati suum vdle. Et hinc lit ut damnatio lilii eveniens tristitiam ingerat patri viatori, et non patri beato. Convenientia siquidem inventa secundum voluntatem absolute, et similiter secundum nollicitatetn absolute, in patre viatore et beato; cl differentia inventa secundum voluntatem in tali statu; testatur quod non sufficit ad tristitiam voluntas naturalis aut conditionata absolute, w.l oportet quod sit secundum prac«cntem statum. Propterca enim tristor proficiendo merces, quin secundum praebentem statum habeo nolleitatcm perdendi illas* et c contra propterca beati dc nullo tristantur, quia dc nullo contrario eventuro habent nolleitatcm in illo statu.

Et in proposito ideo Christus Dominus, beatus secundum portionem superiorem, non tristabatur de sua passione, qui secundum ill im ncc nolleitatcm illius habebat : sed, tanquam beatu?, illam nullo modo refutabat. I nde patet t ilsum osc quod rationi superiori Chruti ut natura, contranabatur passio Christi: quoniam pars illa, secundum illum statum, non habuit aliquid contrarii. Et similiter tai um c't qu id habuerit nolleitatcm murtis: eadem ratione. quia cilicet beata crut.

\ I, \tnim, nc imuria Scoto hinc fiat, scito quod ipse *iali(>ne utperiore* utitur ncquivoce: pro intellectu scilicet et voluntate respectu quorumcumque, secundum ordinem tamen .id aeterna Et ideo, quood quaestionem Jc ratione Mipuriori ut inferiori, in aequivoco cum eo laboratur. Sed quoad nolitionem causantem tristitiam, non est aequivovitio: quoniam, sive in superiori rive in inferiori portione, oportet ades.se nolitum <ecundum praesentem statum; et non sufficit nolitum secundum disconvenientiam ad voluntatem absolute, ut declaratum est*.

Vcruntamcn.ud singula obiecta respondendo, dicitur quod non est contra naturalem inclinationem superiuris appetitus beati passio ChnMi. Et similiter nec contra velle conditionatum illius. Et similiter ncc contra eundem quamvis colligatum corpori: quia non habuit locum redundantia in Christo.

Ad illud de contritione peccatorum nostrorum, dicitur quod dolor ille est rationis inferioris: quoniam obiectum talis actus est aliquid temporale, scilicet offensa Dei. Ncc obstat quod secundum rationes aeternas sit haec tristitia ; quoniam ratio inferior regulatur cx ratione superiori, et ab illa sumit principia. Secundum enim obiecta. scilicet temporale vel aeternum, distinguuntur ratio superior et inferior: ut in Prima Parte, qu. i.x.xix, art. 9. habes.

\ II. Quarta conclusio ' est: *Omnes potentiae animae Christi patiebantur ex parte subiecti*. Probatur. Quia omnes radicanur in essentia eius, quae patiebatur, quia actus corporis patientis erat.

ARTICULUS OCTAVUS

UTRI M ANIMA CHRISTI IN ARTICULO ILLIUS PASSIONIS TOTA FRUERETUR FRUITIONE BEATA

HI *Sent.*, Jiat, xv, qu. u, art. 3, qu* 3, *»d 5; *De Vcrit.*, qu. x, art. 11, id 3; qu. xxvi, art. 10; *Quodt.* VII, qu. 11; *Compcond. Tncol.*, cap. ccxxxn.

n octavum sic proceditur. Videtur quod anima Christi, in articulo illius passionis, non tota frueretur fruitione beata. Impossibile est enim simul dolere et

gaudere; cum dolor et gaudium sint contraria. Sed anima Christi tola patiebatur dolorem in tempore passionis, ut supra * habitum est. Non ergo poterat esse ut tota frueretur.

-- Pkaeterea, Philosophus dicit, in VII *Ethic.* *
 quod tristitia, si sit vehemens, non solum im-
 pedit delectationem contrariam, sed quameum-
 que: et e converso. Dolor nutem passionis Chri-
 sti fuit maximus, ut ostensum est *: et similiter
 delectatio fruitionis est maxima. ut in primo
 Secundae Partis * habitum est. Non ergo potuit
 esse quod anima Christi tota simul pateretur et
 frueretur.

3. Praeterea, fructio beata est secundum cognitionem et amorem divinorum: ut patet per Augustinum, in *1 dc boet. Christ.* Sed non omnes vires animae attingunt ad cognoscendum et amandum Deum. Non ergo tota anima Christi fruebatur.

Sed contra est quod Damascenus dicit, in
 HI libro*, quod divinitas Christi *permisit carnem
 agere et vivere secundum legem suam* Ergo, pari ratione,
 cum proprium esset animae Christi, inquantum
 erat beata, quod Irucrctur, passio eius fruitionem
 non impediabat.

Respondendo dicendum quod, sicut dictum est
superius*, tota anima potest intelligi et secundum
essentiam, et secundum omnes eius potentias. Si
autem intelligatur secundum essentiam, sic tota
anima fruebatur, inquantum est subiectum supe-
rioris panis animae, cuius est frui divinitate: ut,
sicut passio ratione essentiae attribuitur superiori
pani animae, ita e converso fruitio ratione su-
perioris panis animae attribuatur essentiae.

Si vero accipiamus totam animam ratione omnium potentiarum eius, sic non tota anima fruebatur: nec directe quidem, quia fruitio non potest esse actus cuiuslibet partis animae; nec per redundantiam *, quia, dum Christus erat viator, non fiebat redundantia gloriae u superiori pane in inferiorem, nec ab anima in corpus. Sed quia nec e converso superior pars animae non T impediabatur circa id quod est sibi proprium, per inferiorem, consequens est quod superior pars animae perlecte fruebatur, Christo patiente.

An primum ergo dicendum quod gaudium fruitionis non contrariatur directe dolori passionis: quia non sunt de eodem. Nihil enim prohibet contraria eidem inesse non secundum idem. Et sic gaudium fruitionis potest pertinere ad superiorem panem rationis per proprium actum: dolor autem passionis secundum suum subiectum. Ad essentiam vero animae pertinet dolor passionis ex parte corporis, cuius est forma; gaudium vero fruitionis ex pane potentiae, cui subijcitur.

¶ SE^{NDUM} quod verbum illud Philosophi habet veritatem redundantiæ quæ naturaliter fit ab una potentia animæ in aliam. Sed hoc : in Christo non fuit, ut supra * dictum est.

At) tertium dicendum quod ratio illa procedit
Je totalitate animae quantum ad eius potentias

a) /t M₀. – *prima* «J. a. principio Ptc. Partu om F.
rrdundjnUjm. – *plutiae* aJJt tcn «.

y) now. – Om. cJituaio.

c) *Mcundw* *pauimth* – E d terta: om.
 ζ) *hic*, – *haec* PG,

Commentaria Cardinalis Caietani

rrutvs clann cx praecedente, ct in corpore.

In corpore distinctio repetitur posita in praecedenti articulo, de immortalitate animae.

Deinde respondetur quaesito tribus conclusionibus. Pri-
mi est: *Anima Christi tota secundum essentiam fruebatur*.
Probatur. Quia tota scientia est subiectum portionis nup-
eris, quae fruebatur. – Et declaratur a simili praece-
dentis articuli: ut sicut portio superior dicta est p̄lli pro-
pter essentiam patientem, ita c contra essentia fruatur ra-
tione panis superioris fruientis.

Secunda conclusio est: *Anima Christi, totalitate potest frui creaturarum, non tota fruebatur*. Probatur. Quia nec directe, quia non quaelibet pars animae capax est fruitionis; nec per redundantiam, quia in Christo, quandiu fuit viator, non erat redundantia.

Tertia conclusio est; *Superior pars animae propria actu fruebatur, Christo patiente*. Probatur. Quia non impediatur a coeua sibi fruitione per inferiorem partem patientem.

ARTICULUS NONUS

UTRI M CHRISTUS FUERIT CONVENIENTI TEMPORI. PASSUS

/n Sf.tttth., cap. nvvj In c»p. xtn, lctet. i.

D NONUM SIC PROCEDITUR. VidetUF quod
 Christus non fuerit convenienti tem-
 pore passus. Passio enim Christi figu-
 rabatur per immolationem agni pascha-
 lis: unde et Apostolus dicit, *1 Cor. v*
nostrum immolatus est Christus. Sed agnus pa-
 schalis immolabatur *quartadecima die ad vesp-*
eram, ut dicitur *Exod. xii* ♦ Ergo videtur quod
 Christus tunc debuerit pati. Quod patet esse fal-
 sum: nam tunc pascha cum suis discipulis ce-
 lebravit, secundum illud *Marc. xiv* ♦ *Prima die*

azymorum, quando pascha immolabant; sequentibus diebus
autem die passus fuit *.

2. Praeterea, passio Christi dicitur eius exaltatio: secundum illud Ioan, tu *: *Oportet exaltari Filium hominis*. Ipse autem Christus dicitur *Socius lustriliae*: ut patet Maluch ultimo*. Ergo videtur quod debuit pati hora sexta, quando sol est in maxima sua exaltatione, Cuius contrarium videtur per id quod dicitur Marc, xv *: *Erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum.*

3. Praeter» sicut sol in hora sexta maxime

- ILtiN c.p.
klttu IUtt t.

- V_m . i,

- V_m . *

 $\bullet \text{ } \forall m \in \varphi$

exaltatur quolibet die, ita in solstitio acstivali maxime exaltatur quolibet anno. Debuit ergo Christus magis pati circa tempus solstitii aestivalis, quam circa tempus aequinoctii venialis.

4. Praeterea. per praesentiam Christi m mundo mundus illuminabatur: secundum illud Ioan. ix ♦; *Qttandiu mm in mundo, lux mundi sum.* Conveniens igitur fuisset humanae salutis ut diutius in hoc mundo vixisset, ita quod non pateretur in iuvenili aetate, sed magis in senili.

Sed contra est quod dicitur Ioan, xm ♦ *Sciens Jesus quod rend hora eius ul transeat de hoc mundo Patrem.* El Ioan, 11* dicit: *Nondum venit hora mea.* Ubi dicit Augustinus *: *Ubi tantumfecit quantum sufficere indicavit, venit hora dus: non necessitatis, sed voluntatis; non conditionis, sed potestatis* a. Convenienti igitur tempore passus est.

Respondeo dicendum quod, sicut supra dictum est, passio Christi subtecta erat eius voluntati. Voluntas autem eius regebatur dixinu sapientia, quae omnia convenienter et suaviter disponit, ut dicitur *Sap.* vm φ. Et ideo dicendum est quod convenienti tempore passio Christi celebratu est.

Unde et in libro *Quaesi. Nov. et Pet lest.* *, dicitur *Omnia propriis locis et temporibus gessit Salvator.*

An primum ergo DICENDUM quod quidam dicunt Christum fuisse passum quartadecima luna, quando Iudaei pascha immolabant. Unde et Inaii.xvui * dicitur quod Iudaei *non introierunt in praetorium* Pilati ipso die passionis, *ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha.* Ubi Chrysostomus dicit * quod *tunc Iudaei faciebant pascha: ipse vero ante unam diem celebravit pascha, reservans suam occisionem sextae feriae, quando vetus pascha fiebat.* Cui videtur consonare quod dicitur Ioan, xm ♦ quod *ante diem festum Paschae, Christus, facta cena, pedes discipulorum lavit.*

Sed contra hoc x idetur esse quod dicitur Matth. xxvi *, quod *prima die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere pascha?* Ex quo patet T, *cum primus dies azymorum dicatur quartusdecimus dies mensis primi, quando agnus immolabatur et luna plenissima est,* ut Hieronymus dicit *, quartadecima luna Christum cenam fecisse, et quintadecima cum passum fuisse. Et hoc expressius manifestatur per id quod diciiur Mare, xtv *, *Primo die aymorum. quando pascha immolabant,* etc.; et Lue. xxii *, *Venit dies azymorum, in quo necesse erat occidi pascha.*

Et ideo quidam dicunt quod Christus die convenienti. idest * quartadecima luna, pascha cum discipulis suis manducavit, *demonstrans quod usque ad ultimum diem non erat contrarius* l legi. ut Chry sostomus dicit, *super Matth.* ♦ sed Iudaei. occupati circa procurationem mortis Christi, contra legem celebrationem paschae in crastinum

distulerunt. Et propter hoc de his dicitur quod in die passionis Christi noluerunt intrare praetorium. *ut non contaminarentur, sed manducarent pascha*^

Sed nec illud videtur esse consonum verbis Marci dicentis: *I^rimo die aymorum, quando pascha immolabant.* Simul ergo Christus et Iudaei vetus pascha celebraverunt. Et. sicut Beda dicit, *super Mare.*, licet Christus, qui est pascha nostrum, sit crucifixus sequenti die, hoc est quinta-decima luna; attamen nocte qua agnus immolabatur. corporis sanguinisque sui discipulis tradens mysteria celebranda, et a Iudaeis tentus et alligatus \ ipsius immolationis, hoc est passionis suae, sacravit exordium.*

(Juiñ autem dicitur, Ioan, xm ♦ *ante diem festum Paschae,* intelligitur hoc fuisse quartadecima luna, quod tunc evenit feria quinta: nam, luna existence quintadecima, erat dies soleinnissimus Paschae apud Iudaeos. El sic eundem diem quem Ioannes nominat *ante diem festum Paschae,* propter distinctionem naturalem dierum, Matthaeus nominat *primam diem azymorum:* quia, secundum ntum Judaicae festivitatis, solemnitas incipiebat a vespera praecedentis diei. – Quod autem dicitur eos comesturos esse pascha in quintadecima luna, intelligendum est quod ibi pascha non dicitur agnus paschalis qui immolatus fuerat dcimaquarta luna: sed diciiur cibus paschalis, idest azymi panes, quos oportebat comedi a mundis.

I nde Chrysostomus ibi* aliam expositionem ponit: quod *pascha* potest accipi pro *toto festo* ludacorum, quod septem diebus agebatur.

Ad secundum dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro *de Consensu Evang.* < *hora erat quasi sexta* », *cum traditus esset Dominus crucifigendus a Illato, ut Joannes dicit Non enim erat plena T sexta, sed * quasi sexta* » : idest, *peracta quinta, ct aliquid dc sexta esse coeperat, donec, completa sexta, Christo pendente in cruce, tenebrae fierent. In*llligitur autem fuisse hora tertia cum clamaverunt Iudaei ut Dominus crucifigeretur: *ct veracissime demonstratur tunc eos crucifixisse quando clamaverunt. Ergo, ne quisquam cogitationem tanti criminis a Iudaeis aversus in milites converteret, < Erat* », inquit « *hora tertia, et crucifixerunt cum* » ; *ut illi potius eum crucifixisse inveniantur qui hora tertia ut crucifigeretur clamaverunt.*

Quanquam non desint qui < *parasceve* », quam Ioannes commemorat, dicens, « *Erat autem parasceve hora quasi sexta* », horam diei tertiam velint intclligi. *Parasceve* quippe interpretatur * *prae-paratio* ». *Vei um autem pascha, quod in passione Domini celebratur, incoepit praeparari ab hora noctis nona, quando scilicet omnes principes sacerdotum dixerunt, < Reus est mortis* ». Ab illa ergo hora noctis usque ad Christi crucifixionem

«) won *coHjtlouif, ftd foUtaIU.* — Om. tertie, mox *conditioni!* xerf *voluntatif* ceteri.
Undt tt... dicitur. - Unde *Au^u iHhuj,^ dicitur c,* Hu P nod dicit.
1) *patcl.* - Ed. a; *pafct ynod.* Ante *ut Uicrcnymui dicit G* addit *ratal icitur,* po<t illud *comtat igitur* Hàc, constat P.

3) *idcit.* - in P.
«) *cuntranu*». - l.Y.i ct tertia praeter l; *contrarium.*
ζ) *rt alliftatux,* *alligatus* GH, ac *hgatui* P.
rj - *plftic* Psl : pn> *^uati sexta, ^uAii media* Hfc.

itur quod
are prac-
iducarent

m verbis
tando pa-
et ludaci
•da dicit,
SCha llo-
I qumta-
immola-
tradens
t alliga-
tuae, sa-

liem fe-
idecima
n, luna
ussimus
n quem
ie, pro-
tthaeus
secun-
is inci-
autem
intade-
ha non
rat de-
S idest
mndis.

innem
f

isiinus
•*a eral* J;
enta-
il erat
eracta
lonec,
tene-
terlia
igere-
rucifi-
m co-
in mi-
tia, el
Exisse
• *cla-*

quant
i pa-
il ve-
prae-
isione
hora
*s sa-
i illa
9nem

occurrit « *hora parasceue sexta* », *secundum Ioan-*
nem ; *ct* * *hora diei tertia* », *secundum Afarcum*.

Quidam tamen dicunt quod haec diversitas ex
peccato scriptoris contingit apud Graecosnam
iigurae quibus tria et sex repraesentantur, satis
sunt propinquae apud eos.

Au t r t u m dicendum quod, sicut dicitur in libro
*Quaes. Nor. et let. Test.**, *tunc voluit Do-*
minus passione sua mundum redimere et refor-
mare, quando cum creaverat, idest in aequinotio,
El tunc dies super noctem increscit: quia per pas-
sionem Salvatoris a tenebris ad lucem perducimur,
IÙ quia perfecta illuminatio erit in secundo ad-
ventu Christi, ideo tempus secundi adventus
aestati comparatur. Matth. xxiv*, ubi dicitur:
Cum ramus eius iam tener fuerit ct folia nata,

scitis quia prope est aestas, ita et ros, cum vide-
ritis haec omnia, scitote quia prope est et in ia-
nuis. Et tunc etiam erit maxima Christi exaltatio.

An quartum dicendum quod Christus in iuve-
nili aetate puti voluit propter tria. Primo quidem,
hoc magis suam dilectionem commendaret,
quod vitam suam pro nobis dedit quando erat
in perfectissimo statu. – Secundo, quia non con-
veniebat ut in eo appareret naturae diminutio,
sicut nec morbus, ut supra* dictum est. Tertio
ut in iuvenili aetate monens et resurgens, futu-
ram resurgentium qualitatem in seipso Chnstus
praemonstraret Unde dicitur *Ephes iv**: *Donec*
occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis
Eilii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis
plenitudinis Christi.

0) cMthtgit apud Grarens. apud Gnuetti vontlgit (conttugit V) l
editione^.

Commentaria Cardinalis Caietani

In it » cliru-. In corpore una conduMo: *Christus*
est convenienti tempore passus. Probatur dupliciter.
Prmo. P.hMO Christi *ubiccta erat eius voluntati. Ergo. -
Probatur consequentia. Quin voluntas Chnsti regebatur
divina sapientia *suaviter omma disponente*.

Secundo, luctoritate Augustini.

II. In re-poiBiüie id primum, nola quod moderni La-
tini adhuc non quiescunt circa quotum lunae diem quando
Christus mortuu* est. Adduntque super argumenta Graeco-
rum xinctitatcm diei quintidecimi. Xacn quintadccima lun.i
illius mensis erat celebris, ita quod *nihil operis* erat lici-
tum m ca. *exceptu his quae ad vescendum sunt*, ut palet
Exod. Xli . Constat autem in illa fena sexta qua (dirutus
passus est. licita fuixsc opera quae in forth fuissent illi-
cita: ut patet tum cx operibus ludacoruni, qui illo dic
judiciales actus in Chriitum exercuerunt ' ; tum cx actibus
Ioseph ct Xicodcmi. qui sepelierunt Ghristum quod non
fuisse licitum sabbato patet cx eo quod propter parascen-
festinata sepultura est, ut Augustinus notas it , cl
cx eo quod muliere- «unctae sabbato se continuerunt ab
officio circa (dirutum sepultum *. Unde volunt verba lo-
annis Evongelistac , *Erat autem parascerc Auchae*, ad
litteram intclligi quod erat vigilia Paschae.

111. A3 evidentiā huius, considerandum est quod non
solum certa incertis praepnenda sunt, sed cx cenis ea
quae ambigua videntur inicrpretanda sunt: ct non c con-
tra. Quocirca certitudo scripta a tribus Evangelistis, Mat-
thaeo. Marco ct Luca, dc *primo dic aymorum*, qui quin-
tadecimn luna est, quod scÜicei fuit dies Veneris in qua
Christus passui est, debet praepni meertis, hoc est. varie
cxponibilibus verbis Ioannis Evangchstae: non quoad se-
ritatem ct falsitatem, quia omnia eunt vera; sed quoad
securitatem sensus litteralis. Verba siquidem illarum non
possunt exponi ad litteram nisi intdligcndo diem illum
Veneris fuisse lunam quint.undccim.im : quia expresse di-
cunt primum diem azymorum inchoatum vespere praece-
dente, vocantes diem loVis ad sesperam diem axvmorum.
Verba autem Ioannis Evangelistic possunt aliter interpre-
tari quam quod sabbato luent quintadecimn luna: ut patet

cx expositione Doctorum* Igitur fatendum est ipsum diem
Veneris fuiwe quintamdecimam lunam.

Et confirmatur hoc, quia idem Ioanncs Evangelista
ibidem appellat unum idemque tempus *parasceven Pa-*
schae, ct *Pascha*. Dicit enim dc illo dic Veneris, *Erat au-*
(cm parascevc Paschae : ct de eodem introducit Pilarum
dicentem. *Est autem robis contuetudu ut dimittam robis*
unum in Pascha '. Si en»m tam proprie Ioannes *Paschae*
nomine utitur ut isti autumant, non debun idem tempus
dici Pa.cha ct parasceve Paschae: quoniam constat quod,
t un Mnctc loquendo, aliud est tempus Paschae, ct aliud pa-
ri.cwcs P.uchae. Vocavit ergo utrobique Pascha *solanni-*
tatrm paschalem' sicut etiam Lucas. *Act.* xii -, expresse
totam solemnitaum paschalem Pascha vocat, tractans dc
Petro occidendo: *Erant autem dic: ay'morum*, et subdit:
volens post Pascha producere cum.

IV. Ad obiectionem novam cx celebritate festivitati»
illius diei -, dicitur quod, quia praeceptum de obsenatione
illius festi excipiebat spectantia ad praeparationem cibo-
rum. quae tamen erant prohibita in sabbato colligitur
fuisse licita illo die quae sabbato non licuissent : nam lex
sub un i exceptione comprehendit omnia similia. Et pro-
pterea ex hoc ip*o quod in dic primo Paschae poterant
parari necessaria ad cibum, consequens est quod etiam
licita fuerunt omnia quae occurrens ncccsritas naturae ct
pietatis exegisset Ac per hoc» opus sepulturae, maxime
pietatis gratia, ut fuit circa (Frisium, licitum fuit. Actus
vero Iudiciales, ium non sint inter opera senilia, prohi-
bitos in veteri lege nescio: legimus enim Petrum captum
inter dies ozvmorum, et propter tempus illud, in quo tamen
licebat operari, reservatus est occisioni post Pascha Ve*
runt.imen. quidquid sit de hoc, sicut Cniphas prudens est
habitus consulendo quod *expedit unum hominem mori pro*
papulo *. facile potuit dispensare, quia periculum erat in
mora, ut actus iudtcialcs circa Christum licite ic exercere
crederent in pnmo dic azymorum : praesertim cum actu*
hi. non cx lege, sed statuti* earum, sci consuetudine d
reverentia quadam, prohibiti forte fuerint;

ARTICULUS DECIMUS

UTRUM CONVENIENTI LOCO CHRISTUS PASSUS FUERIT

Supra, <|>. xxxv, trt. 7, >4 t; Infra, qu. i.uuit, irt. 3, »4 1 ; /n *Matth.*, cap. U; /n *Joan.*, cap. xtf, lcct III.

DEE,MVM SIC procentur. Videtur quod
^ ^ ^ 5 & non convenienti l^oco Christus passus
fuerit. Christus enim passus est secun-
" * ^ **dum** carnem humanam, quae quidem
£"μ Γρ''' r' concepta fuit vx Virgine in Nazareth *. et nata
«rtiu Sfôr* *n Bethlehem Ergo videtur quod non in Ieru-
I. . hi sajejn^ 5Cj jn Xjixareth vel in Bethlehem pati de-
buerit.

2. Praeterea, veritas debet respondere figu-
rae. Sed passio Christi figurabatur per sacrificia
veteris legis. Sed huiusmodi sacrificia offereban-
tur in Templo. Ergo et Christus in Templo pati
debuit, et non extra portam civitatis.

3. Praeterea, medicina debet morbo respon-
dere. Sed passio Christi fuit medicina contra pec-
catum Adae. Adam autem non fuit sepultus in Ie-
rusalem, sed in Hebron ; dicitur enim *losuc* xiv *: *Nomen Hebron antea vocabatur Cariath Arbc:*
' *Adam maximus ibi in terra a Enarim situs erat.*

*v<n n Sed contra est quod dicitur Luc. xui *: *Non*
•vep d *capit prophetam perire extra Ierusalem* *. Conve-
l' hienmer igitur in Ierusalem passus est L

Respondeo dicendum quod, sicut dicitur in libro
λ. "'rf°*r *Octoginta trium Quaest. **, *omnia propriis locis et*
δ *temporibus gessit Salvator*: quia, sicut omnia
sunt in manu eius, ita etiam omnia loca. Et ideo,
sicut convenienti tempore Christus passus est,
ita etiam convenienti loco.

Ad primum ergo dicendum quod Christus conve-
nientissime in Ierusalem passus est. Primo qui-
dem. quia Ierusalem urat locus a Deo electus ad
££·MM· sacrificia sibi offerenda *. Quae quidem figuralia
sacrificia figurabant Christi passionem, quod est
' VcM·3 verum sacrificium: secundum illud *Ephes.* v*: *Tradidit semclipsum hostiam et oblationem in odo-*
rem suavitatis. Unde Beda dicit, in quadam Ho-
XΛ£i' milia *, quod, *appropinquante hora passionis, Do-*
' *minus appropinquare voluit loco passionis*, scilicet
in * Ierusalem, quo pervenit ante quinque dies
paschae, sicut agnus paschalis ante quinque dies
paschae, idest decima luna, secundum praec-
Lif .?p IU' ptum legis* ad locum immolationis ducebatur.

Secundo, quia virtus passionis eius ad totum
mundum diffundenda erat, in medio terrae ha-
bitabilis pati voluit, idest in Ierusalem. Unde di-
•H.txuit.v.r». citur in Psalmo *: *Deus autem. Jlex noster ante*
: *saecula, operatus est salutem in medio terrae*:
idest in Ierusalem, quae : dicitur esse *terrae um-*
«ΠΠ» *bihecus* *.
hb. II. M «p. v.
Mn 5

Tertio, quia hoc maxime conveniebat humi-
litati eius: ut scilicet, sicut turpissimum genus
mortis elegii, ita etiam ad eius humilitatem per-
tinuit quod in loco tam celebri confusionem pati
non recusavit. Unde Leo Papa dicit, in Sermone
quodam *Epiphaniae* *: *Qui servi suscep erat for-* L rj?*j
mam, Bethlehem praelegit nativitati, Ierusalem ,u
passioni.

Quarto, ut ostenderet a principibus populi exor-
tam esse iniquitatem occidentium ipsum. Et ideo
in Ierusalem, ubi principes morabantur, voluit
pali. I nde dicitur >lc/. iv ♦ *Convenerunt in ista*
civitate adversus puerum sanctum tuum Icsu,
quem unxisti, Herodes el Pontius Piatu, cum
gentibus et populis Israel.

Ai» secundum dicendum quod Christus non in
Templo aut in civitate, sed extra portam passus
est. propter tria. Primo quidem, ut veritas re-
sponderet figurae. Nam vitulus et hircus, qui
solemnissimo sacrificio ad expiationem totius
multitudinis offerebantur, extra castra combure-
bantur; ut praecipitur *Levil.* xvi *. Unde dicitur 'Vm-n
Heb. xui*. *Quorum animalium infertur sanguis* *v«* ..·»-
pro peccato in sancta per pontificem, horum cor-
pora cremantur r extra castra. Propter quod et r
Iesus, ut sanctificaret suum populum, extra por-
tam passus est.

Secundo, ut per hoc daret exemplum nobis
exeundi a mundana conversatione. Unde ibidem ♦ · »>
subditur; *Exeamus igitur ad eum extra castra,*
improperium eius portantes.

Tertio, ut Chrysostomus dicit, in Sermone *de*
Passione *, *noluit Dominus pati sub tecto, non in* : CT'Z f
icniplo Iudaico^ ne Iudaei subtraherent sacrificium L*ci bwB'lt
salutare, ne putares pro illa tantum plebe oblatum.
El ideo foras civitatem, foras muros, ut scias sa-
cificium esse commune quod totius terrae est ob-
latio, quod communis tst purificatio.

Ah tertium dicendum quod, sicut Hieronymus
dicit, *super Matth.* · , *quidam exposuit ** « *calva-* ·
*nae locum **, *m quo sepultus est Adam:* IV, «4 cap. WX il.
et ideo sic appellatum quia ibi antiqui hominis sit condi-
tum caput, favorabilis interpretatio. et mulcens
aures populi: nec tamen vera. Extra urbem enim,
et foris portam, loca sunt in quibus truncantur ca-
pita damnatorum; et «calvariae », idest «decol-
latorum », sumpsere nomen. lYopterea autem ibi
crucifixus est Iesus, ut ubi prius erat area damna-
torum. ibi erigerentur vexilla martyrii. Adam vero

a) in *trrra.* - inter 4 ct be; *Aliat*, inter margo P. - Pro erat, eu
PG, cm. II. P addit: ridetur quod Chriftux in Hebran, et nw
in Hierusalem. *fati* debuerit
A lcrutalcm. - Std Oirittut erat propheta addit tertii praeter l.
7) Conrtnicnclr...e\$.t. - convenienti (Utanivenienti b, in incon-
venienti c) loco <m Jerusalem extra portam addit *G) pj mmi est GH6c,
Convenienter ergo passus est in Jerusalem P.
δ) omnia. - tempora adJunt f a ct tertia.

<) tn. - Om. IRI. - Pro quinqnc, ir.v utroquv 1°°° L altero loco
GHK'.
ζ) quae. - |,i cl cUihorw4| qui,
».I io»7'<>rj cremantur. - Tcnia pneter G| etiam corpora crema-
bantur. - Pco tuum populum, per tuum tanguinem pvputum tcttM
praeter G,
exposuit. - Tertiaj exponunt.

sepullum · iuxta Hebron. in libro lesu filii Nave legimus.

Magis autem Christus crucifigendus cnit in loco communi damnatorum quam iuxta sepulcrum

Adae, ut ostenderetur quod crux Christi non solum erat in remedium contra peccatum per-sonale Adae, sed etiam contra peccatum totius mundi.

“I «e/nt/to* l l-¹ ; pni-t lcamus ponit «, utroque loco habent ABCI) l
ct G qui omittit in libro; aG legit AJam vero iff-ultum iuxta Hcbrvn
ubi Inum filium Xave tepultum lc;;lmus; cetera tctUa Adam vero

iuxta Htbron let Art,-e / Xht P) iu lcat i.XJIII l<uut /w yfur
addunt bc) filii Xave (.ddunt uriftum plf urij'tura »1, volutum f P)
legitur Uefimuj Mi.

Commentaria Caxxlinalirt Caietunl

titulus clarus. In corpore una conclusio: *Christus in loco convenientii passus cxt.* Probat^{ur}. Quia omnia ad litteram, Christus passus est extra ponam in loco do-propriis locis ct temporibus gessit, quin omnia loca ct temmnatonirn, ut mon sua turpior redderetur, dum in loco publicae ignominiae ac maxime patulo passus est.

• fcm. XXII.

ARTICULUS UNDECIMUS

I TRIM FI ERIT CONVENIENS CIIRISTVM CI M LATRONIBUS CRLCIHGI

In Matth., cap. UYir, In /nat., cap. m, kci. III.

I SDLC!MI M SK PHOo nni R.\ idetur quod
w*“*V»n<in iucr'l <o,>'vnicens Christum cum la-
tronibus crucifigi *. Dicitur enim II Cor.

AVgei*, *diademata deponentes, assumunt crucem:* · m.
in purpuris, m diadematibus, in annis, in mensa ?**&*»*.
sacrata, ubique terrarum crux emicat. rff1kV(fmsi.

*: *Quae participatio iustitiac cum ini-*
Y quitatt? Sed *Christus factus est nobis iuslitia a*
«D» v», ·VTK
·VrPz·4·
d'«JCe..«tp.
i, «n w
•v<n *
2. Praeterea, super illud Matth. xxvi *, *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo*, dicit Origenes *Mori cum /esu pro omnibus moricnle, ho-*
Min MalOt. xxxv
α'χ' ^uc- xxu *' *Paratus sum tecum et in carcerem et in mortem ire: Passio*, inquit. *Domini aemulos habet, pares non habet.* Multo igitur minus conveniens ' videtur quod Christus simul cum latronibus pateretur.

«
•vcn.44
i»
•v<n.4s
3. Praeterea, Matth. xxvn · dicitur quod *la-*
trônes qui crucifixi erant improperabant ei. Sed Luc. xxjii * dicitur quod unus eorum qui cruci-
fixi erant cum Christo, ei dicebat: *Memento mei. Domine, cum reneris in regnum tuum.* Ergo videtur quod, praeter latrones blasphemantes, fuerit cum eo crucifixus alius non blasphemans. Et sic videtur inconvenienter ab Euangelistis narratuin quod Christus fuerit cum latronibus crucifixus.

• Vcn. 11.
Sed contra est quod Isaiae i.in ♦ fuerat prophe-
tatum: *Et cum sceleratis reputatus est*
Respondeo dicendum quod Christus inter latrones crucifixus est. alia quidem ratione quantum ad intentionem iudaeorum, alia vero quantum ad Dei ordinationem. Quantum enim ad intentionem iudaeorum, duos latrones utrinque crucifixerunt, sicut dicit Chrysostomus *, *ut eorum suspicionis fieret particeps. Sed non ita evenit. Nam de illis nil dicitur: huius autem ubique crux honoratur.*

• m.
in purpuris, m diadematibus, in annis, in mensa
sacrata, ubique terrarum crux emicat.
Quantum vero ad Dei ordinationem, Chri-
stus cum latronibus crucifixus est, quia, ut Hie-
ronymus dicit, *super Matth. **, *sicut pro nobis maledictum crucis factus est Christus, sic, pro omnium salute, inter noxios quasi noxius crucifi-*
Secundo, ut dicit Leo Papa, in Sermone *de*
Passione ♦ duo latrones unus ad dexteram alius
ad sinistram crucifiguntur, ut m ipsa patibuli spe-
cie demonstraretur i illa quae in indicio ipsius
omnium hominum facienda est discretio. Et Augu-
stinus dicit, *super Ioan.*: Ipsa crux, si attendas, tribunal fuit. In medio enim indicé constituto, unus, qui credidit, liberatus; alius, qui insultavit\ damna-*
tus est. Iam significabat quid factururus est de vivis el mortuis, alios positurus ad dextram et alios ad sinistram.
Tertio, secundum Hilarium * *duo latrones lac-*
rae ac dextrae affiguntur, omnem humani gene-
ris diversitatem l vocari ad sacramentum passionis Domini ostendentes. Sed quia per diversitatem fide-
lium atque infidelium fit omnium secundum dextram ct sinistram divisio, unus ex duobus, ad dextram si-
tus, fidei iuslificatione salvatur.
Quarto quia, ut Beda dicit, *super Mare. **, *la-*
trônes qui cum Domino crucifixi sunt, significant
cos qui. sub fide ct confessione Christi, vel agonem :
martyrii vel quaelibet arctioris disciplinae instituta subeunt. Sed qui hoc pro aeterna gloria gerunt, dextri latronis fide designantur: qui vero humanae laudis intuitu, sinistri latronis mentem imitantur et actus.
Ad primum ergo dicendum quod, sicut Christus debitum mortis non habuit, sed mortem volun-

·m t;

·'«» »1. ix.

Cner tJ
bgtti.
Cl >CL U

y.swai »
Jdp-tHLL
3J-

•Haih l »««».
«l Uir l l i AXI t t. m
MM.

a) conrtnitni. – P, om.
>) erant. – cum eo l, étant cum eo P. – Ststhn pro erueipxi erant, emciJtxuf erat terra praeter l.
y) demijnjtraretur. – GHafre; devitaretur ACDK, demamtrar,·! U, Jetigitaretur F, moniharelur Pl.

i) insultavit. – PFiB; exaltai U ADpBC et a, /·m'iarü luC ct celer» terthu
q Jivenit.eewi. – unirenllatem P.
C» 4/prKm. PFH : · Pm ^uatlibel, CU, 'la i

tarie subiit ut sua virtute vinceret mortem, ita etiam non habuit meritum ut cum latronibus poneretur, sed voluit cum iniquis deputari ut sua virtute iniquitatem destrueret. Inde Chrysostomus dicit. *super Ioan.* ”, quod *latronem in cruce ennvertere et in paradisum inducere, non minus fuit quam concutere r petras.*

Ad secundum dicendum quod non conveniebat quod cum Christo aliquis alius pateretur ex eadem causa. Inde Origenes ibidem subdit: *Omnes*

fuerant in peccatis, el omnes opus habebant ut pro eis alius moreretur, non ipsi pro aliis.

Ad tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro *de Consensu Evang.* *, possumus intelligre Matthaeum *posuisse pluralem numerum pro singulari*, cum dixit, *latrones improperabant ci.*

Vel potest dici, secundum Hieronymum*, quod *primum uterque blasphemarent; deinde, visis signis. unus eorum crediderit.*

r.l *concutere.* – Teni»; *conterere* F, *contundere* ceteri.

Commentaria Cardinalis Caietani

mnvs clarus. – In corpore una distinctio, cum duabus conclusionibus. Distinctio est: *Alia ratione secundum intentionem Judaeorum, ct alia secundum divinam electionem. Christus inter latrones crucifixus est.*

Prima conclusio; *Christus crucifixus est inter latrones, secundum intentionem Judaeorum, ut crederetur etiam malus inter malos punitus:* hoc est, convenienter quidem ad malam eorum intentionem, quia medium consonum fini malo; scd inconvenienter quantum ad eventum, quia oppositum evenit, dum Christi crux adoratur, ct ah illorum cru-

cibus sic di cernitur. Et vere totum oppositum evenit. Putaverunt ludaci confundere crucem Christi cum crucibus impiorum, dum. simul cum impiis crucifixus, sicut alii perlransiret: scd evenit ut Christi crux fulserit ita quod etiam alias memorabiles, quamvis non venerabiles, reddiderit, ut experientia testatur.

Secunda conclusio: *Christus, secundum Dei ordinationem, inter latrones convenienter crucifixus est.* Probatur quadrupliciter. – Omnia clara sunt.

ARTICULUS DUODECIMUS

UTRI M PASSIO CHRISTI SIT EIUS DIVINITATI ATTRIHENDA

IV *Cont. Gcnt*^ cap. i.v, ad »4i *hi Symb Apo:t.*, art. 4; I *aJ Cor.*, c>p. 11, l cet. ij.

DUODECIMUM SIC PROCEDITUR. Videtur V^g^K^quod passio Christi sit eius divinitati jBjæJwâtribuenda ft. Dicitur enim I Cor. n*: *cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent.* Sed Dominus gloriae est Christus secundum divinitatem. Ergo passio Christi competit ci secundum divinitatem.

2. Praeterea, principium salutis humanae est ipsa divinitas, secundum illud Psalmi ♦ *Salus autem iuslorum a Domino.* Si ergo passio Christi ad eius divinitatem non pertineret, videtur quod non posset esse nobis fructifera.

3. Praeterea, ludaci puniti sunt pro peccato occisionis Christi tanquam homicidae ipsius Dei: quod magnitudo poenae demonstrat. Hoc autem non esset, si passio ad divinitatem non pertineret. Ergo passio Christi ad divinitatem pertinuit.

Sed contra est quod Athanasius dicit, in Epistola *ad Epictetum**. *Natura Deus manens lerbum est impassibile.* Sed impassibile non potest pati. Passio ergo Christi non perlinebat ad eius divinitatem.

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est, unio humanae naturae et divinae facta est in persona et hypostasi et supposito, manente tamen distinctione naturarum: ut scilicet sit eadem persona ct hypostasis divinae ct humanae

naturae, salva tamen utriusque naturae proprietate *. Et ideo, sicut supra ** dictum est. supposito divinae naturae attribuenda est passio, non ratione divinae naturae, quae est impassibilis, sed ratione humanae naturae. Unde in Epistola S\ nodali Cyrilli dicitur P*: *Si quis non confitetur Dei Verbum passum carne et crucifixum carne, anathema sit.* Pertinet ergo passio Christi ad suppositum divinae naturae ratione naturae passibilis assumptae, non autem ratione divinae naturae impassibilis.

Ad primum ergo dicendum quod Dominus gloriae dicitur crucifixus, non secundum quod Dominus esi gloriae, sed secundum quod erat homo passibilis.

Ad secundum dicendum quod T, sicut dicitur in quodam sermone Ephesini Concilii *, quod *mors Christi, tanquam facta mors Dei*, scilicet per unionem in persona, *destruxit mortem: quoniam δ Deus et homo erat* qui patiebatur. *Non enim natura Dei laesa est: nec mutatione sua suscepit passiones.*

An tertium dicendum quod, sicut subditur ibidem *, *non purum hominem crucifixerunt ludaci, sed Deo intulerunt praesumptiones. Pone enim deincipem loqui per verbum, et hoc formari per litteras m charta aliqua, ct dirigi civitatibus: et aliquis inobediens chartam disrumpat. Ad mortis sententiam*

a) *attribuenda.* – PEII, *attribuenda live adteribenda* AHcd, *adscribenda* DGIUc.
p) *Cyrilli dicitur.* – *Cyrillut dicit* tern i praeter l.
7) *quod.* – Om. *b:* ouu repetitum om. P.

o) *quoxiair.. quando* GHdKx Pro *Deux, Dominus* AIICE. Po m *laesa cit* aJdit *scd humana* terti. praeter l. – *suaccyit* PGI; *tneridil* E. *succedunt* F, *succedit* cateri.

QUAESTIO QUADRAGESIMASEPTIMA

DE CAUSA EFFICIENTE PASSIONIS CHRISTI

IN SEX ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de causa efficiente passionis Christi ♦
Et circa hoc quaeruntur sex.

Primo: utrum Christus fuerit ab aliis occisus, vel a seipso.

Secundo: ex quo motivo seipsum passioni tradiderit.

Tertio: utrum Pater tradiderit cum ad patiendum.

Quarto: utrum fuerit conveniens ut permanus gentium pateretur, ve! potius a Iudaeis.

Quinto: utrum occisores eius eum cognoverint.

Sexto: de peccato eorum qui Christum occiderunt.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTUS I-I ERIT AB ALIO OCCISI S, AN \ SEIPSO

Qwkil. l. qu. n, <n. ly CttmpcnJ. Tncol, vap. ccixi; /n csp. Π in; cap. x, lcit. n.

ÆjjWferll PKIMI M s,c pkoceditur. Videtur quod Christus non fuerit ab alio occisus, sed a seipso. Dicit enim ipse, Ioan, x^o: *Xc mo a nje (on-t mcanIt seĵ ea(i pono*

eam. Ille autem dicitur aliquem occidere qui animam eius tollit. Non est ergo Christus ab aliis occisus, sed j seipso.

2. Praeterea, illi qui ab aliis occiduntur, paulatim, debilitata natura, deficiunt. Et maxime hoc apparet in crucifixis: ut enim dicit Augustinus, in IV *de Trin.* *longa morte cruciabantur ligno suspensi*, In Christo autem non hoc accidit: nam *clamans voce magna emisit spiritum*, ut dicitur Matth. xxvn *. Non ergo Christus est ab aliis occisus, sed a seipso.

3. Praeterea, illi qui ab aliis occiduntur, per violentiam moriuntur: et ita non voluntarie, quia violentum opponitur voluntario. Sed Augustinus dicit, in IV *de Trin.**, quod *spiritus Christi non deseruit carnem invitus: sed quia voluit, quando voluit, et quomodo voluit*. Non ergo Christus est ab aliis occisus, sed a seipso.

Sed CONTRA est quod dicitur Eue. xvin *: *Postquam flagellaverint @, occident eum*.

Respondeo dicendum quod aliquid potest esse causa alicuius effectus dupliciter. Uno modo, directe ad illud agendo Et hoc modo persecutores Christi eum occiderunt: quia sufficientem causam mortis ei intulerunt, cum intentione occidendi ipsum et effectu subséquente; quia scilicet ex illa causa est mors subsequuta.

Alio modo dicitur aliquis causa alicuius indirecte. scilicet quia non impedit, cum impedire possit: sicut si dicatur aliquis alium perfundere

quia non claudit *i* fenestram, per quam imber ingreditur. El hoc modo ipse Christus fuit causa passionis et mortis. Poterat enim suam passionem ei muriem impedire. Primo quidem, adversarios reprimendo: ut cum aut non vellent, aut non possent interficere. Secundo, quia spiritus eius habebat potestatem conservandi naturam camis suae, ne a quocumque laesivo inflicto opprimeretur Quod quidem habuit anima Christi quia erat Verbo Dei coniuncta in unitate personae: ut Augustinus dicit, in IV *de Trin.** Quia ergo anima Christi non repulit a proprio corpore nocumentum illatum, sed voluit quod natura corporalis illi nocumento succumberet, dicitur suam animam posuisse, vel voluntarie l mortuus esse.

Ad primum ergo dicendum quod, cum dicitur. *Nemo tollit animam meam a me*, intelliigitur. *me invito*. Quod enim aliquis ab invito aufert, qui resistere non potest, id proprie dicitur *tolli*.

Ad secundum dicendum quod, ut Christus ostenderet quod passio illuta per \iolentiam eius animam non eripiebat, naturam corporalem in eius fortitudine conservavit, ut etiam in extremis positus voce magna clamaret. Quod inter alia miracula mortis eius computatur. Unde dicitur Marci xv *: *Videns autem centurio qui ex adverso stabat, quia sic clamans exspirasset, ait: Vere homo hic Filius Dei erat*.

Euit etiam et mirabile in Christi morte quod velocius mortuus fuit aliis qui simili poena l afficiebantur. I nde dicitur Ioan, xix^o * quod eorum qui cum Christo erant : *fregerunt entra*, ut cito morerentur: *ad Iesum autem cum venissent, invenerunt eum mortuum*, unde *non fregerunt eius*

a) *flagellaverint*. — *flagellaverunt* CDI.FGx — *occident* Pllf; *occiderit* b, *occiderint* c, om. D, *occiderunt ceteri*, J) *agendo*. — Tertia; *agendum*.
•f) *daudit*. — *clausit* PL

5) *voluntarie*. — P; *vohtntarint*.
c) *poena*. — *pastione* P.
ζ) *erant*. — *crucifixi erant* P. Pro *invenerunt eum mortuum uxdc*, ut *viderunt cum iam mortuum* P,

desinente, statiin passio effectum mortis* habuit; *clamait** enim *exspiravit* .

Primus modus facilior est. sed multiplicat miracula. Quoniam, ut patet Matth. xxvii -, bis Christus clamavit: ac per hoc. duobus miraculis opus fuit. – Secundus n-tem modus, quem sequitur Auctor in littera, unico con- tentus est miraculo, scilicet conservatione fortitudinis usque ad extremum: ex illa enim pluries clamare potuit. El al- tior est: quia, ut in littera dicitur, nd hoc Christus con- servavit fortitudinem, ut monstraret quod *nemo tollit ani- mam suam* a corpore suo, sed *ipse ponit eam*.

\\ III. In eadem responsione, circa celeritatem mortis Christi quin voluit, considerandum est quod celeritas illa fuit et naturalis, ct voluntaria. Nam e.\ parte corporis,

naturale fuit quod Christus moreretur antequam latrones morerentur. Tum quia longe plura passus fuerat. Tum quia delicatioris erat complexionis, Tum quia corpus ie- iuniis, vigiliis atque laboribus debilitatum habebat. Tum potissime quia passio eius erat pura, scilicet sine redun- dantia consolationis. Latrones enim consolabantur: alter spe. alter saltem sua sorte contentus.

Ex parte vero deitatis, ct animae instrumentaliter, fuit voluntaria. Quia, quandiu voluit conservare fortitudinem patientis, fortis fuit: quam primum autem noluit conser- vare, reliquit ipsum corpus sibi; ct sic ttatim, ex illatis passionibus directe, a sua vero voluntate indirecte, non prohibendi» cum posset, secuta est mors, non expectata latronum morte.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CHRISTUS FUERIT EX OUEDIENTIA MORTUUS

IV *Cunt. Gent.*, op. iv, jJ »4, irt; *CompcaJ* 77i*o/.. op. cr.nvu; *bt* op. xtv, lcaL vni; *Ad Rom.*, cap, v, tect. v; *Ad lhtlipjr.*, op. n. 11.

pn SEct XDi m sic p ro c e d i t u r . \\ idetur quod Christus non fuerit ex obedientia mor- tuus. Obcdientia enim respicit ’ prae- *M2JS&ceptum. Sed non legitur Christo fuisse praeceptum quod ipse paterclur. Xon ergo cx obcdientia passus luit.

2. Praeterea. illud dicitur ex obcdientia ali- quis facere quod facit cx necessitate praecepti. Christus amem non ex necessitate, sed xolun- tarie passus fuit. Xon ergo passus est ex obe- dientia.

3. Praeierex, caritas est excellentior xirius quam obedientia. Sed Christus legitur ex cari- tate passus: secundum illud *Ephcs. v *: Ambulate m dilectione: sicut c! Christus dilexit nos, el tra- didit scmetipsum pro nobis*. Ergo passio Christi magis debet attribui caritati quam obedientiae.

Sed contra est quod dicitur *Phihpp. II X Factus est obediens Patri usque ad mortem*.

Respondeo dicendtm quod convenientissimum luit quod Christus ex obedientia pateretur. Primo quidem, quia hoc conveniebat justificationi hu- manae: ut, *sicut per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt nulli, ita per unius ho- minis obedientiam iusti constituentur multi*, m di- citur *Rom. v **.

Secundo, hpc fuit conveniens reconciliationi Dei ad homines, secundum illud *Rom. v *: Re- conciliati sumus Deo per mortem Filii eius*: in- quantum scilicet ipsa mors Christi fuit quoddam sacrificium acceptissimum Deo, secundum illud *Ephcs. x *: Tradidit scmetipsum pro nobis obla- tionem el hostiam Deo in odorem suavitatis*. Obe- dientia vero omnibus sacrificiis antefertur: se- cundum illud I *Reg. XV *: Melior est obedientia quam victimae* Et ideo conveniens fuit ut sa- crificium passionis et mortis Christi ex obcdientia procederet.

Tertio, hoc conveniens fuit eius victoriae, qua dc morte ct auctore mortis triumphavit. Non enim miles vincere potest nisi duci obediat. Et itu homo Christus victoriam obtinuit per hoc quod Deo fuit obediens: secundum illud *ZYo- verb. xxi *: Jir obediens loquitur l victorias*.

Ai» primiAt ergo dicendi m quod Christus man- datum accepit a Patre ut pateretur: dicitur enim loan, x *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam: el hoc mandatum accepi a Patre meo*, scilicet ponendi animam ct sumendi. Ex quo, ut Chrysostomus dicit , non est intelligendum quod *prius expecta- rent audire, et opus fuerit ei discere *: sed volun- tarium monstravit processum, ct contrarietatis ad Patrum suspicionem destruxit*.

Quia tamen in morte Christi lex vetus con- summata est, secundum illud quod ipse monens dixit, loan, xix *Consummatum est*; potest intel- ligi quod patiendo omnia veleris legis praecepta implevit. Moralia quidem, quae in praeceptis ca- ritatis fundantur, implex it inquantum passus est ct ex dilectione Patris, secundum illud loan, xiv *l ’ cognoscat mundus quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater sic Jacio, surgtte, ea- mus hinc*, scilicet ad locum passionis; et etiam u\ dilectione proximi, secundum illud *Galat. n * Dilexit me, et tradidit scmetipsum pro me*. – Cap- rctnonialia vero praecepta legis, quae ad sacrili- cia ct oblationes praecipue ordinamur, implexit Christus sua passione inquantum omnia antiqua sacrificia figurae fuerunt illius xeri sacrificii quod Christus obtulit moriendo pro nobis. I nde di- citur *Coloss. n *: Nemo vos indicet m cibo aut in potu, aut in parte diei festi aut neomeniae: quae sunt umbra juturorum, corpus autem Chri- sti*, eo scilicet quod Christus comparatur ad illa sicut corpus ad umbram. Praecepta xcro iu- dicialia legis, quae praecipue ordinamur ad sa- tisfaciendum iniuriam passis, implexit Christus sua passione, quoniam, ut in Psalmo* dicitur, *quae non rapuit, tunc l exsolvi*/, permittens se li-

gno affligi pro pomo quod de ligno homo rapuerat contra Dei mandatum.

Ad SECUNDUM DICENDUM quod obediētiU, CtSI importet necessitatem respectu eius quod praecipitur, tamen importat voluntatem respectu impletionis praecepti. Iū talis fuit obedientia Christi. Xam ipsa passio el mors, secundum sc considerata, naturali voluntati repugnabat volebat tamen Christus Dei voluntatem circa hoc implere,

secundum illud Psalmi ♦ 17 *facerem voluntatem* ^{vⁱ}
luam, Deus meus, volui. (‘ndc dicebat. Matth. xxvi*: ‘ Vcn ♦.
Si non potest transire a me calix iste nisi bibam
illum, *Jiat voluntas tua.*

Ad tertium dicendum quod eadem ratione Christus passus est ex caritate, et obedientia: quia etiam praeceptum caritatis non nisi : ex obedientia implevit; et obediens fuit ex dilectione ad Patrem praecipientem.

ζ) *nonnisi.* – Om. urlu.

Commoritaria Cardinalis Caietani

Tin r.t. clarus. In corpore una conclu io: *Convenientivum fuit ut Christus ex obedientia pateretur*. Probatur tripliciter. Omnia clara sunt in intern.

Memento colligere c.\ responsione ad primum el 1er-
tium quod Christus sua passione adimplevit legem totam:
caritate quidem ct obedientia Mimma, omnia praecepto

moralia; sacrificio wtnmo sui ipsll»); omnia caerconialia
satisfactioe cumina tantae poenae, omnia ludidalia. E
si hi-» iunxeris quod m hh iribus clauduntur mandata omnia
luii' divini, iurh natural») ct iuris positivi secundum ge
nu». videbis quod Chnstus in sua passione /mp/ent *omnen
iuititiam* * omnis generis iuri» ct praecepti.

- Urtific. op m,
«m rj.

ARTICULUS TERTIUS

CTU^t M PELS PATER TRADIDERIT CHRISTUM PASSIONI

III 5 *ut.*. Ji t. xt. iri. 5, qu* 1, IV *Cünt. G-cni.*, iA,* tv, »d tG, /- *han* . exp. 111, lea. ruj *AJ Horn.*, çrp. nu, lca. η.

irritum sic proceditur. Videtur quod
 s Pater non tradiderit Christum pas-
 si. Iniquum enim et crudele esse vi-
 detur quod innocens passioni ei morti
 tradatur. Sed, sicut dicitur *Dei, xxxn \ Deus fi-*
delis et absque ulla iniquitate. Ergo Christum in-
 nocentem non tradidit passioni ei morti.

2. Praeterea, non videtur quod aliquis a se-
ipso, et ab alio morti tradatur. Sed *Christus Iesus*
semetipsum pro nobis *: secundum quod di-
citur Isaiae un *: *Tradidit in mortem animam*
suum. Non ergo videtur quod Deus Pater cum
tradiderit.

3. Praeterea, ludas vituperatur ex eo quod tradidit Christum Iudaeis: secundum illud Ioan, vi 70. *Vnus ex vobis diabolus est: quod dicebat propter Iudam, qui eum erat traditurus.* Similiter etiam vituperantur Iudaei, qui cum tradiderunt Pilato: secundum quod ipse dicit, Ioan, xvm *: *(iens tuus et pontifices tui tradiderunt te mihi.* Pilatus autem *tradidit ipsum ut crucifigeretur: ut habetur Ioan, ix 12. **Xon** est autem conventio - iustitiae cum iniquitate,* ut dicitur II Cor. vi 16. Ergo videtur quod Deus Pater Christum non tradiderit passioni.

Sed contra est quod dicitur *Rom. viii* ♦ *Proprio Filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.*

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est *, Christus passus est voluntarie ex obedientia Patris. Inde secundum tria Deus Pater tradidit Christum passioni. Uno quidem modo, secundum quod sua aeterna voluntate praeordinavit passionem Christi ad humani generis liberationem: secundum illud quod dicitur Isaiae l iiii *.

Dominus posuit in eu iniquitatem omnium nostrum,
et iterum*: *Dominus voluit conterere cum in in-*
firmitate. Secundo, inquantum inspiravit ei vo-
luntatem patiendi pro nobis, infundendo ei ca-
ritatem. Inde ibidem * sequitur: *Oblatus est qui-*
voluit \ - Tertio, non protegendo eum a passione
sua exponendo persequentibus. Unde, ut legitur
Matth. xxvii*, pendens in cruce Christus dicebat
Deus meus, ut quid dereliquisti me? quia scilicet
potestati persequentium cum expōMil· ut Augu-
stinus dicit t ♦

Ad primum ergo dicendum quod innocentem hominem passioni et morti tradere contra eius voluntatem. est impium et crudele. Sic autem Deus Pater Christum non tradidit, sed inspirando eius voluntatem patiendi pro nobis. In quo ostenditur ei *Dei severitas* *, qui peccatum sine poena dimittere noluit, quod significat Apostolus dicens *Proprio filio suo non peperciit* *: et *bonitas eius* ** in eo quod, cum homo sufficienter satisfacere non posset pur aliquam poenam quam putetur ei satisfactorem dedit, quod significavit Apostolus dicens, *pro nobis omnibus tradidit illum*. Et *Rom. m* * dicit; *Quem, scilicet Christum. perfidem propitiatorem proposuit Deus in sanguine ipsius*.

An sEciNR M dicendi quod Christus, secundum quod Deus, tradidit semetipsum in mortem eadem voluntate et actione qua ut Pater tradidit eum. Sed inquantum homo, tradidit semetipsum voluntate a Patre inspirata. I ndc non est contrarietas in hoc quod Pater tradidit Christum, et ipse tradidit semetipsum.

An tertium dicenih m quod eadem actio diversi-
mode indicatur in bono vel in malo, secundum

x) c.**» ivH/if». *participăția P.*

JI) *metuit.* – *ipse* I, *ipse* *viguit* cJ. a.

Sowvak Thkoi- D. Thoma* T. Vhf.

*1 *dicit.* .U Gratia .Vo_{hi} TcitavicOi iJJa P.

quod ex diversa radice procedit. Puter enim tradidit Christum, et ipse seipsum, ex caritate *: et ideo laudantur, ludas autem tradidit ipsum

ex cupiditate *, ludaei ex invidia **, Pilatus ex timore mundano, quo timuit Caesarem *: et ideo ipsi vituperantur.

Commentaria Cardinalis Caietani

Uvms Jarus. In corpore una conclusio: *Deus Pater tradidit tripliciter Christum passioni*. Probatur. Christus passus est ex obedientia Patris. Ergo. – Et declaratur conclusio quoad omnia membra: scilicet, ordinationem, inspirationem, non-protectionem. I lacc cnnn tria interuntur ex obedientia ordinate: nam obedientia huiusmodi infert in praeceptore institutionem, in obediente inspirationem, m exccutorc permissionem.

II. In responsione ad primum. nota quod illa propositio, *Innocentem hominem passioni et morti tradere invitum est impium et crudele*» intelligitur absolute: et non

in ordine ad Deum, cuius sunt vita et mors, qui potest absque impietate et crudelitate innocentem invitum tradere passioni et morti; sicut potest pro libito talem annihilare. I titur autem Auctor propositione ista tractando de Deo. ut ostendat quod traditio Christi in mortem ab ipso Deo non est secundum >c absolute iniusta. quia non invitus, sed voluntarius traditus est in mortem, sponte obediens Deo ad hoc. Decuitque Deum non omnipotentia sua uti in traditione huiusmodi. qui definierat *vinci diabolum non potentia sed iustitia* *. Et propterea Usus est suavi dispositione, * tradendo Christum voluntarium ad huiusmodi obedientiam. Sr.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM I I ERIT CONVENIENS CHRISTUM PATI A GENTILIBUS

Q' AHTVM sic procedit r. \ ideitur quod JSSq Jw),u,n fuerit conveniens Christum pati a JjrcS&fô gentilibus. Quia enim per mortem Christi homines urant a peccato liberandi, conveniens videretur ut paucissimi in morte eius peccarent. Peccaverunt autem in morte eius ludaei, ex quorum persona dicitur, Matth. xxi : *Hic est heres: penite, occidamus eum*. Ergo \ idetur conveniens fuisse quod in peccato occisionis Christi gentiles non implicarentur.

2. Praeterea, veritas debet respondere figurae. Sed figuralia sacrificia veteris legis non gentiles, sed ludaei offerebant. Ergo neque passio Christi, quae fuit verum sacrificium, impleri debuit per manus gentilium.

3. Praeterea, sicut dicitur Ioan, v ♦ *ludaei quaerebant Christum interjicere, non solum quia solvebat sabbatum, sed etiam quia Patrem suum dicebat Deum, aequalem se Deofaciens*. Sed haec videbantur * esse solum contra legem ludaeorum: unde et ipsi dicunt, Ioan, xix *: *Secundum legem debet mori. quia Filium Dei se Jecit*. Videtur ergo conveniens luisse quod Christus non a gentilibus, sed a ludaeis pateretur: et falsum esse quod digerunt *, *Nobis non licet interjicere quemquam* cum multa peccata secundum legem morte puniantur, ut patet *Levit*, xx.

Sed contra est quod ipse Dominus dicit, Matth. xx #. *Tradent eum gentibus ad illudendum et Ila-gellandum ct crucifigendum*.

Respondeo dicendum quod in ipso modo passionis Christi praefiguratus est effectus ipsius. Primo enim passio Christi effectum salutis ha-

buit in ludaeis, quorum plurimi in morte Christi baplizati sum. ut putet Jc/. n * ct iv ♦. Se- eundo \ ero, ludaeis praedicantibus, effectus passionis Christi transivit ad gentes*. Et ideo con- \ eniens fuit ut Christus a ludaeis pati inciperet et postea, ludaeis tradentibus, per manus genti- lium eius passio liniretur.

Ad primi m ergo DiCENDi M quod, quia i Christus, ad ostendendam abundantiam caritatis suae, ex qua patiebatur, in cruce positus veniam persecutoribus postulavit *: ut huius petitionis fructus ad ludaeos ct gentiles perveniret, voluit Christus ab utrisque pati.

Ad secundum dicendum quod passio Christi fuit sacrificii oblatio inquantum Christus propria voluntate mortem sustinuit ex caritate. Inquantum autem a persecutoribus est passus, non fuit sacrificium, sed peccatum gravissimum.

Ad tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit *, ludaei dicentes: *Nobis non licet interficere quemquam*, intellexerunt *non sibi licere interficere quemquam propter festi diei sanctitatem, quam celebrare iam coeperant*.

Vel hoc dicebant, ut Chrysostomus dicit *, quia volebant eum occidi, non tanquam transgressorem legis, sed tanquam publicum hostem, quia regem se fecerat *: dc quo non erat eorum indicare. Vel quia non licebat eis crucifigere. quod cupiebant, sed lapidare: quod in Stephano fecerunt *.

Vel melius dicendum est quod per Romanos, quibus erant subiecti. erat eis potestas occidendi interdicta.

a) hate videbantur.^ hoc videbatur F ct tertia praeter I, hoc videtur ct <xn. esse cd. a.

p) ^uia. – Om. EF ct tertii» praeter I; poat *postulavit* aJJunt *ci iâa, tt ideo* FH ct editione».

Commentaria Cardinalis Caietani

itulus clarus. – in corpore unica conclusio: *Conveniens fuit ut Christi passio a ludaeis inciperet, ct mediantibus ipsis» per gentiles finiretur*. Probatur. Convententer effectus passionis praefiguratus est in modo ipsius

passionis. Sed fructus inchoavit in ludaeis. ct per ipsos pervenit ad gentiles. Ergo conveniens modus fuit ui Christi passio a ludaei* inciperet, et per ipsos a gentilibus liniretur.

ARTICULUS QUINTUS

I I RIM PERSECUTORES CHRISTI ELM COGNOVERIM

1'1 Sent., dīrt. in. art. i, qu» 3, ad 5; /m Matth, c*p. 111; I ad Cor., < p. 11, fat. 11.

•olctt
 tdcrc
 ilarc.
 Deo,
 Deo
 Deo
 tra-
 ne,
 1ΓΠ. ur

QUSTI M S,C prt0CEDH,UH. Videtur quod <^^VpPcrsecutores Christi cum cogne» erunt. ^,cilur en’m Matth. xx! . quod agrico- **~^lae, videntes Jilium. dixerunt intra se: *J/ic est heres. venite, occidamus cum.* Ubi dicit Hieronymus *: *Manifestissime · Dominus probat his verbis ludacorum principes non per ignorantiam, sed per invidiam Dei bilium crucifixisse. Intellexerunt enim esse illum cui Pater per prophetam dicit: Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem luam.* Ergo videtur quod cognoverunt eum esse Christum, vel I ilium Dei.

2 Praeterea, loan, xv ♦ Dominus dixit: *Nunc autem et viderunt el oderunt cl me et Patrem meum.* Quod autem videtur, manifeste cognoscitur. Ergo iudaei, cognoscentes Christum, ex causa odii ei passionem intulerunt.

3. Praeterea, in quodam Sermone Ephesini Concilii ‘ dicitur *Sicut qui chartam imperialem disrumptf \ tanquam Imperatoris disrumpens verbum, ad mortem adducitur: sic crucifigens iudaeus quem viderat, poenas dabit tanquam m ipsum Deum Verbum praesumptiones iniiciens.* Hoc autem non esset si cum Dei l ilium esse non cognoverunt: quia ignorantia eos excusasse». Ergo videtur quod iudaei crucifigentes Christum cognoverunt cum esse Filium Dei.

Sed contra est quod dicitur I Cor. tl *: *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucijixissent.* Et *Ad.* iit * dicit Petrus, iudaeis loquens: *Scio quod per ignorantiam Jecistis, sicut el princi-* Î*! dominus, m cruce pendens, dixit *: *Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.*

Respondeo dicendum quod apud iudaeos quidam erant maiores, et quidam minores. Maiores quidem, qui eorum *principes* dicebantur, cognoverunt γ, ut dicitur in libro *Quacst. Nov. et Jet. Test.* ♦ sicut et daemones cognoverunt, *eum esse Christum promissum in lege: omnia enim signa videbant in ea quae dixerant Jutura prophetae. Misterium autem divinitatis eius ignorabant:* et ideo Apostolus dixit quod, *si cognovissent. nunquam Dominum gloriae crucifixissent.*

Sciendum tamen quod eorum ignorantia non cos excusabat a crimine: quia erat quodammodo ignorantia affectata. Videbant enim evidentia signa ipsius divinitatis: sed ex odio et invidia Christi ea pervertebant, et verbis eius, quibus se Dei Filium fatebatur, credere noluerunt. Unde ipse de cjs dicit, loan, xv *: Si *non venissem, et locutus eis non fuissetm, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Et postea

subdit *: & *opera non fecissem in eis quae nemo · vm u aliusfecit, peccatum non haberent.* Et sic ex persona eorum accipi potest quod dicitur *lob* xxi *: · v«n «» *Dixerunt Deo: Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.*

Minores vcH), idest populares, qui mysteria Scripturae non noverant, non plene cognoverunt ipsum esse nec Christum nec Filium Dei: licet aliqui eorum etiam in eum crediderint. Multitudo tamen non credidit. Et si aliquando dubitarent ‘ an ipse esset Christus, propter signorum multitudinem et efficaciam doctrinae, ul habetur loan, vn *: tamen postea decepti fuerunt a suis *'m)».<» principibus ’ ut eum non crederent neque Fi- · m *. lium Dei neque Christum. I nde el Petrus eis dixit·: *Scio quod per ignorantiam hoc fecistis.* ·'«·»-- ** *sicut el/ principes vestri:* quia scilicet per ' prin- *t*

An primim ergo dicendum quod illa verba dicuntur ex persona colonorum vineae, per quos significantur rectores illius populi, qui eum cognoverunt esse heredem, inquantum cognoverunt eum esse Christum promissum in lege.

Sed contra hanc responsionem videtur esse quod illa verba Psalmi *, *Postula a me et dabo tibi ·»»· “ gentes hereditatem tuam,* eidem dicuntur cui dicitur *. *Filius meus es lu. ego hodie genui te.* Si tcn·'. ergo cognoverunt cum esse illum cui dictum est. *Postula a me ct dabo tibi gentes hereditatem luam.* sequitur quod cognoverunt cum esse Filium Dei. Chasqstomus ♦ etiam, ibidem, *igit quod cognoverunt eum esse bilium Dei.* - Beda etiam .In.Jc,OiT dicit, super illud l.uc. xxm ·. *Quia nesciunt quid faciunt: Notandum, inquit, quod non pro eis orat qui, quem Filium Dei intellexerunt. crucifigere quam confiteri maluerunt.*

Sed ad hoc potest responderi quod cognoverunt eum esse Filium Dei. non per naturam, sed per excellentiam gratiae singularis.

Possumus tamen dicere quod etiam verum Dei l'ilium cogne» isse dicuntur, quia evidentia signa huius rei habebant, quibus tamen assentire propter odium et invidiam noluerunt, ut eum cognoscerent esse l ilium Dei.

Ad secundum dicendum quod ante illa verba praemittitur. Si *opera non Jecissem in eis quae nemo alitis fecit, peccatum non haberent:* el postea subditur. *Nunc autem viderunt, et oderunt ct me et Patrem meum.* Per quod ostenditur quod, videntes opera Christi mirifica, ex odio processit quod eum Filium Dei non cognoverunt.

An tertium dicendum quod ignorantia affectata

3) *Mjnlfcailiiffif. M.inifcJte* P. Pro *hit*, <r c.l Uono. Port γμίμ P ad4it *aun.*

j) *ditruetpit. — dlñccrpttrfl* II ct olitlnnc*. *ditctrplt* D, *lerpiit* I. Pro *ditrumpitf, tiUctrpeiis* E. — *d^it* F ct tertia; *dabat.* — *praetumptionct* E ct tertia precter II; *paeutmphanii.*

γ) *eopHatnuitl.* — *Otu. tertia.* — P*Gî om.

ù) *aiqui* am-μμ *diam.* *tnim* alicui *tentm* P.

») *dubitarent.* — woa *dubitarent l, dubitawunt* cdhuihct.

ζ) *per.* — Ed. *a* et tertia fmeter pt; « oipunaum Λ, om. «Neri.

non excusat a culpa, sed magis videtur culpam aggravare: ostendit enim hominem sic vehementer esse affectum ad peccandum quod vult igno-

rantiflin incurrere ne peccatum vitet. Et ideo ludi-
duci peccaverunt, non solum hominis Christi, sed
tanquam Dei crucifixores.

Commentam Cardinalis Caictani

	<p>■*nutvs clarus ut sonat: de hominibus tamen, quia de daemonibus turn * dictum est.</p> <p>In corpore una est distinctio bimembris, cum conclu- sionibus appositis iuxta membra. Distinctio est quod apud Judaeos quidam erant maiores, quidam minores *.</p> <p>Dc maioribus tres conclusiones ponuntur. Prima est quod <i>cognoverunt ipsum esse Messiam</i>. Secunda, quod <i>non cognoverunt ipsum esse Deum</i>. Terti 1, quod <i>igno- rantia ista non excusavit peccatum eorum</i>.</p> <p>Prima conclusio probatur auctoritate et ratione: quia videbant omnia signa dicta de Me*sia Secunda probatur auctoritate eadem, adiuncto verbo Xpostoli, Si <i>cognovis- sent</i>. Et hac conclusione». cum sui-, probationibus, ab Au- ctore recitative afferuntur: ut patet in littera.</p> <p>Tertia nutem conclusit) ipriiK Auctoris est. Et probatur. Quia eorum ignorantia erat affectata: quta videbant testi- monia deuatis Christi sufficientia, <d ipsi ex pravo affe- ctu pervertebant illa et doctrinam abiicitbant, nolentes credere. Probatur loan. xv. etc.</p> <p>II. Adverte hic quod, licet testimonia deitatis Christi essent secundum se sufficientia ad causandam (idem, vo- luntariam vel coactam, hominibus qui praesentes fuerunt testimoniis illis, scilicet miraculorum sic factorum ad con- firmationem doctrinae qua dicebat &e Deum, tamen gratia unionis personalis non erat usquequaque clara, tam ho- minibus quam daemonibus, intequam mysterium huc fuisset apertum» Nam etsi sciebatur quod Me-Mas erat Deu- ct Eilius Dei, non tamen intelligebatur in quo sensu vcnii- caretur quod esset Deus aut Dei Filius: an per unionis personalia gratiam ; an per aliquam excellentiam singula- rissimam. Quae dubitatio sublata \idetur post Christi pas- sionem quoad daemones; et resurrectionem, quoad homi- nes. quando <i>aperuit discipulis sensum iit intelligerent Seri- pturax9'</i>, et amplius per Spiritu* Sancti adwntum, qui promissu.» fuit doctor <i>omnis veritatis</i>, loan, xrv '. Principes autem Iudaeorum (non propter] ignorantium suam, non ex ambiguitate modi pnssibib* ad vcriticandam Christi deita- tum, sed ex pravitate affectu», insurrexerunt ixi Iesum, quo- cumque modo fuerit Deus. Et ideo reos t-cipsos constitue- runt omnis excellentiae quae in illo homine erat: ac per hoc, duitatis. Ex eo enim quod non curarunt attendere te- stimoniis Operum et verborum Christi, sed persequi illum elegerunt, ignorantiam pro excusatione allegare non po- tuerunt. Et hoc cal quoti Dominus dicit, loan, xv: <i>Sinon venissem</i>, etc., ut in littera affertur.</p> <p>III. Sed occurrit simile dubium de prima conclusione *, scilicet quod maiores cognoverunt Iesum esse Christum. Nam signa et testimonia apparentia quod Iesus esset Chri- stus, licet in se fuerint sufficientia nd hoc testificandum, cl videntes illa ad confirmationem professionis Christi debebant credere illum esse Christum; quin tamen dc Chnsto multa excellentia cl maxima praedicta erant quae in Iesu non apparebant, quin in secundo adventu implenda sunt ; et maiores ignorabant istos duo^ adventus, et putabant Christum in primo tfdvntu regnaturum et redempturum temporaliter Israel: ideo videntur etiam ignorasse ipsum esse Christum, ignorantia tamen affectata.</p> <p>Et confirmatur haec ignorantia. Quia etiam discipuli Domini, ab ipso eruditi, credentes ipsum esse Christum, putabant quod in primo adventu esset temporaliter re- dempturus Israel: dicunt enim, <i>Nos autem sperabamus quod ipse esset redempturus Israel</i> \ Paulus quoque Apostolus dicit se ignoranter peccasse <i>paternarum tradi- tionum aemulatione</i> *; significans quod maiores, qui eum docuerant *, ignorabant Iesum esse Christum. I 'ndc statim, ingressus in synagogas, praedicabat, <i>affirmans quoniam hic est Christus</i> *.</p>	<p>Ipsae quoque Dominus*, ante principes ludneorum con- stitutus, cum. ndiurntus, confessu* esset >e cs.sc Christum, subdidit dc secundo adventu glorioso, ut excluderet ab cis excusationem suae ignorantiae. Debebant enim inqui- rere quomodo hic secundus adventui luturus esset: et sic dc regno Christi fuissent edocti, etc. Sed ipsi, <i>nolentes in- telligere</i> -, dixerunt: <i>ftlasphemavit, Reus est mortis</i>, etc.</p> <p>I bi apparet eorum affectatu caecitas. Si enim blasphemia est hominem esse Christum bilium Dei, cur ergo, expe- ctando talem futurum Messiam, a Iesu inquiritis an ipse ait? Nunquid Christus blasphemus es-c debet? St autem non est blasphemia Christo, sed huic pauperi ksu, quem audistis post tot miracula suscitasse Lazarum -; audite quod hic pauper wniel gloriosus <i>cum potestate</i> *, etc.: et disette quod paupertas et abiectio non facit illum blasphe- nnim. sed testem veritati». Sed depravatus affectus decli- na; it ad uxeerandum hominem.</p> <p>IV. \d hoc potest dici quod inter maiores cr.it latitudo: et quod illi maiores qui perspicacius Scripturas no;erant ut miracula doctrinamque Christi viderant, noverant illum e-u Christum, quia. ut dicitur Matth. xxi *, dixerunt. <i>Hic clt heres</i>; illi autem maiores, qui non sciebant tot, ignorare potuerunt, Nulli tamen excusati ob ignorantiam fuerunt: quia in promptu habebant unde poterant cognoscere testi- monia Christi, et ccrlican dc dubiis quoad excellentiam, ab ipso quem vita, doctrina. Scripturae, rntraculaque tot commendabant. Si quis autem putat omnes maiores cognovisse ipsum c mc Christum: dicere potest quod co- gnoverunt ipsum c**c Christum, quamvis non cognoverint qualiter Christi officium consummaturus estât</p> <p>\. Mihi videtur, salvo meliori iudicio, distinguendum in- ter illud quod Iudaeorum principes potuerunt ac debuerunt cognoscere, et id quod dc factu cognoverunt. Et dicendum quod potuerunt ne debuerunt cognoscere Iesum ttSsc Chri- stum: et quod de facto non cognoverunt Iesum esse Christum. Et primum satis patere potest e\ testimoniis mi- raculorum cl doctrinae: haec enim duo Dominus ipse al- legat. iuan. xv *: \l <i>non venissem, et locutus cis non fuiss- sem</i>, quoad doctrinam tcstificantem de se; et, <i>si opera non fecissem quae nemo alius fecit</i>* etc., quoad miracula.</p> <p>Secundum autem suadetur ex eo quod omnia dicta de Christo non cognoverunt impleri m ipso. Prophetatum enim erat de ipso quod erat futurus Rex Israel, et re- dempturus ex captivitate Israel, etc. Unde Magi dixerunt: <i>I 'bi est qui natus est Rex Iudaeorum?</i> . Et hoc licet modo cognoscatur quod de Christo in secundo adventu inelli- gitur temporaliter, in primo autem spiritualiter tantum ; ante Christi tamen resurrectionem non erat haec distinctio cognita: ut patet ex eo quod ncc ipsi Apostoli, a Domino edocti, cognoscebant hoc; dicitur enim, Lue. xvm *. quod, cum Dominus praedixisset mortem et resurrectionem suam. <i>ipsi nihil horum intellexerunt</i>. Et Ioanncs Evangelista de seipso etiam testatur quod in die resurrectionis <i>credidit</i>, et quod <i>nondum sciebat Scripturam</i> de resurrectione Chri- sti -. Discipuli quoque euntes in Emmaus dixerunt I .V<>.; <i>sperabamus</i>, procul dubio Iesu vivente, <i>quod ipse esset redempturus Israel</i> ♦. quod spectat ad regnum eius. Et ad huc spectant alia dubitando inducta -. Quia ergo distinctio ista duorum adventuum Christi erat ignota, principes lu- daeorum, malitia affectus proprii in Christum ; elati, reliqua ex Scriptura cl signis et doctrina testimonia tanquam insufficientia abjecerunt: cum tamen essent sufficientissima, cl secundum adventum explicantia et promittentia. Quin potius, quia Christus rex erat futurus, tanquam usurpa- tione tituli regii, ex hoc ipso quod Christum se dicebat Iesus» accusarunt cum coram Pilato -; et ex' hoc tandem obtinuerunt sententiam mortis illius Et licet non co-</p>	<p>• Tt. A. . . nu t r» . foj</p> <p>• I'« . III f, uiti</p> <p>• Io m. t»p. II. «TTV 40. 4?.</p> <p>• I ui Of, au.</p> <p>i</p> <p>• Veru n, m-</p> <p>• I. I . .</p> <p>• Im-. Cif. 2*. VCTV ii, 9</p> <p>• I ke. cap. >m. ver* li.</p> <p>• LHC. Oψ I'r.u 'CCV 3.</p> <p>• hail up. BIV v«n. u »44.</p>
--	---	---	---

* IUI dL 6M.
 ten, «m t,
 M4

H. tw, »«n.

Jo»a Of. u.
 rt. «4.47·
 IM- j«Γ »U
 r. r,

«?p;，“Bβ*A
 in Λ ”*
 s^ua. m.
 •An i;
 *4 3j 4α. T1Λl,
 «η 6.

Va», u
 μ Mais, be-
 au· M.V

Art. prat>c*d

«P
 rt. .
 u M.

cap. uc
 up. 1M.
 • Hv

QUAESTIO XIA'H, ARTICULUS VI

461

gnovcrint letum esse Christum, ignorantia affectata illos velante, dicuntur tamen cognovisse, quia in promptu erat unde cognoscerent. tam cx debito et ex facultate eorum, quam ex praesentia cognoscibilis toties oblata, simul cum Doctore tam claro.

• a. r*.m. d. h \ l. Dc minoribus vero Iudaeorum’ tria dicuntur. Pn- mum est quod non *cognoverunt Iesum esse Christum, nec Filium Ilei.* Secundum est quod *multitudo non credit in eum : quamvis aliqui in illum crediderint.* — Tertium est quod *multitudo seducta fuit a principibus.*

Ratio primi ponitur: quia non sciebant mysteria Scriptu-

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM PECCATUM CRUCIFIGENTIUM CHRISTI M FUERIT GRAVISSIMUM

IΠ Ment. dtiL ut. en. I, qu* 3. «d 5; tn Syw.k. Aptet., .n. 4.

sic procidit r. Videtur quod a Jt w Kv peccatum crucifigentium Christum non luerit gravissimum. Non enim est gra- < < ^ ^ - ^vissimum peccatum quod excusationem habet. Sed ipse Dominus excusavit peccatum cru- “,B* cogentium cum, dicens·: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Non ergo peccatum eorum fuit gravissimum.

2 Praeterea, Dominus dixit Pilato, Ioan, xix * : *Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet.* Ipse autem Pilatus fecit Christum crucifigi pur suns ministros. Ergo videtur fuisse maius peccatum Iudae proditoris peccato crucifigentium Christum.

3. Praeterea, secundum Philosophum, in V «?p;，“Bβ*A *Ethic.* ·, *nullus patitur iniustum nolens*: ct, sicut in Λ ”* ipse ibidem * dicit, *nullo patiente iniustum, nullus s^ua. m. facit iniustum.* Ergo volenti nullus facit iniustum.

Sed Christus voluntarie est passus, ut supra ♦ habitum est. Non ergo iniustum fecerunt cruci- fixores Christi. Et ita eorum peccatum non est gravissimum.

Sed contra est quod super illud Matth. xxiu ♦ *Et vos implete mensuram patrum vestrorum,* dicit Chrysostomus *: *Quantum ad veritatem, excesse- runt mensuram patrum suorum, illi enim homi- nes occiderunt: isti Deum crucifixerunt.*

Respondeo dicendi.m quod, sicut dictum est ♦ principes Iudaeorum cognoverunt Christum: et si aliqua ignorantia luit in eis, fuit ignorantia af- fectata, quae eos non poterat excusare. Et ideo peccatum eorum fuit gravissimum: tum cx ge- nere peccati; tum cx malitia voluntatis.

Minores autem Iudaei gravissime peccaverunt

rarum. Secundum patet cx Evangelio. Tertium colli- gitur cx Evangelio Ioannis vu. et *Act.* 111. Ubi Iv *per igno- rantiam* non subauditur replicari ad principes: quia ly *sicut* non denotat ibi similitudinem In causa facti, scilicet ignorantia, sed in facto tantum. Ita quod non est sensu*, *Scio quod per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri per ignorantiam fecerunt*: tunc enim esset a»,imilatlo In facto et causa facti. Sed est sensus, *Scio quod per igno- rantiam imitati estis principum vestrorum factum* : sic enim cm «imilitudo Imitative facti tantum.

quantum ad genus peccati: in aliquo tamen di- minuebatur eorum peccatum propter eorum igno- rantiam. Unde super illud Luc. xxiii ♦ *Nesciunt quid faciunt,* dicit Bedo ·: *Pro illis rogat qui ne- scierunt quod fecerunt* ·, *Velum Dei habentes, sed non secundum scientiam.*

Multo autem magis fuit excusabile peccatum gentilium per quorum manus Christus crucifixus est, qui legis scientiam non habebant.

Ad primim ergo dicendim quod excusatio illa Domini non refemir ad principes Iudaeorum. sed ad minores dc populo, sicut dictum est·. ’lacarpm

Ad seci noum dicendim quod Iudas tradidit Chri- stum, non Pilato, sed principibus sacerdotum, qui tradiderunt cum Pilato; secundum illud Ioan. XVIli! *: *Gens tua et pontifices tui tradiderunt te ·v« mihi.* Horum tamen omnium peccatum fuit maius quam Pilati, qui timore Caesaris Christum occi- dit ; ut etiam quam peccatum militum, qui man- dato praesidis Christum crucifixerunt; non ex cupiditate, sicut Iudas, nec cx invidia ct odio, si- cut principes sacerdotum.

Ad tertii m dicendum quod Christus voluit qui- dum suam passionem, sicut et Deus eam voluit: iniquam tamen actionem Iudaeorum noluit ?. Et iduo occisores Christi ab iniustilia non excusan- tur. Et tamen ille qui occidit hominem, iniu- riam facit non solum homini \ sed etiam Deo ct reipublicae: sicut etiam ct ille qui occidit se- ipsum, ut Philosophus dicit, in V *Ethic.* · Unde David damnavit illum ad mortem qui *no» ti- muerat mittere manum ut occideret christum Do- mini,* quamvis eo petente, ut legitur ll *Peg.* l ♦ ➤ ’*n

o) quod fecerunt. – quid fecerunt EFGII, quid facerent P. noluit. – non votuit P, voluit cd. 4 quae iniquam k ;il nMnguJtn.

y) homini. – oecun midant E c: lenia prater G.

Commentaria Cardinalis Caietani

T rri.Ers ut sonat. – In corpore tres conclusiones, iuxta tria genera hominum crucifigentium Christum, scilicet principes Iudaeorum, populum Iudaeorum, et gentiles. Prima conclusio ; *Peccatum principum fuit gravissimum ex genere peccati, ct cx malitia voluntatis.* – Secunda: *Peccatum aliorum Iudaeorum fuit gravissimum cx ge- nere peccati, minus tamen ex circumstantia ignorantiae.* Tertia est : *Peccatum gentilium fuit gravissimum cx ge- nere peccati, multo autem magis excusabile cx ignorantia legis et Scripturarum.*

Ubi videre potes ideo peccatum crucifixionis Christi esse gravissimum cx suo genere, quia ex suo genere fuit occisio non solum hominis tam excellentis innocentiae, etc., sed etiam Dei. (ienus eniin peccati cx obiecto, seu materia circa quam e\$t, sumitur. Illa autetn occisio constat quod secundum rem ad Verbum incarnatum terminata est : per- sona cmm illa crucifixa est, mortua at Maior autem ct minor gravitas huius gravissimi secundum sc peccati, atten- ditur cx parte ipsorum peccantium, ignoranter vel scienter, cx maiori vel minori malitia peccantium.

QUAUSTIO XLVII, ARTICULUS VI

II. In responsione ad secundum, quia indedsum ibi relinquitur an peccatum ludac fuerit gravius peccato principum Judaeorum. quaeritur quod eorum fuerit gniviu*.

Et dicendum est quod peccatum ludac fuit gravius. Quia ipse in maiori erat gradu constitutus, utpote Apostolus. Et non solum viderat miracula Christi. sed fecerat miracula m nomine Christi, accepta ab ipso potestate, sicul ceteri Apostoli . Et confessus est lesum esse Christum. Matth. xw *, approbando responsionem Petri pro omnibus discipulis. 77/ es Christus, etc. Et. breviter, supra malitiam

communem sibi et principibus, habuit excellentem ingratitudinem; et supra genus peccati addidit turpitudinem proditionis. Ob quam in Psalmo gravius peccatum monstratur, cum dicitur*: Quoniam si inimicus meus male- ' ?.. t*. dixisset mihi, sustinuissem utique. Et si is qui oderat me, *' super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Eu vero homo unanims, dux meus (quantum od loculos .) rt notus meus, qui simul metum dulces capie- ' l-α» β1; bas cibos.

m ingra-
tudinon
m mon-
is male-
crat oie,
forsitan
itum ad
• cop>e- :x°. * s

QUAESTIO QUADRAGESIMAOCTAVA
DE MODO EFFICIENDI PASSIONIS CHRISTI

IN SEX ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de effectu passionis Christi ♦ Et primo, de modo efficiendi; secundo, de ipso effectu*. Circa primum quaeruntur sex. Primo: utrum passio Christi causaverit nostram salutem per modum meriti. Secundo: utrum per modum satisfactionis. Tertio: utrum per modum sacrificii. Quarto: utrum per modum redemptionis. Quinto: utrum esse Redemptorem sit proprium Christi. Sexto: utrum causaverit effectum nostrae salutis per modum efficientiae.

ARTICULUS PRIMUS

DE TIUTM PASSIO CHRISTI CAUSAVEKIT NOSTRAM SALUTEM PER MODUM MERITI

Intrt, Art. <i>, Jul 3; lile Vcrit., qu. xxvi, trt. 6, *d 4* in contrarium.

PRIMUM Sic proceditur. Videtur quod Passio Christi non causaverit nostram salutem per modum meriti. Passionum principia non sunt jn nobis. Nullus autem meretur vel laudatur nisi per id cuius principium est in ipso. Ergo passio Christi nihil est operata per modum menti. 2. Praeterea, Christus ab initio suae conceptionis mentit ct sibi et nobis, ut supra * dictum est. Scd superfluum est iterum • mereri id quod alias meruerat. Ergo Christus per suum passionem non meruit nostram salutem. 3. Praeterea, radix merendi esi caritas. Sed caritas Christi non fuit magis augmentai in passione quam ante. Ergo non magis meruit salutem nostram patiendō quam ante fecerat. Sed contra est quod, super illud *Philipp*, π*, *Propter quod el Deus cxaltavtl illum* etc., dicit Augustinus”: *Humilitas passionis claritatis est meriturn: claritas humilitatis est praemium*. Sed ipse clarificatus est non solum in seipso, sed etiam in suis fidelibus, ut ipse dicit, Ioan, xvn ♦ Ergo videtur quod ipse meruit salutem suorum fidelium. Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est. Christo data est gratia non solum sicut singulari personae, sed inquantum est caput Ecclesiae, ut scilicet ab ipso redundaret ad mem-

bra. Et ideo opera Christi hoc modo se habent tam ad se quam ad sua membra, sicut se habent opera alterius hominis in gratia constituti ad ipsum. Manifestum est autem quod quicumque in gratia constitutus propter iustitiam patitur, cx hoc ipso meretur sibi salutem: secundum illud Matth. v *: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*. Lnde Christus non solum per suam passionem sibi, sed etiam omnibus suis membris meruit salutem. Ad primum ergo dicendum quod passio inquantum huiusmodi, habet principium ab exteriori. Scd secundum quod eam aliquis voluntarie sustinet, habet principium ab interiori ?. Ad secundum dicendum quod Christus a principio suae conceptionis meruit nobis salutem aeternam: sed ex parte nostra erant impedimenta quaedam, quibus impediabamur consequi effectum praecedentium meritorum. Unde, ad removendum illa impedimenta, oportuit Christum pati, ut supra * dictum est. Ad tertium dicendum quod passio Christi habuit aliquem effectum quem non habuerunt praecedentia merita, non propter maiorem caritatem, sed propter genus operis, quod erat conveniens tali effectui: ut palet ex rationibus supra • inductis de convenientia passionis Christi.

Λ) Utrum. – aliquem iterum P – αὐτῷ EG; ante II et cditionc*, aliud cd. a, alius ceteri. p) quod passio... ab interiori. – quod passio inquantum huiusmodi non est meritoria quia habet principium ab exteriori. Scd inquantum rtt acceptata per voluntatem [Scd... imtinct ut not P) tie est ab interiori principio (sto eti ab interiori principium b. sic habet ab interiori principium c. tie habet principium ah interrori p) et hoc modo est meritoria tertia praeter I. qui habet uvjuc ah exteriori ut net ct cetera om. Po»t exteriori ct interiori F parle.

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus clarus est recolentibus in quo consistit meriti ratio: scilicet quod vindicet sibi ex debito praemium ♦. Et propterea passionem Christi operari nostram salutem per modum meriti, est operari sic ut secundum iustitiam debeatur sibi nostra salus. In corpore articuli unica est conclusio affirmative respondens quaesito: *Christus per suam passionem non stilum stbi meruit, sed omnibus suis membris salutem*. Probatur. Christo data est gratia non solum ut singulari personae, sed ctLun ut capiti Ecclesiae. Ergo opera Christi ita se habent tam ad <c quam ad sua membra, sicut opera alterius in gratia constituti ad scipsum. Ergo Christus per

suam pastionem non solum meruit sibi, Mid omnibus membris suis salutem.

Antecedens patet ex supra dictis. - Prima consequentia» ut evidens per se, relinquitur nota ex terminis. Et vere sic est penetrantibus corpus mysticum Christi esse sicut unum cundemqꝛ hominem. - Secunda autem consequentia probatur ex eo quod quilibet constitutus in gratia, patiens propter iustitiam, meretur sibi salutem. Quod probatur Matth. v; *Reati qui persecutionem*.

1L In responsione ad primum, vide quod, licet facile potuisset dici quod non est superfluum pluries mereri idem, quoniam est cx pluribus ineritis facere sibi idem praeium debitum, ct constat quotidie hoc contingere, dum quilibet in gratia constitutus quolibet actu meritorio

meretur vitam aeternam : ut doceret tamen Auctor necessitatem meriti per passionem Christi ultra meritum per alios Christi actus, dixit quod passio Christi addit supra priora menta, quia per ipsam meruit Christus tollere impedimenta nostrae salutis. Meruit enim tollere ct culpam omnem et poenam tam naturae nostrae, quam singulorum membrorum suorum.

111. In responsione nd ultimum, advene quod, ultra utilitates numeratas m art, 3 qu. xi.vi, quas intulit passio Christi cx ipso genere operis, est unus effectus inferius . ' °. tta explicatu.» ab Aucture : scilicet quod, quia patiens subtrahit a se quod suum est propter amorem illius pro quo patitur, per hoc efficit ut sibi ex ipso operis genere debeatur illorum salus pro quibus se sua salute privavit.

ARTICULUS SECUNDUS

I TRIAI PASSIO CHRISTI CAI SAVERIT NOSTRAM SALUTEM PER MODUM SATISFACTIONIS

Infra, *Ait.* 6, «J J; III *Scut.*, dlat. xi. art 3; IV *Cant. Cient.*, cap. i.y. ad 24.

secundum sic proceditur. Videtur quod Christi non causaverit nostram salutem per modum satisfactionis. Eius-

enim videtur esse satisfacere cuius est peccare: sicut patet in aliis poenitentiae partibus; eiusdem enim est conteri et confiteri cuius est peccare. Sed Christus non peccavit: secundum illud I Pet. n *: *Qui peccatum non fecit*. Ergo ipse non satisfecit propria passione.

2. Praeterea, nulli satisfit per maiorem offensam. Sed maxima offensa fuit perpetrata in Christi passione: quia gravissime peccaverunt qui eum occiderunt, ut supra* dictum est. Ergo videtur quod per passionem Christi non potuit Deo satisfieri.

3. Praeterea, satisfactio importat aequalitatem quandam ad culpam: cum sit actus iustitiae. Sed passio Christi non videtur esse aequalis omnibus peccatis humani generis: quia Christus non est passus secundum divinitatem, sed secundum carnem, secundum illud I Pet. tv*, *Christo igitur passo in came*; anima autem, in qua est * peccatum, potior est quam caro. Non ergo Christus sua passione satisfecit pro peccatis nostris.

Sed contra est quod ex persona eius dicitur jn psalmo *Qttae rapui, tunc exsolvebam*, Non autem exsolvit qui perfecte non satisfecit .\ Ergo videtur quod Christus patiando satisfecerit perfecte pro peccatis nostris.

Respondeo dicendum quod ille proprie satisfacit pro offensa qui exhibet offenso id quod aeque vel magis diligit quam oderit offensam. Christus autem, ex caritate et obedientia patiando, maius aliquid Deo exhibuit quam exigeret re-

compensatio totius offensae humani generis. Primo quidem, propter magnitudinem caritatis ex qua patiebatur. Secundo, propter dignitatem vitae suae, quam pro satisfactione ponebat, quae erat vita Dei et hominis. Tertio, propter generalitatem passionis et magnitudinem doloris assumpti. ut supra * dictum est. Et ideo passio Christi non solum sufficiens, sed etiam superabundant satisfactio fuit pro peccatis humani generis: secundum illud I Ioan, n*: *Ipse est proliatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*.

Ad primi m ergo dicendum quod caput et membra sunt quasi una persona mystica. Et ideo satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet sicut ad sua membra. Inquantum etiam duo homines sunt unum in caritate, unus pro alio satisfacere potest, ut infra * patebit. Non autem est similis ratio de confessione et contritione: quia satisfactio consistit in actu exteriori, ad quem assumi possunt instrumenta: inter quae computantur etiam amici ♦

Ad secundi m dicendi m quod maior fuit caritas Christi patientis quam malitia crucifigentium. Et ideo plus potuit Christus satisfacere sua passione quant crucifixores oiTendere occidendo: in tantum quod passio Christi sufficiens fuit, et superabundans. ad satisfaciendum pro peccatis crucifigentium 7 ipsum.

Ad tertium dicendum quod dignitas camis Christi non est aestimanda solum secundum camis naturam, sed secundum personam assumentem, inquantum scilicet erat caro Dei: ex quo habebat dignitatem infinitam.

a) *nt.* - Tenii pracicr I; *non at.* MtU/tcit. *safitfadt* P.

J y) *crvciflpenUum.* - occKfrffawt P.

Commentaria Cardinalis Caietani

Irvtus clarus ex ipsa satisfactionis ratione : *Jacere* siquidem *sat*is est facere aequale seu sufficiens debito. Praesupponit namque satisfactio debitum pro quo satisfaciendum est: ct, debito praesupposito. tunc Mtiriit quando aliquid exhibetur aequivalens debito, vel excedens illud. In proposito, quia de debito humani generis constat, quoniam

ct offendit Deum ct obnoxium erat aeternae poenae, quaeritur an passio Christi salvaverit nos per modum satiriactiunis : hoc est. per modum recomponentis aequale axi minus debito humani generis.

In corpore una est conclusio rcspsonriva quaerito afhrinative: *Passio Christi non solum sufficiens, sed supera-*

lor neces-
ritum per
[Jit supra
ere impt-
i culpam
igulorum

»J, ultra
It passro
nferiui ·
·'v | e-
ubtrahil
padtur,
fllonuD

Pri-
is ex
n vi-
]uac
ene-
as-
issio ·<&«μ μ ·
pcr-

ge-
opi-
lent

rm-
sa-
cut
tes
?re
ili«
l,k
fa-
ni
ur

· Cf An*K
OUc. » ·I
aS S Ti-KLiā

‘t
ie
i-

l-

QUAESTIO XLVIII, ARTICULVS III

V>i

blindant sallyactio full pro peccatis humani peneris. Pro-
baur. Ille proprie Mthfacit offenso qui illi exhibit quoJ
aeque ve! niagis diligit quam oderit offensam Sed Christus
patiendo Deo magi* exhibuit quam exigeret offensa totius
humani generi*. Ergo. Probatur minor tripliciter. Et
confirmatur ct minor ct conclusio auctoritate Ioannis I
EvnngclisUe.

II. Adverte hic quod aliquid exhibitum offenso dupli-
citer potest satisfacere. Primo, ex gratia offensi Acceptantis
illud exhibitum pro sufficienti, quamvis illud in se non
esset sufficiens pro satisfactione: sicut si rex pro iniuria
sibi facta acceptet solam petitionem veniae. Alio modo, ex
sufficientia iptlus rei exhibitae: quia scilicet illud exhibitum
est secundum te tantae bonitatis, amabilitatis, dignitatis ct
excellentiae, ut adaequet offensam vel excedat; sicut si
pro offensa deberetur libra argenti, ct daretur libra auri.

In proposito est sermo de satisfactione secundo modo,
hoc est, secundum se. Ita quod sensus maioris est quod
ille proprie *utfefadt qui exhibit offenso quod secundum
*e est magis ab offenxa dilectum quam exou offensa. Et
hunc sensum manifestat minor, dicent quod Christus plus
exhibuit patiendo quam offensae recompensatio exigebat:
manifeste enim hic comparantur secundum ac offensa
ct passio Clinsti. Unde concluditur quod Christi pastio
secundum -e est satisfactio supcrobundani pro peccatis
humani generi*, ct ideo acceptata a Deo: el non e contra,
quia acceptata, ideo ufficien*. Et hoc probant rationes
litterae.

III. In responsione ad primum, dubium occurrit circa
rationem redditam quare potest unus pro ollo Mtisfaccrc.

et non conteri aut cunfitcn. Assignatur siquidem in littera
ratio, *quia satisfactio at actus exterior*, Gontp quum in
promptu est oMectio quod confessio quoque est actus ex-
terior: ct propterca. -i ratio est i allita, inferci etiam quod
unus potest confiteri pro alio. El quh hoc non est veriim.
sequitur quod fallo nihil valet.

Ad dubium hoc dicitur quod ae*Junocatifi hic accidit
dc actu exteriori. Nom ictui exterior dupliciter dicitur.
Vei ut distinguitur absolutu contra intenorcM: ut videre
est .ictus exterior, imaginari est actus interior. Et secundum
hunc sensum procedit oblectio: sic enim confc*?ir» csr
actus exterior. · Alio modo sumitur actus exterior secun-
dum medium. Er dic distinguitur contra actum «ccundum
medium interiu*, hoc cet. rationis tantum. It enim in
monilibus patuit . dupliciter invenitur medium m actibus · i' n**, t.
nostris: vel medium rationis tmtum; vj medium rei. Et u-*
medium rei exterius dicitur, quia in aequalitate rei od rem
consistit. medium autem rationis interius quodammodo
dicitur, quia in proportionc intraneac rationis in ordine ad
operantem c<>n*i*tit.

(Juta autem satisfactio in aequalitate rei ad rem consistit.
oportet enim ipsam adaequare debitum, ut patet; ideo
dicitur hic quod consistit in actu exteriori secundum
medium. Et in hoc differt confcMio a satisfactione in
proposito. Et hinc provenit, ut Auctor dicit, quod satisfa-
cere potest quis per alium. Quoniam ad aequale externum
·ohendum adhiberi possunt externi instrumenta, inter
quae sunt amici, non minus quam pecuniae: satisfactio
autem externam sonat adacquanonem; est enim fecere
xah.1, idest *sufficiens*.

ARTICULUS TERTIUS

I TRIM PASSIO CHRISTI H ERIT OPERATA PER MODEM SACRHICII

S.px i, qu. sont, nrt. 4 ed a; jr/ra. Art. A. -J J; qu. xui, Art. 4; *Ad Ephe»*» erp. f. lccU IJ *Ad* up. tii, |c;i, 1.

n.H Uim sic pro ci ori l R. Videtur quod
i^ass*o Christi non luerit operata per
modum sacrificii. Veritas enim debet
^^^^respondere iigurae. Sed in sacrificiis
veteris legis, quae erant figurae Christi, nunquam
offerebatur caro humana: quinimmo haec sacri-
ficia nefanda habebantur, secundum illud Psalmi*:
Effuderunt sanguinem innocentem, sangui-
nem filiorum suorum et filiarum. quas sacrifica-
verunt sculptilibus Chanaan. Ergo videtur quod
passio Christi sacrificium dici non possit

2. Praeterea, Augustinus dicit, in X *de Cir.*
Dei *, quod *sacrificium risibile invisibilis sacrificii*
sacramentum, idest sacrum signum, est. Sed passio
Christi non est signum, sed magis significatum
per alia signa. Ergo videtur quod passio Christi
non sit sacrificium.

3. Praeterea, quicumque offert sacrificium,
aliquid sacrum facit: ut ipsum nomen *sacrificii*
demonstrat. Illi autem qui Christum occiderunt,
non fecerunt aliquod sacrum, sed magnam ma-
litiā perpetraverunt. Ergo passio Christi magis
fuit maleficium quam sacrificium.

Sta) contra tksr quod Apostolus dicit, *Ephes*, v*:
Tradidit semetipsum pro nobis ablationem et ho-
stiam Deo in odorem suavitatis.

Respondeo dicendum quod sacrificium proprie

dicitur aliquid facium in honorem proprie Deo
debitum, ad eum placandum. Et inde est quod ■
Augustinus dicit, in X *de Cir. Dei**: *Verum sa-*
criticittm est omne opus quod agitur ut sancta so-
cietate > Deo inhaereamus, relatum scilicet ad illum
finem boni quo veraciter beati esse possumus. Chri-
stus autem, ut ibidem subditur, *seipsum obtulit in*
passione pro nobis: ut hoc ipsum opus, quod vo-
luntarie passionem sustinuit, luit Deo maxime
acceptum, utpote cx caritate proveniens. l nde
manifestum est quod passio Christi fuit verum
sacrificium. Et. sicut ipse postea subdit in eo-
dem libro *. *hunts rerī sacrificii multiplicia varia-*
que signa erant sacrificia prisca Sanctorum: cum
hoc unum per multa figuraretur. tanquam verbis
mullis res una diceretur, ut sine fastidio multum
commendaretur: et, *cum quatuor considerentur in*
omni sacrificio, ut Augustinus dicit in \ \ *de Trm.*^.
*u *%.
scilicet *cui offeratur, a quo offeratur, quid offera-*
tur, pro quibus offeratur, idem ipse qui l unus ve-
rusque mediator per sacrificium pacis reconciliat
nos Deo, unum cum illo maneret cui afferebat,
unum in se jaceret pro quibus offerebat, unus ipse
esset qui offerebat, et quod offerebat.

Ad primum ergo wdLientM quod, licet \critas
respondeat figurae quantum ad aliquid, non ta-
men quantum ad omnia: quia oportet quod ve-

a) r»f fuoJ. – IT ; *ttf ut.* An talum wt legendum r
»J *tancta ndctalt.* · *caritaU* II u cdilfatt.

SvxwAt Tiicai. D. Thomae T, Vfil.

7) /w *fui.* – y-χ pt GHk., *ipKjHc* t, el mui
rvvnird/Mtti P.

ritus figuram excedat. Et ideo convenienter figura huius sacrificii, quo caro Christi a offertur pro nobis, fuit caro, non hominum, sed aliorum animalium significantium carnem Christi. Quae est perfectissimum sacrificium Primo quidem quia, ex eo quod est humanae naturae caro, congrue pro hominibus offertur, et ab eis sumitur sub Sacramento. Secundo quia, ex eo quod erat passibilis et mortalis, apta erat immolationi. Tertio quia, ex hoc quod erat sine peccato, efficacax erat ad emundanda peccata. Quarto quia, ex eo quod erat caro ipsius offerentis, erat Deo accepta propter caritatem suam carnem offerentis.

I nde Augustinus dicit, in I\ de Trin. *: *Quid tam congruenter ab hominibus sumeretur quod pro eis offerretur, quam humana caro? Et quid tam aptum huic immolationi quam caro mortalis? Et quid tam mundum pro mundandis vitiis mortalium*

quam sine contagione carnalis concupiscentiae caro nata in utero ct ex utero virginali? Et quid tam grate offerri ct suscipi posset quam caro sacrificii nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?

An st ci x dum dicendi* m quod Augustinus ibi loquitur de sacrificiis visibilibus ftguralibus. Et tamen ‘ ipsa passio Christi, licet sit aliquid significatum per alia sacrificia figuralia, est tamen signum alicuius rei observandae a nobis: secundum illud I Pet. iv 4: *Christo igitur passo in carne,* . V,». ,,, *et ros eadem cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desiit a peccatis; ut iam non hominum desideriis, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.*

At> tertii m dicendum quod passio Christi ex parte occidentium ipsum fuit maleficium: sed ex parte ipsius ex caritate patientis fuit sacrificium. I nde hoc sacrificium ipse Christus obtulisse dicitur, non autem illi qui eum occiderunt.

i) Orrhfi. * Ttnl.; «TI.

Limcw. – itiam P.

Commentaria Cardinalis Caietani

Tmtis clarus. – In corpore tria. Pruno, respondetur quaesito una conclusione: *Passio Christi fuit rerum sacrificium*. Probatur. Omne opus quod agitur ut caritate inhaereamus Deo» relatum ad ipsum Deum, est verum sacrificium. Sed Christus, sustinendo voluntarie passionem, egit opus acceptissimum, etc. Ergo. Maior probatur: et auctoritate Augustini; et quia id proprie dicitur sacrificium quod fit in honorem Deo proprie debitum, ad cum placandum.

Secundo, monstratur excellentia huius sacrificii, ex eo quod figuratum est per reliqua sacrificio.

Tertio, monstratur summa huius sacrificii excellentia ex concursu omnium quatuor requisitorum nd sacrificium

in unum: quia icilicet (.hnstus est qui offert; cl est Deus, cui offertur; et e t qui offertur; et est pro quo, hoc est, pro cuius corpore msstico offertur.

II. In responsione ad tertium, attende quod, iuxta diveram sacrificii naturam, diversimode invenitur/acere *sacrum*. In sacrificiis enim consistentibus in agere, invenitur facere sacrum ?d uxu.i: ut potet in sacrificiis animalium et Altaris. Sed in sacrificiis quae consistunt m pati, invenitur facere sacrum secundum actionem interiorem, qua sponte offert Deo suum pati. Et sic Christus fecit sacram actione interiori; occisores autem eius fecerunt actione exteriori, non sacrum, sed sacrilegium maximum.

ARTICULUS QUARTUS

I TRI. M PASSIO CHRISTI EI ERIT OPERATA NOSTRAM SALI TEM PER MODEM REDEMPTIONIS

Infra, art. 6. 5; III *Scut.*, diit. m, an. >, qu* i; *Ad Rom.*. cop. tu, lcci. tu.

S D QUARTUM SIC PROCEDITUR. \ idctUT quod passio Christi non fuerit operata nostram salutem per modum redemptionis. Nullus enim emit vel redimit quod suum esse non desiit. Sed homines nuncupativo desierunt esse Dei.; secundum illud Psalmi*: *Domini est terra et plenitudo eius, orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* Ergo x idetur quod Christus non redemerit nos sua passione.

2. Praeterev, sicut Augustinus dicit, XIII de 'Erin. *, *diabolus a Christo iuslitia superandusfuit.* Sed hoc exigit iuslitia, ut ille qui invasit dolose rem alienam, debeat privari: quia *fraus et dolus nemini debet patrocinari*, ut etiam lura humana dicunt *. Cum ergo diabolus creaturam Dei. scilicet hominem, dolose deceperit et sibi subiugaverit, videtur quod non debuit homo per modum redemptionis ab eius eripi potestate.

3. Praeterea, quicumque emit aut redimit aliquid. pretium solvit ei qui possidebat. Sed Christus non solvit sanguinem suum, qui dicitur esse pretium redemptionis nostrae *, diabolo, qui nos nuncupativo tenebat. Non ergo Christus sua passione nos redemit.

Sed contra est quod dicitur I Pet. t *: *Xon corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis: sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati el incontaminati, Christi.* El Galal. m ' dicitur: *Chrtstus nos redemit de maiedicto legis, factus pro nobis maledictum.* Dicitur autem pro nobis factus maledictum, inquantum pro nobis passus est in ligno, ut supra * dictum est. Ergo per passionem suam nos redemit.

Respondeo dicendum quod per peccatum dupliciter homo obligatus erat. Primo quidem, ser-

3
-(...l114.»crx i.

• Gip. xiu.

• <-*p. Ex £fw0-rr, /r
flu; cap. Erlit.
ierit, de Dde rl
Cmtin.; cap
FraJrrrd-
Uti- dherctiQ.
de Clerfcfa «0a

3) *Dei.* – t ct cJ t'«nc»; *f.hi Dei.* ».

·'«· "I

**«.«*◆

pore eius. quod est Ecclesia. Ergo non solum Christus debet dici Redemptor, sed etiam alii sancti.

Sed contra est quod dicitur *Galat.* 111*: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Sed solus Christus factus est pro nobis maledictum. Ergo solus Christus debet dici noster Redemptor.

Respondeo dicendum quod ad hoc quod aliquis redimat, duo requiruntur: scilicet actus solutionis. et pretium solutum. Si enim aliquis solvat pro redemptione alicuius rei pretium, si non est suum, sed alterius, non dicitur ipse redimere principaliter, sed mugis ille cuius est pretium. Pretium autem redemptionis nostrae est sanguis Christi, vel vita eius corporalis, quae *est in san-*

ctum quam ipse Christus exsolvit. Inde utrumque istorum ad Christum pertinet immediate inquantum est homo: sed ad totam Trinitatem sicut ad causam primam et remotam, cuius erat

ut ipsa vita Christi sicut primi auctoris, et a qua inspiratum fuit ipsi homini Christo ut pateretur pro nobis. Et ideo esse immediate Redemptorem est proprium Christi inquantum est homo: quamvis ipsa redemptio possit attribui toti Trinitati sicut primae causae.

Ad primum ergo dicendum quod Glossa * sic exponit: *77l, Deus veritatis. redemisti me in Christo clamante: « in manus tuas. Domine, commendo spiritum meum ».* Et sic redemptio immediate pertinet ad hominem Christum: principaliter autem ad Deum.

Ad secundum dicendum quod pretium redemptionis nostrae homo Christus solvit immediate: sed de mandato Patris sicut primordialis auctoris.

Ad tertium dicendum quod passionem sanctorum proliciunt Ecclesiae, non quidem per modum redemptionis, sed per modum exhortationis et exempli: secundum illud *II Cor.* 13*: *Sive tribulamur pro vestra exhortatione et salute.*

«1 a. - qitfrj 1st; tj

Commentaria Cardinalis Caiotuui

Tirru* ut sonat wmcudus est: ita quod Christus sumitur ut distinguitur a Patre et Spiritu Sancto, et ab aliis «anctis. Et est sermo de redemptione universalis humani generis, quam dictum est in praecedenti articulo esse effectum passionis Christi.

In corpore sunt duae conclusiones. Prima est. *Esse Redemptorem immediate est proprium Christi inquantum homo.* Secunda est: *Redemptio potest attribui toti Trinitati ut primae causae.* Probantur ambae *imu1. Itemque horum, scilicet actus solutionis et pretium solutum, pertinet immediate ad Christum inquantum homo, et ad totam Trinitatem ut primam causam. Ergo.

Assumptum pro prima parte probatur: quia pretium nostrae redemptionis est vita corporalis Christi, quam ipse Christus exsolvit. Pro secunda vero: quia vita corporalis Christi uratur Trinitatis ut prunae causae, et ipsa Trinitas inspiravit animae Christi ut poneret vitam suam pro nobis. – Consequentia nutem probatur. Quia ad hoc quod aliquis redimat, duo requiruntur: et quod ipse solvat et quod solvat de suo. Et primum quidem patet: quia ahoquin non redimeret. Secundum autem probatur: quia si de alieno redimeret, magis redimeret dominus pretii quam ille solvens; ut patet in his qui de eleemosynis redimunt captivos.

II. Adverte hic quod convenientium Christo mediante humana natura, duplex est differentia. Quaedam enim sunt dispositiones essendi aut patiendi, ut esse calidum, mansuetum, flagellatum, crucifixum, tristem, et huiusmodi. Et haec omnino sunt propria Christo ut distinguitur a Patre et Spiritu Sancto.

Quaedam vero sunt actiones: ut docere, sanare, redimere, salvare, etc. Et de his aliter est dicendum secundum rem: et aliter secundum nomen appellationem. Nam secundum rem. dicendum est quod actio dupliciter sumitur: scilicet causaliter, vel personaliter. Et hoc est dictum actionem Christi sumi posse vel secundum quod est actio a suis efficientibus exiens: et sic quaelibet talis Christi actio est effective a tota Trinitate mediate, et ab humanitate Christi immediate. Tota siquidem Trinitas salvavit genus humanum, et sana vit infirmos, suscitavit mortuos, etc.: ita quod, infra limites causalitatis stando, non magis Verbum quam Pater et Spiritus Sanctus salvavit, sanavit, docuit, etc., quia *indivisa sunt opera trinitatis ad extra*. Alio nutem modo, scilicet personaliter sumptae huiusmodi actiones, hoc est. ut terminantur ad hypostasim cuius sunt, non

duo ui causae, et ut hypostasis seu personae: * sic sunt propriae Filio, ita quod nec Patri nec Spiritui Sancto communi emunt, haec enim personaliter Filius Dei operatur. redimebat, salvabat, per assumptam humanam naturam, quod nec Pater nec Spiritus Sanctus personaliter haec operabatur: nam ille homo docens, sanans, salvans, redimens, etc., erat Filius Dei, et non Pater nec Spiritus Sanctus.

Secundum vero nominum denominationem, considerandum est an nomen de quo quaeritur importet principaliter ictionem ut exeuntem a causa; an actionum ut respicit hypostasim cuius est; an utrumque. Illa enim quae principaliter respiciunt causam, inter communia toti Trinitati ui computanda videntur: ut mortuos suscitare, miracula facere, et reliquae actiones quas Christus, licet mediante humana natura exercuit, principaliter tamen ratione deitatis. – Illa vein quae determinant hypostasim principaliter, inter propria computanda sunt: ut praedicare, ambulare, admirari, videre, ut huiusmodi. – Quae autem medio modo et ad causam et personam referri indifferenter aut quasi indifferenter se permittunt, distinctione digna sunt. Et in horum numero locasse videtur Auctor redemptionem: motus, ut puto, auctoritate glossae allegatae in littera super illud. *Redemisti me, Domine Deus veritatis.*

Posset tamen dici quod redemptio de qua est sermo, gratia materiae determinat sibi personam Christi. Quoniam materia eius est sanguis, seu vita corporea Christi, non qualitercumque, sed passioni mortique exposita. Constat siquidem haec omnia propria esse Christo. Ac per hoc. dicendum est absolute quod esse Redemptorem humani generis est proprium Christo; quoniam ipse personaliter, ita quod nec Pater nec Spiritus Sanctus, solvit: et de suo personaliter, ita quod nec Patris nec Spiritus Sancti personaliter. Et glossa et similia intelligenda sunt causaliter. Nec discrepat hoc a litterae doctrina, quae ad causalitatem attendit. Et potes, si vis, distinguere: dicendo quod redimere causaliter est proprium Christo immediate, ut in littera dicitur, quia ut non prima causa mediate est commune Trinitati: redimere autem personaliter est proprium Christo, quia, personaliter loquendo, sola Christi persona, et de solius suae personae pretio, redemit genus humanum, ut patet ex dictis.

III. In responsione ad tertium, dubium occurrit circa illud: *Passiones sanctorum projiciunt Ecclesiae non per modum redemptionis.* Tum quoniam hoc est contra ipsum dictum

Aug., Ep. cuo, aliter. «m. rfi EroJ. cap. vi; Je Trt. nb. i. cap.11.v; l-b IV. cap. m: Eiuu. riu, cap. xxiiui

p
„?/?*,

fidem ct fidei sacramenta secundum illud Apo-
sto^ : Oucm proposuit propitiatorem per fidem
in sanguine cius.

An TERTIUM dicendum quod passio Christi, se-
cundum quod comparatur ad divinitatem eius,
agit per modum efficientiae; inquantum vero
comparatur ad voluntatem animae Christi, agit

per modum meriti: secundum vero quod con-
sideratur in ipsa carne Christi, agit per modum
satisfactionis, inquantum per eam liberamur a
reatu poenae; per modum vero redemptionis,
inquantum per eam liberamur a servitute cul-
pae: per modum autem sacrificii, inquantum per
eam reconciliamur Deo, ut intra* dicetur.

sacramenta. – tacramcutum P.

Commentaria Cardinalis Caietani

Tmn.es clarus ut sonat. – In corpore est una distinctio
bimembris, cum duabus conclusionibus, iuxta ipsa
membra.

Distinctio est. Causa efficiens duplex: principalis, vel
instrumentant.

Prima conclusio est: *Causa efficiens principalis nostrae
salutis est heus.*

Secunda esi: *Passio Christi est causa efficiens instru-
mentalis nostrae salutis.* Probatur hacc. Humanitas Chri-
sti est deitatis instrumentum. Ergo omnes actiones ct pas-
siones Christi operantur instrumentoliter, virtute deitatis.

ad salutem humanam. Ergo passio Christi efficienter cau-
sal nostram «lutem.

II. Adverte hic, ct pro responsione ad secundum, quod
passio Christi, ut Auctor dicit *, tenet locum medicinae. Et ‘Q.
quemadmodum medicina corporaliter adhibita infirmo in-
strumentahter sanat, ita passio Christi spiritali contactu fi-
dei, seu fidei sacramentis, adhibita nobis, sanat nos etiam
instrumentnliter. Differentia autem est quia medicina corpo-
rea adhibita fit instrumentum naturae ipsius infirmi: medi-
cin.i autem passionis venit instrumentum deitatis, ct sola ad-
hibitione per fidem seu sacramenta eget ad hoc ut nos sanat.

quod Con-
per modum
liberamur u
demptionis,
rvitute cul-
uantum per
icetur.

QUAESTIO QUADRAGESIMANONA

1)1.: EFFECTIBUS PASSIONIS CHRISTI

IN SEX ARTICULOS DIVISA

identer au-

ndum, quod
edicinac. Et 'Q*
infirmo in-
contactu fi-
r nos etiam
icina corpo-
rmi: medi-
, et sola ad-
t nos sanet.

· ci oo iiiiit,
htroj.

Deinde considerandum est de ipsis effectibus
passionis Christi *.
Et circa hoc quaeruntur sex.

- Primo: utrum per passionem Christi simus li-
berali a peccato.
- Secundo: utrum peream simus liberati a po-
testate diaboli.

- Tertio: utrum per eam simus liberalia reatu
poenae.
- Quarto: utrum percam simus Deo reconciliati.
- Quinto: utrum per eam sit nobis aperta ia-
nua caeli.
- Sexto: utrum per eam Christus · adeptus fue-
rit exaltationem.

ARTICULUS PRIMUS

I TRI M PER PASSIONEM CIIRISH SIMI S LIBERATI A PECCATO

Infr>, qu. t.iii, ut t. iJ s, 3; III *Sait.*, dot. ut, art. »; ExpcmL tin.; *Cumpcnd*, *Thud.* cap, *rerun*; *In Symb. Apotl^ xn.* 4.

primum sic proceditur Videtur quod
Pur passionem Christi non simus libe-
rati a peccato. Liberare enim a pec-
est proprium Dei: secundum illud
Isaiae xliiii *: *Ego sum qui deleo iniquitates tuas
propter me.* Christus autem non est passus se-
cundum quod Deus, sed secundum quod homo.
Ergo passio Christi non liberavit nos ? a peccato.

2. Praeterea, corporale non agit in spirituale.
Sed passio Christi corporalis est: peccatum autem
non est nisi in anima, quae est spiritualis, crea-
tura. Ergo passio Christi non potuit nos mun-
dare a peccato.

3. Praeterea, nullus potest liberari a peccato
quod nondum commisit, sed quod in posterum
est commissurus. Cum igitur multa peccata post
Christi passionem sint commissa, et lota die com-
mittantur, videtur quod per passionem Christi
non simus liberati a peccato.

4. Praeterea, posita causa sufficienti, nihil
aliud requiritur ad effectum inducendum. Re-
quiruntur autem adhuc alia ad remissionem pec-
catorum: scilicet baptismus et poenitentia. Ergo
videtur quod passio Christi non sit sufficiens
causa remissionis peccatorum.

5. Praeterea, *Proverb*, x * dicitur: *Universa
delicta operit caritas*; et xv* dicitur: *Per mise-
ricordiam etfdem purgantur peccata.* Sed multa
sunt alia de quibus habemus fidem, et quae sunt
provocativa caritatis. Ergo passio Christi non est
propria causa remissionis peccatorum.

Sed contra est quod dicitur *Apoc.* t ♦ *Di-
lexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in san-
guine suo.*

Respondeo dicendum quod passio Christi est
propria causa remissionis peccatorum, tripliciter.

Primo quidem, per modum provocantis ad ca-
rnalem. Quia, ut Apostolus dicit, *Roni*, v *: *Coin- ·*«...*
mandat Deus suam caritatem in nobis, quoniam,
cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus
est.* Per caritatem autem consequimur veniam
peccatorum: secundum illud Luc. vu*: *Dimissa *Vm ♦
sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Secundo, passio Christi causai remissionem pec-
catorum per modum redemptionis. Quia enim
ipse est caput nostrum, per passionem suam,
quam ex caritate et obedientia sustinuit, libera-
vit nos, tanquam membra sua, a peccatis, quasi
per pretium suae passionis: sicut si homo per
aliquod opus meritorium quoti manu exerceret,
redimeret se a peccato quod pedibus commis-
set. Sicut enim naturale corpus est unum, ex
membrorum diversitate consistens, ita tota Ec-
clesia, quae est mysticum corpus Christi, com-
putatur quasi una persona cum suo capite, quod
est Christus.

Tertio, per modum efficientiae: inquantum
caro, secundum quam Christus passionem sus-
tinuit. est *instrumentum divinitatis* *. ex quo eius
passiones et actiones operantur in virtute divina III ap'
ad expellendum peccatum.

Ad primum ergo dicendum quod, licet Christus
non sit passus secundum quod Deus, tamen caro
eius est divinitatis instrumentum. Et ex hoc pas-
sio cius habet quandam divinam virtutem ad
expellendum peccatum ut dictum est *. . b

Ad secundum dicendum quod passio Christi. li-
cet sit corporalis, sortitur tamen quandam spi-
ritualem virtutem ex divinitate, cuius caro ei
unita est instrumentum. Secundum quam qui-
dem virtutem passio Christi est causa remissio-
nis peccatorum.

3) *Chrutm.* – PE; om.
p) Ergo... nat. – /:>go prr p.ixiitutem Chrifti w i tumut Uberati
II ct tertia.

γ) *ad rxfaicHdxm pexatum*, – *dimittendi picata* tenix prulc* I,

QVAESTIO XIAX, ARTICULI S II

An tertum dicendum quod Christus sua passione a peccatis nos liberavit causaliter, idest, instituens causam nostrae liberationis, e\ qua possent quaecumque peccata quandocumque remitti, vel praeterita vel praesentia vel lutura: sicut si medicus faciat medicinam ex qua possint etiam * quicumque morbi sanari, etiam in futurum.

Ad quartum dicendum quod, quia passio Christi praecessit ut causa quaedam universalis remissionis peccatorum, sicut dictum est *, necesse est quod singulis adhibeatur ad deletionem priorum peccatorum. Hoc autem fit per baptismum et poenitentiam et alia sacramenta *, quae

habent virtutem ex passione Christi, ut infra* Q**m'

Ad quintum dicendum quod etiam per fidem applicatur nobis passio Christi ad percipiendum fructum ipsius: secundum illud *Rom. m **: (*Juem * proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius.* fides autem per quam a peccato mundamur, non est fides informis, quae potest esse etiam cum peccato, sed est fides formata per carnalem: ut sic passio Christi nobis applicetur non solum quantum ad intellectum, sed etiam quantum ad affectum. Et per hunc etiam modum peccata dimittuntur ex virtute passionis Christi.

etiam. – Om. Pfj.

Cuintnont-aria < 'ardiiialis Caietani

Trui.v» intelligitur Je liberatione per passionem Chnsti ut causam, non qtulemcumque, sed propriam . ut palet ex ultimo argumento.

Incorpore unica conclusio: *Passio Christi est propria causa remissionis peccatorum, tribus modis* Probatur singillatim quoad tingulos modos. Littera est sutis clara-

Adverte quod, cum passio Christi dicitur causa propria remissionis peccatorum, intelligitur ita propria quod sola ipsa est per quam veniam consequimur peccatorum omnes, praeteriti. pniescntt* ct futuri. Sine fide enim possiotâi Christi, explicite vel implicate, impossibile est, secundum potentiam ordinariam, hominem remissionem peccatorum consequi.

ARTICULUS SECUNDUS

t TRIM PER PASSIONEM CHRISTI SIMI S LIBERATI \ POTESTATE DIABOLI

Supra, qu. xrvjn, *ut.* q; III *Sent.*, dim. u», :rt. a; .<J *tteb*, cap. n, lcci. iv.

~~¶~~ SECUNDI M Sic PROCEDER r . Videtur quod per passionem Christi non simus iibe- JQfrati a potestate diaboli, ille enim non “^habet potestatem super aliquos, in quibus nihil sine permissione alterius lacere potest Sed diabolus nunquam potuit aliquid in nocumentum hominum facere nisi ex permissione divina: sicut patet *lob* i ct n quod, potestate divinitus accepta, eum primo in rebus, et postea in corpore laesit. Et similiter Matth. vin * dicitur quod daemones, nisi Christo concedente, non potuerunt porcos intrare. Ergo diabolus nunquam habuit in hominibus potestatem. Et ita per passionem Christi non sumus a potestate diaboli liberati.

2. Praeterea, diabolus potestatem suam in hominibus exercet tentando et corporaliter vexando. Sed hoc adhuc in hominibus operatur, post Christi passionem. Ergo non sumus per passionem Christi ab eius potestate liberati.

3. Praeterea, virtus passionis Christi in perpetuum durat: secundum illud *Una oblatione consummavit sanctificalos in sempiternum* '. Sed liberatio a potestate diaboli nec est ubique, quia in multis partibus mundi adhuc sunt idololatrae P: nec etiam erit semper, quia tempore Antichristi maxime suam potestatem

exercebit † in hominum nocumentum, de quo τ dicitur, II *ad 7'Hess*, u *. quod *eius adventus erit -v** ? . .* *secundum operationem Satanae in omni virtute et signis e! prodigiis mendacibus. et in omni seductione iniquitatis.* Ergo videtur quod passio Christi non sit causa liberationis humani generis a potestate diaboli. > †

Si d contra est quod Dominus dicit, Ioan. xii*. .vm.>»,> passione imminente: *Nunc princeps huius mundi elicietur foras, et ego. si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.* Est autem exaltatus a terra per crucis passionem ♦ Ergo per eius passionein diabolus est a potestate hominum ieclus. ·1μ .

Respondeo dicendum quod circa potestatem quum diabolus in homines exercebat ante Christi passionem, tria sunt considerata. Primum quidem est ex parte hominis, qui suo peccato meruit ut in potestatem traderetur diaboli, per cuius tentationem fuerat superatus. – Aliud amem usi ex parte Dei, quem homo peccando offenderat, qui, pur suam iuslitiam, hominem reliquerat potestati diaboli. – Tertium autem est ex parte ipsius diaboli: qui sua nequissima voluntate hominem a consecutione salutis impediabat.

Quantum igitur ad primum, homo est a potestate diaboli liberatus per passionem Christi, in quantum passio Christi est causa remissionis pec-

a) <anpiterium. – Similiter diam ubique extenditur Addunt II ct editione».

p) *idMalrae.* – F cl terti-; *idololatriae.*
y) *exercebit.* – *diabuho* addunt II ct edit one*.

lira * * Q., LU, μ, (

idem
dum
htcni * Vm.
mine
nda-
esse
per
ctur
liam
mo
onis

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

»pria
ipu
*r.ic-
ruti.
liam
ii.

QUAESTIO XLIX, ARTICULUS III

catorum, ut dictum est 4 * – Quantum autem ad secundum, dicendum quod passio Christi nos a potestate diaboli liberavit, inquantum nos Deo reconcilias it, ut infra * dicetur. – Quantum vero ad tertium, passio Christi nos a diabolo liberavit. inquantum in passione ('hristi excessit modum potestatis sibi traditae a Deo, machinando in mortem Christi, qui non habebat meritum mortis, cum esset absque peccato. I nde Augustinus dicit. in XIII *de Trin.* ' : *lustitia Christi diabolus rictus est: quia, cum in eu nihil morte dignum inveniret, occidit cum tamen; et utique iustum est ut debitores quos tenebat, liberi dimittantur. in cum credentes quem sine ullo debito occidit.*

An primiM ergo dicendum quod non dicitur sic diabolus in homines potestatem habuisse quasi posset eis nocere Deo non permittente. Sed quia iuste permittebatur nocere hominibus, quos len-tando ad suum consensum perduxerat.

An si:ct xni m ptCENbtUM quod diabolus etiam nunc quidem potest, Deo permittente, homines

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

S) *ut dictum cit.* – Om. II ct cdauiuo.
t) (*ffcf'tJu.* ^und.* – Om. .t
ζ) *^ujntutn,^ putuerit.* - *Quantum potuerit* II, *Quantum antem.^ yutcial c.ιιιix k*».

tentare quantum ad animam, et vexare quantum ad corpus: sed tamen praeparatum est homini remedium ex passione Christi* quo se potest tueri contra hostis impugnationes, ne deducatur in interitum mortis aeternae. Et quicumque ante passionem Christi diabolo resistebant, per fidem passionis ('hristi hoc facere poterant: licet, passione Christi ndndum peracta, quantum ad aliquid nullus potuerit : diaboli manus evadere, ut scilicet non descenderet in infernum. A quo. post passionem Christi, se possunt homines eius virtute tueri.

An tertii m dicendim quod Deus permittit diabolo posse decipere homines certis ℔ personis, temporibus et locis, secundum occultam rationem indiciorum suorum. Semper tamen per passionem ('hristi est paratum hominibus remedium se tuendi contra * nequitias daemonum, etiam tempore Antichrist!. Sed si aliqui hoc remedio uti negligent, nil deperit efficaciae passionis Christi.

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

›) *crrtlf.* "> c Li II c: ru». – *pcrKmh* om. I.
f) *contra.* l"; *prcifftr coutra* *yropter CctcfL*

3. Praeterea, mors est poena peccati: secundum illud *Rom. vi* *: *Stipendia peccati mors*. Sed adhuc post passionum Christi homines moriuntur. Ergo videtur quod per passionem Christi non sumus a reatu poenae liberati

Sed contra esi quod dicitur Isaiiae i.iii *: *I'ere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit*.

Respondeo dicendum quod per passionem Christi liberali sumus a reatu poenae dupliciter. I'no modo, directe: inquantum scilicet passio Christi fuit sufficiens et superabundans satisfactio pro peccatis totius humani generis. Exhibita autem satisfactioe sufficiens, tollitur reatus poenae. – Alio modo, indirecte: inquantum scilicet passio Christi est causa remissionis peccati, in quo fundatur reatus poenae.

Ad primum ergo dicendum quod passio Christi sortitur effectum suum in illis quibus applicatur per fidum et caritatem, et per fidei sacramenta. Et ideo damnati in inferno, qui praedicto modo passioni Christi non coniunguntur, effectum eius percipere non possunt.

Ad secundum DICENDI m quod, sicut dictum est *, ad hoc quod consequamur effectum passionis Christi, oportet nos ei configurari. Configuramur autem ei in baptismo sacramentaliler: secundum illud *Vl ♦ Cansepulti sumus ei per baptismum in mortem*. I nde baptizatis nulla poena salisfa-

ctoria imponitur: quia sunt totaliter liberati per satisfactionem Chnsti. Quia sero *Christus semel tantum pro peccatis nostris mortuus est*. ut dicitur I Pet. m *, ideo non potest homo secundario configurari morti Christi per sacramentum baptismi. L nde oportet quod illi qui post baptismum peccant, configurentur Christo patienti per aliquid poenalitatis vel passionis quam in seipsis sustineant. Quae tamen multo minor sufficit quam esset condigna peccato, coopérante satisfactione Christi.

Ad tertium dicendum quod satisfactio Christi habet effectum in nobis inquantum incorporamur ei ut membra capiti, sicut supra dictum est. Membra autem oportet capiti esse conformia ?. Et ideo, sicut Christus primo quidem habuit gratiam in anima cum possibilitate corporis, ut per passionem ad gloriam immortalitatis pervenit; ita ut nos. qui sumus membra eius, per passionem ipsius liberamur quidem a reatu cuiuslibet poenae, ita tamen quod primo recipimus in anima *Spiritum adoptionis filiorum* *, quo adseribimur ad hereditatem gloriae immortalitatis, adhuc corpus passibile et mortale habentes; postmodum xero, *configurati passionibus et morti Christi* in gloriam immortalem perducimur; secundum illud Apostoli, *Rom. vm* *: *Si filii Dei \ d heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut simul glorificemur*.

a) *£>go... liberati. per ptmwnrm Oirhti non iwiif hominei liberati a reatu poenae* 11 ct editione*; *hominct monuntur... Ctristi om. A.*

tuc con/oruua – conformari cdilhmc».
y) *Del. Om. PHL Pro timui glorificemur, ft timui glorljiccmur* lt., et *conglorificemur P.*

Comuieniarm Cardinali* Caietani

T nvt-ts clarui. – In corpore una conclusio: *Per passionem Chnsti liberati sumus a reatu poenae dupliciter: scilicet directe, et indirecte*. Probatur quoad primam partem: quia passio Christi est satisfactio superabundans pro poena totius mundi. Quoad secundam: quia passio Christi liberavit a peccato, quo homo meretur poenam. Adverte hic quod liberatio primo modo respicit poenam temporalem, sive hic sive in alia vitii debit un. Liberatio vero secundo modo respicit poenam aeternam, a qua per passionem Christi liberamur, dum a servitute peccati ori-

ginalis et mortalis redimimur Utrique siquidem peccato debetur poena aeterna: sed, ablato tam originali quam mortali peccato, tollitur eX consequenti reatus aeternae poenae peccatum concomitans.
II. In responsione ad secundum, nota calcem responsionis, Ct percipe quanta sit vis poenitentiae sacramentalis quae scilicet a sacerdote imponitur in sacramento poenitentiae. Operatur siquidem ultra vires suas, dum parva, innixa satisfactioni Christi, sufficiens invenitur ac si esset maior.

ARTICULUS QUARTUS

I TRI M PER PASSIONEM CHRISTI SIMUS DEO RECONCILIATI

III .Soit-, dbt XXX, art. ?, qu* t ; *In Symb. Apott.*, art. 4.

JES&fégPO QUARTi m sic procediti R. \idetur quod per passionem Christi non simus Duo reconciliati. Reconciliatio enim non habet locum jnter amicos. Sed Deus semper diluxit nos: secundum illud *Sap. xi* *: *Diligis omnia quae sunt, et nihil odisti eorum quae fecisti*. Ergo passio Christi non reconciliavit nos Deo.

2. Praeter i \ non potest idem esse principium et effectus: unde gratia, quae est principium merendi, non cadit sub merito. Sed dilectio Dei est principium passionis Christi: secundum illud Ioan, m*: *„Sic Deus dilexit mundum ut bilium suum unigenitum daret*. Non ergo \idetur quod per pas-

sionem Christi simus reconciliati Deo, ita quod de novo nos amare inciperet.

3. Praeterea, passio Christi impleta est per homines Christum occidentes, qui ex hoc graviter Deum olTehderunt. Ergo passio Christi magis esi causa indignationis quam reconciliationis Dei.

Sed CONTRA est quod Apostolus dicit, *Rom. v* *: *Reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius*.

Respondeo dicendum quod passio Christi est causa reconciliationis nostrae ad Deum dupliciter. Uno modo, inquantum reinrivet peccatum, per quod homines constituuntur inimici Dei, se-

Ver.. ?*,

Vcrx. iu.

KT

tel

ur

n- * λ

II.

C-

id

li-

ro

te-

li

i-

II

* Art. i; qufv

J. *I i.

i-

r

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

i

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM CHRISTUS PER SUAM PASSIONEM MERUERIT EXALTARI

L*.
er. l. i
WM.
C4p hu
ms. nt
V
I <...
C'*/ft lu^a
y. MA f.
fca zsf ».
vtn S. i
un. t*»
i: a? ut«
im. it)U&
ap. lz m y
r. S/K cz U
Q. liivi
C

Stfprv. qu. iit. «n. »; qu. il h, art. i; infr». qu. ur, «n. j; qu. UI, art. J; III 5λ»λ. 4iiL wii. mt. 4. qu* -L
Zλ. Irrtf., qu. XXVI, r.rt, 6, ad 4 in coutrar., Ctri/oM. Thcol, <ap. <x*L

id> sextum sic proceditur. \ idetur quod
Christus per suam passionem non me-
ruit exaltari Sicut enim cognitio veri-
est proprium Deo, ita et sublimi-

•ra.cw.wn.4 mg. sççundum illud Psalmi *: *Excelsus super omnes gentes Dominus, et super caelos gloria eius.* Sed Christus, secundum quod homo, habuit cognitionem omnis veritatis non ex aliquo merito praecedenti, sed ex ipsa unione Dei et hominis:
• vm .4. secundum illud Ioan, t ’: *Vidimus gloriam eius quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae et verita-tis.* Ergo neque exaltationem habuit ex merito passionis, sed ex sola unione.

2. Praeterea, Christus meruit sibi a primo instanti suae conceptionis, ut supra. habitum est. Xon autem maior caritas fuit in eo tempore passionis quam ante. (Ium ergo caritas sit merendi principium, videtur quod non magis meruit per passionem suam exaltationem quam ante.

3. Praeterea, gloria corporis resultat ex gloria animae: ut Augustinus dicit, in Epistola *ad Dios-eorum* *. Sed Christus per passionum suam non meruit exaltationem quantum ad gloriam ani-mae: quia anima eius fuit beata a primo instanti suae conceptionis. Ergo neque etiam per pas-sionem meruit exaltationem quantum ad gloriam corporis.

•vm t.9 gEn contra EST quod dicitur *Philipp*, n *: *Ea-ctus est obediens usque ad mortem, mortem au-tem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum.*

Respondeo dicendum quod meritum importat quandam aequalitatem iustitiae: unde Apostolus dicit a *. £> *qui operatur, merces imputatur secun-j///n debitum.* (aim autem aliquis ex sua iniusta voluntate sibi attribuit plus quam debeatur, iu-stum est ut diminuatur etiam quantum ad id quod sibi debebatur: sicut, *cum furatur quis unam ovem, reddet quatuor*, ut dicitur *Exod.* xxii *. El hoc dicitur mereri, inquantum per hoc punitur cuius est ? iniqua voluntas, ha etiam, cum aliquis sibi ex iusta voluntate subtrahit quod debebat habere, meretur ut sibi amplius aliquid superaddatur, quasi merces iustae voluntatis. Et inde est quod, sicut dicitur Lue. xiv *, *qui se hu-miliat, exaltabitur.*

Christus autem in sua passione seipsum hu-miliavit infra suam dignitatem, quantum ad qua-tuor. Primo quidum, quantum ad passionum et mortem, cuius debitor non erat. – Secundo, quan-tum ad locum: quia corpus eius positum est in sepulcro, anima in inferno. – Tertio, quantum ad confusionem el opprobria quae sustinuit.-Quarto,

quantum ad hoc quod est traditus humanae pote-stati: secundum quod ipse dicit Pilato, Ioan.xix*: ' Vm .. *Xon haberes in me potestatem, nisi datum tibi fuis-set desuper.*

Et ideo pur suam passionem meruit exaltatio-nem quantum ad quatuor. Primo quidem, quan-tum ad resurrectionem gloriosam. Unde dicitur in Psalmo *Tu cognovisti sessionem meam*, idest *) cmvn.. humilitatum meae passionis*, et resurrectionem <λ γ·t·μ i-meam. – Secundo, quantum ad ascensionem in caelum. I ndc dicitur *Ephes*, iv *: *Descendit primo -' · > · m inferiores partes terrae: qui autem descendit, ipse est et qui ascendit super omnes caelos.* – Tertio, quantum ad consessum polentae dexterae, et ma-nifestationem dix initatis ipsius: secundum illud Isaiae ui *: *Exaltabitur et elevabitur, et sublimis · v /» .ivH erit valde: sicut obstupuerunt super eum multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius.* El *Philipp*. || dicitur: *Eactus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exal-tavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen*, ut scilicet ab omnibus nominetur Deus, el omnes sibi reverentiam exhibeam sicut Deo. Et hoc est quod subditur· *ut m nomine lesu omne · Vm. i*» genu flectatur, caelestium, terrestrium et inferno-rum.* – Quarto, quantum ad judiciariam potesta-tum. Dicitur enim *fob xxxvi* *: *Causa tua quasi im- · V«D». σ pii indicata est: indicium causamque recipies.*

An primum ergo dicendum quod principium me-rendi est ex parte animae: corpus autem est instrumentum meritorii actus. El ideo perfectio animae ('hristi. quae fuit merendi principium, non debuit in eo acquiri per meritum, sicut per-fectio corporis, quod fuit passioni subicctum, et per hoc fuit ipsius meriti instrumentum.

Ah secundum dicendum quod per priora me-rita Christus muniit exaltationem ex parte ipsius animae, cuius voluntas caritate et aliis virtutibus informabatur. Sed in passione meruit suam exal-tationem. per modum cuiusdam recompensatio-nis. etiam ex parte corporis: lustum enim est ul corpus, quod fuerat ex caritate passioni subie-ctum, acciperet recompensationem in gloria.

An tertium dicendum quod dispensatione qua-dam facium est in Christo ut gloria animae, ante passionem, non redundaret ad corpus, ad hoc quod gloriam corporis honorabilius oblineret, quando eam per passionem meruisset. Gloriam autem animae differri non conveniebat: quia ani-ma immediate uniebatur \urbo, unde decens urat ut gloria repleretur ab ipso \erbo. Sed corpus uniebatur \erbo mediante anima.

a) *dteit.* – Addunt /lom. *IV* aCG. *quod* k. Rom, /U *quod* P.

p) *cuiut est.* – πμ< tcn^.

QUAESTIO XLIX, ARTICULUS VI

Commentaria Cardinalia Caietani

• Ci. ηηπ» M
Tmn vs Jarus ut sonat. In corpore duo. Primo, declaratur in conununi quid importet meriturn. ct quomodo intclligatur tam in malo quam in bono; secundum descendit ad propositum in speciali de Christo “.

Quoad primum, dicit in communi meritum importare quandam iustitioc, non gratiae, aequalitatem. Et hoc probat auctoritate Apostoli. – Ubi non mireris, Xovitie. si a merito transitur ad mercedem: quia merces mento respondet ut praemium debitum.

Exemplis deinde declaratur qualiter meriti acqualita* secundum iustitiam exerceatur tam in malis quam in bonis. Et in malis quidem, rationi adjungit exemplum de iusta aequalitate circa demeritum furti, cum auctoritate sacrae Scripturae. Et inde infertur simile proportionaliter fieri iustam aequalitatem circa meritum boni.

II. Ubi adverte quod in istis justitiis interveniunt duo: scilicet res exterior, et voluntas interior; verbi gratia, ovis furto ablatu, ct voluntas ducens ad furtum. Si consideretur res exterior, puta ovis, duntaxat, sufficit ad aequalitatem justitiae ut restituatur ipsa ovis : sic enim inaequalitas rei

facta per furem reducitur ad pristinam aequalitatem, ut patet. Sed d super hoc consideretur iniqua voluntas furis, qua voluit, contempta justitia publica ct proximi, plus habere quam sibi debetur, ct propterea abstulit ovem alienam : sic, ad hoc ut haec iniquitas voluntatis, iuncta operi, ad aequalitatem reducatur, iustum est ut minus habeat de suo qui plus quam debebatur sibi usurpavit de alieno. Et propterea pro una ablata ove reddere tenetur quatuor: unam pro aequalitate rei extra, et tres pro aequalitate iniqui actus. Et quia tam demeritum quam meritum principaliter consistit in voluntate, ideo Auctor in littera, tractans de merito Christi, ad aequalitatem quae principaliter respicit actiones ct passiones quatenus sunt voluntariae, sc convertit : et tam in malis quam in bonis justitiae aequalitatem consideravit prout iusta vel iniusta voluntas minus vel plu» de sibi debitis voluit cum effectu, ut patet in littera: ct hinc ad Christi meritum descendit.

IIL Quoad secundum, pracsupposita maiore cx declarata ratione meriti, monstrat subsumendo *Christum per suam passionem meruisse quatuor.* Omnia clara sunt in littera.

QUAESTIO QUINQUAGESIMA
DE MORTE CHRISTI

IN SEX ARTICULÔS DIVISA

U^q«^u. u.'».

latrol

Deinde considerandum est de morte Christi *. Et circa hoc quaeruntur sex. Primo: utrum conveniens fuerit Christum mori. Secundo: utrum per mortem fuerit separata unio divinitatis el carnis . Tertio: utrum fuerit separata unio divinitatis et animae.

Quarto: utrum Christus in triduo mortis fuerit horno. Quinto: utrum corpus eius fuerit idem numero vivum ct mortuum. Sexto : utrum mors eius aliquid sit operata ad nostram salutem.

ARTICULUS PRIMUS

UTRI M IT ERIT CONVENIENS CHRISTUM MORI

Infra, qu. ui, irt i. III *Sent.* diu. x1, trt. 3; IV Cr.nf *lient.*, ixp. Lt; *Qttdl* ||, qu. t. no. *Gnmptnd Thfol*, cap. *Cont. (Irate.* «Irmrw. «C&, vn.

d primum sic proceditur. Videtur quod non luerit conveniens Christum mori. Illud enim quod est primum principium in aliquo genere, non disponitur per id quod est contrarium illi generi: sicut ignis, qui est principium caloris, nunquam potest esse frigidus. Sed Eilius Dei est principium et fons omnis vitae: secundum illud Psalmi *. *Apud te est fons vitae.* Ergo videtur quod non fuerit conveniens Christum mori.

2. Praeterea, maior est defectus mortis quam morbi: quia per morbum pervenitur ad mortem. Sed non fuit conveniens Christum aliquo morbo languescere, ut Chrysostomus * dicit. Ergo etiam non fuit conveniens Christum mori.

3. Praeterea hi \. Dominus dicit. fotfn.x*: *I veni ut vitam habeant, et abundantius habeant* Sed oppositum non perducit ad oppositum. Ergo videtur quod non fuit conveniens Christum mori. Sed CONTRA v:sT qUOj Jtcitur· Ioan, x1 1: *Expedit ut moriatur unus homo pro populo, ut non tota gens pereat:* quod quidem Caiphas propheticè dixit, ut Evangelista testatur *.

Respondeo dicendum quod conveniens fuit Christum mori*. Primo quidem, ad satisfaciendum pro humano genere, quod erat morti adiudicatum propter peccatum, secundum illud *Gen. n*: Quacumque die comederitis, morte moriemini.* Est autem conveniens satisfaciendi pro alio modus cum aliquis se subiicit poenae quam alius meruit. Et ideo Christus mori voluit, ut, moriendo, pro nobis satisfaceret: secundum illud I Pet. m*: *Christus semel pro peccatis nostris .* mortuus est.* Secundo, ad ostendendum veritatem naturae assumptae. Sicut enim Eusebius dicit *, *si aliter,*

post conversationem cum hominibus, evanescens subito evolaretfugiens mortem. ab omnibus compararetur phantasmati.

Tertio ut, moriendo, nos a timore mortis liberaret. I nde dicitur *Heb. u .*, quod *communi· •vem.i** *cavit carni el sanguini, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, ct liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.*

Quarto ut, corporaliter moriendo *similitudini peccati ’.* idest pocnalitati, daret nobis exemplum , moriendi spiritualiter peccato. Unde dicitur *Rom. vi ♦ Quod enim mortuus est peccato, mortuus est •Vm.·,...* *semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate mortuos esse peccato, viventes autem Deo.*

Quinto ut, a mortuis resurgendo, virtutem suam ostenderet, qua mortem superavit, et nobis spem resurgendi a mortuis daret. Unde Apostolus dicit, l *Cor. xv*: 5/ Christus praedicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam in vobis dicunt quod resurrectio mortuorum non enl?* ‘V:n

Ad primum ergo dicendum quod Christus est fons vitae secundum quod Deus, non autem secundum quod homo. Mortuus autem est non secundum quod Deus, sed secundum quod homo. I nde Augustinus * dicit, *contra Felicianum .*: Absit ut Christus sic senserit mortem ut, quantum est in se vita, vitam perdiderit. Si enim hoc ita l A ’* *esset, vitae fons aruisset. Sensit igitur mortem participatione humani affeclus, quem sponte suscepit: non naturae suae perdidit potentiam, per quam cuncta vivificat.* *TiiH*

An sEct Nim.M dicendum quod Christus non sustinuit mortem ex morbo proveniente, ne videretur ex necessitate mori propter infirmitatem

x) unio divinitati* rt canli. – dirinifai a carne P ct ita xutim divinitat ab anima.

p) noftrii. – l*G a ct cJitionis; otn.

naturae. Sed sustinuit mortem ab exteriori illa-
tam, cui se spontaneum obtulit, ut mors eius
voluntaria ostenderetur.

An tertii m dicendum quod unum oppositorum
per se non ducit ad aliud, sed quandoque per

accidens: sicut frigidum quandoque per accidens
calefacit. Et hoc modo Christus per suam mor-
tem nos perduxit ad vitam, quia de T sua morte
mortem nostrain destruxit: sicut ille qui poenam
pro alio sustinet, removet poenam eius.

7

7) jui.1 de. – qvta »G, quad de bf dum PFJ.

Commentaria Cardinali* Caietani

m bis clarus est. – In corpore una conclusio: *Conveniens fuit Christum mori*. Probatur quinque rationibus.
Omnia clara sunt.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM IN mort i: CHRISTI FUERIT SEPARATA DIVINITAS A CARNE

Infra, qu. un. an. i. a.l a; III *Sent.*, <ii-i. t>, qu. ». art. t, qu. i. ad i, ; qu. 3, «d 4; «rt. 3, qu* 3, ad 1;
diet. ni. qu. i, art. 1. qu* »; *fk Spirit. Cre.it*, art. 3. ad 3; Quodl. II. qu. 1, an. I.

i) sect ndum sic proceditur. Videtur quod
in morte Christi fuerit separata dix initas
a carne. I t enim dicitur Matth. xxvn *

• Ver» 46.

Dominus, in cruce pendens, clamavit:
Deus, Deus meus, ul quid me dereliquisti? Quod
exponens Ambrosius, dicit *: *Clamat homo sepa-
ratione divinitatis moriturus. Nam, cum divinitas
morte ’ libera sil, utique mors ibi esse non poterat
nisi vita discederet: quia vita divinitas est*. Et sic
videtur quod in morte Christi sit divinitas sepa-
rata a carne.

•*Jirxtt. it/MC*:
hb X. ad cap.
aim. verw 46

1

2. Praeterea, remoto medio, separantur ex-
trema. Sed divinitas unita est carni mediante
anima, ut supra * habitum est. Ergo videtur
quod, cum in morte Christi anima sit separata
a carne, quod per consequens divinitas sil a
carne separata.

•Qq *1.an ».

3. Praeterea, maior est virtus vivificativa Dei
quam animae. Sed corpus mori non poterat nisi
anima separata. Ergo videtur quod multo minus
mori poterat nisi separata divinitate.

Sed contra, ea quae sunt humanae naturae,
non dicuntur de Filio Dei nisi ratione unionis,
ul supra * habitum est. Sed de Filio Dei dicitur
id quod convenit corpori Christi post mortem,
scilicet esse sepultum: ut patet in symbolo Fidei,
ubi dicitur quod *Filius Dei conceptus est ct natus
ex Virgine, passus, mortuus et sepultus*. Ergo cor-
pus Christi non fuit separatum in morte a di-
vinitate.

Respondeo dicendum quod id quod per gratiam
Dei conceditur, nunquam absque culpa revoca-
tur: unde dicitur *Rom. xi **, quod *sine poeniten-
tia sunt dona Dei el vocatio*. Multo autem maior
est gratia unionis, per quam divinitas unita est
carni Christi in persona, quam gratia adoptionis,
qua alii sanctificantur: et etiam magis perma-
nens ex sui ratione, quia hacc gratia ordinatur
ad unionem personalem, gratia autem adoptio-

• Qu xvt, *n. 4,

• va.

nis ad quandam unionem atiectualem. Et tamen
videmus quod gratia adoptionis nunquam per-
ditur sine culpa. Cum igitur in Christo nullum
luerit peccatum, impossibile fuit quod solveretur
unio divinitatis a carne ipsius. Et ideo, sicut ante
mortem caro Christi unita fuit secundum perso-
nam et hypostasim Verbo Dei, ita ct remansit
unita post mortem: ut scilicet non esset alia hy-
postasis Verbi Dei et carnis Christi post mortem,
ut Damascenus dicit, in III libro *.

*/V HdtOrtL,
lib. Ul,o? un.

Ad primum ergo dicendum quod derelictio illa
non est referenda ad solutionem unionis perso-
nalis: sed ad hoc quod Deus Pater eum expo-
suit passioni. Inde *derelinquere* ibi non est aliud
quam non protegere a persequentibus.

Vel dicit se derelictum quantum ad illam ora-
tionem qua dixerat, *Paler, si fieri potest, trans-
eat a me calix iste*: ut Augustinus exponit, in
libro *de Gratia Novi Testamenti **.

* ai u xi-
c. tn t.xx\ a

Ad secundum dicendum quod Verbum Dei dici-
tur esse unitum carni mediante anima, inquan-
tum caro per animam pertinet ad humanam na-
turam, quam Filius Dei assumere intendebat:
non autem ita quod anima sit quasi medium li-
gans unita. Habet autem caro ab anima quod
pertineat ad humanam naturam, etiam postquam
anima separatur ab ea: inquantum scilicet in
carne mortua remanet, e.\ divina ordinatione,
quidam ordo ad resurrectionem Et ideo non
tollitur unio divinitatis ad carnem.

Ad tertium dicendum quod anima habet vim
vivificandi formaliter. Et ideo, ea praesente el
unita formaliter, necesse est corpus esse vivum.
Divinitas autem non habet vim vivificandi lor-
maliler, sed effective: non enim potest esse cor-
poris forma. Et ideo non est necesse quod, ma-
nente unione divinitatis ad carnem, caro sit viva:
quia Deus non ex necessitate agit, sed ex vo-
luntate.

a) *morte*. – u *marte* P.

s) «iJ *returreitionem*. – *re.iurrectioncm e. reiurrectiunt* P.

rr accident
uatn mor-
sua mone-
ri poenam
is.

rationibus.

I tamen
ti per-
nullum
veretur
ut ante
n per-
mansit
lia hv-
ortem.

O illa
perso-
expo-
aliud

ora-
'rans-
it, in
JU ExOL
«a dJ u
dici-
uun-
i na-
:bat:
n li-
luod
nani
t in
me.
non f

vim
: et
jm.
for-
:or-
na-
va:
vo-

QUAESTIO L, ARTICULUS Ili

481

Commentaria Cardinalis Caietani

T roncs chruv. In corpore una conclusio: Curn *Chri-
sti remansit unita Verbo Dei post mortem*. Proba-
tur ratione cl auctoritate. Ratio est. Donum quod
gratiam Dei conceditur, nunquam revocatur tine culpa.
Scd gratta unionis est maius donum, ct permanentium ex
sua ratione, quam gratia adoptionis, quae nunquam per-
ditur sine culpa. Ergo. Maior probatur auctoritate Apo-
stoli. – Minor, quoad primam partem comparationis: quia
maiu> est c- c Deum personaliter quam cwc sanctum.
Quoad secundum vero· quia unio personalis cit perma-
nentior quam unio affectunlis.

Auctoritas cat Damasceni.

II. Adverte Ille quod illa maior. *Xullum donum divi-
nae gratiae perditur nnr culpa*, locum habet tn donis
perm.montihus: non autem in his donis quae solum con-
sistunt in quodam fieri, ut donum prophetiae, vel nrti-
stentia, ut gratia miraculorum, quae altero duorum mo-
dorum conceditur. Haec enim, quia non sunt dona per-
manentia, perduntur, hoc est, non temper habentur, .dnque
culpa, ut patet, ct ab&quc Dei poenitentia. El propterea
Auctor, utens Ill.1 maiore ex auctoribuc Apostoli, subsum-
pdt, non positivam, ut suhsumvndum expectah itur,
compar.itiv.tm respectu doni gratiae adoptionis, quam con-
stat nnn cesvarc <jne culpa; et comparavit illam ct quoad
m.u'ontatcm «implicita , ct quoad maioriunem ccundum
illud quod requiritur ad propositum hoc est secundum
permanentium. ut hinc «circi quod maior habet locum
in hac materia, quia gratia unioni* cvt de genere dono-
rum permanentium; ct quod multo magi-. habet locum
tn proposito, tum quia est c\c» llentiu* donum quam gratia
adoptioni*, tum quia c>t permanemiu«.

III. Et de prima quiJctn excellentia, hcct n quibusdam
dubitetur *. *i qnis tamen libraverit mtioDcm allatam, sci-
Hcct; Gratia uniuni> conitiluh unitum u c pctoraliter
Deum, gratia autem adoptionis conililuit c««c unctum. ->cd
longe matus est esse Deum personaliter quam esse san-

ctum, manifeste videre poterit sententiam hanc esse ve-
ram. In cuius «Ignufn, cum comunicosvet sc Deus secun-
pctum naturalem similitudinem beneficio crtationti. et post-
ea «ecundum «upcmaturalcm rimilitudiocm beneficio idn-
ptionii; cl haec duo luerunt communia angelo el homini:
ad ultimum reservavit, Unquam summum, communicare «e
personaliter, ei hoc soli homini. Et cx hoc homo constitu-
tu* est supra angelos : ut Apostolus, *ad Hebraeas* ·. probat

Dc altera autem excellentia, scilicet quoad permanen-
tiarn manifestum clare est considerantibus quod ct>c per-
sonale est esse substantiale. Nam cum dicitur, *Jesus est
Dc: /tltus*, enuntiatur substantia secundum c«c «ubstan*
link· dc substantia: cum autem dicimur nos Dei filii, enun-
tiatur aedden» de substantia mediante etiam accidente,
scilicet affectiva parte, in qua consummatur gratia ado-
ptionis; quoniam non nisi divina fruitione, ad quam or-
dinal.! cit consummitur Quanto ergo cx propria ratione
permanentitu> est c>c quam operari; ct cxvc substantiale
quam accidentale; ct CMe «ub»tanltalc divinum hypo*tat-
ticu qu «m t"" . accidentale divinum adoptive: tanto per-
ntanentius divinae gratiae donum eat unio personalis car-
ni* ad Verbum Dei, quam gratia adoptionis filiorum Dei.

IV. In responsione ad tertium, percipe quod Auctor
re pandet ct ad comparativam inter Deum ct animam in
vivificando, per hoc quod secundum diversa causarum
genera utrique convenit vivificare, ac per hoc comparabo
ineificô est ct sophiMicc infert: cf respondet tacitae quae-
stioni , prosequendo modum vivificandi effective conve-
nientem Deo, per hoc quod Deus non necessitate naturae,
sed voluntarie vivificat, Et intendit per hoc quod, licet
deitas personaliter fuerit praesens cami Christi post mor-
tem. ct haberet maximam virtutem vivificandi effective;
non propterea sequitur quod effective tunc vivificaret car-
num Christi, quia ima vivificat naturali necessitate, sed
voluntarie, \nnn.i autem praesens cami ct nvificat for-
maliter, cl ex necessitate naturae.

ART1CULUS TERTIUS

UTRI M IN MORTE CHRIS!! I TERIT SEPARA IIO DIVINITATIS AB \N1.MA

III Sr«i/«, il>M. tn, qu. f, an. i. qu* a; qu* 3, aJ 3; *Quad*L U, qu. i, art. t.

h R'fH.'M sic proceditur. ViJetur quod
*n nrorle Christi fuerit separatio divi-
nitatis ab anima. Dicit enim Dominus,
loan. x r: *Xenio tullii animam meam a
me: sed ego poim eam, cl tlerum sumo eam*. Non
autem videtur quod corpus animam ponere pos-
sit, eam a se separando: quia anima non sub-
iicitur potestati corporis, sed potius e converso.
Et sic videtur quod Christo secundum quod est
Verbum Dei, conveniat animam suam ponere.
Hoc autem est eam a se separare. Ergo per mor-
tem anima eius fuit a divinitate separata

2. Praeterea, Athanasius * dicit *maledictum
'illl lotum hominem quem assumpsi! Dei Filius,
denuo assumptum pel liberatum, tertia die a mor-
tuis resurrexisse non confitetur*. Sed non potuit
totus homo denuo assumi, nisi aliquando luerit
totus homo a Dei Verbo separatus. Totus autem
homo componitur cx anima ct corpore Ergo ali-

quando fuit lacta separatio divinitatis et a cor-
pore ct ab anima.

3. Praeterea, propter unionem ud totum ho-
minem l ilius Dei vere dicitur homo. Si igitur,
soluta unione animae cl corporis per mortem,
\erbum Dei remansit unitum animae, sequere-
tur quod vere dici potuisset Filium Dei esse ani-
mam * Ifoc autem est falsum : quia, cum anima
sil forma corporis, sequeretur quod \erbum Dei
luent corporis forma, quod est impossibile. Ergo
m morte Christi anima fuit a Verbo Dei separata.

Praeterea, anima et corpus, ab invicem se-
parata, non sunt una hypostasis, sed duae. Si
igitur Verbum Dei remansit unitum tam animae
quam corpori (Ihnsti, separatis cis ab invicem
per mortem Christi, videtur sequi quod Verbum
Dei. durante morte Christi, fuerit duae hs posta
ses. Quod est inconveniens Non ergo post mor-
tem Christi remansu anima \erbo unita.

s) *animam*. – Tcrn.i ptAoUr pGHj aittma.

Summa* Tncou D Tucxaf T. VIII.

·|

QUAESTIO L, ARTICULUS III

Sed contra est quod dicit Damascenus, in H[ilario] libro *: *Etsi Christus mortuus est ut homo, el sau- cia eius anima ab incontaminato t

divisa est cor- pore; sed divinitas inseparabilis ab utrisque per- mansit, ab anima dico ct corpore*

Respondeo dicendum quod anima unita est Ver- bo Dei immediatius et per prius quam corpus: cum corpus unitum sit Verbo Dei mediante ani- ma, ut suppa ♦ dictum est. Cum igitur Verbum Dei non sit separatum in morte a corpore, multo minus separatum est ab anima. Unde, sicut de Filio Dei praedicatur id quod convenit corpori ab anima separato, scilicet esse sepultum; ita ♦ dicitur quod *descendit ad in- feros*, quia anima eius, a corpore separata, de- scendit ad inferos.

Ad phimum ergo dicendum quod Augustinus *, exponens illud verbum loannis, inquit, cum Christus sit *Verbum et amma ct caro, utrum ex eo quod est Verbum, ponat animam; an cx co quod est anima; an iterum cx eo quod est caro*. Et dicit quod, *si dixerimus quod l erbum Dei ani- mam posuit, sequeretur quod aliquando anima illa separata est a Verbo. Quod est falsum. Mors enim corpus ab anima separavit: a Verbo autem ani- mam separatam non dico. Si vero dixerimus quod anima ipsa se ponat, sequitur quod ipsa a se se- paratur. Quod est absurdissimum \ Relinquitur ergo quod ipsa caro animam suam ponit et ite- rum eam sumit, non potestate sua, sed potestate*

Verbi inhabitantis carnem: quia, sicut supra * di- ctum est, per mortem non est separata divinitas Verbi a carne.

An secundum DICENDUM quod in verbis illis Atha- nasius non intellexit quod totus homo denuo sit assumptus, idest. omnes panes eius: quasi Ver- bum Dei partes humanae naturae deposuerit per mortem. Sed quod iterato totalitas naturae as- sumptae sit m resurrectione redintegrata per ite- ratam unionem animae ct corporis.

An TERTIUM DICENDUM quod Verbum Dei, pro- pter unionem humanae naturae, non dicitur hu- mana natura, sed dicitur *homo*, quod est *habens humanam naturam*. Anima autem el corpus sunt partes essentiales humanae naturae. Unde pro- pter unionem Verbi ad utrumque eorum non sequitur quod Verbum Dei sit anima vel corpus: sed quod est *habens animam* vel *corpus*.

An Qt uni m DICENDUM quod. sicut Damascenus dicit, m lll libro *, *quod in morte Christi est sepa- rata anima a carne, non est una * hypostasis in duas hypostases divisa. Et corpus enim et anima ’ secundum idem ex principio in Verbi hypostasi habuerunt existenliam : ct in morte, invicem divisa, singula eorum manserunt’ unam hypostasim Verbi habens. Quare una l urbi hypostasis Verbi ct ani- mae et emports exstitit hypostasis. Nunquam enim neque amma neque corpus propriam habuerunt hypostasim, praeter Verbi hypostasim. Lna enim semper Verbi hypostasis, et nunquam duae.*

9) inct»vlat*inAtri. — PEFgti, Oinill COMtam/rtalt», Pn» divita, dt- verta, c; Γ<Γ. tcJ dhmutai, Jtvinifai lamin P.
y) trquitur... abjurdjtâimūm — liquitur quod amma i/aa a l< teporata sit quod rtf aburdum editione».
8) una. — Tortm; unica AIU, unita EI;., alterutrum CD.
i) El Cvrput cuim et anima.· Ei corpui «im tt anima E. eoryui

Cbrv.ti <t «Hinjī GH. c^ryui icifaet «r attima (Sed idem) lie. .Vm tt c^ryut cl anima Christi P
ζ) rngwfj tarum manjtrunl.- sluyutum eorum mam:7P; linguluui ctir» I. pro hobtni, quod t on»., corrector nmIn cxcmpltri* editkxxix <i super marginem scribit habentia.

Commentaria Cardinalis Caietani

Trruua clarus. — In corpore una concludo *Iu morte Christi non fuit separata deitas ab anima*. Probatur dupliciter. Primo, ratione. Verbum Dei non est separatum in morte u corpore. Ergo multo minus ab anima. Pro- batur sequela; quia anima unita esi Verbo immediatius quam corpus. Deinde auctoritate Symboli: quia *desetn- inferos*. — Omnia clara sunt cx supra · dictis.

U. In responsione ad primum, adverte quod responsio, secundum expositionem Augustini, intelligit nomine ani- mae ipsam animae substantiam secundum seipsam : et ideo versatur inter angustias distinctionum Planior autem sen- sus Evangelici textus est intelligcre animae nomine ipsam quidem animam, non ut in sc quaedam substantia est, sed ut substantialiter animat. Sic enim anima formaliter sumitur: ct absque omni quaestione liquet quod ipse Dei Filius, qui loquitur dicens. *Ego pono animam meam*, po- suit animam suam tollendo animationem illius, tollitur

siquidem animare per hoc ipsum quod anima separatur a corpore; ct iterum sumpsit eam, dum iterum iunxit animam corpori; ponere enim animam formaliter, hoc est, ul animam, nihil aliud est quam mon. Et in hoc sensu pluries invenitur nominata anima: ut est illud ·, *Pastor bonus animam suam ponit pro oribus suis* ; ct illud ·. *Qui odit animam suam m hoc mundo, m vitam aeternam cu- stodit cam*.

Tu autem qui sermonis formalis non es capax, aut ad plebem loqueris, potes, eandem sententiam servando, glos- sare *animam*, hoc est, *ritam corporalem*. Sic enim Filius Dei *posui: animam suam*, hoc est, vitam suam : et *iterum sumpsit eam*. Et similiter, *Pastor bonus ponit vitam suam pro* etc.: et sic dc aliis. Hoc m idem reddit: quia in ipsa animatione, qu anima animat corpus, consistit vita cor- pore a cuiusque hominis.

· Joaa. n?- v
r<Tt.
· R.J. w “
j wfc. ‘45”

,0 sit
Vt-r.
l Per
5 as.
ite-

Pro-
htu
^enj
»unt

son
Us:

sus

in
a'
asi
n,
rbi
li-
im
fnl
ni

ir
h
C
U
r ʔlo» aʔ- ʔ.
j m₁n
 feU. aʔ m.
 ʔ», K

ARTICULUS QUARTUS

ITRUM CHRISTI S IN TRIHI'O MORTIS H ERIT HOMO

ill *Sent.* dilt. lin, qu, i, <rt i; *Qvodl.* Il, qu. f, <rt. I; III, qu il, an. 3; *ConpcnJ. Theal.*, cip. CCKXtt.

QL'artum sic proceditur. Videtur quod
xSyK^^hristus in triduo mortis fuerit homo.
eXΛ
Θιαι cn'm Augustinus, in l *dc Trin.* *:
vrat t'na sttscepīi0f quae Deum ho-
minem faceret cl hominem Deum. Sed illa susce-
ptio non cessavit per mortem. Ergo \idetur quod
per mortem non desiit esse homo.

* ʔ. Praeterea, Philosophus dicit, in IX *Ethic.* *,
^■ηρiĩ. Γi6; quod *unusquisque homo esi suus intellectus*, Inde
et, post mortem animam Petri alloquentes, di-
cimus: *Sancte Petre, ora pro nobis*. Sed post mor-
tem Filius Dei non fuit separatus ab anima intel-
lectuali. Ergo in illo triduo Eilius Dei fuit homo.

3, Praeterea, omnis sacerdos est homo. Sed
in illo triduo mortis Christus fuit sacerdos: aliter
enim non verum esset quod dicitur m Psalmo*:
•p. a>.w» t. *Tu es sacerdos in aeternum*. Ergo Christus in illo
triduo fuit homo.

Sed contra, remoto superiori, removetur in-
ferius. Sed vivum, sive animatum, est superius
ad animal et ad hominem: nam animal est sub-
stantia animata sensibilis. Sed in illo triduo mor-
tis corpus Christi non fuit vivum neque anima-
tum. Ergo non luit horno.

Respondeo dicendum quod Christum vere tuis-
sc xnonuum est articulus fidei*. Inde asserere
omne id per quod tollitur veritas mortis Christi,
est error contra fidem. Propter quod in Epistola
Synodali Cyrilh · dicitur: 57 *quis non confitetur*
Lpc.TTuL^Mth. *j\rbum passum carne, ct crucifixum carne,*
el quod mortem gustavit carne, anathema sit. Per-
tinet autem ad veritatem mortis hominis vel ani-
malis quod per mortem desinat esse homo vel
animal: mors enim hominis vel animalis prove-
nit ex separatione animae, quae complet ratio-
nem animalis vel hominis. Et ideo dicere Chri-
stum in triduo mortis hominem fuisse, simpli-

citer et absolute loquendo, erroneum est. Potest
tamen dici quod Christus in triduo fuit *homo*
mortuus.

Quidam tamen confessi sunt Christum in tri-
duo hominem fuisse, dicentes quidem verba er-
ronea. sed sensum erroris non habentes in fide:
sicut Hugo de Sancto Victore ʔ, qui ca ratione
dixit Christum in triduo mortis fuisse hominem,
quia dicebat animam esse hominem. Quod tamen
est falsum, ut in Prima Pune ♦ostensum est.

Magister etiam Sententiarum, in xxn distin-
ctione * Ili libri, posuit quod Christus in triduo
monis fuit homo, alia ratione: quia credidit quod
unio animae et carnis non esset de ratione homi-
nis, sed sufficit ad hoc quod aliquid sit homo, quod
habeat animam humanam et corpus, sive coniun-
cia sive non coniuncta Quod etiam palet esse
falsum ex his quae dicta sunt in Prima Parte
et ex his quae dicta l sunt * circa modum unionis.

Ad primum ergo dkixdim quod Verbum Dei
suscepit animam ct carnem unitam: et ideo illa
susceptio fecit Deum hominem et hominem
Deum Non autem cessavit illa susceptio per
separationem Verbi ab anima vel a came: ces-
savit tamen unio carnis et animae.

An secundim dicendum quod homo dicitur esse
suus intellectus, non quia intellectus sit totus
homo, sed quia intellectus est pnncipalior pars
hominis, in quo virtualité? existit tota dispo-
sitio hominis: sicut si rector civitatis dicatur toto
civitas, quia in eo consistit lota dispositio ci-
vitatís.

Ad tertii m dicendum quod esse sacerdotem
convenit homini ratione animae, in qua est or-
dinis character, (nde per mortem homo non
perdit ordinem sacerdotalem. Et multo minus
Christus, qui est totius sacerdotii origo.

α) dicta. – tupra dicta P.

p) tanitil. – C&uirtit lhC et cd-Untua; m ^wa... iowajj no. IU

Commentaria Cardinalis Caietani

I x titulo *Christus* significat personam divini Verbi secun-
dum eam dispositionem quam dc facto habebat in tri-
duo illo, scilicet quod erat unita animae ct corpori Christi
separatis ab invicem.

In corpore tria fiunt Primo, respondetur quaesito una
conclusionē: *Dicere Christum in triduo mortis hominem*
fuisse, simpliciter et absolute loquendo, erroneum est. Pro-
batur. Ad veritatem mortis hominis vel animalis pertinet
quod desinat esse homo vel animal. Ergo dicere Christum
in triduo mortis hominem, etc – Antecedens probatur.

Quia mors consistit in separatione animae, quae complet
rationem hominis et unimaUs. – Consequentia probatur,
Qui.i asserere omne illud per quod tollitur \critas mor-
tis Christi, est error contra fidem. Quod probatur: quia ar-
ticulus fidei est de morte Christi; ct auctoritate Cyrilli.

Secundo, dicitur quod *potest dici Christum in triduo fuis-*
se hominem mortuum. Et in promptu ratio est. quia lv rnor-
tuus est conditio diminuens; sicut ly *pictus* aut *lapideus*.

Tertio, excusantur Hugo cl Magister Sententiarum.
Omnia clara sunt cx ante dictis.

ARTICULUS QUINTUS

I IRI M RUERIT IDEM XII.MERU CORPUS CHRISTI VIVENTIS ET MORTI I

Quodl. II, qu. 1. art. 1, 1(f, qu. 11, art. a, ad I. IV, qu. w.

sic proceditur Videtur quod
iu'! numero corpus Chri-
sti viventis et monui. Christus enim
mortuus fuit, sicut et alii homines
moriuntur. Sed corpus cuiuscumque alterius ho-
minis non est simpliciter idem numero mortuum
et vivum: quia di(Terunt essentiali differentia.
Ergo neque corpus Christi est idem numero mor-
tuum el vivum simpliciter *.
3
2. Praeterea, secundum Philosophum, in V
Melaphys. ♦ quaecumque sunt diversa specie,
sunt diversa etiam numero. Sed corpus Christi
vivum et mortuum fuit diversum specie: quia
non dicitur oculus aut caro mortui nisi aequi-
voce, ut patet per Philosophum, et in II Λ· Jni-
Lt. n ' tna * el VII Melaphys, Ergo corpus Christi non
luit simpliciter idem numero vivum et mortuum.
3. Praeterea, mors est corruptio quaedam.
Au°d corrumpitur corruptione substan-
tiali, postquam corruptum est, iam non est: quia
corruptio CSI Dm/d/fo de esse in nem esse *. Corpus
jgj(Ur Christi, postquam mortuum fuit, non re-
mansit idem numero: cum mors sit substantialis
corruptio.
Sed contra est quod Athanasius dicit, m Epi-
5 'A slo'a Epictetum *: Circumciso corpore, el po-
lulo el manducante el laborante, e! m ligno af-
fixo, erat impassibile et incorporeum Dei Verbum:
hoc erat m sepulcro positum, Sed corpus Christi
vivum luit circumcисum et in ligno affixum: cor-
pus autem Christi mortuum luit positum in se-
pulcro. Ergo hoc idem corpus quod fuit vivum,
fuit et mortuum *.
•▷
Respondeo dicendum quod hoc quod dico sim-
pliciter, potest dupliciter accipi. I. no modo, quod?
simpliciter idem est quod absolute: sicut simpli-
citer dicitur quod nullo addito dicitur, ut Philo-
soPhus dicit *. Et hoc modo corpus Christi mor-
tuum et vivum simpliciter luit idem numero. Di-
citur enim aliquid esse idem numero simpliciter,
quia est supposito idem. Corpus autem Christi
vivum et mortuum luit supposito idem: quia
non habuit aliam hvpostasim vivum et mortuum.
•An praeter hvpostasim Dei Verbi, ut supra' dictum
est. Et hoc modo loquitur Athanasius in aucto-
•Arg.Mc<n/. ritate inducta *.
Alio modo, simpliciter idem est quod omnino
vel totaliter. Et sic corpus Christi mortuum et

vivum non fuit simpliciter idem numero. Quia
non fuit totaliter idem: cum vita sit aliquid de
essentia coqx>ris viventis, est enim praedicatum
essentiale, non accidentale; unde consequens est
quod corpus quod desinit esse vivum, non to-
taliter idem remaneat*.
•»., ...»-
Si autem diceretur quod corpus Christi mor-
tuum totaliter idem remaneret, sequeretur quod
non esset corruptum, corruptione dico mortis.
Quod est hacresis Gaianitarum \ ut Isidonis di-
cit 4, el habetur in Kw ik XXIV, qu ut **. Et
Damascenus dicit, in Ili libro*, quod corruptio· 7JII
nis nomen duo signi/ical: uno modo, separationem i:* i»,«r
animae a corpore, et alia huiusmodi; alio modo,
pcrjectam dissolutionem m elementa. Ergo incor-
ruptibilc dicere corpus Domini, secundum Julia-
num et Gaiaitm, secundum primum corruptionis
modum, ante resurrectionem, esi impium: quia
corpus Christi non esset consubstantiale nobis; nec
m veritate mortuum esset; nec secundum verita-
tem salvati essemus. Secundo autem modo, corpus
Christi fuit incorruptum.
Ad primum ergo dicendum quod corpus mor-
tuum cuiuscumque alterius hominis non rema-
net unitum alicui hypostasi permanenti, sicut cor-
pus mortuum Christi. Et ideo corpus mortuum
cuiuscumque alterius hominis non est idem sim-
pliciter. sed secundum quid: quia est idem se-
cundum materiam, non autem idem secundum
formam Corpus autem Christi remanet idem
simpliciter, propter identitatem suppositi, ut di-
ctum est *.
• In corpore.
Ad secundum dicendum quod, quia ÷ idem nu-
mero dicitur aliquid secundum suppositum, idem
autem specie est idem secundum formam, ubi-
cumque suppositum subsistit in una sola natura,
oportet quod, sublata unitate speciei, auferatur
unitas numeralis. Sed hypostasis Verbi Dei sub-
sistit in duabus naturis. Et ideo, quamvis in aliis'
non remaneat corpus idem secundum speciem
humanae naturae, remanet tamen in Christo
idem numero secundum suppositum Verbi Dei.
Ad tertiiim dicendum quod corruptio et mors
non competit Christo ratione suppositi, secun-
dum quod suppositum ζ attenditur unitas nume-
ralis: sed ratione naturae humanae, secundum
quam invenitur in corpore Christi differentia
mortis ut vitae.

a, simpliciter. – Om. GHE ante idem ponit P, po-rt idem 1, poit
numéro c.
quod – secundum quad P
y| (iaiaitlarum. – PaC; Ga/anitarum, ita mnx Gcttanum.
o) quia. – P; om.

t) in ullis. – Om. I. poti nstur.u ponit G, tn Christo P; mox ot
Christo om. PGI.
ζ) suppositum, – in supposito bc, om PI; numeralis om. PI, hu
manae et in corpore Christi om. terti.1.

QI AES I K) L, ARTICULUS VI

Commentaria Cardinalis Caietani

Tmus ut sonat In corpore ponitur una distinctio bimembri*» cum condujuonibui duabus, iuxta numerum membrorum. Distinctio est. *Simpliciter* sumitur duabus significationibus; vel ut significat *nullo addito*; vel ut significat *totaliter*.

Prima conclusio est : *Sumendo* < *simpliciter* » *primo modo, corpus Christi rivum et mortuum fuit idem numero simpliciter*. Probatur: quia fuit idem suppositaliter. Et sic loquitur Athanasius.

Secunda conclusio est : *Sumendo* *simpliciter*» *secundo modo, corpus Christi vivum et mortuum non fuit idem numero simpliciter*. Probatur primo. Quia vita e«t de essentia corporis viventis: quia est praedicatum osentialc. et non accidentale. – Probatur secundo, ex opposito. Quia, si diceretur remansisse totaliter idem, cqucrtur quod non c.Mct corruptum corruptione mortis: quod est hftrcd» Gaiinit.uum Et »d hoc afferuntur auctoritates.

II Adverte hic quod Auctoris doctrina procedit ex suppnrita unitate form.te 'ubstantialis in homine. Tenentes enim plures forma» in homine, puta formam corporcltativ aut mixti, cui superadditur anima, evaderent consequentiam in littera factam, dicendo quod m morte Christi facta est separatio animae a corpore, et stc fuit ibi corruptio mortis : s«d corpus remanxit cum illamet corporduiis for-

ma quam prius habebat ; et propterea corpus Christi, inquantum corpus, remansit totaliter idem numero. Et dicere hoc nulla est haerexi*. Et ad philosophiam decimandum v\»ct si hoc esset discutiendum. Hanc liquident viam tenet Scotus .-. Qui addit aliud, manifeste alienum a philosophia: scilicet quod fuit corruptio tunc sine generatione. Corruptus quippe fuit homo wporatione animae λ torpore, et nihil genitum est.

Contra hos non loquitur littera; quae de unitate numerali Corporis Christi viri el mortui tractat, ct veritatem per ve notam tradit. Nam, si corpus Christi remansisset nmnino idem quod prius, oporteret quod remansisset vivum eadem vita nlioqufn, aut vita nihil illius fubvet nisi accidens; aut non totaliter remanviiml idem, deficiente aliqua eius substantia, scilicet vito. Quocirca Scotus corpus Christi tenet omnino idem quatenus est corpus; ct non quatenus erat vivum Auctor autem aliam formam genitam in Christi corpore tenet, scilicet formam cadaveri», per quam erat corpus; quia naturali* ordo habet ut *emper *corruptio unius sit generatio alterius* ♦. Immo prius natura intenditur generatio quam corruptio. Et unam tntum m comperto formam, iuxta Peripateticam doctrin nn bene per»pectam. novimus.

ARTICULUS SEXTUS

I TRI M MORS CHRISTI ALIQI ID OPERATA I IERIT AD NOSTRAM SALUTEM

tafru, qu u, n. i, id i. qu. iλi, .n. 1, ud 4; Ad < p. ir, lœet. 111

Ud sextum sic pruceditir. Videtur quod s mors Christi nihil operatu luerit ad no-j strain salutem. Mors enim est privatio quaedam: esi enim privatio vitae. Sed privatio, cum non sit res aliqua, non habet aliquam virtutem agendi. Ergo non potuit aliquid operari ud nostram salutem.

2. Praeterea, passio Christi operatu est ad no-strain salutem per modum meriti *. Sic autem non potuit operari mors Christi: nam in morte separatur anima a corpore, quae est merendi principium. Ergo mors Christi non est operata aliquid ad nostram salutem.

3. Praeterea, corporale non est causa spiritualis. Sed mors Christi luit corporalis. Non ergo, potuit esse causa spiritualis nostrae salutis.

Sed contra esi quod Augustinus dicit, in IV *de Trin.* *: *Una mors nostri Salvatoris*, scilicet corporalis, *duabus mortibus nostris*, idest animae et corporis, *saluti fuit*.

Respondeo dicendum quod dc morte Christi dupliciter loqui possumus: uno modo, secundum quod esi in fieri; alio modo, secundum quod est in facto esse. Dicitur autem mors esse in fieri, quando aliquis per aliquam passionem, vel naturalem vel violentam, tendit in mortem. Et hoc modo, idem est loqui de morte Christi et de passione ipsius. Et ita, secundum hunc modum, mors Christi est causa salutis nostrae.

secundum illud quod dc passione supra * di-ctum est.

Sed in facto esse mors consideratur secundum quod iam lacta est separatio corporis el animae. Et sic nunc 3 loquimur dc mone Christi. Hoc autem modo mors Christi non potest esse causa salutis nostrae per modum meriti, sed solum per modum efficientiae: inquantum scilicet nec per mortem divinitas separata est a came Christi, et ideo quidquid contigit circa carnem Christi, etiam anima separata, luit nobis salutiferum virtute divinitatis unitae.

Consideratur autem proprie alicuius causae effectus secundum similitudinem causae. Inde, quia mors est quaedam privatio vitae propriae, effectus mortis Christi attenditur circa remotiorem eorum quae contradantur nostrae saluti, quae quidem sunt mors animae et mors corporis. Et ideo per mortem Christi dicitur esse destructa in nobis et mors animae, quae est per peccatum, secundum illud Rom. iv * *Traditus* est, scilicet in mortem, *propter delicta nostra*; ct mors corporis, quae consistit in separatione animae. secundum illud I *Cor.* xv *: *Absorpta est mors in ridoria*.

Ad primum ergo dicendum quod mors Christi est operata salutem nostram ex virtute divinitatis unitae, et non e\ sola ratione mortis.

Ad secundum dicendum quod mors Christi, se-

* IV ai, q a itL Ari. » *phaop*», art ī

* Ari»L *Sf fci. tl Comfl* a».L O*, pti « 7. - V. Tk Icci »11

* Qu. XC.TOL

* Vm. Jj.

eundum quod consideratur in facto esse, etsi non fuerit ad nostram salutem operatu per modum meriti, fuit tamen operata per modum effteien-
tjaC, u(J|CtUm CSt *

• In cofporw.

Ab tertium dicendum quod mors Christi fuit quidem corporalis, sed corpus illud fuit instru-
mentum dis initatis sibi unitae, operans in vir-
tute eius etiam mortuum.

Commentaria Cardinalis Caietani

T rrei.us ut ion.it. – In corpore una distinctio bimem-
bris, cum conclusionibus tribus. Distinctio est dc morte:
vel in fieri ; vel in facto esse.
Prima conclusio est : *De morte Christi in fieri idem
est iudicium quod de passione Christi.* Declaratur. Quia
mors in fieri fuit ipsa passio Christi.
Secunda conclusio est : *Mors Chnsti in facto esse non
potuit operari salutem nostram per modum meriti, sed
efficientiae.* Prima pars in littera non probatur. Secunda
probatur. Per mortem dcihis non est separata j came
Ergo quidquid circii carnem Chnsti ab anima separatam
contigit, fuit nobis salutiferum virtute deitatis unitae.
Tertia conclusio est : *Mors Christi operata est destru-
ctionem utriusque nostrae mortis, scilicet animae et cor-
poris.* Probatur. Mors Christi luit privatio propriae vitae.
Ergo effectus eius proprie est remotio nostrorum impe-
dimcntonim aeternae vitae. Ergo cM remotio utnusque
mortis nostrae. – Prim i consequentia probatur. Qub con-
sideratur propne alicuius causae effectus secundum simi-
litudinem causae. Secunda vero; quia utraque mors con-
tradatur aeternae nostrae saluti consummatae. Et con-
firmatur conclusio auctoritatibus.
II. Adverte hic quod mors in facto esse sc tenet ex
parte corporis: non enim dicitur anima mortua, sed corpus
dicitur et est mortuum. Et quia corpus Christi mortuum
erat inanimatum; ct meritum principaliter consistit in actu
animae: ideo Auctor in littera pro constanti, pro per se
noto reliquit primam partem secundae conclusionis, scilli-
cet quod mors Christi in facto esse non profuit meritorie;
erat enim in corpore monuo, m quo nullum erat prin-
cipium merendi. Et quin erat in illo corpore mortuo prin-
cipium efficiendi, scilicet duitas, ideo asseritur quod effi-
cere potuit. Ex co namque quod deitas corpore Christi

ut instrumento utebatur, consecutum est ut corpore illo
nflcto privatione vitae usa est ut organo ad causandam
m nobis destructionem utriusque mortis, iuxta illud -; *Qui
mortem nostram moriendo destruxit.*
111. Sed occurrunt hic duo dubia. Primum est: An
mors Christi in facto esse fuerit meritoria ex parte animae.
Secundum est : Quomodo salvatur similitudo inter ef-
fectum ei causam, in tertia conclusione: cum potius vi-
deatur oppositum ?
Ad primum dicitur quod mors m facto esse sumi potest
dupliciter: primo, secundum sc solam; alio modo, ut ter-
minnt fieri. Et mors quidem ut terminât fieri, cadit sub
merito uno ut eodem sub quo cadit suum fien : uno enim
ei uoJvm actu martyr sult se occidi et occisum esse. Et
mc *pretinia est in conspectu Domini mors sanctorum eius* *.
Et mc mon Christi fuit meritoria. – Sed littera non lo-
quitur ne de morte Christi: sed primo modo, scilicet se-
cundum st solam, prout est separata anima a corpore. Et
sic ex nulla pane invenitur ratio meriti: cum nec actus
elicitus, nec actu* imperatus animae sit mors in facto esse
sump! i ucundum sc sol i; quamvis ipsa ut terminat vo-
lunt.i.πuiq mori, cadat sub netu imperato (extendendo actum
imperatum ad pati voluntarium), ct ideo, ut dictum est, sit
meritoria.
Ad secundum dubium dicitur quod non est hic quae-
rund.i omnimoda timilirudo : cum nec etiam exigatur ef-
fectum asiimihin causae instrumental!. Sed sufficit, iuxta
subiuctam matenam, mtelligere effectum appropriation
moriis Christi, quae consistit in privatione sitae propriae
propter vivificandum nos, esse privationem, non vitae.
sed contrariorum vitae nostrae, ut per huiusmodi destru-
ctionem ad finem, scilicet ad vitam nostram, nos perducatur.

,v

'f'f*¶. TM|'''.'

non. Christi fuit
illud fuit instrs
operans in vir-

QUAESTIO QUINQUAGESIMAPRIMA
DE SEPULTURA CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

est ut corpore iD*
cano ad caawndtu
», iuxta illud *. *Qui* *_s *_j ,

Primum An
ia cx parte animae,
similitudo inter d-
c: cum pottu» ri-

to cue sumi p««t
alio modo, ut ter»
Lüt fieri, cadit wb
■ fieri ; uno enim
! occisum c*h ù
! *sanctorum dut* * 'h?
cd littera non lo-
modo, wheet w-
ima a corpore. E»
i: cum nec icna
mon in ücto ose
1 ut terminat ro-
extendendo actum
ut dictum es. «t

ion est hk quae-
piam erigatur d-
\:d suffiat. tuw
im appropriant
ne vitae proprue
nem, non
iwusmodi detro-
im. nos perducit

Deinde considerandum est de sepultura Chri-
sti ♦
Et circa hoc quaeruntur quatuor.
Primo: utrum conveniens fuerit Christum se-
peliri.

Secundo: de modo sepulturae eius
Tertio: utrum corpus eius fuerit in sepulcro
resolutum.
Quarto; De tempore quo tacuit in sepulcro.

ARTICULUS PRIMUS

I IRUM FUERIT CONVENIENS CHRISTUM SEPELIRI

Infm. i|Q. ut. n. g; Cu-ifruJ 7>r*f, cap. cattit; l aâ Cx.. c*p ir. loc. t.

D PRIMUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod
non fuent conveniens Christum sepeliri.
De Christo enim dicitur in Psalmo*.
*Facim est sicut homo sine adiutorio. in-
ter mortuos hber.* Sed in sepulcro includuntur
corpora mortuorum: quod videtur libertati esse
contrarium Ergo non videtur fuisse conveniens
quod corpus Christi sepeliretur.
2. Praeterea, nihil circa Christum fieri debuit
quod non esset salutiferum nobis. Sed in nullo
videtur ad salutem hominum pertinere quod
Christus fuit sepultus. Ergo non fuit conveniens
Christum sepeliri.
3. Praeterea, inconx emens esse videtur quod
^cus' 9U' e\$! *Si,Pcr caelos excelsos }* ', in terra se-
peliretur. Sed illud quod convenit corpori Chri-
sti mortuo, attribuitur Deo, ratione unionis. Ergo
inconveniens videtur Christum fuisse sepultum.
Sei» contra est quod Dominus dicit. Matth.
XXV| * j_c muliere quae eum inunxit: *Opus bo-
ni/m operata est in me:* et postea subdit *; *3//7-
lens unguentum hoc in corpus meum. ad sepelien-
dum me fecit.*

Respondeo dicendum quod conveniens fuit Chri-
stum sepeliri. Primo quidem, ad comprobandum
veritatem mortis: non enim aliquis in sepulcro
ponitur, nisi quando iam de veritate mortis con-
stat. Unde et Marci xv * legitur quod Pilatus, an-
tequam concederet Christum sepeliri, diligenti in-
quisitione cognovit eum mortuum esse.

Secundo, quia per hoc quod Christus de se-
pulcro resurrexit, datur spes resurgendi per ipsum
his qUj 8unl jn sepulcro: secundum illud Ioan. Ve:

*Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii
Dei, et qui audierint, vivent.*

Tertio, ad exemplum eorum qui per mortem
Christi spiritualité! moriuntur peccatis, qui scili-
cet *absconduntur a conturbatione hominum**. Unde *_r*
dicitur *Coloss.* ||| .: *Mortui estis, et vita vestra abs-* ·vm. y
condita est cum Christo in Deo. Unde et baptizati,
qui per monem Christi moriuntur peccatis, quasi
consepeliuntur Christo per immersionem: secun-
dum illud *Horn.* vi *: *Consepulti sumus cum Chri-* *V<PL<.
sto per baptismum in mortem.

Ad primum ergo dicendum quod Christus etiam
sepultus ostendit se inter mortuos liberum fuisse,
in hoc quod per inclusionem sepulcri non potuit
impediri quin ab eo resurgendo exiverit.

Ad secundum dicendum quod, sicut Christi mors
efficienter operata est nostram salutem, ita etiam
et eius sepultura. Unde Hieronymus dicit, *super
Mare.* *: *Sepultura Christi resurgimus.* Et Isaiae f
l tn, super illud ♦ *Dabit impios pm sepultura,* di- Eσ orp ηĩ
cit Glossa *: *idest: Gentes, quae sine pietate erant,* »T<n. p.
*Deo Patrique dabit, quia mortuus et sepultus eos
acquisivit.*

Ad tertium dicendum quod. sicut dicitur in quo-
dam Sermone Concilii Ephesini *, *nihil horum
quae salvant humilies, iniuriam Deo facit: quae* Al7Tr tor■
ostendunt eum, non passibilem, sed clementem.
Et m alio Sermone eiusdem Concilii legitur *: *Nihil putat iniuriam Deus quod est occasio salutis* 5oaJ ||
*hominibus. Tu quidem non ita vilem Dei naturam
arbitreris, tanquam quae aliquando subiecta possit
esse miuriis.*

3) *exethot.* – *txccliui* PUG.

>1 efum. – Om. II ct edlttaca. Pro *cutrndit*, *ftltinr* /biix
edliior». – *exiverit* P; *exiret* Γ, *exirit* cclcn.

Commentaria Cardinalis Caictani

Titulus clarus. In corpore una conclusio. *Conveniens fuit Christum sepeliri.* Probatur tripliciter. Omnia sunt
clara.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRI M CONVENII.N'I'1 MODO CHRISTUS FUERIT SEPUETUS

ht Matth., cap. itvii; In Ioan., nip. nt, lccet vi.

SO SECUNDUM SIC PROCEDITIS. Videtnr HOII
convenienti modo Christum fuisse sepultutn *. Sepultura enim eius respondet morti ipsius. Sed Christus fuit passus Vhi/ÎÎv'î, mortem abjectissimam: secundum fidei sepelitur*: et praefiguratur devotio fidelium, qui erant Christo mortuo servituri.

nJ?
•"ieru s.»

’VefK ->

• v«r» i.

2. Praeterea, circa Christum non debuit aliquid fieri quod esset superfluitatis exemplum. Videtur autem superfluitatis fuisse quod ad sepeliendum Christum Nicodemus rendferens mixturam myrrhae et aloes quasi libras centum, ut dicitur Ioan xtx *: praesertim cum mulier praevenit corpus eius ungere in sepulturam, ut dicitur Marci xiv *. Non ergo fuit hoc convenienter circa Christum lactum.

’Vfn »

•vm λ.

3. Praeterea, non est coinemens ut aliquod factum sibi ipsi dissonum sit. Sed sepultura Christi fuit simplex ex una parte, quia scilicet Ioseph involvit corpus eius m sindone munda, ul dicitur Matth xxvii*, non autem auro aut gemmis aut serico, ut Hieronymus * ibidem dicit: cx alia vero pane videtur fuisse ambitiosa, inquantum eum ciun aromatibus sepelierunt V Ergo videtur non fuisse conveniens modus sepulturae Christi.

• v«r» 5\$

^connweuMb.

4. Praeterea, quaecumque scripta sunt, ct praecipue dc Christo, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut dicitur Rom. xv ♦ Sed quaedam scribuntur in Evangeliiis circa sepulcrum quae in nullo videntur ad nostram doctrinam pertinere: sicut quod luit sepultus m horto. quod m monumento alieno, el novo, ct exciso m petra. Inconveniensi igitur fuit modus sepulturae Christi.

• v«f» io.

Sed contra est quod dicitur Isaiae xi ♦ Et erit sepulcrum eius gloriosum.

Respondeo dicendum quod modus sepulturae Christi ostenditur esse conveniens quantum ad tria. Primo quidem, quantum ad confirmandam fidem mortis el resurrectionis ipsius. - Secundo, ad commendandam pietatem eorum qui eum sepelierunt. Unde Augustinus dicit, in I de Civ. Dei*: laudabiliter commemorantur tn Euangelio qui corpus eius, de cruce acceptum, diligenter atque honorifice legendum a sepeliendumque curarunt. - Tertio, quantum ad mysterium, per quod informantur illi qui Christo consepeliuntur in mortem *.

•<>r uu.

«

vrrfc 4.

Ad primum ergo dicendum quod, circa mortem Christi, commendantur patientia et constantia

ipsius qui mortem est passus: et tanto magis, quanto mors fuit abiectior. Sed in sepultura honorifica consideratur virtus morientis, qui, contra intentionem occidentium, etiam mortuus honorificus sepelitur*: et praefiguratur devotio fidelium, qui erant Christo mortuo servituri.

An secundum dicendum quod in hoc quod Evangelista dicit * quod sepelierunt eum sicut mos est ludaris sepelire, sicut Augustinus dicit, super Ioan. *, admonui! in ? huiusmodi officiis quae mortuis exhibentur, morem cuiusque gentis esse servandum. Erat autem * illius gentis consuetudo ut mortuorum corpora Variis aromatibus condirentur, ut diutius serrarentur illaesa. Unde et in III de Doct. Christ. * dicitur quod in omnibus talibus non usus rerum, sed libido utentis tn culpa est. Et postea subdit. Quod in aliis personis plerumque flagt tmm est, m divina rei prophetica persona magna el cuiusdam rei signum est. Myrrha enim et aloes, propter sui amaritudinem, significant poenitentiam. per quam aliquis in seipso Christum conservat absque corruptione peccati. Odor autem aromatum significat bonam famam.

Ad tertium dicendum quod myrrha et aloes adhibebantur coq^ori Christi ut immune a corruptione servaretur: quod videbatur ad quandam necessitatem pertinere. Unde datur nobis exemplum ut licite possimus aliquibus pretiosis uti medicinaliter pro necessitate nostri corporis conservandi.

Sed involutio corporis pertinebat ad solam quandam decentiam honestatis. Et in talibus, simplicibus debemus esse contenti. Per hoc tamen significabatur, ut Hieronymus dicit*, quod ille in sindone munda involvit desum, qui mente pura eum suscepit. El hinc, ut Beda dicit, super Mare. *, Ecclesiae mos obtinuit ut sacrificium Altans non in serico neque in panno tincto, sed in lino terreno celebretur: sicut corpus Domini est in sindone munda sepullum.

An q i kRTi/M dicendum quod Christus sepelitur m horto, ad significandum quod per mortem et sepulturam ipsius liberamur a morte, quam incurrimus per peccatum Adae in horto Paradisi commissum.

Ideo autem Salvator in aliena ponitur sepultura. ut Augustinus dicit, in quodam Sermone quia pro aliorum moriebatur salute: sepulcrum autem mortis est habitaculum. - Per hoc etiam considerari potest paupertatis abundantia pro nobis susceptae. Nam qui domum in vita non habuit *, post mortem quoque in alieno sepulcro reconditur, et nudus existens a Ioseph operitur. In novo autem ponitur monumento, ut Hie-

a) tegendum. DEFI e! cdmonct; regendum.

.U in. — E!j itoac»; otn
y) MhigwJi. — maxime unia pracur t

489

489

489

ct tanto magis, in sepultura ho-
 lentis, qui, con-
 tain mortuus ho-
 ur devotio fide-
 serviiuri.

hoc quod Evan-
 cum *siail mos* nus dicit, *super*
fficiis quae mor-
geniis esse see-
s consuetudo ut
ms condirentur,
 H in *ΠΙΩΤΑΚ*/.
alibus non usus
est. Et postea
manque fiagi
sona magnae '
 înim et aloes,
 ant poemten-
 ^hristum con-
 Odor autem

489

rha et aloes
 mune a cor-
 ad quondam
 nobis exem-
 pretiosis uti
 orporis con-

489

t ad solam
 in talibus.
 Per hoc ta-
 liat *, quod
 , *qui mente*
 A
 , *super*
sacrificium
ncto. sed in *
Domini est

s sepelitur
 mortem el
 quani in-
 3 Paradisi

489

lor sepul-
ermone *,
npulcrum
 10c etiam
 a pro no-
 non ha-
 sepulcro
 operitur. A ,r*c
 . ut Hie-

489

In monumento autem *deciso in petra* conditus
 est, ut Hieronymus dicit *. *ne, si cx multis lapi-*
dibus aedificatum fuisset, tumuli fundamentis suf-
fossis, sublatusfurto diceretur. Unde et *saxum ma-*
gnum quod appositum fuit, *ostendit non absque*
 •Huro^e-ioc. *auxilio plurimorum sepulcrum potuisse reserari*
Si etiam sepultus fuisset in terra, dicere poterant:

489

489

Trrvi.vs *modi* nomine utitur pro conditionibus obucr-
 vatis in sepeliendo corpus Christi.
 In corpore una conclusio: *Modus sepulturae Christi*
fiiit conveniens, quantum ad tria. Omnia clara sunt
 In responsione ad ultimum, adde quod excisio sepulcri

489

489

489

489

489

489

489

n HTn M s,c ‘R0CI DrniR. Videtur quod
 yrÆvKf corpus Christi m sepulcro luerit inci-
 JÎTîĚa Q neratum. Sicut enim mors est poena
 ^•^•^peccati primi Parentis, ita etiam inci-
 ncratio: dictum est enim primo homini post
 peccatum: *Pulvis es, et in pulverem reverteris,*
 ut dicitur *Gen.* ni “. Sed Christus mortem susti-
 nuit ut nos a mone liberaret. Ergo etiam inci-
 nerari debuit corpus eius, ut nos ab incinera-
 tione liberaret.

2. Praeterea, corpus Christi fuit eiusdem na-
 turae cum corporibus nostris. Sed corpora no-
 stra statiin post mortem resolvi incipiunt et ad
 putrefactionem a disponuntur; quia, exhalante ca-
 lido naturali, supervenit calor extraneus, qui pu-
 trefactionem causal. Ergo videtur quod similiter
 in corpore Christi acciderit.

3. Praeterea, sicut dictum est *, Christus se-
 peliri voluit ut daret hominibus spem resurgendi
 etiam dc sepulcris. Ergo etiam incinclarionem
 pati debuit, ut spem resurgendi incineratis post
 incinerationcm daret.

Sed contra est quod in Psalmo * dicitur: *Non*
dabis Sanctum tuum videre corruptionem: quod
 Damascenus exponit, in III libro *, de corruptio-
 ne quae est per resolutionem in elementa.

Respondeo dicendum quod non fuit conveniens
 corpus Christi putrefieri, vel quocumque modo
 incincrari. Quia putrefactio cuiuscumque corpo-
 ris provenit ex infirmitate naturae illius corporis,
 quae non potest amplius corpus continere in

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

< *Suffoderunt terram, el furati sunt eum* sicut
 Augustinus dicit .
 Significatur autem mystice
 per hoc, ut Hilarius dicit *, quod *per Apostolo-*
rum doctrinam in pectus duritiae gentilis, quodam
doctrinae opere excisum, Christus infertur: rude
scilicet ac novum, nullo antea ingressu timori Dei
pervium. Et quia nihil oporteat praeter eum in
pectora nostra penetrare, lapis ostio advolvitur.

Et, sicut Origenes dicit *, *non fortuito scriptum*
est: u Joseph involvit corpus Christi sindone munda,
el posuit in monumento novo >, et quod « *ad-*
volvit lapidem magnum *; *quia omnia quae sunt*
circa carpus Jesu, munda sunl, et nova, ct valde
magna.

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

489

a) *putref.ichnntm.* – *pulrcdnton* edilmnof

3) *cum.* – Om. H. rx cetera tertia.

Summa» Tukou D. Tuomab T. VIII.

y) *yroj^Ur.* – lecwii^irm PEhO.

putrefactionis, quod est peccatum. Sed virtus divina corpus Christi a putrefactione reservavit5, sicut et resuscitat it a morte.

At> tertium DICENDUM quod Christus de sepulcro resurrexit virtute divina, quae nullis termi-

nis coarctiitur. Et ideo hoc quod a sepulcro surrexit, sufficiens argumentum fuit quod homines erant resuscitandi virtute divina non solum de sepulcris, sed etiam de quibuscumque cineribus.

3) *reicravit*. — *praetervarit* 11

Commentaria Cardinalih Caietani

TrrvLirs durus. In corpore unica conclusio: *Non fuit convenions corpus Christi putrefieri aut incincrari*. Probatur dupliciter. Primo. Putrefactio provenit ex infirmitate naturae illius corporis non potentis corpus amplius in unum continere. Ergo Christus, ne mor> eiu* infirmitati naturae ad^criberctur. noluit corpu> suum resolvi. – Antecedens patet. – Consequentia probatur. Quia mor Christi non debuit esse ex infirmitate naturae, sed voluntaria. In cuius signum, non morbo, sed passione voluntarie suscepta mortuus est.

Secundo probatur quia, ad ostensionem divinae virtutis, voluit corpus suum incorruptum permanere. Et ad hoc affertur auctoritas Chrysostomi.

II. Circa primam rationum dubium occurrit, quia impertinent videtur Nam, sive in corpore Christi fuerit aliqua putrefactio sive non. constabat quod ex violenta passione.

non ex naturae infirmitate mortuus erat: quia passus est in cruce iuveni*.

Ail hoc dicitur quod putrefactio cadaveris attestatur infirmiali naturae praesentis et praeteritae. Nam corpora ita compacta ut naturalis complexio vigorosa sit et viva et mortua putrefactivis resistunt magis aliis. Et propterea, si putrefactio cadaveris accidisset m Christi corpore, testimonium infirmitatis naturae in Christo monstraretur, t.mqunm impotentis prius amplius tenere corpus vivum, et postea incorruptum : et consequenter quod mors Christi aedduet cii.un i noluisset. Et sic imputrefactio corporis mortui non e-t impertintns, sed idoneum testimonium voluntariae mnr-tis: et putrefactio fuisset testis mortis non voluntariae, sed necessariae ex debilitate naturae. Ex supra dictis -Qu.iMx.mi namque patet quod Christus, licet crucifixus, mortuus tamen est quia voluit in cuius signum, *clamans exspiravit**.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CHIUS rus FUERIT IN SEPULCRO SOLI XI I NA DIE ET DUABUS NOCTIBUS

III *Sent.*, dñi. ni, qa ti, <rt. 3, ad 5, 6; *Camptnd. Thcol*, cap. cturvi; *hi Maltl.*, exp, xu; I ad Cor., cep. xv, led, I.

Ql 5RTI M s,c f^ûLLnntr. Videtur quod Christus non fuerit in sepulcro solum JESëvÆ una die el duabus noctibus*. Dicit enim lz"B^aL2*ipsef Matth. xu*: *Sicut fuit lonas in ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita Eihus Hominis erit in corde terrae Iribus diebus et tribus noctibus*. Sed in corde terrae fuit in sepulcro existons. Non ergo fuit in sepulcro solum una die et duabus noctibus.

2. Praeterea, Gregorius dicit, in Homilia Paschali *> quod, *sicut Samson abstulit media nocte portas Ga\ae, ita Christus media nocte, auferens portas inferni, resurrexit*. Sed postquam resurrexit, non fuit in sepulcro. Ergo non fuit in sepulcro duabus noctibus integris.

3. Praeterea, per mortem Christi lux praevaluit tenebris. Sed nox ad tenebras pertinet: dies autem ad lucem. Ergo convenientius fuit quod corpus Christi fuerit in sepulcro duabus diebus et una nocte, quam e converso.

Sed contra est quod, sicut Augustinus dicit, in l* *fc Trin*, *a vespere sepulturae usque ad diluculum resurrectionis triginta sex horae sunt: idest, nox tota cum die tota et nocte tota*.

Respondeo dicendum quod ipsum tempus quo Christus in sepulcro mansit, effectum mortis eius repraesentat. Dictum est enim supra* quod per mortem Christi liberati sumus a duplici mone.

scilicet a morte animae et a morte corporis. Et hoc significatur per duas noctes quibus Christus in sepulcro permansit. Mors autem eius, quia non luit ex peccato proveniens sed ex caritate suscepta, non habuit rationem noctis, sed diei. Et ideo significatur per diem integram qua a Christus luit in sepulcro. Et sic conveniens fuit quod Christus una die et duabus noctibus esset in sepulcro.

An primum ergo dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro *de Consensu Evang.* *, *quidam. modum Scripturae * nescientes, noctem voluerunt animadvertere Ires illas horas, a sexta usque ad nonam, quibus sol obscuratus est; et diem, tres horas alias quibus iterum terris est redditus, idest T a nona usque ad cius occasum. Sequitur enim noxfutura sabbati: qua cum suo die computata, erunt iam duae noctes et duo dies. Post sabbatum autem, sequitur nox primae ' sabbati, idest illucescentis diei Dominici, in qua tunc Dominus resurrexit. Et ita adhuc non constabit ratio trium dierum et trium noctium. Festal ergo ut hoc inveniatur illo Scripturarum usitato loquendi modo quo a parte totum intelligitur: ita scilicet * quod unam noctem et unam diem accipiamus pro uno die naturali. Et sic primus dies computatur ab extrema parte sui, qua Christus in sexta feria est mortuus et sepultus; secunda autem dies est inie-*

a) *integram qua*. – H; *integrum quo* Cf et edition», *integram quo celeri*.

Scripturae. – *sepulturae* F. *locutionis sepulturae* E, leois *Scripturae* I; *locutionis Scripturae* P. Pro *animadvertere, annumerare* P.

y) *idest*. -PI; *et*. -- *enim* P; om. — Pro *futura, futuri* P; *sabbati* om. EH.

8) *primae*. – *primi* Pc. – *idest* P; *scilicet* cd. λ, om. celeri.

quod a sepulcm
n fuit quod ho
s divina non so
le quibuscumquc

QUAESTIO LI, ARTICULUS IV

49»

gra cum viginli quatuor horis nocturnis et diurnis; nox autem sequens pertinet ad tertium diem. *Sicut enim* * *primi dies, propter futurum hominis lapsum, a luce in noctem; ita isti, propter hominis reparationem, a tenebris computantur in lucem.*

An secundum l dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in IV *de Trin.* * Christus in diluculo resurrexit, in quo aliquid lucis apparet, ct adhuc tamen aliquid remanet tenebrarum noctis ζ: unde de mulieribus dicitur, loan, xx *, quod, *cum lene*

brae adhuc essent, venerunt ad monumentum. Ratione ergo harum tenebrarum, Gregorius dicit Christum media nocte surrexisse: non quidem divisa nocte in duas partes aequales, sed infra illam noctem Illud enim diluculum et pars noctis ei pars dici dici potest, propter communicantiam quam habet cum utroque.

Ad tertium dicendum quod in tantum lux in morte Christi praevaluit, quod * significatur per unam diem, quod tenebras duarum noctium, idest l duplicis mortis nostrae, removit, ut dictum est *. * 1« c'-n'otc.

r) *Ad secundum.* – Ordinent toluuonum tJ «ecundum et ad im>unt invertunt «mna praeter P; C hebet *Ad Urtium* et tunc *Ad treundum. id* corrigitur!

ζ) fmrèrjrum Nocdl Tertis; nocti- *a tenturarum* cB. itocllt trurbrarum cctcn

rj *communicanttam* – nrrcnieuham E et urüa prtetsr l 4) *uod.* – qui t. <juar urva.

Commentaria CardinodlR Caiotani

titulus danis. In corpore una conclusio : *Conveniens futi quod Christum duabus noctibus et una dic esset in sepulcro.* Probatur. Tempus quo Christus fuit in sepulcro, effectum mortis* eius repraesentat. Sed effectus duplex no<tra mors tenebrosa destructa. et ipsa mortis* eius lux cit causa. Ergo convenienter una dic et duabus noctibus mansit in sepulcro Omnia clara sunt.

II. In responsione ad primum, adverte quod auctoritas Ecclesiae indubie crcdenh- Christum surrexiste prim i sabbati in mane vel circa (et inde diem resurrectionis Dominicum nominavit), elidit omne» novitatem praesumentium hoc in dubium revocare et exponere Evangelistas suo sensu. Et propterea tales non audiendi, *cd vitandi sunt a pii* Ecclesiae auribus.

III In eadem responsione, adverte, Novitic. quod quilibet trium naturalium dierum mortis Christi numeratur accipiendo noctem pro prima parte eius; sexta feria enim incipit a nocte terminante diem Iovis, et similiter sabbatum incipit a nocte terminante feriam textam. et similiter Do-

minica incipit a nocte in qua Christus aurrexit, Dies vero creationis mundi numerantur incipiendo a die ut a prima pme, ita quod mane incipit dies, et durat usque ad aliud inane exclusive: secunda siquidem part eius est nox. Et hoc notatur cum dicitur -: *Facium est vespere et ' Ct»* ap ». l *mane dies unus* : & termino enim lucis diurnae dixit, **Ʒf** ” * s

factum est vespere, et a termino nocturnarum tenebrarum -ubiunxit *et mane*; ita quod ipse ordo numerandi manifestat lucem priorem tenebris computatam. Ratio autem horum contrariorum ordinum m littera hac redditur saris clara.

IV. In responsione ad ultimum, percipe, Novitie, quod, sicut dicimus *.Media vita in morte sumus* -, et non propterci limitamus nos, quasi dividamus vitam in duas partes* aequale*; et similiter gesta in claro die dicimus facta *media die*; et submersos in mari dicimus in *medio mari* submersos, non dividendo mari in duas partes aequales : ita resurrectionem, in quacumque parte noctis factam, dicimus *media nocte* factam. ab-que divisione noctis m diu* partes aequales.

QUAESTIO QUINQUAGESIMASECUNDA

DE DESCENSU CHRISTI AD INFEROS

IN OCTO ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de descensu Christi ad inferos *. Et circa hoc quaeruntur octo. Primo: utrum conveniens fuerit Christum ad inferos descendere. Secundo, in quem infernum descenderit Tertio; utrum totus fuerit in inferno. Quarto: utrum aliquam moram ibi contraxerit *.

Quinto: utrum sanctos Patres ab inferno liberaverit. Sexto: utrum ab inferno liberaverit damnatos. Septimo: utrum liberaverit pueros in peccato originali defunctos. Octavo: utrum liberaverit homines de purgatorio.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM FUERIT CONVENIENS CHRISTUM AD INFERNUM DESCENDERE

lit Sol.. tiim. xm, qu. u, en I, qu* i, Compend Thro!., exp, ctxxxv; l>< Symb. .lpoiU «П. 5-

PRIMI s,c l'ftoct'Dnt r. Videtur quod non fuerit conveniens Christum ad infernum descendere. Dicit enim Augustinus, in Epistola ad Evodium ♦ Aec ipsos quidem inferos uspiam Scripturarum in bono appellatos potui reperirc. Sed anima Christi non descendit ad aliquod malum: quia nec animae iustorum ad aliquod malum descendunt. Ergo videtur quod non fuerit conveniens Christum ad inferos descendere.

2. Praeterea, descendere ad inferos non potest Christo convenire secundum divinam naturam. quae est omnino immobilis: sed solum convenire potest ei secundum naturam assumptam. Ea vero quae Christus fecit vel passus est in natura assumpto, ordinantur ad humanam salutem. Ad quam non videtur necessarium luisse quod Christus descenderit 0 ad inferos: quia per passionem suam, quam in hoc mundo sustinuit, nos liberavit a culpa et poena, ut supra * dictum est. Non igitur luit conveniens quod Christus ad infernum descenderet.

3. Praeterea, per mortem Christi separata est anima a corpore eius, quod quidem positum fuerat in sepulcro, ut supra * habitum est. Non videtur autem quod secundum animam solam ad infernum descenderit: quia anima, cum sit incorporea, non videtur quod localiter possit moveri; hoc enim est corporum, ut probatur in VI Physic. *; descensus autem motum corporalem importat. Non ergo fuit conveniens quod Christus ad infernum descenderet.

Sed contra est quod dicitur in Symbolo*: Descendit ad inferos. Et Apostolus dicit, Ephes. IV ♦ q lloj autem ascendit, quid est nisi quia de-

seendit primum ad inferiores partes terrae? Glossa *: idest ad inferos. *

Respondeo dicendum quod conveniens fuit Christum ad infernum descendere. Primo quidem, quia ipse venerat poenam nostram portare, ut nos a poena eriperet: secundum illud Isaiae un*: Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. Ex peccato autem homo incurrerat non solum mortem corporis, sed etiam descensum ad inferos. Et ideo, sicut luit conveniens eum mori ut nos liberaret a morte, ita conveniens fuit cum descendere ad inferos ut nos a descensu ad inferos liberaret. Unde dicitur Osee xnt *: Ero mors tua, o mors! Ero mors tuus, inferne! *

Secundo, quia conveniens erat ut, victo diabolo per passionem, vinctos eius eriperet, qui detinebantur in inferno: secundum illud Zach. ix *: Tu quoque in sanguine testamenti tui vinctos tuos emisisti de lacu. Et Coloss. n * dicitur: Exspolians principatus et potestates, traduxit confidenter.

Tertio ut, sicut potestatem suam ostendit in terra vivendo et moriendo, ita etiam potestatem suam ostenderet in inferno, ipsum visitando et illuminando; unde dicitur in Psalmo*: Attolite portas, principes, vestras, Glossa *: idest: Prim eipes inferni, auferte potestatem vestram, qua usque nunc homines in inferno detinebatis; et sic in nomine lesu omne genu flectatur, non solum caelestium, sed etiam v infernorum, ut dicitur Philipp. n *.

Ad primum ergo dicendum quod nomen inter-norum sonat in malum poenae, non autem in malum culpae. Unde decuit Christum in infernum descendere, non tanquam ipse esset debi-

a) contraxerit. — traxerit II et tertia. Cf. an. iv «. Jciccndcrit. — dcicccnderct H.

y) caclcitium, sed etiam. — terrestrium id carlcstium et G, caclc-itium et terrestrium sed citam F.

tor poena, sed ut cos qui erant poenae obnoxii, liberaret.

Ad secundum dicendum quod passio Christi fuit quaedam r' causa universalis humanae salutis, tam vivorum quam mortuorum. Causa autem universalis applicatur ad singulares effectus per aliquid speciale. Unde, sicut virtus passionis Christi applicatur viventibus per sacramenta configurantia nos passioni Christi, ita etiam applicata est mor-

inferno li-

it damna-

in peccato

de purga-

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CHRISTUS DESCENDERIT ETIAM AD INFERNUM DAMNATORUM

UI d <L tin, qu II, 4II. 1, qu* 3.

Sed secundum sic PROCEditur. Videtur quod Christus descenderit etiam ad infernum damnatorum. Dicitur enim ex ore divinae Sapientiae. *Eccli.* xxiv *: *Pene- trabo omnes inferiores partes terrae.* Sed inter paries inferiores terrae computatur etiam infernus damnatorum: secundum illud Psalmi*: */n- troibunt in inferiora terrae.* Ergo Christus, qui *cst Sapientia* etiam usque ad infernum damnatorum descendit.

2. Praeterea, *Act.* n · dicit Petrus quod *Deus Christum suscitavit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.* Sed dolores non sunt in inferno Patrum: neque etiam in inferno puerorum, qui non puniuntur poena sensus propter peccatum actuale, sed solum poena damni propter peccatum originale. Ergo Christus descendit in infernum damnatorum, vel etiam in purgatorium, ubi homines puniuntur poena sensus pro peccatis actualibus.

3 Praeterea, I Pet. ni * diciiur quod *Christus his qui in carcere conclusi erant, spiritu A veniens praedicavit, qui incredulifuerant aliquando:* quod, sicut Athanasius dicit, in Epistola *ad Epictetum**, intelligitur de descensu Christi ad inferos. Dicit enim quod *corpus Christi fuit m sepulcro positum, quando ipse perrexit praedicare his qui in custodia erant spiritibus, sicut dixit Petrus.* Constat autem quod increduli erani in inferno damnatorum. Ergo Christus ad infernum damnatorum descendit.

4. Praeterea, Augustinus dicit, in Epistola *ad Evodium* *: *5/ in illum Abrahae sinum Christum mortuum venisse sacra Scriptura dixisset non nominato inferno eiusque doloribus, miror si quis-*

a) *spiritu.* – *spiritualiter* b.

'A Pastione. – Resurrectione P; Iu Mcpiua.

y) *etc.* – Om. GHdI, ubi *nullui ordo sed sempiternus horror thnabitat* Pk.

à) *infernum.* – E; *infernum damnatorum* ARCFa, JaMna/ontm D, (*quaelibet inferi. irum* pG, (*quemlibet inferorum* *G, (*qualibc fj inferiorum* Hi. m/rRorMwi Pk.

descendit solum ad locum infumi in quo iusti detinebantur: ut quos ipse per gratiam interius visitabat secundum divinitatem, eos etiam secundum animam visitaret et loco. Sic aurem in una parte inferni existons, effectum suum aliquallyter ad omnes interni panes derivavit, sicut, in uno loco terrae passus, totum mundum sua passione liberavit.

Ad primum ergo dicendum quod Christus, qui est Dei Sapientia, *penetravit omnes inferiores partes terrae*, non localiter, secundum animam omnes circumeundo; sed effectum suae potentiae aliquallyter ad omnes extendendo l. Ita tamen quod solos iustos illuminavit: sequitur enim: *Et illuminabo : omnes sperantes m Domino.*

Ad secundum dicendum quod duplex est dolor. Unus de passione poenae, quam patiuntur homines pro peccato actuali : secundum illud Psul-
♦ *Dolores inferni circumdederunt me.* – Alius autem dolor est de dilatione speratae gloriae: secundum illud *Proverb*, χπι *: *Spes quae differ- tur, affligit animam.* Quem quidem dolorem etiam patiebantur sancti Patres in inferno. Ad quod significandum Augustinus, in Sermone *de*
5. *Passione* *, dicit quod *lacryntabili obsecratione Christum orabant.*

Etrusque autem dolores Christus solvit ad infernum descendens: aliter tamen et alitur. Nam dolores poenarum solvit praeservando ab eis: sicut medicus dicitur solvere morbum a quo praeservat per medicinam ♦ Dolores autem cau- satos ex dilatione gloriae actualiter solvit, glo- riam praebendo.

Ad tertium dicendi m quod illud quod ibi dicit Petrus, a quibusdam refertur ad descensum Chri- sti ad inferos, sic exponentes verbum illud: *His qui in carcere conclusi erant*, idest in inferno, *spi- ritu*, idest secundum animam, *Christus veniens praedicavit, qui incredulifuerant aliquando.* Unde el Damas<ccnus dicit, in lll libro *, quod, *sicut his qui m terra sunt evangelibavit, ita ct his qui*

in inferno: non quidem ut incredulos ad fidem converteret, sed *ut eorum infidelitatem confuta- ret.* Quia et ipsa praedicatio nihil aliud intlligi potest quam manifestatio divinitatis eius, quae manifestata est infernalibus per virtuosum de- scensum Christi ad inferos.

Augustinus tamen melius exponit, in Epistola *ad Evodium* *: ut referatur, non ad descensum Christi ad inferos, sed ad operationem divinitatis cius, quam exercuit a principio mundi. Ut sit sensus quod *his qui in carcere conclusi erant*, vi- ventes scilicet in corpore mortali, quod est quasi quidam career animae, *spiritu* suae divinitatis *veniens praedicavit*, per internas inspirationes, et etiam exteriores admonitiones per ora iustorum: *his*, inquam, *praedicavit qui incredulifuerant ali- quando*, Noe scilicet praedicanti, *quando expccta- bant Dei patientiam*, per quam differebatur poena diluvii. Unde subdit: *in diebus Noe, cum fabri- caretur arca.*

Ad quartum dicendum quod *sinusAbrahae* potest secundum duo considerari. Uno modo, secun- dum quietem quae ibi erat a poena sensibili. Et quantum ad hoc non competit ei nec nomen inferni, nec sunt ibi aliqui dolores. Alio modo potest considerari quantum ad privationem glo- riae speratae. Et secundum hoc habet rationem inferni ut doloris. Et ideo nunc dicitur sinus Abra- hae illa requies beatorum: non tamen dicitur in- fernus, nec dicuntur nunc in sinu Abrahae esse dolores.

Ad quintum dicendum quod, sicut Gregorius ibidem * dicit, *ipsa superiora loca inferni « pro- fandissimum infernum » vocat. Si enim, quantum ad celsitudinem caeli, aer iste caliginosus infernus est; quantum ad eiusdem aeris altitudinem, terra, quae inferius iacet, el infernus intlligi, et pro- fundum potest. Quantum vero ad eiusdem terrae altitudinem, illa loca inferni quae superiora sunt aliis receptaculis inferni, hoc modo inferni pro- fundissimi appellatione significantur.*

1) *emundetdo.* – F ct tertia; *ostendendo.*

ζ) *llfHqinAi-o.* – PI; *illuminabit.*

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus plus quaerit quam exprimat. Quaerit enim in quem inferni locum Christus descendit, ut patet in divisione articulorum : explicat nutem specialiter de inferno, malitia et incredulitate: sed infantes de sola malitia originalis peccati et incredulitate, quia nec propria nec pa- rentum fide incredulitatem evaserunt.

in corpore distinctionem bimembrem facit de esse ali- cubi dupliciter, vel secundum effectum. vel secundum sub- stantiam: et iuxta singula membra singulis conclusionibus respondet quaesito .

II. Prima conclusio: *Christas secundum effectum descen- dit in quemlibet infernorum locum.* Et declaratur in tribus.

Occurrit autem Matini hic dubium: quia non est suf- ficienter probata conclusio ex tribus locis inferni. Nam datur quartus locus, scilicet limbus puerorum qui sine aliquo fidei signo decesserunt. Si ergo Christus descendit secundum effectum in quemlibet, oportet et quod in lim- bum puerorum aliquem effectum habuerit; et quod Au- ctor defecerit, relinquendo hunc quartum locum.

Ad hoc dicitur quod, quia sub ordine damnatorum comprehenditur tota pars sinistra Christi Iudicis 9, ideo etiam Auctor sub inferno damnatorum comprehendit etiam

infernum puerorum : unusque effectus fuit communis omni- bus. quamvis diversimode. Confutati enim sunt omnes de malitia et incredulitate: sed infantes de sola malitia ori- ginalis peccati et incredulitate, quia nec propria nec pa- rentum fide incredulitatem evaserunt.

Secunda, conclusio est: *Anima Christi descendit secun- dum substantiam ad solum infernum Patrum.* Manife- statur dupliciter. Primo, ex convenientia cum effectu ibi: ut scilicet visitaret loco secundum animam quos visitabat interius satiando deitate. — Secundo, ex similitudine ad passionem: ut sicut in una parte terrae, etc.

III. Occurrit hic unum dubium. Quia effectus Christi patientis omnes sunt effectus non solius deitatis, sed hu- manitatis Christi. Et similiter effectus.» Christi descendentis ad inferos debent esse non solius deitatis. In littera au- tem ponitur effectus unus infusio luminis aeternae glori te. Constat enim Deum immediate infundere lumen gloriae animabus. Ergo.

Ad hoc dicitur quod etiam ipsum lumen gloriae con- sequimur ex virtute passionis Christi, quae ex hoc ipso

los ad fidem *fem confuata*-liiid intclligi cius, quae ruosum de-

in Epistola descensum i divinitatis "ndi. L't sit *i erant*, vi- l est quasi divinitatis ationes, ct iustorum: *ierant ali-o cxepla-*tur poena *um fabri-*

iae potest), secun- sensibili. c nomen io modo lem glo- ationem us .Abra- citur in- iae esse

'egorius « *pro- uantum* *nfemus* » *terra, et pro- terrae 'a sunt ti pro-*

omni- ics de ia ori- re pa-

ecun- anitc- j ibi* itabat c ad *

hristi hu- enti» au- riec-

:on- ipso

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

ct nobis ct illi% aperuit cadum, quod indique impedi- menta illius luminis abstulit. Et quia, ut in proce, an, resp. ad a dicitur, virtu- passionis Christi applicata est ad Sanctos mediante descensu Cliristi ad inferos, sicul ad noi mediis sacramentis; ideo ad infusionem luminis gloriae in Sanctis operatu* esi descensus animae Christi applicando ad cos virtutem suae mortii, hoc est, cxcqucndo substan- tiali praesentia ablationem poenae qua privabantur lumine gloriae; ct mc deitas immediate cos beavit. Quibus tamen animam Christi inHrumentaliter ipsum gloriae lumen con- tulisse non est impossibile. Ad beatitudinem enim suiheit quod deitas immediate beet objective: nam cum hoc stat quod dfectivc mediate beat, ct causando, mediante Chri- sti anima instruidentalitcr, lumen gloriae; ct. mediante ipso lumine ac anima beati, actum bcatitudmis.

IV. In eodem secundo articulo dubium occurrit pro- pter Durandum, in III *Sent.*, dist. xxii, qu. i. art. 3 - : an de- scensus Christi ad inferos fuerit secundum substantiam animae, vd solummodo secundum effectum. Durandus enim, cuius studium fuit contradicere divo Thomae, cum cogeretur concedere Christi ad inferos descensum scun- dum animam, ct nollet communi concordare doctrinae tradenti Ipsam Christi animam fuisse praesentum in in- ferno , finxit modum qucndnm quo soli voce affirmaret Christi animam descendisse ad infernum: scilicet, non per substantiae animae praesentiam definitivam. sed solum- modo per effectum.

Probatquu primo partem negativam, sic. Anima Christi non descendit ud inferos et» motus genere quo angelus movetur de loco nd lucum -. Ergo, etc. – Assumptum pro- batur. Qui i angelum moveri dc loco ad locum est *uc- cessivc operiri in diversis locis. Hoc autem non potest convenire .mimae separatae; quia anima separata tn nullo corpore scu loco potest operari, quia determinata est cx natura animae ad non operandum in loco nisi mediante proprio corpore, quo caret cum separata est.

Deinde probat partem affirmativam tripliciter. Primo, quia motus animae separatae est. non per motum subjective in ipsa anima. scd per effectum. Quod probatur: quia hoc modo movetur angelus.

Secundo, quia in hianti mortis Christi Patres in limbo fuerunt beati. Descensus autem «mimae Christi non fuisset in instanti mortis consummatus, si secundum locum fuisset.

Tertio, quin sic Christus fuit in inferno cum Patribus sicut etiam fuit eodem dic in paradiso cum latrone. Scd esse in paradiso cum latrone non significat locum ali- quem acquisitum animae Christi. Ergo ncc esse in in- ferno significat locum animae Christi. – Et si dicatur di- stinguendo dc paradiso spiritali, vel corporali: – ita quo- que distinguam dc inferno, ct dicam Christum descen- disse nd infernum spiritualem cum bcatificovit Patres, ra- tione termini a quo, scilicet carcntiae divinae visionis; ct fuisse cum eisdem in paradiso spiritali ratione termini ad quem, scilicet fruitionis beatae.

Et subdit Durandus quod, *licet hoc sit probabiliter dic- tum, ct satis rideatur salvare articulum fidei ct dictum Scripturae: non tamen est pertinaciter asserendum.* .Vec *nos negamus alium modum esse forsitan tutiorem: fate- mur tamen nos ignorare illum.* Quae videtur apposuisse timens erroneam esse positionem dictam.

V. Ad huius evidentiam, tria agenda sunt: primo, nar- rabitur veritas; secundo, unde scitur *; tertio, responde- bitur obiectis -. Quoad primum, quia anima separata ha-

bet modum essendi similem angelis, pro quanto est per se subsistens sine corpore; ct habet esse in loco non cir- cumscriptive, scd definitive, sicut angelus: ideo sicut, in communi loquendo, angelum dicimus esse in loco pro quanto non solum effectus eius, sed substantia eius est in loco, hoc est, *ita ibi quod non alibi* -; ita animam se- paratam in loco aliquo esse dicimus non ratione solius effectus, scd quia ipsa eius substantia est ita ibi quod non alibi.

Unde, ad propositum deveniendo, anima Christi in tri- duo mortis fuit in inferno non ratione solius effectus, sed ratione definitivae praesentiae substantiae suae ad locum

QI AESTIO LII,

ARTICULUS H

495

inferni. Ita quod esse in loco inferni crat nonnulla poc- nalitas, quam anima Christi pro nostra -dute sustinebat: quam pocnaliutcm humanae naturae propter originale peccatum Petrus Apostolus. *Act.* n -. dolore* inferni ap- pcUavit, dum dicit dc Christo, *quem Deus suscitavit, so- lutis doloribus inferni.* – Haec dc primo.

VI. Quoad secundum -, cx Svmbolo Apostolorum dare habetur quod Christus *descendit ad inferos*: ct cx con- textu iptfui Symboli dare patet quod dc ruali praesentia ipsius Christi, ct nun effectus uius. intelligitur. Quoniam per modum historiae interponitur antecedentibus ct conse- quentibus , ut non aliter intellectis quam de simili redi praesentia : ut patet cum praeponitur, *crucifixus, mortuus ct scpultus*, ct cum subiungitur. *surrexit a mortui*», *ascen- dit in caelos.* Cum enim dc reliquis nulla *it quaestio, ne- que de hoc intermedio debet case quaestio quin dc rcach praesentia subsLintuc Christi inieljigatur.

Accedit ad haec sacri expositio Condlii Generalis »ub Innocentia III, Extra, *de Sum. Irin. et bid.*, cap. *Firmiter credimus*, ubi dicitur Jc Christo: *Descendit ad inferos, resurrexit a mortuis, ct ascendit in caelum: scd descen- dit in anima, ct resurrexit m came, ascenditque pariter in utroque.* I bi dare ponitur descensus inanima*, ct non dixit, *in effectu animae.* Et runus, sicul vere caro quae ceciderat a vita, resurrexit in scipsa, ct non in effectu, Ha descendit vere tn animo, ct non m effectu. Et iterum, sicut cum dicitur quod *ascendit pariter in utroque*, sci- licet anime el carne, dc ipsis, cl non de eorum effectibus intelligitur; ita, cum dicitur, *descendit in anima, dc* ipsa anim.i, et non dc eius effectu intelligendum csL Et si per haec verba non significatur descensus Christi in anima secundum ipsam substantiam animae, dicant, quaeso, isti opinante* quibus verbis uti debuerunt Patres in Concilio ad significandum ipsius animae in scipsa descensum ad inferos. Ideo enim apposuerunt ad articulum fidei expo- nendum quod *descendit in anima*, nc liceret puuri quod descendit Christus non pconaliter m naturae humanae anima, qu.tm habebat, *.cd solum secundum effectum.

I rget quoque valde auctoritas Psalmi xv -, iuxta expo- * v«n lo» sitionem Petri Apostoli. *Act.* n -, ubi Christus dicit: ***Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.*** Ad litteram enim, nomen loci scu pocnuc oportet cs\$e *infernum*. Tum quoniam expresse dicitur quod in eo non est derelicta anima Chnsti. sicut ncc caro corrupta est in sepulcro. Tum quonum, ibidem -, huic eidem inferno attribuit Petrus Apostolus non solum dolores, scd quod non poterat violcntarc Christum, cum dicif *Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.* sdlicet inferno. Haec enim duo. scilicet quod Christus non poterat detinen ab inferno, ct quod Christus secundum animam non est derelictus in inferno, manifeste convincunt ani- mam Christi, cl non solum eius effectum, fubse in in- ferno. Et ipsa commemoratio non-derclictionis in inferno inter divina beneficia Christo colhta. dum dicitur, Aon *relinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, manifeste monstrat pocnalita- tem aliquam in Christi anima ex hoc quod erat in in- ferno, a qua liberandam Propheta praedixerat. Et si haec omnia ad solum effectum in inferno productum ab anima Christi applicentur, videbis quantum aberraverit positio Durandi.

Tacco quod fatemur Christum triJuo in inferno fuisc; et, iuxta Ecclesiae vocem m benedictione Cerei, *ab inferis ascendisse*, ct *solam illam noctem novisse tempus et horam in qua Christus ab inferis resurrexit.* I laec enim non pos- sunt dc spiritali inferno intclligi: quoniam spiniuahs in- fernus abicctus est in principio effectus quem anima Christi fecit in animabus Patrum, nam statim obecta ett carentia divinae visionis. Ac per hoc. dato quod possit colorari de- scensus ad infernum per effectum quia in principio attigit infernum spiritualem in Patribus, qui est carentia divinae visionis, ut terminum a quo; non potest ttmen colorari quod triduo fuerit in interno spiritali, nec quod, cum resurrexit, ascendit ab inferis.

^[1] a

QUAESTIO LIL. XRTICI LUS III

Praetereo quod, «pedando nd effectum mortis Christi mediante anima, non posset solum dici quod Christus descendit in inferos, scd etiam quod ascendit in cadum, ct quod ad multa alin loca iverit, in quibus triduo illo mentum animae Christi effectum h.ibuit. Nam ad caelum spirituale ivit, beatificando latronem et alios; ad lerusai-ent ivit, contritionem et spem discipulis dando; ct sic de aliis quae possent lingi.

Ex quibus, ct communi Ecclesiae nc Doctorum sensu, dicta poritio non pro opinione, scd pro errore habenda est. — Haec dc secundo.

VII. Quoad tertium *. respondendo obtectis ··, dicitur ad primum quod, licet, in communi loquendo dc animabus separatis, non possit separata anima operari operatione quae est vere motus in corpore acu loco aliquo ; ad specialem tamen ordinem divinae praedestinationis ct providentiae pertinentis nd id genus descendendo, possunt animae separatae agere ct pati in corporibus ct locis secundum idem genus motus quo moveri dicuntur angeli. Et, ud specialissima descendendo, curn anima Chriffti fuerit i principio su.ie creationis super omnes angelos; ct potuerit in omnes mutationes tam naturales quam mirnculosns, ut superius * patuit \ me objicitur impotentia animarum separatanim respectu alieni corporis, cum de anima Christi est termo.

Ad primum autem secundo loco adductum ', dicitur quod *motum angeli esse per effectum, ct non per motum in ipso existentem*, potest dupliciter intclligi. Primo. quod solus effectus migret, aut quasi migret, de loco >d locum. Et iuxta hunc sensum procedit argumentum. Sed falſiUm assumit: quoniam non solus effectus, scd etiam angelus ipse migrat de loco ad locum. – Alio modo intelligitur quod in angelo non est subjective motus localis dc quo m physicis tractatur, sed ratione effectus, idest victualis

contactus, movetur. Et sic verum dicitur: sed non infert.

Ergo per solum effectum est in loco, nisi tanquam rationem tssendi in loco. Ita quod, sicut corpus ratione quantitatis est in loco circumscriptive. et tamen ipsum corpus circumscribitur loco ; ita angelus scu animn ratione contactus victualis est in loco definitive, ct tamen ipsa substantia animae scu angeli definitur loco, ita quod est *ibi ct non alibi*. Et sic anima Christi, licet ratione contactus virtua-lis fuerit in loco inferni, ipsa tamen substantia cius ita erat ibi , idest in loco inferni, ubi erant ct animae sanctorum Patrum, quod non alibi.

Ad secundum dicitur falsum esse quod in instanti mor-tis Christi non potuerit anima Christi esse in limbo Pa-trum praesentialiter. Quoniam non inconvenit quod in toto tempore praecedenti instans mortis, quod est primum non-cste humanitati* compositae cx anima ct corpore, – ani-mam Christi fui- e in corpore, et in illo instanti fuisse in inferno. Ita quod terminus a quo, scilicet esse in corpore, scu rcces&us a corpore, non mensuratur instanti, scd tem-pore immediate praecedenti, et accessus nd terminum id quem mensuratur instanti, quia in eu idem est fieri ct fa-ctum C'sc. Et dc his diffuse dictum est in Primo Libro • Qa. uu cum dc motu angelorum tractaretur.

Ad tertium dicitur quod similitudo dc paradiso ct in-ferno nihil valet in proposito. Quoniam constat *paradi-sum* metaphorice sumi, curn dictum est. *Hodie mecum eris in paradiso* : nam *paradisus* proprie significat *hortum*, seu *delicias*, quorum neutrum potest ibi proprie intclligi, sed t mtum metaphorice *Infernus* autem proprie sumitur se-cundum consuetudinem Scripturae: iuxta illudGen.xxxvu ·, • V«r* ».
Descendam ad filium meum lugens in infernum; ct *ad Ephes*, iv *, *Descendit primum ad inferiores partes terrae*: • V«n \$ Glossa *, *ad inferos*. – Haec de tertio. • lettxiit.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM CHRISTUS FUERIT TOTUS IN INFERNO

III 5cnf., dui. xxn. qu. i, art. 2, ¶J 6.

D TERTIUM SIC PROCEDITUR. Vidétur qiiod

Christus non lait tutus in inferno. Corpus enim Christi est aliqua * pars eius.

Scd corpus Christi non fuit in inferno

Ergo totus Christus non fuit in inferno

2. Praeterea, nihil cuius partes ab invicem separatae sunt, potest dici *totum*. Sed corpus et anima, quae sunt partes humanae naturae, fue-runt ab invicem separata post mortem, ut supra * dictum est. Descendit autem ad infernum mor-tuus existera. Non ergo potuit esse totus in inferno.

3. Praeterea, illud *tolum* dicitur esse in loco P *cuius nihil est extra* locum illum * Sed aliquid Christi erat extra infernum: quia et corpus erat in sepulcro, et divinitas ubique. Ergo Christus non fuit totus in inferno.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in libro *de Symbolo* *: *Totus Filius apud Patrem, totus in caelo, totus in terra, totus in utero Virpinis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso quo latronem introduxit.*

Respondeo dicendum quod, sicut patet ex his quae in Prima Parte * dicta sunt, masculinum genus refertur ad hypostasim vel personam,

neutrum autem genus pertinet ad naturam In • o #- morte autem Christi, licet anima fuerit separata a corpore, neutrum tamen fuit separatum a persona l'illi Dei, ut supra ♦ dictum est. Et ideo, in illo triduo mortis Christi, dicendum est quod totus Christus fuit in sepulcro, quia lota persona fuit ibi per corpus sibi unitum ; et similiter totus fuit in inferno, quia tota persona Christi fuit ibi ra-tione animae sibi unitae; totus etiam Christus tunc erat ubique, ratione divinae naturae.

Ad primum ergo dicendum quod corpus quod tunc erat in sepulcro, non est pars personae in-creatae, sed naturae assumptae. Et ideo per hoc quod corpus Christi non fuit in inferno, non ex-cluditur quin totus Christus fuerit Y: sed osten-ditur quod non fuit ibi totum quod pertinet ad humanam naturam.

Ad secundum dicendum quod ex anima et cor-pore unitis constituitur totalitas humanae natu-rae, non autem totalitas divinae personae. Et ideo, soluta unione animae et corppris per mor-tem, remansit totus Christus: sed non remansit humana natura in sua totalitate.

An tertium dicendum quod persona Christi esi

• Gt nuu. T, ·· Num. ·T.

• Qu mi, art »

• Num. n», />*-

• V«r* ».

• V«n \$

• lettxiit.

• Qo. u *m.i, v*

• Qo u, an J. 4.

?

•Cf Arntot. PAR-*lie*. lib. 111. cap. M., ¶ 8 - S. 1 h. l cet. u.

• I.ibleISerm.I III, <1J *Catr*- .cap.111.- Up. dub.

• Qu xm. an 3. aJ 4.

e) *aliqua*. – Om. H ct editiones,

p) *loco*. – *aliqua loco* P,

γ) *fuerit*, – *fuit ibi* c.L a.

i non infert,
am rationem
¶' quantitati
corpus dr-
ne contactu»
i substantia
t *ibi el non*
ctus virtua-
cius ita era!
sanctorum

utanti mor-
limbo Pa-
it quod in
est primum
pore, – ani-
ti fuisse in
in corpore,
i, Mrd trm-
minum ad
fieri ct β-
io Libro ·, * Q* u»

fiso et in-
it *paradi-*
iccum eris
trtum. >eu
elligi, sed
unitur \$c-
ri.XXXVU*,
m ; cl *dd*
M *terrae*: * v-">
•bcr-

CKXXVU. x
pt icu. w »

ii ·. In ' & jm-
>arata a
persona
, in illo *<?*-r
J totus
na fuit
tus fuii
ibi ra-
'hristus
l.
quod
tae in-
£r hoc
n ex-
osten-
net ad

H tor-
natu-
ic. Et
r mor-
mansit

sti est

QUAESTIO LH, ARTICULUS IV

497

toni in quolibet loco, sed non totaliter: quia nullo loco circumscribitur Sed nec omnia loca simul accepta eius immensitatem comprehendere possunt. Quinimmo ipse sua immensitate omnia comprehendit. Illoc autem locum habet in his quae corporaliter et circumscriptive sunt in loco,

quod, si totum sit alicubi, nihil eius sit extra. Sed hoc in Deo locum non habet. Unde Augustinus dicit, in Sermone *de Symbolo* *: *Xon per diversa tempora vel loca dicimus ubique Christum esse totum, ut modo ibi totus sil, et alio tempore alibi totus: sed ut semper ubique sit totus.*

<:

Commentaria Cardinalis Caictani

Trutes sicut sonat intelligitur. – In corpore una est conclusio, habens multas partes, scilicet: /n *illo triduo Christus fuit totus in sepulcro, in inferno, ct ubique.* Pro-

pore, neutrum Limen fuit separatum a persona Filii Dei. Ergo Christus totus, etc. Probatur consequentia. Quia masculinum genu* reiertur ad personam, neutrum nutem ad naturam. – Clara sunt omnia in littera.

ARTICULUS QUARTUS

LTRUM CHRISTUS ALIQUAM MORAM CONTRAXERIT IN INFERNO

til *Sent.*, d:»t. UU, qu. II, 4fl I, ·ju* L

ARTI M SIC fr oCmw t v r. \ videtur quod wiûvç·/,Christus fluMani moram contraxit ’ in in,crno· Christus enim ad hoc in in- descendit ut ex eo homines liberaret. Sed hoc statim ab eo lactum est m ipso suo descensu: *facile enim est in conspectu Dei subito honestare pauperem*, ut dicitur *Eccli.* xt * Ergo videtur quod nullam moram in inferno contraxit

2 Praeterea, Augustinus dicit, in Sermone *de Passione* *, quod *sine aliqua mora, ad imperium Demini ac Salvatoris, omnes «ferrei confracti sunt vectes* *. Unde ex persona angelorum concomitantium Christum dicitur*: *Tollite portas, principes, vestras.* Ad huc autem Christus illuc descendit ut vectes inferni confringeret. Ergo Chn- stus in inferno nullam moram contraxit.

3. Praeterea, Lue. xxni * dicitur quod Dominus, in cruce pendens, dixit latroni: *Hodie me- cum eris in paradiso*: ex quo patet quod eadem die Christus fuit in paradiso. Non autem secundum corpus, quod positum fuit in sepulcro. Ergo secundum animam, quae ad infernum descenderat. Et ita videtur quod non contraxit moram in inferno.

Seu contra est quod Petrus dicit, *Act.* n ♦ *Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.* Ergo videtur quod usque ad horam resurrectionis mansit in inferno.

Respondeo dicendum quod sicut Christus, ut

nostras poenas in se susciperet, voluit corpus suum in sepulcro poni, ita etiam voluit animam suam ad infumum descendere. Corpus autem eius mansit in sepulcro per diem integrum et duas noctes ad comprobandum veritatem mortis suae. Unde etiam tuntundem credendum est animam eius luisse in inferno: ut simul anima eius educeretur de inferno, et corpus de sepulcro.

An primi ergo dicendi m quod Christus >, ad infernum descendens, sanctos ibi existentes liberavit, non quidem statim educendo eos de loco inferni, sed in ipso infumo eos luce gloriae illustrando. Et tamen conveniens fuit ut tandiu anima eius remaneret in inferno quandiu corpus manebat in sepulcro.

Ad secundum dicendum quod *vectes inferni* dicuntur impedimenta quibus sancti Patres de inferno exire prohibebantur, reatu culpaе primi Parentis. Quos Christus statim descendens ad inferos, virtute suae passionis et mortis confregit * Et tamen voluit in inferno aliquandiu remanere, propter rationem praedictam ·.

Ad tertium dicendi m quod illud verbum Domini est iuuelligcndum, non de paradiso terrestri corporeo, sed de paradiso spirituali, in quo esse dicuntur quicumque divina gloria pertruuntur. Unde latro loco quidem cum Christo ad infernum descendit, ut cum Christo esset, quia dictum est ei, *mecum eris in paradiso*: sed.prae- mio in paradiso fuit, quia ibi divinitate Christi (ruebatur, sicut et alii sancti.

• Cl. Imim. αγ. nt. v m. 1.

• U rorpert.

i) *contraxit.* – *contraxerit* G, *traxit* E, *traxtrtt* cJibono; P irJra primo ct tertio loco *traxerit*, xc.undo *traxit*

A Chrittui. – *Itali** aJ4unt EF cl tertia; mot *Hali** «m. Pe,

Commentaria Cardinaltu Caictani

Titulus clarus. – In corpore unica conclusio: *Credendum est animam Christi fuisse in inferno quandiu corpus eius fuit in sepulcro.* Probatur ex proportionale similitudine: quia utrumque effecit, scilicet descensum inferos et positionem corporis in sepulcro, ul nostras in se poenas susciperet. Ex hoc enim convenientissime sequitur ut ambae simul terminentur poenae.

Adverte hic quod poenalitates Christi usque ad resurrectionem eius duraverunt: ut manifeste patet de poena

separationis animae a corpora; hanc enim constat sustinuisse Christum usqQc ad resurrectionem suam. Inde convenientissime Auctor ex durations pocnalilaris quam in corpore suscepit scpulto, arguit aequalem durationctn pocnalitatis susceptae in anima ex xilitatc loci inferni.

¶ Cum autem audis pocnalitato Christi m resurrectione sua terminatas, intelligc dc poenis intrinseci». hoc e»t ipsum Christum ailicicntibu», ct non poenis externis. Hac enim non sunt in illius resurrectione terminatae: nam

SOMMA· Tuxou D. Thomas T. VIII.

6J

QUAESTIO LII, ARTICULUS V

usque ad coruummationcm saeculi infamiae poenam m
mentibus hominum non paucorum dignatur uiftcrrc, dum
a mngna orbis terrarum parte habetur purus homo; cum
tamen sibi debeatut *ut in cius nomine omne genu flecta-
tur, caelestium, terrestrium ct infernorum* . Et sicut ce-
teras poenas suscepit sponte propter nostram salutem, ita
et hanc mira dispensatione sustinet, non solum ul *suaviter
disponatur* . regimen ac salus hominum, sed ut suavissimo

exemplo abstniamur a tam communi appetitu futurae
nostrae memoriae, seu immortalitatis lamae. Nam cx eo
quod Christus iugem. usque ud consummationem saeculi,
vult sustinere infamiam, et haberi seductor, etc., exem-
plum dedit nobis despiciendi huiusmodi immortalitatem
famae. Et debemus caput nostrum in hoc, sicut et in ce-
teris. imitari, si membra esse illius cupimus.

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM CHRISTUS. DESCENDENS AD INFEROS, SANCTOS PATRES INDE LIBERAVERIT

IU Srrnti J -t. XXII, qu. u, uri. 2. qu* 1 ; Cnmpend. T^col., cap. ccsxxv; M tyrnt. <xt. 5; Ad Ephc»^ c>p. iv. lccI uu

quintum sic proceditur. Videtur quod
Christus, descendens ad inferos, san-
ctos Patres inde non liberaverit. Dicit
•4»**®^enim Augustinus, in Epistola *ad Evo-
l*tf iustis qui in sinu erant Abrahac cum
Christus in inferna - descenderet, nondum quid
contulisset inrent, a quibus cum. secundum bea-
tificam praesentiam suae divinitatis, nunquam vi-
deo recessisse. Multum autem cis contulisset si
eos ab infens liberasse!. Non ergo videtur quod
Christus sanctos Patres ab infens liberaverit.

2. Praeterea, nullus in inferno detinetur nisi
propter peccatum. Sed sancti Patres, dum adhuc
viverent, per fidem Christi iustificali fuerant a
peccato. Ergo non indigebant liberari ab inferno,
ad inferos Christo descendente.

3. Praeterea, remota causa, removetur effe-
ctus. Sed causa descendendi ad inferos est pec-
catum; quod fuit remotum per passionem Chri-
ut Supra * dictum est. Non ergo per descen-
sum Christi ad inferos sancti Patres sunt de in-
ferno educti.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in Ser-
mone *Passione**, quod Christus, quando ad
inferna * descendit, *portam inferni et « vectes fer-
rcos a confregit, et omnes iustos, qui originali pec-
cato adstricti tenebantur, absolvit.*

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum
est, Christus, descendens ad inferos, operatus est
in virtute suae passionis. Per passionem autem
Christi liberatum est genus humanum, non so-
lum a peccato, sed etiam a reatu poenae, ut su-
pra ♦dictum est. Dupliciter autem homines reatu
poenae erant adstricti. Uno modo, pro peccato
actuali, quod quilibet in sua persona commiserat.
Alio modo, pro peccato totius humanae naturae,
quod a primo Parente in omnes originaliter de-
venit, ut dicitur *Rom. v ♦* Cuius quidem peccati
poena est mors corporalis el exclusio a vita glo-
riae' ul Patcl ex his quae dicuntur *Gen. n** etni**:
nam Deus hominem de paradiso post peccatum
eiecit, cui ante peccatum mortem fuerat commi-
natus si peccaret. Et ideo (Christus, descendens ad
inferos, virtute suae passionis ab hoc reatu san-
ctos absolvit, quo erant α vita gloriae exclusi, ut

non † possent Deum per essentiam videre, in quo
consistit perfecta hominis beatitudo, ut in Secunda
Parte dictum est. Per hoc autem sancti Patres · i' n”
detinebuntur in inferno, quod eis ad vitam glo-
riae, propter peccatum primi Parentis, aditus
non patebat. El sic Christus, descendens ad infe-
ros, sanctos Patres ab inieris liberavit. Et hoc est
quod dicitur Zuccll ix *. *Tu vero in sanguine tc-
stamenti lui eduxisti vinctos de lacu in quo non
crat aqua.* Et Coloss. n * dicitur quod, *exspolians* ‘V^ip
principatus ct potestates, scilicet * *infernales, aufe-
rendo Isaac et lacob et ceteros mstos* », *traduxit* }
cos, idest, « *ionge ab hoc regno tenebrarum ad*
caelum duxit -, ut Glossa * ibidem dicit.

Ad primlm irgo dicendum quod Augustinus ibi
loquitur contra quosdam qui aestimabant anti-
quos iustos, ante adventum Christi, in inferno
doloribus poenarum fuisse subtectos. Unde, pa-
rum ante verba inducta, praemittit dicens: *Ad-
dunt quidam hoc beneficium antiquis etiam sanctis
fuisse concessum, ut, Dominus cum in infernum
venisset, ab illis ' doloribus solverentur. Sed quo-
nam modo inlelligatur Abraham, in cuius sinum
pius etiam pauper ille susceptus est, in illis fuisse
doloribus, ego quidem non video.* Et ideo, cum
postea subdit se *nondum invenisse quid descensus
Christi ad inferos antiquis iustis contulerit*, intel-
ligendum est quantum ad absolutionem a dolo-
ribus poenarum. Contulit tamen eis quantum ad
adeptionem gloriae: et per consequens solvit eo-
rum dolorem quem patiebantur ex dilatione glo-
riae. Ex cuius tamen spe magnum gaudium ha-
bebant: secundum illud Ioan, via*: *Abraham,* · v«π.^
Pater vester, exuitavit ut videret diem meum. Et
ideo subdit: **J** *quibus eum, secundum beatificam
praesentiam ζ suae divinitatis, nunquam video re-
cessisse:* inquantum scilicet, etiam ante adventum
Christi, erant beati m spe, licet nondum essent
perfecte beati in re.

An secundum dicendum quod sancti Patres, dum
adhuc viverent, liberati fuerunt per fidem Christi
ab omni peccato tam originali quam actuali, et
reatu poenae actualium peccatorum: non tamen
a reatu poenae originalis peccati, per quem ex-
cludebantur a gloria, nondum soluto pretio re-

a) *inferna.* – *infernum* DEFG, *inferno* liée. – *beatificam* editione»;
beneficia tpH, *beneficam* ceteri. Cf. ζ.

f) *inferna.* « *inferos* editione*. – *ferree** om. tertio praeter U.

y) nari. – Om. Pii ct c.

I) *Isaac* – /lfrraAam h.iac P.

c) *ab illis.* – *illis* EI. *ct* H, a cJitioncx. – *pius* om. IV.

O *beatificam praesentiam.* – P; *btncjlcam praesentiam* CGa et
per *Alias* mxrgo P, *beneficia praesentiam* H, *bénéficia praesentia* «cteri.

muni appetitu ftttme
th famae Nam cx co
isummationcm μτλΙι.
«eductor, etc., czem-
smodi immurtalita-'cm
in hoc, *icu! ct in ce-
cupimu*.

IERAVLRIT

U «p. tv, lue cr-

im videre, in quo
do, ut in Secunda
(em sancti Patres -r- ...
eis ad \itam gb-
Parentis, aditus
sccndens ad inre-
-ravit. Et hoc est
*o in sanguine te-
lacu m quo non*
quod, *exspolians* ·'» '
infernales, aufe-
iustos », *traduxit*
l tenebrarum ad
em didi.

I Augustinus ibi
stimabant anti-
iristi, in inferno
cios. Unde, pa-
trii dicens: *Ad-*
•iis etiam sanctis
mi in infernum
entur. Sed quo-
in cuius sinum
'st, in illis fuisse
Et ideo, cum
e *quid descensus*
'ontulenl, inle
tionem a dolo-
?is quantum ad
piens solvit eo-
x dilatione pio-
i gaudium ha-
il *: *Abraham, 'χ~*
liem meum. El
dum beatificam
piant video re-
ante adventum
tonJutn essent

:ti Patres, dum
· fidem Christi
iam actuali, ct
n: non tamen
per quem ex-
uto pretio re-

demptionis humanae. Sicut etiam nunc fideles l
Christi liberantur per baptismum a reatu actua-
lium peccatorum, et a reatu originalis quantum
ad exclusionem a gloria: remanent tamen adhuc
obligati reatu originalis peccati quantum ad ne-
cessitatem corporaliter moriendi: quia renovan-
tur secundum spiritum, sed nondum secundum
carnem, secundum illud *Kom.* vm *: *Corpus qui-*

Tirur.us ut sonat. - In corpore una est conclusio: *Chri-*
stus, descendens ad inferos, sanctos Patres inde libe-
ravit. Probat^{ur}. Per pasdonem Christi liberatum est
nus humanum nun solum a peccato. »ed ab omni reatu
utrimque poenae, tdHcel pro peccato actuali ct pro pec-
cato originali. Ergo Christus, descendens ad inferos, ab-
solvit sanctos a reatu quo erant α vita gloriae exclusi.
Ergo, descendens ad inferos, sancto» Patre» inde liberavit.

Prima consequentia probatur, cx parte ipsiu» descensus,
quia Christus descendens nd Inferos operatus est in virtute
suae passionis: cx parte vero poenae, quia poena ongi-
nalis peccati erat mors corporalis ct exclusio α vita glo-
riae, ut patet ex his quae habentur *Gen.* n ct in. - Con-
sequentia uulcm secunda probatur. Quia per hoc sancti
Patres retinebantur in inferno, quod eh ad vitam gloriae
aditus non patebat, propter peccatum primi Parentis.

Et confirmatur conclusio auctoritatibus Zachanac ct
Apostoli.

• vm. ».
•hiemo.

3. Praeterea, potentia Christi non fuit minor
in inferno quam in hoc mundo: utrobique enim
operatus est per potentiam suae di\initatis. Sed
in hoc mundo de quolibet statu aliquos libera-
vit. Ergo etiam in inferno liberavit aliquos etiam
de statu damnatorum.

SED contra est quod dicitur Osee xm *: *Ero*
mors tua, O mors! Adorsus tuus, inferne! Glossa ·.

deni mortuum esi propter peccatum, spiritus vero
vivit propter justificationem.

At» tertîum dicendi m quod statim, Christo mor-
tem patiente, anima eius ad infernum descendit,
ct suae passionis fructum exhibuit sanctis in in-
ferno detentis quamvis cx loco illo non exierint,
Christo apud inferos commorante, quia ipsa Chri-
sti praesentia pertinebat ad cumulum gloriae.

Adverte hic quod Auctor mystica utitur expositione
circa exclusionem hominis a paradiso, dum cicctioncm
9Aadae a terrestri paradiso significare intelligit exclusionem
hominis α spirituali paradiso caelestis patriae.

II. In responsione ad primum, adverte quod cum hoc
quod sancti Patre» m limbo immunes essent a poena sen-
su», Met dolor seu afflictio cx spe dilata. Quin huiusmodi
dolor ipcclat ad poenam damni. contra qu.un dividitur
poena tentus; ita quod, cum negatur ai» cis poena ten-
su», intcliigitur dc poena sensus dutincu contra poenam
damni ct per sc concomitantia illim. Nec cM mirum quie-
tem sanctorum Patrum inquietudinem hanc habubae ad-
mixtam : cum sanctorum animae in patria caelesti nonnihil
inquietudinis habeant qua suspirant ad corporum resurre-
ctionem, it i ut dictum sit illis : *Sustinete adhuc modicum*
tempus, donec adimpleatur numerus fratrum vestrorum,
Apoc. vi *. LiToruinquc siquidem inquietudo imperfectionis · Vm. »·
cuiusdam in cis existentnti» testi» est.

Respondendo dicendum quod, sicut supra · dictum
est, Christus, descendens ad inferos, operatus est iu
virtute suae passionis. Et ideo eius descensus ad
inferos illis solis liberationis contulit ? fructum ?

qui fuerunt passioni Christi coniuncti per fidem
caritate formatam, per quam peccata tolluntur.
Illi autem qui erant in inferno damnatorum, aut
penitus fidem passionis Christi non habuerant, si-
cut infideles: aut. si fidem habuerant, nullam con-
formitulem habebant ad caritatem Christi patien-
tis. Unde nec a peccatis suis erant mundati. Et
propter hoc descensus Christi ad inleros non con-
tulit eis liberationem a reatu poenae infernalis.

Ad primum ergo dicendum quod, Christo de-
scendente ad inferos, omnes qui erant in qua-
cumque parte inferni, sunt aliququaliter visitati:
sed quidam ad suam consolationem et liberatio-
nem ; quidam autem ad suam confutationem et '
confusionem, scilicet damnati. Unde ibidem sub-
ditur *: *Et erubescet luna, et confundetur sol,* etc. ·V«» 0-

Potest etiam hoc referri ad visitationem qua
visitabuntur in die iudicii, non ut liberentur, sed

^[1] damnatorum. — damnati terti· praeter G

^[2] a) contulit. — PFI t] attulit El. oStulit ceteri

^[3] y) ct. — Om. G; ct conjutionrm om H>. — Pro

^[4] icilicct, ticut Pa, icihcct iicut ceteri

ut condemnentur amplius: secundum illud Sophon. i *: *Visitabo super viros defixos in faecibus suis.*

An SECi ndum dicendum quod, cum dicitur in Glossa, *ubi nulla misericordia eos refrigerabat* intelligendum est quantum ad refrigerium perfectae liberationis. Quia sancti Patres ab illis inferni carceribus ante Christi adventum non poterant liberari

An tertium dicendum quod non luit propter Christi impotentiam quod non sunt aliqui liberati de quolibet statu infernalium, sicut de quolibet statu mundanorum; sed propter diversam utrorumque conditionem. Nam homines quando hic 4 vivunt, possunt ad fidem et caritatem conveni: quia in hac vita non sunt homines confirmati in bono vel in malo, sicut post exitum ab hac vita.

i) hic, – Om. tertia praeter l.

Commentaria Cardinali* Caietani

Trivitt clarus. – In corpore unnn conclusio· *Christus, descendens ad inferos, nullum damnatum ab inferno liberarit.* Probatur. Christus, descendens ad inferos, operatu* est in virtute tuae passionis. Ergo liberationis fructum tills solis contulit qui passioni Christi fuerunt con-

iuncti per fidem caritate formatam. Ergo damnatis non contulit liberationis fructum.

Prima consequentia probatur. Quia per illam tantum peccata tolluntur. – Secunda autem, quia damnati aut erant infideles, aut sine conformitale ad caritatem Christi patientis, ac per hoc. in peccatis suis.

ARTICULUS SEPTIMUS

UTRUM l»l ERI QUI CUM ORIGIN \l.l PECCATO DECESSERANT, FUERINT PER DESCENSUM CHRISTI LIBERATI

III Sent., Jht. 7». qu. lt, art. 3. qu’ 3; ht Symb. Apost.. *rt 5,

D septimum sic proceditur. Videtur quod pueri qui cum originali peccato decesserant, fuerint per descensum Christi liberati a. Non enim tenebantur in inferno nisi pro peccato originali: sicut et sancti Patres. Sed sancti Patres sunt ab inferno liberati per Christum, u(supra * dictum est. Ergo et pueri similiter per Christum sunt ab interno liberati.

• Art. 5.

2. Praeterea , Apostolus dicit. *Rom, v*:* *Si unius delicio nulli mortui sunt, inulto magis gratia Dei el donum, in gralia unius hominis lesu Christi, in plures abundavit.* Sed propter peccatum primi Parentis pueri cum solo peccato originali decedentes in inferno detinentur. Ergo inulto magis per gratiam Christi sunt ab inferno liberati.

’v<Tt ‘5’

3. Praeterea, sicut baptismus operatur in virtute passionis Christi, ita et descensus Chnsti * - —ad inferos, ut ex dictis * patet. Sed pueri per baptismum liberantur a peccato originali et ab inferno. Ergo similiter liberati sunt per descensum Christi ad inferos.

Sed contra est quod Apostolus dicit, *Rom. m*, quod Deus proposuit Christum propitiatorem per fidem in sanguine eius.* Sed pueri qui cum solo peccato originali decesserant, nullo modo fuerant participes fidei p. Ergo non perceperunt fructum propitiationis Christi, ut per ipsum ab inferno liberarentur.

• v«», »5.

p

Respondeo dicendum quod, sicut supra* dictum est, descensus Christi ad inferos in illis solis effectum T habuit qui per fidem et caritatem pas-

• An.Fr»4cu.

γ

sioni Christi coniungebantur, in cuius virtute descensus Christi ad inferos liberatorius erat. Pueri autem qui cum originali decesserant, nullo modo lucrant coniuncti passioni Christi per fidem et dilectionem: neque enim fidem propriam habere potuerant, quia non habuerant usum liberi arbitrii; neque per fidem parentum aut per aliquod fidei sacramentum fuerant a peccato originali mundati. Et ideo descensus Christi ad inferos huiusmodi pueros non liberavit ab inferno.

Et praeterea per hoc sancti Patres ab inferno sum liberati quia sunt ad gloriam divinae visionis admissi, ad quam nullus potest pervenire nisi per gratiam, secundum illud *Rom. vt ∙:* *Gratia Dei vita aeterna.* Cum igitur pueri cum originali decedentes gratiam non habuerint, non fuerunt ab inferno liberati.

Ad primu m eruo dicendum quod sancti Patres, etsi adhuc tenerentur adstricti reatu originalis peccati inquantum respicit humanam naturam, tamen liberati erant per fidem Christi ab omni macula peccati: et ideo capaces erant illius liberationis quam Christus attulit descendens ad inferos. Sed hoc de pueris dici non potest, ut ex supra * dictis patet.

Ad secundum dicendum quod, cum Apostolus dicit, *gratia Dei in plures abundavit*, ly *plures* non est accipiendum comparative, quasi plures numero sint salvati per gratiam Christi quam damnati per peccatum Adae: sed absolute, ac si diceret quod gratia unius Christi abundavit *in mullos*, sicut et peccatum unius Adae pervenit

a) liberati. – ab inferno addunt t ct editiones. |
p) Jldii, — Christi addit tenu. – Uberarentur PsG ct a; liberentur. .

v) effectum. – liberationis a.lidit P.

κī non fuit propter
ton sunt aliqui hbc-
alium, sicut dc quo
-d propter diversam
iam homines quan-
l fidem ct caritatem
n sunt homines con-
; sicut post exitum

>. Ergo damnat» oon

2uia per illam tuitum
m: quia dirniud aui
tc ad caritatem Chria
sub.

n cuius virtute dc-
atorius crar Pueri
ierant, nullo modo
risti per fidem et
i propriam habere
usum liberi arbi-
i aut per aliquod
peccato originali
hristi ad inferos
t ab inferno.
Patres ab inferno
im divinae visio-
potest pervenire
i *Rom. vi* ♦ Grj-
ir pueri cum ori-
abuerint, non fuc-

lod sancti Patres,
reatu originalis
nanam naturam,
Christi ab omni
es erant illius li-
t descendens ad
i non potest, ut

. cum Apostolus
ndavtl, ly plures
ve, quasi plures
m Chrisii quam
sed absolute, ac
■isti abundavit *in*
s Adae pervenit

<-) *hominitu*j. – P|»C; oatiritatt.

im.C5 cl.iru*. – In corpore una e>t conclusio, du-
pliciter probata. Cq dclumo est: CArtstaJ, JeiccnJrns
ad inferos, non liberavit pueros qui cum peccato origi-
nali decesserant. Prima probatio cM. Descensu* Christi ad
inferos in tolis illis effectum liberationis habuit qui per
fidem ct caritatem coniuncti erant passioni Christi. Sed
pueri habente* peccatum originale non erant sic coniuncti
Christo; quia nec per propriam fidem ct caritatem, nec
in fide parentum, eut per aliquod fidei sacramentum pur-
gati erant. Ergo.

Secunda probatio est. Liberatio ab inferno est admissio
ad gloriam. Sed pueri cum originali non potuerunt ad-

QUAESTIO LII, ARTICULUS VIIİ

ad multos. Sed sicut peccatum Adae ad eos tan-
tum pervenit qui per seminalem rationem car-
naliter ab eo descenderunt, ita gratia Christi ad
illos tantum pervenit qui spirituali regeneratione
eius membra sunt facti. Quod non competit pue-
ris decedentibus cum originali peccato.

Ad tertium dicendum quod baptismus adhibetur

Commentaria Cardinalia Calotanl

ARTICULUS OCTAVUS

UTRUM CHRISTUS SUO DESCENSI AD INFEROS LIBERAVERIT ANIMAS A PURGATORIO

Ilf *Sent*^ Jht n»>. qu, n, art. a, qv* 4.

hominibusl in hac vita, in qua homo potest trans-
mutari dc culpa in gratiam. Sed descensus Chri-
sti ad inferos exhibitus fuit unimabus post hanc
vitam, ubi non sunt capaces transmutationis prae-
dictae. Et ideo per baptismum pueri liberantur
a peccato originali et ab inferno: non autem per
descensum Christi ad inferos.

II In rcsponrione ad tertium, pcnpicc quod Auctor
semper firmat doctrinam suam super suavi dispositione qua
Christus, Aeterna Sapientia, *disponent omnia suaviter* -, .
«?. m, mutabilibus dc malo in bonum hominibus in hac vita, ba-
* m '

ptismum omnium liberatorium instituit: immutabilibus au-
tem hominibus in alia sita, descensum suum ad inferos
non omnium hbcratorium, sed eorum tantum qui prius
hoc meruerant, applicavit

* U CLX1V;|
XαX. «l.

• An 6.

• C/ uti. xn y.

• al. St. Yerj

riFiUtPMl.

up ll. - leur

beneficium collutum: illis scilicet qui iam sufficienter purgati erant; vel etiam qui, dum adhuc viverent. meruerunt per fidem et dilectionem, et devotionem ad mortem Christi, ut, eo descendente, liberarentur u temporali purgatorii poena.

Ad secundum dicendum quod virtus Christi operatur in sacramentis per modum sanationis et expiationis cuiusdam. Unde sacramentum Eucharistiae liberat homines a purgatorio inquantum est quoddam sacrificium satisfactorium pro peccato. Descensus autem Christi ad inferos non fuit satisfactorius. Operabatur tainen in virtute passionis, quae fuit satisfactoria, ut supra habitum est. sed erat satisfactoria in generali, cuius virtutem oportebat applicari ad unumquemque

per aliquid specialiter ad ipsum pertinens *. Et ideo non oportet quod per descensum Christi ad inferos omnes fuerint a purgatorio liberati.

Ad tertium dicendum quod illi defectus a quibus Christus simul in hoc mundo homines liberabat, erant personales, proprie ad unumquemque pertinentes. Sed exclusio a gloria Dei erat quidam defectus generalis pertinens ad totam humanam naturam. Et ideo nihil prohibet eos qui erant in purgatorio, per Christum esse liberatos ab exclusione a gloria, non autem a reatu poenae purgatorii, qui pertinet ad proprium defectum. Sicut e converso sancti Patres, ante Christi adventum, liberati sunt a propriis defectibus, non autem a defectu communi, sicut supra * dictum est.

* Qu- μ λ III, art 3.

* ΑΠ. pfMCrj. li qt urt. rt. 5. *4 ,

<) dilectionem, et. – Om. PID.

Commentaria Cardinalia Caietani

titulus danis. – In corpore duae sunt conclusiones. Prima est *Animae in purgatorio tunc tales quales sunt illae quae nunc ibi detinentur, non fuerunt per Christi descensum Uberatae.* – Secunda est: *Animae in purgatorio tales tunc quales sunt quae nunc liberantur, fuerunt per Christi descensum liberatae.*

Probatur ulraque simul. Passio Christi non habet transitoriam, sed sempiternam virtutem. Ergo non habuit tunc maiorem efficaciam quam nunc. Ergo, etc.

Antecedens probatur, *ad Heb.* x. – Secunda vero consequentia probatur. Quia descensus Chnsti ad inferos fuit in virtute passionis suae liberatorius.

II. Adverte hic quod Auctor, certa sectatus, quid efficaciae Christi descensus ad inferos in purgatorio tradit: addens in responsione ad primum alterum genus tunc purgatorum. Ita quod duo ponit genera liberatorum a purgatorio in descensu Christi: scilicet et illos qui tunc pur-

gationem suam impleverant exsolvendo debitas poenas; et illos qui, licet absolute adhuc fuissent in purgatorio permansuri tanta tamen fuit eorum devotio od Christi mortem seu redemptionem, ut meruerint in hac vita positi quod, Chrnlo descendente ad inferos, plenae liberationis fructum reciperent. Et secundum hoc, rationabiliter dicitur quod Christus, descendens ad inferos, multos in purgatorio existentes qui non tam cito fuissent liberati, ex speciali gratia descensus sui liberavit. Consentaneum siquidem est ut multae personae propinquae tempori mortis Christi, ante ipsum monuac, praeparatae sint a Deo cum simili devotione: ut sicut nascens Simeonem et Annam perfectos invenit ., et Pastores el Magos praeparatos ut digni essent consolatione nativitatis suae ., ita monens non solum Patres sanctos perfectos, sed etiam in purgatorio speciali devotione praeparatos invenit, qui digni essent consolari ex descensu ad inferos liberntorio.

* I.uc. ap. II, iqr». * H4. *Minh op u; lj>c.ap.ti.»«riL * Hψ

QUAESTIO QUINQUAGESIMATERTIA

DE RESURRECTIONE CHRISTI

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Consequenter considerandum est de his quæ pertinent ad exaltationem Christi . Et primo, de eius resurrectione; secundo, de ascensione *; tertio, de sessione ad dexteram Patris*; quarto, de iudiciaria potestate**.

Circa primum occurrit quadruplex consideratio: quarum prima est de ipsa Christi resurrectione; secunda, de qualitate resurgentis*; ter-

tia, de manifestatione resurrectionis ♦ quarta, de •Q•**.

eius causalitate .

Circa primum quaeruntur quatuor.

Primo: de necessitate resurrectionis eius.

Secundo: de tempore.

Tertio: de ordine.

Quarto: de causa.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM FUERIT NECESSARIUM CHRISTUM RESURGERE

III 5>:pΓ,, 4taL xii. <|c. ti, ert. t.

primiM sic proceditur. Videtur quod fuerit necessarium Christum resurgere. Dicit enim Damascenus, in IV* libro *: *Resurrectio est secunda 3 eius quod dissolutum est et cecidit animalis surrectio*. Sed Christus non cecidit per peccatum, nec corpus c*us esl dissolutum: ut ex supra*dictis patet. Non ergo proprie convenit sibi *resurgere*.

2. Praeterea, quicumque resurgit, ad aliquid altius promovetur: quia *surgere* est sursum moveri. Sed corpus Christi remansit post mortem divinitati unitum, et ita non potuit in aliquid altius promoveri. Ergo non competebat sibi resurgere.

3. Praeterea, ea quae circa humanitatem Christi sunt acta, ad nostram salutem ordinantur. Sed sufficebat ad salutem nostram passio Christi, per quam sumus liberati a culpa et poena, ut ex supra dictis patet. Non ergo fuit necessarium quod Christus a mortuis resurgeret.

Sed contra est quod dicitur Luc. ult. *: *Oportebat Christum pati et resurgere a mortuis*.

Respondeo dicendum quod necessarium fuit Christum resurgere, propter quinque. Primo quidem, ad commendationem divinae iustitiae, ad quam pertinet exaltare illos qui se propter Deum humiliant: secundum illud Luc. i *: *Deposuit potentes de sede, et exaltari! humiles*. Quia igitur Christus, propter caritatem et obedientiam Dei, se humiliavit usque ad mortem crucis *, oportebat quod exaltaretur a Deo usque ad gloriosam resurrectionem. Unde ex eius persona dicitur in Psalmo ': *Tu cognovisti*, idest < *approbasti* », *sessionem meam*, idest „ *humilitatem et passionem* », *et resurrectionem meam*, idest « *glorificationem in resurrectione* »: sicut Glossa * exponit.

jm pertinens *. Et scensum Christi ad ttorio liberati.

illi defectus a quindo homines libe* e ad unumquem- a gloria Dei erat iens ad totam hu- prohibcl eos qui uni esse liberatos tern a reatu poc- l propnum defe- aires, ante Christi ipriis defectibus, sicut supra * di-

f\;

o debitas poenas; sent in purgatorio evotio nd Christi nt in hac vita po- os, plenae libera- hoc, rationabiliter ■os, multos in pr- issent Uberati, cx Sonsenuncum n- ac tempon morti» sint a Deo cum

•m et Annam per- "paratos ut digni morieos non so- n purgatono spe- ' ligni essent con-

® I , ✕ * ■

•y* »ut, σi.

‘Vr ’ 46

•ver* 9

•i>

• tatarte. « Leet

aj iit fcurtdj. – TcrtU; t^cunda est. – Pro animalis surrteho, animalis resurrectio Bin, iter.tfa resurrectio F, al- elementis resurrectio ed. a.

p) nostra. — Om. P. Ci. art. iv corp.

γ) dum deiemdo. – EF et tenu, descendendo.

Z) sicut yropfor hoc. – sicut (om. F) per hoc -juod omnei; F adjit et humiliatus est poat monendo, ante Illud P add-ct humiliatut est.

vm. n-

eundum illud *Rom.* iv *: *Traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.*

•

Ad primum ergo dicendum quod, licet Christus non ceciderit per peccatum , cecidit tamen per mortem: quia sicut peccatum est casus a iustitia. ita mors est casus a vita. Unde ex persona Christi potest intelligi quod dicitur Midi, vu *: *Ne laeteris, inimica mea. super me, quia cecidi: consurgam.*

vm

Similiter etiam, licet corpus Christi non fuerit dissolutum per incinerationem, ipsa tamen separatio animae a corpore dissolutio quaedam fuit.

An secundum dicendum quod divinitas erat carni Christi post mortem unita unione personali: non autem unione naturae, sicut anima unitur corpori ut forma ad constituendam humanam naturam. Et ideo per hoc quod corpus eius unitum est animae, promotum est in altiore statum naturae: non autem in altiore statum personae.

Ad tertium dicendum quod passio Christi operata est nostram salutem, proprie loquendo, quantum ad remotionem malorum: resurrectio autem quantum ad inchoationem et exemplar bonorum.

t) *peccatum.* – PDG; *precatum nottrum.* – *per mortem* F cf *tertia pnuur II, propter mortem.* Cf. irt. tr p.

Commentaria Cardinalis Caietani

• C/. Prolog. Comment.

Conjunctum etc. Hic incipit ultimus tractatus de Christi, de pertinentibus scilicet ad eius exaltationem .

Titulum clarus. – In corpore una conclusio: *Necessarium fuit Christum resurgere.* Probatur quinque rationibus. Omnia clara sunt in littera.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM FUERIT CONVENIENS CHRISTUM TERTIA DIE RESURGERE

Supra, q1. ti, tft. 4; IU *Scnl.*, di>c. xxi. qu. (f, <n. a; IV, dm. p1li, an. 3, qu" 1, «J 1; *Comptnd. Thcol.* cap. ccwxvi; *in Syml.* *Apoit.*, art. 5; /n *P*jJm* XV, *In htan.*, cap. u, l cet. UL

SECUNDUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod non fuerit conveniens Christum tertia die resurgere. Membra enim debent capiti conformari. Sed nos, qui sumus membra Christi, non resurgimus a morte tertia die, sed nostm resurrectio differtur usque ad finem mundi. Ergo videtur quod Christus, qui est caput nostrum, non debuit tertia die resurgere, sed debuit eius resurrectio differri usque ad finem mundi.

• Ver-. 34.

2. Praeterea, *Act.* n * dicit Petrus quod *impossibile erat Christum detineri ab inferno* et morte. Sed quandiu aliquis est mortuus, detinetur a morte. Ergo videtur quod Christi resurrectio non debuerit differri usque ad tertiam diem, sed statim eodem die resurgere: praecipue cum glossa super * inducta dicat *nullam esse utilitatem in effusione sanguinis Christi si non statim resurgeret.*

• Art. prxccc.

3. Praeterea, dies incipere videtur ab ortu solis, qui sua praesentia diem causai. Sed ante ortum solis Christus resurrexit: dicitur enim Ioan, xx *, quod *una sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum;* et tunc . Christus iam resurrexerat, quia sequitur: *el vidit revolutum lapidem a monumento.* Ergo non resurrexit Christus tertia die.

• Ver-. 1.

α

Sed contra est quod dicitur Matth. xx *: *Tradent eum gentibus ad illudendum ? ctflagellandum et crucifigendum: et tertia die resurget.*

• Ver». 19

?

• Art. praccod.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est *, resurrectio Christi necessaria fuit ad instructio-

nem fidei nostrae. Est autem fides nostra et de divinitate et de humanitate Christi: non enim sufficit alterum sine altero credere, ut ex praedictis * patet. Et ideo, ad hoc quod confirmaretur fides divinitatis T ipsius, oportuit quod cito resurgeret, et eius resurrectio non differretur usque ad finem mundi: ad hoc autem quod confirmaretur fides de veritate humanitatis et mortis eius, oportuit moram esse inter mortem et resurrectionem; si enim statim post mortem resurrexisset, videri posset quod eius mors vera non fuerit, et per consequens nec resurrectio vera. Ad veritatem autem mortis Christi manifestandam. sufficiebat quod usque ad tertiam diem eius resurrectio differretur: quia non contingit quin infra hoc tempus, in homine qui mortuus videtur cum vivat, appareant aliqua indicia vitae.

Per hoc etiam quod tertia die resurrexit, commendatur perfectio ternarii, qui est *numerus omnis rei*, utpotc habens *principium, medium et finem*, ut dicitur in I *dc Caelo* *.

Ostenditur etiam, secundum mysterium, quod Christus *una sua morte*, quae fuit lux propter iustitiam, corporali scilicet ', *duas nostras mortes destruxit* *, scilicet corporis et animae, quae sunt tenebrosae propter peccatum: et ideo una die integra ei duabus noctibus permansit in morte, ut Augustinus dicit, in IV *de Trin.* *

Per hoc etiam significatur quod per resurrectionem Christi tertium tempus incipiebat. Nam primum fuit ante legem; secundum sub lege;

») *tunc.* – *tamen* lenia. – Pro *revolutum lapidem*, *revolutum* (a monumento) *lapidem*. bcf *lapidem tublatum* P.
3) *illudendum.* – PDEFd; *deludendum.*

y) *divinitatii.* – *dc veritate divinitati** P.
i) *corporali jciticct* – .*cilicti* «E, *ialicet corporali* PGHI, *icilicet corporalem* bc, om. a.

i uni »n.
Cf. IP@ IP*,
o. art. J
T

B
Jf Thi

t.

•IU Rrf, «P-
IV,af, tr, rm.

•Mflé l«,
un. »8 *K.;
Uc. «f- fil,
in κ

?

a) *primo*. — Om, pBCD, *primui* «BCD non in ecnptorurn nnnu. Summas Tiurou D. Thoma: T. VIII.

QUAESTIO Lili, ARTICULUS III

tertium sub gratia. - Incipit * etiam in Christi resurrectione tertius status Sanctorum. Nam primus fuit sub figuris legis; secundus, sub veritate fidei; tertius erit in aeternitate gloriae, quam Christus resurgendo inchoavit.

Nd primum ergo dicendum quod caput el membra conformantur in natura, sed non in virtute: excellentior est enim virtus capitis quam membrorum. Et ideo, ad demonstrandam excellentiam virtutis Christi, conveniens fuit ipsum tertia die resurgere, aliorum resurrectione dilata usque ad finem mundi.

Ad secundum dicendum quod detentio coactionem quandam importat. Christus autem nulla necessitate mortis tenebatur adstrictus, sed erat niortuo5 Mer *. Et ideo aliquandiu in morte mansit, non quasi detentus, sed propria voluntate: quandiu iudicavit hoc esse necessarium ad instructionem fidei nostrae. Dicitur autem statim fieri quod fit brevi interposito tempore.

Ad tertium dicendum quod, sicut supra ♦dictum est, Christus surrexit circa diluculum, illucescente iam die, ad significandum quod per suam resurrectionem nos ad lucem gloriae inducebat: sicut mortuus est advesperascente iam die el tendente : in tenebras, ad ostendendum quod per suam mortem destrueret tenebras culpae et poenae. Et tamen dicitur tertia die surrexisse, accipiendo diem pro die naturali, quae continet

i) *facipit*. — *fncixpu* P.
ζ) *tendenti*. — *recedtxtc* editions. — Pro /»♦, ad Fi.
rj *lumen*. — /ittfnn P.

0) (N *dilucnl*». — Jliibculo P.
») *tam*. - Om. ÜCDF, po»i *fyu* pwül E. - hu en, cx O, dt P.
Pro *reaitnlf*, *adtenunfe* PL

Commentaria Cardinalia Caietani

Tin.is clarus. - In corpore unica conclusio: *Conveniensi fuit Christum resurgere tertio die*. Probatur una

ratione litterali, et quatuor nmtids. Et omnia dare patent in littera.

ARTICULUS TERTIUS

I TRIM CHRISTUS PRIMO RESURREXERIT

IV *Sent.*, dirt. ii.ni, irt. 3, qu. i. ad J; *Cumyend. Thrall* cip. ccxxxvi, ccnx»; in *SfitttK.*, op. nwi;
I ad *Cor.* ap. iv. lect. in; *Ad Cblcctt.*, op. i, lcci. v.

Egpn tertium sic proceditur. \idetur quod Christus non primo 3 surrexit. Nam in veteri Testamento per Eliam et Eli-saeum aliqui resuscitati leguntur*: secundum illud *Hcb.* xi *: *Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos*. Similiter etiam Christus, ante passionem suam, tres mortuos suscitavit*. Non ergo Christus fuit primus resurgentium.

2. Praeterea. Matth. xxvn *. inter alia miracula quae in passione Christi acciderunt, narratur quod *monumenta aperta sunt, el multa corpora Sanctorum qui dormierant, surrexerunt*. Non ergo Christus fuit primus resurgentium.

3. Praeterea, sicut Christus per suam resurrectionem est causa nostrae resurrectionis, ito per suam gratiam est causa nostrae gratiae:

secundum illud loan, t *: *De plenitudine eius omnes accepimus*. Sed alii prius tempore gratiam habuerunt quum Christus: sicut omnes Patres veteris Testamenti. Ergo etiam aliqui prius ad resurrectionem corporalem pervenerunt quam Christus.

Sed contra est quod dicitur I *Cor.* xv *: *Christus resurrexit a mortuis primitiae dormientium*: Glossa *: *quia prius tempore et dignitate surrexit*.

Respondeo dicendum quod resurrectio est reparatio a morte in vitam. Dupliciter autem aliquis eripitur a morte I no modo, solum a inorte in actu: ut scilicet aliquis vixere incipiat qualitercumque postquam mortuus luerat. Alio modo, ut aliquis liberetur non solum a morte, sed etiam a necessitate et, quod plus est, a possibilitate

5o5

spatium viginti quatuor horarum. Et, sicut dicit Augustinus, in IV *de Trin.**, *nox usque ad diluculum quo Domini resurrectio declarata est, ad tertium pertinet diem. Quia Deus, « qui dixit de tenebris lumen r clarescere », ut per pratiani novi Testamenti et participationem resurrectionis Christi audiremus, < Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino », insinuat nobis quodammodo quod a nocte dies sumat initium. Sicut enim pruni dies, propter futurum hominis lapsum, a luce in noctem: ita isti, propter hominis reparationem, a tenebris ad lucem computantur,*

Ij ita patet quod, etiam si media nocte surrexisset, posset dici die tertia eum surrexisse, intelligendo de die naturali. Nunc autem, cum in diluculo * surrexerit, potest dici quod die tertia surrexit. etiam accipiendo diem artificialem, quae causatur ex praesentia solis: quia iam sol incipiebat acrem illustrare. Unde ct Marci ult. * di-citur quod mulieres venerunt ad monumentum, *orto iam sole*. Quod non est contrarium ei quod loannes dicit, *cum adhuc tenebrae essent*, ut Augustinus dicit, in libro *de Consensu Evang.* ♦ ü,»ßü'2P *quia, dic surgente. reliquiae tenebrarum tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux*; quod autem dicit Mancus, « *orto iam sole, » non sic accipiendum esi tanquam iam sol ipse rideretur super terram, sed tanquam eo proximo veniente in has partes*.

Ver», ro

• lohtUl . Ci.
Inurti».
«J Vif». JJ

β) — Om. UCDE.

moriendi. Et haec est vera et perfecta resurre-
ctio. Quia quandiu aliquis vivit subtectus neces-
sitati moriendi, quodammodo mors ei domina-
fur. sccundum illud /Cm/h. vm *: *Corpus quidem'i*
mortuum est propter peccatum. Illud etiam quod
possibile est esse, secundum quid ¶ dicitur esse,
idest potentialiler. Et sic palet quod illa resur-
rectio qua quis eripitur solum ab actuali morte,
est resurrectio imperfecta.

Loquendo ergo dc resurrectione perfecta, Chri-
stus est primus resurgentium: quia ipse resur-
gendo primo pervenit ad vitam penitus immor-
talem; secundum illud *Rom.* vt *: *Christus, re-*
surgens ex mortuis, iam non moritur. Sed resur-
rectione imperfecta quidam alii surrexcrunt ante
Christum: ad praemonstrandum quasi in quo-
dam signo resurrectionem ipsius.

Et sic patet responsio ad primum. Quia et
illi qui suscitati sunt in veteri Testamento, ei illi
qui suscitati sunt a Christo, sic redierunt ad vi-
tam ut iterum morerentur.

An secundum dicendum quod de illis qui resur-
rexerunt cum Christo, duplex est opinio. Quidam
enim asserum quod redierunt ad vitam tanquam
non iterum morituri: quoniam maius illis esset
tormentum si iterum morerentur, quam si non
resurgerent. Et secundum hoc, inielligendum erit,
sicut Hieronymus dk.il. *super Matlh.* ♦ quod *non*
aute resurrexerunt quam resurgeret Dominus. I n-
de ct Evangelista dicit * quod, *exeuntes de inonn-*
mentis post resurrectionem eius, venerunt in san-
ctam Civitatem et apparuerunt multis.

Ⓢcd Augustinus, in Epistola *ad Evodium* *,
hanc opinionem commemorans, dicit: *Scio qui-*
busdam videri morte Domini Christi iam talem re-
surrectionem praestitam iustis, qualis nobis in fine
promittitur. Quod ' si non iterum, repositis corpo-
ribus, dormierunt, videndum est quomodo intelli-

*gatur Christus * primogenitus a mortuis », si eum*
in illam resurrectionem tot praecesserunt. Quod si
respondetur hoc dictum esse per anticipationem, ut
monumenta illo terrae motu aperta intelligantur
cum Christus in cruce penderet, resurrexisse autem
iustorum corpora non tunc, sed cum ille prior re-
surrexisset: sed adhuc restat quod moveat quomodo
Petrus non de David sed de Christo asseruit fuisse
praedictum carnem eius non vidisse corruptionem,
scilicet ' per hoc quod apud eos erat monumentum
David; et sic illos non convincebat, si corpus David
ibi iam non erat; quia, etsi ante in recenti sua
morte resurrexisset, nec caro eius vidisset corru-
ptionem, posset monumentum illud manere. Durum
autem videtur ut David non fuerit in illa resurre-
ctione iustorum, si eis iam aeterna donata est¶,
cuius Christus ex semme commendatur. Periclita-
bitur etiam illud quod ad Hebraeos de iustis anti-
quis dicitur, « ne sine nobis perficerentur », si iam
in illa resurrectionis incorruptione constituti sunt
quae nobis perficiendis in fine promittitur.

Sic ergo Augustinus sentire videtur quod re-
surrexerint iterum morituri. Ad quod etiam vi-
detur pertinere quod Hieronymus dicit, *super*
Matth. *, quod, *sicut La\arus resurrexit, sic et*
multa corpora Sanctorum resurrexerunt, ut Domi-
num ostenderent resurgentem. Quamvis hoc in Ser-
mone *de Absumptione** sub dubio relinquat. Ratio-
nes tamen Augustini multo efficaciores videntur,

Ad tertii m dicendum quod, sicut ea quae prae-
cesserunt Christi adventum, fuerunt praeparato-
ria ad Christum, ita gratia est dispositio ad glo-
riam. Et ideo ea quae sunl gloriae, sive quan-
tum ad animam, sicut perfecta Dei fruitio, sive
quantum ad corpus, sicut resurrectio gloriosa,
prius tempore debuit ° esse in Christo, sicut in
auctore gloriae. Gratiam vero conveniebat prius
esse in his quae ordinabantur ad Christum.

γ) quidem. – F cx tertü, quod.
iccundum qitid. E ct lenia; secundum quod (»cd Λ στη fe-
cundum quid dicitur cue).
c) Quod. – Qm Pl.
ζ) scilicet. – F; om. EiC ci terti i, sed ceteri.

rj eit. – F ci lenia; sunt od. a, om. ceteri. Pro Periclitabitur.
Periclitatur BCDE. Pro etiam illud quod, illud quod G, et illud quod
lla, etiam illud AIIcPDE, etiam illud {ad Hcbr. ubi de) cd» a.
0) debuit. – debuerunt P.

Commonitaria Cardinalis Caietani

I X titulo Iv *pruno* significat ordinem temporis. Ita quod
sensus est: I irum Christus ante omnes alios resurre-
xerit, ita quod nullus ante cum resurrexerit.

In corpore ponitur una distinctio bimembris, dc resur-
rectione pertectu vel imperfecta; ct iuxta singula membra
singulae conclusiones. Altera est: *Multi ante Christum*
surrexermit resurrectione imperfecta: ut patet de Lazaro
ct aliis resuscitatis ante ipsum. – Altera est: *Christus primo*
resurrexit resurrectione perfecta : quia primo venit ad vi-
tam penitus immortalē. – Omnia clara sunt in littera.

II. In responsione ad secundum, circa diversam opi-
nionem de resurrectione illorum qui cum Christo surre-
xcrunt, rationabile videtur quod surrexerint perfecte ad
vitam, scilicet penitus immortalē, ut beatitudo corporis
in Christo haberet socios. Minus enim corporalis felicitas
aliquid habere videtur si desit corporalis societas. Est enim
homo secundum vitam corpoream animal sociale, non so-
lum propter indigentiam necessariorum ad vitam, ut in
hoc mundo contingit; sed etiam propter naturalem dele-
ctationem in ipsa corporali conversatione consistentem.

Rationes autem m littera e\ beato Augustino disputatae
ad oppositum, facile solutionem recipiunt. Nam \erbum
Petri Apostoli · et a Hieronymo contra fertur *: quod
scilicet Petrus dixit, *cuius sepulcrum apud nos est*, quasi
non ausus fuerit dicere, *cuius corpus apud nos est*. Et
efficax invenitur testimonium Petri : quia ex hoc quod se-
pulcrum David tanto tempore apud eos perseveravit ut
continens ipsum David (hoc enim significat sepulcrum
eius), ita quod nulla fuit unquam in tanto tempore am-
biguitas quin David perseveraret m suo sepulcro, conse-
quens est quod non de ipso David dictum fuerit. *Non*
dabis Sanctum tuum ridere corruptionem. Consistit ergo
testimonium Petri in hoc, quod sepulcrum David, inquan-
tum sepulcrum David, tanto tempore apud nos perseve-
rant: licet forte tunc, Christo resurgente, corpus eius am-
plius ibi non esset.

\erbum autem Apostoli Pauli r, *ut non sine nobis con-*
summarentur, ct potest referri ad consummationem bea-
litudnis substantialis, qua modo consummati sunt omnes
sancti in patria. Et hoc litterae videtur sufficere: quia lo-

• .ki. αp. it.
\tr».
... l.oc di. α
fñ0i. rop.

/Zrf «p u,
»*r» 40.

l *um

'<od si

VL Hl

Wur

neni

т re.

"odo

visse

neni,

Hunt

'arid

sua

rru-

runi

rrc-

'ita-

nti-

dm

uni

vi-

vr

el

ni-

CT-

io-

ir.

ie-

o-

o-

n-

/e

a>

in

is

r.

>d

QUAESTIO LUI, ARTICULUS IV

>07

quitur de caelesti patria ut distinguitur contra viae pcre-
•O-mijiw grinationem .i. – Et potest nihilominus dici quod verbum
Apostoli est generale ad Patres veteris Testamenti. Ve-
rit.ui autem regulae generalis non adversatur paucorum

[exceptio cx speciali gratia. — Potest ct tertio dici quod
illi qui perfecte »arrexerunt cum Christo. non sunt *tine*
nobis consummati, quia nostro tempore sunt consummati;
scilicet tempore revelatae gntùc ct inchoatae gloriae.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CHRISTUS FUERIT CAUSA SUAE RESURRECTIONIS

In Syntb, Apest., art. 5; In Ptalm. XL; in Ioan., e»p. n, led. m| Ad Rom., cap. r». led. ni; l ad Q>r, cap. xt, lca. il

d quarti u sic proceditur. Videtur quod
>> Christus non fuerit causa suae resur-
rectionis. Quicumque enim suscitatur
ab alio, non est suae resurrectionis
causa. Sed Christus est suscitatus ab alio: se-
cundum illud *Aci. n* *: *Quem Deus suscitavit, so-*
lutis doloribus inferni; et *Dom. vm* ♦ *Qui susci-*
tait [esum Christum a mortuis, vivificabit et mor-
talia corpora nostra, etc. Ergo Christus non est
causa suae resurrectionis.

2. Praeterea, nullus dicitur mereri, vel ab
alio petit, aliquid cuius ipse est causa. Sed Chri-
stus sua passione meruit resurrectionem : sicut
'Tnxav. Augustinus dicit, *super Ioan.**, quod *humilitas*
passionis meritum est gloriae resurrectionis. Ipse
etiam petit · a Patre sc resuscitari: secundum
♦
•r»a.mn. illud Psalmi *Tu autem, Domine, miserere mei*
et resuscita me. Ergo Christus non fuit causa suae
resurrectionis.

3. Praeterea, sicut Damascenus probat, in
IV libro ♦ resurrectio non est animae, sed cor-
poris, quod per > mortem cadit. Corpus autem
non potuit sibi animam unire, quae est eo no-
bilio. Ergo id quod resurrexit in Christo, non
potuit esse causa suae resurrectionis.

Sed contra est quod Dominus dicit. Joan, x *:
Nemo tollit animam meam a me: sed ego pono
eam, et iterum sumo eam. Sed nihil est aliud re-
surgere quam iterato animam sumere. Ergo vi-
detur quod Christus propria virtute resurrexit T.
Respondeo dicendum quod, sicut supra* dictum

est, per mortem non fuit separata divinitas nec
ab anima Christi, nec ab eius came. Potest igitur
tam anima Christi monui, quam eius caro, con-
siderari dupliciter: uno modo, ratione divinita-
tis; alio modo, ratione ipsius naturae creatae.
Secundum igitur unitae divinitatis virtutem, ct
corpus resumpsit animam, quam deposuerat; ct
anima resumpsit corpus, quod dimiserat *, Et hoc
est quod dc Christo dicitur II *Cor.* ult. *, quod,
etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed vivit
ex virtute Dei.

Si autem consideremus corpus et animam
Christi mortui secundum virtutem naturae crea-
tae, sic non potuerunt sibi invicem rcuniri, sed
oportuit Christum resuscitari a Deo.

Ad primum ergo dicendum quod eadem est di-
vina virtus ct operatio Patris ct Eilii. Unde haec
duo sesc consequuntur, quod Christus sit susci-
tailis divina virtute Patris, et sui ipsius.

Ad secindum dicendum quod Chnstus orando
petiit ut meruit suam resurrectionem, inquan-
tum homo: non autem inquantum Deus.

Ad tertium dicendum quod corpus secundum
naturam creatam non est potentius anima Chri-
sti: est tomen ea potentius secundum virtutem
divinam. Quae etiam rursus, secundum divini-
tatem unitam, est potentior l corpore secundum
naturam creatam. Et ideo secundum virtutem
divinam corpus et anima mutuo sc resumpse-
runt: non autem secundum virtutem naturae
creatae.

a) *rtiam petit.* – *autem petit* FHfc, *petit* BCDpE, *etiam petiit* P.
?) *per.* – P«||; *paît. Ci. art. i t.* – Pro *potuit, potfit* G et cditionocK.
t) *reiurrexit.* – Hia; *non lurrexit* ACpD, *surrexit* BE»D, *rtfxr-*
rexerit FG ct editione.

Z) *dimiter.tf,* – *Et tie Oirutui* propria rirtutt raumxd »d4*»t Pl.
i) *ptentinr,* – PF; *pUentiuj.*

Commentaria Cardinalis Caiotani

itulus dc causa effectiva quaerit. – In corpore poni-
tur una distinctio bimembris, cum duabus conclusio-
nibus secundum membra. Distinctio esL Tam anima quam
caro Christi mortui potest considerari dupliciter: \cl r
tione suae naturae; vel ratione deitatis Çbniunctae.

Prima conclusio est: *Tam anima quam earn Christi*
ratione deitatis causavit ipsam resurrectionem. Et probatur

cx auctoritate Apostoli. Secunda conclusio est: A'<lc *ani-*
ma nec caro Christi virtute suae naturae causavit resur-
rectionem, sed sic oportuit Christum resuscitari a Deo.
Et ideo utrumque invenitur m sacra Scriptura; scilicet
ct quod Christus resurrexit cx virtute; et quod Christus
suscitatus est a Deo, ct petit ct meruit resurrectionem, etc.
Omnia darn sunt in littera.

QUAESTIO QUINQUAGESIMAQUARTA
DE QUALITATE CHRISTI RESURGENTIS

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

• Cf qu. ua, In-
trod.

Deinde considerandum est de qualitate Christi resurgentis *. Et circa hoc quaeruntur quatuor.
Primo : utrum post resurrectionem Christus habuerit verum corpus.

Secundo : utrum resurrexit cum corporis integritate.
Tertio: utrum corpus eius fuerit gloriosum.
Quarto: de eius ' cicatricibus in corpore apparentibus.

«

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTUS POST RESURRECTIONEM HABERET VERUM CORPUS

Art. »cq., qu. I v, art. 6.

¶ In primum sic proceditur. Videtur quod Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus. Verum enim corpus non potest simul esse cum idio corpore in eodem loco. Sed corpus Christi post resurrectionem fuit simul cum alio corpore in eodem loco: intravit enim ad discipulos *ianuis clausis*, ut dicitur Ioan, xx ♦ Ergo videtur quod Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus.

• Wt · 26.

2. Praeterea, verum corpus non evanescit ab aspectu intuendum, nisi forte corrumpatur. Sed corpus Christi *evanuit ab oculis* discipulorum eum intuendum, ut dicitur Luc. ult. * Ergo videtur quod Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus.

• Vers. j».

3. Praeterea, cuiuslibet veri corporis est determinata figura. Sed corpus Christi apparuit discipulis *in alia effigie*. ut patet Marci ult. * Ergo videtur quod Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus humanum.

• Vtrt 12.

Sed contra est quoti dicitur Luc. ult. ♦ quod, Christo discipulis apparente, *conturbati et contreriti, existimabant se spiritum ridere*. scilicet P ac si non haberet verum corpus, sed phantasticum. Ad quod removendum, ipse postea subdit *: *Palpate et videte : quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere*. Non ergo habuit corpus phantasticum, sed verum.

• Vcrv p.

P

Respondeo dicendum quod, sicut Damascenus «.licit, in IV libro *, *illud resurgere dicitur quod cecidit*. Corpus autem Christi per mortem cecidit': inquantum scilicet fuit ab eo anima separata. quae erat eius formalis perfectio. Inde oportuit, ad hoc quod esset vera Christi resurrectio, ut idem corpus Christi " iterato eidem animae

• Vert JQ.

• De Fide Orth.,
lib. iV, cap. *tnu

T

3

uniretur. Et quia veritas naturae corporis est ex forma, consequens est quod corpus Christi post resurrectionem et verum corpus fuerit, et eiusdem naturae cuius fuerat prius. Si autem eius corpus post resurrectionem fuisset phantasticum, non fuisset vera resurrectio, sed apparens.

Ad primum ergo dicendum quod corpus Christi post resurrectionem, non ex miraculo, sed ex conditione gloriae, sicut quidam dicunt, clausis ianuis ad discipulos introivit, simul cum alio corpore in eodem loco existens. Sed utrum hoc facere ' possit corpus gloriosum ex aliqua proprietate sibi indita, ut simul cum alio corpore in eodem loco existât, inferius discutietur, ubi agetur de resurrectione communi *. Nunc autem, quantum ad propositum sufficit, dicendum est quod non ex natura corporis, sed potius ex virtute divinitatis unitae, illud corpus ad discipulos, licet verum esset, ianuis clausis introivit. Unde Augustinus dicit, in quodam Sermone Paschali *, quod quidam sic disputant: *Si corpus erat, si hoc surrexit de sepulcro quod pendit in ligno, quomodo per ostia clausa intrare potuit?* Et respondet. *Si comprehendis modum, non est miraculum. Ubi dejicit ratio, ibi est fidei aedificatio*. Et super Ioan. *, dicit: *Moli corporis ubi divinitas erat, ostia clausa non obstiterunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente virginitas matris inviolata permansit*. Et idem : dicit Gregorius, in quadam Homilia *de Octava Paschae* *.

«

· α

xm'

· Tract, αα

C

Ad secundum dicendum quod, sicut dictum est ♦ 'Q. Christus resurrexit ad immortalem gloriae vitam. Haec est autem dispositio corporis gloriosi, ut sit *spirituale*, idest subiectum spiritui, ut Apostolus dicit, I *Cor.* xv \ Ad hoc autem quod sit omnino corpus subiectum spiritui, requiritur

*Vcrw w

a) *eiut.* – Po't corpore ponit P, ante cetera tertia. scilicet. – Om. tertia praeter pl.

7) *Corpus autem... cecidit.* – VEI; per mortem autem corpus GirUti fu* oc scilicet fuit) pG.pcr mortem. Corpus autem Christi per mortem cecidit (inquantum scilicet fuit) iG.

o) *Christi.* – Om. BCDEF, om. ceteri.

1) *facere.* – habere Pl.

ζ) *idem.* – F»D et Ienia; *ibidem* E, *ideo* ceteri; post *Paschae* ed. a addit: *illud ehins corpus Domini intrant ad discipulos ianuis clausis quod videlicet ad humanos oculos per nativitatem suam clauso rxut utero virpinis.*

quod omnis actio corporis subdatur spiritus voluntati. Quod autem aliquid videatur, sit per actionem visibilis in visum: ut patet per Philosophum, in II *de Anima* *. El ideo quicumque habet corpus gloriificatum, in potestate sua habet videri quando vult, et, quando non vult, non videri. Hoc tamen Christus habuit non solum ex conditione corporis gloriosi, sed etiam ex virtute divinitatis: per quam fieri potest ut etiam corpora non gloriosa miraculose non videantur; sicut praestitum fuit miraculose beato Bartholomaeo, ut, *si vellet, videretur, non autem videretur si non vellet* *. Dicitur ergo quod Christus ab oculis discipulorum evanuit, non quia corrumperetur aut resolveretur in aliqua invisibilia, sed quia sua voluntate desiit ab eis videri, vel eo praesente, vel etiam eo abscedente † per dotem agilitatis.

Ad tertium dicendum quod, sicut Severianus
dicit, in Sermone Paschali*. *Nemo putet Chri-*

Suum sua resurrectione sui vultus effigiem commutasse. Quod est intelligendum quantum ad U-
neamenla membrorum: quia nihil inordinatum
et deforme fuerat in corpore Christi, per Spi-
ritum Sanctum concepto, quod in resurrectione
corrigen- dum esset. Accepit tamen in resurrectio-
ne gloriam claritatis. Unde idem * subdit: *Scd
mutatur effigies dum efficitur ex mortali immor-
talis: ut hoc sit acquisivisse vultus gloriam, non
vultus substantiam perdidisse.*

Nec tamen illis discipulis in specie gloriosa apparuit: sed, sicut in potestate eius erat ut corpus suum videretur vel non videretur, ita in potestate eius erat ut » ex eius aspectu formaretur in oculis intuentium vel forma gloriosa, vel non gloriosa, aut etiam commixta, vel qualitercumque se habens. Modica tamen differentia sufficit ad hoc quod aliquis videatur in aliena effigie apparere.

abscedente. *G, *absente* HpG cl *b*, *ascfU* vdùciter E, *abscondente* *velociter* F» *absente* *velociter* C, *abscedente* *velociter* P! *abscondente* ccfan.

*) *idem.* – *ibidem* Ce, *idem ibidem* P,
») *corpus num-* erat of. – E ci tertia praeter I: ita et F addit
teif/crî l'OM *corpur* et ptm H.; oro. ceteri.

Comentaria Caixunali Caietani

In titulo *verum* sumitur ut distinguitur contra *apparens*, ita quod apparentia excluditur non solum a corpore, sed a natura tali, scilicet humana. Idemque est quaerere an habuerit verum corpus: et, *an habuerit in veritate corpus humanum*.

In corpore est una conclusio : *Corpus Christi post resurrectionem fuit verum corpus eiusdem naturae cuius fuerat prius*. Probatur dupliciter. Primo. Illud resurgere dicitur quod cecidit Ergo oportuit ut idem corpus Christi eidem animae uniretur in resurrectione. Ergo corpus

Christi post resurrectionem fuit verum eiusdem naturae corpus. – Antecedens, cx Damasceni auctoritate; prin- consequentia probatur cx ratione resurrectionis; secunda autem cx hoc quod veritas naturae corporis est eiusdem forma.

Secundo. probatur conclusio ex opposito. Si corpus Christi fuisse) phantasticum, non fuisset vera, sed apparens illius resurrectio.

Reliqua, in responsionibus argumentorum tacta, inferius
in propriis locis tractanda sunt.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CORPUS CHRISTI RESURREXERIT GLORIOSUM

Compfnd. Th'ol., csp. & eximn.

secundum α sic proceditur. Videtur
 ISjC[^]quod corpus Christi non resurrexerit
 gloriosum. Corpora enim gloriosa sunt
 “—[^]fulgentia: secundum illud Matth. xm .
Fulgebunt iusli sicut sol in regno Patris eorum.
 Sed corpora fulgida * videntur secundum ratio-
 nem lucis, non autem secundum rationem co-
 loris. Cum ergo corpus Christi visum fuerit sub
 coloris specie, sicut et prius videbatur, videtur
 quod non fuerit gloriosum.

2. Praeterea, corpus gloriosum est incorruptibile. Sed corpus Christi non videtur fuisse incorruptibile. Fuit enim palpabile: sicut ipse dicit, Luc. ult. *, *Palpate et videte*. Dicit autem Gregorius, in quadam Homilia quod *corrumpi necesse est quod palpatur, et palpari non potest quod non corrumpitur*. Non ergo corpus Christi fuit gloriosum.

3. PftAETEHEA, corpus gloriosum non est ani-

male, scd spirituale: ut patet I *Cor.* x^l *. S
corpus Christi videtur animale fuisse post resur
rectionem: quia cum discipulis manducavit et
bibit, ut legitur Luc. ult. * et Ioan. ult. ** Et
videtur quod corpus Christi non fuerit gloriosu

Sed contra est quod Apostolus dicit. *Philipp. 3: 12*: *Reformabii corpus humilitatis nostrae, conformatum figuratum corpori claritatis suae.*

Respondendo dicendum quod corpus Christi resurrectione fuit gloriosum. Et hoc apparet triplici ratione. Primo quidem, quia resurrectio Christi fuit exemplar et causa nostrae resurrectionis, ut habetur *1 Cor. xv **. Sancti autem resurrectione habebunt corpora gloriosa: sicut dicitur ibidem *: *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*. Unde, cum causa sit potior causato exemplar exemplato, multo magis corpus Christi resurgentis fuit gloriosum.

Secundo, quia per humilitatem passionis n

a) *Ad Secundum.* – Hunc artkulum P ponii icrii loco, secundum ordinem quaesitorum in Introductione. Cf. tumen an. 3 carp. init, *tlcut lupra dictum est.*

γ) *Scd... incorruptibile*. – Om. BCDi; fn» *fídtlur fulsu. erav*

ruit gloriam resurrectionis. Unde et ipse dicebat *, *Nunc anima mea turbata est.* quod pertinet ad passionem: et postea subdit ♦ *Pater, clarifica nomen tuum*, in quo petit gloriam resurrectionis. Tertio quia, sicut supra * habitum est, anima Christi a principio suae conceptionis fuit gloriosa per fruitionem divinitatis perfectam ô. Est autem dispensative factum, sicut supra * dictum est, ut ab anima gloria non redundaret in corpus, ad hoc quod mysterium nostrae redemptionis sua passione impleret. Et ideo, peracto hoc mysterio passionis et mortis Christi, anima Christi statim in corpus, in resurrectione resumptum, suam gloriam derivavit. Et ita factum est corpus illud gloriosum.

Ad primum ergo dicendum quod omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo secundum modum recipientis . Quia igitur gloria corporis derivatur ab anima ♦ ut Augustinus dicit, in *Epistola* ♦ *Dioscorum* *, fulgor seu claritas corporis gloriosi est secundum colorem humano corpori naturalem: sicut vitrum diversimode coloratum recipit splendorem ex illustratione solis secundum modum sui coloris. Sicut autem in potestate hominis glorificari est ut corpus eius videatur vel non videatur, sicut dictum est*; ita in potestate eius est quod claritas eius videatur vel non videatur. Unde potest in suo colore sine aliqua claritate videri. Et hoc modo Christus discipulis post resurrectionem suam apparuit.

Ad secundum dicendum quod corpus aliquod dicitur esse palpabile, non solum ratione resistantiae, sed ratione spissitudinis suae. Ad rarum autem et spissum sequuntur grave et leve, calidum et frigidum, et alia huiusmodi contraria, quae sunt principia corruptionis corporum ele-

mentarium *. Iude corpus quod est palpabile humano tactu, est naturaliter corruptibile. Si autem sit aliquod corpus resistens tactui quod non sit dispositum secundum praedictas qualitates, quae sunt propria obiecta tactus humani, sicut est corpus caeleste, tale corpus non potest dici palpabile. Corpus autem Christi vere post resurrectionem fuit ex clementis compositum, habens in se tangibiles qualitates, secundum quod requirit natura corporis humani: et ideo naturaliter erat palpabile. Et si nihil aliud habuisset supra corporis humani naturam, fuisset etiam corruptibile. Habuit autem aliquid aliud quod ipsum incorruptibile reddidit: non quidem naturam caelestis corporis, ut quidam dicunt, de quo infra* magis inquiretur; sed gloriam redundantem ab anima beata; quia, ut Augustinus dicit, *ad' Dioscorum* ♦ *tam potenti natura Deus fecit animam ut ex eius plenissima beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis, idest incorruptibilis vigor.* Et ideo, sicut dicit Gregorius, ibidem , *ostenditur corpus Christi post resurrectionem fuisse eiusdem naturae, sed alterius gloriae.*

Ad tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit. XIII *de Civ. Dei**, *Salvator noster, post resurrectionem, tam quidem in spirituali carne, sed tamen vera, cibum ac potum cum discipulis sumpsit, non alimentorum indigentia, sed ea qua hoc poterat potestate.* I l enim Beda dicit, *super Luc.* *, *aliter absorbet aquam terra sitiens, aliter solis radius calens: illa indigentia, iste potentia.* Manducavit ergo post resurrectionem, *non quasi cibo indigens, sed ut eo modo naturam corporis resurgentis adstrueret* *. Et propter hoc, non sequitur ,but quod fuerit eius corpus animale, quod est indigens cibo.

1) *perfectam.* – *perfecta* ABC (DE.) I legit: *Perfecta* [est expungitur] *autem dixipouatiunc factum fuit sicut*, «criptore inter scribendum correctorem agente, ut »olet.

e) *palpabile.* – Fa et leniat *impalpabile.* Pro *corruptibile, incorruptibile* DE.
ζ) *ad.* – in *epistola ad Pl.*

Commentaria Cardinalis Caictani

titulus clarus. – In corpore unica conclusio: *Corpus Christi in resurrectione fuit gloriosum.* Probatur tripliciter: et rationes clare palent in littera. In responsione ad secundum, adverte quod Auctor loquitur de raro et denso univocatione servata. Quod dico raroPlerumque Quia densitas ponitur etiam in corporibus caelestibus ; non eiusdem tamen rationis cum densitate inferiorum. Est enim stella densior pars sui orbis; nihil tamen

est commune univocum corruptibili et incorruptibili corpori. I nde caelum resisteret tactui, si quis ad orbem lunae pertransire vellet, ibi existens: non tamen sentiretur tactu densita., cius, sed tantum tactui resisteret pars densa quantum pars minus densa. Et propicrea in littera dicitur quod corpus ratione suae spissitudinis palpabile, est naturaliter corruptibile.

• cf Ari»tot II
jiQe/o-cip ni.
n t.-b In lect
x. n. 3. tj.

λ π.μ
JW

α
ζ
c“

• Loc. ctx ia arg.

0»?.«*.

· υκΜη.

◁-

’,but

pabile · · α

Si au-

>J non r <

litalcs,

, sieur

st dici

>st re-

n, ha-

quod

natu-

uisset

eiiam

quod

na-

I, de

i re-

usti-

'Jura

ñitu- ' 'I

! in-

•ius

r/O- 'UiOMr;

iae.

nus

re. · > ut

sed

III-

fa 'UIUat

, t, "bpaUIH

rj- <v

lu-

bo

tr-

ur · *

n.

QUAESTIO LIV, ARTICULUS III

5i i

ARTICULUS TERTIUS

β

UTRUM CORPUS CHRISTI RESURREXERIT INTEGRUM

Quodl. V, qu. in, art. t; *In loan.*, cap. 11, led. n.

5*7·/^^·»') TERTIUM · sic p r o c e d i t u r . Videtur quod corpus Christi non resurrexit inte- jW^gyftgrum. Sunt enim de integritate humani ^^^corporis caro et sanguis. Quae Chri- stus non videtur habuisse: dicitur enim I *Cor.* xv *: *Caro ct sanguis regnum Dei non posside- bunt.* Christus autem resurrexit in gloria regni Dei. Ergo videtur quod non habuerit carnem et sanguinem.

2. P r a e t e r e a , sanguis est unus de quatuor hu- moribus. Si ergo Christus habuit sanguinem, pari ratione habuit alios humores, ex quibus causa- tur corruptio in corporibus animalium. Sic ergo sequeretur quod corpus Christi luerit corrupti- bile. Quod est inconveniens. Non igitur habuit carnem et sanguinem.

3. P r a e t e r e a , corpus Christi quod resurrexit, in caelum ascendit. Sed aliquid de sanguine eius in quibusdam ecclesiis reservatur pro reliquiis. Non ergo resurrexit Christi corpus cum inte- gritate omnium suarum partium.

Sed c o n t r a est quod Dominus dicit, Luc.uh ♦ post resurrectionem discipulis loquens: *Spiritus carnem ct ossa non habet, sicut me videtis habere.*

Respondeo dicendum quod, sicut supra * dictum est, corpus Christi in resurrectione fuit *eiusdem naturae, sed alterius gloriae.* Unde quidquid ad naturam corporis humani pertinet, totum fuit in corpore Christi resurgentis. Manifestum est au- tem quod ad naturam corporis humani pertinent carnes et ossa et sanguis, et alia huiusmodi. Et ideo omnia ista in corpore Christi resurgentis fuenint. Et etiam integraliter, absque omni di- minutione: alioquin non fuisset perfectu resur- rectio, si non fuisset redintegratum quidquid per mortem ceciderat *. Unde et Dominus fidelibus sujs pronljttit dicens, Matth. x *: *Vestri autem et capilli capitis omnes numerali sunt.* Et Luc. xxi * dicitur: *Capillus de capite vestro non peribit.*

Dicere autem quod corpus Christi carnem ct ossa non habuerit, et alias huiusmodi panes hu- mano corpori naturales, pertinet ad errorem Eu- iÜfivfcipllî; tyehii. Çonstuntinopolitanae urbis episcopi ♦ qui n ut. jjjC(.ljat qUOj *corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, et ventis aereque subtilius;* et quod Dominus, *post confirmata corda discipu- lorum palphantium, omne illud quod in eo palpari potuit, in subtilitatem aliquam redegit.* Quod ibi- dem ? improbat Gregorius, quia corpus Christi post resurrectionem immutatum non fuit: secun-

dum illud *Rom* vi*: *Christus resurgens ex nior- luis iam non moritur.* Unde ct ille quae l dixerat, in morte retractavit *. Si enim inconveniens est ut Christus alterius naturae corpus in sua con- ceptione acciperet, puta caeleste, sicut Valentinus asseruit*; multo magis inconveniens est quod ii in resurrectione alterius naturae corpus reassum- pserit *: quia corpus in resurrectione resumpsit z ad vitam immortalem, quod in conceptione ac- ceperat ‘ ad vitam mortalem.

An primum ergo dicendum quod *caro et san- guis* ibi non accipitur pro natura carnis ct san- guinis: sed vel pro culpa carnis et sanguinis, sicut Gregorius dicit, in XIV *Moral.* *: vel pro corruptione carnis et sanguinis, quia, ut Augu- stinus dicit, *ad Consentium, de Resurrectione Car- nis* *, *non ibi erit corruptio ct mortalitas carnis* ; TA-00; £ *ct sanguinis.* Garo ergo secundum substantiam ζ possidet regnum Dei: secundum quod dictum est *, *Spiritus carnem ct ossa non habet, sicut me ' & SeJ videtis habere,* (λiyo autem cum secundum cor- ruptionem intcliigitur, non possidebit. Unde con- tinuo additum est in verbis Apostoli: *neque cor- ruptio incorruptelam.*

Ad secundum dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in eodem libro *, *forlassis, accepta occa- sione sanguinis, urgebit r' nos molestior perseci- lor, el dicet: Si sanguis in corpore Christi re- surgentis fuit, cur non et pituita, idest phlegma; cur non et fel flavum, idest cholera, ct fel ni- grum, idest melancholia; quibus quatuor humo- ribus naturam carnis temperari etiam medicinae disciplina testatur? Sed, quodlibet quisque addat, corruptionem addere caveat: ne suae fidei sani- tatem castitatemque corrumpat. Valet enim divina potentia de ista risibili atque tractabili natura cor- porum. quibusdam manentibus, auferre quas vo- luerit qualitates: ut absit labes, scilicet corruptio- nis, adsit effigies; adsit motio, absitfatigatio; adsit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas.*

Ad tertium dicendum quod totus sanguis qui de corpore Christi fluxit, cum ad veritatem hu- manae naturae pertineat, in Christi corpore re- surrexit. Et eadem ratio esi de omnibus pani- culis ad veritatem et integritatem humanae na- turae pertinentibus. Sanguis autem ille qui in quibusdam ecclesiis pro reliquiis observatur ·, .^Λλ .lit· non fluxit de latere Christi: sed miraculose di- citur effluxisse dc quadam imagine Christi per- cussa *. »- Atk““.

■) *Ad Tertium.* — Cf. art. praei, e.

· j) *ibidem.* — I.ibrine an terrae locu», scilicet Gmsuntinopolis, intcHi- gendiū ct *imymbabat* legendum *I in / Moraliū* mG. — *juta* PBCaH; *dicens quod* EsG, *quod* ceteri.

y) *ille quae.* — PaH; *ille quod* CD»G et a, *illud quod* I, *ille qui* ceteri. Ante *retractavit* F eddit *non.*

B) *reassumfterit.* — *resumpserit* F ct tertia praeter âH.

c) *acceperat* — *assumpserat* 11 et edllkwct

ζ) *erit.* — *erat* edibone* — *et mortalitai* DliCGj et editiones; *et immortalitas* ABpC, *immortalitas* EH, *sed immortalitas* F, *mortalitas* pG.

r<) *orabit.* — *urgebat* EllpUCI. — Pro *persecutor, perscrutator* Pl. 0) *observatur.* — *conservatur* I ct ediuoae».

Commentaria Cardinalis Caietani

Tmaro ut sonat.- In corpore una conclusio; *Corpus Christi resurrexit Integrum, scilicet cum carnibus et ossibus, etc.* Probatur dupliciter. Primo, ostensive. Corpus Christi in resurrectione luit *eiusdem naturae ct alterius gloriae*. Ergo totum habuit quidquid pertinet ad naturam corporis humani. Ergo omnia ista fuerunt in corpore Christi. – Secunda consequentia probatur. Quia haec omnia pertinent ad naturam humani corporis. – Deinde probatur quod haec omnia integraliter fuerunt in Christo. Quia aliter non fuisset resurrectio perfecta, si non fuisset integratum quidquid per mortem ceciderat. Et confirmatur auctoritate Domini: *Capillus de capite vestro non peribit, etc.*

Secundo, probatur conclusio ab opposito. Quia dicere corpus Christi caruisse partibus naturalibus humano corpori, pertinet ad errorem Eutychii, duo dicentis Primum est: *Corpus nostrum in resurrectione erit impalpabile, ventis aereque subtilius*. Alterum est: *Christus, post confirmata corda discipulorum palpantium, omne quod erat in en palpabile, in subtilitatem aliquam redegit*. Contra quod secundum dictum rationem Grcgorii Auctor affert primo; ct ipsius Eutychii revocationem deinde; et demum arguit cx errore Valentini.

Clara sunt in littera omnia inielligentibus quod omnis mutatio specie* quaedam mortis est.

II. In responsionibus argumentorum, et in corpore, duae magnae quaestiones restant. Prima est, quae indecEa videtur, propter varias opiniones: *An totus sanguis Christi in passione effusus resurrexerit cum e<>*. – Secunda est nova: *An, Christo resurgente, oportuerit sanguinem scum reossumere*.

Primae quaestionis Auctor tenet partem affirmativam in littera, in responsione ad tertium, quoad sanguinem in passione effusum: ea ratione, quia erat de veritate humanae naturae. Et in corpore articuli adiungitur quod, si non fuisset integratum quidquid per mortem ceciderat, non fuisset resurrectio perfecta .

Secuudac autem quaestionis non solus Auctor, sed communis et theologorum el Ecclesiae sententia partem tenet affirmativam *.

III. Sed, ut ab hac ordiar, occurrit mihi magnum de ea dubium, et argumentum ducens ad partem negativam. Ad cuius intellectum, recolere oportet cx doctrina Pauli Apostoli, I *ad Cor. xx* ., quod corpus nostrum hic est *animale, resurget autem spirituale*: ct, secundum Augustinum ., tandiu corpus est animale quandiu indiget alimento, et per oppositum tunc est spirituale cum non indiget amplius alimento. Ex qua doctrina habetur quod corpus Christi surrexit, non animale, sed spirituale, hoc est, non indigens alimento.

Sub hac nutem theologica traditione subsumitur ex philosophia quod sanguis in corpore humano nihil aliud est quam alimentum humani corporis: ut expresse Aristoteles, in II *de Partibus Animal.*, cap. πτ, dicit, ponens sanguinem esse *ultimum alimentum* in corpore animalium, ct *alimenti gratia datum animalibus* a natura. Ergo corpus Christi resurgens non indiguit sanguine: eiusdem cnim rationis est indigere alimento interiori, vel exteriori. Unde idem est dicere corpus Christi post resurrectionem indigere sanguine, et indigere alimento: quod est esse animale, et non spirituale. Et cum alimentum, quantumcumque ultimum, non sit actu pars animalis, sed potentia totum *. sequitur quod sanguis non sit pars animalis, et consequenlcr nec hominis: ct quod sanguis non est de integritate humanae naturae, quoniam integrum est cui nulla partium dceat. Et quia verum non addit rem aliquam supra ens, eandem cnim rem significat *aurum* quam significat *aurum verum*, et sic de aliis; ideo sequitur quod nullus sanguis est de veritate humanae naturae, quin non est de integritate eius. – Ncc obstat quod exsanguis effecti morimur, aut mortui sumus. Attestatur enim hoc ad

dictam philosophiam quod sanguis est dc necessitate requisitus ad vitam animalium habentium sanguinem; quoniam, ul in II *de Anima* ' dicitur, *tandiu vivunt quandiu aluntur*.

Iungendo ergo philosophiam theologiae, dicendum videtur quod sanguis pertinet ad necessitatem humani corporis secundum vitam animaleam, quia est ultimum alimentum: et non pertinet ad necessitatem humani corporis spiritualis, quale fuit corpus Christi m resurrectione. Et secundum hoc, cum dicitur, *Totum quod per mortem cecidit, resurrexit, si perjecta est resurrectio*, intelligendum est de toto quod est de necessitate corporis humani in statu seu vita .spirituali: et non de toto necessario ad corpus humanum in statu seu vitii animali.

In oppositum nutem est communis Ecclesiae sensus: ct in sacramento Altaris vinum conversum in Christi sanguinem. quem fatemur in Christi corpore esse.

IV. Ad hanc quaestionem dicitur quod sanguis, licet sit pars in potentia respectu carnis ct membrorum, est tamen cum hoc etiam pars in actu respectu totius animalis. ita quod est et materia transiens partium posteriorum, ct materia permanens respectu totius: sicut elementa m mundo sunt partes in potentia ct materia transiens respectu mixtorum, et sunt partes in netu ct materia permanens respectu universi. Probaturque hoc ex eo quod triplex compositio in animali invenitur, ut habetur in II *de Partibux Animal.* *: prima est compositio ex elementis, . Qp. < .eu eorum virtutibus; secunda est cx partibus similaribus, puia carne, osse, nervo; tertia est ex partibus heterogeneis. ut manu, capite, etc. Ad primam nutem compositionem spectui compositio animalis cx humoribus, quorum unus est sanguis. Et propterea, quemadmodum componentia tam in secunda quam in tertia compositione sunt partes m actu animalis, ita componentia in prima compositione affirmanda sunt quod sunt partes in actu animalis. Et ideo, licet in resurrectione non sit opus sanguine ut est pars in potentia, est tamen opus illo ut esc pars in actu: alioquin non resurgeret homo integer; deficeret cnim sibi aliqua partium eius in actu.

V. . Hacc responsio est apud me ambigua; quia non videtur necessitatem ponendi sanguinem ct alios humores esse partes in ictu animalis. Compositio siquidem animalis ex humoribus sufficienter salvari videtur si sit compositio ex humoribus ut materia transeunto. Substantialis siquidem animalis integritas, si fomento non egeret, cx solis partibus aliis, scilicet membris, ct carnibus, ossibus, etc., constare videtur: humores autem ministrari videntur a natura ut partes solidae conserventur , et non ut ipsi secundum se integrent animal. Cuius oppositum invenitur in elementis, quae secundum se cx prima intentione naturae sunt de integritate universi, ut patet in I *Cael.* *, et quasi per accidens sunt materia mixtorum. Et ideo, nisi allata in oppositum obstarent, rationabilius forte diccrctur in resurrectione non resumii humores. Quia tamen *non oportet sapere nisi ad sobrietatem* ., indubie credendum est, sanctae matris Ecclesiae doctrinam sequendo, sanguinem vere esse in Christi corpore post resurrectionem, quamvis ratio naturalis de hoc non appareat certa.

VI. Dc prima autem quaestione ., nec conclusionis nec mediorum video certitudinem. Nam ratio theologica ducit ad partem affirmativam: ut in littera lubes, ct in Quolib. V, qu. m, art l. Ratio autem naturalis ad partem potius ducere videtur negativam. Quoniam nihil prohibet in Christo fuisse, passionis tempore, sanguinem nutrimentaleni, qui non est in resurrectione assumptus. Quoniam non est nudor ratio quare tunc non fuerit in Christo sanguis nutrimentalis, ct alias fuerit; ct rursus, quare in ipso tunc non. ct in aliis hominibus eiusdem aetatis sic; ct rursus, quare tunc patiendo non. et, si non fuisset tunc passus, fateremur in eo sanguinem nulrimentalem. Si autem m Christo tunc fuit nutrimentahs sanguis, constat

• Cap. n. .\$.■-
S Γñ- I«Λ *-

• Qp. <

• Τβαβ·β«.v

• α ty. «.-

■ ASbe. ., ctr·
xii. w k v

• Nxm. tu

^Cor^/Z
tb*is r^sTh*
k'ct x»i, xnt

quod tunc ciTusus fuit: cum omura meliorem, quantum potuerit, in finem reservaverit.

Non cogere autem argumenta hacc, sanguineum sudor Christi in cruciatu propassioni* effusus, cum ante passionem post cenam oraret -, significat. Nam ‘udor ille sanguineus, cum non cx acgritudinali dispositione processerit

(ut Aristoteles, in III *dc Jlutoriis Animat.* -, provenire ponit cx mala dispositione sanguinis; et m III *dc Partibus Animat.* -, contigisse narrat quibusdam propter *laxumfluxum-que corpus*): tum quia Christum non decuit aegritudo aliqua

; tum quia operatione Ipsius Christi statim subsecutae attestantur sanitati, et non aegritudini, nam statim surgens ab oratione, ut Lucos ait -. venit ad discipulos, ut prius,

et, allocutus cos de vigilia, etc., monstravit se non mutatum n tanto decursu sudoris sanguinei, ut immutan debuisset si aegritudinalis sudor fuisset : – ille, inquam, «udor sanguineus fuit humor ^anguineus adhuc crudus, hoc est, non redactus adhuc perfecte in sanguinem qui pars cvt hominis. Et huiusmodi crudus humor vocatur *sanguis nu-trimeitalis*. Et quoniam, ut Evangelista testatur, tanta fuit

cius quantitas ut *decurreret in terram*, didetur quod to tus wnguu nutrimecnulis qui im uniendus fuluct in Christo tempore passionis, praeciïuuis fuerit in propassionis sudore. Dico autem, *qui inveniendus fuisset tempore pas-sionis*, et non, *qui inventus est tunc*, scilicet tempore orationis: quoniam non oportet fateri totum nutrimentalem sanguinem per sudorem emissum; quoniam aliquid dlius remanens potuit nocte ct inane decoqui perfecte, ita ut nihil nutrimentalis sanguinis inveniretur in Christo tem-pore passionis, cum effusus sanguis est.

Sed quia hacc magh divinare quam affirmare possumus, ideo nullus pertinax in propria opinione inveniatur, nullus dubii pro certi* affirmet, sed, pie dubitando, devotionem suam prosequatur.

Certum taincn, ct absque haesitatione qualibet constat Christi sanguinem nutrimentalem, qui dicitur in terra inveniri, etiam Ii in pauione effusus sit. non esse unitum Verbo Dei personaliter: quoniam nunquam fuit actu pars sanguinis qui est de veritate humanae naturae.

is I licet um, est ius ani- ortcrio- lemcnta en» rcr ia per-) quod r in II mentis, 'C*t iribus, erogc- mposi- , quo- com- : sunt com- i ani- l san- Jt est i de-

inn- ‘Tenaar oa P. esse li> ei IQ CX idem tibus stare a ut a « mis. i dc per i in mr- rfd r , , lût - 4JT' x, of. nt. »tn. >

• V=TK p.

• Art pruceJ.

QUAESTIO LIV, ARTICULUS IV

quod tunc ciTusus fuit: cum omura meliorem, quantum potuerit, in finem reservaverit.

Non cogere autem argumenta hacc, sanguineum sudor Christi in cruciatu propassioni* effusus, cum ante passionem post cenam oraret -, significat. Nam ‘udor ille sanguineus, cum non cx acgritudinali dispositione processerit

(ut Aristoteles, in III *dc Jlutoriis Animat.* -, provenire ponit cx mala dispositione sanguinis; et m III *dc Partibus Ani-mat.* -, contigisse narrat quibusdam propter *laxumfluxum-que corpus*): tum quia Christum non decuit aegritudo ali-qua

; tum quia operatione Ipsius Christi statim subsecutae attestantur sanitati, et non aegritudini, nam statim surgens ab oratione, ut Lucos ait -. venit ad discipulos, ut prius,

et, allocutus cos de vigilia, etc., monstravit se non mutatum n tanto decursu sudoris sanguinei, ut immutan debuisset si aegritudinalis sudor fuisset : – ille, inquam, «udor sanguineus fuit humor ^anguineus adhuc crudus, hoc est, non redactus adhuc perfecte in sanguinem qui pars cvt hominis. Et huiusmodi crudus humor vocatur *sanguis nu-trimeitalis*. Et quoniam, ut Evangelista testatur, tanta fuit

cius quantitas ut *decurreret in terram*, didetur quod to tus wnguu nutrimecnulis qui im uniendus fuluct in Christo tempore passionis, praeciïuuis fuerit in propassionis sudore. Dico autem, *qui inveniendus fuisset tempore pas-sionis*, et non, *qui inventus est tunc*, scilicet tempore orationis: quoniam non oportet fateri totum nutrimentalem sanguinem per sudorem emissum; quoniam aliquid dlius remanens potuit nocte ct inane decoqui perfecte, ita ut nihil nutrimentalis sanguinis inveniretur in Christo tem-pore passionis, cum effusus sanguis est.

Sed quia hacc magh divinare quam affirmare possumus, ideo nullus pertinax in propria opinione inveniatur, nullus dubii pro certi* affirmet, sed, pie dubitando, devotionem suam prosequatur.

Certum taincn, ct absque haesitatione qualibet constat Christi sanguinem nutrimentalem, qui dicitur in terra inveniri, etiam Ii in pauione effusus sit. non esse unitum Verbo Dei personaliter: quoniam nunquam fuit actu pars sanguinis qui est de veritate humanae naturae.

QUAESTIO LIV, ARTICULUS IV

quod tunc ciTusus fuit: cum omura meliorem, quantum potuerit, in finem reservaverit.

Non cogere autem argumenta hacc, sanguineum sudor Christi in cruciatu propassioni* effusus, cum ante passionem post cenam oraret -, significat. Nam ‘udor ille sanguineus, cum non cx acgritudinali dispositione processerit

(ut Aristoteles, in III *dc Jlutoriis Animat.* -, provenire ponit cx mala dispositione sanguinis; et m III *dc Partibus Ani-mat.* -, contigisse narrat quibusdam propter *laxumfluxum-que corpus*): tum quia Christum non decuit aegritudo ali-qua

; tum quia operatione Ipsius Christi statim subsecutae attestantur sanitati, et non aegritudini, nam statim surgens ab oratione, ut Lucos ait -. venit ad discipulos, ut prius,

et, allocutus cos de vigilia, etc., monstravit se non mutatum n tanto decursu sudoris sanguinei, ut immutan debuisset si aegritudinalis sudor fuisset : – ille, inquam, «udor sanguineus fuit humor ^anguineus adhuc crudus, hoc est, non redactus adhuc perfecte in sanguinem qui pars cvt hominis. Et huiusmodi crudus humor vocatur *sanguis nu-trimeitalis*. Et quoniam, ut Evangelista testatur, tanta fuit

cius quantitas ut *decurreret in terram*, didetur quod to tus wnguu nutrimecnulis qui im uniendus fuluct in Christo tempore passionis, praeciïuuis fuerit in propassionis sudore. Dico autem, *qui inveniendus fuisset tempore pas-sionis*, et non, *qui inventus est tunc*, scilicet tempore orationis: quoniam non oportet fateri totum nutrimentalem sanguinem per sudorem emissum; quoniam aliquid dlius remanens potuit nocte ct inane decoqui perfecte, ita ut nihil nutrimentalis sanguinis inveniretur in Christo tem-pore passionis, cum effusus sanguis est.

Sed quia hacc magh divinare quam affirmare possumus, ideo nullus pertinax in propria opinione inveniatur, nullus dubii pro certi* affirmet, sed, pie dubitando, devotionem suam prosequatur.

Certum taincn, ct absque haesitatione qualibet constat Christi sanguinem nutrimentalem, qui dicitur in terra inveniri, etiam Ii in pauione effusus sit. non esse unitum Verbo Dei personaliter: quoniam nunquam fuit actu pars sanguinis qui est de veritate humanae naturae.

a) *quidem, non autem.* – 1; *qui non autem* ABCD, *quaedam autem non* E, *quaedam non* E, *quae non* /unt cd. a, *quae non habuit* cctcn unii.

p) *meum.* — *et noli eue inerrdulut te.t.jfddii* addunt PI.

SCMMAK T1IKO!.. D. Tiiio mak T. VI!!!.

y) *anuunliet.* – *denuntiet* PJ. *demamtravit.* – PEFaCGI; *demourtraret.*

l) *ipectalit.* – I.i ct editione», *fflrlluaHi.*

5i4
a f. A1rfoS'
CLXU. II. I. VI.
Je ci XI

Ad secundum dicendum quod illa apertura vulnerum, quamvis sit cum quadam solutione continuitatis, totum tamen hoc recompensatur per maiorem decorem gloriae: ut corpus non sit minus integrum, sed magis perfectum. Thomas autem non solum vidit, sed etiam vulnera tetigit: quia, ut dicit Leo Papa*, *suffecit sibi ad fideni proprtam vīdisse quod vīderat; sed nobis operatus est ut tangeret quem videbat.*

Ad TERTIUM DICENDUM quod Christus in suo corpore voluit cicatrices vulnerum remanere, non solum ad certificandum discipulorum fidem, sed etiam propter alias rationes. Ex quibus apparet

quod semper in eius corpore cicatrices illae remanebunt. Quia, ut Augustinus dicit, *ad Consentium de Resurrectione Carnis* *: *Domini corpus in caelo esse credo ut erat quando ascendit in caelum.* Et Gregorius, XIV *Morat.* *, dicit quod, *st quid ' m corpore Christi post resurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli sententiam, post resurrectionem Dominus rediit in mortem. Quod quis dicere vel stultus praesumat, nisi qui veram carnis resurrectionem denegat?* Unde patet quod cicatrices quas Christus post resurrectionem in suo corpore ostendit, nunquam postmodum ab illo corpore sunt remotae.

Q j/ quid. – Pl.II.; a F, tient cctori.

Commontaria Cardinalis Caietani

Titulus, prout communiter in Ecclesia cicatrices Christi intelliguntur: scilicet ut cum foraminibus sumuntur. In corpore unica est conclusio: *Conveniens fuit animam Christi rcassumere corpus cum cicatricibus*, Probat^rur quinque rationibus, quae patent in littera.

Ubi adverte quod Auctor, Augustinum sequens, rationem

cicatricum Christi non ex parte corporis, sed animae, reddit: quoniam non nd pulchritudinem corporis, sed animae, spectant. IT enim m responsione ad secundum dicitur, *apertura illa vulnerum recompensatur per maiorem decorem*: in quo monstratur quod ex parte corporis re* compensatione eget. – Reliqua clara sunt in littera.

icatricces iliac re-
s dicit, *nd Con-*
**' Don,ini c"r-*
tando ascendit in
l. ♦ dicit quod, ; c, (
resurrectionem ; '¶
i Pauli senten-
rediit in mor-
praesumat, nisi
lenegat? Unde
us post resur-
git, nunquam
remotae.

:*d* animae, red-
is, scJ animae,
mdum dicitur,
• *maio*rem *de-*
e corporb re-
in liticn

QUAESTIO QUINQUAGESIMAQUINTA

DE MANIFESTATIONE RESURRECTIONIS

IN SEX ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de manifestatione resurrectionis ♦
Et circa hoc quaeruntur sex.

- Primo: utrum resurrectio Christi omnibus hominibus ° manifestari debuerit, an solum quibusdam specialibus hominibus.
Secundo: utrum fuisset conveniens quod, cis videntibus, resurgeret.

Tertio: utrum post resurrectionem debuerit cum suis discipulis conversari.

Quarto: utrum fuerit conveniens quod suis discipulis in aliena effigie appareret.

Quinio: utrum resurrectionem suam argumentis manifestare debuerit.

Sexto: de sufficientia illorum argumentorum.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM RESURRECTIO CHRISTI DEBUERIT OMNIBUS MANIFESTARI

Suprt, qu. nxvi, art. »; *CompenJ. Thcnl.*, cap. ccuxvm; l *ad C&r*, cap, iv, l«l. i.

**vn primum sic proceditur. Videtur quod J^8%rcsucccl'° Christi debuerit omnibus j manifestari. Sicut enim publico pec- ^-^cato debetur poena publica, secundum illud I *Tini*, v M, *Peccantem caram omnibus argue*; ita merito publico debetur praemium publicum. Sed *claritas resurrectionis est praemium humilitatis passionis*: ut Augustinus dicit, *super Ioan* * Cum ergo passio Christi luerit omnibus manifestata, eo publice patiente, videtur quod gloria resurrectionis ipsius omnibus manifestari debuerit.

2. Praeterea, sicut passio Christi ordinatur ad nostram salutem, ita et eius resurrectio: secundum illud *Pont*, iv *: *Resurrexit propter iustificationem nostram*. Sed illud quod ad communem utilitatem pertinet, omnibus debet manifestari. Ergo resurrectio Christi omnibus debuit manifestari, et non specialiter quibusdam

3. Praeterea, illi quibus manifestata est resurrectio, fuerunt resurrectionis testes: unde dicitur *Act.* in *: *Quem Deus suscitavit a mortuis: cuius nos testes sumus*. Hoc autem testimonium ferebant publice praedicando. Quod quidem non convenit mulieribus: secundum illud I *Cor.* xiv *: *Mulieres in ecclesiis taceant*; et I *Tim.* n*: *Docere mulieri non permitto*. Ergo videtur quod inconvenienter resurrectio Christi manifestata fuerit primo mulieribus quam hominibus P communiter.

Sed contra est quod dicitur *Act.* x *: *Quem Deus suscitavit tertia die. et dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus praeordinatis a Deo*.

Respondeo dicendum quod eorum quae cognoscuntur, quaedam cognoscuntur communi lege naturae; quaedam autem cognoscuntur ex spe-

ciali munere gratiae, sicut ea quae divinitus revelantur. Quorum quidem, ut Dionysius dicit, in libro *Caelest. Hier.* *, haec esi lex divinitus ·X< w instituta, ut a Deo immediate superioribus re-velentur, quibus mediantibus deferantur ad inferiores: sicut patet in ordinatione caelestium spirituum. Ea vero quae pertinent «ad fuiuram gloriam, communem hominum cognitionem excedunt secundum illud Isaiae i.xrv *: *Oculus non ·v-T» 4.. o vidit, Deus, absque te, quae preparasti diligenti-».* ♦«.Ve* *bus te*. Ei ideo huiusmodi ab homine non cognoscuntur nisi divinitus revelata: sicut Apostolus dicit, l *Car.* n ♦ *Xobis revelavit Deus per ·«·.©<.»«.* *Spiritum situm*. Quia igitur Christus resurrexit gloriosa resurrectione, ideo eius resurrectio non omni populo manifestata est, sed quibusdam, quorum testimonio deferretur in aliorum notitiam.

Ad primum ergo dicendum quod passio Christi peracta est in corpore adhuc habente naturam passibilem, quae communi lege nota est omnibus. Et ideo passio Christi omni populo immediate manifestari potuit. Resurrectio autem Christi facta est *per gloriam Patris*, ut Apostolus dicit, *Rom.* vi ♦ Et ideo immediate manifestata est, non ·v<* 4 omnibus, sed quibusdam.

Quod autem publice peccantibus publica poena imponitur ♦ intelligendum est de poena praesentis vitae. Et similiter publica merita publice praemiari oportet, ut alii provocentur. Sed poenae et praemia futurae vitae non publice omnibus manifestantur: sed specialiter illis qui ad hoc praeordinati sunt a Deo.

Ad secundum dicendum quod resurrectio Christi, sicut est ad communem omnium salutem, ita in notitiam omnium pervenit: non quidem sic quod immediate omnibus manifestaretur; sed quibus-

a) hominibiu. – Om P. Pro ipccialibui tpirilualibui
hominibui bc, tptciahbui personis l, tpccialilcr ptnanii P.

?) hominibus. – omaiim ODE a ct lenta praeter G.

dam, per quorum testimonium deferretur ad omnes.

An tertium dicendum quod mulieri non permittitur publice docere in ecclesia: permittitur autem ei privatim domestica aliquos T admonitione instruere. Et ideo, sicut Ambrosius dicit, *suPer Luc."*, ad eos femina mittitur qui domestci Slnli: non aulern mittitur ad hoc quod resurrectionis testimonium ferat ad populum.

Ideo autem primo mulieribus apparuit, ut mulier, quae primo initium 0 mortis ad hominem detulit, primo etiam initia c resurgentis Christi in gloria nuntiaret. Inde Cynllus dicit*: *Femina,*

quae quondam : fuit mortis ministra, venerandum resurrectionis mysterium prima percepit el nuntiat. Adeptum est igitur femineum genus et ignominiae absolutionem, el maledictionis repudium.

Simul etiam per hoc ostenditur quod, quantum ad statum gloriae pertinet, nullum detrimentum patietur sexus femineus *, sed, si maiori capitale fervebunt, maiori etiam gloria ex visione divina potentur: eo quod mulieres, quae Dominum arctius amaverunt, in tantum ut ab eius sepulcro, *discipulis etiam recedentibus, non recederent* ♦ primo viderunt Dominum in gloriam 7 resurgentem.

γ) domestica aliquot. – aliquot domestica PEI; F ponit aliquos poat admonitione.
o) initium. – mentum pG, nuntium PH!«G et b,
i) primo etiam initia. – F; prima etiam vita ABCD, post etiam

vitam I . prima etiam vitam Gj . primo etiam vitam U et editione-, postea etiam vita pl, postea eham vitam el.
ζ) quondam. – PI; quodammodo. – venerandum tenia praeter G venerandae. – Vu. percepit, percipit P^Ci.
rj gloriam. – gloria cd. a et lenia praeter C.

Commentaria Cardinalis Caietani

Ti Tutvs dc manifestatione facta Christi discipulis quae-rit, an talis manifestatio debuerit fieri omnibus publice, sicut publice manifestata est passio.
In corpore primo ponitur una distinctio bimembris, scilicet: Eorum quae cognoscuntur, quaedam communi kgc, quaedam solo gratiae mumere sunt cognoscibilia.
Deinde ponitur conclusio responsiva: *Christi resurrectio non debuit omni populo manifestari, sed quibusdam,*

per quos ab aliis crederetur. Probat. Quta Christus surrexit ad vitam gloriosam. Ergo, etc. – Consequentia probatur ex diiicrcntia inter dicta duo genera cognoscibilium, consistente in hoc quod primum genus exponitur cognoscendum omnibus: >cundum autem, secundum le- ' .n.nn . m per quosdam ad alios derivatur. Constat autem vitam gloriolam sub secundo genere contineri. – Et clare patent omnia in littera.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM CONVENIENS FUERIT QLOD DISCIPULI VIDERENT CHRISTUM RESURGERE

In Matth., cap. χγνπι.

⁂d secundum sic procedit iir. \videtur con-
^veniens fuisse quod discipuli xidcrmt
Christum resurgere. Ad discipulos cnim
pertinebat resurrectionem Christi testi-
ficari: secundum illud Aci. iv *: *Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis.lesu Christi, Domini nostri.* Sed certissimum est testimonium de visu. Ergo conveniens fuisset ut ipsam resurrectionem Christi viderent.
2. Praeterea, ad certitudinem fidei habendam, discipuli ascensionem Christi viderunt: secundum illud Ad. i *: *Ildcntibus illis, elevatus est.* Sed similiter oporteret de resurrectione Christi certam fidem habere. Ergo videtur quod, discipulis videntibus, debuerit Christus resurgere.
3. Praeterea, resurrectio Lazari quoddam indicium fuit futurae resurrectionis Christi. Sed, discipulis videntibus, Dominus Lazarum suscitavit *. Ergo videtur quod etiam Christus resurgere debuerit, discipulis videntibus.
Sed contra est quod dicitur Marci ult. *. *Resurgens Dominus mane prima sabbati, apparuit primo Mariae Magdalенаe.* Sed Maria Magdalena non vidit eum resurgere: sed, cum eum quaereret in sepulcro, audivit ab angelo, *Surre-*

*xit Dominus non est hic**. Ergo nullus vidit
Icum resurgere.
Respondeo dicendum quod, sicut Apostolus dicit, *Rom. xm quae a Deo sunt, ordinata sunt.* Est autem hic ordo divinitus institutus, ut ca quae supra homines sunL hominibus per angelos revelentur: ut palet per Dionysium, iv cap. *Cael. Hier.* Chrisms autem resurgens non rediit ad vitam communiter omnibus notam, sed ad vitam quandam immortalem et Deo conformem: secundum illud *Rom. vi *: Quod enim mvil, m-ril Deo.* Et ideo ipsa Christi resurrectio non debuit immediate ab hominibus videri, sed eis ab angelis nuntiari t. Lnde Hilarius dicit, *super Matth.* \ quod *ideo angelus prior δ resurrectionis est index, ut quodamfamulatu paternae voluntatis resurrectio nuntiaretur.*

Ad primum ergo dicendum quod Apostoli potuerunt testificari Christi resurrectionem etiam de visu: quia Christum post resurrectionem viventem oculata ' fide \iderunt, quem mortuum sciverant. Sed sicut ad \isionem beatam pervenitur per auditum fidei, ita ad visionem Christi resurgentis pervenerunt homines per ea quae prius ab angelis audierunt.

a) opertent. – npnrirbat »G, oportet PI.
Deminui. – Om. PI.
γ) nuntiare. – EI«FG et editiones; revelari nD, (<»mli«o videri) manifettari cd. a, om AQCPD; sed... nuntiare om. HpFG.

δ) prior. – PI; pnniui BGd, prius ceteri.
<) oculata. F ct tertia praeter G; occultata ABE, occulta CDGa.

ct quantum ad terminum a quo, secundum quod anima rediit ab inieris et corpus dc sepulcro clauso exivit ; ct quantum ad terminum ad quem, secundum quod est adeptus vitam gloriosam» Et ideo non debuit resurrectio fieri sic quod ab homine videretur.

Ad tertii m dicendum quod Lazarus resuscitatus est ut rediret ad vitam qualem c prius habuerat, quae communem notitiam hominum non transcendit. Et ideo non est similis ratio.

Commentaria Cardinalis Caletant

T rnu's clarus c*t. — In corpore unica eit conclusio: *Resurrectio Christi non debuit ab hominibus immediate videri, sed eis ab angelis nuntiari.* Probatur. Ordo divinitus imtitutus exigit ui ea quae sunt supra homine* cognoscibilia, hominibus per angelo* revelentur: ut patet cx Dionysio. Scd resurrectio Christi est huiusmodi. Ergo. - Et confirmatur auctoritate Hilaru.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM CHRISTI S POST RESURRECTIONEM DEBUERIT CONTINUE CUM DISCIPULIS CONVERSAM

HI Sent, dut. xxii, qu. in, ut J, qu* 3} /« *Ioan.*, cap. n, lea. π; «p. ιχι, kct. i.

S d tertium sic PROCEDITUR. Videtur quod Christus post resurrectionem debuerit continue cum discipulis conversari. Ad hoc enim Christus discipulis post resurrectionem apparuit, ut eos dc fide resurrectionis certificaret, ct consolationem perturbatis afferret, secundum illud Ioan, xx ♠ *Gavisi sunt discipuli. viso Domino.* Sed magis fuissent certificat! et consolati si eis continue · suam praesentiam exhibuisset. Ergo videtur quod continue cum eis debuerit conversari.

2. Praeterea . Christus resurgens a mortuis non statim ascendit in caelum, scd post *dies quadraginta*, ut habetur /k/. ι ·. Hio autem tempore intermedio in nullo alio loco potuit convenientius esse quam ubi discipuli eius erant pariter congregati. Ergo videtur quod continue cum cis conversari debuerit.

3. Praeterea, ipso die resurrectionis Dominicae quinquies Christus apparuisse legitur, ut Augustinus dicit, in libro *dc Consensu I'vang.*: primo quidem, *mulieribus ad monumentum* *; .«*eundo, eisdem regredientibus* P *a monumento in itinere* *; *tertio, Petro* **; *quarto, duobus euntibus in castellum* *; *quinto, pluribus m Ierusalem, ubi non erat Thomas* †l. Ergo etiam γ videtur quod et aliis diebus ante suam ascensionem ad minus pluries debuit apparere.

4. Praeterea, Dominus ante passionem cis dixerat, Matth. xxvi*: *Postquam surrexero, praecedam vos in Galilaeam.* Quod etiam angelus, et

ipsemet Dominus, post resurrectionem mulieribus dixit *. Et tamen antea in Ierusalem ab eis visus est: et ipsa die resurrectionis, ut dictum est ♠, ct etiam die octava, ut legitur Ioan, xx ··. Non ergo videtur quod convenienti modo post resurrectionem cum discipulis fuerit conversatus.

Sed contra est quod Ioan, xx * dicitur, quod *post dies octo* Christus discipulis apparuit. Non ergo continue conversabatur cum eis.

Respondeo dicendum quod circa resurrectionem Christi duo erant discipulis declaranda: scilicet ipsa veritas resurrectionis; ct gloria resurgentis. Ad veritatem autem resurrectionis manifestandam, sufficit quod pluries apparuit \ et cum cis familiariter est locutus, ct comedit el bibit, et se cis palpandum praebuit ♠ Ad gloriam autem re- · **α** «0. surrectionis · manifestandam, noluit continue conversari cum eis, sicut prius fecerat. ne videretur ad talem vitam surrexisse qualem prius habuerat. I nde Lue. ult.· dicit eis: *Haec sunt verba quae locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum.* Tunc quidem erat cum eis praesentia corporali: sed ante cum eis fuerat, non solum corporali praesentia, scd etiam per similitudinem mortalitatis. Unde Beda, supradicta verba expuens, dicit:· « *Cum adhuc essem vobiscum* >: *idest, « Cum adhuc essem in carne mortali, in qua estis et vos* ». *l'une quidem in eadem carne resuscitatus erat: sed cum illis in eadem mortalitate non erat.*

Ad primum i.rgo dicendum quod frequens Chri-

0) *apparuit*. – Tertia et a; *apparuerit*. · *eti locutui* II cl editione-; *locutus* ACDpO cl 4, *locutui* *tīt* BfI, *locutui fb* E, locutai *fuerit* »G. c) *tcturrectionit*. – *rtsur*;<Nfia Pr.

a) *continue*. – Editione· et u; *convenienter*.

P) *regredientibus*.- *egredientibus* P. – Pnat *duobui* Pc addunt *discipuli*»

*) *etiam*. – F et tenía; non AUDmC, om. EpC ct a.

enerandum vit cl nim-is et igno-pudium. od, quan-detrimen-maiori ca- ·&,* tx visione quae Do-it ub eius *non rece-gloriam* †.

		
		
el edinooci,		
		
· praefar G		
		
hriMus re-		
ΠH-quentia		
cognwci-		
cxpnniur		
indum le-		
deriratur.		
ncrc con-		

u.' vidil .feli

tolus di-
ūa sunt. *Vjñ-'.
 », ut ca
 :r ange-
 iv cap.
 n rediit
 sed ad
 armem:
dvit, vi-
 non de-
 . eis ab
 ? *super* *i*
'ectionis
dunlalis

oli po-
i etiam
icm vi-
ortuum
pene-
Christi
a quae

lta CDG|

sti apparitio sufficiebat ad certificandum discipulos de veritate resurrectionis: conversatio autem continua eos potuisset ducere in errorem, si ad similem vitam eum resurrexisse crederent quam prius habuerat. – Consolationem autem de continua sui praesentia eis in alia vita repro-misit: secundum illud Ioan, xvi *: *Iterum videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.*

An secundum dicendum quod Christus non ideo non continue conversabatur cum discipulis quia reputaret se alibi convenientius esse: sed quia hoc discipulis instruendis convenientius iudicabat, si non continue conversaretur cum eis, ratione praedicta*. Incognitum autem est quibus in locis intermedio tempore corporaliter esset *; cum hoc Scriptura non tradat, et *m omni loco* 5/y *dominatio eius**.

An tertium dicendum quod ideo prima die frequentius apparuit, quia per plura indicia erant admonendi, ut a principio fidem resurrectionis reciperent. Postquam autem iam eam receperant, non oportebat eos, iam certificates, tam frequentibus apparitionibus instrui. I nde in Evangelio non legitur quod post primum diem eis apparuit nisi quinquies. Ut enim r Augustinus dicit, in libro *de Consensu Evang.* ♦ post primas quinque apparitiones, *sexto* cis apparuit *ubi vidit eum Thoma* *i *septimo, ad mare Tiberiadis, in captione piscium* *; *octavo, m monte Galilae.* eundum *Matthaeum* *; *nono, quod dicit Marcus novissime reCliin^entiblis^ qtlia iam non Erant hl icrra cum eo convivaturi; decimo, in ipso die* *, *non iam in terra, sed elevatum in nube, cum in caelum ^enderel* ♦ *Sed non omnia scripta sunt: sicut Ioannes fatetur* * *Crebra enim erat eius cum mīs conversatīo, priusquam asi t in caelum:* ct hoc ad consolationem ipsorum. I nde et I Cor. xv * dicitur quod *visus est plus quam quingentis fratribus simul, deinde visus est Iacobo:* de quibus apparitionibus in Evangelio non habetur mentio.

quartum dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit *, exponens illud quod dicitur Matth.

xxxi. *Postquam resurrexero, praecedam vos in Galilaeam: Non, inquit, in longinquam quondam regionem, ut eis appareat, vadit, sed in ipsa gente, et in ipsis fere regionibus* in quibus cum co plurimum fuerant conversati: *ut et hinc crederent quoniam qui crucifixus est. ipse est et qui resurrexi/.* Propter hoc etiam *in Galilaeam se ire dicit, ut a timore Iudaeorum liberarentur.*

Sic ergo, ut Ambrosius dicit, *super Luc.* ♦ *Dominus mandaverat discipulis ut in Galilaea eum viderent: sed illis ob metum intra conclave residentibus primum ipse se obtulit. Nec hoc * est promissi transgressio: sed potius festinata ex benig-nitate implelio. Postea vero *, confirmatis animis, illos Galilaeam petisse M. Vel nihil obstat si dicamus pauciores intra conclave, quamplures in monte fuisse.* Ut enim Eusebius dicit*, *duo Euangelistae, scilicet Lucas et Joannes, solis undecim hunc scribunt apparuisse in Ierusalem: ceteri vero duo in Galilaeam properare non solum undecim, sed universis discipulis et fratribus dixerunt angelum el Salvatore* *iussisse * De quibus Paulus meminit, dicens *: « Deinde apparuit plus quam quingentis fratribus simul ». *Est autem verior solutio quod prius in Ierusalem latitantibus semel aut bis visus est, ad eorum consolationem. In Galilaea vero non clam, aut semel aut bis, sed cum multa potestate ostensionem sui fecit, « praebens se eis viventem, post passionem in signis nullis -, ut lateas testatur in Actibus.*

Vel, sicut dicit Augustinus, in libro *de Consensu Evang.* \ *quod ab angelo el Domino dictum est, quod praecederet cos in Galilaeam, propheticè accipiendum est.* In Galilaea enim, *secundum < transmigrationis » significationem, intelligendum occurrit quia de populo Israel transmigraturi erant ad gentes: quibus Apostoli praedicantes non crederentur nisi ipse viam in cordibus hominum praepararet. Et hoc intelligitur: « Praecedet vos in Galilaeam ».* *Secundum autem illud quod Galilaea interpretatur « revelatio », non iam in forma servi intelligendum est, sed in illa in qua aequalis est Patri, quam promisit dilectoribus suis, quo nos praecedens non deseruit.*

ζ) xi. – ut F ct tertia.
v() *Cl enim.* – P; *Sicut* CF, *Cndc ut cd.* λ, *Cl ficut* ceteri.
dic. – *Axccnjionis* addit P. Pro *daatum*, devatus P.
t) *et qui.* – *qui* ACOGla, *qui cl* F.
x) *illos Galilaeam petiixe.* – *illi Galilaeam petierunt* P. Prn *quani-plurei*, *xcd plura* F, et *contplurcx* P.

λ) *iuvifte.* – PDHpl ct *a*; *viuisxe* A, *dixixte* Bxt, *ridisxe* CF, *ri-xibile* E, *tisixie* vel *iuxùse* G, *misixsc* hr.
jx) *crederentur.* – (P)till; *crederetur* l, *crederent* ccuri; P legit: *intdlipcndum occurrit quod Qiristi çratia dc populo hraei tranimi-pratura erat ad... crederentur niti ets ipte Dominux viam etc.; Do-minus citam* El.

Commentaria Cardinalis Caietani

T rri t.vs clarus. – In corpore una conclusio: *Christus post resurrectionem non debuit continue cum discipulis conversari.* Probatur. Duo erant discipulis declaranda: scilicet veritas resurrectionis; et gloria resurgentis. Sed primum non exigebat continuam conversationem: secundo autem nocere poterat continua conversatio. Ergo.

Minor declaratur in littera quoad singulas partes. – Et confirmatur auctoritate verborum Christi in Evangelio, et expositionis Bedac. quae ad hoc tendunt ut monstrem quod continua conversatio cum discipulis erat de pertinentibus ad vitam mortalem; hoc enim significat Christus dicens, *Cum adhuc essem vobiscum.*

•EjpodtfcLX.
16 11»«.

• a c ai <«
ηΙΑΤ., η? m.
14f. «6,
Grjpa.
• Arabre». lot
prox, at
x

‘ tXMb. IIC-
ps»i, Sxn»

Pitr.
XXII, «00j

i

• I Cqr.af.
xv, verx 6.

• Lib. IU. ap
• xv. na M

• H?x Λx?IXI.
• LKa XIII, tu

lam vos in
uam quart
sed in ipia
uibus cum
hinc cre-
est et qui'
icam se ire
itur.

Luc. ◆
lilaea euni
clave red-
c * est pro- · u c *
•x benigni-
lis animis, α ·-
at si dica · ,
s in monte
angelistac, γ ·>
hunc teri-
TO duo in
't, sed uni- WI
ugelum el
meminit, l
quingen-
lutio quod
t bis visus
nero non
potestate
viventem,
cas testa-

de Con-
io dictum ⁂4Ⓞ■
, prophe-
wcundum
'ligendum
turi erant
non cre-
hominum
cedet t'as
fiiod Ga-
in forma
aequalis
quo nos

io/ CF. ri-

si; P l cet-'
>el tWOui-
v etc.; Z>-

■es. – Et
ingelio, et
aoüstrent
dc pvti-
Christel

QUAESTIO LV, ARTICULUS IV

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CHRISTUS DEBUERIT DISCIPULIS IX ALIA EFFIGIE APPARERE

III .\$.>*/, dial. mi, qu. Π, art. 4. qu* i, ad 1

quartum sic proceditur. Videtur quod
Christus non debuerit discipulis in alia
effigie apparere. Non enim potest ap-
parerc secundum veritatem nisi quod
est. Sed in Christo non fuit nisi una effigies.
Si ergo Christus in alia · apparuit, non fuit ap-
paritio vera, sed ficta. Hoc autem ? est inconve-
niens: quia, ut Augustinus dicit, in libro *Octo-*
ginla trium Quaesi. ◆ *si fallit T, Veritas non est;*
est autem Ventas Christus. Ergo videtur quod
Christus non debuit discipulis in alia effigie ap-
parere.

2. Praeterea, nihil potest in alia effigie appa-
rere quam habeat, nisi oculi intuentium aliqui-
bus praestigiis detineantur. Huiusmodi autem
praestigia, cum fiant magicis anibus, non con-
veniunt Christo: secundum illud II *Cor.* vi*:
Quae conventio Christi ad Belial? Ergo videtur
quod non debuit in alia effigie apparere.

3. Praeterea, sicut per sacram Scripturam no-
stra fides ccertificatur, ita discipuli certificat! sunt
de fide resurrectionis per Christi apparitiones.
Sed, sicut Augustinus dicit, in Epistola *ad Hie-*
ronymum *, si \el unum mendacium in sacra
Scriptura recipiatur, infirmabitur tota sacrae Scri-
pturae auctoritas. Ergo, si vel in una apparitione
Christus discipulis apparuit aliter quam esset, in-
firmabitur quidquid 4 post resurrectionem vide-
runt in Christo. Quod est inconueniens. Non
ergo debuit in alia effigie apparere.

Sed contra est quod dicitur Marci ult. *: *Post*
*haec, duobus ex eis ambulanti**bus ostensus est m*
alia effigie, euntibus in villam.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est*,
resurrectio Christi manifestanda fuit hominibus
per modum quo cis divina revelantur. Innote-
scuni autem divina hominibus l secundum quod
diversimode sunl affecti. Nam illi qui habent
mentem bene dispositam, secundum veritatem
divina percipiunt. Illi autem qui habent men-
tem non bene dispositam, divina percipiunt cum
quadam confusione dubietatis vel erroris: *ani-*
malis enim homo non percipit ea quae sunl Spi-
ritus ut dicitur I *Cor.* n *. Et ideo Christus
quibusdam, ad credendum dispositis, post resur-
rectionem apparuit in sua effigie. Illis autem in

alia effigie apparuit qui iam videbantur circa
fidem tepescere: unde dicebant: *Nos speraba-*
mus quia ipse esset redempturus Israel *. Unde ;/(ΔΓΓ XX⁂T
Gregorius dicit, in Homilia ·, quod *talem sc cis* XXIU
exhibuit in corpore qualis apud illos erat in mente.
Quia enim adhuc in eorum cordibus peregrinus
erat afide, ire se longius finxit, scilicet ac si esset
peregrinus.

Af> PRIMUM ERGO DICENDUM quod, SICUt AugU-
stinus dicit, in libro *de Quaestionibus Evang.**, •Ukn.qa.u.

non omne quod fingimus, mendacium est. Sed
quando id fingimus quod nihil significat, tunc est
mendacium. Cum autem fictio nostra refertur ad
aliquam significationem, non est mendacium, sed
aliqua figura veritatis. Alioquin omnia quae a sa-
pientibus ct sanctis viris, vel etiam ab ipso Do-
mino. figurate dicta sunt, mendacia reputabuntur L ℄
quia, secundum usitatum intellectum, non consistit
veritas m talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam
finguntur facta sine mendacio, ad aliquam rem
significandam. Et ita factum est hic, ut dictum
est ◆ u

An secundum dicendum quod, sicut Augustinus
dicit, in libro *de Consensu Evang.* *, *Dominus* ⁂
poterat transformare r carnem suam, ut alia re ⁂
vera esset effigies ab illa quam solebant intueri:
quandoquidem el ante passionem suam transfor-
matus est in monte, ut facies eius claresceret sicut
sol. Sed non ita nunc factum est. Non enim · in-
congruenter accipimus hoc impedimentum in ocu-
lis eorum a Satana fuisse, ne agnosceretur Iesus.
Unde Luc. ult.* dicitur quod *oculi eorum tene-*
bantur. ne eum agnoscerent.

Ad tertium dicendum quod ratio illa sequeretur
si ab alienae effigiei aspectu non fuissent reducti
ad vere videndum Christi effigiem. Sicut enim
Augustinus ibidem ◆ dicit, *tantum* ◆ *a Christo fa-*
cta est permissio, ut scilicet praedicto modo oculi
eorum tenerentur, *usque ad sacramentum panis:*
ut, unitate corporis cius participata, removeri in-
telligatur impedimentum inimici, ut Christus possit
agnosci. Unde ibidem * subditur quod < *aperti* »?
sunt oculi eorum et cognoverunt eum »: *non*
quod ante clausis oculis ambularent; sed inerat ali-
quid quo non sinerentur agnoscere quod videbant,
quod scilicet caligo et aliquis humor solet efficere.

- a) *alia*. – r/Jifle addunt Pl.
H)C autem. — Ed. a ; *Ei hoc* «G ct c, Quwt PF1, *Hoc* ccun
7) *fallit*. – *Chriitui* addunt P*G.
quidquid. – *discipuli* addit tertia,
4) *homtnibut*. — *diverinnode* addunt PEI.
ζ) *reputabuntur*. – *deputabuntur* tcn»a praeter *G.

rj *trantformare*. – P; *tujferre* l, »e *fran^~rre* per iG, *traniferre*
ceteri. – *ut aña* E et tertia; *alid* ut F, in *alia* ceteri. – in maire
PF1ar; in *montem*.

0) *enim*. – *autem* P. Pro *fuiite, factum fuiue* P.

1) *tantum*.^ *altat* tamen warjps P.– *permutio* FUG ct cdilMoca;
promitth.

Commentaria Cardinalis Caietani

•**u.ap.n.** npnvLvs darus ex Evangelio, in quo narratur Christus
* v*sus modü ut hortulanus ·, modo ut peregrinus *.
ζΛ ” In corpore unica conclusio: *Christus quibusdam, ad*

credendum dispositis, convenienter apparuit in sua effi-
gie · quibusdam autem, minus dispositis, convenienter ap-
paruit in alia effigie. Probatur. Resurrectio Chnsti reve-

lauda erat hominibus secundum modum quo eis divina revehimur. Sed divina diversimode affectis diversimode revelantur: quia bene dispositi percipiunt secundum veritatem; ct non bene dispositi percipiunt secundum quundam confusionem dubietatis seu erroris. Ergo.

Minor probatur. Quia *animalis homo non percipit ea quae Dei sunt*. – Indispositio quorundani discipulorum probatur cx Evangclii): *Nos autem sperabamus*, etc. – Et confirmatur ratio auctoritate Grcgorii.

II. In responsione ad secundum, adverte quod duae rationes hactenus allatae sunt in littera circa erroneam visionem qua Christus corporali visu non cognoscebatur in propria, quam retinebat, effigie. Altera affertur hic cx parte videntis, quae tangitur nb Evangelista: *Oculi autem eo-*

rum tenebantur, ne eum agnoscerent. Et haec attribuitur operationi diaboli ab Augustino* Altera est posita in quaestione praecedente, art. i, ad 3, ct tenet sc cx parte actionis obiecti: quia scilicet corpus gloriosum, co quod spirituale est, in potestate sua habet agere m visum secundum aliquid sui, ct secundum aliquid non; puta imutare visum secundum quaedam lineamenta sua, ct secundum quaedam non: ct similiter secundum quendam colorem, et secundum quendam non; ct sic facile apparet visui alia effigies corporis, in sc tamen immutati. Et hunc causam rationabile est fuisse m errore Magdalcnac existimantis hortulanum, de qua non est scripta causa ex parte oculorum.

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM CHRISTUS VERITATEM RESURRECTIONIS DEBUERIT .ARGUMENTIS DECLARARE

III *Sent.*, dint. tu, qu. n, ari. 3; Crun/τηΛ 77ieoZ., exp. ccxxxviii.

n quintum sic proceditur. Videtur quod AChristus veritatem resurrectionis non debuerit argumentis declarare. Dicit enim Ambrosius *: *Tolle argumenta ubifides quaeritur*. Sed circa resurrectionem Christi quaeritur fides. Non ergo habent ’ locum argumenta.

2. Praeterea, Gregorius dicit ♦ *Fides noti habet meritum cui humana ratio praebet experimentum*, Sed ad Christian non pertinebat mentum fidei evacuare. Ergo ad eum non pertinebat resurrectionem per argumenta confirmare.

3. Praeterea, Christus in mundum venit al per eum homines beatitudinem adipiscantur: eundum illud Ioan, x *: *Ego veni ut vitam habeant, el abundantius habeant*. Sed per huiusmodi ostensiones argumentorum videtur humanae bcatitudini impedimentum praestari: dicitur enim Ioan, xx*, ex ore ipsius Domini ?: *Beati qui non viderunt, et crediderunt*. Ergo videtur quod Christus non debuerit per aliqua argumenta resurrectionem suam manifestare.

Sed contra est quod dicitur *Act.* i *, quod *apparuit discipulis Christus per dies quadraginta in multis argumentis, ioquens de regno Det*,

Respondeo dicendim quod argumentum dupliciter dicitur. Quandoque dicitur argumentum quaecumque *ratio rei dubiae faciens fidem* *. Quandoque autem dicitur argumentum aliquod sensibile signum quod inducitur ad alicuius veritatis manifestationem: sicut etiam Aristoteles aliquando in libris suis utitur nomine argumenti * Primo igitur modo accipiendo argumentum, Christus non probavit discipulis suam resurrectionem per argumenta. Quia talis probatio argumentative procedit T ex aliquibus principiis: quae si non essent nota discipulis, nihil per ea eis manifestaretur, quia cx ignotis non potest aliquod fieri notum; si autem essent eis nota, non tran-

scenderent rationem humanam, et ideo non essent efficacia ad fidum resurrectionis adstrucndum, quae rationem humanam excedit; oportet enim principia ex eodem genere assumi, ut dicitur in I *Posteriorum* – Probavit autem eis resurrectionem suam per auctoritatem sacrae Scripturae, quae est fidei fundamentum, cum dixit: *Oportet impleri omnia quae scripta sunt in lege el psalmis et prophetis de me*, ut habetur Lue. ult. *

Si autem accipiatur secundo modo argumentum. sic Christus dicitur suam resurrectionem argumentis declarasse, inquantum per quaedam evidentissima ° signa sc vere resurrexisse ostendit. Unde et in graeco, ubi nos habemus *in multis argumentis**, loco *argumenti* ponitur *tekmerium* , quod est *signum evidens ad probandum*.

Quae quidem signa resurrectionis Christus ostendit discipulis propter duo. Primo quidem, quia non erunt corda eorum disposita ad hoc quod de facili fidem resurrectionis acciperent. Unde ipse dicit eis, Lue. ult. *: *O stuili, et tardi corde ad credendum*. Et Marci ult. *, *exprobravit incredulitatem eorum ct duritiam cordis*, – Secundo, ut per huiusmodi signa cis ostensa efficacius eorum testimonium redderetur: secundum illud I Ioan, i ‘: *Quod vidimus el audivimus, et manus nostrae conlraelaverunt, hoc testamur*.

Ad primi m ergo dicendum quod Ambrosius ibi loquitur de argumentis secundum rationem humanam procedentibus, quae invalida sunt ad ea quae sunt fidei ostendenda, sicut ostensum est *.

Ad secundum dicendvm quod meritum fidei est ex hoc quod homo cx mandato Dei credit quod non \idet. Unde illa sola ratio meritum excludit quae facit videri per scientiam id quod credendum ζ proponitur. Et talis est ratio demonstrati\a. Huiusmodi autem rationes Christus non induxit ad resurrectionem suam declarandam.

Ad tertium dicendim quod, sicut dictum est *, ‘Xv’» ‘J ’

• *De Fide. j J OrjijM* lib. I exp. v, al. «p. XUI, uam. 84.

• HemIL XXVI

* Vers. IO.

• Tuli *Topicor.* cap. n, n. 6. –

• <XAritl.fYrór. *Amhl.* lib. II, cap. X1<<. n. to; *Metar.* lib.I, «p. it, n i6tqg.; *de Rhetor. ad Ale-xaid.* cap. vtt, η. (.

T

• Cap ra.-STh. IliT. xv.

• VOK +4 Nψ

†

• Q. *fjnrj* Sed

*'««, m-

‘v<n ‘.’

• IaCi*Pe/c'

• Xr . Ultti J V p«z . I

•sx η.

»v- W. vs\

r.

a) *habent*. – *ibi* addunt I et editionex.
p) *ex ore ipsius Domini*, ■ Om. Iertia praeter I.
γ) *procedit*. – *processisset* tertia.
Z) *evidmtisIma*. – *evidentia* terti\ praeter I.
i) refcmeriMMt. – *ekhnthtm* A, *tekimliu*s B, *pekintlium* C, »pat. vec.

D, *peculium* I , *ptkilnium* F. *rckmthum* G, *telmilium* pl, *ctkinulium* 11« *Okmirium* il. *cckimti*um cd. a, *pektnium* b, *tckniriû* c, R<m/-*rion* P.
ζ) *credendum*. – *credendum este* F, *credenda* II ct edrktiftc»

haec attribuitur a est posilâ h net sc ex pane crtum, co quod c in virum te-non; pula ira-nta tua, et to-dum quondam ic facile ippa-immuun. Et t Magdalcruc «cripta cauta

o non es-
adstruen-
t; oponet
ut dicitur

s resunr-
inpturae,
: *Opertet*
I psalmis
”

rgumen-
xtionem
juaedain
e osten*
in mid-
• *tekmc-*
widum.
Christus
luidem,
ad hoc
petent
e/ lardi
obranl-
eundo,
ius eo-
illud
manus

us ibi
n hu-
ad ea

ei est
quod
•ludit
den-
istra-
i in-

7/ palpabitenî exhibuerit. – palpabilem praebuit l, raltandum ex biberet cetera tertia.*

£) Qirati. – l' (tnarginc notai)»: Argurtteuium supplctumj adôti Praeterea, angeli in testet resurrectionie induetî cx uta (pro (pM?) Sinunantia Evangetiftaruni intuficientei viJentur. Xam apud Stal-

SunuAti Τηκοι. D. Tiiomak T. VIII.

thaeum angrlnj juper molutaw», iigud Varcam i<rv iutiu aufeluj difcnbitur visus a mulieribus wunui«<wfa»i Et rursus ab istis unus, a Ioanne Jaa sedeulS. a Luca vox duo n.vita dcfcribuntur. JnconmIntia «rgx» viJtuiur tntimuhm resurrctionis,

gelistas. – Aliud autem est testimonium Scripturarum, quas ipse proposuit ad ostensionem suae resurrectionis, ut dicitur Luc. ult. *

Argumenta etiam fuerunt sufficientia ad ostendendam veram resurrectionem, et etiam gloriosam. Quod autem fuerit vera resurrectio, ostendit uno modo ex parte corporis. Circa quod tria ostendit. Primo quidem, quod esset corpus verum et solidum: non corpus phantasticum, vel rarum, sicut est aer. Et hoc ostendit per hoc quod corpus suum palpabile praebuilt. Inde ipse dicit, Luc. ult. *: *Palpate et videte: quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.*

Secundo, ostendit quod esset corpus humanum, ostendendo cis veram effigiem, quam oculis intuerentur. – Tertio, ostendit eis quod esset idem numero corpus quod prius habuerat, ostendendo eis vulnerum cicatrices. Unde legitur Luc. ult.*: *Dixit eis: Videte manus meas et pedes meos, quia ego ipse sum.*

Alio modo ostendit cis veritatem suae resurrectionis ex parte animae iterato corpori unitae. Et hoc ostendit per opera triplicis vitae. Primo quidem, per opus vitae nutritivae: in hoc quod cum discipulis manducavit et bibit, ut legitur Luc. ult.* – Secundo, per opera vitae sensitivae: in hoc quod discipulis ad interrogata responderebat *, et praesentes salutabat * in quo ostendebat se et videre et audire. – Tertio, per opera vitae intellectivae: in hoc quod cum eo loquebantur, et de Scripturis disserebant i *.

Et ne quid deesset ad perfectionem manifestationis, ostendit etiam se habere divinam naturam: per miraculum quod fecit in piscibus capiendis *; et ulterius per hoc quod, eis videntibus, ascendit in caelum ♦ quia, ut dicitur Ioan, m **, *nemo ascendit in caelum nisi qui descendit de caelo, Filius Hominis, qui est in caelo.*

Gloriam etiam suae resurrectionis ostendit discipulis, per hoc quod ad eos *ianuis clausis* intravit*; secundum quod Gregorius dicit, in Homilia *: *Palpandam carnem Dominus praebuilt, quam clausis ianuis introduxit, ut esse post resurrectionem ostenderet corpus suum et eiusdem naturae. et alterius gloriae.* – Similiter etiam ad proprietatem gloriae pertinebat quod subito *ab oculis discipulorum evanuit*, ut dicitur Lucae ultimo *: quia per hoc ostendebatur quod in potestate eius erat videri et non videri, quod pertinet ad conditionem corporis gloriosi, ut supra * dictum est.

Ad primum ergo dicendum quod singula 6 argumentorum non sufficerent ad manifestandam Christi resurrectionem: omnia tamen simul accepta perfecte Christi resurrectionem manifestant; maxime propter Scripturae testimonium, et angelorum dicta, et ipsius Christi assertionem mi-

raculis confirmatam. Angeli autem apparentes ' non asserebant se homines esse: sicut asseruit Christus vere se hominem esse.

Et tamen aliter Christus manducavit, et aliter angeli. Nam quia corpora ab angelis assumpta non erant corpora viva vel animata, non erat vera comestio, licet esset vera cibi contritio et traiectio in interiorem partem corporis assumpti: unde et angelus dixit, *Tobiae xii**: *Cum essem vobiscum. ridebar quidem manducare et bibere vobiscum: sed ego cibo invisibili utor.* Sed quia corpus Christi vere fuit animatum, vera fuit eius comestio. I t enim Augustinus dicit, XIII de Civ. Dei . *non potestas, sed egestas edendi corporibus resurgentium aufertur.* (nde, sicut Beda dicit*, *Christus manducavit potestate, non egestate.*

Ad secundum dicendum quod, sicut dictum est*, argumenta quaedam inducebantur a Christo ad probandum veritatem humanae naturae; quaedam vero ad probandum gloriam resurgentis. Conditio autem naturae humanae, secundum quod in se consideratur, quantum scilicet ad statum praesentem, contrariatur conditioni gloriae: secundum illud I Cor. xv *: *Seminatur in infirmitate, et surget in virtute.* Et ideo ea quae inducuntur ad ostendendam conditionem gloriae, videntur habere contrarietatem ad naturam, non simpliciter, sed secundum statum praesentem; et e converso. Lnde Gregorius dicit, in Homilia *, *quod duo mira, et iuxta humanam rationem sibi valde contraria, Dominus ostendit, dum post resurrectionem corpus suum et incorruptibile, et tamen palpabile demonstravit.*

Ad tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, *super Ioan.**, quod hoc Dominus dixit, *Xoli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum » ut in illa femina figuraretur Ecclesia de gentibus, quae in Christum non credidit nisi cum ascendisset ad Patrem. Aut sic in se credi voluit Iesus, hoc est, sic se spiritualiter tangi, quod ipse et Paler unum sunt. Eius quippe intimis sensibus quodammodo ascendit ad Patrem, qui sic in eo profecerit ut Patri agnoscat aequalem.* Haec autem carnaliter adhuc in eum credebatur, quem sicut hominem Jiebat. – Quod autem Maria alibi * legitur Christum tetigisse, quando simul cum aliis mulieribus « *accessit et tenuit pedes ** », *quaestionem non facit*, ut Severianus * «*α^Λ-Αικπη.*

Siquidem illud de figura est, hoc de sexu: IAXVL illud de divina gratia, hoc de humana natura.

Vel. sicut Chrysostomus dicit*, *volebat haec mulier adhuc cum Christo conversari sicut et ante passionem. Prae gaudio nihil magnum cogitabat: quamvis caro Christi multo melior fuerit facta resurgendo.* Et ideo dixit, *Xondum ascendi ad Patrem meum:* quasi dicat: *Xon aestimes me iam terrenam vitam agere. Quod enim in terris me vi-*

γ) cum co... disserebant. -cis (cum cis b loquebatur et de Scripturis disserebat tertia.
S) singula. – licet singula E et tertia praeter H. – Poet manifestandam Pl addunt perfecte. Pro omnia tamen, tamen omnia editiones.
c) apparentes. – aCE et tertia; asserentes.
ζ) quod hoc Dominus... meum. – Fa; quod hoc quod Dominus...

meum sicut dictum est E. hoc quod Dominus... meum sic dictum est P, quod hoc quod Dominus... meum «reteri.
rj pedes. – eius peda II, pedc> eius G cl editione». – de rr-ve PpE; decessu ABD, de cessu C. de sensu F*K, de c.vcessu cetera tertia, dectsc cd. 4. – de ante divina E et tertia; <>m.

• V,tk 3\$ 44 *44.

• Ver» 39.

• Veru jS, 39.

• Vct. 30 4.

* Ioan, cap ait, »cr», at. as; Act. cap.i, ver» U»<q. »i.«IC, cap.It < ver. 36; Ioan, cap.xx, ver» 10, 16.

• I ite, cap 1 ▼en. sa »qq. 44 •qq.. Act. cap I. ▼ce». 3.

• Ioan. cap. xti, ▼ccw 6 • Lue, car hit , ver. jIMcr.cap. I, *crv o .. Ver», 13.

• Ioan. cap. a», rer». 36.

• Homil. XXVI ia Ly^KC

• Ver» 3t.

• Qu. tiv.art. b ad j; art. 3, U

iparentes ⁂
ut asseruit

t, et aliter
assumpta
non erai
jnitritio et
assumpti:
um essem ⁂'« ⁂
et bibere
Sed quia
fuit tins
Il de Civ,
wporūnis ⁂>
l dicit ⁂,
de.
un est ⁂ ⁂b
iristo ad
quac-
upgentis.
eundum
t ad sta-
gloriae:
in *infr-* *vAθ
luae in-
gloriae,
im, non
tem; ct
milia ♠ ⁂SX
cm sibi
wsl re-
⁂, el la-

ustinus
dixit, ⁂ i» @-
idi ad
■aretur
m ere-
sic in
ualiter
quippe
'alrem,
aequa-
crede-
autem
uaido ⁂K⁂.' ⁂
teniiii
mus ⁂ ⁂Oiapet⁂S-»-
sexu: LUVI
ra.
haec 2-SgP;
■ ante
tabd:
ta re-
id Pa-
e iam
ne vi-

fxe crt

te *ujn*
posera

QUAESTIO LV, AIVHCULUS Vi

5a3

des, hoc est quia nondum ascendi ad Patrem meum: sed in promptu est quod ascendam. Unde subdit: *Ascendo ad Patrem meum ct Patrem vestrum.*

An quartum dicendum quod, sicut Augustinus dicit, *ad Orosium*⁂, *clarificata carne Dominus resurrexit: sed noluit in ea clarificatione discipulis suis apparere, quia non possent oculis ⁂ talem claritatem perspicere. Si enim, antequam moreretur pro nobis et resurgeret, quando transfiguratus est in monte, discipuli sui eum videre non potuerunt: quanto magis, clarificata carne Domini, eum videre non potuerunt!*

Est etiam considerandum quod post resurrectionum Dominus hoc praecipue volebat ostendere, quod idem ipse esset qui mortuus fuerat, Quod multum poterat impedire si eis sui corpons claritatem ostenderet. Nam immutatio quae in secundum aspectum, maxime ostendit diversitatem eius quod videtur: quia sensibilia communia, inter quac est unum et multa, vel idem et diversum, maxime diiudicat visus. Sed ante

passionem, ne infirmitatem passionis eius disciputi despicerent, maxime⁂ intendebat Christus ⁂ eis gloriam maiestatis suae ostendere ⁂ quam maxime demonstrat claritas corporis. Et ideo, ante passionem, gloriam suatn praemonstravitl discipulis per claritatem ⁂ post resurrectionem autem, per alia indicia.

Ad quintum dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro *de Consensu Evang.* ⁂, *possumus intelligere unum angelum visum a mulieribus, el ⁂ 69 secundum ⁂atthaeum ct secundum Marcum, ul eas ingressas in monumentum accipiamus, in ali-quod scilicet spatium quod erat aliqua maceria communitum atque ibi vidisse angelum sedentem supra lapidem revolutum a monumento, sicut dicit Matthaeus ⁂; ut hoc sit - sedenteml a dextris ⁂, quod dicit Marcus. Deinde, dum introspicerent locum in quo iacebat ⁂ corpus Domini, visos ab eis duos angelos, primo quidem sedentes, ut dicit ioan⁂nes; et post eis assurrexisse ut stantes viderentur, ut dicit Locas.*

C) *ad.* – in *Utro ad* v». ḥt *Dialngn ad P*
Ū *oculii.* – ocnf/i *carfurh* ⁂G, *oculi bc, ncuti*» tub F. Pro jvr-
f/iicfrt, pruipicre l-.fla cl eJitkwc⁂. Pro darjJlcJt.t. *glutijha/a* Pc.
Mioxime. — Om. II «l editmao.
k) *jrrarrniwtravif.* ~ *demonstravit* l».
p) d. – Om. P. Pro cf *tecundum .Varci, in,tf Marcum* H ci «.litumc, om. AD.
v) *maceria communitum.* – I⁂: m.i/crfj E, *materia communitum* H,

mali-»,» *omtnunifum* lbc, *materia wimumfcr* compendw» plrct ccuri.
l) *supra lapidem* .. f/Jc>nou – (hx omnea; ot not, cwnh⁂o w-
Jentem primo loco, msrgo P.
u) – *iacnrn.it* P. Ante *dtot* Pl addunt *alU*».
n) pon eu axixrrrxkt/. – *poitta ainntrr<xu>c* G, *poma ijrojt* pl|
cof *lurrexiuc* B»l ct edtonno, t<n rtiurrcxif.ic pl.p-otlca atatr-
rexisse cd. a.

Commentaria Cardinalis Caiotani

ITVU.S clarui. In corpore e⁂t una conclusio rctpon-
sis'a quaesito ⁂ *t traque manifestatio resurrectionis, sci-
licet per testimonium ct per argumentum, idest signum
sensibile, fuit sufficiens in tuo genere: hac est, altera in
genere testimonii, altera in genere signi sensibilis.* Et in-
tellige sutheiennam ad causandam certitudinem fidei, non
certitudinem scienlinc.

Manifestatur conclusio quoad primam partem: pomo,
dc testimonio angelorum; secundo, dc testimonio Scri-
pturarum. – Ubi, quoad testimonium angelorum, potes

addere quod m dic ascensioni» angeli testimonium perhi-
buerunt resurrectioni Christi, annuntiando illiui locum ct
secundum adventum ⁂; ita quod testimonium angelorum
habemus non solum per mulieres, sed ad ipsos dridpulo»
immediate.

Secunda nutem pars conclusionis declaratur quoad duo
ostensa: primo, quoad veram resurrectionem; secundo,
quoad gloriam illius; satis ordinate in littera. In qua clara
sunt omnia.

QUAESTIO QUINQUAGESIMASEXTA
DE CAUSALITATE RESURRECTIONIS CHRISTI

IN DUOS ARTICULOS DIVISA

• U Λ
«.

* Cf. du. Liu. In-
trod.

Deinde considerandum est de causalitate re-
surrectionis Christi ♦
Et circa hoc quaeruntur duo.

Primo: utrum resurrectio Christi sit causa no-
strae resurrectionis.
Secundo: utrum sit causa nostrae iustificationis.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM RESURRECTIO CHRISTI SIT CAUSA RESURRECTIONIS CORPORUM

III Sent., xw, qu. n, nn s, «d l: IV, dut. ttrn. nn. 3. qu. 1; d>«u xiu, E-r/ox. IJft.; IV' Cour (lent., cap. inn;
ite Verit., qu, xm, aru 4 ad t: ũ»l/·<-lΛ. cap c.-.uu; /n ΛT, csp. uj, loci. u; l ad Cur^ cap. it, keen;
J ad Then . cnp. iv, loci. k.

I) PRIMUM SIC PROCEditur. Videtur quod
resurrectio Christi non sit causa resur-
rectionis corporum. Posita enim causa
sufficiens, necesse est effectum poni.
Si ergo resurrectio Christi est causa sufficiens
resurrectionis corporum, statim. eo resurgente,
omnes monui resurgere debuerunt.

2. Praeterea, causa resurrectionis mortuorum
est divina iustitia; ut scilicet corpora simul prae-
mientur vel puniantur cum animabus, sicut com-
municaverunt in merito vel peccato: ut dicit Dio-
nysius, ult. cap. Eccles. Hier. *, et etiam Dama-
scenus, in IV libro * Sed iustitiam Dei necesse
esset impleri, etiam si Christus non resurrexis-
set. Ergo, etiam Christo non resurgente, mortui
resurgerent. Non ergo resurrectio (Christi est cau-
sa resurrectionis corporum.

3. Praeterea, si resurrectio Christi sit causa
resurrectionis corporum, aut esset causa exem-
plaris; aut causa effectiva; aut causa meritoria.
Sed non est causa exemplaris. Quia resurrectio-
nem corporum Deus operabitur: secundum illud
Ioan, v †: *Pater suscitāt mortuos*. Deus autem non
indiget inspicere ad aliquod exemplar extra se. –
Similiter etiam non est causa effectiva. Quia
causa efficiens non agit nisi per contactum, vel
spiritualem vel corporalem. Manifestum est au-
tem quod resurrectio Christi non agit per con-
tactum corporalem ? ad mortuos qui resurgent,
propter distantiam temporis et loci. Similiter
etiam nec per l contactum spiritualem . qui est
per fidem et caritatem: quia etiam infideles et
peccatores resurgent. Neque etiam est 2 causa
meritoria. Quia Christus resurgens iam non erat
viator: et ita non erat in statu merendi. Et ita
nullo modo resurrectio (hristi videtur esse causa
nostrae resurrectionis.

4. Praeterea, cum mors sit privatio vitae, ni-
hil videtur esse aliud destruere mortem quam
reducere vitam, quod perlinet ad resurrectionem.
Sed Christus *moriendo mortem nostram destru-
xit* . Ergo mors Christi est causa nostrae re-
surrectionis. Non ergo eius resurrectio.

Sed contra est quod, super illud I Cor. XV*
*Si Christus praedicatur quod resurrexit a mor-
tuis* etc., dicit Glossa *: *Qui est efficiens causal
nostrae resurrectionis*.

Respondeo dicendi m quod *illud quod est pri-
mum in quolibet genere, est causa omnium eo-
rum quae sunt post*, ut dicitur in II *Metaphys.* *
Primum autem in genere nostrae : resurrectionis
fuit resurrectio Christi, sicut ex supra * dictis
patet. I nde oportet quod resurrectio Christi sit
causa nostrae resurrectionis. Et hoc est quod
Apostolus dicit. I Cor. ,xv *: *Christus resurrexit
a mortuis primitiae dormientium: quoniam qui-
dem per hominem mors, et per hominem resur-
rectio mortuorum*.

Et hoc rationabiliter. Nam principium huma-
nae vivificationis est Verbum Dei, de quo dici-
tur in Psalmo * *Apud te est fons vitae*: unde et
ipse dicit, Ioan, v*: *Sicut Pater suscitāt mortuos
et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat*. Habet
autem hoc naturalis ordo rerum divinitus insti-
tutus, ut quaelibet causa primo operetur in id
quod est sibi propinquius, et per id operetur in
alia magis remota: sicut ignis primo calefacit ae-
rem propinquum \ per quem calefacit corpora
distantia; ct ipse Deus primo illuminat substan-
tias sibi propinquas, per quas illuminat magis
remotas, ut Dionysius dicit, xm cap. *Cael. Hier.*
Et ideo Verbum Dei primo attribuit vitam im-
mortalem corpori sibi naturaliter unito, et per
ipsum operatur resurrectionem in omnibus aliis.

• ũp II

• D.- l-, dr Orth ,
1lfr.IV, cap »vii.

• Ver*, 31.

r

T

G

a) *sit.* – *resurrectio Christi lit il* ct editione*.
vel spiritualem .. contactum corporalem. – IF ct tenia (excepto
quod I incipit *ad mortuos vel*, quod EI in tine habent *corporalem
contactum*, Hfr *tactum corporalem*, cl quod unmet pro *non agit per*
legunt «nn *habet* : aed cf. γ); om.

γ) *per.* – Om. tenia.
3) *est.* PFG11 ct a; e.r.
<1 *efficient causa.* – *causa sufficient P.*
ζ) *nostrae.* – (II?RI> ct editione»; vtrac.
1) *propinquum.* – *sibi propinquum* editinne.

• pTMUit M «

• Vety. tl.

• I

m

• Q*, ii

• A<wr. UILW.:
α bij »*-h
cap. I, JL y i TL
k «. u, r
• Qc.

• Ver* :t», n

• r», m» te»,
»0.
• \.

• Q» 1 «

An primi m ergo dicendum quod, sicut dictum csl* resurrectio Christi causa est nostrae rcsurrectionis pur virtutem Verbi uniti. Quod quidem operatur secundum voluntatem. El ideo non oportet quod statim sequatur effectus, sed seundum dispositionem Verbi Det: ut scilicet primo conformemur Christo patienti el monenti in hac vita passibili et mortali, deinde perveniamus

participandum * similitudinem resurrectionis*.

Ad secundum dicendi m quod iustitia Dei est causa prima resurrectionis nostrae: resurrectio autem Christi est causa secundaria, et quasi instnimentalis. Licet autem virtus principalis agentis non determinetur ad hoc instrumentum determinate, tamen, ex quo per hoc instrumentum operatur, instrumentum illud est causa effectus ‘. Sic igitur divina iustitia, quantum est de se. non est obligata ad resurrectionem nostrum causandam per resurrectionem Christi: potuit enim alio modo nos Deus liberare quam per Christi passionem ei resurrectionem, ut supra · dictum est. Ex quo tamen decrevit hoc modo nos liberare, manifestum est quod resurrectio Christi est causa nostrae resurrectionis.

Ad tertii m dicendi m quod resurrectio Christi non est, proprie loquendo, causa meritoria nostrae resurrectionis: sed est causa efficiens et exemplaris. Efficiens quidem, inquantum humanitas Christi, secundum quam resurrexit, est quodammodo instrumentum divinitatis ipsius, el operatur in virtute eius, ul supra ♦ dictum est. Et jjeOj s;cut alja qUae Christus in sua humanitate fecit vel passus est, ex virtute divinitatis eius sunt nobis salutaria, ut supra * dictum est; ita ei resurrectio Christi est causa efficiens nostrae resurrectionis virtute divina, cuius proprium est mortuos vivificare. Quae quidem virtus praesentialiter attingit omnia loca el tempora. Et talis

contactus virtualis sufficit ad rationem huius efficientiae. El quia, ul dictum est ·, primordialis ·»··? u’· causa resurrectionis humanae est divina iustitia, ex qua Christus habet *potestatem indicium facere inquantum Filius Hominis est* *, virtus effectiva re-; «r· *. surrectionis eius se extendit non solum ad bonos, sed etiam ad malos, qui sunt eius ludicio subiecti.

Sicut autem resurrectio corporis Christi, cx eo quod corpus illud est personaliter Verbo unitum, est *prima tempore*, ita etiam est · *prima dignitate e! perfectione*, ut Glc&sa · dicit. I *Cor.* xv Semper autem id quod est perfectissimum, est , y<n î0 ° exemplar quod imitantur minus perfecta l scẽundum suum modum. Et ideo resurrectio Christi est exemplar * nostrae resurrectionis. Quod quidem necessarium est, non e\ parte resuscitantis. qui non indiget exemplari: sed ex parte resuscitatorum, quos oportet illi resurrectioni conformari. secundum illud *Philipp.* m *: *Reformabit ‘ v<n a». corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.* Licet autem efficientia resurrectionis Christi se extendat ad resurrectionem tam bonorum quam malorum, exemplaritas tamen eius se extendit proprie solum ad bonos, qui sunt facti conformes filiationis ipsius, ut dicitur *Rom.* vm ·. ‘v<rK

An Qt um m dicendum quod, secundum rationum efficientiae, quae dependet ex virtute divina, communiter * tam mors Christi quam etiam resurrectio est causa tam destructionis mortis quam reparationis vitae. Sed secundum rationum exemplaritatis, mors Christi, per quam recessit a vita mortali, est causa destructionis mortis nostrae: resurrectio vero eius, per quam inchoavit vitam immortalem, est causa reparationis vitae nostrae. Passio tamen Christi est insuper causa meritoria, ut supra * dictum est. ftrn

0) *participandum.* – *percipiendum* tertia praetor 1: *Alias partiet-paudam* tnarpn P. Port *rriurrcctionlt* E ct terhu 'Alunt *ipsiu*».

l) *rfrctui.* – *efficient* l ct terti* fr*«tcr l

i) *cit.* – EF ct tertia; ex.

λ) *bullantur* mfUMJ *perfecta.* – CfMf jaoJ *est minui perfectum* lerti» porter l.

α) *exemf/jr.* – EA *a*; c;wm rxra/torà E ct lema, <*Ym//jru F. e.rcpi/bru ceteri.

v) *cnmmuuffer.* – p; eoiwrimtcr.

Commentaria Cardinalia Caietani

Tn i u i clarus. – In corpore una est conclusio; *Resurrectio Christi est causa nostrae resurrectionis.* Probat-ur triplicncr. Primp, ratione: *Primum in quolibet gene-re*, etc. Secundo, auctoritate Apostoli. Tertio, ex condonantia Verbi incarnati. Omnia clara ct dhtincra icunt in littera.

Π. In responsione ad tertium, adverte quod humanitas Christi, quia est organum coniunctum personaliter Verbo Dei, est vclut universale instrumentum Dei ad miracula facienda, ut ex superius * dictis habetur. Determinatur autem ad esse instrumentum ad hoc vel illud opus miracu-

lûbum, per aliquam ipsius conditionem. Ita quod cx hoc quod passa est. intdhgimus communicam sibi, per quan-
dun appropriationem, virtutem remissivam peccatorum; et ex hoc quod resurrexit, communicata similiter est sibi virtus resuscitatis a mortuorum; et sfc de alito similibus Instrumentalibus actionibus quae humanitati Ortui tribuuntur instrumentalitor, Deo autem principaliter. Sic cnim resurrectio Christi dicitur causa nostrae resurrectionis : quoniam per ipsam, ut dictum est. Christus homo instru-mentum clhcax constitutus est ad resuscitandos homines in vitim aeternam.

Ht causa no-

istificationis.

ion:
eu u;

io vitae, ni-
lem quam
rrectioncm.
am desini-
wstrae re-
io.
Cor. xv *, ‘Tex l
xit a mor-
ens causal ’**■
t

›d est pri-
nnium co-
ietaphys. ♦ •Air *g>
α M U k
urrectionis
ra * dictis
Christi sit
est quod
resurrexit
niant qui-
etn resur-

m huma-
quo dici-
: unde et ’ ”-u
fl *mortuos* ’vA.
at. Habet
itus insli-
:tur in id
jeretur in
lefacit ae-
t corpora *
: substan-
lat mugis
ad. Hier.
itam im-
)I et per
bus aliis.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM RESURRECTIO CHRISTI SIT CAUSA RESURRECTIONIS ANIMARUM

III *Sent.*, di^{ct.} xi». qu. n, art. a, ad 1; IV, di^{ct.} xux, *Expos. Litt.*; IV *Cont. (lent.*, cap. i.rxn; *De Verit.*, qu. xxvn, ert. 3, ad 7; qu. xxix, art. 4, ad 1; *Compnd. Theol.*, cap. ccxxxix.

SECUNDUM sic PROCEDITUR. Videtur quod
5[^]^K&resurrccl*^o Christi non sit causa resur-
rectionis animarum. Dicit enim Augu-
• Tnct. xxiii. -[^][^][^]-[^]stinus, *super foan.* *, quod *corpora re-*
surgunt per dispensationem humanam, sed ani-
mae resurgunt per substantiam Dei. Sed resur-
rectio Christi non pertinet ad substantiam Dei,
sed ad dispensationem humanam. Ergo resur-
rectio Christi, etsi sit causa resurrectionis cor-
porum, non tamen videtur esse causa resurre-
ctionis animarum.
2. Praeterea, corpus non agit in spiritum. Sed
resurrectio Christi pertinet ad corpus eius, quod
cecidit per mortem. Ergo resurrectio Christi non
est causa resurrectionis animarum.
3. Praeterea, quia resurrectio Christi est causa
resurrectionis corporum, omnium corpora resur-
• vcr. 5«. gent: secundum illud I *Cor.* xv *: *Omnes quidem*
resurgemus. Sed non omnium animae resurgent:
quia quidam *ibunt in supplicium aeternum*, ut di-
citur Matth. xxv ♦ Ergo resurrectio Christi non
est causa resurrectionis animarum.
4. Praeterea, resurrectio animarum fu per re-
missionem peccatorum. Sed hoc factum est per
v<rt-5 Christi passionem: secundum illud *Apoc.* 1 *: *La-*
vit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Ergo
resurrectionis animarum magis est causa Christi
passio quam eius resurrectio.
Vm 35 Sed contra esi quod Apostolus dicit, *Rom* iv*:
Resurrexit propter iustificacionem nostram: quae
nihil aliud est quam resurrectio animarum. Et
1. xxix.vcn.6. Super illud Psalmi*, *Ad vesperum demorabitur*
Loab. *fletus*, dicit Glossa 1 quod *resurrectio Christi causa*
est resurrectionis nostrae et animae in praesenti,
et corporis in futuro.
/£. praccJ* Respondeo dicendum quod, sicut dictum est ♦
resurrectio Christi agit in virtute divinitatis. Quae
quidem se extendit non solum ad resurrectionem
corporum, sed etiam ad resurrectionem anima-
rum: a Deo enim est et quod anima vivit per
gratiam, et quod corpus vivit per animam. Et
ideo resurrectio Christi habet instrumentaliter vir-
tutem effectivam non solum respectu resurrectio-
nis corporum, sed etiam respectu resurrectionis
animarum.
Similiter autem habet rationem excmplaritatis

respectu resurrectionis animarum. Quia Christo
resurgenti debemus etiam secundum animam
conformari: *ut sicut*, secundum Apostolum, *Rom.*
vi *, *Christus resurrexit a mortuis per gloriam* ’Vm.4.
Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus; et
sicut ipse *resurgens ex mortuis iam non moritur,*
ita et nos existimemus nos mortuos esse peccato ♦ *Vm- ’.».’.
ut iterum nos 3 *vivamus cum illo.*
Ad primum ergo dicendum quod Augustinus di-
cit resurrectionem animarum fieri per Dei sub-
stantiam, quantum ad participationem: quia scili-
cet participando divinam bonitatem animae fiunt
iustae et bonae non autem participando quam-
cumque creaturam. Unde, cum dixisset, *Animae*
resurgunt per substantiam Dei, subdit: *Partiel-* ?
patione enim Dei fit anima beata, non participa- T
tione animae sanctae. Sed participando gloriam
corporis Christi, efficientur* corpora nostra glo- J
riosa. *Jhi*
Ad seci ndum dicendum quod efficacia l resur- |
rectionis Christi pertingit ad animas, non per pro-
priam vinutem ipsius corporis resurgentis, sed
per \irtutem divinitatis, cui personaliter unitur.
Ad tertium dicendum quod resurrectio anima-
rum pertinet ad meritum, quod est effectus iu-
stificationis :: sed resurrectio corporum ordinatur *
ad poenam vel praemium, quae sunt effectus
indicantis. Ad Christum autem non pertinet ju-
stificare omnes, sed indicare. Et ideo omnes re-
suscitat secundum corpus, sed non y secundum i
animam.
An quantum dicendum quod in iustificatione
animarum duo concurrunt: scilicet remissio cul-
pae, et novitas vitae per gratiam. Quantum ergo
ad efficaciam \ quae est per virtutem divinam, 1
tam passio Christi quam resurrectio est causa
justificationis quoad utrumque. Sed quantum ad
exemplarilatē, proprie passio et mors Christi
est causa remissionis culpae, per quam mori-
mur peccato: resurrectio autem est causa novi-
tatis vitae, quae est per gratiam sive iustitiam.
Et ideo Apostolus dicit, *Rom.* iv ♦ quoti *traditus* ’ v«*
est, scilicet in mortem, *propter delicta nostra*, sci-
licet tollenda, *et resurrexit propter iustificationem*
nostram. Sed passio Christi est etiam causa me-
ritoria, ut dictum est*.

a) nos. – >E ct a; om. F ct tertia praeter I, won ceteri. Pro cum ille, illo i, in illo cetera tertia.
p) iustae ct bonae. – bonae ct iustae tertia praeter I.
y) resurgunt. – resurgent BFGtf.
o) efficientur. – efficiuntur E ct tertia praeter I.

t) efficacia. – efficientia PFI.
z) iustificationts. – iustificatoris PG ; Alias iustficationis margo P.
r.) nem. – omnes addunt PI.
o) efficaciam. – efficiam AC. cfficD"* E, efficientiam PlpC.

Commentaria Cardinalis Caietani

Trrvixs clarus est intelligent! resurrectionem animae c»c α morte peccati. Mors enim animae peccatum est, ct vita cius est gratia Dei.

In corpore sunt duae conclusiones. Prima est: *Resurrectio Christi habet virtutem instrumentaliter effectivam respectu resurrectionis animarum, ct non solum corporum*. Probatur. Resurrectio Christi agit in virtute deitatis, extendentis se non solum ad vitam corporum, sed animae. Ergo.

Adverte hic quod consequentia seu ratio ista praesupponit supra * dicta de potentia seu omnipotentia humanitatis Christi : quod scilicet extendat se potestas eius in-

strumentait! ad quaccumquc mirabilia opera, exceptis his quae spectant ad primam terum creationem, etc., ut ibi latius patuit. Supposita enim adacquationc organi, gratia materiae subiectac, tenet argumentum: Vinus deitatis ut principalis extendit se nd vitam corporum ct animarum, Ergo virtus instrumentait!» humanitatis extendit se ad eadem.

Secunda conclusio est: *Resurrectio Christi est causa exemplaris resurrectionis animarum*. Probatur. Quia Christo resurgenti debemus etiam secundum animam conformari. Et hoc declaratur auctoritate Apostoli quoad duo : scilicet novitatem vitae; et quoad vitationem ulterioris mortis.

¶n. 3. -J 7/

2uia Christo
im animam
lolum, /?ow
per gloriam ".
bulentus; ct
ton moritur,
e peccatu ♦

gustinib di-
•r Dei sub-
: quia sali-
limae fiunt
ido quam-
et, *Animae*
it: *Partiti-*
participa-
lo gloriam
tostra glo-

a l resur-
i per pro-
emis, sed
:r unitur,
o anima-
fectus iu-
ordinatur
effectus
rtinel tu-
rnes re-
xundum

ficatione
ssio cul-
um ergo
iivinam,
»t causa
itum ad
Christi
n mon-
ui novi-
istitiam.

QUAESTIO QUINQUAGESIMASEPTIMA

DE ASCENSIONE CHRISTI

IN SEX ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de ascensione ('Kri-
sti *.
Et circa hoc quaeruntur sex.
Primo: utrum fuerit conveniens Christum
ascendere.
Secundo: secundum quam naturam conve-
niat sibi ascensio.

Tertio: utrum propria virtute ascenderit.
Quarto: utrum ascenderit super omnes caelos
corporeos.
Quinto: utrum ascenderit super omnes spiri-
tuales creaturas.
Sexto: de effectu ascensionis.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM FUERIT CONVENIENS CHRISTUM ASCENDERE

III Sta/., Jiet ixti. qu. ut, urt. i ' GioifrnJ. Fico/., c p. cexl , /n tymb ApnH.t art. 6.

5fi» primum sic proceditur. Videtur quod
non fuerit conveniens Christum ascen-
dere. Dicit enim Philosophus, in II *de*
Caelo *, quod *illa quae optimo modo* (
se habent, possident suum bonum sinu motu. Sed
Christus optime se habuit: quia el secundum
naturam divinam est suminum bonuin: et se-
cundum humanam naturam est summe glorifi-
catus. Ergo suum bonum habet sine motu. Sed
ascensio est quidam motus. Ergo non luit con-
veniens quod Christus ascenderet.

2. Praeterea, omne quod movetur, movetur
propter aliquid melius. Sed Christo non fuit me-
lius esse in caelo quam in terra: nihil enim ac-
crevit sibi per hoc quod fuit in caelo, neque
quantum ad animam neque quantum ad cor-
pus. Ergo videtur quod Christus non debuit in
caelum ascendere.

3. Praeterea , Filius Dei humanam naturam
assumpsit ad nostram salutem. Sed magis fuisset
salutare hominibus quod semper conversaretur
nobiscum in terris: ut ipse dixit discipulis suis,
Luc. Wil *: *Cenient dies quando desideretis videre*
unum diem Filii Hominis, et non videbitis. Videtur
ergo quod non fuerit conveniens Christum ascen-
dere in caelum.

4. Praeterea, sicut Gregorius dicit, in XIV
Moral. *, corpus Christi in nullo mutatum fuit
post resurrectionem. Sed non immediate post
resurrectionem ascendit in caelum: quia ipse dicit
pOsl resurrectionem, loan, .xx *: *Nondum ascendi*
ad Patrem meum. Ergo videtur quod ncc post
quadraginta dies ascendere debuerit.

Sed contra est quod Dominus dicit, loan, xx*:
Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum.

Respondeo dicendum quod locus debet esse pro-

portionatus locato. Christus autem per * resurre-
ctionem vitam immortalem et incorruptibilem in-
choavit. Locus autem in quo nos habitamus, est
locus generationis et corruptionis: sed locus cae-
lestis est locus incorruptionis. Et ideo non fuit
conveniens quod Christus post resurrectionem
remaneret in terris, sed conveniens fuit quod
ascenderet in caelum.

Ad primum ergo dicendum quod illud optime
se habens P quod sine motu possidet suum bo-
num. est Deus, qui est omnino immutabilis, se-
cundum illud Malach. ni *: *Ego Dominus, et non*
mutor. Quaelibet autem creatura est aliquo modo
mutabilis: ut patet per Augustinum, VIII *super*
Gen. ad lilt. * Et quia natura assumpta a Filio
Dei remansit creata T, ut patet ex his quae su-
pra * dicta sum, non est inconveniens si ci aliquis
motus attribuat

Ad Secundum dicendum quod per hoc quod
Christus ascendit in caelum, nihil ci accrevit
quantum ad ea quae sunt de essentia gloriae,
sive secundum corpus sive secundum animam:
tamen accrevit ci aliquid quantum ad loci de-
centiam. quod est ad bene esse gloriae. Non
quod corpori eius aliquid aut perfectionis aut
conservationis acquireretur 5 ex corpore caelesti:
sed solummodo propter quandam decentiam.
Hoc amem aliquo modo pertinebat ad eius glo-
riam. Et de hac decentia gaudium quoddam
habuit: non quidem quod tunc de novo de hoc
gaudere inciperet quando in caelum ascendit;
sed quia novo modo de hoc gavisus est, sicut
de re impleta. I nde super illud Psalmi*, *Dele**
elationes in dextera tua usque mfinem, dicit Glos-
sa *: *Delectatio el laetitia evil mihi in consessu tuo*
humanis obtutibus subtracto.

•Cf qu Mit, lo-
Irod.

• Cap m n. 4
S.Th. lcct
xrm.

• vm i?

- Ibid.

;'cr. – *foil* FH ct editiones; *Alias per* margo P.
rl *habens*. – PCDhBE; *habet*. Pro est *Deus qui, talis est enim*
Deus qui GHW, *quod est Deus qui* cd. a, est ipse *Dent quia* Pl,

y) *creata*. *inertala* F, *creatura* PII,
3) Λυ>1 *quod corpori,, acquireretur*. – AVwt *quad corpus... cicqui-*
reret Pl.

• Vm io·

• ..e
•<ra II, «p

• vm. S

•Tr* X<
cui tj.

• Vm. io.

I

•Vm i

a

• Vm. 4

•I? ap.icv.dr
Sal Boat, a:
i: Eunal «
auttn t
ScmUJLUu
<liio Λ- Ini
l,-f>ixXX,Otu
IU.

• Qa η, κI
qa. vη,iAAκζ
q». n. *rt i

'Kun, wEv

• Vm. tV

iniirac, potest tamen prout scilicet dicitur ♦ quando cor horni- eo. Et *eodem* modo c respectu cuiiblibei subiicit sibi.

d ipse idem est qui :it enim Augustinus, \$ *est qui descendit? iscendit? Idem ipu*

attribuitur Christo, scendisse dc cado homini secundum te descensus intel- jcalem : sed secun- *in Jorma Dei esui*, enim dicitur exina- u lenitudinem amit- m parvitatem su- i de caelo, non quia wturam terrenam te.

quo *descendit in* igitur *Ephcs.* n calis. Inde com- tionern humanae

Christus dicitur ad ascendit ad com d quidem conve- xi divinam natu- ro humanam, ut

humanam ut Iv *u*- ta persona Filii Do am naturam hunu- indum naturam di-

fuit terrenum: autem terreno . Nullus autem uod contra na- wn ascendit in

Ihristi est virtus ir fuisse cx vir- •ina sit infinita, sic non potuis-

<div><div><div><div><div><div></div></div></div><div><div><div></div></div><div><div></div></div></div><div><div><div></div></div><div><div></div></div></div><div><div><div></div></div><div><div></div></div></div></div></div></div>	
•Cf xrx .	
• Vm. „.	
• IU. xxix	
• (JTUim ,Amw Ttr»LP, III,φ» W-.,	
T	
B	
• QvI um. *n 7	
• (X jk,LXUIV,4n I.	
•kf cxvni.d. LSI. αp M.	

QUAESTIO LVII, ARTICULUS III

set *videntibus discipulis elevari in caelum*, ut di- citur *Aci.* i H. Ergo videtur quod Christus non ascenderit propria virtute.

Sei» contra est quod dicitur Isaiac i.xm ♦ *Iste formosus in stola sua, gradiens in mullilu- dine fortitudinis suae.* Et Gregorius dicit, in Ho- milia *Ascensionis* *: *Notandum est quod Elias in curru legitur ascendisse: ut videlicet aperte demon- straretur quia homo purus adiutorio indigebat alie- no. Redemptor autem noster non curru, non an- gelis sublevatus legitur: quia qui Jecerat omnia, super omnia sua virtute ferebatur.*

Respondeo dicendum quod in Christo est du- plex natura, divina scilicet ct humana. Inde secundum utramque naturam potest accipi pro- pria virtus eius. Sed secundum humanam nat- uram potest accipi duplex virtus Christi. Una quidem naturalis, quae procedit cx principiis nat- urae. Et tali \irtute manifestum est quod Chri- stus » non ascendit. Alia autem xinus in huma- na natura *t* est vinus gloriae. Secundum quam Christus in caelum ascendit.

Cuius quidem virtutis rationem quidam · acci- piunt cx natura quintae exsentiae, quae est lux, ut dicunt, quam ponunt esse de compositione humani corporis, ct per eam τ elementa contra- ria conciliari in unum. Ita quod in statu huius mortalitatis natura dementaris m corporibus hu- manis dominatur: ct ideo, secundum naturam elementi praedominantis, corpus humanum nat- urali virtute deorsum fertur. In statu autem glo- riae praedominabitur natura caelestis: secunduml cuius inclinationem ct virtutem corpus Christi, ct alia sanctorum corpora, feruntur in caelum. - Sed dc hac opinione et in Prima Pane * habi- tum est; ut infra magis agciur, in tractatu de resurrectione communi ♦

Hac autem opinione praetermissa, alii assi- gnant rationem praedictae virtutis ex parte ani- mae glorilicatae. ex cuius redundantia glorifica- bitur corpus, ut Augustinus dicit, *ad Dioscorum* *. Erit enim tanta obedientia corporis gloriosi ad

i) <i>Christus.</i> – in czrtuir. Jdunt Pl. <i>p) natura.</i> – <i>Chriiti</i> tddunt F. ct t«tU. y) <i>eam.</i> – F*G <i>a ct</i> canones; om. pG, <i>ta</i> Ccten. î) <i>secundum.</i> – Om, C, in GHAc, <i>p<r</i> PDF. t) <i>volet.</i> – esse Adduci HFc Pro <i>enl prvtinust protinus erit</i> P. Post <i>aliquid</i> addunt <i>spiritus</i> PEhG et c. Pro <i>spiritum, spiritui</i> ABC.	
---	--

QUAESTIO LVII, ARTICULUS III

animam beatam ut, sicut Augustinus dicit, XXII *de Civ. Dei* *, *ubi volet ‘ spiritus, ibi erit protinus corpus: nec volet aliquid quod nec spiritum possit decere nec corpus.* Decet autem corpus gloriosum el immortale essc in loco caelesti, sicut dictum est ·. Et ideo ex virtute animae volentis corpus ’A,T l Christi ascendit in caelum

Sicut autem corpus efficitur gloriosum ita, ut Augustinus dicit, *super loan.* *, *participatione* * *IX”l*, *Dei Jit anima beata.* Unde prima origo ascen- sionis in caelum esi η virtus divina. Sic igitur Christus ascendit in caelum propria virtute: pri- mo quidem, virtute divina; secundo, virtute’ animae glorificatae moventis corpus prout vult.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut Christus dicitur propria virtute surruxisse, et tamen est suscitatus a Patre, eo quod est eadem virtus Patris ut Filii; ita etiam Christus propria vir- tute ascendit in caelum, et lumen a Patre est elevatus ct assumptus.

Ai» secundum dicendim quod ratio illa probat quod Christus non ascenderit in caelum pro- pria virtute quae est humanae naturae naturalis. Ascendit tamen in caelum propria virtute quae est virtus divina; et propria virtute quae est animae beatae. Et licet ascendere sursum sit con- tra naturum humani corporis secundum statum praesentum, in quo corpus non est omnino sub- iestum spiritui; non tamen erit contra naturam neque violentum ‘ corpori glorioso, cuius tota natura est omnino subiecta spiritui.

Ad tertium dicendum quod, etsi virtus divina sil infinita, et infinite operetur quantum est ex pane operantis, tamen effectus virtutis eius reci- pitur in rebus secundum carum capacitatem, et secundum Dei dispositionem. Corpus autem non est capax ut in instanti localiter moveatur: quia oportet quod commetiatur se spatio, secundum cuius divisionem dividitur tempus, ut probatur VI *Physic.* * Et ideo non oportet quod corpus motum a Deo moveatur in instanti: sed mo- vetur ea velocitate qua Deus disponit.

ζ) <i>plariaiUM.</i> – <i>anima brata</i> «dda «C <i>participatu»</i> ** <i>animae</i> addit i’ .S\~ut .iLfrm .. <i>asetndit</i> !’N <i>caelum</i> wn. E. t <i>est.</i> – <i>Fa</i> ct (crû·; <i>fuit</i> B. om. ACD, peu F’ cf. ζ. 1) <i>virtute.</i> – PfUO ct <i>at</i> ; om. i) <i>violentum.</i> – ITGiCD <i>a ct</i> cdRloMa; rtateafar HpE, rfotetta ceteri.	
--	--

Commentaria Cardinalis Caletani

itulus clarus. – In corpore articuli conclusio est: *Chri- stus axeendit in caelum propria virtute: primo qui- dem, divina ; secungo autem, animae glorificatae moventis corpus prout vult.* Declaratur conclusio, distinguendo Christo naturam, divinam scilicet et humanam; ct subdis- tingueno virtutem humanam in virtutum naturae et vir- tutem gloriae; et, exclusa virtute naturali, afferendo duas opiniones de radice virtutis gloriae, scilicet vel cx parte lucis caelestis, vel cx parte beatitudinis animae. Et, prae-

tennisM prima opinione, quid beatitudo animae in Dei par- ticipatione consistit, infertur conclusio quoad omnes sui partes clarissima, ita quod expositione non eget in Adverte hic quod, cum dicitur Christum propria vir- tute glorificatw animae ascendisse m caelum, non intelli- gitur nisi de ipso locali motu ascensionis, t trum enim virtute gloritic.ilac animae potuerit motu illo penetrare caelos, alia quaestio est, inferius · tractanda.

• { q*.

ARTICULUS QUARTUS

UTRUM CHRISTUS ASCENDERIT SUPER OMNES CAELOS

III *Sent.*, dl»L xxi., qu. n. art. t. qu“ 2, ad 2; qu. in, art 3. qu· 1, IV *Cotit. Gent.*, cap uutxvii.

3
• p» X| »tr« 5

a

i) quartum · sic proceditur. Videtur quod Christus non ascenderit super omnes caelos. Dicitur enim in Psalmo *: 79o-*minnts in templo sancto sito: Dominus, in caelo sedes eius.* Quod autem est in corpore constitutum in alto *. Et ideo, super illud *Ephes*, iv *, *Ascendens in altum*, dicit Glossa 4: *Loco et dignitate.*

2. Praeterea, duo corpora non possunt esse in eodem loco. Cum igitur non sit transitus de extremo in extremum nisi per medium, videtur quod Christus non potuisset ascendere super omnes caelos nisi caelum divideretur. Quod est impossibile

3. Praeterea, *Act.* i * dicitur quod *nubes suscepit eum ab oculis eorum*. Sed nubes non possunt elevari supra caelum. Ergo Christus non ascendit super omnes caelos.

4. Praeterea, ibi credimus Christum in perpetuum permansurum quo ascendit. Sed quod contra naturam est, non potest esse sempiternum: quia id quod est secundum naturam, est ut in pluribus et frequentius. Cum ergo contra naturam sit corpori terreno esse supra caelum, videtur quod corpus Christi supra caelum non ascenderit.

Sed contra est quod dicitur *Ephes*, iv*: *Ascendit super omnes caelos, ut adimpleret omnia.*

Respondeo dicendum quod, quanto aliqua corpora perfectius participant bonitatem divinam, tanto sunt superiora corporali ordine, qui est ordo localis. Inde videmus quod corpora quae sunt magis formalia, sunt naturaliter superiora, ut patet per Philosophum, in IV *Physic.* *, et in II *de Caelo* *: per formam enim unumquodque corpus participat divinum esse, ut patet in I *Physic.* * Plus autem participat de divina bonitate corpus per gloriam quam quodeumque cor-

pus naturale per formam suae naturae. Et inter cetera corpora gloriosa, manifestum est quod corpus Christi maiori refulget gloria. Unde convenientissimum est sibi quod sit supra omnia corpora constitutum in alto *. Et ideo, super illud *Ephes*, iv *, *Ascendens in altum*, dicit Glossa 4: *Loco et dignitate.*

Ad primum ergo dicendum quod sedes Dei dicitur esse in caelo, non sicut in continente, sed magis sicut in contento. Unde non oportet aliquam pariem caeli eo superiorem esse, sed ipsum esse super omnes caelos*: sicut et in Psalmo** dicitur: *Elevata est magnificentia tua super caelos* \

Ad si ct ndum 4 dicendum quod, quamvis de natura corporis non sit quod possit esse in eodem loco cum alio corpore, tamen potest hoc Deus facere per miraculum quod in eodem loco possint esse ‘: sicut et fecit *corpus Christi ut ζ de clauso utero Reatae* i ‘*irginis exiret*, ct quod *intravit taniis clausis*, sicut dicit beatus Gregorius *. Corpori ergo Christi convenire potest *, esse cum alio corpore in eodem loco, non ex proprietate corporis, sed per virtutem divinam assistentem et hoc operantem.

Ad tertium dicendum quod nubes illa non prae-buit adminiculum Christo ascendenti per modum vehiculi: sed apparuit in signum divinitatis, secundum quod gloria Dei Israel apparebat super tabernaculum in nube *.

Ad quartum dicendum quod corpus gloriosum non habet ex principiis suae naturae quod possit in caelo aut supra caelum esse: sed habet hoc ex anima beata, ex qua recipit gloriam. Et sicut motus gloriosi corporis sursum non est violentus *, ita nec quies violenta. Unde nihil prohibet eam esse sempiternam.

• Cf cap v. n. 5. 6. - S Th. Iret VII. VUL
• 9
cap sut. n. 5 - S Th lia. vi, XM
• C*r. t*. η . S Th. l<ci. **.

• Ex-U c»? u. vecv p: M*. wp U. KA

• Cf. art pncc. d x.

a) *Ad quartum.* — Articulum Quartum om. D.
‘i) *Praeterea. dun corpora... impossibile.* — Pro hoc argumento I (•olus inter collator) ponit aliud: /**ra(terea, super omnes caelos non est aliquis locus, ut probatur in /de Caelo. Sed omne carpus oportet esse i»t loco. Ergo corpus Christi non ascendit super omnes caelos.* Pc cum Bnxicnti (Q) et Ambrosiano (R) utrumque habent, illud ut secundum. nostrum ut tertium; cf. Z et notam endicom illorum: *Item qu. LVH art IV fuit deletum dc originali* («. Thomae scilicet) *secundum argumentum hic appositum* (argumentum I) *cum sua solutione, ct loco eius fuit addttum argumentum* (nostrum) *cum sua solutione quod hic tenet tertium locum, nec est fratris Thomae.*
y) *caelos.* — PI; *cados omnes* pA, *omnes omnes cados* B, omux *cados* ceteri.
3) *Ad secundum.* — I pro hac solutione ponit aliam, «uo secundo argumento respondentem; cf. a. PQRC utramque solutionem habent; *Ad secundum dicendum qund locus habd rationem continentis. Unde primum continens* (hacc tria verba om. 1) *habet rationem primi locantis, quod est primum coelum. Intantum igitur corpora indigent esse in loco per se inquantum indigent contineri a corpore caelesti. Corpora igitur* (autem PI) *gloriosa, et maxime corpus Christi, non*

indigent continentia tali (indiget tali continentia P), *quia nihil recipit a corporibus caelestibus* (sed a /ko mediante anima «ddunt PI). *Unde nihil prohibet corpus Christi esse extra totam continentiam cadorum corporeorum* (caelestium corporum PI) *ct non esse tn loco continente* (continentiae R). *Nec tamen oportet quod extra cadum sit vacuum, quia non est in loco* (est ibi locus PI). *Arc est ibi aliqua potentia susceptiva alicuius corporis, ted potentia perveniendi illuc est in Christo. Quod autem Aristoteles probat /(P) de Cado quod extra cadum non est corpus, intdligendum est de corporibus in solis naturalibus constitutu, ut per probationes* (probationem c) *apparet. Ad tertium* etc. (nobi- *Ad secundum* etc.).
i) *possint* esse. — *possunt* esse E. *possit* esse simul cum alio »G, cum alio *possit* esse H, *ponit* esse cum alio corpore P.
ζ) *sicut ct fecit corpus Christi ut.* — *sicut corpus Christi C, sicut etiam fecit quod corpus Oiristi* G, *sicut etiam fecit corpus Orûîi* (...exire) II, *sicut et fecit ut corpus Christi* editiones. — Post dausis tertia (I abest) addit *ad discipulos.*
r4) *Corpori... potest,* — *Corpus* (Corpori II) ergo *Christi* conve-nienter potest HdR, *Corpus ergo Christi simul potest* P.

Commentaria Cardinalis Caietani

Trrri.vs ut sonat intclBgcndus est. – Jn corpore una est conclusio: *Convenientissimum est Christo quod sit super omnia corpora constitutus in alto*. Probatur. Quanta aliqua corpora perfectius participant bonitatem divinam, tanto sunt supenora localiter. Scd corpus Christi gloriosum perfectius participat, etc.

11. Adverte hic Auctorem opinari Christum secundum corpus esse supra caelos omnes sic quod planta pedis eius est supra superficiem convexam supremi caeli. Hoc enim concludit ct ratio in corpore allata, quod quanto corpus est perfectius, tanto est superius secundum Jocum: ct hoc expresse explicatur in responsione ad secundum, dicendo : *Nihil prohibet corpus Christi esse extra tntam continentiam caelorum corporeorum, ct non esse in loco continente* . Et hoc ideo dictum sit ut sciant dicentes corpus Christi cic esse supra omnes caelos quod est in suprema parte supremi caeli, quod non sequuntur doctrinam Auctoris. Ex hoc enim sequitur manifeste quod non est supenus supremo cado, ct quod non est *extra totam continentiam caelorum corporeorum* : quorum primum contrariatur corpori articuli, secundum autem responsioni ad secundum.

HI. Scd occurrit hic Durandus, in III *Sent.*, dist. xxii, art. ult., obiiciens contra hanc positionem, quia sequeretur quod Christus ncc se ncc alia videret corporali risione: quia visio fit per dnphanum medium, quod supra convexum supremi caeli non invenitur.

Ad hoc dicitur quod, sicut supra naturae ordinem corpus Christi locatur supra convexum caeli tupremi. ita supra naturae ordinem excreetur ibi visio corporalis absque diaphano medio continuo usque ad oculum.

Mirum est autem dc uc oblidentibus ad concludendum. Dicant, quaeso, quomodo tam Chritlus quum alii uncti post resurrectionem, si infra convexum caeli continentur, auditionem corporalem exercebunt: cum auditus fiat per medium acrem, qui ibi non csL Nec caelum supplet vicem acris: quoniam non inquantum dhphanus aer mediat in auditu, ut patet cx hoc quod absque duphano in actu audimus, m tenebris constitutis nobis cl sonante ct sono.

Et rursu* *caeli quasi acre fusi sunt* *, ut non possint percuti. etc. Mittamus haec eupcmaturalia futun saeculi icicnhae futun uceuh.

ARTICULUS QUINTUS

UTRUM CORPUS CHRISTI ASCENDERIT SUPER OMNEM CREATURAM SPIRITUALEM

Ad Ephn., cap. i, lert. w.

Sd quinti m sic proceditur. Videtur quod corpus Christi non ascenderit super omnem creaturam spiritualem. Eorum enim quae non dicuntur secundum rationem unam, non potest convenienter fieri comparatio. Sed locus non eadem ratione attribuitur corporibus ct spiritualibus creaturis: ut patet ex his quae dicta sunt in Prima Parte *. Ergo videtur quod non possit dici corpus Christi ascendisse super omnem creaturam spiritualem.

2. Praeterea, Augustinus dicit, in libro *de Vera Relig.* *, quod omni corpori spiritus praefertur. Scd nobiliori rei sublimior debetur locus. Ergo videtur quod Christus non ascenderit super omnem spiritualem creaturam.

3. Praeterea, in omni loco est aliquod corpus: cum nihil sit vacuum in natura. Si ergo nullum corpus obtinet altiorem locum quam spiritus in ordine naturalium corporum, nullus locus erit supra omnem spiritualem creaturam. Non ergo corpus Christi potuit ascendere super omnem spiritualem creaturam.

Sed contra est quod dicitur *Ephes*, t*: *Constituit illimi super omnem principatum et potestatemf et supra omne nomen quod nominatur sive in hoc saeculo sive in futuro*.

Respondeo dicendum quod tanto alicui rei debetur altior locus, quanto est nobilior: sive debeat ei locus per modum contactus corporalis, sicut corporibus ; sive per modum contactus spi-

ritualis, sicut spiritualibus substantiis. Exinde enim spiritualibus substantiis debetur secundum quandam congruentiam locus caelestis, qui est supremus locorum, quia illae substantiae sunt supremae in ordine substantiarum. Corpus autem Christi, licet. considerando conditionem naturae corporeae, sit infra spirituales substantias ; considerando tamen dignitatem unionis qua est personaliter Deo coniunctum, excellit dignitatem omnium spiritualium substantiarum. Et ideo, secundum praedictae congruentiae rationem, debetur sibi locus altior ultra omnem creaturam * etiam spiritualem. Unde et Gregorius ⁿ dicit, in Homilia *Ascensionis* . quod *qui fecerat omnia, super omnia sua virtute ferebatur*.

Ao primum ergo dicendum quod, licet alia ratione attribuatur locus corporali et spiritali substantiae, tamen hoc est in utraque ratione commune, quod digniori rei attribuitur superior locus.

Ad secundum dicendum quod ratio illa procedit de corpore Christi secundum conditionem naturae corporeae, non autem secundum rationem unionis.

Ad tertum dicendum quod comparatio ista potest attendi vel secundum rationem locorum : et sic nullus locus est tam altus quod excedat dignitatem spiritualis substantiae; secundum quod procedit obiectio. Vel secundum dignitatem eorum quibus attribuitur locus. Et sic corpori Christi debetur ut sit supra spirituales creaturas.

rae. Et inter n est quod Unde con-jpra omnia O, super il. ' w. dicit Glos- 'r''' •MI

s Dei dia-te, scd matct aliquam ipsum esse ilmo * di-er caelas T,

ivis de na-in eodem hoc Deus loco pos-tli *ut: de d intrari!* is * Cor-cum alio i itate cor-entem et

ion prae-modum latis, se-at super oriosum ; tod pos-d habet iam. Et ion est le nihil r-rt

ihii rerpt PR Ctit ttdvnn eontuntt f 7Λ34M, potentis κ at h 'td (JCiTi <dū ·X** Kra. Ad

alio iG,

C, fiof I Oriili

fi cx»*.

•Qa nil, art i, al i, i. qu. ui, «- i

• Vc». so, ii.

«) *conditionem*. – *conditiones* editiones.

çÿ-awn· '·

•ⁿ liowl. XXIX U Erjxj.

Commentaria Cardinalis Caiotani

Titulus intelligendus est *cum pruno satis*: prout respondendo apparet. Hoc est, quod ponitur ibi locatum pro loco: ita quod per ly *omnem creaturam spiritualem* intelligimus *locum omnis creaturae spiritualis*. Secutus enim Auctor usitatum modum loquendi, quo consuevimus dicere aliquem episcopum vel principem *ascendisse super tales et tales*, qui ascendit ad locum superiorem locis talium et talium. Unde sensus tituli est: An locus quo ascendit Christus, sit superior locis in quibus sunt quaecumque spirituales creaturae.

In corpore una conclusio: *Corpori Christi debetur locus altior ultra omnem creaturam, etiam spiritualem*. Probatur. Tanto altior locus rei debetur, quanto est nobilior. Sed corpus Christi secundum dignitatem personalem excellit omnes substantias spirituales. Ergo, etc.

II. Circa hanc comparisonem dubium occurrit, quoniam vana videtur. Nam supra convexum, seu in superficie convexa caeli empyrci. non datur locus altior aut minus altus: cum sit perfecte sphaericum. Constat autem esse angelos beatos *: et corpus Christi illic esse conclusum est ex articulo praecedenti.

diiñ.n'clrk_m
/jHhwum» or.

Ad hoc dicitur quod, licet secundum longitudinem diametri a centro ad circumferentiam nulla pars convexae superficiei corporis perfecte sphaerici sit altior aha, ut patet ex eo quod omnes lineae ductae a centro ad circumferentiam sunt aequales; et secundum hunc sensum procedit dubium: si tamen eadem superficies convexa consideretur ut ordinata ad aliquid unum in ea agendum, verbi gratia, ad exercendum actum iudicii, sic unus locus, seu una pars eius, invenitur altior altera, iuxta approximationem ad solium principis; sumitur enim pars illa solii ut altior, et reliquae ut inferiores sunt. Et sic divina sapientia superficiem caeli empyrci, quamvis «ecundum se fecerit aequalem, secundum tamen quod venit in usum habitationis creaturarum beatarum, disposuit unam partem quasi solium, et reliquos in ordine ad illam superiores vel inferiores. Et sic Christus, secundum corpus in parte illa solii stans, in suprema parte supremoque loco residere dicitur: et reliquae creaturae beatae hinc et inde inferiores partes tenent.

ARTICULUS SEXTUS

UTRUM ASCENSIO CHRISTI SIT CAUSA NOSTRAE SALUTIS

Supra, qu. in», aru 3, ad 4; Ad Ephrt., cap. μ., lc<L ni.

sextum sic proceditur. Videtur quod ascensio Christi non sit causa nostrae salutis. Christus enim fuit causa nostrae salutis inquantum salutem nostram meruit. Sed per ascensionem nihil nobis meruit: quia ascensio pertinet ad praemium exaltationis eius; non est autem idem meritum et praemium, sicut nec via et terminus. Ergo videtur quod ascensio Christi non fuit causa nostrae salutis.

2. Praeterea, si ascensio Christi est causa nostrae salutis, maxime hoc videtur quantum ad hoc quod ascensio eius sit causa nostrae ascensionis. Sed hoc collatum est nobis per eius passionem: quia, ut dicitur Heb. x *, *habemus fiduciam in introitu Sanctorum per sanguinem ipsius*. Ergo videtur quod ascensio Christi non fuit causa nostrae salutis.

3. Praeterea, salus per Christum nobis collata est sempiterna: secundum illud Isaiae li *: *Salus autem mea in sempiternum erit*. Sed Christus non ascendit in caelum ut ibi in sempiternum esset: dicilur enim ytel. i *: *Quemadmodum vidistis eum ascendentem in caelum, ita veniet*. Legitur etiam multis sanctis se demonstrasse in terris post suam ascensionem: sicut de Paulo legitur Act. iV. Ergo videtur quod eius ascensio non sit causa nostrae salutis.

Sed contra est quod ipse dicit, Ioan, xvi *: *Expedit vobis ut ego vadam: idest, ut recedam a vobis per ascensionem*.

Respondeo dicendum quod ascensio Christi est causa nostrae salutis dupliciter: uno modo, ex

pane nostra: alio modo, ex parte ipsius. Ex parte quidem nostra, inquantum per Christi ascensionem mens nostra movetur in ipsum. Quia per eius ascensionem, sicut supra* dictum est, primo quidem datur locus fidei; secundo, spei; lenio, caritati. Quano etiam, per hoc reverentia nostra augetur ad ipsum, dum iam non existimamus eum sicut hominem terrenum, sed sicut Deum caelestem: sicut et Apostolus dicit. II Cbr.v*: *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, idest, mortalem, per quod putavimus eum tantum hominem* », ut Glossa* exponit: *sed nunc iam non novimus*.

Ex parte autem sua, quantum ad ea quae ipse fecit ascendens propter nostram salutem. Et primo quidem, viam nobis praeparavit ascendendi in caelum: secundum quod ipse dicit, Ioan, xiv *: *Vado parare vobis locum*; et Mich. u *: *Ascendit pandens iter ante eos*. Quia enim ipse est caput nostrum, oportet illuc sequi membra quo caput praecessit: unde dicitur Ioan, xiv *: *Ut ubi sum ego, et vos sitis*. Et in huius signum, animas sanctorum quas de inferno eduxerat, in caelum tra-duxit, secundum illud Psalmi ♦ *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem*: quia scilicet eos qui fuerant a diabolo captivati, secum duxit in caelum, quasi in locum peregrinum humanae naturae, bona captione captivos, utpote per victoriam acquisitos.

Secundo quia, sicut pontifex in veteri Testamento intrabat sanctuarium ut assisteret Deo pro populo, ita et Christus intravit in caelum *ad interpellandum pro nobis*, ut dicilur Heb. vn ♦

uium longitudinem du-
1 nulla pars convene-
ici «it alitor alia, ut pa-
te a centro ad circum-
lum hunc sensum pro
ertkie* convexi com-
i in ca agendum, vabi
sic unus locus, scu uni
ixta approiimatiānem
pan ilia soīn ut ilūor,
c divina upientii «u-
rundum sc fccōnt it-
t in usum habitaticou
am partem quasi so-
superiores vel info-
-pus in parte ilia «ōht
loco residere dicitur,
inde interiores paner

Ipsa enim repraesentatio sui ex natura humana, quam in caelum ꝑ intulit, est quaedam interpeUatio pro nobis: ut, e\ quo Deus humanam naturam sic exaltavit in Christo, etiam eorum misereatur pro quibus Eilius Dei humanam naturam assumpsit.

Tertio ut, in caelorum sede quasi Deus et Dominus constitutus, exinde divina dona hominibus mitteret: secundum illud *Ephes*, iv *: *Ascendit super omnes caelos ut adimpleret omnia*, scilicet *donis suis*, secundum Glossam *.

An primum ergo dicendum quod ascensio Christi est causa nostrae salutis, non per modum meriti, sed per modum efficientiae: sicut supra* de resurrectione dictum est.

An secundum dicendum quod passio Christi est causa nostrae ascensionis in caelum, proprie loquendo, per remotionem peccati prohibentis, et per modum meriti. Ascensio autem Christi est

directe causa ascensionis nostrae, quasi inchoando ipsam in capite nostro, cui oportet membra coniungi.

Ad tertium dicendum quod Christus, semel ascendens in caelum, adeptus est sibi et nobis m perpetuum ius et dignitatem mansionis caelestis. Cui tamen dignitati non derogat si ex aliqua dispensatione Christus quandoque corporalilei ad terram descendat: vel ut ostendat se omnibus, sicut in iudicio; vel ut ostendat sc aliqui specialiter, sicut Paulo, ut habetur zk/, ix. Et ne aliquis credat hoc factum fuisse, non Christo ibi corporaliter praesente, sed aliqualiter apparente, contrarium apparet per hoc quod ipse \postolus dicit. ꝑ *Cor.* xv ., ad confirmandam ‘ Vtn . resurrectionis fidem *Novissime omnium, tanquam abortivo, visus est et mihi*: quae quidem visio veritatem resurrectionis non probaret nisi ipsum verum corpus ꝑ visum fuisset ab eo.

3) 4Wam in *cadunt.* – 1SG; *cado* Da. *quam lactii* EI, ^wa *ijuem* corp·!.- r/r&m *fi,rvv*» HpG d E*. ipuM rrrim
in *cadum be. quam cadum* ceteri. ! cerj-wt *Otriiti* I, **wwi** *Oirlili coryui* V.

Commentaria Caixlixuvlie Caietani

nutus clarus. – In corpore una conclusio: *Ascensio Christi est causa nostrae salutis, ct ex parte nostra, et ex parte ipsius*. Probatur quoad primani partem, quadrupltcitcr: ct deinde quoad secundam, tripliciter. Omnia dani ct ordinata aunt in littera.

II. In rcsponrionc ad tertium, adverte, propter importunos, quod Christum corporaliter visum fuisse a Paulo non cit vertendum in dubium: quoniam verba ipsius Pauli, *Novissime autem tanquam abortivo* etc., hoc convincunt, i ad litteram. Sed an ista visio fuerit tunc cum dixit, *Saule, Saule, quid me persequeris?* *, dubitari ab aliquibus vide-

tur. ncc ulla dubium ratio fovet niti quu volunt dubi-
Urc. Auctor autem. quia nulli alia corporalis apparitio
Chrhti ad Paulum in sacra Scripturi invenitur nisi illa
quae fuit m sua conversione, illam didi esse quo Christus
in proprio corpore sibi apparuit. Constat autem ex Scri-
pturi diam fuisse corporalem: ct rationabile est Scriptu-
ram Scriptura exponere; irrationabile autem apparitiones
-cuu ml OMc.
pro voluntate multiplicare. *Indisciplinati* quoque *est quae-
rere in omnibus certitudinem demonstrativam* 9: sed, ut 'JJ
philosophi etiam tradiderunt ", *iuxta subtectam materiam
certitudo amplectēda est*.

ipsius. Ex parte
Christi ascensio-
num. Quia per
ictum est, primo v
do, spei; tertio,
everentia nostra
ûn existimamus
sed sicut Deum
, ꝑ *Cor.v**: *Elsi* . **
hristum, < *idest*.
*ij tantum horni**
nunc iam non ‘ c:

ad ea quae ipse
alutem. Etpri-
ivit ascendendi
icit, loan, xiv*: ‘v,n,i
i. u ♦: *Ascendi!*
ipse est caput
bra quo caput
♦: *El ubi sum* **A>
n, animas san-
in caelum tra-
*lscendens in al** i
lia scilicet eos *
ecum duxit in
tum humanae
utpote per vi-

veteri Testa-
►teret Deo pro
in caelum J ,ir, <,
ur *Heb.* vn ».

* 44.
<<t 4-

iv

*

QUAESTIO QUINÇUAGESIMAOCTAVA
DE SESSIONE CHRISTI AD DEXTERAM PATRIS

IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de sessione Christi ad dexteram Patris *. Et circa hoc quaeruntur quatuor.
Primo: utrum Christus sedeat ad dexteram Patris.

Secundo: utrum hoc conveniat sibi secundum divinam naturam.
Tertio: utrum conveniat sibi secundum humanam .
Quarto: utrum hoc sit proprium Christi.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM CHRISTO CONVENTAT SEDERE AD DEXTERAM DEI PATRIS

III Sent., dist. ntl. qu. ni. «ri *, qu- a; Com^enA. Thr^l., cip. @r.tt.vi. In Sy~mb AfW., art. 6;
JJ Ephct., cap. i, Ivit, m; Ad Ihb., cap. vni, lert, i.

CgjpD PRIMUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod Christo non conveniat ? sedere ad dexteram Dei Patris. Dexteram enim et sinistram sunt differentiae positionum corporalium. Sed nihil corporale convenit Deo: quia Deus spintus est, ut habetur Ioan. iv. Ergo videtur quod Christus non sedeat ad dexteram Patris.
2. Praeterea, si aliquis sedet ad dexteram alicuius, ille sedet ad sinistram eius. Si ergo Christus sedet ad dexteram Patris, sequitur quod Pater sedeat ad sinistram Filii» Quod est inconveniens.
3. Praeterea, sedere et stare videntur oppositionem habere. Sed Stephanus dicit. Act. vit*: Ecce, video caelos apertos, et Filium Hominis stantem a dextris virtutis Dei. Ergo videtur quod Christus non sedeat ad dexteram Patris.
Sed contra est quod dicitur Marci ult. ♦ Dominus quidem Iesus, postquam locus est eis, ascendit in caelum, et sedet a dextris Dei.
Respondeo dicendum quod in nomine sessionis duo possumus intelligere: videlicet quietem, secundum illud Luc. ult.*, Sedete hic in civitate; et etiam regiam vel iudiciariam potestatem, secundum illud Proverb. xx *, Rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo. Utroque igitur modo Christo convenit sedere ad dexteram Patris. Uno quidem modo, inquantum aeternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quae eius dexteram dicitur, secundum illud Psal. vii *: Delectationes in dextera tua usque in finem. Unde Augustinus dicit, in libro de Symbolo *: * Sedet ad dexteram Patris »: Sedere

«habitare » intelligite: quomodo dicimus de quocunque homine, * In illa patria sedit per tres annos ». S/c ergo credite Christum habitare in dextera Dei Patris: beatus enim est, et ipsius beatitudinis nomen est « dextera Patris ».
Alio modo dicitur Christus sedere in dextera Patris, inquantum Patri conregnat, et ab eo habet iudiciariam potestatem: sicut ille qui considet regi ad dexteram, assidet ei in regnando et iudicando. Unde Augustinus dicit, in alio Sermone de Symbolo^: Ipsam dexteram intelligite potestatem quam accepit ille homo susceptus a Deo, ut veniat iudicaturus qui prius venerat indicandus.
Ad primum ergo dicendum quod, sicut Damascenus dicit, in li libro *, non localem dexteram Patris dicimus. Qualiter enim qui incircumscriptibilis est. localem adipiscetur dexteram? Dexteram enim ei sinistra eorum quae circumscribuntur sunt. Dexteram autem Patris dicimus gloriam et honorem divinitatis.

Ad secundum dicendum quod ratio illa procedit secundum quod sedere ad dexteram intelligitur corporaliter. Unde Augustinus dicit, in quodam sermone de Symbolo *: Si carnaliter acceperimus quod Christus sedet ad dexteram Patris, ille erit ad sinistram. Ibi autem, idest in aeterna beatitudine, omnis dextera est: quia nulla ibi est miseria.
Ad tertium dicendum quod, sicut Gregorius dicit. in Homilia Ascensionis *, sedere indicantis est: stare vero pugnantis vel adiuvantis. Stephanus ergo, in labore certaminis positus, stantem vidit quem adiutorem habuit. Sed hunc post ascensionem Marcus sedere describit: quia post assumptionis T suae gloriam, index in fine videbitur.

3) humanam. - naturam humanam eJ. a, humanam naturam l'i et tenij praeter i.

ecureniaf. - Tertia; cunreniebat, y) as/umptumif. - aKtnuani» terti- prneter l.

Commentaria Cardinalis Caictnui

TrruLui ut sonat. In corpore articuli **distinguit** Auctor duos sensu* quaesiti ; ct respondet unica **conclu-**stone, scilicet ; *Utroque modo Christo convenit sedere ad dexteram Patrie*, Distinctio est explicite dc ly *sedere*: quod significat vel quietem; vel regiam seu iudiciariam dignitatem. Immiscetur quoque distinctio dc ly *dextera*: quod significat vel bcatiudincm Patris; vel iudiciariam scu regiam potestatem. Declaraturque conclusio: ct firmatur auctoritatibus Augustini.

II. Adverte pro tota hac materia duo. Primum est quod tam *sedere* quam *dextera* sumitur, non proprie, sed metaphorice: ul dare patet in littera. Si tamen dc poutione Christi inquantum homo quaeratur, an stet vel sedeat m caelo: dicendum est quod stat Et ratio cm, quoniam positiones corporis dupliciter assumi possunt: vel in ordine ad officia humana; vel in ordine ad naturam. Et licet secundum officia diversi convenient homini situs, quoniam pugnantis est stare, indicantis cedere, etc., secundum tamen

naturam unus est naturalis situs.scilicet sure: sedere cnim, cubare, ct huiusmodi. infirmitati» seu imbecillitatis naturae adunt. Unde, cum Christus ad vitam impassibilem resurrexerit, naturali situ propriae naturae in sua fortitudine, quae est stare, utitur.

III. Secundum est quod *ledcre* metaphorice sumptum in proposito importat vel quiescere scu habitare; vel regiam «eu iuduwiam. non potestatem, sed dignitatem. Et in hoc differt a tertia rignihcatione *dexterae* metaphorice sumptae. *Dextera* cnim Patris sumitur tertio modo pro regia seu iudiciaria potestate, *sedere* autem pro dignitate, ut patet tn sequenti articulo. Ncc obstat quod in hoc articulo dicitur quod arasio secunda significatione significat *repam vel iudiciariam potestatem*. Procedens cnim Auctor naturali doctrinae ordine dc confusis ad distincta, usus est hic *potestatis* nomine prout confundit in te *dipiitatem* : explicaturus in sequenti articulo distincte dignitatem «conum a potestate, ct illam *sessioni*, hanc *dexterae* attributurus.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRI M SEDERE AD DEXTERAM DEI PATRIS CONVENI VT CHRISTO SECI NDIM QUOD DEIS

IU *Sent.*, dist. t u i, qu. in. - rt. 3, qu* 2; *O>mprnd, Thtol.*, «p. rtjü-i *Ad* cap. 1, l cet. 11. T1; cap. ni», lut. 1; cap. 1, kct. 1.

S D SECUNDUM SIC PROCEDITUR. \ idelUT quod sedere ad dexteram Dei Patris non conveniat Christe» secundum quod Deus. Christus enim, secundum quod est Deus, est *dextera* Patris * Sed non videtur quod esse dextera alicuius, el ille qui sedet ad dexteram eius. Ergo Christus, secundum quod est Deus, non sedet ad dexteram Patris.

2. Praeterea. Marci ult. ' dicitur quod *Dominiis Iesus assumptus est in caelum, et sedet a dextris Dei*. Christus autem non est assumptus in caelum secundum quod Deus. Ergo etiam neque secundum quod Deus, sedet a dextris Dei.

3. Praeterea. Christus, secundum quod Deus, est aequalis Patri et Spiritui Sancto. Si ergo Christus, secundum quod Deus, sedet ad dexteram Patris, pari ratione et Spiritus Sanctus sedebit ad dexteram Patris et Filii, ei ipse Pater ad dexteram Filii . . Quod nusquam invenitur.

Sed contra est quod Damascenus dicit*, quod *dexteram Patris dicimus gloriam et honorem divinitatis, in qua Dei Filius exstitit ante saecula ut Deus et Patri consubstantialis*.

Respondeo dicendum quod, sicut ex praedictis * patet, nomine *dexterae* tria intelligi possunt: uno modo, secundum Damascenum, *gloria divinitatis*; alio modo, secundum Augustinum, *beatitudo Patris*; tertio rnodo, secundum eundem, *mdiciaria potestas*. *Sessio* autem, ut dictum est ♦ vel habitationem, vel regiam vel iudiciariam dignitatem designat. Unde *sedere ad dexteram Patris* nihil aliud est quam simul cum Patre habere gloriam

divinitatis, el beatitudinem, et Iudiciariam potestatem, ei hoc immutabiliter et regaliter. Hoc autem convenii Filio secundum quod Deus. Unde manifestum est quod Christus, secundum quod Deus, sedet ad dexteram Patris; ita tamen quod haec praepositio *ad*, quae transitiva est, solam distinctionem personalem importat et originis ordinum, non autem gradum naturae vel dignitatis, qui nullus est in divinis personis, ut in Prima Pane ' habitum est.

Ad primim ergo dicendim quod Filius dicitur *dextera* Patris appropriate, per modum quo etiam dicitur * *virtus* Patris Sed dextera Patris secundum tres significationes praedictos* est aliquid commune tribus personis.

Ai» secundum dicendim quod Christus, secundum quod homo, assumptus est ad divinum honorem. qui in praedictu sessione designatur. Sed tamen ille honor divinus convenii Christo, inquantum est Deus, non per aliquam assumptionem, sed per aeternam originem.

Ao tertium dicendum quod nullo modo potest dici quod Pater sedeat ad dexteram Filii vel Spiritus Sancti: quia Filius ct Spiritus Sanctus trahunt originem a Patre, el non e converso. Sed Spiritus Sanctus proprie potest dici sedere ad dexteram Patris vel Filii secundum sensum praedictum.: licet secundum quandam appro- »»α printionem attribuator Filio, cui approprialur aequalitas, sicut Augustinus dicit ♦quod *in Patre est unitas, in Filia aequalitas, in Spiritu Sancto unitatis aequalitatisque connexio*.

3) rt ipre... //Ilii. – Om. Hic; ct *Spiritui Saudi* addunt PE.

Commentaria Cardinaly Caietani

Titulus clarus. – In corpore una conclusio; *Christus*, *secundum quod Deus, sedet ad dexteram Patris*. Probatur. Sedere ad dexteram Patris nihil aliud est quam simul cum Patre gloriam deitatis, et beatitudinem, et iudiciariam potestatem, immutabiliter et regaliter habere. Ergo.

Antecedens declaratur ponendo tres significationes *dexterarum*. et duas *sessionis*. – Consequentia probatur. Quia totum illud convenit Christo secundum quod Deus.

Et quia ponitur in conclusione illa praepositio *ad*. di-

cendo *ad dexteram*, ideo Auctor subiungit quod in hac conclusione ly *ad* duo denotat: distinctionem personalem solam, et solum ordinem originis. Ex eo enim quod ly *ad* praepositio transitiva est, ac per hoc, accessum quandam unius ad alterum in hac materia designat; et huiusmodi accessu*, secundum rem, sine distinctione et ordine nequit intelligi; et cum inter personas divinas nulla sit distinctio nisi personalis, et nullus sit ordo nisi originis; consequens necessario luit ut ly *ad* solam personalem distinctionem, solumque originis ordinem importaret.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM SEDERE AD DEXTERAM PATRIS CONVEXI VT CHRISTO SECUNDUM QUOD HOMO

Lucin et /trt, pneccd.

¶ tertium sic i»RO(Xi»i'n r. Videtur quod sedere ad dexteram Patris non conveniat Christo secundum quod homo.

Ut enim Damascenus **dicit** *dexteram Patris dicimus gloriam et honorem divinitatis*. Sed honor et gloria divinitatis non convenit Christo secundum quod homo. Ergo videtur quod Christus, secundum quod homo, non sedeat ad dexteram Patris.

2. Praeterea, sedere ad dexteram regnantis sublectionem excludere videtur: quia qui sedet ad dexteram regnantis, quodammodo illi conregnatur. Christus autem, secundum quod homo, est *subtectus Patri*, ut dicitur I *Cor.* xv * Ergo videtur quod Christus, secundum quod homo, non sit ad dexteram Patris.

3. Praeterea, *JRom.* vm. super illud *, *Qui est ad dexteram Dei*, exponit Glossa *: *idest, aequalis Patri in honore quo Deus Pater est: vel. ad dexteram Patris, idest in yotioribus bonis Dei*. Et super illud *Hcb.* r*, *Sedet ad dexteram Dei in excelsis*, Glossa *: *idest, ad aequalitatem Patris, super omnia et loco et dignitate*. Sed esse aequalem Deo non convenit Christo secundum quod homo: nam secundum hoc ipse dicit, Ioan, xiv*: *Pater maior me est*. Ergo videtur quod sedere ad dexteram Patris non conveniat Christo secundum quod homo.

Sed contra est quod Augustinus dicit, in Sermone *de Symbolo* *: *Ipsam dexteram intelligite potestatem quam accepit ille homo susceptus a Deo, ut veniat indicaturus qui prius venerat indicandus*.

Respondeo dicendum quod, sicut dictum est *, nomine *dexterarum Patris* intelligitur vel ipsa gloria divinitatis ipsius, vel beatitudo aeterna eius, vel potestas iudiciaria et regalis. Haec autem praepositio *ad* quendam ad dexteram accessum 3 designat, in quo designatur convenientia cum qua L,am distinctione, ut supra * dictum est. Quod quidem potest esse tripliciter. Uno modo, ut sit

convenientia in natura ut distinctio in persona. Et sic Christus, secundum quod Eilius Dei, sedet ad dexteram Patris, quia habet eandem naturam cum Patre. Unde praedicta conveniunt essentialiter Lilio sicut ut Patri. Et hoc est esse in aequalitate Patris.

Xlio modo, secundum gratiam unionis; quae imponat e converso distinctionem naturae el unitatem personae. Ut secundum hoc Christus, secundum quod homo, est Filius Dei, et per consequens sedens ad dexteram Patris: ita tamen quod ly *secundum quod* non designet conditionem naturae, sed unitatem suppositi, ut supra* Q-I **, «- expositum est.

Tertio modo potest praedictus accessus intelligi secundum gratiam habitualement, quae abundantior est in Christo prae omnibus aliis creaturis. in tantum quod ipsa natura humana in Christo est beator ceteris creaturis, et super omnes alias creaturas habens regiam et iudiciariam potestatem.

Sic igitur, si ly *secundum quod* designet conditionem naturae, Christus, secundum quod Deus, sedet *ad dexteram Patris*, idest *in aequalitate Patris* *. Secundum autem quod homo, sedet *ad dexteram Patris*, idest *in bonis paternis potitionibus prae celeris creaturis*, idest *in maiori becatitudine*, et *habens iudiciariam potestatem*. – Si Vero ly *secundum quod* designet unitatem suppositi, sic etiam, secundum quod homo, sedet ad dexteram Patris *secundum aequalitatem honoris*: inquantum scilicet eodem honore veneramur ipsum L'ilium Dei cum eadem T natura assumpta, ut supra * dictum est.

Ad primum ergo dicendum quod humanitas Christi, secundum conditiones suae naturae, non habet gloriam vel honorem deitatis: quem tamen habet ratione personae cui unitur. Unde ibidem Damascenus subdit: *In qua*, scilicet gloria deitatis, *Dei Filius existais ante saecula ut Deus*

* O. onh.. l»b IV, cep. π.

• Ver» j*.

• Vm. 31.

• l.omb.

• Ver*, 3

• Intcrt:n

• Verw. *9.

• Ub. II, at *crm. II. de Sy* l. ad Cateckū*, tuK vu - Op. d it». Ao .

• Art. praic.

3

.i'iaiiπ?!.•

a) *ad dexteram occasum*. – *accessum ad dexteram* PlxG, *accessum* •DE, *accsrum* (*ad dexteram deri^nat* margine) Γ.

p) *ideit*, – ElhG et editione; om. (E om. *idest in... creaturii idert*). Pro *bonii paternii, donts P*.Urigh .

y) *eadem*. – Om. PII.

B) *conditioner*. – An *conditionem* lcgcaduml – Pro *quem, quam* Pl lwG et 'jg *quod b*.

I

Λ

f

.<***>

?

τ

.i'i>.ω.Λi.

“

*T«X Ju

'Vrx n.

>

i. {

r
a

d
V
Γ
\$«
c

d
tn
tn

• Ver» 11

resuscilarit. qui tamen in nobis ipsis nondum sumus resuscitari, scd resuscitandi, secundum illud Rom. vm *: Qui suscitavit Jesutn Christum a mortuis, vivificabit cl mortalia corpora nostra. El secundum eundem modum loquendi subdit Apostolus quod consedere nosJecit in caelestibus: scilicet in hoc ipso quod caput nostrum, quod est Christus, ibi sedet.

An secundum dicendum quod. quia dextera est divina beatitude, sedere in dextera non significat simpliciter esse in beatitudine, scd habere beatitudinem cum quadam dominativa potestate, et quasi propriam et naturalem. Quod soli Christo convenit, nulli autem alii creaturae. – Potest tamen dici quod omnis sanctus qui est in beatitudine, est ad dexteram Dei constitutus *. I nde et dicitur Matth. xxv *, quod statuet oves a dextris.

Ad tertium dicendum quod per thronum significatur judiciaria potestas, quam Christus habet a Patre. Et secundum hoc. dicitur sedere in thro-

no Patris. Alii autem sancti habent eam a Christo. Et secundum hoc. dicuntur in throno Christi sedere: secundum illud Matth. xix *: Sedebitis et vos super sedes duodecim indicantes duodecim tribus Israel.

Ad quartum dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit, super Matth. *, locus ille, idest consessus dexterae, invitis est omnibus non solum hominibus, sed etiam angelis. Sicut enim praecipuum Unigeniti ponit Paulus, dicens: * Ad quem autem angelorum dixit unquam, Sede a dextris meis? » Dominus ergo, non quasi existentibus quibusdam qui sessuri sint, sed condescendens interrogantium supplicationi respondit. Hoc enim unum solum

Potest tamen dici quod petebant filii Zebedaei excellentiam habere prae aliis in participando iudiciariam potestatem eius. Unde non petebant quod sederent ad dexteram vel sinistram Patris, sed ad dexteram vel sinistram Christi ♦

• Ci. II ad Cur, can. it, vii. 11 l
AJ Ethet, cap. i, »er*. 20; l.p.
hid., ven. l.
• Ven. jj.

ζ) iupplicatinni. – mtf'idoni J; Alia» futyicafhnl margo P.

t

Commentam Cardinalis Caietani

ItTt.es clarus. – Incorpore una conclusio : Sedere ad dexteram Patris est proprium Christi. Probatur. Sedere ad dexteram Patris, secundum divinam quidem naturam, est esse m aequalitate Patris: secundum autem

humanam, est esse in excellentissima possessione paternaе hereditatis. Sed utmmque soli Christo convenit. Ergo.- Peliqua clara sunt in littera.

mai habent car· a q .
dicuntur *in thr^ q*
jd Matth. xjx *:
•dm iudicanfa .

quod, Meut Chtyw^
fooi*j ille,* ,
w non uj/imt hw
nim praecipmm
« *Ad quem aulm* ^
We **j** fcxtni
cxistenlibus qcib;*i2
wen*Jan inlcmgoBi^*
Hoc athn utwm ..n
c apud ipium
petebant filii
lib m participi
. Inde non peicho
i vel siniuram taâ,
ram Chritit'.

QUAESTIO QUINQUAGESIMANONA

DE IUDICIARIA POTESTATE CHRISTI

IN SEX ARTICULOS DIVISA

Deinde considerandum est de iudiciaria potestate Christi *. Et circa hoc quaeruntur sex.

Primo: utrum iudiciaria potestas sit attribuenda Christo.

Secundo: utrum conveniat sibi secundum quod est homo.

Tertio: utrum fuerit cam ex merito · adeptus.

Quarto: utrum eius potestas iudiciaria sit universalis respectu omnium hominum

Quinto: utrum, praeter iudicium quod agit in hoc tempore, sit expectandus ad universale iudicium futurum ?

Sexto: utrum eius iudiciaria potestas etiam ad angelos se extendat.

Dc exeeutione autem finalis iudicii convenientius agetur cum considerabimus de his quae pertinent ad finem mundi *. Nunc autem sufficit ' °- %o·'«·» ea sola tangere quae pertinent ad Christi dignitatem.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM IUDICIARIA POTESTAS SI I SPECIAMTER ATTRIBUENDA CHRISTO

IV *Sent* . dwt. xi.vn. qu. i, art. 3, qu* 3; dut. «.nu, qu. 1, art. 1, >d 4; *h* Sp»»L *Apoit^* tn. 7; M Λμ κ, c<p. v, lea. tv.

Si primum sic proceditur. Videtur quod iudiciaria potestas non sii specialiter Attribuenda Christo. Indicium enim aliquorum videtur pertinere ad dominum: unde dicitur *Rom. xiv* *: *indicas alienum servum* ? Sed esse Dominum creaturarum est commune toti Trinitati. Non ergo debet Christo specialiter attribui iudiciaria potestas.

2. Praeterea, Daniel vu · dicitur: *Antiquus Dierum sedit*; ct postea subditur*: *Iudicium sedit et libri aperti sunt*. Sed Antiquus Dierum intelligitur Pater: quia, ut Hilarius dicit *, *in Patre est aeternitas*. Ergo iudiciaria potestas magis est attribuenda Patri quam Christo.

3. Praeterea, eiusdem videtur γ iudicare cuius est arguere. Sed arguere pertinet ad Spiritum Sanctum: dicit enim Dominus, Ioan, xn*: *Cum autem venerit ille*, scilicet Spiritus Sanctus, *arguet mundum de peccato et de iustitia et de iudicio*. Ergo iudiciaria potestas magis debet attribui Spiritui Sancto quam Christo.

Sed contra est quod dicitur *Act. x* * de Christo: *Hic est qui constitutus est a Deo index vivorum et mortuorum*.

Respondeo dicendum quod ad iudicium faciendum tria requiruntur. Primo quidem, potestas subditos coercendi: unde dicitur *Eccli. vu* *; *Noli quaerere fieri index, nisi valeas virtute rumpere* ' *iniquitates*. Secundo, requiritur rectitudinis zelus, ut scilicet aliquis non ex odio vel livore, sed ex amore iustitiae iudicium proferat: secundum illud

Proverb, in* *Quem enim diligi! Dominus, corripit*: · v». *et quasi pater in filio complacet sibk* Tertio, requiritur sapientia, secundum quam formatur iudicium. unde dicitur *Eccli. x* ·: *Index sapiens iudicat quilibet populus* *quisuum*. Prima autem duo praeexiguntur ad iudicium: sed proprie tertium est secundum quod accipitur forma iudicii, quia ipsa ratio iudicii est lex sapientiae vel veritatis, secundum quam iudicatur.

Et quia Eilius est *Sapientia genita* * ct Veritas a Patre procedens et ipsum perfecte repraesentans, ideo proprie iudiciaria potestas attribuitur I ilio Dei. Unde Augustinus dicit, in libro *de Vera Relig.* *: *Haec est incommutabilis illa Veritas quae lex omnium artium recte dicitur, et ars omnipotentis Artificis. Et autem nos, et omnes animae rationales, secundum veritatem dc inferioribus recte indicamus, sic de nobis, quando eidem cohaeremus, sola ipsa l'critas indicat. De ipsa vero nec Paler: non enim minus est quam ipse. Et ideo quae Pater indicat, per ipsam indicat*. Et postea concludit: * *Pater* › *ergo* < *non indicat quemquam, sed omne iudicium dedit Eilio* ›.

An primi m ergo dicendum quod ex ‘ illa ratione probatur quod iudiciaria potestas sit communis toti Trinitati: quod et \erum est. Sed tamen per quondam appropriationem iudiciaria potestas attribuitur Filio, ut dictum est *.

Ad secundum dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in VI *de Trin.* * Patri attribuitur aeternitas : propter commendationem principii, quod etiam importatur in ratione aeternitatis. Ibidem

a) *merito*. – *meriti*/ P.
r-rprcfan.ri/x *ad...* *fututum*.- *expectandn/ aliud.. fuhtrum* pG,
exputandum aliud...futurum per ip/um PDG.
γ) *videtur*. – *tut* addit tertia praeter G.
I) *rumpere*. – *irrupere* BFd ct editione».

t) *ex*. – lhGI .it ct ed tume»; om. IF, /r.v ceteri.*- Pro *et rerum, etiam verum* HIF, *mantfeitum* F, rerum P.
ç) *aeternitas*. – F ct terti» prader pG; *pctetlat aetemitoi* F, *paternitai* cctori. – Pro *etiam importatur in. M importatur* k, *importatur in* l*.

etiam Augustinus dicit quod Filius est *ars Patris*. Sic igitur auctoritas iudicandi attribuitur Patri inquantum est principium. Filii; sed ipsa ratio iudicii attribuitur Filio, qui est ars et sapientia Patris; ut scilicet, sicut Pater fecit omnia per Filium suum inquantum est ars eius, ita etiam indicat r omnia per Filium suum inquantum est sapientia et veritas eius. Et hoc significatur in Daniele, ubi primo dicitur quod *Antiquus Dierum sedit*, et postea subditur † quod *Filius Hominis pervenit usque ad Antiquum Dierum, et dedit ei potestatem et honorem et regnum*: per quod da-

tur intelligi quod auctoritas iudicandi est apud Patrem, a quo Filius accepit potestatem iudicandi.

Ad tertium dicendum quod, sicut Augustinus dicit, *super Ioan.**, ita dixit Christus quod Spiritus Sanctus < *arguet mundum de peccato* ». *tantumquam diceret: Ille diffundet in cordibus vestris caritatem. Sic enim, timore depulso, arguendi habebitis libertatem.* Sic ergo Spiritui Sancto attribuitur iudicium, non quantum ad rationem iudicii, sed quantum ad affectum iudicandi quem homines habent.

t,) iudicat. – iudicet F

Commentaria Cardinalis Caietani

Titulus claras, — In corpore una conclusio: *iudiciaria potestas proprie attribuitur Christo*. Probat. Trium requisitorum nd indicium, scilicet potestatis, rectitudinis Maior declaratur discurrendo per illa tria. — Et probazeli, et sapientiae, tertium est secundum quod accipitur: quia ipsa ratio iudicii est lex sapientiae et veritatis. — forma iudicii. Sed Filius est Sapientia genita, et Veritas a Patre procedens. Ergo iudiciaria potestas proprie attribuitur Filio Dei.

Major declaratur discurrendo per illa tria. — Et probatur: quia ipsa ratio iudicii est lex sapientiae et veritatis. — Et confirmatur auctoritate Augustini.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM IUDICIARIA POTESTAS CONVENIAT CHRISTO SECUNDUM QUOD EST HOMO

IV *Sent.* diei, xlviih, qu. i, en. t; IV *Cont. Gen.* cap. xevi; *Qundl.* X. qv. i, ui. 3; *Trigo*/. , cip. ccilii; *Spmb. Apctt.*, arL 7; *in Matth.*, cap. xiv, *in han* , cap. v, lect. iv, r.

^Xf^CD SECUNDUM SIC PROCEditUR Videtur quod ^KW.iudiciaria Potestas non conveniat Chri-

secuntum Quod est homo. Dicit enim Augustinus, in libro *de Fera Relig.* *, quod iudicium attribuitur filio inquantum est ipsa lex primae veritatis. Sed hoc pertinet ad Christum secundum quod est Deus. Ergo iudiciaria potestas non convenit Christo secundum quod est homo, sed secundum quod est Deus.

2. Praeterea, ad iudiciariam potestatem pertinet praemiare bene agentes, sicut et punire malos. Sed praemium bonorum operum est beatitudo aeterna, quae non datur nisi a Deo: dicit enim Augustinus, *super Ioan.* *, quod *participatione Dei fit anima beata, non autem participatione animae sanctae*. Ergo videtur quod iudiciaria potestas non conveniat Christo secundum quod est homo, sed secundum quod est Deus.

3. Praeterea, ad iudiciariam Christi potestatem pertinet iudicare occulta cordium: secundum illud *ad Cor.* iv : *Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium*. Sed hoc pertinet ad solam virtutem divinam: secundum illud *Ierem.* xvn*: *Praevum est cor hominis et inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus, scrutans corda et probans renes, qui do unicuique iuxta viam suam*. Ergo iudiciaria potestas non convenit Christo secundum quod est homo, sed secundum quod est Deus,

Sed contra est quod dicitur *Ioan.* v ♦ *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius Hominis est*.

Respondeo dicendum quod Chrysostomus, *super Ioan.* *, senlire videtur quod iudiciaria potestas non conveniat Christo secundum quod est homo, sed solum secundum quod est Deus. Unde auctoritatem loannis inductam * sic exponit: *Potestatem dedit ei indicium facere. Quia 9 Filius Hominis est, nolite mirari hoc '. Non enim propterea suscepit iudicium quoniam homo est: sed quia ineffabilis Dei Filius est, propterea index est. Quia vero ea quae dicebantur erant maiora quam secundum hominem, ideo, hanc opinionem solvens, dixit: Ne miremini quia Filius Hominis est: etenim ipse est etiam Filius Dei. Quod quidem probal per resurrectionis effectum: unde subdit: Quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei*.

Sciendum tamen quod, quamvis apud Deum remaneat primaeva auctoritas iudicandi. hominibus tamen committitur a Deo iudiciaria potestas respectu eorum qui eorum jurisdictioni subiiciuntur. Inde dicitur *Dent.* i *: *Quod iustum est indicate*: et postea subditur ' : *Quia Dei est indicium*, cuius scilicet auctoritate vos indicatis. Dictum est autem supra* quod Christus, etiam in natura humana, est caput totius Ecclesiae, et quod *sub pedibus eius Deus omnia subiecit* Inde et ad eum pertinet, etiam secundum naturam humanam, habere iudiciariam potestatem. Propter

a) Quia. – ut postea subditur quia »G, ut (a b) postra subdatur quia, lb, tt puitca subditur quia Pc.

• Ver», «?, M.

• Op. xxxi

• Tract. XXIII, num. 5.

• Vm 5.

• Vera. 9, 10.

xix. > ct. Cf. t v nui,

•xxCXXVI <rt.iM

• Ver», 37.

'IMLXXXO. xJ tcr XXXVFU, nuo. y

• fo COVTI. ^i s

• Vct. Λ.

• Vera» »v,

• Vera ty»

• Ga.tt. .i' ; 4; xx. tft b *

H<*, up. u, wtra. S.

alicui cx cauxu

turgentis debiia
ngniciitiam divW1_ ^ - .,.

tae, sed «iam tx «>. Et similiter dkcnu.?" 'w.

i homini Chria,,
ersonam, « pn)JjJ t

r plenitudinem i
ex merito eam obtin^S

t iustitiam, iudex _ l
it et vicit, et s ' *APTM'*.
 . In *throno* au^ r " 4
secundum i)uj p/^»
î, *el ùdiai'iu^*'

HÇiœtiM quod ran, „
orcstate secundum- ?'
a unione ad Verfo/* ^
mm quod rat» ■ *|

”“ quod rado &
itualis, quæ es
toc tamen quod ^7
aria potestt, rrn ?
ex merito.

p.

beri iliofl *a aaâ i*–
'zrix cc<poH Qra.
Qua qw pnj Oα'lχ–j.
tt a»

NES RES HIMAXU

U ai Ūr. cqi v C i a

. et similiter nJ.

imam Cbn'xi
ïdtur Ioan, vf: **to** '

xl. si de Chrte) fr
m naturam,
um Patris petrine: id
di omnia Veroc· **£**;
sup.
hristo secunto
manifestum est q-d
nur eius iudicia 6'
quidem, si
Christi ad Verbis
cat *anda*, ut

it

NCEXDVM quod npi^

Tiac sanctorum

mimae

que aJ diem
oc quod Apojiofe !J]·>,

bonum l'oium^ *✓* *i'*
■ *ct practnia* *↗* .

il paid e\ hi,
n est videre .^

sistit *vile actenu*
inifcshim est **

c in sita attend * I

fôl **Ἦ** F*«

>unt animat,
n statum. Et ' '

imac, non
quia qua&U

f aligna a dnin

temporii omn-4 η
: enim h jj "

:que demiTtjiuf
s praemium vtjptç.^,
nia ciktûnan ' â

quod Deus «s, L

st *secvñJiint* s
st inionveniea lχ-

jod. licet pravae,.,

cx praemio vd p:ci
ma non cti

corpus, xpas
fum immutabas, r
l corpus ΓΙΓΓΑ'... :.
ad finem trp
: recipiat «m p-c
li iudido.

stiiu ÛTK»

uaaasr, tG
is PL Uf+rXJ i *h** *s

era rtfio rtan

th gscett **pffi** .

jne ia&s.

«que bdsusa>

do pør scTuJ c\$sfir

mulina pne? /8 e*

suppwiu **tarxi** *

em. utlu' **w^v^**

positio e>f<r.<-- -

ropns ipsru>, u ptf-

iffldCEÛhûS de

me icJ.c/.

od homo, ω

ion; onffld h;» '...

^ pane oxv. '

cqgniue **a** '

quod ra **as^**l

inte Aims

U w/ifltrj

• V. f. 10. 10

d

• Ver»

t

r

xv *: *Gaudium est τ angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente.* Et etiam quantum nd poenas accidentales daemonum, quibus torquentur vel hic, vel recluduntur 0 in inferno. Et hoc etiam pertinet ad hominem Christum. Inde Marci i * dicitur quod daemon clamavit : *Quid nobis et tibi. Iesu Nazarene? Venisti perdere nos?*

Tertio, quantum ad praemium essenziale beatorum : angelorum, quod est beatitudo aeterna: et quantum ad poenam essentialem malorum, quae est damnatio aeterna. Sed hoc factum est per Christum inquantum est V'orbum Dei, a principio mundi.

Ad primum ergo dicendum quod ratio illa procedit de indicio quantum ad praemium essenziale et poenam principalem.

Ad secundum dicendum quod, sicut dicit Augustinus, in libro *de Vera Relig.* *, licet *spiritualis*

iudicet omnia, tamen iudicatur ab ipsa veritate. Et ideo, licet angeli, ex eo quod sunt spirituales, iudicenr, indicantur tamen a Christo, inquantum est Veritas.

Ad tertium dicendum quod Christus habet iudicium non solum super angelos, sed etiam super administrationem lotius creaturae. Si enim, ut Augustinus dicit, in III *de Trin.* % inferiora quodam ordine reguntur a Deo per superiora, oportet dicere quod omnia regantur per animam Christi, quae est super omnem creaturam. Unde et Apostolus dicit. *Heb< 11 ♦ Non enim angelis subierit Deus orbem terrae futurum, scilicet subtectum ei « de quo loquimur », idest Christo **.

Nec tamen propter hoc alium constituit Deus SUPER TERRAM. QIA UNUS ET IDLM EST DEUS ET homo Dominus Jesus Christus. De cuius incarnationis MYSTERIO AD PRAESENS DICIA SUFFIGANT.

• 1»

• Ver* 5.

• (Rom. Ofi c Lomb.

γ) est. – erit P.

3) *vel hic, reJ recluduntur.*—Tertia praeii r G : *ut hic vel recluduntur ABCD, ut hic rd recludantur cd. a, vel hic includuntur F, ut (vel pG) hic vd reducuntur pEG, ut hic vd recuduntur al , vd hic vel evin recluduntur gG.*

1) IViürr. – *Cur renuti* Hc, *Venisti ante temjuut* P.

<1 *beatorum.* — *btmorum* Da ct lenit. — Pro *malorum, malorum angelorum* l, *nnpelorutn malarum* P.

F

Commentaria Cardinalis Caietani

titulus clarus. – In coq'ore Juo fiunt. Primo, respondetur quaesito una conclusione: *Angeli subsunt iudicariae potestati Christi, etiam inquantum est homo.* probatur tripliciter.

Secundo. declaratur quoad quid angeli subsunt sic Christo. Et fit distinctio trimembris: scilicet de ministerio; vel praemio aut poena accidentali; vel praemio aut poena essentiali. – Et omnia clara sunt in littera.

II. In responsione ad tertium, advene quod, cum dicitur *inferiora regi per superiora*, non intelligitur de inferiori et superiori quocumque modo; nec de inferiori et superiori quoad beatitudmem. Alioquin. sequeretur quod multi angeli regerentur per multos sanctos homines, quos elevatos credimus supra multos angelos. Et consequenter multi sancti homines concurrerent ad administrationem mundi huius inferioris; quoniam administratio haec minimis videtur credita angelis. Consequens autem hoc cre-

dimus esse falsum. Quoniam sancti homines, quantumcumque beatiores vint angelis, non tamen praesunt regimini universali spiritualis aut corporalis creaturae, sed hoc officium reservatum est angelis, quibus congruit ex natura. Unde intelligendum esi inferiora regi per superiora non secundum quid, sed simpliciter et absolute. Et propterea. quia Christus homo est simpliciter et absolute superior angelis, quia est caput totius Ecclesiae triumphantis; animae autem beatorum hominum supra multos angelos, sunt angelis superiores solum secundum quid, scilicet secundum beatitudinem: ideo ex dicta maxima Augustini * el Dionysii * optime concluditur quod Christus est super administratione totius creaturae; et. cum hoc, animae beatorum hominum non praesunt universali regimini creaturarum.

Er HAEC SUFFICIENT DE PRINCIPALI PARTE HUIUS LIBRI, QUAE DK MYSTERIO INCARNATI VERBI TRACTAVIT.

•Uc-dtieiL

•CuLihtraf.

«b ip»
qciw * – £
a Cnnsto, linqaâ.. y

Jod Chrisu, hiba r
"β«K sd ««m ,σ'
rSuT'Si '< ■
Γπη· ·. tnfcix.
° i*r »P«iora.
llurptf animam Q.n
l creaturam, tnj. e
^ûn emm
W, «Îliceuuh^
M Christo ·.
AUtM CûtoTTTIn fc. ·
n idem est De» h
t'5. De a-tw J^cuu.
WCTA SUYIOAXT,

INDEX

EORUM QUAE IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR

TERTIA PARS

SUMMAE THEOLOGIAE

SANCTI THOMAE AQUINATIS

CUM COMMENTARIIS

CARDINALIS CAIETANI

Praefatio huius voluminis..... " ^ gag, v
AJ Adrianum VI Potit. Max. Thomae dc Vio Caietani Cardinalis S. Sixti in Tertiae Partit I). Thomae Aquinatia
Commentarios praciali 〇 i »
Pηοιοιγ>> *

QUAESTIO PRIMA

articulus HI Utrum, alutracta prrsonaUtale per in-
tellectum, natura puait assumere. . » 5H
» iv Utrum una pcr>ona pomi assumere
naiuram creatam, alia non anuroente. · <\$«
» v Utrum alia persona divina potuerit hu-
morum naturam a»»umcro, praeter
personam Filii. . > 01
» vi Utrum duae personae divinae possint
oMumere unam ct eandem numero
naiuram. ----- · 64
» vu Utrum una pertona divina possit a»-
sumere duo» notura» humanos. --- » '»7
» vni Utrum fuerit nugu convenien» Edium
Dei incarnari quam Patrem vel Spi-
ritum Sanctum..... »09

QUAESTIO QUARTA

De unione cx parte assumpti.

articulus I Utrum humana natura fuerit magis
assumptibilb a Filio Dei quam quae-
libet dia natura.
» 11 Utrum FtCtK Dei asjumpverit personam. » 74
» 111 Utrum persona divina assumpserit ho-
minem..... » Si
» n Utrum Filius Dei debuerit assumere
naturam humanam Abstractam ab
omnibus individuis..... » 81
» v Utrum Filius Dei humanam naturam
assumere debuerit in omnibus indi-
viduis. > 84
» vi Utrum fuent convenient ut Fifiui Det
humanam naturam assumeret cx stir-
pe Adae. » \$5

QUAESTIO QUINTA

De assumptione partium humanae naturae.

articulus I Utrum Filius Dei assumpserit verum
corpus..... » ^7
» 11 Utrum Christus habuerit corpus car-
nale, sive terrestre..... »
» m Utrum Filius Det animam assumpserit. » 9«
» iv Utrum Filius Dei assumpserit mentem
humanam, live intellectum. >9*

QUAESTIO SEXTA

Do ordine assumptionis,

articviuj I Utrum Film* Dei owumpscni carnem
mediante anima..... - · 9*

De convenientia Incarnationis.

articulus i I trum fuerit conveniens Deum incar-
nari <<..... . pdg. 6
» fi Utrum luerit neceuarium ad repara-
tionem humani generi» Verbum Dei
incarnari..... » 9
» m Utrum, ii homo non peccaret, nihi-
lominus Deu» incamatuv fuisset. . . » 13
» tv I trum Deu* principalius incarnatus
fuerit in remedium actualium pecca-
tutum quam in remedium origina-
li» peccati. ----- > >7
> v Utrum conveniens fuiuct Deum incar-
nari .i principio humani genens.. . » t#
» vi Utrum incarnationi» opus differri de-
buerit usque in finem mundi. --- » 20

QUAESTIO SECUNDA

De modo unionis Verbi incarnati quantum
ad ipsam unionem.

articulus I Utrum unio Verbi incarnati dI facta
in una natura. »22
» n Utrum unio Vertu incarnati sic facta in
persona..... »24
» m Utrum unio Verbi incarnati sit facta
in supposito, sive in hypostasi. . . *29
» iv Utrum persona Christi sit composite. » 3i
» v Utrum in Christo fuerit unio animae
ct corporis..... »34
» vi Utrum humana natura fuerit unita Ver-
bo Dei accidentalitcr..... » 30
» vu Utrum unio divinae ct humanae na-
turae sit aliquid creatum..... >4°
> vni Utrum idem sit unio quod assumptio. » 41
> ix Utrum unio duarum naturarum sit ma-
xima unionum..... » 4°
> x Utrum unio incarnationi» iit per gra-
tiam » 4®
» xi Utrum unio incarnationis luent aliqua
merita subsecuta ----- » 5o
» xn Utrum gratia unionis fuerit Christo
homini naturalis..... » 5i

QUAESTIO TERTIA

De unione cx parte personae assumentis.

ARTICULUS I Utrum personae divinae conveniat as-
sumere naturam creatam. » 53
» 11 Utrum naturae divinae conveniat iu-
sumere..... > 55

Sommas Turne. D. Thomas T. VIII.

ARTICULUS	ii	Utrum Filius Dei assumpserit animam mediante spiritu.....	
»	ni	Utrum anima Christi fuerit prius a sumpta a Verbo quam caro.....	
»	iv	Utrum caro Christi fuerit prius a Verbo assumpta quam animae unita. . . .	
>	v	Utrum Filius Dei assumpserit totam naturam humanam mediantibus partibus.	
>	vi	Utrum Filius Dei assumpserit humanam naturam mediante gratia. . . ,	

QUAESTIO SEPTIMA

De gratia Christi secundum quod est singularis homo.

ARTICULUS	i	Utrum in anima assumpta a Verbo fuerit gratia habitualis.....	* 106
»	ii	Utrum in Christo fuerint virtute*. . .	>107
»	iii	Utrum in Christo fuerit fides.....	» 109
»	iv	Utrum in Christo fuerit Spes.....	* 110
»	v	Utrum in Christo fuerint dona.....	> 111
»	vi	Utrum in Christo fuerit donum timoris.	> 112
»	vii	Utrum in Christo fuerint gratiae gratis datae.	> 114
»	viii	Utrum in Christo fuerit prophetia. . .	> 115
»	ix	Utrum fuerit in Christo gratiae plenitudo.....	» 116
»	x	Utrum plenitudo gratiae sit propria Christi.....	* 118
»	xi	Utrum gratia Christi ait infinita. . .	>120
»	xii	Utrum gratia Christi potuerit augeri. .	» 122
»	xiii	Utrum gratia habitualis in Christo subsequatur unionem.....	>124

QUAESTIO OCTAVA

De gratia Christi secundum quod est caput Ecclesiae.

ARTICULUS	i	Utrum Christo, secundum quod «t homo, competat esse caput Ecclesiae.	» 126
»	ii	Utrum Christo «it caput hominum quantum ad corpora.....	>128
»	iii	Utrum Christus «it caput omnium hominum.....	>129
>	iv	Utrum Christus, secundum quod homo, sit caput angelorum.....	» 131
»	v	Utrum sit eadem gratia qua Christus est caput Ecclesiae, cum gratia singulari illius hominis.....	» 131
»	vi	Utrum esse caput Ecclesiae sit proprium Christo.....	» 134
>	vii	Utrum diabolo* sit caput malorum. .	» 135
»	viii	Utrum Antichristu» sit caput malorum.	» 136

QUAESTIO NONA

De scientia Christi in communi.

articulus	i	Utrum in Christo fuerit aliqua scientia praeter divinam.....	» 138
»	ii	Utrum in Christo fuerit «scientia beatorum vel comprehensorum.....	» 140
>	iii	Utrum in Christo sit alia scientia indita, praeter scientiam beatam. . . .	>142
>	iv	Utrum in Christo fuerit aliqua scientia experientialis acquisita.....	» 144

QUAESTIO DECIMA

De scientia beata animae Christi.

articulus	i	Utrum anima Christi comprehenderit et comprehendat Verbum, sive divinam essentiam.....	» 148
»	ii	Utrum anima Christi in Verbo cognoscat omnia.....	» 149
»	iii	Utrum anima Christi possit cognoscere infinita in Verbo.....	» 151
»	iv	Utrum anima Christi perfectius videat Verbum quam quaelibet alia creatura.	> 154

QUAESTIO UNDECIMA

De scientia indita vel infusa animae Christi.

articulus	i	Utrum secundum scientiam induam vel infusam Christus cognoverit omnia,	pag. 157
»	ii	Utrum anima Christi potuerit intelligere secundum scientiam inditam vel infusam non convertendo «e od phantasmata	>159
»	iii	Utrum anima Christi habuerit scientiam inditam seu infusam per modum collationis.	» 161
>	iv	Utrum in Christo scientia indita seu infusa fuerit minor quam in angelis.	» 162
»	v	Utrum scientia indita seu infusa in Christo fuerit habitualis scientia. . .	» 163
»	vi	Utrum scientia indita animae Christi fuerit distincta secundum diverso» habitus.....	>164

QUAESTIO DUODECIMA

De scientia animae Christi acquisita vel experimenta!.

articulus	i	Utrum «cundum scientiam acquisitam vel experientialem Christus omnia cognoverit.....	>166
»	ii	Utrum secundum scientiam acquisitam vel experientialem Christus profecerit v	167
»	iii	Utrum Christus aliquid ab hominibus didicerit.....	>168
»	iv	Utrum Christus ab angelis scientiam acceperit.....	» 169

QUAESTIO DECIMATERTIA

De potentia animae Christi.

articulus	i	Utrum anima Christi habuerit omnipotentiam »	171
»	ii	Utrum anima Christi habeat omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.....	>172
>	iii	Utrum anima Christi habuerit omnipotentiam respectu proprii corporis. .	» 176
>	iv	Utrum anima Christi habuerit omnipotentiam respectu executionis propriae voluntatis.....	> 177

QUAESTIO DECIMAQUARTA

De defectibus corporis quos Christus in humana natura assumpsit.

ARTICULUS	i	Utrum Filius Dei debuerit assumere naturam humanam cum corpori» defectibus >	179
»	ii	Utrum Christus ex necessitate defectibus corporis subiaceret.....	» 180
»	iii	Utrum Christus defectus corporales contraxerit.....	» 182
»	iv	Utrum Christus omnes defectus corporales hominum assumere debuerit. .	»183

QUAESTIO DECIMAQUINTA

De defectibus pertinentibus ad animam quos Christus in humana natura assumpsit.

articulus	i	Utrum in Christo fuerit peccatum. . . »	i85
>	ii	Utrum in Christo fuerit fomes peccati.	> t8b
»	iii	Utrum in Christo fuerit ignorantia. .	» 185
»	iv	Utrum anima Christi fuerit passibilis. .	*189
»	v	Utrum in Christo fuerit verus dolor sensibilis.....	» 190
»	vi	Utrum in Christo fuerit tristitia.....	191
»	vii	Utrum in Christo fuerit limor.....	» 192
»	viii	Utrum in Christo fuerit admiratio. . .	» 194
»	ix	Utrum in Christo fuerit ira.....	»9>
»	x	Utrum Christus fuerit simul viator et comprehensor.	» 190

INDEX

ECIMA

& animae Christi.

Mñ indius tri
 noverit omnia. 'r'
 oteroñ truih-
 > indium t(|
 do ic ad phan-
 . j\$
 «ñi Kicntian
 r modum col-
 . Hi
 mditt 'eu ». ,)6j
 n in wjriiL
 ru infuui in
 > Kuentix .. > t\$)
 lmu Chriu
 uni dhenoi
 » \$4

IMA

i acquitta
L

acquumUs
Stu oamu
.....
sequoia.»
nui profe.
• · «i?
hotninibw
..... · 10
sçeotna
..... »1*4

'JIA

ristl	
l oanipo-	
.....	> 17'
omnipo-	
inis σσ	
.....	' . '
omnipo-	
irporii. .	> 1 ^
omnipo-	
propriae	
.....	» 177

TA

Christas
psit.

■nor na-
ris defe-
..... »
defect».
 > I^{3*}

(IjJ

1WT0-
buenL.

QUAESTIO DECIMASEXTA

De hi» quae conveniunt Christo
secundum esse et fieri.

AHICULV5 I I trum haec tit vera: ZA-1/« ejf homo, W 97
» u Utrum haec ait vera: Homo est Deus. » 201
» III Utrum Christus posait dici homo Domi-
nicus. 202
» iv Utrum ea quae aunt humanae naturae > 203
de Deo dici poirint.....
» v Utrum ea quae sunt humanae naturae
possint dici dc natura divina. - - - - » 205
> vi Utrum haec ait vera: Dens factus esi
Aonio.....» 206..
» vn Utrum haec sit vera: Homo factus
est Deus..... > 207
» vni Utrum haec ait vera: Orrisfitf esi
creatura. - - - - » 211
» ix Utrum ille homo, demonstrato Chri-
sto, incoepcrit esse..... > 212
» x Utrum haec sit vera: Christus, secun-
lum quod homo, est creatura; vel,
incoepit etse..... » 214
• xi (drum Christus, secundum quod homo,
sit Deus..... » 216
xtt Utrum ChristUf, secundum quod homo,
sit hypostasis vel persona.....s.317

QUAESTIO DECIMASEPTIMA

De unitate Christi quantum ad esse.

articulus 1	Utrum Chrius sit unum vel duo. . .	» 219
» 11	Utrum in Chriato ait tantum unum esse.	» 222

QUAESTIO DECIMAOCTAVA

De unitate Christi quantum ad voluntatem.		
articulus 1	Utrum in Chriito sint duae voluntate', una divina ct dia humana.....	> i3o
»	n Utrum in Christo fuerit aliqua voluntas sensualitatis, praeter rationis volun- tatem. »232	
»	ni Utrum in Christo fuerint duae volunta- tes quantum ad rationem.....	» 233
»	iv Utrum in Christo fuerit liberum arbi- trium..... , » 2?4	
>	v Utrum voluntas humana in Christo vo- luerit aliud quam quod Deus vult. .	> 235
>	vi Utrum in Christo fuerit contrariety vo- luntatum.....	» 236

QUAESTIO DECIMANONA

De unitate operationis Christi.		
articulus 1	Utrum in Christo sit tantum una operatio divinitatis et humanitatis. . . .	» 13a
» . n	Utrum in Christo sint plûtes humanae operationes.....	» 242
» in	Utrum actio humana Christi potuerit ei esse meritoria.....	» 244
» iv	Utrum Christus aliis mereri potuerit.	» 246

QUAESTIO VIGESIMA

De subtectione Christi ad Patrem.

articulus 1	Utrum sit dicendum Christum esse subiectum Patri..	» 247
u	Utrum Christus sit sibi ipsi subiectus.	» 248

QUAESTIO VIGESIMAPRIMA

De oratione Christi.

articulus i	Utrum Christo competat orare	» >51
• 11	Utrum Christo conveniat orare secundum suam sensualitatem.....	» 352
» ni	Utrum Christo conveniens fuerit pro re orare.	»253
» iv	Utrum Christi oratio fuerit semper exaudita.....	»354

QUAESTIO VIGESIMASECUNDA

De sacerdote Christi.

ARTICULUS I. Utrum Chnsto conveniat este uccr-
dotem. *pap. M*

» U Utrum ip'C Chnitu» fuerit omul sa-
cerdos et hostia > 257

» Utrum clFcttu» sacerdotii Christi sit
expiatio peccatorum..... > 258

* ** Utrum effectua sacerdotii Christi non
solum pertinuerit ad alio-, sed etiam
«d ipsum..... 4. 260

» V Utrum sacerdotium Christi permaneat
in aeternum..... » 261

» VI Utrum sacerdotium Christi fuerit se-
cundum ordinem Melchisedech » 2<3

QUAESTIO VIGESIMATERTIA

De adoptione, an Christo conveniat.

AOTICULUS t	Utram Deo comeniat filio» adoptare.	» 264
> ff	l 'trum adoptare conveniat toti Tnrutuli.	> 365
» m	Utram adoptari ait proprium rootionalu	
	creaturae.....».....	266.....
	Utram Christus, secundum quod homo,	
	ut ilittu Dei adoptivus.....».....	267.....

QUAESTIO VIGESIMAQUAKTA

		De praedestinatione Christi.	
aktkt mi 1		Unum Chriito convenue praedestini- tum CISC	» 3'E)
»	π	Utram haec sit falui: <i>Christus, secu- dum quod homo, est prae</i> deitmatu <i>s</i> <i>esse Filius Dei</i>	» 272
»	nt	Utrum Christi praecJ*tinatio sit exem- plar nostrae praedeitin.itionis - - -	· 2j3
»	iv	Utram praecdeMuutio Christi *h causa nostrae praedestinationi-.....	» 274

QUAESTIO VIGESIMAQUINTA

De adoratione Christi.			
artuxt.us i	Utram eadem adoratione adoranda sit humanitas Christi et eius divinitas .	»	275
» n	Utram humanita· Christi sit adoranda adoratione btñac	»	277
» m	Utrum imago Christi sit adoranda ado- ratione latriæ.....		278
> iv	Utrum crux Christi sit adoranda ado- ratione latriæ.....	-	281
» v	Utrum mater Dei sit adoranda adora- tione latriæ.....	«	282
» vi	Utrum sanctorum reliquiae aliquo mo- do sint adorandæ.....	>	284

QUAESTIO VIGESIMASEXTA

De hoc quod Christus dicitur mediator
Dei et hominum.

ARTICULUS 1 Utram esse mediatorem Dei et hominum sit proprium Christo..... » sB5
 > n Utram Christui sit mediator Dei et hominum «eundum quod homo ♦ . » aS(»

QUAESTIO VIGESIMASEPTIMA

De sanctificatione Beatae Virginis.		
art ic ul us »	Utrum Beata Virgo furni unctiâcAU ante nativitatem ex utero.....	» 38\$
» 11	Utram Beata Virgo sanctificata fuerit ante animationem.....	> 289
» III	(tram Beata Virgo luerit emundata ab infectione fomiti.	>292
» iv	Utrum per sanctificationem tn utero fuerit Beata Virgo proc*enau ab omni peccato actuali.....	» 395

ARTICULUS v	Utrum BcaU Virgo per sanctificationem in utero obtinuerit gratiae plenitudinem <i>fag.</i> 297
» vi	Utrum sanctificari in utero, post Christum, proprium fuerit Beatae Virginis.

QUAESTIO VIGESIMAOCTAVA

Dc virginitate Matri» Dei.

articulis f	Utrum Mater Dei fuerit virgo in concipiendo Christum . . . » 3o2
» ff	Utrum mater Christi fuerit virgo in partu.
» ut	Utrum mater Christi permanserit virgo post partum..... » 3o6
> iv	Utrum Mater Dei virginitatem voverit. » 3o8

QUAESTIO VIGESIMANONA

De desponsatione Matris Dei.

ARTICULUS f	Utrum Christus debuerit dc virgine desponsata nasci.... >3io
» n	Utrum inter Mariam cl Ioseph fuerit verum matrimonium » 312

QUAESTIO TRIGESIMA

Dc annuntiatione Beatae Virginis.

ARTICULUS f	Utrum facit necessarium Beatae Virgini annuntiari quod in en fienduni erat. » 315
» n	Utrum Beatae Virgini debuerit annuntiatio fieri per angelum >316
> nt	Utrum angclux annuntians debuerit Virgini apparere visione corporali. > 3 r8
» iv	Utrum annuntiatio fuerit convenienti ordine perfecta..... > 919

QUAESTIO TRIGESIMA PRIMA

De materia dc qua corpus Salvatoris conceptum est.

articulus f	Utrum caro Christi fuerit sumpta cx Adam >3ai
• n	Utrum Christus sumpserit carnem dc semine David..... > 322
» m	Utrum genealogia Christi convenienter ab Evangelism texatur.. >313
> iv	Utrum materia corporis Christi debuerit esse assumpta dc femina..... > 316
» v	Ltrum caro Christi fuerit concepta cx purissimis sanguinibus Virginis ... > 327
» vi	Utrum corpus Christi fuerit secundum aliquid signatum in Adam ct in ahii patribus..... > 329
» vit	Utrum caro Christi in antiquis patribus peccato infecta fuerit..... > 33o
> vm	Utrum Christus fuent in lumbis Abrahae decimatus..... » 331

QUAESTIO TRIGESIMASECUNDA

De principio activo in conceptione Christi.

articulus f	Utrum efficere conceptionem Christi debeat attribui Spiritui Sancto ... » 333
» it	Utrum Christus debeat dici conceptus dc Spiritu Sancto..... >334
> m	Utrum Spiritus Sanctus debeat dici pater Christi secundum humanitatem. > 335
> iv	Utrum Beata Virgo aliquid active egerit in conceptione corporis Christi ... >337

QUAESTIO TRIGESIMATERTIA

De modo et ordine conceptionis Christi.

articulus f	Utrum corpus Christi fuerit formatum in primo instanti conceptionis ... » 340
> ff	Utrum corpus Christi fuerit animatum in primo instanti conceptionis ... > 342
> nt	Utrum caro Christi prius fuerit concepta, cl posimodum assumpta ... >343
> rv	Utrum conceptio Christi fuerit naturalis. > 344

QI AES no TRIGESIMAQUARTA

Dc perfectione prolis conceptae.

» 299	articulus f	Utrum Christus fuerit «inctilicatus in primo instanti suae conceptionis . . . pag, 345
	» ff	Utrum Christus, secundum hominem, habuerit usum liberi arbitrii in primo instanti suae conceptionis..... > 346
	» III	Utrum Christus in primo instanti suae conceptionis mereri potuerit..... » 348
	» iv	Utrum Christus fuerit perfectus comprehendor m primo instanti suae conceptionis..... » 349

QUAESTIO TRIGESIMAQUINTA

De nativitate Christi.

articulis f	Utrum nativitas naturae conveniat magis quam personae..... »351
» ff	Utrum Christo sil attribuenda aliqua nativita» temporalis..... » 353
» tn	Utrum secundum temporalem nativitatem Christi Beata Virgo possit did mater eius..... » 354
» rv	Utrum Beata Virgo debeat dici mater Dei. > 355
> v	Utrum in Christo tini duae filiationes. > 356
» vi	Utrum Christus fuerit natus sine dolore matris..... > 36o
» vit	Utrum Christus debuerit in Bethlehem muci..... » 3oi
> vm	Utrum Christus fuerit congruo tempore natus..... > 363

QUAESTIO TRIGESIMASEXTA

Dc manifestatione Christi nati.

ARTICULUS f	Utrum Christi nativitas debuerit omnibus esse manifesta.....>...364.....
> n	l tmni nativitas Christi aliquibus debuerit manifestari..... » 365
» ni	Utrum sint convenienter electi illi quibus esi Christi nativitas manifestata.> 366
> iv	Utrum Christus per scipsum suam nativitatem manifestare debuerit. . . . » 36S
> v	l trum nativitas Christi debuerit per angelo» ct stellam manifestari > 3«k)
> vj	Utrum convenienti ordine Christi nativitas fuerit manifestata. > 3-0
> vu	Utrum stella quae Magis apparuit, fuerit una Je caelestibus stellis..... » 37r
> vni	Utrum Magi convenienter venerint ad Christum adorandum et venerandum.> 37*

QUAESTIO TRIGESIMASEPTIMA

De circumcisione Christi et de aliis legalibus circa puerum Christum observatis.

ARTICULUS f	l trum Christus debuerit circumcidi. . . > 3-5
> n	Utrum convenienter fuerit Christo nomen impositum- - » 3-7
> n	Utrum convenienter fuerit Christus in Templo oblatus.....>...378.....
» iv	Utrum convenienter Mater Dei purganda ad Templum accesserit. . . . > 38o

QI'AESTIO TRIGESIMAOCTAVA

De baptismo loannis.

ARTICULUS f	Utrum fuerit conveniens loannem baptizare »3Si.
> II	Utrum baptismus loannis fuerit α Deo. > .>■
> III	Utrum in baptismo loannis gratia daretur> 3S3
> rv	Utrum baptismo loannis solus Christus debuerit baptizari.....>...384.....
> v	(trum baptismus loannis cessare debuerit postquam Christus est baptizatus. ib.
» vi	l trum baptizati baptismo loannis fuerint baptizandi baptismo Christi. . . 3S5

is conceptae.

t wincuftcûtu» in
conception!* . . . pg. J4j
ndum hominem,
i arbitni in primo
rtioni* - - - - - » ty;
mo initanti iuae
potuerit. - - - - » J4ij
! pcrfecto* com-
o instanti >uze
..... ,

MAQUINTA

hristi.

c conveniat ma-
..... »351
ibuenda aliqua
..... «ta
poralc m natni-
irgo pouit dia
* »4
t dici nuterDci. > 155
uac filiationes. » 356
itus sine dolore
█ >
! in Bethlehem
█. « ≡
ngruo tempore
..... ata

ASEXTA

risti nati.

lebuerit omni-
» 3Eq
aliquibus de-
* 5 §
electi illi qui-
i manrcMito. » 366
um vuam ei-
tbucrit. - - - > 36\$
debuerit per
ifestari. - - - >369
: Christi nati-
» J-o
iparuit, fuerit
i s..... » Jp
venerint ad
venerandum. • 3-J

EPTI.MA

i aliis legalibus
bservatis.

circumcidi.. > J;5
: Christo no-
»
Christus in
•
t Dei pur-
aserit. - - - > 38o

CTAVA

fianncm ba-
38*
herit a Deo. 382
S gratia da-
IS?
lus Christus
vsarc debue-
baptuatuj. W.
loannis fut-
Christi 385

QUAESTIO TRIGESIMANONA

Dc baptlizatione Christi.

articles t Utrum fuerit convenient Christum ba-
ptizari pag. 38ft
> n Utrum Christum decuerit baptizari ba-
ptismo loannis..... » 389
» tn Utrum convenienti tempore Christus
fuerit baptûatus..... » ib.
» iv Utrum Christus debuerit baptizari in
lordane »391
» v Utrum Christo baptizato debuerint caeli
aperiri..... . » ib.
> vi Utrum convenienter Spiritus Sanctu*
super Christum baptizntum dicatur
in specie columbae descendisse - - -
» v» Utrum illa columba in qua Spiritus
Sanctu.* apparuit, fuerit verum animai
» vm Utrum convenienter, Christo baptizato,
fuerit vox Patris audita Filium pro-
tvstantifc..... » 395

QUAESTIO QUADRAGESIMA

Dc modo conversationis Christi.

articulus f Utrum Christus debuerit inter homine*
conversari, an solitariam agere vitam. » 397
» n Utrum Christum decuerit au<tor*m
vitam ducere in hoc mundo - - - - » 3gH
> nr Utrum Christus in hoc mundo debuerit
pauperem vitam ducere..... » 400
» iv Utrum Christus fuerit conversatu* se-
cundum legem - - - - - » 401

QUAESTIO QUADRAGESIMAPRIMA

De tentatione Christi.

articulus t Utrum Chrbto lentari convcnien» fuerit. >40)
» f Utrum Chrbtu* debuerit tentari tn
deserto - - - - - » 404
» m Utrum tentatio Christi debuerit esse
po-t iciunium..... > 406
iv Utrum fuerit conveniens tcniationis
modus ct ordo..... » 407

QUAESTIO QUADRAGESIMASECUNDA

Dc doctrina Christi.

articulus f Utrum Christus non solum ludpeis, ted
etiam gentibus debuerit praedicare. » 410
» f Utrum Chri.vui* debuerit iudaei* rine
eorum otTcnmonc praedicare..... » 411
» in Utrum Christus omnia publice docere
debuerit..... >413
» iv Utrum Christus doctrinam Miam de-
buerit scripto tradere. »4*4

QUAESTIO QI ADRAGESIMATERTIA

De miraculi» a Christo factis in generali.

ARTICULUS t Utrum Christus miracula facere debuerit. >
» II Utrum Chriixu* fecerit miracula virtute
divina..... 4*7
f Utrum Chn-.tu* incoepcrit miracula
facere in nuptiis mutando aquam in
vinum..... > 4*8
iv Utrum miracula quae Christus fecit
fuerint sufficientia ad ostendendam
divinitatem ipsius..... 4*9

QUAESTIO QpADRAGESIMAQUARTA

De singulis miraculorum speciebus.

ARTICULUS f Utrum miracula quae Chrirtu* fecit
circa spirituales substantia* fuerint
convenientia..... 42*
n Utrum convenienter fuerint a Christo
facta miracula circa caelestia corpora. .µ3
III Utrum convenienter circa homines
Christus miracula fecerit..... 435
iv Utrum convenienter fecerit Christus
miracula circa creatura* irrationales.

INDEX

QUAESTIO QUADRAGESIMAQUINTA

Dc transfiguratione Christi.

articulus i I irum luerit conventem Chrixtum trans-
figurari..... 4*9
• u Utrum illa clanta» fuerit clariliu glo-
riou..... ».
> 4°
» m Utrum convenienter inducti fuerint
teste* tramOgurationi* >4)3
» iv Utrum convenienter addituro fuerit
testimonium paternae vocis dicentis,
Hic at Filiui nicui dilatu» - - - - » 4!3

QUAESTIO QUADRAGESIMASEXTA

De pastione Christi.

ARTICULUS i Utrum fuerit necc»*arium Chriitum
pati pro humani generi* liberatione. » 435
• n Utrum fuerit pooibili» aliiui modui
liberationi» humanae naturae quam
per pastionem Christi - - - - - » 436
> f Utrum nitui modo* convcnienlior fuii-
*rt liberationi» humanae quam per
pauionon Chriiti..... » 4)8
• iv Utrum Christus debuerit pati in cruce. > 439
» v Utrum Chriitu* omne* passione» imti-
nucrit
> vi Utrum dolor pautonu Christi fuerit
maior omnibus aliis doloribus - - - > 443
» vn Utram Christus fuerit passu* secundum
totam animam..... » 444
» vui Utrum anima Chrifli in aniculo illius
passioni» lota frueretur fruitione beata. » 446
» ix Utrum Christus fuerit convenienti tem-
pore pa*»u*..... » 447
» x Utrum convenienti loco Christus passas
fuerit..... » 4\$o
> xi I trum fuerit conveniens Christum cum
latronibus crucifigi » *5i
> xn Utrum passio Christi sit riu* divini-
tati attribuenda..... > >52

QUAESTIO QUADRAGESIMASEPTIMA

De causa efficiente passionis Christi.

articulus t Utrum Chriam* fuerit ab alio occisus,
αη n scipio..... >454
» n Utrum Christus fuerit ex obediemia
mortuu»..... » 456
> m Utrum Deus Pater tradiderit Chnstum
pmioni..... » 457
> iv Utrum fuerit conveniens Chrutum pati
a gentilibus..... >458
» v Utrum penecûtnroj Christi cum co-
gnoverim..... » 4^9
» vi Utrum peccatum crucifigentium Chn-
sium fuerit gravissimum..... » 461

QUAESTIO QUADRAGESIMAOCTAVA

Dc modo efficiendi passionis Christi.

ARTICULUS I Utrum pauio Chriiti causaverit noitnim
salutem per modum menu..... 463
n Utram passio Christi causaverit nostram
volutem per modum satisfactionis. . 464
III Utrum paivio Chnsti merit operata per
modum sacrificii.....465
iv Utrum pa:lio Christi hient operata
nostram valutcm per modum redem-
ptioni*. 466
Utram esse Redemptorem sit proprium
Christi.....46Z.....
VI Utrum passio Christi faerit operata no-
stram salutem per modum efficientiae. 469

QUAESTIO QI ADRAGF.SIM.WONA

De effectibus passionis Christi.

articulus i Utrum per pmufoaem Christi simus li-
berati a peccato... 47*
Utrum per passionem Christi vimus
liberati a potestate diaboli..... 47*

INDEX

ARTICULUS HI	Utrum per pastionem Christi homines fuerint liberati a poena peccati. . .	pap. 4^	articulus iv	Utrum corpus Christi cum cicatricibus resurgere debuerit.....	pap.
>	IV Utrum per passionem Christi simus Deo reconciliati.....	* 47i	QUAESTIO QUINQUAGES1MAQUINTA		
»	v Utrum Christus sua passione aperuerit nobis innuam caeli...	≈ 4/5	De manifestatione resurrectionis.		
»	vi Utrum Christus per suam passionem meruerit exaltari.....	*477	articulus i	Utrum resurrectio Christi debuerit omnibus manifestari.....	* 5i5
QUAESTIO QUINQUAGESIMA			>	II Utrum conveniens fuerit quod discipuli viderent Christum resurgere. .	> 5t6
De inorte Christi.			»	m Utrum Christus post resurrectionem debuerit continue cum discipulis conversari.....	>517
articulus I	Utrum fuerit conveniens Christum mori.	>	»	iv Utrum Christus debuerit discipulis in alia effigie apparere	» 5tn
>	» Utrum in morte Christi fuerit separata divinitas a carne.....	»	»	v Utrum Christus veritatem resurrectionis debuerit argumentis declarare. .	» Sio
>	tn Utrum in morte Christi fuerit separatio divinitatis ab anima.....	>481	»	vi Utrum argumenta quae Christus induxit sufficienter manifestaverint veritatem rc.urrectionis eius.....	> 5ai
»	iv Utrum Christus in triduo mortis fuerit homo.....	>483	QUAESTIO QUINQUAGESIMASEXTA		
>	v Utrum fuerit idem numero corpus Christi viventis et mortui.....	> 484	De causalitate reurrectionis Christi.		
>	vi Utrum mors Christi aliquid operata fuerit ad nostrum salutem.....	» 48\$	articulus t	Utrum resurrectio Christi sil causa resurrectionis corporum.....	» 524
QUAESTIO QUÎNQUAGESIMAPR1MA			»	n Utrum resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum..	» 326
De sepultura Christi.			QUAESTIO QUINQUAGESIMASEPT1MA		
articulus i	Utrum fuerit conveniens Christum scpdW.....	» 487	De ascensione Christi.		
»	n Utrum convenienti modo Christus fuerit sepultus.....	» 43g	articulus I	Utrum fuent conveniens Christum a\ccndere.....	» 518
»	m Utrum corpus Christi in sepulcro fuerit incinratum.....	» 489	π	Utrum ascendere in caelum conveniat Christo secundum naturam divinam	> 529
•	iv Utrum Christus fuerit in sepulcro solum una die et duabus noctibus. . .	> 490	»	tn Utrum Christus ascenderit propria virtute	» 53o
QUAESTIO QUINQUAGESIMASECUNDA			»	iv Utrum Chrritus ascenderit super omnes caelos . . .	> 531
De descensu Christi nd inferos.			»	v Utrum corpus Christi ascenderit super omnem creaturam spiritualem. . . .	> 533
articulus I	Utrum fuerit conveniens Christum ad infernum descendere.....	» 492	»	vi Utrum ascensio Christi sil causa nostrae salutis.....	> 5)4
»	II Utrum Christus descenderit etiam ad infernum damnatorum.....	» 493	QUAESTIO QUINQUAGESIMAOCTAVA		
»	ni Utrum Christus fuerit totus in inferno.	» 490	De sessione Christi ad dexteram Patris.		
>	rv Utrum Christus aliquam moram contraxerit in inferno.....	» 497	articulus i	Utrum Christo conveniat sedere ad dexteram Dei Patris. »536	
»	v Utrum Christus, descendens ad inferos, sanctos Patre» inde liberaverit. .	»498	>	II Utrum sedere ad dexteram Dei Patris conveniat Christo secundum quod Deus.....	> 537
»	vi Utrum Christus aliquos damnatos ab inferno liberaverit.....	> 499	m	Utrum sedere ad dexteram Patris conveniat Christo secundum quod homo.	>538
»	vu Utrum pueri qui cum originali peccato decesserant, fuerint per descensum Christi liberati.....	> 500	>	iv Utrum sedere ad dexteram Patris sit proprium Christi.....	> 53o
»	vm Utrum Christus suo descensu ad inferos liberaverit animas a purgatorio. .	» 5o i	QUAESTIO QUINQUAGES1.MANONA		
QUAESTIO QUINQUAGESIMATERTÎA			De iudiciaria potestate Christi.		
De resurrectione Christi.			ARTICULUS i	Utrum iudiciaria potestas sit specialiter attribuenda Christo	>34>
articulus i	Utrum fuerit necessarium Christum resurgere.....	» 5o3	>	II Utrum iudiciaria potestas conveniat Christo secundum quod est homo. .	» S4
»	n Utrum fuerit conveniens Christum tertia die resurgere.....	» 5o4	»	m Utrum Christus cx meritis fuerit adeptus iudictariam potestatem.....	> ^4
»	m Utrum Christus primo resurrexerit . .	» 5o5	»	iv Utrum Christo pertineat iudiciaria potestas quantum nd omnes res humanas	» 544
>	rv Utrum Christus fuerit causa suae resurrectionis	> 507	»	v Utrum post iudicium quod in praesenti tempore agitur restet aliud iudicium generale.....	» s4
QUAESTIO QUINQUAGESIMAQUARTA			•	vi Utrum potestas Christi iudiciaria se extendat ad angelos.....	» ^4
De qualitate Christi resurgentis.					
articulus t	Utrum Christus post resurrectionem habuerit verum corpus.....	> 5o8			
>	II Utrum corpus Christi resurrexerit gloriosum	>509			
»	m Utrum corpus Christi resurrexerit integrum.....	>5ii			

IMPRIMATUR

Fr. Alberto* Lepidi Ord. Praed. S. P. A. Magister.

IMPRIMATUR

Iosepho* Ceppctelli Archiep. Myren. Viccsgren?.